

בעזחי"ת

ספר

איזהו מקומן

על מסכת מנחות

אוצר

ציונים הערות ומראי מקומות

דף על דף לפי סדר הגפ"ת

על כל המסכת

כולל מפתח נושאים מקיף ומפורט

ליקטתי אספתי וערכתי בסיעתא דשמיא

יהודה אריה בלאמו"ר הרב ר' אברהם יצחק שליט"א פרידלס

הועתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תש"ע

מהדורה חדשה מורחבת ומתוקנת

שנת התש"ע

בני ברק

כל הזכויות שמורות

בכל עניני הספר
אפשר לפנות:
פרידלס
חיד"א 9 בני ברק
טלפון: 03-6187067

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תש"ע

אפשר להשיג את ספרי 'איזהו מקומן'

בירושלים:
פרידלס
בעל השאלתות 12 קרית משה
טלפון: 02-6511165

במודיעין עילית:
פרידלס
נתיבות המשפט 8/4
קרית ספר
טלפון: 08-9741632

* מכתב ברכה

מרבנו הגאון הגדול

רבי יחיאל מיכל פיינשטיין
זצוק"ל

* מכתב ברכה

מרבנו הגאון הגדול

רבי משולם דוד הלוי סאלאווייציק
שליט"א

בע"ה

את הרב היקר והנעלה מו"ה ר' דוד פרידלס ז"ל הכרתי עוד בבחרותו בעיר בריסק, למד אצל הגר"מ סוקולובסקי זצ"ל, היה מבאי בית מו"ח זצ"ל תמיד, וקרוב אליו ומשומעי לקחו, היה מצוין בתורה ויר"ש ישר וצנוע.

וכאשר עתה בנוי ומשפחתו היקרים שיחיו בדעתם להקים לאביהם שם וזכרון באהלי תורה, ומדפיסים חדו"ת ממנו מקצת רשימות שמצאו, ובהם דברים ישרים, מצורף לספר נכדו הרה"ג ר' יהודה ארי' פרידלס שליט"א חדו"ת במסכת זבחים, אסף ולקט חדו"ת ושיטות המפרשים, ולהתאים דבר על אופניו, לעזר ומראה מקום להמעייין, ויהא לתועלת הלומדים. אמינא לפעלא טבא דידהו יישר, ויהא הדבר לשם ולכבוד לאביהם ז"ל, ועטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם.

וע"ז באעה"ח יום ו' עש"ק לס' כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' ימ' לחודש חשון התשס"א.

יחיאל מיכל פיינשטיין

רוב שלו' וברכה וכט"ס למע"כ מכירנו היקר ומאד נעלה ערוגת הבשם בכל יקר וסגולה וכו' מ' ר' אברהם פרידלס שי' אחרי הברכה ודשה"מ, בדבר בקשתו לכתוב הסכמה על הספר שחיבר בנו היקר הרה"ג וכו' מ' ר' יהודה ארי' שי', שהשקיע בזה הרבה עבודה ועמל, ומצורף לזה קונטרס בשם משכיל לדוד לזכר אביו היקר ידיד משפחתנו הרב הג' המצויין וכו' מ' ר' דוד ז"ל, אחד מהיחידים היקרים שנשארו מעירנו בריסק יצ"ו, ושזכה כבר שמה להתקרבות מאאמו"ר הגה"ח זצ"ל, ובפרט כאן בירושלים ת"ו, ה' לו התקרבות מיוחדת באופן יוצא מהכלל, אבל האמת שאין זה מדרכי לתת הסכמות על ספרים, והנני בזה רק לברך את המחבר שי', שיוכה שישתעשעו בדבריו בשערים המצויינים בהלכה, והשי"ת יהא בעזרו להיות דבוק בעץ החיים ולעסוק בשקידת הלימוד ביחד עם אחבתו ויראתו ית"ש, שזה תכלית הבריאה וחובת האדם בעולמו.

ובזה אחתום

ד' חשון התשס"א לפ"ג

משולם דוד באאמו"ר הגה"ח רשנבה"ג

מרן יצחק זאב הלוי זצוקללה"ה

סאלאווייציק

ירושלים ת"ו

* המכתב ניתן לספרי עמ"ס זבחים שהיה מצורף לו קונטרס לזכרו של סבי זצ"ל.

* הסכמת

**מו"ר הגאון הגדול
רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א
ראש ישיבת רשב"י**

הרב מאיר צבי ברגמן

ראש ישיבת רשב"י

בני-ברק ארץ-ישראל

בס"ד ב' מר-חשון תשס"א

* הסכמת

**הגאון רבי יעקב אדלשטיין שליט"א
רב שכונת "נאות יוסף" ב"ב
ורמת השרון**

יעקב בהגרצ"י אדלשטיין

רב דרמת-השרון

טל. 471727

ב"ה רמת השרון יום ז' חשון תשס"א

הן הראני, האברך המצוין, רב תבונות, ה"ה
הרה"ג המאוה"ג חו"ב, כמהר"ר יהודה
אריה פרידל"ס שליט"א, את דפי ההדפסה
מספרו החשוב בשם "איזהו מקומן".

אשר תוכו רצוף פנינים, אבני הן משובצות
בעדי עדיים, ככתוב הנחמדים מזהב ומפז
רב וכו', הערות קצרות, מובאות מנופת
צוף מדבריהם של חכמי דורות הראשונים
ואחרונים בספריהם, ובתוספת נופך מן
דיליה, על מסכת זבחים, בעומק וברוחב.

ובודאי יש בספר זה תועלת מרובה
ללומדים בעיון, וכמאה"כ תן לחכם ויחכם
עוד.

תחזקנה ידיו של הרהמ"ח, וזיכוי הרבים
תוסיף לו אומץ להצלחה להבא, ויתן לו
הש"ת ס"ד להמשיך ולפרסם עוד מדברי
תורתו ועמלו,

הכ"ד הכו"ח, לכה"ת ומצפה לישועה
יעקב אדלשטיין

הראני ידידי היקר, חד מבני עלי' מלומדי
ישיבתנו הקדושה, רב תבונות, המוכתר
בקניני התורה, ובכל מידה יקרה, מעמיק
ומחדש, צולל במים אדירים, ומעלה פנינים
יקרים, ה"ה הרה"ג המופלא מוהר"ר
יהודה ארי' פרידל"ס שליט"א,

את ספרו היקר בשם "איזהו מקומן" מה
שעלה בידו, בדרך לימודו בשקידתו במסכת
זבחים, בסידרא דחכימא, והגה ליבו לפרסם
הדברים עבור לומדי המסכת, שיש בו
ציונים ומראה מקומות לעיין בהם בדברים
הצריכים בירור וביאור, והוסיף מדילי
הערות והארות, בקצירת האומר, ויודע אני
שיש תח"י חידושי תורה בארוכה, אבל
בספר הזה נקט בדרך קצרה לתועלת
הרבים.

וכבר כתבתי במקום אחר גודל ענין זיכוי
הרבים להראות מקום שערי בינה, ובפרט
שהוסיף נופך פנינים ספיר ויהלום, בטעם
וסברא.

ואני תקוה שהקב"ה יהי' בסעודו, וימשיך
לפרסם מעייני תורתו לרבים, לתועלת הוגי
התורה ודורשי.

החותם לכבוד התורה עוסקי ועמלי
מאיר צבי ברגמן

מכתב ברכה

מאת הגאון רבי משה מרדכי הלוי
שולזינגר שליט"א
זכרון מאיר בני ברק

בס"ד יום א' לס' "והנה אנכי עמך" ה'
כסלו תשס"ד

אין מילה בלשוני להודות להו"כ רומ"ע
כתר"ה שליט"א על שבשפלנו זכר לנו
ושדר לך תרי מתנתא דתורה ספריו
הקדושים על מסכת מנחות, אשר עדיין לא
כא כבושם הזה, והם לנו למאירי עינים
ומשמחי לב בלימוד הרבים בס"ד, דבר
בעתו מה טוב.

והם פרי שקידתו העצומה הנשגבה ביגיעת
עמל תורתנו הקדושה הטהורה, והלואי
ויהי לי מזה התעוררות בת קיימא לשקוד
בתורה בחשק ובעריכות ובמתיקות.

יהי ד' אלוקיו עמו ויעזרהו לסדר ולחבר
ולחדפים על כל מסכתות הש"ס, להאיר
לעולם התורה בזהר נוגה יקרות בס"ד.

הנני מוקירו ומכבדו כגאון רום ערכו
הנשגב בכפילת החודאה והברכה עד בלי
די.

משה מרדכי הלוי שולזינגר

הסכמת

הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א
מראשי ישיבת בית יהודה

בע"ה

הנה הרה"ג היקר ר' יהודה אריה פרידלס
שליט"א ממשיך בדרכו ובדעתו להו"ל
ספרו על מסכת מנחות, וכבר איתמחי
גברא בספרו שעל מסכת זבחים והסכים
בזה אאמו"ר הגאון מאורן של ישראל
זצוקלה"ה הכ"מ.

וכמעשהו בראשון כן מעשהו בשני,
ובעמלה של תורה ובישרות דעת אסף
וסידר שיטות המפרשים וחידושיהם דבר
דבור על אופניו, בתוספת נופך מדיליה
חידושים והערות ישרים, ובודאי יהא
לתועלת הלומדים ומלכי רבנן, וידו נטויה
להמשיך עוד על מסכתות אחרות, יהא ה'
בעזרו לחדש עוד בתורה, ולהפיץ מעיינותיו
מתוך הרחבה.

יום א' לס' ושמר ה' א' לך את חברית ואת
החסד אשר נשבע לאבתך. י"ב מנחם אב
התשס"ג.

חיים פיינשטיין

נר זכרון

לע"נ סבי

עמל בתורה, מוקיר רבן,
דבק ברבותיו, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
הר"ר **דוד ב"ר אליעזר לייב פרידלס** זצ"ל
נלב"ע בחול המועד סוכות
ט"ז תשרי תשנ"ו בין השמשות

תנצב"ה

ולע"נ סבתי הצנועה

מרת **סימא עטיל ב"ר חיים יהודה לייב** ע"ה
נלב"ע ביום שבת קדש י"ב בשבט תשס"ה

תנצב"ה

לע"נ סבי

הולך תמים, נקי כפים, ובר לבב
הר"ר **משה חיים ב"ר דוד מאיר אילני (אלנבלום)** ז"ל
נלב"ע ל' סיון תשמ"ג

תנצב"ה

ולע"נ סבתי הצנועה

מרת **טובה גיטל ב"ר יוסף הלוי** ע"ה
נלב"ע י"ד שבט תשכ"ז

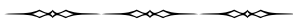
תנצב"ה

נר זכרון

לע"נ אבינו מורינו,
ראש משפחתינו
אציל הנפש, נקי כפים, עסק בצרכי ציבור באמונה
הרה"ח ר' ישראל בהרה"ח אברהם אבא זילברצן ז"ל
נלב"ע ט"ו חשון תשנ"ח

ולע"נ אימנו מורתנו הצנועה
מרת בלה פערל בהרה"ח עזריאל דוד פסטג ע"ה
נלב"ע ה' תשרי תשכ"א
תנצב"ה

ולזכר נשמת
הרה"ח אברהם אבא זילברצן וזוגתו מרת חנה ריקה הי"ד
הרה"ח עזריאל דוד פסטג וזוגתו מרת נעמי אסתר הי"ד
וכל משפחתם שנספו על קידוש ה'
בשנות הזעם והשואה
תנצב"ה

נר זכרון

לע"נ אבינו מורינו
ראש משפחתינו
אציל הנפש, הולך תמים ופועל צדק
הרה"ח **אברהם ישראל בהרה"ח חיים יצחק הכהן מאירוביץ ז"ל**
נלב"ע כ"ו אדר תשמ"ז
תנצב"ה

ולע"נ אימנו מורתנו הצנועה
מרת **קיילא בהרה"ח דוד ע"ה**
נלב"ע י"ב סיון תשס"ב
תנצב"ה

ולזכר נשמת
הר"ר **חיים יצחק הכהן מאירוביץ** וזוגתו מרת **מרים הי"ד**
הר"ר **דוד אלבק** ז"ל וזוגתו מרת **שרה הינדה הי"ד**
וכל משפחתם שנספו על קידוש ה'
בשנות הזעם והשואה
תנצב"ה

פתח דבר

"אדם כי יקריב מכס

קרבן לה'" (ויקרא א. ב.).

"ונפש כי תקריב קרבן

מנחה לה'" (ויקרא ב. א.).

שינוי הכתוב בין קרבן זבח לקרבן דמנחה אומר דרשני, בזבח מתבטאת התורה בלשון 'אדם', ובמנחה כינהו הכתוב בלשון 'נפש', הלא דבר הוא!

שתי פנים יש למנחה, הפוכים זה מזה מן הקצה אל הקצה. בפן האחד אין ערוך למעלת המנחה, וקדושתה גבוהה אף מן הזבח, הלא בנדבת זבחים פרים אילים וכבשים, יש אשר יתנדב עולה ותהא קדש קדשים וכליל תקטיר, ויש שיתנדב שלמים והן קדשים קלים ובעליהן אוכל בשרן, ואילו המתנדב מנחה בכל אופן מן חמש הבאותיה - קדש קדשים היא!

הנה גם שמה מעיד עליה 'מנחה' - דורון [כדכתיב 'מנחה היא שלוחה לאדוני' (נלאשם לנ. יט.)], אינה רק כקרבן בעלמא שענינו כשמו - קירבה ודביקות הנברא לבוראו, אבל המנחה מעולה ממנו, דורון למלך, קדש קדש היא, ריח ניחוח. ואף הנביא מתנבא ומעיד 'וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים' וגו' (מלאכי ג. ד) - שיא העריכות מתבטאת במנחה דוקא.

כך דרשו חז"ל: "אמר ר' יצחק מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש, אמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה עני, מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני" (מנחות קד:), וזה הפן המעולה של המנחה אשר מפציע מלשון הכתוב 'נפש' - איש דל ורש, מקמין מנפשו ומאכלו, וקובץ שיעור כמה פרוטות, כדי להקריב לבוראו דורון לריח ניחוח ולדבקה בו, אין ערוך לאצילות מעשהו כי את נפשו הוא מקריב, קדש קדשים מנחתו תערב ליוצרו.

ועתה מתחזור לנו ביתר שאת יתור מעלת המנחה על הזבח, כי בטעם הקרבנות אמרו הקדמונים שיחשוב האדם נפש תחת נפש, ואשר היה ראוי ליעשות בו נעשה בבמה, אבל במנחה שהיא מן הדומם מאין תמצא כונה הלזו, ברם מנחה יתירה היא שנאמר בה 'נפש', כי את נפשו שלו הוא מקריב לאדונו, על דרך הכונה אשר ביארנו.

אך גם פן אחר יש למנחה, והוא עפ"י אשר האיר עינינו הגר"ז סורוצקין זצ"ל בספרו אזנים לתורה, בדייקו לשון המקרא דבכל מקום נאמר 'תקריב קרבנך' וכדו' בלשון נוכח, ובמנחת סולת אמר הכתוב 'סולת יהיה קרבנו' לשון נסתר, כי על כן אמר דוד המלך ע"ה 'קרוב ה'...לכל אשר יקראחו באמת', ואשר לא יקראחו באמת יסתיר פניו הימנו וירחיקהו מעליו.

הרי הבאת המנחה מן הדברים המסורים ללב היא, ויש אשר נחזה באדם אמיד ובעל

פתח דבר

יכולת, ועם זאת הגים רוחו ויחמול על ממונו, וחפץ לבכו לקנות קירבה לבוראו בהבאת סולת שוה פרוטה [עי' כריתות י:], ויש שפל הימנו אשר גם עצלה נפשו לטרוח מאומה בעסק המנחה, באפייתו בתנור או טיגונה במרחשת ופתיחה לפיתים, וירגיע עצמו במנחת סולת ערשילאית, מעט סולת ולוג שמן וקומץ לבונה - התקרבות מזויפת היא, ולא בזה חפץ ה', הסתר יסתיר פניו הימנו ויכנהו הכתוב בלשון נסתר.

נמצינו למדין אשר נפש כי תקריב מנחה יש לדורשו לשתי משמעויות: יש בזה משמעות פחיתות, שאינו בר מעלה כמביא זבח המכונה 'אדם' [מגזרת "צאן מרעיתי אדם אתם - אתם קרוין אדם ואין עכו"ם קרוין אדם" (צ"מ קיד:), ומשמעותו מלשון אדמה לעליון], אלא הוא בבחינת 'נפש' גרידא, כנאמר 'נפש כי תחטא' (ויקרא ה. 6), והוא המדרגה הפחותה מחלקי הנשמה - החלק הרצוני והמתאווה. אך יש גם במשמע מעלה גדולה מאד בבחינת 'כאילו הקריב נפשו לפני' כנאמר רז"ל, ועל הדרך אשר ביארנו.

ומה מאד יומתק בזה המקויים בידינו להלכה שאין מקבלין מנחות מן הנוכרים (רמב"ם מעשה"ק ג. ג.), שהרי כל מעלתה של המנחה נמשכת מכח מחשבת מביאה להפוך סולת שוה פרוטה לקדש קדשים, ואל זאת זר לא יקרב ונכרי לא ישכיל, באשר שלימות זו של טהרת הלב ניתנה רק לישראל המקריבים נפשם לבוראם.

עוד זאת יונעם לנו מאמרם ז"ל "הכל באין בשותפות לא סילק הכתוב אלא מנחה שנאמר בה נפש" (מנחות קד:), וכבר תמחו התוס' זכחים ה: דמקרא אחרינא ילפינן לה, והרמב"ם (מעשה"ק יל. ג.) כתב שדברים אלו דברי קבלה הן. אכן לפי דרכינו יתכן רמזות המאמר שמנחה לא שייכא בה הבאת שותפין כיון דכתיב בה 'נפש', באשר כל מהותה הוא קרבן נפש, פנימיות, וכונת הלב, ובזה אי אפשר שתשתוינה הדיעות ושיחו שנים מכוונים למחשבה אחת.

* * *

אודה ה' בכל לבב ששם חלקי מיושבי בית המדרש, וזיכני להקריב מנחת עני זו, חיבור שלם על כל מסכתא מנחות דף על דף, איסוף וליקוט ועריכת דברי רבותינו קמאי ובתראי לפי סדר הגפ"ת, ולעיתים בתוספת נופך וביאורי פשט אשר השיגה ידי בס"ד.

כמעשהו בראשונה - על כל מסכת זכחים, כן מעשהו עתה - במנחות, אלא שבקצת ידידים ת"ח הרחבתי יותר בפתיחת הדברים והבאתם, תוך כדי שימת לב לקיצור ותימצות. כמו כן בא בסופו מפתח נושאים מפורט ומקיף בעניני המסכת, הכוללים עניני קדשים, סת"ם, ציצית, ונושאים כלליים.

וזאת למודעי כי הדברים נכתבו לפי הבנת הכותב, ועל כן מן הראוי לעיין במקורם, ויש אשר יש מקום לחלוק, והבוחר יבחר. וכבר מילתי אמורה כי ציינתי רק לספרים אשר נדפסו, ובדרך כלל לאלו המצויים ושכיחים, ולא לכתבי תלמידים או לדברים מפי השמועה עם כל מעלתם וחשיבותם.

* * *

התודה והברכה לאכסניה של תורה, בית היוצר הגדול לתורה ויר"ש ישיבת רשב"י ישיבתו של רבינו הגדול בעל האבי עזרי, בראשותו של מו"ר הגאון הגדול רבי מאיר צבי

פתח דבר

ברגמן שליט"א, המוסר נפשו ומאודו להחזקת מבצר התורה הזה, ומנחילנו ממעיין תורתו בשיעורים עמוקים ושיחות מוסר ומחשבה נפלאים. וברכת הכרת הטוב לבנו הגאון ר' בן ציון ברגמן שליט"א העומד לימינו במסירות רבה לכבודה של תורה ולומדיה, ובמסירת שיעורים נפלאים תמידין כסדרן.

אודה מקרב לב לכל חבר הת"ח הלומדים בישיה"ק ומחוצה לה, אשר בדיבוק חברים ובמו"מ כדרכה של תורה נתלבנו הרבה מן הדברים, ואי אפשר לפורטם כי רבים הם, אך לא אמנע מלהזכיר את ידידי הרה"ג יואב ברקוביץ שליט"א והרה"ג רחמים אלמליח שליט"א אשר יחדיו גרסנו מסכתא זו מהחל עד כלה.

* * *

שלמי תודה וברכה להורי היקרים, אאמו"ר הרב ר' אברהם יצחק פרידלס שליט"א ואמי מורתי שרה תחי', וכן לחמי וחמותי היקרים הרב ר' שלמה מרדכי זילברצן שליט"א ורעיתי שולמית תחי', אשר עומדים לימיננו בכל עת במסירות נפלאה ובעין יפה, ובפרט בעול הדפסת החיבור הזה. יהי רצון שיתברכו בכרכה שלימה ובריאות והצלחה בכל מעשיהם, ויזכו לרוב נחת ואושר מכל יוצאי חלציהם.

מנשים באהל תבורך רעיתי פנינה בלהה תחי', אשר רק בזכות מסירותה לפרוק עול מטרדות מעל צוארי נתאפשר לספר זה לראות אור עולם. ויהי רצון שנזכה לראות צאצאינו כולם למודי ה', ולגדלם לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

* * *

דברים אחדים למהדורה החדשה

הפעם אודה את ה', שזיכני ונתקבלו הספרים אשר חיברתי בבי מדרשא, ומביאים תועלת להוגי ועמלי התורה. ועתה מופיע החיבור הזה על מסכתא מנחות במהדורה חדשה מתוקנת ומשובללת, עם הוספות רבות ונכבדות, ויהי רצון שאזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

התודה והברכה לכל הת"ח שהעירו הערותיהם הן בכתב והן בע"פ, והאירו עיני בכל הטעון תיקון או הוספה, ואי אפשר לפורטם כי רבים הם.

יהודה אריה פרידלס

אדר תש"ע

הערות למעיין

- א. כל מקום שמוזכר הגהות חש"ל, ראמ"ה, מהרש"ם, ריעב"ן, וכדו' תמצאם בסוף הש"ס, ובפרט במדור הגהות וחידושים בש"ס הוצאת וגשל.
- ב. כשמוזכר חי' הגרי"ז הכונה לכתבים המיוחסים למרן הגרי"ז זצ"ל עפ"י הוצאה החדשה של מישור, וכשמוזכר חי' מרן רי"ז הלוי המכוון לחידושים על הרמב"ם או על התורה.
- ג. זבח תודה הוא פירושו של מרן הח"ח זצ"ל על ליקוטי הלכות.
- ד. ציון הסימנים לקח"י הוא עפ"י המהדורה החדשה.
- ה. ציון הסעיף קטן במנחת חינוך הוא עפ"י החלוקה במהדורת מכון ירושלים.
- ו. בענינים הנוגעים לרמב"ם צינתי בדר"כ המראי מקומות ממפרשי הסוגיא ומפרשי הר"מ ואחרונים המצוים והמפורסמים שעלו בידי דרך עיוני, ודבר שפתים אך למותר כי יותר מהנה ובפרט מספרים הלא מצויים, ימצא המעיין בספר המפתח עהר"מ בהוצאת הר"ש פרנקל.

רשימת ראשי תיבות (עפ"י מדר א-ב)

איסור"ב - איסורי ביאה	טו"א - טורי אבן	צ"ק - צאן קדשים
איסור"מ - איסורי מזבח	יפ"ע - יפה עינים	קדוה"ג - קדושת הגוף
א"ש - אתי שפיר	כל"ש - כלי שרת	קה"י - קהילות יעקב
אתו"ד - אתון דאורייתא	כס"מ - כסף משנה	קוב"ש - קובץ שיעורים
באופ"א - באופן אחר	לחה"פ - לחם הפנים	ק"ק - קדשי קדשים
בדה"ב - בדק הבית	לס"מ - לא קשיא מידי	קק"ל - קדשים קלים
ביאמ"ק - ביאת מקדש	מחוס"ב - מחוסר כפרה	קר"א - קרן אורה
ביה"ב - בית הבחירה	מלוח"ר - מלוא הרועים	ראמ"ה - רבי אלעזר משה הורוין
ביה"ע - בין הערביים	מליו"ט - מלאכת יום טוב	ריא"ח - רבי יצחק אייזיק חבר
בע"א - בענין אחר	מנח"א - מנחת אברהם	ריעב"ן - רבי יעקב עמדין
בעה"מ - בעל המאור	מסה"ש"ס - מסורת הש"ס	שאג"א - שאנת אריה
ברח"ז - ברכת הזבח	מעשה"ק - מעשה הקרבנות	ש"ק - שינוי קדש
גלה"ש"ס - גליון הש"ס	מצפ"א - מצפה איתן	ש"ב - שינוי בעלים
הגה"מ - הגהות מימוניות	מרכה"מ - מרכבת המשנה	שד"ח - שדי חמד
הגרז"ם - הגאון ר' זלמן סנדר	מש"ב - מה שכתבתי	ש"י - של יד
הגרי"ב - הגאון ר' יהודה בכרך	משל"מ - משנה למלך	ש"ר - של ראש
דב"א - דבר אברהם	משנ"ב - משנה ברורה	של"ש - שלא לשמה
דבנ"ח - דברי נחמיה	נובי"י - נודע ביהודה	שעה"מ - שער המלך
חול"ז - חוץ לזמנו	נימוק"י - נימוקי יוסף	שפ"א - שפת אמת
חולמ"ק - חוץ למקומו	עולת"ע - עולת העוף	תוי"ט - תוספות ישנים
חטה"ע - חטאת העוף	עול"ש - עולת שלמה	תוי"ט - תוספות יום טוב
ח"נ - חק נתן	ע"י - עין יעקב	תיפו"ל - תיפוק ליה
חש"ל - חשק שלמה	ענ"ש - ענין עוד שם	תמו"מ - תמידין ומוספין
חת"ס - חתם סופר	פגנו"ט - פיגול נותר וטמא	תפא"י - תפארת ישראל
טה"ק - טהרת הקדש	פיהמ"ש - פירוש המשניות	
	פסוה"מ"ק - פסולי המוקדשין	

פרק ראשון – כל המנחות

דף ב.

מתני'

כל המנחות שנקמצו שלא לשמן:

עיונים בגדרי פסול שלא לשמה:

א. מהו האיסור לחשב שלא לשמה - עי' בדברינו לקמן ב: על רש"י ד"ה ונדבה.

ב. האם מחשבת פסול בקדשים היא בדיבור או במחשבה - עי' לקמן ב: רש"י ד"ה אבל מחשבה, ובדברינו שם. וראה עוד בדברינו בגמ' ב: ד"ה מחשבה, ג: ד"ה א"ל.

ג. האם במחשבת שלא לשמה נעקר שמו הראשון ונעשה קרבן חדש, או שעדיין שמו עליו - עי' בדברינו בסמוך בגמ' ד"ה אם כמה.

ד. האם שלא לשמן חשיב פסולו בגופו לענין דלא יוצרך עיבור צורה - עי' בדברינו לקמן דף מח: ד"ה כבשי עצרת, אות ב'.

ה. האם שלא לשמה הוא חלות פסול במנחה או העדר הסתמא לשמה:

בחי' מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (פ"ד ממעשה"ק) וכן בכתבי הגרי"ז ריש זבחים האריך להוכיח דשלא לשמן הוי חלות פסול בקרבן ולא רק הפקעת הסתמא לשמו דהקרבן והעדר הלשמה. וכן הוא משמעות הקר"א על תוס' לקמן מב: (ד"ס מה) - עי' בדברינו שם.

אולם בקובץ שיעורים (מ"צ סי' כ"צ) כתב וביאר בדעת תוס' לקמן דף מב: הנ"ל דשלא לשמה הוי עקירת הסתמא לשמן והעדר הלשמה גרידא [עי' בדברינו על התוס'

הנ"ל]. וכן דעת בעל האתון דאורייתא בקונטרס גבורות שמונים (אות מ"ט), ויסוד סברא זו כבר כתב טה"ק בזבחים יד: על תוס' ד"ה הג"ה, [וע"ע בטה"ק לקמן ב: על תוס' ד"ה שחיטה-בהגה"ה שם].

ועוד בענין זה ראה בקה"י זבחים סי' ב' ומש"כ בדעת רש"י בסוגיא שם, ובחי' רא"ל מאלין ח"ב סי' א' וסי' ב', חזון יחזקאל קרבנות א. א. ושם ג. ד., ובספרו על מסכת זבחים, והאריך בענין זה במשנת ר' אהרן זבחים סי' א', וראה עוד בקונטרס יונת אלם ברשימות שמועותיו ממרן הגרי"ז.

וראה עוד בדברינו על תוס' לקמן מב: ד"ה מה טעם, ולקמן מט. בגמ' ד"ה עקירה בטעות.

שנקמצו שלא לשמן:

דוקא בעוקר במזיד ולא בטעות:

כתב הליקוטי הלכות בזבחים (על דף 7). דכל ענין שלא לשמה הוא דוקא בעוקר, דהיינו שיודע שהוא עולה וכיין לשם זבח אחר בין במזיד ובין שסבר שמותר לחשוב לשם זבח אחר, אבל בטועה שדימה שהוא זבח אחר בהא מילתא איכא פלוגתא במנחות דף מ"ט אי עקירה בטעות הוי עקירה וקי"ל כרבה דלא הוי עקירה ועולה לשם חובה ואפילו בפסח וחטאת, [לבד משיטת האו"ז הל' פסח סי' רל"ב דפסק דעקירה בטעות הוי עקירה - זבח תודה ריש מנחות].

והנה צ"ע מתוס' בזבחים ב: ד"ה אתנו, דמשמע דאף בטועה וסבור שהוא קרבן אחר איכא פסול דשלא לשמה, ועי"ש בקר"א, מצפ"א, רש"ש, עול"ש, אחיעזר יו"ד סי' ד', וחי' רא"ל מאלין ח"ב סי' ד'.

שנקמצו שלא לשמן:

האם מהני מחשבת פסול תוך כדי דיבור לעבודה:

כתב התבואות שור (סי' ד' ס"ק ה') דגם לענין פסול מחשבה בקדשים אמרינן תוך כדי דיבור כדיבור, ואם חושב אחר העבודה בתכ"ד אהני מחשבתו.

ובקונטרס גבורות שמונים לבעל האתו"ד (אות ס"ט) כתב דזה יתכן רק בשחיטה וקבלה והולכה אבל בזריקה לא מסתבר שאחר שנזרק דמו ונתקבל הקרבן בהכשר יתבטל הכשרו ע"י המחשבה, ואף דעת החזו"א (זמנים א. טו.) דאמרינן תכ"ד במחשבת קדשים, אולם המקדש דוד (סי' לג. א. ד"ה וזאופן) מכח קושיא מסוגיא בזבחים טו. סובר דלא אמרינן תכ"ד במחשבת קדשים.

ולענין ההקדש עצמו אם יכול לחזור בתוכ"ד - עי' בתוס' לקמן פא: ד"ה תודה, ובדברינו שם.

שנקמצו שלא לשמן בשירות:

לכאורה הא הוי שינוי בשליחות:

עי' בעול"ש ריש זבחים שדן בענין אי בעינן שליחות בשחיטת הקרבן, דלכאורה הא הכא הוי שינוי בשליחות כששחט שלא לשמן, ויסוד הנידון הוא מגמ' קידושין דף מא: דילפינן שלוחו של אדם כמותו משחיטת פסח ומשמע דבעינן שליחות. ועי' מה שהקשו ותירצו בזה הפנ"י ורש"ש בקידושין שם, והמקנה בקידושין כג., והאריך הרבה בענין זה במנחת ברוך סימנים יג-טז.

כשירות אלא שלא עלו לבעלים:

לכאורה נימא כל מילתא וכו' אי עביד לא מהני:

עי' נתיבות הקודש (זמנים ד. ב) בשם הגרי"ז דמחשבת שלא לשמה אינה חסרון במעשה השחיטה אלא היא איסור בגברא, ולא שייך אי עביד לא מהני אלא כשעצם המעשה באיסור. [גל"פ דר"ל דאין האיסור שלא

לשחוט במחשבת של"ש אלא דלא לחשוב של"ש בשעת שחיטה, וכדכתיב 'לא יחשב'. וע"ע קובץ הערות (יצמות סי' ע"ד) שביאר באופן אחר - דלא שייך אי עביד לא מהני אלא היכא שהאדם פועל חלות הדין, משא"כ כגון בשחיטה שדין ההיתר חל מאליו ע"י מעשה האדם - הערת הר"י ולר' שליט"א]. וכעין דברי הקובץ הערות איתא ג"כ בזכר יצחק (סי' מ"ו).

והנה דעת שער המלך ריש פ"א מהל' קרבן פסח (ד"ה ורלמי להפרי"ח) דכל מילתא דאמר רחמנא וכו' לא נאמר כלל לענין קדשים, משום דבקדשים בעינן שנה הכתוב לעכב הלכך אפילו רבא מודה דלא אמרינן אי עביד לא מהני, וכ"כ טה"ק בזבחים ריש פרק ב', וע"ע רעק"א שם, ואבי עזרי (ציאת מקדש ג. א.).

אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה:

א. קטורת שהוקטרה שלא לשמה:

כתב בחי' מרן רי"ז הלוי (כלי המקדש ג. ת.) בשם הגר"ח דאין צריך להקטיר פעם שניה. ועי' מנח"א כאן עמ' י"ג.

ב. קרבן שקרבו נסכיו שלא לשמן האם חייב להביא נסכים אחרים:

עי' מנחת אברהם (עמ' י"ד) שנסתפק בזה.

ג. קרבן נדבה שהקריבו שלא לשמו האם חל פסול על הריצוי:

מהשטמ"ק ריש זבחים משמע דחל פסול אלא שאין צריך להביא קרבן אחר, וכן משמע מהמשל"מ פ"ז הל' חובל ומזיק שכתב דאין הכהן חייב לשלם לפי שהפסיד לו רק מצוה מן המובחר, וראה עוד במנח"א כאן עמ' ה' שהביא דהגרי"ז גם הוכיח כן דבנדבה חל בה פסול שאין עולה לבעלים הגם שאין צריך להביא אחרת, וע"ע זבח תודה בזבחים (ג. ד"ה ואס' לאו נדבה יהא), חזון יחזקאל קרבנות א. ה. (ד"ה אלא שלא עלו), ודביר הקודש (זמנים אות ט').

ד. לענין קרבנות ציבור:

הרמב"ם בפיהמ"ש ריש זבחים כתב דדוקא בקרבנות יחיד דאיכא בעלים ידועים, אבל בקרבנות הציבור אין פוסל שלא לשמן, ותמה רעק"א מסוגיא מפורשת שם דף ד. דאיתא מה לשינוי קדש דישינו בציבור כביחיד, ועי' תירוצ' הגהות חש"ל ריש זבחים (ד"ה והטעמא), ועוד שם בפנים מאירות, ח"ג, טה"ק, שפ"א, ורש"ש (שם סוף ד.), וע"ע שעה"מ (פסוקמ"ק טו. א.).

ה. לענין פרת חטאת - נחלקו רבנן ור"א (פרה פ"ד מ"א) אם פוסלת שלא לשמה. ומקור הדרשא לרבנן דפסלי - יעוי' בדברינו לקמן ריש כז:

ו. מנחת העומר - אמר רב לקמן ד. דפסולה שלא לשמה, ועי' בדברינו שם (ד"ה אמר רב).

חזין ממנחת חוטא ומנחת קנאות - במתני' ריש זבחים איכא נמי דעת יוסי בן חוני דכל הקרבנות הנשחטין לשם חטאת פסולין, ולכאורה לדבריו ה"ה קמץ מנחת נדבה לשם חטאת פסולה, [והא דלא נקטיה הכא משום דסמך אמתני' דזבחים, וגם אינו להלכתא], ולפי"ז מיושב הא דנקט רש"י ד"ה כל המנחות - מנחת מרחשת לשם מחבת ולא נקט נדבה לשם חוטא כמו בסיפא דמתני' דנקטינן מנחת חוטא לשם מנחת נדבה, לפי שרצה לנקוט לכו"ע דכשרין ולא עלו ואף ליוסי בן חוני - מנח"א עמ' ה'.

ומנחת קנאות - בגמ' דף ד. דרשינן דמנחת קנאות דינה כמנחת חטאת, ועי' בחידושי הגר"ז דנסתפק אי רק לענין הדינים שוה דינה לחטאת, או שקדושתה נמי קדושת חטאת.

נתן בכלי והלך וכו' - עי' בתוס' ריש ע"ב שדן ברעת ר' שמעון לענין פסול שלא לשמה בקבלה והילוך.

כיצד לשמן ושלא לשמן:

א לכאורה דין פשוט הוא ומה הוצרך לפרש - עי' תפא"י במשניות אות י"א.

ב האם מחשבת לשמן ושלא לשמן פוגמת בכל הקרבנות:

הנה במשנה בזבחים יג. מבואר דלשמן ושלא לשמן הוא פסול רק בפסח וחטאת, אבל מהרמב"ם (פסוקמ"ק יג. א.) מבואר דה"ה שאר קרבנות לשמן ושלא לשמן כשרין ולא מרצין, וכתב הכס"מ דמקורו מסברא מפסח וחטאת, וכ"כ בנתיבות הקודש בזבחים שם דאין סברא לחלק בין הקרבנות. ועי' מנח"א זבחים (ח"ג עמ' רע"ח) שדייק כן בהדיא ממתני' שם סד.; וראה עוד במנח"א כאן (עמ' ו'), וזה שלא כדברי המקור ברוך (ח"א סי' כ"א) שמצדד לומר דדין לשמה ושלא לשמה הוא רק בפסח וחטאת, אמנם שם בח"ב סי' מ"א חוזר להוכיח דה"ה בשאר הקרבנות.

לשם מנחת חוטא ולשם מנחת נדבה - מבואר כאן דאף המחשב לשם מנחת נדבה ולא פירש איזו, חל פסול דשלא לשמן - עי' מנח"א עמ' ה'. [ויש לדחות דהמשנה נקטה שם כללי דמנחת נדבה]. ובעיקר דין זה - ראה חזו"א (סי' לז. לא, וכן לג. ז.) שנסתפק לענין כבשי עצרת במחשב חובה לשם נדבה אי חשיב שינוי קדש, ודן בזה לפרש הסוגיא לקמן מט. דכבשי עצרת ששחטן לשם אילים, וראה עוד בענין זה ברש"ש ריש זבחים (ז:).

גמ'

למה לי למיתנא אלא וכו' - פי' דהוה ליה לשנות דרך קצרה - רש"י זבחים ב., ושטמ"ק כאן מהר"פ.

הא קמ"ל וכו' הא מנחה גופה כשרה ואסור לשנויי - לשון הגמ' בזבחים ב. "אבל בקדושתיהו קיימי ואסור לשנויי", ובביאור שינויי הלשון עי' במנח"א עמ' י"ב.

הא מנחה גופה כשרה ואסור לשנויי:

האם לאחר שנעשה בקרבן שינוי קדש דאינו מרצה תו לבעלים אסור עדיין לחשוב בשינוי בעלים:

כן נסתפק החזו"א (זמ"ס א. ט.), ובנידון זה כבר נסתפק טה"ק בזבחים ז:

ובאבן האזל (פסוקמ"ק פ"ג ה"א) מייתי מרכבת המשנה דס"ל דלא שייך תו שינוי בעלים, והאבן האזל פליג עליו, וגם הזבח תודה (ריש זמ"ס ד"ה אצל) מסיק דה"ה בשינוי בעלים אסור לחשוב, וכן גם דעת הגרי"ז - ראה במנח"א כאן (עמ' י"ג).

אמנם גם בחזון יחזקאל (קרינות פ"א סוף ד"ה אלא) נקט דלא שייך שינוי בעלים, ועי"ש שביאר כמה סוגיות בהנחה זו דקרבן שנשחט שלא לשמו אין בו תו שום ריצוי לבעליו, וראה במשמר הלוי תמורה סי' ע' מכתב הגרי"ז להגר"י אברמסקי שהשיג עליו בענין זה, וע"ע מנח"א מנחות עמ' י"ב.

ואסור לשנויי:

א [אחר ששינה צריך בשאר העבודות לחשב במפורש לשמה:

השפ"א מסתפק דשמא צריך לחשב בהדיא לשמה בשאר העבודות, דהשתא דכבר שינה לא שייך סתמא לשמה מחשב, דשמא על דעת הראשונה הוא עושה, והזבח תודה ריש זבחים פשיטא ליה דצריך לחשב בהדיא לשמה.

ב א. באותה עבודה שנפסלה אין איסור להמשיך שלא לשמה:

ב. דין פסול שלא לשמה בחצי מתיר: רש"י מפרש דאסור לשנויי "כגון אם עבר וקמצה של"ש אסור לתת קומץ בכלי של"ש", והמיוחס לרשב"א דייק מדבריו דדוקא בעבודה אחרת אסור להמשיך לשנות אבל באותה עבודה שכבר נעשית של"ש אין איסור.

וראה במנח"א (עמ' ז') שמדברי המיוחס

לרשב"א מוכח דס"ל דחל פסול שלא לשמה אף בחצי מתיר ולכן שייך לדון אם מותר לגמור העבודה, ודלא כפיגול שאין מפגלין בחצי מתיר. [ובעיקר דבר זה אם יש פסול של"ש בחצי מתיר נחלקן החזו"א והאור שמח - עי' במנח"א הנ"ל].

וראה עוד במנח"א שם שמבאר אמאי הוצרך המיוחס לרשב"א לדייק מדברי רש"י ולא מגוף דברי רבא דאמר "אסור לזרוק דמה שלא לשמה" ולא אמר דאסור לגמור השחיטה שלא לשמה.

אבע"א סברא ואבע"א קרא - עי' תוס'

שבועות כב: ד"ה איבעית - כיון דאיכא סברא למה לי קרא, וראה עוד נתיבות הקודש (ריש זמ"ס וריש מנחות) שכתב דנפק"מ אי ילפינן מסברא או מקרא לענין הנידון האם שלא לשמו עוקר שם הקרבן ועושהו קרבן אחר, [עי' מש"כ בענין זה בדיבור הבא]. וע"ע שלום רב ריש זבחים.

אם כמה שנדרת עשית יהא נדר ואם לאו יהא נדבה:

א [האם נעקר ע"י מחשבת של"ש שם הקרבן או דעדיין שמו עליו:

בגמ' כאן משמע דמחשבת שלא לשמה עוקרת שם הקרבן ועושהו קרבן אחר, וכן מבואר בתוס' לקמן מז. (ד"ה עד) שכתב וז"ל "יש לחלק דשלא לשמה עוקר הקרבן ועושהו קרבן אחר", ועי' בנתיבות הקודש כאן ובזבחים שדן בזה באריכות, וע"ע אבי עזרי מעשה"ק י. ז. (ד"ה ונלאה עוד) שגם כתב כן דנעקר להיות נדבה והוכיח זאת מדינא דר"ח בר טובי בזבחים קיד: דאשם מצורע לשם עולה נעקר להיות עולה לענין להתחייב על שחיטתו בחוץ אף קודם שהגיע זמנו להיטער, [אבל הקר"א והחזו"א ביארו שם באופ"א].

מיהו כתב הזבח תודה (ריש זמ"ס ד"ה כשרים) דאם היה עולה צריך להקטיר בשרה ואם היה

שלמים צריך לאכול הבשר והיינו שנשאר להיות עולה או שלמים אלא שנשתנה מנדר לנדבה. וראה עוד בסוגיא לקמן פט: פלוגתא אביי ורבא עד כמה צריך לנהוג בקרבן שלא לשמו את פרטי דיניו דשמו הראשון, וראה עוד בתוס' שם ד"ה שאם, ובתוס' לקמן ד: ד"ה ואין טעונין.

וכ"כ בתורת הקדש (ח"ג סי' ט"ו) דנשאר שם אותו קרבן עליו, ודלא כהזרע אברהם (סי' יא. כג.) שכתב דפקע הימנו שם הקרבן. וכן ברש"ש וגבורת ארי ביומא סא: (זמילואיס) מבואר דאשם מצורע שלא לשמו נשאר שם אשם עליו. וחידוש יותר גדול מתבאר מתוך דברי מרן הגרי"ז (נקונטרס על יומא עמ' כ"א) שכתב לשיטת הרמב"ם, דאשם מצורע של"ש אכתי שמו הראשון עליו לענין שפעל חלות הכשר המצורע במתן בהונותיו עי"ש, וצ"ל דהא דאייתא בסוגיין דנהפך לקרבן אחר היינו דנשתנית מהותו לקרבן נדבה אבל שמו הראשון נשתייר בו.

ב] האם הוא עדיין בעלים של הקרבן:

בקונטרס גבורת שמונים לבעל האתו"ד (אות ס"א, ד"ה והנה נראה למדש) יצא לחדש דאין הבעלים נחשב בעליו של נדבה זו, כיון שנעשית נדבה מאליה ע"י מחשבת העובר ולא הבעלים הקדישה לנדבה זו, ומכאן זה חידש דלר"א בזבחים מז. דסבר הבעלים מפגלין, אין להם כח לפגל בקרבן זה שאינם נחשבים כבעליו.

ג] הרש"ש בריש זבחים הביא דמפירוש הרע"ב במשניות שם משמע דשחט נדר לשם נדבה אינו עולה לשם נדרו, ועי"ש דפליג עליו. וראה עוד שם בחי' הגרז"ס.

רש"י

ד"ה כל המנחות - כגון שהתנדב מנחת מרחשת - צ"ב לשון "שהתנדב" שנקט רש"י, דהלא בנדבה לא שייך לומר שאינה עולה לשם חובה שהרי אין צריך

להביא אחרת כמש"כ השטמ"ק בריש זבחים, [והאמנם דאף בנדבה חל פסול על הריצוי כדמשמע מהמשל"מ הל' חובל ומזיק פ"ז שכתב שאין הכהן חייב לשלם לפי שהפסיד לבעלים רק מצוה מן המובחר, וראה עוד במנח"א (עמ' ה') שהביא דהגרי"ז הוכיח שחל פסול בנדבה, וע"ע בזבח תודה ריש זבחים (ד"ה ואם לאו נדבה מהא) ובחזון יחזקאל (זבחים א. ה.) - מיהו ודאי שאין צריך להביא נדבה אחרת והדרא קושיא].

ועי' טה"ק מש"כ בישוב לשון הרש"י, ובספר ישר וטוב (נאספת זקנים החדש) כתב דרש"י תפס לישנא דמתני' שנקטה "מנחת נדבה" הכולל נדר ונדבה, וכונתו לאפוקי מנחת חוטא וקנאות.

ואמר הריני קומץ לשם מחבת - רש"י לשיטתו לקמן ע"ב (ד"ה אלל מחשבה) דהאי מחשבה היינו דיבור דוקא.

הריני קומץ לשם מחבת - היינו שינוי קדש, וזה כתירוצ' קמא בתוס' ד"ה שלא לשמן - דמתני' בשינוי קדש איירי, [אמנם בשטמ"ק הוסיף דה"ה בשינוי בעלים, אבל אינו נראה שהוא בגירסת הרש"י].

תוס'

ד"ה כל המנחות - בדאמרינן לקמן בפ"ב דף טז. [צ"ל דף יג:] ובפ"ק דזבחים דף ד. [צ"ל דף יג:].

ובאותן ד' עבודות פסלה מחשבה וכו' אבל בתנופה והגשה אין מחשבה פוסלת - בתוס' כאן מבואר דהטעם דלא פוסלת מחשבה בתנופה והגשה לפי שאין מארבע עבודות, ומשלמים ילפינן פסול מחשבה רק בארבע עבודות, אכן בתוס' זבחים יג: ד"ה זה הכלל ביארו טעם אחר - דהקמיצה היא כנגד השחיטה ולא שייך פיגול קודם השחיטה, ובביאור דבריהם עי' במנח"א (עמ' ו') שביאר בשני אופנים.

בתנופה והגשה אין מחשבה פוסלת אע"ג דבעי כהונה:

מחלוקת תוס' האם הגשה צריכה כהונה:

כדעת תוס' כאן שהגשה בעי כהונה כן נקטו תוס' לקמן ט. ד"ה מקמיצה, אבל במגילה כ: כתבו תוס' (ד"ה לקמיצה) דתנופה והגשה אין צריך כהן [הגהות מליו"ט ומצפ"א], ואילו תוס' בקידושין לו. (ד"ה הסמיכות) כתבו דתנופה בישראל ומהגשה ואילך בכהנים.

ועי' ברעק"א במגילה שתמה על תוס' שם שלא הצריכו כהן בהגשה מקרא מפורש דבעינן כהן. גם צ"ע דבמתני' סוטה יט. מבואר שתנופה והגשה הוי בכהן, וכן בברייתא שם יד: מפורש דהגשה בכהן. ועי' טה"ק כאן בשוב הקושיא. וראה עוד בזבח תודה (דף ו: דפ"ס שלו ד"ה וכהן). ובטה"ק לקמן יח: תירץ [ועי' ד זה במנח"א עמ' ח'] דכונת התוס' במגילה דאין צריך כהן מתורת עבודה אלא מידי דהוה אמראות נגעים, ולכן גם אפשר שאין צריך כהן בגדי כהונה.

דעיקר קרא לבר' יהודה בריה דרבי חייא
- עי' תמיהת הרעק"א בגלהש"ס, ועי' תירוצ' העול"ש, וזבח תודה (ד"ה כל המנחות), וחי' הגרי"ז, ומשנת ר' אהרן (סי' א. א. א.).

דאי מהיקשא דזאת התורה אי אפשר לומר כן לפ"ה דפ"ק דחולין דף כב.
- צ"ל דף כא: (רד"ה ר' ישמעאל).

והנה תוס' נשאר בקושיא לשיטת רש"י מנין בעופות דבעי לשמן, ויעוי' במצפ"א שהביא דרשת התו"כ פר' ויקרא מדכתיב בעולת העוף עולה היא - לשם עולה.

דעל כרחיק עופות כתיבי בקרא דזאת התורה - וכ"כ תוס' לקמן י: ד"ה והרי, וכן דעת התוס' בזבחים סה. ד"ה בן עוף, אולם שם בדף כד: דעת התוס' ד"ה והרי כרש"י דעופות לא אתו בהאי היקשא, ועי"ש מש"כ העול"ש.

מדכתיב ביום צוותו להקריב את קרבניהם זה בכור מעשר ופסח - פי' ש"מ ד'קרבניהם' מרבה שאר מילי וה"ה עופות.

יש לפרש אליבא דר"א דפ' התודה דלית ליה היקשא דזאת התורה - צ"ע דיעוי' שם וכן בזבחים צז: דבהדיא דריש ר"א האי היקשא, ועוד צ"ב ר"א גופיה אי לית ליה האי היקשא מנין דריש דבעי לשמן בעופות וכן בכל הקרבנות דילפינן מהיקשא משלמים, ונראה דכונת תוס' כדבריהם בחולין כא: (ד"ה מה) דדוקא לענין בא מן החולין לית ליה היקשא משום שבעינן היקש השוה בכל הקרבנות ודין זה אינו שוה בכולן - ח"נ, עול"ש, אולם היד דוד לא נחא ליה בביאור זה ועי"ש שמפרש באופן אחר.

וחטאת בהמה מפרו של אהרן ילפא וכו'
והיינו למד מן הלמד - כן איתא בזבחים מט: דלא ילפינן היקש מהיקש בקדשים.

ועוד קשה וכו' תיפוק ליה כדאמרינן בספרי וכו' משום דכתיב גבי מעשר ואכלת - הקשו האחרונים דמקרא ד"ואכלת" אין לנו למילף אלא דין לכתחילה בהלכות מעשר שאין לקנות דבר שאינו נאכל, ועדיין צריך למילף הלכה כדיני קרבנות דאם הביא משל מעשר לא יצא ידי חובה - עי' טה"ק, הגהות ראמ"ה, שפ"א, חי' הגרי"ז, אבן האזל (מעשה"ק טו. ז.), ומנח"א (עמ' ט) שתירץ בשם הגר"ח או הגרי"ז.

ונראה לפרש דמיתורא דרשינן כל חטאות וכו' - תוס' משיבים בזה הקושיא היכי ילפינן למד מן הלמד, וכן הקושיא למה לי למדרש בפרו של אהרן משלו ולא משל מעשר-דאצטריך למילף לשאר חטאות, אולם אכתי קשיא למאי אצטריך 'כמשפט' לענין חולין דאין לומר דאצטריך לדר' אליעזר

ד"ה ואם לאו - לענין בל תאחר דלא
שייך לאחר שחיטה - בחי' הגרי"ז
בזבחים (על תוס' ר"ט ז: תמה ע"ז).

דף ב:

גמ'

שהקומין מחבת לשום מרחשת מעשיה
מוכיחין - בסוגיא מבואר
דמחבת לשם מרחשת הוי שינוי קדש,
והקר"א בריש פירקין הקשה מנא לן דהוי
בכלל שינוי קדש הלא מחבת ומרחשת שוין
בקדושתן ובעבודתן ואינם כעולה וחטאת
שהן ב' קדושות וב' קרבנות. והחזו"א (קמ"א
כו. ז.) כתב דאינו דומה לשוחט עולת פר
לשם כבש, דהכא נחשבים כשני קדושות
וכקרבנות חלוקים ואינו שינוי בכלי גרידא,
וע"ע מנח"א עמ' ד'.

מחבת לשום מרחשת מעשיה מוכיחין
עליה - עי' ח"י הגרי"ז לקמן ריש
סג. שתמה מכאן על שיטת הרמב"ם במהות
מרחשת.

אבל בזבחים אינו כן שחיטה אחת לכולן
וכו' - חידוש גדול נמצא בדברי
המיוחס לרשב"א לקמן ג: (ד"ה ממזת),
דלשיטת רבה דסברת ר"ש כפשטה שכל
שמעשיה מוכיחין אין פוסלת מחשבה, א"כ
המפרש דיבירו בזבח ואומר בהדיא דהוא
שוחט עולה לשם שלמים לא פסל שהרי אין
לך מעשיו מוכיחין שהוא משקר גדול מזה,
ופוסל דוקא אם לא הזכיר שם הקרבן שבו
הוא עוסק אלא שינה בפיו ואמר 'לשם
שלמים' גרידא ואין ידוע מה היה שם הקרבן
שעסק בו.

וזריקה אחת לכולן וקבלה אחת לכולן -
השטמ"ק (אות ד') גרס והקדים
קבלה לזריקה, אולם ראה בהגהות ראמ"ה
דמישב הגירסא שלפנינו.

כדדחי לעיל, וממשיכים תוס' ומיהו אכתי
קשיא וכו' ומכח זה מסקי לישב גם אמאי
אצטריך כמשפט - עי' צ"ק, אולם ראה בח"נ
שמבאר דהקושיא קמייתא נמי מיתרצא
השתא, ובעול"ש כתב כהצ"ק דקמייתא לא
מיתרצא.

דמיתורא דרשינן כל חטאות דכתיב בפרו
של אהרן וכו' - לפי"ד תוס'
נמצא דהא דילפינן שאר החטאות דמשלו
ולא משל מעשר הוא מהאי קרא, ועי' ח"י
הגרי"ז מה שתמה ע"ז.

ומיהו קשה וכו' תיפוק ליה מדרשא דספרי
דהא אינה נאכלת - עי' תירוץ
שפ"א, וע"ע טה"ק.

וי"ל דס"ד וכו' כדדריש התם דחלק
הכתוב בין חטה"ע לעולה"ע
מדכתיב והקריבו - נראה דר"ל דס"ד דכשם
שמחלקין בין חטה"ע לעולה"ע מ'והקריבו'
ה"ה דנחלק בינה לבהמה.

אבל אין לתרין דהוי בכלל אשם מצורע
וכו' - עי' בחי' הגרי"ז שחקר כשמביא
הלוג שמן עם האשם האם נפסל הלוג
כשמחשב שלא לשמן בעבודות האשם.

בסוף הדיבור - משום דשחיטה לאו
עבודה היא - כן איתא לקמן ה. ושר"נ
במסה"ש"ס.

ד"ה שלא לשמן - וה"ה שינוי בעלים
כדמוכח בגמרא בפ"ק דזבחים -
צ"ב מה הוצרכו להביא ראיה מזבחים והלא
מפורש הוא ג"כ בתירוץ דרבה לקמן ע"ב -
עי' טה"ק.

ושמא פשיטא ליה להש"ם בכל דוכתי
דשינוי בעלים כשינוי קדש - פ'
ושלא לשמן דמתני' מיירי בין בשינוי קדש
ובין בשינוי בעלים, ועי' בתוס' ריש זבחים
שהאריכו בזה וכתבו ג"כ בזה ב' פירושים.

ובהגהות מליו"ט תירץ דאיכא למימר דר"ש כראב"ש בנו דאמר (זנחיס סה:) שמעתי שמבדילין אף בחטאת העוף, וכ"כ טה"ק. וע"ע חזו"א (קמ"א כו. א.).

ובחי' הגרי"ז (ג.) תירץ דהבדלה שאינה מגוף המליקה לא מהני מחשבה כי אם במליקה ואז לא הוי מעשה המוכיח. וצ"ב דלכאורה ההבדלה היא חלק ממצות המליקה, וכן מבואר מתוס' זבחים ל. ד"ה והרי קמיצה, דבעולת העוף חשיב ב' מתירין, [ואפילו לרבא דאמר בחולין כ: דהוא מצות הבדלה גרידא מ"מ הוא חלק מן המליקה - עי' מנח"א זבחים ח"ב עמ' רפ"ו], ודברי הגרי"ז מכוונים לכאורה רק אליבא דשיטת הרמב"ם דהבדלה היינו הבדלת העור גרידא.

האמר מר מליקה בכל מקום במזבח בשרה:

היכן מקום מליקת חטאת העוף:

במתני' זבחים סג. איתא דחטאת העוף היתה נעשית על קרן דרומית מערבית, ושם סג: איתא בברייתא דמליקה בכל מקום במזבח כשירה, והנה משמעות דברי התוס' כאן (ד"ה עולת העוף) שאינו דין למליקה בקרן דרומית מערבית אלא שכן הדרך, ותוס' אזלי לשיטתם בזבחים סג: (ד"ה אף) דאין כלל חיוב דין מליקה במזבח, וכן מוכח דעת רש"י בזבחים ריש סד.

וראה עוד בשטמ"ק בזבחים סג: (נחשמות) שהביא דאף דעת הרז"ה כן דאין צריך מדינא מזבח כלל, אולם הביא שדעת הראב"ד דאף דאין צריך קרן דרומית מערבית בדוקא, מיהו בעינן מליקה במזבח כדי שיהא סמוך למקום ההזאה שהוא קרן דרומית מערבית.

אמנם הרמב"ם (מעשה"ק ז. ו.) פסק כפשטות לשון המשנה דמקום מליקתה בקרן דרומית מערבית, ובביאור שיטתו יעו"ש ברדב"ז, וח"נ וטה"ק זבח תודה בזבחים שם. וראה עוד בענין זה במקדש דוד סוף סי' כ"ח,

וכי תימא כדקא משני רבה וכו' - כאן בסוגיא מצינו תירוצי רבה, רבא, ורב אשי, על הסתירה בדברי ר"ש, ויעו"י לקמן מט. בתוס' ד"ה מתיב, שכתבו דלר' זירא דהתם יש סברא אחרת בטעם דר"ש. [אמנם בשטמ"ק שם (אות א') משמע דכ"ה לס"ד שם ולא למסקנא].

כאן בקומין מנחה לשום זבח - צ"ע מה שייך לחשב על קמיצה של מנחה לשם זבח דבהמה - עי' מש"כ בזה המיוחס לרשב"א (לקמן ג.).

א"ל אביי מכדי מחשבה דפסל רחמנא היקשא הוא מ"ל שינוי קדש מ"ל שינוי בעלים - עי' באורי התוס' בקושית אביי, ועי' בהמיוחס לרשב"א שפירש ב' ביאורים בקושית אביי ותירוץ רבה, וע"ע ביאור חי' הגרי"ז בזה.

מחשבה דלא מינכרא פסל רחמנא מחשבה דמינכרא לא פסל -

רש"י מפרש דמחשבה דמינכרא היינו שניכר 'לכל' שהוא מכזב, ולכן פירש"י דהאי מחשבה היינו דיבור, [אמנם יעו"י בחכמת שלמה (א"ח סי' ס') שביאר כונה אחרת בדעת רש"י], אבל לשאר הראשונים דמפרשים דהיינו מחשבה ממש צ"ל דהוא דין באיכות המחשבה עצמה דאם היה חושבה בדיבור היה מינכרא שהיא מכוזבת נמצא דגם השתא אין בכוחה לפסול. ועי' הערה ז-ח לכנסת הראשונים, וכן הערה 6 לשטמ"ק החדש.

אלא מעתה עולת העוף וכו' מעשיה מוכיחין וכו' דאי חטאת העוף היא למטה הוי עביד לה:

השטמ"ק (אות י') הקשה אמאי לא אמרה הגמ' דמעשיה מוכיחין שהרי הבדיל במליקה, ותירץ בשם התו"ח דלאו אדעתיהו דאינשי בין סימן אחד לשני סימנים.

ובחי' הגרי"ז במנחות כאן, ובמנח"א כאן
עמ' י"ט, ובזבחים ח"ב עמ' רס"ח.

ובעיקר דברי רש"י ראה עוד בדברינו בגמ'
ד"ה מחשבה דלא מינכרא.

רש"י

ד"ה ונדבה - והכתיב אם זבח שלמים
קרבנו שתהא זביחה לשם שלמים:

ד"ה למטה - ומפרש בתורת כהנים זה
קיר תחתון - וכן איתא נמי בזבחים
סד:

מהו האיסור לחשב שלא לשמה:

ד"ה הזאה - אחוז בגוף העוף וכו' - לשון
הגמ' בזבחים סד: "אחוז בגוף ובראש
ומזה", אמנם רש"י לשיטתו בביאור הגמ'
בחולין ריש כב. דאין הכוונה שצריך לאחוז
הגוף והראש יחד בכף ידו, אלא ר"ל דצריך
שהיה הגוף והראש מחוברין יחד בשעת
ההזאה.

מדברי רש"י כאן משמע דאיכא עשה בלבד,
אולם רש"י בריש זבחים (ג: ד"ה ומזה) מייית
דאיכא איסור לאו דלא יחשב, ועי' בענין זה
במצפ"א וטה"ק בזבחים, ובצ"ק כאן [ודבריו
צ"ב], וראה עוד בית הלוי ח"א סי' ל. טו.,
חי' הגרי"ז בסוגיין, חי' מרן רי"ז הלוי
מעשה"ק עמ' 70, אחיעזר יו"ד כז. ג., קובץ
שיעורים ח"ב כב. ה., וקה"י בזבחים סי' ה'.
ויעוין במשל"מ פסוהמ"ק יח. א. דמייית
שיטת הרמב"ן דאיכא לאו ועשה אחרני, ועי'
אבן האזל שם. וע"ע תוס' זבחים ד. סוף ד"ה
וישנן. והאריך לבאר היטב כל השיטות בדבר
משה ריש זבחים אות ל"ד.

אבל השטמ"ק בזבחים סד: (נהשטמות) הביא
דעת הרו"ה בריש קנין דפליג ופירש דצריך
לאחוז בכף ידו הגוף והראש, ובביאור סברתו
עי' מנח"א זבחים ח"ב עמ' רע"ב.

ד"ה מכדי מחשבה - כדכתיב המקריב
אותו לא יחשב - צ"ב דבזבחים ד.

מיצוי סוחט בין אצבעותיו ונצוק הדם
הולך למרחוק - רש"י בזבחים סד:

ד"ה היה מתמצה פירש "שמקיף ומקרב בית
מליקתו למזבח ודוחקו בקיר" וכו', ועי' בזה
ברש"ש בזבחים שם שמצדד ומביא ראיות
לכאן ולכאן, וראה במקדש דוד סי' כח. א.
ד"ה ומ"ש התוס', ושם בס' לג. א.

דרשינן מדכתיב "אם זבח שלמים קרבנו",
וכמו שהביא רש"י גופיה בתחילת העמוד,
ואילו קרא דהכא בפיגול כתיב - רעק"א. ועי'
תירוצ' העול"ש, ועי' חי' הגרי"ז. [רש"י
בזבחים ב: גם הביא קרא דלא יחשב לענין
שלא לשמה, וראה מה שציינתי על רש"י
לעיל].

והנה טה"ק בסוגיין, וכן בספר ישר וטוב
(אספ"ז חמ"ט) מתרצים דהכא מיירי במיצוי
עולת העוף ושפיר פירש"י דסוחט בין
אצבעותיו וניצוק הדם הולך למרחוק, [ויש
להוסיף דבענין דומיא דהזאה בחטאת העוף
שהוא כעין זריקת דם, ומעשה כהן לבדו בלי
שיתוף המזבח], משא"כ התם בזבחים מיירי
במיצוי חטאת העוף שהוא לבתר הזאה,
והוסיף הטה"ק דלא תיקשי א"כ מאי משני
הכא "אמרי דילמא מיצוי דבתר הזאה" והלא
יש הפרש ביניהן, די"ל דודאי אם מיצה
חטאת העוף ע"י שסוחט בין אצבעותיו וכו'
קיים נמי מצות מיצוי.

ד"ה אבל מחשבה - הך מחשבה דקדשים
הוצאת דיבור בפה הוא - בענין זה

עי' מה שציין בגלהש"ס בזבחים ב., וראה
עוד תוס' הרא"ש בגיטין נד.; תפא"י
במשניות ריש זבחים אות ג', שטמ"ק ב"מ
מא., קה"י זבחים סי' א', ובזבח תודה
בזבחים כט. ד"ה במחשב, וע"ע אפיקי ים
ח"א סי' כ"ד, מנחת ברוך סי' א' ענף ו-ח,
ומשמר הלוי זבחים סי' ח'.

תוס'

בקבלה שהרי שיטתו מפורשת במתני' לקמן כו. דאין צריך קבלה בכלי, וכע"ז תירצו השפ"א (נמיון טני), והיד דוד.

שם - הקר"א מבאר דקושיית תוס' היא אליבא דר"י בריה דר' חייא לקמן כו. ולא אליבא דר' ינאי שם, אולם העול"ש כתב דרק אליבא דרנב"י דמצריך קידוש כלי לא הקשו תוס' אבל לשאר אמוראי מקשים שפיר.

וראה עוד בעול"ש שדן אם למאן דפליג חשיב עכ"פ דהיד מקדשת לקומץ. [עי' בתו"י יומא מח. (סוד"ה מדפסיל) שנקטו דבחפינת הקטורת החופניים מקדשים לקטורת כמו כלי שרת].

ד"ה זריקה - ואע"ג דיש במתן אחת ויש במתן ארבע - כונת תוס' להקשות על נתן במתן א' לשם מתן ד', ותמה בחי' הגרי"ז הלא אין מעשיו מוכיחין כלל דהרי יכול להוסיף עוד למתן ד', ומה צריך לתירוצו רש"י דאם נתן כולן במתנה אחת כיפר, ועי' מש"כ לישב המנח"א עמ' י"ח.

פי' בקונטרס דתנן וכו' - אינו ברש"י שלפנינו - ברה"ז.

דתנן אם ניתנו כולן במתנה אחת כיפר - כב"ה במתני' זבחים לו: דאפילו בחטאת הדין כן.

ומיהו קשה דמעשיהן מוכיחין כשיתן השניים - השטמ"ק (אות כ"ח) הוסיף בביאור הקושיא דאם אינו מתן ד' הא עבר על כל תוסיף, ודבריו הן כדעת ר' יהושע במתני' זבחים פ., ובשטמ"ק משני עוד דמה שנתן מכאן ואילך מיא בעלמא קוריק, וזהו כדעת ר"א במתני' שם כדפירש"י סברתו שם וכמש"כ בתוס' שם עט: ד"ה אמר, וצ"ע דהשטמ"ק מקשה כר"י ומתרץ כר"א, ויתכן דהשטמ"ק אין דעתו כרש"י ותוס' שם אלא כפשטיה דמתני' שם, ודו"ק.

ד"ה שחיטה - דלא חייש בהולכה בפ"ק דזבחים דף יד: - צ"ל דף יג.

ור"ש דפליג וכו' לא אצטריך לפלוגי בהילוך דמנחות לקמן דף יב. - הא דלא הקשו תוס' דיחלוק במתני' דהכא דף ב., משום שרק אליבא דרב אשי אתיא מתני' כר' שמעון, ומדסתמו תוס' מוכח שכוונתם למתני' לקמן יב. דמיירי בפיוגול דמודה בו ר"ש - טה"ק.

אמאי לא פליג בקבלה דמנחות דאפשר נמי לבטלה לר"ש - הקר"א מישב דלא דמי לאפשר לבטלה דהולכה, דהתם אפשר לשחוט בצד המזבח ולכן לא חשיב כלל עבודה לפסול לר"ש, משא"כ קידוש קומץ יש אפשרות לעבוד ביד או בכלי ומה שיכול לעובדה ביד לא חשיב אפשר לבטלה, וכע"ז תירץ בשפ"א ובחי' הגרי"ז, וע"ע משנת ר' אהרן (סי' א. ב.).

והצ"ק תירץ דאי אפשר לבטלה לגמרי דצריך לקבל מיהא ביד וימין ולכן לא פליג ר"ש בקבלה, וראה קר"א טה"ק וח"נ שדחו דבריו דבא לעובדה ביד ימין אין כאן כלל קבלה אלא זה שייך לעבודת הקמיצה. [ויש להוסיף דלא דמי לאשם מצורע דאיתא בזבחים מז: דכהן אחד מקבל הדם בידו, ודעת כמה אחרונים דיש לזה שם קבלה - דהתם הוא עכ"פ מעשה קבלת דם בפ"ע]. אולם ראה בחי' הגרי"ז (זמ"ס יא.) שהאריך להוכיח דדין בא לעובדה ביד הוא דהיד חשיבא במנחה במקום כלי שרת. וע"ע במנח"א (עמ' י"ז) דמפרש אף בדעת תוס' שהם מודים דלר"ש כשבא לעובדה ביד חשיב כמו שנתקבל ביד. עכ"פ נמצינו למדין כאן פלוגתא אחרונים אם עבודה ביד לר"ש יש לזה שם קבלה.

עוד תירץ הקר"א דלא הוצרך ר"ש לחלוק

והנה בדעת תוס' שלא נקטו כשטמ"ק דעבר על כל תוס' - י"ל דלא חשו להאריך, או י"ל דסברי דבלא"ה עבר איסור דממעט משפיכת שירים שצריך לשופכן ליסוד, אבל אין לומר דאף בדם לאחר זריקה עבר על "כל שממנו לאישים ה"ה בכל תקטירו", דיעוי' בתוס' זבחים עו: (ד"ה ול') דבדם לא נאמר איסור זה.

ועוד קשה מקבלה דאשם קבלתו אף בשמאל וחטאת בימין - עי' הגהת הצ"ק, והרעק"א תמה דעדיין אינו מעלה ארוכה, דתחילת דברי תוס' משמע דלרבנן יש היכרא בקבלה, וזה אינו, דלרבנן בכל הקדשים בעינן קבלה בימין ולר"ש אף כחטאת כשר בשמאל. ועי' מה שביאר העול"ש ודלא כהגהת הצ"ק.

ונראה דודאי היה יכול להקשות בן לקמן - בשטמ"ק הוסיף "ולמסקנא נחא הכל אלא רוב זבחים קאמר", ויש לעיין אמאי הוצרך למסקנא זו תיפוק ליה דמיושב נמי בתירוץ הגמ' לקמן דאינו מעשה המוכיח דאימא מייעבר הוא דעבר כמש"כ תוס' ג. (ד"ה ומיעבר) - עי' בזה משנת ר' אהרן (סי' 3. א.).

ד"ה מנחת חומא - וי"ל וכו' כדמפרש בזבחים דעיקר קרא לברד"י בריה דר"ח וכו' - הוא בזבחים דף יא., ועי"ש בתוס' (ד"ה מנחת) דקרא דהכא אצטריך רק למימר דמנחת נדבה ה"ה כאשם ולא כחטאת. וכ"כ הצ"ק כאן. ועי' טה"ק באופ"א בביאור דברי תוס' דהכא.

וילפינן מנחה משלמים בהיקשא דזאת התורה - כדלעיל בתוס' ריש ב.

ד"ה מכדי מחשבה - דאע"ג דהיקשא דכחטאת וכאשם לאו עיקר מ"מ אתיא בהיקשא דזאת התורה - יש לעיין בפירש"י דנקט בפשיטות היקשא דכחטאת

כאשם, וכן לקמן במתני' יב. (צד"ה כל הקומץ) נקט רש"י בפשיטות דילפינן מנחה מהיקשא דאיתקש מנחה לחטאת. [אמנם שם י"ל דנקט אליבא דרבנן שלא אצטריך להו כחטאת כאשם לדרשא אחרת - עי' רעק"א בגלהש"ס לעיל ע"א, אבל בפירש"י דהכא קשיא].

דכה"ג דריש תנא דבי חזקיה בפ' אלו נערות - עי' דחיית הגהות ראמ"ה, וע"ע נתיבות הקודש.

דף ג.

גמ'

דאמר מר מיצה דמה בכל מקום במזבח כשירה - הוא בזבחים סוף דף ס"ג.

טעם הדין:

הנה מדברי תוס' כאן משמע קצת דכשירה לפי שנחשב כלא נתמצה כלל, וכן ברש"י זבחים סד. (ד"ה נכל מקום) משמע דמיצוי בכל מקום אין בו קיום מצוה אלא קמ"ל רק דלא חשיב שינוי בעבודה וכשירה, וכן נקט בחי' הגרי"ז, ועי"ש שתמה דלפי"ז אין מובן תירוץ הגמ'.

אולם ראה במנח"א זבחים (ח"צ עמ' רפ"א) שהוכיח דמיצוי בכל מקום הוי קיום דין של מיצוי, דכל דבר שאין העבודה מעכבת אין מקום העבודה מעכב בה, וכן משמעות הרגמ"ה כאן דהוי קיום דין מיצוי, וכן משמע בתוס' לקמן ריש ט. [עי' במנח"א הנ"ל], וכ"כ החזו"א (זמנים סי' יב. 3).

שאין המנחות דומות לזבחים קאמר לזבחים ולא לעופות - בענין הא דמשמע שעופות אינן בכלל זבח - עי' בדברינו בספר איזהו מקומן עמ"ס זבחים דף ח: ד"ה כל דלה.

קדשי קדשים ששחטן בצפון וכו' מעשיהן מוכיחין וכו' - בחי' הגרי"ז הקשה דקדשי קדשים ששחטן קודם

על מחשבה כזו - חי' הגר"י, ואמנם ראה בחי' הגר"ח עהש"ס סי' ש"ע [בענין קרבנו לשם חטאן] דהגר"ח סובר דנתפס שם חטא בגוף הקרבן, אבל כאן הנידון אם נתפס שם 'חטאת יחיד'.

התינח היכא דאייתי כבשה אייתי שעירה מאי איכא למימר - פירש"י דשעירה אין לה זנב, והנה כן משמע בסוגיין אבל בזבחים ט. ילפינן מדרשא למעט אליה דעז מהקרבנה משמע דאית לה זנב, וע"כ דכוונת רש"י כאן כרגמ"ה שזנבה קצר ולא מכסיא. וראה ברש"י גופיה פסחים צו: (ד"ה ואס) שדחה הי"מ דעז אין לה אליה.

אלא בין זכרים לנקבות לאו אדעתייהו דאינשי - כתבו תוס' בסוטה לב: (ד"ה ליהו): דדוקא הכא לאו אדעתייהו מפני שסומכים השומעים על דיבורו ששוחט חטאת לשם עולה אבל בסתמא ודאי מרגישים בדבר. והנה תוס' אזלי לשיטתם בריש זבחים דהאי מחשבת של"ש דיבור הוא, ועי' יד דוד.

בין בן שנה לבין שתי שנים לאו אדעתייהו דאינשי - עי' זבחים דף עה: בתוס' ד"ה איכא.

רש"י

ד"ה הכי נמי - דודאי מודה ר"ש - בהגהות מליו"ט גרס "מורה", דלמאן מודה הא לרבנן ודאי פסולה. אולם יעוי' גיטין פג: דאיכא כהאי לישנא, ובתוס' שם (ד"ה מודה) הקשו כהאי תמיהה, אבל הרשב"א שם כתב דמצינו ד"מודה" היינו לעצמו.

ד"ה אימר דאמר - דכתיב בעולה וכו' וכתוב בחטאת וכו' - הילפותות דחטאת ואשם מעולה ילפינן בזבחים דף מ"ח ודף מ"ט.

פתיחת דלתות ההיכל לשם שלמים נימא דכשרין, דמעשיהן מוכיחים עליהם לשיטת רש"י [בזבחים סא. ד"ה ושני] דדוקא בשלמים פסול.

אמרי קדשי קדשים נינהו ומיעבר הוא דעבר ושחט להו בדרום - צ"ב איך יחשבו כן ששוחט הוא ק"ק בדרום הלא נפסל הקרבן במעשה זה, וביאר המיוחס לרשב"א [לקמן לגבי מחבת ומרחשת] דודאי יותר יש להם לחשוב שעושה כפי נדרו אלא שטועה בדין הקרבן, משיחשבו שהכהן משנה מנדרו לחשב לקרבן אחר ואפילו שאינו פוסל הקרבן במחשבתו זו.

התם כי נמי במרחשת נדר כי מייתי לה במחבת מחבת הוא - הקשה נתיבות הקודש דבשלמא בעלמא אם נדר מרחשת והביא במחבת אמדינן דעתו דרוצה עתה במחבת, אבל אם תלינן דמיעבר קעבר ולא היה בדעתו אלא למרחשת הלא אין הקרבן מתקדש אלא מדעת הבעלים ואיך יחול קדושת המחבת שלא מדעתו, וצ"ל דקדושת מחבת ומרחשת חדא קדושה נינהו ומשו"ה לא בעינן דעת ורצון הבעלים.

אלמא קביעותא דמנא ולא כלום הוא - פ"י מה שהאדם קובע מנא בפה אין זה קביעות כי הכלי יקבע כשהמנחה בתוכו - שטמ"ק (אות ט"ו). והנה פלוגתא כע"ז איתא נמי בזבחים קי. [לאוקימתא דרבא שם], אולם נראה שאין הענינים שווים.

ובעיקר דברי השטמ"ק מתבאר דאע"ג דאין ההפרשה קובעת לר"ש מיהו הכלי קובע, ועי' במנח"א (עמ' כ"א) שרוצה לתלות זאת במחלוקת רש"י והרמב"ם בסוגיא לקמן קג., ועוד בענין סברת ר"ש עי' שהרחבנו בזה בגמ' לקמן סוף קב:

אמר לשם חטאת יחיד מאי איכא למימר - צ"ע אי שייך התפסה דשלא לשמה

ד"ה שצירה - דאין לא זנב - עי' בדברינו בגמ' ד"ה התינה.

ד"ה אמרי דיכרא אוכמא - סברי אי' שחור הוא - לפירש"י דהקושיא דהגמ' דזה צמר וזה שיער, מבאר המיוחס לרשב"א דמשני אמרי דיכרא הוא ר"ל שגזוהו ונטלו צמרו דכשהן גדלים דרכן ליגזז, ועי"ש דלפי"ז הו"מ למיפרך איפכא אשם לשם שער לירצי דהרי רואים דיש לו צמר ולשער אין.

ד"ה עגל ופר - חטאת כגון פר כהן משיח וכו' - הנה זה פשוט דעגל היינו דעולה או שלמים דהרי לא שייך עגל בכהן משיח, ותמה הרש"ש א"כ למאי הוצרך רש"י לפרש דפר היינו כהן משיח דה"נ יש לפרש פר עולה או שלמים.

ויש לתרץ בפשיטות דלכאורה הו"ל לגמ' לאקשווי מעגל גרידא או מפר גרידא, ולכך היה משמע לרש"י דפר אתי לאוסופי אפילו דחטאת, ורצתה הגמ' לאלומי הקושיא דאף בחטאת דשלא לשמה דילה הוי מחשבת פסול משכחת לה אליבא דר"ש דלירצו. ושו"מ שביאר כן בספר ישר וטוב (אספ"ז מהדש).

תוס'

ד"ה מיצה דמה - אע"ג דכתיב בה יסוד וכו' האמרינן וכו' דמיצוי לא מעכב - הטעם בזה מבואר בזבחים סוף דף ס"ג מיצה דמה בכ"מ במזבח כשרה שאם היזה ולא מיצה כשירה - רש"ש.

ד"ה חטאת העוף - אבל כמו"כ היה יכול להקשות ממליקת חטאת וכו' - עי' טה"ק דמישב קושית תוס', וע"ע הגהות חש"ל דלפירש"י (צד"ה לא שגא) לא קשיא דהגמ' מקשה רק היכא דעבר תרי איסורי, ותוס' אזלי לשיטתם התם דפליגי.

דמליקת עולת העוף למעלה כדאמרי' בזבחים:

האם מליקת עולת העוף כשירה למטה דיעבד:

כתב שטמ"ק (לעיל ג: אות י"צ) דכאן לא היה יכול לתרץ מליקה בכל מקום כשירה דהא עולת העוף פסולה למטה. וכן מבואר בתוס' זבחים ריש סה:, ובתוס' ריש קינים, ובתו"י יומא ג: ד"ה אי מה - דמליקת עולת העוף למטה פסולה.

אולם ראה בתו"ט זבחים (פ"ז מ"צ) שלמד בדעת הרמב"ם והרע"ב דכשרה דיעבד, דכל שלא מצינו פסול בחטאת ליכא למיפסל בעולה. וכ"כ הגהות חש"ל כאן דלדבריהם לא קשיא קושית תוס' דהכא.

וראה עוד בצ"ק שפירש בפשיטות דעולת העוף למטה כשרה דיעבד, ותמה על תוס' דמאי מקשי הכא, ובח"נ וטה"ק תמהו על הצ"ק.

ד"ה ומיעבר - הא דלא משני הכי לעיל וכו' - בחי' הגרי"ז תירץ דהזאה בעולת העוף הוי כנשפך דמה, ומיעבר עבר לא שייך אלא היכא דטעי אינשי ובזה לא יטעו דאין זה כלל עבודה השייכת לעולה.

ולפירושו קשה וכו' דאיכא תרתי שינויי כדפרישנא לעיל - דף ב: ד"ה זריקה, והתרת' שינויי הוא דחטאת למעלה בקרנות וכן באצבע ואילו עולה למטה ביסוד ובזריקה מכלי.

וקושיא זו כבר הקשו התוס' שם לעיל, ועי"ש בשטמ"ק (אות כ"ט), וראה עוד במשנת ר' אהרן (ס' ג. א.). וע"ע תירוץ ראמ"ה.

ונראה דהשתא חוזר בו משינויא דלעיל - והא דלא קאמר "אלא" דאין דרך התלמוד לומר אלא רק כשיש אמורא ביניהם - שטמ"ק אות י"ד, וכע"ז כתבו תוס' בשבת דף צח. ודף קה: ודף קמב., ותוס' ב"ב דף צז., ותוס' נדה מו: ורשב"ם ב"ב דף מד:

ו"ל דבהא לא טעי שיעשה חריבה בלולא וכו' - הקר"א תמה דמאי שנא קדשי קדשים בדרום דאמרי מיעבר עבר במזיד ה"נ עבר ועשה החריבה בלולה, [מבואר שהקר"א למד דאימר מיעבר הוא דעבר - היינו במזיד].

עוד תמה דהלא תוס' גופן [נל"ה ומיענר] דחו פירש"י וס"ל דאפילו בדאיכא תרתי טעי אינשי. [ויש לדחות דהתם תרי השינויים שורשן אחד הוא שמחליף בין חטאת העוף לעולת העוף, משא"כ כאן שבין חריבה לבלולה לא מיחליף].

ועוד י"ל דניחא בל"א בין למו"ד מנחה קדושה בל"א שמן וכו' - המחלוקת היא לקמן דף ח., ובדברי תוס' יש חיסרון דברים - ע"י הגהת ח"נ וביאורו, והוא על הדרך שכתב בשטמ"ק אות ט"ו, ועל דרך זו גם בצ"ק, והקר"א הגיה איפכא ע"ש, והעול"ש כתב דרך אחרת בביאור תירוצו תוס' ע"ש, וע"ע משנת ר' אהרן (ס' ז. ז.).

ד"ה אמר - וא"ת אכתי אמרי וכו' ומייתי ליה בן שנה וכו' - הא דלא הקשו תוס' כבר לעיל בעולה לשם חטאת וכו', י"ל דודאי בין זכר לנקבה לא טעי אינשי ולא יאמרו שעבר וטעה בזה - צ"ק.

והנה בשטמ"ק (אות ה') תירץ קושית תוס' דהשתא הא ס"ד דבין שנה לשנים לא טעו אינשי ולא יאמרו שטעה בהכי, ובסברת תוס' דלא תירצו כן ע"י בעול"ש.

וע"ע ברגמ"ה שפי' קושית הגמ' דאמר בפירוש לשם אשם גזילות ומפרש בן ב' שנים, ויתכן דכוונתו לישב קושית תוס' [המגיה שם].

ו"ל דר"ש לטעמיה דאמר התם כל עצמה אינה קדושה - פי' וא"כ הוי חולין וזה לא טעו לומר דמיעבר עבר ומייתי חולין בעזרה. וסברא זו הזכיר בשיטמ"ק

ד"ה אלמא - הא לר"ש אפי' פירש מחבת והביא מרחשת יצא - פי' ואמאי צריך להביא חמשתן הרי בד' סגי דחדא יביא או מחבת או מרחשת - צ"ק, וע"י תירוצו הגהות ראמ"ה על קושית תוס', וע"ע טה"ק ושפ"א.

ושמא התם נבא לצאת ידי שמים - ע"י בחי' הגרי"ז שתמה ע"ז.

וא"נ כגון דאיכא חדא דמייתי וקאמר וכו' - ברה"ז וטה"ק מפרשים דאה"נ יכול לצאת באחד מהן אלא מיירי שהביא אחד מהן והתנה בהדיא שאם לא זו שנדר תהא לנדבה ויביא אחרת לנדרו, [והוא הפירוש הנדפס בצד התוס'].]

והצ"ק כתב שהוא דוחק, ופירש דלעולם סגי במחבת או במרחשת אלא דלר"ש איכא עוד מנחה אחרת שחייב להביאה, ע"ש, וכע"ז מפרש בהגהות ריא"ח.

אולם העול"ש כתב למחוק תיבת "ואי נמי" ומפרש דהכל תירוצו אחד, ותוס' באים לבאר כיצד משכח"ל דבא לצאת ידי שמים. ואפשר שלזה גם נתכון בחי' הגרי"ז.

ד"ה לא שנא - הקשה הריב"ם וכו' אמרי בלולא היא ומיעבר הוא דעבר ועביד ל"ה חריבה - פי' ופסולה היא לר"ש דלא תליא בקביעות דמנא אלא בגוף המנחה.

וראה עוד בשטמ"ק (סוף אות ט"ו) שדן חריבה לשם חריבה כגון מנחת קנאות לשם מנחת חוטא מאי מעשיה מוכיחין איכא, וכן הקשה בקר"א על תוס' זה (צסוף דצ"ו), ע"ש שכ"א מתרץ בסגנון אחר.

וראה במנח"א (עמ' י"ט) שהקשה דאכתי משכחת לה מנחת חוטא דטומאת מקדש וקדשיו לשם מנחת חוטא דשמיעת קול דכה"ג אין שום מעשיה מוכיחין בהקרבתה.

דחטאת חלב לשם דם כשירה, ולפי דבריהם צ"ל דסברה הסוגיא דהכא דטעם דרבא הוא מקרא דזאת תורת החטאת - תורה אחת לכל החטאות, ודלא כפשטות הסוגיא בזבחים ט: אמנם בברה"ז מוסיף גם לגרוס "לרבנן הא אמר רבא" וכגירסא שלפנינו, ומפרש דמייתי מדברי רב אחא דלבסוף דס"ל דדעת רבא אליבא דרבנן דכולהו לפסולא לפי דלא דרשי וזאת תורת החטאת.

ולכאורה יש לפרש בפשיטות דמייתי מתרוייהו, דפליגי הלשונות דרבא אליבא דרבנן מסברא אי כולהו לפסולא או רק לשם חטאת נזיר ומצורע, וכן משמע מפירש"י בזבחים ט: ד"ה טעמא, ותוס' כאן ד"ה לשם, וכן מפורש בשטמ"ק (אות ל"ז) בשם הר"י בכור שור.

ויש גירסא [הנדפסת בצד] "כי קאמינא לרבנן", ובביאור גירסא זו נחלקו ברה"ז וח"נ עי"ש, וראה עוד מש"כ הגהות מראה כהן.

רב אחא וכו' ושחט אותה לחטאת לשם אותו חטאת - כתב הקר"א דמשמע דוקא בחטאת דאיכא גזירת הכתוב, אבל בקרבן אחר כגון אשם גזילות לשם אשם מעילות כשר ומרצה, ולא מצאתי זאת מבואר ברמב"ם. וראה בדברי הקר"א בזבחים ט: שמסתפק בזה, וע"ע בדברינו על רש"י כת"י לקמן פט: ד"ה אשם מצורע.

והנה מדברי הקר"א מוכח שהוא מפרש בדברי הלישנא קמא דרבא כהצ"ק דחטאת לשם חטאת דם דעת רש"י דכשירה ומרצה [עי' בדברינו על רש"י ד"ה הא אמר רבא], דאי כברה"ז דמפרש דכשירה ואינה מרצה א"כ באשם דהכא אין נפק"מ, דהלא אפילו נימא דבאשם מודה רב אחא מ"מ בלאו הכי כשר ואין מרצה, ודוק.

רב אשי אמר ל"ק כאן בקומין מחבת לשום מרחשת וכו' - עי' שפ"א שדן לאוקימתא דרב אשי אי מצי לאוקמה לסתם מתני' כר"ש, והאם פליגי חכמים עליו.

(אות ט"ו), וכן ביאר הח"נ על תוס' ד"ה לא שנא, וע"ע עול"ש, ועי' קר"א, ודברי הצ"ק כאן צ"ב.

ד"ה דהאי צמר - ובקונטרס לא פירש כן - דרש"י פי' דהאי סוג צמר והאי סוג דשיער, ואליבא דתוס' נוח טפי תירוץ הגמ', וכן הוא ברגמ"ה.

דף ג:

גמ'

ומאי זבחים רוב זבחים - האם גם מנחות דקאמר היינו רוב מנחות - עי' שטמ"ק לעיל ג. (סוף אות ט"ו) שדן במנחה חריבה לשם חריבה כגון מנחת קנאות לשם מנחת חוטא, וראה עוד בחזו"א (קמ"א כו. ג.) דמשמע שמסתפק בזה.

רבא אמר ל"ק כאן בקומין מנחה לשום מנחה - פירש"י מחבת לשם מרחשת, ועי' המיוחס לרשב"א דיש שרצו לדקדק מפירש"י דר"ל לאפוקי מנחת חוטא ומנחת קנאות, דאף דפירש"י לתירוץ דרבה דגם בהן מכשיר ר"ש מיהו לתירוץ רבא לא, משום שאינם בכלל הקרא דזאת תורת המנחה, ועי' ברשב"א שדחאם.

כאן בקומין מנחה לשום זבח - צ"ע מה שייך לקומין מנחה לשם זבח שהוא כשחיטה - עי' המיוחס לרשב"א שכתב בזה כמה ציורים בשינוי קדש ובשינוי בעלים.

וזאת תורת המנחה וזבח לא כתיב - תמוה הא אפילו היה כתוב זאת תורת הזבח הלא בזבחים כתיבי קראי בהדיא לפסול שלא לשמן - עי' המיוחס לרשב"א.

לר"ש ה"נ לרבנן הא אמר רבא חטאת חלב וכו'

הצ"ק וח"נ גורסים רק "לר"ש ה"נ דאמר רבא" וכו', כלומר דהא רבא גופיה קאמר

והנה יעוי' בתוס' לקמן ו: (ד"ה הו"ל) דנשאר שם בתמיה וס"ל בפשטות דלרב אשי מתני' אתיא כר"ש, אולם בשטמ"ק שם (אות ל"ג) ביאר דלא מצי אתיא מתני' כר"ש דקתני בה הולכה ולר"ש דס"ל דהולכה אפשר לבטלה לא פסלה בה מחשבה. וראה עוד שם בקר"א שביאר ג"כ דאף לרב אשי אי אפשר לאוקי מתני' כר"ש, ודלא כצ"ק שם.

הכי קאמר אע"ג דמחשבה מינכר היא תיפסל - ברש"י ד"ה הכי קאמר מוכח דה"נ גרס "לא מינכרא", וכן משמע מתוס' ד"ה אע"ג [דהקשו רק מסוף שמעתא ולא מדבריי רב אשי] - הגהות מליו"ט.

א"ל לשום בילא בעלמא - וכן בלולה לשם חריבה יש לפרש לשם חריבה בעלמא - המיוחס לרשב"א.

והנה תוס' הרשב"א בפסחים סג. רצה להוכיח מהכא דמחשבה בקדשים הוא בדיבור ולכן אזלינן בתר משמעות לשונו, דאי במחשבה גרידא נשאלנו אם נתכוון שבלולה בשמן או לבילה בעלמא, אבל בכנסת הראשונים הביא או"ז הל' יבום שדוחה דאין לשואלו אלא חכמים מכריעים דעתו לפי דעתם ואין בדבריו כלום, או י"ל כגון שאומר הכהן נתכוונתי כמו שמשמע לשון בני אדם.

בלולה בשמן איקרי בלולה סתמא לא איקרי - עי' שפ"א שדן מה הדין אם מחשב בהדיא לשם בלולה בשמן.

רש"י

ד"ה והא תנא - הלכך מנחה לשם זבח נמי ליתכשר - עי' המיוחס לרשב"א טעם שלא פירש"י הקושיא כפשוטה דהא חזינן דהטעם מסברא ולא מקרא, ואכן בשטמ"ק (אות ד') פירש כן בפירושו השני.

ד"ה ה"ק - מחשבה דלא מינכרא שיהיה כן אלא ודאי ניכר שאינו כן - פי' לא מינכרא כמו שהוא מחשב אלא אדרבה מינכרא שאינו כפי שהוא מחשב - כ"ה בתוס' ד"ה אע"ג.

בסוף הדיבור - שמא יאמרו מותר לשנות בקרבנות - כעין סברת הרש"י כתב גם השטמ"ק (אות ל"ו) בשם השר מקוצי, והקר"א (ריש ד. תמה אמאי נצרך לטעם זה והו"ל לפרש דמחשבה שנראה השקר היא מחשבה פסולה יותר. ונראה לישב דלא מסתבר לרש"י דסברא זו גופה מתהפכת מהקצה לקצה לכן פירש טעם חדש, אמנם נראה דטעם דרש"י מתאים לשיטתו (ג: ד"ה אלז) דמחשבה בקדשים היינו דיבור ושייך לומר שמא יאמרו וכו', אבל לסוברים דהוא מחשבה ממש צ"ל כמו הסברא שכתב הקר"א.

ד"ה ותרצה - אלמה תנן בזבחים חוץ מן הפסח ומן החטאת - פי' ולא חילקה מתני' מה חישב בחטאת, ועי' טה"ק.

ד"ה הא אמר רבא - ולא עקר מינה שם חטאת ולא עלתה לבעלים - ברש"י זבחים ז. ד"ה כשרה פי' "ועלתה לו", וכתב ברה"ז שם דצריך לגרוס "ולא עלתה לו", או דנפרש דעלתה לו משום דם ולא משום חלב, שהרי רש"י במנחות כאן פירש דלא עלתה לו, [ומה שנדפס בצד בשם הרש"ק למחוק תיבת "ולא" צ"ע], וגם אין לעשות הפרש כ"כ גדול בין הלשונות דרבא, וכן בשטמ"ק כאן (אות כ"ג) דגרס "ולא עלתה" נראה לפרש על דרך זה.

וראה בצ"ק זבחים שם שהאריך להתקין לברה"ז ולדחות דבריו ולפרש הרש"י כפשוטו דעלתה לו לשם חטאת חלב, וכן פירש הכס"מ (פסוקה"ק פט"ו) בדעת רש"י, וברש"י בסוגיין גורס הצ"ק "ועלתה לו", והמליו"ט בזבחים הסכים להצ"ק.

לשם נזיר ומצורע חשיב שפיר שינוי קדש
דהן חשיבי עולות.

ד"ה זאת תורת - דלא אשכחן דאכשר
ר"ש חטאת חלב לשם חטאת נזיר
- צ"ע דלגירסת הצ"ק והח"נ לעיל "לר"ש
ה"נ דאמר רבא" נמצא דר"ש באמת פוסל
בחטאת חלב לשם חטאת נזיר וכדברי רבא
גופיה, וצ"ל דה"ק דלא אשכחן דאכשר ר"ש
כה"ג מדאורייתא דהא לגירסא זו צ"ל דפסול
חטאת חלב לשם נזיר הוא מדרבנן כמש"כ
לעיל ברש"י ד"ה עולות, או דדברי רש"י כאן
מכוונים למהלך השני כמש"כ לעיל, ודו"ק.

תוס'

ד"ה כאן בקומין - היה יכול לתרין כמו
שתירין רבה כאן בש"ק כאן בש"ב
- ע"י המיוחס לרשב"א (ד"ה וי"ל דר"ל) שכתב
כמה סברות דלא הו"מ רבא לשינויי הכי.
וע"ע מה שתירין הקר"א על קושית תוס'.

דהוה משמע וכו' דשינוי קדש כשר אפי'
במנחה לשם זבח - ע"י צ"ק שתמה
על זה.

ולקמן דקאמר כולוהו כרבה לא אמרי ולא
מפרש טעמא זה - כלומר דרבה
מחלק בין שינוי קדש לשינוי בעלים והו"מ
להקשות לו דהברייתא לא משמע בשינוי
בעלים.

ניחא לו למימר טעם הישוע לכל
האמוראים - צ"ב דהא הטעם
שכתבו תוס' נמי שוה הוא אף לרבא ורב אשי
- ע"י מה שביאר העול"ש, והח"נ מבאר
באופן אחר, וראה עוד בטה"ק, ובספר ישר
וטוב (אספ"ז המדע).

ד"ה אע"ג - ושמא שינה הלשון וכו'
לפיכך ניח"ל למינקט הכא ולעיל
על פסול לשון לא מינכרא - ר"ל דעל פסול

והנה תמה הצ"ק על ברה"ז איך יתכן לומר
דהחטאת כשרה ולא עלתה הלא איתא בגמ'
"ואם לאו נדבה תהא" ואין חטאת באה
נדבה, והרש"ש בזבחים דף ז. דחה דהרי
אשם נמי לא בא נדבה ואפ"ה כשר ואינו
מרצה וה"נ חטאת, גם יש להקשות דחטאת
לשם חולין איתא בזבחים מו: דכשר ואינו
מרצה, ובלאו הכי יעוי' במקדש דוד (ס' כמ.
3). שכתב דדוקא להקדיש חטאת לנדבה אי
אפשר משא"כ היכא שכבר קדושה וקיימא,
וע"ע בספר ישר וטוב (אספ"ז המדע).

ד"ה עולות - ואיכא למימר לשם עולת
נזיר שחט - לפירוש זה פסולה
מדרבנן גרידא, וע"י שטמ"ק (אות ט') שתמה
על לשון זו, וכן בקר"א (נדפס 7). דחה גירסא
זו.

ל"א עולות נינהו ואין באין על חטא אלא
להכשיר - וכן פירשו תוס' בזבחים פט.
ד"ה אשם, וכן שם ה: ד"ה מיטע, ותוס' כאן
ד"ה לשם.

והנה נראה דשני פירושי הרש"י הללו
מכוונים כנגד ב' הגירסאות בגמ' "לר"ש ה"נ
לרבנן" וכו', דפירוש קמא מתאים לגירסת
הצ"ק וח"נ "לר"ש ה"נ דאמר רבא" וכו',
ולפי"ז מבינה הגמ' דסברת רבא דחטאת חלב
לשם דם כשרה הוא מטעמא דר"ש דזאת
תורת החטאת - תורה אחת לכל החטאות,
ולפיכך מוכרחים לומר דלשם חטאת נזיר
ומצורע פסולה מגזירה דרבנן, [ולפי"ז צריך
למחוק את רש"י ד"ה לרבנן, וכן בד"ה הא
אמר - צריך לגרוס "עלתה לבעלים", וכן גרס
הצ"ק גופיה לשיטתו, ודו"ק].

אולם הפירוש השני מתאים לגירסת ברה"ז
ושטמ"ק "לרבנן הא אמר רבא" וכו', וא"כ
דברי רבא הן אליבא דרבנן דלא דרשי זאת
תורת החטאת, הלכך חטאת חלב לשם דם
כשר לפי שאינו נחשב כלל שינוי קדש
כמש"כ רש"י בזבחים ט: ד"ה טעמא, אבל

וחיסרון ניהא ליה לנקוט לשון חיסרון ושלילה - הגהות מליו"ט.

ובשטמ"ק (אות ד') תירץ בפשיטות דאגב דנקט רבה לעיל בצד הפסול לשון ד"לא מינכרא" נקט רבא האי לישנא.

וע"ע המיוחס לרשב"א מש"כ בתירוצו קושיא זו, וראה שם וכן בשטמ"ק (אות ד' ואלט ל"ו) תירוצו השר מקוצי, וע"ע טה"ק.

ובסוף שמעתא וכו' משום דקאי ארבה נקט לשון מינכרא על פסול - פי' דרבא קאמר דמחשבה דמינכרא לא פסלה לכך קאמרו ליה דאדרבה יש לפסול טפי אי מינכרא.

ד"ה לר"ש - במידי דכתיבא בחטאת גופיה דרשי וכו' אבל ש"ק לא כתוב בחטאת - הצ"ק וראמ"ה תמהו דבזבחים דף ח. ילפינן בהדיא שינוי קדש בחטאת עצמה, ותירץ הצ"ק דכונת תוס' דלמצוה לא כתיב בחטאת אלא כולהו ילפינן משלמים ורק לעיכובא ילפינן בחטאת גופה, וכע"ז ביאר בספר ישר וטוב, וראה עוד תירוצו העול"ש.

ועוד דכיבוס בגדים כתיב בההיא פרשתא דזאת התורה - תמוה דבפרשה דזאת התורה לא כתיב כיבוס בגדים, והעול"ש כתב להגיה דהכל תירוצו אחד וכך צ"ל "אבל ש"ק לא כתוב בחטאת אלא בפרשה דזאת התורה", אולם לכאורה נראה באמת דכונת תוס' לתירוצו נוסף וצריך להגיה רק "בההיא פרשתא דזאת תורת החטאת", והתירוצו השני מכוון לתירוצו התוס' בזבחים ח: בתחילת העמוד, ותירוצו הראשון כאן הוא כתירוצו התוס' בזבחים ט: ד"ה איתיביה.

ורב משרשיא וכו' אל"א ניהא ליה לאקשויי מברייתא דאפי' ר"ש דמכשר לאו מזאת תורת מכשר - צ"ב מאי מקשה הלא

לתירוצו זה רבא לשיטתו ודאי מפרש דר"ש מכשר מטעם זאת תורת המנחה.

וכן משמע שם פירוש הקונטרס - צ"ל 'מפירוש הקונטרס' - הגהות מראה כהן, והוא שם בד"ה טעמא, שפירש דכ"ש דקשיא מדרבנן.

ד"ה לשם חטאת - דר"ש הוא דאמר דחטאת נזיר באה לפי שציער עצמו מן היין - ע"י תענית יא. וש"נ, אמנם בכל דוכתי איתא בשם ר"א הקפר לענין נזיר, ור"ש קאמר בכריתות דף כו. דיולדת חוטאת היא, ויסוד דברי תוס' כאן מבוארים בכריתות כו.

וראה ביד דוד שהעיר דמשמע מתוס' דקשיא להו רק מנזיר, אבל באמת בעלמא משמע דאף מצורע בא על חטא ע"ש.

דף ד.

גמ'

כרבה לא משני ליה משום קושיא דאביי - פירש"י ושינויא דשני לא מסתבר וכו' ע"ש, והקר"א תמה דא"כ היינו ממש דאמרין לעיל כולהו כרבה לא אמרי דאדרבה מחשבה דמינכרא וכו' ואמאי שינה הש"ס בלשונו.

ואפשר לבאר, דהכא אין אנו יודעים דעתו דרב הושעיא אלא רק שלא הגיע לסוף דעתו דר"ש לכך מפרש רק מאי קשיא ליה, אבל לעיל דרבא ורב אשי פירשו טעמם לכך פירש בהדיא סברתם.

בשלמא מנחת חוטא חטאת קרייה רחמנא - צ"ע הא בזבחים דף ח: מצרכינן למילף מקראי אפילו שאר חטאות דבהמה ולא ילפינן מדקרייה רחמנא חטאת - ע"י מש"כ בתוס' ד"ה חטאת, ובשטמ"ק אות ג' בשם תו"א, ובשטמ"ק בהשמות בשם הר"פ.

מה חטאת מותרת נדבה:

לשם מה צריך שתי ילפותות לדין זה?

פירש"י דדין מותר חטאת נדבה הוא מדרש יהודיע הכהן, וצ"ב דבתמורה דף טז: מבואר דהלכה לממ"ס הוא, ולמאי נצרך גם הלממ"ס וגם מדרש יהודיע הכהן, עוד צ"ב דפירש"י דמותרת נדבה היינו דנופלין המעות לנדבת ציבור לעולת קיץ המזבח, ואילו הרמב"ם (פסוקמ"ק ה. ח.) כתב דבמותר מנחת חוטא יביא מנחת נדבת יחיד.

ועי' בזה בחי' מרן רי"ז הלוי (פסוקמ"ק ה. ח.) ובחי' הגרי"ז בסוגיין, שביאר דשני דינים ילפינן מהנך דרשות במותרות - דין כללי מהלממ"ס דאזיל לנדבה וממילא מנחה אזלה לנדבה דיחיד, ודין פרטי ילפינן ממדרש יהודיע דבחטאת ואשם יפלו לקיץ המזבח וילקח בהן עולות. וע"ע מקדש דוד (סי' י"ט) ומנח"א (עמ' כ"ג).

וראה עוד במנח"א (עמ' כ"ה) דכל דברי הגרי"ז הן לשיטת רש"י והרמב"ם, אבל שיטת הראב"ד בתו"כ פר' ויקרא דגם בלא קרא דמדרש יהודיע ידעינן דקרבין עולות, ומדרש יהודיע אצטריך לומר דהעור לכהנים.

אלא מעתה אשם יהא פסול שלא לשמו וכו' - עי' ביאור המיוחס לרשב"א במהלך הגמ'.

דגמר עון עון מחטאת - לכאורה יש להקשות כן לר"א גופיה דס"ל דאשם של"ש פסול ויליף מהיקשא דכחטאת כאשם, ולילף מהאי גז"ש - עי' תוס' זבחים י: ד"ה הרי, ובמפרשים שם שביארו תירוצו, וע"ע בשטמ"ק שם ובהשמטות אות לה'. ובעיקר גז"ש זו - עי' בשפ"א שדן אם כה"ג י"ל דאין אדם דן גז"ש מעצמו היכא דגמר תיבה אחת ורק השניה צריך לדרוש מעצמו.

אלא מנחת חוטא ומנחת קנאות דפסולין שלא לשמן מנלן - הח"נ והיד דוד מבארים דמנחת חוטא לאו דוקא נקט דהא

שפיר ילפינן לה מדקרייה רחמנא חטאת, אלא משום דלפי המסקנא אין צריך לההוא טעמא.

אולם בשטמ"ק (אות י"ח) ביאר דהקושיא אף על מנחת חוטא, וכן מבואר בתוס' (ד"ה חטאת) דהילפותא דחטאת קרייה רחמנא לא קאי למסקנא.

והנה דעת רש"י מוכחא דפליג, דיעוי' ברש"י זבחים סג: (ד"ה מה חטאת) דמסיק שם דגרסינן בברייתא מה חטאת פסולה של"ש אף מנחה פסולה של"ש, ופירש"י כדילפינן לה במנחות דף ד., ומבואר מדבריו דאף למסקנא קיימא הך ילפותא, ותוס' שם וכן תוס' לקמן סא. פליגי ודחו דלמסקנא ילפינן מדכתיב בה היא, אבל רש"י מפרש כדברי הח"נ והיד דוד שכתבנו לעיל.

ופלוגתא כע"ז מצינו גם לגבי פרת חטאת שנפסלה שלא לשמה, דהשטמ"ק לקמן כז: (אות א') כתב דילפינן מדכתיב בה 'היא' ולא מדקרייה רחמנא חטאת, אולם הר"ש והרא"ש בפרה ד. א. ילפו מדקרייה רחמנא חטאת וכדפירש"י לקמן כז:

חטאת מעמא מאי משום דכתיב בה היא - עי' תוס' לקמן דף נט: ד"ה כי, ודף קח. ד"ה היא.

אשם שניתק לרעייה ושחמו סתם כשר לשום עולה:

א] דין ניתוק לרעייה הוא מדאורייתא או מדרבנן:

הנה לשני פירושי התוס' ניתוק לרעייה הוי דרבנן, ודלא כמשמע מפירוש רש"י דהוי דאורייתא. ובביאור ניתוק לרעייה לשיטת רש"י - עי' מנח"א (עמ' כ"ט). וראה עוד בנתיבות הקודש שדן דאם מדאורייתא הוא עדיין קדוש כיצד הניתוק לרעייה מפקיע הקדושה דאורייתא.

ובדעת הרמב"ם - כתב אבן האזל (פסוקמ"ק ד. טו.) דהכס"מ והלח"מ מפרשים בדעתו

דס"ל כשיטת רש"י ורבינו שמואל (צמוס' כאן) דניתוק לרעייה הוא מדאורייתא, והוא שלא כדעת מרכה"מ ברמב"ם.

וראה באבן האזל שם ובהוספות לסדר קדשים שהאריך לבאר שיטת הרמב"ם, וכתב עוד שם דשיטת הרמב"ן בשבועות דף י"ב דניתוק הוא מחלוקת הסוגיות, דבזבחים ובמנחות סברה הגמ' דניתוק דאורייתא ובפסחים סברה דמדברבן, ועיי"ש שרוצה לפרש שיטת רש"י כרמב"ן.

ב] אימתי נחשב ניתוק לרעייה:

ע"י בדברינו על רש"י ד"ה שניתק.

ג] שחטו במפורש לשם עולה האם אין צריך ניתוק:

ע"י בדברינו על רש"י ד"ה לא ניתק.

אמר רב מנחת העומר שקמצה של"ש פסולת הואיל ובאת להתיר ולא התירה:

ביאורים וחקירות בדין זה:

א] בספר יונת אלם (סי' לז. טז.) איתא ששאל להגרי"ז אם הביאור בדברי רב דחל במנחת העומר פסול מחשבת של"ש דומיא דחטאת ואשם [וכן משמע מדמקשה הגמ' לקמן דליתני במתני' עם הנך פסולין שלא לשמן], או שדינה ככל שאר הקרבנות, רק כיון שאינה באה נדבה אלא להתיר בלבד ממילא אין לה על מה ליקרב ופסולה, ונפק"מ אם מיקרי פסולו בגופו.

וראה בנתיבות הקודש שנקט כצד השני, ושור"ר שמפורש כצד הזה בדברי המיוחס לרשב"א סוף דף ה., וע"ע בזה הערה כ"ז לכנסת ראשונים, והערה 31 לשטמ"ק החדש, ומנח"א עמ' כ"ט. וראה באות ב'.

ב] בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' ל"ד) מוכיח מכח כמה קושיות במהלך הגמ' לקמן, דאין עיקר מימרא דרב לומר שקרבן המכשיר צריך שיכשיר בפועל ואל"כ פסול, דזה מוכח

מכמה דוכתי דמצינו שקרב אף שאינו מכשיר, אלא דהוא דין דוקא בשלא לשמה משום דחל פסלות בקרבן [דלא כמוכא באות א'], וחיידש רב שגם נפקע הימנו שם המתיר שבקרבן, וכל קרבן המתיר מהות הכשרו הוא שיש לו תורת מתיר וכשפקע הימנו דין זה פסול להקרבה, יעו"ש.

ג] כתב השטמ"ק בהשמטות (אות י"א) בשם התו"ח דאף דכמה מנחות באין להתיר ולא התירו שאני מנחת העומר שבאה להתיר דבר גדול שמתרת חדש לכל העולם.

והנה מש"כ דכמה מנחות באין להתיר, צ"ע למה כוונתו דאי למנחת קנאות שמבררת עוון בלא"ה היא פסולה, [ושור"ר שהחזו"א (סי' כא. א.) נסתפק אליבא דרב אם מנחת קנאות חשיבא מתיר מה שבאה לברר עוון, וצ"ב], ונראה דכוונתו למנחת כהנים המחנכת לעבודה. ושור"ר שכ"כ בהערה 30 לשטמ"ק החדש, ועיי"ש.

ד] מבואר כאן דלרב מנחת העומר עניינה להתיר גרידא ולא לחובת היום, משא"כ לר"ל (לקמן ה.) מסקינן דס"ל האיר מזרח מתיר, וא"כ לדבריו מנחת העומר אינה מתיר אלא באה לחובת היום - ע"י בדברינו לקמן ה. בגמ' ד"ה ה"ט דר"ל, וראה עוד הערה כז. ב. לכנסת הראשונים.

ה] מדוע לא נקט רב נמי כבשי עצרת הואיל ובאין להתיר חדש למקדש ולא התירו - ע"י תוס' לקמן מה: ד"ה כבשי עצרת.

ו] ע"י שטמ"ק לקמן ה. (בהשמטות אות י"ג) שדן אמאי אצטריך לרב טעם זה שבאת להתיר ולא התירה, תיפוק ליה דרב סבר דהאיר מזרח אינו מתיר, וא"כ מנחה זו פסולה להקרבה דלא חזיא למזבח משום שלא היא ממשקה ישראל כדלקמן. וראה עוד מש"כ בזה המיוחס לרשב"א סוף דף ה., והקרא"א שם.

רש"י

תוס'

ד"ה מותרת נדבה - היו קנין מהן
כבשים לעולות - הרש"ש העיר
דהלא כל הבהמות כשרות לעולה ואמאי נקט
כבשים.

ד"ה מה חטאת - כדאמר בשלהי וד'
חטאת במסכת תמורה - וכן בזבחים
דף קג.

ד"ה זו היא שיבה - מפרש בתו"כ וכו' -
עי' ברש"י עירובין נא. שהביא ברייתא
זו.

ד"ה שניתק לרעייה - ואם כבר ניתק
לרעייה שמסרוהו לרועה - וכן
פירש"י בזבחים ה: ד"ה ניתק, וכן שם דף
טו:, ובתמורה יח:, אולם בזבחים שם ה:
ד"ה שניתק, וכן שם קיב. ד"ה כדרכ, פירש"י
שאמרו לו ב"ד להוציאו לרעייה, וכן מפרש
הרגמ"ה כאן [הובא בשטמ"ק אות ט'],
ובמאירי נזיר כה: כתב די"מ כן וי"מ כך.

ד"ה לא ניתק - דלא מסרוהו לרועה
ושחטו סתם - משמע אבל שחטו
במפורש לשם עולה כשר ואין צריך ניתוק,
ומבואר מרש"י דדין ניתוק לרעייה הוא מדין
עקירת שמו לעולה, ועי' באבן האזל
פסוהמ"ק ד. טו. [ובפרט בהוספות לסדר
קדשים] שהאריך בביאור שיטת רש"י.

אולם השטמ"ק (אות ט') הביא מהרגמ"ה
דאם לא ניתק לרעייה אפילו שחטו לשם
עולה פסול, ומבואר שיטתו דניתוק אינו מדין
עקירה, ועי"ש בהערה בשולי הדף שדן מאי
שנא מכל אשם של"ש דכשר, ועי' בזה
במנח"א פסוהמ"ק ד. טו. (עמ' כ"ו).

וראה עוד בספר ישר וטוב דהרש"י בנזיר כה:
פירש דלא כפירושו כאן, ועי"ש מה שביאר
בזה.

ד"ה חטאת קרייה - ובמסקנא דשמעתין
לא קאי - עי' קר"א ויד דוד.

ד"ה מאי נפק"מ - בכיסוי הדם ובפרק
המפלת משני מדדמי ליה ילפינן -
תוס' יומא ב: ותוס' נדה כב: ושטמ"ק כאן
(אות כ"ט) תירצו דסמך הגמ' על הקושיא
השניה ולכך לא תירצה הקושיא הראשונה.
ועי' טה"ק שמבאר דהכא לא מצי תוס'
לשנויי כן.

וההיא דבפ' התכלת קשיא וכו' וגמר בן
ננס יהיו מיהיו ולא גמר יהיו
מתהיינה - פי' והתם מקשינן זו היא שיבה
וכו' ומשנינן מדדמי ליה ילפינן, ואמאי הא
מצינן למילף ב' הגז"ש ולמימר דתרווייהו
מעכבין זה את זה.

ד"ה ליגמר - אע"ג דשמיעת הקול גופא
ילפי' במה הצד וכו' - הצ"ק תמה
דהא השתא אכתי ס"ד דילפינן מנחת חוטא
משום דקרייה רחמנא 'חטאת', ולפי טעם זה
אין צריך למילף שמיעת הקול בממה הצד
כמש"כ התוס' גופיה בתחילת העמוד.

והקשו עליו המפרשים [ח"נ, עול"ש, קר"א
(על תוד"ה חטאת), טה"ק], דאי נימא מדקרייה
רחמנא חטאת תגדל יותר הקושיא, דהלא
דרשא זו היקש הוא וכבר נפשט בזבחים
דדבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בגז"ש.

מ"מ פריך שפיר וכו' - ע"ע מה שתירץ
השטמ"ק בזבחים י: (זהשטמות אות
ל"ה) בשם הר"פ.

תימה דבהוריות פרק הורה כהן וכו' - על
תמיהת הבאר שבע במס' הוריות דהיא
גופה קושית הגמ' שם - עי' מה שתירצו
ברה"ז, צ"ק, ח"נ, וקר"א.

דהא דבעי למימר דמותרה נדבה הוא דגמירי לא קאי וכו' - פי' דאין לומר דתפוס האי גז"ש לדרשה דמותרה נדבה, דהא מסיק הכא דאין גז"ש למחצה, ומייתי תוס' מפ"ק דשבועות דילפינן כהאי גז"ש ובעל כרחך לפי שאין גז"ש למחצה חוץ מהיכא דמיצט רחמנא בהדיא כבסוגיין - ברה"ז.

ד"ה חטאת טעמא - ובפרק קמא דזבחים בשני מקומות - בדף ה: ובדף י:

ותירין ה"ר חיים וכו' - בנוסף לתירוצי תוס' ע"ע תירוצ' בשטמ"ק לקמן מח: סוף אות ב'.

בסוף הדיבור - ושמא אי לא כתב אל"א בפסח לא היה דרשינן הכי - ר"ל דבזבחים דף ז: דרשינן גם מ'הוא' דפסח למעט אשם, ומפרשים תוס' דבעינן גילוי גם בחטאת וגם בפסח למעט אשם.

ד"ה לאחר - פירש בקונטרס דלא ילפינן מיניה וכו' - תירוצ' נוסף ראה בשטמ"ק אות ל"ט.

ואע"ג דכתב אשם הוא וכו' למעוטי אשם נזיר ואשם מצורע מכסף שקלים - עי' שטמ"ק אות ח'.

והא דדריש בספרי וכו' נראה דאסמכתא דעלמא הוא - פי' דהא בסוגיין מבואר דלא דרשינן 'הוא' באשם. ועי' צ"ק שהשיג על תוס'. ובברה"ז כתב דיש לתרץ שאינו אסמכתא אלא אתיא אליבא דר"א דריש זבחים שפסל אף אשם שלא לשמו.

ובעיקר הדבר אמאי לא דרשינן מ"כחטאת האשם הוא" - עי' מש"כ בשטמ"ק כאן אות ל"ט, ובזבחים ה: בשטמ"ק אות י"ג.

דף ד:

גמ'

וכן אתה אומר באשם נזיר ואשם מצורע ששחטן שלא לשמן - הנה הא דנקט רב אשם נזיר טמא דוקא לפי דעולה ושלמים של נזיר טהור הגם שאף הן באין להכשיר מיהו אינם הכשר קבוע [כדלקמן בסוף העמוד], אלא קשיא אמאי נקט רק אשם מצורע הלא אף עולתו מכשרתו לאכול בקדשים כדאמרינן בפסחים נט.

אכן ראה ברמב"ם (מחוס"כ א. ה.) שפסק על סמך התו"כ שעולתו אינה מעכבתו באכילת קדשים, ובלא"ה ראה בתוס' זבחים צ: (ד"ה מוץ) ובשטמ"ק שם (אות ה') דעיקר הכשירו של המצורע חשיב האשם לפי שנותן הדם על גופו.

הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו:

בגדר אשם מצורע בא להכשיר - ביאור שיטת הרמב"ם שהקרבן אשם מצורע לא מעכבתו לאכול קדשים:

א. הרמב"ם (מחוס"כ א. ה.) כתב "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם אסורים לאכול בקדשים, אבל העולה והאשם אינן מעכבין" עכ"ל, ומבואר מדבריו שבמצורע אין האשם מעכב לאכילת קדשים.

ועי' בכס"מ שם שמחק תיבת 'והאשם', אולם כבר המשל"מ שם ציין להל' נזירות י. ח. שמפורש ברמב"ם שאשם מצורע אינו מעכבו באכילת קדשים, וכ"כ הלח"מ שם, וביאר מרכה"מ דיסוד שיטת הרמב"ם הוא כגירסת הר"ח בסוגיא בפסחים דף נ"ט וכן מדברי התו"כ פר' מצורע.

ב. והנה צ"ע על הרמב"ם מסוגיין דמפורש דאשם מצורע הוא מכשיר ולכן פסלו רב כשנשחט של"ש הואיל ובא להכשיר ולא הכשיר, ועי' קר"א בסוגיין, וביותר צ"ע

דמשנה מפורשת היא בזבחים צ: דכל החטאות שבתורה קודמות לאשמות חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר.

ג. חידוש כתב בקונטרס חי' מרן רי"ז הלוי על יומא (עמ' כ"ז) - דשיטת הרמב"ם דשני דינים הן, דין היתר אכילת קדשים תליא בחיסרון כיפורים שבו, ובזה הוא ניתר לאחר שנתכפר, וכפרתו תלויה בחטאת גרידא, ודין שני הוא הכשר הגברא דהמצורע והוא תלוי באשם שהוא המכשיר, ואף שאין בו נפק"מ לאכילת קדשים שכבר הותר בחטאת מ"מ כן הוא דרך טהרת המצורע שהכשרו תלוי באשם ובמתן דמו לבהונות ומתן שמן.

ד. בעיקר דברי הרמב"ם הקשו דהיכי משכחת לה דאשם אין מעכב, והלא אי אפשר להביא החטאת קודם לאשם, והחטאת ודאי מעכבתו לאכילת קדשים - עי' חי' מרן רי"ז הלוי הל' מחוס"כ, ובאבי עזרי שם, וראה במקדש דוד (י. ד.) שהאריך בביאור דעת הרמב"ם, וראה עוד במנח"א (עמ' ל"ז) שהרחיב בזה לבאר בכמה אופנים.

פסולין הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו:

מבואר בדברי רב שלא מצינו מכשירין שבאין להכשיר ולא הכשירו, והקשה בחי' הגרי"ז (ד.) ממתני' בכריתות דהאשה שיש עליה ה' לידות מביאה אחד ואוכלת בקדשים והשאר עליה חובה, והרי הקרבנות האחרונים אינן מכשירין כלום שכבר הוכשרה, וא"כ מצינו מכשירין שבאין בלי להכשיר.

ותירץ עפ"י שיטתו לעיל בביאור דעת הרמב"ם באשם מצורע, וה"נ י"ל דאף דמותרת בקדשים מהקרבת הראשון מ"מ הכשר גופה תלוי בהבאת שאר הקרבנות.

והחזו"א (קמ"א כו. ג.) תירץ דהתורה חידשה בחיוב הבאה זה דנחשב כמכשיר לא קבוע, דאיתא לקמן בגמ' דמכשיר כזה מצינו דקרב לאחר מיתה, עי"ש.

ובאבי עזרי (מחוס"כ כ. א. ה.) תירץ דחובתה הוא

להביא קרבן שיכול ומסוגל להכשיר ולכן אם חישוב שלא לשמה ונפסל מלהכשיר אין מקיימת חובת הקרבן שעניינו שתקריב קרבן המסוגל להכשיר.

וראה עוד מש"כ לישב הזכר יצחק (סי' ל'), ועי' בכ"ז במנח"א (עמ' ל"ה).

ואם איתא ליתני נמי חוץ ממנחת העומר

- הקר"א (סוף ד"ה גמלא מלינו) כתב דהו"מ לשנויי דלהכי לא תני הנך במתני' משום דלא דמי למנחת חוטא וקנאות וכן לקרבן פסח וחטאת, דבהני אם חישוב לשם חולין כשר (זכמים ג.), אבל באלו מכשירין דסוגיין אפילו לשם חולין פסול הואיל ובאו להכשיר ולא הכשירו, אלא דעדיפא משני.

והנה בספר איזהו מקומן על זבחים ציינתי בדף ג. נידון אם לשם חולין כשרין לגמרי או דכשרין ואין מרצין, ודברי הקר"א מכוונים דוקא אי נימא דכשרין ואין מרצין, דאי נימא דכשרין לגמרי דלאו מינה לא מחריב כלל ה"ה נמי במנחת העומר ואשם נזיר ומצורע, וע"ע מנח"א (עמ' ל').

כי קתני הנך שאין קבוע להן זמן הא

דקבוע לה זמן לא קתני - הרמב"ם בפיהמ"ש כתב דמתני' נקטה רק מנחות הקבוע להן זמן ולא מנחת העומר, וכן פירש הרע"ב, והתוי"ט תמה עליהם דהא רבי איתותב למסקנא, ואף הרמב"ם חזר בו ופסק שלא כרב.

מצינו שהל"ק הכתוב וכו' מכפרין אית

בהו דאתו לאחרי מיתה - כלומר כיון דאשכחן בהו שהן באין לבטלה ה"נ בשלא לשמן אע"ג שלא מכפרי שהרי לא עלו חובה מ"מ כשרים להקטיר - שטמ"ק (א"ת ה'). ועי' מה שביאר בסברא זו בחי' הגרי"ז (לעיל ד.), וראה עוד בטה"ק.

ועי' טעם שנתן נתיבות הקודש אמאי מכפרין אפשר להן לבוא לאחר מיתה ומכשירין לא.

האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה:

דעות הראשונים בדין זה:

דעת הרמב"ן ורשב"א וריטב"א קידושין יג: דדוקא הביאה כבר חטאתה אבל לא הביאה אין צריכין היורשים להביא עולתה, משום דקי"ל חטאת קודמת לעולה ואי אפשר להקריב חטאתה לאחר מיתה וכל שלא קרב החטאת לא חל חובת העולה. וכן נקט המנחת חינוך (מלוה קס"ח). ובביאור דין זה - יעוי' עול"ש כאן, ובמשנת ר' אהרן זבחים ו. א. וראה עוד מנח"א (עמ' ל"ז).

והביא הרמב"ן בקידושין דעת הראב"ד בקנין דאפילו רק הפרישה החטאת בחייה יביאו יורשין עולתה [וע"ע משל"מ פסוהמ"ק ה. א.]. וראה אבי עזרי (מעשה"ק יד. ה. שכתב שני ביאורים בדעת הראב"ד, ועי"ש שדקדק דעת רש"י בזבחים צ. דס"ל דאפי' לא הפרישה כלל החטאת יביאו יורשין עולתה.

המפריש מעות לנזירותו לא נהנין ולא מועלין מפני שראויין לבא כולן שלמים:

בטעם הדבר:

רש"י נזיר כד: ומעילה יא. פירש לפי שבכל מעה ומעה מצינן למימר זה הפריש לשלמים, וכן פירש רגמ"ה בשטמ"ק כאן (אות י"א). ועי' ברש"י הנ"ל שביאר אמאי אזלינן בזה לקולא.

אמנם בתוס' במעילה שם כתבו מפני שהן ראויין לבוא 'כולם' שלמים דכיון דלא פירש אם ירצה יביא כל המעות לשלמים, וכ"כ תוס' בנזיר כד: ד"ה מפני, וכ"ה ברש"י כאן עפ"י הגהת שטמ"ק (אות י"ט). ובנתיבות הקודש נשאר בתמיה מדוע סו"ס לא מעל מפני דמי החטאת המעורבין כאן.

וראה בחי' הגרי"ז כאן וכן בחי' הגרי"ז בנזיר כד: שביאר: דהמפרשים משום דראויין כולם

לבוא שלמים סברי דעדיין לא נשלם ולא נתברר ההפרשה דחטאת והעולה, ויש בידו ליחד כל הפרשתו לשלמים, ובאמת אם כשהפריש אמר הרי זה עבור כל הקרבנות מועלין בהן, אבל השיטה האחרת סברי דהפרשתו כוללת ממילא כל הקרבנות אלא שזה גופה שיכול כל מעה ומעה ליחד לשלמים מפקיע דין מעילה, דאין זה קרוי 'קדשי ה' אא"כ הוא מיוחד לקדשי ה'.

מת והיו לו מעות פתומין יפלו לנדבה - בנזיר דף כד: מקשינן והלא דמי חטאת מעורבין בו, ומשני דהלמ"ס היא בנזיר כדפירש"י, וצ"ע מה נצרך להלכה והלא י"ל דראויין כולם לבוא עולה כדאמרינן לעיל האי סברא.

והנה לפירש"י שהובא לעיל לא קשיא, דודאי בכללות ההפרשה יש גם מעות חטאת אלא שדין המעילה הופקע כדפרשינן לעיל, אבל לפי' התוס' דכל המעות יכול ליחד לשלמים קשיא דה"נ כל המעות יכול ליחד לעולה. ותירץ בשטמ"ק (אות י"ז וזהשמות), דבמת אי אפשר לומר דאי בעי נמלך וכו', ועוד תירץ דבסיפא דהכא מיירי במפרש דהמעות עבור כל קרבנותיו, עי"ש.

רש"י

בתחילת העמוד - אשם מצורע בא הוא להכשירו לבא במחנה - וכ"כ רש"י לקמן ה. קד. קח. - רש"ש, וכן הרש"י כת"י לקמן ריש צ., והרש"י ורש"י כת"י לקמן צא:

ובשטמ"ק (אות י"ד) תמה דלבוא למחנה שרי מהבאת ציפורין, וכן האריך להוכיח הרש"ש, ולכן מפרשים השטמ"ק והרש"ש דמכשירו באכילת קדשים, והוסיף הרש"ש דהרש"י גופיה בזבחים צ: ובכריתות ט: פירש דמכשיר לקדשים ולביאת מקדש, וכן פירש"י לקמן כז: וביומא סא:

ולישב פירש"י דהכא, כתבו היד דוד ובספר ישר וטוב דיש לדחוק שכוונתו להכשירו לבא

מגיה דמש"כ "מפני עולה שבהן" שייך לדיבור הבא, דאילו הכא בשלמים איירי. ובחי' הגרי"ז תירץ דכוונת רש"י דאיסור הנאה מטעם מעילה הוי מדרבנן, ואמנם דבלא"ה יש איסור הנאה של הקדש שהוא מדאורייתא אבל כאן רש"י איירי מדין איסור מעילה, ויש נפק"מ בין שני איסורין אלו, עי"ש.

וראה עוד ביד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה ולא מועלין - דלאו קדשי ה' נינהו אלא ממון בעלים - וכ"כ רגמ"ה (שטמ"ק אות י"ב), וצ"ע דהרי אף לרבנן דקדשים קלים ממון גבוה הוא ליכא מעילה בבשר שלמים, משום דקק"ל לא חשיבי קדשי ה' - עי' הערה 38 לשטמ"ק החדש.

תום'

ד"ה אשם (המתחיל ד.) - ומתוך פי' הקונטרס משמע וכו' ותימה גדול הוא לומר כך - כוונתם להקשות דלא מובן לשיטת רש"י דאם גלי רחמנא דלאחר ניתוק לרעייה יכול להקריבו עצמו לעולה, א"כ איזה דין הוא שצריך להיות נמסר לרעייה ולהיות רועה עד שיסתאב וכו', ועי' מש"כ מנח"א (עמ' כ"ט) בישוב פירש"י.

עוד צ"ע לפירש"י למאי אצטריך גם קרא וגם הלכתא, והלא מתרוייהו שמעינן חד דינא דכשניתק לרעייה כשר לעולה, וביאר האבן האזל (נחשפות לקדשים, ונחל' פסוק"ק ד. טו. ד"ה ולפירש"י) דהלמ"ס אשמעינן עיקר הדין דמהני ניתוק לרעייה, וקרא אשמעינן דהטעם דמהני ניתוק הוא מדין 'עקירה', דעד השתא אף לאחר כפרה שם אשם עליו ובהוייתו יהא וניתוק מהני מתורת עקירת שם אשם שבו, ונפק"מ דאף אם יעקרנו בלא ניתוק כגון שישחטנו לשם עולה יתכשר. [וע"ע בדברינו לעיל ד. על רש"י ד"ה לא ניתק].

במחנה שכינה ולאכול בקדשים. [אמנם זה לא יעלה ארוכה לפירש"י לקמן ה. שכתב להכשירו בקהל, וכ"ה לשון רגמ"ה לקמן צא:].

ד"ה לא יביאו - ומדחטאתה להכשיר עולתה לכפר:

איזה מקרבנות יולדת להכשיר ואיזה לכפר: היפ"ע והיד דוד תמהו על רש"י שפירש דחטאתה להכשיר ועולתה לכפר, מבריייתא דתו"כ דמוכח דבין הכפרה ובין הטהרה תלויה בחטאת, עי' ביפ"ע שהאריך בזה. והח"נ הוסיף להקשות מדברי רש"י גופיה בחומש פר' תזריע דמשמע שהכפרה תלויה בחטאת. ועי' טה"ק שתיירץ דהדבר תלוי בפלוגתא תנאים.

והקר"א (נגמ') תמה על פירש"י הלא הא דחטאתה לא אתי לאחר מיתה אינו משום דמכשירין נינהו אלא דכן הוא הלכה בכל החטאות, וכן תמה בחי' הגרי"ז (ריט ד.), ועי' מה שביאר.

וראה פירוש הרגמ"ה בשטמ"ק (ט') ומשמע דמפרש דלעולם החטאת מכפר, והעולה אף דדורון היא כיון דאתיא עם מכפר כמכפר דמי, ולפי"ז מייתי הסוגיא ראייה רק דמצינו מכפר שבא לאחר מיתה אבל לא לענין מכשירין, וכן נקט החזו"א (קמ"א כו. ג.) עי"ש. וראה בחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' ל"ה) שהרחיב בסוגיא זו.

ד"ה לא נהנין - מדרבנן מפני דמי עולה שבהן - המפרשים תמהו על דברי רש"י מהסוגיא בר"ה דף כח. דאף קדשים קלים אסור מדאורייתא ליהנות מהן - עי' שטמ"ק בהשמטות, רש"ש, והגהות ראמ"ה. ובשער המלך הל' חמץ ומצה (ג. יא, ד"ה ולכן נ"ל) הוכיח מדברי רש"י דאיסור דאורייתא יש רק בשלמים גופן אבל בדמי שלמים כדהכא אסור רק מדרבנן, ובגוף דברי רש"י הוא

ורבינו שמואל לא גרים התם וכו' - אינו מישב בזה פירש"י דהא רש"י גופיה גרס שם הכי.

ור"ת לא גרים וכו' דרעייה דרבנן היא וכו' וקרא אתא למימר דכשר בלא עקירה וכו' - כלומר דמהלכתא ילפינן עיקר הדין דתיכף קריבה עולה, וקרא אשמעינן דאין צריך שיעקרונו בפה מאשם וישחטנו בהדיא לשם עולה - ח"נ, וכ"ה בשטמ"ק (שהטמטוט לז"ל), ועי"ש וכן בתוס' תמורה דף יח. כיצד יפרש מ"ד דבעי עקירה.

וראה עוד בתוס' פסחים עג. שהביא פיר"ת באופן אחר, ולעולם גרס ר"ת "ניתק אין לא ניתק לא", ועי"ש שפירש בשם ר"ת ג' אופנים למאי צריך קרא והלכתא.

ועוד יש לפרש דגרסינן וכו' דאמר קרא הוא בהוייתו יהא קודם כפרה - ר"ל הואיל ואמר רחמנא דקודם כפרה ה"ה בהוייתו ותורת אשם עליו הילכך תקנו דוקא דניתק לרעייה גזירה אחר כפרה אטו קודם כפרה כדמפרש.

והשפ"א תמה לפירוש זה אמאי מייתי הגמ' כלל מימרא דר"ה, והוה ליה למימר רק ד'הוא' אתי למיסר קודם כפרה. ובזבחים דף ה: הוסיף השפ"א להקשות דלמאי צריך כלל קרא ומאי אשמעינן דקודם כפרה תורת אשם עליו, והלא פשיטא דאי אפשר קודם הכפרה להקריבו לעולה.

ונראה לישב דס"ד דשחיטתו לעולה היא מנתקתו משם אשם, והיא המגלה דמבין ב' האשמות העומדים לפנינו זהו המיועד להתנתק להיות עולה, קמ"ל קרא דקודם כפרה לא מהני.

וא"ת ומותר הפסח דקרב שלמים וכו' - קושיא זו אליבא דפירוש ר"ת ולא לפירש"י - עי' צ"ק.

דתנן בפרק וא"ל קדשים ירעו ובעי למימר בגמ' קודם כפרה וכו' - פי' שם נחלקו במשנה אם ירעו או ימותו, ולישנא קמא איתא בגמ' דמחלוקת אחר כפרה אבל קודם כפרה דברי הכל הוא עצמו יקרב לאשם, וברה"ז וצ"ק גרסי כלפנינו בתוס' וקושית תוס' אליבא דל"ק דהתם, ועי' בדבריהם דמפרשים כ"א הקושיא בדרך אחרת.

אולם הח"נ הגיה בתוס' דקושייתם על לישנא בתרא דהתם דמחלוקת קודם כפרה אבל אחר כפרה הוא עצמו קרב עולה, עי"ש ביאורו, ודבריו קרובים לדברי ברה"ז, וע"ע קר"א.

בסוף הדיבור - משמע דהוא אתא למיעוטי מהקרבא ולא לאכשוריה להקרבא - כלומר דמדברי ר"ע מוכח דקרא ד'הוא' בא לומר פסול ומיעוט מהקרבא, ומשמע דאף למסקנא דאיצטריך קרא לכדרב הונא נשאר דמהות האי קרא למעט מהקרבא, וזה ניחא לפירש"י דאשמעינן קרא דבהוייתו יהא דכל זמן שלא ניתק לרעייה שם אשם עליו לפסול לעולה, אבל לפיר"ת [דל"ג ניתק אין וכו'] הרי הקרא בא לאכשוריה להקרבא ולומר דתיכף שמתו או נתכפרו בעליו לעולה קאי ואין צריך עקירה דבהוייתו יהא כמו שבסופו להיות עולה.

ד"ה מכשירין - ואגב ריהמיה לא דק שם ומשנה היא בפ' המביא אשם תלוי - עי' בצ"ק שמגיה בדברי רש"י, וע"ע בשטמ"ק (לז"ל כ"ז כ"ג) שהביא מקור אחר עפ"י התו"כ.

ד"ה ה"ג בת"כ - דלכתחילה חטאתה קודמת - צ"ל חטאתו.

ותירין ה"ר חיים דה"ה בעלמא וכו' - עי' בחי' הגרי"ז שהקשה על תירוצו ה"ר

חיים מהסוגיא בפסחים דף נט. ועי' מנח"א (עמ' מ').

וראה עוד בתוס' זבחים ה. ובשטמ"ק כאן (אות כ"ו) עוד תירוצ' בשם רבינו ברוך, דלעולם חשיבי מחוסר זמן אף בשאר קרבנות אלא דגמרינן ממצורע להכשיר דיעבד. ולגירסת צ"ק וביאורו בסוף תוס' דילן - רמזו תירוצ' זה בסוף דברי תוס' דהכא.

אע"ג דמסקינן לקמן יש מחוסר זמן לבו ביום וכו' דלא הוי אלא בסדר מצורע כמו שאפרש לקמן:

באלו קרבנות פוסל מחוסר זמן? הנה כוונת תוס' לכאורה כמו שפירשו לקמן ה. (ד"ה ואי) שחילקו דדוקא במצורע פסול משום מחוסר זמן ולא בעבודת יוהכ"פ. וביאור החילוק פירשו הח"נ שם וכן בשטמ"ק שם (אות כ"ד ל"ח) דיש לחלק בין מכשירין למכפרין, ולפי"ז נראה דכוונת תוס' כאן לחלק במצורע גופיה בין חטאת ואשם שהן מכשירין לעולה שהיא מכפרת וה"ה בעלמא במכפרין אין פסול דמחוסר זמן. וכע"ז מבאר הצ"ק [והוא גורס בתוס' "כסדר מצורע"] אולם משמעות דבריו דצריך למילף ממצורע לשאר הקרבנות דהקדים עולה לחטאת כשר, וצ"ע דזהו תירוצו של ה"ר ברוך שהובא בתוס' זבחים ה. ובשטמ"ק כאן אות כ"א.

ובהגהות רי"א חבר מבאר דכוונת תוס' כאן ולקמן לחלק במכשירין עצמן בין מצורע שצריך ליתן על בהונותיו ועדיין לא נשלם עד אז טהרתו ונחשב מחוסר זמן, לשאר מכשירין ומכפרין כגון יולדת שלא ניתן עליה הדם. וכע"ז ביאר בספר ישר וטוב.

ובחי' מרן רי"ז הלוי (הל' יוהכ"פ ה. ג.) הביא יסוד הגר"ח (וע"ע צחי' הגר"ח עהש"ס סי' שכ"צ) לישב קושית תוס', דבעולה לא שייך כלל פסול דמחוסר זמן לבו ביום כיון שהעולה גופה כשירה לנדבה, וכיון דלענין נדבה אי אפשר לפוסלה משום מחוס"ז הלכך

עולה גם לחובה, ויסוד הפסול דמחוסר זמן הוא רק בקרבן שנפסל משום כך כגון בחטאת, עי"ש. [ועי' בהערה ל-לא לכנסת הראשונים שהוכיח מדברי הראשונים דלא כהגר"ח].

ותירוצ' זה בשם הגר"ח כתב גם בחי' הגרי"ז כאן ה., ובזבחים ה., וראה עוד שם תירוצ' הגרי"ז עצמו, וכעין תירוצו מבואר בקר"א בזבחים דף ה'. וראה עוד במנח"א (עמ' מ"א), ומשנת ר' אהרן (זנח"ס סי' ז').

ד"ה לא יביאו - הגירסא משתבשת בת"כ וכו' ומנין שאם הביא עולתו ומת שיביאו יורשין חטאתו:

האם שייך דין חמש חטאות מתות בעוף ובמנחה:

בשטמ"ק (אות כ"ח) מישב הגירסא - דדין ה' חטאות מתות הוא רק בבהמה ולא בעוף [לבר מילדת דהכא]. וכע"ז מישב היפ"ע (נגמ').

וכן הוא שיטת רש"י בנזיר כא: ד"ה והיינו טעמא, והוא עצמו סותר שיטתו בנזיר יב. ד"ה קן סתומה, וכ"ה נמי שיטת הר"י דאורלינ"ש - הובאו דבריו בפי' הרא"ש לקינים [כנסת הראשונים אות ל"ד], ועי' שעה"מ (פסוקים"מ ד. א.) שהאריך בענין זה, וע"ע בזה במקדש דוד (יט. ט.), ובהערה ל"ד לכנסת הראשונים, ובהערה 42 לשטמ"ק החדש, וראה עוד במשנת ר' אהרן (סי' א. ד.). והאם נאמר דין חטאות המתות לענין מנחה - יעוי' בתוס' סוטה ריש כג. דבירושלמי מבואר שגם לענין מנחת סוטה נאמר דין זה. ועי' מנחת קנאות שם.

ואסמכתא בעלמא היא - עי' צ"ק דמישב דאצטריך הקרא, וע"ע חי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' ל"ה).

ד"ה ואין טעונין להם - יש לחלק בין נסכים דשייכי בכל הקרבנות ללהם - בחי' הגרי"ז ביאר דבנסכים אינו דין

במצורע אלא בקרבנו, אבל לחם בשלמי נזיר הוא דין בנזיר עצמו שצריך להקריב לחם עם השלמים - עי"ש דכן הוא הביאור גם בפירש"י.

ובתוס' לקמן פט: (ד"ה ש"ס) כתבו לחלק דנסכים חשיבי טפי כגוף הקרבן משום דקרבי למזבח משא"כ לחם.

ומיהו קשה למה הטעינו כאן זרוע בשילה - פי' מדממעט רק לחם ש"מ דיחנו בזרוע בשילה. אולם דעת התוס' בנזיר כד: (ד"ה ואין) דאין טעון נמי זרוע בשילה, ועי' עול"ש שדן לתוס' דהכא איך יתכן להטעינו זרוע בשילה והלא היא זקוקה לתנופה על כפי הנזיר וליכא כמש"כ תוס' לעיל בשם רש"י. וע"ע קר"א, וקה"י (ס"א. ג.).

ועוד שלא כמצותו נראה דהיינו בן שנה והביא בן שתיים וכו' - הוא כלישנא בתרא דהרש"י שם שדחאה, אבל התוס' שם מסיק כהאי לישנא.

דף ה.

גמ'

מקרב היכי קרבה ממשקה ישראל המותר לישראל:

קובץ הערות בעניני 'ממשקה ישראל':

א] מנחת העומר בעלמא איך קריבה והרי אינה ממשקה ישראל דעדיין לא הותר החדש?

תירץ המיוחס לרשב"א די"ל שבא לה היתר ולעלמא כאחד כדאשכחן גיטה וידה באין כאחד. [וע"ע לקמן אות ג.].

וכתב העול"ש דכן משמע נמי סברת תוס' לקמן ע"ב (ד"ה שכן נ"ה), אולם תוס' לקמן פד. (סוף ד"ה שומרי) כתבו דמצותה בכך שאני.

ב] ביסוד דין דממשקה ישראל - האם הוא דין דדבר האסור להדיוט יש בו פסול דאינו

ראוי להביאו לגבוה, או דילפינן מהאי קרא דכל איסור שנאסר להדיוט נאסר באותה מידה גם לגבוה, ונמצא דהפוסל לגבוה אינו שם איסור חדש אלא אותו איסור דלהדיוט: כן חקרו הזכר יצחק (ס"א ל"ד), נאות יעקב (ס"א ח'), וקובץ הערות (ס"א. ג.).

וראה בטה"ק (ה. ד"ה מקרב) וכן בחזו"א (קמ"א. כ"א. ג.) וכן בקה"י (ס"א ג') שנקטו כצד הראשון, וראה עוד בזה בטה"ק לקמן סח: (על תוד"ה לא אס), ובאבן האזל (א"ס"מ. ג. מ.), ובמנח"א (עמ' מ"ה), ובהערה 48 לשטמ"ק החדש.

ג] האם ממשקה ישראל הוא פסול רק בהקטרה למזבח?

במנח"א (עמ' נ') הביא מהזרע אברהם (ס"א יו. יז.) ומעור אחרונים חידוש, דאיסור ממשקה ישראל הוא פסול רק בהקטרה למזבח ולא בשאר עבודות כגון קמיצה וקידוש קומץ בכלי.

ולפי"ז מיושב מדוע כל קרבן מנחת העומר דעלמא לא פסול מטעם ממשקה ישראל, והמיוחס לרשב"א [לעיל אות א'] מפרש משום דהקרבנו והיתרו באין כאחד, וצ"ע דהתינת הקטרת הקומץ אבל בקמיצה וקידוש הקומץ ליכא למימר סברא זו וא"כ לא הוי משקה ישראל, ולפי"ז ניחא דליכא איסורא כי אם בהקטרה.

וראה עוד במנח"א שם (עמ' נ"ז) דדבר זה תלוי בנידון שכתבנו לעיל אם ממשקה ישראל הוא אותו איסור להדיוט ולגבוה או פסול חדש בקרבן, ועי"ש שהרחיב בנידון הזה.

ד] האם ממשקה ישראל הוא פסול רק בדבר העולה למזבח?

במקדש דוד (ל"ג. ג. ד"ה ונשעיר המשתלח) נסתפק האם בשעיר המשתלח יש דין ממשקה ישראל. ולענין פרת חטאת מבואר בשו"ת הריב"ש דגם יש פסול ממשקה ישראל (הוצא נכנסת הראשונים אות ס"א).

לחלק ופסול אף שהיכא שהיתה שעת הכושר. וראה מה שציינו על תוס' לקמן בישוב הסתירה.

והנה במתני' סוכה מח: איתא שהיין ומים מגולין פסולין למזבח, ופירש"י לפי שהארס משלים לשיעור ונמצא חסר בשיעורן. ותוס' שם כתבו דלמסקנת הסוגיא הוא מטעם "הקריבהו נא לפחתך". מיהו בירושלמי [הובא בפיר"ח שם דף ג.] איתא הטעם משום דאינו ממשקה ישראל. וראה במקדש דוד (ג.) שנקט דפסול 'ממשקה ישראל' היינו הך ד'הקריבהו נא לפחתך' ולא פליגי הבבלי וירושלמי. אך צ"ב סברת רש"י שלא ניחא ליה בטעם ממשקה ישראל.

וביאר בשו"ת באר יצחק (או"ח ט. ג.) דדוקא פסול בגופו כגון טריפה ה"ז פסול הגם שלא היתה שעת הכושר, אך פסול מחמת דבר אחר כגון שארס נחש מעורב בו אינו אסור אם היה לו שעת הכושר, ולכך נטה רש"י מסברת הירושלמי. ובזה מיושב נמי סתירת התוס'.

וראה עוד בהגהות חש"ל סוכה מח: , ובאוצר מפרשי התלמוד שם (הערה 52).

קסבר ר"ף אין מחוסר זמן לבו ביום:

[א] ראה בטה"ק שביאר היטב כיצד דין זה דאין מחוסר זמן לבו ביום מיחשב ליה כמשקה ישראל לענין הקטרה למזבח, וע"ע קה"י (סי' ג') שביאר היטב, וכן בחזו"א (קמא כא. ג.), ובנתיבות הקודש.

[ב] הקשה העול"ש אכתי איך קריבה, דכיון דלא עלתה לשם חובה ולא התירוה הו"ל קודם לשתי הלחם דאמרינן לקמן ריש ע"ב דלכתחילה מדאורייתא לא יביא. ותירצו העול"ש והשפ"א, דמנחת העומר שלא לשמה אכתי שם מנחת העומר עלה אף דאינה מתרת ולכן אין בזה איסור דמקריב קודם לשתי הלחם, עי"ש. וראה עוד בזה בקה"י (סי' ז'), ובמנח"א (עמ' מ"ד).

ובתוס' חולין דף קמ. מפורש דגם בציפורי מצורע יש פסול משקה ישראל. (הערה ס"א לכנסת הראשונים).

[ה] האם גם באיסור דרבנן שייך פסול מטעם ממשקה ישראל?

עי' במקדש דוד (ג. ג. ד"ה והנה) שדן בזה, והוכיח לכאן ולכאן.

[ו] ראה במקדש דוד (ג. ג. ד"ה וצדין) שמצדד לחדש עפ"י הגמ' בפסחים יג: שאפילו אם כשעתה החפצא דהקדש ליכא ביה איסור ורק אם היה חולין היה איסור עליו גם לא חשיב ממשקה ישראל. ועי"ש בהערת מנחת מרדכי.

[ז] האם ממשקה ישראל צריך להיות דבר המותר לכלל ישראל או דסגי במותר לכהנים בלבד?

לכאורה הוא פלוגתת רש"י ותוס' בזבחים פח., וראה במנחת חינוך (מ"א לז"ט סוף אות כ"א) שנסתפק בזה, ועי"ש בהערה. וראה עוד באתון דאורייתא (סי' כ"ו).

ועי' קר"א בנדרים ריש לה: דנמצא דבר חידוש, שאפילו איסור הנאה מאדם אחד כגון מודר הנאה מחבירו, חשיב שאינו ממשקה ישראל.

[ח] באיסור התלוי ונגרם ע"י זמן:

בקובץ שיעורים (פסחים אות קצ"ו) הוכיח דממשקה ישראל הוא רק כאשר האיסור בגוף המאכל אבל כאשר היום גורם האיסור כמו ביום הכיפורים לא אמרינן ממשקה ישראל, והראיה דשרי להקריב קרבנות ביום הכיפורים. וראה עוד בקה"י (סי' ג. ד.).

[ט] חילוק אם היתה לו שעת הכושר, וחילוק בין פסולו בגופו או ע"י דבר אחר:

התוס' בחולין קמ. (ד"ה למעוטי) כתבו דאפשר שנתמעט ממשקה ישראל רק היכא שלא היה מעולם שעת הכושר כגון ערלה וכלאי הכרם, ולא כגון צפורי מצורע. מיהו בתוס' לקמן ו. (ד"ה כתב רמנא) מפורש דאין

יש בעופות שהעופות באין וכו' ומחוסרי כפרה - משא"כ מנחת חוטא דהגם שהוא מחוסר כפרה אבל עיקר קרבנו בהמה ומנחה באה רק בדלי דלות - שטמ"ק (א"ת ה').

ואם איתא במנחות נמי משכחת לה דהותרו מכ"ל איסורן בקדש ומאי ניהו מנחת העומר - לכאורה לא דמי, דמליקה בעופות הותרה אף להדיט לאכילת כהנים ואפילו לכתחילה, ואילו במנחת העומר הותר רק הקומץ להקטרה ורק דיעבד אבל השיריים לא ייאכלו עדיין לכהנים - ע"י המיוחס לרשב"א שמחדש דהקטרת הקומץ של מנחה הזו פועלת גם בהיתר השירים לאכילה.

הקדים מתן שמן למתן דם וכו' ויחזור ויתן שמן אחר מתן דם - המקדש דוד (י"ג. ד.) חקר האם צריך ליתן שמן דוקא לאחר מתן דם של כל הבהונות, או כיון שנתן דם על בוהן אחד יכול ליתן עליו שמן - עי"ש שתלה הדבר בפלוגתת רש"י בסוגיין ותוס' לקמן ט.

מתן בהונות [הקדים] למתן שבע ימלאנו שמן ויחזור ויתן מתן בהונות - בשטמ"ק (א"ת ח') הביא פירש"י דמתן ז' אין צריך לחזור וליתן דהוא נעשה כתקנו, רק המתן בהונות צריך למלאות ולחזור וליתן, ותמה השטמ"ק שהרי מלוג חסר נעשו ההזאות ואיך הוכשרו, ולכן הר"ש חולק דתרוייהו צריך לחזור וליתן. ועי' מקדש דוד (ס"י י"ג ס"ק ה'). וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (מ"ג ס"י ל"ו).

ובחי' הגרי"ז הוסיף להקשות לפירש"י, דאם המתן ז' נעשה בהכשר איך יחזור וימלאנו הלא כבר נקבע הלוג על מתן ז', עי"ש. ועי' מנח"א (עמ' נ"ו) בישוב הרש"י.

ואי אמרת אין מחוסר זמן לבו ביום אמאי יחזור ויתן - השפ"א הקשה דאמאי יחזור ויתן לעשות המצוה כתקנה לכתחילה, ותיירץ דשמא משמע לגמ' דאם לא יחזור וימלא לא הוכשר.

מיהו בלאו הכי יש לישב דהכא אינו ענין למצוה כתקנה אלא צריך רק לעשות פעולות להכשיר המצורע, ואם בנתינת השמן הוכשר מה ענין יש לחזור וליתן. וע"ע נתיבות הקודש.

הקדים חטאתו לאשמו לא יהיה אחר ממרס בדמה - צ"ע למה צריך שיהא ממרס בדמה הלא קי"ל לקמן כא. דבחטאות החיצוניות כשר דם קרוש - עי' חי' הגרי"ז בשם הגר"ח שמבאר דבאמת גם בחטאות החיצונות אין כשר לזריקה דם קרוש. וראה הרחבה בענין זה בדברינו לקמן כא.

וראה עוד בחי' הגרי"ז שמבאר פשר אריכות הברייתא "לא יהא אחר ממרס בדמה" וכו', והו"ל למימר בקיצור הקדים חטאתו לאשמו פסול.

שחיטה לאו עבודה היא:

דעות המפרשים בגדר הדבר:

בתוס' הביאו בשם הר"י דאורלינ"ש דשחיטה לאו עבודה היא לפי ששוה בחולין ובקדשים, ובגדר הדבר כתב בית הלוי (מ"ג ס"י כ"ג) דפשיטא דשחיטת קדשים היא מצות עשה גמורה בעבודת הקרבן ולא רק הפקעת נבילה ואיסור אבר מן החי כשחיטת חולין, רק כוונת הר"י דאורלינ"ש דאינו משום עבודת קרבן כמו זריקה והקטרה וכדו' אלא מצוה לחודה בקרבן כמו קצירת העומר. ועל דרך זה מבאר החזון יחזקאל (תוספתא ג. א.) ובספרו עמ"ס זבחים.

וכע"ז מצינו בראשונים לשון הראב"ד בביאורו לתמיד פ"ד וז"ל "אבל ביום מיהא

צריך [שחיטה] שהרי מ"מ עבודה היא לענין פיגול והרבה דברים" עכ"ל. וכן מצאתי בהמיוחס לרשב"א כאן (ד"ה שחיטה לאו עבודה) שכתב דשחיטה הוא מחוק הקרבן אע"ג דלאו עבודה היא. וכע"ז הוא גם לשון הקרית ספר (ריש פ"ד מהל' מעשה"ק). וראה עוד בזה הגדרת טה"ק בסוגיין.

אולם ברש"י חולין דף עד: (ד"ה נגמר) לכאורה מצינו מהלך אחר: דביאר שם טעם דבן פקועה פסול למזבח משום שהוא יוצא דופן, ותמוה דהרי בן פקועה נותר בשחיטת אמו ואין צריך שחיטה וממילא פסול משום דאינו ראוי למזבח דאי אפשר לשוחטו, ובתוס' שם באמת פליגי ופירשו מטעם שאין בו שחיטה [ע"ש מהר"ם ומהרש"ל]. ובביאור הרש"י פירש שם התורת חיים ב' מהלכים, ולמהלך הראשון מתבאר מדבריו דלרש"י שחיטה לאו עבודה הוא ממש כפשוטו ואין לה צורך כלל בעבודת קדשים אלא הוי רק היכי תימצי לזריקת הדם הלכך בן פקועה אין לפוסלו משום שאינו ראוי לשחיטה. וכתב שעה"מ (א"סו"מ ג. יא). דדעת הרמב"ם בזה כרש"י.

ועוד בביאור דברי רש"י הנ"ל - יעוי' בשיעורי הגר"ד רפפורט עמ"ס חולין (ס' א') אות ה'), והאריך בחקירה זו ובביאור הרש"י בזרע אברהם (ס' ז' ס"ק מ-א).

ואי אין מחוסר זמן לבו ביום יהא אחר ממרם בדמה וכו' - המיוחס לרשב"א
תמה דאפילו נימא יש מחוסר זמן לבו ביום אכתי תקשי דכיון דשחיטה לאו עבודה אין לנו לפסול משום שהקדים השחיטה, ע"ש ביאורו.

היינו טעמא דר"ל דקסבר האיר מזורח מתיר:

א [מנחת העומר הוא רק להתיר החדש, או גם לחובת היום:]

העמק ברכה (ענין חג העומר עמ' ע"ח) ביאר פלוגתא רב ור"ל, דלדעת רב כל עיקר מנחת העומר הוא להתיר וכיון שלא התירה פסולה, אבל לר"ל דהאיר מזרח מתיר הרי שהקרבתה הוא מדין חובת היום ולא מדין מתיר ולכן כשירה. [ע"ש שמבאר הא דאיתא במדרש תדשא דקרי ליום העומר 'חג' ומשום דחלוק בקורבנותיו, דתלוי הדבר בפלוגתא רב ור"ל אם קרבן העומר הוא לחובת היום או מתיר בעלמא].

אלא דצ"ב דבכל מקום קרי למנחת העומר 'מתיר' ולדברי ר"ל נמצא דאינה מתיר אלא חובת היום בלבד, ועי' מנח"א (עמ' מ"ט) דמבאר עפ"י דברי הגר"ז דאף לדברי ר"ל חשיבא מתיר.

ב [לרב דסבר האיר מזרח אינו מתיר אמאי אצטריך לפסול מטעם שבאה להתיר ולא התירה, תיפוק ליה דהואיל ומסקינן דיש מחוסר זמן לבו ביום דלא הוי ממשקה ישראל?]

כן הקשה השטמ"ק (נחשטטות אות י"ג), ותירץ דאף דלא מהני מנחת העומר שלא לשמה להתיר החדש לעלמא מיהו מהני להתיר לעצמה, ע"ש. ובביאור תירוצו יעוי' בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סוף ס' ז"ד), ובהערה 51 לשטמ"ק החדש.

והמיוחס לרשב"א (סוף דף ה.) תירץ דהיא גופה סברת רב דמשום דלא הוי ממשקה ישראל ממילא פסולה דאי אפשר לה שתבוא נדבה, ע"ש.

והקר"א תירץ דרב סבר דאין מחוסר זמן לבו ביום ודלא כמסקנא דהכא, ולכך חשיב ליה ממשקה ישראל, ע"ש.

והחזו"א (קמ"א כו. ז.) מחדש דרב סבר דאיסור חדש הותר כלפי העומר דמצותו בכך כמו חלב ודם ולא שייך כלל כאן ממשקה ישראל, ואילו היתה המנחה כשירה ולא נפסלת מחמת שלא לשמה היתה נאכלת אף קודם

לעומר, עי"ש. ונראה דאף לדבריו אכתי בעינן לסברת השטמ"ק דלעיל.

וראה עוד מש"כ לישב במקדש דוד (לג. ג. ד"ה הקשה השטמ"ק), וע"ע בספר ישר וטוב, ובמנח"א (עמ' נ'), ובהערה 50 לשטמ"ק החדש.

רש"י

ד"ה אין מחוסר זמן - הואיל והיום תהא מותרת לישראל אחר שתקרב מנחת העומר אחרת - ואפילו לא יקריבו אחרת או שתפסל מ"מ סוף היום לכו"ע יתיר - עי' המיוחס לרשב"א.

וראה עוד שם (נד"ה כיון) היכי משכח"ל כלל דתקרב מנחת העומר אחרת בו ביום והלא קצירתה בלילה ולא תקרב עד למחר.

ד"ה עופות - הכל באין בשותפות חוץ מן המנחה מפני שנאמר בה נפש - כן דרשו לקמן קד.; ועי' בדברינו שם.

ד"ה מנחות טעונות כלי - בפ' שתי הלחם לקמן צו. - הצ"ק כתב דהוא טעות דשם מיירי לענין לישתן ועריכתן בכלי קדש וחטאת העוף נמי טעון בישול בכלי קדש, אלא ר"ל לקמן דף ק' דקומץ טעון קידוש כלי דזה אין בעופות. וע"ע טה"ק.

ד"ה מתן שמן - מתן דם צריך להקדים כמו שאמור בענין על מקום דם האשם - לכאורה מקרא זה יש למילף רק דמתן בהונות של הדם קודם לשמן, אבל עדיין לא ידעינן דבמתן ז' לפרוכת פסול אם הקדים מתן שמן קודם שגמר מתן הדם לכל הבהונות, אמנם בחי' הגרי"ז ובמקדש דוד (סי' יג. ג.) הוכיחו מתוס' לקמן ט. (ד"ה עד) דאי אפשר ליתן כלל ז' לפרוכת מהלוג שמן קודם שיגמור מתן הדם לבהונות, ועי' בזה במנח"א (עמ' נ"ה).

ד"ה תעובר צורתה - תניחנה עד למחר ותיפסל בלינה ותעובר מראה

ליחלוות בשר הימנה - בגדר עיבור צורה עי' בדברינו לקמן מח: (ד"ה ומעובר לורמן).

תוס'

ד"ה גילח - ואפילו לרבנן וכו' - עי' שפ"א, ובספר ישר וטוב.

ד"ה תיובתא - רב תנא הוא ופליג בדקאמר בכמה דוכתי - עי' עירובין נ: וש"נ במסה"ס.

ד"ה שהמנחות - וא"ת אדרבה זו היא קולא לגבי עופות דבעו מליקה בעצמו של כהן - א] הצ"ק תמה דמתוס' משמע דמליקה בעצמו של כהן הוא חומרא, ובזבחים דף סה. משמע דהוא קולא דאין צריך סכין. והח"נ כתב להגיה בדברי תוס' "עופות דבעו הזאה בעצמו של כהן" עי"ש, וצ"ב מה הרויח בהגהתו דאכתי תיקשי עפ"י הגמ' בזבחים הנ"ל דחזינן דעבודה בעצמו של כהן הוא קולא.

ובעיקר הקושיא על תוס' - עי' מש"כ טה"ק לישב, וראה עוד ביד דוד.

ב] והנה התוס' לא הביאו פירש"י להקשות עליו כמו שהקשה בשטמ"ק (אות ז'), ועוד הוסיף להקשות בשטמ"ק דמה ענין מליקה דעוף לקבלה דמנחה והלא קמיצה היא כנגד המליקה ותרווייהו הן בעצמו של כהן, ולפי הגהת הח"נ הנ"ל מובן, שתוס' למדו דמיירי בהזאה שהיא כנגד הקטרה, ועל דרך זה מפרש גם העול"ש דתוס' למדו דקאי על הקטרת הקומץ שהיא בכלי וכנגדה הזאה בעוף שהיא ביד, וכע"ז פירש בטה"ק.

וי"ל וכו' לקדשו בכלי שרת משא"כ בעופות - פי' דאין צריך בעופות כלי שרת לקבלה - עי' שטמ"ק (אות כ' כ"ז). מיהו יעוי' בזבחים צב: דמספקא התם אי צואר העוף נחשב ככל"ש לענין קבלה, ועוד מספקא התם אי קבלה דכל"ש פסלה או רק דלא אצטריך, אכן לכל הצדדים עדיין יש

חילוק דבמנחות יש חיוב על קידוש בכלי שרת.

ד"ה ואם איתא - פי' ואם איתא שתהא כשרה - רש"י פירש ואם איתא דעדיין חדש אסור, ועי' בזה צ"ק, וטה"ק (על רש"י), ובספר ישר וטוב (על רש"י).

ד"ה ואי - ותימה דביומא וכו' מצריך חוקה - הקר"א תמה דהא לולי דכתיב חוקה התם ס"ד שסדר הקדימה הוא למצוה בעלמא ולא לעכב ככל הקדשים דבעי שנה הכתוב לעכב, וא"כ לאו מחוסר זמן הוא. וע"ע שפ"א בזה.

וי"ל דדוקא בהדי מצורע חשיב מחוסר זמן וכו' - עפ"י השטמ"ק (אות כ"ח ל"ה) חילוק התוס' הוא בין דבר הבא להכשיר לבין דבר שבא לכפר, [ועי"ש הרי יולדת שבא קרבנה להכשיר ואפ"ה תקריב החטאת אחר העולה]. וכן מבאר הח"נ דכוונת תוס' לחלק בין מכשירין והדומין להם למכפרין. וראה עוד מקדש דוד סי' י"ב סוס"ק ד'. אולם לפי ביאור רי"א חבר בתוס' לעיל ד: (סוף ד"ה ה"ג), כוונת תוס' לחלק רק בין מצורע שניתן הדם על גופו לשאר קרבנות ואפילו למתירין כגון ליולדת, וכן מפרש גם הצ"ק (על תוס' ד"ה אלף).

ד"ה שחיטה (א') - ולא דמי לשמאל דיש מקום שצריך ימין - כוונתם לחילוק הגמ' לקמן ו: בין שמאל לזר.

והרב רבי יצחק אורליי"ש מפרש - בתוס' יומא מב. ובתוס' זבחים יד: איתא הר"ר יעקב מאורליי"ש, וכן הגיה הר"ב פרנקל כאן.

ונראה לפרש דלאו עבודה היא מדאכשרינן וכו' - בתוס' יומא מב. תירוצו זה הוא בשם רבינו שמשון.

דדרשינן אותו בצפון ולא שוחט בצפון

אבל מקב"ל בצפון - כן דרשינן לקמן נו. ובזבחים מח:

ומיהו גם לפי מה שפירש יש לישבו אבל קשיא דא"כ לשמעון וכו' - אם נגיה כהצ"ק "לפי מה שפירשתי" יש לגרוס אח"כ "אבל קשיא לפירושי", וכן הגיה הרש"ש בתוס' זבחים יד:, אכן לפי הגהת השטמ"ק (כאן אות ל"ג) "קשיא לפירושו" א"כ בעל תוס' אחר הוא שמקשה על פי' התוס', ושפיר יש לגרוס לעיל "ומיהו לפי מה שפירש".

דא"כ לשמעון התמני וכו' הויא שחיטה עבודה - בתוס' יומא מב. ד"ה שחיטה) תירצו דאפילו לשמעון התמני מצי למימר דשחיטה לאו עבודה היא. וע"ע מה שתירץ בחי' הגרי"ז כאן ובזבחים יד:, וראה עוד באבן האזל (פסוקמ"ק א. מ.).

ד"ה שחיטה (ב') - דאע"ג דפריך לקמן וכו' ובפ' טרף בקלפי וכו' אין זה דיוק וכו' - תוכן דברי תוס': דלכאורה מתירין הגמ' לקמן ו: דפרה קדשי בדה"ב היא משמע דאילו היתה קדשי מזבח הוה דייקנן שפיר מדהצריך בה כהן ש"מ שחיטה עבודה היא, וא"כ נפשוט השתא מפרו של אהרן מדפסל להאי מ"ד שחיטתו בזר ש"מ דסבר דעבודה היא, ועלה קאמרי תוס' דכוונת הגמ' אחרת, דמדפסלה התורה זר בשחיטת פרה אע"ג דקדשי בדה"ב היא מזה נילף לכל מקום דאפילו דפסולה שחיטתו בזר אין זה מתורת עבודה אלא דין בעלמא.

תדע דהא בזבחים וכו' ומסקינן התם לר"ש שחיטה לאו עבודה - תוס' לשיטתם בזבחים יד: (ד"ה והא) דקושיית הגמ' שם ותירוצה הוא אליבא דר"ש ולא לרבנן.

וכיון דמפרה ידעינן פרו מאי קא משני - ר"ל כיצד מישב בזה הא דפרה פסל

כתבו תוס' לעיל (ד"ה ואי) דסדר עבודת יוהכ"פ דלכפרה לא חשיב מחוס"ז, ונראה דכונת תוס' דבשעירי יוהכ"פ אין צריך לסברא זו לפי שלא דמי כלל, דלענין שחיטת חוץ סגי בחזי כל דהו לפתח אהל מועד. והיותר נכון נראה לישב, דדוקא בהקדמת עבודה בעלמא שייך לתרוץ כדלעיל דבמידי דלכפרה אין מחוס"ז לבו ביום, אבל בשחסר ההגדלה שהוא חיסרון מהות שעדיין לא נקבע שם הקרבן בזה אי אפשר לומר כן.

דף ה:

גמ'

והא דר"ל לאו בפירוש איתמר אל"א מכ"ל - צ"ב אמאי לא פריך הכא כמו בכמה דוכתי ואי מכללא מאי, ודוחה דמכללא לא מוכח - עי' ח"נ ושפ"א. והנה מאי נפק"מ אם אמר ר"ל בפירוש או מכללא - עי' מש"כ הרעק"א בדרו"ח מערכה ט' (ד"ה וזוהי אמרתי).

מכ"ל איתמר דתנן אין מביאין וכו' - כתב השטמ"ק (אות א-ג) דלא מייתי ראייה דסבר האיר מזרח מתיר דהאיכא לדחויי דטעמו משום דאין מחוסר זמן לבו ביום, [וכן נשאר בתמיה הרעק"א והצ"ק], אלא מייתי ראייה לעיקר דינו דמנחה שנקמצה שלא לשמה כשירה.

ותמוה דאיזה ראייה מייתי דסבר ר"ל דמנחת העומר של"ש כשירה, דילמא אכתי סבר כרב וכסברתו דפסולה לגמרי דבאה להכשיר ולא הכשירה, ואף דאיתותב רב הא תנא הוא ופליג, וכן תמה העול"ש, ורבינו ברוך בשטמ"ק דחה תירוץ זה מטעם אחר דאין מחוס"ז לבו ביום טעמא פריכא הוא. ובעיקר הקושיא מאי מייתי ראייה דסבר ריש לקיש האיר מזרח מתיר, האריכו האחרונים בתירוץ - עי' מש"כ לישב הח"נ, והעול"ש, ושפ"א, ובחי' הגרי"ז, ומנח"א (עמ' מ"ח).

שחיטתה בזר ופרו של אהרן הכשיר, הלא ביארנו קודם דסברת פרה קדשי בדה"ב היא מלמדתנו איפכא דבפרו של אהרן יש לפסול שחיטה בזר הגם שלא עבודה היא.

ד"ה שחיטה (ג') - וי"ל דהויה לא קאמר אל"א אמדי דכתיב באותה פרשה - פי' ושחיטה כתיב בפרשה לכך הוצרך לשנויי דלאו עבודה היא אבל קבלה לא כתיבא. ועי' מצפ"א שתמה על תירוץ זה ותירץ באופן אחר. ועי' קושית העול"ש. וראה עוד תירוץ השטמ"ק (אות י"ז). ועי' מהלך שביאר המיוחס לרשב"א בזה.

ד"ה אל"א - משמע הכא דסבר יש מחוסר זמן וכו' - עי' קושית הצ"ק, והח"נ דחאו.

וי"ל דאין לדמות הפרשה להך דהכא וכו' - בשטמ"ק (אות ל"ו) כתב בשם הר"פ לחלק בין מכשירין ומכפרין, ולדבריו פסח דומה למכפרין שבהן אין מחוסר זמן לבו ביום, אולם תוס' שלא חילקו כך נראה דסברי דפסח דמי למכשירין, דדוקא הבא לכפרה ממש כעין עבודת יוהכ"פ אמרינן דאין מחוסר זמן לבו ביום.

ולפי"ז מדוקדק שהשטמ"ק (צאות ל"ה) לשיטתו דימה פסח ויוהכ"פ וקרי לתרווייהו באין לכפרה, אבל תוס' לעיל (ד"ה ואי) הקשו ותירצו רק על יוהכ"פ ולא על פסח.

ובעצם קושית השטמ"ק הנ"ל מהקדים הפסח של בין הערבים - שמעתי לישב דדוקא בקרבנות שענינם ומטרתם אחד כגון קרבנות יוהכ"פ או מצורע שייך לדון על פסול מחוסר זמן, משא"כ ב' קרבנות שונים לחלוטין כגון פסח ותמיד שיש רק דין חיצוני של חובת הקרבת הפסח קודם התמיד - בזה לא שייך לפסול מטעם מחוסר זמן.

וההוא דיומא וכו' גבי שעירי יח"כ ששחטן בחוץ וכו' - צ"ע דכבר

אין מביאין מנחת בכורים ומנחת בהמה קודם לעומר:

טעם האיסור הזה:

בחי' הגרי"ז (כאן, ולקמן סמ:) חקר האם דין זה דאסור להביא מנחות קודם לעומר ואם הביא פסולות הוא רק מטעם ממשקה ישראל [וכן איתא בגמ', אלא שהשטמ"ק באות ד' מחק זאת], או שהוא דין איסור מיוחד בחדש שאסור להקריבו קודם לעומר.

והגרי"ז הוכיח שיש בזה גם דין מיוחד בחדש, וכן מוכח נמי דעת רש"י כת"י לקמן פד: (ד"ה מדשים, צפירושו השני), וכן הוא דעת רבינו הלל בפירושו על הספרי פר' פנחס והביאו בקה"י (ס' ז') ובכנסת הראשונים, וע"ע בענין זה בקה"י (ס' ז') שהוכיח לכאן ולכאן, ובמנח"א (עמ' מ"ד), ובהערה כ"ט לכנסת הראשונים.

ורבא אמר מנחת העומר שקמצה של"ש כשירה - הרמב"ם (פסוקמ"ק יד. ג.) פסק כרבא, אולם בפירושו למשנה פסק כרב דפסולה, וכבר תמה עליו התו"ט, ועי' בזה זבח תודה (ד"ה והלכה). [וברמב"ם הוצאת הר"ש פרנקל במקורות וצינונים על הלכה הנ"ל הביא דבמהדו"ב תוקן פי' המשנה להרמב"ם, וע"ע שם בספר הליקוטים].

שאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה:

טעם הדבר:

הקרית ספר (הל' פסוקמ"ק פ"ד) כתב דהוי סברא דבעינן 'מחשבת עובד' וכהן פסול לאו עובד הוא.

ורש"י בזבחים (ריש דף לז.) כתב הטעם דכתיב "המקריב אותו לא יחשב" בראוי להקרבה הכתוב מדבר.

והרמב"ם בפיהמ"ש שם כתב לפי דלא קרב המתיר כמצותו, [ולכאורה זה טעם רק למחשבת פיגול ולא למחשבת של"ש, ועי' טה"ק שם].

במי שראוי לעבודה:

האם ישראל יכול לפגל בשחיטה הכשירה בזר:

כתב השטמ"ק (אות כ"א) בשם רגמ"ה "למעוטי אם שחט ישראל" וכו', וצ"ע הלא שחיטה כשירה בזר ואמאי לא יוכל לפגל, ובהערה כתבו להגיה "קיבל או זרק ישראל". אכן באמת נידון גדול הוא באחרונים אם זר יכול לפגל בשחיטה ע"מ לפסול עבודה אחרת שאינו שייך בה, דיעוי' בזבחים לא: בגירסת הב"ח (אות ז') דמוכח לגירסתו דיכול הזר לפגל בשחיטה ודלא כרגמ"ה דהכא.

וראה בענין זה במקדש דוד (ס' לג. א. ד"ה ונאופן), וברש"ש גיטין נג., ובאחיזעזר (יו"ד ס' כט. ה.), ובכנסת הראשונים זבחים (דף כ"ו נהערה רע"ו), ובמשמר הלוי זבחים (ס' ס"ז).

שראוי לעבודה לאפוקי כהן בעל מום -

צ"ע אמאי נקט דוקא בעל מום, וראה בספר ישר וטוב שמחדש דנקט בעל מום לאפוקי כהן טמא הואיל דיש לו היתר בקרבן ציבור חשיב ראוי לעבודה, וראה שם שמדקדק כן מהרמב"ם.

אולם מרש"י (ד"ה זמני) מוכח דלא גרס "לאפוקי כהן בעל מום", אלא מפרש דכוונת רבא למעט כל הפסולים ממש. וע"ע בדברינו על רש"י הנ"ל.

ובדבר הראוי לעבודה לאפוקי מנחת העומר:

הנה כל הנך דינים מיירי לכאורה בין במחשבת שלא לשמה כמבואר בסוגיין ובין לענין פיגול מייתי להו בזבחים דף כו., וכ"כ בהדיא תוס' לקמן סוף דף נט., וכן מבואר ברש"י זבחים כו: דבמנחת העומר אין פיגול. אולם הקר"א (ד"ה רש"י) דקדק מלשון הרמב"ם (פסוקמ"ק יד. ג.) דלגבי שאר הדברים נקט לענין פיגול ואילו לגבי דבר הראוי לעבודה דמנחת העומר נקט רק שלא לשמה, וביאר הקר"א דסבר הרמב"ם דרק מחשבת של"ש לא שייך במנחת

במחשבה זו, ועי' באחיעזר הנ"ל שכתב נפק"מ לישב שיטת הרמב"ם, וע"ע תירוץ האור שמח (פסוק"ק יד. ז), וראה עוד מקדש דוד (סי' לג. ז. ד"ה הקשה) שכתב ב' נפק"מ נוספות דלא הוי דחוי.

והעול"ש בסוגיין תירץ - כגון שהקדיש המנחה קודם שנפגם המזבח וכמ"ד דיחוי מעיקרא לא הוי דיחוי. אולם ראה במנח"א (עמ' ס"א) שדחה תירוץ זה עפ"י דברי האבי עזרי, ועי"ש שמתרץ באופן אחר לפירש"י אמאי לא הוי דחוי.

והנה בשטמ"ק (אות ח') תירץ דמילי דהקטרה כמו מנחה כלל לא נפסלין כשנפגם המזבח אלא רק מילי דזביחה, ומשמע דאפילו להקטיר שרי, וכן הוא דעת תוס' בזבחים דף נט: ודף סא., אולם הזבח תודה בזבחים נט. (ד"ה מזבח) דקדק מפירש"י שם דלא כתוס', ונמצא דרש"י דהכא לשיטתו שם. [אמנם ראה בחזו"א (זמ"ס ז. ז.) דפליג בהבנת דברי רש"י ורוצה להשוותן לדעת תוס'].

וכן דעת המיוחס לרשב"א כאן כרש"י, דהקטרת מנחה ואימורין פסולה על מזבח שנפגם, ותמה על תוס' [בשטמ"ק] מה מדמים זה למזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, דזה דוקא במזבח הפנימי ובקטורת.

והנה לכל הפירושים עד השתא המנחה גופה כשירה ולא פליגי אלא אם שרי לקומצה בשעת פגימת המזבח או דשרי נמי להקטירה, אבל הקר"א פליג דנקט דמנחות כזבחים ממש והמנחה שנקמצה בשעת פגימת המזבח היא עצמה נפסלה, וכל הנפק"מ דלא מהני בה מחשבה הוא דלא חל בה פיגול לחייב האוכלה כרת, ועל דרך זה הוא בשטמ"ק (אות ח') בתירוץ הראשון, וכן נראה שנתכוונו לזה בתוס' ד"ה במי.

ת"ר כשהוא אומר מן הבקר וכו' - סוגיא זו דטרופה הובאה כאן אגב שהוזכר בה "מנחת העומר תוכיח" וכו'.

העומר-דהיינו לחשב רק לשם מנחת העומר-דהא אינו ראוי להביא מנחה אחרת מן החדש קודם לעומר, אבל במחשבת פיגול דמחשב בה עצמה חוץ לזמנה או חוץ למקומה שפיר הוי ככל המנחות, עי"ש. וכן נקט בספר מקור ברוך (ח"א סי' ט"ו). וכן דקדק החזון יחזקאל (מוספמ"ה ט.) מלשון הרמב"ם אלא שביאר סברתו באופן אחר. וראה עוד בהערה נ"ד לכנסת ראשונים.

ובמקום הראוי לעבודה לאפוקי נפגם המזבח:

רגמ"ה בשטמ"ק (אות ח') פירש דהיינו שמחשב לזרוק הדם או להקטיר הקומץ שלא לשמו או חוץ לזמנו ולמקומו, על מזבח שנפגם.

ובשטמ"ק בזבחים דף כו: (אות ג') הקשה דתיפוק ליה דאינה מחשבה כלל דהוי כמחשב לזרוק על הרצפה, עי"ש.

אולם ברש"י כאן משמע דאיירי במחשב בקמיצה בפיגול בעלמא בשעת פגימת המזבח, וכן פירש המיוחס לרשב"א דאיירי דקמצה שלא לשמה בשעת פגימת המזבח ואין מחשבתו פוסלת לפי שאין מקום הראוי לעבודה.

לאפוקי נפגם המזבח:

צ"ע מאי נפק"מ דאינה מחשבה והלא בלאו הכי פסולה משום שחיטה או קמיצה בזמן פגימת המזבח [כדאיתא בזבחים דף נט. ז]? תירץ רש"י כאן דנפק"מ דכשיתקן המזבח יקטירונו. וכע"ז פירש רגמ"ה (שטמ"ק סוף אות ח').

וצ"ע דהלא מבואר בזבחים נט. דכל הזבחים שנשחטו [ולכאורה ה"ה נקמצו] בזמן פגימת המזבח פסולין דהוי דחוי, ותירץ האחיעזר (ח"ג סי' סו. א.) דצ"ל דס"ל כמ"ד אין נדחין, אכן צ"ע לדעת הרמב"ם שבהל' פסוהמ"ק ג. כב. פסק דנדחין ואפ"ה שם יד. ד. פסק דמחשב בזמן פגימת המזבח לא פסל

שאינ ת"ל אלא להוציא את הטריפה:

א הקר"א דן אמאי אצטריך לילפותא זו תיפוק ליה דאפילו לבני נח נאסר להקריב טריפה כדילפינן בזבחים קטז, ועי' שעה"מ הל' שחיטה (יא. א). וראה עוד בזה פי' ה"ר חיים מבעלי התוס' פר' ויקרא [הובא בכנסת הראשונים אות ס"ו, ועי"ש גם בהערה].

ב גדר איסור טריפה שלא חל בה היתר שחיטה:

באתוון דאורייתא (כלל ט"ז), וכן בחי' מרן רי"ז הלוי (נמכתזים עמ' ע"ט) מובא בשם הגר"ח שהוכיח דטריפה אינה איסור אכילה גרידא כחלב ודם, אלא דיש בה גם חיסרון בשחיטה שאינה מתירתה לאכילה, וכן דעת האחיעזר (יו"ד סי' ז').

ויש לעיין אמאי צריך קרא למעט טריפה מהקריבה, הלא כיון דלא חל בה דין שחיטה המתרת ממילא פסולה לקרבן מחמת חיסרון שחיטה - עי' בזה מנח"א (עמ' ס"ה).

ג בדעת הרמב"ם שטעם איסור טריפה לגבוה משום הקריבהו נא לפחתך:

הרמב"ם (אסורי מונח ז. י.) כתב דטריפה האסורה באכילה אסורה למזבח משום הקריבהו נא לפחתך, [וכן איתא ברש"י זבחים עד:], ותמוה דהא בסוגיין ילפינן לה מקרא דמן הבקר או ממשקה ישראל כדלקמן, ותירץ הכס"מ דהרמב"ם סבר דהוא אסמכתא בעלמא, עי"ש. ולכאורה לדבריו בדעת הרמב"ם טריפה אסורה רק מדרבנן. ועי' שעה"מ (הל' שחיטה יא. א). שתמה על הכס"מ. והיד דוד כתב דאף הכס"מ מודה דלרמב"ם טריפה אסורה מדאורייתא, רק ר"ל דדין זה היה מקובל בידם ואסמכוה אהאי קרא, עי"ש. והנודע ביהודה (תניינא לו"מ סי' קל"ד, ד"ה היו"א מכל הנ"ל) תירץ דהרי יש נפק"מ בין הדרשות דכ"א אצטריך לרבנות טריפה אחרת כדלקמן ו., והרמב"ם נקט כל סוגי הטריפה

ולא רצה להאריך בטעמים לכן כתב טעם כולל לכולם בדרך אסמכתא אף שלא הוזכר טעם זה בגמ'.

והמקדש דוד (סי' לג. ג., ד"ה אף) תירץ דדעת הרמב"ם דאין פסול עצמי של ממשקה ישראל, אלא קרא זה הוא גילוי דכל שאסור לישראל פסול להקריבה, והפסול הוי משום הקריבהו נא לפחתך, ועי"ש שכן נקט הרש"י בכ"מ טעם הפסול משום הקריבהו נא לפחתך. וראה עוד באבן האזל (אסורי"מ ז. י., וכן שם ה. ט.).

והלא דין הוא ומה בע"מ וכו' - ראה בהגהות מהרש"ם כמה קושיות דאצטריך קרא ולא נילף מק"ו. וע"ע תמיהת חי' הגרי"ז.

מזה למנחת העומר שכן מתרת חדש - אף לר"ל דסבר האיר מזרח מתיר מ"מ חשיב גם מנחת העומר מתיר - הגהות חשק שלמה. וכן במנח"א (עמ' מ"ט) מבאר עפ"י דברי הגרי"ז דאף לר"ל חשיב מנחת העומר מתיר.

עוד תירץ הגהות חש"ל דהכא הרי פריך לרב דהוא ס"ל דהאיר מזרח אינו מתיר, וריש לקיש דאמר לקמן פיתום הקטורת יוכיח הוי לשיטתו דהאיר מזרח מתיר. וכ"כ בחי' הגרי"ז וע"ע שם.

בשביעית, שביעית נמי שכן מתרת ספיחין - עי' בנתיבות הקודש

שדן לס"ד השתא כרבנן דספיחין מותרים, מאי משני בשביעית שאין מתרת משמע לפי שיש בה איסור שביעית וכי איזה איסור יש בה, ובשם הגרי"ז הוא מפרש דה"ק דמייירי בשביעית שאין לו מה להתיר לפי שאין זורעה בשביעית. וכע"ז כתב השטמ"ק (א"ת י"ג) בשם רגמ"ה.

כר"ע דאמר ספיחין אסורים בשביעית - עי' המיוחס לרשב"א היכי שבקינן

רבנן דמסתמא ברייתא אליבייהו ומוקמינן כר"ע.

רש"י

ד"ה קודם לשתי הלחם - דאמרינן בת"כ וכו' ומנין אף לביכורים וכו' - ע"י המיוחס לרשב"א אמאי צריכין למילף מב' מקראות.

ד"ה במי שראוי לעבודה - למעוטי אחד מן הפסולים - צ"ב מה צריך לפרש מה שהגמ' מבארת בהדיא, אכן ראה בשטמ"ק (ל"א ט') שמחק את כל הביאור בגמ', ומרש"י זה מוכח כהגהתו.

אולם מרש"י לקמן גבי פגימת המזבח משמע שגרס כן בגמ', וכן ברש"י זבחים כו: (ד"ה ונמקס) מפורש שגרס "לאפוקי נפגם המזבח", ומצאתי בספר ישר וטוב שמבאר דגירסת רש"י ותוס' הוא "אין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום הראוי לעבודה לאפוקי נפגם המזבח".

ד"ה ובדבר הראוי - במנחת קנאות משום דרחמנא קרייה חטאת - רעק"א בגלהש"ס תמה דמנחת קנאות לא איקרי כלל חטאת, וע"י במצפ"א שמישב קושיתו. וראה עוד בשטמ"ק (ל"א כ"ד) נוסח אחר בפירש"י ולפ"י ל"ק"מ.

ד"ה מה למנחת העומר - מרובה מצותה שמתרת חדש - השפ"א הקשה על פירש"י, ומבאר בע"א.

ד"ה ספיחין אסורין - וחייבין בביעור משנה שעברה - ע"י צ"ק דכוונת רש"י לתרץ קושית תוס' ד"ה כר"ע.

בסוף העמוד - שבת מותרת לגבוה להקריב תמידין ומוספין - ע"י בחי' הגרי"ז שכוונת רש"י דדוקא מחובות היום דשבת מייתנין ראייה ולא מסתם חובות שחלין בשבת.

אל"א פריך הכי מה למנחת העומר שכן מצותה בכך - כל זה מדברי רב אחא דקאמר לרבינא דאם באת למיפרך פריך הכי, אבל אינו דברי סתמא דתלמודא דמה יש לנו לחזור על פירכא אחר שרב יישוב דברי התנא - המיוחס לרשב"א.

מה לשבת שכן הותרה מכלל אצל הדיוט במילה:

מילה הותרה בשבת או דחווה:

מסוגיין משמע שמילה הותרה בשבת ולא דחווה, דומיא דעבודה דהותרה בשבת, אבל בשבת פרק ר"א דמילה משמע דמילה דחווה היא - ע"י קר"א. ובאמת שדבר זה הוא מחלוקת הרמ"א והגר"א בשלהי הל' מילה - ע"י הערה נ"ז לכנסת הראשונים.

אמו מילה צורך הדיוט הוא מילה מצוה היא - בענין הא דמילה לא חשיבא צורך הדיוט - ע"י בהגהות מהרש"ם. ובשאגת אריה (סוף ל"ו) ביאר דצורך מצוה פירושו דיצאת מכלל צורך הדיוט ולכלל צורך גבוה לא הגיע - ע"י ש ביאורו במהלך סוגיין.

אל"א מה לשבת שכן מצותה בכך - לכאורה בשבת נמי יכול לשחוט ולעבוד בשני כהנים דשנים שעשאוה פטורים, ואמאי חשיב מצותה בכך - ע"י יד דוד.

כלאים תוכיה שאסורין להדיוט ומותרין לגבוה - הצ"ק הקשה דהא בגדי כהונה קשין הן, וא"כ מדאורייתא שרו אף להדיוט ורבנן הם דגזרו ואין שבות במקדש. והרש"ש תירץ לפי מש"כ תוס' בביצה טו. דבהעלאה אסור מדאורייתא אף בקשין, וכן מסיק הח"נ, והקר"א (סוף ד"ה גמרא מה לשבת).

תוס'

הא בלא"ה פסול משום עבודת פסולין, ותירצו דס"ד דאף דהקרבן פסול מהני מיהא מחשבתי לקובעו בפיגול ולחייב האוכל בכרת.

וכן מבואר ברש"י זבחים כו: (ד"ה ונדנר), וכן ביאר העול"ש כוונת התוס', מיהו צ"ב מאי ס"ד דליחייב כרת הלא בעינן בפיגול דקרבן כל מתיריו בכשרות - ועי' בזה מנח"א (עמ' נ"ח).

וכדברי השטמ"ק אות ל"ג כן הקשה ותירץ השטמ"ק בהשטמות אות ז', והוסיפו עוד לתרץ דאי מטעם עבודת פסול יכול לחזור הכשר ולקבל הדם, אבל אי מטעם פסול מחשבה אין לו תקנה.

אבל הצ"ק מפרש דתוס' מקשים היכי ס"ד דרבא דמהני מחשבה במי שאינו ראוי לעבודה, הא בעינן כהרצאת כשר כן הרצאת פסול, וקרבן זה לא קרבן מתיריו בהיתר [מתני' זבחים כט:], ומשני תוס' דאשכחן כה"ג פסול יוצא דשייך בו פיגול.

ד"ה ובדבר - פ' בקונטרס וכו' ונראה לפרש וכו':

א. פירושי הראשונים בענין דבר הראוי לעבודה.

ב. מדוע מועילה מחשבה בעופות וקטורת: הרמב"ם (פסוקמ"ק יד. ג.) כתב כפירש"י [ועי' אבן האזל שדן שאין דברי הרמב"ם ממש כפירש"י], והראב"ד שם השיג עליו וביאר כתוס', ומתוך דברי הראב"ד מוכח דגרס בסוגיין "לאפוקי מנחת העומר דלא חזיא דחדש הוא", מיהו יש הפרש בין תוס' לראב"ד: דהתוס' פירשו משום דאסור להקריב חדש קודם לעומר, והראב"ד פירש משום דלא חזי להקריב לגבוה עד שיביאו שתי הלחם מן החדש. ועי' באור שמח שם. [ועי' בדברי הכס"מ שם, וברה"ז בזבחים כו: וכן הקר"א שם וכאן תמהו עליו מאד]. והקשה הקר"א לכל השיטות, אמאי פסול מחשבה בעולת העוף, דחידוש הוא דבעלמא

ד"ה האיר המזרח - וא"ת נהי דמתיר הלאו עשה מיהא איכא - עי' תירוצ' השפ"א (נגמ'), ועי' ח"י הגרז"ס, וראה עוד מה שהרחיב לישב בספר מקור ברוך (מ"צ סי' מ"צ).

ובעיקר דברי תוס' שנקטו [כאן לס"ד, ולקמן סוף דף סח. לפי האמת] דאיכא עשה קודם הבאת העומר: הקשה הגהות מליו"ט מירושלמי [שהובא בתוס' קידושין לח. ד"ה אקריב] שחוקר אמאי לא אכלו חדש מעיקרא לייתי עשה דמצה ולידחי ל"ת דחדש, ולכאורה בחדש איכא נמי עשה ול"ת ש"מ דסבר הירושלמי דליכא עשה, וכ"כ בשו"ת שאגת אריה החדשות (סי' ו') מכח הירושלמי הזה. ועי' מש"כ לישב המנח"א (עמ' נ"ג), וראה עוד אור שמח (מאכל"א י. ד.).

אפילו באיסור הכנה דרבנן אשכחן וכו' - עי' הגהות מליו"ט, ועי' הגהות מהרש"ם לקמן סח. (על תוד"ה והא כתיב) דר"ל דאיסור דרבנן חמיר טפי משום דאיכא לא תסור.

לפיכך נראה דאינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא ואפי' עשה לויכא - הטורי אבן (ר"ה י"ג) הבין בדברי תוס' דלא הוי אלא מדרבנן ועי"ש שתמה ע"ז, אולם הגהות מליו"ט כאן הבין דר"ל מצוה מן המובחר מדאורייתא, ותמה דלא מצינו דמיון לדבר כזה. וראה בהגהות מהרש"ם שציין כע"ז בגמ' תמורה דף ה., וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי הל' נזירות (עמ' ס"ז ד"ה והנה) שדימה זאת לאיסור שתיית יין דנזיר ביום גמר נזירותו קודם תגלחת. ועי' בחי' הגרי"ז לקמן סח. על תוד"ה והא כתיב.

ד"ה במי שראוי - דאע"פ שהכהן נפסל וכו' - עפ"י השטמ"ק (אות ל"ג) התוס' מקשים למאי נפק"מ אי מחשבה פסלה בו

וע"ע ביאור העול"ש בדברי תוס', וראה עוד טה"ק.

ובקונטרס תירץ דשאני מנחת חוטא
[בגליון הש"ס מגיה מנחת
קנאות] **דחטאת קרייה רחמנא** - ע"ע מה
שמחלק המקדש דוד בקונטרס בעיני קדשים
סוף סי' ד'.

ד"ה שכן קדושתה - שקדושתה גורמת
לה וכו' - פי' שכן מצותה בכך [כעין
פירכות הגמ' לקמן על מנחת העומר וכו']
משא"כ טריפה אין מצוה להקריבה. וכן
פירשו בהדיא תוס' לקמן מה. (ד"ה הולא).
ורש"י פירש בע"א, וכעין פירשו הוא
הפירוש הנדפס בגמ' והוקף בסוגרים.
ועי' עול"ש (נגמ') שהקשה לפירוש תוס'
דהאיכא חד מ"ד בחולין יט: דיכול להחזיר
סימנים לאחריו עורף ולמלוך, וא"כ איך
אפשר לומר דמצותה בכך שתהא נבילה -
עי"ש בתירושו.

ד"ה כרבי עקיבא - ועוד דר"ע דריש
וכו' מקרא דהן לא נזרע - עי'
הגהות ראמ"ה בתירוץ הרש"י, וע"ע בזה
טה"ק, וצ"ק (על רש"י).

ד"ה שכן באה - פי' בקונטרס וכו' וזהו
תימה וכו' - בשטמ"ק בהשמטות
הוסיף להקשות דלא מצינו בשום מקום
שיהיו שיירי מנחת העומר אסורין באכילה.
וראה עוד מה שהקשה ברה"ז, ומש"כ טה"ק
בישוב קושיתו.

אם לא יתיר עומר איסור שביעית איקרי
כאן ממשקה ישראל - משמע מתוס'
דפשיטא להו דמנחת העומר מתרת החדש
שבה כשם שמתרת לעלמא, וכמש"כ המיוחס
לרשב"א (ריש דף ה). דהוי כגיטו וידו באין
כאחד, אולם תוס' לקמן פד. (סוף ד"ה שומרי)
כתבו דלא הוי ממשקה ישראל ואפ"ה שרייה

אין ראוי לעבודה ע"י מליקה, ונהי דבחטאת
העוף י"ל דקרייה רחמנא 'חטאת' כדאמרינן
במנחת קנאות מיהו בעולת העוף קשיא.

ויש לחלק דדוקא מנחת העומר חשיבא אין
ראוי לעבודה לפי שהחפצא דהמנחה הוי
משעורים או מחדש, משא"כ עולת העוף
דהקרבן עצמו ראוי לעבודה אלא שצורת
עשיית העבודה אינה ראויה - הערה נד'
לכנסת הראשונים.

והנה המקדש דוד (בקונטרס מעניי קדשים סוף
סי' ד') הקשה אמאי מועילה מחשבה בקטורת
שאינה ראויה לשאר קרבנות אלא לקטורת
בלבד, ומבאר דאין צריך שיהא ראוי למין
קרבן אחר אלא למין שלו בלבד, ולכן קטורת
ראויה לכל קרבנות הקטורת שבעולם,
משא"כ מנחת העומר שהגרש שלה אין ראוי
לשום עבודה שבעולם ואף למנחת העומר
של שנה הבאה אינו ראוי דבעינן מן החדש,
ובסברא זו מיושבת גם קושית הקר"א.

ולפי' הקונטרס וכו' דבמנחת העומר דלא
שייך ביה שינוי בעלים דהא דציבור
היא ולא פסול בה שינוי קדש וכו' - הא
דלא שייך שינוי בעלים בציבור מבואר
בזבחים ד. עי"ש רש"י ותוס' בסוף העמוד.

וכוונת התוס' מבאר הצ"ק: דהרי שינוי
בעלים לא שייך במנחת העומר, ושינוי קדש
נמי לא שייך דכיון שבאה משעורים שאין
קריבין אלא בקרבן זה ולא באחר וממילא לא
שייך בה שינוי קדש. ומוסיף ברה"ז -
דמשא"כ מנחת סוטה דהגם דשינוי קדש לא
שייך בה דגם באה שעורים מיהו שינוי
בעלים שייך בה.

אולם הקר"א מפרש כונת תוס': דבמנחת
קנאות הואיל ושינוי בעלים פסל בה הלכך
הגם דלא שייך בה שינוי קדש אפ"ה גם הוא
פוסל בה, משא"כ מנחת העומר הואיל ולא
שייך בה שינוי בעלים גם שינוי קדש לא
פוסל בה.

רחמנא דמצותה בכך [עי' עול"ש], ובזה מיושב קושית תוס' זו על פירש"י די"ל דסבר דהכי חייביה רחמנא לאתויי מנחת העומר בשביעית.

והנה מבואר כאן מחלוקת רש"י דהכא ותוס' לקמן פד. כנגד תוס' דהכא והשטמ"ק אות ל"ח - האם במנחת העומר בשביעית יש לאו של איסור ספיחין, וראה במנח"א (עמ' ס"ה) שתלה פלוגתא זו במחלוקת בביאור דברי הירושלמי.

ועוד מאי קפריך טריפה וכו' והלא אינו מתיר איסור שביעית וכו' - בשטמ"ק (אות ל"ח) הוסיף דלכך צ"ל דמתרת אף לאו דשביעית, והקשה דהו"ל למימר דמתרת 'לאוין' שבתוכה. והשטמ"ק בהשמשות (אות ל"ו) כתב דלאו דשביעית לא היה במנחה כלל דהכתוב ציוה כל שנה להקריב מנחת העומר ולאוכלה.

דף ו.

גמ'

מה לבלאים שמצותו בכך - יש לעיין לשיטת ר"ת בתוס' לקמן מא. דבגדי כהונה הותרו אף שלא במקום עבודה מאי דחי שכן מצותן בכך, וי"ל דמ"מ מקום מצוה הוא הגורם להתיר בתורת מיגו אף לשלא במקום מצוה, משא"כ גבי טריפה שלעולם אין מצוה בכך שהרי אפשר בכשרה - שאג"א סי' כ"ט (ד"ה ואין להביא ראיה).

דאיכא למימר ליהדר דינא ותיתי במה הצד - מצינו כאן צד השוה מחודש שאינו בא לקיים הק"ו ולמילף דינא אלא לסתור הדין - שטמ"ק (אות ז').

מה לבעל מום שכן עשה בו מקריבין בקריבין - פי' משא"כ טריפה באדם וכן יוצא דופן דלקמן מותרין להקריב.

והקשה הצ"ק אמאי לא נילף בק"ו אף בהן לאוסרן בהקרבה, אכן בשטמ"ק (אות ג') הביא דרשא מפורשת בתו"כ "שור כי יולד ולא אדם", ולכן אין למילף ק"ו.

וראה עוד במיוחס לרשב"א מהו תאמר בטריפה שעשה מקריבין בקריבין, הלא אכתי לא ידעינן דטריפה פסולה להקרבה.

מה ליוצא דופן שכן אינו קדוש בבכורה - בחי' הגרי"ז הקשה דלכמה דינים חלוק דין יוצא דופן שאינו קדוש בבכורה מדין יוצא דופן שפסול לקרבן - עי"ש שהאריך בזה.

עוד יש לעיין מאי קאמר מה ליוצא דופן שאינו קדוש בבכורה, הלא הוא דין מיוחד בבכור דבעינן פטר רחם כדפירש"י ואינו שייך לשאר הקרבנות - עי' הערה נ"ט לכנסת הראשונים.

מה להצד השוה שבהן שכן מומן ניכר - העול"ש הקשה דלמ"ד (צכרות ל"ט) חיסרון מבפנים שמיה חיסרון ואין לה אלא כוליא אחת פסולה להקרבה, נמצא דאף בעל מום אין מומו ניכר, עי' בדבריו.

וטריפה מהכא נפקא מהתם נפקא ממשקה ישראל וכו':

א עי' בהגהות מהרש"ם שדן בכמה נפק"מ דלכאורה איצטריך לשני הילפותות. ועי' שפ"א שדן אם מה שנתמעט ממשקה ישראל פסול גם לקרבן עכו"ם, והקשה דאי נימא דכשר אצטריך קרא דבן הבקר למעט טריפה דאף בקרבן עכו"ם פסול. ונתיבות הקודש הקשה דנימא דאצטריך ב' קראי דליהוי שנה הכתוב לעכב.

ב כיצד נקבע פסול טריפה בקרבן: הנה לענין רוצח שהרג אדם טריפה כתב הרמב"ם (רולמ ג. מ.) דתלוי במציאות ובאמירת הרופאים אם ראוי לחיות, ולענין איסור אכילה מבואר ברמב"ם (פ"י משמיטה)

שתלוי בהלכה לממ"ס של י"ח טריפות בלבד.

והנה לענין פסול טריפה לקרבן מדייק בחי' הגרי"ז מהרמב"ם (אסורי מזבח ה. י.) שכתב "בהמה שנוולד בה אחת מן הטריפות האוסרות אותה באכילה אסור לגבי מזבח", ש"מ דתליא בדין טריפה האוסר באכילה דהיינו י"ח טריפות גרידא, וכן מוכח מסוגיא דהכא דמקשה דתופק ליה ממשקה ישראל, ש"מ דדין טריפה להקרבה תליא בדין ראויה לאכילה לישראל - ועי' בזה מנח"א (עמ' ס"ג).

מכל אשר יעבור וכו' פרט לטריפה שאינה עוברת:

ביאור הדרשא:

רש"י ותוס' בבכורות נז. פירשו דהאי טריפה כגון נחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, דלכך לא חשבינן לה עוברת תחת השבט. וצ"ע הלא אף מן הארכובה ולמטה אינה עוברת. ותירצו תוס' בכורות שם (ד"ה פרט) [עפ"י גירסת שטמ"ק] ותוס' הרא"ש חולין קלו: , דההיא אינה אלא בעלת מום בעלמא, כלומר דבעלת מום איתרבי שם למעשר, א"כ על כרחך קרא אתי למעט שאינה עוברת משום טריפות, והיינו מן הארכובה ולמעלה.

ולפי"ז נראה דמיושב נמי כיצד ילפינן מינה שאר טריפות, דילמא לא אסר כתוב אלא טריפה שאינה עוברת, אלא דכיון שנחתכו מן הארכובה ולמטה כשר ש"מ שרצון התורה למעט דוקא שאינה עוברת ומשום טריפות שבה, וממילא יש למילף לשאר טריפות.

ברם תוס' חולין קלו: (ד"ה פרט) כתבו דשמא אה"נ ממעטינן אף מן הארכובה ולמטה שאין נכנסת לדיר להתעשר, וצ"ע הלא בעלת מום איתרבי למעשר, ואי גזירת הכתוב היא דבעינן עוברת, מנלן למעט שאר טריפות ולמילף מהתם לכל קדשים כדאיתא בסוגיא שם.

ובשטמ"ק כאן (אות כ"ד) הגיה לשון נוספת ברש"י "פרט לטריפה שאינה עוברת משום דאין לה חיות, ולא חשיב לה עוברת שאינה עוברת בכריאות", וכן איתא בתמורה כט. בגירסת שטמ"ק (אות ל"ה) בשם תוס', ולפי"ז י"ל שאכן נתמעטו מהאי קרא כל הטריפות שאינם עוברות בכריאות. ושו"מ שעמד בזה כאן בהערה 68 לשטמ"ק השלם, וכן בבכורות שם בהערה 41 לשטמ"ק השלם. וראה עוד רש"ש בכורות נח: שמפרש דבר חדש בצורת הילפותא למעט טריפה במעשר בהמה מהאי קרא.

צריכי דאי ממשקה ישראל ה"א וכו' דומיא דערלה וכלאי הכרם -

הקר"א (נדרים פה.) הקשה לשיטת הר"ן והרשב"א בנדרים שם דאדם שאסר חפץ בנדר עליו הוי כהפקר ויכולין אחרים ליטלו, א"כ מה צריך דרשא למעט ערלה וכלאי הכרם מהקדש, הלא הפקר הן ואין להם רשות בעלים, ועוד איך חל כלל הקדש עליהם כיון שאינם שלו - עי"ש שכתב לחלק דדוקא כשהאדם אסר על עצמו בהנאה הוי החפץ הפקר ולא באיסורי הנאה שאסרה תורה.

ואי כתב רחמנא כל אשר יעבור וכו' דומיא דמעשר - בחי' הגרי"ז תמה

לשם מה עושה צריכותא לענין מעשר, דהרי מקרא דממשקה ישראל לא נפקא שהרי יכול שפיר להכנס לדיר להתעשר דממשקה ישראל הוא פסול רק לענין קרבן [עי' בזה בדברינו לעיל ה. בגמ' ד"ה מקרב, אות ד'], ואכתי צריך קרא שאין נכנס אפילו לדיר להתעשר.

מתני'

כל המנחות שקמצין טבול יום וכו' טמא וכו' - לכאורה כבר תני טבול יום וכ"ש טמא גמור - עי' שטמ"ק (אות י"ג), וראה עוד תוס' זבחים טו: ד"ה טבול יום, ושפ"א כאן.

עומד ע"ג כלים ע"ג בהמה ע"ג רגלי
חבירו - ע"י שטמ"ק (אות י"ג)
 דעביד צריכותא לכולהו בדרך לא זו אף זו,
 והוא גמ' בזבחים דף כד.

בן בתירא אומר יחזיר ויחזור ויקמוץ :

[א] ביאור מחלוקת רבנן וכן בתירא :

הנה סברת רבנן בפשטות דעבודת פסולין שם
 עבודה עלה לפסול ואי אפשר לתקן ולהחזיר,
 אכן בסברת בן בתירא הדבר תלוי בפלוגתת
 תנאים בדעתו בברייתא לקמן סוף ע"ב,
 דלמ"ד קמץ ואפילו קידש בכלי יחזיר ס"ל
 דלא חשיב עבודה כלל לפסול, ולמ"ד דוקא
 קמץ אבל קידש פסל מסקינן דס"ל דעבודת
 פסולין עבודה היא לפסול אלא דלא גמר
 עבודתה עד קידוש בכלי, וע"י בדברינו לקמן
 בביאור הענין.

ובדעת רבנן חקר בחי' הגרי"ז אם טעמם
 דבעבודת פסולין בקמיצה חל חלות פסול על
 כל המנחה, או דרק מכיון שנעשה שם קמיצה
 ולא הוכשרה ממילא חל על שאר המנחה שם
 שירים ואי אפשר תו לשוב ולקמוץ. וראה
 במנח"א (עמ' ס"ט) שכתב נפק"מ בחקירה זו.
 והנה הגם דקי"ל בזבחים לד: דאין פסול
 עושה שירים אא"כ מפגל [או טמא - מעילה
 ה:], ויכול לחזור ולקבל דם מן הצואר, הכא
 במנחות שאני דמי לדם שבמזרק ובכוס
 דודאי נפסל - ע"י מנח"א (עמ' ע"ד), וע"ע
 שמוכיח כצד הראשון דהגרי"ז דעבודת
 פסולין היא חלות פסול במנחה.

**[ב] האם המחלוקת כאן היא כמחלוקת
 בזבחים טו. ?**

בזבחים דף טו. נחלקו בני ר' חייא ור' ינאי
 בהוליכו זר וחזר והוליכו כהן אם פסול,
 והרמב"ם פסק כמ"ד שפסול, וביאר טה"ק
 שם טעמו לפי דמחלוקת האמוראים תלויה
 במחלוקת רבנן וכן בתירא דהכא, והרי הלכה
 כחכמים.

ותמה האבן האזל (פסוקה"ק א. כג.) דאיך

יתכן דפליגי אמוראים דמחלוקת תנאים, אלא
 ודאי דאין שייכות בין הענינים. ומבאר
 המנח"א (מנחות עמ' ע"ה) דלא מיבעי אי
 נימא דטעמא דרבנן דחל שם קומץ ושירים
 על המנחה דזה סברא דוקא במנחה, אלא
 אפילו נימא דטעמם דעבודת פסול פסלה כל
 המנחה יש לחלק, דלענין הולכה פליגי דאם
 מתקן ועושה הולכה אחרת נמצא דהראשונה
 כלל לא היתה הולכה, ועי"ש דמפרש דגם
 אליבא דבן בתירא המכשיר כאן וסבר דלא
 חל שום פסול, אפ"ה יש לפרש דלגבי הולכה
 נחלקו אמוראי אם אפשר לתקוני.

ובענין זה האם עבודת פסולין הוי חלות
 פסול בקרבן או דרק חסר עבודה - ע"י קה"י
 זבחים (ס' י"ג) שהאריך בזה ובביאור
 המחלוקת דזבחים דף טו., וע"ע רעק"א ריש
 פ"ב דזבחים, ומקדש דוד (ריש ס' ט"ו).

**[ג] מה סברי רבנן וכן בתירא בעבודה
 שנעשית שלא כתקנה :**

במתני' מבואר דרבנן סברי דאי אפשר לתקן
 עבודת פסולין, והנה לענין קמיצה בלילה
 יעוי' בתו"י יומא דף כט: (ד"ה יסדריה)
 דמשמע דמודו רבנן לכן בתירא שאם לא
 קידש הקומץ בכלי שיחזור ויקמוץ ביום -
 עול"ש. וראה עוד בעול"ש לקמן ק.

ובתוספתא (פ"ה מ"ז) איתא דקמץ בחוץ
 ונכנס לפנים מודו רבנן דיחזור ויקמוץ, וכן
 פסק הרמב"ם (פסוקה"ק יא. ד.), וע"י ח"י
 הגרי"ז. וראה עוד בדברינו לקמן (ד"ה קמץ)
 האם מודים רבנן לב"ב בסיפא דמתני'
 שמיירי בקמיצה פסולה ולא בקמיצת פסולין.

**בן בתירא אומר יחזיר ויחזור ויקמוץ
 בימיו :**

איך טמא שקמץ יחזיר ויחזור ויקמוץ והרי
 טימא הקומץ :

הנה אף שבמשנה פליגי בן בתירא רק על קמץ
 בשמאל מבואר בגמ' וכן ברש"י כאן דפליגי
 אכולהו דמתני'. ובמיוחס לרשב"א דן אי
 פליגי אף על קמץ טמא שהרי טימא את

הדרא קושיא מהו עלה בידו גרגר מלח, ועי' מה שביאר בזה המנח"א (עמ' קנ"ה).

או קורט של לבונה - בשטמ"ק (א"ט י"ד) מבאר מדוע אין במנחה מלח ולבונה בשעת הקמיצה. ומה שכתב השטמ"ק דמסלק הלבונה לצדדין בשעת קמיצה - כ"כ הרש"י לקמן ריש יא., והוא תוספתא דמנחות (א. י.) והובאה בסוטה דף יד: [ועי' מה שכתבתי על רש"י ריש יא.].

ואיזהו היתר שקמצו מבורי:

[א] מהו מבורי:

בערוך פירש 'מבורי' מלשון ריצה, שהוא יוצא ורץ לחוץ - תרי"ט. והנה רש"י פירש בזה ב' פירושים, ולשון הראשון ר"ל שהקומץ הוא גדוש ולא מחקו, ופירוש השני משמע דאפילו מחקו אלא שעדיין נראה קמח בין ראשי אצבעותי לפס ידו, [ולפירוש א'] משמע דכה"ג אינו פסול יתר. ולשון הרמב"ם (מעשה"ק יג. יג.) "ואם הוסיף בקומץ כגון שהרחיק אצבעותיו וקמץ ה"ז פסול", וכתב מהר"י קורקוס (צסוף דבריו) דהוא כפירוש השני דברש"י.

[ב] מלשון המשנה משמע לכאורה דחיסרון דקומץ היתר הוא רק בשעת קמיצה, והאם פסול גם כשהוסיף לאחר קמיצה - עי' בדברינו לקמן כג: בגמ' ד"ה ת"ש תיבלה בקצח.

רש"י

ד"ה כלאים לגבזה - אבנמו של כהן - בשטמ"ק הגיה 'כהן גדול', ונראה לפי דבכהן הדיט איכא פלוגתא ביומא יב. אם אבנטו של כלאים היה.

ד"ה מליקה - מריפה היא לכתחילה - [בתחילתה - הגהת שטמ"ק] - הא דנקט רש"י דטריפה 'בתחילתה' דלא תימא הא שחיטה נמי הותרה מכללה דתיכף ששחט

הקומץ בנגיעתו ואיך יחזירנו, או דבהא מודה בן בתירא דאי אפשר להחזיר הקומץ לביסא אלא דמ"מ לא נפסלה המנחה ויחזור וימלאנה ויקמוץ הכשר. ובטה"ק (ע"ז, ד"ה מכשיר היה צ"צ) נקט בפשיטות דבטמא מודה בן בתירא.

והנה גם לרבנן יש לעיין דלמה להו לפסול מטעם עבודת טמא תיפוק ליה שהרי נטמא הקומץ.

והעול"ש תירץ דאי משום טומאת הקומץ אם הקריבו בשוגג הציץ מרצה, אבל טמא שפסולו מחמת טומאת הגוף אין הציץ מרצה. אולם החזו"א (סי' כ"א. ג.) דוחה דאין לתרץ משום ריצוי ציץ, ועי"ש שדן לישב כגון במנחת חוטא וקנאות שהיא חריבה ולא הוכשרה לטומאה, או דנפק"מ למנחת העומר שבאה בטומאה דהותרה בציבור. וע"ע תירוץ חי' הגרי"ז, והאריך בזה במנח"א (עמ' ע"א).

קמין ועלה בידו צרור וכו' - האם בן בתירא פליג ומכשיר אף בסיפא דמיירי בעבודה פסולה או רק ברישא דמיירי בעבודת פסולין - הדבר תלוי בשני תירוצי התוס' לקמן י: ד"ה קמץ, וראה מה שציינתי שם דהקר"א ושפ"א פליגי על תוס' דהתם וסברי דאדרבה בסיפא דמתני' לכו"ע יחזיר ויחזור ויקמוץ.

ובדעת הרע"ב במשניות - התוי"ט נקט שדעתו דבן בתירא פליג בכל פסולי דמתני', אולם הרע"ק נקט בדעת הרע"ב דבן בתירא קאי רק על הפסולין דרישא.

או גרגר מלח - בפשטות הכוונה שהיה במנחה מלח ועלה בקמיצתו, וצ"ע הרי הדין מלח הוא למלוח את הקומץ גרידא. ועי' שפ"א שמבאר עפ"י שיטת הרע"ב דלכתחילה צריך למלוח גם את המנחה, וראה בענין זה בדברינו במתני' לקמן יח. (ד"ה ולא מלח).

אולם ברש"י לקמן יא. (ד"ה מלח) מפורש דמיירי במתני' במלח שניתן על הקומץ, וא"כ

שדוחה ל"ת, עי"ש מה שהוכיח מכח זה. אולם החזו"א (קמ"ז - ט. י.) דחה דלא שייך לומר מזה יוכיח, כיון דעשה דוחה ל"ת אינו הותרה אלא דחיה בלבד, עי"ש.

וא"ת ולימא גיד הנשה וכו' דאין מצותו בכך ושרי לגבוה - שער המלך בהל' מאכלות אסורות הקשה על תוס' דפשיטא להו דשרי גיד השנה לגבוה - מהגמ' בחולין ז: שהביאו תוס'. ועי' מצפ"א ויד דוד. ובקר"א כתב לישב קושית תוס', דגיד הנשה חשיב נמי מצותו בכך כיון שהתורה ציותה להקריב כל העולה למזבח.

וי"ל כיון שאין לו היתר אלא ע"י חיבור וכו' - עי' ח"י הגרי"ז שמבאר הס"ד והתירוקן של תוס'.

ד"ה בעל מום - ונ"ל דהשתא מצי למילף ממחוסר אבר ויוצא דופן - מחוסר אבר דפסול בעוף ילפינן בקידושין כד: "מן העוף ולא מן כל העוף", ורש"י בזבחים לה: כתב משום הקריבהו נא לפחתך, ותוס' שם תמיהו עליו, וראה עוד בתוס' בקידושין כד: וכן בזבחים ריש סח: אמאי לא נילף מדאסר קרא לבן נח.

ובעיקר דברי תוס' צ"ב, דהא דברי רב אחא דבעל מום נמי הותר בעופות הוא לישב הצד השוה דבע"מ ויוצא דופן דאין לפרוך מה להצד השוה שלא הותרו מכללן, וא"כ מהו דמקשים תוס' דמצי למילף ממחוסר אבר ויוצא דופן הרי צד השוה מיושב כבר בלאו הכי - עי' מה שכתבו לבאר ברה"ז, צ"ק, ח"נ, עול"ש, וטה"ק.

ד"ה דומיא - וי"ל דכלאים דכתיבי בהאי קרא איירי בענבים וכו' - עי' קושית המקדש דוד סי' לג. ג. ד"ה כתבו התוס'.

ד"ה כתב רחמנא - דע"י תלתא קראי מסקינן דאין לחלק - עי' תמיהת ח"י הגרי"ז. וראה עוד גלה"ס שתמה על תוס'

פורתא ניקב הושט ונטרפה, משו"ה כתב דגבי מליקה חותך שדרה ומפרקת קודם הסימנים ונטרפה מיד, אבל בשחיטה הכל בהעלם אחד בלי שהיה - צ"ק.

ויש לעיין דרש"י בחולין כ: (ד"ה וכו') השוה בין מליקה ושחיטה לענין זה, ושו"ר שכך השיג על הצ"ק בספר ישר וטוב.

בא"ד - מריפה היא וכו' דחותך שדרה ומפרקת - הוא כמסקנת הגמ' בחולין כא. דחותך שדרה ומפרקת בלא רוב בשר כי היכי דלא תיהוי נבילה.

ד"ה כל אשר יעבור - פרט למריפה שאינה עוברת וכו' - עי' בדברינו בגמ' ד"ה מכל אשר יעבור.

במתני' ד"ה ערל - שמתו אחיו מחמת מילה - עי' תוס' זבחים כב: (ד"ה ערל) דפליגי על הרש"י.

ד"ה בראשי אצבעותיו - ש"ל פשטו על פס כל היד - כונת הרש"י היא כמש"כ השטמ"ק (אות טו) בשם רגמ"ה, שכפף אצבעותיו אבל לא הגיען עד פס ידו, ונמצאת הקמיעה רק בתוך ראשי אצבעותיו.

תוס'

ד"ה מה לכלאים שכן מצותו בכך - הצ"ק כתב להגיה דיבור המתחיל "אטו ציצית צורך הדיוט", אולם עפ"י התו"ח בשטמ"ק (אות א') כונת תוס' להקשות דנימא כלאים של ציצית יוכיחו דאין מצותן בכך דהא אפשר לקיים בטלית של צמר, ואף דאסירי להדיוט מ"מ שרו לגבוה. וכן ביאר העול"ש כונת תוס' וכתב דאין צריך להגיה, וכן מבאר ביד דוד.

וגם השאגת אריה (סי' נ"ו ד"ה ולכאורה) פירש כן בכוונת תוס', ועי"ש שהקשה אמאי לא נימא דכל לא תעשה תוכיח שאסורה להדיוט ומותרת לגבוה לצורך מצוה כגון עשה

בחולין קמ. שכתבו דלא ממעטינן ממשקה ישראל אלא היכא דלא היתה שעת הכושר, וכן תמה המשל"מ (לסוף"מ ג. ו). ועי' מש"כ לישב הברכי יוסף (יו"ד קמו. ז.), ובסוגיין יעוי' בעול"ש, וע"ע יד דוד, וחזו"א (קמא מ. מ.). וראה עוד בדברינו לעיל ה. בקובץ הערות בעניני ממשקה ישראל, אות ט'.

ד"ה שקמץן זר - וה"ה שתויי יין ופרועי ראש במיתה ומחלי עבודה - הזבח תודה תמה על תוס' דהלא פרועי ראש אין מחללין עבודה.

ותנא ושייר - תוס' בזבחים ריש טו: תירצו דלא אצטריך לכותבן משום דכתיב בהו חילול בהדיא.

ד"ה בן בתירא - וי"ל משום דס"ד דשמאל וכו' - ראה בשטמ"ק (אות ל"ד) שביאר היטב דברי תוס', אולם היד דוד מבאר כונת תוס' באופן אחר. וע"ע תירוצ' הרש"ש על קושית תוס'.

ובשטמ"ק הנ"ל הקשה דלקמן בע"ב אמרינן איפכא דהכשירא דיוהכ"פ גורם להכשיר שיחזור ויקמוץ, ותירץ דזיל הכא קמדי וכו', וכע"ז איתא בשטמ"ק ע"ב (אות ד') שהקשה ממעילה דהסברות הפוכות, ועי' בזה ח"ג. וראה במנח"א (עמ' ס"ט) שכתב בשם הגרי"ז ביאור בסברות המתחלפות הללו.

ד"ה חסר - אגב דמפרש יתר חוזר ומפרש חסר - עי' מנח"א (עמ' ע') דמישב קושית תוס'.

דף ו:

גמ'

סד"א הואיל ואמר ר"ש שלא יהא קרבנו מהודר כי קמצי לה פסולין נמי תתכשר - פי' דר"ש הוא דדריש טעמא

דקרא כדלעיל ב: ומוציא מכח זה נפק"מ, וס"ד דאף הכא משום טעמא דקרא תהא מנחת חוטא כשירה ע"י עבודת פסולין.

אלמא כיון דתנא ליה כל וכו' בולחיו משמע - לכאורה הא אין למדין מן הכללות - עי' רש"ש. וראה בהמיוחס לרשב"א שהאריך בזה.

כי קאמר רב לבן בתירא - הוא תירוצ' חדש, וגירסת השטמ"ק "אלא כי קאמר", ולגירסא שלפנינו דל"ג 'אלא' - עי' מה שצינתי לעיל ג. על תוס' סוף ד"ה ומיעבר.

מאי שנא שמאל דאשכחן לה הכשירא ביוהכ"פ - פי' ומשום כן יש לו תקנה בחזרה. ועי' תוס' לעיל ע"א ד"ה בן בתירא דנקטו מחמת סברא זו איפכא, ועי' בדברינו שם, וראה עוד שטמ"ק כאן (אות ד').

שמאל דאשכחן לה הכשירא ביוהכ"פ:

יסוד הגר"ח שגם קטורת דכל השנה מותר להוליכה בשמאל, אלא שאין בה דין הולכה:

הגר"ח בהל' תמידין ומוספין הוכיח ממתני' דתמיד פ"ו דבקטורת של כל השנה גם הותר הולכתה בשמאל ונמצא שאין זה דין דוקא ביוהכ"פ שהותר בשמאל, והקשה הגר"ח א"כ אמאי נקטה הגמ' דשמאל הותר מכללו רק ביוהכ"פ הרי בכל השנה הותר מכללו, ומחדש הגר"ח דבקטורת דכל השנה אין כלל דין הולכה ולכן אינו נחשב הותר מכללו מה שכשר בשמאל, רק ביוהכ"פ נאמר דין 'הבאה' ומה שכשר בשמאל חשיב הותר מכללו.

ועי' מנח"א (עמ' ע"ו) דלכאורה ממתני' זבחים מב: מוכח דיש עבודת הולכה בקטורת דכל השנה ואשר על כן שייך לפגל בה דאין בה עבודה אחרת, וכ"כ הקר"א שם וחזו"א (מנחות כג. ז.) ודלא כהגר"ח, עי"ש, וראה עוד בזה מנח"א זבחים (מ"ז עמ' ל"ג).

שחיטת פרה בזר פסולת:

האם צריך בגדי כהונה בשחיטתה:

כתבו תו"י ותוס' הרא"ש ביומא מב. (ד"ה שמיטת פרה) דנראה דבעי נמי בגדי כהונה בשחיטתה כשאר עבודות. וכ"כ הגבורת ארי שם (ד"ה חד אמר). וראה בקה"י כאן (סי' א. ד.) שרצה לחדש דלמסקנת הגמ' דאמרינן "מידי דהוה אמראות נגעים דלאו עבודה היא ובעיא כהונה", ה"נ דבשחיטת הפרה בעי כהונה אבל לא בגדי כהונה ולא קידוש ידים ורגלים, והניח בצ"ע.

וראה עוד חזו"א (פרה ח. ג.), ומשמר הלוי זבחים (סי' ל"ו).

שאני פרה דקדשי בדק הבית היא:

א] קדושת הפרה כשל בדק הבית בלבד, או גם דין קרבן עלה:

עי' בענין זה בזבחים יז: תוד"ה שרפה, ובחולין יא. תוד"ה חטאת, ובשבועות יא: תוד"ה אי הכי, ובע"ז כג: תוד"ה אלא מעתה. והאריך בגדר הדין אי פרה קדשי מזבח או בדק הבית בדבר אברהם (מ"א סי' ז').

והגר"ח יסד דבעיקר הקדשה אין בה שם חטאת אלא קדושת בדק הבית גרידא, אבל בשחיטתה חל בה תורת קרבן ודין חטאת - ראה בחי' מרן רי"ז הלוי מעשה"ק ד. יא. בסוף דבריו. וראה עוד על היסוד הזה בדבר אברהם (מ"צ סי' כה. א.), ובחי' חזון יחזקאל עמ"ס זבחים יד:, וראה עוד בדברינו לקמן נא: על תוס' ד"ה חטאת.

ב] ביאור דברי הרמב"ם:

כתב הרמב"ם (מעילה ג. ה.) "וכן פרה אדומה מועלין בה וכו' אעפ"י שהיא כקדשי בדה"ב הרי נאמר בה חטאת היא" עכ"ל, ותמהו המפרשים מהו שכתב "אעפ"י שהיא כקדשי בדה"ב" הרי קדשי בדה"ב נמי אית בהו מעילה, ועי"ש כס"מ מהר"י קורקוס וקרית ספר, ועי' מה שביאר בחי' הגר"ח הלוי שם,

ובחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים דף פ"ב, וע"ע בכ"ז במנח"א עמ' תכ"ד.

ג] נקנית מתרומת הלשכה או מבדק הבית: כתב השטמ"ק (אות ז') בשם רגמ"ה דפרה היתה נקנית מדמי קדשי בדה"ב ולא מדמי מזבח, אבל בתוס' ב"ק עז: (סוף ד"ה אומר) כתבו דדינה אמנם קדושת דמים כקדשי בדה"ב אבל באה מתרומת הלשכה מדאורייתא ואין צריך לב ביי"ד מתנה ע"ז - ציון הגהות מהרש"ם.

וצ"ע על רגמ"ה דהלא משנה מפורשת היא בשקלים ד. ב. דפרה באה מתרומת הלשכה וכתבו שם המפרשים הטעם לפי דחטאת קרייה רחמנא, ובתוס' הנ"ל כתב טעם אחר לפי דצורך קרבנות היא, עכ"פ דברי הרגמ"ה צ"ע, ועי' דבר אברהם (מ"א סי' ז'), ומנח"א (עמ' ע"ח).

ולאן כל דכן הוא - בביאור השקלא וטריא דהסוגיא - עי' בהמיוחס לרשב"א, ועל דרך זה מבאר גם הח"נ.

אלא הא קמ"ל רב קמין ואפילו קידש - צ"ע דא"כ ישמיע רב דבריו בשמאל דבו מיירי בן בתירא ואמאי נקט זר, וי"ל דכיון דהוצרך לאשמעינן דין זה דאפילו קידש אגב גררא השמיענו דאפילו זר, הגם שהוא מבואר כבר מן הברייטא - המיוחס לרשב"א. וע"ע חי' הגרז"ס.

קמין ואפילו קידש - כתב החזו"א (סי' כה. ד.) דלפי"ז אפשר דלבן בתירא דאפילו קרב הקומץ ימלאנה ויחזור ויקמוץ כדין מנחה שחסרה קודם קמיצה כדמסקינן לקמן דף ט.

מאי קא פברי וכו' אי קמיצת פסולין עבודה היא - פירש"י עבודה היא לפסול, ועי' חי' הגרי"ז שביאר כונתו דאין ר"ל דלא חשיבא עבודה כי אם לפסול, אלא

בשמאל - עי' חזו"א (כג. ז). שתירץ דאפשר דדוקא הולכה נקט לפי שחפינה והקטרה עושה בשותפות יד ימין, עי"ש, וכן במנח"א (עמ' ע"ז).

ד"ה ונילף מבמה - קודם שנתקדש אהרן
שהעבודה בבכורות - וכן פירש גם רש"י כת"י בזבחים סח: [ורש"י הנדפס שם פירש כפשוטו], והדברים תמוהין כמו שהקשו תוס' כאן.

וראה המיוחס לרשב"א מש"כ בביאור כוונת רש"י, וראה עוד בצ"ק, וקר"א, וטה"ק (נגמ), ועל תוס', וע"ע מקדש דוד (סי' כ. ד), ודבר אברהם (ח"ג סי' א. ז).

ד"ה וכי תימא - דעדיין לא נבדל אהרן
 - כלומר דלא שייך כלל פסול זרות דעדיין לא נבדל אהרן ואין עדיין כלל דין כהונה. ותמה בחי' הגרי"ז דלפי"ז מאי מקשה הגמ' מיוצא שילפינן מבמה והרי דין יוצא כבר היה אז, ורק בבמה לא שייך יוצא לפי שאין קלעים, וא"כ שפיר שייך למילפינהו. [ודבריו צ"ב דהלא יוצא גם ילפינן מבמה דקודם המשכן ואכתי לא נתחדש כלל דין קלעים ויוצא, ובלאו הכי יש לישוב דאי ילפינן מבמה שאין בה קלעים ולא שייך בה יוצא ה"ה דיש למילף אף דלא שייך בה זרות].

תוס'

ד"ה שלא יהא - ולא פירכא היא - פי'
 דמן התורה יכול להביא כל דהו ואינו אלא מדרבנן למצוה מן המובחר כמבואר בתוס' שצ"י מסהש"ס, וכן הגיה והוסיף הח"נ בתוס' כאן, אולם בברה"ז כתב ביאור נוסף בכונת תוס', וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה הואיל - תימה לרב אשי וכו' מאי איכא למימר - בשטמ"ק (אות ל"ז) תירץ דלרב אשי רישא דלא כר"ש משום דקתני בה הולכה, ור"ש סבר דבהולכה לא

אדרבה חשיבא מעשה קמיצה ולכן שייך בה שתפסול, עי"ש.

וראה עוד בהמיוחס לרשב"א שהאריך להגדיר ולפרש חקירת סוגיין אי קמיצת פסולין עבודה או לאו עבודה.

אי קמיצת פסולין לאו עבודה היא כי עבד מתן כל"י מאי הוה - הקשה המיוחס לרשב"א הא אשכחן בזבחים טו: דנהי דשחיטת פסולין כשירה מיהו קבלת פסולין עבודה היא ופסולה, וה"נ נימא דאף דגלי קרא לבן בתירא דקמיצת פסול לא פסלה מיהו קבלה תפסול, ותירץ דקבלה בזבח ה"ט דפסולה לפי שאי אפשר לתקן ולהחזיר הדם לצואר משא"כ במתן קומץ לכלי שאפשר לתקן ולהחזירו לביסא, עי"ש שהרחיב בזה.

לעולם עבודה היא ולא גמרה עבודתה עד דעביד לה מתן כל"י - בחי'

הגרי"ז חקר האם הטעם הוא כפשטות לשון הגמ' דלא נגמרה עבודת הקמיצה עד מתן הכלי, או הגדר הוא דקידוש כלי מהני דלא מועיל יותר חזרה לביסא, ונפק"מ אם מועיל חזרה למ"ד (לקמן כו). דקומץ לר' שמעון אין צריך קידוש כלי, דאי הטעם דלא נגמרה עבודתה הרי למ"ד זה כבר גמרה עבודתה ואי אפשר להחזיר, אבל אם מטעם דקידוש כלי מהני דלא מועיל חזרה נמצא דלמ"ד זה הואיל ולא היה קידוש כלי יכול להחזיר.

ובגדר הדבר דכל זמן שלא נתקדש בכלי אכתי לא חשיב גמר עבודת הקמיצה - עי' רש"י זבחים פג. (נמנתי ד"ה את) שכתב דכל זמן שלא נתקדש בכלי עדיין לא נתברר חלק גבוה.

רש"י

ד"ה ביה"כ - נמל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו - צ"ב אמאי פירש"י בהולכת הקטורת ולא פירש בהקטרתה שמקטיר בחופניו וש"מ דכשר נמי

פסלה מחשבה דאפשר לבטלה [ע"י תוס' לעיל ריש ב:]. וע"ע תירוצי הצ"ק, קר"א, וטה"ק.

ד"ה לא יביא - וקשה דהא ר"ש בן לקיש איתותב לקמן - [דף ט.]. והנה קושיית תוס' צ"ב דהלא רב בסוגין לס"ד מפרש דהוא פלוגתת תנאים דמתני' ולא רק פלוגתת ר"י ור"ל דלקמן, וא"כ מה בכך דאיתותב ר"ל לקמן מברייטא, דשפיר י"ל דהאי ברייתא סברה כבן בתירא דהכא דיביא מביתו וימלאנה ות"ק דמתני' פליג, וצ"ע. ובדוחק יש לתרץ דקשה להעמיד סתמא דברייטא לקמן דמוכח דקמיצה קבעה כיחידאה כבן בתירא דהכא, ובפרט שמסתמא הלכתא כרבנן.

ועוד קשה למה לי קרא וכו' - בשטמ"ק (אות ל"ג) הוסיף להקשות דאמאי נקטו פלוגתייהו בקמיצה בפסול, לנקוט בלא נקמצה כלל אלא כגון שחסרה אחר שבאה לכלי. וכן הקשו הקר"א ושפ"א.

ונראה לפרש וכו' אלא בקמיצת פסולים פליגי אי קבעה - הקר"א תמה מה סברת ת"ק, דהלא השתא לכו"ע יחזיר ויקמוץ ונמצא דלא חשיב קמיצה כלל אלא כקמיצת הקוף, וא"כ ליהוי כמנחה שחסרה קודם קמיצה.

ונראה לישב דע"כ אי אפשר להחשיבה כקמיצת הקוף דא"כ למאי אצטריך גזיה"כ ד"קמץ משם" דיכול להחזיר, אלא ודאי דשם קמיצה הוי, וגזיה"כ מלמדתנו במנחה שלא תעשה שירים כמו בדם שאם זרק פסול נפסל כל הדם שבמזרק, ובהא פליגי: דבן בתירא יליף מהאי גזיה"כ גם שלא חל שום פסול חיסרון דהוי נמי כנחסר קודם קמיצה, אבל ת"ק סבר דהוי גזיה"כ רק לענין שאפשר להחזיר הקומץ לביסא אבל שם קמיצה נעשה והוי כחסר אחר קמיצה. [וכן הוא לשון

השטמ"ק (אות ל"ג) "דנהי נמי שהקמיצה פסולה היא מ"מ שם קמיצה הוי".

ד"ה וכי תימא - פי' בקונטרס וכו' ואי אפשר לומר כן וכו' ועוד מצינו שאול' ושמואל' שהקריבו בבמה - כתב בהגהות ריעב"ץ דזה אינו מוכרח, די"ל שע"י כהנים הקריבו, ע"ש. ובהגהות מהרש"ם ציין לרש"י בזבחים טז. (ד"ס ס"ג) שהוכיח בעצמו דזר כשר בבמה מגדעון מנוח ושמואל. ולישב דברי רש"י התמוהין - ע"י בדבר אברהם (מ"ג ס"י א' ענף ז') שהרחיב בזה.

ד"ה שהרי - וי"ל דהאברין ודאי ירדו אבל הדם אינו מתקנח מכותלי המזבח - ברה"ז מגיה בתוס' כמו שנדפס בשולי הדף, ומפרש דר"ל דהאברים ישרפו ולא ישאר פסולן בעין, אבל הדם אם לא ירד ויזרקנו על המזבח ישאר שם ולא יתקנח ולכן פסולו מאוס יותר הלכך ירד.

והצ"ק אינו מגיה, ומבאר דר"ל דאברים שהעלן כהן למזבח ועודן בידו ירדו ודומה לזה דם שעלה למזבח בכלי ירד, ואברים שלא ירדו היינו שנתנן ע"ג המזבח ממש ודומיא לזה דם שזרק ג"כ לא יקנחנו [כמש"כ תוס' בזבחים פז: המתחיל בע"א]. וע"ע ביאור העול"ש, ובשפ"א, ובטה"ק, וראה מה שביאר דברי תוס' בחי' הגרי"ז עפ"י דברי הגר"ח, וע"ע חזו"א (קדשים ליקוטים ס"י ז. א.), ומנח"א (עמ' ע"ח). וראה עוד תירוצי תוס' בזבחים פד: ד"ה הגה"ה יוצא.

ד"ה אלא - ושמא שגורה היתה בפי כל - מאחר דדרשא דקרא הוא - שטמ"ק.

וכוונת תוס' רק לברייטא השניה שדרשה מקרא, וצ"ב דאכתי מה מקשה מברייטא קמייתא שלא דרשה מקרא, וצ"ל דעיקר הקושיא דהגמ' היתה מבתריתא, וברייטא

קמייתא אגב גררא הביאה, וכע"ז כתב המיוחס לרשב"א.

ד"ה ממקום - ובקונטרס לא פירש כן -
פירוש התוס' הוא לפי המסקנא דהסוגיא לקמן ח: ובזבחים סג., ופירוש הרש"י הוא לפי הס"ד שם - הגהות מליו"ט.

דף ז.

גמ'

וכי מוהדר ליה לקומין לדוכתיה תקדוש ולפסול:

א [הק"א (סוף ד"ה גמרא לא) הקשה דהא כל זמן שלא נתקדש בכלי אין שם קומץ עליו כיון שע"י פסול נעשה, וא"כ כשמחזירו לכלי חוזר ומתערב עם השירים ואיך יתקדש ליפסול הא מתבטל שם קומץ הימנו, אלא ע"כ חזינן דאין לחלק דאף כשמחזיר לשירים שם מתן כלי וקידוש עליו.]

ב [פסול שקמץ וגמר הכהן הקידוש בכלי, האם נחשב עבודת פסול:]

הנה צ"ע אמאי לא משני דמחזירו כהן לביסא דנמצא דהזר רק קמץ ולא קידש בכלי, ותירץ בשטמ"ק (אות י') דכה"ג חשיב כגומר הכהן עבודת הפסול ומקדש קמיצתו, וכן תירץ המיוחס לרשב"א (ריט ז.).

ועוד תירץ המיוחס לרשב"א ד"זר שקמץ יחזיר" משמע שהזר עצמו יחזיר. ולפי תירוץ זה משמע דאם באמת יגמור הכהן את הקידוש בכלי לא נפסל ואפשר להחזירו, וכן איתא בהגהת שטמ"ק ברש"י (אות כ"ג).

והנה מהשטמ"ק ומהרשב"א דלעיל מוכח לכאורה דאין פסול 'נשפך' אם נתן לכהן אחר קודם מתן לכלי, וראה בחי' מרן ר"י הלוי (פסוקמ"ק עמ' 92) שדן בזה והוכיח כן מרש"י לקמן כו: דדוקא אם נתן לשמאל חשיב כנשפך אבל נתן לימין כהן אחר לא חשיב נשפך, אכן צ"ע דהגרי"ז מסיק שם דהוא דוקא לר"ש ולא לרבנן דלית להו

עבודת יד בקומץ, ואילו הכא סוגיין סתמא אף כרבנן וחזינן דכה"ג לא חשיב נשפך, וכן צ"ע דברי החזו"א (כל. ז.) שנקט בפשיטות דנתן לכהן אחר בימינו קודם קידוש הוי כנשפך.

ושו"ר שהמנח"א (עמ' ק"ט) דן להקשות על דברי הגרי"ז והחזו"א מתוספתא מנחות (פ"ה ה"ז) שמבואר דדוקא נתן לפסול הוי כנשפך ולא נתן לכהן אחר כשר, וכן קשה דהרמב"ם העתיק תוספתא זו להלכה, עי"ש מש"כ בזה. וראה עוד בענין זה בדברינו בגמ' לקמן כו: ד"ה וכיון (אות ז'), ולקמן פז: על סוף תורה מהו.

ג [בחי' הגרי"ז הקשה דהנה לקמן יא. מיבעיא לגמ' דבקה לקומץ בדפנא דמנא מהו, ופירש"י דמיבעי אי קומץ מתקדש בדופן הכלי, וא"כ לשיטתו מצי לאוקומה הכא כשהחזירו ודבקו בדופן הכלי לפי הצד דלא מתקדש כן, ולהרמב"ם (פסוקמ"ק יא. כה.) דמפרש הבעיא לענין קמיצה מדופן הכלי ניחא דגם לקמוץ אח"כ הקומץ מדופן הכלי לא יתכשר.]

וראה עוד בטה"ק שכתב גם כמה ציורים דמציי הגמ' לשנויי.

והא בעא מינה ר"ל מר"י כ"י שרת מהו שיקדשו פסולין לכתחילה ליקרב -

בחי' הגרי"ז הקשה דלכאורה מה מקשה הגמ' הרי ב' דינים הן, דבעיית ר"ל היא בדין עלו לא ירדו ובזה פשיט ליה דדוקא מזבח מקדש פסולין ולא כלי שרת, אבל הכא הוא הלכה אחרת דכלי שרת מקדש וגומר עבודת הקמיצה ואי אפשר להחזיר, וכתב הגרי"ז דיתכן לפרש שזהו תירוץ הגמ'.

וע"ע חזו"א (סי' כל. ז.) בבאור קושיית ותירוץ הגמ', וראה עוד במנח"א (עמ' פ"ג) ביאור הגרי"ז אליבא דשיטת הרמב"ם.

כ"י שרת מהו שיקדשו פסולין לכתחילה ליקרב - הגדרת הגר"ח (עי' מה' הגר"ח

עש"ס ס' ש"ג): אין הביאור דכלי שרת יקדש דעלו לא ירדו, דזהו דוקא במזבח שנעשה לחמו של מזבח, אלא 'מקדש ליקרב' כלומר מכשירו ליזרק על המזבח ושם יתקדש דעלו לא ירדו. ועי' בזה מנח"א זבחים (ח"ג עמ' ז', וח"ג עמ' נ"ח) שביאר ויישב עפ"י כמה ענינים.

אין מקדשין ליקרב אבל מקדשין ליפסל -
כע"ז לקמן פז: קב:

רב עמרם אמר כגון שהחזירו לביסא
גדושה - פירש"י שאין מחזירה לתוך אויר הכלי ואין הכלי מקדשו. וצ"ע הוא קי"ל בזבחים כה: דאזכיר כלי ככלי, ולפירש"י שם היינו אפילו אויר שמעל הכלי, [ודלא כשיטת הרמב"ם בסוגיא שם], וי"ל דדוקא התם שסוף הדם לנוח בתוך הכלי בהא אמרינן דמתקדש כבר מאורו, משא"כ כאן בביסא גדושה אין סופו לנוח בכלי, ושו"ר שכע"ז כתב בנתיבות הקודש. ויש לתרץ עוד באופנים אחרים - עי' בדברינו לקמן יא. בגמ' ד"ה תוך כלי.

מכי מהדר ליה מנח ליה אדפנא דמנא
ומניד ליה:

הגדרת הגר"ח אימתי נחשב פסול 'נשפך',
ודעת החזו"א בזה:

כתב בחי' הגרי"ז דאין כאן פסול 'נשפך' קודם שהגיע למקומו בגומא, דאף שאין בדופן הכלי קדושת כלי שרת שיוכל לקדש הקומץ מ"מ כיון דנחשב מונח בכלי אין כאן פסול נשפך.

ויסוד זה שאין פסול נשפך אלא במקום שאין ראוי לקידוש כתב בחי' רבינו חיים הלוי (מעשה"ק יג. ז.), ובחי' מרן רי"ז הלוי (פסוקי"ק עמ' 92 נסח הגר"ח - נמוסגר), והרחיב בזה בחי' הגרי"ז זבחים כה., ובמנח"א זבחים (ח"ג עמ' ג').

אמנם עי' חזו"א (ס' כ"א. ד.) שכתב דחשיב נשפך, ואפ"ה היה מקדשו הכלי ליפסל לולי

דמניד ליה חשיב כהחזירו הקוף עי"ש, ולפי"ז צ"ע איך משמע בגמ' דאם יתן הוא בידים אח"כ לתוך הכלי הוי מתקדש שפיר ואמאי הא הוי נשפך, [אולם עי' בחזו"א קמא ס' כ"ח שכתב כיסוד הגר"ח], וכן החזון יחזקאל (מוספתא ה. ז. סוף ד"ה ומכמים) ס"ל לשיטתו שם דחשיב כה"ג פסול נשפך, ועי' מה שביאר בכאן. וראה עוד בזה קה"י (ס' ד').

ומניד ליה ונפל ממילא דנעשה כמי
שהחזירו הקוף - החזו"א (קמא כה).

ה. מסיק דאפילו אם דחף בידו, ואפילו אחז הכלי בידו והפכו לכלי שרת אחר לא מהני, דכשם שקמיצה צריכה להיות בידו דוקא כך הקידוש צריך להיות מתוך ידו אל הכלי.

והנתיבות הקודש נשאר בזה בצ"ע אמאי לא מהני הכא, דהרי סו"ס עשה מעשה נתינה מתוך ידו אל הכלי, אלא שאח"כ הוא מניד ונתגלגל ממילא לאמצעו דהכלי.

ונפל ממילא דנעשה כמי שהחזירו הקוף
- עי' בזבח תורה זבחים כד. (ד"ה מד

לקומץ) שתחילה ר"ל דקידוש קומץ בכלי כשר אף ממילא כגון פתח ידו ונפל הקומץ לכלי, דומיא דדם שמתקדש בכלי מאליו, ועי"ש שרצה לדחוק בביאור הגמ' דהכא דחשיב לה כמי שהחזירו הקוף, אמנם לבסוף מסיק דשאני קומץ מדם ואדרבה עיקר עבודת הקבלה בקומץ היא נתינתו בפועל לתוך הכלי כמשמעות הגמ' לקמן יג: "הכא קא שקיל ורמי", וכמשמעות הגמ' כאן.

ולקומה כגון שהחזירו לכלי המונח ע"ג
קרקע אלא ש"מ קומצין מכלי

שע"ג קרקע - השטמ"ק (אות י"א) הקשה הרי הכא מיירי בקידוש קומץ [כ"נ להגיה בדבריו] ואמאי קאמר ש"מ 'קומצין' מכלי שע"ג קרקע, עי"ש בדבריו, ועדיין אינו מיושב דסו"ס אמאי לא אמר ר' ירמיה חידוש טפי דנלמד מדר' יוחנן דאפילו מקדשין קומץ

בכלי שע"ג קרקע שהוא החידוש הגדול ביותר, שהרי למסקנא מסיק רבא (לקמן ע"ב) דמקדשין מנחה וקומצין מכלי שע"ג קרקע אבל לא מקדשין קומץ בכלי שע"ג קרקע, וא"כ אמאי לא אמר אליבא דר' יוחנן החידוש הגדול יותר. ועי' בזה שפ"א, ומנח"א (עמ' ע"ט).

ש"ב קומצין מכלי שע"ג קרקע א"ל קא נגעת בבעיא דאיבעיא לן וכו' :

האם צריך להגביה הכלי משום דרך שירות, או מדיני העבודה :

בחי' הגרי"ז חקר בטעם מ"ד דאין קומצין ומקדשין בכלי שע"ג קרקע, האם הוא משום דאין דרך שירות אלא כשהכלי בידו, [וכן מבאר הקר"א סוף ד"ה גמרא א"כ, ולצד זה הבעיא היא מצד הכלי שרת דאין בו תורת כלי שרת לקדש ולקמוץ ממנו כשהוא ע"ג קרקע משום שאינו דרך שירות], או שהוא דין בעבודת הקידוש והקמיצה עצמה שמדיני העבודה לעשות מעשה בכלי שלא יהא ע"ג קרקע, עי"ש שהרחיב בזה ומסיק להוכיח כצד השני. [ועי' מנח"א עמ' ס"ד]. וראה עוד בזה בחי' רא"ל מאלין (ח"ב סי' לו. ג.).

ולכאורה הדבר תלוי בפלוגתא הראשונים שהבאנו לקמן אם הגבהת הכלי שם עבודה עלה לפגל בה, ועי' בחי' הגרי"ז הנ"ל בסוף דבריו, ובדברינו לקמן ע"ב בגמ' ד"ה הדר, אות א'.

אבימי מסכתא איתעקרא איתעקר ליה - גירסת רש"י "מסכתא דמנחות".

כיצד קומצין א"ל מכלי זה - מה שאלו ר"נ ומה תשובה השיבו על שאלתו - עי' שטמ"ק (אות ז'), ותירוציו כעין דברי תוס' ד"ה אמר ליה. והמיוחס לרשב"א ביאר באופן אחר. וראה עוד ביאור בחי' רא"ל מאלין (סי' לו. א.), ובמנח"א (עמ' פ"ה).

כיצד מקדשין את המנחות - כע"ז גרס בשטמ"ק (אות ט"ו), אולם הצ"ק גרס "את הקומץ" וכן הוא גירסת רש"י, ועי' טה"ק (על רש"י) שביאר מה הביאו לגרוס כן.

ביאור הדעה הסוברת שאף בקידוש המנחה צריך הגבהת הכלי :

הנה לפי הגירסא דמיבעיא כיצד מקדשין את המנחה, תמה הקר"א (סוף ד"ה גמרא א"כ) דבשלמא קמיצה וקידוש קומץ כיון דבעו כהונה בעינן נמי שהכהן יאחז הכלי ויגביהנו, אבל קידוש המנחה מהיכי תיתי דאי אפשר לקדש ע"ג קרקע ומה גרע ממזבח שמקדש אף שמחובר בקרקע, ותירץ דס"ד דכיון דכלי עשוי הוא לטלטל י"ל דאינו מקדש אלא דרך תשמישו כשהוא אחוז ביד האדם.

וסברא זו צ"ב דא"כ מאי מייתי לקמן ע"ב משולחן שמקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע, דהא התם אינו כלי שדרך לטלטלו ולהגביהו. ואולי אפשר להגדיר קצת באופן אחר - דכל דבר שענינו שירות צריך לעשותו בדרך שירות וטירחה דהיינו הגבהת הכלי ולא נתינה גרידא בתוכו, ולפי"ז מייתי שפיר משולחן דאף דנתינת הבזיכין עליו הוא שירות מ"מ אין צריך להגביה השולחן.

ולפי"ז יתכן דהיא גופה סברת רש"י דגרס "מקדשין הקומץ", דאזיל לשיטתו דדין הגבהת הכלי הוא משום 'עבודה' ומפגלין בה כמו שאכתוב לקמן ולא משום דרך שירות גרידא, הלכך דין זה שייך רק בקידוש קומץ שהוא עבודה ולא בקידוש המנחה. אמנם צ"ב למה הוצרך רבא לקמן למעט דמקדשין מנחה מכלי שע"ג קרקע שכן מצינו בבזיכין, תיפוק ליה מסברא דהא אינה עבודה כלל.

א"ל א"כ הוצרכתה ג' כהנים :

האם ג' כהנים דוקא, ולמאי נצרכו שלושתן :

כתב השטמ"ק (אות ט"ז) דלא דק, דג' כהנים

לאו דוקא, דהא אותו שמגביה הכלי בשעת הקמיצה יכול להגביהו בשעת הקידוש. אולם ראה בטה"ק (על רש"י ד"ה הולכתם) שמבאר למאי צריך בדוקא ג' כהנים. וראה עוד בכנסת הראשונים (אות פ"ח) שהביא דברי הר"ש משאנץ דכל כמה שהיה אפשר לרבות כהנים בעבודת המנחה מרבים משום ברוב עם הדרת מלך, ואתי שפיר לפי"ז הא דקאמר "ותהא צריכה י"ג כתמיד" דר"ל כמו בתמיד שהוא ברוב עם. [ומיושב תמיתה נתיבות הקודש, עי"ש].

והנה רש"י פירש דג' כהנים היינו אחד להגביה כלי שקומץ בו והשני להגביה כלי שנותן לתוכו והשלישי לקומץ, אבל רגמ"ה בשטמ"ק (ט"ז) פירש דאחד שמקדש המנחה, ודבריו צ"ב - ע"י הערה 82 לשטמ"ק החדש.

איתביה זה הכלל וכו' ואילו מנביה לא קתני, תנא סדר עבודות נקיט:

האם הגבהת הכלי היא עבודה לפגל בה, ואיזו עבודה נחשבת:

המיוחס לרשב"א מבאר דהמקשן פריך דהואיל ולא סגי בלי הגבהה תחשב ההגבהה עבודה שמפגלין בה ונמצא שיש במנחות ה' עבודות שמפגלין בהן, ומשני דאה"נ עבודה היא לפגל בה אלא שנקטה המשנה סדר העבודות הנזכרות בזבחים, וכן הוא מפרש בכוונת רש"י דמשני דהגם שעבודה היא לפגל מ"מ נקט רק סדר העבודות הנעשות ע"י כהן אחד. וכן ביאר בספר מקור ברוך (ח"א סי' כ' ד"ה ועפ"י יצואר).

אולם ראה במנח"א (עמ' ז') שכתב דבתוס' ריש פירקין מבואר דפסול מחשבה שייך בד' עבודות בלבד ותו לא, ובאמת הרגמ"ה [בשטמ"ק אות י"ח] מבאר דהיא גופה משני הגמ' דמתני' סדר עבודות נקט והגבהה לאו עבודה היא לפגל בה, וראה גם ברש"ש שלמד כך בפשטות ותמה מאי ס"ד דהגמ' שיהא פיגול בהגבהה הכלי.

והנה הקר"א (נד"ה גמרא א"כ) דן מאיזה דין

תחשב ההגבהה עבודה, אם מתורת קבלה או כתחילת ההולכה דאחר קידוש הקומץ, ובעול"ש כתב בפשיטות דהמגביה בקמיצה הוא כקמיצה ובקידוש הכלי הוא כקבלה, ואילו בחי' הגרי"ז (סוף ז.) נקט דדוקא המגביה בשעת קידוש הקומץ מפגל דחשיב חלק מהקבלה ולא המגביה בשעת קמיצה. עכ"פ מדברי כל האחרונים הנ"ל מוכח שסברי שהגבהת הכלי מתחסת לאחת מהעבודות הקיימות. אולם מדברי המיוחס לרשב"א הנ"ל משמע דהגבהה נחשבת כעבודה חמישית בפ"ע. וראה עוד בענין זה במנח"א (עמ' פ"ו).

רש"י

ד"ה שיקדשו פסולין - כגון אם קמץ זר וכו' - צ"ב אמאי נקט דוקא זר והלא על כל הפסולין מיבעיא לר"ל - ע"י טה"ק מה שתירץ בזה, אכן עי"ש שנשאר בתמיה דהלא מפורש בזבחים סט. דאפילו מזבח אין מקדש קמיצת מנחה בזר וכ"ש דהכלי לא יקדש להקטירו למזבח.

ד"ה דאיבעיא לן - כלומר לחברינו - ע"י דוד.

ד"ה קולפי מבי - הכאות טובות - בערכין דף כב. פירש"י הכאות גדולות, ויתכן שהוא על דרך שהעתיק רש"י בסוטה יג. (ד"ה שקיל) 'גולפי טובי', ופירושו הכאות רבות [ע"י רש"ש].

ד"ה בא להכריז - והיה רב חסדא משבח התירוקן - השטמ"ק והצ"ק הגיהו "משבח התירוקן", ובספר ישר וטוב כתב דאין צריך להגיה ור"ל דהיה משבח התירוקן הזה ומחמת כן היה מבזה אבימי דנשמע מינה דשאר תירוציו אינם משובחים, עי"ש.

ד"ה מסתייע מילתא - משום יגעתי ומצאתי - העיני שמואל (נהגה)

ומידושים דפוס וגסל) פירש לפי שמשפיל ומבזה עצמו על דברי תורה שלומד מתלמידו ובזה מצליח בתלמודו, והיינו נמי דאיתא בתענית ז. ומתלמידי יותר מכולן.

תוס'

ד"ה וכו' - ואע"פ ששירים מפסיקין בין קומין לבלי - צ"ע דמ"מ יתקדש מדין אויר הכלי ככלי כדאיתא בזבחים כה:, ועי' בזה בדברינו לקמן יא. בגמ' ד"ה תוך כלי.

מין במינו אינו חוצץ - בהגהות קרני ראם הקשה בזבחים דף קי. משמע דר' יוחנן לית ליה דמין דמינו אינו חוצץ, וכאן ר' יוחנן הוא דמשני על קושיא זו. ועי' בזה קר"א בזבחים שם.

ד"ה א"ר יוחנן - והא דפ"גי חזקיה ור' יוחנן לקמן וכו' - הקר"א לקמן עח: (ד"ה גמלא תודה) חקר למ"ד כלי שרת מקדשין שלא מדעת האם אפילו אמר בפירוש שלא יקדשו, ולצד דאם אמר בפירוש אין מקדשין הוא מישב קושית תוס', דהכא דמודו כו"ע דאין מקדשין שלא מדעת הוא כשאמר בהדיא שלא יקדשו, ע"ש.

שאני התם דמתוך שמקדש מדעת מקדש נמי שלא מדעת - בתוס' סוכה נ. (ד"ה חזקיה) איתא "מתוך שמקדש מ' מתוך פ' מדעת" וכו', וכן הגיה הצ"ק כאן, ולכאורה ר"ל דהואיל ומצינו קידוש של מ' מתוך פ' ה"נ מועיל הדעת שמקדש כל השמונים יחד שלכל הפחות יתקדשו מ' מהם.

אולם טה"ק גרס כלפינו ומפרש דהתם עכ"פ מדעת מקדש ליקרב ולכן אלימא קדושת הכלי לקדש אפילו שלא מדעת, אבל כאן מיירי בפסולין שאפילו מדעת אינו מקדש ליקרב כדמסקינן שאין כלי שרת מקדשין ליקרב, לכן שלא מדעת נחית דרגא שאין מקדשין אפילו לפסול.

והא דמשמע בסוף פ"ב וערבה וכו' ופריך בגמ' וניתו במקודשת - פי' והתם נמי כיון דסבר דאין שיעור למים נימא מתוך שמקדש כפי הצורך מדעת מקדש נמי שלא מדעת - צ"ק.

אבל בהתודה כיון דראויין לקדש מקדש שלא מדעת - פי' ראויין לקדש עכ"פ מ' מתוכם ע"י ברירה, אבל מים אי אפשר שלא יתערבו אלו באלו - טה"ק. ובעול"ש פי' דראויין לקדש כל הפ' חלות אם שחט ב' תודות, אבל מים אין כולן ראויין להתקדש למאי דסבר תוס' השתא דיש שיעור למים, ע"ש.

שלא מדעת מיהא אין מקדשין ואע"ג דלילה אין מחוסר זמן - הצ"ק הגיה מ"מ לענין זה הוי מחוסר זמן". וטה"ק כתב דאין צריך להגיה, וכונת תוס' דדוקא לילה אין מחוסר זמן משום דהלילה הולך אחר היום, משא"כ מים שהיה ממלא בע"ש מבעוד יום הוי מחוסר זמן.

ד"ה אין מקדשים - הקשה ה"ר פטר וכו' - ראה בטה"ק על התוס' בזבחים שם שיישב קושיותיו על פירש"י.

דלפי' הקונטרס וכו' משמע שהשיבו ר' יוחנן דמקדשין לכתחילה ליקרב - הרמב"ם (פסוה"ק ג. יט.) פסק דכלי שרת מקדשין ליקרב לכתחילה, וכתב הזבח תודה בזבחים דצ"ל שפסק כסוגיא דזבחים וס"ל דר' יוחנן חזר בו מסוגיא דמנחות, ע"ש, ועי' במפרשי הדף שם, ומש"כ הכס"מ ומהר"י קורקוס ולח"מ. והגרי"ז בזבחים מפרש דהסוגיא שם והסוגיא דמנחות ב' סוגיות וב' שאלות הן - ועי' מנח"א זבחים עמ' צ"ב ומנחות עמ' פ"ב.

פי' הא זרקו כשרין אף לכתחילה יעלו האברים אלמא מקדשי לכתחילה ליקרב - פי' האברים מוכשרין להקטרה ע"י

דחשיבא זריקת הדם כזריקה מעליא משום דנתקדשה בכלי שרת.

וכתב הזבח תודה (זנמים טס, סוף ד"ה שמעין) דאף דהרמב"ם פסק דכלי שרת מקדשין מ"מ מוכח מיניה דפליג ארש"י ולא מהני קידוש הכל"ש אלא לדם עצמו שבכלי ולא להכשיר האימורין להקטרה. ועוד בדעת הרמב"ם - עי' באבן האזל (פסוקמ"ק ג. יט.).

ועוד קשה מזה דתנן התם [בדף פד.] וכו' וכולהו איירי בשנזרק הדם כדמוכח בגמ' [שם פה.].

ומדלא מייתי מכל הני וכו' אלמא אין מקדשין לכתחילה ליקרב האברים - צ"ע מה מקשה מהתם דהאיברים עצמן פסולין הם בלן יוצא וטמא ופשיטא דלא יעלו לכתחילה, ומאי דאמרין לעיל שיקרבו לכתחילה היינו כשהאימורין עצמן כשרין וכל הפסול הוא בדם, הלכך אם נתקדש הדם בכלי שרת ונזרק מותר להקטיר האימורין לכתחילה, אבל הכא הרי האימורין עצמן פסולין.

ומפרש העול"ש דעיקר קושית תוס' הוא משנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו דהאימורין נפסלו מכח עבודת הדם דהיינו השחיטה, וכיון דמותר להקריב הדם לכתחילה סברא הוא שיהא מותר גם להקטיר האימורין לכתחילה.

ומיהו יש לדחות דאכולהו קאי וזרקו את דמם - פי' סיום הקטע "קבלו פסולין וזרקו את דמן" קאי אכל הני דלעיל, כלומר דכולן מיירי דזרק פסול את דמן, ומשו"ה לא הכשירה הזריקה את האיברים.

וכן בדם פסולין ישפך לאמה - הוא מתני' בזבחים עח.

ובפ' המנחות תנן נטמאו וכו' דמשמע הא מיקרב לא קרב - הקר"א בזבחים הקשה דהא כלי שרת מקדש לפירש"י רק דם

או קומץ שחסר העלאה גרידא ומה הקשו תוס' ממנחה שחסירה עיקר הקמיצה. והמנח"א (זנמים ח"ג עמ' ז"א) פירש דתנן התם 'המנחות והנסכים' וקושית תוס' מנסכים בלבד.

ולפר"ת [נראה דצ"ל 'ומפרש ר"ת'] דמבעיא ליה אם מקדשין הפסולין וכו' - פירוש ר"ת מבואר יותר בהרחבה בתוס' זבחים פז: המתחיל בע"א, וע"ע בשטמ"ק שם (פז. א"ת כ"א) שהביא פירוש ר"ת באופן אחר, ועי' ביאור הגרי"ז בזה במנח"א זבחים ח"ג עמ' צ"ד.

השתא דאיכא כלי גרע שמפסיק בין הפסול למוזבח - עי' ביאור חי' הגרי"ז בספק הזה.

ופריך דהא נמי תנינא וכו' דמשמע דיעבד אבל לכתחילה לא יזרקו - לפירוש ר"ת אתי למיפשט דלכתחילה לא קרבו וכסוגיא דהכא [ואיכא מפירש"י], ונמצא לפיר"ת דר' יוחנן מתאים לשיטתו בסוגיין דכלי שרת אין מקדשין פסולין ליקרב לכתחילה.

וראה בתוס' בזבחים פז: שכתבו דשאר הקושיות שהקשו לרש"י אליבא דר' יוחנן התם קשיא לר"ת אליבא דר"ל דס"ל דכלי שרת מקדשין פסולין ליקרב, וצ"ל נמי כגון שעירה לכלי חול.

ד"ה אמר ליה - ושמא אשמעינן אע"פ שלא נמשח - אולם רש"י פירש "כלי זה אם של קודש הוא" ומשמע דמיירי בשל קודש גמור.

אע"פ שלא נמשח שעבודתו מחנכתו - הוא בסנהדרין טז: [וש"נ במסה"ש] כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן וילפינן לה התם מקראי.

והנה צ"ע מאי מספקא ליה אם אפשר לעבוד

קודם שמניחן על השולחן, מיהו קדושה גמורה חלה רק בסידורן על השולחן, ואתי שפיר דילפינן משולחן המקדש אף שעומד ע"ג קרקע.

וראה בזה לכאורה פלוגתת רש"י ותוס' לקמן צו. (ד"ה והאיכא צויכין), ועי' בחי' הגרי"ז לקמן פז: (ד"ה והנה שטת רש"י), וכן בחי' הגרי"ז לקמן צו., וראה עוד מקדש דוד (ס' ג. ג. ד"ה והנה צוה א"ט). וכן בחי' רא"ל מאלין (מ"צ ס' לו. ד.) הרחיב הרבה בענין זה.

והנה יש לעיין כיון דכבר אמר רבא פשיטא דקומץ מכלי שע"ג קרקע שכן מצינו בסילוק בזיכין, מה הוצרך תו למילף מסידור בזיכין דמקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע - עי' מש"כ בחי' רא"ל מאלין שם אות ב'.

בעי רבא קידוש קומץ מאי ממנחה ילפינן
לָהּ או מדם - הא דפשיטא ליה בדם דפסולה קבלתו ע"ג קרקע - יעוי' מש"כ השטמ"ק (ג') בשם רגמ"ה. וצ"ב מה נצרך לסברתו זו, תיפוק ליה בפשיטות לפי שבדם הגבהת הכלי היא עבודת הקבלה, שהרי אין לך עבודה אחרת בקבלת הדם שהוא ממילא בא ונופל לתוך הכלי, ולא דמי לקומץ שצריך מעשה קמיצה, אבל דם לולי הגבהת הכלי אין לך עבודת קבלה. ועי' בזה זבח תודה זבחים כד. (ד"ה מד לקומץ).

הדר פשטה מדם ילפינן לָהּ:

א] האם הגבהת הכלי היא מדיני העבודה:
 בחי' הגרי"ז (סוף ז.). חקר האם ילפינן מדם דאף לקבל הקומץ בכלי הוי חלק מעבודת הקבלה וממילא צריך שיגביה הכלי, או דלעולם המקבל בכלי אינו מעבודת הקבלה כלל דהעבודה היא המתן קומץ לכלי, ואפ"ה כיון דבדם זהו עיקר עבודת הקבלה ילפינן מהתם שצריך להגביה הכלי. עי"ש שדבר זה תלוי במחלוקת המפרשים שכתבנו לעיל סוף ז. האם הגבהת הכלי חשיבא עבודה.

בכלי שרת שלא נמשח, והרי ברייתא מפורשת היא דעבודתן מחנכתן וכדלעיל. ועי' מש"כ בחי' רא"ל מאלין (ס' ל"ז), וע"ע מנח"א עמ' פ"ה.

ד"ה שכן מצינו - הא מיאתא דלא כר' חנינא וכו' - עי' תירוצ' השטמ"ק (אות מ'), וכן בשטמ"ק לקמן ח: (אות א') כתב ב' הדעות. ובביאור דעת תוס' - יעוי' בחי' רא"ל מאלין (מ"צ ס' לו. ג.).

דף ז:

גמ'

ה"נ סדר עבודות נקט - גם כאן רש"י והמיוחס לרשב"א מפרשים כשיטתם דמשני דהגם דעבודה היא מיהו נקט רק עבודות החשובות, ורגמ"ה יפרש כשיטתו דלאו עבודה היא ולפיכך לא נקטה.

אמר רבא פשיטא לִי וכו' מקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע - המנח"א (עמ' פ"ח) חוקר האם גם מנחת כהנים שהיא כליל מקדשין בכלי שע"ג קרקע, או דשאני התם דחל בקידוש זה קדושת הקרבן כיון שאין בה עבודה אחרת, כמו שמחלקים תוס' בדף ט. (סוף ד"ה ריש לקיש) בין כל המנחות למנחת כהנים שתפסל ביוצא משעת קידוש בכלי, ועי' במנח"א דמסיק דאף מנחת כהנים מקדשין בכלי שע"ג קרקע, וכ"כ בהדיא החזו"א (ס' כד. א.).

שכן מצינו בסידור בזיכין:

האם לקידוש הבזיכין די בכלי שהן בתוכו, או דצריך גם לקידוש השולחן:
 יש לעיין איך ילפינן קידוש מנחה בכלי מבזיכין, דלכאורה אינו דומה, דמנחה מתקדשת כולה ע"י הכלי אבל הלבונה אינה מתקדשת ע"י השולחן העומד ע"ג קרקע אלא בבזיכין עצמן, וכדמוכח מרש"י סוף דף ח. - עי' במנח"א (עמ' ז') שהאריך להוכיח בשם הגרי"ז דאף דהבזיכין יכולין לקדש

ב] כיצד מקדש מזבח הפנימי שעומד ע"ג קרקע:

איתא בזבחים דף כז: דמזבח הפנימי חשיב כלי שרת ומקדש את שאינו ראוי לו, ופירש שם השטמ"ק [בפי' שני] כגון קמצים שלא קדשו בכלי מקדשם מזבח הפנימי ואח"כ מקריבין על מזבח החיצון, וא"כ מזבח הפנימי הוי ממש כקידוש קומץ בכלי ואיך מהני ע"ג קרקע שהרי מזבח הפנימי עומד ע"ג קרקע. ותירץ המקור ברוך (מ"צ ס' מ') דקידוש מדין מזבח עדיף לענין זה מקידוש דכלי שרת.

ג] כיצד מקדשת המנורה העומדת ע"ג קרקע:

עוד יש לעיין דתוס' לקמן פט. (ד"ה ח"י) הקשו דהמנורה עצמה תקדש השמן, ולכאורה הרי היא עומדת ע"ג קרקע ואיך תקדש - כן הקשה האור שמח (נש"ת ס' מ"ב), וראה עוד בריש ספר זרע אברהם שהביא דהקשה כן לאור שמח, והשיבו לחלק דדוקא קומץ אין מקדשין ע"ג קרקע ומנחה מקדשין, ושמן למנורה דמי לקידוש מנחה. וכ"כ במנחת ברוך (ס' ק"ט ענף ז') - ע"י מנח"א עמ' פ"ט. וראה עוד בהערה פ"ט לכנסת הראשונים שהאריך לבאר דרך בעבודת 'קבלה' נאמר דין זה שפסול ע"ג קרקע.

קומץ שחלקו בשני כלים וכו' רבא אמר קדוש ואם איתא לילף מדם - צ"ב מאי אי אמרת בשלמא ומה ניחא טפי אי נילף ממנחה, ובשטמ"ק (אות ד') כתב דמנחה כשירה וקדושה לחצאין דילפינן מחביתי כה"ג [לדעת ר"א לקמן], אולם אכתי צ"ב לסברא קמייתא בתוס' (ד"ה ואס') דלא ילפינן שאר מנחות מחביתי כה"ג ובחביתין עצמן יש סברא פרטית דמתוך שקריבה לחצאין קדושה לחצאין כדאיתא לקמן. וראה בהמיוחס לרשב"א שהאריך בזה, וע"ע עול"ש, וראה בחי' רא"ל מאלין (מ"צ ס' ל"ז אות ה-ו) שהאריך לבאר היטב.

הדר ביה רבא מההיא - מסקנא דרבא דילפינן קומץ מדם, וע"י תוס' בזבחים דף מ: (המתחיל צ"ח) בסוף הדיבור, שהניחו בקושיא כיצד ילפינן קומץ מדם דהלא אפילו דם מדם לא ילפינן שם ובעינן לדרשא מיוחדת דהיקש חטאות פנימיות לפנימיות וכן לדרשא מיוחדת בחטאות חיצוניות.

ודם מנלן דלא קדוש לחצאין - לכאורה אמאי לא נילף דם ממנחה דילפינן לקמן ח. דאין מלאים אלא שלמים - תירץ החזו"א (כ"א. ה.) דשאני קידוש מנחה שענינה להחיל בה קדושת הגוף מקידוש דם בכלי שהוא קדושת הקרבת קרבן ואי אפשר למילף זה מזה, ע"ש.

התם מאי טעמא דכתיב וטבל במים - מדקרינן במים (נפמ"ח) ולא במים (נש"א) משמע במים הנזכרים למעלה לענין קידוש - רש"י זבחים צג:

א"ר זריקא אמר ר"א אף בדם לא קידש:

א] למסקנת הסוגיא יש לעיין מהו השיעור הנצרך לקבל הדם בבית אחת:

הנה מרש"י (ד"ה נדס) שנקט שקיבל שיעור ג' הזאות בכלי זה וד' הזאות בכלי זה, וכן מדברי תוס' (ד"ה ואס') משמע שצריך לקבל כל הדם הצריך לקרבן זה. וצ"ע שבזבחים דף מ: משמע מדברי רש"י (ד"ה נדס) דסגי בקבלה כדי שיעור טבילת אצבע אחת - ע"ש בהגהת הב"ח, ובשטמ"ק (אות י"ב), וראה בענין זה בספר ישר וטוב על רש"י כאן.

ומה דנקט רש"י 'בחטאות הפנימיות' - פירש הזבח תודה (וזמס לג: ד"ה נדס מאי) לפי דכולהו חשיבי מתנה אחת דכולן מעכבות, אבל חטאות החיצוניות קי"ל כב"ה (וזמס לו: דק אחת מעכבת, וה"ה בשאר הקרבנות אפשר לקבל כל זריקה בכוס בפ"ע. אולם הקר"א כאן כתב דבדוקא נקט רש"י בחטאות

נקטו בשיטת הרמב"ם דה"ה בדם יכול לחזור ולקדש. וע"ע מה שביארו אבן האזל (מעשה"ק יג. יב.) ומקדש דוד (סי' ז. ב. ד"ה ולהרמז"ס).

[ג] ראה עוד במקדש דוד הנ"ל שחקר לשיטתו בהרמב"ם דמהני עירוב לדם - אימתי מתקיים דין הקבלה, בתחילה או כשחזר ועירבן.

תניא נמי הכי ומביל ואלא מספיק - לקמן כא. איתא דדם שקרש בחטאות הפנימיות פסול דבעינן וטבל אצבעו וליכא, אבל בחיצונות דכתיב 'ולקח' כשר, וצ"ע דהרמב"ם (מעשה"ק ה. ט.) הביא דין דהכא דטבל ולא מספיק גם על חטאות החיצונות אף שלא כתיב בהו 'וטבל' - עי' קר"א לקמן כא. (סוף ד"ה גמלא אלמר זעירי) שכתב דאף בחטאות החיצונות אין מניחין הדם לקרוש אלא שביעבד לא נפסל בכך.

וראה עוד בחי' הגרי"ז (לקמן כא.) שהאריך להוכיח בשם הגר"ח דלפי האמת אף בחטאות הפנימיות פסול דם שקרש, דאף בהן בעינן טבילת אצבע. [עי' בדברינו לקמן כא. בגמ' ד"ה א"ל דלמא, אות ב-ג].

ואיצטריך למכתב ומביל ואיצטריך למכתב בדם - דעת הרמב"ם

(מעשה"ק ה. ט.) צ"ע, דבסוגיין משמע דדין שיהא בדם שיעור טבילה ודין וטבל ולא מספיק הן ב' דינים וברמב"ם משמע דהוא חדא מילתא - עי"ש כס"מ. ועוד קשה דבסוגיא מבואר דדין שיעור טבילה הוא על שעת הקבלה והרמב"ם כתב על שעת הזיה - עי"ש משל"מ. ועי' בביאור דעת הרמב"ם בחי' מרן רי"ז הלוי שם, וראה עוד שם שביאר מה שייך לעשות צריכותא בסוגיין בשני ענינים שלכאורה שונים לגמרי, וע"ע בחי' הגרי"ז בזבחים מ:, וראה מקדש דוד (סי' ז. ב. ד"ה עוד יט), ובאבן האזל שם.

הפנימיות, הואיל ובזבחים פ. איכא מ"ד דמתנה אין צריך שיעור לכן כתב רש"י דמשכחת לה דין זה רק בפנימיות שצריך בהן ז' הזאות.

וכתב הזבח תודה הנ"ל וכן האור שמח (מעשה"ק ה. ט.) דעכ"פ קבלה כדי שיעור זריקה אחת ודאי מעכב בכל הקרבנות. עוד כתב הזבח תודה (זמזם כה. ד"ה כלי הוי"ה) דלכתחילה נראה דאף בשאר קרבנות בעינן קבלה כשיעור הזאת ד' קרנות.

ובדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים: דהנה הזבח תודה הנ"ל כתב דהרמב"ם דסתם דבריו בזה משמע דפליג ארש"י ואף בחטאות הפנימיות סגי דיעבד בקיבל כדי הזאה אחת, וכ"כ המשל"מ (מעשה"ק ד. ח.) עי"ש, וכ"כ גם הקר"א כאן בדעת הרמב"ם. אולם האור שמח (מעשה"ק ה. ט.) נקט דאף כונת הרמב"ם דצריך לקבל כל שיעור הדם הנצרך לכל קרבן כראוי לו.

ב] קיבל פחות מכשיעור בבי' כלים האם יכול לחזור ולעירבן, ומאי שנא מקומן דמנחה:

הנה הא דלא מהני קיבל פחות מכדי טבילה היינו אפילו קיבל בשני כלים פחות מכשיעור וחזר ועירבן כדפירש"י בזבחים מ: עפ"י הגמ' שם צג:, וכן איתא בשטמ"ק בסוגיין (אות ט'), והטעם בפשטות משום דהוי כנשפך הדם ונפסל.

וצ"ע מאי שנא מקומן מנחה שחילקו בשני כלים דפסק הרמב"ם (מעשה"ק יג. יב.) שחזור ומקדשו בכלי אחד [וזה לגירסת הספר שלפנינו, אך יעוי' ברמב"ם מהדורת הר"ש פרנקל דלא גרס 'חזור ומקדשו' עפ"י הק"ס וכת"י]. ועי' מש"כ הרדב"ז, משל"מ, ובחי' הגר"ח הלוי שם, וע"ע במנח"א זבחים (ח"ב עמ' ד').

וראה עוד במנח"א הנ"ל דהקר"א (כאן, וזמזם לנ:) והאור שמח (פ"ה ממעשה"ק)

המזרק, וביאר שם הכס"מ דהרמב"ם מפרש דההוא שקלא וטריא למאי דס"ד דקבלת הדם במזרק אבל להלכתא שפסק שקבלת הדם ביד א"כ לא היה שם מזרק והלכך מקנח אצבעו נמי בגופה של פרה. ובשטמ"ק (אות ט"ו) כתב דהרמב"ם היה לו נוסחא אחרת בגמ'. וע"ע בלח"מ מעשה"ק פ"ה ה"ח.

אולם הראב"ד שם (ג. א. ב. ג.) השיג דאמנם שרי נמי קבלתה ביד אבל לא שמענו שפסול בכלי, והוא מפרש שודאי מקבל גם במזרק כדי לקבל כל הדם ולשורפו עם הפרה, ונמצא שיש גם קבלת דם ביד שמקנחה בגוף הפרה ויש גם מזרק שמקנח בו אצבעו. וראה עוד בתו"י יומא ב. (ד"ה שכל מעשה) שדקדק לשון הגמ' להלן דמקנח "בשפת מזרק" משמע שהיה כלי שרת לקבלה [עי' בדברינו לקמן], ועי"ש מש"כ מהספרי דמשמע שמצות קבלת דמה ביד. וראה עוד במקדש דוד (י. א.).

דכתיב ושרף את הפרה לעיניו - לפירש"י בזבחים צג: ותוס' כאן (ד"ה אלף) צריך להוסיף וגו' ומייתי מסיפא דקרא "את עורה ואת דמה" דצריך לשרוף כל דמה.

במאי מקנח אמר אביי בשפת מזרק:

טעם דין זה:

בזבחים כה. מצינו כע"ז לענין דם שעל הסכין, והנה בטעם הקינוח שם בשפת המזרק כתב הרדב"ז (מעשה"ק ד. מ. נסוף דצ"ו) משום שנתקדש הדם בסכין שהוא כלי שרת והוזק לשפיכה ליסוד ולכן מקנחו במזרק, וטעם זה לא שייך כאן.

ובשלוש רב בזבחים שם (נמיוס) כתב טעם בשם טל תורה כדי שלא יתערב דם הסכין שהוא פסול לזריקה עם דם בהמה אחרת ששוחטה בסכין זה, וגם טעם זה לא שייך כאן.

והמקדש דוד (טורות, דיני פרת חטאת ס' נא. א.) ביאר משום שדם שנתקדש בכלי שרת גנאי הוא להורידו ולקנחו בבליטא דפרסא

דאי כתב וכו' הו"א אע"ג דלא קיבל שיעור טבילות (דהיינו הזאה ז' פעמים) - תיבות אלו נמחקו בשטמ"ק וברה"ז לפי שאינו מתאים לשיטת הרמב"ם שכתבנו למעלה, וכ"כ המשל"מ (מעשה"ק ד. ח.).

מסייע ליה לר"א דאמר שירים שבאצבע פסולין - אף דמשניות מפורשות הן [בפרה ג. ט., ושם ד. ב.] דעל כל הזאה צריך טבילה, מ"מ לא מפורש אם השירים כשרים או פסולין, וזהו שחידש ר"א דהן פסולין ואסור להחזירן ולטבול בהן - ח' הגרי"ז, וכ"כ החזו"א (פרה ס' מ. א.), ועי' מנח"א (עמ' 151).

ומשיצאה הזאה מידו ונתזה ממה שנשאר אין טעון כיבוס:

דם הנותר בכלי חל עליו שם שירים מתחילת זריקה או משהגיע הדם למזבח: משמעות לשון הגמ' דתיכף משיצאה הזאה מידו נחשב מה שבאצבע שירים אף שעדיין לא הגיע ההזאה לפרוכת, ויש לעיין מזבחים דף טו. דנקטעה ידו עד שלא הגיע דם למזבח דלא נחשב הזאה תיכף משיצאה מתחת ידו, ויש לחלק דהזריקה בפועל לא נגמרה עד דמטי למזבח וכדחזינן התם, אבל שם שירים על מה שבכלי חל מרגע תחילת הזריקה ולכן אין טעון כיבוס.

גמור מקנח ידו לא גמור מקנח אצבעו:

מהו קינוח זה, והאם קבלת דמה ביד או בכלי:

הנה דעת הרמב"ם (פרה אדומה ד. ד.) דקיבל דמה בכלי פסולה, ומקורו מהספרי דאיתא "מצותה מצות יד ולא מצות כלי", וא"כ קינוח היד דהכא הוא היד שקיבל הדם. והנה כתב הרמב"ם שם (פ"ג א"צ) "ושירי הדם פסולים להזייה לפיכך על כל הזאה מקנח אצבעו בגופה של פרה" עכ"ל, וצ"ע דהוא נגד סוגיין דמקנח אצבעו בשפת

של חולין כמש"כ התוס' לקמן ח. (ד"ה ולר' מנינא), וכע"ז כתב השלום רב (צניאוריס) בזבחים שם בשם תוספת קדושה, וטעם זה יתכן כאן בפרת חטאת, ועוד יתכן שהוא מהטעם שהוזכר בתוס' (ד"ה מקנא) שכל הדם של הפרה טעון שריפה.

בשפת מזורק:

אימתי נעשית בכלי גללים ואבנים, ואימתי בכלי שרת:

מבואר כאן שהיה כלי שרת גמור לקבלת דמה ולהזאות מדקרי ליה 'מזורק'. והא דתנן (פרה ג. א.) "שכל מעשיה בכלי גללים וכלי אבנים" - פירשו תוס' בכמה מקומות (יומא ג, סוכה לז, חגיגה כג, חולין ט; נדה מט.) דהיינו בשבעת ימים שמפרישין הכהן השורפה ומזין עליו, אבל בשעת קידוש ושאר עבודותיה היו עושין כלי שרת גמורים. [ודלא כפירוש רבינו שלמה שדחה התו"י ביומא ב. ד"ה שכל מעשיה].

וראה עוד בראשונים בנדה מט. שמחלקים דהיו עושין בכלי אבנים עד מתן האפר למים, ומכאן ואילך לא חששו לפי שאינה מקבלת טומאה. ובהערת הגר"ז מלצר לרמב"ן שם תמה דלא נמצא כן בשום מקום, ואדרבה במשנה פרה (ט. ח.) מפורש דמי חטאת מקבלין טומאה. וכן תמה שם במדומי שדה. ועי' הערה 25 לרשב"א שם.

חביתי כהן גדול וכו' ר"א אמר מתוך שקרבה לחצאין קדושה לחצאין:

א] האם הוא דין מיוחד בחביתי כהן גדול או בכל המנחות:

הנה לתוס' (ד"ה ואס) תלוי הדבר בתירוציהם שם, והמיוחס לרשב"א נקט דמודה ר"א בכל המנחות דאין קדוש לחצאין, ובשטמ"ק (אזת ד') נקט דכל המנחות ילפינן מחביתי כהן גדול.

ב] האם לר' אליעזר נחשב שתי מנחות או שודאי הן קרבן אחד:

בח"י הגר"ז הוכיח מדברי הרמב"ם דאין הביאור בר"א דכיון שקרבה לחצאין ממילא יש כאן ב' הקרבות וחשיבי ב' מנחות ומשום כן יכול גם לקדשן לחצאין, אלא קריבה לחצאין הוא רק טעם שיתכן בה קדושה לחצאין אבל באמת הוא קרבן אחד. וראה עוד בח"י הגר"ז לקמן ח. ד"ה בגמ' גופא. [ויש לעיין דיתכן שתלוי דבר זה בשתי לשונות השטמ"ק דף ח. אות ל"ט בשם ה"ר יונה].

וראה בנתיבות הקודש שנקט דהיא גופה האם חשיבא הקרבה אחת אריכתא הוא פלוגתת ר"י ור"א דהכא, עי"ש שהניח הדבר בצ"ע. וע"ע חזו"א (סי' כא. ה.), ומנח"א (עמ' ז"ט), וראה עוד צדצרנו על ממ"י לקמן נ:

ג] מחלוקת רמב"ם וראב"ד כיצד היה לש ומחלק חביתי כהן גדול:

דעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) שבחביתי כהן גדול מכל חצי עישרון הוא לש שש חלות, ואח"כ חולק כל חלה לשנים באומד ומקריב חצי בבוקר וחצי בין הערביים. והראב"ד השיג דלא מצינו שמחלק כל חלה לשנים אלא מקריב שש חלות בבוקר ושש חלות בערב. וכתב הכס"מ שמקור דברי הרמב"ם מהגמ' לקמן פז: דחביתי כהן גדול מחלקן ביד [ודלא כפירש"י שם], וע"ע שם במשל"מ.

ולדברי הרמב"ם צ"ע מאי דקאמר הכא "מתוך שקריבה לחצאין קדושה לחצאין", הלא אף כשמקדש החצי עישרון עדיין אינו ראוי להקרב כך לחצאין עד שיאפה ויחלק החלות, וביאר בח"י הגר"ז לדברי הרמב"ם הוא טעם בעלמא דכיון שמצינו במנחה הקרבת חצאין ממילא חל בה גם קדושת חצאין.

ובעיקר דברי הרמב"ם תמה המשל"מ מדוע

חצי אינו מעשה קבלה, הלכך אף קבלת דם לבהונות דהוי ביד הדין כך. ועי' מנח"א (עמ' ג').

ובענין זה בגדר קבלת דם אשם מצורע ביד - עי' במקדש דוד (ס' יג. ו.) שחקר אם יש לה דין קבלה גמורה לענין דליבעי צפון, וכן שיהא הקרבן שלם עד לאחר קבלה (וזמ"ס כה:). ובתפא"י ריש פ"ה דזבחים (ל"א ג') נקט שקבלה ביד אין צריך צפון. ועי' בזה ח' רא"ל מאלין בזבחים סי' י"ח.

ד"ה לא קידש - נתנית מים על האפר -
פי' לפיכך לא מהני לחזור ולערב לפי שהקידוש הוא נתנית מים על האפר וכבר נתן. ועי' ח' הגרי"ז שדן מדוע נתנית המים שבכלי אחד למשנהו לא תחשב מתן אפר שבתוכו על המים שבשני.

ד"ה בדם מאי - וקיבל שיעור ג' הזאות בכלי זה ושיעור ד' הזאות בכלי זה
- עי' ח' הגרי"ז שדן בדברי רש"י דצריך כל ההזאות יחד, כאיזה מ"ד לענין פר יוהכ"פ אזיל, ואי בשאר פרים הנשרפין מיירי אמאי אין צריך נמי קבלת ד' מתנות של המזבח, [תוס' ד"ה ואם נקטו באמת ד' מתנות זו' הזאות], ועי' מקדש דוד (כג. ד. ד"ה ונלאה), וע"ע מנח"א (עמ' ג').

בסוף העמוד, ד"ה אינה לחצאין - לא קידש ויצאה לחולין - עי' טה"ק למה לרש"י לפרש לענין דיוצא לחולין ולא פירש דלא קדוש לענין הקרבה דלא יצא ידי חובה.

תוס'

ד"ה הדר ביה - דקם רבא בשיטתא דרב נחמן רביה - תוס' מפרשים למה לא נימא דהדר רבא מההיא דלעיל, וכעין סברת תוס' איתא נמי בתוס' שצ"י גלהש"ס. אמנם ברש"י משמע דמפרש בפשיטות לפי דסברא היא דקומץ מדם דדמי ליה ילפינן,

היו צריכין במקדש למידת חצי עישרון כדאיתא לקמן פז., הרי יכולין לאפות כל העישרון יחד ליי"ב חלות ואח"כ לחלק כל חלה לשנים ולהקריב מחצה בבוקר ומחצה בין הערביים. ועי' בחי' הגרי"ז מה שתירץ בזה, וע"ע חזו"א (כו. ו.), ומנח"א (עמ' ק'). וראה עוד בענין זה בדברינו על מתני' לקמן נ., ובגמ' לקמן פז:

ד] האם לר"א דקדושה לחצאין יש מצוה לקדש שלימה - יעוי' בדברינו על תוס' לקמן ח. ד"ה ולרבי חנינא (ד"ה מלוה).

רש"י

ד"ה קידוש קומץ - דלא אשכחן בבזיכין וכו' שיהא נותנו לשום כלי - פי' דהא כבר נתון בכלי, ודמי להקרבנות עופות שאין טעונין כלי לקבלה דצואר העוף ככלי דמי. ועי' זבחים צב: דמספקא לגמ' שמא הדם שבצואר העוף נחשב כנתקבל בכלי, אכן אפילו נימא דבבזיכין גם נחשב כנתקבל בכלי אכתי שפיר קאמר דלא מצינו שם 'נתניה' לכלי.

ד"ה מדם - ואמרינן בתו"כ והקריבו זו קבלת הדם - כן ילפינן בזבחים דף יג., וצ"ע דבזבחים צז: ילפינן מעולת סיני, ועי' ח' הגרי"ז בזבחים יג., ובח"נ וטה"ק שם, וע"ע טה"ק כאן.

ד"ה ליקף מדם - אם קיבל שיעור הזאות דדם אשם מצורע - תמוה דבדם האשם ליכא הזאות אלא בלוג שמן שעמו, ואם כוונתו לדם של מתן בהונות דמצורע הרי איתא בזבחים מז: שמקבלו ביד - קר"א, רש"י, ועי' בזה עול"ש.

ובחי' הגרי"ז מחדש דלעולם קאי אקבלה שביד לצורך מתן בהונות, ומוכח דאף דלא חל דין קידוש על הדם שביד, מ"מ הדין קבלת הדם כולו בבת אחת אינו דין בקידוש הדם אלא זהו דין בעבודת הקבלה דקבלת

יש רק ז' הזאות, [או דיש לגרוס ז' הזאות 'דפרים' ר"ל דכל פרים הנשרפין].
עכ"פ משמעות תוס' כאן דצריך לקבל כל הי"א מתנות ודלא כרש"י שנקט רק ז' הזאות, [ועי' ח' הגרי"ז בביאור הרש"י], אולם לקמיה נקטו תוס' "שיהא בכלי שיעור ז' הזאות", וצ"ב.

ושיעור מביאה דלעיל לאו למעוטי חצי הזאה אלא שיהא בכלי שיעור ז' הזאות - נמצא שאף שקרב לחצאין, כל הזאה בפ"ע, אין קדוש לחצאין אלא כל ז' ההזאות יחד.

ועי' המיוחס לרשב"א שהקשה דאכתי מאי מקשה דנילף מדם הרי יותר יש למילף ממנחה דמצינו קידוש לחצאין אצל ב' בזיכין.

ובעיקר תירוץ תוס' - הנה הוס' אזלי לשיטתם וכן שיטת רש"י דשיעור קבלה היינו ז' הזאות ולא שיעור הזאה אחת, אבל לשיטת הרמב"ם דשיעור קבלה היינו הזאה אחת נמצא דבדם ליכא למימר סברת 'מתוך' והדרא קושיא לדוכתא, מיהו אפשר שהרמב"ם יפרש כתירוץ השני דתוס', ועי' טה"ק (ריש דף ח.).

אי נמי הא דנקט טעמא דמתוך משום דר"י נקטיה וכו' - הצ"ק תמה דאכתי מנין לגמ' להקשות על ר"א, דילמא טעמא דנפשיה קאמר ורק בחביתי כה"ג ולא משום ר' יוחנן נקטיה. ועי' בזה טה"ק, ועול"ש (ריש ז:). והמיוחס לרשב"א (ריש ח.) כתב דכך היו מקובלים ד'מתוך' לאו עיקר טעם הוא.

דף ח.

גמ'

מנחה שקמצה בהיכל כשרה שכן מצינו בסילוק בזיכין - עי' זבחים סג. תוס' ד"ה שכן, וע"ע טה"ק נא.

אולם תוס' דלא ניחא להו בהאי סברא נראה דלשיטתם אזלי בזבחים מ: (נסוף הדינור המתחיל זע"א) שהניחו בקושיא היכי ילפינן קומץ מדם הלא אף דם מדם לא ילפינן.
וראה עוד בלח"מ (מעשה"ק יג. יב.) שהביא דברי תוס' דהכא ונתן טעם אחר, דמבריייתא דסוטה חזינן דקידוש קומץ ילפינן מדם, ועי' טה"ק שדחאו, וע"ע ח' רא"ל מאלין (סי' לו. ה.).

ד"ה מקנח - אלמא דמה טעון שריפה ולפיכך מקנח ידו בגוף הפרה - השפ"א הקשה דאם צריך לקנח בגוף הפרה משום שריפת כל דמה, היכי מסיק הגמ' דמקנח אצבעו בשפת המזרק הרי נחסר הדם מן השריפה. [לכאורה יש לתרץ דדם זה וכן שאר הדם שנשאר במזרק יתן לבסוף לתוך שריפת הפרה].

ופי' הקונטרס מגומגם - דהאיך מוכח שהיתה נשרפת לעיניו ממש כדי שהיה יכול לקנח בה, דלמא 'לעיניו' היינו כדי שיהא רואה שנשרפה ולא אצלו ממש - צ"ק. ובטה"ק פירש סברות אחרות בהאי גמגום.

ד"ה אלא אצבעו - כאן פי' הקונטרס וכו' ובזבחים פי' וכו' - ע"ע במקדש דוד סי' זו. ו. (ד"ה והסוטה) טעם נוסף.

ולפי' הקונטרס דהכא אין להקשות וכו' - ע"ע מה שתירץ בחי' מרן רי"ז הלוי הל' פרה אדומה עמ' 122.

ד"ה ואם איתא - ומיהו יש לפרש דדם נמי קרב לחצאין וכו' - בשטמ"ק (אות נ') כתב בשם התו"ח משום דהדם יורד טיף טיף, וצ"ב בזה.

שיש ד' מתנות זו' הזאות דפרה וכו' - נראה דכוונת תוס' דבפרים הנשרפין יש גם ד' מתנות וגם ז' הזאות ואילו בפרה

לחמה - נחסר לחמה, ובפשטות הכוונה שע"י שנפרס אבדה הפרוסה ונחסר הלחם. אכן יעוי' במלבי"ם (ויקרא כד. ט.) שמבאר דמקרא ד'הוא' ילפינן שצריך להיות שלם וכל שנפרס הרי חסר בשלימות דלחם הפנים. וראה עוד בשפ"א (רי"ט ט:) שמפרש דע"י שנפרס דרך הוא שיש פירורים שאובדים. וראה עוד מקדש דוד (כט. ז.).

[ג] מדוע כשנחסר לחם הפנים אין לומר שיביא מתוך ביתו וימלאנו?

לקמן דף ט. מסקינן דמנחה שחסרה קודם קמיצה יביא מתוך ביתו וימלאנה כר' יוחנן שקמיצה קובעת, והכא דקאמר הלחם פסול ולא אמר דיביא מתוך ביתו וימלאנו צ"ל לפי שלחם הפנים כבר נקבע כמות שהוא אף קודם הקטרת הבזיכין. ועי' בשטמ"ק (אות א') בשם הרגמ"ה. וראה עוד המיוחס לרשב"א לקמן ט:

משפרכה נפרס לחמה הלחם פסול ומקטיר עליו הבזיכין - לס"ד

דלא ילפינן ממנחה כתב השטמ"ק (אות ג') דהא דאף שהלחם פסול מקטיר עליו הבזיכין ידעינן מסברא עי"ש, וכע"ז כתב בשטמ"ק לקמן ט: (אות ד'), ובביאור סברא זו דן בחי' הגרי"ז (ט: ד"ה ציטטמ"ק, וד"ה צגמרא לדברי), וע"ע בזה מנח"א (עמ' ק"ה).

מנחה לא בריר קומץ ידיה והא בריר קומץ ידיה:

המיוחס לרשב"א לקמן יא: (ד"ה לא הוקצנו) הקשה דבסוגיא דהתם אמרינן סברא זו רק בתור ס"ד ולמסקנא לא מחלקים בין בריר קומץ ללא בריר - עי"ש שבתירוצו הראשון ר"ל דהוא פלוגתת ר"א דהכא ורמי בר חמא דהתם, ובתירוץ שני מחלק בין הסוגיות.

והנהגה בהא דקתני דמנחה לא בריר קומץ ידיה - פירש רגמ"ה (צטטמ"ק ד') דכשחסר קודם קמיצה הרי כחסר מן הקומץ עצמו משא"כ בזיכין דהן מונחין לחוד עכ"ל, ומשמעות לשונו דאף קודם קמיצה יש שם קומץ

עד שלא פרקה נפרס לחמה הלחם פסול ואין מקטיר עליו את הבזיכין:

[א] האם פרקה לבזיכין או לכל מערכת לחם הפנים?

רגמ"ה (צטטמ"ק אות א') מפרש דפרקה ולא פרקה מתייחס לבזיכין, אולם רש"י פירש בפשטות דעד שלא פרקה - למערכת לחם הפנים דהיינו הלחם והבזיכין, [ובזה ניחא מה שנקט רש"י (ד"ה משפרכה) 'סילוק מזה' דהיינו הלחם, ובשטמ"ק הגיה שם לשיטתו אבל הב"ח מקיים הגירסא].

והנהגה גם הרמב"ם (תמידין ומוספין ה. טו.) תלה בהדיא הדבר בפירוק הלחם, ובאמת צ"ב דמה תלוי חיסרון דנפרס לחמה בפירוק הלחם והלא זה תלוי בבזיכין דומיא דשאר המנחות דתליא בקודם ולאחר הקמיצה.

ומבאר בחי' הגרי"ז דשאני לחם הפנים משאר המנחות, דשאר המנחות קודם הקמיצה הוי שם מנחה עלה ולאחר קמיצה שם שירים ולכן פסול חיסרון הוא דוקא קודם הקמיצה, אבל בלחם הפנים הבזיכין כבר מבוררים קודם סילוקן וע"כ שם נתחדש דין אחר, דכל זמן שמערכת לחם הפנים קיימת יש בה דין פסול חיסרון ולאחר שנתפרקה ואין שם לחם הפנים לא פוסל חיסרון, ולכן מחזור דהדבר תלוי בפירוק הלחם והמערכת כולה, ומבואר נמי חידושו דר"א דאין תלוי הדבר בפירוק אלא בהגיע זמנו ליפרק דאז כבר לא מיקרי לחם הפנים, ונמצא דחידושו דר"א הוא דוקא בלחם ולא בשאר המנחות.

ועי"ש שמבאר בזה היטב השקלא וטריא דהגמ'. וראה עוד במנח"א (עמ' ק"ג) שמפרש היטב דברי הגרי"ז, [אמנם דהוא ביאר שם דנחלקו בהא רש"י והרמב"ם, ויש לעיין טובא מלשונות הרש"י שכתבתי לעיל]. וע"ע נתיבות הקודש.

[ב] מהו נפרס לחמה?

בשטמ"ק (אות א') בשם רגמ"ה פירש נפרס

במנחה, וכן משמעות השטמ"ק לקמן כג: (ס), ובחי' הגרי"ז שם תמה ע"ז. [וראה באתו"ד סי' ב' כע"ז בגדר טבל דהיינו תרומה המעורבת בו קודם הפרשה], וע"ע הערה 99 לשטמ"ק החדש.

ותניא אילו נאמר מנחה מחצית וכו' -
הוא ברייתא לקמן נ:

לא נצרכא אלא להביאה שלם מביתו:

מהו דין הבאת החביתין שלם מביתו: הזבח תודה (ד"ה חזיני כה"ג) מבאר דגדר הדין היינו שלא יביא חצי עישרון מביתו בבוקר וחצי עישרון בערב, אבל הביא מביתו עישרון סולת בכמה כלים כשר, ולר' יוחנן יקדשנו בעישרון שלם ולר"א אפילו לחצאין. אמנם החזו"א (כא. ה.) מפרש דהא דמעכב להביא שלם מביתו ר"ל דצריך להקדישה כולה כאחת קדושת דמים וזה לעיכובא. וכן מבואר בחי' הגרי"ז [ע"ש ד"ה בגמ' גופא]. ובאמת דכן הוא משמעות דברי תוס' לקמן נ: (ד"ה ומחלס), וכן מבואר בירושלמי שקלים (ו).
(ג.) - ע"י מנח"א עמ' ק"ז.

ובעיקר הדבר, האם יש קיום דין ומצוה בהבאת המנחה - יעוי' בדברינו לקמן יח: בגמ' ד"ה מנין לרבות.

ומי א"ר יוחנן הכי וכו' ואם איתא לילף
מחביתין וכו' דעתו להוסיף שאני:

ביאור מהלך הגמ':

מהשטמ"ק (אות י"ג) מבואר, דמהלך הגמ' היה דודאי ידעינן האי טעמא דדעתו להוסיף שאני, אלא דס"ד לדמות קידוש לחצאין כשדעתו להוסיף לסברת 'מתוך' דחביתי כה"ג, וא"כ מקשה דכשם דלר' יוחנן לא מהני התם סברת 'מתוך', כך לא יהני מאי דדעתו להוסיף, ומסיק דסברת דעתו להוסיף עדיפה דהוי כמעשה הקדש אחד ארוך.

אמנם בחי' הגרי"ז משמע דהוא מבאר דהשתא בס"ד לא נחתה הגמ' כלל לטעם דדעתו להוסיף, אלא ס"ד דסברת ר' יוחנן

דבכל המנחות קדוש לחצאין, ומקשה דנילף מחביתי כהן גדול שגילתה התורה "מנחה מחציתה" שצריך לקדש שלם, ומשני דדעתו להוסיף שאני.

והחזו"א (כא. ה.) מבאר דלס"ד חביתין נמי חשיבי כדעתו להוסיף כיון שמצותו בכך, ואע"ג שבפועל לא יוסיף עד לאחר הקטרת המחצית הראשונה, ומשני דדעתו להוסיף שאני ר"ל שדעתו להוסיף עכשיו משא"כ בחביתין שאין דעתו להוסיף עכשיו.

וב"ת ר"י מילתא ממילתא לא יליף
והאר"י שלמים ששחטן בהיכל
כשירין וכו' - צ"ע דהתם בשלמים ששחטן בהיכל אינו ילפותא דמילתא ממילתא אלא סברא שלא יהא טפל חמור מן העיקר - ע"י טה"ק.

דתניא מלאים אין מלאים אלא שלמים:

האם הוא דין במנחה או בכלי מדה: בחי' הגרי"ז האריך לחקור האם דין מלאים ושלמים הוא דין בחפצא דהמנחה דאינה מתקדשת אם אין כולה יחד, או דהוא דין בכלי מידה דאם המידה חסירה ליכא שם מדידה ואין הכלי מקדש, ע"ש. וראה גם בחי' הגרי"ז זבחים פח. שהאריך בזה ודייק מדברי רש"י בזבחים פח. (ד"ה ולין מקדשין) שהוא דין במנחה, ואילו דעת הרמב"ם (פסוסמ"ק ג. כ.) הוא מפרש שזהו דין בכלי מידה. ועי' מנח"א (עמ' ק"ג) שהאריך לבאר דברי הגרי"ז.

אין מלאים אלא שלמים - פירש"י שיהיו העשרונות שלימים, ולכאורה קשה מבריייתא זו על ר' אלעזר דקאמר גבי חביתי כהן גדול דקדושה לחצאין [לפי המהלך בתוס' שם דבכל המנחות קאמר].

ותירץ הח"ג דאין לגרוס בגמ' מש"כ בסוגריים "כלומר שאינו קדוש עד שיהא עישרון שלם", ולר"א י"ל דהאי ברייתא למצוה קאמרה ולא לעיכובא, וכן ברה"ז

בזבחים מיירי מדין זה ובהא אין מחלוקת, ור' יוחנן בסוגיין אשמעינן דין במנחה עצמה שצריכה להיות מעישרון שלם ואם דעתו להוסיף קדוש, ובה נחלקו בסוגיין רב ור' יוחנן אם מדין המנחה אין מתקדשת אלא בשיעורה המלא - עי' בזה בחי' הגרי"ז בסוגיין ובזבחים פח., וביאר היטב במנח"א עמ' ק"ג.

בזמן שדעתו להוסיף ראשון ראשון קדוש
- כתב הרמב"ם (פסוקמ"ק ג. כ.) "ואם אין דעתו למלאותן מקדשין להפסל אבל לא לקרב" עכ"ל. והנה דין זה דכלי שרת מקדשין להפסל מצינו לעיל ז. לענין כלי שרת מקדשין פסולין, וכן בזבחים פח. לענין כלי לח שקידש בו יבש, ולענין הביא מנחות מהמדומע וערלה וכלאי הכרם, וכתב הכס"מ שהרמב"ם למד משם גם לענין שאם קידש בכלי שאינו מלא, והלח"מ ביאר שהרמב"ם היתה לו גירסא אחרת בסוגיא בזבחים פח., ומהר"י קורקוס שם כתב ב' הסברות. וראה עוד קר"א בזבחים פח. (נמשנה ד"ה כלי) ובמנחות כאן (ד"ה א').

ורב בחביתין כמאן פ"א אי כר"א ל"ף
מחביתין - לכאורה בחביתין איכא סברא מיוחדת, דמתוך שקרבה לחצאין - עי' תוס' לעיל ז: ד"ה ואם, ועי' נתיבות הקודש כאן בביאור דברי תוס', וראה עוד משנת ר' אהרן (ס' ג. ז.).

אמר רב מנחה קדושה בלא שמן:

דעת הרמב"ם להלכה:
הרמב"ם השמיט ולא כתב להלכה דברי רב, וצ"ע דאי פסק כר' חנינא שאין זו קדושה בלא זו היה לו להביאה ולפסוק כר"ח. ובעין משפט (נע"צ אות א') ציין על דברי ר' חנינא לרמב"ם מעשה"ק יג. יד., ותמוה דהתם פסק הרמב"ם דהסולת והשמן מעכבין זה את זה והיינו אם לא הקריב כלל אחד מהם, והוא משנה מפורשת לקמן כז. ואינו

ושטמ"ק מחקו זה, אולם הצ"ק מקיים הגירסא ולדבריו הדרא קושיא לדוכתא. וע"ע קר"א.

ובחי' הגרי"ז מיסד דיש שני דינים בפסול חצי עישרון: דין חיסרון בכלי שרת דאם אינו מלא אינו קרוי מידה ואי אפשר לקדש ובה מיירי הברייתא ובה כולם מודים, ודין שני בחפצא דהמנחה דאינה מתקדשת פחות מעישרון ובה נחלקו האמוראים. וע"ע בחי' הגרי"ז בזבחים פח. שהאריך בזה.

דעתו להוסיף שאני וכו' ואמר ר' יוסי אימתי וכו' בזמן שדעתו להוסיף ראשון ראשון קדוש:

האם פליגי האמוראים במחלוקת התנאים, וביאור החילוק בין סוגיין לסוגיא דזבחים פח.

מדברי תוס' (סוף ד"ה מאי טעמא, לפי גירסת רוב המפרשים) מבואר, דמסקנת הסוגיא דפליגי האמוראים במחלוקת התנאים, דר' יוחנן סבר כר' יוסי ורב סבר כת"ק.

אולם הזבח תודה (ד"ה הפרש) מפרש דר' יוסי לא בא לחלוק אלא לפרש דברי ת"ק, ובברייתא מיירי דהביא עישרון שלם וקידש מקצתו בכלי ודעתו להוסיף, ואמוראי פליגי כשהפריש והביא עמו רק חצי עישרון ודעתו להוסיף, ולא מייתי ראייה מדר' יוסי אלא לעיקר הסברא.

ובזה מישב הזבח תודה הא דבזבחים פח. איתא נמי מימרא דר' יוחנן דדעתו להוסיף קדוש ומסייע ליה מהאי ברייתא דר' יוסי, ולמה צריך להשמיע דין זה הכא והתם, ועוד למה הכא פליג רב ובזבחים לא פליג, אלא ודאי דבזבחים מיירי שהביא עישרון שלם וקידש מחציתו והכא בשהפריש רק חצי עישרון והביאו.

ובחי' הגרי"ז [שהוזכר לעיל] פירש דשני דינים יש בפסול חצי עישרון, ור' יוסי דברייתא מיירי בדין הכלי שרת שצריך להיות מלא ואם דעתו להוסיף קדוש, וכן הסוגיא

ענין לכאן דמיירי שודאי מקריב כולן אלא שקידשו בכלי זה בלי זה.

והקרא וליקוטי הלכות ושפ"א פירשו להיפך, דהרמב"ם פסק כרב, ולא הוצרך לפרש בהדיא כיון שפסק כשמואל דלקמן דהמזרק מקדש את היבש, ושמואל ע"כ סובר כרב א"כ נמצא שהרמב"ם פסק כרב.

ונתיבות הקודש ביאר באופן אחר, דכיון דהרמב"ם פסק כר' יוחנן דלעיל דמהני דעתו להוסיף ממילא לא הוצרך לפסוק כרב ע"ש. וראה עוד במנח"א (עמ' קט"ו) שהוכיח שהרמב"ם פסק כרב.

ב"א שמן ובל"א לבונה שכן מצינו במנחת חומא - צ"ע הואיל וילפינן דאף בלא שמן ובל"א לבונה כדמצינו במנחת חומא כ"ש בלא שמן לבד או בלא לבונה לבד ומה צריך למילף להו בפני עצמן - ע"י המיוחס לרשב"א.

ושמן ולבונה קדשי האי ב"א האי וכו' שמן שכן מצינו וכו' לבונה שכן מצינו וכו' - בחי' הגרי"ז ובשפ"א הקשו דלימא שכן מצינו שהמתנדבין שמן או לבונה בפני עצמן כדאייתא בזבחים צא: ובתו"כ. ויש לישב לפי דשמן הוא פלוגתת ר"ש ור"ט דמתני' שם צא. ולקמן קד:, לכן רצה לנקוט דבר השווה לכו"ע, ושו"ר שכע"ז כתב החזו"א (כ"א. ה.).

רש"י

ד"ה הלחם פסול - ובלחם הפנים גופיה אמר לקמן וכו' - הא דאיצטרך רש"י לאתויי דרשא דלחם הפנים גופיה - ע"י בספר ישר וטוב.

ד"ה הגיע זמנה לפרק - שעברו שש שעות - בחי' הגרי"ז הקשה דלכאורה כבר בשבת בבוקר חשיב הגיע זמנה לפרק דאין צריך תו לבזיכין, ומה שאין

מפרק הבזיכין עד ז' שעות הוא דין בסדר ההקדשה ואינו דין בלחם, ועי"ש דמסיק (צד"ה צגמ' והסניף, נסוף דצ"ו) דלשיטת הרמב"ם באמת תליא בהגיע יום השבת ולא בהגעת שעת הקדשתו.

והנה עיקר התמיה על רש"י כבר הקשה המנחת חינוך (סוף מלוה ז'), וראה במקדש דוד (ס' ז. א. ד"ה וצלחם) שתירץ דצריך שיהא הלחם על השולחן ז' ימים מעת לעת, ורש"י מיירי בציור שסידר הלחם על השולחן בשבת שעברה בז' שעות דאם יפרקנו השתא קודם ז' שעות יהא פסול.

ד"ה ומחציתה - מקודש ואינה יוצאה שוב לחולין - הקרא תמה על לשונו דהלא קדוש לגמרי ולא רק דלא יצא לחולין.

ד"ה אלא להביא - אבל לענין קידוש בכל"ש אם רצה מקדש לחצאין - תוס' (סוף ד"ה ולרצי מנינא) כתבו דאף למסקנא מסבירא לר"א מצוה לקדש שלימה, ולכאורה פליג על הרש"י דהכא, ועי' בדברינו שם על תוס'.

ד"ה שכן מצינו בלחם הפנים - שהיא מנחה - עי' בדברינו לקמן נט. במתני' ד"ה לחם הפנים.

ד"ה האי ב"א האי - ואי קשיא וכו' שהרי אינו מתקדש עם המנחה בבזיכין - כע"ז שיטת רש"י לקמן צו., ועי"ש תוד"ה והאיכא דפליגי ארש"י וס"ל דהשולחן מקדש גם הלבונה בבזיכין, וראה בדברינו שם. ובענין זה האם זקוקה הלבונה לקידוש השולחן מלבד קידוש הבזיכין - עי' מנח"א (עמ' ז') בשם הגרי"ז, והרחיב בזה בחי' רא"ל מאלין (מ"צ ס' לו. ד.).

וראה עוד בשטמ"ק (המדש) שהקשה דנילף דמנחה קדושה בלא לבונה מלחם הפנים שהרי הלבונה קדושה בלי הלחם, ותירץ דבזיכין לגבי לחם הפנים כבהדי חשיבי

אבל לחם לגבי בזיכין לאו כבהדדי חשיב, וביאור דבריו עי"ש בהערה 95.

וע"ע ביאור הקר"א (ד"ה גמרא מי אמר) בדברי התוס'.

תוס'

ד"ה מקטיר - פי' בקונטרס וכו' ולא היה לו לפרש כן וכו' - העול"ש תירץ בפשיטות דרש"י כאן פירש לס"ד דלא ילפינן ממנחה, וסוגיא דהתם לאחר מסקנא דסוגיין דילפינן ממנחה.

גם שמועה זו אי אפשר לישב - עי' צ"ק בביאור כונת תוס', וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב.

ד"ה מאי טעמא - אי נמי כדפרישית לעיל וכו' - הוא לעיל ז: בסוף ד"ה ואם, ור"ל דכיון דר"א מקשה על ר"י דאין לך למילף מדם דהא איכא הכא בחביתין סברא ד'מתוך', משו"ה פריך הגמ' מ"ט דר"י. וע"ע בשטמ"ק (אות ל"ט) בשם הר"ר יונה, ובהערה 96 לשטמ"ק החדש.

ראשון ראשון קדוש ולית דר' יוסי - הוא דיבור חדש כדאיתא בשטמ"ק. וגירסת השטמ"ק, ח"ג, טה"ק, ועול"ש - "ורב לית ליה דר' יוסי", פי' דסבר הפריש חצי עישרון אינו קדוש אף דדעתו להוסיף, ורב תנא הוא ופליג או דלא ידע הברייטא. אבל גירסת הצ"ק "ור' יוחנן ל"ל דר' יוסי", ופירש דדוקא קאמר ר' יוחנן חצי עישרון קדוש דאיכא תרתי למעליותא - דאשכחן בחביתין כהן גדול, וכן שדעתו להוסיף, אבל שיעור אחר לא קדוש ולא סגי בסברת ר' יוסי דדעתו להוסיף.

והח"נ דחה זאת דר' יוחנן לאו דוקא נקט חצי עישרון, גם העול"ש תמה עליו דר' יוחנן גופיה קאמר בזבחים פת. דדעתו להוסיף קדוש, ומסייע לו הגמ' מהאי ברייתא דא"ר יוסי אימתי וכו', ומשמע שאמרו דבר אחד ממש.

ד"ה ולרבי חנינא - וי"ל וכו' והיה גנאי בדבר להוציא לבלי חול אחר שנתקדשה - עי' בתוס' לקמן ריש פח: דדוקא בדבר הקרב למזבח נאמר דין זה.

וראה עוד בעול"ש (לקמן ריש כו.) שהוכיח דדוקא אם נצרך ליתן לכלי כדהכא הוי גנאי אם יתן לכלי חול, אבל אם אפשר ביד אין גנאי אם יתנו לכלי חול.

וע"ע נידון המנח"א (עמ' קי"ו) איך יתקדש הכלי דחצי עישרון השתא דעבודתן מחנכתן ולא משיחתן, והלא אין עבודה בכלי דחצי עישרון.

ומעם זה אנו צריכין נמי לר' יוחנן וכו' - פי' לר' יוחנן דס"ל דחביתין כהן גדול אין קדושין לחצאין והיה מקדש הכל ביחד, א"כ לשם מה נעשה הכלי דחצי עישרון, אלא ודאי בשביל להוציא חציה מן הביסא דגנאי להוציאה בכלי חול.

ועי' ח"י הגר"י (ח: ד"ה זגמ' קאמר) שתמה על טעם זה דגנאי.

אלא בתוך הביסא עצמה היה זה לצד אחד וזה לצד אחר - כע"ז כתבו תוס' לקמן צה: (ד"ה ומאי קושיא). ומבאר השטמ"ק (צע"צ סוף אות כ"ו) שהיו בביסא ג' גומות אחת לשמן ואחת ללבונה ואחת לסולת, והיה נותן הכל בבוקר כ"א בגומה לבדה. ועי' בחזו"א (סי' כו. א.) שדן מהסוגיא דלקמן כד. דחק קפיזא בקבא, לפירש"י והרמב"ם שם.

וראה עוד בטה"ק שביאר דמרש"י לקמן משמע דפליג בזה על תוס' דהכא, וכן משמע מדברי רגמ"ה בשטמ"ק (צע"צ אות ז') דאין מתקדשין עד שיהיו נבללין ממש השמן והסולת.

והנה הצ"ק תמה לאיזה צורך כתבו תוס' קטע זה כאן, ודעתו לפרש שמקומו הוא בדיבור הבא, עי"ש, וע"ע עול"ש והספר ישר וטוב.

ומבע"ל נמי וכו' גבי שולחן אי מקדשי בגדוש - עי' ח' הגרי"ז שדן היכי משמע שם בשולחן דמיבעיא אי מקדש בגדוש. ועי' בדברינו לקמן פז: בגמ' ד"ה שלחן מהו שיקדש קמצים בגדוש.

ההוא גדוש לא צריך אבל גדוש זה שהוא מדתו של בלי מקדש - ברה"ז תמה הלא התם נמי הגדוש הוא ממידת המנחה, וביאר דכונת תוס' לחלק בין ביסא שאין מקדשת גודש לבין עישרון דמקדש, וצ"ב החילוק.

ויתכן דכונתו כמש"כ הצ"ק לחלק בין עישרון שהוא כלי מיוחד למדידה ורגילות בכלי כזה להוסיף גודש [עד תילתא - כדאיתא בתוס' הבא], משא"כ ביסא ושולחן שלא עומדים למדידה.

אולם הח"נ מפרש דבאמת בביסא דלעיל מיירי בגודש שהוא יותר מן הצורך ממידת המנחה, משא"כ בעישרון דהכא שזוהו מידתו.

מצוה לקדש שלימה ולא מקרא דמחציתה וכו' - ר"ל מצוה לקדש שלימה קאמרי תוס' מסבירא ולא מכח קרא, דהא דחינן לעיל ע"א דקרא אתי להבאת חביתין ולעכב.

ובעיקר דברי תוס': ראה בעול"ש שציין לתוס' לקמן צה: (ד"ה ומאי) ולקמן נ: (ד"ה וממנה) דמשמע דעתם דאף לכתחילה יכול לר"א לקדש לחצאין, וכן משמע דעת רש"י כאן (ת. ד"ה אלף להניא).

והנה בדעת תוס' דהכא דמצוה לקדש שלימה הבין החזו"א (ל. 3.) דהוא מצוה מדרבנן, אולם ראה במנח"א (עמ' ק"ז) שמבאר עפ"י דברי הגרי"ז מכח הגמ' לקמן נו: דיש מצות מדידת המנחה בעישרון, וא"כ י"ל דכוונת תוס' דמצוה לקדש שלימה משום קיום המצות מדידה.

שאם היה הכל מעורב לא היו יכולין אח"כ לחלק בחצי עישרון וכו' - פ"י בשלמא למ"ד מנחה קדושה בלא שמן י"ל שהיו מקדשין תחילה בעישרון רק הסולת ומשם לוקחין לחצי עישרון שהיה גם כלי שרת שנמשח משום גנאי וכדלעיל, ואח"כ היו בוללין החצי עישרון עם השמן בביסא, אבל לר' חנינא שאין מנחה קדושה בלא שמן ע"כ היו מקדשין תחילה הסולת והשמן בביסא, ואיך היו מושכים משם מחצה לחצי עישרון והלא נבלל עם חצי העישרון סולת גם לוג ומחצה שמן ונמצא עודף על חצי עישרון - עי' ח"נ. ועי' ברה"ז שפירש בע"א.

ולכ"ע נמי צ"ל כן - הח"נ מחק תיבת "ולכו"ע" - עי"ש הטעם - וגרס "ובלאו הכי צ"ל כן", ר"ל דבלאו האי טעמא צ"ל שלא היו מערבין השמן והסולת בביסא, משום דלקמן מוכח שהיו מחלקין הסולת לבדו במידה דחצי עישרון והשמן לבדו במידה דלוג ומחצה. וע"ע ביאור טה"ק.

וא"ת לר"מ וכו' ועישרון המחוק למה נמשח לר' חנינא וכו' - פ"י דבגמ' משני דלר"ח עישרון היה נמשח למנחת חוטא, והלא לר"מ למנחת חוטא יש המידה דעישרון הגדוש ואילו עישרון המחוק היה מיוחד לחבית כהן גדול, וא"כ הדרא קושיא למה נמשח עישרון המחוק.

וראה בעול"ש שדן לשם מה הוצרך כלל עישרון המחוק.

(ע"3) אבל אין לתריך דר"מ סבר כר' יונתן וכו' דמדת יבש לא נתקדשו - פ"י וא"כ באמת עשרון וחצי עשרון לא נמשחו. ועי' תמיהת הצ"ק, ותירוץ הח"נ.

ואפי' עשרון גדוש אפשר דמקדש דהא דאמר לעיל שהחזירן לביסא גדושה וכו' - הוא לעיל ז., ומוכח התם דכלי מקדש רק בתוכו ולא הגודש.

והחזו"א (כג. 7.) תירץ דאפשר דמיירי שהיה דעתו ליתן את הבזיכין ולא נתן, ור"ח סבר דמהני דעתו להוסיף.

ועוד יסד החזו"א לתרץ, דבלחם הפנים מודה ר' חנינא דאין צריך לבונה לקידוש הלחם מכיון שהבזיכין בכלי בפ"ע והלחם בכלי בפ"ע, ועי' בכל זה במנח"א עמ' קט"ז.

וְלִר' חֲנִינָא עִישְׁרוֹן לָמָּה נִמְשַׁח - לקמן נז: מבואר דיש מצות מדידה בעישרון דקודש, וא"כ צ"ע דשפיר י"ל דנמשח לקיים בו מצות המדידה, וביאר החזו"א (כג. ט.) דאם לא מתקדש ולא נקבע כלום ע"י המדידה לא שייך בזה קיום מצות מדידה, ועי' מנח"א עמ' קט"ו.

לֹא נִצְרַכָּה אֵלָּא לְיֵבֶשׁ שֶׁבָּה, וְאִיבַע"א מִנַּחָה לְגַבִּי דָם כִּיבֵּשׁ דְּמִיא - נפק"מ בין התירוצים כתב השפ"א: דלתירוצ' קמא מנחה כלולה בשמן לחה חשיבא ומדת הלח מקדשה, ולתירוצ' השני יבש חשיבא ואין מדת הלח מקדשה.

מִנַּחָה שְׁקֻמָּצָה בְּהִיבָל כְּשִׁירָה שֶׁכֵּן מִצִּינוּ בַּסִּילּוֹק בְּזִיכִין:

בדמיון סילוק בזיכין לקמיצה: מבואר בסוגיין דסילוק בזיכין הוי כקמיצה, ותמה המקדש דוד (סי' כג. 3.) מהגמ' ביומא כד: דזר שסידר את השולחן פטור דאינו עבודה תמה לפי שיש אחריה סידור בזיכין, וכיון שהסידור והסילוק היה כאחד מוכח משם דאף סילוק הבזיכין היה אחר פירוק הלחם, וצ"ע מה שייך שיהא סילוק בזיכין דהיינו קמיצה לאחר שכבר נפרק הלחם, עיי"ש מה שנקט לחדש.

והמנח"א (עמ' ק"כ) מישב דכיון שבזיכין כבר ברור קומץ דידהו עוד קודם פירוק הלחם [כדלעיל ח.], נמצא שאין סילוקן כדי לברר הקומץ אלא שם קמיצה בעלמא, ובזה שפיר י"ל דגם כשנתפרק כבר הלחם שייך שם קמיצה בעלמא על הבזיכין.

וַיִּלֵּךְ דִּתְחִילָה מִנִּיחִין וכו', וּכְדַפְרִישִׁית לְעֵינֵי שְׁהִיָּה גִנְאֵי וכו' - כלומר הלוג ומחצה נתקדש כדי להוציא מחצית השמן מן הביסא שלא יהא גנאי להוציאו בכלי חול. וכן פירש השטמ"ק (אות כ"ו) בתירוצ' שני בשם הר"פ.

אבל בתירוצ' ראשון כתב השטמ"ק בשם הר"ר שמואל, דאף לאותו לוג ומחצה היה מערה ממידה של לוג שהוא היה נמשח [בגלל לוג שמן של מצורע], ומשום דגנאי לערות מקדש לחול אף הלוג ומחצה היה נמשח.

דף ח:

גמ'

וּרְבִי חֲנִינָא אָמַר לֹא זֶה קְדוּשָׁה בְּלֹא זֶה וכו':

[א] מה סברת רבי חנינא:

תוס' לעיל סוף ז. פירשו סברתו דהוא לא יליף מילתא ממילתא, אולם בשטמ"ק שם (אות מ') פירש דבעלמא יליף, אלא דרק הכא לא יליף אפשר משאי אפשר, וכן בשטמ"ק כאן (אות א') הביא ב' הדעות, וע"ע נתיבות הקודש.

[ב] קושיות לרבי חנינא:

בחי' הגרי"ז תמה לר"ח איך מקדש התנור את לחם הפנים (מעילה ט., לקמן עג:) הא הוי בלא לבונה והלחם צריך לבזיכי הלבונה, וכן קשה לקמן נז: איך עישרון מתקדש בלחם הפנים הא ליכא לבונה בהדיה.

וטה"ק הקשה מלקמן דף ק. דסידר הלחם בשבת ובזיכין לאחר השבת פסול, ולכאורה הרי לא קידש השולחן את הלחם לבדו וא"כ הוי כסידר הלחם והבזיכין לאחר השבת דיניחנו לשבת הבאה.

והמקדש דוד (סי' כג. א. ד"ה והנה זה) תירץ דלר' חנינא אין זה קדוש בלא זה ליקרב אבל ליפסל קדוש.

מנחה שקמצה בהיכל כשירה:**כשירה לכתחילה או דיעבד:**

לשון הגמ' משמע דכשירה דיעבד, וכן לקמן בשלמים ששחטן בהיכל, ומשום דלכתחילה איכא לאו להכנס שלא לצורך - עי' עול"ש זבחים סג., ובחזו"א (קמ"א לה. ד.) כתב דיתכן שנכנס דרך משופש או דרך גגין ועליות, עי"ש דמסיק דלצורך אכילה לא חשיב ביאה ריקנית, וראה עוד במנחת חינוך (קפד. ו.) שגם נקט דלצורך אכילה לא חשיב ביאה ריקנית.

אולם המנח"א (עמ' קכ"ג) כתב שהגרי"ז פירש דהא דנקט רש"י שאין הכהנים יכולים לאכול בעזרה מפני רמחים וקשטות, משום שאם אינו פיקוח נפש אסור להכנס לאכול דהוי ביאה ריקנית. וראה עוד בענין זה ביד דוד (כ"ח וזנזמים ד.).

שנקמצה בהיכל כשירה - בתוספתא (קרינות ו. ז. ב.) איתא "מנחות נקמצות בכל מקום בעזרה אפילו בראש של מזבח", ותמה שם החסדי דוד מדוע השמיט הרמב"ם דין זה דאפשר לקמוץ ע"ג המזבח, ועי' בזה מנח"א עמ' ק"ב.

וקמוץ משם ממקום שרגלי הזור עומדות - באיסור כניסת זר להיכל ובשיטות הראשונים בענין - עי' הרחבה במנח"א עמ' קכ"א.

מה לעולה שכן כלי', מחטאת - תמה הצ"ק מאי ס"ד למילף מחטאת, והלא היא גופה ילפה מעולה והוי למד מן הלמד. ועי' מש"כ ח"ג, עול"ש, ויד דוד.

שלמים ששחטן בהיכל כשרים:

האם שלמים שנשחטו בהיכל קודם פתיחת דלתות (זמנים נה): כשרין?
השפ"א נסתפק בזה, והגהות מצפ"א (זמנים סג.) נקט בפשיטות דפסולין, אמנם המנחת חינוך (קמ"א. ה.) נקט דכשרין.

והקשה המקדש דוד (ס' מ. ב.) דלדברי המכשירין אמאי שלמים ששחטן בחוץ קודם פתיחת דלתות היכל פטור (יומא סג.) הא חזו לפנינו לישחט בהיכל, ועי' מנח"א (עמ' קכ"ג) מש"כ בשם הגרי"ז, וכן הובא בקובץ אהלי חיים (עמ' מ"ו) בשם הגרי"ז (מכתבי תלמידים) שהוסיף להקשות דהא איתא לעיל נה: דלול היה אחורי בית הכפורת כדי להכשיר העזרה וכו', א"כ שם היה כשר תמיד לשחוט דהרי הלול לא היה נעול לעולם, וא"כ הא חזו לישחט שם אחורי בית הכפורת, והוכיח הגרי"ז מהרמב"ם דדין דדלתות ההיכל פתוחות הוא דין המתקיים רק ע"י דלתות ההיכל בלבד, ומה דכשר לשחוט בהיכל ואחורי בית הכפורת בגלל הלול הקטן הוא מדין אחר דבעינן פתח אהל מועד. וראה עוד בענין זה בתורת הקודש (ח"א טו. ו.).

ששחטן בהיכל כשרים - בחי' הגרי"ז נסתפק אם קבלה כשרה בהיכל, והמקדש דוד (ס' ז. ג.) פשיטא ליה דקבלה כשרה בהיכל.

מנין שאם הקיפו וכו' שהכהנים נכנסין להיכל ואוכלין בקדשי קדשים:

מאי ס"ד שיפסלו קדשים באכילתן בהיכל. והאם כשר לאוכלן שם אף לכתחילה:
פירש"י "ולא אמרינן דליפסלו קדשים בהך יציאה דיצאו מעזרה להיכל", והקשה בחי' הגרי"ז דהא פסול יוצא מצינו כשנאמר דין מחיצה על החפצא אבל כאן נאמר רק דין על 'מעשה האכילה' שמקיימו בעזרה ולכאורה מה שייך בזה פסול יוצא חוץ למחיצתו, והביא הגרי"ז ראייה מהירושלמי דפסחים לענין קרבן פסח שנאכל בחבורה אחת בבית אחד ואם יצא חוץ לבית פסול משום יוצא, ושם הוא דין אכילה גרידא דאילו הברש דפסח הוא קדשים קלים שמחיצתו בכל ירושלים, וחזינן מהא דשייך דין יוצא אפילו כשיצא חוץ למקום אכילתו. והרחיב בענין זה

בקדשי קדשים. וראה עוד בענין זה במנח"א זבחים ח"ב עמ' ע"ו, ומנח"א כאן עמ' קכ"ה.

נכנסין להיכל ואוכלין בק"ק ושירי מנחות
- לכאורה שירי מנחות בכלל קדשי קדשים [ובזבחים סג. איתא 'קדשי קדשים' בלבד], וצ"ל דהו"ב מצוות עשה מיוחדות, וכן משמע ברמב"ם שחישבן במנין המצות (מנח"א פח-פט) לשני מצות - ח' הגרי"ז.

רש"י

ד"ה שניהם מלאים מולת - ובמנחת נסכים קמשתעי - הרש"ש גורס "מנחת נשיאים" דהא מנחה זו היתה נדבה ולא מנחת נסכים, או דר"ל שהתנדבו אותה כדין מנחת נסכים שכולה כליל ואין טעונה לבונה.

וראה מה שביאר בזה הח"נ, וע"ע יד דוד, וח' מרן רי"ז הלוי עה"ת פר' נשא, ומנח"א עמ' קי"ט.

ד"ה לא נצרכא - וכי היכי דאותו יבש מתקדש מסתברא נמי דמלת יבש נמי בלא שמן מוקדשין - צ"ע מאי ראיא, דהתם עכ"פ היה השמן בכלי ומאי ראיא הוא לסולת בלי שמן בכלי כלל - ע"י טה"ק (על תוס' לעיל ח. ד"ה ולר' מנינא). והצ"ק (על תוד"ה אצל) ביאר דזה כוונת התוס' להקשות על פירש"י.

ד"ה בן בתירא - לאו דוקא נקט אלא סיומא דברייתא היא - ע"י צ"ק ופנים מאירות בזבחים סג. שפירשו באופן אחר.

ד"ה לא נצרכא - בעולה ומנחה נאמר קדשי קדשים - אין ר"ל דבעולה נאמר קדש קדשים דהא בזבחים נג: מבואר שלא כתיב בה, אלא ר"ל דכיון שכולה כליל אין קדש קדשים גדול מזה - ח"נ, וכ"כ בספר ישר וטוב.

דשני דינים בפסול יוצא בח' מרן רי"ז הלוי ריש הל' פסוהמ"ק.

והנה לשון הרמב"ם (מעשה"ק י. ג.) "ואם נאכלו בהיכל נאכלו" ומשמע דיעבד בלבד - ע"ש רדב"ז וע"ש אבן האזל, וע"י מנח"א זבחים (עמ' ע"ה) בכל זה, וע"ע מנח"א כאן (עמ' קכ"ג). אבל הקר"א בזבחים סג. נקט בפשיטות דלדיעבד לא איצטריך קרא אלא להתיר לכתחילה דלא נימא אין אדם אוכל במקום רבו, ודקדק כן מהרמב"ם בפיהמ"ש ותמה על לשון הרמב"ם הנ"ל. וראה עוד נתיבות הקדש בזבחים שם, ומשך חכמה ויקרא (י. יב.) פרשת שמיני עה"פ וידבר משה וכו' בניו הנותרים.

שאם הקיפו עכו"ם את העזרה:

לכאורה כשהקיפו נוכרים את ההיכל יצא לחולין:

הנה פירש"י שהקיפו נוכרים למלחמה, ותמה בתורת הקודש (ח"צ סי' ד') דהלא יש כאן דין דבאו פריצים וחיללוה דיצא המקדש לחולין ואי אפשר כלל לאכול קדשים, וביותר שהרי נפסלו ביוצא - ע"ש שדן אם בביאת הפריצים לעזרה פקעה הקדושה מכל הבית או רק מן המקום שנכנסו ולכן אפשר ליכנס להיכל לאכול, ועוד דן לישב דמיירי דהקיפו ורצו לקחת רק כלי המקדש ולכן לא נפקעה קדושת הבית, ועוד מישב לגירסת הספרי "שהקיפו העזרה" [וכעין גירסא דהכא, ודלא כגירסת הגמ' בזבחים סג. "כל העזרה"] די"ל דכל זמן שמצפים לכובשה בחזרה אין עלה עדיין שם כיבוש.

שהכהנים נכנסין להיכל ואוכלין בקדשי קדשים:

בענין אכילת קדשים קלים בהיכל: ברדב"ז (מעשה"ק יא. ז.) כתב בזה שני פירושים: או שאכילת קדשים קלים בהיכל אסורה אפילו בשעת הדחק, או שמותרת אלא שאין בזה קיום דין כפרה לבעלים כמו

תוס'

ביסא - העול"ש כתב דדברי תוס' חסרים ביאור, וכאן צריך לגרוס מאי דקתני לקמן בתירוץ השני "ומדמקדשין מזרק וקערה" וכו' עד "עוד יש לפרש", ואין זה מקומו שם.

ועל חנם הוצרך רבי שמואל לדייק זה - פי' דהא כבר מקרא יליף - צ"ק. ויש לתרץ דעת רבי' שמואל, דמן המקרא לבדו אינו הכרח גמור די"ל דקרא אתי למימר רק כיצד הביאו ולא למידק דהמזרקות קידשו לסולת, ויתכן אף שהמזרקות והקערות עדיין לא נמשחו ולא נתקדשו, אלא דדייק לשון המשנה הביאו לשמואל לדקדק שמקור דין זה הוא מקרא.

ושו"ר שבספר ישר וטוב מפרש באופן אחר כוונת ה"ר שמואל וקושית התוס' עליו, עי"ש.

והא דלא ילפי' מינה מדות משום דלא נראו מעולם וכו' - פי' מדוע מהאי קרא לא נילף דאף מדות הלח יקדשו את היבש ולא רק מזרקות, ומשני דמזרקות מצינו דנראו ליבש בהקרכת הנשיאים אבל מדות לא נראו מעולם - עי' צ"ק. [וצ"ב למה לא פירש בפשיטות דתוס' מקשים דניילף נמי שמידות היבש יקדשו את הלח].

ועוד יש לפרש דדייק הש"ס וכו' - נראה שגם פירוש זה הוא על דרך פירושו של ה"ר שמואל דילפינן מכ"ש ממזרקות שמקדשין את שאינו ראוי להם, אלא שמוסיף דמצינו במזרק שמקדש אפילו יבש גמור כגון מנחת חוטא, ולפי"ז נראה דשפיר יש לגרוס כאן ומדמקדשין וכו' ואין צריך להגהת העול"ש שהעתיק משפט זה לתירוץ דלעיל. וראה עוד בספר ישר וטוב שביאר החילוק שבין התירוצים.

ותירוצים נוספים על קושית תוס' ראה בשטמ"ק אות ל'.

ד"ה בלי הלח - מה שדקדק התנא דקרי לשל לח בלי ולשל יבש מדות משום וכו' - עי' פירוש ר"ת בתוס' זבחים פח. ד"ה מדות, וע"ע פירוש הרש"ש בזבחים שם, ופירוש ראמ"ה שם (על המשנה).

שיהא גדוש תילתא בדרך כל שאר מדות - כדאיתא בשבת לה. ובעירובין יד: דהאי גודשא תילתא - צ"ק. וע"ע שם שרוצה לומר דכאן מקומם של דברי תוס' בדיבור דלעיל "ואפילו עישרון גדוש אפשר דמקדש" וכו' עד "אבל גדוש זה שהוא מדתו של כלי מקדש".

ובפ' המזבח מקדש פי' הקונטרס וכו' אבל ליבש לא היו מיוחדין אלא שתי מדות וכו' - בתוס' זבחים פח. (ד"ה מדות) דחו זאת.

ד"ה אבל מזרקות - פי' בקונטרס וכו' וזהו תימה וכו' ומנא ליה דמנחה קדושה בלא שמן - ברש"י משמע דסמך התרצן על לבסוף דמסיק לא נצרכה אלא ליבש שבה כדאיתא ברש"י ד"ה לא נצרכה, וכן פירש שם הגהות מליו"ט. וביאר הצ"ק דכוונת תוס' להקשות דאכתי מנ"ל למילף דמנחה קדושה בלא שמן כלל, דהתם הגם דאיכא קרטין שלא נבללו מיהו יש עמם שמן בביסא. ועי' טה"ק (כאן, ועל תוס' לעיל ח. ד"ה ולר' חנינא) שביאר סברות רש"י ותוס' לשיטתם.

ונראה שיתכן לישב פירש"י על הדרך שכתב בשטמ"ק (אות ל') בפירושו הראשון. ועוד בביאור פירש"י - עי' בחזו"א (ק' כא. ו.), ובנתיבות הקודש (ד"ה אצל מזרקות), ובספר ישר וטוב.

ופירש ר' שמואל וכו' כמו מנחה הואיל וראויה להתקדש בכלי אחר דהיינו

גמ'

דף ט.

ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו - הקרא ועול"ש (סוף ד"ה נגמלא) תמהו דהא כבר ממעטינן בזבחים פב: דדם שנכנס לפנים נפסל ולא בשר, וכע"ז הקשה הרש"ש בזבחים פב:, ועי"ש תירוצ המצפ"א.

בקדש הקדשים תאכלנו:

האם בשעת הצורך מותר לאכול בקדש הקדשים:

הרמב"ן עה"ת על פסוק זה "בקדש הקדשים תאכלנו" כתב דה"ה אם הקיפו נוכרים ההיכל נכנסים ואוכלים בקדש הקדשים, ועי' מנחת חינוך (קפד. ו.), וע"ע בזבחים סג. בהערה קיז-קיח לכנסת הראשונים דמייתי ראייה לרמב"ן.

אולם האבן עזרא על פסוק זה מבאר ד'קדש הקדשים' כאן מכין לאהל מועד גרידא, ונקרא 'קדש הקדשים' כנגד חצר המשכן שהיא קדש גרידא, וכן מבואר בקרית ספר (פי"א ממעשה"ק), וכן הרא"ם פליג על הרמב"ן דדוקא להיכל שיש רשות לכהנים להכנס לצורך, אבל לקדש הקדשים שהוא לאו שיש בו מיתה בידי שמים אין עשה דאכילת קדשים דוחה לאו שיש בו מיתה בידי שמים.

וראה בענין זה ביד דוד, ובחזון יחזקאל (מוספתא יומא ג. יא. ד"ה ומתפלל), ובספר רינת יצחק (תניינא צמדנר יח. י.).

בקדש הקדשים תאכלנו - עי' במנח"א זבחים (מ"ג עמ' ע"ו), ובמנח"א כאן (עמ' קכ"ג) בשם הגרי"ז, דמפירש"י כאן מתבאר דהא שההיכל הוא מקום אכילה ידעינן מסברא דלא יהא טפל חמור מן העיקר, אלא דס"ד דאסור לאכול בהיכל משום שאין אדם אוכל במקום רבו קמ"ל הפסוק להתיר באכילה, אבל מדברי הרמב"ם (מעשה"ק י. ג.) מבואר דהגזיה"כ הוא דנחשב

ההיכל למקום אכילה - עי"ש בענין זה.

איתמר בל"ה חוץ לחומת עזרה ר' יוחנן אמר פסול:

א] לדעת ר"י דבליילה בחוץ פסולה האם גם הבולל צריך להיות בפנים?

החזו"א במכתב (הנדפס כאן נחזו"א הנלקט סדר הדף) מסיק אכן דגם הבולל צריך להיות בפנים.

אמנם יעוי' במנח"א (עמ' קכ"ט) שדן להכשיר אם היה הבולל בחוץ, והוכיח כן גם מדברי הקרית ספר (פי"א מפסוקה"ק) שהדין הוא דהבליילה צריכה פנים אבל אינה דין עבודה שגם העובד צריך להיות בפנים. וראה בהערה ק"ט לכנסת הראשונים שכתב לא כן.

ב] לענין יציקת שמן בחוץ:

הזבח תודה (ד"ה כיון) נסתפק בזה, דאפשר דאין פסול בחוץ לפי דלא חשיבא מעשה, וכן בשפ"א (ריש ט.) מסתפק בזה לדינא.

ר"ל אמר כשירה:

א] לקמן דף צו. איתא במתני' דכל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים, ופירש"י לישא ועריכה הכל בכלי שרת בפנים, וכתב טה"ק דצ"ל דסבר ר"ל דמתני' לקמן לכתחילה איתמר, ועי"ש שהוסיף דלפי"ז לר"ל נמי בעינן כהונה לכתחילה דהא בהא תליא. וע"ע חזו"א (כה. יא.).

ב] לדעת ר"ל דבליילה בחוץ כשירה צ"ע למאי אצטריך במתני' זבחים קיב: לפטור הבולל בחוץ - עי' מקדש דוד סי' כז. ט. (סוף ד"ה וזהעללה), ומנח"א בזבחים ח"ג עמ' ר"ה, וכאן עמ' קכ"ט.

ור"י אמר פסול חוץ דעשייתה בכלי הוא וכו':

האם הבליילה צריכה להיות בכלי שרת? תוס' בחולין לו. (ד"ה לריד) כתבו דמוסגיא

דהכא מבואר דהבליה צריכה להיות בכלי שרת.

והנה הרמב"ם (מעשה"ק יג. ה.) כתב "ובולל הסולת בו ואח"כ נותנה בכלי שרת", משמע דהבליה עצמה לא היתה בכלי שרת, ותמה הכס"מ מסוגיין דאיתא דעשייתה בכלי.

אמנם ע"י גירסת השטמ"ק (אות ז') "כיון דקדושת כלי היא", ואפשר דר"ל דנתקדשה קודם בכלי אבל עשיית הבילה עצמה אין צריך כלי שרת. ושור"ר שכן כתבו הטה"ק, יד דוד, וחי' הגרי"ז.

והלח"מ שם (נסוף דנריו) תירץ שהרמב"ם מפרש דאין כוונת הגמ' שצריך עשיה בכלי שרת, אלא ר"ל עשייתה בכלי דוקא לאפוקי ע"ג טבלא, עיי"ש דלפ"ז מיושב קושית תוס' שדן אמאי לא נפסל ביוצא, אבל לדברי הרמב"ם לא נתקדש כלל בכלי שרת.

והנה כל אלו המפרשים למדו בדעת הרמב"ם כפשוטו דבליה אין צריך כלי שרת, אבל הרדב"ז שם מסיק דנראה שאף הרמב"ם מודה דבליה בעי כלי שרת ולא בא לשון הרמב"ם בדקדוק. וגם החזו"א (כפ. ג.) נקט בדעת הרמב"ם שמודה שצריך כלי שרת בבליה, אלא דר"ל דהבילה עושה בביסא ואח"כ מכניס לכלי שרת אחר שעושה בו הגשה, וכעיי"ז נראה דעת החזון יחזקאל (מוספתא א. י.).

וראה עוד במשל"מ (מעשה"ק שס סוף ה"ה) שהביא ראיות רבות דבעינן בליה בכלי שרת, וע"ע בח"נ בסוגיין שהאריך בזה, ובברה"ז, ומקדש דוד (סי' ג' סוף"ק ז'), ומנח"א עמ' קכ"ז.

והנה לדעת התוס' בחולין וכן למפרשים ברמב"ם שצריך לבליה כלי שרת, צ"ע דעת ר"ל שהכשיר בילה בחוץ והרי אין כלי שרת בחוץ ואיך יוכשר הבליה, והחזו"א (כפ. יא.) כתב לחדש דאף ר"ל מודה דבחוץ אין קיום דין בליה, אלא הא דמכשיר לפי שלא גרע מלא כלל כלל דכיון דלא בעי כהונה לא הוי

עבודה לפסול. וע"ע מנח"א (עמ' קכ"ח) מש"כ לישב בשם הגרי"ד.

איתמר מנחה שחסרה קודם קמיצה - פסול מנחה שחסרה ילפינן לקמן ע"ב מקרא ד'מן המנחה' פרט לשחסרה, וצ"ע אמאי צריך קרא הא יש דין של שיעור מנחה עישרון ואין כאן שיעור, וראה במנח"א (עמ' קל"א) שמבאר בשם הגרי"ז שמן המקרא נתחדש דין 'פסול' של מנחה שחסרה, ויתכן דנפק"מ דאילו רק הוי מנחה שחסר שיעורה אכתי בעי עיבור צורה אבל השתא שנתחדש דהוא פסול הגוף אין צריך עיבור צורה.

ר"י אמר וכו' קמיצה קבעה לה ר"ל אמר וכו' קדושת כלי קבעה - אין סתירה בין סברות ר"י ור"ל כאן לסברותיהם לעיל גבי בליה בחוץ, דלר' יוחנן י"ל דאין קדושת הכלי קובעת הכא להקרא שם מנחה אבל מ"מ הסולת נתקדשה בביסא ונפסלת בחוץ, וכן ר"ל אע"ג דסבר קדושת כלי קובעת שם המנחה מ"מ מדגלי קרא דבילה כשירה בור ה"ה דכשירה בחוץ - ח"נ, יד דוד.

ר' יוחנן אמר יביא מתוך ביתו וימלאנה: בדברי הגרי"ז והחזו"א דיכול למלאות אף לאחר בליה:

ע"י חי' הגרי"ז דמפשטות דברי ר"י משמע דיכול להביא ולמלאות אף לאחר הבליה, וצ"ע איך יוכל למדוד ולשער חיסרון הסולת והשמן.

והחזו"א (כא. טו.) גם נקט דה"ה לאחר בילה נמי יחזור וימלא ויבלול מה שהביא, והוסיף דלא חשיב שקיים כבר מצות בליה דבילה אריכתא היא, ועיי"ש שמבאר איך אפשר לשער אחר הבילה כמה נחסר.

והנה מה דנקט החזו"א דיתחזור ויבלול - ראה במנח"א (עמ' קל"ד) דהגרי"ד הקשה על זה מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש דמשמע שהבליה צריכה להיות בבית אחת, והוא מפרש שאין

צריך לחזור ולבלול מה שמוסיף אלא כיון שנתקיים כבר במנחה זו בלילה סגי בכך.

איתיביה ר"י לרשב"ל חסר הלוג וכו' תיובתא:

למסקנת הסוגיא כר' יוחנן דקמיצה קבעה, יש לעיין במנחות כהנים שהן כליל ואין בהן קמיצה האם מודה בהן ר"י דקידוש הכלי קובע?

יסוד הספק הוא לפי מש"כ התוס' כאן (סוף ד"ה ר"ט לק"ט) וכן בזבחים כ: דמנחות כליל נפסלות ביוצא כבר מקידוש הכלי, וביאר הגרי"ז דבכל המנחות סברי תוס' דלא סגי בקדושת הגוף של הכלי ליפסל ביוצא אלא דוקא לאחר קמיצה דאיכא כבר קדושת קרבן, ובמנחות כליל יש בהן קדושת קרבן כבר משעת קידוש הכלי, וא"כ יש להסתפק האם בהן מודה ר"י דקידוש הכלי קבע.

ועי' במנח"א (עמ' קל"ז) דהחזו"א (כא. טו.) נסתפק בזה ונוטה דעתו דלא מהני קדושת כלי, וכן דעת הגרי"ז דיכול לשוב ולמלאותן, וע"ע שם.

חסר הלוג אם עד שלא יצק ימלאנו - מבואר כאן במשנה דעת רבנן דלוג שנחסר לאחר יציקה לא ימלאנו [ור"ש פליג - עי' תוס'], והקשה השפ"א מאי שנא דמנחה שחסרה לאחר קמיצה קי"ל לקמן כר' יוחנן דאף שהשירים פסולין מ"מ מקטיר הקומץ עליהן, וה"נ לא יפסל הלוג לענין שיוכל להזות, ועי' מה שתירץ בזה המנח"א עמ' קל"ד.

שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה ר' יוחנן אמר מקטיר קומץ ע"היה - האם כשר להקטיר הקומץ גם כשחסרו השירים בין הקמיצה לקידוש בכלי, דכה"ג אמרינן בזבחים כה: דצורם אוזן הפר בין שחיטה לקבלה פסול:

דעת טה"ק דאף במנחות פסול כה"ג, אבל הקה"י (סי' ו') מחלק - שפסול זה נאמר דוקא

בזבחים דבעינן "דם מהפר יקבלנו" ולא במנחות שהקבלה והקידוש כלי בא מידו לכלי, [ועי' בדברינו על תוס' ט: ד"ה אותן], וכ"כ לחלק בין זבחים למנחות באחיזור ח"ב סי' מא. יב. וח"ג סי' ל. ח., ובמנח"א זבחים ח"ב עמ' י"ד. [והשפ"א בזבחים כה: נסתפק בזה].

וריש לקיש אמר אין מקטיר קומץ ע"היה:

קושיא ממשנה לקמן כג.

משמעות הסוגיא דלר"ל אפילו הקטיר דיעבד פסולה, והקשה הרש"ש ממתני' לקמן כג. דקתני נתערב קומצה בשיריה אם הקטיר עלתה לבעלים, והרי אי אפשר שלא ישרף כל שהוא מן השירים קודם שתשלוט האור ברובו והוה שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה דפסול לר"ל אף דיעבד.

ועי' מש"כ לישב העול"ש, וראה עוד בחזו"א (כג. ז.), ובקה"י (סי' ה'), ובספר ישר וטוב, ובמנח"א (עמ' קל"ט) שכתב לישב בשני אופנים, וע"ע בשטמ"ק החדש לקמן דף כ"ג בהערה 47.

ומאן דמכשר ע"כ לא אמר ר' יהושע וכו' אבל היכא דאשתייר אפילו ר"י מודה - אף דגם לר' יוחנן מסקינן לקמן דהשירים פסולין ואסורין לאכילה, מ"מ יש לחלק דלא דמי לנטמאה המנחה אלא חשיב כנשתייר - עי' תוס' ריש ע"ב.

ר' יהושע אומר כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהם כזית בשר וכו' זורק הדם:

חקירה בגדר דינו:

יש לחקור בעיקר דינא דר' יהושע, האם הוא דין על הזריקה שצריך שתתיר ואם אין כזית בשר אינה מתרת [וכ"ה משמעות דברי רש"י כאן ד"ה כחצי], או שהוא דין בעיקר הקרבת הקרבן דצריך שיקריב בשר ודם - עי' מנח"א זבחים (מ"ג עמ' קל"ח) בשם הגרי"ז.

הקרבן פוסלת בחוץ ולא סמיכה בעלמא
שהיא מעשה חיצוני.

אמנם המנח"א (עמ' קכ"ו) כתב שהגרי"ז בשם
אחיו הגר"מ (ע"י ח"י הגר"ז ד"ה גמ' איתמר)
ביאר טעם אחר: דהרי איתא לקמן יח:
דהמנחה צריכה להיות ראויה לבילה, וא"כ
מנחה שנבללה שלא כדין כיון שהיא כבר
בלולה אי אפשר תו לשוב ולבוללה כדין,
ולכך היא פסולה דנמצא דאין המנחה ראויה
לבילה.

וכסברת הגר"מ כ"כ באבן האזל סוף פ"ב
ממעשה"ק, וחזון יחזקאל פ"ק דמנחות,
אמנם הגרי"ז השיג על סברתו דאפשר דכל
דין ראוי לבילה הוא בשיעור העשרונים
דהמנחה ולא בשאר מילי, ועוד דמלשון
התוס' אין משמע כן. וע"י מנח"א הנ"ל, וע"ע
הערה ק"י לכנסת הראשונים.

ולא דמי לזהויה דזבחים וכו' מוצה דמה
בכל מקום במזבח כשרה שאם היויה
ולא מוצה כשרה - ע"י בדברינו לעיל ג.
בגמ' ד"ה דאמר מר. וע"ע תמיהת ח"י הגרי"ז
כאן וביאורו בתירוצ' תוס', ודבריו מכוונים
לשיטתו לעיל ג. דאין קיום דין מיצוי בכל
מקום במזבח אלא רק שאינו פוסל בלבד.

דהתם בפנים והכא בחוץ - מבואר יותר
בשטמ"ק אות י"ח, וע"י טה"ק מה
שהקשה על זה.

ד"ה ריש לקיש - הכא משמע דאע"ג
דקדושה היא לא מיפסלא ביוצא
וכו' - תוס' האריכו בראיות וקושיות נגד
שיטת רש"י דכבר מקידוש כלי נפסל ביוצא,
וע"י לח"מ (מעשה"ק פ"ג סוף ה"ה) שביאר
דלהרמב"ם היה קשה כל הני קושיות ולכן
דעתו שאין הבלילה נעשית כלל בכלי שרת
[ע"י בדברינו בגמ' ד"ה ור"י אמר].

והנה ראיית התוס' מסוגיין צ"ב, דדילמא
מיירי שלא היתה המנחה מעולם בפנים ולא
נתקדשה כלל דהא קי"ל דכלי שרת אין

כחצי זית בשר כחצי זית חלב אינו זורק
את הדם - לכאורה אפילו נשתייר
חצי זית אמאי לא ליהוי הדם מתיר לחצי
שיעור לר' יוחנן דס"ל דהוי דאורייתא (יומא
עד.) - ע"י משמר הלוי (זמרים ס' קנ"ה).

רש"י

ד"ה קמיצה קבעה - דכל כמה דלא קמייץ
לא מיקריא מנחה וכו' - בחי' הגרי"ז
(ד"ה גממלא איתמר) תמה דבתחילה פירש"י
דלא קרי 'מנחה' קודם קמיצה ולכן לא פסלה
בה חיסרון, ובסוף הדיבור משמע דמשום
שעדיין לא נקבעו בקדושת הכלי ואין זקוקין
זל"ז לכן יכול להביא מביתו ולמלאות,
ועי"ש מש"כ בזה הגרי"ז בסוף ט.

תוס'

ד"ה רבי יוחנן - אע"ג דלא בלל כשרה
[הוא מתני' לקמן יח.] בלל חוץ
לחומת העזרה גרע:

כע"ז כתבו גם תוס' לקמן סוף דף יח: וע"ע
תוס' יומא מח. ד"ה גורעין, וראה עוד מש"כ
השפ"א לישיב קושיא זו, וע"ע מש"כ לישיב
החזון יחזקאל (תוספמא א. ג.) עפ"י דקדוק
לשון הרמב"ם.

ביאור סברת תוס' דבלל חוץ לחומה גרע
מלא בלל כלל:

כתב החזו"א (כס. יג.) דאמנם הכשריה התורה
מנחה שאינה בלולה, אבל כשבללה חוץ
לחומת העזרה הא קמן דמנחה בלולה
ומקולקלת היא ואי אפשר שתהא מרוצה לפני
הקב"ה.

ויש לעיין לפי"ז, דהנה לדעת חכמים סמיכה
פסולה בנשים, ואפ"ה כתבו תוס' בקידושין
לו. (ד"ה הקצלות) דאם נעשית הסמיכה בנשים
לא מיפסל הקרבן דסמיכה לא מעכבת, וצ"ע
מ"ש מבלילה דהכא, וצ"ל כמש"כ תוס'
עצמן בסוף דבריהם לחלק בין בפנים ובחוץ,
ועוד י"ל דדוקא בילה שהיא מעשה בגוף

מטעם אורחא דמילתא אלא הלכה היא דבעי פנים, וגם לא מטעם פסול יוצא. וע"ע שם.

ומה שפי' רבינו שלמה וכו' אין הטעם תלוי בכך דהא קאמר התם כיון דפריש אסוחי מסח דעתיה - השטמ"ק בהשמות דחה טעם זה, ופירש דלעולם מיבעיא התם לפסול משום יוצא, דדוקא מים שבכור שלא נגמרה עבודתן אין הכיור מקדשן ליפסל ביציאה, אבל המים שעל הידים שכבר נגמרה עבודתן בקידוש הידים מיבעיא התם שיפסלו ביוצא.

כשרות בעזרה וכשרות אבי פאני וכו' משום דדבר מכווער הוא וכו' - עי' עול"ש שהקשה למאי נצרך טעם זה.

מנחת כהנים וחביתו כה"ג דלית בה קמיצה אימתי מיפסל ביוצא, ושמא באותם מועיל קידוש כלי - בתוס' זבחים דף כ: סיימו: "ומהאי טעמא יתכן נמי פירוש הקונטרס", כלומר שרש"י מיירי רק במנחות שהן כליל ואין בהם קמיצה. וראה עוד מש"כ ח"י הגרי"ז בזבחים כ: לישב הרש"י מקושיות תוס'. וע"ע מש"כ לישב המנח"א כאן עמ' קכ"ט.

כדאמרי' שאין להם מתירין משיקדש בכלי - עי' ח"י הגרי"ז בביאור הדמיון להתם, ובגדר הדבר דבאין להם מתירין נפסל ביוצא משקידש דכלי.

ד"ה מקמיצה ואילך - הגשה ותנופה נמי בעו כהונה - עי' בדברינו על תוס' לעיל ריש ב.

שאין זר קרב אצל המזבח - דין זה מצינו גם לקמן כ., יומא מה., זבחים סה.

וע"ע דבכל מקומות הנ"ל מיירי דעולה ממש על המזבח אבל הכא אינו אלא הגשה בעלמא לקרן המזבח, ובפרט צ"ע דתנופה לא שייכא למזבח, ועוד צ"ע דבתנופה והגשה איכא

מקדשים אלא בפנים והלכך אינה נפסלת ביוצא, ועי' בזה בדבר אברהם (מ"ג ס"ו א. לז.) שהביא מעמודי אור (ס"ו קי"ו) שתירץ דהא דכלי שרת אין מקדשין אלא בפנים דוקא הוא כשצריכין להתקדש בפנים בדוקא ולא באלו שאין צריך פנים כבליילה דהכא לר"ל. והדבר אברהם דן בזה ומסיק דתוס' סברי דכל שזקוק לכלי שרת צריך הוא להתקדש על ידו, וכיון שאין כלי שרת מקדשין בחוץ ע"כ מיירי שקידש תחילה בפנים והוציאה לחוץ ובללה שם. וראה עוד בחזון יחזקאל (מוספתא א. ג.) שדחה ראיית תוס' מסוגיין.

וכ"מ בפרק התכילת וכו' כרבי ס"ל דאמר שחיטה מקדשא ואיפסילא ביוצא - פי' דמוכח מכאן דדוקא שחיטת הזבח קידשה שתי הלחם ליפסל ביוצא אבל לא קדושת הכלי שלהן.

דאע"ג דאית ליה תנור מקדש בפרק ריש"ש - עי' קושית ח"י הגרי"ז.

דהא נמכים הבאין עם הזבח לא מיפסלו בלינה אלא בשחיטת זבח - דברי התוס' כאן סותרים לדבריהם לקמן טו: (ד"ה אפשר) ולקמן עט. (ד"ה אין) שכתבו דלא קאי התם לענין לינה אלא לענין לשנותן לזבח אחר - עי' עול"ש, וע"ע קושית ח"י הגרי"ז, וראה עוד שהרחבנו בזה לקמן עט: בגמ' ד"ה אמר זעירי.

ויש עוד ראיה וכו' הוכשרו ליפסל בטבוי' ובמחוס"כ ובלינה אבל יוצא לא קתני - עי' ח"י הגרי"ז בזבחים כ: שביאר מאי שנא פסול יוצא משאר הפסולין. וע"ע קושית המקדש דוד (ס"ו ג' רש"י ס"ק ז').

והא דאמר בפרק כל שעה וכו' אורחא דמילתא נקט שדרך לעשותה במקום זריזין - בחי' הגרי"ז תמה דהלא בתוספתא איתא להאי דינא דלישתן בפנים, וא"כ אין זה

ק"ט לכנסת הראשונים, ובהערה 108 לשטמ"ק החדש.

אי נמי שכן מיני דמים - כדפירש"י לעיל ח: דעיקר כפרה בדם הוא.

וכתב הקר"א דהו"מ נמי לשנויי דטעם שחיטה בחוץ דפסולה משום יוצא דלאחר שחיטה, וכן בקדשים קלים איכא יוצא על היותרת ושתי הכליות כדאיתא בזבחים דף כו.

ד"ה חסר הלוג - משנה היא וכו' ותימה שלא היה יודע רשב"ל - בהרבה מקומות תמהו תוס' כע"ז - ע"י מה שציין מסהש"ס על תוס' בפסחים צז: ד"ה אלא לאו, וע"י מש"כ תוס' שבת מג: בסוף ד"ה דכ"ע, וע"ע הגהות מליו"ט כאן, וראה עוד מש"כ לתרץ השפ"א.

ד"ה עד שלא יצק - וי"ל דההיא כר"ש וכו' ומייתי לה במסכת יומא - כתב הרש"ש דלא נמצא שם, וע"י בספר ישר וטוב.

ואע"פ שכבר נתן קודם מתן דם הואיל דבפסול נעשית לא שמה מתנה - צ"ל דסברא זו נכונה דוקא בפסול כזה שנתן השמן קודם הדם דהוי מחוסר זמן אבל בפסול בעלמא לא, דאל"כ איך פסל ת"ק קמיצה ע"י פסול (מתני' לעיל ו). ואמאי לא יחזור וימלאנה ויקמוץ בכשרות - קר"א.

ומהאי טעם אתיא נמי כת"ק דיציקה הנעשית בפסול לא שמה יציקה - העול"ש הקשה דדבריהם מגומגמים, וכי מעיקרא שכתבו דאתיא כר"ש סברי דיציקה בפסול שמה יציקה, ומאי שנא יציקה מנתינה - ע"ש שביאר דבתחילה קאי תוס' על סיפא דהברייתא התם דהקדים מתן בהונות למתן ז' דהיציקה נעשית בכשרות שהרי יכול הוא ליתן בכשרות ולכך פירשו תוס' דקאי כר"ש, ולבסוף כתבו דרישא דברייתא א"ש אף כת"ק

קראי מפורשים דבעינן כהן [ע"י סוטה יד:]: ומה נצרכו תוס' לסברא. וראה בספר ישר וטוב שכתב להגיה "הגשה ותנופה בעו כהונה כדכתיבי קראי, ומליחה משום שאין זר קרב אצל המזבח". אכן צ"ע דהקריית ספר (פי"א מפסוקה"ק) נמי כתב האי טעמא דתנופה והגשה כהונה בעו משום דאין זר קרב לגבי המזבח, וצ"ב.

והנה דבר חדש מצינו ברש"י סוטה יט. (ד"ה היה נוטל) וז"ל "דאין מצות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך והגשה נמי תחילת קמיצה היא שאין זר קרב למזבח", ומבואר מדבריו דציווי התורה דהכהן יגיש משום שהגשה היא תחילת הקמיצה, אכן דבר זה צ"ב. וראה בזה בכנסת הראשונים לקמן יט: בהערה כו-לב, ובדף ס' בהערה קי"ט. וראה עוד בשיעורי הגרי"מ פיינשטיין סוטה (אות מ"ד).

ד"ה ומדכהונה - וי"ל דשאני התם משום קבלה - דברי התוס' צ"ב טובא:

השטמ"ק (אות כ"ט) הקשה דאין לומר דבעינן בשעת שחיטה שיהא בן הבקר בפנים משום קבלת הדם, דהלא אף אם כולה בחוץ וצוארה בפנים פסולה (כלאיתא צזמים קו: ז"ל, וצטמ"ק נפל ט"ס) אף שהדם מתקבל בפנים. וע"י תירוצן לזה בספר ישר וטוב.

והצ"ק הקשה דאליבא דשמעון התמני (וצמים לז:): דאף השוחט צריך להיות בפנים הדרא קושיא דהלא משום קבלה רק בן הבקר צריך להיות בפנים. [בדעת שמעון התמני האם ס"ל דשחיטה עבודה היא - ע"י בדברינו על תוס' לעיל ה. בסוף ד"ה שחיטה (א)]. והח"נ תירץ דלדעת שמעון התמני באמת הוצרכו תוס' לתירוצם השני. וע"ע יד דוד.

והח"נ הקשה דאין יתכן דמשום קבלת הדם פסולה שחיטה בחוץ, הלא קי"ל דהשוחט בחוץ חייב כרת והמקבל בחוץ פטור, ע"ש שתירץ זאת בשני אופנים. וראה עוד הערה

ללמוד מנחות מזבחים ואין צריך לדרשא מיוחדת, וממילא מנחות זבחים דאין לפסול אא"כ לא נשתייר מן המנחה.
וע"ע מש"כ לבאר המחלוקת בחי' הגרי"ז (ט). ד"ה גמרא אליבא.

ב] התנאים שנחלקו גבי זבחים אם אין בשר אין דם, האם נחלקו גם במפורש גבי מנחות:

דעת העול"ש דמאי דאיתא לקמן במתני' כו. "כמדת ר"א כשירה" הוא לישנא בעלמא, ובאמת בהדיא נחלקו ר' יהושע ור"א אף במנחות [וכן משמע בפסחים עח.], דאי נימא שהתנא דייק ממחלוקתם בזבחים מנ"ל הא, דילמא ר"א מודה במנחות שפסול דהא איכא קרא מיוחד לפסול.

אולם דעת הקר"א דלא פליגי ר"א ור"י בהדיא במנחות, והוא מפרש (ט). ד"ה גמרא מאן דמקרא ד'מן המנחה' ילפינן דכמו שבזבחים בעינן שיור כזית הכא במנחה השיור הוא כל העישרון דהמנחה, וממילא נמצא דלר"א שבזבחים לא מצריך כלל שיור בשר ממילא אף במנחה אין פוסל חיסרון את ההקטרה, אבל לר' יהושע נמצא דשיעור חיסרון הפוסל במנחה הוא אם חסר מעט מן העישרון, ובהא גופה נחלקו ר"י ור"ל אליבא דר' יהושע האם כל חיסרון פוסל במנחה או דוקא לא נשתייר מידי.

וע"ע בחי' הגרי"ז (סוף ט). שגם מבאר שפלוגתת ר"א ור"י במנחות היא מכח מחלוקתם בזבחים, וע"ע חזו"א (כז. יח.), ומנח"א עמ' קל"ו.

איתביה ר"י לר"ל עד שלא פרקה וכו' - עי' שטמ"ק (א"ת ד') שדן מאי קושיא דילמא ר"ל לא יליף מילתא ממילתא דהיינו מנחה מבזיכין. וע"ע מה שהקשה השפ"א.

אי ר' אליעזר מאי איריא נפרס אפי' שרוף ואבוד גמי - לכאורה איצטריך

שהרי ברישא אף היציקה נעשית בפסול. וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (מ"ז ס' ל"ו). והנה לפי"ז תמוה טובא שיטת הרמב"ם דפסק (הל' ממוס"כ ה. ו.) שאם הקדים מתן בהונות למתן ז' דימלא הלוג ויחזור ויתן על הבהונות לאחר מתן ז', והרי הרמב"ם שם הלכה ה' פסק דיציקה קבעה כרבנן, וא"כ איך יחזור וימלאנו כיון שהיציקה שנעשית בכשרות קבעה והוי נחסר.

ועי' מש"כ לבאר בזה האור שמח שם, חי' הגרי"ז (לעיל ה.), חזו"א (נגעים יז. יג.), ומנח"א (עמ' נ"ה ועמ' קל"ה).

ד"ה מאן דפסיל - הא דא"ר יוסי וכו' כי היכי דפליגי ר"א ור"י בזבחים הכי פליגי במנחות לאו דוקא לרשב"ל - כלומר בשלמא לר' יוחנן הוי ממש אותה פלוגתא, דהיכא דנשתייר לא פליגי דזורק ומקטיר כי פליגי בשלא נשתייר, אבל לר"ל לא הוי ממש אותה פלוגתא, דבזבחים פליגי אם לא נשתייר ובמנחות אפילו בשחסר מן המנחה ונשתייר - ח"נ.

והצ"ק מפרש בע"א ודבריו צ"ב, וכתב היד דוד דבלי ספק יש בו טעות הדפוס.

דף ט:

גמ'

ומאן דפסיל שאני הכא דאמר קרא וכו' עד דאיתא לכולה מנחה לא יקטיר:

א] ביאור מחלוקת ר' יוחנן ור"ל [עפ"י דברי השטמ"ק בהשטמות]:

ר"ל סבר דבשלמא בזבחים דרש ר' יהושע דאם אין בשר אין דם, אבל במנחות מאי קרא איכא דאין למילף מנחות מזבחים, וע"כ דיש לדרוש במנחות מקרא ד'מן המנחה' וממילא משמעות הפסוק במנחות דאין לחלק ואפילו נשתייר מן המנחה פסולה ודלא כמשמעות הפסוק בזבחים.

אבל ר' יוחנן סבר דבגילוי מילתא בעלמא יש

נפרס משום רישא דאשמעינן דאפילו נפרס פסול ואין מקטירין עליו - עי' המיוחס לרשב"א, וצ"ק.

אישתיק - כתבו תוס' לקמן ריש כג: דר"ל חזר בו לגבי ר' יוחנן, וביאר שם הצ"ק דראיתו מדקתני הכא דאישתיק, אולם ראה בחזו"א (כז. יח.) דמפרש דאפשר שר"ל לא הדר ביה.

ליומא ליה ציבור שאני הואיל ואישתרי טומאה לגבייהו אישתרי נמי חסירות - צ"ע א"כ רישא דעד שלא פרקה פסול ואין מקטירין עליו הבזיכין אמאי הא אישתרי חיסרון בציבור, ושמא י"ל דקודם שפרקה דלא התחיל לעשות בה שום עבודה אכתי לא איקרי קרבן ציבור - המיוחס לרשב"א.

ובחי' הגרי"ז תירץ דקודם שפרקה אין זה פסול חיסרון רק הוא דין בסידור הלחם. [וצ"ע דברש"י לעיל ח. ד"ה הלחם משמע בהדיא דהוא פסול חיסרון].

וראה עוד בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמ' ולאמאי) בביאור הס"ד דהגמ' דציבור שאני ולדמות לטומאה הותרה בציבור, ובביאור מהלך הגמ'.

זאת אומרת החיסרון כבעל מום ואין בע"מ בציבור - צ"ע מה צריך לדמות חיסרון לבעל מום דוקא והלא כל פסולי קרבן אין חילוק בין יחיד לציבור לבד מפסול טומאה, וי"ל דדוקא בחסרו שירים שלא מצינו בזבחים פסול כזה אלא הוא חידוש במנחה, ובזה ס"ד דמנחת ציבור אינה בכלל זה כיון דהקרא במנחת יחיד נאמר, ולהכי קאמר דפסול חיסרון במנחה דמי לפסול בעל מום בזבחים והרי אין בעל מום בציבור - חזו"א סי' כא. ו. עי"ש.

החיסרון כבעל מום - לקמן פה: מספקא לרבא אם יש בעל מום במנחות

ונסכים או דילמא אין בע"מ אלא בבהמה, ועי' מש"כ שם. וראה עוד בדברינו על הגמ' לקמן ק: ד"ה טמא נמי כבע"מ דמי.

יתיב רב פפא וקאמר להא שמעתא א"ל רב יוסף בר שמעיה וכו' - רש"י מפרש "להא שמעתא דאישתיק ולא שני ליה ציבור שאני", ולפי"ז גם רב יוסף בר שמעיה בא לישב דאין לומר אליבא דר"ל דציבור שאני, וצ"ב מה הוסיף רב יוסף הרי משתיקתו של ר"ל חזינן דאפילו במנחת ציבור פוסל ר"ל - עי' מש"כ בזה החזו"א (סי' כא. ו).

והנה השטמ"ק (אות י"ט) גרס ברש"י "להא שמעתא דרב אדא בר אבהו", ולפי"ז בא רב יוסף לחלוק על הא דאמר רב אדא דהחיסרון כבעל מום דמי וכמו שגורס בשטמ"ק אות כ', וראה בשטמ"ק (אות ט') שתמה על גירסא זו ודחאה, ועי' תירוץ הטה"ק, ומש"כ בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמ' ולאמאי).

וראה עוד בתוס' זבחים ריש קט. שנקטו דהאי החיסרון כבעל מום דמי הוא פלוגתא, וע"כ דמפרשי כאן כהאי גירסא שדחה השטמ"ק.

תנא חדא מסכתא שאם חסרה כל שהוא פסולה - מריבויא דה"א דריש - רש"י לקמן כז.

משמנה שאם חסרה כל שהוא פסול - עי' תוס' לקמן כג. ד"ה הוא עצמו, ושטמ"ק שם אות כ"ג.

מן המנחה פרט למנחה שחסרה - עי' תוס' לקמן יד: (ד"ה שאם) שמחלקים בין מנחה דהכא דאם חסרה פסולה, ללחם הפנים דהתם דאם חסרה חלה אחת אפשר דשרי השאר באכילה [אליבא דר"ע התם]. ובביאור החילוק - עי' קה"י סוף סי' ז'.

ושחפר קומצה:

שתי דרשות לפסול קומץ שחפר:

רש"י הביא הדרשא דלקמן כז. דקומץ החסר פסול, וצ"ע למה אצטריך ב' ילפותות דמנחה שחפר קומצה פסולה, דהלא כיון שחפר הקומץ ממילא פסולה המנחה דהא אחר הקמיצה לכו"ע אי אפשר לחזור ולמלאות. ותיריך המנח"א (עמ' קל"ב) דמהדרשא דלקמן כז. יש למילף רק דאם נחסר שיעור הקומץ להקטרה פסול הקומץ, אבל בילפותא דכאן נוסף דכל המנחה חל בה פסול חסר, ונפק"מ דאי משום שיש רק חיסרון בהקטרת הקומץ אכתי צריכה המנחה עיבור צורה, אבל השתא קמ"ל דהפסול בגוף המנחה ואין צריך עיבור צורה.

ובספר ישר וטוב (על רש"י ד"ה ושחפר קומצה) תירץ דאצטריך קרא דהכא דאפילו אם עבר והקטיר הקומץ החסר אסורין השירים לאכילה.

ותיובתא דר' יוחנן בתריוהו - צ"ב מאי מותיב לר' יוחנן מברייא, והלא לענין מנחה שחפרה קודם קמיצה כבר איתותב ר"ל לעיל ממשנה דחסר הלוג, אלא משמע דתיובתא דלעיל לר"ל אינה תיובתא גמורה - קר"א.

והנה תוס' לעיל ט. (ד"ה חסר) תמהו וכי לא ידע ר"ל משנה מפורשת, ועי"ש בדברי השפ"א דמישב דר"ל סבר דלא קשיא מהאי משנה.

חד למנחה שחפרה קודם קמיצה דאי מביא מביתו וימלאנה אין ואי לא לא - צ"ע מה צריך לזה קרא, הרי דין המנחה הוא ששיעורה בעישורו וכיון דליכא עישורו ממילא פסולה, וצ"ל דבלא הקרא ס"ד דסגי דהיה מנחה של עישורו בשעת הקידוש בכלי ואפילו נחסר אח"כ הו"א דכשר - מנח"א עמ' קל"א.

וחד לשירים שחפרו בין קמיצה להקטרה דאע"ג דמקטיר קומץ עליהן אותן שירים אסורים לאכילה:

חסרו השירים לאחר הקטרה קודם שיוצת האור ברובו:

החזו"א (קמא סי' כח. ז, וסי' כב. יז.) נסתפק האם כה"ג הותרו השירים באכילה, דלקמן כז: סבר ר' יוחנן שהקומץ מתיר לאכילה משיצית האור ברובו, [וכן לר"ל שאין מקטיר הקומץ על שירים שחסרו, האם הורצה כשחסרו אחר הקטרה קודם שהוצת האור ברובו], ונוטה לומר דהכל תלוי במעשה הקטרת הכהן וכיון שהקטיר שוב אין פוסל חיסרון.

קמין בשמאל וכו' מנח"מ וכו' ויקרב את המנחה וימלא כפו ממנה - פסוק זה נאמר במילואים, וצ"ע למאן דלא יליף דורות משעה - עי' תוס' לקמן יט: ד"ה ושמואל.

ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית:

האם הכהן המקבל בכפו הוא גם המזה אח"כ באצבעו:

מדברי המיוחס לרשב"א (נמוך דנריו) שהקשה דיכתוב דהוה באצבעו הימנית וממילא נדע דממלא כפו השמאלית דהא אי אפשר ליתן מתנות מאותו הכף שהשמן בתוכה - מוכח דעתו שאותו כהן מקבל בכפו השמאלית ונותן באצבעו הימנית.

ותמה השפ"א דבתו"כ ובמשנה וברמב"ם איתא דמצוה ליתן לכף כהן אחר שאינו הכהן המזה, עי"ש, וע"ע קר"א (ד"ה גמרא כאן).

והא מיעבי ליה לגופיה - פירש"י לשמאלית ולא לימנית, ר"ל דבמצורע צריך שמאלית דוקא אבל בעלמא אימא בין ימנית ובין שמאלית, ועי' המיוחס לרשב"א.

ד"ה מלבונתה - כדאמר לקמן בהאי פירקא וכו' - ע"י טה"ק.

ד"ה שהיתה כבר - בשעת הקומץ וכו' ל"א שהיתה כבר בשעת הקטרה וכו' - השטמ"ק בהשטמות (אות י"ד) הקשה על לישנא קמא דרש"י, דאי ר' ינאי מכשיר שירים לאכילה א"כ תרי קראי למה לי [וכן הקשה הצ"ק], ועוד הקשה השטמ"ק דלא מסתבר שיחלוק ר' יוחנן על ר' ינאי רבו, הלכך מסיק השטמ"ק כלישנא בתרא דרש"י.

ד"ה ארבע שמאליות - הני לישני לא נהירא וכו' דכי אמרי' אין מלמדון ה"מ כשגילה שני כתובין בשני דברים וכו' - ע"י לקמן י"ט: תוס' ד"ה דתנא, ופשוט דבריהם שם ביאר הצ"ק עפ"י רש"י דהכא, וכן ביארו ברה"ז וח"נ ומצפ"א שם.

ונראה בעיני וכו' - השטמ"ק בהשטמות (אות מ') כתב דרש"י פירש ג' לשונות וכולם קשים להבין, ועי"ש מה שפירש בשם התו"ח, וראה עוד בהמיוחס לרשב"א שהאריך בפירושי הרש"י, ופירושו קרוב לפירש"י האחרון.

תוס'

ד"ה אותן שירים - וא"ת כיון דאסירי וכו' והואך מקטיר קומץ עליהם - הצ"ק תמה מדוע לא הקשו תוס' כבר לעיל ח. על הברייתא דמשפרקא נפרס לחמה הלחם פסול ומקטיר הבזיכין, ועי' מה שתירץ בזה בדבריו על תוס' הבא, וראה עוד בקה"י (ס' ו. 3.), ומש"כ שם לישב קושיית תוס'.

וי"ל כיון דילפינן מנחה מזבח וכו' וצריך לחלק בין זה לנממא וכו' - תוכן תירוץ התוס': דריש לקיש באמת יליף מקרא מיוחד במנחות כדאיתא בגמ', אבל ר' יוחנן אין לו קרא במנחה אלא יליף מזבחים [כמש"כ תוס' לעיל סוף ח.] הלכך דיו לבא

ואימא אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות - הח"נ הביא מספר הליכות עולם דדוקא כשאין לנו במה לדרוש ולקיים הריבויין או המיעוטין אמרינן דאין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט ולהיפך, אבל במקום שאפשר לדרושם לא אמרינן ומוקמינן על דינם, והח"נ השיג עליו מהסוגיא דהכא, עי"ש שהרחיב בזה.

ואימא אדרבה מה כאן שמאלית אף בעלמא נמי שמאלית - ע"י המיוחס לרשב"א אם ר"ל דבעלמא יתכשר גם בשמאל, או דר"ל דדוקא שמאל ולא ימין.

רש"י

ד"ה ואמר ר"א - לא איצטריך אלא אידי דתנא לעיל - כ"כ גם בשטמ"ק (אות ז'), אולם ראה מה שביאר בזה המיוחס לרשב"א. וע"ע ח"נ.

ד"ה משנה שלימה - סתם משנה - אינה משנה אלא ברייתא ואגב לשון הגמ' נקט רש"י משנה - הגהות מליו"ט. ובעיקר דברי רש"י - הנה משמעות דבריו דהגמ' מקשה תרתי, חדא דאין להעמיד סתמא דברייתא כר"א דשמותי הוא [עי' נדה ז: ורש"י ותוס' שם], ועוד מאי איריא נפרס וכו'.

ד"ה מישתרי - דכתיב בתמיד במועדו וכו' - ע"י הגהות מצפ"א.

ד"ה להא שמעתא - דאשתיק ולא שני ליה צבור שאני - ע"י בדברינו בגמ' ד"ה יתיב רב פפא.

ד"ה מי לא עסקינן - במנחת צבור נמי אמר כגון בזיכים דלחם הפנים - צ"ע דלא נקט רש"י 'מנחת העומר' כדאיתא בגמ', שו"ר שהקרא כתב דנראה שרש"י לא גרס זאת בגמ', וכן בשטמ"ק (אות י') מחק זאת בגמ'.

לאקשוויי טפי על ר' ינאי דמכשיר השירים
מהברייתא דנפרס לחמה.

ובעיקר קושית תוס' - עי' צ"ק שכתב לישב,
וע"ע טה"ק, ומש"כ בחי' הגרי"ז לישב
קושית תוס'.

**ד"ה אין מיעוט - וא"ת ולשתוק
מתרוייהו וכו' - תוס' ביומא דף ס.**

ושטמ"ק בהשמטות כאן (לוא מ') תירצו
דאיצטריך מיעוט אחר מיעוט לרבות כדי
שלא נבוא למעט מכא דרשא או ק"ו ובנין
אב אחרים.

והמיוחס לרשב"א תירץ דה"ק דלמא ודאי
עיקר מצות ורצון התורה שיהא בשמאלית,
אלא דאתי מיעוט אחר מיעוט לרבות דאף
בימנית לא פסלה, עי"ש שביאר גדר הדבר.
והצ"ק מבאר דכע"ז נתכוין גם רש"י לתרץ
בד"ה ואימא.

אולם הטה"ק כתב בדברי תוס' "וכה"ג מצי
לאקשוויי בכל מיעוט אחר מיעוט" כוונתם
לרמוז דיש לתרץ רק תירוץ כללי כדברי
התוס' ביומא ואין לתרץ כאן תירוץ פרטי
כנ"ל, עי"ש.

וראה עוד מש"כ לתרץ הח"נ בשם ספר
הליכות עולם.

**ד"ה על בהן - ולפי שהתחיל לדרוש כה
דמצורע קא מסיק על בהן מאי**

דרשת ביה - כאן מפרשים תוס' על דרך
פירש"י בסוגיא דאין כונת ר' ירמיה להתקיף
לר' זירא ולדחות תירוצו דלעיל דמכא
השמאלית ילפינן דכל מקום הוא בימין, אלא
רק הואיל והתחיל לדרוש כה דמצורע מסיק
שאר הדברים למאי דרשינן עד שלבסוף
הוכרח רבא לחזור מדרשא דר' זירא דכפו
השמאלית, אבל תוס' גופן לקמן דחו פירש"י
ופירשו דר' ירמיה בא לפרוך דרשת ר' זירא
ולדחותה, [ויתכן שכל דיבורי התוס' הם
דיבור אחד עם ד"ה אמר רבא דלקמן].

מן הדין להיות כנידון [כמש"כ השטמ"ק
באות ל"ח] דאם נשתייר מן המנחה מקטיר
הקומץ, ולא דמי לנטמא דבזבח גופיה פסול
כשנטמא הבשר הלכך יש למילף מזבח
לפסול, אבל פסול חיסרון אין בזבח הלכך
דיו לבא מן הדין להיות כנידון דאף במנחה
הגם שחיסרון פסול השירים מ"מ מקטיר את
הקומץ.

דאין זבח נפסל ע"י חיסרון:

צ"ע מסוגיא דזבחים כה:

יש לעיין דאיתא בזבחים דף כה: הצורם אוזן
הפר בין שחיטה לקבלה פסול, וראה בספרנו
'איזהו מקומן' שהבאנו שם דנחלקו אחרונים
אם הוא מדין מום בקרבן או מדין חיסרון,
והנה להגר"ח והגרי"ז ועוד אחרונים שפירשו
דהוא מדין חיסרון צ"ע דברי תוס' דהכא
דהרי נמצא גם פסול חיסרון בזבח.

ובטה"ק בסוגיין תירץ דבחסרה המנחה קודם
קידוש הקומץ בכלי [דהוי דומיא דצורם אוזן
הפר קודם קבלה] לא מיירי, דודאי שניהם
שוין ליפסל, אלא מיירי בסוגיין בשחסרה
המנחה לאחר הקידוש בכלי וקודם ההקטרה
דכה"ג בזבח באמת אין פסול חיסרון.

אולם הקה"י (סי' ו') דעתו דקושיא מעיקרא
ליתא, דדין זה דצורם אוזן הפר הוא דין
מיוחד בזבחים של פסול בקבלת הדם דבעינן
"דם מהפר יקבלנו", וזה לא שייך במנחות
שהקבלה היא מידו לכלי, ולכן אין זה ענין
לסוגיין דשירים שחסרו ולענין דאם אין בשר
אין דם שהוא פסול בזריקה והקטרה, ובזה
קאמרי תוס' דאין פסול חיסרון בשירים
בזבחים אלא במנחות. וראה עוד באחיעזר
(מ"צ סוף סי' מ"א).

**ד"ה אותן - הו"מ למופשטה מהא דאם
משנפרקה נפרם לחמה הלחם פסול**

- נראה דתוס' מפרשים כלישנא בתרא
דרש"י, דאי סברי כלישנא קמא הוו מצי

דף י.

גמ'

הו"א דוקא נתקנה אב"א איתיה אימא הוי חציצה:

יש לעיין הלא איתא בזבחים דף לה. דדם לח אינו חוצץ:

יתכן לישב דאיצטריך לאשמעינן דאפילו יבש או סריך (לקמן כ"א.) אינו חציצה אף דבעלמא חוצץ.

עוד יתכן לתרץ לפי מש"כ המקור ברוך (מ"א) סוף סי' י"ח) דדוקא בעומד על הרצפה ומכביד בגופו לא הוי לח חציצה בינו לרצפה. וע"ע בזה קה"י טהרות סי' נ"ח. והיותר נכון לישב דהכא דכתיב 'על מקום' ולא כתיב 'על דם' הוה ס"ד דהוא דין מיוחד דחציצה פסולה אפילו בלח לפי דבעינן על מקום ממש. ומצאתי כע"ז בנתיבות הקודש ע"ש.

שוב ראיתי שדן בזה ח"י הגר"ז (נד"ה זגמ"א וא"י כתב), ועי"ש שחקר האם לאחר גילוי התורה דאינו חציצה כשר ליתן על הדם ואפילו יבש, או דקמ"ל דדוקא על דם לח שרי דס"ד דבעינן על בהן ממש, אבל לעולם יבש הוי חציצה, וע"ע בענין זה במנח"א עמ' קמ"ג.

אל"א אמר רבא יד יד לקמיצה - העול"ש הקשה דאכתי למאי איצטריך 'ימנית' בשמן, לכתוב 'על בהן ידו' וממילא ידעין דימנית היא דהא כתיב 'על דם האשם' דהוה בימין, והדר נגמור גז"ש לקמיצה דהיא בימין, ע"ש.

הרי קמיצה וכו' ותנן קמין בשמאל פסול - צ"ע הרי בקמיצה יש ילפותא מפורשת דיד יד לקמיצה לפסול בשמאל.

ובשטמ"ק (אות ט') מפרש דהגמ' מקשה מקידוש קומץ דלא ילפינן מגז"ש דיד יד אלא מכהונה כדמסקינן לקמן ע"ב.

והח"נ כתב דהו"מ לתרצו דילפינן יד יד אלא דהאמת משני דבלא"ה מוכרח לתרץ דאו אצבע או כהונה קאמר, ע"ש.

וע"ע צ"ק ועול"ש בזבחים כד:, ויד דוד

דהא כתב על דם האשם - תיבות אלו נמחקו לפי שהן על דרך פירש"י בלבד ואינו מתאים למהלך התוס' - ברה"ז.

חד להכשיר צדדין וחד לפסול צידי צדדין:

א כשמכשירין מתן שמן בצדדין, האם דוקא כשנמצא גם הדם בצדדין:

מפירש"י (ד"ה למה לי) משמע דאם נתן השמן בצידי הדם פסול, ומאי דמכשירין צדדין היינו אם היה גם הדם באותו מקום בצדדין. אולם דעת הרמב"ם (מחוס"כ ה. א.) דאפילו נתן השמן על צד הדם כשר, וטעמו נראה מדקאמרה הגמ' בסתמא להכשיר צדדין משמע בכל ענין - כ"כ הזבח תודה, אמנם הלח"מ שם רוצה להשוות דעת הרש"י [למסקנא] להרמב"ם, ע"ש.

וע"ע בח"י הגר"ז שגם נקט בדעת רש"י דבעינן על מקום דם האשם ממש ודלא כהרמב"ם, וכן דעת החזו"א (נגעים יב. טו.), והוכיחו כהרש"י ממנתי' דמסכת נגעים, ועי"ש בחזו"א בישוב דעת הרמב"ם, וע"ע מנח"א עמ' קמ"ב.

ב הנה לפירש"י דרשת הגמ' להכשיר צדדין ולפסול צידי צדדין נאמרה בשמן, וכתב הזבח תודה (ד"ה חז) דמסתבר דאף דגלי בשמן ה"ה לענין דם הדין כן. [ולפי דברי תוס' בלאו הכי כל מהלך הגמ' איירי בין בשמן ובין בדם].

אכן השפ"א היה קשה לו למה הוצרכה הסוגיא לרבות צדדין בשמן טפי מבדם, ועי"ש שרוצה לפרש הדרשא בע"א מפירש"י. [ויש לעיין למה צריך כלל ליתורא, ואמאי לא נילף בין בדם ובין בשמן ממשמעוּתא כדפירש"י ד'על' היינו בסמוך ולרבות צדדין, ומאידך 'על' ממעט תחת, וצ"ב].

קבל בשמאל פסל ור' שמעון מכשיר:

ביאור סברת ר"ש דמכשיר שמאל בכל העבודות, ולא מצריך ימין אלא במתן דם החטאת ובקמיצת מנחה כדלקמן:

ע"י בחי' מרן רי"ז הלוי (פסוקמ"ק עמ' מ"ו ד"ה לר"ט) [והאריך בזה גם בחי' הגרי"ז בסוגיין, ובזכחים יא. ד"ה ונראה], שהגדר בזה דדין ימין' בהנך אינו מתורת עבודה שהרי כל העבודות כשירות בשמאל, אלא הוא דין מיוחד בחטאת שנאמר בה 'אצבע' שצריך להיות ימין, וכן בקמיצה שנאמר בה 'יד' שצריך יד ימין אבל אינו מתורת עבודה.

והמנח"א (עמ' קמ"ד) העיר דלכאורה אין זה מתישב אליבא דר"ת (נמוס' ע"צ) דר"ש יליף כל הקרבנות מחטאת שצריך זריקה בימין, ולפי"ז הוא דין בעבודה שצריך ימין, וגם יקשה למ"ד שכשר קמיצה ע"י כלי (לקמן יט:) וא"כ אין דין 'יד' בקמיצה, ע"ש.

אלא כהן למה לי בכהונו - פירש"י בבברי כהונה, ונראה דקרא דאין צריך הוא ואגב אורחיה אשמעינן, דהא כבר ילפינן בזבחים דף י"ז ודף י"ח דמחוסר בגדים שעבר חילל - ח"נ (נזמים כד:).

רש"י

ד"ה יד יד לקמיצה - ובתיב בקמיצה יד וימלא כפו - כן מוכח גם מתוס' לקמן יט: (ד"ה ושמואל) דילפינן מוימלא כפו.

וע"י גירסא אחרת בשולי הדף, והצ"ק דחאה וכתב דטעות הוא, אולם ראה יד דוד שמישבה.

ד"ה ואוזן - ודעני לא דריש להו רבא כדלקמן כל פרשה וכו' - מדפירש רש"י זאת משמע דלא גרס כן בגמ' לקמן, ובזה מבואר השטמ"ק (א"ת ז') שמחק זאת מהגמ'.

ד"ה ומשני לעולם - לאפוקי הולכה דלא מעכבא דאפשר לפשוט ולנתח אצל

בסוגיין, וראה עוד בחי' הגרי"ז ומש"כ על דבריו במנח"א עמ' קמ"ה.

אמר רבא או אצבע או כהונה - לכאורה אצבע כתיב רק בחטאת והתם כתיב נמי כהונה וא"כ למה לי אצבע כלל - ע"י מקדש דוד סי' כח. ד.

ואמר מר זו הולכת אברים לכבש:

הולכת אברים מהכבש למזבח היא תחילת הקטרה, ומהיכן בכבש:

בחי' הגרי"ז דקדק מדנקט 'לכבש' ולא 'למזבח' ש"מ דמן הכבש כבר אינו עבודת הולכה אלא תחילת עבודת הקטרה, והאריך בזה במנח"א זבחים ח"ג עמ' י"ח, ובמקדש דוד דן בזה בסי' ה. ב.

וראה עוד במנח"א הנ"ל וכן במקדש דוד (סו"י ד') דדוקא מחצי הכבש ולמעלה חשיבא הקטרה, וביאר בזה המקדש דוד הא דאיתא בתמיד דף לא: שהיו מניחין אברי התמיד מחצי הכבש ולמטה והולכין לקרות את שמע, וה"ט דמחציו ולמעלה חשיבא כבר הקטרה.

ברם יעוי' בתוס' הרא"ש יומא כז: (ד"ה והי שמיטה) וכן בתו"י שם (ד"ה ש"א) ובריטב"א (ד"ה ש"א), ומבואר מדבריהם דאף העלאת אברים לכבש לחציו התחתון חשיבא תחילת הקטרה [דהא פייס דהעלאת לכבש היינו לחציו התחתון כדאיתא במתני' תמיד לא:], ודו"ק שפליגי בזה על תוס' שם (ד"ה אין זר) שלא תירצו על העלאת איברים כתירוצם.

כי אמרינן וכו' בדבר המעכב כפרה - במקדש דוד (טו. 3) חקר בעבודות שאינן שייכות לכפרה כלל כגון דישון וסידור המערכה, האם כשר בשמאל כמו הולכת אברים, או דדוקא בהולכת אברים דהוי נמי סוף עבודת הקרבן.

ובענין הקטר חלבים ואברים בשמאל - יעוי' בדברינו על רש"י ד"ה ומשני.

הכבש - עי' ח' הגר"ז (ד"ה נגמלא מנאח) מה שרצה לדקדק מהא דלא נקט רש"י דאפשר 'לשחוט' אצל הכבש, [אמנם בשטמ"ק אות כ"ה גרס 'לשחוט'].

אי נמי אם יש כהנים הרבה וישימו זה לזה - כדמסקינן בזבחים יד: דהולכה שלא ברגל לאו שמה הולכה.

ובעיקר דברי רש"י: המפרשים [רש"ש, הגהות בן אריה, קר"א, טה"ק] תמהו למה הוצרך לדחוק כפירושו דהכא, והו"ל לפרש בפשטות כפירושו ביומא מח: ובזבחים כד: דהולכת איברים אינה מעכבת כפרה דהוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כשר.

ועי' מש"כ לתרץ הצ"ק בזבחים שם, וראה עוד בח' הגר"ז בסוגיין [ד"ה בגמרא מבואר, וד"ה ברש"י], ובמנח"א (עמ' קמ"ה) בשם הגר"ז, ובעול"ש, ונתיבות הקודש, ובספר ישר וטוב, ובח' רא"ל מאלין (ח"צ סי' ח').

והנה לקמן כו. נסתפקו תוס' (ד"ה הקטר) אם לרבנן הקטר חלבים ואיברים נמי כשר בשמאל כמו הולכתו, ולכאורה ספיקם תלוי בשני פירושי רש"י הללו, וכ"כ הקר"א לקמן כו., ועי' ח' הגר"ז בסוגיין.

ויש לעיין לסברת רש"י דהכא, דא"כ נימא דגם הולכת דם כשירה בשמאל שהרי אפשר לבטלה כמו הציורים שכתב רש"י, ובברייתא בזבחים ריש יד: מפורש דהולכת דם בשמאל פסולה - וכן הקשו הקר"א והחזו"א (כז. ד.), ויש לחלק דהולכת דם אי אפשר לבטלה לגמרי דאכתי צריך הולכה זוטרת לזרוק על המזבח [יעוי' היטב הסוגיא בזבחים טו.]. עוד יש לתרץ דהולכה קי"ל דלא תפקה מכלל קבלה כדאיתא בזבחים ד., וקבלה ודאי פסולה בשמאל לרבנן. וראה עוד במנח"א עמ' קמ"ז.

ד"ה והא קבלה - ואמרינן בתו"כ והקריבו זו קבלת הדם - וכן בזבחים דף ד. ודף יג.

ד"ה ומשני אצבע - ומשכח"ל באחרי מות וכו' - עי' הגהות מצפ"א שהקשה על פירש"י, ופירש בע"א.

תוס'

ד"ה על דם - פי' דלכתוב או אידי ואידי על מקום וכו' - תוס' פליגי על רש"י שפירש הקושיא דתרי קראי למה לי, ועי' שטמ"ק (אות כ"ט) מה קשיא לתוס' על פירש"י, ובטה"ק כתב דגירסת רש"י בקושיא הגמ' 'למה לי' וגירסת התוס' 'למאי אתו'. וראה המיוחס לרשב"א שאמנם פירש כתוס' אבל האריך בישוב פירש"י, וע"ע בזה צ"ק, טה"ק, ובספר ישר וטוב.

ד"ה אמר רבא - וקשה דמשמע לרבא דימנית דדם איצטרך בין בעני בין בעשיר וכו' - פי' אמאי לא הקשה רבא נמי למאי איצטרך תרי ימנית דדם בעני ובעשיר, והיה מתרץ דעני אתא לפרשה שנאמרה ונשנית וכו', ומאי שנא דלענין שמן ד'על בהן' ילפינן חד דעשיר לצדדין וחד דעני לצדי צדדין ונמצא דצדדין וצדי צדדין ילפינן אחד מהשני.

ושמא לענין ימנית וכו' כיון דחלוקים בקרבנותיהם - הח"נ מפרש דדוקא ימנית דדם שעיקר כפרת הקרבן תליא בדם לא ילפינן מהדדי כיון שחלוקין בקרבנותיהם, משא"כ שמן שלא תליא ביה הכפרה ילפינן מהדדי.

וכרה"ז פירש בפשיטות דאחר שגלי בדם דשון לענין ימין אף דחלוקין בקרבנותיהם ממילא קשיא דימנית דשמן נילף עני מעשיר.

ונראה לפרש דפריך וכו' - פירוש התוס' וגם מהלך הגמ' מבואר ומפורש היטב בשטמ"ק (אות ל') בשם הר"פ.

משום דדריש ר"ז מכפו וכו' א"כ בעל בהן ידו וכו' לא הוה צריך למכתב

רש"י ד"ה לקידוש קומץ, ובדברינו שם], ואף תוס' ד"ה בשמאל הסכימו לזה.

ובשטמ"ק (אות ג') תמה דהרי קמיצה אף לר"ש הוה בימין, ואם נותן הקומץ לידו השמאלית כדי לקדשו בכלי בשמאל הוה כנשפך ונפסל - עי"ש שמבאר דמיירי רק באחיזת הכלי שמקדש בו בידו השמאלית ולא בנתינת הקומץ [והוא כפירש"י בזבחים דף כד:].

ובישוב דעת רש"י בסוגיין היכי משכחת לה דלא ליהוי כנשפך - עי' מש"כ החזו"א (כא).
ז), ומש"כ המנח"א (עמ' קמ"ט) בשם הגרי"ד.

ובקה"י (סוף סי' ד') מישב עפ"י היסוד שכתבנו לעיל דף ז'. בשם הגרי"ז והגר"ח והחזו"א, ד'נשפך' חשיב דוקא אם אפסקיה במקום שאינו ראוי לעבודה, וא"כ י"ל דלולי הקרא לפסול שמאל לקידוש כלי ס"ד שהוא כשר לעבודת קידוש כלי וא"כ לא חשיב נשפך, עי"ש. [מיהו זה מישב רק הקושיא לרבנן אמאי צריכים מיעוט מיוחד לקידוש קומץ בשמאל תיפוק ליה דהוי נשפך, אבל קושית השטמ"ק לר"ש מדלקמן כו: אחתי קיימא, ודו"ק].

בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת
בא לעובדה בכלי עובדה בשמאל
כאשם - עי' מה שהרחבנו בסוגיא זו לקמן דף כו.

רש"י

ד"ה פלגי בברייתא - ואי קשיא וכו' תריץ ה"ט וכו' - עי' קר"א בזבחים כד: על דברי רש"י דהכא.

ד"ה לקידוש קומץ - דכי מקדש לקומץ בכלי יתנהו בימינו לתוך הכלי - רש"י בזבחים סוף כד: פירש שיאחז הכלי שהוא מקדש בו בידו הימנית [כדמסקינן לעיל ז: דקידוש הקומץ בכלי הוא הדבר

ימין - פי' ומקשה ימין למה לי ולא בהן למה לי כפירש"י.

ולפי הספרים דגרסי' במצורע עשיר למה
לי - אבל לא גרסי' 'בשמן דמצורע עשיר' [כדאיתא לפנינו בסוגריים], דהא גם על דם מקשה ר' ירמיה לפירוש תוס' - ברה"ז.

וה"ה דהוה פריך מצורע עני - לכאורה הוא קושיא גם לפירש"י ומאי מקשי דוקא לשיטתם - טה"ק.

בסוף הדיבור - ואיני יכול ליישבנו יפה
וצריך לדקדק בו - עי' ברה"ז מה שביאר בכוונת תוס', והח"נ תמה עליו, וכתב דדברי תוס' כאן הוא גליון שלא הבין דברי תוס' והמדפיסים טעו להכניסו בפנים, וכ"כ בספר ישר וטוב, אכן גם הטה"ק למד שהוא מדברי תוס' וראה שם שמבאר מה היה קשה לתוס' על פירושו.

ד"ה שמאל - ולמיעוט אחר מיעוט דנרבי
ימין אין לדרוש דא"כ לא לכתוב
אלא חד - פי' ונרבה ימין מק"ו ומה במקום שלא נתרבתה שמאל וכו'. ורש"י תירץ בע"א קושיא זו - ח"נ.

והצ"ק כתב דגם ברה"ז למד שתוס' מפרש בע"א מרש"י, אולם הצ"ק עצמו מפרש דכוונת תוס' כפירש"י וקיצרו בלשונם, וכן דעת טה"ק.

דף י:

גמ'

ולמ"ד נמי דבעי קידוש קומץ לר"ש
ובשמאל אכשורי מכשר:

הרי כשנותן מידו הימנית לשמאלית הוה כ'נשפך'?

מדברי רש"י בסוגיא מבואר דכוונת הגמ' היינו שיתן את הקומץ לכלי ביד שמאל [עי'

והעול"ש תירץ דקמיצה שהיא במקום שחיטה לא אתיא מהיקשא דזאת התורה דהא שחיטה גופה לא בעיא ימין כמש"כ התוס' לקמן לגבי מליקה.

והשיב לו ר"ת דגרסינן הכא והרי מליקה וכו' ותנן מלק בשמאל פסול - ובסמוך נמי גרסינן בברייתא "מלק בשמאל פסול ור"ש מכשיר" - תוס' זבחים כד:

והש"ס הביאה בקוצר שכן דרך הש"ס לקצר כמה משניות - כ"כ גם תוס' בזבחים כד: ושבועות יט: אולם בסוכה דף ד. ודף יח. כתבו תוס' שדרך הש"ס לקצר משניות דסדר טהרות, ובבכורות כז: כתבו שדרך לקצר משניות דטהרות וזרעים. וע"ע בציון מסהש"ס זבחים מד.

וקשה לפר"ת וכו' בא לעובדה בכ"י עובדה בשמאל כאשם והיינו בזריקת אשם וכו' - עי' בדברינו על רש"י כאן ד"ה לעובדה, ולפירש"י בסוגיין דר"ל בקבלת שמן דמצורע אתי שפיר קושיא זו.

וצריך לתרין דהאי תנא סבר לה כר"ש וכו' - פי' וע"כ צריכין אנו לתירין ר"ת השני לעיל דהאי תנא סבר כר"ש וכו', וא"כ לא הועיל כלום ר"ת בגירסתו 'מלק'.

ומהיקשא נמי דזאת התורה נפקי עופות - הוא עוד קושיא דאף מליקה בעופות יש למילף שיהא בימין מהיקשא דזאת התורה דלעיל.

למאן דאית ליה היקשא כמו שפירשתי בריש פירקין - עי' בדברינו שם על תוס' בריש פירקין.

וי"ל דמליקה שהיא כנגד שחיטה לא נפקא - צ"ע דקמיצה במנחה נמי היא כנגד שחיטה ואפ"ה יליף מחטאת דבעי ימין - עי' טה"ק על תוס' בזבחים כד: וע"ע עול"ש הנ"ל שציינו בתחילת הדיבור.

היחיד שזקוק להגבהת הכלי דילפינן ליה מדם], וכתבו שם הח"נ והרש"ש והזבח תורה דתרווייהו איתנהו, דצריך ימין גם למתן הקומץ בכלי וגם לאחיות הכלי, וכן איתא לעיל ז. דצריך לזה ג' כהנים. וראה עוד מנח"א עמ' קמ"ט.

והנה יש עוד כמה שינויים בפירש"י בסוגיין מפירושו בזבחים כד: ועי' בספר ישר וטוב שהאריך לישב כל הסתירות.

ד"ה בא לעובדה - קמין 'זהוילך' והקמיר בידו - עי' מנח"א עמ' קנ"ב.

ד"ה לעובדה בכ"י - כאשם מצורע דכתיב ביה שמאל - טה"ק נשאר בתמיה היכא כתיב בדם אשם מצורע 'שמאל', וצ"ל דכונת רש"י דמצינו בשמן דמצורע שמאל דכתיב "ויצק על כף הכהן השמאלית" כדלעיל דף ט:

ובחי' הגר"ז תמה דאי יליף מכף הכהן השמאלית הלא שם בעינן דוקא שמאל ואיך יליף ר"ש למחצה שכשר בין בשמאל ובין בימין, וע"ע שם (ד"ה נגמ' מ"ט) שהוסיף לתמוה על פירש"י.

אמנם רש"י בזבחים כה. [וכן הוא גירסת רש"י בשטמ"ק כאן אות י"ד] פירש דיליף מזריקת הדם דכשירה לר"ש בשמאל, ואשם דנקט לאו דוקא אלא ר"ל זריקה דכל הקרבנות, ולישנא דקרא נקט.

וראה עוד בעול"ש שכתב דאשם 'מצורע' דנקט רש"י הוא בא לישב קושיית תוס' ד"ה בשמאל, וע"ע מנח"א עמ' קמ"ב.

תוס'

ד"ה והרי זריקה - ועוד הקשה הר"י מאור"יני"ש וכו' מ"מ אתיא

מהיקשא דזאת התורה וכו' - צ"ב אמאי לא הקשו תוס' כך לעיל דפריך והרי קמיצה דלא כתב בה אלא כהונה ופסול בשמאל, והו"ל לאקשווי דנילף מהיקשא דזאת התורה שהרי גם מנחה כתובה שם - עי' צ"ק.

קרבן גמור הוא, אמנם כע"ז כתבו בתוס' זבחים יא. ד"ה בא, ועי"ש ח"נ שביאר דחשיב חולין לפי שניתן על גוף המצורע שהוא חולין. וע"ע בזה בקה"י (זבחים ס' מה. ג.), ומשמר הלוי (זבחים ס' כ"ט).

ד"ה פליג בברייתא - וקשה דאי ידע לברייתא דבסמוך מאי קשיא ליה מזריקה וכו' - עי' תירוצי הצ"ק, וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב.

והנה לפי מה שכתבנו ברש"י דמשמעות פירושו כאן דהא דילפינן מאשם היינו מהלוג שמן ולא מזריקת דמו, לא קשיא קושיית תוס'.

ד"ה בשמאל - אבל כשנותן הקומץ וכו' לעולם אימא לך דבעי נתניה בימין - עי' תמיהת הצ"ק, ומה שתירצו הח"נ ויד דוד.

וא"ת מאן דבעי קידוש קומץ היינו ר"נ וכו' ופליג איהודה בריה דר"ח וכו' - פי' משמע דדרשת יהודה בריה דר"ח קאי למסקנא אף אליבא דרב נחמן, והלא לקמן כו. הוא פליג עליו בדרשא זו, ומשני דהו"מ רב נחמן לדרוש 'בא לעובדה ביד' דקאי על הקמיצה או על ההעלאה להקטיר ולעולם צריך קידוש בכלי.

ד"ה קמץ - וא"ת מאי איריא עלה אפי' נשאר בשירים נמי דהו"ל מנחה שחסרה וכו' - טה"ק תמה דהלא אינו קומץ מהכלי דעישרון אלא מן הביסא, ואם נפל צרור בביסא לא הוי כלל מנחה שחסרה, וכן תירץ התפא"י במשניות (אבות כ"ד) על קושיית תוס'.

וי"ל שאין רגילות לצמצם העישרון שלא יהא בו מעט יותר - התפא"י הנ"ל תמה על דברי תוס' ממתני' לקמן ריש פרק ה' דאיתא דיתור העישרון הוא כחסר העישרון ותרויהו פסולין.

אי נמי ההוא תנא ס"ל כההוא תנא דפליג בפ"ב דזבחים על ר"ש וכו' - תוכן תירוץ תוס': דהתנא דיליף מליקה בימין מ'כמשפט חטאת בהמה', הוא סובר דקבלה בבהמה בעי בימין, וכיון שאי אפשר למילף לעיל שהרי אין בו קבלה, ע"כ תנהו ענין ללמוד מליקה בימין דמליקה בעוף הוא כקבלה בבהמה, אבל ר"ש דסבר שקבלה כשרה בשמאל נמצא שימין בחטאת בהמה צריך רק בהזאה, וממילא ילפינן להזאה שכנגדה בעוף דבעי ימין ואין לו למילף למליקה דתיבעי ימין.

אי נמי אפילו ר' יהודה היה מודה בעופות דלא ירדו - כע"ז כתבו התוס' בזבחים סח. ד"ה מלק, ועי"ש בסוף דבריהם שפקפקו בזה.

וביאור החילוק לר"י בין בהמה לעוף - עי' אבן האזל (פסוקים"ק ז. א.), וראה עוד במקור ברוך (מ"א ס' י"ג, ד"ה ועפ"ז מוזן היטב).

ורבינו שמואל מיישב גירסת הספרים וכו' - ע"ע בשטמ"ק (אבות כ"ג) פירוש הריב"א, ובתוס' זבחים כה. דחו פירוש זה מכמה טעמים.

ונראה מתוך כך דכ"ש דניחא הכי טפי דהכי פריך וכו' - מישבים בזה קושייתם הראשונה דמאי פריך דלא פליג ר"ש בזריקה דילמא משום דיליף דבעי ימין מהיקשא דזאת התורה, ומפרשים השתא תוס' דהכי פריך: בשלמא רבנן ילפי מ'כהונה' גרידא דכתיב בזריקה דכל הקרבנות, אבל ר"ש דלא דרש כהונה דיליף מ'אצבע' דכתיב בחטאת ומהיקשא דזאת התורה לשאר הקרבנות, וא"כ למ"ד דאין חוזר ומלמד אמאי לא פליג ר"ש בזריקה.

בסוף הדיבור - ומיהו אפשר דהכא מודו כו"ע וכו' כיון דמצורע חול - בחי' הגרי"ז תמה אמאי חשיב המצורע חול והלא

והחזו"א (כא. יג.) תירץ דרק מעט יתר הוא שכתבו תוס' דהכא דאי אפשר לצמצם אבל יתר הניכר פסול וכמבואר בכמה דוכתי. וכע"ז כתב טה"ק (ריש פרק ה') דכוונת תוס' משום דאי אפשר לצמצם ולכוון העישור, וכעין דברי תוס' לקמן כג. (ד"ה הו"א) לענין שמן שלא ניתנה תורה למלאכי השרת. וע"ע בספר ישר וטוב. וראה עוד שכתבנו לקמן עו: (צגמ' ד"ה ת"ר כל המנחות שריצה נמדת עשורון) ב' אפשרויות נוספות לישב עפ"י דברי המפרשים שם.

וא"ת ולר"י בן בתירא [במתני' לעיל ו.] **וכו' א"נ יש לחלק בין קמיצה פסולת לקמיצה הנעשית מפסולין** - העול"ש הקשה על תירוצו זה מהגמ' בזבחים לד: דמשוה פסול לעבודה לפסול בעובד. [ויש לחלק בין הסוגיות].

והקרא"א תמה דהתוס' סותרים שיטתם, ועי"ש שדעתו איפכא מתוס' דאדרבה יותר מסתבר דקמיצה פסולה לא תקבע מקמיצת פסולין, ואף ת"ק דבן בתירא מודה בסיפא דיחזיר ויחזור ויקמץ, ו'פסול' דתנן התם היינו להקטירו כך.

וכן מצדד השפ"א ומדמה עלה בידו צרור לקמץ בראשי אצבעותיו דודאי אין עלה שם קמיצה, וכמו"כ עלה בידו צרור אינה קמיצה כלל דהרי המשנה כתבה אותם כאחד בסיפא, הלכך יחזיר ויחזור ויקמץ. [מאי דפשיטא לשפ"א דקמיצה בראשי אצבעותיו אין עלה שם קמיצה כלל, לכאורה אינו מוכרח לפי המתבאר בפירש"י במתני' ו. וברגמ"ה שם (צטטמ"ק אות ט"ו) דהיינו קמיצה גמורה אלא שלא הגיע באצבעותיו עד פס ידו, וא"כ אינו אלא קמיצה חסירה וכמו עלה בידו צרור, ומה פשוט יותר זה מזה].

וראה עוד במנח"א (עמ' ע') שהוכיח מהתו"כ ומהרמב"ם דקמיצה בראשי אצבעותיו לכו"ע יכול לחזור ולקמץ.

יש לחלק בין קמיצה פסולת לקמיצה הנעשית מפסולין - צ"ע דברישא דמתני' התם קתני נמי "קמץ בשמאל פסול" וזה אינה קמיצה בפסולין אלא קמיצה פסולה, ומפרש היד דוד דכוונת תוס' דמ"מ שמאל דמי לקמיצת פסולין שעצם הקמיצה כשירה והפסול הוא חיצוני, משא"כ סיפא דמתני' דקמיצה חסירה ויתירה ובראשי אצבעותיו דהקמיצה גופה גרועה והוא שלא כהלכתה.

דף יא.

גמ'

אבל מלח דבת הקרבה היא - עי' בחי' הגרי"ז שהוכיח דכשהמלח על איברי הקרבן חל בו עצמו דין הקטרה, ולא נימא שאין דין הקטרה רק באיברים ולא במלח, ולכן איתא בזבחים קח. דמלח שפירש מצוה לאסוקי. וכן נקט החזו"א בזבחים שם, וכן משמע בפי' הר"ח שם בזבחים - עי"ש בהערה ל"ו לכנסת ראשונים. אמנם המקדש דוד (סי' י"ג ד"ה וצמנמות) נראה דפליג בזה, עי"ש.

מאי איריא משום חסר ויתר - צ"ב מה ענין 'יתר' לכאן, דהרי עלה בידו צרור פסול משום חסר - עי' שפ"א.

תיפוק ליה משום חציצה:

גדר חציצה דהכא:

משמע כאן דחציצה פוסלת במשהו, והא דקי"ל דדבר תורה רובו ומקפיד עליו דוקא חוצץ הוא רק לענין טבילה, [וכן משמע בזבחים יט. דכינה ועפר חוצצין בבגדי כהונה ואפילו במשהו], דאי מטעם חציצה פוסל רק ברובו יתרץ דבעינן לטעם דחסר כדי לפסול בכל שהוא - שפ"א.

ובחי' הגרי"ז ביאר דחציצה דהכא אינו מדין שאר חציצה בקדשים [כפשטות לשון רש"י

הא כיצד חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומץ:

מגלן לקמיצה בשלש אצבעות:

בכנסת הראשונים (א"ת קל"ג) הביא ראב"ד על התוס' שדן מגלן לקמיצה בג' אצבעות הלא סו"ס 'מלא קומצו' כתיב, וכתב סברא דאפשר דדרך קמיצה באנשים כן, ומסיק דאולי הלכה לממ"ס היתה בידם. אולם ראה בהמיוחס לרשב"א (ד"ה אי נקומ'ו) דמפרש דילפינן זאת מהצורך לקיים ב' המקראות, עי"ש.

חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומץ:

בפסק הרמב"ם דקמיצה בכל אצבעותיו:
א. הרמב"ם (מעשה"ק יג. יג.) פסק "כיצד קומצין וכו' כדרך שקומץ כל האדם פושט אצבעותיו על פס ידו וקומץ" עכ"ל, ותמהו המפרשים דמשמע דעת הרמב"ם שקומץ בכל אצבעותיו ודלא כברייתא דהכא דבשלש אצבעותיו וממחק בגודל ובזרת.

וביאר מהר"י קורקוס דהרמב"ם לשיטתו בפיהמ"ש שכתב דהעיקר כמ"ד שמלא קומצו כדקמצי אינשי וקומץ בכל אצבעותיו, ונדחו דברי האומר שהוא מעבודות קשות שבמקדש, ודלא כפירש"י והרע"ב במשניות דלא פליג כלל רב פפא על הברייתא דשלש אצבעותיו אלא צורת הקמיצה בא לפרש, וכן הביא הזבח תודה דהסמ"ג והראב"ד בתוס' סברי דהקמיצה היא להלכה בשלש אצבעותיו, והרע"ב כתב שכן פירשו כל רבותיו ודלא כהרמב"ם.

ותמה מהר"י קורקוס דאף לשיטת הרמב"ם דר"פ פליג מ"מ איך שביק הברייתא ופסק כר"פ. והכס"מ תירץ דר"פ דהוא בתראה ידע דהאי מתניתא משבשתא ולא מיתניא בי ר"ח ורב אושעיא. והקרא"א תירץ דהרמב"ם סמך על הברייתא דתוס' (ויקרא נדנע פרשה ט') דמשמע דקומץ בכל ידו. והיפ"ע כתב דהרמב"ם פסק כירושלמי (יומא ה. א.)

כד"ה מאי איריא] שהוא דין בעבודת הכהן, אלא הוא מדין "וקמץ בידו" והוא פסול משום שאינו חשיב מעשה קמיצה כלל, ולכך אף לראב"ד (כלי המקדש י. ט.) דס"ל דחציצה בקדשים הוא בשיעור גע"ג הכא שהוא חיסרון של יד לקמיצה אפילו במשהו חוצץ. וע"ע בזה במנח"א עמ' קנ"ו.

אלא להשוות כלומר קומץ מלא היד וכו' ואח"כ מוחק באצבע קטנה מלמטה:

עד מתי יכול למחוק ולא יחשב יתור הקומץ?

בחי' הגרי"ז נקט שמחיקה זו צריכה ליעשות בעוד ידו בכלי אצל הקמח, דלאחר מכן לא מהני כיון שכבר קמץ יותר מדאי והוי קומץ היתר, וכתב דלפי"ז לא מדוקדק כאן הלשון "ואחר כך מוחק".

וכע"ז כתב החזו"א (קמח כח. א.), אלא שנקט דיכול למחוק כל זמן שלא הפך ידו אבל כשהפך גב ידו למטה [עי' רש"י ד"ה מן הצד] שוב אי אפשר למחוק.

והנה ראה בקר"א (על תוס' סוף דף י:) שפליג על תוס', וסבר דקמיצה פסולה דסיפא דמתני' לכו"ע יחזיר ויחזור ויקמץ, וסייע לדבריו שהרי כל קמיצה בתחילתה היא יתירה ואפ"ה מוחק ומתקנה. ולפי"ד הגרי"ז והחזו"א צ"ע דאינו ראה כלל דכל זמן שלא נגמרה הקמיצה יכול למחוק, ומתני' (ו.) דמיירי בפסול יתר היינו לאחר שנגמרה הקמיצה, ומשמע מדברי הקר"א שעד שעת ההקטרה יכול לתקן ולמחוק, ואם הקטיר ולא מחק רק אז נקבע בפסול דקומץ יתר.

מלא קומצו יכול מבורץ ת"ל בקומצו -
דמשמע בקצת קומצו ולא כל קומצו - המיוחס לרשב"א.

וראה תוס' לקמן יט: ד"ה בקומצו, וע"ע שם תוס' ד"ה ושמואל (בסוף הדיבור).

דיפריש בכלי שיעור קומץ, ולדבריו צ"ע
הלא דין קמיצה ומחיקה הוא ביד כמו
שמבואר בסוגיין ולא קי"ל בזה כשמואל.

במחבת ומרחשת מוחק בגודל וכו':

באלו מנחות חיוב המחיקה, והאם הוא חלק
מעבודת הקמיצה:

פשטות לשון הברייתא משמע דיש צורך
במחיקה רק במחבת ומרחשת, וכן הוא
פשטות לשון רש"י ביומא ריש מז:
והריטב"א שם, וכן הוא לשון המאירי שם
מז. "ואינו צריך למחוק מן הצדדין במנחת
הסולת וכו' שכל שבסולת בירוציה נופלין
מכאן ומכאן מאליהן, אבל מנחת מחבת
ומרחשת שהן פתיתין ובירוציהן מתעכבין
מוחק" עכ"ל.

אולם מדברי רש"י לקמן נד. (ד"ה מנחת
מוטל), וכן בתוס' יומא מט: (סוד"ה והאכל)
מוכח שאף במנחה חריבה יש דין מחיקה,
עי"ש היטב, ומבאר הרש"ש ביומא מז:
דלפי"ז כונת הברייתא כאן שמחיקה בכח אין
צריך אלא במחבת ומרחשת אבל מחיקה
בעלמא צריך בכל המנחות.

ודעת רש"י לקמן יש לפרש, דהוא סובר שדין
עבודת הקמיצה מהותה הוא בשיתוף כל
האצבעות אלא דיש מהן לקמיצה ויש
למחיקה, וזהו גם דעת התוס' בכתובות ריש
דף ה: שהמחיקה היא ממצות הקמיצה
וצריכה להיות בימין. אולם שיטת הרמב"ם
נתבארה לעיל דס"ל להלכה דעבודת הקמיצה
גופה היא בכל אצבעותיו אבל המחיקה היא
מחוץ לעבודה ולפי"ז יכול למחוק בכל אופן.
ושיטת המאירי צ"ל דס"ל דבעבודת הקמיצה
נאמרו ב' הלכות - במחבת ומרחשת שיש
הכרח למחיקה נאמר דין עבודה בכל
אצבעותיו ב' למחיקה וג' לקמיצה והוי עבודה
קשה דבמקדש, ובמקום שאין צריך מחיקה
נאמר דין קמיצה בג' אצבעות בלבד.

ולדעת רש"י שהמחיקה לעולם היא מעבודת
הקמיצה, יש לעיין אם חישוב פיגול במחיקה

דמשמע דקומץ בכל ידו [אולם קה"ע והפנ"מ
שם פירשו הירושלמי כבבלי], ועוד דסתם
מתני' בסמוך משמע דקומץ בכל אצבעותיו
ודלא כהברייתא.

והמלבי"ם (פר' ויקרא פסקא ק"ה) מבאר
בדעת הרמב"ם דדוקא במנחת סולת סבר
דאין צריך מחיקה ובעי לקומץ בכל אצבעותיו
לפי דקתני התם 'מלא קומצו', אבל במנחות
האפיות מודה הרמב"ם דקומץ בג' אצבעותיו
ומוחק דכתיב בהו 'וקמץ' גרידא, ומדוקדק
שנקט ר"פ "מלא קומצו כדקמצי אינשי"
דאיירי רק במנחת סולת דהכי כתיב בה
והברייתא מייירי בשאר המנחות הנאפות.

ב. והנה לדעת שאר המפרשים בדעת
הרמב"ם דבכל המנחות קומץ בכל
אצבעותיו, תמה הקר"א אמאי כתב הרמב"ם
בפיהמ"ש דנדחה דעת האומר דעבודה קשה
היא, והרי אדרבה הרבה יותר קשה להשוות
ולמחוק כשקומץ בכל אצבעותיו, ועי"ש מה
שתירץ.

והמנח"א (עמ' קנ"ו) ביאר דלדעת הרמב"ם
דקומץ בכל אצבעותיו י"ל דאין כלל דין
מחיקה בידו ואפשר שפיר למחוק בקל בידו
האחרת או ע"י כהן אחר, ודוקא לשיטת
הברייתא דקומץ בג' אצבעותיו נמצא
דהמחיקה בגודל וזרת היא חלק מעבודת
הקמיצה, וכמבואר בתוס' כתובות ריש דף ה:
דהמחיקה צריך שתעשה דוקא בימין.

ג. ויש לעיין, דהנה לקמן יט: איתא דעת
שמואל דאפשר לקומץ ע"י כלי [ועי' בדברינו
שם שתלוי הדבר בפלוגתת ראשונים],
ולדבריו פשוט דהתורה לא הקפידה על
עבודת יד בקמיצה אלא על שיעור קמיצת יד
גרידא ויכול לקומץ או למחוק במה שירצה,
אכן צ"ע דהנה איתא לקמן עד: ובזבחים צא:
דהמתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין,
והרגמ"ה כתב לקמן עד: דיקפנו לשמן
ויקמוץ, וכן משמע מתוס' לקמן שכתבו
דביין צלול אי אפשר לקומץ משמע דקומץ
השמן בידו, אולם התוי"ט (פי"צ מ"ה) פירש

הוי פיגול, והאם נחשב פיגול בחצי מתיר, ואכמ"ל.

וזהו היא עבודה קשה שבמקדש:

מדוע נחשבת מעבודות הקשות:

הנה זה קאי על מנחת מחבת ומרחשת בדוקא וכדאיתא בתוס' ד"ה וזו. וצ"ע דלקמן דף נד. איתא דאין לך קשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא, ופירש"י "שהיא חריבה וקשה למחוק הקמח שלא יהא חסר שהוא נושר יותר מידאי", וא"כ אמאי תני הכא דדוקא במחבת ומרחשת הוי עבודה קשה.

ותירצו התוס' ביומא מט: (ד"ה והאיכא) דהכא חשיב עבודה קשה משום הצער שיש לכהן בזה שצריך למחוק ולהשוות דבר קשה, וכן מליקה וחפינת הקטורת דלקמן יש בהן צער לכהן, משא"כ מנחת חוטא יש בה קושי בעלמא בלי צער לכהן.

בעי רב פפא חפן בראשי אצבעותיו מהו וכו' - לכאורה כיון דאיבעיא ליה גבי קמיצה מאי מיבעיא ליה תו בחפינה היינו הך - עי' תוס' יומא מז: ד"ה חפן, וע"ע תו"י שם.

בעי ר"פ דבקה לקומין בדפניה דמנא מאי - רש"י פירש דהיינו שקידש הקומץ בדופן הכלי, וכן פירש הריטב"א ביומא מח., אבל הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. כה.) פירש דקמץ מן הדבוק בדופן הכלי, וכן פירש המאירי ביומא מז., וכתב הזבח תודה דפירוש הרמב"ם הוא כפירוש רש"י השני לענין בעיא דמן הצדדין דלעיל. ובביאור מחלוקת רש"י והרמב"ם וטעמיהם - עי' בדבר אברהם (מ"ג ס"ו ז. ה.).

תוך כלי בעינן והאיכא:

בגדר אויר כלי ככלי:

בחי' הגרי"ז [ובנתיבות הקודש] הקשה דהנה בזבחים כה: איבעיא לענין קבלת הדם דנפחתו שולי המזרק עד שלא הגיע הדם

לאויר מזרק אי אויר כלי ככלי וחשיב כנתקבל בכלי, ובשלמא להרמב"ם (מעשה"ק ד. ט.) דמפרש דאיבעיא בין באויר הכלי ובין באויר שמעל הכלי אתי שפיר דה"נ מיבעיא דיבק הקומץ בדופן הכלי אי חשיב כהניחו בתוכו, [והיינו לשיטת רש"י בביאור בעיא דהגמ' ולא לפירוש הרמב"ם גופיה], אבל לפירוש"י דמיבעיא התם רק באויר שמעל הכלי ואילו אויר הכלי עצמו ודאי נחשב כנתקבל בכלי, א"כ ה"נ פשיטא דדיבק הקומץ בדופן הכלי שפיר חשיב הנחה בתוכו.

וראה במנח"א (עמ' קנ"ט) שתירץ בשם הגרי"ז דהא דמהני אויר כלי הוא רק שלא יהא 'נשפך', אבל לקיום דין הקבלה צריך הנחה גמורה בתוכו.

ועפ"י המקדש דוד ואבן האזל כתב המנח"א דיש לתרץ דאויר כלי מהני לקבלה אבל לא לפעול קידוש כלי.

עוד תירץ בשם חי' רבי מאיר שמחה ובשם הגרי"ד, דדוקא דם שיש בו דין קבלה גרידא מהני אויר כלי, אבל קומץ יש בו דין נתינה לכלי ולזה בעינן הנחה בכלי דוקא.

וראה עוד בדבר אברהם (מ"א ס"ו כה. ז. ומ"ג ס"ו ז. ה.) שהאריך בקושיא זו.

או דלמא הנחה בתוכו בעינן וליכא - אפילו לצד זה לכאורה נראה דיכול לחזור וליתנו כתקנו בקרקע הכלי, ולא נפסל מטעם 'נשפך' וכמש"כ לעיל ז. בשם הגרי"ח והגרי"ז שהרי מ"מ מונח הקומץ בכלי ולא גרע ממנח ליה אדפנא דמנא דלעיל דף ז.

בעי מר בר רב אשי הפכיה למנא ודבקה לקומין בארעיתא דמנא מאי:

שיטות הראשונים בביאור בעיא זו:

א. רש"י מפרש שדיבק הקומץ בבית הקיבול שמאחורי הכלי.

ובתוס' יומא מח. (ד"ה צע) הקשו לפי' הר"ר חיים בזבחים פח. דהא דאמרין שם כלי שרת אין מקדשין אלא מתוכו היינו למעוטי חקק

מושב מבוחר [ע"ע תוס' זבחים פח. ד"ה אלא], וכתבו תוס' דלפירוש הר"ר חיים צ"ל שהוא מפרש כאן דמיבעיא כשהפך כל הכלי כעין כיתונא ונעשה תוכו ברו וברו תוכו מהו לקדש בתוכו.

ב. בשטמ"ק (אות כ"ט) הביא פירש"י כת"י והתו"ח דדיבך הקומץ בקרקע הכלי מתוכו אלא שהכלי היה הפוך בשעת הקידוש, וכע"ז פירש הרש"ש ביומא מח., ועוד פירש באופן דומה שהפך הכלי על צידו ושולי הכלי עומדים בניצב, ולכך צריך לדבך הקומץ שלא יפול, דאילו לפירש"י ורבינו חיים דלעיל תמוה אמאי נקט 'ודבקה', הלא גם בלא דיבוק יונח יפה. וראה משנת ר' אהרן (ס' ד') דמפרש פלוגתת רש"י הנ"ל והתוס' שבשטמ"ק לשיטתם בפירוש משנה דכלים.

ג. הרמב"ם (פסוהמ"ק יא. כה.) גם כאן מפרש דמיבעיא לענין קמיצה מתוכו כשפיו למטה ולא כשאר המפרשים דאיבעי לענין קידוש הקומץ, וכתב הזבח תודה דאינו יודע איך יפרש הרמב"ם לשון הגמ' 'ודבקה לקומץ בארעיתא דמנא', והחזו"א (קמא כח. ז.) כתב דלהרמב"ם הלשון 'בארעיתא' לאו דוקא ומשום דר"פ הזכיר לדופנא אמר הכא בארעיתא, ומיירי כגון שמדבך הקומץ שם והדר קומצו משם.

ושו"ר שמדברי הקרית ספר (הל' פסוהמ"ק טס) מוכח שהוא מפרש בדעת הרמב"ם כפירוש שכתב השטמ"ק דהכלי היה הפוך ודיבך הקומץ בתוכו, וצ"ע לפי"ז לשון הרמב"ם שנקט 'וקמץ מתוכו ופיו למטה'.

מתני'

ריבה שמנה חסר שמנה וכו' - צ"ע דלא קתני נמי במתני' ריבה סלתה, ועי' טה"ק.

וראה בתוס' לעיל סוף דף י: שכתבו דאין גגילות לצמצם העישרון שלא יהא בו מעט

יותר [ועי' בדברינו שם], ויתכן שלכן לא נקטה המשנה ריבה סלתה. וע"ע לקמן עו: שפירש"י (כת"י ב' לשונות בטעם שריבה סלתה פסולה, ולטעם שפסול משום דנמצא הקומץ חסר מיושב שפיר דדין קומץ החסר תנינן כבר לעיל ו., ושו"ר שכן מתרץ המנח"א (עמ' ק"ס) עפ"י פירש"י הזה, אמנם אכתי צ"ע לפירש"י השני, וגם צ"ע דבתוספתא (מנחות א. י. וכן טס ה. ט.) איתא בהדיא גם דריבה סלתה פסול. וראה עוד חזון יחזקאל (תוספתא א. י. ד"ה ריבה לזנותה).

חיסור לבונתה פסולת:

שיעור הלבונה:

שיעור הלבונה הוא מלוא קומצו כדפירש"י, ובירושלמי שקלים פליגי אם משערין בקומצו של כהן או אפילו בקומץ הבעלים [הובא ברש"י יא: לגירסת השטמ"ק שם אות ח', ובתוס' קו: ד"ה לא יפחות].

וכתב הגהות חש"ל (על רש"י כאן) דפלוגתת הירושלמי הוא דוקא במתנדב לבונה בפ"ע, אבל בלבונה הבאה עם המנחה לכו"ע משערין הקומץ ביד הכהן דומיא דקומץ דהמנחה עצמה, וכ"כ בתקלין חדתין על הירושלמי, מיהו בגירסת שטמ"ק הנ"ל אין משמע כן דהא מיירי שם בלבונה הבאה עם המנחה ואפ"ה מייתי עלה פלוגתא זו דהירושלמי.

עוד כתב החש"ל דזהו דוקא לשיטת הירושלמי אבל להבבלי בכל גווני משערין בקומץ הכהן בלבד.

והנה בדעת הרמב"ם צ"ע שלא הזכיר כלום מענין שיעור הקומץ דלבונה - ועי' מש"כ בזה המנח"א עמ' קס"ב.

גמ'

א"ר אלעזר כגון שהפריש לה שני לוגין - מסקנת הגמ' דר"א לא מיבעיא קאמר דחולין ודחבירתה פסול אלא אפילו הפריש לה ב' לוגין פסול.

ל"ה ב' לוגין הואיל והאי חזי וכו' אימא לא
ליפסיסל קמ"ל:

בשיעור הפוסל בריבוי השמן והסולת:

א. מרש"י מוכח דלמסקנא פוסל כל שהוא
יותר מלוג ואפילו בשמן שהופרש לשמה.

אבל הרמב"ם (פסוקה"ק י"א. ט.) פסק שדוקא
נתן ב' לוגין פסולה, וכתב הכס"מ דסברתו
שריבוי שמן הפוסל הוא דומיא דריבוי לבונה
דאמרין לקמן ע"ב דלא נפסל אלא בריבוי ב'
קומצין [לפירש"י שם, דכן נמי פירש
הרמב"ם ודלא כתוס'].

והנה מלשון התוי"ט משמע שהרמב"ם סובר
דאף בנתן בה שמן חולין או דחבירתה פסולה
רק כשנתן ב' לוגין, אבל הרעק"א תמה
דבהדיא כתב הרמב"ם (שם הל"ח) דנתן שמן
אחר או דחולין נפסלה בכל שהוא, וכן תמה
הרש"ש לקמן כב. על דברי התוי"ט במתני'
שם דמשמע שלא חילק אליבא דהרמב"ם בין
שמן דחולין ושמן דחבירתה, וע"ע ח"נ שם,
וראה עוד בחי' הגרי"ז שכתב ב' דרכים
בביאור החילוק להרמב"ם בין שמן דידה
לשמן דחולין. וראה עוד מה שביארו בזה
הזבח תודה (ד"ה אלף אפילו), והחזו"א (כא).
(.7.)

ב. ובתפא"י במשניות (א"ת ל"א) דקדק
דלהרמב"ם מדויק לשון המשנה "ריבה
שמנה" ולא כתיב "ריבה לה שמן", דקמ"ל
דוקא ריבה כשיעור שמנה דהיינו לוג יתירא
פסול. ויש לעיין בזה דמשמע מדבריו דריבוי
שמן להרמב"ם בכל מנחה הוא כפל
מהשיעור הנצרך, ואילו החזו"א (כא. ט.) כתב
דלהרמב"ם אף מנחה של כמה עשורונים
שיעור ריבוי שמנה הוא לוג.

ויש לעיין דבשלמא לדעת רש"י שפיר נקטה
מתני' רק ריבוי שמן לפסול ולא נקטה ריבוי
לבונה, שלא תטעה דשיעורן שוה לפסול,

והנה תוס' בזבחים ל. (ד"ה דמיו) הקשו איך
קדשי כלל הב' לוגין שמן הלא כל שאינו
בזא"ז אפילו בבת אחת אינו, ותירצו כגון
דאמר יקדש אחד מתוך שנים, [וכע"ז הקשו
תוס' ותירצו לקמן ע"ב על ב' קמצין], ותמה
הקר"א דא"כ מאי קמ"ל ר"א, דהרי הלוג
שמן היתר הוא חולין דלא קדש כלל, וא"כ
הרי הוא כחולין וחבירתה דפשיטא דפסול.
והעול"ש כתב דשאני ב' לוגין דהואיל
ותרוייהו חזו לשתי מנחות או למנחה של ב'
עשורונות ולא דמי לשמן דחולין.

וראה בחזו"א (כא. ט.) שמפרש דמיירי
דמפריש לאחריות וכל מה שמפריש לאחריות
קדוש קדושת הגוף, וכע"ז כתב המקדש דוד
(סוף סי' כ"ט).

אלא מעתה מנחת חוטא דפסל בה שמן
היכי משכחת לה - א] השפ"א תמה
מאי מייתי ממנחת חוטא הלא דינה להיות
חריבה וכל שמן פוסל בה, אבל שאר מנחות
מנא לן דפוסל.

ובחי' הגרי"ז תירץ דצ"ל שבמנחת חוטא
מלבד דין 'חריבה' יש בה עוד פסול אחר
ד'לא יתן עליה שמן', וכאן הגמ' מיירי מדין
זה ד'לא יתן עליה שמן'.

ב] בסוגיין מבואר דהפריש לה ב' לוגין
פסולה, ויש לעיין מאי שנא מיתור
לבונתה דיש בזה לקמן ע"ב ב' לשונות
ברש"י, ולשון השניה וכן התוס' שם סברי
דהפריש לה ב' קמצים פסולה, וכן יש לעיין
מדלקמן כד: לענין עישרון שחילקו ואבד
חציו והפריש אחר תחתיו ונמצא האבוד,
דקתני התם דיכול לקמוץ מאחד מהם ואין
הפרשת החצי עישרון הנוסף פוסלת המנחה.
ומבאר החזו"א (כא. יג.) דחלוק שמן מלבונה
וסולת, דהשמן מתערב בגוף המנחה משא"כ
לבונה וסולת. ועוד מחלק באופן אחר, ע"ש.

ור"א לא מיבעיא קאמר וכו' אבל הפריש

אבל להרמב"ם דהן שוין בכפל קשיא - ועי' בזה תוי"ט וח"ג.

ועוד בפלוגתת רש"י והרמב"ם - עי' בטה"ק, ובקר"א כאן ועל הגמ' בע"ב, ובזבח תודה, ובאבן האזל. וראה עוד ביד דוד שרוצה להשוות פירש"י להרמב"ם.

ג. והנה נתבאר לשיטת הרמב"ם דשיעור ריבוי דשמן ולבונה הוא בכפל, אבל לא נתבאר שיעור ריבוי הסולת, ומלשון הרמב"ם (מעשה"ק י"ג. ה.) משמע דבסולת כל יתר פסול, וכ"כ בפשיטות החזו"א (כ"א. יג.), והסברא בזה נראה דהסולת שהיא עיקר הקרבן כל יתור פוסל בה משא"כ שמן ולבונה דדוקא בהן נתחדש דריבוי פוסל בכפל, [אמנם אף לענין נסכים כתב הרמב"ם (ש"ס ז. ה.) שאם הוסיף כל שהוא פסול]. אבל טה"ק (ד"ה גמטה) כתב דלשיטת הרמב"ם ריבוי הסולת הוא גם שני עשרונין. וראה עוד במנח"א (עמ' קס"א). ועוד בענין ריבוי הסולת ראה בדברינו לקמן עו: ד"ה ת"ר כל המנחות.

חיסר לבנותה וכו' ר"ש אומר על קורט אחד כשרה פחות מכאן פסולה:

מהו שיעור 'קורט' דלבונה:

נסתפק בזה בחי' הגרי"ז, וכתב דאין לומר דהיינו אפילו במשהו כשר דא"כ מהו דקאמר פחות מכאן פסולה, אלא מסיק דנראה דשיעור קורט הוא שיהא שלם.

ועי"ש שחקר אם הוא דין בלבונה שצריך שיהיו בה קרטין שלמין, או שהוא דין רק כשחסר דצריך שיהא לכל הפחות קורט שלם, והמנח"א (עמ' ק"ע) הוכיח מהגמ' לקמן נט: דלבונה שחוקה כשרה למנחה ש"מ דהוא דין רק כשחסר.

רש"י

ד"ה או קורט - וא"ת כיצד קומין והלא לבונה על המנחה היא - עי' חי'

הגרי"ז בגדר דין זה דלבונה צריך שתהיה דוקא על המנחה, ועי' מנח"א עמ' קנ"ג.

תשובה לדבר כשקומין מסלק הלבונה כולה לצד אחד וקומין הסולת מאמצע הכלי - הוא תוספתא מנחות א. י. והובאה בסוטה דף יד:

אולם ברש"י עה"ת (ויקרא ז. א.) כתב דנותן לבונה על מקצתה, והוא מתו"כ, ועי' טה"ק דלפי"ז לא קשיא מידי הכא כיצד קומין, וע"ע בטה"ק דמפרש דאין סתירה בין התו"כ לתוספתא הנ"ל, דמצוה ליתן הלבונה על כולה ורשות ליתן על מקצתה.

ד"ה מלח - ואי קשיא ולישמענין לבונה וכו' תריין וכו' - עי' צ"ק דמישב באופן אחר, וע"ע טה"ק ושפ"א.

ד"ה מאי איריא - דחוצין בין ידו לקמח וכו' א"נ חוצין בין קמח לקמח - בנתיבות הקודש מבאר דלא ניחא לרש"י בפירוש קמא לפי דלא כתיב גבי קמיצה 'וקמץ בידו' ואין הכרח שחציצה פוסלת בין ידו לקמץ, עי"ש.

ובספר ישר וטוב הוסיף להקשות על פירוש קמא, ודעתו לגרוס במקום 'אי נמי' תיבת 'אם כן' והכל הוא תירוץ אחד, דכל כונת החציצה היא בין קמח לקמח, עי"ש.

ד"ה מן הצד - דלאחר שקמין הופך גב ידו למטה וכו' - עי' הגהות מליו"ט שביאר מה הוצרך רש"י לזה.

ד"ה זו גודל - לבהונות דמצורע - תוס' בכתובות ה: (ד"ה זה גודל) הקשו לפירש"י דהו"ל למימר 'זה בוהן', והם מפרשים דלענין קמיצה קאמר דמוחק את הקומץ בגודלו מלמעלה.

ד"ה להשוות - דאם יוצא קמח למטה מן הקומין - גם רש"י לקמן ד"ה כדקמצי כתב 'ודוחק בקמח' ומשמע דבעודה קמח

היה קומץ, וצ"ע דבגמ' לקמן נד. מוכח דמנחת הסולת נקמצת עיסה דלא פליגי התם אלא במנחת חוטא משום דנקראת חריבה, וכן מפורש ברש"י גופיה לקמן עב: (גריס מתני') דקומצים מן העיסה - טה"ק.

וראה עוד בקר"א על רש"י לקמן עב: שכתב דדעת הרמב"ם פ"י ממעשה"ק נראה דנקמצת בעודה סולת וכפשטות לשון רש"י דהכא.

ד"ה מן הצדדין - ל"א וכו' מצדי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי - לפי פשוטו ר"ל שלא קמץ מעיקר המנחה הנמצאת באמצע הכלי אלא מן הנמצא בקרקע הכלי מהצדדין, וכן משמע לשון רש"י בתחילת העמוד "וקומץ הסולת מאמצע הכלי", אבל ראה בדברינו בגמ' (ד"ה נצי ר"פ דנקיס לקומץ) שהרמב"ם מפרש דהיינו שקמץ מן הדבוק בדופן הכלי, וכתב הזבח תודה שהוא כפירוש רש"י השני לענין בעיא דמן הצדדין, ולפי"ז כונת רש"י שקמץ מהדבוק בדופן הכלי.

במתני' ד"ה ריבה שמנה - דדינה לוג וכו' מהאי קרא וכו' - לקמן עו: פירש"י כת"י ב' טעמים מדוע ריבה סלתה פסול, ואילו כאן פירש רק טעם אחד המתאים לפירושו השני שם - עי' בזה מקדש דוד (ס' ח. ז. ד"ה ונריצה שמנה).

ד"ה חיסר שמנה - כדאמרן לעיל משמנה וכו' - צ"ע דבמתני' מיירי בפשטות דחיסר שמנה היינו שבתחילה לא נתן בה השיעור הנצרך, דאילו חסר השמן לאחר שנתן כראוי הוא מתני' לקמן כז. ושם הובאה הדרשא דרש"י, וכן פירשו הרע"ב והרמב"ם בפיהמ"ש במתני' דהכא, וא"כ לזה אין צריך קרא דכי איצטריך קרא הוא לחדש פסול במנחה שנפסלת בחיסרון אף לאחר שהיה בה השיעור הראוי [כמש"כ המנח"א עמ' קל"א בשם הגרי"ז].

ואולי רש"י הבין שהמשנה כוללת ב' הציוורים, וראה לזה שעל הא דתנן במתני' "חיסר לבונתה" מיייתי בגמ' סוגיא של לבונה שחסרה לאחר נתינתה כראוי.

ד"ה חיסר לבונתה - בפ' הרי עלי עישרון מפרש ל"ה בגמ' נאמר הרמה וכו' - וכ"כ גם רש"י לקמן ע"ב ד"ה קומץ בתחלה, וצ"ע דהתם בגמ' (קו:) מפורש דהוי היקש, ושמא רש"י היה לו גירסא אחרת שם [ושם מצאתי שכ"כ בספר ישר וטוב]. וע"ע הגהות חש"ל דבירושלמי ילפינן לה מגז"ש.

ד"ה ב' לוגין - דנראית כשתי הלחם - עי' הגרסאות הנדפסות בצד הגליון, ובספר ישר וטוב גריס "דנראו תרוייהו כשתי הלחם", עי' מה שביאר בזה.

ובעיקר דברי רש"י - עי' נתיבות הקודש דאין כוונת רש"י דטעם הפסול הוא משום מראית העין מדרבנן אלא ר"ל מדאורייתא, עי"ש.

תוס'

ד"ה וזו היא - אלא ס"ל כמ"ד שהיה מחלקה לשנים ושנים לארבעה - עי' בדברינו לקמן עה: במתני' ד"ה קופל אחד לשנים ושנים לארבעה.

ד"ה מלמטה למעלה - והשתא לפי הקונטרס קורא ראשי אצבעותיו למטה - פי' דמלמטה למעלה היינו מראשי אצבעותיו ממלא הקמח לפס ידו.

וכן מפרש ר"ת וכו' ציצין הפורשין למעלה פי' לצד פיסת היד - צ"ע דרש"י גופיה פירש שם שפירשו כלפי ראשי אצבעותיו [ותוס' הביאו שם], וא"כ סותר שיטתו שכאן פירש דלמעלה היינו כלפי ידו - צ"ק.

גמ'

דף יא:

והשפ"א כתב שהרמב"ם [וכן הרע"ב] מפרשים ד'קומץ בתחילה' ר"ל דעיקר המצוה לכתחילה בקומץ אבל כשר אפילו בפחות מזה. וכן מבאר האור שמח. והרחיב בזה המנח"א (עמ' קס"ד). וע"ע יד דוד.

[ב] המקדש דוד (ס' לג. א). חקר לשיטת רש"י שצריך קומץ בשעת קמיצת המנחה, מה הדין אליבא דשיטת הרמב"ם דאף ליקוט לבונה הוי כקמיצה, האם צריך שיהא קומץ בתחילה אף בשעת ליקוט הלבונה. [לשיטת הרמב"ם עצמו אליבא דהשפ"א והאו"ש הנ"ל דהוא דין קומץ לכתחילה אין להסתפק מידי, אלא ר"ל לפירש"י אליבא דשיטת הרמב"ם]. ועי' בזה מנח"א עמ' קס"ו.

ור"י סבר קומץ בתחילה ושני קרטין בסוף:

[א] חקירה בגדר שני קרטין בסוף:

יש לחקור האם הא דסגי בשני קרטין הוא רק כשנחסר הקומץ, אבל כל זמן שהקומץ שלם לא נתקיימה מצות הקטרה עד שיקטירונו כולו, או דגם כשישנה לכל הלבונה כיון שמקטיר שני קרטין נתקיים כבר דין הקטרה - ראה מנח"א (עמ' קס"ו) שדבר זה שנוי במחלוקת: דהגר"ח וכן העול"ש במתני' לקמן נקטו כצד השני, והחזו"א (כא. ט). נקט כצד הראשון שאם הקטיר רק ב' קרטין בשעה שכל הלבונה קיימת הוי חצי מתיר בלבד ופסול, ועי' במנח"א שהרחיב בזה.

[ב] בדברי המנחת חינוך (מ"ז קט"ו) שמנחה של כמה עשרונים צריכה קומץ לבונה לכל עישרון:

נסתפק המקדש דוד (ס' ת. ג). לפי דבריו אם נחסר ונשאר שני קרטין, האם צריך שבכל קומץ וקומץ ישארו שני קרטין או דסגי בשיעור שני קרטין לכל הקמצים, ועע"ש מה שדן לדברי המנחת חינוך.

ובעיקר דברי המנחת חינוך - עי' בחזו"א

והתניא קומץ ולבונה שחפר כל שהוא - השפ"א רוצה לגרוס "קומץ לבונה" [וכן בתירוצו "קורט לבונה"] עי"ש טעמו.

ג' מחלוקת בדבר ר"מ סבר וכו' ור"י סבר וכו' ור"ש סבר וכו':

פסק הרמב"ם בזה:

הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. ח). פסק כר' יהודה דחיסרון כשר עד שני קרטין, והקשה הכס"מ הלא סתם מתני' כר"מ [כדפירש"י בד"ה רבי מאיר] ואמאי לא פסק כוותיה, עי' מה שביאר בזה.

והרעק"א תירץ דסתמא דמתני' לקמן דלא כר"מ כמו שהוכיח רש"י שם במשנה, ולכן פסק הרמב"ם כסתמא בתרא דעדיף.

והזבח תודה וכן הר המוריה והרש"ש בסוגיין תירצו שהרמב"ם פליג על רש"י, וס"ל דאין סתמא דמתני' קמייאת כר"מ אלא כל אחד מהתנאים מפרש "חיסר לבונתה" דמתני' כדאית ליה, ומה שאמר ר' יוחנן ג' מחלוקות בדבר הכי קים ליה ולא מכח מתני'.

ר"מ סבר קומץ בתחילה וקומץ בסוף ור"י סבר וכו' ור"ש סבר וכו':

[א] מהו 'בתחילה' ומהו 'בסוף':

פירש"י דבשעת קמיצה בעינן שיהא בכלי מלא קומץ לבונה, ובשנחסר בשעת הקטרה פליגי התנאים.

וכתב הזבח תודה דמלשון הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. ח). משמע ד'קומץ בתחילה' היינו בשעת הבאת המנחה, ונחסר דכשר לר"ש ור"י היינו אפילו נחסר קודם הקמיצה, וכן מפרש הגר"ח. ותמה הזבח תודה דהלא מבואר לקמן בגמ' דזמן קביעות הלבונה עם המנחה הוא בשעת הקמיצה ואין כשר אם חסר קודם לזה.

קתני דאם אבד אחד מהם לאחר קמיצה פסולה דהוי חסר הקומץ, ותמה העול"ש (על תוס' ד"ה כגון שפריש) הלא מיירי לפירוש זה באומר יקדש קומץ אחד מתוך שנים כמש"כ תוס', וא"כ אחד מהם הוא חולין ואיך יתכן שיפסול מטעם חיסרון, עי"ש מה שתירץ. והקר"א כתב דכיון דקידש אחד מהשנים אין ברירה ולא נודע אם הנשאר הוא הקדוש.

אמנם השפ"א תמה איפכא, דכיון דבדאורייתא אין ברירה מדוע כשנאבד אחד קודם קמיצה כשר להקטיר השני הא אין ברירה, ותירץ דאפשר דמקדש הקומץ הנשאר בשנית. וכן סבר לתרץ בחי' הגרי"ז, אולם דחה זאת דהא בסמוך בבזיכין אמרינן נמי דקודם סילוק אם אבד כשר והתם הלא אי אפשר למלאות ולקדש כיון דחסר בזה הסידור בזיכין, עי"ש שהקשה עוד קושיות, ומה שרוצה לבאר בכוונת התוס'.

ואמר רמב"ח הפריש לה שני קמציין וכו'
אחר קמיצה הוקבעו - הא דמבאר כאן בסוגיא דהקמיצה היא הקובעת [פי' שנעשית הלבונה חלק מהמנחה וממילא נפסלת המנחה ביתר או חיסור לבונתה] הוא לכאורה כר' יוחנן לעיל ט. דהקמיצה קבעה, וריש לקיש איתותב שם.

מהו דתימא כיון דבריר קומץ ידיה וכו'
כמאן דפריקה דמיו קמ"ל - המיוחס לרשב"א הקשה דלעיל ח. איתא איפכא דבאמת מחמת סברא זו דבריר קומץ ידיה חשיב כמאן דפרקה דמי, ובתירוץ ראשון נקט דרמב"ח דהכא פליג אדר' אלעזר דלעיל, ובתירוץ שני הוא מחלק בין הסוגיות, עי"ש. וע"ע בזה אור שמח (פסוקמ"ק יא. יח.), ומקדש דוד (סי' ז' סוס"ק א').

מתני'

הקומץ את המנחה לאכול שיריה בחוץ
או בזית משיריה בחוץ - צ"ע אם

(סוס"י ל"ד) שהוכיח שלא כדבריו מהסוגיא לקמן דף נ"ב, וראה במנח"א (עמ' קע"א) שמהרמב"ם מוכח נמי דסגי בקומץ אחד דלבונה לכל המנחה, וכן מפורש בתוספתא מנחות (ז. ט.) ובתו"כ, והביאור בזה משום דהלבונה אינה מגוף המנחה רק דהמנחה טעונה הבאת לבונה עימה, לכך סגי בקומץ לבונה לכל המנחה.

ושלשתן מקרא אחד דרשו וכו' ר"מ סבר וכו' ור"י סבר וכו' - עי'
בשטמ"ק (אות ז') שהביא פלוגתת רש"י ותו"ח בביאור מחלוקת ר"מ ור' יהודה, וראה בבכורות דף ג. ותמצא דשני פירושים הללו הם ב' לשונות דהגמ' בפלוגתת ר"מ ורבנן דהתם. וע"ע בטה"ק (ריט יא:) כיצד הוא למד בסברת ר"מ.

חיסר לבונתה פסולה, הא יתיר כשרה
והתניא יתיר פסולה - הצ"ק הקשה דלמא הא דקתני יתיר כשרה היינו שהיה יתר קודם הקמיצה ובשעת הקמיצה סילק היתר, והא דקתני יתיר פסולה כגון שנמצא יתר לאחר הקמיצה.

אמר רמב"ח כגון שהפריש לה שני קמציין:

ביאור שתי לשונות הרש"י בזה:
רש"י כתב בזה שני פירושים וס"ל כפירוש קמא, וכן פסק הרמב"ם, ותוס' חולקים והקשו על פירוש זה, וראה בהמיוחס לרשב"א וטה"ק דמישבים פירש"י.
והנה פירוש קמא דהרש"י ר"ל דבשני קמצים הוי פסולה, אולם לשון הרע"ב במשניות "דלא פסל אלא כשריבה יותר על שני קמציין" משמע דבשני קמציין מצומצמים כשרה, אכן כתב הרש"ש דהרע"ב לא דק או די' להגיה בדבריו, עי"ש. ובעיקר ביאור פירש"י עי' בדברינו על רש"י ד"ה שהפריש. ופירוש בתרא דרש"י וכ"ה פירוש התוס' דהפריש שני קמציין כשרה, והנה לקמן בגמ'

כזית הוי פיגול למאי איצטריך למתני רישא דלאכול שיריה - ע"י שפ"א מה שכתב לחדש.

להקטיר וכו' כזית מקומצה בחוץ - אף
למ"ד דיש הקטרה בפחות מכזית
[לקמן כו: נח:] מיהו בפיגול וכן בהקטרת
חוץ מודה דשיעורו בכזית בדוקא - ע"י תוס'
לקמן נח: (נסוף הדיבור הממחיל נח), ובתוס'
זבחים קז: (ד"ה רצי יומן).

או להקטיר לבונה בחוץ - קומץ ולבונה
שניהם מתירין, וסתמא דמתני' דהכא
כרבנן במתני' לקמן יג. דסברי מתיר מפגל
מתיר - שטמ"ק לקמן יג. אות ג'.

להקטיר לבונה בחוץ:

שיעור הלבונה לפגל בה:

א. הקשה רש"י אמאי לא תנא נמי כזית
מלבונה, ותירץ דמתני' כר"ש דס"ל
דלבונה כשרה אפילו בקורט אחד, ולפי"ז
לר"מ דסבירא ליה דחסר כל שהוא פסול ה"נ
שיעור לבונה לפגל הוי בכזית מהקומץ.
ולשטמ"ק (אות ד') לא ניחא בתירוצי רש"י
והקשה עליו, ופירש השטמ"ק בשם התו"ח
דלכך לא נקטה מתני' כזית לפי דלבונה
שלאו בר אכילה היא אין שיעורה בכזית אף
לר"מ, וגם ע"ז תמה השטמ"ק, ומסיק דה"ה
דלבונה בכזית אלא דלא חש להאריך. וכן
הרמב"ם (סוף פ"ד מפסוקה"ק) כתב דחשב
להקטיר כזית לבונה למחר הוי פיגול, ועי"ש
במשל"מ שצ"י לדברי רש"י דהכא.

ב. והנה סברת הרמב"ם והשטמ"ק מבוארת
דפיגול תלוי באכילת מזבח ואמרינן
בזבחים כח: דהוקשו אכילת אדם ומזבח
לכזית, אבל טעם הרש"י דסגי לר"ש במחשב
על קורט בלבד צ"ב, עוד יש לעיין דלפירש"י
נמצא דמחשב להקטיר קורט לבונה בחוץ או
למחר הוי פיגול ואפילו דאין בו שיעור כזית,
וצ"ע למ"ד לקמן כו: דאין הקטרה פחותה
מכזית, וכן תמה השפ"א על פירש"י.

והמקדש דוד (סי' מ. ג.) רוצה לישב דיצרף
הקטרת הקומץ עם הלבונה יחד ויהא הקטרה
בכזית, אמנם הגרי"ז הוכיח דלמ"ד אין
הקטרה פחות מכזית אי אפשר לצרף הקומץ
והלבונה, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא. ועי'
בזה חזון יחזקאל (תוספתא ז. א.). וראה עוד
מש"כ המנח"א (עמ' קע"ז) לישב שיטת
רש"י מכל הקושיות.

ג. עוד יש לעיין דהנה לפירש"י שיעור פיגול
בלבונה אליבא דרבנן הוא פחות מכזית
[ולשטמ"ק לתירוצי קמא אפילו אליבא
דר"מ], וצ"ע ממתני' דזבחים קט: דלענין
הקטרת חוץ קתני בהדיא דשיעור לבונה
בכזית, והעול"ש כתב לחלק בין הקטרת חוץ
למפגל במחשבת חוץ, עי"ש, אולם הקר"א
גם תמה כן וכתב דדוחק לחלק בין פיגול
להקטרת חוץ [וכן לקמן יב: מדמי להו].

רש"י

ד"ה והתניא - כמדומה דאיירי בה ר"ש
כו' [נראה דצ"ל 'לכך'] **קפריך מינה**
לר"ש - השטמ"ק (אות א') לא גרס תיבות
ר"ש אומר וצ"ב לגירסתו מאי פריך הגמ',
ומבאר המיוחס לרשב"א דלא פריך לר"ש
דוקא אלא פריך דהך ברייתא אתיא דלא
כמאן, אכן רש"י לא ניחא ליה בזה לפי דמצי
לתרוצי דר"מ היא כדאיתא בסמוך דשלש
מחלוקות בדבר, ומ"מ נוכל לומר דתלמודא
השתא לא סבר דג' מחלוקות בדבר.

ד"ה לבונה הבאה - דהתם [בלבונה הבאה
בפ"ע] **ודאי חסר פסול דלא כתיב**
ביה ואת כל הלבונה - צ"ב דבגמ' לקמן
ממעט לה מדכתיב "אשר על המנחה"
דמשמע דוקא כשבאה עם המנחה, וכן צ"ב
דדברי רש"י לקמן ד"ה פשיטא, וצ"ל
דפשיטא לרש"י דאין זה ילפותא בפ"ע דא"כ
היכי ילפינן מהאי קרא קומץ בתחילה לכו"ע
אף בלבונה הבאה בפ"ע, אלא עיקר הדרשא
מדלא כתיב ביה "ואת כל הלבונה".

ההוא מוקמינן לה בכריתות בפ"ק לברת
דנותר - ע"י זבחים דף כח:

ד"ה למחר - דמנחה אינה נאכלת אלא
ליום ולילה דאיתקש לחטאת ואשם
- כדאיתא לעיל י: ולקמן כו. דדרשינן מקרא
דקדש קדשים היא כחטאת וכאשם, ושם
ילפינן מינה דרשא אחרת ואין היקש למחצה.
ובגליון על הדף הקשה דרש"י בזבחים סג.
יליף ממנחת לחמי תודה, ומבאר המצפ"א
שרש"י כאן חזר בו לפי דאיתא לקמן מו:
דלחמי תודה לא איקרו מנחה וא"כ אין
ללמוד מהם מנחות, ע"ש.

ובחטאת ואשם אמר בתו"כ גבי תודה
וכו' - וכן איתא גם בזבחים דף
לו.

תוס'

ד"ה ר' יהודה - ושמא משום דכתיב דמו
דוי"ז דריש - ראה עוד תירוצים
בתוס' בכורות דף ג., ובתוס' חולין דף פח.

ושמא יש לחלק בין דם לבכור - דאין
לדמות הדרשות אלא מה שהש"ס
מדמה - תוס' בכורות ג. ע"ש.

ד"ה ורבי שמעון - אבל דלא דריש כלל
לא קאמר דשמעינן דדריש את
בפ"ק דבכורות - וע"ש דף ו. בתוד"ה ורבי
שמעון, וכן לגבי "ר"ש וי"ו לא דריש" מסקי
תוס' לקמן נא: דלא בכל מקום אית ליה הכי,
וכן לגבי "אשר לא דריש" [זבחים מ.].
מפרשים תוס' בזבחים יח: (ד"ה ואידך) דדוקא
אשר כה"ג לא דריש, וכע"ז בתוס' פסחים
מג: (ד"ה מאן שמעת) לענין דרשא ד'כל'.

ד"ה כגון (א') - וא"ת והיאך קדשי אי
בבת אחת האמרינן וכו' - כע"ז
הקשו ותירצו לקמן פ. בתוד"ה הפריש, וכן
בתוס' זבחים ל. ד"ה דבריו.

ד"ה שהפריש לה שני קמצים - פסול
דיותר מדאי ריבה - המיוחס
לרשב"א מבאר שכוונת רש"י דכל שלא הגיע
התוספת לשיעור קומץ ראוי הוא להתקדש
משום דאמרינן דיש אדם אחר שקומצו גדול
יותר, ובהגה"ה שם מהרב אג"ן תמה דא"כ
גם בשני קומצין נימא דיש מי שקומצו
כפליים ויותר, ע"ש.

והקר"א ביאר דשאני לבונה משמן, דלגבי
לבונה כיון דחזינן דחסר כשר [לר"ש ור"י]
עד קורט או ב' קרטין אלמא שיעור הקומץ
בלבונה אינו קפידא כ"כ וא"כ ריבוי הלבונה
כשר עד ב' קמצין, אבל שמן דשיעורו בדוקא
לכך נפסל אף בריבוי כל שהוא, וע"ש
שהקשה על סברא זו. וראה עוד מש"כ טה"ק
בפירש"י.

ובמקדש דוד (ס' ת. ז. ד"ה וצריכה לצונתה)
מחדש דדוקא חילק הלבונה לשני קמצים
פסולה, אבל הפריש לבונה גדולה כשיעור ב'
קמצים משמע מהירושלמי שקלים שאינה
פסולה, ע"ש.

ד"ה כמאן דפריקה - ל"א וכו' כגון
שהפריש שני קמצין כשרה - ע"י
טה"ק בטעם שנשתנה דין הלבונה דכשרה
בשני קמצין משמן דפסול בשני לוגין.
והחזו"א (כא. י.) כתב דכיון שהשמן מתערב
עם הסולת מתקלקלת צורת המנחה טפי.

במתני' ד"ה פסול - כשהוא אומר
בפרשת קדושים תהיו אם
האכל וכו' - העול"ש והגהות מליו"ט תמהו
מדוע לא פירש"י כמסקנת הסוגיא בזבחים
כח: דכולהו מקרא אריכא נפקא.

אמנם בכמה מקומות נקט הרש"י דלא
כמסקנא דהתם אלא כפי המובא בתוס',
והתוס' השיגו עליו - ע"י תוס' זבחים ריש
כג:, ולקמן כה. ד"ה ונשא (רש"ט), ובפסחים
טז: ד"ה ה"ג.

הוא רבואת דאפילו אבד נחשב יתיר מחמת שעת הקמיצה, וכ"ש אם לא אבד, וראה בהמיוחס לרשב"א שתירץ בסברות הנ"ל את פירש"י. וראה עוד ביאור העול"ש וביאור השפ"א בכוונת קושית התוס'.

דף יב.

מתני'

כיצד לא קרב המתיר כמצותו וכו' - עי' כס"מ (תמידין ומוספין ה. יג.) שלמד חידוש בדעת הרמב"ם דדין קרב המתיר כמצותו הוא בדוקא שלא יהא עירוב מחשבות אחרות אבל פסול אחר אין מונע חלות הפיגול, וראה בענין זה בדברינו לקמן על מתני' דף ק.

כחצי זית בחוץ כחצי זית למהר:

חקירה בדין אין הקטרה פחות מכזית: בחי' הגרי"ז (סוף יא): חקר בהא דקי"ל לקמן כו: דאין הקטרה פחות מכזית, האם הוא דין בחפצא דהדבר הנקטר דלא חל בו שם הקטרה בפחות משיעור זה, או שעל החפצא יש שם הקטרה גם בפחות מכזית ואם הוצרך להקטירו ודאי חשיב מוקטר אלא דלענין דין חיוב כגון להתחייב בחוץ על פחות מכזית אינו מתחייב, והוכיח (רי"ט יג.) מהכא דעל החפצא יש שם הקטרה בפחות מכזית, דאל"כ איך יצטרף היכא דחשב על חצי כזית בחוץ כיון דלא חשב כלל על הקטרה.

גמ'

איבעיא להו וכו' מהו דתיהני להו הקטרה למיקבעיהו בפיגול וכו':

א. רש"י (וכן צפירוש הר"מ והרש"ע) צסוף הפרק) פירש הבעיא האם כיון דברשות מקטיר חשיב קרב המתיר כמצותו, או כיון

וראה בתוס' זבחים הנ"ל שקושייתם לשיטתם בדיבור הבא דמפרשי דאם הפריש ב' קמצים קדוש וכשירה, ולפי"ז נחא שלא הקשו תוס' כבר לעיל ע"א גבי הפריש לה ב' לוגין שמן, דהתם מסקינן דפסול.

אלא דיש לעיין דהתוס' בזבחים הנ"ל הקשו גם משני לוגין דמשמעות הסוגיא דאף דפסולה מיהו עכ"פ קדשי ולא הוו כשמן דחולין, ולפי"ז גם לפירש"י דהכא דב' קמצין פסולה יש להקשות קושית תוס' דעכ"פ היאך קדשו, וצ"ב גם למה לא הקשו תוס' כבר לעיל לגבי ב' לוגין, ועי' בזה בספר ישר וטוב, ובהערה קמ"ב לכנסת הראשונים.

וי"ל כגון דאמר יקדש קומץ אחד מתוך שני קמצים - עי' בחי' הגרי"ז מש"כ בביאור תירוצו התוס', וע"ע חזו"א (סי' כא. ג.).

ויש לעיין דקשיא למ"ד אין ברירה אין יברר אח"כ קומץ האחד משני הקמצין, וכע"ז הקשו תוס' לקמן סוף דף פ., ועי' בדברינו שם.

ד"ה כגון (ב') - ואי אפשר לומר כן דלעיל משמע דבהפריש ב' לוגין יש לי להכשיר יותר - עי' בהמיוחס לרשב"א דמישב הרש"י, וע"ע טה"ק בישוב פירש"י.

ועוד דקאמר בפסוק וכו' והשתא כיון דב"א אבד פסולא אמאי נקט אבד - ר"ל אמאי נקט אבד לאחר קמיצה הלא אף בלא אבד פסולה לפירש"י כיון שהוקבעו ב' קמצים לבונה.

וצ"ע הרי הא דנקט רמב"ח 'אבד' קאי על קודם קמיצה וזה ודאי צריך לאשמעינן דלכך כשר לפי דאבד האחד קודם הקמיצה, ולאחר קמיצה יתכן באמת דלא קאי 'אבד', ושור"ר שכ"כ בחי' הגרי"ז, ויתכן שלכך נתכוון בהגהות קרני ראם.

והצ"ק תמה דהא דנקט 'אבד' לאחר קמיצה

דאין השירים נאכלים הו"ל כמחשב לאכול דבר שאין דרכו לאכול.

והקשה השפ"א דהרי דבר שאין דרכו לאכול היינו שאינו מידי דאכילה, אבל הכא רק מחמת פסול נאסר באכילה.

והשטמ"ק (אות כ"ה) מפרש כל הבעיא לענין אי חשיב קרב המתיר כמצותו, והקשו טה"ק ועול"ש אמאי לא פירש רש"י כן דכ"ה פשטות הגמ', ועוד דרש"י גופיה בזבחים ריש צ. וכן תוס' במעילה פירשו דטעם דר"א דאין חייבין בפיגול על יוצא משום דכיון דיצא לא קרינן ביה קרבו כל מתיריו.

ב. ונפק"מ בין הפירושים כתבו שטמ"ק הנ"ל ועול"ש: כגון אם חישב ע"מ להקטיר הקומץ למחר, דלפירש"י דסוגיין כה"ג הרי אינו מחשב על דבר שאין דרכו לאכול, אבל לשטמ"ק הרי לא קרבו כל מתיריו. עוד נפק"מ כתב בחי' הגרי"ז: דלפירש"י אינה מחשבה כלל וא"כ אפילו פסול אינו, ומלשון הגמ' משמע דהשאלה רק לענין קביעות וחיוב כרת אבל פסול ודאי הוי. וראה מה שביאר טה"ק בדעת רש"י בזה. וע"ע הערה 146 לשטמ"ק החדש.

ג. והנה האחיעזר (יו"ד ל. ה.) הקשה לפירש"י מהא דאיתא בפסחים עח. דלמ"ד הציץ מרצה על האכילות ה"ז נקבע גם בפיגול, ולכאורה אמאי הוי פיגול הרי הוא מחשב על דבר שאין דרכו לאכול דהציץ אינו מועיל להתיר הבשר באכילה, וכתב לישיב דמיירי התם במחשב על האומורין, וע"ע שם מה שהוסיף להקשות. וראה מש"כ לישיב במנח"א עמ' קע"ה.

אמר ר"ה אפי' לר"ע דאמר זריקה מועלת ליוצא ה"מ יוצא וכו' -

כתב הקר"א דהא דנחלקו רב הונא ורבא אם לדמות חיסרון ליוצא דוקא, ולא לנטמא החמור יותר דלכו"ע לא מהני ליה זריקה אף דאיתיה בפנים, משום דבחיסרון מצינו קולא

דמקטיר עליהם הקומץ לכתחילה משו"ה מסתבר לדמויי ליוצא הקל.

וראה עוד בחי' הגרי"ז שדן בדמיון ובחילוק שבין יוצא לחסר. וע"ע אחיעזר (ח"צ סי' מ"א).

ה"מ יוצא דאיתיה בעיניה ופסול מחמת דבר אחר הוא - פירש"י [וכן בפי'

הר"מ והר"ש בדף יג.], דיוצא אויר ירושלים פוסלו משא"כ חיסרון דפסולו בגופו. אבל בחי' הגרי"ז וכן באחיעזר (יו"ד מ"א. א.) ביארו באופן אחר: דביוצא אין חיסרון בזריקה שאין בכוחה להתיר בשר שיצא אלא הוא פסולות בבשר עצמו ולכן סבר ר"ע דזריקה מהני ליוצא, אבל שירים שחסרו אין הפסול בשירים אלא גדר איסור אכילתן לפי שאין ההקטרה יכולה להתיר אותן באכילה ולכן גם אין ההקטרה יכולה לפעול עליהן פיגול ולאפוקי מידי מעילה. ועי' בזה במנח"א עמ' קע"ו.

א"ל רבא אדרבה וכו' ה"מ יוצא דליתיה בפנים - צ"ב מאי נפק"מ אם הפסול

הוא מחמת שיצא לחוץ או דאיתיה בפנים - עי' מנח"א (עמ' קע"ח) מש"כ לבאר בשם הגרי"ז.

אמר רבא מנא אמינא לה וכו' ותני ר' חייא וכו' מ"ט לא תני או כזית לאו כגון שחפרו שירים וכו':

תוכן דברי רבא לפירש"י [ומבואר היטב בשטמ"ק אות ל"ח], וכן הסכימו לפירוש זה התוס' והשטמ"ק בהשמטות:

רבא יוצא בהנחה דהיכי דקתני 'או כזית' בפשיטות מיירי גם כשחסר החפצא ועמד על כזית ולא רק דמחשב על כזית מתוך הדבר, ומשום כך מחק ר' חייא במתניתיה לגמרי 'או כזית' לפי שאין מתפרש שפיר בכה"ג, משום דרישא דמתני' דמיירי בקומץ את המנחה ודאי אי אפשר לפרש 'או כזית' דחסר ועמד על כזית, הואיל דכזית משיריה הוי מנחה

לשלמים - עי' בדברינו על התוס' הנ"ל, ועי' עול"ש כאן.

ד"ה ובלבד - ירצה כתיב בפיגול וכתוב בכשר ירצה - משמע שהוא גז"ש, וכן משמע ברש"י לקמן ריש טז, אולם מפירש"י בזבחים כח: (ד"ה לא ירצה, וד"ה מה הללאת) משמע שהוא משמעות בעלמא דומיא דהרצאת כשר.

ד"ה כזית בחוץ - ועד השתא איירי בשתי עבודות וכו' ולר"י הוא דאיצטריך - בזבחים דף כט: נחלקו בזה ר' יוחנן ואילפא, ורש"י נקט כאן כר' יוחנן דמפרש דר' יהודה פליג אף בעבודה אחת, לפי דאליבא דאילפא מסקינן התם בקשיא.

ד"ה כזית למחר - ר"י פליג את"ק בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות - צ"ע דכבר פירש"י זאת לעיל.

ד"ה ותני רבי חייא - למתני' - נראה דצ"ל למתניתיה או במתניתיה, וכן מפורש ברש"י ע"ב (ד"ה אל לצי) דתני ר"ח בברייתא דיליה ולא במתני', וכ"ה בפירוש"ם בסוף הפרק, ובתוס' ד"ה ותני ר"ח.

תוס'

ד"ה ה"מ יוצא - הו"מ למימר וכו' והכא כיצא כולו דמי כיון דאסורין באכילה - הקר"א בסוגיין וכן האחיעזר (יו"ד מא. יא.) והחזו"א (קמ"א כו. ט.) תירצו דשירים שחסרו דסוגיין לא דמי ליצא כולו, הואיל ושרי להקטיר עליהן הקומץ לכתחילה יש בכח הזריקה להוציא מידי מעילה. וראה מה שביאר בזה המנח"א (עמ' ק"פ) עי"ש שהאריך בענין זה.

א"נ וכו' אבל לעולם לא מיקבע בפיגול - עי' קושית צ"ק דבלא"ה צריך לחלק בין הרצאה לפיגול דאל"כ תיקשי דר"א אדר"א, וע"ע טה"ק וקר"א שדחו קושיתו.

שחסרה קודם קמיצה ופסולה, וכזית מקומצה הוי קומץ שחסר וכ"ש דפסול, אלא ודאי מתפרש 'או כזית' כפשוטו, מ"מ כיון דרישא דקתני 'כזית משיריה וכזית מקומצה' קאי על הסיפא ד'זה הכלל', וגם שם נהי ד'כל הקומץ' אי אפשר להעמיד בשחסר המנחה או הקומץ וכדפרישית, מיהו שאר ג' העבודות [נותן בכלי, מוליך, ומקטיר] אפשר להעמידן בשחסר המנחה, מ"מ כיון דחסר הקומץ אי אפשר לומר דהא פסול כה"ג, ולצדדין לא ניחא לר' חייא להעמידה, משו"ה לא ניחא ליה למתני בסיפא כלל 'או כזית', והואיל ובסיפא לא מיתניא אף ברישא לא תני ליה. וע"ע בהמיוחס לרשב"א שהאריך טובא בביאור דברי רבא והוכחתו מדברי ר' חייא עפ"י מהלך רש"י.

אבל בפ"י רשב"ם (נסוף הפרק) פירש בפשיטות: דבמתן כלי והילוך והקטרה לא רצה ר"ח למיתני 'או כזית', לפי שאי מיירי בשחסרה המנחה ועמדה על כזית - נמצא דהיינו הך לאכול שיריה או כזית משיריה ודבר אחד הוא, וממילא אף בקומץ או ברישא במתני' דאי אפשר להעמידה בשחסר לא ניחא ליה למתני 'או כזית'.

ובשטמ"ק בהשמטות בשם רבי' יצחק פירש: דלא רצה לשנות 'או כזית' במתן כלי ובהילוך ולפרש דחסרה המנחה, משום דאתו למטעי דאף בשחסר הקומץ הוי פיגול וזה אינו, עי"ש.

רש"י

ד"ה כל הקומץ - דבטלה דעתו אצל כל אדם - בחי' הגרי"ז תמה דנקט רש"י "דבטלה דעתו" והלא זהו הלכה דבעינן דבר שדרכו להקטיר ולא מטעם דבטלה דעתו.

כדאמר בריש פירקין דאיתקש מנחה לחמאת - נראה דרש"י לשיטתו לעיל ב:, אולם תוס' בריש פירקין וכן לעיל ב: (ד"ה מכדי) נקטו דמהיקש דזאת התורה

בפיגול הגם שהשירים נפסלו בחיסרון שבין קמיצה להקטרה.

לא הא מני ר"א היא - עי' קר"א שהקשה דלר"א משכחת נמי ציורים דחייב כשמקטיר כזית בלבד מן הקומץ, ועוד הקשה על עיקר דימוי שיעור מחשבת פיגול לשיעור העלאת חוץ, דפיגול ילפינן מהיקש דאכילת מזבח לאכילת אדם שהוא בכזית ושמה ר"א מודה בפיגול, וכן בשפ"א הקשה הקושיות הנ"ל. [ע"ע בדברינו לעיל יא: במתני' ד"ה להקטיר לבונתה].

קדש קדשים הוא שאם נפרסה אחת מחלותיה כולן פסולות - רש"י ותוס' פירשו דבלחם הפנים מיירי, ורשב"ם בסוף פירקין פירש דבמנחה של מלואים מיירי דכתיב בה "אשה הוא" (ויקרא ט. כח.), משום דקשיא ליה דקתני הכא זריקה מועלת ליוצא ובלחם הפנים ליכא זריקת דם.

והרמב"ם (פסוקמ"ק יז. יד.) פירשה לענין לחמי תודה, וכתב שם הכס"מ דאע"ג דקרא דמייתי בגמ' בלחם הפנים כתיב יליף מינה לתודה, ועוד דגם במנחה כתיב כהאי קרא. וראה עוד השגת הראב"ד על הרמב"ם הנ"ל ומה שישבו בכס"מ, וע"ע אבן האזל שם.

הא יצאת הני דאיכא גזואי כשרות - לכאורה דילמא הברייתא לא אשמעינן דיוקא דהא יצאת כשרות, אלא נקטה נפרסה פסולות וכ"ש יצאה וכדרכא גופיה לעיל דקאמר דחיסרון חמור מיוצא, וי"ל דא"כ ליתני סתמא אירע פסול באחת מהן, ומדנקטה נפרסה ש"מ דלמעט יצאה, ומשני אביי דילמא למעוטי נטמאת ונקט נפרסה לרבואת - צ"ק.

דלמא הא נטמאת הנך כשרות:

סתירת סוגיות אם נטמאת אחת החלות כולן פסולות:

בסוגיין מוכח דבנטמאת אחת מחלותיה שאר

ד"ה ותני ר"ח - ר"ח תני בברייתא דידיה וכו' - פירוש התוס' הוא ממש כפירש"י, ויש קצת חילוק בין פירש"י לתוס' - עי' בספר ישר וטוב.

(ע"ב) ומה שכתוב בספרים בשירים נמי ל"ג נמי - לכאורה גירסתם היתה כגירסת הצ"ק הנדפסת על הגליון, וקאמרי דל"ג 'נמי' גבי שירים, דאדרבה הרבואת הוי טפי גבי שירים דלא תני 'כזית' וכ"ש לגבי קמיצה - ברה"ז, צ"ק, [וצ"ב טענה זו]. והעול"ש מפרש דגירסת תוס' בגמ' "כיון דבמתן כלי וכו' לא מתני ליה או כזית בקומצה ושירים בקמיצה נמי לא תני", ופי' דכיון דבסיפא לא מצי תני כזית בשירים משום דלא מצי תני כזית קומץ, אף ברישא לענין הקומץ לא תני "או כזית", עי"ש.

דף יב:

גמ'

לא מתני ליה או כזית בשירים בקמיצה נמי לאכול שירים לא תני או כזית - גירסת הצ"ק "או כזית בקמיצה, בשירים, מי לא תני או כזית", והוא על דרך פירש"י ותוס', וגירסת תוס' גופיהו עי' בדברינו בסוף תוס' ד"ה ותני, והגירסא שלפנינו בגמ' היא על דרך פירוש רשב"ם בסוף הפרק - עי"ש בסוף ד"ה לאו כגון.

וקתני סיפא פיגול וחייבין עליו כרת אלמא מהניא להו הקטרה - פי' הואיל ור' חייא מחק בברייתא דיליה "או כזית" לפי דס"ל דמתפרש הדבר כשחסר החפצא ועמד על כזית ואי אפשר לשנות כן בהדיא כדפרשנין לעיל, מ"מ היכי שאפשר לומר דחסר ועמד על כזית דהיינו בסיפא בג' עבודות של מתן כלי הולכה והקטרה ובציור שחסרו השירים ועמדו על כזית - בזה שפיר לר' חייא מיירי הכי, וקתני בסיפא פיגול וחייבין כרת, ש"מ דמהני הקטרה למקבעינהו

החלות כשרות, וכ"ה דעת חכמים במתני' לקמן יד:, והליקוטי הלכות תמה מדלקמן מו. דמוכח לא כן, עי"ש בתירוצו, ועי"ש בזבח תודה (ד"ה ואיכא למידק) דזהו קושית הראב"ד (פסוקמ"ק יג. יד.) על פסק הרמב"ם דהתם, עי"ש שדן בזה. וראה עוד צ"ק על תוס' יג: ד"ה לאכול, וח"נ שם, והאריך בזה המנח"א (עמ' קס"ג), וע"ע בדברינו לקמן בגמ' דף מו.

מתני'

לֹאכֹל כַּחֲצִי זֵית וְלֹהֲקֵטִיר כַּחֲצִי זֵית כֶּשֶׁר - אף דקי"ל חצי שיעור אסור מן התורה, היינו בדבר שכבר אסור אבל לא להחיל איסור פיגול ע"י חצי שיעור - טה"ק בזבחים כט:, וע"ע בזה בשדי חמד מערכת ח' כלל י"ג.

גמ'

א"ר ירמיה הא מני ר"א היא - עי' תמיהת העול"ש לקמן יז. ריש פ"ג.

אֵלֶּא אִימָא הָא לֹאכֹל וְלֹאכֹל דְּבַר שְׁדִּרְכוּ לֹאכֹל - רש"י כאן פירש כגון חצי זית בחוץ וחצי זית למחר דמצטרפין, אבל רש"י בזבחים לא: פירש בפשיטות דבחדא מחשבה קאמר אלא דחישב חצי זית והדר חצי זית, ועי' המיוחס לרשב"א דנוטה לפירש"י בזבחים.

רש"י

בתחילת העמוד - ורישא כי חשיב בקמיצה דמיתני ליה או בזית וכו' - פי' ברישא דמתני' דמיירי בהקומץ ודאי אי אפשר להעמידה בשחסר, וא"כ הו"מ למתני 'או כזית' כיון שמתפרש כפשוטו, מ"מ כיון דבסיפא אי אפשר להעמידה בשחסרה מחמת 'כזית מהקומץ' הלכך לא תני לה לגמרי במתני'.

ד"ה עד שיקטיר - הלכך לא תני ר"ח וכו' כיון דבקמיצה לא מיתני ליה - עי' בדברינו על פירש"ם בסוף פירקין ד"ה ור' אליעזר.

בסוף הדיבור - וע"מ להקטיר לבונתה וכו' מוקים לה בלחם הפנים - אין כונת רש"י לישוב לשון המשנה, דהא פירש לעיל דמתני' רבנן היא ולא כר"א, אלא ר"ל דר' חייא בברייתא שלו תני כעין משנתנו ואיך נפרש להקטיר לבונתה דקתני בברייתא דר"ח - המיוחס לרשב"א.

ובעיקר קושית רש"י - עי' בשפ"א דרוצה לומר דאף לר"א הוי פיגול גם במחשב על לבונה גרידא, עי"ש.

ד"ה שאין דרכו לאכול - וכיון שלא הויא מחשבה לא מצטרפין לפסול - הא דלא נקט רש"י לפגל - עי' המיוחס לרשב"א.

ד"ה פוסל - ואין חייבים עליו כרת - עי' ח' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה הוא - ונראה דע"כ כשנפרסה משפירקה וכו' דאי עד שלא פירקה מאי קשיא לרבא - טה"ק דייק בלשון הרש"י דס"ל דאיירי קודם שפירקה [וע"ע לעיל ח. רש"י ד"ה הלחם פסול], ועי"ש דמפרש ראיית רבא לפירש"י.

ועוד דדייק מינה הא יצאת או נטמאת והיינו לאחר שפירקה - דבעודן סדורות בהיכל אין דרכן לצאת או ליטמא, וקודם שסידרן אם נטמאו או יצאו לא היו מסדרין אותן כלל - צ"ק. אולם ראה בעול"ש שביאר כונת תוס' בב' אופנים אחרים, וע"ע ביאור טה"ק.

ותימה היכי דייק מהבא דלא מהניא הקטרה למיקבעיה בפיגול וכו' - כלומר ודאי חזינן מדקתני 'כולן פסולות'

דלא מהני הקטרה להכשירן באכילה כיון שכבר נפסלו בחיסרון, אבל מנין דייק דלא מהני כלל הקטרת בזיכין אף למקבעיה בפיגול ולאפוקי ממעילה - עי' עול"ש.

ובשפ"א רוצה לישב קושית תוס', דלעולם רבא לא בא לפשוט עיקר האיבעיא, אלא רק לחזור מדבריו שחסר עדיף מיוצא דהא חזינן איסור אכילה דחסר גרע מיוצא.

ובחי' הגרי"ז מישב באופן אחר, ומוכיח דבלחם הפנים דין אכילה שלהם אינו מדין שירים אלא מדין קרבן, וא"כ אין עליו דין ד'הנותרת' [כדלעיל ט:]: לפסול השירים באכילה ככל המנחות, ופסול חיסרון בלחם הפנים נלמד מקרא ד"קדש קדשים הוא" וזה ודאי פסול בהקטרה שלא עלתה כלל לשום דבר, ומלחם הפנים מדמה הגמ' דה"ה גם במנחות שחסרו, עי"ש.

ועוד כתב הגרי"ז דלפירוש הרמב"ם דברייתא זו מיירי בלחמי תודה אתי שפיר טפי הראיה, עי"ש.

ועוד א"כ לידוק מההיא דלעיל דקתני הלחם פסול וכו' - פי' דעדיף לדייק מההוא משום דבברייתא דהכא אינו מפורש דמיירי לאחר שפירקה - טה"ק.

ושמא הכא איכא לדחויי וכו' אבל מוקד דייק ואפילו לר"ע - כלומר דהתם קתני 'נפרסה לחמה' דמשמע כל לחמה, ויש לומר דה"ה יצאה והא מני ר"א דלא מהני זריקה ליוצא וה"ה לחיסרון, אבל הכא קתני 'נפרסה אחת מהן' ומדלא קתני סתמא 'נפרס לחמה' ש"מ לדיוקא הא יצאה אחת מהן כשרות והיינו כר"ע - צ"ק, עול"ש.

וכה"ג הוי מצי למידק מההיא דלעיל דר"ע היא - פי' אם נדייק רק מדקתני דנפרסה פסולות הא יצאת כשירות, נוכל גם לדקדק כה"ג מברייתא דלעיל ח. והדרא קושיא אמאי לא מייתי מההיא.

ושמא לא משמע ליה למידק הא יצאת מלשון פסולות כמו אהא דקתני כולן - כדפירשנו לעיל דמלשון 'פסולות' בעלמא אין להוכיח, די"ל דה"ה יצאה ואתיא כר"א, אלא דוקא מוכיח מדקתני הכא נפרסה אחת כולן פסולות - עי' צ"ק. [ונראה שתוס' כאן רק חוזרים ומבארים מה שתירצו לעיל בקצרה, ועי' עול"ש].

א"נ דייק מדאחמיר כולי האי דכי נפרסה האחת כולן פסולות וכו' - הקר"א תמה מאי דיוק הוא דהא פשיטא דכולן פסולות כדילפינן לעיל ח: דשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אסורין באכילה, עי"ש. וראה מה שביאר בטוב טעם הקה"י בסי' ז', וע"ע חזו"א (כו. י.), אחיעזר (ח"צ סי' מא. ד.), ומנח"א עמ' קפ"ד.

ד"ה שאם נפרסה - אבל לר"ע האחרות כולן כשרות - תוס' למדו דהא דקתני במסקנא דלר"ע אפילו חיסרון 'מהניא ליה הקטרה' היינו להכשיר אף באכילה את הנשארות, ולא רק דהקטרה תקבעם בפיגול ותוציאם מידי מעילה, ועי' טה"ק שמבאר כיצד משמע לתוס' כן, וראה עוד הגהות חש"ל (נגמ'), וראה עוד בדברינו לקמן.

יש לתמוה דמאן דיליף מילתא ממילתא - עי' לעיל דף ח.

אמאי כולן פסולות וכו' נילף מהכא דכשרות - הצ"ק תמה דהתם ודאי פסולות דמיירי דחסרו קודם קמיצה, דצריך את כולן לפותתן לפיתים כדי לקמוץ מהם, ועוד דודאי קודם קמיצה דאפשר למלאות ה"ה פסולות עד שיביא וימלאנה משא"כ הכא מיירי שחסרו לאחר קמיצה.

ולכאורה יש לתרץ דתוס' מקשים משירים שחסרו בין קמיצה להקטרה דאיתא התם שאינן נאכלות ואילו ר"ע סבר דכשרות ונאכלות. [אמנם הצ"ק משמע שלמד בתוס' ונאכלות.

ד"ה ח"ג וכיון דבקומין - לכאורה דיבור זה צריך להיות לקמן לאחר ד"ה ור' אליעזר, ויתכן שקטע אחד הוא מפ' הר"מ וקטע האחר מפ' רשב"ם.

ד"ה ור' אליעזר - דאי אמר הריני קומין וכו' או ע"מ לאכול כזית משיריה למחר - צ"ע דדוקא כזית מן הקומץ לא מהני לפי שהקומץ כולו כליל אבל כזית מן השירים אמאי לא. והקר"א (יב: ד"ה גמרא סא מני) עמד בזה וביאר דהרשב"ם ס"ל דכי היכי דלר"א אינו חייב עד שיקריב כולו ה"נ לא הוי מחשבה עד שיחשב על הכל בין בקומץ ובין באכילת שירים, אבל לרש"י לא נחא בזה דס"ל דבאכילת שירים ודאי סגי בכזית, אלא ביאר דכיון דבהקטרת הקומץ לא מיתני ביה כזית לכן לא תני גם בשירים, וכ"ה פשטות לשון הגמ'.

והעול"ש (נדפס צריט פרק שני) העיר דהרשב"ם גופיה פירש כרש"י בדיבור הקודם, [לזה י"ל דאפשר דדיבור אחד הוא מפ' הר"מ והאחר מפ' רשב"ם כמש"כ לעיל], וכתב העול"ש דבשס"ה ישנים מחקו זאת כאן.

ד"ה ע"א הוא - אבל לרבנן לא אתיא הכי - הצ"ק גורס 'אבל לרבא', והשטמ"ק גורס 'אבל הלשון לא משמע הכי', אמנם העול"ש מישב הגירסא שלפנינו ומפרש דרבנן הם הלישנא קמא דמפרשים דבמילואים מיירי, ולא נחא להו לפרש דבלחם הפנים מיירי משום וכו'.

דלר"ע כשרות היינו להקטיר עליהן ולקובעם בפיגול וכו' ולא להתירן האכילה, וע"כ לא קשיא מידי משירים שחסרו לאחר קמיצה אלא כל קושית תוס' מחסרו קודם קמיצה ולכן תמה דיש לחלק].

ושו"ר שהח"נ מישב כן קושית הצ"ק, והא דקאמרי תוס' 'כשחסרה אחת' אין ר"ל שחסרה חלה שלימה אלא שחסרו מן הפתיתים שיעור חלה אחת ולעולם לאחר קמיצה מיירי, והיד דוד מסייע לזה שהרי תוס' לשיטתם בדיבור הקודם שכתבו דמיירי בחסר בין קמיצה להקטרה.

ושמא התם חשיבי כוליה טפי כחלה אחת - עי' ביאור הקה"י סוף סי' ז'. וע"ע בספר ישר וטוב.

דף יג.

גמ'

דהשתא מה לאכול ולאכול וכו' לאכול ולהקטיר מיבעיא - בחי' הגרי"ז תמה מה ס"ד לדמותם, דהא לאכול דבר שאין דרכו לאכול לא חשיב כלל מחשבת פיגול, משא"כ לאכול ולהקטיר דאינו אלא דין צירוף מחשבות ואפשר דמצטרף.

פירוש הר"מ והרשב"ם:

ד"ה וקיימא לן - ואי הוו פסולים וכו' דהא לא קרב המתיר כמצותו - עי' עול"ש.

פרק שני – הקומץ את המנחה

מתני'

לְהַקְטִיר לְבֹנְתָהּ לְמַחֵר ר"י אומר פסול ואין בו כרת – לקמן יד: מבואר דמן התורה כשר ופסול רק מדרבנן, ונפק"מ דאם אכל מן המנחה לא עבר בלאו – הגהות חש"ל.

אמרו לו מה שינה זה מן הזבח:

האם אימורין נחשבים 'מתירין' לאכילת הבשר:

בשטמ"ק (אות ד') ביאר טענת חכמים, דהלא אימורין נמי מתירין הבשר ונמצא דם ובשר תרוייהו מתירין. ודברי השטמ"ק הן שלא כדעת תוס' לקמן יד. (ד"ה והלזונה) וכן בזבחים מג. (ד"ה והלזונה) דמפרשי דאימורין לא חשיבי מתירין, וכן דעת המיוחס לרשב"א כאן (ד"ה ואי קשיל מאי שנא), ובחי' הגרי"ז כתב דכן הוא גם דעת הרמב"ם (פסוהמ"ק יח. ז.), וראה עוד בדברינו בענין זה לקמן יד. על תוס' ד"ה והלבונה.

והנה כתב בחי' הגרי"ז דלדברי השטמ"ק מבואר היטב טענת חכמים דמאי שנא אימורין מדם דהלא תרוייהו מתירין כקומץ ולבונה, ומשני ר"י דאה"נ אלא דמ"מ הדם הוא גם מתיר לאימורין משא"כ לבונה שאין הקומץ מתירה, אבל לשיטת שאר הראשונים צ"ב מה טענת חכמים לר"י, וצ"ל דמקשו ליה דוגמא דעלמא שמצינו שני דברים נפרדים בקרבן שמחשבין מזה ע"ז וה"ה ממתיר למתיר. וראה עוד מה שביאר הגרי"ז במשנה עפ"י הרמב"ם בפיהמ"ש.

גמ'

מהו"ד טעמא דר"י משום דקסבר אין מפגלין בח"מ ואפי' רישא נמי –

הצ"ק תמה מאי ס"ד דר"י פליג ארישא דא"כ הו"ל לשנות כל המשנה בחד בבא, עיי"ש שהוסיף להקשות, וכן הקשה כבר המיוחס לרשב"א (ד"ה עוד יש להקשות) עיי"ש. וע"ע בספר ישר וטוב, ובמנחה טהורה.

מהו דתימא וכו' משום דקסבר אין מפגלין בחצי מתיר וכו' קמ"ל:

א. שני מהלכים בביאור הס"ד והמסקנא:
ב. האם יש ד' עבודות בלבונה, וממילא האם קמיצת הקומץ הוי חצי מתיר:

[א] שיטת רש"י [יסודה במתני' לקמן טז., ועי' בדברינו שם] דהקמיצה היא מתיר שלם לפי שאין כנגדה קמיצה בלבונה, ולכן רש"י מפרש כאן דהס"ד דהוי פיגול בחצי מתיר לפי שהוא מחשב על חצי מתיר דהיינו להקטיר הקומץ למחר דכנגדה יש בלבונה הקטרת לבונה, ומסיק הגמ' דקמ"ל דכה"ג לא חשיב חצי מתיר דאין דין חצי מתיר אלא בעבודה שבה הוא פועל ולא במחשבה שהוא מחשב, ובעבודת הקמיצה הרי זה מתיר שלם. וכן מפורש ברש"י לקמן יד. (ד"ה ולאפוקי), ובתוס' כאן (ד"ה קמ"ל), וכן בשטמ"ק (ע"ב אות א').

וכתב העול"ש דלפירש"י הוה מצי הגמ' לפרש בפשיטות מהו דתימא דעבודת הקמיצה עצמה הוי חצי מתיר קמ"ל דהוא מתיר שלם, אלא דהיה נראה לרש"י דפשיטא הוא ואין ס"ד לטעות בזה דהקמיצה עצמה תחשב חצי מתיר.

והנה מש"כ רש"י דס"ד דמחשבה להקטיר קומץ למחר הוי חצי מתיר הוא חידוש דלא מצינו כה"ג, דהרי כל דין פיגול בחצי מתיר הוא על העבודה שעובד בה ולא על

מיהו אכתי קשה סיפא דמתני' דהקומץ על מנת להקטיר לבונה, איך סברו חכמים דהוי פיגול והרי לשיטת הרמב"ם הוי פיגול בחצי מתיר, ותיריך התוי"ט עפ"י המבואר לקמן יז. דהקטרת קומץ מפגלת הקטרת לבונה אפילו לרבנן דאין מפגלין בח"מ, דהואיל וחישב בלבונה כמאן דחישב בכל המתיר דמי, וה"נ הואיל וחישב על הלבונה הוי כמחשב בכל המתיר, וכע"ז נקט לתוך החזו"א (כג. יא.).

מהלך אחר לשיטת הרמב"ם כתבו הרבה אחרונים [ברה"ז צ"ק וקר"א לקמן טז., וכן בחי' הגרי"ז, ובחזו"א קמא סי' כ"ח ח-ט]: דהמשנה שנקטה פיגול בקומץ לדעת הרמב"ם ה"ה דמיירי שפיגל אף בליקוט הלבונה שהיא קמיצה דלבונה, ומיירי שפיגל בכל עניני הקמיצה. וראה בח"נ (לקמן טז.) שתמה א"כ מאי ס"ד דהגמ' לר"י דהוי פיגול בח"מ, ובדוחק י"ל דהיא גופה הקמ"ל דמיירי שפיגל בתורייהו והוי פיגול במתיר שלם, וראה עוד בזבח תודה שהוסיף לתמוה על פירוש זה, וראה במשנת רבי אהרן שהרחיב הרבה בזה, וע"ע מנח"א (עמ' קל"ו) שהרחיב בביאור התירוצים לשיטת הרמב"ם.

ג] ובדעת המיוחס לרשב"א יש לעיין טובא, דהוא מצטט את פירש"י דהס"ד דהוי פיגול בחצי מתיר משום דמחשב להקטיר למחר, ומשמע דהקמיצה עצמה לא נחשבת חצי מתיר, ומאידך בביאור הקמ"ל הוא מפרש (רי"ט יג.): כמש"כ אליבא דהרמב"ם דקמ"ל דלעולם סבר מפגלין בחצי מתיר אלא טעמיה דר"י משום דאין מתיר מפגל מתיר, ואי ס"ל כפירש"י ותוס' הו"ל לפרש הקמ"ל דאינו כלל ח"מ דהקמיצה נחשבת מתיר שלם, ולכאורה י"ל דהרשב"א הוא על דרך מהלך הרש"י אלא דס"ל דלפי האמת דין פיגול בחצי מתיר הוא בין בעבודה עצמה ובין במה שהוא מחשב עליו, ולכן הוצרך לפרש דקמ"ל דסבר מפגלין בח"מ, ודבר זה צ"ע.

המחשבה שמחשב, ומבארים הקר"א ועול"ש ד"ל דר' יוסי סבר כר' אלעזר דלעיל יב: דפוטרי עד שיקטיר את הקומץ והלבונה בחוץ דבעינן שיקריב כולו בחוץ והכי נמי ס"ד דצריך שיחשב על כל המתיר, ע"ש.

ובחי' הגרי"ז (ד"ה גמרא מסו) תמה דמה שייך לומר דמחשב על הקטרת קומץ הוא מחשבה על חצי מתיר, דזה שייך היכא שמדין 'מתירין' אנו באים אבל פיגול הוא מטעם דמחשב על 'אכילת מזבח', וכתב לישב עפ"י יסוד הגר"ח דפיגול שמחשב על זריקה אינו מטעם מחשב על אכילת מזבח אלא מחשב על עבודת זריקה, ע"ש שהוכיח זאת.

ויסוד הגר"ח הזה נדפס בחי' הגר"ח עהש"ס סי' ש"כ, וראה עוד בחי' הגרי"ז זבחים יג., ובמנח"א זבחים ח"ב עמ' מ"ד, וכאן עמ' קצ"ה.

ב] שיטת הרמב"ם (פסוקמ"ק טו. ז.) נתבארה במתני' לקמן טז. דהקמיצה עצמה נחשבת חצי מתיר לפי שמצינו כנגדה בלבונה ליקוט לבונה [עי' חי' הגרי"ז כאן], לפי"ז הס"ד דהגמ' פשוט דמהו דתימא טעמא דר"י בסיפא משום דקסבר אין מפגלין בח"מ משום הקמיצה דהויא חצי מתיר, ולפי"ז צ"ל דהקמ"ל היינו דלעולם מפגלין בחצי מתיר אלא טעמא משום דאין מתיר מפגל מתיר.

וצ"ע דא"כ מהו דקאמר ברישא "מודה ר"י בזה שהוא פיגול" ולמאן מודה הא חכמים במתני' לקמן טז. סברי דאין מפגלין בח"מ, ומפרש התוי"ט דלדעת הרמב"ם [וכן הרע"ב במשניות - לדעת התוי"ט] מודה ר"י היינו דסבר מפגלין בח"מ.

ויש לעיין דא"כ קשה קושית תוס' (ד"ה קמ"ל) דהרי לקמן יד. מוכח דר"י לא סבר כר"מ דמפגלין בח"מ, ויש לישב דכוונת הגמ' שם דרבי אם ס"ל כר"י אתי לאפוקי מדר"מ, אבל בדרי"י עצמו לא דברו כלום, ודו"ק שם.

דף יג:

גמ'

אומר היה ר"י אין מתיר מפגל את המתיר - כלומר קומץ ע"מ להקטיר לבונה, אבל קומץ ע"מ להקטיר הקומץ עצמו אין זה מתיר מפגל מתיר אלא מחשב לקלקל את המתיר עצמו - שטמ"ק (אות א').

אולם המיוחס לרשב"א (ד"ה וא"ת) הקשה נמי ממפגל מעבודה לעבודה אף דהוי ממתיר למתיר, ותירץ דלא מיקרי מתיר אלא זריקה או הקטרה ושאר העבודות אף שעל ידם נכשר הזבח מ"מ לאו מתיר הן, ועוד תירץ דאפילו נימא דכולן מתירין י"ל דשאני התם דגלי קרא דאל"כ לא משכחת פיגול שעיקרו מחשב מעבודה לעבודה, עי"ש.

ובן אתה אומר בשני בזיכי לבונה:

בענין הקטרה מפגלת הקטרה:

א. פירש רש"י שהקטיר האחד על מנת להקטיר השני למחר. ובשטמ"ק (נהשטמות אות ז') הקשה דלקמן יז. סברי חריפי דפומבדיתא דהקטרה מפגלת הקטרה ואפילו לר' יוסי לפי דפשטה מחשבה בכל המנחה, והנה דבריו חידוש הן, דפשטיה דסוגיא שם מיירי רק לענין פיגול בח"מ אבל לענין דינא דר"י דאין מתיר מפגל מתיר לא מיירי ואפילו הקטרה לא מפגלת הקטרה, וכן מפורש שם ברש"י (ד"ה כחד דמו), ובספר ישר וטוב כתב דאפשר שהיה לשטמ"ק גירסא אחרת שם, וע"ע בזה מנח"א עמ' ר'.

ב. עוד הקשה השטמ"ק דהא פשיטא לקמן דאין הקטרה מפגלת הקטרה, וכוונתו להקשות לדברי רב ורב חסדא שם דאמרי דאף רבנן דסברי מתיר מפגל מתיר מודו דאין הקטרה מפגלת הקטרה [והטעם לזה - עי' מש"כ שם], א"כ מאי קאמר הכא ר' לר"י הא

ויותר נראה לדחוק בלשונו שכוונת המיוחס לרשב"א "קמ"ל דלעולם מפגלין בחצי מתיר", דר"ל דקמ"ל דהקמיצה לבדה שנראית לנו כחצי מתיר מפגלין בה משום שלפי האמת היא מתיר שלם וכדפירש"י, ונמצא מהלך הרשב"א כפירש"י לגמרי, וסייעתא לזה נראה מדברי המיוחס לרשב"א עצמו לקמיה (נד"ה וכן אמה אומר) שכתב "ובענין שיפגל בעסק מתיר שלם אף לר' יוסי כדפרישית לעיל", ודו"ק.

רש"י

ד"ה מה שינה - ששוחטו ע"מ להקטיר אימוריו למחר - השטמ"ק (אות ד') מפרש שזרק את הדם ע"מ להקטיר אימורין למחר, דכה"ג הוי שפיר ממתיר למתיר שהדם והאימורין תרוייהו מתירין לבשר, משא"כ השחיטה היא עבודה בכל הבהמה ואף באימורין והוי כמחשב באותו מתיר עצמו.

וסברת רש"י ביאר בחי' הגרי"ז דהשחיטה נחשבת עבודה בדם כדלקמן טז: דהסכין מקדש הדם, וא"כ שפיר הוי ראייה דדמי לממתיר למתיר (מנח"א עמ' ק"י).

ד"ה אין מפגלין - עי' בדברינו בגמ' בביאור שיטת רש"י.

תוס'

ד"ה הקומץ - לעיל וכו' דייק מדר' חייא דלא מצי למידק מהכא - פי' דעדיף היה לאתויי ממתני' מאשר מברייתא, ועוד כתב המליו"ט דאי מהכא לא מצי לדחויי כדלעיל דהא מני ר"א היא ובקומץ דמנחת חוטא מיירי, עי"ש.

ד"ה קמ"ל - והא דבעי למימר בסמוך - [דף יד.] וכו' וכך פירש בקונטרס בסמוך - [יד.] ד"ה ולאפוקי], ועי' בדברינו בגמ' בביאור שיטת תוס'.

והעול"ש תירץ בפשיטות דפיגול בחצי מתיר הוא כשמתעסק בח"מ בלבד, אבל הכא דעוסק בבזך אחד ומחשב על השני לא חשיב פיגול בח"מ, ודומה למאי דאמרינן לקמן יז. בסוף פירקין ע"ש, ותירוץ זה עולה גם לפירש"י, וע"ע מש"כ השפ"א בזה.

מאי אינה מן המנחה אינה בעיכוּב מנחה - הרמב"ם בפיהמ"ש והרע"ב פירשו דאינה מן המנחה דקאמר ר"י היינו 'שאינה ממין המנחה כמו הקומץ', ותמוה דהוא דלא כמסקנא דהכא, ובתו"ח במשניות כתב דכיון דבלא"ה אין הלכה כר"י לכך פירשו דבריו כפשטן, וע"ע מש"כ במנחה טהורה.

דלאו כי היכי דמעכב להו קומין לשירי וכו' ה"נ מעכב לה לבונה - אף דהקמיצה עצמה מעכבת את הקטרת הלבונה כמש"כ תוס' לקמן יד. (ד"ה והלזונה) וכן תוס' בזבחים מג., מ"מ לא הוי הקומץ מתיר דהלבונה שהרי יכול להקטירה קודם לקומץ, רק הוא הלכה בסדר העשיות ולכן נחשבים ב' מתירין - ע"י מנח"א עמ' ר'.

אי בעי האי מקטר ברישא ואי בעי האי מקטר ברישא:

בסתירת הסוגיות האם צריך להקטיר הקומץ ולבונה יחד, או יקטיר איזה שירצה תחילה: מבואר בסוגיין שאיזה שירצה יקטיר ראשונה, וכתב הח"נ (לקמן ריש טו.) דכן הוא משמעות כל הסוגיא התם, ותמה על הגמ' בסוטה סוף יד: דמוכח שצריך להקטיר הקומץ והלבונה יחד, וכן תמהו המשל"מ (מעשה"ק יג. יב.) והרש"ש ומצפ"א כאן על רש"י (ד"ה ליקוט לזונה) שפירש דמלקט הלבונה ומקטירה לאחר הקטרת הקומץ, והוא נגד הגמ' בסוטה הנ"ל, [וע"י ביד דוד שכתב להגיה בדברי רש"י].

לכו"ע הוא, ופליג השטמ"ק ומפרש בשם הר"ש ותו"א דמיירי כגון שמחשב בשעת סילוק הבזך להקטיר חבירו למחר. וראה בספר ישר וטוב שטען ע"ז דסילוק בזיכין אינן כעבודת קמיצה דאפשר לפגל בזה. [וע"י בענין זה במנח"א עמ' רי"ב].

וראה עוד בזבח תודה (סוף ד"ה וכן אמה) שביאר דהרמב"ם שלא העתיק הדין דשני בזיכי לבונה הוי פיגול [ולשיטתו דפסק כחכמים א"כ ה"ה בשני בזיכין], היינו לפי שהוא מפרש כרש"י והוא לשיטתו פסק דאין הקטרה מפגלת הקטרה.

וצ"ע לפירוש השטמ"ק הרי ר' יוסי גופיה סבר (לקמן יד.) דאין מפגלין מפנים על החוץ, ובשלמא לפירש"י דמיירי מהקטרה על הקטרה אתי שפיר דתרווייהו מקטיר בחוץ, אבל לשטמ"ק דמפגל מסילוק הבזך על הקטרה הוי מפנים על חוץ, וכן הקשה בספר ישר וטוב. וע"י משמר הלוי (זמנים סי' ע"ח) מש"כ לתרץ בשם הגר"י אברמסקי והחזו"א. וע"י מנח"א כאן (עמ' ר"צ) שהקשה כזאת בשם הגר"י ומש"כ לבאר בזה.

ג. והנה הקשו המפרשים דהלא כל בזך הוי חצי מתיר וא"כ תיפוק ליה בלא"ה דלא פיגל דהוי פיגול בח"מ, ובשטמ"ק הנ"ל תירץ לפי שיטתו דפליג על רש"י דמיירי במפגל בשעת סילוק הבזך ע"מ להקטיר חבירו למחר ואח"כ חזר ופיגל בשעת סילוק השני ע"מ להקטיר הראשון למחר דנמצא לבסוף דפיגל בכל המתיר.

והמיוחס לרשב"א הסכים לזה, והוסיף לחדש (צד"ה עוד נ"ל) דאפילו מיירי בשחישיב בשעת סילוק ב' הבזיכין יחד להקטיר בזך אחד מהן למחר דכה"ג הוי פיגול בכל המתיר, ומ"מ חשיב לר' יוסי מפגל ממתיר למתיר לפי שחצי העסק שהוא מתעסק בבזך האחד מפגל את המתיר השני, ע"ש שהאריך בחידוש הזה.

א"ר ינאי ליקוט לבונה בזר פסול וכו' משום הולכה נגעו בה:

ליקוט לבונה פסול בזר דוקא אם הזר ליקט ונתן לכהן, או אף כשנטל הכהן מידו:

מפירוש רש"י שכתב דהזר ליקטה ונתנה לכהן, משמע דדוקא אם הושיט הזר לכהן ונתן לו אז הוי מעין הולכה, אבל אם הכהן נטל מידו כשר דהוי כמעשה איצטבא בעלמא, אכן הרמב"ם פסק בסתמא ולא חילק דדוקא אם הושיט לכהן [ראיה זו לכאורה יש לדחות לפי המפרשים בדעת הרמב"ם דליקוט לבונה מדין קמיצה ולא מדין הולכה], וכן מסברת רב מרי דכל דלא סגי דלא עביד עבודה חשובה היא משמע דבכל גווני פסול ע"י זר, ואפשר דאף רש"י לא פירש כן אלא אליבא דר' ירמיה דהוה משמע לרש"י דסברתו משום הולכה ממש, אבל למסקנת רב מרי שוב אין צריך לזה וה"ה אפילו לא הושיט לכהן - זבח תודה (ד"ה משום הולכה).

ליקוט לבונה בזר פסול קסבר הולכה שלא ברגל שמה הולכה:

סתירת פסקי הרמב"ם בענין זה: הרמב"ם (פסוהמ"ק יא. א.) פסק דין זה דליקוט לבונה בזר פסול, ותמוה דהרמב"ם עצמו (פסוהמ"ק א. כג.) פסק דהולכה שלא ברגל לאו שמה הולכה. והמשל"מ כתב לישב דהרמב"ם לא גרס בגמ' דתליא בהולכה שלא ברגל כשם שבזבחים יג: לגבי טבילת אצבע לא גרסינן זאת [ראה כאן תוס' ד"ה משום]. ועל דרך זה תירצו הזבח תודה (צסוף פ"ק) והשפ"א, אלא שהם פירשו דסברת הולכה שלא ברגל שמה הולכה היא רק להו"א דר' ירמיה, אבל למסקנא דרב מרי כל דלא סגי בהכי עבודה חשובה היא, הלכך אפילו דבעלמא הולכה שלא ברגל אינה הולכה הכא דאי אפשר לבטלה שפיר הוי הולכה. אולם הקר"א כתב דשיטת הרמב"ם שלימות

ותירץ הח"נ דלכתחילה הדין כהגמ' בסוטה, ואילו סוגיא דהכא וכל הסוגיא דלקמן מיירי בדיעבד שהקטיר כ"א בפני עצמו כשירה, ושוב חזר הח"נ (דצינור שללמ"כ) ופירש דהסוגיא דמנחות וסוגיא דסוטה חלוקות הן, וכן דעת היד דוד (יד.).

והעול"ש כאן תירץ דר"י ס"ל כר"ש דלקמן כו. דאין צריך קידוש קומץ בכלי אלא מיד מעלהו ומקטירו בידו, וא"כ ע"כ מקטיר הקומץ לחוד והלבונה לחוד, ורש"י פירש אליבא דסוגיא דהכא. וראה עוד בחי' הגרי"ז (ד"ה גרש"י) שעמד על ההבדלים שבין פירש"י להרמב"ם.

ובחי' רבינו חיים הלוי (פסוהמ"ק יא. יג.) כתב דאין כוונת הגמ' בסוטה דצריך להקטיר הקומץ והלבונה יחד, אלא דצריך לקדשם יחד בכלי ואח"כ מקטיר איזה שירצה ברישא, עי' אריכות דבריו בזה, ובחזו"א בגליונות שם דפליג. [אכן צ"ע על הגר"ח דלשון הרש"י בסוטה מפורש דמקטירם יחד].

וע"ע במנח"א (עמ' ר"ו) שכתב לישב דסוגיא דהכא אליבא דר' יוסי והסוגיא דסוטה אליבא דרבנן, עי"ש, וע"ע בספר ישר וטוב.

אבל היכא דאיבעו בחד מנא בחד דמי:

א] כתב העול"ש דשני בזיכי לבונה נמי איקבעו בחד מנא דהיינו בשולחן דמקדש לבזיכין כמש"כ תוס' לקמן סוף דף צ"ה, וכע"ז כתב השפ"א. אולם בפירוש רגמ"ה בשטמ"ק החדש מפורש דס"ל דשני בזיכי לבונה מיקרי נמי דלא הוקבעו בחד מנא, ועי"ש בהערה 11.

ב] הנה כאן פשוט לגמ' אליבא דרבנן דקומץ ולבונה שהוקבעו בחד מנא אמרינן דמתיר מפגל מתיר, ואילו לקמן יז. סברי רב ורב חסדא דלכו"ע אין הקטרת קומץ ע"מ להקטיר לבונה מפגלת - עי"ש בדברינו בגמ' ד"ה אין הקטרה.

הולכה ברגל. וע"ע דביר הקודש זבחים אות קי"ח.

ב] חילוק בין ליקוט לבונה להולכה גמורה: דוקא כאן בליקוט לבונה דהולכה גרועה היא דאינה הולכה בעצם אלא מיעוט בהילוך הכהן, אמרינן דדוקא אי הולכה שלא ברגל שמה הולכה פסולה בזר, אבל בהולכה גמורה סבר ר' יוחנן בזבחים טו. דאפילו לאו שמה הולכה מ"מ הולכה זר פסולה ואי אפשר לתקנה - עי' שטמ"ק (אות ז') מהתו"ח.

והולכה בזר פסולה - בשטמ"ק (אות ח') הניח בקושיא בשם התו"ח, דבזבחים טו. פליגי בני ר"ח ור' ינאי אם הולכה בזר אפשר לתקנה, ואמאי לא פשטינן מהכא דר' ינאי אמר 'פסולה' ש"מ דהוא זה דסבר דאי אפשר לתקנה. אולם בשטמ"ק זבחים טו. (אות ז') נשמטות תירץ דמלשון 'פסול' אי אפשר לדקדק דאי אפשר לתקנו, עי"ש. וע"ע בחי' הגרי"ז כאן (ד"ה נגמ' קסנר) מש"כ בשוב קושיית השטמ"ק.

קומץ היינו שוחט:

חקירות בגדר קמיצה כשחיטה:

עי' פירש"י כאן, ופירש"י בסוטה ו: ד"ה קדש הקומץ, והערה ו' לכנסת הראשונים. והנה אף דקמיצה כנגד שחיטה מ"מ לא בעי צפון אף שהמנחה היא קדשי קדשים, והמקדש דוד (ז. א. ד"ה וקמילה) חקר האם עכ"פ צריכה להיות כנגד הפתח ויפסלו צידי צדדין כששחיטה, ועי"ש בהערת מנחת מרדכי שמצדד להוכיח שאין צריך כנגד הפתח.

ולענין חפינה בקטורת - כתבו תוס' יומא מח. (ד"ה מי) דלא הוי כשחיטה משום שאינה מפרשת חלק גבוה מההדיט דאף הקטורת שנשארה במחתה היא חלק גבוה, עי"ש. וכתב המקדש דוד הנ"ל דמ"מ בעולה הגם שאף הנשאר הוא חלק גבוה המוקטר למזבח,

לבונה יסודו מעין עבודת קמיצה דמברר חלק גבוה מן השירים, ומשום סבר הרמב"ם דלא תלי בהולכה שלא ברגל, ועי"ש שמדקדק כן מלשון הרמב"ם ומפרש לפי"ז שייכות ענין דליקוט לבונה לסוגיין.

וכן נקט בחי' הגרי"ז, וביאר בזה [על דרך סברת הזבח תודה דלעיל] דר' ירמיה דסבר הולכה שלא ברגל שמה הולכה הוא מבאר לשיטתו דליקוט לבונה משום הולכה נגעו בה, אבל לדידן דס"ל דלאו שמה הולכה א"כ לא מטעם הולכה נפסלה בזר אלא מטעם דחשיבא כקמיצה. וראה באבן האזל שהרחיב בזה.

ועוד בשיטת הרמב"ם - עי' בדברינו לעיל בגמ' יג. ולקמן במתני' טז, וראה במנח"א עמ' ר"ט.

משום הולכה נגעו בה - עי' במנח"א (עמ' ר"ו) שדן דהנה נחלקו הגר"ח (פסוקמ"ק ית. יג.) והחזו"א בגליונות שם אם יש דין מתן כלי בלבונה, דהאם לבונה לא חשיבא הוכשרה ליקרב רק לאחר הקידוש שני בכלי שרת, וא"כ לדעת הגר"ח שנקט דקידוש שני מכשירה ליקרב לכאורה לא דמי להולכה דעלמא שמוליך להקטרה אבל בליקוט לבונה עדיין לא הוכשרה להקטרה, עי"ש.

וראה עוד בחזו"א (קמא כט. א.) שדן האם פסול בזר דוקא הליקוט לבונה עצמו מתורת הולכה, או דגם הולכה שלאחר מכן להוליכו ליתנו בכלי.

קסבר הולכה שלא ברגל שמה הולכה:

א] מקור הדין:

השפ"א (זמנים יד:) תמה מנלן דבעינן הולכה דוקא ברגל והיכן כתוב זאת בתורה, עי"ש. ובטה"ק (שם על תוד"ה איצט"ל) כתב דטעמא דמילתא דקים להו לחכמים שאין דרך שירות בכך. אמנם בקרית ספר (פסוקמ"ק סוף פי"ג) איתא דהכי משמע לשון 'והקריבו' שהוא

אפ"ה הוי מפריש דם הראוי לזריקה מבשר הראוי להקטרה.

וראה עוד במקדש דוד הנ"ל שדן במנחת חוטא לר"ש דס"ל דאף השירים נקטרים מה שיין בזה דהקמיצה מפרישה חלק גבוה. [והדבר תלוי אם הקטרת שירים לר"ש היא מדין הקטרת קרבן - עי' בדברינו לקמן עב: במתני' ריש פרק שביעי].

מקטיר היינו זורק:

הקטרת הקומץ היא כנגד זריקת דם וכנגד הקטרת אימורין:

הרמב"ם בפיהמ"ש (על מתני' יא:) וכן בהל' פסוהמ"ק סוף פי"ד כתב דהקטרת הקומץ חשיבא כהקטרת האימורים וכזריקת הדם, וביאר בחי' הגרי"ז (יב. ד"ה והנה צרמנ"ס) דמעשה ההקטרה למזבח הוי כנגד הזריקה בדם, ואילו ההקטרה עצמה במזבח הוי כהקטרת אימורים, ועי"ש וכן בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר' טו) דיסוד דברי הרמב"ם הוא מן הספרא.

וראה עוד במקדש דוד (ח. ג. ד"ה כתב הר"מ) שביאר מנין זאת לרמב"ם דיש לקומץ גם דין אימורים. וע"ע אבן האזל (פסוהמ"ק א. לה. ד"ה ויש להוסיף).

נותן בכלי וכו' מי דמי התם ממיילא הכא קא שקיל ורמי:

חילוק שבין קומץ לדם בקידוש כלי: הזבח תודה בזבחים כד. (ד"ה מד לקומץ) האריך לבאר דעבודת הקבלה וקידוש הכלי בקומץ הוא מתן הקומץ בכלי בדוקא ולא שהכהן יפתח ידו וממילא יפול הקומץ לכלי כמו בדם, וראה עוד שם שמבאר מנין המקור לדין זה שקומץ צריך בדוקא מתן כהן לכלי, [ועוד כתב דאף דזהו עיקר הקבלה בקומץ מ"מ מדין הקבלה נמי שכהן אחר יהא מגביה הכלי מן הקרקע בידו הימנית כדמסקינן לעיל ז:].

נמצא לפי"ז דמבואר היטב קושית הגמ' דלא דמי קידוש קומץ לקבלת הדם. אכן צ"ע

דהלא קמיצה עצמה נמי לא דמי לשחיטה ואפ"ה מדמין, אלא כוונת הגמ' דכנגד הקבלה בדם יש כבר קבלה בקומץ דהיינו הגבהת הכהן את הכלי, ואילו מתן הקומץ בכלי הוא עבודה אחרת שאין כנגדה כלל בדם שהוא בא מאליו לכלי ולכן ס"ד שאין זה נכלל בעבודת הקבלה, וכע"ז ביאר בחי' הגרי"ז.

מתני'

שחט שני כבשים וכו' הקטיר שני בזיכין וכו' - צ"ע דשינתה המשנה לשונה דבכבשים נקטה 'שחיטה' ובבזיכין 'הקטרה', ואמאי לא נקטה 'סילוק בזיכין' שהוא כנגד קמיצה דדמי לשחיטה, ובמנחת חינוך (קמל. יא.) עמד על לשון הרמב"ם דמשמע שאין עבודה בבזיכין אלא הקטרה, ואילו בגמ' מבואר דיש מחשבה בהולכת בזיכין, ועי' בזה מנח"א עמ' רי"ב.

הקטיר שני בזיכין לאכול אחד מן הסדרים לאחר:

עד אימתי זמן אכילת לחם הפנים? דעת הרמב"ם בפיהמ"ש דלחם הפנים נאכל בשבת בלבד שנאמר "ביום השבת יערכנו", [וכן מוכח דעת השטמ"ק לקמן צה. אות א' בשם הגליון], וכתב הח"נ דלדבריו הו"מ למיתני הכא לאכול אחד מן הסדרים בערב, אלא לישנא דרישא נקט.

אמנם התוי"ט והח"נ הרבו לתמוה על הרמב"ם ממתני' לקמן צט: דחל שבת ביוהכ"פ החלות מתחלקות ונאכלות לערב, ועוד תמיהות, ומסיק התוי"ט וכן הרע"ב ותפא"י דאף לחם הפנים נאכל ליום ולילה כשאר קדשי קדשים, וכן משמע דעת תוס' לקמן צה. (ד"ה שמע מינה). וכתב עוד הח"נ דמדלא ביאר הרמב"ם בחיבורו זמן אכילת לחם הפנים כלל ש"מ דחזר בו ממה שכתב בפיהמ"ש וסמך על מש"כ דין שיירי מנחות נאכלין ליום ולילה.

שם לא הוזכר דטעם מתני' דהכא משום פסולא דרבנן כמו שאר המשניות.

וראה בקר"א (סוף ד"ה גמרא פיגל) שמסיק דהכא פסול מדאורייתא, ומטעם דהקטרת הבזיכין ושחיטת הכבשים היה בפסול ואין מה שיתיר לחלות ולסדרים, וכעיי"ז כתב העול"ש (יג: ד"ה לא נתפגל) דהעבודה נעשית בפסול ולא עבודה היא, וכ"כ החזו"א (קמא כמ. יא.) בפירוש אחד.

ובחי' הגרי"ז נקט ג"כ דפסול מדאורייתא, ובתחילה רצה לפרש מטעם 'חיסרון' דכיון דפיגל באחת הוי כחסרה אחת מן החלות, ודחה זאת דטעם זה לא מספיק לירך ימין ושמאל אליבא דר"ה דהתם אין פוסל חיסרון, [וראה עוד בקר"א שגם דחה טעם זה], ומסיק הגרי"ז דסברת ר"י דאע"ג דחיוב כרת דפיגול לא חל על מה שלא חישב מיהו 'פסול פיגול' חל בכל הקרבן, וכ"כ החזו"א הנ"ל בפירוש שני, וע"ע בזה במנח"א (עמ' ר"א), וראה עוד מה שכתבנו בענין קרוב לזה לקמן טו. במתני'.

[ב] לענין דין הבזיכין והכבשים עצמן לר' יוסי - עי' בחזו"א (קמא כמ. יא.) שמסתפק דהואיל ולא חישב עליהם לא יתפגלו, או שמא כיון שבזמן עבודתם הוא מחשב פיגול יפסלו. אכן בחי' הגרי"ז מחלק דהבזיכין ודאי נתפגלו אבל הכבשים הואיל וקי"ל לקמן טו. דפיגל בלחם לא נתפגלו כבשים א"כ לא חל פסול בכבשים. ועי' מנח"א (עמ' ר"א) שהעיר דדבר זה תלוי במחלוקת רש"י והרמב"ם פיהמ"ש במתני' דלקמן טו. לענין תודה ולחמה האם פיגל בלחם נפסלה מיהא התודה [ועי' בדברינו שם].

גמ'

אומר היה ר"י פיגל בירך של ימין לא נתפגל הירך של שמאל:

[א] כתב המיוחס לרשב"א דדוקא בירכים כך שאע"ג שמחוברות בגוף מ"מ הרי הם

אכן ראה במנח"א (עמ' ר"צ) שמישב הרמב"ם בפיהמ"ש, די"ל דיש שני דינים באכילת לחם הפנים, דמלבד מצות אכילתו ככל שאר שיירי מנחות יש בו עוד דין אכילה מיוחד מדין מצות סידור לחם הפנים, ומשום הכי כתב הרמב"ם שמצוה לאוכלו בשבת, אבל מדין אכילת קדשים נאכל הוא ליום ולילה. וכעיי"ז ביאר בהערה י"ד לכנסת הראשונים.

והוי יודע דשיטת רגמ"ה במעילה (סוף ט.) ורבינו יונה באבות (ה. ה.) דלחם הפנים היה נאכל כל השבוע, ולדבריהם צ"ל נמי דמתני' דנקטה "לאכול אחד מן הסדרים למחר" אגב לישנא דרישא אבל לעולם מיירי דחישב לאוכלו לאחר השבוע.

ובענין אכילת לחם הפנים בשבת - יעוי' במרחשת (מ"א ס' י"א) שהאריך לדון דאכילת לחם הפנים אסורה בשבת מטעם מוקצה, לפי שבין השמשות של שבת לא היה לחה"פ ראוי לאכילה ומיגו דאתקצאי ביה"ש אתקצאי לכל היום, ומה דמשמע במתני' לקמן צט: שנאכל בשבת הוא כדאיתא בריש ביצה דסתם לן תנא בשבת כר"ש דלית ליה מוקצה, עיי"ש שהרחיב בזה.

ר"י אומר אותו החלה וכו' והשני פסול ואין בו כרת:

[א] מה טעם פסול החלה השניה לר"י:

בהגהות מליו"ט (על רש"י ד"ה לא נתפגל) וכן בשפ"א (ריש יד.) מבואר דהוא גזירה מדרבנן, ואפילו לרב הונא דפיגל בירך ימין לא נתפגל ירך שמאל - ומוכח מפירש"י דפסול מיהא איכא - היינו מדרבנן גרידא ואף דהוי זבח אחד.

ולפי"ז נמצא דטעם פסול דמתני' דהכא הוא כטעם הפסול דמתני' יג. דלר"י אין מתיר מפגל מתיר, וכן דמתני' לקמן טז. דלרבנן אין פיגול בחצי מתיר ומבואר בגמ' לקמן יד: דטעם פסולן מגזירה דרבנן, אכן צ"ע דבגמ'

מפורדים קצת, אבל בשאר אברים אם פיגל בהן נתפגל כל הזבח.

אולם בתוס' ד"ה אי אמרת (נספוק) מפורש דמיירי במחשב בירכים לאחר שהובדלו זה מזה, ולפי"ז אין סברא לחלק בין ירכים לאברים אחרים.

[ב] עוד כתב המיוחס לרשב"א שאם חישוב לאכול כזית מן הזבח או אפילו כזית מאחת הירכים, הואיל ולא פירש איזו ולא פירש מקום הכזית-נתפגל כולו, עי"ש.

אכן בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמלא אמר רב הונא) נקט מסברא דאפילו בחתיכה אחת אם סיים במחשבתו שיאכל כזית מסוים אינו מתפגל אלא הכזית הזו, ולפי דבריו צ"ל דמאי דקאמרי תוס' בתחילת דבריהם דלר"י אם חישוב על חלה אחת מן הסדרים כל אותו הסדר פיגול, היינו שחישוב על חלה בסתמא דאילו חישוב על חלה מסוימת רק היא מתפגלת.

וכן מדברי תוס' (ד"ה אי אמרת) יש לדקדק שלא כהמיוחס לרשב"א, דהתוס' מסתפקים שמא לר"ה אליבא דר' יוסי חשיבי הירכות כתרי גופי ממש שאפילו ערבן וחשב על כזית משניהם לא פיגל, משמע דכ"ש אם חישוב כזית מאחת מהן דנתפגלה רק ירך זו.

[ג] ראה עוד בהמיוחס לרשב"א שביאר דלרב הונא הא דלא תני במתני' רבותא טפי דלר"י לא פיגל הירך השניה - משום דעדיף לאשמועינן רבותא דרבים בדברי חכמים.

אי"ל איטמי חד אבר מי איטמי ליה כוליה - לכאורה לא דמי, דבטומאה מיירי כגון שהופרש אותו האבר מכל הבשר כדפירש"י, אבל בפיגול הרי הוא מחובר בכל הקרבן, וי"ל דהואיל ופיגול כל חלותו הוא ע"י מחשבה ודיבור נמצא שבדיבורו הוא מפריש ומייחד את הירך בלבד להתפגל, וכן משמע בהמיוחס לרשב"א.

ואבע"א קרא והנפש האוכלת ממנו עונה תשא - עי' בהמיוחס לרשב"א דלכאורה נימא דקרא אתי לחלות וסדרים ולא לירכים. עוד דן שם מה דרשי רבנן מהאי קרא. ועוד הקשה דהא בזבחים כט. דרשינן מהאי קרא "ממנו אחד ולא שנים" ולמעט מחשבת חוץ למקומו מכרת, ובתחילה רצה לישב דדרשא דהתם לא קאי למסקנא, ולבסוף מסיק דתרת"י שמעת מינה.

רש"י

ד"ה ליקוט לבונה - דלאחר הקטרת הקומץ היה מלקט הלבונה וכו' - עי' בדברינו בגמ' (ד"ה אי עני) דלכאורה דברי רש"י סותרין לגמ' בסוטה.

האם אפשר להקטיר הקומץ קודם ליקוט הלבונה:

הנה מבואר מדברי רש"י שאפשר להקטיר הקומץ קודם ליקוט הלבונה, וזה ניחא לשיטת רש"י גופיה דליקוט לבונה הוי הולכה, אבל לשיטת הרמב"ם דהוא מדין קמיצה נראה דכשם שאי אפשר להקטיר הלבונה קודם הקמיצה [כמש"כ תוס' יד. ד"ה והלבונה], ה"ה דאי אפשר להקטיר הקומץ קודם ליקוט הלבונה שהוא מכלל עבודת הקמיצה - מנח"א (עמ' ר"ד), ועי"ש דהמקדש דוד (לג. א.) הוכיח גם כן אליבא דשיטת הרמב"ם.

ד"ה משום הולכה - דכתיב והקריבו וכו' זו קבלת הדם - עי' ברש"י זבחים ד. שביאר מה ההכרח למילף מהכא קבלת הדם, ותוס' פליגי עליו בזבחים יד. וביומא כז. ובחגיגה יא.

במתני' ד"ה שני כבשים - ואע"ג דז' כבשים ופר ואילים וכו' כתיבי התם וכו' - בשטמ"ק (אות כ') הביא מרש"י כת"י שתירץ דהנך קרבנות מוספין נינהו, וכ"כ הרע"ב במשניות, ועי' רש"ש שהשיג

עליהם דבהדיא דרשינן לקמן מה: דקרבנות דתו"כ דשתי הלחם אינן דמוספין דחומש הפקודים, [אמנם הכס"מ והרדב"ז (תמידין ומוספין מ. א.) כתבו שהוא פלוגתא דר"ע ור"ט שם, ולפי"ז יתכן דרש"י כת"י זה הוא אליבא דר"ט התם, אלא דיעוי' לקמן שכתבנו שם דמפירש"י דהתם מוכח דלא גרס "ר"ע אומר" והכל הוא מדברי ר"ט, וצ"ע. אמנם מצאנו פעמים רבות דרש"י שלפנינו סותר פירוש הרש"י כת"י, וכנראה שהוא מפרש אחר].

ד"ה גמ' - ימין ושמאל לאו דוקא - ר"ל
דלא תימא שפיגל דוקא ירך ימין דהיא חשובה לא היה דעתו לפגל בשאר, קמ"ל דאפילו פיגל בירך שמאל - המיוחס לרשב"א.

והנה הרשב"א אזיל לשיטתו, אבל למש"כ לעיל דמשמעות תוס' וכן דעת הגרי"ז שפיגל אבר או בכל כזית בשר שסיימו, נתפגל רק הוא לר' יוסי, יתכן דזה בא רש"י לאשמועינן דירך ימין ושמאל לאו דוקא אלא ה"ה כל דבר המסוים - עי' מנח"א עמ' רי"ב.

ד"ה אפילו באחת - דהא אמר - אמרי צ"ל.

ד"ה אי אמרת בשלמא - עי' המיוחס
לרשב"א שביאר היטב האי אי אמרת בשלמא, וקצת באופן אחר מפירש"י.

תוס'

ד"ה משום הולכה - בסוף פ"ק דזבחים וכו' ואפ"ה לא קאמר עלה קסבר הולכה שלבר"ג וכו' - המשל"מ (פסוקמ"ק יא. א.) כתב בדעת הרמב"ם דלא גרס כאן "קסבר הולכה שלבר"ג שמה הולכה" דומיא דסוגיא דטבילת אצבע דלא גרסינן שם, וה"ט לפי שהן עבודות חשובות דלא סגי בלאו הכי אין לומר בהן שאם עשאן שלא ברגל לא חשיבי עבודה, עי"ש.

ואף קושית תוס' יש לישב עפ"י מה שכתבנו בגמ' בשם הזבח תודה והשפ"א, דסברת הולכה שלבר"ג הוצרכה רק להו"א דר' ירמיה אבל למסקנא דר' מרי מבאר דכל דלא סגי דלא עבד לה ה"ה בכלל הולכה, א"כ אפי' למ"ד דשלא ברגל לאו שמה הולכה היינו דוקא בהולכה רגילה ששינה בה, אבל ליקוט לבונה וה"ה טבילת אצבע אי אפשר להם בע"א הלכך לכו"ע חשיבי הולכה.

ד"ה לאכול - ה"ה חלה אחת מן הסדרים שאותו הסדר פיגול - וכ"כ בשטמ"ק (אות י'), אולם מדברי גליון שטמ"ק (אות כ"ד) דקדק בהערה שם שיתכן דפליג דלא יתפגלו שאר החלות שבסדר, וכן דעת הקר"א ועי"ש שדחה ראיות תוס'.

ושמא גם לענין טומאה אם נטמאה אחת נטמא כל הסדר - בחי' הגרי"ז תמה
בטעם הדבר, דבשלמא בפיגול שייך לומר שנתפגל כל הסדר, אבל לענין טומאה אם לא סבירא כר' יהודה (לקמן טו.) דאין קרבן ציבור חלוק מאיזה טעם נאמר דנטמא כל הסדר ואף החלות הטהורות יחשבו כטמאות, ואח"כ כתב הגרי"ז דנראה ד"נטמא כל הסדר" שנקטו תוס' לאו דוקא אלא ר"ל פסול מחמת טומאה, וכ"כ החזו"א (קמא כח. יב.) עי"ש.

אולם מדברי הקר"א שהקשה דמאי כלי מצרף איכא הכא, נראה דהוא מפרש כוונת התוס' כפשוטו לטומאה ממש, וכן משמע מקושית העול"ש, וכן דעת נתיבות הקודש (יד: ד"ה נטמאת), וצ"ע.

בסוף הדיבור - אפ"ה אותו סדר דוקא פיגול וטמא והשני אינו פיגול וטהור - פי' כל הסדר פיגול ברישא והוי רבותא דר"י, וכולו טמא בסיפא ורבותא לחכמים שם, והשני אינו פיגול ברישא, וטהור בסיפא. ועי' מש"כ הקר"א (נסוף דצרי על תוס').

מתיר, משום דסו"ס חשב מחשבה זו בשחיטת ב' הכבשים והוי שפיר מפגל בעסק מתיר שלם - המיוחס לרשב"א.

אבל אמר כזית משתיהן מצטרף - יש להקשות דלמא כזית משתיהן פסול ואין בו כרת כמו שפוסל ר"י החלה השניה אף שפוטר מכרת - עי' צ"ק ושפ"א.

אי אליבא דר' יוסי הדרא קושיין לדוכתיה - עי' המיוחס לרשב"א שדן כיצד שייך לפרש דברי רבי אליבא דר' יוסי.

לעולם אליבא דרבנן וכו' ולאפוקי מדר' מאיר וכו' - צ"ע אי משני דכוונת הברייתא לאפוקי ממ"ד מפגלין בח"מ, אמאי נקטה הגמ' "לעולם אליבא דרבנן" והלא אף כר"י מצי לאוקומה - עי' המיוחס לרשב"א שהאריך בזה.

ת"ש רבי אומר משום ר' יוסי - בזבחים מד: הגירסא ר' אליעזר אומר, וכן הגיה כאן השטמ"ק (ג), אולם עי' ביפ"ע שמקיים הגירסא רבי' ומפרש דדוקא תקשי מרבי על רבי עיי"ש.

פיגל בדבר הנעשה בפנים לא פיגל:

א מחלוקת תוס' ורמב"ם אליבא דר"י אם יש פיגול מפנים לפנים:

דעת תוס' בזבחים (ריש יד.) דר' יוסי סבר כר"ש דאין פיגול אלא בדבר הנעשה על מזבח החיצון, ולפי"ז ה"ה דמפנים לפנים לא פיגל, וכן מוכח מתוס' זבחים מד: ד"ה בדבר.

אולם מדעת הרמב"ם נראה דלר' יוסי ה"ה דמפנים לפנים הוי פיגול ורק מפנים לחוץ לא, ולפי"ז ר"י ור"ש חולקין ביסוד הדין, [הרמב"ם הוא בפסוהמ"ק פי"ז הל' ד. ה. ו. דפסק כר"י, ומ"מ הביא שם בהל' ב' דין המשנה בזבחים ריש פרק בית שמאי דשייך פיגול במחשב בהזאות חטאות פנימיות].

ד"ה אי אמרת - אאי אפשר דשתי ירכות נמי חשיבי תרי גופי מה מועיל מה שעשאן הכתוב גוף אחד - ר"ל דהרי ב' ירכות מחד גופא אתי ואפ"ה חשיב להו כתרי גופי, וא"כ מה מועיל שעשאן הכתוב לחלות גוף אחד והיאך יהיו יותר משתי ירכות - צ"ק.

דאפשר נמי דקסבר ר"ה וכו' אם איתא דחשיב כתרי גופי לאחר שהובדלו זו מזו וצ"ע - כן גרס הצ"ק, ומבאר דר"ל דהרי מסתבר דלדעת ר"ה אליבא דר"י בשתי ירכות אפילו אם עירבן וחשב בשתיהן כזית עדיין חשיבי תרי גופי ולא נתפגלו, וא"כ קשה כדלעיל איך יתכן שתגזור התורה שחלות יחשבו טפי חד גופא מירכות, ועלה קאמרי תוס' וצ"ע, כלומר היא גופה קשיא מנא לך להחליט כן בירכות, אימא דר"ה מודה בירכות שאם ערבינהו נתפגל והוי ממש כחלות.

ובקונטרס פירש בע"א - הקר"א תמה דאינו יודע מה לא ניחא לתוס' בפירש"י שהוא ג"כ כעין דברי תוס', ועי' בהמיוחס לרשב"א דמפרש מאי דקשיא לפירש"י, והוא מפרש על דרך התוס', וע"ע בספר ישר וטוב.

דף יד.

גמ'

הא מני רבי היא - ר"ל אין הנידון כאן אימתי נתפגלו שתי החלות ומאימתי לא נתפגלה אלא האחת ואשמעינן דאם עירבן הן גוף אחד, אלא הנידון הוא בצירוף כזית ע"י ב' עבודות דנחלקו בזה תנאים לקמן ע"ב - חזו"א (כז. מ.) עיי"ש.

מעמא דאמר חצי חצי אבל אמר כזית משתיהן מצטרף - ואע"ג דחשב בכל כבש בפ"ע מ"מ לא חשיב מפגל בחצי

דשחיטה הוי דבר הנעשה בחוץ מה בכך שעומד בפנים - שפ"א בזבחים מד:

אילימא לאיפגולי דם דם מי מיפגל -
רעק"א תמה לפי מש"כ תוס'
בזבחים ריש מג. דדם שנשאר במזרק לאחר
המתנות לאו מתיר הוא ומתפגל, א"כ דילמא
לאיפגולי דם הכא היינו הנשאר במזרק.
ולכאורה יש לישב דהגמ' ידעה דסבר ר' יוסי
כמ"ד שירים מעכבין בפנימים (וזמס נב).
וא"כ אף הדם הנשאר הוי מתיר. אכן דבר זה
תלוי בחקירת המקדש דוד (ס' ז. ה.) אם
למ"ד שירים מעכבין צריך שפיכת כל
השירים, ואי נימא דסגי במקצתן עדיין נשאר
תמיהת הרעק"א דילמא לאיפגולי הדם
הנשאר.

שוב מצאתי שבח"י הגרי"ז (על תוד"ה והלזונה)
תירץ כנ"ל דהכא מיירי בפנימים דשירים
מעכבין, ונשאר בצ"ע כנ"ל דרק מקצת
שירים מעכבין. וראה במנח"א (עמ' רט"ז)
שיצא לדון ולישב דבחסאות הפנימיות אף
בשאר שירים שאינן מעכבין מ"מ חשיבי
שפיר מתיר.

אלו דברים שאין חייבים עליהן משום
פיגול הקומץ וכו':

האם אף שאין חייבין על פיגול פסול מיהא
איכא:

א דעת תוס' בזבחים (כג: סוף ד"ה הא)
דאפילו פסול ליכא בכל אלו, וכן משמע
מדברי תוס' שם קט: (ד"ה ומר), וכן דעת
תוס' לקמן כה. יומא ז: ופסחים טז:
אולם תוס' בזבחים קד: (ד"ה לא) נקטו דפסול
מיהא איכא, וכן משמע מרש"י במשנה
זבחים מב: שכתב "דאין חייבין כרת
באכילתן" משמע דאיסור לאו מיהא איכא,
וכן דעת תוס' יומא מז: ד"ה חישב (בסוף
הדיבור), וכן כתב המשל"מ בדעת הרמב"ם
פסוהמ"ק יח. ג. (המשל"מ צללה ז' ד"ה דע).
אמנם הקר"א בזבחים מב: פליג בביאור דעת

וראה בח"י הגרי"ז כאן (ד"ה נגמ' רצ) וּבזבחים מד: שהקשה על תוס' שהשוו דעת
ר"י לר"ש, וכן בחזון יחזקאל בח"י עמ"ס
זבחים דף יד. מחלק בין ר"י לר"ש. וע"ע
מנחת חינוך (מלוה קמ"ד) וקר"א בזבחים מד:
שגם ביארו ברמב"ם כדלעיל, וראה עוד
בחזו"א, אבן האזל (פי"ז הל' ג-ג), ח"י רא"ל
מאלין (זמס ס' ט"ו), והרחיב בזה במנח"א
כאן עמ' רי"ג ובזבחים עמ' רנ"ד.

ב האחרונים תמהו איך פסק הרמב"ם
(פסוהמ"ק יז. ג.) דבחטאות הפנימיות לא
הוי פיגול עד שיחשוב בכל המתנות שכולן
מעכבות, והרי הרמב"ם פסק (שם צהל"ד) דאי
אפשר לחשוב מפנים על חוץ, ובשלמא בכל
ההזאות אפשר לחשב מזה לזה לשיטת
הרמב"ם דמפגלין מפנים על פנים, אבל
באחרונה מה יחשוב דאם על שפיכת שירים
או הקטרת אימורין הא הוי מפנים על חוץ,
ואף במקצת הזאות על שאר הזאות יש לעיין
דהא קי"ל (לקמן יז.) דאין הקטרה מפגלת
הקטרה.

וראה מה שכתבו בזה הקר"א בזבחים מד:,
והמנ"ח מצוה קמ"ד. ובח"י הגרי"ז בזבחים
מד: הביא בשם אהיו הגר"מ דאירי דחישב
בטבילת אצבע דהזאה אחרונה על ההזאה
עצמה, והגרי"ז השיג עליו. ובשפ"א לקמן
טז: כתב לישב דמשכחת לה בחישב ליתן
שיירי הדם על מזבח הפנימי ומדין עלו לא
ירדו. ובמשנת ר' אהרן (זמס ס' ט"ז) כתב
דאירי בחישב להקטיר האימורין על מזבח
הפנימי עי"ש. וראה עוד מש"כ לישב
המנח"א כאן (עמ' רט"ו) ובאופן אחר לקמן
יז. (עמ' רנ"ג), וע"ע מנח"א זבחים (ח"צ עמ'
רנ"ה).

לא פיגל שמחשבה בפנים בדבר הנעשה
בחוץ - יש לעיין השוחט בהיכל
[דשחיטה כשרה שם - לעיל ח:] ומחשב
להקטיר אימורין בחוץ, האם חשיב מחשב
פנים על הנעשה בחוץ, או דילמא כיון

הרמב"ם, וכן דעת החזו"א לחלק דהקומץ ודאי נפסל הואיל והמנחה גופה נתפגלה, משא"כ מנחת נסכים שאין לה מתירין לא נפסלה כלל, ובאמת זו תמיהה לסוברים דאף הקומץ לא נפסל וכן הניח בקושיא בחי' הגרי"ז לקמן כה, וראה בעול"ש לקמן כה. (על תוד"ה הא) דמישב זאת, וע"ע מנח"א זבחים (עמ' ר"ל).

[ב] והנה על השיטה דאפילו פסולא ליכא צ"ע מסוגיא מפורשת ביומא מח. דחישב בחפינת הקטורת ומבואר דיש פסול מחשבה בקטורת, [קושיא זו הקשו תוס' זבחים קד: הנ"ל וכתבו מכח זה דפסול מיהא איכא, אמנם תימה לשיטת התוס' שם כג:], - עי' מקור ברוך (ח"א סי' כ"ח) שכתב לחלק בין קטורת דכל השנה לקטורת דיוהכ"פ, וראה עוד במנח"א זבחים (עמ' ל"ב) שהביא תירוצים אחרים.

והלבונה והקטורת:

[א] הקשה הקר"א בזבחים מב: מה שייך כלל פיגול בקטורת ולבונה ומנחות כליל דאין בהם ד' עבודות אלא הקטרה גרידא, ועי"ש בחי' הגרי"ז, ועול"ש, ומנח"א עמ' רל"ג.

[ב] בחי' הגרי"ז בזבחים שם הקשה לדעת רש"י בשבועות דף יא. דקטורת אינה נפסלת בלינה מדאורייתא, מה צריך למעט קטורת מטעם דאין לה מתירין הא בלא"ה לא שייך בה מחשבת חוץ לזמנו, עי"ש.

[ג] העול"ש שם הקשה דקטורת בלאו הכי ליכא פיגול שהרי נעשית בהיכל, ור"ש סבר דכל שאינו על מזבח החיצון אין חייבין משום פיגול, ומתני' ר"ש היא כמש"כ תוס' שם ד"ה ולוג.

ומה התם דלא חשיב בבשר גופיה א"ר יוסי מיפגל הכא דחשיב וכו' לא כ"ש - טה"ק פשיטא ליה דהא דקאמר ר"ה

לעיל דלא נתפגל ירך חבירו היינו דוקא כשהובדלו שתי הירכות זו מזו, וע"כ תמה כאן מהו כ"ש ממחשב מדם על הבשר שבשעה שמחשב עדיין הדם והבשר יחד בגוף אחד, עי"ש. [אין קושיא ממחשב בשעת הזייה אלא ממחשב בשעת שחיטה שאותה שעה הדם והבשר מחוברין].

והנה קושיא מחוורת לפי המבואר בתוס' לעיל (סוף ד"ה אי אמרת) דר"ה מייירי בירכות המובדלות זו מזו, אולם מהמיוחס לרשב"א (לעיל יג: ד"ה אומר היה ר"י) מוכח שפירש דהירכים מחוברין בגוף, אלא דמ"מ לא נתפגל ירך חבירו לפי שמפורדים קצת זה מזה.

רש"י

ד"ה שזה כשר - דהקטיר אימורין ולאכול בשר - כתב המיוחס לרשב"א דנקט הכי לפרש לשון 'כשר', דאילו קאי אהלות הו"ל למימר 'כשרות', ומ"מ ה"ה דגם החלות כשרות.

ותמה דלהקטיר אימורין פשיטא דכשר דהא קי"ל במתני' טו. דפיגול בחלות לא נתפגל הזבח, וכתב לחדש דרבי דהכא פליג אמתני דלקמן וסבר דאם פיגול בלחם נתפגל הזבח, עי"ש.

אמנם לפי הנראה דהרש"י לשיטתו בזה, דהוא מפרש במתני' לקמן טו. דנהי דלא נתפגל הזבח מיהו פסול איכא, ובטעם הפסול - עי' בדברינו שם.

ד"ה פיגל - להזות מדמו על הפרוכת - צ"ע דהא בעינן לחשב על אכילת אדם או אכילת מזבח (זמנים יג:), והזאה על הפרוכת אינה לא זה ולא זה - עי' עול"ש, וע"ע מנח"א זבחים (ח"ב עמ' מ"ד) מש"כ בשם הגרי"ז.

ד"ה לאיפגולי דם - שאם יאכל מן הדם בשוגג יתחייב ב' חטאות וכו' - צ"ע

דהא אין איסור חל איסור, וי"ל דהוי איסור מוסיף שהרי מוסיף איסור לגבוה - עי' חולין קא. תוד"ה מאן. עוד י"ל כגון שהגדיל והביא ב' שערות לאחר מכן דחלו תרוייהו עליו בבית אחת כמו שתירצו תוס' בזבחים מה: ד"ה אבל. [מיהו עי"ש קר"א שתמה דזה דוקא בשני איסורין הבאין על הגברא, והכא מיירי באיסור חל על איסור בחפצא].

ד"ה הקומץ (בסוף הדיבור) - דלא חשיב כבשר אלא כשירי הדם - בחי' הגרז"ס הניח דברי רש"י בצ"ע, אכן הקר"א כתב דהוא דיבור בפ"ע, וכך צ"ל: "דלא חשיב - בבשר אלא כשירי הדם", וקאי על הגמ' "ומה התם דלא חשיב" וכו', ודיבור רש"י זה אינו במקומו וקאי על ראייה דרב אשי דלעיל דמיירי בבשר ודם, וכ"כ בחי' הגרי"ז.

תוס'

ד"ה פיגול - הא דא"ר יוסי גופיה וכו' לאו דוקא אלא פסול - ראה בסוף פירקין (יז.) דפיגול ופסול מיחלף ליה - מצפ"א. ותוס' בזבחים (רי"ט ז.) תירצו עוד דבכהן גדול דהתם מיירי במחשבת שלא לשמה ולא בפיגול, וכתבו עלה דלא נהירא תירוצא זה. והנה לכאורה היו יכולים תוס' לתרץ דהכהן גדול פיגול וחשיב בזריקה אחת על זריקה אחרת, ומוכח דסברי תוס' דלר"י אין פיגול אף מפנים על פנים, ועי' מה שכתבנו בענין זה בגמ'.

ד"ה הקומץ - הקשה בקונטרס וכו' וקשה לפירושו וכו' - תוס' דחו פירש"י ולא תירצו עיקר הקושיא, ובשטמ"ק (כ"ז) מהר"פ תירץ דקידוש הקומץ בכלי נחשב קרב המתיר כמצותו, וכן תירצו תוס' בזבחים מב: ד"ה הקומץ (נסוף דגרי"ס), ובתוס' כריתות יד. ד"ה פקע (נסוף דגרי"ס). ובחי' הגרי"ז כאן תמה על תירוצא זה. וראה עוד בתוס' זבחים

הנ"ל תירוצא ר"ת. ועי' במשל"מ (פסוקמ"ק יח. ז.) שהאריך לבאר כל התירוצים. ובדעת הרמב"ם הוכיח המשל"מ הנ"ל דסבר כתירוצא בתרא דהתוס' בזבחים, ועי"ע אבן האזל (פסוקמ"ק סט) בדעת הרמב"ם. והנה הכס"מ הל' תמידין ומוספין (ה. יג.) למד בדעת הרמב"ם שדין קרב המתיר כמצותו הוא רק שלא יהא עירוב מחשבות אחרות ולא פסול אחר, וראה בקר"א לקמן ק. (סוף ד"ה סידר הלחם) שתמה עליו, אולם בט"ה ק בסוגיין רוצה לפרש דהרמב"ם הוציא דין זה מכח קושית רש"י ותוס' דהכא, הלכך למד דאכילת הקומץ לא מגרע מדין קרב הקומץ כהלכתו.

וקשה לפי' דאי הוצת האור ברובו פקע פיגול ממונו - וה"ה דפקע לגמרי דשרי באכילה - תוס' זבחים מב: ד"ה הקומץ, אולם בהגהות הב"ח בזבחים מג: (אות א') מישב פירש"י [עפ"י גירסתו שם ברש"י], דס"ל דלענין איסור אכילה לא פקע פיגול הימנו אלא לענין דאם ירדו יעלו, וכ"כ שם ברה"ז.

אבל בשטמ"ק ובטה"ק שם גרסו אחרת ברש"י, ולדבריהם אף לפירש"י פקע פיגול ממונו ושרי אף באכילה, ועי' חי' הגרי"ז בזבחים שמישב הרש"י בע"א.

והנה לדעת הב"ח וברה"ז ברש"י צ"ע דתוס' בזבחים הוכיחו מהגמ' בכריתות יד. דפקע פיגול אף לענין אכילה, ועי' בזה חי' הגר"ח הלוי (פסוקמ"ק ג. מ.), ובאחיעזר (מ"ז ס"י כ"ו), ובמנח"א (זמנים מ"ז עמ' רמ"ו).

ד"ה והלבונה - וא"ת והרי קומץ מתירה וכו' קודם הקמיצה מיהא אין להקטירה:

בגדר הדבר דהקומץ חשיב מתיר ללבונה: בחי' הגרי"ז כאן הניח בתמיה דלכאורה הקמיצה אינה מתרת ללבונה, אלא שהוא דין בסדר המנחה דקודם הקמיצה לא נקבעה

איזהו

מנחות דף יד:

מקומן

קבנ

עדיין המנחה [כדלעיל ט.], וע"ע ח"י הגרי"ז בזבחים מג. (על מוד"ה ונלצונה).

וראה רעק"א במשניות זבחים (פ"ד מ"ג) שמסייע לתוס' דקומץ חשיב מתיר ללבונה מהסוגיא לקמן יז. [ועי' בדברינו שם], וראה עוד מנח"א זבחים עמ' רמ"ב.

וי"ל דמ"מ לא הווי' לבונה דומיא דשלמים דלבונה היא גופה מתיר וכו' - הצ"ק על תוס' בזבחים מג. ביאר דהלבונה היא מתיר והקומץ הוא מתיר למתיר, ולא אשכחן כה"ג בשלמים דילפינן מינייהו דין פיגול.

ולכאורה יש לפרש דשני תירוצי תוס' נחלקו האם עיקר הדין הוא דיהא הניחור מתפגל ע"י מתיר [ולכן טרח תירוצ' בתרא לפרש שלבונה אין לה מתיר בעבודת מזבח], או דאף שהיא ניתרת מ"מ כיון שהיא גופה מתיר לא הוי דומיא דשלמים ואין בה פיגול [כתירוצ' קמא דתוס'].
ועי' בזה ח"י הגרי"ז כאן ובח"י מרן רי"ז הלוי הל' מעילה שדקדק מהרמב"ם (פסוקמ"ק יג. יב.) דהעיקר הוא שהניחור יהא מתפגל ע"י מתיריו, וראה עוד במנח"א כאן עמ' רמ"ג ובזבחים עמ' ע'.

ואע"ג דשייך פיגול באימורים וכו' מ"מ לא חשיבי מתיר - דעת תוס' דהאימורין לא חשיבי מתיר, ועי' בדברינו במתני' לעיל יג. דדעת הרמב"ם (פסוקמ"ק יט. ו.) והשטמ"ק לעיל יג. (אות ד') דהאימורין חשיבי מתירין הבשר לאכילה, וכן נמי דעת רש"י בקידושין נב: [עי' כנסת הראשונים בזבחים מג., ובהערה שם ל"ה לו', וראה עוד הערה כ"ד לכנסת הראשונים כאן].

והנה המשל"מ תמה על הרמב"ם הנ"ל דאי האימורין חשיבי מתירין אמאי הם מתפגלין, ועי' בזה בקה"י זבחים סי' כ"ט, ובמנח"א עמ' ק"צ, ובזבחים עמ' רמ"ג.

דכמה דלא מקטרי אימורים כהנים בשר לא מצו אכלי - עי' פסחים נט:

ועי"ל דלבונה אין לה מתיר בעבודת מזבח - ראה בח"י הגרי"ז (ד"ה עוד ממלא נזה) שכתב ב' ביאורים בתירוצ' זה.

ד"ה מנחת נסכים - כדאמרינן מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום - לקמן קד:, זבחים פד.

דף יד:

גמ'

בני ר"י פיגול בלחמי תודה מהו - פירש"י דמיבעיא אליבא דר' יוסי, והשפ"א תמה דא"כ איבעיא שלא אליבא דהלכתא, ודקדק מהרמב"ם (פסוקמ"ק יז. יב.) דמיבעיא אליבא דרבנן דס"ל בלחם הפנים דנתפגל הכל משום דהכתוב עשאן גוף אחד, ואיבעיא הכא אי ה"נ עשאן גוף אחד, ונפשט דאף באלו סברי חכמים דכגוף אחד חשיבי. וע"ע קר"א, ונתיבות הקודש.

ואיכא דאמרי הנך דמרחקן וכ"ש הני דמקרבן - לכאורה משמע דדוקא אלו דמקרבן להדדי, אבל שחיטה והולכה או קבלה וזריקה דגם מרחקן מהדדי וגם אחד מהן אינו מתיר אין מצטרפין, אבל הרמב"ם פסק דכולן מצטרפין ולא חילק - שפ"א, זבח תודה.

איני והא תני לוי ד' עבודות אין מצטרפות לפיגול - כתב הקר"א דלמסקנא נשאר סתירת הברייתות בקושיא ולא מצינו תנאי דפליגי בזה, וע"כ מחלוקת הברייתות הוא.

והשפ"א כתב דהרמב"ם (פסוקמ"ק יד. י.) פסק דכל העבודות מצטרפין, ודעתו נראה דהגם דאביי דחה תירוצ' רבא מ"מ מדלא אשכחן תירוצ' אחר ע"כ תירוצו של רבא אמת

דתליא בפלוגתא דרבי ורבנן, ופסק הרמב"ם כרבנן, עי"ש. וע"ע זבח תודה בביאור פסק הרמב"ם.

ואי אית ליה לרבי כולו מתיר וחצי אכילה לגזור וכו' - עי' המיוחס לרשב"א שהאריך לבאר הס"ד לדמות להנך גזירות דר"י ורבנן. וע"ע עול"ש בביאור מהלך הגמ'.

דהא ר' יוסי ורבנן גזרי דתנן וכו' - צ"ב אמאי לא מייתי נמי גזרה דר' יוסי דמתני' בסמוך יג', ועי' מה שהארכנו שם אם השני פסול מדאורייתא או מדרבנן.

ורבנן נמי גזרי דתנן פיגל בקומין ולא בלבונה וכו':

מבואר בסוגיין דאף דרבנן סברי אין מפגלין בחצי מתיר פסול מיהא איכא, ועי' תוס' זבחים מא: ד"ה אמאי.

והנה בתוס' הנ"ל על סמך סוגיא דהכא, וכן בפירוש"י בסוגיין מבואר דהפסול לרבנן הוא מגזירה, אולם עי' באחיעזר (יו"ד סי' ל' סוף אות ג') שכתב דשיטת הרמב"ם נראה דפסול מדאורייתא, וראה עוד במנח"א זבחים (עמ' קפ"ט) שהוכיח מרש"י בכמה מוקמות דסבר דפסול מדאורייתא, וא"כ לשיטת רש"י והרמב"ם תמוה מאד מסוגיא דהכא דמפורש דפסול מדרבנן גרידא, ועי' בזה במנח"א הנ"ל, וכן במנח"א מנחות עמ' רכ"א.

ויש לעיין דלפי המבואר בסוגיין נמצא דמדרבנן פסלו הקרבן וצריך להביא קרבן אחר, וצ"ע דהוי מביא חולין לעזרה ואי אפשר לרבנן לעקור דבר בקום ועשה - עי' בזה שטמ"ק בזבחים עג: בהשמטות, ומצפ"א שם, ואור שמח פסוהמ"ק פ"ו.

מתני'

נטמאת אחת מן החלות וכו' ר"י אומר שניהם יצאו לבית השריפה וכו' וחכ"א הטמא בטומאתו והטהור יאכל -

לענין הקטרת הקומץ והקרבת הבזיכין גופן לכו"ע זורק ומקטיר למאי דקי"ל (לעיל דף ט') כר' יוחנן דאפילו חסרו השירים בין קמיצה להקטרה דמקטיר הקומץ עליהן, אלא דפליגי לענין השירים דקי"ל שם שאינן נאכלין, דלרבנן נטמא עדיף משירים שחסרו כיון דאיתיה בעיניה, ור"י סבר דאין קרבן ציבור חלוק והכל ישרף - זבח תודה (ד"ה נטמאת), וכ"כ החזו"א (קמא כו. טו.).

אולם טה"ק (ריש טו.) כן מפרש לס"ד דהסוגיא דפליגי בציץ מרצה על האכילות, אבל למסקנת הסוגיא דאין ק"צ חלוק מפרש טה"ק (נד"ה אלף) דסברת ר' יהודה דהטהור נחשב נמי כטמא ממש, א"כ אסור גם להקטיר הבזיכין דחשיב כאין בשר כלל ואז אסור לזרוק הדם לר' יהושע דלעיל ט.

ר"י אומר שניהם יצאו לבית השריפה - בחי' הגרי"ז העיר דמשמע דשריפתן שוה, ולכאורה אינו כן דהחלה שנטמאת הוי פסולה בגופה ותשרף מיד, והחלה השניה שפסולה רק מטעם דאין ק"צ חלוק לא חשיבא פסולה בגופה וטעונה עיבור צורה. אכן כתב לישב דכיון דשתי הלחם קריבין ביו"ט ולחם הפנים בשבת ואין שורפין בהן קדשים, א"כ בלאו הכי צריך להניח שריפת שתיהן עד למחר דהוי עיבור צורה, ועי"ש שעדיין נשאר בקושיא לשיטת הרמב"ם, וראה עוד בזה במנח"א עמ' רכ"ב.

וחכ"א הטמא בטומאתו והטהור יאכל - תוס' לעיל (יג: ד"ה לאכול) הסתפקו דשמא אם נטמאת חלה אחת כל הסדר מיהא טמא, ונקטה המשנה "נטמא אחד מן הסדרים" לרבותא דחכמים דאפילו נטמא כל הסדר חבירו טהור, ועי' בדברינו שם.

רש"י

ד"ה הכתוב עשאו - וכתוב סלת תהינה וכו' הויה עיכובא - כן איתא במתני'

איזהו

מנחות דף טו.

מקומן

קבה

לקמן כז. דמעכבות זו את זו, וכן דרשו שם בגמ'. [וע"ע לקמן מה: בתוד"ה גמר, ובשטמ"ק אות כ'].

ד"ה פיגל - מי אמרינן כיון דזבח אחד מתירן כחד דמיין וכו' - משמע דהספק הוא לפי דשני בזיכי לבונה כל בזך מתיר סדר אחד משא"כ לחמי תודה דזבח אחד מתירן, וצ"ע דהא ב' הבזיכין הן גם מתיר אחד ותרווייהו מתירין הכל. [אכן מצינו דוגמא לזה בזבחים קי. דמספקא אם קומץ ולבונה כ"א מתיר חצי שירים].

שוב הראוני דהמיוחס לרשב"א (יג: ד"ה ומ"מ נראה לומר) נוטה לומר דכל בזך בא להתיר את סדרו, ולפי"ז מחזור הספק דהכא.

ד"ה במנחת מאפה - ואליבא דר"ש קנסיב ל"ה וכו' - הקר"א השיג דאין משמע כן מדלא אמרינן "במנחת מאפה ואליבא דר"ש", ועוד תימה לשיטת הרמב"ם דלא פסק כר"ש [כמו שהוכיח המשל"מ מעשה"ק יז. ה., וראה עוד בזה בדברינו על מתני' לקמן סג.], וא"כ איך הביא הרמב"ם להלכה דין מנחת מאפה, ועי' בקר"א דפליג ארש"י ומפרש באופן אחר, וראה מש"כ לישב המנ"ח מצוה קמ"ד, ובחי' הגרי"ז בסוגיין (ד"ה גגמ' נעי), וע"ע מנח"א עמ' רי"ח.

ד"ה בשעת שחיטה - שחיטה וזריקה מתירין ניהו דשחיטה קדשה לדם - עי' נתיבות הקודש בגדר הא דשחיטה חשיבא הכא מתיר אע"ג דבעלמא לאו עבודה היא.

תוס'

ד"ה הכתוב - דכתיב תביא לחם תנופה וכו' - רש"י למד הכל מקרא דשתים שני עשורונים.

ד"ה שחיטה - וא"ת קבלה נמי מקדשת את הדם בכלי שרת - רש"י תירץ

דקידוש הכלי דקבלה אינו מתיר עצמי אלא לצורך זריקה, ועי' ביאור חי' הגרי"ז בדבריו.

לאו פירכא היא דדם סכין מקדשא ליה:

קבלה בכלי מקדשת הדם או הסכין: על דברי תוס' דהסכין מקדשת הדם צ"ע דבסוטה יד: (צסוף העמוד) וכן לעיל יג: ["מכדי תרווייהו קדושת כלי הוא", ובפירש"י שם] מבואר בהדיא דקבלה בכלי נמי מקדשת לדם.

ופירש הצ"ק דמקדשת לדם היינו ע"י הסכין. [אולי ר"ל דעיקר קדושת הדם ע"י הסכין, והקבלה אינה אלא גומרת הקידוש].

ובחי' הגרי"ז (על רש"י) ביאר דנהי דקבלה מקדשת מ"מ אין זה אלא תוספת קדושת בדם, דהסכין לבדו מקדש לדם, וקבלה בעי אף במקום שאין קידוש דם [כגון בכמה ובפרה], ור"ל דקידוש הדם אינו בהכרח תלוי בעבודת הקבלה, ונמצא דעיקר מהות עבודת הקבלה אינה לצורך קידוש הדם אלא הוא דין קבלה בפ"ע, ויש עוד דין שאם קידש בכלי שרת נתקדש הדם. וראה תוספת דברים בזה במנח"א עמ' ר"כ.

ובספר ישר וטוב ביאר כוונת תוס', דהסכין מקדשת הדם לענין קדושת קרבן, והקבלה מקדשת הדם רק להכשירו לזריקה וזה לא מקרי מתיר, וכתב דלזה נמי נתכוון רש"י, וכע"ז פירש הגרי"ז בכוונת רש"י.

דף טו.

גמ'

רבנן סברי הציץ מרצה על אכילות ור"י סבר אין הציץ מרצה:

ביאור מחלוקתם לס"ד עפ"י דברי התוס' [וכן ביארו רעק"א, והמקדש דוד סי' כט. ג.]: דלענין הקטרת הבזיכין לכז"ע מקטיר, וכי פליגי אי שרי לאכול החלה או הסדר שלא נטמא, דלר"י דאין הציץ מרצה על אכילות נמצא שהחלה או הסדר שננטמו חשיבי

אינו רשות אלא חובה להם ליטמא, ועי' מש"כ לתרץ העול"ש.

אפי' שבט אחד טמא וכו' והכא מאי הציץ מרצה איכא - עי' בתוס' שהביאו פירש"י בביאור הקושיא [והוא בגירסת שטמ"ק אות ט"ז]. וראה בשטמ"ק (אות ג' ואות ה') שהקשה על פירש"י וביאר באופן אחר, וע"ע בספר ישר וטוב.

אלא אר"י תלמוד ערוך בפיו של ר' יהודה שאין קרבן ציבור חלוק:

[א] כתב הרש"ש (לעיל יד:) דלכאורה לפי המסקנא נדחו אף דברי ר"א לעיל ולעולם פליגי אף לאחר זריקה, אולם ברמב"ם בפיהמ"ש וברע"ב מוכח לא כן, שהביאו דברי ר"א וגם מסקנת ר' יוחנן בטעם רבי יהודה, וכן דעת הרגמ"ה [הובאו דבריו במלאכת שלמה במשניות, ובשטמ"ק החדש]. וראה עוד בזה טה"ק שדן דלשון הגמ' ורהיטת הסוגיא לא משמע כרמב"ם והרע"ב.

[ב] בחי' הגרי"ז האריך לדון דלכאורה למסקנת הגמ' אף ר' יהודה מודה דהציץ מרצה על אכילות, ונמצא דהוי זריקה גמורה להתיר באכילה, אלא דמ"מ הטמא לא הותר מחמת איסור פרטי ד"הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" כדפירש"י, וא"כ איך שייך לאסור את הטהור מחמת דאין ק"צ חלוק כיון דעל עצם ההקרבה אין כאן כלל הקרבה בטומאה, עי"ש שכתב דע"כ אף אם הציץ מרצה עדיין שם קרבן הבא בטומאה עליו. ועי' בזה מנח"א עמ' רכ"ה.

תלמוד ערוך הוא בפיו של ר"י שאין קרבן ציבור חלוק:

[א] האם הוא דין בטומאה בלבד, או בכל הפסולין:

הקר"א (סוף ד"ה גמרא והא עולין) נסתפק אם

כאבוד ושרוף, והוי כשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה דקי"ל לעיל דף ט' שאין נאכלין, ולרבנן שהציץ מרצה לא הוי כחסר ונאכלין. ולביאור זה צ"ע דלס"ד דהגמ' אין הבנה לטעם ר' יהודה במתני' שאין קרבן ציבור חלוק.

ובעול"ש מפרש אליבא דרש"י מהלך אחר: דלס"ד כו"ע מודו לטעם דאין קרבן ציבור חלוק, אלא דר"י סבר דאין ציץ מרצה על האכילות ואותה חלה והסדר הן פסולין ומשום דאין ק"צ חלוק פסול ממילא גם השני, אבל רבנן סברי דהציץ מרצה על האכילות ונחשב כטהור וממילא לא נפסל השני דהראשון נמי נידון כטהור, עי"ש. [אמנם בקר"א משמע דס"ל דטעם רש"י ותוס' שוה].

וראה עוד חזו"א (לז. מ.). וע"ע במנח"א (עמ' רכ"ג) שכתב כעין דברי העול"ש לשיטת הרמב"ם דלדידה אי אפשר לפרש הס"ד מטעם שירים שחסרו, וע"ע שם שכתב ביאור נוסף אליבא דהרמב"ם.

ור"י סבר אין הציץ מרצה על אכילות - בשטמ"ק (א') בשם הר"ש מאיור"א הניח בקושיא, דאי לא הוי זריקה מעלייתא ולא הותרו אף החלות הטהורות אמאי מותרין הכבשים באכילה, וכן הקשה בשטמ"ק (כח') בשם הר"פ, אלא שכתב דלפי המסקנא ניחא דהכבשים שרו.

וראה מש"כ בחי' הגרי"ז (ד"ה נשיטמ"ק) לישב זאת, וראה עוד בנתיבות הקודש, וכעין סברתו כתב בספר ישר וטוב, וע"ע מקדש דוד סי' כ"ט סוס"ק ה'.

ת"ש ר"י אומר אפי' שבט אחד טמא וכו' השבטים טהורין יעשו בטומאה - פירש"י בפסחים פ. דאף השבטים הטהורין יעשו בטומאה 'אם ירצו', והנודע ביהודה (תניינא לו"מ סי' פ"ו) תמה דהלא שם (ד"ה אלף) פירש"י דאסור ליחלק דגנאי הוא דמוכחא מילתא שנוהרין אלו מאלו, וא"כ

איזהו

מנחות דף טו.

מקומן

קבו

פירש"י מהתוספתא הנ"ל. וראה עוד בענין קרוב לזה בדברינו במתני' לעיל יג:
וראה עוד בהמיוחס לרשב"א (לעיל רש"י יד.) שכתב לחדש דרבי שם פליג על מתני' דהכא וסבר דאם פילג בלחם נתפגל הזבח.

גמ'

לחם איקרי תודה תודה לא איקרי לחם:

א כע"ז אמרינן לקמן פ', ובזבחים ז. לענין תודה ושלמים, ושם סג: לענין חטאת ומנחה. אולם יש מקומות שלא אמרינן כן - עי' זבחים סג: תוד"ה מנחה, ולקמן יז. תוד"ה מדאפקינהו (ל"ן גלה"ס זנזמים ז).

ב בחי' הגרי"ז (סוף טו.) מחדש, דהא דלחם איקרי תודה ואם חישב על התודה נתפגל הלחם הוא דוקא אם חישב על התודה בסתמא, אבל אם חישב בהדיא על 'בשר' התודה לא נתפגל הלחם. [וכן יש לדקדק בלשון רש"י (ד"ה מ"ט) שכתב "הלכך כי אמר ע"מ לאכול תודה למחר", משמע דאי אמר לאכול 'בשר' לא נתפגל הלחם].

לחם גלל כבשים ואין כבשים גלל לחם:

הלחם טפל לכבשים או הכבשים טפלים ללחם:

עי' הגהות מצפ"א שביאר והוכיח דהא דמשמע כאן שהלחם טפל לכבשים היינו מדין 'מתיר', שהכבשים מתירין ומקדשין ללחם [כדפירש"י] ובזה תלוי דין פיגול, אבל בעצם עיקר חובת היום הוא בלחם והן קודמין לכבשים כדאיתא בהוריות יג., וכן ביאר בספר ישר וטוב.

אכן יעוי' במתני' לקמן מה: שנחלקו ר"ע וכן ננס האם הלחם עיקר או הכבשים עיקר [כך מתבאר בסוגיא מו:], וכתב הקר"א (שס סוף מה:): דסוגיא דהכא כבן ננס שהכבשים עיקר והסוגיא בהוריות כר"ע דהלחם עיקר.

וראה עוד שפ"א כאן, ורש"ש בהוריות יג.,

סברת ר"י דאין קרבן ציבור חלוק הוא רק בנטמאת אחת מהחלות, או אף ביצאה אחת מהן לחוץ, ואם כלל הוא בכל הפסולין בקרבן ציבור אמאי איצטריך (לעיל יז:) קרא ד"קדש הקדשים הוא" דאם נפרסה אחת מהן כולן פסולות תיפוק ליה מטעם דאין קרבן ציבור חלוק.

וראה גם בעול"ש (על תוד"ה ור' יהודה) שנסתפק בזה, ונוטה לפשוט מזבחים פב. דקתני דיצא דמה לחוץ הפנימי כשר, ומשמע דאף בקרבן ציבור הוא כן ולא פליג ר' יהודה, וע"ע בדבריו.

ב דוקא במנחה סבר כן ר"י ולא בבשר הזבח:

כתב החזו"א (קמ"א כו. טו.) דדוקא במנחה ס"ל לר' יהודה שאין קרבן ציבור חלוק לפי שאם נחסר מקצתה אסורה כולה באכילה ומיעוטה מעכב את כולה, אבל בבשר הזבח אם נטמא מקצתו מודה ר"י שהנשאר נאכל ולא שייך אין ק"צ חלוק, ואין חילוק בין קודם זריקה לאחר זריקה. וכן איתא גם בתשובות רעק"א (הוצא כ"ן צמ" רעק"א).

מתני'

התודה מפגלת את הלחם והלחם אינו מפגל את התודה:

פירש רש"י והאוכלה אין ענוש כרת, והקר"א והשפ"א והעול"ש (יג: ד"ה לא נתפגל) דייקו מלשונו דפסול מיהא איכא אלא שאין חייב כרת. אבל מסתימת הרמב"ם, וכן מלשונו בפיהמ"ש, וכן בתוספתא פ"ה מבואר דכשירה התודה לגמרי.

ובעול"ש הנ"ל ביאר סברת רש"י, דהואיל וסו"ס נעשית העבודה בפסול לאו עבודה היא ואף דאין ענוש כרת מ"מ פסול. וכע"ז כתב החזו"ן יחזקאל (תוספתא ג. י.).

ובחי' הגרי"ז (רש"י יד.) משמע דטעם הפסול הוא מדין אבדו החלות אבדו הכבשים. וראה עוד במנח"א (עמ' ר"ל) מש"כ בזה ובישוב

ומנח"א כאן (עמ' רל"א), והרחבה בענין זה בעמ' שכ"ג.

וצריכי דאי אשמעינן תודה התם הוא וכו' - הו"מ למימר בפשיטות דאי אשמעינן תודה התם משום דאשכחן דלחם איקרי תודה אבל בכבשים לא אשכחן - צ"ק.

דאי אשמעינן תודה וכו' משום דלא הוזקקו זה לזה בתנופה:

בענין תנופת תודה ולחמה:

הרמב"ם (מעט"ק ט. ז.) כתב דבקרבת תודה מניף את המורם מן הלחם עם החזה ושוק והאימורין, ומקורו מהגמ' לקמן פא., ותמה הרש"ש (לקמן זד.) מכמה סוגיות וכן מסוגיין דמוכח שאין תנופה בלחמי תודה עם הזבח אלא בפני עצמן, ועי"ש מש"כ לישב. וע"ע בחי' הגרי"ז (סב.), ובמנח"א עמ' רל"ב.

בעא מיניה ר"א וכו' לאיפגולי תודה לא מבע"ל השתא כולו מלחמה לא מיפגלא ממנה ומלחמה מיבעיא - עי' בשטמ"ק (ט') שהקשה בשם התו"ח דאין זה ק"ו, ועי' ביאור המיוחס לרשב"א בזה, וראה עוד בספר ישר וטוב, ובנתיבות הקודש.

כי קא מבעיא לי לאיפגולי לחם מי מצטרפה תודה לאיפגולי לחם או לא - ביאור הספק: כיון דראוי הלחם להתפגל במחשבת שניהם מצטרף התודה ללחם, או דילמא כיון דלא חד מינא הוא לא מפגל [כעין לאכול חצי זית ולהקטיר חצי זית דלעיל יב:] - המיוחס לרשב"א.

א"ל אף בזו הלחם מופגל והתודה אינה מופגלת - א] עי' המיוחס לרשב"א שמבאר מהות הק"ו הזה, ומהו דקרי לחצי זית תודה 'מפגל' ולחצי זית דהלחם 'בא לפגל'.

ב] עי' בשטמ"ק (אות י') אמאי לא מקשה הגמ' כע"ז על גופה דמתני' דהתודה

מפגלת את הלחם וכו', וראה בזה בסוף תוס' ד"ה המפגל. וראה עוד קרשית הרש"ש.

רש"י

ד"ה רבנן סברי - אבל טמא [פי' החלה הטמאה] לא מישתרי באכילה דעבר ליה בלאו וכו' - עי' שעה"מ הל' ביאמ"ק (ד. ז. ד"ה ודע), וע"ע חי' הגרי"ז ריש דף טו.

ד"ה יעשו - יגיעם זה לזה אם ירצה - יש לעיין דהא דלבונה מקבלת טומאה הוא משום חיבת הקדש (לקמן קא.), ואיבעיא לקמן (קצ:) אי מהני חיבת הקדש למנות ראשון ושני וא"כ איך יטמאו זה לזה, וצ"ל כיון דמדרבנן פשיטא שמונין ראשון ושני - מקדש דוד (כו. ו.).

ד"ה הכבשים - של עצרת - צ"ע דאם צריך לפרש זאת אמאי לא פירש כבר במתני', ואולי מקום דיבור זה במתני'.

ד"ה לחם גלל תודה - וכן לחם גלל כבשים דשחימת כבשים מקדשים ללחם בפ' התכלת לקמן מו. [צ"ל לקמן מז.] - כתב טה"ק דלפי דברי רש"י לכאורה פיגל בהולכת דם הכבשים שאינה מתרת או מקדשת הלחם אפשר שאין מפגל הלחם, אבל ברמב"ם מבואר דבכל ענין שפיגל בכבשים נתפגל הלחם. וכן העיר על הרש"י בנתיבות הקודש.

ד"ה או לא - פגלי לחם דשייר במחשבה - הצ"ק גורס "דשייך במחשבת תודה", ועי' טה"ק דמבאר הנוסחא "דשייר במחשבה" והנוסחא שנדפסה בצד "דסייע במחשבה", וראה בספר ישר וטוב דנקט ופירש דהעיקר כגירסא שלפנינו.

תוס'

ד"ה ורבי יהודה - אע"ג דר"י פ"ל וכו' דמאי דהותרה בציבור וכו' דלענין

איזהו

מנחות דף טו.

מקומן

קבט

ד"ה רבי יהודה - מ"מ אצטריך ליה
מעמא דאין ק"צ חלוק בפסח כיון
דיש ביה אכילה - פי' שהרי טעם טומאה
הותרה בציבור לא מהני להתיר באכילה
וקרבן פסח נאכל בטומאה - ברה"ז. וראה מה
שהקשה בדברי תוס' ודן בהם בשו"ת נודע
ביהודה (או"ח תניינא סי' פ"ו).

ובשטמ"ק (אות ג') כתב דאיצטריך טעם דאין
קרבן ציבור חלוק להתיר אף הטהורים שלא
נטמאו לעשות בטומאה, וכע"ז כתב טה"ק
ע"ש.

והנה הא דקאמר לעיל בבזיכין טעם דאין
קרבן ציבור חלוק ולא סגי בטעם דטומאה
הותרה בציבור - תירץ הצ"ק דהיינו כדי
להתיר להגיעם זה לזה כדפירש"י. וע"ע שער
המלך (ציאמ"ק ד. יד.), ובתירוץ קושיתו
במקדש דוד (כו. ז.), וע"ע יד דוד כאן.

ד"ה והכא - פי' הא אין הציץ מרצה על
טומאת הגוף בדפי' בקונטרס - הוא
בגירסת השטמ"ק (אות ט"ו). ועי' בשטמ"ק
(אות ג' ואות ה') שהקשה על פירש"י וביאר
באופן אחר דהכי מקשה מה שייך כאן כלל
ומה מהני הריצוי ציץ, ע"ש.

והא דאמר וכו' היינו לטומאת בשר וכו'
אבל לטומאת הגוף דלא מהני ציץ
אפי' בלא ציץ - תוס' לקמן כה. (ד"ה עון)
הניחו זאת בקושיא, ועי' ח' הגרי"ז (ד"ה
והנראה לומר) דדעת הרמב"ם (ציאמ"ק ד.
ז.) מוכחא דבציבור הציץ מרצה אף על
טומאת הגוף, ע"ש שהרחיב בביאור
מחלוקתם. וע"ע שעה"מ הל' ביאמ"ק שם
בסו"ד, וחזון יחזקאל (מוספא פ. א. ה.).

ד"ה ל'חם - והא דמקיש להו בפרק העור
והרוטב התם אסמכתא בעלמא אמר
- פי' דמקשינן תרומה לביכורים לענין משקה
היוצא מהן, התם אסמכתא בעלמא הוא
דבלאו הכי אינו דרשא גמורה דהא מיירי
בתרומה דרבנן - הגהות מליו"ט.

היתר אכילה לא מהניא וכו' - הצ"ק מפרש
דר"י סבר דאילו היה הציץ מרצה על אכילות
היה שרי באכילה אף לטמא, וכיון דלענין
טומאה הותרה בציבור חזינן דלא מהני אף
לטמא ש"מ דלא הוי כריצוי ציץ ואפילו
לטהור לא מהני.

והקר"א תמה על פירושו, וביאר בפשיטות
דלא הוי כריצוי ציץ דלמ"ד דמרצה לאכילות
מהני מיהא לטהור, אבל היתר טומאה
בציבור לא מהני גם לטהור כי היכי דלא
מהני לטמא.

וראה עוד ביאור טה"ק בתירוץ תוס'. וע"ע
מש"כ הקר"א (ד"ה גמלא רנן) לישב קושית
תוס'.

וראה בחי' הגרי"ז שהרחיב בענין איסור
אכילה בקרבן ציבור הבא בטומאה, וביאר
מה בין דין טומאה הותרה בציבור לדין ריצוי
ציץ, וע"ע מקדש דוד (כו. ז.), והאריך בזה
במנח"א עמ' רכ"ו.

ד"ה והא עולין - ואפי' למ"ד וכו' אין
הציץ מרצה על העולים - עי' טה"ק
ועול"ש.

ד"ה ופליגי - משמע דאי משכח תנאי
וכו' הוה ניחא ליה וכו' - פי' אי הוה
משכח תנאי דפליגי אף בעולין הוה ניח"ל
להבין פלוגת ר"י ורבנן בבזיכין, והלא
אדרבה יקשה טפי דנמצא סותרין שיטתם -
ברה"ז. [וצ"ק מפרש בע"א].

והנה המפרשים [קרא, ח"נ, טה"ק, קרני ראם]
תמהו רבות על תוס' אמאי לא ניחא להו
כפירש"י, ואיך משמע להו דסברת ר"י
דשניהם יעשו בטומאה משום דסבר דציץ
מרצה על העולין, ורבנן סברי דאין מרצה.
וראה מש"כ בביאור תוס' - הח"נ, קר"א,
טה"ק, עול"ש, ובספר ישר וטוב.

ומתני' קסבר אין הציץ מרצה - צ"ל
ובמתני' קסבר.

בשטמ"ק (ד') תמה דמה תירוך הוא דהא מקשינן שמק"ו ראוי שלא יאסר כלום, ומה משני דהוא מדרבנן ואיזה טעם יש בזה להחמיר לאסור עכ"פ הזרעים, ועי"ש שהביא פירוש השר מקוצי דכל הק"ו היה להחמיר ולאסור, ועי"ש פירוש הר"ח כהן.

אולם בהמיוחס לרשב"א מבואר בפשיטות דתירוך הגמ' דאין לעשות ק"ו לפי שאין שייכות בין איסור הזרעים לאיסור הגפנים, דכל טעם האיסור כאן הוא קנס דרבנן ולכך קנסו רק לבעל הזרעים שעבר על איסור דרבנן, עי"ש.

דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף וכו' - בשטמ"ק (ג') מחק זה דאין ענינו לכאן, ועי' בדברינו על רש"י (ד"ה אסרה מורה) בשוב הגירסא לדעת הרמב"ם, וע"ע מרכה"מ (כלאים ה. ו.), ויד דוד כאן.

קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן:

שיטות הראשונים אלו כלאי זרעים אסורין מדאורייתא ואלו מדרבנן:

שיטת רש"י והרמב"ם [עי' בדברינו על רש"י] דבזרעים רק קנבוס ולוף הוו כלאים מדאורייתא.

והמלאכת שלמה (כלאים ז. ה.) הביא שרגמ"ה תמה היכן מצינו שאסרה תורה קנבוס ולוף טפי משאר הזרעים, והביא שם דאף דעת תוס' (כאן ד"ה והמירו) וכן הר"ן בפרק ראשית הגז נוטה לפירש"י, אלא שכתבו דקנבוס ולוף לאו לאפוקי ה' מיני דגן שהם נמי מדאורייתא אסירי, אלא לאפוקי שאר זרעוני גינה. וכ"ד היראים (הוצאו דגרינו צננסת הראשונים).

אולם הביא המלאכת שלמה דדעת הר"ח כהן (הוצאו דגרינו צננסת"ק כאן לאו ז' ואף ד') דכל הזרעים אסירי מדאורייתא, וכונת הגמ' כאן לשאול בתמיה וכי רק קנבוס ולוף מדאורייתא והשאר מדרבנן, עי"ש.

והנה יש בזה חילוק בביאור הגמ' דשאר

ד"ה המפגל - פי' אותו שאתה ר"ל שהוא מפגל אתה מודה שאין מתפגל - כלומר לדברי שאני אומר ק"ו נמצא שאין הלחם מתפגל ע"י החצי זית תודה, אלא לדברך שאתה ר"ל שהחצי זית תודה מפגל הלחם וכו' - הגהות מליו"ט, וכע"ז מפרש גם השטמ"ק (י') בסוף דבריו. אולם ראה המיוחס לרשב"א שמפרש בע"א אמאי קרי לזה מפגל ולזה בא לפגל.

ואע"ג דהכא מתקיים הק"ו לענין עדים זוממין שאני וכו' - פי' מקשה דהכא מסקינן דשפיר הוי ק"ו כהאי גוונא, ומשני דהתם מוכרח דאינו ק"ו דא"כ ביטלת תורת עדים זוממין.

ומפרש ר"ת ומה הסוקל אינו נסקל וכו' ועוד נראה וכו' - פירוש ר"ת מבואר טפי בתוס' מכות דף ב:

וקישור דברי תוס' - דלפי' ר"ת הדרא קושיא דהכא מתקיים האי ק"ו והתם לא, ואין לתרץ כדלעיל דשאני התם דא"כ ביטלת תורת עדים זוממין, דהא לפי' ר"ת איכא לאוקומי כאשר זמם בשאר מיתות ב"ד שאינן סקילה, משום הכי קאמרי תוס' "ועוד נראה" וכו' ומפרשים תוס' ביאור אחר בק"ו דהכא - צ"ק וברה"ז.

ועוד נראה דק"ו דהכא לא דמי וכו' - כלומר דוקא הק"ו דמכות נדחה לפי שהוא ק"ו חיצוני, אבל כאן הוא ק"ו מיניה וביה על הצירוף דחצי זית תודה וחצי זית לחם.

בא"ד (ע"ב) - ומה"ט נמי ניחא במתני' וכו' ולא אמרינן ק"ו - פי' דהאי ק"ו אמרינן דוקא כשצריך לצירוף כדלעיל, וכן תירץ בשטמ"ק לעיל טו. אות י'.

דף טו:

גמ'

הכי השתא התם קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי -

מהו שיעור הפיגול בנסכים:

בחי' הגרי"ז חקר כמה הוא שיעור מחשבה לפגל הנסכים, האם בכזית ככל פיגול, או כשיעור המועט של נסכים שהוא ג' לוגין. ועי' בזה מקדש דוד (סי' ז. ה.), וע"ע מנח"א זבחים ח"ג עמ' קס"ח, וכאן עמ' רל"ה.

גמ'

ת"ר נסכי בהמה חייבין עליהן משום פיגול וכו' דברי ר"מ אמרו לו וכו':

ביאור מחלוקת ר"מ ורבנן:

מבאר חי' הגרי"ז דר"מ סבר שהנסכים הוקבעו עם הזבח ולפיכך נחשבים לקרבן אחד ומתפגלין עמו, וגם נחשבים הנסכים דיש להם מתירין דדם הזבח מתירן, ורבנן פליגי בתרתי - דלא נקבעו עם הזבח ונחשבים לשני קרבנות, ולא מיבעי דאין נקראין יש להם מתירין דאז לכה"פ יחשב הפיגול כמחשבה לפסול, אלא דסברי דלא שייכי כלל לזבח ואין כאן מחשבה כלל וכשר - עי' בדברי חי' הגרי"ז.

וצ"ל לפי"ז אליבא דחכמים דמה דדם הזבח מתיר הנסכים ליקרב וכן האשם את מתן השמן לבהונות הוא סדר הקרבה ולא בתורת מתיר וניתר.

אולם ראה בחי' הגרי"ז בזבחים מג. שחקר אליבא דחכמים, האם נסכים הבאין עם הזבח הם חלק מהקרבן רק דאין זריקת הדם מתירתן, או שאינם כלל מגוף הזבח, ונפק"מ אם עכ"פ יחול עליהן פסול, עי"ש שפשוט דהוה חלק מהקרבן, ומישב בזה סתירת פסקי הרמב"ם.

והנה המהלך הזה בפלוגתא ר"מ ורבנן הוא לכאורה לפי הפשט הפשוט בסוגיא, אבל תוס' ד"ה אפשר (נסוף דנריסה) רוצים לחדש דרבנן מודים לרב בעלמא בשחיטה כשרה דהוקבעו הנסכים בשחיטה, וכי פליגי בשחיטת פיגול בלבד, ועי' בתוס' עצמן שתמהו על פירוש זה, וראה בדברינו שם, וע"ע משנת ר' אהרן (סי' ו. ז.).

זרעים מדרבנן הוא וכו': דלפירש"י הוא כפשוטו, והר"ח כהן הנ"ל ביאר לשיטתו דהכא דוקא שאדם אחר זרע הזרעים בכרם היה ראוי להתיר לפי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, אלא דקנסו רבנן להאי דעבד איסורא.

ואף דעת הגר"א (נשנות אליהו כלאים ז. ז.) דכל הזרעים כלאים מדאורייתא, ויש לו ביאור אחר בסוגיין עי"ש, ועי' קר"א בדבריו. ועוד בשיטות הראשונים בענין זה - ראה בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תמ"ח (הוצא נכנסת הראשונים).

השוחט את הכבש לאכול כזית מחבירו למחר מהו חבירו כבש משמע

וכו' או דלמא לחם משמע וכו' - יש לעיין לסוברים דפיגול חל במחשבה מאי איבעיא הכא הרי במחשבתו ברור לו על מה הוא מחשב, ודוחק לפרש דמחשב דיבור 'חבירו' גרידא, ואפשר לומר דאיבעיא אי אתי דיבורו - כגון אם נפרשו דקאמר כבש - ומבטל מחשבתו דחישב על הלחם - חזו"א (כמ. יד.), וכנראה שלזה נתכוין גם השטמ"ק ב"מ מג: בשם התוס' שאנן - עי' כנסת הראשונים אות מ"א, ובהערה שם.

או דלמא לחם משמע ומפגל ליה - עי' שטמ"ק (ח') שהקשה הא אין מפגלין

בחצי מתיר, וראה מש"כ במנחת חינוך (קמד. י. ד., ד"ה והנה ליציעא) לישב בב' אופנים.

והנה הקר"א סבר כתירוצו הראשון דהשטמ"ק דאתיא כר"מ דמפגלין בח"מ, ולפי"ז הוא מישב דעת הרמב"ם שהשמיט לבעיא זו לפי דהוא פסק כרבנן, עי"ש.

וע"ע מרכה"מ ח"א בביאור השמטת הרמב"ם, וראה עוד מנח"א עמ' רל"ג.

מתני'

הזבח מפגל את הנסכים וכו' להקריב נסכיו למחר הנסכים מפוגלין:

ריש יז. כתב דמצינו כי האי מנינא [עשרה] בכמה דוכתי וה"ה טפי מעשרה, והוא כלשון הכתוב "גם דור עשירי" והן אסורין לעולם.

אמנם לשון דומה מצינו בגיטין פט: דאמתלא שאמרו אפילו עד י' ימים, וראה שם בריטב"א שהביא פלוגתא אי י' ימים בדוקא או אפילו יותר. וכן מצינו עוד ענין דעד י' ימים בגיטין דף יח: ודף כב:, וכתב שם מהר"ם שיף (כג: על תוד"ה גלגל) דנראה שהוא פלוגתת רש"י ותוס' אי עשרה ימים בדוקא, ובקרבן נתנאל שם (ל"א) כתב דמשמעות הרשב"א דהוא דוקא עד י' ימים, ויש לעיין אי הכא לענין נסכים ולוג שמן שייכי נמי פלוגתות הנ"ל.

אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בבאין עם הזבח - כלומר כיון שבאין עם הזבח והוקבעו עמו בשחיטה כדלקמן, לא אכפת ליה דהנסכים באין אף לאחר י' ימים. ואפשר לפרש עוד דר"ל דכיון דהנסכים קדשו בכלי ואי אפשר מעתה להקריבן למחר דיפסלו בלינה, וא"כ הרי הן ממש מוכרחים לבוא עם הזבח, וכן משמע מתוס' (רי"ט ד"ה אפטר) שכתבו דלשון התוספתא "אף אני לא אמרתי אלא כשקדשו בכלי" היינו הך כגירסת סוגיין. וראה עוד מש"כ בזה אבן האזל (פ"ו מאיסור"מ, עמ' ע"ד, ד"ה והנראה לומר).

אלא אפשר לשנותו לזבח אחר - טה"ק מבאר [וכ"כ התוי"ט לקמן פ"ח מ"ד] דלחכמים עצמן סגי בסברא קמא דמביא נסכיו עד י' ימים, אלא דלהקשות על ר"מ אמרו טעם זה דאפשר לשנותן לזבח אחר, ומשום הכי פסק הרמב"ם שאין בנסכי בהמה משום פיגול אע"ג דפסק דאי אפשר לשנותן לזבח אחר אלא בזבחי ציבור ומטעם לב בי"ד מתנה.

ומאידך ראה בשפ"א שמפרש דעיקר סברת חכמים סמכו על קושיתם האחרונה ולא על סברא קמייתא, וע"ע בקר"א כאן ולקמן עט:

אמרו לו לר"מ והלא אדם וכו' - מבואר כאן דרבנן סברי לענין קרבן מצורע דאין נחשב לוג השמן ניתר לבהונות ע"י דם האשם, וצ"ע דהא רבנן סברי בזבחים מד. דזריקת דם האשם מוציאה את לוג השמן מידי מעילה, וכן פסק הרמב"ם (מעילה ג. י.) וא"כ נמצא דם האשם מתיר ללוג שמן - ע"י מנח"א (עמ' ל"ח) מש"כ בשם הגרי"ז, וע"ע משנת ר' אהרן (ס' ו. ג.).

אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד י' ימים:

א] שיטות הראשונים האם לכתחילה או דיעבד:

שיטת רש"י בתמורה דף יד. (ד"ה מנחתם) דהוא דין דיעבד אבל אם יש לו נסכים חייב להביאן עכשיו. ושיטת תוס' ברה"ה דף ל: דלכתחילה צריך להביאן עם הזבח משום דטעונין שירה, ולפי"ז בקרבן יחיד שאין בו שירה יכול להביאם לכתחילה עד י' ימים. ושיטת הרמב"ם (מעשה"ק ג. יד.) וז"ל "מביא אדם קרבנו היום ונסכיו לאחר י' ימים אחד יחיד ואחד ציבור" עכ"ל, ומבואר דהוא לכתחילה בכל הקרבנות, וע"י בביאור השיטות במנח"א מנחות עמ' ש"ו.

אולם ראיתי בספר רנת יצחק (ויקרא יד. יג.) דנסתפק דשמא אף לשיטת רש"י שהוא דין דיעבד היינו דוקא בנסכים שהם דין בקרבן עצמו, אבל בלוג שמן דמצורע שאינו מדיני הקרבן אלא רק ממצות המצורע לכו"ע כשר להביאו לכתחילה לאחר י' ימים.

ב] יש לעיין אי בדוקא עד י' ימים או אפילו טובא נמי. [בעיא דומה איתא בגיטין מד. ובכורות ג.]:

הנה לשון הרמב"ם (מחוס"כ ה. ד.) יש לאדם להביא אשמו היום ולוגו אחר עשרה ימים, וכן לשונו בהל' מעשה"ק (ג. יד.) כדלעיל, ומבואר דאף לאחר י' ימים. וכן מצינו כהאי לישנא בנדרים עח: לענין הפרת הבעל, והתם ודאי אף לאחר י' ימים. וכן רש"י בכורות

איזהו

מנחות דף טו:

מקומן

קלג

מש"כ בביאור דעת הרמב"ם, וראה עוד בזבח תורה בזבחים מד., ועי' מנח"א (עמ' רל"ג) מש"כ לישב בשם הגרי"ז ומש"כ לישב מדיליה.

אפשר לשנותו לזבח אחר - השפ"א דקדק מלשון הגמ' דדוקא להביאן עם זבח אחר שרי אבל לא להביאן בפ"ע, ואע"ג דבעלמא מתנדב אדם מנחת נסכים [לקמן קד: זבחים פד.] שאני הכא דהוקבעו להביאן עם קרבן.

לוג שמן של מצורע חייבין עליו משום פיגול מפני שדם אשם מתירו לבהונות - בשטמ"ק העיר דהוה מצי למימר דמתירו למתן שבע, ועוד יש לעיין אמאי לא קאמר בפשיטות שמתיר את לוג השמן לאכילה, עוד יש לעיין איך מתפגל כלל הלוג הא בעינן שיתיר או לאכילת אדם או לאכילת מזבח ומתן בהונות אינו זה וזה - עי' מקדש דוד (י"ז. ו.), וראה עוד בדברינו לעיל יד. על רש"י ד"ה פיגל.

רש"י

ד"ה סמדר - וכן היה מעשה - עי' תוס' ושטמ"ק (פ"ב) שפירשו בע"א.

ד"ה אסרה תורה - ל"א קנבוס ולוף אסרה תורה וכו' זרעים הדומין לזרע - הרמב"ם (פ"ה מכלאים) נתן טעם שדומין לכלאים שנגמרים עם תבואת הכרם, וביאר הכס"מ שעושין פירות לג' שנים כמו הכרם שאינו נותר עד ג"ש מטעם ערלה. וכתב התוי"ט (כלאים ה. ח.) דלהרמב"ם ניחא דמייתי הגמ' כאן ראייה מהאי משנה "שהן עושות לשלש שנים" דבזה הן דומין לזרע, אבל לפירש"י הוא תמוה. [אכן כנראה שרש"י לא גרס זאת כמו שבשטמ"ק מחקו].

ד"ה מפגל את הנסכים - שהשותה מהם חייב כרת - כן נקט גם הרע"ב

במשניות, והתוי"ט העיר עליהם דאמאי נקטו 'שותה' הלא לר"מ המפגל בזבח נתפגל גם המנחת סולת כדאיתא במתני' זבחים מג., אמנם לכאורה יש לישב לפי פשוטו דרש"י נמשך אחר משמעות לשון 'נסכים' דהיינו יין ולא נקטה המשנה 'מנחת נסכים'.

ובשיעור חיוב כרת בשתיית הנסכים, האם ברביעית או בכזית - עי' מנח"א עמ' רל"ג.

שמשקדשו בכלי שוב אין להן פדיון וקדושתן קדושה - כוונת רש"י להפקיע שאין הטעם שאין מתפגלין קודם קידוש בכלי משום דעדיין לא הוקבעו עם הזבח, דהא בגמ' מבואר דרק משעת שחיטה הוקבעו עם הזבח, לכן פירש"י דהטעם משום דקודם קדושת כלי לא חל עליהן שום תורת פסול כמו שאין נפסלין בלינה - ח"י הגרי"ז.

תוס'

ד"ה שזרע - הא דנקט פמדר וכו' דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו - וכן נקט השטמ"ק (פ"ב) בשם הר"י, ודלא כפירש"י שכן היה המעשה.

ד"ה ואסרו את הזרעים - היינו דלא כר' יאשיה דאמר עד שיזרע חטה וישעורה וחרצן במפולת יד:

מה דעת ר' יאשיה לענין איסור: תוס' כאן וגם בשבת ריש קלט. סברי דר' יאשיה איירי אף לענין איסורא דלא עבר עד שיזרע שלושתן במפולת יד. אולם יעוי' בכס"מ (כלאים ה. ז.) שדעת הר"ן דהא דבעי ר' יאשיה שלושתן במפולת יד הוא לחיוב מלקות, אבל לענין איסור הפירות מודה דאסור אף שלא זרען בבת אחת. ובדעת הרמב"ם - נקט הר"ן דס"ל דמודה ר' יאשיה דלענין איסור הפירות אפילו בחד מינא סגי. וכתב הגהות מצפ"א דלדבריו אתיא הך ברייתא אף כר' יאשיה. אולם

ד"ה אפשר לשנותן - וקדשו בכלי
דתוספתא היינו באים עם הזבח
דהכא - ר"ל דכוונת ר"מ עפ"י גירסת
 התוספתא ועפ"י גירסת סוגיין חד הוא - עי'
 בדברינו בגמ' ד"ה אומר להן, ועי' בזה
 טה"ק, וראה עוד בחי' הגרי"ז.

וא"ת דהשתא משמע וכו' ולקמן בפ'
התודה וכו' - בחי' הגרי"ז תמה
 דאין ענין הסוגיות שוה, דהתם מה שאי
 אפשר לשנותן הוא דין בהפרשה, אבל הכא
 לענין חיוב פיגול הוא תלוי בדין דהוקבעו זה
 עם זה, ועי' מנח"א עמ' רל"ז.

חדא מי לא עסקינן בקרבן יחיד דלא שייך
ביה לב בי"ד - כן איתא גם בזבחים
 ו: דקרבנות ציבור סכין מושכתן וכו',
 ומבואר שם דהוא מטעם לב בי"ד מתנה
 עליהן.

והקשה העול"ש מכתובות דף ק"ו דמבואר
 דאמרינן האי סברא אף בנדבת יחיד, ומחלק
 דדוקא בקדשי מזבח דשם בעלים עליהן
 לכפרה וצריך להביאן לשמו אין שייך לומר
 דלב בי"ד מתנה, אבל שם מדובר בקדשי
 בדה"ב דאף בנדבת יחיד אין שם בעלים
 עליהן ושייך לומר לב בי"ד מתנה, עי"ש.

ועוד דאין לב בי"ד מתנה אלא היכא דלא
הוצרכו אבל אם הוצרכו אי אפשר
לשנותו - הצ"ק תמה דהא הכא ר"מ סבר
 דפיגול בזבח הנסכים מפוגלים, ורבנן מקשו
 לדבריו דאפשר לשנותו, וא"כ הכא נמי הא
 הוי 'לא הוצרכו' דהרי הזבח מפוגל ושייך לב
 בי"ד מתנה, ועי' תירוץ הח"נ.

וטה"ק ועול"ש תירצו בפשיטות דחכמים לא
 קאמרי זאת לדברי ר"מ, אלא טעמא
 דנפשייהו פסקו דאפשר לשנותן לזבח אחר,
 ובכל גווני איירי בין בהוצרכו ובין לא
 הוצרכו, עי"ש, וכע"ז תירץ היד דוד.

הכס"מ הקשה שאינו מנין לו לומר כן
 בדעת הרמב"ם. ברם כן כתב גם בתוס' ר"י
 הזקן (קידושין לט.) בשם הרמב"ם, וראה גליוני
 הש"ס קידושין שם שכתב דכן נקט היראים
 סי' קנ"ב.

וראה עוד ביאור הגר"א (שנות אליהו כללים ז.
 ז.) ופירושו בסוגיין, ולפירושו אדרבה מסקנת
 התרצן דברייטא זו אליבא דר' יאשיה אזלה.

ד"ה והתירו הגפנים - וצ"ל **דתבואה**
דהתם לאו בסתם תבואה של ה'
מינים דא"כ הוי דאורייתא וכו' - דעת
 תוס' השתא דבכלאים דאורייתא לא אמר ר'
 יוסי דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו, וכן
 דעת השטמ"ק (סוף אות ז').

אולם תוס' ביבמות (סוף פג.) סברי דאף
 בכלאים דאורייתא אמר כן, וסוגיא דהכא
 דסברה דבקנבוס ולוף דאורייתא היה הכרם
 נאסר אתיא דלא כר' יוסי.

והר"ר חיים כהן (צטטמ"ק אות ז' ואות ד') גם
 סובר דאף בכלאים דאורייתא אמרינן דאין
 אדם אוסר דבר שאינו שלו, ופירכת הגמ' כאן
 הוא מפרש בלשון תמיה, ולפי"ז סוגיין יכולה
 להיות כר' יוסי.

כמו קנבוס ולוף דמסקינן הכא דאסור
והתם [ג' צ"ק] מסיק ר"י דשרי - פי'
 ר' יוסי גופיה בפ"ז דכלאים מ"ד מסיק
 דמעשה באחד שזרע כרמו של חברו והתיר
 ר"ע, ש"מ דאף סוגיא דהכא דמייתי כהאי
 מעשה סברה כר' יוסי - עי' צ"ק.

אלא דרב פוסק התם כרבנן - לפי דברי
 ברה"ז והצ"ק משמע דתוס' עכשיו
 חוזרין בהן, והכי קאמרי דכיון דביבמות
 מבואר דרב סבר דהלכה כרבנן, וסוגיא דהכא
 אליבא דרב אזלה, מעתה שפיר י"ל כתוס'
 ביבמות דלעולם לר"י אין אוסר אף בכלאים
 דאורייתא, וסוגיין דבדאורייתא אין הכרם
 מותר אתיא כרבנן דפסק רב כותייהו.

והרחבנו בענין זה לקמן עט. בגמ' ד"ה אמר זעירי.

וראה עוד באבן האזל (פסוקמ"ק יב. ו.) שדן בראיות תוס' ובתירוקן שיטת רש"י.

ועוד דבסוף לולב וערבה קאמר זעירי גופיה דאי מייתי במקודשת איפסלו לחו בלינה - ראה בשטמ"ק (כ"ו) דאף דתוס' לקמן דחו הראיה ממעילה מיהו ראה זו דלולב וערבה קיימא.

והקשה ח' הגרי"ז מאי ראה מהכא דהנסכים נתקדשו כבר ליפסל בלינה משעת קידוש כלי, הלא כאן בסוגיין אנו דנים לענין נסכי יין והתם מיירי לענין ניסוך המים שהוא לכאורה חובת היום ולא חובת הזבח, [וכן בהדיא כתב הריטב"א סו"פ לולב וערבה בשם רבינו הגדול שהוא הרמב"ן], וע"כ פשיטא שיתקדשו בקידוש הכלי ולא בשחיטת הזבח, עי"ש שהאריך לדון בזה, ומסיק שהוא חקירה בירושלמי ופלוגתא בבבלי זבחים קי: אם ניסוך המים חובת היום או חובת הקרבן.

וראה עוד בענין זה בחי' הגרי"ז תמורה יד., ובכנסת הראשונים זבחים קי: בהערה נ"ח-ס', ובמנח"א שם עמ' קפ"ט, וכן בקה"י מנחות סי' ח'.

והא דפריך התם ממתני' וכו' הכי פריך וכו' - כלומר מגוף דמתני' לא קשיא דשפיר י"ל דמיירי בציור דלב ביד מתנה דאף לר"מ אפשר לשנותן, אלא מקשה דמשמע דאיפסול כבר בשחיטה וא"כ לא קידשתן שחיטה, ואפ"ה לולי סברת לב ביד מתנה לא היה אפשר לשנותן, ש"מ דמשעת קידוש כלי כבר אי אפשר לשנותן.

ולפירוש"י פירכת הגמ' שם יותר בפשיטות, כדאיתא בפירוש"י כת"י שם, וברש"י שלפנינו בלשון שני.

בא"ד (טז.) - ולפי מה שסובר השתא לית ליה הא דאמרין הכא לר"מ

ונראה לפרש דסוגיא דהתם כרבי מאיר - הח"נ הניח בתמיה דאי ר"מ מודה דאפשר לשנותן כשלב ביד מתנה איך אמר דהזבח מפגל את הנסכים, והלא מתני' בכל ענין מסתמא איירי ואפילו כשלא הוצרכו דשפיר י"ל לב ביד מתנה, ואיך פסיק ותני דבכל ענין הזבח מפגל את הנסכים, ועי' בזה יד דוד.

וא"ת והלא ר"ח סתמא ככו"ע וכו' תקשי ליה הא דרבנן דהכא - פי' כיון דרב חסדא מסתמא גם אליבא דרבנן איירי דמתירין לשנותן אפילו בלי לב ביד, א"כ אמאי מקשה ממתני' די"ל דסברה כר"מ טפי הו"ל להקשות מברייא דהכא דרבנן שרו לשנותן אף בלא טעם דלב ביד מתנה, ותירצו תוס' דמ"מ עדיף להקשות מסתם מתני' דאתיא אף כר"מ דקושיא מכו"ע עדיף - עי' טה"ק, ובספר ישר וטוב.

והא דלא פריך מפתם מתני' דהתם מדר"מ גופיה אדר"מ דהכא - פי' דסתם מתני' ר"מ היא, ונתרץ דמודה ר"מ כשלב ביד מתנה עליהן.

וכן מילתא דזעירי דהתם נמי אליבא דר"מ אתיא - תוס' מוסיפים לסייע לתירוצם דהסוגיא דהתם כר"מ, דזעירי קאמר התם הנסכים אין מתקדשין אלא בשחיטת הזבח, ופירשו תוס' דלענין שלא לשנותן לזבח אחר, וא"כ סבר כר"מ דלרבנן מותר לשנותן.

ולא כמו שפירש שם בקונטרס לענין ליפסל בלינה - כן הוא ברש"י שם כת"י, אולם ברש"י שלפנינו שם איתא ב' פירושים, וכן רש"י לקמן מד: ד"ה אין הנסכים פירש לענין לשנותן לזבח אחר.

והנה תוס' גופם לעיל ט. (ד"ה ריש לקיש) פירשו לענין ליפסל בלינה - עי' עול"ש שם, וכן דעת התוס' בסוכה נ., ועי' יד דוד.

דשחיטה קובעת - פי' לסברת המקשן [על זעירי דהתם] דס"ל דקידוש הכלי קובע, לית ליה הא דאמרין בסוגין בפשיטות דשחיטה קובעת.

עוד יש לפרש וכו' דכי פליגי ר"מ ורבנן בשחיטת פיגול וכו' - כלומר ודאי השחיטה קובעת הנסכים, ובשחיטה כשירה מודו רבנן דהוקבעו הנסכים ואי אפשר לשנותן [ואפילו נפסל הזבח לאחר השחיטה], ולכן שם בהתורה הוצרך לכו"ע לטעם דלב ב"ד, ובשחיטה פסולה בשאר סוגי פסולין לכו"ע לא הוקבעו, כי פליגי בשחיטת פיגול דלרבנן לא הוקבעו ולר"מ הוקבעו כדמצינו במתני' לקמן עח:; והטעם לפי שבפיגול מצינו דמרצה לפיגולו [זבחים לד:]; מעילה ב.]. לכן יש חשיבות לשחיטה אף שהיתה בפיגול. ועי' הגהות ראמ"ה בסברת רבנן.

דבפיגול מיירי ברישא וקאי אמתני' דהזבח מפגל את הנסכים - ר"ל דהבחייתא קאי אמתני', ובמשנה מפורש דאיירי כגון שפיגל בשחיטה, דדוקא פיגל בשחיטה פליגי אם שחיטה כזו קבעה. [ולשון תוס' "דבפגול מיירי ברישא" צ"ב כוונתם].

וקשיא לרבנן ואפי' ר"מ לא אמר אלא בפיגול וכו' - פי' לרבנן ודאי קשיא, ואף לר"מ קשיא דדוקא בפיגול ס"ל דהוקבעו, אבל בשאר פסולי שחיטה מודה, ומתני' בכל פסולין מיירי.

ומיהו קשה לפירוש זה דא"כ משכחת לרבנן וכו' - כלומר איך משמע דאמרי רבנן דאין פיגול כלל בנסכי בהמה, והלא שפיר משכח"ל כשפיגל בשאר עבודות, דהשחיטה היתה כהוגן והוקבעו כבר בשחיטה עם הזבח. ועי' קושית רעק"א.

ובתירוצו קושית תוס' דהכא - עי' בזבח תודה בזבחים מד. (ד"ה והלכה) וחזו"א זבחים (ס')

יד. א. ג.) דאין עיקר טעמם של רבנן משום דאפשר לשנותן לזבח אחר, אלא עיקר טעמם משום שאין דם הזבח מתירן, והיינו דאמרו לו דאדם מביא נסכיו לאחר י' ימים, ולפי"ז גם לפירוש זה דתוס' סברי רבנן שאין הזבח מתיר לנסכים אלא שיש דין שהוקבעו יחד בשחיטה כשרה.

ובעיקר פירושי תוס' דהכא - עי' קר"א לקמן עט. שהאריך לתמוה על פירושי תוס', ופירש בע"א, וע"ע תוי"ט שם.

דף מז.

מתני'

פיגול בקומץ ולא בלבונה:

מחלוקת ראשונים האם יש ד' עבודות בלבונה:

רש"י מפרש דפיגל בהקטרת הקומץ וחשיב חצי מתיר, ומסייע לשיטתו דברי הברייטא בגמ' "בד"א בקמיצה ובמתן כלי והילוך, אבל בא לו להקטרה" וכו', ומבואר בהדיא דדוקא הקטרת הקומץ נחשבת חצי מתיר ולא שאר ג' העבודות, והטעם משום שבלבונה אין אלא עבודת הקטרה ולא שאר ג' עבודות כדפירש"י בגמ' ולעיל יד. ד"ה ולאפוקי, וכן שיטת התוס' בריש פירקין דף יג. ד"ה קמ"ל.

אבל שיטת הרמב"ם (פסוקמ"ק טז. ז, וכן נסדר הנחת המנחה מעשה"ק יג. יב.) דכל ד' העבודות איכא נמי בלבונה, ויסוד דבריו הוא מהבחייתא בסוטה יד: דמלקט הלבונה ונותנה ג"כ בכלי שרת ע"ג הקומץ ואח"כ מעלן ביחד מן הכלי ומקטירן למזבח.

ובדעת הרמב"ם ובישוב סתירת הסוגיות נתחבטו רבות המפרשים, וכבר המשל"מ (פסוקמ"ק טס) עמד על תמיה זו. וראה מש"כ ברה"ז לישב בשם הגאון הר"ר העשיל זצ"ל, והשיגו עליו הצ"ק וקר"א. וע"ע המהלך שכתב הצ"ק והוא על דרך ברה"ז וקצת בע"א. והח"נ בתחילה כתב ג"כ על דרך הזה

דאיכא פיגול בשעיר הפנימי לבדו. וע"ע מנח"א עמ' רמ"ג.

ב] פיגול בכבש אחד האם נמשכין אחריו החלות להתפגל :

טה"ק דן דאפשר שאף החלות נתפגלו ע"י הכבש הזה, דדוקא היכא דמחשב על הלחם אז לא חל פיגול דהוי פיגול בחצי מתיר, אבל הכא דחל הפיגול על הכבש ממילא חל גם על הלחם שהם טפלים לו.

ויש לדון דאפילו נימא כדבריו מ"מ יתכן שרק לחם אחד יתפגל לפי דברי המיזח לרשב"א (יג: ד"ה ומ"מ נראה לומר) דכל כבש מפגל לחם אחד וכל בוך סדר אחד.

אמנם המנחת חינוך (מלוה קמ"ד) נקט בפשטות דאף שהכבש מפוגל לא נתפגלו כלל החלות לרבנן דאין מפגלין בחצי מתיר.

ובחי' הגרי"ז נקט דהלחם יהיה פסול ומטעם דאבדו הכבשים אבד הלחם מדין זיקה דלקמן מו., ותמה דא"כ איך הכבש חבירו כשר הא כיון דאמרינן זיקה ואבד הלחם ממילא אבדו הכבשים, ודן דיתכן דאיירי שלא הביא כלל לחם, או דנימא דשחט הכבשים שלא לשמן, עי"ש, ולבסוף מסיק דצ"ל דאיירי שהביא הלחם אלא שלא הניפן עם הכבשים, והוא כשר בלי תנופה, וממילא לא הוזקקו זה לזה, ובשחיטה גם לא הוזקקו דשחיטת פיגול אינה זוקקת.

ולפי מש"כ לעיל עפ"י דברי המיזח לרשב"א יש לישב, דאם נתפגל הכבש אבד רק הלחם השייך לו ועדיין לא אבד הלחם השני, וכע"ז כתב בחי' הגרי"ז גופיה לקמן כז. (ד"ה צמטנה שני) דהשחיטה אינה זוקקת את הלחם כי אם לנשחט אבל לא לחבירו, ולכן אם שחט הכבשים ומת וכדו' יביא אחר ויצרפנו לשני ולא אמרינן דאבד הלחם אבדו הכבשים, עי"ש.

לאכול מחבירו למחר שניהם כשרים - צ"ב מה חידוש בזה, הלא כל אחד

ולבסוף מסיק דהברייתא דסוגיין וכל הסוגיא חולקת על הברייתא בסוטה, ורש"י מפרש על דרך הברייתא דהכא והרמב"ם פסק כהברייתא בסוטה. וכן הוא גם מסקנת הקר"א דהרמב"ם סמך על הברייתא בסוטה דחולקת על סוגיין עי"ש.

וראה עוד בטה"ק, ובמנחת חינוך (קמד. ט.), ובמשנת ר' אהרן (ס' ז'). וראה עוד בענין זה בדברינו לעיל יג. בגמ' ד"ה מה דתימא, ולעיל יג: בגמ' ד"ה אי בעי.

וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכ"ה המתיר - א] משמע דפסול

מיהא איכא לחכמים בפיגול בחצי מתיר, ועי' מה שכתבנו בזה לעיל יד: בגמ' ד"ה ורבנן.

ב] לרבנן דאין מפגלין בחצי מתיר האם גם מחשבת שלא לשמה אין פוסלת בחצי מתיר?

עי' מנח"א זבחים (ח"צ עמ' פ"ט) דנחלקו בזה האור שמח והחזו"א, ועי"ש שכתב ב' סברות לדעת האו"ש לחלק בין פיגול לשלא לשמה, וראה מנח"א ריש מנחות שדייק מהמיזח לרשב"א בריש מנחות שכתב דאין איסור לגמור שלא לשמה אותה העבודה שכבר שינה בה, ש"מ דסבר דחל פסול דשלא לשמה כבר בחצי מתיר.

שחט אחד מן הכבשים לאכול ממנו למחר הוא פיגול וחבירו כשר:

א] צ"ע היאך הוא פיגול, הא קי"ל לקמן מז. דהכבשים מקדשין את הלחם וא"כ פיגול בכבש אחד הוי חצי מתיר, וי"ל דלענין היתר הלחם הוי כל אחד חצי מתיר, אבל הואיל וכל אחד מהכבשים מתיר גם את עצמו בלא חבירו חשיב מתיר שלם לענין פיגול - שטמ"ק בדף יג: (לוח ו' צמטמות).

וכע"ז כתבו הקר"א והשפ"א כאן, ומדמה הקר"א שני הכבשים לשני שעירי יום הכיפורים דהגם דמעכבין זא"ז מיהו ודאי

קרנן בפ"ע ופשיטא דאין פוסל מחשבה
מקרנן לקרנן - ע"י מנח"א עמ' רמ"ג.

גמ'

**אמר רב מחלוקת שנתן את הקומין
בשתיקה וכו' ושמואל אמר וכו' -**

בזבחים מא: איתא כהאי סוגיא, אלא דהתם
דעת ר"ל דסברת ר"מ אינה כלל מטעם פיגול
בחצי מתיר, ולכו"ע אין מפגלין בחצי מתיר,
אלא סברתו דמייירי דחישב בעבודה קמייאת
ובשניה שתק וכל העושה על דעת ראשונה
עושה ולכן נחשב מפגל במתיר שלם, וגם
שם מביאים הראיות דהכא לדחות סברת ר"ל
[ויש שינוים בראיות ובתירושים בהתאם
לסוגיא שם], ולבסוף נדחו דבריו ונשאר
בקשיא.

**שכל העושה על דעת ראשונה הוא
עושה:**

[א] טעם וסברת דין זה:

השפ"א (ע"ז ד"ה ונאמת) חקר בטעם הדבר,
דלכאורה נשאלנו אם כיון לפגל ויהא נאמן
הואיל ובידו הוא, ואין לפרש דודאי נתכוון
לפגל בשניה אלא דפליגי אי הוי אומדנא
דמוכח וממילא אי חשיב דברים שבלב או
לא, דא"כ מאי מקשה הגמ' על רב מכל הנך
ברייתות, שמא מייירי התם שלא נתכוון כלל
לפגל, ועי"ש שדן אם י"ל דאפילו לא נתכוון
כלל לפגל מ"מ הוי פיגול כעין הא דאמרין
זבחים סתמא לשמן מחשב, וע"ע שפ"א
בזבחים מא:

וכעי"ז לכאורה בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמלא)
שכתב דעל דעת ראשונה עושה הוא 'דין' ולא
אומדנא דדעתו כך, ואפילו יאמר בפירוש
שאינו מחשב כן לא מהני. [וצריך לחלק בין
ציור זה שאמר רק שאינו מחשב כלום, לבין
מש"כ בתוס' (ד"ה קמני) שאם מפרש בהדיא
שאינו עושה ע"ד הראשונה מהני].

וראה דברי האו"ז (הל' יבוס קי' תרי"א - סו"ד

נכנסת הראשונים אות מ"ו), שהקשה דנישיליה
במה חישב כשנתן את הלבונה, וכתב דלא
סמכין אדיבורו ואפילו ואמר שאין עושה על
דעת הראשונה, אלא סמכין כמו שהכריעו
חכמים את דעתו, והוא כעין דברי הגרי"ז.

**[ב] הקשה הקר"א בזבחים ב: אמאי התם
אמרין סברא זו בפשיטות לכו"ע, ואילו
בסוגיין וכן בזבחים מא: יש בזה פלוגתא אם
על דעת ראשונה הוא עושה, וע"י בזה חי'
הגרי"ז בסוגיין (ד"ה והנה הגרע"א), וחי'
הגרי"ז בזבחים ב. (ד"ה וזוהי מצולא), וראה
עוד בכנסת הראשונים ריש זבחים הערה ל"ז,
ובנתיבות הקודש בסוגיין.**

**[ג] כתב השפ"א בסוגיין, דאף למ"ד דפיגול
הוא דוקא בדיבור [ע"י בדברינו על רש"י
לעיל ב: ד"ה אבל מחשבה], מ"מ י"ל דכל
העושה על דעת ראשונה עושה אף דהוי
מחשבה בעלמא בחצי מתיר השני, הואיל
ובחצי מתיר הראשון פיגול בדיבור. וכעי"ז
כתב נתיבות הקודש (ד"ה תרגמא). [ולדברי
הגרי"ז (לעיל אות א') ניהא טפי דבחצי מתיר
השני אין צריך כלל אפילו מחשבה].**

וראה בהערה מה-מו לכנסת הראשונים
שדייק מרש"י בזבחים מא: שסברת השפ"א
ניהא לדברי מ"ד דכל העושה ע"ד ראשונה,
אבל סברת החולק הוא מטעם זה דס"ל
דפיגול בדיבור הוא והרי אין דיבור מתיר
השני, [ושיטת רש"י כידוע דפיגול בדיבור
הוי].

**נתן את הקומין בשתיקה ואת הלבונה
במחשבה - מבואר כאן בברייתא שאין
צריך להקטירן כאחד, וע"י בזה בדברינו לעיל
יג: בגמ' ד"ה אי בעי.**

**קתני מיהא נתן את הקומין במחשבה
ואת הלבונה בשתיקה - לכאורה
היה יכול להקשות ממשנתנו דפיגול בקומין
ולא בלבונה, אלא דהיה אפשר לדחות דמייירי**

איזהו

מנחות דף מז.

מקומן

קלט

ביומא י"ב דכהן גדול שמתמנה ביוהכ"פ עבודתו מחנכתו, וא"כ כאן דהוי עבודת פיגול איך יתחנך בזה, והוכיח מזה דעבודת פיגול דמרכזה לפיגולו נמי מחנכתו.

ובאחיעזר (יו"ד ס' ל"א) הקשה לפי דברי התו"י ביומא ריש מט: דכל הנידון אי אמרינן אפילו בדמו של פר הוא רק כשמת הראשון, אבל אם אירע בו רק פסול לכו"ע השני נכנס בדמו של פר ראשון דהוי כשלוחו של הראשון, וא"כ מאי מקשה הכא נימא דמירי דהראשון לא מת אלא אירע בו פסול, עי"ש. ועי' חזו"א (ס' כג. יט.) מה שכתב לישב קושיות האו"ש והאחיעזר, וראה עוד בזה בקה"י (ס' ט'), ובספר תורת הקודש (ח"א ס' לט. ג, וס' מ"ח).

א"ל ל"מ"ד בפר ולא בדמו של פר מאי איכא למימר - עי' תמיהת השפ"א, וע"ע חי' הגרי"ז.

אמר רבא הב"ע כגון שפיגל בראשונה וכו' - ההגה"ה שנדפסה כאן בצד הגליון בשם הצ"ק היא ט"ס ואין מקומה כאן אלא לקמן בדברי רב אשי, וכונתו למחוק תיבת 'ובשלישית' כמו שמחק השטמ"ק (אות ד' ואות ה').

רש"י

ד"ה מ"ג דיום הכיפורים - וז' על טהרו של אותו מזבח כשהדם הפר והשעיר מעורבין ביחד - משמע מפירש"י דמערבין דוקא להזאות טהרו של מזבח ולא לד' של קרנות, ועי' ח"נ דאין לומר כן אלא צריך לגרוס כפירש"י גופיה בזבחים מב. אמנם לכאורה י"ל דאין צריך להגיה, ודברי רש"י "מעורבין יחד" קאי גם אדלעיל דד' של קרנות, וכן משמע מהשטמ"ק (י"א), ושור"ר שכ"כ היד דוד.

דמפרש בהדיא בשניה שאינו עושה על דעת ראשונה [כמש"כ בתוד"ה קתני], אבל בכרייתא קתני "ואת הלבונה בשתיקה" - ח"נ, שפ"א. [וצ"ע א"כ אמאי מקשי לקמן מפר יוהכ"פ כיון דידע לסברא זו דאפשר לדחויי הכי כמש"כ בתוס' הנ"ל].

ועוד התניא אח"כ - כלומר תני הכי בכרייתא אחרת - עי' המיוחס לרשב"א.

ת"ש וכו' כגון מ"ג של יוהכ"פ וכו' ר"מ אומר פיגול וחייבין עליו כרת - בנתיבות הקודש הקשה דבזבחים קי. מוכח טעם דר"מ דמפגלין בחצי מתיר לפי שהוא גם פועל היתר, וא"כ התיינח בקומץ ולבונה י"ל שכל אחד פועל היתר במנחה, אבל בהזאות יוהכ"פ קודם שנתן כל ההזאות לא נחשב כלל עבודת הזאה ואמאי יש לזה שם חצי מתיר, וכתב שהגרי"ז הראה לו דבגמ' יומא דף ס"א מבואר שאף בהזאות יוהכ"פ כולן כפרה בפני עצמן הן, עי"ש.

והנה כעין קושית נתיבות הקודש הקשה הקר"א בזבחים קי., והוסיף להקשות מעוד ראיות דר"מ מחייב בחצי מתיר הגם שאינו פועל שום היתר, ועי' מש"כ בישוב הדבר המנח"א בזבחים (ח"ג עמ' קפ"ו).

ואחת עשרה של פר העלם דבר של ציבור - בתו"י יומא נז. (ד"ה שלא כסדרן) נסתפק אי בפר העלם דבר איכא ד' הזאות על הפרוכת, או ח' הזאות כמו ביוהכ"פ דהיינו א' למעלה וז' למטה. ותמה שם הרש"ש דהלא מבואר כאן בהדיא שהיו ד' הזאות בלבד. וכן בתוס' הרא"ש ביומא שם נקט שהיו ד' בלבד.

הניחא למאן דאמר בפר ואפילו בדמו של פר:

עבודת פיגול מהני לחנך לעבודה: האור שמח (כלי המקדש א. יג.) הקשה דמבואר

תוס'

ערלים, וס"ל לתוס' דהכא דהזאה אחת דפנים אינה דבר מסוים.

אולם בתוס' זבחים כט: (ד"ה מחלוקת) משמע דסברי דלמ"ד מפגלין בחצי מתיר היינו אפילו בחצי סימן של שחיטה. [ועיי"ש בקר"א דלא נחא ליה לפרש כך בתוס' שם, ופירש דבריהם באופ"א].

והנה לדעת התוס' דהכא דהזאה אחת בפנים לא חשיבא אפילו חצי מתיר, צ"ע דהא שתי מתנות בחטאת מעכבות לב"ש (וזמ"ס לו): ואפילו הכי פיגל באחת מהן חשיב שפיר פיגול בחצי מתיר, וכן הקשה העול"ש מהסוגיא בזבחים מא: דמבואר דלר"מ מתן אחת מתוך ד' מתנות דמזבח בחטאות פנימיות הוי פיגול, וכן תמה רעק"א והניח בצע"ג.

וכתב העול"ש לחלק דלא אמרו תוס' אלא במתנות דבין הבדים והפרוכת, אבל בד' מתנות של מזבח הפנימי מודו דאף במתנה אחת פיגל לר"מ.

ויסוד הדבר ביאר בחי' מרן רי"ז הלוי (פסוקמ"ק יד. ז, עמ' 96) דז' הזאות בפנים הוא חפצא אחד שמצטרף מז' הזאות, וע"כ יש בהן דין דאורייתא למנותן ושהמנין יהא ז' דוקא, וכל הזאה צריכה לחבירתה להצטרף יחד, ולכן הזאה אחת מהן אפילו חצי מתיר אינו, משא"כ ב' מתנות דחטאת אליבא דב"ש [וכן ד' מתנות המזבח דחטאות פנימיות] הוא רק דין בקרבן שצריך ב' מתנות אבל אין האחת זקוקה לחבירתה, ולכן פיגל באחת מהן הוי שפיר פיגול בחצי מתיר.

וראה עוד בחי' הגרי"ז בזבחים דף ל., ובמנח"א זבחים (מ"ג עמ' קצ"ט ועמ' רי"ט).

וצ"ע בההיא דלקמן דהקטיר שומשום
לאכול שומשום עד שכלה הקומץ - פי' היכי ס"ד לקמן דמ"ד פיגול סבר כר"מ, הא ר"מ לא קאמר אלא בחישוב ככל הזאות פנים דוקא אבל בחצי הזאות מודה דאינו פיגול וכ"ש בהקטיר שומשום - צ"ק.

ד"ה חדא - לכך שוות זה כזה - פי' אף
שאינו ממש הציור דקמייתא מ"מ ענינם שוה דעבודה קמייתא בשתיקה ובשניה במחשבה.

ובשטמ"ק (ג') מפרש דקושית הגמ' על שינוי הלשון, וע"ע המיוחס לרשב"א, ושפ"א, ובספר ישר וטוב.

ובפ' בית שמאי מביא ברייתא זו איפכא
- ואין להפוך שם הגירסא - ע"הגהות מליו"ט.

ד"ה בין בראשונה - וכן מוכח בסמוך כ'
דבין הבדים חשיב חדא - פי'
מדמקשה רק דכי חשיב בפנים נמצא דהזאות ההיכל מ"א בעלמא הוו, ולא פריך על הזאות דפנים מיניה וביה ש"מ דפשיטא דמודה ר"מ דאינון אפילו חצי מתיר.

אולם ראה בתוס' זבחים מב: (ד"ה כי מדי) שהקשו קושיא זו וטרחו לישבה בכמה אופנים ומוכח דפליגי על תוס' דהכא, וכ"כ הקר"א בזבחים מב., והעול"ש כאן.

והנה על דעת תוס' דהכא יש להקשות דלטעמיה דרב דכל העושה על דעת ראשונה עושה ה"נ נימא בחצי קומץ ובחצי הזאות ויחשב כמפגל בכולו ויחול הפיגול - כן הקשה הקר"א בזבחים מב. עיי"ש, וראה במנח"א כאן (עמ' רמ"ד) דמישב דכל העושה על דעת ראשונה מהני רק לחצי מתיר, דעיקר המחשבה נתפסה בו אלא שאין בכוחו לפגל, משא"כ בחצי קומץ לא נתפסה כלל מחשבה ולא שייך למימר כל העושה וכו', וע"ע בזה במנח"א זבחים (מ"ג עמ' רי"ח).

ובחצי הזאות דפנים וכו' מידי דהוה חצי
קומץ דלא הוי פיגול וכו' - פי' דלא
אמר ר"מ מפגלין בחצי מתיר אלא כשהחצי מתיר הוא דבר שלם ומסוים בפ"ע - עיי' תוס' זבחים ל. ד"ה סימן, ובפסחים סב: ד"ה

דף מז:

גמ'

והא בין בין קתני קשיא - הקשה הרעק"א אמאי לא משני כדלקמן דמשכחת לה בד' פרים וד' שעירים, דכה"ג לא שייך לומר מפר לפר כל העושה על דעת ראשונה עושה, והניח בצ"ע. וכן הקשה בחי' הגרי"ז (טו. ד"ה נגמלא).

ונראה שביסוד קושיא זו הגרי"ז לשיטתו ד'כל העושה' הוא דין ולא אומדנא, וע"כ דין זה מהני רק לפר זה ולא לאחר, אכן יעוי' בשפ"א שגם הקשה כזאת ודן לישב בכמה ציורים שאף בד' פרים אמרינן דכל העושה על דעת ראשונה עושה, ויתכן דהוא נוטה לפרש דהוא אומדנא דמהני גם לפר השני, וכן החזו"א (כג. כ). כתב דאף בד' פרים שייך לומר דעל דעת ראשונה הוא עושה.

קשיא - עי' שפ"א אמאי קאמר 'קשיא' ולא 'תיובתא', ואיזה תשובה יש להשיב.

והאי כיון דחשיב בה בפנים פסליה - המשל"מ (פסוקמ"ק יח. ז). הסתפק באוכל פיגול קודם שקרבו כל מתיריו האם חל עכ"פ פסול ולוקה משם פסולי המוקדשין, ובאחיעזר (מ"צ כו. ג). רצה לפשוט מכאן דמוכח דחל פסול עוד קודם שקרבו מתיריו, אכן העול"ש כאן דחה די"ל דנהי דלא נפסל עד שיקרבו מתיריו מ"מ כשקרבו המתיר הוה פיגול משעה שפיגל, ושפיר פריך הכא דאגלאי מילתא דמיא קמדי, עי"ש.

כיון דחשיב בה בפנים פסליה כי מדי
בחיב"ל מיא בעלמא הוא דקא מדי -

גירסת הגמ' בזבחים מב: "כיון דחשיב בפנים וכו' כמאן דלא אדי דמי כי הדר מדי בהיכל מיא בעלמא" וכו', ועיי"ש בחי' הגרי"ז וכן בחי' הגרי"ז בסוגיין שכתב משמיה דהגר"ח ב' ביאורים בקושית הגמ' לפי גירסא זו

והנה נראה לכאורה וכן משמע מלשון הצ"ק הנ"ל, דקושית תוס' היא רק לס"ד דהגמ', ובאמת זו דחיית הגמ' לקמן "דלמא ע"כ לא קאמר ר"מ אלא דחישב בשיעורו", ועי' לקמן ע"ב בשטמ"ק (ח'), וע"ע מש"כ לישב החזו"א (סי' כג. טז.).

ד"ה כגון - וקשה דלקמן קאמר וכו' **אלמא לא חשיבי בחד הזאות** דקדנות ודמיהרו - כך פירש רש"י שם, ולפי"ז נמצא דפליגי רש"י ותוס' אם כל הזאות מזבח הזהב חשיבי אחד. ובביאור פלוגתתם עי' בחי' הגרי"ז בזבחים לח. שביאר דפליגי לשיטתם שנחלקו שם סוף דף לח., וראה עוד בזה במנח"א זבחים (מ"צ עמ' רכ"ו).

ושמא ס"ל שיריים מעכבין הוי חד בשביל שיריים - צ"ב הרי כבר נגמרו כל ההזאות ומה שייך לשחוט פר עבור שירים, ובמה ייעשו שירים.

ובשטמ"ק (אות י"ט, וכן לקמן ע"צ נהשמטות) נקט בפשיטות דחזור ונותן מתנה אחת כדי שיהיו שירים, וצ"ל דלא חשיב מתנה שאינה צריכה, דכיון דהזריקות מחוסרות מתן שירים נמצא דמתנה זו באה להכשירן. וע"ע בשטמ"ק דאפ"ה חשיב קרב המתיר כמצותו. והנה עיקר דברי השטמ"ק יסודם כבר בדברי ריב"ל בזבחים נב: דלדברי האומר שירים מעכבין מביא פר אחד ומתחיל בתחילה בפנים, ועיי"ש בפירש"י דמשמע שצריך ליתן שוב כל המתנות דפנים. ובגדר דין זה עי' מה שביאר בחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' כ"ג אות ג').

ולפי"ז נובל לגרום כאן שפיגל בראשונה ובשניה ושלשית - צ"ע דה"נ יש להקשות רביעית מאן דכר שמה כמו שהקשו תוס' בתחילת הדיבור לפירש"י בפרק בית שמאי - עי' בספר ישר וטוב.

לכן מפרש השטמ"ק [על דרך רש"י]:
דהולכה עבודה גרועה היא בכך שאינה
פועלת היתר לשום דבר, ומשו"ה אין בכח
הלבונה לעכב חלות הפיגול דחצי מתיר של
הקומץ, ולפי"ז מקשי שפיר משחיטת כבשים
דס"ד דהשחיטה נמי אינה מתרת כלום.

אבל המיוחס לרשב"א מהלך אחר לו: [ואינו
סובר הטעם דמחמת גריעותה אין כח לאחרת
לעכב, ואף ברש"י לא הבין מטעם זה, וצ"ב],
דלעולם סברא דאפשר לבטל העבודה אינה
חיסרון דלא תפסול בה מחשבה אלא לר"ש
[בזבחים יג.]. אבל רבנן סברי כיון דסו"ס
עבודה היא מפגלין בה, ולפי"ז הגדר בפיגול
בהולכה הוא כל שיש 'שם עבודה' בהילוך
זה [ולא כשאר עבודות שענינם הוא פעולת
מתיר], ולכן דוקא פיגל בהולכת קומץ הוי
פיגול דמיקרי 'עבודה' משום שמוליך את
הכלי שנעשית בו עבודה של מתן כלי
וקידוש קומץ, אבל לבונה שאין בה מתן כלי
וקידוש אין 'שם עבודה' על הולכתה ולא
מפגלת, הלכך הולכת הקומץ נחשבת מתיר
שלם.

**א"ל מי סברת לחם בתנור קדוש שחיטת
כבשים מקדשא ליה - צ"ע דבזבחים**
צו. מפורש דשתי הלחם קדושתן בתנור היה
- ע"י נתיבות הקודש.

ובחזו"א (כד. יא.) הקשה היכי פשיטא הכא
דלחם אינו קדוש בתנור, והלא פלוגתת
תנאים הוא במתני' לקמן צה. וכן לקמן נז.,
וכן סבר רב לקמן עב: דתנור מקדש - ע"י
בדבריו.

**מי סברת דם בצואר בהמה קדוש דם פכין
מקדשא ליה:**

שחיטה מקדשת הדם או הקבלה בכלי:

ע"י תוס' לעיל יד: (ד"ה שחיטה) שדנים
בחקירה זו, וראה בדברינו שם.

והנה תוס' זבחים מז. נחלקן עם הר"ר אפרים

[ודלא כפירש"י], וע"י חי' הגר"ח עהש"ס סי'
של"ד, [וכע"ז בחזו"א סי' כב. כ.], וע"ע
מנח"א כאן עמ' רמ"ז, ובזבחים ח"ב עמ'
רכ"ז.

וראה עוד מש"כ בביאור קושית הגמ' -
השפ"א בסוגיין ובזבחים מב:, והאור שמח
הל' כלי המקדש (א. יב.).

**רבא אמר אפי' תימא פר אחד ושעיר
אחד לפגול מרצי - ע"י נתיבות**
הקודש שמבאר במאי פליגי המקשן ורבא,
דהלא המקשן נמי ידע דלפיגולו מרצה.

והא כמ"ד אין מערבין [לקרנות] - ש"מ
דאף למ"ד זה מערבין בהזאות דטהרו
של מזבח דאל"כ הוו טפי מ-מז' הזאות,
וכ"כ התוס' ביומא נח. - שפ"א בזבחים מב:;
ועי"ש בחי' הגרי"ז.

אמר ר"י הולכה כקמיצה ור"ל אמר
הולכה כהקטרה - גם מסוגיא זו
דחזינן חילוק בין קמיצה להקטרה תמהו
האחרונים על שיטת הרמב"ם (פסחמ"ק טו.
ו.) שכל ד' העבודות יש בלבונה - ע"י מה
שציינתי לעיל במתני דף טז.

**קסבר ר"י כל עבודה שאינה מתרת
עבודה חשובה היא לפגל עליה**
בפני עצמה:

רש"י מפרש: דכיון דעבודה גרועה היא
שאינה מעכבת, לכך אין בכח החצי מתיר
דהלבונה לעכב את חלות הפיגול של החצי
מתיר דהקומץ.

וביאר טה"ק: דדוקא בעבודה המתרת אמרינן
דחצי מתיר לאו כלום הוא, דכל זמן שלא
הקטיר הלבונה לא פעלה הקטרת הקומץ
כלום, משא"כ בעבודה שאינה מתרת נהי
דאיכא כנגדה בלבונה מ"מ כל אחד בפ"ע
נגמרה עבודתו, ולכך עבודת אחד מהם
מפגלת.

והקשה השטמ"ק (ד') בשם התו"ח דאי
אפשר לפרש לפי"ז קושית הגמ' משחיטת
כבשים, דהרי שם אי אפשר לבטל השחיטה.

איזהו

מנחות דף טז:

מקומן

קמנ

והחזו"א בגליונות שם פליג, ומפרש דכוונת הגמ' בסוטה דצריך ליתן הלבונה בכלי כדי להקטירה עם הקומץ כאחד, אבל בעצם אין כלל דין קידוש כלי בלבונה. וע"ע בחזו"א מנחות כא. ד., וראה עוד בענין זה במנח"א עמ' ר"ז.

לא הילוך דמתן כלי - טה"ק תמה מנא לן דמחשבה פוסלת כלל בהילוך זה, דהלא על עבודות המנחה ילפינן מזבח ובזבחים ליכא כלל הולכה כזו.

וראה במשל"מ (פסוקמ"ק יג. ו.) שכתב דר' יוחנן פליג בזה על ר"ל, וס"ל דהילוך דמתן כלי לא חשיב עבודה לפגל, והרמב"ם פסק כר' יוחנן.

אלא נתן את הקומץ בשתיקה הולך
מיעבי ליה קשיא - לכאורה ה"נ נתרץ כדלעיל כיון דהולכה צורך הקטרה 'נתן' קרי ליה - ע"י המיוחס לרשב"א.

הקטיר שומשום לאכול שומשום וכו'
לימא מ"ד פיגול כר"מ - פירש"י כר"מ דאמר מפגלין בחצי מתיר, וצ"ע הלא אף חצי מתיר צריך שיהא דבר מסוים כדאיתא בתוס' זבחים ל. (ד"ה סימן) ולכן שחיטת חצי סימן לא חשיבא חצי מתיר. ולכאורה זו קושיית תוס' לעיל טז. (סוף ד"ה זין), אמנם לפי"ד השטמ"ק (ח') זו באמת מסקנת הגמ' כאן דשומשום לא הוי דבר מסוים ולא דמי לחצי מתיר. וע"ע נתיבות הקודש.

ומ"ד פסול כרבנן - פירש"י כרבנן דמתני' דחצי מתיר פסול מדרבנן, והשטמ"ק (ו') הקשה עליו, ופירש דהיינו רבנן אחרים, ועל קושית השטמ"ק ע"י בטח"ק.

מאן דאמר פסול דברי הכל:

הרמב"ם (פסוקמ"ק טז. ט.) פסק כמ"ד דפסול, ועי"ש בכס"מ שכתב ב' טעמים בזה, וראה במהר"י קורקוס וברה"ז שפירשו בע"א דעת

האם צריך בשחיטה סכין כלי שרת, וביארו האחרונים דמחלוקתם הוי האם הסכין מקדשת הדם [כפשטות לשון הגמ' דהכא] או השחיטה מקדשת, אכן החזו"א (לג. יא.) נקט בפשיטות דלעולם השחיטה מקדשת לדם ולא הסכין ואפילו למ"ד דבעי סכין כלי שרת, וע"ע בחזו"א סי' ו. ו.

ועוד בענין זה - ראה בדברינו לקמן עח: בגמ' ד"ה והכא בסכין.

והבא לקדש כבא להתיר דמי - יש לעיין אמאי הוצרכה הגמ' לטעם דהבא לקדש כבא להתיר דמי, תיפוק ליה בפשיטות דהשחיטה היא מתיר שהרי מתרת ומכשרת הדם לזריקה - ע"י קה"י (סי' י') שיסד דגוף הדם אין צריך להתיר שחיטה, רק החפצא דהקרבן צריך שיעשה בו מעשה שחיטה, ושהדם ייצא מקרבן שנעשה בו שחיטה, ומשו"ה לא נחשבת השחיטה מתרת לדם דאינו עושה אלא מציאות של בהמה שחיטה וממילא הדם ראוי לזריקה.

מאי לאו הילוך דהקטרה לא הילוך דמתן כלי:

האם הלבונה טעונה קידוש בכלי שרת: פירש רש"י דכשמוליך ליתן בכלי היא עבודה שלימה דאין מתן כלי בלבונה, וצ"ע דבסוטה יד: איתא דצריך שצריך לחזור ולקדש הלבונה בכלי שרת, אכן הח"נ לעיל טז. מסיק דסוגיין והסוגיא בסוטה פליגי בזה.

והנה הגר"ח (פסוקמ"ק יט. יב.) יסד דכל חיוב טומאת הגוף בלבונה הוא דוקא לאחר קידוש בכלי דהוכשר ליקרב, והקשה מסוגיא דהכא דמשמע דאין מתן כלי בלבונה, וביאר הגר"ח דדוקא לענין פיגול בחצי מתיר אמרינן הכא דמתן הקומץ בכלי הוי עבודה שלימה, משום דעבודת הקבלה מתקיימת בקומץ בלבד, ואף דבעי נתינת לבונה בכלי שרת אבל הוא לצורך קידושה גרידא ולא מתורת עבודת קבלה.

אלא ששוהה ההקטרה והאכילה יותר מכדי אכילת פרס, אבל הכא צורת ההקטרה והאכילה גופן היינו שומשום אחר שומשום.

רש"י

ד"ה והאי כיון - ואי קשיא וכו' עד אבל הנך הזאות חדא עבודה היא - ברש"י בזבחים מב: מסיים "כיון דלא גמרה במחשבת פיגול ועשה סופה לדעת כשירה זיל הכא חצי עבודה היא וזיל הכא חצי עבודה היא".

ד"ה בד' פרים - וא' למזבח לשבע הזאותיו וכן לקרנות - מה שנקט רש"י הזאות דטהרו של מזבח קודם מתנות דקרנות לא דק דודאי הקרנות הוו קודם - שטמ"ק בהשמטות.

ד"ה פיגול בהולכת - קומץ - המיוחס לרשב"א דקדק דמשמע דדוקא בהולכת קומץ הוי פיגול לר' יוחנן ולא בהולכת לבונה, ותמה לפירש"י מאי שנא קומץ מלבונה, ולפירושו דהרשב"א מתבאר שפיר הטעם דדוקא בהולכת הקומץ סבר דמפגלין.

ד"ה כל עבודה שאינה מעכבת - כגון הולכה וכו' דאפשר להושיט זל"ז - השטמ"ק (י"ז) העיר דהו"מ לפרש דאפשר לעשותה בצד המזבח.

והרש"ש העיר דמצי לפרושי דאינה מתרת בשר או אימורין כדפירש"י לקמן לגבי שחיטה, וראה תירוצו העול"ש.

והנה המשל"מ (פסוקה"ק יא. א. נסוף דנריו) הקשה איך פירש"י דאפשר להושיט זה לזה, הלא ר' יוחנן גופיה ס"ל בזבחים יד: דהולכה שלא ברגל לאו שמה הולכה, עיי"ש שמסתפק אי בעינן בקומץ הולכה ברגל כמו בדם, וראה עוד בזה עול"ש, ונתיבות הקודש, ובספר ישר וטוב, ומקדש דוד (ג. א. ד"ה ונהולכת המנחה).

הרמב"ם, והקרא השיג עליהן ופירש בע"א, וע"ע יד דוד.

ויש לעיין אמאי הוצרך הרמב"ם לפסוק דהקטיר שומשום לאחר שומשום פסול דאין דרך הקטרה בכך, דהרי כבר פסק (פסוקה"ק יא. טו, וכן טס יד. י.) כמ"ד לקמן כו: שאין הקטרה פחותה מכזית, וא"כ כ"ש דהקטיר שומשום פסול.

ומהר"י קורקוס וברה"ז הנ"ל פירשו דזה באמת טעמו של הרמב"ם שפסק בסוגיין כמ"ד דפסול, אבל פשטות דברי הרמב"ם משמע דהכא הוא הלכה מיוחדת בהקטיר שומשום, ועי' קרא"א שעמד על שאלה זו, וראה מנח"א (עמ' רמ"ח) שכתב לחלק בג' אופנים בין הסוגיות.

והנה החזו"א (כג. י.) כתב דדעת תוס' לקמן כו: (ד"ה יט) דאמוראי דהכא סברי כר' יוחנן דהתם דיש הקטרה פחות מכזית, אלא דנחלקו אם שומשום נחשב ג"כ הקטרה, אבל בדעת הרמב"ם הוא נשאר בצ"ע.

ומ"ד פסול דברי הכל קסבר אין דרך אכילה בכך ואין דרך הקטרה בכך - ברה"ז מחק תיבת 'אין' דרך אכילה, והשפ"א כתב דעדיף טפי לגרוס זאת, וכ"כ בספר ישר וטוב דעדיף לימר דמשהו מידותיו בהקטרה ואכילה דבתרוייהו אין הדרך כך, ובחי' הגרי"ז כתב שלא היה צריך לומר כלום מדין אכילה כיון דאינו מוכרח לא כך ולא כך.

ומ"ד כשר קסבר דרך הקטרה בכך ואין דרך אכילה בכך - יש לעיין דבזבחים לא: מספקינן במחשב לאכול כזית ביותר מכדי אכילת פרס, והכא פשיטא להאי מ"ד דאין דרך אכילה בכך, ועוד דהתם פשיטא דהקטרה יותר מכדי אכילת פרס דרך הקטרה היא והכא איכא מ"ד דאין דרך הקטרה בכך.

ומחלק הקרא"א דהתם מעלה להקטיר כל הקומץ בבת אחת, וכן אוכל כל הכזית כאחת,

תוס'

[ב] כתב המיוחס לרשב"א דדוקא במקטיר קומץ ע"מ להקטיר לבונה מיירי סוגיין וכפירש"י, אבל מקטיר חצי קומץ ע"מ להקטיר למחר חציו האחר, אפילו למ"ד מפגלין בחצי מתיר אינו פיגול משום שצריך להיות מחשב בעסק דבר שלם [כעין מש"כ תוס' טז. ד"ה בין, וכן התוס' שצייתיני שם דפיגול בחצי מתיר היינו עכ"פ בדבר שלם ומסוסים].

והעול"ש נסתפק בזה, והביא לפשוט מתוס' זבחים מג. (ד"ס והלזונה) שנקטו דלחריפי דפומבדיתא משכחת פיגול בעצים ולבונה עצמן כגון מקטיר שומשום ע"מ להקטיר שומשום.

וכן יש להביא מתוס' זבחים ריש דף י' שכתבו דמקטיר אימורין ע"מ לגמור ההקטרה גופה היה פיגול לולי שהקטרת האימורין אינה מעכבת כפרה, ובאמת שהקר"א הקשה שם דהא קי"ל כמ"ד דאין הקטרה מפגלת הקטרה, אכן לפי המתבאר יש לישב דדוקא פליגי בסוגיין כשמחשב ממיתר למתיר כגון קומץ ולבונה, אבל באותו מתיר עצמו שפיר הוי פיגול לכו"ע, וכע"ז כתב העול"ש בזבחים שם, וכ"כ המנח"א כאן (עמ' רמ"ג) עי"ש שהרחיב בזה.

הקטרה מפגלת הקטרה - לשיטת רש"י דרק הקטרה הוי חצי מתיר דאיכא הקטרה כנגדה בלבונה אתי שפיר דנקטו הקטרה, אבל לשיטת הרמב"ם דכל העבודות יש כנגדן בלבונה צ"ע אמאי נקטי הקטרה בדוקא - עי' קר"א, וע"ע מה שכתבנו בשיטת הרמב"ם במתני' לעיל טז.

אמר רבא אף אנן נמי תנינא - אינו מביא ראיה לכל דבריו - עי' שטמ"ק (אות ז').

אין הקטרה מפגלת הקטרה וכו' אבל הכא דקומץ לא מתיר דלבונה הוא לא מצי מפגל ביה:

ד"ה כי מדי - הקשה בקונטרס וכו' ותירין בפ' בית שמאי וכו' אבל כאן תירין וכו' - צ"ב דגם שם תירין רש"י כדהכא, ואולי לא היה לתוס' הגירסא דרש"י התם, או דר"ל דכאן מוסיף רש"י לבאר יותר, וצ"ב, ועי' בספר ישר וטוב.

וקשה דא"כ פיגל בקומץ ולא בלבונה לר"מ וכו' - עי' ח"י הגרי"ז בישוב פירש"י, ועי' מנח"א עמ' רמ"ז.

ור"ת מפרש דבחד מקום פשיטא ליה וכו' - נפק"מ בין פירש"י לר"ת ראה בשטמ"ק (כ"ח) לענין דברי אילפא בזבחים כט: שהעמיד מחלוקת ר"י ורבנן בעבודה אחת כעין ב' עבודות כגון שחט סימן אחד וכו', דלפירש"י קשיא דהלא כי שחיט הסימן השני עפרא בעלמא קא שחיט, וצריך לדחוק דסבר אילפא כרבא דהכא דמשני דלפיגולו מרצה, אבל לפיר"ת ניחא דהתם הוי פיגול בחד מקום, וכ"כ השטמ"ק בזבחים מב: (אות ז'). [אמנם פירש"י עצמו בדברי אילפא בזבחים כט: אינו כהגמ' במעילה ד. - עי' תוס' זבחים כט: ד"ה מחלוקת].

דף יז.

גמ'

אמרי חריפי דפומבדיתא הקטרה מפגלת הקטרה:

[א] בפשטות דינא דחריפי דפומבדיתא נתחדש רק לענין חצי מתיר, אבל לר' יוסי דס"ל בריש פירקין דאין מתיר מפגל מתיר ה"ה דהקטרה אינה מפגלת הקטרה, וכ"ה בהדיא ברש"י כאן ד"ה כחד דמו.

אבל השטמ"ק (יג: אות ז' נהשמטות) חידש דאף אליבא דר' יוסי קאמרי, ומסברת דפשטה מחשבה בכולה מנחה וכדלקמן בגמ', ועי' בזה מנח"א עמ' ר'.

וכדפירשה הגמ' סברת רבנן לעיל יג: - עי' קר"א, וע"ע חזו"א (כג. יד.).

אמר רב המנונא וכו' הקטיר קומץ להקטיר לבונה (ולבונה) לאכול שירים למחר פיגול:

רש"י מפרש: דחישב ב' המחשבות בשעת הקטרת הקומץ - להקטיר לבונה למחר ולאכול שירים למחר, ומסקינן דכיון דחישב בכל המנחה פשטה מחשבה בכולה.

והביאור בזה נראה - דרב המנונא פליג אחריפי דפומבדיתא, וס"ל דאין כח במחשבה גרידא להקטרת קומץ על הקטרת לבונה לפעול דפשטה מחשבה בכל המתיר, אא"כ מצטרף לזה גם מחשבה על הניתר שהוא הקומץ, דכיון ששניהם מתירין אותו הוא מצרפן להתפשט המחשבה בכל המנחה.

אולם הרמב"ם (פסוקי"ק טז. ח.) מפרש דבשעת הקטרת הקומץ כיון להקטיר הלבונה למחר, ואח"כ בשעת הקטרת הלבונה כיון לאכול שירים למחר, וס"ל דרק באופן זה פשטה המחשבה בכולה, וכתב הזבח תורה דנראה שהיה גירסתו "ולבונה לאכול שירים למחר", [ובברה"ז ושטמ"ק מחקו תיבת "ולבונה"]. ועוד בביאור דעת הרמב"ם עי' במנח"א עמ' רנ"ה.

והשפ"א הקשה על פירש"י ועל פירוש הרמב"ם, והוא מפרש דחישב רק בשעת הקטרת הקומץ להקטיר הלבונה במחשבת אכילת שירים למחר, כעין ההיא דמחשבת מעבודה לעבודה במחשבת שלא לשמה (זנח"ט ט:).

רש"י

ד"ה ה"ג הקטיר קומץ להקטיר לבונה לאכול שירים - ולא גרסי' ולאכול - משום דא"כ מאי קאמר בגמ' "אי תרוייהו קמ"ל לימא הקטיר קומץ להקטיר לבונה ולאכול שירים", הא באמת כך גרסינן - המיוחס לרשב"א.

מבואר כאן סברת רב חסדא ורב דלכו"ע אין מתיר מפגל מתיר ואף בקומץ ולבונה דאיבעו בחד מנא, וע"ע דבמתני' ריש פירקין (יג.) איתא בהדיא דרבנן סברי דקומץ מפגל לבונה, וכדמפרש שם בגמ' כיון דאיבעו בחד מנא.

ותירץ בשטמ"ק (לוח ה' - עפ"י הגה"ה טס) דהתם חישב בשעת הקמיצה דאכתי תרוייהו בכלי אחד, אבל כאן חישב בשעת הקטרת הקומץ דכבר ליתא ללבונה בכלי.

והנה משמעות השטמ"ק דבשעת ההקטרה אינם כאחד בכלי, והוא כנגד הגמ' בסוטה יד: , ולדברי הח"ג שהן מחלוקת סוגיות ניחא, אבל לדברי שאר האחרונים וכן לדברי הגר"ח והחזו"א [עי' בדברינו לעיל טז: בגמ' ד"ה מאי לאו] צ"ע.

ובשטמ"ק כת"י תירץ עוד דדוקא במחשב בקומץ ע"מ להקטיר הלבונה אמרי רבנן דמתיר מפגל מתיר, לפי שהקמיצה מתירה את הקטרת הלבונה כמש"כ התוס' לעיל יד. (ד"ה וסלזונה), משא"כ הכא דמיירי במחשב בהקטרת הקומץ ע"מ להקטיר לבונה.

וכע"ז תירץ רעק"א במשניות זבחים (פ"ד מ"ג), והוכיח מכאן את יסוד התוס' הנ"ל שאמרו זאת מסברא, וכן תירץ גם העול"ש בתירוצו שני, ועיי"ש שכתב לישיב בעוד דרך. ובספר ישר וטוב כתב לתרץ דסוגיא דלעיל אולה אליבא דחריפי דפומבדיתא, ורב חסדא דהכא לא סברי הכי, עיי"ש.

א"ל אביי עני מרי משמיה דרב א"ל אין - עי' שפ"א אמאי באמת לא קאמר רב מנשיא גם משמיה דרב.

אמר רב יעקב בר אידי - בשטמ"ק גרס ר"י בר אבא, ובטעם הדבר עי' הגהות ריעב"ק.

אף אנן נמי תנינא שחט אחד מן הכבשים וכו' - צ"ע מה מיייתי ראיא מהתם, הרי החילוק פשוט דהכא איקבע בחד מנא

פרק שלישי – הקומץ רבה

מתני'

השטמ"ק (אות י"א), ולא כנדפס בטעות לקמן.

מ"ט מדאפקינהו רחמנא להקטירה בלשון אכילה - עי' ח"נ דהרמב"ם בפיהמ"ש נראה דגירסא אחרת היתה לו, ועי' יד דוד.

תוס'

ד"ה הקומץ - דבסוף פ"ק משמע דאפי' כשר ש"מ גבי האי דדייק טעמא דלאכול ולהקטיר וכו' - פי' דמאי פריך התם רישא לסיפא, נימא דסיפא דמצטרף היינו לפסול ורישא דאין מצטרף היינו לפיגול, אלא ש"מ דכשר לגמרי לרבנן, וסוגיא דהתם ידעה שכן הוא מדיוקא דמתני' (יג). דדייקינן דלאכול דבר שדרכו לאכול חוץ למקומו פסול וכו', ש"מ דדבר שאין דרכו לאכול אפילו פסול אינו - עי' צ"ק. וע"ע שפ"א שהשיג על תוס'.

ד"ה שאין אכילה - על דברי התוס' עי' בדברינו במשנה.

ד"ה מדאפקינהו - תימה תינח מאכילת מזבח לאדם אבל מאכילת אדם למזבח מנא (כסהמט ה"ק) - פי' מדאפקיה להקטרה בלשון אכילה אין לנו לשמוע אלא דהקטרת מזבח נמי שמה אכילה, וא"כ חישב אכילת מזבח לאדם הוי פיגול, אבל איפכא דאכילת אדם אם חישב להקטירה למזבח מהיכי תיתי, ותירצו תוס' דאחר דשמעין דהקטרה נמי שמה אכילה הרי קיימו ב' האכילות על בשר זבח וכו' למימרא נמי דבשר הזבח בין מחשב לאוכלו ובין מחשב להקטירו הוי פיגול, ומקשים תוס' דא"כ לא

לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר:

כתב רש"י דהא משנה יתירה היא ואיצטריך רק אליבא דר"א עי"ש. וקשה דלמ"ד דר"א מדאורייתא קאמר ואפילו כרת חייב מאי איכא למימר, ועוד קשה דהתינח לאבבי (לעיל יג): דמוקי מתני' דהתם כרבנן אצטריך דהכא לר"א, אבל לר' ירמיה דאף מתני' דהתם מוקי כר"א קשיא - עי' שטמ"ק (י), וע"ע תוי"ט, וטה"ק השיג עליו ופירש באופן אחר, וע"ע ח' הגרז"ס.

ובעיקר דברי רש"י: יש לעיין דמאי קאמר דס"ד לפי דמצינו דר"א גזר, הלא רבנן נמי מצינו דגזרי חצי מתיר אטו מתיר שלם [לעיל יג:], אכן לדברי השטמ"ק נחא, דר"א מצינו דגזר בדבר שאין דרכו לאכול דהיינו במידי דהקטרה, וה"נ ס"ד דנצטרף מדרבנן חצי זית דאכילה וחצי זית דהקטרה.

והנה מדברי תוס' (ד"ה שאין) משמע דאותה פלוגתא דר' ירמיה ואבבי דהתם הוי גם הכא, ודלא כפירש"י, ולדבריו צ"ל כדמסיק השטמ"ק (אות י) דכל המשנה דהכא הוי משנה שאינה צריכה ונשנית רק לאשמעינן פלוגתת ר"א דפוסל, ואגב אורחא חזר ושנה נמי דין דלאכול חצי זית ולהקטיר חצי זית. וצ"ע דלא הו"ל לשנות כאן מידי אלא רק לסיים במתני' בדף יב. דר"א פוסל ותו לא מידי.

גמ'

וכשם שמחשבין מאכילת אדם לאכילת אדם - כאן צריך להיות הגהת

משני רבנן מידי דאין תירוצם אלא דאצטריך
האי דאפקיה רחמנא בלשון אכילה, אבל מ"מ
שמעין ממשמעות דקיימו ב' האכילות על
בשר זבח שלמיו.

ועי' ח"נ דהרמב"ם בפיהמ"ש משמע דגרס
אחרת בגמ', ולדבריו מיושבות קושיות תוס'.

ווי"ל דפשמיה דקרא קיימו שני האכילות
אבשר זבח תודת שלמיו - צ"ל אבשר
זבח שלמיו - צ"ק.

דף יז:

גמ'

דלא שנא כי מחשב בלשון אכילה
למזבח:

בחי' הגרי"ז (ד"ה ויש לעיין) נסתפק כשמחשב
על האימורין בלשון אכילה חוץ לזמנו או
למקומו, האם הדבר תלוי במקום ובזמן של
מידי דאכילה או של מידי דהקטרה, [וביותר
יש להסתפק אליבא דר"א דמחשבין מאכילת
אדם למזבח], ודקדק מדברי הרמב"ם דתליא
במידי דהקטרה, וכ"כ המקדש דוד (ס' לג.
א.), ועי' מנח"א (עמ' רנ"ט), והערה 195
לשטמ"ק החדש.

ואגב אורחא חזינן מדבריהם דסברי שצריך
לחשב מחשבה מפורשת עד כמה חוץ לזמנו
והיכן חוץ למקומו, ולא סגי במחשבה
סתמית דחוץ לזמנו או למקומו.

א"נ מה אכילה בכזית אף הקטרה בכזית
- צ"ע איך אפשר למילף שתי דרשות
מילפותא אחת - עי' שטמ"ק (א') שביאר
דחדא מילתא היא, וכ"כ הזבח תודה דהני
תירוצים לא פליגי. אבל הקר"א (רי"ט יז:) כתב
בדעת הרמב"ם דהש"ס מספקא בהכי אי
לשון אכילת מזבח מפגלת, לכך קאמר א"נ
מה אכילה בכזית וכו'.

אף הקטרה בכזית - צ"ע למ"ד לקמן כו:
דכל הקטרה אינה פחות מכזית, אמאי

בעי דרשא מיוחדת בפגול דהקטרה בכזית,
ולא משמע דמהכא ילפינן לכל דוכתי - עי'
מנח"א (עמ' רנ"ז).

והא את הוא דאמרת משמיה דר' יוחנן
מודה ר"א שאין ענוש כרת - פי'
והוי סתירה בדר' יוחנן שהוא בעל המימרא
דדרשת ר"א הוא מקרא, ולפי"ז הא דמשני
תנאי היא ר"ל דר' יוחנן לעיל ביאר אליבא
דמ"ד דאורייתא אבל הוא גופיה סבר דר"א
פסל מדרבנן - עי' המיוחס לרשב"א.

השוחט את הזבח לשתות מדמו למחר:

שיעור מחשבת הפיגול:

המקדש דוד (ס' לג. א.) נסתפק מהו שיעור
המחשבה דלשתות דמו, אי בכזית כשאר דין
פיגול, או ברביעית כשיעור שתיה דעלמא.
[והוא כעין ספק הגרי"ז במתני' לעיל טו:
לענין שיעור פיגול בנסכים, ועי' בדברינו
שם].

והשפ"א (על תוס' לקמן יח.) מחדש דסגי
במחשב לשתות שיעור הזייה שהוא שיעור
מחשבת זריקה.

להניח דמו למחר ר' יהודה פומ"ל:

א] האם הוא דין מחשבת פסול, או פסול
מחודש:

בעיקר דינא דר' יהודה חקרו האחרונים אי
הוי דין של מחשבת פסול ודמי לפסול
דמחשבת שלא לשמה, או דהוי פסול מחודש
של מחשבה כמעשה וחשיב כהניח והוציא
הדם ממש, ונפק"מ אי בעי עיבור צורה, וכן
לשיטות דבפסול מחשבה בעינן דיבור האם
ה"נ צריך דיבור.

ובאחיעזר (יו"ד ס' כ"ט) נקט כצד קמא,
ובמקדש דוד (ס' לג. א.) סוד"ה ונלאה חקר
בזה, ובאבי עזרי (פסוקמ"ק ג. טו, ד"ה אלא
שעיקר) נקט שסברתו דמחשבה כמעשה
ועי"ש שתמה ע"ז, ועי' מנח"א זבחים (מ"ב
עמ' קע"ה), וע"ע חי' חזון יחזקאל עמ"ס

איזהו

מנחות דף יז:

מקומן

קמט

זבחים, וראה עוד בהרחבה בחזון יחזקאל תוספתא מנחות (ג. ו. ד"ה ומה אס).

[ב] בביאור פלוגתת ר"י ורבנן ובטעם דפליגי עליו - ע"י קה"י זבחים סי' כ"ב.

[ג] ע"י טה"ק ושפ"א בזבחים לו. שהקשו לסברת ר"י דמחשבה כמעשה למה אצטריך קרא למילף פיגול דחוץ למקומו (זנמים טו.) תיפוק ליה מהאי סברא.

אלא לאו כרת איכא בינייהו דר' יהודה סבר להניח פסולא בעלמא בהנך כרת נמי מיחייב - ע"י המיוחס לרשב"א היכי משמע הכי, דילמא לר' יהודה אידי ואידי פסול ואין בו כרת, ולר"א כרת נמי מיחייב.

דכו"ע כרת ליכא והכא ג' מחלוקות בדבר - ע"י בשטמ"ק (ג') אמאי הוצרך לתרץ דג' מחלוקות בדבר, והיה אפשר להשאיר כדלעיל דר"י מפרש מילתיה דת"ק אלא דפליגי ר"י ור"א מה סברי רבנן ור"א במחשבת הינוח. וע"ע מש"כ לישב בספר ישר וטוב.

רש"י

ד"ה שמעת מינה תרתי - למחשבת הקטרה בכזית - ע"י שטמ"ק (ה'), וצ"ע אמאי לא נקט רש"י הדרשא שקדמה לה דמחשב בלשון אכילה למזבח, וע"י טה"ק.

ד"ה והכא ג' מחלוקות - דלא אפרה תורה אלא מחשבת אכילה ושתיה וכו' ומקצת דמו אטו כל דמו לא גזרינן - העול"ש מפרש דעיקר רצונו דרש"י לומר דלת"ק אין כלל דין מחשבת הינוח מן התורה, ולא הוצרך לומר דלא גזרינן מקצת דמו דהא אין איסור כלל אף בכל דמו, אלא ר"ל דממילא אין סיבה לגזור במקצת דמו כדגזר ר' יהודה החולק.

אולם מדברי המיוחס לרשב"א משמע דמפרש דכוונת רש"י בסוף דבריו לפירוש אחר, דכו"ע מודו דמחשבת הינוח פסלה מדאורייתא, אלא דאין לגזור מקצת דמו אטו כולו משום דמקצת בכולו לא מיחלף. וכע"ז ביאר הקר"א בכוונת רש"י, ועי"ש שתמה על זה.

ויתכן לפרש דרש"י דייק לשון "מדמו" שנקט ת"ק, דר"ל לא מיבעיא דלא סבירא לי כלל מחשבת הינוח, אלא אפילו לשיטתך ר' יהודה אודי לי מיהא דאין לגזור מקצת דמו אטו כולו.

תוס'

ד"ה דלא שנא - תימה ל"ל קרא להכי תיפוק ליה מדאיכרי אכילת אש אכילה - ע"י בחי' הגרי"ז שכתב ג' נפק"מ דאיצטריך קרא דהכא, וע"י בזה במנח"א עמ' רנ"ח.

דמסקינן בסוף פ"ב דזבחים וכו' ומסיק התם דהא דתנן וכו' - הח"נ מבאר דהוצרכו תוס' להביא מסקנא דהתם להוכיח דאף אכילת אש של מזבח איכרי אכילה ולא רק אש של הדיוט.

וי"ל דאיצטריך וכו' אנ"פ שלא הזכיר אש דמקרא דתאכלהו אש לא נפיק אא"כ הזכיר אש - ולפי"ז ה"ה דהוה מצי בזבחים לשנויי דמשו"ה לאכול כח"ז ולהקטיר כח"ז כשר משום שלא הזכיר אש, אלא דמשני התם לפי האמת - צ"ק.

ועוד נראה דהתם איירי בבשר וכו' והכא מיירי באימורים וכו' - צ"ב א"כ מאי פריך התם ממתני' דלאכול כח"ז ולהקטיר כח"ז דמיירי באימורים - ע"י עול"ש. [ולכאורה היא גופה קושית תוס' לקמן, וחזינן שהבין העול"ש דהתם הוא קושיא בפ"ע וכמו שכתבנו לקמן].

בכזית אחד, ויותר קשה לפי האמת דמשני התם דבאפקיה בלשון אכילה מצטרפין, ומשני תוס' דדוקא מחשב כל הכזית דאדם למזבח ולהיפך לא הוי פיגול, אבל ב' חצאין שעל כ"א מחשב כתקנו מצטרפין אף לרבנן בשם 'אכילה' המשותף לשניהם.

אבל חצי זית בשר לאדם וחצי זית בשר למזבח מצטרפין - מבואר בתוס' דמחשב על חצי זית בשר שתאכלנו אש דמזבח שפיר הוי פיגול, ולא מיקרי מחשב מאדם למזבח אא"כ חישב להקטיר למזבח, אבל מחשב שתאכלנו אש דמזבח לא גרע מאש דהדיוט - מנחת חינוך (קמל. 3. ד"ה עוד מנאכל), וצריך לחלק בין בשר לבין אימורין שכתבו תוס' לעיל דאם חישב שתאכלם אש דהדיוט מקרי כבר מחשב ממזבח לאדם.

וקצת תימה וכו' דה"ל לאיתויי קרא דכתיב אשר תאכל האש את העולה - בתוס' זבחים לא. הקשו גם דהו"ל לאתויי מהך קרא גופה דהאכל יאכל, אבל כאן לא הקשו מזה דלדבריהם עצמן בתחילת הדיבור לא קשיא מהא - עי' ח"נ וטה"ק.

ושמא ניחא ליה לאיתויי קרא דאש של הדיוט - וכ"כ התוס' בזבחים הנ"ל, דבאש דגבוה היה פשיטא ליה דשמה אכילה, ועע"ש. והטעם נראה לפי דאש של גבוה ענינו תכליתי לפעול הקטרה ונופל בה שם אכילה שהוא ג"כ ענין תכליתי, משא"כ אש דהדיוט הוא כילוי בעלמא.

בסוף הדיבור - ושמא משום דלא כתיב התם אכילה על בשר - ובזה מיושב נמי דלא מייתי ההוא דנאכל גדיש, משום ד"תאכלהו אש לא נופח" קאי על אנשי סדרם וקמ"ל דהוי לשון אכילה על בשר - צ"ק. וע"ע קושית המנחת חינוך (קמל. 7.), ועיי"ש בהערה.

והנה דעת תוס' [וכן רש"י בזבחים לא.]. דסוגיא דהתם מיירי בבשר, ולפי"ז נמצא דלפי האמת אין חילוק, ובין בבשר ובין באימורין אם חישב שתאכלהו אש הוי אכילה, אבל בדעת הרמב"ם כתבו הקר"א (בזבחים סוף לא., ועל מוס' דהנא) והזבח תודה בסוגיין: דדעתו דדוקא באימורין מהני מחשבת אכילת אש אבל בבשר הואיל ועומד לאכילת אדם לא מהני ביה מחשבת אכילת אש כלל, והסוגיא בזבחים דמסקה דמחשב בלשון אכילה הוי פיגול מיירי רק באימורין עיי"ש, וכתב הקר"א דלדברי הרמב"ם הדרא קושית תוס' לדוכתה עיי"ש, והמנ"ח (מנא) קמל. 3.) כתב שהרמב"ם סתם דבריו בזה.

דאפי' השתא נמי וכו' אי חישב באימורים שתאכלם אש של הדיוט למחר לא

הוי פיגול - כתב המנח"א בזבחים (מ"3 עמ' 51) דדין זה אם מחשב באימורים על אכילת אש להדיוט הוי פיגול הוא פלוגתת התירוץ בתוס' כאן, ויתכן גם שהוא פלוגתת רש"י ותוס' בזבחים לה. אם בפרים הנשרפין חישב על אכילת אש הוי פיגול. ובדעת הרמב"ם כתב המנח"א דנראה דמהני באימורים אפילו מחשב על אכילת אש דהדיוט. [ועי' בזה במנחת חינוך קמל. ב.].

דהוי מחשב בלשון מזבח למזבח - צ"ל בלשון אכילה למזבח - צ"ק וח"נ.

והא דקאמר התם דמצטרפין וכו' - כן גרס בח"נ עיי"ש ביאורו, ודלא כצ"ק שמחק.

וקצת קשיא מאי קא פריך התם וכו' מאי קושיא דלמא וכו' - לפי דברי העול"ש תוס' כאן מקשים קושיא בפ"ע ואין קשר לדלעיל, ומקשי דלרבנן דאין מחשבין מאכילת אדם למזבח וכן ממזבח לאדם, יש לחלק התם, דח"ז בשר וח"ז אימורין לא יצטרפו דזה לאדם וזה למזבח ואי אפשר לצרף אכילת אדם ומזבח ליצור חלות פיגול

איזהו

מנחות דף יח.

מקומן

קנא

תוס' בלשון וא"ת ובזה הלשון לא מצינו שמניחים בקושיא, [אמנם עי' במסהש"ס ב"מ סא. שציין מקומות רבים כאלו בתוס'], ועי' בח"נ מה שהגיה בדברי תוס'.

ד"ה אמר ליה - תימה דלא הל"ל ר"א פוסל אלא מפגל - המיוחס לרשב"א (רי"ט ז:) תירץ די"ל דאגב דנקט ת"ק כשר נקט ר"א פסול.

ד"ה דת"ק - האי ת"ק היינו ר"י וקרי ליה ת"ק משום דכולה רישא ר"י - כלומר השתא סבר דכל הרישא דפלוגת רבנן ור"א היינו אליבא דר"י, ור' אלעזר בא לחלוק עליו בדעת רבנן ור"א. והמיוחס לרשב"א פירש בפשיטות דקרי ליה ת"ק ביחס לר' אלעזר דתרווייהו פליגי בדעת ר' אלעזר.

דף יח.

גמ'

גזירה מקצת דמו אמו כל דמו וכל דמו פסולא דאורייתא - הח"נ הקשה איך אפשר לומר דכל דמו לכו"ע פסול מן התורה ורק במקצת דמו פליגי, הלא משנה מפורשת היא בזבחים לה: דרבנן פליגי על ר' יהודה ומכשירים בכל דמו, עיי"ש.

זלגו עיניו דמעות של ראב"ש - צ"ל זלגו עיניו של ראב"ש דמעות - ריעב"ץ.

אי הכי מאי הא מפני אנן נמי פלוגתא קא מתנינן - כלומר אי אמרת בשלמא דדברי הכל פסול אתנייה ניהא דהוצרך לומר לו 'הא מפני' וכו', כלומר הא דאמר לך דברי הכל פסול לא משום שדברי הכל היא, אלא אגב חביבותה עליו שנאה לך כך ולעולם אינה הלכה, אלא אי אמרת דפלוגתא אתנייה מאי 'הא מפני' דקאמר ליה ראב"ש, הא גם ראב"ש פלוגתא אתנייה - כך

ד"ה לכתוב קרא - אבל בסנהדרין וכו' משמע דאי הוה כתיב דרש תדרש וחקרת לא הו"מ למדרש טפי מירי - פי' דקאמר התם דהו"ל למכתב 'דרש תדרוש' וכתב 'היטב' ש"מ לאפנויי אתא, משמע דאי הוה כתב 'דרש תדרש' לא סגי בהכי דליהוי מופנה.

ותוס' בב"ק ובפסחים [שציין מסהש"ס] תירצו דהתם לא נחית אלא לעיקר דינא דהוי מופנה ולא דקדק בלשונו, וניחא ליה לנקוט כפל הלשון השגור בכמה מקומות.

ד"ה מאי האכל - ותימה דבריש הערל וכו' - קושיא דר"א אדר"א כתב היפ"ע דיש לישב דהא מסקינן בסוגיין דתרי תנאי אליבא דר"א.

ונראה לפרש וכו' אלא שום הוכחה יש לו במקום שאינו דורש הכפילות - תוס' לקמן צג. (ד"ה מיעני) מפרשים לכאורה איפכא, ועי' בדברינו שם שהוא תלוי בביאורי הח"נ וצ"ק בדברי תוס'.

וראה בתוס' סוטה ריש כד: שפירשו גם דלא כדברי תוס' דהכא אלא דומה יותר לדבריהם לקמן, ועל דרך זה בתוס' ב"מ דף לא: ודף צד:, וראה בהרחבה במשל"מ הל' דעות פ"ו ה"ז.

מדאמר אביי וכו' משמע דלא בא אביי להביא ראיה אלא שם - ר"ל דבשאר המקומות דלא דריש איכא הוכחה בקרא דלא לדרוש הכפילות, אבל גבי יצא יצא אין הוכחה בקרא לכך הוצרך אביי להביא הוכחה מסברא - ח"נ.

וא"ת א"כ מאי קא פריך בפרק השואל וכו' וכן בריש נדרים וכו' והא לאו בכל דוכתי פליגי - הח"נ תמה דבגמ' בב"מ ובנדרים מפורש הסברא לומר כן, ועוד מהו דכתבו תוס' ועוד למ"ד דברה תורה וכו' הלא זו קושייתם הראשונה מנדרים, ועוד דהקשו

פירש הח"נ, וכך הוא מבאר את דברי רש"י, והגיה בדבריו "אנן נמי בדברי ראב"ש פלוגתא מתנינן כר' יהודה", וכן ביאר גם העול"ש בדברי הגמ' והגיה ברש"י, עיי"ש, וכע"ז מפרש המיוחס לרשב"א עיי"ש שהאריך בזה.

אולם ברה"ז והצ"ק ציינו בסוף דברי רש"י (ד"ה אלף) לזבחים לו, ומשמע דהם מפרשים הקושיא דהא אנן מתנינן נמי בהדיא משנה מפורשת בזבחים דפליגי רבנן על ר"י, וצ"ב. וראה עוד פירוש הרש"ש בזה, וע"ע חזו"א (כג. ד.) שביאר היטב מהלך הגמ'.

דהדר ליה מיהא שום פסלות בעולם - עי'
ביאור ברה"ז.

מתני'

לא יצק:

איזו יציקה בשמן מעכבת:

רש"י מפרש דהיינו יציקה אחרונה, והרע"ב משמע דמפרש דקאי על היציקה השניה שלאחריה הוא בולל, וראה בחזון נחום שתמה עליו, ומסיק דלדעת הרע"ב מתני' מיירי בשתי היציקות האחרונות. ותפארת ישראל (סוף אות ז') מפרש דקאי בין איציקה שנותן שמן בכלי תחילה, ובין שנותן שמן על הסולת, ובין שנותן על הפתיתים.

והנה נפק"מ בזה למש"כ החזו"א (כה. יא.). דהיכא שאין היציקה מעכבת אין מעכב נמי אם נפל השמן מאליו או נתנו קוף או שנתנו חוץ לחומה, ובגמ' קאמר דלא יצק זר אלא ישראל כשר ומיהו היציקה מעכבת, ולכאורה לפירש"י דוקא האחרונה מעכבת [וכ"ה בהדיא דעת הרדב"ז מעשה"ק יג. יא.], ולהרע"ב אף השניה, ולתפא"י כל היציקות.

ויש לעיין לפירש"י והרע"ב אמאי לא תני נמי במתני' לא נתן שמן בתחילה כשר, והוי כשר לגמרי אפילו לא נתן כלל - עי' בספר ישר וטוב דר"ל דמתן הראשון הוא לצורך הבליה והוי בכלל לא בלל. [ולפום פשוטו

י"ל דהוי בכלל לא יצק כשר, ומכ"ש דכשר אם לא נתן שמן תחילה].

ולא פתת:

איזו פתיתה מעכבת, ואיזו לא:

פירש"י דלא פתת אלא כדי קמיצה, והתו"ט השיג עליו דהרי על הפתיתה לא שנה הכתוב לעכב, ועוד דמה שמסיים רש"י "כדאמרינן באלו מנחות לקמן עה:" לא נמצא שם דבר, ומסיק התו"ט דמהרמב"ם נמי דלא פירש דפתיתה כדי קמיצה מעכבת ש"מ דסבר דאפילו לא פתת כלל כשר.

והח"נ מישב דעת רש"י, דאמנם פתיתה לא מעכבת אבל צריך לפתות לצורך הקמיצה, [וכע"ז כתב הרדב"ז (מעשה"ק יג. יא.), ושפ"א, וחי' הגרי"ז], וכוונת רש"י "כדאמרינן לקמן עה:" הוא לדברי ר"ש במתני' שם דכל שאין קמיצה אין פתיתה, והרמב"ם לא הוצרך לפרש מרוב פשיטותו. [וראה בהמיוחס לרשב"א לקמן עה: (ד"ה מנחת כהנים) דגם לת"ק שם היה פותת לחתיכות דקות כדי שיעור לעשות קמיצה, הגם שעיקר הפתיתה הוא לשנים ולא רבעה].

וראה עוד מש"כ רש"ש בביאור כוונת רש"י, וכתב שדברי רש"י בסופו שבים למש"כ תחילה דכל המנחות צריך פתיתה, וצ"ל "לקמן עה." והוא משנה שם.

ולא מלח:

א] בפסק הרמב"ם שהמלח מעכב בקמיצה דמנחה ולא בשאר הקרבנות:

בבב"א לקמן ריש כ. איתא דר"י ור"ש סברי דאם לא מלח פסול הקרבן, ובתוס' לקמן ע"ב (ד"ה כאן) מבואר דהוא פלוגתא תנא דמתני' ור"י ור"ש בבב"א, עיי"ש שהניחו מחמת כן בקושיא.

והנה הרמב"ם (א"ס"מ ה. יז.) פסק שהמלח מעכב בקמיצה דמנחה ולא בשאר קרבנות, ותמוה דפסק דלא כמתני' דקתני לא מלח כשר, ועיי"ש בכס"מ ובלח"מ (צפירוש א')

דמבארים הטעם דפסק כר"י ור"ש בברייתא לקמן ריש כ. ולא כסתם מתני'. ועוד בענין פסק הרמב"ם הזה - ראה בדברינו בגמ' לקמן כ. ד"ה מנין לרבנות.

ב] כיצד מיירי משנתינו דלא מלח כשר :

כפי' המשנה ביאר הרמב"ם משנתינו דלא מלח כהן אלא זר כשר, וא"כ רצה להעמיד משנתינו אליבא דהלכתא ולכן כתב דעכ"פ מלח זר, אלא דצ"ע דהוא אוקימתא דאביי (לקמן כ.) ונדחו דבריו מטעם וכי תעלה על דעתך שזר קרב למזבח. וכתבו המפרשים דהרמב"ם לא חייש להאי דיוחויא - עי' לח"מ הנ"ל, ובהגהות הרש"ש וחש"ל, וע"ע תפא"י במשניות (נצונו אלוט א'), וע"ע קר"א שפ"א וח"נ לקמן כ., וזבח תודה (ד"ה אפילו), וחזו"א (כ. י.), וראה עוד מה שהביא המנח"א (עמ' קס"ו) לישב בשם הזכר יצחק (ס' מ"ה) ומקור ברוך (מ"א ס' י"ג) ודן בדבריהם.

והנה הרמב"ן עה"ת פר' ויקרא (ג. יא.) כתב בתוך דבריו בפשיטות דמליחה כשירה בזר, ובשו"ת חתם סופר (מ"ו ס' כ') דחק לישב דבריו, ותמה עליו הרש"ש כאן דהלא זו גם שיטת הרמב"ם פיהמ"ש כמו שנתבאר.

ג] בדעת הרע"ב ותוי"ט שצריך למלוח המנחה ולא הקומץ :

הרע"ב והתוי"ט פירשו משנתינו - דלא מלח את כל המנחה כשרה אבל לא מלח הקומץ פסולה, ותמיהו עליהם המפרשים [רעק"א, רש"ש, חש"ל] דהרי המנחה גופה אפילו לכתחילה אין צריך מליחה כדאיתא בהדיא בברייתא לקמן כ., והח"נ (לקמן כ.) תירץ דצ"ל דהברייתא איירי לעיכובא אבל למצוה כל המנחה טעונה מלח. וצ"ע שדין זה לא נרמז ברמב"ם. ועוד יש לתרץ כפי גירסת השטמ"ק לקמן כ. (אזכ"ה) דהברייתא אתי לאפוקי שירים שאין טעונין מלח ולא המנחה קודם קמיצה.

ובהגהות רצ"ה ברלין (הו"ד נהגות ומידושים נש"ס וגסל) תמה דלדברי הרע"ב ותוי"ט אמאי לא משני כן אביי לקמן כ., ועוד דבמנחת כהנים שכולה כליל אין שייך לומר כן והלא משנתינו סתמא קתני.

אמנם יעוי' בטה"ק שמבאר בדעת הרמב"ם כהרע"ב ותוי"ט, ועי"ש שכתב להגיה בדברי הרמב"ם בפיהמ"ש.

והנה לדברי הרע"ב והתוי"ט מיושב שפיר קושית תוס' (ד"ה לא מלח), דודאי המשנה דקדקה בסדרה, דהרי מליחת כל המנחה קודמת לתנופה, אכן התוס' דקשיא להו מוכח דסברי דלא מלח קאי על הקומץ בלבד, וכן מוכח מתוך דבריהם.

וראה עוד בשפ"א (לעיל ו.) שהביא סייעתא ממתני' שם לדעת הרע"ב והתוי"ט, דקתני קמץ ועלה בידו גרגר מלח, משמע שהיה מולח קודם הקמיצה. ושו"מ שכן סובר מהר"י קורקוס בדעת הרמב"ם הנ"ל ומסייע מההיא משנה.

אולם מש"כ השפ"א בסוגיין שכן הוא גם דעת הר"ן פ"ק דחולין (דף טו.) דאף חלק הכהנים בעי מלח - הוא צ"ע דמה ענין זה לזה, דהרע"ב ותוי"ט מיירו בדין מליחה בגוף המנחה, והר"ן מיירי בחידוש דיש דין מליחה גם בשירים בחלק הנאכל לכהנים אחר הקמיצה.

ד] ובעיקר דינו דהר"ן הנ"ל - הנה כ"ה גם דעת הרא"ה בבדק הבית (צ"ט ג' ע"ג) דף ע"א: דאף בחלק הנאכל לכהנים צריך מלח, והשיג עליו הרשב"א שם במשמרת הבית. ושוב מצאתי בהמפרש בנדירים יח: (סוד"ה אסור) שנקט בהדיא דגם בשר הקרבן הנאכל טעון מלח, ופירש דשלמים טעונים מלח טפי משאר קרבנות לפי שנאכלין לשני ימים ולילה. [אמנם טעם זה צ"ב דהלא אין ענין מלח בקרבן לשימור הבשר, ואין השיעור תלוי בזמן אכילתו, ואולי כוונת המפרש שם לפירוש אחר, ולא מטעם 'חיוב' מלח כמש"כ

משמע מהמיוחס לרשב"א שם, וכ"כ הר"ש משאנ"ץ בביאורו לתו"כ פר' אמור פ"ג (כנסת הראשונים אות ז').

והשפ"א כתב דאפשר דמדרבנן פסול לכתחילה בזר, וצ"ע.

וראה מרכה"מ (פסוקה"ק יא. ז.) שכתב דיציקה ובלילה הזר מוזהר עליהן אלא דכשר דיעבד, ומשמע דס"ל דמדאורייתא הזר מוזהר לכתחילה, והוא חידוש גדול דמ"ש משחיטה דכשרה בזר, ועי' מש"כ לבאר בזה המנח"א (עמ' ע"ר).

ובדעת הרמב"ם לכאורה סתירה: דבסוף פ"ד ממעשה"ק כתב "וכל מעשיהן כשרים בזר עד שיבואו לבית הקמיצה", ומשמע דכשר לכתחילה בזר, ואילו בהל' ביאמ"ק (ט. ה.) כתב "אבל היוצק וכולל [בזר] וכו' אע"פ שפסל וכו' אינו חייב מיתה", ותירץ הרע"ק א שם ד"אע"פ שפסל" לא קאי על כל הנך שמנה הרמב"ם דהא יציקה ובלילה כשרין בזר לכתחילה. וכבר האריכו טובא המפרשים בדעת הרמב"ם בזה - עי"ש בספר המפתח.

רש"י

ד"ה גזירה - כדמפרש במסכת זבחים בפ' כל הפסולין תרי קראי כתיבי בנותר כו' - כתב העול"ש דתחילת הסוגיא נקט רש"י דהא מסקינן התם דאינו מקראי אלא מסברא, וכדמפרש הכא נמי בגמ'. אולם טה"ק פירש דרש"י דוקא נקט הס"ד דהתם כדי לישב קושית תוד"ה גזירה - עי' בדבריו.

ד"ה אלא מאי - פלוגתא מתנינן לר' יהודה (זבחים דף לז.). - ציון זה כתבו ברה"ז וצ"ק, והחז"נ דחאם - עי' בדברינו בגמ' ד"ה א"ה.

ד"ה לא בלל כשר - וכגון שנתן כל הלוג במתן הראשון - החזו"א (ס' כה. יב.) דייק מדלא קאמר רש"י שנתן בייציקה שניה

כריש דבריו, אלא שכן הרגילות בבשר שלמים למולחו טפי, וצ"ע].

ועוד בענין זה - יעוי' בשעה"מ (אסו"מ ה. יא.), וע"ע מנח"א (עמ' ר"ע).

או שפתתן פתים מרובות - בחי' הגרי"ז חקר האם כשפותת פתים מרובות לא קיים כלל חובת פתיחה, או דהוא איסור חדש צדדי לפתות יותר מכשיעור, כמו ניתוח אברי עולה דדינו "אותה לנתחיה ולא נתחיה לנתחים", עי"ש שהוכיח מהרמב"ם כצד הראשון, וראה שם בהערה.

ולא משחן כשירה - מסוגיית הגמ' ומהרמב"ם מוכח דאפילו לא משח כלל כשר ולא רק דלא משחן כהן אלא זר, ועי' זבח תודה שתמה מזה על שיטת הרמב"ם במנחת מאפה תנור.

והנה בתוספתא (פ"ח ה"ה) איתא דהחלות טעונות בלילה ורקיין משיחה נמצאת אומר כשר בחלות פסול ברקיין וכו', וצ"ע הא תנן דלא משח כשר, וכע"ז הקשה הלח"מ (מעשה"ק יג. ח.) על דעת הרא"ם שאם שינה ומשח החלות ובלל הרקיין פסולה, ועי' מנחת חינוך (קטז. י.) שכתב דמיירי כגון שקבע המנחה ואמר ה"ז לחלות או לרקיין, עי"ש, וע"ע מנח"א (עמ' ר"ס) שכתב לישב בב' אופנים.

גמ'

מאי לא יצק וכו' לא יצק כהן אלא זר:

יציקה כשירה בזר לכתחילה או דיעבד: כתב הזבח תודה דלפ"ז הא דנקטה המשנה "לא יצק" דיעבד, והלא אף לכתחילה כשרה בזר דמקמיצה ואילך מצות כהונה (לקמן סוף ע"ב), צ"ל דאגב סיפא דלא בלל ולא פתת דכשרות דוקא דיעבד. וכ"כ העול"ש (על מוס' ע"ב ד"ה ור"ט), וכן מוכח דעת השטמ"ק (ע"ב אות א') דיציקה לכתחילה כשרה בזר, וכן

איזהו

מנחות דף יח.

מקומן

קנה

אלא שלא בלל, ש"מ דאם יצק כל השמן תחילה ובלל חשיב נמי לא בלל, לפי שחיסר מצות מתן השמן לבלילה, ועי"ש אמאי לא פירש"י כפשוטו שנתן השמן לבלילה אלא שלא בלל.

שהוא קודם לעשייתה - בצד הגליון נדפס נוסח אחר דצ"ל "שהוא קודם לעשייתה וביציקה", ר"ל דמלבד שנתן המתן ראשון דשמן גם נתן היציקה, ועי' טה"ק ועול"ש שהכריחו נוסחא זו דהא ביציקה איכא עיכובא כדאמרינן בגמ', והקר"א לא היה לו הגירסא הזו ברש"י, והניח זאת בצ"ע.

ד"ה לא פתת - ה"ה לב"ה המנחות הנאפות תחילה כגון מחבת ומרחשת ומאפה:

מה דין מנחת סולת?

מבואר כאן דעת רש"י דמנחת סולת אינה נאפית ואין בה פתיחה, והשטמ"ק (אות ח', ולקמן עה. אות ו') פליג דנאפית ויש בה פתיחה אלא שקמיצתה קודם אפיה.

ובחי' הגרי"ז תמה על השטמ"ק מה שייך דין פתיחה לאחר קמיצה דהוי כבר שיריים, ועי' מש"כ לישב המנח"א (עמ' רס"ד).

ובעיקר דברי רש"י - הנה יש סתירות בדעת רש"י אם מנחת סולת גם נאפית ו' חלות - עי' מה שכתבנו בזה לקמן נט. על רש"י ד"ה כל היכא.

וזה אם לא פתת אלא כדי קמיצה כשר - בחי' הגרי"ז הקשה דאפילו לא פתת כלל אפשר דיקמוץ מהשמן ותהא המנחה כשירה, עי"ש. והנה דבריו חידוש דמהיכי תיתי לקמוץ מן השמן בלבד והלא צריך לקמוץ מהמנחה ועיקרה הוא הסולת, וכ"כ החזו"א (סי' כה. יא.) עפ"י דברי התו"כ, דהקמיצה צריכה להיות מהסולת והשמן, ועי' בזה מנח"א (עמ' רס"ג).

כדאמרינן באלו מנחות (לקמן עה.) - עי' בדברינו במתני' ד"ה לא פתת.

ד"ה לא הניף - במנחת חוטא וקנאות:

בענין תנופה במנחת העומר:

בצד הגליון הוגה מנחת העומר במקום מנחת חוטא, משום דבחוטא אין תנופה כדאיתא במתני' לקמן דף ס.

והשפ"א תמה אמאי לא מעכב תנופה בעומר הא עיקר מצותה בתנופה, ועוד דשנה בה כמה פעמים לעכב, וכן הרמב"ם (מעשה"ק יג. יא.) שהביא משנה זו השמיט "לא הניף", וכן במנחת העומר לא הביא דין זה משמע שלמד דמתני' מיירי בשאר תנופות.

והנה לעיקר קושיתו מהיכן פשיטא לרש"י דתנופה לא מעכבת בעומר, י"ל לפי דתנופה מהותה שיירי מצוה [כדאיתא לקמן סד.] ופשיטא דשיירי מצוה אין מעכבין כדלקמן צג., אמנם אף דבעלמא תנופות לא מעכבות מיהו מצינו תנופה בנוזר דמעכבת כדאיתא לקמן דף יט.

ד"ה פתתה - ופתתן מרובות גדולות וכו'
מנחת ישראל כופל אחד לשנים ושנים לד' - צ"ב דלתירוץ בגמ' שפתתן לפתים גדולות [שבזה מיירי רש"י השתא] אפשר לאוקומה אף כמ"ד דמחזיר לסולתן - עי' תוס' ע"ב ד"ה שריבה.

ואפשר שכתב רש"י כך לפי דסתמא דמתני' לקמן עה: סברה הכי דכופל אחד לשנים ושנים לארבעה.

ד"ה עכובא כתיב בה - דהא נאמר וכו'
א"נ דכתיב וכו' - עי' טה"ק דמצריך
לשני הדרשות דרש"י.

תוס'

ד"ה גזירה - תימה בלשתות מודמו נמי
נגזר אטו כל דמו - כלומר הרי כל
דמו למחר לא גרע ממחשבת הינוח דפסול

אכילתו בציור הזה דלא הוי מחשבת הינוח,
ואין כונתם דשרי לאוכלן.

ושמא טעמא משום דגזר להניח כ"ל
האימורים אטו להניח כ"ל דמו -
כלומר להניח כל האימורין למחר הוא עצמו
גזירה, הלכך במקצת אימורין אין לגזור גזירה
לגזירה.

והנה תוס' בזבחים לו. (ד"ה שאלכלו) פליגי
וטרחו לישב דמשכחת לה להניח אימוריו
דנפסל הקרבן מן התורה, [וע"ד זה אזיל גם
התירוקן הראשון דתוס' כאן], ו'להוציאן
לחוק' פירשו בדוחק דקאי רק על הדם.

וראה עוד בתוס' זבחים כז. (סוד"ה י"א)
דפסיקא להו דלא קאמר ר' יהודה מחשבה
כמעשה אלא היכא דבמעשה נעשה הקרבן
פסול גמור ולא נתכפרו הבעלים.

אמנם כתירוקן התוס' דהכא נקט השטמ"ק
בזבחים לו. בשם הר"פ (אות ה' ו'אות כ"ח),
ובשטמ"ק כאן לעיל יז: (אות ג') כתב ב'
התירוצים.

ד"ה עד אחת - במגילת סתרים וכו' וי"מ
עד אחת עד הנפש שנקראת יחידה,
והשתא משמע וכו' - קישור הדברים:
מדידע רבי להבחין דראב"ש מחבב ליוסף
הבבלי עד לאחת [לפירושי התוס'] משמע
שלמד רבי הרבה זמן אצל ראב"ש.

ושמא מעשה זה היה אח"כ - פי' מעשה
דסוגיין היה אח"כ, דהא התם קאמר
'ללמוד תורה' משמע דעדיין רצה להתלמד,
והכא רצה 'למצות מידותיו' אחר שכבר למד
הרבה.

ד"ה אלא - לפי מסקנא זו לא נובל
להוכיח לשום תנא פיגול לר"א -
פי' למסקנת סוגיין נתקיימה האוקימתא דג'
מחלוקות בדבר, וא"כ נדחית האוקימתא
דתרי תנאי אליבא דר"א דמחשב מאכילת
מזבח לאדם, אלא כו"ע סברי דליכא כרת.

מן התורה, דהרי הוא מחשב להניח דמו
למחר ולשתותו, ומדוע לא גזרו רבנן במקצת
דמו - הגהות מליו"ט.

וכתב העול"ש דרש"י תירץ זאת, דביאר
סברת רבנן משום דמחשב במידי דלאו
אורחיה ולכן לא גזרו בזה. וראה בט"ה"ק (על
כס"י) שגם כתב דרש"י תירץ קושיא זו אבל
באופן אחר. וע"ע תירוצי השפ"א על קושית
תוס'.

וי"ל דלשתות כ"ל דמו נמי לא משתמע
שלא יעשה זריקה כ"ל אלא אחר
זריקתה ישתה - כתב בחי' הגרי"ז דאין
כוונת תוס' דמחשב כן להדיא דהיינו לשתות
דמו למחר לאחר זריקה, דהרי כה"ג כבר פקע
דין קדושה מהדם ונעשה חולין, דנעשית
מצותו ואין עליו דין מחשבה לפיגול, אלא
ר"ל דהוא מחשב רק 'לשתות דמו למחר'
ואין במחשבה זו מחשבת הינוח כיון שיתכן
שישתה לאחר זריקה.

והנה הגרי"ז הבין דכוונת תוס' בתירוצם
דמחשב שאחר שיזרוק כל הדם יאספנו
וישתה, אבל לכאורה שפיר יש לפרש דר"ל
דלאחר שיזרוק מעט ישתה כל הנותר, דהוי
שפיר מחשבה על שיירי הדם, וכ"מ בהדיא
בשטמ"ק דף יז: (אות ג').

וי"ל דההיא נמי אפשר באכילה לאחר
שהע"ל ומשלה בהן האור וכו' - עי'
עול"ש שהבין תחילה דכוונת תוס' 'אפשר
באכילה' דהאימורין שרו לכתחילה באכילה
לאחר משילת האור, ותמה ע"ז, ומסיק דר"ל
דהבשר שרי באכילה לאחר משילת האור
באימורין, ולכך לא הוי כמחשבת הינוח.
ויש לעיין היכי פסיקא כן לתוס', הלא
פלוגתא היא לקמן כו: אי קומץ מתיר שירים
לאכילה במשילת האור או משתצית האור
ברובו.

ולכאורה יש לפרש דכוונת תוס' על האימורין
[דשם הקטרה כל דהו לכו"ע מתקיים כבר
במשילת האור], ור"ל דאפשר לקיים מחשבת

ותימה דבפ"ב דזבחים וכו' אמר שמואל
הא מני ר"א וכו' וכמו"כ קשיא
מר' יוחנן - הקר"א הניח בקושיא דאין מובן
תמיהת תוס', הלא שפיר איכא לאוקומה
לברייטא בב' מחלוקות וכדס"ד דהגמ', וכן
יסברו ר' יוחנן דהכא ושמואל דהתם לפי
האמת.

ועוד יש לתרין וכו' והג' מחלוקות בלהניח
אבל בהנך הוי פגול בין לת"ק בין
לר"א - פי' לא כדדחינן לעיל דלכו"ע
באכילת אדם למזבח הוי פסול בעלמא וג'
מחלוקות בלהניח, אלא לכו"ע הוי פגול
ולענין הינוח נשאר ג' מחלוקות. וע"י קר"א
שביאר כיצד יתפרשו הג' מחלוקות, ותמה
ע"ז.

ד"ה לא מלח - לא דקדק בסדר דתנופה
קודמת למליחה - וה"ה דבליה
קודמת ליציקה - שטמ"ק (כ"ה), ומשמעות
דבריו שכן גרס בתוס', וכע"ז העירו בתוס'
לקמן סז: ד"ה יצק. וע"י טה"ק דמישב
גירסת התוס' שלפנינו שהקשו רק מתנופה
קודמת למליחה ולא הבליה קודמת ליציקה,
וראה עוד בספר ישר וטוב. וע"ע בתפא"י
במשניות (אות י"ה) שכתב לישב שפיר הסדר
דהמשנה.

כדתניא פומה והניף והגיש קמין ומלח
והקטיר - צ"ל 'כדתנן' והוא
מתני' בפומה יט.

וכתב הגר"פ במסהש"ס דמוכח שתוס' גרסי
התם 'ומלח' ודלא כגירסא שלפנינו שם. ברם
יעוי' בתוס' שאנץ שם (הנדפס עה"ג) שכתב
בהדיא דלא קתני במשנה 'מלח' דהוא פשיטא
שהרי ישנו בכל הקרבנות, ונקטה המשנה רק
עבודות שאינן בכל המנחות.

ועוד אמרינן בגמ' לקמן וכו' - הקה"י (ס')
י"ז דן למאי נצרכו תוס' לראיות הללו,
והרי בלא"ה לא משכחת מליחה קודם

התנופה, דא"כ נמצא דהוי מליחה קודם
קמיצה [שהרי צריך להניף כל המנחה] ודין
מליחה הוא רק על הקומץ, ועי"ש שכתב
דהקושיא דוקא לחזו"א דס"ל דלא מהני
מליחה קודם החיוב והוי כמלח הקוף אבל
אליבא דהכלבו מהני.

ואף אליבא דהכלבו כתב לדון דאיך ימלח
קודם הקמיצה, הלא אם יקמוץ ויעלה גרגר
מלח בידו הוי קמיצה חסירה [כדלעיל במתני'
ו.], ואם לא יעלה מלח נמצא שלא נמלח
הקומץ, ומסיק דיתכן שמהני בצירור שמלח
ונימוח ונבלע במנחה, עי"ש.

דף יח:

גמ'

והתנן ששים נבללין ששים וא' אין
נבללין - האם אין נבללין כלל, או
דבשני כלים נבללין שפיר אלא שצריך ראויין
ליבלל בכלי אחד - עי' בדברינו על מתני'
לקמן קג:

ואמר ר' זירא כל הראוי לביילה אין ביילה
מעכבת בו:

דין זה הוא רק כשהחיסרון בגוף החפצא,
או גם בחיסרון צדדי:

מדברי הרשב"ם ב"ב פא: משמע דדין כל
הראוי לביילה שייך דוקא כשהחיסרון דאין
ראוי לביילה הוא בחפצא דהמנחה כגון ס"א
עשורונים דאז חשיב כמביא מנחה מן
הקטניות, אבל לא בחיסרון צדדי, אכן ראה
בדברינו על תוס' לעיל ריש ט. דיש אחרונים
שביארו טעם דבללה חוץ לחומת העזרה
פסולה לפי שמעתה אין ראויה לביילה, וא"כ
דעתם דאף בחיסרון צדדי נאמר דין זה. ועי'
בהערה ט-יב לכנסת הראשונים, וכן שם בדף
ט. בהערה ק"י.

מאי פתין מרובות שריבה בפתיתין -
משמע דכשר רק דיעבד, ולקמן עה:

איתא במתני' דכולן פותתן כזיתים, עי"ש פירוש רש"י, ועי' זבח תודה כאן, וראה עוד בדברינו לקמן עה:

ואבע"א פתים מרובות ממש ומהו דתימא התם הוא דאיכא

תורת חלות עליהן - אין הכוונה דלא פתת כלל והן שלימות, דהא בעינן מיהא פתיתה כדי קמיצה כדפירש"י במתני', אלא ר"ל דמאחר דפתת מעט דמו לשלימות דתורת חלות עליהן - המיוחס לרשב"א.

אבל הכא דלא תורת חלות איכא ולא תורת פתיתין איכא קמ"ל - בחי'

הגרי"ז נסתפק אם הקמ"ל הוא דאף פיתים מרובות שם פתיתין עליהן, או דקמ"ל דלא אכפת לן דליכא תורת חלות ותורת פתיתין וכשר בכל גווני. [עי' בדבריו במתני' דפשיטא להגרי"ז דלא פתת כהוגן לא קיים מצות הפתיתה].

לוימא מתני' דלא בר"ש - עי' שטמ"ק (ב') שהקשה מדנקט ר"ש בברייתא בלילות, וכתב בזה ב' תירוצים, ועל תירוצו הראשון בשם התו"ח דמתני' משמע לתלמודא דאפילו לכתחילה - ראה בהמיוחס לרשב"א שהראיה מדקתני לא יצק דומיא דלא בלל.

וראה בתוס' (ד"ה ורבי שמעון) שהקשו בקצרה כעין קושית השטמ"ק, ועי"ש שכתבו ב' תירוצים אחרים.

כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה שנאמר המקריב וגו' - [עי'

זבחים צט. תוס' ד"ה אינו]. ויש לעיין היכי משמע מהאי קרא שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה, עוד יש לעיין דרש"י בחולין קלב: פירש דהיינו שאומר לא ציוה המקום אלא משה בדה מליכו, וא"כ תיפוק ליה דהוי ערל לב' ומחלל עבודה כדאיתא בזבחים

כב:, ועי' בזה נתיבות הקודש כאן, וזבח תודה בסוף מכילתין.

ועל דברי רש"י הנ"ל תמה הריטב"א בחולין שם דא"כ מאי 'אין לו חלק' הא מחייב מיתה שכופר בתורת משה, והריטב"א מפרש שאינו מודה במקצת העבודות שאע"פ שאמרם משה מפי הגבורה אינם לעכב, ועי' חזו"א יו"ד (סי' ג. ית. ד"ה ונעיקר), ובספר ישר וטוב.

מניין לרבות מ"ו עבודות היציקות והבלילות וכו' - צ"ע מדוע לא מנה ר"ש גם מתן לבונה וכן מתן שמן בכלי - עי' מנח"א (עמ' קנג-קנד).

והנה מנה ר"ש כאן בברייתא עבודות השייכות למנחה, ויש לעיין האם גם הבאה מביתו הוא מדיני המנחה, דהא כתיב בקרא "והביאה אל בני אהרן" (ויקרא ב. ב.), ובסוטה יד: בסדר המנחה משמע דיש דין גם בהבאה, וכן משמע מדברי הרמב"ן והריטב"א בקידושין לו, וכן לעיל ח. מסקינן "לא נצרכה אלא להביאה שלם מביתו" [ועי' בדברינו שם], וראה בספר רנת יצחק (ויקרא סס) שנסתפק בדין זה מראיות לכאן ולכאן.

והקמייצות - צ"ע דלא נקט נמי מתן הקומץ בכלי כמו שנקט קבלות לגבי דם, וי"ל דמתן כלי אינו מפורש בתורה אלא ילפינן מקבלה דדם [עי' לעיל ז:], עוד י"ל אליבא דר' ינאי לקמן כו. דאין קידוש קומץ בכלי או כר' יהודה שם שאין הכרח שיהא קידוש בכלי, מיהא אכתי צ"ע לרב נחמן בר' יצחק שם, דהרי כולוהו פליגי אליבא דר"ש ור"ע ר"ש קאמר לה.

והקבלות - תוס' בחולין (ריש קלג.) הקשו דקבלות תיפוק ליה בלאו הכי מהאי קרא ד'המקריב', דהקריבה הוא לשון קבלה כדלקמן יט. - עי"ש תירוצם, ובאופן

איזהו

מנחות דף יח:

מקומן

קנט

אחר תירץ השטמ"ק כאן (ז'), וע"ע בדברינו על ריש תוד"ה מנין.

ועריפת עגלה - בכהנים היא, כדכתיב ונגשו הכהנים בני לוי - רש"י חולין קלג.

וראה ברש"ש סוטה מה: שדן דסתומת משמעות המשנה שם וכן דברי הרמב"ם דכשירה העריפה בכל אדם. [וכן רש"י שם ריש מו. פירש דקרא זה "ונגשו הכהנים בני לוי" קאי על אמירתם "כפר לעמך ישראל"], ועי"ש שדן דיתכן שר"ש הכא הוא לבדו סבר שעריפת העגלה בכהנים, ופליגי רבנן עליו. ובספר נחל איתן להגר"ק שליט"א (סי' יב. ב. סק"א) ביאר שאין כוונת הברייתא דהכא למעשה העריפה, שהוא מוטל על הבי"ד של אותה העיר, אלא למצות הכהנים שבעריפה דהיינו אמירתם "כפר לעמך ישראל".

לא קשיא כאן במנחת כהנים כאן במנחת ישראל - כלומר ברייתא במנחת כהנים, ואע"ג דתני בה 'קמיצות' ומנחת כהנים אינה נקמצת, י"ל דמילי מילי קתני וקמיצות קאי על שאר מנחות - שטמ"ק (ג').

מנחת ישראל דבת קמיצה היא מקמיצה ואילך מצות כהונה וכו' - יש לבאר דבמנחת ישראל יש קדושת קרבן רק מהקמיצה ולכן אין צריך כהונה ביציקה, אבל מנחת כהנים דאין בה קמיצה חל בה מיד קדושת קרבן וצריכה כהונה - מנח"א (עמ' רע"ה).

אלא מחזורתא מתני' דלא כר"ש - בדקדוקי סופרים הביא בשם כת"י גירסא "אלא מחזורתא כדשנינן מעיקרא" וכתב עלה שהוא ט"ס דהא לא נזכר שינויא אחרנא, ועי' אבן האזל (מעשה"ק יז. כג.) דמפרש דעת הרמב"ם עפ"י גירסא זו, ומבאר במאי קמיפלגי ב' הלישנות דר"נ לעיל.

אמר קרא ויצק עליה שמן וגו' והביאה

אל בני אהרן הכהנים וקמין מקמיצה ואילך מצות כהונה:

ביאור הדרשא, וישוב הרי תנופה והגשה קדמו לקמיצה ובעו כהונה:

כתב הזבח תודה דאין עיקר הראיה מדכתיב 'וקמין' אצל 'הכהנים', דהא קודם קמיצה איכא נמי תנופות והגשות שמצותן בכהנים [עי' תוס' ריש מכילתין, ובדברינו שם], אלא הראיה מדהרחיק יציקה [וה"ה בלילה שקדמה לה] ממצות הכהונה, ולכן הביאה הגמ' כל הפסוק.

וכבר עמדו הראשונים בזה היאך אמרינן שמקמיצה ואילך מצות כהונה, והלא תנופות והגשות שקדמו לקמיצה בעו כהן.

ובתוס' לעיל ט. (ד"ה מקמיצה) תירצו שבד' עבודות שבמנחה קאמרי דמקמיצה ואילך מצות כהונה.

ותוס' הרא"ש ותוס' שאנץ בסוטה יד: תירצו דחשיב רק דברים השייכים בכל המנחות ולא תנופה והגשה שאינן בכולן.

והרמב"ן עה"ת (ויקרא ז. ז.) תירץ דמן הדברים המוזכרים בפסוק שם אזי מקמיצה ואילך מצות כהונה, אך לא ממעט הגשה ותנופה שלא הוזכרו בפסוק זה. וכע"ז כתבו הרמב"ן וריטב"א בקידושין לו. בשם ר"ת. וברש"י סוטה יט. (ד"ה היה נוטל) כתב סברא מחודשת שהגשה היא תחילת הקמיצה. וביאור בדבריו יעוי' ככנסת הראשונים הערה כו-לב, ולקמן דף ס' הערה קי"ט.

לימוד על יציקה ובלייל שכושרה בור - כתב המקדש דוד (ס' טו. ג.) דנראה דמ"מ עכו"ם יהא פסול בהן, דגם היציקה והבלילה עבודות הן אלא שכשרות בור ומ"מ ישראל בעינן, עי"ש.

רש"י

ד"ה ששים ואחד - וכו"א בן יעקב וכו' ולי נראה דאפילו לרבנן וכו' - עי'

להביא ב' לוגים שמן ודמי לריבה שמנה.
ושני התירוצים איתא בתוס' קידושין ריש דף
כה:

ובחי' הגרי"ז תמה דכיון שיכול להביא בשני
כלים א"כ הו' ב' מנחות ולא הו' ריבה
שמנה. [מיהו בדברי השטמ"ק והתוס'
בקידושין משמע דהוא דין דרבנן דדמי
לריבה שמנה].

היה לו להביא בכלי אחד משום דתנן וכו'
לא יביא בשני כלים ואם הביא פסול
- כתב הקר"א דצ"ל דאף למ"ד אם הביא
כשר, מ"מ הואיל ולכתחילה מצוה להביא
בכלי אחד, דהרי ר"ש קאמר במשנה דששים
ואחד אין נבללין והוא סבר לקמן דאם הביא
בשני כלים כשר.

ויש לעיין דלדבריו נמצא דקיום נדרו בהידור
דוחה מצות בלילה, ואילו בתוס' לקמן סב:
[וכן בזבחים עד: וגיטין כח:] מבואר דמצות
סמיכה הגם שאינה מעכבת דוחה את הקרבת
הקרבן אם אפשר לו ברעייה, וא"כ כ"ש הכא
שידחה דאפשר לו ממש לקיים נדרו שיביא
בשני כלים.

ושו"מ שתוס' בנדה סו: (ד"ה כל) הקשו
בהדיא קושית הקר"א, עי"ש שתירצו דבאומר
הרי עלי מנחה של ס"א אף ר"ש מודה דאי
אפשר להביא בשני כלים [ועי' ח"י הגרי"ז
בביאור החילוק], ועוד תירצו דהך פירכא דכי
אין נבללין מאי הו' אליבא דרבנן פריך,
עי"ש, עכ"פ מוכח מדבריהם דלא ס"ל
תירצו דהקר"א.

ד"ה ואמר ר"ז - וא"ת וכו' דכתיבא
בלילה במנחת מחבת ומרחשת -
עי' רש"ש וטה"ק הא במרחשת לא כתיב
בלילה.

וי"ל דלא משתמיט קרא דליכתוב בשום
דוכתא ובלילת בשמן בלשון ציווי -
עי' המיוחס לרשב"א שתמה על תירוץ תוס'
דבעינן בלשון ציווי, והוא מישב דבעינן שנה

במתני' לקמן קג: שנקט רש"י הפירוש
הראשון, והתו"ט שם העיר עליו טובא. וע"ע
במנח"א (עמ' רע"א) שהביא דהגרי"ז והגרי"ד
דייקו מהרמב"ם כלשון שני דרש"י.

ד"ה מתניתין - דמכשיר יציקה בזר דלא
בר"ש - דעת תוס' ד"ה ור' שמעון
(צמיון השני) דמכילה מתני' דייק דלא כר"ש
מלא יצק ומלא בלל.

ד"ה מקמיצה ואילך - כדכתיב ויצק הכהן
וגו' - עי' גירסת שטמ"ק, וגירסת
הצ"ק. וגירסת המליו"ט - "ויצק וגו' הכהן
[נראה דצ"ל הכהנים] וקמץ" וכדאיתא בגמ'
בסוף העמוד. וע"ע גירסת ספר ישר וטוב
וביאורו.

ד"ה כאן - ההיא לישנא בתרא דר"נ
אתא לרבווי מנחת נסכים:

האם יש יציקה במנחת נסכים:
מבואר מדברי רש"י דיש יציקה במנחת
נסכים, וכן הוא דעת תוס' לקמן עה: ד"ה
איזהו, אולם בדעת הרמב"ם (פ"ג ממעשה"ק)
דייק המקדש דוד (ס' מ. ג. ד"ה מיהו) דאין
מנחת נסכים ככל שאר המנחות ואינה טעונה
ג' מתנות שמן אלא בלילה גרידא, ועי'
מנח"א (עמ' רע"ג) שכתב דיתכן דלהרמב"ם
כזה נחלקו ב' הלישנות. וע"ע אבן האזל
(מעשה"ק יב. כג.).

תוס'

ד"ה כי - וא"ת מ"מ כיון דלכתחילה
מצוה לבלול צריך להביא מנחה
שיכולה להיבדל - השפ"א תירץ דכוונת
הגמ' דכיון שלא בלל כלל כשר א"כ כה"ג
שכולל ס"א עישרון אלא שאי אפשר לבלול
יפה היה ראוי להכשיר לכתחילה.

וי"ל כיון דהאי גברא לקרבן גדול מיכוון
היה לו להביא בכלי אחד - בשטמ"ק
(מ') תירץ עוד דאם יביא בשני כלים יצטרך

הכתוב לעכב בחדא מנחה והכא אין במנחה אחת ב' קראי.

ובתוס' נדה סו: (ד"ה כל) תירצו דכל הנך קראי צריכי לגופייהו, ולבסוף מסקי דשמא יש דרשא בשום מקום דבילה לא מעכבת. ובריתב"א קידושין כה. כתב דהכי גמירי הלכה למשה מסיני.

וכ' שאינו ראוי לבי"ה בי"ה מעכבת בו - גירסת הצ"ק (נדפסה ב"ד) "וא"ת דקאמר וכל שאינו וכו', אבל בספר ישר וטוב כתב דכאן הוא דיבור חדש "וכל שאינו ראוי לבילה" וכו'.

וי"ל סברא בעלמא הוא וכו' דנבעי לכה"פ ראוי לבי"ה, וכן לגבי קריאה וכו' - מיהו לגבי סמיכה שאין מעכבת קי"ל דערל וטמא משלחין קרבנותיהן ואין צריך אפילו ראוי לסמיכה, וילפינן להא מדרשא - עי' תוס' לקמן סב: ד"ה ואין, ובנדה סו: ד"ה כל.

אבל בפ"ק דקידושין קשיא דבעי כל בשרו ראוי לביאת מים אפי' בית הסתרים, וי"ל משום דכתיב כל בשרו:

האם הדין דבעינן ראוי לביאת מים הוא מדאורייתא:

מדברי תוס' כאן מוכח דדין ראוי לביאת מים בבית הסתרים הוא דאורייתא, וכן דעת תוס' בשארי מקומות (סוכה ו: נדס סו: קידושין כה.), אולם דעת הריטב"א בקידושין כה. (ד"ה מקום הלא) דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, וכן דעת הרמב"ן שם, והרשב"א בשם י"מ.

וטעם תקנת חכמים זו, כתבו הראשונים הנ"ל דכשם שמצינו לענין בילה שהחמיר בראוי לבילה יותר מן הבילה עצמה, לפיכך נמי תקן רבנן כעין דאורייתא. וסברא נוספת - דהואיל ולענין טומאה דין בית הסתרים מן התורה כגלוי, החמירו חכמים לענין טהרה נמי כגלוי לענין שיהא ראוי לביאת מים.

והפני יהושע (סוכה ו: על תוד"ה דצר תורה) תמה על שיטת תוס', דהלא ביה"ס אינו יותר ממיעוט המקפיד ואיך יתכן שיהא חוצץ מדאורייתא, ותירץ דהתורה אשמעינן דחציצה בביה"ס מצטרפת לחציצה בשאר הגוף לרובו המקפיד, ונשאר בזה בצ"ע.

ובסדרי טהרה (סי' קל"א. כג., ד"ה ומדי עזרי) הביא לישיב משו"ת זכרון יוסף, שנתחדש בביה"ס דחציצה שם חמורה טפי משאר הגוף ונחשב כאילו לא טבל כלל במים במקום הזה דמעכב מדאורייתא, ועי"ש שדחה דבריו ומסיק כתירוצו הפני"ל דלעיל, וכן החזו"א (יו"ד לה. ג.) מסיק דהעיקר כדעת הסד"ט שביה"ס אינו חמור טפי מחציצה בשאר הגוף.

וא"ת א"כ לכתחילה נבעי רחיצה וכו' וי"ל שאני הכא וכו' - תוס' בנדה סו: תירצו דלענין טבילה לא הקפידה תורה אלא שיטהר האדם, וכיון שבדיעבד טהור אין לומר דלכתחילה ליבעי.

וא"ת בפ' נגמר הדין וכו' וי"ל דהתם אין סברא לפוטרו בשביל כך - עי' ביאור חי' הגר"ז בתירוצו זה.

ד"ה מודה בעבודה - הכא נקט מודה בעבודה וכו' ובפרק הזרוע והלחיים וכו' ולא קאמר לכהן שאינו מודה:

כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה לכתחילה או דיעבד?

הצ"ק תמה על קושית תוס', דהא התם בחולין הוא דין לכתחילה, אבל אם אין כהן חבר נותנים לכהן ע"ה כמש"כ תוס' שם דף קל: , ור"ש דהכא אתי לאשמעינן דאם אינו מודה בעבודה הרי הוא כזר ואפילו אין כהן אחר לא יתנו לו.

אולם דעת הח"נ דאף בכהן שאינו מודה בעבודה אם אין כהן אחר נותנים לו. וכתב בספר ישר וטוב דנראה דתוס' אינם מפרשים כפירש"י בחולין שאינו מודה בעבודה היינו

שכופר שלא ציוה המקום וכו', אלא מפרשים דמבזה עבודות המקום ואין רוצה לעבוד עבודה המוטלת על הכהנים.

ושמא יש לחלק דהתם בתרומות ומעשרות שאדם נותן לכל כהן שרוצה וכו' - מבאר העול"ש: דהתם בתרו"מ אין דין עבודה ואין שייך למעט כהן שאין מודה בעבודה וע"כ ממעט כהן ע"ה, אבל הכא דהתורה גילתה "לכל בני אהרן תהיה" לא מסתבר למעט כהן ע"ה אלא ע"כ למעט כהן שאינו מודה בעבודה.

אכן פשטות לשון תוס' אין משמע כביאורו, ויש לפרש דה"ק: דבתרו"מ שאדם נותן לכל כהן שירצה א"כ ודאי שלא יתן לכהן שלא מודה בעבודה ולא הוצרך למעט אלא שלא ליתן אף לכהן ע"ה, משא"כ בקרבן דיש דין שמתחלק בשוה לכל הבית אב וס"ד שכולן שוין בזה, לכך הוצרך למעט שלא נותן לכהן שאינו מודה בעבודה.

דהתם בתרומות ומעשרות שאדם נותן לכל כהן שרוצה - דעת הרמב"ם (רי"ש הל' זיכוריס) דכל כ"ד מתנות כהונה אין נותנים לכהן שאינו מודה, ובכללן תרומות ומעשרות, ולדבריו הדרא קושית תוס', וכתב הח"נ דצ"ל דסבר דהאי ברייתא ומימרא דהתם בחולין פליגי. ועי' ח'י הגרי"ז שכתב מקור לדברי הרמב"ם דבעינן נמי מודה במתנות.

ד"ה מנין - הכא לא חשיב הולכה - רש"י בחולין קלב: פירש דעיקר קרא דהמקריב מיירי בהולכה, וא"כ מה מקשו תוס', הלא הולכה כתיבא בהדיא בקרא ולא הוצרך לשנותה בברייתא, וכתב הח"נ דנראה דתוס' מפרשים ד'הקריבה' היינו זריקה כדפירש"י בחומש, ועי"ש א"כ מהו 'הזאות' דנקט ר"ש בברייתא, וכדבריו כ"כ טה"ק, אכן השטמ"ק (ב') למד דהמקריב היינו קבלה

ע"ש, ודלא כתוס' בחולין ריש קלג. שתירצו שאלת השיטמ"ק באופן אחר.

דר"ש למעמיה דלא חשיב לה עבודה בסופ"ק דזבחים דף יד: [נראה דצ"ל מתני' שם יג.] משום דאפשר לבטלה - צ"ב דבליילה נמי אפשר לבטלה ואפ"ה תני לה בברייתא - עי' טה"ק שתירץ בכמה אופנים, ועי' קר"א (ד"ה גמרא).

ובחי' הגרי"ז תמה דהלא אף דאפשר לבטלה מיהו קי"ל בזבחים יד: דהולכה בזה פסולה, וא"כ בעי כהונה ואמאי לא תני לה, ועי' הערה יד-יז לכנסת הראשונים.

ונראה דבכלל קבלה היא כדאמר התם דאפקה לקבלה בלשון הולכה - עי' זבחים ד. וש"נ במסה"ש.

ד"ה כאן - וא"ת אכתי לימא מתני' דלא כר"י ור"ש וכו' - עי' במתני' לעיל יח. שהבאנו פירוש הרמב"ם במשניות ופירוש הרע"ב, ולדבריהם לא קשיא קושית תוס'.

ולקמן בברייתא מוכח וכו' [הוא לקמן ריש כ.] ואי אפשר לפרש מתני' לא מלח כהן אלא זר כדמוכח לקמן [ג"ז שם].

ד"ה ור' שמעון - וא"ת ומי פליג ר"ש אלא בלל כשר - פי' תוס' פשיטא להו דר"ש מודה למתני' דלא בלל כשר, או משום דכו"ע מודו לר' זירא דסגי בראוי לבילה [כ"כ הצ"ק ויד דוד], או משום דלא כתיב בה עיכובא כדאיתא בתוס' ד"ה ואמר [כ"כ הח"נ], ומסתמא דה"ה דבלל זר כשר, ור"ש תני בברייתא בלילות, ויציקות דומיא דבלילות כמו שהקשה בשיטמ"ק (ב') ועי"ש מה שתירץ. וראה בחזו"א (כס. יד.) שנתחבט בהבנת קושית תוס'.

וי"ל דבלל זר גרע דמיהל עבודה - כע"ז מסקין בזבחים יד: דאע"ג דהולכה

איזהו

מנחות דף יט.

מקומן

קסג

לר"ש אפשר לבטלה מיהו הולכה זר פסולה, ועי' קר"א (ד"ה גמרא), וע"ע קושית הצ"ק, וע"ע שפ"א.

ומה"ט נחא בלל מחוץ לחומת העזרה וכו' - כע"ז כתבו תוס' לעיל ריש ט., ועי' מה שצינתי שם.

א"נ מכלל מתני' דייקנן דלא בר"ש מלא יצק ומלא בלל וכו' - פי' ואה"נ ס"ל לר"ש דלא בלל פסול. ותמהו טה"ק וקר"א (ד"ה גמרא) דא"כ מה פרכין כי אינם נבללין מאי והתנן לא בלל כשירה, הלא ר"ש הוא דקאמר בהאי משנה דששים ואחד אין נבללין והוא באמת סבר דלא בלל פסול.

ומיהו קשה ממליחה דבעי ר"ש קרא לקמן - ריש כ.

ובלאו ה"ט תיפוק ל' [כג"י שטמ"ק] דמקמיצה ואילך מצות כהונה ומליחה אחר קמיצה - בחי' הגרי"ז מחלק דזהו דין בעיקר מצות המנחה דמקמיצה ואילך מצות כהונה, אבל מליחה הוא דין במוקטרין דבעו מלח ואינה עבודה בקרבן. אולם ראה בח"נ (לקמן כ.) שתמה על הרמב"ם פיהמ"ש שכתב דמלח זר כשר, דהלא מקמיצה ואילך מצות כהונה, וכתב הח"נ דאין לומר דמליחה לאו עבודה היא דהא מפורש ברש"י לקמן סוף כא. דעבודה היא, ועי"ש שתיירץ דהגם דעבודה היא מיהו לא נזכרה בקרא עם שאר העבודות.

דף יט.

גמ'

וסבר ר"ש מקרא נדרש לפניו ולאחריו והתניא וכו' - עי' ח"נ אמאי לא מקשי דרבנן אדרבנן, דהכא אמרי מקמיצה ואילך מצות כהונה ולא דרשי לפניו והתם דרשי לפניו ולאחריו, וע"ע בזה טה"ק, שפ"א, יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ה"ט דר"ש והביאה וי"ו מוסיף על ענין ראשון:

וי"ו מוסיף הוא דרשא או כמקרא מפורש: בחי' הגרי"ז חקר האם וי"ו מוסיף הוא מתורת ילפותא ומן המדות שהתורה נדרשת בהן, או דהוא מתורת מקרא מפורש שקאי גם על הענין הראשון, והוכיח מהסוגיא בזבחים מח. דהוא מתורת היקש. ועי"ש דמישב קושית רש"י ותוס' דה"נ וי"ו ד"ונתן באצבעו" יהא וי"ו מוסיף וילמד קבלה מנתניה בימין.

אלא מעתה דכתיב ושחט וכו' - עי' שטמ"ק (ד') מהו דמקשה לב"ש טפי משאר תנאים דסברי וי"ו מוסיף, ועי' מש"כ בספר ישר וטוב.

מלמד על שחיטה שכשירה בזר:

האם היו ישראלים שוחטים לכתחילה קרבנות:

הריעב"ץ (נשאלת יעז"ץ ח"ד סי' קנ"ו, ונלמס שמים רש פ"ד דקידושין) סובר והוכיח משלושה מקומות במקרא שהיו מקפידין בשחיטה ובהפשט שיהיה ע"י כהנים או לויים.

אולם מרש"י בכמה מקומות משמע שהיו ישראל שוחטין לכתחילה - עי' רש"י פסחים ז: ד"ה פסח וקדשים [אמנם הרש"ש שם ובברכות לא: דחה ראיה זו], וכן ברש"י זבחים יד: ד"ה שחט ישראל, ועוד בזבחים קג. ד"ה לנדבת יחיד [ועי"ש שפ"א]. אמנם הראיות מפסח יש לדחות דשאני התם שעיקרו לאכילת הבעלים, ועוד דהתם כתיב "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל".

וראה בהגהות חש"ל כאן שהוכיח גם ממשנה בכלים דמצות שחיטה לכתחילה בבעלים, וכתב שכן סובר הגר"א באליהו רבא, וכך הוא רוצה לפרש גם דברי הזוה"ק פר' נשא, שכתב "ושחט את בן הבקר - ושחט אחרא ולא כהנא דכהנא אסיר ליה", עי"ש. וע"ע

והרי מנחה דכתיב בה חוקה ואמר רב וכו' - [קושיא זו היא מדרב אדרב]. ויש לעיין אמאי לא הקשו ממנחה כבר לעיל דס"ד דבעינן תורה וחוקה דהלא במנחה כתיב תרוייהו - עי' צ"ק.

כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת מנחה - נראה דצ"ל 'בתורה מנחה' וכן איתא לקמן ריש ע"ב.

רש"י

ד"ה ולקח - ולקח הכהן מדם החטאת וכו' - רש"י לא גרס זאת בגמ' כדאיתא בשטמ"ק אות א'.

ד"ה תנופה בנזיר - כדאמרינן בשמעתא קמייטא דמס' יומא - מה שהגיה הב"ח "כדאמרינן בפירקא קמייטא דמסכת זבחים" הוא צ"ע דהתם (דף ו.) אמרינן הכי לענין סמיכה, אבל לענין תנופה ילפינן דלא מעכבא ביומא ה. ולקמן צג:

ד"ה שאר קרבנות - זאת התורה לעולה ולמנחה - עי' טה"ק שכתב להגיה ברש"י.

ד"ה ושאני התם - ומדאצטריך למכתב להכי ש"מ חוקה דידה לאו דוקא - עי' חי' הגרי"ז שהקשה שאיכא נפק"מ אי ילפינן מחוקה או מגרשה ושמנה.

תוס'

ד"ה במקרא - וא"ת וכו' דילמא טעמא דרבנן וכו' דכל מקום שנאמר אצבע או כהונה אינו אלא ימין ור"ש בעי תרתי - כלומר נימא ד'ולקח' קאי אכהן דסמך ליה, ונתן קאי על אצבעו דסמך ליה, אבל ר"ש הגם דס"ל דאצבע לא בעי כהונה ולכן משמע שפיר דנתינה בימין אבל ס"ל דכהונה בעי אצבע הלכך קבלה לא בעי ימין.

הגהות מצפ"א. וראה עוד במשמר הלוי שהארין בקונטרס בזבחים סי' ס' ס"א.

אי מה סמיכה בבעלים אף שחיטה בבעלים - תוס' בחגיגה טז: (ד"ה דנר) כתבו דהאי היקש הוי רק מדרבנן [וכן איתא בהדיא בזבחים לב.]. ולכן לא ילפינן הימנו דיהא שחיטה בבעלים, ותמה שם במסה"ש דבסוגיין משמע דהוא דאורייתא אלא דגלי רחמנא בפר יוהכ"פ, וכן הקשה בטורי אבן שם, ועי' מש"כ לישיב בנמוקי הגרי"ב כאן.

ומה זריקה וכו' שחיטה דלאו עיקר כפרה לא כ"ש - לכאורה נימא סמיכה תוכיח דלאו עיקר כפרה היא דאינה מעכבת (זמנים ו.) ואפ"ה צריכה בעלים - עי' עול"ש.

וכ"ת אין דנין אפשר משאי אפשר - עי' המיוחס לרשב"א דלכאורה נדון מאפשר כגון כשהבעלים כהנים דאף דמצי לזרוק הדם לא בעינן בבעלים, ועי' עול"ש ד"ה בגמרא.

גלי רחמנא ביוהכ"פ ושחט את פר החטאת אשר לו - בתוס' כאן כתבו דאתיא כמ"ד שחיטת פרו בזר פסולה, והנה טעם דפסולה בזר כתבו תוס' לעיל ה. ד"ה שחיטה (ג') מידי דהוה אמראות נגעים דבעינן בכהן, אכן בתוס' יומא מב. (ד"ה שמיטה) כתבו דהוא מדין דשחיטת פר כהן גדול בעינן בבעלים.

והנה כתב הגבורת ארי ביומא שם דלדברי תוס' שהוא מדין בעלים אין צריך בגדי כהונה ושאר דברים שפוסלין בעבודה, וכן הוכיח באבי עזרי (הל' עזומת יוהכ"פ) מסוגיין, מיהו אף לטעם דהוי כמראות נגעים אין צריך בגדי כהונה - עי' מנח"א (עמ' רע"ג) שהרחיב בזה.

אמר רב כ"מ שנאמר תורה וחוקה וכו' - מיייתי סוגיא זו הכא משום שבסופה לקמן ע"ב מקשה על מתני' דמלח והגשה אין מעכבין.

איזהו

מנחות דף יט.

מקומן

קסה

ומבאר הצ"ק דעיקר קושית תוס' מנ"ל דטעמא דרבנן משום מקרא נדרש לפניו ולאחריו אימא מההוא טעמא ולעולם סברי דאין מקרא נדרש לפניו, אבל לר"ש לא קשיא דמוכח שפיר דעכ"פ סבר דאין המקרא נדרש לפניו.

וי"ל דלשון הברייתא משמע משום דקאי עליה באצבעו - כלומר דטעמא דרבנן דקרא דאצבעו נדרש לפניו.

משום דאצטריך הכהן בכיהונו - פי' לבוש בבגדי כהונה - עי' זבחים יח.

אלא נטר עד לבסוף דמקשי לר"ש ומשני ליה וה"ה לרבנן - לא כן כתבו תוס' בזבחים כה. (נסוף הדינור המתמיל כד:), ועי' טה"ק.

וי"ל דהתם טעמא דר"ש משום דוי"ו מוסיף - הרש"ש גורס "וי"ל דהתם דרש משום" וכו', וכע"ז גרס בברה"ז, ואין צריך להגהת הצ"ק "טעמא" ולגרשיים בתיבת "דרש", וביאורו: דטעם הסוגיא התם משום דיליף פשיעה בבעלים מוי"ו מוסיף ובוזה לא פליג ר"ש ומודה דנדרש לפניו.

דלא דמי לתקום והדרת בפ"ק דקידושין - הצ"ק וח"נ וטה"ק ושטמ"ק (כ"א) כולם נתכוונו כעין הגירסא שלפנינו בתוס' [ודלא כברה"ז], ור"ל דלא דמי לההיא דקידושין דאיכא התם מ"ד דלא קאי אתרווייהו. וטעם החילוק - עי' בתוס' חולין קיד: ד"ה או.

ומיהו לא דמי לתתננה ואכלה דתרי מי"י נינהו - כלומר איכא תרי מי"י דחד קאי ודאי אדלעיל וחד קאי ודאי אלאחריו, הלכך אית לן למימר דתרווייהו קיימי להכא ולהכא, אבל כאן דאצבעו קאי רק על חד דוכתא פליגי אם נדרשנו גם לפניו - כע"ז ביארו בתוס' חולין קיד: ד"ה או.

וכ"ת באצבעו נמי לא יהיה לו הכרע - פי' תירצת אמאי לא פשיטא לכו"ע שיהא קאי לפניו ולאחריו, אבל א"כ נימא איפכא דלא יהא לו הכרע כ-ה' מקראות.

ויש לחלק משום דאשכחן ונתת וכו' - עי' גירסת הנ"א הנדפסת בצד ונוספה על דברי תוס', וכן איתא בתוס' חולין ריש קטו. ובפסחים כא: וכן בשאר המקומות שציינו תוס' לעיל.

וצ"ע במסכת תענית וכו' ולא אמרינן דקיימי אתרווייהו וכו' - בתוס' תענית דף טו. תירצו זאת, ועי' ח"ג.

ד"ה אלא - אפי' לא ידרוש ר"ש לפניו ולאחריו - כגירסא שלפנינו כן גרס בברה"ז, אבל השטמ"ק (כ"צ) מגיה דכוונת תוס' הכא כתוס' לקמן נא:

וא"ת בפ"ב דזבחים דא"ר אלעזר בן שמוע - צ"ל ר' אלעזר ב"ר שמעון.

ד"ה גלי רחמנא - ל"ק מידי כדפי' בפ"ק - ע"ע תירוצי הקר"א ותירוצי העול"ש.

ד"ה תורה - ומיהו מעיקרא ודאי הוה בעי למימר בשמעתין ממשמעותא וכו' - בתוס' זבחים ריש יח. משמע דאף מעיקרא הוא מגז"ש, ועי' הגהות מליו"ט. וראה עוד שפ"א וחי' הגרי"ז שתמהו על עיקר דברי ר"ת, וע"ע ברמב"ן (חולין כד). שפליג על ר"ת.

ד"ה חוקה - וי"ל דתורה אתא לשום דרשה - עי' טה"ק.

ד"ה ושאני התם - (ע"ב) משמע דבריו פותרים זה את זה - עי' צ"ק בתירוצי רש"י על דרך דברי תוס' גופייהו לקמן, וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב.

כאן ושם שלא יעשה כלי למדת קומצו וימדוד ממנו קומץ מן המנחה.

אולם התו"י שם הביאו פירוש רשב"ם שלא יתן תחילה מידת הקומץ בכלי ואח"כ יקמץ מן הכלי, וכע"ז פירש הר"ח שם, וכן הסכים הריטב"א שם. ותמה הגבורת ארי על פירוש זה דמאי ס"ד הכי הלא בעינן קמיצה מן המחומר (לקמן מד.), וראה מש"כ בזה בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ'), וע"ע מש"כ לישב המנח"א (עמ' רע"ח).

ונמצא לפירוש רש"י שמואל דפליג סבר דקמיצה בכלי כשירה דיעבד, אבל לפירוש רשב"ם שמואל מכשיר רק קמיצה בידו מן הכלי, ויש לסייע לפירוש"י: דהנה שמואל גופיה ס"ל לקמן עד: דהמתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין, והיאך קומצין שמן - פירש התו"י (סוף פ"ג דמנחות) דמפריש בכלי כשיעור קומץ, מיהו רגמ"ה שם פירש דיקפה השמן ויקמץ, וכן משמע מפירוש"י גופיה שם שמחלק בין שמן ליי. ועי' רש"ש ביומא מז., וע"ע מנח"א כאן עמ' קמ"ד.

והנה לשיטת רש"י בדעת שמואל דיש קמיצה בכלי, יש לעיין מהו שיעור הקומץ, גם יש לעיין אם צריך לחזור ולקדש הקומץ בכלי אחר או דסגי בקידוש הכלי שקמץ בו - עי' בכל זה במנח"א עמ' ר"פ.

ולפירוש רש"י: כתב בחי' הגרי"ז דהא דאיבעיא לעיל יא. קמץ בראשי אצבעותיו מהו, ולכאורה מה גרע מקמץ בכלי כמידת קמיצה, וצ"ל דהתם מיבעיא מטעם דלא הוי כדקמצי אינשי, אכן הניח הגרי"ז בצ"ע דלעיל י: גבי בא לעובדה ביד מבואר דקמיצה חשיבא עבודת יד בדוקא. וע"ע בענין זה במנח"א עמ' קמ"ד ועמ' רע"ט.

רב סבר הא נמי וכו' ושמואל דורות משענה לא ילפינן - הרש"ש ביומא מז. וליקוטי הלכות בסוגיין תמהו על השמטת הרמב"ם לדין זה דמחלוקת רב ושמואל, ועי' מנח"א (עמ' רע"ט) שכתב ב' מהלכים לישב.

דתלי טעמא בחזרה ולא בה"א יתירא - עי' ברה"ז וח"נ.

ונראה דהכא מיירי לענין שיעכבו זה את זה וכו' - לפירוש תוס' רק משני הגמ' מדאצטריך לשנות הכתוב לעכב בגרשה ושמנה ש"מ דחוקה לאו דוקא. ותמה הצ"ק דא"כ למה הוצרך רב לגרש ושמן תיפוק ליה מדהחזיר הכתוב בסתם מנחה בפרשת צו מה שכבר אמר בויקרא.

אבל לגבי דמיעוטן מעכב את רובן מייתי מסלתה ומשמנה - פי' לגבי עיכוב דמקצתן את רובן ממעט באמת שם מה"א יתירא דמשמע דאם חיסר פסול, אבל דמעכבין זא"ז ילפינן מדשנה הכתוב לעכב, וכע"ז בשטמ"ק (כ"א) מהתו"ח. והקר"א (ד"ה גמלא אמר רב) תמה בטעם החילוק הזה, דהא פשטיה דסוגיין משמע דבכל מילי דמנחה בעינן שנה הכתוב לעכב ולא ילפינן מחוקה.

וכן גבי עיכובא דנפשיה - העול"ש מחק תיבת 'וכן' וגרס 'דגבי עיכובא דנפשיה', ובטה"ק מישב הגירסא שלפנינו.

דף יט:

גמ'

גופא אמר רב כל מקום שהחזיר לך הכתוב בתורה מנחה אינו אלא לעכב - בחי' הגרי"ז (רי"ט כ.) הניח בצ"ע אמאי נקט רב דוקא במנחה הלא בכל הקדשים היכא דשנה הכתוב לעיכובא הוא. [לכאורה י"ל בפשטות דנקט כן לאפוקי מדשמואל דפליג דוקא במנחה].

מלא קומצו בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ:

האם יתכן קמיצה בכלי: כסוגיא דהכא איתא נמי ביומא מז., ופירש"י

ולא יליף שמואל דורות משעה והתנן וכו' ואמר שמואל וכו' - עי' תמיהת הגרי"ז על קושיא זו בהגמ'.

והרי הגשה וכו' מאן תנא ביה דכתיב זאת תורת המנחה - כלומר שנה בה מלבד קרא קמא דפר' ויקרא (3. ח.) "והגשיה אל המזבח".

ת"ל לפני ה' הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית וכו' - כאן משמע דצד מערב ילפינן מדכתיב "לפני ה'", ואילו לקמן סא. ילפינן מדבעי יסוד כחטאת - כן הקשו תוס' שם ריש סא: ועי' בדברינו שם, וע"ע שטמ"ק כאן (1).

קסבר האי תנא כוליה מוזבח בצפון קאי - ודעת ת"ק דהמזבח ממוצע היה - עי' שטמ"ק (סוף פ"א).

והנה אכתי צ"ע למ"ד כולו בדרום קאי, ומצאתי בשטמ"ק סוטה יד: שכתב בשם הרא"ש דמ"ד זה נראה דלא חייש לקיים שני הפסוקים. ובח"י הגרי"ז כאן כתב דצ"ל דסבר דצד מערבי קרי "לפני ה'" אף דלא הוי כנגד ההיכל כלל. וע"ע טה"ק בזבחים סג:, ובשלום רב שם בשם ספר דרכי יושר.

הרי מלח דלא תנא ביה קרא וכו' דתניא ברית מלח עולם וכו' - עי' בתוס' דר"ת גרס קרא אחר, ויש לעיין למה לא הזכירה הגמ' כלל קרא ד"על כל קרבנך תקריב מלח" - עי' מש"כ בזה אבן האזל (אסו"מ ה. יא. פ"א).

רש"י

ד"ה גרש ושמן - הוא דהחזיר בהן הכתוב ומעכבא - דברי רש"י קאי על מילתא דשמואל, ועי' בתוס' סוף יט.

ד"ה מלא קומצו - הדר שני בדיבוריה וכתוב בקומצו - פי' שינה ללמד דלא יעשה מידת מלא קומץ ואפילו בכלי, אלא

דוקא בידו, אבל אין ר"ל דהוי תרי קראי דהא רב מייתי דתנא ביה קרא מ"וימלא כפו ממנה".

תוס'

ד"ה ושמואל - והא דמסיק רבא יד יד לקמיצה דיליף וימלא וכו' - עי' בדברינו לעיל י. על רש"י ד"ה יד יד.

ועי' שפ"א כאן (ד"ה נגמ' ושמואל) שתמה דנימא דרבא ס"ל כרב דילפינן דורות משעה. ובח"י הגרי"ז תמה דאם מקשה כיצד ילפינן וימלא כפו שהוא לשעה ממצורע שהוא לדורות הלא בגז"ש אין לחלק בין דורות לשעה, ואם כוונת תוס' כיצד ילפינן שאר הקמיצות של דורות מקמיצה זו ד"וימלא כפו" שהיא של שעה א"כ ע"ז לא תירצו כלום. ויש לישב דהכי מתרץ: דכשם דמשאר הגז"ש חזינן דענינן ללמד לדורות, ה"נ האי גז"ש דיד יד סופה ללמד לדורות ע"י שתלמד שאר הקמיצות מקמיצה זו.

והא דא"ר אלעזר בזבחים וכו' שאני התם וכו' - עי' תוס' יבמות מ. (ד"ה מלות) שהקשו כע"ז לענין אחר, ותירצו דשמא איכא שום יתור, ועי' צ"ק.

משום דנתחנך אהרן כל ז' ימי המלוואים ועשה קמיצה בכפו - טה"ק מפרש דעשה כן לפי שהוצרך ללמוד הלכות קמיצה ביד, דנהי דלשמואל מותר לעשות מידה מ"מ היה צריך לידע למדוד שיעור מידת ידו בקמיצה.

והעול"ש מפרש: דהכתוב לא בא אלא לספר המעשה שנתחנך אהרן ומה עשה בשמיני ולא לשנה הכתוב לעכב, דהא לא כתב בלשון ציווי. [כעין מש"כ תוס' יח: (ד"ה נאמר) לענין בילה].

ואפשר להוסיף בכונת תוס': דכיון דנתחנך גופו של אהרן רצה לעשות העבודה דוקא בגופו אף שכשר בכלי. ושוב מצאתי כע"ז בספר ישר וטוב.

גופם לעיל (סוף ד"ה ושאני התם) כתבו דלענין לעכב מיעוטו את רובו דהיינו חסר או יתר אין צריך שנה הכתוב לעכב. [ולא הבנתי קושיתו, דעד דמקשה סתירה בתוס' תיקשי לתוס' לעיל מגמ' מפורשת לקמן כז. דמצריכה תרי קראי לקומץ חסר, וע"כ דכוונת תוס' לעיל דלמרכיבי המנחה כגון שמן וסולת אין צריך שנה לעכב אבל לקומץ החסר צריך, ומקשים תוס' כאן דא"כ ה"ה קומץ היתר].

ובחי' הגרי"ז כתב לישב קושית תוס', דלקומץ חסר אין צריך קרא לעכב לפי דכן הוא דין קומץ שיהא מלא, ורק לענין שלא יעשה מידה לקומץ בעינן קרא לעכב. [וגם זה לא הבנתי, דהלא בהדיא ילפינן לקמן כז. דקומץ חסר פסול משנה הכתוב לעכב, וקושית תוס' דהכא הוא מקומץ יתר וכדפרשנין לעיל].

ד"ה דתנא - אין להקשות אדרבה ליהו
ב' כתובין הבאין כאחד ואין מלמדו
- טעם החילוק נראה כמש"כ רש"י לעיל ט:
(ד"ה ארנע שמאלית) דלא אמרינן כן אלא כשגילה ב' כתובין בשני דברים, אבל בחדא מילתא אינם אלא קראי יתירי - צ"ק, מצפ"א, ברה"ז, וע"ע ח"נ. אמנם בטה"ק כתב ב' ביאורים אחרים, וע"ע יד דוד.

ד"ה ההוא - וא"ת קביעות מקום שמעי'
מקרא דהקריב ואייתר ליה והגישה
וכו' - הגהות מליו"ט תמה דלקמן דף ס'
דרשינן מקרא דהגישה כמו ריבוי ומיעוט לענין הגשה לשאר מנחות.

וי"ל אי מהקריב הו"א על הכבש סמוך
למזבח - העול"ש מפרש דר"ל על ב'
הכבשים היוצאין מן המזבח (עי' זמח"ס סז), דאילו על הכבש הגדול לא שייך, דהוא רחב ט"ז אמות בלבד ורחוק ח' אמות מן הקרן כדאיתא בסוגיא בזבחים שם. וראה עוד בספר ישר וטוב.

והא דבעי בפ"ק דסנהדרין וכו' התם גילוי
מילתא בעלמא תדע וכו' - כע"ז
כתבו גם התוס' לקמן נו. ד"ה אלא, ור"ל דשם אינו בתורת דרשא גמורה דמספקא אי ילפינן שעה מדורות אלא בתורת גילוי מילתא בעלמא.

ומוכיחים תוס' מדפשטינן מהיקש בהמה לאיש, ואיש גופיה מנ"ל אי לאו דיליף מדורות, אלא ש"מ דאיש היה פשוט דגילוי מילתא בעלמא הוא. [אולם רש"י שם פי' דאיש פשיטא לן לפי שהוקבעו סנהדראות לישראל מיתרו ואילך, ותמה עליו הערוך לנר שם דהא רש"י עצמו פירש בשמות (יח. יג.) דאף למ"ד יתרו קודם מתן תורה בא מ"מ קביעות הסנהדרין היתה לאחר מתן תורה].

והנה צ"ע דמאי מיבעיא התם בשור סיני יותר מאיש סיני, הא כשם שבאיש הוי גילוי מילתא ה"נ בבהמה, ותירץ בספר ישר וטוב דשור דורות שצריך כ"ג הוא נגד הסברא ולכך מיבעיא דיתכן שלא נילף שעה מדורות, משא"כ באיש שאינו נגד הסברא הוי גילוי מילתא בעלמא.

ומהאי קרא גופיה דריש ליה התם
מדכתיב מלא קומצו בקומצו וכו'
- פי' על יתר דרשינן לעיל בגמ' יא. [והובא בתוס' כאן ד"ה בקומצו] אבל על חסר דרשינן לקמן כז. מ"מלא קומצו" תרי זימני, ותוס' כאן מיירי בקומץ יתר דה"נ בעינן שנה הכתוב לעכב וע"כ מקרא ד"וימלא כפו".
והקשה טה"ק היכי משמע מ"וימלא כפו" דמבורץ פסול, ותירץ דכיון דלא איצטרך לקומץ חסר ע"כ באם אינו ענין תנהו לקומץ יתר עי"ש, וכע"ז כתב בספר ישר וטוב.

ואי בלא שנה הכתוב וכו' א"כ גם לענין
מדה לקומץ נמי מעכב וכו' - בשטמ"ק
(ב') תירץ דצ"ל דיש סברא לפסול מבורץ בקומץ טפי ממדה לקומץ דהכא.

והקרא"א (ד"ה גמרא אמר רב) תמה דהלא תוס'

איזהו

מנחות דף כ.

מקומן

קסט

וע"ע בחי' הגרי"ז (ד"ה צגמ' הא מילד) שהקשה דלפי גירסת ה"ר חיים בתוס' זבחים סג: (ד"ה מה מטאת) מבואר שם בגמ' דהגשה בעי כנגד יסוד, ויסוד בקרן דרומית מערבית הוי, וא"כ היכי ס"ד דיגישנו כנגד הכבש שאין שם יסוד.

ד"ה כנגד חודו - פי' שיסירנה מן הכלי ויגיש הסולת עצמו למזבח - רש"י בסוטה יד: (ד"ה מנחה גופה) פירש "יכוף הכלי שיהא נוגע סולת למזבח", וכן פירש המאירי שם. והרש"ש שם הקשה דלפי"ז לא מדוקדק לשון הגמ' שם.

ד"ה למערבה - פי' בקונטרס וכו' וקשיא וכו' - עי' המיוחס לרשב"א דמישב פירש"י, וע"ע בספר תורת הקנאות בסוטה יד:

ובזבחים פר' ק"ק גרסי' בספרים או לדרומה של קרן - ותימה דרש"י גופיה שם וכן בסוטה יד: כתב דגרסינן "או" - צ"ק.

ונמצא דרומו של מזבח לפני הפתח ואינו יכול להתרחק מהקרן - מיהו אכתי חילוק יש בין ת"ק לר"א, דלר"א מגישה סמוך לקרן דרומית מערבית, ולת"ק בחודו של קרן ממש - עי' שטמ"ק סוף אות ד'.

ופימון לדבר קני מנורה דמזרח ומערב מונחים - פלוגתא היא לקמן צח:

ד"ה הרי מלח - ר"ת גרים מלח ברית והוא קרא דכתיב בפר' ויקרא וכו' - עי' כס"מ איסור"מ ה. יב. שמפרש דכן הוא גם גירסת הרמב"ם שם.

ואת"ל דדרשינן מואפקיה רחמנא בלשון מלח א"כ אשכחן דשנה הכתוב במלח לעכב - העול"ש מתרץ עפ"י מש"כ תוס' גופם לעיל יח: (ד"ה ואמר) דכל היכא דלא כתיב בלשון ציווי לא אתא לעכב.

ויש לישב דדוקא היכא דכל הפסוקים אינם בלשון ציווי קאמרי תוס' לעיל, אבל הכא דקרא אחד קאמר 'לא תשכית מלח' בלשון ציווי לא אכפת לן דקרא השני אינו לשון ציווי.

דף כ.

גמ'

שתהא ברית אמורה במלח דברי ר' יהודה ר"ש אומר נאמר כאן וכו':

האם פליגי, ובמה:

רש"י מפרש דבין ר"י ור"ש ליכא מידי אלא משמעות דורשין.

אבל הכס"מ (איסור"מ ה. יב.) כתב לדעת הרמב"ם דר"י ור"ש פליגי אם מלח מעכב דיעבד רק במנחה או בכל הקרבנות, ועי' זבח תודה (ד"ה מדלמקין).

והמשך חכמה פר' ויקרא (ע"פ צרית מלח) כתב די"ל דפליגי אם יש מלח בבמה, דלר"י אין חילוק ואף בבמה צריך, אבל לר"ש דתלי לה בבמה, כשם שאין צריך כהונה בבמה כך אין צריך מלח, וע"ע מנח"א (עמ' רפ"א), ונתיבות הקודש, ובספר ישר וטוב.

א"ל וכו' תעלה לדעתך שזר קרב לגבי מזבח:

א[ה] השטמ"ק (אות א') הקשה דאימא דזר אסור לכתחילה אבל עבר ומלח כשר, עי"ש מה שתירץ בשם הר"פ ותו"א, וע"ע רש"ש לעיל יח., וטה"ק כאן ועי' מה שכתב בשם החת"ס.

ב[ה] הרמב"ם בפיהמ"ש כתב בביאור משנתנו (ימ.) דלא מלח כשר היינו לא מלח כהן אלא זר, וצ"ע מקושית אב"י דהכא, וכתבו המפרשים דצ"ל דהרמב"ם לא חש לה דסמך על תירוצו איבע"א וגם על מה שכתב לעיל

וראה עוד בזה טה"ק בסוגיין, מקדש דוד (ס' טו. ג.), אבן האזל (ציאמ"ק ו. א. ס"ק ט'), ומנח"א זבחים (מ"ז עמ' ר"פ).

ב] האם מצות מליחה היא דוקא על המזבח?

החזו"א (כה. טו.) דן להוכיח מדברי סוגיין שמצות המליחה היא דוקא על המזבח, והגדר בזה: דכל זמן שלא נגמרה ההולכה עדיין אינו נחשב ראוי להקטרה, והמליחה דינה הוא דוקא בדבר העומד להקטרה. אמנם בהמשך דבריו נקט החזו"א שהוא רק הנהגה מסדר עבודת המנחה למלוח בראש המזבח, אולם בכל העזרה גם מתקיים דין המליחה, וכדנקט הלח"מ (איו"מ ה. ז.). ועי' בדברי החזו"א מה שפירש בסוגיין.

עוד למד החזו"א מכאן שהמליחה עצמה מצוה ואם מלח הקוף פסול, ואף דהאבר מלוח מ"מ לא קיים המצוה, שהרי זר לא גרע מקוף ואפ"ה מקשה דאי מליחה מעכבת צריך להיות פסול בזר.

ואבע"א כיון דכתיבא ביה ברית כמאן דתנא ביה קרא דמא - טה"ק
ויד דוד מפרשים שתירץ אבע"א הוא לישב רב כהני תנאי, אבל תנא דמתני' ודאי פליג דהא סבר לא מלח כשר.

אולם לפי מש"כ לעיל בשם המפרשים בדעת הרמב"ם פיהמ"ש, נמצא דסברי דתירוצ' בתרא לא חש לסברת אביי ושפיר איכא לאוקומה מתני' דלא מלח כהן אלא זר.

ולא תנא ביה קרא והכתיב וכל קרבן מנחתך וכו' - עי' רש"ש מאיזה קרא
מקשה דהוי תנא ביה קרא.

קרבן טעון מלח ואין מנחה כולל טעונה
מלח - דעת הרע"ב והתוי"ט [בביאור משנתינו לעיל יח.] דכל המנחה גם טעונה מלח אלא שאם לא מלח כשר - עי' בדברינו שם.

דבדיעבד עבר ועשה זר כשר, ועי' בזה בדברינו במתני' לעיל יח.

עוד צ"ע מה צריך לסברא דאין זר קרב למזבח תיפוק ליה דהלא קי"ל (יח): דמקמיצה ואילך מצות כהונה, עוד קשה מה צריך ר"י ור"ש למילף עיכובא במלח מדכתיב 'ברית' תיפוק ליה מהאי טעמא, וכע"ז הקשו תוס' בסוף דף יח:

ובחי' הגרי"ז כתב לחלק דהיינו דוקא בעבודות המנחה אבל מלח אינו מן העבודות אלא הוא דין במוקטרין, אולם הח"נ כאן דחה סברא זו דהא מפורש ברש"י (סוף דף כא.) דמלח עבודה הוא, וכתב לחלק בדוחק דמ"מ היא עבודה שלא נכתבה יחד עם שאר העבודות, עי"ש.

ולשון הקר"א בסוגיין: "נראה דס"ל להרמב"ם ז"ל דלפסול הקומץ לגמרי מחמת מליחת זר אין לפוסלו כיון דלא מצינו מפורש בתורה דבכהן הוא, ועוד דלא עבודה בגוף המנחה היא אלא צריך שלא יהיה קרב בלא מלח והרי נמלח" עכ"ל, וסברתו השניה קרובה לסברת הגרי"ז.

ועל הקושיא מה צריך לסברא דאין זר קרב תיפוק ליה דמקמיצה ואילך מצות כהונה - ראה בשטמ"ק (א') שכן פירשו הר"פ והתו"א דהיא גופה פירכת הגמ'.

וכי תעלה על דעתך שזר קרב לגבי מזבח:

א] גדר איסור קריבת זר למזבח:

הנה סברא זו איתא נמי בזבחים סה. וביומא מה., וז"ל רש"י ביומא "והלא נאמר ואל המזבח לא יקרבו" ומשמע דהוא איסור דאורייתא, וכתב המשל"מ (ציאמ"ק ט. טו.) דאף לסוברים שאין איסור קריבה לזר מן התורה בין האולם ולמזבח מ"מ למזבח גופיה ודאי יש איסור, ועי"ש שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן אם הוא איסור כניסה או רק מטעם עבודה, ומסיק להוכיח דהוא איסור כניסה.

מנין לרבות את הלבונה וכו' והקטרת וכו' אימורי הטאת וכו' ת"ל על כל קרבן תקריב מלח:

בפסק הרמב"ם (א"סו"מ ה. יג.) שבכל הקרבנות הקריב בלא מלח אע"פ שלוקה הקרבן כשר, חוץ מן קומץ במנחה שהמלח מעכב:

כתב הכס"מ דהרמב"ם סבר כתוס' יט: (ד"ה הרי) דהדרשא לעיכובא הוא מקרא ד"לא תשבית" שנאמר במנחה דוקא, ע"ש דמבאר דבהא גופה נחלקו ר"י ור"ש אם מלח מעכב בכל הקרבנות ופסק הרמב"ם כר"י. ובהא לכאורה מיושבת קושיית המנחת חינוך (ק"ט). י. איך כשר להרמב"ם דיעבד הלא הרי מצוה הבאה בעבירה.

והלח"מ שם תמה על דברי הכס"מ, וכן תמה הקר"א (לעיל יט:), ומסיק הקר"א דיסוד הרמב"ם הוא מסברא דבאימורין אפילו נימא דלא חשיבא הקטרה מ"מ הקרבן עצמו אף שלא הוקטרו אימוריו כשר, משא"כ קומץ אם לא הקטירו נפסלה כל המנחה. וכ"כ הזבח תודה (ד"ה מזמתיקי) ע"ש.

ובחי' הגרי"ז (לקמן סז: על תוד"ה י"ק) כתב מהלך אחר: דדעת הרמב"ם דיש חילוק בין מצות מליחה בכל הקרבנות לבין מנחות, דבכל מקום היא מצוה בפ"ע ואינה חלק מעצם מצות הקרבן וע"כ מליחה לא מעכבת, אבל במנחות דאיכא קרא מיוחד המליחה היא מן המנחה כמו יציקה ובלילה ולכן מעכבת, ויצא לרמב"ם זה מדמקשה הגמ' (יט: על רב "הרי מלח דלא תנא ביה קרא ומעכב", ומאי קושיא הלא רב ושמואל פליגי בדינים שנאמרו במנחות בלבד, ומליחה הוא דין בכל הקרבנות, ש"מ דמלח במנחה הוא חלק מן הקרבן ודלא כשאר קרבנות, ודברי הגרי"ז הנ"ל האריך לבארם במנח"א (עמ' רס"ח). וע"ע בזכר יצחק (ס' מ"ה), ובמשנת ר' אהרן (ס' ת. ג.) שהרחיב בדברי הרמב"ם. ובעיקר דברי הרמב"ם שפסק בכל הקרבנות

אם לא מלח לוקה, צ"ע דהא כשלא מלח הוי לאו שאין בו מעשה ואמאי לוקה, ותירצו הקר"א ושפ"א דהעבירה היא עצם ההקרה על המזבח בלי מלח וזהו שפיר הוי מעשה, וכן מסיק החזו"א (כה. יח.).

וראה עוד בחזו"א הנ"ל שמסתפק כשאין לו מלח האם מותר לו להקריב בלי מלח, דהאם נחשב עבירה שהרי אנוס הוא, ברם המנחת חינוך (ק"ט. י.) נקט בהדיא דאם אין לו מלח אין העשה דהקרת קרבן דוחה ל"ת ועשה, ובפרט דאין עשה דוחה ל"ת שבמקדש.

והקטורת:

א] כיצד מתן המלח דקטורת:

הראשונים נחלקו בהא דקטורת בעי מלח, דעת הכל בו דיוצא במה שנותן בה מלח סדומית רובע הקב שהוא מטעם על כל קרבן תקריב מלח, וכן דעת המנחת חינוך (ק"ט. ד.), אבל בפסקי תוס' פ"ק דכריתות איתא דהוא כדי לשרות הציפורן, וצריך ליתן עוד מלח לשעת ההקטרה - זבח תודה (ד"ה ונמטטו).

ולדעת הכל בו צ"ע דהא בהדיא איתא לקמן ע"ב דהקטורת היו מולחים בראשו של המזבח סמוך להקטרה, וכן הקשה החזו"א (כח. י.), ועוד הוסיף להקשות ולהוכיח שאין מקיים מצות מליחה אלא בשעה שראוי להיקרב דהיינו קודם להקטרה ולא בשעת עשייתה, וע"ע אבן האזל (א"סו"מ ה. יא. אות ג') והערה סט-ע לכנסת הראשונים.

ב] קטורת דיום הכיפורים האם צריכה מלח?

המנחת חינוך (ק"ט. ד.) כתב בפשיטות דגם קטורת דיוהכ"פ טעונה מלח, אמנם המקדש דוד (ס' י"ג ד"ה וסקטורת) הוכיח דאין צריך מלח, דאם היתה צריך מליחה היתה נעשית ע"י כהן גדול ולא הוזכר בשום מקום דכהן גדול היה מולח הקטורת, מיהו מהירושלמי יומא הוא מדקדק שצריכה מלח, ע"ש. וע"ע בספר שיח השדה (קונטרס הליקוטים ס' ח').

קובץ דינים בעניני מלח:

א] טעם מצות מליחת הקרבן:

יעוי' בחינוך (מלו' קי"ט), וברמב"ן עה"ת (ויקרא ג. יא.), ובדעת זקנים, ובכלי יקר. והנה דבר חדש מצינו בראב"ד (תמיד דף ל"ז) שכתב דצריך להמתין אחר המליחה בכדי שיעור יציאת הדם, ומבואר לכאורה דהמליחה היא לצורך הוצאת הדם.

אכן המרדכי בחולין (פ"ח סי' תש"ז) כתב וז"ל "דבקדשים לא בעינן מליחה להוציא דם אלא למצוה דלא תשבית דהא קומצי מנחה נמלחין, ולהכי לא מעכבא [המליחה] כמו בחולין" עכ"ל. (כנסת הראשונים אות פא').

ונראה דאף הראב"ד אין ר"ל שהוא עיקר מצותו, אלא כמש"כ לדון המנחת חינוך במוסף השבת (מלאכת דש אות ה') שצריך מליחת האברים כדי להוציא הדם דהא בעינן ממשקה ישראל, ומאידך הרי להפליט הדם צריך הדחה ובקדשים אסור להדיח המלח, וכן הרי קי"ל דבדיעבד סגי במלח אפילו גרגר כל דהו לקיום מצות לא תשבית מלח. ובעיקר הדבר: יעוי' במנחת חינוך הנ"ל שלבסוף חזר בו דבאמת אסור למלוח הקרבן שיששה במלחו, שהרי איתא לקמן כא. אברים שצלאן אין בהן ריח ניחות, ומליחה ה"ה כצלי, אלא מולחין ותיכף מקריבין שלא ישהה במלחו. אך בספר מקור ברוך (מ"א סי' י"ג) הביא מפירוש כסא דהרסנא על הבשמים ראש דמליחת איברים אינה משנה אותן מכמות שהן חייין וליכא חיסרון דריח ניחות. ועע"ש במקור ברוך (צסו"ד) שהוסיף לבאר מדוע באמת אין צריך למלוח כדי להוציא הדם והלא בעינן ממשקה ישראל.

ב] האם צריך שיהא ממשות של מלח בשעת ההקטרה, או דאף אם מלח במלח דק ונימוח ונבלע בבשר או במנחה יוצא ידי חובת מליחה כיון שהקרבן מלוח בטעמו - נסתפק בזה הקה"י סוף סי' י"ב.

ג] האם יש קרבן מלח?

הרמב"ם (תמו"מ ט. יא.) כתב דהמלח קודם לעצים, ומשמע דס"ל דיש קרבן מלח, וכ"כ החזו"א (לג. טו.) דמתנדבין מלח, וכן נוטה המקדש דוד (סוף סי' י"ג) דכשם שאפשר להתנדב יין ושמן ה"ה דמתנדבין מלח, וכ"ד הגר"ח ק"שליט"א בספר שיח השדה (קונטרס הליקוטים סוף סי' מ'), ונוטה הגר"ח ק"דה"ה דצריך למלוח את המלח.

אולם יעוי' בספר הליקוטים על הרמב"ם הנ"ל (הולאת הר"ש פרנקל), דהגרי"ד אמר משמיה דהגרי"ז שאין קרבן מלח כלל, וכוונת הרמב"ם למלח שהיה כבר על גבי האברים ופירש דחל עליו דין הקטרה [עי' בדברינו לקמן בגמ' ריש כא.]. וכן באור שמח מפרש דכונת הרמב"ם כגון שיחיד נדר להביא לבדק הבית מלח ועצים ואין לו להביא אלא אחד דיביא את המלח, ולא לענין קרבן איירי. ועל דרך זה כתב בחסדי דוד על התוספתא, אלא שביאר כגון שאחד הביא לבונה בנדרה להקטרה ואחד הביא בנדרה מלח ליתן ללשכת המלח לצורך הקרבנות, דנוקמים תחילה לקבל הלבונה, וראה באבן האזל שם שהקשה על פירושיהם והוא מפרש באופ"א.

ד] האם אפשר למלוח בסוכר?

בכנסת הראשונים (אות ל"ו) הביא מהלכות קטנות למהר"ם חאגיז (סי' רי"ח) דאף הסוכר חשיב 'ברית' שמעמיד את האוכלין זמן רב, ואף שאיכא לאו דכל שאור ודבש לא תקטירו מיהו נפק"מ כשאין שם מלח דיבוא עשה דמלח וידחה ל"ת דכל שאור ודבש, וכן הביא המנחת חינוך (מלו' קי"ט) משמיה, מיהו דעת המנ"ח עצמו (צאות י"ז) דאין עשה כה"ג דוחה ל"ת שבמקדש, עי"ש. וראה עוד בפרדס יוסף שהאריך הרבה בדעות האחרונים בענין זה.

איזהו

מנחות דף כ.

מקומן

קענ

ח] האם בבמה צריך מלח?

ע"י בדברינו לעיל בתחילת העמוד (ד"ה שמהל), וע"ע מנח"א עמ' רפ"א.

ו] שכח ולא נתן מלח בשעת ההקרבה:

האבן האזל (איסור"מ ה. יא. אות ד') מחדש עפ"י דברי הרמב"ם בסה"מ, דלמלבד האיסור דלא תשבית מלח שהוא בשעת עשיית הקרבן וההקטרה יש גם מצוה דעל כל קרבנך תקריב מלח שהוא דין מיוחד מלבד דין הקרבת הקרבן, ולכן אף לאחר ההקטרה אם שכח למלוח צריך למולחו לאחר הקרבנותו הואיל וסו"ס קרבן הוא. ויעו"י במשנת ר' אהרן (ס' מ. ז.) שדן בזה אם צריך למולחו אח"כ.

ז] האם יש חשש במליחה משום מחמץ המצה?

המרדכי בפסחים (ס' תקל"ד) כתב דיש לזהר שלא למלוח המצות דפסח משום דמחמם ובא לידי חימוץ דמליח כרותח.

ובחי"ה הר"ן בשבת עט. וברא"ש בפסחים ס"י כ"ג (הו"ד זכנסת הלאשונים) כתבו דיש מביאין ראיה דשרי שהרי מולחין ריקני המצות של מנחות אף דקראן הכתוב מצות, והם דוחים הראיה דדוקא במה שקרב למזבח היו מולחין ולא במנחה הנאכלת, אכן יעו"י בדברינו על מתני' לעיל יח. (ד"ה ולא מלח, אות ג-ד) דיש דעות שהיו מולחין כל המנחה, ויש דסברי דאף החלק הנאכל לכהנים צריך מליחה, וע"י שעה"מ הל' איסור"מ (ה. יא.).

ח] האם ניסוך המים בחג טעון מליחה?

כתב המנחת חינוך (ק"מ. ה.) דלכאורה צריך מלח, לפי שניסוך המים הוא מצוה בפני עצמה שאינה תלויה בקרבן, אך מסיק דאם אמת הוא היה הרמב"ם כותב כן גבי ניסוך המים.

אימא לבונה ואייתי דם דאיכא נסכים - צ"ע א"כ למה לי "מעל מנחתך"

דדרשינן בברייתא למעט דם - ע"י שטמ"ק (אות ט-י) שתירץ בכמה אופנים, וע"ע המיוחס לרשב"א ועול"ש.

נסכים בהדי אימורין הוא דאתו - צ"ע מאי ס"ד הכי, והלא נאבדו או נטמאו האימורין הזבח כשר ופשיטא דכה"ג חייב בנסכים הגם שאין אימורין - שפ"א, וחי' הגרי"ז.

וכן נקט החזו"א (כו. מ.) שכתב דלכאורה נפק"מ בין צדדי הגמ' אם אבד הבשר למ"ד דם אף שאין בשר, דאי נסכים באין חובה לאימורין אין חייב בנסכים, אבל אם באין חובה לדם חייב בנסכים אף שאין בשר, וע"י"ש דאף דהגמ' כאן לכאורה לא הכריעה מ"מ לקמן כו. מוכח דהדם מצריך לנסכים, וע"ע מנח"א עמ' ש"ט.

אלא לבונה באה עמה וכו' אבל עצים כי היכי וכו' - ע"י שפ"א שנתקשה בכוונת הגמ' כאן.

ואימא מה הפרט מפורש וכו' ומאי ניהו לבונה וכו' אבל מידי אחרינא לא - ע"י המיוחס לרשב"א וגליון בשטמ"ק (זכשטטוט) דמקשים מהו שמחליף שיטתו, דלעיל פרכינן דסגי שיהא דומה למנחה בצד אחד ונרבה בין איברים ובין דם כדפירש"י לעיל, והכא פריך דנרבה דוקא הדומה למנחה בשני צדדיה.

מדאצטריך מעל מנחתך וכו' מכלל דהנך בולחו אתו בחד צד - הצ"ק תמה א"כ למה לי כללא בתרא "כל קרבנך", דהשתא אין לומר דס"ד דנדרשיה בכלל ופרט דאין בכלל אלא מה שבפרט, דא"כ "מעל מנחתך" למה לי.

ואימא מעל מנחתך ולא מעל איבריך - ע"י תמיהת חי' הגרי"ז.

רש"י

ד"ה מדאיצטריך - ובסמוך מונה צדדין
הרבה בדם - צ"ב דאינו מונה אלא
ב' צדדין: מתיר, ונפסל בשקיעת החמה,
וכע"ז כתב גליון בשטמ"ק (נהשטות) דלאו
דוקא נקט דדמי בחד צד שהרי דומה בשני
צדדין.

דף כ:

גמ'

אדרבה דם הו"ל לרבווי שכן מתיר
כמותה נפסל בשקיעת החמה
כמותה - ע"י ח"נ דמבאר הס"ד דהני שני
צדדים חשיבי טפי מהנך ששה צדדים דלעיל.

נפסל בשקיעת החמה כמותה:

חקירות ודינים בענין דם שנפסל בשקיעת
החמה:

א] בפשטות משמע דדם וקומץ נפסלין
בשקיעת החמה ממש, אולם מפירש"י
משמע דמקרא ילפינן רק דדם וקומץ קריבין
ביום ולא בלילה וממילא נפסלין בלינה, אבל
אין פסול מיוחד דשקיעת החמה, אכן בתו"י
יומא כט. (ד"ה ומנחה) איתא בהדיא דדם
וקומץ נפסלין בשקיעת החמה ממש, ויעוי'
במנח"א (עמ' רפ"ג) שהאריך בענין זה ובדעת
הרמב"ם בענין.

ב] המקדש דוד (טו. ז. ד"ה והנה) חקר האם
דוקא דם שנתקבל בכלי נפסל בשקיעת
החמה או אפילו קודם קבלה. עוד חקר בדם
אשם מצורע המתקבל ביד לבהונות (זמ"ס
מו: דאינו מתיר ולא ניתן על המזבח האם
נפסל בשקיעת החמה.

ג] שיירי הדם האם נפסלין בשקיעת החמה:
הדבר תלוי בפלוגתת האחרונים [שהובאה
ב'איזוהו מקומן' זבחים דף לח: האם כשר
לשפוך שירים בלילה, וכתב בספר תוספת
קדושה (זמ"ס לח:) דמ"מ ודאי לכו"ע

ד"ה קדשי קדשים - ואע"ג דשלמים הן
דהא אין נאכלין אלא יום ולילה -
צ"ע דתורה גם נאכלת ליום ולילה ואפ"ה הוי
קדשים קלים, והכי היה לרש"י למימר "דהא
אצטריכו צפון" וכדדרשינן בזבחים נה. מקרא
דאיקרו קדשי קדשים.

ד"ה הכי קאמר - האי דפריך אין לי אלא
קומץ הכי קא פריך וכו' - פי'
הברייתא מתחילה לרדן דנילף במה מצינו מה
מנחה מיוחדת וכו', והדר מקשה דאימא
דנדרוש מכלל ופרט ולא במה מצינו, ומשני
הברייתא דאפילו תדרוש מכלל ופרט הוי כלל
ופרט וכלל וכו'. וע"י בשטמ"ק (ח') בשם
התו"ח קצת באופ"א, וע"ע המיוחס
לרשב"א.

תוס'

ד"ה אימא - פירוש ונימא כלל קמא
דוקא א"נ אפי' למ"ד כלל בתרא
דוקא וכו' - ע"י עירובין כח. דנחלקו אי
כללא קמא עיקר לדורש בכלל ופרט ואהני
כללא בתרא לרבות דבר הדומה בכל הצדדין,
או כללא בתרא עיקר לדורשו בכלל ופרט
דמרבה הכל ואהני כללא קמא דסגי בדומה
קצת, וקאמרי תוס' דסוגיא דהכא דס"ד
דבעינן דומה משני צדדין כמ"ד כללא קמא
דוקא, א"נ אפי' למ"ד כללא בתרא היינו
שאינן צריך דומה בג' צדדין כדאיתא התם
אבל דומה בב' צדדין מיהא בעי.

וצ"ע בפרק שלושה מינין - פי' דהתם
משמע דלמ"ד כללא בתרא דוקא סגי
בדומה בחד צד, וכן הקשו בתוס' עירובין
כח. (ד"ה אהני), ותירוצם כאן כעין תירוצם
שם דב' צדדין דהכא חשיבי כחד צד דנזיר,
וע"י בתוס' חולין סו. שהאריכו בזה הרבה,
וראה עוד תמיהת הצ"ק על תירוצ' תוס'.

דנפסלין בעלות השחר דאל"כ היכי משכחת לה הא דאיתא בזבחים יג: דמחשב לשפוך שירים לאחר זמן הוי פיגול.

ד] המקור ברוך (מ"א סי' י"ז) הוכיח מכמה דוכתי דאף דהדם נפסל בשקיעת החמה מ"מ אינו עובר בלאו דבל ילין כיון שאין חייב על הדם משום נותר (מתני' זבחים מה:), והסכים עמו הגר"י מפוניבז' זצ"ל, מיהו הוכיח מדברי רש"י בזבחים פב. (ד"ה כיון) דאיכא עכ"פ איסור לפסול הדם בידים, וכתב דהוא משום עשה דמשמרת או משום לא תעשון כן לה' אלויקים.

קרבן (מנחה) מלמד שמתנדבין עצים - הראשונים נחלקו האם ילפינן מקרא ד"קרבן מנחה" או מקרא ד"אדם כי יקריב מכם קרבן" - ע"י בדברינו על תוד"ה לדברי. והנה בזבחים צא: ילפינן "קרבן מנחה מלמד שמתנדבין שמן" ולמאן דיליף עצים מקרא ד"אדם כי יקריב" אתי שפיר, אכן למאן דאף עצים יליף מהאי קרא צ"ל דתרת"י ש"מ דילפינן מיתורא ד"קרבן" לרבות הדומין למנחה.

מלמד שמתנדבין עצים:

האם לרבנן המתנדב עצים יש להם גם שם קרבן כדמשמע מקרא דמייתו "והגורלות הפלנו על קרבן העצים":

א. בדעת תוס' יש לכאורה סתירות, דמדברי תוס' כאן (ד"ה מלמד) דקדק הקר"א דחשיבי קרבן לרבנן וצריך למעטן ממליחה, אלא שאינו קרבן גמור כדם, אולם לשון התוס' בזבחים מג. (ד"ה והלזונה) "דמכשירי קרבן הם ולא קרבן", וכן נקט הרגמ"ה (הנדפס לקמן קז.) וז"ל "דאותן גזירין קרבין להכשיר הקרבנות על המערכה".

וראה עוד בתוס' לקמן כא. (ד"ה ילאו) שכתבו דהא דמריבי עצים לטומאה בכל מקום היינו דוקא לרבי דחשיב להו קרבן גמור, משמע

דלרבנן אינם קרבן ואין מקבלין טומאה, אולם תוס' לקמן קא. (ד"ה אע"ג) נקטו דאף לרבנן מקבלין טומאה.

וראה עוד תוס' לקמן פה: (ד"ה צעי רצא) שנקטו דבעיית הגמ' שם אם המקדיש עצים מתולעים עובר בכל תקריבו הוא דוקא לרבי, ומשמע דלרבנן אינו קרבן כלל ואין שייך בהם איסור הקרבת בעל מום, אולם מהרמב"ם דקדקו המפרשים דפליג, שהרי במעשה"ק טז. יג. פסק כרבנן ואפ"ה באיסור"מ ו. ג. הביא בעיא הנ"ל, ומבואר לכאורה דאף לרבנן יש להם שם קרבן, אמנם יעוי' בצ"ק לקמן פה: ובמקדש דוד (סוף סי' ל"ד) שדחו ראייה זו מהרמב"ם, אכן יעוי' בחי' הגר"י בסוגיין שהביא ראייה מדברי הרמב"ם בכמה דוכתי דס"ל דלרבנן חשיבי קרבן.

ב. והנה בגמ' מעילה יט: מבואר דלרבנן יש לעצים פדיון, ופירשו רש"י ותוס' שם דלדידהו חשיבי כקדשי בדה"ב, וכן איתא בשטמ"ק כאן (א'), וא"כ לכאורה מוכח דאינם קרבן, אכן מתוס' לקמן קא. משמע דהו קדושת הגוף, וכ"כ המשל"מ (איסור"מ ו. ג.) בהדיא בדעת הרמב"ם הנ"ל לענין מקדיש עצים בעלי מום, וביאר החזו"א (כג. ה.) דכל דברי הגמ' הנ"ל הן קודם שעלו העצים למזבח אבל אחר שעלו לכו"ע הו קדושת הגוף, וע"ע בזה במקדש דוד (יא. ג. ד"ה וצנעים).

ג. ויש לעיין במה נחשבים העצים קרבן לרבנן, דהרי אם נתנם ע"ג המערכה צריך למוסרן לציבור כדאיתא בגמ' כא: דעצים משל ציבור, ובמה נחשבים קרבנו הפרטי, וכתבו בחי' הגר"י והמקדש דוד (סי' יא. ג.) והחזו"א (סי' כג. ה.) דעושה להן מערכה בפני עצמן על המזבח ולא נותנן למערכה הגדולה, וע"ע מנח"א עמ' רפ"ז.

וצ"ע הלא מפורש ברגמ"ה (לקמן קז.) דגזירין הללו קרבין להכשר הקרבנות על המערכה,

גזירין שאין פחות מזה, ולכן צריך להקריבו עם עוד גזיר.

ב] מחלוקת ראשונים אם לרבי יש שיעור להבאת גזירין:

דעת רגמ"ה לקמן קו: (נדפס קו.) דדוקא לרבנן מביא ב' גזירין אבל לרבי אין שיעור וכמה שרוצה יביא, אולם מרש"י (ד"ה לדברי רצי) וכן בגירסת שטמ"ק (ט') מבואר דאף לרבי מביא ב' גזירין. ובמקדש דוד (יא. ג. ד"ה וסנה לרצי) תמה על רגמ"ה מהתוספתא שהביאו תוד"ה מלמד.

והקשה בחי' הגרי"ז דהא לרבי צריך לרסק מן העצים כדי קמיצה וא"כ נמצא דאין כאן השיעור דשני גזירין. והנה החזו"א (כג. ו.) כתב דלרבי דטעונין קמיצה צריך לקמוץ מכלי וכיון שאין כלי כ"כ גדול צריך לשבר הגזירין, וחזינן דעתו דאין קפידא על ב' גזירין שלמים אלא בלבד שיהא שיעור של ב' גזירין.

וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העצים - באבן האזל (מעשה"ק יד. א.)

תמה על הרמב"ם שהביא קרא "ולקרבן העצים" שהוא פסוק האחרון בנחמיה ולא הביא הפסוק דברייטא שהוא בנחמיה פ"י, עי"ש מש"כ לבאר.

רבי אומר עצים קרבן הן וכו' וטעונים הגשה:

ע"י בדברינו על מתני' לקמן ס. בשם הגרי"ז דר"ש דהתם פליג על רבי דהכא.

האם לרבי עצים טעונין תנופה ושמן ולבונה, ומה הטעם:

הנה במעילה יט: גרסינן "וטעונין תנופה", וכן גרסי תוס' שם, וצ"ע דהלא רק מנחת העומר וקנאות יש בהן תנופה כדאיתא במתני' סא., ואמאי שוינהו לעצים כמנחות הללו דוקא.

עוד יש לעיין אמאי לא תני נמי דטעונין לבונה, דבשלמא שמן לא שייך בהו לפי דלא

וכן תוס' בזבחים מג: נקטו שהם מכשירי קרבן משמע שנותנם למערכה, [אבל אין להקשות מהתוספתא דמיתתי תוד"ה מלמד דקתני "אלו ואלו נופלין לדיר העצים" דמשמע שמשם נלקחים כשאר עצי המערכה, די"ל כמש"כ החזו"א (כג. ו.) דמיוחדים להם מקום לעצמן ולוקחן משם להקריבן בפ"ע למזבח.

וראה בחזו"א (כג. ה.) [והרחיב בזה עפ"י דרכו בקה"י (סי' י"ג)] שביאר בגדר קרבן עצים לרבנן דהוא כעצי המערכה ממש, ואף כעצי המערכה גופן יש ב' דינים, דמלבד שהן באין להכשר והקטרת הקרבנות יש בהן גם צד קרבן והקטרה מצד עצמן, ולכן אם ירצה יכול ליתן העצים שמתנדב ע"ג המערכה ויתקיים בהם דין הקרבנות. ויש לעיין דיתכן שלא יוצרך למוסרן לציבור דאין קפידא אלא שעיקר המערכה תהא משל הציבור, ולפי"ז א"ש הקושיות דלעיל, דשפיר מתקיים שם הקרבה פרטית בקרבן העצים לרבנן אף על גבי המערכה הגדולה, ויהיו אף הן קריבין להכשר הקרבנות.

וראה עוד שהאריך בגדר קרבן עצים - בתורת הקדש (ח"א סי' כ"ג), וע"ע בהערה ס"ב לכנסת הראשונים, ובנתיבות הקודש לקמן קו:

וכמה שני גזירין:

א] המתנדב עצים האם יכול להביא גזיר אחד:

כתבו תוס' לקמן קו: ד"ה לא [מהירושלמי בשקלים], דדוקא אם אמר 'עצים' אבל אמר 'עץ' מביא גזיר אחד.

ויש לעיין דלשון הברייתא דהכא ומתני' לקמן קו: דלא יפחות משני גזירין משמע ב' גזירין בדוקא, ועי' שפ"א וחי' הגרי"ז על תוס' לקמן קו:., וראה עוד מנח"א (עמ' רל"א) דמחלק דשיעור הקרבן שעליו חל הנדר הוא אפילו בגזיר אחד ולא הוי כמתנדב חצי עישרון, אבל שיעור מעשה ההקרבה הוא ב'

איזהו

מנחות דף כ:

מקומן

קעז

הקרבן, וצריך לקמוץ אותה מנחה והשאר נאכל לכהנים.

ויש לעיין לדבריו האם הא דטעוניה מלח והגשה ועצים קאי נמי על אותה מנחה, או דזה קאי על העצים עצמן.

ויעוי' ברש"י זבחים צט: (ד"ה והעצים) וז"ל "המתנדב עצים מביא קרבן עמהם", והרבו האחרונים לתמוה עליו, ויתכן דדעת רש"י כהאי פ' קדמון וכוונתו שצריך להביא עמהן מנחה לקמיצה. [אכן לפי"ז נמצא סותר שיטתו דלקמן קו: דמרסק העצים גופן וקומצן, ויתכן שלענין קמיצה פליג אפירוש קדמון אבל מודה לו לעיקר הדין].

[ח] כהן המתנדב עצים אליבא דרבי האם צריך קמיצה - יעוי' בדברינו על תוס' ד"ה לדברי (ד"ה וא"ת מנלן).

רש"י

ד"ה שני גזרין - שני בקעיות גדולות - בזבחים סב: איתא דגזירין שעשה משה אורכן אמה ורוחבן אמה, וכן פסק הרמב"ם (א"סו"מ ו. ג.), אולם השפ"א ביומא כב. דקדק מרש"י שם ששיעור הגזרין הוא כמידת המערכה, וכתב המנח"א (עמ' ל"ז) דנראה דזה גם כוונת רש"י כאן.

ד"ה דם - ותרי מיעוטי למה לי וכו' - בהמיוחס לרשב"א האריך בדברי רש"י הללו.

תוס'

ד"ה אדרבה - ותימה דלא חשיב פיגול וכו' - השפ"א מתרץ דחשיב רק דברים שיש בהן חומרא, אבל דאין חייבין משום פיגול הוא קולא. [צ"ע ד"בחוץ כמותה" מהו חומרא דהו בחוץ ולא בפנים, ועוד "אוכל כמותה" אין בו קולא וחומרא כמש"כ תוס' סוף כ.]. וראה עוד בשפ"א שכתב תירוצ' נוסף.

שייכא בהו בלילה [וצ"ל דמשיחה נתחדש רק ברקיקין, וגם צ"ל דאי אפשר לרסק העצים לבוללן בשמן דהא התנדב עצים שלימים], ובלא"ה נראה דשמן שייך דוקא אצל סולת, אך לבונה אמאי לא יביא.

ותירץ השפ"א לקמן קו: משום דמצינו מנחה בלי לבונה אין לחייבו להביא לבונה. אך צ"ע דרך כגון מנחת חוטא וקנאות אין בהן לבונה, ועוד הרי לגירסת הגמ' במעילה הנ"ל טעוניה תנופה הגם דליתא בכל מנחות, וצ"ע. ושמעתי לישב בזה דגדר הדבר דעצים קרבן מנחה הוא לחייבן בעשיות ועבודות כעין מנחה [דהיינו קמיצה, הגשה, ותנופה], אולם לא להוסיף בהן במרכיבי הקרבן דבר שלא נדב כגון שמן ולבונה, ואף עצים ומתן מלח הן מדיני ההקדבה דבעינן בה עצים וברית מלח ואינן ממרכיבי החפצא דהקרבן, ודו"ק.

לדברי רבי עצים טעוניה קמיצה:

פרטי דינים:

[א] קמיצת העצים נעשית ע"י שמרסקן לעצים דקים, ואחר נוטל מהם מלא קומצו - כ"כ רש"י לקמן קו:, וכע"ז בגירסת שטמ"ק (ט') ברש"י כאן.

[ב] כתב החזו"א (כג. ו.) דצריך לקמוץ מתוך כלי שרת, וא"כ צריך לשבר הגזרין שהרי הן אמה על אמה ואין כלי שרת גדול כ"כ, אבל לרבנן מקריבין שלם, ועי' בדברינו לעיל ד"ה וכמה אות ב'.

[ג] המיוחס לרשב"א מבאר דהא דאיצטריך רבא לאשמעינן דטעוניה קמיצה ולא שמעינן לה מברייתא מדטעוניה מלח והגשה, דס"ד דלא הוקשו למנחה לענין דבר שאין ראויין לו.

[ד] פירוש מחודש מצינו בפ' קדמון למסכת מעילה יט:, והוא מפרש דהא דטעוניה קמיצה ר"ל שצריך להביא עליהם מנחת סולת ושמן כשם שמביאים מנחת נסכים על

ר"ת דלשון "שקיעת החמה" הוא תחילת שקיעה והלא מהראיות דלקמן מוכח לא כן.

וַיֵּלֶךְ דָּלְעוֹלָם נִפְקָא לִיה שְׁפִיר תַּחֲלִילת שְׁקִיעָה מִבְּיּוֹם דָּאָם אֵינוֹ עֲנִין וְכוּ' -
לכאורה מישב רק קושיא קמייתא ולשאר הקושיות לא חש, די"ל דבאמת בעלמא אין לדקדק לשון 'משתשקע' או 'שקיעת החמה' אלא היכי שיש סתירה בדין.

וע"ע מה שהקשו השפ"א כאן ועול"ש בתוס' זבחים נו.

וַיֵּמָּד דְּמֵן הַתּוֹרָה אֵינוֹ נִפְסֵל עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים וְכוּ' - הי"מ סברי דדם נפסל כבר בתחילת השקיעה רק מדרבנן ומשום הרחקה, ועיקר כוונתם לדחות הוכחת ר"ת מהגמ' בפסחים, אולם לעיקר הנידון למאי איצטריך קרא מדאורייתא דדם נפסל בשקיעה"ח צ"ל דמפרשים כרש"י דנפק"מ אם עלה לגבי המזבח.

והעמידו דבריהם במקום כרת לענין דרך רחוקה - ע"י ח"י הגרי"ז שדן אם מדבריהם עשאוהו כדרך רחוקה או איסור בעלמא, עיי"ש נפק"מ בזה.

דה"נ לא חשיב חתיכת יבולתו והבאתו מחוץ לתחום וכו' - מתני' בפסחים סה:

ומיהו קשיא וכו' דאי חישב לזורקו לאחר שקיעה מיד הוי פיגול וכו' - תוס' מצדדים לדעת ר"ת דלענין פיגול מחשבין מתחילת שקיעה, אמנם בכנסת הראשונים (אות נ"ו) הביא מספר הישר לר"ת דמחשבין מסוף שקיעה, ובביאור דעת ר"ת בזה עיי"ש בהערה.

ואין לומר פיגול דרבנן - האתון דאורייתא (כלל י"ד"ה וסה כי קן) מחדש מכח דברי תוס' דהכא, דהיכא דאיכא פיגול דרבנן כגון מחשב לאכול הבשר לאחר חצות דאסור

ד"ה נפסל - ותירץ ר"ת דמשתשקע החמה משמע סוף שקיעה וכו' - ע"י שו"ת שאגת אריה (סי' י"ו) שהאריך לדחות שיטת ר"ת, וע"י מה שביאר בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' כ"ה), ומש"כ לתרץ במקור ברוך (ח"א סי' י"צ ד"ה וסה ר"ת), וראה עוד באבי עזרי (מעשה"ק ד. א.) ומש"כ שם בשם הגר"ח.

ואי בסוף שקיעה קאמר למה לי קרא פשיטא דנפסל בלילה - ע"י מקדש דוד (טו. ג.) שתירץ דאיכא כמה נפק"מ בהאי דרשא, וע"ע רש"ש ועול"ש בזבחים נו., וחי' הגרי"ז כאן (ד"ה נא"ד המוס'), ובחי' רא"ל מאלין (סי' כד. א.).

דקו"ל גבי דם אם עלה לא ירד הואיל ולין כשר באימורים - הוא בזבחים פד:

משום דבהא פלוגתא היא דרבנן גמליאל ור' יהושע - בתוס' זבחים נו. מבואר דהקושיא ממה נפשך - דלר"ג בכל גווני לא ירד, ולר"י אכתי קשיא למאי איצטריך קרא. וע"י רעק"א שתמה מנין דאף בפסול כזה של דם סבר ר"ג דלא ירד, וע"ע עול"ש.

וכ"ת דאצטריך וכו' כי היכי דאין חייבין עליו משום פיגול ונותר כדאי' בסוף כל הבשר [וכן במתני' זבחים מג. מה:] הרי עצים ולבונה וכו' - ע"י מה שתירץ הקר"א בזבחים נו., וע"ע מקדש דוד (סי' טו. ג.).

ולא חשיב ד' מילין דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים - הצ"ק הגיה ה' מילין, לפי דסוגיא זו עולא קאמר לה והוא סבר דהשיעור ה' מילין.

הא עד צאת הכוכבים יום הוא דכתיב והיה לנו הלילה למשמר והיום מלאכה - ע"י ברכות ב: מגילה כ:

ואשכחן נמי שקיעת החמה דאיירי בסוף שקיעה וכו' - פ"י מקשה איך פסק

איזהו

מנחות דף כ:

מקומן

קעט

ו"ל וכו' מקרבן דגבי מנחה דריש ל' בתו"כ - וכן איתא גם ברש"י, ולאפוקי מי"מ דדרשי מ"אדם כי יקריב מכם קרבן" [הובאו בהמיוחס לרשב"א, וכ"כ הרמב"ם פיהמ"ש לקמן קו', ורגמ"ה הנדפס קז.]. והקשה המיוחס לרשב"א דהיא גופה מנא ליה לדרוש מקרבן דמנחה ולא מהאי קרא.

והנה לדברי הראשונים הנ"ל דילפו מ"אדם כי יקריב קרבן" צ"ל דהוא סברא בעלמא דלאחר דאיתרבו עצים דינם שוה למנחה שהן דומין לה במהותם ולא לזבח.

וא"ת מנ"ל דמקשינן למנחה דנקמצת וכו' וי"ל וכו' - השטמ"ק (י"ט) תירץ מסברא דאין לך מנחת נדבה של ישראל דאינה נקמצת. ויש כאן מקום לעיין דנפק"מ אם כהן המתנדב עצים צריך לקמוץ, דלתוס' דכל קרבן עצים מקורו ממנחה הנקמצת ה"ה כהן, ולשטמ"ק יהא דינו כמנחת נדבה דכהן שהיא כליל.

ובעיקר דברי השטמ"ק שאין לך מנחת נדבה דישראל שאינה נקמצת, יש לעיין דהאיכא מנחת נסכים הבאה עם הקרבן נדבה והיא כליל, וצ"ל דאף שהקרבן עצמו נדבה מיהו אחר שנתנדב מחוייב הוא להביא עמו את מנחת הנסכים.

וא"ת ומה קמיצה שייך בעצים הא אין בהם שירים וכו' וכו' נשרפין - כן מבואר נמי דעת רש"י לגירסת השטמ"ק (ט'), אולם דעת רגמ"ה לקמן קו': (נדפס קז.). דהשירים ניתנין לכהנים. וע"ע בדברינו על מתני' לקמן עב: ריש פ"ז, וע"ע לקמן עד: בתוד"ה והאיכא. ובביאור פלוגתת תוס' ורגמ"ה וסברותיהם ראה מש"כ המנח"א (עמ' ל"ז), וראה עוד במקדש דוד (י"א). ג. ד"ה וצממזצ).

וי"ל דאשכחן כה"ג וכו' לר"ש דמנחת חוטא של כהנים וכו' - עי' ח"י הגרי"ז

מדרבנן, והוכיח מזה דאיסורי דרבנן עשאום חכמים גם איסור חפצא ולא רק דשוו איסור על הגברא דאל"כ לא שייך שיחול שם פיגול על הקרבן מדרבנן. [אמנם זהו רק לדברי תוס' דהכא דשוו פסול על הקרבן, ולא כתוס' בפסחים ככ: - עי' בדברינו בדיבור הבא].

ולא קתני בשר קדשי קדשים מחצות ואילך דזמן אכילתו מדרבנן - מוכח מתוס' דמחצות ואילך פסלו רבנן אכילתו אף דיעבד דאל"כ לא שייך פיגול, וזהו שלא דכברי תוס' בפסחים ככ: ד"ה אמר רבא - הגהות מהרש"ם.

ד"ה מלמד - כדתניא בתוספתא וכו' וניאותים מהם ואין מועלין בהן - עי' עול"ש בטעם דאין מועלין בהן, והחזו"א (כג. ו.) הגיה דצ"ל "אבל מועלין בהן" ובסיפא לגבי הרי עלי ב' גיזרי עצים לא גרסינן 'אבל' מועלין בהם ותיבה זו שייכת לרישא. וע"ע בספר ישר וטוב.

וחכ"א אם הקריבין בחוץ פטור - הקשה מרן הגרי"ז אמאי לרבנן פטור בחוץ ומ"ש מזרות דחייב לרבנן כמש"כ הרמב"ם (צילמ"ק ט. ה.), ועי' מש"כ לישב המנח"א ע"מ רצ"א.

וי"ל דמדקאמר עצים ודם וכו' - כן תירץ גם המיוחס לרשב"א, ועי"ש עוד תירוצו.

ד"ה לדברי רבי - וא"ת מ"ש דרבי מקיש עצים וכו' - השטמ"ק (י"ח) הגיה "מנ"ל לרבא דרבי" וכו', ותמוה דמאי מקשה דוקא לרבא הלא מפורש בדברי רבי דעצים טעונין הגשה ומוכח דהוא מקיש עצים למנחה - ח"י הגרי"ז. [אמנם עכ"פ הגהת השטמ"ק נראית מוכרחת לפי שדיבור המתחיל דתוס' קאי על דברי רבא ולא על גוף דברי רבי].

(על תוס' כאן, וז"ה נגמ' וכמה) דלדעת תוס' אף דמדמה למנחת חוטא של כהנים לא דמו לגמרי, דהתם השירים מתפזרין על התפוח [כדאיתא בשטמ"ק עד. אות ה'] אבל שירים דהכא נשרפין על המערכה, עי"ש שהוכיח זאת.

ד"ה עצים טעונין קמיצה - וה"ה ימין וקידוש כלי - אם סידור שני גיזרי עצים בעלמא עבודה היא וטעונה ימין תמוה מה אשמעינן תוס' דהכא - חי' הגרי"ז.

דף כא.

נגמ'

ר' ישמעאל בנו של ריב"ב אומר מה הפרט מפורש וכו' **יצאו עצים וכו'** **יצאו דם ויין** - הרמב"ם (אסו"מ ה. יא.) פסק לכאורה כרי"ש בנו של ריב"ב דממעט יין דם ועצים, וכתב הרמב"ם "ודבר זה קבלה ואין לו מקרא לסמוך עליו", ותמוה דהרי טעמו של רי"ש מפורש מכלל ופרט כלל, ותירץ הכס"מ דמשמע לרמב"ם דהאי דרשה אינה גמורה למעט עצים שנקראו בהדיא קרבן, ואילולי הקבלה לא היינו ממעטין אותם. אבל הלח"מ דקדק מדלא פסק הרמב"ם דקטורת אין צריך מלח ש"מ דלא פסק כרי"ש אלא כרבנן דממעט נמי ד' דברים הנ"ל לבר מקטורת, ועי"ש בטעם שכתב הרמב"ם דהוא מקבלה.

יצאו עצים שאין מקבלין טומאה - צ"ע אמאי לא ממעט נמי לבונה דאין מקבלת טומאה [דאצטריך 'הבשר' לרבות עצים ולבונה], עוד צ"ע אמאי אצטריך למעט קטורת משום שאינה באה על מזבח החיצון תיפוק ליה נמי דאינה מקבלת טומאה כדאיתא בנדה נא: דראשי בשמים אין מקבלין טומאת אוכלין, וי"ל דלבונה וסממני הקטרת רגילין ליתן בקדירה לתבלין וריח,

הלכך הגם שבפני עצמן אין מקבלין טומאה מיהו מצטרפין עם המאכל לטומאת אוכלין - עול"ש.

אולם השפ"א כתב דיתכן באמת דלבונה הבאה בפ"ע ובבזיכין אין צריך מלח, והכא מיירי בלבונה שנקבעה בכלי עם המנחה ודינה כדין המנחה, וע"ע חי' הגרי"ז (ריט כא.). ושו"ר במנח"א (עמ' רפ"ז) שכן בהדיא הקשה הראב"ד בתו"כ, ותירץ דלבונה הבאה עם המנחה הוי בכלל המנחה, ולבונה הבאה בפ"ע והבאה בבזיכין ילפינן מהאיך, עי"ש.

יצאו דם ויין שאין עולים לאישים:

א צ"ע לדעת שמואל (זנחיס נא; לקמן עד:) דהמתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים:

כתב הצ"ק דיש לחלק דשמואל איירי ביין הבא נדבה בפ"ע והכא מיירי ביין הבא עם הזבח.

ובברה"ז מסתפק אם סוגיא דהכא דלא כשמואל, וכתב ברה"ז דלשמואל מיהא ודאי בעי מלח, וכן פסק הרמב"ם (מעשה"ק טז. יד.) דנסכי נדבה בעו מלח.

אולם תמהו המפרשים דהרמב"ם גופיה פסק דלא שמואל וא"כ מנ"ל לחלק בין נסכי חובה לנדבה - ועי' ברה"ז הנ"ל, וראה טעם לחלק שכתב בנתיבות הקודש. והחזו"א (כה. יז.) כתב להגיה ולמחוק מהרמב"ם תיבת 'מלח', וע"ע אבן האזל (אסו"מ ה. יא.), וראה עוד מנח"א עמ' רצ"ג.

ב כתב בהגהות חש"ל דצ"ל דסבר רי"ש בנו של ריב"ב דטומאת משקין דאורייתא אף לטמא אחרים, דאל"כ תיפוק ליה מטעם דדם ויין אין מקבלין טומאה לטמא אחרים ולא דמי לפרט דטמא אחרים.

ובטה"ק הקשה מכאן על הרמב"ם (פסוה"ק א. לו.) שפסק דדם קדשים אין מקבל טומאה, וא"כ אמאי לא קאמר בדם נמי משום שאין מקבל טומאה.

איזהו

מנחות דף כא.

מקומן

קפא

אברים שצלאן והעלן אין בהם משום לריח ניחוח:

כמה נידונים בדין זה:

א צ"ב לשם מה הביאו למימרא זו דרב יהודה כאן - ועי' הגהות ראמ"ה. והקר"א (ד"ה מוס') כתב משום דחד טעמא הוא דכי היכי דדם ע"י בישול לא חזי לכפרה ה"נ אברים ע"י צליה. והיד דוד כתב בפשיטות דכיון דהני תלתא מימרות כחדא נאמרו לכך הביאן יחד.

ב המנחת חינוך (מוסך השנת, מלאכת דש, אומ ה' ד"ה עכ"פ) מחדש דכשמואל האברים אסור שישוהו במלחן, דהרי מליח ה"ה כצלי ואברים שצלאן והעלן אינו ריח ניחוח, לכך צריך למלוח ולהקריבן מיד.

ג בהגהות מהרש"ם בזבחים מו: הביא דדעת התשבץ (מ"ג סי' ל"ז) דאברים שצלאן פסולין להקטרה, וכתב מהרש"ם דמ"מ נראה דעלו לא ירדו, אבל החזו"א שם נקט ודייק הלשון דמעלן לכתחילה.

ד טעם האיסור: כתב רש"י בזבחים מו: דכיון שצלאן תחילה חוץ למערכה תו לא מסקי ריחא. והנה ביבמות לג: מבואר שבהקטרת אברים בשבת יש רק מלאכת הבערה, ובגלהש"ס שם ציין לירושלמי דאיכא נמי מלאכת מבשל, וצ"ע דהרי אין לו ענין בבישול אלא בהבערה וכליו והבישול הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, וביאר הקה"י ביצה (סי' י"ח) עפ"י דינא דרב יהודה שענין צלית האברים במערכה הוא כדי להעלות הריח ניחוח ולכך נחשב שפיר מלאכה הצריכה לגופה.

דם שבישלו אינו עובר עליו:

א למסקנת הסוגיא לפירש"י רק בחטאות הפנימיות אין עובר ואילו בחיצוניות

ובחולין עובר, ולתוס' דם שבישלו אין בחולין אין עובר עליו.

והנה הרשב"א בחולין קי"א הביא מספר העיטור דאיכא מ"ד דאין עובר על דם שבישלו אבל איסור חצי שיעור איכא, ובשאגת אריה החדשות (סי' ט"ז) תמה עליו ועי' מש"כ לחדש, וראה מש"כ לבאר דבריו במנחת א"ע עמ' רצ"ד.

ב טעמי המפרשים מדוע דם שבישלו אין עובר עליו:

רש"י פירש לפי דאף בחולין עובר דוקא בדם הראוי לכפרה, [וטעמו לפי שנתנה התורה (ויקרא יז. יא.) טעם לאיסור הדם "ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשותיכם"]. וצ"ע דבכריתות בפרק דם שחיטה מרבין אפילו דם חיה ובהמה טמאה - עי' טה"ק דמישב פירש"י עפ"י דברי הרמב"ן עה"ת בויקרא שם.

טה"ק עצמו מפרש שהתורה נתנה טעם לאיסור דם לפי שנפש הבשר בדם הוא, ופשיטא לר' חנינא דדם שבישלו או מלחו אין ראוי הנפש להתקשר בו, עי"ש.

אולם הקר"א לא ניחא ליה בסברא זו דע"י בישול נפיק מתורת דם, והוא מפרש דטעם דדם שבישלו או מלחו אינו עובר עליו לפי שנקפה ואין לו צורת דם, והיינו דפריך עליו לקמן מהקפה את הדם, והיינו דמשני דבחמה הדר למילתיה ובאור לא הדר.

וכן מפרש העול"ש אלא שהוא מבאר דזה דוקא לשיטת רש"י בסוגיין דדם צלול שבשלו באור עובר עליו וא"כ הכל תלוי אם הדם קפוי, אבל לשיטת תוס' בסוגיין דאם בשלו באור שוב אינו עובר עליו ואפילו הוא צלול ע"כ דסברתו דע"י בישול נשתנה הדם ונפק ליה מתורת דם.

ובאתון דאורייתא (כלל ד') הביא משו"ת הרי"ם טעם אחר דדם שבישלו אינו עובר עליו, משום שע"י הבישול אישתני לגרעיות

ונפק ליה מתורת דם כמות שהיה מעיקרו, ועיי"ש דמסיק דצריך גם טעם הזה וגם טעם שאינו ראוי לכפרה, וראה עוד בזה בקה"י סי' י"ד.

ובחזו"א (כג. ח.) כתב דדוקא דם שנשתנה שלא בטבעו אין עובר עליו, אבל כשטבעו להשתנות הרי הוא דם גמור, ומישב בזה קושית הנוב"י (סי' ל"ו) מדוע חלב טהור חידוש הוא דשרי והלא נשתנה דדם נעכר ונעשה חלב.

ג] ויש לעיין אמאי מקשה הגמ' רק על דם ולא על נסכים דכיון דמלחץ נפיק מתורת יין, ולכאורה תליא בהנ"ל, דלמפרשים דדם שבישלו אין עובר עליו כי אינו ראוי לכפרה או שנקפה או שאין הנפש מתקשרת בו - הוא דין דוקא בדם, אבל לסברת האתו"ד דנשתנה לגריעותא לכאורה ה"ה בנסכי יין.

ד] בעיקר גדר דם שבישלו - חזינן מסוגיין חידוש דדם שהיה ראוי לכפרה ונאסר מתחילתו עולמית, כיון שנשתנה צורתו ומהותו שאילו היה מתחילה כך לא היה נאסר, גם לאחר שנאסר פקע איסורו הימנו, ועי' הרחבה בזה בקה"י סי' ט"ו.

כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה באור לא הדר בחמה הדר:

סברת החילוק בין בישול באור ובחמה:

בחי' הגרי"ז חקר האם בחמה הדר משום שלא נתבשל שיעור של בישול באור, או משום דמציאות בישול בחמה הדר ולא מקרי כלל שם בישול.

והחזו"א (כג. ח.) מבאר דודאי אם בישל ממש אין חילוק בין אור לחמה, אלא הקפאה דהכא הוא קרישה בעלמא ע"י חום ולא על בישול, והא דנקט 'בחמה' הוא לישנא בעלמא שדרך הוא דבחום של אור הוא מתיבש לגמרי ובחמה אינו מתיבש כ"כ וחוזר לקדמותו.

בעא מיניה ר' מני מר' יוחנן וכו' אמר ליה הואיל ונדחה ידחה - צ"ע דר' יוחנן גופיה ס"ל לקמן נד: דאין דיחוי באיסורין, ותיריך טה"ק (ד"ה אלמנס) דכיון דבעינן הכא דם הראוי לזריקה דנין אנו אם נדחה לענין קדשים. וכע"ז כתב בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמ' נחמה), וכן תירץ בהגהות מהרש"ם ועיי"ש תירוץ נוסף.

ובקר"א הוסיף לתרץ דהתם קאמר ר' יוחנן דאין דיחוי לאחר שעבר דיחוי והכא קאמר בשעה שעדיין הוא קרוש. [ועי' בדברינו לקמן ריש נד: משמיה דהקר"א עצמו].

א"ל דלמא כאן בחטאות החיצוניות כאן בחטאות הפנימיות:

א] לפירש"י והמיוחס לרשב"א חוזר השתא מהחילוק הראשון בין אור לחמה, ואין לחלק אלא בין חיצונות לפנימיות, ותוס' פליגי - ראה בזה בדברינו על תוס' ד"ה כאן.

ב] דם קרוש פסול רק בחטאות הפנימיות או גם בחיצונות:

לפי פשוטו כוונת הגמ' דבחטאות החיצונות כשר זריקת הדם אפילו קרש, ובחטאות הפנימיות בלבד פסול דבעינן וטבל והזה, וכן נקטו הקר"א בסוגיין, והמקדש דוד (סי' ז. 7.), וחזו"א (סי' כג. ח.).

והקשה בחי' הגרי"ז א"כ מדוע נקט רב חסדא דינו רק לענין איסור אכילת הדם ולא לענין עיקר דין זריקת דם, ועוד דבכמה מקומות מצינו שאף בקרבנות חיצונות הצריכו שיהא ממרס הדם שלא יקפה.

וכתב הגרי"ז שהגר"ח הוכיח דבאמת גם בחטאות חיצונות לא יתכן זריקה בדם קפוי דהתם נמי בענין טבילת אצבע, וביאור סוגיין דבחיצונות דלא כתוב בהדיא "וטבל והזה" א"כ אין דין בחפצא של הדם שיהא בר טבילה והזהה, והגם שאי אפשר לקיים בו מצות זריקה מ"מ אינו בחפצא דהדם, ולכן

נחשב בעצמותו דם הראוי לכפרה ונפק"מ שחייב לענין אכילת דם, אבל בפנימיות דכתוב מפורש "וטבל והזה" הוא דין בחפצא דהדם שאינו בר טבילה וממילא כשהוא קפוי אינו בר כפרה הלכך אין חייב על אכילתו, ועיי"ש עוד בדרך אחרת, וע"ע שם קושיות הגרי"ז על מהלך זה.

ג) דין דם קפוי לענין שאר קרבנות הצריכין זריקה, ולענין קרבן פסח, ושפיכת שירים: במקדש דוד (ס' ז. ד. ל"ה עוד יש) חקר האם כשר דם קפוי בשאר קרבנות, דכיון דבעו זריקה דילמא בעינן דומיא דזריקה המשתברת (ע"ז נ:). ובחי' הגרי"ז הנ"ל בשם הגר"ח פשיטא ליה דאף בשאר קרבנות פסול דם קרוש, אולם דעת הקר"א בסוגיין דאמנם לכתחילה מצינו דצריך שיהא ממרס בדמן אבל אינו פוסל דיעבד, וכן נוטה החזו"א (כג. ח.) שצריך למרס בדמו משום כבוד המצוה גרידא א"נ משום השירים דמצותן בשפיכה, ואף דבעינן זריקה המשתברת אפשר דשפיר חשיב משתברת דאפשר לפורר דם הקרוש ולדוקו וחשיב שפיר זריקה.

ולענין קרבן פסח - כתב הקר"א בסוגיין דמדתנן בפסחים פא. שחטו קודם התמיד צריך שיהא אחר ממרס בדמו וכו' ש"מ דבפסח נפסל אם נקרש הדם, ומשום דבפסח בעינן 'שפיכה' ודם קרוש אינו נשפך.

ולענין שפיכת שירים - ראה בשטמ"ק זבחים סב: (אות י"ז) דהטעם שעשו למזבח שני כבשים קטנים דשמא אם ירד כדרכו מהכבש הגדול יקרוש הדם אם יאחר כ"כ, ומבואר דבשפיכת שירים אסור שיקרוש הדם, וכן איתא בחזו"א (כג. ח.) דשירים מצותן בשפיכה דוקא, וראה בדברינו בסמוך בשם הגרי"ז.

כאן בחטאות הפנימיות - הקשה בחי' הגרי"ז (ד"ה צגמ' כאן, וד"ה צגמ' א"ל) מ"ט בחטאות הפנימיות פטור, הרי קודם שהקדיש הבהמה היתה ראויה לכל הקרבנות

וממילא היה דמה אסור ובמה פקע איסורה כשהקדישה לפנימיות, ועיי"ש שיצא לחדש דסוגיין אליבא דר"י (צנריתות ד:). בדבם הקדש יש גם אזהרה משום חולין וגם אזהרה מיוחדת דהקדש, והא דפטור הוא רק מאיסור דם המיוחד בהקדש אבל לא מיירי כלל מאיסור דם דחולין.

אדכרתן מילתא דאמר רבא אמר ר"ח (גי' שטמ"ק) דם שקרש וכו' -

ברה"ז מחק תיבות 'דאמר רבא' דהא רבא גופיה הוא דאמר 'אדכרתן מילתא' וכו', אבל הצ"ק גורס 'דאמר רבה' וכן לקמן 'ורבה ידידיה אמר', אמנם מתוס' (ד"ה כאן) שהקשו לפירש"י סתירה בדברי רבא מוכח שגרסי 'רבא', והצ"ק כתב על דברי תוס' דלגרסתו 'רבה' לק"מ לפירש"י, וכ"כ הפלתי (ריש ס' ס"ט), והוסיף דאפילו נגרוס 'רבא' לא קשיא דיתכן דחד קאמר מדידיה וחד משם רביה.

ורבא ידידיה אמר אפילו בחטאות הפנימיות וכו' הואיל וכןגרדו

ראוי בחטאות הפנימיות - צ"ע דלכאורה אף לרב חסדא דלית ליה סברא זו מ"מ בחטאות הפנימיות יהיה חייב הואיל וראוי לשירים שלהם עצמן, דלמ"ד שירים מעכבין (וזמנים נצ:). לכאורה באין הן נמי לכפרה, ובשירים ליכא דין דטבל והזה וא"כ כשר בהן אף דם קפוי - עיי' חי' הגרי"ז (ד"ה עוד ז"ע), וראה מה שכתבנו לעיל לענין שירים.

אמר רב פפא הלכך דם חמור שקרש ואכלו חייב וכו':

פירש"י דקמ"ל דאף שאין ראוי לקרבן חייב על דמו הואיל וכןגרדו בטהורין ראוי, ובגלהש"ס וכן בתשובות שאגת אריה החדשות (ס' ט"ז) תמהו מה חידש רב פפא הא משנה ערוכה היא בכריתות, אכן בשטמ"ק (י"ח) גרס והוסיף בדברי רש"י, והחידוש הוא דאף שקרש וס"ד דדוקא בטהורין אם קרש חייב הואיל וחזו לחטאות

דלמרדכי הוי מיעוט המקפיד ולתוס' לעולם אינו חוצץ.

ב] אימתי לח הוי חציצה:

המשל"מ (יוהכ"פ ב. ב.) דן האם מה שמוזכר במשניות ביומא דהכהן גדול אחר טבילתו נסתפג הוא מדינא לפי שהמים הוו חציצה בין הבגד לבשרו.

ותמה הברכי יוסף (ריש הל' תפילין) דהא קי"ל דלח אינו חוצץ. ותיריך דבגדי כהונה חמירי דכתיב בהו 'על בשרו', ומצינו בזבחים יט. דמספקא לגמ' שמא אפילו נכנסה רוח בבגדו הוי חציצה.

ובעמודי אור (ס' ל"ז) דחה סברתו, דהא עיקר דין חציצה ברגלי כהנים ילפינן (וזבחים כד.) מבגדי כהונה, ומ"מ אמרינן בזבחים לה. דדם הלח לא הוי הפסק בין רגלי הכהנים לרצפה. ועי' במקור ברוך (מ"א סוס"י י"ט) שכתב לחלק באופ"א, דהעומד על הרצפה מכביד בגופו ולכך לא הוי חציצה, משא"כ בבגדי כהונה. וראה עוד מש"כ הקה"י טהרות (ס' נ"ח).

תמלח למאי אתא - ודאי צריך לכתוב 'תמלח' טפי מלכתוב 'במלח', אלא ר"ל 'תמלח' לאחר 'במלח' למאי אתא דהו"ל לכתוב 'תמלח' גרידא, ולכן מיתני ברייתא דדריש לתרווייהו - המיוחס לרשב"א.

הבא מלח שאינה שובתת - פירש"י שמצויה בקיץ ובחורף. והראב"ד בתו"כ (ויקרא מזס יז. יד.) הביא י"מ שאינה שובתת שלעולם המלח נמצא בארץ סדום, ודחה אותם, והביא עוד יש מפרש שהיא עזה ואינה נימוחה במהרה (כנסת הראשונים אות ע"ד), וכע"ז בפ"י הערוך שנדפס בצד הגליון.

ואיזו זו מלח פדומית - הרמב"ם שלא כתב דין זה נראה שסובר שאינו דין מיוחד במליחה אלא דין כללי שצריך להביא מן

החיצונות קמ"ל דאפילו דם בהמה טמאה שקרש, וכן פירש השטמ"ק בהדיא (נלוות ו'). אולם בשאגת אריה הנ"ל לא נחא ליה בזה, והרבה לתמוה דאין סברא לחלק בין טמאין לטהורין אפילו בקרוש, וסיים דצריך נגר ובר נגר דלפרקיניה, ועי' מש"כ העול"ש בביאור הדבר.

ובהגהות חש"ל לא נחא דעתיה מהו דנקט בדוקא 'חמור', ומחדש בשם אחיו לגרוס 'דם חמור' והוא מור שנזכר בסממני הקטורת, והיה חיה שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם כמין דם, עי"ש מה החידוש בזה. [ומור זה שהוזכר בסממני הקטורת נחלקו בו הרמב"ם וראב"ד (כלי המקדש א. ג.) אם הוא מין חיה או מין עשב, ועי"ש כס"מ, וראה עוד אבן האזל שם]

אמר רב גידל וכו' דם בין לח ובין יבש חוצץ - לא מבואר שייכות מימרא זו לסוגיין, והנה הש"ך (יו"ד קל"מ. כ.) הביא דברי הבה"ג דאם נתבשל הדם בין לח ובין יבש חוצץ, וכתב דדברי קבלה הן ולא נמצא מקורו בש"ס, וראה בהגהות בן אריה כיצד הוא גורס במימרא דרב גידל דהכא, ולדבריו הן הן דברי הבה"ג ומבואר שפיר השייכות לסוגיין.

הדם והדיו וכו' יבשין חוצצין לחין אינם חוצצין:

א] בטעם הדבר שלח אינו חוצץ נחלקו ראשונים:

תוס' בחולין כו: (ד"ה ה"ג מזלגלי) ובזבחים עח: (ד"ה ללי) מפרשים משום דבלח המים מחלחלים ונוגעים בטובל. אבל המרדכי (הונא נז"י יו"ד ס' קל"ח) כתב הטעם שלח אינו חוצץ כיון שאין אדם מקפיד על דבר לח אלא על יבש, והאריך במחלוקת ראשונים זו בקה"י (טהרות ס' נ"ח). ובשיעורי שבט הלוי (קל"מ. יד. אות ג') כתב דנפק"מ כגון אם האשה מקפדת על דם לח או שאר דבר לח,

המובחר, ובמלח - הסדומית הוא המובחר, וכבר כתב הרמב"ם דין זה באיסורי מזבח (י). (יא.) - חי' הגרי"ז. וכ"כ באבן האזל (אסו"מ ה. יא. אות ז'), ועי"ש.

ומניין וכו' שמביא מלח אסתרוקנית ת"ל תקריב כל שהוא תקריב מכל מקום:

מקור פסק הרמב"ם שאפילו מלח גרגר אחד כשר:

רש"י מפרש ד'תקריב כל שהוא' מרבה בין סדומית ובין אסתרוקנית. אבל בדעת הרמב"ם (אסו"מ ה. יא.) שפסק דאם מלח כל שהוא אפילו בגרגר מלח אחד כשר - כתב הכס"מ שהוא מפרש זאת בדברי הברייטא "תקריב כל שהוא" שאם מלח כל שהוא כשר, וכ"מ מדרשות התו"כ ובתוספתא דמנחות סוף פ"ט. וברה"ז הוסיף דמלח אסתרוקנית למד הרמב"ם מ"תקריב מכל מקום" ודלא כפירש"י שהוא לרבות מחו"ל. אולם המשל"מ שם כתב דאינו מוכרח שהוציא הרמב"ם דין זה מהברייטא, ויתכן שילף לה מדאיתא לעיל בגמ' "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא", וכ"כ השפ"א בסוגיין ומשום דדוחק הוא לפרש כדברי הכס"מ, עי"ש. ובעיקר דברי הרמב"ם דאפילו גרגר מלח כשר - עי' מה שביאר בזכר יצחק (סי' מ"ה).

תקריב ואפילו בשבת:

שיטות המפרשים מהו איסור מליחת הקרבנות בשבת:

הקשו המפרשים מאי מלאכה יש במליחה דאיצטריך קרא להתירה, והלא מולח הוא משום מעבד ואין עיבוד באוכלין (שנת עה:).

המיוחס לרשב"א תירץ דקרבנות שבת הן כליל ואינן נאכלין ולפיכך לא נחשבין אוכלין. ועל דרך זה תירץ בשער המלך (יו"ט ג. ז.) דאיצטריך למלוח חלבים דלא היו אוכלין. וכע"ז במקדש דוד סי' י"ג ד"ה וזה.

עוד תירץ המיוחס לרשב"א דמתקן 'קרבן' חשיב כמעבד ולא כמתקן אוכלין.

ובמשל"מ (שנת יא. ה.) כתב שני ציורים דמשכחת דמולח הקרבן עם עורו דכה"ג חשיב מעבד מחמת העור, ובדומה לזה תירץ העול"ש (צמ"י שני) דאיצטריך קרא משום הראש שקרב בעורו, וכ"כ הזבח תודה.

והח"נ מחדש דהאיסור הוא הבערה, משום דכשמעלין האברים למזבח הרי מרבין בהבערה בשביל המלח, וכ"כ העול"ש ועי"ש שדן שלכאורה אינו אלא מרבה השיעורין עבור המלח וריבוי בשיעורין הוי מדרבנן בעלמא [אמנם דעת הר"ן פ"ד דביצה דהוא מדאורייתא], וכע"ז תירץ גם בחי' הגרי"ז (סוף לא.), ועיקר תירוץ זה כבר הובא בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ב, וכתב השפ"א דס"ל ריבוי בשיעורין אסור מדאורייתא, וראה עוד מנח"א עמ' רצ"ו.

ובנודע ביהודה (מניינא לו"מ סי' כ"ג) הביא דיש מי שתירץ דס"ד דאסור למלוח משום דמליח ה"ה כרותח כצלי וס"ד דיהא כמבשל בשבת, קמ"ל קרא דדוקא תולדות אש חשיבא בישול, ועי"ש שדחה דברי המתירן הזה.

והקרא מסיק מכח קושיה זו ועוד קושיות, דבאמת לא אצטריך לרבות בשבת וטומאה וכו', וכל הנך דרשות אסמכתא בעלמא הן. וביד דוד הביא משו"ת מהר"ם מרוטנבורג (לין שטמ"ק ט') דאתי קרא להתיר להביאו דרך רה"ר בשבת, עי"ש שהארין בענין זה. וע"ע במנחת חינוך (מוסך השנת מלאכת דש אות ה'), וכן בשעה"מ (יו"ט ג. ז.) שדנים מצד מפרק, דהמולח מוציא הדם מן הבשר.

וראה בחזו"א (כה. ימ.) שכתב דהא דאיצטריך לרבויה תקריב ואפילו בשבת הוא רק לאברים שאין הקרבנות ומליחתן מעכבת, אבל בדבר המעכב הריצוי כגון קומץ פשיטא שדוחה שבת שהרי הקרבן זקוק למלח.

והנה בפ"י רגמ"ה בשטמ"ק החדש מבואר פירוש חדש: דתקריב ואפילו בשבת בא

להתיר מנחת נסכים הבאה עם הקרבן ציבור שקריבה בשבת, וע"ע שם בהערה 27.

אלא אמר רבא **יכול תבונה** - ע"י גירסת השטמ"ק (י"ג), והריעב"ץ גרס "יכול תבינהו" ביו"ד, וכן גרס בספר ישר וטוב.

אמר רב אשי יכול יתן בו טעם כבינה - לפירוש תוס' היינו נמי כשאר פירושים דלעיל דיכול יתן בו מלח הרבה, וכן משמע מפירש"י דהיינו כבינה הנותנת טעם אדם, וכן פירש"י ריש ע"ב דלקדרה אין צריך למולחה יותר משמע דס"ד דימלחנו הרבה, ועל דרך זה מבאר גם הקרית ספר (פ"ה מאיסו"מ) והוא גורס יכול יתן בו טעם 'כביצה' ת"ל תמלח דאפילו בגרגר מלח כשר.

אולם הערוך [נדפס על הגליון] מפרש דס"ד הכא שיתן כל דהו מלח כדי להבין שיש בו טעם מלח, וכן מפרש היראים (ס' תנ"א), והסמ"ג (לאוין קל"ז) בשם ר"ת (כנסת הראשונים אות ע"ה), ולפי"ז קמ"ל 'תמלח' שצריך מליחה מרובה.

ושו"ר שטה"ק גורס בתוס' "היינו דראוי לאכילה בלא הדחה", ומפרש דס"ד שימלחנו מעט להסיר טעם התפל כמו שהבינה מישרת את האדם, עי"ש שמכריח זאת דאל"כ נמצא תוס' סותרים שיטתם בדיבור הקודם, והצ"ק נראה דגרס בתוס' רק "שהבינה מתקנת האדם" ומחק כל השאר [ולא כנדפס בצד בשם הצ"ק], ובספר ישר וטוב גרס "היינו דלא חזי לאכילה בלא מליחה".

רש"י

ד"ה עצים - ואע"ג דעצי מערכה מקבלין טומאה וכו' - בחי' הגרי"ז (ריש כא). תמה למה נקט רש"י עצי מערכה ולא קרבן עצים, דהא רי"ש בריה דריב"ב ע"כ כרבי ס"ל דאיקרו קרבן.

ד"ה כאן בחטאות החצונות - הא דקתני הקפה את הדם 'בחמה' - ע"י בדברינו על תוד"ה כאן.

ד"ה לא סריך - שכשתולין בו אצבע נמשך וכו' - בהגהות חש"ל תמה דאם כשתולין בו אצבע נמשך והולך ה"ז סריך, ועוד דלא סריך אין צריך לפרש מהו, וכתבו החש"ל וקר"א ורש"ש דתיבה 'לא' הוא ר"ת 'לישנא אחרינא' והוא פירוש נוסף מהו 'סריך', וציין הרש"ש לש"ץ (יו"ד קל"א. כ.) דמשמע דגריס ברש"י דהכל הוא פירוש אחד לבאר מהו 'סריך', וכ"ה עפ"י גירסת השטמ"ק (אות י"ט).

והנה לשון הרמב"ם (מקואות ז. ג.) דם שנסרך בבשר אפילו לח חוצץ", ומשמע דמפרש דסריך היינו נסרך בבשר - ועי' קר"א, שפ"א, ויד דוד בסוגיין, וע"ע כס"מ שם.

ד"ה מי מלח - מורים - ע"י שבת קח:

ד"ה מכל מקום - ואפילו מחוץ לארץ - צ"ע מה חידוש בזה והלא אפילו מנחות עצמן באות מחו"ל כדאיתא במתני' לקמן פג., והקר"א (ד"ה גמ' תקריב) מסיק מכח קושיה זו ועוד קושיות דכל הני דרשות אסמכתא בעלמא הן. וראה עוד אבן האזל (איסור"מ ה. יא. אות ו').

מדומית דקה אסתרוקנית גסה - כן פירש"י גם בביצה לט., ובב"ב כ: סתר שיטתו דמפרש דמלח סדומית עבה וקשה כאבן, וכן פירש רגמ"ה שם, וכ"כ הערוך (הו"ד על הגליון ציצ"ה לט. וכן כ"א נפ"י שני), וכן בפיר"ח בביצה לט., וע"ע ברה"ז וצ"ק כאן. וראה בגלגלש"ס בב"ב כ: שכתב להגיה בפירש"י ובגמ' שם.

חולין", אולם הצ"ק גורס "בעצים דעלמא" ומפרש דהיינו בעצים שלא שיפו לגזירין דהוה כלא קדשו בכלי שרת דלא חזו לעצי המערכת, וכע"ז פירשו תוס' בזבחים לד. (סוף ד"ה שקדש).

וע"י קר"א (ד"ה גמ' ילאו) שהניח בקושיא אמאי הוצרכו תוס' להעמידה בעצים דעלמא, והלא תוס' גופיהו קאמרי בסמוך דהא דמרבין עצים לטומאה היינו לרבי ולא לרבנן, והרי רי"ש בריה דריב"ב כרבנן ס"ל לענין עצים. והנה הקר"א אזיל לשיטתו (לעיל כ:). דלרבנן עצים בעי מיעוט ממלח, אבל בחי' הגרי"ז (רי"ש כהנא) נקט בפשיטות דלרבנן אין קרבן עצים צריך מיעוט ממלח, ורי"ש בריה דריב"ב ע"כ כרבי ס"ל, ולפי"ז א"ש אמאי הוצרכו תוס' להעמידה בעצים דעלמא, וכן תירץ בחי' רא"ל מאלין (סי' מ. ד.).

וי"ל דההיא דמרבין עצים בכל מקום היינו לרבי - אולם תוס' לקמן קא. (ד"ה לע"ג) הוכיחו דאין לפרש דסוגיא דזבחים לד. אתיא כרבי, וצ"ע.

ד"ה כאן בחטאות - פירש"י וכו' ולא נהירא דא"כ בחטאות הפנימיות נמי משמע לפי שיטת רש"י וכו' - כלומר בפירש"י מבואר דלמסקנא הא דאמר זעירי דם שבשלו אינו עובר עליו מיירי כשהקפחו, ובחטאות הפנימיות דוקא שאינו ראוי כך לטבילה והזאה, וא"כ משמע שאם בישל דם חטאת פנימית והוא צלול דעובר עליו, ומקשים תוס' דזה לא יתכן.

ביאור בשיטת רש"י ותוס': המיוחס לרשב"א גם דעתו כפירש"י, ומבאר דלאחר דמסקינן לחלק בין חיצונות לפנימיות תו אין לחלק בין אור לחמה, ע"ש. וכ"כ הפלתי (רי"ש סי' ק"ט) לבאר שיטת רש"י וע"ש שהביא ראיות לשיטת רש"י, וכתב דגם הרמב"ם והרי"ף סברי כרש"י, וכן האריך לבאר בשו"ת שאג"א החדשות (סי' ט"ז), וגם הקר"א בסוגיין ביאר כך בשיטת

ד"ה תקריב - ואשמועינן דמליחה עבודה היא - בענין מליחה עבודה היא: ע"י בדברינו על תוס' סוף דף יח: והאם איצטריך קרא לרבות טומאת הגוף דהכהן או טומאת המלח - ע"י מנח"א עמ' רצ"ז.

תוס'

ד"ה אפיק - וא"ת אימא איפכא - ע"י טה"ק אמאי לס"ד דהגמ' דגרס עצים לא קשיא [וע"ש הגה"ה], וראה עוד בספר ישר וטוב.

וי"ל וכו' דהא כדי שלא נאמר צד של מתיר הוא דאצטריכא למוכתב מעל מנחתך - פ"י דלעיל כי מקשינן ואימא דבעי גם באין לה חובה וגם דמתרת, ומשני מדאצטריך 'מעל מנחתך' למעוטי דם אע"ג דדמי רק בחד צד-דמתיר, מכלל דכל דמרבין סגי בדומין בחד צד, וא"כ זה שייך למילף רק אם 'מעל מנחתך' אתי למעוטי דם ולא אם ממעט נסכים.

ד"ה יצאו - פ"י בקונטרס וכו' ואי אפשר לומר כן דבהדיא אמרינן וכו' דחיבת הקודש דאורייתא:

חיבת הקודש מכשרת מדאורייתא או מדרבנן:

הנה רש"י גופיה לקמן קב: (ד"ה כי) פירש דהוי מדאורייתא וכשיטת תוס' דהכא, וע"י צ"ק בזבחים לד., וצ"ע.

ובדעת הרמב"ם (א"סו"מ ו. ח.) דקדק הכס"מ שם דהוי מדרבנן, וכן נוטה המהר"י קורקוס, אבל הלח"מ מכח סתירת דברי הרמב"ם מהל' פסוהמ"ק פירש דדעת הרמב"ם דהוי מדאורייתא. וע"ע שפ"א בזבחים לד., וחי' הגרי"ז שם (סוף מג:), ואבן האזל עהר"מ שם.

והא דקאמר הכא יצאו עצים וכו' בעצי עצים קאמר - גירסת השטמ"ק "בעצי

רש"י, והוסיף טעם דלפירושו בסברת זעירי דפטר דם שבשלו - מפני שנקפה ואינו ראוי להזאה, א"כ השתא דמסקינן דקפוי ראוי להזאה בחטאות חיצונות תו ליכא לאוקמה לדברי זעירי אלא בחטאות הפנימיות. וכן מפרש העול"ש עי"ש שהאריך לבאר מהלך הסוגיא לרש"י ותוס'.

והנה צ"ע דרש"י (ד"ה כלן) מפרש בהדיא דהחילוק בין חטאות חיצונות לפנימיות הוא בהקפה הדם בחמה, ולדברי האחרונים הנ"ל אין חילוק למסקנא בין אור לחמה, אכן יעוי' בשו"ת שאג"א הנ"ל שכתב דתיבת 'בחמה' ברש"י היא ט"ס, וראה עוד ביד דוד שכתב לישוב הגירסא ברש"י.

ולשיטת תוס' דבישול באור אפילו הדם צלול פטור, צ"ע אמאי נקטה הגמ' טעם דאור פטור לפי שלא הדר, והלא אפילו הדר ואפילו לא קרש כלל פטור - עי' טה"ק מה שתירץ בזה, ועוד הביא שם מתשובת מהרלב"ח שהיה דיבור תוס' שנשמט [והובא בשטמ"ק אות א'] ולדבריו לאו דוקא נקט הדר ולא הדר, ובעול"ש כתב דתוס' לא גרסו "באור לא הדר" וכו', וע"ע בחי' הגרי"ז (ד"ה גגמ' לא קשיא).

ולעיל קאמר יתיב 'רבא' וקאמר - עי' בדברינו בגמ' ד"ה אדכרתן מילתא.

ד"ה דם שבישלו - והיינו הא דתנן וכו' הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו אינו עובר עליו - ר"ל לאפוקי מפירש"י בחולין שם דמיירי בלב של עוף דאין בו כזית דם דאילו בלב של בהמה חייב כרת - עי' תוס' שם שתמהו על רש"י, וכתב הגהות מליו"ט כאן והרש"ש בחולין קט. דרש"י לשיטתו [כמשנ"ב בדיבור הקודם] דדם אין עובר עליו רק בחטאות הפנימיות והוא שקרש.

והנה לשון הריטב"א בחולין שם "ואפשר שרבינו ז"ל סובר דההוא [דאין עובר עליו] בדם קדשים דוקא אבל בדם חולין אע"פ

שבשלו עובר", וכ"כ הרשב"א (סס קיא.) בשם העיטור, וראה בהערות המהדיר לריטב"א שציין לשו"ת שאג"א החדשות (סי' ט"ז) שהקשה דמהסוגיא מוכח שאין לחלק בין חולין לקדשים אלא למסקנא אליבא דרש"י החילוק בין חטאות פנימיות לחיצונות.

ומשמע הכא דסתם מליחה דקדשים היינו דאין נאכלין מוחמת מליחן - עי' טה"ק.

ד"ה יתן בו טעם כבינה - בגרסת דברי תוס' וביאור דבריו עי' בדברינו בגמ' ד"ה אמר רב אשי.

ד"ה וכן לקדירה - ובספר רבינו גרשום כתוב וכן לצלי וכו' - וכן דעת רש"י בפסחים עד. דצריך מליחה לצלי, וכתב הכס"מ (א"סו"מ ה. יא.) דכן נמי דעת הרמב"ם שפסק שם דמצוה למלוח הבשר כמולח בשר לצלי, וכן גורסים כאן הר"ן והסמ"ג בשם הריב"א, אבל התוס' בפסחים עד. (ד"ה הלי מוליתא) ובחולין יד. (ד"ה ונסנין) סוברים שאין צריך מליחה לצלי אלא לקדירה.

דף כא:

גמ'

ת"ר מליח שע"ג האבר מועלין בו:

מליח שעל הקרבן חל בו דין הקרבה: פירש"י דהאבר עם מלחו שניהם קרויין עולה, ומבואר שחל על המליח שע"ג האבר דין אימורין ולכן מועלין בו, ולפי"ז ביאר בחי' הגרי"ז (כאן, ולעיל יא.) דזהו טעם הגמ' בזבחים קח. דאם פירש המליח מצוה לאסוקי ומשום דנתקדש לחזור ולמלוח ולהקטירו [והוא דלא כפירש"י גופיה שם שפירש משום דכתיב "ולא תשבית ברית מלח"], וכן הוא מוכיח משיטת הרמב"ם [ודלא כהמקדש דוד סי' י"ג ד"ה ובמנחות, עי"ש], וכן משמע

כפי' הר"ח לזבחים - ע"ש כנסת הראשונים
דף קח. הערה ל"ו.

וכדברי הגרי"ז כן דעת החזו"א (מנחות כה.
טו.), וכן דעת משנת ר' אהרן (ס' מ. ז.), ועי'
בזה מנח"א זבחים (ח"ג עמ' קמ"ד), ובספר
הליקוט (גרמנ"ס הולאת הר"ש פרנקל) הל'
תמו"מ ט. יא. מהגרי"ד בשם הגרי"ז.

שע"ג הכבש ושבראשו של מזבח אין מועלין בו:

בענין מעילה במלח הנתון על הכבש
והמזבח, או שנפל שם:

פירש"י דאין מועלין בו כשנופל שם
כשמולחין את האברים, משמע דמלח שנתון
בתחילה ע"ג הכבש ובראש המזבח מועלין
בו, וכן איתא בקרית ספר פ"ח ממעילה.

ותמה הקר"א א"כ מה צריך קרא שע"ג האבר
מועלין בו, הלא אפילו ע"ג הכבש קודם
שנתנו על האבר מועלין בו, ולכן הוא חולק
ומפרש: ע"ג הכבש והמזבח אין מועלין היינו
במה שנתון שם דאין מעילה אלא כשהמלח
על האבר, ומייתי הגמ' ראייה מקרא דדוקא
נקרא המלח עולה לה' כאשר הוא על האבר,
ועי"ש שדקדק כן מהתוספתא ומלשון
הרמב"ם. ובישוב הרש"י למאי צריך קרא -
עי' בחזון יחזקאל (תוספתא ו. ז.) שתייר בשני
אופנים.

והשפ"א תמה על רש"י למה מפרש דאם נפל
מן האבר אין מועלין בו לפי שאינו ראוי,
ואמאי אינו ראוי לחזור וליתנו על האבר או
על אבר אחר [כדאיתא בזבחים קח. דמצוה
לאסוקי], וגם אמאי נקטינן כלל כבש ומזבח
הו"ל למימר נפל מן האבר ותו לא, ולכן הוא
מפרש כדברי הקר"א. וראה עוד ח' הגרי"ז
(ריש כא:) שגם הקשה על רש"י ומסיק כנ"ל.
והנראה בדעת רש"י: דאזיל לשיטתו בזבחים
ריש קח. דמפרש דמלח שפירש מצוה לחזור
ולמלוח האברים במלח אחר, משמע דהמלח
עצמו שפירש שוב אין בו קדושה ומעילה
[ודלא כהגרי"ז בדעת הרמב"ם - ע"י מש"כ

לעיל], והגדר בזה נראה דהוי כעצמות וגידין
דאיתא בזבחים פה: דמחוברין יעלו ואם
פירשו לא יעלו, ולפי"ז י"ל דהברייתא לא
מיירי כלל בדין מלח הנתון ע"ג הכבש
ובראש המזבח דבזה לא מועלין כלל
כדמייתי בסמוך ממתני' דשקלים, אלא מיירי
הברייתא רק בדין מלח שניתן ע"ג האבר,
ואשמעינן דבזמן שהמלח עליו הוא קדוש
בקדושת הקרבן ומועלין בו ואם נפל ופירש
מן האבר שוב אין מועלין בו. [ומה שפירש"י
"שנופל שם כשמולחין את האברים", ר"ל
דרך הוא שנופל מן המלח כשהופכין את
האבר למולחין].

בש"ש מקומות המלח נתונה וכו' ובראשו של המזבח -

בתוספתא פ"ו ה"ב איתא דהיינו בקרן
דרומית מערבית, ועי' ח' הגרי"ז שתמה ע"ז.

בלשכת המלח ששם מולחין עורות קדשים - בחי' הגרי"ז תמה אין

שרי למלוח עורות קדשים שהן חולין גמורים
במלח שהוא קדשי בדה"ב. ונראה דודאי גם
זה צ"ל שהוא מתנאי ב"ד דכיון שהעורות
היו חלק מהקרבן התירו ולא דמי לאכילת
חולין ותרומה דלקמן שמביאין מבחוץ, ועוד
נראה שהוא צורך עבודה שלא יצטרכו
הכהנים לצאת למלוח העורות שלא יתקלקלו,
ואי אפשר לשיירן עד לערב בלא מליחה מפני
שיסריחו ואין זה כבוד המקדש.

בראשו של מזבח ששם מולחין הקומין והלבונה וכו':

זריקת איברים מכבש למערכה היא רק
באיברים או בכל הנקטרים:

בזבחים סב: איתא דמה דם בזריקה אף
איברים בזריקה מן הכבש, וחקר החזו"א
(זמ"ס יו. ו.) האם הוא דין רק באיברים או גם
בשאר הנקטרים, והוכיח מדהכא דהמלח היה
נתון ע"ג הכבש לאיברים ואילו לשאר

הנקטרים היה בראשו של מזבח ש"מ דלא היה זורקן מן הכבש.

והקטורת - כדעת רבנן לעיל ריש כא. דהקטורת בעי מלח, ועי' בדברינו לעיל כ. בגמ' ד"ה והקטורת.

והנה הרמב"ם (סוף פ"ה מאיסו"מ) השמיט דין הקטורת מהנמלחים בראשו של מזבח, וכתב הלח"מ דסמך על הכלל דכל הקרבנות טעונין מלח, והקרא"ט טען דאין טעם זה מספיק, והחזו"א (כת. יז.) כתב דיתכן דהרמב"ם היה קשה לו קושית תוס' למה מולחין הקטורת בראשו של המזבח ולכן לא גרס קטורת.

דאי ס"ד מאי לקרבנם למלוח וכו' השתא לישראל יחבינן לכהנים לא יחבינן - המיוחס לרשב"א מבאר טעם הס"ד דלעיל דתנאי ב"ד בא להתיר מלח לקרבנות כהנים, דסבר דישאל צריכין להביא מלח מביתם, א"נ דעדיפא מינה פריך לעיל הגמ'.

מזה עצים משל ציבור אף מלח משל ציבור:

[א] האם מלח דוקא משל ציבור?

הנה מסקנת הסוגיא דמלח משל ציבור, ונסתפק בחי' הגרי"ז אם הכוונה דדוקא משל ציבור דאילו משל יחיד פסול, או דיכולין ליקח גם משל ציבור, דהנה בעצים פסק הרמב"ם (איסו"מ ה. יג.) דאי אפשר בשל יחיד עד שימסרם לציבור ובפשטות ה"ה במלח, אלא דא"כ צ"ע מאי ס"ד שלכהנים אין נותנים מלח משום שאין להם חלק בשקלים [לבן בוכרי כדלקמן] ואם אי אפשר להם להביא מביתם מהיכן יטלו מלח לקורבנותיהם, עי"ש.

וראה במקדש דוד (לס. א. ד"ה אמרינן נתי"כ) דפשיטא ליה דבמכשירי קרבן כגון מלח ועצים הגם דלכתחילה צריכים להיות משל ציבור אך אין בזה עיכובא לפסול אם באו

משל היחיד. וע"ע בזה אבן האזל (תמו"מ ט. יא.).

[ב] מלח בקרבן עכו"ם בא רק משלו:

המקדש דוד (סוף ס"י י"ג) מחדש דבקרבן עכו"ם צריך להביא המלח מביתו, משום דמסקינן "לא נצרכה אלא לבן בוכרי" וכו', ופירש"י (ריש כג.) דלהכי איצטריך תנאי בי"ד לפי שהכהנים אין שוקלין, ולפי"ז עכו"ם שאין להם לשכה וגם לא אשכחן בהו תנאי בי"ד לא יחבינן להו מלח. [מיהו צ"ע דדין זה דמלח משל ציבור דרשינן הכא מגז"ש ברית ברית מלחם הפנים - עי"ש הערת מנחת מרדכי].

לא נצרכא אלא לבן בוכרי - לכאורה גם לר"י בן זכאי הוי רבונא כיון דסו"ס הכהנים דורשין לעצמן ואין נותנין שקלים - עי' שפ"א.

כל כהן שאינו שוקל חומא אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן וכו' - יש לעיין מה הרויחו הכהנים בכך שלא שקלו שקליהם, הרי מ"מ הוא מנחת ציבור שמכפרת אף על הכהנים, והגם שאין להם בה דין ממון הלא הדין תלוי במתכפר דאם ישראל יביא עבור הכהן מנחה תחשב מנחת כהן ותשרף, אלא מוכח מכאן דשם מנחת כהן תלוי בבעלות ממונית ואם אין להם דין ממון אינו מנחת כהן - חי' הגרי"ז. וע"ע בדברינו בזה במתני' לקמן עד: (ד"ה מנחת כהנים, אות ז').

הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו היא היאך נאכלין:

[א] מה היתה טעוהם:

רש"י בערכין ד. פירש דטעוהם בכך ד'לא תאכל' נאמר רק על מנחת כהן לבדו אבל במנחת ציבור זיל בתור רובא. וצ"ע הא קי"ל דמטבע חשוב הוא ולא בטל [עי' תוס' מעילה

איזהו

מנחות דף כא:

מקומן

קצא

כא: ד"ה פרוטה], ותירץ מהר"ץ חיות (צערכין 7.) דצ"ל שזהו רק מדרבנן.

אכן העול"ש בערכין שם ביאר דאין כוונת רש"י לדין ביטול ברוב, אלא ר"ל כעין דבריו לקמן מו: דלא אמרה תורה כליל תהיה אלא כשהמנחה של כהן לבדו אבל כשרובה של ישראל יש לה דין מנחת ישראל. וכעיי"ז כתב השטמ"ק כאן (ה) בשם רש"י. וכ"ה פי' הרע"ב בשקלים (א. 7.). וע"ע יד דוד כאן. אולם קרבן העדה בשקלים על משנה זו פירש דטועים לפי שבאמת עומר ושתי הלחם לוקחין משקלי ישראל לבדן. ובתקלין חדתין שם מפרש דטועין שהוא קרבן יחיד וא"כ איך יאכל, אבל באמת צריכים למוסרו יפה לציבור.

ב] א. לכל יחיד בישראל יש חלק בקרבנות ציבור.

ב. דין נשים בתפילת המוספין:

הנה מדברי ר"י בן זכאי בטענת הכהנים מבואר שאכן לכל יחיד יש חלק בקרבן הציבור, ולכך סברי הכהנים שאין להם לשקול מחצית השקל. וראה עוד רש"י עה"ת (צמדנר טו. טו.) על הפסוק "אל תפן אל מנחתם" וז"ל "יודע אני שיש להם חלק בתמידי ציבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון". וע"ע רש"י כתובות קח. (ד"ה מלוה) קא עביד דמבואר שיש לכל יחיד חלק בקרבנות ציבור.

ובשול"ת רעק"א (מ"א סי' ט') נוטה לומר שנשים פטורות מתפילת המוספין, שהרי אין חייבות במחצית השקל, נמצא שאין להם חלק בקרבנות הציבור. ובשול"ת עמודי אור (סי' ז') תמה על סברתו שמי שאינו תורם אין לו חלק בקרבנות ציבור, ומייתי ראיה מכמה דוכתי דמשמע לא כן. וראה בענין זה בהרחבה בקה"י זכאים (סי' ד').

ולבן בוכרי וכו' דמייתי ומסר לחון לציבור - הרמב"ם (שקלים א. 6. ז.) פסק דקטנים ונשים פטורים מלשקול ואם שקלו מקבלין

מהן, והנה בפשטות גם הם צריכין למסור לציבור, וע"ע איך מהני מסירה בקטן שאינו בר הקנאה - עי' ח"י הגרי"ז, וציין שם לקצוה"ח סי' רלה. ה. ולתשובות רעק"א החדשות סי' י"ב.

רש"י

ד"ה שני' הכבש - הגהות מליו"ט גורס "שעל הכבש וכו' שנופל שם כשמולחין את האברים, ושבראשו של מזבח שנופל שם כשמולחין את הקומץ כדאמרן לקמן" וכו'. וגירסת השטמ"ק (ו') תמוהה, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה לאכילת קרבנם - כגון חזה ושוק וכו' שהיחיד מביא והן אוכלין - עי' ח"י הגרי"ז.

ד"ה ה"ג יאכלו - דסיפא שלא יאכלו עמה חולין ותרומה בזמן שהיא מרובה - צ"ב דסו"ס האכילה הראשונה דהקרבן אינה על השובע ואמאי לא יאכל קודם לכן חולין ותרומה, וע"ל משום דלא אפשר דחיישינן שישאר ויהא נותר - ח"י הגרי"ז.

תוס'

ד"ה בלשכת המלח - וי"ל וכו' כלומר משם היו נוטלין מלח למלוח עורות קדשים בלשכת הפרוה - א] בשטמ"ק (י"א) הביא מהר"פ דיי"מ איפכא דמצניעין בלשכת הפרוה ומולחין העורות בלשכת המלח, ובאות י"ב כתב בשם התו"ח - דלשכת הפרוה היינו הך לשכת המלח, וכ"כ התו"י ביומא יט., ובדעת הרמב"ם - עי' לח"מ איסור"מ ה. יג., וע"ק כאן.

ב] על שם מה נקראת לשכת הפרוה - הר"ש במשניות שם פירש ע"ש עורות הפרים שבה, והא דאיתא ביומא לה. דע"ש

"ותימה" דאין התוס' באים לחלוק על פירש"י אלא לפרש הגמ'.

אולם תוס' לקמן פ': (ד"ה וכו') ובב"ב פא:(ד"ה ודלמא) ועוד מקומות שצ"ן מסהש"ס - שיטתם דכל חולין שאינו כדרך הקרבה אין בו איסור חולין בעזרה, וכ"ה בשטמ"ק כאן (ג') מהתו"ח, וכן דעת הריטב"א חולין קל., ועי' במשל"מ (הל' שחיטה ג. ג.) שכתב דמלשון הרמב"ם שם משמע דעת רש"י דבכל גווני אסור, עיי"ש שהאריך בזה טובא.

ב. וכתב הצ"ק דלרש"י מיושב טפי תמיהת הגמ' "חולין מאי בעו התם", ולתוס' צ"ל כמש"כ השטמ"ק (אות ג' - עפ"י הסגה"ה צדנריו) משום דלא שכיח חולין בעזרה כי אם בביתם, וכע"ז איתא בתוס' לקמן פ':, וע"ע מש"כ בשיטת תוס' הקר"א בזבחים עז.

ג. והנה יש לעיין באמת לשיטת רש"י איך רש"י הכהנים לתת לתוכן תבלי חולין והלא הוי חולין בעזרה. ותירץ המשל"מ הנ"ל (ד"ה וא"מ כפי) דהמשנה בזבחים צ': מיירי בקדשים קלים שנאכלים בכל העיר, ועוד תירץ דתבלין שנתערבו בקדשים נתבטלו מתורת חולין, וכן נראה דס"ל לתוס' דהכא.

ד. ובעיקר דין זה דמכניס חולין לעזרה - הרשב"ם ב"ב פא: נסתפק אם הוא מדאורייתא או מדרבנן, ובמשל"מ הנ"ל מצדד דעת הרמב"ם דהוי מדרבנן.

ושמא באותן תבלין פשיטא שיכול ליתן מלח של קודש - קשה לתוס' אמאי לא משני הגמ' דשמואל קאמר על אכילת חולין דהאי תבלין, ותירצו דשמא בהני פשיטא שיכול ליתן מלח של קודש.

ד"ה כל כהן - אע"ג דכתיב בפרשת אל"ה פקודי מאת כהן וכו' - פי' וכתיב בתריה "לשש מאות אלף ושלושת אלפים"

האמגושא - היינו בית הטבילה שעל גבה דפרוה מגושא בנאו. [הוא כפירש"י, ודלא כתוס' ביומא שם והרא"ש במידות דהיה מכשף שחתר לראות העבודה ומצאוהו בלשכה זו, וע"ע תוי"ט ותפא"י במדות שם].

וקשיא לפירוש זה דא"כ היתה מלח בד' מקומות - כלומר דבלא פירוש זה לא קשיא ד"ל דחשיב רק מקומות שמולחין ולא שמצניעין, אבל לפירוש זה דחשיב הכא לשכת המלח ששם היו מצניעין המלח קשיא דא"כ ליתני ד' מקומות - צ"ק.

והלח"מ (אסו"מ ה. יג.) תירץ דנקטה הברייתא רק מקומות ששם היו מניחין המלח, דהיינו בלשכת המלח למליחת עורות בלבד, ועל הכבש למליחת אברים, ובראש המזבח לקומץ ולבונה וכו', לאפוקי לשכת הפרוה שהיו רק מולחין שם.

ד"ה והקמרת - וא"ת והלא במזבח הפנימי היה קרב - בדעת הרמב"ם (אסו"מ ה. יג.) שהשמיט קטורת, ביאר החזו"א משום שהיה קשיא ליה קושית תוס' דהכא ולכן לא גרס 'קטורת'.

ד"ה חולין - ופי' בקונטרס כלומר חוץ לעזרה יאכלו חולין ותרומה וכו' - אינו ברש"י שלפנינו אלא בתמורה כג., אולם בתוס' לקמן פ': (ד"ה וכו') משמע דגרסי הכי ברש"י כאן.

ומיהו אפילו בעזרה מכניסים תבלי חולין: א. מחלוקת ראשונים אם בכל הכנסת חולין לעזרה עובר, או רק כדרך הקרבה.

ב. האם מכניס חולין לעזרה אסור מדאורייתא או מדרבנן:

א. הנה תוס' כאן לכאורה מודים לשיטת רש"י דיש בזה משום חולין בעזרה, אלא שהוסיפו דתבלין חולין לתבל האכילת קדשים שרי, ומיושב יותר לפי הגורסים לעיל בתוס' "ואימא הואיל והני חולין" ול"ג

איזהו

מנחות דף כב.

מקומן

קצנ

וגו', וא"כ מפורש שרק משאר ישראל הביאו התרומה.

והשתא ניהא טפי הא דכתיב כל העובר ביום סוף וכו' - פי' שפיר יש לפרש הפסוק על ב' התרומות - "כל העובר" היינו אף הלויים וקאי על תרומת הקרבנות, ו"על הפקודים" דמשמע רק בני ישראל שנפקדו בו קאי על תרומת האדנים. וע"ע פי' התו"ח בשטמ"ק אות י"ז.

ד"ה שהכהנים - משמע שריב"ז לא היה כהן - דעת רש"י בשבת לד. (ל"ן מסה"ס) דריב"ז היה כהן, וכן דעת הרמב"ם בהקדמתו לפיהמ"ש דורעים - הגהות מהרש"ם.

לא דהוא עצמו קאמר אלא כלומר עפ"י הוראתו - ראה בהגהות ריעב"ץ הטוען שאי אפשר שבימי ריב"ז עשו פרת חטאת.

והא דמסקינן וכו' ה"ט לפי שלא שרפו פרה בימיו - פי' אין כוונת הברייטא שאי אפשר לומר כך מפני שהלל לא היה כהן, דהא שפיר יש לפרש שעשו עפ"י הוראתו, אלא ר"ל שלא עשו בימיו פרת חטאת.

דף כב.

נמ'

מה מוזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש:

א] האם בעינן גם כלי שרת שלא נשתמש בהן הדיוט:

המג"א (או"ח סי' קמז. ה.) כתב דאף כלי שרת בעינן שלא נשתמש בו הדיוט, וכדאיתא בתוספתא פ"ב דמגילה דאפילו נעשו לצורך הדיוט והן חדשים ולא נשתמש בהן הדיוט אסורין לגבוה. ותמה מהא דכתיב בשמות (למ. ח.) דהכיוור וכו' נעשו ממראות הצובאות,

ותירץ דדוקא כמות שהן אסורין לגבוה אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר מותר עי"ש. וראה בהגהות החתם סופר שם וכן בסי' מ"ב שדייק מהרמב"ן עה"ת דלא כהמג"א.

ב] איך לקח יעקב אבינו את האבן ששם מראשותיו ועשאו מזבח להקריב עליו? כן הקשה הטור בפירושו עה"ת (פר' ויאל), ותירץ דבבמה שרי. והמנחת חינוך (מלו' מ', נקומן המנחה) תמה דבסוגיא זבחים קטז: מבואר דאף בבמה אסור. ועי' מש"כ בישוב הטור במקור ברוך (מ"א סי' ז', ד"ה והנה צריט מולין). וראה עוד בישוב קושית הטור בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' מ').

איכא בינייהו חדתי - צ"ב הא איכא בינייהו אי בעינן משל ציבור, ומפרש היד דוד דכוונת הגמ' לשאול האם איכא בינייהו גם משל ציבור, ומשני דרק חדתי איכא בינייהו אבל משל ציבור אף ראב"ש מודה דצריך, אלא דס"ל דאין צריך לזה דרשא דהמזבח או דילפינן ממלח כקושית תוס', ע"ע בדבריו. וכ"כ הלח"מ (א"סו"מ ו. 3.) דמכח פסק הרמב"ם מוכח דמשל ציבור לא פליגי. וע"ע נתיבות הקודש, ובהערת 40 לשטמ"ק החדש.

מתני'

נתערב קומצה בקומץ חבירתה וכו' כשרה - הטעם דכשרה לרבנן משום דעולין אין מבטלין זה את זה, ולר' יהודה משום דמין במינו לא בטל - תו"ט. והנה פסק הרמב"ם (פסוקה"ק יא. כח.) שיקטיר שניהם כאחד, וביאר טעמו הזבח תודה דס"ל הא דאין עולין מבטלין זא"ז הוא רק כשמקריב שניהם בבת אחת, א"נ דכוונתו דאם יחלקם שמא ימצא מהמין השני פחות מכזית וקי"ל דאין הקטרה פחות מכזית. והחזו"א (כט. כא.) השיג על ב' הטעמים

הנ"ל, והוא מבאר דלא בא הרמב"ם למעט שאם הקטיר פעמיים פסולה, אלא אדרבה להכשיר אפילו דמקטיר כאחד ב' מנחות נפרדות ואף דעיקר מצותן כל אחת בפני עצמה.

ר"י אומר במנחת כהן משיח במנחת נסכים פסול - גירסת הרמב"ם בפיהמ"ש "במנחת כהנים במנחת כהן משיח במנחת נסכים", ועי"ש דמישבה בשני אופנים.

שזו בלילתה עבה וזו בלילתה רכה - פירשו רש"י ותוס' דהקומץ דנדבת ישראל בלילתו עבה והנך בלילתן רכה, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש מפרש להיפך - עי"ש ביאורו.

והן בולעות זו מזו:

ה' שיטות במפרשים יש כאן:

א. שיטת רש"י במתני' [וכ"מ ברש"י לקמן קג: ד"ה והלא אלו, וברש"י כת"י פט: ד"ה אין מערבין] דתרווייהו פסולין, הקומץ מחמת ריבוי שמנה והמנחת נסכים משום חיסר שמנה, וכן מפרשים תוס' ד"ה שזו, וכן דעת המיוחס לרשב"א (ד"ה וזי נולעות), וכתבו הקר"א והח"נ דכן נראה שהוא גם שיטת הרמב"ם בפיהמ"ש.

ב. שיטת רש"י בגמ' לקמן כג: (ד"ה לימא) דהביטול כמאן דליתא דמי ולא נחשב כריבה שמנה. [ובגדר ביטול זה דאין נחשב המבטל כבטל דיהא ריבוי שמן - עי' בעונג יו"ט סי' ד']. וכתב השטמ"ק (ג') דלשיטת רש"י זו פסול רק המנחת נסכים משום חיסר שמנה, ואתי שפיר טפי לשון המשנה 'פסולה' ולא 'פסולות'. ובתוס' ד"ה והן (א') הזכירו פירוש זה ודחתוהו.

ג. שיטת התוס' בסוף ד"ה והן (א'), ויותר מבואר לקמן כג. בתוד"ה חרב - איפכא

מפירוש ב' - דפסול רק הקומץ משום ריבוי שמן, אבל המנחה לא נפסלה משום דיש לה חיבור לשמן ובהא ודאי חיבורי עולין כעולין.

ד. שיטת הרע"ב במשניות נמי דהבטל כמאן דליתיה ואינו נחשב ריבוי שמן, ולכן מפרש דהקומץ בלבד פסול משום דהשמך של המנחת נסכים רבה עליו ומבטלו [ולא מטעם ריבוי שמנו כדפירש"י במתני'], אבל המנחת נסכים כשירה דמה שבלעה מהשמך דקומץ לא עשאה כריבה שמנה משום דכליתיה דמי. וכע"ז הוא שיטת הרש"י כת"י שהובאה בשטמ"ק (ג'). ובביאור שיטת הרע"ב האריכו התו"ט והח"נ, וראה עוד קר"א וטה"ק, והקר"א תמה על שיטת הרע"ב דלשון משנתנו משמע דהפסול משום דבולעות זו מזו ולא משום דהשמך רבה על הקומץ ומבטלו.

ה. שיטת התפא"י במשניות: דתרווייהו פסולות, הקומץ - כפירוש הרע"ב משום שנתבטל בריבוי השמן של המנחה, והמנחת נסכים - כדפירש"י משום דנתמעט שמנה. והנה מה שלא פירש התפא"י פסול הקומץ כפירש"י דהוה ריבה שמנה, לפי דריבוי שמן אינו פוסל אלא כשהוסיף לוג ואי אפשר שהקומץ יבלע שיעור כזה, אמנם דזהו שיטת הרמב"ם אבל רש"י לשיטתו דריבה שמנה כל שהוא פסול - עי' בדברינו לעיל יא. בגמ' ד"ה ור"א. ובדעת הרע"ב בזה - עי' תו"ט וח"נ.

גמ'

נתערב בדם בהמה או חיה רואין אותו כאילו הוא מים - כיצד שרי לזרוק למזבח דם בהמה וחיה דהוו חולין - עי' תוס' זבחים עז: ד"ה בדם.

א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו וכו' - צ"ב למה קבע ר' יוחנן דבריו כאן

איזהו

מנחות דף כב.

מקומן

קצה

במנחות ולא שם בזבחים על משנה זו - עי' טה"ק.

הדבר ידוע שדמו של פר מרובה מדמו של שעיר - צ"ל דפשוט לגמ' שמערבין כל דם הפר עם דם השעיר - עי' שפ"א, ועי' ח' הגרי"ז.

רש"י

ד"ה דדיישי - ומושבין אותו ונידושת התבואה - רש"י בזבחים קטז: פירש לאחר הדישה לחותכן לתבן.

ד"ה מאי קרא - מוריגים לצורך דישה - רש"י בזבחים הנ"ל פירש לשיטתו מאי קרא שהוא עשוי חריצים.

ד"ה אם יכול - דאמר בתו"כ מסל"תה ולא מסל"ת חבירתה - הקשה השפ"א (כג.) למה לי האי טעמא הרי בלא"ה פסול משום דאי אפשר שלא יהא הקומץ מעורב במנחה דחבירתה והוי קומץ שחסר. ויש לדחות דס"ד דקומץ חסר פסול רק אם אבד חלקו או נתערב בו דבר זר כצורר וגרגר מלח (מתני') ו. אבל סולת דחבירתה לא, קמ"ל קרא דהא נמי הוי קומץ שחסר.

ד"ה לא יקטיר - דאין הקטרה מצוה אלא בקומץ - בשטמ"ק (כג. אות ז') מבאר דכוונת רש"י דלא יקטיר דהכא היינו שאין מצוה להקטיר אבל אם רוצה יכול להקטיר, משא"כ בסיפא דנתערב קומץ בשירים וכבר יש קומץ מבורר, חל על השירים איסור לאו דכל שממנו לאישים. ונראה דאזיל בזה רש"י לשיטתו דאין לאו דכל שממנו לאישים אלא בדבר שכבר הוקטר ממנו ממש למזבח - ראה בדברינו לקמן נז: בגמ' ד"ה ת"ל כי כל (אות ז').

והנה מש"כ השטמ"ק דאם רצה להקטיר יקטיר, נראה דר"ל דיקטיר לשם עצים וכדעת ר"א בזבחים עז., אך יתכן דאף לרבנן שם וכמש"כ תוס' שם עז: בסוף ד"ה בדם בהמה.

אולם הזבח תודה דעתו דאסור להקטיר, ומבאר דגזרו משום דמיחזי כמוסיף על הקומץ וקומץ היתר פסול. וגם המקדש דוד (רי"ט סי' ט"ו) דעתו שאסור להקטיר אבל מטעם אחר, דמוכח דעתו של רש"י דכל שאין הקטרתו מצוה יש איסור בהקטרתו, עי"ש.

והשפ"א דעתו לחלוק על פירש"י, ומחדש דאף ברישא איכא לאו דכל שממנו לאישים ה"ה בבל תקטירו, עי"ש.

ד"ה נתערב קומצה - דשירים אסורין להקטיר וכו' כל שממנו לאישים וכו' - [כן ילפינן לקמן נח. וש"נ במסה"ש], ועי' עול"ש (כג. ד"ה צמתינן) שדן אמאי לא יקטיר השירים לשם עצים לר"א דס"ל הכי בזבחים עז., אמנם יעוי' בתוס' סוטה כג. (סוד"ה דמסיק לזה) שכתבו דאית לן למימר דסתמא מתני' דהכא כרבנן דפליגי אדר' אליעזר.

וראה עוד בתוס' לקמן מח. סוף ד"ה חטא.

ד"ה הדבר ידוע - אפ"ה קרי ליה אכתי נמי דם שעיר וכו' - עי' ח' הגרי"ז.

תוס'

ד"ה ועצים - וא"ת וליף מלח - בהגהות קרני ראם ובחי' הגרי"ז מישבים דקושית הגמ' היא על הס"ד דהגמ' דאכתי לא ידעינן הגז"ש דמלח משל ציבור ובעינן למילף מלח מעצים, ומהיכן היה פשוט שעצים משל ציבור הן. אולם האחרונים (קר"א, מליו"ט, רש"ש, עול"ש) מבארים דקושית תוס' היא על הברייתא לקמן אמאי צריכה למילף עצים מקרא ד"על העצים אשר על האש" ולא ילפה ממלח. וע"ע תירוצי טה"ק על קושית תוס'.

ד"ה שזו בלי"תה (ב') - אנפ"י שבו"עו זו מזו לא חשיב לא ריבה שמנה ולא חיסר שמנה - תוס' לקמן ד"ה והן בולעות

(ז') תמהו על סברא זו, ואין כוונת תוס' כאן שכן הוא מסברא אלא ר"ל שמדברי ר' יהודה מוכח דסבר הכי אבל באמת הוא מוקשה - טה"ק.

ד"ה והן בולעות (א') - ובגמ' גבי הא דפריך לרב חסדא וכו' - הוא לקמן כג:

ופי' בקונטרס שמיכלא וכו' - הוא לקמן כג: רש"י ד"ה לימא.

ופירוש זה פותר מה שפירש במשנה - ראה בטה"ק שרוצה לישב סתירת פירושי הרש"י, וראה עוד תירוצי השפ"א כאן, והקר"א לקמן כג:, וע"ע בשטמ"ק לקמן כג: (אות ג') שדחה ותיריך קושית רש"י דהתם, וע"ע מה שתירץ העונג יו"ט (סי' ד' דהערה).

ואין לפרש דמה דמיפסלן הכא לאו משום ריבה שמנה אלא משום חיסר שמנה - כלומר דביטול ברוב יכול לפעול רק דיחשב כחיסר שמנה ולא כריבה שמנה דהא כמאן דליתיה דמי, ולפי"ז יפסל רק המנחת נסכים. ופירוש זה כתב השטמ"ק (ז') בשם רש"י כת"י, ובאות ג' בשם רש"י לקמן כג:

דאדרבה וכו' לא מיפסלן אלא משום ריבה שמנה - לעיל בדיבור הקודם נקטו תוס' בפשיטות שפסול גם משום חיסר שמנה. ועי' טה"ק שמבאר אמאי קשיא להו מדלקמן רק הכא ולא הקשו כבר לעיל.

ובישוב קושית תוס' על פירוש זה - עי' חזו"א (כט. ז), ובספר ישר וטוב.

ד"ה והן בולעות (ב') - שהסולת של קומץ רבה על השמן וכו' - כ"ה גם לשון הרש"י ריש כג., אבל התוי"ט גרס "רבה עליו השמן", ועי' רעק"א במשניות דהעיקר כגירסא שלפנינו.

וזה הוא תימה לומר משום דבלילתן שוה אין זו בולעת מזו - הקר"א (סוף ד"ה משנה) תריך דאמנם הן בולעות זו מזו אבל הואיל ובלילתן שוה בולעות נמי בשוה ואין כאן חסר ויתר, אולם הח"נ דחה סברא זו דאי אפשר לצמצם שלא יבלע האחד יותר ממשנהו.

ואין לומר נמי דמשום דבלילתן קשה אין פולטות כלל השמן, דהא משמע דאף בנתערבו רכה ברכה מכשר ר"י ולפי"ז הו"ל לפסול - טה"ק.

ובשטמ"ק (י"ז) תריך בשם התו"ח - דטעם דברישא לר"י כשרות לפי דהוי מין במינו ולא בטלי, משא"כ בסיפא דזו בלילתן עבה וזו רכה משוי להו דין דמין בשאינו מינו, וכיון שבלע הקומץ מן השמן דמנחה וביטלו חשיב קומץ יתר ומנחה חסירה. וע"ע מש"כ החזו"א (כט. ה.) בישוב קושיות התוס'.

ומשני ר"ז וכו' למה לן האי שינויא הא אמרינן דבלילתן שוות ואין בולעות זו מזו - הקשה העול"ש דהא התם לא מקשה הגמ' כלל מטעם ריבוי שמנה אלא מטעם דהשירים ליכטלו לקומץ ואף שאינן בולעות זו מזו, וכע"ז תריך הר"י בשטמ"ק (י"ח), ובדומה לזה הקשו הח"נ וטה"ק. ועי' ביאור העול"ש וביאור טה"ק בכוונת תוס'.

ד"ה אם יש בו - לא באדמומית מעט מתכשר אלא מראית דם גמור - עי' תוס' סוטה טז: ד"ה מביא מים.

ד"ה הדבר ידוע - ואפי' מאן דלית ליה ראשון ראשון בטל וכו' הכא מודה משום דהו"ל נראה ונדחה - צ"ע הרי בידו להוסיף דם ואמרינן בזבחים לד: דכל שבדוד לא הוי דיחוי - עי' עול"ש, וע"ע מקדש דוד (לג. ז. ד"ה הקשו המוס').

וי"ל דלא אמרינן ראשון ראשון בטל כשמערה בשפע - עי' תירוצי

איזהו

מנחות דף כב:

מקומן

קצו

תנן ר' יהודה אומר במנחת כהנים וכו' -
הצ"ק ושטמ"ק מחקו תיבות "במנחת
כהנים", אכן כ"ה גירסת הרמב"ם בפיהמ"ש.

וכי בולעות זו מזו מה הוי מין במינו הוא
- מבואר כאן דהמקשן והתרצן הבינו
שסברת ר"י במשנה הוא מטעם ביטול, ותמה
התוי"ט על פירש"י ותוס' במתני' כב. דטעם
הפסול הוא משום ריבוי שמנה דהקומץ,
ומבאר הרעק"א במשניות דאף לרש"י ותוס'
בעינן לדין ביטול, דאי לא בטל השמן בקומץ
שדינן ליה היכא דאיתיה אמנחת נסכים ולא
הוי ריבה שמנה דקומץ ולא חסר שמנה
דהמנחת נסכים.

וכן ביארו הח"נ (כג. ד"ה וכן זולעות) והרש"ש
(לעיל כג.) עי"ש, ויסוד הדברים כבר מפורש
בהמיוחס לרשב"א (ד"ה וכן זולעות), ורמז
ברש"י (כג. ד"ה ר' יהודה). וראה עוד ברה"ז
לעיל כב. שתירץ בע"א, וכתב הח"נ דלא ירד
לעומק דבריו.

מזה הוי מין במינו הוא - צ"ב הרי הסולת
שבלע מהשמן הוי מין בשאינו מינו
ומבטל לשמן - עי' בשטמ"ק (ג') מהתו"ח
שפירש בב' אופנים.

רש"י

ד"ה מכאן - בצד הגליון נדפס הגהות
וגירסאות אחרות, ועי' טה"ק שכתב
דאין צריך להגיה, וראה מה שביאר בדברי
רש"י.

תוס'

ד"ה מכאן לעולין - ושםא לגבי אכילה
שאינו - פי' דקי"ל דבהנאת מעיו לבד
כגון שבלע יצא ידי מצות האכילה, לכן הגם
שמבטל טעם המצה בפיו מ"מ במעיו יש לה
עיכול בפ"ע - טה"ק, עי"ש.

והעול"ש כתב שכוונת תוס' דדוקא אם מבטל
בשעה שעושה המצוה כגון במצה ומרור

ראמ"ה. וראה עוד בתוס' זבחים עז: (נסוף
העמוד) שתירצו שמערה מדם הפר ודם
השעיר תרוייהו לכלי שלישי. ולכאורה קשה
דבמתני' יומא נג: איתא בהדיא דעירה דם
הפר לתוך דם השעיר - עי' חי' הגרי"ז
בזבחים שם.

דף כב:

גמ'

מכאן לעולין שאין מבטלין זה את זה -
דוקא בדבר המתערב דומיא דדם,
אבל בשאינו מתערב כגון אברי בעלי מומין
באברי תמימין מבטלין זא"ז - תוס' זבחים
עז: סוד"ה הא עבר.

ובמקדש דוד (לג. ג. ד"ה הקטו הסוס) חקר אם
נתערב דם של שני זבחים במים חולין ויש
במים לבטל רק אחד מהם, האם אמרינן סלק
את מינו ושאינו מינו רבה עליו ומבטלו
כדאמרינן למ"ד מין במינו לא בטל, או
דמועיל כח דעולין אין מבטלין זא"ז שצריך
שיהא במים שיעור שיכול לבטל שניהם.

ור' יהודה סבר מכאן למין במינו שאינו
בטל - בביאור מחלוקתם וטעמם: ראה
בהרחבה בר"ן נדרים דף נב.

ויש לעיין איך יליף ר' יהודה מקרא דדם הפר
ודם השעיר לכל התורה דמין במינו לא בטל
והלא חולין מקדשים לא ילפינן, וכתב הפנ"י
בסוף ביצה דנראה דדעת ר"י דסברא גדולה
היא דמין במינו לא יבטל ולא הוי קרא אלא
גילוי מילתא בעלמא.

ודלמא עד דאיכא מין במינו ועולין
קשיא - פי' ויש הכרח דרבנן סברי
דוקא עולין אין מבטלין אבל מין במינו בטל,
ור"י סבר דוקא איפכא - עי' המיוחס
לרשב"א וח"נ. וע"ע קושית תוס' בזבחים
פא. ד"ה תנאי היא.

שבזמן האכילה שהיא מצותן הוי הביטול, אבל בדם פר ושעיר שנתבטלו קודם הזריקה שהיא מצותן לא אמרין אין מצוות מבטלות זו את זו. וכע"ז תירץ השפ"א ועי"ש עוד תירוצו.

ובחי' הגרי"ז תירץ דאיכא נפק"מ אי מטעם עולין או מטעם מצוות אין מבטלות זא"ז, עי"ש.

וראה עוד מש"כ לישיב הגהות מהר"ץ חיות בנדרים נב.

ד"ה ורבי יהודה - דהתם פירש בקונטרס דדריש מדשני קרא בדיבוריה - הוא רש"י כת"י, ופירוש קמא הוא רש"י שלפנינו, וכתב הגהות מליו"ט דתוס' שם (רי"ט 65). פירשו טעם שלישי ולדבריהם לא קשיא הכא.

מדשני קרא בדיבוריה וכו' ומיהו אין זה כ"כ שינוי וכו' - ר"ל דהתם יש לפרש מדשני קרא בדיבוריה אבל הכא לא שייך לכתוב "ומדם הפר ומדם השעיר" וא"כ לא נחשב לשינוי בדיבוריה, ודחו תוס' דאף התם אינו מחוור דלא הו"מ למכתב "ומן הבקר" וכו'.

וי"ל דדבר ל"ח המתערב יפה בכל שהוא - פי' דוקא ל"ח בלח אמר ר"י דמין במינו לא בטל דומיא דדם הפר ודם השעיר - תוס' זבחים עג. ד"ה רבי יהודה. ועי"ש חי' הגרי"ז בביאור החילוק בין ל"ח ליבש.

ובתוס' יבמות (רי"ט פג.) הוסיפו - "וסברא הוא דדבר המתערב מתפשט טעם האיסור בכל ההיתר ולא בטל, אבל דבר יבש האיסור מונח במקומו אלא שאין ניכר היכן הוא" עכ"ל.

וכענין זה מפרש ר"ת דהא דאמר ר' יוחנן בסוף מסכת ע"ז וכו' - כלומר ר' יוחנן פסק אמנם כרבנן אולם בטבל ויין נסך ותרומה מודים רבנן לר"י דמין במינו לא

בטל, ומפרש ר"ת דה"נ לר' יוחנן אליבא דרבנן מיירי דוקא בלח ולא ביבש - עול"ש. וראה בקר"א ח"נ ופני"מ זבחים עג. שתמיהו דלכאורה סברא זו שייכת דוקא לטעמיה דר"י דיליף מדם הפר ודם השעיר, אבל לר' יוחנן אליבא דרבנן סברתו דכהיתרו כך איסורו [כדפירשו תוס'] ומה שייך לחלק בין לח ליבש.

דקשיא ליה כיון דתרומה עולה בק"א א"כ מין במינו נמי יסייע לשאינו מינו לבטל התרומה - פי' לא נימא סלק ויתבטל בששים אלא נצרף את מינו ויתבטל בק"א. וראה תוס' בע"ז (עג: ד"ה שני) שתירצו בפשיטות דמיירי בדליכא ק"א לבטלו, ותוס' כאן בסוף הדיבור עשו החשבון בזה. ועי' שפ"א (ד"ה ועפ"ז) דמישב מה הכרחו דר"ת השתא דמיירי התם בדאיכא ק"א.

ומתניתין דשתי מנחות שלא נקמצו וכו' במנחת סולת איירי שמתערב לגמרי וכו' - בתוס' יבמות ריש פב. כתבו "התם נמי מתוך שומנן מתרככין ונותנין טעם זה בזה, א"נ כשיאפה אותן יתנו טעם זה בזה" עכ"ל, והם לשיטתם שם כמש"כ לעיל דהטעם דלח דוקא אינו בטל לפי שטעם האיסור מתפשט בכל ההיתר.

ונראה שכמו כן היה יכול להקשות מההיא דשאור של חולין ושל תרומה שנפלו בעיסה - הוא מתני' דערלה פ"ב מי"א והובאה בפסחים דף כו:

וחזר בו ר"ת דודאי אין חילוק בין ל"ח ליבש וכו' - כלומר החילוק אינו בין לח ליבש אלא רק בין מקום שמוגדר כמין במינו או כמין שאינו מינו. ולפי"ז מיושב נמי ההיא דגיטין ושבת ועוד קושיות ששאלו תוס' זבחים עג. די"ל דכל הני מיירי דנפל לחולין מתוקנים דחשיב מין בשאינו מינו - ח"נ ופני"מ על תוס' זבחים הנ"ל.

שם. דלרב חסדא דאזיל בתר מבטל הויא דלא כר"ח - פי' דהא אי אפשר לדם חולין להיות קדשים וא"כ הוי מין בשאינו מינו. דההיא דאין רוק מבטל רוק ואין מ"ר מבטל מ"ר - הוא בזבחים עט., וגבי זרוע בשילת וכו' - הוא בחולין צח., וגבי ציר דקאמר ר"י שיעורה במאתים - חולין צט:

והדתניא בפ' הנודר מן הירק וכו' לא מצי למיפרך מבטל ויין נכר - עי' גלהש"ס בנדרים שם נח., וברש"ש והגהות פורת יוסף שם.

אבל קשיא מההיא דתניא בתוס' דמבול יום - הוא קושיא בעלמא סתירה בדברי ר"י גופיה, ומתוך תירוץ הר"י מתבאר תירוץ על הקושיא קמייטא מגיטין נד: וממילא אין צריך ליסוד ר"ת הנ"ל לחלק אליבא דר"י בין לח ליבש.

ויש עוד לפרש דההיא דשני כוסות וכו' - תוכן תירוצם לדחות ראיית ר"ת מההיא דע"ז עג: - דהנה התם דאמרין דהמים שאינו מינו רבה על היין ומבטלו היינו בששים, וכה"ג לא משכחת לה דאם תצרף היין דמינו דבעינן השתא לביטול בק"א, דהא אם מזג חד בתלת כגון לוג יין בג' לוגין מים נמצא דמיירי דבכוס של חולין כדי לבטל בששים יש נ"ז לוגין מים, ונמצא שיש לך לצרף רק עוד י"ט לוגין יין היתר שבאותו כוס ואין לך יחד אלא ע"ט לוגין, ואם מזג חד בתרי גם אין לך לפי אותו חשבון אלא פ"ט לוגין לבטל היין דתרומה.

ואפילו יש מאה בין הכל י"ל דשמא לא יצטרפו וכו' - כלומר כגון שנפל לכוס חולין גדולה שיש בה מאה, מ"מ לא שייך לצרף היין והמים יחד - עי' ביאור ברה"ז בדברי תוס', וע"ע צ"ק על תוס' בזבחים עג: בסוף דבריו.

דאי אפשר למבטל דהיינו החולין ליעשות כבטל דהיינו התרומה - בחי' הגרי"ז הקשה הלא אפשר שיעשו תרומה ע"י תשלומי תרומה - עי"ש בד"ה והנה.

וההיא דפסחים לא קשיא אף ל"מ"ד בתר בטל אזלינן דמשקים לכי מסרחי אין שם משקה עליהן - כלומר לא מיבעיא למ"ד בתר מבטל דיש לתרץ כדלעיל דאיירי בחולין מתוקנים וכו', אלא אף למ"ד בתר בטל חשיב מין בשא"מ דאין לומר דאפשר לתרומה שתעשה חולין כשתסרח [כדאמר'] לקמן כג. לגבי נבילה ושחוטה] דהא משקין לכי מסרחי אין עליהם שם משקין כלל - צ"ק.

והנה רעק"א הבין בתוס' כפשוטו דמחלקים בין אוכלין למשקין, ועי"ש שתמה ע"ז, אולם העול"ש כתב דאין כוונתם לחלק בין משקין לאוכלין כגון נבילה ושחוטה דלקמן דאמרין לכי מסרחה פקעה טומאתה, אלא בין איסור והיתר דהכא לבין טומאה וטהרה דלקמן, עי"ש.

אמנם בחי' הגרי"ז ביאר באופ"א: דבנבילה יש דין מיוחד דאם אינה ראויה לגר אינה נבילה אע"פ שראויה עדיין לכלב, לכך כי מסרחא דתו לא חזיא לגר מ"מ שם אוכל עלה ובזה הויא כשחוטה, משא"כ משקין דתרומה תלי בראויין לכלב לכך כי מסרחי שאין ראויין אפילו לכלב שוב אין עליהן שם משקין.

וראה עוד בהגרי"ז (כג: ד"ה והנה הרמב"ם) דהרמב"ם שפסק דבנבילה בעינן עד דלא חזי לכלב ומאידך פסק דין זה דאפשר לנבילה שתעשה כשחוטה לכשתסרח ע"כ דפליג על תוס'.

והך משנה דאין דם מבטל דם - כוונתם להביא ראיה דאיכא משניות וברייתות דלא סברי להא דר' חייא. פירש בקונטרס לקמן - דף כג: ד"ה לעולם, ועי' בדברינו

דף כג.

גמ'

איתמר קומין דמנחת חוטא ששמנו -

בענין מתן שמן על שיירי המנחת
חוטא - לקמן במתני' נט: איתא דאינו עובר
בל"ת, והאם איסורא איכא - עי' בדברינו שם.

וריש לקיש אמר הוא עצמו משכשו
בשיירי הלוג ומעלהו:

טעם הדבר:

פירש"י דכן הוא מצותו שישכשכנו בלוג,
ובטעם הדבר שמעתי דיש לפרש משום
הידור מצוה, דהגם שאמרה תורה שלא יהא
קרבתו מהודר (לעיל ו.) היינו בגוף המנחה ולא
בקומץ העולה למזבח.

ובדרך אחרת י"ל דאם הקומץ יהא קמח
גרידא אי אפשר שלא יתפור כשזורקו מן
הכבש [כדאיתא בזבחים סב: דמה דם
בזריקה אף בשר בזריקה], ואף לדעת החזו"א
(י. ו.) דס"ל דבקומץ ומנחות לא נאמר דין
זה מ"מ אי אפשר להניחו על המערכה
הדלוקה כדאיתא בזבחים סב:, וע"כ צריך
לזורקו גם כשסמוך למערכה, ולכן מגבלו
מעט בשמן שלא יתפור.

ושו"ר במנח"א (עמ' רנ"א) שכתב בשם
הגרי"ז סברא זו דשלא יתפור, אולם מטעם
אחר דאם יתפור שמא יעשה לכדי שיעור
שומשום, ואיכא מ"ד לעיל טז: [וכן פסק
הרמב"ם] דמקטיר שומשום אחר שומשום
אין דרך הקטרה בכך.

והנה בחי' הגרי"ז (לקמן נט.) נסתפק אם לר"ל
יכול ליתן גם לבונה על הקומץ, ולכאורה
נראה דהדבר תלוי בטעמים דלעיל, ובזבח
תורה (לקמן ס.) נקט בפשטות דה"ל לבונה
וא"כ נקט כצד הראשון דלעיל, ודו"ק.

הוא עצמו משכשכו בשיירי הלוג - הנה
לקמן דף ס. מספקא לר' יוחנן אי
משהו שמן פוסל במנחה חריבה או דוקא

בכזית, וא"כ מהו דמקשה ר"ל הכא לר' יוחנן
גופיה דהוא עצמו משכשכו בשמן דילמא
דוקא בפחות מכזית שרי, ואפשר דמקשה לפי
דר"ל גופיה סובר דנפסל בשמן כל דהו - חי'
הגרי"ז, וכ"כ הקר"א לקמן שם.

**והכתיב לא ישים עליה שמן וגו' ההוא
שלא יקבע לה שמן בחברותיה**

- בחי' הגרי"ז מדקדק מדברי רש"י (ד"ה שלא)
דנקט "אם שמנה קצת כשר" דמשמע דלר"ל
הגם שבקומץ אין דין "לא ישים עליה שמן"
מיהו דין "חריבה" שייך גם לקומץ ולכן
משמנה קצת גרידא דליהוי אכתי חריבה.
אולם מתוס' לקמן נד. (ד"ה ומ"ס) מבואר
להדיא דלר"ל ליכא כלל דין חריבה בקומץ,
וכן הקשה גם בחי' הגרי"ז לקמן על תוס'
הנ"ל, וע"ע מנח"א עמ' תמ"ה.

ההוא שלא יקבע לה שמן בחברותיה -

צ"ע לפי"ז פירש"י במתני' (כג.)
דפסול הקומץ משום ריבה שמנה, הלא לאחר
קמיצה לא פסלה התורה אם נתוסף לו שמן,
דומיא דמנחת חוטא דהכא - טה"ק, וע"ע
בדברינו על רש"י ד"ה שלא יקבע.

מאי לאו קומין דמנחת חוטא דאיערב

בקומין דמנחת נדבה - תוס' לעיל
כב. ד"ה והן בולעות (צ') גרסי כאן "דאיערב
במנחת נסכים", עי"ש, אולם ברש"י סוף ד"ה
מנחת נסכים איתא בהדיא כגירסא שלפנינו.

קומין שמיצה שמנו ע"ג עצים מהו:

כמה ביאורים מצינו במפרשים בבעיא זו:

א. פירש"י הראשון: מספקא כשמניח הקומץ
על העצים האם נחשב השמן הבלוע
כמחובר בקומץ ולא הוי קומץ שחסר, וכע"ז
פירש רגמ"ה (הו"ד נשטמ"ק הסדש).

ב. פירוש התוס' הוא על דרך פירש"י קמא,
אלא שדעתם דשייך לדון על צירוף השמן
הבלוע לקומץ רק אם יש חלק מן השמן

בחורץ בעין שלא נבלע בעצים. והקר"א תמה עליהם דא"כ מהו דמספקא לש"ס "אבל האי לאו מינה דקומץ הוא" הלא לשיטת תוס' הנידון שיצטרף השמן הבלוע לשמן שבעין שהוא מינו.

והנה קשה על פירושים הללו, דהא א"ר יהודה במתני' (כג.) דהן בולעות זו מזו ומתבטלין, ואי נימא דחיבורי עולין כעולין נמצא הכל מחובר ולא בטלין, ובאמת בתוס' (ד"ה מרז) נקטו מחמת זה דלא פסל ר"י במתני' מטעם חסר שמנה אלא רק משום ריבוי שמנה, וכ"כ בשטמ"ק (ג.), אולם לפירושים האחרים במשנה שם שמפרשים מטעם חסר שמנה צריך לישב כמו שתירץ כאן בשטמ"ק (צ'), ואכן לשאר הפירושים דלקמן לא קשה קושיא זו. וראה עוד מה שהקשה ותירץ המקדש דוד (סי' מ' סוף אות א').

ג. פירוש רש"י השני: דמיבעיא אם השמן נחשב כחלק מן הקומץ ליחשב כקומץ שחסר אם מיצהו על העצים והאם צריך אף להקטיר העצים הללו. ותמה הקר"א דפשיטא דחשיב כחסר שמנו של הקומץ, וכן תמה בשטמ"ק (ג') דהלא מפורש במתני' לעיל יא. דחסר שמנה פסול, ותירץ השטמ"ק דהיינו קודם קמיצה והכא דלאחר קמיצה לית לן בה, וע"ע תירוצי טה"ק, וראה עוד בספר ישר וטוב.

ד. פירוש הראב"ד (פסוקמ"ק ג. ז.): הוא על דרך פירש"י השני, אלא דהוא מפרש דודאי חשיב חסר שמנו דהקומץ [ומישוב התמיהה על פירש"י], אלא דמיבעיא כשמיצה השמן על עצי המערכה קודם הקטרת הקומץ האם חשיב כחסר הקומץ קודם הקטרתו, או דילמא כיון שהוקטר נמי, חיבורי עולין [דהיינו העצים שהן חיבור לקומץ] כעולין דמו ונמצא דלא חסר שמנו, וכע"ז פירש רגמ"ה בשטמ"ק החדש, ועי"ש הערה 52.

ה. לשון הרמב"ם (פסוקמ"ק ג. ז.) "קומץ שמיצה שמנו על העצם וירד העצם יחזירו שהדבר ספק שמא חיבורי עולין כעולין הם חשובין" עכ"ל, והראב"ד שם השיג דאין סוגיתנו איירי כלל לענין אם ירד מהמזבח אי יעלה אלא לענין חיסרון הקומץ והשמן. וביארו המפרשים שגירסת הרמב"ם היתה "קומץ שמיצה שמנו על העצם", ומפרש לה כעין הבעיא בזבחים פז: דמיבעיא אם חיבורי עולין כעולין לענין ירידה ועליה למזבח. ובביאור הספק אליבא דהרמב"ם - עי' לח"מ, מהר"י קורקוס, חזו"א (כט. ג.), ובאבן האזל.

ו. ראה עוד מה שכתב החזו"א (כט. יב.) בביאור בעיא זו דהגמ'.

או דלמא אפי' לר"ל וכו' שמן דלאו בר מפרש הוא לא - לפי פשוטו הכונה דהשמן במציאותו בלוע טפי בקומץ ואין דרכו לפרוש מאליו, ועי' מש"כ לבאר החזו"א (כט. יב.) לשיטתו בביאור הבעיא דמיצה שמנו.

מתני'

נתערב קומצה בשיריה וכו' לא יקטיר - בביאור דין זה דלא יקטיר - עי' בדברינו על רש"י לעיל כב. ד"ה לא יקטיר.

או בשיריה ש' חבירתה לא יקטיר - בפשטות הכונה שנתערב הקומץ בשיריה של חבירתה, וכן מוכח בתוספתא (ס. יא.), אכן הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. לא.) כתב "או שנתערבו שיריה בשירי חבירתה לא יקטיר", ומשמע שלמד כוונת משנתנו שנתערבו שיריים בשיריים, ותמהו המפרשים מאיזה טעם לא יקטיר.

וראה באור שמח שביאר משום דשירים בשירים בטלין ונמצא דהוי כחסרון שירים בין קמיצה להקטרה דלא יקטיר (לעיל ט.), אמנם בקר"א (כג: על ד"ה אין) וטה"ק וזבח

תודה (ד"ה לו נשימה) כתבו להגיה ולמחוק ברמב"ם תיבת 'שיריה', וע"ע מקור ברוך (ח"צ סי' א' ד"ה ורליה).

ואם הקטיר עולה לבעלים - ראה בדברינו לעיל ט. בגמ' ד"ה וריש לקיש אמר. והנה יש לעיין דלכאורה הלא אין השירים ראויין לאכילה דהא נשרפין הן והוון כנטמא, ודעת ר' יהושע (לקמן כו.) דאם אין בשר אין דם, ומדקתני הכא דאם הקטיר עולה הקטרת הקומץ לבעלים ש"מ דמתני' כר' אליעזר אתיא דיש דם אף שאין בשר - טה"ק, ועי"ש שמכאן זה תמה על הרמב"ם שבהל' פסוהמ"ק (י"א. לא.) פסק למשנתינו, והוא עצמו שם בהל' ב' פסק כר' יהושע, [וע"ע זבח תודה ד"ה שתי מנחות]. וראה חזו"א (כט. כג.) שמבאר דשפיר חשיב אכתי 'שירים' אף שנתערב שם איסור ולא הוי כנטמא או אבדו.

גמ'

אמר רב חסדא נבילה במילה בשחומה שאי אפשר לשחומה שתיעשה נבילה:

[א] בכל הסוגיא וכן ברש"י ותוס' הוזכר דין זה לענין ביטול הטומאה, וכתב בחי' הרא"ה בביצה לח: דדוקא לענין טומאה איתמר דין זה, דאילו לענין איסור ודאי חשיב מין במינו דהאי בשר והאי בשר. אמנם בהערת המהדיר שם ציין לתוס' זבחים עג. (ד"ה ר"י) שכתבו דין זה גם לענין איסורא, עי"ש. וכן נראה מדברי תוס' לעיל כב: (ד"ה ור' יהודה) שהביאו זאת לענין שאר איסורין.

[ב] בבית מאיר (סוף סי' ק"א) דן דהא אפשר לשחומה ליצעות נבילה בתערובת מדין חתיכה נעשית נבילה לסוברים דחנ"ג הוי דאורייתא ונאמר דין זה בכל האיסורין ולא רק בבשר בחלב [עי' חולין ק. ובתוס' שם] - ציון מהרש"ם.

[ג] בבכורות כג. גרסינן "שאי אפשר לנבלה שתעשה שחומה", אולם רש"י שם כתב דהיא משבשתא מכאן סוגיא דהכא, אכן גם בירושלמי תרומות (ה. א.) ונזיר (ו. א.) איתא "אפשר לשחומה שתעשה נבילה" [וא"ש קושית הבית מאיר דלעיל], וראה ביפ"ע דיש שדחו גירסא זו ויש שקיימה. וראה עוד בחי' הגרי"ז בכורות כג.

[ד] הרמב"ם (אבות הטומאה א. י.) פסק כרב חסדא דנבילה בטילה בשחומה, ותמה ברה"ז למאי נפק"מ פסק כן דהלא הלכתא כרבנן דמין במינו בטל, וא"כ לענין מגע בלא"ה טהור ולענין משא לעולם טמא כדכתבו התוס' עפ"י הגמ' בבכורות, ועי' מש"כ מהר"י קורקוס.

ושחומה אינה במילה בנבילה - פירש"י לענין אם נגעה תרומה באחד מהן דתישרף, והקר"א תמה איך יתכן דע"י ביטול ברוב נחתא טומאה לחתיכת השחומה, הלא כשם שחזינן שאפילו דנבילה בטלה בשחומה מ"מ מטמאה במשא [כמש"כ תוס'] וא"כ הנבילה כמאן דאיתיה דמי, ה"נ הטהורה כל היכא דאיתיה טהורה היא.

שאפשר לנבילה שתעשה שחומה דלכי מפרחה פרחא טומאתה - סברא זו אמרינן דוקא באוכלין ולא במשקין - תוס' לעיל כב: ד"ה ור"י, אמנם יעו"ש בעול"ש ובחי' הגרי"ז מה שביארו בכוונת תוס'.

רש"י

ד"ה שלא יקבע - בעוד שלא נקמצה וכו' - אינו תלוי דוקא בקודם ואחר קמיצה אלא בנתערב בשמן בדרך קביעות או שלא מדעת - עי' בטה"ק שהוכיח זאת, וכע"ז כתב בחי' הגרי"ז, וע"ע נתיבות הקודש. ובשפ"א הקשה גם על רש"י, והוא מפרש שלא יקבע לה שמן היינו כמדת חברותיה לוג לעשרון אבל מעט שמן אין קפידא.

ד"ה כעולין דמו - כאילו הוי השמן מובלע בקומין - עי' קושית ח' הגרי"ז.

ד"ה נבילה במלה בשחוטא - שאם נגע באחת מחתיכות אינו טמא דאמרינן שחוטא היא - צ"ב מדוע פירש משום דאזלינן בתר רוב והו"ל לפרש דהנבילה גופה נהפכה להיות כשחוטא - עי' טה"ק.

ד"ה ושחוטא אינה במילה - ואם נגעה אחת מהן בתרומה אינה נשרפת עליה אלא תולין - רש"י אינו מפרש כאן לענין טומאת הגברא כדלעיל בנבילה בטילה בשחוטא, לפי דמפרש דהוי ספק וממילא ליכא נפק"מ אם טמא מספק או מודאי. [וצ"ב דנפק"מ לענין נכנס למקדש או אכל קדש לענין קרבן]. אולם התוס' פירשו לענין הגברא שנגע בטומאה ברה"ר דספיקו טהור, דאילו היתה השחוטא בטילה היה טמא.

והרש"ש תמה על רש"י אמאי פירש דתולין, והלא אי ברה"ר טהורה התרומה כודאי כמש"כ תוס', ואי ברה"י עשאוה כודאי ושורפין עליה. ועי' טה"ק בביאור הרש"י ומחלוקתו עם תוס', וע"ע ביאור העול"ש, וראה עוד בכנסת הראשונים (א"ת ק"ה) מש"כ מהשטמ"ק השלם בבכורות כג., וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה כל שאפשר - ואם נגעה אחת מן החתיכות בתרומה נשרפת עליה - צ"ע איך מקבלת השחוטא דין נבילה דהרי ביטול ברוב אינו עושה חלות דין כמבטל כמש"כ העונג יו"ט (ס' ד'), ותירץ העונג יו"ט הנ"ל שכוונת רש"י דאזלינן בתר רובא ותלינן שנגע בנבילה. וראה עוד בזה באחיעזר (יו"ד יב. ו.).

תוס'

ד"ה הוא עצמו - וי"ל שלא ניתנה תורה למלאכי השרת וכו' - כן תירץ גם בשטמ"ק אות א', אבל בשטמ"ק אות כ"ג תירץ בשם הר"מ דמירי בלוג של מצורע דכיון דלאכילה קאי אין קפידא אם נשתיר. והקשה בחי' הגרי"ז דהרי הוא עובר על לאו דכל שממנו לאישים ה"ה בבל תקטירו [ראה לקמן נח. דקאי נמי על לוג שמן דמצורע]. אך על תירוצ' תוס' נראה דלא קשיא, דשירים הללו אינם שייכים כלל לקרבן ואינם בלאו זה, או י"ל דתוס' קאי אמנחת נסכים שהיא כליל.

וז"ל החזו"א (פ. ט. ד"ה ויהי והשמן) "שלא נתנה תורה למלאכי השרת וכיון שאי אפשר לנקות הלוג בלא טורח מרובה לכתחילה מצותו שלא לטרוח בזה, ונראה דרשאי למרק הכלי ולאבד השמן והיין, ומיהו אם כינסן אפשר דהן קדושין כשאר בירוצי המדות מדרבנן" עכ"ל. וע"ע מה שהעיר המקדש דוד (ת. ב. ד"ה והנה צתומות).

ד"ה חרב - יש תימה מאי קא פריך וכו' - עי' מש"כ לישב החזון יחזקאל תוספתא מנחות (ד. ז. א. ד"ה ר' אלעזר).

וצ"ע אם הוה אמרינן יקרב אם לאו - פי' דהגם שהקומץ החרב כשר ליקרב מיהו מעורב בו פסול וצ"ע אי שרי להקריבו מחמת הפסול המעורב בו. מיהו בשטמ"ק (כ"ד) בשם התו"ח נקט בפשיטות שאסור.

ופשר ספק התוס' ביאר טה"ק: דהא מצינו בזבחים עט: לדעת ר"א דרואין הפסול כאילו הוא מים וה"נ נימא רואין כאילו הן עצים, ואף רבנן דפליגי על ר"א מודו דיש מקומות דאמרינן הכי, עי' זבחים עז: בתוד"ה בדם בהמה. וכע"ז ביאר העול"ש, עי"ש.

ועיקר האיסור להקריב פסולין למזבח - עי' מקורו במקדש דוד ריש סי' ט"ז.

וי"ל דלא חשיב חיסר שמנה וכו' - הקר"א תמה כיצד אפשר לחלק כן, והלא אם בטל השמן בקומץ ונחשב ריבה שמנה ממילא נפסלת האחרת משום חוסר שמנה. ועי' חזו"א (כט. ט.).

ובעיקר קושית תוס' - בשטמ"ק (כ"ד) תירץ דמשמעות לשון הברייתא דעיקר הפסול הוא משום החרב ולא משום הבלול. וראה עוד מש"כ לישב האור שמח (פסוקה"ק יא. לא).

ד"ה קומץ - פי' קצת נבלע מן השמן בעצמים וכו' - עי' בדברינו בגמ' ד"ה קומץ שמיצה שמנו.

ד"ה נבילה - כדאמרי' בפ"ג דבכורות דף כג. - ועיי"ש תוד"ה נבילה.

ד"ה שחוטא - והיכא דקעבר ברה"ר וכו' ספיקו מהור - עי' בדברינו על רש"י ד"ה ושחוטא.

דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - כוונת תוס' דלכאורה קשיא דנהי דלא בטלה השחוטא מ"מ מדין זיל בתר רובא נימא דנגע בנבילה, וקאמרי תוס' דכיון דלא בטלה חשיב כקבוע ומחצה על מחצה כמש"כ השטמ"ק (ט.). ויסוד זה דדבר שלא בטיל נידון כקבוע ומע"מ - מבואר בתוס' חולין צה. ד"ה ספקו, וראה עוד עול"ש.

היכא דאפשר למיהוי כוותיה - לגירסת הצ"ק הוא דיבור חדש, וקאי לקמן ע"ב על מסקנת הסוגיא דר"ח אליבא דר' יהודה קאמר דאף ר"י לא קאמר מין במינו בטל אלא היכא דאפשר למיהוי כוותיה. אולם גירסת ברה"ז שהכל דיבור אחד, וראה בט"ה"ק שביאר קישור דברי תוס'.

ובעיקר דברי תוס' - רצונם לישב אמאי דם הפר ודם השעיר חשיב מין במינו כיון שכל

אחד הוא כפרה אחרת, ותירצו כיון דדינם להתערב יחד וליתן מתרוייהו יחד. והקשה הקר"א דאין צריך לסברא זו, דהא דם פר ושעיר בלא"ה הוי מין במינו דאין חילוק ביניהם באיזה דבר, ולא דמו לנבילה ושחוטא או לשירים וטיבלא.

דף כג:

גמ'

ובחא קמיפלגי דרב חסדא סבר בתר מבטל אזלינן ור"ח סבר בתר בטל

- עי' המיוחס לרשב"א שהאריך בביאור סברות מחלוקתם, ועי"ע נתיבות הקודש. וראה טה"ק שמבאר לשם מה הוצרך כלל להוסיף "ובחא קמיפלגי" דבזה אין שינוי בין ס"ד למסקנא.

כיון דקמיין ליה מחדא אידך הו"ל שירים ולא קמבטלי שירים למיבטל - לכאורה הרי הטבל רבה על השירים ומדוע יבטלו השירים לטיבלא - עי' שטמ"ק (צ'), ועל תירוצו עי' מש"כ הקה"י (סי' כה. א.), וראה טה"ק שדקדק מלשון רש"י שתירץ זאת, ובחזו"א (כט. ז). כתב דנראה דר"ל מי לא עסקינן דהשירים מרובים בתערובת.

אלא למ"ד בתר מבטל אזלינן שירים מי קא הוו מיבטל - לכאורה כל זמן שלא קרב הקומץ יכול הוא להישאל כדמשמע בתוס' כריתות סוף דף י"ג - עי' הגהות מהרש"ם.

לימא דלא כרב חסדא ודלא כרבי חייא (גי' צ"ק) - אף דבלא"ה לרב חסדא הוי ר' יהודה דלא כוותיה [עי' בדברינו על רש"י ד"ה לעולם] מ"מ מקשה האם רבי סתם להלכה מתני' דלא כר"ח - טה"ק.

דא"ר זירא נאמרה הקמרה בקומץ ונאמרה הקמרה בשירים וכו':

לא הוי כטיבלא אלא כפסולי המוקדשין - צ"ק.

ת"ש תיבלה בקצח בשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה:

א פסק הרמב"ם (מעשה"ק יב. ז.) "תבל השירים בקצח או בשומשמין וכו' כשירה", וכתב הכס"מ דדוקא נקט שירים לפי דהקומץ פסול משום יתור כדאיתא לעיל ו. "קמץ ועלה בידו גרגר של מלח פסול".

והנה לפי דברי הכס"מ ברייתא דהכא דלא נקטה 'שירים' ע"כ לענין פסח מיירי כדפירש"י, ויש לדקדק קצת בדברי תוס' דמשמע דנסתפקו בכך, ויתכן שדעת תוס' דקאי אף אקומץ, וס"ל דכל חיסרון דקומץ היתר הוא רק בשעת הקמיצה, אבל אם קמץ כדינו לא אכפת לן אם הוסיף אח"כ בקומץ קודם הקטרה, וכסברא זו כתב בספר מקור ברוך (ח"א ריש סי' ט"ז).

ב האם מותר ליתן בעיסת המנחה תבלין מחשש חימוץ?

כתב הראב"ד (מעשה"ק סס) "נ"ל במצה האפויה נשנית שמותר לאכול שיריה בתבלין ואין חוששין לביטול טעם מצה, אבל למנחת הסולת ללוש את שיריה בתבלין אסור משום חימוץ" עכ"ל, ומבואר דעתו דפשוט שבעיסה אסור ליתן תבלין משום דמחמץ, אולם הכס"מ והלח"מ שם השיגו עליו דאף בנילוש עם תבלין אפשר לשמרה שלא תחמיץ, ועוד דכהנים זריזין הן, ובברה"ז הוסיף דאף ברש"י בסוגיין שנקט "לעיסת פסח" מבואר דלא כראב"ד. וע"ע תוס' פסחים קטו. ד"ה אתי, וראה עוד באבן האזל שם.

בשלא לא למ"ד בתר בטל אזלינן וכו' אלא למ"ד בתר מבטל וכו' - צ"ע

דהמחלוקת אי בתר בטל או מבטל היינו כגון נבילה ושחוטה דתרווייהו מין כשר ורק שם

כתב השפ"א דלמסקנא אתיא מתני' אף כרבנן ומטעם גז"ש זו. וכן משמע מתוס' כב. ד"ה והן נוגעות (צ) דמתני' בין כרבנן ובין כר"י. אולם הקר"א כאן פליג דסברת ר' זירא מתאמת דוקא לרבנן, דאילו ר"י סבר דאין קומץ מבטל קומץ משום דהוי מין במינו ומה ענין זה לקומץ ושירים דהוי מין בשאינו מינו.

וכ"כ בחי' הגרי"ז דגז"ש דר' זירא נוחה טפי אליבא דרבנן דטעם דקומץ אין מבטל קומץ משום דעולין אין מבטלין זא"ז, וילפינן מהך גז"ש דאף שיריים שם 'מוקטרין' עליהן לענין דליחשבו אף הן עולין שאין מבטלין זא"ז, ולדעת ר"י צ"ל דמהגז"ש ילפינן דכיון דשירים נאמר בהם גם הקטרה הלכך חשיבי מין במינו דתרווייהו חשיבי 'מוקטרין'. [וצ"ע לפי"ז מש"כ התוס' הנ"ל בדף כב. (נסוף דגרי"ס) דקומץ ומנחת נסכים מבטלין זא"ז לפי שמנחת נסכים דכולה כליל אינה בגז"ש דקומץ ושירים, וצ"ע דמ"מ אף היא עולין ואף היא נקטרת כולה]. וראה עוד באור שמח (מעשה"ק יט. ה.) שמבאר על הדרך הנ"ל, וע"ע בנתיבות הקודש בזבחים קי. ובסוגיין. והנה בדעת רש"י האם האי גז"ש אזלה כרבנן או כר"י - לכאורה תליא בגירסא ברש"י ד"ה אין הקומץ, ועי"ש בשטמ"ק (כ"א), ועי' בקר"א ובחי' הגרי"ז הנ"ל.

מה הקטרה האמורה בקומץ וכו' אף הקטרה האמורה בשירים וכו' - צ"ע
דהכא בטבל מיירי ולא נאמרה הקטרה בטבל, וכן קשה בת"ש הבא, וביאר בשטמ"ק (ה') דטבל יש בו קומץ ושירים עי"ש, ובחי' הגרי"ז (ד"ה נגמ' אף) תמה דהלא קודם קמיצה שם טבל הוא ולא קומץ ושירים, עי"ש. [וראה בענין דומה לזה באתור"ד סי' ב.]. וע"ע הערה 59 לשטמ"ק החדש, ובדברינו לעיל ח. בגמ' ד"ה מנחה לא בריר.

א"ל למ"ד בתר בטל אזלינן קומץ מי קא הוי טיבלא - ואפילו אם יפסל בלינה

ור"י בשם רש"י דהכא, וכן בתוס' בזבחים ריש עה., וכע"ז כתב השטמ"ק (א') בשם הר"י אלא דמפרש דר' חייא לא פליג אדר' יהודה אלא על התנא דמתני' דזבחים בשם ר' יהודה, וסבר ר' חייא דלר' יהודה לא תליא בחזותא אלא באפשר למיהוי כוותיה, וכן משמע נמי ברש"י ד"ה לימא, ודו"ק.

אולם בצד הגליון נדפס גירסא דרש"י מתרץ דאף לרב חסדא אפשר לחולין להיות כקדשים, וצ"ב דהכא מיירי דנתערב דם בדם ומה שייך שהדם חולין יהא ראוי לזריקה כקדשים, ולכן כתב הרש"ש שהגה"ה זו שגגה היא, אכן אולי י"ל דכוונתה דע"י הקדש אפשר דדם החולין יקבל שם קדש וסגי בהא ליחשב מין במינו.

ובשטמ"ק (ט"ז) גרס דרש"י מתרץ דלרב חסדא האי מתני' דאין דם מבטל דם מיירי שדם הקדשים רבה על החולין, ע"ש. אולם בשטמ"ק אות א' תמה ע"ז דמה בכך לר' יהודה שאין הדם החולין מתבטל, ואמאי לא יזרוק דלא גרע מדם שנתערב במים. ונראה דיש לתרץ דמיירי בנתערב בדם חיה דלר' יוחנן (נזנמים לו). איכא איסור עשה להקריבה למזבח, אכן השטמ"ק יתכן דאזיל לשיטתו לעיל כב. (אות ה') דדם חיה דהתם היינו בהמה שיצא ממנה דם בחייה.

ד"ה לימא דלא כר"ח (בפסוק ד) - ולא הוה ריבה סלתה דבטל כמאן דליתיה דמי ולא אייתר ליה - א] בתוס' כב. ד"ה והן בולעות (א') כתבו שפירש"י זה סותר לפירושו במתני' התם [ועי"ש טה"ק ושפ"א, וכאן בקר"א, בישוב הסתירה]. ולפירש"י דהתם אכתי קשה אמאי לא הוי הכא ריבה סלתה, ועי' מה שתירץ השטמ"ק כאן (אות ג'), וכע"ז בהשמטות (אות י'), ומה שתירץ טה"ק.

[ב] האם ביטול ברוב פירושו שהבטל נהפך להיות כמבטל, או דרק פקע איסורו ממנו:

הבטל או המבטל עביד להו כמין בשאינו מינו, אבל מצה ותבלין הוו ב' מינים לגמרי ולכו"ע קשיא דהו"ל לבטל התבלין למצה.

והעול"ש תירץ דכיון דהתבלין מהותו ליתן טעם בעיסה נידון הוא כמין במינו, עי"ש. וראה עוד תירוצ' טה"ק, ובאופ"א מישב שם בהגה"ה.

דל"כ מיעפשא הוי ל"ה כתבלין - בחי' הגרי"ז מבאר דאין הכונה דנתעפשה לגמרי דלא חזי לכלב דא"כ פקע שם אוכל מינה ולא חשיבא להיות כתבלין, אלא ר"ל דאף דחזי לכלב מ"מ פקע מינה שם לחם בעיפושא וכזה הוי כתבלין. [והגרי"ז הוא לשיטתו בביאור נבילה ושחוטת - עי' בדברינו על תוס' כב: ד"ה ור"י].

הכא במאי עסקינן דלא אפי"ש ל"ה תבלין דרובה מצה היא - הרמב"ם [אבות הטומאות א. יז.] פסק כרב חסדא דבית מבטל אזלינן, והקשה הלח"מ א"כ אמאי בהל' מעשה"ק לא הדגיש הרמב"ם דדוקא כשרובה מצה כשירה כדמסיק הסוגיא אליבא דרב חסדא, ועי' מה שתירץ הקר"א בסוגיין, וע"ע יד דוד.

רש"י

ד"ה לעולם - שכשילין לילה אחד יצא מקדושתו כחולין - עי' הגהות מהרש"ם (על תוס' כג:) וטה"ק כאן שהקשו מכמה מקומות דמבואר דנותר בקדושתו אף לאחר לינה, וכתב מהרש"ם דרק בדם קאמר הכא, לפי דלא קאי לאכילה ואין בו דין נותר, וע"ע הגהות מליו"ט.

בא"ד - אלא לר"ח ליבטל דהא אי אפשר לחולין וכו' - כגירסא שלפנינו ברש"י כן גרסו ברה"ז צ"ק ומליו"ט, ולפ"ז מסיק רש"י דבאמת לרב חסדא הוי ר' חייא דלא כר' יהודה, וכן הוא מפורש בתוס' כב: (ד"ה

כמ"ד בתר בטל או כמ"ד בתר מבטל - שטמ"ק אות י"א.

ד"ה אלא - יש לתמוה וכו' דכיון שיש בתבלין טעם מצה ראוי לצאת ידי חובתו - א] פי' הגם שהתבלין הווי רוב מ"מ כיון שיש בהן טעם מצה הוי כעיסה מהחיתים והאורז שיוצא ידי חובתו אף באורז הואיל ויש בו טעם מצה, ומשני תוס' דסוגיין פליגא וסברה שאין כח בטעם דגן לעשות האורז כדגן, וה"נ אין כח למצה לעשות התבלין כמצה מחמת הטעם, וממילא קשיא דהתבלין שהוא הרוב יבטל המצה.

ובעיקר קושית תוס' - ראה בשטמ"ק בהשמטות (י"ג) בשם הר"מ שתירץ דהכא איירי שאין נתינת טעם מן המצה. וראה עוד בחי' רבינו חיים הלוי (חמץ ומלח ו. ה.) שכתב לישב ולחלק בין עיקר דין דמין במינו לא בטל לבין דינא דטעם כעיקר. וראה עוד מש"כ לישב העול"ש.

ב] והנה בטעם דהך משנה דעשה עיסה מן חיתים ואורז פליגי הראשונים: הרמב"ן (נהל' חלה) מפרשה עפ"י דהירושלמי מטעם 'גרירה', כלומר דהחיתים גוררות האורז להיות מחמיץ וממילא אפשר נמי לצאת בו ידי חובה, אולם הרא"ש (נסוף הלכות קטנות הל' חלה) פליג ומפרש דמדין טעם כעיקר נהפך האורז להיות כחיטה.

ומתוס' דהכא מבואר שדעתם כהרא"ש, דאי כרמב"ן לא קשיא מידי מההיא, דהתם הוא דין מיוחד באורז שע"י טעם הדגן נהפך להיות מחמיץ ונעשה עצמו כמיני דגן, ואין משם ראייה לטעם מצה בעלמא, וכן מקושית תוס' לקמן מההיא דלא ליכרוך איניש מצה ומרור מוכח כן, ודו"ק. ואחר כתבי כל זאת ראיתי בטה"ק שהוא מפרש דזה גופה המו"מ בין קושית תוס' ותירוצם עי"ש, וראה בענין זה בחי' רבינו חיים הלוי (מו"מ ו. ה.), ובקה"י פסחים (ס' ל"ג), והאריך הרבה בסוגיא זו במנחת ברוך (ס' ס"ח-ע').

מדברי רש"י שכתב דהבטל כמאן דליתיה דמי, הוכיח העונג יו"ט (ס' ד') סברתו דאין הביטול מועיל אלא שילך האיסור מתוכו או לענין קדשים שיאבד חשיבותו, אבל לא דיחשב המתבטל כמבטל, אולם לפירש"י במתני' ותוס' כב. הנ"ל מוכח דסברי שהבטל נהפך להיות כמבטל ממש - עי"ש שדן בזה ויש בזה נפק"מ גדולה.

ועוד בענין זה - ראה באחיעזר (ח"צ ס' יב. ג-ג), ובקה"י חולין ס' ל"ב.

ד"ה לא יקמיר - דיבור זה שייך קודם ד"ה דכל פורתא - הגהות מליו"ט, עי"ש הטעם.

תוס'

ד"ה ולא מבטלי - אבל עדיין קשה דל"הוי כשירים שחפרו וכו' - עי' קושית חי' הגרי"ז.

וי"ל דקי"ל כר"י וכו' ור"ש בן לקיש חזר בו - היינו מדאותביה ר"י לר"ל (לעיל ט:) וקתני דאשתיק ריש לקיש ש"מ דחזר בו - צ"ק. והנה לפי"ז השירים עצמן אסורין באכילה כדלעיל ט:, וק"ק לישנא דמתני' 'כשירות' דמשמע דהמנחה כשירה לגמרי.

ד"ה לימא - דפשיטא ליה דאיכא דמפליג על ר"ח - ברה"ז וצ"ק גרסו "דליכא דמפליג", אולם טה"ק הקשה עליהם ודעתו לגרוס "דאיכא דמפליג", עי"ש, ובספר ישר וטוב.

ולעיל פירשתי דאיכא טובא דלא כוותיה (כגו' הצ"ק) - הוא לעיל כב: בתוד"ה ור' יהודה.

ד"ה התם - בסמוך וכו' אמרה ר"ח לעיקר מילתיה משום דלא מיתרין כלל בע"א - פי' דקשיא התם לתרוייהו, משא"כ הכא וכן בת"ש הבא יש לישבה או

ובתוס' הרא"ש בחולין שם הביא פירוש הר"מ דכלי מצרף ילפינן רק לגבי טומאה ולא לענין הכשר. ובביאור מחלוקתם: עי' בהערה קט"ז לכנסת הראשונים שביאר בשני אופנים.

ה"מ היכא דנגעי בהדדי - צ"ב דאי נגעי בהדדי יטמא זה לזה בלא צירוף, וי"ל דסוגיין כחכמים במעילה דף ח' דטבול יום אף בקדש אינו מטמא אלא פוסל בלבד, ועוד י"ל דקמח לא הוי כגוש אחד ואי נטמא מקצתו לא נטמא כולו - עול"ש. ולתירוצו השני יש להוסיף דמיירי קודם יציקת השמן או במנחה חריבה. [כתירוף השני כתב גם היד דוד].

הושיט אחד לביניהן מהו:

ביאור הבעיא:

פירש"י שהושיט חצי עשרון לבין ב' חצאין שבכלי ונגע בו טבול יום מהו שיטמא האחרים, ופשטינן דכיון דאינו צריך לכלי אינו מצטרף לטמאן.

והקשה הכס"מ (אצות הטומאות יב. ח.) מדוע לא יצטרף חצי עשרון הזה עם אחר והם יהיו השיעור הצריך לכלי והשלישי יהא טהור, ותירץ דיש לדחוק שיותר ראוי שיצטרפו חלקי העשרון שהיה שלם מתחילה מלהצטרף עם אחר. והח"נ בסוגיין תמה מדוע כתב הכס"מ שהוא דוחק הלא מוכח סברא זו מהגמ' לקמן ע"ב עשרון שחלקו ואבד אחד מהן והפריש אחר תחתיו וכו' דהמופרש אין מצטרף, עי"ש. וכן בטה"ק תמה על הכס"מ.

אולם הרמב"ם שם שיטה אחרת לו בביאור הענין - וז"ל "היו ב' הצבורין בתוך הכלי ודבר אחר ביניהן ונטמא אחד משניהן, אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי הכלי מצרפן ונטמא הכל, ואם אין צריך לכלי לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטומאה בלבד" עכ"ל, והראב"ד שם השיג עליו, ומבאר הכס"מ

וצ"ל דהך שמעתא פליגא אההיא דהתם - תמוה דאיך אפשר לומר דהך שמעתא פליגא על משנה מפורשת התם - עי' ח"נ על תוס' זבחים עח. (ד"ה אלה), וטה"ק ויד דוד כאן.

ועוד יש לפרש דהתם כשאוכל כזית מצה דכי מבטל ליה מרור ליכא טעם כזית מצה - בתירוף זה סוברים תוס' דיש דין באכילת מצה שיטעום טעם של כזית שלם מצה, הלכך התם מיירי שכורך כזית מצה בלבד עם המרור נמצא דאף שטעם המרור ממעט רק מעט מוטעם המצה מ"מ בציר ליה משיעור טעם דכזית מצה.

ועי' קר"א בזבחים עח. שהקשה על תירוצי התוס' ותירץ באופ"א, ועי"ע חזו"א (כט. ח.).

ד"ה כי פליק - דבימי רבי חייא עלה רב כהנא מבבל - אולי צ"ל דבימי בני רבי חייא.

שעלה בימי ר"ש בר רבי שהיה חבירו של ר' חייא - בתוס' גיטין פד: כתבו שהיה ר"ש בר רבי גדול מר' חייא דהא אגמריה ספר תהילים כדאיתא בקידושין לג.

בא"ד (כד.) - אבל ודאי הא דשאל לו ר"י ספקותיו היה בסוף ימיו וכו' - ברה"ז וצ"ק מפרשים דהשתא באים תוס' לדחות פירש"י, דאיך אפשר לומר שאמר ר' יוחנן לחזקיה דילכון אמר דהיינו רב כהנא, והלא א"כ משמע שכבר אז שאל ר"י לרב כהנא ספקותיו וזה אינו דרך בסוף ימיו שאלו, וע"כ פירש ר"ת בע"א וכו'.

דף כד.

גמ'

כלי מצרף מה שבתוכו לקדש - תוס' בחולין לו. דנים בסוגיא שם דנימא דכלי מצרף גם לענין הכשר לקבלת טומאה, ודלא כפירש"י שם ולקמן קב: ד"ה צריד.

ליה האי דרשא או דסבר דאסמכתא היא, והביא דיש שתירצו דבקדשי מזבח הוי צירוף מדאורייתא ובקדשי בדק הבית מדרבנן ועי"ש שדחאם. וראה עוד בתוס' יומא מו: (ד"ה כי) שנקטו בפשיטות דסוגיא דהכא אזלה כמ"ד צירוף מדרבנן.

ב] ברש"י מבואר דאי צירוף כלי דרבנן פשיטא דרק החמירו לענין טומאה ולא לקולא לגבי קמיצה, והקשה הח"נ על הרמב"ם שבהל' אבות הטומאות (יג. ז.) פסק דצירוף כלי רק מדרבנן ואפ"ה בהל' פסוהמ"ק (יא. ג.) כתב שהדבר ספק אם הכלי מצרף לקמיצה, וכתב הח"נ דצ"ל דהרמב"ם לא גרס "צירוף דאורייתא או דרבנן" אלא רק "מהו לקמוץ מזה ע"ז, אמרו לו זו לא שמענו" וכו', וא"כ לדברי הרמב"ם הספק גם אי נימא דצירוף דרבנן [וכ"כ הקר"א דבעיא זו להרמב"ם לא תליא בצירוף כלי], וא"ש בזה קושית תוס' (ד"ה לירוף) דהלא רב כהנא עצמו ס"ל בחגיגה שהוא דרבנן. [אמנם עי"ש בח"נ שהוסיף לתמוה בסתירת פסקי הרמב"ם]. וע"ע קרית ספר ומרכה"מ.

והזבח תודה (ד"ה והנה) כתב [דאף לפירש"י] אפשר דמה שתלה רב כהנא הבעיא אי צירוף דאורייתא או דרבנן הוא קודם שידענו מהדרשא ד"והרים ממנו", אבל למסקנא אין תלוי כלל בדין צירוף אלא הוא נידון בפ"ע מה כונת התורה בקמיצה.

וראה עוד ביד דוד, וראה עוד מש"כ בקה"י כאן סי' ט"ז, ובקה"י טהרות סי' ע"א, ובחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' למ. א.), והרחיב בזה בהערה 63 לשטמ"ק החדש.

כגון קפיזא בקבא וכו' כגון עריבתה של תרנגולין וכו' - עי' פירש"י דקפיזא דקבא היינו דמעורבין למעלה רק בגודש, ואילו כגון עריבת תרנגולין היינו מחיזה נמוכה שמעורבין למעלה לגמרי.

דדעת הרמב"ם דדבר אחר שאינו עשורן מפסיק ביניהם ואין הכלי מצרף אם יש ביניהן דבר שאין צריך לכלי עי"ש, וכתב הקר"א דלשיטת הרמב"ם מבואר יותר הלשון "הושיט ביניהם" דאילו לפירש"י מאי נפק"מ באיזה מקום שהוא.

והקר"א עצמו מפרש דמיבעיא לענין האמצעית גופה אם נטמאת, דכיון שבצירוף כלי קופצת הטומאה מזו לזו האם נטמאת גם האמצעית שביניהם, עי"ש. וראה עוד בענין זה במקדש דוד סי' לו. ד.

א"ל צריך לבלי כלי מצרפו - המקדש דוד (לו. ג. ד"ה יש למקור) חקר בסולת שמן ולבונה המונחים בביסא ונגע טבול יום בסולת האם פסל גם השמן והלבונה מדין צירוף כלי שהרי הן צריכין לכלי, או דצירוף כלי מהני רק למין אחד שאם נגע במקצתו יפסול את כולו, ועי"ש בהערת מנחת מרדכי.

אין לך דבר שמטמא מאוירו אלא כלי חרס בלבד - כלומר שנטמא באוירו ע"י שרץ, אבל טבול יום דסוגיין לא מטמא כלל באויר כלי חרס - עול"ש, עי"ש.

והנה תמוה מאד וכי בני ר' חייא לא ידעו משנה מפורשת בחולין כה: דאין מטמא מאוירו אלא כלי חרס - עי' מש"כ בזה המקור ברוך (מ"צ סי' ז'). וראה עוד בחי' הגרז"ס בסוגיין.

מהו לקמוץ מזה על זה - יסוד הספק משום דדרשינן "והרים ממנו" מן המחובר [בברייתא בסמוך] דמשמע שצריך להיות ביחד. וע"ע תוס' לקמן ריש עז:

צירוף דאורייתא או דרבנן:

בענין צירוף כלי מדאורייתא או מדרבנן, ובדעת הרמב"ם:

א] הקשה המיוחס לרשב"א איך יש צד דצירוף דרבנן והלא מקרא דכף אחת ילפינן בחגיגה כג:, ותירץ דמ"ד מדרבנן לית

קה: ושם נפשט שאין מונין בה ראשון ושני, אולם הכס"מ שם ביאר דהרמב"ם פליג על הרש"י בזבחים קה: בביאור האי בעיא ומפרשה בשני אוכלין שמשקה מחברן האם חשיבו כגוף אחד, והוי מעין בעיא דסוגיא דהכא, וע"כ הגם שאיפשיטה בזבחים מ"מ פסק הרמב"ם שהדבר ספק עפ"י סוגיא דהכא. וברה"ז תמה דהלא אף בסוגיין פסק הרמב"ם כאת"ל דודאי הוי חיבור. ועי' מה שביאר הצ"ק בדעת הרמב"ם, וע"ע קר"א, וחי' רא"ל מאלין (מ"ב ס' למ. ד.).

ונגע טבול יום מבחון מהו - השטמ"ק (ו') מחק כל זה, אבל אמת הוא דמיירי דוקא שנגע טבול יום, דאילו נגע טומאה אחרת ממילא נטמא הניצוק מים גופיה ונעשה תחילה, והוא עצמו חוזר ומטמא את העשרון ואין צריך לדין צירוף כלי - עי' הגהות מליו"ט על תוס' בזבחים קה: , [וקצ"ע על רש"י כאן ד"ה צירוף שנקט "ונגע טומאה" דמשמע כל טומאה].

אולם הרמב"ם (אצות הטומאות יב. ט.) מפרש דמיבעיא משום שהמים עצמן נטמאו ומעבירין הטומאה. ועי' קר"א בסוגיין, וע"ע חי' הגרי"ז, ובחי' רא"ל מאלין (מ"ב ס' למ. ג.).

עשרון שחלקו ונטמא אחד מהן וכו' - השפ"א הקשה למה העמיד רבא בעייתו אי אמרינן שבע ליה טומאה בציור דעשרון שחלקו, וטפי הו"ל למיבעי כגון בציור דר"י דסדין שעשאו וילון, עי"ש שמחדש דבעלמא פשיטא לרבא דאמרינן שבע ליה טומאה ורק הכא נסתפק. וע"ע הערה קי"ט לכנסת הראשונים, וראה בחי' רא"ל מאלין (מ"ב ס' ל"ט) שהרחיב בענין זה.

ונטמא אחד מהן והניחו בביכא - אף דלאחר שנטמא לכאורה אינו ראוי לכלי דהא נפסל, מ"מ מיבעיא אי הכלי מצרפן כיון שהיה ראוי לכלי - קר"א.

אולם דעת הרמב"ם (פסוקה"ק יא. כא-כב) דקפיוזא בקבא היינו שיש מחיצה רק למטה ולמעלה מעורבין, ועריבת תרנגולין היינו שחלוק במחיצה למעלה ולמטה מעורבין, ולזה קרי כלי אחד וכשר - עי"ש כס"מ. ועי' חזו"א (כו. א.). ושיטת תוס' יתכן כשיטת הרמב"ם - יעוי' בתוס' לקמן קו: ד"ה אפשר, ובדברינו שם.

והנה על פירש"י הקשה בחי' הגרי"ז דהא דמעורבין רק למעלה בגודש אינו חיסרון רק הכא בשני כלים, אלא אף בכלי אחד דכלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן (וזמס פמ.), והחזו"א (כו. א.) הקשה כע"ז דאיך יקמוץ מן הגודש הא בעינן אויר כלי כדלעיל ז., ולכאורה יש לתרץ כמש"כ תוס' ריש ח: דיש גודש דהכלי מקדש - עי' בדברינו שם, וע"ע מש"כ בספר ישר וטוב.

צירוף כלי וחיבור מים מהו - רש"י מפרש דמיבעיא אם חצי העשרון שנטמא בצירוף הכלי חוזר ומטמא ע"י חיבור מים לחוץ לכלי, ותמה הקה"י (ס' י"ז) דאיך יכול החיבור מים לטמאות יותר מאילו היו ב' החתיכות נוגעות זו בזו, ועי"ש מה שביאר בגדר חיבור מים, והאם דין זה מדאורייתא או מדרבנן. וראה עוד בקה"י טהרות (ס' ע"ב), ובחי' רא"ל מאלין (מ"ב ס' למ. ג.).

ואם תימצא לומר כיון דמחבר מחבר חיבור מים וצירוף לכלי וכו' מהו:

בפסק הרמב"ם:

הרמב"ם (אצות הטומאות יב. ט.) פסק בבעיא הראשונה דה"ז חיבור ובבעיא השניה דה"ז ספק, וביאר הכס"מ לפי שדרך הרמב"ם דהיכי דכתיב "אם תמצא לומר" ה"ז כנפשט.

והנה שם (נפרק י"א ה"ו) פסק הרמב"ם דחיבור אוכלין ע"י משקין הדבר ספק אם חשובים כגוף אחד למנות בהן ראשון ושני, והשיג עליו הראב"ד דבעיא זו היא בזבחים

ומי אמרינן שבע ליה טומאה והתנן סדין וכו' - כתב הקר"א דלכאורה יש לדמות דין שבע ליה טומאה להא דאין איסור חל על איסור דאפ"ה מתלא האיסור וקאי וכשהותר הראשון חל השני, אמנם מדמקשה מסדין שעשאו וילון והיה אפשר לחלק דהתם לאחר שפרח המדרס חל המגע משא"כ כאן דב' הטומאות יחד, ש"מ דאינו דומה להא דאין איסור חל על איסור. וכ"כ השפ"א דבטומאה לא שייך מתלא וקאי, דאי לא נטמא מיד כלתה לה הטומאה ואין יכול אח"כ לחול מעצמו. וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' לט. א.) שגם ביאר דאין ענין שבע ליה טומאה לאין איסור חל על איסור, והרחיב לבאר ענין זה.

רש"י

ד"ה ה"מ - הא מטמא אותו הטמא את הכלי - טה"ק תמה דלא מיירי כלל שהטמא נוגע בכלי אלא באוכל, עי' מה דמישב פירש"י, וכתב עוד דהיותר נכון דלהכי נקטינן טבול יום דכיון דהשתא מיירי דנגעי אהדדי אי איירי בטמא גמור א"כ אותו חלק שנגע בו הטמא מטמא במגע את החלק השני ואין צריך לצירוף הכלי אלא כשנגע טבול יום, והוסיף דנראה דגם רש"י נתכוון לזה אלא שנפל ט"ס בדבריו. וראה עוד מש"כ העול"ש בפירש"י.

ד"ה הושיט - חצי עשרון אחד לבין הנך חצאי עשרון - לאו דוקא דמיירי בציור זה, דה"ה כלי שיש בו ב' עשרונות אין מצטרף לטמאן מי שאין צריך לכלי, אלא נקט רש"י כמשמעות הגמ' דקאי על אותו הציור דלעיל - טה"ק (ד"ס אין לרין).

ד"ה הושיט טבול יום - ולא נגע לא בהן ולא בכלי - צ"ב למאי נפק"מ דלא נגע בכלי דהא אפילו נגע בכלי אין יכול הטבול יום לטמאו - עי' טה"ק, וע"ע עול"ש, ובספר ישר וטוב.

ד"ה או דרבנן - ולחומרא ולא לקולא - בחי' הגרי"ז הקשה דמה זה ענין לחומרא או קולא, והכי הו"ל למימר דאי מדאורייתא ה"ז דין בכל דבר, ואי מדרבנן ה"ז חומרא ומעלה בטומאה גרידא.

ד"ה ונטמא - דלהיהיא ודאי לא מוהני צירוף וכו' שהרי לא היה בכלי בשעת טומאה - עי' מש"כ טה"ק על דברי רש"י.

תוס'

ד"ה שאין צריך לכלי - וזהו תימה שפשוט לרב כהנא כ"ב דאין כלי מצרף וכו' - פי' וקשיא דר"כ דהכא אדר"כ דהתם. והנה בפ"י הר"ש בטהרות (א. ט. - לין גלש"ס) וכן בפ"י הרא"ש שם (נמי קמא) נקטו בפשיטות דבסוגיין קאמר דמדאורייתא אין צירוף ובחגיגה מדרבנן קאמר, וכע"ז תירץ הצ"ק כאן דהואיל ובסמוך נסתפק ר"כ אי צירוף מדאורייתא או מדרבנן, הלכך קאמר הכא דשאין צריך לכלי פשוט עכ"פ דמדאורייתא אין צריך צירוף.

דלא משמע דפליג אהיהא שינויא - הצ"ק תמה דהכי משמע דלא פליג אהאי שינויא והלא בלא"ה נדחה שם תירוצו זה, ועי' טה"ק בבבאור קושית תוס'.

ושמא פבר לה כהיהא שינויא דרבה בר אבוח וכו' - עי' עול"ש.

ד"ה צירוף דאורייתא - וא"ת והא רב כהנא גופיה וכו' - עי' מה שכתבו לישב הח"נ וקר"א וקה"י (סי' ט"ז) עפ"י ישוב סתירת הרמב"ם.

ד"ה צירוף כלי - פי' בקונטרס וכו' ודבר תימה הוא לומר שמשקין מחברין וכו' - בתוס' זבחים קה: רצו לחלוק על

פירש"י ולפרש דחיבור מים איירי כגון שנימוחו ע"י המים ונדבקו יחד, אולם כאן כנראה אין שייך לפרש כן ולכן לא כתבו תוס'.

ובעין פי' הקונטרס יש משנה אחת במסכת טהרות וכו' - כלומר יש סייעתא לפירש"י אבל אכתי אינו ראייה גמורה ע"י טה"ק.

עריבה שהיה קטפרס והבצק מלמעלן ומשקה טופח מלמעלן וג' חתיכות כביצה וכו' - פי' יש בעריבה ג' חתיכות בצק שבין שלושתן כביצה, ב' העליונות אין בבצק משקה טופח ובתחתונה יש משקה טופח, ונוגעות זו בזו אלא שאינם חיבור אלא א"כ רוצצות, והשתא דנים אנו לחברן ע"י משקה טופח, הלכך ג' חתיכות אין מצטרפות לפי שהאמצעית מפסקת דאין בה משקה טופח, אבל אם יש רק ב' חתיכות מצטרפות ע"י המשקה טופח - פי' הר"ש שם.

ובתוספתא תניא אתרוג שנפרץ ותחבו בכוש וכו' - הפנים מאירות (זנחיס קס:) הקשה מכאן סתירה לשו"ע או"ח (קסג. ג.) שכתב דשני חצאי לחם יכול לחברם ע"י קיסם ואפילו בשבת לענין לחם משנה. וכתב הבאר היטב בשו"ע שם דהיד אהרן מישב קושיא זו.

ודבר תימה הוא אם לישת מי פירות אינה מועלת לחבר את הקמח - פי' דהרי הלישה היא כבר גוף אחד ואין צריך לחיבור ע"י משקה. וכל זה מן הראיה דאי אפשר לפרש התוספתא כפשטה אלא כדמפרש וממילא ראייה לפירש"י.

ובעיקר תמיהת תוס' - עי' צ"ק וריעב"ץ בזבחים קה: שתמהו על תמיהתם, וע"ע ח"נ כאן שכתב לישיב, וראה עוד יד דוד, ובחי' רא"ל מאלין (מ"ג סוף סי' ל"ח).

דף כד:

גמ'

כי נגע בו הזב מיהא טמא ואפי' לבסוף - פירש"י דנגע בו הזב קודם שנעשה וילון, וצ"ע דהו"מ לשנויי כגון דלאחר שנעשה וילון ופרחה טומאת המדרס נגע בו הזב. [וכן מפרשים הרמב"ם והרע"ב לפי האמת סברת ר' יוסי, ותמהו עליהם המשל"מ (אה"ט ג. ט. נסוף דנריו) וברה"ז דהוא נגד סוגיין שלא הבינה כך, ועי' חי' רא"ל מאלין (מ"ג סי' לט. ג.) בדעת הרמב"ם וביאור הסוגיא לדעתו].

וכתב ברה"ז דאה"נ היה יכול לדחות כן, א"נ דס"ל לרבא דזה הוי מילתא דפשיטא ומאי קמ"ל ר' יוסי. וכן תירצו המשל"מ הנ"ל והעול"ש. והצ"ק תירץ דאי הוי מוקמינן הכי הוי פשטינן איפכא דודאי שבע לה טומאה דלכך הוצרך ר"י לאוקומה דוקא שנטמא במגע אחר שפקע המדרס.

אלא מסיפא מודה ר"י בשני סדינין וכו' - צ"ע הלשון דבמתני' כלים (כו. ט.) לא נמצאת סיפא זו - רש"ש.

אמר רבא עישרון שחלקו ואבד אחד מהן והפריש אחר וכו' - כתב הקר"א דלפי האמת בציור זה דרבא יכול הכהן לברור ב' חצאין מתוך השלושה והן יותרו ע"י הקומץ, והשירים נאכלין והשלישי הוי מותר לגמרי, אבל הכא מיירי כגון שלא בירר הכהן וג' החצאין מונחין בביסא ואין ידוע מי הוא למנחה ומי לא. אולם הזבח תודה (ד"ה וקי"ל) מסתפק בזה אם מהני כשמפרש הכהן.

והפריש אחר תחתיו - לכאורה הוי כר' יוחנן (לעיל ט.) דמנחה שחסרה קודם קמיצה יביא מתוך ביתו וימלאנה, וריש לקיש איתותב שם, ושור"ר שכ"כ הזבח תודה, וכעיי"ז בחזו"א (לא. ד.)

ונמצא הראשון:

א הקר"א (נמוך דגרי"ו) העיר דמוכח מסוגיין דאף האבוד ראוי למנחה, וצ"ל דהא דלא נפסל בהיסח בדעת דאיירי שנאבד בכהאי גוונא שלא היה היסח הדעת.

ב עוד יש לעיין דלעיל יא. איתא דאם הפריש למנחה ב' לוגין שמן פסלה, ואמאי הכא לא נפסלה בריבוי הסולת - עי' מה שמחלק החזו"א (כא. ג.).

ג כתב החזו"א (לא. ד.) דדוקא מיירי שאבד חצאי עישרון לאחר בלילה, דאי קודם בלילה כשנמצא אח"כ האבוד אי אפשר לבלול לוג השמן עם כולם, וע"כ שבוכל רק עם אחד מהן וא"כ אין להסתפק על מי קומץ כדלקמן. אלא דדן שם אם חילקו ואבד לאחר בלילה איך מפריש אחר הלא אינו יודע שיעור השמן שאבד והשני נצרך לו.

והרי ש'ושתן מונחין בבינא - כתב הגהות מליו"ט דלשיטת הרמב"ם (אה"ט יב. ח.) דדוקא הושיט דבר ביניהן ומפסיקן מיבעיא לעיל אם מצרף הכלי - צריך לפרש דהכא הן מונחין בצורה שאין הפסק ביניהם. אמנם מהכס"מ שם והקר"א לעיל כד. משמע דדוקא בהושיט דבר זר שאינו מנחה דעת הרמב"ם דמפסיק ביניהם, ואילו הכא מיירי בחצי עישרון דחזי נמי למנחה, ושו"ר שכ"כ בהדיא הקר"א כאן.

אביי אמר אפי' נטמא אחד מהן שניהם מצטרפין - כע"ז פליגי נמי אביי ורבא לקמן פ: ובשבת עא., ועי' תוס' לקמן ריש פ: (זין גלה"ט) ובדברינו שם.

וכן לענין קמיצה וכו' - לעיל (ע"א) מיבעיא כשאין מחוברין אם אפשר לקמץ מזה על זה ולא איפשיטא, ולפי"ז הכא דפשיטא לגמ' שאפשר לקמץ צ"ל דמיירי עכ"פ

בנוגעין זה בזה, וכ"כ הזבח תודה. ותמהו המפרשים [קר"א, שפ"א, זבח תודה, חי' הגרי"ז] על לשון הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. מ.) שכתב דאינן נוגעין זה בזה. וכ"כ השטמ"ק כאן (ו') ועי"ש שהכריח זאת. וכבר הקשה כן על הרמב"ם המהר"י קורקוס שם בהל' כ"ז ועי' בדבריו, וע"ע אור שמח שם במילואים, וראה עוד בחזו"א (לא. ה.) שמסיק לבסוף להגיה ברמב"ם, וע"ע באבן האזל, ובחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' למ. ג.).

אביי אמר אפילו קמץ מאחד מהן שניהן אינן נאכלין - עי' חזו"א (לא. ג.) שדן מי הם השנים שלא נאכלין, ובביאור סברת אביי ומחלוקתו עם רבא.

מתקיף לה רב פפא וכו' הא איכא דנקא דקומץ דלא קריב - כן הוא גירסת רש"י, ויש גירסא "הא איכא תלתא", והיינו הך כמש"כ בשטמ"ק (ה'), אלא דתלתא מתייחס לכללות הקומץ דשליש ממנו נחשב חסר, ודנקא דהיינו ששית מתייחס לשני חצאי העישרון המרכיבים את המנחה, כלומר דאותו שליש קומץ שלא קרב ולא הכשיר את המנחה, מחציתו [דהיינו דנקא] נחשב כלא קרב כלפי חצי עשרון זה ומחציתו כלפי חצי עשרון השני.

רב אשי אמר קומץ בדעתא דכהן תליא - לקמן עו: שנינו דכל המנחות שריבה מידתן פסולות, ופירש"י (כמ"י) בפ"י ראשון: לפי דנמצא הקומץ נקמץ גם על היתר והוי קומץ שחסר, ותוס' שם דחו פירושו לפי דמסקינן הכא דקומץ בדעתו של כהן תליא, אכן השטמ"ק כאן (ו') מחלק דדוקא הכא שחצאי העשרון מבוררים אמרינן שיכול הכהן להתכוין למה שרואה ובדעתו תליא, משא"כ התם שהכל מעורב, וסברא זו כתב גם הקר"א (נסוף דגרי"ו).

רש"י

בעצמו - בחי' הגרי"ז תמה אמאי קרו ליה תוס' "בבת אחת" והלא ע"כ צריך קודם לחול טומאת המדרס ואח"כ מגע המדרס. [ולא דמי לשני סדינים, דהתם המדרס הוא מן הזב ומגע המדרס מהסדין העליון ובאין בבת אחת ממש].

וי"ל דלכך דייק מדר"י **שלא תאמר** וכו' **היינו משום דס"ל דאמר'י שבע ליה טומאה** - וצ"ל דלאחר שדחה ראייתו מר"י הו"מ לחזור ולהקשות מת"ק אלא שעדיפא ליה להקשות מסיפא דהיינו מר"י גופיה.

וי"ל דאיכא נמי חומרא בטומאת אוכלין **שמועיל לטמא טומאה בפחות מכביצה אוכלין** וזה משלימו **לכביצה** - הצ"ק תמה דבשלמא טומאה חמורה על קלה שייך לומר דלא שבע ליה טומאה, אבל מאי מהני דאיכא חומר נמי בטומאת אוכלין ואמאי יחול טומאה חמורה על חמורה. וע"ע חזו"א (כל"ס לא. א.).

ואין לתרץ דהאי דחישב עליו ואח"כ חתכו וכו' - עי' הגהת הצ"ק הנדפסת בצד, ולפי"ז מתרצים תוס' עוד כדמוקמינן התם כר"מ דנטמא טומאת אוכלין ע"י טומאת בית הסתרים, וממילא הוו באין כאחד דכה"ג לא אמרינן שבע ליה טומאה.

והמשל"מ (אצות הטומאה יב. ט.) תמה דהלא אינן באין כאחד, דאילו טומאת אבר מן החי נחתא מיד ואילו טומאת אוכלין רק לאחר שחישב לאכילה, ויש להוסיף ולתמוה דהא משמע דתוס' מקשים אף לאביי דאין מחלק בין בת אחת לזה אחר זה כמש"כ בתחילת הדיבור.

ובברה"ז גורס בתוס' כדאיתא לפנינו [בתוספת הסוגריים], וכוונתו דאין לתרץ דהתם נטמא הברש בטומאת אוכלין רק בשעת פרישתו מהאבר ואילו טומאת אבר מן החי כלל לא היתה עליו לפי שאין נטמא בבית הסתרים, ודחי תוס' דהא התם מוקמינן

בסוף העמוד - ד"ה **אמר ר"א** - דאין לעמוד על סופו איזה מהן נצטרף עם הראשון בדעת הכהן - משמע לפי"ז דאם מפרש הכהן איזה מהן מתכוין להתיר בקמיצות מהני מחשבתו, וצ"ע - זבח תודה (ד"ה וק"ל). אמנם כן מתפרש בהדיא מדברי הקר"א שכתבנו לעיל בגמ' ד"ה **אמר רבא**.

תוס'

ד"ה ועשאו וילון - דתנן וכו' **עשאה וילון** **טהור מן המדרס אבל טמאה טמא** **מת** - פי' עדיין ראוי ליטמא במת דיש לו אכתי תורת כלי ולא נעשה כמחיצת הבית, ובביצה יד: מפרש טעמא מפני שהשמש מתחמם כנגדו.

צ"ל דאיירי בבגד שלא נקפץ משרדס עליו **הזב** - פי' דאי נקפל הרי הוא חוזר ומטמא מגע מדרס אף לר' יוסי דאינו מגע בית הסתרים כציור דת"ק.

ועוד צ"ל דלא מייירי כשרדס עליו ברגלו **ערום** - פי' דאז יהא טמא גם מדרס וגם מגע רגלו. **או נעול** - פי' ויטמא מגע מן המנעל, וגם לא שדרס על הסדין כשהוא עומד ע"ג דבר המטמא מדרס.

אלא כגון שיש פשוטי כלי עץ מופסיקין **וכו'** - עי' קושית הרש"ש בחולין עב: על תוס' שם.

ד"ה כי נגע - יש לתמוה דמת"ק היה לו לדקדק - בשטמ"ק (ד') בשם ר' שמעון תירץ דבטומאה הבאה מגופו פשיטא דלא שבע ליה טומאה. ותוס' עצמן בסוף הדיבור תירצו כן בשם הר"ש, ובזה מיושב נמי קושיא הבאה מהעור והרוטב.

ופירושו בבת אחת באתה לו טומאת מדרס וטומאת מגע לפי שנוגע

איזהו

מנחות דף כה.

מקומן

רמז

משא"כ מגע מדרס לא פקע דסו"ס כלי הוא דחזי למילתיה או להשתמש תשמיש אחריני [תלוי בלשונות הרש"י - עי"ש הגה"ה ברש"י ובתוד"ה סנדל]. וראה בעירובין כד. שפירש"י בע"א [וע"ש בתוס' וכן בתוס' שבת קיב: שדחו פירושן]. וע"ע פירוש הריצב"א בסוף התוס' בעירובין כד.

והר"ש מפרש דלא שייך שבע ליה טומאה בטומאה הבאה מעצמו - עי' חזו"א כלים (לא. א.) בביאור סברת הר"ש.

דף כה.

מתני'

נממא הקומץ והקריבו הציץ מרצה:

קובץ דינים בענין ריצוי ציץ:

א] האם ציץ מרצה לכתחילה או דיעבד: המשנה נקטה לשון דיעבד ומשמע לכאורה דהציץ מרצה רק אם עבר דיעבד והקריב, אולם יעוי' בתוס' ובזבחים צב. (ד"ה שלנה) ורש"י בגיטין נד. (ד"ה צמוד) שנקטו דמדאורייתא זורק הדם [ומקטיר הקומץ] לכתחילה משום ריצוי ציץ, וצ"ל דמתני' נקטה לשון דיעבד מדרבנן, וכ"כ בנתיבות הקודש.

וראה עוד בענין זה - בקר"א וטה"ק בזבחים צב., ובאור שמח (קצנן פסמ 7. ז.), מנחת ברוך (ס' קו. ז.), ח"י הגרי"ז לעיל טו. (ד"ה ונראה) ובזבחים צב., ובמשמר הלוי בזבחים (ס' קכ"ט), וע"ע בסמוך אות ב'.

ב] הריצוי בשעה שאירעה הטומאה או בשעת ההקרבה:

ביומא ז: נחלקו תנאים אם הציץ מרצה רק כשהוא על מצח אהרן, ופירש"י דהציץ על מצחו כשאירעה טומאה על הקרבן, והשיג עליו היד רמה (סנהדרין י:). דבשעת טומאה מאי ריצוי איכא, אלא מסתברא דריצוי הציץ

לה כר"מ ומשום טומאת בית הסתרים, ועלה ממשיך תוס' להקשות דהיא גופה מנא לן לאוקומה התם כר"מ דוקא. ובדומה לזה גרס וביאר העול"ש.

וכעין מהלך זה איתא נמי בח"נ אלא שהוא גורס בתוס' בפשיטות "ואין לתרץ דהאי דחישב עליו ואח"כ חתכו טמא משום דמקבל טומאה בשעת פרישתו מאביו, דהא טמא משום דטומאת בית הסתרים" וכו', וכע"ז גורס החזו"א (כלים לא. א.).

ושמא כשחותך בסכין לא מקבל טומאה בשעת פרישתו לפי שהסכין מפרש בין זה לזה - והסכין גופה לא נטמאת וחוזרת ומטמאת - עי' מהרש"א בחולין סוף עב:

וא"ת וכו' לימא דחיבורי אוכלין כמאן דמיפרתי דמו - פ' כמופרדין דמו ולא כמחוברין לאבר ולכן נטמא הבשר ולא חשיב טומאת בית הסתרים. ועי' צ"ק בקישור קושיא זו לכאן דלכאורה שייכא בסוגיא בחולין.

בא"ד (כה.) - ומשני פנים חדשות באו והשתא אימת אתא ליה אי קודם שנפסקה ראשונה וכו' - תוכן קושית תוס' לגירסת הצ"ק ועפ"י תוס' בשבת קיב: (ד"ה אצל): דאי מיירי שבא לו טומאת מדרס ומגע מדרס בבת אחת כגון שדרס הזב יחף, א"כ כשפקע המדרס ממילא יפקע גם המגע מדרס דהלא בבת אחת אתו, ואי בא מגע המדרס אח"כ לפי שנוגע בעצמו אחר שנטמא מדרס איך יתכן והלא שבע ליה טומאה. וראה עוד מהרש"א על תוס' בשבת הנ"ל שמבאר היטב קושית תוס'.

והנה יעוי' בפירש"י בשבת שם דמישב קושיא זו, דלעולם נחית ליה הטומאות בבת אחת, ומ"מ רק המדרס פקעה לפי שתורת מנעל שהיה עליה בשעת קבלת הטומאה הלכה לה, וכשתקנו-פנים חדשות באו לכאן,

משוח מלחמה למ"ד (יומא עג:) דטען שמונה בגדים מרצה נמי הציץ, ועי"ש.

גמ'

ת"ר ונשא אהרן את עון הקדשים:

האם יש ריצוי ציץ בפרת חטאת:

כתב בחי' מרן רי"ז הלוי (סוף הל' פרה אדומה) דבפרת חטאת אין דין ריצוי ציץ, והוא עפ"י מה שהאריך שם דטומאה הפוסלת בפרה אינו משום פסול טומאה ככל הקדשים, אלא דין מיוחד בכל מעשי הפרה שאינו שייך לדין 'חטאת' שבה, וממילא לא שייך בה ריצוי ציץ שנאמר על 'עון הקדשים'.

הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכ"ל בציבור:

א משמעות הגמ' שציץ מרצה דוקא על טומאת מת שהותרה בציבור ולא על שאר הטומאות, ויעוי' במנחת ברוך (ס' ק"ו) שהאריך להוכיח שציץ מרצה על כל הטומאות.

ב אף דנקטה הברייתא 'הותרה' וביומא ז: מייתנין ראייה מינה דסברה טומאה הותרה בציבור, מ"מ לפי האמת ה"ה גם למ"ד טומאה דחוויה היא בציבור - עי' או"ז ס' תשנ"ד (כנסת הראשונים אות קכ"ו), וכ"כ גם בנתיבות הקודש.

אימא עון יוצא שהותר מכ"ל בבמה - צ"ע דלאורה אין זה הותר מכללו שהרי לא נאסר שם מעולם - עי' תוס' זבחים טז: (ד"ה שכן), ועוד שם כג: בתוד"ה הא.

עון דלפני ה' אין עון דיוצא לא - מבואר בסוגיין דאין ריצוי ציץ על יוצא, וצ"ע דאיתא בתוספתא מעילה (א. ב. ג.) דמרצה ציץ על היוצא, וכן מבואר בספר הישר לר"ת (ס' ע

הוא בשעת ההקרבה, ועי' הערה קכא-קכב לכנסת הראשונים שתלה מחלוקת דלעיל (אות א') אם הציץ מרצה לכתחילה - בפלוגתא זו, דאם הציץ מרצה על שעת הטומאה הרי פקעה הטומאה ומקריב לכתחילה, ואם בשעת ההקרבה אזי רק דיעבד.

וראה עוד בענין זה בגבורת ארי (יומא ז:), וברדב"ז (ציאמ"ק ד. ח.), וע"ע בפניני רבינו הגרי"ז (ס' כד - כה).

ג האם ציץ מרצה בבמה קטנה:

המקדש דוד (כ. ג. ד"ה עוד יש לחקור) חקר בזה, האם בבמה קטנה שאין שם דין כהונה ובגדי כהונה ליכא ריצוי ציץ, או אפשר דהציץ שהיה בבמה גדולה מהני לכל הטומאות שבקרבנות ואף לאותן של במת יחיד.

ד האם לריצוי ציץ צריך לבישת כל השמונה בגדים:

חקירה זו היא אליבא דמ"ד ביומא ז: דרק עודהו על מצח הכהן גדול מרצה. ובספר ושב הכהן ריש ערכין הביא דמירושלמי (מגיגה ג. ד.) מבואר דבעינן לבישת כל הבגדים, וכן מצדד בית הלוי (מ"א ס' ג') עי"ש בהרחבה. אלא שמדברי תוס' יומא סט. (ד"ה גגלי כהונה) לכאורה משמע שאין צריך בגדי כהונה, אמנם יעוי' בבית הלוי (טס אות ה') שדחה ראייה זו.

אכן בדבר אברהם (מ"ז כג. ד.) מהרהר בזה דדין 'אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם' לא שייך אלא בעבודה שמחויב בה ללבוש הבגדים, עי"ש שבאמת הביא ראייה מדברי תוס' הנ"ל, ומסיק דהוא פלוגתת תוס' והרמב"ם. וכן נקט בהגהות אמרי ברוך על הטורי אבן בחגיגה יז., עי"ש.

ה האם ציץ מרצה רק בכהן גדול:

יעוי' בדבר אברהם הנ"ל (מ"ז כג. א.) שנקט בפשיטות דכל כהן הלבוש ח' בגדים כגון

ת"ר דם שנטמא:

בדעת הרמב"ם שאין טומאה בדם קדשים: הרמב"ם (פסוקמ"ק א. לו.) פסק דליכא כלל טומאה בדם קדשים ולא הביא להני ברייתות דהכא, ותמה עליו הכס"מ ממשנה מפורשת בפסחים פ: דהציץ מרצה על הדם, ועי"ש בלח"מ. ועוד הקשו עליו ממתני' זבחים צב. דמפורש דיש טומאה בדם קדשים, וביותר שהרמב"ם גופיה פסק האי משנה. ועי' בזה בברה"ז וצ"ק בזבחים מה:, וקר"א וטה"ק בזבחים צב., וראה עוד מנחת חינוך (קלמ. ט.) אור שמח (מעשה"ק מ. ט.), אבן האזל ואבי עזרי (פסוקמ"ק א. לו.).

בשוגג הורצה במזיד לא הורצה - ביבמות דף צ. מפרש דהא דקנסו רבנן במזיד דלא הורצה היינו להתיר בשר באכילה אבל הבעלים ודאי נתכפרו דאל"כ הא הדר מעיל חולין בעזרה, ועי' שטמ"ק בזבחים עג: בהשטטות, ומצפ"א שם, ואור שמח (פסוקמ"ק ו. ו.).

ובעובד כוכבים בין בשוגג בין במזיד וכו' לא הורצה:

א הרמב"ם השמיט ולא כתב האי דינא - עי' קר"א בזבחים מה:, חי' הגרי"ז שם סוף מה. ובסוגיין, אבן האזל פסוקמ"ק א. לד., אבי עזרי שם, ומשמר הלוי זבחים סי' ל"ט.

ב האם קרבן עכו"ם נתמעט מריצוי ציץ גרידא, או מעיקר דין הרצאה שיש בקרבן וממילא לא מהני ריצוי ציץ:

כן חקר בחי' הגרי"ז (כאן, וזנחיס מה:), והוכיח מתוס' זבחים ד. (ד"ה ושנן) דנתמעטו מעיקר דין הרצאה של הקרבן, ולפיכך כתבו התוס' שם דאם שחט לשם עכו"ם לא נפסל משום שינוי בעלים דבעינן חבירו דומיא ידידה, ובזה הוא מבאר דעת הרמב"ם שהשמיט דין זה, די"ל דסבר דעיקר ריצוי הקרבן הוא בדם ובהא נתמעטו מריצוי ציץ,

תק"ט) - כנסת הראשונים אות ק"ל, ועי' מה שכתב לבאר בהערה לכנסת הראשונים הנ"ל.

עון שהיה בו ודחיתיו לאפוקי יזה"כ דהכשירו בשמאל:

א מוכח מסוגיין דהולכת הכף בשמאל ביוהכ"פ כן הוא דרך הכשירו לכתחילה, ולא כן כתב הכס"מ (יוהכ"פ ד. א., נמיון ראשון) וצ"ע עליו מסוגיין, ועי' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"א - הובא בכנסת הראשונים אות קל"ו, ועי"ש בהערה. וראה עוד בדברינו לעיל ו: בגמ' ד"ה שמאל דאשכחן.

ב לכאורה לסברת אביי השתא אמאי הוצרך לעיל לתרץ "עון דלפני ה' אין עון דיוצא לא", הו"ל לדחויי כדהכא דיוצא בבמה הכשירו בכך - עי' קר"א שתירץ בב' אופנים. וראה עוד בשו"ת חתם סופר (חו"מ סק"י ל.).

ג בטעם הדבר שביוהכ"פ הכשר עבודת הכהן גדול הוא בשמאל - יעוי' מש"כ המשך חכמה פר' מצורע (ע"פ ולקח סכה מלוג השמן).

רב אשי אמר עון הקדשים ולא עון המקדישים - ראה תוס' כאן ולעיל טו.

שהקשו מקרבן ציבור הנעשה בטומאה דמשמע דהציץ מרצה על הכהנים, ובאמת שמדברי הרמב"ם (צ"אמ"ק ד. ז.) מוכח דמצינו דגם בטומאת מקריבין הציץ מרצה, וראה בחי' הגרי"ז לעיל טו. שהרחיב בביאור מחלוקת הרמב"ם ותוס'. וע"ע אבן האזל שם שביאר דבריצי ציץ יש ב' דינים: א. ריצוי הקרבן ב. מה שנושא עון הטומאה ושאסור להקריב בטומאה, וא"כ י"ל דעון המקריבים אין בכח הציץ לשאת וממילא גם הקרבן לא הורצה, אלא דסבר הרמב"ם דה"מ בקרבן יחיד אבל בקרבן ציבור דליכא עון דהא טומאה דחוויה בציבור, ומה שצריך הוא רק לצורך דין ריצוי הקרבן - בזה מהני אף בטומאת מקריבים, עי"ש.

אבל באימורין שאינם תלויין בדין הרצאת הקרבן י"ל דמהני ריצוי ציץ אף בעכו"ם, והרמב"ם שסובר בלאו הכי דאין בדם טומאה ואין צריך ריצוי ציץ לכן אין נפק"מ בדין זה דעכו"ם לאו בני הרצאה.

רש"י

ד"ה שהותרה - דכתיב בתמיד במועדו אפילו בטומאה - כן ילפינן לקמן עב: ובפסחים עז.

ד"ה מכללו בבמה - הותר בבמות נוב וגבעון דאין שם קלעים - התוי"ט תמה דבהדיא איתא בזבחים קיב: "באו לנוב וגבעון קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים", והוא עצמו מפרש האי "הותר מכללו בבמה" באופן אחר.

וראה במלאכת שלמה שהביא פירוש רגמ"ה בזה. ועי' רש"ש, ובספר ישר וטוב, וע"ע עול"ש ויד דוד בסוגיין, וקר"א בזבחים קכ., ובדבר אברהם (מ"ג סי' ז. ג.), ותורת הקודש (מ"א סי' ל"ו אות ו-ז).

ד"ה ואימא עון שמאל - דלכתחילה בעינן ימין - ביאור כוונת רש"י בתיבת 'לכתחילה' יעוי' בהגהות מליו"ט.

תוס'

ד"ה בשני סדינים - דאי בזה ע"ג זה ממש וכו' א"כ עליון ליטמא מגע כמו תחתון - עי' בהמיוחס לרשב"א דמסיק בסוף דבריו דלעולם בין לעליון ובין לתחתון באו ב' הטומאות בבת אחת, ומ"מ רק לתחתון מהני האי בבת אחת דלא נימא שבע ליה טומאה, עי"ש.

ועוד דא"כ מאי מודה - פי' ד'מודה' משמע דמשכח"ל ציור לר"י נמי שבאו ב' הטומאות בבת אחת, והלא כה"ג באו בזה אחר זה והוי כההיא דרישא שנגע בהם הזב.

וא"ת ותיקשי ליה לאביי וכו' שאין אביי מחלק בבת אחת וכו' - פי' אדמקשה לרבא תיקשי ליה לנפשיה דס"ל דאפילו בזה אחר זה ואפילו קלה על חמורה לא שבע ליה טומאה, א"כ אמאי לא חלה על העליון טומאת מגע לאחר המדרס.

וי"ל דיודע היה אביי שיש חילוק אלא לרבא הוה מקשה וכו' - פי' אביי גופיה ודאי מחלק בין בת אחת לזה אחר זה, אלא דחזא לרבא שמסתפק שמא שבע ליה טומאה אפילו לפעול רק העברת טומאה לחצי עשרון השני שבכלי, א"כ מסתבר דאפילו בבת אחת נמי סבר דשבע ליה טומאה.

אי נמי משווה בת אחת לזא"ז דלעיל דהוי קלה על קלה - פי' יודע היה אביי לחלק בין בת אחת לזה אחר זה, אלא היה נראה לו להשוות דכשם דמהני בבת אחת דאפילו בקלה על חמורה לא אמרינן שבע לה טומאה ה"ה בזה אחר זה בקלה על הקלה כההיא בעיא דרבא, ומשני ליה שאין לדמות כלל בבת אחת לזה אחר זה - עי' שטמ"ק לעיל כד: (אות ד'), וכן מבאר תירוצי תוס' במשל"מ (אה"ט יז. ט.). וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' לט. א.) שהרחיב לבאר תירוצי תוס'.

ד"ה ונשא אהרן - פי' הקונטרס בפ"ק דפסחים וכו' - רש"י ביאר גירסתו גם בזבחים כג: וביומא ז., וכן נתפרש היטב שיטה זו בשטמ"ק כאן (צ'), וקרי 'פיגול' למחשבת חוץ למקומו, ו'נותר' למחשבת חוץ לזמנו, וכן הוא לפירוש ר"ת לקמן.

ור"ת גרים איפכא וכו' משום דמסקינן בפ"ב דזבחים וכו' - בתוס' יומא ריש ז: ובפסחים טז: הוסיפו: דגירסת רש"י היא עפ"י התו"כ שדרכו לפעמים לשנות לפי

הס"ד דהסוגיא. וראה עוד מה שביאר בפירש"י - השפ"א בזבחים כח:

ומה שנזכר פיגול קודם לנותר וכו' משום דלשון פיגול כתב במקרא בחדיא - תוס' ביומא ריש ז: תירצו בע"א, דמהדר ברישא לאוקי ריזוי ציץ בפיגול דחוץ למקומו שהוא קל טפי לפי שאין בו כרת וגם הותר מכללו בבמה, ולאחר דלא מיתוקמא בהכי מהדר לאוקמה בחוץ לזמנו. וע"ע תמיהת השטמ"ק (י"ג) דאדרבה מקרא אריכא שמעינן נותר דחוץ לזמנו קודם לפיגול דחוץ למקומו.

ד"ה אם עון נותר - לאו נותר ממש קאמר - רש"י בזבחים כג: הבין כך כוונת הגורסים כגירסת ר"ת, ומחמת כך תמה עליהם. וראה בתוס' יומא ריש ז: שהביאו פירוש דנותר ממש וביארו שם.

כדאמר בזבחים לאחר שהוכשר יחזור ויפסל - עי' טה"ק אמאי אין לפרש כנותר ממש של אימורין דבהא ליכא למימר לאחר שהוכשר יחזור ויפסל.

ד"ה הא אינו - וא"ת תיפוק ליה דלא משכחת לה מידי דמתוקם ביה קרא אלא בטומאה - מפירש"י משמע דאינו אלא נתינת טעם בעלמא דבטומאה מרצה לפי דיש בה צד קל, וכ"כ הקר"א (נסוף דגרי"ו) מסברא דיליה, וכ"כ השיח יצחק יומא ז: בכוונת רש"י שם.

ואור"ת משום דכתיב לרצון להם משמע דבר שהוא לרצון במקום אחר - עי' בתוס' יומא ז: (ד"ה הא) שהוסיפו להוכיח זאת מסוגיין.

ואומר ר"ת דפיגול הותר מכללו בבמה וכו' - בתוס' זבחים כג: ובפסחים טז: ויומא ז: הקשו דאי חשיב הותר מכללו בבמה תיפוק ליה דאינו עון דלפני ה' כדמשני

הגמ' לקמן לגבי פסול יוצא, ותירצו דביוצא העון עצמו נעשה בחוץ אבל מחשבת חוץ למקומו מחשב הוא בפנים על חוץ ושפיר חשיב לפני ה'.

א"נ הותר מכללו בראשו של מזבח וכו' - כתב הח"נ דיש לדחות דהותר בראשו של מזבח רק נותר ממש ולא מחשבת פיגול של נותר דאיירי ביה הכא. [ושו"מ שכע"ז דחו תוס' ביומא ז: ד"ה הא]. ונראה לישב דתוס' כאן מקשים ממחשבת פיגול ממש דחוץ לזמנו, דאי מחשב כאן בעודו בראש המזבח ואין עתיד לירד משם לא חל פסול פיגול כמבואר בזבחים פז: [עי"ש ברש"י ד"ה היכי משכחת].

ובעיקר קושית תוס' - ע"ע תירוצי הר"מ בשטמ"ק (אות ט"ו).

וכל דבר שאין לו מתירין דאין חייבין עליו משום פיגול וכו' ואפי' פסולא נמי נראה דליכא - בדבר זה יש פלוגתא בתוס', וכן רש"י בזבחים מד: משמע דפליג על תוס' דהכא, ובדעת הרמב"ם יש נידון מאי סבר - והרחבנו בזה לעיל יד. בגמ' ד"ה אלו דברים.

ד"ה אימא עון יוצא - מעון דורות וכו' הו"מ לאקשווי ולשנויי כגון מעון יוצא - רעק"א הניח בצ"ע דלכאורה לא דמי, דיוצא כל פסולו אירע בחוץ משא"כ זרות שפסולו דעומד ומקריב בפנים קרי ביה שפיר לפני ה'. [הבאנו חילוק זה עצמו בתוס' הקודם עפ"י תוס' בזבחים ופסחים ויומא]. ועי' ח"נ, וטה"ק, וקר"א, ועול"ש, וע"ע ביאור השטמ"ק [אות י"ט].

ד"ה עון קדשים - ולעיל בהקדמין זוטא פירשתי - עי' בדברינו על תוס' לעיל טו. ד"ה והכא.

ד"ה ואימא עון בעל מום - וא"ת ואמאי לא פריך מעון טריפה - א' בחי' הגרי"ז תירץ דריצוי ציץ שייך על קרבן שישי

בו עון ופסול, משא"כ בטריפה שחסר בעצם הדין קרבן שלה. [יסוד זה כתב הגר"ח בהל' איסור"מ ג. י. לחלק בין טריפה לבעל מום].

ב] ראה עוד בעול"ש (נגמ') שדן אמאי לא נימא עון דמקריב נקבה לעולה. והשפ"א דן דנימא עון דאתנן זונה ומחיר כלב דמותרין בבמה. וראה בכנסת הראשונים (אזת קכ"ו) שהביא מאו"ז סי' תשנ"ד שדן אמאי לא נימא עון שלא לשמה אליבא דר"ש שהותר מכללו במנחות כדאיתא בריש מכלתין, ועוד אמאי לא נימא עון שחיטת דרום שהותר בקדשים קלים, או עון שחרית בפסח שהותר בתמיד של שחר [ועי"ש בהערה].

וא"ת אמאי לא פריך מעון אונן וכו' (גי' צ"ק) - עי' מש"כ בשטמ"ק אות ה' ואות כ"ב.

ושמא אית להו דהדדי - ומיושב גם קושיא קמא - צ"ק.

ד"ה אבל בצבור - וי"ל דאי מסיפא הו"א וכו' משום דטומאה הותרה בצבור - עי' טה"ק.

דף כה:

גמ'

על מה הציץ מריצה על הדם ועל הבשר וכו' - צ"ב למאי מהני ריצוי הציץ על הבשר, דהלא לאכול הבשר אסור אף לאחר ריצוי הציץ - עי' רש"י בפסחים טז: (ד"ה על הדם) דמישבה אליבא דר' יהושע דאם אין בשר אין דם, ותוס' שם השיגו עליו דיש לישיבה אף אליבא דר"א, וכ"כ תוס' ביבמות צ. (ד"ה ועל הנשר), ותוס' יומא ז. (ד"ה על הדם), ותוס' הר"פ בסנהדרין יב:, ושטמ"ק כאן (אזת צ').

דתניא אין תורמין מן הטמא על הטהור:

טעם האיסור:

רש"י בסוגיין משמע דמפרש טעם האיסור לתרום מן הטמא על הטהור משום דהוי כמין הרעה על היפה, והוא כפירוש הר"י בתוס' יבמות פט. (ד"ה אין תורמין) והמאירי שם, אולם רש"י גופיה פירש ביבמות שם ובפסחים לג. משום הפסד כהן, וכן פירש הר"ש בתרומות (ב. ג.).

והנה בספר מקור ברוך (מ"א סי' ל"א) חקר באיסור לתרום מן הרעה על היפה אם הוא דין בעצם ההפרשה או דהוא משום מצות הנתינה לכהן ליתן מן היפה, ולצד השני אין סתירה בדברי הרש"י, ודו"ק. וראה בתוס' יבמות הנ"ל שהביאו עוד פירוש הריב"ן דהוא משום תתן לו ולא לאורו, ועי"ש שדחוהו.

יכול בשר שנממא לפני זריקת דמים יהו חייבין עליו משום טומאה - לענין חיוב כרת הוא דילפינן הכא שאין חייב על בשר קודם זריקה, אבל לענין מלקות הוא פלוגתא ר"י ור"ל בזבחים לד., ועי"ש פלוגתא אביי ורבא אם נחלקו לענין טומאת הגוף או לענין טומאת בשר.

ת"ל כל טהור וגו' הניתר לטהורין חייבין עליו משום טומאה - בזבחים מה: ילפינן לה מקרא אחרינא, ועי"ש בתוס' מו: ד"ה אחת דמצריך לתרויהו (זיון גלש"ס), וע"ע פירוש קדמון למעילה דף י:

ושאינו ניתר לטהורין אין חייבין עליו - דוקא כשחסר לו היתר למזבח כגון זריקת דם ולא כשחסר היתר אחר - עי' זבחים לו: ברש"י (ד"ה משום) ובתוס' (ד"ה נשר פסח) - הגהות מהרש"ם.

יכול שאני מרבה את הפיגולין - צ"ע הלא אין הפיגול ניתר לטהורין שהרי איסורו קודם זריקה - עי' שטמ"ק (ד') מהתו"ח,

איזהו

מנחות דף כה:

מקומן

רכא

וראה עוד במשנת ר' אהרן (ס' ט') שהרחיב בזה.

והנה צ"ב מה צריך לרבות הפיגולין והלא בלאו הכי חייב כרת משום אכילת פיגול, וי"ל דנפק"מ כששגג בפיגול והזיד בטומאה - צ"ק.

נותרות היינו לן - לכאורה הו"מ למימר דפיגולין היינו מחשבת חוץ למקומו ונותרות היינו מחשבת חוץ לזמנו כדלעיל ע"א - רש"ש, טה"ק.

מאן שמעת ליה דאמר אין זריקה מועלת ליוצא ר"א וקתני דמרצה ציץ על אכילת - עי' תוס' לקמן מו. (סוף ד"ה משטמטה), ובדברינו שם.

אימר דשמעת ליה לר"א בתרומה דקילא בקדשים דחמירי מי שמעת ליה - זה הוה מצי למיפרך ג"כ לעיל לר' יוסי אלא דעדיפא מיניה פריך שם - ח' הגרז"ס.

רבינא אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה וכו' ורב שילא אמר זריקתו בין בשוגג בין במזיד הורצה וכו' - טעמי מחלוקתם ביארו תוס' ביבמות צ. (סוף ד"ה והא) וז"ל "דמר סבר דבטומאה איכא למיקנס טפי במזיד דהוי אתחלתא דפסולה ולא עביד נמי מצוה בשעה שמתמא, ומר סבר בזריקה שייך למיקנס טפי שמקריב דבר טמא לגבוה וזילא מילתא טפי", עכ"ל. וראה עוד מש"כ טה"ק לבאר בטעמיהם, וע"ע נתיבות הקודש.

רש"י

ד"ה שוגג - קסבר אין קרבנות מקבלין טומאה - נקט רש"י כאוקימתא דרב שילא לקמן בסוף העמוד.

ד"ה לא הורצה - דכתיב והיה על מצחו תמיד לרצון להם ולא לעכו"ם - כן ילפינן בזבחים מה::, וקצ"ע דרק להו"א שם

ילפינן מ"להם ולא לעכו"ם" ואילו למסקנא דריש רב אשי מ"לרצון" גרידא. והנה בתו"כ פ' אחרי דריש מדכתיב "לכם ולא לאחרים", ועי' הערה קל"ח לכנסת הראשונים למאי איצטריכו ב' קראי.

ד"ה במזיד - ופליגי בה אמוראי ביבמות וכו' - עי' צ"ק מה רצונו של רש"י בזה, ועי' טה"ק באופן אחר.

ד"ה יכול - ובתו"כ מצאתי לשון נקיה וכו' ובבשר טהור קמיירי - קשה לרש"י דאין מובן אמאי נקטה ברייתא דילן ציור דבשר טמא קודם זריקה, והלא חיוב כרת הוא בכהן טמא בטומאת הגוף כדילפינן בזבחים מג::, וה"ה באכל בשר טהור דקודם זריקה פטור. ועי' טה"ק דמישב אמאי נקטה הברייתא בשר טמא.

תוס'

ד"ה דמרצה - ולא דק בקונטרס דבעולין נמי אשכחן פלוגתא וכו' - בתוס' לעיל טו. (ד"ה והא) כתבו דדוקא ביחיד כדהכא פליגי אבל בציבור לכו"ע ציץ מרצה על העולין. ובישוב הרש"י - עי' צ"ק שר"ל דלמסקנא בפסחים שם לכו"ע ציץ מרצה על העולין, וע"ע עול"ש.

ד"ה ת"ל - אבל קשה וכו' דבסופ"ב דמעילה דריש אימורים מאשר יקרב וכו' דדבר שאין לו מתירין משיקדש בכ"י - כן דרשו גם בזבחים מה::, והנה לא נזכר בהאי דרשא כלל 'אימורים', אלא דקשיא לתוס' כיון דמרבין אף דבר שאין לו מתירין כגון מנחת כהנים הואיל ועולה למזבח, נרבה נמי אימורים שעולין ג"כ למזבח - עול"ש, ועי"ש.

וי"ל דהתם לא מיירי אלא בעולה וכו' אבל שלמים לא הייתי מרבה כיון דיצאו מן הכ"ל - מבואר בטה"ק ועול"ש.

ד"ה ורב שילא - וא"ת מאי דוחקיהו דרבינא ורב שילא לשנויי כ"ל - צ"ע אמאי מקשים תוס' דוקא על תירוצ' רבינא ורב שילא ולא על תירוצ' רב יוסף דלעיל - עי' טה"ק, ובספר ישר וטוב.

וי"ל דלעולם משמע ליה נמי ביבמות דאפילו מדרבנן וכו' - ביאור התירוצ' עפ"י בתוס' ביבמות דף צ. - דודאי ברייתא זו דעל מה הציץ מרצה וכו' מדרבנן נמי מיירי כיון דמשמע דפסק הלכה אתא לאשמעין, וע"כ הכרח להעמידה כדאוקי סוגיין או בזריקה או בטומאה לכ"א כדאית ליה, ומ"מ בגמ' ביבמות דייק דכיון דמדאורייתא פשיטא דאין לחלק בין טומאה לזריקה א"כ מוכח דמדאורייתא מרצה בכל גווני בין בשוגג ובין במזיד.

וראה עוד בשטמ"ק כאן (סוף אות ו') שתירץ דהו"מ לשנויי הכא הא מדאורייתא והא מדרבנן כדהתם, אלא ניחא ליה לשנויי אפילו תרויהו מדרבנן.

ד"ה זריקתו - כדאמר בפרק הנזקין גברא לכפורי קא בעי ואנן ניקום ונקנסיה - צ"ב דהתם הוא סברא דלא נקנוס שוגג אטו מזיד דהרי לכפורי בעי ולכן לא נקנסיה על שגגתו, אבל כאן אמאי לא נקנסיה כשזרק במזיד.

דף כו.

מתני'

נטמאו שיריה וכו' וכמדת ר' יהושע פסולת:

[א] חקירה בסברת ר' יהושע:

דעת ר' יהושע דפסולה לפי שאם אין בשר אין דם כדאיתא בזבחים קד., ויש לחקור בעיקר דינו אם הוא דין על הזריקה [או הקומץ] שצריך שתתיר ואם אין כזית בשר אינה מתרת [וכן הוא משמעות רש"י לעיל ט.

ד"ה כחצי], או שהוא דין בעיקר הקרבת הקרבן והמנחה דצריך שיקריב בשר ודם וכן קומץ ומנחה - עי' מנח"א זבחים (ח"ג עמ' קל"ח) בשם הגר"ז.

[ב] האם הוא דין לכתחילה או מעכב דיעבד: בזבחים קד. הובאה ברייתא דלענין טומאה פסל ר' יהושע רק לכתחילה אבל דיעבד אם זרק הדם או הקטיר הקומץ מרצה, ומפרשין בפסחים עז: לפי דסבר דהציץ מרצה על אכילות, [וכן לענין יוצא אם זרק הורצה דקסבר זריקה מועלת ליוצא - תוס' פסחים ריש לד:], אבל באבוד ושרוף אפילו דיעבד קאמר דפסולה, וכתב רעק"א דמתני' דהכא שפיר יש לפרש דאף בנטמא פסולה דיעבד דסברה אין הציץ מרצה על האוכלין, וה"ק כמידת ר' יהושע פסולה דסבר אם אין בשר אין דם, ודלא כר"י דסבר ציץ מרצה על אכילות, ועי' בסוגיא בפסחים עז:

[ג] בסתירת פסקי הרמב"ם:

דעת הרמב"ם צ"ע: דבפסוהמ"ק (א. לד.) לענין זבחים פסק כר' יהושע דאם נטמא זורק דיעבד הורצה ומשמע דבאבוד ושרוף לא מהני דיעבד, ואילו שם לענין מנחה (פ"א ה"כ) פסק דבין נטמאו או נשרפו או אבדו לא יזרוק ואם זרק הורצה, ובפסחים עח. מסקינן דאין לחלק בין זבחים למנחות, ועוד קשה דאפילו נטמאו גופן איך פסק דהורצה והלא הוא פוסק דאין הציץ מרצה על אכילות - עי' בזה לח"מ שהאריך בפסוהמ"ק (א. לד.), והכס"מ הראה מקורו של הרמב"ם מתוספתא, ובליקוטי הלכות ובחזו"א כתבו להגיה בדברי הרמב"ם [עי' זבח תודה בסוגיין], וראה עוד קר"א, אור שמח (מעילה ג. ג.), אחיעזר (מא. ט.), אבן האזל (פסוהמ"ק א. לד.), קה"י פסחים (סי' נ"ח), ומנח"א (עמ' קל"ז) ומש"כ שם בשם הגר"ח.

[ד] עוד יש לעיין בדעת הרמב"ם שפסק כר' יהושע וא"כ נמצא דהקרא "ועשת

בהקטיר חצי קומץ, או שהוא סברא הכא דכשרה לפי דלבסוף הקטיר הכל.

ב] האם כשרה לכתחילה או דיעבד :

בפשטות משמע לכאורה דיכול לכתחילה להקטיר פעמיים, וצ"ע מאי שנא מקומץ ולבונה שצריך להקטירן יחד כדאיתא בסוטה (סוף יד:) - עי' מנח"א (עמ' ר"ו) מש"כ בזה, ומסיק דנראה דהקטיר קומצה פעמיים ה"נ כשר דיעבד בלבד, וכן משמע בתוספתא (פ"ה ה"ט).

ג] קמץ הקומץ בפעמיים :

מלשון המשנה מבואר דדוקא הקטיר הקומץ פעמיים כשרה, אבל אילו קמץ פעמיים פסולה, וה"ט דבכל פעם הוי קומץ חסר [מתני' לעיל ו.]. וצ"ע על הרמב"ם (פסוקה"ק יא. טו.) שכתב "מנחה שקמצה פעמים כשרה אפילו פעמים רבות" [וכן תמה עליו הקר"א לעיל טז:], והמשל"מ כתב להגיה "שהקטיר קומצה פעמים", אכן ראה ביד דוד שמישב גירסת הרמב"ם, וראה עוד בשו"ת חת"ס אור"ח סי' צ"ח.

ד] בפי' רבינו הלל על התו"כ (פר' לו פ"ב) כתב "והקריב אותה כולה כאחת - שלא יקריבנה לחצאין", וצ"ע שסותר דין משנתינו, ועי' הערה קמ"ד לכנסת הראשונים.

גמ'

אמר ר' יהודה בריה דר"ח מ"ט דר"ש וכו' בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת בכלי עובדה בשמאל כאשם:

א] האם למ"ד זה יש בעבודת כלי דין קבלה וקידוש :

כתב בחי' הגר"ז (לעיל י:): דלפי פשוטו משמע מדאפשר לעובדה ביד בלי קידוש כלי ש"מ דאין צריך קבלה, וא"כ גם כשעובד בכלי לא חל דין קבלה, אלא דין בעלמא הוא דביד עובדה בימין ובכלי בשמאל. אולם

עולותיך הבשר והדם" נדרש לדינא דר' יהושע דאין בשר אין דם, ואילו בזבחים סב: דרשו מהאי קרא "מה דם בזריקה אף בשר בזריקה" ואף הלכה זו פסק הרמב"ם במעשה"ק (ו. ד.), וכתב שם הלח"מ דהרמב"ם תרתי דרשות משמע ליה מהאי קרא.

גמ'

אמר רב והוא שנממאו כל שיריה אב"ל מקצת שיריה לא - א] כלומר דמקטיר הקומץ, אבל השירים גופן אסורין באכילה כדאמרינן לעיל ט: דהווי שירים שחסרו בין קמיצה להקטרה, ועי' שפ"א.

ב] מבואר לקמן ד'נשתייר' היינו כזית, ותמה בחי' הגר"ז על הרמב"ם בהלכותיו (פסוקה"ק יא. ג.) ובפירוש המשנה שנקט דלא נשתייר כלום פסול ונשתייר מקצת כשר, והלא אינו תלוי בכלום או במקצת אלא בכזית או פחות מכזית.

ר"י אומר כל הזבחים שבתורה שנשתייר וכו' כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אינו זורק את הדם - לכאורה אפילו נשתייר חצי זית אמאי לא ליהוי הדם מתיר לחצי שיעור לר' יוחנן דסבר דהוי דאורייתא (יומא עד.) - עי' משמר הלוי זבחים סי' קנ"ה.

ואשכחן חלב יותרת ושתי כליות מנלן - צ"ע דאפילו נימא דיותרת ושתי הכליות לאו חלב הן מ"מ לא גריעי מבשר דעלמא - עי' נתיבות הקודש.

מתני'

הקטיר קומצה פעמים כשרה:

א] טעם הדבר שהקטיר קומצה פעמיים כשירה :

עי' תוס' לקמן ריש נח: שדנים האם משום דילפינן משאור דדרשינן שעובר אפילו

מפירש"י לעיל י: (ד"ה לעונדה נכלי) מוכח דאם עובדה בכלי יש בה דין קבלה, ולפי"ז יש כאן ב' דיני הקרבה: דאם מקריב ביד אין צריך הקומץ קידוש וקבלה, ואם מקריב בכלי צריך. וחקר הגרי"ז לפי"ז כשקידש בכלי האם יוכל אח"כ שוב להוליכו למזבח ולהקריבו בידו, או שחל בקומץ דין קבלת כלי וצריך לגמור הכל בכלי, עי"ש שהרחיב בזה. [והחזו"א (כג. א.) נקט בפשיטות דיכול ליטלו ביד ולהקטירו בימין].

עכ"פ מבואר מרש"י הנ"ל דאם עובדה בכלי יש בזה דין קבלה וקידוש, וכן מוכח מרש"י בסוגיין, אולם בשטמ"ק לעיל י: (אות י"ד) הביא נוסח אחר בפירש"י "בא לעובדה - להקטירה בכלי" וכו', ומשמע דמפרש דהעבודה בכלי היינו הקטרה גרידא ולא קבלה וקידוש, ומתבאר מדברי השטמ"ק דלר"ש אין כלל דין קידוש וקבלה בקומץ בין כשעובדה ביד ובין כשעובדה בכלי, וראה מנח"א (עמ' ט"ו) שהביא קושית הגרי"ז דמהתוספתא משמע כשטמ"ק, עי"ש שהרחיב בזה.

ובדרך הפוכה יש לפרש: דאדרבה אפילו כשעובדה ביד יש לזה שם קבלה בידו, והוא עפ"י דברי הצ"ק שמישב את קושית התוס' לעיל ב: (ד"ה שמיטה) ומחדש דיש שם קבלה אף ביד, ודלא כשאר אחרונים שם דפליגי עליו [ראה בדברינו על התוס' הנ"ל], וראה עוד בעול"ש שם שהוסיף דאף קידוש הקומץ נעשה ביד ולא רק שם קבלה בעלמא, ולפי"ז שפיר מתפרש לדברי ר' יהודה אליבא דר"ש דבין עובדה ביד או בכלי נעשית עבודת קבלה וקידוש קומץ, וראה בזה במנח"א עמ' י"ז.

ב] ביאור סברת ר"י בריה דר"ח בדעת ר"ש, ובמה נחלקו עמו ר' ינאי ורנב"י:

מבאר בחי' מרן רי"ז הלוי הלא' פסוהמ"ק עמ' מ"ו (וכן צמ"י הגרי"ז לעיל י. וזנזמים יא.), דודאי ר"ש סובר שאינו מדין עבודת הקרבן שיהא

בימין דהרי ר"ש מכשיר הכל בשמאל, אלא דבעבודות יד כגון במתן דם חטאת או בקמיצה נתחדש דין ימין, ולא שהעבודה מצריכה ימין אלא הוא דין פרטי דהיכא שיש עבודת יד צריך ביד ימין.

ולכן ר"י בריה דר"ח יליף דבקמיצת מנחה לר"ש יש ב' אפשרויות: דאם בא לעובדה בכלי כאשם ה"ה כשאר עבודות שאין דין ימין וכשרות בשמאל, אבל כשבא לעובדה ביד כחטאת אזי נתחדש בעבודת יד שצריך יד ימין בדוקא.

ור' ינאי דקדק בלשונו "מעלהו ומקטירו אפילו בהמיינו ואפילו במקידה של חרש", וצ"ב הלא היה צריך להשמיענו עיקר חידושו דאפילו עובדה ביד שלא בכלי שרת אין צריך ימין, אלא דבא לחלוק על עיקר דברי ר"י בר"ה דר"ח, וסבר ר' ינאי דלא נאמר במנחה אליבא דר"ש כלל 'תורת עבודה' לא ביד ולא בכלי, אלא בלבד שיגיע הקומץ להקטרה ואפילו בהמיינו או בכלי חרש, ולית ליה כלל האי היקשא לחטאת ואשם, וממילא שאין בזה דין ימין לפי שאין כלל תורת עבודה.

וסברת רנב"י דאית ליה מחד דבעי קידוש קומץ בכלי ומאידך ס"ל דאח"כ יכול ליטלו ולהקטירו אפילו ביד שמאל - מבאר בחי' הגרי"ז (י: ד"ה והנה לקמן) דמוכח מהסוגיא לעיל י: ומרש"י שם (סוד"ה ול' שמעון) וכן מתוס' (ד"ה צמאל) דרנב"י גם אית ליה היקשא דכחטאת כאשם, אלא דס"ל שההיקש נאמר רק לענין שצריך עבודה בקידוש כלי ובהולכה ושכשר לעובדה בכל גווני בין ביד ובין בכלי, ולא כר"י בריה דר"ח דיכול לעובדה או ביד בלבד ובימין או בכלי ובשמאל, אלא אין בזה הגבלה ויכול לעובדה בכל גווני. [ויש לעיין דבתוס' הנ"ל י: (צסוד"ה צמאל) אין משמע כן, אלא דאף רנב"י יליף לגמרי לימין בלבד, רק ס"ל דלקומץ והקטרה סגי ביד אבל לקידוש קומץ בעי כלי, ודו"ק. אבל מהרשב"א שכתבנו לקמן בסמוך משמע כהבנת הגרי"ז - עי'

בדברינו לקמן ד"ה תיובתא דר"י בריה דר"ח.

בא לעובדה ביד עובדה בימין כחטאת - טה"ק (על רש"י) הקשה דמנא ליה למילף דשרי הכל ביד, דהא אי ילפינן מחטאת יש למילף רק שאין צריך ליתן ולהקטיר מתוך כלי, אבל אכתי נצריך קידוש בקומץ בכלי שהוא כנגד קבלה בכלי דבכחטאת.

ור' ינאי אמר כיון שקמצו מבלי שרת מעלהו ומקטירו אפילו בהמיינו:

צ"ע איך מותר בהמיינו והלא הוא חציצה ובעינן בעצמו של כהן:

כתב הגר"ח בהל' תמידין ומוספין דכל הדין דבעינן בעצמו של כהן הוא רק במקום שנאמר דין ימין, אבל הכא לר"ש שהכשיר בשמאל אין דין עצמו של כהן. וכ"כ בחי' הגרי"ז כאן ולעיל יא, אלא שהקשה דא"כ לר"ש דמכשר שמאל בכל העבודות לא יהא כלל דין חציצה.

אכן החזו"א (כג. ב.) הוכיח דאף במקום שאין צריך ימין חציצה פוסלת, והכא דכשר לפי דהאי קבלה בכלי חול וזריקה בכלי חול חשיב לקיחה ע"י דבר אחר דשמה לקיחה כדאיתא בסוכה לז. ובתוס' שם, אבל באמת אם כרך ידו בסודר לכו"ע הוי חציצה ופסול.

ואפילו במקידה של חרש - צ"ע דתוס' לעיל ח. (ד"ה ולר"ח) כתבו דלאחר שהניחה בכלי שרת גנאי הוא להניח בכלי חול. וצ"ל דהיינו דוקא היכא שצריך בלא"ה להניח בכלי כגון התם למדוד החצי עשרון, אבל כאן דאין צריך כלל כלי ויכול להוליכו ביד אין גנאי אי מוליכו אף בכלי חול - עול"ש.

מיתבי הקטר חלבים ואברים וכו' הקומץ והקטורת שהעלה בין ביד בין בכלי וכו' כשרין:

בפסק הרמב"ם:

הנה ברייתא זו אזלה כר' שמעון כדפירש"י, ואין הלכה כוותיה, ותמוה שהרמב"ם (פסוה"מ ק. ב. נד.) פסקה וז"ל "אם זרק אחד מכל אלו ע"ג האישים בין ביד בין בכלי בין בימין בין בשמאל הרי אלו כשרים", וכתב הלח"מ שהרמב"ם סובר דלרבנן דוקא לכתחילה בעינן כלי שרת אבל דיעבד כשר אף ביד. ותמה הקר"א הלא בהדיא איתא בברייתא לקמן דהעלה והקטירו שלא בכלי שרת פסול, והרמב"ם גופיה (פסוה"מ ק. יא. ו.) פסק כן.

ומהר"י קורקוס (פסוה"מ ק. יא. ד.) כתב שע"כ הרמב"ם מחלק בין זריקה לאישים שמכשיר שלא בכלי שרת לבין העלאה למזבח שצריך בכלי, אלא שתמה שהחילוק דחוק וגם אינו מתישב עם הסוגיא. וכן מבאר הקר"א בדעת הרמב"ם, והוסיף שיצא זה להרמב"ם מדתני בברייתא הקטר חלבים בהדי הקומץ ש"מ דאף בקומץ כולהו מודים כמו בהקטר חלבים, אמנם גם הקר"א נשאר בתמיה על שיטת הרמב"ם. וכן ביאר גם בשפ"א וכתב שהוא דוחק. וכן ביאר בחי' הגרי"ז. והרחיב ביסוד הזה באבן האזל (פסוה"מ ק. ב. נד.).

הקומץ והקטורת וכו' שהעלה בין ביד וכו' בין בשמאל כשרין - משמע דאף קטורת איתא בברייתא זו כר"ש בלבד דמכשיר ביד ובשמאל דאילו לרבנן בעינן כלי וימין, וצ"ע דבמתני' תמיד לג. מבואר שהיה מקטיר הקטורת בחופניו כל השנה וא"כ היה גם בשמאל, וגם מבואר שאין צריך כלי - חי' הגרי"ז.

תיובתא דר"י בריה דר' חייא - לר"ג דאמר דקומץ טעון קידוש כלי לא קשיא מדקתני "שהעלה בין ביד" דמשמע שאין צריך כלי, די"ל שהעלה להקטיר לאחר שקבלן בכלי - המיוחס לרשב"א.

והנה משמע מדבריו דלאחר קידוש כלי לרבנ"י יכול להעלותו בכל גווני בין בימין

ובין בשמאל, ויש לעיין דמתוס' לעיל י:
(סוד"ה נשמאל) אין משמע כן לדעת רנב"י,
ולדבריו הדרא קושיא, ושו"ר דהחזו"א (כג).
א. דקדק כן מהתוס' הנ"ל, וכתב דלפי"ז צ"ל
נמי לרנב"י דלצדדין קתני.

**ת"ש קמצו שלא מכלי שרת וקידשו שלא
בכלי שרת** - השטמ"ק הגיה בגמ'
וברש"י "קמצו מכלי שרת", ונראה לפי
שהקמיצה אינה שייכת לפלוגתת ר"ש ורבנן
דלכו"ע צריך קמיצה מכלי שרת, וכן ברש"י
אין מתישב מה שפירש "שנתקדשה בו
המנחה".

אמנם ברה"ז גרס "קמצו שלא מכלי שרת"
וכן ברש"י, וצ"ל דה"ק רש"י דעכשיו קומץ
את המנחה שלא מכלי שרת שנתקדשה בו
תחילה.

ואף טה"ק גורס בברייתא "שלא מכלי שרת",
ועי"ש שביאר דקמיצה שלא מכלי שרת
נפסלת דוקא כשקידש הקומץ בכלי שרת,
אבל קודם לכן יכול לחזור ולערב הקומץ
ולקומץ שנית, יעו"ש.

רש"י

**ד"ה שלא בכלי שרת - דבתחילת מנחה
ודאי לא פליגי דבעיא כלי** - כתב
בח"י הגרי"ז דאין כונת רש"י רק לקידוש
המנחה בכלי שרת, דזה פשיטא דבלא זה
ליכא במנחה אלא קדושת דמים, אלא ר"ל
דבכל העבודות הנעשות עד קמיצה לא פליגי
דנעשות בכלי שרת.

אכן מלשון הרמב"ם בפיהמ"ש מדקדק
השפ"א דמפרש שלר"ש אין צריך כלל כלי
ואפילו בקידוש המנחה. [ויש לעיין בלשון
הרמב"ם].

**ד"ה עובדה בימין - ואמרי' (זבחים כד):
כ"מ שנאמר אצבע וכהונה וכו' -
וכ"ה לעיל דף י.**

ד"ה ועצים - עצי מערכה - הרש"ש תמה
אמאי לא פירש כפשוטו שהתנדב
עצים כדאיתא לעיל כ:

ונראה בזה דרש"י רוצה לפרש הך ברייתא
כרבנן שם דסברי דאינו קרבן גמור אלא כעצי
המערכה גרידא - ע"י מה שהרחבנו שם בענין
זה. ועוד יש לתרץ לפי"ד המיוחס לרשב"א
המישב קושית תוס' (ד"ה סקומץ) דהאי דלא
ערבינהו לפי דתני אלו שקדושתן בכלי כפ"ע,
נמצא דרישא דהקטר חלבים ואברים ועצים
חשיב מילי שאין בהן קידוש כלי, ואי מיירי
בקרבן עצים וכרבי הרי כתבו תוס' לעיל סוף
כ: דבעי קידוש בכלי, לכן פירש"י דבעצי
המערכה איירי, ודו"ק.

**ד"ה קמצו שלא מכלי שרת - שנתקדשה
בו המנחה** - לכאורה משמע דבעינן
קמיצה דוקא מן הכלי שנתקדשה בו המנחה,
אבל זה אינו דלא מסתבר שאם נתן לכלי
שרת אחר יהא אסור לקמוץ, ורש"י בא רק
לאפוקי אם קמץ מכלי חול - זבח תודה (ד"ה
קמלו), וכעיי"ז בספר ישר וטוב.

**ד"ה מכשירין במתן כלי - אפי' שלא
בכלי שרת** - נראה דהחידוש הוא
דלא חשיב 'נשפך' כשנתנו לכלי חול - ח"י
הגרי"ז, עי"ש.

תוס'

**ד"ה אשכחן - ובשר נפקא לן מקרא
בפרק כיצד צולין פסחים דף פ.** -
צ"ל דף עז., וכן בזבחים קד.

**ד"ה הקטר חלבים - מצי למימר דאתיא
כר"ש וכו' א"נ אפילו לרבנן וכו' -**
יש לתלות ספיקן דתוס' בשני פירושי רש"י
לעיל י. (ד"ה לעולם) האם הולכת אברים אינה
מעכבת כפרה לפי שהוא עצמו שלא הוקטרו
אימוריו כשר ולפי"ז ה"ה נמי הקטר האברים
דהכא, או משום דאפשר לבטלה את הולכת
האברים וסברא זו לא שייכא בהקטרתן [עי'

בדברינו שם על רש"י הנ"ל, ושו"ר שכ"כ הקר"א בסוגיין, וע"ע חזו"א (כג. 7), ובספר ישר וטוב.

ד"ה הקומץ והקטורת - האי דלא ערבינהו דלמא תלת תלת שמעינהו - המיוחס לרשב"א תירץ דתני אלו שקדושתן בכלי בפ"ע ואלו דלאו בני קידוש כלי בפ"ע. והנה לפי מש"כ תוס' הקודם [לפי"א א"נ] דרישא אתיא אף כרבנן מיושב ג"כ דנקט סיפא בפ"ע דאתיא לר"ש בלבד.

דף כו:

גמ'

וחישוב עליה בין חוץ למקומו בין חוץ לזמנו פסול ואין בו כרת - מפירש"י משמע דקאי על קמץ בימינו ונתן לשמאלו ופסול מטעם מחשבת פיגול, והקשה השטמ"ק (א) וכן השפ"א, דכיון דאין מחשבה פוסלת אלא בראוי לעבודה צריך להיות דכשר. [ויתכן שדעת רש"י דפסול מדרבנן כדלעיל יד: בפיגל בחצי מתיר].

והשטמ"ק והשפ"א מפרשים דקאי על הקומץ או מקטיר בשמאלו, דאינו פיגול משום דלא קרב המתיר כמצותו ומיהו פסול משום דעבד ביד בשמאל, וכע"ז גם מפרש העול"ש, והוסיף דמשכחת לה גם בהולכה אף לר"ש דסבר (נזמים יג.) דלא פוסל פיגול בהולכה. וע"ע חזו"א (כג. ה.).

חישב עליה חוץ למקומו וכו' חוץ לזמנו וכו' - השטמ"ק וברה"ז גרסי "בימינו חישב" וכו', כלומר החזירו לימינו וחישב עליו הוי פיגול, והצ"ק מחקו דמה חידוש יש בזה, אולם הגהות מליו"ט ביאר דקמ"ל לאפוקי מדרבנן דסברי דאפילו החזירו לימינו לא מהני מחשבה, דכבר נפסל דהוי כנשפך על הרצפה ולא קרינן ביה קרב המתיר כמצותו.

וכיון שנתנו לשמאל נעשה כדם שנשפך מצוואר בהמה על הרצפה ואספו שפסול:

[א] מקור פסול 'נשפך' במנחות: פסול 'נשפך' ילפינן בזבחים כה, וצ"ע הלא שם ילפינן שצריך לקבל דם מן הצוואר ומה זה שייך למנחות שאין מקום מסוים מהיכן יקבלנו, ומבאר הגר"ח (מעשה"ק יג. יב.) דילפינן מהתם שלא יהא הקומץ במקום אחר שאינו ראוי לקידוש אלא תיכף לקמיצה קבלה וקידוש בכלי, ועי"ש שכתב לפי"ז נפק"מ בין דם וקומץ לענין זה. וראה עוד שהרחיב בגדר פסול 'נשפך' בחי' הגרי"ז (נזמים כה.), ובמנח"א (נזמים ח"ג עמ' ג').

[ב] האם שייך פסול 'נשפך' במתן הקומץ לימין כהן אחר?

בחי' מרן רי"ז הלוי (עמ' 92) מדייק מרש"י דלר"ש אף למ"ד דבעי קידוש כלי האי דחשיב 'נשפך' הוא משום שנתן לשמאל דוקא, דאילו אם נתן לימין כהן אחר לא הוי 'נשפך', לפי דיד ימין לר"ש הוא מקום הכשרה ועבודתה וככלי שרת דמיא, אבל לרבנן שלא נאמר כלל דין עבודת יד במנחה וכל הכשרה רק בכלי שרת ה"ה דנתנו ליד ימין של כהן אחר הוי כנשפך, יעו"ש.

והנה מבואר מדבריו דלרבנן אף דימין כהן אחר כשרה לקידוש קומץ מ"מ הוי כנשפך הואיל והיה הקומץ במקום אחר קודם הקבלה, וכן נקט החזו"א (כא. ז.) דנתן לימין כהן אחר ה"ז כנשפך [והוא שלא כדברי החזו"א גופיה במקו"א (קמא סי' כ"ח) - עי' בזה קה"י סי' ד']. אולם בתוספתא (ה. ז.) איתא דקמץ הכשר ונתן לפסול פסלה מתנתו, משמע דדוקא הכי אבל נתן לימין כהן אחר כשר, וכן הוכיח המקדש דוד (י. ג.) וביאר הטעם דכיון דימינו כשירה לקמיצה אינו כנשפך, וכן דקדק החזון יחזקאל שם מתוספתא זו, עי"ש שהאריך לבאר החילוק שבין דם וקומץ לענין עבודת הקבלה ופסול

נשפך, ועי' בזה במנח"א (עמ' ק"ג). וראה עוד מה שכתבנו בענין זה לעיל ז. בגמ' ד"ה מכי מהדר, ולקמן פז: על סוף תוד"ה מהו.

ג] בדין נתפזר הקומץ יחזור ויאספנו:

הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. ה). כתב "נתפזר הקומץ ע"ג הרצפה יחזור ויאספנו", וביאר הכס"מ דהיינו דוקא שנתפזר לאחר שנתנו לכלי שרת אבל קודם לכן הוי כנשפך הדם דפסול. אכן באבן האזל שם רוצה לחדש מסתימת הרמב"ם דס"ל דדוקא קתני נתן לשמאל פסלתו מתנתו, וחלוק דין קומץ מדין דם, דדם שנשפך נפסל מיד כיון שאי אפשר להכניס חזרה לזרידין, אולם קומץ כל זמן שהוא בידו ולא קדשו בכלי אפשר דאם נפל מידו דיחזור ויאספנו הלכך דוקא כשנתן לשמאל או לכלי חול דהפסיק מדעתו מה שהיה מחזיק הקומץ בידו אזי פסול. אכן כל זה הוא בדעת הרמב"ם אבל בתו"י ותוס' הרא"ש ביומא מח. ובריטב"א ומאירי שם מבואר בהדיא דאין לחלק בענין זה בין קומץ לדם. וע"ע חזו"א קדשים קמא (כח. ג).

מב"ל דר"א ור"ש לא בעו מתן כלי -
מבואר כאן דהא דלא חשיב לר"א ולר"ש כנשפך משום דלא בעי קידוש כלי, וצ"ע דביומא מח. מספקא לר"פ נתפזר הקטורת ממלוא חופניו אי פסול משום 'נשפך', ולכאורה הרי בקטורת נמי ליכא מתן בכלי ומ"ש דבקומץ פשיטא כה"ג דאין פסול נשפך.

וראה בעול"ש ריש מכילתין (ג: ד"ה ולכאורה) שרצה להוכיח מזה דלר"ש בקומץ יש קידוש וקבלה ונתקדש כבר ביד שקמצו, ומשו"ה אין בו יותר פסול נשפך [עי' בדברינו לעיל כו. בגמ' ד"ה אמר ר' יהודה], ואכתי צ"ע לסוברים דלר"ש אין בקומץ קבלה וקידוש, ועי' בזה מנח"א כאן עמ' י"ז, ומש"כ במנח"א זבחים (ח"צ עמ' ד') בשם הגרי"ד.

הקטיר קומצה פעמים כשרה, אמר ריב"ל פעמים ולא פעמי פעמים:

שיעור הקטיר קומצה פעמיים כשרה:

כתב הזבח תודה דפעמיים דכשרה היינו אפילו כזית בבוקר וכזית בצהרים, אבל הא דפסול פעמי פעמים יש להסתפק מהו שיעור ההפסק שבינתיים.

ריב"ל סבר אין קומץ פחות משני זיתים:

א] קושיא ממשנה בעירובין:

בעירובין ל: הובאה משנה דיש דברים ששיעורן לפי מה שהוא אדם ואין בהן שיעור קבוע, ואחד מהן הוא "מלא קומצו מנחה", וצ"ע לריב"ל דסבר דשיעורו לפחות שני זיתים - עי' קר"א ועול"ש בסוגיין.

וראה ברשב"א עירובין מט. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' נ"ח) שכתבו דכהן שקומצו קטן חוזר וקומץ פעם אחר פעם.

ב] כהן שיכול לקומץ יותר משני זיתים האם אפשר להקטיר יותר מפעמיים:

כן חקר בהגהות ריעב"ץ. ובלקוטי הלכות נקט בפשיטות דאם הקומץ גדול מודה ריב"ל דיכול לחלקו ולהקטירו כמה פעמים ובלבד שלא יהא בכל פעם פחות מכזית. וכ"כ בהדיא הכס"מ ומהר"י קורקוס (פסוקמ"ק יא. טו.).

ג] כהן שאין ידו מחזקת לקומץ שני זיתים:
בירושלמי ריש פ"ב דיומא איתא שכהן כזה פסול מן העבודה. וכתב המש"מ (מעשה"ק יג. יד.) דנראה דכיון שאינו ראוי לקמיצה ה"ה דפסול לכל העבודות [דאי רק לקמיצה מאי קמ"ל], ותמה על הרמב"ם שלא הזכיר דין זה. וכן נראה דמפרשים קרבן העדה והפני משה בירושלמי.

אולם הקר"א פליג דודאי פסול רק לקמיצה, והוא מבאר דיסוד פלוגתת ר"י וריב"ל הוא מדאיתא במתני' "הקטיר קומצה פעמים

או שהוא דין ב'קרבן' שיקטירו ממנו כזית - הגרי"ז נקט דאי אפשר לצרף שתי מנחות ואפילו קומץ ולבונה אין מצטרפין, וכן נקט המקדש דוד (מ. ג.), והרחיב בענין זה במנח"א (עמ' רמ"ט ועמ' קע"צ).

ב] ביאור המחלוקת אם יש הקטרה לפחות מכזית:

בקה"י (ס' י"ח) חקר האם סברת ר' יוחנן דיש הקטרה בפחות מכזית הוא משום דס"ל דהקטרות מצטרפות לשיעור, ולפי"ז ריב"ל דפליג סבר דאינן מצטרפות, או דודאי הקטרות מצטרפות, אלא דפליגי דר' יוחנן סבר דיש חשיבות להקטרת חצי שיעור ולכן היא מצטרפת גם לשיעור כזית, וריב"ל סבר דהקטרה פחות מכזית אינה כלום ואפילו חצי שיעור ליכא, עי"ש.

וראה עוד חקירת הגרי"ז בגדר 'אין הקטרה פחות מכזית', שהבאנו לעיל יב. במתני' ד"ה כחצי זית.

ג] עוד ראה בקה"י הנ"ל (נסוף הסומן) שכתב דשמואל דסבר (לקמן עד:) שהמתנדב יין מזלפו ע"ג האישים, ומקשינן בזבחים צא: והא קמכבי, ומשנינן כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, ופירש"י שם דלא הוי פסיק רישא דאפשר לזלף בטיפין דקות מאד, וא"כ הכרח הוא דשמואל סבר כר' יוחנן דיש הקטרה פחות מכזית, וכן כמ"ד לעיל (טו:) דמקטיר שומשום אחר שומשום דרך הקטרה בכך. [ואולי יש לחלק בין הקטרת קומץ לזילוף יין, וצ"ע].

ד] עי' במתני' לעיל יא:, ובדברינו שם שכתבנו דנחלק רש"י עם הרמב"ם ושטמ"ק האם הקטרת לבונה דינה בקורט ושני קרטין או דשיעורה בכזית. ולרש"י שנקט בקורט צ"ע למ"ד בסוגיין אין הקטרה פחות מכזית איך יכול להקטיר הקומץ, ובשפ"א שם ר"ל דהקורט יהא בו כזית, והמקדש דוד (ס' מ. ג.) מפרש שמצרפין

כשרה", ודעת ריב"ל דאין בנמצא אדם שיהא בקומצו פחות מב' זיתים הלכך גם במתני' אין הקטרה פחות מכזית, ודעת ר"י דיש אדם הקומץ פחות משני זיתים הלכך כשרה ההקטרה פחות מכזית, ולפי"ז מחזור הרמב"ם שלא הוצרך לפסוק דין הירושלמי דכיון שפסק כריב"ל נמצא שס"ל דאין במציאות אדם שאין קומצו מחזיק פחות משני זיתים.

והשפ"א גם דעתו דכוונת הירושלמי לפסול רק מקמיצה, אולם הוא מבאר דאין קומץ פחות מב' זיתים הוא הלכה למ"ס, והיה ס"ד דיוכל כהן שאין קומצו מחזיק ב' זיתים לקמוץ בפעמיים, וזה בא הירושלמי להפקיע דפסול הוא לקמיצה, מיהו לשאר עבודות כשר.

ואכן האזל (מעשה"ק יג. יד.) מבאר דדעת הירושלמי באמת לפסול כהן כזה מכל העבודות, אבל הרמב"ם ס"ל לפסוק דרק מקמיצה פסול, יעו"ש.

ד] בזמנינו שנתקטנו הידים:

כתב בספר שיעורין של תורה לבעל הקה"י (ס' א. ז.) דלפי ידים רגילות של זמנינו לא יתכן לקמוץ ב' זיתים [ואפילו בשיעור זית הקטן], ובע"כ דבזמנינו נתקטנו מאד הידים מזמן שהיה ביהמ"ק קיים, וכשיבנה ביהמ"ק ודאי ימצאו בעולם כהנים יחידים שידם גדולה מהרגיל כי לא יטוש השי"ת את עמו שלא יהיו כהנים הראויין לקמיצה. והנה הוא נוקט עיקר כמפרשים דלשאר עבודות כשר הכהן, אבל לדעת המשל"מ אכתי לא יוכשרו שאר הכהנים לכל העבודות.

ואין הקטרה פחותה מכזית:

א] למ"ד אין הקטרה פחותה מכזית האם אפשר לצרף שתי מנחות או שני קרבנות לשיעור הקטרה דכזית:

ביאור החקירה: האם הוא דין ב'מעשה הקטרה' שתהא בכזית ולפי"ז אפשר לצרף,

ר' יוחנן אמר משתצית בו את האור ברובו:

א ברוב הקומץ או ברוב כל פרידה?
המשל"מ (מעשה"ק יב. יג.) הביא שבירושלמי יומא (ג. א.) נסתפק אי ברובו של קומץ או ברוב כל פרידה ופרידה, ומסיק דברוב כל פרידה. וכתב בחי' הגרי"ז דלפי"ז הדין שתצית האור ברובו אינו מטעם רובו ככולו דא"כ ברובו של קומץ סגי, אלא ה"ט דקודם לכן אין עלה שם הקטרה.

והנה מלשון הרמב"ם דקדק האור שמח (מעשה"ק יב. יג.) דמשמע דסבר דרוב היינו רוב הקומץ ולא רוב כל פרידה, וצ"ע אמאי לא פסק כמסקנת הירושלמי - עי' מש"כ לישב.

ב הרמב"ם פסק להלכה משתצית האור ברובו, ונסתפק הזבח תודה בה דקי"ל לעיל ט: דשירים שחסרו בין קמיצה להקטרה אסורין באכילה, מה הדין אם חסרו לאחר משילת האור קודם שהוצת ברובו, עי"ש שכתב דמסתבר לאסור.

תניא אין לי אלא דברים שדרכן ליקרב בליה כגון אברים ופדרים שמעלין ומקטירן מבוא השמש וכו':

האם הקטרת אימורין כשירה לכתחילה בליה:

לשון הברייתא משמע דמקטירן לכתחילה בליה, אכן כתבו בית הלוי (מ"א ס' ל"ד אות ו') ושו"ת אבני נזר (או"ח ס' כ"ג) דעיקר דינם להקטיר ביום. וראה בכנסת הראשונים זבחים (דף פ"ו עה"ט ס"ז) שהביא דפלוגתת ראשונים היא אם שרי להקטירן לכתחילה בליה או דרק אם התחיל להקטיר ביום יכול להמשיך בליה.

לא קשיא כאן לקלוט כאן להתיר - מבואר כאן דכל הנך דלעיל הכתובין בברייתא מהני בהו משילת האור גרידא לקליטה. וראה

הלבונה עם הקומץ להקטרת כזית, אכן בחי' הגרי"ז בסוגיין נקט והוכיח דאי אפשר לצרף את הקומץ והלבונה [ראה לעיל אות א'], וביאור דבריו וכן ישוב לדעת רש"י ראה במנח"א עמ' קע"ב.

ור' יוחנן סבר יש קומץ פחות משני זיתים - האם כזית מיהא בעי או דאין שיעור כלל לקומץ ואפילו פחות מכזית - עי' בדברינו על תוס' לקמן ריש נח:

איתמר קומץ מאימתי מתיר שירים באכילה:

מבואר כאן דיש איסור אכילה דשיירי מנחות קודם הקטרת הקומץ, אך האם עבר ואכל קודם הקטרה לוקה:

המשל"מ (מעשה"ק יא. יב.) נסתפק בזה בדעת הרמב"ם שהזכיר שם רק מלקות בבשר הזבח קודם זריקה ולא כתב מנחות, ויעוי' במנחת חינוך (תממ. א.) שהוכיח דדעת רש"י ותוס' בזבחים קי'. דלוקין אף במנחות, אולם בדעת הרמב"ם הוא מסיק דנראה דס"ל שאין לוקין. והנה לענין לוג שמן דמצורע פסק הרמב"ם (מוס"ק ד. א.) דלוקה על אכילתו קודם מתן ז' ובהונות, וראה בהערה למנ"ח שדן מה החילוק בין שיירי מנחות ללוג שמן.

וראה במשך חכמה פר' צו (ע"פ מ"ז תאכל) שלפי ההנחה דלוקין על אכילת מנחות קודם הקטרת הקומץ, ביאר קראי דחטא בני עלי.

קומץ מאימתי מתיר שירים באכילה ר"ח
אומר משמשלה בו את האור -

בירושלמי יומא (ג. א.) איתא דסבר ר' חנינא דאפילו הפריחתו הרוח ניתרים השירים, ומשמע דס"ל דאין צריך אפילו משילת האור אלא רק נתינה ע"ג האשים - יפ"ע. וכן מבואר בהדיא בפני משה שם. וכ"כ הקה"י (ס' ה') דהירושלמי חולק בזה על הבבלי, ועי"ש שביאר סברת הירושלמי. אכן יש לעיין מה דעת הליקוטי הלכות בזבח תודה ודו"ק.

אשר תאכל האש את העולה על המזבח
עיכולי עולה אתה מחזיר וכו' -
הדרשא לפוקעין הוא מקרא יתירא - עי'
רש"י בזבחים פג:

כי פשיט ר' אלעזר במנחות בעי הכי בעי
ר' אלעזר וכו' - השטמ"ק גרס תיבות
אלו "בעי ר' אלעזר", וביאר בהגהות ריעב"ץ
דלשון זאת הוא מדברי התלמוד ולא מדברי
רב אסי.

קומץ שסדרו וסידר עליו את המערכה
מהו - כתב בחי' הגרי"ז דאי מיירי
כפשוטו שסידר המערכה לאחר סידור הקומץ
הגם שזריקת הקומץ לא מעכבא מיהו חסר
מעשה ההקטרה, וע"כ צ"ל דמיירי שסידר
קודם המערכה אלא שנתן את הקומץ תחתיה.
וכן נקט החזו"א (כג. א.) והאריך להוכיח כן,
אולם שם בסק"ב מישב לשון הגמ' דאפשר
דאפילו סידר הקומץ ואח"כ המערכה חשיב
שפיר הקטרה.

אברין שסידרן וסידר עליהן את המערכה
מהו על העצמים אמר רחמנא וכו':
הקר"א מבאר שלגבי קומץ לא כתיבי קראי
ולכן הספק מסברא, אולם באברים מסברא
פשוט דרך הקרבה בכל גווני ומיבעי רק
מקרא.

ובחי' הגרי"ז הוסיף לבאר מדקדוק לשונות
הרמב"ם, דבאברים מלבד דין הקטרה שבהם
יש עוד דין שיסדרן ע"ג המערכה, וזה שייך
לגמר סידור המערכה גופה ולכן יש להסתפק
בהן בצורת הסידור, משא"כ בקומץ יש דין
הקטרה גרידא ולא נזכר כלל דין סידור.

אכן הרמב"ם (פסוקמ"ק ג. טו.) נקט לשתי
הבעיות דהספק הוא אחד האם דרך הקטרה
בכך, ומבארים הקר"א והגרי"ז דס"ל דהבעיא
באברים מקראי הוא ג"כ מהאי טעמא, דאי
דרך הקטרה בכך אמרינן דקראי לאו דוקא
ואי אין דרך הקטרה בכך יש לספק מקראי.

בחי' מרן רי"ז הלוי עהר"מ (צמכתאים עמ'
ע"ז) וכן בקונטרס על יומא (עמ' י"ח) [וכן
בחי' הגרי"ז בסוגיין, ולקמן עב., ובחי'
הגר"ח עהש"ס סי' נ"ז] - ששאל הגרי"ז
להגר"ח דבשלמא לענין פסול לילה מהני
קליטת המזבח דמשילת האור, אבל קטורת
הרי קבוע לה זמן 'בין הערביים' וכן מנחת
העומר, ואיך מהני שיעור קליטה ליחשב
כאילו קרבו בזמנן, והשיב הגר"ח דאף מ"ד
דבעי שיוצת האור ברובו הוא רק להיתר
שיריים אבל לענין קיום דין הקטרה בכל דבר
הוא במשילת האור לבדו.

וביאור הדבר נראה שענין 'הקטרה' הוא
מעשה הגברא, וזה מתקיים בהקטרה כל דהו
ולגבי כל דבר, אבל ענין סוגיין הוא להיתר
שירים, דמהותו הוא שלא תהא אכילת הדיוט
קודמת לאכילת גבוה, ולכן קיום אכילת גבוה
דהקטרה הוא רק משתצית האור ברובו.
ושו"מ באבן האזל (פסוקמ"ק א. לד, ד"ה ויש
להוסיף) שמבאר כעין יסוד הגר"ח, דבהקטרת
קומץ יש דין זריקה ודין הקטרת אימורין,
וכפרת הבעלים הוי תיכף בתחילת ההקטרה
דומיא דזריקת הדם, וכי פליגי בהיתר שירים
התלוי בהקטרת האימורין, יעו"ש. וע"ע בחי'
הגרי"ז (יב. ד"ה והנה צרמנ"ס).

קטורת שפקעה מעל גבי המזבח אפילו
קרטין שבה אין מחזירין - מבאר
המיוחס לרשב"א דלהכי נקט "אפילו קרטין"
שהן חשובין [כדפירש"י] והכתוב הקפיד
להחזיר דוקא דבר חשוב כדדרשינן בזבחים
פו. "עיכולי עולה אתה מחזיר ולא עיכולי
גידין ועצמות", ואשמעינן הכא דהגם דקרטין
דקטורת חשובין הן לא יחזירין.

ובחי' הגרי"ז ביאר: משום דבאברים יש גדר
ושיעור בפוקעין כדאיתא בזבחים פו.
דבשרירי ולאחר חצות אין צריך להחזיר,
והכא קמ"ל דבקטורת אפילו שלמים אין
צריך להחזיר. וע"ע נתיבות הקודש.

צ"ב דכבר אמר זאת בדיבור הקודם ומה צריך לכפול הדברים - עי' טה"ק.

ד"ה לקלוט - שתהא מזבח קולטו שלא
יפסל בלינה - הקר"א תמה דהא הכא מיירי בדברים שקריבין ביום שפסולן הוא בשקיעת החמה, ולא מהני ראשו של מזבח להציל רק מפסול לינה ולא מפסול שקיעת החמה, והו"ל למימר כפשוטו דלקלוט היינו לענין שיהא מותר להקטירו בלילה. [ועי' בענין זה בספרנו 'איזהו מקומן' זבחים פז. ד"ה אין לינה, אות ו].

אמנם שיטת רש"י לכאורה מבוארת לעיל ריש כ: דבקומץ אין פסול שקיעת החמה, אלא דילפינן מקרא דאין קרב אלא ביום, וממילא נפסל בלינה - עי' בדברינו לעיל כ: ד"ה נפסל (א"ת א'). וראה עוד ח"י הגרי"ז בכיפור הרש"י, וע"ע חזו"א (יט. מג.), וקה"י (ס"ז).

תוס'

ד"ה אין הקטרה - וצ"ע בפרק א"ו
עוברין וכו' - קושית תוס' כאן היא לשיטתם דפלוגתת ר"י וריב"ל דהכא תליא בפלוגתת אב"י ורבא שם, אבל יעוי' בתוס' לקמן ריש נח: שכתבו בזה ב' פירושים, ולטעם שביארו שאין המחלוקת תלויה זו בזו לא קשיא הכא.

חזין מאיסורי נזיר שאמרה תורה משרת
וכל משרת - תוס' גרסי בסברת ר' יוחנן דדריש "וכל משרת" ולכך הקשו דלר' יוחנן תקשי נמי דכר"א הוי, וכן הוא גם גירסת הר"ח בפסחים מג: והמפרש בנזיר לה: אולם רש"י בפסחים מג: דחה גירסא זו, וכן תוס' שם ריש מד. ותוס' בנזיר לו. (ד"ה א"ן) לא גרסו הכי, ולדבריהם לא קשיא קושית תוס' דהכא.

והשתא מר' יוחנן מיהא תקשי וכו' דהא
ר"י קאי כאב"י - הח"נ תמה

ובזה מתישב קושית הלח"מ שהרמב"ם נתן טעם אחד לקומץ ולאברים, וכ"כ החזו"א (כג. א.), וראה עוד מה שביאר אבן האזל שם.

בעי ר"י נפחא אברין שסידרן בצידי
המערכה מהו:

א [כתב הזבח תודה דבעיא זו היא רק לצד שאיברים שסידרן תחת המערכה לא מהני, דלצד שמהני פשיטא דמהני בצידי המערכה דהא מתקיים בזה "על המזבח" לכל הפחות. ודבריו צ"ב דהלא אכתי יש להסתפק דהגם דיכול להקטיר על המזבח ממש מיהו בעינן דוקא במקום המערכה דלזה מהני קרא ד"על העצים".

ב [זבחים סב: איתא "כשהוא זורק למערכה דלוקה הוא זורק", ויתכן דההוא תנא דס"ל דצריך ליתן על מערכה דלוקה דוקא סבר דעל' הוא על ממש - הגהות חש"ל.

ג [המנחת חינוך (מלוה קלג. ו, נקומץ המנחה) הקשה אמאי לא נפשוט מעקידת יצחק דכתיב "וישם אותו על המזבח ממעל לעצים" הרי דעל העצים דוקא, וכמה דינים ילפינן מעקידה, ותירץ דיתכן דיש למילף מהתם רק לכתחילה וכי מיבעיא הכא דיעבד, ועוד דהתם אפשר דלענין זה הוי הוראת שעה דקפיד טפי ואין למילף לענין זה, עי"ש. ויעוי' בספר ברכת שמעון (להגר"ש שניאורסון) עה"ת פר' וירא, שתירץ קושית המנ"ח באופן אחר.

רש"י

ד"ה וחישב - שאין מחשבה פוסלת אלא
במי שראוי לעבודה - כן איתא לעיל ה: ובזבחים כו:

ד"ה לא בעו - וקידוש קומץ במקום
קבלת דם - לעיל יג: ובזבחים יג:

ד"ה אברים ופדרים דדרבן ליקרב בליה
מהאי קרא גופיה נפקא בתו"כ -

דבירושלמי יומא (ג. ב.) מפורש דלר' יוחנן אפילו הקטיר שומשמן כשרה, ומבואר דהירושלמי תולה הענינים זה בזה.

והא דמשמע בכל דוכתי דאין הקטרה בפחות מכזית וכו' הכא ה"ט משום דיש קומץ פחות משני זיתים - תוס' כאן סברי דהא דיש הקטרה פחות מכזית ילפינן מהקטרת שאור, ולפי"ז פלוגתא ר"י וריב"ל דהכא הוא כפלוגתא אביי ורבא דלקמן נח. ואזלי בזה תוס' לשיטתם בדיבור הקודם. אבל תוס' לקמן (י"ט נח:) מסקי דלא ילפינן משאור, והכא הוא מסברא דסו"ס הקטיר לבסוף כל הקומץ.

והנה לסברת תוס' דהכא צ"ב אמאי במקטיר בחוץ חייב רק בכזית שלם, ועי' שטמ"ק כאן (ד'), ובתוס' זבחים קז: (סוף ד"ה ר' יוחנן).

וחצי קומץ מרבין וכו' מדכתיב כל שאור - לשון תוס' צ"ב, דהתם רבא הוא דקאמר דמרבין חצי קומץ ואיהו ס"ל דאין קומץ פחות משני זיתים - קה"י סי' י"ח.

ד"ה תורת העולה (צ"ל לאחר ד"ה אלא) - אכתי דרשינן מינה בפ' יוצא דופן וכו' - וכן דרשו בזבחים כז: פד., ועי"ש בדף פג: דאיכא תנאי דדרשו מקראי אחרני, ולפי"ז יתכן דתנא דהכא סבר כהני תנאי - הגהות מליו"ט. ועי"ש צ"ק.

ד"ה קומץ מאימתי מתיר את השירים לאכילה - הו"מ למינקט אימורים וכו' - הקר"א פליג דבאימורים כו"ע מודו דמשלה בהן האור סגי, עי"ש. וראה הערה קמ"ח לכנסת הראשונים דלכאורה בספרי מבואר דלא כקר"א.

ד"ה אלא - מקומן ולבונה לא קשה היאך הם קריבין לאחר התמיד - בשטמ"ק הוסיף "הא אמרינן עליה השלם כל הקרבנות כולן", והוא דרשא בפסחים נח:

דאפילו לא קאי ר"י כאביי לא מצי למימר דנקט נזיר לאפוקי מדאביי, דהא בנזיר אין ענינו הקטרה ולא פליג אביי אלא על שאור דזעירי, וגורס הח"נ "ולא מ"ל דלאפוקי מדאביי [ר"ל דהא בנזיר לא פליג אביי] ועוד דהא ר"י קאי כאביי" [ר"ל ואפילו ת"ל דפליג אביי הלא ר"י קאי כוותיה ואיך אפשר דאתי לאפוקי מיניה]. ועי' טה"ק דמישב הגירסא שלפנינו.

וי"ל אפי' מ"ד דלא דריש כל וכו' - גירסת הצ"ק "וי"ל דר"י דריש וכל" וכו', ובדומה לזה גירסת השטמ"ק, והביאור: דלעולם ר"י לא סבר כר"ח דדריש 'כל' ואילו ר"י דריש רק 'וכל', הלכך לא מצי למימר נמי חמץ בפסח.

וצ"ע דממשרת דריש וכו' - עי' גירסת הצ"ק, ולדבריו מקשים תוס' על תירוצם דלא יתכן שר"י דריש מ'וכל משרת'. וברה"ז גורס כלפנינו בתוס' ומפרש דהקושיא על דבריהם שלמעלה, עי"ש, והצ"ק דחאו. אולם גירסת הח"נ 'ועוד י"ל דממשרת דריש' וכו' והוא תירוץ נוסף, דלעולם ר"י לא דריש כלל 'כל' אלא ממשמעות 'משרת' גרידא, והוא כדעת רש"י בפסחים שכתבנו לעיל. ועי"ש ביאור טה"ק. ועי"ש הגהות העול"ש.

ד"ה יש הקטרה - בהקטר שומשום וכו' מודה דאין דרך הקטרה בכך - בביאור החילוק: עי' קר"א (לעיל טו:) ובחי' הגרי"ז כאן שביארו דשני ענינים הם, דהכא מיירי בשיעור הקטרה הנצרך במעשה אחד, והתם מיירי בדרך הקטרה שאין דרך להקטיר שומשום אחר שומשום. ולפי"ז כתב הגרי"ז די"ל נמי איפכא - דריב"ל דסבר אין הקטרה פחותה מכזית מצי סבר דדרך הקטרה הוי במקטיר שומשום. וראה עוד בדברינו לעיל טז: בגמ' ד"ה מ"ד פסול.

אכן ראה ביפ"ע שהקשה על תוס'

דשמוא כיון שנקמצו קודם הוי כאברים
שנתותרו - עי' קושית העול"ש.

ומנחת כהנים וכהן משיח אע"פ שאין
בהם קמיצה יש בהם קידוש כל' -
תוס' מתרצים דמנחת חביתין דכהן גדול קרב
אחר תמיד של בין הערבים משום שכבר
קידש בכלי והו"ל כנתותרו. וראה בחזו"א
(סוף סי' ל"ג) שמצדד טעם אחר משום
דחביתין הוו כעין מנחת ציבור ודוחין עשה
דהשלמה. וראה עוד מנח"א (עמ' ת"ו)
שהרחיב לפרש טעם נוסף: דחביתין שייכי
לעצם הקרבת התמיד והן חלק ממנו ולכן
שפיר קרבי אחר התמיד.

ד"ה ואי אתה - מהעולה לא ממעט
עיכולי קומין ולבונה כיון דאיתנהו
על מזבח החיצון - דדרשינן מ"על המזבח"
דמשמע הראוי למזבח החיצון - תוס' זבחים
פג: ד"ה ואי.

והמיוחס לרשב"א פירש עוד: דסמך אקרא
ד"על העצים אשר על האש" וקטורת אינה
על העצים. [ר"ל דאף דאיתא לעיל כ.
דקטורת היא מן הדברים שאחרים באין לה
חובה דהיינו עצים, מ"מ אינה טעונה עצי
המערכה כשאר הקטורות אלא מביא גחלים
בעלמא].

דף כז.

גמ'

כי תיבעי לך אליבא דמ"ד על בסמוך
מאי:

האם בכל מקום אמרינן 'על בסמוך':

[א] הנה מ"ד על בסמוך הוא רבי כדאיתא
לקמן סב., ויש לעיין דיעו' בדברינו שם
(ד"ה רצי לומר) שהבאנו מהמפרשים דלכו"ע
ברוב המקומות דרשינן על ממש, אלא היכא
דיש סיבה וסברא דרש על בסמוך, וכ"כ
בהדיא תוס' בסוטה לז., וא"כ הכא אדרבה

הסברא הפשוטה הוא על ממש שהוא דרך
הקטרה. אולם יתכן שיסוד הספק הוא לפי
דכתיב 'על המזבח' [וכדלעיל בגמ'] דמשמע
דלאו דוקא על העצים ממש. עוד יתכן דדוקא
היכי דקאמר דלכתחילה צריך להיות על
בסמוך [כדלקמן סב. לענין בזיכין] בזה צריך
טעם וסיבה, אבל כאן בעי למימר שיתכשר
דיעבד בלבד בסמוך.

[ב] הזבח תודה מסתפק בקומץ דלא כתיב ביה
תיבת 'על' דאפשר דודאי מהני, ומה
שנסתפקה הגמ' לעיל בדרך הקטרה הוא
דוקא תחת המערכה ולא בצידה, אלא
שהרמב"ם כלל בבאיא אחרונה זו גם הקומץ.

על העצים דומיא דעל המזבח מה התם
על ממש וכו' - צ"ע למה במזבח
פשיטא דבעינן על ממש אימא דלמ"ד על
בסמוך יכול לסדר המערכה בצד המזבח,
וצ"ל שהיה שום דרשא ע"ז - שפ"א.

ובפשטות נראה דבמזבח פשיטא דעל ממש
דאילו בסמוך למזבח אינו קדוש כלל
בקדושת מזבח, משא"כ במערכה מיירי שגם
כשמסדר האברים בצידה הרי הם מוקטרים
ושולטת בהם האש, לכך מספקא דילמא על
בסמוך.

מתני'

הקומין מיעוטו מעכב את רובו וכו' - הא
דלא כלל התנא כולן יחד הקומין
והעשרון וכו' מיעוטן מעכב את רובן, משום
דכל חד נפיק מקרא אחרינא - תפא"י
במשניות (אות מ"ג).

היין מיעוטו מעכב את רובו - צ"ב
דהפסיק ביין בין העשרון סולת
לשמנו דשייכי טפי גבי הדדי - עי' תפא"י
הנ"ל.

הקומין והלבונה מעכבין זה את זה - צ"ע
למה לא קתני בלבונה נמי דמיעוטה

איזהו

מנחות דף כז.

מקומן

רלה

גמ'

שני כבשי עצרת וכו' הויה שתי חלות
הויה - עי' לקמן מה: תוס' ד"ה גמר,
ושטמ"ק שם (אזת מ' ואזת כ').

שני סדרין חוקה - עי' לקמן עו. תוד"ה
אתיא.

וד' שבולב ולקחתם לקיחה תמה - צ"ע
אמאי איצטריך קרא והרי בחולין לא
בעינן שנה הכתוב לעכב, ובשלמא לפירוש
ר"ת בתוס' י"ל דקרא איצטריך דמעכב ליטול
כולן כאחד, אבל לבה"ג דשרי אפילו בזה
אחר זה קשה.

ותירץ העול"ש דדוקא באופן צורת עשיית
המצוה אין צריך בחולין קרא לעכב אלא כיון
שכתוב שיעשה כך ממילא שמעינן דמעכב,
אבל כגון הכא דצריך ליטול כמה דברים
הו"א דכ"א מצוה בפ"ע ואם לא נטל האחד
מ"מ קיים מצוה בשני, לכך איצטריך קרא
לעכב שלא יוצא ידי חובתו זה בלא זה.

והנה יעוי' בדברינו לקמן כח. (ד"ה מ"ש מן
הגרסאות) דדעת תוס' הרא"ש בסוטה שאף
קשירת חבל המצרי לסוטה כיון שנעשה
במקדש יש לו דין קדשים לענין דבעינן שנה
הכתוב לעכב, ולדבריו י"ל דהכא נמי כיון
שד' המינים מדאורייתא נלקחים כל הז' ימים
במקדש בלבד לכך חשיבי קדשים לענין זה.

ואין אדם יוצא ידי חובתו בהן עד שיהיו
כולן באגודה אחת - לאו דוקא כולן
שהרי האתרוג אינו עמהן באגודה - רש"ש.

וכן ישראל בהרצאה עד שיהיו כולן
באגודה אחת - המצפ"א מייטי
דגירסת הילקוט "וכן ישראל לא ישובו
לארצם עד שיהיו כולן באגודה אחת",
ולגירסא זו מחזור שפיר קרא דמייטי
"ואגודתו על ארץ יסדה".

מעכב את רובה, וצ"ל משום דמדאורייתא
סגי בלבונה כזית, או שמא אף בכל שהוא סגי
ואין לה שיעור כלל - נתיבות הקודש. [וצ"ע
דלקמן קו: ילפינן לה בהיקש].

גמ'

השמן מיעוטו מעכב את רובו - עי' תוס'
לעיל כג. (ד"ה הו"א ענמו) דעל מעט
שמן שנשתייר בכלי אין קפידא דלא ניתנה
תורה למלאכי השרת. ובשטמ"ק שם (כ"ג)
מחדש בשם הר"מ דבלוג שמן דמצורע
העומד לאכילה אין קפידא כלל אם נשתייר.

דמנחת נסכים רכה ומנחת נדבה אמר
קרא ומשמנה וכו' - הא דצריך
קרא בפני עצמו למנחת נסכים ולמנחת נדבה
הוא מפני שחלוק שיעורן - עי' ח"י הגרי"ז
(ד"ה גמסנה).

מתני'

שני שעירי יוהכ"פ מעכבין זה את זה -
עי' רש"ש אמאי נקטה משנתינו דוקא
ב' שעירין והלא כל סדר יוהכ"פ מעכבין זה
את זה.

שני כבשי עצרת מעכבין זה את זה:

אין לו שני כבשים האם יקריב אחד:
כתב בחי' הגרי"ז דלפי פשוטו נראה
דמעכבין זא"ז היינו דלחובת היום צריך שני
כבשים אבל מ"מ אם אין לו יקריב אחד כמו
במוספין, אבל מדברי הרמב"ם נראה
דמעכבין זא"ז לגמרי כמו בשני שעירים
דיוהכ"פ ולא רק לחובת היום.

ז' הזיות שעל בין הבדים וכו' מעכבות זו
את זו - בחי' הגרי"ז תמה הלא כל המ"ג
הזאות שבפנים מעכבות ואמאי לא תני להו.
וראה במנח"א זבחים (מ"ז עמ' ק"ט) כמה
דרכים לישב קושיא זו. וראה עוד בדברינו
לעיל טז. על תוד"ה בין בראשונה.

מ"ט דר"י גמר קיחה קיחה מאגודת אזוב - לכאורה הרי האתרוג בלאו הכי אינו באגד וא"כ לא הוי דומיא דלקיחה דאגודת אזוב - ע"י קר"א.

רש"י

ד"ה בהרצאה - כשהן מתעניין אין נענין עד שיהיו כולן באגודה אחת צדיקים ורשעים - יסוד דברי רש"י הן [כמצויין במסהש"ס] מהגמ' כריתות ו': "כל תענית שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית" וילפינן מחלבנה שבקטורת, ואב"י מיייתי התם קרא דהכא "ואגודתו על ארץ יסדה". ורש"י בסידור (הונא נמוסף רש"י) ציין לחולין צב. דאומה זו נמשלה לגפן, האשכולות הן ת"ח, עלין שבה עמי הארצות וכו', וליבעי רחמים אשכולות על עלים וכו'.

ויש לעיין הלא קי"ל דאסור להתחבר לרשע, ומפורש ברבינו יונה דאפילו לדבר מצוה אסור - ע"י נתיבות הקודש.

תוס'

ד"ה מסלתה - לגבי עיכובא דנפשיה וכו' לא בעי שנה הכתוב וכו' כדפרישית לעיל - ע"י לעיל יט. בתוד"ה ושאני התם. וביאור החילוק בין עיכובא דנפשיה למעכבין זה את זה - ע"י מש"כ בטה"ק.

ד"ה ארבעה שבמצורע - מים חיים לא חשיב לפי שהיה מערב בהם הדם - ר"ל והדם היה העיקר כדאמרין בסוטה טז: דצריך שיהא ניכר הדם במים, וכתבו תוס' שם שיהא ניכר ממשות של דם, הלכך לא חשיב הכא מים אלא דם שהוא עיקרן של הציפורים - צ"ק. וצ"ע דהתם בסוטה הוא דעת ר' ישמעאל אבל לרבנן אין צריך שיהא הדם ניכר.

וטה"ק ביאר קצת באופ"א, דהמים אינן באין לצורך עצמן אלא לצורך הדם בלבד הלכך

לא חשיב להו, עי"ש. וכע"ז נראה שנתכוין העול"ש.

תימה דלא חשיב הזאות וכו' וי"ל דתנא ושייר - ובזה מתורץ נמי קושיא הראשונה דלא חשיב מים חיים, אלא דעדיפא מינה משני - צ"ק.

ד"ה ולקחתם - כמו אתרוג דשרי חסר ולא בעינן תמות אלא ביום ראשון - ע"י סוכה לו:

ולדבריהם ביום שני תיסגו שימול האחד בשביל כולם - פי' אחד מן הציבור עבור כולם, דהא "ולקחתם לכם" ביום הראשון כתיב.

וליתא דבסוף לולב הגזול וכו' - העול"ש כתב דתיבת 'וליתא' אין מקומה כאן דהכי מוכח מהתם ד'ולקחתם' קאי אכולהו יומי, ומקומה לקמן 'ולא כתיב ולקחת וליתא' וכו', וכן הגיה השפ"א. וע"ע קושית חי' הגרי"ז.

אלא כי היכי דעיקר הלקיחה קיימא אכולהו יומי וכו' אבל תמות של עצמן וכו' לא בעי אלא ביום ראשון - כאן סתמו תוס' ולא פירשו החילוק, ובסוכה כט: (ד"ה נעין) ביארו דבעיקר הלקיחה כגון ד' מינים ולקיחה של כאו"א תקנו רבנן בשאר הימים כעין דאורייתא, משא"כ בחסר ושאל שאינן מעיקר הלקיחה לא תקנו.

והנה בהגהות אשר"י פרק לולב הגזול הביא מאו"ז (ע"י נסמ' הראשונים אות קנ"ז) דהא דד' מינין מעכבין זא"ז הוא באמת רק ביום הראשון בלבד, וכ"כ המרדכי שם בשם ר"ת מאורליני"ש, והב"י בסי' תרנ"א כתב שאין דעת הפוסקים כן.

ד"ה לא שנו - פי' בה"ג בהל' לולב יש לו אין מעכבין וכו' אי מגבה חד חד לחודיה שפיר דמי - וכן פירש הרמב"ם

פיהמ"ש כאן ופסק כן בהל' לולב (י. 3.), וכן דעת הרא"ש והרי"ף פרק לולב הגזול, וכתב הב"י (סי' תנ"א) דבשם הרמב"ן מקילין עוד שאפילו לא היו ברשותו כלל יחד כל שנטלן כולן לבסוף יצא, ומה שאמר רב חנן דאם אין לו מעכבין היינו כשלא נטל את כולן.

ור"ת הגיה בספרו וכו' אבל יש לו תמה הוא אע"פ שלא חיברו באגודה -

כן משמע נמי מרש"י שפירש דיש לו אין מעכבין היינו אפילו לא אגדן כאחד, דאילו כבה"ג הו"ל למימר אפילו לא נטלן כאחד, ומכאן צ"ע על הב"י (סי' תנ"א) שכתב דנראה דעת רש"י כהרמב"ם שהוא דעת הבה"ג - טה"ק.

והקר"א הקשה על פירש"י ור"ת, דהלא ר"ח בר רבא קאי אמתני' והיכן הוזכר במשנתנו ענין 'איגוד' דקאמר דכשיש לו אין מעכב האיגוד, ועוד מהו דקאמר "ל"ש אלא שאין לו" והלא לענין דמעכבין זא"ז בלקיחתן הוא אפילו בשיש לפניו כולן, ועוד מאי מקשה מברייטא דקתני "עד שיהיו כולן באגודה אחת" הלא שפיר יש לפרש שיקחם ביחד בידו דומיא דישאל באגודה אחת ולא דוקא באיגוד ממש, עיי"ש שהאריך להוכיח כפירוש הבה"ג.

והרא"ש בפרק לולב הגזול (סי' י"ד) הקשה על ר"ת דנמצא דרב חנן לא אתי לאשמעינן רק דהלכה כרבנן דאין צריך אגד וא"כ לימא הלכה כרבנן ותו לא.

ועוד הקשה בחי' הגרי"ז דמשמע מפיר"ת דטעם דר' יהודה דאם לא אגדו לא יצא משום דבעינן לקיחה תמה, והלא מבואר לקמן דטעמו משום דיליף קיחה קיחה מאגודת אזור, ועיי"ש מה שביאר בשיטת ר"ת.

דף כז:

גמ'

ת"ר שבע הזאות שבפרה שעשאן בין שלא לשמן וכו' פסולות - ברייתא זו

היא אליבא דרבנן בפרה (ד. 7.) דפסלי שלא לשמה בפרה דאילו ר"א התם מכשיר. ומקור הדרשא לפסול: השטמ"ק (א') כתב בשם רש"י מדכתיב בה 'חטאת' [וצ"ע דברש"י שלפנינו כתב "דכתיב ביה חטאת היא"], והשטמ"ק פליג דמדכתיב בה 'היא' לעיכובא. אולם ראה בפ"י הר"ש והרא"ש בפרה (ד. 7.) שדחו דאי אפשר למילף מדכתיב 'היא' דהא לא כתיב בה 'היא' גבי שחיטה והזאה.

והנה פלוגתא כעין זו מצינו גם לעיל דף ד. לענין מנחת חטאת - עי' בדברינו שם בגמ' ד"ה אלא.

ושבפנים וכו' שלא מכוונות כשרות - פירש"י משום דלא כתיב בהו 'אל נכח', וצ"ב א"כ למה לכתחילה בעינן שיזה ויכוין כנגד הפתח - עי' מקדש דוד (כג. ד. ד"ה אמרינן צמנמות).

והתניא גבי פרה שלא לשמן פסולות **שלא מכוונות כשרות -** הנה משנה מפורשת היא בפרה (ד. 7.) "היזה ולא כיון נגד הפתח פסולה", וצ"ע אמאי פריך מברייטא אברייטא ולא על משנה זו - עי' עול"ש.

מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת:

בדעת הרמב"ם התמוהה:

הרמב"ם (צי"מ"ק ג. ט.) פסק דמחוסר כפרה שנכנס לעזרת ישראל מכין אותו מכת מרדות בלבד, והשיג עליו הראב"ד דבתוספתא דכלים איתא דמחוסר כפרה בעזרה חייב כרת. והכס"מ תמה אף הוא על הרמב"ם מברייטא דסוגיין. וכתב הכס"מ דהרמב"ם סמך על איזו דרשא עיי"ש, ובשם מהר"י קורקוס תירץ דצ"ל שהרמב"ם פסק כמ"ד מחוסר כפרה דזב לאו כזב דמי.

והנה ראה בתוס' זבחים (רי"ט י'): דמבואר דפליגי בהא רש"י ותוס', דלדעת רש"י למ"ד

קדש הקדשים, מבית לפרוכת להזהיר על כל הבית" עכ"ל, [ועי"ש בכס"מ שנדחק היכי משמע כן מקרא].

ותמה המשל"מ דדברי הרמב"ם הם כנגד סוגיין, דר"י לקמן הוא דקאמר כהאי סברא דאי כתב רחמנא 'אל הקודש' הו"א מאי קדש מבית לפרוכת, והרמב"ם הרי פסק כרבנן, ועוד דבסוגיא בזבחים פב: מפורש דקודש היינו ההיכל. וראה קר"א בסוגיין שכתב דלשון הרמב"ם הוא לשון התו"כ דמבית לפרוכת בא להזהיר על כל הבית. וראה עוד באבן האזל.

מ"ט דרבנן וכו' ואנא אמינא היכל מחייב מבית לפרוכת מיבעיא:

- ביאר רש"י שהרי לא נכנס למבית לפרוכת אלא דרך ההיכל, וכ"ה מפרש לקמן בדברי ר' יהודה, ובשטמ"ק (פסחמטות) התקיף דא"כ מאי משני ר' יהודה דבא מבית לפרוכת ולימד על היכל שלוקה, הלא מבואר בכמה סוגיות (קידושין ד, זצמס פג:): דבחד גופא כה"ג לא אמרינן בא זה ולימד ע"ז, ולכן הוא מפרש דלעולם אפשר לבוא למבית לפרוכת בלא שיתחייב על ביאה להיכל [כגון שנכנס להיכל לצורך ולמבית לפרוכת שלא לצורך] וכוונת רבנן הכא להקשות דאין צריך קרא למבית לפרוכת דאפשר למילף מסברא ומק"ו שהרי מקודש יותר מן ההיכל.

וכ"כ הקר"א (סוד"ה גמרא), וטה"ק, ועול"ש, וכן המצפ"א הקשה דמשכחת כמה ציורים דבהיכל לא עובר ובפנים עובר, ומסיק נמי דמכח כ"ש פריך, והוסיף דאף דאין עונשין מן הדין י"ל דהכא גילוי מילתא בעלמא הוא.

וראה במשל"מ (ציאמ"ק ז. ז. שגם מסיק לפרש כך, ודן באריכות דאין לתרץ דהכא היכל וקדש הקדשים איקרו תרי גופי לחייבו תרתי, אחד משום אל הקדש ואחד משום לבית לפרוכת - דהרי לאו אחד לתרוייהו, עי"ש שהאריך בזה. אבל הקר"א פליג

לאו כזב דמי אם נכנס לעזרה אין חייב כרת, ותוס' פליגי דחייב כרת והנפק"מ הוא לענין דברים אחרים, ולפי"ד המהר"י קורקוס נמצא ששיטת הרמב"ם הוא כרש"י. ועי"ע ח"נ בסוגיין, ובאור שמח, ובחי' מרן רי"ז הלוי (פרה אדומה עמ' ס"ג).

ומהורים שנכנסו לפני ממצחיתן להיכל כולו בארבעים - רש"י מפרש דתיתי קאמר: לפני ממצחיתן של י"א אמות בעזרה, או להיכל. והשטמ"ק (ו') תמה דהרי י"א אמות הוא מעלה דרבנן בלבד. [ואולי רש"י מפרש דלפנים ממצחיתן הוא לענין מלקות מרדות דרבנן].

ובשם הר"ש מקוצי פירש השטמ"ק דחדא קאמר, טהורים שנכנסו לפני ממצחיתן דהיינו להיכל. וכן מפרש גם המיוחס לרשב"א. והעול"ש כתב דאף רש"י נתכוון לכך. והזבח תודה כתב שאין כוונת רש"י לחייבן ארבעים אלא דרש"י מבאר רק שיעור מחיצתן שתקנו חכמים, עי"ש.

במאי קמיפליגי בהאי קרא וכו' דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש - אע"פ שמפשט הכתוב לא נצטוה ב'לא יבוא' אלא אהרן, דרשינן בתו"כ ובפסיקתא גם לשאר הכהנים - עי' כס"מ (ציאמ"ק ז. ז.).

וכתב המשל"מ (ציאמ"ק ג. יט. נסוף דנריו) לחדש דאם נכנס הכהן להיכל לעבוד ולא עבד אפילו שהה שם זמן מרובה פטור כיון שהכניסה היתה אדעתא דעבודה. וראה בעול"ש שהביא ראייה מסוגיין דזהו דוקא ששהה בלבד שלא לצורך אבל אם הלך שם שלא לצורך חייב.

רבנן סברי אל הקדש בלא יבא, מבית לפרוכת ואל פני הכפרת בלא ימות

- ז"ל הרמב"ם (ציאמ"ק ז. ז.). "והזהירו כל הכהנים שלא יכנסו לקדש או לקדש הקדשים וכו' שנאמר ואל יבוא בכל עת אל הקדש, זה

דאפילו הוי לאו אחד חייב תרתי אם התרו בו וחזרו והתרו ושפיר חשיב משו"ה תרי גופי.

ור' יהודה אי כתב וכו' הו"א מאי קדש מבית לפרכת וכו' - ראה המיוחס לרשב"א שהאריך לדקדק ולבאר פלוגתת רבנן ור' יהודה וטענותיהם.

ור"י דאמר אל פני הכפרת דוקא והזה אל נכח נמי דוקא - עי' פירש"י, ובשטמ"ק (ד') תמה כמה תמיהות דלפירש"י מה ענין זה אצל זה, ועי"ש שפירש באופן אחר, וע"ע בהמיוחס לרשב"א שיישב בכמה דרכים, וראה עוד בחי' הגר"י.

אלא דמקדש שני דלא הוה ארון וכפרת ה"נ דלא עביר הזאות וכו' וכפר את מקדש הקודש מקום המקדש לקודש:

א פירש רש"י שהיה מזה על מקום הארון ואפילו דליכא ארון, וכן מפורש במתני' יומא נג: "משניטל ארון אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים וכו' ועליה היה נותן".

יש לעיין מדוע לא עשו ארון בבית שני:

כן דן הרש"ש (יומא נג:) דאי משום שלא היו לוחות הלא עשו חושן הגם שלדעת הראב"ד לא היו אורים ותומים בבית שני [עי' יומא כא: ובתוס' שם, ובספרנו 'איזהו מקומן'], ומסיק דאולי משום דכפל הכתוב בציווי נתינת העדות אליו בפרשת תרומה משמע דשנה עליו לעכב דאין הארון אלא לצורך העדות.

ומדברי המנחת חינוך (לה. ט.) גם מבואר שעיקר עשיית הארון הוא לצורך שיהיו הלוחות מונחים בתוכו, ולכך כיון שנגנזו הלוחות שוב אין לעשות ארון בבית שני. והנה המנחת חינוך שם דקדק מהרמב"ם שכתב צורת כל הכלים לבד מצורת הארון, דאין לעשות ארון אחר מלבד של משה, ותמה מדוע באמת אסור. והמקדש דוד (ב. א.)

תירץ דאיתא ביומא יב: דלאחר שנגזו שמן המשחה עבודת הכלים מחנכת, וארון הרי אין בו עבודה [והזאות הדם כשרות גם על מקומו וכמו שהיה בבית שני], וא"כ אין במה לחנך ארון אחר, ובזה יתישב גם מדוע לא עשו ארון בבית שני. אולם שב ודחה סברא זו, לפי מה שהוכיח שאין דין דוקא **עבודתן** מחנכת, אלא גם **מלאכתן** מחנכת [עי' בדברינו לקמן מט. במתני' ד"ה שאין מחנכין, אות ד'], ועמידת הארון על מקומו היא מלאכתו ושפיר מחנכתו.

ב הנה כשחסר הארון בבית שני חסרו עמו גם הכפורת וכרובים כמפורש ביומא כא:, ולפי"ז תמוהים מאד דברי הרלב"ג (פר' אלמרי) שכתב דהגם שלא היה ארון בבית שני מ"מ היה שם הכפורת עם הכרובים שהרי הקפידה התורה שיהא מזה על פני הכפורת ולפני הכפורת. ויעוי' בהערת המהדיר שם שביאר דמשמעות לשון הרלב"ג שודאי נגזו הארון עם הכפורת וכרובים, אלא שעשו צורת כפורת וכרובים חדשים לצורך ההזאות.

ג האם עשו הזאות דיום הכיפורים בנוב וגבעון:

המקדש דוד (כ. א.) נקט שבנוב וגבעון לא היה דין שיהא שם ארון, דהארון היה בקרית יערים, ובבמת נוב וגבעון אין דין להיות ארון. והקשה א"כ היאך עשו הזאות דיוהכ"פ, ומחדש דאכן לא היו שם הזאות, דלא דמי לבית שני שיש בו דין ארון אלא שנגנז. והוסיף המקדש דוד דאף קטורת דלפני ולפנים נראה דלא היה שם כיון שלא היה למקום תורת 'קדש הקדשים'. ועי"ש שדייק כן מלשונות הסוגיות ביומא.

והנה כדברי המקדש דוד כן נקט גם הפנים יפות (ויקרא טו. לד.) ופירש כן כוונת המדרש "והיתה לכם לחוקת עולם - לבית עולמים", ר"ל לאפוקי נוב וגבעון. ושו"מ שכן נקט גם הכלי חמדה (צמחצד, צקונטרס מיד ולדורות, ונקט על המועדים יוה"כ סי' פ"א), ברם יעוי'

ח: ונזיר מה. דרשו באופן אחר (ליון מסה"ס, ונשמע), וכ"כ בשטמ"ק (ה') בשם הרשב"ש שאין צריך לדרשת הספרי.

תוס'

ד"ה להיכל - אלמא לבית קדשי הקדשים שרו - הכס"מ (כלי המקדש ה. יא.) היה לו הגירסא בתוס' כלפנינו "לבית קדשי הקדשים", וביאר שהרמב"ם שם שהדגיש דנכנס להיכל שלא תטעה כמו שעלה על דעת התוס' שנכנס להשתחוות בקדש הקדשים. אכן ברה"ז בסוגיין תמה שלא יעלה על הדעת שנתכוונו תוס' לכך, ולכן הוא מגיה [וכן הצ"ק] "להיכל".

ותירין ר"ת דהשתחוואה צורך עבודה היא - הכס"מ (צ"למ"ק ז. ד.) הבין בדעת תוס' דכל השתחויה שרי ואפילו שלא בשעת עבודה, והביא דהסמ"ג כתב דדוקא השתחויה שבגמר עבודתן שרי, וכ"ה מבאר דעת הרמב"ם שם.

אולם התוי"ט (על המשנה הנ"ל נתמיד ריש פ"ז) כתב דאף לשון התוס' מוכחת כהסמ"ג, דדקדקו לכתוב שהשתחוואה צורך עבודה ש"מ דשרי רק עם העבודה, אמנם מסיק התוי"ט דהעיקר נראה שכל השתחויה שרי. אכן הקר"א בסוגיין כתב להוכיח כהסמ"ג. וע"ע עוד עול"ש, ומנ"ח מצוה קפ"ד.

ד"ה למעוטי - וא"ת תיפוק ליה מדכתיב וא"ל יבא דמשמע דרך ביאה - המשל"מ (צ"למ"ק ג. יט.) האריך להוכיח שיטתו דטמא שנכנס שלא בדרך ביאה אם שהה שיעור שהייה חייב, אכן כתב בסוף דבריו דמתוס' נראה דפליגי, מדלא משני כגון שבא בדרך משופש ושהה שם ש"מ דסברי דאפילו שהה לא מחייב, עי"ש.

וי"ל וכו' הכא לבשנכנס דרך לול שהיה בעליית בית קדשי הקדשים - עי' מתני' מדות פ"ד מ"ה.

בתוספתא דיומא (פ"ג הל' י"א) דלכאורה הדבר תלוי בגירסא שם, דלגירסא שלפנינו אכן משמע שבנוב וגבעון לא היה קטורת דלפני ולפנים, ולגירסת הגר"א שם מרבינן אף נוב וגבעון. ועי' בספר רנת יצחק עה"ת (תניינא, ויקרא נז. ז.). וע"ע בספר שמועת חיים עמ"ס יומא (דף קז, ס') ל"ט).

רש"י

ד"ה שאם - ומשני לה התם לשפיתת שיריים דלא כתיבי בפר יה"כ - עי' תמיהת העול"ש.

ד"ה ושבמצורע - בשער נקנור - עי' הגהת שטמ"ק (ט'), ועי' חי' הגרי"ז, וראה עוד תוס' לקמן עד: ד"ה איכא, ובדברינו שם.

ד"ה שלא לשמן פסולות - שבפנים חטאת ניהו - בזבחים ח: מסקינן דילפינן כל החטאות במה בצד, ועי"ש תוד"ה הנך (צסוף דצ"ו).

שלא עלו לו לשם חובה להכשירו בקדשים - עי' מה שכתבנו על רש"י ריש דף ד:

ד"ה שלא מכוונות - בין מזבח למערב [גירסא זו היא כתירוצ' רבא לקמן "הא דקאי מזרח ומערב" וכו']. **כשרות דלא כתיב בהו אל נכח -** כוונתו כמש"כ השטמ"ק (ג') בשם התו"ח דאע"ג דפנימיות חטאת קרייה רחמנא, מיהו מדבפרה כתיב 'אל נוכח' ובהני לא כתוב ש"מ דאין מעכב מכוונות.

וגירסת הב"ח צ"ב, ונראה שהוא גרס דיבור חדש "כשרות - אע"ג דכתיב בהו אל נכח", וקאי על הברייתא לקמיה גבי פרה דסברה שלא מכוונות כשרות.

ד"ה ענוש כרת - נפקא לן מקראי דתניא איש וגו' - רש"י מייתי דרשא דהספרי דמחוסר כיפורים נמי חייב כרת, אולם במכות

אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' אליעזר
והא רבנן - תמוה מאי ס"ד לאוקמה
כר"א והלא הוא סבר במתני' פרה (ד. א).
דשלא לשמה בפרה כשר ובברייתא קתני
דפסול, וצ"ל דה"ק דתנא דברייתא סבר
כוותיה בחדא ופליג בחדא - עול"ש.

ולר"א וכי דבר הלמד בהיקש חוזר
ומלמד בהיקש - עי' לעיל ב.
בסוף תוד"ה כל המנחות.

ובעיקר הדבר: עי' לעיל י: בתוד"ה והרי
שכתבו בסוף דבריהם דמצורע חול הוא [ועי'
בדברינו שם], ולדבריהם צ"ל דסוגיין סברה
כמר זוטרא בזבחים סוף דף נ' דאזלינן בתר
מלמד, והמלמד דהוא החטאת קודש הוא -
עול"ש.

אלא אמר רבא הא והא רבנן כאן
להכשיר כאן להרצות - כלומר
להכשיר שיירי הלוג באכילה מהני אבל לא
הורצה המצורע להתירו כדפירש"י.

והנה לשון הרמב"ם (ממוס"כ ה. א. ז.) "נתן ז'
המתנות שלא לשמן לא הורצה והוכשר
המצורע" עכ"ל, ותמה הקר"א דלפום ריהטא
תרתי קאמר דלא הורצה הלוג אבל הוכשר
המצורע, ואיכא מפירש"י, וזה לא יתכן דאם
לא הורצה הלוג איך יוכשר המצורע, וע"כ
דחדא קאמר דלא הורצה וגם לא הוכשר
המצורע, וגם זה תמוה שנקט לישנא דהגמ'
ותרוייהו לפסולא ודלא כמשמעות הגמ'.

והנה בחי' מרן רי"ז הלוי (צקונטרס על יומא
עמ' כ"צ) מבאר דהרמב"ם חדא נקט וקאי
הכל על המצורע, והיינו שאין עולה לו הלוג
שמן לענין ריצוי וכפרה ולהתירו באכילת
קדשים אבל עולה לו לענין הכשר המצורע
גופיה, ועי"ש דמבאר דפליגי רש"י והרמב"ם
לשיטתם בגירסת הגמ' בפסחים. וראה עוד
מה שכתבנו לעיל ד: (צגמ' ד"ה הו"ל) ביסוד
הגרי"ז בזה לחלק אליבא דהרמב"ם בין
כפרה להכשר המצורע.

א"נ כמו שמפרש בקונטרס כאן שחתר
את החומה וכו' - השטמ"ק (מ')
הסכים לפירש"י השני ודחה הפירוש
הראשון, ונראה שגירסתו ברש"י היתה
כדאיתא לפנינו "שחתר החומה" וזה ודאי
קשה דדמי לדרך גגין ועליות דשבועות,
אולם התוס' שניחא להו בפירש"י זה נראה
דגרסי ברש"י כמו שהעתיקו בזבחים פב:
"שחתך החומה", וביאורו: כמש"כ השטמ"ק
שעשו שם פתח גמור ונכנס דרך שם, ועי'
רש"ש שכתב שהגירסא "שחתך" נכונה יותר.

ויש לחלק בין הבאת דם להבאת גוף
האדם - בביאור החילוק: עי' מש"כ
בחי' הגר"ח הלוי (צי"מ"ק ג. כא. בסוף דבריו).

דף כח.

גמ'

הא דקאי מזרח ומערב ואדי - הרמב"ם
(פרה אדומה ד. ו.) פסק להלכה דעמד
בין מזרח למערב כשר, והראב"ד השיג עליו
מדתנן בפרה דלא כיון נגד הפתח פסולה,
ותמה הקר"א דהלא מפרשת הסוגיא דאם
עמד בין מזרח למערב כשר, ועי' מש"כ
הזבח תודה לתרץ השגת הראב"ד, וראה בחי'
מרן רי"ז הלוי (פרה אדומה ד. ה.) וכן בחי'
הגרי"ז בסוגיין שכתב לבאר דעת הראב"ד
בין הזאה לשחיטתה ושריפתה.

הא דקאי צפון ודרום ואדי - לפי מסקנת
הסוגיא דלענין פרה פסול רק כשעומד
בין צפון לדרום, נמצא שבפנים ובמצורע
אפילו עמד בין צפון לדרום כשר, ומן התימה
על הרמב"ם (מעשה"ק ה. יצ) שפסק בסתמא
דאם לא כיון בהזיות כשר, ולענין מצורע
(צהל' ממוס"כ ד. ג.) משמעות דבריו שצריך
מיהא לעמוד במקומו, וזה אינו דאפילו
לצפוניו או לדרומו כשר - זבח תודה (ד"ה
ושנפנים). ועי' חזו"א (מנחות מז. טו., ונגעים יב.
טו.).

מתני'

שבעה קני מנורה מעכבין זה את זה:

האם גם הדלקת שבעת הנרות מעכבין זו את זו?

בבית הלוי עה"ת בקונטרס חנוכה כתב (צמ"ד) דמעכבין זו את זו כדתנן לקמן מט. דאין המנורה מתחנכת אלא בז' נרותיה. אמנם יש לעיין דהרמב"ן (צמדנר ד. טו.) כתב דמשא נר למאור לשנה שלימה היה קפ"ג לוגין, וכבר תמה הכלי חמדה ועוד אחרונים שהרי זהו שיעור הדלקת נר אחד בלבד, ואפשר שדעתו דבהדלקת נר אחד קיים המצוה ולכן נקט רק שיעור נר אחד. וכן נקט יד המלך - עי' בכנסת הראשונים דף פט. בהערה ה'. וע"ע בספר רנת יצחק עה"ת (שמות כו. כ.).

שבעה נרותיה מעכבין זה את זה - לקמן

פח: איתא פלוגתא אם הנרות היו קבועין או שבשעת ההטבה היו מסלקין אותן, וצ"ע אם מסלקין אותן לכאורה אותה שעה המנורה פסולה שהרי ז' נרותיה מעכבין זו את זו, ונמצא שנר המערבי הדולק בה אינו 'תמיד', ועוד נמצא ההיכל בלי מנורה, וצ"ל דז' נרותיה מעכבין זו את זו הוא רק שאם אבד אחד מהן, אבל כשישנם כולן אף שאינן במנורה מ"מ שייכים אליה ואינה נפסלת - מקדש דוד (סי' ב. ד. 7.).

שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זו את זו

- הרש"ש הקשה אמאי לא חשיב האי ב' פרשיות שבמזוזה וד' פרשיות שבתפילין וכן ד' ציציות בהדי ב' וד' דמתני' דלעיל, דאין לומר דחשיב שם רק מידי דעבודה דהלא חשב שם גם ד' שבלולב.

ונראה לישב ד-ד' דלולב שייכי נמי קצת לעבודה שהרי עושין בהן תנופה דומיא דשתי הלחם וכבשי עצרת כדי לעצור רוחות רעות וטללים רעים כדאיתא בסוכה לו:, וגם עיקר מצותן במקדש ולא במדינה, ובערבה היו מקיפין המזבח, וראה עוד בסוכה מה. "אמר

ר"א כל הנוטל לולב באגודתו והדס בעבותו מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן".

שתי פרשיות שבמזוזה וכו' ד' פרשיות שבתפילין וכו' אפילו כתב אחד

מעכבין - האם יש לדקדק מדקתני דין זה בתפילין ומזוזה, דבס"ת אין מעכב דיעבד אות דבוקה לחבירתה - עי' בדברינו בגמ' לקמן סוף כט.

ד' ציציות מעכבות זו את זו - כתב התו"ט דלא איתמר בגמ' מנלן, וברמב"ם פיהמ"ש על משנה דלעיל כתב שכולן סמכו אותן לרמזים בפסוקים אבל הענין קבלה בידינו.

וטה"ק הביא דרשת הילקוט שמעוני מדכתיב בהן הויה. והגהות בן אריה הוסיף דיתכן דדרשת הגמ' מ"ט הויה כתיב בהו" קאי נמי על ציצית ותפילין, וסברת ר' ישמעאל במשנתנו דפליג יתכן משום דכתיב 'והיה' לשון יחיד וקאי הויה על כל אחת מהציצית בפ"ע דכל אחת מצוה לעצמה. וע"ע שפ"א.

גמ'

מ"ט הויה כתיב בהו - צ"ע דלא כתיב הויה אלא על הקנים, ומניין שגם הנרות מעכבין זו את זו - עי' אור החיים עה"ת (שמות כה. לו.), וע"ע זבח תודה (ד"ה נאה זהב).

מ"ש מן הגרומאות פסולת דכתיב מקשה והויה:

מהו גדר 'קדשים' שאין למדין למד מן הלמד?

תוס' בזבחים (נ: ד"ה אלף) כתבו לענין דאין למדין למד מן הלמד בקדשים, דלא איקרו קדשים אלא גוף הקרבן ולא בגדי כהונה, ובדומה לזה כתבו תוס' שבועות י. (ד"ה ואיתקש), ותוס' זבחים לב. (ד"ה מה לציטה), ולפי"ז מנורה נמי לא איקרי קדשים, וצ"ע

הקשה דבהאי קרא לא כתיב זהב אלא ברישא דקרא וההוא איצטריך לכלל ופרט, ולכן הוא גורס קרא "כפתוריהם וקנותם וגו' כולה מקשה אחת זהב טהור", וילפינן גביעיה ופרחיה מכפתוריה. וכן בתוס' (ד"ה דמניא) דרשי מהאי קרא אלא שהוא דורש מתיבת "כולה", ע"ש.

באה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים
- א] יש לעיין דאם עשה מנורת זהב בלי גביעים כפתורים ופרחים אמאי לא יוכשר מדין מתכת, ובהר המוריה אכן כתב דכשר מדין מתכת אלא דהכא קתני דבמנורת זהב אי אפשר לגביעים בלי כפתורים ופרחים. ועי' מש"כ בזה בהערה קפ"ב לכנסת הראשונים.

ב] בסוגיין מבואר בפשטות דגביעים כפתורים ופרחים שוין לדין מקשה וכשבאה זהב כולהו לעיכובא, ותמה המנחת חינוך (למ. ה.) על הרמב"ן פר' בהעלותך (נמדנר מ. ד.) שמשמעות לשונו דרק מקשה מעכב ולא שאר הדברים כגון קנים כפתורים גביעים ופרחים.

אינה באה זהב אינה באה גביעים כפתורים ופרחים - ראה משך חכמה (שמות כה. לא.) שכתב רמז נאה לכך שדוקא כשבאה זהב באה גביעים כפתורים ופרחים. וע"ע בדברינו על תוס' כח: ד"ה שפודים.

ואימא וכו' אינה באה זהב אינה באה קנים, ההוא פמוט מיקרי - צ"ע דאימא באה זהב באה ז' קנים לא באה זהב באה פחות מז' קנים ובלבד שלא יהא קנה אחד דמיקרי פמוט, וי"ל דבהאי קרא לא כתוב מספר ז' רק כתוב 'וקנותם' ואם נדרוש זהב למעוטי ע"כ צריכין אנו לדרוש שאין צריך כלל קנים - טה"ק.

למאי איצטריך הכא עיכובא הלא בחולין אין צריך שנה הכתוב לעכב, ונראה דכיון דכתיב הרבה פעמים 'מקשה' הו"א דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות - עול"ש.

והנה הא דפסיקא ליה דמנורה לא איקרי קדשים, יש לעיין דלכאורה במנורה ומזבחות שעושין בהן גופן עבודות שפיר איקרו קדשים כמו גוף הקרבן, ולא דמו לבגדי כהונה, וכן מוכח מדברי הזבח תודה כאן (ד"ה גלה זהב) שדן במנורה לענין שנה הכתוב לעכב.

ובעיקר הנידון - יעוי' בתו"י ותוס' הרא"ש יומא לב. שהביאו פירוש רשב"ם לישב באופ"א קושית תוס' דהתם, ומוכח דסברי שאף בגדי כהונה הן בכלל קדשים דאין חוזרין ומלמדן בהיקש.

וחידוש טפי מצינו בדברי תוס' הרא"ש סוטה ח: (ד"ה חזל המלרי) דמוכח לכאורה מדבריו דגם קשירת חבל המצרי לסוטה, כיון שנעשה במקדש חשיב כקדשים לענין דבעינן שנה הכתוב לעכב.

ומאיך מצינו דעת הפני יהושע איפכא, דהנה לענין כפרת שעירי ר"ח ורגלים על טומאת מקדש וקדשיו, דנים רש"י בשבועות ט: (ד"ה שעיר ושעיר) ותוס' שם ט. (ד"ה הואיל) דלכאורה הוי דבר הלמד מן הלמד בקדשים. אמנם הפני יהושע שם פירש שדין זה הוא רק בעיקר דין הקדשים כגון בסדר הקרבנות ומקום עבודתן, אבל לענין כפרה שלהן שהוא דבר המסור לשמים ילפינן למד מן הלמד, ע"ש.

ועוד בגדרי שנה הכתוב לעכב בקדשים - עי' מש"כ האתותון דאורייתא (כלל י"ז ד"ה והנה נקדשים), ובחזו"א (נגעים יב. כ-כב).

באה זהב באה כיכר - האם צריך ככר בדוקא, והאם מעכב דיעבד - עי' בדברינו לקמן כט. בגמ' ד"ה עשר מנורות.

גביעיה כפתוריה ופרחיה באה זהב באה גביעים וכו' - השטמ"ק (א')

באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה:

בשיטת הרמב"ם דאף מנורה הבאה משאר מתכות צריך מקשה:

מבואר בסוגיין דמנורה משאר מתכות באה מן הגרוטאות, ומן התימה על הרמב"ם (צ"ע ג. ה.) שכתב "ואין עושין אותה לעולם מן הגרוטאות בין שהיתה של זהב בין שהיתה של שאר מתכות". וכתבו המשל"מ והח"נ דדעת הרמב"ם דלכתחילה בכל גווני בעינן מקשה ובדיעבד בשאר מתכות אין מעכב מקשה, אלא שתמהו מנין הוציא הרמב"ם דין זה. ועי' טה"ק שמפרש טעמו של הרמב"ם.

והקרא הביא סעד לדעת הרמב"ם מהתוספתא בחולין פ"א, והיד דוד כתב דבלי ספק שהיה לרמב"ם נוסחא אחרת בגמ', וע"ע מרכה"מ ח"א.

אולם הזבח תורה מבאר דדעת הרמב"ם דמעיך הדין אף בשאר מתכות צריך מקשה, ומה דממעטינן דאינה באה מקשה היינו רק לענין דבשאר מתכות כשר כשהיא חלולה מבפנים אבל לענין גרוטאות לא הקילה התורה, ע"ש. וראה עוד שהרחיב בענין זה בדבר אברהם (ח"ג סי' א' ענף ה'), ובאבן האזל עהר"מ שם.

הצוצרות היו באים מן הכסף וכו' משאר מיני מתכות פסולים - ואפילו עשאן של זהב, וכן איתא בילקוט - זבח תודה.

רש"י

ד"ה כתב אחד - אות אחת מעכבין זו את זו - ההגה"ה בצד דצ"ל "זו אצל זו" היא עפ"י מסקנת הגמ' לקמן כט., אולם בשטמ"ק (ט') משמע דאינו מגיה, ואכן דרכו של רש"י הרבה פעמים במשנה לפרש הס"ד.

דכתיב וכתבתם כתיבה תמה וכו' ובתפילין כתיב הויה - מדפירש

רש"י על מזוזה דילפינן מ'וכתבתם' ועל תפילין הוצרך להביא קרא ד'זהו לטוטפות' מוכח ד'וכתבתם' קאי רק על מזוזה, ואילו בשבת קג: פירש"י ד'וכתבתם' קאי על תפילין ומזוזות - עי' יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה ד' פרשיות - דבכזהו כתיב ולטוטפות או ולזכרון בין עיניך - עי' קושית רש"ש, ועי' בספר ישר וטוב.

ד"ה הויה כתיב בהו - כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו - צ"ב אמאי לא מייתי קרא דקדים "יריכה וקנה וגו' ממנה יהיו" - עי' טה"ק.

ד"ה מן הגרוטאות - מקשה משמע דבר המוכה ונהלם - בפ"י רבינו הלל (פר' נהעלותך) כתב דמקשה משמעותו עשת של זהב שלא נעשה בו מלאכה, לאפוקי גרוטאות - עי' הערה קס"ז לכנסת הראשונים.

ובביאור דברי רש"י - יעוי' בדבר אברהם (ח"ג סי' א' ענף ה').

תוס'

ד"ה דתניא - וצ"ע והשתא קרא קמא וכו' - גירסת הצ"ק "וצ"ע דהשתא" וכו' ולפ"י קאי הצ"ע לקמיה, וכנראה כוונתו לקושית תוס' שבסוף הדיבור דהברייתא אין דורש כסדר הפסוקים. ולכאורה יש לפרש דקאי הצ"ע אדלעיל, דהתוס' מסתפקים בהנך תרי זהב האם הוי חד לגופיה. וע"ע טה"ק כיצד מפרש האי צ"ע.

וה"ה דהו"מ למפרך באה זהב באה יריכה וכו' - קושית תוס' היא לשיטתם דילפינן מתיבת "כולה", אבל לשטמ"ק דדרשינן מרישא דקרא "כפתוריהם וקנותם" אתי שפיר דלא קשיא מיריכה אלא מקנים גרידא, ודו"ק.

ומיהו קשה דבמסכת ע"ז מיירי במכשירי קרבן וכו' - תוס' דוחים התירון השני, דאין לפרש שם בשופר של ר"ה אלא ע"כ צריך לפרש כתירון קמא דהתם בחצוצרות של לויים שהם משוררים על הקרבן - כ"ה בתוס' ע"ז דף מז.

דף כח:

גמ'

אלא מעתה ועשית לך ארון עץ ה"נ דלך ולא לדורות:

א רש"י בדברים (י. א.) פירש דהארון של פסוק זה אינו הארון שעשה בצלאל אלא זהו הארון שהיה יוצא עמם למלחמה, וכתב הרמב"ן שם דזה ניחא למ"ד דארון אחד היה שבו הלוחות וארון אחר שבו שברי הלוחות, אבל למ"ד ארון אחד היה צ"ל דארון זה של משה נעשה לצורך הלוחות עד שנעשה ארונו של בצלאל ואח"כ גזוהו, וא"כ לפי"ז נמצא שבאמת י"ל דלך ולא לדורות, וכן העיר בחי' הגרי"ז. והרמב"ן עצמו מסיק ע"ד הפשט דכוונת התורה לארון של בצלאל, ודלא כפירש"י.

ובעיקר הנידון האם היה ארון אחד או שני ארונות - יעוי' בדברינו לקמן צט. בגמ' ד"ה תני רב יוסף.

ב הרמב"ן בסה"מ (סוף עשין ל"ג) מנה עשיית הארון למצוה הנוהגת לדורות, והרשב"ן בזהר הרקיע סייע לזה מדהכא דמשמע לדורות, אמנם במגילת אסתר דחה ראיה זו - עי' יד דוד.

מה הפרט מפורש דבר חשוב אף כל דבר חשוב - פירש"י כגון של כסף, וצ"ע דהא איתא בחולין כה: דכלי עצם דמיהן יקרים אלמא דבר חשוב הוא, ותירץ המיוחס לרשב"א דלא מרבינן כל דבר חשוב אלא החשוב ביותר לאחר הזהב דהיינו הכסף, א"נ

ושמא האי אתא לגופיה - לכאורה כוונת תוס' דזהו הקרא דלגופיה דקאמרי לעיל דבעינן למנורה חד קרא לגופיה. וצ"ע הלא איצטריך למלקחיה ומחתותיה עצמן לאשמועינן דאף שאינן מן העשת של המנורה מ"מ יהיו זהב טהור, וכן פירש השטמ"ק (א') דלזה איצטריך האי קרא, ויתכן דאף כונת תוס' "לגופיה" היינו למלקחיה ומחתותיה, ודוחק.

ואם נפרש כוונת תוס' לגופיה ממש כלומר לעיקר המנורה, יש לתרץ דלא יקשה דהא איצטריך למלקחיה ומחתותיה עצמן, די"ל דיש בזה פלוגתא, דהנה לקמן פח: איתא כן בברייתא דמלקחיה ומחתותיה אין באין מן הככר, אולם בברייתא דמלאכת המשכן סתמא נקטה שהן גם באין מקשה מן העשת [וכן סתם רש"י בשמות כה. ט.], וראה ברמב"ן שם שמבאר מהו מלקחיה ומחתותיה לפי"ז שהיו קבועין בגוף המנורה.

ד"ה חצוצרות - ותנן נמי במסכת קינין וכו' - משנה זו הובאה גם בזבחים סח., וקצת יש לעיין אמאי לא הקשו תוס' מן המשנה זו תחילה.

אבל קשה דבמסכת תמיד תנן ושתי חצוצרות של כסף בידם - כ"ה גירסת תוס' אבל לפנינו במשניות בש"ס אינו כן - רש"ש.

ותירין ר"ת דשתי חצוצרות היו, לכהנים בשל כסף והלויים של קרני בהמה - המשל"מ (כלי המקדש ג. ה.) כתב דדעת הרמב"ם שם הוא כתירון זה דתוס', אולם הקר"א בסוגיין מבאר דהרמב"ם מחלק בחצוצרות דהכהנים עצמן, דבראשי חדשים ומועדות היו תוקעין בשל כסף, אבל בסדר התמיד של כל יום היו עושין אף מקרני בהמה, עי"ש.

ובעיקר תירון ר"ת - עי' קושית העול"ש מהסוגיא בסוכה דף נ'.

מרבה כעין הפרט תרתי - שיהא מין מתכות ושיהא דבר חשוב, ומסיק הרשב"א דמסתבר כתירוץ קמא.

כלי שרת שעשאו של עץ רבי פוסל - לקמן מפרש דפליגי בדרשות דהמנורה, וצ"ע מנא ליה לרבי למילף ממנורה לפסול של עץ, דילמא דוקא במנורה דמצותה לכתחילה בשל זהב דינא הכי אבל שאר כלי שרת כשירין בעץ, וצ"ל דמסברא יליף משום דאין דרך להשתמש לעבודת בית ה' בכלים של עץ - קר"א, עי"ש.

ור"י בר' יהודה מבשיר - כתבו התו"י ביומא לט. דלכתחילה אף ריב"י מודה דאין לעשות של עץ אלא של מתכות (זיון מהרש"ס).

מזה הפרט מפורש של מתכת אף כל של מתכת - הרמב"ם (גיה"צ א. יח.) פסק דהמנורה והשולחן ומזבח הקטורת וכל כלי השרת אין עושין אלא מן המתכת בלבד, וכתב מהר"י קורקוס דפסק כרבי נגד ריב"י. [ודברי הכס"מ שם תמוהין, ועי' ח"נ ומרכה"מ].

והקר"א תמה איך כלל לכולן יחד, והלא מנורה מצותה לכתחילה בזהב משא"כ בכלי שרת, ועוד דשולחן ומזבח שנאמר בהן זהב מנ"ל דבשאר מיני מתכות כשר והלא דרשא דכלל ופרט במנורה נאמרה, עי"ש.

אדרבה פמי דידך מקמי ידי, לא פ"ד דתניא וכו' - פשר התירוץ: דהשתא דמייתי עוד ברייתא מסמינן חדא ברייתא מקמי תרתי, ועוד דבברייתא הראשונה דמייתי רב יוסף הוזכר כלי שרת אבל בברייתא השניה הוזכר מנורה בפרט - המיוחס לרשב"א. וכפירוש השני כתבו גם טה"ק ושפ"א.

דתניא אין לו זהב מביא אף של כסף וכו' - פירש"י דאין לו זהב למנורה, ועי'

הגהות מליו"ט (על רש"י) מהיכי משמע ליה דהברייתא קאי על המנורה בדוקא.

לא יעשה אדם בית תבנית היכל וכו' שלחן כנגד שלחן וכו':

מה דין עשיית שאר כלי המקדש וכן בגדי כהונה כתבניתם שבמקדש:

כתב המנחת חינוך (מנ"ה ר"ד) דשאר כלי המקדש שלא הוזכרו בברייתא מותר לעשות כתבניתם, אכן במאירי ר"ה כד: מפורש דכן הדין בכל כלי המקדש. ולכאורה הדבר תלוי בפלוגתת רש"י והרמב"ן (שמות כה. ט). האם כל כלי המקדש צריך לעשותם לדורות כתבנית של משה, או רק המפורשים במקרא - עי' מקדש דוד סי' ב. א., [ובביאור פלוגתת רש"י והרמב"ן - יעו"י בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פר' תצוה].

והמשך חכמה (סוף פר' יתרו) מחדש בדמזבח אין איסור זה - עי' תורת הקדש (ח"צ סי' י"ז), והערה קפ"ג לכנסת הראשונים.

והנה הברייתא וכן הרמב"ם לא כתבו דאסור לעשות תבנית ארון, והמנחת חינוך (מנ"ה ט"ה) דקדק מזה דס"ל להרמב"ם דאי אפשר לעשות ארון אחר מלבד של משה, ותמה מדוע אי אפשר - עי' בזה מקדש דוד (סי' ג. א.).

ובבגדי כהונה אין איסור לעשות להדיוט כיוצא בהן, וראה משך חכמה פר' פקודי (שמות לט. א.) שדקדק מן הפסוק שבכל מלאכת המשכן לא הוזכר "כאשר צוה ה' את משה" אלא רק בבגדים, משום דהכלים סתמא לשמן קיימי דאסור לעשות כתבניתם, משא"כ בגדים צריך לחשב בהן בהדיא לשמן דלאו סתמא לשמן קיימו, ועי"ש בהערת יד לחכמה בענין זה אי בעי לשמה בבגדי כהונה.

אמר שמואל משמיה דסבא גובהה של מנורה וכו' - ביפה עינים כתב דהוא ברייתא דמלאכת המשכן.

איזהו

מנחות דף כח:

מקומן

רמז

גובהה של מנורה שמנה עשר טפחים:

גובה המנורה אינו מעכב:

כתב מהרי"ק שורש ע"ה דגובהה של מנורה אין מעכב דיעבד, דאפילו מזבח קי"ל בזבחים דף סב. דאין גובהו מעכב וכ"ש מנורה דלא כתיב גובהה בקרא. וכ"כ הש"ך וביאור הגר"א יו"ד סוף סי' קמ"א.

הרגלים והפרח ג' טפחים - הוא כולל ירכה דהיינו העשוי כמין תיבה ששלושה רגלים יוצאין הימנה למטה כדפירש"י בשמות כה. לא.

ושני קנים יוצאין ממנו אחד אי"ך ואחד אי"ך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה:

קני המנורה עולין בעיגול או ביושר באלכסון?

ברוב הציורים ציירו הקנים מעוגלים ועולים, וראה בשינויי נוסחאות על הרמב"ם ה' ביה"ב ג. י. (מהדורת הר"ס פרנקל) דברוב כתה"י של הרמב"ם מצויר שעולין ישר באלכסון, וכ"כ רבי אברהם בן הרמב"ם בפירושו עה"ת שכך צייר אביו. וע"ע ברש"י (שמות כה. לז.) שכתב דיוצאין מצידה מכאן ומכאן באלכסון.

גביעים כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה:

האם מעכב כשלא עשו כלל גביעים כפתורים ופרחים?

בהר המוריה נסתפק בזה. אכן הזבח תודה (ד"ה זלח זס) כתב דודאי מעכבין וכן דעת הרעק"א, והא דלא קאמר הגמ' רבותא טפי דמעכבין את המנורה ולא רק את זה אפשר דזה היה להם מילתא דפשיטא.

רש"י

ד"ה מאי דעתך - דקאמרת דריב"י מכשיר בש"ל בעין וכו' - צ"ב אמאי

לא מפרש דמילתיה דרבי הוה קשיא ליה - ע' טה"ק.

ד"ה משמיה דסבא - משום זקן אחד - ע' תוס' חולין ריש דף ו.

ד"ה הרגלים - פרח ציורין שחוקקים הצורפים זהב בעומק במנורות ובכלים - הרמב"ם (צ"ח ג. ט.) כתב דהפרחים הן כמו פרחי העמודים שהן כמו קערה ושפתה כפולה לחוץ, והוא דלא כפירש"י - ערוך השולחן (סו. טו.).

ד"ה וטפח - מצד אחד של מנורה גביע ומצד שני כפתור וכו' - מתוס' (ד"ה טפח) מוכח דפליגי דהיו זה מעל זה.

תוס'

ד"ה אכסדרה - ואכסדרה אין לה אלא ג' דפנות כדמוכח בסמוך - לקמן כט:

מ"מ מחמת שפתח אולם רחב וגבוה מאד ולא היו לו דלתות דומה לאכסדרה - רש"י שכתב דאולם אין לו מחיצה רביעית נראה דעתו כמש"כ תוס' בר"ה כד. (צסוף הדיבור) שהיה כותל מפסיק בפנים את בית החליפות והאולם, ונמצא האולם עצמו פרוץ במלואו לרוח מזרחית, וכ"כ בהדיא תוס' בע"ז מג. דהא דקרי ליה "פתח האולם" הוא כמו "פתח המשכן" אף שהיה שם הפתח פרוץ במלואו, וכ"מ שמפרש השטמ"ק (צ') בדעת רש"י.

והנה לפי"ז רש"י הוא לשיטתו דס"ל בע"ז מג. דאסור לעשות דוקא הדומה לגמרי להיכל בגובה ואורך ורוחב ושיעור מידת פתחיו, ולכן לא יכול לפרש כאן כתוס' דסגי דאכסדרה תהא דומה קצת לאכסדרה - כ"כ מהרי"ק שורש ע"ה.

ד"ה שפודים - קרי להו שפודים מפני שלא היו בה גביעים כפתורים ופרחים:

דין גביעים כפתורים ופרחים במנורה
העשויה משאר מתכות:

כתב המשל"מ (צ"ג ג. ד-ה) דאף לשיטת
הרמב"ם דכשבאה שאר מתכות צריך
לכתחילה שתיעשה מקשה, מיהו יש קפידא
שלא לעשות בה גביעים כפתורים ופרחים.

אכן מרש"י לעיל כח. (ד"ה אינה צ"ל גזיעין)
שכתב "אינה צריכה לבא" וכו' משמע דאם
רצה יכול לעשות בה, וכן דייק מדבריו
המנחת חינוך (למ. ה.). ודעת הקרית ספר
דצריך לעשות בה גביעים וכו' אלא שאין
מעכב. ולדבריהם נראה דאף בשל בית
חשמונאי היו, והא דקרי להו שפודין הוא
מטעם אחר.

וראה בהגהות בן אריה שפירש טעם שקראו
להן שיפודים עפ"י הפסיקתא דכשנכנסו
למקדש מצאו ז' שיפודין של ברזל וקבעו
אותם והדליקו בהן, ומשמע דשפודין ממש
היו.

ד"ה גובהה - י"א בשם ר"ת וכו'
והמנורה היתה להאיר על השולחן
- כ"כ גם הטור עה"ת פר' תרומה (כה. לט.).
ועי' מנחת חינוך (לד. ג.).

ויתכן לבאר מדכתיב "ושמרת... ואת המנורה
נוכח השולחן" (שמות כו. לה.), ועי' חגיגה
כו.; וראה בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר'
אמור) שכתב בשם הגר"ח דעיקר קביעות
מקומה של המנורה היא שתהא נוכח
השולחן, עי"ש. אכן יעוי' לקמן פו: ברש"י
כת"י ד"ה ולא לי, והסכים עמו בתוס' גופיה
שם ד"ה לא.

ונראה דלא אמר ר"ת דבר זה וכו' דלר"מ
מקדש שולחן י"ב טפחים למעלה
ולר"י ט"ו לבד השולחן אמה וחצי - פי'
ונמצא דלר"מ בין הכל כ"א טפחים ולר"י
כ"ד טפחים.

ועי' צ"ק דמישב פירוש ר"ת זה לפי מ"ד
לקמן צד: לחם הפנים היה כמין ספינה

רוקדת והסניפין ע"ג שולחן היו מונחין, וכ"ד
תוס' לקמן צז. (ד"ה המונח) דגובהן של
סניפין ג' אמות.

והמלבי"ם (שמות כה. לה.) מישב פירוש זה
דר"ל דהשולחן גובהו ט' טפחים ובמנורה
ודאי התחלת יציאת הקנים היה אחר ט'
טפחים למען יתחילו ויאירו הקנים על
השולחן, ומסתברא שחציה העליון היה שוה
עם התחתון, ומכאן יצא שגובהה י"ח
טפחים.

ד"ה וטפח - יש תימה וכו' ולג' אלו לא
היה כי אם טפח - לפירש"י שהיו
שלושתן בגובה אחד משלש צדדיה א"ש דלא
היה גובהן משונה מן השאר - עי' הגהות
ראמ"ה, שפ"א, ובספר ישר וטוב.

דף כט.

גמ'

אבן היתה לפני המנורה ובה שלש
מעלות:

[א] מקור דין זה:

כתב הראב"ד (סופ"ג דתמיד) דילפינן לה
בספרי מקרא דכתיב "בהעלותך", אך אינו
מפורש למה דוקא ג' מעלות ולא יותר.
והרע"ב במשניות שם נתן טעם משום ג'
העלאות שנאמרו במנורה. וברמב"ם פיהמ"ש
(סופ"ג דתמיד) משמע דילפינן מסברא - עי'
אות ב'.

[ב] מדוע לא היו המעלות חציצה?

הנה אם אבן זו ילפינן מדרשא דקראי נחא
שאנה חציצה בשעת עבודה, אבל הרמב"ם
פיהמ"ש בתמיד שם כתב הטעם מסברא ולא
מדרשא, ולדבריו צ"ע - עי' בזה מקדש דוד
(סי' כ"א סוס"ק ד') שתירץ [עפ"י תוס' ביומא
נט:]: דכיון שאין צריך בגדי כהונה להטבה
ה"ה נמי דחציצה לא פוסלת.

אולם ראה בספר רנת יצחק עה"ת (תניינא
נמדנר ח. ג.) שהשיג ע"ז עפ"י דברי מרן רי"ז

בידי אדם]. אכן מסיק המנחת חינוך לולי דברי רש"י דאין קפידא אלא שלא יפחות ולא שלא יוסיף.

וראה עוד זבח תודה (כמ. ד"ה זלח זלח) שכתב דשיעור כיכר הוא לכתחילה דלא מצינו בזה דשנה הכתוב לעכב. [אמנם דעת העול"ש שם דהמנורה אינה גוף קרבן ואין צריך בה שנה הכתוב לעכב].

עשר מנורות עשה שלמה - הרחבה בענין זה: יעוי' בדברינו לקמן צו: בגמ' ד"ה ת"ר עשרה שולחנות.

והכתוב וכו' אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה - פירש"י אלמא עשיר היה, ותמה המיוחס לרשב"א דילמא עשיר היה בכסף אבל הזהב שלו כלה, ומפרש הרשב"א דמדקאמר "אין כסף נחשב למאומה" אלמא היו לו אוצרות זהב לרוב דאל"כ מדוע לא יהא נחשב הכסף.

כיון דקאי קאי - פירש"י שנשרף יפה בימי שלמה, וא"כ משמע דהאי מעשה היה בבית שני, וצ"ב איך השתמשו במנורה בבית ראשון - רש"ש.

והנה לפי דברי הזבח תודה שכתבנו לעיל ניחא שעכ"פ אין עיכוב דיעבד בתוספת, וכ"ש לדברי המנחת חינוך הנ"ל לולי דברי רש"י.

על המנורה המהורה שירדו מעשיה ממקום מהרה:

[א] כלומר שהראהו הקב"ה למשה כדפירש"י, וכן איתא לקמן דמנורה של אש ירדה מן השמים.

והנה רש"י בשמות (כה. לא). הביא ממדרש תנחומא שהיה משה מתקשה בה, א"ל הקב"ה השלך הככר לאור והיא נעשית מאליה, וכתב השפתי חכמים דצ"ל דאף לאחר שהראהו עדיין נתקשה בה ולכך השליכה לאור, וציין לרא"ם שהאריך בזה.

הלוי (פ' תמו"מ) דיש ב' דינים בדישון המנורה, ומצד דין הדישון בדשן עצמו הוא דקאמרי תוס' שאין צריך בגדי כהונה, אבל מדין עבודת ההטבה שבדישון צריך וא"כ הדרא קושיא, ומצדד לתרץ עפ"י דקדוק הרמב"ם שהך מעלה היתה קבועה בקרקע המקדש ובטלה לרצפה ולכן לא הוי חציצה.

שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות - הפנים יפות (ריט זלעלוקן) תמה על רש"י שם שכתב לשון הברייטא שעליה עומד הכהן ומטיב, הלא בקרא כתיב "בהעלותך את הנרות" דהיינו שעת הדלקה, ותירץ דבברייטא מיירי בכהן הדיוט שאין צריך לעמוד על המעלה אלא בשעת הטבה, דאילו להדלקה לבד יכול שפיר להגביה ידו למעלה מראשו, אבל התורה מדברת לאהרן הכהן גדול שאסור להגביה ידו למעלה מן הציץ, ולכן קאמרה אף לענין הדלקה.

כי קאמינא משפת קנים ולמעלה - ובא רב לאשמעינן טעם לגובהה י"ח טפחים לפי ש-ט' טפחים של קנים ולמעלה הן עיקר המנורה שהן כנגד השולחן, ו-ט' טפחים תחתונים הן כנגד גובה השולחן - מלבי"ם (שמות כה. לה.).

אכן לפי פשוטו נראה דרב בא לומר דלעולם הקנים צריך להיות שיעורן מחצה בגובה המנורה, ואף אם גובה י"ח טפחים אינו מעכב מ"מ גובה הקנים יהא מחצה מכולה.

עשר מנורות עשה שלמה וכו' והכניסוהו אלף פעמים לכור והעמידוהו על ככר:

האם יש קפידא בשיעור ככר למנורה? רש"י עה"ת (שמות כה. לט). כתב דדין המנורה להיות ככר לא פחות ולא יותר. ומסייע לו המנחת חינוך (למ. ג). מדהכא וכן ממעשה דלקמן שהיתה מנורת בית המקדש יתירה דינר דעשו כל מיני טצדקי להעמידה על ככר בדיוק, [ועי"ש שדן הא אי אפשר לצמצם

ב] יש לעיין הרי גם בבית שני עשו את המנורה עם גביעיה כפתוריה ופרחיה [כדאיתא לעיל דהעשירו עשאוה של זהב] ומדוע לא נתקשו בעשייתה, ומבאר בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר' תלוי) דאתי שפיר לשיטת הרמב"ן שלא נצטוו בכלי המשכן לדורות רק בכללות תבניתם כגון במנורה שיהיו לה גביעים וכפתורים וכו', אבל אינה מחוייבת להיות בתבנית מנורה דמשה ויכולין הגביעים להיות גדולים או קטנים מעט וכו' ובלבד שבכללה יהא משקלה כיכר, ורק מנורה דמשה היתה צריכה להיות ממש בתבנית שהראהו הקב"ה, ובה נתקשה משה.

אלא מעתה על השלחן המהור שירדו מעשיו ממקום מהור - והכא אין לפרש כך דמה היה צריך להראות שולחן כמותו והרי אין בו קושי, ועוד דבמנורה כתיב "כמראה אשר הראה ה' את משה" וגו' אבל בשולחן לא מצינו כן - המיוחס לרשב"א

השולחן המהור מכלל שהוא טמא כלי עץ העשוי לנחת הוא:

א] לכאורה אמאי עשוי לנחת הרי כל השנים שהיו ישראל במדבר היה השולחן מיטלטל בשעת המסעות?

עי' תוס' חגיגה כו: (ד"ה כלי עץ), ובביאור תירוצם ראה מש"כ בהגהות עיני שמואל כאן. וע"ע תירוצ' תוס' לקמן צו: ד"ה כלי עץ.

ב] שיטת הראב"ד באיסור טלטול השולחן והמנורה:

שיטת הרמב"ם (כלים ג. א. ב.) דכל כלי עץ העשוי לנחת אין מקבל טומאה, והראב"ד השיגו דדוקא כלי המחזיק מ' סאה, ורק שולחן ומנורה אין מקבלין טומאה אף שפחותין משיעור זה לפי דאיכא איסור בטלטולם. ותמה הכס"מ מה איסור יש

בטלטול השולחן, והמקדש דוד (כג. א.) ביאר דכתיב "ואת המנורה נוכח השולחן" ובעינן דחזו אהדדי ושיהיו ממש זה נוכח זה, עי"ש. ובטורי אבן (חגיגה כו:) כתב דאסור לטלטלה מדכתיב בה "תמיד", עי"ש. והפני יהושע (שנת דף פ"ד) כתב משום איסור טלטול מוקצה בשבת ויו"ט ואין עליו תורת כלי. ובאחיעזר (מ"צ סי' מט. ג.) כתב דהשולחן אסור בטלטול משום דהוי בסיס לדבר האסור, דלחם הפנים שעליו קודש ואסור בטלטול.

ובעיקר דין כלי עץ העשוי לנחת - יעוי' מה שחקר בחי' הגר"ח עה"ש"ס (סי' ת' וסי' ת"ד).

מלמד שמגביהין אותו לעולו רגלים ומראים להם לחם הפנים וכו':

א] עד היכן היו מקרבין השולחן, וכיצד היה ניכר חום הלחם:

כתבו השטמ"ק לעיל כז: (א"ת ו') והמיוחס לרשב"א שם: דהיה מותר לישראל אותה שעה להכנס בכל העזרה עד להיכל, ומשמע שהיו מקרבין השולחן רק עד פתח ההיכל, ודעת תוס' חגיגה ריש כז: אין נראה שהיה מותר לישראל ליכנס עד להיכל, וא"כ צ"ל שהיו מוציאים השולחן מההיכל לעזרה. ועי' בזה יד דוד, והערה קפה-קפו לכנסת הראשונים.

ובדעת רש"י - הדבר תלוי בגירסת רש"י יומא כא: (ד"ה שמגביהין לומו) שפירש "ומראין אותו לחוץ", ובמהדורת עוז והדר ציינו דיש גורסין בדבריו "ומוציאים אותו לחוץ".

והנה לפירוש תוס' כאן (ד"ה סילוקו) שהיה הלחם חם או רך, צ"ע היאך היו מבחינים בזה, ובהכרח שהיו מתקרבין סמוך לשולחן ובאופנים שכתבנו לעיל, אך הריטב"א ביומא כא. נקט בבירור שהיו רואין מרחוק, והנס היה שהלחם היה מעלה הבל ונראה למרחוק. אולם יעוי' בשו"ת רב"ז (ג' אלפים קע"ח) שהשיג עליו דאין דרך הלחם להעלות הבל,

והוא מפרש שהיו עושין כן בשבת שברגל בשעה שהיו מסדרין הלחם החדש היו מוציאים הלחם הישן לחוץ וניכר חומו לעין כל, ובזה ניחא שפיר שלא היו צריכין להוציא השולחן כלל, וכן ישראל לא היו צריכין להכנס בפנים.

והנה ביומא נד. איתא נמי שהיו מראין הארון והכרובים לעולי רגלים, והשיח יצחק שם (ד"ה נמאי עסקין) תמה כיצד היו יכולים להביט עד קדש הקדשים שרחוק טובא, ומחדש דר"ל שהיו הכהנים רואין ואומרים לישראל ראו חיבתכם וכו', וכתב שכן נראה מדברי ספר שלטי הגבורים שפירש כן גם לענין לחם הפנים דהכא.

[ב] יש לעיין למה הוצרכו להגביה השולחן עם הלחם ועי"ז היה ראוי לקבל טומאה, ולא הגביהו הלחם לבדו?

תירץ הצ"ק (על תוד"ה סילוקו) כדי להראות שהנס נעשה ע"י השולחן שהיה משמר חום הלחם.

והח"נ תירץ דריש לקיש סבר כרבנן (לקמן נט:) דסברי אלו מושכין ואלו מניחין דאסור להניח השולחן בלא לחם דכתיב "לפני תמיד", ומשו"ה אי אפשר היה להגביה הלחם לבדו.

[ג] איך היה השולחן מקבל טומאה במדבר שלא היה שם עלייה לרגל [כמש"כ הרמב"ן פר' ראה]?

כן הקשה השפ"א (לקמן לו:). ונראה לישב דע"ש סופו שעתידין להגביהו ולהראותו לעולי רגלים כבר מהשתא לא חשיב עשוי לנחת ומקבל טומאה, ואולי גם יתכן שהיו מגביהין אותו במדבר בשעת כינוסן של ישראל.

ובעיקר דברי הרמב"ן הנ"ל שלא היה עלייה לרגל במדבר - ע"י מה שצינו בספר המפתח על הרמב"ם (הוא"ת ה"ט פ"ק) ה"ל ביה"ב פ"א ה"א וה"ב.

[ד] ראייה מן המקרא להגבהת השולחן: במשך חכמה (שמות כה. כח). דקדק מן המקרא דבר זה שהיו מגביהין השולחן לעולי רגלים, דבארון ומזבחות כתיב בבדים "לשאת בהם" וכדו' ואילו בשולחן כתיב "ונישא בם את השולחן" משמע שמצוה לישא את השולחן אף שלא לצורך להראותו לעולי רגלים. ובהערת המהדיר שם ציין למהרי"ל דיסקין.

נ"ס גדול נעשה בלחם הפנים סילוקו כסידורו שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו:

[א] טעם לנס זה:

כתב העיון יעקב על ע"י וז"ל "אפשר דלחם הפנים היה מרמז על נתינת התורה, ולכך היו לו שני פנים לרמזו כי פנים בפנים דבר ה' עמכם, ולכך ביום השבת יערכנו כי לכו"ע בשבת ניתנה התורה, וזה להראות חבתכם שהיה חם כסידורו, להראות שעדיין חביבתא גבן כיום קבלת התורה עצמה", עכ"ל. [ונראה שהוא על דרך מש"כ רש"י עה"ת (דברים יא. יג.) עה"פ "אשר אנכי מצוה אתכם היום" - שיהיו עליכם כחדשים כאילו שמעתם בו ביום].

[ב] מדוע הוצרכו בכמה מקומות לדאוג שלא יתעפש הלחם, והלא היה נס שנשאר חם תמיד?

הנה ביומא לח. מבואר שאומנות המיוחדת של בית גרמו היתה שלחם הפנים שהיו אופין לא היה מתעפש. וצ"ע הלא בלאו הכי היה נס בלחם הפנים שנשאר חם כיום הלקחו. גם צ"ע אמאי הוצרכו לקנים בשולחן כדי שלא יתעפש הלחם [מתני' לקמן צו.] כיון שהיה נס שישאר חם תמיד.

ותירצו תו"י ותוס' הרא"ש ביומא שם, דמ"מ מה שאפשר בידי אדם אין הקב"ה עושה דרך נס. וכ"כ מהרש"א ח"א שם דאין סומכין על הנס. ובהגהות מהר"ץ חיות שם ציין לדברי רש"י בשבת קכד. דעיקר עשיית הקנים

צ"ע מה הוסיפו כאן האמוראים על ברייתא דלעיל, ומבאר בחי' הגרי"ז דחידשו שלא רק צורת המנורה הראוהו אלא גם 'מעשה' המנורה דהיינו צורת עשייתה.

תנא דבי רי"ש שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו וכו' - בתוס' הביאו עוד ב' דברים שנתקשה משה, וביפ"ע הביא מדרשים שנתקשה גם במשכן ובשמן המשחה, וראה עוד בדברינו לקמן לה: בגמ' ד"ה מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של תפילין.

רש"י

ד"ה משפת קנים ולמעלה - היתה ט' ומן הארץ ועד לקנים ט' - צ"ב דאם כוונתו מתחילת הקנים התחתונים כלפי מעלה הו"ל למימר "משולי הקנים", ועוד קשה דמן הארץ ט' טפחים הוא כולל הטפח של הכפתור שיוצאים הימנו הקנים, ואולי היו קני המנורה דקין [כדמשמע לקמן פח: שכופפין אותן, לפירש"י שם בנר של פרקים] והיו יוצאין מראש הכפתור, וע"ע בצירור המנורה לקמן דף צט:

ויתכן שבדוקא נקט רב "משפת קנים" וכוונתו מצד העליון של הקנים התחתונים דמשם ולמעלה יש ט' טפחים, אכן א"כ צ"ע אמאי לא נקט י' טפחים והיה כולל גם הקנים התחתונים.

אמנם לדברי המלבי"ם שהבאנו בגמ' (ד"ה כי קאמינא) אתי שפיר דנקט ט' טפחים שהן עיקר המנורה שעולין למעלה מן השולחן.

ד"ה ומי חסר - אלמא בכל פעם חסר כבר - מהרש"א הקשה דאין החשבון מכוון, עי"ש שפירש בע"א, ועי' צ"ק דמישב פירש"י, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה ראש חודש - בשעת מולד לבנה אינה נראית כי אם מעט - ברש"י עה"ת (שמות יב. ג.) כתב דנתקשה משה

לשולחן משום איעפושיו לפי דלא סמכינן אניסא. וכע"ז כתב הרדב"ז (תמו"מ ה. ב.). והמאירי ביומא שם כתב דהנס בלחם הפנים היה בבית ראשון בלבד, וכן בבית שני כשהיו כהנים גדולים צדיקים [עי' יומא ט.], אבל משהיו ממנין כהנים גדולים ע"י ממון נתקלקל הכל.

והרדב"ז הנ"ל בפירוש שני כתב, דאדרבה כל עשיית הקנים היה כדי להגדיל הנס, שאע"פ שהרוח היתה מנשבת בלחם תדיר וכפי הטבע היה ראוי שיתקרה, היה עומד כל השבוע חס עד שעת הלקחו.

ארון של אש ושלחן של אש ומנורה של אש ירדו מן השמים וראה משה ועשה כמותם:

לעיל נקט ר' יונתן רק על מנורה שירדו מעשיה ממקום טהרה, וכתב מהרש"א דפליגי אם 'כתבניתם' דכתיב גבי מנורה קאי רק על מנורה או גם על ארון ושלחן, ועוד תירץ דאף מ"ד דלעיל מודה להכא, אלא דסבר שדבר נוסף היה במנורה שגם צורת עשייתה והכלים שיצטרכו בעשייתה אף זה הראהו. וכ"כ בחי' הגרי"ז (ד"ה גמ' אלמ רב).

ובהגהות ראמ"ה נקט דריב"י דהכא פליג על דרשא דלעיל, ומפרש דלדבריו הוצרך 'הטהורה' ללמדנו דאף דטומאה הותרה בציבור מ"מ בעי טהרה לכתחילה, עי"ש. והצ"ק מפרש דלא פליגי, ולעיל יש לפרש דה"ק שירדו מעשיה ממקום טהרה והיינו כפירש"י בשמות (כה. לא.) דאף לאחר שהראהו עדיין נתקשה משה והשליך הככר לאור ויצאה המנורה, וזהו שירדו ממש מעשיה מן השמים.

וטה"ק מחדש [בדקדוק לשון רש"י ד"ה ממקום טהרה, ודלא כהגהת הצ"ק] דלעיל קאמר שהראוהו מן השמים מעשה עריכת הנרות דמנורה, עי"ש.

א"ר חייא ב"א א"ר יוחנן גבריא"ל וכו' והראה לו למשה מעשה מנורה -

נפשו, הראהו הקב"ה להבחין היטב ולהודיע לישראל" עכ"ל. והנה שם משמע שתירוצו זה קאי גם על זאת החיה שהראהו כל מין ומין, וצ"ב.

סוגיות דסת"ם

גמ'

שתי פרשיות שבמזוזה וכו' ואפי' כתב אחד מעכבן, פשיטא - עי' קושית טה"ק.

לא נצרכה אלא לקוצה של יוד, והא נמי פשיטא - עי' חי' הגרי"ז (לקמן לד.) בשם הגר"ח מאי שנא דעל קוצו של יו"ד מקשינן פשיטא ועל מוקפת גויל דלקמן לא מקשינן, וראה בחי' הגר"ח עהש"ס סי' של"ה.

כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה פפולא:

בגדר 'מוקף גויל':

[א] כתב המרדכי (סי' תמקנ"ז) דבירושלמי ברכות איתא דדוקא עירוב בראשי האותיות פסל ולא בסופן, עיי"ש שפירש טעם הירושלמי, ובביאור מהרמ"ב שם תמה על טעמו, והביא טעם אחר שכתב הב"י בשם תשובת הרשב"א, ועוד טעם אחר בשם שארי הפוסקים.

מיהו מסיק המרדכי דהתלמוד בבלי לא מחלק ובכל גווני פסול, והאחרונים הכריעו בתפילין להחמיר כבבלי ובס"ת להקל כירושלמי, והאריך בזה בחזו"א (או"מ סי' מ' ס"ק 3-7).

[ב] עוד כתב המרדכי שהר"ש הסתפק תחילה שכל פסול אין מוקף גויל הוא בתפילין ומזוזות ולא בס"ת, ולבסוף חזר בו. וברה"ז כתב דמהרי"ף והרא"ש גם משמע דבס"ת לא פוסל, מדכתבו דין זה רק בהל' תפילין

באיזה שיעור תראה ותהא ראויה לקדש, וצ"ב מה שייך בזה שיעור והלא תיכף שנראית מעט מיד מקדשין אותה - עי' חי' הגרי"ז, וראה עוד בשפתי חכמים על הרש"י הנ"ל שפירש דהראהו שיעור הזמן דמתכסיא כדאמרינן בר"ה דף כ' דכ"ד שעות מכסי סיהרא וכו'.

ד"ה הלכות שחיטה - לא היה מבין מזהיכן היא מוגרמת - נראה דבשאר הלכות שחיטה שפשוטים יותר לא נתקשה, אלא בהגרמה שמצינו שנחלקו בה הרבה בחולין דף י"ח ודף י"ט. ושור"ר טה"ק עי' מה שביאר בפירש"י.

תוס'

ד"ה מילוקו - ולמ"ד וכו' לא היה חם בשעת סידורו אלא כלומר רך - בתוס' חגיגה כו: הוסיפו: אם לא נאמר לדבריו דנשאר הלחם בתנור לשמור חומו עד שבת בבוקר.

וברה"ז תמה על תוס' דהכא, דילמא הנס הוי שהיה חם משעה שנאפה עד הלקחו, ותירץ דשמא דייק מלשון הגמ' דקאמר 'כסידורו' ולא אמר 'כלקחתו מהתנור', וכן תירץ העול"ש, וראה עוד בצ"ק שתירץ באופ"א. ובמה שכתבו תוס' דהיו מראין הלחם שהוא חם או רך, יש דפליגי בזה - יעוי' בדברינו בגמ' כאן ד"ה מלמד (אות א').

ד"ה שלשה דברים - וי"ל דלא שייך התם נתקשה אלא משום דלא הוה ידע בשום ענין וכו' - פי' דנתקשה' שייך בפרטי הדבר אבל כאן לא היה יודע כלל מהו מטבע דמחצית השקל.

ובשטמ"ק (כ"ד) הוסיף לתרץ דנתקשה רק כיצד דבר מועט יכפר על עון העגל, וצ"ב מה מהני לזה שהראהו, וכעיי"ז תירצו גם תוס' בחולין מב. וז"ל "לא נתקשה בהן אלא שתמה על הדבר מה יוכל אדם ליתן כופר

ומזוזות, ושכן משמע מפרש"י, וע"ע שם, ובחי' הגרז"ס. אולם הב"י (נסי' רע"ד) כתב דאע"ג דלגבי תפילין ומזוזות איתמר כ"ש לס"ת שהוא חמור מהם, וציין לשו"ת הרשב"א ח"א סי' תרי"א שהאריך בזה.

ניקב תוכו של ה"י כשר יריכו פסול:

והטור הביא לירושלמי, וכתב הב"ח דיש להחמיר כירושלמי. והאם להירושלמי פסול דוקא כשניקב כל תוכו או אף מקצתו - ע"י ביאור הלכה (לג. טו. ד"ה אצל צירושלמי).

יריכו אם נשתייר בו כשיעור אות קטנה כשר:

א [א] בשיעור אות קטנה, ואיך משערין כשהכתב גדול או בינוני או קטן - ע"י ביאור הלכה (לג. טו. ד"ה מלא או"ק), ובחזו"א (או"ח סי' ז').

ב [ב] יש לעיין כיצד כשר אם נשתייר שיעור אות קטנה, והלא כיון שניקב יריכו נמצא דאין האות מוקפת גויל - ראה בדברינו לקמן ע"ב בגמ' ד"ה זיל אייתי ינוקא.

ג [ג] הקשה בהגהות החד"ל לפי פירש"י דניקב יריכו הימנית, איך כשר כשנשתייר כשיעור אות קטנה הלא רגל השמאלית אינו כנגדו ואין כאן צורת ה"י. וראה בנימוקי יוסף שהוא מפרש כמלא אות 'דקה', וכתב שם הגהות הב"ח שכן היתה גירסתו בגמ'. וע"ע ב"י סי' ל"ב (ד"ה ואס), ומג"א סקט"ז.

רש"י

ד"ה פשיטא - דכתיב וכתבתם כתיבה תמה - צ"ע מה הקשו פשיטא והלא וכתבתם לכתיבה תמה הוא דרשא, ולעיל כז. לגבי ד' מינים שבלולב מעכבין זה את זה ילפינן נמי מולקחתם לקיחה תמה ולא מקשינן פשיטא.

ושמעתי לישב דבאמת אין צריך לשום דרשא, לפי שבחולין אין צריך שנה הכתוב לעכב וודאי דצריך כתיבה שלימה ולכן מקשו פשיטא [ואף רש"י לא נתכוון לדרשא אלא למשמעות דקרא], ורק לעיל לגבי ד' מינים איצטריך לדרשא כמו שהבאנו שם מהעול"ש לפי שהוא חידוש שד' מינים

א [א] רש"י בפירוש ראשון מפרש דרגל שבפנים קרוי תוכו, ותמה המרדכי (סי' תמקנ"ג) דבכל מקום לא מיקרי 'תוך' אלא אור, ועוד מה לי רגל ימין ומה לי רגל שמאל, וכן הקשה הב"י בשם ספר התרומה, וע"י תירוצו טה"ק.

והרא"ש (סי' ט"ו) כתב דאשמעינן שאין שיעור לרגל השמאלית [ולכן לא נקט לשון 'יריכו' כמו על ימנית, דהתם צריך שיעור אות קטנה], וכתב הב"ח דלדברי הרא"ש בהא פליגי שני פירושי הרש"י, וכ"כ מעדני יו"ט (אות ע"ח), אמנם החזו"א (סי' ז') סובר שלא נחלקו בזה.

ולהלכה: הב"י דחה דברי הרא"ש והטור, אולם בשו"ע (לג. טו.) חזר בו וסתם כהרא"ש דאין שיעור לרגל השמאלית, והרמ"א פליג בזה, וע"י חזו"א הנ"ל.

ב [ב] בפירוש שני כתב רש"י דתוכו היינו הגויל והחלק שבתוכו, והקשה המרדכי הנ"ל א"כ אמאי נקטינן ה"י טפי משאר אותיות, וכתב דשמא משום דאמרינן לקמן שהיא פתוחה למטה שכל הרוצה לצאת וכו' ועדות היא ליחוד של מקום. והרא"ש (נסי' ט"ו) גם הקשה כן על פירוש שני דרש"י, וע"י מש"כ לישב טה"ק.

ג [ג] אליבא דפירוש השני דרש"י כתבו ספר התרומה והסמ"ג והמרדכי, דמשמעות הסוגיא דאפילו ניקב כל החלל של ה"י כשר, אבל בירושלמי פ"ק דמגילה משמע שפסול לפי דגם בפנים צריך להיות מוקף גויל,

נפרדים מעכבין זה לזה. וראה עוד בספר ישר וטוב שתיירן באופ"א.

ד"ה תוכו - ובתפילין קמירי - המרדכי ומהרש"א תמהו אמאי נקט רש"י בתפילין דוקא דהלא ה"ה נמי במזוזה, ע"י בדבריהם.

וברה"ז כתב די"ל דדעת רש"י כמפרשים שפסול אינו מוקף גויל הוא רק בתפילין ומזוזות, ונקט הכי לאפוקי ס"ת, והעיקר נראה משום דלשון 'פסול' שייך רק בתפילין דאי אפשר לתקן דאילו בס"ת מהני תיקון. וכן תירץ בהגהות תפארת שמואל. והצ"ק השיג על טעם זה, דבעירובין ב. פירש"י בהדיא דאפשר למיתני לשון פסלות אף כשמהני תקנתא.

ובהגהות הרד"ל תירץ בפשיטות שנקט רש"י תפילין משום דמיתני עלה מעשה דאגרא דאיפסקא ליה תיבת 'העם' דמירי בתפילין, אבל ה"ה מזוזה וס"ת. וכ"כ בהגהות מליו"ט. וע"ע מעדני יו"ט (טו. ג.) וטה"ק, ובספר ישר וטוב. וראה עוד בפמ"ג (ס' לז. ח.).

תוס'

ד"ה קוצו ש"י יו"ד - פי' בקונטרס רגל ימיני וקשה דהא פשיטא דאין זה אות - אע"ג דהש"ס כבר מקשה "הא נמי פשיטא" מ"מ קשיא לפירש"י דמאי ס"ד מעיקרא לומר דלקוצו של יו"ד צריך לאשמעינן - טה"ק, וע"ע בזה שו"ת פנים מאירות סי' ס"ו, וע"י יד דוד.

ומפרש ר"ת דהוא ראשו כפוף - הרא"ש (הל' ס"ת סי' י"ז) הסכים לפירוש ר"ת, והוסיף דאפשר דקוצו של יו"ד היינו התג של מעלה. וע"י חזו"א (או"ח ט. ז.). והא דלא פירש רש"י כר"ת - ע"י מש"כ בבית הלוי עה"ת בסוף הספר בענין מוקף גויל (אות י"ז, עמ' 68).

וא"ת דאמרינן בהגדת חלק וכו' שאם השליך נער אבן בקיר וכו' - רש"י שם מפרש שהנער יכול להטיף טיפה של דיו דהיינו יו"ד.

והנה נראה דקושית תוס' היא על שיטתם דרגל הימני הוא מעצם צורת האות, אבל לפירש"י אדרבה מסייע האי גמ' דגוף צורת היו"ד הוא נקודה בעלמא ולכן ס"ד דצריך לאשמועינן דאף רגל הימני מעכב. ושור"ר במרדכי (ס' תתקנ"ז) שכתב דההיא דפרק חלק מסייע לפירש"י, ועי"ש ביאור מהרמ"ב.

דף כט:

גמ'

איפסיקא ליה כרעא דה"י וכו' א"ל אם משתייר בו כשיעור אות קמנה כשר:

צ"ע אמאי לא אמר להראות לינוקא כמו בעובדא דלקמן?

תירץ טה"ק משום דכאן אין צריך ינוקא דכל אדם יכול לידע אם יש שיעור אות קטנה, ואפשר גם דינוקא לא היה מהני כאן, עי"ש. והעול"ש (על רש"י) תירץ בשם היד אפרים דהכא מיירי דרגל האות שלימה אלא דיש נקב בתוכה, ואם נשתייר שיעור אות קטנה מצרפין התחתון לעליון ולזה לא צריך היכר תינוק, משא"כ לקמן דנפסק לגמרי הוי"ו ולא נשתייר למטה כלום ולזה צריך היכר תינוק אם עדיין דומה לוי"ו. וראה עוד רש"ש (על רש"י) ולפי דבריו גם מיושב אמאי אין צריך הכא להיכר תינוק. וע"ע נתיבות הקודש.

אולם הב"י (ס' ל"ז, ד"ה יקצ) דקדק בשם המרדכי מכח קושיא זו דנשתייר שיעור אות קטנה הוא דוקא לאות ה"י ודכוותה, אבל אותיות הפשוטות שאין להן אלא ירך אחד כגון וי"ו פסולות אם נשתייר רק כשיעור אות קטנה אלא יש להכשירן רק בהיכר תינוק, ומשו"ה לגבי וי"ו דלקמן נקטו היכר תינוק.

ובדעת הרמ"א (לכ. טו.) בענין זה - עי' מש"כ שם המג"א ס"ק י"ח, והט"ז ס"ק ט'.

ראמי בר תמרי דהוא חמוה דרמי בר דיקולאי - עי' גירסת שטמ"ק, וכגירסתו כן איתא בחולין קי., וכן הגיהו הרש"ש ומעדני יו"ט.

זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש אי קרי ליה ויהרג כשר וכו' :

א [תמוה דבשלמא לעיל דנפסקה אות ה"י אמרינן דאם נשתייר שיעור אות קטנה שפיר יש צורת ה"י לפנינו, אבל כאן איך מכשירין אות וי"ו שנפסקה באמצעה בנקב והלא אמרינן לעיל כל אות שאין גויל מוקף מד' רוחותיה פסולה.

ותירץ הב"י (סי' ל"ז ד"ה ואל"ת) ודייק לשון רש"י לעיל דפסול זה הוא דוקא כשנדבקה באות אחרת ולא היכא שנפסקה בנקב. ובחזו"א (ל"ח מ. א.) תמה ע"ז, ועי"ש בכל דבריו.

עוד תירץ הב"י דאם מתחילת כתיבתה היה שם נקב פסול, והכא דמכשרינן היינו שאירע בה נקב לאחר כתיבתה. אולם הדרישה (אות ה') הקשה דמרש"י (צמחלת העמוד) שכתב דאירע במקום נקב משמע דאירע כן בשעת כתיבה ואפ"ה מכשרינן ע"י ינוקא. וע"ע רש"ש וטה"ק מש"כ על רש"י הנ"ל.

וראה בט"ז (לכ. יד.) שהוכיח מדברי הטור דס"ל כתירוצו הראשון ולא כתירוצו השני, ועי' טה"ק. וראה בסוף ספר בית הלוי עה"ת שהאריך הרבה בענין זה דמוקף גויל.

ב בגדר היכר תינוק:

כתב הט"ז (לכ. י.) דנראה דמהני היכר תינוק רק כשנפסקה האות ולא נשתייר חלקה שלמטה מההפסק, אבל אם נשתייר לא מהני לפי שהתינוק יצרפם והרי לא מהני צירוף.

אכן הרש"ש דייק וביאר בשיטת רש"י דאדרבה היכר התינוק מועיל שיצרף את

חלקי האות ויקראם יחד, ובזה מיושב גם שאין כאן בעיה של היקף גויל.

בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וקושר כתרים לאותיות וכו' - בביאור אגדתא זו יעוי' במהרש"א ח"א. וראה עוד בפ"י עיון יעקב ועץ יוסף על ע"י, ובתפארת ישראל למהר"ל (פרק ס"ג), ובמכתב מאלהו (ח"ג עמ' 54), ושפתי חיים (מועדים ח"ג צמחלואים).

א"ל שתוק כך עלה במחשבה לפני - עי' ביאור הצ"ק בזה, וכן ביאר בכמה אופנים מהו כך עלתה במחשבה לקמן גבי הריגתו דר"ע.

ובתורת חיים (צ"ק ג.), וכן בעיון יעקב ובעץ יוסף על ע"י כאן, ביארו שבתחילה עלתה במחשבה לברוא העולם במידת הדין ולבסוף בראו במידת הרחמים אך אצל הצדיקים עדיין הוא במידת הדין. וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב.

שבעה אותיות צריכות ג' זיונין ואלו הן שעמנ"ז ג"ץ:

קובץ הערות:

א ראה במיוחס לרשב"א שנתן טעם אמאי דוקא אותיות אלו. ובמשנה ברורה (לו. טו) הביא מספר אגרת הטויל וז"ל "שעטנ"ז הוא אותיות שט"ן ע"ז, והם ב' מקטרגים גדולים, וזהו ג"כ סוד של שעטנ"ז ג"ץ כי ג"ץ ג"כ שם מקטרג אחד והתגין שעליהם הם כמו חרב וחנית להינצל מהם" עכ"ל.

ולפי דבריו מצאנו ביאור ללשון 'זיונין' דהיינו כלי זיין, אמנם ברמב"ם (ג. מ., וכן ז. מ.) משמע לפי שצורת התגין דומה לאות זיין, ועי' דברי חמודות אות פ"ו.

ב רב האי גאון והרמב"ם פסקו שהן למצוה מן המובחר ואינן מעכבין, והטור (סי' רע"ד) כתב שנראה מלשון הרא"ש שהן

לע"כובא, וכתב הב"י שכן נראה מדברי הרבה פוסקים, אולם בשו"ע (לו. ג.) פסק דלא פסל. וכתב בחי" הגרי"ז דעוד נחלקו: דדעת הרמב"ם (מזוזה ה. ג.) דדין שעטנ"ז ג"ץ הוא במזוזה בלבד, ובה עצמה לא בכל אותיות הנ"ל, ושאר הפוסקים נחלקו עליו. ומבאר הגרי"ז דשתי המחלוקות תלויות זו בזו, דמאן דסבר שהוא דין בכל הסת"ם ובכל אותיות של שעטנ"ז ג"ץ נמצא דהן מצורת האות ומשום כן הוא לע"כובא, אבל הרמב"ם דסבר דדוקא במזוזה איתמר א"כ ס"ל דאין זה מצורת האות אלא הלכה מיוחדת, ולכן סבר נמי דאין זה לע"כובא.

והנה מש"כ הגרי"ז דלדעת הרמב"ם דין שעטנ"ז ג"ץ הוא במזוזה בלבד - כ"כ גם בביאור הגר"א (לו. טו.) ועפ"י הגה"מ ריש הל' תפילין, אולם בב"י (סי' רע"ד, ד"ה ואס מסר) מבואר מדברי הרמב"ם (ס"ט ז. ט.) שאף בס"ת כן הדין לכתחילה.

ולדעת הסוברים שתגין בשעטנ"ז ג"ץ הוא מצורת האות - ראה בביאור הגר"א הנ"ל שהמרדכי ריש הל' גיטין בשם ריב"א הפליג שאף בגט אם לא עשה כן פסול שאין אלו אותיות, ובספר התרומה פליג עליו. וראה עוד בעטרת זקנים (על שו"ע סי' ל"ו) שמחדש דאפילו לענין שבת לא חייב שאין זו כתיבה, והוא עפ"י הגמ' בשבת ריש קה., וע"ע במרדכי כאן סי' תתקכ"ג, ובביאור מהרמ"ב, ובקה"י סי' כ'.

ג] רש"י ותוס' ושאר ראשונים פירשו דכל אות מהנך צריכה ג' זיונין בלבד, אבל הנימוקי יוסף פירש דכל ראש צריך ג' זיונין, ולפי"ז באות שי"ן איכא ט' זיונין.

ד] פירוש חדש מפרש היראים בהאי זיונין (הו"ד דהגה"מ פ"א מתפילין, וצניאור הגר"א רע"ד. ט.) וז"ל "פירוש זיונין שלא יעשה ראשו עגול אלא משוך שיהא לכל ראש האות שלשה פינים, וראיתי בבני אדם שעושין תגין למעלה וטעות הוא בידם שלא בא רבא אלא

ללמדינו גוף האותיות היאך נמסרו למשה מסיני" עכ"ל. ונראה שהוא פירוש הי"מ שהובא במרדכי דהאי זיונין הן מגוף צורת האותיות ולא תגין.

והנה אף בביאור מהרמ"ב על המרדכי (סי' תתקנ"ג) נראה שהבין כפשוטו דעושה ראש האות מרובע בלבד בלא זיונין, אולם החזו"א (או"ח ט. א.) דעתו שאף הרא"מ נתכוון שיעשה זיונין, רק שאינם על ראש האות אלא ג' הזויות החיצוניות מוציאין מהן קוץ כלשהו, ע"ש.

ה] לענין אות ח"ת שצורתה ב' זיינין מחוברין בחטוטרות [לשיטת תוד"ה דחטריה] - כתב הרעק"א (בתשובה כ"א) דמ"מ אין צריך ג' זיונין דרק ז' אותיות הנ"ל צריכות ולא יותר, ע"ש שהאריך בזה בראיות, וסוף דבר מצא כן מפורש בספר התרומה. וראה בקה"י סי' כ' שהרחיב בזה.

ו] כתב הטור (צסי' רע"ד) דאיתא בשימושא רבא דמה שנהגו בתפילין תגים אחרים חוץ משעטנ"ז ג"ץ אם חיסר מהן פסולין, והרא"ש דחאו דלא מסתבר כלל שהרי לא הוזכרו בתלמוד.

ויש לעיין דהרא"ש גופיה (צסי' י"צ) ביאר דקוצו של יו"ד הוא התג שעל היו"ד, ולעיל ע"א מקשינן דפשיטא דמעכב, וצ"ל שלדעתו תג דיו"ד הוא נמי מגוף האות ונחשב שהוזכר הדבר בתלמוד.

חזינא דהו' לספרי דווקני וכו' ותל' ליה לכרעיה דה"י - כתב הרא"ש (סי' י"צ) דאם לא תלו לכרעיה דה"י פסולה, ובמעדני יו"ט (אות ה') הביא מתשובת הריב"ש דיש שהיו מורים להתיר דיעבד ומדקדים מדקאמר "חזינא לספרי דווקני" משמע שהוא מצוה מן המובחר גרידא, וע"ש שדחאם, אולם כ"כ גם המרדכי (סי' תתקנ"ג), וע"ע הגהות רעק"א בשו"ע (לו. ה.), ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' רנ"ח).

תנא אם יש בו דף אחת שלימה מצלת על כולו וכו' והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר:

טעם שצריך גם דף אחד שלם וגם שכתוב רוב הספר שפיר:

כתב הכס"מ (הל' ס"ט ז. יצ.) שצריך רוב הספר משום דרובו ככולו, וצריך כשרות גם בערך הדפין שיהיו בו דף אחד שאילו היה כן בכל דפי הספר היה אפשר לתקנם.

ובבית הלוי (צסוף סמ' עה"מ) ביאר באופן אחר: דגם כשיש ד' טעויות בכל דף אינו אלא 'מיחזי כמנומר' אבל עפ"י דין אם יתקנו אינו פסול רק דהתיקון לא יועיל דגם לאחריו יהא מיחזי כמנומר לפיכך לא התירו לתקנו ויגנו, ומשו"ה כשיש בו דף אחד שלם התירו לתקן השאר כדי שלא יוצרך לגוננו לדף הכשר, וזה ביאור טעמו של תוס' (ד"ה מנא) דאסור לכתוב דף אחד חדש להציל כל הס"ת, דכל ההיתור הוא להציל הדף הכשר שכבר נמצא ולא שרי לכתוב דף חדש.

ולפי"ז הוא מחדש דאם לא היה דף אחד כשר ועבר ותיקן הס"ת כשר דיעבד, כיון דאינו פסול גמור אלא 'מיחזי כמנומר' דלא התירו לתקנו אבל אם עבר ותקנו כשר דיעבד.

והוא דכתיב רוביה דספרא שפיר:

מהו 'רוביה דספרא'?

כתב הב"י (סי' רע"ט) דאין הכוונה רוב דפי הספר דא"כ נמצא שיש הרבה דפים שאין בהן טעויות, אלא ר"ל דרוב אותיות הספר כתובים כתקנם אז מציל אותו הדף אף שיש בכל שאר הדפים ל' או מ' טעויות או יותר בכל דף.

אולם ברש"י (עפ"י גיטת שטמ"ק אות כ') איתא ד'רוב' היינו רוב כל דף כתוב בלא טעות שאין בו יותר מה' [כצ"ל עפ"י רש"י שבריי"ף ושבמיוחס לרשב"א] או ו' טעויות בכל דף. וכן מפרש הצ"ק דרוב היינו רוב כל דף.

דחטרי להו לגגיה דחי"ת ותל"ו ליה לכרעיה דה"י - בקישור ב' הדברים כתב גליון מהרש"א בשם כנסת יחזקאל דאי לא חטרי לגגיה דחי"ת פשיטא דאי לא תלו לכרעיה דה"י פסול שהרי היה נראה כחי"ת.

אמנם ראה בהמיוחס לרשב"א שהקשה כזאת דפשיטא שצריך לתלות כרעיה דה"י כדי שלא ידמה לחי"ת, ועי"ש שתיקן בב' אופנים.

וראה עוד בדברינו על תוד"ה דחטריה, שהבאנו קר"א בביאור פירש"י המובא בתוס' שם, ולפירושו מחזור היטב קישור ב' הדברים.

ומפני מה נברא העוה"ז בה"י מפני שדומה לאכסדרה וכו' - כע"ז איתא בב"ב כה. דעולם לאכסדרה דומה. ועי' תוס' לעיל כח: ד"ה אכסדרה, ושטמ"ק כאן (י"ח), ומהרש"א.

ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה - בשבת קד. דרשינן הכי על אות קו"ף, ועי' מהרש"א וצ"ק.

וליעייל בהך לא מסתייעא מי"תא - רש"י פירש דבעי סיועא מפני יצה"ר. ולכאורה יש לפרש כההיא דסנהדרין קג. שחתר הקב"ה מחתרת למנשה לקבלו בתשובה מפני מידת הדין - עי' מאיר נתיב. ושו"ר בהמיוחס לרשב"א שמפרש בשני אופנים מה הסיוע באותו פתח עליון.

מפני מה נברא העוה"ב ביו"ד מפני שצדיקים שבו מועטים - מהו מועטים - עי' מהרש"א, ועי' עץ יוסף על ע"י.

שצדיקים שבו כפוף ראשיהם מפני מעשיהן שאינן דומין זה לזה - השוה ב"ב עה. "מלמד שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חברו".

[ויש לעיין אם כונת הרש"י ה' או ו' טעויות דוקא ולא יותר, ונראה דה"ה יותר כדמשמע מפירש"י לקמן עפ"י הגהת השטמ"ק כ"ב]. והנה לשון הרמב"ם (הל' ס"ת ז. יג.) "ואם היה רוב הספר מוגה" וכו', ופשטות לשונו דהיינו רוב דפי הספר, ותמוה טובא דא"כ מה צריך לדף אחד שלימה והלא יש הרבה דפים כמו שהקשה הב"י. והכס"מ שם מישב דכוונת הרמב"ם רוב אותיות הספר, אולם הח"נ כתב דאין לשון הרמב"ם סובל פירוש זה כלל.

ואפשר שדעת הרמב"ם הוא כדמשמע במאירי (קרי' ספר ריש מ"ג) דרוב הספר כסדרו כתוב כהוגן ובמיעוט הספר יש גם דף שלם בלי טעויות. וראה עוד ביאור בית הלוי ברמב"ם עפ"י שיטתו שהבאנו בדיבור הקודם.

וה"מ חפירות אבל יתירות לית לן בה -
המרדכי (סי' תמקנ"ד) הקשה היכי שרי לגוררן והלא איתא במסכת סופרים דאסור לשייר שיעור יותר מאות קטנה בין תיבה לתיבה, ותירץ דיאריך האותיות או ימחקם ויכתוב אותיות יותר גדולות, אלא שהקשה דא"כ גם בחסירות ימחקם ויכתוב אותיות קטנות יותר, ועוד הקשה דאסור לעשות כתיבה גסה או דקה יותר משאר הספר.

והב"י (נסי' רע"ט) תירץ דכל הנך דינים הם לכתחילה אבל אם אי אפשר לתקן באופן אחר שרי. והוסיף הפרישה דצ"ל דהא דשרי דיעבד היכא דאי אפשר בע"א הוא לרבות ולהאריך האותיות אבל למעט הכתב אסור אפילו דיעבד דאל"כ יש תיקון גם לחסירות. וע"ע טה"ק (על רש"י ריש דף ל.).

רש"י

ד"ה וי"ו דויהרג - אירע במקום נקב -
מדוע טרח רש"י לפרש כן דוקא כאן

ולא לעיל דאיפסיקא כרעא דה"י - ע"י רש"ש, וע"י טה"ק ועול"ש.

ד"ה דלא חכים - דאי חכים מבין שמחרף וכו' ואומר ויהרג - יש ללמוד מכאן שיכול להראות לתינוק כל השורה ואין צריך לכסות שאר האותיות - ב"י בשם סדר הגט אשכנזי, וכן פסק בשו"ע (לג. טז.).

וכתב טה"ק דבאמת אם היו מכסין כל שאר האותיות היה מותר לסמוך גם על תינוק חכים, אלא שדקדק לעשות כן לאורויי דבתינוק דלא חכים ולא טיפש אין צריך לכסות שאר האותיות.

והנה מאי דפשיטא לשו"ע דאין צריך לכסות כלל - המג"א (לג. יט.) בשם מהרי"ט כתב דצריך לכסות מה שלפניו ולא שלאחריו, שאם יתחיל מתחילת המקרא סירכיה נקיט ואזיל ואפילו תינוק שלא למד באותה פרשה - ע"י באר היטב (לג. כד.).

ד"ה מי מעכב - שאתה צריך להוסיף עוד עליהם כתרים - כלומר מי מעכב על ידך לכתוב כל תורה שבע"פ בפירוש, והשיב לו דאי אפשר ליתן הכל בכתב ועתידי אדם אחד לדורשן וכו' - צ"ק. וע"י טה"ק שמפרש באופן אחר. וראה עוד ביאור ח"י הגרי"ז מהו טענתו מי מעכב על ידך, וכן בח"י הגר"ח עהש"ס (סי' ה'), וע"ע בספר ישר וטוב, ובשו"ת חת"ס (יו"ד סי' קס"ה).

ד"ה נתיישרה דעתו - אע"פ שעדיין לא קיבלה - ע"י הגהות מליו"ט מה רצונו של רש"י בזה, וע"ע טה"ק.

ד"ה הוא יליין - כלומר פותח לו להיות לין - המיוחס לרשב"א תמה דא"כ הקב"ה מסייע להליץ כמו ליטהר ולא רק פותח לו גרידא, ולכן הוא מפרש דר"ל דהליץ יליין עצמו והקב"ה יתן לו רק הכח והפתח להליץ עצמו.

תוס'

ד"ה דחטריה - פי' בקונטרס שהגביה רגל
שמואלו של ח' עד למעלה - ברש"י
שלפנינו לא כתב שמאלו של ח', אמנם כן
כתבו גם הרא"ש והמרדכי בשם רש"י.

וכתב מעדני יו"ט (סי' י"ז אות ו') שכוונת
תוס' שהגביה באמצע. [אולי ר"ל דלא תימא
שהגביה כל הרגל השמאלית אלא רק תג
באמצעה].

שו"ר בקר"א שלמד בתוס' דכוונת פירש"י זה
דספרי דווקני היו מגביהין רגל שמאל של ח'
עד למעלה דהיינו שלא תהא הרגל תלויה
דלא יהא דומה ל-ה', וכן נראה שהבין
בהגהת הגר"פ הנדפס בצד, וא"כ אין זה
פירש"י שלפנינו. וע"ע בחי' רעק"א.

ור"ת פירש באמצע גגו של חית וכו' כמו
חטרתא דגמלא - ר"ת מפרש מלשון
חטוורת הגמל, ורש"י מפרש מלשון חוטרא
כלומר מקל - רא"ש סי' י"ב. וע"ע בשו"ת
חת"ס (יו"ד סי' נ"ח) מש"כ בביאור מחלוקת
רש"י ור"ת.

ולפי' הקונטרס לא יתיישב כ"כ הא
דאמרינן בסוף הבונה כגון שנמלו
לגגו של חית ועשאו שני זיינין - כלומר
דמשמע שבנטילת הגג ממילא נעשו ב' זיינין
ואילו לפירש"י דיש גג ישר אכתי לא מיחזי
כב' זיינין.

ועי' צ"ק שכתב דאדרבה לפירש"י מתישב
טפי התם.

ד"ה ומאי טעמא - ור"ת מפרש בתחילה
כזה - כלומר העוקץ שמאחורי הה"י
כדי שלא תהא עגולה ונראית כמו רי"ש אלא
כמו דלי"ת - עי' רא"ש סי' י"ב. ולפי"ז הוא
טעות מה שציירו כאן על שיטת ר"ת דר"ל
דהתג הוא על תחילת גג הה"י ולא בסופו,
וכן העיר בטה"ק.

ד"ה זיל - מעשה היה בגמ' וכו' - עי'
טה"ק מאי רבותא בגמ' טפי מבסוגיין,
ועי' יד דוד באופ"א.

ד"ה ואי - יש לדקדק מכאן דכתיב ויהרג
חסר בלא וי"ו - מהרש"א מפרש
כוונתם דאי היה מלא וי"ו לא היה נראה
כמחרף [ואין צריך תינוק דלא חכים].
והשפ"א מפרש דאי היה כתוב מלא למה
נקטה הגמ' 'יהרג' הלא אפשר שנפסק הוי"ו
השני והו"ל לנקוט 'ויהרוג'. וע"ע טה"ק,
ובספר ישר וטוב.

ד"ה שנטמנו גין - י"מ וכו' א' מלמעלה
וא' מלמטה והאחד לצד ימין - עי'
מעדני יו"ט הל' ס"ת אות ז'.

ובפי' שבת כת"י רש"י וכו' עוד פי' שיש
שעושיין וכו' - ברא"ש (סי' ט"ז)
מוחלפים הצוירים דשני פירושי הרש"י ולא
כמצויר בתוס', וכצוירים שברא"ש מסתברא
טפי. והנה כפירוש קמא דרש"י בשבת כן
משמע גם בדברי רש"י דהכא.

כתיב בשימושא רבה דמשמע טמ
דלמטפות צריכה ג' ג' זיונין -
מהרש"א וצ"ק הגיהו ה' ה' זיונין וכן איתא
בשימושא רבה שלפנינו [הנדפס בסוף הל'
תפילין להרי"ף].

והרש"ש כתב שאינו נכון להגיה, דלגבי טמ
בפרשת כי יביאך כתב השימושא רבה ה' ה'
ולגבי פרשת שמע דמייירי בה תוס' כתב ג'
ג'. ואף הח"נ הסכים שהגירסא שלפנינו
נכונה, ור"ת שהשיג עליו שהוא שיבוש
משום דמאי שנא אלו מכל שעטנ"ז ג"ן שגם
צריכין ג' תגין. וראה בחי' הגר"ז (ד"ה נגמ')
אמר רצא) שביאר סברות מחלוקת ר"ת
והשימושא רבה.

ד"ה תנא - ודוקא מעיקרא וכו' - עי' בדברינו בגמ' (ד"ה תנא) ביאור בית הלוי בסברת תוס'.

דף ל.

גמ'

הכותב ס"ת וכו' לא יגמור באמצע הדף וכו' אלא מקצר והולך - פירש"י מקצר השיטין וכו', וכתב הרא"ש (סי' ט') דאם אין בפסוק האחרון תיבות כמנין השיטות יעשה תיבות ארוכות מלמעלה למטה עד שתחזיק תיבה אחת ה' או ו' שיטות כדי שיסיים בסוף הדף.

איתמר רבנן אמרי אף באמצע שיטה רב אשי אמר באמצע שיטה דוקא:

ביאורי המפרשים:

רש"י מפרש דכוונת רבנן דבאמצע שיטה ובאמצע הדף, והשטמ"ק (ט') לא ניחא ליה דרבנן יחלקו על ברייתא דלעיל, ולכן פירש בשם התו"ח דאף באמצע שיטה ר"ל וה"ה בסוף השיטה יכול לסיים, ורב אשי פליג דבאמצע השיטה דוקא. וכן פירש הנימוקי יוסף.

והמיוחס לרשב"א הקשה על פירוש זה: דאיך יאמר רב אשי באמצע שיטה דוקא וכי משום דמסיים בסוף שיטה מגרע גרע, ולכן דעתו כפירש"י, ורבנן פליגי אברייא וסברי דרב תנא הוא ופליג, עי"ש.

וכ"כ הרש"ש בביאור שיטת רש"י - דס"ל דלא יתכן שרב אשי יפסול בסוף שיטה. אכן במדרכי כתב טעם דצריך לסיים באמצע שיטה דוקא משום דאז נראה שנגמרה התורה, דאילו סיים בסוף כשאר שיטות היה נראה שיש לו לכתוב יותר.

ובהגהות הרד"ל פירש באופן אחר, דהכרח דרש"י היה דלא מסתבר שרבנן יתירו גם בסוף שיטה וגם בסוף הדף, עי"ש. וראה עוד פירוש הצ"ק בדברי רש"י, והרש"ש דחה דבריו.

והעול"ש מבאר דהיה קשה לרש"י דאי כשטמ"ק היה לרבנן למימר "אף בסוף שיטה" דזהו החידוש שלהם, דהא באמצע שיטה גם רב אשי מודה.

וראה עוד מש"כ בית הלוי (נסקף סמי' עה"מ, עמ' 75) לפרש שיטת רש"י. וע"ע יד דוד.

אפשר משה חי וכתב וימת שם משה וכו' א"ל ר"ש אפשר ס"ת חסר אות וכו' - בתלמוד בבלי נחלקו כאן תנאים אם משה כתב אלו הפסוקים לפני מותו או יהושע כתבן, אולם בזוה"ק כתב דהקב"ה החזיר נשמתו של משה לאחר מותו וכתב אלו הפסוקים. ועפ"ז ביאר המלבי"ם בספרו ארץ חמדה כונת הפסוק "תורת ה' תמימה" - וכיצד היא תמימה ושלמה - על ידי "משיבת נפש" שהשיב הקב"ה נשמתו של משה וכתבן. (טללי אורות סוף דגריס).

מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמיע - עי' פירש"י. ובהגהות מלא הרועים (צ"צ טו.) כתב בשם ספר עשרה מאמרות ד'דמע' הוא לשון דימוע ועירוב, ר"ל שכל האותיות שכתב היו מעורבות שיוכלו להצטרף צירוף אחר ולא יהיו מורין על מיתתו. וכן נמסר בכמה מקומות בשם הגר"א [עי' פנינים משולחן הגר"א פר' וזאת הברכה], וכ"כ בפנים יפות פר' חוקת בשם השל"ה. וע"ע שפ"א.

פירוש אחר מצינו במהרש"א (צ"צ טו.), ובעץ יוסף על ע"י כאן, דקשיא להו היאך משה היה כותב והא מיחזי כשיקרא, ולכן פירשו דלכך לא היה משה חוזר ואומר כאן אחר הקב"ה שלא תהא אמירתו כשיקרא. ומהרש"א הוסיף דגם היה כותב בדמיע ולא בדיו דלא הוי כתב גמור. ועי' צ"ק כאן. ובנתיבות הקודש תמה לפירוש זה דבדמיע אינה כתיבה כשירה.

כמה שנאמר להלן ויאמר להם ברוך וכו' - בסוגיין פירש"י דמיתתי ראייה שלא

ובאבי עזרי (הל' ס"ת ז. א., אות ז') פשיטא ליה שהחויב הוא לכתוב התורה כולה שיש בה שירה, וכתב שכן משמע מהרמב"ם ומפורש בספר המצוות. וע"ע עמק ברכה ומלות כמיצת ס"ת אות א').

ב] האם היום נוהגת מצות כתיבת ס"ת?

כתב הרא"ש (סי' א') דמצוה זו היתה בדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ללמוד בו, אבל עתה שמניחין אותו בביהכנ"ס המצוה היא לכתוב לעצמו ה' חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושים כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה, וכ"כ הטור משמו בסי' ע"ר.

ותמה הב"י איך בא הרא"ש לפטור האדם ממצות כתיבת ס"ת, לכן הוא מפרש שלא בא הרא"ש אלא לחדש האידנא חייב כתיבת שאר ספרים ושזה יותר מצוה מלכתוב ס"ת ולהניחו בביהכנ"ס, אבל לכתוב ס"ת ולקרוא בו זה עיקר קיום המצוה.

אולם הדרישה חולק עליו דכוונת הרא"ש כפשוטו דדוקא בימיהם שהיו לומדים תורה שבע"פ מתוך הס"ת מדיוק חסירות ויתירות והתגין וכו', אבל בזמנינו שנעשה היתר לכתוב ספרים ודפין כל אחד לעצמו למה לנו לזלזל בכבוד ס"ת בחינם ללמוד מתוכו שלא לצורך, ולכן עתה אין בזה מצות עשה.

וראה בשאגת אריה (סי' ל"ו) שהאריך לדחות דברי הדרישה, אך בא לפטור בזמ הזה מצד אחר, שאין בקיאין האידנא בחסירות ויתירות ולכן נתבטלה מצוה זו דהא אם חסר או יתר לא קיים המצוה. אכן המנחת חינוך (מלוה תר"ג) דוחה סברא זו דלא נחשב האידנא דאין בקיאין כיון שכותבים היום עפ"י המסורת, עי"ש. וראה באבי עזרי (הל' ס"ת ז. א.). בסוף אריכות דבריו שגם דחה סברת השאג"א.

ולענין הלכה: הט"ז (ער. ד. פסק כב"י, והש"ך שם (סק"ה) נראה לו עיקר דלא כב"י. וביסוד פלוגתא זו נראה דנחלקו אם מצות כתיבת ס"ת היא בשביל שילמדו בו, או

היה ברוך אומר אחריו משום דקינות הוו, אבל בב"ב טו. פירש"י דאכולה מילתא מייתי כמו שמצינו שהיו הנביאים כותבים מפי רבם.

ודעת תוס' (ד"ה ומשה) - תליא בפלוגתת המפרשים בכוונתם - ע"י בדברינו שם.

והנה בחי' הגר"ז ביאר מהלך חדש: דכל התורה היה משה כותב מה שנאמר לו כמו כל נביא שכותב נבואתו וזה הפירוש "משה אומר וכותב" דהיינו שאומרה תחילה ונעשית נבואה ואח"כ כותבה, אבל ח' פסוקים הללו היה כותבן מפי הקב"ה ולא היה נעשה נביא ע"ז אלא כותב בעלמא מה שצוהו לכתוב, וזהו מה שמביא מברוך שלא היה נביא באותה שעה אלא כותב בעלמא מה שירמיהו מצוהו לכתוב, וראה שם שעל דרך זה ביאר הגר"ח החילוק שבין נביאים לכותבים, וע"ע חי' הגר"ח עהש"ס סי' ה'.

וא"ר יהושע וכו' הלוקח ס"ת מן השוק וכו' כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני:

א] ספק השאגת אריה בגדר חיוב כתיבת ס"ת:

מצות כתיבת ס"ת לעצמו מקורה מהגמ' סנהדרין כא: "אמר רבא אעפ"י שהניחו אבותיו לאדם ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה".

וז"ל הרמב"ם (ריש פ"ז מהל' ס"ת) "מצות עשה וכו' לכתוב ס"ת לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה כלומר כתבו לכם ס"ת שיש בה שירה זו" עכ"ל, ונסתפק השאגת אריה (סי' ל"ד) האם עיקר החיוב הוא לכתוב שירת האזינו לבדה אלא כיון שאי אפשר לכותבה בפני עצמה לכך חייב לכתוב כל התורה, או דכוונת הכתוב לחייב כתיבת כל התורה משום שירה שבה, ונפק"מ כגון שכתב ס"ת ונקרע ובלה ולא נשתייר אלא השירה לחודה, או כגון שעבר וכתב השירה לחודה, עי"ש.

איזהו

מנחות דף ל.

מקומן

רסג

שיסוד המצוה הוא בעשייה שיכתוב האדם ס"ת ויהא לו בביתו וזה שייך גם האידנא, ועיקר חקירה זו כבר הזכיר בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' ו. ג.).

הל' קח ס"ת מן השוק כחוטף מצוה מן השוק:

קובץ הערות בענין מצות כתיבת ס"ת:

א] הלוקח ס"ת מן השוק האם קיים עכ"פ מצוה?

מפירש"י משמע דעביד מצוה אלא שאינה מן המובחר, וז"ל הנימוקי יוסף "פי' שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרם בכתבתו ויש מקום למידת הדין לחלוק ולומר דאלמלא שבאה עליו בלא טורח לא היה עושה אותה" עכ"ל.

והנה הרמ"א (ער. א.) פסק דלא קיים מצוה בקונה מן השוק, וכתב הט"ז שהוא נגד משמעות רש"י דעביד מצוה אלא שאם כתבה הוי מצוה טפי, והגר"א בביאורו שם פסק כרש"י, ומבואר לכאורה דעת הרמ"א דצריך כתיבה ממש של הס"ת ולא סגי בלקיחה מן השוק, ובאבי עזרי (הל' ס"ת ו. א.) הניח בצ"ע איך פסק הרמ"א שאם הגיה אות אחת כאילו כתבו. אמנם דעת טה"ק לפרש דרש"י והרמ"א לא פליגי, דרש"י מיירי שקיים מצוה במה שיש לו בביתו ס"ת ללמוד בו, והרמ"א מיירי שעכ"פ אין מקיים מצות כתיבת ס"ת, עי"ש. [ואי נימא דפליגי נראה דפליגי כפלוגתת הב"י והדרישה דלעיל וכמו שביארנו, האם יסוד המצוה הוא שיהא לו ס"ת בביתו ללמוד בו או מעשה כתיבת הס"ת, ושו"מ שכעיי"ז כתב בבית הלוי ח"א סי' ו. ג.).

אותו שאז היתה בעבירה אצל חבירו, וכ"כ הדרישה (סי' ער. א.) בשם י"מ ודחאם שאין לשון הגמ' משמע כן, וכן הקשה בחי' הגרי"ז.

ג] השוכר לעצמו סופר שיכתוב עבורו ס"ת האם לדעת רש"י והנימוקי יוסף דמי לחוטף מצוה מן השוק?

ז"ל הנימוקי יוסף: "כתבו הוא בעצמו או שכר סופר לכתבו וטורח בתיקון הקלפין ולסבול עול הסופר עד שנכתב מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני" עכ"ל. וע"ע בזה טה"ק.

ד] הכותב ס"ת בשותפות:

בכתיבת ס"ת בשותפות כפי המנהג האם מקיים בזה מצות כתיבת ס"ת, או דבעינן "כתבו לכם" משלכם דוקא דומיא דאתרוג - עי' פתחי תשובה (ער. א.), ובהגהות רעק"א שם, והרחיב בזה באור שמח הל' ס"ת (ו. א.). ובבית הלוי (ח"א סי' ו. ו.) מצדד ללמד זכות על המנהג להשתתף בכתיבת ס"ת.

ה] נתן ס"ת שלו לביהכנ"ס, מכרו, או שנגנב, או בלה:

יחיד שכתב ס"ת לעצמו ונתנה לביהכנ"ס - כתב התורת חיים בסנהדרין דף כ"א דלאו שפיר עביד, ובפתחי תשובה (סי' ע"ר) הביא דיש פליגי.

עוד יש לעיין באדם שכתב ס"ת ואח"כ מכרו לצורך לימוד תורה או לישא אשה [כדאיתא במגילה כז.], וכן יש להסתפק בכתב ס"ת כדין ואבד או נגנב או שבלה וכדו' האם מחוייב לכתוב שנית, ונראה דכל זה תלוי במחלוקת ובחקירה דלעיל אם יסוד המצוה היא בעצם הכתיבה, או שיהא לו ס"ת בביתו ללמוד בו.

ו] חיוב נשים במצות כתיבת ס"ת:

ראה בשאגת אריה (סי' ל"ט) שדייק מהרמב"ם בסה"מ שפטורות, ודן בזה דהלא י"ל דהגם

ב] אכן מתוס' משמע דכוונת מימרא דרב דנחשב לו עבירה שגזול מצוה מחבירו [והיינו שמחסר ממנו המצוה שעתה אינו יכול ללמוד בס"ת - טה"ק], אם לא שמגיה

הב"י בשם הר"ח דהיינו שיעור טפח, וע' רש"ש אמאי לא נקטה הגמ' סתמא כדי שלושים אותיות.

נזדמנה לו יריעה בת תשע דפין לא יחלוק וכו' אלא ארבע לכאן וחמש לכאן - ולא יחלק לשלוש יריעות של שלש דפין, שאעפ"י שהתירו יריעה של ג' דפין ה"מ קטנה עם גדולה הסמוכה לה אבל ג' יריעות קצרות אינן נאות - נימוקי יוסף.

פסוק אחד ס"ד - פי' הא אמרינן לעיל דצריך לגמור בסוף הדף וא"כ היכי משכחת לה שימלא פסוק אחד כל היריעה - שטמ"ק (י"ח). אבל בהגהות הרד"ל מפרש ס"ד שיהא פסוק אחד בלא דף שלם כלל.

אלא אימא פסוק אחד בדף אחד - רש"י מפרש שיכתוב תיבה תחת תיבה עד סוף הדף, ותוס' מפרשים שיעשה אותיות ארוכות.

שיעור ג'יון מלמטה טפח מלמעלה ג' אצבעות - שאין צריך בגליון שלמעלה כמו של מטה לפי שאין היד ממשמשת שם כל כך - נימוקי יוסף.

ובין דף לדף כמלא ריוח רוחב גודל - ובין חומש לחומש ארבעה שיטין - ברייתא ב"ב יג:

וראה בהגהות בן אריה שלסמ"ק היה נוסחא שגם בין פסוק לפסוק צריך לשייר מלא תיבה קטנה.

ויש לעיין למה שינתה כאן הברייתא לכתוב 'גודל' ולא נקטה אצבע סתם כדלעיל דהוא לכאורה נמי גודל - עי' בזה ב"י וב"ח בס"י רפ"ג, וע"ע הגהות הרד"ל.

ובין אות לאות כמלא חוט השערה - בפשטות הוא מדין דבעינן מוקף גויל וא"כ מעכב אף דייעבד, וצ"ע דמלשון

שפטורות מתלמוד תורה מ"מ כתיבת ס"ת לאו בת"ת תליא ולא שייכו אהדדי. אולם בבית הלוי (מ"א ס' ו') האריך לדחות דברי השאגת אריה וס"ל דהנשים שאינן שייכות כלל לת"ת לא שייכות גם לכתיבה. וראה עוד בשאג"א הנ"ל שמצדד לפוטרון משום שפסולות לכתוב ס"ת [כדאיתא בגיטין מה:].

[ז] מדוע אין מברכין על מצות כתיבת ס"ת? בשו"ת חתם סופר (או"ח ס' נ"ז) צידד תחילה משום שעשיית המצוה נמשכת זמן רב, ולבסוף מסיק משום דיתכן שהס"ת פסול דאין בקיאין בחסירות ויתירות. וראה עוד לעיל ד"ה וא"ר יהושע, אות ב'.

כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני - שיש למידת הרחמים לומר כמו שטרח טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני - נימוקי יוסף. וראה טה"ק שמפרש באופ"א.

אם הגיה אפי' אות אחת מעלה עליו כאילו כתבו - השאגת אריה (קס"י ז"ד) כתב דאם ירש מאבותיו ס"ת והוא גמר והשלימו לא יצא ידי חובה, ובפתחי תשובה (ער. ז). העיר עליו מסוגיין דהמגיה אות אחת יצא, אכן ציין לט"ז שם שמחלק בין הקונה ס"ת לבין היורש [ודלא כרעק"א שאינו מחלק], וראה בבית הלוי (מ"א ס' ו. ז). שהאריך בזה.

ת"ר עושה אדם יריעה מבית שלש דפין ועד בת שמנה דפין פחות מיכן ויתר על כן לא יעשה - פחות מכן פירש"י דלא יעשה מפני שאינו יפה שהתפריס קרובין יותר מדאי, אולם יותר מיכן דלא יעשה לא פירש"י הטעם, וכתב הנימוקי יוסף מפני שצריך כשגוללו להעמידו על התפר ויהא לו טורח לגלול הרבה.

ולא ימעט בדפין וכו' אלא כגון למשפחותיכם ג' פעמים - כתב

איזהו

מנחות דף ל.

מקומן

רסה

הרמב"ם (הל' ס"ט ז. 7.) משמע שהוא מדין כתיבה נאה ואינו לעיכובא - עי' ח"י הגרי"ז. ונראה לישב דמדין כתיבה נאה הוא שלא יהא יותר מכשיעור חוט השערה כדי שלא יראה כ-ב' תיבות, וכן משמע מדברי הב"ח ריש סי' רע"ד (סוד"ה לרי"ך).

אל ימעט אדם את הכתב - דכיון שיהיה מקצת השיטין בכתיבה גסה ומקצתן בכתיבה דקה אין זה הדר - נימוקי יוסף.

לא מפני ריוח של מטה וכו' ולא מפני ריוח שבין פרשה לפרשה - בהגהות הרד"ל נסתפק אם צריך למעט הכתב מפני הריוח שבין תיבה לתיבה או בין אות לאות שלא הוזכר בגמ'.

נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות לא יכתוב שתיים בתוך הדף ושליש חוץ לדף:

מחלוקת הרמב"ם והרא"ש אם נזדמנה לו תיבה ארוכה כגון בת ט' אותיות:

דעת הרמב"ם (הל' ס"ט ז. 5.) דאף היא שרי אם לא יכתבנה רובה חוץ לדף, אבל דעת הרא"ש (סי' ט') דלא התירו לכתוב אלא ב' אותיות חוץ לדף.

מיהו כתב הרא"ש דאם יש לו תיבה בת ג' אותיות שרי לכתוב ב' אותיות חוץ לדף הגם שהן רוב התיבה. וראה עוד מה שהקשה הרא"ש על הרמב"ם, ובישוב קושיתו בב"ח סוס"י רע"ג.

והנה לדעת הרמב"ם דתליא ברוב ומיעוט - יעוי' בלשון הרמב"ם הנ"ל דאין הכוונה דמיעוט בלבד חוץ לדף כשר אלא אף מחצה כשר ובלבד שלא תהא רובה חוץ לדף, ודלא כרא"ש דנראה דפשוט לו דחציה אסור. וראה בבית הלוי (נסוף החי' עה"ט עמ' 75) שמבאר מנין יצא להרמב"ם להתיר חציה, ועע"ש שדן בדעת השו"ע והרמ"א בזה.

ולדעת הרא"ש יש לעיין אמאי לא נקטה הגמ' חידוש טפי כגון כתיבה בת ט' אותיות

דאפ"ה לא יכתוב ג' אותיות חוץ לדף - עי' בספר ישר וטוב (ריש ע"ז).

רש"י

ד"ה מחזי כמנומר - כשכותב ומגיה בו השיטין - המפרשים הגיהו "בין השיטין", וכתב טה"ק דמשמע מדברי רש"י דרק כתיבה בין השיטין מיחזי כמנומר [וכ"ה לשון הטור סי' רע"ט "לפי שהוא גנאי לתלות כ"כ ביני שיטין"], אבל אילו היה מוחק וכותב באותיות קטנות להשלים החסר אין זה כמנומר, וא"כ קשיא מה בין חסירות ליתירות דהלא בתרוייהו אפשר לתקן, וכן הקשה המרדכי. וע' בטה"ק.

ד"ה מכאן ואילך - ולא היה אומר אחריו מרוב צערו - מהרש"א ב"ב טו. פירש כדי שלא יהא נראה אמירתו כשיקרא.

תוס'

ד"ה אבל - יש מועים כשמסופקין וכו' שעושיין אותה מלאה משום דיתירות לית לן בה - כן הוא פירוש הנימוקי יוסף, וביאר הטעם לפי שכל יתר כנטול דמי ואינו מעלה או מוריד.

והמרדכי כתב שהוא טעות דהא איתא בעירובין וסוטה "בני הזהר במלאכתך שאם אתה מחסר או מויתר אות אחת אתה מחריב כל העולם". ועי' טה"ק.

וכתב השפ"א דאף תוס' מודים שאם הסופר מסופק ואי אפשר לברר דשפיר טפי לכתוב מלא ולא יכתוב חסר, אלא דכוונתם על הטועים שאין מטריחין עצמן לברר הספק.

ד"ה שמנה פסוקים - ה"ר משולם היה מפרש וכו' אלא כן עיקר כמו שפירש בקונטרס וכו':

עוד מפירושי הראשונים באותן שמונה פסוקים שיחיד קורא אותן:

בשטמ"ק (כ"ז) הביא פירוש נוסף, דיחיד

והב"ח (ס' ל"ז) כתב לישב המדרשים החלוקים: דלעולם מת בערב שבת אלא שנגנז רק בשבת במנחה בשעת רצון, ועל אותה שעה שנגנז אומרים צידוק הדין.

וראה עוד בטור (ס' ל"ז) שכתב דיש מדרש שאומרים צידוק הדין במנחה על הרשעים שחוזרים לגיהנם במוצ"ש.

ד"ה ומשה כותב - יש ספרים דגרו
ומשה אומר וכותב וכו' - תוכן דברי תוס' מבאר העול"ש: דהספרים דגרו "אומר וכותב" אף השמונה פסוקים משה אומר וכותב אלא שכותבן בדמע, והא דמייתי ראייה מברוך אע"ג שלא נזכר שם שהוא אומר בפיו שמא גם הוא היה עושה כן, ולא מייתי ראייה אלא שדרך כתיבתו היתה דהקב"ה אומר ומשה כותב, והוסיפו עוד תוס' דרש"י נמי גרס "ומשה אומר וכותב" וס"ל החומרא שצריך שיאמר בפיו, אלא דסבר דהשמונה פסוקים לא היה אומר מרוב צערו וע"ז מייתי ראייה מברוך.

והנה מש"כ העול"ש דלדעת תוס' לא מייתי ראייה מברוך אלא על דרך הכתיבה בעלמא - כן נמי פירשו ברה"ו ומהרש"א, אבל הצ"ק כתב שהוא דוחק, ופירש שאף כוונת תוס' דשם ברוך גם הוא אם לא היה קינות היה אומר וכותב.

וחומרא היא לכותבי ס"ת ומזוזה ותפילין:

הסופר צריך להוציא מפיו בשעת הכתיבה: כדברי תוס' כן פסק המרדכי (ס' תמק"ז) דיש לזוהר שהסופר יקרא ויוציא בפיו, ומשמעות דבריו בדבריו פורענות אין צריך להוציא בפה. ועי' רעק"א שתמה על תוס' מדוע לא הוכיחו דין זה מסוגיא במגילה.

והנה מפסק השו"ע (ל"ז. ל"א). משמע דדין זה הוא דוקא כשכותב בע"פ וכדי שלא יטעה אבל בכותב מתוך הכתב אין צריך, אולם המשנה ברורה שם (ס"ק קל"ו) כתב דהרבה

קורא אותם ואין צריך במנין של עשרה. וכן פסק הרמב"ם (הל' תפילה ג. ו.), והראב"ד השיג עליו, וכתב הכס"מ שכך מפרש הרמב"ם מימרא דסוגיין, ועי' צ"ק מה לא ניחא להרמב"ם בפירש"י, וע"ע בקר"א שהקשה על פירוש הרמב"ם, וכן בחי' הגר"ח עהש"ס (ס' טל"ד) תמה דהא מ"מ לא גרע מכל דבר שבקדושה שצריך עשרה.

ובמרדכי (ס' תמק"ה) כתב "ואני שמעתי יחיד" ת"ח כדאמרין לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד עושה, והיה מנהגן לקרות קודם הגדול ואח"כ הקטן ממנו, ר"ל והכא קמ"ל דלא יסיימו אלא בת"ח.

ובשטמ"ק ב"ב טו. בשם הר"י מיגאש מפרש: דיחיד קורא אותם היינו שאין לקרות אותן יחד עם הכתוב מקודם רק יקרא אותם בפני עצמן.

ד"ה מכאן ואילך - מה שנוהגין לומר צידוק הדין בשבת במנחה וכו' על שנפטר משה רבינו באותה שעה - גלהש"ס ורש"ש ציינו לסוטה יג: דכן משמע התם דקתני אותה שבת של דיו זוגי היתה, ופירש"י בהתחלת היום למשה וסופו ליהושע.

לפיכך נמנעו מלעסוק בתורה - נהגו שלא לקבוע מדרש בין שתי תפילות משום שחכם שמת וכו' - רא"ש פרק ערבי פסחים (ס' י"ג), ועי"ש במרדכי.

ויש לתמוה וכו' ולר"ש לא בעי למימר דהפסוק נאמר על העתיד - עי' קושית הצ"ק, וע"ע עול"ש, יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ועוד קשה דבסדר עולם וכו' - במרדכי (סוס"י תמק"ו) הוסיף להקשות: דאיתא במדרש שאותו יום שמת משה כתב י"ג ס"ת ואיך כתב בשבת, וכן הקשה הרא"ש בערבי פסחים (ס' י"ג). ובישוב הקושיות - עי' קרבן נתנאל בערבי פסחים שם (אות כ'), וע"ע שפ"א כאן.

מהאחרונים חלקו ופסקו דבכל גווי צריך להוציא תיבה מפיו קודם שיכתבנה, והטעם לזה כתב הב"ח כדי שתהא קדושת הבל קריאת כל תיבה היוצאת מפיו נמשכת על האותיות כשכותב אותן בקלף.

ד"ה אם הגיה - שהיה אצל חבירו בעבירה שהיה משהה ספר שאינו מוגה - כן איתא בכתובות יט: דאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה.

ומעלין על זה כאילו כתבו - כתב הט"ז (סי' ע"ר) דלפי"ז הקונה ס"ת מיד נוכרי שלקח מישראל לאו כחוטף מצוה הוי אלא כאילו כתבו, אמנם עי' טה"ק דפליג.

ד"ה כגון למשפחותיכם - דהיינו כשהכתיבה דקה אבל כשהכתיבה גסה וכו' - עי' בספר ישר וטוב.

דף ל:

נמ'

אלא שלש בתוך הדף ושתים חוץ לדף - ואם אין לו מקום כדי לכתוב ג' בתוך הדף, פסקו הרמב"ם והטור שיניח המקום חלק. וכתב הב"י בשם הגה"מ שלא ימשוך האותיות לעשותן גדולות עד סוף השיטה שאסור לשנות אות מחבירתה לבד האותיות המקובלות לבעלי המסורות.

נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות לא יזרקנה לבין הדפין וכו' - רש"י מפרש דמיירי בתיבה שלימה בת שתי אותיות, והשטמ"ק (א') בשם התו"ח מפרש כגון תיבה בת ה' אותיות כדלעיל, שב' האחרונות יש להן משמעות בפני עצמן. וראה בבית הלוי (נסוף המי' עה"ת) שמבאר דגם דעת המרדכי והרמ"א לפרש כן.

המועצה בשם גורר את מה שכתב ותולה את מה שגרר וכותב את השם

על מקום הגרר - כלומר שכח לכתוב את השם, גורר התיבה שבצידו וכותב השם במקומה, ואותה תיבה שגרר מגיה וכותבה בין השיטין כדפירש"י. וכתב הרא"ש (סי' י') דדוקא בין השיטין אפשר לתלות ולא בריוח שבין דף לדף. והב"י (ריש סי' רע"ו) כתב דכן משמע גם מדברי רש"י ד"ה תולה.

ר"ש שזורי אומר כל השם כולו תולין מקצתו אין תולין - צ"ע דמשמע דלר"י אפילו מקצת השם תולין, ותמוה דאיך נצרך מקצת אותיות השם למקצתו - עי' שפ"א.

כיצד עושה מוסף את היריעה כולה וגוזה - אפשר דלאו דוקא, אלא אם נשתייר עוד ג' דפין ביריעה יכול לחתוך דף הזה לבדו - שפ"א.

וביד דוד הביא בשם מגילת ספר דגונו דקאמר קאי רק על מקום הכתיבה, וכתב עליו דהוא דוחק עצום, ועי"ש דמישב אמאי יגנוז היריעה כולה.

והא איתמר עלה וכו' ואם איתא הוא נמי לימא - המיוחס לרשב"א מפרש דמקשה דהו"ל למימר "ור' חנינא אמר הלכה כר"ש" דבלשון זה נראה שנוסף הוא על אמוראים הראשונים שפסקו זה כמר וזה כמר, אבל מדקאמר "אמר רבין בר חנינא" וכו' משמע דהוי אתחלתא דמילתא. וראה עוד בהמיוחס לרשב"א כיצד פירש גם לקמן קושיא זו דאם איתא הוא נמי לימא.

תרומות מעשר של דמאי שחזרה למקומה - פירש"י ושאר המפרשים: שנתערבה אצל החבר. אבל הרמב"ם (מעשר יז. 7) מפרש דעם הארץ הפרישה וחזרה ונתערבה אצלו ועכשיו אומר שחזר והפרישה, והראב"ד השיג עליו, ועי"ש כס"מ, ורדב"ז, ומהר"י קורקוס.

אלא אמר ר"פ אשידה רנב"י אמר איין - עי' קר"א אמאי לא ניהא לרנב"י לומר כר"פ אשידה דשנויה במסכת כלים קודם ליין דשנוי במסכת טהרות.

תוס'

ד"ה שלשה - אומר ר"ת דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף - בטעם הדבר ראה בחי' הגרי"ז.

והנה דעת הבאר שבע דאף דכל ההלכות שהוזכרו בגמ' הן לכתחילה מיהו אם כתב השם חוץ לדף פסול גם דיעבד. והשיג עליו המג"א (לכ. מו.) דמנא ליה לפסול אחר שאיסור זה לא נזכר בתלמוד אלא רק מדברי ר"ת, אולם הרעק"א האריך לפסול אף דיעבד, ועי' משנב"ב (לכ. קנג.).

ד"ה רבי יוסי - משמע לכאורה דגורר עדיף מכולהו וכו' אבל אי אפשר לומר כן אלא ר' יצחק אדר' יהודה קאי וכו' - גירסת הרי"ף והרא"ש (ס' י') דברי ר' יצחק קודם לדברי ר' יוסי ואתי שפיר טפי, ועי"ש מעדני יו"ט (כ'). וראה בהמיוחס לרשב"א שמביא ראייה לגירסת תוס' דמצינו כה"ג בסוגיא דזבחים כ. דהתנא קאי אלפני פניו.

תולא גרע ממוחק כדאמרינן בירושלמי וכו' - הראיה מהירושלמי מדפסק הלכה כמ"ד מוחק וכותב השם על המחק, והדר מספקא ליה בג' תיבות אי שרי לתלות ש"מ דכתיבה על המחק עדיפא מתליה.

ואיבעיא ליה אפי' בג' תיבות שכולם שם כגון וכו' דכתיב בספר תהלים - כתב בספר התרומה דמהירושלמי יש להוכיח שהדינים של גורר ומוחק ותולה הוו בנביאים וכתובים כמו בס"ת דהא פסוק זה נאמר בתהלים, אך שמא דוקא כשהם בגליון - הו"ד בב"י סי' רע"ו.

ומיהו קשה וכו' דהא ר"י [כלומר ר' יהודה - כן איתא במסכת סופרים] נמי מודה דתולין כדאיתא במסכת סופרים פ"ב - צ"ל במסכת סופרים פ"ה והוא שם בה"ד.

דקתני טעה את כל השם יתלנו בין השיטין דברי ר"י - עפ"י דברי המיוחס לרשב"א כוונת תוס' להביא ראייה לפירוש ר"ת, דחזינן במסכת סופרים דר' יהודה מודה דתולה את השם ואי גרסינן הכא בדברי ר' יוסי "אף תולין" נמצא דלא פליגי כלל, אלא ודאי פליגי דלר' יוסי תולין בדוקא ואין גוררין, ור' יהודה סבר דלכתחילה תולין כדאיתא במסכת סופרים ואף גוררין כדאיתא בסוגיא.

והנה רי"א חבר מגיה בתוס' "ומיהו קשה אי לא גרסינן" וכו', ומשמע דמפרש דתוס' מקשים על ר"ת דלגירסתו "ר' יוסי אומר תולין" משמע דר' יהודה ל"ל כלל תולין ואילו במס' סופרים מבואר דר' יהודה אית ליה תולין, אבל לגירסא "אף תולין" ניהא טפי דגם ר' יהודה מודה דתולין.

ומיהו אין לחוש אי פליגא ברייתא דמסכת סופרים אהא דשמעתין - כלומר לעולם בברייתא דהכא לר' יהודה שרי רק לגורר, ור' יוסי מוסיף דאף שרי לתלות, וברייתא דהתם פליגא בדעת ר' יהודה כדחזינן דפליגא בדעת ר"מ. ועי' בהמיוחס לרשב"א שהאריך בזה.

ד"ה ולימא - וצריך ליתן טעם בשאר דוכתי דלא פריך - בשטמ"ק (י"ג) תירץ דרק ממשניות וברייתות ידועות פריך דהיו צריכין לידע אותן ולומר הלכה כמר. ועל דרך זה מתרץ המצפ"א עי"ש. וע"ע תירוצי הצ"ק.

ד"ה תרומת מעשר - וז"ל הירושלמי וכו' אימת שבת על ע"ה והוא אומר

אמת פי' משום דשבת קובעת למעשר
אימת שבת עליו - הרע"ב במשניות מפרש
דאימת שבת היינו שמתיראים לעבור עבירה
ולשקר בשבת יותר מבחול.

והר"ש במשניות כתב כתוס' מפני ששבת
קובעת למעשר, ותמה בתוס' אנשי שם דמה
בכך הלא גם מקח קובע וא"כ אף בחול
כשלקח מעם הארץ נימא דאין צריך לעשר,
ועי' מה שביארו בסברא זו מהרש"ל
ומהרש"א ומהר"ם בכתובות נה: על תוס'
שם ד"ה ובתרומת מעשר.

ופריך בדא תנינן חשכה מוצ"ש לא יאכל
עד שיעשר וכו' - פי' מקשה דאי
תלינן שמחמת אימת שבת אומר אמת אמאי
יעשר למוצ"ש, ומשני מפני חשש שיש אחד
שאינן אימת שבת עליו - כ"ה עפ"י הצ"ק
וטה"ק כאן, ומהר"ם בחולין עה:, אולם
מהרש"א שם מפרש באופ"א, ובמהרש"ל וכן
בשטמ"ק שם משמע דמפרשים דהכל הוא
קושיא ואין הירושלמי מתירן כלום.

ומעמא דר"ש שזורי וכו' והוא אומר אמת
פי' מאחר שהופרשה - כלומר אם
הופרשה וכבר חל עלה שם תרומה, ובתרומה
אין ע"ה מזלזלין, לפיכך יש לסמוך עליו אם
נתערב, דכבר מעורב כאן תרומה ממש.

אמנם רש"י כאן וכן בחולין עה: פירש סברת
ר"ש שזורי דמפני הפסד חולין הקילו.

ד"ה הא איתמר - וכן מוכח שם בפ'
אע"פ דמיייתי לה אפלוגתא דרב
ור' יונתן - לפנינו שם איתא ר' נתן, ועי'
הגהות מליו"ט.

ובספר רבינו גרשום כתיב וכו' ר' יצחק
בר נחמני אמר שמואל - בתוס'
בר"ה יג: ובשטמ"ק כאן (ט"ו) הכריחו גירסא
זו.

דף לא.

גמ'

השידה ב"ש אומרים נמדת מבפנים
וב"ה אומרים מבחוץ - פירש"י
לענין דקי"ל דכלים שמחזיקים מ' סאה בלח
שהן כוריים ביבש יצאו מתורת כלי ואין
מקבלין טומאה.

ובגדר שיעור כלי זה, האם הוא מכלל
השיעורין, או דהוא משום שאינו מטלטל
גרידא - יעוי' בחזו"א כלים (רי"ט ס' כ"ד),
וראה בספר יד בנימין בסוגיין בהרחבה.

ר"י אומר מודים שעובי הרגלים וכו' - ר'
יוסי סבר דלא נחלקו ב"ש וב"ה - עי'
שטמ"ק (ג').

ר"מ אומר שמן תחילה לעולם וחכ"א אף
הדבש ר"ש שזורי אומר אף היין -
הרמב"ם (טומאת אוכלין ט. א) פסק דרק השמן
והדבש הן ראשון לטומאה ולא כתב היין,
ומבאר הכס"מ דלא פסק בזה כר"ש שזורי
אלא כרב אשי בחולין עה: דהלכה כר"ש
שזורי רק במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי
ומשום הכי גם בהלכות כלים (ג. ד.) לענין
שידה לא פסק כר"ש שזורי, וכ"כ ברה"ז.

מיהו צ"ע שלא הזכיר הרמב"ם יין והלא
מסקינן הכא דר"מ וחכמים לא פליגי על ר"ש
ביין ומודו דודאי יין חשיב משקה, ועי' בזה
תוי"ט טהרות (ג. ז.) וברה"ז כאן. וראה עוד
בצ"ק דדעתו לפרש שהרמב"ם כן פסק כר"ש
שזורי.

אימא ר"ש שזורי אומר יין - עי' רש"ש
(על תוס') דמפרש דאין כונת הש"ס
להגיה תיבת 'אף'.

ושאלתי את רבי טרפון ואמר לי לך קח
לך מן השוק - לכאורה אמאי לא

לפרש ולדייק מהו הנקט התנא "עובי הרגלים" ולא "רגלים" סתמא, ומפרש שיש בהן עובי יותר משאר נסרי השידה.

ד"ה אין רוב ע"ה מעשרין - מספקין בהו מחצה על מחצה הלכך איכא ל'מומר המעורב נתעשר וזה לא נתעשר - כלומר אף שמעשר מהדמאי על הדמאי, מ"מ הואיל והספק שקול יש לחוש שזה שלקח השתא אינו מעושר וזה שנתערב מעושר או איפכא.

והמשל"מ (תרומות ה. יז.) תמה מדוע יש לחוש כן רק אי מספקין במחצה על מחצה, הלא אף אי רוב ע"ה מעשרין אכתי יש לחוש שמא האחד מעושר והשני לא.

ונראה בעיני שהטבל הזה טבל גמור וכו' - המשל"מ תרומות ה. יז. (ד"ה ודע ל'ליצא להרש") כתב דמירי בטבל גמור הטבול למעשר בלבד, דאי גם תרומה גדולה לא הופרשה הימנו איך יפריש מן הדמאי עליו, והלא דמאי פטור מן התרומה משום דלא נחשדו ע"ה עלה, עי"ש.

ורבנן הוא דאחמור ביה ואמור טבל אסור במשהו וכו' - הטעם שהחמירו מבואר בע"ז מג: דמה היתרו במשהו אף איסורו. ובתוס' שם (ד"ה טבל) הביאו מהירושלמי דהטעם משום דטבל הוי דבר שיש לו מתירין דאפילו באלף לא בטיל, ועי"ש שביארו למאי איצטריך ב' הטעמים. וע"ע עול"ש כאן. וראה עוד יפ"ע.

תוס'

ד"ה שידה - ולא דמי לעגלה של קמח וכו' דממאה מדרם - הצ"ק תמה דהלא תוס' עצמן בביצה כג: פליגי ארש"י שפירש דהיינו עגלה שהקטן יושב בה, והתוס' פירשו שעושין עגלה לקטן להתלמד להלך, וא"כ עיקרה לא להשען עליה אלא ללכת ממקום למקום.

א"ל שיצבור גורנו לתוכו ויעשר מיניה וביה כדלעיל - עי' שטמ"ק (ה'), וע"ע עול"ש, וחזו"א (שציעית ז. יח.).

קסבר דאורייתא ברובא בטל - לפי מסקנת רש"י מיירי בטבל גמור ואיסורו רק מדרבנן משום ביטול ברוב, ומ"מ מדנסתפק רש"י בזה מוכח שלא גרס כן בגמ', וגם השטמ"ק מחקו [ודברי ההגה"ה בצד הגליון צ"ב].

שו"ר דהמשל"מ (תרומות ה. יז.) מסיק דיש לישב הגירסא "דאורייתא ברובא בטיל" אפילו לפירוש קמא דרש"י, עי"ש. וראה עוד בעול"ש (ד"ה נגמ' לך) שמישב אף הוא בשני אופנים גירסא זו גם ללישנא קמא דרש"י. וע"ע יד דוד.

ובעיקר הדבר - יעוי' במשל"מ הנ"ל שהקשה כיצד מותר לעשר מדמאי על טבל דרבנן הלא תנן סוף פ"ה דדמאי דאין תורמין מדמאי על דמאי דשמא האחד מעושר והשני לא ונמצא תורם מהחיוב על הפטור, וה"נ דילמא הדמאי מעושר והטבל חייב ודאי מדרבנן, עי"ש שהרבה להקשות בזה, ומסיק ליסד דחששו רק כגון מדמאי על דמאי דאיכא חשש איסור תורה משא"כ בסוגיין דליכא אלא איסור טבל דרבנן. וע"ע בזה קה"י זרעים סי' ג'.

שלח ליה רב יומר וכו' הלכה כמותו אף בנתערב ליה טבל בחולין - הקר"א מפרש דמספקא ליה רק אליבא דאיכא דאמרי לך קח מן העכו"ם אם הלכה כוותיה דיש קנין להפקיע, דאילו ללישנא קמא דרוב ע"ה מעשרין לא אשכחן בהא פלוגתא.

רש"י

ד"ה עובי הרגלים - הרגלים עבים יותר מן הנפריים - הגהות מליו"ט הבין שכוונת רש"י ליתן טעם אמאי אין הרגלים מצטרפין, ותמה הלא הטעם אחר דסברי ב"ש וב"ה אליבא דת"ק דכל שלמטה מן השולים אינו נמדד. אבל האמת נראה דרש"י בא רק

ד"ה אימא - ותירין ר"ת דהכא מיירי בקרוש - הר"ש במשניות טהרות שם כתב דצ"ל דקרוש וחזר ונמחה, דכל זמן שהוא קרוש משמע בתוספתא שאינו אוכל ולא משקה, וכ"ה דעת תוס' בפסחים יד: ד"ה אפילו.

אולם הרמב"ם ורע"ב ותפא"י במשניות מפרשים שנטמא בזמן שקרוש, וכתב הכס"מ (טו"א ט. א.) דאף שאין לשון הרמב"ם בהלכות שם משמע כן, מ"מ כך צריך לדחוק בלשונו ולפרשו כפירוש המשניות. [ועי' בבוטז (טהרות פ"ג אות ג')] שמתרץ הקושיא מהתוספתא. אמנם הצ"ק מפרש גם בדעת הרמב"ם דמיירי בקרוש ואח"כ נימוחו. וראה בחי' הגרי"ז שהאריך בדעת הרמב"ם ומחלוקתו עם הראב"ד, ועי' חי' הגר"ח על הש"ס סי' תי"ז.

ויש ספרים וכו' והשתא נחא הא דנקט לעולם - תוס' מפרשים ד'לעולם' היינו אפילו דקרוש, אבל רש"י פירש 'לעולם' היינו בין שנטמא באב הטומאה או בראשון או בשני - עי' תוס' עירובין עא: סוף ד"ה שמן. והרמב"ם בפיהמ"ש מפרש ד'לעולם' היינו אפילו נקפה ונמחה וחזר ונקפה אפילו אלף פעמים לעולם נחשב משקה אף בשעת ההקפאה.

והר"ש במשניות מפרש דמשום דברישא חילקנו בין כביצה למר ליותר מכביצה קאמר הכא 'לעולם' כלומר אפילו פחות מכביצה, עי"ש, ובפירוש הרא"ש.

ד"ה קפבר אין קנין - ואין לומר וכו' דא"כ דגנך במאי מוקים ליה וכו' - כלומר דמבואר בגיטין מז. דיש לדרוש או דגנך ולא דגן עכו"ם דיש לו קנין להפקיע, או דיגונך ולא דיגון עכו"ם דמירוח עכו"ם מפקיע, ועי"ש תוס' (ד"ה מר סנר), מיהו תוס' לקמן סו: (ד"ה מירוח) נקטו בחד תירוצא דמ"ד אין קנין סבר דמירוח עכו"ם אינו פוטור.

וי"ל דמ"מ דמי לחיוב וכו' ועוד כל לקוח דרבנן הוא - התוס' ב"מ פח. (ד"ה תנולת) מבארים דהא דלוקח דמי לחיוב לפי דאילו הדר מוכר וקני היה חיוב. וצ"ב מה נצרכו לסברא זו, הלא בפשטות מה דדמו לחיוב בעציץ שאינו נקוב או תבואת חו"ל משום שלא ניכר בהן סיבת פטורן, וה"ה נמי לוקח, [ורק טבל שנתערב דסוגיין ניכר בו בתערובתו סיבת פטורו].

כי היכי דלא א"ל קח וכו' או מתבואת חוצה לארץ - עי' חי' הגר"ח על הש"ס דמישב דלא מצי למימר ליה מתבואת חו"ל לפי שהוא חפצא דסוג תרומה אחרת, דתרומת א"י ואפילו בחיוב דרבנן חיובה נובע תמיד מחמת הקרקע דהוה מצוות התלויות בארץ, משא"כ דחו"ל דמקור החיוב הוא מחמת התבואות עצמן, עי"ש.

וצ"ע אי מירוח העכו"ם פוטור אפי' מדרבנן בתבואה דעכו"ם - חוזר לישיב קושיא קמיינתא הרי מיפטור משעת מירוח העכו"ם, ומישיב דאי נימא דמירוח עכו"ם בתבואה שלו פטור אפילו מדרבנן א"ש דלא א"ל ליקח אלא דבר שחייב עכ"פ מדרבנן.

והא דגזרינן משום בעלי כסין בעכו"ם שלקח מישראל - גזירה זו איתא לקמן סז. ועי"ש רש"י בסוף העמוד שכתב בזה ב' פירושים אם גזרו בכל לוקח מעכו"ם או רק בעכו"ם שלקח מישראל [ועי' בדברינו שם לקמן]. ותוס' ריש סז: פליגי על תוס' דהכא וסברי דבכל גווני גזרו.

דף לא:

גמ'

קרע הבא בשני שיטין יתפור בשלש א"ל יתפור:

שיטות הראשונים וגירסתם:

א. רש"י מפרש דקלף ישן או מעופץ שהוא שחור מגונה הקריעה ולא יתפור.

אולם ברי"ף הגירסא "ולא חדתא ממש אלא הא דעפיצא הא דלא עפיצא" [וכ"ה בתוס' וברא"ש], ולגירסא זו אדרבה עפיצא הוא סברא להתיר כחדתא. ומבאר הנימוק"י דבעתיקא הקלף ישן וחלוש ולכן לא יתפור דשמא יוסיף הקרע, אבל בחדש וכן במעופץ שהוא חזק שרי, ולפי"ז אין הדבר תלוי במיגניא אלא בחוזק הקלף. [אמנם במרדכי (סו"ס"י תקנ"ח) משמע דמפרש כרש"י הגם שגרס כשאר הראשונים - עי"ש ביאור מהרמ"ב].

ב. שיטה לעצמו הוא הטור שפסק (נסי' ר"פ) "אם העור מעובד מעפצים יתפור שאז התפירה אינו ניכרת כל כך", וא"כ הוא גרס כרי"ף ונימוק"י אלא שפירש הטעם משום גנאי, ואיפכא מפירש"י דמעופץ שהוא שחור ניכר בו הקריעה אבל לדעת הטור לא ניכר התפירה, ואליבא דהטור אין חילוק כלל למסקנא בין חדש לישן אלא רק אם מעופץ או לאו. ולשון הגמ' צ"ב טובא לשיטתו. וראה עוד בכל זה בב"ח (רי"ט ס' ר"פ), ועי"ש שנסתפק בדעת הרא"ש.

ג. והנה לשון הרמב"ם (פ"ט ה"טו) "בד"א בישן שאין עיפוצו ניכר, ואם ניכר הגויל שהוא עיפוצ תופר" ומבואר שגם הוא פסק דעפיץ הוא סיבה להתיר, והוא מפרש על דרך הנימוק"י דס"ת אפילו ישן כל זמן שעיפוצו עדיין ניכר בו מותר לתפור. וראה בב"י ובב"ח.

ל' אומרן אלא בעתיקתא אבל חדתא ל' לית לן בה - הכס"מ (הל' ס"ט ט. טו.) וכן בב"י (ס' ר"פ) הביא תשובת הריב"ש דאין לפרש דבחדתא לית לן בה כלל, אלא שרי בג' ואסור בד', וכן נראה מלשון

א] טעם לדין זה כתב הקר"א (ד"ה גמ' לא אמן) דמצינו פרשה קטנה שבתורה שהיא פ"ה אותיות, ובכל שורה יש ל' אותיות [ג"פ למשפחותיכם - לעיל ל.], ונמצא בג' שיטין יותר מכדי פרשה קטנה והוי כנחלקה פרשה אחת לשנים.

ב] הב"י (נסי' ר"פ) הביא שהרא"ש ומהרי"ק כתבו דדוקא אם הקרע עובר בין האותיות, דאילו נחלקה האות אין לו תיקון, וכן פסק הטור.

ג] דעת הב"ח (ס' ר"פ) דכל זמן שלא תפר אפילו נקרע רק בשיטה אחת אסור לקרות בו, אולם אם נקרע הגליון בלבד ולא נכנס הקרע בתוך השיטה יכולין לקרות בו, והסכים עמו הש"ך (רפ. ג.), אולם הט"ז שם פליג והתיר לקרות אפילו נקרע ב' שיטות, והחזו"א (לו. ה.) תמה עליו, עי"ש.

בש"ש אל יתפור:

האם במקום שאסור לתפור מותר לדבק: המיוחס לרשב"א כתב דשרי אך הביא שהוא פלוגתא במסכת סופרים, והרא"ש (ס' י"ד) הביא דמהר"ם מרוטנבור"ק אסר אך דעת הרא"ש עצמו להתיר, משום דהא דפליגי במסכת סופרים הוא להתיר לכתוב לכתחילה על הדבק, אבל לאחר שנכתב כתקנו ונקרע ודאי שרי לדבק. ובטור (ס' ר"פ) הביא מחלוקת הרא"ש ומהר"ם מרוטנבור"ק, וראה עוד שם בב"י.

והאם אסר מהר"ם לדבק אפילו במקום שמותר לתפור - הוא פלוגתא הט"ז (רפ. ג.) כנגד הש"ך ורעק"א שם, וע"ע חזו"א (לו. ג-ב).

הא דאמרינן בש"ש אל יתפור לא אומרן אלא בעתיקתא אבל חדתא לית לן בה, ולא עתיקתא ממש וכו' אלא הא דלא אפיצין הא דאפיצין:

הרמב"ם והרש"י. אולם בנקודות הכסף הביא פוסקים דשרי אף יותר ושאר הריב"ש חזר בו, וע"ע פתחי תשובה (ל"ג). ובחזו"א (ל"ג). נסתפק לשיטה זו שאף יותר מג' מותר האם צריך עכ"פ שיהא רובו קיים.

וה"מ בגידין אב"ב בגרדין לא:

א] צ"ב מה מקום דין זה כאן שהוא הלכה כללית בכל סת"ם, וי"ל דס"ד שאם יתפור בגרדין מיגניא פחות הקריעה קמ"ל דאפ"ה יתפור בגידין בלבד - נתיבות הקודש.

ב] הרמ"א (רפ. א.) הביא מהראשונים ד"א שנוהגין לתופרם במשי, אבל העיקר לתופרן בגידין אם אפשר. והב"י (רי"ט סי' ר"פ) וכן בביאור הגר"א תמהו מאד על המתירין לתפור במשי, [משום דאיתא במכות יא. דהלכה למ"ס לתופרן בגידין, וצ"ל שהראשונים הללו יחלקו בין תפירה דמעיקרא לתפירה של תיקון, מיהו ודאי תימה מסוגיא מפורשת דהכא].

וראה עוד בשו"ת חת"ס (ל"ח סי' ל"ט) שכתב לפסול משי משום שיוצא מרוק התולעת ואינו מן המותר בפין, ודעת המכשירין הוא מישב דמייירי בחוט שנצבע דהוי שינוי. ועע"ש בחלק יו"ד סי' רע"ו.

בעי רב יהודה בר אבא בין דף לרף וכו'
מאי - הא דמיבעיא בין דף לרף היינו דוקא כשלא נשארו ג' דפין בכל צד, אבל אם נשתיירו אפילו נבדל לגמרי יתפור - חזו"א לז. ה.

בין שיטה לשיטה מאי - פירש"י דבין שיטה לשיטה מיבעיא אי שרי כלל לתפור שם. והטעם להחמיר לאסור - כתב המיוחס לרשב"א משום שנראה כמסלק הדף. אולם המורכזי (קס"י מתקנ"ט) מפרש הבעיא בדרך את"ל דבין דף לרף כשר בין שיטה לשיטה מהו כגון דסוף הקרע פונה ומתעקל

לבין השיטין. וכתב הב"י (סי' ר"פ) דכן נראה שמפרש גם הרא"ש בתשובה.

והנה הרא"ש (סי' י"ד) גרס "בין דף לרף ובין תיבה לתיבה", וכן גרס הרמב"ם (תפילין ט. טו.), אולם הרי"ף גרס לתרוייהו. והקר"א (סוף ד"ה גמ' לא למנן) תמה על גירסא זו דאי מיבעיא בין תיבה לתיבה האם שרי לתפור אף יותר מג' שורות כ"ש בין דף לרף ותרתי למה לי, ועוד דרב חננאל סתמא קאמר קרע הבא בשני שיטין ומשמע כל שנכנס לשיטין או בין אות לאות או בין תיבה לתיבה.

תיקו:

הטור (סי' ר"פ) פסק לחומרא דאי אפשר לתפור, וביאר הב"י דמשמע שהוא סובר דקרע הבא בתוך שלושה הוא מדאורייתא ולכן פסק דספיקא דאורייתא לחומרא, אולם הב"ח כתב דאינו אלא מטעם גנאי ומדרבנן והטור החמיר בקדושת ס"ת לילך לחומרא.

והנה הרמב"ם (ט. טו.) פסק שיתפור, וביארו המפרשים (צ"י צפ"י לאשון, ט"ו, זי"א הגר"א) דפסק בספיקא דרבנן לקולא. אכן הב"י (צפירוש שני) ביאר וכן הסכים עמו הב"ח דהרמב"ם פירש הספק דשמא אף אין צריך כלל לתפור ופסק לחומרא דעכ"פ צריך לתפור. [ויש לעיין דבשלמא בין דף לרף ניחא אבל בין תיבה לתיבה (מגירסת הרמב"ם) איך שייך להסתפק דאפילו תפירה לא בעי].

מזוזה שכתבה שתיים שתיים כשרה - כתב הקר"א דקמ"ל בזה דאף דס"ת צריך לכל הפחות ג' תיבות בכל שיטה (לעיל ל.), מזוזה כשרה אפילו ב' תיבות בשיטה, וה"ה אחת אחת. [וצ"ב א"כ אמאי לא נקט חידוש טפי שכתבה אחת אחת כשרה].

ועוד כתב הקר"א שמדברי הרמב"ם (תפילין ה. א.) משמע דמפרש להא דשתיים שתיים דהיינו שכתבה בשני דפין, ותמוה דאיך יפרש הא דשתיים שלש ואחת וכל סוגיין. וראה מה שביאר בזה הכס"מ שם.

והנה לקמן לג. איתא דכתבה על שני דפין פסולה, ופירש"י דחציה כתב בדף זה וחציה בדף השני, וממילא מובן שרש"י לא יכול לפרש כאן דשנים שנים דכשרה היינו בשני דפין, אבל בדעת הרמב"ם כתב הכס"מ שהוא מפרש כשיטת תוס' שם דמיירי דכתבה בשני עורות דפסולה, ולכן שפיר פירש כאן דבשני דפין כשירה.

עשאה כשירה או שירה כמותה פסולה - שירה נכתבת אריח ע"ג לבינה כן איתא במגילה טז:, ופירש"י דאריח הוא הכתב [והוא שיעור חצי לבינה] ולבינה הוא החלק. וראה שם בר"ן ושאר ראשונים שהביאו פירוש ר"ת דזה וזה מן הכתב, והשיטה הקצרה קרויה אריח והארוכה לבינה.

ובלבד שלא יעשנה כקובה ובלבד שלא יעשנה כזנב - הרמב"ם (ה. א.) כתב גם שלא יעשנה כמו עגול, וכתב הכס"מ דנראה שכן גרס בגמ'.

וטעם האיסור לכתוב כן בכל הני: ביאר הקר"א משום דאין דרך כתיבה בכך ואינו כתיבה תמה, ולפי"ז הוא פסול מדאורייתא.

אמר ר"ח על הארץ בשיטה אחרונה א"ד בסוף שיטה וא"ד בתחילת שיטה - רש"י מפרש דלכו"ע "על הארץ" בשיטה אחרונה בפ"ע ופליגי אם בראשה או בסופה, והנימוק"י מפרש דמ"ד בתחילת שיטה היינו שיכתוב "על הארץ" לבדו בשיטה אחרונה, ומ"ד בסוף שיטה היינו שכותב "כימי השמים על הארץ" בשיטה אחת, עי"ש.

והנה לשון הרמב"ם (תפילין ה. ה.) "ומצוה לכתוב על הארץ בשיטה אחרונה בין בראש בין באמצע השיטה", וכתב הכס"מ דנראה שהוא ט"ס וצ"ל "בסוף שיטה", ואפשר שהיה רבינו גורס בגמ' "באמצע שיטה" במקום "בסוף שיטה". וע"ע יד דוד.

מ"ד בסוף שיטה כגבוה שמים על הארץ - ע"י ביאור הרש"י, וע"ע טה"ק בשם מהרש"ל.

א"ר חלבו חזינא ליה לרב הונא דכריך לה מאחד כלפי שמע - א] פירש"י שבראש השורה שמע ישראל וסופה ה' אחד, ותמה המרדכי (סי' תתק"ס) דא"כ משמע דצריך לסיים את השיטה ב'אחד' והסופרים נהגו לסיים 'ואהבת את', ושמא לאו דוקא נקטו 'אחד' אלא לאשמעין שצריך לגול מהסוף להתחלה. וע"ע טה"ק, והגהות הרד"ל.

ב] בסוגיין משמע שגוללין המזוזה וה"ה הס"ת מהסוף להתחלה, ואילו בברייתא בב"ב יג: משמע איפכא, ועי"ש תודה ועושה, ובמרדכי כאן סי' תתק"ס.

ר"מ היה כותבה על דוכספוטום כמין דף - רש"י מפרש שתהא ארוכה וקצרה, והנימוק"י פירש כמין עמוד דפעמים שהשיטין שוות ופעמים שאחת ארוכה ואחת קצרה.

רש"י

ד"ה דוכספוטום - קלף שלא נקלף - הגהת השטמ"ק "שהוא נקלף" היא עפ"י רש"י בשבת ריש עט:

תוס'

ד"ה הא דאפיצן - משמע דס"ת כשר בלא אפיצן - לשיטת הרמב"ם (תפילין ט. טו.) דמפרש דאפיצן היינו שעפוצו עדיין ניכר ודלא עפיצן היינו שלא נשתייר עפוצו, אתי שפיר דמ"מ ודאי דמעיקרו הס"ת נתעפץ - קר"א (ד"ה גמ' לא אלמן).

כדאמרי' במס' סופרים אין כותבין לא על הנייר ולא על הדיפתרא ומיהו מחוק לא גרס - פי' דאי גרסינן "לא על

איזהו

מנחות דף לא:

מקומן

ערה

המחוק" היה אפשר לומר דלא על הדיפתרא משום דהוא נמי מחוק אבל על דיפתרא לחודה כותבין, לכך קאמר דלא גרסינן ומוכח דאין כותבין על דיפתרא לחודה - צ"ק. אולם טה"ק מפרש דר"ל דהואיל ובלא"ה חזינן דברייטא משבשתא הוא מעתה אין להקשות משם.

ומפרש ר"ת דתיקון של"נו חשיב כאפיצין - עיבוד שלנו הוא בסיד - כ"כ תוס' בגיטין סוף דף יא.

ולפירוש ר"ת מיושב נמי סתירת הסוגיות, דהיכא דמשמע דבלא אפיצין כשר היינו דעשו עכ"פ כתיקון שלנו. וכ"ה לשון המרדכי (סי' תתקנ"ט) "מכאן מוכיח ר"ת דאף בימי חכמים היו רגילין בעיבוד אחר בלא עפצים כגון שלנו ועדיף יותר מעיבוד עפצים".

ד"ה עשאה כשירה - ותימה דבפ' כל כתבי וכו' ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו - פי' משמע דספרים אין צריך דיו, ואילו בברייטא דהבונה דמוקמין בס"ת קתני דשלא בדיו יגנו.

ותירין הר"ר יוסף דההיא דכל כתבי בשאר ספרים דלאו ס"ת - והא דלא קתני התם "אין בין שאר ספרים לס"ת ומגילה", משום דס"ת נכתבים בכל לשון להכי לא עריב להו - תוס' שבת קטו:

ונראה לפרש דההיא דכל כתבי לענין להציף מפני הדליקה דוקא מיירי - פי' לעולם מיירי התם בין בס"ת ובין בשאר ספרים, ומאי דקתני שנכתבין שלא בדיו הוא רק לענין להצילן מפני הדליקה.

וא"ת תיקשי תך ברייתא לרב הונא - ע"י עול"ש.

ד"ה שלא יעשנה כונב - גבי כרם וכו' ולא כנגד אויר שבין שתי השורות

שנים שנים - ע"י הציור בברה"ז, וכתב טה"ק דדעת תוס' שלא כדעת הרע"ב ותו"ט בפ"ד מכלאים.

ד"ה ועושה פרשיותיה פתומות - ק"ק דנקט לשון רבים ואין שם כי אם פרשה אחת - ע"י הגהות ריעב"ץ דלפירש"י ותוס' לקמן וכן הרמב"ם, דפרשה סתומה או פתוחה תלויה גם בסיום פרשה הקודמת וגם בתחילת השניה א"ש דנקט לשון רבים.

ושמא משום על הארץ דבסוף שיטה - לשון המרדכי "שהיו כותבין על הארץ בסוף השיטה והרי חשיב כסתומה כיון שנתמלאת כל השיטה", ולפ"ז בא לרמוז בזה רב חלבו שהיה כותב "על הארץ" בסוף שיטה, וס"ל כמ"ד בדרכ חסדא דיכתבנה בסוף השיטה - ברה"ז. והצ"ק מפרש בע"א אמאי חשיב סתומה בסוף השיטה.

והנה המרדכי (סי' תתקס"א) תמה על מה סומכין השתא שנוהגים לכתוב "על הארץ" בתחילת השיטה, ותירץ דדומיא דס"ת שמסיימין באמצע השיטה (לעיל ז.), והטעם דכשמסיים בסוף השיטה אין נראה כנגמר אלא כרוצה לכתוב יותר.

אע"פ שאין כתוב כלום אח"כ - בבאור דברי תוס' והגירסא בהן - ע"י ברה"ז, צ"ק. וטה"ק, וע"ע בהגהות ריח"ל מייזליש שהביא פירושי שו"ת מהרש"ל, וראה במרדכי ריש סי' תתקס"א.

ד"ה ר"ש בן אלעזר - ותימה דבפ' המוציא יין כתוב בכל הספרים אמר ר' שמעון [צ"ל ר"ש בן אלעזר] מאיר היה כותבה וכו' ושמא מ"ם יש בכל הספרים - לפנינו מתוקן שם כיאות "רבי מאיר".

ומיהו יש לדחוק משום דהנהו דאיפלגי עליה בחדא וכו' - פי' אותם תנאים

נחלקו בשני הברייתות ש"מ דחד רשב"א הוא.

ויש לתרין וכו' - ר"ל כיון דע"כ חד רשב"א הוא צריך לתרין הסתירה דדוכסוסטוס וקלף.

דף לב.

גמ'

ואמר רב חננאל אמר רב הלכה כרשב"א - פשר הקושיא מבאר הרש"ש (לכא): דאיך יחלוק רב הונא על רב שהוא רבו כדפרכינן נמי בשבת קכח, וראה עוד בביצה ט. ברש"י ותוס' ד"ה והאמר.

מאי לאו אפתוחות לא אריוח - עי' קר"א אמאי לא קאמר דקאי אדוכסוסטוס. והשפ"א הקשה דאכתי תיקשי מנין לר"ה לחלוק על ר"מ דקאמר עושה פרשיותיה פתוחות הא לא מצינו מאן דפליג עליו, ותירץ דלשון רשב"א "ר"מ היה כותבה" וכו' משמע דפליגי עליו.

וכמה ריוח וכו' כמלא אמבא דספרי - טעם לזה כתב הנימוקי יוסף כדי שלא יגע אותו הכלי הנושך לכתביה. ושיעור הריוח כתב הרא"ש (ס' ד') דפירשו הגאונים שהוא כרוחב חצי ציפורן, אבל השטמ"ק (כ') כתב שהוא כדי אחיזת גודל ואצבע.

והא רב אית ליה מנהגא והאידינא נהוג עלמא בסתומות - היד דוד הביא בשם מהרי"ק דמקאמר לקמן דאין שומעין לאליהו לפי שכבר נהגו העם ש"מ דאזלינן בתר מנהג אף כנגד ההלכה, אולם הביא שהפר"ח כתב דהאמנם דרב ס"ל הכי אך מכמה דוכתי מוכח דלא קי"ל כך. וראה עוד ביד דוד דמישב דעת מהרי"ק.

אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו - פירש"י דהשתא במנעל לכתחילה לא, והטעם לזה מבואר ביבמות

קב. גזירה משום מנעל מרופט, א"נ משום חצי מנעל.

ורב יוסף אמר וכו' אם יבא אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו - בסנדל אין שומעין לו לפי שנהגו בו כבר בפועל, משא"כ במנעל הגם דהשתא כשר לכתחילה [כדפירש"י ללשון זו] מיהו נהגו בפועל לכך שומעין לו.

רנב"י אמר מצוה לעשותן סתומות ואי עבדינהו פתוחות שפיר דמיו:

בשיטת הרמב"ם שמחלק בין מזוזות ותפילין:

הרמב"ם (ה. ג.) פסק כרנב"י דאם עשאן פתוחות כשר לפי שאין סמוכות מן התורה, והקשו עליו אמאי שם (ג. ג.) לגבי תפילין פסק שאם עשה הסתומה פתוחה ולהיפך פסול.

והב"י (ס' ג. לז. ד"ה ויעשה) תירץ דס"ל לרמב"ם דכיון דפרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך שהן סמוכות זו לזו בתורה דין הוא שאם שינה פסול, ממילא לא מפליגין וה"ה שמע והיה אם שמוע פסול אם שינה אף שאינן סמוכות בתורה.

והב"ח שם דחה תירוצו, וכתב דודאי אף במזוזה היה מן הדין פסול אלא שכבר נהגו הכי, עי"ש. וע"ע מש"כ בשו"ת חת"ס (או"ח ס' ד').

ובחי' מרן רי"ז הלוי (תפילין ה. א.) הוסיף להקשות מדוע משמעות הרמב"ם שלענין מזוזה הקפידא היא רק בין פרשת שמע לוהיה אם שמוע ולא בפרשת שמע גופה, ואילו בתפילין הקפידא בכל הפרשיות. ומיסד הגרי"ז דחלוק דין כתיבת מזוזה מתפילין, דמזוזה יש לה דין מחודש של כתיבה ודין מיוחד של ריוח בין פרשה לפרשה וע"ז דנה הסוגיא אם דינה בפתוחה או בסתומה, אבל בתפילין אין בהן דין מסויים אלא דינם רק

להיות כתובים כשם שהם כתובים בתורה, ולכן דין פתוחות וסתומות שלהם הוא בכל הפרשיות, עי"ש שהרחיב בזה, וע"ע בזה בחי' הגרי"ז (סוף לא: ורי"ט לז.).

וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (סו"פ ואמנן) שדקדק יסוד זה באופן נפלא מלשון המקרא, דגבי תפילין כתיב "וקשרתם" כלומר דהכתיבה גופה היא כמו בס"ת ואין צריך אלא ליקח הדברי תורה ולקשור על עצמו, משא"כ במזוזה כתיב "וכתבתם על מזוזות" כלומר דגם הכתיבה עצמה יש לה דינים מיוחדים, עי"ש.

ס"ת שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה:

א] בפתחי תשובה (ל. א. ב.) הביא מתשובת חת"ס דרב אחד רצה לחלק דדוקא ס"ת שבלה דכבר היה קודש, ולא כגון שנכתב חסר ויתר דשרי לפי שלא ירדה קדושת ס"ת מעולם, והחת"ס פליג דלרבנותא נקט ס"ת שבלה וכ"ש ס"ת פסול שאפשר לתקנו ולקרות בו.

ב] הברייטא נקטה דמס"ת ותפילין אין עושין מזוזה לפי שקדושתה קלה מהן ומשמע הא ס"ת ותפילין עצמן קדושתן שוה - עי' שאגת אריה (ס' מ"ח) שדן בזה ומסיק דאפ"ה אין עושין תפילין מס"ת ולהיפך כיון שקדושתן שוה ואע"ג דאין בהן משום הורדה, ועי"ש.

הא מורידין עושין אמאי הכא פתוחות והכא פתוחות - כתב הקר"א (על תוד"ה דילמא) דלפי דברי הרמב"ם ריש פ"ה דמזוזה שאף מגליון ס"ת ותפילין אסור לעשות מזוזה, הו"מ לשנויי דהא קאמר אין מורידין היינו לכתובה כולה על הגליון. והשפ"א תירץ דהלשון "עושין" משמע לעשות מעיקר הפרשה מזוזה.

ובעיקר דברי הרמב"ם צ"ע דבשבת פרק כל כתבי איבעיא אם יש בגליון קדושה ולא

איפשיטא, והרמב"ם (פכ"ג משנת) פסק דאין מצילין אותן מפני הדליקה משמע דס"ל דאין בגליון קדושה, אך יתכן שפסק כאן וכאן לחומרא מספק - אור שמח (מזוזה ה. א.), עי"ש.

אמאי הכא פתוחות והכא פתוחות - יש לעיין איך ס"ד דאם גוזזן ומחברן זו לזו הוי סתומות והלא השתא אינן כתובות יחד עם פרשיות שלפניהם ושלאחריהם כמו בס"ת - עי' בהמיוחס לרשב"א שהאריך לפרש דאפילו דגיזו להו ומחברן עדיין נשארות סתומות. [והוא כדעת תוס' (ד"ה דילמא) דשרי לתפור העורות במזוזה, ודלא כדעת החולקים - עי' בדברינו שם].

אולם רש"י בשבת עט: פירש שחותך כל היריעה מפרשת ואתחנן ועקב שבה פרשיות שמע והיה אם שמוע וקובעה במזוזה, אכן המיוחס לרשב"א דחה זאת דלא יתכן שיהא במזוזה עוד פרשיות שאינן מן המנין.

וטה"ק תירץ כגון שהיו כתובין על יריעה אחת פרשיות שמע והיה אם שמוע ומה שביניהן נשתייר חלק, עי"ש. וראה עוד בזה עול"ש ושפ"א.

הלכה למשה מסיני תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוסטום קלף במקום בשר דוכסוסטום במקום שיער:

דעות הראשונים מהו קלף ומהו דוכסוסטום:

תוס' שבת ריש עט: ביארו שבלשון יון קורין לבשר 'סוסטוס', ו'דוך' פירושו מקום, כלומר מקום בשר, וא"כ על הקלף שהוא העליון כותבין בחלק הקרוב לבשר ועל הדוכסוסטוס שהוא התחתון כותבין על החלק העליון הקרוב לשיער. ובטעם הדבר - כתב המרדכי (ס' מתקני"ט) שמצד השיער אין נאה לכתוב, וכן לא מצד הבשר מפני הגידין והבשר והשמוננית.

ברם כתב הר"ן בשבת עט: דדעת הרמב"ם

(פ"א מתפילין) והרמב"ן איפכא שהחלק הדבוק לבשר הוא הקרוי קלף שכותבין בו במקום בשר לפי שהוא לבן כבשר ממש, והחלק של צד השיער הוא הקרוי דוכסוסטוס וכותבין בו במקום השיער ממש, ועי"ש דהרמב"ן הביא ראיה מן הירושלמי.

אכן הב"י בס' רע"א (ד"ה ומ"ש צפ" קלף) כתב דנוסחא משובשת נזדמן לר"ן בדברי הרמב"ם, והאמנם שבתשובה נראה דסובר הרמב"ם כגירסת הר"ן אולם אח"כ חזר בו, ועיקר שהוא מסכים לכל הנך רבוותא. והנה באו"ח ס' ל"ב (ד"ה ונמלקו) כתב הב"י שהוא מחלוקת המפרשים והביא את הר"ן הנ"ל בדעת הרמב"ם, והוסיף עליו דכן נמי דעת הרשב"א בתשובה, אך בשו"ע (לז. ז.) פסק המחבר כדעת תוס' הנ"ל ורוב הראשונים. וז"ע שו"ת חת"ס (או"ח ס' ג').

למצוה:

א] בשבת עט: נחלקו תנאים: דעת ת"ק דכתבה למזוזה על הקלף פסולה ור"מ היה כותבה על הקלף מפני שמשתמרת [הביאו תוס' לעיל סוף לא.], ועי"ש. ותמה העול"ש א"כ הא דמשני הכא דלמצוה מזוזה על דוכסוסטוס ודיעבד כשר על הקלף כמאן אזלה, אי לר"מ כשר לכתחילה על הקלף ואי לרבנן אף דיעבד פסולה, ועוד אמאי לא משני הברייתא דהא מורידין עושין כר"מ דעושים מזוזה לכתחילה על הקלף - עי' מה שתירץ.

ב] עוד יש מקום עיון: דהנה הרי"ף והרמב"ם פסקו דמצוה לכתחילה בדוכסוסטוס, אולם הרא"ש (ס' ו') כתב דנהגו לכותבה לכתחילה על הגויל שמשממר יותר, וכן הר"ן בשבת ע"ט כתב בשם הר"ח דכותבין לכתחילה מזוזה על הקלף. ומבאר בית הלוי (צסוף סמ' עה"ת עמ' 69) דנחלקו הראשונים הנ"ל אם לאחר דמשני הגמ' שינוי אחרוני נדחה התירוצ' הראשון דלמצוה או דנשאר אף למסקנא, עי"ש היטב.

ובעיקר דברי הרא"ש שמתיר לכותבה אף על הגויל - כן הוכיח גם הכס"מ (פ"א מתפילין) ובב"י (ס' רפ"ח), אולם יש מהראשונים דפליגי, ועי' ברה"ז על תוד"ה אידי, ובית הלוי הנ"ל עמ' 71.

רש"י

ד"ה אמרתי לו - אותו ריוח שלאחר ובשעריך הוא סתום - עי' טה"ק.

ד"ה הכא פתומות - בפ"ת והכא פתוחות במזוזה - רש"י מפרש דהקושיא מס"ת, ובדיבור הבא הגיהו המפרשים נמי דצ"ל "ספר תורה" (שטמ"ק, רש"י), ומה דפירש"י דהקושיא דוקא מס"ת ולא מתפילין - עי' מש"כ בהגהות ר"ש טויבש, וביד דוד.

תוס'

ד"ה ועושה ריוח - מן הצדדים לא פירש ושמא כיון דכורך וכו' - עי' טה"ק א"כ אמאי לא פירש שעושה נמי ריוח זה מן הצדדים.

צריך [בתחילה] כדי לגול בהיקף כעין פ"ת - כדאיתא בב"ב יד. דתחילת ס"ת הוא כדי לגול.

והנה האידינא לא נהגו לשייר ריוח זה, וכתב השטמ"ק (א') בשם תו"א וכן הגה"מ בשם ספר התרומה, משום דמכסה אותיות ש-ד-י הכתובים בחוץ, מיהו יכול לחתוך מן הקלף באותו מקום. אך הפתחי תשובה (רפמ. ז.) הביא משו"ת שבות יעקב דרוב הפוסקים לא סברי לשייר ריוח זה, וגם אם ינקוב הגויל יהא גנאי, לכן הנח לישראל שלא נהגו כן.

ובסופה של מזוזה אין צריך לשייר כלל [ואף בתחילתה לא נהגו כדלעיל], מיהו כתב הש"ך (ריש ס' רפ"ח) דצריך להניח מעט כדי שיהיו האותיות שבסוף השיטות מוקפות גויל.

איזהו

מנחות דף לב.

מקומן

רעמ

ד"ה והאידנא - פירש בקונטרס וכו'
ישמא גם זה קרוי סתומה - כלומר לפירש"י דלא אמר בזה כלום י"ל דהא נמי קרוי סתומה, משא"כ לפירושים דלקמן שבהדיא קאמרי דזה נחשב פתוחה וקשה מה שאנו נוהגין, וכדלקמן.

ור"ת מפרש וכו' ומניח עד סוף שיטה כשיעור למשפחותיכם וזו היא פתוחה - הוא שיעור י' אותיות, ולקמן מייתי ממסכת סופרים דמשייר שיעור ג' אותיות.

והרא"ש (הל' ס"ת סי' יג') הביא משמיה דר"ת דפתוחה הוא כשיעור ג' תיבות של ג' אותיות, וכ"כ הב"י (נסי' ער"ה) בשם ספר התרומה, וביאר דשמא היה בספרו 'למשפחותיכם' חסר יו"ד דהשתא הוי ט' אותיות. וראה עוד בטה"ק שמתרץ באופ"א. ובתוס' היה לב"י גירסא "כשיעור ג' למשפחותיכם" ותמה עלה דהא לעיל ל. איתא דהוא שיעור שיטה שלימה.

ופתומה כל שכותב וכו' ומניח חלק באמצע כדי לכתוב בו שם שתי אותיות וכו' - במרדכי (סי' תמקס"א) כתב דבין פתוחה ובין סתומה שיעורה ט' אותיות, וכ"ד הרמב"ם. ודעת מסכת סופרים הביאו תוס' לקמן דתרווייהו ג' אותיות, ועי' טה"ק שמבאר דאין זה סותר דברי ר"ת שאמר ב' אותיות, ועע"ש שהאריך בביאור דעת ר"ת.

סדורה כל שכותב וחולק השיטה עד חציה וכו' - ז"ל המרדכי (סי' תמקס"א) עוד יש פרשה ונקראת סדורה וצורתה כותב השיטה שעומד בה עד חציה וכו', ומשמע דמפרש שהוא סוג פרשה לעצמה, וכן משמעות הט"ז (ערה. ה.) דיש קבלה על מקצת פרשיות לכותבן כך. אולם הב"י בסי' ער"ה (ד"ה וסדורה) מסתפק אם יש לה דין פתוחה או סתומה, ומסיק דמדכתבוה סמוך לסתומה משמע דדין סתומה יש לה.

וז"ל החזו"א (סוסי' ל"ח) "לא מסתבר שהיו עוד פרשיות בתורה בשם 'סדורה' ונשכח כל הענין מאתנו, אלא אותן הצורות הסתומות היו מדקדקין באיזה פרשה לעשות צורה זו דוקא והיתה נקראת סדורה" עי"ש.

ובמסכת סופרים מציא איזו היא פתוחה כל' שלא התחיל בראש השיטה וכו' - מסכת סופרים פליגא על סידור קדמונים, דלמסכת סופרים פתוחה היא בראש השיטה ולסידור קדמונים בסופה - רא"ש (סי' יג') בשם ר"ת. ולקמן הביאו תוס' מהירושלמי שזה וזה מיקרי פתוחה.

והנה לרמב"ם היה גירסא אחרת במסכת סופרים - עי' בב"י (סי' ער"ה), ובביאור הגר"א סי' ל"ב, והרחיב בזה טובא החזו"א בסי' ל"ח.

ודבר תימה הוא וכו' ואיך יתכן זה מי גרע מפתוחה בראשה וכו' - לכאורה ציור זה הוא ממש פרשה סדורה שהזכירו תוס' לעיל בשם סידור קדמונים, ותוס' שלא הסכימו שתחשב כפרשה סתומה הוא לכאורה דלא כב"י שכתבנו לעיל. אכן הב"י גופיה [בדיבור שלעיל מיניה] ביאר דחשיבא סתומה לפי שהשיטה התחתונה מתחלת כנגד מקום שמסתיימת העליונה ונראה כאילו הכל כתוב בשיטה אחת.

ונראה לפרש דקאי לפירושי מילתיה דרב - ביאור אחר בדברי הירושלמי עי' בטור סי' ער"ה (ד"ה והרמב"ם), ומפרש שם לפי"ז את שיטת הרמב"ם.

והאי מכאן ומכאן דקאמר אסתומה דבתר הכי קאי וכו' - ר"ל דה"ק "פתוחה - מכאן ומכאן סתומה", כלומר יש עוד ציור דמיקרי פתוחה במזוזה, כגון שסתום מכאן ומכאן בשיטה זו ופתוח באמצעה, דאע"ג דבעלמא חשיבא סתומה לגבי מזוזה חשיב שפיר פתוחה.

(ה'), וע"ע ביאור הלכה (לג. לח. ד"ה מעור
לחל), וחזו"א (לו. ג-ד). וראה עוד בדברינו
לקמן לד: בגמ' ד"ה ומניחן.

**ויש עוד לפרש כגון דפרשת שמע בסוף
עמוד וכו' -** כתב הגהות מליו"ט
דהנוסח שכתוב לפנינו בתוס' הוא הנכון
ודלא כנוסח אחר הנדפס בשולי הדף.
וכמש"כ תוס' לפנינו כן איתא בתוס' שבת
עט: (ד"ה הא מורידין).

**או פרשת והיה אם שמוע בתחילת עמוד
והוסיף שמוע בגליון שלמעלה -** צ"ע
דבציור זה נמצא שנכתבו שלא כסדרן
ופסולות, ותירץ הדרישה (סי' ר"ט) דתוס' לאו
דוקא נקטו ציור הזה, ועיקר הוא הציור
ד'שמוע' בסוף עמוד והוסיף בגליון 'והיה אם
שמוע'. וכע"ז כתב נקודות הכסף (ל. א.),
ועי"ש שתי"ץ באופן נוסף.

והט"ז (ל. א.) תירץ דדעת תוס' דדוקא
באותה פרשה פסול שלא כסדרן ולא מפרשה
לפרשה כיון שאין סמוכות בתורה. והנה על
חידושו דהט"ז תמהו האחרונים - ראה
בקה"י (סי' כ"א) שהביא קושיות הקדושת
יו"ט והחת"ס יו"ד סי' רפ"ב, ודן שם לישב
קושייתם. וראה עוד בספר ישר וטוב שהרחיב
בדברי הט"ז.

ובחי' מרן רי"ז הלוי מישב דאיכא פלוגתא
ראשונים האם פסול שלא כסדרן הוא במעשה
הכתיבה או על התוצאה שהפרשיות כמות
שהן כתובין יהיו כתובים על הסדר, ותוס'
דהכא סברי כצד השני דאין הקפידא על
מעשה הכתיבה כי אם על סדר הפרשיות,
עי"ש שהאריך בזה [וכן בחי' הגרי"ז בסוגיין]
ודעתו נוטה שאף דעת הרמב"ם כתוס' בדין
זה, עי"ש.

ד"ה הא מורידין עושין - אנ"ג דנוהגין
בתפליין של יד ד' שימין ובש"ל ראש
ז' שימין - הצ"ק הגיה איפכא, וכן איתא
ברא"ש וכן פסקו הטור ושו"ע.

**ומתיישב בכך דלא קשיא ההיא דירושלמי
אש"ס שלנו אליבא דרב -** כוונת

תוס' מפרש הצ"ק: דהירושלמי סבר דר"מ
עצמו הצריך פתוחות לגמרי כמו מזוזה, אלא
דרב פסק דמהני אף סתומה דהיינו פתוחה
באמצע דלגבי מזוזה איקרי נמי פתוחה, וזהו
מה דקעבד נמי רב הונא פרשיותה סתומות,
ולכך פסק רב בבבלי כר"מ דוקא אריוח
דאילו ר"מ מצריך פרשיות פתוחות ממש.

וברה"ז מפרש: דתלמודא דידן סבר דלר"מ
בעי פתוחות בדוקא, לכך פסק רב כוותיה רק
לענין ריוח, אבל הירושלמי סבר דר"מ
מכשיר נמי סתומות שפתוחות באמצע שיטה
ולכך פסק רב כוותיה לגמרי, ומ"מ לדינא
מתישבים פסקי רב ולא קשיא הבבלי
והירושלמי.

אולם הרא"ש (הל' מזוזה סי' ה') מפרש דפליגי
תנאי בירושלמי אם סתומה דוקא או אף
פתוחה ורב פוסק כמ"ד אף פתוחה [ודברי
הירושלמי קאי לפירושי מילתיה דרב וכמו
שהסבירו תוס'] והיינו כמסקנא דשמעתין
כדברי רנב"י דמצוה בסתומות ואי עביד
פתוחות שפיר דמי. והמעדני יו"ט (אות ד')
מפרש דהוא נמי כוונת תוס' הכא דבכך
מתישב דלא קשיא הירושלמי אבבלי והיינו
כמסקנא דרנב"י דזהו נמי כוונת רב
בירושלמי. וכן מפרש גם העול"ש.

ד"ה מנעל - עכשיו נוהגין לחלוין במנעל
לפי שאין אנו בקיאים וכו' - ע"ע
טעם שכתב הצ"ק.

ד"ה דילמא להשלים - והא דאמרי'
בירושלמי וכו' ההיא בשלא תפר
העורות זה בזה - דעת הטור (סי' רפ"ח)
והרמב"ם דאפילו תפרם או דיבקם פסולה,
וכן נראה דעת תוס' בסוטה ריש יח., וכן פסק
בשו"ע (רפ"ח. ד.) דתפר ב' עורות פסולה,
וכתב ביאור הגר"א דהוא שלא כתוס' דהכא.
וראה בכל ענין זה בשו"ת חת"ס (או"ח סי'

ובמזוזה כ"ה שיטין - אנו נוהגין כ"ב שיטין
וכן פסק בשו"ע - מהרש"א.

ד"ה תפילין על קלף - ושניהן פסולין
אגויל - גויל הוא עור שלם שלא
נחלק ורק השירו ממנו השיער - עי' תוס'
שבת ריש עט:

ויש לפרש וכו' גבי אין בין שבת ליוהכ"פ
דלא חשיב אכילה - דברי התוס'
ברורים, והמפרשים תמחו על המהרש"א
שכתב כאן דברים שאינם מובנים. ועי' הגהות
תפארת שמואל דלמהרש"א היה גירסא
משובשת בתוס'.

ולא דמו לאשורית דהוי מחד טעמא
מישום דכתוב והיו - מהרש"א פירש
כוונת תוס' דתפילין ומזוזה מיפסלו אגויל
משום הלכה לממ"ס גרידא, משא"כ אשורית
דאית ביה טעמא משום דכתיב והיו. ותמחו
המפרשים (צרה"ק, קר"א, עול"ש, הגהות תפארת
שמואל, הגהות ר"ש טויבט) דהלא דברי תוס'
מבוארים היטב בתוס' שבת עט: דר"ל
דתפילין ומזוזות אינן מחד טעמא אלא דזה
משום דדינו בקלף וזה משום שדינו
בדוכסוסטוס משא"כ אשורית שהוא טעם
אחד לתרויהו. ועי' צ"ק שיישב דברי
מהרש"א. וע"ע יד דוד.

ד"ה אידי ואידי - פירוש אף במקום בשר
וכו' - כלומר רבנות נקט דאע"ג
דעיקר מצות תפילין הוא על קלף במקום
בשר אבל על דוכסוסטוס פסל אפילו במקום
בשר - שטמ"ק אות ו'.

וקשה דלא משני וכו' ולא מיפסל כלל אלא
מחמת שינוי המקום וכו' - פי' נימא
כאן אקלף במקום שיער וכאן אדוכסוסטוס
במקום בשר, דמזוזה כשירה אתרויהו וסיבת
הפסול היא שוה ששינה את מקום הכתיבה
בשיער ובבשר, משא"כ כדמוקי לה אתפילין
כדמפרש.

ובענין זה קשה בפרק המוציא יין וכו' גבי
הא דאמר רב וכו' - שם דעת רב
לס"ד איפכא מסוגיין, דס"ל דתפילין כשרין
לכתוב אף על דוכסוסטוס אבל מזוזה אין
כשירה לכתוב על הקלף, וכל הסוגיא התם
הוא איפכא מהכא, וקשיא אף שם כדקשיא
לתוס' הכא. [ובסוף מסקינן התם דרב אמר
כסוגיין].

והשתא קשיא דה"ל לשנויי אידי ואידי
אתפילין וכו' - עי' מש"כ לישב
בבית הלוי בסוף החי' עה"ת עמ' 68.

והוי שינויא מענין אחד כמו שפירש כאן
- נראה דצ"ל "כמו שפירשתי כאן".

ופירש שם הר"ר יוסף - ע"ע תירוצים
אחרים בשטמ"ק (ו'), ועי' מש"כ
השפ"א לישב.

בסוף הדיבור - ועוד יש לתרץ וכו' אבל
כל דין תפילין כבר אשמעינן וכו' -
כלומר בתפילין כבר אשמעינן חדא ברייתא
דדינן אקלף ואידך ברייתא דשינה דהיינו
לדוכסוסטוס במקום בשר פסול, ושפיר קתני
ברייתא שלישית דאף שינה לקלף במקום
שיער פסול, אבל במזוזה לא הוזכר כלל דינה
אם שינה הלכך לא שייך למתני שינה בין
בזה ובין בזה - מהרש"א.

דף לב:

גמ'

הא מורידין עושין והא בעיא שרמוט:

א] בשו"ת רעק"א (סי' נ') וכן הקר"א בסוטה
יז: הוכיחו מכאן דלא מהני לשרטט לאחר
הכתיבה אם כתב בלא שרטוט מדלא משני
שיכול לשרטט עכשיו. [וזהו שלא כתוס'
בסוטה שם (ד"ה כתסה) שנסתפקו בזה].
וביאר הפתחי תשובה (רפא. ה.) דהטעם לפי
דהלכה לממ"ס דבעי במזוזה שרטוט כדלקמן

לפיכך אם כתב בלא שרטוט לאו שמה כתיבה.

ב לכאורה יש עוד להקשות דהא בעי עיבוד לשמן, וכתב השאגת אריה (סי' מ"ז) עפ"י דברי הב"י (סי' ל"ג) דלא מיבעי למ"ד דאין צריך עיבוד לשמן אלא אף למאן דבעי, ודאי מהני עיבוד מחמורה לקלה והרי מזוזה קלה מס"ת ותפילין, ע"ש. וראה שו"ת רעק"א (מ"א סי' 6-3) שדן דלא חשיב הורדה מקדושה חמורה לקלה מה דחושב לעבד לשם ס"ת ואח"כ עושהו תפילין.

והנה הקשה השאגת אריה הנ"ל ממתני' ריש זבחים דקדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים פסולין, הרי דלא מהני מחשבת לשמה מחמירא לקילתא - ע"י מש"כ לחלק, וראה בהערה שם בשם מחנה חיים. וע"ע עמק ברכה הל' ס"ת סי' א'.

דתניא ר' ירמיה אומר משום רבינו - הרש"ש במגילה יח: ציין דברייך ורא"ש הגירסא "ר' יהודה", ומחזור טפי.

והילכתא תפילין לא בעי שרטוט ומזוזה בעיא שרטוט:

א כתב רש"י במגילה יח: דהאי 'הלכתא' ר"ל הלכה למשה מסיני. ברם הר"ן שם פירש דהוא מסברא, דמזוזה נבדקת פעם בשבוע אבל תפילין שאין נבדקין אלא פעם אחת ביוכל לפיכך אין צריך כתב המיושר כ"כ ואין צריך שרטוט.

והנימוקי יוסף כאן כתב דתפילין אין צריך שרטוט לפי שהקלף דק הרבה ושמה יקרע.

והנה לשון הרמב"ם (תפילין 6. יג.) "הלכה לממ"ס שאין כותבין ס"ת ולא מזוזה אלא בשרטוט אבל תפילין אין צריך שרטוט לפי שהן מחופין", ותמה בחי' הגרי"ז דאם כמשמעות תחילת דברי הרמב"ם דתפילין הוא הלכה לממ"ס שאין צריך שרטוט למה

צריך לטעם בזה, ואפילו נימא שלא נאמר הלכה מיוחדת בתפילין מ"מ תיפוק ליה מדנאמרה הלכה בס"ת ומזוזה ולא בתפילין, ע"ש וכן בחי' מרן רי"ז הלוי ריש הל' מגילה מש"כ בביאור הדבר.

ב תוס' בגיטין ו: הקשו הרי יש דין שאין כותבין ג' תיבות בלי שרטוט, ותיירצו דסגי בשרטוט דלמעלה ומן הצדדים [כמש"כ תוס' כאן ד"ה הא מורידין], אך מהרמב"ם משמע שאין צריך בתפילין שרטוט כלל ולדבריו יקשה קושית תוס', וכתב בעמק ברכה (תפילין אות א') לישב בשם הגרי"ז, דדוקא כתיבה בעלמא של כתבי הקודש אסור לכתוב בלי שרטוט, משא"כ כתיבת תפילין שהוא דין כתיבה מיוחדת לא נאמר בזה דין שרטוט, ע"ש.

תפילין לא בעי שרטוט ומזוזה בעיא שרטוט - צ"ב דא"כ למסקנא הדרא קושיא לדוכתא הא מורידין עושין והא בעיא שרטוט - ע"י המיוחס לרשב"א (ד"ה והלכתא).

ואידי ואידי נכתבות שלא מן הכתב מ"מ מיגרם גריסין:

אימתי אין חוששין לדברים שבכתב אין רשאי לאומרן בע"פ:

הטור (או"ח סי' מ"ט) כתב שכל דבר שרגיל ושגור בפי כל אין בו משום דברים שבכתב אין רשאי לאומרן בעל פה, וכתב שם הב"ח דהמרדכי הביא לזה ראיה מסוגיין דהסופרים רגילין בהן ומיגרם גריסי ולפיכך שרי על פה. והוציא מזה הב"ח חידוש דאין צריך שיהא שגור בפי כל אלא לאותו שהוא רגיל בהן מותר לאומרן בעל פה, כי היכי דשרי לסופרים דהכא אע"ג דאינם שגורים בפי כל שאר העולם. [צ"ב דהא רש"י בסוגיין כתב בהדיא ד"רהוטים הם בפי כל אדם"].

אסור לישב ע"ג מיטה שס"ת מונח עליה:

בגדרי האיסור:

א] כתבו תוס' מו"ק כה. (ד"ה וקף) דנראה שאפילו הס"ת מונח בגבוה ממנו לא שרי מדלא אותביה לס"ת בגבוה ממנו. אולם הב"י (ס' רפ"ג) הביא דהירושלמי [שהביאו תוס' כאן ד"ה אסור] מתיר להניח ע"ג דבר אחר גבוה.

ב] עוד כתב הב"י בשם ה"ר מנוח דדוקא בס"ת אבל בשאר ספרים אמנם ראוי להחמיר אבל בזמן בית המדרש שהמקום צר אין להחמיר, אמנם בספר אורחות חיים כתב שאין להקל בדבר.

ג] בספסל העשוי מושבים נפרדים - דעת פוסקי זמנינו דמותר לישב על מושב אחד אף כשמונח ספר על המושב האחר - (גנ"י הקדש פ"ג ס"ט).

ופליגא דרבב"ח דאמר וכו' מותר לישב ע"ג מיטה שס"ת מונח עליה:

בפסק ההלכה:

תוס' כאן פסקו דמותר לישב, אבל הרמב"ם והראב"ד והטור ושאר ראשונים פסקו דאסור. וכתב הב"י (ס' רפ"ג) שהם פסקו כר"ה להחמיר בכבוד ס"ת, ועוד מכיון דחזינן שר"ה עבד מעשה ורבנן דבתריה לא עבדו עובדא. ובביאור הגר"א (רפג. יז.) ביאר שהרמב"ם נטה בזה לחומרא כירושלמי [שהביאו תוד"ה אסור] דמייתי ההיא דר"א ודלא כר' יוחנן.

התם ס"ת ע"ג קרקע הוה - צ"ע הא קאמר שנוזכר דס"ת מונח על המיטה, וי"ל דלאו דוקא קאמר שהיה ע"ג קרקע אלא בשיפולי המיטה כאילו בקרקע, או בקרקעית המיטה והוא ישב בעליונה - המיוחס לרשב"א. ועי' הגהות הרד"ל שפירש בע"א.

כתבה אגרת פסולת - פירש"י שכתבה בלא שרטוט, ועוד פירש דלא דקדק בחסירות ויתירות. [וראה בחי' הגר"ז סוטה יז: בביאור מה שעירב רש"י וכלל בדבריו יחד שני הפירושים]. ותוס' כאן השיגו על פירושו הראשון, ופירש ר"ת כפירוש השני. וע"ע בתוס' הרא"ש סוטה יז:

תלאה במקל פסולת מ"ט בשעריך בעינן:

טעם הפסול, ונפק"מ בין הטעמים:

כתב הנימוקי יוסף טעם הפסול לפי דבעינן שיקבענה בצורת הפתח עצמו, ולפי"ז מחזור טעם הגמ' "מ"ט בשעריך בעינן", [אמנם מדהוצרך לפרש הנימוק"י משמע דלא גרס זאת, וכן ברי"ף אינו, וכן בשטמ"ק מחקו].

ואילו הרמב"ם (ס. ה. מ.) כתב "תלאה במקל פסולה שאין זו קביעה", וביאר הב"ח (ס' רפ"ט) שהרי אינה קבועה ונחה אלא תלויה ומתנדנדת באויר הפתח, ולדבריו ניחא טפי דלא גרס הטעם דבשעריך כתיב, אכן יעוי' בב"ח גופיה דמישב פירוש הרמב"ם גם אליבא דגירסא זו, ד'בשעריך' משמע דתקבענה בשעריך.

ושמעתי דנפק"מ לכאורה בין הטעמים, כגון שתלה המזוזה גופה על צורת הפתח אלא שמתנדנדת ואינה נחה, ועיין, וע"ע טה"ק.

או שהניחה אחר הדלת פכנה ואין בה מצוה וכו' ואמר ר"י א"ש מצוה להניחה בתוך חללו של פתח:

א] האם פסול דיעבד?

הטור (ס' רפ"ט) פסק שאם שינה באלו המקומות אינו מעכב ובלבד שתהא בצד הימין לביאתו, וביאר הב"י טעמו משום דבכל הני נקטינן לישנא ד'מצוה' משמע דאינו מעכב. וכתב הש"ך (רפט. ג.) שכן נראה דעת הרמ"א דסבר דהניחה אחרי הדלת כשירה דיעבד.

מפורש בדברי רש"י סוטה סוף יז: דהספרים צריכין שרטוט מהלכה לממ"ס. ועי' בהמיוחס לרשב"א שהסכים לדעת רש"י והוכיח כך מהגמ'.

ד"ה כתבה אגרת - בלא שרטוט ולא דקדק בחסרות ויתרות - עי' בדברינו בגמ' ד"ה כתבה אגרת.

תוס'

ד"ה הא מורידין - וא"ת דילמא במשרטטי - השפ"א (נגמ') תירץ די"ל דכיון דבעי שרטוט במזוזה מהלכה לממ"ס אפשר דצריך שיהא משורטט לשם מזוזה, וצ"ע לדינא. וכן הב"ח (לנ. מ.) הוכיח מקושיא זו דצריך שרטוט לשם מזוזה, והניח בצ"ע דברי הטור בהל' ס"ת שפסק דאין צריך שרטוט לשמו.

וי"ף דלא היו רגילין לשרטט ס"ת ותפילין - כן הביא גם ברא"ש (סי' ז') בשם ר"ת, אמנם במרדכי (סי' תתקס"א) כתב בשם ר"ת לישב דרך בתפילין אין רגילין לשרטט וקושיא הגמ' מתפילין גרידא, אבל בס"ת נהגו משום "זה אלי ואנוהו" וכמו שהביאו תוס' עצמן לקמן בשם ר"ת, וע"ע ביאור מהרמ"ב שם.

כיון דלא בעו שרטוט וכו' כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט - הטור (סי' ל"ז) פסק דאם רוצה לשרטט הרשות בידו, וביאר הב"י דלא אמר הירושלמי דנקרא הדיוט אלא כשעושה בדרך חומרא, אבל כשמשרטט כדי לכתוב ביושר אע"פ שיוודע לישר השיטה בלא שרטוט מ"מ אינו נקרא הדיוט.

והא דאמרינן בספ"ק דמגילה וכו' לא כמו שפי' שם בקונטרס דמירי בס"ת ממש - עי' בר"ן מגילה יח: (ד"ה והלכתא) שמסיק כרש"י ולא כר"ת. וכן דעת הרמב"ם

אבל הרמב"ם פסק דפסולה, והוא מפרשה כהא דקתני (לקמן לה.) העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה, כלומר שלא קיים כלל מצוה וה"נ כאן, וכן מפורש בדברי הנימוקי יוסף שהניחה אחר הדלת דהיינו חוץ למזוזת השער פסולה.

וכתב הב"ח דרש"י שפירש אחר הדלת הוי סכנה משום שאין הבית משתמר בה, משמע דמפרש שהיא פסולה וכדעת הרמב"ם, אבל הטור סבר כתוס' והרא"ש דטעם הסכנה משום שניקף בה ראשו.

ב] גדר 'הניחה אחר הדלת':

הנה לכאורה פלוגתת הראשונים הנ"ל היא לענין להכשיר מזוזה אחרי הדלת ממש שאינה כלל בחלל הפתח, אולם כתב בחי' רא"ל מאלין (ח"א סי' ז"ט) דזה ברור שכל שאינו על מזוזת הדלת ובחלל הפתח פסולה, וכי פליגי במניחה תוך חלל הפתח ועל המזוזה אלא דהוי אחורי הדלת, ובהא הכשירו הטור והרמ"א דיעבד. ועי"ש שביאר מהו מזוזה ומהו כותל.

אכן ראה בפירוש מסכת מזוזה (להגרמ"ק שליט"א) פ"ב אות נ"ז שכתב דמלשון רש"י משמע דאחורי הדלת משמעו ממש בכותל, אולם לשון הברייתא דמסכת מזוזה משמע בתוך חלל הפתח אחרי הדלת, ואף לשון הנימוקי"י יש לפרש דקבעה על עובי המזוזה עצמה חוץ לחלל הפתח.

וראה עוד שם בדבריו בהל' מזוזה רפט. ח. שכתב דהניח על עובי המזוזה בצד הפונה לפנים או לחוץ - רוב הפוסקים פוסלים, ובמקום שאי אפשר בע"א יניח בלי ברכה. וע"ע שו"ת שבט הלוי (ח"ג סי' קנ"א).

רש"י

ד"ה והא בעיא שרטוט - ובתפילין לא אשכחן דבעי שרטוט - רש"י מפרש הקושיא רק מתפילין לפי דשיטתו דס"ת באמת בעי שרטוט כדאיתא בתוד"ה הא, וכן

(מגילה ז. ט.) דס"ת צריך שרטוט כרש"י. ועי' בחי' מרן רי"ז הלוי ריש הל' מגילה מה שביאר עפ"י דקדוק לשון הרמב"ם, וראה עוד בחי' הגר"ח על הש"ס סי' קל"ט.

ואמר ר"ת דס"ת בעי שרטוט משום זה א"ל ואנוהו - כלומר דאפילו נימא כרש"י דס"ת בעי שרטוט מיהו אינו אלא משום ואנוהו, ונפק"מ דמטעם זה אין נפסל דיעבד כמש"כ תוס' סוכה ריש כט:

אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי - הרמ"א (צק"י לז). פסק דמצוה ליפות התפילין מבפנים ומבחוץ, וראה מדברי המרדכי, ועוד כתב דצריך שיכתוב בכתובה גסה משום זה אלי ואנוהו, וכתב בביאור הגר"א (אות י"ז) דתוס' דהכא פליג בזה על המרדכי. וראה בשו"ת בנין שלמה (ח"א סי' ו', וח"ב סי' ג') שהרחיב בענין זה אי בעינן הידור בתפילין.

וקצת תימה וכו' ואמאי לא ילפינן מינה ס"ת ממזוזה לענין שרטוט - פי' שיהא פסול אף דיעבד אם לא שירטט. ועי' הגהות בן אריה האם שייך למילף גז"ש מהלכה לממ"ס, ואכן הקר"א (סוד"ה גמ' הא) דחה מחמת סברא זו קושית תוס'.

והנה קושית תוס' היא לשיטתם, אבל לרש"י דס"ת בעי שרטוט אדרבה בסמוך מפרש דהא דכתבה איגרת פסולה היינו דילפינן מזוזה מס"ת שצריך שרטוט, ועי' תוד"ה כתבה, ובדברינו שם.

וכ"ת לענין כתיבה לא ילפינן - פי' דמשמעות גז"ש דכתיבה אין למילף רק מה לכתוב דהיינו חסירות ויתירות ולא על מה או איך לכתוב - טה"ק, עול"ש.

אמנם במרדכי (סי' תתקס"א) תירץ כן קושיא זו, דלא ילפינן אלא מידי דהוה בגוף הספר ולא מידי דהוה הכשר כתיבה כגון שרטוט.

ומהא דאמרינן במסכת סופרים וכו' אין ראה דדילמא בשרטוט עליון איירי - בשטמ"ק (ח') איתא בד' שרטוטין דהיינו תחתון ועליון ומן הצדדין, וכן איתא בתוס' סוטה יז: בשם ר"ת.

והנה אם לא שירטט אפילו שיטה עליונה - עי' מש"כ ביאור הלכה (לז. ו. ד"ה אין צריך). וראה עוד שם בד"ה וי"א שנסתפק אם שירטט כל השורות האם צריך ג"כ לשרטט מן הצדדים.

ומיהו משמע בירושלמי דאסור בכל ענין וכו' - כתב מהרש"א דהראיה היא מסוף דברי הירושלמי שהביא מ"ראשיתך מצער" וכו', דהוה רק איגרת שלומים, וכ"ה בתוס' גיטין ו:; אבל הצ"ק פירש דהראיה גם ממר עוקבא דשלח לריש גלותא, עי"ש.

וחולק על הש"ס שלנו דקאמר בגיטין דשירטט וכתב ליה וכו' - פי' לא חולק לדינא אלא בעובדא היכי הוה, דהירושלמי ס"ל דהפך הפסוק ולא שירטט והבבלי סבר דשירטט ולא הפך - מהרש"א.

ד"ה אסור לישב - תיבה שהיא מליאה ספרים נותנה לראש המיטה וכו' - בענין לישב על תיבה עצמה שבה ספרי קודש - עי' בט"ז (רפז. ז). דמסיק לאסור, אבל אם חיברה לכותל במסמרים שרי. אכן בנקודות הכסף שם מתיר בכל גווני הואיל ואינו יושב רק על הארגז [ועוד שהספרים שלנו אינן כתב אשורית], ומה שאסר הירושלמי הוא דוקא בשינה וכדאיתא בפסקי תוס' דחיישנן שמא יפיח או שמא ישמש, ועע"ש בנקודות הכסף אות ח'.

אם היה נתון ע"ג דבר אחר מותר עד כמה וכו' טפח ר"י וכו' כל שהוא - הב"י (צק"י רפ"ז) הביא דיש מחמירין שצריך "טפחים ועכ"פ לא יפחות מג' טפחים. וכתב

הש"ך (רפג. ח.) שהוא מידת חסידות אבל מדינא סגי בטפח.

ד"ה דאמר - ותלמידי דר"ה לא פברי כוותיה דבעי לאותובי ס"ת אפורייה - ואף דלא שרי להו רב חסדא לעשות כן, היינו משום דרב הונא גופיה ס"ל כאן דאסור, אבל תוס' מוכיחים מתלמידי ר"ה דסברי דשרי להניח על מיטתו דר"ה ולא קיבלוה מיניה - הגהות מליו"ט.

ד"ה כתבה אגרת - פי' בקונטרס איגרת בלא שרטוט - הרי"ף השמיט לדין זה דכתבה איגרת פסולה, וביאר הקר"א שהוא מפרש כרש"י דלענין שירטוט איתמר וכבר כתב דינא דמזוזה בעי שירטוט. וראה שם שגם בדעת הרמב"ם (ה. ג.) הוא לומד כפירש"י [וזה שלא כמשמעות הכס"מ שם, ודו"ק]. עוד ראה בקר"א אמאי נקט רב יהודה דין זה לגבי מזוזה ולא לענין תפילין.

וקשה דלעיל אמרינן שרטוט של מזוזה הלכה למשה מסיני והכא יליף כתיבה כתיבה - א. המיחוס לרשב"א תירץ דרב מנימין לעיל אמר מדעתו דמה שקיבל מרב חמא דמזוזה בעי שרטוט הוא מהלממ"ס, ולא אסיק אדעתיה טעמא דאתיא כתיבה כתיבה, וכעיי"ז תירץ טה"ק (סוף לז.). והמרדכי (סי' תתקס"ו) תירץ דהא דאמרינן דשרטוט הלכה לממ"ס הוא למצוה וכדאמרינן נמי לגבי קלף ודוכסוסטוס דהוא למצוה, ואיצטריך גז"ש לפסול דיעבד.

ובחי' מרן רי"ז הלוי ריש הל' מגילה מפרש דלא נאמרה הלכה לממ"ס מיוחדת במזוזה שצריך שרטוט אלא הלכה כללית דתורה צריכה שרטוט, ורב מנימין סבר דגם מזוזה נכללה בהלכה זו, ושמואל ס"ל דהלכה זו נאמרה בס"ת בלבד ולא במזוזה, וזהו לשיטת רש"י אבל תוס' לטעמיהו לעיל דס"ת גופה אין צריך שרטוט ועל כרחך שנאמרה הלממ"ס מיוחדת על מזוזה שצריכה שרטוט,

ולכן הקשו דאין שמואל יחלוק על הלכה זו ולמה ליה גז"ש דכתיבה כתיבה. וראה עוד בחי' הגר"ח על הש"ס סי' קל"ט.

ב. בשטמ"ק (י') הוסיף להקשות לפירש"י דאין אפשר למילף מס"ת הלא הוא עצמו לא בעי שרטוט, וזהו כשיטת תוס' לעיל, אבל שיטת רש"י דס"ת בעי שרטוט. וכתב המיוחס לרשב"א דהא דס"ת בעי שרטוט לפירש"י וכן דקדוק החסירות והיתירות ילפינן מהלכה לממ"ס [וכן משמע ברש"י סוטה סוף יז:], או נוכל לומר מדכתיב "לקוח את ספר התורה הזה" וילפינן גז"ש מ'ולקחתם' דלולב דבעי לקיחה תמה שלא יהא חסר באותיות או בשרטוט. וראה בחי' מרן רי"ז הלוי הנ"ל ריש הל' מגילה.

דכמה חסירות ויתירות יש בגמ' דיתיהוויין דיתיצביין וכו' - עי' גיטין פה:, ור"ל דצריך לכתוב בגט בכמה מקומות יתר או חסר אע"ג דבעלמא אין כותבין כן.

ועוד יש לפרש דיליף הכא מסוטה - וכן דעת התו"א בשטמ"ק אות י', וכעיי"ז כתבו בתוס' לה. (ד"ה נאמר), אך בתוס' מב: (סוף ד"ה כתנאי) סתרו שיטתם ופירשו דילפינן האי גז"ש מגט.

וצ"ע אמאי לא ילפינן ליה גמ' כתיבה כתיבה דליפסול בהכי - הקה"י (כה. ג.) תירץ דבגט לא שייך כלל ענין חסירות ויתירות כיון שלא נתנה התורה שום לשון איך יכתוב בגט.

אין להקשות מהא דתנן וכו' דמשכיר חייב בכל דבר שהוא מעשה אומן ומשמע בגמ' דשוכר חייב במזוזה וכו' - פי' ואי צריך במזוזה לדקדק בחסירות ויתירות נמצא דהוי מעשה אומן המוטל על המשכיר.

ד"ה סכנה - ונראה דתל"א במקל נוקף בה ראשו - צ"ע א"כ איך היו עושין

כן בית מונבז המלך בפונדקוניהן - עי' הגהות ראמ"ה, ושפ"א.

והא דאמר בפר' השואל וכו' לא תלי ממש קאמר - פי' לא דתלי בגובתא דהא הכא אסרינן תלאה במקל, אלא ר"ל דיכניסה בקנה ויקבענה בכותל - מרדכי (סי' מתקס"א) בשם ר' שמשון. וראה עוד חילוק בתוס' הר"פ ובריטב"א שם.

דף לג.

גמ'

כתבה על שני דפין פסולת:

א] מהו "כתבה על שני דפין":

רש"י מפרש שכתבה בעור אחד ובשני דפין, ותוס' ושאר ראשונים (רמב"ם, רא"ט, ימוק"י) פירשו דבשני עורות דוקא פסולה אבל שני דפין בעור אחד כשירה. וראה בדברינו לעיל לא: בגמ' ד"ה מזוזה שכתבה שתיים שתיים. והאם מודה רש"י שבשני עורות נמי פסול - עי' יד דוד.

ב] מקור דין זה:

נראה שמקור הדין מדילפינן לעיל במזוזה כתיבה כתיבה מספר, והיינו מגט או מסוטה [עי' לב: ברש"י ובתוס' ד"ה כתבה אגרת], והתם ילפינן דספר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה ספרים - יעוי' בתוס' הנ"ל ד"ה כתבה, ובטה"ק שם. אמנם בנתיבות הקדש מצדד דהפסול דהכא הוא מדרבנן.

במזוזה הלך אחר היכר ציר וכו' כגון פיתחא דבין תרי בתי בין בי גברי לבי נשי - עי' פירש"י והרא"ש דמירי שחולק ביתו וכו' ויש פתח בין זו לזו.

ובב"י (סי' רפ"ט) מובא פירוש הר"י כגון שיש פתח אחד הפונה לרה"ר וחלקו לשנים ועשה מחיצה באמצעו, שבפתח אחד נכנסים

ויוצאים ובפתח השני נכנסים לבית אשתו, ושתי אלו הפתחים דלת אחת סוגרתם ואין יודעים לאיזה צד יקרא הפתח, ואומרים לילך אחר היכר הציר.

בין בי גברי לבי נשי - כתב המרדכי (סי' מתקס"א) דדוקא כגון בין בי גברי לבי נשי ששניהם שוין לתשמיש ושניהם פתוחין לרה"ר [כדפירש"י], אבל מבית לחדר או מחדר לעליה וכן מחדר שפתוח לרה"ר לחדר שאינו פתוח יניח המזוזה בימין הפתח של החדר שהוא העיקר ולא אזלינן בתר היכר ציר. [ויסוד זה כתב גם רש"י לקמן סוף ע"ב].

אך בטה"ק פירש דאדרבה נקט בין בי גברי לבי נשי לרבותא דאפילו דכה"ג ודאי רוב הנכנסים מרה"ר הוא לבי גברי מ"מ אזלינן בתר היכר ציר.

ריש גלותא בנה ביתא וכו' א"ר נחמן תלי דשא ברישא:

מקור שיטת הרמב"ם שאין הבית חייב במזוזה עד שיהיה לו דלתות:

עי' פירוש רש"י ופירוש תוס' בהא דאמר ר"נ לריש גלותא. אולם הרמב"ם (מזוזה ו. ה.) כתב שאין הבית חייב במזוזה עד שיהיה לו דלתות, והראב"ד (שם ה"א) השיגו דמנין לו דין זה, וכתב הרא"ש (סי' ח') דשמא הרמב"ם היה מפרש דאמר ליה ר"נ לריש גלותא "תלי דשא ברישא" לומר שאין הבית חייב במזוזה עד שיעמיד לו דלתות.

וראה בכס"מ שם וכן בב"י (סי' רפ"ו) שהביא תשובת הרמב"ם לחכמי לוני"ל ומבואר שם דעתו בהדיא כמש"כ הרא"ש, וכיוון לזה גם המגדל עוז מדעתו.

ועי' קר"א שתמה על הרמב"ם, ומסיק דאף הרמב"ם לא קאמר לעיכובא ולפסול משום תעשה ולא מן העשוי אלא למצוה בעלמא. וע"ע קה"ק (סי' כה. ג.).

עשאה כמין נגר פסול:

[א] רש"י ותוס' פליגי האם פסול להניחה מעומד או מושכב. ומה טעם הפסול: לדעת ר"ת בתוס' טעם הפסול מבואר דדרך שכיבה הוא לא דרך כבוד, אך לשיטת רש"י צריך טעם, ועי' טה"ק על תוס' (צסוף ד"ה הא) מש"כ לבאר בזה. אמנם יעוי' במעדני יו"ט (אות ת') שכתב דכל דיני מזוזה וצורת עמידתה קיבל משה מסיני ואין לנו בזה טעם. ובנימוקי יוסף מבואר דס"ל דאדרבה להעמיד המזוזה בזקיפה הוא דרך כבוד וכמו שמעמידין הס"ת בארון.

[ב] הקשה הקר"א למה תלה הפסול בעשאה כמין נגר והו"ל למימר בהדיא קבעה לאורך או לרוחב, ורוצה הקר"א לחדש דמיירי שהכניסה בכותל שאינה נראית בחוץ ולכן פסולה, והיינו "כסיכתא" ר"ל כמו יתד הנעוץ בכותל, אולם כתב שבטלה דעתו כנגד דעת הראשונים. ושוב מצאתי שגם השפ"א דעתו לפרש כן.

והנה גם בלשון הראשונים מצאנו משמעות כעין זו: דז"ל רש"י "משקבעה ותחבה בסף כנגר שתוחבין הנגריין", ולשון הטור (סי' רפ"ט) "ופירש רש"י שתחבה בתוך עומק המזוזה כבריה שנכנס בחור". ובמרדכי (סי' תתקס"א) כתב בשם ר"ת "וכן אני מורה הלכה למעשה לעשות נקב במקדח ולתיתה ברוחב המזוזה". ברם הקר"א והשפ"א רצו להפליג ולפרש דזו סיבת הפסול משום דתחבה בפנים הכותל ואיסתוירא דכשירה משום דהיא בגילוי, [וע"ע במעדני יו"ט (אות ת')] שהביא כע"ז מן הלבוש], אבל הראשונים מפרשים סיבת הפסול משום דשוכבת או עומדת [כ"א כדאית ליה] אלא דלפרש לשון "עשאה כמין נגר" נקטו שתחבה בכותל.

ועל דברי הקר"א יש לתמוה מאי ס"ד הכי, הלא הוא סוגיא לקמן ע"ב דהעמיק לה טפח פסולה.

ג] לענין הלכה:

הרמב"ם (מזוזה ה. מ.) ס"ל כרש"י, ופסק הב"י (סי' רפ"ט) וכן בשו"ע כוותיה, והטור והרמ"א כתבו דהמדקדקים יוצאים ידי שניהם ומניחים באלכסון [וכפירוש שהובא בתוס' סוף ד"ה הא]. אבל הגר"א בביאורו (רפט. יד.) וכן במעשה רב פסק לגמרי כרש"י שמניחה מעומד.

ואם מזוזות הדלת צרה - כתב בפתחי תשובה (אות ט') בשם יד הקטנה דכו"ע מודו שיקבענה זקופה דעיקר ההלכה כרש"י.

דאמר רב יהודה אמר רב במזוזה הלך אחר הרגיל - פירש"י באותו פתח שרגיל יותר לצאת ולבוא יניח המזוזה, וכתב המרדכי (סי' תתקס"א) בשם הר"י דדוקא כשרגילין בני הבית באותו פתח אבל אם אין רגיל בו אלא הוא לבדו פטור מן המזוזה. והנה לקמן לד. איתא דחדר שיש לו ד' פתחים חייבין כולן במזוזה ואפילו דרגיל באחד מהן, ולכאורה סותר לסוגיין, ועי"ש רש"י שמחלק בשני אופנים, ועע"ש לקמן שכתבנו חילוק הרמב"ם בזה.

מצוה להניחה בתחילת שליש העליון:**א] דעות הראשונים בזה:**

דעת הנימוקי יוסף דלכתחילה צריך מיד בתחילת שליש העליון, ודיעבד כשר בכל שליש העליון דילפינן מקשירת תפילין בגובה של ראש, וכתבו הטור והב"י (סי' רפ"ט) שכן הוא דעת הרמב"ם.

אבל הרא"ש (סי' ג') מפרש [עפ"י מסקנת הסוגיא - עי"ש מעדני יו"ט] דיכול ליתן לכתחילה בכל שליש העליון עד למשקוף. ורש"י כתב "ולכשיכנס לתחילת שליש העליון יתן המזוזה", ומשמע כנימוק"י, אולם יתכן שכך מפרש לס"ד ולא למסקנא, ועי' נקודות הכסף ריש סי' רפ"ט.

ונקודות הכסף שם הקשה על הרמב"ם, דמשמעות הגמ' לקמן ע"ב דמסקינן "ומאי

תחילת שליש העליון שלא להרחיקה מהקורה של מעלה יותר משליש" ומשמע דלמסקנא בכל השליש העליון כשר לכתחילה, ולכן כתב נקודות הכסף דהעיקר כדעת הרא"ש, ועי"ש דהרמב"ם לא היה גורס בגמ' כדאיתא לפנינו אלא כדמשמע מרש"י ותוס' דלא גרסי להא, וראה בדבריו כיצד פירש הרמב"ם הגמ' הנ"ל.

ויעוי' עוד בברכי יוסף (סי' רפ"ט) שהביא דעת הראב"ד עפ"י הסוד להניחה בסוף שליש העליון בדוקא.

ב] עד היכן אפשר להניחה בגובה?

הרי"ף והרא"ש סתמו וכתבו דברי ר"ז אמר שמואל לבד ומשמע דעד הקורה כשירה, אבל הרמב"ם פסק והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח, וביאר הב"י שהוא מפרש בדברי ר' יוסי "מה קשירה בגובה אף כתיבה" - דהיינו קשירת תפילין של יד ואין קושר בסוף גובה של יד אלא רחוק מעט.

והב"ח שם כתב בטעם הרמב"ם: דע"כ לא פליג שמואל על ר"ה אלא על מה שהכשיר כל הפתח למזוזה ושמואל הכשיר רק שליש עליון, אבל במה שאמר ר"ה דמרחיק מן הקורה טפח לא אשכחן דפליג שמואל עליו. וכ"כ הקר"א. וראה עוד נקודות הכסף (סי' רפ"ט) שביאר מקור דעת הרמב"ם עפ"י גירסתו בגמ' לקמן.

רש"י

ד"ה תלי דשי - דגמרינן מציצית דכתיב בה תעשה ולא מן העשוי - עי' בדברינו לקמן ע"ב על הגמ' ד"ה לא שנו.

ד"ה איסתוירא - היינו מקום חיבור השוק להרגל ומעומד הוא - והשתא למסקנא בין מעומד ובין מושכב תרוייהו מיקריין כמין נגר, ומיושב ההיא דבי רבי כמין נגר עבדין - תוס' בפירוש הרש"י.

א. והנה פשטות לשונו דרש"י לעצם המחברת השוק וכף הרגל שתוס' קראום קבילי"א, ברם צ"ע דכתבו תוס' שהיא נתונה בשוק לרוחבה, ודוחק שיחלוק רש"י על תוס' במציאות, ובפרט שבגמ' יבמות קג. שהביאו תוס' איתא בהדיא "האי איסתוירא עד ארעא נחית" והיינו כדפירשו תוס' עצם היורדת מהשוק עד כף הרגל, וא"כ מדוע לא פירש"י בפשטות דהכוונה לעצם השוק שהיא מעומד.

שו"ר דרש"י עצמו ביבמות קג. פירש אף שם דאיסתוירא היינו קבילי"א המפסקת בין שוק לרגל, ומאי דאיתא התם דעד ארעא נחית פירש"י "ואין עוד פרק אחר למטה הימנה בעקב" ר"ל שהוא הפרק התחתון ביותר. ונראה לפרש דרש"י ותוס' תרוייהו נתכוונו לאותו פרק המחבר בין שוק לכף הרגל, אלא דתוס' מפרשים על גוף הפרק שהוא שוכב לרוחב, ורש"י מפרש על העצם המחברת את הפרק שהיא עומדת. וע"ע במעדני יו"ט (אות ה'), ובספר ישר וטוב.

אכן במעדני יו"ט (על הרא"ש סי' ט', אות א') כתב על דברי רש"י "מקום חיבור השוק והרגל - היינו בעצם השוק עד הרגל", ומשמע שלמד ברש"י דכוונתו לעצם השוק, וצריך לדחוק בלשון רש"י ד"מקום חיבור השוק והרגל" ר"ל עצם השוק שיוורדת ומתחברת לכף הרגל, ועדיין צ"ע.

וראה עוד בטה"ק שהבין ברש"י למקום חיבור השוק והירך ולא השוק לכף הרגל, ועי"ש מש"כ לבאר כוונת רש"י.

ב. בפירוש שני מפרש רש"י מקום חיבור השוק והרגל ממש, ומיירי כמו שהביאו בשמו תוס' (ד"ה הא, נסוף הדיבור) שכופלה למזוזה ועשאה כמין נז"ן מחצה שוכב ומחצה זקוף כמו השוק שזקוף מלמעלה וכף הרגל שוכבת. וראה במעדני יו"ט (אות ח') שתמה על פירוש זה דגנאי הוא למזוזה לכופלה בעיקום.

תוס'

ירושלמי ראיא לפירש"י - עי' צ"ק ומהרש"א כיצד הבין המרדכי בדעת הירושלמי. וכן בביאור הגר"א (רפח. ז). כתב דאדרכה מן הירושלמי ראיא לפירש"י, וע"ע בספר ישר וטוב. וע"ע קר"א שהאריך בזה ולבסוף רוצה לחדש דכוונת הירושלמי כתבה על ב' עורות פסולה היינו ב' מינים דחיה ודבהמה.

ובשו"ת חתם סופר (או"ח ר"ע סי' ה') כתב בפשיטות דאף כוונת תוס' להביא ראיא מהירושלמי לפירש"י אלא שנדפס בטעות שלא במקומו.

ד"ה תלי דשא - פי' בקונטרס וכו' וקשה דהו"ל למימר קבע סיפי ברישא - פי' דסיפין היינו מזוזות הדלת, ודשא היינו הדלת עצמה כדאינא בשבת עז: ובכתובות י: דשא - דרך שם".

ד"ה הא דעבידא כסיכתא - פי' בקונטרס וכו' ומעומד הוא - המרדכי (סי' מתקס"א) סייע לפירש"י מהגמ' קידושין כב: דקתני מה מזוזה מעומד אף דלת מעומד, [וצ"ב דהתם מיירי במזוזות הדלת], ועוד סייע דהא כתיב "על מזוזות ביתך ובשעריך" דמשמע שתהא כולה על המזוזה והשער, ועוד דאי כפירוש ר"ת שנוקב מזוזות הדלת ותוחבה שם נמצא שמקצתה סמוכה למזוזות השער ומקצתה מופלגת, ואם יחוק וישים המזוזה לרוחב הסף א"כ אינה נקראת לאותו שעומד בחלל הפתח.

וקשיא לר"ת דמעומד לאו דרך כבוד הוא - בחי' אנשי שם (אות א') הקשה לדבריו איך נהגו כל העולם לסדר כל הספרים מעומד בהיכל. ואכן המרדכי הביא בשם ר"ת שכתב וז"ל "וכשאבנה ארון אם אזכה ארחיבהו לפי העמדת ס"ת מיושב כס"ת שהיה מונח בארון" עכ"ל.

ובתירוץ שיטת רש"י מקושיות ר"ת - עי' טה"ק (נסוף דנריו על תוס' זה) שמבאר דהגם דדרך שכיבה הוא דרך כבוד יותר, מ"מ דינו

ד"ה כתבה - פי' בקונטרס וכו' ולפירושו יש לישב בדוחק [הוא] הניחו בשני סיפין - פי' צ"ב לפירש"י מאי ס"ד דהניחו בשני סיפין ממש הלא על גויל אחד היא כתובה, וצריך לישב בדוחק כגון שהיה לאותו פתח ב' סיפין זה בצד זה - צ"ק. וכע"ז תירץ בבית הלוי עה"ת (נסוף החי' עמ' 76).

אלא על ב' דפין בשתי חתיכות קאמר - מיהו אם תפר החתיכות כשרה - עי' תוס' לב. ד"ה דילמא, ועי' בדברינו שם דיש חולקים.

כי ההיא דפ"ב דסוטה וכו' והיינו בשתי חתיכות - אבל רש"י בסוטה יח. פירש גם שם על ב' דפין - כדפין של ס"ת העשויין עמודים. ועי"ש בתוס' (יז: ד"ה כתבה על שני דפין) שגם פליגי על רש"י.

דהא אמרינן בפ"ב דגיטין שיר מקצת הגמ' וכו' - עי' טה"ק אמאי לא סגי להביא ראיא מהאי פרק בתרא דגיטין לחוד, וע"ע דמישב הרש"י מההיא דגיטין. ועוד בביאור פירש"י וישוב הקושיות - יעוי' במרומי שדה ותורת הקנאות בסוטה יח.

ויש לדחות משום דגבי גמ' כתוב ספר אבל בסוטה כתוב בספר וכו' - וטעמא דמזוזה דפסול בשני דפין אף דלא כתיב בה לא ספר ולא בספר, אפשר דיליף כתיבה כתיבה מסוטה כמש"כ תוס' לעיל ד"ה כתבה איגרת - טה"ק.

ובירושלמי משמע דבשני עורות פסולה וכו' - תוס' מביאים ראיא לשיטתם דדוקא בב' עורות פסולה ולא בעור אחד ובשני דפין, ועי' רש"ש שמבאר כיצד הבינו תוס' בירושלמי.

אמנם המרדכי (סי' מתקס"א) הביא מהאי

לעשותו מעומד שתשלוט בו העין תדיר
ובדרך שכיבה פסול, ע"ש הטעם. אכן
הנימוקי יוסף כתב בפשיטות שאדרכה דרך
כבוד הוא לקובעה מעומד כמו שמעמידין
ס"ת בארון.

ועוד אמרינן בסמוך [ע"ב] העמיד לה
מלכין וכו' ואי מעומד יניחנה באחת
מן הקנים - פי' דהרי הקנה חלול וא"כ למה
לו לחתוך יניחה דרך נקב העליון בתוך
הקנה, ובשלמא לפיר'ת ניהא דצריך לחתוך
אחד מהקנים כדי לתחוב המזוזה שם מושכב
- צ"ק, שטמ"ק אות י"א.

ובשטמ"ק הנ"ל תירץ לפירש"י דצריך לחתוך
לפי שסתום בין קשר לקשר. וראה עוד בספר
ישר וטוב שכתב דלפירש"י גופיה בלאו הכי
ל"ק מירי.

ומיהו בפרק מצות חליצה וכו' היינו עצם
היורד וכו' ולא קביליא - זה שלא
כפירש"י שם - עי' בדברינו על רש"י כאן
ד"ה איסתורא.

ומיהו הא דאמר וכו' צריך שיהא שמע
שלה רואה את הפתח אין ראיה
לפי' הקונטרס - ר"ל דלפירש"י כשגוללה
מאחד כלפי שמע מכוין כשמעמידה שיהא
שמע לצד אויר הפתח ולא לצד פנים - רא"ש
סי' ט'.

וראה בטה"ק ובעול"ש ובספר ישר וטוב
שביארו היטב מה ניהא לרש"י טפי מפיר"ת
ומה מתרצים תוס' לשיטת ר"ת, ועי' בב"ח
(סי' רפ"ט) שהאריך בזה, וראה עוד בתפארת
שמואל על הרא"ש הנ"ל.

ומיהו הא דאמרינן לקמן כתב על עור
אחת והניח בד' בתים לק"מ
דמעומד נמי יש לישב - לשון המרדכי:
"ובשלמא אם מכניס מושכב משכחת שפיר
שיהיו ארבע הבתים ניכרים, אבל אי בעומד
לא משכחת אלא בדוחק גדול, וה"ר אלחנן

אומר דמשכחת לה לפ"ה שיכתוב כל הד'
פרשיות לאורך הקלף זו אצל זו ויניח ריוח
ביניהן" עכ"ל. ועי' צ"ק שמפרש היטב, וראה
עוד בספר ישר וטוב.

דתניא בתוספתא דכ"לים שפופרת
שחתכה וכו' ואח"כ נתנה
בכותל וכו' נתנה בכותל ואח"כ קבע בה
המזוזה וכו' - מבאר העול"ש: דהתוספתא
סברה דהשפופרת קודם שנתן בה המזוזה
אינה כלי ואינה מקבלת טומאה, לכן אם
קודם שקבעה בכותל נתן בה המזוזה שכבר
ירדה לה תורת טומאה, אפילו קבעה בכותל
שלא כדרך קבלה אינו מבטלה מתורת כלי
אלא ע"י שינוי מעשה, אבל קבעה בכותל
שלא כדרך קבלתה ואח"כ נתן בה המזוזה
דקודם שנתן בה לא ירדה לה טומאה וכשנתן
בה ג"כ לאו כלי היא הואיל ונקבעה שלא
כדרך קבלתה לכך טהורה.

ולפי' ר"ת דמפרש כמין נגר פסולה
מעומד אבל מיושב כשירה מאי
כדרך קבלתה - פי' כיון דשוכבת למאי
נפק"מ שפתוחה מצד אחד והלא אי אפשר
למזוזה ליפול, ומשני שפתוחה לאורכה ואם
מונחת כשצד הפתוח כלפי מטה עלולה
ליפול וזהו שלא כדרך קבלתה.

וצ"ע האי דקאמר וכו' משמע אבל שאר
מזוזות דעלמא עבידא כמין נגר -
פי' הלא בין לרש"י ובין לר"ת יש ציור אחד
דכשרה וציור דפסולה, ואילו משמעות הגמ'
דמזוזות בית רבי היו ציור שלישי דכשרות
אף דעשויות כאיסתורא כמין נגר.

הלכך נראה וכו' דכאיסתורא דכשירה
היינו באלכסון לא שוכב ולא זקוף
- כתב הב"י (נסי' רפ"ט) דהעושה כך יניח
ראש המזוזה כלפי פנים הבית ורגלי האותיות
לצד חוץ, לקיים גם דעת ר"ת דלעיל שכך
צריך לנטות המזוזה בשכיבה.

א"נ כמין נז"ן מחצה שוכב ומחצה זקוף - המעדני יו"ט (אות ח') הקשה על זה דהלא גנאי למזוזה לכופלה כך, ועוד דכשהיא נתונה כך אי אפשר לפותחה ולקריתה ע"ש.

ד"ה והא הווא פיתחא - מתוך הלשון משמע וכו' אבל פתח ביהמ"ד עצמו לא בעי מזוזה - בטעם הדבר דביהמ"ד פטור ממזוזה: יעוי' ביומא יא: משום שאין לו בעלים מיוחדים ולא קרינן ביה 'ביתך', אולם הרמב"ם (מזוזה ו. ו.) כתב הטעם לפי שהן קודש, וצ"ב, ועי' בספר שלמי יוסף (סי' קפ"ו) בשם שו"ת חתם סופר. ובעיקר דברי תוס' - יעוי' בעול"ש היכי משמע לתוס' מן הסוגיא דביהמ"ד לא בעי מזוזה.

ובפ' קמא דיומא איכא פלוגתא וכו' - תוס' ביומא (סוף יא:) תירצו דאפילו מיירי בפתח ביהמ"ד ממש מ"מ בית מדרשו של רב הונא היה שלו ולא של רבים ולכן חייב במזוזה.

והשטמ"ק כאן (סוף אות ו') תירץ דצ"ל שאותו פתח של ביהמ"ד היה גם לתשמיש ביתו.

והמרדכי (סוסי' תקס"א) מחלק דביהמ"ד דסוגיין חייב במזוזה אבל ההיא דברכות ויומא מיירי בבית הכנסת ופטור ממזוזה. וטעם החילוק בין ביכנ"ס לביהמ"ד: כתב הש"ך (רפ"ו. יט.) דביהמ"ד כיון שהתלמידים יושבים בו מהבוקר עד הערב דומה לדירה. ובדעת רש"י דייק הב"י (נסי' רפ"ו) מדפירש דהאי פתח קטן היה לביהמ"ד ש"מ דסבר דביהמ"ד צריך מזוזה וכדעת הירושלמי לקמן. וע"ע מש"כ הב"ח בדעת רש"י.

וכדעת תוס' דהכא דפטורין ממזוזה כן נמי דעת הרא"ש והרמב"ם ומשמעות הרי"ף, ואעפ"כ כתב הב"י דירא שמים יוצא ידי כולם וכ"ש בדבר שאין בו חיסרון כיס הרבה ויקבע מזוזה אבל לא יכרך. וברא"ש (סי' י')

כתב שגם בבית מדרשו של מהר"ם מרוטנבור"ק היה מזוזה משום דכשהיה ישן שנת צהרים בביהמ"ד היה רוח רע מבעתו עד שתיקן מזוזה בפתח.

במה"ד - ובירושלמי וכו' היה בו מזוזה ומונחת כנגד כתיפותיו של אדם - פיסקא זו דהירושלמי לכאורה אינה שייכת להכא, ובמעדני יו"ט (אות מ') תמה על תוס' והרא"ש לאיזה צורך הביאווה.

דף לג:

גמ'

ומאי תחילת שלישי העליון וכו' שלא להרחיקה מן הקורה של מעלה יותר משלישי - השטמ"ק מחק מתיבות "שלא להרחיקה" והלאה, משום שהוא פירוש שלא היה כתוב בגמ' כדמוכח מרש"י ותוס' שהוצרכו לפרש הגמ'. וראה בנקודות הכסף (סי' רפ"ט) שמבאר דגם הרמב"ם לא גרס זאת, וכן הוא מצא בגמ' ישנה.

ובביאור תירוץ הגמ' מאי תחילת שלישי העליון להרחקה - עי' רש"י ותוס', וראה בנקודות הכסף הנ"ל דלרמב"ם פירוש אחר בזה, ויש נפק"מ בביאורי הראשונים האם כשר לכתחילה בכל שלישי העליון או דלכתחילה רק בתחילתו - עי' בדברינו לעיל ע"א בגמ' ד"ה מצוה להניחה.

דרש רב יוסף וכו' העמיק לה טפח פסולת:

בטעם הדבר:

כתב הב"ח (סי' רפ"ט) משום דכתיב "בשערך" כלומר מקום סגירת השער, וכל שהיא עמוקה טפח לאו בשערך מיקרי. והביא שהכס"מ פירש הטעם משום תעשה ולא מן העשוי ונראה דט"ס הוא, וכ"כ היד דוד דט"ס הוא ובדיבור שלאחריו היה כתוב כן והועתק בטעות לדיבור שלפניו.

אכן ראה במעדני יו"ט (אות ת') שהביא בשם הלבוש סברא אחרת [בסוגיא דלעיל], דכתיב "על מזוזות" והאי לאו 'על' אלא 'תוך'.

ב השפ"א הסתפק האם פסולה דוקא כשכל המזוזה רחוקה טפח מן החוץ, או אף אם החקק עומקו טפח הגם שהמזוזה עצמה פחות מטפח.

כי תניא ההיא בפתח שאחורי הדלת:

ביאורי הראשונים:

א רש"י מפרש בפירוש ראשון שעשה ב' פתחים אחד לדרום ואחד למערב, וקבע המזוזה בפצים העומד בין ב' הפתחים, בחלל הפתח הדרומי. [וגירסת הרא"ש סי' י"א בפירוש"י - "אחד לצפון ואחד למערב", ועי' בזה בב"ח סי' רפ"ו, ובבית הלוי בסוף החי' עה"ת עמ' 76, וע"ע בספר ישר וטוב],

והשיג המרדכי על רש"י דמנא ליה הא, וביארו המפרשים דקשיא ליה איך מהני מזוזה אחת לשני פתחים כשאין בפצים עובי טפח, שהרי הוא קובע המזוזה בגוף הפצים שבין הפתחים ונמצא שבפתח הדרומי המזוזה משמאל, ואף לגירסת הרא"ש קשיא דנהי שבפתח צפון קבועה המזוזה כהלכה בימין אבל כלפי פתח מערבי הוי בשמאל.

ולכן מפרש המרדכי בשם הר"ץ דאין ב' הפתחים שוין, אלא בפתח צפון הוא נכנס אל הבית ואילו בפתח מערב הוא נכנס מן הבית לחדר אחר, ונמצא שפיר דהוי המזוזה ימין לזה ולזה. וכע"ז הקשה ותירץ גם בשטמ"ק (ג') בשם התו"ח, וראה עוד תוספת ביאור בטה"ק. [וראה עוד ביאור הדרישה בפירוש המרדכי].

ב בישוב פירוש"י נאמרו ג' ביאורים במפרשים: הב"ח (נסי' רפ"ו) וכן השטמ"ק (ג') מפרשים דאף לשיטת רש"י צ"ל כמש"כ המרדכי דמהפתח שבדרום הוא נכנס לחדר קטן בחוץ ונמצא דהמזוזה הוי

ימין לזה ולזה. [וראה עוד בב"ח שמבאר מה הכריח לרש"י לפרש שקבע המזוזה בחלל פתח הדרומי ולא בחלל פתח המערבי, ועוד מבאר מה בין גירסת הרש"י לגירסת הרא"ש].

ובדרישה ופרישה דחה פירוש זה דאינו משמע מדסתם רש"י דבריו, ולכן דעתו שהעיקר כגירסת הרא"ש "צפון ומערב", ומיירי שקבע המזוזה בפתח צפון בפצים בצד ימין לביאתו, ועולה לו גם לפתח מערבי אף שהוא לשמאלו משום שנעשה בעיקר קביעותו לימין, ע"ש שהאריך בזה.

ועל דרך זה נראה שהלך גם הצ"ק, אלא שהוא מישב גם לגירסת רש"י שלפנינו, ומפרש דמאי דקאמר רש"י "ואם לאו אין צריך מזוזה אחרת" אין ר"ל דסגי לתרוייהו במזוזה הנמצאת בפתח הדרומי שהרי היא לשמאלו, אלא ר"ל דיקח המזוזה מהפצים ויקבענה בפתח מערבי לצד הפצים, דנמצא שהיא לימין הפתח ועולה גם לפתח דרום כאלו היא בימינו. וע"ע עול"ש.

אכן הט"ז (רפ"ו. יא.) הלך בדרך חדשה [וכתב שמן השמים הניחו לו מקום בזה], ומבאר כוונת רש"י שבמקצוע מערבית צפונית עומד פצים רחב, וחתך בו עצמו שיעור פתח מצד צפון ושיעור פתח מצד מערב, ועשה המזוזה בפתח המערבי בצד ימין דהפצים, ונמצא דאם אין הבדל טפח בין הפתחים עולה מזוזה זו לשניהם והוי שפיר ימין לשניהם, ע"ש היטב. וראה בצ"ק שהשיג על פירושו, וכן טה"ק השיג הרבה על דבריו שאי אפשר לפרש כן כלל בלשון הגמ' ורש"י.

ג פירוש שני פירוש"י: שעשה ב' פתחים זה בצד זה אחד גדול ואחד קטן וכו', וביארו המפרשים שאין הפרש בין הפירושים, אלא שהיה קשה לרש"י שאין דרך לעשות ב' פתחים סמוכים אחד לצפון ואחד למערב, ולכן פירש שדרך עשירים לעשות פתח קטן בצידו של פתח גדול.

שזה דומה לתעשה ולא מן העשוי שנאמר גבי סוכה, דה"נ כתיב "וכתבתם על מזוזות ביתך" דמשמע שתקבעם על המזוזות כשהן בבנין ביתך ולא שתקבעם קודם ואח"כ תשקעם בבנין. וכ"כ העול"ש דילפינן מזוזה מסוכה לענין תעשה ולא מן העשוי כשם שילפינן לולב מסוכה.

אולם ברש"י לעיל ע"א (ד"ה תלי דשי) איתא בהדיא דילפינן מזוזה מציצית, וכנראה כוונתו בבנין אב וכמש"כ בסוכה יא: דילפינן לולב מסוכה בבנין אב.

אכן הקרית ספר (תפילין ומזוזה סוף פ"ה) כתב "ונראה דהוא מדרבנן בדמאי יליף לא גז"ש איתא ולא היקשא", ודעתו נראה דדוקא לולב מסוכה דדמו קצת יש למילף בבנין אב ולא מזוזה מסוכה או מציצית. והראוני שהשדי חמד (כרך ה' עמ' 330) העיר כן על הקרית ספר.

[ב] חדר שמשמש בו כל השנה ובסוכות מוריד הקירוי ומסכך בסכך:

הפתחי תשובה (רפ"ו. יג.) הביא בזה מחלוקת הפר"ח וארבעה טורי אבן, האם כשמחזיר הקירוי נמצאת המזוזה תעשה ולא מן העשוי, או דכיון שנעשה בכשרות תו אין בו משום תולמ"ה. וע"ע בהגהות רעק"א (סוסי' רפ"ט) פלוגתא כע"ז בציור אחר. וראה עוד מה שתמה בזה העמק ברכה (מזוזה אות ט').

מאי פתחי שימאי וכו' חד אמר דלית להו תקרה וחד אמר דלית להו שקופי -

הא דבעינן משקוף ומזוזות - כתב המעדני יו"ט (אות א') בשם הלבוש דילפינן מפסח מצרים שנתנו את הדם על המשקוף ועל המזוזות, ועוד דבעינא דמזוזה כתיב "על מזוזות" מלא בשני ווי"ן [עי' תוס' ריש לד. ובדברינו שם] דמשמע ב' מזוזות, וכן דרשו בגמ' לקמן.

בית שער אכסדרה ומרפסת חייבין במזוזה:

והנה ביאור הפרישה וכן ביאור הט"ז מתפרש שפיר גם לפירוש שני דרש"י וביתר פשטות, אבל פירוש הב"ח אינו מתפרש כלל אליבא דהלישנא קמא - כן הקשה מהרש"א, וצ"ע. גם צ"ע טובא ללישנא בתרא דרש"י דאין מובן מהו לשון הגמ' "פתח שאחורי הדלת" הלא מיירי דתרוייהו זה לצד זה.

תנא העמיד לה מלבן של קנים חותך שפופרת ומניחה - [עי' לעיל ע"א בתוד"ה הא].

דעת הגר"א שלא יהא חציצה בין המזוזה לפצים:

במעשה רב איתא בשם הגר"א "לא יכרוך המזוזה בקלף וכדו' שלא יהא הפסק דבר בין המזוזה למזוזת הבית", ומסוגיא דהכא לא יקשה עליו לפי דמירי שנותן בתוך השפופרת שהיא עצמה מצורת הפתח, אך קשיא מהגמ' ב"מ קב. דאפשר ליתן בגובתא דקניא [עי' תוס' לב: ד"ה סכנה, ובדברינו שם], וכן תמה העמק ברכה (מזוזה סי' י') מתוספתא דכלים שהובאה בתוס' לג. (ד"ה ה) דמפורש שאפשר ליתן המזוזה בשפופרת ולקובעה על הכותל, ועוד צ"ע אמאי לא יכרוך בקלף דהוי מין במינו שאינו חוצץ, ומסיק העמק ברכה שדברי הגר"א אינם מטעם חציצה אלא עפ"י הקבלה והסוד.

ונראה דיתכן דמקורו של הגר"א הוא מהסוגיא לב: "תלאה במקל פסולה", דהוא מפרש דתלאה בשפופרת על צורת הפתח ולא קבעה עצמה בצורת הפתח, וכן קצת משמעות רש"י והנימוק"י שם.

לא שנו וכו' אבל חתך והניח ולבסוף העמיד פסולה תעשה ולא מן העשוי:

[א] מקור פסול 'תעשה ולא מן העשוי' במזוזה:

כתב מעדני יו"ט (אות ט') בשם הלבוש, דהרי לא כתיב "תעשה" לגבי מזוזה, אלא ה"ק

מרה"ר, ומשמע דזהו מאי דקמ"ל - עי' ב"ח ופרישה, וע"ע חזו"א (לט. ג.).

ת"ר בית שער הפתוח לגינה ולקטניות וכו' רב ושמואל דאמרי תרויהו מגינה לבית כו"ע לא פליגי דחייב וכו' כי פליגי מבית לגינה וכו':

לפי ברה"ז שהוסיף והגיה כל התוספות ברש"י בסוגרים מרובעות, יש ברש"י ג' פירושים:

א. מגינה לבית היינו הפתח שבין הגינה לבית, ומבית לגינה הוא הפתח שבין הקטניות לבית שער.

ב. איפכא לגמרי, דמגינה לבית היא הפתח מהבית שער לקטניות, ומבית לגינה הוא פתח החיצון שמבית שער לגינה. וכתב בחי' אנשי שם דאין הלשון הו' מפירש"י אלא לשון המעתיק, ועי"ש שביאר מה היה קשה על לישנא קמא. אולם טה"ק מבאר דשתי הלישנות הן מפירש"י, עי"ש שביאר היטב. והנה הצ"ק וכן הגהות ריא"ח מחקו כל תוספות ברה"ז שבסוגרים מרובעות, ולדבריהם אין כלל הפירוש הראשון אלא הפירוש השני והשלישי, ועיין. ומסייע לגירסתם השטמ"ק (ה') שהביא מהר"פ דיש ברש"י רק ב' פירושים השווים לפירושים שני ושלישי שביארנו. וראה עוד בספר ישר וטוב.

ג. לשון זו כתב רש"י שהיא עיקר, וכן מפרש הנימוק"י, דאין נידון הסוגיא כלל על הפתח שבין בית שער לקטניות [וכנראה דפשיטא שחייב], אלא על הפתח שבין הגינה לבית שער, ומגינה לבית ר"ל היינו כשהיכר הציר של הדלת הוא כלפי הבית, ומבית לגינה כשהיכר הציר כלפי הגינה. ועי' חזו"א (לט. ג.) בביאור פירושי הרש"י.

כי פליגי מבית לגינה וכו' ומר סבר גינה עיקר - צ"ע מדוע בציור דהכא הגינה היא סיבה לפטור ואילו בבי הרזיקי דלעיל

גדר דין חיוב בית שער ומרפסת במזוזה: כתב הפתחי תשובה (רפו. יא.) בשם חמודי דניאל, דנראה דדוקא בית דירה צריך שיהא בו שיעור ד"א על ד"א אבל בית שער ומרפסת אפילו לית בהו ד' על ד' חייבין. וביאר העמק ברכה (מזוזה אות ה') דרק בית דירה לא חזי למילתיה כשאין בו ד' על ד' משא"כ בית שער ומרפסת דאין חיובם מטעם 'בית' אלא דאתרבו מ'בשעריך' שהם משמשים לבתים הפתוחים להם, וראויין למילתייהו גם בפחות מד' על ד'.

ולפי"ז יצא לחדש דבגזוזטאות שלפני הבתים אף שאין בהן ד"א צריך לקבוע המזוזה בימין הכניסה מהבית לגזוזטא, דחזי למילתייהו ודינן כחדר הפנימי.

מיתבי בית שער וכו' באכסדרה דבי רב וכו' באכסדרה רומיתא - עי' פירש"י מהו אכסדרה דבי רב ומהו אכסדרה רומיתא, וכן איתא גם ברא"ש ונימוק"י, אולם בב"ב יא: פירש"י איפכא ממש, והב"ח הגיה פירש"י דהכא כפירושו בב"ב.

בי הרזיקי חיב בשתי מזוזות, מאי בי הרזיקי וכו' בית שער הפתוח לחצר ובתים פתוחים לבית שער:

מה החידוש שבי הרזיקי חייב בשתי מזוזות?

הנימוק"י מפרש דהחידוש הוא ששער החיצון הפתוח לחצר חייב במזוזה, דס"ד הואיל ופתוח גם לבתים יתבטל אליהם הבית שער ולא יוצרך מזוזה לעצמו, וכע"ז איתא בגירסת שטמ"ק (כ') ברש"י.

והמרדכי (סי' מתקס"ג) כתב בשם הר"י, דמירי שאחד מן הפתחים אין רגיל בו כ"כ, וקמ"ל דלא מבטל הרגיל את שאינו רגיל, עי"ש דמישב זאת אליבא דשני לשונות הרש"י לקמן לד.

ובטור (סי' רפ"ו) כתב דחייב בב' מזוזות חוץ ממזוזה שלישית שחייב בשער שנכנסים

רש"י

פשוט דחייב במזוזה אף הפתח הפתוח לחצר
- ע"י שטמ"ק (ד') בשם התוס', וראה עוד
בשטמ"ק (ה') בשם הר"פ.

ד"ה פצים - דהיינו סף מזוזה של צורת
הפתח - רש"י מפרש דפצים היינו סף
דהיינו מזוזה דקרא [כדמרגם אונקלוס
מזוזה-סיפין] - ספר ישר וטוב.

ד"ה בפתח שאחורי הדלת - ביאור
פירושי הרש"י נתפרשו היטב
בדברינו על הגמ'.

בא"ד - וכן שטלה מלבן לפצים משני
צדדים - צ"ע מה הוצרך לפרש
שטלה המלבן משני צדדים - ע"י טה"ק.

ד"ה פתחי שימאי - מקולקלין ואשמים
כמו זקן אשמאי - בעירובין יא.
פירש"י עוד דהיינו "פתחים שוממין", וכן
פירשו תוס' בקידושין לב', אולם בעירובין
יא. פירשו תוס' בשם הר"ח דהיינו פתחי ארץ
ישראל שהוא ארץ בני שם.

ד"ה שקפי - ל"א תקרה שאין הבית
מקורה - הנימוקי יוסף מפרש דליכא
שקפי היינו אע"ג דיש תקרה מלמעלה אבל
לא בולט ויורד מתחת התקרה כשיעור טפח
שהדלת שוקף ומכה בו.

ד"ה מגינה לבית - אותו שער שבו
נכנסין מן הקיטוניות לבית שער
וכו' - הרש"ש הגיה "שבו נכנסים מן הגינה
לבית שער כשרוצים ליכנס לקיטונית, ולהב'
[ר"ל לפתח השני] קרי ליה מבית לגינה",
והגהתו הוא על דרך גירסת ברה"ז שהוסיף
הסוגרים ברש"י. אולם הצ"ק מחק תוספת זו
וגרס "אותו שער שבו נכנסים לקיטונית [ר"ל
שבין בית שער לקיטונית] שהבאים מן
הגינה" וכו' - ע"י בצ"ק ובעול"ש שביארו
היטב.

תוס'

ד"ה ומאי - ובירושלמי משמע וכו'
דכשהפתח גבוה הרבה מניחה
כנגד כתיפיו - הירושלמי הובא בתוס' בסוף
הדיבור הקודם.

והנה דעת תוס' דהבבלי שסתם דמניחה
בשליש העליון משמע בכל גווני ואפילו
הפתח גבוה הרבה, ברם המרדכי (קס"י
תמקס"א) כתב דהר"י היה מסופק אם
הירושלמי פליג אתלמודא דידן.

ד"ה דלית - וכעין זה דלית ליה שיקפי
שאין שם מזוזות אלא האבנים
בולטות וכו' - כע"ז הוא פירש"י בעירובין
יא., ומשמע דאם אין אבנים בולטות אלא
כותל חלק שפיר הוי כמזוזות, אולם שיטת
הרטב"א בעירובין שם שלעולם בעי מזוזות
וצורת הפתח. וע"י חזו"א קדשים סי' מ', וכן
בחזו"א יו"ד קע"א ז-ח.

ומה שפי' הקונטרס וכו' קשיא מי גרע
משערי הצירות דחייבין במזוזה -
הרא"ש (סי' יא') תירץ דחצר דרכו להיות כך
ומשמש לדירת הבתים אבל בית אינו ראוי
לדירה כשאינו מקורה. ובב"י תירץ בשם
הר"ר מנוח דחצרות שאני שבתים מקורים
פתוחים לתוכם. וראה עוד בקר"א, ובבית
הלוי (נסוף המ' עה"ט עמ' 76), ובחי' רא"ל
מאלין (מ"א סי' י"ז) בביאור תירוצי הרא"ש
והר"ר מנוח.

ד"ה אכסדרה - וי"ל דהתם מדאורייתא
והכא מדרבנן - וכן פירש"י בסוגיין
ובסוכה ח: דחייב מדרבנן.

והר"ר יצחק אלפס תירץ דהכא בפתוחה
לבית - הרי"ף הוא בסוף הלכות
קטנות הל' מזוזה, ותוס' בסוכה ח: דחוהו
כנדפס בצד, ועל דבריהם ע"י צ"ק, טה"ק,
קר"א, וחי' הגר"י ז.

והר"ן בסוכה שם הוסיף להקשות לשיטת הר"ף, דמסוגיא בסמוך דבי הרזיקי חייב בשתי מזוזות מוכח שאין חילוק והפתוח לחצר הוי כפתוח לבית, והרמב"ן במלחמות מישב שלא בא הר"ף למעט בית שער הפתוח לחצר אלא הפתוח לגינה.

וראה עוד בתוס' יומא יא. (ד"ה יול), ובבעל המאור ובשיטת ריב"ב בסוכה שם שמחלקים בין בית שער דאכסדרה ומרפסת דפטור לבית שער של בית דחייב, והרמב"ן במלחמות והראב"ד השיגו על חילוק זה, וע"ע בב"ח סי' רפ"ו.

דף לד.

נמ'

והלכתא כרב ושמואל לחומרא - רש"י פירש דמצריך מזוזה לתרוייהו, והקשה הרא"ש (נסי' י"ג) דמנ"ל לפרש כן אימא דפסק רק לחומרא כרב ושמואל דמגינה לבית לכו"ע חייב אבל מבית לגינה פסק כחכמים דפטרי, ותירץ דדייק מדנקט לשון יתירא דהו"ל למימר רק דהלכתא כרב ושמואל, ומדקאמר נמי "לחומרא" ש"מ דתרתיה קאמר ואף מבית לגינה פסק כר"י.

וכתב הב"י שכדעת הרש"י נראה נמי שפסק הרמב"ם.

לול הפתוח מן הבית לעליה וכו' אם יש לו פתח אחד חייב במזוזה אחת וכו' - פעמים שאין עושין אלא פתח אחד למטה ואלו נועלין מכאן ואלו מכאן, ובין בפתח אחד דסגי במזוזה אחת ובין בשני פתחים דבעי ב' מזוזות אזלינן אחר היכר ציר - ע"י נימוקי יוסף.

אמר ר"פ ש"מ מדרב הונא האי אינדרונא דאית ליה ארבעה באבי חייב בארבע מזוזות - צ"ע איך שמענין זאת מרב הונא דאיירי כשפתח אחד

למעלה ואחד למטה, וכתב השטמ"ק (ג') בשם הר"מ לחלוק על פירש"י, דר"ה מיירי כגון שיש לעליה ב' פתחים ותרוייהו למטה זה אצל זה. וצ"ב א"כ אמאי לא אשמעינן ר"ה בציור פשוט בחדר שיש לו ב' פתחים, ומה נצרך ללול הפתוח בין בית לעליה, ואפשר שמילתא אגב אורחיה אשמעינן דפתח כה"ג חייב נמי במזוזה הגם שאינו אלא ללול דעליה.

עכ"פ לפירש"י אכתי צ"ע כיצד דייק זאת ר"פ מדברי ר"ה, וראה מה שביאר טה"ק, וע"ע בספר ישר וטוב.

פשימא לא צריכא אע"ג דרגיל בחד - ע"י ברש"י שני חילוקים בין הסוגיא דכאן להא דקתני לעיל לג. דבמזוזה הלך אחר הרגיל. והב"י (סי' רפ"ו) כתב דמהרמב"ם משמע דמפרש ההיא דבמזוזה הלך אחר הרגיל דמיירי בפתח שבין ביתו לביהמ"ד המיועד לו לבדו, דאם רגיל לצאת ולבוא שם חייב במזוזה ואם אינו רגיל אלא פעם במקרה פטור. וע"ע עמק ברכה (מזוזה פ"א ג').

האי פיתחא דאקרנא חייב במזוזה, והא דית ליה פצימין א"ל עדי פצימי:

בענין מזוזה בפתח שבקרבן זוית:

א שיטת רש"י בעירובין יא. [לגבי פתחי שימאי] דראשי הכתלים החלקים חשיבי שפיר מזוזות [ופתחי שימאי היינו כגון אבן נכנסת ואבן יוצאת], ומבאר החזו"א (קדשים סי' מ. ג.) דאפ"ה ס"ד הכא דבקרבן זוית גרע טפי לפי שאין ראש כותל זה כנגד ראש כותל השני קמ"ל דמ"מ חשיב שפיר צורת הפתח. ברם צ"ע לדעת הריטב"א בעירובין שם שלעולם בענין מזוזות וצורת הפתח ולא מהני ראשי כתלים חלקים א"כ איך מהני הכא בקרבן זוית - ע"י בחזו"א הנ"ל דצ"ל שיש להם מזוזות אלא כיון שאינן זה כנגד זה ס"ד דלא חשיב צורת הפתח.

והנה לכאורה בעינן למדרש "ביתך" למעט בית דאחרים ולמעט שוכר ממזוזה - ע"י בזה תוס' לקמן מד. ד"ה טלית שאולה.

דכי עקר איניש כרעיה דימינא עקר ברישא:

דין איטר ברגליו:

כתב המרדכי (סי' תתקס"ז) דאף איטר ברגליו דעוקר כרעיה דשמאלו ברישא יניח בימין משום דמזוזה הוי לשימור כל בני הבית ולא דמי לתפילין דמניח האדם לעצמו. והש"ך (רפ"ט. ה.) הוסיף דאפילו כל בני הבית אטרי רגל יניח בימין, ע"ש הטעם. וע"ע ביאור מהרמ"ב על המרדכי.

בית שאין לו אלא פצים אחד ר"מ מחייב במזוזה וחכמים פוטריין:

דעות הראשונים ופסק ההלכה:

כתב הרא"ש (סוף"י י"ד) דנראה דהלכה כר"מ דהא רי"ש ור"ע בסמוך קיימי כוותיה ומפרשים טעמו, ועוד מדקאמר לעיל "אימור דאמר ר"מ מימין משמאל מי אמר" משמע דאי מימין הנה ניחא. אולם הרמב"ם פסק כחכמים שצריך ב' פצים - כ"כ הב"י וכן פסק בשו"ע (סי' רפ"ו), ותמה הדברי חמודות (אות מ"א) על הטור שכתב כהרמב"ם שצריכה ב' מזוזות והלא הוא פסק כהרא"ש דהלכה כר"מ.

ולענין הלכה: כתב הש"ך (רפ"ו. א.) דכיון דדעת הרא"ש והטור ורבינו ירוחם דאפילו מזוזה אחת בצד ימין חייב לפיכך יקבענה בלי ברכה.

והנה צ"ב סברת הפוסקים כחכמים והלא רי"ש ור"ע קיימו כר"מ כטענת הרא"ש, וראה בביאור מהרמ"ב על המרדכי שכתב לפרש דהם פירשו כהסמ"ג דהברייתא דר"ע ורי"ש מיירי לענין קביעת ב' מזוזות בדלת ולא לענין פצים אחד או שנים [ע"י בדברינו בסמוך]. וכע"ז כתב הקר"א.

ב] לשון הרא"ש (סי' י"ד) "פיתחא דאקרנא כגון שהפתח ממלא כל מזרח ומגיע מצפון לדרום", ומשמעות דבריו דכל הרוח המזרחית פרוצה, וכן הוא גם לשון הטור (סי' רפ"ו) "ואם הפתח ממלא כל הרוח". וצ"ע טובא לדבריהם לישנא דהגמ' "פיתחא דאקרנא", אמנם הב"י גרס "פתחא דאקרנא", ויש לעיין.

והפרישה הקשה מאי שנא מאכסדרה דפטורה מן המזוזה, ותירץ דשאני הכא דאיכא דלת העומדת במקום מחיצה רביעית. והחזו"א הנ"ל תמה עליו, וגם כתב שאין דרך הרא"ש לחלוק על רש"י, ומצדד שאולי כוונת הרא"ש כרש"י, וע"ע מה שהוסיף לבאר בדעת הרא"ש. וע"ע בחזו"א (יו"ד קע"א. ה.). וביד הקטנה (מזוזה פ"ז ה"ה וזמנחת עני ס"ק י"ד) מחלק דלעולם בחדר גמור שעשוי לדירה גם בפרוץ במלואו נחשבין ראשי הכתלים כפצימין לענין מזוזה, רק באכסדרה שעשויה לטיול וכדו' אין הכתלים עשויין לשם דירה ואין בכוחן לשמש כפצימין. וראה עוד בספר ישר וטוב.

רב פפא איקלע לבי מר שמואל - צ"ע
דהא ר"פ לא היה בימי שמואל, ובריי"ף ורא"ש גרסי רב מרי - ע"י מעדני יו"ט אות ח'.

חזא ההוא פיתחא דלא הוה ליה אלא פצים אחד משמאלא - לשון הרא"ש (סי' י"ד) "והיה כותל הבית לצד ימין עובר לה מן הפתח, נמצא שלא היה לו פצימין אלא משמאל", כלומר מצד ימין הפתח אין פצים אלא הכותל נמשך הלאה ובצד שמאל בלבד יש פצים ושם היתה קבועה המזוזה. וכן נראה כוונת הרש"י - ע"י מש"כ בדבריו.

ת"ל ביתך מאי תלמודא אמר רבה דרך ביאתך מן הימין - במעדני יו"ט (אות י')
מבאר בשם הלבוש דהדרשא הוא משום דתיבת "ביתך" מיתרא, ע"ש.

דתניא מזוזות שומע אני מיעוט מזוזות שתיים וכו' - הפירוש הפשוט דר"ל

דשומע אני שאין הפתח חייב עד שיהא לו שתי מזוזות [פצימין], וצ"ע על הסמ"ג (עשין ע"ג) דמשמע שהבין דס"ד שצריך ליתן בפתח ב' מזוזות - עי' הגהות חשק שלמה שמצא סעד לדברי הסמ"ג במדרש.

והשפ"א מכח קושיא הכריח ביאור הברייטא כהסמ"ג, ומפרש דהגמ' מייתי לברייטא זו לראיה בעלמא, דכשם שרי"ש ממעט מזוזה אחת משום ריבוי אחר ריבוי ה"ה ימעט ר"מ פצים אחד. וראה עוד בדברינו לעיל בסמוך.

הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט - צ"ע מה דרשו רבנן מריבוי אחר ריבוי זה - עי' עול"ש, וראה עוד תוס' לקמן פט. (ד"ה מד) ובדברינו שם.

ת"ר וכתבתם יכול וכתבתם על האבנים וכו' - א' צ"ע מאי ס"ד הכי והלא הלכה לממ"ס דתפילין על הקלף ומזוזה על הדוכסוסטוס (לעיל לז). ומהיכי תיתי דתהא כשירה על האבנים, וצ"ל דהואיל ונאמרה הלכה זו רק למצוה ודיעבד כשירה גם על הקלף כדאיתא בסוגיא שם ס"ד דאף על האבנים תהא כשירה, ולפי"ז אין כוונת הברייטא שיהא דינה על האבנים בדוקא - בית הלוי (נפקי סמי' עה"ת עמ' 70). וראה עוד מש"כ בזה בחי' הגר"ח הלוי הל' תפילין (א). יא. ד"ה ולפי"ז).

ב' פסק הרמב"ם בענין עיבוד לשמה במזוזה:

בהגהות מימוניות (פ"א מתפילין אות ז') כתב דמסוגיא זו יצא לרמב"ם דמזוזה אין צריך עיבוד לשמה דהרי ס"ד דכשירה על אבנים, וכתב בית הלוי הנ"ל (עמ' 71) דהחת"ס ביאר דר"ל דמזה מוכרח דלא היה הלכה מפורשת במזוזה דבעי עיבוד לשמה, אבל מ"מ לפי האמת דילפינן גז"ש מס"ת יש ללמוד גם לענין עיבוד לשמה. אכן בית הלוי גופיה

מפרש דאין הכרח ללמוד זאת מהגז"ש, עי"ש. וראה עוד באבן האזל (הל' זיה"צ א. כ. ס"ק ט') שביאר באופ"א כוונת הגה"מ. ובעיקר שיטת הרמב"ם - יעוי' בתוס' לקמן סוף מב: שהקשו מנא ליה להרמב"ם הא, וראה בדברינו שם בגמ' ד"ה רשב"ג אומר (אות ז').

רחמנא אמר על מזוזות ואת אמרת נילף כתיבה כתיבה - יתכן שאין הקושיא למ"ד 'על בסמוך' דשפיר יש לקיים לדבריו הגז"ש דלא יסתור לקרא, אך נראה דפלוגתא זו בעלמא היא כגון לגבי נתינת דבר על דבר [עי' לעיל כז, לקמן סב, צח.], אבל הכא דצריך לכתוב על המזוזות לכו"ע הוי על ממש, ועיין.

ובעיקר קושית רב אחא - כתב טה"ק דאין לומר דאתיא גז"ש ועקרה לקרא מפשטיה, דהיינו דוקא כשאי אפשר להעמיד הגז"ש לדבר אחר משא"כ הכא.

אמר קרא וכתבתם כתיבה תמה והדר על המזוזות - פירש"י דאין כתיבה תמה על העצים והאבנים, וביארו תוס' (סוד"ה וכתבתם) לפי שאינה מתקימת, ובשטמ"ק (ח') מפרש לפי שאינה נאה.

אכן השפ"א מחדש, דביאור הגמ' "כתיבה תמה והדר על המזוזות" ר"ל דצריך להיות תמה [כלומר שלימה] תיכף כשמינחה על המזוזה, ואם יתחיל לכתוב על המזוזה לא הוי כתיבה תמה מתחילתו. וע"ע חזו"א סי' מב. ב.

אי לא גזירה שוה הו"א לכתבא אאבנא וליקבעא אסיפא קמ"ל - יש לעיין דאכתי תיקשי דהואיל ואפשר לחקוק כתיבה תמה על האבן א"כ הדרא קושיא דחקוק על המזוזה גופה - עי' בשטמ"ק (ח') שכתב בשם התו"ח והר"פ דמשמע ליה דאי אפשר לכתוב כתיבה תמה אא"כ נוטל האבן לפניו וחקוק בסכין והופכה לכל צד שירצה לתקנה

כרצונו. וכע"ז תירץ הקר"א, ועע"ש שתירץ בעוד אופן, וראה עוד צ"ק, ובספר ישר וטוב.

ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זא"ז ואפי' כתב אחד מעכבן - עי' בדברינו על סוגיא הדומה לזו לעיל דף כט.

רש"י

ד"ה פצים אחד - שהיה הפתח אצל הזוית - ר"ל שהפתח סמוך אל הזוית ולא בקרן זוית עצמה כמו בציור דלעיל. וציר הפתח הוא בזוית [כ"ג הרש"ש] ואין אצלן כלום וחוזר וכופל רש"י ואין לו פצים וצ"ב, ובנימוק"י אין הכפילות, וגירסת הצ"ק גם צ"ב. וגם מה שמסיים רש"י **אלא סף שמוגר בו צ"ב**, וברש"י שעל הרא"ש הגירסא "אלא דף [הדלת] שמונח בו", ועי' בספר ישר וטוב.

תוס'

ד"ה כשהוא - משמע קצת דכתיבי מזוזות מלא בב' ווי"ן - עי' במרדכי (סי' תמקס"ז) שמסיק בשם הר"י דמזוזות קמא כתיב חסר ובתרא מלא ואפ"ה חשיב שפיר ריבוי אחר ריבוי, וכן נמצא כתוב בספר הרמב"ם.

דהא ר' ישמעאל אית ליה יש אם למסורת וכו' - פי' והא רי"ש דרש הכא דהוי ריבוי אחר ריבוי, ואם כתיב מזוזות חסר אינו ריבוי שהרי ס"ל יש אם למסורת. ומש"כ תוס' דכן אית ליה לרי"ש בריש סנהדרין - באמת כן הוא בסמוך ע"ב אלא שבסנהדרין דייקנן כן בהדיא.

ד"ה נאמר - ופירש בקונטרס גבי גמ' וכו' וקשיא דהא תנן על עלה של זית וכו' - עי' מש"כ הצ"ק לישב פירש"י, וע"ע מש"כ לישב בשו"ת חת"ס או"ח סי' ה' (ד"ה וצמי' למס' גיטין). ובהגהות מהרש"ם ציין לתוס' לקמן מב: (ד"ה כתנאי) שבסוף דבריהם כתבו כפירש"י דהכא.

ונראה לפירש דדריש מכתובה דפרשת סוטה - כע"ז בתוס' לב: (ד"ה כתבה אגרת) וכשטמ"ק שם. וע"ע מש"כ בחי' הגר"ח הלוי הל' תפילין (א. יא. נסוף דגרון).

וא"ת אדרבה נילף מגמ' וי"ל דמזוזות וס"ת חובת דורות ומצות - לשון המרדכי (סי' תמקס"ז) "דילפינן מצוה ממצוה פרט לכתיבת גט שהיא עבירה, ועוד דאין זה כתב חובה לדורות", ובביאור דבריו אלו יעו"ש בחי' אנשי שם.

ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' ה', ד"ה ועמ' נשז) ביאר כוונת תוס' דגט אינו חוב לגרשה ואפילו מצא בה ערות דבר, אלא רק שיפרוש הימנה, וכשיטת תוס' עצמן בזבחים ב: ד"ה סתם. [ועי' מה שצינתי שם בספר איזהו מקומן].

ד"ה כמה שנאמר - פי' בקונטרס וכו' ותימא גדולה פירושו דהא מכשירין גמ' בסיקרא וסם - בחי' הגר"ז הוסיף להקשות דהלא בגט אפילו כתיבה לא בעי וסגי חקיקה. והצ"ק מישב דכוונת רש"י דלכתחילה מצוה בדיו אף בגט. וע"ע יד דוד, ומש"כ לישב בשו"ת חת"ס או"ח סי' ה' (ד"ה וצמי' למס' גיטין).

ד"ה וכתבתם - אל"א מכתובה תמה דריש כדפירש הקונטרס וכו' - אולם המרדכי (סי' תמקס"ז) כתב דר"ת הקשה למה אי אפשר לכתוב כתיבה תמה על האבנים חלקות, ולכן הוא גורס "כתיבה והדר על המזוזות" וכפירוש שדחו תוס'.

דף לד:

גמ'

ת"ר לטמטפת וכו' הרי כאן ד':

טעם מדוע בשל ראש צריך ד' בתים ובשל יד בית אחד בלבד:

כתב הפרישה (סי' לז. לד.) בשם הגהת סמ"ק,

דבשל ראש יש ד' בתים כנגד ד' הרגשות שבראש [ראיה, שמיעה, ריח, וטעם], ואילו בשל יד יש הרגש אחד שהוא חוש המישוש, ועל כולם מברך לבוראו. וראה עוד טעם שכתב המשך חכמה (שמות יג. ט.).

הא כיצד כותבין על ד' עורות ומניחין בד' בתים בעור אחד - ע"י המיוחס לרשב"א מאי שנא דבבתים צריך שיהיו מחוברים בעור אחד דבעינן זכרון אחד, ואילו הפרשיות בעינן לכתחילה ד' עורות נפרדים.

ומניחין בד' בתים בעור אחד:

מחלוקת הפוסקים אם חתיכות תפורות יחד חשיב עור אחד:

ע"י תוס' לעיל לב. (ד"ה דילמא) שנקטו דמהני תפירה, אולם דעת תוס' בסוטה ריש יח. נראה דלא מהני, וכן הרמב"ם והטור ושו"ע (רפא. ז). פסקו דתפירת שתי עורות פסולה. וע"י מג"א (לג. נב.), ומחצית השקל שם, ובשו"ת רעק"א (ח"א סי' י"א), והרמב"ם בענין זה בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ה'), וע"ע במשנה ברורה (לג. קעג.), וביאור הלכה שם, וחזו"א (לז. ג-ד), וראה עוד בקה"י (סי' כ"צ) שדן על הוכחת הגר"א ממשנה בכלים דמהני חיבור.

ואם כותבין בעור אחד והניחין בד' בתים יצא וצריך שיהא ריוח ביניהן דברי רבי וחכ"א אינו צריך:

פלוגתא רבי וחכמים קאי על הפרשיות הבתים:

כתב הב"י סי' ל"ב (ד"ה ואם כתב) דאין לפרש דרבי וחכמים פליגי בפרשיות שנכתבו בעור אחד דלעיל מינה, שהרי פשיטא שאי אפשר להכניסם לד' בתים בלי שיהא ריוח ביניהם, אלא ע"כ פליגי בבתים עצמן אם צריך שיהא ריוח גדול ביניהם או דסגי בחוט ומשיחה, אך בפרשיות לכו"ע צריך ריוח, וכן פירש הנימוק"י.

והוסיף הב"י דלפי"ז מש"כ רש"י דצריך

שיהא ריוח בין הפרשיות הוא לכו"ע ולא קאי אפלוגתא רבי ורבנן, [וכתב טה"ק דלפי"ז הוא דיבור אחד עם הקודם], ורק דיבור המתחיל "ביניהם - בתוך הד' בתים של העור האחד" קאי על דברי רבי.

אולם בפרישה ודרישה האריך לפרש דודאי רבי וחכמים פליגי בפרשיות עצמן וכפשטות דברי רש"י [וגם הצ"ק ומהרש"א גרסו ברש"י דהוא דיבור חדש "וצריך שיהא ריוח"] ושכן משמע בהדיא ברבינו ירוחם, ואי קשיא היאך יכניסם לפנים לפי חכמים שאין צריך ריוח ביניהם, צ"ל דודאי ריוח פורתא איכא אף לחכמים כדי היקף גויל, ובו היה חותך ומכניסן לבתים מעומד. והב"י סבר דצריך ריוח טובא כדי לכרוך פרשה מסופה לתחילתה, ע"י"ש. וכע"ז ביאר הב"ח ודחה דברי הב"י. וראה עוד בט"ז (לג. לו). שחולק על הב"י, אבל הלך בדרך אחרת לפרש דברי רש"י, יעו"ש. וע"ע קר"א.

והנה כתב הדרכי משה דמשכחת לחכמים דאין ריוח כלל בין הפרשיות, כגון שלא כתב הפרשיות זו אצל זו אלא זו תחת זו ונתנם בבתים דרך שכיבה ואין צריך לחתוך כלום. וכ"כ הב"י (נסו"ד) שכך מפרשים מהר"י אבוהב ומהר"י בן חביב דמיידי שנותנן דרך שכיבה, אולם דעת רש"י לשיטתו (לעיל לג.) שצריך ליתנם מעומד וא"כ ע"כ צריך לחתוך ביניהם. וראה עוד תוס' לעיל לג. ד"ה הא, ובמרדכי וצ"ק שם.

ושיון שנותן חוט או משיחה בין כל אחת ואחת:

א ז"ל הרא"ש (סי' ז') "אע"ג דרבנן אמרי דאין צריך ריוח ביניהן מודו דאם כותבין בעור אחד שצריך להעביר חוט או משיחה בין בית לבית, ויש שעושין כן אפילו כשהן כתובין בד' עורות ואמרי דארישא נמי קאי כשכתבו בד' עורות, אבל לשון 'ושיון' משמע דקאי אמאי שנחלקו בו" עכ"ל. ובתוס' כאן רמזו לב' השיטות.

וכתב הב"ח (סי' ל"ז ד"ה וס) דמדלא קתני 'ומודים' אלא 'ושוין' משמע דאף לרבי דמצריך ריוח ביניהם צריך ליתן גם חוט או משיחה, עי"ש.

[ב] כתב טה"ק דמפירוש תוס' משמע דצריך להניח החוט או משיחה בפנים להפסיק בין פרשה לפרשה, אך מפירש"י משמע שבחוץ למעלה בהפסק שבין הבתים הוא מעביר החוט והמשיחה, וראה בשטמ"ק (ד') שכתב ב' הפירושים.

ואם אין חריצן ניכר פסולות - מילתא באפי נפשיה הוא שבכל תפילין צריך שיהא חריצן שבין בית לבית ניכר מבחוץ - רא"ש סי' ב'.

תפלה של יד כותבה על עור אחד ואם כתבה על ד' עורות והניחה בבית אחד יצא - כן פסק הטור בסי' ל"ב, וכתב עליו הב"י (ד"ה ידע) דמש"כ "והניחם בבית אחד" לא דק, וגם מדברי רש"י והרמב"ם אין משמע כן, אלא אע"פ שהן מונחות בד' בתים כיון שטולה עליהם עור אחד כשר וכדלקמן בגמ'. ועי"ש שתמה על הטור שהשמיט דין טולה עור דלקמן, ועי' בב"ח שכתב לישב, וע"ע בדרישה (אות מ'), ובט"ז (סי' לז. לו.).

וצריך לדבק וכו' דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך - בביאור פלוגתת ר"י ור' יוסי אם צריך לדבק: יעוי' בחי' רי"ז הלוי (תפילין ה. א). דרצה לפרש דפליגי אם צריך כסדרן בתפילין, דמ"ד צריך לדבק ס"ל שצריך שיהו הפרשיות יחד מתורת 'כסדרן', עי"ש שביאר בזה פסק הרמב"ם דלא בעי כסדרן בתפילין והיינו לפי שפסק דאין צריך לדבק ודלא כמכילתא [הובאה בתוד"ה והקורא] דסברה דבעי כסדרן בתפילין כמ"ד דצריך לדבק.

אבל שוב חזר בו מרן הגרי"ז (נסן"ד) וביאר שפלוגתא זו לא שייכא כלל לענין שלא

כסדרן, אלא מ"ד צריך לדבק הוא דין בפ"ע בחפצא דהתפילין שיהיו מחוברין יחד לפי שצריך שיהיו אות אחד גם מבפנים, עי"ש.

א"ר יוסי ומודה לי ר' יהודה וכו' מודה היינו פלוגתייהו - לכאורה מאי קאמר היינו פלוגתייהו הלא לעיל לא התיר אלא בבית אחד וכאן מחדש דאפילו בד' בתים שרי כשטולה עור עליהן - עי' המיוחס לרשב"א, ועי' קר"א ושפ"א.

תפילה של יד עושין אותה של ראש - יש לעיין הלא העיבוד והכתיבה היה לשם של יד ואמאי לא נחשב שלא לשמה - עי' קר"א. וע"ע בדברינו לעיל לב: בגמ' ד"ה והא בעי שרטוט.

ושל ראש אין עושין של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה - פסק הרמב"ם (תפילין ג. יז). דכן רצוה של ראש אין עושין של יד, ועי' בזה משנה ברורה (מג. ג.), וביאור הלכה שם.

הא בעתיקתא הא בחדתתא ולמ"ד הזמנה מילתא היא דאתני עלייהו מעיקרא - בשו"ת רעק"א (מ"א סי' ז-ג) דן דלכאורה האי פלוגתא אי הזמנה מילתא הוא במשמי קדושה אבל הכא בתפילין הוי גוף הקדושה דלכו"ע הזמנה מילתא הוי, עי' מש"כ בזה. וראה בחי' הגר"ח הלוי (תפילין א. א). שהרחיב בזה ובכל הסוגיא, וע"ע בחזו"א סי' מ"א ס"ק ד-ו.

דאתני עלייהו מעיקרא - פסק הרמ"א (סי' מ"ז) דקלף המעובד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דברי חול דהזמנה מילתא היא, וכתב הב"ח דאם התנה מעיקרא מותר לכתוב עליו גט אם יצטרך, והט"ז הוסיף דכיון שנהגו כן אף שלא התנה כמו שהתנה דמי. אכן יעוי' בשו"ת עונג יו"ט (או"ח סי' ה') שפקפק בזה וס"ל דלא מהני תנאי להשתמש דבר חולין, ואפילו מחשב תנאי

שיהא או ס"ת או תפילין נמי לא מהני כיון דקי"ל בדאורייתא אין ברירה נמצא דלמפרע לא יחול הקדושה חמורה על הקלף ואין כאן עיבוד לשמה, ודוקא בתפילין גופיהו משל ראש לשל יד הוא דמהני תנאי, עי"ש שהרחיב לדון בזה בסימנים ה-ז.

ת"ר כיצד סדרן קדש לי וכו' - בחי'
הגרי"ז חקר האם זהו דין סדר שיהו מונחות כך, או כדמשמע מהגמ' לקמן דבעינן שיהא רואה את האויר של ימין ואויר של שמאל דמשמע שהוא דין על כל פרשה בפ"ע היכן מקומה, ונפק"מ בזה דאם זהו דין סדר ה"ה דשייך בתפילין של יד, אבל אם דין בפרשיות עצמן זה שייך רק בשל ראש ולא בשל יד הכתובין בעור אחד, עי"ש. [ועי' לקמן אות ב'.]

אמר אביי ל"ק כאן מימינו ש"ל קורא כאן מימינו ש"ל מניח והקורא קורא כסדרן:

קובץ בענין תפילין דרש"י ודר"ת:

[א] שיטות הראשונים בסדר הנחת הפרשיות בבתים:

שיטת רש"י דהסדר הוא קדש והיה כי יביאך שמוע והיה אם שמוע, הכל מצד ימין הקורא. ור"ת בתוס' נחלק עליו ועמו חבל ראשונים וגאונים כמפורש בתוס' דהויות [והיה כי יביאך, והיה אם שמוע] סמוכות להדדי. וכדעת רש"י כן דעת הרמב"ם (תפילין ג. ו.), ועי' בכס"מ שהביא תשובת הרמב"ם לחכמי לוני"ל וביאר שם דעתו.

והנה הראב"ד שם פליג על הרמב"ם, וביארו המפרשים דפירוש הראב"ד הוא שיטה שלישית, כר"ת דהויות להדדי אלא דהסדר הוא מימין המניח ולא כר"ת דמימין הקורא. ועי' במגדל עוז על הר"מ שם, ובפי' מהרמ"ב על המרדכי (ד"ה וכתב רי"ף). וראה עוד בחי'

הגרי"ז שביאר בשם הגר"ח מדוע לא מחמירים גם כשיטה זו, [וציינו שם לחי' הגר"ח על הש"ס סי' של"ז, ולעמק ברכה הל' תפילין אות ג'.].

ויש עוד תפילין דשימושא רבה ודומה לשיטת רש"י, אלא שהסדר הוא מימין המניח ולא מימין הקורא, ואף המחמירין בתפילין דר"ת אין מניחין תפילין אלו אלא המוחזקים בחסידות - עי' שע"ת (לד. א.) בשם המקובלים להניחם בתפילת מנחה.

[ב] הסדר בתפילין של יד:

הרמב"ם בתשובה הנ"ל נקט בפשיטות דבתפילין של יד לכו"ע סדר הפרשיות כסדר התורה ולא נחלקו אלא בשל ראש, אולם ברא"ש (סוסי"ה) משמע דאף בשל יד נחלקו, ובאמת בשטמ"ק (ו') הביא בזה פלוגתא בעלי התוס'. ומ"מ בכתבת התפילין לכו"ע צריך לכתוב כסדרן בתורה.

וכיצד יתקיים כסדרן בכתבת של יד לר"ת - עי' בשטמ"ק הנ"ל שיניח חלק והיה אם שמוע ויכתוב שמוע ואח"כ יחזור ויכתוב והיה אם שמוע במקום החלק, ובמרדכי האריך בזה והוסיף דאפשר דשלא כסדרן הוא דין בתיבות ופסוקים של כל פרשה ולא בשני פרשיות, עי"ש. ועי"ש בחי' מרן רי"ז הלוי (תפילין ה. א.). וראה עוד בדברינו על תוס' לעיל לב. ד"ה דילמא.

ובענין כתיבה כסדרן בתפילין של ראש - ראה בדברינו על תוס' כאן בסוד"ה והקורא.

[ג] בענין כל תוסיף בהנחת התפילין:

כתב הרא"ש דלפי שנחלקו בזה גאוני עולם, ואמרו חכמים מקום יש בראש להניח ב' תפילין וכן בזרוע, ירא שמים יצא יד שניהם ויניח שניהם וכו', ואין כאן כל תוסיף וכו'.

ומה שנקט הרא"ש בפשיטות דאין בזה משום כל תוסיף, הלבוש הסתפק בזה טובא, ועי' דברי חמודות (אות י"ט), והאריך בזה בט"ז

(לד. ג.) ובמחצית השקל שם, ובביאור הלכה סי' ל"ד.

וראה בשו"ת נוב"י (או"ח תניינא סי' ד') שנשאל למה מחמירים המדקדקים לחוש לשיטת ר"ת בסדר הפרשיות ולא לחוש לשיטתו באופן הנחת הפרשיות בבתי שיהיו שוכבין ולא זקופין כשיטת רש"י [עי' לג. תוד"ה הא], והשיב דחשו לדעתו כשיש עמו חבל גאונים וקדמונים ולא כשהוא יחידא.

ד] כתב המגדל עוז פ"ג מתפילין "שקבלנו ביחוד שמן השמים הוכיחו ואמרו כפלוגתא בארעא כך פלוגתא בריקעא", עוד כתב "היודע סוד אמרם שהקב"ה מניח תפילין ישכיל שיש לכל הדיעות שורש וענף ואלו ואלו דברי אלוקים חיים הם" וכו'. וז"ל שו"ת מן השמים (סי' ג') "והשיבו אלו ואלו דברי אלקים חיים, וכמחלוקת למטה כך מחלוקת למעלה, הקב"ה אומר הויות באמצע וכל פמליא של מעלה אומרים הויות כסדרן" וכו'.

ה] פסק ההלכה דעיקר כשיטת רש"י:

בב"י (סי' ל"ד) כתב דכרש"י ורמב"ם עיקר וכן פסק בשו"ע, ושלא יחמיר להניח כר"ת אלא מי שמוחזק בחסידות.

ובמעשה רב להגר"א (סי' ז') איתא שהגר"א הניח רק תפילין דרש"י באומרו שאם נרצה לצאת ידי כל השיטות נצטרך להניח ס"ד זוגות של תפילין.

והביא הב"י הנ"ל דהסמ"ג והמרדכי כתבו ששלחו כתב מא"י שנפלה בימה של קבר יחזקאל ומצאו שם תפילין ישנים מאד כסדר של רש"י והרמב"ם, וכן הרשב"א בתשובה האריך לדחות דברי ר"ת והעמיד דברי רש"י והרמב"ם.

והב"ח כתב על ראית הסמ"ג והמרדכי, דיש דוחין [כ"כ הדרישה שם בשם מורו] דלפי שפסולין היו גזום בקבר יחזקאל, אבל לא נהירא דלא היו צריכים גזירה אלא להחליף הנחתן מבית זה לבית זה.

ו] להפך התפילין משיטה לשיטה:

הרעק"א בתשובה (נדפס נסו"ע סי' ל"ד) נשאל אם יש היתר ליקח תפילין דר"ת ולסדרן כשיטת רש"י, והשיב דמסתבר דאף דלרש"י פסולין הם אין לדונם כנכתבו שלא לשמן, דסגי במכויין לשם קדושת תפילין בעלמא, וראיה מדברי הב"ח הנ"ל שכתב דאם הלכה כר"ת יכול להחליפן, א"כ ה"ה להיפך דיכול להחליף מר"ת לרש"י, אלא דמסיק דמ"מ יש לאסור דשמא שיטת ר"ת עיקר והוי בכלל מעלין בקדש ואין מורידין.

ובשו"ת רדב"ז (מ"ו ג' אלפיס רפ"ו) כתב לאסור לעשות משל ר"ת תפילין דרש"י וז"ל "אני נשאלתי ע"ז והוריתי שהדבר מותר, ובאותה לילה הראוני בחלומי שלא הוריתי יפה, וחזרתי בי ועיינתי בדבר וראיתי שיש בזה זלזול בכל גאוני עולם, ולכן אני גוזר אומר שאסור לעשות כן" עכ"ל.

רש"י

ד"ה וצריך שיהא ריוח - עי' בדברינו בגמ' אם הוא דיבור חדש או המשך הדיבור הקודם.

שלאחר שכתבן בעור אחד יחתוך מלמעלה העור כמין ד'

אצבעות - כתבו המפרשים דרש"י לשיטתו לעיל לג. שצריך להעמיד הפרשיות מעומד, ולכן ע"כ צריך לחתוך ביניהם עד שנראין כמין ד' אצבעות המחוברות רק למטה, ויתחוב כל פרשה בבית שלה. ועי' לעיל לג. בתוד"ה הא, ובמרדכי וצ"ק שם.

אולם הט"ז (לג. לו.) כתב דזה פשיטא שאם חתך בין הפרשיות שכשירה דמה אכפת לן שמחוברין למטה, אלא כוונת רש"י שחתך למעלה מן הכתב כנגד הפסק שבין הפרשיות ונתן אותו חתך לתוך הבית ואין הפרשיה בתוך הבית אלא מכוונת כנגדו, עי' בדבריו, ועי' טה"ק שהשיג עליו.

איזהו

מנחות דף לד:

מקומן

שה

והמפרשים ציינו דתוס' עצמם בזבחים לז':
ובסנהדרין ד: כתבו בשם ר"ת ביאור אחר
דדרשין מו"ו הראשון דולטוטפת, עי"ש.

ד"ה למוטפת - וכן ציין לשון הבטחה - כמו
מציין בין החרכים - רש"ש.

ותפילין נראה לשון ויכוח - 'תפילין' הוא
תרגום שתרגם אונקלוס לתיבת
'טוטפת'. ועי' טה"ק בקישור דברי תוס'
לדלעיל.

ד"ה טט - להאי תנא לא אמרינן דליבעי
י"ב בתים - פי' דמנין לטטפת הוא ד',
וג' פעמים כתיב לטוטפת.

דמסתבר ליה שכתוב הכל בפסוק אחד
דלא אשכחן בתורה וכו' - כוונת
תוס' כתירוצם בזבחים לז': דמסתבר שהכל
כתוב בפסוק אחד ושאר הפסוקים לפרשה
שנאמרה ונשנית - גהות מלוה"ר, וכע"ז
בשטמ"ק (א') בפירוש השני.
וראה עוד בתוס' זבחים הנ"ל וכן בתוס'
סנהדרין נד: תירוצ נוסף, וכע"ז תירץ
השטמ"ק (א') בתירוצ קמא.

יש גורסין מוט וכו' - תוס' באים לישב בעוד
אופן אמאי סגי בד' בתים, לפי דרשין
מ'טוט' דכתיב וי"ו בין ב' טיתין' כדקתני
בפר' והיה כי יביאך, משא"כ מאינך ב'
טטפות לא דריש דלא כתיב בהו האי וי"ו,
ודחו תוס' דאין נראה פירוש זה - ברה"ז,
מהרש"א.

ד"ה ושזין - היינו דוקא בכתובות בעור
אחד וכו' ויש נזהגין אפי' בד'
עורות - עי' טה"ק בביאור מחלוקת
הפירוש, ועי' ח"י הגרי"ז, וראה עוד
בדברינו בגמ'.

ד"ה והקורא - פי' בקונטרס וכו' וקשה
לר"ת דאמאי פלגינהו וכו' - כתב

ד"ה ואם - כגון אם עשה מחיצות הבתים
מבפנים ואין חריץ ניכר מבחוץ - עי'
שטמ"ק (ה') שכתב דמשכחת לה כגון שתלה
עליהם עור מבחוץ.

וטה"ק הקשה דלכאורה היה יכול רש"י
לפרש כגון שדיבק בדבק את מחיצות הבתים
מבחוץ.

ד"ה יהודה ברבי - יהודה החכם -
המיוחס לרשב"א כתב דבספרים
שלנו הגירסא ר' יהודה ברבי אילעאי.

ד"ה מתוך - תפילין של ראש חמורה
קדושתה וכו' בשל ראש ש"ן
דל"ת וכו' - עי' תוס' לקמן לה: (ד"ה אלן)
דפליגי.

תוס'

ד"ה לטטפת - אבל בין פ"א לתי"ו לא
כתיב וי"ו - אולם ברש"י בסנהדרין
ד: משמע דבפרשת והיה אם שמוע כתיב
לטוטפות מלא וכתיב וי"ו אחר הפ"א, וכן
משמע בגירסת שטמ"ק (אות ו').

ואי הוה אמרי' גורעין וכו' אבל לא
אשכחן אלא בתחילת תיבה ובסוף
תיבה - עי' תוס' לקמן ריש סד:, ובדברינו
שם.

ומפרש ר"ת דוי"ו קמא דולטוטפת
מוקמינן בסוף - ר"ל דהגם דלא
אשכחן גורעין ומוסיפין באמצע תיבה, אבל
אפשר לגרוע מתחילת התיבה ולהוסיף
באמצע כדמייתי ראי' - מהרש"א.

הילכך נראה דבשום פעם לא מוקמינן ליה
אלא בסוף תיבה - ר"ל ואף התם
בכ"מ מוקמינן לוי"ו בסוף התיבה והו"ל
'חמישיתו' לשון רבים, וכדפירש"י שם -
צ"ק, מליו"ט, מלוה"ר.

בחי' הגרי"ז, וגם בחי' מרן רי"ז הלוי שם
במוסגר] דמה שי"ך כלל 'כסדרן' בכתיבה של
תפילין כיון דאף בשל יד כשרה אם כתב בד'
עורות וקי"ל דאין צריך לדבק.

דף לה.

גמ'

ברייטא לברייטא וגוייתא לגוייתא נמי
הך דבעיא למיחזי אורא דימין
קא חזיא אורא דשמאל - גוייתא לגוייתא
אע"ג דלעולם לא הך חזיא אורא וכו', מ"מ
בעי להיות סמוכה להאי דחזיא אורא
דשמאל ואשתכא השתא דהוי איפכא - מעדני
יו"ט (אות מ'). וע"ע בספר ישר וטוב.

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני:

מהו תיתורא:

רש"י ותוס' ורא"ש ושאר ראשונים פירשו
דהוא העור שלמטה המכסה פי הבתים, אבל
הנימוק"י כתב וז"ל "היא רצועה קצרה
שתופרין אותה על התפילין של יד על הבית
ממזרח למערב והוא כעין גשר" עכ"ל, ונראה
שהוא פירוש הי"מ שכתבו תוס' על מעברתא,
והוא גם פירוש הרי"ף המובא במרדכי על
תיתורא, עי"ש, אך כתב המרדכי שאינו
ברי"ף שלפנינו, ובדומה לזה הביא בשלטי
גיבורים (ד') לשון ריא"ז, יעו"ש.

מעברתא דתפילין הלכה למשה מסיני:

מהו מעברתא:

עי' פירוש רש"י ותוס'. וראה בתוס' וברא"ש
עוד פירוש י"מ. והנימוק"י כתב וז"ל
"מעברתא - התפירה שבין בית לבית
בתפילין של ראש שמעביר חוטי התפירה
ממזרח למערב כדאמרין [לעיל לד:] ושזין
שנותן חוט או משיחה בין כל אחד ואחד",
עכ"ל, ובמרדכי הביא שכן פירש הרי"ף אך
אינו ברי"ף שלפנינו.

הרא"ש (ס' ה') דיש לדחות לפי שהתפילין
מונחים באמצע הראש ושתי פרשיות מימין
האדם ושתיים משמאלו, ובטה"ק דקדק זאת
מפרש"י גופיה.

ובהגהות ריעב"ץ תירץ דזוגי זוגי כדכתיבי
נקטינהו, דתרת"י קמייטא כתיבי בהדדי בספר
שמות ותרת"י אחרנייתא בספר דברים. וע"ע
מש"כ מעדני יו"ט (אות ה') בשם תשובת
הרמב"ן.

וכתב הב"ח (ס' ל"ד) דתימה לומר שמטעם
קושיא זו יהא ר"ת משנה סדר הקדמונים,
אלא עיקר סמיכתו על הגאונים שכך קיבלו
פירוש ברייתא זו. וכ"כ המגדל עוז פ"ג
מתפילין.

וכן רב האי גאון והיה מניח סימן הויות
להדדי וכו' - וכן פירש רב שרירא גאון
ונתן סימן שי"ן של קדש ושי"ן של שמע
אצל שיני"ן של דפוס - רא"ש.

ובמכילתא משמע וכו' והדר קתני כותבן
כסדרן ואם כתבן שלא כסדרן
יגנזו - הרמב"ם (תפילין ה. א.) משמע דפסק
דפסול שלא כסדרן רק במזוזה ולא בתפילין,
וצ"ע ממכילתא זו דמבואר שגם בתפילין יש
דין זה - יעו"י בחי' מרן רי"ז הלוי שם
שהאריך בזה, ומסיק דנראה דעת הרמב"ם
דסיפא דהמכילתא דיגנזו במזוזה איירי ולא
בתפילין, יעו"ש בכל דבריו.

ויש לדחות דבכתיבת הסופר קאמר - בחי'
מרן רי"ז הלוי (סוף הל' תפילין) כתב
שלפי תירוצך זה מוכח דעת ר"ת דיש דין
כסדרן גם במעשה הכתיבה, אבל דעת רש"י
שפיר י"ל דדין כסדרן הוא רק בתוצאה שיהיו
הפרשיות כתובות כסדרן ולא במעשה
הכתיבה, ודבר זה הוא פלוגתת ראשונים
גדולה - עי' בכל דברי מרן הגרי"ז בהל'
תפילין פ"ה ה"א.

ובעיקר תירוצך זה דתוס' תמה הגר"ח [הובא

שי"ן של תפילין הלכה למושה מסיני:

קובץ ענינים:

א] טעם שעושין שי"ן יותר משאר אותיות:
כתב הב"י (סי' ל"ז) בשם אורחות חיים והלבוש כדי לרמוז מספר הימים שאדם מניח תפילין בשנה פשוטה. ובשם הר"י אכסנדרני כתב שהוא רומז לשם הוי"ה, ע"ש.

והנה רש"י בכמה מקומות מפרש דהשי"ן הוא של שם ש-ד-י, והדל"ת והיו"ד הן ברצועות, אבל תוס' לקמן לה: ד"ה אלו ובעוד מקומות סוברים דאין הלכה לממ"ס אלא בשי"ן בלבד, ועי' בדברינו לקמן על תוס' הנ"ל.

ב] שי"ן של תפילין נרמז בקרא:

בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר' ואלמחן) דקדק דהלכה לממ"ס דשי"ן נרמז בקרא, דלגבי תפילין של יד כתיב "וקשרתם לאות על ידיך" דהפרשיות שהן תורת ה' יקשרם ליד, אבל בשל ראש כתיב "והיו לטוטפות" כלומר שדברי תורה עצמן יהיו קבועים בטוטפת דהיינו השי"ן, ע"ש.

ג] האם מותר לעשותה בדפוס:

דעת רבינו יונה והרשב"א ואורחות חיים שאסור לעשות השי"ן בדפוס דהוי כחק תוכות, וכתב הב"י דכן נראה דעת הרמב"ם ורא"ש וטור, אבל אנו נוהגים לעשות בדפוס. ובדברי חמודות (אות כ"ג) כתב דנראה שדפוס כשר לכל דבר שצריך כתיבה. ובמשנה ברורה (ל"ג. ק"ג). מסיק דהמנהג פשוט כהיום לעשותן בדפוס מפני שע"ז יש לה תואר שי"ן יותר מהמקומטת בעור.

ד] באיזה כתב:

כתב הב"ח ושאר אחרונים דאין צריך לעשות השי"ן בכתב של סת"ם אלא דוגמא סגי. וכתב המשנה ברורה (ל"ג. ק"א). דמנהג

סופרים כהיום להדר לעשותן בכתב אשורית ממש.

ה] בשו"ת רעק"א (מ"א סי' י"א) דן בדבר אלו שרצו להתיר ליקח עור מחותך תמונת שי"ן ולהדביק על הבית וכדאיתא לעיל לד: דמהני דיבוק, ע"ש שדחאם ואסר זאת, וראה באחיעזר (מ"ג סי' נ"ח). וע"ע לעיל לד: בדברינו על הגמ' ד"ה ומניחן.

וצריך שיגיע חריץ למקום התפר:

א] לפירש"י מימרא דאביי קאי על ברייתא דלעיל לד: דאם אין חריצן ניכר פסולות, ומפרש אביי דהחריץ שבין הבתים צריך להגיע עד תפר שלמטה, אבל הרא"ש (סי' ח') מפרש דקאי על שי"ן של תפילין דלעיל מינה, דהחריץ שלה [דהיינו חודה] צריך להגיע עד מקום התפר [א"נ היו"ד שבתוך השי"ן יגיע עד לתפר - מרדכי], ולזה רמז גם השטמ"ק (ח') בשם תוס' [וצריך להגיע בדבריו].

ומסיים הרא"ש דנראה כפירוש השני אך נהגו כשני הפירושים לחומרא כאביי, והמרדכי תמה על הפירוש השני דלא מיקרי 'חריץ' אלא אדרבה הוא בולט, ועוד דיותר נראה שי"ן כצורתה כשאין מגיע יו"ד האמצעית לחריץ.

ב] כתב הב"י דהמרדכי נסתפק אם הוא לעיכובא שיגיע החריץ עד לתפר [כפירש"י במימרא זו], אבל הרמב"ם פשיטא ליה שהוא למצוה ולא לעכב שהרי כתיב לעיל "כל שאין חריצן ניכר פסולות" משמע דאם ניכר כל שהוא כשר, וע"ע משנב"ב (ל"ג. קפח). וביאור הלכה שם.

ולענין עיכובא לפירוש השני דקאי על השי"ן - עי' ביאור הלכה סי' ל"ב ד"ה חריץ של שי"ן.

רצועות שחורות הלכה לְמִשָּׁה מַסִּינִי:

קובץ ענינים:

א] האם גם הבתים צריך לצבוע בשחור:

כתבו תוס' דיש שעושים בתים מקלף לבן דלא בעינן שחורות אלא הרצועות. והנה בירושלמי (מגילה ד. ט.) איתא דתפילין מרובעות שחורות הלכה לממ"ס, משמע דאף התפילין עצמן הלממ"ס שיהיו שחורות, אכן קרבן העדה פירש דהירושלמי קאי ארצועות - יפ"ע. ומ"מ מסיק הרא"ש (סו"ס ח') דנוי התפילין הוא שיהא הכל שחור, וכן פסק הרמב"ם (תפילין ג. יד.).

אכן כתב הגה"מ דבספר התרומה וכן בספר המצוות כתבו דשמא גם עור הבתים צריך להיות שחור, ומשמע דהוא מדינא דהלכה לממ"ס ולא משום נוי בעלמא, וכן המרדכי ריש הל' תפילין כתב שדקדק ר"י מהגמ' שבת שהקציצה צריכה להיות שחורה כמו הרצועות, ומשמע נמי דהוא מהלממ"ס - עי' ביאור הגר"א (לז. דז.), וע"ע משנ"ב (לז. קפד.).

ויש לעיין לשיטות ששחורות הבתים אינו מעיקר הדין איך רשאי להשחירן, הלא דיו יבש חוצץ ונמצא דאין הבית רואה את האויר (סנהדרין פט.) - עי' בשו"ת נודע ביהודה (או"מ קמ"א סו"ס א') שביאר בזה דכל לנאותו אינו חוצץ.

ב] האם צריך להשחיר גם אחורי הרצועות: דעת רוב הפוסקים שאין קפידא מאיזה צבע יעשה אחורי הרצועות וכמשמעות הגמ', אכן בדעת הרמב"ם כתב הב"י (ס' ל"ג) דס"ל שנוי הוא שיהיו התפילין שחורות וכן אחורי הרצועות, וכתב הב"י שלא נהגו כן.

ג] כמה מן הרצועה צריך שתהא שחורה: הביאור הלכה ס' ל"ג (ד"ה הלכות) נסתפק האם מן התורה די בכל רצועה שתהא שחורה

כדי שיעורה והשאר הוא למצוה ונוי בעלמא, או כיון שהיא מחוברת כולה כאחד צריך להיות כולה שחורה, עי' מה שרצה לפשוט מסוגיין, וראה עוד שנסתפק בחלק הרצועה שנכנס למעברתא אם דיעבד כשר כשאינו שחור.

ד] גדר השחורות:

בספר ברוך שאמר כתב שצריך שחורות גמורה כעורב, אכן יעוי' בביאור הלכה הנ"ל דזהו למצוה בעלמא אבל מדינא סגי בשם שחור כל דהו, ויש להכשיר אפילו מראיתו דומה לכחול.

תפילין מרובעות הלכה לְמִשָּׁה מַסִּינִי:

קובץ ענינים בפרטי ריבוע התפילין:

א] האם דין ריבוע הוא על הבתים, מושבן, או תפרן:

רש"י מפרש דקאי על הבתים עצמן [לפי הגהת השטמ"ק י', וכן הביאו הראשונים משמו], ותוס' כתבו ד"מ דקאי על מקום מושבן, ומסקי דנראה שר"פ דקאמר בתפרן ובאלכסונון מפרש דהברייתא קאי על התפר בלבד, אולם הרא"ש והמרדכי כתבו דר"פ בא להוסיף דלא רק הבתים אלא אף התפירות צריך ריבוע, דאילו לפירוש התוס' תמה המרדכי מאי מיייתי הגמ' ראייה מתפילין עגולות הלא רק בתפר קאמר ומאי סכנה איכא. וכן פסק הרמב"ם (תפילין ג. א.) דגם הבתים וגם התפירות צריכין להיות מרובעות.

והנה בדעת רש"י כתב הרא"ש (ס' ט') דנראה דלא ס"ל שצריך ריבוע בתפר, שהרי פירש רק שישמור התפירה שלא יקלקל ריבוע הבתים, ולכאורה רש"י לשיטתו שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד, ונראה שזה כונת השטמ"ק (ז'), אך כתב הרא"ש דאפשר שגם רש"י מודה שצריך ריבוע בתפרן, ומה דנקט טעם שלא ימשוך חוט

התפירה וכו' הוא לומר שהתפר צריך להיות בשפת הריבוע, ע"ש.

[ב] כתב המרדכי דמדברי ה"ג והרי"ף משמע דשל יד אינה לגמרי מרובעת, אבל אינו נראה, ע"ש.

עוד כתב בשם הסמ"ג דשל ראש צריכין להיות מרובעות כל הד' בתים יחד אבל בית אחד לבדו אין צריך ריבוע, [וכן איתא בתורה תפילין], וגם בגובה הבתים אין קפידא בריבוע אלא באורך וברוחב, וכן פסק הרמב"ם (תפילין ג. ז.), ועי' בזה בב"י סי' לב. לט.

[ג] כתב המעדני יו"ט (אות מ') דהוי יודע שאי אפשר לעשות שום מרובע בדיוק אלא צריך לכונן כפי האפשר לו לעשותו, ע"ש. וראה עוד בשערי תבונה (לקס"י) סי' כ'.

[ד] פסק השו"ע (לז. לט.) דאם עשאן מרובעות ואח"כ נתקלקל ריבוען צריך לשוב ולרבען, וגדר השיעור קלוקל דריבוע יעוי"ש בביאור הלכה שהרחיב בזה האם יש לדמות לפגימת רבוע דמזבח.

[ה] בעמק ברכה (תפילין אות ד') נסתפק בתפילין שהבית מרובע כהלכתו, וכן התיתורא, אלא שאין הבית עומד בשוה אלא עקום קצת, ושאל לחזו"א ופסק דאין להכשיר.

אמר רב פפא בתפרין ובאלכסונן - צ"ב מה הוסיף רב פפא דקאמר 'באלכסונן' הרי כבר תני דבעי מרובעות, וביאר בחי' הגרי"ז דמלשון 'מרובע' ידעין שצריך להיות ד' זוויות דלא סגי בעגולה, אך ר"פ אשמעינן שצריך שיהא אורכן ממש כרוחבן וזהו ע"י מדידת האלכסון.

העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה - ע"י פירש"י, וע"ע תוס' מגילה כד:

מתני' דעבידא כי אמגוזא - הרמב"ם (תפילין ג. א.) פסק שצריך לעשות תפילין מרובעות, ותמה הקר"א למה הוצרך לכתוב בפ"ד ה"ג דהעושה תפילתו עגולה כאגוז אין בה מצוה הלא כ"ש היא, וראה מש"כ לישב בחי' הגרי"ז, וראה בחי' הגר"ח עהש"ס אות של"ח.

אמר ר"ה תפילין כל זמן שפני מבל"א קיימת כשירות - רש"י ורא"ש ונימוק"י פירשו דהיינו עור של בתים, אך הטור (סי' ל"ג) כתב עור מושב הבתים, וכתב הב"י דנראה שהוא מפרש דפני טבלא היינו התיתורא, ומסיק הב"י דנראה שהכל צריך להיות שלם דלא מכשרינן אלא כשנקרעו בין בית לבית. אולם בשו"ע העתיק לשון הטור, והרמ"א הוסיף עליו דגם הבתים צריכים להיות קיימים.

וזה כנגד זה נמי לא אמרן אלא בחדתא אבל בעתיקתא לית לן בה - ע"י פירוש הרש"י, ובאופן אחר בגירסת שטמ"ק (ט"ז) בפירש"י.

וברי"ף הגירסא להיפך "לא אמרן אלא בעתיקתא אבל בחדתא לית לן בה", וביאר הנימוק"י דבישנים יש לחוש שיקרעו מהרה מרוב יושנן משא"כ בחדשים שהעור חדש ולא יקרע מהרה.

והנה גירסת הרמב"ם (תפילין ג. יח.) אף היא כהרי"ף אבל הוא מפרש כל הסוגיא על התפירות שנפסקו ולא על העור, ועי' בכס"מ שכך מפרש הר"י אכסנדר"י וביאר היטב מהלך הגמ' לפירוש זה.

כי מיתלי ביה בשלחא והדר חלים עתיקתא ואידך חדתא - ע"י גירסא אחרת בשטמ"ק (ד'), וכן הוא גירסת הרי"ף.

רש"י

דס"ל כפשטיה דהערוך דתרוייהו חדא, ורב חננאל קרי ליה תיתורא ואביי קרי ליה מעברתא, ועי"ש שמבאר למאי נצרך אביי לחזור ולומר דהוי הלכה לממ"ס.

וי"מ מעברתא רצועה קטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין של יד - כע"ז פירש בשטמ"ק (כ"א) בשם תו"א, אבל הרא"ש דחאם בסדר תיקון תפילין שלו, שהרי מעברתא הוא הלכה לממ"ס בין של ראש ובין של יד כמו בתיתורא, ואילו רצועה זו דהי"מ שייך רק בשל יד, אלא שהוסיף וז"ל "והסופרים נהגו כן לפי שהתפילין של יד גבוהים וקצרים ומשימין אותן תחת בגדיהם ומתנדנדין ונפסדים ומתקלקלים העבירו רצועה זו עליהם לחזקם" עכ"ל.

ובדברי חמודות (ס' ז', אות כ"ז) כתב טעם אחר: לפי שכשעושין תפילין של יד בהכרח נעשו קמטים ואינו נוי לכך נהגו להעביר רצועה זו לכסות הקמטים.

ואין נראה לפסול משום שאינו רואה כל הבית את האויר - הוא גמ' בסנהדרין פט. כל בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול, והובא בתוס' לעיל ד"ה והקורא.

ד"ה דשי"ן של תפילין - בביאור דיבור זה דתוס' רבה המבוכה: דעת ברה"ז, צ"ק, הגהות ריעב"ץ, ושו"ת נוב"י (קמא או"ח ס' א'), וכן משמעות השטמ"ק (כ"ד) שהוא דיבור אחד עם דלעיל, אלא שברה"ז פירש בדרך אחת, והצ"ק בדרך אחר, והנוב"י בדרך אחרת. ומהרש"א מפרש שהוא דיבור בפ"ע ועי' מש"כ בביאורו, וכן בהגהות ר"ש טויבש כתב שהוא דיבור בפ"ע עי"ש הגהתו וביאורו, וראה עוד הגהת טה"ק וביאורו.

ד"ה שי"ן - כתב בשימושא רבה דתפילין צורה דשי"ן דימינא ג' רישי ודשמאלא ד' רישי - במעדני יו"ט (אות ז') כתב טעם בשם הסמ"ג שהוא כנגד כתיבת

ד"ה גוייתא - שכתב והיה כי יביאך - עי' הגהת הב"ח, וכן הוא בנימוק"י, ועי' קר"א.

ד"ה אדומות - שמא יאמרו גרדן וכו' - הנימוק"י פירש שמיפה עצמו למצוא חן בעיני הזולת.

ד"ה ודבר אחר - שמא יאמרו אשתו נדה בעל - הנימוק"י פירש דדבר אחר היינו עכו"ם שעושין סימנים מבגד אדום.

ד"ה תפילין מרובעות - שלא ימשוך חוט התפירה וכו' - בביאור שיטת רש"י עי' בדברינו בגמ' בענין זה אות א'.

תוס'

ד"ה תיתורא - ומשמע מתוך פ"ה שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד ואין נוהגין כן - הרמב"ם (תפילין ג. א.) ס"ל גם כרש"י - עי' כס"מ שם.

וז"ל הרא"ש (ס' ו') "והעולם לא נהגו כן לפי שעור הבתים דק ולוקחים עור עב וחזק [כי מחמת שהוא עב וחזק מתקיים בית מושב התפילין ותפרו וריבועו - טור ס' ל"ב], וכופלים אותו לשנים ועושים נקב מרובע בכפל העליון ומכניסין בו הבתים, והכפל התחתון מכסה את פי הבתים" עכ"ל, וע"ע שטמ"ק (אות כ').

והנה המרדכי דחה פירש"י, לפי שאם הוא מעור אחד כשמושך הרצועה בדוחק יקלקל ריבוע התפילין, אבל כתב הביאור הלכה ס' ל"ב (ד"ה שישים) דזה הקלקול לא שייך בזמנינו למי שידע אומנות הבתים, ולכן ודאי יש להדר כרש"י.

ד"ה מעברתא - ונראה דלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא דתפילין ותיתורא דתפילין הכל אחד וכו' - בדעת הרמב"ם (תפילין ג. א.) ביאר הכס"מ

איזהו

מנחות דף לה:

מקומן

שיא

ד"ה רצועות שחורות - ראה בדברינו בגמ'.

ד"ה תפילין מרובעות - יש שאין מרבעין אלא במקום מושבן - היינו שהתיתורא צריכה להיות מרובעת, וכתב הרא"ש (סי' ט') דהיינו שיקצר בליטת הכפל של מעברתא שהרצועה עוברת בה, שלא תהא המעברתא רחבה כמו התיתורא כדי שיהא ניכר הריבוע של התיתורא.

וקצת היה נראה דלא בעי מרובעות אלא בתופרין ובאלכסונון וכו' - כ"ה פירוש ר"ת בתוס' מגילה סוף כד:, וראה בדברינו בגמ' בענין זה.

דף לה:

גמ'

מהו למתפריה ועייליה לתפירה לגאון וכו' פוק חזי מה עמא דבר:

בפסק ההלכה. ושיטות הראשונים היכן הקפידא כשנפסקה הרצועה:

רש"י מפרש דפוק חזי מה עמא דבר להחמיר, ור"ת בתוס' פירש להקל, ומדברי הרמב"ם (תפילין ג. יט.) משמע כפירש"י, וראה ברא"ש (סי' י"א) דמהירושלמי משמע כר"ת אולם בתשובת גאון אסר.

והוסיף הרא"ש דכל הנידון הוא בנפסקה הרצועה המקפת הראש והזרוע, אבל רצועות התלויות למטה שרי.

ובב"י (סוס"י ל"ג) הביא דתרומת הדשן נסתפק אליבא דהרא"ש אי בשל יד הקפידא דוקא על הרצועה המקפת הקיבורת, או כל הרצועה עד לאצבע הויא קשירה, והדרכי משה כתב שמדברי הטור מוכח דדוקא המקפת את הקיבורת.

ובשם ספר התרומה כתב הב"י דבהדיא ס"ל דכל הרצועה עד לאצבע אין לה תקנה אם נפסקה, ולדבריו אפשר דה"ה ברצועות של

הלוחות שהיתה שוקעת וכנגד כתב ס"ת דמשה שהיתה בולטת יעוי"ש, ורמז לזה השטמ"ק (כ"ה) בשם התו"ח.

וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי (תפילין ג. טז. ד"ה והנה ז"ל הרמז"ס) שמבאר דאף דשי"ן של ד' ראשים אין בו כלל תורת שי"ן, מיהו כך נאמרה הלממ"ס שגם שי"ן זו יהא בו תורת כתב ויחול עליו שם תורת ה', יעוי"ש.

עוד כתוב שם וכו' כתבינהו אנזיל שפיר דמי וכו' וזה אי אפשר וכו' - השפ"א תירץ דכונת השימושא רבה לבתים שאם נעשו מגויל שפיר דמי לכתוב עליהן השי"ן.

עוד כתוב וכו' שעושה אותם רחבים ב' אצבעות וכו' ובריש המוצא תפילין פירשתי טעם דומיא דציין - ראה שם בתוס' (ד"ה מקס) שהר"י מצא כן במדרש. והא דהציין רחב ב' אצבעות כן איתא בשבת סג: ובסוכה ה., ועי' בתוס' סוכה שם (ד"ה ואל יוכיח).

וכתב הרא"ש בסדר תיקון תפילין להוכיח מכמה דוכתי דשיעורן לכל הפחות יותר מאצבע, וראה בב"י סי' ל"ב (ד"ה וכה יעשה), ובב"ח שם, ומשנ"ב (לג. קפט.) וביאור הלכה שם.

ד"ה קולמוסא - וה"נ אמרינן בהעור והרוטב כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב - ר"ל דהדיו ימלא את הנקב. והנימוק"י פירש בע"א "דכיון שהקולמוס אינו מתעכב שם כשכותב ניכר שאין בו נקב והסופר יבין מאליו" עכ"ל.

והנה יש לעיין דבין לתוס' ובין לנימוק"י ניחוש שהקולמוס עבר סמוך לנקב ונשאר בלא היקף גויל, וגם לא נתעכב הקולמוס שהרי עבר על הקלף ולא על הנקב, ומשמע דכה"ג שפיר נחשב מוקף גויל - בית הלוי בסוף החי' עה"ת אות י"ב.

ובעיקר דברי תוס' - ראה מה שהעירו בהגהות מצפ"א ור"ש טויבש.

ראש שנפסקו כדי שיעורן דהיינו של ימין עד הטבור ושל שמאל עד החזה. וראה עוד בשו"ע (לג. ה.), ומשנ"ב שם.

התם הוא דתשמישי מצוה ניהו אבל הכא דתשמישי קדושה ניהו לא:

ביאור החילוק בין תשמישי קדושה ומצוה לענין גרדומין:

הנה הא דרצועות תפילין חשיבי תשמישי קדושה כן איתא במגילה כו., וובביאור החילוק שבין תשמישי קדושה ומצוה, כתב הנימוק"י "דטעמא דכשרין [גרדומי תכלת ואזוב] היינו משום דתשמישי מצוה ניהו ואיכא משום זה אלי ואנוהו וכיון שהיה מתחילה כהוגן תו לא מיפסיל, ותשמישי קדושה כגון רצועות של תפילין יש להחמיר מתחילה ועד סוף שיהו בענין הגון" עכ"ל.

ומשמעות דבריו דדוקא היכא דבעי שיעור דרבנן מטעם זה אלי ואנוהו [שהוא מדרבנן - עי' תוס' סוכה ריש כט:], בזה החמירו רבנן טפי בתשמישי קדושה והקילו בתשמישי מצוה, אכן בדבר שגוף שיעורו דאורייתא כגון לולב וכדו' אין לומר דגרדומי כשרין אף שהוא תשמישי מצוה. ועי' הגהות הרד"ל. ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רנ"ו) חילק באופן אחר: דתכלת הוי גוף המצוה דלכן צריך עשייתה לשמה, וכיון שהוכשרה תו לא פקע שם מצוה מינה משום שנפחת שיעורה, משא"כ שופר ולולב אין גופן מצוה אלא לקיחתן והפעולה בהן ולכן אין להכשיר גרדומין.

וראה עוד שם לענין דיו שנשתנית לאחר הכתיבה, דהגר"ש קלוגר רצה להכשיר כגרדומי תכלת, ורחאו שהרי בקדושה לא נאמר דין גרדומין. ובאחיעזר (ח"ג סי' מ"ו) תמה כע"ז על דברי היראים (סי' טז"ט) שהכשיר אותיות שנכתבו כדין ונמחקו או נקרעו דאי קרי להו ינוקא הוי כגרדומין וכשרין.

ובחזון יחזקאל (מוספתא סוכה ז. ט.) חילק: שבתשמישי מצוה כציצית ואזוב השיעור אינו אלא כדי שיחול שמם עליהם, משא"כ בשופר וסוכה וכדו' אין השיעור לצורך החלות שם מצוה, אלא הוא דין בעצם החפץ של המצוה לכך הוא לעיכובא - עי"ש שהאריך בזה.

וראה עוד בקובץ שיעורים (ח"צ סי' כ"ד) מש"כ בביאור החילוק בין גרדומי תשמישי מצוה לתשמישי קדושה.

מב"ל דאית לה שיעורא וכמה שיעוריהו אמר רמב"ח וכו' רב כהנא מחוי וכו':

האם מיירי בשל ראש או יד. והאם מעכב השיעור דיעבד. ומקור שיעורין הללו:

א לפירש"י ונימוק"י קאי כל השיעורין דלקמן על רצועות של ראש, ובתוס' הביאו י"מ דקאי אשל יד, וכן מפרש הרמב"ם, ולפי"ז כל אמוראי דלקמן פליגי בשיעור רצועות של יד - עי' בדברינו על תוד"ה וכמה.

ב הטור (סו"ס"י כ"ו) כתב דפיחת או הוסיף בשיעור הרצועות אינו מעכב, וביאר הבי"ד קאי בין על אורך ובין רוחב הרצועות, ושכן דעת הרא"ש (סוף קי"ז הל' תפילין) ומרדכי בשם הסמ"ג, אולם דעת הרמב"ם לפסול כשפיחת השיעור, וכן משמעות התוס' (סוד"ה וכמה). ופסק הבי"ד וכן בשו"ע (סו"ס"י כ"ו) להחמיר, אך אם אין לו אחרות יניחם. ולענין הלכה - עי"ש משנה ברורה אות מ"ד.

ג כתב החזו"א (או"ח ז. א.) דשיעורין הללו שהוזכרו בגמ' אינם מהלכה לממ"ס דלא נזכר כן בגמ', אלא הן שיעורין דרבנן שקבעום לפי הנאות בנוי המצוה ולכן ס"ל לרא"ש ולטור שאינם מעכבין, ושיעור אורך רצועות הראש שהוזכר בתוס' ובראשונים וכן בזוהר פר' פנחס, ושיעור רוחב שיעורה הנזכר

ב] בשל ראש או גם בשל יד :

הטור (סי' כ"ז) הזכיר רק של ראש, אבל בתשובת גאון שהובאה ברא"ש (סי' י"ג) כתב שאסור להפוך בין יד ובין דראש, וכ"כ המרדכי דיש להחמיר גם בשל יד, והרמב"ם גם הזכיר בין יד ובין ראש.

ובדעת הטור הנ"ל דקדק הב"י דס"ל דוקא בשל ראש ולא בשל יד [וכתובת גאון הראשונה שהובאה ברא"ש], אבל הב"ח פליג דודאי מודה הטור דה"ה בשל יד, אלא דבשל יד אין צריך להזהירו שלא תתהפך דכל אדם רואה ונזהר במה שלפניו, ורק בשל ראש הוצרך להזהיר על כך.

ג] הניחן כתקנן ונתהפכו :

כתב הב"י שמהר"י אבובב דייק מלשון הרמב"ם דאין הקפידא אלא שלא תתהפך הרצועה בשעת הנחה, אבל הניחה כתקנה ונתהפכה אינו נקרא פושע, והב"י דחה שאינו דקדוק, עי"ש.

ד] תענית על היפוך הרצועות :

במו"ק כה. איתא דרב הונא יתיב מ' יום בתענית על שנתהפכה לו רצועה דתפילין, וכתב הרא"ש (סי' י"ג) בשם תשובת גאון דאינו חובה אלא מידת חסידות, עי"ש ובמעדני יו"ט אות צ'.

מלמד שהראה לו הקב"ה למשה קשר של

תפילין - האו"ז בהל' ק"ש הביא פירוש הר"ח דהראהו ללמדו למשה קשר של תפילין כענין שהראהו תבנית המשכן וכליו (לעיל ט.), וכ"כ הרשב"א בברכות ז. בשם ר"ה גאון, וכתב בחי' מרן רי"ז הלוי (תפילין ג. טז.) דכן נראה דעת הרי"ף שהעתיק מימרא זו, ומבאר הגרי"ז דהיינו שהראהו שהקשר צריך להיות בצורת דלי"ת דוקא ומעכב בזה, עי' בכל דבריו.

ברצועות [ע' תוס' סוד"ה וכמה], הכל הוא עפ"י חכמת האמת לרמז על ענינים גבוהים אבל אינן שיעור בעיקר המצוה.

קשר של תפילין הלכה למשה מסיני -

רש"י מפרש דהלכה לממ"ס שיעשה הקשר בצורת דלי"ת, ותוס' מפרשים לכאורה שרק השי"ן הוא הלממ"ס, וא"כ תמוה למאי צריך הלכה דפשיטא שצריך לקשור התפילין של ראש, והקרא"א בתחילה תירץ דס"ד שיכרוך הרצועות בעלמא קמ"ל דבעינן קשר ממש, ולבסוף מסיק דאף תוס' מודים שנאמרה הלממ"ס שצריך לקשור בצורת דלי"ת אלא דאינו מצורת האותיות, ועי' בדברינו על תוד"ה אלו.

אמר ר"ג ונוייהן לבר - רש"י פירש ב'

פירושים ולתרוייהו קאי ארצועות, אכן רש"י בעירובין צז. פירש דקאי על היכר האותיות דרצועות וגם על שי"ן של רא"ש שצריך שיהא ניכר לבחורץ ולא כלפי התפילין בין הבתים. [ויתכן דזהו פירוש הקונטרס שדחו תוס' כאן, ועיין]. וראה במרדכי שהביא פירוש כע"ז ותמה דמה שי"ן היפוך בשי"ן שהיא קבועה, אם לא נאמר שלא יעשנה כך מתחילתה, אמנם ברש"י עירובין הנ"ל משמע דלאפוקי שלא תהא השי"ן בין הבתים אלא על הבית מבחורץ.

רב אשי וכו' איתהפכא ליה רצועה

דתפילין:

א] במה הקפידא שלא יתהפך :

הדברי חמודות (אות מ"ט) כתב דהקפידא הוי רק ברצועה המסובבת את הראש, וכלשון הטור, וכן בזרוע נראה דדוקא ברצועה של סיכוב הראשון, וכ"כ המג"א (כו. יז.) ומחצית השקל שם.

מיהו כתב המשנה ברורה (כו. למ.) בשם הפמ"ג דמ"מ משום נוי המצוה ראוי להפוך שיהיה השחור לצד חורץ אפילו בהמות.

קשר של תפילין צריך שיהא למעלה וכו' וצריך שיהא כלפי פנים וכו' - ע"י פירש"י דקאי אקשר דתפילין של ראש. והרא"ש (קס"י י"ג) כתב דרב עמרם מפרש דקאי על תפילין של יד שצריך להיות למעלה בזרוע ולהטותן כלפי פנים כנגד הלב. והנימוק"י מפרש דהא דקאמר "צריך שיהא למעלה" קאי אתפילין של ראש, והא דקאמר "כלפי פנים" קאי אשל יד שיהא כנגד הלב.

תפילין מאימתי מברך עליהן וכו' משעת הנחה ועד שעת קשירה - לכאורה אדרבה אם יברך קודם הנחה הוי טפי עובר לעשייתן, וי"ל שצריך שיברך קודם עשייתן בסמוך ואילו קודם הנחה הוי קודם דקודם - ב"י סי' כ"ה (ד"ס ומנכך), ועי"ש עוד תירוצן.

וז"ל הנימוקי יוסף "עובר קודם לעשייתן מלשון ויעבור את הכושי, ולא אמר 'קודם' שהייתי אומר שיקדים הברכה הרבה לעשייתה, אלא 'עובר' כאיש הרץ לפני חבירו וחבירו מזרז עצמו להשיגו ומקדימו", עכ"ל. ועי' נימוקי הגר"ב.

רש"י

ד"ה מחוי כפוף - כמה שיכול לפשוט מאצבע עד אמה - הנימוק"י פירש בלא שיפשוט האצבע מן הגודל אלא כמנהגו לעמוד כמו ב' אצבעות, ובפשוט הוא מפרש כרש"י, והוסיף שהוא כפליים מכפוף.

ד"ה פשוט - צרדה לשון צרתא דדא וכו' - כן איתא בגמ' יומא יט; ועי' מעדני יו"ט אות ז'.

ד"ה ומתלית להו - היה גודלן ומשלשלן - לשון הנימוק"י "היה משייר מן הרצועות חוץ לקשר כל כך שמחמת גודלן משלשלן כמין עבות" עכ"ל, ור"ל דרב אחא פליג על רבה שעשאן קצרות [עד כתפיו] אלא עשאן ארוכות ומשו"ה הוצרך לקולען.

ד"ה ונוייהן לבר - השם יהא נראה מבחוץ - משמע דמצד פנים אינו נראה, וזה דלא כמו שעושין עכשיו, וכ"כ הב"י סוס"י ל"ב - מעדני יו"ט אות ס'.

ל"א וכו' שהן חלוקות מצד א' וצבועות שחורות - בב"י סי' כ"ז איתא 'חלקות', וז"ל הנימוק"י "מקום שיער הרצועות שהוא חלק יראה מבחוץ אבל מקום בשר אינו חלק כל כך".

ד"ה כלפי פנים - ממו"ל עורף - כ"ה גם לשון הטור (סי' כ"ז) "ושיהא מול עורף ממש", וכתבו שם הב"ח והדרישה דאין הכוונה כאותו 'מול עורף' של מליקה, דההוא ר"ל מול הרואה את העורף והכא הוא על העורף ממש.

תוס'

ד"ה פוק חזי - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה וכמה שיעוריהו - ומאי צרדה אמצעי פי' היא אצבע ארוכה - כן פירש התו"י ביומא יט; והרמב"ם בפיהמ"ש שם.

כ"ג שמכין לפניו באצבע צרדה הדבר ידוע שאי אפשר להשמיע קול אלא כשמכה באמצעי - עי' מעדני יו"ט אות ז'.

ולפי זה [דמחוי לפשוט] היינו מגודל עד אמה וכו' - כלומר לפירוש הערוך דצרדה היינו האמה, אם נפרש על דרך פירש"י בכפוף ופשוט, אבל פירוש הערוך עצמו אינו כן כדמפרשי תוס'.

וי"מ וכו' שצריך לעשות הרצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צרדה [כן מפרש הרא"ש סי' י"א], וכפוף היינו שכופף את אצבעו ומשער הרצועה עד שם - פי' שכופף אצבעו על פס ידו - רא"ש הנ"ל.

והנה גם דעת הרמב"ם (תפלין ג. יז.) כן דאורך רצועה של יד עד אצבע האמצעי, אלא שהוסיף "ויכרוך ממנה על האצבע ג' כריכות ויקשור", וביאר המרדכי שהרמב"ם פירש דרבה קטר לה כלומר קושר הרצועה באצבע האמצעי וצריך מעט יותר דכשקושרה בעיקר האמה מניח העודף פשוט, וראב"י קטר ג"כ באצבע צרידה אלא 'דמתלית' ר"ל גודל ומשלש ג"פ סביב אצבעו, ומר בריה דרבנא עבר כדין שלא היה קושר על אצבעו כלל. וכע"ז פירש הכס"מ שם וקצת באופ"א. והשפ"א כתב דאף לפי התוס' צריך לפרש כך.

וכתב הב"י (סי' כ"ז) דלא נזכר בפוסקים כמה פעמים יכרוך הרצועה על הזרוע, והעולם נהגו ששה או שבעה כריכות.

וגבי תש"י הוא דאמרי' בפר' שני דברכות וכו' שתהא שימה כנגד הלב - ר"ל דאין לומר דהמקור דראש הרצועה השני עד הלב הוא מהגמ' בברכות זו, דהא בתפלין של יד מיירי התם.

עוד יש אומר דמצות שיעור רוחב הרצועות יותר מכחימה ופחות מכשעורה ואם יותר כשר - משמע אבל פחות פסול, וכן משמע ברמב"ם וסמ"ק, אבל המרדכי כתב בשם הסמ"ג דאם פחת או יתר לית לן בה - דברי חמודות אות מ"ג. ועי' בדברינו בגמ' ד"ה מכלל אות ב'.

ד"ה א"ז - פי' בקונטרס וכו' ונראה דדל"ת ויו"ד שברצועות א"ז אותיות גמורות הן ולא חשיבי מן השם - א] בכמה מקומות השיגו תוס' על פירש"י בזה - עי' מה שציין מסהש"ס בשבת כח: על רש"י שם.

והנה בשבת סב. איתא בהדיא דדל"ת ויו"ד נמי הוו מהלכה לממ"ס, אלא שתוס' שם מחקו זאת, וכן לכאורה משמעות הרא"ש (סי' י"ז) דאינן אותיות כלל, אך בדעת תוס' דהכא

כתב המעדני יו"ט (אות מ') דשפיר יש לקיים הגירסא התם דהן גם מהלכה לממ"ס, רק דסברי תוס' דאינן אותיות גמורות ואין עליהן קדושת השם, וכן מסיק הקר"א (נד"ה גמ' קטר), ועל דרך זה הרחיב האור שמח (תפלין ג. א.) דאין בהן משום כותב בשבת ועל התרתן משום מוחק את השם, וראה עוד בהגהות חש"ל שהביא סייעתא למהלך זה מחי' הרשב"א בשבת, והרחיב בענין זה בחי' מרן רי"ז הלוי (תפלין ג. טז.), ובחי' הגרי"ז בסוגיין.

ב] דעת הרמב"ם (תפלין ג. א.) מוכחת דגם הדל"ת הוא מהלכה לממ"ס אבל היו"ד הוא רק מתקנת חכמים, וכתב בהגהות חש"ל הנ"ל דכן משמע נמי דעת השימושא רבה, והרחיב עוד במקור הרמב"ם בספרו בנין שלמה (מ"א סי' ד').

והנה מדברי הרמב"ם שם הלכה ט"ז מבואר שיש חילוק גם בין השי"ן לבין הדל"ת הגם שתרוייהו מהלממ"ס, וראה ביאור רחב בזה בחי' מרן רי"ז הלוי ובחי' הגרי"ז הנ"ל, ומסיק דתוס' והרמב"ם בחד שיטה אזלי דהשי"ן הוי כתב גמור, משא"כ הדל"ת אינו כתב בעצם אלא הלממ"ס הוא שצריך לקשור בצורה מסוימת שיהא דומה לדל"ת, עי"ש. [מיהו לדעת תוס' כמו כן הוא היו"ד, ואילו לדעת הרמב"ם היו"ד אינה מהלכה כלל, וע"כ דלא גריס לה בגמ' שבת סב.].

עוד אמרינן בפ' במה מדליקין - עי' בצ"ק שדחה ראה זו.

והר"י דאורליי"ש מסופק אם צריך לחלוץ תפליין של יד כשנכנס לביהכ"ס - תוס' בשבת סא. ד"ה דלמא פשיטא להו משמיה דהקדוש מקורביל שאין צריך לחלוץ, וביאור ספיקו דהר"י מאורליי"ש ביאר המעדני יו"ט (אות נ') דאע"ג דלאו אותיות השם הן מ"מ אין ספק שיש בהן רמזים וטעמים של קדושה.

ומשנת הנחה עד קשירה מפרש ר"ת
 דהך קשירה היינו ההידוק - לפי
 פשוטו ר"ת מפרש דמאי דכתיב בקרא
 'וקשרתם' קאי על הידוק זה, וצ"ע דאיך
 התורה תאמר לשון 'קשירה' על הידוק
 בעלמא ובכל מקום קשר דאורייתא הוא קשר
 גמור, ושו"ר בשו"ת מהרי"ט (מ"צ או"ח סי'
 ז') דנקט בפשיטות דגם לר"ת הקשירה
 דאורייתא קאי על עשיית הקשר, אלא דס"ל
 דסגי בקשירה פעם אחת בשעת עשייה,
 והמצוה שבכל יום הוא ההידוק.

ולפירוש רבנו אליהו ה"ל למימר משנת
קשירה ועד שעת הנחה - הקר"א
 הניח בתמיה דהרי בפשטות לרבינו אליהו
 צריך לקשור לאחר שמניח על היד, ואתי
 שפיר הגירסא.

והעול"ש מבאר דכוונת תוס' דהא אכתי צריך
 הידוק לאחר הקשירה, וא"כ הו"ל למימר
 משעת קשירה ועד הנחה [כלומר הידוק]
 דקודם לכן הוי עובר דעובר, וכן פירש בספר
 ישר וטוב.

אולם טה"ק מפרש דתוס' פשיטא להו דאף
 לרבינו אליהו הקשירה היא קודם ההנחה,
 דרחוק הדבר מן השכל לומר שיעשה הקשר
 לאחר ההנחה שהוא קושי גדול, ולכן הקשו
 דלדבריו הו"ל למימר משעת קשירה ועד
 הנחה.

ומסתברא כדברי ר"ת בתפילין ש"ר
וכדברי רבינו אליהו בתפילין
ש"י - ברא"ש כאן ובחולין דף ט' דברים אלו
 הם משם רבינו שמשון, ולבסוף חזר בו
 כדלקמן בתוס'.

תדע דלקמן וכו' ואם היה קושר תחילה
וכו' א"כ היכי דייק מינה דהנחה
בשמאל - ראיית תוס' צ"ב טובא, דהא לר"ת
 נמי שפיר י"ל דכיון דקשירה [דהיינו
 ההידוק] בימין ממילא ההנחה ודאי בשמאל.
 ומבארים טה"ק ועול"ש דודאי לר"ת גופיה

והיד דוד מבאר דהספק הוא דילמא אסרו
 ליכנס לביהכ"ס משום הכתב שבפנים ואצ"פ
 שמחופה בעור, וא"כ אף בשל יד אסור,
 ועצ"ש בהערה.

ובעיקר דין זה דכניסה לביהכ"ס בתפילין של
 יד - ע"י בשו"ת פרי יצחק ח"ב סי' ד'.

דעל של יד אמרינן לקמן דף לאות ולא
לאחרים לאות - ע"י לקמן לז:
 ובדברינו שם.

ד"ה משנת הנחה - מכאן היה מדקדק
רבינו אליהו שצריך אדם לקשור
תפילין בכל יום - ראה בקר"א שהוכיח
 דדברי רבינו אליהו הן רק למצוה בעלמא
 ולא לעכב, וגם שמצות קשירה זו היא רק
 פעם אחת בתחילת היום שאז חל עליו חיוב
 חדש, אך אם חולצן כמה פעמים אין צריך
 לקשור מחדש בכל פעם שמניחין.

ובענין פלוגתת רבינו אליהו עם ר"ת - ראה
 בסדר הדורות (אלף החמישי, צענין רבינו תס)
 מעשה נורא ששאלו במתיבתא דרקייעא,
 ומשה רבינו ע"ה אמר כרבינו אליהו ור"ת
 התווכח עימם.

ועוד מדקדק ר"ת דהך קשירה לאו ממש
וכו' ואם היה צריך להתיר ולקשור
כל יום א"כ לא הוי של קיימא - בהגהות
 פורת יוסף בחולין ט. כתב דנראה דרבינו
 אליהו סובר כשיטת הרי"ף דקשר של אומן
 אסור אפילו אם אינו של קיימא.

ובקובץ ענינים להגרא"ו (חולין ט.) כתב בשם
 הגהות מרדכי פ"ק דחולין, דרבינו אליהו
 ס"ל דהגם שאינו קשר של קיימא מ"מ כיון
 שהתורה קראה לו 'קשר' חייב על עשייתו
 בשבת, וסברת ר"ת הוא מבאר דס"ל שהפטור
 דקשר שאינו קיימא הוא משום שאינו מלאכת
 מחשבת ולא משום דלא איקרי קשר.
 [ובהערה שם ציינו לאבני נזר או"ח סי' קס"ג,
 וסי' קס"ה, וסי' ק"פ אות ט-י]. ועצ"ש מש"כ
 הקר"א בסוגיין לישב הרבינו אליהו.

ל"ק מדי, אלא שהתוס' נוקטים בפשיטות דלשון התורה 'וקשרתם' אי אפשר לפרשו כלל על הידוק דא"כ אמאי לא הוזכר לשון זו על של ראש ששייך בו נמי הידוק, אלא ודאי קשר ממש הוא, ומדייקים תוס' שפיר שצריך לקשור כל יום בשעת הנחה, דאי קושר מתחילה בשעת עשייה ואח"כ כשמניחן בכל יום מכניס בזרוע אחתי יכול להניח שפיר בימין, ע"ש. [ובהגהות מלוה"ר ציין שכן פירש גם מעדני יו"ט בחולין דף ט', ודברי המעדני יו"ט על הרא"ש כאן תמוהים].

והנה לדברי העול"ש לעיל דשיטת רבינו אליהו דעושה הקשר לאחר שמניח על היד, ראיית תוס' דהכא מחוורת, אבל לפירוש טה"ק דאף לרבינו אליהו עביד הקשר קודם ההנחה צ"ב מאי ראייה מייתי הכא הא גם לרבינו אליהו תיקשי.

מעשה באשה אחת שהיתה נישאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין בזרועו - העול"ש הקשה בשם הבשמים ראש איך אשה יכולה לקשור, הא פסלינן בגיטין תפילין ומזוזות שכתבתן אשה דכל שאינו בקשירה אינו בכתובה וכ"ש שגוף הקשירה פסולה באשה, ותירץ העול"ש דהיתה מסייעת בעלמא באופן שהוא היה יכול בלעדיה לקשור והיא לבדה אי אפשר לה לקשור.

ושו"ר שכ"כ הבי"י סי' י"ד (סוד"ה עשאה) בשם הגה"מ, ועי"ש שתירץ עוד דלא נאסר לאשה אלא תיקון הדבר כגון כתיבה אבל קשירה מצי עבדה. וראה עוד בדברינו לקמן מב. על תוד"ה מנין.

ולפי שאין נוח לקשור ביד אחת היתה מסייעת לו וכו' - ר"ל דלפירוש רבינו אליהו ניחא שצריך היה סיוע לעשות קשר גמור כל יום, דאילו לפיר"ת מה סיוע צריך להידוק בעלמא, וממשיכים תוס' [דהיינו רבינו שמשון] סברת עצמן דלכך בתפילין

ש"ר לא היתה מסייעת לו דהתם ודאי סגי בהידוק בעלמא ולא בקשירה כל יום. [מיהו רבינו אליהו עצמו ודאי ס"ל דאף בש"ר צריך קשירה כל יום] - עי' מהרש"א.

דתפילין של ראש ודאי אין צריך לקשור בכל יום וקשר שלה הלכה לממ"ס - זו שיטת תוס' השתא דרק בש"ר נאמרה הלממ"ס בקשר, דאילו בש"י הוא מפורש בתורה "וקשרתם לאות על ירך". ולפירוש רבינו אליהו צ"ע מאי דאמרינן קשר של תפילין הלממ"ס, ואולי י"ל דצורת הקשירה הלממ"ס.

חוזרני לומר דתפילין של יד נמי לא בעי קשירה בכל יום - והא דקאמר דהיתה קושרת לו תפילין בזרועו היינו מהדקת לפי שאין [נוח] להדקן בידו אחת - רא"ש סוס"י יג'.

לפי שיש קושרים ראש הרצועה באמצע וכו' ויש מסבכים הרצועה וכו' - עי' ביאור ספר ישר וטוב.

דף לו.

גמ'

אמר רב חסדא סח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך:

[א] כמה הוא שיעור ההפסק שע"י דיבור: כתב הביאור הלכה (סי' כ"ה ד"ה ואם הפסיק) שהוא אפילו תיבה אחת.

וכתב המשנ"ב שם בשם הפמ"ג דלכתחילה אסור להפסיק אפילו בשתיקה אם שוהה הרבה, וכן אסור לרמוז בעיניו ולקרוץ באצבעותיו.

[ב] להפסיק לדבר שבקדושה: דעת הרא"ש דאם סח לענות בקדושה ואיש"ר אעפ"י שאין חוזר עליה מערכי המלחמה מ"מ איסורא איכא שגורם לברך

ברכה שאינה צריכה. אולם המרדכי כתב בשם ר"ת שאינו הפסק, וכתב הב"י (סי' כ"ה) דנראה מדבריו שצריך להפסיק ולענות ואין צריך לשוב ולברך. ושיטת שלישית כתב האגור בשם הרשב"א שיכול להפסיק ולענות קדיש וקדושה אבל צריך לחזור ולברך - עי' בב"י.

ולהלכה - פסק השו"ע (כה. י). דלא יפסיק לענות קדיש קדושה אלא שותק ושומע ומכוין למה שאומרים, וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ו) דאם פסק וענה חוזר ומברך, וראה שם בביאור הלכה איזה ברכה חוזר ומברך.

ג] הבאר היטב (כה. ת). מסתפק בציוור שבא להניח של ראש וסח קודם שנגע התפילה בבשר לאחר שהגיע לאויר הראש, אי נימא קלוטה כמי שהונחה דמי, אכן בביאור הלכה הנ"ל הביא שבארצות החיים השיג עליו בראה ברורה דכל זמן שלא הידק לא נגמרה המצוה.

על תפילה של יד אומר וכו' להניח תפילין, על תפילין של ראש אומר וכו' על מצות תפילין:

[א] פשר שינוי נוסח הברכה:

רש"י פירש שינוי הנוסח לפי דבשל יד מתחיל להניח ובשל ראש גומר המצוה. ותוס' ברכות ס: (ד"ה אשר) פירשו: דעל של ראש שהיא גמר המצוה ועיקרה דיש בה ד' בתים ושי"ן מברך 'על מצות'.

והקר"א (ד"ה גמ' סח) ביאר: לפי דבשל יד נאמר 'וקשרתם' שהוזכר בהן חיוב ההנחה בהדיא משום כך מברך 'להניח', אבל בשל ראש נאמר רק 'והיו לטוטפות' ולא הוזכר חיוב בהדיא לכן מברך 'על מצות' ולא מזכיר חיוב הפעולה בפירוש.

[ב] מדוע תקנו שיברך 'להניח' ולא שיברך 'לקשור' כמו 'לישב בסוכה' ועל נטילת לולב?

מבאר הב"ח (סי' כ"ה) משום דעיקר מצות תפילין שיהיו מונחים עליו כל היום, ואם היה מברך 'לקשור' היה משמע דסגי בקשירה רגע אחד. וראה עוד מש"כ בשו"ת מהרי"ט ח"ב או"ח סי' ז' (נדפס בגליון השו"ע סי' כ"ה).

לא סח מברך אחת סח מברך שתיים:

תמצית הארות בענין הפסק בהנחת התפילין:

[א] שיטות הראשונים מה מברך כשסח וכשלא סח:

שיטת רש"י למסקנא, דלא סח מברך אחד בלבד על של יד ועל של ראש דהיינו 'להניח', ואם סח מברך שתיים, ושיטת ר"ת בתוס' דלא סח מברך שתיים ואם סח חוזר ומברך על ראש ב' ברכות.

וכתב הרא"ש (סי' י"ד) דכשיטת ר"ת כן דעת הבה"ג ורב עמרם בסידור שלו, אבל הרי"ף ורה"ג ורב אחא משבחה כתבו כפירש"י.

והוסיף הרא"ש שבילדותו היה מברך ברכה אחת, דכיון דפליגי רבוותא טוב יותר שלא יברך ממה שיברך לבטלה, עד שלמד מנחות ונראה לו לפום ריהטא דהסוגיא שיש לברך שני ברכות.

[ב] אמירת בשכמל"ו:

כתב הב"י (סי' כ"ה) דמהר"י בן חביב היה נוהג לברך שתיים כר"ת, ולהציל עצמו מספק ברכה לבטלה היה אומר בשכמל"ו אחר הברכה השניה, ואינו נראה שיביא אדם עצמו לידי ספק ברכה לבטלה ויסמוך על שיאמר בשכמל"ו.

אך הדרכי משה כתב דטוב לומר בשכמל"ו, ואינו ברכה לבטלה מאחר שהלכה לברך ב' ברכות ואמירת בשכמל"ו רק לרווחא בעלמא, וכן פסק ברמ"א, וע"ע מחצית השקל (כה. י).

ג] דעת ספר הזוהר:

בגלהש"ס הביא שבתנחומא מפורש כר"ת, והרש"ש ציין שכ"כ גם הגר"א בביאורו, אכן

הב"י (סי' כ"ה) הביא בשם האגור שבספר הזוהר פר' פנחס יש מאמר דרשב"י דאין לברך אלא ברכה אחת לשניהם, ואילו ידעו כל אלו הראשונים לא היו חולקים על מאמר רשב"י. אמנם הב"י דוחהו דכמה דינים מצינו שבספר הזוהר חולק על מסקנא דתלמודא ואין הפוסקים כותבים אלא מסקנא דתלמודא, ועוד שאין הכרח מן המאמר ההוא, עי"ש.

[ד] מה היה קשה לר"ת על פירש"י:

כתבו תוס' בברכות ס: ותוס' שאנץ ותוס' הרא"ש בסוטה מד:, שדוחק לומר דלא הוצרכו ב' ברכות אלא כשסח ועבר עבירה, והמרדכי כאן הוסיף להקשות דאין סברא דאותה ברכה נתקנה לפושעים דוקא, ועע"ש שהביא ראיות גם לפירש"י. וראה עוד שטמ"ק (ט"ז) שהקשה על רש"י מהגמ' בברכות, וראה עוד בהמיוחס לרשב"א שסובר כשיטת ר"ת והאריך בקושיות על שיטת רש"י.

[ה] ביאור מחלוקת זו:

בפשטות לכאורה רש"י ס"ל דתרווייהו חדא מצוה הן ולכן מעיקר הדין ברכה אחת לתרווייהו, ור"ת סובר שהן ב' מצוות וכל אחת זקוקה לברכה לעצמה, אך באמת מוכח מסוגיות הגמ' דב' מצוות הן כדאיתא במתני' לח. דתפילה של יד ושל ראש אין מעכבות זו את זו, וכן בסוגיא סוף מד. משמע כן בהדיא, וע"כ דסברת רש"י דהואיל וסו"ס ב' המצוות שייכו להדדי ברכה אחת להן.

אך יש לעיין לשיטת ר"ת אמאי קבעו נוסח ברכה שונה לכל אחת, דמשמעותן דבשל יד הוא מתחיל המצוה ובשל ראש גומר, ואי ב' מצוות נפרדות לגמרי הן היה לתקן נוסח אחד לתרווייהו, ועוד קשה לר"ת מדוע כשסח חוזר ומברך ב' ברכות הלא ב' מצוות הן ומה אכפת לן שסח ביניהם - עי' מש"כ המיוחס לרשב"א בזה, וע"ע רא"ש (סי' י"ז) ובמרדכי. ובעיקר דבר זה אם חשיבי ב' מצוות או מצוה

אחת, ונפק"מ אם מברך על מצות בפת"ח או בחול"ם - יעוי' בט"ז (סי' כ"ה) שהאריך בתשובה מאחיו, וע"ע ב"ח סי' כ"ה, וראה עוד שהרחיב בזה טובא בפ' הגר"י פערלא על סה"מ לרס"ג (עשה ה-ו). והנה בט"ז הנ"ל מסיק לברך על מצות בחול"ם, אך המג"א (כה. יט.) פסק דמברך בפת"ח.

[ו] דין משמוש בשל יד כשסח:

כתב המשנה ברורה (כה. לז.) בשם פמ"ג וארה"ח, דלהלכתא דסח חוזר ומברך שנים על של ראש כר"ת, נכון שימשמש בשל יד להזיזו ממקומו ויחזק הקשר, ובזה תחזור ברכת 'להניח' גם על של יד, ואם בירך בלא משמוש ימשמש אחר הברכה.

ומקור דין זה הוא מדברי הר"ן פרק בתרא דר"ה בשם בעל המאור, אך הרא"ש והמרדכי והטור לא הזכירו משמוש זה, וראה גם בהמיוחס לרשב"א בסוגיין שהביא י"מ שצריך לחזור ולמשמש, ודחה דבריהם, וע"ע ביאור הלכה מש"כ בשם הרעק"א.

פח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו:

מה העבירה:

רש"י מפרש דעבירה הוי רק אם לא חזר וברך על של ראש, אכן כל הפוסקים לא סברי הכי [ראה בדברינו על תוד"ה עבירה], וכתב הפרישה (כה. טו.) בשם מהרא"י - אליבא דשאר הפוסקים - דאין עיקר העבירה מה שמביא עצמו לברכה שאינה צריכה אלא שהשיחה עצמה היא הפסק ועבירה.

וחוזר עליה מערכי המלחמה:

טעם ד"חוזר מערכי המלחמה":

כתב הרא"ש סי' ט"ז [עפ"י גירסת מעדני יו"ט] "שמפני קיום מצות תפילין [שביד ושב ראש] ותיקונן יתיקיים באנשי המלחמה וטרף זרוע אף קדקוד".

אולם הבאר שבע (קוטה מד:) הקשה על טעם זה, דבירושלמי איתא "השח בין ישתבח

ליוצר אור עבירה בידו וחזור מערכי המלחמה, והתם לא שייך טעם זה, ועוד דמשמע שעל כל עבירה דרבנן חוזר מערכי המלחמה.

ופירש הבאר שבע דנקט הבבלי דוקא "שח בין תפלה לתפלה", והירושלמי דוקא "שח בין ישתבח ליוצר אור", לרבותא דאפילו בהנך חוזר מערכי המלחמה אף שהיה צד לומר שיותר להפסיק ביניהם, וכ"ש כגון דשח בק"ש או בתפילת י"ח או שאר עבירות דרבנן - עי' בדבריו.

אמר קרא והיו לטוטפת בין עניך כל זמן שבין עניך יהו שתיים - רש"י ונימוק"י מפרשים דדרשינן 'והיו' לשון רבים. ובמעדני יו"ט (אות א') הביא דהלבוש הקשה דשמא קאי 'והיו' אדלעיל דהיינו על 'הדברים', ולכן הוא מפרש דדרשינן מהקרי דכתיב 'לטוטפת' וקרינן 'לטוטפות' לשון רבים. ועי' במעדני יו"ט שמישב פירש"י ומקשה על הלבוש.

כל זמן שבין עניך יהו שתיים - איתא במתני' לקמן לח: דתפילה של יד אינה מעכבת של ראש, וכתבו תוס' בערכין ג: (ד"ה של יד) דאע"ג דאמרינן הכא דכל זמן שבין עניך יהיו שתיים מ"מ כשאין לו אלא של ראש מניחו לבדו, וכ"כ הרא"ש כאן (סוק"י ט"ו).

והנה בהגהות הרד"ל נסתפק כשנשמט של יד ממקומו וצריך להחזירו למקומו האם חייב להסיר קודם של ראש עד שיתקן השל יד, או דדין זה נאמר רק בהנחה דלכתחילה, ומסיק דנראה דכה"ג חשיב כאנוס שאין לו אלא של ראש ושפיר יכול להישאר בשל ראש ואין צריך לחולצו.

ת"ר תפילין מאימתי מברך ע"הן משעת הנחתן - רש"י ונימוק"י והמיוחס לרשב"א מפרשים דר"ל משעת זמן הנחתן, והרא"ש (סי' ט"ז) מפרש דר"ל משעה

שמתחיל להניח עד שיהדקם, והיינו כמסקנת הגמ' לעיל לה: בביאור דברי רב ושמואל, ולדברי הרא"ש צ"ל דאמוראי דלעיל לא ידעו הך ברייתא ולכן אמרו דין זה מדילהו.

ועד מתי מניחין עד שתשקע החמה ר' יעקב אומר עד שתכלה רגל מן השוק וחכ"א עד זמן שינה:

למ"ד לילה לאו זמן תפילין, האם חייב לסלקן תיכף בשקיעת החמה:

א שיטת רש"י דכל התנאים הללו סברי דלילה לאו זמן תפילין, ותמה בשטמ"ק (י"ג) דא"כ אין להניח כלל לאחר שקיעת החמה, אמנם שיטת רש"י מוכחת דר' יעקב וחכמים סברי דהגם שאסור להניח תפילין בלילה [באיסור לאו או עשה כדלקמן ע"ב], מ"מ אם היו מונחים על ראשו שרי עד שעה שיש לחוש שמא ישן.

וברא"ש (סי' י"ז) הביא דבעל התרומה כתב חילוק כזה ודחאו דלא מסתבר כן, אכן כן הוא שיטת הרמב"ם (תפילין ד. י.) שפסק דזמן הנחת תפילין ביום ולא בלילה, ואפ"ה פסק (סס ה"א) דמי שהניח תפילין קודם שתשקע החמה וחשכה עליו אפילו הן עליו כל הלילה מותר ואין מורין דבר זה לרבים.

ושו"מ שבבית הלוי (מ"ג סי' נ"א) הרחיב טובא בסוגיא זו לפרשה היטב, וביאר ששיטת רש"י כהרמב"ם, ותמה על הרא"ש בשם בעל התרומה שכתב דאין סברא לחלק בין חליצה להנחה, דהלא פלוגתא מפורשת היא בירושלמי ברכות וסברות ב' אמוראי דהתם הן סברות הרש"י ורמב"ם כנגד התוס'. וראה עוד בעמק ברכה (תפילין אות ו') שגם ביאר דשיטת רש"י בזה כהרמב"ם, והוסיף שכן שיטת הרבינו יונה בברכות, עי"ש.

והנה מה שהכריחו לרש"י לפרש כן, ולא כפירוש תוס' והשטמ"ק הפשוט יותר דר' יעקב וחכמים סברי דלילה זמן תפילין - עי' טה"ק שמפרש דדייק כן מלשון הברייתא, עי"ש.

ב] לשיטת רש"י דהאי ברייתא סברה לילה לאו זמן תפילין מוכח דאפ"ה כדי לשמרון שלא יאבדו שרי לכתחילה להניחן [וכן הוא מפרש לשיטתו לקמן ע"ב בד"ה ואם לשומרון], אבל לשיטת תוס' ושטמ"ק - לר' יעקב וחכמים ניהא דשרי לכתחילה לפי דסברי דלילה זמן תפילין מן התורה, אבל אליבא דת"ק דס"ל לאו זמן תפילין דחק השטמ"ק (ע"ז אות א') דמייירי שמניחן לאחר עמוד השחר, ע"ש ובדברינו שם.

וראה עוד בשאגת אריה (סי' מג-מד) שהרחיב טובא בכל ענין זה ובביאור מחלוקת רש"י ותוס' וביאור הסוגיא לשיטתם, וכן בשיטת הרמב"ם בזה, ובפסק ההלכה אי לילה זמן תפילין או לא. וע"ע חזו"א (סי' מז. ג.).

ומודים חכמים לר' יעקב - השטמ"ק והגר"פ הגיהו "ומודים חכמים ור' יעקב" כלומר לת"ק, וראה בשו"ת בית הלוי (מ"ג סי' נ"א, ד"ה והנה) דמישב הגירסא שלפנינו אליבא דשיטת תוס', ומבאר דבפלוגתת רש"י ותוס' תליא ב' הגירסאות.

רש"י

ד"ה מודים חכמים - דלילה לאו זמן תפילין - שיטת רש"י נתבארה בדברינו בגמ'.

תוס'

ד"ה פה - מכאן מדקדקים וכו' ופה בין עוף לעוף שחזור ומברך - כתב הר"ן בחולין פז. שכן דעת הרי"ף בשלהי מסכת ר"ה והבה"ג, אבל הרמב"ן ורבינו יונה סברי שאין חזור ומברך, וע"ע רשב"א שם. ודעת תוס' עצמו נוטה לקמן שאין צריך לשוב ולברך.

ושמא שאני תפילין שמצוה אחת הן - כלומר ומשו"ה הוי עבירה, משא"כ

בשחיטה הגם שצריך לחזור ולברך מ"מ אינו עבירה - הגהות מלוה"ר ור"ש טויבש. והנה מש"כ תוס' דתפילין מצוה אחת היא צ"ע דשיטת ר"ת בתוס' הבא משמע דהן ב' מצוות ולכן מברך ב' ברכות - עי' ט"ז סי' כ"ה בתשובה מאחיו, והרחיב טובא בנושא זה הגר"י פערלא בפירושו לסה"מ לרס"ג (עשה ה-ו).

ושמא פה בין עוף לעוף כסח באמצע סעודתו - פי' דדוקא ב' מצוות שהן חובה עליו כעין תפילין הוי השיחה הפסק, אבל בעופות שאם ירצה לא ישחוט הוי כסח באמצע סעודתו דלא חשיב כלל הפסק ואין צריך לחזור ולברך - ספר ישר וטוב.

ומיהו וכו' דהא זימנין אפילו במקום שזקוק לכסוי אמרינן וכו' דנפטר בכרכה אחת - פי' דאיתא בחולין פו: דר' יהודה אומר שחט חיה יכסנה ואח"כ ישחוט את העוף, ואמרינן בגמ' דמודה ר"י דמברך אחת לתרויהו, וא"כ כל שכן למ"ד שסח צריך לחזור ולברך דצריך נמי לכסות קודם מה ששחט כבר.

ד"ה לא פה - פירש בקונטרס וכו' ור"ת פירש וכו' - שיטת רש"י והראשונים שעמו, ומחלוקתם עם ר"ת והראשונים שעמו, נתבאר היטב בדברינו בגמ'.

ד"ה עבירה היא - מתוך פירוש הקונטרס משמע דאם פה ובירך שרי וליכא איסורא אלא אדרבה מצוה ושכר ברכה - כן מבאר נמי מרש"י סוטה מד:, ומשמע דתוס' מסכימים לשיטת רש"י, אולם תוס' הרא"ש בסוטה שם הקשה דהלשון לא משמע כפירוש זה אלא דהסיחה גורמת העבירה ולא חיסרון הברכה. וכ"כ הב"י (סי' כ"ה, ד"ה ולא יפסקי) שדעת כל הפוסקים לא כן אלא שבכל ענין אסור לדבר אפילו שיחזור ויברך.

מצוה - במרדכי הביא בזה פלוגתת הר"ן והר"י אם יש לדמות ציצית לתפילין. ובקר"א נתקשה דלכאורה בין תפילין ובין ציצית אין צריך כלל למשמוש, כמו כל מצוה שהיא עליו חובה ולא עבר זמנה דאפילו לא בירך עובר עשייתה יכול לברך עכשיו כל זמן שמקיימה, אלא ודאי דהמשמוש דהכא למצוה בעלמא, ע"ש.

דבפרק התכלת מדמי תפילין לציצית לענין משמוש ולברך - שם לא איירי לענין משמוש אלא לענין דמברך עליהן כל זמן שחוזר ולובשן, ועי' מה שביאר בספר ישר וטוב.

ד"ה רבי יעקב - שיטת תוס' ומחלקתו עם רש"י נתבארה בדברינו בגמ'.

דף לו:

גמ'

והא אמר רבה ברי"ה ספק חשיכה ספק לא חשיכה לא חולץ ולא מניח הא ודאי חשיכה חולץ, התם בערב שבת איתמר:

בענין רשות להניח תפילין בשבת ויו"ט:

א יש לעיין מהו גדר זה דחשיכה ודאי חולץ ובספק חשיכה לא, וכתב העול"ש דהנה מסקינן לקמן דסבר רבה ברי"ה כר' עקיבא דיליף דשבת לאו זמן תפילין מ"והיה לאות", וכתבו תוס' ורש"י בביצה ט"ו דליכא לדידיה איסורא בהנחת תפילין בשבת אלא דיש רק לחוש שמא יבוא לטלטל ברה"ר, ובספק חשיכה לא גזרו כמש"כ כאן תוס' ד"ה אי (נכופי).

אבל מהרא"ש (ס' י"ז) משמע דיש איסור גם מקרא ד"והיה לאות", והב"י בס' כ"ט נסתפק בזה, וז"ל השו"ע (לא. א.) "בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמן אות ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול

ובדרכי משה הוסיף להקשות דמ"מ יהא אסור להפסיק משום שגורם ברכה שאינה צריכה. ובהגהות מהרש"ם תמה דתוס' סותרים שיטתם לעיל (ד"ה סח) שאסור לגרום ברכה שאינה צריכה. ובשוב שיטת רש"י ותוס' אמאי לא חשו לברכה שאין צריך, ובגדר ומקור איסור זה - ראה בשו"ת בנין שלמה שהרחיב בזה בח"א ס' כ', ובפרט בח"ב ס' ד'.

ד"ה וקשרתם - מכאן קשה לפירוש הקונטרס וכו' - בשוב פירש"י: עי' צ"ק, טה"ק, ועול"ש. וראה עוד בתוס' רי"ד יומא לג: שכתב דטפי נחא ליה האי טעמא מסידרא דקרא, דיש לומר דקרא לאו אסידרא קפיד.

ומפרש ר"ת וכו' היה פוגע בשל ראש תחילה והיה צריך להעביר על המצות משום דשל יד מניח תחילה - מבואר מתוס' שאם אירע שפגע בשל ראש תחילה צריך לעוזבו ולהקדים להניח של יד ראשון, אך הנימוק"י כתב שאם נזדמן לו של ראש תחילה יניחנו. ובב"י (ס' כ"ח) כתב שכדעת תוס' כן גם דעת הרא"ש בתשובה והרמב"ם, ודלא כנימוק"י. ומבואר דפליגי אי "אין מעבירין על המצות" הוא דין לכתחילה או אף דיעבד, וראה בזה בדברינו להלן סד: בגמ' ד"ה אין מעבירין (א"ת א').

לפיכך צריך להניח בתוך התיק של ראש תחילה ואח"כ של יד מלמעלה - כתב המשנה ברורה (כמ. ז). דהמג"א כתב דיותר טוב ליתן התפילין זה בצד זה, וכן נהגו, ומ"מ צריך שיתנו השל יד קצת לצד מעלה כדי לפגוע בהם תחילה, ובספר שולחן שלמה כתב דטוב שיהיו התפילין של יד בצד ימין של התיק ג"כ מן הטעם הזה.

ד"ה וכשיגיע זמנן - אע"פ שיש לחלק בין תפילין לציצית שהמשמוש

לאות שלהם" עכ"ל, ועי"ש בביאור הגר"א שכן הוא דעת הרא"ש אבל הרמב"ם והטור לא כתבו דאסור, וא"כ לדברי הסוברים דאסור צ"ע אמאי בספק חשיכה שרי איסור תורה - עי' עול"ש שהאריך בזה בכמה צדדים.

[ב] בעיקר דין זה האם הרשות בידו להניח תפילין בשבת ויו"ט אם ירצה - עי' שאגת אריה (סי' מ"א) שגם דן בזה ותולה הדבר בטעמי פלוגתת ר"י הגלילי ור"ע בברייתא דלקמן, ובהערה שם הביאו דביאור מהרמ"ב על המרדכי פשיטא ליה דלכו"ע ליכא איסורא, ומאידך בשו"ת מפרשי הים פשיטא ליה דלכו"ע אסור. וראה עוד בענין זה בפרי צחק (מ"א סי' ד'). וע"ע משנה ברורה וביאור הלכה ריש סי' ל"א.

ת"ל והיה לאות וכו' מי שצריכין אות יצאו שבתות ויו"ט שהן גופן אות - פי' ימים שישראל צריכין להעמיד אות על עצמן להכיר שהם מחזיקים בתורתו של הקב"ה, יצאו שבתות ויו"ט וכו' - רש"י עירובין צו.

אמר ר"א כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה ור"י אמר עובר בלאו - האם עובר גם בכל תוסף, ואמאי לא קתני להא - עי' עול"ש, וע"ע בחי' הגרז"ס. והאם לאו או עשה זה הוא רק על מעשה הנחת התפילין בלילה, או גם עובר במצב שהוא מונח בתפילין ומחוייב לסלקן - הדבר תלוי בפלוגתת הראשונים שהרחבנו בה לעיל ע"א ולקמן בסמוך.

ומר סבר השמר דעשה נמי לאו - עי' תוס' יומא פא. ד"ה השמר, ותוס' ר"ה ו. ד"ה תשמור, ותוס' עירובין צו. ד"ה השמר.

ואמר רבי אלעזר ואם לשמרון מותר - השטמ"ק (א') הקשה היאך שרי לעבור איסור בשביל לשמרון, ולכן הוא

מפרש דדוקא להשאירן עליו שרי כדי לשמרון ולא להניחן לכתחילה.

אולם רש"י (ד"ה ואס) פירש דלשמרון מותר להניחן לכתחילה בלילה, ואזיל בזה לשיטתו בביאור הברייטא לעיל ע"א דסברי כל התנאים דלילה לאו זמן תפילין, ואפ"ה איתא התם דאם מתיירא שמא יאבדו מותר להניחן. אכן השטמ"ק לשיטתו שם דסברי ר' יעקב וחכמים לילה זמן תפילין הוא [וכפירוש התוס' שם] ומדרבנן בלבד אסור שמא ישן, ולכן במקום שצריך לשומרון שרי לכתחילה, ולכן הוצרך לפרש הכא דלר"א דס"ל לילה לאו זמן תפילין ע"כ דדוקא לקיימן שרי כדי לשומרון ולא להניחן לכתחילה.

והא דנדחק השטמ"ק כאן לפרש ברייתא דלעיל דמיירי אחר עמוד השחר, נראה דאליבא דת"ק שם דאמר מניח עד שקיעה"ח דס"ל לילה לאו זמן תפילין, ודו"ק.

והנה לשיטת רש"י דשרי לכתחילה להניחן, צ"ע איך שרינן לעבור על איסור דאורייתא משום צורך שמירה - עי' מה שביאר בזה בבית הלוי (מ"ג סי' נ"א, ענף ז'). וראה עוד בשו"ת שאג"א (סי' מ"ג) שהרחיב הרבה בזה.

הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשך והניח תפילין ואמרי ליה לשמרון קא בעי לחו וכו' - הגירסא שלפנינו נוחה לשיטת רש"י דמותר להניחן לכתחילה כדי לשומרון, אכן השטמ"ק לשיטתו גרס "והוה מנח תפילי ולא סליק", וכע"ז הוא גירסת הרי"ף. וראה בזה בשאג"א סי' מ"ג.

קסבר הלכה ואין מורין כן:

פסק ההלכה בענין תפילין בלילה:

הראשונים פסקו כרב אשי דלילה זמן תפילין אלא דאין מורין כן שמא ישן כפירש"י, וכן נמי סבר ר"ע בברייתא דלעיל והלכה כר"ע מחבירו.

אולם הרמב"ם (תפילין ד. י.) פסק דלילה לאו זמן תפילין, וביאר הכס"מ שהוא מפרש דתנאי דברייתא דלעיל ע"א כולו סברי לילה

מחלוקת בין הראשונים. וע"ע עמק ברכה הל' תפילין אות ה'.

ב] בשעת תפילה ולימוד:

כתב הפמ"ג דאיכא מצוה מן המובחר שלא יסיח דעתו מהן, אולם בבאר היטב (סי' מ"ד) ובשערי תשובה (סי' כ"ח) הביאו בשם האר"י שאין צריך, וע"ע ביאור הלכה סי' מ"ד ד"ה ישן בהם.

ג] שיעור הזמן של היסח הדעת:

דן בזה השאגת אריה (סי' מ') ומסיק דהוא שיעור של יותר מהלוחך מאה אמה, ובשערי תשובה (ריש סי' כ"ח) העיר דהוא שיעור מועט ולא ניתן התורה למלאכי השרת, ולכן מסיק שהעולם סומכין על הראשונים הנ"ל דלא הוי היסח הדעת אלא כשעומד בשחוק וקלות ראש.

קל וחומר מציין - ע"י תוס' יומא ריש דף ח., ותו"י שם.

וראה עוד שאגת אריה (סי' ל"ח) שתמה דהלא אף בציץ עצמו להלכה דקי"ל טומאה דחוויה בציבור, ואיצטריך למדרש "תמיד מרצה הוא" כדאיתא ביומא ז., נמצא שאין פסוק לדרוש הימנו שלא יסיח דעת בציץ, וא"כ היאך יליף ק"ו לתפילין. וע"ע בזה מקדש דוד (ריש סי' כ"ו), ובספר ברכת פרץ (לקה"י) פר' תצוה.

ומה ציין וכו' אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא תסוח דעתו ממנו - קרא יתירא הוא לדרשא דהא כבר קבע ליה מקום והיה על מצח אהרן - רש"י שבת יב., וע"י ב"ח ריש סי' כ"ח.

ת"ר ידך זו שמאל וכו' ואומר ידה ליתך וכו' ואומר למה תשיב וכו' - מה מוסיף לאתווי מפסוקים נוספים - ע"י מעדני יו"ט אות ק'.

זמן תפילין [וכדפירש"י שם, וע"י בדברינו שם], וקי"ל דאין הלכה כר"ע כנגד חביריו. והנה כדי שלא יסתור פסק הרמב"ם לדברי רב אשי דהכא, מבאר הכס"מ [וכן בב"י סי' ל'] דס"ל לרמב"ם דאף רב אשי סבר דלילה לאו זמן תפילין, וגרס הרמב"ם כהרי"ף [ושטמ"ק] דרב אשי היה מונח בתפילין, ולא שהניחם לכתחילה בלילה, ולכן פסק הרמב"ם בהל' י"א דאם כבר היו התפילין עליו אין צריך לחולצן אפילו למ"ד לילה לאו זמן תפילין. וראה בשאג"א (סי' מג-מד) שהרחיב הרבה בסוגיא זו.

הלכה ואין מורין כן - לגירסת הגמ' שלנו [שהיא גירסת רש"י] משמע דאף להניחן לכתחילה היקל רב אשי אלא שאין מורין כן, והביא הב"י (סי' ל') דרבינו יונה כן סבר בפ"ק דברכות, אלא שהב"י גופיה לא ס"ל כן דודאי לכתחילה אסור ורק שלא לחולצן היקל, ותמה בזה על הרא"ש, וראה עוד בבית הלוי ח"ג סי' נ"א (ד"ה והנה דנ"י הלא"ט) שהוסיף להקשות על הרא"ש, עי"ש מה שביאר, וע"ע בדרישה ופרישה.

חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה:

א] ענין המשמוש הוא כדי שלא תסוח דעתו, אך מהו גדר היסח הדעת:

כתב המשנה ברורה (מל. ג.) בשם הראשונים [רבינו יונה, רשב"א, רא"ש, וטור] דהיינו שחוק וקלות ראש, אבל כשהוא עוסק במלאכתו וכדו' אין זה היסח הדעת, והוסיף בשם הב"ח דמ"מ מצוה מן המובחר שתהא דעתו תמיד על התפילין שמטעם זה חייב למשמש בהן כל שעה.

וראה בשאגת אריה (סי' ל"ט) שדעתו דהרמב"ן והרמב"ם פליגי על רבינו יונה, והחמיר טובא בזה דכל היסח הדעת אסור ואפילו אינו עומד בשחוק וקלות ראש. וראה בביאור מהרמ"ב על המרדכי דמישב שאין

רש"י

חייב לסלקן, ולפי"ז ברכת 'לשמור חוקיו' אתיא לכאורה רק כת"ק שמחוייב לסלקן בשקיעה"ח, ויש לעיין.

ושו"מ שבבית הלוי (מ"ג ריש סי' נ"א) כתב בהדיא דלשיטת רש"י והרמב"ם אין מברכין כלל לשמור חוקיו, ובסברות אלו י"ל דנחלקו בני מערבא וסתמא דגמ' בנדה נא:, ולהלכה קי"ל כסתמא דגמ' דאין מברכין, ולרש"י הוא משום שאין מחוייב לסלק אפילו דלילה לאו זמן תפילין, ולתוס' הוא משום דקי"ל לילה זמן תפילין וכדלקמן.

ובירושלמי דברכות פרק היה קורא וכו'
- הר"ן בנדה נא: דחה ראייה זו - עי' טה"ק.

ובפרק בא סימן וכו' ופריך לבני מערבא וכו' הו"מ למימר [לא תוין] ציצית -
וכמו כן הו"מ לנקוט מצוות טובא כגון סוכה ושופר ולולב, אלא דניחא ליה לנקוט ריחני דפסיקא ליה שאין מברכין, אבל על מצות לא פסיקא ליה כיון דמברכין על תפילין - תוס' ותוס' הרא"ש בנדה שם, ותוס' בסוכה (דף לט.).

והאידנא לא מברכי לשמור חוקיו אפי'
לאחר תפילין דבסמוך פסקינן
דלילה זמן תפילין - א] הטור (נסי' כ"ט)
הביא דעת רה"ג דרשות בידו לברך אלא דלא צריך, ותמה עליו דאם אינו חייב הוי ברכה לבטלה, ועי"ש בב"י שתירץ בכמה אופנים, והב"ח תמה עליו ותירץ באופן אחר. ובדעת הרא"ש בזה - עי' מעדני יו"ט אות ס'.

[ב] הקשה הב"י (סי' כ"ט) דהגם דפסקינן
דלילה זמן תפילין מ"מ שבת ויו"ט ודאי
לאו זמן תפילין, וא"כ ליתקנו ברכה מעין
הקרא ד"לאות על ידך" כשחולץ התפילין
קודם שבת, ותירץ דאין איסור דאורייתא
להניח תפילין בשבת אלא שאין צריך, [עי'
בדברינו בענין זה על הגמ' בתחילת העמוד],

ד"ה נפקא ליה - כלומר לעולם קפבר
לילה זמן תפילין הוא - לכאורה לפירש"י גופיה היה יכול לפרש כדלעיל בר' יעקב וחכמים דסברי לילה לאו זמן תפילין ואע"פ כן לא חלצו משחשכה, אלא כיון דלמסקנא סבר רבה בר"ה כר' עקיבא א"כ לית ליה דרשא דושמרת את החוקה, וע"כ דסבר לילה זמן תפילין.

והא דמייתי הגמ' לעיל ראייה מרבה בר"ה דהוה מצלי באורחא לר"נ דפסק כר' יעקב [דס"ל-לשיטת רש"י-דלילה לאו זמן תפילין], צ"ל דמייתי ראייה למציאות הדין שאין צריך לחלוץ משחשכה ולא לטעם הדין, ודו"ק. ושו"מ שכ"כ בשו"ת בית הלוי ח"ג סי' נ"א (ד"ה והנה אמת), עי"ש בכל דבריו.

תוס'

ד"ה אי קפבר - ור"ת פוסק כרבי ענני -
עי' בשבת סד: תוד"ה רבי ענני.
והרא"ש והר"ח שם פסקו כרב.

ואם היו ראויין להתקשט לא היה לומר
טעם דשרי למלמל משום תורת כלי
וכו' - פי' ההיתר לטלטלן הוא מתורת כלי
שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ומקומו, ש"מ
שאליבא דרב אין היתר כלל להתקשט בהן
ואפילו בבית.

בסוה"ד - וי"ל התם ברה"ר והכא בחצר
- עי' שפ"א שתירץ באופנים
אחרים.

ד"ה ושמרת - ודוקא כשמסלקן סמוך
לשקיעת החמה וכו' ומחוייב לסלקן
וכו' - דברי תוס' מחזוריים שפיר לשיטתם
(סוף ע"א) דלמ"ד לילה לאו זמן תפילין
לכו"ע מחוייב לסלקן, אבל שיטת רש"י
ביארנו שם דתליא בפלוגתת התנאים אם

ועוד תירץ בדרך אחרת. וראה עוד מש"כ הט"ז (ס' כט. ז).

ד"ה יצאו שבתות - לא משום דאסירי בעשיית מלאכה דאפי' חוה"מ דשרי בעשיית מלאכה וכו' - ז"ל תוס' במו"ק יט. (ד"ה ר' יוסי): "לטעם שממעט שבתות ויו"ט מימים ימימה מסתבר שפיר דממעט חוה"מ, ולמאן דדריש מלך לאות וכו' י"ל לפי שאין עושין מלאכה כי אם בדבר האבד, אבל קשיא וכו' דמלאכה בחוה"מ דרבנן, י"ל הואיל ואוכל מצה ויושב בסוכה אין צריך אות"ע כ"ל.

ובפרק בתרא דמו"ק משמע דחולו של מועד חייב:

בענין הנחת תפילין בחול המועד:

ז"ל תוס' מו"ק הנ"ל: "ואם אמת הוא דבחוה"מ חייב בתפילין י"ל הואיל ועושין מלאכה בו אין אות, ומימים ימימה נמי לא ממעט אלא יו"ט דחלוק משאר ימים" עכ"ל. וראה עוד בתוס' עירובין ריש צו. שהביאו ראיה גם מביצה טו. גבי משלחין תפילין דמשמע דמניחין תפילין בחוה"מ, ומסיק דכן עמא דבר. וכן נוטה הרא"ש בסוגיין ומסיק (סוס"י ט"ז) דיש שמניחים בלי ברכה והמברך לא הפסיד, וכ"כ המרדכי שמהר"ם היה מברך, וכן דייק הכס"מ (תפילין ד. י.) שנראה דעת הרמב"ם.

אולם הב"י (ס' ל"א) הביא שהרשב"א בתשובה כתב שאין מניחין תפילין בחוה"מ ושכן דעת תוס' והראב"ד, ושכן נוהגין. וראה גם בביאור הגר"א (ס' ל"א) שדחה כל הראיות מן התלמוד לחיוב הנחתן בחוה"מ. וכתב הכס"מ הנ"ל שהיה מנהג העולם להניח תפילין בחוה"מ עד שבימי רבנן בתראי מצאו בספר הזוהר לשיר השירים שמי שמניח תפילין בחוה"מ כמי שקוצץ בנטיעות ונמנעו מלהניחם עוד בחוה"מ. ומאמר הזוהר הזה הביאו הב"י (ס' ל"א) וסיים: ומאחר

שבתלמודא דידן לא נתבאר דין זה בפירוש מי יערב ליבו לגשת לעבור בקום עשה על דברי רשב"י המפליג כ"כ באיסור הנחתם.

אכן הרמ"א (ל"א. ז.) פסק שנוהגין להניחם בחוה"מ ולברך, אלא שאין מברכים עליהם בקול רם. ועיי"ש משנ"ב אות ח'.

עוד ראיה מירושלמי וכו' אתא לגבי רב חננאל שח' לגבי רבב"ח וכו' - רב חננאל סופר היה [כדאיתא במגילה יח: - תוס' מו"ק יט.], ושלח לרבב"ח לשאול ההלכה, וא"ל תן לההוא איניש את תפילין וכתוב לך חדשות.

רב פתר לה בכותב להניח - פי' רב מעמיד המשנה להניחם אחר המועד אבל להניחם במועד שרי בלי הערמה - תוס' מו"ק יט., ועי' עול"ש.

ומסתמא רב הוה ס"ל כהלכתא דשבתות ויו"ט לאו זמן תפילין - מהרש"א וברה"ז תמהו מה צריך להביא מירושלמי דרב ורבב"ח סברי דמניחין תפילין בחוה"מ, הא בגמ' בבלי במו"ק [שהובאה לעיל] איתא הכי, ואף שדחה הראיה מר"מ ור"י מ"מ אכתי יש ראיה מרב ורבב"ח דמסתמא סברי דשבת ויו"ט לאו זמן תפילין. ועי' מש"כ לישב ברה"ז, וע"ע הגהות מלוה"ר.

דכוליהו אמוראי ס"ל שבת לאו זמן תפילין רב חסדא וכו' - צ"ב מנא לתוס' דסבר רב חסדא שבת לאו זמן תפילין - עי' הגהות מליו"ט, ובספר ישר וטוב.

ומיהו בזה חולק הש"ס ש"נו דרבב"ח סבר כרב והתם פליגי - ר"ל דבירושלמי מבואר דרבב"ח סבר דבעי הערמה בחוה"מ ופליג אדרב דסבר דאין צריך, ואילו בגמ' בבלי מו"ק שהובאה לעיל איתא דרבב"ח סבר כרב שאין צריך הערמה. ועי' בהגהות מליו"ט מש"כ לישב.

דף לו.

גמ'

וקשרתם וכתבתם וכו' וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל - עי' תוס' לעיל ריש דף לו.

רב אשי אמר מידכה כתיב בה"י כהה - לפרש דעת ר"י החורם בא מהיכן נפקא ליה, דאין דרך אמורא לומר דרשא דנפשיה אחר שאמרו תנאים דרשות אחרות - טה"ק. וע"ע הגהות ראמ"ה.

אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים
אומר ידכה לרבות את הגידים:

א] דעות המפרשים בענין אין לו זרוע:

תוס' כתבו דתנאי לא פליגי, ומבאר המג"א (כו. ג.) דכוונתם דמ"ד חייב היינו בשיש לו עכ"פ זרוע מקום הנחת תפילין ומ"ד פטור בשאין לו. וכן ביאר הב"ח (ס' כ"ו), והוסיף שכ"כ השלטי גיבורים בהל' תפילין פ"ב בשם רבינו ישעיה אחרון. וכן ביאר הצ"ק. אולם הדרכי משה (נסי' כ"ו) כתב דהאור"ז פסק שגידים פטור אף שנשאר לו זרוע להניח עליו [ומשום כן פסק ברמ"א שנייח בלי ברכה]. ותמה המג"א דפסק דלא כמאן, וביאר שגירסתו היתה "אין לו אלא זרוע פטור מן התפילין", וכן הגירסא ביראים ובמרדכי ישן, ולפי"ז פליגי אפילו בנשתייר לו זרוע אם חייב כלל בתפילין.

אמנם הב"ח (ס' כ"ו) לא ניחא ליה בזה, והוא טוען דאם תימצא לומר דפליגי י"ל דפליגי רק בשנחתכה וזרועו למעלה מן הקיבורת, אבל בנשארה לו הקיבורת לכו"ע חייב.

וז"ל המשנה ברורה (כו. ז.) "שאין לו יד ר"ל שניטל פיסת יד שמאלו עם כל הקנה עד הקובד"ו, אבל אם נשאר קצת מן הקנה גם האו"ז מודה לתוס' וכו', וכן מצאתי באו"ז אשר זכינו מקרוב לאורו" עכ"ל. [ודלא כפמ"ג בדעת האו"ז - עי"ש ביאור הלכה].

ב] למאן דמחייב - על איזו יד:

לדעת תוס' משמע דמאן דמחייב גידם היינו להניח על ידו השמאלית הגדומה, ותמה המג"א דבספרי מוכח דאליבא דאחרים יניח על ידו הימנית, [וכן הביא השטמ"ק (י"ד) מהירושלמי], וכן תמוה שפסק כן הרמ"א בתשובה, ולכן דוחק המג"א שכוונת תוס' דלא פליגי, דמ"ד פטור היינו כשאין לו כלל זרוע ומ"ד חייב היינו על ידו הימנית דאילו ידו השמאלית לא מיקרי יד אף שיש לו זרוע. וראה עוד בשו"ת שבות יעקב (מ"א סי' ג') שביאר דרכים אחרות בביאור כוונת תוס', וע"ע מש"כ לבאר בהגהות מלוה"ר ובטה"ק, וע"ע במרדכי מש"כ בשם הר"י, ובביאור מהרמ"ב שם האריך בביאור דעתו.

ג] למאן דפוטור - האם גם משל ראש:

בשו"ת שאגת אריה (ס' ל"ו) דן אם אין לו זרוע דפטור מן התפילין היינו משל יד בלבד או גם משל ראש, דאע"ג דקי"ל (מתני' למ.) תפילה של יד אינו מעכב של ראש היינו בשנתחייב בשניהם אלא שאין לו רק ש"ר בלבד, אבל אין לו זרוע דמי לאינו ראוי לבילה, [ויש לעיין אם חקירה זו תלויה אי תפילין ב' מצוות הן או אחת, עי' בדברינו בגמ' לעיל לו., או שמא יש לחקור גם אי נימא דב' מצוות הן], ומסיק השאג"א להוכיח דודאי בשל ראש חייב יעו"ש. אבל דעת השפ"א נוטה דפטור אף משל ראש, וכן נקט בשו"ת בשמים ראש סי' ק'.

ת"ר אמר מניח תפילין בימינו שהיא שמאלו:

א] האם דין זה תלוי בדרשות הגמ':

כתב המרדכי דמפירש"י גבי כתיבת מזוזה [ד"ה מה, שמשמעות דבריו דאזלינן בתר רוב העולם שכותבין בימין - ח"י אנשי שם], משמע דהא דאיטר מניח בימינו הוא רק אליבא דהדרשא דיד כהה, אבל לדרשת ר"נ "וקשרתם וכתבתם" וודאי לדרשת ת"ק דיד'

תוס'

ד"ה יד ימינו - ונראה דר"י נמי אההוא קא סמיך ומשום הכי לא מייתי מידו הימנית דמצורע - כלומר הא דלא מייתי ר' יוסי ראייה ממצורע משום דידע דיש לדחות בפשיטות שלא הוזכר שם כלל ידו סתם אלא ידו הימנית, אבל מיוסף ויעקב ס"ד להקשות הואיל וכתוב גם "ויתמוך יד אביו" גרידא - ברה"ז.

ד"ה מה כתיבה - אדם הכותב בימינו ושאר רוב מעשיו בשמאלו יש להסתפק וכו' - הרא"ש (סי' י"ח) כתב בשם בעל התרומה דודאי יניח בימינו כרב אשי דדריש יד כהה, והרי רוב מעשיו בשמאל ולא אכפת לן שכותב בימין.

אמנם תוס' שנסתפקו נראה לפי דס"ל לחוש לדרשא ד"וקשרתם וכתבתם", דלדרשא זו יתכן שהדין תלוי בכתיבה.

וראה במרדכי שהביא ספק זה איפכא, מי שכותב בשמאלו ושאר מלאכות עושה בימין כשאר אדם, ועי' ביאור מהרמ"ב שם שהרחיב בזה, והב"ח (נסי' כ"ז) ס"ל דמי שכותב בשמאל ושאר מלאכות בימין יניח בשמאל של כל אדם, אך השו"ע (כו. א.) לא חילק בזה וכסתימת המרדכי, וכתב המג"א שאנו אין לנו אלא פסק השו"ע.

ולענין הלכה - הטור (סי' כ"ז) פסק כה"ר יחיאל מפריז דהיד שכותב בה היא החשובה ימין, וכן פסק הרמ"א (כו. ו.), והשו"ע שם הביא ב' הדעות ולא הכריע, אמנם בביאור הגר"א נקט עיקר כהרא"ש בשם סה"ת דאזלינן בתר רוב מעשיו, וע"ע ביאור הלכה סי' כ"ז.

ושמא יש לדמותו כשולט בשתי ידיו - ר"ל דיש להסתפק אם שולט בשתי ידיו היינו שעושה הכל בשוה בשתייהן, או אף בעושה באחת מלאכה זו ובאחת מלאכה

הוא לעולם דשמאל - איטר אף הוא מניח בשמאלו כשאר האדם. ולפי"ז נסתפק המרדכי כמאן הלכתא יעו"ש. אכן מסיק המרדכי דנראה לו דלא פליגי בזה ולכו"ע איטר מניח בימין, ולא פליגי הדרשות אלא במשמעות בעלמא. ועי' קר"א (ד"ה גמ' ת"ר).

ב] נעשה איטר ע"י שהרגיל עצמו לכך : כתב המרדכי דיש מחלוקת בזה, אבל מסיק דדינו כאיטר גמור ויניח בימין.

והפמ"ג נסתפק אם היה רגיל בימין ואח"כ נקטע ימינו וצריך לעשות בשמאל, אכן המשנ"ב (כו. נב.) פסק בפשיטות דאף הוא דינו כאיטר גמור, ועי"ש בביאור הלכה.

בין עיניך זו קדקד וכו' מקום שמוחו של תינוק רופס :

היכן מקום הנחת תפילין של ראש :

כתבו התוס' דה"ה הסמוך למצח וכדאמרין דיש מקום בראש לשני תפילין, וביאר הרא"ש (סי' י"ט) דהא דקאמר "מקום שמוחו של תינוק רופס" ר"ל עד מקום זה, דמתחיל ממקום תחילת צמיחת השערות ועד למקום שמוחו של תינוק רופס, וכן האריך המרדכי לבאר ולהוכיח כן.

אכן לשון הרמב"ם (תפילין ד. א.) "מניחין אותם על הקדקוד שהוא סוף השיער שכנגד הפנים והוא המקום שמוחו של תינוק רופס בו" עכ"ל, וכתב הב"י (סי' כ"ז, ד"ה ומקום) דנראה שהוא סובר שבמקום עיקרי השיער רופס מוחו של תינוק, ועי"ש שמבאר לשיטת הרמב"ם מהו שאמרו דיש מקום בראש לשני תפילין.

מי שיש לו שני ראשים באיזה מהן מניח תפילין - הקר"א מבאר דמספקא ליה שמא יניח על הראש השמאלי כדמצינו בשל יד דמניח בשמאל, והא דקאמר ליה 'קום גלי' מבאר הקר"א לפי מאי דאיתא במדרש [שהביאו תוס'] דנמצא בשאר ארצות בריה כזו. וע"ע צ"ק בביאור 'קום גלי'.

איזהו

מנחות דף לו.

מקומן

שכט

אחרת. [ורש"י כתב "ששתייהן שוות לו בכח", ויש להסתפק אי בדוקא פירש כן].

ד"ה אין לו זרוע - מר אמר חדא וכו' ולא פליגי - ע"י בדברינו בגמ'.

ד"ה קיבורת - ואור"ת דהוא גובה הבשר שבזרוע וכו' - ע"י ביאור הלכה (ר"ט ס"י כ"ז) שהאריך בהגדרת המקום המדויק דאותו גובה הבשר.

ולא כפירוש הקונטרס דפירש גבי אוב וידעוני אישיל - תמוה דרש"י לא פירש שם אלא ביאור המשנה דבעל אוב זה המדבר משחיו, ותוס' עצמן פירשו לקמן דמאי דשייר במתני' פירש בברייתא, אבל באמת כן פירש"י במשנה ערכין יט. ובמשנה שבת צב., ובשני מקומות הללו תמהו עליו תוס'.

וטה"ק כתב להגיה בתוס' "ולא כפ"ה דפירש כמו גבי אוב וידעוני", ר"ל שפירש בערכין [ובשבת] כמו שפירש בסנהדרין לענין אוב וידעוני על האי דמדבר משחיו, ועי"ש שמבאר מה הוצרך למראה מקום מאוב וידעוני.

עוד אמרי' בפ"ב דזבחים (דף יט.) ולא יחגרו ביזע וכו' והיינו כנגד הקודא ששם דרך לחגור - צ"ב דרש"י גופיה מפרש שם בזבחים כתוס' - ע"י טה"ק. וע"ע קושית הרש"ש.

ומהא דכתיב בירמיה וכו' לא קשיא מידי לפי שהיה אוחז החבלים בידיו וכו' - פי' דהתם היו נותנים חבלים תחת בית שחיו למושכו ולהוציאו מן הבור, והיו נותנים בלויי סחבות תחת החבלים, וא"כ משמע דאציל הוא בית השחי, ומשני תוס' דלפי שהיה אוחז החבלים בידיו היו עוברים תחת מרפיקו והיה נותן שם בלויי הסחבים - צ"ק.

ומדקדק ר"ת מההיא דערכין - נראה דצ"ל וכן מדקדק ר"ת וכו' - עול"ש. וע"י טה"ק.

ומההיא דערכין קשה לדברי המפרשים בפר' כל הבשר וכו' - ע"י תוס' חולין קו: שהרחיבו בזה.

וי"מ וכו' היינו פרק הסמוך לרגל דהיינו איסתוריא - ע"י לעיל לג. תוד"ה הא.

ד"ה מקום שמוחו של תינוק - ה"ה סמוך למצח - ע"י בדברינו בגמ'.

ד"ה או קום גלי - יש במדרש אשמדאי הוציא מתחת קרקע אדם א' שיש לו שני ראשים וכו' - כתב המרדכי וז"ל "אע"ג דאיאת בפרקי דר"א דאתא ההוא גברא קמי שלמה שהיו לו ב' ראשים לדון על ירושת אביו, ההוא מן מדבר היה אבל מן הישוב לא חיי עד שיהא ראוי להניח תפילין" עכ"ל.

ובזה מיושב מה שהעיר גליון מהרש"א ועוד אחרונים על הא דפשיטא לתוס' דבעוה"ז ליכא, דהא בתשובות שבות יעקב (ח"ג ס"ד) העיד שראה כן בעיניו, ובאמת שהוא תימה על רב גופיה, אכן לפי"ד המרדכי ניהא דר"ל דליכא בעוה"ז שיחיה עד זמן הנחת תפילין.

ד"ה שומע אני (ל"ז) - ומיהו ההיא איכא לשנויי וכו' וכן פירש שם בקונטרס - וכן פירש"י בסוגיין סוף ע"א.

וקשה לפירושו דופדויו מכן חודש גזירת הכתוב הוא ולא לאפוקיה מתורת נפל - אכן שיטת רש"י מוכחת דהקרא מלמדנו שצריך ל' יום להוציאו מתורת נפל ולהכי ס"ד דאם נהרג יוצרך פדיון, וראה גם בתוס' ב"ק יא: (ד"ה נכור שנמק) ובתוס' בכורות מט. (ד"ה מת נזו) דפליגי נמי רש"י ותוס' לשיטתם. וע"י טה"ק בישוב רש"י מקושיות תוס'.

מ"ב חודש דאגלאי מילתא שאינו טריפה, והוכיח מכאן כמש"כ הרשב"א (תשנ"א ז"ח) דאז דליכא במציאות כלל שיחיה יותר מ"ב חודש, או דמיעוט טריפות חייך יותר, ומ"מ גם הן מיקרי טריפה כיון שהרוב אינן חייך, ואפשר שגם הן עתידין למות מאותו חולי. ולהלכה טריפה שחי יותר מ"ב חודש - נחלקו הש"ך (יו"ד ש"ה טו.) והגהות יד אברהם שם האם חייב בפדיון הבן. אך אם הוא ודאי טריפה מוסכם לכו"ע דפטור מפדיון ואפילו חי זמן מרובה.

וביון שיש לו שני ראשים היינו טריפה
דכל יתר כנמוץ דמי - כן איתא
 בחולין נח; וכע"ז בזבחים יח.:
 וראה ברעק"א הנ"ל שהוכיח דדעת תוס' דיתרת ג"כ אינה חיה יותר מ"ב חודש, ודלא כשו"ת הרשב"א דס"ל דיתרת חיה אלא דגזיה"כ דהוי טריפה, ע"ש.

דף לו:

גמ'

שאני הכא דבגולגולת תלא רחמנא:

ע"י ביאור רש"י ובדברינו שם, וראה דעת ר"ת בסוף תוד"ה שומע אני ובדברינו שם, וראה עוד ביאור חדש במהלך הגמ' שכתב השפ"א.

ובחי' הגרי"ז הביא מהלך מחודש של הגר"ח [והובא גם בחי' הגר"ח עהש"ס סי' רי"ח] דבאמת בעל ב' ראשין אינו טריפה רק מדמי ליה בעלמא לטריפה, ועוד ביאר הגרי"ז מהלך שלו, ע"ש.

וראה עוד בחזו"א (מ"ז ד.) שגם הולך על דרך זה לפרש דבעל ב' ראשין אינו טריפה כלל, והא דפריך מטריפה היינו דחזינן דבעינן חיות שלימה, א"כ בעל ב' ראשין חייב פדיון אחד דאין כאן ב' אנשים חיים אלא איש אחד בעל ב' ראשין, ודחי דמ"מ גזיה"כ דבגולגולת תלי רחמנא, ע"ש.

והרחבה רבה וביאור במחלוקת זו האם שלושים יום לפדיון הוא גזירת הכתוב בעלמא או כדי שיצא מתורת נפל - יעוי' במהרי"ט אלגזי בבכורות (ל"א י"ד סק"ג, ול"א ס"ט סק"ג, ול"א ע"ו סק"ד).

אע"ג דמהכא נפקא דכל ששהה ל' יום באדם אינו נפל מידי דהוה אבן ח' ימים דבהמה - כל זה איתא בגמ' שבת קלה; וכוונת תוס' מפרש המהר"ם ב"ק יא.;
 דאף דמשמע דטעם מבין חודש תפדה הוא מחשש נפל באמת אין זה אלא גזיה"כ ואפילו קים לן שאינו נפל, אלא דממילא משתמע נמי דכל ששהה ל' יום באדם יצא מכלל חשש נפל, דאל"כ לא היה לתורה ליתן שיעור ל' יום אלא היה מן הראוי להרחיב יותר זמן לפדיון עד שיצא מכלל נפל, וכן לגבי יום שמיני לקרבן בבהמה.

ועל דרך זה ביאר המשל"מ (אסו"מ ג. מ.) ע"ש שהרחיב בזה.

עוד אמרינן בירושלמי וכו' ואי דנהרג מאי שייך למימר כמי שמת - צ"ע דשפיר קמ"ל דנהרג הרי הוא כמת מעצמו כמש"כ תוס' עצמן לעיל בשם רש"י - מהרש"א. וע"י צ"ק דמישב בדוחק.

ומפרש ר"ת דנמורה היינו שנעשה טריפה אע"פ שחיה יותר מל' יום - א]
 לפירוש ר"ת צ"ב מה משני הגמ' בגולגולת תלא רחמנא, דבשלמא לפירש"י משני שפיר דכיון דסו"ס הוא חי עכשיו ואינו נפל לא אכפת לן מה שלא עתיד לחיות, אבל לפיר"ת צ"ע דהלא גם עכשיו טריפה הוא ופטור מפדיון - ע"י טה"ק שמבאר דגזיה"כ הוא דשאני טריפות של ב' ראשין משאר הטריפות, ע"ש. וראה עוד שו"ת חת"ס (יו"ד קי' ל"ד), וע"י בחי' הגרי"ז.

ב] רעק"א הקשה דלכאורה לפירוש ר"ת מאי מקשה הגמ', נימא דמיירי כגון שחי יותר

ובמאירי ב"ק יא: הביא יש מפרשים דכל שנולד כשהוא טריפה חייב בפדיון ולא רק בעל ב' ראשין, ואין פטור אלא הנטרף לאחר שנולד. אולם דחה דמשמעות הגמ' דדוקא בעל ב' ראשין חייב.

דת"ר על ירך זו גובה שביד:

האם יש איסור חציצה בתפילין:

הרא"ש (סוס"י י"ח) דקדק מהגמ' ערכין ג: דקתני "דהני כהני הואיל דליתנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו", ש"מ דצריך להניח התפילין על הבשר ממש שלא יהא חציצה.

אולם רש"י ותוס' שם פירשו דטעם שתפילין צריכין להיות על בשרו תחת בגדיו לפי דכתיב "לך לאות ולא לאחרים" ש"מ דלא סברי טעם דחציצה, ולדבריהם של ראש מותר ליתנו על כיסוי הראש, לעומת זאת לדעת הרא"ש בין של יד ובין של ראש אסור מטעם חציצה. וראה בעונג יו"ט (או"מ סי' מ') שהשיג על דעת הרא"ש. וראה עוד בבית הלוי (מ"א סי' ג. ג.).

ולענין הלכה - עי' בב"י (סי' כ"ז) שהאריך בזה בשיטות הראשונים, והביא שגם דעת הרשב"א בתשובה שאין דין חציצה. ובשו"ע פסק שלא יהא חוצץ בין בשל יד ובין בשל ראש, מיהו אדם שעלול לנזילות יש להתיר לו בשל ראש להניח על כובע דק.

ר"א אומר אין צריך הרי הוא אומר והיה לך לאות וכו' - ת"ק ור' יצחק די להם בילפותא שלהם, אבל ר"א לא סגי ליה בילפותא דליה דעדיין מנא ליה שצריך דוקא בקיבורת, אלא נסמך הוא על דרשת ר' יצחק - שטמ"ק (א'). [אולם ר' יצחק לשיטתו לא ס"ל דרשת ר' אליעזר - עי' יפ"ע].

אכן מדברי הט"ז (סו. ג.) מתבאר דמדרשת ר"א ילפינן נמי הנחה על הקיבורת, לפי דעד הקובד"ו דרך בני אדם לגלות היד הלכך רק בקיבורת קרינן "והיה לך לאות", וכע"ז כתב הקר"א.

ר' יצחק אומר וכו' ושמעתם את דברי אלה על לבבכם וקשרתם שתהא שימה כנגד הלב - יתכן נפק"מ בין הטעמים, דלר' יצחק מניח רק בחצי הזרוע שהוא לצד הקובד"ו שאז הוי כנגד הלב, ואילו לת"ק ור"א אפשר להניח בכל צד הזרוע - טה"ק.

ר"ח ור"א בריה דרב אויא מכוין ומנח ליה להדי ליביה - כלומר שמלבד שהיה מניח על הקיבורת כנגד הלב היה מטה התפילין גם כנגד הלב כמש"כ הטור סי' כ"ז, וביאר הב"י שמכאן הוציאו דין זה - טה"ק.

א"ל לא סבר לה מר לך לאות ולא לאחרים לאות:

בענין כיסוי התפילין של יד ושל ראש: הב"י (סוס"י כ"ז) הביא מרדכי בשם שימושא רבה שצריך לכסות התפילין משום "והיה לך לאות" וגו', והר"ץ כתב דהיינו רק בתפילין של יד דאילו בשל ראש כתיב "וראו כל עמי הארץ" וגו'. והביא הב"י דמדברי בעל התרומה נראה שאף כוונת השימושא רבה רק לתפילין של יד, וכן מבואר בתוס' לעיל לה: (ד"ה אלו) דקאי רק על של יד ולא על של ראש.

וכתב הב"י דהמרדכי מסיק "ומיהו עתה חיישינן ליוהרא ומכסין אותה אעפ"י שאינו נכון". והדרכי משה השיג על הב"י שכתב אלו הדברים בסתם, דודאי נראה דאינו אלא כשמניחין כל היום אבל בשעת התפילה אין לחוש ואין לכסותן.

דת"ר בין עיניך זה גובה שבראש וכו' ונאמר להלך לא תשימו קרחה וכו' מה להלך בגובה שבראש וכו' - עי' תוס' קידושין לו. (ד"ה תפילין) שדנים אמאי לא ילפינן מהתם דמניחין תפילין בכל הראש כשם שקרחה אסורה בכל הראש.

ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת - בגמ' וכו' -

לא אתפרש מנלן, והרמב"ם כתב בפיהמ"ש שכולם קבלה בידינו ואסמכוהו נמי אקראי - מעדני יו"ט אות ע'.

מאי בינייהו:

צ"ע דהרי יש נפקותא בין מ"ד ד' מצוות הן או מצוה אחת, כגון אם אין לו ד' ציציות האם יתן לכל הפחות בבגד ב' או ג' ציציות:

מבאר המיוחס לרשב"א [וכן רש"י בקצרה] דזה ודאי לכו"ע דד' ציציות מעכבות זו את זו דרחמנא אמר ד' ציציות על ד' כנפות ואי אפשר שיתן פחות מארבעה, וכי פליגי רק אם לאחר שנתן ד' אי מקיים בהם ד' מצוות או מצוה אחת, ונפק"מ כדמפרשי אמוראי כגון סדין בציצית דלמ"ד דכל אחת מצוה בפני עצמה מהני מיהא שאם נתן ב' ציציות בסדין כלאים דלא לוקה עליהן.

ובעול"ש כתב דודאי למ"ד ד' מצוות היה שייך שיקיים המצוה אף בג' ציציות אלא דאסור לעשות כן, דכשמחסר ציצית אחת הוי מבטל מצות עשה, [ועיי"ש שהקשה ע"ז]. ועל דרך זה מבארים גם השפ"א וחי' הגרי"ז, עיי"ש. וראה עוד בעונג יו"ט (או"ח סי' א' ד"ה וזו ימיצב).

ובדומה לזה כתב הקר"א דאם אין לו אלא ג' ציציות אינו חייב ללובשה כיון שאינו יכול לקיים העשה כתקנה, ולא דמי לתפילין דכל אחד מצוה בפ"ע אבל ציצית אף לר"י כולוהו שייכי בהדדי, עיי"ש. [ויתכן שהוא עומק ביאור דברי המיוחס לרשב"א דלעיל, ויש לעיין].

והקשה הקר"א (נסו"ד) דלפי"ז לכאורה לא יתישב מאן דמפרש דנפק"מ לענין כלאים, דבשלמא לענין הוצאה בשבת אין לחייב בג' ציציות, אבל היתר כלאים הוא מטעם עשה דוחה ל"ת והרי אין חיוב עשה להטיל ג' ציציות, עיי"ש שדן בזה. וע"ע בב"ח (סי' ג'), והאריך בזה בספר ישר וטוב.

ובחזו"א (או"ח ג. כמ.) תירץ בפשיטות,

דלעולם הו"מ למימר דנפק"מ אם אין לו ד' ציציות, אלא דאין כאן בגמ' קושיא של מאי בינייהו, רק הביאו בגמ' כל הני אמוראי דכל אחד אמר דבר חידוש דאיכא נפקותא בין ר"י ורבנן, עיי"ש.

רבא בר אהינא אמר מלית בעלת חמש איכא בינייהו - רש"י מפרש דלת"ק עביד ד' ציציות ולר' ישמעאל ה' ציציות, [וראה המיוחס לרשב"א שביאר סברת ת"ק]. אולם הקר"א (כאן, וזונמס יח:) פליג ומפרש דלת"ק עביד ד' משום דהכנף החמישית כמאן דליתא, ולר"ש דכל כנף מצוה לעצמה נמצא דבת ה' כנפות פטורה לגמרי, ולפי"ז הוי כפלוגתא דתנאי בזבחים יח:

ובשם היראים (הונא דהגה"מ פ"ג מל"ת) הביא הקר"א שפירש איפכא, דלת"ק בת ה' פטורה כיון שהכל מצוה אחת ולר' ישמעאל חייבת. וע"ע פירוש השפ"א.

היוצא במלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת - עיי' ב"י (סי' י"ג) שהאריך לדון בדבר חומרת ראשונים שלא לצאת בזמן הזה לרה"ר בציצית בשבת, ודחאם ומסיק דאין לחוש לזה, וע"ע חזו"א (או"ח ג. כט.), והרחיב בענין זה בשו"ת בנין שלמה (מ"א סי' ג').

האי מאן דצייריה לגלימיה וכו' האי מאן דחייטיה לגלימיה לא עבד ולא כלום - לכאורה רב משרשיא דנקט "צייריה לגלימיה" סובר דאם חייטיה דתפרה אהני מעשיו, אבל מפשט הסוגיא משמע דלא פליגי ומר אמר חדא וכו' - קר"א.

רש"י

ד"ה בגולגולת - ואי משום אף חלק השתא מיהא לא מית - צ"ב לשם מה נצרכה הגמ' לסברת "בגולגולת תלה רחמנא" ולא סגי בסברא זו דהשתא מיהא לא

איזהו

מנחות דף לח.

מקומן

שלג

מית - עי' טה"ק, וראה עוד שו"ת חתם סופר (יו"ד סי' רנ"ד ד"ה גרסי').

ד"ה ירך ממש - כף - עי' טה"ק.

ד"ה בין עיניך ממש - בגובה עיניו - הצ"ק ומהרש"א הגיהו "בין גבות עיניו", ועי' טה"ק בביאור הגירסא שלפנינו.

ד"ה לאפוקי - שער דגבות עינים - לכאורה צ"ע דבקרא לא כתיב אלא בראש ובזקן שנידון בשיער צהוב, ומנ"ל לרבות מקום כינוס שיער כגון גבות עינים - עי' רש"ש, וע"ע חזו"א קדשים (ליקוטים ז. ב.).

ד"ה בעלת חמש - שחתך מקרן הא' באלכסון - הרש"ש תמה מנין לרש"י שאם חתך באלכסון נחשב קרן, ומרש"י גופיה לקמן (ד"ה דנלריה) משמע דדוקא זוית ישרה הוי קרן. [אמנם הטור ושו"ע ריש סי' י' גם נקטו דחתך באלכסון, ועי' ביאור הלכה ריש סי' י'].
בא"ד - ל"ת"ק דאמר מצוה אחת הן סבר ארבעה דוקא למצוה אחת - עי' המיוחס לרשב"א שביאר סברא זו בב' אופנים.

ד"ה דרב הונא - וכו"ע אית ליה דרב הונא - וכ"כ גם הרא"ש סי' ד'. ונראה שהכריחם לפרש כן משום דאל"כ קשיא לר"ה לימא כתנאי אמר לשמעתי, אולם בשטמ"ק (ד') הביא די"מ שדברי ר"ה באמת תלויין בפלוגתא התנאים.

ד"ה כל חממות - והוי ככלי הנקוב במוציא רימון - [עי' שבת צה:]. וצ"ב דמוציא רימון הוא שיעור בכלי שנפחת, ואילו הכא מעולם לא חשיב כלי דבית קיבול - עי' ח"י הגר"י ז.

ד"ה שדיתיה - דלית הלכתא כרי"ש אלא כת"ק וכיון דחפרו וכו' - עי' הגהות מלוה"ר.

תוס'

ד"ה מה להלן - וא"ת אי מה להלן במקום בשר וכו' - עי' מש"כ לישב בהגהות ריעב"ץ, ובדרך אחרת בהגהות חש"ל, ובדרך אחרת בטה"ק, וע"ע קר"א (ד"ה גמ' או לאינו), ושפ"א.

ד"ה האי מאן - פי' בקונטרס וכו' ולא היה לו לפרש כן דלקמן בפ' התבטלת תניא וכו' - רש"י עצמו [בסוף פירקין] הקשה כן על לשון זו, והמרדכי (סי' מתקמ"ה) תירץ וז"ל "לפירוש ראשון שפ"ה בסוף הקומץ הכא מיירי שכפלה כולה להכי חייבת שכן דרך מלבוש" עכ"ל. ובביאור מהרמ"ב כתב שאינו מוכן דהא ללישנא קמא דרש"י גם מיירי הכא שכפלה כולה לתפרה. [ואולי כוונתו דהכא מיירי שכפל רק חלקה שאינו דרך מלבוש וסופו להתיר].

וראה עוד במיוחס לרשב"א (ריש מא.), ובדרישה (סי' י' סוס"ק ז'), ובביאור הלכה (סי' י. ו. ד"ה אל"כ תפרה).

ולא אמרינן כמאן דשרייה דמי ויועיליה ציצית שבקרנותיה - תוס' מפרשים שמיידי התם דהטיל תחילה ציצית בקרנותיה ואח"כ כפלה, ועי' הגהות מלוה"ר.

דף לח.

גמ'

תרגומה וכו' בלאו דלא תסור - כתב הגהות מלא הרועים דצ"ל שהליכה בציצית זו חשיב דעובר בקום ועשה, דאילו בשב ואל תעשה מסקינן פ"ג דברכות דאף איסור דאורייתא שרי. וע"ע בענין זה בקה"י סי' כ"ג.

הכא נמי כרמלית דרבנן היא:

א] דעת רבינא היתה שדוקא דבר שעיקרו דרבנן התירו ולא כגון כרמלית שהוא סייג לדאורייתא - הגהות מלא הרועים.

ב] הב"י (סי' י"ג) נסתפק בטלית שלנו שאין לובשים אותו בתורת מלבוש ואין כ"כ זלזול כשיפשטנו, האם מחוייב לפושטו אף בכרמלית, עי"ש שנוטה שאין לחלק, והרעק"א מפקפק בזה, ועי' משנה ברורה (סי' יג. י).

ג] עוד הביא הב"י בשם תשובות אשכנזיות, דאם יושב בביהכנ"ס ומצא שנפסקו חוטי טליתו ומתבייש לישב בפני הקהל בלי טלית אפשר דמותר להתעטף בלי ברכה, והב"י פליג עליו דלא דמי לפושט טליתו בשוק דאיכא בזיון גדול.

והדרכי משה כתב דבשבת דאין איסור ללבוש בלי ציצית [עי' לז: בשטמ"ק אות ה'] שרי, ובחול שאם לובשו עובר בעשה אסור. ועי' מג"א (יג. ח.), וקר"א בסוגיין, ומשנ"ב (יג. טו.). וע"ע בזה בקה"י סי' כ"ג.

פרק רביעי – התכלת

מתני'

לענין בגדי כהונה 'שש' באחד המינים [דהיינו פשתים] ש"מ דשאר המינים של צמר היו - רש"י שם. ובתוס' הוסיפו דסברא הוא דכל הצבועים מין אחד מדלא חילק בהן אלא בצבע. וע"ע תו"י שם.

ד"ה הכנף - הוא דיבור אחד עם דלעיל, כ"כ בהגהות דברי נחמיה, אכן יעוי' בטה"ק שאין דעתו כן.

תוס'

ד"ה התכלת - אב"י בקונטרס פירש אי עבד ארבעתן תכלת וכו' וכן אנו נוהגין - הטעם לכך שבעינן ד' חוטי' בדוקא - ראה לקמן בדיבור תוס' זה, ובדברינו שם. והנה הרמב"ם (ל"ג א. ד.) כתב "כיצד הרי שאין לו תכלת עושה לכן לבדו" משמע רק ב' חוטי' של לכן, וכ"כ הכס"מ דהרמב"ם אינו מפרש כרש"י.

וראה עוד בדברי הרמב"ם בסוף פ"א שלכאורה סותרים לדבריו שבתחילת הפרק, ועי"ש בסכ"מ שהאריך בשלושה מהלכים לישיב שיטת הרמב"ם, וראה בחי' הגרי"ז (לס: ד"ה והנה הרמב"ם, והלכה) מש"כ לבאר בשם הגר"ח.

ומיהו יש לדחות וכו' כי רמי טפי ל"כא איסור כלאים וכו' דגדיל' שנים גדיל' ארבעה וכו' לאו למעוטי טפי קאתי - [דרשא זו דגדיל' שנים וכו' הוא לקמן לט:]. ויש לעיין דלכאורה אף שאין עובר משום כל תוסית מ"מ לא מקיים מצוה, וא"כ הנך תרי הוו כלאים שלא במקום מצוה - עי' עול"ש, טה"ק, קר"א (ריש ד"ה אינה מעבד), ושפ"א.

התכלת אינה מעכבת את הל"בן - האידנא דאין לנו תכלת מטילין רק לכן. והנה במרדכי (ס' מתקמ"ד) הביא פלוגתת הר"ש מדרוש והר"י, ותוכן פלוגתתם האם יש איסור ללבוש בגד בלי ציצית או דאיסורא ליכא אלא חיוב גרידא להטיל ציצית. והשאגת אריה (ס' ל"ג) הביא ראייה מדאנן לובשים בגד שחייב בציצית הגם שבלבישה זו אנו מבטלים מצות תכלת ש"מ דאין איסור זה אלא חיוב גרידא והרי אי אפשר לקיים החיוב, ועי' בקה"י (ס' כג. ג.) שדחה ראייה זו, וראה בכל דבריו שם שדן בחקירה זו.

גמ'

אפי' תימא רבי לא נצרכא אלא לקדם:

להקדים בכריכת החוטין או אף בתחיבתן לכנף הבגד:

מפירש"י משמע להקדים נתינת ותחיבה לכנף דלכן לתכלת, והשטמ"ק (ג') בשם תו"ח ותו"א לא ניחא ליה שיהא בזה ענין הקדמה, ולכן הם מפרשים להקדים כריכת החוטין.

והנה הרי"ף והרמב"ם השמיטו דין דלקדם, ובשלמא הרי"ף לא הביאו לפי דאין לנו תכלת בזמן הזה, אבל השמטת הרמב"ם צ"ע, ועי' בזה קר"א. אכן בחי' הגרי"ז מבואר דהרמב"ם (צפ"א הל"ז) פסק לדין זה דהקדמה, והוא על דרך פירוש השטמ"ק דקאי על הכריכה שצריך לכרוך תחילה חוט של לכן דבעינן מין הכנף סמוך לבגד, עי"ש. רש"י

ד"ה תכלת - כדאמרינן מדשש כיתנא תכלת עמרא - פי' מדמפרש קרא

והנה הרמב"ם (ל"ט א. טו.) פסק דאם הטיל למוטלת אם נתכוון להוסיף פסל את הכל. והשאגת אריה (ס' ל') תמה דלדבריו קיימא שאלת התוס' אמאי לא מוקי התם בהטיל למוטלת, [ויתכן שהרמב"ם למד הגמ' שם כמש"כ בהגהות ראמ"ה דאכן מיירי התם בהטיל למוטלת, ודו"ק]. וע"ע מש"כ לישב העול"ש. וראה עוד בעמק ברכה (ל"ט א' ו') מה שאמר הגר"ז לישב בשם הגר"ח.

חידוש גדול יותר כתבו תוס' ב"ה כח: (ד"ה ומנא) דאין עובר משום בל תוסיף אם עושה המצוה כמה פעמים כגון נוטל לולב ב' פעמים, או זורק הדם כמה פעמים במקום אחד, או נותן כמה הדסים וערבות, אלא רק אם מוסיף במצוה עצמה או כגון מוסיף בלולב מין אחר, אלא שנשארו שם בקושיא דא"כ אפילו היה נותן כמה חוטיין בציצית לא יעבור משום בל תוסיף.

ומאן דמפליג לקמן וכו' ה"פ בטלית בת ארבעה דהיינו שנים חוטיין שהן ארבעה כשהן כפולין - ר"ל שנתן רק ב' חוטיין של קלא אילן בלבד במקום לבן, וכה"ג מכשירים שם דיעבד, וטלית בת ח' היינו ד' כפולין ב' מהן לבן וב' קלא אילן דפסול.

והנה צ"ע מש"כ תוס' דטלית בת ד' היינו ב' חוטיין שהן ד', והלא תוס' סברי לעיל דצריך שיהיו בציצית ד' חוטיין בדוקא - עי' טה"ק.

ומיהו קשה ל"פ' זה דבת ד' נמי יסבור שהוא תכלת וכו' - פ' כשם שיש לחוש בבת ה' שמא יסבור שהן תכלת ויקח ממנה הקלא אילן לאחרים, כך יש לחוש בשל ד' שמא יסבור שהקלא אילן שבה הוא תכלת ויבוא להוסיף עליו ב' חוטיין לבן של פשתן ונמצא כלאים.

ועוד צריך טעם מנא דכי לית ליה וכו' - חוזרים לפרש טעם שיטת רש"י

כדאשכחן גבי ערבי נחל וכו' ונוהגים להשיב הרבה בלולב - כן נמי דעת הרא"ש כאן ותוס' סוכה לד': (ד"ה ערבי), אולם בסוכה לא. איתא ד' מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן, ובר"ן שם הביא די"מ דאפילו ממינם אין מוסיפין, ועי"ש בריטב"א שהאריך בזה, וראה עוד ערל"נ שם, ומנחת חינוך (שכד. ג.). וראה טה"ק שהביא מהרשב"א יבמות ד: דס"ל דהוה כלאים בכה"ג שמוסיף חוטיין לכריכה, וכתב בשם תוס' לישב באופן אחר הא דפריך לקמן "לא יהא אלא לבן", וע"ע שם בדברי טה"ק.

ולקמן גבי טלית שכולה תכלת - בדף מא:; **פירש בקונטרס שאין כאן איסור בל תוסיף** - אינו בפירש"י שלפנינו. **ולא דמי להטיל למוטלת וכו' -** הוא לקמן מ:

ומהתם נמי יש ראייה דכי ליכא אלא לבן או תכלת בעינן לעולם ד' חוטיין וכו' - כלומר מסוגיא דטלית שכולה תכלת יש ראייה לפירש"י דצריך לעולם ד' חוטיין, מדאמרינן התם דבבת שמונה חוטיין חיישינן שמא יסיר ממנה הקלא אילן ויטילם באחרת ואילו בבת ד' חוטיין לא חיישינן משום דאי אפשר לפחות מד' חוטיין.

ומשני אי קשר העליון לאו דאורייתא וכו' ואי קשר העליון דאורייתא גרוע ועומד הוא - פירש"י שם דמתחילתו עשה שלא כהוגן ואנן בעינן שהיה מתחילתו כשר והשתא גרוע ופוסלן בתוספתו [כמו ה' בתים בתפילין כדמפרש שם בגמ'].
והאי דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת משום דדימא לא מיפסלא בכך אע"ג דעובר על בל תוסיף - פ' משום שהראשונים לא נפסלו וקיימו כתקנם, משא"כ כשהוסיף על הכריכה הרי כולה פסולה - עי' הגהות מלוה"ר.

איזהו

מנחות דף לח:

מקומן

של

שהביאו בתחילת הדיבור דלעולם צריך ד' חוטינן.

ומעדני יו"ט (אות ט') כתב טעם בשם הלבוש עפ"י דברי הרמב"ם (פ"א מלילית) דאע"פ שאין התכלת והלבן מעכבין זה לזה שניהם מצוה אחת דכתיב "והיה לכם לציצית" ולא דמי לתפילין שהן ב' מצוות.

ופתיל משמע תרי כדדרשינן ביומא עב. וקיצין פתילים וכו' - כן משמע דדרשי נמי תוס' ביומא עד. (ד"ה נעזיר), אולם יעוי' ברש"י שם (ד"ה וקצן פתילים) שדרש באופן אחר.

ומיהו טעם זה דפתיל לא יתכן וכו' - עי' תוס' לקמן מא: ד"ה בית שמאי (א') שדחו באופן אחר.

ועוד דאי פתיל משמע תרי וכו' - העול"ש מחק תיבת 'ועוד'.

וצ"ל שחולק על הש"ס שלנו דמשמע דחד מתכלת מזהני - גם דעת הרמב"ם פ"א מציצית (ה"צ וה"ו) דלוקח רק חוט אחד דתכלת, ולא עוד אלא שאותו חוט אחד טווי מקצתו לבן ומקצתו תכלת כמו שמבואר בתשובתו לחכמי לוני"ל המובאת בכס"מ שם.

והראב"ד שם השיג עליו, והב"י (רי"ט סי' י"א) הביא שהרמב"ם בתשובתו לחכמי לוני"ל ביאר טעמו כדברי הספרי דפתיל משמע אחד ולא שנים. וראה עוד באור שמח (רי"ט הל' ציצית) שמסייע לרמב"ם מירושלמי כלאים. וע"ע עמק ברכה (ציצית אות א') בביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד.

עוד הביא הב"י שהסמ"ג כתב ב' של לבן וב' של תכלת או ג' של לבן ואחד של תכלת, וביאר הב"י דכונתו דמר ס"ל הכי ומר ס"ל הכי.

ואי הוה מפרשינן עשה גדיף ופותליהו מתוכו [לקמן לט:] וכו' אבל בקונטרס

לא פירש כן, ושם אפרש - פירושי הרש"י ופולגתת התוס' עליו הוא לקמן לט: בתוד"ה ופותליהו. וע"ע במעדני יו"ט (סי' יצ' אות י') טעם הלבוש בהא שצריך לכפול.

ד"ה כתיב הכנף - ואפילו לתנא דבי ר"י וכו' אבל הכנף מין הכנף דריש שפיר - כן ס"ל לתוס' לקמן לט: (ד"ה ור"ג), אבל תוס' שם סוף ד"ה אף פליגי בזה.

ד"ה ואם הקדים - ואע"ג דכתיב ככה עיכובא לא קאי אלא אחסרון מעשה - תמוה מהסוגיא יומא דף ס' דדרשינן דכל מעשה יום הכיפורים מעכב הסדר וילפינן מדכתיב חוקה - עי' עול"ש, ועי' יד דוד. וע"ע תמיהת השפ"א.

דף לח:

גמ'

אמר רמב"ח לא נצרכא אלא למלית שכולה תכלת - עי' שפ"א שתמה מנא ליה שצריך כלל בטלית שכולה תכלת לעשות לבן מלבד התכלת, שהרי בתכלת מקיים גם 'מין כנף' וגם מצות תכלת גופה. וע"ע קר"א.

אמר רבא מידי ציבעא קא גרים:

מין כנף נקבע במין הבד או בצבעו: לקמן מא: פירש"י הברייתא שם דצריך לעשות הציצית בצבע הכנף כגון טלית אדומה יטיל בה הציציות אדומות.

ולפי"ז תמהו הראשונים מאי פריך רבא מידי ציבעא קגרים הלא אמת הוא שציבעא גרים, ובשטמ"ק (ה') פירש דרש"י נדחק לישב זאת. ובתוס' (סוף ד"ה מיד) תירצו דמדרבנן בעלמא צריך צבע דהכנף. ודעת תוס' עצמן לקמן מא: וכן רמזו כאן בסוף דבריהם, לחלוק על רש"י והא דצריך מין כנף הוא בסוג הבד ולא בצבע [ועי' בדברינו על תוס' לקמן הנ"ל]. והראב"ד (לילית ג. מ.) תירץ

ג] לעיל לה: מבואר גדרדומי תשמישי מצוה כשרין אבל גדרדומי תשמישי קדושה פסולין, ובביאור החילוק יעוי' בדברינו שם ד"ה התם.

ובמה שיעור גדרדומין אמר בר המדורי
אמר שמואל כדי לענובן - כשנפסקו החוטין יותר משיעור עניבה ונפסלו האם מועיל לקשור להם חוט ולהאריכם - הט"ז (יג. ג.) פסק דאי אפשר דהוי תעשה ולא מן העשוי כיון שכבר נפסלו, מיהו קודם שנתן החוט בכנף שרי לקושרו ולהאריכו. ועי' משנה ברורה (יג. ז.) ובשער הציון (אות י'). וע"ע חזו"א (או"ח ג. טו.).

איבעיא להו כדי לענובן כולו בהדדי - רש"י מפרש דהיינו לענוב כל הח' חוטין, אבל במרדכי (סוסי' תתקל"ט) משמע לענוב רק אלו דאיגרדמי, דהיינו לפירוש ר"ת רק ב' חוטין [שהן ד'] דאיגרדמי, ולפירוש ר"י דאיגרדמי כולו. וכן הב"י (ס' י"ז ד"ה ומה שכתב) כתב דנ"ל כדעת המרדכי דכדי לענוב כל הגדרדומין בלבד. וע"ע חזו"א (או"ח ג. יד.).

או דלמא כל חד וחד לחודיה - המרדכי (שם) נסתפק מהו כל חד לחודיה, ונחלקו בביאור ספיקו: דהב"י (ס' י"ג) מפרש דמספקא ליה אם סגי דכל חוט יענוב עצמו או שמא כל חוט יענוב חוט אחר, והמג"א (יג. ג.) מפרש דמספקא ליה שמא ודאי צריך לענוב כל החוטין אלא דיש אף חומרא יתירא שצריך לענוב כל אחד בפני עצמו, או דילמא לענוב החוט לבדו. ועי' ביאור מהרמ"ב שהקשה עליו. וראה עוד ביאור הלכה ריש ס' י"ב.

בני רב אשי א"ימי דלא מיענבי ואי הו
קמיני מיענבי מאי א"ל וכו' כ"ש
דמינכר מצותיהו - הב"י (ס' י"ז ד"ה גרסינן)) הביא דעת העיטור דש"מ אפילו לא

דלעולם צריך הציצית בצבע הכנף אלא דרבא פריך רק שאין זה סיבה להקדים התכלת ללבן בשביל הצבע, יעו"ש.

ובדעת הרמב"ם פ"ב מציצית ה"ח: הטור (ס' ט') פירש דברי הרמב"ם כמשמעותן שצריך לעשות הציצית בצבע הטלית וכדעת רש"י, אולם הכס"מ שם הביא דמהר"י בן חביב פליג בהבנת דברי הרמב"ם עי"ש, וראה בב"י (ס' ט') שהאריך בזה.

דאמרי בני ר' חייא גדרדומי תכלת כשרין:

א] שיטות הראשונים בגדר גדרדומי ציצית:
 בדין גדרדומין יש שתי שיטות עיקריות להלכה (עי' תוד"ה אלא, ובשאר ראשונים): שיטת ר"ת דאין כשר אלא כשנשתייירו ב' חוטין שלימים, ומלבד זאת בגדרדומין גופן נשתייר שיעור עניבה, ושיטת הר"י דכשרין אפילו איגרדום כולו ובלבד שישתייר בכל אחד כדי עניבה.

וראה בב"י (ס' י"ג) שהאריך טובא בביאור שיטות הראשונים בזה, ומסיק להלכה לקולא כשיטת הר"י שהסכים עמו הרא"ש, ומיהו היכא דאפשר טוב לחוש לסברת ר"ת שהחמיר. אולם הרמ"א כתב דנוהגים כר"ת. ובשיטת הרמב"ם בזה וביאור הסוגיא לשיטתו - עי' בכס"מ (סוף פ"א מ"ל"ט) וכן בב"י (ס' י"ג) שהאריך בג' מהלכים לבאר דעת הרמב"ם, ועל דבריו עי' קר"א בסוגיין, וראה עוד בחי' הגרי"ז (ד"ה והנה צרמנ"ס, והלאה) מש"כ וביאר בשם הגר"ח.

ב] נפסקו הציציות קודם שלבש כלל הטלית:

כתב החזו"א (או"ח ג. ג.) דנראה שגדרדומין כשרין אפילו כה"ג, ואף דקי"ל חובת גברא ועדיין לא שמשו הציציות למצותן מ"מ הא נקשרו ונעשו כהלכתן, ונראה עוד דאפילו נפסקה הציצית קודם שהטיל כל הד' ציציות גם שם גדרדומין לה וכשר, עי"ש.

איזהו

מנחות דף לח:

מקומן

שלט

נשתייר אלא כדי לכרוך ח' שערות כפולות כשר, ופליג הב"י דאלימי וקטיני היינו בערך שאר ציציות שנוהגים העולם.

והנה הרא"ש כתב בפסקיו בעיא זו אבל הר"ף והרמב"ם השמיטה וכן הטור, וע"י בב"י הנ"ל בביאור השמטה זו.

ומאן תנא דפליג עליה דרבי וכו' דתניא ר"י אומר וכו' אין לו תכלת מטייל

לבן - משמעות לשון הברייטא דסברו חכמים דדוקא אין לו תכלת יטיל לבן אבל איפכא לא יטיל הכל תכלת [וכן מצדד בחי' הגרי"ז], אכן כתב השפ"א דלשון הברייטא לעיל ע"א "וחכ"א אין מעכבין" משמע דאפילו לבן אינו מעכב, והוסיף שמדברי הרמב"ם משמע שהבין באמת דדוקא תכלת אינו מעכב הלבן ואילו הלבן מעכב את התכלת.

אמר רבא ש"מ צריך לקשור על כל חוליא וחוליא - צ"ע איך ס"ד שלא יקשור דא"כ במה יפסיק בין החוליות, וי"ל דקשר היינו ב' קשרים זה ע"ג זה, דאילו להיכר החוליות סגי בתכיפה אחת - חזו"א (או"ח ג. ד).

רש"י

ד"ה אריוך - לשון מלך כמו גור אריה יהודה - ע"י מסהש"ס על רש"י בשבת נג., וע"ע תוס' שם ד"ה אריוך.

ד"ה מטייל לבן - כל' הד' חופין - לשיטתו בריש פירקין דבעינן ד' חופין.

ד"ה עילאי - היינו ההוא קשר תחתון דמלמטה למעלה קחשיב - השטמ"ק (ו') פירש שנקרא קשר עליון לפי שאדם מגביה ידו עם ציציותיו, וכן פירש המרדכי בס"י תתק"מ.

ובגרדומין מוקפין הו"ו איהו עליון - הצ"ק גורס "ובגרדומין של מוקפין" ר"ל גרדומין של הגדיל המוקפין חוט הכריכה, ובצד נדפס גירסא "גרדומין מקצתן" וכע"ז במהרש"א, וריעב"ץ גרס "גרדומין מועטין", ושטמ"ק (י"ח) גורס "ובגרדומין דזקפין", וטה"ק מקיים הגירסא שלפנינו, יעו"ש. עכ"פ כולם נתכוונו לדבר אחד דכוונת רש"י שביחס לגרדומין שנשתיירו הוי הקשר עליון.

והנה בפשטות הרש"י בשני פירושו מפרש דהאי קשר היינו שלאחרי הגדיל, אולם בתוס' (רי"ט לט.) כתבו בשם רש"י ב' פירושים בזה, ולפנינו ליתא לפירוש דהקשר סמוך לכנף, וכתב טה"ק דיתכן שהפירוש השני דרש"י כאן מפרש דהיינו הסמוך לכנף יעו"ש. אולם ראה בדברינו על תוס' הנ"ל שנמצא פירש"י הזה.

תוס'

ד"ה אילימא - תימיה דאיפכא הו"ל למימר וכו' - בעמק ברכה (נ"ט א) תמה דאדרבה הרי בתכלת אין שום דין שצריך להיות מאוחר, רק עיקר הדין הוא בלבן שצריך להקדימו, וא"כ שפיר קאמרה הגמ' דמצות הלבן נעשית שלא כהלכתה. וע"ע חזו"א (או"ח ג. יא.).

וי"ל דמשום מתני' נקט הכי - צ"ב דהיא גופה תיקשי על מתני' - ע"י טה"ק.

ד"ה לרבי - ותימיה דמשמע דלרבנן ניהא וא"כ למסקנא לא נצטרך לתירוץ רב יהודה - ר"ל למסקנא דמוקמינן מתני' בנשתיירו גרדומין ולא לענין הקדמת תכלת ללבן, א"כ נוכל מעתה לפרש הברייטא דחיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת ודלא כרבי, ולא מסתבר הכי לפי שאינו לפי פשטות לשון הברייטא.

וראה עוד קושית שטמ"ק (א'), ותירוצו ע"ז
איתא בתוס' ריש פירקין.

א"נ י"ל דכ"ש לרבנן דקשה טפי וכו' -
ע"י ביאור טה"ק, וע"ע חזו"א (א"ח ג.
(א).

ד"ה לא נצרכא - וי"מ דוקא תכלת לא
הוי מין דפדין משום דהוו בלאים
גביה וכו' - לפי הי"מ מין כנף נקבע בסוג
החוטין אם הוי כלאים עם הכנף או לא, ודלא
כפי רש"י ותוס' דמין כנף נידון בדמיון
הצבע.

וקשה וכו' ומאי פירכא הא נמי משכחת
לה וכו' - ר"ל משכחת לה אוקימתא
בפשטות, ואין צריך להדחק להעמיד בטלית
שכולה תכלת דלא שכיחא.

אי נמי חוטי פשתן למאי דפשיטין לקמן
וכו' - לשון "אי נמי" צ"ב דהא קאי
אדלעיל, והוא המשך דברי תוס' דתכלת אין
מעכבת הלבן משכח"ל בבגד צמר דצריך
להקדים התכלת שהוא מין צמר, ואינו מעכב
אם הקדים הלבן כגון שהיה חוטי פשתן
למאי דקי"ל לקמן דפוטר הכל בשל צמר.

וראה עול"ש שנדחק בביאור לשון "אי נמי",
[וע"ע טה"ק ושפ"א]. ובספר ישר וטוב הגיה
"דהוא נמי חוטי פשתן". ונראה דיתכן גם
שהיה כתוב בתוס' תיבה 'א'נ' ויש להגיה
ולפרשה "אם נתן", ודו"ק.

ד"ה מידי ציבעא - וצ"ל דמתם מליתות
שלחם היו גם משאר מינים - ר"ל
דאין להבין ברש"י כפשוטו דרוב טליתות הן
לבנות בלבד דא"כ הכנף מין כנף מלמדנו על
לבן גרידא, ומנין לרבא גופיה לדרוש לקמן
לט: מהכנף מין כנף לרבות דשאר מינים
פוטרות במינן [כגון בטלית אדומה יטיל
חוטין אדומין, כדפירש"י לקמן מא:], ודלא
כפירוש תוס' שם], אלא ודאי כוונת רש"י

דרוב טליתות הן משאר מינים שאינן מין
תכלת - ע"י טה"ק. וע"ע הגהת הרד"ל.

ומיהו תימיה וכו' נהי דלא איירי קרא וכו'
מ"מ איירי בצבוע בצבע אחר - ר"ל
דלפירש"י דקרא דמין כנף נקבע לפי
הרגילות, א"כ מסתמא היו רגילין בטלית
צמר, וכן מסתמא גם בשאר צבעים שאינם
לבן כדפירש לעיל, וא"כ קשה מדוע נחשבין
חוטי הפשתן כמין כנף טפי מהתכלת,
דאדרבה התכלת לכה"פ שוה לכנף במין צמר
משא"כ חוטי הפשתן אינם שוים לא בסוג
הבד ולא בצבע - עול"ש, טה"ק.

וי"ל כיון דקרא ע"כ לא איירי בצבוע
תכלת וכו' - תוס' באים לחלוק על
פירש"י שאזלינן אחר רוב טליתות, אלא
כוונת הגמ' דאין צבע התכלת יכול לגרום
דליחשב מין כנף, לפי שהתורה הפקיעה
וגזרה שתכלת לעולם אינו מין כנף ואפילו
דנראה טפי מינו, שהרי כתבה התורה הכנף
מין כנף ואח"כ פתיל תכלת ש"מ שאי אפשר
לו ליחשב מין כנף לעולם - עול"ש. וע"ע
חזו"א (א"ח ג. כה.).

ועוד יש לפרש דצביעה דלאו מצוה לאו
מידי היא - תוס' באים לישב באופ"א
הקושיא דלכאורה תכלת הוי טפי מינו דכנף,
דאין לנו להתחשב כלל בצבעים לקבוע מהו
'מין כנף' אלא בצביעה דמצוה בלבד, לכן
התכלת שהוא צבע דמצוה נחשב אינו מינו
דהכנף, אבל פשתן נחשב מינו הגם שהכנף
צבוע בשאר צבעים לפי דכמאן דליתיה
חשיבי דאינן צביעה דמצוה - עול"ש, טה"ק.

ותו דתניא לקמן מלית שכולה תכלת וכו'
- בטה"ק נדחק לקיים הגירסא 'ותו'
ומבאר שהוא דיבור חדש, אבל בהגה"ה שם
וכן העול"ש גורסים "והא דתניא לקמן",
ותוכן דברי תוס' לפי"ז: דלפי מה שיסדרו
דצביעה דלאו מצוה לאו כלום הוא מתישב

שפיר דחיית רבא הכא "מידי ציבעא גרים", אלא דקשיא מברייתות דלקמן דמבואר שצריך ליתן הציצית בצבע דהכנף, [דכן הוא שיטת רש"י, ועליו באמת תיקשי מאי קאמר הכא "מידי צבעא קגרים" וכדפירש בשטמ"ק (ס') שלכן הוצרך רש"י לדחוק פרושו], ומשני תוס' דהוא דין דרבנן גרידא, אי נמי י"ל בע"א, וכוונתם לשיטתם לקמן מא: (צמוד"ל א"ן) דאין פוטר אלא מינה ר"ל סוג הבר ולא דצריך מין צבע.

ד"ה אלא לגרדומין - ואור"ת דעכשיו שנותנין ד' חוטי' ב' משום לבן וב' משום תכלת וכו' - דברי תוס' הן אליבא דרבנן, דלרבי אין לבן ללא תכלת, וכן דבריהם הן לשיטתם בריש פירקין דנוהגין ליתן ד' חוטי' לבן.

ובגדר דין זה דצריך אף לרבנן שישתיירו ב' שלימים - עי' בחי' הגרי"ז שהרחיב בזה.

ויש לדקדק קצת וכו' ולרבנן אפי' בחד מיפסיל דהא תרי מצוות נינהו ולא תועיל האחת לחבירתה - ר"ל דבשלמא לרבי דתכלת ולבן מין אחד הן שפיר מציל אם נשתייר הלבן כשאיגדרם התכלת, אבל לרבנן דאין מעכבין זה לזה וב' מצוות נינהו נמצא דאיגדרם התכלת אין יכול הלבן להצילו, ומוסיפים תוס' דלפי"ז האידנא שהכל לבן צריך לפסול אפילו איגדרם חוט אחד, שהרי חזינן מרבי שאם נשתייר חוט אחד לבן שלם אין בכוחו להציל לפי שצריך שהלבן עכ"פ יהא שלם בתיקונו, א"כ האידנא אין יכול להכשיר מחמת שנשאר מחצה שלם שהרי אף הוא אינו כתיקונו דעיקר המצוה הוא שיהא תכלת עם הלבן - טה"ק.

ומיהו נראה למאי דבעינן בלבן נמי ד' חוטי' א"כ חד מצוה נינהו וכו' - תוס' חוזרים ממאי דפסיקא להו דלרבנן הו

תרי מצוות, וקאמרי דהדבר תלוי בספיקם בריש פירקין, דאי כדעת רש"י דהאידנא בעינן ד' חוטי' בלבן, מסתבר דמצוה אחת היא וודאי מהני כשנשתיירו ב' חוטי' שלימים [ואפשר דאפילו בחד שלם סגי - אמנם יעוי' בחי' הגרי"ז שהרחיב בזה], ואי נימא דהאידנא לא בעינן אלא ב' חוטי' לפי דהן ב' מצוות ודאי דמהני אם נשתיירו ב' חוטי' שלמים - טה"ק, וכע"ז פירש העול"ש. והצ"ק פירש בע"א.

ומיהו לא מיסתבר דסוגיין לא הוי כדרבנן וכו' - רצונם לפשוט ספיקם, דודאי בעינן ד' חוטי' בדוקא וחשיב מצוה אחת, דלא מסתבר דסגי בשנים דא"כ נמצאת כל הסוגיא דהכא דלא כרבנן, דלדידהו לא שייך כלל דין שנשתיירו גרדומין ושיעור עניבה דהרי מעיקרא סגי בב' חוטי' בלבד - טה"ק.

ועוד י"ל דאי איגדרם תכלת וקם אלבן וכו' - תוס' באים כעת לחלוק לגמרי על פירוש ר"ת, ותוכן דבריהם [עפ"י הרא"ש]: דלרבי כשר באיגדרם הלבן אפילו דנפסק פחות מכדי עניבה ולא נשתייר אלא כל שהוא, לפי דחדא מצוה הוא מציל הנשאר את הנפסק, אבל רבנן סברי דב' מצוות הן ולדבריהם באמת אם נפסק אפילו חוט אחד פסול ולא מהני השאר להצילו, ומ"מ דברי בני ר"ח אתו גם כרבנן, דגרדומין דכשרים לדבריהם היינו בנשתייר בחוט כדי עניבה [וכה"ג אפילו נפסקו כל החוטי' כשר], ונמצא דאדרבה כל הסוגיא דשיעור עניבה אתיא בדוקא אליבא דרבנן.

בסוה"ד - כי קראו לב"ה הציצית תכלת - עי' ברא"ש (ס' ז') שהביא ראיות מכמה מקומות שקראו לכל הציצית 'תכלת'.

ד"ה כדי לענבם - מתוך פי' הקונטרס וכו' ופי' לית ליה הא דאמרן לעיל וכו' - דברי רש"י הללו ליתא לפנינו אבל כן

איתא בגירסת שטמ"ק (י"ח), ועי' קר"א, וע"ע חזו"א (או"ח ג. ב.).

גמ'

דף לט.

שמע מינה קשר עליון דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מאי איצטריך למישרי מדין בציצית - הקשה הרעק"א דדילמא איצטריך קרא להיכא דמעצמן נקשרו הציציות בבגד ואי אפשר להתיר הקשר בשבת, ולזה אתי קרא להתיר ללבוש כן דכלאים בציצית שרי, אבל לעולם לכתחילה אין צריך להתיר כלאים דקשר עליון לאו דאורייתא, עי' מש"כ לישב.

דאי ס"ד וכו' פשיטא התוכף תכיפה אחת אינו חיבור - פירש"י וה"נ משום ההיא תחיבה שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור. וע"ע אמאי קרי ליה "תכיפה אחת" הלא שום תכיפה אין בה כי אם תחיבה בכנף בלא קשר - עי' המיוחס לרשב"א שתירץ בב' אופנים,

וראה עוד גליון מהרש"א בשם תשובות חוות יאיר, דיש לעיין לשיטת הרמב"ם דב' תכיפות הוי כלאים מגלן דבעי בציצית קשר גמור ולא סגי בב' תכיפות, ועע"ש, וראה עוד ביד דוד.

ול"מא גרדומיו שיריו למה לי - עי' המיוחס לרשב"א אמאי לא מקשה איפכא לימא שיריו גרדומיו למה לי.

חוט של כרך עולה מן המנין - לכאורה פשיטא הוא ומאי ס"ד שלא יעלה למנין - עי' המיוחס לרשב"א, וע"ע חו' הגרי"ז.

וראה עוד ביאור חדש שכתב השפ"א במימרא זו ובמימרא דלקמן דתכלת שכרך רובה, ודלא כפירש"י.

אמר ליה רב יוסף שמואל אמרה ולא רב - הקר"א העיר דלפירש"י קמא לקמן ע"ב לענין פותליהו מתוכו דהיינו שאותו חוט דכרך בו יהא מן המנין, והתם הוא מימרא אליבא דרב, נמצא דאף רב אמרה.

ויתכן יותר לפרש דשיעור עניבה סמוך לכנף קאמר - תוס' ורש"י פליגי לשיטתם - עי' בדברינו בגמ' ריש מב. בשם הקר"א.

ולענין הלכה: הב"י (סו"ס י"ז) כתב דהרא"ש ורבינו ירוחם הסכימו עם תוס' דסגי בשיעור עניבה מהגדיל, והמרדכי נשאר בזה בספק, ומנהג העולם להחמיר כרש"י, מיהו במקום שאין ציציות מצויות כדאי הם ר"י והרא"ש לסמוך עליהם, ועוד שיש ראיות לדבריהם מן הספרי ומסוגית הגמ'. וע"ע משנה ברורה (יב. יג.) וביאור הלכה שם.

וכן נראה להוכיח משם שהקשר הוא מן הד' אל הד' - דברי תוס' הן לכאורה ענין בפ"ע, דמדברי רבא דבסמוך יש להוכיח דין נוסף, אמנם עי' בטה"ק דמפרש השייכות לדברי תוס' דלעיל.

וי"ל דהכי קאמר דמסתמא בשיעור וכו' - העול"ש גורס "דמסתמא אכתי קיימא תלתא אבל אחד תו לא קאי", ור"ל דהגם דשלושה חוטין ישארו גדיל דלא הותר הקשר, אבל חוט שנפסק דהקשר לא מאגדו הוי כאין עליו גדיל.

וע"ע גירסת ברה"ז ופירושו, וגירסת הצ"ק ופירושו, וגרסת טה"ק ופירושו. וראה בספר ישר וטוב שמקיים ומפרש גירסא שלפנינו.

ד"ה כיון - ולא מוכח מידי אלא דבעי קשרא אחרינא וכו' - כן דעת השטמ"ק (ו') דלאו דוקא נקט על כל חוליא.

ונראה [שמוכח] כן דבמקום אחר לא אשכחן אתרא דמסתבר טפי אי לא בין חוליא לחוליא - לכאורה אמאי לא מסתבר טפי דקשר הנוסף הוא סמוך לכנף - עי' הגהות מלוה"ר, וע"ע טה"ק.

לבן ואחת של תכלת ובלבד שיתחיל ויסיים בשל לבן.
והנה הרמב"ם (ל"ט א. מ.) נקט שיטה לעצמו בסדר הכריכות דלבן ותכלת, והשיגו הראב"ד יעו"ש.

רש"י

ד"ה קשר עליון - ולזה הכי נקט עליון וכו' - נראה כוונתו דלכאורה מהלכה לממ"ס ילפינן רק שצריך קשר אחד אבל מנין שהוא העליון, לכן פירש דמסברא קאמר דעביד ליה בסוף הגדיל כדי שיקיימו.

ד"ה מעיקרו - היינו ראש המחובר למל"ת - צ"ב דלשיטת רש"י גופיה פסול גם כשלא נשתייר חוץ לקשר האחרון של הגדיל כמש"כ תוס' לעיל ד"ה כדי.

ד"ה הא קמ"ל - שיהיו נקרא שירים כדי לעונבן כדפרישית לעיל - נראה דצ"ל כדפירש לעיל [ר"ל כדפירש הגמ'].

ד"ה מין כנף - משום מעלין בקודש ואין מורידין - בהגהות חש"ל כתב דתיבת 'משום' הוא דיבור חדש.

וביון דאקדמה קרא למין כנף ש"מ חשוב הוא - ז"ל הנימוקי יוסף: "לא משום שהלבן חשוב מן התכלת שהתכלת דומה לכסא הכבוד (לקמן מג:), אלא דכיון דהעלתו ללבן תחילה מטעם הכנף מין כנף אין מורידין אותו ויעשו ממנו קשר האחרון שהוא קיום הבנין" עכ"ל.

תוס'

ד"ה קשר העליון - בקונטרס פירש וכו' ונקרא עליון כמו למעלה מן העטרה - עי' תוס' לעיל יא. ד"ה מלמטה, ותוס' שבת צד: ד"ה והוא.

וזה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר - ר"ל דלפירוש זה אין מוכח אלא שצריך

תכלת שכרך רובה כשרה - רש"י מפרש ד'תכלת' זהו שם כל הציצית, אכן הרמב"ם (ל"ט א. יח.) כתב "ואם כרך התכלת על רוב הציצית כשרה", וא"כ הוא מפרש תכלת ממש, אמנם יש להרמב"ם שיטה לעצמו בכריכות דלבן ותכלת כמבואר שם.

וננוי תכלת שליש גדיל ושני שליש ענף - הרמב"ם (ל"ט א. ט.) כתב דהאידנא שהכל לבן יש מי שאינו מדקדק בזה, וביאר הכס"מ [וכן בב"י סי' י"א] דמי שאינו מדקדק טעמו דדייק לישנא ד'ננוי תכלת' משמע דוקא בזמן שהיה תכלת דקדקו בזה, וטעם המדקדק שהוא מפרש דתכלת לאו דוקא אלא עיקר מצוה נקט, [כדפירש"י, וע"ע נימוק"י], וע"ע ח"י הגרי"ז.

הפוחות לא יפחות משבע והמוסיף לא יוסיף על שלש עשרה - רש"י מפרש דלא יפחות מז' חוליות ולא יוסיף על י"ג חוליות [וכל חוליא היא ג' כריכות], ועל דרך זה אזיל פירוש קמא דתוס', וכן דעת הרמב"ם (ל"ט א. מ.).

אולם הנימוקי יוסף מפרש דלא יפחות מז' כריכות בחוליא ולא יוסיף י"ג כריכות, וביאר דהא דקתני דשיעור חוליא הוא ג' כריכות היינו מדאורייתא והכא תנא מדרבנן, וכן הוא פירוש בתרא בתוס', וכן דעת הראב"ד (ל"ט א. מ.) בשם רב נטרונאי גאון.

לא יפחות משבע כנגד שבעה רקיעים - כן איתא בחגיגה יב: דשבעה רקיעים יש, וכריש לקיש שם.

תנא כשהוא מתחיל מתחיל בלבן וכו' וכשהוא מסיים מסיים בלבן - רש"י פירש דמתחיל לכרוך בלבן ובאמצע כורך של תכלת וחוזר ומסיים בלבן, ומשמעות דבריו דחוליא ראשונה ואחרונה בלבד של לבן וכל השאר שבאמצע הן דתכלת, וזאת שלא כדברי תוס' שפירשו דחוליא אחת של

הדיבור משמע דתוס' מסכימים טפי לל"א דרש"י דהקשר סמוך לכנף.

א"נ סוגיא דהתם אתיא כמ"ד גדיל דוקא ושמא דהתם אתיא כמ"ד או גדיל או

פתיל - הצ"ק מוחק תיבות "ושמא דהתם" וגורס "וסוגיא דהכא אתיא כמ"ד או גדיל" וכו', וכע"ז בהגהות ריא"ח ובעול"ש, ור"ל דסוגיא דיבמות סברה כמ"ד גדיל ופתיל דוקא דהיינו שיהא גדיל וממנו ישתלשל פתיל, והכרח א"כ שיהא קשר בסוף הגדיל ולא איצטריך למילף קשר מכלאים בציצית, אבל סוגיא דהכא סברה או גדיל או פתיל ואין הכרח מסברא דבעינן קשר אלא מילפותא דכלאים בציצית.

וראה עוד תירוצ נוסף על קושית תוס' שכתבו תוס' ביבמות ד: (ד"ה ואמר), והמיוחס לרשב"א כאן בשם הר"י קלצון איש ירושלים, ובביאור תירוצ זה יעו"ב במשל"מ (לילית ג. ו.). וע"ע תירוצ נוסף בתו"י שם ובשטמ"ק כאן (א'). וע"ע עול"ש.

ור"ת נמי פירש דאינו חייב על כלאים עד שיהא משזר וכו' - ר"ל דכע"ז יש להקשות עוד על הסוגיא ביבמות דמאי מקשה דנילף כלאים בציצית מתנא דבי רי"ש, והלא איצטריך קרא למילף שצריך שיהו החוטין שזורין דאל"כ אינו כלאים, ומשני תוס' דאף שזורין ילפינן שפיר מדרשא חיצונית כדמפרשי.

ד"ה דאוגרדום - והא דאיפסק מיניהו הוי השתא כמו נפסק החוט מעיקרו דלעיל - ר"ל דלפירוש תוס' נחא טפי מה דנקט 'נפסק' על שריו, דלשון פסיקה משמע לגמרי כמו נפסק החוט מעיקרו - טה"ק.

ד"ה שירי גרדומיו - פרק מי שמת הו"מ לאיתווי הק וכו' - ר"ל דהא ה"נ תני בברייטא "כל שהוא" ומ"מ יש בהו שיעור דכדי עניבה.

מדאורייתא קשר אבל לא מוכח מידי שהוא עליון, משא"כ לפירוש השני נחא כדמפרש. ונראה דרש"י נתכוון לתרוץ זאת כמו שכתבנו על רש"י ד"ה קשר עליון.

ותימה וכו' היכי מסיק ביבמות למאן דלא דריש סמוכים אלא היכא דמופנה דצמר ופשתים למה לוי וכו' - כלומר דהתם אמרינן דלא דרשינן סמוכים אא"כ מופנה, ומפרשינן דקרא דלא תלבש שעטנז צמר ופשתים מופנה, דהא תנא דבי רי"ש קאמר דכ"מ שנאמר בתורה בגדים היינו צמר ופשתים וכתוב כבר קרא אחרינא דלא תלבש בגד שעטנז, אלא ודאי קרא קמא לדרוש סמוכים דשרי כלאים בציצית, והדר מקשינן דא"כ עיקר הא דשרי כלאים בציצית גם אפשר למילף מתנא דרי"ש דהא כתיב "ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם" ובגדים היינו נמי פשתים ותכלת היינו צמר.

והשתא מקשים תוס' דאכתי אי מתנא דבי רי"ש לבדו י"ל שאין הכרח שיהא כלאים דהא אפשר ליתן החוטין בלי קשר והוי תכיפה בעלמא, ואיצטריך שפיר קרא לדרוש סמוכים דצריך לעשותן דוקא בעינן שיהא כלאים דהיינו שיעשה קשר עליון.

וי"ל דהכא לא מפיק מקרא דצמר ופשתים אלא מגדיל וכו' - תוס' מישבים דעיקר ההוכחה כאן דקשר עליון דאורייתא אינו מדרשי כלאים בציצית, אלא דמשמעות 'גדיל' הוא טוב וחזק ובהכרח דבעי קשר בסופו, והא דמיייתי כלאים בציצית הוא רק לסייע דדרשה ד'גדיל' היא נכונה. ותמה הגהות מלוה"ר לשם מה מיייתי כלל סיוע מכלאים דאין בזה צורך, ולכן הוא גורס "וי"ל דהתם לא מפיק מקרא דצמר ופשתים" וכו', ור"ל דדוקא התם סגי למידרש מגדיל גרידא, אבל סוגיין לא נחא לה לדרוש מגדיל ומוכיחה מכלאים.

ויש לעיין, דתירוצי תוס' בהכרח סברי דהקשר בא לאחר הגדיל, ואילו בתחילת

ד"ה לא יפחות - ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא והא נמי דאמרינן [לח:] צריך לקשור על כל חוליא וחוליא היינו כדי שיהא ניכר התכלת - תוס' סוברים דלא יפחות משבע היינו שבע חוליות וכדפירש". ותוכן דבריהם מבואר יותר ברא"ש (סי' ט"ו) וז"ל "נראה דדוקא כשיש תכלת אז יש לדקדק במנין חוליות, שהתכלת ניכר בחוליות ודומה לרקיע והלבן דומה לאויר שבין רקיע לרקיע, אבל האידנא שאין לנו תכלת אין לדקדק במנין החוליות, ומהאי טעמא אין צריך לקשור על כל חוליא וחוליא, כי הקשר הוא להכיר מנין החוליות" עכ"ל.

ומה שאנו נוהגים חמשה קשרים פירש בקונטרס וכו' - מסהש"ס ציין לרש"י לקמן מג: , אכן איתא הכי גם ברש"י כאן לגירסת הב"ח (ג') והשטמ"ק (י'). ורמזו נוסף למנין ה' קשרים כתב המשנה ברורה (יא. סה.) שעיי' זכור הה' חומשי תורה, וכפילת הקשרים שעולה י' רמז ל' ספירות.

וי"ל וכו' וג' ציצית כתובים בפרשה ולמ"ד זו משלימתן - ר"ל הלמ"ד משלים ג' יודי"ן החסירין. וברא"ש (סי' ט"ו) כתב שכן איתא בתנחומא. ובמרדכי כתב בשם ר"י שאין צריך לזה דכיון שקרינן ציצית מלא אין משיבין על המדרש. וכעיי' כתב טה"ק בשם הרא"ם דהך דרשא הוא למ"ד יש אם למקרא, עיי"ש.

וכן נוהג ר"ת לעשות אותן ה' קשרים ב' בסמוך למ"ית וג' סמוך לפתיל - וכ"כ רש"י ד"ה מין כנף. וביאר הב"י (סי' י"א) שאין כוונת ר"ת דליכא אלא חוליא אחת באמצע, אלא שהיה קושר אצל הכנף קשר אחד, וכורך מעט, וחוזר וקושר קשר שני, וכורך כריכות הרבה, ובסופן קושר ג' קשרים ובין קשר לקשר כריכה מועטת, עכ"ל.

וכתב הרא"ש דהאידנא נהוג לעשות ד' אורין

שוין בין ה' קשרין, כל אחד כרוחב גודל עם הקשר, וביאר הב"י (סי' י"א) משום דלמנהג ר"ת קשה שהאויר שבין הקשרים אינו שווה ואינו נוי הציצית, וגם הגדיל שבין הקשר השני והשלישי אינו עשוי להתקיים כ"כ לפי שהוא מרובה, עכ"ל.

וע"ע בב"י מנהג שכתב רבינו תם, ומסיק הב"י וכן פסק בשו"ע (יא. יד.) דנוהגים לכרוך באויר הראשון ז' כריכות ובשני ט' ובשלישי י"א וברביעי י"ג שעולין כולם מ' כמנין השם אחד שהוא ל"ט ועם השם הם מ', ועיי"ש במשנ"ב (אות ע') דהמנהג בשני לעשות ח' כריכות - עיי"ש הטעם.

ועל כל קשר שני קשרים כדי שיהא קשר של קיימא - נראה דאלו דברי ר"ת לאחר שחזר בו, דיעוי' במרדכי (סי' תמק"מ) שר"י ור"ת סברי תחילה דסגי בקשר אחד, ולבסוף לאחר מו"מ חזר בו ר"ת.

דף לט:

גמ'

ורב סבר לעולם פתיל בעינן - המרדכי (סוס"י תמק"מ) הביא דרבינו יצחק פירש כוונת רב דלעולם פתיל עם הגדיל מהני אבל ודאי דכולו פתיל כשר, ועיי"ש שדחאו ומסיק דכוונת רב דלא מתכשר עד שיהא פתיל וגדיל יחד, וכפשטות פירש"י ותוס' בסוגיין.

לא תלבש שעמנו וכו' גדילים תעשה לך - הקשה רעק"א (לעיל ע"א) דהואיל וגזירת הכתוב הוא להתיר כלאים בציצית נימא דגם הבגד עצמו העשוי כלאים יכולים להטיל בו ציצית וללובשו לקיים מצות ציצית, עי' מש"כ בזה.

ת"ש וכו' חומי צמר פומרין בשל פשתן ושל פשתן פומרין בשל צמר:

הסוגיא שם, וכן פלוגתא רבה בין הפוסקים להלכה.

והנה לגבי ציצית ופשתן בשאר מינים: כתב הרמ"א (ט. ז.) די"א שלא לעשות ציצית של פשתים כלל ואפילו בשאר מינים, והכי נהוג. ובטעם הדבר הרחיבו לבאר בכמה פנים - הב"י (נסי' ט'), ובב"ח וט"ז ודרישה, וע"ע משנ"ב (אות ח').

השיראין הכ"ך והפריקין כו"ץ חייבין בציצית מדרבנן - פירש"י

דכולן עשוין ממיני המשי, והנה איתא לקמן דבשאר מינים פוטרת הציצית ממינו, והקשה בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ל"ט) איך מותר לעשות ציצית ממשי דהא לא הותר למלאכת שמים אלא מן המותר בפ"ך (ש"נ כח:). ומשי יוצא מרוק התולעת, ותירץ דדוקא לתשמישי קדושה קפדינן ולא לתשמישי מצוה. וע"ע בדברינו לעיל לא: בגמ' ד"ה וה"מ בגדין.

אימא או צמר או פשתן - הא דיכול להטיל חוטי פשתן בשאר מינים החייבים מדרבנן הוא דוקא אם מטיל פשתן לבד ולא נותן תכלת שהוא צמר - קר"א.

דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף - פשר הדרשה מבאר רש"י בשבת כז: דהאי כנף קרא יתירא הוא, ע"ש. וכן פירשו תוס' כאן (ד"ה אף) בפירוש קמא. ובטה"ק הביא דהלבוש ביאר דדריש מה"א דהכנף, והקשה עליו.

ברם תוס' בפירוש שני מפרשים באופ"א דלא דרש מיתורא, וכן ביבמות ד: מפרשים תוס' (ד"ה יאה) דהכנף לאו ריבויא הוא, וע"ע תוס' יומא עא: ד"ה ואימא.

ורב נחמן כדתנא דבי רבי ישמעאל וכו':

א [שיטות הראשונים להלכה:

כתבו תוס' (ד"ה ור"נ) דר"ת ורש"י (נמשזה) פסקו כרבא דאף בשאר מינים חייבין

א] יש לעיין דבשלמא חוטי צמר פוטרין בשל פשתן הואיל וכבר ניתן לידחות איסור כלאים בגלל התכלת, אבל פשתן אמאי פוטר בשל צמר, ותירצו תוס' בכתובות מ. (ד"ה כגון) דמיגו דשל צמר פוטר בפשתן פוטר נמי פשתן בשל צמר, וכע"ז בשטמ"ק כאן (סוף אות י"ח), ובהמיוחס לרשב"א (סוף ד"ה קלא חילן).

מיהו בדעת הרמב"ם כתב הכס"מ (ל"ג ג. ו., נסו"ד) דנראה דלא הותר פשתן בשל צמר אע"פ שמטיל תכלת, דכיון דלא הוצרך לדחות לאו של כלאים מפני התכלת גם הלבן לא ידחה, דאי הוה ס"ל לרמב"ם הכי לא הוה שתיק מיניה. [וכ"כ בב"י סי' י"א ד"ה לכך נ"ל].

ב לקמן דף מ. אמרינן דכשאפשר לקיים הציצית במינן אסור בכלאים, כדר"ל דכל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם וכו', ולכאורה זה סותר לסוגיא דהכא דצמר פוטר בשל פשתן וכו', וראה שם בתוס' (ד"ה מין) שהעמידו סוגיא דהכא כשיש תכלת עם הלבן והתם בלבן לבדו דאין דוחה בלי תכלת. ועוד תירצו לחלק בשני אופנים אחרים [ועי' בדברינו שם], ולפי חילוקים הללו שרי הכא כלאים אפילו לבן בלבד וליכא תכלת עמו. וראה בתוס' כתובות מ. (ד"ה כגון) שנסתפקו בדין זה.

ובדעת הרמב"ם (ל"ג ג. ו.): נסתפק הכס"מ וכן בב"י סי' י"א דשמא ס"ל שהסוגיות חולקות ופסק כר"ל דהתם ודלא כסוגיא דהכא, אך לבסוף מסיק ומוכיח דאף הרמב"ם אית ליה כחילוק תוס' הנ"ל דשרי כלאים רק בדאיכא תכלת. וראה עוד בעונג יו"ט (או"ח סי' א') שהאריך בביאור שיטת הרמב"ם.

חומי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום - ציצית של פשתן להטיל בכגד פשתן הוא פלוגתא גדולה בין רש"י לר"ת בדברי ב"ש לקמן מ. לגבי סדין בציצית, ובפשט

איזהו

מנחות דף לט:

מקומן

שמו

ד"ה חוטי צמר ופשתים - לִבְנֵי שֵׁל פִּשְׁתִּים
ושֵׁל צִמְרָה תַּכְלֶת - ע"י המיוחס
לרשב"א ד"ה חוטי צמר.

ד"ה צמר ארנבים - צמר שֵׁל עִיזִים קרי
נוצה לְפִי שֶׁאֵין רֶךְ כְּשֶׁאֵר צִמְרָה -
רש"י בשבת כז. פירש דעל שם שאין גוזזין
אותן אלא מורטין קרי להו נוצה.

תוס'

ד"ה או גדיל - לְמֵאֵי דְּפִרְיָשִׁית לְעֵיִל וְכוּ'
דְּבַעֲי ב' חוּמִין תַּכְלֶת - הוא לעיל
לח. בסוף ד"ה התכלת, מיהו שם דחו תוס'
לפזותא זו.

ווי"ל דאִיצְמִרִיךְ צִיצִית לְאַשְׁמוּעִינִן דְּלֵאחֵר
עִשְׂיָתֵן צִירִךְ לְפִרּוֹד - צ"ע דאכתי
כיון דכתיב 'צִיצִית' לשם מה צריך 'פתיל' -
צ"ק. וע"י תירוץ הגהות מלוה"ר ועול"ש.

ובספרי דריש וכו' והוא ברייתא קשיא
לְרַבָּה בְּב"ח - ע"י תירוץ הצ"ק,
וע"ע שפ"א (סוף לט). וראה עוד עמק ברכה
(לִנְיֹת אֹת ז') שכתב פירוש אחר בסוגיא זו
אליבא דשיטת הרמב"ם, ומישב קושיות
תוס'.

ד"ה וההוא גדילים - ויש לְדַחוֹק וְכוּ'
דְּדִרִישׁ גְּדִילִים כְּמוֹ מִיעוּט אַחֵר
מִיעוּט וְכוּ' - ר"ל כמאן דכתיב ב' פעמים
גדיל דאין מיעוט [גדיל ולא פתיל] אחר
מיעוט אלא לרבות פתיל גרידא אף דליכא
כלל גדיל, ולפי"ז אין צריך לכאורה להגהת
הצ"ק כאן ולקמן.

וראה עוד בשטמ"ק (יז) שתיקן באופן אחר
קושית תוס'.

וכי תימא א"כ פתיל דכתב רחמנא למה
לִי - ר"ל הרי ממיעוט אחר מיעוט
ממעטין דאין צריך גדיל בדוקא וממילא
משתמע דסגי בפתיל.

מדאורייתא משום דהוא בתראה, וכן דעת
המרדכי, וכן מסקנת הרא"ש (סי' י"ח).

ותמה הרא"ש על הרי"ף שפסק כר"נ והלא
אמוראי רבים פליגי עליו [רב יהודה, רחבה,
רבא], ואי משום דר' ישמעאל ס"ל כוותיה
האיכא תנא דבי רי"ש אחר דפליג. וראה
במעדני יו"ט (אות ו') שמישב דההוא אידחי
במס' שבת כמש"כ תוד"ה אמר, וראה עוד
קרא"א. אכן גם הרמב"ם (לִנְיֹת ג. יב.) פסק
כר"נ דשאר מינים מדרבנן [והראב"ד שם
פליג - ע"י כס"מ].

ולמעשה: השו"ע (סי' ט. א.) פסק דחייבין
מדרבנן, והרמ"א פסק דמדאורייתא, ויש בזה
נפק"מ להרבה דברים - ע"י בפמ"ג, ובמשנ"ב
שם אות ג'.

ב] צמר או פשתן שנתערב בשאר מינים ועשה
מזה בגד, אזלינן בתר רובא - מג"א (סי'
ט') עי"ש, וראה עוד בשו"ת חתם סופר (או"ח
סי' ק"ז).

ג] לקח טלית של צמר שאין בה שיעור חיוב
ותפר והשלימה לשיעור משאר מינים - ע"י
ביאור הלכה (סי' ט' ד"ה אלא מדרגתן).

אין לו אלא בגד צמר מנין לרבות צמר
גמלים וצמר ארנבות - משום שסתם
צמר בקרא הוא צמר כבשים, ואילו צמר
גמלים וארנבות יש לו שם לווי - ב"י (סי' ט')
בשם הירושלמי כלאים.

וברא"ש (סי' י"ח) איתא נמי "צמר גפנים",
וכן איתא ברמב"ם (פ"ז מלִנְיֹת), וראה במעדני
יו"ט (אות ג') דבגמ' שלנו וברי"ף ליתא
משום דלא איצטריך למיתני.

רש"י

ד"ה חוטי צמר פוטרין - ואע"ג דליכא
השתא מין כנף וכו' - ע"י טה"ק
בביאור הרש"י.

ד"ה ופותליהו - פירש בקונטרס וכו' ותימה דהא נפקא לן מציצית לקמן - עי' תירוצ' שטמ"ק (א'), וכן תירצ' במעדני יו"ט (אות פ'), עי"ש.

ובמתניתין פירשתי בע"א - לעיל לח. סוף ד"ה התכלת.

ד"ה לבן - פירש בקונטרס וכו' ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל וכו' - עי' לח: תוד"ה מידי ציבעא. ועי' טה"ק בישוב הרש"י.

ד"ה ופליגא - הו"מ למימר דמדרבנן הוא - עי' עול"ש וטה"ק.

ד"ה ורב נחמן - תימה הא שפיר שני מדרבנן - תוס' מבינים עכשיו שהגמ' חוזרת לקושיא קמייא מהברייתא דהשיראין והכלך וכו', ולכך קשיא להו הא שפיר משני. [דלא מסתבר דקושיא מדרשא דרבא שהוא אמורא בתרא]. ובתירוצ' א"נ חוזרים תוס' ומפרשים הקושיא מכח דרשא דרבא דלא מסתבר דר"נ יחלוק עליה.

ונראה דמכוללהו תנאי מוכח וכו' - ברה"ז גורס כגירסא שלפנינו, והצ"ק תמה מהו כוללהו תנאי דמוכח וכו', ולכן הוא גורס "דמכוללהו מתניתין אוכחנא" וכו', וכע"ז גורס טה"ק, וראה בדבריהם שמבארים מהו מכוללהו מתני'. וע"ע גירסת העול"ש.

ולא מייתי דתנא דר"ש וכו' דאי לאו האי טעמא לא מפיק ליה מהכנה מין כנה - פי' דאף ר' ישמעאל מודה לדרשת הכנה מין כנה, ומפרשה לענין צמר ופשתים בלבד, דבעינן צמר לצמר ופשתים לפשתים. וכן משמע מדברי ברה"ז.

וסברא זו דתוס' אית נמי לתוס' לעיל לח. (ד"ה כמיצ), אבל תוס' בדיבור הבא [בתירוצ' שני] לית להו האי סברא.

ד"ה אף כל - דה"נ פרק במה מדליקין - צ"ב דדרשא זו הובאה כאן בגמ' בסמוך.

ד"ה בגד - ותו דפ' במה מדליקין דרשינן ליה למילתא אחריתי - הצ"ק והגהות ריא"ח גרסי "דבפרק במה אשה", והוא בשבת סג:

ותו היכי ילפינן מנגעים לרבא וכו' הא גבי נגעים מרבה שאר בגדים - פי' רבא מתרץ שם דב' מימרות דר' ישמעאל לא פליגי, והא דממעט שאר בגדים מיירי בשלש על שלש אצבעות אבל בשלושה על שלושה טפחים מרבה שאר בגדים, והשתא נמצא דקרא דבגד ופשתים שנאמר בנגעים מרבה בו גם שאר בגדים, וא"כ מנ"ל לרב נחמן לפטור לענין ציצית שאר בגדים לגמרי, והלא מנגעים גופיה שמיניה ילפינן מרביןן שאר בגדים, [ודוחק לומר דר"נ ס"ל כאבוי דהך ברייתא דר"ש מפקא מאידך] - ברה"ז, צ"ק.

ותו דהתם משמע בפירוש הכי ותו תנן בהדיא וכו' - הצ"ק הגיה שהוא קושיא אחת, אבל בברה"ז מבואר דתוס' מקשים תרתי, חדא דבכל הסוגיא בשבת לא משמע שיהו שאר בגדים נטמאין בנגעים כי אם צמר ופשתים, ותו דתנן בהדיא בנגעים (פי"ה) הכי.

לכן צריך לפרש דבשרצים הוא דכתיב - והשתא מיושב דדוקא לענין שרצים אמר רבא דההוא תנא דר"ש לא מפקא מאידך ומרבה שאר בגדים לענין שלשה על שלושה, אבל בנגעים כוללהו מודו דצמר ופשתים בלבד, ומשו"ה יליף ר"נ מנגעים דאף בציצית חייב צמר ופשתים בלבד - צ"ק וברה"ז, עי"ש.

והשתא נראה הא דמרבה לאבוי מוכח ג' על ג' בשאר בגדים ודין שק הוי ד' על ד' - פי' היכי קאמר אבוי בשבת כז.

דאו בגד דשרצים מיבעי ליה לרבות ג' על ג' בצמר ופשתים, והלא תנא דר"ש מרבה אף נוצה של עיזים ושק שיעורו ד' על ד' [כדתנן בכלים כז. ב., והובא בשבת עו.], אלא ודאי עבדינן מיניה בגד.

דף מ.

גמ'

אמר ר"א ב"ר צדוק והלא כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא מן המתמידין:

רש"י פירש שני פירושים: בפירוש קמא כתב דר"א בא לחלוק על ב"ה, ותמה המיוחס לרשב"א וכי יכול תנא אחר לחלוק על ב"ה. ובפירוש השני פירש"י דר"א פליג על ב"ש, ותמה המיוחס לרשב"א דמה לר"א למשקל ולמטרי בדברי ב"ש. ולשני הפירושים הקשה דאין מובן לשון רבי א"כ למה אסרוה - ע"י בביאורו, ומסיק דלשון הראשון מיושב יותר, אולם רגמ"ה הסכים ללשון השני שהוא עיקר.

אמר רבי א"כ למה אסרוה לפי שאין בקיאים:

לפירוש קמא דרש"י רבי מפרש רק אליבא דב"ה אבל לב"ש לעולם אסור מדאורייתא כלאים בציצית, ובתוס' האריכו להקשות ולחלוק על פירוש זה, ופירוש ר"ת מסכים ללישנא בתרא דרש"י דלרבי אף ב"ש לא אסרי אלא מדרבנן ומשום גזירה, אלא דרבינו תם מוסיף דאף חוטי פשתן דמינו דסדין הן בכלל הגזירה ואסור, ולפירוש ר"ת כל הסוגיא נסובה על גזירת ב"ש, והלכתא כותיהו ולא כב"ה וכן פסק בסדר רב עמרם.

ובדעת שאר הראשונים - דעת הרי"ף ביאר הרא"ש (סי' י"ו) דסבר כר"ת אבל לא ס"ל דגזרו אף בשל פשתן בסדין, וכן דעת הרמב"ם. ובדעת הרא"ש גופיה אי פסק כר"ת - נחלקו הטור והב"י, וראה בב"י (סי' ט') שהאריך לבאר שיטות הראשונים בזה.

ולענין הלכה - פסק הב"י וכן בשו"ע (סי' ט. ו.) והרמ"א שם, דאע"פ שלהלכה מותר לעשות פשתן בשל פשתן מ"מ ירא שמים יעשה טלית של צמר לצאת ידי כולם, מיהו אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתן יעשה לה ציצית של פשתן ולא יתבטל ממצות ציצית. ובדעת הגר"א בזה - יעוי' בשער הציון (אות כ"ו).

וטעם הדבר שאף בזמן הזה שאין לנו תכלת לא נתבטלה הגזירה דסדין בציצית פשתן [לפיר"ת] - יעוי' במג"א (סי' ט. ז.).

גזירה משום קלא אילן - אף דבכרייתא אמר הטעם לפי שאין בקיאים, נפרש השתא שאין בקיאים להבחין בין תכלת לקלא אילן - המיוחס לרשב"א, [וכצ"ל לאוקימתות דלקמן].

אולם בספר ישר וטוב מפרש דתרי גזירות נינהו, ולכן לא קתני 'אלא', ותרוייהו צריכי, עי"ש.

ולא יהא אלא לבן - ע"י תוס' לעיל לח. ריש ד"ה התכלת.

כיון דאפשר במינן לא כדר"ל וכו' כ"מ שאתה מוצא עשה ול"ת וכו' - לכאורה כל כלאים בציצית אפשר לקיים שניהם ויטיל בטלית צמר חוטין של צמר - ע"י תוס' כתובות דף מ. (ד"ה כגון) שתירצו דלומר שיהא אסור ללבוש טלית של פשתן אין זה חשיב אפשר, אבל אפשר לומר שיטיל בה רק חוטי פשתן.

והכס"מ (ל"ג ג. ו.) כתב בסוף דבריו וז"ל "ול"ג דקושיא מעיקרא ליתא, דכיון דדרשינן סמוכין למישרי כלאים בציצית אי אמרת דאין מטילין חוטי תכלת בטלית של פשתן א"כ כלאים דשרא רחמנא היכי משכחת לה" עכ"ל.

אלא גזירה משום טעימה - האם גרסינן 'אלא' תליא בשני פירושי הרש"י:

דלפירוש קמא דמקשינן שיבדוק ע"י נסיון ומשני הגמ' דאי אפשר לבדוק משום שמא יבוא המוכר לשפוך הנסיון חזרה ליוורה, נמצא דגזירה קמייטא דקלא אילן במקומה עומדת, אבל לפירוש השני מקשינן שיבדוק כדין ובצורה שאי אפשר להחזיר ליוורה, לכן כתב רש"י דגרסינן 'אלא' ר"ל דגזרינן משום חשש אחר שמא ימכור תכלת דנסינן.

רש"י

ד"ה ב"ש פוטרינן - האי דנקט 'לשון פטור' וחייב ולא נקט 'לשון אוסרין ומתירין וכו' - ע"י בטה"ק תירוצ' הרא"ש על קושיא זו, וראה עוד מש"כ השפ"א. ובתוס' כאן מכח קושיא זו וקושיות נוספות פליג ר"ת על פירש"י. וע"י מה שהקשה רעק"א על דברי רש"י.

משום דציצית חובה היא לבגד - פלוגתא היא לקמן מב: אי ציצית חובת גברא או מנא, וע"י בתוס' כאן (ד"ס סדין) שתמהו על רש"י.

והאי דנקט פלוגתיהו בסדין משום דפסיקא ליה מילתיה וכו' - ע"י קושית צ"ק, וע"י טה"ק.

ד"ה לפי שאין בקיאי - ואי קשיא כיון דמדאורייתא חייב היכי מצו רבנן לעקור דבר מן התורה - יש לעיין דמאי קשיא ליה, דילמא לא אמרו רבנן שילבשו בלי תכלת אלא שתקנו לפטור מחיוב ציצית כגון לעשות קרן אחד עגול - ע"י טה"ק.

אין זה עוקר דבר מן התורה דממילא מיעקר - לכאורה כשמתעטף בטלית בת חיובא הרי עובר בידים ואינו שב ואל תעשה, וי"ל שאינו מחייב בשעת עיטוף עד אחר שנחכסה ואז הוא שב ואל תעשה - תוס' יבמות ריש צ:, ע"ש שנשאר בקושיא על יסוד זה. וע"ע שאג"א סי' ל' (ד"ה והנה

לכאורה). וראה בקוב"ש ח"ב [בקונטרס דברי סופרים סי' ג'] שהרחיב בענין זה דיש כח לחכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה. ובדברי תוס' הנ"ל יש נפק"מ אימתי מברך על הטלית אי בעת שרוצה להתעטף או בשעה שמתעטף בפועל - ע"י בזה שאג"א סי' ל"ב.

ד"ה כל שכן - דאמרי אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים - צ"ב אמאי לא פירש כפשוטו דכ"ש שיאמרו כלאים מותרין מאחר שרבים לובשי כלאים - ע"י טה"ק.

תוס'

ד"ה סדין בציצית - וי"ל דאיכא חד תנא בנזיר דמפיק מראשו וכו' - תוכן תירוצ' תוס': דטעם דב"ש דלא דרשי הכא סמוכין, לפי דסברי כמ"ד בנזיר דדריש 'ראשו' דמיותר גבי מצורע [דהא כתיב וגילח כל שערו] ללמד דעשה דגילוח דוחה ל"ת דהקפת הראש, וקרא דגדילים נצרך ליה לכדרבא דצמר ופשתיים פוטרינן בין במינן ובין שלא במינן וכו', ונמצא לפי"ז דקרא זה אינו מופנה וגם לא מוכח לדרוש הימנו סמוכין, ולכך לא דרשי מיניה ב"ש סמוכין להתיר כלאים בציצית.

והרמב"ן במלחמות במסכת שבת (יג. נדפי ה"י) תירץ באופן אחר: דאף ב"ש דרשי סמוכין, אלא דלמדו מינה איפכא שלא בא הכתוב אלא להזהיר לאסור כלאים בציצית שלא תאמר דיבוא עשה וידחה ל"ת.

ואע"ג דעשה דוחה ל"ת וכו' דהא אפשר לקיים שניהם וכו' - פי' לכאורה קשיא דהגם דלא דרשי סמוכין מ"מ תיפוק ליה דעשה ידחה את ל"ת, וקאמרי תוס' דאי משום הא אפשר לקיים שניהם בטלית צמר.

א"נ לאשמעינן קשר [עליון] דלא ידעינן אלא מדאישתרי כלאים בציצית -

עי' מה שפירשו צ"ק וברה"ז, ודבריהם חסרים ביאור, ומבאר טה"ק כוונתם: דתוס' באים לישב באופן אחר, דב"ש דרשי סמוכין, אבל לא להתיר לגבי כלאים בציצית אלא רק ללמדנו דקשר העליון דאורייתא [כדלעיל ריש לט.], וממילא שמעינן נמי שהותר כלאים בדוחק, והיינו רק היכא דלא אפשר כגון שיש לו טלית צמר או פשתן ואין לו חוטין אלא שאין מינו.

אמנם כתב טה"ק שפירוש זה דחוק שתוס' קיצרו הרבה בלשונם, ועי"ש שכתב ביאור אחר בשם ספר מים קדושים. וראה עוד עול"ש שגורס "לא שמעינן קשר" ומפרש דתוס' באים לישב עוד אמאי לא ידחה עשה את ל"ת, דכיון דלא דרשו סמוכין ואין קרא מפורש להתיר כלאים בציצית לא ידעינן דקשר עליון דאורייתא, וא"כ שפיר יכול אליבא דב"ש להטיל תכלת בסדין בלי קשר העליון, עי"ש. ועל דרך זה ביאר הקר"א.

ומיהו לא יתכן למומר לפי מה [שפירשתי] למעלה וכו' - ר"ל דלפי מה שפירש לעיל לט. (נד"ה קשר) דקשר עליון נפקא מגדיל ולא מסמוכין - ליכא לתרוצי כדלעיל.

מיהו גם אההוא תנא דנזיר פר"ת דסמך אנדיליים - תוס' באים לדחות גם התירוץ הראשון, דאין לומר דב"ש לא דרשי כלל גדילים לסמוכין אלא רק לכדרבא, דהא אף תנא דדרש עשה דוחה ל"ת מ'ראשו' סמך על האי ילפותא דגדילים.

ותו דבסדר רב עמרם פסיק כב"ש בהא - כלומר רב עמרם פסק בששה מקומות כב"ש וזה אחד מהן [כדאיתא בתוס' סוכה דף ג.], והרי לפירש"י דב"ש אסרו לגמרי כלאים בציצית אי אפשר לקיים כלל פסק דרב עמרם, דלדברי רש"י כל הסוגיות דשרו כלאים בציצית אזלי כב"ה בלבד. וע"ע טה"ק.

ולפי' הקונטרס צ"ל דאין הלכה אלא כתנאי דבסמוך וכדמפרש ומשום גזירה - ר"ל דלפירש"י הגם שלמעשה לא מטילין חוטי צמר בסדין, אבל אין זה משום דהלכה כב"ש כדברי רב עמרם אלא משום גזירה אף לב"ה כדמפרשת הסוגיא.

וציצית ממינו שרי לכו"ע - ר"ל לפירש"י לדינא נמצא דלהטיל חוטי פשתן בסדין לכו"ע שרי, דהא אף ב"ש לא אסרי אלא משום כלאים וכה"ג שרי, משא"כ לפיר"ת דלקמן ב"ש אסרו כל ציצית בסדין, והלכה כב"ש כמו שפסק רב עמרם.

וצריך לדחוק הא דשרא ר"ז לפדיניה היינו ציצית תכלת וכו' - כלומר לפירש"י הא דאיתא לקמן דר"ז התיר הציצית מסדינו, צריך לדחוק דרק הצמר התיר דאילו חוטי הפשתן שרי, משא"כ לפירוש ר"ת ניחא טפי דכל ציצית בסדין אסרו, וכן על דרך זה קשיא ממלאכא ורב קטינא, ועיין.

ותו קשה לפ"ה דפלוגתא דאמוראי הוא וכו' ועוד דקי"ל חובת גברא וכו' ומדב"ש נשמע לב"ה וכו' - כלומר רש"י הוצרך לפרש דהא דנקטי ב"ש לשון פטור וחיוב משום דסברי ציצית חובת בגד ואפילו כשאינו לובשין, ומשמע שגם ב"ה מודו, דבזה לא פליגי, וזהו דוחק שהרי פלוגתא היא וקי"ל דחובת גברא היא, ולפירוש ר"ת ניחא דלשון פטור קאי דאפילו חוטי פשתן דמינו דסדין הוו ואינם כלאים מ"מ פטרו ב"ש כדמפרש. ועי' טה"ק בישוב פירש"י.

לכך פיר"ת דמדאורייתא ב"ש נמי חייבי מחייבי וכו' - פירוש ר"ת מתאים ללישנא אחרינא דרש"י בביאור שאלת ר"א ב"ר צדוק וביאורו של רבי דב"ש אסרי מדרבנן, אלא דר"ת מוסיף דאף מחוטי פשתן פטרו משום חשש שמא יבוא להטיל בצמר, ואתי שפיר דנקטו בלשונם 'פטור'.

העול"ש, וע"ע טה"ק, והגהות ר"ש טויבש, וחזו"א (ל"ח ג. מ.).

ד"ה אמר ראב"צ - אבל לפ"ה שלמנה
לא יתכן וכו' והיה יכול לפרש א"כ
למה אסרו העולם וכו' - ר"ל דלפירוש שני דרש"י היה יכול לפרש דרבי לא קאי אב"ש [שזהו דוחק דמה לו לפרש דבריהם, וכמו שהקשה המיוחס לרשב"א], אלא טעמא דנפשיה מפרש אמאי אסרוהו העולם. ועי' טה"ק אמאי באמת לא פירש רש"י כן.

ד"ה והלכה - י"ם גורסין אי איכא ציצית
של צמר וכו' - גירסא זו היתה לפני המיוחס לרשב"א (רי"ט מ.), ור"ת מחקו לפי דס"ל דכסות יום אפילו בלילה אין בו משום כלאים, וכמבואר לקמן ע"ב בתוד"ה תכלת.

ד"ה לא יהא - אע"ג דאליבא דרבי קיימי
וכו' מיהו רבי לאו טעמא דנפשיה
קאמר - אכתי צ"ע לפירש"י בלישנא בתרא דרבי מישב דעת ב"ש, א"כ מאי מקשה הש"ס, דילמא סברי ב"ש כרבי דהתכלת מעכב הלבן - עי' טה"ק.

ד"ה כיון דאפשר - לעיל דמסיקנא דחומי
פשתן פוטרינ בשל צמר היינו בהדי
תכלת וכו' - תוס' מקשים סתירה: דהכא אמרינן דחוטי לבן היכי דאפשר במינן לא הותר כלאים, ואילו לעיל לט: אמרינן דשל פשתן פוטרינ בשל צמר ומשמע אפילו היכא דאפשר במינן, [ובטה"ק הביא דהרשב"א ביבמות דף ד' באמת כתב דהא דלעיל מיירי בדלית ליה מינו], ומשני תוס' דהתם מיירי בדאיכא תכלת,

אלא דצ"ע מהו שכתבו תוס' דמיגו דתכלת פטר וכו' והלא מיירי בבגד צמר, ומבאר טה"ק דה"ק דמאחר שמצינו ב' חוטינ תכלת של צמר פוטרינ בשל פשתן לכך ב' חוטי לבן של פשתן פוטרינ ג"כ בשל צמר, אבל כל הד' חוטינ שיהיו כלאים זה לא מצינו. [עוד

ולפירוש ר"ת נחא פסק רב עמרם כב"ש, והיינו דלא נחלקו ב"ש וב"ה בעיקר היתר כלאים בציצית אלא רק בגזירות דסוגיין, וב"ש אית להו הנך גזירות ואסרו ציצית בסדין ואפילו חוטי פשתן דמינו, ובהא פסק רב עמרם הלכה כב"ש.

וראה עוד בתוס' שבת כה: (ד"ה סדין), ובסוגיין ברא"ש סי' י"ז ובמרדכי, ובר"ן ובעה"מ ורמב"ן במלחמות בשבת (יג. מדפי הרי"ף).

ועוד י"ל לפ"ה דב"ש אף במינן פטרי
דסברי לה כרבי וכו' - תוס' מוסיפים
דאף לשיטת רש"י דב"ש אסרו מדאורייתא
ומשום כלאים, י"ל דאף חוטי פשתן דמינו
אסרו, משום דסברי כרבי דאם אי אפשר
להטיל תכלת גם הלבן מעוכב מלהטילו,
ולפי"ז נחא נמי לישנא ד'פוטרינ' ולא
'אוסרינ', וניחא נמי הא דנקטו ב"ש סדין
דוקא.

מיהו ביאור זה הוא לכאורה אליבא דפירוש רש"י ולא טעמיה, דהא רש"י גופיה פירש בע"א לישנא ד'פוטרינ', ופירש בע"א האי דנקטו פלוגתייהו בסדין, אמנם המרדכי הביא זאת בשם פירש"י, ועי' טה"ק.

וע"ע עול"ש שמפרש כמהלך זה דתוס' אף אי נימא כרבנן דהתכלת לא מעכב הלבן. והנה ברמב"ן במלחמות בשבת (דף כ"ה) מחדש אליבא דרש"י, דב"ש דלא דרשי סמוכין ודאי פטרי אף מלבן, ומטעם דכיון שאין טלית הפשתן ראויה לבילה [כלומר לתכלת דצמר] בילה מעכבת בה דלא חזי אף לפשתן. ועי' שאגת אריה סי' ל"א.

ומיהו תימה דהשתא כיון דלא איפשר
נדחי עשה לל"ת - הצ"ק מפרש
דר"ל דהשתא דאמרינן דב"ש כרבי ס"ל
הדרא קושיא דלעיל לדוכתה דנדחי עשה
דציצית לל"ת דכלאים, עי"ש.

וכרה"ז מפרש ד'השתא' קאי בזמן הזה שאין לנו תכלת - עי' ביאורו. וראה עוד ביאור

יש לפרש דדוקא אם יש תכלת בהדיה שמקיים מצוה בשלימות הותר אף ללבן לדחות כלאים. וש"מ שכן מפרש הקר"א, ועי"ש].

וממשיך תוס' דהא דפשיטא לגמ' לעיל דחוטי צמר פוטרין בשל פשתן, ומספקא התם רק פשתן מהו שיפטור בשל צמר, היינו משום דבשל פשתן בלא"ה כבר דחה הצמר תכלת איסור כלאים. [וראה עול"ש באופ"א ביאור דברי תוס', ודוחק].

א"נ מדאורייתא שרייה ורבנן הוא דגזור - ר"ל דלעיל מיירי מדאורייתא שהותר לגמרי כלאים בציצית בכל גווני ואינו משום דחיית עשה את ל"ת כמשמעות הסוגיא כאן, והכא דאמרינן דהיכא דאפשר במינו לא הותר הוא גזירה מדרבנן,

ועי' טה"ק שהקשה לפירוש זה איך ילפינן מכלאים בציצית לכל התורה דעשה דוחה את ל"ת והלא אינו מטעם דחייה, עי"ש. וע"ע עול"ש וקר"א.

אי נמי מסקנא לא קיימא הכי - פ"י למסקנא דהכא דהגזירה הוא מטעם אחר ולא משום קלא אילן, שפיר י"ל דאפילו אפשר במינן שרי כלאים, וסוגיא דלעיל אזלה כמסקנא דהכא.

והנה ראה בתוס' כתובות מ. (ד"ה כגון) שנסתפקו אם ציצית דוחה כלאים רק אי איכא תכלת עם הלבן או אף כשחוטי הלבן לבדן שרי כלאים, ונראה דספק זה תלוי במחלוקת תירוצי תוס' דהכא בסתירת הסוגיות.

ד"ה וליבדקיה - ומשני משום טעמימה דהוי שלא לשמו - תוס' לשיטתם לקמן מב: (ד"ה מטוס) דטעם פסול כל היורה מחמת הטעמימה הוא משום שלא לשמה, יעו"ש דהוא שלא כפירש"י שם.

דף מ:

גמ'

הכא דעשה בעלמא לא כל שכן - החזו"א (או"ח ג. מו.) תמה הא הכא אין הנידון בקיום עשה, ואדרבה אנו מבטלין עשה אלא שאנו שוקדין שלא להכשל בכלאים, וכתב דאולי צ"ל "הכא דלא תעשה בעלמא". [אמנם ברגמ"ה מוכח דקאי אעשה דציצית].

אלא אמר רבא וכו' שמא יקרע סדינו בתוך ג' ויתפרנו והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - צ"ע דאי משום טעם זה מאי שנא דנקטו דוקא סדין בציצית דה"ה בטלית של צמר - עי' שטמ"ק (י'), וע"ע המיוחס לרשב"א.

רב זירא אמר גזירה משום כסות לילה - לטעם זה ניחא טפי שנקטו סדין לציצית שהוא כסות לילה - עי' קר"א (מ. סוף ד"ה סדין).

וכתב טה"ק בשם מהרש"ל דלטעם דמשום כסות לילה גזרו דוקא בסדין שדומה לכסות לילה, אבל שאר בגדי פשתן חייבין.

גזירה משום כסות לילה:

סיכום שיטת הראשונים בענין כסות לילה:

א. שיטת ר"ת דכסות יום חייבת בציצית אף בלילה, והכא דגזרינן הוא משום כסות המיוחדת ללילה בלבד. אלא דיש סתירה בדבריו: דבתוס' (ד"ה משום) משמע דיש חיוב גמור בלילה, ולפי"ז צריך גם לברך בלילה, ובתוס' (ד"ה תכלת) משמע שחיוב ליכא אלא דמ"מ לא עובר בכלאים, [ועי' בדברינו שם בתחילת הדף], ולפי"ז לא יברך בלילה, ומסיק הרא"ש (סי' א') דנראה שמברכין בלילה, וריצב"א היה מברך בליל יוהכ"פ כשהיה מתעטף בטליתו.

ב. בדעת רש"י לכאורה יש גם סתירה: דמלשוננו בסוגיין (ד"ה ה"ג ר' זירא) משמע דחולק לגמרי אר"ת וס"ל דכסות יום אם מתכסה בה בלילה עובר בכלאים, וכן מפורש בתוס' חולין קי: (ד"ה טלית) דרש"י חולק בזה, וכן נקט בפשיטות הב"י (סי' י"ח ד"ה כתצ). אולם לשון רש"י בשבת כה: "שמא יהא לו כסות שמיוחד ללילות ויטיל בו ציצית ונמצא לובש כלאים", עכ"ל, וכתב טה"ק דמשמעות דבריו דסובר כר"ת, וכן משמעות רש"י בזבחים יח:; ועי"ש בגלהש"ס שהעיר בסתירה זו, ועי' כאן קר"א [ד"ה גמ' ר"ז] בישוב הסתירה, וע"ע בשעה"מ הל' ציצית, וביד דוד, וראה עוד שהרחיב בזה באגרות משה (א"ח ח"א ג. ג.).

ג. בדעת הרמב"ם (פ"ג ה"ו) הביא הב"י סי' י"ח דמהרי"א מפרש דס"ל כר"ת, אולם הב"י גופיה סובר דפליג אר"ת, והביא שבהגה"מ כתב דרש"י פירש כהרמב"ם, ודעת הב"ח לפרש הרמב"ם כמהרי"א, וע"ע דרישה.

ד. בדעת הראב"ד צ"ע, דבהלכות ציצית (ג. ט.) השיג על הרמב"ם שמתיר לנשים להתעטף בציצית, וכתב הראב"ד דדוקא כשאין בה כלאים, וזהו שלא כר"ת דשרי בכלאים אף בנשים, ואילו לענין בגדי כהונה ס"ל כר"ת דשרי אף שלא בשעת עבודה [כמו שהבאנו על תוד"ה תכלת] - ועי' בזה בשאגת אריה ריש סי' ל'.

היא של בגד וכנפיה של עור חייבת וכו'
מ"מ עיקר בגד בעינין - א משום דכתיב "אשר תכסה בה" ואין אדם מתכסה אלא בעיקר הבגד - ב"י (סי' י') בשם מהרי"ק.

ו. וכתב החזו"א (א"ח ג. ג.) דאפילו אין שיעור לבגד בלי העור חייבת העור נטפל לבגד ונחשב כבגד, עי"ש.

ז. בשו"ע (סי' י. ז.) פסק דמלבושים שהם פתוחים מן הצדדים למטה וסתומים

למעלה אזלינן בתר רוב הבגד אם סתום או פתוח, ומקור הדין הוא מהגה"מ ומהרי"ק שלמדו זאת מדין רובה של עור דסוגיין דאזלינן בתר רוב הבגד, ועי' רעק"א שתמה על הדמיון.

מיתבי חסידים הראשונים כיון שארגו בה ג' היו מטיילין לה תכלת -
בגמ' לקמן מא. מבואר שחסידים הראשונים סברי כמ"ד ציצית חובת טלית.

והנה יש לעיין אמאי לא הקשו מברייא זו דחסידים הראשונים על רבא דאמר לעיל גזרינן שמא יקרע וכו' והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי - עי' מש"כ השטמ"ק (ג'), וכתב הרש"ש דלזה רמז גם הרש"י ד"ה היו מטיילין.

אימא כיון שפצעו בה ג' היו מטיילין לה תכלת - רש"י מפרש דכיון שהגיעו לג' אצבעות אחרונות הוו להו ב' קרנות הראויות לציצית, וכע"ז בשטמ"ק (ד'),

אולם רגמ"ה מפרש דה"ק כיון שגמרו ג' אצבעות אחרונות לא הוו משהי אלא לאלתר רמו ציצית.

והנה כתב הביאור הלכה (סי' ט"ו ד"ה ואס) דאם נקרע מן הנקב עד לשפה ונשתייר כל שהוא, צריך לתפור כדי שיעור גודל קודם שיבוא להטיל ציצית. והחזו"א (א"ח ג. ג.) פליג והוכיח מחסידים הראשונים דהכא [לפירש"י] דאיך הטילו ציצית כיון שהתחילו לארוג ג' אצבעות אחרונות והרי אין קשר גודל משפת הבגד, אלא שמעינן דאם הוסיף לארוג והשלימו אח"כ שפיר דמי, עי"ש.

והאמר ר"ז הטייל למוטלת כשירה:

שני פירושים בזה, ונפק"מ ביניהם:

הרא"ש (סי' י"ט) הביא בשם רש"י שני פירושים: ללישנא קמא מיירי דלאחר שהטיל ד' ציציות אחרות פסק את הראשונות,

ובלישנא בתרא כתב [וכן איתא בשטמ"ק (ט"ז) מרש"י כת"י] "דאי עביד ג' בתראי אכתי לא בטיל קמאי וכו' וכי הדר עביד לרביעי ובטיל קמאי לא קרינא בהו תעשה ולא מן העשוי" עכ"ל.

וכתב הב"י (ס' י') דמהרי"א היה מפרש שיש נפקותא בין הלשונות האם כשר אפילו הטיל כל האחרונות והדר פסק, או דרק אם שייר הרביעית והטילה לאחר שפסק, ברם הב"י גופיה פליג עליו דאין חילוק בין הלשונות לדינא אלא בפירוש השמועה גרידא, עי"ש היטב.

והב"ח גם סובר דנחלקו הלשונות, אלא דמפרש דפליגי אם חזר בו ופסק האחרונות האם כשר בראשונות לפי דיש לומר שכבר ביטלם. [ודעת הב"י דבכל גווני כשר בקמאי דאין כוונת ביטולו כלום].

והט"ז (ס' י. ט.) גם סבר דפליגי, ומבאר שנחלקו דל"ק לא הוכשרו האחרונות אא"כ פסק את הראשונות, ולל"ב כשרות האחרונות אפילו איתנהו לראשונות מאחר שביטלם. [ובזה הוא מבאר דנחלקו השו"ע ורמ"א שם כאיזה לשון לפסוק].

והב"י (ד"ה וסיכא) כתב שבדין זה האם כשרין ציציות בתראי אף דלא פסקינהו לקמאי משמע שנחלקו רש"י והרא"ש, אכן דעת הב"ח שם שפשוט לכו"ע דכל זמן שלא פסק הראשונות לא הוכשרו האחרונות.

וראה עוד מש"כ הדרישה נפק"מ בין הלשונות.

אמר רבא השתא בב"ל תוסיף קאי מעשה
לא הוי - רש"י ותוס' מפרשים דכיון
שעובר על איסור תורה לא נחשב לעשיה
[כלומר מבחינה דינית כשהתורה דורשת
עשיה], ועי' קר"א (ד"ה גמ' ומי אמרינן)
שתמה היכא מצינו סברא כעין זו.

אולם רגמ"ה כנראה לא ניחא ליה בסברא זו, ומשמע דמפרש דבל תוסיף הוא סימן גרידא שאין האחרונות אלא תוספת בלבד ולכן לא

חשיב עשיה, משא"כ הטיל לבעלת ג' דעשה מעשה גמור.

ובדעת הרמב"ם (א. טו.) מבאר הכס"מ דס"ל פירוש חדש: דרבא קאמר בתמיה, דודאי עשיה חשובה מיקרי והראיה שהרי קאי עלייהו בבל תוסיף, ור"פ נחלק עליו בזה - עי' בדברי הכס"מ. ובשפ"א כתב פירוש כע"ז מדליה.

וע"ע מה שביאר הט"ז (ס' י. ט.), ובביאור הגר"א שם. וראה עוד השגת הראב"ד על הרמב"ם הנ"ל, ובאבי עזרי שם.

השתא בב"ל תוסיף קאי - דעת תוס' לעיל
ריש פירקין (לח.) דאם הוסיף חוטיין
לגדיל או ערבות בלולב אינו עובר בבל
תוסיף, ודוקא הטיל למוטלת עובר לפי
שהוסיף ציצית יתירא באותו כנף, וכ"כ
המרדכי כאן (ס' תמקמ"ג), וראה עוד
בדברינו לעיל על תוס' הנ"ל.

מתקין לה רב פפא וכו' דלמא לבטולי
קא מיכוין ובל"ל תוסיף ליכא
מעשה איכא:

פסק ההלכה בענין הטיל למוטלת:
כתב הב"י שמדברי הרא"ש נראה שפסק כרבא דכיון דקאי בבל תוסיף לא הוי מעשה, ותמה עליו דהא אתקיף ליה רב פפא ולא אהדר ליה מידי, עי"ש שמישב בב' אופנים. ובביאור הגר"א כתב דהא דר"פ קושיא בעלמא הוא. וראה עוד קר"א (ד"ה גמ' ומי אמרינן, נמו"ד) שמפרש דרבא ור"פ לא פליגי כלל לענין דינא.

והרמב"ם (א. טו.) מחלק להלכה בין כשהטיל האחרונות נתכוון לבטל הראשונות דאז מתירן וכשירות האחרונות, לבין נתכוין להוסיף עליהן דאז פסולות האחרונות, והראב"ד השיגו, ועי"ש בכס"מ וכן בב"י בדעת הרמב"ם, וראה אריכות בזה בחי' הגר"ח על הש"ס (ס' ט"מ), וע"ע עונג יו"ט (א"ח ס' י').

רש"י

וע"ע עמק ברכה (לילית לוח ז') בישוב הרש"י
מקושיות תוס'.

והא דתניא לקמן טלית שנקרעה וכו'
אפילו לרבנן גזרינן שמא יתפור וכו'

- הצ"ק גורס "אפילו לר"מ", ומפרש דתוס'
מקשים דאליבא דר"מ שאסר לתפור [שמא
ישכח וישייר חוט מהתפירה ויבוא להוסיף
עליו חוטין לשם ציצית] מה יש למיחש הכא
ולגזור שמא יקרע סדינו ויתפרנו והלא אסור
לתפור, ומשני דמ"מ חיישינן שמא יעבור
ויתפור ויבוא לאיסור כלאים.

וברא"ז גורס כלפנינו בתוס' - ע"י פירושו,
והצ"ק דחאו, וע"ע פירוש טה"ק, וראה עוד
קר"א ועול"ש.

ומיהו קשה מזההו דר"ה דאמר לקמן
רחוק מן הכנף ד' הוי מצות ציצית

- כלומר קשה עליו מברייתא דלקמן מא.
שהביאו תוס' לעיל דפלוגתא ר"מ ורבנן רק
בנקרעה תוך ג' ש"מ דחוק לג' לכו"ע אינו
נחשב כנף, אבל לפירוש תוס' גופייהו לקמן
בההיא ברייתא מיושב.

אבל מברייתא דחסידי ליכא לאקשווי וכו'
- ר"ל ברייתא בסמוך דחסידים
הראשונים כיון שארגו בה ג' היו מטילין לה
תכלת, וקאמרי תוס' דלדחיית הגמ' בסמוך
תו אין להקשות, וע"י ביאור השטמ"ק (ד').

לכך צריך לפרש תוך שלש היינו שנקרע
הכנף שהציצית תלוי בה ולא נשתייר

ג' והוי כאילו נפסק לגמרי וכו' - פי'
דהשתא הוי תעשה ולמה"ע לגמרי אם
מתקנו, דהלא יש בכנף כבר ציצית גמורה
שאינ צריך תו עשייה, ומחלוקת ר"מ ורבנן
דלקמן הוא בציור זה ממש, דטלית שנקרעה
חוק לג' - ר"ל שנשתייר יותר מג' לכו"ע אזי
יתקן ויתפור, ואם לא נשתייר ג' פליגי,
וסוגיא דהכא אתיא כר"מ דסבר דלא מהני
התפירה, ולכך גזרו שמא יקרע סדינו ויתפרנו

ד"ה ה"ג ר' זירא - צ"ל רב זירא, וע"י
בדברינו על תוס' ד"ה ר' זירא.

ד"ה אזיל בתר כנף - ועביד איפכא - ע"י
שפ"א שמפרש בע"א.

ד"ה היו מטילין - ואע"ג דלא הוה
מחייבין בציצית עד שתהא כדי
שיתכסה בה קמן וכו' דהא הכא שלא
לצורך נעשית דלא היו לה אלא ב' קרנות
וכו' - הרש"ש הניח בקושיא שרש"י פתח
בטעם שאין בה שיעור וסיים בטעם אחר דיש
לה רק ב' קרנות, וע"י יד דוד, וח"י הגרז"ס.
ובשטמ"ק (יד') מחק טעם הראשון.

ד"ה תכלת - קס"ד דהכי קאמר וכו' -
לשון קס"ד צ"ב דהא ברישא
דהמימרא "תכלת אין בה משום כלאים" אין
שינוי למסקנא, אמנם כ"ה שיגרת לשון רש"י
בכמה מקומות.

תוס'

ד"ה שמא יקרע - פי' בקונטרס וכו'
ואפי' לרבנן דאמרי דתכלת אינה
מעכבת את הלבן היינו כשיש ד' חומין -
תוס' מקשים דמה בכך שחוט הפשתן יהיו
פסולין מ"מ חוטי הצמר דתכלת כשרין הן,
ומשני תוס' דהיינו דוקא כשיש ד' חוטין,
וכשיטתם ושיטת רש"י בריש פירקין.

מיהו הוה ליה למינקט וכו' אבל תעשה
ולמה"ע ליכא לפי מה שאפרש לקמן
- הוא בדף מב: תוד"ה הקוצים, שכתבו
דעשיה שלאחר מכן כגון הכא שיטיל עוד
חוטין ויקשור ויכרוך, מצלת ומתקנת דלא
יחשב תעשה ולא מן העשוי.

ובהגהות מלוה"ר תמה דהא לקמן קאמרי
תוס' הכי אליבא דרב דס"ל הכי בסוכה יא.
אבל באמת רב איתותב ונקטינן דלא כוותיה.

ונמצא דהציצית פסולה ועובר על כלאים - צ"ק.

והא דלא גזרינן שמא יקרע כולל דבהא לא טעו - פי' קשה אמאי חשו רק שמא יקרע בתוך ג' ואלבא דר"מ, הלא איכא למיחש שמא יקרע לגמרי דאף לרבנן אסור לתפור, ומשני תוס' דבזה לא טעו להתיר לתקן.

והא דמשמע פ' דם חטאת גבי בגד שיצא חוץ לקצעים וכו' - תוס' מקשים דלענין טומאה וכן לענין בגד שניתז עליו דם חטאת תלוי הקרע בשיעור מעפורת, ואם אין בו שיעור מעפורת בטל שם בגד אף דהוי טפי מג', ומחלקים תוס' בין כשכל הבגד נקרע או רק הכנף כדחכא. [ובאמת דלענין כללות הבגד כבר משנקרע רובו בטל שם בגד מדאורייתא, ושיעור כדי מעפורת הוא מדרבנן כדאיתא בזבחים ריש צה.].

ד"ה ר' זירא - משמע דרב זירא לאו היינו רבי זירא ולא כפ"ה בכתובות - רש"י מפרש שם דרב זירא קרו ליה בבבל, ולאחר שעלה לא"י ונסמך קרי ליה רבי זירא, ומפרש המיוחס לרשב"א דלדבריו הטעם דכסות לילה אמר בבבל [וגרסין] "רב זירא אמר" וכו', וכן כוונת רש"י באומרו "ה"ג רב זירא" וצריך להגיה בדבריו], וטעם דשמא יקרע אמר בא"י כדאמרין דאיתמר הכי במערבא משמיה.

וכתב הקר"א דלפירש"י ניחא הגירסא "גזירה נמי משום כסות לילה", דהיינו ר' זירא דלעיל שבא להוסיף על דבריו. [ובשטמ"ק מחק זה].

והנה גירסת הרי"ף "רבה אמר גזירה משום כסות לילה", ולגירסתו ניחא טפי.

ד"ה משום כסות לילה - ועוד בפ"ב דברכות אמרינן שלא היו אומרים במערבא פרשת ציצית בלילה - בשאגת

אריה (סי' ל') הקשה לפירוש ר"ת בסמוך דטלית יום חייבת אף בלילה אמאי אין אומרים פרשת ציצית בלילה, ויש לישב כמש"כ ר"ת גופיה בסמוך כיון שעצם חיוב דציצית גורם היום - הגהות ר"ש טויבש.

ורב יהודה דרמי תכלתא וכו' לקמן ובפ"ק דסוכה - עי' הגהת ר"ש טויבש.

ואור"ת אע"ג דכסות יום חייב אפילו בלילה וכו' מ"מ מיקרי שפיר זמן גרמא שהיום גורם לחייב המלבוש - הא דציצית מקרי מצוה שהזמן גרמא כן איתא בברייתא קידושין סוף לג., ועי"ש דף לד. בתוד"ה ותפילין.

ושיטת ר"ת מבוארת בתוס' בסמוך ד"ה תכלת [ועי' בדברינו שם], ובתוס' חולין קי: ד"ה טלית. ובביאור שיטתו ובקושיות ותירוצים עליו האריך השאגת אריה בסי' ל'.

מיהו בירושלמי דקדושין וכו' אמר ר' איצא טעמא דרבנן שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה חייבת - לכאורה כוונת תוס' להוכיח מהירושלמי דאף שרבנן מודים לר"ש דלילה לאו זמן ציצית, מ"מ הואיל וכסות המיוחדת ליום ולילה חייבת אף בלילה ממילא לא חשיב מ"ע שהזמן גרמא וזה דלא כסברת ר"ת שהיום גורם החיוב, וכמו"כ מייתי תוס' ראיה מהספרי כנגד ר"ת. [אולם בקר"א ד"ה גמ' ר"ז (נמו"ד) כתב שתוס' הביאו דברי הירושלמי בקידושין לסייע לר"ת, וצ"ב].

ד"ה והאמר ר"ז - וי"ל דפ"ד כיון דתחילת הנחתן לשם מצוה לא שייך ביה תולמ"ה אבל לעיל כי חתך נתבטלה הנחתו - תוס' לשיטתם לעיל (נד"ה שם) דמיירי התם שנקרע הכנף ונתבטלה הציצית וכשתפרו נמצא דהוי תולמ"ה גמור.

שאין חייבת בלילה אלא דאפ"ה אין עובר על כלאים.

וקושיא זו כבר הקשה הרא"ש (סי' א') ודן בזה, וכן הקשה השאג"א (סי' ל') עי"ש בכל דבריו, וע"ע הגהות ר"ש טויבש.

(דף מא.) ותדע דאמרינן לקמן טלית
שאוּלָּה בל' יום וכו', דאין לחלק
וכו' - ר"ת מסייע שיטתו מטלית שאולה
לאחר ל' דאף שחיובה מדרכנן בלבד
ומדאורייתא פטורה [וכן נמי שיטת תוס']
לקמן מד. ד"ה טלית שאולה, ועי' בדברינו
שם בגמ' ד"ה טלית שאולה] אפ"ה אין עובר
משום כלאים, והא דקאמרי תוס' "דאין
לחלק" וכו' הוא נתינת טעם דמשום
שלבועלים לא הוי כלאים הלכך אף השואל
לא עובר, וא"כ חזינן שהחפצא דטלית זו
הופקע מאיסור כלאים, הלכך אף בלילה לא
עובר, וכן אשה הלובשתו אינה עוברת -
ברה"ז וצ"ק, ובטה"ק מפרש קצת בע"א האי
"דאין לחלק" וכו'.

והנה סברת ר"ת להתיר כלאים בציצית גם במקום שאין מצוה כלל היא מחודשת וצריכה ביאור, ועי' מש"כ בזכר יצחק (סי' ל"א ד"ה וזו יצא).

ועוד דבטלית שנעשוי להנאתו חייב
הכתוב כלאים אבל בגדי כהונה
וכו' - ר"ל בבגד שלובש להנאתו ודאי
דהותר הכלאים בציצית לגמרי, אבל בגדי
כהונה מעולם לא הותר בהן כלאים, והא
דשרי בהן בשעת עבודה מאחר שאינו לבישה
לצורך הנאה אלא לצורך עבודה גרידא -
טה"ק.

וע"ע בטה"ק שהקשה דהתוס' ביבמות ה': פירשו שבגדי כהונה הותרו רק מכח דעשה דוחה ל"ת, עי"ש, וע"ע עול"ש, והגהות ר"ש טויבש.

ועוד אומר ר"ת דבגדי כהונה נמיו שלא
בעידן עבודה שרי:

וכע"ז יש לפרש גם לפירש"י שם דמיירי שנשתייר חוט התפירה דאין בו הנחה כלל לשם ציצית, וכן מפרש בשטמ"ק אות ה'.

ד"ה בבל תוסיף - ולא דמי לההיא דפ"ק
דסוכה דלא אמרינן קציצתן זו היא
עשייתן - יש לפרש דכוונת תוס' לחלק
דהכא אין שם עשייה כלל לעשיית איסור
הראשונה ולכן שפיר מהני קציצת הראשונים,
משא"כ התם דהדלה עליה הגפן הוי מעשה
גמור אלא שלא מהני לסיכוך כיון דהוי
במחובר לכן קציצתן לא מהני מיד.

או יש לפרש איפכא, דהכא הוי מעשה גמור של תליית ציצית רק הואיל והוי באיסור לא חשיב עשייה וכי קצץ לראשונות חוזר וניעור המעשה, משא"כ התם דלא עביד שום מעשה בסיכוך במחובר ולכן קציצת לא מהני, ויש לעיין.

והצ"ק תירץ בפשיטות דהכא רבא קאמר אליבא דר"ה, ור"ה סבר התם כרב דאמר קציצתן זו עשייתן.

ד"ה ממאי - אפילו למ"ד וכו', הכא מודה
דליכא בל' תוסיף כיון דלבטולי
קמוביזין - עי' עונג יו"ט או"ח סי' י' ד"ה
בזה מיושב.

ד"ה תכלת - ור"ת סותר פירוש שלמעלה
וכו' - הצ"ק גורס "ור"ת כותב פירושו
לעיל וכן פ"ק דקידושין", וכוונת תוס'
להראות מקום דפירוש ר"ת כבר נאמר בתוס'
לעיל ד"ה משום וכן בפ"ק דקידושין.

אמנם שאר המפרשים (ברה"ז, ז"ק, חש"ל, עול"ש) מקיימים הגירסא שלפנינו "ור"ת סותר פירוש שלמעלה דכסות יום חייב אפילו בלילה", וכתבו שהוא גליון מאיזה תלמיד שמקשה דר"ת סותר שיטתו, דלעיל משמע דס"ל דכסות יום חייב אף בלילה, ולפי"ז אפילו מברך בלילה, וודאי שאין לדון אמאי לא עובר בכלאים, ואילו הכא משמע דס"ל

א] מחלוקת ראשונים בדין זה:

הרמב"ם והראב"ד (כלי המקדש מ. יא., וכלאים י. לז.) נחלקו בענין זה: דעת הראב"ד כר"ת, ואילו הרמב"ם סובר דלא שרי כלאים אלא בשעת עבודה, ועי' בנושאי כלים שם שהאריכו בזה.

ודעת התוס' רי"ד ביומא סט. כהרמב"ם שלא הותרו כלאים, והמאירי שם נסתפק בזה. והמפרשים הביאו ראייה להרמב"ם מהירושלמי (כלאים א. א.), ועי' מקדש דוד (ס' לו. ג.). אולם השאגת אריה (ס' כ"ט) האריך טובא לדחות דעת הרמב"ם ולהוכיח כתוס' והראב"ד, עי"ש. וראה בשו"ת בית הלוי (מ"א סימנים א-ג) שהרחיב הרבה בענין פלוגתת הרמב"ם והראב"ד והראיות לכאן ולכאן.

ב] מה דין כהן גדול בבגדי כהונה שלא בשעת עבודה:

הנה הרמב"ם בהלכות אלו הזכיר רק אבנט שהיה בו כלאים, והקשה עליו הראב"ד דהלא חושן ואפוד דכהן גדול נמי דכלאים הוו, והנושאי כלים (כס"מ, דע"ז, מהר"י קורקוס) תירצו בכמה אופנים דאפשר שחושן ואפוד לית בהן משום כלאים, או דנקט אבנט דשייך בכל הכהנים,

אך הרדב"ז (נחלי כלאים) מחדש דדעת הרמב"ם שכהן גדול שרי אף שלא בשעת עבודה משום דכתיב ביה "ומן המקדש לא יצא", וכן לפי שכל שעה שרוצה יכול לעבוד, ורק כהן הדיוט אסור שלא בשעת עבודה.

ובבית הלוי (מ"א ס' ג') תירץ שכהן גדול צריך להיות לבוש כל היום בח' בגדים כדי שאם יארע טומאה הציץ ירצה, וממילא נחשב לגביו כל היום כשעת עבודה. וראה באבן האזל (כלי המקדש סז) שהקשה עליו ומחזק דברי הרדב"ז.

שלא בעידן עבודה כלומר אותם שאינם

מיוחדים לעבודה - כגון בגדי חול -

רא"ש ס' ב'.

וכן מוכח בתוספתא וכו' כ"ג שיצא וכו' במקדש בין לשרת בין שלא לשרת פטור וצ"ע אי לילה דומה למדינה דחייב וכו' - פי' מכאן מוכח כר"ת שבגדי כהונה שרו אף שלא בשעת עבודה, אלא דמקשים תוס' דהא במדינה חזינן דאסור וא"כ שמא יש לדמות ציצית בלילה לבגדי כהונה במדינה, ומשני דהוא מדרבנן גרידא.

והנה לכאורה מראיית תוס' מן התוספתא צ"ע לשיטת הרמב"ם הנ"ל, ותירץ הכס"מ (כלי המקדש מ. יא.) שהרמב"ם משמע ליה דלא לענין היתר כלאים מיתניא אלא לענין עצם ההנאה מבגדי כהונה שלא בשעת עבודה.

ולפי דברי הרדב"ז הנ"ל שבכהן גדול מודה הרמב"ם דשרי, מיושב נמי, ואתי שפיר גם מה דנקטה הברייתא כהן גדול, ודו"ק. ושו"מ שכן ביאר בחי' מרן רי"ז הלוי בקונטרס על יומא עמ' כ"ג.

מיהו לא משמע הכי וכו' ואין לדמות מקומות למדינה - הצ"ק גורס "ואין לדמות מקדש למדינה" ר"ל דבמדינה לא נאמר כלל היתר משא"כ במקדש שהותר בו תו אין לחלק בין שעת עבודה או שאינה ראויה לעבודה, וממילא לענינינו בציצית אין לחלק נמי בכלאים ושרי אף בלילה.

ובברה"ז גורס כלפנינו, ומפרש על דרך הצ"ק דאין לדמות מקומות דמקדש ואף בלילה למדינה, וצ"ב.

ובהגהות דברי נחמיה גורס בפשטות "ואין לדמות לילה למדינה", וכע"ז הגיה החזו"א (או"מ ג. לו.).

והא דאמרינן פרק בא לו וכו' היינו בהצעה דלא דמי ללבישה דשרא רחמנא - הא דלבישה שרי לפי שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שתיכף שיגמור עבודתו יפשטם מיד, וכיון שהותרה הותרה לגמרי - רא"ש.

והנה מדברי הרא"ש משמע דמה שהותר הוא רק להשאר עם הבגדים לאחר עבודתו אבל

ושיעור אחר בקטן - כתב הנימוקי יוסף
דהיינו שמתבייש לצאת לחוץ בלי כסות.

ב כתב הכס"מ (ל"ית ג. א.) שהרמב"ם
השמיט הא דגדול יוצא בה דרך עראי,
לפי שהכל תלוי בקטן מתכסה בו ראשו
ורובו, אלא מפני שהקטן לאו בר חיובא הוא
לכך תלו הדבר בגדול דהטעם שגדול
מתחייב בו מפני שדרכו לצאת בזו עראי.
וכע"ז הביא בב"י (ס' ט"ז) בשם מהרי"א,
ומבואר מדבריו שגדול יוצא בה עראי אינו
תנאי נוסף.

וכן הב"י (צס"י ט"ז) הביא דמהר"י בן חביב
מסיק דמה שהזכירו דהגדול יוצא בו עראי,
הוא להורות האם גדול היוצא באקראי
בטלית קטן יתחייב בציצית, ואמר שאם דרך
הקטן לכסות בו ראשו ורובו אזי יתחייב
הגדול היוצא באקראי, ואף מדבריו מבואר
שאינו תנאי נוסף. וכן נקט הקר"א.

אולם הב"ח כתב בביאור דברי הטור: דב'
תנאים בעינן, דקטן לובשו, ושגדול לא בוש
לצאת בו. וכן משמע דעת הראב"ד (ל"ית ג.
א.), וכן פסק הרמ"א בס' ט"ז, ועי' ביאור
הגר"א שם, וחזו"א (או"ח ג. ל.). ולענין הלכה
- עי' משנה ברורה (טו. ד.).

ג להלכתא שצריך גם שגדול יוצא בו עראי
לשוק, צ"ע איך בזמנינו מברכין על טלית
קטן שלנו, הלא אין דרך שום גדול לילך בו
בשוק - עי' ביאור הלכה (ס' ט"ז ד"ה לשוק),
וחזו"א (או"ח ג. לה.).

ד שיעור ראשו ורובו של קטן למעשה
האידנא - עי' במשנה ברורה (טו. ד.),
וחזו"א (או"ח ג. ל-ל.).

**אין הקטן מתכסה בו ראשו ורובו אע"פ
שהגדול יוצא בה עראי פטורה** - אם
דרך אנשי המקום שהגדולים הולכים בזה
בקבע בשוק - כתב המשנה ברורה (טו. ד.).
דמשמע מהב"ח שחייבת בציצית, וע"ע שם

לא ללובשם לכתחילה, וכן משמע בהדיא
בתוס' יומא סט. (ד"ה נגדי כהונה), ברם בתוס'
קדושין סו. (ד"ה הקס) משמע דתיכף שהיו
יכולין לפושטן היו חייבין לפשוט, ומשמע
דשהיה סתם אסורה. וכ"כ בבית הלוי (מ"א
נ. טו.). דדיבורי תוס' הללו חולקין בזה, וע"ע
מקדש דוד (סוק"י ל"ו.).

**אבל גבי ציצית אין לחלק בין הצעה
ללבישה** - דטלית כל עיקר לבישתה
לצורך הנאתו [וכל שהוא דרך הנאתו שרי],
אבל בגדי כהונה עיקר לבישתן לצורך עבודה
- תוס' חולין קי' סוד"ה טלית.

ובספרי תניא כסות המיוחד ליום ולילה -
עפ"י המבואר ברא"ש כוונת תוס'
להביא ראיה לר"ת מהספרי דכסות המיוחד
אף ללילה חייב גם בלילה, וכן דמצינו כסות
אשה החייבת בציצית אם בעלה מתכסה בה,
וש"מ דנשים נמי אינן עוברות בכלאים.

דף מא.

גמ'

**טלית שהקטן מתכסה בו ראשו ורובו
והגדול יוצא בה דרך עראי חייבת
בציצית:**

**הרחבה בגדר ושיעור טלית החייבת
בציצית:**

א מהו שיעור קטן המתכסה בו ראשו ורובו
- כתב הרמב"ם (ל"ית ג. א.) דהיינו קטן
המתהלך לבדו בשוק ואין צריך אחר לשומרו
ולילך עמו, אולם הטור (ס' ט"ז) כתב שהוא
קטן בן ט' שנים, והכס"מ מסתפק אם הטור
חולק על הרמב"ם, שהרי פחות מבן ט' גם
מתהלך בשוק, או שמפרש כוונת הרמב"ם
דאין צריך אחר לשמרו שלא יאבד הטלית,
והיינו כבן ט' שנים.

ועוד במקור וביאור דעת הטור - עי' בט"ז
ומג"א ריש סי' ט"ז.

איזהו

מנחות דף מא.

מקומן

שם

בביאור הלכה שהרחיב בזה.

אלא מאי פטורה הטיל למוטלת - יש לעיין למה מותר בכלאים, נהי דאין כאן משום כל תוסף מ"מ אין ציצית אלא חד מהן ואידך ליהוי כלאים, וי"ל כיון שיש כאן צמר ופשתים והתורה התירן אין איסור מיתוסף אם מוסיף בבגד עוד חוטי צמר - חזו"א (או"ח ג. יז.).

ת"ר טלית כפולה חייבת בציצית ור' שמעון פוטר:

א] סיבת הפטור לר"ש:

רש"י ורגמ"ה מפרשים סיבת הפטור לפי שאם תפשט נמצאת הציצית באמצעיתה, והנימוקי יוסף מפרש משום שארוכה מאד כשתים ואין ראוי ללובשה א"כ כופלה, לכך הוי כבגד שאינו ראוי ללבישה.

ונפק"מ בין הטעמים כתב הט"ז (י. ז.) האם חייב לר"ש להטיל עכ"פ על הכנפות הפשוטים, דלרש"י חייב ולנימוק"י עיקר טלית זו פטורה, ובעצם זהו ספיקו דהמרדכי בסימן תתקמ"ה. וכתבו הב"י והב"ח דמשמעות לשון הרמב"ם דר"ש מודה שעל הכנפות הפשוטים חייב להטיל ציציות.

והנה הדרכי משה הקשה דלשון 'פטור' משמע לגמרי והלא צריך להטיל בכנפות הפשוטים, ועי' טה"ק, ולפי שיטת הנימוק"י ניחא. ברם הקר"א כתב גם אליבא דסברת רש"י שנראה דר"ש פוטרו לגמרי ואפילו מהפשוטים כיון שאין דרך ללובשו פשוט. וע"ע עול"ש, שפ"א, וקה"י סי' כ"ד.

ולדעת רבנן - כתב המרדכי הנ"ל דודאי חייב להטיל רק על הקרנות הכפולים ולא גם על הפשוטים, שהרי ארבע כנפות אמר רחמנא ולא יותר.

ב] לענין הלכה:

כתב הב"י (סי' י') דהרמב"ם פסק כר"ש משום המעשה דלקמן ברבה בר הונא דס"ל

כר"ש, אולם בדעת הרי"ף והרא"ש כתב דהטור ס"ל דפסקו כת"ק מדהביאו הברייטא סתמא, אולם יתכן שפסקו כר"ש וסמכו על מה שכתבו ההוא עובדא דרבה בר רב הונא, וכן גם הנימוק"י פסק כר"ש, ומכל הלין מסיק הב"י לפסוק כר"ש. אולם הדרכי משה נוטה דדעת הרי"ף והרא"ש לפסוק כת"ק וכהבנת הטור ולכן פסק דחייבת, וכן דעת הדרישה (סי' י. ז.) עי"ש.

ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבת - הרמב"ם (נ"ל פ. ז.) כתב שתפרה כולה ואפילו מרוח אחת, ברם האגור כתב משמיה דהרמב"ם דמצריך תפירה לכל ג' רוחותיו, ועי' בזה ביאור הלכה (סי' י. ו. ד"ה א"כ תפרה).

חזויה דהוה מיכסי טלית כפולה וכו' איפשיטא ואתא חומא וקם להדי רישיה - עי' בזה ביאור הרש"ש.

א"ל לאו היינו כנף דכתב רחמנא באורייתא - הא דלא אמר ליה תיכף מעיקרא כשחזייה דמיכסי בטלית כפולה דלאו היינו כנף דכתיב באורייתא, מפני שרצה להמתין עד שיפשטה ויראה דקאי כנף להדי רישיה - ב"י (סי' י') לפי שיטתו שבמעשה זה יש ראייה לר"ש הפוטר.

אולם הדרישה (ס"ק ז') כתב דאין זה הכרח, דאפשר דהא דא"ל ז"ל רמי' כוונתו החזר הטלית לכפילתו הראשונה דאז שפיר הוי, ו'לאו היינו כנף' דקאמר כוונתו כמו שהיא פשוטה.

לימא מסייע חסידים הראשונים וכו' שאני חסידים דמחמרי אנפשיהו - צ"ע מה מקום להחמיר בזה אי חובת גברא היא, ונראה דמחמרי דקאמר היינו ליתן הציצית מיד שמא ישכחו וילבשו הטלית בלי ציצית - שפ"א.

לחייב עצמו במצות עשה:

מבואר כאן שאדם חייב לעשות השתדלות לחייב עצמו במצוה, אך האם דוקא בשיש לו, או אף כשאין לו צריך לחזור ולקנות ולהתחייב - בתוס' פסחים ק"ג: (ד"ה ואין) הוא מחלוקת תירווצים.

וז"ל הר"י בשערי תשובה (שער ג' אות כ"ז) "וגם כי אין מצות ציצית זולתי על מי שיש לו בגד אשר לו ד' כנפות, ואם אין לו בגד כזה אינו חייב לקנותו, ואף גם זאת אמרו ז"ל כי ענוש ייענש לעיתות בצרה על דבר אשר לא חמד בלבבו יפי המצוה ושכרה" וכו', ודעתו מבוארת דגם מי שאין לו צריך לקנותו כדי שלא ייענש בעידנא דריתחא.

אכן תוס' ערכין ב: (ד"ה הכל מייצין צליית) נקטו בפשיטות דאם אין לו טלית אינו מחוייב לקנות, ובסוגיין היינו דוקא באותן הימים שכל הטליתות היו של ד' כנפות, ויש עונש לאותו שמשנה ליפטר, וכ"כ מרדכי בשם תוס' שאנץ, ומסיים דמ"מ מצוה מן המובחר הוא הציצית ומתן שכרה מרובה, וכע"ז איתא בתו"י שבת לב: "וכ"כ הטור (רי"ט סי' כ"ד) דאע"פ שאין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות מ"מ טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית וכו', כי עיקר מצותה על זכירת המצוות ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך.

אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית - פירש"י דהיינו כשעומדת להתכסות בה וללבושה, ובחזו"א (או"מ ג. לז.) חקר בטלית שעשאה לקטן האם חייבת בציצית מדין כלי קופסא, ומצדד דלא חשיב כעשאה ללבושה ופטורה.

ומודה שמואל בזמן שעשאה לכבודו שפמורה - ואע"פ שלובש אותה לפעמים בחייו, כיון שאין עיקר עשייתה לאכסויי מחיים הו"ל ככסות לילה שהיא

א"ל קמינא קמינא סדינא בקיימא וסרבלא בסיתוא ציצית של תכלת מה תהא עליה - גירסא זו "ציצית של תכלת" נוחה לשיטת רש"י דרק צמר דכלאים נאסר בפשתן, אבל שיטת ר"ת [בתוס' לעיל מ. ד"ה סדין] דטלית של פשתן פטורה לגמרי ולדבריו נמחק תיבות "של תכלת" כמו שהגיה בשטמ"ק וכדאיתא בתוס' הנ"ל, ולפירש"י צ"ל שהמלאך הקפיד שלא עשה מצוה מן המובחר כמבואר בתוס' הנ"ל.

א"ל ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתחא ענשין:

א כלומר בעידן ריתחא בעלמא היה לצדיקים להגן על הדור בתפילתן ומצוותן והיה להם להרבות במצוות כדי לזכות דורו, ולא טעדיקי למפטר עצמן ממצוות, וע"כ ראוי להם ליענש על כך - מהרש"א ח"א.

ובבית הלוי (מ"ז דרוש י"א) מבאר דאין הכוונה רק שחסר לו זכות המצוה להגן, אלא דכיון שהמנהג ללבוש בגד חייב בציצית וזה משנה המנהג להיפטר מהמצוה, הרי הוא בגדר חוטא ומואס במצוות וראוי להיענש.

ב אף דסוגיין מייירי בציצית מ"מ הא דעונשין אעשה בעידן ריתחא הוא גם בשאר עשין - כן משמע מהריטב"א ר"ה טז: (ד"ה מ"ט). וכן איתא בחרדים בהקדמה למצוות סי' ב' (רפ"מ רוזנבוים שליט"א), וכן משמע במהרש"א הנ"ל, וכן איתא בענף יוסף על ע"י.

ובעיון יעקב על ע"י כתב דמשה רבינו נענש על שהתאחר במילת בנו [נדרים לב.], לפי שהיה בעידן ריתחא שרתח עליו הקב"ה על סירובו בשליחות לפרעה.

הכי קאמר ליה טעדיקי למיפטר נפשך מציצית:

פטורה אף ביום - נימוקי יוסף, וכ"כ הב"י בס"י י"ט, ועי' טה"ק וקר"א.

טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור תוך שלש לא יתפור - רש"י ורגמ"ה

ומרדכי (ס' מתקמ"ז) מפרשים שהנידון הוא בחשש שמא ישתיר חוט של תפירה ויוסיף עליו והוי תעשה ולמ"ה, ובתוס' לעיל מ: (ד"ה שמה) הקשו על כך, וכן שטמ"ק כאן (י"א) האריך להקשות, והם מפרשים דמיירי שנקרע הכנף ונתבטלה הציצית, ופליגי ר"מ ורבנן לקמן בתוך ג' אם נחשב שנתבטל הכנף דאם יתפור הוי תעשה ולמ"ה.

וברא"ש (ס' י"א) הביא פירוש רב עמרם, וכתב הב"י (ס' ט"ו) שהוא כעין פירוש תוס', אמנם בנימוק"י הביא גם פירוש רב עמרם ויש הפרש ביניהם - עי' ב"י הנ"ל, וע"ע חזו"א (או"ח ג. כא). וראה עוד בדרישה (אות ג') שהביא קושית המהר"ל על פירש"י, ומש"כ לישיב הדרישה.

תניא נמי הכי וכו' ר"מ אומר לא יתפור וחכ"א יתפור - תמוה מאי מייתי

סייעתא מר"מ דהרי חכמים פליגי עליו ומסתמא הלכה כחכמים, וכתב הב"י (ס' ט"ו) דבהגה"מ ביאר דשפיר מייתי מדר"מ לפי שהלכה כר"מ בגזרותיו.

אמנם הנימוק"י גרס בברייתא "וחכ"א לא יתפור", ומפרש דאתיא דרב יהודה כחכמים דהלכתא כותייהו. וע"ע רש"ש ומצפ"א.

וישיון שלא יביא אפילו אמה על אמה ממקום אחר ובה תכלת וכו' :

[א] השטמ"ק (י"א) תמה לפירש"י דחיישינן שמא ישתיר מחוט התפירה וכו', מה ענין "וישיון" שלא יביא אמה על אמה להא דלעיל, וברגמ"ה [דאזיל בשיטת רש"י] פירש דקמ"ל דאפילו אמה על אמה שודאי יבוא התפר מחוץ לג' ג"כ אסור.

[ב] ובעיקר החידוש מהו שלא יביא אפילו אמה על אמה - מבאר המעדני יו"ט (אות ד') דר"ל דאין צ"ל שכנף לבדו לא יביא דהוי תעשה ולמ"ה, אלא אפילו כנף עם אמה על אמה [דהוי חצי טלית - שטמ"ק י"א] נמי לא יביא.

וראה במג"א וט"ז (טו. ג.) שנחלקו להלכה אם היה בחתיכה שיעור שיהא בו כדי להתעטף בפ"ע, האם מותר לצרף אותו לבגד אחר עם ציציותיו, ועי' משנ"ב (טו. ד.).

ובנימוק"י פירש באופ"א, דמיירי שנקרע רוב הטלית ומקום הציצית קיים, ואפ"ה לא יביא אמה על אמה ממקום אחר ויניח במקום הקרע דהוי תעשה ולא מן העשוי.

[ג] ובטעם שלא יביא אמה על אמה ממקום אחר ואפילו יש בה ציצית - כתבו רש"י והרא"ש משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינן, וכנף זו לא היתה מבגד זה בשעת עשיה, ומשמע דמשום תעשה ולמ"ה ליכא דהא תחילת עשייתו לשם ציצית, אבל ברגמ"ה איתא דפסול משום תולמה"ע.

וביאר הצ"ק דאפשר דרש"י ס"ל דכיון דאמה על אמה הוא שיעור טלית שקטן מתכסה בו ראשו ורובו ויכול לעשות ציציות על אותה חתיכה לכן לא הוי תעשה ולמ"ה. והקר"א דחה טעמו דא"כ גם טעם דרש"י ד"על כנפי בגדיהם" לא נחא. ומסיק דעיקר כמש"כ הנימוק"י.

וראה בדומה לזה בהגהות רעק"א (סוס"י רפ"ט) פלוגתא כשקבעו מזוזה כתקנה והסירו הפתח כולו עם המזוזה, וחזרו ונתנו הדלת עם המזוזה כבתחילה אי הוי תעשה ולמ"ה. וראה עוד בב"י ס' ט"ו (ד"ה אלל), מג"א (ס' טו. ג.), לבושי שרד (טו. ג.), וע"ע עול"ש ויד דוד בסוגיין.

רש"י

ד"ה והתנן - שאין הגדול יוצא בה עראי וכו' - עי' הגהות ר"ש טויבש.

ד"ה דנקמה בסיכי - וקשיא ל"ה הא דאמר בסוף הקומץ וכו' - קושיא זו הקשה גם רש"י לעיל ל"ה. בסוף הפרק, וכן התוס' שם לז: ד"ה הא. ובתירוץ הקושיא ע"י מה שצינתי על תוס' הנ"ל.

תוס'

ד"ה חדא - ואיפכא נראה וכו' - וכן פירשו רגמ"ה ושטמ"ק (צ') מהתו"ח. ועי' הגהות ראמ"ה מה היה קשה לרש"י. וע"ע טה"ק על רש"י.

ד"ה ענשיתו אעשה - כי האי שאין אדם חייב לקנות וכו' - עי' מהרש"א וטה"ק, ועי' הגה"ה בשולי הגליון שבא לישב קושית מהרש"א, וכתב הקר"א שאינו צריך ודברי התוס' ברורים, וראה עוד שו"ת פנים מאירות סי' כ"ה.

אבל עשה גמור אפילו בי"ד שלמטה היו מכין אותו עד שתצא נפשו - צ"ב מה שייכות בין הכאה דעשה שהיא בתורת כפייה לקיים המצוה, לבין עונש על שעבר ולא קיים העשה דסוגיין - עי' מש"כ בחי' הגר"ח על הש"ס סי' שמ"א.

ד"ה הכי קאמר - ומ"מ אי לאו חובת גברא לא שייך למיענש עליה - עי' בשטמ"ק (ח') סברא נוספת דלמסקנא נשאר דמלאכא סבר דחובת גברא הוא. וע"ע המיוחס לרשב"א.

ובקונטרס גרס אלף - עי' המיוחס לרשב"א שהאריך בזה הרבה.

דף מא:

גמ'

ובלבד שלא תהא מופסקת - פירש"י שיהא כל חוטיה שלימין, ותמהו

תוס' ונימוק"י מאי קמ"ל בזה, וביארו המפרשים (שטמ"ק אות א', צ"י ריש סי' ט"ו, מעדני יו"ט אות ט', צרה"ז, ריעצ"ץ) דקמ"ל דאף דבעלמא גרדומי ציצית כשרין (לעיל לז): הכא חשיב כתחילת הטלתן דבעינן שלימין. אולם הב"י הנ"ל לא ניתא ליה בפירוש זה, ותמה דא"כ למה לא כתבו הרמב"ם ורבינו ירוחם דין זה.

וברגמ"ה פירש באופ"א וז"ל "ובלבד שלא תהא מופסקת ראשי החוטין אחר שתלאן אלא קודם שתלאן שכך דינו", עכ"ל.

שמענת מינה מתירין מבגד לבגד דילמא דאי בלאי - ברש"י על הרי"ף ובמעדני יו"ט (אות ת') הקשו מדילם קושיא זו ותירצו כ"א בדרכו, ומשמע שלא היה להם גירסא זו בגמ', ועי' הגהות ר"ש טויבש.

ת"ר מלית שכולה תכלת וכו' מיתיבי מלית וכו' - חידוש הוא לומר מיתיבי מברייתא על ברייתא, אך מצינו כה"ג בש"ס - עי' רש"ש.

מלית אין פומר בה אלף מינה - בדין זה יש פלוגתא רבתי בראשונים: דהרש"י והרמב"ם מפרשים שצריך לעשות הציצית בצבע הכנף, ותוס' ומרדכי מפרשים דלענין מין הבגד קאמר שצריך להיות הציצית ממין הטלית אבל בצבע לא אכפת לן, ובענין זה יעוי' בדברינו לעיל לח: בגמ' ד"ה אמר רבא.

כאן במלית בת ארבעה חוטין כאן במלית בת שמונה חוטין - לפירוש קמא דרש"י וכן פירש רגמ"ה: בטלית בת ד' חוטין כשר דיעבד ובשל ח' חוטין פסול, ולפירוש בתרא שכתב רש"י דהוא עיקר הוי איפכא - דבשל ח' חוטין כשר ושל ד' חוטין פסול. והא דאין אסור בטלית בת ח' חוטין משום בל תוסיף - עי' מש"כ תוס' בריש פירקין.

ש"מ מתירין מבגד לבגד דילמא דאי עבד - יש לעיין אמאי לא משני דאי בלאי

איזהו

מנחות דף מא:

מקומן

ששה

כדלעיל, ותירץ טה"ק דס"ל דחשש רחוק הוא שתבלה הטלית והציצית תתקיים. אכן נראה לישב דהתם קתני בברייתא "ושוין שמביא תכלת" וכו' דהוא לשון לכתחילה לכך הוצרך לתרץ דאי בלאי, אבל הכא משני בפשיטות טפי דאי עבד.

איתמר וכו' ושמואל אמר מתירין מבגד לבגד:

בדין התרת הציצית וביטולה מהבגד: בשו"ע (טו. א.) נפסק כשמואל. מיהו דוקא ליתנם בבגד אחר שרי אבל שלא להניחם בבגד אחר אסור לכו"ע, וכ"כ תוס' שבת סוף כב.

אכן כתב המג"א (ס"ק ז') דאם רצה לעשות מהטלית בגד שלא יהא של ד' כנפות שרי, וכן מותר אם מוכר הטלית לעכו"ם שאינו בר חיובא, לפי שכה"ג אינו מבטל הציצית מן הבגד.

ובט"ז (ס"ק ז') כתב שמותר להתיר ציציותיו כדי לעשות אחרים נאים מהם ולא חיישינן בזה לבזיון הראשונים.

רבי יהודה מסר ליה לקצרא - פירש"י דלא חייש דילמא מינתקא תכלת ורמי בה קלא אילן, וצ"ב מה שייכות מימרא זו לכאן, וביאר הקר"א דרבי יהודה ס"ל דאין מתירין מבגד לבגד ומהאי טעמא לא חייש שמא מחלף הקצרא, אבל ר"ח ורבינא סברי דמתירין ומשו"ה חשו לזה. ועיי"ש בדעת הר"ף והרמב"ם שלא הביאו דין זה.

אכן רגמ"ה פירש דרב יהודה היה מפיס לקצרא שיזהר שלא יקלקל מראה התכלת [וצ"ב דמבואר לקמן ריש מג. דמראה תכלת לא מתקלקל אף בבדיקה רבה], וכן בהא דעביד סיסא הוא מפרש כדי שלא ישנה מראהו, וצ"ל דשייכות מימרא זו כאן הוא סיום ענין דתכלת.

רבינא חייט להו מיחט - מכאן נראה דרשאי לתחוב הציצית בכנפי

הבגד, ודלא כמג"א סי' ח' - עי' הגהות הרד"ל.

וכמה תהא משולשת ב"ש אומרים ד' וב"ה אומרים ג':

א רש"י מפרש דהיינו שיעור הענף, ותוס' מפרשים דאגדיל קאי, וכן הוא פירוש בתרא דרש"י בבכורות לט.; אבל בפירוש קמא פירש"י שם דקאי הפלוגתא לענין כמה להרחיק הציצית מסוף כנף הבגד, ותוס' שם דחו פירוש.

ב לשון 'משולשת' פירש השטמ"ק (ג') בשם רגמ"ה דר"ל דגדיל הוא שלישי מן הענף, וזה מתאים לפירוש התוס'.

ובמרדכי (סי' תתקמ"ח) פירש דהוא מלשון שלשלת וגדיל. אכן רש"י בבכורות כתב לחד לישנא דגרסינן 'משולשלת'.

ג בעיקר דין זה - הנה לעיל לט. קי"ל דנויי תכלת שלישי גדיל ושני שלישי ענף, ולפי"ז נמצא [להלכתא כב"ש] דלרש"י הוו ו' אצבעות ולר"ת י"ב כמש"כ בתוס'.

וראה בשטמ"ק (ג') שכתב בשם רגמ"ה כדעת ר"ת, והוסיף דנמצא בין הכל שלשה טפחים שהן זרת ומהכא ילפינן משך הציצית זרת, ועי' בזה בשיעורין של תורה (לקס"י) סי' ה' אות ג-ה.

וכתב הביאור הלכה (סי' י"א ד"ה אין פחות) בשם הלבוש, דמן התורה אין שיעור לאורך הציצית רק שיהא בו גדיל וענף, וחז"ל נתנו בו שיעור משום נוי ציצית. ובחיי אדם מצדד דעכ"פ כדי עניבה הוא מן התורה.

וג' שבית הלל אומרים אחת מארבע בטפח וכו' - השפ"א נסתפק בלשון הגמ' אם דוקא ב"ה אומרים אחת מד' בטפח דהיינו גודל, דאילו לב"ש שמא שיעורן באצבעות פשוטים.

וראה בספר שיעורין של תורה (לקס"י) סי' ו'

אלא לכתחילה, ודלא כפירש"י שם שלולב
היבש פסול משום ואנוהו.

ועוד נראה וכו' ומה דפי' בשיראים לאו
דוקא - עי' גירסת הצ"ק (הנדפסת נשולי
הדף) ולדבריו תוס' דוחים פירוש זה, ברם
לגירסא שלפנינו עפ"י ברה"ז תוס' רק
מעירים על פירושם דלשון הברייתא לפי"ז
אין מדוקדק במה שנקטה "אין פוטר בה אלא
מינה" דהא צמר ופשתים נמי פוטרין בה.
וכן משמע בתוס' לעיל לח: (סוד"ה מידי)
שמסכימים לפירוש זה, וכע"ז פירש גם
בטה"ק על תוס' דהכא.

ד"ה ואם הביא - לאמאי דפירש בקונטרס
וכו' קשה מאי פריך וכו' - כתב
הקרא"א (ד"ה גמ' כ"ן) דמלשון הרמב"ם נראה
שמפרש כפירוש זה דרש"י, ועי"ש דמישב
הרש"י מקושית תוס', וראה עוד תירוצ'
טה"ק, וע"ע שפ"א.

ד"ה רב אמר - וישמואל דאמר מתירין
וכו' טוב שיתן באותה שהוא הפין
להתעמף בה - עי' תמיהת העמק ברכה
(לילית אות ט').

ד"ה כל מילי - והא דמוף כירה וכו' דלא
דמתכת איירי - ע"ע תירוצ' השפ"א.

ד"ה בית שמאי (א') - והא דביומא דריש
מפתיל התם וכו' - עי' הגהת צ"ק
וכע"ז בשטמ"ק, ומבאר הצ"ק דר"ל דקרא
'וקצץ פתילים' קאי על קרא דלעיל מיניה
דהתם מיירי בכפול דהיינו שנים ולכן פתיל
נמי היינו שנים, ומבואר יותר בברה"ז, עי"ש.
וציינו המפרשים לתוס' בריש פירקין שדחה
ההוא דיומא באופן אחר, ועי' טה"ק.

ונראה לפי' זה דב"ה דרשי גדילים הרי
שישה וכשנכפלו י"ב - פי' גדיל לבן
וגדיל דתכלת וכ"א ג' חוטי' הרי שישה -
צ"ק. ולפי"ז ב"ש דקאמרי ד' היינו ממין אחד

שהביא בזה פלוגתת ראשונים גדולה, וע"ע
במסכת ציצית פ"א מ"א בפי' הגרח"ק שם.

אמר רב הונא ד' בתוך ד' וכו' - בתוך ד'
היינו בתוך ד' אצבעות משפת הכנף
כדפירש"י, וצ"ע איך פליג ר"ה על ברייתא
דחסידי' הראשונים (לעיל מ:) דכיון שארגו ג'
היו מטילין ציצית. [ולפירש"י קמא בבכורות
לענין משולשת שכתבנו לעיל לא קשיא,
דנמצא דר"ה פסק כב"ש, ודו"ק].

ומבאר הקרא"א דר"ה סבר דכל שיעורין דב"ש
בציצית הן בד' ופסק כוותייהו, ורב יהודה
ס"ל כב"ה דכל שיעורין בג' וכך סברי חסידים
הראשונים, ורב פפא מכריע דהשיעור הוא
בד' כב"ש, ומ"מ שיעור כנף הוא בג' לכו"ע.

רש"י

ד"ה ובלבד - שיהא כל חומיה שלימין -
עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה חוין מקלא אילן - וכי מצריך למילת
אחריתי שקיל תרי חומין וכו' - עי'
תמיהת ר"ש טויבש.

ד"ה מיתבי - מילת בת שמנה חומין ד'
של תכלת ומין אחר - ר"ל שתהא בת
ח' חוטי' אם יטיל בה עוד ד' מלבד הד'
שישנם בה. וצ"ב כיון שיש בה כבר תכלת
ומין אחר לשם מה רוצה להטיל עוד אחרים,
ואולי לחביבות המצוה, או שמא יקרא.

תוס'

ד"ה ובלבד - צ"ע מאי פי' ומאי
אשמעינן - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה אין פוטר - פי' בקונטרס וכו' ותימה
מידי ציבעא קגרים - תוס' נקטו לשון
הגמ' לעיל לח: , ועי"ש בתוד"ה מידי.

ושמא מדרבנן משום זה אלי ואנוהו - כ"כ
גם תוס' בסוכה ריש כט: דאין ואנוהו

איזהו

מנחות דף מב.

מקומן

שם

דהו ח' משני המינים וכשנכפלו הן ט"ז - ע"י טה"ק.

ויתכן יותר דלא דריש גדילים וכן משמע בספרי וכו' עד סוף הדיבור - תוכן דברי תוס' [עפ"י טה"ק כפי הגירסא שלפנינו, ולקמן צריך לקיים תיבת 'אכן', וכ"ה בברה"ז]: דיותר נראה דב"ה לא דרשי 'גדילים' וא"כ לית להו אלא גדיל אחד של ג' חוטין הכולל ב' לבן ואחד תכלת [וגדילים קאי על כל הד' כנפות דבעו ד' גדילים], וכן משמע לתוס' מהספרי שנקט אליבא דב"ה רק גדיל אחד הנעשה משלושה, ואליבא דב"ש נקט דבעו גדיל של ד' תכלת וגדיל של ד' לבן, דב"ש לבדן דרשו גדילים.

וממשיכים תוס', אכן כי דייקת בספרי משמע איפכא דיש להשוות דברי ב"ה לב"ש, וכשם שב"ש מיירי בגדיל דתכלת וגדיל של לבן ה"ה מאי דנקט לב"ה הוא השלושה דגדיל דלבן ועוד יש שלושה דגדיל תכלת, וממילא נמצא דתוס' חוזרים לדבריהם הראשונים דב"ה דרשי גדילים. ומסיימים תוס' דמיהו משמע בספרי במקום אחר [ע"י הגהות ר"ש טויבש] דהגדיל לב"ה כולל ד' דלבן וא' תכלת, ומסייע לצד דב"ה לא דרשו גדילים. וראה הגהת הצ"ק, ולקמן הוא מוחק תיבת 'אכן', ולדבריו מתפרשים דברי תוס' באופ"א.

ד"ה בית שמאי (ב') - דיבור זה קאי על פלוגתת ב"ש וב"ה כמה תהא משולשת.

פירש בקונטרס הפתיל יהא ארבע נמצא הגדיל שנים - פ"י שהרי קי"ל לעיל לט. דנויי תכלת שליש גדיל ושני שליש ענף.

ד"ה ארבעה בגודל - ואית דמפרשי התם וכו' ואית דגרסי וכו' - פ"י הגודל רחב למעלה ומתקצר למטה, וי"מ דמודד גודל בקשר קמא דלמטה, וי"מ דהאי

בזכרותו הוא ראשו העליון שרחב טפי - צ"ק, וטה"ק מפרש איפכא. וע"ע שטמ"ק בזבחים סג. אות ג' בהשמטות, וראה עוד בספר שיעורין של תורה (לקס"י) בהוספות לפרקים ב' ג' ד' שהאריך להוכיח מסוגיא זו שיעור מידת האגודל.

והכא דלא מפרש מידי צ"ע - המרדכי מפרש דר"ל דצ"ע שמא התם דוקא מפרש בזכרותו לפי שצריך להיות החשבון מדויק אבל הכא אין קפיא למדוד בזה - צ"ק. וטה"ק מפרש איפכא, ע"ש.

דף מב.

גמ'

אין לה שיעור למעלה אבל יש לה שיעור למטה - א פירש"י והדקתני 'משהו' היינו דבמשהו מתכשרין הגרדומין, וצ"ע הא בגרדומי צריך גמי שיעור כדי לעונבן כדלעיל לח: - ע"י עול"ש.

ב הקר"א (מא: ד"ה גמ' משולשת) מבאר דרש"י לשיטתו דמשולשת דלעיל קאי אענף ולכן האי דקתני ציצית אין לה שיעור קאי אענף והיינו בגרדומין, אבל תוס' מפרשים דאגדיל קאי ולכן לשיטתם הם מפרשים דגרדומין כשרין אף בגדיל כדאיתא לעיל לח: בתוד"ה כדי לענבם.

וצריך לפרודה כי צוציתא דארמאי:

דין הפרדת הציציות, והאם מעכב דיעבד:

א הדברי חמודות (אות ל"ה) הביא בשם העיטור דעיקר הקפידא כשיש תכלת להפרידו מן הלבן, ויפה לעשות זכר לתכלת. ובהגהות הרד"ל כתב שאין לשון הגמ' מורה כדבריו, וגם בכל הפוסקים לא הוזכר מזה, אלא זה מעיקר מצות הציצית, ודלא כמג"א שכתב שלא לחוש להפרידן אם יתבטל מתפילת הציבור.

ב] המשנה ברורה (סי' מ. ז.) מצדד לומר שאם לא הפריד הציציות מעכב דיעבד, אכן החזו"א (או"ח ג. ט.) פשיטא ליה דאינו אלא נוי מצוה ואינו מעכב דיעבד, עי"ש.

ציצית צריכה שתהא נומפת על הקרן:

יש בזה ג' פירושים:

א. רגמ"ה מפרש שתהא מרוחקת מן הקרן, כלומר רב גידל בא לומר רק כדברי ראב"י שצריך להרחיק משפת הקרן. וכ"כ הגה"מ ריש הל' ציצית בשם הר"י. [ולשון 'נוטפת' היינו טפי, כלומר יותר - הגהות הרד"ל].

ב. שאר הראשונים (נימוק"י, הגה"מ הנ"ל נסס הרא"ם, שטמ"ק אות ה') ביארו שר"ל שצריך לתלות הציצית באורך הטלית מן הצד ולא ברוחבו, כדי שתהא נוטפת ומכה על הקרן של הכנף, אלא שממילא שמעינן לענין סוגיין כראב"י דצריך נמי להרחיק משפת הכנף. [ולשון 'נוטפת' הוא מלשון הטפת משקין - הגהות הרד"ל].

ובדעת רש"י כתב הרד"ל דמשמע כפירוש קמא, אבל הנימוק"י כתב בהדיא שרש"י פירש כפירוש השני.

ג. בשם מורו (מהר"ם מרוטנזור"ג) לאחר שחזר בו, פירש הגה"מ דהכל נקרא נוטף בין שיתננו לאורך או לרוחב הטלית, ולא בא רב גידל למעט אלא שלא יתננה באלכסון על קרן הזוית.

וטעם בזה ביאר המג"א (סי' יא. כד.) בשם הלבוש, מפני שנראה שצריך ח' ציציות דלכן עושה באלכסון כדי לצאת בזה לשני צדדין, והמג"א עצמו מפרש מפני שהוא מנהג הקראים שעושין כן באלכסון.

אמר ר' יעקב אר"י וצריך שירחיק מ"א קשר גודל ואיצטריך דר"פ ואיצטריך דר' יעקב וכו':

מחלוקת ראשונים בשיעור ההרחקה, וביאור המחלוקת:

א] רש"י מפרש שצריך שירחיק שיעור פרק הראשון בלבד של הגודל, [וכתב הב"י סי' י"א בשם מהר"י חביב שהוא יותר מב' אצבעות ופחות משלש], ולפי"ז צ"ב מאי עבד הגמ' צריכותא והלא פשיטא דר' יעקב אמר שיעור התחתון ור"פ שיעור העליון, ועי' מש"כ טה"ק לבאר בזה, וע"ע בספר ישר וטוב.

ורגמ"ה מפרש שכוונת ר' יעקב לקשר השני של גודל, כלומר לאורך כל אצבע הגודל שהוא ממש שיעורו דר"פ ג' אצבעות, ולכך משני הגמ' דכ"א דייק בלישניה לאשמעינן דלא יותר על ג' וגם לא פחות מג'.

וכתב הרד"ל דכן הוא דעת רבינו ישעי' הראשון שהביא נכדו הריא"ז בשמו [עי' שלטי גבורים אות ב'], אבל כל הפוסקים לא סוברים כן.

ב] ביאור מחלוקת זו נראה לפרש: דרש"י ס"ל כמש"כ בשו"ע (יא. ט.) ובב"י סי' י"א בשם הסמ"ג דבעינן להטיל ציצית על הכנף גופיה כלשון הכתוב, ופחות מקשר גודל חשיב קרן ולא כנף אלא תחת הכנף, ולמעלה מג' אצבעות קרוי כבר גוף בגד ולא כנף, וכע"ז כתב בשם מהר"י חביב, [ועע"ש טעם שכתב מהרי"א, ודחאו הב"י שאין טעמו מובן].

אך רגמ"ה סובר כשיטת הכל בו שהביא הב"י דמקום הציצית בסוף ג' אצבעות מצומצם, וביאר הטעם בב"י משום דקרא כתיב "על ציצית הכנף" וכן "על כנפי בגדיהם", דהיינו שצריך ליתן הציצית מעל הכנף ולא נקרא כנף פחות מג' אצבעות. ושוב מצאתי שכן ביאר פלוגתא זו העמק ברכה (לילית אות י"צ).

והב"י דחה שיטה זו דהלא כתוב דלמעלה מקשר גודל כשר, ועוד דא"כ הו"ל להכשיר

איזהו

מנחות דף מב.

מקומן

שם

אף הרחיק יותר מג' אצבעות. ועי' בדרישה שמישב ומשוה דעת הכלבו לשאר הפוסקים.

וצריך שירחק מלא קשר גודל:

[א] דעת הב"י (סי' י"א ד"ה ונראה) דמלא קשר גודל היינו לבד מהגדיל שרגיל להיות בשפת הכנף שהרי אינו נחשב מכלל בגד, ברם בנימוק"י מפורש שאף הגדיל עולה עם הבגד לשיעור מלא קשר גודל, ועי' בב"י הנ"ל שביאר טעמו, וע"ע ט"ז (סי' יא. יג.).

[ב] כתב הטור (סי' י"א) דשיעור זה דמלא קשר גודל למטה וג' אצבעות למעלה נאמר בשפת אורך הבגד, אבל בתוך רוחב הבגד אין לו שיעור רק שלא יתנהו על החוטין שעושין בשפת הבגד. וביאר הפרישה (אות י"ד) דכן היה משמע לטור משני פירושי הרש"י, עי"ש.

אבל הב"י הביא ראשונים דסברי שגם לרוחב הבגד צריך להרחיק כך, ומסיק בשו"ע שנראין דבריהם.

חזויה רב סמא לקרניה דגלימיה דרבינא וכו' א"ל בשעת עשייה איתמר:

[א] טעם הדבר משום דקרא כתיב "ועשו להם ציצית" לא הקפידה תורה אלא על שעת עשייה - משנ"ב (סי' יא. ג.) בשם הלבוש.

[ב] כתב הטור (סי' י"א) דמ"מ טוב לעשות אימרא בשפת הבגד שלא ינתקו החוטין, והוסיף הדברי חמודות (אות מ"ו) דזה אליבא דפירוש השני דרש"י שנסתר הבגד מלמטה, ואליבא דפירוש הראשון שנסתר נקב הגדיל כתב הרמ"א שנוהגים לעשות אימרא סביבות הנקב.

ובטעם הדבר ביאר הב"י כדי שלא ינתקו החוטין ויבואו לומר שפסול, דכו"ע לאו גמירי דינא, או שיאמרו שלאחר שנתקו החוטין הטיל ציצית.

[ג] השפ"א מסתפק אם גם איפכא תלוי הדבר בשעת עשייה, כגון שהיה הציצית בתוך ג' והוסיף על הבגד בשפתו, האם כשר כיון שבשעת העשייה היה מוטל בתוך ג'.

חד מינייהו כתרי מוין - דאורא דא"י מחכים - רגמ"ה.

רב אחא ב"י רמי ארבע ועיף ליה מיעף ומעיף ליה בגלימא - פירש"י דכופל ליה קודם שיתלם בציצית. ומקור הדין לכופלן - עי' תוס' ריש פירקין (נסוף הדיבור). ובמעדני יו"ט (אות י') כתב בשם הלבוש שהוא סברא שאם לא יכפלם איך יתלו בבגד, אבל אסמכוהו נמי אקרא ד'פתיל' משמע שצריך לכופלו, והמעדני יו"ט דחה טעמו.

ואביק ליה מביק - לשון נקב או לשון עניבה כמו "ויאבק איש עמו" - נימוק"י. [עי' פירש"י בראשית לב. כה., ופירש"י כאן, ומש"כ על דבריו].

אמנם הנימוק"י גופיה נראה דמפרש ד'אביק' היינו ששוזן וגודלן לחוטין - עי"ש הגהות הב"ח אות ל'.

כי היכי דליהוי גדיל גדילים במקום פתיל - ר"ל שיהיו גדיל גדילים דהיינו שמונה חוטין בזמן שעושהו פתיל ובמקום שפותליהו לשם דהיינו בנקב שמשחילן שם - כן משמע ממעדני יו"ט (אות ט'), וכן מפרש בספר ישר וטוב עפ"י דברי רש"י בסוכה יא:

רב ירמיה מדפתי רמי תמניא דאינהו שיתמר וכו' - כיצד דריש: עי' רש"י ודבריו סתומין, ועי' הגהת שטמ"ק, וראה הגהת הרש"ש וביאורו בדברי רש"י, וראה עוד ביאור מלוה"ר, וביאור טה"ק. וע"ע ביאור התוס' ד"ה תמניא באופ"א כיצד דרש לח' חוטין. וראה בתוס' ריש פירקין שביאר מחלוקת האמוראים.

מנזין לציצית בעובד כוכבים שהיא פסולה שנאמר וכו' - הנה לקמן ע"ב לגבי עשאן מן הקוצים וכו' הבאנו פלוגתא רמב"ם ורש"י ורא"ש אם יש דין עשייה לשמה בציצית, ולדעת רש"י והרא"ש דבעי עשייה לשמה תמוה אמאי צריך לקרא למעט נוכרי תיפוק ליה דאינו עושה לשמה - ע"י בזה ב"י סי' י"ד, ובב"ח שם, ומעדני יו"ט סי' י"ד אות צ', ובשו"ת מנחת ברוך סי' ג'.

רופא ארמאי ורופא כותי ימול ארמאי - שאין מילתו לשם ע"ז שהרי אין דרכם למול את בניהם - רש"י ע"ז שם.

מנזין למילה בעכו"ם שפסולה דרו בר פפא משמיה דרב אמר וכו' ר' יוחנן אמר וכו' - כדרשות דהכא כן דרשו בע"ז כז. [וכן איתא בסנהדרין נט:], וע"י בע"ז שם נפק"מ בין דרשת רב ור' יוחנן. והנה הרמב"ם (מילה ג. א.) פסק דעכו"ם לא ימול כלל ואם מל אין צריך לחזור ולמול שנית, והאריך שם הכס"מ לבאר דפסק ככל הנך רבנן דפליגי ארב ומכשרי דיעבד, ואפשר דאף רב ור' יוחנן סברי דכשירה אלא דפליגי בטעמא דר' יהודה הנשיא דפוסל שם בע"ז, והא דאמרינן בסוגיין "מידי הוא טעמא אלא לרב" וכו' דחייה בעלמא הוא. [אמנם לבסוף חזר בו הכס"מ מסברא זו]. וע"ע קר"א.

רש"י

ד"ה ויש לה שיעור - והדקתני משהו וכו' - ע"י בדברינו בגמ'.

ד"ה ואביק - שחזור ומכנים שתים הראשים בתוך הכפל ותלויין **בעניבה בטלית -** כלומר כשמכניס הכפל בנקב הטלית נמצא שבצד אחד יוצא הכפל ומהצד השני תלויין ב' הראשין, ולוקח ב' הראשין ומכניסן בתוך הכפל ונמצאו ב' הראשין תלויין בעניבה בכנפות הטלית - מעדני יו"ט אות ז'.

ד"ה רמי ח' - דכתיב גדילים לרבות עוד שנים וכו' - בבאור דברי רש"י ע"י מה שצינתי בגמ'.

תוס'

ד"ה ואביק - נ"ל שלא היה מעביר וכו' דאל"כ היה יכול להעביר הציצית מן הטלית וכו' - ר"ל דקשר עניבה כזה בקל מתפרק ונמצא דאינו קשר דליהוי כלאים, ואנן קי"ל (רי"ט לט.) דקשר העליון דאורייתא מדאיצטריך למישרי כלאים. ובדעת רש"י שסתם בזה יתכן דס"ל דשפיר הוי כה"ג קשר חזק.

ד"ה תמניא בגלימא - ור"י מדפתי סובר כן וא"כ הו"ל שיתסר דלית ליה אבק - ר"ל כיון דלא אביק להו נמצא דמשני צדדי הנקב תלויין הראשין ובכל צד ח' חוטיין וביחד הוי ט"ז - מעדני יו"ט (אות מ'), וטה"ק.

והא דר' ירמיה לא היה כופלן כרב אחא - ע"י טה"ק.

ד"ה מנזין - משמע הא אשה כשירה וכו' - ע"י בתוס' גיטין מה: (ד"ה כל) וכן ברא"ש פ"ד דגיטין (סי' מ"ו) דדעת ר"ת דאין אשה עושה ציצית מהאי טעמא דכל שאינו בלבישה וכו', אכן התוס' והרא"ש הנ"ל דחו שיטתו, ועי"ש שהוסיפו להביא ראיות דאשה כשרה לעשות ציצית.

ויש לעיין מדוע באמת לא נתמעטו נשים מקרא דבני ישראל ולא בנות ישראל כדרשין בקידושין לו. לענין שאר דברים [וש"נ במסהש"ס], ושו"מ בהגה"מ (הל' ציצית א. יג.) בשם מהר"ם שכתב דאין לנשים לעשות ציצית משום דכתיב בני ישראל ועשו, וע"י בזה בבאור מהרמ"ב על המרדכי (סי' מתקמ"ט, ד"ה מידי דהוי). ומצאתי עוד דקושיא זו הקשה המג"א (יד. ג.) והניח בצ"ע, וראה בטה"ק וביד דוד מה שכתבו לישב.

איזהו

מנחות דף מב:

מקומן

שעא

וכן במרדכי (סי' תתקמ"ט) כתב דמהר"ם היה מקפיד שלא להניח לנשים לעשות ציצית לפי שמי שפטור מהדבר אינו פוטר אחרים, וכתב המרדכי דנראה שהיינו לכתחילה, ועי"ש בביאור מהרמ"ב.

ולענין הלכה: כתב הב"י דנהוג עלמא כמכשירים, וכן פסק בשו"ע, אבל הדרכי משה וכן ברמ"א פסק דיש לכתחילה ליזהר שנשים לא יעשו, מיהו כתבו הפוסקים דטויה ושזירה מותר לכו"ע ע"י נשים.

דהא לא כתיב בגופה לבישה אלא בכלאים וכו' - ר"ל לא הוזכר לבישה בקרא דנימא דאיתקוש דכל שאינו בלבישה אינו בעשייה, והא דחיובה הוא בלבישה [למ"ד חובת גברא] ידענין מדכתיב "לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך" דמה כלאים בלבישה אף ציצית.

וגבי תפילין דרשי כה"ג - ר"ל גבי תפילין הוא דדרשינן בסמוך (ריש ע"ג) וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתובה, דתרווייהו כתיבי בקרא.

ד"ה בישראל אין צריך לברך - דמשמע ציונו ולא לאחרים - רש"י דרש מדכתיב אשר קדשנו.

ד"ה ואל ימול כותי - לאחר שהמיר דתו וכו' - נראה דר"ל שכל הכותים המירו דתן כדאיתא בחולין ו. דר"מ עצמו גזר עליהן משום שמצאו שעובדים לדמות יונה, ועי' שטמ"ק אות ד'.

דסתם אשה לאו לגירושין קיימא אבל סתם מילה לשמה קיימא - כן כתבו גם התוס' בגיטין כג., ובע"ז כג., ובזבחים ב: והנה שיטת תוס' שעכו"ם אדעתא דנפשיה עביד היינו שעושה סתם ומשו"ה לגבי מילה כשר, אבל הרש"י בגיטין כג. (ד"ה לדעמיה) מפרש וז"ל "שמא הוא גמר בלבו לשם אחר"

כלומר דחיישינן שמחשב בהדיא שלא לשמה, ולדבריו צריך לתרץ באופ"א. וי"ל כמש"כ הרא"ש (הל' ס"ת אות ג') דמילה שאני שהוא זמן קצר וסמוך לציווי הלכך ודאי אדעתא דישאל עביד, או י"ל כמש"כ התפארת יעקב בגיטין שם דלענין מילה לא חיישינן דליעביד אדעתא דנפשיה, יעו"ש.

דבפרק הניזקין פסל אזכרות שלא כתב לשמן - עי' עול"ש ומלוה"ר.

א"נ לא דק ובעי למימר שלא לשמן - ר"ל דלעולם אף בס"ת סתמו לשמו קאי, והא דקתני בגיטין נד: "לא כתבתי לשמן" לא דק, וכוונתו שכתב האזכרות שלא לשמן.

א"נ נראה דאזכרות לבד בענין כולו האי - ר"ל אף אי נימא דבאזכרות השם סתמא לאו לשמן, איצטריך לפסול עכו"ם שכתב שאר הס"ת בלי אזכרות.

וראה בחי' הגר"ח הלוי (תפילין א. טו). דאף דעת הרמב"ם נראה שבאזכרות לבדן פסול אם לא כתבן לשמן - עי"ש שהרחיב בזה. ובשו"ת רעק"א (סי' ס"ט) תירץ באופ"א קושית תוס', דאיצטריך טעם וקשרתם וכתבתם דאי מטעם לשמה איכא נפק"מ בכתב בעודו נוכרי ונתגייר, דאם יודע בעצמו שכתב לשמה היה מותר לו עצמו להניח, אבל משום שאינו בר קשירה פסול, וראה שם עוד נפק"מ. וע"ע מש"כ לישב העול"ש.

דף מב:

גמ'

סת"מ שכתבן צדוקי - השטמ"ק גורס 'מין', אמנם בגיטין מה: תיבת מין הוקפה בסוגרים, ועי"ש רש"ש.

מומר - עי' בר"ן בגיטין מה: פלוגתא ראשונים אם מומר ומסור אינם בני קשירה מדאורייתא או שמדברבנן פסולם, וע"ע שו"ת רעק"א סי' ס"ט.

שנאמר וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשריה ישנו בכתביה וכו' - בתפילין ומזוזות מיירי בהאי קרא, וס"ת אתי בכל שכן דהא קדיש טפי - ר"ן וריטב"א בגיטין מה:

על תפילין של יד אומר וכו' להניח תפילין, על של ראש אומר וכו' על מצות תפילין - עי' מש"כ בזה לעיל בגמ' דף לו.

ובציצית בהא קמיפלגי מר סבר וכו' - פירש"י בהא פליגי רב נחמן ורב חסדא, ותמה המיוחס לרשב"א דהלא רב חסדא לא דיבר מזה כלום אלא רמי דרב אדרב בלבד, ועי' מש"כ לישב. ורגמ"ה מפרש ד'בהא קמיפלגי' היינו רב אדא בר אהבה ורב חסדא, ונמצא דברב חסדא הוא איפכא מפירש"י, וגם עליו יקשה היכי משמע ליה מדברי ר"ח, ותירוץ הרשב"א לא יעלה לדבריו. [ואולי צריך לגרוס בדבריו רב נחמן במקום רב חסדא]. והקרא כתב שמדברי הרי"ף משמע דקאי ארב נחמן ור"א בר אהבה.

ומר סבר חובת גברא הוא - כלומר כיון דעד שעת עיטוף לא נגמר מצותה אינו מברך עד שיתעטף. וצ"ע מאי שנא ממזוזה דמברך בשעה שקובעה כמש"כ הרמב"ם (מזוזה ס. ו.), והלא חובת הדר היא ולא יברך אלא בשעה שמתחיל לדור בדירה, ותירץ המג"א (ס"י יט. א.) דמזוזה סתמא דמילתא קובעה בשעה שדר בה ולכן מברך על שעת עשייתה, אבל הטלית סתמא דמילתא תולה בה הציצית קודם הלבשה, עי"ש מש"כ לחדש מכח זה. וראה אבי עזרי (ל"ט ג. ח.) מה שביאר בסברא זו.

ולכאורה יש לישב עוד עפ"י הגדרת רא"ל מאלין ח"א סי' י"ח [הבאנו דבריו לקמן מד. בתוד"ה טלית שאולה], דמזוזה חובת הדר אין הכוונה שהוא דין בגברא גרידא, דודאי

עיקר החיוב הוא על הבית רק דתנאי וגדר לחיוב הוא שיהא הגברא דר בו, ולפי"ז מחזור שפיר דהברכה הוי בשעה שקובעה בבית.

עשאן מן הקוצים ומן הנימין ומן הגרדין פסולה:

א] מחלוקת ראשונים מהו קוצים וכו', וטעם הפסול:

רש"י כאן ובסוכה ט. מפרש דהן חוטין שנשתיירו בבגד ותלויין בו, וכן מפרשים תוס', וטעם הפסול: או משום חיסרון עשייה לשמה או משום תעשה ולמ"ה - עי' תוס'. ולפי"ז פלוגתת רב ושמאל היא בטויה גרידא אם צריך לשמה, אבל תליית הציצית בבגד לכו"ע הוי עשייה המצרכת לשמה. וראה בקר"א שביאר פלוגתתם לשיטתם אי ציצית חובת גברא או חובת מנא.

אבל הרמב"ם (ל"ט א. יא.) פירש דקוצים היינו צמר הנאחז בקוצים כשהצאן רובצים ביניהם, ונימין היינו הנתלשין מן הבהמה, וגרדין הוא שיורי שתי שמשייר האורג, וכע"ז פירש בעל המאור בסוכה ט. בשם הגאונים [קצת בשינוי], וכן בפ"י ר"ח הנדפס על הגלין בסוכה שם, וראה עוד במאירי שם שהביא שני הפירושים.

ובטעם הפסול: כתב בעה"מ הנ"ל דבעינן מין כנף ואין מינים הללו ראויין לעשות מהן בגד שהם פסולת הצמר, ובכס"מ כתב בפשיטות משום ביזוי מצוה.

ובדעת רגמ"ה בסוגיין: הנה 'מן הקוצים' פירש כרש"י, ו'מן הנימין' כעין פירוש הרמב"ם, ובהערה בשולי הדף רוצה להשוותו לגמרי לפירש"י, אך יותר נראה שהוא פירוש חדש דכל הני מיירי שנחתכו חוטין מן הבגד, ופסולין שלא נחתכו לשמן כלשון רגמ"ה, וכע"ז פירש הריטב"א בסוכה ט. יעו"ש, אלא שהוא פירש כן בשם רש"י, וצ"ב.

ב] האם צריך תליית הציצית בבגד לשמה:
הנה הראשונים פסקו שצריך טויה לשמה וא"כ כ"ש שצריך תליית הציצית בבגד לשמה, אך מדברי הרמב"ם (ל"א א. יג.) שכתב דישראל שעשה ציצית בלי כוונה כשירה דייק הב"י (רי"ט ס' י"א) דס"ל שאין צריך תלייה לשמה, עי"ש מה הכריחו להרמב"ם, ובס"י י"ד ביאר הב"י (ד"ה כתב הרמב"ם) דהרמב"ם לשיטתו דרב ושמואל פליגי בטויה בלבד כדלעיל ואילו לענין תלייה לשמה לא מיירי. [וצריך לישב שלא יהא נגד הסברא, דבטויה דקדים בעי לשמה ובתלייה שהיא עיקר העשייה אין צריך לשמה]. וראה עוד בט"ז (ס' יד. ג.). אכן עי' בטה"ק (על תוד"ה הקוליס) שמפקפק על עצם דיוקן של הב"י מדברי הרמב"ם.

ג] לענין הלכה - מסיק הב"י דיש לחוש לדברי רש"י והרא"ש לעשות תליה לשמה, ובדיעבד כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו, וכן פסק בשו"ע (ס' יד. ג.).
והאם לדעת הרמב"ם כשר אפילו הטיל הציצית במפורש שלא לשמה - עי' ביאור הלכה ס' י"ד (ד"ה הטיל ישראל).

ד] והאם מותר לקטן להטיל ציצית בבגד:
לכאורה הדבר תלוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל אם צריך עשייה לשמה, וראה בשו"ת מנחת ברוך (ס' ג-ד) שהרחיב בזה הרבה, ועי' משנה ברורה ס' יד. ד., ובביאור הלכה שם.

כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר אף מן המסיפין פסולה בעינן טויה לשמה:

א] טויה ושזירה לשמה:

הראשונים פסקו דצריך טויה לשמה, והנה אם לא טואן לשמה פליגי הרא"ש והעיסור אם מהני מה שאח"כ שזרן לשמן - עי' דברי חמודות (אות ל"ט).

והשזירה עצמה ודאי צריכה לשמה, וכן פסק

השו"ע (ס' יא. ג.), ועי"ש משנ"ב אות ט"ו, וביאור הלכה ד"ה לשמן.

ואם נתערבו חוטין שנטוו שלא לשמן בחוטין שנטוו לשמן - יעוי' בעונג יו"ט או"ח ס' ד'.

ב] לענין ניפוץ לשמה:

כתב המרדכי בשם מהר"ם שיש לנפץ לשמה, ותמה הב"י דלא ידע למה מאחר שלא אמרו בגמ' אלא דבעי טויה לשמה, ושום אחד מהפוסקים לא כתב כך ולא ראינו מי שחשש לכך.

ברם בדרכי משה כתב בשם האגור דבעלי הנפש מחמירים כמהר"ם, ועי' דרישה (ס' יא. א.) שהביא בשם מהר"ל מפראג שגם מחמיר בניפוץ.

ג] אמירת לשמה בפיו:

כתב הרא"ש (הל' ס"ת סק"י ג') דנסתפק הר"ר ברוך בכל מקום שהצרכנו לשמה האם צריך להוציא בשפתיו דומיא דפיגול שהוא בדיבור [דבר זה הוא פלוגתא רבתי - עי' בדברינו לעיל ב: על רש"י ד"ה אבל מחשבה], או דומיא דתרומה שניטלת במחשבה גרידא.

ובשו"ע (ס' יא. א.) פסק דצריך שיאמר בפירוש שעשה לשם ציצית, וכתב המשנ"ב (אות ד') דמחשבה בעלמא צ"ע אי מהני אפילו דיעבד, עי"ש.

ואם פירש לשמה מהני מעתה אפילו ליום אחר, דכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה - משנ"ב שם אות ה'.

ציפן זהב וכו' פסולות:

בסנהדרין מח: פירש"י דציפן זהב פסולות מהלכה לממ"ס, אבל כאן (גד"ה פסולות) פירש"י משום דבעינן מינן כמו ברצועות, ובמגילה כד: פירש"י דילפינן מן המותר בפ"ק דציפן זהב פסולות - עי' גליון מהרש"א.

וטה"ק ביאר דרש"י בסנהדרין פירש דהבתים מצופין זהב ולכן כתב דהוי הלממ"ס, אבל

הכא מבואר מתוך דבריו דמיירי שהבתים עצמן עשוין זהב ולכן פירש טעם אחר. וראה עוד בשו"ת נודע ביהודה (או"מ קמ"א סי' א') שהאריך הרבה בדעת הראשונים בזה אם גוף הבתים זהב או רק ציפויין, ונפק"מ לדינא אם מותר לטוח על הבתים כדי שיהיו מרובעות ונאות.

רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדן לשמן:

[א] עיבוד הרצועות והבתים לשמן:

תוס' כאן וכן הרא"ש והמרדכי ורוב הראשונים פסקו שצריך עיבוד לשמן, וראה בבעה"מ ומלחמות בסוכה ט. שהרחיבו בזה, וכן בנימוק"י ומרדכי כאן, ובמעדני יו"ט (אות כ'), והאריך בזה הרבה בביאור מהרמ"ב על המרדכי סי' תתקס"ה.

אכן הרמב"ם (תפלין ג. טו.) מחלק, שעור הרצועה צריך עיבוד לשמה אבל עור הבתים אין צריך עיבוד, ופירש הכס"מ וכן הב"י (סי' ל"ז צדק הנית) שפסק כת"ק, ובדרך אחרת פירש הב"י וכן הפרישה (אות ל"ז) דדעת הרמב"ם ודאי שצריך עיבוד לשמן, אלא דס"ל דעור הבתים אין צריך עיבוד כלל דכל שאינו מעובד הוא חזק יותר לחיפוי, ע"ש. אמנם המג"א (סי' לז. נא.) מבאר גם כמהלך הראשון, שהרמב"ם ס"ל לפסוק כת"ק שאין צריך עיבוד לשמן, וס"ל לחלק בין עור הבתים לקלף כמש"כ תוס' (צסוף ד"ה עד) ודחה סברא זו.

וראה עוד בחי' הגר"ח הלוי (תפלין א. יא.) שהרחיב בענין זה.

ולענין הלכה: פסק השו"ע (סי' לז. לו.) דצריך לכתחילה שיהא מעובד לשמן היכא דאפשר. וכתב הב"ח (ל"ה. ז.) דאם לא עיבדן לשמן יניחם בלי ברכה, אבל המג"א הנ"ל כתב דכדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו אף לברך.

[ב] שיטת הרמב"ם שא"צ עיבוד לשמה במזוזה:

הרמב"ם (תפלין א. יא.) פסק שאין צריך עיבוד לשמה, וצ"ע דלענין קלף התפלין וס"ת גופיה מודה הרמב"ם שצריך עיבוד לשמן. וכדעת הרמב"ם כן דעת רש"י כאן (צסוף העמוד). ותוס' בסוף העמוד (ד"ה תפלין) הקשו על הרמב"ם דלא פירש מנא ליה, ושמא מקורו מדברי הברייתא לקמן דמזוזות ניקחות מכל אדם.

וראה בהגהות ר"ש טויבש [על התוס' הנ"ל] דהרשב"א בגיטין נד: ציין מקורו מהסוגיא לעיל לב. דס"ד דמורידין מס"ת למזוזה אף דלא הוי עיבוד לשם מזוזה, והרש"ט דן די"ל דמחמירתא לקילתא שפיר חשיב לשמה.

אכן הכס"מ הביא תשובת הרמב"ם גופיה לחכמי לוני"ל שביאר טעמו, מפני שלא שמענו במזוזה שצריך עיבוד לשמה והיכא דאיתמר איתמר ודלא איתמר לא איתמר, והוסיף ליתן טעם דס"ת ותפלין הן המצוה בעצמן לפיכך הוצרכו לחשיכות יתירה, משא"כ מזוזה שאינה אלא חובת הבית. ובהגה"מ שם הוסיף בשם סה"ת לפי שאינה חובת גופו אלא לשומרו מפני המזיקין, ועי"ש בביאור מקור הרמב"ם. וראה עוד בחי' הגר"ח הלוי (הל' תפלין א. יא.) שהרחיב לבאר דעת הרמב"ם בזה. ועוד במקורו של הרמב"ם יעוי' מש"כ בעונג יו"ט או"ח סי' ז' (ד"ה מיהו קשה לי). וע"ע בדברינו לעיל לד. על הגמ' ד"ה ת"ר וכתבתם (אות ז').

[ג] האם עיבוד לשמה וכן כתיבה לשמה הוא מדאורייתא או מדרבנן:

בשו"ת בנין שלמה (מ"א סי' ז') הרחיב בזה, והביא (צסוף ד) דדעת הפמ"ג דתרווייהו מדרבנן, ודעת הלבוש דכתיבה לשמה הוא מן התורה ועיבוד הוא מדרבנן, אכן הביא שם דמוכח מחבל ראשונים ואחרונים דבין כתיבה ובין עיבוד לשמן הוא מן התורה בין בס"ת ובין בתפלין.

הא תכילתא היכי צבעיתו וכו' ושקלינן פורתא בביעתא - משמע דוקא

איזהו

מנחות דף מב:

מקומן

שעה

בקליפת ביצה, ואולי יש לזה איזו סיבה, אך הרמב"ם (ל"ט ז. ג.) כתב דלוקח הצבע מן היורה בכלי קטן.

ש"מ תלת וכו' אמר רב אשי מה טעם קאמר - ע"י המיוחס לרשב"א אי למסקנא שמעינן תרי או תלת.

כתנאי טעימה פסולת משום שנאמר כלי תכלת וכו' - רש"י מפרש

דטעמה פסלה היינו אפילו צבע צמר לשם תכלת פעם אחת ביורה פסולה מעתה לצבוע אחר משום שנאמר כליל תכלת, ותמה המיוחס לרשב"א דא"כ אפילו נטל פורתא בביעתא יפסול דתו לא הוי כליל, וביאר דהקפידא דוקא שלא יצבעו ביורה עצמה מפני שהראשון נוטל עיקר מיצוי החילזון ומה שנשאר הוא דיהה הימנו ולא נותן צבע יפה, אבל אין חיסרון ליקח מעט בביעתא וכו'.

אולם תוס' לא נחא להו בפירושו, והם מפרשים דטעם דטעמה פסלה הוא נמי משום סיבת שלא לשמה, יעו"ש, וכתב הצ"ק (על רש"י) דיתכן שרש"י הוצרך לפרש כן משום דאי כולוהו מטעם שלא לשמה, כדפריך "היינו טעימה היינו צביעה" הו"מ למיפריך נמי "היינו טעימה היינו טעמה" ולא הו"מ לשנויי מה טעם קאמר, יעו"ש.

וכ"כ הקר"א בשם הקרבן אהרן אך דחה סברא זו, והקשה לפירוש התוס' אמאי הוצרכו בגמ' לעיל לאתווי נימא כתנאי מעיבוד לשמה ואמאי לא מייתי תנאי דטעימה דהכא דפליגי בלשמה דציצית גופה, יעו"ש.

והקר"א עצמו הולך בדרך מחודשת, ומבאר דהמחלוקת אם טעימה פסולה הוא: דרחב"ג יליף מכליל תכלת דלא הוכשר אלא צבע תכלת ברור לחלוטין שאין צריך לנסיון, דאילו אם זקוק לנסיון תו אין זה כליל תכלת [ולא כפי צריך לנסות דוקא בכלי אחר - אך צ"ב מאי מהני הא סו"ס הוא מנסה היורה],

ור"י בן דהבאי מכשיר אפילו מראה שני שאינו צבע תכלת ברור ולהכי אף אם מנסהו כשרה, עיי"ש.

ת"ר תכלת אין לה בדיקה - רש"י פירש דס"ד דאין אדם יכול לבודקו, ורגמ"ה פירש דס"ד דאין צריך בדיקה, וצ"ב הא אמר דאין ניקחת אלא מן המומחה, ונראה דר"ל דאין צריך בדיקה כי לא שייך בדיקה.

רש"י

ד"ה צדוקי עכו"ם - להכי נקט דפתמיה בקי בכתיבה - היה קשה לרש"י אמאי נקט צדוקי קודם לנוכרי, דהוי כזו ואין צריך לומר זו, לכך כתב משום דצדוקי סתמא בקי בכתיבת תפילין ושכיח טפי לכך נקטיה ברישא - טה"ק. אך לגירסת שטמ"ק (ו') צריך לפרש בע"א.

ד"ה בהא פליגי - רב נחמן ורב חסדא - ע"י בדברינו בגמ'.

ד"ה ציפן זהב - לתפילין פסולות דבתים של עור בעינן (כגו' שטמ"ק) - משמע מפירש"י דעשה הבתים עצמן זהב, וציפן זהב קאי על הפרשיות. ובב"י (ס' ל"ז) דייק מהרמב"ם דמיררי שציפה זהב את הבתים, ובשו"ת נוב"י (ח"א ס' א') השיג עליו - גליון מהרש"א, והגהות ריח"ל מייזליש. וע"ע בזה טה"ק, וקה"י שבת ס' כ"ב. וראה עוד בדברינו בגמ'.

ד"ה טעימה פסולה - אם עירה צבע נסיון ביורה - הצ"ק וטה"ק מחקו תיבת 'עירה', ומבאר טה"ק לפי דאם עירה ביורה תיכף נתבטל ברוב, דדוקא אם צבע ביורה גופה נעשית כולה איסור, והא דשדינן לההוא ביעתא לפי שאין מבטלין איסור לכתחילה. ולדידי צ"ע דבהדיא פירש"י לעיל מ. (ד"ה גזירה) דחיישינן שישפוך הנסיון בתוך היורה ויפסול לכל היורה.

ובר"ה"ז ומהרש"א גרסי כלפנינו "אם עירה",
וכן גרס העול"ש וביאר היטב מדוע נפסלה
היורה ולא נתבטלה ברוב.

ד"ה משום - כל תכלת בעינן שיהא כל
עיקר מראה החילוץ בצמר - שיטת
רש"י נתבארה בדברינו בגמ'.

תוס'

ד"ה ואילו - ויודע היה שלא לברך וכו' -
ריעב"ץ כתב דתיבות אלו "שלא לברך
לעשות תפילין" שיבוש ושפת יתר, ועי'
טה"ק שביאר מקור הטעות של הגהה זו.

ופ' הרוואה ירושלמי מצריך לברך אעשיית
ציצית וכו' - במרדכי (ס' מתקמ"ט)
הביא דבה"ג פסק נמי דמברך על עשייה
עפ"י הירושלמי הנ"ל, והמרדכי עצמו פליג.
והגר"א הגיה בדברי הירושלמי - עי' יפ"ע
(גמ').

ובפר' הרוואה וכו' וכ"כ רב שרירא גאון -
מהרש"א הגיה בתוס' כעין גירסת
השטמ"ק (י"ז), וזוהו הושוו דברי רב שרירא
גאון כמו שהביאום בתוס' סוכה מו. וכמו
שציין הגרי"פ בצד, אך עי' טה"ק שמקיים
ומישב הגירסא שלפנינו.

ד"ה הקוצים - פירש בקונטרס משום
תעשה ולמ"ה ול"י נראה דמה
דעביד אח"כ היינו העשייה - הצ"ק תמה
דהלא דברי רש"י "דבעינן עשייה לשמה" הן
ממש כדברי תוס'.

ובר"ה"ז מפרש שתוס' דייקו לשון רש"י שנקט
עשייה לשמה ולא תלייה לשמה, וכתב
טה"ק שאין דבריו מבוררין, והוא מפרש
שתוס' נתכוונו לפירש"י לעיל מ: עי"ש
בתורה שמה שנחלקו עליו כעין מחלוקתם
כאן, וכע"ז פירש בספר ישר וטוב.

ואולי י"ל שלתוס' היה גירסת שטמ"ק (ח'),
ודייקו תוס' מדטרח רש"י להוסיף "והאי

תלוי ועומד בה" משמע דבא ליתן טעם נוסף
דפסול משום תעשה ולמ"ה.

והנה טעם דתעשה ולמ"ה נקטו גם הריטב"א
והמאירי בסוכה ט. בביאור מימרא זו,
ובהגהות ר"ש טויבש כאן כתב שכן איתא גם
בספרי.

והא דתנן פ"ק דסוכה וכו' לפי אותה
גירסא אדשמואל פריך וכו' - ר"ל
לפי גירסא זו "אלמא בעינן טוייה לשמה"
משמע דהפירכא לב"ה היא רק מדברי
שמואל, והרי גם מרב מצי למיפרך, דלא
פליגי שצריך עשייה לשמה [אלא בטוייה
גרידא נחלקו], ובאמת ברש"י בסוכה שם
מחק תיבת 'אלמא' משום דמקשה מכו"ע.
וראה עוד בפנ"י בסוכה שם שרוצה לישב
גירסא זו.

והנה רש"י ותוס' אזלי לשיטתם, אולם
לשיטת הגאונים שכתבנו בגמ' ביארו
הראשונים בסוכה (מאירי, ריטב"א, נעה"מ,
מלחמות) דשפיר גרסינן 'אלמא' לפי דכל
הקושיא משמואל בלבד דפליג על רב בדין
טוייה לשמה, וטעם אחר יש לסיבת הפסול
וכדפרשנין בגמ'.

ד"ה כתנאי - תימה דילמא ציצית שאני
וכו' - פי' שמואל דמצריך טוייה
לשמה יכול לסבור אף כרבנן דלא מצרכי
עיבוד לשמן, משום דבציצית דוקא אשכחן
קרא דבעו לשמה. ועי' הגהות ראמ"ה בתירוץ
הקושיא.

ובטה"ק מייתי חי' הרשב"א בסוכה דרך גבי
מצוות שאין גופן דבר שבקדושה והן נזקקין
כמו ציצית בעינן לקרא שתהא עשייה לשמה,
אך דברים שבקדושה כמו סת"ם מסתמא
משמע דבעינן לשמה כמו קדשים, ועי"ש
בטה"ק, וראה עוד קר"א (ד"ה גמ' כתנאי),
ושפ"א.

וספר תורה יליף כתיבה כתיבה מגמ - צ"ע
דתוס' גופייהו לעיל לד. (ד"ה נאמא)

איזהו

מנחות דף מב:

מקומן

שעו

פליגי על רש"י דלא ילפינן מגט, וכן לעיל לב: (ד"ה כתנא אגרת) פליגי ארש"י שם וילפי מסוטה.

ד"ה עד שיעבדן - אומר ר"ת דהילכתא כרשב"ג דאע"ג דהילכתא כרב באיסורי וכו' - הראשונים בסוכה ט. כתבו דלשיטת הגאונים שהבאנו מוכח דהלכתא כשמואל שהרי סתמא דסוגיא בסוכה דמקשו לב"ה כשמואל אתיא - ראה בדברינו על תוס' לעיל ד"ה הקוצים.

והא דפרק נגמר הדין וכו' ופי' בקונטרס דרבא כרבנן - פי' והא בכל מקום הלכתא כרבא כלפי אבבי לבר מי"ל קג"ם - תוס' גיטין מה:

והא דבעא אבבי וכו' ואהדר כרשב"ג דלא קיבלה מיניה - פי' הא לפיר"ת ור"ח נמצא דאבבי ס"ל כרבנן דלא בעו לשמה ומאי אהדר ליה כרשב"ג, ומשני תוס' דלא קיבלה מיניה.

וי"מ דההיא דהניזקין אפילו כרבנן דלא פליגי אלא בעור תפילין דתשמיש מצוה וליתא דהא איכא ש"ן של תפילין וכו' - כדעת י"מ זו כ"ה דעת בעה"מ בסוכה (צס"ד), והוא מפרש דפלוגתת רשב"ג ורבנן ברצועות תפילין מיירי וכל המחלוקות נאמרו רק בתשמישי קדושה ומצוה אבל בגוף הקדושה לכו"ע בעי לשמה, והרמב"ן במלחמות דחאו שהרי רצועות לא הוזכרו בברייתא ומוכח דפליגי בעור הבתים.

וראה עוד במג"א (לז. נא.) דמפרש דעת רש"י והרמב"ם דסברי לפסוק שאין צריך עיבוד לשמה, דהם מפרשים ההיא דהניזקין כרבנן וסברי שאין זה דוחק לחלק בין עור הבתים אף דכתיב בהו ש"ן לבין הקלף שכותבין עליו. ועי' בחי' הגר"ח הלוי (הל' תפילין א. יא.) שהרחיב בענין זה.

ד"ה וסממנים - דבר תימה וכו' ושמוא עם הסממנים נקרא תכלת - ז"ל הנודע ביהודה (א"מ קמ"א סי' א') "ולדידי נראה כיון שאין דם חילזון תופס הצבע בצמר כ"כ רק ע"י סממנים א"כ גם הסממנים שייכו לצבע זה, וכן מבואר ברמב"ם פ"ב מציצית ה"ב עכ"ל.

ובקונטרס פי' לשרות בהן בדרך הצובעין וכו' - נראה דר"ל דלפירש"י לא מבשלים ביורה התכלת עם הסממנים אלא רק שורין התכלת עם אותו צריף שהוא מין אדמה [כדאיתא בכתובות עט:; ע"ז לג:]; ואינו מתערב עמו, והדר מבשל התכלת לבדו.

ד"ה מה טעם - ואפילו לשם ציצית מ"מ לשם נסיון נמי עבידא והוי כמנחה שקמצה לשמה ושלל לשמה - כן איתא במתני' זבחים יג. דלשמה ושלל לשמה פסולה.

והקשה הקר"א דמנא ליה לדמות ציצית לזבחים, דהתם הוא גם מחשב לשם זבח אחר והוי מחשבה פסולה [וכדברי הגרי"ז הידועים דהוי חלות פסלות בקרבן], משא"כ בציצית דמחשב גם לשם נסיון הוא רק העדר הלשמה גרידא, ולכן הוא מבאר דצ"ל דכיון שדרך הצביעה לנסות תחילה חשיב עיקרה שלא לשמה לגמרי.

וראה בקוב"ש (מ"צ סי' כ"צ) שהביא קושיא זו בשם הגר"ח [וכן הקשה בחי' הגרי"ז כאן], והקוב"ש עצמו מוכיח מכח זה דתוס' ס"ל דאף בקדשים פסול מחשבה של"ש הוא משום העדר הלשמה ולא משום מחשבה הפוסלת והוי דומיא דציצית, יעו"ש.

אולם יעו"ש באבי עזרי (לילית צ. ג.) דמישב דברי התוס' דהכא אף אי נימא דמחשבת שלא לשמה בקדשים הוא חלות פסול. וראה עוד מה שציינו בזה בריש מכילתין.

בא"ד (מג.) - ונראה לפרש תפילין יש להם בדיקה בחסירות ויתירות -
וכן שלא כסדרן וכדו' צ"ל דניכר לעין ואפשר לבדוק, וכן הוא לשון המרדכי (סי' מתקמ"ט)
"דיכול לראות בדקדוק חסירות ויתירות וישאר דברים".

ואפ"ה אין ניקחין שגנאי לסותרן -
בשטמ"ק (כ"ג) פירש בשם הר"פ משום דיש טורח לנתק ולחזור ולתפור ויתעצל לבדוק, וכע"ז כתב הרא"ש (הל' ס"מ סי' ל"א), ובתוס' עירובין צז. ד"ה הלוקח כתבו ב' הסברות.

אבל לעיבוד לשמה לא חיישינן שהכל בקיאים בו - ודמי לההיא דריש גיטין סתם ספרי דדייני מגמר גמירי - מרדכי סי' תתקמ"ט.

ולפי' הקונטרס נ"ל לפרש דביעבד לא חיישינן - ברה"ז מחק זאת וכתב שהוא מאיזה תלמיד טועה [דודאי לפירש"י קשיא מהתם, דבשלמא לתוס' אף דלכתחילה לא יקח אלא מן המומחה מ"מ בדיעבד יוכל לבדוקה מחסירות ויתירות אבל לפירש"י הרי לא ידע אם עיבדן לשמן].

אולם הצ"ק מקיים הגירסא, והסכים עמו בהגהות הר"ש טויבש, וביאר דודאי הרוב מעבדין לשמן אלא שאין סומכין על הרוב כשאפשר לברר ולכן אין ניקחין אלא מן המומחה, מיהו דיעבד שכבר לקח הגם שחסירות ויתירות יכול לברר ולבודקן אבל עיבוד שאי אפשר לברר סמכין ארובא, ועל דרך זה תתפרש גם התוספתא דמייתי התוס' בסמוך.

א"נ מוצא שאני דרוב מצויין אצל תפילין מומחין הן - כמש"כ תוס' לעיל בסמוך ד"ה ואין.

והשתא הנך תלת תרי נינהו - עי' צ"ק שמבאר דדברי תוס' הללו קאי לשיטתם ודלא כפירש"י, וראה עוד טה"ק.

ד"ה משום שנאמר - ומשמע דלא מייתי תנאי אלא מטעמה פסלה וכו' א"כ אתיא כחד תנא וכו' - ר"ל דמשמעות הגמ' דמייתי כתנאי רק לומר דדין דטעמה פסלה הוא מחלוקת תנאים אבל לא לחדש סיבת טעם הפסול, ואילו לפירש"י עיקר טעם הפסול שמעינן מבריייתא זו, ועוד הוסיפו תוס' דלפירש"י נמצא דסוגיין דלא כחד תנא מהאי ברייתא - עי' צ"ק שביאר זאת.

ובדברי תוס' ראה בצ"ק שהגיה הרבה, ועי' עול"ש שמבאר גם כפי הגירסא שלפנינו.

לכן צ"ל וכו' אבל כשטעם הרי יש צבע שאינו ראוי לתכלת ולכך קרוי מראה שני - מפרש העול"ש דר"ל דכליל תכלת אשמעינן שכל הצמר הנצבע בו יהא כשר לתכלת, וכשטעמה הרי יש צמר שאינו כשר לתכלת [ולעולם משום שאינו לשמו], ומה שצובע פעם שניה לשמה הוא קרוי מראה שני. וכע"ז הוא פירוש רגמ"ה. ובמעדני יו"ט (אות ת', נסוף דכ"ו) מפרש באופן אחר כוונת תוס'.

ד"ה ואין ניקחים - ולכך מכשירין המוצא חומי תכלת פ' המוצא תפילין (עירובין צו:) - עי"ש בתוד"ה המוצא.

וכה"ג אמר בחולין גבי שחיטה - עי' בשו"ת בית הלוי (ח"צ סימניס ג-ז) שהאריך והקיף כל ענין זה דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן.

ד"ה תפילין - וכן פי' הרמב"ם דמזוזה לא בעיא לשמה ולא פירש מנא ליה ושמא מהכא - ראה מה שהרחבנו בזה בגמ' ד"ה רשב"ג אומר (אות ז').

איזהו

מנחות דף מג.

מקומן

שעט

ובמכילתא איתא נאמר כאן ימימה וכו' מגיד שצריך לבדוק תפילין אחת ל"ב חודש - המשך חכמה (שמות יג. י.) הביא דהמשכנות יעקב מייתי מכאן ראייה לחיוב בדיקת הריאה מדאורייתא אף דהוי מיעוט שאינו מצוי, וראה שם במשך חכמה שדחה ראייתו.

וכ"ל הני דמצרכי בדיקה ס"ל בחזקת תפילין הכתוב מדבר - בצד נדפס הגירסא "בחזקת תפילין", ור"ל דלעיל לו: פליגי ריה"ג ור"ע אי קרא ד"ושמרת את החוקה מימים ימימה" קאי על תפילין או על פסח, והני דמדצרכי בדיקה סברי דקאי על תפילין וילפו מהאי קרא בדיקה.

ובמזוזה אשכחן בדיקה דאמרינן במסכת יומא שנבדקת פעמים בשבוע ויש לחלק - הרא"ש (סוסי"ל"א) ביאר החילוק דבמזוזה יש לחוש טפי מפני לחלוחית מקומה והזרם והמטר. וכתב הטור (סוסי"ל"ט) בשם רב עמרם, דה"מ כשמניח התפילין תדיר שהאוויר שולט בהן ואין מתעפשות, אבל כשמניחן לפרקים צריכין בדיקה.

דף מג.

גמ'

ותרי ל"ה בגווייהו מאורתא ועד לצפרא - ברמב"ם איתא מעת לעת, ואולי כן היה גירסתו בגמ' - הגהות בן אריה.

רבי מני דייק וזבין כחומרי מתניתא - תגר היה ולזכות את הרבים לא היה רוצה לסמוך על הבדיקות אלא ליקח ככולן מן המומחה - נימוקי יוסף.

אך צ"ע דמשמע דמידת חסידות עבד והלא דינא הוא דאין ניקחת אלא מן המומחה - עי' קר"א.

א"ל ההוא פנא הכי עבוד קמאי דקמך ואצ"ל עיסקיהו - והיינו כדאיתא בפסחים (דף נ:.) דאע"ג דמוכרי תכלת אין רואין סימן ברכה אם עושין לשמה רואין - קר"א.

ת"ר הלוקח טלית מצויצת מן השוק מישראל הרי היא בחזקתה - פירש הנימוק"י בחזקתה שנעשית כהלכתה, ומבאר העול"ש לפי דאמרינן רוב מצויין אצל ציצי מומחין הן כמש"כ תוס' מב: ד"ה ואין. אולם הב"ח (רי"ש סי' כ') פליג ומדייק מדלא נקט 'כשרה' כמו בלוקח מתגר נוכרי דבסמוך, ש"מ דה"ק לפי מה שישאל מוחזק בכך אם להכשיר או לפסול, עי"ש. וע"ע בספר ישר וטוב.

מזן העכו"ם מן התגר כשרה מן ההדיוט פסול"ה - מדברי הנימוקי יוסף מבואר דמן ההדיוט יש לחוש בין בחוטי תכלת ובין בלבן, ובב"י (סי' כ') הביא דעת מהרא"י דדוקא בתכלת חיישינן לזיוף שדמיו יקרים, והב"י דחאו דהא י"ל נמי איפכא דתכלת כיון דאפשר לבודקו לא מזייף. וע"ע בדרישה ובטה"ק.

והנה רש"י כתב "פסולה דשמא הוא צבעה" ומשמע לכאורה דמפרשה על תכלת בלבד, אך כתב הב"י דחדא מינייהו נקט.

ואע"פ שאמרו אין אדם רשאי למכור טלית מצויצת לעכו"ם וכו' - כתב הנימוק"י דה"ה למשכן ולהפקיד אסור אא"כ הוא לפי שעה, וראה בהגהות הרד"ל שדבר זה תלוי בטעמים דלקמן, וכן נקט בביאור הגר"א סי' כ', ועי' ביאור הלכה סי' כ' (ד"ה שמא יתלווה).

רב יהודה אמר שמא יתלווה עמו בדרך ויהרגו - א"נ שיאכילנו איסור שיסבור שישאל הוא, אלא דנקט החמור שהוא סכנת נפשות - נימוקי יוסף.

רב יהודה רמי תכילתא לפרזומא דאינשי
ביתיה וכו' מדרמי קסבר מ"ע שלא
הזמן גרמא הוא:

[א] עי' תוס' לעיל מ: ד"ה משום, ותוס' סוכה
יא. ד"ה ורב עמרם, וע"ע תוס' יבמות ד.
סוד"ה דכתיב.

והנה העיטור כתב דאע"ג דקי"ל נשים
 פטורות מציצית, יכולות הן להתעטף בלא
 ברכה כדרב יהודה דרמי פרזומי לאינשי
 ביתיה ולשיטתו דס"ל נשים סומכות רשות,
 ותמוה דהלא בסוגיא מפורש דס"ל דמ"ע
 שלא הזמן גרמא הוא - עי' מש"כ באור שמח
 (לילית ג. ט.).

[ב] הקשה המנחת חינוך (ספ. ז.) דהנה שיטת
 הריטב"א בקידושין כט. דנשים פטורות
 ממ"ע שהזמן גרמא רק במצוות שבגוף,
 ולפי"ז נראה פשוט דלמ"ד ציצית חובת מנא
 נשים חייבות הגם שהזמן גרמא, וא"כ מנ"ל
 דסבר רב יהודה דמ"ע שלא הזמ"ג הוא,
 דילמא ס"ל חובת מנא הוא ואף שהזמ"ג
 נשים חייבות, עי' מש"כ לישב.

אמאי מברך כל צפרא וצפרא - הטור
 (סוסי' מ') פסק דהישן בטליתו
 כלילה אין צריך לברך בבוקר, וביאר הב"י
 מפני דקי"ל כר"ת דכסות יום חייב אפילו
 כלילה [לעיל מ: תוד"ה תכלת], אך הקשה
 הב"י דהרא"ש בתשובה הביא ראיה מסוגיא
 דהכא שצריך לברך, ועי"ש בב"ח ובדרישה,
 וע"ע בדברי חמודות (אות ס"ה), ובשאגת
 אריה סי' ל' (ד"ה ועוד ק"ל).

כרבי דתניא תפילין כל זמן שמניחן
מברך עליהן - יש לעיין הא רב
 יהודה גופיה קאמר בסוכה מה: משמיה
 דשמואל, דבסוכה כיון דלא מפסקי לילות
 מימים כל הז' ימים חשיבי מצוה אחת ואין
 מברך אלא פעם אחת, ונראה דלא קאמר הכי
 אלא במצוה זמנית אבל במצוה קבועה כגון
 ציצית לא מסתבר שלא יברך כי אם פעם

אחת בשעת לבישה ראשונה - קר"א, וע"ע
 שם.

אי הכי כל שעתא נמי - כתב הטור (סי' מ')
 דאם פשט טליתו ולא היה דעתו ללבושה
 מיד צריך לברך כשחוזר ולבושה, אבל יש
 להסתפק אם דעתו ללבושה מיד כגון
 שפושטה ליכנס לבית הכסא, ודעתו נוטה
 שאין צריך לברך, ועי' בזה במפרשים שם,
 ובשו"ע ורמ"א (סי' מ' סעיף יד-טו).

ומאי שנא מצפרא כי משני מכסות לילה
לכסות יום:

לבש טלית קטן צריך לשוב ולברך על טלית
גדול לתפילה:

פירש"י דשני טליתות היו לרב יהודה אחת
 ליום ואחת ללילה, ותמה הרא"ש דא"כ גם
 בערב היה צריך לברך כשמתעטף בטלית של
 לילה, ותירץ דרוב פעמים לא היה פושט
 טליתו של לילה כלל אלא מתעטף בגלימה
 של יום על של לילה. [וכן תירץ המיוחס
 לרשב"א, ועי"ש שתירץ בעור אופנים].
 והביא הרא"ש מכאן ראיה דאדם הלובש
 טלית קטן אעפ"כ צריך לשוב ולברך על
 טלית גדול שלובש לתפילה, אא"כ מתעטף
 בהן בזה אחר זה בלי הפסק.

ועי' ב"י (סי' מ') שהאריך בענין הלובש ט"ק
 בביתו וט"ג בביהכנ"ס כמה יברך ואימתו.

ת"ר הכל חייבין בציצית וכו' ועבדים -
 העול"ש הביא קושית המקדש מלך
 היכי שייך שיתחייב עבד בציצית הלא מה
 שקנה עבד קנה רבו ואין הטלית שלו, וטלית
 שאולה פטורה מן התורה [כן דעת רוב
 הראשונים, אך משמעות השטמ"ק לקמן מד.
 אות ג' לא כן], ועי' מש"כ העול"ש לישב.

נחי דאישתרי בעידן עבודה בלא עידן
עבודה לא אישתרי:

[א] גדר 'עידן עבודה':

בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' א. ד.) הוכיח דהך

איזהו

מנחות דף מג:

מקומן

שפא

'עידן עבודה' אינו רק שעה שעובד ממש אלא בזמן עבודה קאמר, וגם בשעת שהייתו מעט קודם עבודה ולאחריה בהליכתו מעזרה להר הבית לפושטן, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת. ולפי דבריו לכאורה יש לישב מה שהניח בצ"ע בחי' מרן רי"ז הלוי (צקונטרס) על יומא עמ' כ"ג) לשון הברייטא ביומא סט. דבגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור, ומשמע דבהר הבית מותר ללבושן, ואי משום איסור כלאים הא לא הותר אלא בעזרה בלבד לצורך עבודה.

[ב] עי' בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ק"ט) שדן מה צריך היתר לכלאים בשעת עבודה הלא מצוות לאו ליהנות ניתנו, וכ"ש כהן המלוכש בבגדים מפני חמה או צינה ופושטן ללבוש בגדי כהונה לכבוד בוראו.

[ג] ראה עוד נידון התוס' לעיל ריש מא.

רש"י

ד"ה בן ארבעים יום - מתינוק בן מ' יום ל"א שעברו מ' יום וכו' - עי' שבת דף צ. ובתוד"ה מי רגלים.

ד"ה וסימניך - איזה שינוי כשר ואיזה שינוי פסול - עי' ניםוקי הגרי"ב שמפרש באופ"א.

ד"ה משום זונה - ועברין משום לא תתחתן בהם - בהגהות קרני ראם ובעול"ש הניחו בצ"ע דבע"ז דף לו: איתא דבדרך זנות לא עבר על לא תתחתן רק ביי"ד של שם גזרו עלה, ועי' חכמת שלמה בשו"ע סי' כ', וע"ע בספר ישר וטוב.

ל"א משום זנות עובדת כוכבים וכו' - כתב הנימוק"י דפירוש זה יותר נכון, דזונה ישראלית מופקרת לכל לא שכיח.

תוס'

ד"ה מאי - שיודע דטעימה פסולא אבל

ל"א ידע מקלא אי"ן וכו' - ברה"ז גורס כשלפנינו, ור"ל דמיירי במוכר שיודע מהלכה דטעימה פסולה אבל אינו יודע מקלא אילן. וכע"ז במהרש"א אלא שמתקן מעט. אבל הצ"ק ורי"א חבר גורסים "וידע מקלא אילן אבל איהו גופיה לא ידע", ר"ל דאף ההלכה דקלא אילן פסול ידע אלא שאינו יודע להבחין בין תכלת לקלא אילן.

ד"ה ור"ש פומר - ואמרינן נמי במכילתין - לעיל לט: וכן בסמוך.

ל"א מילתא היא וכו' - תוס' ביבמות ד. (ד"ה דמיע) ובערכין ג: (ד"ה הני) תירצו דהא דנשים פטורות ממ"ע שהזמ"ג ילפינן בקידושין לה. דהוקשה כל התורה לתפילין, והיקשא עדיף מסמוכים דגדילים ולא תלבש.

אבל הכא איתמר כי היכי דלא ניסתרו אהדדי - הצ"ק מגיה "דלא נאסרו", והרש"ש כתב דהגירסא שלפנינו עיקר, עי"ש, וכן טה"ק דוחה הגהת הצ"ק.

וה"נ אין להקשות דנידרוש כי היכי דמרבין גבי אכילה מצה - פי' דהתם מיבעי ליה נמי לדרשא אחרת שאין יוצא אלא במצה של ה' מינים, ואפ"ה מרבין נמי נשים - עול"ש.

דהתם שאני דכתיבי בחד קרא - בהגהות מהרש"ם הקשה דבספר יד מלאכי הביא כמה ראיות דאף בב' פסוקים שייך היקשא, וראה מש"כ לישב באור שמח (לי"ת ג. ט.), ועע"ש בדבריו.

דף מג:

גמ'

ורבנן האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה:

האם כסות סומא חייבת לכו"ע בציצית: משמעות הסוגיא דכו"ע מודו דכסות סומא חייבת בציצית, וכ"כ רש"י. ותמה שעה"מ

הל' ציצית דרש"י בסוכה יא. (ד"ה לפרומא)
כתב דמ'וראיתם אותו' ממעטין כסות סומא,
ובהגהות רעק"א על שעה"מ העיר שכ"כ
תוס' בשבת קלא. (ד"ה ושוין), ועי' בשעה"מ
הנ"ל מש"כ לישב. ובנימוקי הגר"ב בסוגיין
הוסיף שגם הרא"ש בהל' תפילין הביא
שסומא פטור מציצית, וכתב הגר"ב דע"כ
גירסא אחרת היתה לכל הנך ראשונים. וע"ע
באגרות משה (או"ח ח"א ג. א.).

כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי בעלת
חמש אמור - האם צריך להטיל
בה ד' ציציות או בכל ה' הכנפות - עי'
בדברינו לעיל לז: בגמ' ד"ה טלית בעלת
חמש.

ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת וכו'
ואיזו זו קרית שמע - דהיא נקראת
'כל מצוות ה'' שיש בק"ש עיקר האמונה
קבלת מלכות ואחדות - מהרש"א.

ואיזו זו מצות כלאים - כלומר שאם היה
כלאים בבגדו חייב להסירו - רגמ"ה.

ודריש 'כל מצוות ה'' ולא מקצתן, דאי לא
הדרשא דסמיכות לכלאים היה מתקיים מצות
תכלת בחצי הבגדים בלבד דהיינו בצמר ולא
בפשתים - מהרש"א.

וז"ל המשך חכמה פר' שלח (ע"ה"פ ורל"טס
ל"ט) פ"י כמו דאמרו ריש פ"ב דביצה זכרהו
מאחר הבא להשכיחו, כן כאן פירושו, משום
שמצות ציצית באה להשכיח מצות שעטנז
שהיא נעשית צמר ופשתים לכן ציוה
להזכירה" עכ"ל. וע"ע שפ"א.

כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל
מצות כולן - מהרש"א הבין כפשוטו
דזה אתא לאשמעין שהחייב במצוה זו
שהזמן גרמא נתחייב בכל מצוות שהזמן
גרמן, ונדחק לישב לשני פירושי הרש"י
אמאי תלה זאת דוקא במצות ציצית ולא

במצוה אחרת שהזמן גרמא. אך לכאורה יש
לפרש דהיא גופה אתא לאשמעין כר"ש
דציצית הוי מ"ע שהזמ"ג דאינה נוהגת
בלילה ולכן נשים פטורות ולא כרבנן דפליגי
בהא לעיל בברייתא. ושור"ר טה"ק, ועי"ש
שהאריך לפרש שני פירושי הרש"י.

כתיב הכא וראיתם אותו וכתוב התם את
ה' אלהיך תירא - לפירש"י הגזירה
שוה הוא מתיבתא 'אותו', וכן איתא גם
במהרש"א, ולרגמ"ה הגז"ש הוא דכתיב
בציצית 'וראיתם' והתם כתיב 'תירא' ודרשין
לשון ראייה, וצ"ב. [ולגירסת שטמ"ק (ו')
אפשר לפרש הרש"י כרגמ"ה].

וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה
דעתו:

א יש לעיין דבסוטה י: איתא שדוד המלך
נולד מהול וא"כ מאי מצוה איכא, וכתב
מהרש"א ח"א שם דלמ"ד שצריך הטפת דם
ברית ניהא, ולמ"ד שאין צריך מ"מ היה שמח
שאינו ערל.

ב מצות מילה היא בקיום המעשה או
בתוצאה?

בבית הלוי (מ"ז סי' מ"ו) חקר האם מצות
מילה היא שיהא נימול ונמשכת על האדם כל
ימי חייו, או שתיכף אחר המילה נגמרה
מעשה המצוה, עי"ש שתלה זאת בפלוגתת
הרמב"ם והטור. ובשו"ת פרי יצחק (מ"ז סי'
ל') הביא ראיה מדוד המלך דנתיישבה דעתו
כשנזכר במילה וע"כ הוא במה שגם עתה
מקיים מצות מילה, יעו"ש בזה. וראיה זו
כתב כבר בשו"ת מהר"ח או"ז סי' קפ"ג.

לאחר שיצא אמר עליה שירה שנאמר
למנצח על השמינית - א כתבו
המפרשים (צ"ח, ח"ל, מנפ"א, יפ"ע) דצריך
לגרס "למנצח בנגינות על השמינית", והוא
פרק ו' שנדרש במדרש על המילה.

איזהו

מנחות דף מג:

מקומן

שמן

ב] כתב מהרש"א דיש לפרש גם שקראה דוד המלך שמינית שהיא ניצחה על השבע מצוות שזכר לעיל, וכ"כ שפ"א, וע"ע טה"ק.

כל שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וכו' בחיזוק שלא יחטא - כתב ענף יוסף על ע"י דלכאורה אנו רואים בני אדם שחוטאין אף שעושין כן, אך דקדק התנא לומר 'תפילין בראשו' ולא 'על ראשו', דהיינו שמחשבתו קשורה וצמודה במה שמבואר בתפילין, והוא יחודו ואחדותו יתברך ואשר לו הכח והממשלה וכו'.

ואומר חונה מלאך פביב ליראיו ויחלצם - מאי ואומר: עי' מעדני יו"ט (לוח ת') בשם הלבוש.

והנה האי 'ויחלצם' פירשו רש"י ורגמ"ה דיחלצם מהחטא, וראה ב"י (קוסי' כ"ד) שמבאר מה הביאו לרש"י לפרש כן.

מה נשתנה תכלת וכו' מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע - רש"י מפרש דהים נעשה בו נסים לישראל, ומבאר הצ"ק דהוצרך לפרש כן שיזכרו ניסים שנעשו בים דאי כפשטיה הו"ל למימר תיכף שהתכלת דומה לרקיע. וראה עוד בדברי תוס' שאנץ הנדפס עה"ג בסוטה יז.

ברם הרש"ש דחה פירוש זה, די"ל שתכלת חלוקה הרבה ממראה הרקיע, ומראה הים ממוצע ביניהם, ואכן ראה ברש"י סוטה יז. שפירש כן בהדיא דתכלת לא דמי כ"כ לרקיע ולכן נקט הדומה, ובטה"ק הביא שבריטב"א בחולין פט. כתב שני הפירושים דרש"י.

והנה בירושלמי איתא דים דומה לעשבים ועשבים לרקיע וכו' [והביאו בגלשה"ס], ועי' קר"א בביאור הדבר.

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום:

סיבת תקנה זו:

ז"ל הטור (ק' מ"ו) בשם רב נטרונאי גאון: "דוד המלך תיקן מאה ברכות דכתיב 'הוקם

על' ע"ל בגימטריה מאה הוי, כי בכל יום היו מתים מאה נפשות מישראל ולא היו יודעין על מה היו מתים, עד שחקר והבין ברוח הקדש ותקן להם לישראל מאה ברכות", עכ"ל.

וראה שם בב"י החשבון של מאה ברכות כל יום, וכמה חסרים בשבת, וכיצד יש להשלימן, ועי' מג"א (ק' מו. מו. ח.), ומשנה ברורה (מו. יד.).

חייב אדם לברך שלש ברכות בכל יום וכו' - אמר 'חייב' לפי ששאר ברכות מברכן על צורך ואלו שאינן לצורך מעשה מ"מ חייב לברכן, ועוד כדי להשלים ק' ברכות - רגמ"ה.

שעשאני ישראל - בשולי הדף ציינו דבתוספתא איתא "שלא עשני גוי" וכ"כ הטור בסי' מ"ו, והקשה אמאי לא מברכינן "שעשאני ישראל", וכתב דיש מתרצין על דרך מאמר רז"ל "נוח לאדם שלא נברא משנברא", וכך יכוין: מי יתן שלא עשאו ועכשיו שעשאני אברך שלא עשני גוי וכו'.

אולם יעו"ש שהב"ח עצמו מישב באופ"א, והט"ז (ק' מו. ד.) הקשה עליו ותירץ באופ"א, וע"ע שם במג"א ס"ק ט'.

רב אחא ב"י שמעיה לבריה דהוה קא מברך שלא עשני בור א"ל כולל האי נמי - עי' פירושי הרש"י, ובתוס' ריש מד. כתב כעין פירושו השני. והקר"א פירש לפי שנשים ועבדים הן בטבע משא"כ בור שהוא בבחירתו ואין לברך ע"ז. וע"ע פירוש המהרש"א.

רש"י

ד"ה האי אשר - לרבות כמות סומא לא איצטריך דהשתא וכו' - עי' בדברינו בגמ' ד"ה ורבנן בענין סתירת דברי הרש"י.

ד"ה כיון דנתחייב - עי' בדברינו בגמ' ד"ה כיון שנתחייב.

ד"ה שקולא - ועוד דציצית בגימטריא וכו' - בטור (סי' כ"ד) העתיק לשון רש"י בלא תיבת 'ועוד', וכתב הב"י דצ"ל שהשמיט מילת 'ועוד' שלא במתכוין, אולם יעוי' בב"ח שמפרש דדוקא השמיטה דס"ל לטור דט"ס היא.

ד"ה שבע - וארבע ציציות - עי' מהרש"א דמפרש אף למ"ד ד' ציציות מצוה אחת הן [פלוגתא במתני' לעיל כח.]. וראה טה"ק באופ"א.

דומה לים שנעשו בו נסים - עי' בדברינו בגמ' ד"ה מה נשתנה.

תוס'

ד"ה ואיזו זו - אסמכתא בעלמא דקר"ש דרבנן - העירו ברה"ז וצ"ק דהיכי קאמר כן בפשיטות והלא רב יהודה לחודיה הוא דס"ל הכי בברכות ואנן קי"ל דק"ש דאורייתא, ועי' קר"א.

וטה"ק כתב דלשון תוס' מגומגם וכוונתם לישב דלא יקשה מהכא למ"ד ק"ש דרבנן. ברם יעוי' בתוס' ב"ק פז. (ד"ה וכן היה) ובתוס' סוטה לב. (ד"ה קרית שמע) שנקטו בפשיטות דק"ש מדרבנן היא, ועי' בתוס' סוטה לב: (ד"ה ורצי) שהקשו ע"ז מכמה סוגיות דמשמע דהוי דאורייתא.

ולהלכה פסקו הטור ושו"ע (או"ח סי' ס"ז) דספק אם קרא שמע חוזר וקורא דהוי ספיקא דאורייתא, ועי"ש בב"י דהוא כדעת הרי"ף ורבינו יונה והרא"ש והרמב"ם שכן פסקו בפלוגתא אמוראי בברכות כא.

ד"ה בין תכלת - פירש בקונטרס בין צמר שקל"ט וכו' וליתא דא"כ מאי ראיא זו - רש"י מפרש שיבחינ בגיזת צמר דעלמא בין מקומות שעלה הצבע יפה או לא, וקושית תוס' עליו סתומה, אך בברכות פירשו תוס'

(רי"ט ט:) דקשיא חדא דאי קאי אגיזת צמר א"כ אין ראיא זו תלויה בציצית דוקא, ועוד דבלילה נמי פעמים יכולים להבחין צמר שאינו צבוע כדרכו.

וראה בטה"ק שפירש כוונת תוס' דהכא בע"א, ושוב חזר בו לפרש כקושיתם בברכות.

ובערוך פי' בין חוליא של תכלת לחוליא של לבן - הא דלא רצה לפרש בין חוטי התכלת לחוטי הלבן - עי' טה"ק.

ופ"ק דברכות ירושלמי וכו' בין תכלת שבציצית ללבן שבה - מסייע מהירושלמי לפירוש הערוך דעד שיבחינ בין תכלת ללבן שבציצית גופה.

ד"ה שואל מעמך - וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה - ר"ל מ"ם הוא כנגד יו"ד, וה"י הוא כנגד צד"י, והוי יחד קו"ף שהוא מאה. וכן פירש בבעל הטורים (דנח"י י. יצ.) וכן בדעת זקנים שם, והביא בזה פירושים נוספים.

ובקונטרס פירש אל תקרי מה אל"א מאה - כן פירש גם ברגמ"ה, ועי' צ"ק שמבאר מנ"ל לומר אל תקרי מה אלא מאה, ובדומה לזה במהרש"א, אך מהרש"א עצמו נוטה דפירש"י הוא כעין פיר"ת, וראה עוד בקר"א.

וי"מ כדי להשלים מאה באותיותיה וכו' - ר"ל כעין פיר"ת דיש מאה אותיות בפסוק, אלא דסבר האי י"מ דתיבת 'שואל' חסירה היא, ולכן קרינן 'מאה' להשלים מאה אותיות - שפ"א, וספר ישר וטוב. ועי' מנחת שי עה"ת בענין זה אם תיבת 'שואל' דקרא חסירה או מליאה.

דף מד.

גמ'

ת"ר חלזון זה וכו' ובדמו צובעין תכלת:

א האם גם תכלת דבגדי כהונה צובעין מדם החלזון:

המשל"מ (כלי המקדש ח. יג.) נקט בפשיטות שגם תכלת דבגדי כהונה צובעים מדם חלזון כמו תכלת דציצית, ולכן תמה על הרמב"ם שם שלא פירש הדבר, וכתב דאולי סמך על מש"כ בהל' ציצית. וכן נקט בפשיטות הנודע ביהודה - הובא בסמוך אות ב'.

אולם בעמק ברכה (לילית אות ה') דייק היטב לשון הרמב"ם (פ"צ לילית) דדוקא בציצית צריך לצבוע מדם חלזון, וראה עוד מרכה"מ (ח"צ לילית ז. א.) שגם ס"ל הכי, והקשה דהרי לעיל מב: ילפינן תכלת דציצית מבגדי כהונה, ותירץ דלענין טעימה בלבד ילפינן. וראה עוד בפ' הגרח"ק שליט"א למסכת ציצית (הל' כ') שהניח בצע"ג דמשמעות התוספתא וכן בגמ' שבת עד: מוכח שהיה צריך חלזון לתכלת דמשכן ובגדי כהונה.

ב הנה קי"ל (שנמ כח:) דבעינן מן המותר בפ"ך, וראה בשו"ת נודע ביהודה (או"ח תניינא סי' ג') שנקט בפשיטות דגם במשכן היה תכלת מדם חלזון בפרוכת ובבגדי כהונה, ודן דלכאורה האי חלזון הוא מין טמא ואיך צובעין בדמו דאינו מן המותר בפ"ך, ורוצה להוכיח דבמידי דחזותא אין צריך מן המותר בפ"ך, אך כתב שעצם דבר זה אם החלזון הוא מין טמא תלוי בנידון היכן גידולו של אותו חלזון - עי' בדברינו על רש"י ד"ה ועולה.

אין לך כל מצוה קלה וכו' שאין מתן שכרה בעה"ז וכו' - פי' דמן המתן שכר נתחלק קצת לעוה"ז, אבל המצוות המנויין בריש מסכת פאה הקרן כולו לעוה"ב והפירות אוכל בעוה"ז - מהרש"א.

צא ולמד ממצות ציצית - רש"י מפרש דלפי שהוא עשה בעלמא קרי ליה מצוה קלה, וכע"ז במהרש"א, והצ"ק לא ניחא ליה בזה דא"כ למה נקט ציצית טפי

משאר מצוות עשה, והוא מפרש דקלה היא לעשותה בהוצאות ממון ובטירחת הגוף.

והנה כפירוש הצ"ק כן משמע במשנה בסוף חולין דמצוה קלה היינו בדמים, אך כתב הרש"ש דכאן אין לפרש כך דהלא איתא לעיל דתכלת דמיו יקרים. וראה עוד פירוש השפ"א במאי הוי מצוה קלה.

באו ד' ציציותיו וטפחו לו על פניו - עי' צ"ק שנתן טעם למה ציציות טפחו על פניו, וראה מש"כ הגהות מצפ"א, ועיין יעקב על ע"י.

טלית שאולה כל שלושים יום פטורה מן הציצית וכו' והשוכר בית בח"ל כל יום פטור מן המזוזה:

א טלית שאולה וכן שוכר בית, לאחר ל' יום חייבין מדאורייתא או מדרבנן:

דעת תוס' (ד"ה טלית שאולה) דטלית שאולה מדאורייתא פטורה לעולם ומדרבנן חייבת לאחר ל', [ואפ"ה אין עובר משום כלאים בציצית - עי' תוס' לעיל ריש מא.], אולם שוכר בית בחו"ל מסתפקים תוס' שמא מדאורייתא חייב אלא שעד ל' יום לא חשיב 'בית דירה', או שמא כל חיובו מדרבנן, ולצד השני נוטים גם תוס' בע"ז דף כא.

אולם בשטמ"ק כאן (ג') משמע דבין בטלית ובין בבית חייב מדאורייתא לאחר ל', וכן דעת הקר"א עי"ש שהקשה על תוס' שנוטים דמדרבנן.

ובדעת רש"י שכתב דהשוכר בית פטור כל ל' יום שמא יחזור בו - כתב בספר ישר וטוב (על רש"י) דס"ל כפירוש קמא דתוס' דחייב מדאורייתא, ומשום הכי הוצרך ליתן טעם דפטור כל ל' דעדיין לא מיקרי דירה ידיה כדפירשו תוס'. וע"ע טה"ק.

ב נפק"מ בין השיטות האם חייב מדאורייתא או מדרבנן:

כתב הקר"א דנפק"מ כגון שדר בשכירות

תוס' בחולין (י"ט קי:) כתבו דאין לברך על טלית שאולה [ועי"ש מאי שנא מכל מ"ע שהזמ"ג דנשים פטורות ואפ"ה מברכות], ומ"מ המברך לא הפסיד.

והרא"ש בחולין שם מחלק דה"מ השואל טלית שאינה מצויצת, אבל שאל טלית מצויצת הרי השאילה לו על דעת שיברך עליה, וכתב הב"י (ס' י"ד) דנראין דבריו וכן נהגו, וכן פסק בשו"ע (י"ד. ג.).

אך הט"ז שם כתב דנראה דלא קאמר הרא"ש אלא בשואל טלית מצויצת המיוחדת למצות ציצית ולא בשואל בגד בעלמא שיש בו גם ציצית, וכן אם שאל טלית לעלות לתורה או לפני התיבה שאינו אלא משום הכבוד אין מברכין עליה, והמג"א פליג בזה דבכל גווני מברכים. ולענין הלכה - עי' משנ"ב (ס' יד. ב.), ובביאור הלכה שם.

והשוכר בית בחו"ל כל' יום פטור מן המזוזה - כתב הב"י (סוס"י רפ"ו) בשם הר"ר מנוח שדין השואל בית בחו"ל כדין השוכר.

ועוד הביא הב"י פלוגתא בשוכר בית מעכו"ם האם פטור ממזוזה אפילו לאחר ל' יום כיון שהבית של עכו"ם הוא, ובשו"ע (רפ"ו. כג.) פסק שחייב במזוזה.

השוכר בית בא"י עושה מזוזה לאִתֵּל
משום ישוב דא"י - עי' פירוש הרש"י, וראה עוד פירוש השפ"א בע"א.

אֵלֶּא מֵאֵן דְּלִית לֵיהּ תְּרֵי מִצּוֹת חַד מִצּוֹה נִמְי לֹא לֵיעֵבִיד - המפרשים דנים הרבה אם תפילין של ראש ושל יד חשיבי ב' מצוות או מצוה אחת [עי' בדברינו לעיל לו. ד"ה לא סח, אות ה'], והרמב"ם בסה"מ (עשין י"ג) הביא ראייה מסוגיין דמבואר בהדיא שהן ב' מצוות. וראה בפ"י הגר"י פערלא על סה"מ לרס"ג (עשה ס' ו') שהאריך הרבה בענין זה, וראיה דסוגיין כתב לדחות דאף דמצוה אחת

וקבע מזוזה וחזר וקנה הבית, דלשיטת תוס' צריך לחזור ולקובעה דכלפי דין דאורייתא הוי תעשה ולמ"ה, ולשיטה השניה אין צריך לשוב ולקובעה, וזהו מילתא דשכיחא.

ובמנחת חינוך (מכ. ג.) נסתפק בדומה לזה אם קבע מזוזה תוך ל' יום האם יוצא בה לאחר ל' יום דנהפך חיובה לדאורייתא דאפשר דחשיב תעשה ולמ"ה, עי"ש, אך בהערה שם ציינו דבספר נחלת צבי הביא מסידור דרך החיים, דלשיטה דלאחר ל' חייב מדאורייתא אם לכתחילה דעתו לדור יותר מל' יום חייב מיד מן התורה, ולפי"ז ליתא לחקירה הנ"ל.

ובשו"ת רעק"א (ס' ס"ו) כתב עוד נפק"מ בין השיטות הנ"ל, האם שותפות נוכרי וישראל חייבת במזוזה, דאי שכירות חייבת מדאורייתא דלא בעינן 'ביתך' ממש וסגי בשם 'דירה' ה"ה שותפות נוכרי חייבת דסו"ס שמירה בעינן, אבל אי בעינן 'ביתך' ממש נמצא דשותפות נוכרי אינו ביתך המיוחד לך.

ובמנחת חינוך (מכ. ב.) כתב דמסתימת הרמב"ם משמע דשותפות נוכרי חייבת, אך הרמ"א (ס' רפ"ו. ב.) פסק דפטור, ועי' ש"ך וט"ז בס"י רפ"ו.

כל' יום פטורה מן הציצית מיכן ואילך חייבת:

א] שלושים יום רצופין:

כתב הנימוקי יוסף בשם הריטב"א דהשלושים יום צריכין להיות רצופין שלא החזירה בינתיים כלל, וכן פסק הרמ"א (ס' יד. ג.). ולענין שוכר בית בחו"ל האם צריך נמי שלושים יום רצופין - עי' פתחי תשובה (ס' רפ"ו. טז.).

ב] האם יכול לעשות בה ציצית בתוך הל' יום ולברך עליה:

עוד כתב הנימוקי" דאף בתוך ל' אם רצה לעשות ציצית ה"ז משובח ומברך עליה, ברם

איזהו

מנחות דף מד.

מקומן

שפז

הן מ"מ ב' חלקי מצוה הוו שאין מעכבין זו את זו.

כל שאינו מניח תפילין וכו' וכל שאין לו ציצית בבגדו וכו' - הרי"ף (נסוף הלי תפילין) העתיק כל המאמרים הללו, ומן התימה על הרמב"ם שהעתיק רק לענין תפילין וברכת כהנים ואילו ציצית ומוזזה השמיט - עי' הגהות ר"ש טויבש.

וכל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בג' עשה - בסוגיא זו יעוי' בהרחבה בספרינו 'איזהו מקומן' עמ"ס סוטה דף לח.; וראה בדברינו על תוס' כאן ד"ה כל כהן.

כל המניח תפילין מאריך ימים שנאמר ה' עליהם וכו' - מהרש"א מבאר דקרא דמייתי "ה' עליהם יחיו" קאי אתפילין של ראש, וסיפא דקרא קאי אתפילין של יד, עי"ש.

רש"י

ועולה - מן הארץ - בגלהש"ס וכן אחרונים רבים תמהו על רש"י שסותר עצמו ופירש בכמה מקומות שהחלזון עולה מן הים, וכ"כ הרמב"ם (ל"ט ג. ג.). דבים המלח הוא מצוי, וכן משמעות הברורה דסוגית הגמ' בשבת דף עד: עה.

ובהגהות ריעב"ץ כתב שכוונת רש"י דעולה מקרקע הים. ובהגהות בן אריה הביא שהקרבן נתנאל (פ"ג דז"ה) כתב שט"ס הוא ברש"י וצ"ל "ועולה על הארץ". וטה"ק תירץ דתרווייהו איתנהו, כמבואר מדברי רש"י מגילה ו. דהחילזון עולה מן הים לארץ ומן הארץ להרים.

ציצית - מצוה קלה עשה בעלמא - עי' בדברינו בגמ' ד"ה צא ולמד.

ד"ה אותן מצעות - והוא היה מתן שכרה בעה"ז - עי' צ"ק שמפרש בע"א.

ד"ה בשמונה עשה - ד' פרשיות יש בהן ואכל חדא קיימי תרי עשה וכו' - מהרש"א הקשה הלא ד' פרשיות מעכבות זא"ז (מתני' כח.) דמצוה אחת הן, ומדוע קאי תרי עשה על כל אחת בפ"ע.

ל"א בודיה כי יביאך כתיב וכו' - צ"ע אמאי לא מנה רש"י קראי דקדש וכן והיה כי יביאך לתרי עשין כל אחד, שהרי בכל אחד מהם יש קרא דשל ראש וקרא דשל יד - עי' הגהות חש"ל, ובעול"ש, ובפי' הרי"ף על ע"י.

אכן ראה ברגמ"ה שבאמת מנה בכל פרשה תרי דשל ראש ודשל יד, וכע"ז פירש בנימוק"י סוף הלי תפילין.

תוס'

ד"ה זיל טפי - אבל אבור לא מברכינן וכו' דהוי כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ - עי' מתני' קידושין מ:

ונראה יותר שמברך אעבד ואשה שאין [מצווין] כמותו - עפ"י הגהת צ"ק ושטמ"ק ר"ל דעל עבד ואשה עדיף טפי לברך דישנם הרבה מצוות שאינן מצווין כלל, והוא כעין פירושו השני של רש"י לעיל מג: ד"ה כולי האי.

ונראה שגם לפירושו הראשון של רש"י הנ"ל לא יקשה מ"ש שעל בור לא מברכים, ודו"ק.

ד"ה לבית מדרשו - אינו ר"ח שר' נתן שהיה חשוב מרבי וכו' - עי' הגהות ריעב"ץ.

ד"ה טלית שאולה - אין לדקדק מכאן דסתם שא"ל ל' יום וכו' - אכן כן פירש רגמ"ה דכל ל' פטור דסתם שאלה ל' יום, אולם יש להסתפק שמא כוונתו דסתם שאלה דטלית דוקא ל' יום ואין לדקדק לדעלמא, כמש"כ התוס' בסמוך.

והא דמייתי הכא סיוע לרב יהודה וכו' דמסתבר ליה לדמות טלית מדרבנן למזוזה דאורייתא - ר"ל דבפשטות מייתי ראייה דלאחר ל' יום חייב, והרי אינו דומה דמזוזה לאחר ל' חייב מדאורייתא וטלית הוא תקנה דרבנן, לזה כתבו תוס' דמסתבר לדמות שיש לרבנן לתקן לאחר ל' שיהא דומה הדין למזוזה לאחר ל', וממשיכים תוס' דצ"ע שמא מייתי ראייה לפטור בתוך ל', וזה לא מסתבר דהא תוך ל' פשיטא דפטור מציצית דהא לאו כסותך היא - ע"י צ"ק.

וכן פ"ק דמסכת ע"ז וכו' ומשני חובת הדר היא פי' שאם ירצה לא ידור בו וכו' - תוס' מייתו ראייה דתירוצ' הגמ' "חובת הדר היא" קאי על הבעלים, ובדומה לזה יש לפרש ההיא דב"מ קא: דקאי על המשכיר שאינו חייב וכדלעיל.

ומפרשים תוס' דכוונת הגמ' בע"ז דכיון שיכולים הבעלים להשתמש לתבן וקש ולא לבית דירה נמצא שלא מפקיע הבית ממזוזה כשמוכרו או משכירו לנוכרי.

אך משמעות רש"י בע"ז שם דמשני בפשיטות, דכיון דמזוזה אינה חובת בית אלא חובת הדר ממילא לא שייך למימר דמפקיע הבית ממזוזה.

והא דאמרינן ריש ר"א דמילת וכו' הו"מ למימר הואיל ובידו שלא להניחה וכו' - כגירסא שלפנינו כן גרס ברה"ז, ולהצ"ק לא ניחא בזה דא"כ קאי רק על הטלית דאילו במזוזה הוא חייב ליתן בבית, וגם א"כ אינו דומה להגמ' בע"ז דמיירי במזוזה.

ולכן הוא גורס "הואיל ובידו להניח" ר"ל להניח הציצית בטלית והמזוזה בפתח, ולא ילבש הציצית ולא ידור בבית, וכמו שכתבו לעיל שאם ירצה שלא לדור בו. [ולכאורה טפי יש לפרש לגירסא זו ד"בידו להניח" כלומר לעזוב, ולא ליתן כלל הציצית בכגד (המזוזה בפתח).

ועי' בחי' הגר"ח עהש"ס (סי' שמ"ז) שדן איך שייך שאלה סתם בלא זמן קצוב, דהרי כיון שיכול הבעלים ליקח הימנו כל שעה נמצא שאין לשואל כלום בחפץ.

מיהו כל' ל' יום פטור דלאו בית דירה ידידה הוא כדאמרינן פ"ק דב"ב וכו' - א' כוונת תוס' דהגם שמדאורייתא חייב השוכר מיהו בעינן דליהוי 'בית דירה', ועד ל' יום לא חשיב 'דר' שם, ועלה מייתי מפ"ק דב"ב [לגירסת ברה"ז] שהיא גירסא שלפנינו] דל' יום עביד ליה כאנשי העיר. אולם הצ"ק גרס בע"א [כנדרפס בשולי הדף], ומבאר דתוס' באים לפרש אמאי לא מייתי ראייה התם בב"ב ממזוזה, אלא משום דהכא הוא מדאורייתא שכן הוא עיקר דינו, ואילו התם הוא תקנה דרבנן.

ב] גדר הדין דמזוזה חובת הדר:

בעיקר דברי תוס' דבעינן 'בית דירה ידידה' - יעוי' בחי' רא"ל מאלין (מ"א סי' י"ח) שביאר היטב, דהא דמזוזה חובת הדר אינו שדין מזוזה הוא בגברא גרידא, אלא ודאי דעיקר החיוב הוא על הבית רק דתנאי לחיוב מזוזה הוא שיהא דר בו, ומן התנאי הוא שתהא דירת קבע, ולכן פחות מל' יום הוא מעשה דירה עראי שאין בו לאשוויי שם 'בית דירה'. ולפי"ז הוא מישב קושיית הגבורת ארי ביומא דף י' מ"ש דלשכת פרהדרין דכהן גדול חייבת במזוזה הגם שדר בה פחות מל' יום, יעוי' היטב בדבריו.

ונראה לסייע לדבריו מהא דהקובע מזוזה בבית חבירו מברך אף שקיום המצוה מוטל על הדר בבית, ולעומת זאת התולה ציצית בכגד חבירו הגם שההוא לבוש בזה אותה שעה מ"מ מברך הלוּבש, וביאר בחי' הגר"ח עהש"ס (סי' ג') דציצית הוי חובת גברא לגמרי וקיום המצוה הוא הלבשה ולא התליה, משא"כ במזוזה הבית עצמו מחוייב במזוזה נמצא דבקביעתו מתקיימת המצוה של קביעת מזוזה ולכן מברך הקובע.

איזהו

מנחות דף מד:

מקומן

שפט

ולמ"ד חובת טלית בלא לבישה חייב - כלומר כיון דלמ"ד טלית חובת מנא הכרח לתרץ הואיל ובידו להפקירן, לכך נקט אותו טעם השוה בכולם.

ד"ה כל כהן - דוקא כשאומר לו עלה - כתב הב"י (סי' קכ"ח) דדעת הר"ר מנוח דבג' עשה אינו עובר כשאין אומרים לו, אבל בעשה דכה תברכו עובר, אכן אין נראה כן דעת הפוסקים אלא דאין עובר כלל.

ואע"ג דדרשי' מיניה עשה מפיק ליה פ' ואילו נאמרין וכו' - ר"ל דרשינן עשה בסוגיין, דאחד מג' עשין דכהן שאינו עולה לדוכן הוי "אמור להם" [עי' שטמ"ק י"ב] ואעפ"כ מפיק לה נמי האי דרשא דאמור להם לשנים ולא לאחד דתרתני ש"מ - טה"ק. [ולכאורה הרי תלת ש"מ, דהא נפקא גם דין אמירה לכהנים, וצ"ל דחשיב להו בחדא, דאמירה נפקא מ'אמור', ושנים ולא אחד מ'להם' לשון רבים].

והנה לביאור טה"ק דברי תוס' מחוורים היטב ואין צריך להגהות הצ"ק, ומשמעות הצ"ק שמפרש קצת באופ"א.

ומ"מ אומר ר"ת שאפילו כהן אחד עולה לכל הפחות מדרבנן - כתב בחי' הגרי"ז דתוס' מפרשים שכל עיקר חיוב הברכה תלוי באמירה להם לעלות, ולכן לכהן אחד שאין חיוב אמירה אינו חייב גם בברכת כהנים מה"ת, אולם היה אפשר לפרש וכן נראה מדברי הרמב"ם (הל' תפילה טו. יג.) דאין האמירה תנאי בחיוב, אלא שבשנים כיון דיש דין אמירה לכן כל זמן שלא קוראים אינם חייבין לעלות, משא"כ אחד אדרבה חייב מה"ת אף בלי אמירה.

וראה עוד חי' הגרי"ז סוטה לח. (מסדורה חדשה) מהגרי"ד צ"ל מרשימות תלמידים.

בא"ד (מד:) ואומר ר"ת שש"צ הוא פותח בברכנו ומסיים - ר"ת חוזר

ורוצה לישב המנהג שהש"ץ בעצמו קורא לכהנים, [וכן דעת הר"פ בשטמ"ק לעיל ע"א סוף אות ה'] משום שנהגו לומר או"א ברכנו וכו' והוי לשון תפילה שאינה מהוה הפסקה, וכ"כ תוס' ברכות לד. (ד"ה לא יענה) לישב המנהג לפירוש ר"ת - צ"ק.

ובעיקר דברי ר"ת שהש"ץ אומר או"א ברכנו וכו' - יעוי' בשטמ"ק (לעיל ע"א, אות ה') בשם ר"ח כהן שהוכיח דאין לומר כן, וכן בטור (סי' קכ"ח) הביא בזה פלוגתא.

ואין כהנים רשאים להתחיל עד שיכלה הדיבור מפי הקורא - עי' סוטה דף לט:

דף מד:

מתני'

הסולת והשמן אין מעכבין את היין - כתב המנחת חינוך (ל"ט. ה.) דנראה פשוט שבכל קרבן ציבור אם אין להם מנחת נסכים דסולת ושמן אלא רק יין לבדו דמנסכין היין ואין הסולת מעכב ואומרים שירה על היין, וכן כגון אם עבר והקריב בשבת עולת נדבה דאין מקריבין מנחתה נראה דהיינו דוקא הסולת והשמן שאסור להקטירם בשבת, אבל היין מנסך שאין בו איסור מלאכה ואין הסולת והשמן מעכבין אותו.

גמ'

רבי אומר זבח ונסכים הבא זבח ואח"כ הבא נסכים - יש לעיין אם צריך לעשות קודם כל עבודות הקרבן ואח"כ לנסך, או דלאחר שחיטת הקרבן שכבר נתקדשו הנסכים יכול להקריבין - עי' הערה ב' לכנסת הראשונים.

מנחתם ונסכיהם בלי"ה מנחתם ונסכיהם אפילו למחר - כן איתא נמי לעיל

טו: דאדם מביא זבחו היום ונסכיו עד י' ימים, ועי' בדברינו שם בענין זה. ובצורת הדרשא - יעוי' ברש"י ובתוס' בשם ר"ת, וראה עוד משך חכמה פר' אמור (ע"פ) ומנחתם ונסכיהם).

ורבנן נמי הכתיב זבח ונסכים ההוא מיבעי ליה לבדזעירי וכו' - ביומא לד. דרשינן דנסכים קודמין למוספין מדכתיב זבח ונסכים, והקשו שם תוס' הלא איצטריך האי קרא לזעירי דהנסכים מתקדשין בשחיטת הזבח, ועי' בזה עול"ש בסוגיין.

ובביאור הדרשא דהכא כיצד ילפינן מ'זבח ונסכים' דהנסכים מתקדשין בשחיטת הזבח - עי' טה"ק לקמן עט.

אין נסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח - האם השחיטה מקדשת לכל דבר וקודם לכן אף משקידש בכלי לא נפסלו בלינה, או דהיא רק מוסיפה בקדושה שאי אפשר לשנותן לזבח אחר - עי' בדברינו לקמן עט. שביארנו שיטת רש"י תוס' והרמב"ם בזה.

ורבי נמי מיבעי ליה לבדזעירי - יש לעיין דהנה בתוס' לעיל טו: (ד"ה אפשר) כתבו שני מהלכים האם נחלקו ר"מ וחכמים בעלמא אם אפשר לשנות הנסכים לזבח אחר, ולמהלך הראשון מימרא דזעירי דהכא אתיא אליבא דר"מ בלבד, וא"כ מאי מקשה לרבי די"ל דסבר כחכמים, וצריך לדחוק דאינו מקשה אלא דן אם רבי גם יכול לסבור האי דינא דזעירי.

בבאים עם הזבח דכו"ע לא פליגי דמנחה ואח"כ נסכים כי פליגי בבאין בפני עצמן:

[א] מהו נסכים הבאין בפני עצמן:

בפשטות הכוונה שלא נתקדשו עם הזבח בשחיטתו דעדיין לא הקדישן אותה שעה,

ואפילו הקריבן באותו יום, וכן משמע מפירש"י בתמורה סוף יד, אולם רגמ"ה כאן מפרש "שלא הביאן עם הזבח אלא לאחר כמה ימים" משמע דאם באין באותו יום חשיבי באין עם הזבח לגבי דין סוגיין, וכן בערכין יב. לענין הספק אם נסכים הבאין בפני עצמן טעונין שירה פירשו רש"י ותוס' כגון שהביאו הקרבן ציבור היום והנסכים למחר. ועי' בזה במנח"א עמ' ש"ב.

[ב] נסכים ומנחה הבאין בפני עצמן האם תלויין זה בזה:

בחי' הגרי"ז חקר האם כשהנסכים והמנחה באין בפני עצמן הם תלויין זב"ז וחשיבי כבאין בבת אחת ופליגי רבי ורבנן איזה מהם קודם, או דאין להם שייכות להדדי כלל וכל אחד חיוב בפ"ע, ומחלוקת רבי ורבנן הוי מחלוקת בעלמא אם יש לפניו מנחה ונסכים איזו קודמת.

ולפי"ז הוא מישב השמטת הרמב"ם (תמו"מ ו. ה.) שכתב רק דבבאין עם הזבח מנחה קודמת לנסכים ולא הזכיר דנסכים הבאין בפ"ע אי דינם כרבי או כרבנן, ולפי"ז אי נימא דתליא במחלוקת הכללית בעלמא הא כבר פסק הרמב"ם דבעלמא מנחה קודמת לנסכים, עי"ש. ועוד בענין השמטת הרמב"ם - עי' קר"א בסוגיין, והרחיב בזה המנח"א (עמ' ר"ט).

ורבי התם הוא וכו' אבל בפני עצמן נסכים עדיפי הואיל דמיתאמרא

שירה ע"ייהו - צ"ע אמאי לרבי נסכים קודמין והלא איתא בתוספתא (פ"י דזנחיס) דמנחות קודמין לנסכים והטעם משום דזה לאישים וזה לספלים, ותירץ הקר"א דצ"ל דזה דוקא בשל יחיד אבל בשל ציבור סבר רבי דמעלה זו שאומרים שירה עליה עדיפא. וכ"כ הזבח תודה דמסתבר דרבי דוקא בנסכי ציבור קאמר, ובשל יחיד מודה דהמנחה קודמת.

מתני'

משמע קצת כמש"כ דפלוגתתם מה להעדיף כשאין לו אלא או זה או זה].

והנה לעיל טו: הרחבנו בשיטות הראשונים בדין זה דמביא נסכיו עד י' ימים, ובשלמא לרש"י בתמורה ותוס' בר"ה דסברי דדין זה הוא דיעבד אפשר להבין דר"ש קסבר דקיום דין לכתחילה עדיף על הבאת כל הפרים, אבל להרמב"ם דס"ל דלכתחילה יכול לעשות כן צ"ע סברת ר"ש, ולדברינו בביאור מחלוקתם ניחא.

ויש עוד דרך לפרש, דפליגי אם חיוב הנסכים הוא לאחר כל פר או רק לאחר כל הפרים, ויסוד הספק הוא האם כל ז' הפרים חשיבי קרבן אחד, ועפ"י דברי התוס' מה. (ד"ה ומנין) בפירושם הראשון [וכפי שביאר החזו"א (לג. יט.) - עי' בדברינו על תוס' הנ"ל], וא"כ י"ל דר"ש סבר דאחר כל פר מחוייב להביא נסכיו דכל אחד קרבן בפ"ע, אבל רבנן סברי דכולם קרבן אחד ולכן קודם שיגמור כל הקרבתם אין להתחיל בהקרבת הנסכים. ולמהלך זה רמז החזו"א הנ"ל. ולפי מהלך זה אין מקום לספיקות הזבח תודה שכתבנו בסמוך באות הבאה, ודו"ק.

ד] הזבח תודה נסתפק אליבא דחכמים: כגון בר"ח שצריך להביא ב' פרים וז' כבשים ואין לו דמים לכולם, האם מוטב להביא קצת ממין זה וקצת מזה, או דמוטב להביא מין אחד במלואו אף שע"ז יחסר מין השני לגמרי, ע"ש.

עוד הסתפק (צד"ה פריס) היכי דבלא"ה אין לו דמים לקנות כל הכבשים, דאפשר דמודים חכמים דכה"ג עדיף להביא אחד ונסכו מאשר להרבות בכבשים.

גמ'

הני פרים וכבשים דהיבא איילימא דחג כמישפט כמישפטם כתיב בהו:

סתירת פסק הרמב"ם לסוגיין:
הרמב"ם (סוף פ"ח מהל' תמו"מ) פסק בסתמא

הפרים והאילים והכבשים והשעירים אינן מעכבין זא"ז - עי' רש"ש דמקיים הגירסא 'והשעירים'. וגירסת הרמב"ם בפיהמ"ש 'והשעיר'.

ר"ש אומר אם היו להם פרים מרובים ולא היו להם נסכים יביא פר אחד ונסכיו ולא יקריבו כולם בלא נסכים:

א] רש"י פירש (יש מה): דהיינו שהיה להם דמים לקנות פרים ולא נסכים, ועי"ש במיוחס לרשב"א שמבאר מדוע אין לפרש פרים ממש שימכרם ויביא בדמיהם נסכים.

ב] בעיקר דברי ר"ש - הנה מדברי תוס' (מה. ד"ה ומנין) מבואר שחכמים פליגי אר"ש בזה, וכן הרמב"ם פיהמ"ש כתב דאין הלכה כר"ש בזה, והקר"א (ד"ה גמרא נמלא) תמה דאין מבואר מי החולק על ר"ש בזה, וראה בתוי"ט שכתב דרבנן דפליגי אר"ש הם דורשים אחרת הקרא ד"איפה לפר" שמינה דריש ר"ש בברייתא לקמן סוף מה., ורבנן דרשי לה לאיפה גדולה וקטנה כמש"כ לפרש התוס' שם (ד"ה וכו'), וע"ע מנח"א עמ' ש"י.

ג] יש לעיין מה סברת ר"ש שיתבטלו כל שאר הקרבנות כדי שיביא פר אחד ונסכיו, הלא אפשר להביא הנסכים למחר ולאחר זמן ויקיים כל הקרבנות, ודוחק לומר דר"ש פליג על דרשא זו.

והיה מקום לפרש דמיירי כגון שידוע שלא יהא דמים לקנות אלא או פרים בלא נסכים או פר אחד ונסכיו ופליגי מה עדיף למיעבד, אבל זה דוחק, וגם מהאחרונים אין משמע כן דהשפ"א תמה כנ"ל בסברת ר"ש ולא תירץ, וכן הקר"א (יש מה). כתב דסברת רבנן פשוטה מסברא דיכול להביא נסכים לאחר זמן, ור"ש יליף מקרא דיותר טוב להביא הקרבן עם נסכיו. [אמנם מהתוס' מה. ד"ה מנין שהוצרכו לפרש דרשת רבנן מקרא,

דהמוספין לא מעכבין זא"ז ומשמע שאפילו מוספי החג, וצ"ע שסותר לסוגיין דכתיב בהו "כמשפטם", וכתב ברה"ז דנראה שפסק כספרי שהביאו תוס' (ד"ה אלף), וכן כמתני' לקמן מט. שפסקה סתמא דאין המוספין מעכבין זא"ז, ודרשא ד"כמשפט כמשפטם" איצטריך לכדדרשינן ליה בזבחים צ: ע"י"ש. וראה עוד קר"א, וזבח תודה (ד"ה והנה מנולר), חזו"א (לג. יט.), חי' הגרי"ז, שפ"א במתני' מט., אור שמח בהוספות בסוף זמנים, ומנח"א עמ' שי"א.

רש"י

ד"ה המתנות - כגון ד' מתנות של חטאת - נקט חטאת לרבותא דאף דב"ש סברי דב' מתנות מעכבות מיהו לב"ה אם נתן מתנה אחת כיפר (וזמנים לו:).

ד"ה מנחתם ונסכיהם - ואי קשיא וכו' מפרש ל"ה בפ' יש קרבנות וכו' - השטמ"ק בזבחים ח. (נעשמות) מחלק באופן אחר, דנסכים הבאין נדבה קריבין רק ביום, אבל הבאין עם הזבח ואפילו לאחר זמן כשרין בלילה. ובביאור סברות ב' התירוצים עי' במנח"א עמ' ש"ה.

תוס'

ד"ה הסולת - ותימה דהא לא כתיב שום קרא במנחת נסכים - עי' רש"ש, וע"ע חי' הגרי"ז לעיל כז., ומנח"א עמ' רצ"ח.

ושמא ילפינן ממנחת נדבה וכו' וגלויי מילתא בעלמא הוי וכו' - כלומר באמת אין למילף מנחת נסכים ממנחת נדבה כיון שאין שוין בשיעורן ולכן איצטריך לעיל כז: לכ"א ילפותא בפ"ע לענין דמיעוטו מעכב את רובו [כך ביאר הגרי"ז לעיל כז.], אלא דלאחר דילפינן דשוין הן מעתה גילוי מילתא הוא לכל מילי דיש למילף זה מזה.

ד"ה מנחתם ונסכיהם (ב') - פי' בקונטרס וכו' וקשה לר"ת וכו' - עי' שטמ"ק (סוף לוח י"ח) שתירץ בשם הריב"א והר"פ את שיטת רש"י. וע"ע טה"ק שהאריך בתירוץ קושיות ר"ת על פירש"י.

ועוד היכי דרשינן וכו' הא קרא דבתריה כתיב לפרים ולאלים ואינם כתובים על הסדר דפרים ואלים קדמי - פי' קדמי למנחות ונסכים ואפ"ה כתבינהו לבסוף ש"מ דאי אפשר למילף הסדר מפסוק זה - כ"מ מהצ"ק. וצ"ב דהלא כוונת הפסוק דמנחתם ונסכיהם של הפרים והאלים יהא במספרם כמשפט. וראה עוד מש"כ בשטמ"ק (י"י), ודבריו צ"ב.

ותו וכו' אל"א ע"כ כיון שכולם משונים זה מזה כולו צריכי - פי' כיון דקרבנות החג שונים כל יום איצטריך למכתב כל יום "ומנחתם ונסכיהם" וא"כ נמצא שאינו מיותר - עול"ש.

ש"מ דבאים בלי"ה כי אשה דהיינו הקטרה - הקטרת איברים כשרה בלילה כדאיתא לעיל כז: ובפירש"י שם.

ונקט מנחה ברישא דדמי לעולה טפי בהקטרה - פי' לכאורה סו"ס תקשי לרבי דאמנם איצטריך האי קרא לאשמועין דכשרין בלילה אבל תיפוק ליה מדהקדים מנחה לנסכים, ומשני משום דדמי לעולה טפי - צ"ק.

וראה מה שביאר בזה טה"ק דמאי קשיא לפיר"ת טפי מפירש"י. וע"ע עול"ש, ובספר ישר וטוב.

והא דפ"ק דיבחים דריש מנחתו ונסכים אפי' בלי"ה ומשמע התם דמיתורא דוקא קדריש וכו' - הצ"ק ועול"ש מפרשים: דהרי נזיר אי אפשר למילף מעצרת כמש"כ

איזהו

מנחות דף מד:

מקומן

שצג

תוס' בסוף הדיבור דנזיר הוי נסכי יחיד, אלא ודאי דריש מיתורא כדמשמע בזבחים ח., ומפרשים תוס' דהתם ודאי הוי יתורא כיון דכבר כתיב "מנחתם ונסכיהם" ולמאי אצטריך "ומנחתו ונסכו". והוסיף העול"ש דבתוס' לקמן צא: כתבו דהיתורא הוא הוי"ו ומנחתו ונסכו. אכן בשטמ"ק (י"ח) משמע דזה גם כוונת תוס' דהכא, או דכוונתו לב' הדברים.

והח"נ מפרש: דתוס' פשיטא להו דבנזיר ילפינן מיתורא, אלא דקשיא להו היכי משמע מיתורא לילה או למחר כמו שהקשו לעיל על רש"י, ומשני דלאחר דגלי קרא בעצרת דבאין בלילה ולמחר מעתה שפיר יש למילף זאת בנזיר מיתורא.

והתם גבי נזיר וכו' למחר נמי שמעינן כיון דגלי גבי עצרת תו אין לחלק - אליבא דהח"נ הוא תירוצ' כדפרשינן לעיל. והצ"ק מפרש דתוס' מסיימים דאף 'למחר' יש למילף בנזיר מהאי יתורא [אף דבעלמא ילפינן לה מדרשא אחרת כמש"כ בתוס' הקודם], דכיון דילפינן לענין לילה ה"ה יש למילף דבאין למחר הואיל וגלי לגבי עצרת תרווייהו דבאין בלילה ולמחר.

והא דאמרינן בריש תענית מה ניסוך המים בלילה וכו' משמע דמקרא דפרי החג מייתי - פי' והרי תוס' דחו פירש"י דאין למילף מהתם דלא מייתרי, ומשני תוס' דודאי התם אינו אלא אסמכתא בעלמא דהא כל נסכי ציבור יש למילף מעצרת ורק בנזיר אצטריך דרשא בפ"ע כיון דהונו נסכי יחיד.

והנה התוס' הביאו הגמ' בריש תענית דניסוך המים בלילה, ורש"י שם כתב ב' פירושים: בפירוש קמא ביאר דהכוונה למלאות בלילה בכלי מים לניסוך, ובפירוש שני כתב לנסך ממש המים בלילה, ובתוס' כאן מוכח דס"ל כפירוש השני, וכן דעת תוס' שם בתענית.

והגבורת ארי שם תמה דביומא דף כ"ד אמרינן ד' עבודות זר חייב עליהן מיתה וחשיב התם ניסוך המים, ואי כשרה בלילה צריכה להיות כשרה נמי בזר. ועי' מה שתירץ העול"ש בסוגיין.

וקרא דאיצטריך בנזיר דהוי נסכי יחיד - עי' טה"ק מאי סברא איכא להחמיר בנסכי יחיד לענין לילה יותר מקרבנות ציבור.

ד"ה כיון - ומ"מ אף בלא זבח עדיפי כיון שהיו ראויין לשירה ולבא עם הזבח - וכ"כ בשטמ"ק (ג'). וראה במנחת חינוך (לפ"ט. ו.) שכתב לחדש ולישב דמשכחת לה אף בנסכים הבאין בפ"ע דאיכא שירה כגון שמביא למחר המנחה עם הנסכים, דשפיר איכא שירה כיון דיש אכילה ושתיה, עי"ש. וע"ע מנח"א עמ' ש"ד.

ד"ה אלא - ואע"ג דכתיב יהיו לכם לאו ע"ייהו קאי - פי' אלא על התמיד והנסכים שיהיו תמימים כדפירש"י במדבר (כח. לא). על הפסוק "מלבד עולת התמיד וגו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם", וכדאייתא במתני' לקמן ריש פז. - צ"ק, ח"נ, עול"ש.

והא דלא פריך מפסח וכו' דהא כתיב ביה יהיו - פי' מקשה דליפרוך נמי אי דפסח הא כתיב ביה 'יהיו' כדפריך לגבי עצרת דתנו"כ - עול"ש. והח"נ גרס "וה"ה דהו"מ פריך מפסח" וכו'.

ורש"י פירש ביחזקאל (מה. כג.) וכו' והשתא נחא שפיר דהא לא מעכבי אהדדי - פי' נחא אמאי לא פריך הא כתיב ביה 'יהיו', דלשיטת רש"י אין מעכבין זא"ז. מיהו אכתי צריך טעמא באמת אמאי לא משני הגמ' דמתני' לענין פסח איתמר, ותירץ השטמ"ק (ז') דבפסח כתיב 'איל אחד' ובמתני' תנן 'אילים', והוא כעין דברי התוס' ריש מה., מיהו הרגמ"ה (ריש מה.) פליג וכתב דהא דלא משני דמתני' בפריס דפסח איירו

משום דהויה כתיב בהו ומעכבין זא"ז, וכ"ד השטמ"ק הנ"ל בתחילת דבריו.

דף מה.

גמ'

אלא פרים דאפילו אהדדי לא מעכבי וכו'
- רש"י (ד"ה מעכבי) ותוס' לעיל (ד"ה אלא) מפרשים דדוקא במוספין דחומש הפקודים אין מעכבין הפרים והכבשים להדדי אבל דתו"כ דכתיב בהו הוייה מעכבין זא"ז. וכתב הקר"א (ד"ה משנה) שמדברי הרמב"ם (סוף פ"ח מהל' תמו"מ) משמע דאף דתו"כ אין מעכבין זא"ז. וע"ע הגהות מליו"ט, וחזו"א (לג. יט.).

תנא מילי מילי קתני - ה"ה דמצי לפרש כל המשנה בחד גזונא, ולמימר בפרים וכבשים נמי דחומש הפקודים אין מעכבין דתו"כ, אלא דרוצה להעמיד מתני' גם בדרוש חודש ולא רק בעצרת שהרי מתני' סתמא קתני - קר"א (צמשה).

ומנין שאם לא מצא שבעה יביא ששה וכו' ואפילו אחד ת"ל וכו' - עי' במשך חכמה פר' פנחס (עה"פ וזראשי חדשים) שמצא מקור לדין זה בקרא דהתם.

ומנין שמעכבין זה את זה ת"ל יהיו - עי' בתוס' במה פירושם מאי קמ"ל בזה. וברה"ז כתב שמכאן הוציא הרמב"ם (תמו"מ ח. יט.) את דינו שאם נשחטו כולם מעכבין זא"ז, שהוא מפרש דקמ"ל הכא דכבשים דר"ח ודעצרת הגם שאם אין לו אין מעכבין זא"ז מיהו אם נשחטו מעכבין זא"ז להקריבן יחד, ובזה מיושב השגת הראב"ד שם, וזה דלא כמו שיישב הכס"מ דעת הרמב"ם, ועי' בברה"ז שתמה עליו.

אולם הקר"א דחה דברי ברה"ז, דלא יתכן שאם מחיים אין מעכבין הכבשים זא"ז, לאחר שחיטה אם נפסל אחד מהן דיעכב את

ותימה דהא כתיב ביה יהיו, ואין לומר דקאי אכבשים ולא אפרים ואילים וכו' - פי' בקרא דיחזקאל הוזכר רק פרים ואילים וא"כ נתרץ ד"היו' קאי רק אכבשים שלפניו ולא על פרים ואילים דלפני פניו, ודחי דא"כ גם בעצרת דמשני כך הגמ' לקמן נימא ד"היה' קאי אאילים שלפניו ולא אכבשים, ואילו לקמן מה. מוכח דאף כבשים הוו עיכובא. וממשיך תוס' דלאו דוקא נקט לקמן דאילים דתו"כ אינהו מעכבי זא"ז דה"ה נמי כבשים מעכבין זא"ז ד"היו' קאי אכולהו.

אע"ג דכתיב בחד קרא היינו כבשים ללחם אבל כבשים אהדדי ה"נ דמעכבי - פי' כבשים כלפי לחם פליגי על איזה מהם קאי עיכובא ד'קודש יהיו', אבל כבשים אהדדי ושתי הלחם אהדדי פשיטא דקאי עיכובא על תרוייהו.

ולא מסתברא נמי למימר דהוייה דפסח לא קיימא אלא אתמימים - אמנם כן תירץ בשטמ"ק (י').

ובספרי דורש גבי פסח וכו' - העול"ש מפרש דמייתי מהספרי להקשות על רש"י, דמשמע מהספרי דדוקא לא מעכבי פרים לאילים וכו' אבל פרים להדדי מעכבין וא"כ ודאי 'יהיו' אתי לעיכובא גבי פסח, ודוחים תוס' דאין לומר כן דאי מ"היו' דריש איך מייתי אותו פסוק לחג ועצרת דלא כתיב בהו, אלא ודאי אינו אלא אסמכתא בעלמא דלעולם 'יהיו' דפסח לא אתא לעיכובא.

אולם הצ"ק מבאר דתוס' רוצים להביא מהספרי ראיה למאי דקאמר ד"היו' לשום דרשא אתא, עי' בדבריו. וראה עוד ברה"ז, טה"ק, ובספר ישר וטוב.

איזהו

מנחות דף מה.

מקומן

שצה

השאר להקריב, ודוקא בכבשים ולחמן אמרינן לקמן מו. שהזקקן זל"ז בשחיטה ומעכבין זא"ז, עי"ש.

והחזו"א (לג. יט.) הגיה ברמב"ם "ואם נמצאו כולן מעכבין זא"ז", והוא כפירש"י כאן וכפירוש קמא בתוס'. ועוד בדעת הרמב"ם הנ"ל עי' בדברינו לקמן ריש מו.

א"ר יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה:

האם דוקא אליהו צריך לפרש ספיקי התורה לעתיד לבוא:

הקשה המיוחס לרשב"א למה צריך לאליהו ולא יפרשה יחזקאל עצמו, ותירץ דשמא אליהו יבוא קודם תחית המתים ויפרשנה, א"נ כבר בזמן הזה יכול אליהו להתגלות ולפרשה.

וצ"ע הלא לאו בשמים היא וכמש"כ רש"י בשבת קח. (ד"ה מאי) דהיתר ואיסור אינו תלוי באליהו, וצריך לחלק בין אימת שבא אליהו בגוף דאז יש לו דין אדם, לבין אימת שיש לו דין מלאך, כמש"כ בשו"ת חתם סופר (גליקטס סוף מו"מ סי' ז"ח). וראה עוד בברכי יוסף (לג. ד.) שנקט לחלק בין אמירת דין מכח נבואה או מכח חכמתו וידיעתו, עי"ש בהרחבה.

ובפשטו יש לתרץ דדוקא אליהו יוכל לפרש סתירת הנבואה, והוא עפ"י דברי מרן רי"ז הלוי בחידושי עה"ת (פ"י פנחס), שאליהו הוא ממקבלי התורה ואצלו גנוזה הקבלה והמסורת ועל ידו תוחזר לנו קבלת התורה כנתינתה מסיני [משום שהוא עודו חי וקיים ולא נותק אצלו סדר הקבלה והמסורת], ולכן לעתיד לבוא יתכן שדוקא הוא עתיד לפרשה.

מיהו מדברי הרשב"א בסוגיין שלא תירץ הכי משמע לא כן. ויעזי' עוד בבכורות כד. דמיינתין קרא "עד יבא ויורה צדק לכם", ופירש"י דהיינו עד שיבא אליהו ויורה, אולם רגמ"ה פירש דהיינו שיבא משיח ויורה.

אמנם כדברי הגרי"ז ממש הראוני שכתב בבית אלוקים למבי"ט שער היסודות סו"פ ס' (ד"ה ולהיותו מתמיד).

וראה עוד מש"כ עיון יעקב על ע"י בביאור הדבר שדוקא אליהו עתיד לדרוש פרשה זו.

רב אשי אומר מילואים הקריבו בימי עזרא:

[א] יש בזה ג' פירושים בראשונים:

רש"י מפרש דיחזקאל נתנבא נבואה זו על בית שני.

והמיוחס לרשב"א פליג שהרי כל נבואות יחזקאל נתנבא לעתיד לבוא, אלא ה"ק דאותו פר שנתנבא יחזקאל לעתיד לבוא יהיה פר מילואים כמו שהקריבו מילואים בימי משה ובימי עזרא. וכע"ז מפרש הרגמ"ה. וכן ברמב"ם (מעשה"ק ז. יד.) מפורש דנבואת יחזקאל היא לע"ל, ועי"ש בלח"מ שמבאר דברי הגמ' כאן כהרשב"א ורגמ"ה, וראה עוד בכנסת הראשונים דכן דעת הרמב"ן בסה"מ ועה"ת (סוף פ"י נשא), והביא מהרשב"ן שהשיג עליו.

ומהיכן מוכח לפירוש הזה שהקריבו מילואים בימי עזרא - עי' אור שמח, ומנח"א עמ' שי"ד.

אכן בשטמ"ק (ד' פירש בשם התו"ח, דלאו דוקא קאמר בימי עזרא דאז לא הקריבו כלל מילואים, אלא ר"ל אם זכו ישראל היו מקריבין אותו בימי עזרא.

[ב] לאיזה צורך הקריבו המילואים בימי עזרא:

כתב בחי' הגרי"ז דאין לומר דהא דמילואים הקריבו בימי עזרא הוא רק אליבא דמ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא וצריך היה לקדש מחדש, דהרי הרמב"ם (צ"ה"ז ו. טו.) פסק דקדשה לעתיד לבוא ואפ"ה בהל' מעשה"ק (ז. טו.) כתב דהיו מילואים בימי בית שני, וע"כ דאין תלוי זה בזה. ועי' מנח"א (עמ' שט"ו) שמבאר דדין

המילואים הוא משום חינוך המקדש עצמו
אף שמקריבין בלא בית.

ובל נבילה וטרפה וגו' כהנים הוא דלא
יאכלו היו ישראל אכלי - לכאורה
הו"מ להקשות מקרא מפורש בתורה (ויקרא
כג. ט.) "נבילה וטרפה לא יאכל לטמאה בה"
דקאי על זרעו של אהרן ותקשי נמי כהנים לא
אכלי הא ישראל אכלי, אלא דהתם לא לענין
איסור אכילה מיירי רק לומר שאם אכל נבלת
עוף טהור הרי היא מטמאה בבית הבליעה
שאין לה טומאה אחרת - המיוחס לרשב"א,
וכ"ה בחי' הגרי"ז.

סד"א הואיל ואשתרי מליקה לגבייהו
תשתרי נמי נבילה וטרפה
קמ"ה:

א כלומר שהרי במליקה גופה משכחת
נבילה וטרפה, דטרפה היינו כשחותך
השדרה והמפרקת בלא רוב בשר, והנבילה
הוא כשמולק הסימנים - הגהות חש"ל.

ב כתב הגהות מהרש"ם דכוונת הגמ' דס"ד
להתיר להו מליקה בחולין ולא שיותרו
בנבילות וטרפות בעלמא, וכן איתא ברש"י
שבת יג: (ד"ה דרשן), וכן מבואר מדברי
החינוך במצוה ע"ג - עי' מנח"א (עמ' ט"ז),
וראה עוד בשו"ת פרי יצחק (מ"ז סי' כ"ג),
ובהערה ט"ז לכנסת הראשונים.

ג האם מליקה כשחיטה היינו שמפקעת שם
נבילה מן העוף, או דהוא נבילה שהותרה?
כן חקר באתוון דאורייתא (כלל א'), והביא
להוכיח מסוגיין דאי ס"ד דנבילה כשחוטה
ממש מה שייך לומר הואיל ואשתרי
אישתרי, עי"ש שמצדד דבהא פליגי ר' יוחנן
ורבינא. וראה בענין זה בקה"י חולין (סי' י'
וסי' י"ב). והרחבנו יותר בזה לקמן עג. בגמ'
ד"ה לכל חטאתם (אות ז').

ד בזבחים לב: איתא דמצורע שחל שביעי
שלו בערב פסח וראה קרי בו ביום וטבל,
מותר להכניס ידיו לבהונות דהואיל והותר
לצרעתו הותר לקריו, ולפי סברא זו יקשה
דיהא מותר לכהנים נמי טריפה בקרבן עופות
דהואיל ואשתרי מליקה לישתרי נמי טריפה -
עי' בזה עול"ש.

אלו שבעה שבטים שחטאו ואע"פ שאין
רובה של קהל - עי' יפ"ע שדן כאיזה
תנא בהוריות דף ה' אתיא.

תוס'

ד"ה אלף - והא דלא מוקי ליה בר"ה וכו'
משום דבכל חד ליכא אלף חד פר
וחד איל - השטמ"ק לעיל מד: (אות ז') תירץ
סברא זו גם לגבי פסח. וצ"ב אמאי לא
הזכירו תוס' פסח דהא ס"ל לעיל דלא
מעכבי.

וראה בטה"ק שתמה דמה מקשה משמיני
עצרת דכתיב ביה 'כמשפט' ככל קרבנות
החג, ודחיק דריהטא דלישנא נקט. אולם
בהגהות ראמ"ה תמה טפי דבכולהו כתיב
'כמשפטם' ו'יהיו' 'כמשפט', ועי' יד דוד
בשם החקרי לב.

והא דלא משני בפרים ואילים דעלמא -
פי' נימא דמתני' ה"ק דפר לא מעכב
לאיל ואיל לפר, [והא דנקט אילים בלשון
רבים ר"ל אילים דעלמא דכל הקרבנות
שהזכירו תוס' לעיל - טה"ק]. ומשני תוס'
דלא דמי לההוא דיומא, דלשון "אין מעכבין
זה את זה" משמע דקאי על כל מין לבדו דלא
מעכב אהדדי - עול"ש.

ד"ה ומנין שמעכבין זא"ז - פי' כשיש
להם כל הצורך - כן הוא גם פירש"י.
והנה לפי"ז נמצא חידוש גדול, דאף דכשארין
מספיק פרים אין מעכבין זא"ז אבל כשישנם
מעכבין, והגדר בזה מבאר החזו"א (לג. יט).

איזהו

מנחות דף מה.

מקומן

שצו

דהקרבת כל הפרים בעצם הוי חדא מצוה וקרבן אחד, אלא דחידשה התורה כשלא מצאו פרים דיש מצות הקרבה גם על כל אחד בפ"ע.

ובעיקר הדבר - ראה מנחת חינוך (רלט. יא.). שתמה למאי נפק"מ דמעכבין זא"ז הלא מחוייב להקריב את כולן, ומסיק דנפק"מ אם לא הקריב כולן דאין צריך להביא נסכים למחר כיון שלא עשה מצוה. ועי' בזה מנח"א עמ' שי"ג.

א"נ קמ"ל כרבנן דפליגי עליה דר"ש וכו' - כן תירץ גם בשטמ"ק (ג'), לפי דקשיא ליה לפירוש קמא דהא כבר אמרה הברייטא דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן מדכתיב ששה כבשים, ועי' נתיבות הקודש.

והקרא"א תמה דלכאורה אין צריך קרא לאשמעינן כרבנן שיקריב פרים ולא נסכים דסברא הוא שאפשר להביא הנסכים לאחר זמן, משא"כ פרים וכבשים אפשר רק ביומן, ור"ש הוא דהוצרך לדרוש לקמן מקרא דיביא אחד ונסכיו. ועי' בדברינו בזה במתני' [השניה] לעיל מד:

ד"ה מילואים - ולא דמו הני להני דשל משה עגל וכאן פר וכו' - עי' תירוצ' השטמ"ק (כ"ד), וע"ע מצפ"א (צגמ').

ופירש שם רש"י שהוא פר האמור שם למעלה - בפרק מ"ג פסוק י"ח.

וצריך לישב שיהיו אותן מתנות כאותן הכתובין גבי פר וכו' - פי' דמשמע "וכן תעשה" דעשייה זו דפר העלם דבר היא כעין עשייה דמילואים דלעיל מיניה, וא"כ אינו כפרשת העלם דבר הכתובה בויקרא.

ושמא וכן תעשה דקאמר לענין שמביא פר שנשרף - וכן משמע מרש"י ד"ה אלו שבעה.

ודבר תימה הוא מי דחקו להש"ם וכו' - עי' תירוצ' הח"נ, ותירוצ' הגהות ראמ"ה.

ופשיטא דקרא קאי אהא דכתיב לעיל גבי חקות המזבח - דפרק מג' פסוק יח' והלאה.

ד"ה הואיל - אע"ג דלעיל פרכינן שכן מצותו בכך וכלאים נמי אסרינן להו בלא קרא - פי' דאין למילף ממליקה הואיל ומצותו בכך, וכן כלאים אסורים לכהנים ואין צריך לזה קרא אע"ג דשרי להו כלאים בבגדי כהונה. [הציון בצד כדאיתא לעיל ג. הוא ט"ס וצ"ל ה:]. ועי' שו"ת חת"ס (יו"ד סי' ס"ט) בישוב קושית תוס'.

ולמאן דקאמר דאין שחיטה לעוף מה"ת פירשתי בחולין - ר"ל דקשיא הרי מליקה לא הוי נבילה שהרי אין דין שחיטה מה"ת אלא נחירה בסימנים גרידא והרי מולקה בסימנים, אלא כלומר דהוי טריפה משום דחותרת המפרקת קודם הסימנים, ונבילה דנקט קרא הוא אגב דנקט טריפה.

ד"ה בשבעה שבטים - והיינו מאיש שוגה ששגגו בהוראתם ומפני שהלכו ציבור [הרש"ש גורס 'ומפתי' שהלכו ציבור] ועשו פתאום על פיהם - נראה דצ"ל ועשו 'פתאים' על פיהם.

וראה ברגמ"ה שמפרש איפכא, ד'איש שוגה' קאי אשגגת מעשה של הציבור, ו'פתי' היינו העלם דבר של ב"ד.

ונראה דאפי' לר"י ניהא דמיירי במיעוט שבט - עי' קר"א שתמה ע"ז.

ד"ה וכי מדת - תימה דליפרוך וכי יש שם איפה - פי' הלא אפילו לפר צריך רק ג' עשרונים של איפה בלבד. וברגמ"ה תירץ וז"ל "האי איפה דהכא או היא הויא

כעישרון דאורייתא או דין עישרון להיות לעתיד לבא כאיפה.

ורש"י פירש ביחזקאל - אינו על פסוק זה אלא על פרק מ"ה פסוק כ"ד.

כמו ששינינו בשתי הלחם שני עשרונים משלש סאין וכו' - צ"ע דמשמע דלכתחילה הבאת מנחת נסכים הוא ב' עשרונים משלש סאין, והלא מהיכן דיליף לה לקמן עו: מבואר שם בגמ' דהוא דין מיוחד בשתי הלחם כיון דגריעי שבאין מן החדש, משא"כ לחם הפנים וה"ה שאר מנחות שבאין חטיין ומן הישן דינם לכתחילה עישרון מסאה.

לא שיקריב ההין כולו אלא שנתות היו בהין - [ע"כ הוא לשון הרש"י ביחזקאל]. ומקשים תוס' דכמו שפירש"י בשמן שהיו שנתות יש לפרש נמי באיפה, שבתוך האיפה הגדולה יש שנתות של שיעור קטן יותר, ומביא איפה ומודד לכל קרבן כשיעור הראוי לו.

והנה מה שפירש"י דשנתות היו בהין צ"ע דהוא רק דעת ראב"צ במתני' לקמן פז:, גם מה שמקשים תוס' כאן תמוה דבמתני' פז. איתא דלא היה אלא עישרון וחצי עישרון, ובעישרון היה מודד לכל המנחות. ועי' מש"כ לבאר בספר ישר וטוב בדברי תוס'.

ומה שמדקדק משום דנקט בבולח חד לישנא משמע שניהם שוין - מישב פירש"י דלא ניחא ליה לפרש כן גם על איפה דמנחה, לפי דנקט קרא אותו לשון על פר ואיל משמע דאותו שיעור איפה מביא לתרווייהו, אלא דלפר מוציא ג' עשרונים ולאיל ב' עשרונים - כ"מ מברה"ז.

וכן דורש בספרי וכו' - כלומר מהספרי מבואר דיש לפרש הפסוק כמו שהקשו תוס' על רש"י דהיינו איפה גדולה ואיפה קטנה.

מתני'

דף מה:

הפר והאילים והכבשים וכו' אין מעכבין את הלחם:

מוספי עצרת וקרבנות שתי הלחם, אלו קודמין להקרבה?

בברייתא בגמ' מבואר שהיו בעצרת קרבנות מוספין דהיינו פרים איל וכבשים דחומש הפקודים, וכן היו פר אילים וכבשים דתו"כ עבור שתי הלחם. [וראה בדברינו בגמ' אי תלוי הדבר בפלוגתא ר"ט ור"ע בברייתא].

ובסדר הקרבנות נסתפק המנחת חינוך (מנ"ס ט"ז): האם מקריב של מוספין תחילה משום דשם מוסף תדיר, או דמוסף עצרת הוא שם בפ"ע ואדרבה מצות היום טפי בשתי הלחם, ומסיק דשוין הן, ויקריבו תחילה שעירי החטאת דתרווייהו דחטאת קודמת לעולה, והדר פרים דתרווייהו וכן אילים וכבשים, עי"ש שהאריך בזה.

אכן בפ"י רגמ"ה בסוגיין מפורש דשל מוספין היו קריבין תחילה ואח"כ של חובת היום. ומאידך בדעת זקנים עה"ת (פר' פנחס כה. כה.) מבואר איפכא דשל קרבן שתי הלחם קודמין למוספין. ובסברות מחלוקת זו - עי' מנח"א (עמ' ט"ז) שהרחיב בזה.

הלחם מעכב את הכבשים - הביא כבשים בלי לחם האם הן פסולים אליבא דר"ע או שעולים בתורת נדבה, נחלקו בזה הקר"א וחזו"א - ראה בדברינו לקמן מח. על תוד"ה או ששחטן.

ואין הכבשים מעכבין את הלחם:

האם בקרבן העומר מעכב הכבש את מנחת העומר הקריבה עמו?

המנחת חינוך (טז. יג.) נסתפק בזה משום דלא הוזכר בתלמוד וגם הרמב"ם לא כתב מזה, והביא מתו"כ שדרשו בהדיא "ועשית העומר אע"פ שאין כבש", ובהערה שם

הוסיפו שהחסדי דוד (פ"י דמנחות) מוכיח שהבבלי חולק על התו"כ וס"ל שמעכבין זה את זה.

והנה בתוס' שבת קלא: (ד"ה שכן) איתא וז"ל "ובפרק התכלת (מנחות מה:) אמרינן הכבשים אין מעכבין לא את העומר ולא את שתי הלחם", ויתכן שכך היתה גירסתו במשנתנו, ועי' חזון יחזקאל (מוספתא ו. ז. ד"ה העומר).

הל'חם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הל'חם בדברי ר"ע אמר ר"ש בן ננס לא כי וכו':

א] הלחם עיקר או הכבשים:

במשנתנו מבואר פלוגתת ר"ע וכן ננס האם הלחם עיקר או הכבשים, ומאידך לעיל טו. איתא בפשיטות דלחם גלל כבשים משמע דהכבשים עיקר, ובהוריות יג. איתא איפכא דהלחם קודם לכבשים דהלחם עיקר. וכתב הקר"א דמחלוקת הסוגיות הנ"ל תליא במחלוקת ר"ע וכן ננס, וכן נראה מדברי הרש"ש בהוריות יג. דסוגיא דהתם כר"ע אזלה.

אכן ראה בדברינו בגמ' לעיל טו. (ד"ה לחם גלל) שכתבנו בשם המצפ"א לישב סוגיא דהתם אף כר"ע דס"ל לחם עיקר, וראה מה שציינו שם.

ב] מחלוקת ר"ע וכן ננס היא האם קאי עיכובא על לחם לבדו או על כבשים לבדן אבל פשיטא דלא קאי על תרוייהו - עי' תוס' מד: ד"ה אלא.

ומאידך שתי הלחם מיניה וביה וכן הכבשים זה את זה פשוט לכו"ע דמעכבין, וילפינן לעיל כז. מדכתיב הויה, ועי' כאן בתוד"ה גמר.

ג] כבשים בלי לחם או לחם בלי כבשים [לכל מ"ד] האם פסולין או עולין לנדרה: המנחת חינוך (פז. יג.) נסתפק אליבא דר"ע - אם הביא לחם בלי כבשים והניפו ואח"כ

אבד או נשרף, ולאחר מכן נודמנו לו כבשים האם יקריבין בלי לחם, ויסוד הספק: אי לר"ע דהלחם מעכב הכבשים ר"ל דאין הקרבת כבשים לבדן בלי שיקדשו את הלחם ולכן כה"ג לא יביא כבשים, או דעיקר דינו דכשר הקרבת הלחם לבדו בלי כבשים משא"כ כבשים אי אפשר בלא לחם, ולכן כה"ג שהיתה כבר הקרבה של לחם שפיר יביא הכבשים בלא לחם.

וכן אליבא דבן ננס הוא מסתפק אם הביא הכבשים בלי לחם והקריבם כדינם ונאכלו החזה ושוק ואח"כ נודמן לחם, האם צריך להניף הלחם לבדו. ויסוד הספק כנ"ל ולהיפך: האם לבן ננס דהכבשים מעכבין הלחם ר"ל דאין הבאת לחם לבדו אא"כ מתקדשים הכבשים הלכך כה"ג לא יביא, או דנתחדש רק דהכבשים קריבין בלי לחם אבל לחם אי אפשר בלי כבשים ולכן כה"ג שכבר הקריבו הכבשים יכול להביא הלחם בפ"ע. וראה במנח"א (עמ' ט"ז) שהרחיב בענין זה, וכתב שמהחזו"א (לז. יט.) מבואר דלר"ע אין הבאת כבשים בפ"ע אא"כ יחזור ויביא עמם לחם, וכן לבן ננס אין בא הלחם לבדו אא"כ יביא עוד פעם כבשים עמו, עי"ש.

אמר ר"ש בן ננס וכו' שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם - מה עונה ר"ע על טענה זו דבן ננס - עי' בתוד"ה קרבו, ובדברינו שם.

כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם - מבואר ברש"י שגם עומר לא הקריבו במדבר. [ובדעת תוס' בזה - עי' תוד"ה קרבו, ובדברינו שם]. והאם היו עכ"פ סופרין ספירת העומר - עי' מש"כ המנח"א עמ' שי"ט.

אמר ר"ש הלכה כדברי בן ננס - הרמב"ם (תמו"מ ת. טו.) פסק כר"ע דהלחם מעכב הכבשים ולא הכבשים את הלחם, והשיג עליו הראב"ד דהלכה זו בהיפך, וביאר

השגתו בכס"מ שהרי ר"ש ור"ש בן ננס דמשנתינו רבים הם, ועי"ש שמבאר דעת הרמב"ם אמאי פסק כר"ע, וראה עוד בלח"מ שם שהוסיף טעם אחר. וראה עוד קר"א (ד"ה גמ' מ"ט) שהאריך להוכיח מכמה סוגיות דאזלי כר"ע. וע"ע חזו"א (לז. ד), ומנח"א עמ' שכ"ב.

גמ'

ת"ר וכו' שבעת כבשים תמימים אע"פ שאין להם - בצורת הילפותא: עי' תוד"ה שבעת, ובדברינו שם.

מלמד שלא נתחייבו בכבשים קודם שנתחייבו בלחם - בחי' הגרי"ז דן דהתייחא אם נדרוש מ"כ תבואה דלא נתחייבו כלל בלחם במדבר שפיר י"ל דאף בכבשים לא נתחייבו, אבל אם ילפינן מ'מושבותיכם' כדמסקי תוס' צ"ע דלפי"ז כבר נתחייבו רק דאי אפשר להם להביא אלא מא"י, וא"כ יקרבו מיהא הכבשים לחודייהו כיון שנתחייבו, ועי"ש בשם הגרי"ד שמישב דמ'מושבותיכם' ילפינן גם את זמן החיוב דהוי רק משבאו לארץ. וכתב המנח"א (עמ' שכ"ה) שכן מבואר בלשון הרגמ"ה "ועוד משום דכתיב ממושבותיכם תביאו לחם תנופה ולא קודם" עכ"ל.

שלא נתחייבו בכבשים קודם שנתחייבו בלחם דברי ר"מ, ר"ע אומר יכול וכו' - בפשטות ר"ע מפרש דברי ר"ט שבמדבר דלא קרב לחם לא קרבו נמי כבשים, והיינו דמסיים דמה שאמור בתו"כ לא קרב במדבר, ונוח טפי למפרשים דלא גרסי "ר"ע אומר" והכל הוא מדברי ר"ט, וכן משמע בהדיא מרש"י ד"ה והאמור.

אולם הכס"מ (תמו"מ ת. ח. א.) גורס ומפרש דפליגי ר"ע ור"ט בעיקר הדבר אם קרבנות דתו"כ הן קרבנות דחומש הפקודים, דר"ע סבר דאינן אותן קרבנות ור"ט פליג בזה,

והרמב"ם שם פסק כר"ע, וכן משמע מהרדב"ז שם שמפרש דר"ע ור"ט פליגי בזה. וע"ע בדברינו על רש"י במתני' לעיל דף יג: ד"ה שני כבשים.

והיפ"ע עפ"י התו"כ גורס אחר דברי ר"ט ר"ע אומר לחם אעפ"י שאין כבשים, ור"ע הוא לשיטתו במתני', והדר קאמר "יכול הן הן" וכו' וסתמא דברייתא קאמרה זאת ואליאב דכו"ע. וע"ע מש"כ החזו"א (לז. ד).

מדאישתני סדרן ש"מ אחריו ניהו - ראה בשטמ"ק (ה') מהתו"ח ב' פירושים האם למסקנא קיימא סברת הברייתא ואכתי צריכים לסברת "כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן".

מ"מ דר"ע גמר יהיו מתהיינה וכו' ובן ננס גמר יהיו יהיו - א] צ"ע מחלוקת ר"ע ובן ננס, הלא גז"ש נתקבל מרבו ומה שייך בזה פלוגתא איזה גז"ש נדרוש. עי' בזה ג' מהלכים בשפ"א (ד"ה וצמחלוקת).

ב] בגמ' מבואר דפלוגתתם בגז"ש, ואילו במתני' איתא דטעם בן ננס מסברא שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר וכו', והאם הגז"ש עיקר או הסברא - עי' בתוד"ה ובן ננס, וע"ע חזו"א (לז. ח.).

ור"ע נמי לילף יהיו מיהיו - עי' רש"ש וטה"ק.

ור"ע מי כתיב קדש יהיו לה' ולכהן וכו' - ובן ננס אע"ג דלא כתיב הכי מ"מ דחיק קרא ומוקי ליה הכי משום הטעם דקאמר במתני' - ח"נ.

תוס'

ד"ה קרבו כבשים - פי' בקונטרס שלא היה להם אלא מן - אינו רש"י שלפנינו אלא הוא הגירסא שהובאה בשטמ"ק (י'), וכן פירש הרמב"ם בפיהמ"ש, ורש"י שלפנינו מפרש כר"ת, ורגמ"ה כתב ב'

הפירושים: שלא היה להם לחם במדבר ועוד משום דכתיב ממושבותיכם.

וקשה דבפ"ב דיומא מוכח וכו' - היו יכולים תוס' להקשות מקרא מפורש "ויערוך עליו ערך לחם" דפרשת פקודי - קרא (סוד"ה גמלא נמלא). וראה בזה יד דוד, ובספר ישר וטוב.

והיו מקריבין מנחת העומר:

בענין הקרבת מנחת העומר במדבר:

הריעב"ץ והקרא"א תמהו דאיסור חדש ליכא במדבר כלל ומהיכי תיתי להקריב קרבן העומר. [וכן מרש"י (ד"ה נמדנר) מוכח שלא הקריבו עומר].

ובעיקר דברי תוס' - הנה לקמן צה. לא מבואר שהיו מקריבין מנחת העומר, אלא תוס' אומרים מסברא דאם היה להם מתגרי אומות העולם ודאי הקריבו נמי עומר [והיינו אליבא דר"ע דעומר קרב אף מחו"ל, ד"כי תבואו" לא דוקא כדמפרש]. אולם העול"ש מגיה "והיו מקריבין שתי הלחם" והוא סיוס קושית תוס' על רש"י, דכשם שמוכח שם שהיה עמהם לחם הפנים ה"ה י"ל שהיו מקריבין שתי הלחם.

וטה"ק גורס "והיו מקריבין מנחות" פ"י מנחות דעלמא, אבל כתב דאין לגרוס "מנחת העומר" דהלא בעינן קצירכם ולא קציר נוכרי.

והשפ"א דחק לישב גירסת תוס' דצ"ל דהיה מעט מקום לזרוע אף במדבר, ובזה מיושב גם תמיהת הקרא"א וריעב"ץ דלעיל, אבל המנח"א תמה עליו דהלא אכתי בעינן להביא מעומר שגדל בארץ, ועי"ש (עמ' ט"ח) שרוצה לפרש דהקריבו משעורים שהביאו להם התגרים ממה שגדל בא"י וסגי בזה הגם שעדיין קודם כיבוש לא היה קדושת א"י, עי"ש.

ואומר ר"ת וכו' ור"ע לטעמיה דכי תבואו לא דוקא - המפרשים תמהו איך

יתכן לפרש סברת ר"ע דכי תבואו לאו דוקא והיו מקריבין שתי הלחם במדבר, הלא בברייתא בגמ' מפורש דר"ע סבר דכל האמור בתו"כ דהיינו שתי הלחם וקרבנות שעמו לא קרבו במדבר. לכן השטמ"ק (ג'), והח"נ, ורש"ש, ועול"ש, מחקו בברייתא תיבות "ר"ע אומר" והכל הוא מדברי ר"ט.

אולם הכס"מ (תמו"מ ח. א.) גרס כן, וכן הקרא"א חולק על תוס' ומפרש דטעמיה דר"ע דלחם מעכב הכבשים הוא מגז"ש כמבואר בברייתא בגמ'. וראה עוד עול"ש שתמה על דברי תוס' מהסוגיא לקמן דף פ"ד, וכן תמה החזו"א (לג. ד.).

ובעיקר דברי תוס' שכתבו דר"ע לטעמיה בקידושין סוף פ"ק - עי' עול"ש שדן דלכאורה לא מוכח שם הכי.

מיהו קשה דא"כ אף קרבניהם לא יקריבו - כלומר אם ר"ש דריש מ"כי תבואו", גם שאר הקרבנות הבאין עם שתי הלחם לא יקריבו במדבר ואיך קאמר בן ננס דקריבו כבשים בלא לחם.

ויש ל"חלק - הצ"ק גורס "ויש לחלק משום דשתי הלחם" וכו', ומפרש בעול"ש דר"ל דלעולם אף בן ננס סובר כר"ע ד"כי תבואו" לאו דוקא ולכן הקריבו כבשים, מיהו שתי הלחם טעם אחר יש למעטינהו משום דאיקרו ביכורים וכו', ועוד משום דבשתי הלחם יש דרשא מיוחדת דדרשינן ממושבותיכם.

אולם טה"ק גורס "ויש לחלק" גרידא, והדר "ונראה לפרש" וכו', וכוונת תוס' לחלק ד"כי תבואו" מסתבר לאוקמי מיעוטא דוקא על עומר ושתי הלחם שהן כחובת קרקע שאינה נוהגת אלא בארץ ולא על קרבנות שהקריבו גם במדבר, עי"ש. וכ"כ השפ"א.

משום דשתי הלחם איקרו ביכורים - צ"ע דהא דביכורים אינם אלא בארץ הוא משום דהונו מצוה התלויה בארץ, וא"כ זה לא

שייך לשתי הלחם דאמרינן השתא דאינן תלויין בארץ - עי' ח' הגרי"ז שמישב עפ"ד הגר"ח, דבביכורים מלבד דהוה מצוה התלויה בארץ יש עוד דין דבעי קדושת הארץ, וא"כ שייך למילף שתי הלחם לענין זה דבעי קדושת הארץ.

ועוד דרשינן בהדיא פרק רי"ש ממושבתיכם למעוטי חו"ל - צ"ע

כיון דדרשת 'ממושבתיכם' מפורשת היא לקמן פג: מה נצרכו תוס' לדרשות אחרות, ובפרט דקרא דמייתי לעיל "כי תבואו אל הארץ" בעומר מיירי ולא בשתי הלחם.

ד"ה הלכה כר"ש - תימה הילכתא למשיחא - עי' שפ"א (נמשנה), ומנח"א עמ' שכ"ד.

ד"ה שבעת כבשים - מדלא כתיב והקרבתם על הלחם שבעת כבשים - בצד הגליון נדפס נ"א "שבעה כבשים", כלומר ד"שבעת כבשים" משמע שהוא דבר עומד בפ"ע, דאילו הוא זקוק ללחם שלפניו הו"ל למימר "על הלחם שבעה כבשים", וכן משמע מתוך פירש"י. [אולם טה"ק כתב דפירש"י משמע כקרבן אהרן דלקמן].

וגירסת הח"נ וכן הקרבן אהרן: "מדלא כתיב והקרבתם שבעת כבשים על הלחם", ר"ל והשתא דהקדים הלחם לשבעת הכבשים משמע כבשים אפילו אין לחם.

וגירסת הצ"ק: "מדלא כתיב והקרבתם עם הלחם" ר"ל דמשמע עמו ממש. וגירסת טה"ק: "מדלא כתיב וכו' כבשים שבעה", עי"ש ביאורו. וע"ע שפ"א (גמ').

והנה כל אלו הביאורים הן בביאור דברי תוס', אבל הזבח תודה הביא שהראב"ד מפרש דהדרשא הוי מדלא כתיב בהו הויה ש"מ דאינו לעיכובא. וראה עוד חזו"א (לג). שם מפרש דאינה דרשא אלא סברא.

ד"ה מדאשתני סידרן - וקשה דבפרק בא ל' מצריך איל אחד וכו' - הגירסא "איל אחד" היא נכונה, דיעוי' שם דרבי סבר דאיל האמור בתו"כ הוא האמור בחומש הפקודים, ודריש מדכתיב איל 'אחד' [וכן הצ"ק גורס בתוס' "מצריך אחד"], וראב"ש שם פליג ודריש מינה "אחד מיוחד שבעדרו".

וי"ל מדהכא כתיב פרים - צ"ל פר - הגהות מהרש"ם.

ש"מ אי בני קאמר מדלא כתיב ג' פרים וג' אילים וכו' - פ"י אף בסוגיין הס"ד הוא דמהכרח הפסוקים יש לפרש דחד נינהו, מדנקט בב' הפרשיות אותו מנין [ג' קרבנות] ש"מ דחד נינהו, והא דנקט הכא פר ושני אילים והכא איל ושני פרים משום דאי בעי מקריב הכי או הכי.

ועי' טה"ק שהקשה על תירוץ תוס'. והעול"ש מפרש דכוונת תוס' דה"נ הוא מכח דרשא דכתיב פר אחד ואילים שנים ולא כתיב פר ואילים סתם והיינו ממש כדרשא דיומא. [ולשון התוס' "מדלא כתיב ג' פרים וג' אילים" אין משמע כדבריו, אולם יעוי' בספר ישר וטוב שמחק תיבות אלו].

ד"ה גמר - ואע"ג דקאי אלחם לבד ואכבשים לבד וכו' - תוס' מקשים כקושית השטמ"ק (לוח' ו' ולוח' ח') דאיך פליגי ר"ע ובן ננס אי קאי 'יהיו' על לחם לבדו או כבשים לבדן, הלא לעיל מבואר דקאי אתרוייהו לענין שמעכבין מיניה וביה, ומשני דמ"מ אהני הגז"ש לגלות דעיקר העיכוב לר"ע הוא בלחם ולכן אין הכבשים מעכבין הלחם, ולבן ננס איפכא. וראה שטמ"ק (כ') דרש"י לעיל תירץ קושיא זו.

והנה תוס' נשאר דתימה הוא, וכתב הצ"ק דאפשר דמשו"ה הוצרכה הגמ' לתירוץ איבעית אימא. וע"ע ראמ"ה, וכן שפ"א (ד"ה גמ' גמר, ועל תוס' דהכא).

ד"ה וכן ננס - ואע"ג דאמר טעמא במתני' וכו' דיהיו מיהיו לא דמו להדדי וכו' - כוונת תוס' כמש"כ בשטמ"ק (ז') דסברת בן ננס במתני' אינה מכרעת, ועיקר טעמם ומחלוקתם איזה גז"ש מסתבר למילף, האם יהיו מיהיו או יהיו מתהיינה. וע"ע טה"ק.

ובתוספתא וכו' ואמר בן ננס אני אכריע - פי' בתוספתא מבואר דאדרבה סברא דמתני' היא המכרעת, דאילו מהדרשות דקרא הדבר שקול איזו גז"ש עדיפה.

ד"ה דנין - תימא אדרבה דנין דבר שממנו קרב למזבח וכו' - תמוה דאדרבה עדיף למילף לחם דהוי שוה ממש דבר שכולו לכהן מדבר שכולו לכהן, אבל השתא אי קאי על כבשים הוי דבר שאימורין למזבח מעולות שכולן למזבח - הגהות ראמ"ה. ועי' שפ"א בישוב התוס'.

ד"ה דאמר ר"ה - פי' בקונטרס וכו' וליתא וכו' - עי' שפ"א בישוב הרש"י.

דהתם קאמר בברייתא קנאו השם ונתנו לכהן - עי' תוס' זבחים מד: שהניחו בתמיה לענין מה נחשב בגזל הגר דקנאו השם ונתנו לכהן ולמאי נפק"מ דקנאו השם, ועי' מה שתירץ בזה התוס' לקמן סוף עג.

והכא לא מצינא אמרת הכי דקרבנות הרגל שוין לכל - בחי' הגרי"ז תמה מאי נפק"מ אם ניתן למשמר או דכולן שוין הרי עיקר הכתוב אתא לאשמועינן דמשולחן גבוה קזכו ותו לא.

אלא נראה לי דמילתא דר"ה אחא איתמר - משמע דתוס' גרסו בסוגיין "דאמר ר"ה קנאו השם ונתנו לכהן", ולא גרסו "כדבר הונא". והתוס' בזבחים מד: כתבו דלא גרסינן כלל רב הונא הכא אלא רק "קנאו

השם ונתנו לכהן".

דף מו.

גמ'

הכל מודים שאם הוזקקו זל"ז שמעכבין זא"ז:

על מה קאי:

רש"י מפרש דקאי על הלחם והכבשים, שאף שנחלקו ר"ע וכן ננס איזה מהן עיקר אבל לאחר שחיטה לכו"ע שניהם מעכבין זא"ז. אבל הרמב"ם (תמו"מ פ"ח ז"י-ט) פסק דקרבנות המוספין, ועצרת, והקרבנות דשתי הלחם [פריס אילים וכבשים] הגם שאין מעכבין זא"ז כדאיתא במתני' מד: מיהו אם נשחטו כולן מעכבין זא"ז. ומבאר הכס"מ שהרמב"ם למד ד"הכל מודים" דקאמר ר' יוחנן קאי אמתני' ההיא ואשמעינן שאם נשחטו הוזקקו כולם זה לזה.

והנה הראב"ד שם השיג על הרמב"ם וז"ל "לא ידעתי שחיטה זו בכאן מה היא" וכו', ומפרש מהר"י קורקוס דדעת הראב"ד כרש"י דבכבשים ולחם בלבד אמרינן שקבעתן השחיטה ומעכבין זא"ז.

והלח"מ שם הקשה דלהרמב"ם קשיא מה אמרינן לעולא פשוט מדרכי יוחנן דאמר שחיטה עושה זיקה מכלל דתנופה לא, והרי מוכרח הוא לנקוט שחיטה לאשמועינן על שאר קרבנות החג שבהן אין תנופה, עי' מה שתירץ.

אכן ברה"ז (לעיל מס.) דוחה ביאור זה בדעת הרמב"ם, והוא מפרש מקורו של הרמב"ם מהסוגיא לעיל מה. [עי' בדברינו שם בגמ' ד"ה ומנין שמעכבין זא"ז], והקר"א שם דחה דברי ברה"ז. וראה עוד באבן האזל.

שאם הוזקקו זל"ז שמעכבין זא"ז:

דין זיקה הוא דוקא כגון כשאבד האחד, או גם כשמצא אחר טוב יותר:

רש"י מפרש שמעכבין זא"ז דנדחה האחד

באיבוד חברו, ובחי' הגרי"ז הניח בתמיה מה הוצרך לזה הלא מה שיוצא לבית השריפה הוא משום דאי אפשר להקריבן זה בלא זה. ועי' נתיבות הקודש.

והמקדש דוד (כט. ה. ד"ה כתז רש"י) מחדש דהדין זיקה הוא דוקא כשאבד האחד אבד חברו, אבל היכא שמצא שמנים יותר [דאומרים לו הבא שמינה כדלקמן סד.] כה"ג לא נפסל חברו דאין זה אלא כשאבד חברו, וכן הוא מדייק מדברי התוספתא (ה. א.) דשחיטה שלא לשמה דהקרבן עדיין כשר אף דאינו מרצה - לא נחשב כאבדו כבשים לענין שיאבד הלחם. וכן נקט גם הקר"א (ממ.). ועי' בזה מנח"א (עמ' שכ"ה ועמ' של"צ). וראה עוד בדברינו לקמן מז. ד"ה כבשי עצרת.

ואיזה הוא זיקה ש"הן שחיטה:

האם הדין ששחיטה עושה זיקה ללחם מוסכם על כל התנאים:

הנה לקמן מז. פליגי רבי וראב"ש אם השחיטה מקדשת הלחם, ודעת ראב"ש דאינה מקדשת עד שיוזק הדם, והתוס' כאן (ד"ה וא"י) דנים לדבריו אי ס"ל דשחיטה עושה זיקה, ומסקי דאף לדבריו עושה זיקה ואבדו כבשים אבד הלחם.

והנה בסוף דבריהם הביאו תוס' מהגמ' לקמן עב: דנחלקו רבי וראב"ש אם הוקבעו החלות בשחיטה, ופירש"י דלענין לשנותן לזבח אחר, והתוס' פליגי דלענין לאיפסולי ביוצא, ומשמע לכאורה דרש"י סובר דלראב"ש אין זיקה ע"י השחיטה, וכן נקטו המקדש דוד (כט. ה. ד"ה כתז רש"י), והעול"ש (מו. על ד"ה איכא ציניהו), אולם בחי' הגרי"ז מכת"י על תוס' הנ"ל (צסוף"ד) ביאר דאף אליבא דרש"י מודה ראב"ש לדין זיקה, ויש חילוק בין דין זיקה לדין קביעות שאפשר לשנותן, עיי"ש, ובמנח"א (עמ' ש"ל) שהרחיב בענין זה.

בעו במערבא תנופה עושה זיקה או אינו עושה - מבואר בסוגיין דיש תנופה

מחיים דהכבשים עם הלחם [כדפירש"י בד"ה תנופה] ומספקא אי עושה זיקה, וכן פסק הרמב"ם (תמו"מ ח. טו.) דתנופה מחיים עושה זיקה.

והנה בדעת הרמב"ם (תמו"מ ח. יא.) משמע דעיקר התנופה ללחם עם הכבשים מחיים היא לאחר שחיטה, וכן ביאר בדעתו בחי' מרן רי"ז הלוי (מעשה"ק ט. ג.) [ודלא כלח"מ הל' תמו"מ שם, וראה עוד בדברינו בזה על מתני' לקמן סא. ד"ה שתי הלחם], ותמה מרן הגרי"ז דהרמב"ם עצמו פסק כאן דתנופה מחיים עושה זיקה, וביאר דס"ל לרמב"ם דבלחם לא שייך ב' תנופות אלא רק בכבשים, והואיל והיו מניפין הלחם לאחר שחיטה סבר הרמב"ם דממילא אין צריך תנופה מחיים, אלא דמ"מ אם בא לעשות התנופה מחיים גם מתקיים בזה דין תנופה, וכה"ג מספקא לגמ' ופסק הרמב"ם דתנופה עושה זיקה, עי' בדבריו. וראה עוד בזה במנח"א עמ' שכ"ח.

דר"י גופא קא מיבעיא ליה וכו' או דלמא שחיטה פשיטא ליה ותנופה מספקא ליה - צ"ע דאי תנופה מספקא ליה אמאי קאמר בפשיטות "איזה הוא זיקה שלהן שחיטה" - עי' קר"א, ועי' שפ"א שתירץ בב' אופנים, וראה עוד מנח"א עמ' שכ"ו.

תיקו - הרמב"ם (תמו"מ ח. טו.) פסק דאם הונפו עם הכבשים מעכבין זא"ז, והשיגו הראב"ד דספק הוא בגמ', וביאר הכס"מ דאפשר שטעם הרמב"ם מדאמרינן בגמ' בע"ב א"ל אביי לרבא מ"ש ב' כבשים וכו' ומ"ש ז' כבשים וכו' וא"ל רבא הואיל והוזקו זל"ז בתנופה, ש"מ דסבר דתנופה עושה זיקה. וע"ע שפ"א (ד"ה והנה הרמב"ם), ויד דוד, ואבן האזל.

מששחטה נפרם לחמה הדם יזרק - רש"י מפרש דהדם יזרק לשם שלמים, ובשטמ"ק (צ') הביא בזה ב' דעות. ועי' בדברינו לקמן בגמ' ד"ה שאני תודה.

והבשר יאכל - כתב רעק"א בהגהותיו על הרמב"ם (פסוקמ"ק יז. יד.) בשם מהר"י אלפנדרי, דהבשר יאכל כדין שלמים לשני ימים ולילה אחד. וכן משמע ברש"י לקמן ד"ה מששחטה, וכן מפורש בפ"י רגמ"ה כאן, וראה עוד מקדש דוד (יט. טו.).

אכן נראה שלפירוש הר"י בשטמ"ק (ז') דזורק הדם לשם תודה ולא לשם שלמים [וכן לכאורה ס"ל לתוס' בסוף העמוד], גם הבשר יאכל ליום ולילה לשם תודה - ע"י בדברינו לקמן בגמ' ד"ה שאני תודה. וכ"כ הקר"א (מו: על תודה והרי, נסו"ד) בביאור דעת הרמב"ם.

נזרק הדם תורם מן השלם על הפרום - ע"י מקדש דוד סי' כ"ט סוס"ק ב'.

עד שלא שחטה יצא לחמה מכניסה ושוחרט - פירש"י "דכל זמן שאינו קדוש בשחיטה אינו נפסל ביוצא". והנה לעיל ט. ובזבחים כ: נחלקו רש"י ותוס' אם מנחה נפסלת ביוצא משעת קידוש כבלי או משעת עבודות, מיהו הכא דהוי מנחה הבאה עם הזבח לכו"ע אין מתקדשת ליפסל ביוצא אלא בשחיטת הזבח - ע"י תוס' לעיל ט. (ד"ה ריש לקיש). וע"ע מש"כ הזבח תודה לקמן פח: (ד"ה אי תודה).

ותמה הח"נ על הרמב"ם (פסוקמ"ק יז. יד.) שעשה דין יוצא כדין נפרס וטמא, וגם ביוצא פסק דאף קודם שחיטה יביא לחם אחר. ובמרכה"מ (מ"ג) תירץ שהרמב"ם פסק כתוספתא (פ"ח ה"ג) דקתני "יחזור וישחוט עליה" ומפרש הרמב"ם דר"ל דיחזור ויביא לחם אחר. אכן החזו"א (לג. לג.) פירש דדברי הרמב"ם דיביא לחם אחר לא קאי כלל איוצא אלא על הנפרס ונטמא גרידא.

מששחטה נטמא לחמה הדם יזרק והבשר יאכל - רש"י מפרש דהדם יזרק לשם תודה משום דהציץ מרצה. והקשה העול"ש הרי בקרבן יחיד דוקא

דיעבד הציץ מרצה [עכ"פ מדרבנן - ראה בדברינו על מתני' כה.]. ואין שרי כאן לכתחילה לזרוק, ותירץ דיש לחלק דדוקא נטמא הדם עצמו או הבשר שהוא מגוף הקרבן לא יזרוק לכתחילה, אבל נטמא לחם דהכא דהוא מילתא אחריתא ס"ל לברייא דשרי לזרוק לכתחילה.

שהציץ מרצה על הטמא - משיטת תוס' (ד"ה מששחטה) מוכח דלא גרסי תיבות אלו - ח"נ. ואף לפירש"י נראה דלא גרס להו מדהוצרך לפרש זאת.

והלחם פסול:

האם כל הלחם פסול, ובסתירת הסוגיות:

א. התוס' והמיוחס לרשב"א מפרשים דכל הלחם פסול לפי שאין הציץ מרצה על אכילות, אבל רש"י ורגמ"ה מפרשים דיצא ידי נדרו לפי שהציץ מרצה על האכילות, ותמיהו תוס' א"כ אמאי פסול אפילו הטהור אם נטמא רק מקצתו, וכתב הצ"ק דלפירש"י שפיר יש לפרש דפסול הטמא בלבד.

ב. ובדעת הרמב"ם (פסוקמ"ק יז. יד.): כתב הח"נ דנראה שמפרש דפסול הכל, ומאידך פסק הרמב"ם דהציץ מרצה על האוכלין, וצ"ל דהוא מפרש שנטמא או יצא כל הלחם, ע"ש בדבריו. וכן ביאר הזבח תודה (לעיל סוף פ"ק), אכן הגר"ז מבאר באופן אחר דעת הרמב"ם, וע"י בזה מנח"א (עמ' של"ט), ובחזו"א (כו. יא-יז).

ג. והנה בסוגיין בפשטות משמע דכל הלחם פסול [מלבד הצ"ק בפירש"י], וצ"ע דבסוגיא לעיל יב: מסקינן דאם נפסלה חלה אחת השאר כשירות, וכן במתני' יד: אמרי רבנן הטמא בטומאתו והטהור יאכל.

וע"י ליקוטי הלכות (לעיל יז:) שכתב דאין לדחות דהכא מיירי שנפסלו כל החלות [כמש"כ הח"נ] דהא קתני בסיפא "תורם מן השלם על החסר" וכן בכולהו, ורישא דומיא

בשם תודה שלה כשרה בלא לחם אם זורק דמה לשם שלמים.

אבל בתוס' (ד"ה דרחמנא) אין משמע כן, דא"כ לא מקשים מיד, דהרי כבשי עצרת אין להן ב' שמות אלא רק שם שלמים ובשם זה הן נפסלו, לכן מפרש טה"ק דתוס' למדו שהגמ' מתרצת דתודה כשרה אף כשזורק דמה לשם תודה, הואיל ואיקרי שלמים שכשרים בלא לחם הוי היקש לשלמים דאם נפסל הלחם יקריב בלי לחם, הלכך מקשים תוס' הרי אף כבשי עצרת איקרי שלמים, ומשני תוס' דכיון דלא ילפינן ק"ק מקק"ל וכו' הוי היקש שאינו גמור ולא ילפינן ליה בכבשי עצרת. ולמהלך זה רמז העול"ש בגמ'. וע"ע שפ"א. וראה בחזון יחזקאל (תוספתא ד. ה.) שכתב נפק"מ בין רש"י לתוס'.

והנה יעוי' בתוס' לקמן מז: (ד"ה והרי תודה) ובמה שביארנו שם, ונמצא שתוס' דהכא לשיטתם שם בתחילת דבריהם, אולם בסוף מסקי תוס' וחוזרים לפרש כפירוש"י דהכא. וראה עוד בשטמ"ק (ז') שכתב בזה ב' פירושים והן ב' הדעות שכתבנו.

א"ר ירמיה אם תמצא לומר תנופה עושה זיקה אבד הלחם אבדו

כבשים - צ"ע דיכול להקריבם שלא לשמן כדאמרינן לקמן מח. דאומרים כה"ג חטא כדי שתזכה - עי' בתוס' שם (ד"ה מטא) דדוקא היכא שכבר נשחט שרינן לזרוק הדם שלא לשמו ולא היכא דאכתי לא נשחט, וכע"ז כתבו תוס' מז: ד"ה מהו.

רש"י

ד"ה נפרם לחמה - דמלחם הפנים גמור וכו' וכתוב בה היא - כן דרשינן

לעיל יב:, ורש"י לשיטתו שפירש שם דבלחם הפנים איירי, ועי' בדברינו שם דיש דפליגי. ובשטמ"ק (ד') הביא בשם התו"ח ילפותא בתודה גופה. ועל פירוש"י קשה קושית תוס'

דסיפא, ועי"ש דמישב דסוגיין כמ"ד אין זריקה מועלת ליוצא וטמא ולעיל כמ"ד דמועילה. וכ"כ החזו"א (כו. יא-יז) ועי"ש. והרחיב בענין זה במנח"א עמ' קפ"ג.

נזרק הדם תורם מן המהור על הטמא - עי' חקירת המקדש דוד סי' כט. א. ד"ה אמרינן.

ואי ס"ד שחיטה עושה זיקה וכו' איפסיל ליה לחם תיפסל נמי תודה - החזו"א (קמא כו. טז.) הרבה לתמוה דנהי דשחיטה עושה זיקה מ"מ לא גרע ממנחה שחסרה בין קמיצה להקטרה דהגם דהשירים פסולין עכ"פ מקטיר עליהן הקומץ כדלעיל ט:, וכן לר"א דס"ל דם אע"פ שאין בשר, או אף לר' יהושע אם נשתייר כזית מהלחם משמע בפסחים עח. לגבי שתי הלחם דיצא ידי נדרו. וכתב לישב (שס ק"ק י"ז י"ח) דשאני תודה דהלחם הוא תנאי בזבח ואין על התודה קדושת מצוה אלא עם מ' חלות, ודוקא בשיעור זה שננתנה התורה, ופחות ממ' חלות [וכן חלה אחת משתה"ח] אינו קרבן כלל, עי"ש.

איפסיל ליה לחם תיפסל נמי תודה - לכאורה קשה מה הוצרכה הגמ'

להקשות דתיפסל התודה משום שהזקקו זל"ז בשחיטה, תיפוק ליה דהרי נפסל הלחם ביוצא וטמא וחסר, ותודה בלא לחם פסולה - עי' ח"י הגרי"ז ד"ה ואפשר לומר. [אף דתליא בשיטות הראשונים אם שייך תודה בלא לחם - כמבואר בדיבור הבא - היינו למסקנת הגמ', אבל קושייתו דלס"ד הרי פשוט דאין תודה בלי לחם].

שאני תודה דרחמנא קרייה שלמים וכו':

תודה דאיקרי שלמים הן שתי שמות ממש, או היקש בעלמא:

רש"י ורגמ"ה מפרשים דתודה איקרי שתי שמות גם תודה וגם שלמים, הלכך אם נפסלה

לקמן נב: (ד"ה כל) דלחמי תודה לא אשכחן דאיכרי מנחה, וע"ע בזה מקדש דוד סי' כט. ב.

ד"ה הדם יזרק - לשם שלמים ולא לשם תודה - צ"ע דבזבחים ז. מבואר דשחט תודה לשם שלמים אינו שינוי קדש תודה איכרי שלמים, ועולה אף לשם חובתו, וא"כ מאי מהני דיזרוק הדם לשם שלמים הא לא הוי כלל שלא לשמה והוי כזורק לשם תודה דפסול. וצ"ל דכשאיכא לחם דהוי קרבן תודה מעליא לא משתנה משם תודה ע"י שזורק לשם שלמים, אבל הכא שאבד הלחם כששוחט לשם שלמים נעשה כשלמים שכשרים בלי לחם - מנח"א עמ' של"ז.

והנה לקמן מז: מיבעיא שחט כבשי עצרת לשמן ואבד הלחם מהו שיזרוק דמן שלא לשמן, וגם שם פירש"י דיזרוק לשם שלמים, אבל רגמ"ה שם כתב "שיזרוק דמן לשם זבח אחר", וגם הרמב"ם (פסוקמ"ק יב. יד.) סתם ולא כתב דהדם יזרק לשם שלמים. וראה בחזו"א (לג. טו. ד"ה יש לעיין) שנקט בפשיטות דאף לפירש"י צריך לזרוק דוקא לשם עולה וכדו' דאל"כ לא הוי עקירה, דהרי תודה לשם שלמים אינו שינוי קדש, ומ"מ אף דעוקרו לשם עולה או לשם קרבן אחר חשיב שלמים, עיי"ש.

ד"ה תורם ממה שבפנים על שבחוץ - ולא שיאכל אותו שיצא אלף יחשב במנין וכו' - צ"ע כיון דמה שבחוץ הוא פסול וטעון שריפה הוי עומד לישרף כשרוף דמי, ואיך יחשב במנין להיות תרומה - נתיבות הקודש.

כל יוצא דתודה לאו חוץ לעזרה קאמר אלף חוץ לעיר - עי' עול"ש שמבאר דקאי כר"י בזבחים פט: דאילו ר"ל האמר בשו"ק ק"ל שיצא חוץ לעזרה קודם זריקת דמים פסול, וא"כ יוצא דקודם זריקה תליא בחומת העזרה. [וצ"ע לחלק בין בשר

ואימורין לשתי הלחם דלא הוו גופא דזיבחה, וסברא כזו איתא בזבחים צ.].

ד"ה רחמנא - אבל כבשי עצרת עם לחמה קרוי שלמים - גירסת הח"נ "לא קרוי שלמים", ועי' ביאורו.

תוס'

ד"ה ואיזו היא זיקה - דאם אבד הלחם אבדו הכבשים וכו' והיינו כרבי וכו' - עי' חזו"א (סי' ל"ג ס"ק ה"ז) שמפרש היטב תוכן ומהלך דברי תוס'.

ולראב"ש קשה נהי וכו' - תיבת 'קשה' מחק הצ"ק ומפרש שהוא בניחותא דסוגיין אתיא כרבי ולא כראב"ש, אכן ברה"ז גורס 'קשה', וראה טה"ק שהוכיח כברה"ז.

נהי דאם אבד הלחם אבדו כבשים כדאר"י וכו' מכ"מ אבדו כבשים אמאי אבד הלחם - פי' אמנם מוכח לקמן דגם לראב"ש שחיטה פועלת זיקה כל דהו וע"כ צריך שיהא הלחם בשעת שחיטה, מ"מ איך יתכן שיאבד הלחם וישרפנו הרי יכול לפדותו, דלראב"ש לא נתקדש בשחיטה עד שעת זריקה.

אבדו כבשים אמאי אבד הלחם הא אית ליה פדיון - לכאורה יש לתרץ דאף דיש להם פדיון לחולין, מיהו אבדו לענין שאי אפשר להקריבם תו לשתי הלחם דהוי נראה ונדחה, ותירץ השפ"א דס"ל לתוס' דהואיל וכידו לפדות לא חשיב דיחוי.

ולכאורה יש לתרץ בפשיטות דלשון 'אבדו' משמע לתוס' דאבדו ממש וישרפו ולא מהני פדיה, וכן העול"ש הקשה אמאי לא תירצו תוס' דאף שמועיל פדייה מ"מ אבד הלחם בציוור שאין לו כבשים אחרים, ותירץ דמשמע לתוס' דאבדו לגמרי ואין לו תקנה. וכעיי"ז כתב החזו"א (לג. ה.). וראה עוד

מש"כ לישב קושית תוס' במקדש דוד (כט. ה.).

והנה תוס' תירצו לקמן דאי אפשר לפדות שכבר קידשן התנור, וכתב הזבח תודה (ד"ה את"ל תנופה) דלהרמב"ם אי אפשר לתרוץ כן, שהרי הוא פוסק דתנור אינו מקדש ואפ"ה פסק דאבדו כבשים אבד הלחם, וצ"ל שהוא מפרש ד'אבד' היינו כפי שהוא עתה דאי אפשר לצרפו עם כבשים אחרים, אבל לעולם לא אבד לגמרי ומהני ליה פדיון.

אמאי אבד הלחם הא אית ליה פדיון - מבואר מתוס' דאף דשייך פדיון וא"כ הוי קדושת דמים גרידא מ"מ נחא לתוס' דיחול דין זיקה, ורק קשיא להו אמאי אבד הלחם, ועי' בדברי החזו"א (לז. ז.) שכתב לבאר מה שייך זיקה בקדושת דמים, ואיך יקיים מצות תנופה ושחיטה בדבר הקדוש קדושת דמים בלבד. וראה עוד בזה מנח"א (עמ' ש"ט אות ג.).

ולא מסתבר לחלק דשאני הכא דאיכא תנופה מחיים - פי' משא"כ בלחמי תודה דפסחים. אמנם לקמן מסיק תוס' דאף לראב"ש מהני התנופה לסייע לקדש דאי אפשר לפדותן, ועי' טה"ק.

דאיכא תנופה בכולהו וצ"ע - הצ"ק גורס תיבת 'וצ"ע' לקמן 'וצ"ע' הא דאיפליגו אביי ורבא" וכו', ואזיל לשיטתו שמתחילת הדיבור ועד השתא כל דברי תוס' בניהוטא, ומביאים תוס' ראייה דלראב"ש אפילו לאחר תנופה לא נתקדשו ואפשר לפדותן, ולקמיה מתחילים להקשות 'וצ"ע' הא דאיפליגו אביי ורבא" וכו'.

והא דאפליגו אביי ורבא לקמן וכו' ואמרי' לאבבי תפוס פדיונו לרבא לא תפוס - תוס' גורסים כגירסא השניה ברש"י שם, וראה שם בתוס' (ד"ה נקונטס) שגם מצדדים כך בסוף דבריהם. וס"ד דתוס' השתא דלאבבי

דתפוס פדיונו היינו לגמרי שיוצא הלחם לחולין.

ואין לומר אבד מליקרב דפשיטא דאכתי חזו לדבר אחר - פי' אין לומר דלעולם לכו"ע יכול לפדות, אלא דאבד הלחם היינו שאפילו לאחר פדייה אי אפשר להקדישם מחדש ולהקריבם עם כבשים אחרים, דפשיטא דחזו לקרבן אחר - כך מפרשים ברה"ז ועול"ש לפי גירסא שלפנינו בתוס', וכן גרסי השטמ"ק (י"א) והחזו"א (לז. ט.).

אבל הצ"ק גרס "דפשיטא דאינו חזי לזבח אחר", וכנראה שהוא מפרש דפשיטא הכי כמו שממשיכים תוס' דכיון דנפדו פקעה מהן קדושת התנור.

וש"מ כיון דנפדו פקעה קדושת תנור - העול"ש גרס "ושמא כיון דנפדו" וכו', ר"ל דיש לתרוץ דלעולם אבדו מליקרב אף לאחר פדיון ולא מועיל הקדש מחדש משום דרבי ס"ל תנור מקדש ועי' הפדיון פקעה קדושת התנור, ומסיימים תוס' "ותימה הוא" ר"ל דאף דליכא קדושת תנור מ"מ שחיטת הזבח האחר יקדש הלחם. והצ"ק מפרש "ותימה הוא" למה פקעה קדושת התנור, הלא כיון דנפדו נמצא שלא הוקבעו לאותן הכבשים ולמה לא חזו לזבח אחר. וכע"ז בברה"ז, וע"ע חזו"א (לז. ט.).

וג"ל דלאבבי תפוס פדיונו ולא נפיק לחולין - וכן מפרש רש"י לקמן מזו.

ותדע דהא רבי הוא דאמר תנור מקדש וכו' מיהו יש לחלק וכו' - ר"ל הגם דאבבי סבר דלדעת רבי השחיטה אינה מקדשת לגמרי מ"מ לא מהני פדיה דהרי רבי גופיה סבר דכבר התנור מקדש, ודוחים תוס' די"ל דמנחה הבאה עם הזבח אין מתקדשת אלא בשחיטת הזבח.

והנה דעת תוס' צ"ע, דלכאורה אי מטעם קידוש התנור א"כ הוי קדושת הגוף גמורה

התנור, ומתריצים תוס' דצ"ל דנחלקו הסוגיות אליבא דרבי אי סבר תנור מקדש.

והלכך שמעתין אתיא שפיר אף כראב"ש
אי קסבר תנור מקדש - ר"ל השתא
דמסיק תוס' דהוא מחלוקת סוגיות אליבא דרבי, יש לתרץ סוגיין דאבדו כבשים אבד הלחם אף אליבא דראב"ש, וסברה סוגיין דמודה ראב"ש דהתנור מקדש ואי אפשר לפדותן, והסוגיא לקמן מח. ובפסחים סברי דלראב"ש אין התנור מקדש.

א"נ התם אפי' אפאם בבת אחת אין
התנור מקדשן - כלומר לעולם לכל הסוגיות התנור מקדש לרבי ולראב"ש, אלא דלקמן מח. כיון שיש ד' חלות וב' מתוכן לא חזו - אין התנור מקדש כלל. ועי' חזו"א (לג. ת.) שתמה מגמ' לקמן צד. דשתי הלחם נאפות אחת אחת, עי"ש.

והנה בהא דאין כלי שרת מקדשין יותר משיעורן, חקר המקדש דוד (ג. ז.) האם הוא דין בכלי שרת, או שהוא דין בקדושת הגוף שאין יכולה לחול על יותר מהצורך, והוכיח מתוס' דהכא שנקטו "אפילו אפאם בבת אחת" משמע דכל שכן אם אפאן בזא"ז דאין האחרונים מתקדשים, ואף דאין חיסרון מצד הכלי שרת שבכל פעם שמקדש יש רק שיעורו מ"מ מצד קדושת הגוף אי אפשר לה לחול על היותר מן השיעור, עי"ש שהרחיב בזה.

עוד דן המקדש דוד דמשמע מתוס' דעכ"פ שניים הראשונים קדשי בתנור ומושכן ומניפן, והלא בסוכה נ. מוכח דאם יש בכלי שרת יותר משיעור לא קדוש כלל, עי"ש.

א"נ שאני הכא דאיכא תנופה חשיבא
וכו' - פי' התנופה מסייעת לקדש הלחם כיון שהניף כל הד' חלות.

ואפילו ראב"ש מודה הכא (דשחיטה)
דתנופה קבעה - ר"ל השתא י"ל

ככל כלי שרת, ומהיכי תיתי דמהני פדיון לענין לתפוס פדיונו כלל [דבשלמא לפירש"י לקמן מז. לאב"י כלל לא הוי קדושה גמורה] - עי' בזה חזו"א (לג. ת. ד"ס ענ"ל), ומנח"א - עמ' של"ה.

מיהו יש לחלק וכו' בדאיתא בפ"ק לעיל
ו. - צ"ל לעיל ט., והוא בתוס' שם ד"ה ריש לקיש - עול"ש. ונראה יותר לגרוס "כדפירשתי בפ"ק", ושור"ר שכע"ז גרס החזו"א (לג. ת.).

והא דלא קאמר איכא בינייהו וכו' [פי'
לקמן מו. דמקשינן לאב"י מאי בינייהו],
וי"ל דראב"ש נמי הכי אית ליה וכו' -
ביאור התירוץ עפ"י השטמ"ק (י"ז): דנפק"מ דפדיון אינה חשובה הואיל ואף ראב"ש היה מודה דאי אפשר לפדות אילו היה סובר דתנור מקדש, ואנו מחפשים נפק"מ בעיקר מחלוקתם אם השחיטה לחודה מקדשת או שחיטה וזריקה, לכך קאמר נפק"מ ביוצא דלזה לא מהני כלל קדושת התנור אלא רק קידוש השחיטה שהיא עבודה, וכשיטת התוס' לעיל ט. ובזבחים כ:

וסוגיא דפסחים וכו' כרבא אתיא וכו'
וא"כ לאב"י נפקי לחולין - פי' כיון דמסיק תוס' דלרבי לא יוצא לחולין אליבא דאב"י משום קידוש התנור, א"כ בפסחים דמיירי בלחמי תודה שאין בהן תנור ע"כ אתיא כרבא דסבר דלרבי השחיטה קידשה לגמרי, דאילו לאב"י התם באמת נפקי לחולין בפדייה. ועי' תמיהת העול"ש.

ותימה דמשמע הכא דאי תנופה עושה
זיקה וכו' - תוס' מקשים דמשמעות הסוגיא ריש מח. דלרבי קודם שחיטה פשוט דמהני פדיון, ואילו הכא אי נימא דתנופה עושה זיקה מוכרחים לפרש דאף קודם השחיטה לרבי אי אפשר לפדות משום קידוש

עוד סברא דראב"ש מודה הכא דאין להן פדיון, משום התנופה שמסייעת לקדש.

והא דמיבעיא לקמן וכו' ופריך למאן אי לראב"ש וכו' כלומר וכ"ש שאסורין באכילה - פי' אין לפרש דה"ק דלראב"ש כיון שהזריקה לא קדשתן ממילא אפשר לפדותן ומותרין באכילה, דהא התם הוי תנופה טובה ואמרינן דלראב"ש אי אפשר לפדותן, אלא ר"ל דכ"ש דפשיטא דהלחם יהא אסור באכילה דמה יתירנו - צ"ק, ובדומה לזה בברה"ז ובעול"ש.

דהא התם הוה תנופה וכדפרשי' - פי' וכדפרישית דבתנופה טובה מודה ראב"ש. והצ"ק גרס 'וכדפירש"י ר"ל דרש"י נמי פירש התם דמקשה דלראב"ש אסורין באכילה.

ובקונטרס פירש לקמן וכו' - עי' ביאור הצ"ק בדברי תוס' דהכא, והעול"ש כתב דדבריו אינם מובנים. ובברה"ז מפרש דתוס' כאן חוזרים לישב התימה דלעיל מהסוגיא לקמן מז; עי"ש.

והא דבסוף ר' ישמעאל וכו' ופירש בקונטרס וכו' הא ליתא וכו' - עי' טה"ק בישוב הרש"י. וראה בחי' הגרי"ז (מכתב ידו) שהאריך לבאר ולחלק בין זיקה לדין קביעות, דחלות זיקה איכא לראב"ש לענין דנדחה האחד באיבוד חברו, אבל לענין קביעות ס"ל דיכול לשנות לזבח אחר, ויש בזה נפק"מ.

אולם המקדש דוד (כט. ה. ד"ה כתב רש"י), והעול"ש (מו. על ד"ה איכא צנייהו) כתבו דמוכח מכאן שרש"י סובר דלראב"ש אין זיקה ע"י השחיטה כיון שאינה מקדשת, ואיירי גם התם כגון שלא הניף דליכא נמי זיקה ע"י התנופה. ועי' בכ"ז במנח"א (עמ' ט"ז) שהרחיב בענין זה.

ועוד קשה וכו' והא ליתא דלכו"ע אינו יכול לשנותן לשם זבח אחר לפירוש דפירשנו - פי' דשיטת תוס' דראב"ש מודה דנתקדשו בתנור ובתנופה ואי אפשר לפדותן וממילא אין יכול לשנותן לזבח אחר.

ד"ה נפרס לחמה - תלת גווני קתני נפרס יצא נטמא וכו' והו' צריכי - עיקר קושית תוס' היא לשיטתם בדיבור הבא דאף נטמא דינו כחסר ויוצא דלא יצא ידי נדרו. והמיוחס לכשב"א נשאר בזה בתמיה דליערכינהו ולתנינהו. ועי' ח"נ בביאור הצריכותא לפירוש התוס'.

וצ"ע שלא יקשה מכאן לרבא דאמר בפ"ק וכו' - תוס' מקשים דבבב"א דהכא מוכח דהן שוין, ובין יוצא או נחסר אין הזריקה מועלת ולא יצא ידי נדרו, ואילו התם פליגי רבא ור"ה בזה ולתרוייהו מהני זריקה או ליוצא או לחסר - עי' צ"ק וח"נ. ועי' עול"ש ושפ"א שמפרשים קושית תוס' באופ"א. וע"ע טה"ק באופ"א. וראה עוד מקדש דוד (כט. ג.), ובמשנת ר' אהרן (סי' ה. י'3).

ד"ה מששחמטה - ותימה מדקתני יצא אלמא קסבר הציץ מרצה על אכילות - [הוא פלוגתא לעיל טו.], וכן פירש"י ורגמ"ה בסוגיין, ולדבריהם הדם יזרק לשם תודה ויצא ידי נדרו.

לכך נראה דגרסינן וידי נדרו לא יצא - ר"ל וסברה הברייתא דהציץ לא מרצה על אכילות, והדם יזרק לשם שלמים כמו הנך דלעיל. וכן מפרשים המיוחס לרשב"א, והשטמ"ק (ט').

ותימה דלעיל וכו' והא הכא קתני וכו' וסברה דאין הציץ מרצה על אכילות - כלומר שם דייקה הסוגיא מהברייתא שהביאה התם דסברה אין זריקה

מועלת ליוצא וע"כ כר"א דס"ל הכי אתיא, וא"כ מוכיח שם דסבר נמי ר"א דהציץ מרצה על אכילות כדאיתא התם בברייתא, ומתמה תוס' דהלא ברייתא דהכא נמי ע"כ כר"א אזלה דהא סברה נמי דאין זריקה מועלת ליוצא ולכן מששחטה יצא לחמה ידי נדרו לא יצא, וחזינן דסברה בברייתא [לשיטת תוס'] דאין הציץ מרצה על אכילות - ברה"ז. ועי' בשטמ"ק (י"ח) דמישב זאת, וראה עוד חזו"א (לז, לב), ומקדש דוד (כט, ג).

ד"ה דרחמנא - אע"ג דכבשי עצרת נמי איקרו שלמים לא דמי וכו' - בביאור שיטת תוס' ראה בדברינו בגמ' ד"ה שאני תודה.

נמ' דף מו:

הביא לחם וכבשים והונפו ואבד הלחם והביא לחם אחר - דוקא אם היה הלחם האחר מוכן מעיו"ט, שהרי אין שתי הלחם דוחים יו"ט [מתני' לקמן צה:] - הגהות ריעב"ץ.

אותו הלחם טעון תנופה או אינו טעון תנופה:

האם תנופה עושה זיקה גם כשהניף הלחם והכבשים בפני עצמן:

הרמב"ם לא כתב בעיא זו דר' ירמיה, ולשיטתו שפסק דתנופה עושה זיקה. והקשה הקר"א דאכתי יש להסתפק דלכאורה תנופה עושה זיקה דוקא אם הונפו הכבשים והלחם יחד, וא"כ אם הונף הלחם בפ"ע והכבשים בפ"ע ואבד הלחם עדיין יש להסתפק אם הלחם השני טעון תנופה. ותירץ בשני אופנים: או דיש להוכיח דאפילו הונפו כל אחד בפ"ע עושין זיקה והזקקו זה לזה, או דאם הונפו בפ"ע פשיטא דצריך להניף הלחם השני עם הכבשים כיון שגם הכבשים לא הונפו כלל עם הלחם.

והנהגה דמהני תנופה לכל אחד בפ"ע - כן

פסק הרמב"ם (תמו"מ ח. יא.), וביאר הכס"מ דלמד זאת מלקמן סא. דקתני בלוג שמן ואשם מצורע דאם הניף כ"א בפ"ע יצא. ופשר הספק אם תנופה דכ"א בפ"ע עושה זיקה - עי' מה שביאר המנח"א עמ' שכ"ז.

ואליבא דבן ננס תיבעי לך דאמר כבשים עיקר - כלומר וסגי בתנופת

הכבשים שהניפן כבר, ואע"ג דכיון שאבד הלחם כאילו לא היה כלל, וא"כ ליבעי הלחם השני תנופה עם הכבשים שהרי הוא כאילו הניף הכבשים בלי לחם, וצ"ל דלא דמי, דסו"ס נעשה בכבשים תנופה עם לחם ואע"ג דאבד אינן צריכין תנופה שנית - קר"א.

ובגדר הדבר - עי' בחי' הגרי"ז (לקמן סג), ובמנח"א (עמ' רל"ז צס"ד), וחזו"א (לז, יח).

כי תיבעי לך אליבא דר"ע וכו' או דלמא כיון דמתירין ידידיה כבשים נניחו לא צריך תנופה - הא דחשיב להו הכבשים כמתירין הוא אפילו לרבה לקמן דאמר דשתי הלחם הבאין בפ"ע לר"ע לאכילה אתיין ואין צריך מתירין, מיהו כשבאין עם הכבשים מתירין אותן הכבשים כדלקמן. ובגדר הדבר - עי' במנח"א (עמ' סכ"ז) שהביא מהראב"ד בתו"כ (יג, י) וביארו.

והרי תודה דלא הוזקקו זה לזה בתנופה - כן איתא גם לעיל טו, ותמה הרש"ש (לקמן נז) על הרמב"ם (מעשה"ק ט. ז) שפסק דמניף הלחם עם החזה ושוק ואימורין. וראה בזה בדברינו לקמן פא. ד"ה היכי ליעביד.

אלא כאיל נזיר וכו' דתניא ואת האיל יעשה וכו' ושחיטת איל מקדשן - לכאורה אמאי הוצרך למילף מאיל נזיר ולא ילפינן מתורה דדרשינן לקמן עח: שהלחם מתקדש בשחיטת הזבח - עי' שטמ"ק (צ), ותוס' לקמן מז. ד"ה ואת.

לפיכך שחטו שלא לשמו לא קדשו הלחם - רש"י דרש זאת ממשמעות דקרא

"זבח שלמים על סל המצות" אי זביחתו לשם שלמים מקדש את הסל. והשטמ"ק (ז') דוחה זאת ודריש כבשי עצרת ואיל נזיר מלחמי תודה.

והנה לכו"ע בעינן ילפותא שלא נתקדש הלחם, וש"מ דאף דבשחיטה שלא לשמה נעקר הקרבן ונעשה קרבן אחר [כמש"כ תוס' ריש מז., וכמשמעות לשון הגמ' סוף ב. "ואם לא יהא נדבה"], מ"מ נשתייר עדיין שם הקרבן הראשון עליו והיה ס"ד דמהני לקדש הלחם אף בשחיטה שלא לשמה. ועי' בדברינו בזה לעיל ב. בגמ' ד"ה אם כמה.

שתי הלחם הבאות בפני עצמן יונפו ותעובר צורתן וכו':

[א] מהו שתי הלחם הבאות בפני עצמן:

רש"י לקמן עד: כתב בזה שני פירושים, או כגון שלא היו כבשים לציבור, או כגון שהתנדב יחיד שתי הלחם בלא כבשים. אכן הצ"ק שם מחק הלישנא בתרא לפי דבהדיא איתא לקמן נח. דאין היחיד מתנדב שתי הלחם. ועי' מש"כ לישב נתיבות הקודש (לעיל מה: ד"ה ולפי"ז, נמוסגר), ובספר ישר וטוב (לקמן עד:).

ועל מה שפירש"י כאן דבעיא זו היא אליבא דר"ע דהלחם עיקר - עי' מנח"א עמ' ש"כ.

ב] במה יתקדשו שתי הלחם הבאין בפני עצמן:

הקר"א כתב דכה"ג כו"ע מודו דהתנור מקדשן, אבל דעת הגר"ז והחזו"א ונתיבות הקודש (מה:): דיתקדשו ע"י התנופה דזו עבודתן, ועל ידה יותרו באכילה, וכן ברגמ"ה מבואר שתנופת שתי הלחם הבאות בפ"ע מתירה החדש למקדש, דאילו בבאין עם הכבשים חל היתר החדש לאחר זריקת דם הכבשים - מנח"א עמ' ש"מ.

[ג] האם שתי הלחם הבאין בפ"ע חשיבי קרבן בפ"ע או דחשיבי מחצית של קרבן שלם:

הנה בגמ' לקמן איתא דעת רב יוסף שאין שתי הלחם הללו נשרפין דשמא יזדמנו כבשים לאחר מכן, וכתב רש"י שאם יבואו הכבשים יונפו עמהם ויאכלו, וביאר החזו"א (לז. יט.). שאין שתי הלחם הבאין בפ"ע קרבן אחר אלא כמחצית של קרבן הגמור דכבשים עם לחם, ולכן כשזדמנו הכבשים ינפן עמהם.

אבל האור שמח (תמו"מ ח. טז.) כתב דאם נזדמנו אח"כ כבשים אי אפשר להביא שתי הלחם דלא נתקדשו עם הזבח, וכוונת הגמ' דאם ישרפו לחם הזה ואח"כ יביאו כבשים ולחם אחר נמצא דלחם הראשון נשרף שלא לצורך, ומשמע דס"ל דשתי הלחם הבאין בפ"ע הוא קרבן בפ"ע. [וחקירה זו תליא גם בחקירת הגר"ז ובדעות האחרונים שכתבנו לקמן בגדר שתי הלחם הבאין בפ"ע לשריפה אתיין, ועי' מנח"א (עמ' רמ"א ועמ' ש"מ"א) שהרחיב בזה.

ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה - הנה מסקנת כל האמוראים לקמן דעכ"פ מדרבנן אין שתי הלחם הבאות בפ"ע נאכלות, וצ"ע על הרמב"ם בפיהמ"ש שכתב דדין הלחם שיאכלו אותו כאילו הביאו עמו כבשים - עי' שפ"א (נמתני' מה:).

גזירה שמא יזדמנו להן כבשים לשנה הבאה ויאמרו וכו' - מפשטות

הגמ' מבואר שהגזירה היא שלשנה הבאה יזדמנו להם כבשים ואפ"ה יאכלו הלחם ולא ימתינו להקרבת הכבשים, אבל הרמב"ם (תמו"מ ח. טז.) מפרש דהגזירה שמא יזדמנו להם כבשים לשנה הבאה ולא יקריבום כלל, וכן הוא לשון הרגמ"ה "ולא יחושו להביאם

עם הלחם". ובהגהות חש"ל תמה שאין לשון הגמ' סובל הפירוש הזה, עי"ש שהוסיף עוד לתמוה. וע"ע שפ"א.

אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן - בביאור ענין זה, ובמה טועין הכהנים - ראה בדברינו לעיל בסוגיא דף כא:

אל"ל אביי לעולם בבאות עם הזבח וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה - בביאור מחלוקת אביי ורבה - עי' כנסת הראשונים לעיל מו. בהערה כו. ה. ויש לעיין דלכאורה גם לחם הפנים לא מצינו דאיברי מנחה - עי' בזה שפ"א כאן, ורש"ש קר"א ושפ"א במתני' לקמן נט.

רב יוסף אמר לעולם לשריפה אתיין:

חקירה בגדר שריפה זו, ומחלוקת אחרונים בזה:

בחי' הגרי"ז חקר בדין שריפה זה: האם הוא מצות שריפה, דאם באין עם הלחם דינם להיאכל וכשבאין בפ"ע דינם לשריפה, או דעיקר דינם נמי לאכילה רק כיון שאי אפשר לאוכלן ישרפו דאין מי שמתירן, ואפ"ה שפיר י"ל דקרי ליה לקמן "מצותן בכך" לשריפה, עי"ש שהוכיח כצד השני מדברי תוס', וכן מהגמ' לקמן "גזירה שמא יזדמנו כבשים לאחר מכאן" ואם הוא מצות שריפה גרידא איך ישתנה דינם כשיבואו כבשים והלא כבר חל בהן דין שריפה.

והנה לפי"ז בין לאביי ובין לרב יוסף לא הוו ממש כקדשים פסולין דהרי שתי הלחם כשרים הן, וגם לא הוי ממש כפרים הנשרפין דהרי אין מצותן לשריפה לכתחילה, אלא דנחלקו אם דומין יותר לקדשים פסולין שאין שורפין ביו"ט או לפרים הנשרפין, וחזר רב יוסף להודות לאביי. ועל דרך זה מפרש גם החזו"א (לג. כה.).

וראה עוד עול"ש (על תוד"ה לפי) שמבאר באופן אחר, ד"מצותן בכך" דשריפת שתי הלחם לא דמי למצותן בכך דפרים הנשרפין,

דהתם הוא בתורת הקטרת אימורין ובשתי הלחם הוא בתורת הקרבת קומץ, עי"ש. אולם מדברי הרעק"א שהניח בתמיה על תוד"ה לפי [ראה בדברינו שם], וכן מדברי בית הלוי (מ"א סי' יט. ה.) שביאר דעת תוס' (ד"ה לורת) דנשרפין בלילה לפי שמצותן בשריפה כפרים הנשרפין [ראה בדברינו על תוס' זה], מוכח דסברי דשתי הלחם הבאין בפ"ע הוי מצות שריפה ממש כפרים הנשרפין וכהקטרת אימורין. וכן משמע מדברי המקדש דוד (כה. א. ד"ה וסנה זמנמות) יעו"ש, והאריך לבאר היטב ענין זה במנח"א עמ' שמ"א.

אל"ל אביי מי דמי וכו' הכא דמצותן בכך לשרפינהו מידי דהוה אפר ושעיר של יוהכ"פ - א [בהגהות מהרש"ם ציין לשואל ומשיב שהקשה לפי מש"כ תוס' ביבמות ד'מצותו בכך' הוי רק בשאי אפשר בענין אחר, א"כ הכא הרי אפשר שיביאו כבשים עם הלחם.

ב בטה"ק ומקדש דוד (כה. א.) הקשו מה ראייה מפר ושעיר דיוהכ"פ, שאני התם שכבר דחתה שחיטתן את יוהכ"פ ומשו"ה גם שריפתן דוחה משא"כ שתי הלחם אין אפיינתן דוחה יו"ט (לקמן נה:), ועי' מנח"א עמ' שמ"ד.

אלא אמר רב יוסף גזירה שמא יזדמנו להם כבשים לאחר מכאן - ראה בהגהות מהרש"ם שציין לשואל ומשיב שדן איך שייך שמא יזדמנו כבשים והלא צריך ביקור ד' ימים. [בענין זה האם דין ביקור הוא בכל הקרבנות או רק בתמיד - יעו"ש בדברינו על הגמ' לקמן מט:].

רש"י

ד"ה בעו תנופה - כבשים האחרים בעו תנופה - משמע דדוקא הכבשים בעו

תנופה ולא הלחם, ודלא כמשמע מתוד"ה אבדו.

ד"ה שאינו שוקל חוטא - דכל הראוי ליפקד קאמר דהיינו מבין כ' שנה ומעלה - בשו"ת חת"ס (או"ח סי' קמ"ג) עמד על כך דרש"י סותר עצמו, דלעיל כא: מייתי מירושלמי שקלים הטעם דכל העובר היינו העובר בים סוף. אכן לפי הגהת השטמ"ק כאן (אות י"א) ניחא.

ד"ה שמא יודמנו - שאם יבואו הכבשים יונפו עמהם ויאכלו - ראה בדברינו בגמ' ד"ה שתי הלחם, אות ג'.

תוס'

ד"ה אבדו כבשים - ולא דמי לזו תודה וזו לחמה וכו' - פי' דלקמן (פ.) אמרינן דאם נדר זו תודה וזו לחמה אבד הלחם מביא לחם אחר אבדה תודה אין צריך להביא אחרת משום דהלחם בא בגלל תודה ולא תודה בגלל הלחם, ולכן אבדה התודה אף דנשתייר הלחם אין צריך להביא תודה אחרת, וקשיא לתוס' דה"נ לחם בגלל כבשים ואין הכבשים בגלל הלחם [כדאינתא לעיל טו.]. ואמאי בעי כבשים אחרים, וקאמרי תוס' דלא דמי, וכוונתם דהתם הוא קרבן יחיד וכיון שאמר 'זו' אין צריך להביא אחר, אבל כאן הוא קרבן ציבור וצריך אחרים לחובת היום - עי' צ"ק, וברה"ז, ומקדש דוד (כט. ד.).

אולם טה"ק כתב דהא מילתא דפשיטא היא ואי אפשר לפרש דלזה נתכוונו תוס', ועי"ש דמפרש כוונת תוס' באופן אחר, וכן השפ"א מפרש באופן אחר.

ד"ה ומאי שנא - אגב מקדשי נקט מעכבי וכו' - תוס' מפרשים דמיבעי לאביי קודם שחיטה מדוע דוקא הכבשים מקדשים ללחם בשחיטתן ולא שאר הקרבנות, אבל לא מיבעי ליה אמאי אין שאר הקרבנות מעכבין

הלחם דזה כבר דרשינן לעיל מה:, אלא לענין קידוש בלבד מיבעיא. ומסיימים תוס' דרש"י מפרש הבעיא גם לענין עיכובא, דהיינו לאחר שחיטה דקי"ל דהוזקקו זל"ז בשחיטה ומעכבין זא"ז ומדוע שאר הקרבנות אחר שחיטה לא אמרינן דהוזקקו זל"ז ומעכבין הלחם. וכע"ז איתא בשטמ"ק (א') בשם תו"א.

ומיהו בקונטרס פי' דמיבעיא ליה בתר דהוזקקו זל"ז בשחיטה - צ"ע דרש"י מפרש גם אפילו לא הוזקקו בשחיטה דמעכבי הכבשים ללחם לבן ננס, וא"כ הדרא קושית תוס' דשאר הקרבנות הרי ילפינן מקרא דאין מעכבין הלחם. ועי' טה"ק דמישב הרש"י בב' אופנים.

ד"ה לפיכך שחטן (ז"ל שחטן) - טפי הוה ניחא למיתני שחטן (ז"ל שחטן) לשמן - עי' טה"ק בדברי תוס'.

ד"ה לפי - הו"מ למיפריך למוצאי יו"ט לאלתר לשרפינהו דמנותר לא יליף מדמסיק צורת הקרבנות - פי' אין לומר דאי אפשר לשורף במוצאי יו"ט משום דאין שורפין קדשים בלילה [כדילפינן בזבחים נו:]: שהרי ע"כ שריפת שתי הלחם דהכא לא ילפינן משריפת נותר, והראיה מדמסקינן 'צורת הקרבנות' דהיינו שתעובר צורתן כלומר שישרפו בלילה, ותוס' אזלי לשיטתם בדיבור הבא, ועי' טה"ק. וע"ע מקדש דוד (טו. ז. ד"ה והנה צמנחות).

והנה רעק"א תמה על תוס', דדוקא למאי דמסקינן דמצותן בכך דומיא דפרים הנשרפין שפיר אפשר לשורפן בלילה, אבל השתא דאמרינן דאין שורפין קדשים ביו"ט ואין מצותן בכך באמת אסור לשורפן עד למחר דומיא דקדשים פסולין.

וראה בחי' הגרי"ז (ד"ה והנה לקמן) שהוכיח מזה דבין לס"ד ובין למסקנא דין השריפה דשתי הלחם הבאין בפ"ע אינו משום מצות

מפרש כוונת תוס' דהכא לאו בלילה ממש אלא בתחילת שקיעה שאז כבר אי אפשר להקריב הקרבן משום דנפסל הדם [כשיטת תוס' לעיל כ: ובזבחים נו.]. וכדברי השטמ"ק. ותמוה דהלא תוס' עצמן כתבו בדיבור דלעיל דלא ילפינן שריפה דהכא מנותר לענין שאסור בלילה - עי' עול"ש.

ב. והנה שער המלך (פסוהמ"ק יט. ה. נסו"ד) גם למד בדעת תוס' דשריפת שאר קדשים פסולין שרי בלילה, והביא דהתו"כ פר' צו דרש בהדיא דנותר בנה אב לכל הנשרפין שלא יהו נשרפין אלא ביום, ונמצא דלפי תוס' הוי פלוגתא הבבלי ותו"כ. וראה עוד שם דאף שיטת הרמב"ם דשאר הפסולין חוץ מנותר שורפן גם בלילה. [הרמב"ם הוא בפסוהמ"ק יט. ד., וכ"כ בדעתו הכס"מ ורעק"א שם. ובמנ"ח (קמ"ג) דייק כן גם מהרמב"ם מעשה"ק ז. ה., ועי"ש מש"כ לישיב דברי התו"כ הנ"ל, וע"ע אבן האזל פסוהמ"ק שם].

אולם דעת בית הלוי (מ"א יט. ה.) דודאי מודה תוס' דכל פסוהמ"ק אין נשרפין בלילה, וכוונת תוס' דוקא הכא דשתי הלחם הבאות בפ"ע לשריפה אתיין הוי כפרים הנשרפין שכן הוא עיקר מצותן, והשריפה הוי כהקטרת אימורין דשרי בלילה. וראה עוד תוס' לקמן ק. ד"ה אלא, ובדברינו שם.

ד"ה מה ביכורים - ואפ"ה איצטריך לר"ע יהיו מתהיינה וכו' - לתוס' קשה לשם מה צריך לר"ע ב' דרשות דהלחם בא בפ"ע: יהיו מתהיינה דלעיל מה: והילפותא מביכורים דהכא, ומשני דאי מדרשא דהכא ידענין רק דיכול הלחם לבוא בפ"ע אבל מהגז"ש דלעיל ילפינן עיכובא דאם לא מביא לחם ה"ז מעכב שגם הכבשים לא יביא - צ"ק.

וטה"ק הוסיף - דאי משום דכתיב יהיו לעיכובא הו"א דר"ל דשתי הלחם מעכבין

שריפה אלא משום דבאין לאיבוד, ואפ"ה שורפין בלילה ולא דמי לנותר ולקדשים פסולין. וכע"ז כתב החזו"א (לז. א.).

אולם בבית הלוי (מ"א יט. ה.) תירץ איפכא, דתוס' סברי דסברא זו דמצותן בכך לא חידשה אב"י אלא שכ"ה סברת הגמ' בעיקר דין שתי הלחם הבאין בפ"ע דחשיבי מצותן בכך לישרף כפרים הנשרפין, עי"ש. וע"ע בזה במנח"א עמ' שמ"א.

וראה עוד בעול"ש שמתרץ באופ"א, דמצותן בכך דשתי הלחם לא דמי למצות שריפה דפרים הנשרפין, דהתם הוא מעין הקטרת אימורין שהרי נזרק הדם ולכן דינם לישרף בלילה, אבל שתי הלחם הבאין בפ"ע אין להם מתירין ושריפתן דמי להקטרת קומץ שהוא ביום בלבד, ואם לא הקריב ביום ושהה עד הלילה דין קדשים פסולין להם, ושפיר הוכיחו תוס' מדשורפן בלילה אף דנפסלו ש"מ דשורפין קדשים פסולין בלילה ולא ילפינן מנותר.

ד"ה צורת הקרבנות - פירש בקונטרס וכו' מיהו בשמעתא וכו' מפרש דקרבנות ציבור קרבי אחר התמיד ודחו עשה דהשלמה - שיטת רש"י נראה דס"ל כדעת הרמב"ם (קידוש החדש ג. ה.) דאפילו בקרבנות ציבור לא דחו עשה דהשלמה, וכמש"כ שעה"מ (פסוהמ"ק יט. ה. נסו"ד). ושומ"מ שכ"כ היד דוד בשיטת רש"י. וע"ע שפ"א (ד"ה ולכאורה תמוה).

לכך נראה לפרש עד ה'י"ה:

בענין שריפת קדשים בלילה:

א. הנה כן איתא גם ברמ"ה דישורפם בלילה. אבל בשטמ"ק (ג') בשם התו"ח כתב דאין שורפין קדשים בלילה (ונחמס נו.), אלא ר"ל דישורפם מאחר שקיעת החמה עד הלילה. ותוס' לשיטתם בדיבור הקודם דלא ילפינן לענין איסור שריפה בלילה מנותר.

אולם הטורי אבן בר"ה (ל: על מוד"ה ונמקלנו)

זא"ז קמ"ל הגז"ש דהלחם מעכב את הכבשים, וכע"ז כתב הרש"ש (לעיל מה:). וברה"ז מפרש כוונת תוס' - דאי מביכורים דילפינן דהלחם בא בפ"ע הו"א למילף דגם הכבשים באין בפ"ע קמ"ל הגז"ש דהלחם מעכב את הכבשים.

דף מז.

גמ'

שחמן שלא לשמן זרק דמן שלא לשמן לא קדש הלחם:

[א] נראה דלאו דוקא נקט זרק דמן שלא לשמן דה"ה אם נזרק לשמן - תוס' פסחים יג:, וכן הוא הגירסא בגמ' יבמות קד:, וכן פסק הרמב"ם (פסוקם"ק י. יח.), וע"ע הערה ל-לא לכנסת הראשונים.

[ב] הא דשחיטה שלא לשמה לא מקדשת הלחם - כתב החזו"א (לג. מ.) דאינו משום דלא עלתה לשם חובה, אלא דהוא דין מיוחד דאין לה כח לקדש הלחם, ועי"ש שדן לפי"ז אם שחיטה בשינוי בעלים בקרבן תודה גם לא מקדשת.

ראב"ש אומר לעולם אינו קדוש עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן:

ביאור טעמו וסברתו:

בפסחים יג: מבואר טעמו דראב"ש דסבר שני דברים המתירין אין מעלין זה בלא זה, וראה בחי' הגרי"ז (ד"ה והנה יש למקור) שביאר בסברתו, דלעולם הוא מודה לרבי דהשחיטה מקדשת ללחם, אלא כיון דיש ללחם שני מתירין דאף הזריקה מקדשתו, ממילא דין הוא במתירין דכ"א זקוק לחבירו ואי אפשר לו לפעול לבדו, ולפי"ז מבואר סברת ראב"ש דסגי בעומד לזרוק [כדאיתא בתוד"ה עד] ואין צריך שיזרוק ממש הדם, ואי זריקת הדם לבדה היא המקדשת היכי סגי בראוי לזרוק,

אבל לפי המתבאר נמצא דכשראוי לזרוק אין חסר לשחיטה המתיר דזריקה וממילא תוכל לקדש השחיטה בעצמה.

אבל רבי סבר דהשחיטה לבדה היא המקדשת אלא דלגמרי הקידוש צריך זריקה וכל זמן שלא זרק ה"ז קדוש ואינו גמור, ולא מהני סברת כל העומד לזרוק וכו' כיון דאינו דין של ב' מתירין אלא עיקר הקידוש עושה השחיטה והזריקה גומרת.

ומסיים הגרי"ז דלפי"ז גם לראב"ש אחר שנתקבל בכלי והוי דין דכזרוק דמי מ"מ יהא הדין רק דקדוש ואינו גמור כרבי, דאילו לקדושה גמורה בעינן זריקה ממש וכדחזינן מרבי, עי' היטב בדברי הגרי"ז.

מאי טעמא דרבי דכתיב וכו' וראב"ש יעשה וכו' - ביבמות קד: בסוגיא דיבמה שרקקה תחלוץ תלי לה בפלוגתא רבי וראב"ש בסוגיאן אם ב' דברים המתירין מעלין זה בלא זה, ותמוה דהא הכא דוקא פליגי בקראי ומה"ת למילף להתם - עי' קר"א, וע"ע חי' הגרי"ז (ד"ה והנה יש למקור).

וראב"ש הכתיב זבח ההוא מיבעי ליה וכו' דאמר ר"י הכל מודים שצריך שיהא לחם בשעת השחיטה - צ"ע דאף אי לא כתיב 'זבח' היינו יודעים מ'יעשה' דכל עשיותיו משמע אף שחיטה בכלל, וצ"ל דהו"א דשחיטה אינה בכלל עשיות לפי שכשירה בזר ועשיות היינו דוקא עשיות דכהן - המיוחס לרשב"א.

מאי קדוש ואינו קדוש אביי אמר קדוש ואינו גמור רבא אמר קדוש ואינו ניתר:

בחי' מרן רי"ז הלוי הל' תמו"מ (עמ' מ"ג) האריך לבאר ולהוכיח מלשון הברייתא "קדוש ואינו קדוש" דלכו"ע עדיין לא נגמרה הקדושה עד שעת הזריקה, וכן הרמב"ם (פסוקם"ק י. יח.) נקט דהלחם קדוש ואינו קדוש אף שפסק כרבא דקדוש ואינו ניתר

וש"מ דאף לרבא חסר בקדושה עד לזריקה, אלא דמחלוקתם הוי: דלרבא חסר עדיין רק גמר דין קרבן שלו וקביעותו עם הכבשים, אבל בדין קדושת הגוף אין חיסרון כלל דכבר גמר בשחיטה כל קדוה"ג שלו ומשו"ה לא תפיס פדיונו [לגירסא השניה דרש"י], ולאביי אף קדוה"ג עדיין לא נגמרה עד הזריקה וחסר בעצם הקדושה ולכן תפיס פדיונו. [וראה שם שביאר לפי"ז הא דהשמיט הרמב"ם פלוגתא אביי ורבא וסתם דקדוש ואינו קדוש ולא פירש כמאן].

מיהו איכא תנא, והוא ר"ע דלקמן בסוגיא דס"ל דזריקה מהני ליוצא דשתי הלחם, והוא סובר דהשחיטה קידשה לגמרי וזריקה בעינן להיתר אכילה גרידא - ע"י היטב בכל דברי הגרי"ז בסוגיין (ד"ה זגמ' זעא מיניה), ובמנח"א עמ' שמ"ח.

איכא בינייהו למיתפס פדיונו לאביי לא תפיס פדיונו לרבא תפיס פדיונו:

גירסאות רש"י וביאורן:

גירסא שלפנינו שהיא פירוש קמא דרש"י [וכן גרס רגמ"ה], יש לבאר עפ"י המשתמע מפירוש"י ועפ"י דברי הקר"א: דלכו"ע יתכן פדיון, ואף שכבר נתקדשה המנחה בכלי מיהו שתי הלחם אינן מתקדשות אלא בשחיטת הזבח, וכששחט לשמה זורק של"ש אינה מתקדשת לרבי לגמרי דלא יהני פדיון, ובהא נחלקו אביי ורבא - דלאביי לא נתפסות המעוה כלל בקדושת שתי הלחם והרי הן בקדושת בדה"ב דעלמא לקנות מהן איזה קרבן ציבור שירצה, ואף שתי הלחם לא יצאו לחולין כמו שביארו תוס' (ד"ה זקונטרס) שלא אלימא קדושת שתי הלחם ע"י שחיטה גרידא שיצאו לחולין, [אמנם מהמיוחס לרשב"א בפירוש"י זה משמע דיש פדיון לשתי הלחם גופן לצאת לחולין לדעת אביי], אבל לרבא אף שאינה קדושה מושלמת שלא תועיל פדיה מיהו הוי קדושה גמורה לענין שאם

יפדה יצא הלחם לחולין והמעוה נתפסו בקדושת שתי הלחם ממש.

ולגירסא השניה ברש"י הביאור: דלכו"ע אליבא דרבי אם השחיטה מקדשת קדוה"ג לגמרי לא מהני פדיון כלל, אלא דבהא גופא נחלקו - דלרבא לא תפיס פדיונו כיון דנתקדש הלחם לגמרי, ואף שעדיין לא הותר באכילה מיהו קדוש לגמרי לענין שאם פדה לא יצאו לחולין ואין המעוה נתפסות כלל בקדושה, ולאביי אינה קדושה גמורה ומהני פדיון לענין לתפוס הדמים בקדושת בדה"ב, אף דשתי הלחם לא אלימא קדושתן לצאת לחולין כדפרשנין לעיל בדאביי, [ואין שינוי בדעת אביי בין הלשונוה אלא שינוי גירסא בלבד].

והנה התוס' מז. (ד"ה וליזו) גורסים כגירסא השניה שהיא עיקר [וכן מצדדים תוס' כאן ד"ה בקונטרס, בסוף דבריהם], ואף הם דעתם דלאביי לא יוצאות שתי הלחם לחולין ע"י פדיה אבל מפרשים מטעם אחר, דהגם דלאביי אליבא דרבי השחיטה לא מקדשת לגמרי מיהו דעת רבי לקמן עב: דהתנור מקדש.

ויש לעיין דבשלמא לרש"י לא הוי קדוה"ג גמורה לאביי ולכן נתפס הפדיון, אבל לתוס' דהוי קדוה"ג ע"י קידוש התנור מאי שנא מכל קידוש כלי ומהיכי תיתי שיתפוס כלל פדיון - ע"י בזה מנח"א עמ' של"ה.

בשלמא לרבא וכו' אלא לאביי מאי איכא בין רבי לראב"ש - לשני

פירושי הרש"י צ"ע דהאיכא נפק"מ, דלראב"ש לא חלה כלל קדושה בשחיטה ומהני פדיון לגמרי לצאת לחולין, ואילו לרבי יש מקצת קדושה לענין שלא יצא הלחם לחולין - כן הקשה בתוד"ה בקונטרס [ובגלה"ש"ס], וכן בתוס' מז. ד"ה איזו ועיי"ש מה שתירצו, ותירוצם מתאים לשיטתם שם דלאביי אליבא דרבי לא יוצא לחולין משום קידוש התנור, אבל לרש"י אכתי קשיא.

ובהגהות ראמ"ה תירץ דהא דלא נפיק הלחם לחולין הוא מדרבנן גרידא ובגמ' מבואר דפליגי בקראי וא"כ צריך למצוא נפק"מ בדאורייתא. וראה עוד מה שתירץ הקר"א (צאמ"ע ד"ה גמרא כנשי עזרת).

בנא מיניה וכו' כבשי עצרת ששחטן לשמן וזרק דמן של"ש אותו הלחם מהו באכילה:

ביאור הספק לרש"י ותוס', ומהלך הגר"ז בסוגיא:

א] מסקינן בסמוך דמיבעיא אליבא דר"ע זוריקה מועלת ליוצא דשתי הלחם, האם רק לחומרא קאמר או גם לקולא. וביאור הספק עפ"י דברי רש"י ותוס' ושטמ"ק בהשמות (ע"ב): דהנה זה פשוט שזוריקה טובה שפיגל בה את הכבשים נתפגל גם הלחם כדאיתא במתני' טו., וזה פשוט גם שבגוף הזבח עצמו מהני זריקה גרועה כגון זריקה על יוצא אליבא דר"ע אפילו לקולא להוציאו מידי מעילה, כי קמיבעיא בזריקה גרועה ופסולה כגון שיצא הלחם או זריקה שלא לשמה, האם מהני אף ללחם הנטפל לכבשים להחשיבו כגוף הזבח, דחזינן מדר"ע שהלחם נחשב כגוף הזבח לקובעו בפיגול הגם שכלפי הלחם הוי זריקה גרועה שהרי הלחם יצא, ומספקא האם בזריקה של"ש שכלפי הלחם הוי זריקה פסולה [ורק לכבשים הוא מתורת הקרבה של"ש] מ"מ נטפל הלחם לכבשים ליחשב כגוף אחד ותתירנו הזריקה באכילה, או דרק לחומרא להחיל פיגול על הלחם נתחדש דחשיבי כגוף הזבח ולא לקולא להתירם באכילה. וראה עוד חזו"א (לז. י.) שהאריך לבאר תוכן הסוגיא.

ב] בחי' מרן רי"ז הלוי ה'ל' תמו"מ (עמ' מ"ג) האריך לבאר מה השייכות בין זריקה המועילה ליוצא לבין זריקה שלא לשמה דסוגיין, ופילס דרך חדשה במהלך הסוגיא ודלא כרש"י ותוס' שכתבנו לעיל. ודעתו דהא

דקאמר לעיל דהספק אליבא דהאי תנא וכו' היינו ר"ע דפליגי על רבי וראב"ש, דתרווייהו מודו דבעינן נמי לזריקה לעצם חלות הקידוש, אבל ר"ע סבר דהקידוש נגמר כולו בשחיטה ובעינן לזריקה רק להיתר זריקה בלבד, ועלה קמיבעיא אי זריקה שלא לשמה שריא נמי שתי הלחם לאכילה - ע"י בכל דבריו.

ובמנח"א (עמ' שמ"ט) הביא דהגר"ד הקשה להגר"ז קושיה עצומה, דהנה הרמב"ם (פסוה"ק י. יח.) פסק כרבי דהלחם קדוש ואינו קדוש, ולפי"ד הגר"ז איכא בלחם חיסרון קדושה בין לאביי ובין לרבא, ואילו שם בה' י"ט פסק דשתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה ופיגול בזריקה נתפגלו שתי הלחם, כלומר דפסק כר"ע ואליבא דרב ששת, ולדברי הגר"ז נמצאו פסקי הרמב"ם סותרים אהדדי, דהרי לר"ע ליכא כלל חיסרון קדושה בלחם אלא היתר אכילה גרידא. [וכתב שם דהגר"ז לא תירץ ע"ז אבל אמר דמ"מ זהו ביאור הסוגיא]. וראה עוד במנח"א שהוסיף לבאר אמאי לא קשיא סתירת פסקי הרמב"ם אליבא דפירש"י ותוס' בסוגיא, וביאר גם באופן אחר בדעת הרמב"ם, והוסיף לדייק כדברי הגר"ז וגם להקשות עליו ממהלך הסוגיא.

כבשי עצרת ששחטן לשמן וזרק דמן של"ש אותו הלחם מהו באכילה:

אף דהכבשים שנזבחו שלא לשמן כשרין לאכילה כדתנן בריש זבחים, מיהו מיבעיא אם יש כח בזריקה שלא לשמה גם להתיר הלחם - שטמ"ק (ד'). ועל קושית השטמ"ק ע"י מש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי ה'ל' תמו"מ (עמ' 86).

וראה עוד בשטמ"ק הנ"ל שמפרש בשם התו"ח, דלא אמרינן דהואיל והכבשים עלו לשם חובה יחשבו כאבדו הכבשים וממילא נימא גם שאבד הלחם שהרי הוזקקו זל"ז בשחיטה, דאמנם ודאי בתורת שתי

הלחם אבדו, וכי קמיבעיא אם הזריקה מתירה הלחם באכילה בעלמא כשם שמתירה את הכבשים.

והנה דעת הקר"א והמקדש דוד דדוקא באבדו לגמרי אמרינן זיקה דאבד הלחם, אבל אם לא אבדו אלא כגון שמצא שמנים מהם לא אמרינן זיקה ולא אבד הלחם [ראה בדברינו לעיל בגמ' ריש מז., ד"ה שאם הוזקקו], והם מוכיחים מהתוספתא (ה. ט. א.) דאף בשחיטה של"ש דהקרבת כשר לא חשיב דאבדו כבשים דיאבד הלחם, אכן בשטמ"ק כאן מבואר שלא כדבריהם, וכן בחי' הגרי"ז (מו.) כתב בביאור התוספתא דשחיטה של"ש מפקיעה את הדין זיקה וגם זה דלא כשטמ"ק דהכא, ועי' בזה במנח"א (עמ' של"ז ועמ' שנה"ה).

וראה עוד בחזו"א (לז. ט.) שמבאר כיצד יתכן שהלחם יהא נותר, הלא כיון שזרק של"ש לא עלו הכבשים לשם חובה, וממילא אין טעוניהן לחם כמו קודם זמנו ושחטו של"ש, וא"כ מדוע הזריקה תתיר הלחם שלכאורה אין שייך לקרבן.

שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה
וזרק דמן של כבשים חוץ לזמנן ר"א אומר אין בלחם משום פיגול - משמע דכבשים יש משום פיגול, וצ"ע הלא אבד הלחם אבדו הכבשים וא"כ לא הוי קרבו מתיריו כמצותן - עי' שטמ"ק (לוח ד', וזה שמטות), וע"ע עול"ש, קר"א, ובספר ישר וטוב.

והנה השטמ"ק בתירוץ ראשון כתב דיש בבשר פיגול אם יזרוק שלא לשמה, וכוונתו לגמ' ע"ב דבזרוק של"ש ליכא פסול דאבד הלחם וכו', אך צ"ע הלא התם מסקינן דפסול אם זרק של"ש דאין לך דבר שנדחה משמו וכשר של"ש. והמקדש דוד (ט. ו. ד"ה עוד אמרינן) תירץ לפי שיטתו דסברא דלקמן הוא מדין דיחוי, וא"כ הא איתא בזבחים עד. דר"א לית ליה דיחוי.

וראה עוד תירוץ שכתב השטמ"ק, ותמהו עליו האחרונים - עי' אחיעזר (יו"ד מא. ג.) מש"כ לבאר בדבריו, וע"ע מקדש דוד הנ"ל (ד"ה עוד כתב), וראה בכ"ז במנח"א עמ' שנ"ב.

אמר רב ששת הני תנאי כרבי ס"ל דאמר שחיטה מקדשא - צ"ע כיון דמירי שהלחם בחוץ גם בשעת זריקה אמאי הוצרך להעמיד כרבי הרי גם לראב"ש דזריקה מקדשת נמצא שהזריקה קידשה ללחם ליפסל ביוצא - עי' מה שתירץ השטמ"ק בהשמטות (ח') ולקמן ע"ב באות ג' בשם הר"מ, וראה רעק"א שהניח קושיא זו בצע"ג, וראה עוד בספר ישר וטוב.

רש"י

ד"ה לא קדש הלחם - ולא תפוס פדיונו בקדושת שתי הלחם אלא בקדושת שאר תרומות הלשכה - בחי' הגרי"ז דן אמאי לא יהא בו קדושת דמים של שתי הלחם, דהרי קידשו בכלי לשם שתי הלחם, ועוד דאי לא חל בו כלל שם קדושת שתהל"ח אין שייך בו עבודת תנופה, עי"ש, ועי' בזה במנח"א עמ' שמ"ה.

ובת"כ יליף ליה מקרבנו על זבח - וכן איתא בברייתא לקמן עח.; וצ"ב אמאי לא יליף רש"י מאיל נזיר כדלעיל מו: ברש"י ד"ה לפיכך - עי' טה"ק, ובספר ישר וטוב.

וכבשי עצרת דמקדשי לחם מתודה ואיל נזיר גמרינן - איל נזיר הוא בסוגיין, ותודה ילפינן לקמן עח.; ועי' תוד"ה ואת.

ד"ה מאי בנייהו - כלומר כיון דאמר אביי אינו גמור וכו' - עי' המיוחס לרשב"א.

ד"ה לרבא - והא דאמר לקמן מנחות אין להם פדיון לאחר שקדשו בכלי - פי'

והכא קדושתן הוא בשחיטת הזבח - כך צריך לפרש אליבא דסתימת המפרשים לקמן ק: דקדשו בכלי היינו קידוש מנחה בביסא. אבל המיוחס לרשב"א (סוד"ה לאנ"י) מפרש דבר חדש בכוונת רש"י, דלאחר שקדשו בכלי היינו קידוש קומץ, דדוקא אחר ב' קידושים אין פדיון, אבל הכא היה רק חדא קדושה, דהמנחה בביסא, דאילו השחיטה לא הוי קדושה גמורה, ולכן אכתי יש להם פדיון, ודבריו חידוש.

ד"ה לאיפסולי ביוצא - לפיכך נראה וכו'
לאב"י דאמר אינו גמור עדיין לא
חלה עליו קדוה"ג גמורה וכו' - בביאור
 דבר זה לפירוש"י דלאב"י לא חל קדוה"ג גמורה, ומחד שייך לתפוס פדיונו ומאידך אינו יוצא לחולין - ע"י בחזו"א המסודר ע"ס הדף מה שהעתיקו מספר תורת זרעים עמ' קל"ה. ובשיתת תוס' בזה וביאור בשיתת תוס' - ראה בדברינו לעיל מז. על תוד"ה ואיזו (ד"ה ומדע).

ד"ה איכא בנייהו - לרבי מיפסל ביוצא
אם יצא לא יהא כשר לשחוט עליו
כבשים אחרים וכו' - ברה"ז ורש"ש העירו
 אמאי שינה רש"י מפירושו בלישנא קמא דנפק"מ לענין לזרוק עליו שנית מאותן הכבשים עצמן, וכן לעיל יכול היה לפרש דנפק"מ לענין לשחוט כבשים אחרים. וע"י מש"כ לבאר המקדש דוד (כט. ו.).

והעול"ש הקשה עוד דלרבי אף בלא פסול יוצא מה שייך שישחט כבשים אחרים הרי שחיטה עושה זיקה ונקבעו עם כבשים הללו, ועוד דלראב"ש כשר אם זרק אח"כ אף בלא כבשים אחרים, וכתב לפרש דרש"י לשיטתו לקמן עב: דנפק"מ בין רבי לראב"ש אם יכול לשנותן לזבח אחר ופלוגתתם אם שחיטה לבדה עושה זיקה, ע"ש. [ודלא כתוס' מז. סוד"ה ואיזו - ע"י בדברינו שם]. וכעין דברי העול"ש כתב המקדש דוד (כט. ה.) ע"ש.

וראה עוד מש"כ המנח"א (עמ' של"ג) לבאר בכוונת רש"י עפ"י דהקר"א.

תוס'

ד"ה עד - דראב"ש ס"ל כאבונה דאמר
כל העומד לזרוק בזרוק דמי - כיצד
 מהני לראב"ש סברת כל העומד לזרוק במקום קידוש זריקה ממש - ע"י בדברינו בגמ' (ד"ה לאנ"ש אומר) בשם הגרי"ז.

ותירין ריב"א זריקה של"ש גריעה מנשפך
הדם - דכיון דעקין מלשמן איגלאי
מילתא דלא הוי כזרוק בשעת קבלה - תוס'
 פסחים יג: ד"ה כל.

וכתב הח"נ דלפי תירוץ זה דתוס' הא דקאמר ראב"ש "עד שיזרוק דמן לשמן" לא אתא למעוטי אלא אם זרק של"ש, אבל אם לא זרק כלל כגון שנשפך הדם מודה דהלחם קדוש דכל העומד לזרוק כזרוק דמי.

יש לחלק דשל"א לשמה עוקר הקרבן
ועושהו קרבן אחר - תוס' בפסחים
 הנ"ל כתבו דדוחק לחלק בין פיגול לשלא לשמה, ועי"ש שתירצו באופן אחר, דסברת כזרוק דמי מהני רק למידי דגופיה דזבח ולא דברים המתקדשין עם הזבח. ובעיקר דברי תוס': בענין זה האם מחשבת של"ש עוקרתו לשם קרבן אחר או דשמו הראשון נשאר עליו - ראה מה שכתבנו לעיל סוף ב. בגמ' ד"ה אם כמה.

א"נ הכא נמי בעי למימר ויהיה ראוי
לזריקה - כלומר דמאי דקאמר ראב"ש
"ויזרוק דמן לשמן" ר"ל שיהא ראוי לזרוק
 לשמן, אבל אם באמת לבסוף זרק של"ש נתקדש הלחם.

והקשה בהגהות מלא הרועים דא"כ במה פליג ראב"ש על רבי דאמר דשחטן לשמן זרק של"ש הלחם קדוש, דהרי אף לראב"ש סמוך מיד לזריקה של"ש היה ראוי לזריקה וכמאן דזריק דמי ונתקדש הלחם, ותירץ

איזהו

מנחות דף מז.

מקומן

תכא

שלמים, אבל אחר דגלי קרא בתרוייהו ממילא יליף שפיר ראב"ש תודה מנזיר לענין דתקדש בכל עשיותיה.

וסברת תוס' צ"ב, דהלא מאחר דתרוייהו קרויין שלמים ותרוייהו באין עם הלחם, אמאי לא נילף בגילוי מילתא חד מחבירו דהשחיטה מקדשת הלחם - עי' טה"ק בביאור דברי תוס'.

והנה בשטמ"ק לעיל מו: (אות ז') נקט סברא זו דס"ד דקרייה לתודה שלמים רק לישב אמאי לא נילף תודה מאיל נזיר, אבל על השאלה אמאי לא נילף איל נזיר מתודה הוא מישב באופ"א, וכע"ז בשטמ"ק כאן (ל"ז), וכ"כ המיוחס לרשב"א.

ד"ה במה - תימה וכו' ודריש לכל עשיות
נימא דלא כראב"ש - פי' התם
דרשינן האי 'יעשה' שכל עשיותיו יהיו לשמו, ואם אינו ענין לשינוי קדש תנהו לשינוי בעלים, וקשיא לראב"ש דדריש מינה בסוגין דמתקדש הלחם בכל עשיותיו.

והנה טה"ק תמה אמאי לא ציינו תוס' את קושיתם על דברי ראב"ש, והיה צ"ל ד"ה "וראב"ש עד שיעשה כל עשיותיו", ועוד הוסיף לתמוה כמה תמיהות, ומסיק לשנות את הגירסא בדברי תוס', יעו"ש.

וצ"ע לרבי מנ"ל שינוי בעלים - ר"ל כיון
דרבי לא דריש כהאי דרשא הכא א"כ מנ"ל התם בזבחים שינוי בעלים. והצ"ק תירץ דאפשר דיליף מלה' כל דלה' כדאמרינן התם.

ד"ה שיהא - תימה הא משעת תנופה
בעי לחם - פי' כבר מחיים דהכבשים
בשעת תנופה צריך שיהא עמן הלחם ויונפו יחד. וע"ע חזו"א (ל"ז. י.). ועי' תמיהת הגהות ראמ"ה.

ושמא אפי' ראוי לא בעינן - נראה דשאני
מבילה דבעינן שיהא עכ"פ ראוי

דמחלוקתם כשקיבל הדם בכלי של"ש, דלרבי הלחם קדוש ולראב"ש אינו קדוש דכה"ג לא חשיב ראוי לזריקה, עי"ש. ולזה רמז בשטמ"ק (ל') שכתב "ר"ל ויקבל שנראה לזריקה". וכ"כ הח"נ והעול"ש.

ד"ה ואת האיל - ואע"ג דהוה ליה הימנו
ודבר אחר - פי' תודה ילפינן מנזיר
לעשרה קבין ירושלמיות, ושתי הלחם ילפינן מתודה לענין שחיטה מקדשתם, ונמצא דאינו אותו דבר הלמד מן הלמד - צ"ק. ועי' עול"ש שהקשה דלא דמי לההיא דזבחים ופר' התודה. וראה עוד בשפ"א.

אלא גלויי מילתא בעלמא הוי וילפינן
שפיר - רש"י (נד"ה לא קדש) פירש
דגמרינן מתודה ואיל נזיר, [ובפסחים יג: כתב רק מתודה, וביבמות קד: כתב רק מאיל נזיר]. וראה במיוחס לרשב"א שביאר דודאי עיקר הילפותא הוא מתודה, אלא דבסוגיין נקט קרא דאיל נזיר לפי שרצה לאשמועינן פלוגתא דרבי וראב"ש בהאי קרא. וכע"ז כתב בט"ה ק.

ומיהו קשה דא"כ אמאי איצטריך קרא
בתודה על חלות וכו' - בשטמ"ק
צ"י המקור לקמן עא: והוא ט"ס וצ"ל עח:, ובעיקר קושית תוס' - עי' ברה"ז שכתב דלפירש"י מיושבת קושיא זו, וראה בצ"ק שדחה דבריו.

ותו וכו' גבי התודה לא כתיב עשיה וגבי
תודה נמי פליג - פי' דבשלמא אי הוי
ילפינן תודה מאיל נזיר הוי יליף נמי ראב"ש דמקדשת בכל העשיות דומיא דאיל נזיר, אבל אי הוי ילפותא בתודה עצמה היכי פליג אף בתודה דכל עשיותיה מקדשות.

וי"ל דהו"א מוקרייה רחמנא שלמים וכו'
- פי' יש צריכותא דעיקר הדין דהזבח מקדש את הלחם צריך לכתוב בין בתודה ובין בנזיר משום דתרוייהו קרויין נמי

דלא חזו כל הד' חלות אין התנופה והתנור מקדשן כמש"כ התוס' לעיל מז. - עול"ש. והנה תוס' קשיא להו לגירסא קמייתא רק בדר"א בר' שמעון וגם מתרצים רק הסתירה בדראב"ש, אך צ"ע דאכתי קשה מאד מדרבא דס"ל דלרבי נפיק לחולין ע"י פדיון ולראב"ש לא נפיק ובפסחים מפורש בהדיא להיפך [כמו שתמה רש"י לגירסא קמייתא] - ע"י עול"ש בדעת תוס'.

ופי' הקונטרס וכו' צ"ע דבתחילה פי' לראב"ש וכו' ולפירושו לאב"י קדוש טפי דאל"ה וכו' - [ראה בקה"י (ס' ל. ג.) שכתב בדברי תוס' מכאן ועד תיבת 'והשתא' הוא גליון ואינו המשך למש"כ לפני זה]. והנה משמעות תוס' דמקשים ב' קושיות: חדא דרש"י בתחילה (צד"ה היינו) פירש דלראב"ש אין קדוש כלל ונפיק הלחם בפדיון, ולבסוף (צד"ה אלא לאזי) פירש דכ"ש לראב"ש תופס פדיונו, משמע אבל לחולין אינו יוצא כמו שדקדקו התוס' מז. ממשמעות לשון זה דלא קאמר 'נפדה', ועוד מקשים תוס' דאי לפירש"י לפי האמת לראב"ש נפיק לחולין, א"כ שפיר הו"מ למימר נפק"מ אם הלחם עצמו יוצא לחולין - כך מפרשים ברה"ז, טה"ק, עול"ש. ושפ"א, [ובצ"ק מפרש בע"א, ע"ש].

והנה קושיא זו השניה הקשו גם תוס' לעיל מז. (ד"ה וא"ז) יעו"ש. וראה בגלהש"ס שהבין דקושיא תוס' רק על לשון הרש"י, ותמה אמאי לא הקשו דהו"מ למימר כך נפק"מ, אכן לפי המפרשים הנ"ל באמת תוס' מקשים גם זאת. וע"י בקה"י הנ"ל (ס' ל. ג.).

ויתכן יותר גירסא אחריתי ומיהו גירסת הקונטרס נכונה וכו' - נראה שתוס' אין באים לישב דלגירסא אחריתי דהרש"י לא קשיא קושיות הללו, דהא לשיטת רש"י קשיא לב' הגירסאות ולשיטת תוס' דאף ראב"ש מודה שלא נפיק לחולין בלאו הכי לא קשיא, אלא מילתא בפ"ע קאמרי דיתכן גירסא

לבילה הגם שאינה מעכבת, דהתם סברא הוא דאל"כ אמאי כתב רחמנא כלל בילה [כמש"כ תוס' לעיל יח: ד"ה ואמר], אבל הכא מתקיימת התנופה בכבשים ולכן אין צריך אף שיהא הלחם ראוי לתנופה.

ועוד שמא אתא למימר דבשעת שחיטה בעינן שיהא בפנים אע"ג דכשר ביוצא - כלומר ודאי פשיטא שצריך שיהא הלחם בעולם עוד משעת התנופה, אלא ר"ל צריך שיהא בשעת שחיטה בפנים דיתקדש גם בשחיטת הזבח, דהגם דקודם השחיטה אם יצא הלחם לא נפסל [כדאיתא לעיל מז.]. מיהו אם בשעת השחיטה הלחם בחוץ לא מהני לקדשו כדאיתא לקמן עח:

ותמה הקר"א הלא לקמן עח: יש בזה פלוגתא ר"י ור"ל בשוחט תודה ולחמה חוץ לעזרה, דר"י ס"ל דדוקא אם הלחם חוץ לירושלים לא קידש, וא"כ לדידיה קשיא אמאי צריך הכא להיות הלחם בעזרה. וע"י מש"כ המנח"א עמ' שמ"ו.

ד"ה בקונטרס - והשתא בני לאב"י מאי ביניהו כיון דלרבי לא אלימא קדושתא כ"ש לראב"ש - תוס' לשיטתם לעיל מז. (ד"ה וא"ז) דמסקי התם דאף לראב"ש לא מהני פדיון לצאת לחולין, ולכן פירשו דבעי שפיר דכ"ש לראב"ש לא אלימ' הקדושה שיחול פדיון, ואח"כ מקשים תוס' מפסחים ומלקמן מח. דחזינן דלראב"ש מהני פדיון. וע"י טה"ק.

ושמא ודאי כי אין תנופה וכו' אבל הכא דאיכא שחיטה וכו' וכדפרישית לעיל - כוונתם לחילוק שכתבו התוס' לעיל מז. אליבא דראב"ש, דבפסחים מיירי בלחמי תודה שהגם שהיה בהם קדושת תנור אבל לא היה בהם תנופה ולכן מהני פדיה לראב"ש, אבל כאן היה גם תנופה ולכן אלימא קדושתן שלא יוכל לפדות, ואף דלקמן מח. מיירי נמי בשתי הלחם שהיה בהם תנופה מיהו כיון

קמייתא מיהו הגירסא השניה היא נכונה ויש לישב הקושיא דהאיכא נפק"מ בין רבי לראב"ש. וביארו המפרשים (צ"ה"ז, ט"ה"ק, עול"ש, שפ"א) דהכוונה לישב על דרך תירוץ התוס' לעיל מו. ע"ש, והצ"ק מפרש באופ"א, והקר"א (נאמנע ד"ה גמ' כנשי עזרת) מפרש באופ"א.

דף מז:

גמ'

מודריקת פיגול קבעה ללחם בפיגול ביוצא בבשר - בשטמ"ק (א')
הביא דיש גורסים "כי כשר", והיא גירסת רגמ"ה, ועי' המיוחס לרשב"א.

או דלמא לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן - צ"ב הספק לחלק בין קולא לחומרא הכא דעיקר הדין בתורת ודאי הוי מדאורייתא - עי' נתיבות הקודש.

זריקת פיגול מי מקדשא והאמר רב גידל אמר רב זריקת פיגול אינה מביאה וכו' - מרן הגר"ז הקשה דא"כ היכי משכחת לראב"ש פיגול בשתי הלחם, דאם פיגול בזריקה הרי לא נתקדש הלחם, וגם כשפיגול בשחיטה נחשבת הזריקה כזריקת פיגול שלא מקדשת הלחם, ועי' מנח"א (עמ' ש"ז) מש"כ לישב בשם הגר"ד והרחיב בזה.

לאו איתותב דרב גידל:

ביאור הדברים, ובפסק הרמב"ם:

רש"י מפרש דמקשה בתמיה וכי לא איתותב רב גידל בפ"ק דמעיל, ובתוס' הקשו דהסוגיא במעילה תירצה דברי רב גידל. וראה בשטמ"ק (ז') דמבאר כוונת הגמ' דאיתותב רב גידל בהא דרצה לדמות וכו', אולם התוס' מבארים כוונת הגמ' דר"פ גופיה הוא דהקשה במעילה על רב גידל ולא סבר כוותיה, ובדרך נוספת כתבו דגרסינן "ולאו איתותב רב גידל"

בניחותא. ועי' חזו"א (לג. יד.), וע"ע במנח"א (עמ' ש"ה) שהרחיב בכל ענין זה.

והנה הרמב"ם (מעילה ג. ג.) פסק בפשטות כרב גידל, ותמה הכס"מ דהרי אמרו בסוגיא כאן דרב גידל איתותב, ותירץ כדברי תוס' דר"פ הוא דאיתיביה לרב גידל אבל לדידן לא איתותב, ובדרך אחרת תירץ דאין כוונת הגמ' דאיתותב אלא כיון שיש לתרצו בשינויא דחיקא אין כדאי למיפרך מיניה. ועוד יש לישב עפ"י השטמ"ק שהזכרנו לעיל. ומהר"י קורקוס תירץ דלא איתותב רב גידל אלא במאי דאמר זריקת פיגול אינה מוציאה אבל לא במה שאמר אינה מביאה לידי מעילה, והמפרשים (קר"א, ח"ג, שפ"א, זנח מודה) בריש מעילה תמהו דברמב"ם גופיה שם ה' א' אין משמע כן. ועי' מש"כ בזה המנח"א עמ' ש"ס.

כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם מהו שיזרוק דמן שלא לשמן להחית בשר באכילה:

רש"י וכן השטמ"ק (ח') ביארו דלזרוק לשמן פשיטא דאי אפשר דכיון דהיה זיקה בשחיטה ואבד הלחם אבדו כבשים, וכי קמיבעיא לזרוק שלא לשמן דהוי כקרבן אחר.

והנה יש לעיין טובא, דתוס' לעיל מו. אית להו בפשיטות דאבד הלחם אבדו הכבשים ממש וישרפו ואין להם פדיון, וא"כ איך מיבעיא הכא דזרוק הדם שלא לשמן להתיר הבשר באכילה והרי אבד הלחם אבדו הכבשים, וכן תמה הרעק"א והניח בצע"ג.

והשפ"א כתב להוכיח מזה דלא כתוס' הנ"ל, ועוד הוא רוצה לפרש דסוגיא זו סברה דשחיטה אינה עושה זיקה ודלא כר' יוחנן לעיל מו., ע"ש שהאריך בזה.

אולם ראה בחי' הגר"ז לעיל מו. (ד"ה והנה צסוגיא) שביאר דבזריקה של"ש דהכא נחשב הקרבן לתורת נדבה, ופקע זיקת הלחם שהיה עליו בשם קרבן כבשי עצרת שהיה לו, ע"ש שביאר היטב. [ובענין זה אם קרבן שלא

לשמו נשאר שמו הראשון עליו - ראה בדברינו בגמ' לעיל סוף ב. ד"ה אם כמה], ועי' מנח"א עמ' של"א.

מוחו שיזרוק דמן שלא לשמן:

האם מחשב בכבשי עצרת לשם שלמים נחשב שלא לשמן:

פירש"י דמהו שיזרוק דמן לשם שלמים. והנה מפירש"י משמע דכבשי עצרת לשם שלמים סתמא חשיבי שלא לשמה, ותמה הזבח תודה (ד"ה ששחטן) דלמא כבשי עצרת כשרין אם זרק דמן לשם שלמים סתם, שהרי הן גם שלמים והכא מיירי שזורק לשם עולה. ונראה לישב דודאי בעלמא כבשי עצרת שחישב לשם שלמים כשרין ולא חשיב שלא לשמן, אלא דוקא הכא שאבד הלחם ואינם ראויין תו למטרתן בזה נחשב מה שמחשב לשם שלמים כעקירה לקרבן שלמים ממש, וסברא כע"ז כתבנו לעיל מו. (על רש"י ד"ה הדס זרק) יעו"ש.

והנה רגמ"ה כאן לכאורה פליג על רש"י ומפרש דיזרוק לשום איזה זבח אחר, ועי' בדברינו לעיל מו. על רש"י הנ"ל דהחזו"א מפרש כן אף בדעת רש"י.

א"ל יש לך דבר שאינו כשר לשמו וכשר שלא לשמו - עי' במקדש דוד (כט. ו. ד"ה עוד אמרין) שנקט דסברא זו היא מדין דיחוי, וכן נקטו אבן האזל (פסוקמ"ק יז. כ.) ונתיבות הקודש. אולם במנח"א (עמ' ש"ג) נקט דהוי סברא גם למאן דלית ליה דיחוי, דכל שאי אפשר להקריבו לשמו פסול גם שלא לשמו.

והרי פסח קודם חצות וכו' - צ"ע דפסח קודם חצות הוא פלוגתת רבנן ובן בתירא בזבחים יא.; והו"ל למימר והרי פסח ב"ג דלכו"ע אינו כשר לשמו - עי' שפ"א.

הכי קאמינא יש לך דבר שנראה לשמו וכו' וכשר שלא לשמו - משמעות

סוגיין דנפשט דאין לזרוק דמן של"ש להתיר הבשר באכילה, ומכאן תימה על הרמב"ם (פסוקמ"ק יז. כ.) שכתב דהדבר ספק אם הותרו באכילה, וכתב הכס"מ בשם מהר"י קורקוס שהרמב"ם סובר דכיון שלא בדרך פשיטות נאמר לכך הבעיא לא איפשיטא. ועע"ש בשם הר"ר יהושע מבני בניו של הרמב"ם לישב דבריו עפ"י הגירסא הכתובה לפנינו ברמב"ם.

והקר"א בסוגיין דקדק מלשון הרמב"ם, דודאי לכתחילה אסור לזרוק הדם ורק דיעבד אם זרק הדבר ספק אם הותר הבשר, עי"ש. וע"ע חזו"א (לז. טז.). וראה באור שמח שכתב להוכיח כדעת הרמב"ם מן הסוגיא בנזיר כח.; וע"ע אבן האזל, ובמנח"א עמ' שס"ז.

שאני תודה דרחמנא קרייה שלמים - עי' בדברינו לעיל מז. בגמ' ד"ה שאני תודה.

ת"ר שחט שני כבשים על ארבע חלות מושך שתיים מהן ומניפן וכו' - למאי דמוקמינן כרבי פירשו רש"י ותוס' שצריך להניף כל הד' חלות ולאוכלן כולן בפנים, אבל הרמב"ם (תמו"מ ח. יג.) פסק דמושך שתיים מהן ומניפן והשאר פודין ונאכלין בחוץ כשאר החולין. ותמה הלח"מ דהרי לא ידעינן הי ניהו הקדושות, ואין לומר דבמשיכת השתיים נתברר שהן הקדושות דהלא קי"ל בדאורייתא אין ברירה. והח"נ מישב דהרמב"ם ס"ל כסברת התוס' בכמה מקומות דהיכא דמברר דבריו יש ברירה. וע"ע ישוב הקר"א בסוגיין. וע"ע שפ"א (ריט מח.), עול"ש (ד"ה אלמנס הרמז"ס), חזו"א (לז. י.), מקדש דוד (כט. ז.), ואבן האזל.

תוס'

ד"ה דתנן - תימה דלא מיייתי רישא וכו' - עי' תירוצן הצ"ק, ותירוצן טה"ק.

איזהו

מנחות דף מז:

מקומן

תבה

ד"ה פיגול - מפרש התם כהרצאת כשר
כך הרצאת פסול וכו' - אינו מפורש
בגמ' מעילה שם אלא כך מפרשים שם דף ו:
התוס' ד"ה בשר.

הנותר לטהורים חייבין עליהם משום
טומאה וכו' - כן ילפינן לעיל כה;
ובזבחים מה: ילפינן מדרשא אחרת, ועי'
בזבחים מו: בתוד"ה אחת שהצריכו לשתי
הדרשות, וע"ע תוס' זבחים צ. ד"ה ואין.

ונותר יליף חילול מטמא - בזבחים מד.

ד"ה ואינה מוציאה - תימה דהא תנן וכו'
משמע דכי נשחטה בהיתר לא מצי
משבח - הצ"ק וח"נ תמהו דבהדיא קתני
במשנה שם שנשחטה חוץ לזמנה ושקיבלו
פסולין וזרקו את דמה, ואו או קתני
כדפירש"י שם, דמשמע דאפילו נשחטה
בהיתר אם הזריקה היה בה פסול מקרי לא
היתה שעת הכושר.

ולאו קושיא היא - עי' ביאור ברה"ז, וביאור
הצ"ק, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה ולא איתותב - ואית דגרסי ולא
איתותב רב גידל בניהותא - כן
פירש הכס"מ (פסוקמ"ק י. יט.) בדעת
הרמב"ם שפסק כאוקימתא דרב ששת ולא
כרב פפא.

ד"ה מהו שיזרוק - לר' ירמיה דאמר
תנופה עושה זיקה וכו' - החזו"א
(לג. יז.) גורס "ור' ירמיה דאמר אי תנופה
עושה זיקה" וכו', ומפרש דר"ל אמאי לר'
ירמיה אבד הלחם אבדו כבשים הלא יש
תקנה לשחוט ולזרוק הדם שלא לשמן
כדחכא, ומשני דקודם שחיטה לא שרינן.

אבל היכא דכבר נשחטה שרינן לשנויי
כדי לתקוני זבחה - כע"ז כתבו תוס'
לקמן מח. ד"ה חטא. ועי' מקדש דוד (כט. ה.
ד"ה סס).

ד"ה והרי פסח אחר חצות - הצ"ק הגיה
"קודם חצות", והשפ"א השיג עליו
דאין להגיה, ועי"ש בתירוצ' קושית תוס'.

ד"ה והרי תודה - דלית ליה סוגיא דלעיל
וכו' - ברה"ז וצ"ק מפרשים דכוונת
תוס' לסוגיא דלעיל טו. דקתני תודה לא
איקרי לחם, וש"מ דהתודה כשרה לשמה
אפילו נפסל הלחם או אבד.

והח"נ תמה דהיה לתוס' לבאר אם כוונתם
לסוגיא רחוקה כ"כ, ועי"ש ובטה"ק שהוסיפו
עוד לתמוה, ומפרשים הח"נ טה"ק קר"א
ועול"ש דכוונת תוס' לסוגיא לעיל מו. וס"ל
דהברייתא התם דאמרה דמששחטה נפרס
לחמה הדם יזרק ר"ל לשם תודה, וכן הא
דמסיק התם "שאני תודה דרחמנא קרייה
שלמים" ר"ל ולפיכך אף דנפסל הלחם כשרין
הכבשים לשם תודה ממש [ודלא כפרש"י
שם], וכן משמע שמפרש השטמ"ק (ל"ג).

והח"נ הוסיף דיש לגרוס בתוס' דהכא "דלית
ליה סוגיא דלעיל בלשמן אלא קסבר בשלא
לשמן" וכו', כלומר לית ליה דהא דקתני
בברייתא לעיל מו. "הדם יזרק" דהיינו לשמן
- לשם תודה, אלא קסבר שלא לשמן - לשם
שלמים.

והמקשה היה יכול להקשות כמו שהקשה
למעלה וכו' - פי' לפי הס"ד
דעדיין לא ידע דתודה קרייה שלמים תיקשי
ליה ההיא דתודה גופה אמאי כשר כיון
דשחיטה עושה זיקה כדמשמע לעיל מו. -
ח"נ. אכן בצ"ק משמע דדברי תוס' מתייחסים
למקשה לעיל "יש לך דבר שאינו כשר
לשמו" וכו'.

וקשה וכו' הו"ל לא מילתא היא דלשמו
נמי כשר - פי' הגם דהמקשן דהכא
לית ליה כסוגיא דלעיל דתודה עצמה כשרה
לשמה אפילו כשנפסל הלחם, מ"מ הו"מ
התרצן כאן לשנויי כסוגיא דלעיל - צ"ק.

וע"ע טה"ק. וראה בשפ"א שכתב להגיה בדברי תוס'.

אלא נראה לפרש דודאי לשם תודה פסולת וכו' - כאן חוזרים תוס' לפרש דבין סוגיא דלעיל ובין הכא סברי דלשם תודה עצמה ודאי פסולה ואין חולק בזה, אלא כוונת הגמ' לתרץ בין לעיל ובין כאן דאי זרק לשם שלמים נמי כשר דחשיב גם לשמה דאיקרי נמי שלמים, ולפיכך לעיל כשרה לשם שלמים אף בלא לחם - צ"ק, עול"ש.

ואפי' בפסח דלא בעי עקירה הכא שאני דכבר נשחטה לשם תודה וכו' - פי' קשה לתוס' למ"ד פסח לא בעי עקירה ובשאר ימות השנה אפילו שחטה לשם פסח כשר דחשיב שלמים, מאי שנא מתודה דהכא דדוקא אם זרק דמה בהדיא לשם שלמים כשרה ואילו סתמא חשיב זורק לשם תודה ופסולה, ומשני דהכא שכבר נשחטה לשם תודה צריך להפקיע ולעקור בהדיא לשם שלמים - ברה"ז, צ"ק.

ד"ה מושך שתיים - למאי דמוקי לה ברבי צ"ל שמוניף כולם - לפי"ז צ"ב לשון הברייתא "מושך שתיים מהן", ובשטמ"ק (ממ. אות א') מפרש בשם תו"ח דר"ל מניף כל שנים בפ"ע.

אבל תוס' משמע דמפרשי השתא דמניף כולם יחד ממש דע"ז קשיא להו לקמן דלישנא לא משמע שיניף הד', ועוד דאי כשטמ"ק הנ"ל קשה דשמא לא זו היא חבירתה שנזקקה עמה בשחיטה ונמצא שהניף כל חלה בפ"ע, ומצוה מן המובחר להניף השתי חלות יחד - כמו שהקשה השטמ"ק כאן (ל"ה) וכן הקשה הח"נ. [אמנם ברמב"ם משמע כשטמ"ק דמושך שתיים בפ"ע עם הכבשים וכן עושה בשתי החלות האחרות - עי' זבח תודה ד"ה מושך].

וא"כ הדרא קושיא איך הבינו תוס' השתא

לישנא דהגמ' "מושך שתיים מהן ומניפן", ומפרש העול"ש דר"ל דמושך כל הד' שמהן נתקדשו רק שתי חלות.

ותימה וכו' א"כ לימא וזורק את הדם עליהן כדמוכיר תנופה דלא צריך - פי' אי נימא דצריך להניף כל הד' נמצא דאין חידוש כלל במה שהזכיר בברייתא שמניפן, ולא נחת אלא להזכיר סדר העשויות בעלמא, דעיקר הברייתא אשמעינן רק דהשאר נאכלות בפדיון, וא"כ אמאי לא הזכיר נמי דזורק עליהן הדם, אבל לפי מה דמשני תוס' נמצא דיש חידוש בתנופה דבא ללמדנו כיצד יעשה תנופתן.

ונראה לפרש נוטל אחת ומניף השלש האחרות וכו' וכן ברביעית - ר"ל בדוקא נקטה הברייתא "מושך שתיים מהן" לפי דצריך להניף בכל פעם רק שתיים, דהיינו כ"א מניף ג' פעמים עם אחת מחברותיה, והרביעית, אף שכבר הונפה עם כולן חוזר ומניפה כדמפרש היטב בשטמ"ק (ל"ה).

אמנם הח"נ הניח בצ"ע אמאי צריך לחזור ולהניף את הרביעית. והעול"ש כתב דאף תוס' לא נתכוונו דמניף הרביעית שוב עם כולן, אלא האי "וכן ברביעית" קאי על "וכן בשלישית" שצריך להניף עימה הרביעית. והחזו"א (ל"ג. טו.) כתב דמה שהזכירו תוס' "וכן ברביעית" כדי נקטיה.

והשתא אורי לן שצריך שלא יניף הד' בב"א כדי שיהא ניכר שלא יזרק הדם רק על השתיים - מבואר בתוס' דהתנופה דלאחר שחיטה צריכה להיות קודם הזריקה, ועי' עול"ש שתמה ע"ז מהסוגיא לקמן סב. דילפינן תנופה דלאחר שחיטה משלמי יחיד, ובהן הרי התנופה לאחר זריקת הדם, וכן פירשו נמי בתוס' צג: ד"ה כאילו. [אכן דברי תוס' דהכא מסייעים למש"כ הגרי"ז אליבא דהרמב"ם, שתנופת הלחם עם החזה ושוק לאחר שחיטה הוא מהדין

המיוחד דתנופת כבשי עצרת ולא מדין תנופת חזה ושוק דכל השלמים, (עי' נדנרינו על מתני' לקמן סא.), ולכן דעת תוס' דתנופתן קודם זריקת הדם, ודו"ק].

דף מח.

גמ'

דאי רבי כיון דאמר שחיטה מקדשא דפריק ליה היכא - אבל לראב"ש אתי שפיר דפודן בחוץ כדלקמן. והקשה השטמ"ק (א) הלא אף ראב"ש מודה דשחיטה עושה זיקה ושמא אותן ב' החלות ששחט עליהן ונעשה בהן זיקה הוציאן לחוץ, וכיון שפודן נמצא דאבד הלחם ואבדו הכבשים, ותיריך דמביא ד' חלות לאחריות דאם אבדו אלו יהיו האחרות בתורת לחם ונכנסות לזיקת הראשונות. [וראה בדברינו על תוד"ה מושך, דנראה דהתוס' פליג על השטמ"ק, דהכא אין להקשות קושיא זו].

אי דפריק ליה מאבראי כיון דכתיב לפני ה' איפסיל ליה ביוצא:

לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש האם אסור להכניס שם חולין:

המקדש דוד (יד. ט). הקשה אמאי לא אמרינן הכא שיפדה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש, דאיתא בזבחים נו. דאוכלין שם קדשי קדשים וא"כ אין לשם איסור יוצא, והוכיח מכאן המקדש דוד דאף בלשכות הללו יש איסור הכנסת חולין בעזרה. ועי' מנח"א (עמ' סס"ד) שהרחיב בענין זה, וראה עוד מה שציינתי בזה בספר 'איזהו מקומן' זבחים דף נו.

אי גוואי הא מעייל חולין לעזרה - בגדר דין זה דחולין בעזרה יש מחלוקת רש"י ותוס' - עי' תוס' לקמן פ: ד"ה וכו', ותוס' לקמן פא. ד"ה אם.

לעולם כרבי ופריק ליה גוואי וחולין ממילא קא הוויין - העול"ש תמה

דנהי דאין איסור הכנסת חולין בעזרה משום שהוא ממילא, אבל איך מותר לאכול והלא יש איסור מיוחד באכילת חולין בעזרה - עי"ש שהאריך בזה בכמה אופנים.

ובנתיבות הקודש תמה על עיקר הסברא, דהלא אם חולין בעזרה דאורייתא מאי נפק"מ דממילא הויין, וכתב דמשמע כאן דאיסור חולין בעזרה הוא דוקא בידיים ולא בגרמא.

והתניא כשהוא פודן וכו' הא ודאי ראב"ש היא:

רש"י (נסוף ד"ה ה"א ודא) כתב "דאקשי ליה עד דאפקיה מטעמיה" ומשמע דהוא מפרש דהגמ' מסיקה שוראי הברייטא דלעיל נמי כראב"ש ודלא כרבי.

והקשו הקר"א (סוף מו:) והרש"ש, דפשטיה דלשון הגמ' אינו כן, אלא דהאי ברייתא דפודן בחוץ ודאי כראב"ש אבל ברייתא דלעיל שפיר מיתקומא כרבי. והחזו"א (לז. י.) תמה על רש"י דמה מקשה הגמ' בסמוך "לימא תיהוי תיובתיה דר' יוחנן", הלא חזקיה ור' יוחנן ודאי פליגי אליבא דרבי, עי"ש. וכן ראה בתוס' סוף מז: שמפרשים דלמסקנא מיתקומא ההיא ברייתא דלעיל כרבי.

וסברת רש"י ביאר העול"ש: דלשון הברייטא דחקתו דקתני "אין פודן אלא בחוץ" ואמאי לא מצי לראב"ש נמי לפדות בפנים, ומשו"ה מפרש רש"י דמכח ברייתא זו נדחתה סברת התרצן דחולין ממילא הויין, וע"כ דאף ברייתא דלעיל כראב"ש איתא. וע"ע טה"ק. והנה הרמב"ם (תמו"מ ח. יג.) פסק דפודין אותן בפנים, וכתבו מהר"י קורקוס והח"נ דפסק כרבי, ומוכח דס"ל דסברת הגמ' אליבא דרבי דחולין ממילא קא הויין לא נדחתה.

ולאזי מי איתמר עלה וכו' ה"נ דאמר יקדשו תרתי מתוך ארבע -

הרמב"ם (תמו"מ ח. יג.) פסק דאם אמר יקדשו ב' מתוך ד' מושך שטים מהן ומניפן, ותמה

הפחות להכשיר אכילתן ע"י זריקת דמן שלא לשמן.

ובנתיבות הקודש האריך לפרש דהא דאמרינן בסוגיין "חטא בשביל שתזכה בחטאת" הוא רק לעבור על איסור דרבנן, ובאמת הכא ליכא איסור תורה לזרוק שלא לשמן כיון שאי אפשר לזרוק לשמן, וכן כל המשך הסוגיא הוא נידון רק באיסור דרבנן. ועי"ש דמישב לפי"ז סתירת הסוגיות דהכא אמרינן חטא בשביל שתזכה בחטאת, ואילו בקידושין נה: נקטינן בפשיטות דלא אמרינן הכי לחלל בהמה תמימה כדי לזכות לתקן הקרבתה, וכן תמוה סתירת פסקי הרמב"ם בזה, אלא י"ל דכל מאי דשרי הכא הוא איסור דרבנן גרידא.

וראה עוד במנח"א (עמ' ס"ח) שרוצה לפרש בדעת רש"י דלא הותר לחטוא אלא באיסור עשה ולא בלאו, ובאמת הכא ליכא אלא ביטול עשה דלשמה גרידא.

והתנן אברי חטאת שנתערבו באברי עולה וכו' אמאי לימא עמוד וחטא בשביל שתזכה - תוס' מפרשים
דעמוד וחטא באיסור לאו ד'כל שממנו לאישים', אבל רש"י כתב דהאיסור דמעלה למזבח חטאת שאין ראויה לו. ומפרש המנח"א (עמ' ס"ח) דרש"י ס"ל דלא שרי לחטוא באיסור לאו, ואזיל רש"י לשיטתו [לקמן נז:] דלאו ש'כל שממנו לאישים' הוא רק לאחר הקטרה, עי"ש. [אמנם ברש"י זבחים עז. משמע דמפרש דהלאו הוא ד'כל שממנו לאישים'].

כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן וכו' [עי' לקמן פט: בתוד"ה שאם] הדם יזרק והבשר יאכל - א] פירש"י דהדם יזרק שלא לשמן, ויש לחלק דלא דמי להא דלעיל מז: כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם דמסקינן דלא יזרוק דמן שלא לשמן, דהתם כדמפרש טעמא שנראה לשמו ונדחה מלשמו

הרב"ז הלא דוקא לר' יוחנן מצרכינן דלימא יקדשו תרתי מתוך ארבע, משמע דלחזקיה הוי שפיר אפילו בסתמא והו"ל לרמב"ם לפסוק כחזקיה רביה דר"י, ותירץ דכיון דמהדר ר' זירא לתרץ הברייא אליבא דר"י משמע דסבר כוותיה ומשו"ה פסק כר' יוחנן.

שחטו ארבעה כבשים על ב' חלות מושך שנים מהן וזורק דמן שלא לשמן:

א] טה"ק הוכיח דמיירי ששחטו ד' כהנים הד' כבשים בבת אחת, דאי בזה אחר זה היכי קתני "מושך שנים מהן" וכו' דמשמע איזה שנים שירצה, הלא הראשונים הוקבעו עם הלחם בשחיטתן ואין היתר לזרוק של"ש אלא האחרונים, ועי"ש שהוכיח עוד.

אולם הקר"א (נלמנע ד"ה גמרא מושך) נקט דמיירי ששחט הכבשים זא"ז, והניח בצ"ע לשון הברייא דמשמע שמושך איזה שירצה מהכבשים.

אכן ראה בשטמ"ק בהשמטות וכן המיוחס לרשב"א, דמפרשים דהגדר הוא דכל ד' הכבשים הן לאחריות עד שיזרוק דמן של ב' מהן לשמן, וכע"ז כתב הזבח תודה (ד"ה מושך), וכע"ז בחזו"א (לכ. ז.). וראה עוד בחי' הגר"ח על הש"ס (סי' ל"ז) שהאריך בזה לבאר בשני אופנים, וע"ע מנח"א עמ' שס"ו.

ב] הח"נ הקשה אמאי לא פריך מברייא זו לר' יוחנן דאמר לא קדשו מ' מתוך פ', והכא חזינן דקדשו ב' כבשים מתוך ד', והכא ליכא לשנויי כדלעיל, עי"ש. ועי' יד דוד.

וכי אומר לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה:

פירש רש"י דחוטא הוא דאסור לשנות בזבחים. וראה בהמיוחס לרשב"א שדן דלכאורה דילמא אסור לשנות דוקא במקום שאם יעשה לשמן יהיו כשרים, אבל הכא בלאו הכי שנים מהם יהיו פסולים ועדיף לכל

וכו' משא"כ כאן דמעיקרא שחטן שלא לשמן.

ב בשטמ"ק (ג') הקשה דהניחא דהבשר יאכל למ"ד נדרים ונדרות קרבין ביו"ט, אבל למ"ד אין קרבין נמצא שאסור להקטיר האימורין וכל זמן שלא הוקטרו האימורין אי אפשר לאכול הבשר, ותירץ דמירי כגון שנטמאו או אבדו האימורין, ע"ש. עוד תירץ דהואיל ואין יכול להקטיר האימורין מבעוד יום הוי כאילו אבדו או נטמאו דשרי הבשר באכילה. וכע"ז תירצו התוס' בביצה סוף דף כ:, והוא סברת הגמ' בפסחים דף נט:, וראה מה שהרחיב בזה בחזון יחזקאל (מוספתא ה. פ. ד"ה הצער יאכל).

ואם היתה שבת לא יזרוק:

א רש"י בביצה כ: מפרש דלא יזרוק משום דבלאו הכי אסור לבשל ולצלוח היום ולא יאכל מן הבשר, וכן פירש שם המאירי. אולם בשטמ"ק שם הקשה דהא חזי למיכל באומצא, והוא מפרש דהעמידו הכא חכמים איסור שבת דזריקה מפני שעבר ושחט שלא כדין אע"ג דבעלמא אין שבות במקדש.

ב טעם איסור זריקת הדם בשבת:

איסור זריקת הדם בשבת הוא מדרבנן משום שמתקן הזבח - כן איתא בתוס' נזיר כח: (ד"ה כנשי) ובפי' הרא"ש שם, וכע"ז כתב רש"י בביצה כ: (ד"ה לרנא).

ובאמרי בינה (דיני יו"ט סי' ה' ד"ה לכאורה) כתב לחדש שיש עוד איסור מדרבנן שצובע בדם את המזבח, ואף שאינו מתקיים מ"מ אסור מדרבנן, והוסיף שזה גם דעת הצ"ח בפסחים סז., ושו"מ שהתפא"י ריש פ"ה דפסחים כתב גם דאיסור זריקה הוא משום צובע.

ויש לעיין בגוף הדבר: דהנה במשנה פסחים ריש פ"ו (פה:) איתא אלו דברים בפסח דוחין את השבת שחיתו וזריקת דמו, וכתבו שם

תוס' דזריקת דמו תנא אגב שחיתו, וצ"ב הלא זריקה נמי הוא שבות בפ"ע, ואין לומר דמשמע לתוס' דמירי התם רק באיסורי דאורייתא דהלא נקטה המשנה גם מיחוי קרביו, וצ"ע.

עמוד וחטא בשבת כדי שתזכה בחול לא אמרינן:

א יש לעיין דלכאורה הוי גם זכיה בשבת שלא יהא שחיטה שלא לצורך - עי' הגהות מהרש"ם שציין לשואל ומשיב. והנה צ"ע דהלא אף השתא דיזרוק של"ש אינו עולה לשם כבשי עצרת, ובשבת קרבין רק קרבנות ציבור דחובת היום, ונמצא שוב דהוי שחיטה שלא לצורך, ומשמע משאילתם שלמדו דגם כבשי עצרת של"ש יש להן מהות הקרבה דכבשי עצרת לענין זה. וראה בחזו"א (לג. לא.) שדייק מרש"י (ד"ה הדס יזרק) שכבשי עצרת שלא לשמן יש להן שם אחר ולא נשאר שמם הקודם, ולכך צריך לזרוק שלא לשמן, אולם בליקוטי הלכות הניח דברי רש"י בצ"ע. ועי' בדברינו לעיל ב. (נגמ' ד"ה אס כמה) בגדר קרבן שלא לשמו האם נשאר שם הקרבן הראשון.

ב המקדש דוד (כס. ו.) הקשה אמאי לא נימא שיזרוק הדם בשביל תקנת הדם גופו שלא יפסל בשקיעת החמה, ועי' במנח"א (עמ' סס"ט) שהביא מהזכר יצחק דעל דם ליכא איסור בל תלין, מיהו אכתי צ"ע אמאי לא יהא דין 'משמרת' על הדם.

רש"י

ד"ה הא ודאי - וה"ה דהו"מ לַמִּיפְרָךְ ברישא דאי רבי ארבעתן בעי לאונופי וכו' - תוס' לעיל סוף מז: מישיבים לשון הברייתא ולעולם דמניף כל ארבעתן, וכע"ז בשטמ"ק כאן (י"א).

ד"ה שאם אי אתה אומר כן - בל"ק מפרש רש"י "לזרוק של"ש תחילה

ומה שכתבו תוס' דהוקשו לחטאת נראה דרישא דמילתא נקט, דיעוי' בסוגיא בזבחים נה. דמסיק דילפינן מדהוקשו לעולה.

ופרק התערובות מיייתי כה"ג וגרסינן אי אבראי איפסילו ביוצא - נראה דתוס' מעירים לשם מה הוצרכה הגמ' לנקוט כלל האי דכתיב לפני ה' ויהא קשה מתודה, הלא בזבחים עז. לגבי לוג שמן מקשה בסתמא אי מאבראי איפסילו ביוצא.

ד"ה לעולם - ואין התנור מקדש כיון דלא קדשי כולוהו כדפרישית - ר"ל דהתוס' מו. (ד"ה ואיזו) ביארו מדוע לא מהני התם פדיון לרבי אף לאביי דס"ל אליביה דאינו קדוש לגמרי, משום דסבר רבי התנור מקדש קדוה"ג, וא"כ קשה איך הכא מהני פדיון אליבא דרבי, ותירצו תוס' שם דהכא לא קידש התנור משום דאפה כל הד' חלות ביחד ויש ב' דלא חזו הלכך לא קידש כלל התנור.

והנה ברה"ז (סו"ד צמ"ג) וכן הקר"א (צסו"ד על דינור זה) תמהו דאפילו סבר רבי תנור מקדש ודאי השחיטה מקדשת יותר, ואפ"ה סבר רבי דמהני פדיה לשתים מהן בפנים הגם שנתקדשו לגמרי בשחיטה וא"כ מאי קשיא לתוס' מקידוש תנור, ורוצה ברה"ז לפרש קושית תוס' על כלל הסוגיא שמעמידה הברייאא כרבי, עי"ש. והח"נ דחאו, ומחלק בין קדושת תנור המקדש משום שנכנסו לתוכו לבין קידוש שחיטה שהוא מצד העשיה בעלמא עי"ש. ועי' עול"ש מש"כ להגיה בתוס'.

א"נ כמ"ד אין כלי שרת מקדשין אלא מדעת - בפשטות ר"ל דלמ"ד זה צריך דעת מבוררת לקדש, והכא שדעתו על כל הד' חלות אין התנור מקדש ב' מהן, אבל ראה בעול"ש שדחה דאי אפשר לפרש כן, והוא מפרש דר"ל דהכא לא היה כלל בדעתו

אלא את לשמו תחילה", וכן מפרש גם הרגמ"ה, ובל"א מפרש רש"י "שאם אי אתה אומר כן אלא ארבעתן לשמן הפסדת את הנזרקים באחרונה", וכתב המיוחס לרשב"א דלשון זו סברה דאפילו יזרוק דמן של"ש באחרונה הוי שפיר, ולא סברה הא דלעיל "יש לך דבר שנראה לשמו ונדחה" וכו'. וטה"ק פירש דאף לישנא בתרא מודה לסברא זו, אלא דסברה דהכא לא שייך למימר הכי, ופליגי הלישנות בסברת התוס' בנזיר כח: עי"ש, וראה עוד בהג"ה בטה"ק שפירש באופ"א מחלוקת לשונות הרש"י. וראה עוד חזו"א (לג. יז.), ומנח"א עמ' שס"ז.

ד"ה עמוד וחטא - ושל"ש חוטא הוא דאסור לשנות בזבחים - מהו האיסור לשנות: ראה בדברינו על רש"י לעיל ריש ב:

ד"ה ואם היתה שבת - אשל"ש לשמן קאי - מבארים המיוחס לרשב"א והח"נ משום דלא מסתבר דקאי על שחטן קודם או אחר זמנן, שהרי אין שבת זמן שחיטתן דאינן חובת היום והיאך חיללו שבת, לכן פירש כגון שהיה עצרת ושבת וטעה ושחטן שלא לשמן. ועי' עול"ש בע"א, ועי' יד דוד.

תוס'

ד"ה כיון - אע"ג דגבי לחמי תודה נמי כתיב לפני ה' - עי' במנח"א (עמ' סס"ג) שכתב בשם הגרי"ז לחלק בין לפני ה' תודה ודשתי הלחם.

ה"ק כיון דכתיב לפני ה' אלא בעיני פנים ומיפסיל ביוצא מדאיתקש לחטאת - ר"ל דלפני ה' דשתי הלחם מתפרש לפני ה' ממש בעזרה הואיל ומניפן עם הכבשים לפני ה', והכבשים ודאי הוו קדשי קדשים דהוקשו לחטאת כדילפינן בזבחים נה. ואף אם יוציאן חוץ לעזרה יפסלו ביוצא.

לקדשן בתנור. וכע"ז ביאר בספר ישר וטוב, וע"ע ח"נ.

ד"ה הא דלא כרבי - משמע דלראב"ש לא מקדשא שחיטה כלל וכו' - פי' משמע דלראב"ש נחא שמושך איזה ב' שירצה ומניפן ואין צריך להניף את כולן, ואי התחילה השחיטה לקדש [כדמשמע לעיל מז]. דאף ראב"ש מודה שצריך שיהא הלחם בשעת השחיטה [א"כ מדוע אין צריך להניף את כולן, ודילמא הני שמניף לא קידשה השחיטה].

ונראה שמקדשת הכל ולא כמו גמר קדושה וכו' - פי' לעולם לראב"ש התחילה השחיטה לקדש, אלא הואיל ואינה גומרת הקדושה רק בזריקה לכך יכול לבחור איזה שירצה להניף ולברר שבהן התחילה הקדושה, משא"כ לרבי דהשחיטה החילה קדושה גמורה צריך להניף את כולן.

והנה הקר"א תמה על תוס' הלא פשיטא דלראב"ש שחיטה לא מהני כלום לקדש, ומאי מספקא לתוס' בזה, ולדידי צ"ע דבריו דאדרבה מוכח שמודה ראב"ש דהתחילה שחיטה לקדש דלכך מצריך שיהא הלחם בשעת שחיטה וכמש"כ. וראה גם בחי' הגרי"ז [שהבאנו לעיל ריש מז]. שהרחיב בזה דגם לראב"ש השחיטה פועלת קדושה גמורה אלא שמעכב עליה המתיר דזריקה, יעו"ש.

ד"ה מושך - תימה הא כיון דהזקקו בשחיטה אבד הלחם אבדו הכבשים - תוס' מפרשים כל"ק דרש"י דזורק את השלא לשמה תחילה [וכ"כ המיוחס לרשב"א דקושית תוס' מתייחסת ללשון זו], וקשיא להו כיון דשחיטתן עשתה זיקה נמצא דכשאבדו הכבשים בזריקת דמן של"ש אבד גם הלחם ואין יקריב הכבשים האחרים לשמן.

והנה צ"ב מדוע לא הקשו תוס' כבר בסוגיא דלעיל גבי שחט ב' כבשים על ד' חלות,

ומפרש הח"נ דדוקא הכא קשיא לפי דזורק השל"ש תחילה כדפרשנין, אבל לעיל מושך תחילה ב' ומניפן עם הכבשים נמצא דבשעת פדיית האחרות כבר הונף הלחם עם הכבשים. אמנם השטמ"ק (א') הקשה כע"ז גם בסוגיא לעיל וא"כ אינו מחלק מה נעשה תחילה אלא מקשה בעלמא שמא הזיקה נתפסה על הפסולין דוקא. וע"ע בספר ישר וטוב.

וי"ל דשחיטה דהני כבשים לא קבעה כיון דלא נתברר מי הם המוקדשין וכו' - מתוס' משמע דהם סוברים דשחיטת ד' כבשים שבשעת שחיטתן לא נתברר איזה מהם קרב לכבשי עצרת - אינה יוצרת כלל זיקה לקבוע עימה את הלחם, ובהג"ה לטה"ק תמה דא"כ במה קידש כלל הלחם דהא כיון דהשחיטה לא קבעה בזיקה כ"ש דלא קידשה [שהרי כל קושית תוס' אליבא דרבי דשחיטה מקדשת כמש"כ המיוחס לרשב"א], ועי"ש דמישב קושית תוס' באופ"א. אכן נראה לישב בפשיטות דבציור הזה מודה רבי דהזריקה מקדשת ועושה זיקה.

והנה השטמ"ק (אות כ"ג, ונשמטות) וכן המיוחס לרשב"א, תירצו על קושית תוס' דהוי כמביא ד' כבשים לאחריות וממילא כשאבדו אלו נתפסת הזיקה על האחרים, וכע"ז תירץ השטמ"ק בסוגיא דלעיל (אות א'), והתוס' נראה דלא ס"ל דהוי כמביא לאחריות אלא דבסוגיא דלעיל לא קשיא להו כמו שביאר הח"נ דלעיל, ובסוגיא דהכא כתבו תוס' תירוץ המתאים דוקא לסוגיא דכאן דשחט ד' כבשים, ודו"ק.

שבתי וראיתי דהקר"א פשיטא ליה אף בדעת תוס' דודאי כה"ג שלא נתברר מי המוקדשין מ"מ השחיטה קידשה הכבשים, וכוונת תוס' הוא מפרש על דרך דברי השטמ"ק והמיוחס לרשב"א. ועי' מנח"א עמ' שס"ו.

ד"ה חטא - ואפילו היה עובר דומיא דחטאת [וכו' - כוונת תוס' מבאר העול"ש:] דבאמת בזריקה של"ש דסוגיין

לערב, הא הוו ב' שמות דזה דם וזה אימורין, אלא ר"ל דהקומץ שמו עולין והשירים שמם אכילות - ספר ישר וטוב.

ד"ה או ששחטן - ונ"ל דאפי' לשמן כשרין דהא אין לך דבר שכשר של"ש ופסול לשמן - א] תוס' מפרשים דר"ל שיזרוק הדם נמי לשמו, ודלא כפירש"י שיזרוק של"ש, דהא אם פסול לזרוק לשמו אי אפשר שיוכשר של"ש - עי' צ"ק. וראה בקר"א שכתב דמשמעות הסוגיא בנוזר דף כ"ח מוכחת כפירש"י, ומ"מ נראה עיקר כמש"כ תוס' דלשמן נמי כשר.

והנה דברי תוס' צ"ב דהלא סברא זו דאין לך דבר וכו' מסקינן לעיל מז: דדוקא כשנראה לשמו ונשחט לשמו ונדחה מלשמו, אבל הכא הרי לעולם לא נראה לשמו, וכתבו המפרשים (ח"ג, עול"ש, הגסות ריא"ח) דדברי תוס' כאן מכוונים לסוגיא בזבחים קיד: דלא מחלקת כה"ג ודלא כסוגיא לעיל. וראה עוד מש"כ בספר ישר וטוב להגיה בכל דברי תוס'.

ב] הקר"א הקשה איך יתכן שקודם זמן כשרין לשמן, הרי ר"ע ס"ל דהלחם מעכב את הכבשים, וקודם זמן אין לחם, וכתב לחדש דהא דמעכב לר"ע הוא שאינו עולה לחובת היום וצריך להביא כבשים אחרים, אבל הכבשים גופן שפיר כשרין קודם זמן בתורת נדבה.

אכן דעת החזו"א (לג. כה). דאם הביא בזמנו כבשים בלי לחם הרי הם פסולין, ודוקא קודם זמן דאינו זקוק ללחם הוא דכשרין. ועי' בזה מנח"א (עמ' סט"א) והביא מחי' הגר"מ הלוי שדן בזה.

ונ"ל דאתיא כתנא דבי לוי דפמוך וכו' - כוונת תוס' מבארים עול"ש וטה"ק: דאין כוונתם לרישא דברייתא דכבשי עצרת ששחטן של"ש, דזה פשיטא דאתא כתנא דבי לוי ולא כתנא שפוסל לקמן שלא לשמן, אלא

ליכא לאו אלא עשה, אבל מ"מ מחטאת מוכח דאפילו איסור לאו היה מותר כדי לזכות בחטאת.

והנה הא דמשמע מתוס' דבאיסור שלא לשמה יש עשה גרידא - בזה אזלי תוס' לשיטתם בזבחים ד. (סוף ד"ה וישנן) דעובר אעשה דמוצא שפתיך [ושו"מ שכ"כ בספר ישר וטוב], אבל רש"י בזבחים ב: מפרש דיש בזה איסור לאו, ודלא כשיטתו עצמו במנחות לעיל ריש ב:, ועי' בדברינו שם.

ומש"כ תוס' כאן דבאברי חטאת עובר בלאו דכל שממנו לאישים - ראה בדברינו בענין זה בגמ' ד"ה והתנן.

לא דומה אכילה להקטרה דאיכא תקנת קרבן ועדיפא - נראה דאין כוונת תוס' דשרי רק לצורך תקנת קרבן דהא שרי אף לצורך הפסד חולין כדלקמן בגמ', אלא ר"ל דלצורך תקנת והצלת כל הדבר התירו ולא לצורך מעלה גרידא של אכילת הבשר שבעצם.

והקר"א הוסיף שאין כונת תוס' 'תקנת קרבן' בדוקא, דהרי הנידון הוא להתיר הבשר לאכילה כמו שהוא דפסח, אלא ר"ל הפסד גדול של אכילת כל הקרבן.

ואפילו היכא דאיכא תקנת קרבן לא אמרינן אלא היכא דנשחט - כע"ז כתבו התוס' לעיל מז: ד"ה מהו שיזרוק - ח"נ.

וי"ל דמשום גזירה הוי כדמסיק התם - מפרש שם רש"י דף עט: שמא יבוא להכשיר אף כשרבה דם התמצית והפסול על דם הנפש ויבטלנו.

בסוף הדיבור - לא אמרינן חטא בשירים בשביל שתזכה בקומץ כיון שיש להן שני שמות - אין לפרש דר"ל דזה שמו קומץ וזה שמו שירים, דא"כ מאי מקשה בגמ' מהא דאין זורקין הדם בשבת כדי לזכות באימורין

למאי דבעו מהו שהתירו" וכו', ור"ל אמאי לא פשטו התם מדהכא דאמרינן "חטא כדי שתזכה" דמותר לרדותה קודם שיבא לחיוב חטאת.

ובעיקר חילוק התוס' - הצ"ק שגורס בתוס' כלפנינו מפרש לשיטתו, דהתם קל מדהכא משום דהתם שרינן רק איסור דרבנן דרדית הפת. [וצ"ב דבסוגיין אסרינן גם איסור דרבנן גרידא דזריקת הדם בשבת, וכן תמה טה"ק]. וברה"ז מפרש דלא דמי, לפי דהתם התירו לו לעשות איסור קל כדי שהוא עצמו לא יעבור איסור חמור [פי' ולא שייך לסוגיין שענינו לתקן הזבח].

אולם הח"נ לשיטתו שפירש דכוונת תוס' דנפשוט התם להיתרא מהכא - מפרש דאין לדמות שם להחיר, דדוקא הכא שרינן כדי לזכות באכילת בשר או מניעת הפסד אבל כדי להמנע מחטא חמור לא אמרינן.

ובספר ישר וטוב מפרש: דהתם ליכא זכות אלא רק הצלה מחטא, ואם לא יתירו לו ג"כ לא יהיה חטא כמש"כ התוס' שם.

דף מח:

גמ'

שאני התם דלטומאה קא אזלא - אף דאברי חטאת שנתערבו נמי אבודין הם ויפסלו בלינה, מ"מ אותו איסור שיעבור אם יקטיר למזבח לא יעבור אם יניחם שיפסלו מאליהם, משא"כ הכא דאותה טומאה ממש בלאו הכי תבוא - טה"ק, עי"ש. והנה ברמב"ם (תרומות יב. ד.) מפורש דכל ההיתר הוא להציל בידים ולטמאות בטומאת ידים דרבנן [ולא כפירוש"י ע"י כלים טמאים], וצ"ע הרי הטעם משום דלטומאה אזלה ואמאי אסור בטומאה דאורייתא, ועי' באחיעזר (יו"ד סי' מ') שכתב ב' דרכים בביאור הרמב"ם, וראה עוד בזה מנח"א עמ' ש"ע.

קאי על שחטן לפני זמנן דאף זאת דלא כתנא דמקיש כבשי עצרת לחטאת וא"כ יפסול נמי מחוסר זמן כבבשי עצרת דומיא דחטאת יולדת דפסול קודם זמנה, אלא ע"כ דאף הסיפא אתיא כתנא דבי לוי.

והנה הא דנקטו תוס' דר"י פסל כבבשי עצרת של"ש הוא כשיטת רש"י לקמן ע"ב, אבל תוס' עצמו מסקי כל"ב רש"י דמיירי בבן שנה והביא בן שנים. ועי' בזה טה"ק.

ד"ה חטא בשבת - תימה יזרוק כדי לאוכלו חי - א ר"ל הגם שאי אפשר לו להקטיר אימורין בשבת מ"מ יכול הוא לזכות באכילת הבשר חי. והקשה הח"נ הרי אסור לאכול הבשר קודם הקטרת אימורין, עי"ש שתירץ בשני אופנים. וע"ע קר"א, שפ"א ויד דוד.

ב כתב התוי"ט (פי"א מ"ו) דאין באכילת חי משום דם האיברים כשלא פירש הדם - לשיטת תוס' בחולין דף י"ד, ואף לשיטת הרמב"ם דצריך מליחה י"ל דשרי למולחו, עי"ש. וראה עוד בהגהות מהרש"ם כאן.

וי"ל דאין זה זכות ואין לחטא בכך - בפשטות כוונתם דאין מקיים מצות אכילת קדשים באכילת חי ועל כן לא נחשב זכות, וכן משמעות התוס' לקמן ריש דף ק. [ועי' בדברינו שם], אולם בבית הלוי (מ"ג סי' נ"א אות ד') כתב להוכיח דאפילו אכל חי קיים מצות אכילה, וצ"ב לדידיה מדוע אין בזה זכות, וכן הקשה בהגהות ראמ"ה, ועי' בספר ישר טוב, וראה עוד בחזון יחזקאל תוספתא (פ. א. ד"ה וצננת), ובמשמר הלוי זבחים סי' קכ"ד וסי' קכ"ז.

ואין לדמות למה שהתירו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב שבת - הצ"ק תמה דלא מצינו התם שהתירו אלא בעיא היא דלא איפשר, ואדרבה לחד שינויא שם נפשט דלא התירו. והח"נ גורס בתוס' "אין לדמות

כבשי עצרת ששחטן שלא כמצותן פסולין ותעובר צורתן ויצאו לבית השריפה:

א רש"י מסיק דשחטן שלא כמצותן היינו שנשחטו שלא לשמן, ודעת תוס' ורגמ"ה דהיינו בן שנה והביאו בן שנים. וע"י חזו"א סי' ל"ב ס"ק כ"ב ואילך שהרחיב טובא בביאור השיטות.

ב האם פסול שלא לשמה נחשב פסול בגופו, ונפק"מ האם טעון עיבור צורה:

הנה בזבחים ד: ובפסחים סא. מסקינן "מ"ש שינוי בעלים דלא הוי פסולו בגופו דפסולו מחשבה בעלמא שינוי קדש נמי פסולו מחשבה בעלמא", ופירש"י בפסחים שם "פסול מחשבה לא מיקרי פסול הגוף", ואזיל רש"י לשיטתו דהכא דמפרש דכבשי עצרת דהכא היינו ששחטן שלא לשמן ותעובר צורתן משום דלא הוי פסול הגוף. ובשטמ"ק (א') כתב טעם אחר דלא חשיב פסול הגוף לפי דפסול קל הוא שכשר בכל הזבחים [כלומר דלכך שאני מפיגול דהוי נמי פסול מחשבה וחשיב פסול הגוף].

אולם תוס' הרשב"א בפסחים לד: כתב דשלא לשמו הוי פסול הגוף, והוא מפרש כוונת הגמ' הנ"ל דעל אף דהוי פסול מחשבה חשיב שפיר פסול הגוף. וכן דעת תוס' כאן (ד"ה תעובר) שהוצרכו לפרש דתעובר צורתן דהכא קאי אליבא דרבה בר אבוב, ובשטמ"ק כאן (א') הביא ב' השיטות.

ובחי' מרן רי"ז הלוי (עמ' 94) האריך לבאר שיטת רש"י, ותחילה ר"ל דדוקא פיגול וטמא דפסולן בחפצא דהבשר חשיב פסולו בגופו, אבל שלא לשמו חלות הפסול הוא בקרבן ולא בבשר ולכן לא חשיב פסול הגוף, אולם חזר בו מכח גמ' בפסחים ע"ג, ושב וביאר דודאי בעלמא של"ש הוא פסול הגוף, ורק הכא הוא דין מיוחד בכבשי עצרת, שאין ההיקש לחטאת שיהא דינם כחטאת ממש רק

דכשמחשב בהן של"ש נחשבין קריבין שלא כמצותן, ולהא ילפינן מחטאת שאינה קריבה נדבה וה"נ אי אפשר תו להביאן בתורת נדבה, מיהו עיקר פסול של"ש שלהם אכתי לא חשיב פסול הגוף, עי"ש היטב.

אולם הקה"י (זמח"ס סי' ז') דעתו דרש"י אמר כלל בכל הקרבנות הפסולין שלא לשמן, ומפרש הקה"י דרש"י לשיטתו דמחשבת של"ש אינה חלות פסול בקרבן אלא עקירת הסתמא לשמה בעלמא ולכן חשיב אין פסולו בגופו. [ודלא כשיטת מרן הגרי"ז הידועה דכל פסול של"ש הוא חלות פסול בקרבן - ראה בדברינו בריש מכילתין]. ועוד בענין זה - עי' במקדש דוד (ז. ה.), משמר הלוי זבחים (סי' ג'), ומנח"א עמ' שע"ב.

ותעובר צורתן:

מהו עיבור צורה?

רש"י בפסחים לד. כתב דהיינו פסול לינה לילה אחד דאז הוי נותר וטעון שריפה. אולם שיטת הר"ח בפסחים (לד. עג:) דעיבור צורה הוא שישאר ימים עד שיבאיש ותעשה צורתו כעין ירקרוקת, וכע"ז איתא ברמב"ם פיהמ"ש שם, וראה עוד בזה בכנסת הראשונים.

והנה משיטת רש"י בכמה מקומות (לעיל ה., פסחים עג:) מבואר שמפרש דפסול לינה מהותו קלקול כל דהו דצורת הבשר, וביאר המקדש דוד (ז. ד) דאזיל רש"י לשיטתו בביאור הגמ' שבועות יא. דקטורת אינה נפסלת בלינה משום דאין צורתה משתנית [ודלא כביאור התוס' שם]. אכן דעת הר"ח דפסול לינה לחוד ועיבור צורה לחוד וענינו שיתקלקל צורת הבשר לגמרי. וע"ע במקדש דוד הנ"ל שדן בדעת תוס' לקמן נ: ד"ה אפי' פיגול.

דתני לוי ושאר שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן נאכלין ליום ולילה - לעיל מו. לגבי תודה שנפרס לחמה לאחר שחטיה

תוס'

ד"ה כבשי עצרת - והא דתנן וכו' ולא מפיק כבשי עצרת דלא פסיק ליה לאפוקי שלמים - ברה"ז מפרש דר"ל דנקט התנא שם הכללי דהקרבן כגון חטאת ופסח, משא"כ כבשי עצרת ששמן הכללי הוא שלמים שהן כשרין.

והצ"ק מפרש דר"ל דאי הוי תני כבשי עצרת שהן שלמים היה מקום לטעות שאף שאר השלמים ששחטן של"ש פסולין.

והא דלא ממעמינן להו מאותה לחטאת כי היכי דממעמינן אשם וכו' - פ"י דהנה דעת ר"א בזבחים י: דאשם של"ש פסול דאיתקש לחטאת, אבל רבנן פליגי וממעמינן אשם נמי מ'אותה' והיקשא מוקמינן התם (יא). לדבר אחר, וא"כ ה"נ ימעט כבשי עצרת מ'אותה' והיקש לחטאת יהא לדבר אחר [כדלקמן בתוד"ה ותנא], ומשני תוס' דמסתבר ליה הכא טפי להקיש אף לענין זה כיון דהוי היקש גמור דשני הקרבנות נכתבו באותו פסוק, משא"כ היקש דאשם דכתיב רק 'כחטאת כאשם'.

והנה העול"ש פירש כוונת תוס' כאן כמש"כ תוס' לקמן (נסוף העמוד) דמ'אותה' אין ממעטין קרבנות ציבור, אולם בברה"ז כאן ובצ"ק על תוס' לקמן מוכח בהדיא שהן ב' תירוצים שונים וכמש"כ.

והימיה מנ"ל דמעמא משום היקשא דלאא הואיל ובאים להתיר חדש במקדש ולא התירו - על שאלת תוס': ע"י מש"כ לישב החזו"א (ג.ל. 6), ובמנח"א (עמ' שע"ו) בשם הגרי"ז ובאופנים אחרים מכתבי הגרי"ז לעיל ה. ע"ש שהרחיב בזה, וראה עוד במנח"א (עמ' קס"א) מש"כ לישב בחי' הגר"מ הלוי (עמ' ק"ג).

ואמאי איתותב רב בפ"ק - הצ"ק הגיה כדאמר רב, אבל הח"נ ומליו"ט

איתא דיזרוק דמה שלא לשמה, וכתבנו שם דרגמ"ה וכן מהר"י אלפנדרי סברי דהבשר ייאכל לשני ימים ולילה כדין שלמים, וצ"ע מבריייתא דהכא דנאכלין ליום ולילה כתורת שלמי נזיר, ויש לחלק דדוקא התם תדורה איקרי שלמים [פ"י ויש בה גם שם שלמים] והרי בלא לחם קריבה בתורת שלמים ממש, משא"כ שלמי נזיר דהכא הוי כתורת הקרבה של"ש בעלמא דנשאר דינה הראשון לענין אכילה.

ואין טעונין לא לחם ולא זרוע - הטעם שאין טעונין לחם וזרוע - ע"י לקמן פט: תוד"ה שאם, וע"ע תוס' לעיל ד: ד"ה ואין.

ת"ש דתני לוי וכו' ואם איתא ליגמור משלמים - צ"ע וכי לא ידע המקשה לחלק בפשיטות דשלמים משלמים גמר ולא אשם משלמים - ע"י בספר ישר וטוב.

והא תניא מנין ליוצא שאם עלה לא ירד - ע"י קר"א שכתב לחלק בין שלא בהכשרו דהכא לבין יוצא.

רש"י

ד"ה תני פסולין - ולאידך לישנא וכו' כדתנן חמש חטאות מתות - צ"ע הרי ה' חטאות מתות הוי הלכה לממ"ס וכיצד ילפינן היקש מהלממ"ס לשיטת רש"י גופיה בשבת קלב. (ד"ה עקינא) דכל י"ג מידות אין דנין מהלכה - ע"י שטמ"ק (צ'), וע"ע טה"ק.

ד"ה חוין משלא לשמו - ואע"ג דגבי חטאת כתיבי עולת מצורע ועולת נזיר וכו' - צ"ע למה השמיט רש"י ולא פירש השאלה גם על עולת יולדת דכתיב נמי גבי חטאת "אחד לחטאת ואחד לעולה" - שפ"א.

כתבו שאין צריך להגיה ותוס' מוסיפים להקשות אמאי איתותב רב בסוגיא שם ה. דילמא ס"ל לרב כתנא דהכא דנפרש דאית ליה האי סברא.

וי"ל דא"כ ליחשוב נמי רב כבשי עצרת - נראה דאין זה תירוץ בפ"ע אלא מוכיח שאין זה הטעם מדלא חשיב רב התם וכו', והדר מפרש ב' סברות מדוע באמת אין זה טעם, וכן משמע מעול"ש.

וראה עוד קר"א (ר"ט מט.) שמוכח אף מהגמ' שם דמודה רב דכבשי עצרת של"ש כשרין, ומוכח דמודה בהן דלא אמרינן סברת "באו להתיר ולא התירו", וכ"כ החזו"א (לג. f.).

א"נ לחם נמי לא מיקרי מתיר כיון דקודם לשיתהל"ח אם הביא כשר - כ"ה במתני' לקמן סח:

וכל"א שפירש בקונטרס נראה - וכן נוטים תוס' לעיל ד: (ד"ה ואין טעוין), וכן מפרש רגמ"ה בסוגיין.

והא דלא נקט לשון הבאה וכו' משום דהוי של"א בזמנו ומחוסר זמן בכלל - פי' נקט התנא 'שלא כמצותן' כדי לכלול גם הקריב כבשי העצרת שלא בזמנן או דהיו מחוסרי זמן, ובהן לא שייך לשון 'הבאה' אלא בבן שנה והביא בן שנים שכבר משעת הפרשתו והבאתו נפסל ואינו ראוי, משא"כ אלו דראויין לקרבן רק הזמן עדיין לא ראוי. והקשו הצ"ק וקר"א דא"כ אכתי קושיית תוס' דלעיל במקומה עומדת, דהו"מ למיפרך מההיא דלעיל דקתני נמי שם ששחטן לפני זמנן ולאחר זמנן דכשרין, והרי שלא כמצותן דהכא כולל גם שלא בזמנו. ועי' מש"כ השטמ"ק (כ"ה), וע"ע בזה טה"ק.

ובתוספתא דנזיר קתני בהך דבסמוך שהביאן של"א כמצותן - מסייע לפירושו וכל"א דרש"י, דבתוספתא

הגירסא "שהביאן שלא כמצותן" [ולא כדאיתא לפנינו 'ששחטן'], ומדנקטה לשון הבאה מוכח דמיירי בבן שנה שהביאו בן שנים, ומדמקשה מינה ש"מ דבהכי מיירי הסוגיא.

ד"ה תעובר צורתן - האי תנא דרבה בר אבוא דאפי' פיגול בעינן עיבור צורה - הקשה העול"ש דלמא תעובר צורתן משום דביו"ט דעצרת מיירי ואין שורפין קדשים ביו"ט, ותירץ דאי משום הא אין צריך לינת לילה דיכול לשורפן בלילה לשיטת תוס' גופייהו לעיל מו: (ד"ה לפי וד"ה אורת - ועי' נדנרינו טס).

דבפ"ק דזבחים קרינן לשינוי קדש פסול בגופו - כאן תוס' מפרשים אליבא דפירש"י דרב יצחק מיירי בפסול שלא לשמן.

ד"ה ותנא - דהא שלמי נזיר איתקשו לחטאת ואפ"ה סברי דכשרין - מסייע לסברא זו דיתכן להקיש לענין אחד ולא למשנהו, דהא שלמי נזיר נמי הוקשו לחטאת בהאי סוגיא דזבחים נה. [לענין שאם גילח על אחד משלושתן יצא], ואפ"ה בסוגיין סברי דבי לוי דכשרין ולא מקישים לחטאת. ובטה"ק משמע דמפרש באופ"א.

ד"ה איתיביה - הא דלא פריך ממתני' דפ"ב דזבחים וכו' לא דמי כלל לחבא וכו' - ר"ל דחזינן התם דאף דשחטן לשם הנזיר קודם לזמנו [כדחכא לשיטת תוס' דכבשי עצרת ששחטן שלא כמצותן היינו שלא בזמנן], אפ"ה נחשב שחיטה כשירה להתחייב משום שחוטי חוץ מן הטעם דחזו לעולת נדבה, וה"נ נכשיר כבשי עצרת מטעם דחזו בעלמא לשלמי נדבה, ומשני תוס' דלא דמי דהתם דמכשרינן משום שהן עצמן כשרין לכתחילה להקריבן בפנים לעולת נדבה, משא"כ כבשי עצרת שראויין להקריבן לשמן בלבד וכל הנידון הוא האם יש למיגמר

איזהו

מנחות דף מח:

מקומן

תל

חובה מנדבה להכשירן אם הקריבן בפסול -
ע"י ח"נ.

וי"ל כדמשני פ"ב בזבחים וכו' ומשני כאן
לשמן כאן של"ש פי' של"ש כשרין
לשמן פסולין - כלומר וה"נ י"ל דלעולם
סוגיין כרבנן דתמורה, והכא דקתני פסולין
בששחט האשם הזה לשמו והתם דקאמרי
רבנן כשרים בששחטו של"ש, ובשם זה
החדש הן כשרים ולא עלו לבעלים.

ומיהו קשה לרב הונא וכו' - פי' רב הונא
פליג בזבחים קיד: על הא דשלא
לשמן בחוץ כשרין, ולדידיה הדרא קושיא
סתירת הברייית דהכא ובתמורה. וע"י תירוצ'
שטמ"ק (כ"ד).

ואין לתרין בהפריש שתי אשמות
לאחריות וכו' - כן משני תוס'
בתמורה יט: בתירוצ' שני, ובשטמ"ק כאן
(כ"ד), דהתם מיירי בהפריש ב' אשמות
לאחריות, וכיון שנתכפרו בעליו באחד אזיל
השני לרעייה אם שחטו לשם עולה ואפילו
הוא בן שתים כשר, ודחי תוס' דא"כ אמאי
קתני 'ולא עלו' הלא כך הוא מצותו.

ותו אמאי איצטרך למיתני לא עלו
לבעלים לשם חובה פשיטא דלא עלו
כיון דשלא לשמן איתעביד - חוזר לדחות
התירוצ' הראשון, דאין להעמיד שם בשלא
לשמן דא"כ מה איצטרך לנקוט הציור דבן
שנה והביא בן שתים, דהלא אפילו אשם
כדינו ששחטו של"ש כך הוא דינו. וכע"ז
דחו גם תוס' בזבחים קטו. (נסוף ד"ה לו).

ד"ה אשם נזיר - מהכא לא מצי לאוכוחי
דילפינן אשם משלמים וכו' - ר"ל
אמאי לא הקשה מרישא דחזינן נמי דילפינן
חובה מנדבה לענין שכשר של"ש, ומשני
תוס' דהכשר של"ש לא מזה יליף אלא
מדממעטין בחטאת 'אותה' ולא קרבן אחר
כדאיתא בזבחים ה:

ולא דמי לשלמי צבור וכו' - כלומר א"כ
קשיא כיצד הקיש תנא דרב יצחק כבשי
עצרת לחטאת והרי יש מיעוט ד'אותה',
ומשני תוס' דממעטין רק קרבנות יחיד דומיא
דחטאת. וע"י לעיל תוד"ה כבשי עצרת
שתייצו באופ"א שאלה זו.

והא דלא עלו לבעלים לשם חובה מסברא
הוא ולא ממתנם מילף - קשה לתוס'
נהי דהא דאשם של"ש כשר ילפינן ממיעוט
ד'אותה' מיהו אכתי הא דלא עלה לשם חובה
ודאי ילפינן משלמים וא"כ נוכיח דילפינן
חובה מנדבה, ומשני דזה ילפינן מסברא.

ותמה טה"ק דהרי כל הסוגיא בזבחים ה.
שקיל וטרי דיהא אשם של"ש כשר ומרצה עד
דמסיק שם דילפינן מהיקשא לשלמים ד'זאת
התורה' דאינו מרצה. וראה בספר ישר וטוב
שכתב דכל זה אינו מדברי תוס' אלא הגה"ה
מתלמיד טועה שלא הבין פשט דברי תוס'.

ואי שלא כמצותן דלעיל לאו היינו שלא
לשמן נוחא טפי - ר"ל נוחא טפי כפי
שמסיק תוס' בסוף ד"ה כבשי עצרת דהסוגיא
מיירי בבן שנה והביא בן שתים ולהכי מקשה
מסיפא ולא מרישא דשלא לשמה.

והא דכי אמרי לעיל האי תנא דבי לוי הוא
לא בעי למיפרך מגופה אמאי פסולין
וכו' - ר"ל אמאי לא הקשה כבר מבריייתא
דלעיל, ועד דמסייע ללוי תיקשי ליה מרישא
דהתם, ומתרצים תוס' דהיה יכול לדחות
דהאי תנא אית ליה מילף חובה מנדבה רק
כגון עולת חובה דחזי לנדבה ולא אשם.

אבל מלוי אלוי פריך שפיר וכו' דטובא
איתפליגו - פי' בלוי גופיה חזינן
דשלמי נזיר נמי יליף חובה מנדבה אף
דחלוקין הרבה דטעונין לחם ועוד דברים
ולכן ס"ד דאף אשם משלמים יליף, ומשני
דאשם משלמים לא יליף - ברה"ז. וע"י
שטמ"ק (ג') שתייצו באופ"א קושיית תוס'.

דף מט.

גמ'

תני רבב"ח וכו' כבשי עצרת ששחטן לשם אילים כשרין ולא עלו לבגדים לשם חובה:

כתב הזבח תודה (זמנים ד. ד"ה כנשי עזרת) דמיירי הכא בכבשי עצרת שהן שלמים ששחטן לשם אילים דעצרת שהן עולות דהוי שינוי קדש דשלמים לשם עולה, אבל שחט עולה כבש לשם עולה איל אין בשינוי הבהמה פסול דשינוי קדש, עיי"ש שהוכיח זאת. וכן ביאר השפ"א (ד"ה עקירה). ובדעת הרמב"ם בזה - עי' בזבח תודה ובשפ"א הנ"ל.

והחזו"א (לג. ז). גם פירש כן, אבל הוסיף לפרש עוד דכבשים לשם אילים היינו אילים שהוקדשו לשם שלמי עצרת [וכדתינו לוי לעיל שהן כשרין אף שאינן בני שנה, דילפינן חובה מנדבה], וממילא דינם כשלמי נדבה, וכששחט את כבשי העצרת לשם אילים הללו הוי מחשב בחובה לשם נדבה וחשיב שלא לשמה.

ומדבריו מתבאר חידוש, דמחשב חובה לשם נדבה חשיב נמי שינוי קדש, ועי' בדברינו בזה לעיל ב. במתני' ד"ה לשם מנחת נדבה.

כשרין ולא עלו לבגדים לשם חובה - לפירש"י בסוגיא לעיל מח: האי תנא דהכא הוא כתנא דבי לוי שמכשיר כבשי עצרת שלא לשמן, ולפירוש תוס' שם דפליגי בכן שנה והביאו בן שטים א"כ תנא דהכא הוא ככו"ע - חזו"א (לג. א.).

א"ל רב עלו ועלו אמר רב חסדא מסתברא מילתיה דרב בכסבור אילים וכו' ורבה אמר עקירה בטעות וכו' - מפרש הקר"א: דרב ורבה בר בר חנה פליגי בציוור דטעה וסבר שהן אילים ושחט לשם כבשים ובאמת הן כבשים, דלרבב"ח אף זה

לא עלו לו כיון שלפי מחשבתו שחט בשינוי השם, ורב פליג דטעותא כה"ג אינו פוסל בשינוי השם, אבל שחט לשם אילים משום דטעה וסבר שהן אילים מודה רב דהוי שינוי אף שעקר בטעות, ורבה סבר דאף כה"ג קאמר רב דעלו ועלו משום דכונתו דכל שינוי בטעות לא הוי עקירה.

מסתברא מילתיה דרב בכסבור אילים ושחטן לשם כבשים - והא דקתני "ששחטן לשם אילים" לא דאמר כך בפיו אלא דכך היתה מחשבתו ובפיו אמר לשם כבשים - המיוחס לרשב"א.

והנה הא דפשיטא לרב לפי"ד רב חסדא דהברייתא דתני רבב"ח מיירי בכסבור שהן אילים וטעה ושחט לשם כבשים, מפרש טה"ק משום דאל"כ הו"ל למימר "כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן" ומה לו לפרט דוקא לשם אילים, אלא ע"כ מילתא דשכיחא נקט דסבר שהן אילים דשכיחי בעצרת ושחטן לשם כבשים. והקר"א כתב בפשיטות דא"כ מאי קמ"ל רבב"ח פשיטא דכשרין ולא עלו.

ורבה אמר עקירה בטעות לא הויא עקירה:

האם גם בשינוי בעלים:

דעת הזבח תודה ריש זבחים (ג): ד"ה ורנה למר) דגם בשינוי בעלים עקירה בטעות אינה עקירה, אולם ראה בעול"ש (זמנים סג): שכתב לדיוק מהרמב"ם (פסוקה"ק טו. א.). דבשינוי בעלים הוי עקירה, וכן דעת חי' רא"ל מאלין (סי' ד'), ועי' מנח"א (עמ' ט"ס) שדן בזה.

עקירה בטעות לא הויא עקירה - בקובץ שיעורים (מ"צ סי' כ"ז) הוכיח מכאן דמחשבת שלא לשמה הוי מחשבה הפוסלת, ולכך שייך לומר דבטעות לא הוי עקירה, אבל אי נימא דאינה אלא העדר הלשמה מה בכך דהוי טעות סו"ס חסר המחשבת לשמה, אף עיי"ש שכתב לישב אף לצד דהוי העדר

גרידא. וראה בענין זה בדברינו בריש מכילתין.

אמר רבא ומוותבינן אשמעתין - ברה"ז גרס בכל הסוגיא 'רבה' משום דמסקינן דרבה לטעמיה דאמר מחשבה דמינכרא לא פסל רחמנא ובריש מכילתין אמר כן רבה ודלא כסברת רבא שם, ומכאן זה השיג ברה"ז על הכס"מ שביאר פסק הרמב"ם (פסוקמ"ק טו. א.) דעקירה בטעות לא הוי עקירה משום דפסק כרבא דהוא בתרא, והרי מוכח דגרסינן רבה, ועי"ש שביאר באופ"א דהרמב"ם סבר דהתוספתא שהביאו תוס' פליגא על סוגיין ופסק כתוספתא, וכן ביאר הזבח תורה (נזמים ד. ד"ה כרזה).

ומוותבינן אשמעתין הכהנים שפיגלו במקדש וכו' :

דין פיגול בטעות :

כתב הקר"א דהרמב"ם סתם בפיגול ולא פירש אם פיגול בטעות נמי אינו פיגול, ועי' בחי' רא"ל מאלין (סי' ד') שמבאר הצד די"ל דבפיגול עקירה בטעות הוי פיגול. אולם הזבח תורה בזבחים ד. (ד"ה וסכי קי"ל) דייק מדמקשה הגמ' הכא מפיגול על שלא לשמה משמע דפשוט דמחשבת פיגול ושלא לשמה שוין לענין זה, וכ"כ המשל"מ, וע"ע נתיבות הקודש.

הכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבין :

א [האם 'פיגול' כפשוטו, או שלא לשמה : רש"י בגיטין נג. מפרש האי פיגול כפשוטו שמחשב לאכול חוץ לזמנו. ובסמוך נמי דאמרינן "אילמא דידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים" פירשו רש"י ותוס' דהיינו שמפגל ומחשב לאכול החטאת לשני ימים ולילה כשלמים.

וטעם שנקטה האי משנה 'הכהנים שפיגלו' ולא שהקריבו שלא לשמה - כתב המשל"מ

(מונל ומזיק ז. ד.) דשלא לשמה הרי בקרבנות נדבה הקרבן כשר אלא שלא עלה לבעלים ולכך פטור מלשלם, אבל בפיגול פסול הקרבן וחייבין לשלם. [בגדר פסול שלא לשמה בקרבנות נדבה - יעוי' בדברינו לעיל ב. במתני' ד"ה אלא שלא עלו].

מיהו לכאורה היה יכול לנקוט שלא לשמה כגון חטאת לשם שלמים דהוי נמי פסול ולא עלו לבעלים. ואכן רש"י ב"ק ה. פירש דכהנים שפיגלו היינו שמחשב בחטאת לשם שלמים, וצ"ע שסותר שיטתו בגיטין ובסוגיין.

ובהגהות מצפ"א שם כתב דבאמת כוונת רש"י שם לפיגול, דהיינו שמחשב על חטאת שיאכלנה לשני ימים ולילה כשלמים, ונקט לשון הגמ' בסוגיין. ועל דרך זה נראה כוונת הגהות מהר"ב רנשבורג ב"ק שם.

ובדרך אחרת - יעוי' בשטמ"ק שם בשם תוס' הרא"ש, ובפני יהושע, הגהות מהר"ץ חיות, וחתם סופר.

ב אמאי חייבין כשפיגלו והלא מזיק קדשים פטור :

בגיטין נג. משמע דלמ"ד היזק שאינו ניכר שמיה היזק חייבין על הפיגול מן התורה. וצ"ע הלא קי"ל דמזיק קדשים פטור דכתיב 'רעך' ולא של הקדש - יעוי' בריטב"א בגיטין שם שנקט אכן דהמפגל חייב רק מדרבנן. אמנם הפני יהושע שם דייק מפירש"י דמיעוט מזיק הקדש מתשלומין הוא רק לפוטרו לשלם לגבוה, אבל כלפי הבעלים הוי מזיק גמור.

ג בשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ס"ט ד"ה ומריש) הקשה דהרי הכהן חייב מלקות על שלבוש בגד כלאים ולא עבד מצוה בשעה שמפגל, והוי קלבד"מ ואמאי חייב ממון, ותרין דהואיל ושיעור מחשבה רגע כמימריה ואינו שווה בה שיעור פשיטה ולבישה אין לחייבו מלקות.

אמר אביי לעולם דידע וכו' ובאומר מותר - עי' עונג יו"ט או"ח סי' י"א.

מתני'

ולא המוספין מעכבין זה את זה - לגבי מוספי החג דרשינן לעיל מד: 'כמשפט' דמעכבין זה את זה, ועי' בדברינו שם. וע"ע תוי"ט ויד דוד כאן.

לא הקטירו קטורת בבוקר יקטירו בין הערבים:

א] קטורת דשחרית ודבין הערבים האם חשיבי מצוה אחת:

המשל"מ (כלי המקדש ג. ח-ט) הביא שדעת הרמב"ם דשתי ההקטרות חשיבי מצוה אחת אבל הרמב"ן פליג שהן ב' מצוות, עי' בדבריו. וכתב הקר"א (דף נ. סוד"ה גמ' אמר ר"ש) די"ל בדבר זה גופה נחלקו ת"ק ור"ש דהכא האם כולה היתה קריבה בין הערבים כשלא הקטיר בבוקר או רק מחציתה. [וע"ע תוס' נ. ד"ה במה, שכתבו דסברת ר"ש היא דבקטורת כולה חדא מילתא היא]. ובענין זה הרחיב בספר תורת הקודש ח"א סי' מ"ב.

אכן השפ"א פירש דטעם דבקטורת מקטירין כולה לפי שאין מפורש שיעורה בתורה, ושיעור מנה דפרס הימנו שחרית ופרס בין הערבים הוא מדרבנן, [ודעת המשל"מ פ"ג מתמו"מ שהוא מהלכה לממ"ס], הלכך יקטיר בערב כל המנה משא"כ בתמיד שמפורש בתורה דאחד בבוקר ואחד בין הערבים, ועי"ש שכתב דלדעת התוס' לקמן נ. ת"ק ורש"י לא פליגי כלל בזה.

ב] יסוד הגרי"ז בשיעור הקטורת:

הרמב"ם (כלי המקדש ג. ח.) פסק דפיטם בקטורת אפילו פרס כשירה, וכתב הכס"מ שהוא דלא כרש"י בכריתות דף ו' דיחיד שפיטם הקטורת חייב דוקא על פיטום מנה שלם. והקשה בחי' מרן הלוי דלדברי הרמב"ם דשיעור דקטורת הוא רק פרס א"כ

למה יקריבו בין הערבים שיעור מנה יותר משיעורה שהוא פרס, ותירץ והוכיח דבעצם הדין קרבן דהקטורת אין לה שיעור כלל לדעת הרמב"ם ולכן יכול לפטמה מעט מעט, וכל הדין שיעור שנאמר בה הוא בקיום מצות הקטרתה בלבד, ולכן סבר ר"ש דהואיל ועל כל היום שיעור מצות ההקטרה הוא מנה הלכך צריך להקטיר כל המנה בין הערבים כדי שיקויים מצות הקטרת מנה שבכל יום, אבל אין זה ענין לעצם שיעור הקרבן שבקטורת ודין פיטומה וחיוב זר שפיטם.

וראה עוד בחי' הגרי"ז בסוגיין שהאריך בזה הרבה, ועי"ש מש"כ בשם אחיו הגר"מ דלא כיסוד דברי הגרי"ז, וע"ע בענין זה באבן האזל שם, ובמנח"א (עמ' טפ"ג).

ש"אין מחנכין את מזבח הזהב אלא בקטורת הסמים ולא מזבח העולה אלא וכו':

חקירות ודינים בעניני חינוך הכלים:

א] האם דין חינוך הוא רק במזבח חדש או אף אם נפגם ותקנוהו:

הרדב"ז דייק מהרמב"ם (תמו"מ א. יג.) דדוקא במזבח חדש, וכן נקט תורת הקודש (מ"א סי' י"ג) בדעת הרמב"ם שאין צריך חינוך כשנפגם, אמנם נסתפק כשמוסיפין על המזבח אם צריך חינוך.

והמנחת חינוך (מ"א. י.) נסתפק בנפגם המזבח, ובהערה שם הביאו דהגר"י פערלא כתב דאין מקום לחקירה כלל דודאי כל שצריך חינוך קרי ליה הרמב"ם 'חדש', וע"ע חזו"א (ג. ג-ה) שנסתפק בזה, ופשר הספק תלוי בחקירה באות הבאה.

ב] החזו"א (ג. ג-ה) חקר האם חינוך דמתני' הוא מתורת חינוך כלי שרת דאמרינן דלדורות עבודתן מחנכתן, וה"נ מתחנכין בעבודה אלא שיש תנאי באיזה עבודה יתחנכו, ולצד זה נפגם המזבח ותקנו גם

יוצרך חינוך חדש [עי' אות הקודמת], או שהוא מצות חינוך של בנין מקדש חדש וכעין הקרבת המילואים, ולפי"ז אינו אלא בבנין שלמה ועזרא ולעתיד לבוא אבל לא בנפגם המזבח, עי"ש שהרחיב בזה, ועע"ש ס"ק ו'. וע"ע הערה ס"ז לכנסת הראשונים. ובתורת הקודש (מ"א סי' מ') חקר האם חינוך המזבח בתמיד של שחר וכו' הוא לעיכובא, או רק למצוה אבל דיעבד עבודתו מחנכתו בכל אופן, עי"ש שתלה זאת בפלוגתת רמב"ם ורמב"ן, ושדעת תוס' בכמה דוכתי דאינו לעיכובא. ונראה דנידון זה שייך גם לחקירה זאת דהחזו"א, וכן לחקירת הגרי"ז באות הבאה.

ג] בחי' הגרי"ז חקר בגדר הדין של חינוך המזבח, האם הוא דין של הכשר החפצא שצריך להכשיר את המזבח בחינוך, או דזהו דין של התחלת עבודה שצריך להתחיל העבודה בקרבן זה, עי"ש שהוכיח משיטת הרמב"ן שמצות חינוך היא לדורות דאין זה דין תחילת עבודה אלא הכשר בפ"ע.

ד] האם כלי שרת מתחנך דוקא ב'עבודה', או אף במלאכתו הראויה: משמעות המשנה שאין חינוך אלא בעבודה ממש ולא במלאכה בעלמא שאינה עבודה, ועי' מקדש דוד (ג. א. ד"ד מ"ה) שכתב דכן מוכח מהתו"י ביומא לט., אך מלשון הרמב"ם (כלי המקדש א. יג.) נראה שתלוי החינוך במלאכת הכלים, וכן נראה דהא אם צריך עבודה בדוקא איך יתחנכו מחבת ומרחשת וכדו' שאין בהן עבודה, עי"ש. וראה עוד בתוס' הרא"ש ביומא שם שגם מוכח דעתו כהתו"י, אך הריטב"א שם מוכח דסבר שמלאכת הכלים מקדשתן ומחנכתן ולא דוקא עבודה. וכן נקט השי"ח יצחק שם (צפירוש ומיקון התו"י ד"ה א"כ הו"ל). וראה עוד ברש"י סוטה יד: (ד"ה הדר מקדש), ובתוס' הרא"ש שם (סוף ד"ה א"ג) שהקשה על דבריו, ונראה דאזיל לשיטתו, ודו"ק.

ה] כיור ופרוכת האם טעונים חינוך: הנה במשנה לא הוזכר חינוך בכיור, ויש להסתפק האם רק הכלים שהן מכלל המקדש צריכין חינוך ושמא כיור הוא לרחיצה בעלמא ואינו מכלל המקדש [וכן נקט בספורנו (שמות ל. יח.) ובהעמק דבר שם דלכך לא נכתב הכיור בתורה עם שאר הכלי שרת]. עוד יש להסתפק לצד שטעון חינוך האם מתחנך במתן המים לתוכו או ברחיצה ממנו, ועי' בזה בספר רנת יצחק (קמ"א שמות מ. כו, ומניי"א שמות מ. א.), ושו"מ שבתורת הקודש (מ"א סי' לט. ד.) נקט בפשיטות דהכיור טעון חינוך, ומצדד שנתינת המים לתוכו מקדשתו. וראה שם באות ה' שדן אם הפרוכת צריכה חינוך.

ו] האם עבודה פסולה כגון הקרבה שלא לשמה וכדו' מחנכת המזבח והכלים: עי' בדברינו לעיל דף טז. בגמ' ד"ה הניחא למ"ד, והרחיב בזה בתורת הקודש ח"א סי' ל"ט.

ו"א את השולחן א"א בלחם הפנים בשבת - צ"ב מאי קמ"ל בזה, דבשלמא קאמר מזבח העולה בתמיד של שחר לאפוקי של בין הערבים וכו' אבל בשולחן אי אפשר לחנך באופן אחר, ותיירץ בחי' הגרי"ז דאיתא לקמן פז: דהשולחן מקדש קמצים ליפסל וקמ"ל דאין מתחנך אלא בסידור לחם הפנים בשבת, ועי' מנח"א (עמ' טפ"ה). [לכאורה בפשטות י"ל דקמ"ל מתני' דבין חינוך ובין קידוש השולחן הוא בשבת ולא בחול כדאיתא בגמ' לקמן ג.].

ו"א את המנורה א"א בשבעה נרותיה בין הערבים:

א] הקשה בחי' הגרי"ז דהתינח לשיטת הרמב"ם (תמו"מ ג. יג.) דיש הדלקה גם בבוקר, אבל לשיטת שאר הראשונים דאין הדלקה אלא בערב מאי קמ"ל. ובשם הגרי"ד

כתבו לתרץ דקמ"ל שמתחנכת דוקא בהדלקה של בין הערבים ולא בהקטרת הנרות של שחרית. וע"ע מנח"א עמ' שפ"ו.

[ב] חינוך המנורה האם כשר בזר, והאם צריך לחנכה דוקא בפנים:

החזו"א (ל. מ.) כתב לחדש דהגם דקי"ל ביומא כד: דהדלקה לאו עבודה וכשירה בזר, היינו הדלקה דכל יום אבל חינוך המנורה בין הערבים הוא דוקא בכהן, עי"ש. וכ"כ המשך חכמה ריש פר' בהעלותך.

ויש לדון לפי"ז לשיטת הרמב"ם (סוף ה"ל זיאלמ"ק) דהדלקת המנורה כשרה בחוץ, האם גם בחינוכה כשרה בחוץ דהרי עיקר מצותה אינו מעשה ההדלקה אלא שתהא דלוקה, או דצריך לחנכה ולהדליקה דוקא במקומה כשאר חינוך הכלים - עי' הערה ס"ט לכנסת הראשונים.

גמ'

פשיטא תמידין עדיפי דהוו ל'הו תדיר ומקודש:

[א] רש"י כתב שני פירושים מהו תדיר ומקודש, ולפירוש קמא מקודש היינו שהיום מקודש, ונמצא שבזה שוין התמידין ומוספין אלא דתמידין עדיפי רק דתדירי, ולפירוש בתרא מקודש היינו שקרב קודם ונמצא דתמידין עדיפי בתרתי - דתדירין ומקודשין. וכפירוש בתרא מפרש גם רגמ"ה, ועי' שטמ"ק אות ב'.

ובטה"ק מבאר דהא דהוצרך רש"י לפירוש שני הגם שכלשון הראשון מפורש בפרק כל התדיר כמש"כ בתוס' - הוא מחמת קושית התוס' דמשמע דאין הסוגיות דהכא ודהתם שוות.

ובקר"א הקשה לפירוש קמא - דלמסקנא אמרינן דמיבעיא בתמידין דלמחר ומוספין דהאינדא דמוספי שבת דהיום מקודשין דאילו דלמחר הוי חול, ולפי"ז לכאורה בציור

של ר"ח שחל בע"ש דאיכא מוספין דר"ח היום ותמידין דשבת מחר התמידין הוו נמי מקודשין טפי דקדושת שבת גדולה משל ר"ח, ואין משמעות סתמא דשמעתין הכי, וכתב לחדש דמעלת מקודש מהני דוקא ליומיה ולא למחר, עי"ש. ועי' מנח"א עמ' שפ"ח. [ומאי דפסיקא לקר"א דשבת מקודש מר"ח הוא צ"ע מגמ' מפורשת בזבחים צא., עי"ש בפירש"י].

ועל פירוש השני פקפק הקר"א דבשלמא לס"ד דמיירי בתמידין ומוספין של אותו יום מובן דשניהם שוין מבחינת היום והתמיד מקודש יותר שזמנו קודם, אבל למסקנא דמספקא במוספין דהיום ותמידין דלמחר, איזו סברא יש דהמוספין מקודשין טפי משום דקדמי הרי התמיד שלמחר אין זמנו היום כלל.

ונראה דיתכן לפרש דרש"י בפירוש שני למד ד'מקודש' הוא מלשון 'מזומן', ולפי"ז כוונת המשנה דמה שכבר הוקדש ומזומן להקרבה קודם טפי.

וראה עוד בשאגת אריה (ס' ס"צ) שהארין לדון ולהקשות על שני פירושי הרש"י.

[ב] בחי' הגרי"ז דן אמאי נקטה הגמ' משום דתדיר ומקודש, תיפוק ליה משום דצריך לקיים "העולה עולה ראשונה", וכתב לפרש דאחר ד' שעות שעבר זמן הקרבת התמיד ליכא דין ד"העולה עולה ראשונה", וכיון שכן שפיר יש להסתפק שמא מוספין עדיפי.

עוד מובא בחי' הגרי"ז דאחד תירץ לו דכל הדין ד"העולה עולה ראשונה" הוא דוקא בדאיכא תמיד ולא כדהכא דאין אלא קרבן אחד, והוכיח כן מגמ' ערכין יב., וכ"כ המקדש דוד (א. א. ד"ה מ"ה). וראה במנח"א (עמ' ט"ז) שהביא שכן בהדיא הוא דעת הראב"ד סוף"ק דתמיד.

והנה יעוי' בתוס' לעיל מה. (ד"ה ומנין) דהגמ' דקאמרה הכא דתדיר ומקודש עדיף קאי גם על תמיד דבין הערבים, וכן איתא בתוס' כאן

(ד"ה תדיר), ולפי"ז יש לישב שפיר הנקטה הגמ' סברת תדיר ומקודש כדי לכלול גם תמיד דבין הערבים דזה לא שמענין מקרא דהעולה עולה ראשונה.

אלא תמידין דלמחר ומוספין דהאידנא תמידין עדיפי שכן תדיר או דלמא מוספין עדיפי דהו"ל מקודש:

א] הקשו האחרונים הרי חיוב מוסף הוא היום ומהיכי תיתי שידחה מחמת חיוב תמיד של מחר אף שהוא תדיר, וע"י מנח"א (עמ' ספ"ז) שכתב לישב דהתמיד כיון שטעון שימור וביקור לכך נחשב כבר האידנא כמחויב בתמיד של מחר. ובשם השפ"א (צנזמים ר"ט פ"ר) כל התדיר כתב דקרבן תמיד כיון דכתיב ביה 'תמיד' א"כ ביטול הקרבן של מחר נוגע לכל יום.

אולם ראה בשאג"א (סי' ס"ב, ד"ה ונחזור לענייננו, ולין) שנקט והוכיח דלאו דוקא נסתפק ר"ח בר אבין במוספין דהאידנא ותמידין דלמחר, דה"ה איפכא תמידין דהאידנא ומוספין דלמחר, דאי נימא דמקודש עדיף צריך להמתין עם הכבשים למוספין דלמחר, ולפי"ז אינו דין בתמיד גרידא אלא כל שנאמר שהוא עדיף לא שנא ביומו או שאינו ביומו.

וראה עוד בשאג"א שם שדן בעיקר ספק הגמ', מהיכי תיתי להמתין עם הכבשים למחר הלא אפשר שיוזמנו לו למחר אחרים ואין ספק מוציא מידי חיוב ודאי דהשתא, עיי"ש, וכן החזו"א (ל"ג. ג.) מסיק דכל שלפי אומד הדעת לא יהיו לו תמידין למחר מיקרי ודאי.

ב] בשו"ת הרדב"ז (מ"א תשובה י"ג) כתב דמי שנתן לו השר רשות לצאת מבית הסוהר יום אחד בשנה להתפלל, ראוי שיצא מיד ולא יחמיץ המצוה להמתין ליוהכ"פ או לפורים. [והובא בבאר היטב סי' צ. יא., ובמשנ"ב שם ס"ק כ"ח]. ותמהו עליו החכם צבי (סי' ק"ו)

והנשמת אדם (כלל סח. א.) מסוגיין דלא נפשט הבעיא אם יניח מוספין דהאידנא לצורך תמידין של מחר. ועי' מש"כ לישב קצות החושן (סי' קד. ג.), והמגיה למשל"מ (מגילה א. יא.), ובעול"ש זבחים דף צ"א, וראה עוד יד דוד בסוגיין, ומש"כ לישב המנח"א (עמ' עפ"ו) עפ"י המבואר באות הקודמת דהכא מספקינן בתמיד בלבד.

א"ל תניתוה התמידין אין מעכבין את המוספין וכו' ה"ד אימא דאית ליה ולקדם וכו':

א] הקר"א (סוד"ה גמ' אמר ליה) הקשה אמאי לא מפרשי מתני' כפשטה, דהתמידין והמוספין אין מעכבין זא"ז שאע"פ שהקריב רק אחד מהם יצא, ותירץ דלא איצטריך לאשמועינן זאת דפשיטא דיצא דכל אחד הוא מצוה בפ"ע, אולם הרמב"ם שכתב מתני' כצורתה משמע דמפרש לה כפשטה.

וע"ע חזו"א (ל"ג. ג.) דלכאורה קשה אמאי לא מפרשי דמירי מתני' שעברו ד' שעות ולא הקריב תמיד של שחר וכבר עבר זמנו ומ"מ מקריב מוספין היום, אלא משום דלא יתכן לפרש לפי"ז ההיא דהמוספין אין מעכבין את התמידין.

ב] ראה בשטמ"ק (י"ד) אי נימא דאית ליה ולקדם איך יתפרש תמידין אין מעכבין המוספין ומוספין אין מעכבין התמידין, וכדבריו כ"כ העול"ש (ע"צ) והשפ"א (נמשנה) דמשכחת לה בתמיד של ערב דהמוספין אין מעכבין אותו ואם הקדים אותו למוספין יצא. אולם הקר"א (ד"ה גמ' אמר ליה) מפקק בזה דאין זה רבותא דתמיד דערב כשר קודם למוספין, ועי' מש"כ החזו"א (ל"ג. ג.)

ואמר רבא העולה עולה ראשונה:

ביאור הדרשא:

כתב המיוחס לרשב"א די"מ 'הראשונה' הכתובה בפרשת פנחס ראשונה לכל

הקרבנות [וכע"ז הוא פירש"י בפסחים נח: כתובות קו: זבחים קג.], וי"מ דהעולה ראשונה שהקריבו ישראל במדבר דהיינו עולת תמיד. ושני פירוש הללו הובאו בתוס' ב"מ נה. (ד"ה העולה), והוסיפו שם עוד פירוש ד'ראשונה' היינו לחינוך המזבח דמחנכין בתמיד של שחר כדאיתא בסוגיא. וראה בתוס' ותו"י ביומא לד. שהביאו כל הפירושים הנ"ל, ודחה התו"י פירש"י דהתם.

רש"י

ד"ה לשום אילים - דאמר הריני שוחטין לשום אילים - רש"י לשיטתו (ג. ד"ה אצל) דמחשבת קדשים הוא דוקא שמוציא בפה, ועי' בדברינו שם.

ד"ה תמידין דלמחר - כגון דיש להם בשבת וכו' - צ"ב שלענין מוספין דהיום ותמידין דלמחר נקט רש"י 'שבת' ולעיל לענין תמידין ומוספין דהאידנא נקט 'יום טוב' - עי' מש"כ בזה המנח"א (עמ' ספ"ח).

ד"ה וליקדם - דאי בעי וכו' ואי בעי וכו' - עי' רש"י, ויד דוד (ריש מט:), ובספר ישר טוב.

תוס'

ד"ה עקירה במעות - צ"ע וכו' כבשי ציבור ששחטן וכו' עלו לציבור לשם אילים - פי' ס"ד משום דקרבנות ציבור סכין מושכתן למה שהן (שנועות יצ: זמ"ס ו:), ופסול שלא לשמן לא חל בהן דהוי עקירה בטעות.

ושמא משום שמי נדבה קאמר - פי' עלו לציבור לשם נדבה בעלמא כדמפרש בשטמ"ק (י"ג). ועי' טה"ק שתירץ בע"א תוספתא זו. והקרי"א כתב להגיה בתוספתא "לא עלו לציבור" עפ"י הסיפא דתוספתא.

וע"ע שפ"א (ד"ה עקירה) שתירץ התוספתא בב' אופנים.

ד"ה מתיב - נראה דר"ז לית ליה לא כרבה ולא כרב אשי וכו' - פי' נמצא דג' אמוראים מפרשים בריש מכילתין סברת ר"ש והסתירה בדבריו. ועי' ח"נ שמפרש מדוע לא יתכן דר' זירא כרבה או כרב אשי.

אלא טעמא דנפשיה קאמר ולא מסיק אדעתא קושיא דר"ש אדר"ש - עי' הגהות ראמ"ה, ושפ"א, וחזו"א (לג. ז).

ד"ה תדיר ומקודש - וק"ק דהתם לא מיייתי הא והכא לא מיייתי ההיא דהתם - תוס' מקשים למאי דמסקינן דמיבעיא כשיש תדיר כנגד מקודש, ולל"ק דרש"י היינו ממש הבעיא דזבחים שענינה יום קדוש כדפירש, וא"כ אמאי לא מיייתי ראיות דהכא התם ולהיפך.

והנה כן הקשו גם תוס' בזבחים ריש צא., והקרי"א והגהות בן אריה תירצו דלא דמי, דבזבחים איירי כשאין לו להקריב אלא אחד מהם, אולם הח"נ שם כתב דאע"ג דיש לחלק כן מ"מ שפיר מקשים תוס' דיש ראיות שיכול להביא מכאן לכאן. עי"ש. וע"ע תירוצ הפנים מאירות בזבחים שם, והחזו"א (מנחות לג. טז). תמה עליו ותירץ בע"א, וע"ע שאג"א סי' ל"ב.

והא דנקט תמידין דלמחר וכו' והא לא מקודש הוא וכו' - פי' הרי אפשר להסתפק גם בתמיד בין הערבים ומוספין דהאידנא, דהתמיד תדיר יותר והמוספין מקודשין פי' שהרי קדמו לתמיד דבין הערבים, ומשני תוס' דתמיד בין הערבים תלוי בשל שחר וממילא נחשב מקודש וקודם למוספין.

ד"ה תלמוד לומר - תימה דבפרק כל התדיר נפקא ליה מדכתיב וכו' -

איזהו

מנחות דף מט.

מקומן

תמה

מיהו תימה וכו' תנן הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא - כן גרס הח"ג ודלא כהגהת הצ"ק.

(ע"ב) לכך נראה לפרש דמהכא לא נפקא לן אלא הקטרה - עי' קושית הקובץ שיעורים בפסחים אות ר"ד.

ופ' הגוזל איצטריך לאיתווי האי קרא דהא לא כתיב אלא הקטרה וכו' - תירוץ זה מבואר יותר בתוס' זבחים פט. ויומא לד., וה"ק דאי מקרא ד"מלבד עולת הבוקר" הו"מ לשנויי דכאן וכאן לא אזלינן בתר לשון 'מלבד' אלא בתר מאי דקדם בקרא, ובב"ק הכסף קודם לאיל ואילו בהאי קרא דמיירי בעשיית הדם מוזכר קודם עשיית דם התמיד לפני המוספין, אבל מקרא דסוגיין דמיירי בהקטרה מוכח שפיר דאי אזלינן בתר סדר הפסוק קודמת הקטרת המוספין לעשיית התמיד, ואפ"ה גלי קרא ד'העולה' דהקטרת תמיד קודמת למוספין, וזה מלמד על הקרא דעשיית דם נמי דלא מסדר הפסוק ילפינן דתמיד קודם למוספין אלא ממשמעות הלשון ד'מלבד' וממילא שפיר קשיא על ההיא דב"ק.

תימה למה לי קרא דתמיד קודם למוסף תיפוק ליה דתדיר קודם וכו' - צ"ע הרי תדיר קודם ילפינן בזבחים פט. מהאי קרא גופיה דתמיד קודם למוסף, ומבאר המשל"מ הנ"ל (ד"ה עוד הקשו) דכוונת תוס' להקשות למה לי קרא דסוגיין דהקטרה תיפוק ליה מדגלי קרא בדם דתדיר קודם, דאין לומר דאיצטריך בהקטרה לפי דבקרא כתיב בהדיא מוספין קודם לתמיד, זה אינו דהא גם מוסף ר"ח קודם לשל ר"ה אע"ג דמוספי ר"ה כתיבי בקרא קודם ילפינן מתמיד הקודם למוספין ש"מ דאין נפק"מ אי בקרא הסדר אחרת.

באחרונים תירצו קושיא זו דנפק"מ דבעלמא אם בא שאינו תדיר תחילה או שבאו כאחת לא מקדמינן התדיר, והכא נתחדש דלעולם התמיד קודם - עי' קר"א זבחים פט. (ד"ה והנה נמתני'), הגהות ראמ"ה ונתיבות הקודש שם, מקדש דוד (רי"ט סי' ט'), וע"ע מש"כ השאג"א (סוף סי' ה'), וע"ע מנח"א כאן עמ' שצ"ג.

וראה במשל"מ (תמו"מ א. יג.) שהביא תירוצי תוס' בכל הש"ס על קושיא זו, ודן בהרחבה בכל התירוצים.

וע"כ מנחת חביתין קאמר דמנחת נסכים נפקא לן מדכתיב עולה ומנחה - ראה תמיהת המשל"מ ריש הל' תמו"מ (נמחילת דבריו).

ומהכא גמרינן לכל מיני דמים דקדמי לחביתין - הצ"ק הגיה "דקדמי למנחות" שהרי חביתין קי"ל דקודמין למוספין כדאיתא ביומא לג., וכוונת תוס' דמה דילפינן הכא דתמיד קודם לחביתין על אף שתרוייהו תדירין ש"מ דבעלמא בכל המנחות מיני דמים קודמין.

ומיהו קשיא הכא אמאי לא מיייתי מתני' דהתם דלענין מוספין איירי - כלומר דהתם איתא בהדיא דתמידין קודמין למוספין דהיינו ממש מה שהוצרך להביא ראיה כאן - צ"ק.

והתם איירי דלית ליה - עי' קובץ שיעורים פסחים אות ר"ד.

וי"ל משום דלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכובא אייתיה - ר"ל דהגמ' השתא סברה דתמיד קודם למוסף הוא לעיכובא [ודלא כאביי דמסיק דלמצוה בעלמא], לכך מיייתי מהברייתא דלשונה משמע טפי עיכובא - ח"ג. ועי' משל"מ הנ"ל בסוף הדיבור הראשון.

ואי מיפסיל [בדיעבד] ניחא ובסמוך נפקא דלא מיפסיל - פי' אם הו"א דפסול דיעבד כאשר הקריב קודם לתמיד ניחא דלעולם איצטריך קראי חד לכתחילה וחד לפסול ולעולם דם והקטרה ילפינן מהדדי, אבל הרי מסקינן דלא מיפסיל דיעבד - משל"מ שם.

והנה בתוס' כאן ובהמשך דבריהם משמע דמסופקים אם פסול דיעבד או למצוה גרידא, אף דלכאורה סוגיין מסקה דלמצוה בעלמא יתכן דאביי קאמר הכי בדרך דחיה, ועוד נראה דיסוד ספיקא דתוס' הוא משום דיש תוספתא בפסחים דמשמע להדיא שהוא פסול דיעבד והביאו תוס' יומא כט: ולקמן בתוס' זה בסוף הדיבור. ושו"ר שהמשל"מ (ד"ה ודע שלפי האמת) כתב עוד סברא בביאור ספק התוס', עיי"ש.

וי"ל דהוא גופה שמעינן מהעולה שאין לאחר וכו' - פי' אה"נ לולי דכתיב 'העולה' לא הוה ידעינן דתדיר קודם אלא בדם אבל בהקטרה דכתיב בקרא מוספין קודם לא הוה ידעינן, אבל השתא דאשמעינן 'העולה' דאף בהקטרה ממילא ילפינן אף למוספי ר"ה ור"ח - משל"מ הנ"ל.

והא דאמרינן בריש כ"ה התדיר וכו' אלמא בעי לאקדומי אפי' בהקטרה אע"ג דכתיב ועשה וכו' - תוס' מקשים על מה שיסדו לעיל דהיכא דכתיב 'עשה' מיירי בעשיות דם, א"כ היכי קאמר התם בזבחים "יכול יהא חטאת קודמת למעשה עולה" וס"ד דקודמת לגמרי בין בדם ובין בהקטרה, הלא קרא דמייתי "ועשה את האחד חטאת" וגו' מיירי בעשיית דם גרידא.

לאו מילתא היא דכיון דגלי גבי תמידין ה"ה נמי התם - ר"ל אחר שאיכא בתמידין ב' קראי חד לדם וחד להקטרה גלי לכל מקום ששוה דינם. ועי' משל"מ הנ"ל.

א"נ מוהקריב את אשר לחטאת ראשונה וכו' - ר"ל לאו דוקא קאמרה הגמ' שם מקרא ד"ועשה את האחד חטאת", אלא דעיקר סמיק על האי בנין אב שכל החטאות קודמות לעולות.

א"נ אי לאו קרא ה"א מאי דבעי בהקטרה מקדים ברישא - פי' כוונת הגמ' שם דיכול תהא עשית דם דחטאת קודמת מהאי קרא ד'ועשה', אבל בהקטרה נימא דאיזו שירצה יקדים דליכא קרא, קמ"ל קרא 'ופר שני' וגו' דבהקטרה העולה קודמת - צ"ק. אולם ברה"ז מפרש דתירוץ זה חוזר על השאלה דלעיל למה לי קרא תיפוק ליה דתדיר קודם.

וי"ל אהא לא קשיא מידי וכו' - פי' על קרא דסוגיין ד'העולה' דמיירי בהקטרה לא קשיא כדפירשו תוס' לעיל דאיצטריך לגלויי על 'מלבד' דעשיית דם דתמיד קודם, אלא הא קשיא לשתוק מתרוייהו ובין דם ובין הקטרה נילף מיוקדם דבר שנאמר בו בבקר וכו'.

א"נ מיוקדם לא שמעינן אלא שמצוה לחקרים וכו' - פי' אפי' נימא דאינו אלא למצוה יש לתרץ דמההיא הוה שמעינן מצוה בעלמא, ואם הקדים ושחט הקרבן האחר ס"ד דיגמור זריקת דמו, ומקרא דהכא שמעינן דיהא ממרס בדמו עד שישחוט התמיד ויזרוק דמו ואח"כ יזרוק דם הזה - משל"מ הנ"ל. ועי' עול"ש וטה"ק.

ותימיה וכו' שלמים ששחטין קודם פתיחת דלתות ההיכל וכו' דפישטא דמילתא משמע קודם שנפתחו באותו יום - פי' דדוחק להעמיד כגון שנסגרו דלתות ההיכל באמצע היום ושחט השלמים - צ"ק. [אמנם אכן כן כתבו תוס' ביומא כט. דיש לדחות].

שיהא פסול הקרבן בלילה מטעם דהוי לאחר תמיד של בין הערבים, ומוכח מינה דאיסור של אחר תמיד של ביה"ע הוא דוקא מבעוד יום, דאילו הלילה נמשך אחר היום שלאחריו, עי"ש.

אמנם יעוי' בתוס' הרא"ש יומא כט. (ד"ה אלף) שהקשה בסגנון דתיפוק ליה דעולת העוף נמלקה לאחר תמיד של בין הערבים. וע"ע גבורת ארי ביומא שם.

והשתא אי מיפסיל מאי קשיא ליה הא פסח שני זמנו נמי אחר תמיד דלא חשיב ליה בין דברים שבין פסח ראשון לפסח שני - תוס' ביומא כט: (נסו"ד) תירצו דלעולם פסח שני מצי להקדים לתמיד של בין הערבים, והא דלא חשיב ליה התם דתנא ושייר.

ואין לומר דעשה דפסח דחי עשה דהשלמה - לעיל קאמרי תוס' דאי מיפסיל לא אמרינן דעשה ידחה עשה, וכוונת תוס' הכא בדרך את"ל דגם בדבר הנפסל אמרינן כן - ח"נ וטה"ק. ועול"ש מפרש באופ"א, וע"ע קר"א.

ואין לומר דמשום ספיקת פסח דחי ליה איסורא דאורייתא - פי' דאין לומר דחומרא דעשה של פסח שיש בו כרת ידחה איסור דאורייתא דהקרבה לאחר התמיד דבין הערבים, דהא אינו אלא ספק וליכא כרת דבכל אחד י"ל דהוא מהרוב - ח"נ עפ"י התוס' ביומא כט:

וגבי בכור דוחה נמי וכו' - הצ"ק גורס "וגבי בכור דוחה נמי דכמותר הפסח דמי", ור"ל דבההיא דבכור שנתערב בפסח פליגי רבנן אר"ש וסברי שלא יקריבם אלא ינהגו בפסח הזה דין מותר הפסח, וע"כ לפי דלא שרינן לעבור על איסורא דאורייתא. אולם הח"נ גורס "וגבי בכור דוחק נמי דבמותר הפסח איירי" וכוונת תוס' דאין

וכן לקמן וכו' עולת תמיד ששחטה שלא לשמה כשרה ואמאי הא קודם תמיד איתעביד - ראה בדברינו לעיל ב. (נגמ' ד"ה אס כמא) לדון אם קרבן שנשחט שלא לשמו נעקר שמו ממנו והרי הוא קרב בשם נדבה החדש שלו או דשמו נשתייר עליו, ומתוס' כאן משמע לכאורה דנעקר לגמרי שמו הראשון דאי אכתי שם התמיד עליו יש לתרץ דלא נחשב כה"ג הקרבה קודם התמיד דהוא נמי תמיד איקרי, ואזלי תוס' לשיטתם מז. (ד"ה עד) שכתבו דשלא לשמה עוקר הקרבן ועושהו קרבן אחר, וכע"ז כתב הקה"י סוף סי' ב', וע"ע חזו"א (לג. כ.), ומנח"א עמ' שצ"א.

מיהו מהתם לא קשיא מידי דשחיטה לאו עבודה היא - דוחה ב' הקושיות, דמיירי התם בשחיטה דלאו עבודה היא, ועשיות דדם דאין לעשות קודם התמיד היינו דוקא מקבלה ואילך. [וצ"ב הלא תיכף לשחיטה קבלה ואין ימתין אחר שחיטה עד שישחט התמיד ורק אח"כ יקבל דם הקרבן הראשון]. וע"ע הגהות מהרש"ם. ועי' קושית ח"י הגרי"ז, ומש"כ לישיב קושיתו במנח"א (עמ' שצ"א, ועי"ש עמ' שצ"ה).

עולת העוף שנמלקה ומנחה שנקמצה וכו' אבל משום קודם פתיחת דלתות ההיכל לא מיפסלי דלא כתיב בהו פתח - הנה תוס' לשיטתם בזבחים סא. דבכל הקרבנות נאמר פסול שחיטה קודם פתיחת דלתות ודלא כשיטת רש"י שם דדוקא בשלמים, מיהו מחדשים תוס' דבמליקת עופות וקמיצת מנחות לא נאמר דין זה, וכ"כ תוס' ביומא כט., והטעם משום דקרא כתיב 'ושחטו פתח' וגו' ולא מליקה וקמיצה. [וכ"ז שכתבנו הוא דלא כטה"ק כאן, ודבריו צ"ב].

ושמא כיון דאכתי לא מטא זמן תמיד קרא לא איירי בהכי - עי' מקדש דוד (סי' ט' סוס"ק א') דלכאורה תיפוק ליה

לישב ההיא דבכור שנתערב בפסח דלאו בפסח ממש איירי אלא במותר הפסח שהוא שלמים, והא דשרינן היינו לשחוט תרוייהו קודם תמיד של בין הערביים, דזהו דוחק, וכע"ז איתא בתוס' יומא כט:, וכ"כ בספר ישר וטוב.

לכך נראה דודאי בתמיד של שחר וכו' אבל בתמיד של ערב לא מעכבא אלא הקטרה - פי' לעולם הוא פסול ולעיכובא, אלא דדוקא בשל שחר דקתני גם קרא בדם וגם בהקטרה מעכבין תרוייהו, אבל בשל ערב דדרשינן מ"וערך עליה העולה" עליה השלם כל הקרבנות וקרא זה דסוגיין בהקטרה מיירי כדפירשו תוס' לעיל, הלכך אין האיסור אלא להקריב אחר הקטרת איבריה, וא"כ מיושב הסוגיות דלעיל דיכול הוא לאחר הקטרתה דהרי הקטרת אימורין כשרה כל הלילה.

ועי' רעק"א שתמה על יסוד זה דתוס' מגמ' בפסחים כט: והניח בצע"ג, וראה עוד שם שדן לישב קושיות תוס'.

וההוא דריש תמיד נשחט דמוקי לה בחטאת העוף לא בעי לאוקומה כה"ג וכו' - פי' אמאי לא מוקי הא דמחוסר כיפורים קרב לאחר תמיד של ביה"ע כגון שעדיין לא הקטירו אברי התמיד ולא איצטריך לאוקומה דוקא בחטה"ע אלא אפילו בכל מחוס"כ, ומשני תוס' דמשמעות הברייתא שם דדוחה את איסור הקרבה לאחר תמיד של ביה"ע ואי כה"ג אינו דחייה, וממשיכים תוס' דאף דלכאורה גם כדמוקי בחטה"ע ליכא דחייה שהרי בעבודת הדם ליכא כלל איסור, מ"מ איכא דחיית איסור דרבנן שגזרו אף בדם אטו הקטרה.

וי"ל וכו' והא דאין מעלה ומלינה דקסבר לינה מועלת בראשו של מזבח - הוא פלוגתא בזבחים פז., ועי' חזו"א (לג. ד.), וע"ע מנח"א עמ' שצ"ו.

ואע"ג דהקטרת אימורים לא מעכבי וכו' ה"מ כי איחזו להקטרה אבל הכא הא לא איחזו - ר"ל דבשעת השחיטה כבר לא היה ראוי להקטרה דמשכו ידיהם קודם השחיטה. ומבואר יותר בתוס' יומא כט., ועי' ח"נ.

א"נ מדרבנן אסור לזרוק - פי' לעולם ההוא שמשכו ידיהם מיירי ליפסל לגמרי משום שחיטה אחר תמיד של ביה"ע, אבל לא מדאורייתא אלא גזירה דרבנן על זריקת הדם אטו הקטרה, וממילא יפסל הקרבן כשלא יזרוק. וממשיכים תוס' דלפירוש זה ניחא הא דאיתא בתוספתא דפסחים דהקרבה קודם או אחר התמיד פסולה דהיינו מדרבנן אסרו לזרוק הדם.

מיהו הקריבו משמע שהקריב כולו וכו' - פי' לשון התוספתא משמע שכבר נזרק הדם וא"כ ש"מ דפסול ואפילו דיעבד שכבר נזרק הדם - כ"מ מהצ"ק, וברה"ז פי' בע"א.

ואדרבה אי בששחטן איירי קשיא וכו' הלא יזרוק היטב אחר התמיד - פי' בשלמא אחר תמיד של ביה"ע האיסור לזרוק הדם יוצר פסול שהרי הדם נפסל בשקיעת החמה, אבל קודם תמיד של שחר מה בכך, ימסר את הדם ויזרקנו לאחר עשיית התמיד.

(ג.) לכך נראה דמדרבנן מיפסיל וכו' ולא העמידו דבריהם היכא דלא אפשר - ובזה מיושב הקושיא דלעיל מבכור שנתערב וחמישה שנתערבו עורות פסחיהן, דהתם דאי אפשר לא גזרו. מיהו אכתי קשה היכי מקריבין לכתחילה לעבור איסור דאורייתא, ואין לומר שנשאר התירוף דלעיל דבתמיד של ערב לא מעכב אלא הקטרה בלבד, דא"כ למאי הוצרכו תוס' לתירוף דהכא שלא העמידו דבריהם.

על התמיד וממילא נילף גז"ש דדוקא הוא טעון ביקור ד' ימים, דילמא קאי על כל הקרבנות הכתובין אחריו בפרשת פנחס.

פרטי דינים בעניני ביקור הקרבן:

א] דין ביקור בקרבן התמיד, ובשאר קרבנות, ובקרבן פסח:

בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר' ויקרא) כתב דמשמע מדברי הר"ש בתו"כ (ויקרא פ"ג) דדין ביקור הוא בכל הקרבנות ולא רק בתמיד [ועי' לעיל בסמוך], וראה במנח"א (עמ' ט"ח) שביאר בזה דדין ביקור ד' ימים הוא חובת שימור וביקור על הגברא וזה בתמיד בלבד, אבל יש דין ביקור שלא יהא בעל מום וזה בכל הקרבנות.

ולענין ביקור בקרבן פסח לדורות - כתב המיוחס לרשב"א דאין צריך ביקור כיון דהוי קרבן יחיד [אף דאתי בכנופיא], וכן הרמב"ם לא הזכיר ביקור בקרבן פסח וכתבו המפרשים דס"ל דאינו טעון ביקור - עי' הערה 128 לשטמ"ק החדש.

ב] בגדר דין ביקור ארבעה ימים:

ברש"י פסחים דף צו. משמע שמבקרין הקרבן כל הד' ימים, אמנם בלשון הרמב"ם (תמו"מ א. ט.) משמע שמבקרין רק פעם אחת ד' ימים קודם השחיטה. ועי' מנח"א (עמ' ט"ח) בביאור המחלוקת.

ג] האם ביקור ד' ימים הוא עם יום השחיטה:

רש"י בערכין יג: הביא תחילה לשון שצריך ארבעה ימים עם יום השחיטה, ודחי לה דא"כ לא דמי לביקור דפסח, ומסיק דד' ימים לבד יום השחיטה. וכן רש"י לקמן ריש נ. אזיל לשיטתו דד' ימים לבד יום השחיטה. אמנם רגמ"ה שם כתב דעם יום השחיטה דמקצת היום ככולו. ובדעת הרמב"ם (תמו"מ א. ט.) כתב הלח"מ שאין הכרע.

וראה עוד במנח"א (עמ' ט"ח), והערה פ"ג

ויתכן לפרש דכוונת תוס' כאן לישב שלא יסתור לסוגיין דמסקינן דלמצוה בעלמא, דצ"ע דאי מדרבנן פסלו ההקרה היכי תני במתני' דהתמידין אין מעכבין המוספין הלא מעכבין מדרבנן, ועלה קאמרי תוס' דמיירי כגון שיש תמידין ומוספין בצמצום דכה"ג חשיב היכא דלא אפשר ולא פסלו רבנן. [ושו"ר שברה"ז והעול"ש דנו בזה, עי"ש]. ובעיקר דברי תוס': הנה מסקנתם דפסול מדרבנן, אולם תוס' בזבחים פט. נקטו בפשיטות שאינו אלא למצוה בעלמא, וכן מצדדים תוס' ביומא כט:, ולשון הבריייתא 'פסולין' פירשו דר"ל דפסול הבשר מלאכול אבל הבעלים לעולם נתכפרו, עי"ש. [ובעול"ש רוצה להשוות אף דברי תוס' דהכא לדבריהם ביומא, עי"ש].

דף מט:

גמ'

ואי דיומיה אמאי תדיר ומקודש תדיר עדיף - לשון הגמ' צ"ע בין ללישנא קמא ובין ללישנא בתרא דרש"י לעיל ודו"ק. ושו"ר שהרש"ש הגיה "אמאי תדיר ומקודש עדיף".

ת"ש אין פוחתין משישה טלאים וכו' כדי ל'שבת ול'שני יו"ט של ר"ה - לס"ד דהגמ' צריך לעולם שיהיו ששה טלאים משום שמא יצטרכו לשני יו"ט דר"ה ושבת כדפירש"י. [וצ"ב לשם מה צריך כן לדוגמא בחודש חשון משום ר"ה דשנה הבאה, ויתכן כדי שלא ישכחו, וצ"ב]. ולמסקנא שבת ור"ה הוא סימן למנין ו' כבשים מבוקרים שצריכים להיות בלשכה.

מנין לתמיד שטעון ביקור ד' ימים וכו' ת"ל תשמרו להקריב לי במועדו - עי' המיוחס לרשב"א מנ"ל דקרא זה קאי רק

לכנסת הראשונים, והערה 129 לשטמ"ק החדש.

ד] תמיד שאינו מבוקר ונמצא תם, האם הקרבתו כשירה:

כתב המנחת חינוך (ה. א. ב.) בשם תוס' בסוכה מב. דאפילו שנמצא תם פסול גם דיעבד, ובכפות תמרים כתב דזהו חידוש גדול לומר כן וברמב"ם מוכח דלא סבר הכי, וכן מסיק המנחת חינוך שאין מעכב דיעבד, וכן הטורי אבן מגילה כט: כתב שמצוה יש בביקור אבל אינו מעכב, וע"ע במנחת חינוך (תא. ג. נקומן המנחה) שהקשה על התוס' בסוכה הנ"ל.

והנה בתו"כ (ויקרא פ"ג) איתא בהדיא "א"ר יוסי שמעתי בשוחט בשבת תמיד שאינו מבוקר חייב חטאת ויביא תמיד אחר", וכתב בפ"י הר"ש דקמ"ל דביקור מעכב, וראה בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פ"י ויקרא) שהקשה דהלא דין ביקור הוא רק בתמיד [ע"י מש"כ לעיל בענין זה], וא"כ אמאי לא יהא הקרבן כשור ויקרב בתורת נדבה כמו כל קרבנות ציבור ששחטן שלא כמצותן דכשרין ולא עולין לשם חובתן, ע"ש. וראה עוד במנח"א עמ' שצ"ו, ובכנסת הראשונים אות פה-פט [ובהערה שם] שהביא שיטות הראשונים בזה, וראה עוד בזה בספר רנת יצחק עה"ת (ויקרא פ. ג.).

ה] הטורי אבן במגילה כט: (ד"ה כמאן) דן באריכות אם מועיל הביקור בעודו חולין קודם שהקדישו לתמיד או דרק לאחר שהקדישו.

רש"י

ד"ה תמידין - ותיהוי ששה לַתמידין ושש עשרה לַמוספין - ע"י שטמ"ק בשם תוס', ועי"ש הערת המגיה דכוונת רש"י למוסף דר"ה ולמוספי ר"ח, וכן פירשו גם הח"נ, ריעב"ץ, הגהות בן אריה, ויד דוד.

ד"ה ושמע מינה - אלא תמידין דיום שני עדיפי ממוספי שבת - רש"י מפרש לשיטתו דמיירי בשני יו"ט דר"ה קודם השבת, ועי' רגמ"ה שפירש לפי הציור דר"ה אחר השבת.

והנה לפירש"י צ"ב, דהתינח לל"ק דמיירי ביום קדוש הלכך מוסף שבת מקודש מיו"ט, אבל לל"ב דמקודש היינו שקדם להקרבה הרי יו"ט קדם לשבת, וצ"ל דאליבא דהל"ב נפרש כהציור דרגמ"ה, וגם ברש"י לקמן מתבאר דאין הגמ' מקפדת בציור דשבת קודם או ר"ה קודם - עי' בדברינו על רש"י ד"ה דפניא.

ד"ה דפניא דמעלי שבתא - דקס"ד דקודם שהקריב תמיד של ביה"ע של ערב שבת - כאן נקט רש"י הגירסא "דפניא דמעלי שבתא" דמשמע ששבת קודם ר"ה, ולעיל נקט הגירסא "והאיכא צפרא דחד בשבתא" דהיינו שר"ה קודם לשבת, וש"מ שהוא מפרש דהגמ' לא דק בזה, וכן מוכח מפירוש רגמ"ה, אבל תוס' ריש נ. מישבים הגרסאות כדי שלא יסתרו אהדדי.

דף נ.

גמ'

לא הקריבו כבש בבקר לא יקריבו ביו הערבים בד"א שלא נתחנך המזבח אבל נתחנך המזבח יקריבו בין הערבים - בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (סו"פ תלוא) מדקדק דין זה באופן נפלא מן הפסוקים, דבפר' תצוה כתיב "את הכבש האחד תעשה בבקר" ואילו בפר' פנחס כתיב "את הכבש אחד" וגו', והיינו משום דבפר' תצוה מיירי מענין חינוך המזבח ולכן כתיב 'האחד' דהוא בשחרית צריך להיות הראשון בדוקא, אבל בפר' פנחס דמיירי מעיקר המצוה של תמידין כתיב 'אחד' גרידא משום דאינם תלויין זה בזה כלל, ובעיקר המצוה אין שום דין דתמיד

איזהו

מנחת דף נ.

מקומן

תנא

של שחר צריך להיות תחילה לשל בין הערבים. וע"ע משמר הלוי זבחים סי' ל'.

אמר רבא ה"ק לא יקריבו הן אבל אחרים יקריבו - א המיוחס לרשב"א נסתפק אם ר"ל דמשמרת אחרת תקריב או כהנים אחרים מאותה משמרת.

ב [ביוםא כו. א"ר יוחנן דלא היו מפיסין על תמיד של בין הערבים אלא הזוכה בשל שחר הוא העובד ביה"ע, ומקשים עליו התם, ולכאורה אמאי לא מסייע ליה מהכא דאי בלאו הכי מפיסין על של ביה"ע מה שייך קנסא הרי בין כך יעבדו אחרים, וצ"ל דמצי למידחי דהקנס הוא שאין מטילין את שמם בפייס - קר"א.

דכתיב בבקר בבקר וכו' אי לאו דעבד הדלקה מאורתא הטבה בצפרא מהיכא - ע' לח"מ (תמו"מ ג. יצ). דהרשב"א בתשובה ש"ט הקשה מכאן על שיטת הרמב"ם דההטבה היא הדלקת הנרות, ועי' בדברי הלח"מ בישוב הקושיא, וע"ע בחזו"א (לו. מ.), ומקדש דוד (כא. ז.), וראה עוד באבן האזל שם שהרחיב הרבה בביאור שיטת הרמב"ם ובדברי הגר"ח הידועים בזה.

אלא בחול איחנוכי הוא דלא מחנך הא קדושי מיקדיש - ע' בספר ישר וטוב בביאור הקושיא.

היא גופה קמ"ל דחינוך וקידוש דשלחן בשבת הוא כדקתני סיפא ולא את המנורה וכו' - רש"י מפרש דמיייתי ראייה ממנורה שאינה מקדשת השמן שהרי נתקדש כבר בכלי דחצי לוג שנמשח לצורך זה כדאייתא לקמן פח:, [וע"ע תוס' פט. ד"ה חצי לוג, ובדברינו שם], וכשם שבמנורה כל מילי דידה קתני [דהיינו חינוך גרידא] ה"ה בשולחן תני כל מילי ידידה - דהיינו חינוך וקידוש הלחם - שלא יהא אלא בשבת.

אבל הרגמ"ה כתב וז"ל "מה התם במנורה דקידושה וחינוכה הוי בחול ולא בשבת אף שולחן חינוכו וקידושו לא הוה בחול אלא בשבת", וצ"ב באיזה קידוש דהמנורה מיירי, ונראה דהרגמ"ה לשיטתו דס"ל שהמנורה מקדשת השמן - ראה לקמן ק. בדברינו על הגמ' ד"ה כל הקרב ביום.

עוד צ"ב בדברי רגמ"ה מנין שחינוך המנורה היה דוקא בחול ולא בשבת, וראה מש"כ בזה המקדש דוד (כא. א. ד"ה ולפ"י) ועי"ש בהערת מנחת מרדכי. וע"ע בספר תורת הקודש (מ"א סי' יג. ז.).

ת"ר זהו קטורת שעלתה ליחיד על מזבח החיצון והוראת שעה היתה, היכא אמר ר"פ בנשיאים - השפ"א הקשה מנא ליה דקטורת הנשיאים היתה על מזבח החיצון אימא דמהוראת שעה היה להקטיר בפנים, ותירץ דצ"ל דהיה להם איזה דרשא על זה, ועי' בזה משמר הלוי זבחים סי' נ"ח.

והתניא יכול יהא יחיד מתנדב ומביא כיוצא בה נדבה וכו' - הס"ד דיחיד מתנדב קטורת מבואר בתו"כ הואיל וילפינן מקרא ד'קרבן' דמתנדבין יין ועצים (לעיל כ.; לקמן קז., זצמ"ס לא:) ס"ד דיכולין גמי להתנדב קטורת - מנח"א עמ' ת'

ת"ל לא תעלו עליו קטרת זרה - כתב החינוך (מנזר ל"ד) דלאו זה קאי גם על זריקת דם במזבח הפנימי [חוץ משל קרבנות פנים], ובמנחת חינוך שם כתב שהרמב"ם לא הזכיר איסור זה על דם.

עוד כתב החינוך דלאו זה נוהג רק בכהנים, ועי"ש במנחת חינוך שביאר שיטתו.

רש"י

ד"ה סימנא בעלמא - כגון דביום חינוך **הווי בה ששה מבוקרים וכו' - הצ"ק** גורס כאן "ששה מבוקרים", והוא משה

דחיישי מ"מ תקנו לו רק אשה אחת ולא יותר, עי"ש.

ד"ה אבל נתחנך - ובהווא קרא לא כתיב את הכבש אחד תעשה בבקר - תמוה מאד דהרי כשם שבפר' פנחס כתיב "ואת הכבש השני" וגו' לבד מקרא קמא ה"ה לענין חינוך בפר' תצוה כתיב ממש כך - עי' ברה"ז, תוי"ט, צ"ק, יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה דלא שכיח - דתמיד עולה הוא וכו' - כלישנא קמא דרש"י כ"ה פירוש הרגמ"ה. **לישנא אחרת לא שכיחא בחד גברא** - ר"ל כיון דלא שכיחא שיחזור ויזכה בהקטרתה ממילא חביבה להו ולא פשעו בה. וע"ע שטמ"ק (ז'). ושור' שהתפא"י במשניות (א"ת כ"ו) פירש דלא שכיח שיזכה אדם בה אלא פעם אחת בחייו ולכך לא שכיח שיפשע בה, ומילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן.

ד"ה ולא מזבח העולה - בהערה בשולי הדף כתב דדיבור זה שייך למתני' לעיל מט., ונראה שהוא טעות כדמוכח מפירש"י עצמו, אלא קאי אפיסקא כפי גירסת השטמ"ק באות ג'.

ד"ה הא קדושי מקדש - דלא קדוש לא ליפסל ביוצא וכו' - שיטת רש"י דהכלי מקדש אף ליפסל ביוצא, והתוס' לעיל ט. ובזבחים כ: פליגי, עי"ש.

תוס'

ד"ה דיקא נמי - אע"ג דלעיל תניא כדי שיכרוך וישנה וכו' - פי' והתם ע"כ משמע שלצורך קאמר הכי ולא לסימנא בעלמא - צ"ק.

ד"ה שאין מחנכין - פירש בקונטרס וכו' - הצ"ק גורס "לפירוש הקונטרס משמע" וכו', ומבאר דלא קאמר רש"י כן

פירש"י דכאן למסקנת הרש"י בערכין ג:, וששה שנקט רש"י היינו מלבד השנים שלוקח ביום החינוך ונמצא דשמונה ניתנו שם ביום החינוך, והא דקתני מתני' "אין פוחתין משה" ר"ל שאפילו יטלו שנים בכל יום עדיין משתיירים שם ששה מבוקרים, ולפי"ז אין כל המבוקרים שוין דיש שמלאו להם ג' ימים ויש ב' ימים וכו', ולקמן ברש"י מגיה הצ"ק "ונשארו שם שנים מן הראשונים".

והנה גירסת הצ"ק יתכן לפי גירסת רש"י של הר"פ שהביא בשטמ"ק (מ'), אבל לגירסא שלפנינו ברש"י הוא צ"ע מש"כ רש"י "שהיו שם בכל יום ששה ראויין ליטול איזו שנים מהן שירצה", וכן צ"ע סוף דברי רש"י שהוצרך לדחוק טעם לדבר, ולדברי הצ"ק הוא פשוט כדי שיהיו לו תמיד ב' כבשים מזומנים לתמידי היום, וכן הקשו הח"נ והגה"ה בטה"ק.

וראה בב"ח וח"נ ועול"ש שהגיהו ברש"י "י"ב מבוקרים" ולפי"ז כוונת רש"י דהכא שצריך שבכל יום יהיו בלשכה ו' טלאים מבוקרים ד' ימים ומזומנים להקרב, ולזה הוצרך רש"י לטעם שדחק בסוף דבריו, ונמצא פירש"י דהכא שלא כפירושו בערכין, ועי' בספר ישר וטוב שביאר אמאי לא פירש"י כאן כמו בערכין.

בסוף הדיבור - ולא פי' טעם הדבר ולי נראה וכו' - עי' ביאור השטמ"ק (ט"ו) בטעם שכתב רש"י, וע"ע טעם שכתב ראמ"ה.

ולי נראה דקבעו חכמים מנין קבוע לדבר דאי מתרמיין משכחי טלאים מבוקרין זה ד' ימים - לפי דברי רש"י צריך לתקן שיהיו טלאים מזומנים לשלושה ימים כדפירש בשטמ"ק, והקשה העול"ש דבריש יומא פליגי ר"י וחכמים אי חיישינן כלל שמא תמות אשתו דהכהן גדול, ואפילו לרבנן

בהדיא אלא משמע מפירושו במתני' מט.,
דעל הא דקתני שאין מחנכין אלא בקטורת
סמים פירש"י של מנה שלימה ובין הערבים,
ש"מ דהוא נתינת טעם לר"ש אמאי יקריב
שלימה בין הערבים שאז הוא עיקר חינוכה,
וכן פירש רגמ"ה במתני'.

ומ"מ פריך שפיר חינוך מאן דכר שמייה
מעולת התמיד - תוס' מפרשים
דאליבא דרש"י צ"ל דהגם שהיה פשוט
ד"אין מחנכין מזבח הזהב" דקתני במתני'
הוא ליתן טעם בסברת ר"ש מ"מ מקשה הגמ'
חינוך מאן דכר שמייה על הא דקתני "ולא
מזבח העולה אלא בתמיד של שחר".

ולא יתכן חדא כיון דההוא הוה טעמא
אידיך נקט אידי - פ"י אם ניחא הקטע
הראשון שאצטריך לטעם דר"ש תו לא קשיא
מידי על הקטע השני ש"ל דנקט אגב
הראשון.

ותו דבחסורי מחסרא משמע דמהדר
אדרבנן - נראה דר"ל דמהחסורי
מחסרא משמע שכל הסיפא דמתני' הוא
נתינת טעם לרבנן בלבד ומוודים הם בכל
עניני החינוך דקתני בסיפא, וה"ק דבתמידין
כשלא נתחנך המזבח אם לא הקריבו בבוקר
לא יקריבו בין הערבים לפי שאין דומה חינוך
דמזבח העולה לשל מזבח הזהב, דמזבח
הפנימי חינוכו בין הערבים ואילו החיצון
דוקא בשל בוקר. וכ"מ שמפרש המיוחס
לרשב"א (ד"ה יקטירו) אלא שדבריו שם צ"ב.
וע"ע רדב"ז (תמו"מ ג. א. ד"ה ואין מחנכין).

ותו מנלן דשלם הוה - פ"י אם לפירש"י הוי
נתינת טעם לר"ש, היכי משמע מהא
דמחנכין מזבח הזהב בערב שהיו מחנכין
במנה שלם. [מיהו לרש"י י"ל דפשיטא ליה
הכי מסברא דלא מסתבר שביום חינוך
המזבח הקטירו רק חצי מנה].

ד"ה במה ד"א - ואהא קאי שאין מחנכין
דמתני' - הוא שיטתם דתוס' דפליגי
ארש"י, ומאי דקתני מתני' 'שאין מחנכין'
וכו' הוא נתינת טעם לרבנן בלבד להא
דחסורי מחסרא וכו', וכדפרשין בדיבור
לדעיל עפ"י המיוחס לרשב"א.

אבל נתחנך יקריבו כבש אחד וכו' מדל"א
קתני וב' היו קריבים לר"ש - פ"י
מדמפליג רק בקטורת והוצרך לומר שכולה
היתה קריבה ש"מ דבתמיד לכו"ע רק אחד
היה קרב ביה"ע, וה"ט דקטורת חדא מילתא
היא לכך סבר ר"ש דקריבה כולה בערב.

והנה השפ"א (נמתני' מט. ד"ה אר"ט) כתב
דתוס' פליגי על רש"י והרמב"ם פיהמ"ש
שמפרשים דר"ש חולק על ת"ק בתרתי, וגם
בענין זה אם הקטורת קריבה כולה ביה"ע
פליגי ת"ק ור"ש, אבל תוס' סברי דר"ש בזה
מפרש דברי ת"ק ולכו"ע קריבה כולה ולא
דמי לתמיד, ולפי"ז מבואר שפיר דכל הסיפא
דמתני' היא נתינת טעם לדברי רבנן.

אע"ג דגבי קטורת קרב כול"ה לא דמי כלל
דהתם חדא מילתא היא - הנה
הרמב"ם והרמב"ן בסה"מ נחלקו, דלדעת
הרמב"ם ב' התמידין וב' הקטורות הוו מצוה
אחת ולדעת הרמב"ן הן ב' מצוות, אבל
מלישנא דתוס' משמע דהקטורת חשיבא
מצוה אחת ואילו התמידין חשיבי ב' מצוות
ולכן לא יקריב שנים בערב, ולדעת הרמב"ם
צ"ל דאף דמצוה אחת הן מ"מ לכל אחד
קבוע זמנו.

ד"ה דל"א שכיחא - דבפ"ב דיומא מוכח
וכו' דעול"ה נמי מעתרא - התו"ט
תמה דבגמ' שם מבואר [לפי פירש"י] איפכא
דמסקינן דרק קטורת מעשרת, ועי' ביאור
ברה"ז בדברי תוס', אבל הצ"ק כתב דתוס'
לא סברי כפירש"י בגמ' שם, וכן הוא מצא

בתו"י שם, וכן נקט גלחש"ס ביומא שם.
וע"ע ח"נ ויד דוד.

ד"ה יכול - היינו למוסרה לציבור - הקר"א
הקשה לשם מה צריך מסירה לציבור
הרי קטורת זו היא דמי המעילה וממילא היא
שייכת לציבור.

ובעיקר דברי תוס' דימסרנה לציבור - כתב
אבן האזל (כלי המקדש ג. יא.) דהיינו שיקטירו
קטורת חובה אבל קטורת נדבה משמע
בכרייתא דאי אפשר להתנדב כלל בין יחיד
ובין ציבור, וכן מבואר מדברי הרמב"ם שם.

גמ' דף נ:

יכול וכו' אבל ציבור יהא מביא שמביא
חובה כיו"ב וכו' :

מחלוקת ראשונים ציבור שהתנדב קרבן אם
נחשב קרבן ציבור או דשותפין:
הנה נחלקו רש"י ורמב"ן ריש פר' ויקרא
כאשר כל הציבור התנדבו קרבן האם חשיב
נדבת ציבור או קרבן שותפין, ולשיטת רש"י
דלא חשיב, צ"ע הא הכא לא ייחשב קרבן
ציבור - עי' מנח"א עמ' ת'. [וראה מה שהניח
בחי' מרן רי"ז הלוי פר' ויקרא דברי הרמב"ן
בצ"ע].

מתני'

חביתי כהן גדול - בגדר חביתי כה"ג האם
חשיבי קרבן יחיד או דציבור ראה
בדברינו לקמן נא. בגמ' ד"ה דנין יג"ל.

חביתי כ"ג לא היו באין חצאין אלא
מביא עישרון שלם וחוצהו :

חביתי כהן גדול הן קרבן אחד או שנים:
כתב החינוך (סוף מלוה קל"ו) דגם הרמב"ן
שמנה ב' תמידין לשתי מצוות מודה בחביתין
שהן מצוה אחת אלא דמקריב חציה בבוקר
וחציה בערב.

והנה כתב המנחת חינוך שם (ל"א י') דזה
פשוט שאם עבר ולא הקריב חביתין שחרית

מקריב בין הערבים רק חציה, לפי שכהן גדול
עצמו אין מקריב רק חצי. ותמהו עליו
דבהדיא איתא בתוספתא (ז. א.) דאם לא קרב
חציה בבוקר תקרב כולה בין הערבים
[והביאור כנ"ל לפי שהיא מצוה אחת] - ועי'
מנח"א (עמ' ת"ז), והביא המנח"א
דבירושלמי פ"ק דיומא מוכח דמביא בין
הערבים רק חציה ודלא כתוספתא. [וראה עוד
בדברינו לעיל ז: בגמ' ד"ה חביתי כה"ג, אות
ב.].

מביא עישרון שלם וחוצהו :

מחלוקת הרמב"ם וראב"ד כיצד היה לש
ומחלק החביתי כהן גדול:

דעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) שמכל חצי
עישרון היה לש שש חלות ואח"כ חולק כל
חלה לשנים באומד ומקריב חצי בבוקר וחצי
בין הערבים, וראב"ד השיג דזה לא שמענו
שמחלק כל חלה לשניים אלא מקריב שש
חלות בבוקר ושש חלות ביה"ע. וכתבו
הכס"מ מהר"י קורקוס והרדב"ז דמקורו
דהרמב"ם מהגמ' לקמן פז: דחביתי כה"ג
מחלקן ביד, עי"ש.

וכתב הכס"מ דאין להקשות על הרמב"ם
מלשון משנתנו דאם מת הכה"ג ומינו אחר
תחתיו דאינו מקריב "חצי עשרונו של
ראשון" דמשמע שלאחר שהקריב המחצה
שחרית עדיין מנחת הערב היא חצי עישרון
דסולת וזה יתכן רק לפירוש הראב"ד, דיש
לפרש דחצי עישרון דקתני היינו חצי החלות.

והקר"א הקשה על הרמב"ם דלקמן איתא
בגמ' "שני למה ליה עיבור צורה מעיקרא
לאיבוד קאתי", ובשלמא לראב"ד נמצא
דהחצי השני נשאר בסולתו ושפיר חשיב דלא
איחזי כלל להקרבה, אבל להרמב"ם הרי
שניהם חזו להקרבה ולא נודע מי נדחה עד
לאחר ההקרבה, ועע"ש. וראה בחזו"א (כו.
ו-ט) שהרחיב בדעת הרמב"ם, וראה עוד

איזהו

מנחות דף נ:

מקומן

תנה

בהרחבה באבן האזל שם. [וע"ע בדברינו לעיל ז: בגמ' ד"ה חביתי כה"ג, אות ג', וכן לקמן פז: בגמ' ד"ה חביתי כהן גדול במה מחלקן].

מקריב מחצה במוקר ומחצה בין הערבים:

אימתי מקריבין חביתי כהן גדול בין הערבים:

מדברי הרמב"ם (תמו"מ ג. יח.) משמע שכשם דשל שחר קרב רק לאחר התמיד כך של בין הערבים, וצ"ע האיכא דין "עליה השלם כל הקרבנות".

ובתוס' לעיל כו: (ד"ה אלא) כתבו דכיון שקדשה בכלי קודם התמיד דבין הערבים הוי כאיברים שניתותרו.

והחזו"א (סו"ס ל"ג) כתב די"ל אף אם לא נתקדשו בכלי שדוחין עשה דהשלמה כעין חובת ציבור, וכמש"כ תוס' ר"ה ל: לענין מוספין.

וראה עוד מנח"א (עמ' ת"ו) שהרחיב לבאר דהקרבנות חביתין שייכת להקרבנות התמיד ולכן שפיר באין לאחר התמיד דבין הערבים, עיי"ש. וראה עוד חקירת המקדש דוד סוס"י ל"ב (ד"ה ונקמטות).

כהן שמביא מחצה שחרית ומת ומינו כהן אחר תחתיו וכו':

האם גם כשנטמא הכהן גדול או נפל בו מום:

בירושלמי פ"ז דשקלים איתא "לא סוף דבר שמת אלא אפילו נטמא ואפילו נדחה ממום" עכ"ל, ופירשו קרבן העדה ותקלין חדתין דקאי אמתני' דהכא דהשני מביא עישרון שלם מביתו, וכ"ה משמעות הרמב"ם (תמו"מ ג. כ.).

אולם בפ"י הר"ש וכן הפני משה מפרשים דהירושלמי קאי על מתני' דלקמן נא: דלא מינו אחר תחתיו דקריבה מנחתו משל יורשין או משל ציבור. אכן ראה במנחת חינוך (קלו. 7.) שנסתפק בכהן גדול שעבר מחמת מום

ולא נתמנה עדיין אחר דשמא לא מקריבין כלל חביתין, ושם באות ו' כתב לחדש דהוא עצמו הגם שעבר מחמת מום כל זמן שלא נתמנה אחר מחויב להביא חביתיו כיון שעדיין קדוש בקדושת הגוף. וע"ע הערה ק"ו לכנסת הראשונים.

והנה צ"ע אמאי אם נטמא הכהן גדול ממנין אחר תחתיו הלא קי"ל בגמ' דתעשה ואפילו בטומאה - ע"י רב"ז (תמו"מ ג. כ.), וע"ע חזו"א (לד. ה.).

לא יביא חצי עישרון מביתו וחצי עשרונו של ראשון - בגמ' ילפינן לה מקרא, וצ"ע מאי ס"ד שיוכל להתכפר בקרבן חצי עישרון של הראשון - ע"י חזון יחזקאל (תוספתא ז. ה. - צינאוריס), ומנח"א עמ' ת"ג.

גמ'

יכול יביא חצי עישרון מביתו או חצי עשרונו של ראשון ת"ל ומחציתו:

א מפירוש רש"י משמע דרק סיפא זו דכהן גדול שמת ומינו אחר תחתיו ילפינן מריבויא דוי"ו, [והרש"ש ציין לגמ' לקמן נא: דמוכח בהדיא דמריבויא דוי"ו דריש], וכן משמע בהמיוחס לרשב"א דשני המקרים הראשונים ילפינן ממשמעות דמחצית משלם מביא, והציור האחרון מיתורא דוי"ו, ועיי"ש שעושה צריכותא לכלל הג' מקרים שבברייתא.

ב] באלו מקרים יכול להביא עשרונו של ראשון:

המנחת חינוך (קלו. ג.) מחדש דהואיל ודין זה נלמד מקרא ד'ומחציתו' שנאמר בסולת, לפיכך בשמן י"ל דאם נשאר לוג ומחצה [כגון לשיטת הראב"ד שלא היה בוללה כולה שחרית] מביא השני השמן של הראשון.

והמקדש דוד (ל. ג.) כתב דלפי"ז דשייך להביא קרבנו של ראשון - אם מת הכהן גדול שחרית אחר שהפריש העישרון קודם שהקריב כלום, יביא השני חביתיו של

הראשון דלא נתמעט מקרא ד'ומחציתה', ועי"ש שמבאר מאי שנא מדקי"ל בעלמא דאין אדם מתכפר בקרבנו של חברו. ועי' בזה מנח"א עמ' ת"ד.

א"ל ר"נ בשלמא ראשון איחזי להקרבא - צ"ב מה מהני דאיחזי להקרבא, הלא נטמא לאחר זריקה דאיחזי ואפ"ה ישרף מיד דפסולו בגופו, ומפרש העול"ש דר"ל הכא דכיון שאיחזי להקרבא נמצא דאין פסולו בגופו אלא בבעלים שמת הכה"ג ולכן טעון עיבור צורה, ולבסוף דמשני כיון דאי בעי האי מקריב וכו' ר"ל דכיון דבעצמן חזו אלא שהבעלים דחו אותן שלא להקריבן חשיב פסולן בבעלים, ועי"ש.

תנא דבי רב"א הוא דאמר אפילו פיגול טעון עיבור צורה - צ"ע כיון דמביאו לאיבוד דמי לשתי הלחם בלי כבשים למ"ד דלשריפה אתיין דאין צריך עיבור צורה אפילו למ"ד דגם פיגול טעון עיבור צורה [עי' תוס' מו: ד"ה לשרפינהו], ויש לחלק דהתם זהו עיקר מצותן להביאן לשריפה משא"כ כאן דעיקר המצוה להקריב המחצה אלא דממילא המחצה השני יאבד - שפ"א. וראה עוד לעיל מו: שהבאנו נידון האחרונים אם שתי הלחם הללו מצותן לשריפה ממש כפרים הנשרפין או דהוא דין איבוד בעלמא, ולצד הראשון נוח טפי, ואף לצד השני צ"ל כמש"כ השפ"א דמ"מ התם יש בהן דין שריפה.

איתמר חביתי כה"ג כיצד עושין אותן וכו' ארחב"א כוותיה ידי מסתברא תופיני תאפינה נאה:

עי' פירוש"י, ובחי' הגרי"ז הביא דהראב"ד בפירושו על הספרא גורס ומפרש איפכא מפירוש"י, דמ"ד תאפה נאה מטגנה ואח"כ אופה, דבאפיה צריכה להיות נאה כלומר כל צורכה, ומ"ד תאפה נא אופה ואח"כ מטגן דה"ק כשאופה הוי אכתי לא כל צורכה.

ובעיקר הסוגיא דן בחי' הגרי"ז דהא לפירוש"י למ"ד תאפה נאה היינו שאופה ואח"כ מטגן, ומבואר שהוא דין בסדר העשיה, והלא לקמן בעינן למילף מדין תאפה נאה שלא יאפנה מאתמול, וחזינן דאינו דין רק בסדר העשיה אלא דין כללי בחביתין שתהא נאה, והרי דין נאה דבחביתין אינו עיכובא דפשיטא שאם אפאה מאתמול כשרה, וא"כ איך יכול מ"ד אופה ואח"כ מטגנה למילף מדין נאה עיכובא בסדר העשיות ולפסול אם שינה וטיגן ואח"כ אפה.

ועי"ש דמפרש דעיקר מחלוקתם הוא בביאור ענין ד'רבוכה' אם טיגון קודם או אפיה, וכל פלוגתתם הכא היא לאתויי הוכחה לשיטתם אבל לא דזהו מקור הדין, ולפי"ז אין זו פלוגתא רק בחביתי כה"ג אלא בכ"מ שיש דין 'רבוכה', ובהו הוא מישב דעת הרמב"ם התמוהה בפסק ההלכה עי"ש, ועי' מנח"א (עמ' ט"ט) שביאר היטב דבריו.

ר' יוסי אומר תאפינה רבה אית ליה נא ואית ליה נאה:

א עי' ג' פירושי רש"י, ולפירוש ראשון שלו מפרש המיוחס לרשב"א דדרשינן מן המקרא אף זה דתאפינה רבה, כלומר מלשון 'תופיני' משמע ריבוי אפיות ומלשון 'תאפינה' דריש תאפה נא ותאפה נאה, אולם לפירושים אחרים דרש"י האי 'תאפינה רבה' אינה דרשה אלא הגדרת המנחה אליבא דר"י. וראה עוד בהמיוחס לרשב"א שמבאר דלפירוש קמא דרש"י צריך גם לדרשא דתופיני - אפיות הרבה וגם לדרשות דתאפינה, משום דאי אפשר לידע סדר האפיות והטיגון ללא כל הדרשות, יעו"ש.

ב הרמב"ם (מעשה"ק יג. ג.) כתב וז"ל "ואופה החלה מעט ואח"כ קולה אותה על מחבת בשאר רביעית השמן שלה, ואינו מבשלה הרבה שנאמר תופיני בין בשל ונא" עכ"ל, ושיטתו צ"ע טובא דכמאן פסק.

איזהו

מנחות דף נ:

מקומן

תנו

מתקוף לה רב יוסף אימא דכביש ליה בירקא - עי' בדברינו על מתני' דלקמן סג: ריש פרק ששי.

תעשה ואפילו בטומאה - החזון יחזקאל (מוספתא ז. ה.) חוכך שמא כיון דחביתי כהן גדול קריבין אף בטומאה לא חשיבא הטומאה בהן פסול הגוף, וזהו טעם מש"כ התוספתא שם "כהן שהקריב מחצה שחרית ונטמא חציה השני וכו' תעובר צורתן ויצאו לבית השריפה", ולא ישרפו מיד כשאר פסולי הגוף שאין צריך עיבור צורה, עי"ש.

רש"י

ד"ה ומינו אחר - קודם תמיד של בין הערבים - עי' מנח"א עמ' ת"ה.

ד"ה חביתי כ"ג - דכתב מחבת וכתוב מורבכת - צ"ע מה ענין מורבכת לכאן, והח"נ ועול"ש גורסים "וכתיב תופיני", וכוונת רש"י דכתיב מחבת ומאידך כתיב אפיה בתנור, ועי' ח"י הגר"ז (סוד"ה וע"כ נראה) דמישב גירסת הרש"י שלפנינו.

ד"ה בפנים - ואע"ג דקודם מתן שמן היא - עי' עול"ש מה מקורו וסברתו של רש"י דלישה ועריכה של חביתין הן קודם מתן השמן. וע"ע בדברינו לקמן עד: על הרש"י כת"י ד"ה קודם לעשייתן.

והאי תנא אית ליה מדת יבש לא נתקדשה וכו' - הוא פלוגתא תנאים לקמן נז:

והנה בעיקר דברי רש"י דאם נתקדש בכלי נפסל ביוצא, כ"ה שיטת רש"י אבל תוס' פליגי בכמה מקומות [לעיל ט. זבחים כ: סוכה ג.] שקידוש כלי לבדו אינו פוסל ביוצא, אכן יעוי' בתוס' לעיל ט. (סוד"ה ריש לקיש) שמודים דחביתין כה"ג שהן כליל לאחר קידוש כלי כבר נפסלין ביוצא, וזה שלא

ובכס"מ ורדב"ז כתבו דהרמב"ם פסק כר"י והוא פירוש רביעי בדברי ר"י לכד מגי' פירושי הרש"י, ומהר"י קורקוס בפירוש קמא דעתו שהרמב"ם פסק כר' יוחנן, וראה עוד שהאריכו בזה הלח"מ, והח"נ וקר"א וח"י הגר"ז בסוגיין.

תנן התם חביתי כ"ג לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים ודוחות את השבת, מנא ה"מ וכו' - הקר"א (ד"ה גמ' מן הסס) מסיק דהגמ' תרתי קבעי, מנ"ל דעצם מצות חביתין דוחה שבת בהקטרות, ועוד מ"ט לישתן ואפייתן דוחה שבת אע"ג דהוי מכשירי מצוה גרידא, ותירוצ' ר"ה ורבא קאי לישוב מדוע לישא ואפייה דוחה שבת דאי אפשר לעשותן מאתמול, ותירוצ' תנא דבי רי"ש ואב"י מישב על עיקר הקרבנות מנ"ל שדוחה שבת, ועי"ש שלפ"ז הקשה על תוס' לקמן ד"ה אפי לה, וע"ע בקר"א ד"ה ואחר כל הנ"ל.

אמר ר"ה תופיני תאפינה נאה ואי אפי לה מאתמול אינשפא לה - א] יש לעיין דאפילו דאינשפה אין זה אלא הידור מצוה ואיך דוחה שבת, אמנם מצינו כה"ג באימורין שאינו אלא חביבות מצוה להקטירן בזמנן ואפ"ה דוחין שבת (לקמן עג.) - נתיבות הקודש. ויש עוד לסייע מדלקמן סד. דאם שחט בשבת כחושה ומצא אחרת שמינה אומרים לו הבא שמינה ושחוט, ועי' בדברינו שם.

[הרמב"ם (תמו"מ ג. יח.) פסק דדוחות שבת "שנאמר תופיני שתהיה נאה ולא תאפה מבערב, ועוד אם תאפה מבערב תפסל בלינה" עכ"ל. ותמה הלח"מ דאמאי כתב גם טעם רב הונא שנדחה, ועי' מש"כ מהר"י קורקוס ורדב"ז, וצ"ק וח"נ לקמן עב:, ומנח"א עמ' תי"ב.

כדברי שטמ"ק כאן (כ"ט) מהתו"ח שהוצרך לסברת גנאי הוא להוציאן לחוץ.

והאי דלא משחו את העישרון השלם מפני שכל אדם מודד בו וכו' אבל זה אינו מסור אלא לכהנים - כ"כ גם רש"י במתני' צו., אך עי' תוס' צה: (ד"ה ומאי) שדחו טעם רש"י ומסקי מטעם אחר, דחביתי כה"ג יש בהן שמן שכבר נתקדש בלוג דמידת הלח לכו"ע נתקדשה, ולפי"ז ה"ה בכל שאר המנחות ולא אתי לאפוקי אלא שתי הלחם ולחם הפנים בלבד שאין בהן שמן. וכן דעת שטמ"ק כאן (ל') בשם תו"א.

ובדעת רש"י עצמו צ"ע, דהוא פירש במתני' צו. (ד"ה מעסה כלי) ששאר המנחות לישתן ועריכתן בפנים, ועי' מש"כ לישב שיטת רש"י בעול"ש בסוגיין, וע"ע תוס' צה: ד"ה ומאי קושיא, ובדברינו שם.

תוס'

ד"ה תלמוד לומר - תימה למה לי קרא וכו' - עי' תירוצי השטמ"ק (ל"א ל"צ), וע"ע שפ"א ועול"ש.

ואומר רבי דה"א דציבור הוא דמפקדי וכו' אבל יחיד כעין ציבור מביא - פי' מקרא ד"ככל אשר צויתך יעשו" אפשר לפרש דקאי דוקא על הציבור [דהא קתני 'יעשו' לשון רבים], אבל יחיד כעין ציבור על המזבח הפנימי שרי, לכן הוצרך לקרא דלא תעלו' - צ"ק.

ותימה דא"כ לא תעלו' בלשון רבים למה לי וכו' - פי' דהו"ל לנקוט לשון יחיד 'לא תעלה' למעט יחיד דהא ציבור כבר נתמעט מהקרא השני.

וי"ל דהו"א ציבור שרי וכו' והוי שפיר בבבלי כאשר צויתך וכו' - פי' אף ציבור אי אפשר למעט מקרא דככל אשר צויתך, די שפרש ככל שצויתך בחובה כן יעשו בנדבה - צ"ק.

ונראה דלא מהדר אלא אקטרת סמים וכו' - עי' ביאור הח"נ בתירוצו זה, וע"ע ביאור הצ"ק בקצרה והח"נ ביאר כונתו, וראה עוד פירוש ברה"ז דקאי על התימה דלעיל, והצ"ק דחאו, וע"ע קר"א, ועול"ש, ובספר ישר וטוב.

ד"ה ומחצה אבד - קשיא לר"א דאמר קדוש לחצאין וכו' - העול"ש כתב דמשמעות תוס' דהכא דלר"א קדוש לחצאין אף לכתחילה, וכן משמע מתוס' לקמן צה: (ד"ה ומאי), ודלא כמש"כ תוס' לעיל ח: המתחיל בדף ח.

דאמר קרא מחצה משלם להבאה - העול"ש ובספר ישר וטוב כתבו דהגירסא 'להבאה' היא יותר נכונה דכן מסקינן לעיל ח. ודחינן האוקימתא דלמצוה, ודלא כצ"ק דגרס 'למצוה'.

וא"כ אמאי אבד דהא אכתי לא איקדיש קדושת הגוף וכו' - משמע דמפרשים דהא דצריך להביאה שלימה היינו לקדש כולה כאחד בקדושת דמים - ועי' בדברינו לעיל ח. בגמ' ד"ה לא נצרכה.

ולעיקר קושית תוס' דא"כ בר פדיון הוא - ראה מצפ"א ועול"ש שמתרצים דר"א לשיטתו לקמן קא. דטהורין אין נפדין, עי"ש. וראה עוד ביפ"ע שהעיר על תוס' דקושיתם היא גופה שאלת הירושלמי בשקלים שם [לר' יוחנן דמחלפא שיטתם בירושלמי, ועי' יפ"ע דף ז:], ובביאור תירוץ הירושלמי עי' בתקלין חדתין ובקרבן העדה שם, וע"ע קר"א בסוגיין, חזו"א (ל. ג.), ומנח"א עמ' ק"ב.

ואע"ג דמשמע במסכת שקלים אבודין מליקרב וכו' - ברה"ז ח"נ ועול"ש גורסים בתוס' כלפנינו, ומפרשים הח"נ ועול"ש דר"ל דאע"ג דעל פי המבואר במסכת שקלים יש לתרץ דלעולם יש להם פדיון אלא דמ"מ אבודים מליקרב עוד

למזבח, ומקשים תוס' דהיא גופה קשיא כיון שנפדה למה אבד להקרב ומה בין זה לסולת אחר, [וכן נמי פשיטא לתוס' לעיל מו. ד"ה ואיזו, לפי גירסת השטמ"ק ועול"ש ודלא כצ"ק שם], ומוסיפים תוס' מיהו קושיא ראשונה נתישבה דקרי ליה 'אבד' לפי שאבד להקרבה.

אלא דתמה הח"נ על תוס' דהרי מפורש בברייתא לקמן דתעובר צורתן ויצאו לבית השריפה ולא מהני בהו פדיון, ועוד דמסקינן לקמן קח. דאפילו מותר מעות עשירית האיפה של כה"ג אף שאינו קדוש קדוה"ג ירקבו, ועוד דבירושלמי גופיה דמייתי תוס' משמע דאבודים ממש, סוף דבר מסיים הח"נ דברי התוס' שגבו ונעלמו ממני וצ"ע רב. והצ"ק גרס "דמשמע במסכת שקלים אבודים ממש" וכל זה מן הקושיא, כלומר הגם דבמסכת שקלים משמע דאבודים ממש, מיהו זה תימה מה בין זה לשאר סולת ואמאי לא תיהני ליה פדיון, וגם לפי"ז יקשה על תוס' כל הקושיות הנ"ל.

ד"ה אפי' פיגול - די'ליף עון עון מנותר - ע"י פסחים עג: פב.

כדדרשינן וכו' ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה - דרשא זו היא לענין נותר של ב' ימים ולילה דלא ישרפנו מיד בשעת פסולו בשקיעת החמה של יום השני אלא צריך להמתין ליום השלישי, וצ"ע אמאי לא פירשו תוס' כפשוטו דכל ענין נותר הוא שעובר צורתו בלינת לילה כגון בבשר הנאכל ליום ולילה, וכן פירש"י בפסחים עב: ונראה דתוס' לא ניחא להו למילף מנותר דיום ולילה דהכי הוא מצותו שעבר זמן אכילתו וישרף, אבל מנאכל לשני ימים ולילה מייתי שפיר דאפילו שעבר זמנו ונפסל אכתי בעי עיבור צורה ולא ישרף עד למחר. ושור"ר שכע"ז ביאר העול"ש, וע"ע מקדש דוד (ז. ד. ד"ה והמוס').

ד"ה תעשה - הא דמפקינן הכא מחד קרא שבת וטומאה היינו משום וכו' - הח"נ גורס כלפינו בתוס', ומפרש דשני תירוצים קאמר: חדא דהואיל ובפסח ילפינן משני קראי דדוחה שבת ודוחה טומאה ממילא הכא סגי בקרא אחד דגילוי מילתא הוא שאין לחלק בין שבת לטומאה, ועוד משני "ונראה דהי מינייהו מפקת" וכו', כלומר אפילו לא גלי קרא בפסח יש למילף הכא תרוייהו מקרא אחד ושקולין הם, ודוקא בפסח צריך ב' פסוקים לפי דהקרא ד'איש איש' דילפינן טומאה מיירי בטומאה והקרא ד'במועדו' כתיב בשבת.

אולם ראה גירסת הצ"ק הנדפסת בצד דהכל הוא מן הקושיא, ורק מ'ונראה' ואילך הוא התירוץ וע"ש כיצד מבאר בתירוץ, וכן בעול"ש מפרש שיש רק תירוץ אחד, והוא מפרש בסברת התירוץ את ב' הסברות שכתב הח"נ, וע"ע ברה"ז, טה"ק, וקר"א.

דף נא.

גמ'

ב'שמן' להוסיף לה שמן - לקמן מתפרשת הדרשא, דלגופיה לא איצטריך דכיון דכתיב בה 'על מחבת' כמנחת מחבת דמיא דבעי שמן, אלא ילפינן מיתורא ד'בשמן' להוסיף לה שמן.

תדיר באה חובה וכו' - ברה"ז מחק' באה חובה' עפ"י הגירסא בתו"כ ובפסיקתא, אולם רש"י גרס 'חובה' [וכן גרס רגמ"ה] ואילו בסימן יג"ל לא גרס 'יין' וכן מחקו השטמ"ק (ס'), ולפי"ז תמוה אמאי לא מסיק דהנך נפישן דאלו ד' ואלו ג', [ולגירסת ברה"ז מיושב]. ותירץ המיוחס לרשב"א דדחיית שבת וטומאה חדא חשיב להו והוי ג' וג', וכ"כ הקר"א.

דנין יג"ל מיג"ל יחיד וכו':

האם חביתי כהן גדול נחשבים קרבן יחיד או ציבור:

מהגמ' כאן וכן ביומא נ. מבואר לכאורה דהוי קרבן יחיד, ומאידך יעוי' בתו"י ביומא נ. ובתוס' הרא"ש ובריטב"א שם שכתבו דחביתין חשיבי של ציבור לפי שקריבין עם קרבן תמיד, וכן נחלקו במתני' לקמן נא: כשמת כהן גדול משל מי קרב ויש מ"ד דמשל ציבור, וראה משל"מ (קרנן פסח א. ג.) שנסתפק בספק הנ"ל ובעי למיפשט מגמ' זבחים קיח. דמשמע דחביתין קריבין בבמה ש"מ דקרבן ציבור הן, ומ"מ מסיק דהדבר צריך תלמוד, ועי' אור שמח שם שדחה ראיתו.

אכן לשון הרמב"ם (תמו"מ ג. כג.) שמביאין היורשין עישרון עבור כפרתו של הכהן גדול, וכע"ז לשון הרגמ"ה לקמן נב. עי"ש, ומשמעות לשונם דהוא קרבן של הכהן גדול ולכפרתו, ודלא כהראשונים הנ"ל ביומא, [וראה בשנו"ס ובספר המפתח עהר"מ הוצאת ר"ש פרנקל דיש שלא גרסו תיבות 'עבור כפרתו']. וראה עוד במנחת חינוך (מלוה קל"ו) שביאר פסק הרמב"ם (כלי המקדש פ"ה) שכהן גדול דירתו בירושלים ואינו זו משם, משום שמקריב חביתין בכל יום וטעון לינה בירושלים, ולפי"ז מחזור הרמב"ם היטב לשיטתו דחשיבי חביתין קרבן יחיד ומצרכי לינה.

והנראה דבחביתי כהן גדול איתא לתרוייהו, דהאמנם דקרבן יחיד הן כמבואר מלשון הגמ' אך תלויין ושייכין לקרבן התמיד, וראה במקדש דוד (ל. ג.) ומנח"א (עמ' ת"ד) שביארו דגדר קרבן חביתין הוא מסדר חובות היום דבית המקדש אלא דחובת הבאתו מוטלת על הכהן גדול - עי"ש שהרחיבו בזה. וע"ע בדברינו על מתני' לקמן נא: שהבאנו פלוגתא אחרונים בגדר הבאת יורשין או ציבור כשמת הכהן גדול ואיך שרי להביא

אוננין, ולכאורה גם תליא בחקירה הנ"ל אי הוי קרבן ציבור או קרבן יחיד.

מה להלן שני לוגין לעשרון אף כאן שני לוגין לעשרון - דאף דריבה כאן שמן מיהו תפסת מרובה לא תפסת ויש לנו לתפוס הריבוי הקטן - המיוחס לרשב"א.

דאי לא כתב רחמנא בשמן ה"א תיהוי כמנחת חוטא - המיוחס לרשב"א תמה מאי ס"ד דתיהוי כמנחת חוטא, והלא שם הטעם כדי שלא יהא קרבנו מהודר, ומנחה שמביא כהן גדול אדרבה שתהא מהודרת, ותיירץ דר"ש הוא דס"ל הטעם שלא יהא קרבנו מהודר [עי' לעיל ו.]. והכא דקאמר או אינו אלא לקבוע לה שמן וכו' אליבא דר' ישמעאל קאמר. עוד תירץ דאף בכהן גדול ס"ד דיש טעם שלא יהא קרבנו מהודר כדי שלא יתגאה, (עי"ש צלמנע ד"ה ר"ש ה"א). וע"ע מצפ"א שכתב טעם דס"ד לדמות חביתין למנחת חוטא.

וראה עוד במשך חכמה פר' צו (ד"ה תו"כ צמן) שביאר דסברת ר"ש לשיטתו, דלא יתכן דס"ד לדמות למנחת חוטא דהא ס"ל (לקמן ע.ג:) דהיא נקמצת ואילו חביתין הוו כליל.

רבא אמר כולה ר"ש וכו' - עי' גירסת שטמ"ק (י"צ י"ג) "רבא אמר כולה ר' ישמעאל היא" וכו', והוא לשיטתו (צלות ח') דהא דרב הונא בריה דרב יהושע דלעיל אינו תירוץ בפ"ע אלא השלמת תירוץ דאביי, וממילא את התירוץ דלעיל דכולה ר' ישמעאל הוא גורס בתירוץ דרבא הכא.

רש"י

ד"ה רבא אמר - ואפי' מודדו בחצי עשרון שאינו נמשח - השטמ"ק מגיה "בעשרון שאינו נמשח" דהא רש"י פירש לעיל דחצי עישרון ודאי היה נמשח, וטה"ק מקיים הגירסא ומפרש דר"ל אפילו ימדוד בחצי עשרון אחר של חול.

תוס'

ד"ה אפי לָהּ - ואי אפי לָהּ מאתמול
איפסלָה בלִינָה ואפ"ה בעי קרא -
עי' קושית טה"ק, ועי' קר"א.

וי"ל דהו"א דאפי לָהּ בתנור חוץ וכו' - פי'
אי רק מסברת דאיפסלה בלינָה הו"א
דנהי דתנור מקדש אבל אין חיוב לאפות
בתנור כלי שרת, ויאפה בתנור חול ולא ידחה
שבת דהא לא כתיב בקרא 'תנור', לכך
איצטרך קרא דמועדי ה' דשתי הלחם דוחין
שבת, ומינה מוכח דצריך לאפות דוקא בתנור
קודש שלכן אי אפשר לאפות מאתמול דיפסל
בלינָה - עול"ש.

והנה יש לעיין, דתוס' חילקו דשתי הלחם לא
כתיב בהו תנור אלא אפיה גרידא משא"כ
בחביתין אמר קרא 'מחבת', וצ"ע דהרי
בשאר מנחות של מאפה תנור אמר קרא
'תנור' ואמאי אין קפידא על תנור כלי שרת -
עי' מש"כ לחלק תוס' לקמן סוף סג.

ובכ"ל קרבנות בעינן קרא כדפי' לעיל -
נראה דהיינו שהביאו כדיבורים דלעיל
דתמיד ופסח דוחין שבת מקראי.

ובמה הצד לא ילפינן אפילו מעומר ושתי
הלחם וכו' - פי' אין לומר הא
דפשיטא דחביתין הקטרות דוחה שבת
דילפינן מעומר ושתי הלחם, והתם דרשינן
לקמן עב: דהכתוב קבע מועד לכולן, דאיכא
למיפרך מה להנך שהן באין עם זבח שהוא
מיני דמים.

והנה צ"ע מה הזכירו תוס' שתי הלחם הלא
אין בהן כלל הקטרה אלא תנופה ונאכלין
לכהנים, ועי' בזה עול"ש.

וי"ל וכו' או מתעשה אפי' בשבת כתנא
דברי"ש או מהרי"א וכו' - פי' רבא
יכול להודות לדרשות דתנא רי"ש ודאביי,
אלא דסבר דמהני ילפינן רק דהקטרה דוחה
שבת ואכתי לא ידעינן אפיתן, ולאחר שידע

ד"ה הרי היא - דכתיב גבי שבת על
עולת התמיד וכו' - הרגמ"ה פירש
דילפינן תמיד שדוחה שבת מבמועדו, ובאמת
יעוי' בתוס' פסחים סו. שהקשו דהוא סתירת
הסוגיות מהיכן ילפינן, אולם תוס' דהכא
נראה דאזלי לשיטתם לקמן עב: ד"ה שנאמר,
עי"ש. ועי' יד דוד.

תימה דלמד מן הלמד הוי - ברה"ז וצ"ק
מפרשים הקושיא, דהרי חביתי כהן
גדול ילפינן ממנחת תמיד, ומנחת תמיד מן
התמיד גופיה. [ונראה דחביתין ממנחת תמיד
חשיב ליה תוס' היקש, דאי הוי בנין אב ל"ק
מידי, דמסקינן בזבחים נא. דילפינן בנין אב
מבנין אב].

ומסיק תוס' דהכל הוא גילוי מילתא בעלמא,
וכתב ברה"ז דהוא דוחק, ונראה דקשיא ליה
קושית הצ"ק עי"ש. והח"נ וקר"א הקשו
דהלא מנחת התמיד גם מפורשת בקרא
דכתיב "על עולת התמיד ונסכה" ואין נסכים
בלי מנחה. ועוד צ"ע מה הכניסו תוס' הא
דפסח נמי גמרינן מועדו מועדו מתמיד [ועי'
מה שביאר בזה טה"ק].

והנה שאר אחרונים (מ"ג, קר"א, מפ"א,
שפ"א) גורסים בתוס' "ותמיד נמי גמרינן
מועדו מועדו מפסח לטומאה, ותימה" וכו',
ור"ל דתחילה היה קשה לתוס' דהתינח לאביי
דילפינן מתמיד דחביתין דוחין שבת אבל
מנין דדוחין טומאה, ותירצו דאף טומאה
ילפינן בגז"ש תמיד מפסח, והדר הקשו דא"כ
לענין טומאה הוי למד מן הלמד דתמיד
מפסח הוי גז"ש והדר חביתין מתמיד הוי
בנין אב, ותירצו תוס' דהא דחביתין דוחין
טומאה אינו דרשא גמורה אלא גילוי מילתא
שכל שדוחה שבת דוחה נמי טומאה.
ולמהלך זה נראה שרמזו השטמ"ק (כ"). וע"ע
עול"ש, ובספר ישר וטוב.

רבא אפייתן מקרא ד'על מחבת' תו אין צריך לדרשא דהקטרה דהא כ"ש הוא - כ"מ מתוס' לקמן ד"ה תניא, וע"ע עול"ש.

וי"ל כדפי' לעיל כיון דכתוב בקרא על מחבת ע"כ בעי קידוש כלי - פי' וא"כ גלי קרא דבחביתין אפילו שלא בזמן הכלי מקדשין - כך מסיק השפ"א. ועי' קר"א שתמה על סברת תוס', ותירץ בע"א דהא דכלי שרת אין מקדשין אלא בזמן הוא דוקא בדבר שיש לו זמן קבוע כמו סידור לחם הפנים על השולחן, אבל אפיית חביתין שאינה גוף המצוה אלא הכשירה לא נחשב שיש לה זמן ומתקדשת בכל עת שיאפנה.

מיהו קשיא לקמן וכו' והיכי מוכח דאפייתן דוחה שבת - פי' הלא בחול הוי שלא בזמן ואז אין הכלי מקדשין. וצ"ב אמאי לא הקשו תוס' מדלקמן עב: שהביאו לעיל, ועי' מש"כ בזה טה"ק ועול"ש.

וא"ת בסוף פ"ב וערבה וכו' ואמאי איפסלה כיון דאין זמנה מאתמול - הצ"ק וח"נ תמהו הלא כבר שפיר מיתרצא כדלעיל דכיון דלא דחי שבת א"כ מאתמול הוי זמן, והח"נ מפרש דט"ס נפל בתוס' ור"ל דגבי כמעשהו בחול וכו' אין צריך לתירוצו זה דמאתמול הוא זמן, דיש תירוצו יותר נכון דכיון שמונחים במקודשת בלילה שאינו מחוסר זמן הרי הן נפסלין, משא"כ בשתי הלחם שמסלקן ביום מהתנור ואין מונחים בו בלילה. ועי' עול"ש שכתב לישב קושית הח"נ באופ"א, וע"ע יד דוד.

וכי האי גוונא בסוף שתי הלחם דבחול' אשכחינהו וכו' - העול"ש גורס בתוס' כלפינו ומפרש דר"ל דהשתא אין צריך לתרץ על קושיא מדלקמן זה: כמו שתירצו לעיל אלא כדלקמן בתוס'. [וצ"ע דדף זה: אינו סוף פרק שתי הלחם].

ועי' גירסת צ"ק ושטמ"ק (כ"ט) ד"כה"ג

בסוף שתי הלחם" קאי אדלעיל, וכוונת תוס' לגמ' דלקמן דף ק' עי"ש, וכן מבואר בח"נ [בסוף דבריו]. ואח"כ אומרים תוס' ענין חדש "והא דאמרינן בפ' שתי הלחם" וכו' דהיינו לקמן זה:

א"נ לאחר אפייה נותנין אותו בקערות זהב כפירוש הקונטרס - נראה שכוונתם לפירוש"י עה"ת (שמות כה. כט). דקערותיו זה הדפוס [והוא גמ' לקמן ז.], וכשמוציאו מן התנור נותנו בדפוס של זהב עד לאחר שמסדרו על השולחן, ועי' לקמן צד. בתוד"ה וכשהוא.

ועי' קושית הקר"א ותירוצו המקדש דוד (ג. ג. ד"ה והנה הסוס). וראה עוד במקדש דוד (ג. ד. ד"ה ומ"ס הסוס) צמנמות - מה שדן בדברי תוס' דהכא.

ולמ"ד תנור אינו מקדש נראה לי שגם הקערות לא התקדשו - צ"ע אם הקערות הן הדפוס הא כתיב "ומשחת את השולחן ואת כל כליו" - עי' תוס' לקמן צד. (ד"ה וכשהוא) שתירצו בשני אופנים.

ד"ה תניא - אע"ג דכאביי נמי תניא [פי' בדברי רי"ש ב"ב דריב"ב לקמן בברייתא] **הא אמרן דרבא נמי לא פליג עליה -** ר"ל כמו שביארנו בדברי תוס' הקודם, דרבא נמי מצי להודות לדרשת אביי אלא שהוצרך לדרוש 'על מחבת' כדי להתיר אפייה בשבת וממילא ידעינן נמי הקטרה, ונמצא שאין דרשת אביי סתירה לדרשתו אלא דלא צריך לה. וע"ע קושית טה"ק.

ד"ה תלמוד לומר - תימה דא"כ בשמן למה לי - פי' דאף דלקמן בגמ' מבואר סברת ר' ישמעאל דאיצטריך 'בשמן' לקבוע לו שמן, דאי לא כתב 'בשמן' הו"א דתיהוי כמנחת חוטא, מ"מ מקשים תוס' דלמסקנא דיליף היקש למנחת תמיד תו לא איצטריך

'בשמך' לגופיה דאף עיקר דין שמן אפשר למילף ממנחת תמיד שיש בה שמן.

דף נא:

מתני'

לא מינו אחר תחתיו משל מי היתה קריבה וכו' ר"י אומר משל יורשין:

א] האם דוקא בנים מביאין או כל יורשין ואפילו ישראלים:

המשנה נקטה לשון 'יורשין', וכן פתחה הברייתא אבל סיימה מקרא דכתיב 'מבניו', ויש לעיין אם אין לכהן גדול בנים אלא יורשין ישראלים האם יביאו משל יורשין או משל ציבור: במנחת חינוך (קלו: ה.) נקט דמשל יורשין אף ישראלים, וכן נקט הרש"ש (על רש"י), ובח"י הגר"י (יח: ד"ה כאן).

אולם המקדש דוד (סו"י ח') פשיטא ליה דדוקא בנים, וראייתו מתוס' כאן (ד"ה שמהא) דקרו לה מנחת כהנים ולכן בכליל תקטר, [ועי' בהגר"י הנ"ל שדוחק לפרש דקרי לה מנחת כהן משום דהיורשין מביאין כפרתו ומנחתו דהכה"ג], וכן דעת החזו"א (לד. ג. ד"ה יורשין), וכן משמעות השפ"א כאן, והרחיב בענין זה במנח"א עמ' תי"ג.

ב] איך מביאין היורשין החביתין גם ביום שמת הכהן גדול, והרי הן אוננין ואין משלחין קרבנות:

כן הקשה האור שמח (תמו"מ ג. כב.). ובמנח"א (עמ' תט"ו) הביא שבכתבי הגר"ח כתב עפ"י דברי הרמב"ם דהקרבן הוא כפרתו של הכהן גדול, וא"כ בין למ"ד משל יורשין ובין למ"ד משל ציבור הקרבן הוא עבור הכה"ג שמת, רק פליגי הממונות משל מי, ולכן שפיר מביאין אוננין.

אולם הקר"א בסוגיין נקט איפכא, דלמ"ד משל ציבור קרב עבור ציבור, ואף למ"ד משל יורשין היינו שימסרן לציבור כשאר קרבן ציבור.

וכע"ז כתב החזו"א (לד. ג.) וז"ל "ואפשר דבזמן שאין כה"ג באמת אין לחביתין בעלים וכו' אלא חובת ציבור שיקרבו חביתין בכל יום וכו' ולא נחלקו ר"י ור"ש אלא על מי להביאן" עכ"ל. ועפ"ז גם לדבריהם מיושב שפיר קושית האור שמח, וע"ע בזכר יצחק (סי' ע"ג), והאריך בזה במקור ברוך (ח"א סי' ה-י).

ג] סתירת פסקי הרמב"ם: הרמב"ם בהל' תמו"מ (ג. ז.) פסק כר"י דמשל יורשין וביארו המפרשים לפי דק"ל כר"י נגד ר"ש, ואילו בהל' שקלים (ד. ז.) פסק כר"ש דמשל ציבור מתרומת הלשכה. והכס"מ בהל' שקלים (שס הל' ג') כתב דאגב גררא דאינך נקטיה ולא דוקא, והלח"מ בהל' תמו"מ תירץ דשתי מחלוקות הן, ולענין דאורייתא פסק הרמב"ם כר' יהודה ובהל' שקלים פסק מדרבנן כר"ש דשמא פשעי ולכן יבואו משל ציבור.

וכתב הזבח תודה דדברי הלח"מ הן דוחק דהרמב"ם מיירי מדאורייתא, אלא זה וזה מדרבנן רק דבהל' תמו"מ דיבר הרמב"ם ביום הראשון לאחר שמת דאין לחוש לפשיעה ומביאין משל יורשין אבל כשנמשך כמה ימים תקנו משל ציבור.

ועל דרך זה תירצו האור שמח והזכר יצחק (סי' מ"ג), אלא שהם פירשו דהרמב"ם מחלק בין אותו יום שמת הכהן גדול שכבר נתחייב שחרית בחביתין של אותו יום ולכן יקריבו היורשין, לבין שאר ימים שיקריבו מתרומת הלשכה, ויסוד החילוק אליבא דהרמב"ם בין יום שמת לשאר הימים כבר מבואר במאירי פ"ז דשקלים. וע"ע אבן האזל. וראה גם בדברינו לקמן נב. על תוד"ה דשמעינן, ובהערה 154 לשטמ"ק החדש.

משל מי היתה קרבה - מה הדין כהן גדול שלא מת אלא עבר מחמת מום ועדיין לא מינו אחר תחתיו - עי' בדברינו על מתני' לעיל נ: ד"ה כהן שמביא.

ושלמה היתה קריבה:

א] כתב רגמ"ה דזה קאי בין למ"ד משל ציבור ובין למ"ד משל יורשין. ובדעת רש"י בזה - ראה בדברינו על רש"י במתני', ועל רש"י בגמ' ד"ה שתהא.

ב] טעם לדין זה - כתב המיוחס לרשב"א (סוד"ה והכס) דאפשר שחסה התורה יותר על ממונו של הכהן גדול מפני חיבתו מאשר על ממון היורשין או הציבור.

ג] כתב המנחת חינוך (קלו. ה.) דמדקאמרה המשנה רק חילוק זה דשלימה היתה קריבה, נראה דשאר דיני החביתין היו עושין כמו אצל הכהן גדול, אלא דלשיטת הרמב"ם שהיו חוצין החלות ומקריבין חצאין נראה דהכא כיון שהיתה קריבה שלימה אין צריך מחצית כלל. ובהערה שם ציינו לצפנת פענח שכתב דחבית יורשין לא היו מחלקין כלל לחלות.

א"כ לכתוב קרא וכו' בניו יעשה - צ"ל יעשו, וכן ברש"י - רש"ש.

ור"ש האי אותה מאי עביד ליה - הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) כתב שמנחת חינוך של כהן אינו חוצה אלא מקריבה כולה כאחד, וכתב הכס"מ דיצא להרמב"ם דין זה מהאי קרא ד'אותה שלימה', דאע"ג דאיצטריך כשמביאין יורשין הא בלאו הכי אמרינן בסוגיא דשמעינן מהאי קרא תרתי. והקשה הח"נ א"כ נתרץ דאיצטריך 'אותה' לדין זה דהרמב"ם, ועיי"ש שהאריך בזה.

אין לי אלא עליונה בכלל וכו' ת"ל כלל כלל לגזירה שוה - עי' במיוחס לרשב"א למאי איצטריך גז"ש ולא נפיק מעצם משמעות דכלל. וראה ברש"ש שכתב בזה ב' סברות.

ומה להלן ליתן לא תעשה על אכילתו אף כאן - צ"ע מה צריך גזירה שוה לזה הרי כל מנחת כהן כך הדין, וחביתין כהן גדול הוו נמי מנחת כהנים כמש"כ תוד"ה שתהא, ותיירץ הקר"א דס"ד דרק בכהן הדיוט יש לאו זה ולא בכהן גדול. וראה עוד בזה בחי' הגרי"ז, ובמנח"א עמ' תט"ז.

עובד כוכבים ששלח עולתו ממדינת הים - התוי"ט פירש שדיברו חכמים בהווה, דבארץ ישראל בזמן הבית לא שכיחי נוכרים כולי האי. אולם התפא"י (אות ל"ג) פירש דאילו היה הנוכרי כאן היו אומרים לו הבא נסכים.

שלח עמה נסכים קריבה משלו ואם לאו קריבה משל ציבור - כברייא דזבחים מה. וכן לקמן עג: איתא "אין העכו"ם מביא נסכים יכול אין עולתו טעונה נסכים ת"ל ככה", ורש"י פירש בזבחים כמו מתני' דשקלים דאם שלח יקריבו משלו ואם לא יביאו משל ציבור, אבל ברש"י תמורה ג. (ד"ה ככה) וכן בתוס' לקמן עג: (ד"ה אי) ובשטמ"ק שם (ו') הובא ב' פירושים אם יכול בכלל להביא משלו או לעולם משל ציבור. והרמב"ם (מעשה"ק ג. ה.) סתם דלעולם נסכיו קרבין משל ציבור ואפילו שלח נסכיו, ותמוה מאד מן המשנה בשקלים, והאריכו בביאור דעתו מפרשי הרמב"ם - הכס"מ, הרדב"ז, ומהר"י קורקוס. וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי שם, ובאבן האזל, ובחי' רא"ל מאלין זבחים סי' ט"ז.

וכן גר שמת וכו' - פירש"י דלהכי נקט 'גר' דאי ישראל הוו מקרבי יורשיו נסכיו. והקשה העול"ש דאי קסבר האי תנא שעבודא לאו דאורייתא ה"ה ישראל נמי [כדאמרינן בקידושין י"ג דלמ"ד זה אין מביאין היורשין עולת יולדת שמתה אם לא הפרישתה מחיים], ואי סבר שעבודא דאורייתא גר נמי

שהניח נכסים יגבו מהן ולא יהיו הפקר, עי"ש שדן בזה. וראה עוד נתיבות הקודש, ומנח"א (עמ' תי"ח), ומה שציינתי כאן על תוד"ה יש, ועל מתני' לקמן צב. ד"ה היורש סומך ומביא נכסים.

גר שמת והניח זבחים יש לו נסכים קריבין משל'ו וכו' - משמע שהקרבן עצמו ודאי קרב בכל ענין, והקשה העול"ש לפי מה שדייק הפני יהושע בקידושין מ"ב דבכל שחיטת קדשים צריך שליחות, מעתה גר שמת איך מקריבין קרבנותיו והלא אין שליחות, דבשלמא ישראל שמת כיון שהיורש מתכפר מקופיא (זמח"ס ו). מצי לעשות שליח אבל גר קשיא, עי' בדבריו.

שני תקנות הוו וכו' כיון דחזו דקא מידחקא ל'שכה תקינו דלגבי מיורשים:

[א] כתב התוי"ט דיכולים לתקן כן לפי דאדעתא דהכי ממנין כהנגדול שיהו נסכיו משועבדים שאם ימות יתנו היורשין החביתין מנכסיו.

והנה מוכח שדעתו דלמ"ד משל יורשין אין חייבין להביא אלא מירושתן ולא משל עצמן, אולם הקר"א (ד"ה משנה) פליג דהרי אמרינן 'סולת מנחה תמיד' ה"ה כמנחת תמיד שאינו בטל לעולם, ואם לא ירשו כלום יתבטלו החביתין, אלא ודאי חייבין אף משל עצמן. ולדברי הקר"א צ"ל דהכא הוא מתורת הפקר ביד.

[ב] כתב השפ"א שהתקנה הוי שהיורשין ימסרו הדמים לציבור כיון שמן התורה צריך משל ציבור, וכ"כ הקר"א (ד"ה משנה), והחזו"א (ל. ג.).

רש"י

ד"ה ושל'ימה - כל זמן שהיא קריבה משל ציבור - צ"ב אמאי נקט דוקא 'משל ציבור' והרי עוסק עתה בדברי ר"י דמשל

יורשין, ואולי לאשמעינן דקאי אף ארישא דר"ש אומר משל ציבור דאף הוא מודה דקריבה שלימה. שו"ר שהדברי נחמיה הגיה ברש"י 'משל יורשין', אולם ברה"ז גורס ברש"י כשלפנינו, וע"ע בחי' הגרז"ס ובהערה שם.

ד"ה הכהן המשיח תחתיו אחד מבניו יעשה אותה - הרש"ש עמד על משמעות הרש"י שרק אחד מבניו יקריבנה, ואילו לשון המשנה והברייתא משמע שכל היורשין שוין בזה.

ד"ה שתהא כול'ה בהקמרה - שלא יעשה ממנה שירים לאכילה - עי' שטמ"ק (אות ט"ו, מהמ"ח) שהקשה דל'ישנא זו דלא דרש ר"ש מהכא שתהא קריבה שלימה, מאי פריך לקמן לר"ש "האי אותה מאי עביד ליה" הלא איצטריך שמקריב שלימה.

והנה מדבריו מוכח שפשוט לו דאף ללשון זו דרש"י ודאי דקריבה שלימה גם לר"ש [הגם שהיה אפשר לומר דהאי דתני במתני' 'שלימה היתה קריבה' קאי רק אדר' יהודה], וכן מפורש בהמיוחס לרשב"א (סוד"ה ויהסנ''), ועדיין צ"ב מהו מקורו דר"ש דהיתה קריבה שלימה לל'ישנא זו.

אולם טה"ק נקט בפשיטות דללשון זו סבר ר"ש שאינה קריבה שלימה אלא לחצאין.

ד"ה כהנים הדיוטות - ל"א ביום המלוואים היה כך אבל לדורות לא נוהג - הרש"ש תמה על לשון זו, דלקמן עח. איתא בהדיא שנוהג לדורות, וצ"י שכן תמה המשל"מ (כלי המקדש ה. טו.). וראה בדברינו לקמן עח. בגמ' ד"ה זה קרבן אהרן. וע"ע בספר ישר וטוב, ובנתיבות הקודש.

ד"ה אותה מאי עביד ליה - כיון דנפק ליה של'ימה מכל'יל תקמיר - הוא כל'ישנא אחרינא ברש"י דלעיל, ועי' שטמ"ק אות ט"ו.

ד"ה מנין - והאובל משירי שתיהם יעבור בלאו - צ"ב אמאי נקט רש"י 'משירי שתיהם' דמשמע שעובר בלאו דוקא כשאובל לאחר שהקטיר מקצתו, ונראה דאשמעינן איפכא דאפילו אם הקטיר מקצתה דכבר התקיים בזה שם הקטרה כל דהו [ע"י ח"י הגרי"ז סוף דף עד. מהתו"כ] מ"מ עובר על אכילת השירים.

ד"ה וזה אחד מהם - בראשונה ממשכנין את מוצאה - ראה ח"י הגרי"ז בגדר הדבר מ"ט היו ממשכנין המוצא להביא נסכים ואיזה שייכות יש לו בקרבן.

ד"ה שלח עמה נסכים - דמי נסכיה - דאי נסכים ממש הא נטמאו בידיו - תפא"י שקלים שם אות ל"ד. אולם יעוי' ברדב"ז (מעשה"ק ג. ה). שהוא מפרש שיטת רש"י דדוקא שלח דמי נסכים מקבלין ממנו אבל נסכים ממש לא, ע"י"ש.

ד"ה דקא מדחקא לשבה - לפי שבכל שנה וכו' דכל אחד לא הוציא שנתו וכו' - כן פירשו גם תוס'. ובתו"ח במשניות פירש טעם נוסף, לפי שבבית שני שהיו מתמנין ע"י ממון מאת המלכות היו שוהין הרבה עד שנתמנו.

תוס'

ד"ה והכהן המשיח - והיינו הא נמי דמצריך וכו' - גירסת הצ"ק "והיינו הא נמי דמצריך האי קרא לקמן" וכו', ומפרש דר"ל לפי מה שתירצו דבכריתות משמע מדכתיב 'המשיח', אתי שפיר נמי דלא תיקשי איך דרשינן לקמן האי קרא לכהנים גדולים לדורות שיעשו כן הלא איצטריך לדרשא דכריתות, ולפי"ז מיושב.

ד"ה שתהא - והא דבעי לקמן ור"י האי כליל תקטר מאי עביד ליה - פ"י ומאי קשיא להאי לישראל הא שפיר איצטריך גם לר"י למילף מהתם שלא יעשה לה שירים,

ומשני תוס' דהואיל וסבר ר"י דחביתי כהן גדול לעולם באין משל יחיד ואפילו כשמת הכה"ג, א"כ הוי ממש כשאר מנחת כהנים שהן של יחיד ודינם כליל ולכך קשיא מאי עביד ליה, אבל לר"ש דסבר דאם מת הכה"ג באין משל ציבור נמצא דלא דמי לשאר מנחת כהנים ושפיר איצטריך כליל תקטר לגופיה. וע"ע עול"ש.

ובחי' הגרי"ז הקשה א"כ לר' יהודה מאי משני הגמ' דאיצטריך הגז"ש למילף לא תעשה על אכילתו, הלא כיון דחביתין יש להן דין מנחת כהנים ממש א"כ גם לזה לא איצטריך דרשא. ועי' בדברינו בגמ' ד"ה ומה להלן.

והנה יש מהאחרונים שנקטו דלר"י דסבר שיביאו יורשין מנחתו היינו אפילו יורשין ישראלים, ולפי"ז צ"ב אמאי קרי ליה תוס' 'מנחת כהנים', ועי' בדברינו על המשנה.

ד"ה וי"ז לא דריש - הכא לא דריש ר"ש וכו' אבל וי"ז מוסיף על ענין ראשון דריש - כע"ז בתוס' לעיל יט. ד"ה אלא [לגירסת שטמ"ק שם כ"ב].

וי"ל דמשום דאיכא מן מוכח דומן למדרש אתא - פ"י דכתב "מן הבהמה מן הבקר" ורק "ומן הצאן" שינה לכתוב בוי"ו ש"מ דלדרשא אתי - צ"ק.

מיהו הך קושיא וכו' - נראה דצ"ל 'הך קשיא'.

ובריש תמורה גבי ואם המר ימיר - וכ"ה לקמן צג. עי"ש תוד"ה ור' יהודה.

בסוף ד - ושמא להני דרשי הוא דלא דרשי ליה - וכן מצינו לענין 'את ר"ש לא דריש, דכתבו תוס' לעיל יא: דלא בכל מקום איתמר.

ד"ה חק - דה"א אהרן מקריב חביתין בכל יום ובניו בשעה שנעשו כהנים

גדולים - רש"י פירש בפשיטות דקמ"ל שתהא מצוה זו נוהגת לדורות, אבל תוס' כנראה קשיא להו הא מפורש הוא "והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה", ולכן פירשו דס"ד דיעשו אותה רק בשעת חינוכן לכה"ג קמ"ל דאף הן יעשו בכל יום.

ד"ה אף כאן - וק"ק אמאי לא דרשינן לאו נמי מדכתיב לאמר וכו' - ע"י תירוצ' צ"ק, ותירוצ' הגהות ראמ"ה, וע"ע קר"א ד"ה ואכתי.

ד"ה יש לו נסכים - שהפרישן בחייו וכו' - רעק"א ורש"ש תמהו דלכאורה אפילו לא הפרישן בחייו למ"ד שעבודא דאורייתא, וע"י בזה עול"ש (צגמ' נד"ה גר שמת), ומנח"א (עמ' ת"ח), והערה קי"ג לכנסת הראשונים.

ד"ה חטאת - תימה תיפוק לי דקדשי בדה"ב היא - השפ"א תירץ דלולי קרא ד'חטאת היא' ס"ד דאפילו קדשי בדה"ב אינה אלא הוי טהרתן של ישראל גרידא כמו מקואות של ציבור, וכע"ז כתב בחי' הגרי"ז עפ"י דקדוק דברי רש"י עה"ת, וכ"כ קר"א עפ"י ד'הכס"מ, וכ"כ חזו"א (מז. יו.). ותירוצ' זה נצטרך לומר אליבא דשיטת הרמב"ם לדעת המפרשים בדבריו שאינו סובר תירוצ' התוס' דאיצטרך למועל אחר מועל - ע"י בדברינו בסמוך.

וי"ל דאיצטרך למועל אחר מועל וכו' - במעילה יט: מוכח דכל דבר שיש לו פדיון אין בו מועל אחר מועל, וא"כ תימה דהא בפרת חטאת יש פדיון והוא קדושת דמים גרידא ואמאי יש בה מועל אחר מועל דמים - כן הקשה הקר"א.

ובחי' מרן רי"ז הלוי (נמכתזים עמ' פ"צ) כתב דצריך להעמיד דברי תוס' לאחר שנשחטה ע"ג מערכתה או לאחר הזאת דמה דאז ירדה לה כבר תורת קדושת הגוף. וכ"כ העול"ש

כאן, והוסיף שעיקר דבר זה תליא בפלוגתת רש"י ותוס' בשבועות יא:, דדעת רש"י שם דפרת חטאת דין קדשי מזבח עלה והא דנפדית היא משום לב ב"ד מתנה ולדבריו אתי שפיר הא דיש בה מועל אחר מועל, וכל הקושיא היא לתוס' לשיטתם שם שסוברים דפרה קדשי בדה"ב היא.

והנה עיקר יסוד הגרי"ז הנ"ל כבר כתב גם בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ר"מ (מעשה"ק ד. יא.). בשם הגר"ח, דבעיקר הקדשה אין בפרה שם חטאת אלא קדושת בדה"ב גרידא אבל בשחיטתה חל בה תורת קרבן ודין חטאת. וראה עוד מש"כ על היסוד הזה - בדבר אברהם (מ"צ סי' כד. א.), ובחי' חזון יחזקאל עמ"ס זבחים דף יד.; והאריך טובא בכל ענין זה אי פרה קדשי מזבח או בדה"ב בדבר אברהם ח"א סי' ז', וראה עוד בדב"א ח"א סי' ל"ח.

וראה עוד במנח"א (עמ' תכ"א) מהלך אחר בשם האחרונים לישב קושיא זו על התוס', וע"ע מש"כ הקה"י סי' כ"ז, ובחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' מ"צ).

ובדעת הרמב"ם (מעילה ז. ה.) - יעוי' בחי' מרן רי"ז הלוי הנ"ל שכתב דאי אפשר לפרש דעתו כתוס' דהנפק"מ למועל אחר מועל, וכן דעת האבן האזל, וכן החזו"א (מז. יו.). אולם מהר"י קורקוס וברה"ז בסוגיין ביארו אף בדברי הרמב"ם כתוס', עיי"ש. וראה מה שביאר בחי' הגר"ח הלוי, וע"י בחי' רא"ל מאלין (סי' מ"צ), ובמנח"א עמ' תכ"ד.

דף נב.

גמ'

דאורייתא בה מועלין באפרה אין מועלין כיון דחזו דקא מועלי בה וכו' - הדבר אברהם (סי' ז. ת.) הקשה לפי"ד תוס' לעיל (ד"ה מטאת) דהא דאיצטרך קרא שמועלין בה הוא למועל אחר

מועל, א"כ כשנתמעט דאין מועלין באפרה היינו מקדושת מזבח דמועל אחר מועל אבל לא נתמעטה מקדושת בדה"ב, וא"כ היאך מזלזלין בה הרי מ"מ יש בה מעילה, ועי' בזה עול"ש כאן.

ת"ר פר העלם דבר של ציבור וכו'
בתחילה מגבין להן דברי ר"י ר"ש
אומר מתרומת הלשכה הן באין:

ביאור סברות התנאים:

כתב בחי' הגרי"ז דנראה דלס"ד בדעת ר"ש הא דאמר מתרומת הלשכה הן באין היינו אם ירצו לחוש שלא יפשעו אבל מ"מ יכול להביאן משל יחיד, אך למסקנא דילפינן דומיא דתמיד צריכין להביא מתרומת הלשכה בדוקא, ויש בזה נפק"מ דאם אין בזה דין דוקא מתרומת הלשכה יכול היחיד להקדיש עבור הציבור ויהא הוא המקדיש והציבור מתכפרין, אבל למסקנא אם מביא היחיד צריך שימסרנו לציבור.

ובדעת ר' יהודה כתב הגרי"ז דאף דפר העלם דבר הוי קרבן ציבור מ"מ אינו כתמידין ומוספין שבאין מתרומת הלשכה, אבל פר העלם דבר הוא קרבן שמתכפר בו הציבור ולכן מגבין מכל אחד ואחד.

ויש לעיין, דהנה נחלקו רש"י והרמב"ן ריש פר' ויקרא כשהתנדבו ציבור קרבן האם נחשב קרבן ציבור או דשותפין, ולדעת רש"י דלא נעשה קרבן ציבור צ"ע אמאי בפר העלם דבר אליבא דר"י דגובין מכל הציבור נחשב קרבן ציבור - עי' זרע אברהם (ד. כא). שעמד בזה, ועי' מש"כ המנח"א עמ' תכ"ח.

ומה דנקט הגרי"ז בפשיטות דגם לר' יהודה הוי פר העלם דבר קרבן ציבור אלא שאין דין שיבוא משל ציבור - המנחת חינוך (מלוה ק"כ) ביאר בדעת הרמב"ם דלר"י דבתחילה מגבין להן לא חשיב כלל קרבן ציבור אלא רק כקרבן השותפין, וכן נקט האור שמח (ציאמ"ק ד. י.) - עי' מנח"א עמ' ת"ל.

בני ר"י שלימה שחרית ושלימה ביה"ע
או דילמא שלימה שחרית ובטיילה
ביה"ע - עי' נתיבות הקודש בביאור הספק הזה.

כיון דחזו דקא מזלזלי וכו' גזרו ביה מעילה - האם גזרו מעילה דרבנן גרידא או שגזרו קדושת דמים על האפר וממילא הוי מעילה דאורייתא: השטמ"ק (נא): א"ת י"ד הביא גירסא ברש"י כצד השני דהוי מעילה מדאורייתא, אכן משמעות לשון הרש"י נא: (ד"ה פרטי) דהוי מדרבנן גרידא. וראה בתוד"ה גזרו שהביאו בזה מחלוקת לענין דם אי הוי מעילה דרבנן או דאורייתא. ועי' בדברינו שם.

כיון דחזו דקא פרישי מספק הזאות וכו' - א טעם שחששו ליהנות מההזאה הוא כדאיתא בר"ה כת. דהמודר הנאה מחבירו אסור להזות עליו בימות החמה לפי שנהנה, וראה בעול"ש שמפרש דאף בימות הגשמים י"ל דחששו משום הפסד ואיבוד קדשים. ועע"ש שדן היכי משכח"ל הך ספק הזאות, הלא אם ברה"י מדאורייתא ספיקו טמא ואי ברה"ר ספיקו טהור בודאי.

ב הקר"א הביא דבירושלמי שקלים איתא דכיון שנגדרו ותו לא מזלזלי הדר אוקמוה אדאורייתא, וכ"כ שם הרמב"ם בפיהמ"ש, ולפי"ז הוא מדייק שאם תקנו דבר בשביל איזה טעם ובטל הטעם יש כח לבטל התקנה כיון שלא צריכין לה עוד.

אוקמוה אדאורייתא - מבואר למסקנת סוגיין דאוקמוה אדאורייתא ואין מועלין באפרה מדאורייתא, ותמוה לשון הרמב"ם (מעילס 3. ה.) "ותנאי ב"ד הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה", ועי' בזה כס"מ ומהר"י קורקוס שם, וראה מנח"א (עמ' תכ"ו).

בבבאי טפפאי משום דיתבו בארעא דחשוכא אמרי שמעתתא דמחשכין - פירש"י ביומא נז. דקרי לה 'ארעא חשוכא' לפי שבבל היא מצולה [עי' שבת קיג: זבחים קיג:].

ובריטב"א ביומא שם הביא תשובת הרמב"ם שפירש דר' ירמיה לטעמיה דאמר בסנהדרין כד. "במחשכים הושיבני כמתי עולם - זה תלמוד בבלי", דאמוראי בבל לא היו בקיאים בהלכה כאמוראי א"י, ומצינו דר' זירא ביקש שישתכח הימנו טעמיה דבבלי כשעלה לא"י [כדאיתא ב"מ פה.]. אמנם לא בכל הדורות היה כן, אלא בדורות שהיו גזירות ושמדות, אבל אח"כ התגברה התורה בבבל, וכ"ש לבסוף בימי רב אשי. וכתב הריטב"א על דברי הרמב"ם הללו "וחיים הם למוצאיהם".

אמר רבא וכו' סלת מנחה תמיד הרי היא לך כמנחת תמידין - אע"ג דלעיל ריש נא. אביי אית ליה האי דרשא ורבא שם פליג עליו, מ"מ מודה רבא לאביי בעיקר הדרשא - עי"ש תוס' ד"ה אפי וד"ה תניא.

א"ר יוחנן פלגי בה אבא יוסי בן דוסתאי ורבנן וכו' - פירש"י דפליגי בחביתי כהן גדול שלא מת, ולפי"ז אין לזה שייכות כאן והו"ל לאתויי על רישא דמתני' לעיל נ.; ועי' נתיבות הקודש שרוצה לפרש דקאי אסוגיא דלעיל ובא לפשוט ספיקו דרחב"א בשם ר' יוחנן.

אבא יוסי וכו' מפרש ל"ה ב' קמצים של לבונה קומץ שחרית וקומץ בין הערבים - שיעור הלבונה קומץ מפורש במתני' לקמן קו.; ושם בגמ' דרשין לה, וראה בהגהות חש"ל מה מקור הדין דבעי כלל לבונה בחביתי כהן גדול.

והנה בשיעור קומץ לבונה הביאו תוס' לקמן קו: דנסתפק הירושלמי בשקלים אם משערין בקומצו של הכהן המקריב או בקומץ

הבעלים, וכתב בהגהות חש"ל (לעיל יא.) דהיינו במתנדב לבונה אבל לבונה הבאה עם המנחה לכו"ע משערין בקומץ דהכהן המקריב דומיא דקמיצת המנחה, ולפי"ז יש לעיין בחביתי כה"ג אם משערין בקומץ הכה"ג או בקומץ הכהן המקריב, וכן כשמת הכה"ג ומביאין מנחתו משל ציבור או משל יורשין במי משערין הקומץ לבונה. ונראה שדבר זה תלוי אם הכה"ג נחשב בעלים על חביתין דיליה ואם היורשין מביאין החביתין לכפרתו, והרחבנו בזה לעיל דף נא. ודף נא.; וראה עוד בזה מקדש דוד סוף סי' ל'.

קומץ שחרית וקומץ ביה"ע ורבנן אמרי וכו' חצי קומץ שחרית וחצי ביה"ע - בחי' הגרי"ז חקר אם בקמצים דלבונה למר כדאית ליה יש גם הדין שנאמר לעיל ח. דהבא שלם ואח"כ חוציהו, או דיכול להביא של שחרית בפ"ע ושל ביה"ע בפ"ע, עי"ש שדייק מדברי רש"י (ד"ה מפרש) שגם בלבונה יש דין זה, ואילו מדברי הרמב"ם (תמו"מ ג. כג.) משמע לא כן, וע"ע שם, ובמנח"א עמ' תל"א.

אבא יוסי בן דוסתאי סבר לא אשכחן חצי קומץ דקריב - יש לעיין דכשם שנשתנתה המנחה שקריבה לחצאין ה"ה הקומץ דלבונה נימא דנשתנה, וי"ל דבמנחה מצינו דמקריבין למזבח רק קומץ הימנה ואינו חידוש שיקריבו המנחה כולה לחצאין, אבל חצי קומץ לעולם לא אשכחן - שפ"א. וע"ע חי' הגרי"ז, ומנח"א עמ' תל"א.

רש"י

ד"ה קרבני לחמי - ריבה הכתוב קרבנות הרבה וכו' - כן מפרש גם המיוחס לרשב"א דהילפותא הוא מריבוי הכתוב, אבל רגמ"ה מפרש דילפינן מתיבת 'לאשי' דהנהו נמי נשרפין ודינם כתמיד.

ד"ה לרבות - בסוף הדיבור - לא היו יודעין שיחטא - צ"ל שיחטאו.

תוס'

תוס' דכיון דקיימא להנאה וצריכה עדיין להיות בקדו"ד שלה לא נחשב עדיין נעשית מצותה עד לאחר הזאה. ועע"ש שדן לישב עיקר קושית תוס' די"ל דלא שייך כלל דין נעשית מצותו רק בקדשי מזבח ולא בקדשי ברה"ב.

ד"ה דקא עבדי - ר"א למעמיה וכו' דאפר מקלה מותר להניח על מכתו - פי' ולא נראה ככתובת קעקע. וצ"ע לשאר אמוראי דאסרו אמאי הוצרכו בסוגיין לגזור - עי' יד דוד.

ד"ה גזרו - ואית דגרסי פרק ולד חטאת מ"ט דמ"ד אין מועלין וכו' - פי' ומיייתי התם קרא, וא"כ משמע לכאורה דפלוגתתם בדאורייתא, ותוס' דוחים דגרסינן מ"ט בלבד כלומר מה טעם דלכו"ע מדאורייתא אין מועלין בדמים. וראה ברש"י שם שכתב ב' הגירסאות, ולשונו השניה וכן התוס' דהתם גרסי "עד כאן לא פליגי אלא מדרבנן אבל מדאורייתא אין מועלין, מנא ה"מ" וכו'.

ומיהו תימה דריש מעילה תנן ק"ק ששחטן בדרום מועלין בהן דרבנן - כן מפרש שם רבה דשחטן בדרום כמאן דחנקינהו דמי והוו כקדשים שמתו דאין בהן מעילה אלא מדרבנן.

והרב ר' חיים וכן פי' בקונטרס כאן - הצ"ק גורס קודם "וכן פי' הקונטרס התם" וחוזר למועלין בדמים דמעילה יא. דאף רש"י פירש דמעילה דהתם מדרבנן גרידא, אבל הר"ר חיים מפרש דמעילה בדמים מדאורייתא לפי שבי"ד היו מקדשים הדמים לבדה"ב כדי שלא יהנו מהם בלי פדיון [כמו שפירשו שיטת הר"ר חיים בתוס' זבחים מו. ויומא נט:].

והנה אף גירסא דלפנינו בתוס' יש לפרש ד"וכן פי' בקונטרס כאן" קאי על פירוש

ד"ה ואין מועלין - ולמאן דמוקי הא דתניא אסור בנפלה דליקה מאליה דלא הוי איניש דלמעול נוחא - פי' הא דקתני מותר כשהדליק אדם ומעל בהדלקתה בזה נפיק לחולין, והא דקתני אסור כשנפלה דליקה מאליה, וא"כ כאן באפר פרת חטאת כיון שלא היה מעילה בשריפתה לא נפקה לחולין ולכן איצטריך קרא דאפ"ה אין מועלין בה.

וי"ל דשאני הכא דכל מצותה לשריפה עומד ועוד נראה וכו' - א' תירוצ' ראשון דתוס' מחלק בין שריפת הקדש בעלמא שהוא ביטול מציאותו ואין במעשה מצוה ולכך אין בו תו מעילה, לבין שריפת פרה דאדרבה זהו קיום מצותה לשורפה ולכן נתבטל מציאות הקדש שלה, ותירוצ' שני מחלק דבעלמא אפר הקדש מותר לפי שכבר נעשית מצותו משא"כ אפר פרה דאדרבה קיום מצותו לטהרת הטמאים מתחיל לאחר שנעשה אפר. ועי' קר"א שתמה על תירוצ' קמא ומסיק כתירוצ' בתרא.

ב' בעיקר דברי תוס' דהכא אכתי לא אתעביד מצותו - ראה בחי' הגר"ח הלוי על הרמב"ם (מעילה ג. ה.) שהקשה דהלא האי דינא דחטאת קרייה רחמנא הוא במעשה ההקרבה שלה ובוזה כבר נעשית מצותה כשנעשית אפר, ומה שאפר שלה יש לו דין טהרה ומזין אותו הוא דין בפ"ע ואינו נוגע לדין חטאת שלה, וביאר הגר"ח דכיון שבפרה אין דנין בה דין קדושת הגוף אלא כל עיקר דינה הוא קדושת דמים, א"כ הגם שבטל כבר דין החטאת שבה מ"מ הקדושת דמים שבה אכתי לא פקעה, וזהו שכתבו

איזהו

מנחות דף נב.

מקומן

תעא

הר"ר חיים, ויתכן שהכוונה לגירסת השטמ"ק לעיל נא: באות י"ד עי"ש היטב, ולפי"ז הוא שלא כפירש"י עצמו במתני' מעילה יא., ושו"ר שכ"כ בספר ישר וטוב.

אבל קדשים שמתו לא נחתא להו קדושת דמים הילכך מייתי טפי שפיר - ר"ל דלפירוש הר"ר חיים ניחא דלא מייתי בריש מעילה מתני' דמעילה בדמים אלא רק הא דקדשים שמתו דמעילה שבהם מדרבנן גרידא, דלא שייך שיקדישום רבנן לקדושת דמים דהרי לא פקעה מהם עדיין קדושת הגוף.

והנה בדעת הרמב"ם (מעילה 3. יא.) כתב מהר"י קורקוס דסבר דמעילה בדם מדאורייתא כהר"ר חיים, וזהו כונת הראב"ד שם שהשיגו דמעילה זו מדרבנן, וכן ביארו בדעת הרמב"ם מרכה"מ ואבן האזל שם, וראה עוד באבן האזל בביאור סברת הר"ר חיים.

ואפר פרה נמי איכא קדושה מדרבנן - לפי הגירסא שלפנינו תוס' מתרצים דהא דלא מייתי בריש מעילה הא דסוגיין דאפר פרה דמצינו מעילה מדרבנן, דיש לדחות דה"נ רבנן הקדישו האפר והוי מעילה מדאורייתא. אבל הצ"ק רוצה להשוות דברי תוס' דהכא לתוס' בזבחים מו. וביומא נט: שדחו דבאפר פרה אי אפשר לומר כן דהא אי תקנו ביה מעילה דאורייתא איך היו יכולין להזות וליהנות ממנו, ולכן הוא גורס זאת לקמן כמו שנדפס בצד הגליון.

והנה למה שכתבנו לעיל דתוס' סמכו כאן על דברי רש"י עפ"י גירסת השטמ"ק (לעיל נא: אות ז"), א"כ מבואר שם בשטמ"ק בהדיא דאף באפר פרה דסוגיין תקנו להקדישו דליהוי מעילה דאורייתא שמייתי עלה קרבן, וא"כ ודאי דתוס' דהכא שלא כשיטת תוס' בזבחים וביומא, ומה שהקשו התוס' שם

דאיך אפשר להזות וליהנות ממנו י"ל כמש"כ הקר"א כאן דאין זה הנאה מן ההקדש דמצוה היא.

ומיהו תימה קצת אמאי לא מייתי מתני' וכו' הנהגה מן החטאת כשהיא חיה לא מועל עד שיפגום כשהיא מתה כיון שנהגה כל שהוא מעל - פי' מיירי בחטאת בעלת מום שעומדת לדמיה וכל העומד לדמים אין מועלין בו עד שיחסר, ולאחר שמתה אינה עומדת לדמים דאין פודין קדשים להאכילם לכלבים, הלכך מועל אעפ"י שלא חיסר, והאי מעילה מדרבנן היא.

ושמא להכי לא מייתי לה דדילמא היינו דוקא חטאת הואיל ולכפרה אתיא בדילי מינה - בתוס' זבחים מו. וביומא נט: מייתי נמי סברא כזו לתרץ אמאי לא מייתי בריש מעילה מתני' דמעילה יא. דדם יש בו מעילה מדרבנן [ודלא כהר"ר חיים], וה"ט דהתם פשיטא שהיה לרבנן לתקן מעילה כיון שלא בדילי מינה, לכן הוצרך לאתויי ראייה מקדשים שמתו דדמו לקדשים ששחטן בדרום דבדילי מיניהו ואפ"ה תקנו מעילה.

ואית ספרים דגרסי וכו' ואין הסוגיא מוכחת כן ושמא ה"ק וכו' - כוונת תוס' דהגירסא הקודמת היא כפירוש קמא דרש"י במעילה דמייתי התם סיעתא מההיא דהחטאת שמתה לעולא, ודחי דאין ראייה דדלמא דוקא חטאת תקנו דלא בדילי מינה, והגירסא השניה היא כפירוש השני דרש"י שם [עפ"י גירסת הצ"ק שם] דמקשה על עולא דבברייתא משמע דדוקא חטאת שמתה מועלין בה ולא בשאר הקדשים, ומשני דהברייתא אשמעינן דאפילו חטאת דבדילי מינה תקנו בה מעילה מדרבנן, ועולא אשמעינן דאפילו בשאר קרבנות דלא בדילי וקילי מחטאת [כסברת הס"ד שלא יהא בהן מעילה] אפ"ה יש בהן מעילה - עי' עול"ש.

ועולא אשמעינן איילי היכא - צ"ל אפילו היכא - עול"ש.

ד"ה פר העלם דבר - יש לדקדק אמאי נקט גבי פר לשון יחיד וגבי שעירי לשון רבים - בתוס' יומא נ. ובזבחים מא: (סוד"ה וסא) הוסיפו לבאר הקושיא: דאי הא דנקט בשעיר לשון רבים הוא כמ"ד בהוריות ה. דכל שבט בע"ז מביא שעיר, א"כ ה"ה בפר העלם דבר ס"ל הכי. ועי' תוס' יומא הנ"ל בתירוץ קושיא זו [וראה שם הגהת מהרש"א, ומש"כ הרש"ש], ועע"ש תירוץ התו"י.

והו"מ למוינקט פרי עבודת כוכבים - צ"ב דהגמ' נקטה פר העלם דבר ואמאי מקשים תוס' דהו"ל למנקט פרי עכו"ם, ומבאר הח"נ דתוס' מוסיפים להקשות דהו"מ למנקט הכל בע"ז ובלשון רבים שהרי בע"ז צריך להביא גם פר וגם שעיר, ועי"ש דמישב קושיות תוס' דחדא מיתרצתא בחירתה. אמנם עפ"י דברי התוס' ביומא נ. כתב הח"נ דצריך להגיה בתוס' דהכא "פרי העלם דבר" והכל קושיא אחת.

ד"ה דשמעינן - ק"ק דר"י נמי חייש לפשיעה דלא אשכחן דנפלאוג אתקנות ולעיל ס"ל מש"ל יורשים - הח"נ מפרש: דלא אשכחן דפליג ר"י על התקנות שאמר ר"ש במשנה דשקלים [הובא לעיל נא:], וא"כ מודה הוא אף לתקנה דחביתין משל ציבור דחשו שמא יפשעו היורשין, וא"כ הא דקתני במתני' דר' יהודה אומר משל יורשין ע"כ דהוא מדאורייתא אבל לדינא מודה הוא לר"ש דאי חיישינן לפשיעה קריבה משל ציבור, וא"כ קשיא דנמצא דאף ר"י חייש לפשיעה.

והנה תמה הח"נ [וכן בהגהות ראמ"ה] הלא מפורש במתני' שקלים (ו. ו.) הנ"ל דר"י פליג אדר"ש וסבר דמשל יורשין ולא חייש

לפשיעה, ומתוך הח"נ דאפשר שתוס' לא גרסו זה במשנה שם [וכן נקט החזו"א סי' לד. ג.], או י"ל דר"י בא לפלוגי רק על מה דאמר ר"ש דאוקמוה אדאורייתא, וקאמר ר"י דמדאורייתא אינה קריבה משל ציבור אלא משל יורשין, ולעולם לדינא מודה ר"י דמשל ציבור.

והנה יעוי' בדברינו במתני' לעיל נא: (אות ג') סתירת פסקי הרמב"ם, ולפי"ד הח"נ בדעת תוס' דר"י פליג אדר"ש לדינא דתקנו לחוש לפשיעה א"ש דברי הרמב"ם, ודו"ק.

דף נב:

גמ'

מי אמרינן מתוך שהוכפלה סלתו הוכפלה לבונתו או דלמא מאי דגלי גלי וכו' ושמן בין לאבא יוסי ובין לרבנן מהו - יש לעיין מנין שהקרא המלמדינו שצריך להוסיף לא קאי על כלל המנחה הכולל סולת שמן ולבונה, וחזינן מהכא דעיקר המנחה הוא הסולת שבה. [ועי' לעיל כג. בפירוש בתרא דרש"י בבבאי דקומץ שמיצה שמנו ע"ג עצים, דיש צד שאם מיצה השמן ולא הקטירו לא הוי כקומץ שחסר].

איילימא רבנן מ"ש לבונתה דהוכפלה ומ"ש שמנה דלא הוכפל - עי' קר"א דלכאורה יש לחלק.

רש"י

ד"ה מאי דגלי - לר"י מאותה ולר"ש מכילי תקטר - הוא כלישנא אחרינא ברש"י נא: ד"ה שתהא כולה.

ד"ה מאי הוי עלה - דהא לא תנינן ליה בהדיא - עי' המיוחס לרשב"א, וע"ע מנחה טהורה.

איזהו

מנחות דף נב:

מקומן

תעג

תוס'

כוונת תוס' כפירוש הרש"י, ועי' חזו"א (לל.
ז) בביאור כוונת תוס'.

ד"ה לרבנן - אבל לאבא יומי כיון דצריך
קומיין בבקר וקומיין בערב לא שייך
לאיכפולי טפי משיעור שלם - יש לעיין אם

ד"ה הלכה - תימא הילכתא למשיחא -
עי' תוס' זבחים מה., ותוס' יומא יג.
ותו"י שם. וע"ע תירוץ השפ"א.

פרק חמישי – כל המנחות

מתני'

דף נב:

כל המנחות באות מצה:

מה דין מנחה שהחמיצה לאחר שנתקדשה בכלי?

כתב הצ"ח (נכסות לו): דחשיב פסולה בקדש ותליא בפלוגתת ר"י ור"ש בזבחים פד. כשעלתה למזבח האם תרד, וכן תלוי בזה אם יש בה דין מעילה.

אבל בחי' הגרי"ז (לקמן נ). נקט דודאי באיסור חמץ לכו"ע הדין דעלו ירדו. והמקדש דוד (ד. א. ד"ה ואם נאמר) דן בדין הזה, עי"ש. וראה מנח"א (עמ' תל"ו) שהרחיב בזה.

ר"מ אומר השאור בודה להן מתוכן ומחמצן - צ"ע אמאי צריך לשאור זה ולפלוגתת ר"מ ור"י, הרי יכול ללוש עישרון שלם ויניחנו כך עד שיעור שיתחמץ, וי"ל דלמצוה צריך חימוץ יפה ואי אפשר שיתחמץ יפה ביומו אא"כ יתן בו שאור, וללוש כמה ימים קודם אי אפשר דנמצא שכבר נתקדש בכלי ונפסל בלינה - תפא"י בבוטא אות א', יעו"ש.

ר"י אומר אף היא אינה מן המובחר:

מה שייך בחמץ מן המובחר?

הקשה בחי' הגרי"ז מה שייך דין 'מובחר' בחמץ, דאם הוי חמץ אז הוי מובחר ואם אינו חמץ לא מהני כלל. ונדחק לפרש ד"אינה מן המובחר" קאי על העיסה דלפעמים לא תתחמץ יפה, עי"ש מה שביאר בזה. אמנם בהערה שם ציינו לרמב"ן בחולין כג: שמפרש דברי המשנה כפשטן דאע"ג דהוי

חמץ מ"מ אינו חמץ מן המובחר. וכ"ה בפי' רבנו הלל בפר' אמור (סו"ד נכנסת הלאשונים). וע"ע מנח"א עמ' תל"ב.

אמרו לו אף היא היתה חפרה או יתרה - בביאור מחלוקת ר"מ ור"י: כתב התפא"י במשניות (א"ת ז') דר' יהודה לא חש להך קושיא, לפי דאפשר שימדוד הקמח שעושה ממנו השאור וכאותו שיעור שמדד יחסיר מן העישרון, אבל רבנן גזרו שמא ישכח ליטול ולהחסיר כשיעור שעשה השאור.

ושו"ר שהשטמ"ק לקמן נג: (א"ת ז') כתב בשם התוס', דר' יהודה סבר דהכי גלי קרא דמנחות של חמץ מודדן עם השאור ואין בזה משום חיסרון או יתרון, ועי"ש שהקשה ע"ז, ומסיק דאין חילוק ובין בחמץ ובין בשאור מנחות סבר ר' יהודה דמגבל והדר ימוד. וראה עוד תוס' לקמן נד. (ד"ה ת"ט) מש"כ בביאור מחלוקת ר"מ ור"י, וע"ע בחזו"א (עוקלין ג. ו.), ובתורת זרעים (תרומות ג. ד.), ומנח"א עמ' ת"מ.

וברמב"ם (מעשה"ק ט. יח.) משמע דטעמיה דר' יהודה משום דמשערין כפי מדתה של המנחה עכשיו [ועי"ש לח"מ], וראה הערה א' לכנסת הראשונים.

אף היא היתה חפרה או יתרה - כן איתא גם בבביתא לקמן עו: שעישרון חסר או יתר פסול, וראה שם שהרחבנו בדין זה.

גמ'

מניין לכל המנחות שהן באות מצה דכתיב בה כתיב בה וכו' - עי' לקמן עב: תוד"ה חייטין.

איזהו

מנחות דף נב:

מקומן

תעה

תוס'

שמבאר למאי הוצרכו תוס' לשתי הראיות, וכע"ז ביאר בספר ישר וטוב כוונת תוס'.

והשפ"א ממאן בסברת טה"ק דאי אפשר לדחוק הגודש, דודאי אפשר אלא דסתם גודש תילתא הוא ע"כ בלי שידחקנו, ע"ש.

ד"ה מנין - תימה מתני' היא וכו' וה"נ דרשינן לקמן בגמ' (מ.) שאר מנחות

מנין ת"ל כ"ל המנחה - ואין לומר דבעיא דר' פרידא על שיירי המנחות מנין, לפי דמהאי קרא דכל המנחה לא נפקא אלא הקומץ או כל המנחה קודם קמיצה, שהרי לשונו "מנין לכל המנחות שהן באות מצה" משמע על תחילת ההבאה ולא על השירים, ועוד דא"כ לא משני ליה מידי - ח"נ.

אולם בהגהות ראמ"ה רוצה לישב כך קושיית תוס', וע"ע בזה טה"ק, וראה עוד מש"כ לישב החזו"א (לה. י.).

דמהווא לא שייך לרבווי אלא מנחות

שיש בהם דין הכתוב בפרשה וכו' כגון מנחת סלת - משמע דשיטת תוס' דגם במנחת סולת יש דין דלאכול השירים בתורת מצה, וא"כ ה"ה לכאורה דדינה להיאפות י' חלות, ועי' בענין זה בדברינו לקמן נט. על רש"י ד"ה כל היכא.

אבל מכל המנחה איתרבו אפילו מנחת

העומר - צ"ב מה צריך לרבות מנחת העומר דיש בה נמי הגשה קמיצה ולבונה, וכתב טה"ק דצריך לגרוס לעיל בתוס' 'ובאות סולת' דהיינו חטיף דאילו העומר בא משעורים, ע"ש. וכע"ז כתבו העול"ש ובספר ישר וטוב.

ובעיקר הדבר יש לעיין: דמשמע מתוס' דאף מנחת העומר שייך שתבוא לידי חימוץ ולכן יש בה לאו דאיסור חימוץ, וכן מבואר בפסחים לו. דלותרין מנחת העומר ולא חשו לחימוץ לפי שבקרבן ציבור זהירי טפי, אך תמה המנחת חינוך (מנא"ש ע"ז) הלא קולין

ד"ה כל המנחות - שתי הלחם ניהא וכו' כדאמר בפרק התכלת [צ"ל לעיל מו:] אבל לחמי תודה לא אישכחן - המיוחס לרשב"א תירץ דילפינן תודה משתי הלחם דליהו מנחה, וצ"ב מהגמ' לעיל מו: כנדפס בצד הגליון.

ומ"מ ניהא לאשמעינן דינא - עי' טה"ק.

ד"ה בודה - ופי' לשון הוצאה - התפא"י במשניות (ג') פירש שהוא לשון 'בד' בבר יהיה', ר"ל מיחדו לשאור לעישרון זה לחמצו לברו.

ד"ה חסרה - דכשמודדין במדה בפסח - כלומר דשנינו בפסחים מח. שאין לשין כאחת עיסה יותר מכדי שיעור חלה כדי שיוכל לשמרו מן החימוץ.

אין להכביד על הסלת דא"כ נמצאת יתרה - 'יתרה' דנקט הוא לענין פסח, אבל לענין חלה חיישינן איפכא שמא מחמת שיכביד לפעמים נראה לו שהיא חסירה ויבוא לאוכלה בלי הפרשת חלה - טה"ק.

ועוד אמרינן לקמן גודשא תילתא - לא נמצא כן לקמן אלא בשבת לה. ובעירובין יד: דגודשא הוי תילתא. וכוונת תוס' ללמד דכשמודדין במידה כגון לצורך פסח צריך לזוהר שתהא המידה יחד עם הגודש תילתא - עול"ש.

אולם טה"ק כתב שיש חיסרון בדברי תוס' וצ"ל "ועוד אמרינן לקמן גודש שבו היה מודד לכל המנחות (צרימא לקמן פו.) וגודשא תילתא", וכוונת תוס' להביא ראיה נוספת [מלבד מסוגיין] שאין דוחקין הסולת במנחות, שהרי הגודש שהוא מחוץ לכלי ודאי אי אפשר שידחקנו וא"כ ב' השלישים שהן בתוכו ג"כ מסתמא ללא דחיקה, ועי"ש

העומר קודם לישא (כדלקמן סו.) וקלי אינו בא לידי חימוץ. וראה עוד הערת מנחת מרדכי (אות י) על המקדש דוד סי' ל'.

ומנחת קנאות - היינו כמ"ד לקמן נד. דמנחת חוטא אפשר לגבלה במים, אבל למ"ד חריבה מכל דבר א"כ בלאו חימוץ פסולה אם נתן בה מים, אולם י"ל דאפשר דאם נתן בה מים לא נפסלה בהכי - טה"ק, עיי"ש.

ושמא י"ל עוד דמדין חריבה אין פוסל נתינת מים כל דהו אבל מדין חימוץ פוסל.

והנה תוס' לא הזכירו חביתי כהן גדול, וסייע מזה המקדש דוד (ל. ג. ד"ה יש לחקור) דבחיבתין אין לישא בפושין ואינן באין לידי חימוץ.

ונראה לפרש דרבי אמי לא רצה וכו' - תוכן תירוץ תוס': דלפי שהבין ר' אמי דמקשה לו ר' פרידא אפילו למצוה מנין בכל המנחות, בזה משיב לו קודם כל ממקראות פשוטות על חלק מהמנחות שיש למילף מקרא דזאת תורת, ועוד הוסיפו תוס' דאף כל המנחות אפשר למילף מהתם כדמפרש.

ומהשתא מצינו למימר דנתרבו כל מנחות אפילו אותם דאין בהם הגשה

וכו' - ר"ל דלפי מאי דלא אסיק אדעתיה שמנחת סולת כתיבה בהדיא בההיא פרשה, הבינו תוס' דפרשה ד'זאת תורת' באה למנחת סולת ומרחשת דלא כתיב בהו מצה בהדיא, וא"כ לא איירי האי פרשה אלא במנחות שיש להם הדין הכתוב בפרשה, אבל השתא דאמרינן דמנחת סולת לבדה כתובה בגוף הפרשה ואילו מנחת מרחשת מריבוי ד'זאת תורת', מעתה יש לרבות נמי שאר מנחות אפילו אותם שאין להן הדין הכתוב בפרשה - ח"נ.

אבל קשיא וכו' שאר מנחות למה לי דאם נאמר ללאו א"כ היכי מיייתי לעכב וכו' - פ"י אם נאמר דקרא דלא תעשה חמץ נצרך ללאו, א"כ היכי בעינן למילף לקמן מקרא דלא תאפה חמץ עיכובא, והרי מבואר בדף נה: דיש קרא כללי ד'לא תעשה חמץ' וקרא פרטי ד'לא תאפה' שיצא מן הכלל כדי ללמד על הכלל שבכל עשייה ועשייה יש איסור לעשותה בחמץ, ואי קרא ד'לא תעשה' אתי רק ללאו ה"נ קרא ד'לא תאפה' המגלה עליו אתי ללאו בעלמא, וא"כ היכי בענין למילף מיניה עיכובא - ח"נ.

והעול"ש העיר דלכאורה קושיא זו קשיא בלאו הכי, דהיכי מצי למילף לקמן עיכובא מ'לא תאפה' הרי איצטריך ללמד על הכלל כולו כדלקמן נה:, עי' מה שתירץ.

ור"ת מפרש דמיבעיא ליה לרבי פרידא וכו' - כעין פירוש ר"ת כתב גם בשטמ"ק (נג. אות א'). וכתב העול"ש דר"ת לא בא לישב הקושיא האחרונה דגם לדידיה קשיא למה לי כל המנחה.

ותוכן תירוצו: דודאי ידע המקשן הקרא דמתני לקמן נה. ד'לא תעשה חמץ', ולא הקשה מנלן שכל המנחות אין באות חמץ אלא מנלן שאף שיאור וחלוט לא הגם שאינן חמץ, ומשני מקרא ד'זאת תורת' שמעינן דצריך שם 'מצה' ושיאור וחלוט אינן בכלל מצה, ומקשה עיכובא מנ"ל, ומשני דהאי קרא גופיה ד'זאת תורת' כתיב בתריה 'לא תאפה חמץ' ומשמע אלא מצה הכתובה לעיל מיניה [משא"כ קרא ד'לא תעשה חמץ' דלא כתיב מצה בהאי פרשה כמש"כ השטמ"ק אות י"ד] וכו'.

דף נג.

גמ'

א"ל מצוה לא קא מיבעיא לי כי קמבע"ל לעכב - הקר"א (נדינור הלאסון) הקשה

איזהו

מנחות דף נג.

מקומן

תעו

חלוט מאי ניהו רבוכה - פירש"י דרבוכה היינו חלוטה ברותחין, והנה אימתי עושין חליטה זו, וכן בדעת הרמב"ם בזה - עי' בדברינו על מתני' לקמן עז.

ואימא לא תאפה חמץ למיכם גברא בלאו בעלמא ואיפסולי לא מיפסלא:

א לכאורה כוונת הגמ' להקשות רק למ"ד כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, אכן יעוי' בטה"ק דמפרש אף אליבא דמ"ד אי עביד לא מהני. וראה עוד בשפ"א ויד דוד.

ב המשל"מ (פ"א מקרנן פסח) הניח בקושיא דבירושלמי פסחים יליף מקרא דשוחט פסח על החמץ שחיתתו כשרה, ומשמע דמסברא היה צריך ליפסל, והכא אמרינן דמסברא לא היה נפסל - ועי' מש"כ לישב הקר"א, וטה"ק הנ"ל, ויד דוד, ומנח"א עמ' תל"ח.

מנין לב"ה המנחות שנילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו:

בגדר דין שימור המנחה:

בחי' הגר"ח הלוי (חמן ומנח ו. ה. ד"ה אכן) יסד דלענין פסח יש שני דינים בשימור לשם מצה, חדא עצם מעשה השימור שלא תחמיץ, ועוד שיחול בחפצא שם משומרת לשם מצה ולא לשם דבר אחר.

ובחי' הגר"יז כאן נסתפק אם במנחה יש גם הדין השני דשימור לשם מצה כמו לענין פסח או רק שלא יחמיצו, וכן נסתפק השפ"א. והחזו"א (לה. א.) נקט בפשיטות שצריך שימור לשם מצה כפסח, [ועי"ש שדן אי מקיים באכילתן גם מצות אכילת מצה מלבד מצות אכילת קדשים], וכן נקט גם בנתיבות הקדש.

ועוד חקר השפ"א אם שימור המצה לשם מצת

דכיון דכתיב "מצות תאכל" שמענין דאסור לאוכלן חמץ, והואיל ואי אפשר לאכול המנחה ממילא היא פסולה להקרבה. ועוד הקשה דהאיכא קרא ד"כל שאור וכל דבש לא תקטירו" וכיון שאי אפשר להקטיר הקומץ ממילא המנחה פסולה, עי"ש, ועי' מנח"א עמ' תל"ד.

ואימא לא תאפה חמץ אל"א שיאור - מבואר בפסחים מח: דשיאור הוא שיצא מכלל מצה ולכלל חמץ לא הגיע, ור"מ מחמיר שכבר בהכסיפו פניו נחשב שיאור, ומחמיר נמי שאמנם אין חייב כרת אבל חייב מלקות, ור"י מיקל בתרתי דדוקא נסדק כקרני חגבים נחשב שיאור ועוד שאפילו הכי אין חייב מלקות - עי' רש"י פסחים מג.

שיאור דמאן וכו' אל"א דר' יהודה לר' יהודה - העונג יו"ט (ס' ל"ח) הקשה דבחולין כג: בעי דר"י לר"י מהו ספיקא הוי [פי' אם שיאור הוי חמץ או מצה] או בריה הוי, ואי ספיקא הוי מאי בעי הכא "ואימא לא תאפה חמץ אל"א שיאור" הלא ממה נפשך אם חמץ הוי הרי אסור, ואם מצה הוי הרי מותר, ולא איצטריך קרא להתיר כדאמרינן בעלמא איצטריך קרא לריבויי ספיקא. ועי' בזה עול"ש כאן.

ואימא לא תאפה חמץ אל"א חלוט - בפסחים לט: איתא דהחלוט ברותחין אינו בא לידי חימוץ, וכוונת רנב"י דהכא להקשות דאימא דאין נאפית כדרך מצה שנילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו [כדלקמן מתני' נה.], אלא נחלטות ברותחין וממילא אין צריך שימור דשוב אינן מחמיצות. [ומש"כ בשטמ"ק אות ח' "אבל עושה אותו חלוט ויעשהו חמץ" נראה דר"ל דכיון שיעשהו חלוט יוכל לנהוג בו מנהג חמץ].

מצוה דפסח האם יכול לצאת בה ידי מנחה, דאילו איפכא אמרינן בפסחים לח: דלחמי תודה שנשתמרו לשם תודה פסולין למצוה דפסח.

גלמודנה מפסח:

הא דנלמדה מפסח היינו לענין דין שימור שלא תחמין כדמשמע מפירש"י, אבל לא לענין נילושות בפושין, דהא בפסחים לו. אמרינן דמצה בפסח אין לשין בפושין דלא דמי למנחות דלישתן בזריזין ובמקום זריזין, ועי' מצפ"א.

אולם טה"ק תמה דמאי איבעיא ליה מנין שצריך לשמרן שלא יחמיצו פשיטא שצריך שימור שלא יעבור בלאו דחמץ. [ויש לישב דמיבעיא מנלן דחייב כל הזמן לעסוק בבצק כדפירש"י דילמא אין צריך אלא עיון גרידא אם הכסיפו פניו או כקרני חגבים, ושו"מ כע"ז בספר ישר וטוב].

וטה"ק מפרש דבעי מנין דצריך ללוש בפושין - עי' פירושו.

והחזו"א (לה. א.) מפרש דהקושיא מנין שצריך לשמרן לשם מצה כמו במצות מצוה של פסח ולא סגי בנתינת דעת שלא יחמיצו. ועי' בדברינו בדיבור הקודם.

אי בר אוריין הוא יאי אי בר אוריין ובר אבהן יאי - לכאורה זה מיותר דכ"ש מבר אוריין לחודיה - עי' נתיבות הקודש.

ואי בר אבהן ולא בר אוריין אישא תיכליה - כיון שלא למד שיהיה בעל תורה כאבותיו - מהרש"א. ובהגהות מהרש"ם ציין לגמ' ב"ב עט. "כל הפורש מד"ת אש אוכלתו", וכע"ז פירש טה"ק עי"ש. והצ"ק מפרש עפ"י דברי הגמ' חגיגה כו. "ת"ח אין אור של גיהנום שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא" וכו' ולכן זה שאינו ת"ח תאכלנו אש של גיהנום. ובעיון יעקב על ע"י פירש לפי שרק לת"ח מותר להתגאות מעט שמיני שבשמינית (סוטה ה.), אבל אם לאו בר

אוריין הוא נמצא מתגאה שלא כדן, וכל המתגאה נידון באש כדאיתא במדרש. עוד כתב מהרש"א דיש גורסים "אימא תיכליה" כלומר ראוי היה שאמו תשכלנו שלא יהא נקרא ע"ש אבותיו.

חזייה דהוה עכירא דעתיה - הח"נ מפרש דרבי פרידא ראה שרבי עזרא היה מצטער על החקירות שחקר עליו אם בר אוריין הוא, לכך פתח במילי דאגדתא להראותו שהוא חביב עליו. וזהו לפירש"י דחזייה רבי פרידא לרבי עזרא, אבל רגמ"ה פירש איפכא דחזייה רבי עזרא לרבי פרידא דעכירא דעתיה ובעי רבי עזרא ליתוביה דעתיה.

וע"ע קר"א שהאריך בביאור כל הענין וסמיכותו לכאן. וראה עוד בעיני שמואל (הגהות ומידושים צהולאט וגשל), ובפי' הרי"ף ועץ יוסף על ע"י.

מאדירים אלו המצרים דכתיב צללו כעופרת במים אדירים -

מבואר כאן ש'אדירים' קאי על המצרים ולא על המים, ועי' במפרשים (מהרש"א, ח"ג, פי' הרי"ף על ע"י) שמבארים מדוע אין פשט הפסוק מתפרש על המים. אכן הרשב"ם עה"ת מפרש 'במים שהן אדירים', וע"ע הגהות חש"ל.

תום'

ד"ה כי - ועוד דמצה במחבת ומאפה למה ל' - טה"ק מגיה "דמצה במאפה למה ל'".

ד"ה אי שיאור - דבפרק אלו עוברין קתני ר"י שיאור וכו' - עי' הגהות הצ"ק הנדפסת בצד, וכתב העול"ש דהגירסא שלפנינו בתוס' היא הנכונה וגירסת הצ"ק תמוהה.

ד"ה אלא - ותימה על דהכא והתם וכו' - עי' תירוצי טה"ק.

איזהו

מנחות דף נג:

מקומן

תעמ

הגמ' שם "תנא ביה קרא לעכב" מפרשים התוס' שם דר"ל לעיקר הדין דבעינן מצה מעלייתא ולא סגי בחלוט.

ושו"ר בטה"ק דמפרש דברי תוס' 'ועוד' כפשוטם ומבאר שכוונת תוס' להקשות ב' קושיות, ע"ש.

וראה עוד בשטמ"ק (י"ח) תירוץ הר"י דמישב הגמ' התם כפשטה דשנה הכתוב לעכב ממז.

דמהתם לא נפקא לן אלא מתהיה דהכא - ע"י קר"א (ד"ה וסנה) שדן היכי משמע מתהיה עיכובא אף לחלוט, דילמא לא שמעינן עיכובא אלא לחמץ גמור או לשיאור שהוא חמץ נוקשה ולא לחלוט שהוא בכלל מצה.

דף נג:

גמ'

בחלקו של ידיד זה בנימין - ראה זבחים קיח: שבשלושה מקומות שרתה שכינה וכולן בחלקו של בנימין, וטעם הדבר שדוקא בנימין נקרא ידיד ביאר טה"ק לפי שנולד בא"י, ע"ש.

יבא זה ויקבל זאת מזה לעם זו - מילת 'זה' הונח על דבר מיוחד וידוע - מהרש"א, ע"ש.

מה זית זו אחריתו בסופו אף ישראל - ברש"י פירש ב' ביאורים. וע"ע פירוש רגמ"ה. ומהרש"א מפרש כהגמ' לקמן דזית אינו מוציא שמנו אלא ע"י כתיחה אף ישראל סופן לחזור בתשובה ע"י היסורין.

והנה מש"כ הרש"י שהזית מתבשל בסופו כולן יחד, העיר הרש"ש דהוא סותר פירש"י גופיה במתני' לקמן פו. דשלושה לקיטות יש בזית, ובתוס' שם הקשו על פירש"י דהתם, ובשטמ"ק שם (ג') פירש דלעולם נלקט הכל כאחת אלא כוונת המשנה דשלושה סוגי

ומיהו בההיא דחולין יש לפרש דלענין מצה דתודה קאמרינן וכו' - ר"ל דהתם מספקא בשיאור אם יצא ידי חובת חמץ או מצה, וקאמר פשוט מיהא חדא דידי מצה ודאי לא יצא - עפ"י תוס' שם ד"ה ואי.

ושמא יש שום ייתור בתודה ובמנחות דחמץ נוקשה חשוב חמץ גביהו - כע"ז מסיק השטמ"ק (י"ז) בשם התו"א. והקר"א תמה א"כ מה ענין פלוגתא ר"מ ור"י להכא, שמא התם דוקא פליגי בקראי אבל במנחות כו"ע מודו דשאור בכלל חמץ מיתורא דקראי, ועי"ש דפליג דשפיר אפשר לשמוע ממחלוקתם בפסח להכא. וראה עוד שפ"א בזה.

ולקמן פליגי רחב"ג ורבנן במחמיצין בתפוחים וקרי ליה חמץ נוקשה וכו' - עיקר קושית תוס' דלקמן מסקינן דרבנן ורחב"ג פליגי אי חמץ נוקשה חשיב חמץ גמור, ואילו הכא ובחולין משמע דפשוט דחשיב כחמץ גמור ואין מחלוקת בזה. [ותוס' האריכו לבאר דקושיתם למסקנא לקמן ולא לס"ד].

וקשיא אההיא דחולין דמישמע דלכו"ע חשיבא חמץ - צ"ב דגם על סוגיא דהכא קשיא.

ושמא אפי' לרבנן לא אמרינן אלא לכתחילה וכו' - ע"ע חילוק הגהות ראמ"ה בין הסוגיות, וראה חזו"א (לה. ט.).

ד"ה ת"ל - הא דדרשינן וכו' ההוא לעכב לא הוי כמו שנה הכתוב לעכב בעלמא - ר"ל דאין כוונת הגמ' שם דשנה הכתוב לעכב היינו דיעבד, כדמפרשים תוס' לקמיה וכדאיתא בשטמ"ק (י"ח) דהתם צריך ב' פסוקים לעיקר הדין דחלוט אסור ועדיין לא ידעינן עיכובא, [ומש"כ תוס' 'ועוד' לאו דוקא, אלא חוזרים ומבארים דבריהם], אלא עיכובא דיעבד ילפינן מתהיה דסוגיין, ולשון

זיתים יש בלקיטה, וכן דעת התוס' שם לגירסת הח"נ ושטמ"ק (כ"ו).

כי חזק הוא ממנו אל תיקרי ממנו אל
ממנו - בש"ס נדפס שינוי בניקוד, אולם רש"י בסוטה לה. לא גרס כלל "אל תיקרי ממנו" וכו' לפי שאין הפרש בקריאת 'ממנו' על יחיד או על רבים. אמנם השטמ"ק בערכין טו. (אות ג') כתב בשם הרא"ש דהגם שאין חילוק בקריאה אבל ר"ל אל תפרש כך אלא כך, וכע"ז ביאר הח"נ כאן. והתוס' בערכין (יש טו:) ביארו דר"ל אל תיקרי ממנו רפי אלא בדגש. וראה עוד בשטמ"ק הנ"ל שהביא גירסא אחרת בגמ'.
אל הקב"ה לאברהם קולך שמעתי
וחמלתי עליהם - דרש 'המולה' כמו 'חמלה' - רגמ"ה, וכ"כ מהרש"א.

אני אמרתי ישתעבדו בד' מלכיות כל אחת ואחת כשיעור ד' מלכיות וכו'
- מהרש"א מבאר דכבר כברית בין הבתרים נגזר שישתעבדו בד' מלכיות, והשתא גרם החטא שיהיו צריכין להשתעבד בכאו"א כשיעור ד' מלכיות, והקב"ה חמל שלא ישתעבדו אלא כגזירת בין הבתרים.

סוף סוף כי קא כייל לעשרון קא כייל - עי'
מנח"א (עמ' ת"מ) דהגרי"ז וחזו"א (לה).
6. נתקשו אמאי השיעור תלוי בשעת המדידה הלא צריך לדון על גוף המנחה אם יש בה עישרון, וביאר החזו"א דכיון דבשעת המדידה מתקדש קדושת הגוף לכן צריכה להיות המידה כמו שעת המדידה, ועי' מה שביאר המנח"א בכונתו.

ולישקול פורתא מיניה וליחמציה מאבראי וכו' - בחי' הגרי"ז
הבין ש'אבראי' היינו חוץ לעזרה, ולשיטת רש"י דכלי מקדש ליפסל ביוצא (עי' תוס' לעיל ט.) צריך לומר ע"כ דקאי הכא אי מדת יבש לא נתקדשה.

אכן מרגמ"ה משמע בפשיטות ד'ליחמציה מאבראי' היינו בכלי אחר ומחוץ לכלי הזה.

רש"י

ד"ה לשון קל והגון ונשקול פורתא -
לר"מ וכו' ולר"י וכו' - עי' שטמ"ק
(ז) בשם התו"ח שדן אם הקושיא גם לר' יהודה.

ד"ה ונחמציה אבראי - או יטמנו בעיסה מחומצת - ר"ל דיכרוך במטלית
ויטמון כדי שלא יתערב כדפירשו בתוס', והקושיא לר"מ היא דאין צריך להשאירו תיכף בביסא ולטומנו חזרה בסולת דאז אינו מחמץ יפה אלא יעשנו שאור מחומץ יפה.

ד"ה ל"א ונשקול פורתא - מקמח של עשרון לאחר שנמדד וכו' - נראה
לבאר פירושו: דתחילה ימדוד עישרון עם השאור כדברי ר"י במתני', אלא משום דאין לדעת אם חסר העישרון או יתר, לכך יטול מעט מהקמח שבעישרון וילוש אותו בדומה לאותה לישא שהיה השאור שהביא נילוש עבה או רכה [ונראה שצריך לגרוס ברש"י "כאותו שאור"], ואח"כ יחזיר הקמח הנילוש לתוך העישרון ויראה כמה נשתנה העישרון אם נפחת או נתרבה, ולפי"ז ידע לאמוד שפיר אם נתרבה העישרון או נתמעט מחמת השאור שנתן בו בתחילה וידע אם צריך להוציא מן הקמח או להוסיף עליו.

והנה אף דלכאורה עדיין אין זו מידה מדויקת, דקשה לאמוד בדיוק שיעור לישא קמח זה שתהא ממש כלישת השאור, וכן לאמוד המידה המדויקת שצריך להוסיף או להחסיר הקמח [וכן הקשה הקר"א], מ"מ נראה שאין להקפיד בזה וכמש"כ תוס' לעיל י: (ד"ה קמץ) שאין רגילות לצמצם העישרון, וראה שם הטעם שהבאנו בזה משום שלא ניתנה תורה למלאכי השרת.

והח"נ העיר דלהאי לישנא דרש"י לא מתישב

שפיר לשון הגמ' "וליסמיה מאבראי", וכתב שנראה דה"ג "ולישקול פורתא מיניה וניליישיה וניהדריה". אכן יעוי' ברגמ"ה (צפירושו כלן שהוא שונה מעט מפירש"י, וצפירושו הנדפס לקמן נה. שהוא ממש כפירש"י) ומוכח דהוא כן גורס "וליסמיה", ונראה הביאור בזה דאי אפשר לראות היטב שיעור שנחסר או ניתוסף הקמח עקב הלישה עד שיתחמץ מעט ויהא דומה לאותו שאור, מיהו אין די בחימוץ זה [דהוא עצתו דר"מ שיבדה לו שאור מתוכו וכו', ואמרינן שאין זה חימוץ מן המוכרח] לפיכך צריך שיהא גם שאור גמור בעיסה וכדפרשנין. ושור"ר שכע"ז תירץ טה"ק.

ולישוה בלישה אותו שאור וכו' - השטמ"ק מתקן 'וניליישה', אמנם הצ"ק וח"נ גורסים כלפינו, ור"ל להשוות לישת הקמח הזה ללישת השאור שהביא.

ד"ה גזירה - שמא ינסה מקמח עשרון
אחר וכו' - לפי הגירסא שלפנינו ברש"י ר"ל דיש לחוש שמא יעשה הנסיון בלישת קמח של עשרון אחר ויתננו בעישרון הזה לראות השיעור אם נחסר או נותר ואז נמצא העישרון הזה יתר. והגהת השטמ"ק צ"ב, ואולי הוא מתכוון רק למחוק תיבת 'עשרון' ולגרוס 'מקמח אחר' כלומר דחולין. ורגמ"ה מפרש בע"א, ולשיטתו דאת השאור הוא מביא ונותן אחר הנסיון בקמח, ולכך משני הגמ' דחיישינן שמא יביא השאור מעלמא ויתן בכלי קודם שידע להשוות ולשער החסר או היתר. ולקמן נה. נדפס לישנא אחרינא ברגמ"ה והוא ממש כפירש"י דהכא.

תוס'

ד"ה בן ידיד - חוק בשארו זה יצחק
שקראו הקב"ה יצחק עד שלא נולד

- כלומר 'בשארו' קאי על אברהם, ואין שארו אלא אשתו, ור"ל בעוד שהיה יצחק בבטן אשתו של אברהם שם חק לו - מהרש"א שבת קלז.

וי"מ ידיד זה יצחק שאר זה יעקב
וצאצאיו אלו השבטים - כן הוא פירש"י בשבת קלז:, ומבאר שקרי ידיד ע"ש 'אשר אהבת', ונתקדש מבטן למצות מילה שנצטוו בה אברהם קודם שנולד יצחק, אלא שרש"י שם מפרש 'ושארו' ר"ל בבשרו שם חוק של מילה ואילו תוס' כתבו לפירוש זה ד'שאר' זה יעקב, וראה ח"נ שמבאר מאי משמע לשון 'שאר' על יעקב, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה ולישקול - פי' ימדוד עשרון קמח
ונישקול פורתא וכו' - פירוש זה דתוס' הוא ממש לישנא קמא דרש"י [ומתיבות 'גזירה דילמא' הוא ממש לשון הרש"י], ויתכן דיש לגרוס "פי' הקונטרס ימדוד" וכו'. ולבסוף כתבו תוס' דלשון שני שבקונטרס הוא עיקר. [אמנם מדטרחו תוס' והאריכו בפירוש הראשון וגם רש"י עצמו העיד שהוא לשון קל והגון, יתכן דיש לגרוס בסוף תוס' "ולשון שני שבקונטרס אינו עיקר"].

ד"ה אין מחמיצין - ומסקינן הכא דלכו"ע
הוי חמץ נוקשה לכל הפחות - כוונתם לרמוז לפירושם השני לעיל ע"א בתוס' ד"ה אלא (צסוף הדיבור), דלרחב"ג אפילו חמץ גמור הוה.

וחכ"א תאכל [מיד] דיכול לזוהר מחימוץ -
תיבת 'מיד' נמחקה עפ"י דברי רש"י
בפסחים לו. דמשנאפתה כבר לא תחמיץ, אכן
נראה לקיים הגירסא וכך גירסת הרבה
ראשונים בפסחים שם (ר"מ, ר"ט, ר"טצ"א,
מאירי), ומבאר הב"ח בס"י תס"ב דלדבריהם
יש לגרוס 'תאפה מיד', וכ"ה ברי"ף.

היינו כי תך דהכא - ר"ל דחמץ שעלולה להיות שם בפסחים אינו חמץ גמור אלא הכונה לחמץ נוקשה בסוגיין דהכא.

בא"ד (נד.) - ועוד שרי התם ותיקא במשחא ומלחא - הוא בפסחים לט:

ומפרש ר"ת דכשנלוישה במי פירות בפני עצמן וכו' אין מחמיצין אבל כי איכא מים בהדיהו מחמיצין - ע"י טה"ק שהקשה דא"כ תפוח של תרומה שריסקו דסוגיין ע"כ מיירי שנתן עם מים, ונמצא שהחמיצו ע"י שניהם והוי זה וזה גורם דמותר.

ואפילו לא הוי אלא חמץ נוקשה חשיב חמץ לענין מנחות כדאמר לעיל מדלקי עליה חמץ הוא - ע"י הגהות מהרש"ם.

ואפ"ה ליכא כרת דנוקשה הוי במחמצה [צ"ל כמחמצה] בתפוחים - פי' מי פירות בתערובת מים הוי חמץ נוקשה כמו מחמצה בתפוחים דמסקינן בסוגיין דהוי חמץ נוקשה.

והא דאמר בפרק אלו עוברין וכו' צ"ל שנתחמצו השעורים במים תחילה - צ"ע אמאי לא העמידו דאיכא מים בהדי החומץ כמו שתירצו בכל הנך דלעיל - ע"י ח"נ עפ"י התוס' בפסחים לה:

ובירושלמי משמע דמי פירות אפי' בפני עצמן מחמיצין - הרשב"א (נתשונה נ"ג) מפרש דכל הנך דהירושלמי מיירי בדאיכא נמי מים - ע"י יפ"ע.

והא דדחיק ר"ש בן לקיש לשנויי מגבלה במים - הוא לקמן נז:

דשיאור דר"י לא חשיב חמץ לענין מנחות ואפשר דאפילו איסורא

דאורייתא ליכא וכו' - הח"נ מבאר מהכרח הגמ' לעיל נג. דכוונת תוס' דאיסור דאורייתא דחמץ לית ביה מיהו מצה נמי לא איקרי. וראה בחי' רבינו דוד בפסחים מח: דמבואר נמי בהדיא דשיאור לר"י הוא רק מדרבנן, וע"י קר"א שהקשה דמסוגיין אין משמע כן, וע"ע טה"ק ועונג יו"ט (סי' ל"ח) שהוסיפו להקשות, וראה בהערה ז-ח לכנסת הראשונים בישוב כל הקושיות.

לחכי נקט רשב"ל [בפסחים לה.] גבי עיסה וכו' אין חייבין על חימוצה כרת הא איסורא איכא לר"מ כדאית ליה ולר"י כדאית ליה - הח"נ ועול"ש מפרשים דלר"מ איסורא דאורייתא ולר"י איסורא דרבנן, והצ"ק מפרש דלר"מ אפילו לא גבלה במים הוי חמץ נוקשה ולר"י דוקא גבלה במים.

ומיהו מותיקא קשיא וכו' - ע"י תירוצי טה"ק.

דף נד.

גמ'

ת"ר אין מחמיצין בתפוחים משום רחב"ג אמרו מחמיצין - בביאור פלוגתת רבנן ורחב"ג למסקנת הגמ' - יעוי' בתוס' לעיל נג. סוף ד"ה אלא, וע"ע חזו"א (לה. מ.).

תפוח שריסקו ונתנו בתוך העיסה וחימוצה ה"ז אסורה - השפ"א תמה מה ענין חימוץ דתרומה לדהכא, והלא לענין תרומה גם עיסה של אורז ודוחן שאין באין כלל לחימוץ מ"מ מה שנעשה שינוי בעיסה ע"י התפוח נחשב 'מעמיד לעיסה', ואפילו שאינו מחמיץ מ"מ נתן טעם והוי מעמיד, ע"ש. וכן הניח בצ"ע בחי' הגר"ז.

אפי' תימא רבנן נהי דחמץ גמור לא הוי נוקשה מיהא הוי:

סיכום וביאור שיטות הראשונים בענין מי פירות אין מחמיצין [עפ"י הזבח תודה]:

א. שיטת רש"י בפסחים לו. [וכן דעת הראב"ד חמץ ומצה ה. ב.], דאף מי פירות מחמיצין לבדן אלא דלא הוי חמץ גמור אלא נוקשה, וכן נוטים נמי התוס' (נסוף ד"ה אין מממין), ולפירוש זה מתפרשת הסוגיא דמחמיצין בתפוחים כפשטה בלא מים, ולכך הוי חמץ נוקשה.

ב. שיטת ר"ת בתוס' כאן ובפסחים לה. וכן דעת הר"ף בפסחים, דמי פירות בלי מים אין מחמיצין כלל, ואם עירב בהן מים נעשין חמץ נוקשה, וסוגיין מיירי שעירב מים.

ג. שיטת הרמב"ם (חמץ ומלה ה. ג.) כר"ת דבלא מים אין מחמיצין כלל, אלא דס"ל דמי פירות עם מים הוו חמץ גמור וחייב כרת - כ"כ המפרשים בדבריו, וכן הוכיח הקר"א בסוגיין.

והנה לשיטת ר"ת תמה הקר"א דלהאי תנא דס"ל דלא לקי על נוקשה ולא הוי בכלל חמץ א"כ לא אשכחן חימוץ במנחות, דהרי כולן נילושות בשמן ואפילו דמערב גם מים אינו אלא חמץ נוקשה, ובסוף דבריו מסיק הקר"א דכיון דהמנחות נילושות בפושרין נעשות חמץ גמור. ובשער המלך (הל' חמץ ומלה) כתב די"ל דעם הרבה מים ודאי מי פירות מחמיצין חמץ גמור. והנודע ביהודה (קמא לו"ח סי' כ"ז) תירץ דיש צריך של מנחות שלא הגיע שם שמן שהוא מחמיץ, אמנם במנחת נסכים שנותן ג' לוגין שמן לכאורה לא משכחת שיהא צריך, ע"ש. וע"ע באור שמח (חמץ ומלה ה. ג.), ובמנח"א (עמ' תמ"ג) שדן דאפשר משכחת לה שגיבלה קודם במים לבד והחמיצה ואח"כ נתן השמן.

ולדעת רש"י והרמב"ם דמי פירות בתערובת מים הוו חמץ גמור, הקשה הזבח תודה דא"כ

היה יכול הגמ' לתרץ ההיא דתפוח דריסקו דאיירי עם מים והוי חמץ גמור, ותירץ דאפשר דא"כ הו"מ לאקשו"י מאי קמ"ל פשיטא הוא.

ולשיטת הרמב"ם תמהו המפרשים, דהיכי מוקי לסוגיין דאין מחמיצין בתפוחים דמסקינן דהוי חמץ נוקשה, דהרי אם לא נתן מים אינו מחמיץ כלל ואם נתן מים הלא הוי חמץ גמור, [ודוחק להעמיד סתמא דסוגיא כאב"י בפסחים מ. דסבר מי פירות מחמיצין], ותירץ הזבח תודה דדוקא לענין תרומה מהני חימוץ מי פירות כיון שע"י חימוצו נותן טעם בעיסה והוי בכלל מה שאמרו "המחמץ והמתבל בכל שהוא" ע"י בדבריו. והקר"א כתב דדוקא מי פירות בעלמא אין מחמיצין כלל אבל מי פירות חמוצים כתפוח דסוגיין מחמיצין עכ"פ דליהוי חמץ נוקשה, ע"ש. וע"ע חי' הגרי"ז (ד"ה גמ' אפילו), ומנח"א עמ' תמ"ג.

ר"י בר אבדימי אמר מנחת חוטא מגבלה במים וכשרה:

הערות בדיון זה:

א. הרמב"ם (פסוקה"ק יא. יד.) פסק "גבלה במים וקמץ כשירה לא נאמר חריבה אלא משמן" עכ"ל, ומפרש ברה"ז דפסק כר"י בר אבדימי, והטעם שפסק דלא כר' אילא לפי דאיתא לעיל יא. דדוקא מנחת מחבת ומרחשת היו מעבודות קשות שבמקדש ש"מ דשאר מנחות ואפילו חריבה אין קמיצתן קשה. [אכן למה שפירשו תוס' ביומא מט: (ד"ה והאילא) דחשיב התם מעבודות קשות שבמקדש דוקא שיש בהן צער לכהן כגון במחבת ומרחשת שצריך למחוק דבר קשה - אין ראיה מהא דלא מני התם מנחת חוטא]. והקר"א (סוד"ה גמ' לימא) מפרש דכיון דבס"ד דהגמ' [לימא בהא קמיפלגי וכו'] סברי כו"ע דחריבה משמן סגי לכך פסק הרמב"ם כהאי מ"ד אף למסקנא.

והנה לשון הרמב"ם "גבלה במים כשירה"

משמע דיעבד, והעיר המנחת חינוך (קסה. ו.) דלכאורה משמעות הגמ' דכשר לכתחילה לעשות כן. וראה עוד בספר מנחת קנאות עמ"ס סוטה דף יד.

ב לקמן נז: פליגי לכאורה תנאים [לדעת רש"י שם] אם שרי מנחת נסכים לגבלה במים, וצ"ע מאי שנא ממנחת חוטא דמתיר ר"י אבדימי לגבלה במים אף דבעינן חריבה - ע"י בדברינו לקמן על הגמ' סוף נז. (ד"ה אשר תקריצו).

ג איתא בסוכה לה. דאתרוג של תרומה לא יטול מפני שמכשירו לקבלת טומאה כשנוגע הלולב באתרוג ונוטפין עליו מימיו ואסור לגרום טומאה לתרומה, וא"כ כ"ש לקודש דאסור והיכי שרי כאן לגבלה למנחה במים דנמצא מכשירה לקבלת טומאה, דבשלמא בשאר מנחות גלי קרא דנילושות בשמן אף דיוכשרו אבל מנחה חריבה דלא גלי קרא היכי שרינן לגבלה במים - ע"י בזה עול"ש.

לימא בהא קמיפלגי וכו', לא דכו"ע כמות שהן משערינן וכו' - כתב השפ"א דיש נפק"מ בין הטעמים, דלטעם מ"ד דכמות שהיו משערינן אסור רק ליתן מים במקום הקמיצה ובשאר המנחה שרי, אבל למסקנא דהטעם משום חריבה אסור ליתן מים כלל. וראה עוד קושית המקדש דוד סי' ח. ב. ד"ה ובמנחות.

ומר סבר חריבה מכל דבר - א' למ"ד חריבה מכל דבר האם נפסלה כשנתן בה מים - ע"י טה"ק על תוס' נב: (ד"ה מנין) שנסתפק בזה.

ב כתב השטמ"ק לקמן עו. (אות ז') דהא דתנן התם כל המנחות באות י' חלות, למ"ד מנחת חוטא מגבלה במים ה"ה מנחת חוטא, ולמ"ד חריבה ממש אי אפשר שתבוא חלות. וע"י בזה מקדש דוד (ת. א. ד"ה כנז הש"מ), ומנח"א עמ' רס"ד.

תנן התם בשר העגל שנתפח - בתפארת ישראל (עוקצין ז. מ. אות פ"ז) כתב דהתוי"ט הבין שנתפח בכישול ע"י שהמים שנבלעו בבשר מצטרפין לשיעור, אולם התפא"י ס"ל דאין לומר כן אלא דהלכות שבבשר העגל גופיה מתפשט ומתרחב בכישול.

שמואל ורשב"ר ור"ל אמרי משתערינן לכמות שהן - הב"ח מגיה בגמ' [כאן ובע"ב] וברש"י 'לכמות שהיו', אמנם גם בלא הגה"ה יש לפרש דפליגי אם 'כמות שהן' כלומר עכשיו, או 'לכמות שהן' כלומר שהיו.

אלא אי אמרת דרבנן פיגול ונותר בדרבנן מי איכא - פירש"י דהא מדרבנן ליכא כרת, וכתב הצ"ק דאין לתרץ דר"ל פיגול שיהא אסור לאוכלו מדרבנן, דא"כ מאי איריא תפח אפילו חצי שיעור אסור לכו"ע מדרבנן מיהא.

אימא וכן בטומאת פיגול וכן בטומאת נותר סד"א הואיל וכו' - ע"י המיוחס לרשב"א שמבאר למאי איצטריך האי סד"א.

אמר רבה כל היכא דמעיקרא הוה ביה וכו' וכל היכא דמעיקרא לא הוה וכו' כי פליגי כגון וכו':

פשטות משמעות דברי רבה דהשתא הדרינן לגמרי, ולכו"ע מדאורייתא אין משערינן כמות שהן בלבד ולא כמות שהיו בלבד אלא צריך שיעור בין בתחילה ובין בסוף, וכי פליגי כשהיה שיעור ונדחה וחזר ונראה כדמפרש.

אמנם צ"ב מה הכריחו לרבה לחזור אף מדברי ר' יוחנן שלא נדחו, ולעולם י"ל דמשערינן כמות שהן עכשיו מדאורייתא - יעוי' בזה הגהות ראמ"ה, וחזו"א (עוקצין ג. ד.).

איזהו

מנחות דף נד.

מקומן

תפה

כהונה - קצ"ע דהא מפרש התם בגמ' דמשום חשדי כהונה קאי על פיגול דאילו נותר הוא משום עצלי כהונה.

ד"ה דמעיכרא - לאו איסור הוא אלא **מ"א בעלמא** - לשון 'איסור' צ"ב דהכא לענין טומאת אוכלין מיירי - חי' הגרי"ז.

תוס'

ד"ה תפוח שריסקו - ואמרינן עלה בגמ' בירושלמי וכו' מה פליגא במחמץ במימיו אבל במחמץ בגופו מותר - ע"י דוד דיש גירסא איפכא, וראה בדבריו בביאור הגירסא שלפנינו.

ר' יוסי בדעתיה וכו' בן אומר אין חימוצו ברור - מבואר סברת ר' יוסי דחמץ נוקשה שאין חימוצו ברור לאו כלום הוא, ואילו לעיל הביאו תוס' (ד"ה אין מחמץ) ירושלמי דר"י סבר דשראן בחומץ מותר מפני שהחומץ צומתן משמע דבשאר מי פירות אסור, ותירץ הקר"א דלעיל לענין פסח מודה ר"י דחמץ נוקשה אסור, ורק לענין תרומה סבר דאין לאסור אם אין חימוצו ברור.

פירוש דשרי גבי שבת בישול שאינו ברור - לפי הירושלמי סברת ר"י המתיר בשבת משום שכל שאין האש ממש תחתיו אינו בישול גמור מן התורה, ולפי"ז האי "לא יפקיענו בסודרין" דר"י מתיר מיירי בסודרין שהוחמו באור. וזה שלא כבבלי במסכת שבת לט. דמעמידה בסודרין שהוחמו בחמה ופליגי רבנן ור"י אם גזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור - ע"י יפ"ע בשבת לח:

ד"ה ומר סבר - ואפי' ר"ש בן לקיש וכו' היינו אחר קמיצה - ע"י בדברינו לעיל כג. בגמ' ד"ה והכתיב.

ד"ה ת"ש - וי"ל דלא דמי דהתם טעמא דר"מ משום דעשרון סולת אמר

אכן השטמ"ק (אות ד', נסס התו"ס) מפרש דדוקא דברי ר"ל דסבר משערין לכמות שהיו נדחו אבל דברי ר"י דכמות שהן עכשיו משערין לא נדחו, ולדבריו היכא דמעיקרא לא הוה ביה והשתא הוה ביה טמא מן התורה, וכוונת רבה דהואיל ודברי ר"ל נדחו יש לפרש דנחלקו בצמק וחזר ותפח.

אולם מדברי תוס' (ד"ה דמעיקרא) מוכח דמפרשי כמש"כ לעיל, דאי כשטמ"ק מאי קשיא להו מדרבא בשבת דהא אפשר דסבר כר' יוחנן דמשערין כמות שהיו עכשיו מדאורייתא, ודו"ק, ושו"ר שכן דקדק בחי' הגרי"ז מתוס' הנ"ל. וכן המיוחס לרשב"א (נד): גם דחה דברי התו"ח בשטמ"ק, לפי דאי נימא דלר' יוחנן טמא מן התורה אף בדלא הוה ביה מעיקרא והשתא אית ביה, אמאי הוצרך לחלוק במקרה שצמק ותפח ולטמאות מטעם שיעורו הראשון ומשום דאין דיחוי תיפוק ליה דהאיכא שיעור השתא. וע"י הערה 14 לשטמ"ק החדש.

ובדעת הרמב"ם בענין זה האם למסקנא הוי מדאורייתא או מדרבנן, יש מקום עיון - ראה במנח"א (עמ' תנ"צ) שהרחיב בזה.

רש"י

ד"ה מנחת חומא - כשהוא מוחק בגודל מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה וכו' - משמע דעת רש"י דיש חיוב מחיקה אף במנחה חריבה, אבל המאירי ביומא מז. כתב וז"ל "ואינו צריך למחוק מן הצדדין במנחת סולת וכו' שכל שבסולת בירוציה נופלין מכאן ומכאן מאליהן, אבל מנחת מחבת ומרחשת שהן פתיתין ובירוציהן מתעכבין מוחק" עכ"ל. וע"י בדברינו לעיל יא. בגמ' ד"ה במחבת.

ד"ה ר' יצחק - ור' אילא סבר וכו' ונמצא יתר או חסר - ע"י חזו"א עוקצין ג. ו.

ד"ה וכן בטומאת פיגול - הפיגול והנותר מטמאין את הידים וכו' משום חשדי

העול"ש. וראה עוד בקה"י (ס' כ"ח), והרחיב בענין זה במנח"א עמ' תמ"ח.

דף נד:

גמ'

כ"י פליגי כגון שהיה בו שיעור וצמק וחזר ותפח דמר סבר יש דיחוי באיסורא ומר סבר אין דיחוי באיסורא:

בגדר דיחוי זה:

א כתב הקר"א דאף דנקטה הגמ' לשון 'דיחוי באיסורין' מ"מ אין זה שייך לענין דיחוי באיסורין דעלמא כמו דיחוי דקדשים ודיחוי דמצוות, אלא פליגי בסברא בעלמא לענין טומאה אם חפצא שנתמעט יכול לחזור לשיעורו הראשון. ובזה הוא מישב קושית מהר"י קורקוס (פ"ד מאנחות הטומאה) סתירה ממלאכת הוצאה דשבת דאם נתמעט בין עקירה להנחה מיבעיא לן אם חשיב שיעור להוצאה וסלקא בתיקו.

אכן בדברי שאר המפרשים אין משמע כן: דהם הקשו לעיל כא. סתירה בדברי ר' יוחנן, דהתם לענין דם שבשלו סבר דיש דיחוי [ועי' בדברינו שם], ומבואר שהם השוו זאת לכל דיחוי באיסורין וקדשים. ובדעת הקר"א גופיה צ"ע שהוא עצמו דן שם בסתירה זו דר' יוחנן, וראה מנח"א (עמ' תמ"ו) שהביא דגם הגר"א והמנחת חינוך נקטו דהנידון הוא כדין דיחוי דכל האיסורין, וע"ע הערה ל"א לכנסת הראשונים.

ובמקדש דוד (לג. ז. ד"ה אמרינן נמנחות) גם נקט דסברת דיחוי דהכא הוא סברא כללית, ועי"ש שחקר אם הניח כזית אימורין בחמה וצמק וחזר ותפח האם הוי דיחוי למ"ד (כו:) אין הקטרה פחות מכזית, דאפשר דדיחוי בקרבנות הוא רק אם נולד בהן פסול, וכן חקר בקומץ שהניחו בחמה וצמק וחזר ותפח האם נפסל מטעם דיחוי דקומץ שחסר או

רחמנא ולא עשרון עיסה ור"י סבר דעשרון סולת קרינא ביה - נראה לפרש דר"ל דלא נחלקו אם בעלמא משערין כמות שהן או כמות שהיה, אלא הכא ודאי לכו"ע צריך לשער כמות שהיה שהרי עשרון סולת אמר רחמנא [וכדמסקי רבה ורב יוסף לעיל גג:], רק ר' יהודה סבר דאף השתא קרינן ביה עשרון סולת דהכי אמר רחמנא שמודדין עשרון סולת במנחה שצריך להחמיצה - עי' שטמ"ק לעיל גג: (אות ו' נשס המו"ח), ועי' חזו"א (עוקצין ג. ו.), וראה עוד טה"ק שהקשה הא בשתי הלחם קיימינן דלא כתיב בהו כלל האי לישנא דעשרון סולת.

והנה מהרמב"ם (מעשה"ק ט. יח.) משמע דטעמיה דר"י משום דסבר כמות שהוא עכשיו משערין, [ועי"ש לח"מ ומרכה"מ], אמנם הח"נ משווה דעת הרמב"ם לתוס', וע"ע הערה א' לכנסת הראשונים.

ד"ה דמעיקרא - תימה דבריש המצניע בעי רבא וכו' מאי קא מיבעיא ליה

וכו' - הרמב"ן בשבת שם תירץ דמירי התם בגרוגרת ממש שיכול להחזירה לשיעורה הראשון של תאנה, א"נ אפילו בשאר אוכלין ומירי כגון שהיה בהן שיעור בתחילה וצמקו, [וכיוון לדבריו הרש"ש כאן, יעוי' בדבריו].

והרשב"א שם מחלק בין שבת לשאר איסורין, דבכל האיסורין אזלינן בתר המציאות דשיעור אכילה בכזית וכיון שכן אם אין בו שיעור זה אף שתפח ונראה כזית סו"ס לא נהנה גרונו בכזית, אבל לענין שבת השיעור תלוי בחשיבות, ולכן אפילו פחות מכגורגרת אם תפח ונראה כגורגרת מחשיבין אותו אינשי ומצניעין אותו. ולתירוצו הסכימו הריטב"א וחי' הר"ן שם, וכן כיוון גם הקר"א בסוגיין. ועי' שפ"א שמבאר אמאי לא ניחא לתוס' בחילוק זה.

וראה בח"נ שמישב לפי דברי הרשב"א סתירת פסקי הרמב"ם, וע"ע מה שתירץ

איזהו

מנחות דף נד:

מקומן

תפז

דכל מצותו שיהא קומץ בשעת הקטרה והאיכא.

ב] יש לעיין מה שייך הכא דיחוי [למפרשים שהוא נידון בדין דיחוי ככל האיסורין], הרי הדין כזית הוא הלכה במעשה האכילה דצריך שתהא בכזית, והרי אכל כזית ומה שייך בזה דיחוי, ומשמע מכאן דשיעור כזית אינו רק שיעור במעשה האכילה אלא בחפצא של מאכלות אסורות שאינו נחשב איסור גמור רק בכזית ולכן שייך לידון בדין דיחוי בעיקר האיסור דאם צמק נדחה - ע"י מנח"א (עמ' תמ"ז), והביא ש"כ בחי' ר' שמואל פסחים דף מ"ד (ל"א קנ"ג).

והתנן כביצה אוכלין וכו' תיובתא למ"ד יש דיחוי באיסורין תיובתא:

אין רצונו לדחות האוקימתא דפליגי אי יש דיחוי באיסורין, אלא רק לדחות המ"ד דיש דיחוי, ואח"כ חוזר להקשות מת"ש תורמין תאנים וכו' על רבה דקאמר דלכו"ע אין משערין לכמות שהיו כמו שפירש בשטמ"ק (ז').

ותמה השפ"א כיון דהשתא לאוקימתא דרבה נשאר נמי בתיובתא למ"ד יש דיחוי באיסורין, למה נדחק להוציא המחלוקת מפשטה משום התיובתא לעיל למ"ד משערין כמות שהיו, ע"ש.

אכן בקר"א משמע מהלך אחר: והוא מקשה הואיל והגמ' נשארה בתיובתא למ"ד יש דיחוי באיסורין אמאי לא הקשו תוס' כאן כיצד אמוראי לא ידעו משנה כמו שהקשו לעיל ט. (מוד"ה חסר הלוג), ולכן הוא מפרש דהש"ס ממשיך למישקל וטרי בענין זה עד דמסיק דפלוגתא דתנאי הוא אם יש דיחוי באיסורין, דר"י היה נוטל י' גרוגרות על צ' תאנים ומסקינן טעמו הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן אלמא סבר אין דיחוי באיסורין, ות"ק דפליג סבר דיש דיחוי.

וע"ע מה שמבאר בחי' הגרי"ז במהלך

הסוגיא לדברי הגר"א בביאורו על השו"ע או"ח סי' תפ"ו. וע"ע חזו"א (עוקצין ג. ד.).

ת"ש וכו' אא"ב לכמות שהן משערין וכו' - הב"ח מגיה כאן ולקמן 'לכמות שהיו', אמנם כבר כתבנו [לעיל ע"א] דאף בלי הגהה יש לפרש החילוק בין 'כמות שהן' לבין 'לכמות שהן', וכ"ה כאן בפ"י רגמ"ה.

המרבבה במעשרות פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלין - באפיקי ים (מ"א סי' י"ז) חקר אם הוי טבל ומעשר מעורבין זה בזה או חולין ומעשר, ע"ש. ועוד דן שם (נכו"ד) האם שייך לתקן המעשרות ע"י שיפריש מיניה וביה, ע"ש.

אלא הכא בתרומה גדולה עסקינן ורישא בעין יפה וסיפא בעין יפה - ע"י שטמ"ק (ג') דלא איצטריך למימר דסיפא בעין יפה, דהרי משני לעולם כמו שהן עכשיו משערין וממילא הסיפא אתיא שפיר, וכי איצטריך לישב הרישא בלבד דהוי תורם בעין יפה.

אבא אלעזר בן גומל אומר וכו' כשם שתרומה גדולה ניטלת באומד ומחשבה כך תרומת מעשר וכו':

במה נחלקו עליו חכמים:

לדעת תוס' (ד"ה כך) נחלקו רק לענין אומד, אבל מודו רבנן דמהני מחשבה בין לענין תרומה ובין לענין תרומת מעשר. אולם רש"י [כת"י] במנחות נט. משמע דפליג, ונסתפקו תוס' הנ"ל לשיטתו אי רבנן חולקים אף בתרומה גדולה דלא מהני מחשבה, או רק בתרומת מעשר נחלקו.

מיהו אף לענין אומד נסתפקו תוס' (ד"ה ניטלת) האם לאבא אלעזר בן גומל בתרומה גדולה מצוה באומד ובתרומת מעשר רשות, ורבנן פליגי דלא מהני כלל אומד בתרווייהו,

או דלאבא אלעזר בתרוייהו מצוה, ורבנן פליגי רק שאינו מצוה אך מודו דמהני אומד.

רש"י

ד"ה כי פליגי - ובשר העגל שנתפח
אסיפיה קאי וכו' בשר זקנה
שנתמעט אמיציעיה קאי - השטמ"ק הקשה
דהוא דוחק דאמאי שני בלישניה דמתני' וכו',
ופירש בשם תו"ח דהמשנה כולה מיירי כמות
שהוא עכשיו, ובשר העגל שנתפח לכו"ע
טמא עכ"פ מדרבנן ובשר זקנה שנתמעט
לכו"ע טהור, ופולוגתייהו בעלמא איתמר
בשצמק ותפח ולא על המשנה. וכע"ז פירשו
גם הרש"ש (נד), והקר"א (נאלמט דכ"ו).

וראה במיוחס לרשב"א שמישב לפירש"י
דהמשנה נקטה רבנותא במה ששנתה העגל
שנתפח ובשר זקנה שנתמעט.

אע"ג שנתמעט כשיעור שיש בו עכשיו
משערין - עי' הגהת צ"ק ושטמ"ק,
ובהגהות דברי נחמיה כתב שהגירסא
שלפנינו נראה נכון.

תוס'

ד"ה כשם - מדאורייתא אין שייך בה
אומד דחיטה אחת פוטרת את
הכרי - ולפי"ז צ"ל דהא דמקישין
מדאורייתא תרומת מעשר לתרומה גדולה
לענין אומד, ה"ק דכשם שאין שיעור
בתרומה גדולה וממילא כל מה שיאמורד
הוא תרומה וגם תקנת חכמים ליתן אחד
מחמישים אינו אלא אומד בעלמא, אף
בתרומת מעשר שיש בה שיעור דאורייתא
מקישין דאפשר באומד.

ושוב מצאתי בספר ראשית בכורים (נכורות
נח): שביאר בשני אופנים כיצד ילפינן היקשא
אף שמאורייתא לא שייך אומד בתרומה
גדולה.

אבל אם במתכוין מוסיף ילפינן שפיר
מתרומה גדולה - מה שנקטו תוס'
'במתכוין' הוא עפ"י שמפרשים לקמן בסוף
הדיבור הבא, דלאבא אלעזר בן גומל אפילו
מתכוין להרבות לא חשיב מרבה במעשרות
[משא"כ לרבנן], וכן מוכיחים בתוס' גיטין
ריש לא. מסוגיא דהכא.

ד"ה ניטלת באומד - א"נ מודו רבנן
לאבא אלעזר ב"ג דמאומד הוי
תרומה אבל אין מצוה וכו' - צ"ע כיון
דרבנן פליגי על היקשא דאבא אלעזר בן
גומל, מנין להו דמהני אומד בתרומה - עי'
פנ"י בגיטין לא. על תוד"ה ניטלת.

וי"ל דהיינו כשמרבה במתכוין אבל
כשמתכוין לאומד יפה לא חשיב
מרבה - ר"ל דמרבה במעשרות ה"ז
מקולקלין משום תערובת טבל שבו, אבל אי
שרי ליה באומד ומתכוין לאמורד יפה נחשב
הכל תרומה.

ונראה דלית ליה לאבא אלעזר ב"ג מרבה
במעשרות דהא מעשר ראשון נמי
איתקש לתרומה וכו' - צ"ב א"כ אמאי
איצטריך בסוגיין לאוקומה בתרומת מעשר,
הרי אפשר להעמיד במעשר גופיה - עי' תוס'
גיטין לא. סוד"ה כשם, ותוס' כאן בתחילת
העמוד.

והנה הא דפשיטא לתוס' דלאבא אלעזר בן
גומל ה"ה מעשר ראשון מהני אומד,
בבכורות נט. (תוד"ה כשם, המתחיל נח):
נסתפקו בזה. ועי' חזו"א דמאי סי' טו. ה.

ולא משכחת לה אלא במעשר עני או
במעשר שני וכו' - או כגון שלא
נתכוין להפריש אלא אחד ועלו בידו שנים -
שטמ"ק (ד') מהתו"ח.

ד"ה כך תרומת - ונראה דרבנן לא פליגי
אמחשבה ובאומד דוקא פליגי -

לתירוץ שני בתוס' דלעיל אף באומד מודו רבנן, אלא דפליגי דאין מצוה באומד.

בא"ד (נה). - והא דפריך וכו' גבי תרומת מעשר וכי נחשדו וכו' מפרש ר"ת דהיינו מדרבנן - דעת הרמב"ן הריטב"א וחי' הר"ן בגיטין שם דאף מדרבנן אין צריך מן המוקף בתרומת מעשר, והא דפריך התם לפי שאין מי שזהיר בפירות וחיישינן טפי שמא לא נמצאו במקום המשתמר ולא נשתמרו. ועי' פני יהושע שם שפירש כן גם לדעת רש"י שם לישבו מקושיות תוס'.

גבי היו לו מאה טלאים ונמל עשרה וכו' ופי' בקונטרס דמשום מחשבה וכו' - והיינו מחשבה שם שאינו מונה עשירי אלא מפירש כל מה שעולה בדעתו - רש"י כת"י בכורות שם.

ומיהו מצינו למימר דמשום תרומת מעשר שבו קרייה רחמנא תרומה - ר"ל לעולם פליגי רבנן רק בתרומת מעשר, ומ"מ אי אפשר למילף אליבא דרבנן מתרומה גדולה, משום דהא דמעשר איקרי תרומה הוא בגלל התרומת מעשר שבו וממילא אין למילף אלא מעשר מתרומת מעשר.

ויש לפרש דמייתי דאבא אלעזר דילפינן תרו"מ מתרומה גדולה לענין אומד וכו' - שיטת תוס' דמייתי התם מאבא אלעזר לענין אומד [ודלא כפירש"י דלענין מחשבה מייתי], דאילו לענין מחשבה לא פליגי וכדלעיל.

בסוה"ד - ולא חיישינן אם מרבה במעשר כדפרישית - לעיל נד: בסוף ד"ה ניטלת.

דף נה.

גמ'

א"ר אלעזר שאני גרוגרות הואיל ויכול לשולקן ולהחזירן לכמות שהן -

למהלך השטמ"ק ר"ל דבעלמא אף ר"א ב"ר יוסי מודה דמשערין לכמות שהן עכשיו, ורק בגרוגרות פליג וסבר דהואיל ובידו להחזירן לכמות שהיו לפיכך יש לדון כמות שהיו. ולמהלך הקר"א שכתבנו לעיל, השתא מסיק דהא דיש דיחוי באיסורין הוא פלוגתת ר"א ב"ר יוסי ות"ק.

ת"ר תורמין תאנים על הגרוגרות וכו' ולא גרוגרות על התאנים וכו' - רש"י מפרש כל הברייתא דמיירי דתורם במנין, וה"ט דסיפא דלא גרוגרות על התאנים, אפילו שסופו של כהן בלאו הכי לעשותן גרוגרות, משום דהוי ממעט במעשר. ותמהו המפרשים (שטמ"ק, קר"א, רש"ט, עול"ט) דא"כ מה מקשה הגמ' לקמן על הסיפא "אי דליכא כהן אמאי לא" הרי הטעם הוא משום דממעט במעשר.

והתו"ח בשטמ"ק פליג ארש"י ומפרש כל הברייתא בתרומה גדולה דחטיה אחת פוטרת הכרי, ואין כאן נידון של מרבה או ממעט במעשר אלא רק של תרומה מהיפה או מהמתקיים, [ודלא כעול"ט שהבין דהשטמ"ק מתרץ פירש"י, ותמה עליו]. ועי' בספר ישר וטוב בפירש"י.

ש"מ דחקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמי ולא מוקמינן בתרי תנאי - בפשטות משמע דרש"י מפרש כתוס' דהו"מ לאוקי רישא וסיפא בתרי תנאי דהיינו רבנן ור' יהודה דפליגי במס' תרומות, אבל השטמ"ק (י"א) הבין לכאורה דרש"י פליג על התוס', ומפרש כפירוש קמא בשטמ"ק (ג') דאין ר"ל דרישא וסיפא הוו כתנאי אלא דכולה הברייתא פליגא על מתני' הסוברת שתורמין מן המתקיים והברייתא סברה דלעולם תורמין מן היפה. [ויתכן לגרוס ברש"י "דהאי תרי תנאי פליגי בהכי", ר"ל תנאי דמתני' ותנא דברייתא].

ויש לעיין דבשלמא הסיפא מחוורת לפי"ז דלפיכך אין תורמין גרוגרות על התאנים

אפילו במקום וכו', אבל ברישא מדוע תורמין תאנים על הגרורות רק במקום שרגילין לעשות תאנים גרורות הלא לעולם סברה הברייטא דתורמין מן היפה ולא מן המתקיים, ואפשר י"ל דהואיל וברישא הוא תורם על גרורות וממילא עיקר דינו לתרום נמי גרורות, לכך אי אפשר לתרום מן היפה ולא לחוש למתקיים אא"כ במקום שרגילין לעשותן גרורות דמסתמא יעשום גרורות, ויל"ע.

מתני'

כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרין שלא יחמיצו:

א [כלומר כל המנחות הנאפות - רמב"ם (מעשה"ק יב. כא.), ולאפוקי כגון מנחת סולת או עומר שאינן נאפות ואין צריך לישא בפושרין.

וראה בפסחים לו. דמבואר שאף דלענין מצה בפסח גזרו שאין לשין בפושרין, מיהו מנחות נעשין בזריזין ובמקום זריזין ולא גזרו. [ועי' מצפ"א לעיל נג.].

ב ללוש בפושרין הוא חובה או רשות?

כתב המלאכת שלמה במשניות דאינו חובה ללוש בפושרין אלא רשות, רק כיון דכהנים זריזין הן ראוי ללוש בפושרין משום מצוה מן המובחר.

וכ"כ מהר"י קורקוס (מעשה"ק יג. ו.) דמצוה ללוש בפושרין לפי שהסולת מתלבן יותר. והזבח תורה פירש דטעם המצוה ללוש בפושרין הוא כדי לקיים אח"כ שמירה שלא יחמיצו. וכן דעת החזו"א (כד. יב, וכן לה. א.). דאינו מצוה אלא רשות.

וכתב החזו"א (לה. א.). דהא דאמרינן דאינו אלא רשות הוא רק לשיטת הרמב"ם (ח"מ ו. ה.) דיוצא גם במצה שנילושה במי פירות אף שאי אפשר לה לבוא לידי חימוץ, וא"כ הוא הדין במנחה, אך לשיטת הרמב"ן במלחמות

(פסחים לו.) דבלי מתן מים מיקרי שאינה באה לידי חימוץ, נמצא דהכרח הוא ליתן מים ללישה.

ג האם צריך ללוש דוקא במים של קודש? כן חקר המקדש דוד (מ. א. ד"ה וסנה), שהרי לכאורה אם ילוש במים של חולין נמצא כשמקטיר הוי חולין בעזרה, עי"ש.

ואם החמיצו שיריה עובר בלא תעשה:

א [לאו דחימוץ שירים שייך לכאורה רק במנחת סולת:

המשנה פתחה בלשון רבים "ומשמרין שלא יחמיצו" וסיימה בלשון יחיד "אם החמיצו שייריה", ודקדק מזה הקר"א דעיקר לאו דחימוץ איכא בכל המנחות אבל לאו דשירים שייך דוקא במנחת סולת דנקמצת כשהיא סולת ושייך חימוץ בשירים, [דהגם שיש דיעות בראשונים אם גם מנחת סולת נאפית י' חלות, מ"מ ודאי דלכו"ע נקמצת בעודה סולת - עי' בזה בדברינו לעיל יח. על רד"ה לא פתת, ולקמן נט. על רד"ה כל היכא], דאילו שאר המנחות שנקמצות כשהן אפויות לא שייך חימוץ בשירים, ודקדק נמי דהדרשא דמייתי מקרא ד"לא תעשה חמץ" דילפינן לכל העשיות נאמר בכל המנחות, וקרא ד"לא תאפה חלקם" דילפינן מיניה שירים נאמר במנחת סולת.

וכאלו הדברים ממש כתב גם בהגהות חש"ל, וכ"כ השפ"א (נמשנה) בקצרה. אכן בשם גדול אחד כתב הקר"א דאף במנחה הנאפית אם לאחר האפייה מחזירין לסולתן ומחמצן יש בזה שם חמץ, עי"ש.

ועל דקדוק הקר"א משינוי לשון המשנה, יש להעיר דהברייטא דסדר המנחה המובאת בסוטה יד: מסיימת "ואין אסורין אלא מלחמץ", וקאי אשירים של כל המנחות.

והנה פשיטא להו לקר"א ולחש"ל דבמנחת סולת אין שייך חימוץ אלא בשירים, דאילו

איזהו

מנחות דף נה.

מקומן

תצא

תוס'

ד"ה במחשבה - עוד פי' לשון אחר וכו'
ור"ל דדיבור צריך - פירוש זה
דרש"י הוא לשיטתו לעיל ב: (ד"ה אצל
מחשבה) דמחשבה היינו דיבור, ומייתי נמי
שם ראייה מסוגיא זו דב"מ מד.

ואשמחן נמי דוכתא דקרי למחשבה דיבור
וכו' דאמרינן דחייב על המחשבה
כמעשה - פי' והתם ע"כ דיבור הוא דאל"כ
מנא ידעינן שחשב לשלוח יד - ברה"ז.
וטה"ק תמה עליו, ומפרש בפשיטות דהא
בקרא כתיב 'דבר פשע' ואפ"ה בגמ' קרי
להאי דיבור 'מחשבה', וכ"ה בהדיא בתוס'
ב"מ מג: ד"ה החושב.

מדתנן במסכת תרומות וכו' וקתני סיפא
חרש וכו' משמע הא שומע ואינו
מדבר תרומתו תרומה - הרש"ש העיר על
תיבת 'משמע' הלא בהדיא קתני התם דאילם
תרומתו תרומה, וכן הביאו התוס' בבכורות
ובגיטין, ועי' מה שמישב בטה"ק.

ובעיקר הדבר - העול"ש וטה"ק תמהו דילמא
מיירי כגון שאותו חרש תרם והפריש ממש
החלק לתרומה, דכה"ג אפשר שאין צריך
דיבור כיון דהוי מעשה גמור.

ומיהו בתוספתא דמסכת תרומות מצאתי
וכו' - הצ"ק מחק תיבת 'ומיהו' משום
דמייתי סיעתא מהאי ברייתא, אמנם ברה"ז
מקיים הגירסא ומפרש דכוונת תוס' להוכיח
שאפילו לכתחילה שרי אילם לתרום מבחינת
התרומה גופה, וכל מה דלכתחילה לא יתרום
הוא מחמת הברכה, דאילו ממתני' משמע
דמבחינת התרומה עצמה כשר רק דיעבד.
וע"ע טה"ק.

ופ"ג דשבועות נמי משמע וכו' - עי' טה"ק
דהוכחת התוס' לפירושם שם בגמ' ולא
לפירש"י.

קודם קמיצה אם לש או אופה המנחה
בחימוץ אינו לוקה דהוי עשיות שלא לצורך,
דלא חייבה התורה אלא בעשיות הנצרכות,
[ועוד דנפסלה המנחה - עי' חש"ל הנ"ל],
אכן השפ"א (על תוס' נה: ד"ה א"כ) נסתפק
בזה לדינא.

ב] חילוק בין שירים לקומץ:

עי' בחי' הגרי"ז (רי"ט נו:) דיש חילוק בין
שירים לקומץ לענין מצה, דבקומץ אם לא
היה מצה פסולה המנחה ואפילו דלא היה
חמץ, משום דבעינן מצה לעיכובא, משא"כ
בשירים הגם דיש מצוה לאוכלן מצה מ"מ
אפילו לא היו מצה אמנם לא קיים מצותן
אבל הן כשרין.

ג] לישת השירים בדבש:

כתב הרמב"ם בפיהמ"ש וכן הרע"ב
במשניות, דמותר ללוש השירים בדבש הגם
שאסור במים. [ואף דבקומץ הוזהר גם על
שאור וגם על דבש מ"מ בשירים מוזהר רק
על חמץ].

והחייב על לישתה ועל עריכתה:

מהו לישת, עריכה, וקיטוף:

הרמב"ם בפיהמ"ש מפרש דלישת היינו
שמערב הקמח במים, ועריכה היינו שעוסקין
בו בידיים [וכ"פ הרע"ב]. והתפא"י (אות י"א)
מפרש דלישת הוא דמגבל העיסה במים,
ועריכה הוא שעושה תואר הלחם. [וכ"ה
פירש"י לפי מש"כ בלעזי רש"י בהוצאת
וגשל], אכן להרמב"ם בפיהמ"ש 'קיטוף'
שהוזכר בגמ' הוא ציור תואר הלחם. ועי'
בדברינו על רש"י ע"ב ד"ה לאתויי קיטוף.

על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתת -

התוי"ט הקשה אמאי השמיט התנא
'קיטוף' דמרבח נמי בברייתא בגמ', דהיינו
שמחליק פניה במים [ולפירוש הרמב"ם -
יעוי' בדיבור הקודם], ועי' בזה טה"ק.

וְלֹא־חָבִי לֹא חָשִׁיב תִּיקוֹן בַּשָּׁבֶת וְכו' וְהֵכֵא נִמְי אֲפֻשֶׁר בַּמַּחֲשָׁבָה - הָאֲחֵרוֹנִים נִחְלָקוּ בַּהֲבֵנָת דְּבָרֵי תוֹס': שַׁעַר הַמֶּלֶךְ (פ"ד מ"ה) מְרוּמֹת) הַבֵּין מַלְשׁוֹן תוֹס' דְּבִאֲמַת אֶף בַּתְּחִילַת תִּיקוֹן שְׂרִי ע"י מַחֲשָׁבָה, אֵלֶּא שְׂאִין לַהֲתִיר תִּיקוֹן גָּמוּר בַּמַּעֲשֶׂה מִשׁוּם שִׁישׁ אֲפֻשֶׁרוֹת לַתִּקּוֹן בַּמַּחֲשָׁבָה, וְשְׂרִי רַק בַּמְדוּמָע. אִמְנָם הִקְשָׁה ע"ז שַׁעַר הַמֶּלֶךְ מִסּוּגִיָּא דַּעִירוּבִין.

וְכֵן מוֹכַח שֶׁהֵבִין שְׂאֵגַת אֲרִיָּה (ס' נ"ו) בְּדַבְּרֵי תוֹס'. וְכֵן נִקְטוּ הַרְשָׁשׁ בְּגִיטִין לֹא, וְעוֹלֶת שְׁלֵמָה מִנְחוֹת נה. - ע"י בְּדַבְּרֵיהֶם שֶׁהֵאֲרִיכוּ בִּזְהָ.

בְּרֵם הָאֲגִלִּי טַל (מִלְּאֲכַת דֶּשׁ ק"ק ל"ו אוֹת כ"ז) הֵבִין בְּדַבְּרֵי תוֹס' שֶׁבַתְּחִילַת תִּיקוֹנוֹ שֶׁל טַבֵּל אֲסוּר אֲפִילוֹ מַחֲשָׁבָה גְרִידָא - הֵבִיאוּ רֵאשִׁית בְּכוֹרִים בְּבִכּוֹרוֹת נה. - ע"י בְּדַבְּרֵיוֹ.

ד"ה כָּל הַמִּנְחוֹת - אַע"ג דְּאִמְרִינֵן וְכו' הָא מְפָרֵשׁ הַתָּם מִשׁוּם דְּלִתִּיתָה לִּיתָא בַּמָּקוֹם זִרְיָוִין - הַח"נ דֵּן מֵאִי שְׁנָא חִיטִּין דְּפִסַּח שְׁמוּתָר לִלְתּוֹת אֶף שְׁלֹא נַעֲשֶׂה בִּזְרִיזִין וְאִיכָא כֶּרֶת, וְאִילוּ חִיטִּין דְּמִנְחוֹת אֲסוּר אַע"ג דְּלִיכָא אֵלֶּא לֹא בַּעֲלָמָא ע"י"ש. וְע"ע יֵד דוֹד.

דֹּאמֶר מִר בַּלָּהָה זֶר כְּשִׁירָה חוּץ לַחֻמַּת עֲזָרָה פְּסוּלָה - הוּא כְּדַעַת ר' יוֹחָנָן לַעֲיֵל ט., מִיָּהוּ ע"י"ש שֶׁכְּתַבְנוּ דֹּאף לִר"ל לַכְּתִּילָה צָרִיךְ לְבַלּוֹל בַּפְּנִים.

וְע"י ח'י' הַגְרִיזוּ בְּבִיאור הַגִּמ' דְּפִסְחִים.

וּמִכָּאֵן קִשְׁיָא דְּמִשְׁמַע וְכו' אֲפִילוּ לָחֵם הַפְּנִים וְכו' וְהִיא לֹא בַּמָּקוֹם זִרְיָוִין הִיא - לְכַאוּרָה הָא דְּלָחֵם הַפְּנִים לִישְׁתּוֹ בַּחוּץ מִשׁוּם דְּמִדַּת יֵבֶשׁ לֹא נִתְקַדְּשָׁה, וְא"כ גַּם אֵינוֹ בִּלְאוֹ דְּחִימוֹךְ כְּדִאֲמִרֵּנָן לְקַמֵּן נז:, מ"מ מִקְשׁוֹ תוֹס' שְׁפִיר דֹּאף דְּלֹא לִיכָא מִצּוֹתוֹ מִיָּהָ שִׁיחָא מִצָּה, וְצָרִיךְ שִׁמּוּר שְׁלֹא יִחְמִיץ - קר"א.

וּי"ל דְּהָא אִמְרִינֵן בְּפ' כָּל שַׁעַר צִיבוֹר שְׂאֵנִי - פִּירְשׁ"י שֶׁם דְּכָל עַסְקִין שְׁלֵה נַעֲשִׂין עַפ"י בִּי"ד וּבִזְרִיזִין. וְהִקְשָׁה הַזִּבְחָ תוֹדָה דְּלֹא דְּמִי, דְּדוֹקָא מִנְחַת הָעוֹמֵר שְׁכָל עַסְקִיָּה עַפ"י בִּי"ד, קִצִּירָתָהּ, הַבְּהוּבָה, וְלִתְיִתָּהּ (לְקַמֵּן סו.), מִשְׁא"כ לָחֵם הַפְּנִים, וְכֵן הוּא מְדִיִּיק מִהֶרֶמְב"ם דְּלָחֵם הַפְּנִים שְׂאִין לִישְׁתּוֹ וְעִרְכּוֹ בַּעֲזָרָה אֵין נִילוּשׁ בְּפוּשְׁרִין.

וְהַשְׁפ"א (נִמְשֵׁנָה) תִּירֵץ, דְּהִיא לָחֵם הַפְּנִים נַעֲשֶׂה ע"י אוֹמְנִים גְּדוּלִים דְּהוּי כְּמוֹ זִרְיָוִין.

וּמִיָּהוּ קִשְׁיָא מִמִּנְחַת מֵאֲפָה וְכו' דְּמ"ש כִּיּוֹן דְּלֹא בַּעֲיָא שְׁמֵן עַד לְאַחַר אַפִּיָּה - פ"י דְּטַעַם דְּלָחֵם הַפְּנִים לִישְׁתּוֹ וְעִרְכּוֹ בַּחוּץ מִפְּרֵשׁ לְקַמֵּן צָה: לִפִּי שְׁמִדַּת הַיֵּבֶשׁ שֶׁבּוֹ הַסּוּלַת נִמְדָד לֹא נִתְקַדְּשָׁה וְלִכֵּן לֹא נִפְסַל בְּיוֹצָא, וְלִפִּי"ז ה"ה מִנְחַת מֵאֲפָה דִּיחִיד.

וּבִתּוֹס' פִּסְחִים לו. (ד"ה נִמְקוֹס) תִּירְצוּ בַּפְּשִׁיטוֹת שְׁכָל מֵאֲפָה תִּנּוֹר הִיוּ רִגְלִין לְלוּשׁ בַּעֲזָרָה סִמּוֹךְ לַתִּנּוֹר שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֹא תַחְמִיץ. וְע"י חֲזוֹ"א (כ"ה ז.), וּבַסְּפָר יִשְׂרָאֵל וְטוֹב.

כְּדִקְאֻמֶר לְקַמֵּן הַחֲלוֹת בּוֹלָלֵן - צ"ע דְּהָא הוּא רַק דַּעַת רַבִּי לְקַמֵּן עַד:, וְרַבֵּן פְּלִיגִי דְּסוּלַת בּוֹלָלֵן, וְא"כ פְּשִׁטָּה דְּמִתְנִי' דְּהִכָּא כְּרַבֵּנָן. וְהַעוֹל"ש כְּתַב דְּקוּשִׁית תוֹס' אֵלִיבָא דְּרַבִּי בְּלָבָד. וְהַקְר"א כְּתַב דְּלֹא מִקְשִׁים תוֹס' מַחֲלוֹת אֵלֶּא מִרְקִיקִין דְּלִכּוּ"ע לֹא בַּעֲיָ שְׁמֵן עַד לְאַחַר אַפִּיָּה.

וּבַעֲיָקֵר דְּבָרֵי תוֹס' - ע"י טה"ק שְׁדֵן דְּהִרִי אֲפִילוּ לִמ"ד חֲלוֹת בּוֹלָלֵן מִיָּהוּ צָרִיךְ גַּם מִתֵּן שְׁמֵן קוֹדֶם נִתְיֵנַת הַסּוּלַת בְּכָלִי כְּדִאִיתָא בַּמִּתְנִי' לְקַמֵּן עַד:

וְצ"ל מִי שֶׁשְּׁנָה זֶה לֹא שְׁנָה זֶה - כֵּן מִפְּרָשִׁים גַּם הַתּוֹס' לְקַמֵּן צָה: (ד"ה אֵלֶּא), וְע"י בְּדַבְּרֵינוּ שֶׁם בַּגִּמ' דְּהַמְּפָרְשִׁים בִּיאָרוּ אֵלִיבָא דְּהֶרֶמְב"ם פִּשְׁטָא אַחֵר בַּמִּסְקָנָא דְּהֵתָם.

איזהו

מנחות דף נה:

מקומן

תצנ

לכל חלה, וקטוף הוא מלשון תלישה, והרמב"ם פיהמ"ש פירש דקטוף הוא ציור החלות.

ד"ה אימא כוליה - ולישה ועריכה ואפייה דליהו חייב וכו' - הח"נ וקר"א גורסים "ולישה ועריכה ואפייה דליהו חייב עכא"א אקומץ ואשירים מהיכא ילפת", כלומר מקשה הגמ' דלא נדע כלל לרבות מעשה יחידי. וכן מפרש הרגמ"ה.

וכע"ז יש לפרש גירסת השטמ"ק [אלא שמחק 'על הקומץ', והקושיא היא על השירים שבהן עוסקים עכשיו].

וראה גירסת הב"ח והצ"ק, ולדבריהם מפרש רש"י דקושיא הגמ' דנהי דידעינן לישא ועריכה בקומץ אבל בשירים מנין. וצ"ע מנין נדע אפילו לקומץ, ויתכן שרש"י הבין דזה פשוט ד'לא תאפה' מלמד על כל העשיות, אלא דקשיא לגמ' 'אימא דכוליה להכי הוא דאתא' ר"ל דקרא זה גופיה דשירים חייב דוקא על אפייה גרידא דהא בשירים לא כתיב עשיות, ומשני דאף זה ילפינן משינוי סדר הפסוק, ועדיין צ"ב.

ד"ה האי פרט - בצד הגליון נדפס נוסח אחר, ובהגהות דברי נחמיה מחקר וכתב שהוא למותר.

תוס'

ד"ה אף אני - וא"ת אי דאתרו אכל חדא וחדא אפי' אפה ואפה נמי - הקר"א הבין דר"ל דאותה המנחה אפה וחזר ואפה, ותמה דאפייה שניה היא שלא לצורך ומדוע יתחייב עליה, [ואזיל לשיטתו דפשיטא ליה דעשיה שלא לצורך אין חייב עליה, וראה בדברינו על מתני' לעיל ע"א (ד"ה הסמינל, סוף אות א')] דהשפ"א נסתפק בזה]. אך באמת בפשטות י"ל דכוונת תוס' דעל כל אפיית חלה בפני עצמה יתחייב.

ובעיקר קושית תוס' - הקר"א וראמ"ה

וקשיא קצת אמאי לא מסיק האי טעמא בפ' כל שעה - פי' אמאי מסיק התם דטעם דלישה במקום זריזין משום דבללה חוץ לחומת העזרה פסולה והיינו משום דהבליה נעשית בכלי שרת, תיפוק ליה דכבר משעת מדידה צריך לעשותה בפנים למ"ד מידת יבש נתקדשה - ח"נ ועול"ש. ועי' ביאור הקר"א. והצ"ק מפרש בע"א, והח"נ ורעק"א וקר"א תמחו עליו.

דף נה:

גמ'

אף אני אביא לישתה ועריכתה וכל מעשה יחידי שבה - בחי' הגר"ז חקר האם חידשה התורה רק דחייב על כל אחת, או דקמ"ל דלישה ועריכה וכו' הוי חילוק מלאכות ביסודם כמו לענין מלאכות דשבת, ונפק"מ אי בעי התראה לכל עשיה או דסגי בהתראה אחת על כולן, והוכיח מתוס' (ד"ה אף) דאין כאן חילוק מלאכות, אכן מהגמ' לקמן נו. במימרא דרב פפא "אפאה לוקה שתיים" משמע דיש חילוק מלאכות, עי"ש בדבריו.

ואימא אפייה דפרט בה רחמנא ליחייב חדא אינך ליחייב חדא אכולהו - עי' המיוחס לרשב"א באיזה צורת דרשא נדרוש כך.

מתקין לה רב אשי האי כלל ופרט הוא פרט וכלל הוא - עי' שפ"א מאי ס"ד דר"א בר אבהו בזה.

רש"י

ד"ה מעשה יחידי - מעשה חשוב בפני עצמו - עי' בדברינו על תוס' נו. ד"ה אפאה.

ד"ה לאתויי קיטוף - שמחליק פניה במים - רגמ"ה מפרש שתולש מן העיסה

ושפ"א (ד"ה נגמ') וחי' הגרי"ז (סוף נה:)
תירצו דפשטות הברייתא ודאי דמיירי בהתרה
על כל אחת ואחת, ואתי הברייתא לאשמעינן
דלא תימא דחייב דוקא באפייה שכבר נגמרו
כל מעשיה, קמ"ל דאף על כל מעשה יחידי
חייב בפ"ע. ועי' טה"ק דמישב דאי אפשר
לומר דזה הס"ד דהברייתא.

ואי דלא אתרו ביה אלא חדא התראה
אמאי חייב - המצפ"א כתב די"ל
דאפילו בחדא התראה גלי קרא לחלק ולחייב
על כל מעשה בפני עצמו ודמי לגופין
מחולקין, וכע"ז מישב טה"ק, עי"ש. אמנם
בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמ', וד"ה והנה) כתב
דמתוס' מוכח דס"ל דאין כאן דין חילוק
מלאכות, אולם מפירש"י לקמן נו. במימרא
דרב פפא מוכח דס"ל דיש חילוק מלאכות.
ולבריו שפיר י"ל כגון שהתרו בו אחת.

וי"ל דהכא אפי' התרו עכא"א וכו' משום
דכבר נפסלה - וכן תירץ הר"ש בתו"כ
פר' צו פ"ג, והו"ד בכנסת הראשונים.
והקרא"א ומצפ"א הקשו דא"כ אמאי קאמר
רבינא לעיל כג. ד"אימא לא תאפה חמץ
למיקם בלאו אבל לא לאיפסולי", דהא אי לא
לאיפסולי הדרא קושיית תוס' למה לי "לא
תאפה" כלל.

ד"ה אם כן - תימא כי כתב נמי הכי הוה
דרשינן לחלק וכו' - פי' אמאי צריכין
לדרוש משנוי סדר הפסוק, נדרוש תרתי
מדכתיב 'חלקם' ומדכתיב 'לא תאפה'.

שכן מתרצים אהא דדרשינן גבי שבת
לחלק וכו' - פי' כן מתרצים התוס'
בשבת ע. ד"ה הבערה (ל"ק). וכן תירצו תוס'
בכמה מקומות בש"ס כמו שנסמן שם
במסהש"ס.

וי"ל דלא דמי דהכא הוי אמרינן דאפייה
דאמר רחמנא אשיריים וכו' - ר"ל
דאי הוה כתיב 'חלקם' והדר 'לא תאפה' הו"א

דלא תאפה לא בא לחלק אלא לומר
דבשיריים לא אסרה תורה אלא אפייה לחוד
ובקומץ כל עשיות, לכך כתיב קודם 'לא
תאפה' דקאי גם על עשיות דקומץ ולחלק,
והדר כתיב 'חלקם' דממילא ה"ה נמי בשירים
- ברה"ז.

ועי' שטמ"ק (י"ד) שתירץ באופ"א, וראה עוד
שפ"א שתמה על תירוצ' תוס', ומתירץ
באופ"א.

ד"ה כלל ופרט - וא"ת בפרק נגמר הדין
וכו' - בתוס' סנהדרין ריש מו: תירצו
דהא דאמרינן דכלל ופרט המרוחקים אין דנין
לא ר"ל דאין דנין כלל, אלא דאין דנין כלל
ופרט רגיל אלא שמרבין יותר. ועי' כאן
הגהות ראמ"ה, וע"ע תירוצ' השפ"א.

וי"ל וכו' והתם דריש מכח דמגדף היה
בכלל והומת וכו' - עי' עול"ש שמבאר
כיצד הדרשא.

ואין להקפיד אהא דדרשינן הכא וכו'
ובפ"ק דיבמות וכו' - פי' אין להקפיד
במדה זו דפעמים באה לרבות ופעמים למעט
לפי הענין - צ"ק וברה"ז.

ד"ה או אינו - פירש בקונטרס וכו'
משמע דבעי למעוטי כולו
חטאות - וא"ת א"כ לא לכתוב כלל לקרא
ד"במקום אשר תשחט" וגו', וי"ל דנכתב כדי
לעשותו כלל ופרט דלא נילף משעיר נשיא
לשאר החטאות - המיוחס לרשב"א. [וצ"ע
דהלא כלל ופרט נדחה לקמן בגמ' דהא הוה
מרוחקין, ונראה מכאן סייעתא למה שכתבנו
לקמן דאף רש"י לא פירש כן אלא לס"ד
דמכלל ופרט אתי].

וקשה וכו' תיפוק ליה דבגופיה כתיב בלא
בנין אב - ר"ל דבגופיה כתיב היינו
קרא ד'במקום אשר תשחט' וגו', דמאחר
שמוכח מקרא ד'ושחט את החטאת' דבחטאת
יחיד בעי צפון ע"כ ד'אותו' לאו דוקא,

איזהו

מנחות דף נו.

מקומן

תצה

ד"ה או אינו - כדאמר בריש איזהו
מקומן זבחים מו: - צ"ל זבחים
מח:

וא"ת ודקבעי לקמן וכו' וצ"ל דה"נ -
כלומר דגם זה קושיא אלא דנקט חדא
ובתירוצ' אחד מתרץ לתרוייהו - צ"ק. וע"ע
הגהות ראמ"ה.

וקצת קשיא לשון הברייתא דמשמע
דלעולם איצטריך קרא דשעיר
נשיא לקבעו חובה - ר"ל דלפי מה שפירשו
תוס' נמצא דהגמ' מסקה דכל קרא דשעיר
נשיא איצטריך רק ללמד 'אותו בצפון ולא
השוחט', ולעכב לא איצטריך דבלא"ה יש
תרי קראי למצוה ולעכב, ואילו משמעות
הברייתא דקרא דשעיר נשיא איצטריך לעכב.
ועי' שטמ"ק (טו), ולתירוצו השני נחא
דאיצטריך תרי קראי למילף עיכובא.

ד"ה הואיל - הואיל ואיקרי חטאת לא
מצי למימר דשעה מדורות לא
ילפינן - כן מפרשת הגמ' גופה לקמן.

ואע"ג דאיכא כמה קרבנות דטעונין
סמיכה ולא בעו צפון וכו' -
השטמ"ק (ה') פירש בפשיטות דמרבה סמיכה
מקרא דכתוב גבי חטאת דטעונין צפון, וכן
תירץ השטמ"ק זבחים מח: בהשמטות.
וכתב הקר"א דלפירוש תוס' מדוקדק קושיית
הגמ' לקמן "וכי תימא תיתי מבנין אב" וכו',
הלא השתא נמי ידעינן דאין למילף שעה
מדורות, אלא דס"ד דמרבה צפון דכמאן
דכתיב ממש בההוא קרא.

דף נו.

גמ'

אלא אותו טעון צפון ואין השוחט עומד
בצפון - עי' זבחים מח: תוד"ה
הגה"ה.

וממילא קרא ד'במקום אשר תשחט' איירי
בכל החטאות ואין צריך למילף מקרא
השלישי דחטאת יחיד בבנין אב - ברה"ז,
צ"ק, והגהות ריא"ח.

והח"נ פירש עפ"י הנוסחא שנדפסה בצד,
וגרס הכי "וקשה א"כ מאי מסיק כשהוא
אומר וכו' תיפוק ליה דלגופיה כתיב ולא
לבנין אב", ר"ל דמקשה על פירש"י א"כ מנא
ליה למילף מקרא שלישי בנין אב לכל
החטאות, דילמא לא אתי אלא לגופיה
ולהוסיף רק חטאת יחיד דבעיא צפון.

לכן נראה כמו שפירש באיזהו מקומן וכו'
- ר"ל כמו שפירש"י גופיה בזבחים, וכן
מפרש גם השטמ"ק כאן אות ג'.

ונ"ל לישב פירש"י דלא יסתור לפירושו
בזבחים, דהכא שפירש דקרא דשעיר נשיא
בעי למעוטי לכל החטאות, הוא אליבא
דהס"ד דצורת הדרשא הוא מכלל ופרט
וממילא אין בכלל אלא מה שבפרט שעיר
נשיא ותו לא, אבל בזבחים פירש לפי האמת
דמסקינן דילפינן ממשמעות ד'אותו' ונתמעט
דוקא שאינו דומה לשעיר נשיא. ושו"מ שכן
תירץ העול"ש.

ובפ' איזהו מקומן פי' הקונטרס וכו' -
ברה"ז הגיה דהקטע הזה שייך
בדיבור הבא כנדפס בצד.

והח"נ מפרש עפ"י שיטתו לעיל בביאור
קושיית תוס' על רש"י, דתוס' כאן באו לישב
עוד פירש"י, דאין להקשות דילמא קרא
דחטאת יחיד איצטריך לגופיה, דלפירש"י
גופיה בזבחים א"ש דדרשינן מהתם מריבויא
ד'החטאת' וע"כ לרבות לשאר החטאות.

והצ"ק גורס: דכל זה עד תיבות 'או שעיר
הפנימי' הנדפס בתחילת דיבור הבא - שייכין
לדיבור זה, ואח"כ מתחיל הדיבור 'לאו
משום דהוי' וכו', ולא נתבררה כונתו, ואולי
מפרש דתוס' באו רק לצטט לשון הרש"י
באיזהו מקומן אף שכבר הביאו לעיל פירש"י
דהתם, וצ"ב.

אלא אותו בצפון ואין בן עוף בצפון - המקדש דוד (סו"ס כ"ח) הקשה למה לי מיעוטא והלא מקום עולת העוף להיעשות הוא במזבח כדתנן בזבחים סד: ועוד דהמזבח גופיה דינו כצפון כדתנן בזבחים נח., וכע"ז הקשה חי' הגרי"ז בסוגיין, ועי' מש"כ הקר"א בזבחים מח: והחזון יחזקאל (תוספתא זמח"ס ז. ב.).

פסח מדראב"י נפקא דתניא וכו' מה לעולה שכן כליל וכו' - מדקאמר "פסח מדראב"י נפקא" וכו' משמע דכל זה דמייתי הוא מן הברייתא, ומוכיח דראב"י לא יליף מ'אותו' דנשיא אלא מדאין ס"ד למילף ק"ו לפסח שיוצרך צפון.

אכן בזבחים מח: מייתי מדראב"י דפסח שאינו בצפון יליף מ'אותו' והגמ' פורכת דרשתו, ורש"י שם דוחה הגירסא דהכא "פסח מדראב"י נפקא", וכן השטמ"ק כאן (ב') (ג') לא גרס לה עי"ש. וע"ע עול"ש על תוד"ה מחטאת, ובספר ישר וטוב.

דר' אחייה לאו למעוטי שוחט בצפון הוא דאתא אלא ה"ק וכו' אבל מקבל בצפון - משמעות הסוגיא דמסקינן דר' אחייה גופיה אתא למידרש רק לענין דמקבל בצפון, וכן נמי גרס ברגמ"ה, אולם בזבחים מח: גרסינן "ודקשיא לך מדר' אחיא נפקא לן לאו למעוטי שוחט בצפון" וכו', ופירש"י שם דמסקינן ד'אותו' דשעיר נשיא אתא למקבל בצפון, וכן מפרש הצ"ק דכוונת רש"י כאן (ד"ה דנזי לאייה) לדחות הגירסא דהכא, וכן מוכח בתוד"ה אלא דלא גרס לה. וראה טה"ק שהאריך בזה, וע"ע בספר ישר וטוב.

אמר רב פפא אפאה לוקה שתים אחת על עריכתה ואחת על אפייתה -

רש"י מפרש דאפייה גמר עריכה היא ולוקה תרתי, משום עריכה ומשום אפייה. והקשה הקר"א דמשמע דדוקא משום עריכה לוקה תרתי והלא על אפייה לבדה יש להתחייב

תרתי - משום 'לא תעשה חמץ' דאפייה נמי בכלל עשיות ומשום 'לא תאפה חמץ' שנאמר באפייה גרידא, ודן לחדש דלאו דאפייה יצא מן הכלל לגמרי ואינו בכלל לאו דעשייה, ואם אפה אין חייב אלא משום 'לא תאפה' גרידא אי לאו דאיכא עריכה נמי.

לא קשיא הא דעריך הוא ואפה הוא הא דעריך חבירה ויהיב ליה ואפה:

ביאורי הראשונים:

רש"י מפרש דערך ואפה הוא חייב אחד, ואם ערך חבירו ואפה הוא חייב תרתי על האפייה, וכן מפרש נמי המיוחס לרשב"א ועי"ש שמבאר היטב, וראה עוד פירוש התוס'.

אכן בשטמ"ק (י"ט) גרס לשון אחרת, ועל דרך זה מפרש רגמ"ה: דערך ואפה הוא חייב שתים, על העריכה ועל האפייה, ואם ערך חבירו ואפה הוא חייב אחד רק על האפייה. וצ"ע מה חידוש בזה ומאי קמ"ל ר"פ דאם ערך ואפה לוקה שתים הלא מתני' הוא דחייב על עריכתה ועל אפייתה.

והנה הכס"מ (מעשה"ק יב. טו.) תמה על הרמב"ם מדוע השמיט דין זה דר"פ, וראה מש"כ לישב הלח"מ דהרמב"ם למד כפירוש תוס' ונכלל הוא בדבריו, והרדב"ז כתב דהרמב"ם לא פסק האי דינא דר"פ עי"ש.

ולכאורה נראה לישב דהרמב"ם ס"ל כפירוש זה שכתבנו, ונמצא זה כלול במש"כ הרמב"ם "עשייה חמץ מתחילה עד סוף לוקה על כל מעשה מהן", [ושו"מ בס"ד שכן מפרש הזבח תודה בדעת הרמב"ם], ור"פ קמ"ל דאי ממתני' ס"ד דחייב כשעשה רק אחד מהן בחימוץ לישתה או עריכתה, קמ"ל ר"פ דאם עשאה כולה חייב על כל מעשה ומעשה. וכע"ז נראה שמפרש גם בחי' הגרי"ז.

והשפ"א ביאר בדעת הרמב"ם דלמד כפירוש תוס' דר"פ מיירי שעשה קצת עריכה בשעת האפייה, ולא חש הרמב"ם לכותבו דמילתא דפשיטא היא [והוא על דרך הלח"מ], והזבח

איזהו

מנחות דף נו.

מקומן

תצו

תודה דחה זאת דאי פשיטא הוא גם על ר"פ גופיה תיקשי דפשיטא הוא.

רש"י

ד"ה אותו - אבל השוחט יכול לעמוד בדרום ושוחט בסכין ארוכה - צ"ב סכין ארוכה למה לי, והלא צפון ודרום סמוכין אהדי בעזרה, [ואינו כטמא ששוחט דאיתא בזבחים לב. דעביד בסכין ארוכה]. ואפשר דנקט הכי אליבא דריב"ז בזבחים כ. הסובר דצפון הוי רק מקיר המזבח ועד לכותל, וכמ"ד דמזבח כולו בצפון או עכ"פ חציו בצפון, ונמצא שהשוחט העומד בדרום מרוחק ממקום השחיטה בצפון.

ד"ה דרבי אחייה - ואי קשיא לרבי אחייה אימא אותו בצפון ולא מקבל בצפון - ברה"ז כתב דחסר תירוץ ברש"י, ועי"ש שכתב ב' אופנים לישב. ובשטמ"ק (י"ז) גרס התירוץ ברש"י. והצ"ק ביאר דכוונת רש"י לדחות הגירסא בגמ' "דר' אחייה לאו מעוטי שוחט בצפון אתא" ולהוכיח כהגירסא בזבחים, עי"ש. [ולפירושו א"ש טפי הגירסא ברש"י 'ומיהו קשיא' כנדפס בצד]. וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב.

ד"ה ערך הוא ואפה הוא - לאיחויבי תרתי אתרוייהו - עי' צ"ק ושטמ"ק שהגיהו ברש"י, אבל ראה טה"ק שמקיים הגירסא, וכ"ה בספר ישר וטוב.

ד"ה אף נשחט - ר"ש למעמיה דאמר דבר שאין מתכוין מותר - בביאור דברי רש"י עי' בדברינו על תוס' ד"ה רבי שמעון.

תוס'

ד"ה לרבות - וי"ל דההוא היקשא ליתא אלא לגבי הזאה דוקא - לפי דכתיבי בגופיה דקרא - עי"ש דף מ"א סוף ע"א.

א"נ מהיקשא לא הוה ידעינן משום דכתיב החי - פי' לענין שעיר יוהכ"פ כתיב 'החי' וממעט מינה ר' יהודה לקמן צב. שעירי עכו"ם מסמיכה.

ד"ה לר' שמעון - דלמעט שעירי עכו"ם לא מסתבר - ע"ע זבחים מח: בשטמ"ק בהשמטות אות ד'.

ד"ה שוחט - ואע"ג דת"א רחמנא חטאת בעולה - פי' דצפון בחטאת ילפינן מעולה דכתיב "ושחט את החטאת במקום העולה" כדאיתא בזבחים מח.

ומיהו וכו', ה"נ מהאי טעמא לא יהא שוחט חטאת בצפון - פי' כיון דהשוחט עולה אין צריך צפון, לא יהא הטפל דהיינו חטאת חמור וה"נ אין צריך צפון - צ"ק.

ולמאי דמפרש נמי וכו' מה"ט נמי לא יהא שוחט בצפון - גם כאן גרס הצ"ק 'שוחט חטאת בצפון', ור"ל כיון שבעולה ילפינן עיכובא על מקום השחיטה ואילו השוחט אפקיה שאין צריך צפון, והואיל ומקום השחיטה ילפינן חטאת מעולה ממילא ילפינן נמי גם לענין מקום השוחט. וכע"ז בטה"ק.

ד"ה מה - וי"ל דגבי צפון שייכא הק' פירכא דכלי וכו' - בתוס' קידושין לו: מבואר יותר תירוץ זה, דר"ל דכלי הוי פירכא כל דהו, ובקידושין שרוצה ללמוד דבר פשוט להשוות עוף לדבר הנוהג בכל הזבחים דהיינו כהן בהזאה - לא פרכינן כל דהו, אלא רק הכא דבעי למילף דבר גדול דבעי צפון.

וראה שם בתוס' שכתבו תירוץ נוסף, וכן יעוי' בתוס' זבחים מח: שכתבו ב' תירוצים.

ד"ה מחטאת - ובעיא היא וכו' אי דבר הלמוד בהיקש שחזור ומלמוד בבנין

אב - לכאורה כוונת תוס' להקשות דנפשוט מברייתא דראב"י דהכא בעיא זו, וא"כ כל זה הוא מן הברייתא, אכן בגירסת הגמ' בזבחים מח: מבואר דאלו פירכות שפורכת הגמ' על ברייתא דראב"י, ולפי"ז לא מקשים תוס' דנפשוט מהתם, אלא היכי פשיטא לגמ' דס"ד למילף מחטאת הא בעיא היא דלא איפשיטא.

שו"ר שהח"נ תמה על תוס', דמה מקשים הלא הכא לא בעי למילף פסח מחטאת בבנין אב אלא בק"ו, ודבר הלמד מהיקש חוזר ומלמד בק"ו [זבחים ריש נ.], ומפרש הח"נ דאין תוס' מקשים מידי אלא כוונתם לפרש מדוע הברייתא דקדקה למילף פסח מעולה מק"ו ולא בבנין אב לפי שמחטאת אי אפשר למילף בבנין אב. ועי' עול"ש שתיריך באופ"א קושיא זו. וראה עוד בספר ישר וטוב.

ד"ה אלא - השתא משמע וכו' אלא משום דלא איצטריך למעוטי שוחט דנפקא מדר' אחייה - משמע דמקבל בצפון לא נפקא מדר' אחייה ודלא כגירסת הגמ' כאן - עי' בדברינו בגמ'. ושו"ר שכך מדקדקים העול"ש וטה"ק מדברי תוס'.

וא"כ לא ליכתוב אלא חד קרא ואנא ידענא וכו' - פי' הרי הא דאין צריך שוחט בצפון מאליו ידעין ואין צריך לזה קרא, וא"כ מחד קרא דמייתר גילף דלאפוקי מקבל שבעי צפון.

וי"ל דלית ליה השתא ההיא סברא וכו' - עי' תוס' זבחים מח: ד"ה אלא, ועול"ש שם בביאור תירוצם.

ד"ה אפאה - ותימה וכו' אכתי מעשה יחידי מיהא לא הוי דאיכא עריכה בהדה - טה"ק (על רש"י) מישב דרש"י דקדק לפרש דפירכת הגמ' הוא דאמאי מחייבת ליה תרתי, אבל עצם הלשון 'מעשה יחידי' לא קשיא דרש"י לשיטתו שפירש לעיל ריש נה: דמעשה יחידי ר"ל מעשה חשוב בפ"ע.

ונראה לפרש דחייב שתיים משום עריכה מועטת שעושה האופה בשעת אפייה וכו' - תוס' מפרשים שבשעת אפייה עושה גם מעשה עריכה, ורש"י מפרש דאפייה גופה כוללת חיוב על עריכה, ונראה לבאר שנחלקו בחקירת הגרי"ז (ריש נה:) אם חידשה התורה חילוק מלאכות בחימוץ, דהתוס' לשיטתם (נה: ד"ה אף) דאין חילוק מלאכות כמו שנתבאר שם, ולכן חייב דוקא אם עשה בפועל ד' מלאכות, אבל דעת רש"י דאפילו על מעשה אחד חייב תרתי - עי' ח"י הגרי"ז הנ"ל (נה: ד"ה נגמ' יכול, וד"ה והנה לקמן).

ד"ה רבי שמעון - פירש בקונטרס ר"ש למעמיה דאמר דבר שאין מתכוין מותר וכו' וקשיא וכו' אלמא לא שרי ר"ש בברייתא מטעם דבר שאין מתכוין וכו':

ביאור שיטת רש"י בהיתר שאין מתכוין אף דהוי פסיק רישא:

הנה רש"י מבאר כאן (סוף נו.) דחשיב לא מתכוין לפי שאין מתכוין להטלת מום אלא להקזת דם, וראה בתוס' בכורות לד. (ד"ה אילימא) דרש"י לשיטתו בזה שם בדף כה. לענין ב' שערות של פרה, עי"ש. והא דאמרה הגמ' שם "אילימא ר"ש דמתני' וכו' אלא ר"ש דברייתא" פירש"י שם דר"ל דבא לפסוק כר"ש דברייתא שהוסיף דאף ישחט על אותו מום, ומיהו בין במתני' ובין בברייתא ס"ל מטעם דבר שאין מתכוין מותר.

ברם צ"ע לפירש"י דסו"ס פסיק רישא הוי ואיך קאמר דדבר שאינו מתכוין מותר לר"ש, ונראה דרש"י לשיטתו בזבחים סוף דף צא: שמחדש אליבא דר"ש דכל שאפשר לעשות באופן שלא יהא פסיק רישא חשיב השתא נמי דבר שאינו מתכוין, והכא הרי יכול להקזי דם במקום שלא יעשה מום, וכעין סברא זו כתב גם השלטי גיבורים בשבת פרק האורג (דף למ. נדפי הרי"ף, אות ג'), וכן ביאר שיטת רש"י במרכה"מ פ"א מהל' שבת.

איזהו

מנחות דף נו:

מקומן

תצט

מום קבוע בבע"מ עובר לוקה, וע"י בזה הערה נ"ד לכנסת הראשונים.
אכן לפירוש תוס' דהכא מיושב כל הנ"ל, דלעולם המציאות דאחיזת דם אינה כמום, אלא משום דסופו לרפאותה ע"י מום הוי כמטיל מום בבעל מום.

(בסוה"ד) - וקצת קשיא מתו"כ וכו' דהוה ליה לאיתויי פלוגתא דברייתא - ע"י ברה"ז, טה"ק, ויד דוד. ומהרי"ט אלגזי בכורות פ"ה ריש אות מ"ב.

דף נו:

גמ'

אמר רחב"א אר"י הכל מודים במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב:

האם מחמץ אחר מחמץ חייב דוקא כשהוסיף בחימוץ:

כתב הקר"א דלכאורה משמע דמחמץ אחר מחמץ חייב דוקא כשהוסיף בחימוץ, דומיא דמטיל מום בבעל מום שהטיל מום חדש ודומיא דמסרס אחר מסרס, [וכן נמי לשון רש"י "כלומר כל המסייעין לחימוץ"], אבל האמת דחייב אפילו לא מוסיף מידי, דכל שנתחמץ אסור לטפל בעשיות אחרות וחייב ע"ז [כמש"כ התוס' לעיל נה: ד"ה אף].

אולם השפ"א מפרש ומדייק מלשון הרמב"ם איפכא, דמחמץ אחר מחמץ חייב דוקא כשהוסיף חימוץ כגון שמוסיף בו שאור דומיא דמום וסירוס, ועי"ש א"כ כיצד יליף זאת מדכתיב "לא תעשה ולא תאפה חמץ".

והרדב"ז (מעשה"ק יז. יד.) תחילה רצה לפרש דחייב אם הוסיף בה שאור אחר ואפילו לא הוסיף בחימוץ, ותמה ע"ז דאמאי חייב הא לא עביד מידי וגברא קטילא קטל, ומסיק דר' יוחנן קמ"ל דחייב על כל עשייה, דאילו מבריייתא דחייב על מעשה יחיד ס"ד כגון שבמעשה זה הוא מחמצה קמ"ל דחייב אפילו דנתחמצה כבר. וכן נקט המנחת חינוך (קלה. ד).

וראה בטה"ק (על רש"י סוף ע"א) שמבאר הרש"י באופ"א ומשווהו עם פירוש התוס', וע"ע בנתיבות הקודש (נו.), ובספר ישר וטוב על רש"י הנ"ל.

בא"ד (נו:) - והא דמפרשינן טעמא דר"ש במתני' משום דבר שאין מתכוין ה"ט משום דע"כ מתני' לא איירי כעין ברייתא - בדעת הרמב"ם (נכורות 3. יג.) כתב הלח"מ שדעתו דפלוגתא חדא היא במשנה ובברייתא, וע"י מנחת חינוך (רפז. יא.) דפליג בזה. וע"ע מהרי"ט אלגזי בכורות פ"ה אות מ"ב (ד"ה והנה כתב הר"ס).

משום דברייתא מיירי בשאין לו רפואה אא"כ יקין במקום שיעשה מום וכו' הלכך חשיב הך אחיזת דם כמום:

בהמה שאחזה דם - גדר הדין דנחשב מום: מדברי תוס' משמע דמפרשים דלא נחשב במציאות כבעל מום, אלא כיון דאי אפשר לרפאותו אלא ע"י מום דמי למטיל מום בבעל מום דעל שם סופו מחשבינן ליה כבר עכשיו כבעל מום, אבל רש"י (ד"ה הכל מודים) וכן רגמ"ה מפרשים דעצם המצב דאחזו דם אין לך מום גדול מזה, ונראה דהוכרח רש"י לפרש כן לשיטתו שפירשנו לעיל דמיירי שאפשר לרפאותו ע"י הקזה במקום שאינו עושה מום, ולכן אי אפשר לו לפרש כתוס'.

ותוס' בבכורות לד. (ד"ה אלימא) נראה כמסתפקים כזה, אמנם בשטמ"ק לעיל ע"א (אות ט') פירש כרש"י דעצם אחיזת דם חשיב כמום, ומיירי כגון שאחזה דם ביותר שאם לא יקזה תמות.

והנה התוס' בבכורות שם (נפוס"ד) הקשו דאי אחיזת דם גופה חשיבא כמום אמאי לא שרי משום כך לשחוט עלה, ותירצו דמדרבנן, א"נ דחשיב כמום עובר משום שיש לו רפואה, וכן תירץ השטמ"ק הנ"ל, וכן נקט הרא"ש בבכורות (פ"ה סי' ד') והסיק דלפי"ז מותר להטיל מום קבוע בבע"מ עובר. אמנם הרמב"ם (איסור"מ 3. טו.) פסק להדיא דהמטיל

וראה בזבח תודה וכן בתורת הקדשים שם דנקט בפשיטות דחייב דוקא אם הוסיף השני בחימוץ, בין עורך אחר העורך ובין עורך אחר הלש ובין הטיל שאור למנחה עד שנעשה חמץ גמור. וע"ע הערה נה-סא לכנסת הראשונים.

במחמץ אחר מחמץ שהוא חייב:

דין מחמץ אחר מחמץ לא שייך בקומץ אלא בשירים בלבד:

כן דקדק בחי' הגרי"ז מלשון הרמב"ם, עי"ש שביאר זאת. וכן כל הראשונים מוני המצוות מנו הך לאו ד"לא תעשה חמץ" לענין השירים. ועי' הערה מא-מו לכנסת הראשונים.

לֹא נחלקו אלא במטיל מום בבעל מום
ר"מ סבר כל מום לא יהיה בו ורבנן
סברי תמים יהיה לרצון - הרמב"ם (אסו"מ
א. מ.) פסק "המטיל מום בקדשים ובא אחר
והטיל בה מום אחר השני אינו לוקה", וכתבו
הנושאי כלים דפסק כחכמים.
אכן לפי"ז לשונו צ"ב שכתב "אינו לוקה"
משמע דאיסורא מיהא איכא, ואילו לחכמים
מותר להטיל מום בבעל מום - עי"ש במהר"י
קורקוס ולח"מ (צהל' ז') שכתבו דלשון
הרמב"ם לאו דוקא. אכן בחי' הגרי"ז בסוגיין
(ד"ה והנראה צוה עוד) כתב דלשון הרמב"ם
משמע דאיסור מן התורה יש אליבא דחכמים,
ועי"ש מה שביאר בזה.

ברם המנחת חינוך (רפז. יא.) מסיק דהרמב"ם פסק כר"מ שאסור להטיל מום בבעל מום, ודעת ר"מ שאינו לוקה ע"ז כיון שהוא רק מריבויא דכל' עי"ש, וכתבו בהערה שם שכן גם דעת המחנ"א דהרמב"ם פסק כר"מ.

ור"מ נמי וכו' ההוא למעוטי בעל מום
מעיקרא, בע"מ מעיקרא דיקלא
בעלמא הוא וכו' - העול"ש מבאר דהא
דשרי ר"מ להטיל מום בבעל מום מעיקרא,
וכן הא דמקשי ליה הגמ' "דיקלא בעלמא
הוא" היינו דוקא בשאר קדשים, אבל בבכור

דקדושתו מרחם ואף בעל מום מעיקרא אסור בגיזה ועבודה [עי' מתני' בכורות יד. חולין קל.]. אסור נמי להטיל בו מום.
 וכן מבאר מרש"י בכורות ריש לד. שנקט "בעל מום - קודם שהקדישו" ומשמע דמירי בשאר הקדשים דאילו בכור קדושתו מרחם, והעול"ש כתב שכן משמע בתוס' שם לג: ד"ה בעל מום. אולם בחי' הגרי"ז בסוגיין כתב שמדברי השטמ"ק (ז') דנקט "שנולד מומו עמו" משמע דמפרש דקאי על בכור. [וכ"ה ברגמ"ה בכורות לג:]. ומהרי"ט אלגזי בכורות פ"ה (ריש סי' מ"ג) דקדק כן מדברי תוס' הנ"ל, ותמה עליו.

אין לי אלא שלא יהא בו מום מנין שלא יגרום לו ע"י אחרים וכו':

א] האיסור לגרום מום בגרמא הוא איסור בפני עצמו, או דהאיסור הוא רק לשחוט על המום?

הרמב"ם לשיטתו שפסק לעיל כחכמים פסק נמי דין זה בהל' בכורות (ג. מ.), אלא שצ"ב דכתב שם שאם נתן דבילה על אוזנו וכו' ה"ז לא ישחוט עליו, ומדוע לא כתב בהדיא הדין דאסור לעשות מום בגרמא.

בחי' הגרי"ז בסוגיין מחדש דאין איסור לאו להניח בצק וכדו', וכמו בכל התורה שחייב רק על מעשה גמור ולא על גרמא, וכל מאי דמרבין מקרא הוא האיסור לשחוט עליו, ועי"ש (נד"ה והנראה צוה עוד) שתירץ באופן נוסף. וע"ע רדב"ז (אסו"מ א. מ.), ומנחת חינוך (רפז. יו.).

ב] שליח להטיל מום:

נתיבות הקודש נסתפק אם עשה שליח להטיל מום האם הוי כגרמא דאסור, דלכאורה נהי דאין שליח לדבר עבירה בכל זאת גרמא הוי, והתורה ריבתה דאין צריך להטיל מום בידים דוקא.

הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו
ונתחמצה מאליה חייב - תוס'

איזהו

מנחות דף נו:

מקומן

תקא

וראה הגהת הצ"ק בדברי תוס' [ונדפסה בצד]. ובספר ישר וטוב הגיה באופ"א עפ"י דברי התוס' בשבת קיא.

ד"ה אלא למעוטי - הוה מצי למימר למעוטי בזמן הזה וכו' - ע"י תירוצ' הקר"א. וראה עוד בהגהות מצפ"א בבכורות לג: שהקשה דאימא למעט קדשי בדק הבית, ותירץ גם כתירוץ תוס' דהכא דלזה לא איצטריך קרא, ע"ש.

ד"ה אמר מום - וי"ל דמ"מ קשיא ליה התם דלא משתמיט תנא בשום דוכתא שיסבור דתערובת חמץ בכרת - פ"י רוצים אנו למילף לחייב המקטיר אפילו תערובת חמץ, וזה לא מצינו אלא ר"א שמחייב תערובת חמץ בפסח.

ועוד אע"ג דלא דרשי רבנן התם כל ישר מקומות דדרשינן וכו' - ראה בתוס' פסחים מג: (ד"ס מאן), ועפ"י דבריהם שם כל דברי תוס' מכאן ועד סוף הדיבור הם תירוצ' אחד, וכוונתם להקדים שאין ראיה מדמצינו תנא שדורש 'כל' במקום אחד שידרוש גם במקום אחר, וכן להיפך אם מצינו דלא דרש הכא יתכן שידרוש במקום אחר, אלא התם בפסחים בעינן לרבות תערובת שאין סברא לרבותה, ועלה מייתי דמצינו דעת ר"א דמרבה מ'כל' אף מידי שאין סברא לרבותו.

לכן נראה דהתם כולו בדבר שאין סברא לרבות וכו' וכגון נשים משום היקש - פ"י דיש סברא לפוטין, דהוקש חמץ לאכילת מצה ונימא דליתנהו באכילת מצה וליתנהו נמי בחיוב חמץ - ברה"ז וצ"ק.

ד"ה ומעשה שבת - לפיכך מדמי ליה מעשה צלי ש"ל שבת דהיפך בו חייב לא היפך בו פטור - ולפי"ז הניח שאור ע"ג עיסה דחייב היינו נמי כגון שהיפך השאור גם לצד השני, ודלא כפירש"י - צ"ק, הגהות ריא"ח, וזבח תודה. אבל טה"ק תמה דהלא ר' אמי אמר "והלך

ביארו דהא נמי חשיב עשייה. וכתב השפ"א דנראה דה"ה הניח העיסה ונתחמצה מאליה דחייב דחשיב עשייה כיון שנגמר החימוץ ע"י לישתו, וא"כ צ"ע אמאי לא נקט חידוש טפי דאפי' נתחמצה מאליה - ע"י בשפ"א שמבאר דאיכא חידוש בציוור שהניח שאור עליה.

חייב ע"ה כמעשה שבת - בחי' הגרי"ז מבאר דהראיה ממעשה שבת היא, לפי שבכל התורה היכי דכתיב איסור עשייה חייב דוקא על עשייה ולא על גרמא, ולזה מייתי משבת דכשם דהתם חשיב הנחה בעלמא כעשייה ה"נ אף דבעינן עשייה חשיב שפיר כמעשה כמש"כ התוס'. וע"ע נתיבות הקודש שהאריך לחקור מה הראיה ממעשה שבת.

תוס'

ד"ה הכל מודים - והשתא הרי מחמין אחר מחמין דלא חזי לא לגופיה ולא לדמיה וחייב - פ"י דהרי המנחה שנתחמצה ונפסלה אין לה פדיון. והעול"ש הקשה דלכאורה עדיפא הו"ל לתוס' לאקשוויי, דבכור נמי לא חזי לגופיה ולא לדמי ואפילו הכי ס"ל לר"מ דמטיל מום בבעל מום חייב.

ועוד דבמחמין מחייבי טפי וכו' דאפילו מאן דפטור מטייל מום בבע"מ מודה במחמין אחר מחמין דחייב - טה"ק תמה דמה מוכיח מהאי מ"ד, דלדידיה גזירת הכתוב היא מקראי לחייב במחמין ולפטור במום, משא"כ למאן דמחייב במום יש להשוותו לגמרי למחמין.

ד"ה להביא - ונראה דכורת היינו שכרתו ממקום חיבורו ולא שנכרתו לגמרי - וכן פירש"י גופיה בבכורות לט: דנתוק היינו ביד וכרות בסכין והוא בציר מנתוק דעדיין תלויין בכיס ומעוררין קצת. והביאו תוס' שם (דף לג:).

וישב לו" משמע דאינו עושה אח"כ כלום, ולכן הוא מפרש דתוס' קאמרי זאת רק בביאור הס"ד אך בתירוץ רבא הוא מודה לפירש"י, וכן מסיק הקר"א.

דף נו.

גמ'

מאי חייב נמי דקאמר כמעשה צ"י ש"ל שבת:

יש בזה ג' פירושים:

א. רש"י מפרש דהניח שאור ע"ג עיסה חייב בהנחה בעלמא, ומדמה למעשה צלי דשבת כגון שעשה מעשה גמור דהיפך בו, אבל בשאור חייב אפילו דלא היפך בעיסה. וכן משמע גם מסתמות דברי הרמב"ם (מעשה"ק יב. ע"ז). והרדב"ז שם, וכן נקטו המנחת חינוך (קל"ה. ז.), והזבח תודה, ואבן האזל בדעת הרמב"ם.

ב. רגמ"ה מפרש לדינא כרש"י, אלא דמבאר שהדמיון למעשה צלי דשבת היינו לנותן שיפוד בתנור דמתבשל מכל צדדיו ואין צריך להפוך בו. וראה מה שביאר בדבריו באבן האזל (מעשה"ק יב. ע"ז).

ועל דרך זה ברש"ש, אלא שהוא מפרש דמדמה למעשה צלי גמור כדלקמן שאם נצלה בו כגרוגרת חייב אפילו לא היפך.

ג. אך התוס' לעיל סוף נו: [עפ"י הצ"ק וריא"ח, ודלא כטה"ק] דעתם לדינא דהניח שאור ע"ג העיסה חייב דוקא אם היפך בו, ומדמים שפיר למעשה צלי דשבת שנתבשל כמאכל בן דרוסאי דאין חייב אא"כ היפך בו.

והנה הקר"א הקשה לפירש"י מהו 'כמעשה שבת' הא לא דמי כלל למעשה שבת, ועל פירוש התוס' הקשה דבשלמא לענין שבת בעינן 'מלאכת מחשבת' אבל לענין מנחה כל

שנתחמץ כזית פסולה באיזה אופן שיהא, ולכן הוא מסיק כפירש"י, והא דקתני 'כמעשה צלי דשבת' אשמעינן דאע"ג דבשאור עביד הנחה בעלמא ולא דמי למבשל שניכר מלאכתו שנותן מים ומעמיד הקדירה על האש, לכן קאמר 'כמעשה צלי של שבת' דאף הוא חייב בהנחה בעלמא, ועי"ש דמסיק דאף תוס' סברי לפי האמת כרש"י. וכן דעת טה"ק שהוזכר לעיל.

הניח בשר ע"ג גחלים היפך בו חייב לא היפך בו פטור - צ"ע איך פטור לגמרי, דנהי דאין חייב משום מבשל הלא בביצה כג. מבואר דבשר ע"ג גחלים יש בו משום כיבוי והבערה - עי' עול"ש.

וקמ"ל דכל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי לא כלום הוא - בחי' הגרי"ז (מזסס סוף נו): חקר אם הוא דין במציאות צלייה דבן דרוסאי דדוקא כשנצלה משני צדדים חשיב צלייה, או דזהו דין במלאכת שבת דאם צולה שיעור מאכל בן דרוסאי חייב דוקא אם צולה משני צדדין, עי"ש שהוכיח מהרמב"ם כצד השני.

הקודח כל שהוא חייב היכי דמי איילימא במקום אחד כל שהוא למאי חזי - צ"ע דבשבת ריש קג. מוקי לה אליבא דשמואל דקדח במקום אחד וכגון דבזע ברמצא דפרזלא [במסמר ארוך] ושבקיה בגויה לתלות עליו, וכתב בהגהות בן אריה דסוגיא דהכא כרב דהתם, ודו"ק.

שוב הראוני שכבר תירץ כן תוס' הרא"ש בשבת שם, והוסיף עוד לתרץ וז"ל "א"נ דאפילו לשמואל נוחא, דאע"ג דמשום גמר מלאכה מחייב ליה, צריך שיהא אותו גמר ראוי לשום דבר, והיינו דמסיק למאי חזי לבבא דאקלידא לאחר שגמרו ברמצא דפרזלא".

וע"ע קר"א דפליג על רש"י ותוס' בכל ביאור הסוגיא.

ומדאורייתא קריבה לכתחילה [עי' בדברינו בענין זה במתני' לעיל כה.], עי"ש שדן דיתכן שהציץ מרצה רק משעת הקרבה אבל קודם חשיבא מנחה פסולה.

[ב] יש לעיין אמאי פטור המחמץ פסולין כגון יצאת ונטמאת, הלא אם עלו למזבח לא ירדו (ונמס פד.), וצ"ל דהגם דבני הקרבה נינהו אם עלו, מ"מ כל זמן שלא עלו אינם בני הקרבה דיש איסור העלאת פסולים למזבח - הערה ע"ו לכנסת הראשונים.

בעי רב פפא חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו:

[א] כתב בחי' הגרי"ז דמפירש"י משמע דהצד שלא נפסלת ביוצא משום שכבר אינה קדושה גמורה הואיל וכבר פסולה משום חמץ, אבל מהרמב"ם (מעשה"ק יב. יח.) משמע דפסול יוצא שפיר חל בה, אלא דלענין החימוץ השני לא מהני מה שיצאת לפוטרו, מאחר שפסולה כבר משום חמץ לא מיקרי שפסולה משום יוצא, עי"ש. וע"ע נתיבות הקודש.

[ב] הקשה הטורי אבן (חגיגה דף ט' נהשטטה) דמשמע מסוגיין [לפירש"י] דאם היה חל פסול יוצא ודאי פטור בחזר וחימצה, ואמאי נימא דכיון דבלאו הכי אינה ראויה להקרבה משום שכבר נתחמצה ואפ"ה רחמנא רבייה, מה לי חימצה לחוד ומה לי חימצה ויצאה, וכעין סברת הגמ' בזבחים צט. "מה לי טמא מה לי בעל מום", עי' בדבריו. [ולדעת הרמב"ם עפ"י דברי הגרי"ז הנ"ל היא גופה ספק הגמ' כאן, וגם זה צ"ב מאי שנא דבזבחים פשיטא לגמ' והכא מספקא] - ועי' מש"כ לחלק בקובץ הערות סי' ל"ז.

חימצה בראשו של מזבח מהו אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה או דלמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי:

ואיכא דאמרי אמר רבא אפילו בשנים וג' מקומות וכו' אף אנן נמי תנינא הקודח כל שהוא חייב - בחי' הגרי"ז תמה דמה מדמה קודח חור לדהכא דהוה בישול גמור בכל מקום בפ"ע אלא דחסר רק השיעור ולזה מהני צירוף, משא"כ בקודח חור הרי במקום אחד בפ"ע חסר מלאכה, ועי' בזה שפ"א.

שאר מנחות מנין ת"ל כל המנחה אשר תקריבו לה' כשרה ולא פסולה:

מהיכן ילפינן:

הנה לקמן מקשינן "אשר תקריבו לה' למה לי", ותמוה הלא דרשינן הכא לכשרה ולא פסולה, וכתב הכס"מ (מעשה"ק יב. יט.) דהכא דרשינן מה"א דהמנחה דמשמע המנחה הידועה הכשרה ולא הפסולה, ולכך מקשה לקמן 'אשר תקריבו' למה לי. וכ"כ ברה"ז בשם קרבן אהרן.

אבל ברה"ז וכן מהר"י קורקוס (מעשה"ק יב. יח.) פירשו דהכא דריש מ'לה" דמשמע הראויה לה', [וכן הוא בהדיא בתוס' סוד"ה יכול], ולקמן דרשו מ'אשר תקריבו, ולכן מחקו בפירכא דלקמן תיבת 'לה'.

אמנם הצ"ק גורס לקמן 'לה', ומפרש דקומץ ילפינן הכא מ'לה", וכשרה ולא פסולה ילפינן מ'תקריבו' דמשמע הראויה להקרבה, ולכן פרכינן לקמן השתא דנפקא קומץ נמי מכל המנחה 'לה' למה לי.

והנה רש"י ותוס' גרסי לקמן דמקשה "אשר תקריבו למה לי", והתוס' (ד"ס אשכ) תמהו הא איצטריך למחמץ בראשו של מזבח, אכן כתב הצ"ק דלגירסתו מיושב קושיא זו דהקושיא היא 'לה' למה לי.

מכאן אמרו המחמיין את הכשירה חייב ואת הפסולה פטור:

[א] פירש"י כגון שיצאת או שנטמאת. והקשה בחי' הגרי"ז (ד"ס נגמ' ת"ר) מדוע נטמאת חשיבא פסולה הרי ציץ מרצה על העולין,

א השפ"א תמה דמה בכך שכבר אקרה למזבח, והלא עדיין צריך להניחה על האש ושייך בה שפיר 'אשר תקריבו' דזהו עיקר ההקרה, ועי"ש דמפרש הבעיא באופ"א מפירש"י.

ובחי' הגרי"ז ביאר דבעיא דהכא הוא דוקא באם הקטיר לבסוף אחר העלאתו, דאז אמרינן דכבר חשיב שם הקרה משעת העלאה, אבל אם לבסוף לא הקטיר פשיטא דהעלאה לא חשיבא הקרה, עי"ש. וע"ע נתיבות הקודש.

ב הצד השני ד"מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי" ביאר הרש"י (ד"ה מחוסר הקטרה) דהיינו מחוסר נתינה על האש, ומבואר מדבריו דכבר משעת נתינה בעלמא על האש חשיב הקטרה ואינו מחייב, אבל בתוס' (ד"ה אשר תקריבו) מבואר דתליא בהצית האש ברובו ולא בנתינה גרידא על האש - חי' הגרי"ז.

וכן נקט המנחת חינוך (קלה. ו.) דלאחר שהוצת האש ברובו הוא דליכא תו איסורא.

ג הרמב"ם (מעשה"ק יב. יח.) פסק וז"ל "חמצה בראשו של מזבח אינו לוקה שנאמר אשר תקריבו וכבר קרבה זו והיא כשרה" עכ"ל, והנה לענין הקטרה פשיטא לכאורה שאסור להקטירה דהא פסולה היא [וכ"כ הרדב"ז ושפ"א], וא"כ צ"ל דמש"כ הרמב"ם "והיא כשרה" ר"ל דהיתה כשרה בשעת העלאה למזבח - קר"א, עי"ש.

והשתא דנפקא וכו' אשר תקריבו לה'
למה ל' - א' השטמ"ק וברה"ז מחקו תיבת 'לה', וכן הוא ברש"י ותוס', אבל הצ"ק מקיים הגירסא - עי' מה שכתבנו בזה לעיל.

ב רש"י מפרש דמקשה למה איצטריך לרבות הקומץ לבדו אחר שמרבינן אפילו שמעורב עם המנחה, וקשה דילמא איצטריך דלולי ריבוי לקומץ הו"א דבמנחה גופה אין

חייב אא"כ מעורב בה הקומץ ולא לאחר שהפרישו, קמ"ל מדחייב אקומץ לבדו דה"נ חייב על המנחה לבדה - עי' המיוחס לרשב"א.

אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים
לחימוץ דברי ר"י הגלילי ר"ע
אומר לרבות לחם הפנים לחימוץ:

בענין חימוץ מנחת נסכים ולחם הפנים: רש"י מפרש דריה"ג ור"ע פליגי אהדדי לגמרי, אבל תוס' (ד"ה לרבות) כתבו דמאן דמרבי לחם הפנים מודה במנחת נסכים.

ובריה"ז רצה תחילה לפרש שתוס' מודים לפירש"י דמאן דמרבה לחם הפנים פליג דאין לרבות מנחת נסכים, אלא דה"ק דמודה במנחת נסכים אם היה שייך בה חימוץ, אך סבר דלא שייך בה חימוץ דמי פירות אין מחמיצין, אכן מסיק ברה"ז דיותר נראה דתוס' פליגי ארש"י וסברי דמ"ד לרבות לחם הפנים אין צריך לרבות כלל מנחת נסכים דאתרבי ככל שאר המנחות, וכי מקשה "מנחת נסכים מי פירות הן" הקושיא היא בין לריה"ג ובין לר"ע. וכ"כ קר"א וטה"ק. וכן משמע משטמ"ק (ט"ו) דתוס' פליגי על רש"י.

ודעת הרמב"ם (מעשה"ק יב. יט.) מוכחת כפירש"י, וכ"כ קר"א וברה"ז. ועי' מנחת חינוך (לט. יח.).

והנה לפירש"י והרמב"ם דמאן דמרבה לחם הפנים לא מרבה מנחת נסכים משום שאסור לגבלה במים ומי פירות אין מחמיצין - תמה הקר"א (ד"ה אלל הרמנ"ס) דמאי שנא דאפילו מנחת חוטא דאיכרי חריבה שרי לגבלה במים (לעיל נד.), ותירץ דדוקא מנחות שקשה לגבלן הותר משא"כ מנחת נסכים דשמנה מרובה, עי"ש.

וע"ע מש"כ לישב המקדש דוד (סי' ח' ס"ק א' ד"ה וצמנחת נסכים, וס"ק ז' ד"ה וצמנחת), וחזו"א (עוקץ ג. ו.), וע"ע מנח"א (עמ' תמ"ד) שכתב לישב בשני אופנים.

איזהו

מנחות דף נו.

מקומן

תקה

ר"ע אומר לרבות לחם הפנים לחימוץ - לחם הפנים איתרבי מ"כל המנחה" דאף הוא בכלל המנחה כדמשמע לעיל מו: - עיי"ש בשפ"א, וכן בקר"א שפ"א ורש"ש במתני' לקמן נט.

והא דמבואר כאן דלחם הפנים הוי מידת יבש, מפורש הוא במתני' נט. דלחם הפנים אין טעון שמן, וילפינן לה בגמ' שם.

מנחת נסכים מי פירות הם - לכאורה המנחה טעונה מלח, ומלח הוי מים, י"ל דהיינו דוקא מלח שחופרים מן הקרקע - הגהות מהרש"ם, עיי"ש.

רש"י

ד"ה פסולת - כגון שיצאת או שנטמאת - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה וחזר וחימצה - כלומר גמר מעשה חימוצה שאפאה - משמע דחייב דוקא אם הוסיף בחימוצה, ועי' בדברינו לעיל נו: בגמ' ד"ה אמר רחב"א.

תוס'

ד"ה ואם נצלה - פירוש צליה גמורה וכו' - עי' הגהת ספר ישר וטוב בדברי תוס'.

ד"ה בשנים ושלושה - לא דמי להוציא חצי גרוגרת וחזר והוציא חצי גרוגרת - פי' והתם לרבנן חייב אפילו הוציא לשתי רשויות אע"ג דהוה מחוסר קריבה - צ"ק.

והקר"א תירץ דהתם משמע דרבא ס"ל כר"י דלשתי רשויות פטור, ועי"ע בדבריו.

דהתם טעמא וכו' מחוסר [קריבה] לאו כמחוסר מעשה דמי אבל הכא וכו' - פי' התם מחלקים בין כותב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי דחייב דאינו מחוסר אלא לקרבן בעלמא, משא"כ כתב על ב'

כותלי הבית פטור דחסר מעשה קציצה לקרבן, וה"נ כיון דאין דרך בישול אלא כגרוגרת יחד נמצא דמחוסר חתיכה וקירוב.

ד"ה מנחה מנין - דמחלקם לא נפקא לן אל"א שיריים וכו' - עי' טה"ק. ועי"ע שפ"א (ד"ה נגמ' מנחה) שתירץ באופן אחר.

ד"ה שאר מנחות - ואפי' למאן דלא דריש כל הכא מודה - עי' לעיל נו: תוד"ה אמר.

אשר תקריבו - תימה הא איצטריך למחמץ בראשו של מזבח דפטור - הצ"ק גרס בגמ' דמקשה 'לה' למה לי, ולפי"ז מיושב דהתם דרשינן מ'אשר תקריבו'. ועי' טה"ק דמישב גם לגירסת תוס'. ועי"ע יד דוד.

או לכל הפחות אחר שהוצת האור ברובו - כר' יוחנן לעיל כו: דהקומץ מתיר שירים משהוצת האור ברובו, וכן הלכתא, ועי' עול"ש.

ובקר"א תירץ דלאחר שהוצת האור ברובו פשיטא דפטור ואין צריך קרא לזה.

ד"ה לרבות מנחת נסכים - אבל מאן דמרבי לחם הפנים מודה במנחת נסכים - בדעת תוס' בענין זה - עי' בדברינו בגמ' ד"ה אשר תקריבו.

וכ"ת משום דהתם לא כתיב אל"א מנחת חביתין וכו' - פי' וכ"ת דאין לומר שם דלא משמע אלא הכתובים בפרשה, דהא באותה פרשה מיירי במנחת חביתין בלבד, וע"כ 'כל' אתי לרבוויי מנחות אחרות שאינן בפרשה וממילא איתרבי נמי עומר ושתי הלחם, ודוחים תוס' דהרי אף בפרשת חימוץ מרבה הגם שאין כתובות בפרשה כדמפרש.

ובקונטרס פי' דלא מתרבי מכל המנחה וכו' - פירש"י זה הובא בשטמ"ק אות י"ב.

ותימה דהו"ל לאשמועינן רבותא ולימא
לרבות מנחת חוטא ומנחת קנאות
וכו' - השטמ"ק (ט"ו) תירץ דהרש"י לשיטתו
דנקטה הברייטא רק המנחות דפליגי בהו,
אבל התוס' תמהו לפי שיטתם דלעיל
דבמנחת נסכים לא פליגי ואפ"ה נקטה
הברייטא. וכע"ז כתב גם בטה"ק.

ושמא הנהו וכו' כיון דנקמצות מיתרבו
וכו' אבל מנחת נסכים אינה
נקמצת - ולחם הפנים אע"ג דאית ליה
בזיכין דסילוקן הוי במקום קמיצה, מ"מ בו
עצמו ליכא קמיצה ולא קרינן ביה "חלקם לא
תאפה חמץ".

ויש פירושים מרש"י שכתוב בהן וכו' -
הוא פירש"י שלפנינו.

וה"נ בת"כ וכו' כל המנחה להביא לחם
הפנים דברי ריה"ג - גירסת התו"כ
מתאמת למסקנת סוגיין דאפכינן, וריה"ג הוא
דמרבה לחם הפנים.

אבל זה ודאי תימה דהוי איפכא הכא
מהתם - ע"י לקמן ס: תוד"ה יכול.
וע"ע ברה"ז צ"ק וח"נ שציינו לספר קרבן
אהרן דמישב תמיהת תוס'. וע"ע הגהות
ראמ"ה. וראה קר"א (ד"ה גמ' וסעמא).

ד"ה מנחת נסכים - אבל מנחת נסכים
שמנה מרובה וס"ד דאין נותן מים
- וכן פירש"י ריש ע"ב, וע"ע יד דוד.

וראה במקדש דוד (ל. ג.) שחקר בחביתי כהן
גדול אם צריכין לישא בפושרין, דמחד שמנן
מרובה [ג' לוגין], ומאידך לא בולל כל השמן
רק מקצתו ומטגן השאר, ע"ש.

והמנחת חינוך (קלס. ט.) מסיק דודאי משכחת
בהו חימוץ לפי דבעינן 'מורבכת' דהיינו
חלוטה ברותחין. [ובעיקר דבר זה אם רבוכה
היינו חליטה ברותחין - ע"י בדברינו על
מתני' לקמן עז.].

דף נו:

גמ'

כך היא הצעה של משנה ואיפוך -
הרמב"ם (מעשה"ק יב. יט.) פסק דמחמץ
לחם הפנים לוקה אבל מנחת נסכים אין בה
מלקות, וכתב הכס"מ דפסק כר"ע דהלכה
כר"ע מחבירו, וצ"ע דהא אפכינן לה ואיך
פסק למסקנא כר"י הגלילי - ע"י רדב"ז,
קר"א, שפ"א, וזבח תודה.

רבי יאשיה אומר מידת הלח נמשח בין
מבפנים ובין מבחוץ:

האם צריך משיחה בפועל בפנים ובחוץ,
וטעם שצריך לקדש מבחוץ:
כתב בחי' הגרי"ז דנראה דאין הכוונה
שנמשח בפועל בפנים ובחוץ, דהא לא בעינן
משיחה על כל הכלי, אלא הכוונה דנמשח
כדי לקדש בין בפנים ובין בחוץ.
אמנם החזו"א (מ. יא.) נסתפק בזה דשמא
בפנים ובחוץ חשיבי שני כלים ולכן צריך
למשוח בפנים ובחוץ.

וטעם שהוצרכו לקדש כלל את כלי הלח
מבחוץ - כתב הקר"א משום בירוצי המדות
[פי' הנשפך מן הכלי] דאיכא למ"ד לקמן פח.
דנתקדשו, וזה שייך בלח טפי מביבש.

מידת יבש נמשחו מבפנים ואין נמשחו
מבחוץ:

האם מבחוץ לא חל עליהם כלל קדושת
הגוף אלא קדושת דמים, או דודאי קדושת
הגוף בפה חל גם בחוץ אלא דלא חל
קדושת כלי שרת:
ע"י שדן בזה בהערה עט-פא לכנסת
הראשונים.

רי יונתן אומר וכו' תדע לך וכו' אימתי
הן לה' לאחר שנאפו - מה משיב ר'
יאשיה על זה ובמאי קמיפלגי - ע"י חזו"א
(כד. ט.).

א"ל רב פפא לאביי והא איכא ביסא דלח הוא:

א. רגמ"ה מפרש דחזור כאן להקשות לר"ע דלעיל דאינו מרבה לחם הפנים לחימוץ משום דמדת יבש לא נתקדשה, והלא נתקדש נמי לחם הפנים בביסא. וכן משמע מפירש"י לעיל (ד"ה ושמעין לר"ע), וכן משמע מהמיוחס לרשב"א.

אכן בשטמ"ק (ד') אין משמע כן, מדנקט בלשונו "וא"ת לעיל מאי קשיא ליה" וכו', ומשמע דקושית הגמ' השתא אינה על לעיל, ומשמע דהשטמ"ק למד דקושית הגמ' כאן קאי על דרשת ר' יונתן מקרא דשתי הלחם דמדת יבש לא נתקדשה, ומחזור היטב נמי המשך הגמ' "א"ה דקאמר ליה רבי יונתן" וכו'. וכן מפרש הקר"א עי"ש. וכ"מ בשטמ"ק (י"ז) דמפרש הקושיא "והיכי אמרינן לעיל דאינה קדושה עד לאחר אפייה", והוא דרשת ר' יונתן לעיל.

אכן צ"ע דהשטמ"ק גורס כן ברש"י, ולפי"ז צ"ל דרש"י דאמר לעיל "ולקמן פריך הא מידת לח היא" וכו', אין ר"ל דפירכת הגמ' קאי אדר"ע אלא דפירכת הגמ' שלקמן שייכת גם כאן.

ב. והנה השטמ"ק (ד') תירץ דאליבא דשיטת תוס' לעיל דבמנחת נסכים לא פליגי, אי אפשר לאוקי ר"ע כגון שלשה בביסא, דא"כ לא הוי פליגי ר"י הגלילי בלחם הפנים, וא"כ לא פליגי כלל, אבל לרש"י דמפרש דפליגי בתרווייהו [ואין צריך להגה"ה שהגיהו בדברי השטמ"ק (ד'), ודו"ק] שפיר מקשינן "והא איכא ביסא", דאפילו לא יחלקו בלחם הפנים אכתי פליגי במנחת נסכים. ולפי"ז מובן היטב דרש"י לשיטתו דפליגי בתרווייהו פירש שפיר [וכן רגמ"ה] דהקושיא קאי לר"ע לעיל, והשטמ"ק דמפרש דהקושיא היא על ר' יונתן דהכא, הוא אליבא דהתוס' לעיל, וכמו שנתבאר.

ג. על עיקר קושית השטמ"ק הנ"ל תירץ העול"ש - דכוונת הגמ' בתירוצה כאן "כגון שלש ע"ג קטבליא" ר"ל דהואיל ויכול ללוש בכלי חול, מעתה אפילו לש בכלי שרת אין חייב על חימוצה דאין חייב על חימוץ אלא בעבודה המוכרכת, והשתא מיושב שפיר דאי אפשר לאוקמה כר"ע וחייב על חימוץ לחם הפנים כגון שלש בביסא.

והנה דברי העול"ש הן חידוש גדול, ומדברי השטמ"ק שלא תירץ כך וכן מהשפ"א שתיירץ קושיא זו באופן אחר מוכח דלא סברי כעול"ש, וגם הזבח תודה (ד"ה דגרי ליה"ג) כתב בהדיא דלר"ע אם לש לחם הפנים בכלי שרת שייך בו לאו דחימוץ. אמנם כדברי העול"ש כתב החזו"א (כל. יג.).

והא איכא ביסא דלח הוא - בחי' הגרי"ז
תמה הלא לישתן ועריכתן בחוץ הוי (מתני' נ"ה:), וא"כ מה מהני שלש בביסא לקדש.

כיון דאמר רחמנא עביד עישרון וכי"ל ביה שביק עישרון דקודש וכי"ל בעישרון דחול - מבואר כאן דיש מצוה למדוד בכלי קודש דוקא, וראה חזו"א (כ"ה. מ.) בגדר מצות מדידה זו שהוא הכשר בעלמא, וכתב שם דנראה שאינה מעכבת בכלי קודש. וע"ע מנח"א עמ' קט"ו.

ת"ר מנין למעלה מבשר חטאת וכו' -
צ"ב שייכות סוגיא זו לסוגיין דחימוץ מנחות, ויתכן לפי דרשינן איסור הקטרה מקרא ד"כל שאור לא תקטירו". ועוד יתכן לפי דלעיל פליגי במיעוט ד'אותם' וה"נ פליגי לקמן במיעוט ד'אותם'. וראה עוד שיטת הרמב"ם שהובאה לקמן באות ג', ולשיטתו מחזור שפיר השייכות לסוגיין.

ומבשר קדשי הקדשים - פירש"י זבחי שלמי ציבור, והא דפליגינהו הברייאא לעצמן וקרי ליה 'קדשי קדשים'

נראה דאגב אורחא אשמעינן דאע"ג דהווי שלמים מ"מ קדשי קדשים הן כדילפינן בזבחים נה.

וממותר שתי הלחם - העול"ש הקשה דהרי שתי הלחם הן חמץ, וא"כ תיפוק ליה דאסורין משום "שאור כל תקטירו" ואין צריך ללאו ד"כל שממנו לאישים", ותיריך דאיצטריך כגון שנתחמצו חמץ נוקשה, עי"ש.

והמנחת חינוך (ק"ז. ט.) תירץ דאיצטריך להיכא שמקריבין לשם עצים, עי"ש. וראה עוד בשפ"א שכתב נפק"מ בזה, וע"ע ח"י הגרי"ז, והערה פ"ד לכנסת הראשונים.

ת"ל כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו וכו', כל שהוא ממנו לאישים הרי הוא בכל תקטירו:

א] כיצד הדרשא, והאם הדין מוסכם לכו"ע:

דריש מתיבת 'ממנו' המיותרת, דמשמע דרשה בפ"ע לא תקטירו גם כל שממנו לאישים - רש"י זבחים עז.; סוטה כג., ורגמ"ה כאן.

וצ"ע דהא לרבי יאשיה דמצריך או לחלק בעינן להאי 'ממנו' לחלק שאור מדבש כמש"כ תוס' נח: ד"ה אין לוקין, וא"כ אינו מיותר.

והאם יש מחלוקת בעיקר דין זה ד"כל שממנו לאישים ה"ה בכל תקטירו" - יעוי' בדברינו לקמן עב: במתני' ד"ה ר"ש אומר.

ב] מחלוקת אם האיסור רק לאחר שהוקטר בפועל מן הקרבן:

כתב רש"י "כל שעלה כבר ממנו למזבח", משמע דעתו דאיסור לאו זה הוא רק לאחר שהוקטר כבר מן הקרבן, וכן משמעות לשון רש"י בזבחים עז: ויומא מז.; וכן משמע בקרית ספר פ"ה מאיסורי מזבח.

אך בתוס' זבחים עז: (ד"ה ולי) כתבו בהדיא

דגם בשר חטאות קודם זריקת דמים איכא איסור ד"כל שממנו לאישים", וכתב שם טה"ק (דף ע"ז) דרש"י חולק ע"ז. וראה עוד בזה מנח"א (עמ' טס"ח), והערה פ"ז לכנסת הראשונים.

והאם יכול להקריב כל שממנו לאישים על המזבח לשם עצים - הוא פלוגתת ר"א ורבנן בזבחים עז: ולקמן קו.; ואיכא תנא בזבחים עז. דבאברי חטאת שנתערבו לא פליגי שיקרבו לשם עצים.

ג] שיטת הרמב"ם בדין זה:

הרמב"ם (איסור"מ פ"ה הל' ג-ד) פסק "המעלה מבשר חטאת וכו' המעלה מאחד מאלו בחמץ או בדבש וכו' לוקה", ותמה עליו הראב"ד והשיגו דאיך יתכן שמפרש הסוגיא דלוקה דוקא כשהעלן עם חמץ או דבש.

ומבאר הכס"מ דודאי גם הרמב"ם מודה דמעלה בשר חטאת וכו' עובר על העלאתן גרידא, אלא שדקדק למה קבעה התורה דרשא ד"כל שממנו לאישים" בקרא דשאור ודבש, ודאי לאשמעינן דין נוסף, והיינו שכתב הרמב"ם (נה"ג) דהעלה שאור או דבש לשם עצים פטור אא"כ העלן עם הקרבן, ואשמעינן הכא דאפילו העלן לשאור ודבש עם חלק הקרבן שאינו ראוי להקטרה גם לוקה.

והוסיף הכס"מ וכן הרדב"ז דדעת הרמב"ם דהבירייתא תרתי אמרה, דהמעלה מבשר חטאת וכו' לוקה דוקא אם העלן עם שאור או דבש, אבל איסור דאורייתא איכא אף במעלן בפני עצמן אלא שאין לוקה ע"ז.

והלח"מ כתב דמקורו של הרמב"ם מהספרא פר' ויקרא, עי"ש, וכן במהרי" קורקוס. וע"ע ח"נ וקר"א שהאריכו בזה, וראה עוד שפ"א (נח.) שכתב מקור להרמב"ם מהסוגיא לקמן נח., וראה מנחת חינוך (ק"ז. ז.), יד דוד, ח"י הגרי"ז (נח.), אבן האזל, חזון יחזקאל (מוספמ"א ו. ז.), ונתיבות הקודש.

איזהו

מנחות דף נו:

מקומן

תקט

איתמר המעלה מכולם על גבי הכבש ר"י
אמר חייב וכו' :

א] האם העלאה גרידא על הכבש, או
שהעלן והקטירן :

בפשטות הכוונה דמעלה ומקטיר ע"ג הכבש, וכן איתא בתוס' זבחים כו: (ד"ה אמר שמואל) שהביאו מסוגיין דמרבח כבש כמזבח לענין הקטרה, וכן נקט להדיא בליקוטי הלכות (נמורת הקדשים, אות ו').

וצ"ב דברי רגמ"ה כאן שכתב "המעלה מכולן ע"ג הכבש בלא הקטרה", וכן הניח בתמיה בחי' הגרי"ז. ועי' עול"ש (ד"ה המזבח) שכתב מקור לדברי רגמ"ה. וראה עוד חזון יחזקאל (מוספתא ו. ג.), והערה צ"ד לכנסת הראשונים. וע"ע בדברי השטמ"ק לקמן עד. אות ה' ומוכת בהדיא דלא ס"ל כרגמ"ה, ודו"ק.

ב] לענין שאר איסורין כגון הקטרת בעלי
מומין האם נחשב הכבש מקום הקטרה :
עי' בחי' הגרי"ז שמסתפק בדבר זה והוכיח
לכאן ולכאן.

המעלה מכולם על גבי הכבש ר"י אמר
חייב ר"א אמר פטור :

פסק הרמב"ם במחלוקת זו :

הרמב"ם (אסו"מ ה. ד.) פסק "המעלה כזית מאחד מאלו וכו' בין למזבח בין לכבש לוקה", וכתבו הקר"א והשפ"א בפשיטות דפסק כר' יוחנן.

אולם הכס"מ דקדק מדכתב הרמב"ם (נהל' ה') "אסור להקטיר על המזבח דבר מכל דברים אלו", משמע דהרמב"ם מחלק לשיטתו [המוזכרת לעיל אות ג'] בין הקטרת בשר חטאת וכדו' בפני עצמו דהוא איסור בלא מלקות, ובזה פסק כר"א דדוקא הקטיר על המזבח עובר ולא על הכבש, לבין מקטירן עם שאור ודבש דמיירי בהל' ד' דלוקה אפילו דהקטירן ע"ג הכבש.

אך הזבח תודה כתב שאינו ראייה מדהשמיט הרמב"ם בהל' ה' 'כבש', די"ל שסמך על מש"כ בהל' ד'. וע"ע בזה במנחת חינוך (קז. ט.).

רש"י

ד"ה ומי פירות אין מחמיצין - ולית ליה
מוגבלה במים וכו' - דברי רש"י כאן אין להם משמעות, ומבאר הרש"ש שהוא דיבור אחד עם דלעיל, וגרסינן 'דמי פירות וכו', [וכן הגיהו ברה"ז וטה"ק], ומפרש רש"י דלמ"ד לרבות לחם הפנים ה"ט דלא מרבה מנחת נסכים, משום דסבר דאין מגבלה במים ומי פירות אין מחמיצין.

והדר כתב רש"י דמנחת כהנים וכהן משיח לכו"ע נתרבו, ותמה הרש"ש דהלא אף הן טעונין ג' לוגין שמן ואין צריך מים לגבלן, וא"כ מאן דלא מרבה מנחת נסכים משום דמי פירות אין מחמיצין ה"נ לא מרבה הללו, ותיירך ב' סברות כיצד יכולין לבוא לידי חימוץ, עי"ש, וע"ע תירוץ טה"ק.

ד"ה מדת יבש - דלא היו נותנין בביסא
וכו' - עי' הגהת שטמ"ק (י"א), וביאור הגהתו בספר ישר וטוב, והוא עצמו מקיים הגירסא שלפנינו.

ד"ה ושמעינן לר"ע - וכיון דלאו קדושה
היא עד שיסדרנה בשלחן - משמע דפשיטא לרש"י אליבא דר"ע דהתנור לא מקדשן עד שיסדרנה בשולחן, ובתוס' ד"ה ושמעינן נסתפקו בזה.

בפוח"ד - ולקמן פריך וכו' ומשני ליה
לקמן - עי' תמיהת רעק"א.

ד"ה כגון דכילא בעישרון דחול - כי
היכי דנשתנית גבי לוישה - ר"ל כשם דנשתנית גבי לוישה מכדרכה דלשה בביסא ואוקי דלשה ע"ג קטבליא, ה"נ קרא דשתי הלחם נוקי כגון בעישרון חול.

ד"ה ואל המזבח לא יעלו - דסמך ללא תקטירו ממנו אשה - ר"ל דמאחר דכתיב "אשה לא תקטירו" למה הוצרך "ואל המזבח לא יעלו" אלא לרבוויי כבש אתא - המיוחס לרשב"א.
והעול"ש כתב דלרבות כבש ילפינן מריבוי ה"י ד'המזבח', וכן משמע קצת מסתימת רגמ"ה.

תוס'

ד"ה ושמעין - וא"ת דלמא ס"ל תנור מקדש דהיינו משקרמו פניה וכו' - התוס' במעילה ח. (ד"ה קרמו) הקשו למה לי קרמו פניה יקדש התנור כבר בכניסתו, וראה שם גירסת השטמ"ק דמשמע שתוס' מתרצים תרתי, ובתירוץ קמא כתבו דבאמת מקדש בכניסתו אלא משום טבול יום נקט קרמו פניה. והקשה בחי' הגר"ז דלתירוץ זה לא נתישבה קושיית תוס' דהכא.

עוד תירצו תוס' שם דכלי שרת מקדש רק משנעשה בו כל הראוי ליעשות, ותנור נעשה לאפות בו פת ולכן מקדש רק משקרמו פניה, ודן בחי' הגר"ז דא"כ נימא כן גם במחבת ומרחשת דלא תתקדש המנחה בנתינתה לכלי כי אם באפייה בו, עיי"ש. וע"ע מקדש דוד (ס"ג. ג. א.).

ונראה לדקדק מתוך כך דמשקרמו פניו תו לא אתי לידי חימוץ - העול"ש הקשה דהא אכתי י"ל שנתחמץ קודם אפייה ואח"כ אפאה בתנור, דנתקדשה בתנור דהא קי"ל (לעיל ז, זנמים פו.) דכלי שרת מקדש פסולין ליפסל.

ותירץ דכיון שנתחמצה קודם כבר נפסלה ואין חייב על אפייתה בחימוץ דהו"ל מחמץ את הפסולה, ואע"ג דאמרינן לעיל דמחמץ אחר מחמץ חייב היינו דוקא במחמץ שלוקה עליו, אבל הכא דבמחמץ הראשון פטור דהא לא נתקדשה הוי כפסול בעלמא.

ונפקא מינה למצות של פסח - תוס' כאן משוים 'קרמו פניה' דמנחות ודפסח וכן לענין שבת, אבל הצ"ק ציין לתוס' בשבת ריש כ. דמייתו ירושלמי דמשמע מדבריו דלענין שבת סגי בקרימה כל דהו ולענין לחם הפנים בעינן קרימה מעלייא, לפי"ז גם לענין פסח כדי שלא יבוא לידי חימוץ בעינן קרימה מעליא.

ושמא זו היא שיעור כמאכל בן דרוסאי - עי' קר"א לקמן עח: (ד"ה גמרא מלא) דתוס' כאן הם לשיטתם שם (ד"ה פירסה) דקרימת פנים היינו שפורסה ואין חוטינן נמשכין הימנה, אולם הקר"א עצמו שם פליג בזה.

ולא משתמיט בשום דוכתא דליקדוש אלא או בתנור או על השולחן לקמן בפרק שתי הלחם - עי' קר"א (סוד"ה גמרא שלח), ועי' בדברינו בגמ' לקמן ריש צ"ו. ד"ה ור' יהודה.

ד"ה רבי יאשיה - וא"ת ההוא פוגיא וכו' כמאן לא בר' יונתן ולא בר' יאשיה וי"ל דאתיא בר' עקיבא וכו' - הח"נ הקשה לדעת הרמב"ם (כלי המקדש א. יט.) שפסק בר' יאשיה, וא"כ איצטריך 'אותם' למעט מידת יבש מבחוץ, ואיך פסק שם (נהל' י"ז) דלדורות אין צריך משיחה דמיעוטא ד'אותם' איצטריך לכדר' יאשיה, וציין למשל"מ (מעשה"ק ג. ט.) שיישב קושיא זו.

והקר"א פליג על תוס', ומפרש דתנאים דהכא ודאי אית להו דרשא דשבועות ד"אותם במשיחה ולא לדורות, אלא סברי דיש למילף נמי משמועות, ד'אותם' משמע בפנים של כלי ולא בחוץ. וע"ע יד דוד.

דאית ליה מדת לח במשיחה בפנים ובחוץ כדמוכח בשמעתין - פי' דאמרינן דלא שוו במדת לח להדדי - עי' פירש"י.

איזהו

מנחות דף נח.

מקומן

תקיא

הגרי"ז שם דלקידוש פסולין צריך חפצא של מזבח ולא די במקום שנתקדש להקטרה. ולפי"ז יש לפרש דהתוס' הנ"ל דפליגי סברי דשלמה לא קידש קדושה חדשה את הרצפה אלא דחשיב כאילו נתארך המזבח והוי הרצפה כחפצא דהמזבח.

ברם כתב בחי' הגרי"ז הנ"ל דסברתו זו ניהא בדברי תוס' דהתם אך לא לדברי תוס' בסוגיין לענין שאור ודבש.

וע"ע בענין זה במקדש דוד סי' ד. ד., וכן שם סי' ה. ה. ד"ה ובעיקר, ובחזו"א זבחים (יט. כג.).

דף נח.

גמ'

והתניא אם נאמר כל שאור למה נאמר כל דבש:

קובץ הערות בעניני הקטרת שאור ודבש:

א] טעם איסור הקטרת שאור ודבש:

בחינוך (מלוה קי"ז) כתב בזה ב' טעמים. והרמב"ן עה"ת (ויקרא ג. יא.) כתב דיתכן הטעם כדברי הרמב"ם במו"נ שדרך העכו"ם היה להקריב מנחתם חמץ ולערב דבש בכל קרבניהם ולכן אסרם לגבוה.

והחינוך הנ"ל כתב בשם הרמב"ן, דהקרבנות לא יבואו מן הדברים אשר להם היד החזקה לשנות הטבעים, וכן לא יבואו מן הדברים המתוקים לגמרי כמו הדבש רק מן המזוגים, כאשר אמרו ז"ל בבריאת העולם שיתף מדת הרחמים במידת הדין.

ובדעת זקנים כתב, לפי שצריך על כל קרבן ליתן מלח והללו אין מקבלין מלח. וע"ע כלי יקר (ויקרא ג. יא.).

ובמשך חכמה (נראשית ד. ג.) חידש טעם, דכל קרבן צריך שיהא בהשתתפות מעשה אדם כגון סולת ויין, וכן בהמה רק לאחר ח' ימים שטרח בגידולה מותר להקריבה, משא"כ

ד"ה אין לי - והא דדריש וכו' על קיר המזבח ולא על קיר הכבש לאו דמיותר קרא למעוטי - ר"ל כיון דמוכח דבכל מקום בעינן קרא לרבוויי כבש כמזבח, נמצא דהיכי דקתני 'מזבח' גרידא מתמעט כבש, וא"כ התם נמי ממעט קיר הכבש ממשמעות ד'מזבח' ולא דאיכא איזה יתור דקרא.

ונראה לפרש דשמואל לא קאי אנתנו ע"ג הכבש וכו' - תוס' בזבחים כו: מסתפקים בזה, ומסיק דגם ע"ג הכבש אמרינן שלא במקומו כמקומו דמי, וכן פסק הרמב"ם (פסוקה"ק ג. י.).

וראה מנח"א זבחים (ח"צ עמ' רע"ד) דמישב הראיה דלעיל דדרשינן "קיר המזבח ולא קיר הכבש", עפ"י משמעות דברי הקרית ספר ד'קיר המזבח' הוי מיעוט דרך במזבח יש קיר וגג ולא בכבש.

אכן עדיין צ"ע אמאי איצטרין הכא ובהמזבח מקדש לדרשת ריבוי לכבש. ונראה לישב דדוקא לענין זריקת דם (זמנים כו: סד:) חשיב בפשטות הכבש כמזבח, אבל לענין הקטרה דהכא וכן קידוש מזבח לפסולין שהוא ענין דהקטרה הרי בפשטות מקום ההקטרה הוא במערכה, ולכן צריך ריבוי לכבש.

ד"ה כבש מנין - לר"י וכו' דרצפת עזרה נתקדשה כמזבח הו"מ למינקט קרקע עזרה מנין - בחי' הגרי"ז תירץ דדוקא על הכבש בעינן קרא לרבוויי משום דאינו מקום הקטרה, אבל קרקע העזרה דהוי מקום הקטרה כמזבח לר"י אין צריך ריבוי. וכ"כ הקר"א.

א"נ אפילו לר"י וכו' לבשרין קידש ולא לפסולין - כ"כ גם התוס' בזבחים פז. שציין גלהש"ס, אמנם התוס' בזבחים פד. (ד"ה זאת) וכן שם יד. (ד"ה הג"ה) סברי דאף לפסולין קידש הרצפה.

ובביאור סברת התוס' בזבחים פז. כתב בחי'

הפרי שנגמר גידולו מהטבע בלבד אסור להקריבו.

ב] מהו דבש שאסור למזבח:

המשל"מ (אסו"מ ה. א.) הביא מפירוש הרא"ם דאינו דבש דבורים אלא של פירות. ועוד הביא מרש"י עה"ת ורשב"ם ב"ב ותוס' במעילה, דלאו דוקא דבש תמרים אלא כל מיני מתיקת פירות בכלל זה.

אכן ברדב"ז (שס) איתא שראה מי שכתב שלא נקרא דבש אלא הבא מז' המינים, אבל בתשובה האריך הרדב"ז להוכיח שאסור אף דבש דבורים שאיקרי נמי מתיקות פרי, לפי שהן רועות פרחי האילנות והעשבים ומקיאות אותו בכוורת.

וראה גם בחינוך (מלו"ק קי"ו) שכלל בדבש את הדבש הידוע, וכן דבש תמרים, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקין, ובמנחת חינוך שם (אות א') פירש בהדיא דה"ה דבש דבורים. וע"ע יד דוד בסוגיין.

ג] באלו מקומות הקטרה אסור להקטיר שאור ודבש:

תוס' לעיל סוף נז: כתבו דרצפה לא מקודשת לענין איסור שאור ודבש דבעינן מזבח ממש. [ועי' בדברינו שם].

ובבמה קטנה - נסתפק המקדש דוד (ס" כ. ג. ד"ה עוד יש), ומסיק דכיון דבעינן 'מזבח' בדוקא הדבר תלוי בפלוגתא בזבחים קח: אם במת יחיד צריך שיהא מזבח. אכן מדברי המשך חכמה (צלאשית ד. ג.) משמע דפשיטא ליה דאף בבמה יש איסור הקטרת שאור ודבש, ואפילו לבן נח, ועי"ש בהערת יד לחכמה.

ובמחתה של קטורת דיוהכ"פ - מחדש המנחת חינוך (ק"י. ה.) דלוקה אם הקטירה עם שאור ודבש משום דהוי מקום הקטרתה, ומרן הגר"י בקונטרס ליומא (עמ' י"ח) דן בזה אם חשיב מקום הקטרה, ועי' הערת מנחת מרדכי על המקדש דוד הנ"ל. וראה עוד באות הבאה.

ד] הקטרת שאור ודבש בקטורת:

הרמב"ם (אסו"מ ה. ג.) פסק דאם נפל משאור ודבש כל שהוא בקטורת נפסלה ואם הקטיר ממנה בהיכל לוקה, וכתב הכס"מ דמה שנקט הרמב"ם ד'הקטיר בהיכל' הוא למעוטי מזבח החיצון שאינו ראוי לקטורת.

ובמנחת חינוך (קטו. ה.) הוסיף דאפילו בהיכל חייב רק בהקטיר על המזבח דשם הוא מקום הקטורת, או במקום המזבח כדקי"ל (זנח"ס נט.) שאם נעקר מקטירין במקומן.

ותמה הקר"א אמאי על מזבח החיצון אינו עובר, ומי גרע מלוג שמן של מצורע שלא שייך למזבח כלל ואפ"ה חייב אם העלהו למזבח כדמרבינן בסמוך.

ובמקדש דוד (ה. ה.) מפרש דכוונת הרמב"ם רק לאפוקי קטורת דיוהכ"פ דלפני ולפנים עי"ש הטעם, אולם במנחת חינוך הנ"ל כתב דחייב אף במקטיר שאור ודבש בקטורת דיוהכ"פ, דהמחתה חשיבא אז מקום הקטרה, וראה בחי' מרן רי"ז הלוי בקונטרס על יומא (עמ' 34) שהשיג על דבריו והניחן בצ"ע. ועי' באות הקודמת.

ה] בעיקר דברי הרמב"ם דאם נפל שאור ודבש לתוך הקטורת נפסלה, כן הוא לשון הברייתא בכריתות ו. דאם נתן בה דבש פסלה, אכן יעוי' במנחת חינוך (רי"ז ד-ה) שנוקט דאין צד לפסול ההקטרה מחמת תערוכת זו, וגם לא נפסל משום מצוה הבאה בעבירה דיכול לקיים המצוה בלי עבירה, וכוונת 'פסולה' היינו לכתחילה לעשות כן. וראה שם בהערה דכן דעת השפ"א בכריתות ו. שהאריך בזה, אך כמה אחרונים סברי דפסול ממש. וע"ע במנ"ח הנ"ל אות י"א.

דתנן הגוזלות שע"ג הפלין היו עולות והסלים שבידם ניתנין לכהנים -

תיבת 'והסלים' נמחקה בנוסחא שבצד ובשטמ"ק, עפ"י פירוש הרמב"ם בפיהמ"ש שהגוזלות שהיו תלויין בסלים היו קרביין

איזהו

מנחות דף נח.

מקומן

תקין

עולות והגוזלות שהיו מביאין בידיהם ניתנין לכהנים, וכן פסק בהל' ביכורים פ"ג ה"ט. אבל הרע"ב מפרש ד'מה שבידם' היינו הביכורים שהביאו בידם, וכ"כ הראב"ד בהשגה שם, וכתב הח"נ דכן מפרש נמי רש"י ד"ה והסלים שבידן [ודלא כהגהת שטמ"ק י"ד], ולפי"ז שפיר גרסינן 'והסלים שבידן'.

המעלה מבשר חטאת העוף ע"ג המזבח
מזה - בחי' הגרי"ז חקר [לשיטת הרמב"ם שכתבנו לעיל], האם בשר חטאת העוף נתרבה רק לדינא דמקריב שאור ודבש עם הקרבן, או דנתרבה גם לדין דמקריבן בפ"ע לוקה כדין "כל שממנו לאישים", עי"ש שהוכיח מתוס' זבחים עו: דגם לענין הקרבתן בפ"ע נתרבו, ומאידך מלשון הרמב"ם שלענין איסור הקרבתן בפ"ע נקט רק בשר חטאת ואשם וכו' ש"מ דחטאת העוף ולוג שמן לא נתרבו.

אמר ליה כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן - פירש"י דלבתר ההוא קרא כתיב "קרבן ראשית" וכו', ועדיין צ"ב הלא עיקר הלאו הוא "כל שממנו לאישים" והכא לא הקריב ממנו כלום, ועי' בזה שפ"א.

ת"ר שאור כל תקטירו וכו' עירובו מנין ת"ל כי כל:

[א] אביי מפרש לקמן דעירובו מרבה אפילו חצי זית שנתערב עם היתר ולא ניכר. אבל בדעת רבא - תוס' (ד"ה מ"י) ורגמ"ה (ע"צ) מפרשים דמרבה היתר מצטרף לאיסור לשיעור כזית, אכן בדעת רש"י (ע"צ ד"ה ורנא) לגירסא שלפנינו אף רבא מרבה תערובת, אבל לגירסת שטמ"ק שם רש"י מפרש כתוס'.

ובדעת הרמב"ם האם סברת רבא מטעם היתר מצטרף לאיסור - נסתפק בזה בחי' הגרי"ז (ד"ה והנה לענין). וע"ע מנחת חינוך (מנא קט"ו סוף אות ג').

[ב] לענין איסורי אכילה בכל מקום דמרבין תערובת הוא דוקא בשאיכא טעם כעיקר וכן שיהא כזית בכדי אכילת פרס, אבל כאן לענין איסור הקטרה הוכיח בחי' הגרי"ז דחייב אפילו בתערובת כל שהוא ואין לזה שיעור כלל.

אמר אביי ה"ק וכו' אין לי אלא כזית חצי זית מנין וכו':

בפסק הרמב"ם בשיעור הקטרת שאור ודבש:

כתב הרמב"ם (א"סו"מ ה. א.) "שאור ודבש אסורין לגבי המזבח ואיסורן בכל שהן" עכ"ל, וביאר הכס"מ דהרמב"ם פסק כאביי דחייב אפילו על כחצי זית, ותמה דהלא בכל מקום הלכתא כרבא, ועוד שהרמב"ם עצמו בהמשך פסק דאין הקטרה פחות מכזית, עי"ש דרוצה לפרש דדעת הרמב"ם דרבא לא פליג על אביי דמחייב בחצי זית אלא מוסיף עליו.

והלח"מ (מעשה"ק יג. יד.) תירץ ד"איסורן בכל שהן" שנקט הרמב"ם לאו לענין חיוב מלקות אלא לענין איסור בעלמא ומדין חצי שיעור. וכע"ז תירץ מהר"י קורקוס אך בהמשך דבריו פירש באופן אחר, עי"ש. והא דפשיטא ללח"מ דשייך כאן איסור חצי שיעור - יעוי' במנחת חינוך (קטו. ג.) שנסתפק בזה, וכתב דלכן מיהא הכס"מ בתירוצו זה.

והקר"א מחלק דהקטרת שאור או דבש בפ"ע הוא בכזית אבל אם מקטיר שאור עם הקרבן הוא בכל שהוא, עי"ש. וראה עוד בשעה"מ (הל' חמץ ומנא א. ו. ד"ה ורמינא לנאר), ובחי' הגרי"ז בסוגיין.

רש"י

ד"ה אבל - והיכי דמי נדבת ציבור כגון ממצעות של שופרותיהם - נראה דאזיל רש"י לשיטתו בפירושו עה"ת (ריש פר' ויקרא) דציבור אין יכול להתנדב קרבן, ולכן

פירש דבא ממצעות השופרות, והרמב"ן שם פליג - ראה בדברינו לעיל ריש דף נ:

ד"ה דבש - אם רוצה ללש וכו' דכל מתנות כהונה נאכלות בגדולה -
 עי' ח' הגרי"ז שהקשה למה צריך רש"י לטעם משום דכתיב 'למשחה לגדולה', הרי הטעם דשרי הוא פשוט משום דלא נאסר ליתן דבש בשירי מנחות.

ד"ה לוג שמן - קרבן איקרי בדאמרינן באלו מנחות לכל קרבנם וכו' -
 מוכח דרש"י לא גרס זאת בסוגיין, וכן בשטמ"ק (ג') מחקו.

ד"ה אביי סבר - ולא תקטירו לקומץ שלם משמע - והא דקאמר אביי 'אין לי אלא כזית' ולא אמר 'אלא קומץ שלם', דכיון דס"ל יש קומץ פחות משני זיתים יכול הקומץ להיות גם כזית [וכ"ה ברגמ"ה] אבל פחות מכזית אין קומץ - עול"ש. ועי' בספר ישר וטוב.

בא"ד - וכיון דיש קומץ וכו' אשמעינן כל יתירא - לכאורה נראה דדיבור זה הוא אחד עם דלקמיה ריש ע"ב, וכצ"ל "אשמעינן כל יתירא דיש הקטרה פחותה מכזית" ר"ל דהואיל וס"ל דיש קומץ פחות מב' זיתים ילפינן מ'כל' יתירא דאפילו על חצי זית עובר אם הקטירו שאור, וממילא שמעינן דיש שם הקטרה בפחות מכזית. ושו"מ שכ"כ בחי' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה ור' יוחנן - הו"מ למימר דמיבעי ליה כי הא וכו' - עי' תירוץ התוס' בזבחים עז. ד"ה ורבנן.

ד"ה לוג שמן - דלוג שמן של מצורע נמי מניפין אותו עם האשם מחיים
 כדדרשינן לקמן בפירקין - הוא לקמן סא.

למ"ד דכבשים אין מעכבין את הלחם -
 פלוגתא במתני' לעיל מה:

ועוד דהיכא דהוקבעו אין יכול לשנות -
 כדאמר ר' יוחנן לעיל מו. דהכל מודים דאם הוזקו זל"ז שמעכבין זא"ז, והוקבעו היינו בשחיטה, ומספקא שם אי תנופה נמי עושה זיקה.

אבל לוג שמן וכו' לר"מ דאמר התם הוקבעו בשחיטה - לעיל טו:

וא"ת והא בפרק התערובות קרי ליה ממנו לאישים - ראה שם בתוד"ה ואי, והתוס' כאן אזלי לשיטתם שמפרשים שם דקושיית הגמ' היא על הקטרת הקומץ מן השמן, אבל לפירש"י לא קשיא דקאי על הזאות מן השמן לאחר הקטרת הקומץ למזבח והוי ממש כל שממנו לאישים, ותוס' שם הרבו לתמוה על פירש"י.

ד"ה חצי - מכאן קשה על פי' הקונטרס וכו' - ראה בתוס' פסחים סוף מג: שהוסיפו להקשות על פירש"י מלבד קושיות דהכא.

ונראה לפרש וכו' ועירובו היינו ח"ז היתר וח"ז איסור דמצטרפין - וכן דעת רגמ"ה (ע"ז) בביאור רבא, וכן נמי פירש רש"י לגירסת השטמ"ק ע"ב (אות ג'), אבל לגירסא שלפנינו ברש"י אינו כן.

אבל לרבא לא צריך קרא להכי דכיון דאיכא כזית פשיטא דלא בטי' -
 המפרשים (קר"א, שפ"א, עול"ש) תמהו מה פשיטא בזה, הלא איצטרך לרבות אף כזית דלא נימא שיתבטל ברוב היתר - עי' מש"כ לישב העול"ש.

והא דקאמר וכו' מיהו לא הוה מוקמינן כי כל לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו - ר"ל לרבות חצי קומץ דהיינו כזית אליבא דרבא, אבל דחצי זית איסור מצטרף להיתר

איזהו

מנחות דף נח:

מקומן

תקנו

לשיעור כזית לא ידעין לרבנן אלא רק לר"א דדריש לה מכי כל.

ד"ה אביי - וא"ת וכו' דילמא כי אתא קרא לרבויי כזית ואע"פ שאין בו כדי קומץ - ר"ל שאם קמץ ועלה בידו יותר מכזית אפ"ה חייב על הקטרת כזית מן הקומץ, [ופירוש הצ"ק כאן צ"ב].

והנה מתוס' משמע דפשיטא להו דאף לאביי בעינן עכ"פ קומץ בכזית ולכך הקשו, אבל השפ"א כתב לחדש דלאביי דיש קומץ פחות מב' זיתים הפירוש דאין שיעור כלל לקומץ וה"ה פחות מכזית, ולכך ריבוי הכתוב על כורחין דאיכא שם הקטרה אף בפחות מכזית.

בא"ד (ע"ב) - וי"ל דסברא הוא דריבוי דכל אתא לרבנות חצי שיעור - פי' מסברא חיצונית פשיטא לאביי דיש קומץ פחות מב' זיתים, וכיון דמרבין מ'כל' דאפילו על חצי קומץ חייב נמצא דע"כ יש הקטרה אף פחות מכזית. [מיהו היא גופה צ"ב מנין ד'כל' מרבה אף חצי שיעור אימא דמרבה פחות מקומץ ולעולם דאיכא כזית].

ומהכא מפקי טעמיהו ריב"ל ור' יוחנן דפליגי בהקטיר קומצה לעיל וכו' - צ"ל "בהקטיר קומצה פעמים לעיל" - צ"ק, ור"ל דמתני' שם אמרה דהקטיר הקומץ פעמים כשירה, ויסוד דין הוא מסוגיין דחזינן דיש שם הקטרה בפחות מקומץ, ופלוגתא ר"י וריב"ל שם אי פעמים בלבד או אפילו יותר וסברות מחלוקתם אם יש קומץ פחות מב' זיתים והקטרה פחות מכזית - תליא בסברות פלוגתא אביי ורבא בסוגיין.

ואע"ג דאמרינן בפרק השוחט ומעלה וכו' שאני שאור דרבי קרא - לתירוצא זה סוברים תוס' דרק בשאור נתחדש הקטרה פחות מכזית, ומתני' דלעיל כו. דהקטיר הקומץ פעמים כשרה היינו משום דלבסוף

הקטיר כל הקומץ, ואין מחלוקת ר"י וריב"ל שם תלויה בפלוגתא אביי ורבא דהכא. אולם רש"י כאן (נמחילת העמוד) משמע דמשהו ב' המחלוקות, וכן התוס' לעיל ריש כו:

ולפי טעם זה מ"ד התם יש הקטרה אפשר דמודה הכא דאין הקטרה - כלומר לפי"ז אין לתלות פלוגתא ר"י וריב"ל התם בפלוגתא אביי ורבא דהכא, דר' יוחנן דסבר התם יש הקטרה פחות מכזית הוא לפי שלבסוף מקטיר כל הקומץ, אבל כאן שאין מקטיר אלא הח"ז שאור אפשר דמודה דאינו הקטרה.

ותדע דהא להקטיר כחצי זית וכו' - מסייע לפירושו דדוקא בשאור נתחדש חיוב הקטרה בפחות מכית.

ומיהו יש להחלק וכו' בדררשינן אם האכל' יאכל' - כדאיתא לעיל יז., וש"נ במסה"ש.

ועוד י"ל דגבי הקטרת חוץ בעינן כזית טפי לכו"ע - ר"ל דלעולם מהכא נלמד לעלמא דאף חצי זית שמיה הקטרה [ופלוגתא אמוראי דלעיל הוא כפלוגתא דהכא], ויצא מן הכלל פיגול כדלעיל דאיתקש אכילת מזבח לאכילת אדם, וכן יצא הקטרת חוץ, וטעם הדבר מפרש בתוס' זבחים קז: (ד"ה רזי יומן) לפי דילפינן התם דעל השלם הוא חייב ולא על החסר. ובביאור תירוצא זה - עי' במקדש דוד (ס"ה. ד., ד"ה ולענין הקטרה), ובמנח"א זבחים (ח"ג עמ' קל"ח).

דף נח:

גמ'

איתמר המעלה משאור ומדבש ע"ג המזבח וכו':

השיגו, וביאר מהר"י קורקוס פשר השגתו שהרי קי"ל הלכתא כרבא וא"כ צריך להתחייב ד' מלקות, ומפרש הכס"מ [ויותר בפירוט במהר"י קורקוס] דגירסת הרמב"ם איפכא, דרבא סבר אין לוקין על לאו שבכללות ואביי ס"ל דלוקה משום כולהו, וגירסתו מחוורת יותר לפי דקי"ל הלכתא כרבא וכן הוא סוגיא דתלמודא דאין לוקין על לאו שבכללות. וראה בתוס' (ד"ה ואיכא דאמרי) שהביאו דהגירסא בזה תליא בסוגיות מתחלפות.

רש"י

ד"ה משאור ומדבש - שעירבן יחד לוקה ארבע מלקיות - הנה המימרא דלוקה ד' קאמר רבא, ולכאורה דברי רש"י כאן מחוורים כגירסת הרש"י שלפנינו בדיבור הקודם דרבא נמי מרבה תערובת, ומיירי כגון שעירב זית שאור וזית דבש ולוקה ד'.

אבל לגירסת שטמ"ק (ג') צ"ב דהרי רבא מרבה היתר מצטרף לאיסור, והיינו חצי זית שאור וחצי זית מצה ואיך יתחייב כה"ג ד' מלקיות, ועוד דשיטת רש"י בפסחים מג: (ד"ה אף שאור) שהיתר מצטרף לאיסור הוא כשההיתר והאיסור אינן מעורבין ואיך פירש"י כאן שעירבן יחד.

ויתכן לדחוק דמימרא דרבא הכא מיירי בתערובת ממש ולא בצירוף ב' חצאין לזוית, ואף דמן המקרא יליף היתר מצטרף לאיסור מ"מ ה"ה גם תערובת ממש דאין צריך לזה קרא כמש"כ תוס' לעיל ע"א ד"ה חצי.

אכן ברגמ"ה פירש דהעלה כזית משאור ודבש, משמע דחצי זית שאור וחצי זית דבש, ואזיל לשיטתו דרבא מרבה עירובו להיתר מצטרף לאיסור, וצ"ב איך ילקה על כזית אחד ד' מלקיות.

ושוב מצאתי שהקרא"א תמה כעיי"ז על תוס' דמפרשים בדעת רבא משום דהיתר מצטרף לאיסור, ואי מיירי הכא שהעלה כחצי זית

רש"י ותוס' מפרשים דמחלוקת אביי ורבא בלאו שבכללות הוא בצירוף שהעלה תערובת שאור ודבש על המזבח, אבל שאור ודבש לחודייהו אף שנאמרו בפסוק אחד לא חשיבי לאו שבכללות, אלא שנחלקו: דלפירש"י מיירי שהעלה תערובת בלבד, ולתוס' מיירי שהעלה שאור לבד ודבש לבד ועוד תערובת שאור ודבש.

והקשה הקרא"א (סוד"ה גמרא) על פירש"י ותוס': מה ענין סוגיין ללאו שבכללות בשאר דוכתי שהוא לאו חדש כמו "כי אם צלי אש" שכולל נא ומבושל וכדו', אבל תערובת שאור ודבש הוא אותו לאו דשאור ודבש אלא שגילתה התורה דגם בתערובת עובר, דומיא דתערובת חמץ בפסח ותערובת שאור איסורין כגון טעם כעיקר.

ברם דעת הרמב"ם (איקו"מ ה. א.) דאיירי שהעלה שאור ודבש שאינן מעורבין והקטירן יחד, וחשיב לאו שבכללות לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד. וכתב הכס"מ דהרמב"ם הלך עפ"י דרכו בסה"מ בשורש התשיעי, והרמב"ן שם בהשגות נחלק עליו. וע"ע במהר"י קורקוס שם, ובקרא"א בסוגיין.

אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות א"ד חדא מיהא לקי - רש"י מפרש דתיתי לקי, חדא משום שאור וחדא משום דבש, ואזיל לשיטתו דמיירי בסוגיין דהעלה כך תערובת דשאור ודבש, וגירסת רש"י "איכא דאמרי תיתי לא לקי" ר"ל על ב' מתוכם לא לקי ועל ב' כן לוקה.

אבל גירסת תוס' "חדא מיהא לקי" והווי לשיטתם (ד"ה המעלה) דמיירי שהעלה שאור ודבש ותערובת, והלאו שבכללות קאי רק על התערובת [כמש"כ בריש ד"ה אין לוקין, וכדמסיק בד"ה איכא דאמרי], והאיכא דאמרי הראשון סבר דעל התערובת לקי רק חדא.

אמר רבא לוקה וכו' אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות - הרמב"ם (איקו"מ ה. א.) פסק שאין לוקה אלא אחת, והראב"ד

איזהו

מנחות דף נח:

מקומן

תקיו

שאור וחצי זית דבש אמאי לוקה תרתי משום צירופן.

ד"ה איכא דאמרי - הרש"ש הסכים לגירסת הצ"ק "אע"ג דשאור ועירובין משתמעין מיניה", וכתב דגירסת הנ"א שנדפסה בצד היא שיבוש.

והנה גירסת הב"ח ושטמ"ק (ד') "דשאור ועירובין מצטרפין", ולכאורה גירסא זו מתאמת לגירסת השטמ"ק (ג') ברש"י דרבא מרבה היתר מצטרף לאיסור ומיירי הכא בצירוף חצי זית שאור וחצי זית דבש, וכבר כתבנו לעיל שהוא צ"ב.

תוס'

ד"ה המעלה - פ' בקונטרס שעירובין יחד וכו' וקשה היכי לקי וכו' כיון דלאו בעין נינהו - בהגהות ראמ"ה תירץ דהואיל ואיסורי מזבח אין מבטלין זא"ז חשיב התערובת כבעין, ומ"מ לוקה גם משום תערובות הואיל ומעורבין הן.

וקצת היה נראה לפרש שכל אחד לבדו ואשאור לחודיה לוקה משום שאור ומשום כי כל שאור וכו' - והא דקאמר רבא "משום עירובי שאור ועירובי דבש" ר"ל דמההוא ריבוי דילפינן עירובי שאור ודבש לוקה אף אם לא עירב, דמשמע מיניה בין מעורבין ובין לא - ח"נ. [והצ"ק מפרש באופ"א, ודבריו צ"ב].

ונראה לפרש דמיירי שמעלה שאור בפ"ע ודבש בפ"ע ושאור ודבש מעורבין וכו' - הקרא' תמה כיון דעיקר פלוגתייהו בלאו שבכללות הוא בעירובין, למה הזכיר כלל העלאת שאור ודבש בפני עצמן.

ד"ה אין לוקין - וא"ת ולר' יאשיה וכו' וי"ל דשאור ודבש ונא ומבושל כתיב בהו ממנו - פ' כתיב בלשון יחיד. ויש לעיין דהלא איצטריך 'ממנו' לדרשא

דלעיל נז: ד"כל שממנו לאישים" וכו', וצ"ל דמ"מ משמעות הלשון משמע נמי לחלק.

ושו"ר שכן הקשה בהגהות מצפ"א, ותירץ באופ"א מתוס', וראה עוד בשפ"א שתירץ בב' אופנים קושית תוס'.

ורחים ורכב מדלא קרינא ורכב בחטף - פ' מדלא קרינא הוי"ו בשו"א דאז היה דבוק לתיבת 'ריחים', אלא קרינן בקמ"ץ ש"מ להפריד ולחייב תרתי - ריעב"ץ, וכ"מ בצ"ק. אך הוסיף הריעב"ץ וכן העיר הרש"ש בב"מ קטו: דלפי כללי הדקדוק אדרבה צריך להיות בקמ"ץ כפי שקוראים. וראה בברה"ז שמפרש דכוונת תוס' מדלא קרינא לרי"ש בשו"א, עי"ש.

והנה תוס' ב"מ קטו: (ד"ה שנאמר) פירשו בע"א מדכתיב 'ורכב' בוי"ו ולא 'רכב' בלא וי"ו, אמנם מהרש"א שם מפרש בדבריו כפירוש הריעב"ץ בתוס' דהכא, וכתב שם הרש"ש דלדבריו צריך להגיה בתוס' שם.

בסוף הדיבור - וכן לחם קלי וקרמל - הוא בכריתות ה.

וכל מעשר דגן תירוש ויצהר - הוא בכריתות ד:

ד"ה איכא דאמרי - וקשה לר"ת וכו' ואי כפי' הקונטרס הא איצטריך לחי ולחמי טבריא - צ"ע דהא לתוס' נמי איצטריך דעכ"פ איסורא איכא בחי וחמי טבריא כדאיתא שם בברייתא - עי' שפ"א, וע"ע עול"ש.

ומשום צלי איש לא לקי כי אם משום צלי איש - עי' הגהת צ"ק הנדפסת בצד, ובהגהות ר"ב רנשבורג הגיה בפשיטות "לא לקי משום כי אם צלי איש" וכו'.

וא"ת אמאי לא נוקמא לחי וחמי טבריא וכו' וי"ל וכו' - עי' בתוס' פסחים מא: (ד"ה איכל דלמרי) שתירצו באופן אחר.

הקר"א דמנחת נשים ועכו"ם אגב גררא נסבה, דאין בהם חידוש דמהיכי תיתי לחלק בינם למנחת ישראל, אלא החידוש הוא במנחת כהנים לפי שהוא כליל ולא דמי למנחת ישראל לכך איצטריך למילף בגמ'. [והוא כעין מש"כ בתוס' ד"ה ואימא].

אך יעוי' בליקוטי הלכות (כה: זדפיס טס) ובעול"ש (צממני' ס). שכתבו דהך מתני' וכן מתני' דלקמן לענין הגשה שנקטו 'מנחת עכו"ם' הוא רק אליבא דמ"ד לקמן עג: דעכו"ם מביא שלמים, אבל למ"ד דאין מביאין אלא עולות לא משכחת דמביאין מנחות, ולפי"ז שפיר יש חידוש במה שנקטה המשנה מנחת עכו"ם.

לחם הפנים מעון לבונה ואין מעון שמן - התוי"ט הקשה אמאי הזכיר כאן לחם הפנים דלא איקרי מנחה, ועי' בזה רש"ש, קר"א, ושפ"א. וראה עוד שפ"א לעיל מו:.

גמ'

שיכול וזה"ל דין הוא - עי' שטמ"ק אות ג', וכע"ז כתבו בתוס' חולין כב. ד"ה שיכול.

שכן עשרון וכו' וצורה - פירש"י ורגמ"ה דר"ל דנפסלין בלינה, והוא מלשון עיבור צורה.

מסתברא מנחת כהנים הו"ל לרבווי שכן עשרון בלול בלוג וכו' - רק עשרון ולוג הם מן המנין דאילו 'בלול' שוה בכולן.

מנחה לרבות מנחת שמיני ללבונה, ואימא להוציא - צ"ב דאין משמעות לשון 'מנחה' למעט, ונראה דר"ל דילמא איפכא, ד'היא' אתי למעוטי מנחת שמיני מלבונה, ו'מנחה' לרבות שתי הלחם - רש"ש, שפ"א, ועי' בספר ישר וטוב.

והשתא הך דשמעתין לא תתכן לפרש בשיטת ר"ת לגמרי וכו' - ר"ל לשיטת ר"ת שפירש בפסחים דהאי "חדא מיהא לקי" אינו על דבר חיצוני דחי וחמי טבריא, אלא הכונה דאם התרו משום נא וכי אם צלי אש לוקה על חדא מביניהם, וס"ד דתוס' דבסוגיין דמיירי שהעלה שאור ודבש ותערובת והתרו בו משום שאור ודבש ומשום תערובת, דעל כל מה שהעלה חשיב לאו שבכללות ולאביי לאיכא דאמרי לוקה רק על חדא מהם, ולכך מקשה אמאי לא לקי תרתי דהא הוו תרי לאוין מחולקים ואין זה לאו שבכללות, לכך מפרשים תוס' [כמש"כ כבר לעיל בריש תוד"ה אין לוקין] דהעירובין דשאור ודבש בלבד חשיבי לאו שבכללות, ולאיכא דאמרי דאביי לוקה רק חדא - עי' צ"ק, ובספר ישר וטוב.

אבל קשה מזה"ל דנזיר וכו' - זו קושיא בפ"ע, וחוזר לדלעיל לפרש הסוגיא דב"מ קטו:

ד"ה ואיכא דאמרי - כאן ובפ' המקבץ וכו' השיטה שוה אבל בנזיר וכו' איתא התם איפכא וכו' - מהר"י קורקוס (אסו"מ ה. א). כתב דגירסת הרמב"ם אף בסוגיין איפכא, והרמב"ם בסה"מ שורש התשיעי כתב דבכל מקום יש לגרוס דרבא סבר אין לוקין על לאו שבכללות.

דף נט.

מתני'

יש מעונות שמן ולבונה - האם צריך ליתן הלבונה על כל המנחה או די על מקצתה - יעוי' בדברינו לעיל יא. על רש"י ד"ה או קורט (ד"ה משונה לדבר).

ואלו מעונות שמן ולבונה וכו' מנחת כהנים וכו' מנחת נשים - כתב

איזהו

מנחות דף נט.

מקומן

תקוט

היא להוציא שתי הלחם שלא יטענו לא שמן ולא לבונה - עי' קר"א שדן מאי ס"ד דליבעי לבונה בשתי הלחם, ומה יעשה בה.

רש"י

ד"ה מנחת הסולת - דמתנדב מנחה סתם מביא עשרון סלת - במתני' לקמן קד: (ריש פ"ג) נחלקו ת"ק ור' יהודה אם המתנדב מנחה סתם יביא איזו שירצה או דיביא מנחת סולת, והעירו הרש"ש וחי' הגרי"ז למה סתם רש"י כאן כר' יהודה דאין הלכה כמותו, ואכן רש"י עה"ת (ויקרא ז. א.) גם סתם כר' יהודה ועי' משל"מ (מעשה"ק י. ה.), והנראה שדברי רש"י דהכא מסייעים למש"כ הזבח תודה לקמן קד: דאפשר שרש"י פוסק כר' יהודה - עי' בדברינו שם.

אלא ממנחת סלת גמרינן דכתיב בה נפש - כן ילפינן בגמ' בעמוד זה.

ד"ה כל היבא - הנך מנחות דמתניתין - הח"נ גרס "הנך מנחות דמתני' ודפרק אלו מנחות" וכו' [ר"ל לקמן עב:].

עשר תנן כלומר כולן באות עשר עשר:

מה דין מנחת סולת?

משמע דגם מנחת הסולת באה עשר חלות, וכ"כ הרש"י כת"י במתני' לקמן עו., אבל הרש"י במתני' לקמן עד: כתב דאינה באה חלות, וכן משמע גם דעת הרש"י לעיל יח. ד"ה לא פתת [ועי' בדברינו שם], וראה עוד בטה"ק לקמן ריש עו., ובתוי"ט פ"ו מ"ה. ובעול"ש כתב דאין הכרח מפירוש רש"י דהכא דמנחת הסולת באה י' חלות, עי"ש, וכ"כ המשל"מ (מעשה"ק יג. י.), ומסיק המשל"מ להוכיח דהעיקר כפירוש השני דרש"י כאן.

ובדעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. י.) - הלח"מ האריך לדון אם ס"ל שמנחת סולת באה עשר

חלות, והמשל"מ הוכיח דס"ל שאינה נאפית, ואם רוצה הכהן אוכלה בלא שום בישול ואפיה, והקר"א והגרי"ז לעיל דף נה: תמהו עליו דהא בהדיא נאמר דין דמצות תאכל גם על השירים דמנחת סולת, וכן מוכח דעת תוס' לעיל נב: (ד"ה מנין), וכן מוכח מהרמב"ם גופיה (מעשה"ק י. טו.), וראה עוד במנח"א עמ' תל"ג.

ד"ה ולא על מנחת כהנים - וה"ה נמי למנחת נשים - בחי' הגרי"ז תמה דהלא על מנחת נשים לא תהא תשובת הגמ' מכל הני דברים דחשיב שם.

ד"ה אישים - לאפוקי לחם הפנים דאין מגופן לאישים - ר"ל דאף דהבזיכין נקטרין מ"מ מגופן לחם הפנים אין לאישים, וכדלעיל דף נז:

ד"ה פיגולא - וקי"ל במסכת יומא וכו' כל דבר שיש לו מתירין וכו' נוהג בו פיגולא - הוא מתני' בזבחים מב: והובא גם לעיל יד.

ד"ה בשבתא - ולחם הפנים סידורו בשבת - הרש"ש וחי' הגרי"ז תמהו דבסידור לחם הפנים אין מלאכה, ויותר הו"ל לנקוט הקטרת הבזיכין שדוחה שבת. והעול"ש תירץ דרש"י לא נחית הכא לומר דדחי שבת, אלא דבאין בשבת ולאפוקי מנחת כהנים, והגמ' לאו משום חומרא וקולא אתי עלה אלא למאי דומה טפי.

ד"ה מסתברא - מפני שבמנחה כתיב נפש - פי' במנחת סולת וכדפירש"י במתני', וכע"ז איתא בשטמ"ק אות י"ז. וראה עוד פירוש הרגמ"ה.

תוס'

ד"ה ונתת - ואיצטריך למעוטי לחם הפנים משמע - צ"ל 'משום' במקום 'משמע' - הגהות מליו"ט.

תקב

איזהו

מנחות דף נט:

מקומן

ואין שייך כאן לומר וכו' ונימא חד וחד
תיקום בדוכתיה - פי' דמשמע
בברייתא דלולי הק"ו הוי מוקמינן מאלינו
דלחם הפנים אין טעון שמן ומנחת נסכים
אינה טעונה לבונה, ומה דצריך הקרא הוא
להפקיע מהק"ו, וא"כ לא נכתוב קרא וממילא
לא נוכל לעשות ק"ו ועיקר הדין נדע מאלינו.

הווי גמירי מהדדי או משאר מנחות או
מדאיקרו מנחה - הח"נ גורס "משאר
מנחות מדאיקרו מנחה", וכוונת תוס' דהווי
גמירי מהדדי לחם הפנים ממנחת נסכים לענין
שמן ומנחת נסכים מלחם הפנים לענין
לבונה, או משאר מנחות דיש בהן שמן
ולבונה.

ד"ה היא - דאיקרו מנחה כדכתביב מנחה
חדשה - כן ילפינן לעיל מו:

ד"ה כלי - וקשה אי מידת יבש נתקדשה
לחם הפנים נמי בעי כלי - הצ"ק
מישב עפ"י דברי התוס' גופיה לעיל נז: (ד"ה
ושמעין), דאפילו אם מדת יבש נתקדשה לא
מציינו בשום מקום דליקדוש לחם הפנים אלא
או בתנור או על השלחן. וע"ע בספר ישר
וטוב (על רש"י), ובנתיבות הקודש.

ואי משום השמן בעו כלי - כ"ה שיטת תוס'
דהחילוק בין לחם הפנים ושתי הלחם
לשאר מנחות הוא משום השמן - עי' לקמן
צה: תוד"ה ומאי קושיא.

ונראה לפרש דכלי היינו דלענין כלי שווי
אחדדי - ר"ל שהוא דמיון בעלמא
דכלי מנחת העומר ודכהנים שוין, אבל לחם
הפנים יש לו כלים מיוחדים - שולחן ובזיכין.

ומיהו גבי לבונה דבסמוך לא יתכן לומר כן
- המפרשים (מליו"ט, ריא"מ, עול"ש,
שפ"א) גורסים "גבי שתי הלחם דבסמוך",
ור"ל דמאי קאמר התם 'שכן כלי' הרי לשתי

הלחם אין שולחן או כלי מיוחד טפי ממנחת
העומר ומנחת כהנים.

ד"ה פיגול - דאין מחשבה פוסל אלא במי
שראו לעבודה לאפוקי מנחת
העומר - צ"ל 'בדבר שראוי וכו'.

אע"ג דהתם איירי במחשבה שלא לשמו
ה"ה במחשבת פיגול - ראה בדברינו
לעיל ה: (צגמ' ד"ה ונדנר) דכן הוא שיטת
רש"י ותוס', ברם הרמב"ם סבר דלא נאמר
דין זה בפיגול, ולדבריו אתיא סוגיא דהכא
כפשטה לכו"ע.

דף נט:

מתני'

וחייב על השמן בפני עצמו:

האם מתחייב על מתן השמן משעת נתינה
או משהקריב:

א] בפשטות משמע דכבר משעת מתן השמן
על מנחת החוטא חייב, ותמיהו המפרשים
על לשון הרמב"ם (מעשה"ק יב. ס.) שנקט
"נתן והקריב לוקה על השמן" וכו' דאמאי
נקט 'והקריב'.

וברדב"ז משמע דנקט הרמב"ם כן בגלל
לבונה שאפשר ללקטה ולכן חייב רק
בהקטרתה, וכע"ז כתב השפ"א אלא דנסתפק
שמא משמע לרמב"ם דשמן דומיא דלבונה
ואין חייב אלא בהקטרה.

אמנם הקר"א (סוד"ה ומייז) יצא לחדש דכוונת
הרמב"ם דלעולם אין חייב אלא בהקטרה בין
בשמן ובין בלבונה, ומקורו עפ"י פירושו
בסוגיא לקמן ס., עי"ש בדבריו. וכן פירשו
האור שמח, ובחי' הגרי"ז (יש ס.), וראה
בדברינו לקמן ס. בגמ' ד"ה ת"ר לא ישם.
וע"ע אבן האזל, וחזון יחזקאל (מוספמא ה.
ס.).

והזבח תודה (סוד"ה ומייז) כתב דדעת
הרמב"ם דנפסל בשמן תיכף משעת נתינה,

איזהו

מנחות דף נט:

מקומן

תקבא

ובלבונה משעת קמיצה בפסול, אבל מלקות אין חייב עד שעה שיבוא לידי הקרבה.

ב באור שמח הנ"ל ובחי' הגרי"ז בסוגיין מישבים עפ"י דברי הרמב"ם את דברי החינוך התמיהים (נמלוה קכ"ה) דמצוה זו נוהגת בזכרי כהונה, ואי חייב בנתינה בעלמא אמאי רק בזכרי כהונה [וכן תמה שם המנחת חינוך דהלא יציקה כשרה בזר כדאיתא לעיל יח.], ולדברי הרמב"ם נחא דרק בהקרבה מתחייב דשייכת דוקא בכהנים. [ולדברי הרדב"ז וכן הזבח תורה דלעיל אכתי לא מיושב].

אך תמה בחי' הגרי"ז דהחינוך עצמו נקט דחייב כבר משעת יציקה, וכן הביא דבספרי משמע דחייב על נתינה לחודה. וראה עוד בכנסת הראשונים לרף כ"ג בהערה ק"א, וכאן בהערה קיא-ק"ב.

על השמן בפני עצמו וחייב על לבונה בפני עצמה - לכאורה פשיטא הוא כיון דכל אחד הוא לאו בפ"ע, אלא דס"ד כיון שנפסל במתן השמן לא ילקה עוד משום מתן הלבונה וכן איפכא קמ"ל - מהר"י קורקוס (מעשה"ק יז. ט).

אולם ראה בתוס' דף ס. (ד"ה יכול) דשיטת ר"ת דאם נתן שמן ונפסלה המנחה שוב אין מתחייב על מתן הלבונה.

והקר"א תירץ דס"ד דחייב דוקא על שניהם יחד, והא דכתיבי תרי לאוי משום דאי אפשר לכתוב בלאו אחד דהא לא שוין בשיעורן, דשמן חייב בכל שהוא ולבונה בכזית.

נתן עליה שמן פסלה - לעיל כג. פליגי ר"י ור"ל האם גם מתן שמן על הקומץ פסלו, או דאדרבה מצותו לשכשכו בשמן, והזכיר זאת רגמ"ה כאן.

והקשה העול"ש דלר"ל דמשכשכו בשמן מאי איריא דנקטה מתני' דאינו עובר כשנתן שמן על שיריה הלא אף על הקומץ שרי, ע"י מש"כ לישב, וראה עוד קר"א בזה.

נתן שמן על שיריה אינו עובר בלא תעשה:

האם יש איסור לכתחילה: לשון הרמב"ם (פסוקמ"ק יא. יא.) "אינו לוקה ולא פסלה", משמע דמ"מ אסור לכתחילה. ותמה המנחת חינוך (מלוה קכ"ה) דמהיכי תיתי שיהא איסור בזה. וראה בטו"ק שמסתפק דיתכן שהאיסור הוא מדרבנן, ובשפ"א נסתפק דשמא אסור מדאורייתא שלא תהא אכילת קרבנו מהודרת דאכילת כהנים גם מכפרת (פסמיס נט:), או דאסור מדרבנן משום גזירה או ממידת דרך ארץ, ע"ש.

אולם הזבח תורה כתב דבספרא מפורש דנותן לכתחילה שמן על שיריה, ואפשר דמתני' נמי סברה הכי ונקטה לשון 'ואינו עובר' אגב רישא דקתני 'חייב'.

וראה במנח"א (עמ' רס"ה) שמישב בשם ספר ושב הכהן, ובשם האור שמח (פסוקמ"ק יא. יא.): דבאמת כוונת המשנה דיש איסור ליתן על שיריה, ולא קשה מהתו"כ הנ"ל לפי שדוקא עד הקטרת הקומץ יש איסור מתן שמן לשירים, דהמנחה צריכה להיות כולה 'חריבה', אך לאחר הקטרת הקומץ שרי לכתחילה וכדאיתא בתו"כ, ע"י היטב בדבריו.

נתן כלי על גבי כלי לא פסלה:

א רש"י פירש "נתן כלי ובתוכו שמן", וכן פירשו הרמב"ם בפיהמ"ש והרע"ב, וכתב התו"ט דחדא מתרי נקטה מתני' דה"ה נתן לבונה, אך בהגהות חש"ל ביאר שבדוקא נקטו שמן, דבלבונה אין צריך לאשמעינן דלא פסלה דהלא אפילו נתנה על גבי המנחה ממש לא פסל אם חזר ולקטה, ע"י בדבריו. וראה עוד בספר ישר וטוב (על רש"י).

ב כתב הזבח תורה דמאי דנקטה המשנה "נתן כלי על גבי כלי" ה"ה נתן כלי על גבי המנחה גופה דלא פסלה כדמוכח בגמ'. וראה ברש"ש שכתב לחדש דמתני' או או נקטה, או

נתן כלי על המנחה או נתן שמן על הכלי, ע"ש.

ג] לשון הרמב"ם (מעשה"ק יב. ח.) "נתן כלי וכו' על גביה אינו עובר ולא פסול", וכן נקט הרע"ב במשניות. והקשה הלח"מ דמשמעות המשנה דעכ"פ עובר מדלא קתני 'אינו עובר' כדקתני לגבי נתן שמן על שיריה. והקר"א תירץ דלעולם אינו עובר בתרווייהו, אלא דלגבי שירים אי אפשר לכתוב 'לא פסלה' דאין ס"ד לפסול המנחה מחמת השירים, ודוקא בסיפא אשמעינן שפיר דלא פסלה.

וראה בלח"מ הנ"ל שנדחק מנין יצא להרמב"ם דאפילו אינו עובר, ורעק"א במשניות פירש בע"א מקור הרמב"ם, ועי' רש"ש בשוב לשון המשנה לפירוש הרמב"ם והרע"ב, וראה עוד בהגהות חש"ל, ובטה"ק, שפ"א, יד דוד, ואבן האזל.

גמ'

ת"ר לא ישים עליה שמן ואם שם פסל - בזבחים סה: דרש ר"א בר"ש דהא דכתיב 'לא יבדיל' בחטאת העוף היינו שאינו צריך להבדיל ולא בא ליתן לאו. וראה במנחת חינוך (קכח. יא.) שדן מאי שנא דהכא לא פליג ראב"ש שאין צריך ליתן שמן לבונה ואם נתן לא יפסול.

יכול לא יתן עליה לבונה ואם נתן פסל ת"ל כי חטאת - אף דרק במנחת חוטא הוזכר "כי חטאת הוא" מסתברא דה"ה במנחת קנאות, דהא מתני' קאי על המשנה הקודמת דהזכירה מנחת חוטא וקנאות, וכ"ה בהדיא בספרי וברמב"ם - זבח תודה. ועי' בזה בהגהות מצפ"א בסוגיין, ועוד האריך בזה המצפ"א לעיל ה:.

נתן עליה לבונה שחוקה מהו - כתב הקר"א דצריך לומר שנשאר מקום

לקמיצה בלא לבונה דאל"כ הא כשקומץ הוי קומץ חסר.

וראה עוד במנח"א (עמ' ק"ע) שכתב לפשוט מסוגיין ספיקו דהגרי"ז אם דין הוא בלבונה שצריך שתהא קרטין שלמים, דהכא משמע דלבונה שחוקה כשרה למנחה.

משום דאפשר ללקטתה והא לא אפשר ללקטתה וכו', או דילמא וכו' - נפק"מ נוספת בחקירה זו מתבאר מהסוגיא לקמן ומהשטמ"ק (ג') - דאי תליא באפשר ללקטתה נמצא דכל זמן שלא לקטתה יש פסול במנחה [ואם עבד באותה שעה במנחה עבודותיה פסולות] אלא שאפשר לתקנה כשילקטנה, אבל אם משום דלא מיכלעא אזי מעיקרא משעת מתן לבונה זו במנחה לא חל פסול כלל. ועי' בספר ישר וטוב, ובהערה קי"ד לכנסת הראשונים.

מאי הוי עליה וכו':

בפסק הרמב"ם:

הרמב"ם (פסוקי"ק יא. י.) פסק דאם נתן עלה לבונה שחוקה ה"ז פסולה מספק, וצ"ע דהלא נפשט בסוגיין דפסולה ודאי, וכתב הכס"מ דצ"ל דהרמב"ם לא גרס "מאי הוי עליה", ובריייתא דמייתי רנב"י מילתא באנפיה נפשה היא ומייתי לה להקשות עלה אמאי פסלה במחשבה הלא דיחוי הוא.

והקר"א דחה דברי הכס"מ ומפרש סוגית הגמ' באופן אחר אליבא דשיטת הרמב"ם, יעוי' בדבריו.

ובקריית ספר איתא דבעי בגמ' לבונה שחוקה מהו ובעי למיפשט ולא איפשטא, ומבואר מדבריו שגרס "מאי הוי עליה" אלא דמפרש שלא נפשט, ואפשר דהא דקתני 'ותיהוי פך' הוא סיום הראיה ודחו לה - עי' מה שביאר בזה השפ"א ודבריו עולין גם לישב הרמב"ם, ועל דרך זה האריך גם בחי' הגרי"ז לבאר בדעת הרמב"ם.

וראה עוד בהגהות ראמ"ה, יד דוד, מקור ברוך (ס' ט"ז), וזכר יצחק (ס' מ"ח), חזו"א

איזהו

מנחות דף נט:

מקומן

תקנה

(ס' כה. יא.), אבן האזל, וחזון יחזקאל (ה).
ח. ד"ה עז).

**ואם עד שלא ליקט לבונה חישב עליה
בין חוץ לזמנה בין חוץ למקומו פסול
ואין בו כרת:**

הטעם שאין בו כרת:

רש"י מפרש הטעם לפי דכרצאת כשר כך
הרצאת פסול, מיהו פסול חל אף דלא קרבו
כל מתיריו. [ויתכן שטעם הדבר כסברת
המשל"מ (פסוקמ"ק יח. ז). דאף בשלא קרבו
מתיריו אם אכל מהמפוגל לוקה משום לאו
דאוכל פסולי המוקדשין, מיהו המשל"מ שם
נסתפק בזה ואמאי לא מייתי מברייטא דהכא
לפשוט, ויתכן משום דהרמב"ם מפרש בע"א
וכדלקמן].

והנה הרמב"ם (פסוקמ"ק יד. ג.) כתב "וכן
המחשב במנחת קנאות והלבונה עליה קודם
שילקט הלבונה אין מחשבתו מועלת שהרי
אינה דבר הראוי לעבודה" עכ"ל. ומבואר
שמפרש דאין בו כרת משום חיסרון שאינה
ראויה לעבודה כשהלבונה עליה. ורש"י שלא
מפרש כך, נראה לפי שהוא פסול זמני דהא
אפשר לו ללקט.

וכתב הגרי"ז דמקור הרמב"ם מן התוספתא
סוף פ"ה דמנחות, אלא דצ"ע להרמב"ם
אמאי פסולה כלל, וביאר הגרי"ז דדעת
הרמב"ם בזה כתוס' דפסולה משום דהקמיצה
היתה פסולה ולא משום מחשבת פיגול. ועי'
בזה במנח"א עמ' נ"ט.

ותיהוי פך ואמאי פסלה במחשבה:

גירסאות הראשונים וביאורן:

כגירסא שלפנינו כ"ה גירסת הרש"י ורגמ"ה
בפירוש קמא, ועי' טה"ק דמבאר לפירושם
למה נקט המקשן בלשון זו 'ותיהוי פך'.
ובפירוש שני גרס רגמ"ה 'ותיהוי פר' ע"ש.
וגירסת ראמ"ה 'ותיהוי כך' ועי' ביאורו
המחודש בקושית הגמ', וכעין ב' הגירסאות

הללו איתא בשטמ"ק החדש כת"י, ועי"ש
בהערה. אך גירסת התוס' היא 'ותיהוי דחוי'
גרידא.

והנה לפירש"י ורגמ"ה קושית הגמ' היא על
הברייטא בלבד, ועל המציעתא דעד שלא
ליקט הלבונה חישב עליה פסול ואין בו כרת,
דאמאי חל פסול מחשבה הואיל והמנחה
פסולה אותה שעה.

ועל דרך זה מפרש גם השטמ"ק (ל"ד) בשם
תו"א, אלא שהוא מפרש הקושיא על סיפא
דברייטא, אמאי משלקטה חל בה מחשבת
פיגול נימא דהואיל ונדחה ידחה. [והעול"ש
מפרש כן גם בדברי רש"י], וראה בשטמ"ק
הנ"ל שמבאר אמאי קשיא רק על הברייטא
ולא על מתני' דחזינן דכשרה המנחה ולא
נדחית.

אבל תוס' מפרשים דקושית הגמ' קאי בין
אברייטא ובין אמתני', ולא על פסול מחשבה
אלא אעיקר דינא אמאי מתכשרת המנחה
אחר ליקוט הלבונה הואיל ונדחית תדחה.

ועוד אר"י נשפך הדם ימות המשתלח -
הרש"ש מבאר דנשפך הדם חשיב
דחוי לפי שאי אפשר לקיים זריקה אלא מן
הכלי ונמצא שאותה שעה הוא פסול לזריקה.
וראה בחי' הגרי"ז שהניח בקושיא מאי
מספקא לגמ' זבחים צב: אם נשפך הדם
יאספנו הלא דחוי הוא [למ"ד דאף שבידו
דחוי הוא], ועע"ש שהוסיף להקשות.

נתן משהו שמן על גבי כזית מנחה פסל:

חקירות בדיון זה:

א טהרת הקדש הסתפק לפי מה דקי"ל (לעיל
ט). דמנחה שחסרה קודם קמיצה יביא
מביתו וימלאנה, האם כאן יכול לסלק אותו
כזית מן המנחה ולהשלימה מביתו כמו
בלבונה שיכול ללקטה, או דחל פסול על כל
המנחה ואי אפשר לתקנו.

רש"י

ובמנחת חינוך (קכ. י.) נקט בפשיטות דאם הביא סולת אחר והשלים כשר. ובהערה שם כתבו דכן דעת החזו"א (כא. יא.) והוכיח כן מהגמ'.

[ב] הזבח תודה נסתפק בעיקר הדין: האם הכוונה דנבלל משהו שמן בשיעור כזית מהמנחה, או דזה פשוט דאפילו בפחות מכזית מהמנחה הכלי מצרפן יחד, והכא מיירי שנתן השמן על הקומץ, דבהקטרה קי"ל (כו.) דהקטירה פעמיים כשירה, וקאמר ר"י דאם נתן השמן ע"ג כזית שהוא חציו של קומץ פסל.

[ג] כתב המנחת חינוך (קכ. ד.) דנראה שעובר אף כשנתן על חצי כזית ולאחר שעה חזר ונתן על חצי כזית, דלא שייך שיעור דבכדי אכילת פרס אלא באיסורי אכילה.

מאי טעמא לא ישים שימה כל דהו -
בהגהות חש"ל הביא שבספר מעין החכמה נסתפק האם גם במנחת קנאות חייב במשהו שמן, כיון שהתם כתיב "לא יצוק" דמשמע דבעי שיעורא.

נתן כזית לבונה על גבי משהו מנחה פסל:

[א] עי' בהמיוחס לרשב"א (ס.) ומדבריו מתבאר דגרס כאן 'נתן משהו לבונה ע"ג מנחה פסל', ושוה דין המנחה לדין השמן, ופליג ארש"י גם בביאור הריבוי אחר ריבוי ועל מה בא למעט.

[ב] כתב המנחת חינוך (קכ. ז.) דאם אחד נתן חצי כזית והשני חצי כזית פשוט דאף השני פטור, דהלאו קאי על הנותן וצריך שיעור שלם, ומ"מ המנחה ודאי נפסלה.

אך נסתפק המנחת חינוך אם נתן כחצי זית ולקטו וחזר ונתן עוד כחצי זית, האם עבר כיון שהגברא נתן כזית שלם, או דילמא בעינן כזית בבית אחת.

ד"ה נתן כל' - ע"ג כל' של מנחת חוטא לא פסלה - כתב התו"ט דרש"י חדא מתרי נקט וה"ה מנחת קנאות, אולם בהגהות חש"ל כתב שבדוקא נקט רש"י מנחת חוטא, לפי דהתם יש ס"ד שיתחייב משום דכתיב ביה "לא ישים עליה שמן", והו"א דאפילו שמן בכלי אסור לשים [וכן ביאר הס"ד הרדב"ז מעשה"ק יב. ח.], אבל במנחת קנאות דכתיב 'לא יצוק' לא איצטריך לאשמעינן.

אכן ברישא דחייב על השמן בפני עצמו צ"ע אמאי נקט רש"י רק מנחת חוטא, ועי' בהגהות חש"ל הנ"ל.

ד"ה משליקט לבונתה - אלמא מדקאמר וכו' ש"מ בלקיטה תליא מילתא -
מדברי רגמ"ה משמע דהראיה הוי כבר מפשטות לשון הרישא "מלקט את הלבונה וכשרה" ש"מ דכל זמן שלא ליקט פסולה.

ד"ה ותיהוי פך - ולא תיחול עצה מחשבת פסול כלל דלכי לקוט לה תתכשר - הצ"ק גרס 'ולכי לקוט' וכו', אך לפי העול"ש שמבאר ברש"י דהקושיא על הסיפא [ודלא כרגמ"ה] נראה דראוי לגרוס 'דלכי', ודו"ק.

והנה לפי פשטות פירש"י דמקשה על המציעתא צ"ע מאי פריך דלכי לקיט לה תתכשר, הלא הקמיצה בזמן שהלבונה עליה הוי קמיצה פסולה ונמצא שלא היתה כלל קמיצה - עי' חי' הגרי"ז (ד"ס גמ' ומיהו פך).

ה"נ אמאי פסולה וכו' - צ"ל ה"ג אמאי וכו' - טה"ק, צ"ק, וכ"ה בהמיוחס לרשב"א בשם רש"י.

ד"ה וזורקו - אלמא כיון דבידו ללקוטו לא הוי דחוי - עי' ברגמ"ה ב' פירושים בזה.

תוס'

ודבר תימה הוא מאי קפריך ותיהוי דחוי

- זו קושיא בין לגירסת רש"י ובין

לגירסת תוס' - צ"ק, וברה"ז.

ועי' שטמ"ק (ל"ד) בשם תו"ח ותו"א דמישב

לפירש"י, וע"ע מש"כ טה"ק לישב, ובחי'

הגרי"ז (ד"ה והנראה), וחזו"א (כא. יא).

ולכאורה יש לישב בפשיטות לפירש"י,

מדפירש קושית הגמ' דלא תפסול במחשבה

מוכת דזה לא היה קשה דליהוי דחוי אף

לאחר ליקוט הלבונה, וה"ט משום דגלי קרא

'חטאת היא' דחוזרת להכשירה, וכי מקשה

רק בזמן שהלבונה עלה דפסולה היא איך

מהני בה מחשבה, ותירץ אביי דאף בזה גלי

קרא 'חטאת היא'. ושו"מ כדברים הללו

בשפ"א.

ולפי"ז נראה דקושית תוס' היא לשיטתם

בדוקא ולא לשיטת רש"י, וא"ש דנקטו תוס'

"מאי קפריך ותיהוי דחוי" והוא גירסת התוס'

בקושית הגמ'.

ד"ה כל שבידו - דאמאי פסולין הא לא

הוי דחוי כיון דבידו לתקן את

המזבח - בחי' הגרי"ז (ד"ה והיה נראה) מישב

עפ"י דקדוק הרמב"ם (פסוקמ"ק ג. כג.) דהתם

הפסול דיחוי אינו מסבא בעלמא דאין

מזבח, אלא מקרא ד"וזבחת עליו את עולותיך

ואת שלמיך", וסברת כל שבידו לא הוי דיחוי

לא מהני כשהפסול דיחוי הוא מן הדין

דילפינן מקרא, עי"ש.

ונתיבות הקודש מישב דפגמת המזבח בעינן

אומן לתקנה ואין זה ביד כל אדם, משא"כ

ליקוט לבונה הוא ביד כל אדם.

דף ס.

גמ'

ואיכא דאמרי וכו' נתן משהו שמן על

גבי כזית מנחה מהו - לכאורה

מאי מספקא, דנהי דמלקות ליכא אבל ודאי

ד"ה כי חטאת - ומיהו תרי חטאת היא

כתיבי - עדיין צ"ב דתרי דרשות

יוצאות מחד קרא, ועי' תוס' לקמן קח.,

וטה"ק כאן.

ד"ה ותיהוי פך פירוש אמאי פסלה וכו' -

השטמ"ק (כ"ד) והעול"ש מחקו תיבת

'פירוש', אבל ברה"ז וצ"ק מקיימים הגירסא

דכל זה היה מגירסת הספרים כדלקמן בתוס'.

והכותב בספרים הפירוש טעה - ר"ל

דתיבות "פירוש אמאי פסלה בה

מחשבה" הוא פירוש של טועה שכתבו

בגליון הגמ', והמעתיק טעה שהוא מגוף

הגמ'.

והמעתיק טעה וכתב הכל בספר -

השטמ"ק לשיטתו דל"ג בגירסא

זו 'פירוש' מבאר שהמעתיק טעה גם בתיבת

פי' שהוא 'פך' ולכן העתיק "ויהיו פך אמאי

פסלה בה מחשבה", והעול"ש הוסיף

שהמעתיק שטעה וסבור שהוא 'פך' לא היה

יכול לפרש מהו "ויהיו דחוי פך" ולכך

השמיט תיבת 'דחוי'.

ושניהם טעו - כלומר הכותב טעה בהבנת

השאלה, והמעתיק טעה דסבור

שהוא מהגמ'.

וכ"ש מחשבת פסול אם עד שלא ליקט

וכו' - צ"ל 'ואם עד' וכו' - צ"ק.

ההוא לאו משום מחשבה הוא אלא מפני

שהקמיצה פסולה וכו' - טה"ק מישב

דס"ל להש"ס דאי מפני שהקמיצה פסולה

היה הדין נותן שיחזיר הקומץ למנחה ויחזור

ויקמוץ, וע"כ הא דפסלה הברייא הוא

משום דהמחשבה פוסלת. וכע"ז מסיק לישב

גם בחי' הגרי"ז (ד"ה גמג' ומיהו פך).

פסולה דהא אינה חריבה, וצ"ל דפחות מכזית שמן הוא בכלל חריבה - קר"א.

וראה עוד שהוכיח דריש לקיש לעיל כג. דס"ל דמשכשך הקומץ בשמן פשיטא ליה דמשהו שמן פסל במנחה, ע"י הוכחתו, וכן הוכיח בחי' הגרי"ז לעיל כג.

ת"ר לא ישים עליה שמן ולא יתן יכול בשני כהנים ת"ל עליה - ע"י פירש"י בסוגיא זו, וראה נתיבות הקודש שביאר היטב מה הס"ד דבעי שני כהנים ומה הדחיה 'ת"ל עליה'. ובתוס' פירשו שני פירושים. וע"ע פירושי הראב"ד בתו"כ ויקרא פ"ט (הוצא) זכנסתם הלאשונים אות קט"ו).

וכתב הקר"א דמהרמב"ם נראה פירוש אחר, דהוא פסק (זמנע"ק יב. ח). דנתן שמן ולבונה על המנחה לוקה רק כשהקריב, ומקורו מסוגיא דהכא, ומפרש כך: "יכול בשני כהנים" פי' דאחד נתן ואחד הקריב "ת"ל עליה בגופה של מנחה" דהיינו העוסק גם בהקרבתה אבל נתן ולא הקריב פטור. וכן פירשו בדעת הרמב"ם גם האור שמח וחי' הגרי"ז, והוסיף הגרי"ז דלזה נתכוון גם הרגמ"ה [ודלא כמגיה בדבריו]. וראה עוד בדברינו במתני' נט: ד"ה וחייב על השמן (אות א').

מתני'

יש טעונות הגשה ואין טעונות תנופה וכו' - הרמב"ם בפיהמ"ש כתב דיש מהן שמדאורייתא טעונות הגשה ויש שמדרבנן וסמכוהו אקראי, וצ"ע דבסוגיות הגמ' כולוהו ילפינן מדרשות דאורייתא, וביאר הקר"א (על מוד"ה מנחת חוטא - נסו"ד) דהרמב"ם לשיטתו דכל שאינו מפורש בתורה קרי ליה דברי סופרים.

יש טעונות הגשה - בתו"כ ממעט דהגשה בעינן דוקא בכשרה ולא בפסולה, והר"ש

שם פירש כפשוטו, ותמה בחי' הגרי"ז (ס): דמאי ס"ד דליבעי הגשה בפסולין, ורוצה לפרש כגון כשעלו לא ירדו, ועי"ש דמשכחת כמה דציורים דיוכל להגיש המנחה למטה במזבח ולא תרד מן המזבח, ולזה איצטריך למעוטי דליכא הגשה בפסולין.

ר"ש אומר מנחת כהנים וכו' אין בהן הגשה לפי שאין בהן קמיצה:

א] מדוע במנחת כהנים אין הגשה:

הא דנקטה המשנה "לפי שאין בהן קמיצה" אינו טעם אלא לכללא בעלמא, ועיקר הטעם הוא לפי שאין מהן שירים לכהנים כלדקמן סא. - ע"י תוס' ד"ה רבי שמעון. אמנם כתב בהערה קי"ט לכנסת הראשונים דעפ"י דברי רש"י בסוטה יט. דהגשה תחילת קמיצה היא יש לפרש כפשוטו השייכות שבין הגשה לקמיצה. [ועצם דברי רש"י הללו צ"ב].

ב] האם קרבן עצים טעון הגשה:

כתב בחי' הגרי"ז דלר"ש הוא הדין דקרבן עצים שאין ממנו לכהנים אין בו הגשה, ונמצא דר"ש דלא כרבי לעיל כ:, עי"ש.

אכן דברי הגרי"ז מכוונים לדברי תוס' לעיל כ: (ד"ה לזרי) דכל העצים נקטרים, ברם דעת רגמ"ה (מדפס לקמן קו). דהשירים לכהנים, וכמו כן עפ"י דברי רש"י בסוטה הנ"ל הלא בקרבן עצים יש קמיצה ושפיר איכא הגשה אף לדעת ר"ש.

ג] קרבן שמן האם טעון הגשה:

בחי' הגרי"ז (סוף סא). תמה על הרמב"ם שפסק דהמתנדב שמן אין בו הגשה, ומאי שנא מקרבן עצים לרבי דטעון הגשה.

והנראה דדבר זה תלוי מהיכן ילפינן קרבן נדבת שמן האם מריבויא ד'קרבן מנחה' כדאיתא בזבחים צא: ולפי"ז יהא טעון הגשה כמנחה, או דילפינן במה מצינו מיין כדאיתא

איזהו

מנחות דף ס.

מקומה

תקבו

במתני' לקמן קד: סוף פ"ב, ועי' בדברינו שם.

נמ'

מנחת חוטא מנין ת"ל את המנחה - צ"ב
מאי ס"ד לחלק לענין הגשה בין מנחת חטא לשאר מנחות - עי' שטמ"ק (ה'), ונתיבות הקודש.

רש"י

ד"ה יכול לא יתן - עד שיערב את השמן
או הלבונה במנחה - עי' רש"ש
שתמה מדוע פירש"י שיערב לבונה דהא אפילו בהנחה בעלמא פסלה.

תוס'

ד"ה מי בעינן - בפ"ק דכריתות פליגי
ר"י ור"מ והשתא הך בעיא דהכא
ניחא לתרווייהו - ר"ל דלכאורה קשה מה מספקא לר' יוחנן, והלא פלוגתת ר"מ ור"י היא, לכך קאמר דיש להסתפק לתרווייהו. ועי' הגהת ספר ישר וטוב.

והעול"ש דין אמאי לא נימא הכא איפכא נתינה דומיא דשימה, ויהא בכל שהוא דומיא דיליף ר"מ התם נתינה מסיכה דחייב בכל שהוא. וע"ע טה"ק, קר"א, ויד דוד.

והא דמשמע דנתינה בעלמא בכזית היינו משום דילפינן מנתינה דתשלומי תרומה - וכן פירש"י, אבל תוס' בגיטין דף כ. סברי דבעלמא נתינה בכל שהוא והכא דוקא מצריך כזית משום דשינה מלשון 'שימה' דשמן דהתחיל בה, [סברא כע"ז כתב גם השטמ"ק לעיל נט: אות ט'], ועוד דומיא דהקטרת לבונה בחוץ דהוי נמי הקטרת איסור והוי בכזית.

ותוס' כאן דלית להו סברא זו, י"ל דאזלי לשיטתם לעיל נח: (נסוף הדינור המתמיל נח.)

דהקטרה בחוץ הוא דין מיוחד וכמו שפירשנו שם בשם תוס' זבחים קז: דילפינן התם דעל השלם חייב ולא על החסר, ולכן אין למילף מהתם.

ולמאי דפרישית דמעמא דאבא שאול משום דיליף ממעילה ניהא טפי וכו' - פי' אמאי לא נילף נתינה דעלמא ג"כ ממעילה ויהא בשוה פרוטה ולא בכזית - ברה"ז.

וק"ק בתרומה דכתיב תתן לו אמאי חיטה אחת פוטרת את הכרי - א] בשפ"א
כאן ובהגהות מהר"ץ חיות בגיטין כ. הביאו לישב בשם תוס' רי"ד סופ"ב דקידושין והרמב"ן בהשגות לסה"מ והגודע ביהודה - שמחדשים דחיטה אחת פוטרת את הכרי הוא רק להוציא מידי טבל אבל מצות נתינה מקיים רק בשיעור חשוב. [דברי התורי"ד הנ"ל הביאו גם במשל"מ פ"ו ממתנות עניים, ובכנסת הראשונים כאן אות קי"ח].

[ב] בעיקר דין זה דחיטה אחת פוטרת את הכרי - דעת תוס' הרשב"א בפסחים לב: דמ"מ בעינן בה שוה פרוטה לכל הפחות, אולם השטמ"ק ב"מ מז. בשם הרא"ש כתב להפקיע סברא זו אלא בחיטה אחת כל דהו סגי. [דבריהם הובאו בכנסת הראשונים אות קטז-קצ, ועי"ש הערה קט"ז].

ומתן בהונות אין שייך להזכיר כאן - בתוס' בגיטין כ. נקטו גם מתנות דם חטאת, ונראה שבדוקא נקטו הני שהן ניתנין באצבע ואין בהן שיעור, אבל שאר קרבנות שניתנין בזריקה מכלי דעת רבי זבחים עה. דיש שיעור לזריקה.

ד"ה יכול - פירש בקונטרס שלא יתחייבו בשני לאוין על הלבונה ועל השמן אלא שני כהנים וכו' - וכן משמע מפ"י רגמ"ה עפ"י המגיה בדבריו. אולם בחי' הגרי"ז מפרש כוונתו בע"א וכמו שהבאנו

בגמ'. והמיוחס לרשב"א הביא בשם רש"י דמפרש כפירוש התוס'.

וקשה וכו' למה לא יתחייב בהן אחד כמו שנים - ע"י מש"כ לישב בספר ישר וטוב (על רש"י).

ונראה לפרש וכו' והכי קאמר יכול וכו' כיון דכבר נתן עליה שמן הרי היא פסולה ולא מחייב תו אלבונה - לפירוש תוס' מסקינן דאפילו נפסלה כבר במתן שמן חייב כשנתן לבונה, והשפ"א ונתיבות הקודש נסתפקו אם רק בפסול שמן ולבונה הדין כן משום דבחד קרא כתיבי דומיא דמחמץ אחר מחמץ (טו:), או דאפילו נפסלה מטעם אחר חייב במתן שמן ולבונה.

והקרא (רש"י טו:) נקט בפשיטות דאם נפסלה בפסול אחר תו אין חיובא אם נתן שמן ולבונה.

ואע"ג דהתם כתיב לה' דדרשינן כשרה ולא פסולה - ע"י בדברינו בגמ' לעיל נז. דיש כמה שיטות במפרשים מהיכן ילפינן למעט פסולה.

ושמא אי אפשר לצמצם - יתכן דמספקא לתוס' בזה, דאף דק"ל דבידי אדם אפשר לצמצם היינו דוקא כשמתכוון לצמצם והכא אין מתכוון לצמצם הנתינה בבת אחת - ע"י תוס' חולין כח: וסוכה טו.

ור"ת מפרש יכול בשני כהנים וכו' - מהלך פירוש ר"ת נראה: דמספקא לגמ' אם חייב במתן לבונה אחר שנפסלה המנחה במתן השמן [ומשום דאמרינן דהמחמץ את הפסולה פטור כפירוש הקודם דתוס', וכדאיתא פיר"ת בשטמ"ק אות י'], ופושטת הגמ' מצד אחר דבלאו הכי ממעטינן נתן שמן על לבונה ולהיפך ואפילו נתן הלבונה בצד אחר. ובפירוש שני מפרש ר"ת דהפשיטות היא באופן ישיר על הבעיא, דדרשינן דבגופה משמע כשרה ולא פסולה.

ועל עיקר פירוש ר"ת כתב ברה"ז דהוא דעת יחידאה בראשונים ולא מצא לו חבר, ובמשל"מ (מעשה"ק יז. ט.) כתב שהוא פלא בעיניו, וע"י יד דוד.

ד"ה רבי שמעון - ונראה לפרש דקמיצה וכו' לא נקטיה למעמא אלא לכללא בעלמא - ר"ל דבאמת לנתינת טעם היה עדיף לנקוט שאין מהן לכהנים, אלא דנקט הכי לצורך הכללא דקאמר אח"כ דכל שאין בהן קמיצה אין הגשה, והתם אין יכול לנקוט "כל שאין מהן לכהנים" דהא שתי הלחם ולחם הפנים אין בהן הגשה אף שיש מהן לכהנים.

וראה עוד בשטמ"ק (י"א) שתירץ דהיינו הך, דאין בהן קמיצה ר"ל להכשיר השירים לכהנים, וכע"ז פירש הרמב"ם בפיהמ"ש וברע"ב במשניות, וע"ע תוי"ט (צסוף דלריו).

ד"ה מנחת חוטא - וגם צריך לדקדק אמאי לא נפקי מזאת תורת המנחה - ע"י מש"כ לישב השפ"א וחי' הגרי"ז.

ושמא משום דכתיב וכו' משמע דאיירי במעונות קמיצה וכו' - וכן מפרש בשטמ"ק (ה') דכל המנחות ילפינן מ"זאת תורת המנחה" לבד מהני שצריכין ריבוי מיוחד.

בא"ד (ע"ב) - ועוד הא ר"ש בריש מביאתין דנפקא לן מזאת תורת וכו' - הוא לעיל ג:;, ולאוקימתא דרבא התם.

ונראה לפרש וכו' ורבנן דהכא מאלה למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים וכו' אבל ה"א דוהגישה וכו' לא דרשינן - אבל בשטמ"ק (דף ס. אות ג') פירש דרבנן היינו ר' יהודה, ופליג אדר"ש בדרשה ד'מאלה' ומצריך לה למילף דרצה אחת מביא, ונשאר תרי קראי 'והקריבה והגישה' למעט שתי הלחם ולחם הפנים ולמעט מנחת

איזהו

מנחות דף ס:

מקומן

תקבט

נסכים, אבל מנחת כהנים לא נתמעט. וכן פירשו הקר"א והגהות ראמ"ה.

ובעיקר הדרשה 'מאלה' - יעוי' מה שכתבו תוס' לקמן פד: ד"ה ארץ.

תוס'

דף ס:

גמ'

והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכן הוא אומר והקריב אותה אל המזבח - עי' שטמ"ק (א') שדן למה ליה למילף מ'והקריבה' הא בגופה דמנחת סוטה כתיב "והקריב אותה אל המזבח" דהיינו הגשה, וע"ע בפי' הראב"ד תו"כ פר' ויקרא נדבה יא. יג. (כנסת הראשונים אות קל"ה). והרש"ש ציין למהרש"א בסוטה יט. שהקשה כזאת ותירץ באופ"א, והעול"ש מתרץ כעין דברי השטמ"ק, וע"ע בהגהות חש"ל לקמן סא. (על רש"י ד"ה מנחת העומר), ושפ"א כאן, ובספר ישר וטוב, ובספר פרדס יוסף החדש (פר' נשא אות קס"א).

ור' יהודה אדרבה הא מצוייה טפי הנך זימנין דלא משכחת לה בלא - בשו"ת שאגת אריה (סוף תשובה כ"א) כתב מסברא דמצוי כנגד תדיר של חובה שאינו מצוי כל כך התדיר קודם, והביא הרש"ש ראיה לדבריו מר' יהודה דהכא דהלכה כוותיה כנגד ר"ש, עי"ש.

ובאמת שדין זה תלוי בסברות הסוגיא בזבחים צא. לענין פסח ומילה, ועי' קר"א בסוגיין, וברש"ש הנ"ל.

ר"ש אומר וכו' יכול שאני מרבה אף שתי הלחם הפנים ת"ל מאלה - צ"ע דהא כבר ילפינן לעיל מאלה דרצה אחת מביא וכו', וראה בשטמ"ק (דף ס. אות ג') שכתב דר' יהודה דלעיל פליג על דרשת ר"ש דהכא, אכן יעוי' בדברינו על תוד"ה מנחת חוטא, דלדברי תוס' אין הכרח דר"י ור"ש פליגי מה לדרוש מ'מאלה', ויתכן דתירתי ש"מ למעט.

ד"ה והבאת - תימה דמוהבאת הוה ליה למילף נמי מנחת סוטה וכו' - עי' מש"כ לישב העול"ש ד"ה בגמרא.

ד"ה מנחת סוטה - אך תימה לוג של מצורע ואשמו יוכיחו וכו' - עי' מש"כ לישב העול"ש, ושפ"א, וחי' הגרי"ז.

ולקמן לר' יהודה קשה טפי - פי' דלר"ש איכא למימר דבלאו הכי מיפרך הק"ו, אבל לר' יהודה דיליף מהק"ו לדינא קשיא טפי - צ"ק.

ובישוב הקושיא - יעוי' בצ"ק הנ"ל, ובספר ישר וטוב.

ד"ה יכול - משמע הכא דהוי טפי בכלל 'את המנחה' ממנחת העומר ומנחת סוטה - פי' דשתי הלחם ולחם הפנים היה ס"ד דהן בכלל 'את המנחה' אלא דממעטינן להו 'מאלה', ואילו מנחת העומר וסוטה לכתחילה מצרכינן להו ריבוי ואין ס"ד דנכללין ב'ואת המנחה'.

וי"ל משום דבאין משעורים גריעי - עי' קושית הח"נ.

א"נ בתר דממעטי כ"ל הנהו שתי הלחם ולחם הפנים כתיבי הנך ריבויי - כלומר דמיעוט דשתי הלחם ולחם הפנים מגלה דאינם בכלל 'את המנחה' וממילא ה"ה מנחת העומר וסוטה, ולכן צריך להן ריבוי וילפוטא מיוחדת.

והצ"ק הניח בתמיה דהלא שתי הלחם ולחם הפנים נתמעטו מ'את המנחה' לפי שהן גריעי דבאין משעורים, ועדיין אינו יודע דגם שתי הלחם ולחם הפנים נתמעטו. ועי' עול"ש ויד דוד. וראה בספר ישר וטוב שמגיה בתירוצי תוס' ועושה אותן תירוצ אחד.

דף סא.

גמ'

מרבח אני שאר מנחות וכו' ומוציא אני מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה - כתב בחי' הגרי"ז דזה רק סברא לילפותא למעט, אבל בעצם הדין גם מנחת נסכים הבאה בפ"ע הדין כן שאינה טעונה הגשה.

ומוציא אני שתי הלחם ולחם הפנים שאין מהן לאישים - לכאורה אין צריך לטעם זה דאפשר לומר אף בהן הטעם שאין באין בגלל עצמן כדאמרינן לעיל טו. "לחם גלל כבשים", וכע"ז הקשו התוס' ד"ה ובאות, ותירוצם יעלה גם לזה - רש"ש.

והרים יכול בכלי ת"ל והרים ממנו בקומצו - דעת שמואל לעיל יט: דקמיצה בכלי כמדת קומץ כשרה [לפירש"י - עי' בדברינו שם], ולדבריו צ"ל דברייתא דהכא לכתחילה אמרה, ודיעבד כשר בכלי דלא שנה הכתוב לעכב.

מתני'

אלו טעונות תנופה ואין טעונות הגשה - הרש"ש תמה מדוע שיירה המשנה לחמי תודה ונזיר דטעונין תנופה ואין בהן הגשה. וכבר תמה כזאת התוס' רי"ד בקידושין לו. (כנסת הראשונים אות קל"ח). וראה קר"א (סג: על תוד"ה וכן) שתירץ דתנופת נזיר נכללת בכלל תנופת אימורי שלמים שהוזכרה לקמן במשנה, דאיל נזיר שלמים הוא, עי"ש, ותירוצו עולה לישב נמי לחמי תודה כדאיתא לעיל מו. דאיקרו נמי שלמים.

והבכורים כדברי ר"א בן יעקב - משמע דביכורים נמי טעונין תנופה ולא הגשה, ותמוה דהלא טעונין הנחה בקרן דרומית מערבית כמבואר בירושלמי, וכן פסק

הרמב"ם, ועדיפא מהגשה דמנחות - עי' בזה קר"א (ד"ה והא דמשיב).

והנה מדקאמר במשנה "כדברי ר"א בן יעקב" משמע דרבנן פליגי עליו - ועי' בזה תוס' סוכה מז: סוד"ה הביכורים.

ואימורי שלמי יחיד - צ"ע אמאי נקט 'שלמי יחיד' הלא גם שלמי ציבור טעונין תנופה שחוטין כדלקמן במשנה בדברי ר"ש - עי' רש"ש, ועי' זבח תודה שתירץ בב' אופנים, וראה עוד בחי' הגרי"ז כאן ולקמן סב:

וחזה ושוק שלהן - הנה כתיב בתורה (ויקרא י. טו.) "שוק התרומה וחזה התנופה", ופירש"י ד'תנופה' היינו מוליך ומביא ו'תרומה' מעלה ומוריד, אלא שתמה רש"י למה חלקן הכתיב תרומה בשוק ותנופה בחזה, ועי' מה שביאר בזה הרמב"ן שם, וע"ע שו"ת הרמב"ם פאר הדור סי' נ"ב - [כ"ז הובא בכנסת הראשונים אות קס"ב].

שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד עושה נותן שתי הלחם ע"ג שני כבשים וכו':

האם תנופת הלחם עם הכבשים היא בין מחיים ובין לאחר שחיטה, או רק לאחר שחיטה?

הנה בפשטות תנופת הלחם עם הכבשים הוא בין מחיים ובין לאחר שחיטה, וסוגיא מפורשת היא לעיל מז: "שחט שני כבשים על ארבע חלות מושך שתיים מהן ומניפן", חזינן דמניפן יחד לאחר שחיטה, וכתב רש"י שם "דכבשי עצרת טעונין תנופה חיים ושחוטין".

וכן מפורש עוד בפירש"י דטעונין יחד תנופה מחיים - יעוי' ברש"י סב. ד"ה בין ירכותיהן, ובפי' רגמ"ה שם, וכן ברש"י לעיל מו. ד"ה תנופה, וראה שפ"א לקמן סב: שדקדק כן גם מתוס' שם ד"ה ויהא אשם.

אך הרמב"ם (תמו"מ מ. יא.) כתב וז"ל "כיצד

איזהו

מנחות דף סא.

מקומן

תקלא

דבעי ב' כהנים דומיא דשלמים - ועי"ש
בחזון יחזקאל.

תנופה היתה במזרח:

במזרח דוקא או אף במערב:

פירש רש"י "כלומר אפילו במזרחו של מזבח
יכול להניף וכ"ש במערבו" וכו', וכתב ברה"ז
דכך משמע בסוגיא, ובדברי תוס' (ד"ה אלל
הכא).

אולם הרמב"ם (מעשה"ק ט. ו.) פסק דתנופה
במזרח דוקא, והכס"מ ומהר"י קורקוס תמהו
מנין לו זאת, ועי' הגהות ראמ"ה, ובהגהות
חש"ל ציין מקור לדברי הרמב"ם בספרי
מפורש דכל מקום שנאמר לפני ה' הוא
במזרח עד שיפרש לך הכתוב, וכ"כ הזבח
תודה.

וראה עוד בתוס' יומא מה: (ד"ה הוה למינא),
דמקושית ר"י הבחור שם מוכח נמי דס"ל
במזרח דוקא, ואף בתוס' שם הביאו הספרי
הנ"ל.

והנה החש"ל הנ"ל רוצה לפרש דלא פליגי
רש"י והרמב"ם: דהרמב"ם מיירי בתנופה
שנעשית ע"י בעלים, ואסור לזרים ליכנס בין
האולם למזבח ולכן נקט במזרח בלבד, ורש"י
מיירי בתנופה הנעשית בכהנים דאפשר אף
במערב. וכע"ז תירץ טה"ק. וכן רמז לזה
הרגמ"ה כאן (צסוף העמוד).

תנופות קודמות להגשות - הנה רק
במנחת העומר ומנחת קנאות יש

גם תנופות וגם הגשות, וא"כ צריך היה התנא
לשנות דין זה בסמוך אחר דין מנחות הללו,
וגם הרמב"ם (מעשה"ק ט. טו.) כתב דין זה
לענין שאר דיני תנופות דכלל המנחות, ונראה
שהתנא נקט דין כללי בהלכות קדימה דבכל
מקום שיש לכהן להניף או להגיש התנופות
קודמות להגשות - חיי הגרי"ז.

ואשם מצורע טעון סמיכה ותנופה -
בזבחים לג. פליגי אם סמיכת אשם

הנפת הלחם עם שני הכבשים מביא שני
כבשים ומניף אותם כשהם חיים" וכו' ואח"כ
שוחטין אותן ומפשיט ולוקח חזה ושוק
מכ"א משניהן ומניחן בצד שתי הלחם וכו'
ומניף הכל כאחד" עכ"ל.

וכתב הלח"מ דמשמעות לשונו דהנחת שתי
הלחם עם הכבשים הוי דוקא כשמניפן
שחוטין, ותמוה דבגמ' (סב.) דרשינן דמניפן
חיים ומניפן שחוטים, ואולי י"ל ד"מניחן
בצד שתי הלחם" דנקט הרמב"ם קאי על ב'
התנופות, עי"ש. וכן נקט הרש"ש על מתני'
דהכא, דשיטת הרמב"ם דשתי התנופות הן
עם הלחם, עי"ש שכתב מקור לדעת
הרמב"ם.

אולם בחי' מרן רי"ז הלוי (מעשה"ק ט. ג.)
מבאר ברמב"ם כפשטות דבריו, דעיקר
התנופה עם הלחם הוי לאחר שחיטה ולא
מחיים, ודלא כראשונים הנ"ל, וביאר הגרי"ז
דפליגי אם תנופת השחוטין בכבשי עצרת הוי
מדין תנופת שלמים דחזה ושוק [וכן דעת
הראשונים, וע"כ דעיקר התנופה המיוחדת
דשתי הלחם עם הכבשים הוי מחיים], או
דתנופת השחוטין הוי נמי מדין תנופת כבשי
עצרת [וכן דעת הרמב"ם, ולכן מתפרש שפיר
הקרא ד"והניף אותם על לחם הביכורים" -
על תנופה דלאחר שחיטה]. וע"ע שם מה
שהקשה על הרמב"ם מהסוגיא לעיל מו.
דתנופה עושה זיקה. וראה עוד בחי' הגרי"ז
(סב. ד"ה גגמ' מניח, וכן לקמן סב.), ובמנח"א
(עמ' שכ"ח), ובהערה קס"ז לכנסת הראשונים.

ומניח שתי ידיו למטה מוליך ומביא
מעלה ומוריד:

בכהן אחד או בשנים:

פשטות לשון המשנה שהתנופה נעשית בכהן
אחד, וכן סתם הרמב"ם (תמו"מ מ. יא.)
ומשמע דסגי כהן אחד, וצ"ע לשון התוספתא
(ו. י.) "כהן מניח ידו תחת ידו של כבש וכהן
אחר מניח ידו תחת ידו של כהן" ומשמע

מצורע מדאורייתא, ולמ"ד לאו דאורייתא נמצא שלא דומה דין הסמיכה לדין התנופה שהוא מדאורייתא - ע"י תוס' זבחים לג. ד"ה סמיכת, וראה עוד לקמן קה: תוד"ה וסמיכה, ובדברינו שם.

גמ'

ומנין שאם הניף זה בעצמו וזה בעצמו יצא - לקמן צג: ילפינן דתנופה אין מעכבת, וצ"ל דקאמר הכא יצא ידי המצוה - הגהות מהרש"ם.

והשפ"א תמה דלמה לא יניף שנית שניהם יחד לקיים מצוה כתקנה, והוא רוצה לפרש דקמ"ל קרא כגון שכבר שחט הכבש ולא הניף הלוג עימו שיניף מיהא הלוג בפ"ע. אכן לשון הברייתא לא משמע כן.

שאלם הניף זה בעצמו וזה בעצמו - הרמב"ם (תמו"מ ח. יא.) פסק גם לגבי שתי הלחם וכבשים דאם הניף זה בפ"ע וזה בפ"ע יצא, וכתב הכס"מ דהרמב"ם למד זאת מלוג שמן ואשם דהכא.

ת"ל והקריב אותו לאשם - לגירסת רש"י ילפינן מדסמך את לוג השמן לוהניף, ולגירסתא שלפנינו ילפינן מדכתיב 'והקריב אותו' בלשון יחיד, וכן משמע ברמג"ה.

ה"מ מנחה דאיכרי חטאת וחטאת טעונה יסוד - ע"י בחי' הגרי"ז (לעיל יט:) שתמה על דברי תוס' שם (ד"ה הסוף) דס"ד דיגיש המנחה כנגד הכבש ולא כנגד המזבח, והלא מבואר כאן דהגשה טעונה יסוד ומה שייך כלל הגשה לכבש.

רש"י

ד"ה שתי הלחם - כתיב בהו וכו' ל"א מהונף והורם דמלואים - ללישנא קמא יליף מדהוזכר ד' לשונות, וללישנא בתרא הוא כפשטות לשון המשנה דיליף רק

מהורם והונף, וכן פירש"י בסוכה לו: ד'הונף' היינו מוליך ומביא ו'הורם' כולל גם הורדה דאין עלייה בלא הורדה, וכע"ז בפירש"י עה"ת ויקרא י. טו., [וז"ל המשך חכמה (פר' מלוא סט. מ.) "הרמה היא על דבר העולה למעלה, והנפה היא לצרדין כמו שעושין בנפיא, ולכן נקרא נפה"]. ומה שמסיים רש"י דממלואים ילפינן לשאר התנופות היינו לשני הלשונות - ע"י טה"ק, ספר ישר וטוב, וע"ע יד דוד.

ד"ה התנופות - ומנין שהתנופה קודם וכו' והדר והקריב אותה אל המזבח - משמע דמ'והקריב' ילפינן הגשה במנחת סוטה, וצ"ע דלעיל ס: ילפי ר"ש ור"י מקראי אחריני - ע"י מה בדברינו שם בגמ' ד"ה והקריבה.

והנה רש"י הביא דרשא למנחת סוטה, והיפ"ע הביא דהירושלמי מצריך דרשא בפני עצמה למנחת העומר, דמסוטה לא ילפינן דחידוש הוא.

ד"ה ה"מ מנחה - דכתיב קדש קדשים **היא כחטאת** - השטמ"ק (ח') הביא דה"ר חיים פליג ויליף מקרא אחרינא מחטאת העוף, וכ"ה פירוש ה"ר חיים בתוס' ד"ה ה"מ מנחה.

ד"ה וקרן מזרחית - ש"א היה היסוד לכל רוח מזרחית אל"א אמה אחת וכו' ולרוח דרומית נמי אין יסוד אל"א אמה וכו' - הריטב"א יומא טו: הביא דיש מן הגאונים שפירשו דהיה יסוד לכל האורך, חוץ מקרן דרומית מזרחית ממש אמה מכאן ואמה מכאן, וכתב הריטב"א דדברי רש"י עיקר, וכן בשיח יצחק שם תמה על פירושם, וראה עוד בטה"ק בזבחים נג: שהאריך בזה.

תוס'

ד"ה ובאות - ולא נקטיה אל"א משום דנקטיה ברישא וכו' - ר"ל דהשתא

איזהו

מנחות דף סא:

מקומן

תקלג

בתוס' זבחים קה: (ד"ה מה) נקטו דאיבעיא היא ולא איפשיטא, ועי' בהגהות מצפ"א שם.

ד"ה אבל הכא - תימה וכו' והכא גבי תנופה אמר לפני ה' במזרח - ראה בדברינו לעיל במשנה ד"ה תנופה היתה במזרח, ולדברי רגמ"ה וכן לפי דברי החש"ל וטה"ק בדעת הרמב"ם מיושב, דהכא דוקא לפני ה' במזרח משום תנופת הבעלים.

וי"ל דשחיטה ותנופת זוג ואשם וכו' אבל לפני ה' דהנך למה לי - פי' שחיטה אשמעינן שהיא בעזרה, וכן תנופה שהיא מחיים [דתנופה שלאחר שחיטה כבר שמעינן משחיטה גופה], אבל לפני ה' דגחלים ומנורה פשיטא שהן בפנים, וכי איצטריך לאשמעינן לפני ה' במערב.

ועוד קשה דבהך דהגשה גופה משמע וכו' דבעינן לפני ה' ממש דקאמר ר"א וכו' - פי' משמע בסוגיא דהתם דצד מערב ילפינן מלפני ה' ולא כדמשמע בסוגין דילפינן זאת מדבעי יסוד כחטאת. [וצ"ב אמאי מייית תוס' מר"א דהתם ולא מת"ק, ועי' טה"ק מש"כ בביאור קושית תוס']. והנה כאן התוס' נשארו בקושיא, אבל בתוס' זבחים נח. (סוד"ה משון) כתבו תירוץ בשם רבינו ברוך [לגירסת הצ"ק שם, ועע"ש בטה"ק], וראה עוד לעיל יט: בשטמ"ק סוף אות ז'.

דף סא:

גמ'

כהן מניח ידו תחת ידי בעלים ומניף - כתב המנחת חינוך (קמא. ו.) שזה פשוט דאם בעל השלמים הוא בעצמו כהן שעובד בקרבן עצמו, אין צריך כהן אחר להניף ומניף לבדו.

בכלל שכולל ר"ש היה יכול לקצר ולנקוט טעם אחד על מנחת נסכים ומנחת כהנים, אלא משום דברי שא דממעט מנחת נסכים בפ"ע הוצרך לפרש טעם שאינה באה בגלל עצמה, לאשמעינן דמנחת כהנים אף שבאה בפ"ע מ"מ נתמעטה משום דאין ממנה לכהנים, להכי אף בסיפא נקט כהאי לישנא - צ"ק, ובברה"ז משמע בע"א.

ד"ה ה"מ - בזבחים בפרק קדשי קדשים וכו' ופירש שם בקונטרס דאותה גירסא משובשת וכו' - בשטמ"ק בזבחים סג: (נהשמטות אות כ"ו) הביא פירוש הריב"א שמקיים גירסא זו, ומקיש קידוש כלי דקומץ לחטאת שקיכול דמה בצפון אף קידוש בכלי בצפון. ועי' בזה באבי עזרי (פי"ז ממעשה"ק הל' י"ז י"ג), ומשמר הלוי זבחים (סי' ק"י).

וראה עוד בתוס' זבחים סג: שהאריכו יותר, ובסוף הדיבור שם הביאו גירסת ר"ת "מה חטאת טעונה ימין אף מנחה".

כדקאמר לעיל דאותן בצפון - הוא לעיל דף נו, וצ"ל 'דאותו בצפון'.

וא"ת מנחת חומא חלוקה וכו' - כל זה הוא ציטוט מדברי רש"י בזבחים עד 'ועוד קשה'.

וקשה לפירוש דודאי מעיקרא וכו' אבל במסקנא אמרינן וכו' - תוס' לשיטתם לעיל ד. (ד"ה חטאת) דמפרשי דהילפותא דקרייה חטאת לא קאי למסקנא, אבל שיטת רש"י מוכחת דמפרש דאף למסקנא כן, ורק מנחת קנאות ילפינן מדכתיב בה 'היא'. ועי' בדברינו לעיל ד. בגמ' ד"ה אלא.

בסוה"ד - דדבר הלמד בהיקש מיבעיא לן אי חוזר ומלמד בג"ש - בהגהות ראמ"ה על תוס' בזבחים סג: תמה דבסוגיא שם נפשט דאין חוזר ומלמד בגז"ש, אכן גם

הא מה אני מקיים והנחתו זו תנופה:

[א] היכי משמע מ'הנחתו' תנופה: רש"י בסוכה מז: פירש דבתחילה כתיב 'ולקח הכהן והניחו' והדר כתיב 'והנחתו' מכלל שחזר ונטלו והיינו לתנופה. ובמכות יח: פירש"י דקרי ביה 'והנחתו' מלשון 'ולא נחם אלהים' שהוא מנחה אותו לד' רוחות ומעלה ומוריד, ובתוס' סוכה מז: (ד"ה הניכוריס) כתב ב' הפירושים.

[ב] בשטמ"ק (א') מפרש דאף ד'והנחתו' כתיב בסוף הפרשה מ"מ מניף באמצע הקריאה, ד'והנחתו' מגלה על 'והניחו' דלעיל. וע"ע בתוס' סוכה מז: הנ"ל.

ואימורי שלמי יחיד וכו' מאי קאמר - עי' פירש"י בביאור קושית הגמ', ותמה השפ"א אמאי לא מפרשת הגמ' כפשטה בכל מקום ד'אחרים' היינו עכו"ם, עי"ש, וע"ע רש"י, ונתיבות הקודש.

ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים:

[א] הסוטה והנזירה מניפות בעצמן - מתני' קידושין לו., וע"ע בסוגיא סוטה יט.

[ב] תנופת הבעל עבור אשתו:

כתב הרדב"ז (מעשה"ק ט. טז.) דמסתברא דאשה המביאה קרבן אם יש לה בעל מניף, דקי"ל בכל דוכתי הבעל כאשתו. וכע"ז הוא לשון פסקי הרי"ד "לא שתבוא היא בעזרה להניף אלא בעלה היה בא במקומה או קרובה אם לא היה לה בעל והיה מניף בעבורה" עכ"ל, (הו"ד נהערה קנ"א לכנסת הסלאשונים). אך נראה דהדבר תלוי בחקירה ובמחלוקת הראשונים שכתבנו בדיבור הבא באות ב'.

ת"ר וכו' בני ישראל מניפין ואין הנשים מניפות:

[א] למה לי קרא תיפוק ליה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא שהרי אינה נוהגת אלא ביום: כן הקשו התוס' בקידושין לו. (ד"ה הקבלות), ותירצו דאיצטריך למימר דמחללי עבודה ועבודתן פסולה, ותנופה שאינה מעכבת צריך למעט לפי דמצינו תנופה דכשירה בנשים כגון סוטה ונזירה.

אמנם הקר"א (סג: על תוד"ה וכן) יסד דהכא אינו ענין כלל למצות עשה שהזמן גרמא, דא"כ נשים לא יוכלו להביא כלל קרבן דזמנו ביום, אלא זמן גרמא מיקרי חובה הקבוע לה זמן כמו שופר לולב וכו', אבל קרבנות ותנופות אין להן זמן קבוע אלא דלהכשירן יש זמן ביום ולא בלילה. וכע"ז איתא במהרי"ט קידושין לו. (כנסת הראשונים אות קנ"ג), וראה עוד בדברינו לקמן צג: על תוד"ה ידו.

[ב] נשים נתמעטו לגמרי מתנופה או שהכהן מניף עבורן:

ברש"י ותוס' מבואר דלר"י בברייתא זו אף דנשים נתמעטו מתנופה מיהו כהן מניף על ידם, וא"כ מודה הוא לברייתא דלקמן סוף סב:, אכן דעת מהרי"ט בקידושין לו. דנתמעטו לגמרי ואף מתנופת כהן, וכן הראב"ד והר"ש משאנץ בתו"כ (פר' לו פ"א) הביאו דיש גורסים ומפרשים בדברי ר"י דנתמעטו לגמרי, וזה שלא כפירוש רבינו הלל שם - עי' בכל זה בכנסת הראשונים אות קנב-קנה.

וביאור פלוגתא זו: האם הוי מיעוט על החפצא, דקרבן נשים אינו טעון תנופה, או דנתמעט רק גופא דנשים שאינן יכולות להניף אבל כהן מניף על ידן, ולפי"ז גם החידוש דלעיל שהבעל מניף עבור אשתו תלוי בחקירה זו. ועי' בהערה על כנסת הראשונים הנ"ל.

הא כיצד כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף - פירש"י (יט סג.) דר"ל כיצד

איזהו

מנחות דף סא:

מקומן

תקלה

(ד"ה כי היכי) שכתבו דמידי דלאו אורחיה סברא היא דחוצץ. אולם מאידך בתוס' זבחים קי. (ד"ה מין זמנין) כתבו דרגלו על רגל חברו ועבד אינו פסול משום חציצה דמין במינו אינו חוצץ, אלא רק משום דאינו דרך שירות. ועי' מה שציינו שם בספר 'איזהו מקומן'.

ובסוף שתי מדות מסקינן גבי בעלי חוברין לינפו כוליהו בהדי הדדי קא הויא חציצה - התוס' בקידושין לו: (ד"ה מכניס) תירצו דבסוגיין לא הוי חציצה לפי שגזיה"כ היא דבעינן כהן ובעלים, אבל גבי שותפין אינה גזיה"כ שיהיו שניהם מניפין. וצ"ע דאף בסוגיין נהי שגזיה"כ הוא דצריכין תרוייהו להניף, אבל אינו מוכרח שיד זה תחת זה ואפשר שיהא זה לצד זה, וצ"ל דמגזיה"כ ילפינן דהוי תנופה אחת, וממילא ש"מ דאין בהא חציצה. ועי' קה"י קידושין סי' ל"ג. וראה מה שביאר בחי' הגרי"ז בדעת רש"י והרמב"ם, וסיים (צד"ה וסנה כל זה) שדבריו עולין לפרש גם כוונת תוס' בקידושין הנ"ל.

אלא הבעלים אוחזין באוגני הכלי והכהן בשוליו מלמטה והיינו תחת יד הבעלים - כע"ז כתבו גם בתוס' קידושין לו:, ובתוס' סוכה מז: כתבו וז"ל "שאוהז הכהן באימורים היוצאין חוץ לפיסת היד, ולפי שהבעלים למעלה קאמר תחת יד הבעלים" עכ"ל. [יש לפרש שהאימורים היוצאין חוץ לפיסת יד הבעלים נשמטים כלפי מטה לפיכך חשיב הבעלים למעלה, ועי"ש גירסת מהרש"א].

והצ"ק וכן חי' הגרי"ז הקשו דלפי"ז תמוה אמאי גבי חברים דלקמן צד. לא יעשו תנופה בכה"ג שאינה חציצה, ותירץ היד דוד [וציין שכ"כ מהרש"א בקידושין] דדוקא כהן ובעלים שהן שונים זמ"ז יכולין להניף בענין זה, שהבעלים מניף עבור עצמו והכהן בשביל הכהונה, משא"כ בעלי חוברין צריכים להניף בחדא גוונא. ובריטב"א ותורי"ד

יתקיימו 'המקריב' דהיינו כהן וידידו תביאנה' דהיינו בעלים. וצ"ע דהא כבר אוקמינא 'המקריב' לרבות גרים ומשוחררים, ועי' שטמ"ק (ו') דמפרש בע"א דכהן שמעינן מגז"ש דיד יד כדדרשינן לעיל. וכן פירש הרש"ש.

ובישוב פירש"י - עי' טה"ק, ובספר ישר וטוב.

רש"י

ד"ה מצינו - דתניא בת"כ וכו' בני ישראל סומכין ואין בנות ישראל סומכות - כן איתא בקידושין לו. וש"נ במסה"ש"ס.

ד"ה שהתנופה בכהנים - ויכולים עכו"ם ונשים לעשות כהן שליח - רעק"א בכתובות יא. והרש"ש ושפ"א כאן הקשו הא אין שליחות לעכו"ם, ועוד הא כל מידי דאיהו לא מצי עביד לא מצי לשווי שליח, עי' בדבריהם, וטה"ק כתב בפשיטות שאין כוונת רש"י שהם יעשו שליח אלא דהכהן הוי שליח דרחמנא. וע"ע עול"ש, וחי' הגר"ז"ס. עוד כתב הרש"ש דמתוס' (ד"ה יכול) משמע שאין צריך כלל לדין שליחות, דהא פירשו בפשיטות דתנופה היא מצוה המוטלת על הבעלים ועל הכהן, ולכן כשאי אפשר לבעלים להניף כגון נשים ועכו"ם מ"מ הכהן לא נתמעט. ורש"י שהוצרך לדין שליחות נראה דאזיל לשיטתו דעיקר התנופה הוא בבעלים [עי' תוד"ה כהן], וכ"כ בספר ישר וטוב, וראה עוד הערה קמ"ה לכנסת הראשונים.

תוס'

ד"ה כהן - לאו דוקא קאמר תחת יד הבעלים ממש דא"כ הו"ל יד הבעלים חציצה - צ"ע דהאיכא מ"ד דמין במינו אינו חוצץ, אכן ראה בתוס' סוכה לו.

ומה שכתבו תוס' דישאל מביא נסכים עבור העכו"ם הוא משום דעכו"ם עצמן אין מביאין נסכים כדאיתא לקמן עג: ובזבחים מה.

וא"ת ול"ל קרא למוטמי התם ידו ולא יד שלוחו וכו' וי"ל וכו' דלא תימא כי שוייה שליח עדיף - עי' לקמן צג: ברש"י כת"י (ד"ה יד) שתירץ באופ"א.

ד"ה יכול - אבל תנופה בכהנים נמי וכשמיצט הכתוב עכו"ם ונשים מיצט ולא כהנים - עי' בדברינו על רש"י ד"ה שהתנופה.

ויש ספרים שכתוב בהן מת"ל בני ישראל וכו' - כן הוא הגירסא שלפנינו, וכן ברגמ"ה.

ד"ה בישראל - ובקונטרס כתוב גירסא אחרת - אינו ברש"י שלפנינו, ורמז לגירסא זו בשטמ"ק אות י"ב, וכן גורס בסוגיין בשטמ"ק אות ב'.

וק"ק דאע"פ שאין חזה ושוק חלוק משאר הבשר יהו בזבחי שלמי צבור דתנופתן כמו שהן לרבי וכו' - עי' תמיהות ח' הגרי"ז.

ועוד דתני דכל שלמי העכו"ם לכהנים וכו' מ"מ אי בני יהיב ליה לישראל - מבואר שדעת תוס' דהעכו"ם נחשב בעלים על קרבנו ליתן הבשר למי שירצה, אבל השטמ"ק (אות ז', נסו"ד) כתב שאין לעכו"ם דין בעלים, ויש נפק"מ בזה אם בעינן לחשב בקרבן עכו"ם לשם זובח והאם שייך בקרבנם שינוי בעלים.

שו"ר שהח"נ מבאר דכוונת תוס' שהכהן מצי יהיב הבשר לישראל, ולפי"ז אין ראייה מדברי תוס', אולם הקר"א מפרש כפשוטו דהנוכרי מצי יהיב לישראל. ובחי' רא"ל מאלין (מ"ב ס' מ"ד) מפרש דהאי דיהיב הנוכרי לישראל היינו שקודם זריקת הדם יתן לו זכות

בקידושין לו: תירצו דכשהן חמשה שותפין אי אפשר אא"כ ישימו ידיהם זה על של חבירו.

ובקונטרס פי' לקמן וכו' דתנופת הכהן לא אכפת לן אם יש בה חציצה דעיקר תנופה בבעלים היא - כעין שיטת רש"י כ"כ תוס' רי"ד בקידושין לו: והריטב"א סוכה מז: - כנסת הראשונים אות קמה-קמו, ועי"ש בהערה בבאור שיטה זו.

ובמנחת חינוך (קמ"א. ת). נסתפק בהא דמבואר ברש"י עירובין ג. דמברכין על התנופה - על מי מוטלת הברכה, וכתב דלשיטת רש"י ודאי מברכין הבעלים, ולשיטת תוס' אפשר דשניהם מברכים.

וקשה דמנא ליה הא הא תרווייהו כתיבין - ברש"י כת"י לקמן צד. [שהוא כנראה הרש"י שעליו נסובו דברי תוס' דהכא] ציין מקורו, דעיקר תנופה בבעלים דכתיב "על כפי הנזיר". וע"ע ח' הגרי"ז בבאור דעת רש"י. והתוי"ט (לקמן פי"ט מ"ט) כתב דדברי רש"י הן מסבא בעלמא דאית לן למימר דיד הבעלים עיקר.

ובירושלמי משמע וכו' ואין הדבר כעור, מביא מפה, ואינו חוצץ - בתמיהה הא הוי המפה חציצה - ברה"ז, צ"ק.

דאע"פ שזה למטה וזה למעלה פעמים נוגעין ידיו בידה ע"י שמתיוחד בתנופה - פי' שעושין יחדיו התנופה, ולשון התוס' בסוכה מז: "על ידי שמתעסקין בתנופה", וכן הגיה כאן היד דוד.

ד"ה מצינו - וי"ל דאיצטריך קרבנו דלא תימא שיסמוך ישראל בשבילן [כמו] שמיביא נסכים בשבילו - כע"ז תירץ גם רש"י בערכין ב:, ובבאור תירוצו זה עי' קר"א לקמן ריש צג:, וראה עוד בדברינו לקמן בגמ' ריש צג.

איזהו

מנחות דף סב.

מקומן

תקלו

הבעלים שיהיה במקומו לזכות משולחן גבוה, עיי"ש בכל דבריו.

ובענין זה אם הנוכרי בעלים על קרבנו - ראה עוד מה שכתבנו בגמ' לקמן עג: ד"ה דתניא איש (אות ד'), ולקמן צג.

ולמ"ד וכו' אין מתנדב עכו"ם אלא עולות במנחות נמי אין מתנדב אלא מנחת נסכים דכוליה כלי' - דעת תוס' דלמ"ד קרבן עכו"ם עולות יכול להתנדב מנחת כליל, וכן משמע דעת רש"י לקמן ריש עג:, אולם בדעת הרמב"ם (מעשה"ק ג. ג.) כתבו הרבה אחרונים דס"ל שאין מתנדבין בעכום מנחות כלל - עי' הגהות חש"ל, קר"א, ושפ"א בסוגיין, ובזבח תודה וח"י הגר"י לקמן עג.

וראה בקר"א (סוד"ה גמרא סס) שהקשה על דעת תוס', דבסוגיא לקמן עג: לכאורה מוכח דלהאי תנא אין העכו"ם מתנדבין כלל מנחות, ועי' מש"כ לישיב העול"ש.

ד"ה אין לי - ושמא בכל הנך יש שום ריבוי - בהגהות חש"ל מציין דנמצא כן ריבוי בהדיא בתו"כ. וראה עוד בהגהות מצפ"א.

דף סב.

גמ'

כיצד עושה מניח אימורין על פיכת היד וחזה ושוק עליהן:

כיצד מונחין האימורין וחזה ושוק: בפשטות משמע מהברייא דכל האימורין תחת החזה ושוק, אבל הרמב"ם (מעשה"ק ט. ח.) פסק דהחזה ושוק על החלבים, ושתי הכליות ויותרת הכבד למעלה מכולם. וביארו הכס"מ ורדב"ז ומהר"י קורקוס, דמשמע להרמב"ם דאימורין דקתני היינו חלבים בלבד שהרי כן כתיב בקרא "שוק התרומה וחזה התנופה על אשי החלבים".

והקר"א (נמתי' סא.) והשפ"א פירשו שכן איתא בהדיא בתו"כ וזה מקורו דהרמב"ם. וראה עוד פירוש הראב"ד תו"כ פר' צו (פט"ו), ובחי' הגר"י לקמן סב: (ד"ה הגה' הרמנ"ס).

היבא אמר רב פפא במלואים - וכן בתורה ואיל נזיר דילפינן ממלואים - שטמ"ק (א'), וכ"כ רש"י לקמן פא: ד"ה משום, ועי"ש רש"ש.

והא קמ"ל דבעינן שלשה כהנים משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך:

א[הרש"ש תמה דהלא הכהן הראשון נותן ליד הבעלים [וכ"כ הרמב"ם], א"כ מנ"ל דבעי ג' כהנים הלא הישראל יכול לחזור וליתנו ליד אותו כהן להקטיר ודיו, ועי' מש"כ לישיב בספר ישר וטוב.

ב[ביומא כו. לגבי איברי התמיד גם איתא סברת ת"ק דברוב עם הדרת מלך, אולם ראב"י שם פליג דהמעלה איברים לכבש הוא המעלה למזבח, משום דבמקום שכינה לאו אורח ארעא [למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא - רש"י]. ויש לעיין אמאי לא פליג ראב"י גם בסוגיין - עי' הגהות חש"ל.

ג[הרמב"ם השמיט דין זה דבעינן ג' כהנים, וביאר הזבח תודה משום דהוא רק הידור מצוה ואינו שייך לעיקר התנופה, וראה עוד במלבי"ם פרשת צו אות קנ"ו.

מה מצינו בכל מקום לחם למעלה אף כאן לחם למעלה - צ"ע לדברי ת"ק למאי באמת איצטריך הכתוב ד"הניף אותם על לחם הבכורים", כיון שבלאו הכי הלחם למעלה כמו בכל מקום - עי' חי' הגר"י (ד"ה גמ' והניף).

ר"י בן המשולם אומר כבשים למעלה ומה אני מקיים על שני כבשים לחוציא שבעה - פירש"י דז' כבשים של

עולה אין טעונין תנופה עם הלחם, והנה לשאר תנאי דאיצטריך להו האי קרא נראה דילפינן האי דינא מקרא אחר כדלעיל מה:, ועי"ש בתוד"ה שבעת, ובדברינו שם. והא דכתיב "שבעת כבשים על הלחם" דמשמע שהן שייכין ללחם, יעוי' שם בהאי ברייתא לעיל מה: דדרשינן ליה.

אמר רבי וכו' אלא מניח זה בצד זה ומניף - הרמב"ם (תמו"מ ח. יא.) פסק כרבי דמניח זה בצד זה ומניף, אלא שהרמב"ם כתב זאת לגבי תנופה דלאחר שחיטה ואילו בתנופה דמחיים לא כתב כלום, וכתב הלח"מ דאפשר שדברי הרמב"ם על ב' התנופות קאי, ואף שילפינן מקרא לענין תנופת חיים מ"מ ילפינן נמי תנופת שחוטין מתנופת חיים.

והנה הלח"מ אזיל לשיטתו בדעת הרמב"ם דשתי התנופות הן עם הלחם, אך יעוי' בדברינו על מתני' סא. (ד"ה שמי הלחם) דמרן הגרי"ז מפרש בדעת הרמב"ם דרק תנופה דלאחר שחיטה היא עם הלחם. וראה עוד בקר"א וזבח תודה שתמהו דהלא לקמן בתנופה שלאחר שחיטה פסק הרמב"ם כרבנן שמניף רק חזה ושוק דדון מינה ומינה, ולפי"ז צריך להיות התנופה גם בלי לחם כמו בשלמי יחיד.

רבי אומר על בסמוך וכו' או אינו אלא על ממש כשהוא אומר וכו':

היכן אמרינן לרבי 'על בסמוך':

הקשה טה"ק דהלא אף לרבי ברוב המקומות הוא על ממש, וא"כ אכתי תיקשי מנא ליה דעל הבזיכין הוא בסמוך, ותירץ דבתו"כ משמע בברייתא אחרת דרבי אית ליה הכי מסברא שלא ישברו בזיכין את הלחם, אלא שאילו לא היה מוצא דוגמתו דעל בסמוך לא היה דורש.

והשפ"א תירץ דבבזיכין ולחם הפנים יש הוכחה לרבי משום דס"ל כדאיתא במתני'

לקמן צו. דרוחב החלות לא היו ממלאים כל השולחן ונשתייר מקום לבזיכין. ובהערה לשפ"א כתבו טעם אחר לפי דהכי הוי דרך כבוד טפי. ושו"מ שהתוס' בסוטה לו. (ד"ה מאי) כתבו הסברות הנ"ל בדעת רבי דכדי שלא יפרוס הלחם או משום שאינו דרך כבוד. עי"ש.

עכ"פ מחזור השתא שאין דעת רבי דבכל מקום 'על' היינו בסמוך אלא היכי דיש לזה סיבה, ומובן מדוע לעיל לגבי אמורין וחזה ושוק לא פליג רבי לדרוש על בסמוך. ועי' קר"א שתירץ בע"א קושיא זו.

ת"ר זבחי שלמי ציבור טעונין תנופה לאחר שחיטה ותנופתן כמות שהן דברי רבי - עי' שפ"א שדן דלרבי מנ"ל באמת דתנופה דכתיב בכבשים הוא מחיים, נימא דתנופה דקרא דלחם עם הכבשים הוא רק לאחר שחיטה שהרי מניפן כמות שהן.

רש"י

ד"ה הא כיצד - יתקיימו המקריב דהיינו כהן וכו' - עי' בדברינו סוף סא: ד"ה הא כיצד.

ד"ה בין ירכותיהן - ובעודן חיון קמיירי - וכ"כ רגמ"ה, ונראה דר"ל דדוקא בתנופה דמחיים שייך למימר דמניח בין ירכותיהן, דאילו לאחר שחיטה סברו חכמים בסמוך דמניף החזה ושוק בלבד. ושו"מ שפירש כן בחי' הגרז"ס.

אך בחי' הגרי"ז בתחילה ר"ל דכוונת רש"י ורגמ"ה לאפוקי משיטת הרמב"ם דלאחר שחיטה מניף עם הלחם [ראה מש"כ במתני' סא. ד"ה שתי הלחם], והקשה ע"ז מדוע לא פירש"י כן כבר קודם, ומסיק דר"ל דבשחוטין לא שייך האי דינא משום דלאחר שחיטה יש להן דין 'בשר' ולא מתקיים לחם על כבשים ואיפכא, דאין שייכות בין חתיכה לחבירתה, ודוקא מחיים שייך כן לפי דקרויין 'כבשים', עי"ש.

איזהו

מנחות דף סב:

מקומן

תקלט

בסוכה לז: כמה פירושים: די"מ שאין צריך
בנענוע הלולב שום טירוף וכסכוס לבד
המוליך ומביא ומעלה ומוריד, וכי קאמר
דצריך לנענע ג"פ על כל דבר ר"ל בכל
מקומות ההלל [עי' שטמ"ק אות י"ז], ועי"ש
ביאור ספק הירושלמי לדעה זו.

והרי"ף והרמב"ם ביארו שצריך בכל תנועה
לכסס ג"פ, והדר מיבעיא אם בכל תנועה
ממש או דמוליך ומביא חשיבא חד וסגי
לכסס ג"פ בתרווייהו, והרמב"ן מפרש על
דרך זה אלא שמפרש ספק הירושלמי באופן
אחר, עי"ש.

ומלשון תוס' דהכא בשם הערוך משמע כי"מ
שצריך נענועים קטנים בשעת הולכה והבאה
ועל זה קמיעיא, וכ"כ מהר"ם בסוכה לז:
בביאור התוס' שם.

רבי זעירא בעי הכן חד והכן חד וכו' וכיון
דלא איפשיט עבדינן לחומרא - משום
חביבות המצוה ואע"ג דנענועים מדרבנן -
רא"ש בסוכה, ועי"ש דבעל העיטור פליג
דאזלינן לקולא.

וההיא בעיא דהתם איתא נמי בהש"ס
שלנו בנדה - עי' הגהות ראמ"ה
בטעם שהשמיט הש"ס שלנו הבעיא לגבי
לולב.

דף סב:

גמ'

רב פפא אמר וכו' וה"ט דרבי כי התם מה
התם דבר שמתנה לכהן אף להכא -
יש לעיין דלאוקימתא זו יניפו רק הבשר
הניתן לכהנים ולא האימורין דאזלי למזבח.

רבינא אמר דכ"ע דון מינה ואוקי
באתרה - בחי' הגרי"ז מבאר דיש

חילוק, דלמ"ד דון מינה ומינה וילפינן
משלמי יחיד א"כ לא נתרבה בתנופת שלמי
ציבור דין מיוחד של כבשי עצרת אלא רק

ד"ה מוליך ומביא - לצפון ודרום ומזרח
ומערב כדי לעצור רוחות רעות וכו'
- מדנקט רש"י כן רק למ"ד כדי לעצור
רוחות רעות משמע דלמ"ד למי שהרוחות
שלו סגי לכאורה בתנופה לרוח אחת.
ובעיקר דברי רש"י - כתב התוי"ט (פ"ג
דסוכה) דודאי לא נקט רש"י כסדר הזה דוקא
צפון דרום וכו', דהא כל פינות צריך לימין
וא"כ צ"ל דרום מערב וכו', אך יעוי' בטה"ק
דמישב דברי רש"י כפשטן.

תוס'

ד"ה במילואים - וא"ת הא כתיב בתריה
וכו' ואז נהפך הלחם למטה - עי' מה
שכתבו לישב ברה"ז צ"ק וח"נ.

ונראה עוד לישב עפ"י מש"כ הרדב"ז
(מעשה"ק ט. ח, נסו"ד) דטעם שהיה הלחם
למעלה משום דלאו אורח ארעא כדי שלא
יתלכלך, ולפי"ז י"ל דהיה פשוט דלא הופכים
שיהא הלחם למטה.

ד"ה כדי לעצור - שמא לא בכל תנופות
עושין כן אלא דוקא בתנופה של
שתי הלחם דעצרת וכן לולב - בהמשך
דברי תוס' משמע [כגירסת הצ"ק] דר"ל דלא
בכל תנופות עושין הולכה והבאה, אבל
בתוס' הרא"ש (נסוכה לז:) איתא דלא בכל
תנופות מניפין לד' רוחות, וכ"כ בחי' הגרי"ז
בכוונת תוס' דהכא, וכן מסיק היד דוד,
עי"ש.

ובעיקר דברי תוס' - כתב הקר"א דבתו"כ
איתא בהדיא דבכל התנופות עושין כן, וכן
נקט רש"י במכות יח: לגבי ביכורים דבעינן
תנופה לכל הרוחות. וראה ביד דוד (לעיל סא).
דלפירש"י שם דילפינן ממילואים ע"כ כל
התנופות ילפינן מהתם. וע"ע מה שתמה בחי'
הגרי"ז על דברי תוס'.

והביא ראיה מהירושלמי תני צריך לנענע
שלש פעמים על כל דבר ודבר וכו'
- בביאור הירושלמי הביאו הר"ן והריטב"א

הו"ל לתוס' להקשות על כבשי עצרת דאליבא דאמת טענין ב' תנופות - עי' שפ"א.

ד"ה וכן השולח - תימה דבפ' כל הגט וכו' - עי' בתוס' זבחים עד: (ד"ה והל) שהאריכו טובא בקושיות הללו וביארו יותר מתוס' דהכא. וראה עוד בתוס' בכורות סא., ובתוס' גיטין כח:

וראה בשפ"א שכתב לישב דדוקא בחטאת מקשי 'והא בעיא סמיכה' לפי דעיקרו לכפרה ומעכב טפי שלא להקריבו בלי סמיכה לכתחילה.

והקרא כתב באופ"א, דמדברי הרמב"ם משמע דדוקא בחטאת אין להקריב בלא סמיכה משום דחטאת בעי בעלים, משא"כ שאר קרבנות שכשרין בלא הבעלים יכול לשלוח גם ממדינת הים. [ויתכן דיסוד החילוק הוא אחד].

ול"כא לאוקומי נמי בחטאת העוף - מקור וביאור הילפותא דעוף אין טעון סמיכה - עי' במשך חכמה ויקרא א. ד. (ע"פ וסמן ידו על ראש העולה) ד"ה בתו"כ פסקא ז', וע"ע בזה במשמר הלוי תמורה סי' ג'.

ובכור ומעשר ופסח נמי דלא בעו סמיכה - הוא מתני' לקמן דף צב., ועי"ש דף צב: הילפותא לזה.

וכתב העול"ש למחוק תיבת 'פסח', ובחי' הגר"ז כתב דאגב שיטפיה נקט, עי"ש.

ובפ' בתרא דמו"ק איתא דאבל אינו משלח קרבנותיו - וכן איתא בזבחים צט:

ובמנודה מיבעיא לן אם משלח או לא - בחי' הגר"ז (נזנזיס עה:) תמה דמאיזה טעם אבל ומנודה לא יכנסו לעזרה לסמוך, ומסיק דאולי משום דלא יוצאין מביתן.

כעין תנופת שלמי יחיד, אבל למ"ד דון מינה ואוקי באתרה אף לאחר שחטיטה הוא דין מיוחד של תנופת כבשי עצרת, עי"ש שהאריך בזה. וכן בחי' מרן רי"ז הלוי (מעשה"ק ט. ג.) האריך בסברות הללו לתלות בזה פלוגתת הרש"י והרמב"ם - עי' בדברינו במתני' לעיל סא. ד"ה שתי הלחם.

ויהיו זבחי שלמי יחיד טעונין תנופה מחיים מקל וחומר - צ"ב מה שייך בשלמי יחיד תנופה מחיים, והלא כל הבשר שייך לבעלים ואין ראוי להטעין בזה עבודת תנופה - עי' נתיבות הקודש.

אמר רבינא גמירי שתי סמיכות בציבור - עי' תוס' לקמן צב: ד"ה גירסא, ושטמ"ק כאן אות ו'.

ת"ר חמישה שהביאו קרבן אחד אחד מניף על ידי כולם - הוא מתני' לקמן צג:

והאשה כהן מניף על ידה - עי' בדברינו לעיל סא: בגמ' ד"ה ת"ר (אות ז').

רש"י

ד"ה גמירי - פר העלם דבר של צבור וכו' ושעיר המשתלח - עי' שטמ"ק (ו') וטה"ק שהקשו על רש"י.

תוס'

ד"ה רב פפא - הך מילתא דר"פ מקמי דלישמעה להדיא דסוף כל התדיר וכו' - וכן איתא לקמן קז., ועי"ש בתוד"ה אי תניא.

וכן הדיא דפסחים בפרק כל שעה וכו' - עי' תוס' בפסחים ריש לג. דמישבים בע"א הקושיא מפסחים, וע"ע תירוצי הקרא"א כאן.

ד"ה ויהא אשם - ואע"ג דאמרן לעיל תנופה ולא תנופות - תמוה דטפי

איזהו

מנחות דף סג.

מקומן

תקמא

וי"ל דהתם כיון דאיכא תקנתא ברעיה וכו' דכה"ג מפלגנין התם גבי אשם - הוא בזבחים עו.

וערל וטמא איכא לאוקמי בדלית ליה תקנתא - עי' ח"נ שמפרש כל הנך המקרים אמאי לית להו תקנתא, עפ"י התוס' בזבחים עה.

טמא זב ומצורע שאין רפואתו תלויה בעצמו - בחי' הגרי"ז (כאן, וזנמים עה). הקשה דלפי"ז מאי תקנה איכא ברעיה דה"נ מי יאמר שיפול בו מום.

וי"ל דכיון שהוא ספק דטמא פטור הוא מלעשות פסח שני ולא עשו לו חכמים תקנה וכו' - צ"ע דהלא בכל מקום תקנו חכמים להביא מספק כמו שהביאו תוס' לעיל.

אכן בתוס' גיטין כח: [ובזבחים עה]. ביארו יותר וז"ל "דודאי תקנו חכמים שמביאים קרבן אחד מספק בלא סמיכה כדי לפטור עצמו אבל להביא קרבן ודאי [בתוס' בזבחים הוסיפו - קרבן אחר שהוא מחוייב סמיכה] כגון מותר הפסח לא התירו חכמים להביאו בלא סמיכה כדי לפטור את עצמו", עכ"ל. ובביאור החילוק - עי' מהרש"ל ופנ"י בגיטין שם.

וא"ת נהי דסמיכה לא מעכבא מ"מ וכו' לימא כל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו - בחי' חזון יחזקאל בזבחים עה. כתב לישב דהא דבעינן ראוי לבילה הוא דוקא במידי שהוא בעצם החפצא כמו בלילת מנחה, משא"כ סמיכה שאינה דין בעצם הקרבן אלא מצוה גרידא על הבעלים לסמוך ולהתודות.

והנה משיטת תוס' מתבאר דבסמיכה לא חיישינן לדינא דראוי לבילה, אך יעוי' בתוס' רי"ד בגיטין כח: (על הגמ' שהצא תוס' צתמילת דמיו) וז"ל "והא בעינן סמיכה וכו' ואע"ג

דקי"ל דסמיכה לא מעכבא ה"מ דחזי לסמיכה אבל האי דלא חזי סמיכה מעכבא, כדאמרינן גבי בילה דכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו" עכ"ל, ומבואר מדבריו דאף בסמיכה אמרינן דין זה דכל הראוי לבילה ודלא כתוס' - עי' הערה קע"ד לכנסת הראשונים.

ויש לדקדק מהא דדרשינן בתו"כ מזובו ולא מנגעו - תמוה דהלא הזב מביא עופות שאין בהן סמיכה - עי' רש"ש ביבמות קד: והגהות חש"ל כאן שכתבו להגיה "מטומאתו ולא מזובו", ושכן הגיה המלבי"ם, וע"ע הגהות הגרי"ב בגיטין כח:, ועול"ש בסוגיא.

ומיהו למ"ד בפ' הפסולין דטמא בר סמיכה - הח"נ גורס כך: "ומיהו למ"ד בפ' כל הפסולין דביאה במקצת ל"ש ביאה דמשמע דטמא בר סמיכה" וכו'.

דאפשר דמעיי"ל ידיה וסמוך לא מצינו למידרש מהני קראי - פי' דכל הנך דרשות דבסמיכה אין צריך להיות ראוי לסמוך מיירי בטמא, ולמ"ד דטמא בר סמיכה ממילא אין לדרוש מהתם, ואכתי קשיא כל הנך דאין יכולין לסמוך דשקלים וכריתות וכו' מנין שאין הסמיכה מעכבת, ומשני תוס' די"ל דאף למ"ד דמצי הטמא למעייל ידיה מ"מ אינו יכול לסמוך כדמפרש.

ושמא י"ל וכו' קסבר כל הסומך ראשו ורובו הוא מכנים א"נ אית ליה דמרחק צפון - כל זה הוא בסוגיא בזבחים לג.

דף סג.

מתני'

מחבת צפה ומעשיה קשין:

מחלוקת המפרשים:

רש"י פירש לפי ששוליה צפין ומתפזר השמן וכו' להכי מעשיה קשין, אבל הרמב"ם

מתני'

הרי עלי בתנור לא יביא וכו' - הרש"ש העיר דהלא אפילו אמר "הרי עלי מנחת מאפה" סתם ולא הזכיר 'תנור' לא יביא מכל הני, כיון שצריך מאפה תנור ואלו אינן תנור.

ובחי' הגרי"ז תמה למה נקט התנא כלל 'הרי עלי', דהו"ל לאשמעין דין מאפה תנור דבכופח וכדו' פסול.

והשפ"א תירץ דלרבותא דר"י נקט 'הרי עלי', דלדעתו אפילו פירש יכול להביא מעשה כופח. וראה עוד בנתיבות הקודש שנקט דדוקא באומר 'הרי עלי' דאילו אמר 'מאפה תנור' סתם אזי כשר אם נאפית בכל גוונא, עי"ש ביאורו.

לא יביא מאפה כופח ולא מאפה רעפים וכו' - צ"ע הלא תנן לקמן צו. דכל המנחות לישתן ועריכתן בפנים, ובפנים אין מצויים כל אלו תנורים, וי"ל דמירי שהוציאן אחר לישתן ואפאן בחוץ דרק לכתחילה אסור להוציאן, א"נ רק לכתחילה צריך לישתן בפנים - תפא"י במשניות אות נ"ז.

ולא מאפה רעפים - שמחממין אבן קשה עד שתתלבן ומשליכין עליה העיסה - רמב"ם בפיהמ"ש.

ומאפה יורות הערביים - גומא בארץ טוחה בטיט כמו קדרה, ומסיקין האש בתוכה עד שתלבן ומשליכין עליה העיסה - רמב"ם פיהמ"ש ורע"ב במשניות. ורעק"א ורש"ש ציינו שכן מפורש במשנה כלים (ה. י.).

אכן יעוי' בפירוש רבינו הלל בתו"כ ויקרא פ"י שדחה פירוש זה, ומפרש דהיינו חבית של חרס ומסיקין אותו מתוכו ואופין בו הערביים (כנסת הראשונים אות קע"ח).

רבי יהודה אומר רצה מביא מאפה כופח - השפ"א נסתפק אם אליבא דר"י

בפיהמ"ש וכן בהלכות (מעשה"ק יג. ז.) והרע"ב ותפא"י במשניות פירשו דלפי שאין למחבת שפה וכדי שלא תשפך המנחה לחוץ לכך לישתה קשה, כלומר שכן עושין אותה מתחילה. [ורגמ"ה גם פירש ש"אין לה בית קיבול אלא חלקה היא"].

ועי' טה"ק שתולה פלוגתתם בגירסת המשנה. [ודבריו צ"ע שכתב דגירסת הרמב"ם 'מעשיה רכין' וגירסת רש"י 'מעשיה רוחשין', דבהדיא איתא ברש"י לעיל ב: (ד"ה מעשיה מוכיחין) דגרס נמי 'מעשיה רכין'].

והקרא"ה הקשה לשיטת הרמב"ם אמאי המחבת קרויה 'כלי' הלא אין לה תוך, ותירץ דהצד שמשתמשין בו קרוי תוך, ופשוטי כלי מתכות חשיב כלי.

וכע"ז דן גם המקדש דוד (ג. ה.) הלא אין כלי שרת מקדשין אלא מתוכן וזו אין לה תוך, ותירץ דמחבת חידוש הוא שמקדשת כמו סכין דמקדש הגם שאין לו תוך כדלקמן עח:; וראה עוד מה שהקשה בחי' הגרי"ז על שיטת הרמב"ם, וע"ע בחי' הגרי"ז לעיל סוף נא.

גמ'

ת"ר ב"ש אומרים וכו' מספקא להו אי על שום כלי נקראו או על שום מעשיהן - בביאור הספק: עי' פירש"י שלפנינו, וכע"ז בתוס', ועי' פירש"י שהביאו תוס' ואינו לפנינו, ועי' פירוש התו"ח שהביא השטמ"ק (כ"ט), וראה עוד פירוש השפ"א.

וכשבצק מונח בתוכו דומה כמין תפוחי הברתים - לעיל כח: איתא "תפוחי הכרתים" ופירש"י שם מקום, ובצד הגליון נדפס גירסת הערוך "תפוחי הברתיים".

והנה רש"י מפרש דהיה עשוי כמין גומות וכו', אולם יעוי' פירוש הרגמ"ה, וכע"ז פירש הערוך הנ"ל.

איזהו

מנחות דף סג.

מקומן

תקמנ

כשפירש מאפה כופח האם יכול להביא בתנור, דשמא התורה ריבתה רק דכופח הוא בכלל תנור ולא שתנור הוא בכלל כופח.

מנחת מאפה לא יביא מחצה חלות ומחצה ריקין ר"ש מתיר מפני שהוא קרבן אחד:

א [המנחת חינוך (קטו. ז.) כתב נפק"מ נוספת בין ר"י לר"ש, בציוור שנדר בהדיא להביא חלות, דלר"ש כיון דהוי קרבן אחד יכול להביא ריקין, אבל לר"י צריך להביא כמו שפירש.

ב [כתב המשל"מ (מעשה"ק יז. ה.) דזה פשוט דאין הלכה כר"ש שהרי ר"י וריב"י פליגי עליו בברייתא בגמ', ועוד דבכמה דוכתי סתם התנא דלא כר"ש [ע"י דף נט., ס., עב:], והרמב"ם לא כתב במפורש דאין הלכה כר"ש אלא רמזו במעשה"ק יז. ה., וראה בפיהמ"ש שפסק הרמב"ם בהדיא כר"י.

אך הקשה המשל"מ [וכן הזבח תודה בסוגיין] דבגמ' מבואר דפליגי ר"י וריב"י אם לכתחילה לא יביא מחצה חלות ומחצה ריקין או דפסול אף דיעבד, והרמב"ם לא ביאר דעתו בזה, אכן המנחת חינוך (קמז. י.) מכח קושיא בסוגיא לעיל יד: הוכיח שהרמב"ם סובר דכדיעבד כשר. [ויש שתירצו שם הקושיא על הרמב"ם באופן אחר - ע"י בדברינו שם על רש"י ד"ה במנחת מאפה].

גמ'

ומי אית ליה לר"ש האי סברא והתנן ר"ש אומר וכו' שתי הלחם ולחם הפנים כשרות בעזרה וכשרות בבית פאגי - החזו"א (כס. ד.) דן אמאי לא נימא דלעולם לר"ש תנור נמשח ומקדש, אלא דכשרות אבית פאגי לפי דאופין אותן מע"ש ויו"ט ואינו מקדש שלא בזמנו, או משום דהואיל והשולחן מקדש ללחם הפנים והכבשים

לשתי הלחם אי אפשר לקדושת הגוף לחול עד שיתחדו לתעודתן ויחול עליהן שם קרבן.

אמר רבא אימא שיהא הקדישן לשום תנור:

א [פירש"י שיאמר ע"מ לאפותה בתנור אני מקדישה, והנה אף דר"ש סבר דקביעותא דמנא בפה אינו כלום ויכול לשנות [כדאימא לעיל ג. ולקמן קב:], צ"ל דמ"מ מודה דדין הוא לכתחילה להקדישה לשם תנור - מנח"א עמ' תצ"ו.

ב [בעיקר דברי רש"י [ורגמ"ה] - ע"י נתיבות הקודש שנתחבט בגדר אמירה זו ולשם מה היא נצרכה. וראה בפירוש הראב"ד על התו"כ (פרשתא) שפירש בע"א, וע"י מנח"א עמ' תצ"ו.

ג [הרמב"ם השמיט דין זה, וצ"ע דהלא פסק כר"ש דלא יביא מעשה כופח, וכתב השפ"א לפי שהוא פוסק דתנור מקדש ודלא כר"ש, ולכן שפיר אתי הדרשא לתנור מקדש כס"ד דהגמ'. וכע"ז כתב הזבח תודה ע"ש. וראה עוד במנח"א עמ' שמ"ה.

רש"י

ד"ה אי נימא - בסוף ד' - לשון ניבויא שהוא בגלוי - נראה דצ"ל לשון נבוח' - רש"ש.

ד"ה כופח - מין תנור קמין מקום שפיתת קדירה אחת - כן מפורש בשבת לח:

ד"ה כשרות בעזרה - ואי פ"ד תנור מקדש איפסלו ביוצא - כע"ז פירשו בתוס', אלא דס"ל דלא מדינא נפסל אלא משום גנאי.

ותמיהו האחרונים (טס"ק, עול"ש, חי' הגר"י) אמאי לא פירשו בפשיטות דאיך כשרין בחוץ הרי אין כלי שרת מקדש בחוץ, וכן הוא

בפירוש רגמ"ה, ועי' מש"כ לישב בהערה 73
לשטמ"ק החדש.

תוס'

ד"ה מספקא להו - אי על שם כליין וכו'
כך פירש בקונטרס - אינו פירש"י
שלפנינו - ברה"ז ויד דוד. וכעין פירוש זה
איתא ברגמ"ה.

ולפירוש זה ביאור הספק: דאמנם אי על שם
כליין נקראו אין כאן ספק ויביא מחבת או
מרחשת, אבל אי על שם מעשיהן נקראו אנו
בספק אם 'מרחשת' ר"ל רחשי הלב ויביא
במרחשת או רחישת שפתיים ויביא במחבת,
וה"ה דיש להסתפק כשאומר 'מחבת' כצדדים
שכתבה רגמ"ה.

ובשטמ"ק (כ"ט) הביא לבאר הספק: דאי על
שם כליין ר"ל שהיה במקדש כלי מיוחד
למחבת או למרחשת ואז יביא בכלי דוקא
שאמר, או שהיה רק כלי אחד והחילוק היה
במידת האור שע"ז השמן רוחש או לאו.

וצ"ב דלכאורה הספק לפי"ז מה היה במקדש,
ומה יש לנו להסתפק בגבור הנודר, ויתכן
באמת דלפירוש השטמ"ק ספיקא דב"ש הוא
רק מה היה במקדש, ו'הרי עלי' דנקטו לאו
דוקא, וכע"ז מפרש השפ"א מדלילה, עי"ש.
עכ"פ לפירוש השטמ"ק ניחא מה דנקטו
הספק רק במרחשת ולא במחבת, וכן לא
יקשה קושית תוס' לקמן דיביא מספק.

וא"ת ואמאי יהא מונח יביא מרחשת
ומנחת מרחשת מספק כדאשכחן
לקמן - הקר"א מחלק דהתם יצא הנדר מפיו
בדיבור וחל, אלא ששכח מה נדר ולכן
מחוייב להוציא עצמו מספק, אבל הכא שיצא
הנדר מפיו בלשון מסופק לא חל עליו חיוב
ברור ויהא מונח, והוסיף דנפק"מ בזה לדינא,
וצ"ע.

ומיהו קשה וכו' ויאמר דאם כלי נדר יהא
הכלי קנוי בהן - מבואר היטב בח"נ
ויד דוד כיצד יעשה, וע"ע עול"ש.

וי"ל כגון שהפריש מעות והקדישן
למרחשת כמו שידרשו חכמת
הלשון - ר"ל שאין נדרו תלוי בכוונתו אלא
כפי שנדרש במשמעות חכמת הלשון.

וצ"ב דאכתי יוכל להביא ולהתנות כנ"ל אם
כך דורשת חכמת הלשון או כך, ומבאר הח"נ
דכיון שתלה נדרו בדעת חכמים שוב אין
עליו חובה לתקן, דיצא ידי חובתו במה
שמסר נדרו ביד חכמים ועליהם מוטל לדרוש
הלשון.

והעול"ש מפרש דדוקא היכא דמספקא לן אם
כיוון לכך או לכך מחוייב לתקן לפי שפשע
דהיה לו לפרש, אבל כה"ג לא פשע דהוא
עצמו אינו יודע משמעות לשון זו.

ד"ה וכשרות אבית פאגי - פירש
בקונטרס וכו' ואין נראה לפירש בן
כדפי' בפ"ק - פי' דאף דאין נפסלות ביוצא
מ"מ דבר מכוער הוא להוציאן לחוץ אחר
שנתקדשו. וכע"ז פירש כאן בשטמ"ק (כ"ו).
וראה מש"כ רעק"א בעיקר קושית רגמ"ה.

ולא דמי לההיא דהתבבלת וכו' - פי'
דהשתא קשיא למסקנא דר"ש דאין
צריך תנור כלי שרת והלא כתיב 'מאפה תנור'
דומיא דהתם דכתיב 'על מחבת' - עי' טה"ק.
וע"ע עול"ש מה שביאר בכוונת תוס'. וע"ע
חזו"א (כס. ד).

דף סג:

גמ'

מחצה חלות ומחצה ריקין מביא וכולל
וקומץ משניהם ואם קמץ ועל
בידו מאחד על שניהם יצא - צ"ב כיון
שהוא קרבן אחד מה פשר המצוה לכתחילה
לקמץ משניהם - עי' מה שביאר בנתיבות
הקודש.

ור"י וכו' כיון דכתיב בשמן בשמן כמאן
דכתיב קרבן קרבן דמי, ור"ש אי לא

איזהו

מנחות דף סג:

מקומן

תקומה

כתיב בשמן בשמן הו"א דוקא מחצה חלות ומחצה ריקקין וכו' - לכאורה ר"ש הוא כמ"ד דבעינן או לחלק ור"י כמ"ד דלא בעינן, ועי' בזה בהגהות מצפ"א.

ריב"י היינו אבוא איכא בינייהו דאי עבד - עי' בקר"א שמצדד דדיעבד מהני דוקא אם פירש ואמר מחצה חלות ומחצה ריקקין, אבל אמר סתמא לכו"ע אינו מביא אלא חלות או ריקקין.

רש"י

ד"ה ובו"ל"ן - פותתן ומערבן עד שמחזירין ל"ס"ל"תן כדאמר באלו מנחות (ל"קמן עה: כצ"ל) - צ"ב שנקט רש"י כתנא דבי רי"ש ולא כסתמא דמתני' ובריייתא לקמן עה: דכופל אחד לשנים ושנים לארבעה, ושו"ר שכע"ז תמה בחי' הגרי"ז. ובספר ישר וטוב מגיה בדברי רש"י. וע"ע חזו"א (כה. ט.).

ואחר כך בול"לן כאחת בשמן - תמוה דמפורש לקמן עה. דמנחה הבאה מחצה חלות ומחצה ריקקין רק החלות בוללן ואילו הרקיקין מושחן.

והעול"ש דחק דכוונת רש"י על החלות לבדן, אלא שהניח בצ"ע דנקט רש"י כדעת רבי שם דחלות בוללן ולא כחכמים שנבללת סולת. [ובתוס' שם כתבו דרבי חזר בו].

וטה"ק מגיה ברש"י ומוחק תיבת 'בשמן' וגורס 'ואח"כ בוללן כאחת', כלומר שמערב הפתיתין של החלות והריקקין יחד, וכן מפרש הקר"א לקמן עה. (סוד"ה גמ' מנחה), והחזו"א (כה. ג.).

ד"ה איכא בינייהו - לר' יוסי וכו' הכי נמי חלות וריקקין דייעבד לא - עי' בחי' הגרי"ז שתמה על פירש"י, וראה עוד תמיהת נתיבות הקודש.

וברגמ"ה מפרש באופ"א, דריב"י דהוא תנא בתרא לטפויי מילתא אתי [עי' כע"ז ב"ב צג:].

פרק ששי – רבי ישמעאל

מתני'

האם יש למעט בחילול שבת במקום שהותר?

מבואר במשנתנו שצריך לעשות טעדיק למעט בחילול שבת היכי דאפשר [ואף רבנן דפליגי היינו משום דסברי דאינו מן המוכח], וכן מוכח בגמ' לעיל נ: "מתקיף לה ר"י אימא דכביש ליה בירקא".

והקשה המקדש דוד (כפ. 3). א"כ אמאי לא שוחטים הקרבנות בשבת בשנים דליהוי שנים שעשאוה פטורים, ותירץ דרק במכשירי הקרבן ממעטין באיסור שבת ולא בגוף ההקרבה כיון שהותרה, עי"ש שהרחיב בזה. אולם יעוי' בדבריו (אות ג') שדקדק מדברי רש"י לקמן עב: דאין חילוק בין מכשירין להקרבה עצמה, ועי"ש שהקשה עליו.

וראה עוד בשו"ת שאגת אריה (סי' נ"ט) שדן בארוכה בפלוגתת הפוסקים (יו"ד סי' רס"ו) אי שרי למול בשבת ע"י ב' מוהלים שהאחד ימול והשני יפרע, ומוכיח ממתני' דקתני דבשבת היה נקצר ביחיד דאדרבה צריך למעט בגברי בחילול שבת, דאף חכמים דפליגי היינו משום דיש צורך כדמפרש הגמ' אבל במילה מודו דאסור, עי"ש שהאריך בזה לחלוק על שו"ת הרמ"א שכתב דאדרבה יותר טוב לעשות ע"י שני מוהלין כדי שלא יעשה האחד מלאכה שלימה.

ובחול' בשלשה בשלש קופות ושלש מגזות – פירש"י לפרסם הדבר מפני הבייתוסין, וכן איתא בגמ' סד. דמשום פרסומי מילתא.

אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כתב הטעם שיקצור בשלושה כדי שיגמור מעשהו במהרה, וצ"ב אמאי הוצרך לטעם אחר, ועי' בזה טה"ק שביאר בשני אופנים, וראה עוד ביד דוד.

רבי ישמעאל אומר וכו' – במשניות וכן בפיהמ"ש להרמב"ם פרק זה הוא פרק עשירי לאחר פרק שתי מדות, וכתב היד דוד דודאי כן ראוי להיות כי עדיין לא השלים דיני המנחות ובפרט דין קמיצתן, ולאחר שגמר דיני מנחות ראוי לשנות דיני העומר ושתי הלחם.

אך ראה במלאכת שלמה במשניות שהוכיח מתוס' שגורסים כפי שהוא מסודר בגמ' שלפנינו, וכן מוכח מהרש"י כת"י לקמן פג: ד"ה ואפי' מן העליה.

עומר היה בא וכו':

בענין כפייה על הבאת העומר, ושאר קרבנות ציבור:

המנחת חינוך (שפ. טו.) הביא מתו"כ (פרשת העומר י. ה.) דקתני "והניף את העומר לרצונכם אין כופין את הציבור בעל כורחם", וביאר המנ"ח דאף דבכל הקרבנות כופין כאן גזיה"כ הוא דאין כופין, ותמה על הרמב"ם שלא הביא דין זה, עוד הביא מספר זית רענן שכתב אף הוא דאין כופין על העומר ומטעם אחר, דאף דכופין על תמידין ומוספין מ"מ עומר שהוא מתיר את החדש לא יתרשלו בו, ותמה המנ"ח דהלא העומר הוא רק שעה מועטת עי"ש.

והנה בהא דפשיטא למנחת חינוך דכופין על שאר קרבנות ציבור – יעו"ש בהערה שכתבו דבפירוש הראב"ד בתו"כ הנ"ל מבואר שקרבן ציבור אינו בא בכפייה אלא עד שיאמרו רוצים אנו כמו בקרבן יחיד.

היה בא בשבת משלש סאין ובחול' מחמש וכו' בשבת היה נקצר ביחיד וכו':

גמ'

בשלמא רבנן קא סברי עשרון מובחר בשלשה סאין אתי - מפירש"י

ריש סד. [עפ"י הגהת הב"ח] משמע דרבנן קפדו בשבת דוקא על שלשה סאין ולא יותר לפי שאף בחול אין צריך יותר, אבל בשטמ"ק שם (ל"א) כתב בזה ב' פירושים, וכן הקר"א (צמטנה) מסיק דעיקר דברי רבנן דאין לחלק בין שבת לחול, ואם נצרכין ה' סאין לעשרון מובחר שרי אף להרבות במלאכות בשבת כבחול.

קסבר ר' ישמעאל וכו' בחול מויתנין מחמש דהכי שביחא מילתא -

פירש"י והרע"ב דמה' סאין העשרון מובחר טפי. והקשה הרש"ש דא"כ הדרא קושיא דאפילו בשבת יעשה מחמש, ועוד דמשמע לישנא דשוין לגמרי שלוש או חמשה סאין ואין חלוקין אלא בטירחא, ולכן הוא מפרש דאין העשרון מובחר יותר אלא דמאי דקאמר "דהכי שביחא מילתא" ר"ל דיש שבח לבית ה' שנראה מזה עשירות וגדולה.

וקושיא הרש"ש יש לישב, דלס"ד דהגמ' אי אפשר להוציא כלל עשרון מובחר אלא מחמש סאין, ומשני דאף מג' אפשר להוציא מובחר אלא דמה' שביחא מילתא טפי, ומ"מ אין זה מספיק להתיר עבור זה מלאכות הרבה, ועי' שפ"א.

מוטב שירבה במלאכה אחת בהרקדה ואל ירבה במלאכות הרבה -

הקר"א (י"ט סד). מבאר: דלכו"ע מעיקר הדין היכא דהותר בשבת שרי אף להרבות במלאכות הרבה, אלא דמחמת חומר שבת מוטב להרבות רק במלאכה אחת היכא שאין נפק"מ, ובהא פליגי האם יש צורך למלאכות הרבה, ועל דרך זה אזלי כל סברות החילוקים דהמשך הסוגיא.

אמר רבה ר' ישמעאל וכו' אמרו דבר אחד וכו' ממאי דילמא ע"כ לא

קאמר ר' ישמעאל וכו' - דוקא היכא דקתני 'אמרו דבר אחד' מקשים הכי, אבל היכא דקתני 'כולהו סבירא להו' אין חייבין להיות שוין ממש - עי' תוס' סוכה ז: ד"ה כולהו, ובר"ן וריטב"א שם.

רש"י

ד"ה ובחול - ומניפין מכל סאה מעט אותו סל"ת דק היוצא ראשון שהוא

מובחר - כאן מבואר ברש"י דאותו היוצא תחילה הוא הסולת המובחר, וצ"ב דלקמן עו: (נסוף פ"ו) מבואר בגמ' ורש"י דמנפין ב"ג נפות, ואותו היוצא תחילה הוא אבק הקמח הגרוע.

ומצאתי בספר ישר וטוב שמבאר דלאחר שמנפין ב"ג נפות את הפסולת ואת האבק קמח נשתייר הקרטין דסולת, וחוזר וטוחנן, ואז חוזר ומנפה, ואותו סולת דק היוצא תחילה הוא המובחר, וכן מפורש ברש"י לקמן עו: (ד"ה נדקה נגסה, נסוף סדינור) דחוזר וטוחן הקרטין, וכן איתא ברש"י כתובות קיב., ולפי"ז הכא מיירי לאחר הטחינה השניה.

ד"ה בשלשה - לפרסם הדבר - עי' בדברינו במשנה.

ד"ה אפי' בשבת - דהא דחי שבת כדמפרש בסוף פירקין - עי' טה"ק.

ד"ה מוטב שירבה במלאכה אחת - כגון שירקד הג' סאין פעמים הרבה -

המקדש דוד (כ"ה. ה). הקשה מה איסור שבת יש כשמרקד פעמים הרבה, והלא אמרינן בביצה כט: דשונין בקמח, ועי"ש בהערת מנחת מרדכי דמישב.

ד"ה ואל ירבה במלאכות - שיקצור ויזרה ויברור ויטחון וירקד - הא דלא חשיב

נמי מעמר, משום דמערב יו"ט היו עושיין הכריכות במחובר (מתני' סה.), אבל צ"ע אמאי לא חשיב דש - מקדש דוד הנ"ל.

תוס'

דף סד.

גמ'

א"ל אמר רבה ר' ישמעאל וכו' - בספר ישר וטוב גורס "אלא אמר רבא", ולא דנימא דרבה חזר בו ומפרש בע"א, עי"ש.

בין שנראה בעליל ובין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת - הקר"א מבאר [עפ"י דרכו שהזכרנו בגמ' לעיל סוף סג:], דאף אם נראה בעליל מותר מדינא לחלל השבת, דילפינן מ'במועדו' דמצוה לכל הרואה לילך להעיד בבי"ד אפילו בשבת ואין צריך לחוש לשום אומדנא, ור' יוסי חומרא בעלמא קאמר, ורבנן סברי כיון שיש צורך שא"כ נמצאת מכשילן לעתיד לבוא אין להחמיר, עי"ש שהאריך בזה.

שחט שתי חטאות של ציבור ואינו צריך אלא אחת וכו' חייב על השניה ופטור על הראשונה ואפילו נתכפר לו בשניה - א] פירש"י דמיירי כגון שנשפך דם הראשונה לאחר שחיטת השניה, וצ"ע איך אפשר להתכפר בשניה הלא כבר נדחת בשחיטתה, ולכו"ע יש דיחוי בשחוטין - עי' טה"ק, קר"א, ועול"ש.

וראה עוד בשפ"א שדן איך נתכפר בשניה והלא הוי מצוה הבאה בעבירה. וע"ע נידון נתיבות הקודש.

[ב] הרמב"ם (שגגות ג. טו.) השמיט דין זה, ובלח"מ שם עמד בזה, עי"ש, והסכים לדבריו הקר"א בסוגיין. וע"ע שפ"א.

היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה וכו' שחט כחושה ואח"כ שמינה פטור - צ"ב אמאי פטור על הראשונה הכחושה ששחט, וי"ל משום דאם היה זורק דם הראשונה היה מתקבל דיעבד, נמצא שהיה שם שחיטת קרבן עליו - טה"ק, שפ"א.

ד"ה רבי ישמעאל - שבת דמודה ר' ישמעאל מזכיר ברישא - צ"ע א"כ בסיפא דמתני' אמאי נקטו חכמים 'אחד שבת' בתחילה, והיה להו להזכיר חול תחילה דבזה כו"ע מודים, וי"ל דנקטו כן אגב רישא דקאמרי נמי כהאי לישנא 'אחד שבת ואחד חול' - ח"נ, רש"ש. וכעיי"ז תירץ טה"ק, ועי"ש שתירץ בדרך נוספת. וע"ע תירוצי הגהות ראמ"ה. ובהגהות מהרש"ם ציין לחת"ס שהניח קושיא זו בצ"ע.

והנה גירסת תוס' כאן "וחכ"א אחד שבת ואחד חול", אך יעוי' בתוס' זבחים צב: (סו"ה ס"ה) שגרסו במתני' "אחד חול ואחד שבת" והקשו ע"ז, ועי' מלאכת שלמה במשניות.

ד"ה מפשיט - ולא דוקא נקט הכא פסח דבכל ק"צ של שבת הו"מ לאשמועין - הקר"א תמה דקרבנות שבת דתמידין ומוספין הן עולות וודאי מפשיט כל העור להקטיר הבשר שכולו כליל.

ובהגהות מהרש"ם כתב דצ"ל דכוונת תוס' בקרבן ציבור הנאכל שקרב בשבת כגון שעירי ר"ח ורגלים וכבשי עצרת כאשר חלין להיות בשבת.

והקר"א כתב דבשעירי חטאת נמי צריך להפשיט כולו דבישול חטאת ציבור הותר בשבת, עי"ש. וראה בעול"ש שדחה דבריו מגמ' בפסחים.

א"נ דוקא בפסח שרו רבנן דחשו שלא יתקלקל הבשר וכו' - תירוצו זה הוא אליבא דרב יוסף דס"ל בשבת קטז: דהטעם מפני שלא יסריח הבשר דהעור מחממו, אכל רבא אמר משום בזיון קדשים כדאיתא בסוגיין, וראה עוד בספר ישר וטוב.

ועל עצם קושית תוס' - ע"ע תירוצי המצפ"א, ותירוצי השפ"א. וראה עוד מה שהקשה המקדש דוד (כס. ג. ד"ה ונראה).

ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחילה ושחוט:

גדר ומקור הדין לחלל שבת עבור הידור מצוה:

כתב הקר"א דאע"ג שהכחושה כשרה בדיעבד מ"מ כיון דמצוה מן המובחר בשמינה, ועבודת ציבור הותרה, שוחט לכתחילה השמינה כי היכי דשרו רבנן במתני' להרבות בקצירה משום מצוה מן המובחר, והיינו דמייתי הש"ס הכא להאי פלוגתא משום דהוי כעין פלוגתא דר"י ורבנן במתני'.

והנהגה דהא דמבואר בסוגיין דמשום הידור מצוה אמרינן לשרוף הכחושה הראשונה - ראה באור שמח (הל' ס"ט י. ג.) שהקשה לזה סתירה מתמורה דף כג., עי"ש בחילוקו ונפק"מ לנידון האם מותר לגנוז יריעה דס"ת כדי שתהא יריעה יותר מהודרת. וע"ע אחיעזר (ח"צ סוס"י מ"ט), וחזו"א (ממורה לה. ב.).

וראה עוד בשו"ת פרי יצחק ח"א סי' כ"ח (צספו ד"ה והנה) שכתב דמקור דין זה דמותר לחלל שבת משום הידור מצוה הוא מן הסוגיא לקמן עב. "בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה" דהקטרת אימורין דוחה שבת הגם שכשירה בלילה ואינו אלא הידור מצוה להקטירן ביום. וע"ע תפא"י במשניות (פ"י צנעו אות ז'), ובדברי יחזקאל (סי' יז. ד.).

וראה עוד בספר המפתח (עבר"מ הולאת הר"ט פרינקל) שגגות ב. טו., שהביאו דהברכי יוסף למד מסוגיין דמי שהיו לפניו שני קנקנים של יין, וקידש על כוס מאחד מהן, ונודע שהוא יין מגולה דחוזר ומקדש על יין מן השני ואפילו תימצי לומר דיוצא ביין מגולה.

איבעית אימא סמי כחושה מקמייתא -
בשטמ"ק (ב') הקשה אמאי לא משני דקמייתא מיירי דנמצאת כחושה לאחר שחיטה, ובתרייתא דפטר רבה כשנודע קודם שחיטה, עי' תירוץ.

ולכאורה יש לתרץ דאין לפרש קמייתא דנמצאת כחושה לאחר שחיטה, דא"כ היינו הך דנשפך הדם לאחר שחיטת השניה ומה הוסיף רבה לחדש "ואפילו נמצאת ראשונה כחושה", ונראה דהשטמ"ק סבר דאכתי איכא חידוש כה"ג דלא מיבעי דחייב כשנתחדש מציאות דנשפך הדם לאחר שחיטה ועוד דהוא פסול רק בדם, אלא אפילו דכל מהות הבהמה נמצאת שהיתה כבר כחושה בשעת השחיטה גם חייב.

נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיין

מהו - רגמ"ה פירש שאין בה חלב להקטרה ובשאר הגוף נראית שמינה.

והרמב"ם (שגגות 3. טו.) כתב דנמצאת פריפה בבני מעיים, וכתב הלח"מ דכן הוא מפרש האי 'כחושה בבני מעיין', אלא שהשיג עליו דאין הלשון נוח לפירושו. וע"ע קר"א ושפ"א בסוגיין. וראה עוד במהר"י קורקוס שדקדק מתוס' כאן (ד"ה ואפי') דס"ל נמי כהרמב"ם.

בתר מחשבתו אזלינן וכו' או דלמא בתר

מעשיו אזלינן - ראה בשטמ"ק (ג') שדן איך אפשר לחייב חטאת על מחשבה גרידא, ומה בין זה לנתכיון לאכול חלב ואכל שומן דפטור, וכן הקשה הרש"ש מכמה מקומות בש"ס ותירוץו מכון כעין דברי השטמ"ק.

וע"ע מש"כ העול"ש, והגהות מהרש"ם, והקר"א (סוף ד"ה גמרא), וחזו"א (מז. יח.), ובספר ישר וטוב.

שמע שמבע תינוק בים ופרש מצודה וכו' להעלות דגים והעלה דגים ותינוק

- אמאי נקט והעלה דגים ותינוק ולא העלה תינוק גרידא, ועוד מה דומה הכא דעשה גם איסורא דהעלה דגים לשוחט בהמה דעשה רק היתר - עי' מש"כ השטמ"ק (צספו אות ג.), וע"ע שפ"א.

ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא - הרמב"ם (שגגות 3. טו, שנת 3. טז) פסק דפטור, לפי שפסק כאיכא דאמרי דפליגי וכרבה. אבל הראב"ד בהל' שבת גרס איפכא דרבא פוטר ורבה מחייב, והקשה דאיך פסק הרמב"ם כרבא דהוא תלמיד כלפי רבה.

והכס"מ שם כתב דאפילו לגירסת הראב"ד שפיר יש לפסוק כרבא דהוא בתראה, עי"ש. וראה עוד שם במגדל עוז שהביא תשובת הרמב"ם בענין זה, וע"ע לח"מ בהל' שגגות.

דאיתמר [לא] שמע שמבע תינוק וכו' - גירסת השטמ"ק (1) 'לא שמע' ולפי"ז מייתי שפיר ראיא מהאי מימרא דהיינו הך פלוגתא דרבה ורבא, וכתב הצ"ק דכן נמי גירסת הרמב"ם והמגיד משנה.

אבל רש"י משמע דגרס גם כאן 'שמע' [וכן נראה מהצ"ק], אלא דלאיכא דאמרי מפרש רש"י ד'שמע' לאו דוקא ולרבותא נקט הכי. וע"ע נתיבות הקודש.

חול'ה שאמדוהו לגרוגרת אחת ורצו י' בני אדם והביאו י' גרוגרות בבית אחת פטורין אפילו בזה אחר זה - המיוחס לרשב"א מפרש דהחידוש הוא דלא אמרינן נזיל בתר מעשיו דחילל שבת אלא אזלינן בתר מחשבתו, וכן איתא ברגמ"ה, ולפי"ז צ"ל דגרסינן 'רבא' [כגירסת השטמ"ק] ואזיל לשיטתו דס"ל זיל בתר מחשבתו.

אולם הרמב"ם לעיל פסק דזיל בתר מעשיו, ובהל' שבת (3. ז) פסק בציר דהכא דפטורין. ונראה דסברת הרמב"ם כדמפרש התם "שהרי כולם ברשות הביאו", ר"ל דאף דזיל בתר מעשיו מ"מ אינו נחשב כלל למעשה עבירה, וכן משמע מפירש"י שכתב הטעם דכולן למצוה נתכוונו. ולפי"ז שפיר גרסינן הכא 'רבה'.

בעי רבא חול'ה שאמדוהו לשתי גרוגרות ויש שתי גרוגרות בשתי עוקצין

ושלש בעוקץ אחת - אם יש ג' גרוגרות בשתי עוקצין - עי' בשו"ת שאג"א (סי' נ"ט) דפליג בזה עם הרמ"א בתשובה ע"ו.

הי מינייהו מייתנין שתיים מייתנין דחזו ליה או דלמא שלש מייתנין דקא ממעטא קצירה:

ביאור הספק, ובענין מרבה בשיעורין: שיטת הר"ן בפ"ב דביצה (ט: דלפי ה"ף) דמרבה בשיעורין הוי איסור דאורייתא, ולפי"ז הוא מבאר הספק דהכא: אי חיישינן למרבה באיסור קצירה בשתי עוקצין, או למרבה בשיעורין בעוקץ אחד, וכן משמע מתוס' דהכא דהספק הוא מטעם מרבה בשיעורין. ותמה הר"ן על שיטת הראשונים [וכן סברי תוס' כאן בסוד"ה שתיים] דמרבה בשיעורין דרבנן, דא"כ מאי ס"ד דרבא להסתפק בזה, ועי' מש"כ לישב השפ"א (על התוס').

והעול"ש פירש דמספקינן אי שבת הותרה אצל פיקוח נפש, וכיון שהותר לקצור ב' אין לנו לחזר כלל אחר היתר, או דשבת דחווה הוי וע"כ צריך לחזר ולהביא הג' בעוקץ אחד, עי"ש שהאריך בראיות בענין זה אי שבת הותרה או דחווה. וראה בענין זה בטור או"ח סי' שכ"ח, ובב"י שם סק"ד, ובב"ח ד"ה היה החולה. ועי"ש במשנה ברורה שהכריע דדחווה היא.

ובענין מרבה בשיעורין: ראה באבי עזרי (רי"ט הל' יוס טז) שדן דלכאורה יש להקשות לב' שיטות הראשונים הנ"ל מהא דלעיל דפרש מצודה להעלות דגים והעלה דגים ותינוק, דלשיטת הר"ן קשה מדוע סובר רבה שפטור מאחר שהעלה גם דגים וריבוי שיעורין דאורייתא, ולשיטה האחרת קשה מדוע חייב רבא, עי"ש בדבריו.

רש"י

ד"ה שחט - ב' חטאות של ציבור כגון א' מן שיערי ע"ז ושיערי רגל וכו' -

איזהו

מנחות דף סד.

מקומן

תקנא

פליגי בטעה ומל את של ערב שבת בשבת, דהתם איכא מ"ד דפטור לפי דסו"ס עשה מצוה דראוי הוא למול בשבת אלא שאינו דוחה שבת, משא"כ כאן דלא עשה מצוה דבשעה ששחט לא נשפך עדיין הדם - צ"ק וטה"ק.

אולם הלח"מ (סגנות 3. טו.) ביאר דכוונת תוס', דהכא לא חשיב טועה בדבר מצוה לפי דהשניה לא חזיא לציבור, וכו"ע ידעי כן אלא שהוא היה טועה בזה. וע"ע שפ"א.

ד"ה להעלות דגים - לא דמי לאופה מיו"ט לחול וכו' ונימא הכא נמי הואיל ופטור ליה אתינוק וכו' - הצ"ק תמה דהתם רבה הוא דפטור מטעם 'הואיל', ורבה דמחייב הכא ס"ל כר"ח דלא אמרינן 'הואיל'. ועי' תירוץ העול"ש. ובספר ישר וטוב הגיה בדברי תוס'. וראה עוד בשפ"א שדן לישב דסברת 'הואיל' אמרינן רק ביו"ט ולא בשבת.

דהתם הוא דאפייתו חזי לצורך יו"ט אבל הכא צידת דגים לא חזיא בשבת - פי' דכל האפייה יכולה להיות ראויה ליו"ט משא"כ צידת דגים דהכא. ויש לעיין דלכאורה נמצאת כחוושה בני מעיין אכתי יש לפטור מטעם 'הואיל' - עי' חזו"א (מנ. ימ.).

ד"ה שתים - והא נמי דשרינן גבי ינוקא וכו' היינו ע"י עכו"ם - עי' גיטין ח: תוד"ה אע"ג, ב"ק פ: תוד"ה אומר.

ואפי' מיירי ע"י ישראל ניהא דהכא ליכא אלא איסור דרבנן וכו' - ברה"ז גורס "איסור דרבנן להרבות בשביל התינוק", ופירש דלרבות לתינוק הוא רק איסור דרבנן וכיון דיש צורך לרבות גם בשביל המילה לא גזרו, ואין ראייה לסוגיין דאין צריך כלל בריבוי.

והר"ן בפ"ב דביצה דס"ל דריבוי בשיעורין דאורייתא, מחלק באופן אחר: דשבת הוי דחווה אצל חולה לפיכך לא הותר לרבות,

הצ"ק וברה"ז מחקו תיבות 'שעירי ע"ז' וגרסו 'כגון מן שעירי רגל' וכו', וכע"ז ברגמ"ה.

וביאר העול"ש טעמם לפי דאם שחט שעיר ע"ז בראשונה הרי חייב על הראשונה, ואם שחט בשניה היכי קתני 'אפילו נתכפר בשניה' הרי השוחט במחשבת שעיר ע"ז לא עולה לשם שעיר הרגל.

אכן יעוי' בעול"ש שטורח לקיים הגירסא, וכתב דהוצרך רש"י לפרש דאחד הוי שעיר ע"ז לפי דלא משכחת לה ב' חטאות של ציבור בשבת שיטעה להקריבן, עי"ש.

ד"ה ואפי' נתכפר - כגון שנשפך דם הראשונה לאחר שחיטת שניה - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה לא היינו פלוגתייהו - דמעמא דרבה דפטור וכו' - הגירסא הנדפסת בשולי הדף 'דפטור ברישא' נראה דסברה דאף רש"י גרס במימרא בתרייתא דהאיכא דאמרי 'לא שמע', ורש"י בא לישב מימרא קמייא דקתני 'שמע'.

וה"ה אפי' לא שמע והאי דנקט שמע לאשמועינן וכו' - הצ"ק הקשה דעדיין זה פשיטא, ופירש באופ"א.

תוס'

ד"ה שחט שתי חטאות של ציבור - לא נקט עולות וכו' - עי' מש"כ לישב טה"ק (ד"ה ואפי' נתכפר), ועי' שפ"א.

ד"ה ואפי' נתכפר - לא דמיא וכו' דהתם אם יבא אליהו ויאמר שהיא כחוושה בבני מעיים היה מביא שמינה - פי' דהתם בשעת מעשה שפיר עבד אלא דלא ידע, משא"כ כאן בשעת השחיטה עדיין לא נשפך הדם - צ"ק.

ולא דמי נמי לטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פי' דבשבת קלז. ובפסחים עב.

משא"כ יו"ט שאוכל נפש עיקרו הותר, עי"ש. וע"ע בספר ישר וטוב שגורס בתוס' כלפנינו. ובעיקר דברי הר"ן - הנהגה דנקט דשבת דחוויה היא אצל פיקוח נפש, הוא מחלוקת בראשונים - יעוי' בטור או"ח (סי' שכ"ח), ובבב"י שם (ס"ק י"ד), ובבב"ח (ד"ה היה מולה), וראה עוד בשו"ת אבני נזר (או"ח סי' תנ"ה).

דף סד:

מתני'

מצות העומר להביא מן הקרוב - אם יש בקרוב תבואה גרועה בלבד, וברחוק יש מובחרת - עי' בדברינו לקמן במתני' דף פג: דנחלקו בזה התפא"י במשניות וטה"ק.

לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו מכל מקום - פירש"י דלא ביכר היינו לא בישל כל צורכו, ועי' בחי' הגרי"ז שדן אם הוא דין מיוחד בעומר, או דין בכל המנחות דבעינן בישל כל צרכו.

מעשה שבא וכו' ושתי הלחם מבקעת עין פוכר - צ"ב מה חידוש יש במעשה זה לענין שתי הלחם, וכי מצוה איכא להביא מן הקרוב, אמנם דיש לעיין דהגם דלטעם 'כרמל' דאיתא בגמ' אין זה אלא בעומר, אבל לטעם דאין מעבירין על המצוות יתכן שהוא גם בשאר מנחות, ועי' תוס' לקמן פה. (ד"ה אין מציאין) שנסתפקו בזה [ועי' בדברינו שם] אך מסקי דהוא דין בעומר גרידא, ועי' מש"כ ביד דוד כאן.

גמ'

מ"ט איבעית אימא משום כרמל:

מהו 'כרמל':

רש"י ותוס' פירשו דהיינו דבעינן רך ומל, כלומר רכה ונמללת ביד. אולם לקמן סו: תנא דבי רבי ישמעאל כרמל - כר מלא, ופירש רש"י שיהא הזג מלא בגרעין כשיהא הגרעין

מבושל כל צרכו, וכעין זה פירש שם ברגמ"ה, ולפירוש זה לכאורה אינו שייך לענין שיהא 'רך ומל', וא"כ לדברי ר' ישמעאל צריך לפרש הכא רק מטעם האיבע"א דאין מעבירין על המצוות ולא משום 'כרמל'.

אולם בשבת קה. גם איתא מימרא זו דר' ישמעאל, ושם פירש"י "שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו", וכע"ז פירש"י עה"ת (ויקרא כ. יד.), ולפי"ז שייך טעם זה דמצוה להביאו מהקרוב משום כרמל - אף אליבא דתנא דבי רי"ש. ודע שהתוס' בשבת ו. (ד"ה כמלית) הביאו פירוש הירושלמי דביאור 'כרמל' - רך ומל' היינו לא לא לח ולא יבש אלא בינוני.

ואיבעית אימא משום דאין מעבירין על המצוות:

א] נפק"מ בין הטעמים:

השפ"א כתב דנפק"מ בין טעמי הגמ', כשעבר וקצר מן הרחוק, דלטעם דאין מעבירין אם עבר אין צריך לחזור ולקצור מהקרוב, ולטעם דכרמל צריך. ועי' בקר"א שדן בזה.

ובמאי דפשיטא לשפ"א דאין מעבירין הוא דין לכתחילה, יעוי' בדברינו בדיבור הבא. ובחי' הגרי"ז כתב דלכאורה יש נפק"מ בין טעמי סוגיין, דמטעם דאין מעבירין צריך ליקח מן המקום הקרוב ביותר, ומטעם כרמל אין לדקדק בזה, אך מסיק דאין הטעמים חולקין אלא האיבע"א מוסיף על טעם הראשון, וודאי התקנה היתה להביא רק מהקרוב ביותר לירושלים.

ויש לסייע לכך, דהנה בסוף פירקין (דף עג.) דרשו בברייתא "תקריב מכל מקום", ופירש"י "אף מן הרחוק מירושלים", ותמוה דלטעם דאין מעבירין מה איצטריך לילפותא מן התורה דאם אין בקרוב דיביא מן הרחוק הא אינו מעביר בכה"ג מידי, [ועי"ש בחי' הגר"ז ס], ונראה מכאן שאין הטעמים חולקים

איזהו

מנחות דף סד:

מקומן

תקנן

ואף טעם דאין מעבירין מודה לטעם דכרמל, ואיצטריך לאשמעינן דדיעבד כרמל לא מעכב ויביא מהרחוק.

[ב] האם גם בשאר מנחות ציבור צריך להביא מן הקרוב?

תוס' לקמן פה. (ד"ה אין מציאין) הסיקו דבשאר מנחות אין מצוה להביא מן הקרוב, ולפי"ז צ"ל דהא דקתני במתני' "ושתי הלחם מבקעת עין סוכר" הוא הפלגה בעלמא שהוצרכו להביא מרחוק.

אכן כתב היד דוד דזה תלוי בטעמי הגמ', דלטעם דאין מעבירין על המצוות ה"ה בשאר מנחות, אך מ"מ דוקא במנחות ציבור. עכ"פ לדבריו נמצינו למדין דאף דטעם דאין מעבירין מודה לטעם דכרמל וכדלעיל, מ"מ יש בו נפק"מ לשאר מנחות ציבור.

אין מעבירין על המצוות:

[א] האם דין 'אין מעבירין על המצוות' הוא מדאורייתא או מדרבנן, לכתחילה או דיעבד:

לעיל הבאנו דעת השפ"א ד'אין מעבירין' הוא לכתחילה, ואם עבר אין צריך לחזור על הקודם. ברם דעת הטורי אבן במגילה דף ו: (ד"ה טעמא) שאם עבר והעביר צריך לשוב לראשון [ודלא כפשטות התוס' שם]. וכן הוכיח מרומי שדה מהסוגיא דיומא נח:, ונראה שיש בדבר פלוגתא ראשונים לענין פגע בתפילין של ראש תחילה - עי' בדברינו לעיל לו. על תוס' ד"ה וקשרתם.

ויש לעיין דלכאורה הדבר תלוי אי דין 'אין מעבירין על המצוות' הוא דאורייתא או דרבנן. דהנה רש"י ביומא לג. (ד"ה אין מעבירין) פירש דנפקא לן במכילתא מדכתיב "ושמרתם את המצוות וגו'". ובהגהות מהר"ץ חיות שם הביא תשובת רדב"ז (סי' תקכ"ז) שהוכיח מדברי תוס' ביומא שם לג: (ד"ה עזרי) דעל כרחק האי דרשא אינה אלא אסמכתא בעלמא

ועיקר דין זה הוא מדרבנן. ומהר"ץ חיות תמה עליו דבגמ' סוכה כה: וברש"י שם מוכח דהוא מדאורייתא.

[ב] 'אין מעבירין' הוא דין על הגברא או על החפצא:

החזון יחזקאל (קדמות ו. ג.) דן בגדר 'אין מעבירין על המצוות' האם הוא דין על הגברא מתורת "מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה", או זכות החפצא לקיים בו את המצוה בראשונה. עי"ש שנוטה דהוא מזכות החפצא, אולם הביא מדברי רש"י ביומא לג. (ד"ה אין מעבירין) שכתב "לא תמתין לה שתחמיץ ותיישן", משמע שהוא דין על הגברא לקיים המצוה ראשונה שפגע בה, עי' בדבריו.

[ג] יש לעיין דהכא אמרינן דאין מעבירין על המצוות, ואילו בב"מ קז. וסוטה כב. אמרינן דמצוה לילך לביהכנ"ס הרחוק יותר משום שכר פסיעות ולא חיישינן דאין מעבירין על המצוות.

כמה תירוצים מצינו בזה:

א. בשדי חמד (כללים מערכת האלף סי' קפ"ט) הביא בשם הרב בית עובד לחלק שלא כדברי המג"א, דדוקא באשה אמרו ענין השכר פסיעות [כההיא דסוטה שם], לפי שאינה מחוייבת להתפלל בבית הכנסת, אבל גברא דבר חיובא הוא אסור להעביר על המצוות. וכן מצדד המנחה חריבה (סוטה שם) עי"ש שנסתפק בדבר. [חידוש זה נקט גם בשו"ת יד אליהו לר"א רגולר (צסוף קונטרס הליכות עולם אות כ'), ומטעם שלגברים הרי בשבת אסור לילך הרבה למקום רחוק, ובחול חייבין משום קובע מקום להתפלל במקום קרוב, משא"כ נשים אין להם ענין קביעות מקום]. וראה בשו"ת שדחה תירוצו זה.

ב. השדי חמד כתב לחלק באופן אחר, דהאי דקצירת העומר היינו דוקא כשעובר ממש דרך אותה שדה אזי אין מעבירין, משא"כ

בביהכנ"ס שאינו עובר בתוכו לפיכך שפיר יש מצוה לילך לרחוק יותר.

ג. עוד חילק דדוקא בכגון עומר שמתבטלת המצוה לגמרי מאותה שדה אמרו דאין מעבירין, משא"כ בביהכנ"ס שבין כך מתפללין שם.

ד. עוד הביא לחלק דאלמנה דסוטה מיירי שהניחה הבית כנסת והלכה לבית המדרש שחמורה קדושתו, ובכה"ג ליכא משום 'אין מעבירין' אלא בששויין. וגם סברא זו היא שלא כדברי המג"א. ודחה השדי חמד דאי בששויין לא אמרו הכי, היכי ילפינן מינה שער פסיעות, הלא מן הדין עשתה כך לילך לבית המדרש שעדיף מביהכנ"ס.

עוד הביא השדי חמד מספר לב חיים, שדוקא לעם הארץ הוא מצוה לילך לביהכנ"ס הרחוק ליטול שער פסיעות, אבל ת"ח טוב יותר שילך לביהכנ"ס הסמוך כדי שלא יתבטל מתלמודו.

ה. בשו"ת הר צבי (או"מ סי' נ"ג) תירץ דלא אמרינן אין מעבירין על המצות אלא בדבר המוכן ומתוקן לקיים בו המצוה שאין צריך שום תיקון, וא"כ י"ל דהעובר ליד ביהכנ"ס אף אם התחילו שם להתפלל, כל זמן שהוא מחוסר כניסה נחשב כאין המצוה מוכנה לפניו.

ו. בהערות מרן הגריש"א עמ"ס סוטה שם, הביא שהחיד"א בפתח עינים תירץ עפ"י מש"כ תרומת הדשן (סי' ל"ה) דאשרי המחכה לקדש הלבנה במוצ"ש, וחזינן דכל שהמצוה תקינים בהידור טפי ראוי לאחרה, והכא נמי כיון שיש שער פסיעות הוי מצוה בהידור טפי ומותר להעביר על המצוה - ע"ש שרן בזה.

ז. מרן הגריש"א תירץ דדוקא כשהגיע זמן התפילה הקבוע בביהכנ"ס שייך דינא דאין מעבירין, והכא אפשר שעדיין לא הגיע זמן התפילה ואין מצוה מוכנת לפניו.

ומהר"ל (נתיב העבודה פ"ה) תירץ טפי, שההליכה לביהכנ"ס אינה הכשר מצוה גרידא אלא מצוה גופה, וכה"ג אינו נחשב כמעביר על המצוה.

וכע"ז נקט באשל אברהם (או"מ סי' ז') דהליכה לביהכנ"ס דמיא להולכת הדם למזבח דהוי מצוה בפני עצמה.

וראה עוד בהרחבה בספר דברות אריאל (סוטה סי' ל').

כַּשְׁצֵרוּ מַלְכֵי בֵּית חֲשֻמוֹנָאֵי זֶה עַל זֶה וְהָיָה הוֹרֶקְנוֹס מִבְּחֻיִן וְאִרִּיסְמוֹבֵלְיוֹס מִבְּפָנִים - ב"ק פב: הגירסא להיפך, והמצפ"א בסוטה מט: כתב דיש בזה סוד.

וְנִזְדַּעְזַעְהָ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ת' פֶּרְסָה עַל ת' פֶּרְסָה - כע"ז איתא גם במגילה ג., והכוונה שנזדעזעה כל ארץ ישראל דזהו שיעורה - כן ביאר ריעב"ץ (ב"ק פב:), וכן מפורש בתוס' ב"מ כח. דזהו שיעורה של כל ארץ ישראל, ועי' בדבריו.

בְּאוֹתָהּ שֶׁנָּה אִמְרוּ אֲרוּר שִׁיגִדֵּל חֲזִיר - עי' תוס' ב"ק פב: דלכאורה תיפו"ל דאסור לעשות סחורה בדברים טמאים, וכעין תירוצו כתב גם הנימוק"י שם.

וְעַל אוֹתָהּ שֶׁנָּה שְׁנִינוּ מַעֲשֵׂה שְׂבֹא עוֹמֵר מִגָּנוֹת צְרִיפִין וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם מִבִּקְעַת עֵין סוּכָר - פירש"י שהחריבו החיילות סביב לירושלים. והוסיף ביאור מהרש"א ח"א שבכוונה החריבו תבואות החיטין ושעורין כדי לבטל העבודה, לפי שמהן באין העומר ושתי הלחם, רק נשתייר במקומות הללו שהסתירום והיו סמויין מן העין, וזהו מה דאיתא בסמוך דאתא ההוא חרשא וכו', דמסרו ידיעת מקומות הללו לחרשים שאינם מדברים כדי שלא יודע הדבר לאויבים.

מיהו בעיון יעקב על ע"י פירש דמה שנתגלה הדבר ע"י חרשים, לפי שאותו הדור עשו

איזהו

מנחות דף סד:

מקומן

תקנה

עצמן כחרשים ואטמו אוננם משמוע תורה ומוסר, לכן בעת דוחקם נמסרו הדברים לחרשים. וצ"ע דרש"י פירש ד' חרש' דהכא היינו שומע ואינו מדבר.

אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידא
אאיגרא וחדא ידיה אצריפא - זה מסייע לגירסת סוגיין "גגות צריפין", אך בב"ק פב: איתא "גגות צריפין", ועי' רש"ש בסוטה מט:

א"ל מרדכי שמא בזוב סיכנה שמא בים
סיכנה שמא בעינה סיכנה דכולהו
עולות נינהו - צ"ע דמי שניצל מסכנה צריך שיביא קרבן תודה שהוא שלמים ולא עולות - עי' נתיבות הקודש.

רש"י

ד"ה אלא משום - אבל הכא דכי ממעט
בהנאת האוכל - צ"ל בהבאת האוכל - חי' הגרז"ס.

ד"ה ההוא חרשא - חרש שומע ואינו מדבר - פי' דאי חרש שדברו חכמים בכל מקום דהיינו שאינו שומע ואינו מדבר לא היה שומע הכרוז - ספר ישר וטוב. ועי' תמיהת הרש"ש.

ד"ה לימתי - היינו זבה ששופעת כים - רגמ"ה מפרש מלשון 'יום', כלומר שלמו ימי זיבתי.

תוס'

ד"ה משום ברמל - ואין זה גורעין ומוסיפין באמצע תיבה - תוס' כאן הם כשיטתם לעיל לד: (ד"ה לטטפת) דדוקא בתחילת או סוף תיבה אמרינן גורעין ומוסיפין ולא באמצע תיבה, וכע"ז איתא בתוס' סנהדרין ד: (ד"ה לטטפות), וברש"י ב"מ נד: (ד"ה או ללמא).

ד"ה איבעית אימא - והשתא קשיא דהיא גופה למה לי קרא תיפוק ליה דאין מעבירין על המצות - ואף דיסוד דרומי תדיר טפי בשאר שפיכות שירים וקי"ל דתדיר קודם, צ"ל דסברת אין מעבירין עדיפה מתדיר - רעק"א במשניות זבחים (פ"ה אות ל"ט) בשם קרבן נתנאל בסוף מגילה.
ועי' חזו"א (הנלקט בזמנים נא, ד"ה ונמורעק"א) שדחה דקושיא מעיקרא ליתא.

כדאשכחן הכא ובפ"ג דיומא דף לג. - הוא ט"ס ומקום ציון זה דיומא לג. הוא על הראיה דלקמן מדישון מזבח הפנימי והמנורה, וכוונת תוס' לאתויי מיומא טו:, וכן איתא בתוס' זבחים נא.

והנה שם ביומא אין מפורש הטעם משום דאין מעבירין וכו', אלא דתוס' הבינו דזה פשר קושית הגמ' שם אמאי יהיב מזרחית צפונת ברישא, דהו"ל ליתן מזרחית דרומית תחילה לפי שקדמה לה בעלייתו לכבש ואין מעבירין על המצות.

וכן עבורי דרעא אמוטפתא אסור - גם זה שם ביומא לג:

ומתריצין וכו' אבל לקבוע מקום אשפיכת
שיריים לא קבעו מהאי טעמא - בשטמ"ק (י"א) הקשה דהא בשמעתין נמי אינו אלא לקבוע מקום קצירת העומר ואמאי קאמר דאין מעבירין, וביאר העול"ש דכוונת תוס' לחלק דבמקום דבין כך יעשה המצוה וכל הנפק"מ הוא להקדים [כבסוגיין] בזה אמרינן דאין מעבירין, אבל בשפיכת שירים דאם ישפוך שלא במקומו לא קיים המצוה כלל, בזה לא קובעת סברת אין מעבירין, ולפי"ז מיושב גם קושית התוס' במגילה ו:, עי"ש.

וע"ע טה"ק דמישב ומפרש תירוצ' התוס' באופ"א, וראה עוד פירוש הח"נ, ומש"כ השפ"א, ובחי' הגרי"ז (כאן, וזמנים נא), ובספר ישר וטוב.

וראה גם בתוס' מגילה ו: (ד"ה מסתבר) שכתבו תירוצים אחרים על קושית תוס' דהכא. וע"ע בהערה 11 לשטמ"ק החדש שהרחיב בגדרי אין מעבירין על המצוות.

ד"ה ארור אדם - ומה שלא התיר לו ר' ישמעאל שמא לא היה כ"כ צורך ציבור - צ"ב דא"כ הדרא קושיא דכיון דליכא צורך אסור בלא"ה מטעם 'ארור' דהכא - ע"י שפ"א, ועע"ש שכתב לישב באופ"א עיקר קושית תוס'.

ופולמוס של טיטוס היה בשנת חורבן ומלכות בית חשמונאי קדמו טובא - אמנם רש"י במתני' סוטה מט. פירש דפולמוס של טיטוס היינו שהביא הורקנוס על אריסתובלוס אחיו. והגהות ריעב"ץ שם תמה טובא על פירושו. וע"י מהרש"א ח"א שם מש"כ לישב סתירת הסוגיות, ומתוך פירושו יש גם לישב פירש"י, ודו"ק.

ד"ה ועל אותה שעה - ובמסכת עדיות תניא עובדא דהכא וכו' - שם במשנה לא כתוב כלום, אבל בפירוש הרמב"ם שם [וכן הרע"ב] הביא מירושלמי דברכות כעין עובדא דהכא, ומסיים דהאיר ה' עיניהם ומצאו ב' טלאים בלשכת הטלאים, ועל אותה שעה [שהקריבו מאוחר] העיד ריב"ב דקרב התמיד בד' שעות. ומסיימים תוס' דאף בזה מצינו פלוגתא דרש"י פירש שהעיד על שעה שנשא שלמה את בת פרעה.

ד"ה אמר להו מרדכי - ונראה על שם מרדכי הראשון היו נקראים הממונים על שמו - מיהו המעשה דלקמן בג' נשים נראה שהיה מרדכי ממש, דקאמר "והיינו דתנן פתחיה על הקנין" - תוס' ב"ק פב: ד"ה ועל.

דף סה.

גמ'

פתחיה על הקנין זה מרדכי - מכאן נראה שהממונים שהיו בבית המקדש לא היו צריכין להיות מהכהנים והלוויים - הגהות ריעב"ץ.

וע"י מהרש"א ח"א מה הענין למנות חכם גדול על הקנין.

והיינו דכתיב במרדכי בלשון - ע"י מהרש"א ח"א מנלן דמרדכי בלשון שם אחד הוא דלמא תרתי הוי, וע"ע קר"א.

מתני'

כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם כדי שיהא נקצר בעסק גדול:

צ"ע הלא כל ישראל נמצאים בירושלים לעליית הרגל ולקרבן פסח ומי נשתייר בעיירות הסמוכות, ומה צריך להן?

ואכן בתוספתא (פ"י מ"ו) איתא "היו יוצאין ואוכלוס גדול היה יוצא עמהן" משמע דהיו יוצאין מירושלים ולא הוזכר כלל עיירות הסמוכות.

והשפ"א כתב דרחוק לומר דמשום שחייבים בלינה בגלל הרגל אסורין לצאת מירושלים. אמנם דמצינו בדומה לזה חידוש דין במנחת חינוך (מאוס קל"ו) דמבאר דעת הרמב"ם (פ"ה מכלי המקדש) דכהן גדול דירתו בירושלים ואינו זו משם, וביאר המנ"ח משום דמביא חביתין כל יום וחייב בלינה, [ואגב חזינן שחביתי כהן גדול יש להם דין קרבן יחיד המחייבתו בלינה - ראה מה שהרחבנו בזה לעיל נא. בגמ' ד"ה דנין יג"ל].

אכן עדיין הוא חידוש גדול לומר דאסור לצאת מירושלים לצורך, דבהדיא מצינו ביומא סט. דשמעון הצדיק שהיה כהן גדול

שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד - בחי' הגרי"ז (לעיל נג.) מבאר דודאי הצדוקים מודים שתמיד הוי קרבן ציבור, אלא שסברו שיחיד יכול להפריש קרבן שיתכפר בו הציבור, ואהדרו להו דיש דרשא שצריך שיהא הממון משל ציבור. [ועי' ביאור הדרשא ברגמ"ה]. וע"ע מנח"א עמ' תכ"ח.

חגא דשבויעא וכו' שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת - א' לעיל לגבי תמיד כתוב 'צדוקים', וביאר התוי"ט שהיו ב' כתות שיצאו למינות, וכל אחת מהן פקרה בדבר אחר, ולסוף קבלו שתיהן לרעה זו מזו.

ב] היפ"ע הביא ירושלמי דמהאי טעמא שאמרו עצרת לאחר השבת איתא במסכת ר"ה שהיו הבייתוסים רוצים להטעות החכמים בקידוש החודש, כדי שיבוא יום א' דפסח בשבת ויהא עצרת אחר השבת.

נמפל לון ריב"ז ואמר להם שוטים מנין לכם - זהו ודאי דהבייתוסין כן סברו לדרוש עפ"י פשוטו של מקרא ד'ממחרת השבת', אלא דאמר להם אפילו לא תאמינו בקבלה מ"מ י"ל דממחרת השבת הוא ממחרת יו"ט, דמצינו יו"ט דמיקרי 'שבתון' כדכתיב בר"ה ויוהכ"פ - מהרש"א ח"א, עי"ש.

רש"י

ד"ה התורגמן - שלא יחליף טענותיו ויחייבוהו - רש"י בסנהדרין יז. פירש דתורגמן הוה כעד מפי עד. ועי' בריטב"א מכות ו: שהביא פלוגתא במעשה דהתם האם דוקא עדים אסור שיהא ע"י תורגמן או אף בעלי דינים, [וראה עוד שם בהגהות הב"ח אות א'], ולכאורה תליא פלוגתא זו בשני טעמי הרש"י.

יצא לצורך, ובפרט כאן שיוצאין רק בתוך תחום העיר [דהרי יוצאין מבעוד יום ביו"ט]. ובחידוש הרמב"ם הנ"ל שכהן גדול דירתו בירושלים ואינו זו משם - יעוי' במשך חכמה פר' צו (עה"פ ומפתח אהל מועד) דמייתי ליה רמז מההוא קרא דמילואים.

ובעיקר הקושיא לשם מה צריכין לעיירות הסמוכות - יש לתרץ עוד בדוחק דמיירי מתני' כשלא מצאו בקרוב בתוך תחום שבת, או שמצאו מן המוכחר רק ברחוק, וכ"כ השפ"א הנ"ל. וראה בדברינו בענין זה על מתני' לקמן פג:, ועל תוס' פה. ד"ה מדרמות.

אקצור והם אומרים לו קצור - התוי"ט העיר מדוע בשאלה זו לא השיבו 'הין' כמו בקודמות, ועי' רש"י, ותפא"י במשניות אות כ"ג.

כל כך למה מפני הבייתוסים וכו' - הרמב"ם פסק לכל משנתינו, ותמה הקר"א הלא היו עושין זאת לצורך כנגד האפיקורסין והרי לא יצטרכו זאת לעתיד לבוא, ותירץ דכן דרך הרמב"ם לכתוב הלכותיו לכל עת ואולי כשיבנה המקדש לא יתבערו עדיין, ומה"ט לענין פרה אדומה פסק נמי הדין דמטמאין הכהן מפני הצדוקים, עי"ש.

גמ'

ת"ר וכו' מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד:

בענין הספד בחודש ניסן:

כתב המשל"מ (כלי המקדש ז. ט.) דברייטא זו דמגילת תענית חולקת על הא דאמר במסכת סופרים דאין מספדין כל חודש ניסן. ועי' יד דוד שכתב דאינו מוכרח דסברה מסכת סופרים כן, ובהערה שם צויין לביאור הגר"א (תקט. ג.) שכתב דהא דמסכת סופרים הוא רק מנהגא אבל מדינא דגמ' מותר כברייטא דמגילת תענית.

וראה עוד ברבינו יונה סנהדרין יז, ובעינים למשפט שם, ובשו"ת חתם סופר (אכנע"ז ח"א סי' ז"ד), ובחזון יחזקאל תוספתא ריש פ"ח דסנהדרין. (רא"צ קולדצקי שליט"א).

ד"ה אל"ן יומיא - משמע שכולם אסורים בתענית אבל בהספד אין אסורים אל"א מקצתן - וכן דעת רש"י, אבל רגמ"ה מפרש דהאסורין בתענית שרו למספד והאסורין במספד שרו להתענות, ואלו שאסורין בתענית חמירי טפי מהאסורין במספד גרידא.

ומתני' דהתם נמי הכי מוכחת - המשנה היא בתענית טו:

וכי נקיט התם כל לשאחריו ה"נ הו"מ למנקט כל שלפניו - וכ"כ רש"י שם ד"ה דכל שלאחריו.

דאי אמרת לפניו בין בתענית בין בהספד אסור א"כ למה לי שיהא מומל בין שני יו"ט - עי' ביאור הצ"ק, וע"ע עול"ש ושפ"א.

ד"ה מריש ירחא - כך הגירסא בכל הספרים ובקונטרס פי' הטעם וכו' - וכן משמע נמי דגרס רגמ"ה, אבל הוא לשיטתו מפרש איפכא, דבשל עצרת הוי שמחה טפי שהתריסו בזה הבייתוסין יותר מן התמיד, ולכן בעצרת גזרו דלא להתענות אבל בתמיד גזרו רק דלא למספד. וע"ע ביאור נתיבות הקודש בחילוק בין תמיד לעצרת.

וגירסא זו נכונה וכו' - עי' קושית רעק"א בגלהש"ס, וכן הקשה שעה"מ (מגילה פ. פ. א.), ועי' יד דוד, ועול"ש, ובספר ישר וטוב.

דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית וכו' - הוא משנה בתענית טו:

ד"ה דלא להתענאה - דלא הויא שמחה יתירה בשל עצרת כבשל תמיד וכו' - השפ"א (נגמ') השיג על טעם הרש"י, ופירש טעם אחר.

ד"ה תשמרו - לשון רבים - עי' ברגמ"ה עוד פירוש.

תוס'

ד"ה בעלי כשפים - והיינו דקאמר ר"א וכו' שאני שונה שלש מאות הלכות בנמיעת קישואין - פירש"י שם הלכות מיני כשפים, וכן מבואר שם בסוגיא דבמילי דכשפים מיירי, ועי' שפ"א מדוע לפי ר"ה גאון נוח טפי מפירש"י האי דר"א למד הלכות כשפים.

וכדאמרינן נמי אבל אתה למד להבין ולהורות - כן איתא נמי בסנהדרין שם, וש"נ במסהש"ס.

ד"ה ויודעים - משמע דסגי בשנים [אחד] לדבר ואחד לשמוע - תיבת 'אחד' נמחקה עפ"י הגהת הצ"ק, ועי' רש"ש דמקיים הגירסא.

אי נמי התם לדיני ממונות והכא לדיני נפשות וכו' - גירסת הרש"ש "א"נ התם לשאר דיני נפשות והכא לדיני נפשות דלא סגי בכ"ג, ר"ל דלדיני נפשות דסגי בבי"ד של כ"ג די במעט יודעי שבעים לשון, אבל כשדנים דיני נפשות בסנהדרין גדולה צריך שידעו כולם, וציין שם ללח"מ (סנהדרין פ. א. ה, נסו"ד) שהיה לו הגירסא בתוס' כלפנינו, והנניח בצ"ע פשר דברי תוס'.

ולעיקר דברי תוס' - הנה משמעות שיטתם לתירוצי הראשון דסגי בחלק מהסנהדרין שמבינים את העדות ודנים על פיהם, ואין צריך שכל הסנהדרין ישמעו. וראה ברמב"ן עה"ת (דברים יז. ו.) שנחלק עם הרס"ג אי סגי בג' מקבלי עדות מהבי"ד, או דכל הכ"ג בעינן שתקובל העדות בפניהם.

איזהו

מנחות דף סה:

מקומן

תקנת

בסוה"ד - ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד - ומיושב לגירסא זו כל הקושיות שהקשו תוס', ודו"ק. וכן הוא הגירסא שלפנינו בתענית יז:; וכן הוא גירסת רש"י גופיה שם, וכבר כתבו דהפירוש בתענית אינו פירש"י - ע"י הגהות מהר"ץ חיות בסוף תענית.

ד"ה אחד עשר יום - ובפי' חומש פי' שכל אותנו הדרך הלכו בשלשה ימים - כלומר כאן פירש"י שכלל לא הלכו דרך הר שעיר, וזהו שאמר דאם היה אוהבן למה לא הוליקן, אבל רש"י בחומש פירש שהוליקן דרך הר שעיר ואדרבה הלכו בג' ימים, ולכן מפרשים תוס' דה"ק למה איחרן מ' שנה והרי אף בג' ימים יכול להוליקן.

דף סה:

גמ'

רבי ישמעאל אומר אמרה תורה הבא עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת וכו' - צ"ע למה צריך ר' ישמעאל ללימוד זה, הרי הוא סבר (נשניעית פ"א מ"ד) מה חריש רשות אף קציר רשות יצא קציר העומר שהוא מצוה, ואי ס"ד דעצרת לעולם אחר השבת אי אפשר שתהיה קצירת העומר בשבת - ע"י יד דוד, וע"ע שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קמ"א), ושו"ת בית הלוי (ח"א סי' לת. יג).

ת"ר וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד:

א] קשה דאדרבה מלשון 'לכם' דהיינו רבים משמע דמזהיר לבי"ד או לציבור, וי"ל דא"כ הו"ל למימר 'וספרתם' ולשתוק ומדקאמר 'לכם' משמע לכל אחד ואחד, או י"ל מדכתיב גבי יובל 'לך' בלשון יחיד [דמשמע שמצוה לבי"ד - ע"י תוד"ה וספרתם] מכלל דילכס' לכל אחד קאמר - המיוחס לרשב"א.

ב] שומע כעונה:

המג"א (תפט. א.) הסתפק אם יוצא בספירת העומר ע"י ספירת הש"ץ מדין שומע כעונה, אכן מדברי הראשונים מוכח דבעינן ממש ספירה לכל אחד ולא שיוציא האחד את כולם - ע"י הערה כ"ז לכנסת הראשונים, וראה במשנה ברורה (תפט. מ.), וביאור הלכה שם (ד"ה ומלוו על כ"א), וע"ע נתיבות הקודש.

ואם תאמר ממחרת שבת בראשית פעמים שאתה מוצא חמישים ואחד וכו' - פירש"י שכלפי הספירה דאשתקד המרחק בין פסח לעצרת נ"א יום, וקשה הרי אפשר לפרש דכל ספירות שאתה סופר בפועל לא יהו אלא נ' יום [וכדחיית רבא לקמן סו.], ומנ"ל שמפסח לעצרת דוקא צריך להיות נ' יום - ע"י המיוחס לרשב"א.

רש"י

ד"ה מנה ימים וקדש חדש - עד חדש ימים - מקרא זה ילפינן במגילה ה. דימים אתה מחשב לחדשים ולא שעות [והובא בתוד"ה מה].

ד"ה רגל - דאותה שבת היינו שבוע - ע"י רש"י.

תוס'

ד"ה כתוב אחד - וא"ת והלא לא ספרינן אלא מ"ט יום וי"ל שלא צוה הכתוב לספור חמישים וכו' - בהגהות ראמ"ה תמה מאד דלפי תירוץ זה דתוס' אין מקום כלל לראיית ריב"ז, וע"י שפ"א.

וברא"ש בערבי פסחים (שליין מסה"ס) מתרץ באופ"א: שכן דרך המקרא כשמגיע המנין לסכום עשירית פחות אחת מונה אותו בחשבון עשירית ואינו משגיח על חיסרון האחד, וכיו"ב "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים", וכן כיו"ב "ארבעים יכנו".

ד"ה מה חדש - וה"ר משולם גרים מנה ימים וקדש יובל וכו' - הויכוח בין ה"ר משולם ור"ת מבואר בהרחבה בספר הישר לר"ת בשו"ת סי' מ"ג ומ"ד (כנסת הראשונים אות כ"ה).

ור"ת אומר וכו' אע"פ הצדוקים מודים שרגמוהו באתרוגיהן - הוא מתני' בסוכה מח:

ומיהו יש לחלק משום דהתם קאמר מפני מה אמרה תורה - נראה דר"ל דהיכא שרוצה לנקוט עיקר הדין אין לתפוס לשון 'אמרה תורה' בדבר שאינו מפורש בתורה, אבל התם אינו רוצה אלא לפרש טעם הדין הידוע כבר.

אבל יש להביא ראיה מהא דאמרינן עולת חודש בחודשו וכו' ואין צדוקין מודין בדרשה זו - שהם אומרים משל יחיד מביאין את התמיד כדלעיל סה. - תוס' ר"ה ה. ד"ה אמרה.

והקר"א דחה ראיה זו, דה"ר משולם קאמר דוקא בסוגיין דמשיב תשובה לצדוקים ואי אפשר להשיבם מדבר שאין מודים בו.

ד"ה מה להלן - ולדבריהם זימנין דהוי אחר הרגל וכו' - תוס' מפרשים בתרתי קאמר: רגל, ותחילת רגל, ור"ל דלצדוקים יתכן שיבוא לאחר הרגל, ואף אם יבוא ברגל יתכן שבסופו. ועי' רש"ש (צגמ') לשם מה צריך לדחותם בתרתי, וע"ע שו"ת חת"ס (או"ח סי' קמ"א).

ד"ה רגל - כיון דיש לחגיגתו תשלומין כל שבועה - עי' חגיגה יז.

ד"ה וספרתם - ושמא בית דין סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר - בכתובות עב. כתבו תוס' דבי"ד מברכין כל שנה על ספירת היובל,

ובתוס' כאן אין הכרע אם רק ביובל מברכים או כל שנה, ועי' בזה קר"א.

וכן נסתפק בזה הרמב"ן עה"ת (ויקרא כג. טו.), אולם הראב"ד בתו"כ (פר' זהר פ"צ) נקט בפשיטות שמברכים בר"ה של כל שנה ושנה, וראה שם בנוסח הברכה והמנייה.

וגבי זבה דכתיב וספרה לא שייך בה ברכה כיון שסותרת וכו':

האם יש לזבה מצות ספירה?

מדברי תוס' משמע דאין צורך לזבה לברך אבל מצות ספירה יש לה, אבל בתוס' כתובות עב. (ד"ה ספירה) כתבו דאין לה למונות. ובמסהש"ס שם הביא בשם השל"ה דאפשר שהוא ט"ס וצ"ל 'אין לה לברך'.

מיהו מאידך אפשר לקיים הגירסא דהתם, ולפרש דאף תוס' דהכא נתכוונו דמהאי טעמא דלא שייך בה ברכה אינה טעונה כלל ספירה, וכסברא זו כתב הרדב"ז (תמו"מ ז. כג.), והוסיף טעם נוסף שאין צריך לברך, דלא תקנו ברכה אלא במצוה הכרחית שאין אחד רשאי ליבטל ממנה, אבל ספירת הנדה אם רוצה יכולה לעמוד בטומאתה.

והקר"א בסוגיין כתב דאין הספירה מצוה לעצמה אלא בשביל שתהא נקיה ז' ימים, תדע דהא אפילו בדקה רק יום ראשון ויום שביעי עלתה לה.

מיהו השל"ה (שער האומיות, עמ' ס"ז) כתב דתספור הז' נקיים, וראה עוד בסדרי טהרה (קלו. יח.) ובפתחי תשובה (קלו. ד.), וע"ע שו"ת רעק"א קמא סי' כט-לב, ושו"ת נוב"י תניינא סי' כג-קכד.

לא שייך בה ברכה כיון שסותרת - לכאורה גם בספירת העומר יתכן שיפסיק יום אחד ויסתור, אכן תוס' לשיטתם לקמן סו. (סוד"ה זכר) דכל יום הוא מצוה בפני עצמו - עי' בדברינו שם.

איזהו

מנחות דף סו.

מקומן

תקסא

[ב] כיצד מנין השבועות:

כתב מהר"י קורקוס (תמו"מ ז. כנ.), דמעיקר הדין כשישלים שבוע יאמר 'שהם שבוע', וכשישלים י"ד יום יאמר 'שהם ב' שבועות' וכו', אבל עכשיו מחמירים להזכיר בכל לילה שבועות, וכן נוטה לשון הרמב"ם. וכ"כ הר"ן בסוף פסחים.

[ג] מנה ימים לבד או שבועות לבד:

אם מנה שבועות ולא מנה ימים לכו"ע לא יצא, אבל מנה ימים ולא שבועות נחלקו הפוסקים אם יצא דיעבד או דצריך לחזור ולספור - ע"י משנה ברורה סי' תפט. ז., ובשער הציון אות ט'.

ר' יוסי נמי חזי ליה פירכא והיינו דקאמר ועוד - פ"י ראוי להקשות לו האי פירכא דדילמא ביו"ט אחרון קאי - ע"י שטמ"ק (ט"ז). ובהגהות חש"ל פירש הפירכא בע"א. וע"ע יד דוד.

אמימר מני יומי ולא שבועי אמר זכר למקדש הוא:

שיטות הראשונים במצות ספירת העומר בזמן הזה:

א. דעת הרמב"ם והחינוך שבוה"ז נוהג ספירת העומר מן התורה, וביאר הר"ן בסוף פסחים דס"ל דאב"י ורב אשי דמנו יומי ושבועי פליגי על אמימר וסברי דהוא מן התורה, וכן ביארו הכס"מ ומהר"י קורקוס (תמו"מ ז. כד.) בדעת הרמב"ם שם.

ובחי' הגרי"ז הביא שהגר"ח ביאר באופ"א [וכן איתא בחי' הגר"ח עהש"ס אות שמ"ג]: דסוגיין אזלה כמ"ד שקדושת המקדש לא קדשה לעתיד לבוא, ומשום כך כיון שבטל דין הקרבת העומר בטלה גם מצות הספירה התלויה בה, אבל הרמב"ם פסק כמ"ד דלא בטלה לעתיד לבוא, ולכן הגם שבפועל אין מקריבין בזה"ז מ"מ אין זה מבטל את מצות הספירה השייכת מן התורה גם האידנא

ד"ה רבי יהודה - כברייאתא דלעיל דורש ר' יהודה בן בתירא בענין אחר - לעיל נדפס בצד הגליון נוסח אחר ר' יהושע בן בתירא'.

ושמא שנים היו דאחד היה בזמן הבית - ע"י ריעב"ץ.

ואין לחוש במאי בתני ליה בתר תנאי בתראי - פ"י בין אם נימא דקמייאת הוא ריב"ב הקדמון ובין אי נימא דבתרייתא נמצא דתני ליה לבתר תנא בתרא.

דף סו.

גמ'

אי מהחל חרמש תחל לספור יכול יקבור ויספור ואימתי שירצה יביא - מרש"י ותוס' משמע דר"ל מתי שירצה ממש יביא ואף לאחר ט"ז ניסן, וע"י קר"א שתמה ע"ז, וראה עוד בשפ"א, ובספר ישר וטוב.

אי מדרבי"ז דלמא כדאב"י - ע"י שפ"א שמבאר דודאי גם ריב"ז מודה לדינא דאב"י אלא דס"ל דאפ"ה יש להוכיח, ורבא דחי דאינה ראייה מוכרחת. וראה עוד אור שמח (תמו"מ ז. כג.).

דאמר אב"י מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי:

א] ספירת ימים ושבועות מצוה אחת היא, או שתי מצות:

דעת הרמב"ם בשה"מ (מ"ע קס"ח) שספירת יומי ושבועי מצוה אחת היא. ואילו דעת רבינו ירוחם (נתיב חמישי ח"ד, וכו"ד זכנסת הלשונים אות מ') דשתי מצוות הן, ובזמן המקדש היו מברכין שתי ברכות אחד לימים ואחד לשבועות. ובביאור מחלוקתם - ע"י הערה לו-מ-לכנסת הראשונים, וראה עוד בסמוך ד"ה אמימר.

בשם שבולי הלקט, שו"ת הרשב"א, ורבינו ירוחם.

ב] גדר תקנת 'זכר למקדש':

יש לעיין מה בכך דזכר למקדש הוי, ולמה לא ימנו גם שבועי ויעשו זכר בשלימות כמו שעשו בזמן המקדש - עי' מש"כ השפ"א לבאר, ועי' אור שמח (תמו"מ ז. כג.) בביאור דעת אגרות הרמ"ה ורבינו ירוחם בזה.

ובחי' הגרי"ז יסד דיש שתקנו חכמים לעשות כהדין דאורייתא, אבל הכא גדר התקנה הוא 'זכר למקדש' גרידא ולכן תקנו למנות ימים בלבד, וכן מצינו בנטילת לולב דיש דינים שפוסלים במקדש בלבד ולא במדינה, וה"ט משום דתקנו 'זכר למקדש' גרידא, עי"ש.

מתני'

קצרוהו ונתנוהו בקופות הביאווהו לעזרה - וכן לקמן איתא "שטחוהו בעזרה", ותמה בחי' הגרי"ז למה בעינן כל עשיות אלו בעזרה דוקא.

והנה ז"ל הקרית ספר (פ"ו מתמו"מ, והוצא נכנסת הראשונים אות נ"א): "קצרוהו והביאווהו לעזרה כדכתיב והבאתם את עומר ראשית קצירכם, דמשמע דמשעת קצירה יביאווהו לעזרה ושם חובטין וזורין" וכו', עכ"ל.

והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלי' - המנחת חינוך (מנח"ס ז"צ אות י' ולות י"ג) דן האם הבהב זה הוא מעיקר הדין או מצוה בעלמא, ומסיק להוכיח דהוא לעיכובא ומחללין עליו את השבת.

וחכ"א בקנים ובקולחות חובטין אותו כדי שלא יתמעך - ויהא נוח להשיר קליפתו - רגמ"ה. ובחי' הגרי"ז רוצה לפרש דאם יתמעך יהא חיסרון באביב, ודרשו בברייתא דבעינן אביב שלם קלוי ולא גרש קלוי, עי"ש.

נתנוהו לאבוב וכו' - זה המשך דעת חכמים שקוללים אותו באבוב ודלא

הואיל וקיימת האפשרות להקריב עומר. [ולפי"ז במדבר שלא נתחייבו ולא הקריבו עומר כדאיתא במתני' מה: - גם לא ספרו העומר, ועי' בזה מנח"א עמ' שי"ט].

ב. אך דעת הר"ן הנ"ל בפסחים, וכן דעת התוס' בסוגיין - דלכו"ע בזמן הזה מצות ספירת העומר הוא מדרבנן גרידא, אלא דפליגי אמוראי עד כמה עשו זכר למקדש, וכן פסקו הטור ושו"ע.

ג. שיטה חדשה והפוכה הוא דעת רבינו ירוחם [שהובא לעיל], ואגרות הרמ"ה, דאף דעת אמימר דהוי מדאורייתא בזמן הזה, אלא דס"ל דבזמן ביהמ"ק מנו מן התורה יומי ושבועי ובזה"ז רק מנין הימים הוא דאורייתא ולא מנין השבועות. וביאור בשיטה זו - יעוי' באור שמח (תמו"מ ז. כג.). ועי' ביאור הלכה ריש סי' תפ"ט שביאר שיטות הראשונים בזה.

ד. וראה בבית הלוי (מ"א סי' ל"ט) שחקר היכא שדילג יום אחד ולא ספר כלל אמאי נפסק בשו"ע שמכאן ואילך יספור בלי ברכה, דנהי שהפסיד מנין הימים מ"מ מנין השבועות לא הפסיד ויברך על מנין השבועות, ובשלמא לרבינו ירוחם אין מברכין בזה"ז אלא על הימים בלבד, אך רוב הפוסקים נחלקו עליו במה שמחלק בין ימים לשבועות בזה"ז, וא"כ אמאי לא יברך מכאן ואילך על השבועות.

אמר זכר למקדש הוא:

א] מדוע אין אומרים זמן [שהחיינו] בספירת העומר?

כן הקשה בעל המאור בסוף פסחים, ותרין דכיון שאינו אלא זכר בעלמא אין לנו להטעינו זמן. אכן יש לעיין לסוברים שהוא מן התורה, וראה בבעה"מ הנ"ל ובהשגות הראב"ד שם תירוצים נוספים, וראה עוד בכנסת הראשונים (אות מז-מט) מה שהביא

איזהו

מנחות דף סו.

מקומן

תקסג

דרשא דאורייתא דמלאכת חול המועד אסורה מן התורה, אבל בתוס' בחגיגה שם מסיק דהוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא - טה"ק.

ושמא תרתי שמעת מינה - עי' קושית הגהות מצפ"א.

ד"ה ואימתי שירצה יביא - והא דכתיב כרמל וכו' - עי' תמיהת השפ"א.

היינו למצוה - כן איתא במתני' עא. דלא מצא לח יביא יבש, ודרשינן לה בברייתא לקמן עב.

ד"ה זכר למקדש - נראה דבספק חשיכה יבול לברך ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה - צ"ע איך יכול לברך, שמא יום הוא ומברך ברכה שאינה צריכה - עי' עול"ש, ושפ"א, וקה"י ברכות ס"ה. ובדבר אברהם (מ"א ס"ה לז. ה.) חקר כשאדם מסופק במנין העומר האם יוצא ידי חובה כשיספור שני מנינים מספק, והביא ראיה מתוס' דהכא דמשמע דספירת ספק הוי ספירה, עי"ש.

ועוד אומר דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום תמימות - נראה דאין ר"ל ביום ממש, אלא כוונתו דאפילו לכתחילה עדיף לספור בספק חשיכה כמה שיותר קרוב ליום משום תמימות. ודחו תוס' דאין נראה, והטעם כתב הר"ן בסוף פסחים דאין זה נכון להכניס עצמו בספק לכתחילה ואין להחמיר ב'תמימות' בזמן הזה שהוא מדרבנן [כ"ה שיטת תוס' והר"ן - עי' בדברינו בגמ' טפי מספירה דאורייתא, ואם סופר בלילה נמי 'תמימות' מיקרי. [וכע"ז כתב הצ"ק כאן, וצריך להגיה בדבריו].

והיכא דשכח לספור בלילה פסק בה"ג שסופר ביום - בתוס' מגילה כ:

כר"מ שמהבהבים אותו באור ממש, כדאיתא בברייתא בגמ'.

וראה בחי' הגרי"ז (צגמ') שתמה איזו שייכות יש בין פלוגתת ר"מ וחכמים לענין חבטה ודישה קודם קליה או אח"כ, לפלוגתתם אם קולין באש או בכלי, וכן מאי טעמא דחכמים שקולין דוקא על כלי הרי מ"מ היה מנוקב והאש קולה אותן, וכתב שעפ"י הרמב"ם בפיהמ"ש מיושב דהכל פלוגתא אחת היא, עי"ש.

שטחיהו בעזרה והרוח מנשבת בו - שיתיבש הזיעה שהזיעו הגרעינים באבוב - תפא"י במשניות אות ל"א.

והישאר נפדה ונאכל לכל אדם וחייב בחלה ופטור מן המעשר - דין זה נאמר לגבי עומר שנקצר מן המחומר ונתמרח ביד הקדש כמבואר בגמ', ותמוהין דברי הרמב"ם (תמו"מ ח. ג.) שכתב כן לענין שתי הלחם, והלא מביאין אותן מחיטין שכבר נתרמו ונתעשרו - עי"ש אור שמח, ובחזון יחזקאל (תוספתא י. ו.).

רש"י

ד"ה מצה - כגון חל פסח בשני בשבת - הקר"א (לעיל סה:) הקשה דלכאורה הו"ל לנקוט חידוש טפי שאם חל באחד בשבת נמצא שלא תאכל כלל מצה חדש, ועי' רש"ש (סה:), ובספר ישר וטוב.

בסוף העמוד - ד"ה זה אביב - כלומר ראשית קציר - והוא מלשון 'אב' - אבן עזרא (ויקרא ג. יד.). והיינו מבושל כל צורכו - רש"י לקמן עא.

תוס'

ד"ה כתוב אחד - ובסוף פרק שני דחגיגה נמי דרשינן מה שביעי עצור אף כולן עצורים - מתוס' כאן משמע דס"ל דהוי

כל הימים הן מצות ספירה אחת, או כל יום מצוה לעצמו:

פשר תמיהת תוס' על הבה"ג ביאר הרא"ש שלהי פסחים: שהרי כל לילה ולילה הוא מצוה בפני עצמה. וכתב הביאור הלכה (סי' תפ"ט ד"ה סופר) דאע"ג דכתיב 'תמימות', הא כתב הרי"ף גיאות בשם ר"ה גאון דמקיים התמימות בספירת השבועות.

ובדעת הבה"ג - ביאר חי' הגרי"ז דס"ל דמצות הספירה הכל מצוה אחת היא, והא דמברכין בכל יום משום דכן הוא בכל המצות שמברכים גם על חלק מן המצוה. ולענין הלכה - פסק השו"ע (תפ"ט. ח.) דיספור בשאר הימים בלי ברכה. וכתב המשנה ברורה (סקל"ז) דנכון שישמע הברכה מן הש"ץ או מאחד המברכין ויענה אמן בכוונה לצאת ואח"כ יספור.

דף סו:

גמ'

אין אור לשון קלי אלא דבר אחר לישנא אחרינא [כגוי' שטמ"ק] אין לשון קלי אלא דבר קלי' - שתי הלישנות תרוייהו חד טעמא נינהו, וכל חד הוא פירושא לחבריה - עי' בפירוש הראב"ד בתו"כ נדבה פי"ג (הונא כנסת הראשונים אות נ"ז).

כרמל רך ומל' וכן הוא אומר וכו' - עוד דוגמאות לדרשות דנוטריקון עי' בשבת דף קה.

דבי ר' ישמעאל תנא כרמל כר מלא - עי' פירש"י ורגמ"ה, וראה בדברינו לעיל סד: בגמ' ד"ה מ"ט.

אמר רב כהנא אומר היה ר"ע מירוח הקדש אינו פומר - לקמן נדחו דברי רב כהנא, אבל היפ"ע הביא דבירושלמי נתקיימו דבריו.

הביאו בשם בה"ג שיספור בלא ברכה, אבל בר"ן מפורש שם דלדעת הבה"ג מברך למחר וכמשמעות התוס' כאן.

וכן היה נראה מתוך סתם מתני' וכו' דתנן מצותו בלילה לקצור ואם נקצר ביום כשר - צ"ע מה ענין זה לזה, דהלא מצות הקצירה הוא בלילה, וכן הספירה שהוקשה לה, ומה שקוצר ביום היינו דאף שביטל המצוה מ"מ צריך להביא הקרבן - כן הקשו הקר"א (ד"ה וכתנו המוס'), ובחי' הגרי"ז. ועי' הגהות ראמ"ה, ובאור שמח (תמו"מ ז. כג.), ובהערה מ"ה לכנסת הראשונים.

אבל נראה לר"ת עיקר איך סתמא דמתני' דפרק שני דמגילה וכו' - בתוס' מגילה כ: כתבו סברא נוספת דלא יספור ביום, לפי ששנה הכתוב לעכב לגבי 'תמימות', ואי אתה מוצא תמימות אלא כשמונה בלילה.

ולענין הלכה: השו"ע (תפ"ט. ז.) פסק דיספור ביום בלא ברכה, וכתב המשנה ברורה (ס"ק ל"ד) דמיהו מכאן ואילך סופר בכל לילה בברכה, וביאר שער הציון (אות מ"ה) דהוי ספק ספיקא לחיובא, ספק אם כסוברים דספירה זמנה אף ביום, ואת"ל דאינה ביום יש הרבה פוסקים דאין הימים מעכבין זה את זה כדלקמן בסוף התוס'.

ובפ"ק דע"ז גבי כל המשנה וכו' ומיהו אין כ"כ ראיה משם דאין הלכה לגמרי כאותה משנה וכו' - אבל התוס' ב"ק קב. כתבו דהוה הלכתא פסיקתא משום דתני בלשון 'כל החזור וכל המשנה', וא"כ ה"ה כאן דקתני 'כל הלילה' - צ"ק.

בסוה"ד - עוד פסק בה"ג שאם הפסיק יום אחד ולא ספר שוב אינו סופר וכו' ותימא גדולה הוא ולא יתכן:

איזהו

מנחות דף סו:

מקומן

תקסה

אלא אר"י תלמוד ערוך הוא בפיו של ר"ע שלא ניתנו מעות אלא לצורך להן - צ"ע דא"כ איך נתקדש כלל הואיל ולא ידוע איזה עישרון יהא לעומר הא אין ברירה - עי' עול"ש.

מירוח העובד כוכבים תנאי היא:

א] מירוח עכו"ם דפוטר תלוי בגברא או גם ברשות:

פשטות הסוגיא דמירוח עכו"ם פוטר היינו בתבואה שברשות העכו"ם, וכן משמע מרגמ"ה שכתב "שאם היה לעכו"ם כרי ומירחו". וכן משמע דעת רש"י לקמן סוף סז., ומפורש ברש"י גיטין מז. (ד"ה דיגונן) וז"ל "שאם מירחן עכו"ם והן שלו בשעת מירוח". ולפי זה אין הדבר תלוי רק בגברא הממרח אלא גם ברשות.

ברם דעת המאירי בקידושין דף ל"ו דמאן דפטר מירוח עכו"ם היינו אפילו מירח הגוי פירות של ישראל, וכן מפורש גם דעת השטמ"ק לקמן סז. אות א'. ובדעת הרמב"ם בזה יש סתירה - ועי' כס"מ (תרומות א. יג.) בשם מהר"י קורקוס, וראה עוד בקר"א (ריש סו.), ומרכה"מ (תרומות א. יא.), חי' רבינו חיים הלוי (ציקוריס ז. טו.), חזו"א (שניעית א. כא.), וקה"י (זרעים סי' י').

והנה ה"ה לכאורה פלוגתא זו הוי איפכא כשמירח ישראל פירות של עכו"ם, ומדברי הרמב"ן ורשב"א וריטב"א בקידושין דף מ"א מבואר שמירוח ישראל בפירות עכו"ם פוטר, אולם מדברי רש"י ותוס' בכורות יא: (ד"ה דמרחינהו) מבואר דדוקא אם ישנם ברשות הישראל מהני מירוח הישראל לחייבן. ועי' קה"י זרעים (סי' י') שהאריך בזה בשיטות הראשונים. וראה עוד במהרי"ט אלגזי (פ"ד דכורות אות נ"א).

ב] ממה פוטר מירוח העכו"ם:

תוס' נדה טו: (ד"ה נהממו) נוטים לומר דמירוח עכו"ם פוטר רק מאכילת עראי כשם

שהיה קודם מירוח, אך הניחו בקושיא מהסוגיא דבכורות יא: דמשמע שפוטר לגמרי ואפילו מאכילת קבע. ועי' תוס' לקמן סז: ד"ה כדי (א') שנסתפקו בזה ומסקי דפוטר אפילו מאכילת קבע. וראה עוד שטמ"ק שם (אות ז').

דתניא תורמין וכו' ומשל עכו"ם על של עכו"ם - פירש"י כגון הלוקח מן העכו"ם, ברם תוס' בכורות יא: (ד"ה טזלס) הקשו הרי לוקח פטור מן המעשר, ופירשו דמיירי בעכו"ם התורם משלו על של ישראל. ורש"י יכול לפרש כשיטת הריב"ם המובאת בתוס' לעיל לא. (ד"ה קסנר) דהלוקח אחר מירוח חייב לעשר.

רש"י

ד"ה ונתחטא - נטייל כמו בן מתחטא לפני אביו - בתענית יט. פירש"י מיטהר לפני אביו [עפ"י המתרגם שם], אך בתענית כג. פירש לשון חוטא, וכע"ז פירש בברכות יט., ואילו בבכורות נז: וכן במתני' יומא נח: פירש"י לשון ירידה, ועמד על הסתירות ברש"י הגר"פ במססה"ש ברכות יט., וראה עוד בענין זה - בתו"י וריטב"א יומא נח:

ד"ה כנף רננים - בר יוכני - הוא עוף גדול מאד - עי' בכורות נז: סוכה ה:, יומא פ.

ד"ה נעלסה - ח' חטוי - מפרש הצ"ק לפי דה"א מתחלף בחי"ת, והקשה כיון דחיטוי כאן הוא לשון הורדה אמאי לא דרש דה"א היינו הורדה, ונראה לישב לפי דלעיל גבי נתעלסה נמי צריך לומר דה"א וחי"ת מתחלפין, ושם פירש"י דנתחטא לשון טיול לכן הכא גם פירש כך.

והאי חטוי לשון הורדה כדתנן וכו' התחיל מחטא ויורד - וכן פירשו התוס' כאן,

אבל תו"י ביומא נט. בשם הר"י פירש דשם הוא מלשון חיתוי.

ד"ה ומשל עובד כוכבים - כגון הלוקח מן העכו"ם - ע"י בדברינו בגמ' ד"ה דתניא.

תוס'

ד"ה אומר - ה"מ למיפרך וכו' הא בעינן ממשקה ישראל - א] כן איתא בפסחים ריש מח. דאין מביאין נסכים מן הטבל - רש"ש.

והשטמ"ק (י"ח) תירץ דשמא היו מעשרים את העומר. והעול"ש תירץ לפי דברי התוס' חולין (קמ. ד"ה למעוטי) דלא אמרינן ממשקה ישראל בדבר שהיה לו שעת הכושר, וה"נ היה לטבל שעת הכושר קודם שנגמרה מלאכתו, וההיא דפסחים מיירי בנסכים דוקא דתיכף שדרך בגת ונעשו משקה נגמרה מלאכתן למעשר.

והקר"א תירץ דדוקא מירח הקדש ואח"כ פדאו אינו פוטר אבל העומר שנשאר של הקדש פוטר, והא דאין מנחות מן הטבל היינו שנתמרח וחל עליו איסור טבל ביד ישראל, אבל הכא שנתמרח ביד הקדש לא חל כלל איסור טבל. ועי' טה"ק שדחה סברת הקר"א, וראה מש"כ בזה העול"ש.

וע"ע מה שכתבו לישב - טה"ק, והשפ"א (ריש סו:) ובחי' הגרי"ז (נגמ').

[ב] העול"ש הביא דבשו"ת תורת מרדכי תמה הא אין איסור טבל חל על איסור חדש דקדים ליה אף קודם מירוח, ובאיסור חדש ליכא משום ממשקה ישראל דמצותו בכך [ע"י לעיל ריש ה. בדברינו שם אות א']. ועי' תירוץ העול"ש.

והמקדש דוד (לג. ג. ד"ה וסנה) הקשה שהרי היו מכניסין העומר לעזרה במוץ שלה כדאיתא במתני' סו., וא"כ ליכא כלל איסור טבל כדאיתא לקמן סו.; עי' מש"כ לישב.

ד"ה שלא ניתנו - א"נ שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון - הוא גזירה דר' אבהו - ע"י ערכין כג: ב"ק לג:

ד"ה מירוח - וי"ל דא"נ פליגי ביש קנין אכתי פליגי ביש מירוח דהא בהא תליא - כלומר מתהפכת מחלוקתם ביש מירוח כדמפרש. ובתוס' גיטין מז. כתבו דכן משמע מתוך פירוש הקונטרס דהתם, והפני יהושע שם נתקשה היכי משמע, ועי"ש מהר"ם שיף.

אמנם מפירש"י דהכא משמע בהדיא לא כן, דהוא מפרש בתוך דבריו דר"מ ור"י אית להו אין קנין ומירוח עכו"ם אינו פוטר.

מיהו אין נראה כלל לומר כן מדנקיט לקמן ר"מ ור"י לחיובא - פי' לקמן סז. איתא "ואפילו ר' מאיר ור' יהודה דקמחייבי", וא"כ מבואר דמחייבי במירוח עכו"ם אף דסברי אין קנין להפקיע.

ואין לומר דנקט עיקר פלוגתייהו במירוח וכי מוקמת לה נמי ביש קנין מ"מ במירוח נמי פליגי - ר"ל דרבא קאמר דמירוח עכו"ם תנאי היא ממה נפשך, דאי פליגי במירוח הוי שפיר, ואי פליגי ביש קנין נמצא נמי דבמירוח פליגי איפכא.

דע"ל בורחין ר"מ אית ליה תרוייהו וכו' מדשרי לתרום משל כל על של כל - ר"ל מדשרי לתרום ש"מ דס"ל דמירוח אינו פוטר, ומדשרי משל כל משמע דמיירי בתבואה דעכו"ם, וא"כ סבר דאין קנין להפקיע.

והשתא חדא לפטור מירוח הקדש אינך תרי הוי מיעוט אחר מיעוט וכו' - כן איתא בהדיא בגמ' סז. בסברת ר"מ ור"י.

והשתא מהיכן נמעט דיגון עכו"ם - בשולי הדף נדפס נ"א 'דגן עכו"ם', וכן הגיהו רש"ש ומליו"ט.

קנין דרשינן לדיגונך ועוד לדרשא אחריתי, ומפרשים תוס' דאין ה"נ אלא דלא חש לפרש אלא חד דגנך.

א"נ הכי קאמר ומר סבר דגנך ולא דיגון עכו"ם והוי מיעוט אחר מיעוט וכו' -
כאן חוזרים בהם תוס' ומפרשים דלעולם כדפירשו בתחילה דמ"ד אין קנין ע"כ סובר אין מירוח ודריש דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ובגיטין ה"ק דמ"ד יש קנין דריש דגנך וכ"ש דדריש דיגונך, ומ"ד אין קנין ס"ל דפשטיה דקרא ממעט רק דיגונך ונמצא דהוי מיעוט אחר מיעוט לרבות, ומוסיפים תוס' דמיהו אי אפשר לפרש כך בכוונת הגמ' בבכורות, ושם ע"כ יש לפרש כדלעיל דמ"ד אין קנין אית ליה דמירוח פוטר.

ולחאי פי' מצינו למימר דהאי דאיפליג רבה ור' אלעזר בגיטין ביש קנין אליבא דר"י פליגי וכו' - כלומר דקשה לתוס' איך רבה ור"י פליגי התם במחלוקת תנאים, ומתרצים דהרי דעת ר"י ור"ש ביש קנין להפקיע אינה ברורה [כדפרישית לעיל] א"כ י"ל דפליגי אליבא דר' יוסי, אבל ר"מ ודאי ס"ל דאין קנין.

וע"ע תוס' בגיטין מז. דמישבים באופ"א דרבה ור"א אתו ככו"ע.

ועוד יש לפרש וכו' דשמעינן ליה לר"מ דאמר יש קנין בפ"ק דע"ז - כן נקטו נמי תוס' לעיל לא. (ד"ה קסנר), וא"כ צ"ע לרש"י ורגמ"ה כאן שפירשו בדעת ר"מ דס"ל אין קנין, ועי' מש"כ לישב השטמ"ק (כ"א) בשם השר מקוצי.

במזה"ד - וירושלמי למעניה וכו' שדה מצוי הוא להתברך מתוכה - ר"ל דמפרש האי דאיתיביה תרתי בשדות משום דמצוי להתברך מתוכה.

וצ"ל דודאי מ"ד אין קנין יכול לסבור נמי מירוח העכו"ם פוטר וכו' - כלומר ודאי אמת מה שתירצו תוס' לעיל דר"מ ור"י סברי אין קנין ואין מירוח פוטר וסברי דהוי מיעוט אחר מיעוט, מיהו יש עוד מ"ד השנוי בסוף השולח דס"ל מחד דאין קנין ומאידך דמירוח פוטר, ואותו מ"ד ע"כ דרש חד קרא למעט הקדש וחד לדיגונך ולא עכו"ם, וקרא השלישי מוקי לאיזה דרשא. [והא דפשיטא ליה לדרוש דיגונך ולא עכו"ם טפי מדגנך ולא עכו"ם, לפי דכך הוי פשטיה דקרא דבדיגון איירי כדלקמיה בתוס'].]

אבל מאן דאית ליה יש קנין בע"כ צריך לפטור מירוח העכו"ם דלית לן לאוקומי לדרשא אחריתי וכו' - פי' הואיל ומ"ד יש קנין קים ליה לדרוש חד לדגנך ולא עכו"ם, ע"כ דאיך קרא דריש לדיגונך ולא עכו"ם דזה הוי טפי פשטיה דקרא.

ור"ש ור"י אפילו ס"ל אין קנין ע"כ נמי פטרי מירוח העכו"ם וכו' - גירסת ברה"ז כלפנינו 'אין קנין', ועי' צ"ק וטה"ק דלא נחא להו בהכי וגורסים 'יש קנין'. עכ"פ נראה ביאור דברי תוס': דר"מ ור"י מוכרח מלשונם דסברי אין קנין ואין מירוח, אבל ר"י ור"ש אין הכרח מה דעתם אי יש או אין קנין, אכן ודאי מוכרח דסברי יש מירוח ממה נפשך, דאי סברי אין קנין ודאי טעמם דאין תורמין מעכו"ם על ישראל משום דיש מירוח, ואפילו סברי דיש קנין מ"מ מוכרח דסוברים נמי יש מירוח כדפירשו תוס' לעיל, נמצינו למדים מהאי ברייתא מחלוקת תנאים האם מירוח עכו"ם פוטר.

ובההיא דגיטין וכו' לא חש לפרש אלא חד דגנך - קשה לתוס' דלתירוצן זה נמצא דלתרווייהו דרשינן תרי דגנך, דלמ"ד יש קנין דרשינן לדגנך ולדיגונך, ולמ"ד אין

טז: מבארים יותר: דמסיים שם במתני' ואין שורפין עליהן את התרומה משום דטומאתן ספק, משמע דקאי אף אקטנות, וסיבת גזירתן משום דשמא ראו דם.

והתוס' בנדה לב. כתבו משום דע"כ מתני' לית לה טעמא דטימוע, אלא משום חשש ראייה כדקתני "לפי שישבות על כל דם ודם".

והא דקאמר ר"י בגמ' מעשה היה והטבילה קודם לאמה וכו' - פי' אמאי הוצרך ר"י להביא ראיה דהוי מיעוט דשכיח מההוא מעשה, והלא טעמו משום טימוע ולא משום חשש ראייה - תוס' נדה לב.

משום דלא ליהוי כי חוכא ואיטולא וכו' - פי' אף שסיבת הגזירה משום טימוע מ"מ אין דרך חכמים לגזור אי לא שכיח קצת שרואות מעריסתן דאל"כ הוי כחוכא.

וי"ל דמיעוטא דלא שכיח הוא והוי כמו מיעוטא דמיעוטא ולא חייש ר"מ - צ"ב בדנדה לב. מפורש דהוי מיעוטא דשכיח לר"מ, אבל בתוס' שם וכן בתוס' שבת טז: ביארו טפי: דמסתמא לא ראתה אחר הלידה והויא בחזקת אינה רואה, וסמוך לזה רובא שאינן רואות והוי הרואות כמיעוטא דמיעוטא.

אכן עי' בעול"ש שביאר באופ"א כוונת תוס' דהכא. וראה עוד מש"כ השפ"א לישב.

דף סז.

גמ'

גלגול הקדש פוטר - הנה לענין מעשרות דאמרין נמי דמירוח הקדש פוטר היינו דכבר משהביאה שליש ביד הקדש פוטר, ולפי"ז לכאורה אף לענין גלגול דהכא כבר משעת נתינת המים לעיסה יש לפטור, אכן יעוי' בחי' הגר"ח הלוי (ניכורס מ. ו, ד"ה

ד"ה רבי יומי - והא דמשמע בפ"ק דהולין וכו' ההיא במטהר יינו של כותי - עי' מתני' ע"ז סא., ור"ל דמירי שישאל דרך הענבים דעכו"ם ומשמר היין שלא יגע הנוכרי.

וראה בתוס' גיטין כה. (ד"ה הלוקח) שתירצו עוד דכותים אף שגרי אריות הן כיון דפורשים מע"ז יותר משאר עכו"ם ומחזיקים שבתורה שבכתב וכו', להכי לא גזרו על יינם אף שגזרו על פיתם.

בא"ד (סז.) - וההיא דבנות כותים מוקמינן במסכת נדה כר"מ וכו' - פי' דר"מ חייש למיעוטא שרואות מעריסתן, והאי טעמא לא שייך אלא למ"ד גרי אמת הן - תוס' שבת טז:, ובתוס' נדה ריש לב. הוסיפו דבב"ק לח: מוכח דסבר ר"מ גרי אמת הן.

וי"ל דע"ל כרחוק אפי' למ"ד גרי אריות הן אית ליה נמי ההיא גזירה וכו' - פי' ומשום שלא יטמעו בהן ולא משום דחיישינן למיעוטא. והא דמוקי לה בנדה כר"מ מפרש לקמן בתוס'.

ולחכי חשיבי שתי גזירות דאינן שוות - פי' דבשבת מבואר דשתי גזרות נפרדות הן, חדא דגזרו על בנותיהן דעכו"ם (דף יז:), וחדא דגזרו על בנות כותים (דף טז:), ולדברי תוס' אתי שפיר דעל עכו"ם גזרו מבית שלש ועל כותים מעריסתן.

ואפי' למאן דבעי למימר מעיקרא [בת] יום אחד חשיבי שתי גזירות וכו' - נראה דר"ל למ"ד בע"ז לו: דאף על בנות עכו"ם גזרו מעריסתן, מ"מ חשיבי ב' גזרות דיש סיבה לגזור בזה שאין בזה, וכן הוא בתוס' שבת טז: (סוד"ה אף), וכן ביאר העול"ש. [ודברי הצ"ק צ"ב].

והא דמוקי לה בנדה כר"מ משום סיפא דקתני והכותים וכו' - בתוס' שבת

איזהו

מנחות דף סז.

מקומן

תקסט

אלא (נראה) ובחי' הגרי"ז בסוגין שכתבו לחלק בין הבאת שליש לנתינת מים.

מאן דאמר מירוח העכו"ם אינו פוטר גלגול העכו"ם אינו פוטר - הקר"א
(ד"ה והנה למ"ד) נסתפק למ"ד גלגול עכו"ם אינו פוטר, אם קנה מהעכו"ם פת שאין בו שיעור חלה אבל בעיסה שעשה הנוכרי היה שיעור חלה, האם אסור לישראל לאכול בלי הפרשת חלה, עי"ש.

עובד כוכבים שהפריש פטר חמור וכו' -
מפירוש רש"י מתבאר דמיירי בגר שהפריש בהיותו עכו"ם, וכן משמע מתוס' (סוד"ה גזירה), ונראה שהכריחם לזה משום דמאי ס"ד שיחול הפרשת פטר חמור שלו, דבשלמא לענין תרומה וחלה איכא מ"ד שאין לו קנין ומירוח להפקיע.

רש"י

ד"ה ואין מיעוט - ואי קשיא מאי חזית וכו' תריין מסתברא וכו' - עי'
המיוחס לרשב"א.

ד"ה גזירה משום בעלי כיסין - ואי שרית ללוקח מן העכו"ם וכו' אתי למימר נמי לוקח מחמור ישראל פוטר - משמע דלפירוש זה החשש הוא דאתי למטעי, וצ"ב דכל הסוגיא אזלה על חשש דאתי להערים, וכן ברגמ"ה על ציור דפירוש הזה נקט דשמא יערים לומר מעכו"ם זבן. ושו"ר שכן הקשה טה"ק על רש"י.

ל"א משום בעלי כיסין וכו' וחסיס על רוב מעשרות ויקנהו לעכו"ם וכו' -
לכאורה נפק"מ בין הפירושים: דלפירוש קמא יש לגזור על כל תבואת עכו"ם, אבל לפירוש בתרא סגי לגזור רק בשהיתה התבואה של ישראל ומכרה לעכו"ם, אבל התוס' (צקוד"ה גזירה) הוכיחו דבכל גווני גזור, וראה בכס"מ (תרומות א. יא.) שהביא תשובת הריב"א שהסתפק בענין זה, והכס"מ

כתב שהוא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד, עי"ש. וראה עוד בקר"א שהרחיב בדעת הרמב"ם בגזירה זו, וע"ע חזו"א (פציעת א. כג-כג).

תוס'

ד"ה דכתיב - פי' בקונטרס וכו' ונראה דאין צריך וכו' וחשיב כמו מיעוט אחר מיעוט וכו' - טה"ק תירץ עפ"י דברי הרש"י בהוריות ג. [מהירושלמי] דבג' מיעוטין לא אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, וה"נ 'דגנך תירושך ויצהרך' הוו ג' מיעוטין, עי"ש.

מיהו יעוי' בתוס' הרא"ש בהוריות (סוף 3:) שהוכיח דהבבלי פליג בזה על הירושלמי.

ד"ה חד עריסותיכם - לא דק דמעיקרא הו"ל למעוטי עיסת הקדש דמסתבר טפי - דאילו עכו"ם דמי לישראל שכן נאכל בלא פדיון - עי' רש"י ד"ה ואין מיעוט. ועי' הגהות מצפ"א דמישב אמאי נקט מיעוטא דעכו"ם תחילה.

ואע"ג דממעטינן נמי עיסת מעשר שני לר"מ וכו' היינו משום דהוי כעיסת הקדש - עי' חי' הגרי"ז דלדעת הרמב"ם על כורחין חלוק מעשר שני מהקדש.

ומיהו ק"ק דהתם מסיק משום דכתיב תרי זימני עריסותיכם - פי' משמע שם בגמ' דממעטינן עיסת מעשר שני לפי דיש לה מיעוט מיוחד דעריסותיכם, [ולכן י"ל דלא דמי לאתרוג ומצה דמעשר שני דיש רק חד מיעוטא], והלא אין למעשר שני שום מיעוט מיוחד אלא נכלל הוא במיעוט דהקדש.

ובתוס' בסוכה וכן בריטב"א שם תירצו דדיחוי בעלמא מדחי התם הגמ'.

ועוד דריש ליה וכו' ומעריסותיכם דריש מדבצי לאוקומי מעיקרא לרבות ש"ל

מדויקים. אמנם גם הגירסא הכתובה לפנינו בגמ' נחא, ודו"ק.

ד"ה עובד כוכבים - אלא ודאי בפטר
חמור גופיה מיירי כרבי יהודה וכו'
- כן הוא גם בפרש"י ורגמ"ה שם, וע"ע רש"ש כאן.

ד"ה ותרומתו אינה מדמעת - ולא כדברי
פרש"י דאם נתבטל ברוב שריא
אפילו לזר - פי' רגמ"ה בבכורות שם משמע
כפירוש רש"י. וכן נקט הרדב"ז (תרומות יג. יא.) בדעת הרמב"ם שם. וביפה עינים בבכורות שם כתב שכן מוכח גם בירושלמי דחלה (פ"ד ה"ד). והרמב"ן בהלכותיו בכורות שם גם מסיק כדעת רש"י, וישיב הקושיא מהסוגיא כאן במנחות.

דרכה כהן הוה ומדבית עלי קאתי - עי'
ר"ה דף יח., וכן רש"י ותוס' בכורות כז. גרסי
בגמ' דר"ה 'רבה', וכן גרסי הריטב"א בר"ה שם, ותוס' הרא"ש בחולין קלג., ברם גירסת עין יעקב שם 'רבא'. וראה עוד בסוטה ריש כב: דמוכח מגירסת הגמ' שם דרכה כהן הוה וכפירש"י שם, אולם בע"ז יט: גרסינן על אותה מימרא 'רבא'.

מיהו רש"י בחולין קלג. סותר שיטתו, ופירש דרבא כהן הוה, ובההיא דר"ה גריס 'רבא'. ועי' מהר"ם בחולין שם.

ומיהו אותם שתי חלות וכו' אם נתערבה
אותה של כהן אינה מדמעת - פי'
הגם דשל אור מדמעת כמש"כ תוס' לעיל, מיהו של כהן דקיל טפי שאינה אלא שלא תשתכח תורת חלה - אינה מדמעת.
ועי' תוס' חולין קד. (נסוד"ה חלת) שמסתפקים בזה, וע"ע פירוש הר"ש בחלה (ד. ח.), וראה עוד בהגהות מלא הרועים כאן.

ד"ה גזירה - וא"ת לר"פ ולרבינא דלא
משמע להו דמחייב מדרבנן - צ"ע

שותפין - עי' גירסת השטמ"ק, ולדבריו תוס'
מקשים עוד היכי בעי רבא לס"ד שם לדרוש מינה לרבות שותפין.

והצ"ק מפרש כגירסא שלפנינו, ור"ל דאין לדחות דתרתני שמעינן מחד עריסותיכם, דלמילף שיעור עיסת מדבר סגי למכתב 'עריסותיך' ומדכתיב 'עריסותיכם' שמעינן למעט הקדש - זה אינו דהא מעיקרא בעי לרבות שותפין וע"כ מדכתיב 'עריסותיכם' ועלה מסיק דדרשינן לשיעור עיסת מדבר.

ושמא כולוהו ש"מ - עי' ביאור הצ"ק, ואזיל
לשיטתו בביאור קושית תוס'.

וא"ת דהכא בעי תרי קראי וכו' - ע"ע
מש"כ תוס' פסחים ה: (ד"ה אכל),
ושטמ"ק בכורות יג: (אות א'), וראה עוד מש"כ לישב הקר"א (רי"ט סז.), וע"ע שו"ת שאגת אריה סי' פ"ג.

וי"ל דכיון דגלי לן הכא וכו' ה"ה בכל
דוכתא - עי' תמיהת השפ"א.

והא דמיבעיא לן תרי קראי גבי אונאה
שאני התם דס"ד כיון שמוסיף חומש
בהקדש וכו' - פי' הואיל וכשפודה הקדש
מוסיף חומש כ"ש אם הונה את הקדש בפדיונו דמשלם.

ואע"ג דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה
פרוטה מחולל - פי' איך ס"ד דיש
אונאה בפדיון הקדש והלא אפילו חיללו על שוה פרוטה מחולל.

ובתוס' ב"מ דף נ"ז ובתמורה דף כ"ז ביארו החילוק: דדוקא אם מתכוין לחלל על שוה פרוטה מחולל אבל במתכוון לחלל בשוה וטועה אין אונאה - עול"ש.

ויש ספרים דגרסי וכו' ולא גרסינן ולא
עיסת עובד כוכבים - גירסא זו הובאה
גם בתוס' פסחים ה: (ד"ה אכל) בשם ספרים

איזהו

מנחות דף סז:

מקומן

תקעא

ואין לומר דאי מדרבנן וכו' לא [הוה] אמר דהן שלו מהא טעמא גופיה - פי' דאם ישאר המעשר ברשותו לא הועילו חכמים כלום בתקנתם ואכתי איכא למיחש לבעלי כיסין.

והנה התוס' כאן הניחו בקושיא, אבל הצ"ק ציין להר"ש בדמאי (ג. ד.) שתירץ, וע"ע בתוס' בכורות ריש יא.; ובשטמ"ק השלם שם מש"כ לישב בשם הרא"ש ותוס' חיצוניות, וע"ע בהגהות ראמ"ה כאן.

דף סז:

גמ'

אי נמי דעייל לה דרך גגות ודרך קרפיפות - יש לחקור האם ראיית פני הבית הוי המתיר של תרומות ומעשרות כמו מירוח, או דכבר במירוח חל על התבואה שם טבל, אלא דקודם ראיית פני הבית יש היתר אכילה וההכנסה לבית קובעת דהוי אכילת קבע ואסור - עי' בהערה 25 לשטמ"ק החדש שהרחיב בזה.

מתני'

בא לו לעשרון נתן עליו שמנו - השטמ"ק (ג') מחק תיבה 'עליו' שהרי מתן שמן הוא קודם לסולת, וכע"ז גירסת רש"י 'נותן תחילה שמנו', ולגירסא שלפנינו צ"ל דהכונה למתן שמן השני שלאחר מתן הסולת כדאיתא במתני' לקמן עד:

נתן עליו שמנו ולבונתו יצק ובל"ל וכו' קמין והקטיר - כתב התו"ח במשניות דנראה דט"ס, שהרי הלבונה נותן רק לבסוף קודם הקמיצה כדי שלא תתערב הלבונה בסולת ויפסול הקמיצה, ובמשנה לא דק בסדר הנתינה. וכן נקטו הקר"א ויד דוד דלאו דוקא נקטה המשנה לבונה קודם הקמיצה. ובתפא"י במשניות (א"ת ל"ח) כתב דכוונת

איך יתכן לומר דלא משמע להו כן, הא בהדיא קתני "תורמין משל עכו"ם על של עכו"ם", ואי לא מחייבי מדרבנן מה תרומה שייך בה - עי' קר"א ועול"ש, וע"ע שפ"א (סו: ד"ה זגמ' תנאי), וחי' הגרי"ז (סו: ד"ה זגמ' מירוח).

בא"ד (סז:) - תקשי להו דר"ש אדר"ש בסוף פ"ק דבכורות וכו' אלמא אי ודאי חלפינהו עכו"ם חייב לר"ש - השטמ"ק בבכורות שם (א"ת י') פירש דמיירי כגון דמרחינהו ישראל לפירות דעכו"ם.

וי"ל דהנך דהכא משמע להו מדאורייתא וכו' - פי' ר"פ ורבינא ודאי מודו דחייב מדרבנן אליבא דר"ש, אלא ס"ד דהנך ברייתות איירי בדאורייתא, דאי מדרבנן חלה נמי ליגזור, ולא ידעו טעם לחלק בין חלה למעשרות - צ"ק.

ועי' קושית גלהש"ס, וקושית הקר"א, ועי' עול"ש.

ובדעת הרמב"ם: כתב הכס"מ (תרומות א. יא.) דס"ל דר"פ ורבינא סברי דאפילו מדרבנן אין לחייב ופסק כוותייהו, והראב"ד פליג דחייב מדרבנן, ועי' קר"א בסוגיין.

ואין לומר דה"מ כשהיה מתחילתו של ישראל ומכרו לעכו"ם וכו' - רש"י לעיל (סוף ע"א) כתב בזה ב' פירושים, אבל תוס' סברי דאין לחלק [ועי' בדברינו על רש"י הנ"ל]. אכן תוס' לעיל לא. ד"ה קסבר (צקס"ד) ס"ל דגזרו משום בעלי כיסין רק בעכו"ם שלקח מישראל.

לאו מילתא היא דאפילו בגר מפקינן הך גזירה - ברה"ז מפרש דכוונת תוס' להברייתא לעיל דעכו"ם שהפריש פטר חמור, ומיירי כשנתגייר אח"כ וכפירש"י שם [ועי' בדברינו שם], וכדברי ברה"ז ביאר גם החזו"א (שציע"ת א. י.), וראה בעול"ש שביאר כוונת תוס' בע"א.

המשנה דנתן מן הלוג שמן קצת בכלי, ונתן הקמח עליו, והלכונה הניח מן הצד בכלי. וראה עוד במקדש דוד סוס"י ל'.

גמ'

וְלֹא גָזַר ר"י דְּלִמָּא אֲתִי לְמִיכָל מִינִיה ורמיניהו וכו' - צ"ע אמאי לא משני בפשיטות דחמץ דהוי איסור כרת חמיר עליהן, משא"כ חדש דאיסור לאו בעלמא - עי' הגהות מצפ"א בפסחים יא.

רש"י

ד"ה במוין שלה - כעין מאכל בהמה ומאכל בהמה פטור מן המעשר - משמע דללישנא קמא דרש"י טעם הפטור הוא רק משום דתבואה במוין חשיבא מאכל בהמה, ועי' בספר ישר וטוב שמבאר היכי מיירי.

ל"א במוין שלה שלא יראה פני הבית - פ"י שלא יראה פני הבית במצב של מירוח, דבמוין שלה הוי קודם מירוח ואין ראיית פני הבית קובעת כשעדיין לא נגמרה מלאכתו - עי' פירש"י בנדה טו: ובפסחים ט. ובביאור שני פירושי הרש"י והנפק"מ ביניהם - יעוי' בצל"ח ברכות דף לא, ובאפיקי ים (ח"צ סי' כ"ט ד"ה והנראה לענ"ד). וע"ע ערוך לנר בנדה טו:

ד"ה שלא ברצון חכמים - דגזרינן שמוא יאכל כשיקצור - אבל אין לגזור משום איסור קצירה עצמה, שהרי אפשר מבית השלחים או ע"י קיטוף דשרי כדאיתא בגמ' - תוי"ט.

תוס'

ד"ה כדי שתהא בהמתו - מיהו ההוא איכא לשנויי דספק מוציא מידי ודאי בדרבנן - עי' יד דוד.

ובפ"ק דפסחים דמיייתי לה אבדיקת חמץ דרבנן גבי אין חוששין שמוא גיררה חולדה - פ"י דאם ראינו ודאי שגיררה חוששין דאין ספק שמוא אכלתו מוציא ידי ודאי גיררה, ומקשינן מחבר שמת, ומשנינן דספק וספק הוא כדלעיל, ולכאורה ליכא למימר התם דהוי ספק מוציא מידי ודאי בדרבנן דהא בדיקת חמץ נמי מדרבנן הוא.

גבי חמץ החמירו כודאי דאורייתא - בתוס' נדה טו: ובפסחים ט. תירץ ר"י דמייירי התם בחמץ שלא ביטלו דהוי ודאי דאורייתא. והח"נ גורס בתוס' כאן "גבי חמץ החמירו, א"נ בודאי דאורייתא".

והיה מפרש ה"ר אפרים מתוך כך דלאדם עצמו נמי שרי - כתב מהר"י קורקוס (מעשר ג. ו). דכן נראה גם דעת הר"ש במשניות ריש מעשרות, וכן נראה דעת הרמב"ם שם, אלא שלדעת הרמב"ם מותר לאדם אף אכילת קבע כל זמן שזורה מעט מעט, אבל אם זורה כל התבואה כאחת אסור. אולם ראה בקר"א בסוגיין דמפרש בדעת הרמב"ם איפכא, דאפילו בהמה יש בה חילוק בין אכילת קבע לעראי, דלאחר שנגמרה מלאכתו אף בהמה לא שרי אלא אכילת עראי, עי' בדבריו באריכות.

וקשה דבפ"ק דביצה וכו' וקתני דוקא עראי אבל קבע לא אע"ג דהכניסן במוין - בשטמ"ק אות ב' (נסו"ד) מישב דהתם אפשר דאתי לידי חיובא כיון שהן במוין אם יוציאם לחוץ וימרחן ויחזור ויראה פני הבית, אבל כאן שכבר מירחן בבית תו לא אתי לידי חיובא.

ועוד קשה אכתי יכול לבוא לידי חיוב למ"ד בהשוכר את הפועלים דחייטין ושעורין בני גורן נינהו בגורן תלינהו רחמנא וכו' - אמנם הרש"י בב"מ פח: פירש דר' אושעיא דסוגיין שתלה בראיית פני הבית

איזהו

מנחות דף סז:

מקומן

תקענ

אף בחיטין ושעורין לית ליה האי תירוצא דהתם - צ"ק, וע"ע בהגהות מלוה"ר, ובחזו"א (שביעית א. ט.), וראה בספר ישר וטוב שמגיה בדברי תוס'.

ועוד יש לפרש וכו' אבל מירוח עכו"ם כי משוית ליה נמי כלל נתמרח מיתסרא מיהא אכילת קבע - עי' תמיהת הצ"ק.

ומיהו לגמרי מסקינן משום בעלי כיסין אפי' תחילתה דעכו"ם ומכר לישראל חייב כדפירשתי לעיל [בסוף דיבור דלעיל] - הגה לכאורה אין רצון תוס' כאן לדחות עיקר הפירוש, שהרי רק לקמן באים להקשות דקצת יש דוחק ולא יתכן פירוש זה, אלא ר"ל לומר האמת דאף דיסוד גזירת בעלי כיסין הוא משום מוכר תבואתו לעכו"ם מ"מ גזרו דאפילו תחילתה דעכו"ם לא יפטור מירוח עכו"ם, ועצם תירוצ' תוס' מ"מ קיים דבציור של עיקר גזירת בעלי כיסין דהיינו שמוכר תבואתו לעכו"ם לא הועילה התקנה, שהרי לא הוצרכו לגזור אלא על אכילת עראי ובלא"ה יכול לפטור עצמו מעראי כדר' אושעיא.

וקצת יש דוחק לפירוש זה וכו' - בביאור דברי תוס' עי' חזו"א שביעית א. ט.

דבמס' תרומות פ"ט מ"ז משמע דמירוח העכו"ם פוטר מאכילת עראי דתנן המנכש עם העכו"ם בחסות וכו' - בנדרים הובא גם דין זה אך מתוספתא דתרומות פ"ח, ושם איתא "המנכש עם הכותי", וגם מדברי תוס' שם שכתבו דכותים אינם מפרישין אפילו תרומה גדולה משמע שפירשו דבכותים מיירי, וכן מדברי הרא"ש שם שפירש דאוכל אכילת עראי מדין פועל במלאכתו, משמע דבכותי מיירי דהא נוכרי אינו מחוייב בדין פועל, וכן משמע נמי מפ"י הר"ן שם, ועי"ש כיצד פירש עיקר הדין.

אמנם כגירסת תוס' כאן דבעכו"ם מיירי כן פירש גם הרמב"ם בפיהמ"ש ומטעם דאין קנין לנוכרי להפקיע א"י מתרו"מ.

בסו"ד - והא דשרי עראי וכו' וכי גזרו משום בעלי כיסין בקבע אבל באכילת עראי לא גזרו - פי' המשנה שם מיירי הרי לאחר גזירת בעלי כיסין, וחזינן דגזרו רק על אכילת קבע ולא עראי, ש"מ דקודם הגזירה היה מירוח עכו"ם פוטר לגמרי ואפילו מאכילת קבע.

והצ"ק ציין לפי' הר"ש שם שמסיים דאפילו גזור על אכילת עראי כיון דשתלם פקע להטבל מינה עי"ש, ולפי"ז יתכן פירוש זה.

ד"ה כדי - ולא כמו שפי' בקונטרס דוקא מב"ט טמא אבל במב"ט טהור מדליקין אלא נקט טמא וכ"ש טהור - וכן בתוס' פסחים ט. כתבו דרש"י בשבת לא פירש כן. וצ"ב דכן בהדיא פירש"י שלפנינו שם, אלא דהתוס' שם וכן ביבמות סו: הקשו עליו דאינו כל שכן אלא הוא הדין. ושו"ר שהעירו כן טה"ק וקר"א.

ומההיא דרשא גופא ידעינן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשני תרומה - כדאיתא כן ביבמות סו:, ור"ל דגם זה ילפינן מהאי היקשא דכשם שתרומה טמאה מותרת לכהן דוקא בהדלקה, ה"ה טהורה מותרת בהנאה של כילוי דוקא לכהן ולא לישראל - ברה"ז. והצ"ק פירש קצת בע"א.

ד"ה יצק - דמרבין כל המנחות ליציקה בר מנחת מאפה לקמן בפרק אלו מנחות - משמע שתוס' גרסו פרק זה קודם פרק אלו מנחות, ודלא כמסודר במשניות ובפיהמ"ש להרמב"ם - מלאכת שלמה במשניות.

שכן הוא הסדר תחילה נותן השמן בכלי ונותן הסולת ולש בפורשים - עי'

בדברינו לקמן עד: על רש"י כת"י ד"ה קודם לעשייתן.

ד"ה יצק וב"ל - תימה דלא תני מ"ל - התו"ט תירץ דלא חשיב אלא מילי דמנחות, דאילו מליחה שייכת בכל הקרבנות, ועוד דאינה אלא סמוך להקטרה. והנה מש"כ דמליחה שייכת בכל הקרבנות - עי' בחי' הגרי"ז שהאריך דדעת תוס' כהרמב"ם דיש מצות מ"ל מיוחדת במנחה, והוא חלק מן המנחה ודלא כשאר קרבנות, ולכן קשיא לתוס' אמאי לא חשיב הכא מ"ל. וראה עוד בספר ישר וטוב שדחה באופן אחר סברת התו"ט.

ובחי' מהרי"ח במשניות יצא לחדש דמנחת העומר אין טעונה מ"ל ולכן לא תני מ"ל, עי"ש בדבריו.

והקר"א (ד"ה משנה ג' לו) כתב דגם בסוטה פ"ג לא תני מ"ל, וצ"ל דסמך התנא אכללא דכל הקרבנות טעונים מ"ל.

ד"ה ובשעת הביעור - (סח.) - ל"כ נראה דמועד ממש קאמר תוך ימי הפסח - ז"ל התוס' בפסחים דף י': "בתוך המועד היינו מתחילת שבע עד סוף הפסח, ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור בשל היתר ויאכלנו". ועי"ש אמאי לא רצה רש"י לפרש כן.

דף סח.

גמ'

מתוך שלא היתרתה לו אלא על ידי קיטוף זכור הוא:

א] עי' רש"י ועול"ש שמקשים לשיטת רש"י ותוס' לקמן ע: דלאחר קצירת העומר וקודם הבאתו שרי לקצור כדרכו. וראה עוד נתיבות הקודש שדן בגדר היתר זה דע"י קיטוף.

ב] הרמב"ם השמיט הלכה זו, וכתב המנחת חינוך (פ"ג. ו.) דמהרי"ט אלגזי בכורות (פ"ג סוף אות מ"א) הרגיש בזה, וביאר דהרמב"ם סמך על הא דפסק דקיטוף פוטר מלקט שכחה ופאה.

רב אשי אמר דר"י אדר"י לא קשיא קמח קלי' תנן - הגירסא כאן 'קמח קלי', ובפסחים יא. גרסין 'קמח וקלי', ושתי הלשונות מתבארים ברגמ"ה כאן, דלגירסא 'קמח וקלי' ר"ל דקמח בפני עצמו לא ראוי לאכילה וכן תבואה קלי, ולגירסא 'קמח קלי' ר"ל דדוקא קמח הנעשה מקלי אינו ראוי לאכילה.

ובדעת רש"י כאן - הדבר תלוי בגירסאות הב"ח, שטמ"ק, צ"ק, ועול"ש, וע"ע טה"ק על רש"י.

מתני'

משקרב העומר הותר חדש מיד:

החדש מותר משקרב העומר אף קודם הקרבת הכבש שעמו:

השפ"א מדייק מתיבת 'מיד' דאפשר שהותר אף קודם הקרבת הכבש [לפירוש הכס"מ ברמב"ם תמו"ז ז. יב. דהעומר קודם לכבש הבא עמו]. וכן דעת המנחת חינוך (פ"ג. ט.) דהיתר החדש תלוי בעומר ולא בכבש הבא עמו.

הרחוקים מותרין מחצות היום ולחלף:

האם אזלינן אחר הזמן דירושלים או כל מקום כזמנו:

כתב הרמב"ם בפיהמ"ש שצריך לשמור חצות היום של ירושלים ולא חצות אותן המקומות, לפי שאפשר שיהא מוקדם או מאוחר. וכ"כ בכפתור ופרח (כנסת הראשונים אות נ"ה). אכן בדעת מ"ד בגמ' דהאיר מזרח מתייר, נסתפק הקר"א אם צריך בדוקא האיר מזרח דירושלים דיהא שם כבר יום הראוי להקרבה, ומסיק דאזלינן בזה כל אחד לפי מקומו.

משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור:

האם אסור קצירה קודם לעומר בזה"ז? פירש"י שריב"ז תיקן שיהא אסור לאכול חדש. והנה לענין איסור קצירה קודם לעומר לא נתבאר אם גם תיקן ריב"ז, ובטה"ק מצד דבזמן הזה שרי לקצור קודם יום ט"ז, וכן נוטה הרש"ש (על מתני' לקמן ע.) עיי"ש שדן בזה, והקר"א (סוף ע"א): אף הוא נסתפק בזה ונוטה קצת להתיר משום דהאידינא אין קציר העומר ולא נאסר קציר הרשות.

כרם בשו"ת שאגת אריה החדשות נקט לאסור, וכן השפ"א (על מתני' לקמן ע.) נסתפק בזה ונוטה לאסור משום מהרה יבנה ביהמ"ק ונמצא שקצר קודם קצירת העומר.

מפני מה הרחוקים מותרין מחצות היום ולחלץ מפני שהן יודעין שאין ב"ד מתעצלין בו - הרמב"ם (תמו"מ ז. יב.) פסק דקומצין מנחת העומר אחר שמקריבין מוסף היום, וצ"ע איך מותרים הרחוקים תיכף מחצות היום הלא מוספין עצמן זמנם בשש שעות, ועוד תמוה הטעם דנקטה המשנה "מפני שאין ב"ד מתעצלין בו" והלא הטעם בגלל המוספין, ותיריך הקר"א שבאותו יום היו מזדרזין ומקדימין המוספין כדי למהר היתר החדש.

גמ'

רב ושמואל דאמרי תרווייהו בזמן שביהמ"ק קיים עומר מתיר וכו' ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו וכו' האיר מזרח מתיר:

מה הדין אם לא הביאו כלל עומר?

דעת המיוחס לרשב"א דאם לא הביאו עומר לכו"ע סוף היום מיהא מתיר - כ"כ לעיל ה. (ד"ה אין מחוסר זמן), וכן משמע מדבריו לקמן סוף ע.; וכן הוא גם לשון התוס' בר"ה יג. (ד"ה ומהיכן) דאם לא הקריבו היו אסורים כל

היום. ובאמת שכן מפורש לכאורה גם בדברי הראשונים (רש"י, רמב"ן, מאירי) בביאור הגמ' בקידושין לח. דחדש אין איסורו איסור עולם - דהיינו שלאחר יום ט"ז מותר אף אם לא קרב העומר.

אבל באחרונים מצינו גישה אחרת: דהמנחת חינוך (שג. ג.) נסתפק בזה, וראה עוד שם במצוה שז. ו., והתפא"י במשניות (לכות ה. ה.) נקט בהדיא שאם לא הקריבו עומר אסורה התבואה עד עומר הבא (הערה נמ-סז לכנסת הראשונים), ובטורי אבן על התוס' בר"ה יג. דן איפכא דאם אין להם עומר צריך להיות שהאיר המזרח יתיר. וראה עוד בחי' הגרי"ז בסוגיין, ובמקור ברוך ח"ב סי' מ"ב.

בזמן שאין ביהמ"ק קיים האיר מזרח מתיר - פירש"י הנץ החמה, וכתבו השפ"א וחי' הגרי"ז דאף דבכל מקום עלות השחר יום הוא ס"ל לרש"י דבחדש דכתיב 'עד עצם היום' משמע דהוא הנץ החמה. וע"ע נתיבות הקודש.

והכתיב עד הביאתכם למצוה - כתב בחי' הגרי"ז דמוכח מדלא מתרצי דיש ב' מתירין: האיר מזרח והקרבת העומר, ש"מ דסברי ר"י ור"ל דהאיר מזרח הוא המתיר לבדו ותו לא.

רש"י

ד"ה קוצרין בית השלמים - ל"א רעות הן ואין עומר בא מהן - עי' בדברינו על רש"י במתני' לקמן ע"א. ד"ה קוצרין.

ד"ה עד עצם היום - עד מראה היום - לעיל ריש דף ה: ביאר רש"י יותר.

וקפבר עד ולא עד בכלל - הטורי אבן בשלהי ר"ה הקשה הלא רב הוא דסבר 'עד ולא עד בכלל' בפ"ד דערכין, עיי"ש מש"כ לישב, וראה עוד מה שמישב בהגהות מצפ"א כאן.

תוס'

ללמדינו דבהנך אסור לקצור. ועי' טה"ק
דגורס ומישב הגירסא שלפנינו.

**ונראה לפרש וכו' דכיון דלכתחילה לא
יביא לאו ממקום שאתה מביא**
הוא - תוס' מסקי לא כמו שפירשו לעיל אלא
כמו שפירשו בתחילת הדיבור.
ובדעת הרמב"ם בזה - עי' מנחת חינוך מצוה
שב. ה.

**ולקמן בפ' כל הקרבנות אין מביאין
ביכורים וכו' ומדלא חזי לביכורים**
כ"ש למנחות - עי' עול"ש שתמה דבסוגיא
שם משמע איפכא דמנחות גריעי מביכורים.

ושמא שאני ביכורים דכתיב אשר תביא
מאריך דמשמע משבחה של א"י -
כן דרשין לקמן פד:

ומהשתא אי לאו ההיא דתוספתא אין
לחוש וכו' - כתב העול"ש דנראה
דהאי 'ומהשתא' וכו' מקומו קודם 'ושמא
שאני ביכורים' וכו', ור"ל דלולי התוספתא
שהביאו תוס' לעיל דקתני בהדיא דאין
קוצרין מבית השלחין ומבית העמקים הו"מ
לגורס בסוגיין 'בית השלחים ושל בית
העמקים', ותרווייהו קוצרין וטעם אחד
לתרווייהו דהן פירות גרועין וחשיבי 'מקום
שאי אתה מביא משם', והא דלא קתני 'בית
העמקים' במתני' לקמן פה. משום דלא
איצטרך דכבר תני לה גבי ביכורים וכ"ש
למנחות.

והצ"ק וביתר ביאור בטה"ק מפרשים כוונת
תוס' בע"א.

ומיהו לא יתכן דלא משום מובחר קרי ליה
שבחה וכו' - תוס' חוזרים ל'שמא
שאני ביכורים' וכו', ודוחים דהא דבעינן
בביכורים מן המובחר לא ילפינן מקרא
ד'מאריך' דכתיב בביכורים, דמהווא ילפינן
דמביא רק מז' המינים [וכמש"כ תוס' לקמן
יש פד:], אלא ילפינן לה בתוספתא מדכתיב

ד"ה קוצרים - וצ"ל דכיון דלכתחילה לא
יביא אע"ג דאם הביא כשר ממקום
שאי אתה מביא קרינא ביה - ואין לתמוה
מי איכא מידי דמדאורייתא לכתחילה אסור
ודיעבד שרי, דאיכא מילי טובא דבעינן
שישנה עליו הכתוב לעכב כגון קדשים -
תוס' פסחים ריש י"א, וראה עוד בחי' רבינו
דוד שם, ובתוס' הרשב"א.

אבל אכתי קשה אמאי לא חשיב התם
בית העמקים - רש"י בפסחים יא. גם
גרס במשנה דהכא "קוצרין בית השלחים
ושל בית העמקים", ומפורש בהדיא בדבריו
שם (ד"ה ושל) דגריס במתני' לקמן פה. "ולא
מבית העמקים".

וכן מוכח בתוספתא דקתני אע"פ שאמרו
אין קוצרין מבית השלחין שבהרים
ומבית הבעל שבעמקים - פי' מוכח דבית
השלחין לחוד ובית העמקים לחוד אין
קוצרין, וע"כ הכא דקתני קוצרין היינו בית
השלחין שבעמקים דאיכא תרתי.

ועוד תימא דבת"כ דרשין וכו' קצירכם
של כולכם אמרתי ולא של בית
השלחים ושל בית העמקים - פי' לפי שאין
נקצרין בזמן שהכל קוצרין כדמפרשי תוס'
לקמן. [וע"ע שטמ"ק אות י']

והשתא למה לן ההיא דרשא הו"ל למימר
מטעמא דממקום שאי אתה מביא
אתה קוצר - ברה"ז גורס כשלפנינו, ולפי"ז
התו"כ מלמדינו דבית השלחים ושל עמקים
מותר לקצור, אבל הצ"ק לא ניחא ליה בזה
דהא תוס' השתא סוברים דבשלחים ועמקים
אע"ג דלכתחילה לא יביא מ"מ קרי ליה
ממקום שאתה מביא דיעבד ואסור לקצור,
ע"כ הוא גורס [וכן הח"נ] "דממקום שאתה
מביא אי אתה קוצר", ודרשת התו"כ לפי"ז

איזהו

מנחות דף סח:

מקומן

תקעו

'מבחר נדריכם' וא"כ כ"ש מנחות, והדרא קושיא.

ואי הוה אמרי' דבית העמקים אם הביא פסול הוה ניהא וכו' - פי' דבית העמקים הוו פירות גרועין יותר מדאי דאפילו הביא דיעבד פסול כדמפרש.

וכתב העול"ש דגם דברי תוס' כאן הם לולי דברי התוספתא דקתני בהדיא דאין קוצרין מבית הבעל שבעמקים.

א"נ אפילו לכתחילה כשר לשאר מנחות ודוקא לעומר הוא דפסול וכו' - פי' עוד י"ל אמאי לא קתני שם 'בית העמקים', משום דלשאר מנחות כשר ורק לעומר פסול. ועי' טה"ק מאיזה סברא דוחים תוס' עכשיו סברתם דכ"ש דלמנחות פסול וסברי השתא דלמנחות כשר לכתחילה.

אבל קשה דא"כ הו"ל לאתויי לקמן אמתני' דקוצרין בית השלחין - פי' אי נימא דדרשא דתו"כ אינה אסמכתא בעלמא אלא עיקר דרשא, הו"ל לאתויי לקמן אמתני' דקוצרין בית השלחין ולא איצטרך לדרשא דהתם.

ד"ה אבל לא גודשין - והא דשרי ר"י קמח וקלי במתני' משום עולי רגלים התירו - פי' הרי מבואר בסוגיות דרבנן גזרו על כל קציר אפילו במקום שאין מביאין ממנו, ומה שהתירו הוא רק במקום פסידא, וע"כ הא דשרי ר"י קמח וקלי במתני' הוא רק משום צורך עולי רגלים.

והשטמ"ק לקמן עא: (אות א') תירץ דלעטר שוקי ירושלים בפירות התירו דהוי כמו פסידא.

וא"ת דבמתני' גזר ר"מ וכו' וי"ל דקצירה שאני משום פסידא - עי' לקמן ברש"י סוף עא. שכתב בזה ב' חילוקים.

וא"ת א"כ מאי קשיא ליה מקצירה וכו' וי"ל דכ"ש דאין לגזור במקום מצות ביעור - פי' דצורך הפסד ממון אינו חמור יותר מצורך הפסד מצות בדיקת וביעור חמץ.

וכן תירצו התוס' בפסחים יא., ועי"ש מהרש"ל ומהרש"א שהקשו על תירוצם, ועי' עול"ש כאן.

אולם הצ"ק מפרש דכוונת תוס' דאין לגזור בחמץ לפי דכ"ש דאיכא עוד טעמא במצות ביעור דהוא עצמו מחזור עליו לשורפו, עי"ש. וראה עוד קר"א (ד"ה משנה משקרב).

ד"ה והא כתיב - משמע דאיכא עשה דאורייתא אלא דליכא לאו - בענין שיטת תוס' דהכא דאיכא עשה, ושיטת תוס' לעיל ריש ה: דאינו אלא מצוה מן המובחר - עי' בדברינו על תוס' לעיל ה:

ותימא מי גרע מביצה דאסרינן מהאי טעמא וכו' - פי' דבביצה הוי איסור דרבנן גרידא דהכנה.

ובהגהות מהרש"ם כתב לישב דאיסור דרבנן חמיר טפי דאיכא לא תסור, עי"ש. וע"ע שפ"א שכתב בזה ב' תירוצים.

דף סח:

גמ'

משחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז וכו' מ"ט מהרה יבנה ביהמ"ק וכו' - האור שמח (מאכלות אסורות י. ד.) תמה איך תיקן ריב"ז לחוש למילתא דלא שכיחא, ויוצא מזה קלקול דיטעו לסבור שכל יום הנף אסור מן התורה, וכשיראו שנשרשו הזרעים קודם כלות היום יאמרו שהתירם סוף היום, ובאמת האיר מזרח התיר ונמצא שנשרשו אחר זמן ההיתר ואסורין עד עומר דשנה הבאה, עי"ש שהרחיב בזה.

ר"פ ור"ה בריה דר"י וכו' קסברי חדש בחו"ל דרבנן וכו' ורבנן דבי רב אשי וכו' קסברי חדש בחו"ל דאורייתא:

צ"ע מנהג העולם היום שנהגו היתר בזה: הנה בסוגיין נחלקו אמוראי אי חדש בחו"ל אסור מדאורייתא או מדרבנן, וכן בקידושין לז. פליגי בזה תנאים, ועכ"פ מדרבנן לכו"ע אסור, וצ"ע מנהג העולם שנהגו היתר בדבר, וראה במשנה ברורה ובביאור הלכה סוס"י תפ"ט שכתב לימוד זכות עליהם, ומ"מ סיים דכל בעל נפש יחמיר לעצמו ולא יסמוך על היתרים הללו.

וראה עוד בענין זה בקר"א בסוגיין, ובפני יהושע (נקונטרס לחרון צסוף קידושין), ובשור"ת שאגת אריה החדשות (דיני מדע ס' ג').

חדש בחו"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן - הספק היינו דילמא עיברו בי"ד לאדר שעשאוהו מלא והוי יום שיבסר שיתסר - רגמ"ה.

ובמרדכי פ"ק דביצה הקשה הלא חדש הוי דבר שיש לו מתירין, וקי"ל בביצה דף ד' דאפילו בספק דרבנן אזלינן לחומרא - ע"י מש"כ לישב, וע"ע בהגהות חש"ל כאן בביאור תירוצו, וע"ע נתיבות הקודש. וראה עוד קושית הח"נ.

מתני'

אין מביאין מנחות וביכורים וכו' קודם לעומר:

[א] טעם דין זה:

בחי' הגרי"ז (כאן נגמ', ולעיל ה:): האריך לחקור האם טעם הדין הוא רק משום 'ממשקה ישראל', או שהוא גם איסור מיוחד בחדש להקריבו קודם לעומר, והוכיח מכמה ראיות מסוגיין שיש בזה גם דין מיוחד. וראה מה שציינתי בענין זה לעיל ה: בגמ' ד"ה אין מביאין. וע"ע מש"כ בגמ' בשם המיוחס לרשב"א בביאור מחלוקת ר' טרפון ור"י בר נחמיה.

[ב] הבאת מנחות מחו"ל קודם לעומר:

כתב המנחת חינוך (פז. ז). דנראה שמותר להביא מנחות מחו"ל מן החדש [כדאיתא במתני' פג: דבאין מחו"ל] קודם לשתי הלחם ואף קודם לעומר - למ"ד אין חדש נוהג בחו"ל דנמצא דאין עלה איסור דחדש, ועי"ש שביאר לפי"ז המשנה לקמן פג:, וראה עוד שם בהערה ה'.

מנחות וביכורים ומנחת בהמה - צ"ע למה לא נכלל 'מנחת בהמה' עם סתם מנחות - חי' הגרי"ז, ועי' בספר ישר וטוב (על רש"י ד"ה מנחות), ובמנח"א עמ' רע"ב (ד"ה ונאמת).

ואם הביא פסול - לשון הרמב"ם (איסור"מ ה. ט). "ואם הביא לא נתקדשו להיותן ראויין לקרבן אבל נתקדשו להפסול ויהיו כקדשים שנפסלו", וכתב הכס"מ דמשמע להרמב"ם ד'פסול' דקתני במתני' היינו דהוו קדשים שנפסלו, ורעק"א הביא תמיהת השאגת אריה סי' צ"ו דתלמוד מפורש הוא בזבחים פח., ועי' בזבח תודה בזבחים שם, ובלח"מ פסוה"מ"ג. כ.

קודם לשתי הלחם לא יביא אם הביא כשר:

בגדר איסור הבאת ביכורים קודם לשתי הלחם:

ע"י בחי' הגרי"ז שהרחיב לדון ולהוכיח אם איסור הבאת קודם שתי הלחם הוא מדין איסור הבאת כל המנחות, או דהוא דין בפני עצמו.

עוד יש לעיין איך כשרים הביכורים אם הביאום קודם שתי הלחם, והלא שנינו במתני' ביכורים (א. ו.) ובפ"י הרע"ב שם דלאחר חנוכה אין מביא דאינו שעת הבאה כלל, וצ"ל ד'אחר חנוכה' נמשך רק עד חודש ניסן בלבד - חזו"א (ורע"ס ליקוטים מ. א.), עי"ש.

גמ'

יתב ר' טרפון וקא קשיא ליה מה בין קודם לעומר לקודם שתי הלחם

אמר ר' פנני יהודה בר נחמיה וכו':

המיוחס לרשב"א מבאר פלוגת ר"ט ויהודה בר נחמיה: דר"ט סבר דאיסור חדש לגבוה הוא איסור בפני עצמו ולא מכלל איסור חדש להדיוט, [ומסתפק המיוחס לרשב"א אם יש בו גם איסור דישראל דהוי נמי 'ממשקה ישראל', או דכל מהותו איסור מחדש לגבוה בלבד], ולכן אין חילוק לפני העומר או לאחריו דכל זמן שלא קרבו שתי הלחם לא הותר איסור זה דלגבוה, ור"י בר נחמיה סבר דאיסור חדש לגבוה הוא מכח איסורו להדיוט ואינו איסור בפני עצמו, ולאחר הקרבת העומר דהותר להדיוט נגרע כוחו של האיסור, ולכן קודם שתי הלחם לא פסול דיעבד.

ובתוס' כתבו שר' טרפון הקשה דהיה ראוי ללמוד קודם לשתי הלחם מקודם לעומר, וראה ביאור חי' הגרי"ז בדברי תוס', ולפי"ז דברי תוס' קרובים לדברי המיוחס לרשב"א. וע"ע ביאור טה"ק בכוונת תוס', ומפרש גם באופ"א פלוגתת ר"ט וריב"נ. וראה עוד ביאור הח"נ במחלוקתם. וע"ע אבן האזל (תמו"מ 1. יז.).

שתק ר' טרפון - האם חזר ר' טרפון והודה לריב"נ - עי' המיוחס לרשב"א (סוד"ה מהו שיתיו) שכתב ב' פירושים בזה, אבל התו"ט כתב בפשיטות דר"ט לא הדר ביה אע"ג דלא ידע טעמא דמתני', עי"ש דמישב לפי"ז דברי הרמב"ם. וכן דעת הצ"ק וחי"נ דר' טרפון נשאר במחלוקתו, עי"ש.

צדמו פניו של ריב"נ א"ל רבי עקיבא וכו' תמהני אם תאריך ימים וכו' ואמרו לי נפטר והלך לו - ז"ל ספר ארחות יושר (להגר"ח קניינסקי שליט"א) ערך חינוך: "הנה מלשון הגמ' משמע שר' טרפון לא

הקפיד עליו בזה, אדרבה מסתמא שמח שפשט לו קושייתו, ורק ר"ע הרגיש ששמח מזה, וקללו שלא יאריך ימים, ויש לתמוה מאי כולי האי שמגיע לו מיתה בשביל זה, וכל ישראל יפסידו ת"ח כזה, היה לו להוכיחו ולהזהירו שלא יעשה כן, וי"ל דאדרבה בשביל שהיה תנא ואדם גדול ובודאי יהיה ממנהיגי הדור, ואלפי תלמידים ילמדו אצלו, וכיון שהרגיש בו מדה רעה זו שמתכבד בקלון רבותיו, ומדות קשה לעקור, חשש שהמדה הזאת תעבור אלפי תלמידיו ויהיה בזה תקלה לדורות, ולכן נוח יותר שימות ולא יעביר מדות רעות לתלמידיו עכ"ל. והוא עפ"י דברי החזו"א באמונה ובטחון (ד. טו.), עי"ש.

אמר רנב"י לדברי יהודה בן נחמיה נסכים ביכורים שהקריבם קודם

לעומר כשירין - מפרש המיוחס לרשב"א [עפ"י שיטתו דלעיל]: דלר' טרפון לא קאמר, כיון דס"ל דלגבוה הוא איסור בפני עצמו וא"כ לא שנא נסכים אן דגן, וכי קאמר לריב"נ דאיסור חדש לגבוה בא מכח איסור להדיוט, הלכך נסכי יין שאין אסורין להדיוט כשרין נמי לגבוה דיעבד אף קודם לעומר.

ובחי' הגרי"ז הקשה מאי ס"ד לר"י בן נחמיה דלא יהיו כשרים הלא אין בהם כלל איסור דחדש, והוכיח מכאן את יסודו [שכתבנו במשנה] דמלבד הפסול דקודם לעומר מטעם 'משקה ישראל' יש עוד דין מיוחד שהעומר מתיר במקדש כמו במדינה, ומשום הכי ס"ד לפסול אף בלא איסור דמשקה ישראל.

נסכים ביכורים שהקריבם קודם לעומר כשירין:

א [השטמ"ק גרס 'נסכי בכורים', והתו"ט גרס 'נסכים וביכורים' ותרתי קאמר, ועי' רש"ש אמאי לא נחא לרש"י לפרש דתרתי קאמר.

וראה עוד ברש"ש שהוכיח את דינו דר"נ בר יצחק מלשון המשנה וסידורה.

ב כתב הרמב"ם (פ"ט ס"ט) "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' ולא מן החדש קודם לעומר וכו' ואם הביא וכו' נתקדשו להפסל", ותמזהו המפרשים הלא קאמר רנב"י דהנסכים כשרין ואיך פסק הרמב"ם שנפסלו.

וכתב מהר"י קורקוס דמש"כ הרמב"ם 'נתקדשו להפסל' לא קאי אנסכים, או י"ל דגם הסולת הבא עם הקרבן נקרא נסכים. וכתירון השני כתב גם הזבח תודה דכוונת הרמב"ם למנחת נסכים.

והתו"ט האריך לישב דר"ט אע"ג דשתק לריב"נ לא ס"ל כוותיה אף דלא ידע טעם המשנה, ואנן קי"ל כר' טרפון. ועל דרך זה אזלי גם הצ"ק והח"נ דדעת הרמב"ם לפסוק כר' טרפון החולק על ר"י בר נחמיה. אך בברה"ז השיג על מהלך זה, ומסיק כמהלך המהר"י קורקוס דהרמב"ם לא קאי על נסכי יין. וע"ע באבן האזל (תמו"מ ז. יז.).

בעי רמי בר חמא שתי הלחם מהו שיתירו שלא כסדרן - הקשה המיוחס לרשב"א אמאי לא בעי שתי הלחם מהו שיתירו בלא העומר כלל, דבשלמא לר"י בר נחמיה הסובר דאיסור חדש לגבוה בא מכת הדיוט ניחא שצריך גם היתר דהקרבנות העומר, אבל לר' טרפון דסבר שהוא איסור עצמי נימא דשתי הלחם לבדן יתירו, ותירץ דמאחר דשתק ר"ט ודאי הודה לדברי ר"נ [וזה דלא כדברי המפרשים שכתבנו לעיל דר"ט עמד במחלוקתו], ועוד תירץ דאפשר דדעת ר"ט דצריך איסור החדש לגבוה לשני מיני היתר - עומר ושתי הלחם, ודלא כחדש להדיוט דסגי בהיתר עומר גרידא, ע"ש.

וכן בחי' הגרי"ז הוכיח אף מכאן את יסודו דהעומר גם מתיר למנחות במקדש מלבד איסור ממשקה ישראל, ולכן יש להסתפק אי בעינן כסדרן.

מאי כסדרן שריין שלא כסדרן לא שריין או דלמא שלא כסדרן נמי שריין אמר רבה ת"ש וכו' - ע"י ח"י מרן רי"ז הלוי (ה"ל תמו"מ עמ' 84) שהרחיב בביאור סוגיא דהכא, ולשיטתו בביאור סוגיא דלקמן פד. ופלוגתא ר' יוחנן ור"א שם, וראה עוד בחי' הגרי"ז בסוגיין ולקמן פד:

מה אביב האמור במצרים שעורין - כדכתיב 'כי השעורה אביב' - רגמ"ה, ורש"י כת"י לקמן פד:

רש"י

ד"ה מנחות - מנחת סומה - השטמ"ק מחק דיבור זה, וע"י בספר ישר וטוב שמקיימו ומבארו.

ד"ה נסכים ביכורים - מיון שביכר וכו' - ע"י בדברינו בגמ'.

תוס'

ד"ה בשיטת רבי יהודה - ותימה מנא להו לר"י ולר"ש בן לקיש דפליגי שום תנא ע"ה דר' יהודה - השטמ"ק (א') בשם התו"ח וכן הקר"א והשפ"א תירצו דהואיל וטעמו דר' יהודה דדרש עד ועד בכלל, ודאי איכא תנאי בעלמא דפליגי וסברי דלא עד בכלל. וכע"ז תירץ הצ"ק ועי"ש שתירץ בדרך נוספת, ובהגהות דברי נחמיה השיג על הצ"ק, וכן טה"ק השיג על ב' התירוצים הנ"ל.

וע"ע ביד דוד, ובאור שמח (פסוקמ"ק יד. ג.), ובהגהות ראמ"ה.

ד"ה לא אם אמרת - ונראה וכו' ונילף קודם לשתי הלחם מקודם לעומר - הצ"ק תמה מה שייך לרמותם, הלא קודם לעומר הוא פסול מטעם משקה ישראל ואילו קודם שתי הלחם הוא פסול אחר, והוכיח מכאן הגרי"ז [שהבאנו במשנה] דקודם

איזהו

מנחות דף סט.

מקומן

תקפא

העומר איכא גם איסור מיוחד דאסור להקריב מהחדש, ובאיסור הזה שייך לדמותם. ועי' מנח"א עמ' מ"ד.

וראה טה"ק שמבאר באופן אחר פלוגתת ר"ט וריב"נ, ובכוונת תוס' בביאור קושיית ר"ט ומה השיב לו ריב"נ. וראה עוד ביאור הקובץ הערות (סי' ל. ו.).

דף סט.

גמ'

ביכורים לפירא קא אמרינן למזבח קא אמרינן וכו' - עי' עול"ש
ושפ"א, ובחי' מרן רי"ז הלוי (הל' תמנו"מ עמ' 84) ובחי' הגרי"ז בסוגיין ולקמן פד., ובחזו"א (מג. יט.).

בעי רמב"ח שתי הלחם הנצה שריא או חנמה שרייה וכו':

א מפירש"י ורגמ"ה מבואר דחנטה פשיטא דשרייה כי קמיבעיא בהנצה, וכן מבואר מדבריהם דבפירות האילן בלבד מספקא דאילו בתבואה פשיטא דתלוי בהשרשה. אולם בדעת הרמב"ם (תמנו"מ ז. כ.) כתבו המפרשים (מהר"י קורקוס, לח"מ, רדנ"ז, ח"ג, מנחת חינוך שז. ה.) שהוא מפרש הבעיא בין על הנצה ובין על חנטה, ובתבואה גופה מיבעי אם הנצת או חנטת העלין הוי כהשרשה, [ועי' רדב"ז (צסו"ד) היכי משכחת לה תבואה שהנצו או חנטו עליה ועדיין לא השרישה, וע"ע אבן האזל שם], ודעת הרמב"ם דתרי בעיות דרמב"ח בתבואה מיירי, וגירסת הרמב"ם "הנצה או חנטה שריא או לא". וראה במפרשים הנ"ל שסייעו והקשו לשיטת הרמב"ם.

ב והנה יש לעיין מה מיבעי לרמב"ח הנצה או חנטה קודם שתי הלחם אי שריא, הלא לא זרען קודם לעומר, ורמב"ח גופיה בעי לעיל אם שתי הלחם שרו שלא כסדרן, וכתב הקר"א (סח: ד"ה גמ' נעי רמנ"ח) דבשלמא

לפירש"י אתי שפיר דבעיא דרמב"ח דלעיל רק בתבואה דתליא בעומר ובשתי הלחם, וכאן מיבעי בפירות דשייך היתרן לשתי הלחם, אבל להרמב"ם שפירש גם בעיא דהכא בתבואה קשיא, ואי נימא דבעיא דהכא הוי בדרך את"ל דשתי הלחם מתירין שלא כסדרן הו"ל לרמב"ם לפסוק הכי כדרכו לפסוק כאת"ל.

וכע"ז תמה השפ"א, וע"ע אבן האזל, וחזון יחזקאל (תוספתא י. ו. ד"ה העומר).

חמין שזרען בקרקע עומר מתירין או אין עומר מתירין - מסקינן דמיבעי
שקצרים וזרעם קודם לעומר וכו', ופירש"י דלא השרישו קודם לעומר, ובעי האם שרי ללוקטן ולאוכלן או דכבר בטלו לקרקע, וכן מוכח פירוש הרמב"ם (מאכלות אסורות י. ה.), וזה שלא כדברי השפ"א ע"ש.

אבל מהשגת הראב"ד שם מוכח שפירש דמיירי שהשרישו קודם לעומר וקצרים וחזר וזרעם, ובעי האם היתרן העומר שעבר, וצ"ע דכיון שכבר התירם העומר מה לי מונחים בכד או בקרקע, וכתב הכס"מ דאינו יודע לישב פירוש הראב"ד אא"כ היתה לו גירסא אחרת, ועי' במפרשי הרמב"ם (לח"מ, משל"מ, רדנ"ז) מה שכתבו בזה.

דחצדיניהו וזרעינהו קודם לעומר וכו' וקא מיבעיא ליה מהו לנקומי ומיכל מיניהו:

חיטין שבבורות האם יש לחוש שהחמיצו?
בשור"ת הרשב"א (סי' ע') כתב על חיטין שבבורות דיש להקל בפסח ואין לחוש שמא נתבקעו מלחות הארץ והחמיצו.

ובספר קהלת יעקב (למשנ"י) סייע לדבריו מסוגיין דאי איכא חשש חימוץ תיפוק ליה דאסורין מטעם חמץ בפסח או שעבר עליו הפסח.

ובקה"י פסחים (סי' מד. א.) דחה הראיה די"ל דזרועים שאני דבטלינהו אגב קרקע, או י"ל

דמאי דשרינן למיכל הן אותן שלא נתבקעו, ולזורען לכתחילה אסור שמא יתבקעו, ומיירי דעבר זורע או זורען נוכרי, ע"ש.

יש להן אונאה דכמאן דשדיא בכדא דמאי וכו' או דלמא בטייל להו לגבי ארעה - לשון הרמב"ם (מכירה יג. טז). "הרי זה ספק אם יש לו הונויה מפני הזרע או אין לו מפני הקרקע", משמע דהספק אי אזלינן בתר הזרע או בתר הקרקע, ואילו בגמ' מבואר דהספק בזרע עצמו אי בטיל לקרקע, ועי' קר"א (סוד"ה גמ' חטיס) דמפרש לשון הרמב"ם ומתאימו לגמ'.

חמיין שבגללי בקר ושיעורין שבגללי בהמה מהו וכו' אלא למנחות וכו'.

צואת בעלי חיים האם מחמיצה?

המרדכי בפסחים פרק כל שעה (סי' תקס"ט) הביא מכאן ראייה דצואת תרנגולים וגללי בהמה אין מחמיצין, מדבעי הכא מהו למנחות והרי אסור להחמיצן. ועי' שו"ת נודע ביהודה (תניינא סי' קז-קמ).

משום מאיסותא הוא וכיון דזרעינהו אזדא למאיסותיהו או דילמא משום כחישותא והשתא נמי כחושא:

א] הא דפשיטא דאם זרעינהו אזדא למאיסותיהו, תמוה דלענין זרעים שנטמאו איתא בפסחים לד: דעשו מעלה בקדשים דאם זרען לא נטהרו - עי' רדב"ז (א"ס"מ ו. יג.).

ב] יש לעיין דהא כחישותא הוא גם פסול משום הקריבהו נא לפחתך' כדאיתא לעיל סד. וברש"י שם ד"ה אפילו נמצאת, ונראה דהכא ה"ק האם פסולא דהקריבהו נא לפתתך בהנך חטים הוא רק משום מאיסותא דאילו בחיטים אין לחוש לכחישותא, או דגם משום כחישותא יש בחיטים - עי' בספר יד בנימין.

ג] הרמב"ם (א"ס"מ ו. יג.) כתב "הרי אלו ספק אם עברה מאיסותן בזריעה", הרי שמפרש דספק הגמ' הוא האם בכלל ע"י זריעה בטלה מאיסותן, וכתב הקר"א דנפק"מ דלפירש"י כל הבעיא היא רק לכתחילה, אבל להרמב"ם הספק הוא אף דיעבד.

וכתבו הלח"מ ומהר"י קורקוס דאולי גירסא אחרת היתה להרמב"ם. ובדרך אחרת מפרש הלח"מ דשמא הרמב"ם מפרש דהכי קמיבעיא האם מאיסי רק משום שהיו ברעי הבהמה והרי עבר מאיסות זו, או שעדיין מאוסין מחמת כחישותם.

ומהר"י קורקוס כתב עוד, שיתכן דמפני שספק הגמ' הוא בלתי נרגש שמפני שהיו במעי הבהמה יגדלו חיטין כחושין, לכך כתב הרמב"ם שהספק הוא אם עברה מאיסותן שהוא דבר המתקבל וכן דרכו דהרמב"ם. וע"ע שפ"א.

פ"ל שבלע כפיפה מצרית והקיא וכו' לא צריכא דבלע הוצין ועבדינהו כפיפה מצרית מי הוה עיכול - לכאורה לאו דוקא דבלע הוצין דה"ה בלע כפיפה יש להסתפק וכדלעיל, אולם מהרמב"ם (כלים א. ז.) שפסק דבלע הוצין הדבר ספק ואילו בלע כפיפה ודאי טמאה מוכח שפירש כפשוטו דמספקא דוקא בבלע הוצין דאילו בלע כלי לא מהני העיכול לטהרו - עי' בזה חזו"א (כלים כט. יח.), וע"ע רש"ש (על תוד"ה דלע), ונתיבות הקודש.

רש"י

ד"ה השתא - תבואה הנשרשת קודם לעומר וכו' - עי' גירסת הצ"ק הנדפסת בצד הגליון, והעול"ש וכן המנחת חינוך (שז. ה.) השיגו עליו.

תוס'

ד"ה והאמר רבא - ורבינו שמואל לא פי' כן וכו' ולא משמע הכי וכו' - עי' שפ"א דמישב שיטת הרשב"ם.

איזהו

מנחות דף סט.

מקומן

תקנן

החמירו חכמים לענין איסור יותר מטומאה.
אמנם יעוי' ביד דוד וראשית בכורים בכורות
ז: שפירשו באופנים אחרים.

א"נ נהי דאיפסיל מתורת אוכל לענין
טומאת אוכלין מ"מ לענין איסור לא
ליהוי עיכול - הרש"ש תמה דההיא דאהלות
מיירי לענין טומאת מת, ועוד דהתוס'
בבכורות כג: סותרים דבריהם דהכא, וכן
הקשה הנוב"י (יו"ד ס' כ"ו), ועי' חזו"א (יו"ד
טו. ס.).

וזהו בתירוצו של רב האי - עי' בספר ישר
וטוב שטוען דתיבות אלו הן הג"ה
מתלמיד טועה.

וא"ת והאמרינן בפ"ב דיומא זר שבלע
שזפין של תרומה והקיא וכו' -
בהגהות מהרש"ם הקשה דבחולין דף ק"ג
מבואר דהקיא לא הוי עיכול, וציין למנחת
חינוך מצוה רע"ט.

וראה עוד בתו"י ותוס' הרא"ש יומא פא.
(ד"ס זר שזלע) שהקשו סתירה זו, ותירצו
בכמה אופנים. וע"ע ברא"ש והגהות מהר"ץ
חיות שם.

ותירץ ה"ר חיים דהתם לאו משום דהוי
עיכול אלא לפי שכבר נתחללה
התרומה - בציון גלהש"ס כאן נפל ט"ס,
וצ"ל עי' כתובות דף ל: בתו"י ד"ה וא"ת,
וביומא פא. בתו"י ד"ה זר - רש"ש.

כדאשכחן בפ"ק דכריתות כהן שמך
תרומה וכו' ומפרש התם
טעמא משום דמחוללת כבר - בחי' הגרי"ז
חקר בגדר הדבר: האם כשסך הכהן בתרומה
נתחללה לגמרי ומותרת לזר אף באכילה, או
דנתקיים בה יעודה דלסיכה ניתנה ולכן מותר
לזר מעתה לסוך בה, אבל עדיין תרומה היא
ואסור לזר לאוכלה. וע"ע חי' הגר"ח עהש"ס
סי' פ"ד.

אלא ה"ט התם שיודע ומכיר בשדה
שהוא מוכר לו וכו' - פי' דרבא מיירי
כשהמוכר מדד והטעהו במידה, והתם איירי
דעדיין לא מדד ויודע המוכר שאינו מכוון
כ"כ ולא נתכוון להטעות - צ"ק.

ד"ה שדאי - אין מכחישין וכו' אלא
שאומרים שאין לה די כבי האי
שיעורא - מבואר יותר בתוס' ב"מ נו: ד"ה
אלא, ור"ל דאין לפרש דהמוכר טוען דשדאי
כראוי לה דהיינו ו' והן מעידין דלא שדא
כראוי אלא ה', דסו"ס הדרא קושיא, אלא
מיירי דכולם מודים דשדא רק ה' והמוכר
טוען דסגי לקרקע בכך והן מעידים שלא די
בזה. וע"ע מגיד משנה הל' מכירה פי"ג
הט"ז.

ד"ה פיל שבלע - האי דבעא מיניה וכו'
לאו בכפיפה ממש בעא מיניה
דא"כ אמאי לא הוה בידיה מתני' היא
וכו' - הרשב"א בב"ב שם כתב דהתם הוי
כפיפה ממש, ואדרבה לכן לא נקיטו ליה
התם שוקא לפי דהיה לו להשיב ממתני',
והתוס' לשיטתם מפרשים לקמן דהו"ל
למידק מדעולא.

ד"ה דבלע הוצין - וי"ל שאני טומאת
אוכלין דתלוי בראויה לגר או לכלב
- צ"ע דבטומאה קלה לכו"ע הוי עד לכלב -
עי' בכורות סג., חולין עא., וכן הוא בהדיא
בטהרות פ"ח מ"ו, ועי' בספר ישר וטוב.

ותירץ רב האי דשני טומאה דאפוש
טומאה לא מפשינן - סברא זו היא
מדרבנן כדאיתא בביצה ז., וע"כ לפי"ז הא
דג טהור שבלע דג טמא דאסור באכילה
הוא מדרבנן, דודאי מדאורייתא אין לחלק בין
טומאה לאיסור - טה"ק.

וכ"כ הנודע ביהודה (קמא יו"ד ס' כ"ו) דודאי
בעלמא חמורה טומאה מאיסורא כדמוכח
בתוס' בכורות כג: (ד"ה ולידן), אך בדרבנן

וטבעת דלא חשיב עיכול בפ' בהמה המקשה - בגלהש"ס תמה דכיון דהיה כלי תחילה הרי אין עולה מטומאה אלא בשינוי מעשה, ועי' שטמ"ק (י"ד) שכך תירץ, וראה מש"כ הרש"ש בענין זה, ובספר ישר וטוב.

ונבילה דלא חשיב התם עיכול - הוא בחולין עא. דילפינן דטומאה בלועה לא מטמאה, ומקשים תוס' דתפוק ליה מטעם דהוי עיכול.

ומתוך הסברא היה נראה בין לענין איסור בין לענין טומאה דכל דבר שהוא שלם וכו' - ר"ל לא כחילוק רב האי בין איסור לטומאה, אלא בין דבר שלם או לא, ופיל שבלע הוצין דסוגיין צ"ל לפי"ז דנשתברו קצת ואינן שלימים ולכן מיבעי אי הוי עיכול - עול"ש, עי' בדבריו.

בא"ד (סט:) - וזאבים שבלעו תינוקות אע"ג דנקט שבלעו מסתברא שלא היו שלימים - רש"י בתענית כב: פירש שבלעו כשהן שלימים, וכגון ששהו ימי עיכול. ועי' תמיהת רעק"א על דברי תוס'.

ואותם חטים שנמצאו במעי תרנגולת בפסח וכו' ראוי להחמיר עליהם ולאסור וכו' - דלא כיש שרוצים להתיר מכח המשנה דעופות ודגים כדי שתפול לאור - תוס' בכורות ז:

בסוה"ד - או מטעם שפירשתי דחיטין קשין הן - ר"ל כמו שפירש לעיל דגים הנבלעין קשין טפי, וכ"ש דטעם זה עולה לחיטין דקשין טובא.

דף סט:

גמ'

מעשה ובלעו זאבים שני תינוקות וכו' ובא מעשה לפני חכמים ומהרו

את הבשר - משמעות הלשון דטיהרו לגמרי משום דנחשב כמעוכל, וצ"ע דעכ"פ יטמא במלא תרוד מדין רקב, דנהי דחשיב כמעוכל לא גרע מרקב - עי' בזה בקה"י טהרות סי' י"ט.

חיטין שירדו בעבים מהו, למאי אי למנחות אמאי לא:

א] תמזה איך שרי למנחות והלא נתחמצו בגשמים?

עי' נודע ביהודה (תניינא סי' ק"ז) שכתב דאליבא דתוס' שירדו ע"י נס אפשר שלא ירדו כלל עם גשמים, ואף אליבא דרש"י שכתב שירדו עם המטר אולי היו החיטים במרצופים של עור וכך בלעום העבים.

וראה עוד בחזו"א הל' פסח (קכא. כא-כב) שהאריך בענין לתינת החיטין וחימוצן, ושיטות הראשונים.

ב] לכאורה אינו ממשקה ישראל דאסור ליהנות ממעשה ניסים?

בהגהות מצפ"א הקשה בשם ספר מנחת כהן, למאי שפירשו תוס' דע"י נס ירדו הא קי"ל בתענית כד: דאסור ליהנות ממעשה ניסים, וא"כ איך פשיטא דשרו למנחות והלא אינו ממשקה ישראל, ועי' במצפ"א שהוכיח מכמה מקומות דאינו איסור מן הדין אלא מידת חסידות [וכן משמע מפירש"י בתענית שם, ודו"ק].

והעיני שמואל (הו"ד נהגות ומידושים הולאת וגשל) הקשה איך הותרו הכהנים לאכול שתי הלחם דאסור ליהנות ממעשה ניסים, ותירץ דמצות לאו ליהנות ניתנו. ולפי"ז יש לישב נמי דלא תיקשי דאינו ממשקה ישראל, דהא חזי שפיר לישראל לצורך מצוה כאכילת מצה וסעודות שבת ויו"ט ושאר סעודות מצוה. [ובתרוצים הללו מתישבת גם קושיית האחרונים בענין חנוכה, היאך היה מותר להדליק המנורה בשמן שנעשה בו נס].

איזהו

מנחות דף סט:

מקומן

תקפה

ג] האם למנחות ושתי הלחם בעינין חיטין שגידולן מן הארץ?

כן דין הקר"א בסוגיין, דהלא אם ע"י נס נעשו החיטין נמצא שאין גידולן מן הארץ.

וראה באור שמח (מעילה ה. ו. - מהוספות) שנקט בפשיטות דהגדל ע"י נס לא חשיב גידולי הקדש [לישב ההיא דיומא לט: שנטע בו מיני מגדים של זהב ומהן פרנסתן של כהנים], והביא ראייה מפירושו הרד"ק שכתב לענין כד השמן דאלישע דהניתוסף ע"י נס לא חייב במעשר.

ועוד בענין זה האם שמן של נס חשיב שמן - יעוי' בכלי חמדה פר' ויקהל (ע"פ) והנשיאים הציאו).

שיבולת שהביאה שלישי קודם לעומר ועקרה ושתלה לאחר העומר

והוסיפה מהו - הא דקי"ל במתני' לקמן ע: דהשרישו קודם לעומר העומר מתירן היינו כשנשארו מחוברים לקרקע, אבל הכא דעקרן קודם לעומר ושתלן לאחר העומר פנים חדשות באו לכאן ומיבעיא אי אזלינן בתר העיקר או בתר הגידולין - עי' שטמ"ק (ג') וח"נ.

אולם מהרמב"ם (מאכלות אסורות י. ה.) דייק הקר"א דה"ה אם עקרה לאחר העומר איכא להך בעיא, וכן הביא השטמ"ק הנ"ל בשם פירש"י אחר, ועי"ש ביאורו. וע"ע שפ"א, ונתיבות הקודש.

בתר עיקר אזלינן ושרייה עומר או דלמא בתר תוספת אזלינן וכו' - העול"ש

מבאר החילוק בין בעיא דהכא לבעיא דבסמוך ריש דף ע., דהכא מיבעיא אי אזלינן בתר עיקר לגמרי, ואפילו רבה התוספת על העיקר נחשב כעיקר, או דשמא יש חשיבות לתוספת בפני עצמה ואפילו היא מעט לא בטלה, ואילו בסמוך מיבעיא את"ל דלא אזלינן בתר העיקר האם יש כח לתוספת לגרור אחריה העיקר להיות דינו כמותה, עי"ש.

והנה מש"כ העול"ש דלצד בבעיא דהכא דאזלינן בתר העיקר הוא אפילו רבה עליו התוספת - יעוי' בשטמ"ק (ד') שדייק מלשון רש"י דאם הוסיפה רוב פשיטא דלא מבטל העיקר לגידולין.

היא גופה קא מיבעיא ליה וכו' או דלמא ספוקי מספקא להו ולחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן - עי' עול"ש (ד"ה וזה למינא) דלכאורה תמוה דלעיל טו: אמרינן דשאר זרעים אסירי בכלאים מדרבנן בלבד, והו"ל ספיקא דרבנן לקולא, וע"ע הגהות מצפ"א.

בעי רבה לענין מעשר מאי - ה"ה דהוה מצי למיבעי לענין עומר כדלעיל, אלא דלענין מעשר עדיף ליה לספק - עי' שטמ"ק לקמן ע. אות א'.

אכן יעוי' בספר ישר וטוב שמפרש דדוקא מיבעיא לגבי מעשר, וראה עוד נתיבות הקודש (ריט ע.).

רש"י

ד"ה שירדו בעבים - כששתו העבים באוקיינוס - בתענית ט: פליגי ר"א ור' יהושע אם כל העולם שותה ממימי אוקיינוס או מן המים העליונים, ולכאורה דברי רש"י מכוונים כדעת ר' אליעזר שם.

ד"ה ילדה שסיבכה בזקנה - והרכיבה בזקנה - כן פירשו גם הר"ן והמפרש בדרים נו:; אולם ברגמ"ה כאן איתא שהרכיב בילדה מנטיעת הזקנה.

תוס'

ד"ה כלי גללים - במס' שבת פירש בקונטרס אבן גל"ל - וכע"ז בתוס' גופיה ב"ק ב: ד"ה כאשר, ובתו"י יומא ב. כתב דאין לפרש כן דאי הוי אבן שיש הוא בכלל כלי אבנים.

הר"ן בנדרים נז: (ד"ה מתעשרת) כתב דאמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן.

וי"ל דהא דקאמר לחומרא שאני היינו דוקא התם וכו' - נראה דכוונת תוס' כאן לישיב גם קושיותיו הראשונות - עי' חזו"א שביעית (ת. י.).

וצריך לחלק בדבר מאיזה טעם יחשב שביעית איסור ע"י קרקע וערלה וכדאי הכרם לא חשיבי איסור ע"י קרקע - לשון הר"ן בנדרים נח: "שביעית איסורה ע"י קרקע כדכתיב 'ושבתה הארץ', משא"כ ערלה דחיסרון זמן גרם לה, וכלאים נמי תערוכת הוא דקגרים" עכ"ל, וכע"ז בפי' המפרש שם.

והתוס' שם פירשו דשביעית היתרו ואיסורו תלוי ע"י קרקע וממילא מותרין במוצאי שביעית ולא ע"י מעשה אדם, אבל בילדה שסבכה בזקנה ההיתר תלוי במעשה האדם שסבכה, וכן בצל שנטעו בכרם ההיתר בא ע"י עקירת הכרם ודמי למבטל איסור לכתחילה ולכן אסור. ובדומה לזה פירש הרא"ש שם. וע"ע חזו"א (שביעית מ. טז.).

דף ע.

גמ'

היכי דמי כגון דאמדינהו ועשרינהו ושתלינהו - כן גרס רש"י 'דאמדינהו', ופירש השטמ"ק (א') לפי דמיבעיא דוקא בשיבולים שאין זרעו כלה כדמסיק, והרי אי אפשר לעשר שיבולין אלא באומד.

אולם גירסת רגמ"ה 'דאמרחינהו', וכן נראה שהוא גירסת הרמב"ם (מעשר ו. ה.), וכן הוא בהדיא בכס"מ וברדב"ז שם.

דאמדינהו ועשרינהו ושתלינהו והוסיפה ליהו - רש"י ורגמ"ה מפרשים דשתל השיבולת כמות שהיא, אבל הרמב"ם

ד"ה חיתין - פירש בקונטרס וכו' וקשה לר"ת וכו' - בישוב פירש"י: עי' מהר"י קורקוס ורדב"ז (תמו"מ מ. ג.) שתירצו בכמה אופנים, וע"ע עיני שמואל (הו"ד נהגות ומידושים), ונתיבות הקודש.

ד"ה דאמר ר' אבהו - והא דא"ר אבהו וכו' ילדה שסיבכה בזקנה בטלה - בע"ז ריש דף מט. משמע מפירש"י שטעם הדין הוא משום זה וזה גורם מותר, אבל התוס' שם פליגי דהוא מדין ביטול המציאות. וראה בר"ן שם (ריש כא: בדפי הרי"ף) שתירץ פירש"י ד"ל דא דא אחת היא, וטעם דזה וזה גורם מותר הוא מטעם ביטול שנתבטל האיסור בהיתר - עי' בדבריו בהרחבה.

והכא בדאיכא פירות ומה שגדל אח"כ מוכח כאן שהוא היתר - פי' התוספת שהוסיף הפרי לאחר מכן הוא היתר, ולאפוקי מדעת הר"ן בנדרים נז: דמאחר שהתוספת נתהווה מן האיסור אף הוא אסור - טה"ק, ועי"ש היכי מוכח כאן כדבריו תוס'.

והתם פריך ממתני' וכו' ומשני דמתני' דהתם כגון ילדה בילדה - צ"ע לימא דלעולם שהרכיב ילדה בזקנה וכגון שיש בילדה פירות דלא בטלה וחיבת בערלה כדאמרינן בסוגיין - צ"ק.

והח"נ תירץ דמתני' דהתם סתמא קתני דמשמע בין יש בו פירות או אין פירות חוזר עליו. וע"ע בספר ישר וטוב.

ובירושלמי משמע וכו' וסיבך ענפיו בענפי הזקנה - צ"ל וסיבך ענפיו.

ד"ה בצל - וי"ל דשאני התם וכו' הא כיצד זרוע מעיקרו בהשרשה וכו' - עי' קושית הצ"ק.

וא"ת מאי קמבעיא ליה וכו' דאי לקולא אמרי קשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן -

איזהו

מנחות דף ע.

מקומן

תקפו

(מעשר ו. ה.) מפרש דמיירי בזרעונים שהביאו שליש ואח"כ זרעם שנית בקרקע דכבר אין זרעם כלה, וביאר שם הרדב"ז דלפירש"י דוחק לומר דשיבולים לאחר מירוח ומעשר תהיינה ראויות להוסיף אם שתלן. אולם החזו"א (שציעת ח. יג.) כתב דכוונת הרמב"ם גם כפירש"י לשיבולת.

אם תמצא לומר לא אזלינן בתר עיקר ותוספת בעי עשורי עיקר מאי - בחוות יאיר (ק"י רכ"ד) הביא שהגאון מהרד"א רצה ללמוד מכאן לענין מעשר כספים שאין מנכה מן החשבון את ההוצאות שהוציא כדי להרויח, כדחכא דאף העיקר בעי להתעשר, עיי"ש שהאריך בזה, וראה ביד דוד שדחה ראייתו דלא דמי כלל.

לויטרא בצל שתיקנו וכו' התם היינו זריעתו הכא לא היינו זריעתו - פ"י כיון שבבצל כן הוא דרך זריעתו לפיכך דינו ככל הזרעים שזרען כלה אף שאין זרעו כלה. ועי' לעיל תוד"ה בצל.

עציץ שאינו נקוב מהו וכו' דלמא חזר ונקבו קא אמרת - עי' ברמב"ם (תרומות ה. טו.), ולפי דברי הכס"מ שם הרמב"ם מפרש בעיא דהכא באופן אחר מפירש"י ותוס', ופשט לה הרמב"ם מן הירושלמי, ובברה"ז תמה על פירוש הרמב"ם, ועי' שפ"א.

שבולת שמרחה בכרי ושתלָה וקרא עליה שם במחומר מהו וכו' - השטמ"ק (ה-ו) מפרש דכל הבעיא רק לענין קריאת שם תרומה עלה, דהאם הואיל וכבר נתחייבה במעשר נתפס בה שם תרומה אפילו דשתלה, או דילמא ע"י דשתלה פקע מינה טיבלא לענין זה דחשיבא מחומר ולא יכול לקרוא לה שם תרומה, ומיהו לא פקע ממנה שם טבל לענין היתר אכילה.

והדבר אברהם (ח"א כח. ג.) הבין שלצד דפקע

טיבלא ר"ל דלא הוה טבל אף לאחר שיתלוש עד שיעשה מירוח חדש, והקשה אמאי לא מיבעי הכא לענין טבל עצמו אי הוי טבל כשתלשה, עיי"ש. וראה בעול"ש שדחאו והוכיח כשטמ"ק וביאר דברי השטמ"ק.

א"כ מצינו תרומה במחומר לקרקע ותנן לא מצינו תרומה במחומר לקרקע:

א על הערת הגרי"פ הנדפסת בצד דלא נמצא מקום משנה זו - עי' הגהות מצפ"א, נימוקי הגרי"ב, הגהות ראמ"ה, קר"א, חזו"א (מעילה למ. ג.), חי' הגרז"ס, ובספר ישר וטוב.

ב מקור הדין שאין תורמין מן המחומר - כתב רש"י בקידושין סב. ד'ראשית דגגן' כתיב ובעינן מידי דמידגן, ותוס' שם פליגי וכתבו מדכתיב 'ממנו' ולא מן המחומר.

והקשה בחי' הגרי"ז דבשלמא לפירש"י דהטעם דאין תורמין מהמחומר משום דלא נגמרה מלאכתו, שפיר מספקא הכא דהואיל וכבר מירח שיבולת זו ונגמרה מלאכתה שמא לא אכפת לן במה שנעשית מחומר, אבל לתוס' תמזה הרי סו"ס השתא בזמן הפרשה הוי מן המחומר ומה יש להסתפק, עיי"ש בדבריו.

ואי גחין ואכילָה במלָה דעתו אצל כל אדם - פירש"י דלא הויא אכילה, וצ"ע דבסוכה לז: לגבי אתרוג במחומר כתב רש"י דאם תלש ואכל בפיו אין לך תלישה גדולה מזו, הרי דנחשב תלישה הגם שאין דרכו בכך, אמנם דבלאו הכי תמזהו המפרשים על רש"י בסוכה הנ"ל מגמ' בשבת דף ע"ג - עי' בתבואות שור שציין גלהש"ס, והגהות רעק"א (או"ח סי' של"ו), ויד דוד בסוגיין.

אמר שמואל הזורע כלֵאָים בעציץ שאינו נקוב אסור אמר אבבי בשלמא אי אשמעינן לוקה מכת מרדות וכו' - הרמב"ם (כלאים ה. טו.) פסק שמכין אותו מכת מרדות, וכתבו הכס"מ והרדב"ז שלמד זאת

הרמב"ם ממשנה בכלאים. אולם ברה"ז כתב שהרמב"ם פסק כאב"י דהכא, ולדבריו אב"י הבין לפי האמת שכן הוא כוונת שמואל. [וכן משמע ברגמ"ה]. וע"ע נימוקי הגר"ב, ועול"ש.

מאי קמ"ל דמדרבנן הוא זריעה תנינא תרם משאינו נקוב על הנקוב תרומה ויחזור ויתרום - צ"ב מאי ראיא מתרומה לכלאים, דבתרומה מצינו תרומת חו"ל דחייבת מדרבנן כגון כשסמוכה לא"י, וא"כ אף דעציץ שאינו נקוב אינו גידולי הארץ מ"מ חייב מדרבנן, אבל בכלאים לא אשכחן חיוב בחו"ל - כן הניח בקושיא האפיקי ים (ח"צ סוס"י מ"ג), ועי' מש"כ בזה הקה"י זרעים (ס' כה. ה.).

מתני'

ואסורים בחדש מלפני הפסח ומלקצור מלפני העומר - גירסת ברה"ז ושטמ"ק איפכא: דאסורין בחדש מלפני העומר ומלקצור מלפני הפסח, ולגירסא זו מבוארת שפיר סוגית הגמ' לקמן סוף ע"ב, וכן מוכח שגרסו שם רש"י ותוס', וכן גרס הר"ש ריש חלה.

ולגירסא זו - טעם שנקטה המשנה "אסורין מלקצור לפני הפסח" ולא "לפני העומר" - ביארו רש"י ורגמ"ה לקמן סוף ע"ב, לפי דביו"ט בלאו הכי אסור לקצור לכך נקט התנא "לפני הפסח". וראה עוד במלאכת שלמה ריש חלה. אולם ראה ברש"ש כאן שמפרש ומישב הגירסא שלפנינו.

ומלקצור מלפני העומר:

א לענין איסור קצירה קודם ט"ז ניסן בזמן הזה דליכא עומר - עי' בדברינו על מתני' לעיל סח.

ב כתב המנחת חינוך (שנ. ז.) דנראה פשוט דלפסק הרמב"ם דנקצר העומר שלא

בזמנו כשר ואפילו קודם ליל ט"ז - ה"ה שהותר מיד לקצור כל התבואות, דכיון שילפינן איסור זה מקרא ד'עומר ראשית קצירכם' העיקר הוא שיהא העומר ראשית הקציר.

רש"י

ד"ה ומצטרפין זע"ז - מפרש בגמ' ע"ב - הציון לגמ' ע"ב נראה ט"ס, דלכאורה היינו מאי דאיתא בגמ' בסמוך דהחיתין מצטרפין רק עם הכוסמין וכו' כדפירש"י בסמוך.

ד"ה כוסמין מין חיתין - לענין חלה **איצטריך -** רש"י בפסחים לה. פירש דלענין תרומה איירי דאין תורמין ממין על שאינו מינו, ועי"ש בתוס'.

תוס'

ד"ה ליטרא בצ"ל - צריך לישב דלא תיקשי הא דתניא וכו' ליטרא מעשר שזרעה בקרקע והצמיחה וכו' - פי' ליטרא שהורם ממנה תרומה ומעשר אבל הלוי לא הפריש תרומת מעשר, וע"כ כשזרעה והצמיחה צריך להפריש אותה תרומת מעשר, ומפרש הצ"ק דקושית תוס' אמאי התם מעשר ממקום אחר ולא מיניה וביה לפי דהוי כפסול על החיוב, והכא קתני 'מתעשר לפי כולו' משמע אפילו מיניה וביה, עי"ש.

אבל העול"ש מבאר דתוס' מפרשים כפירוש הרא"ש שם, דאותה הליטרא חייבת בכל התרומה ומעשר ואף שכבר תרם בטלה היא אצל הגידולין, וקשיא להו הלא התם לאו היינו זריעתו דאיסורא לא זרעי אינשי, ובסוגיין אמרינן דאי לאו היינו זריעתו אין מתבטל העיקר כלפי הגידולין.

והח"נ מפרש דכוונת תוס' להקשות אמאי לא פשיט הכא מהתם, דחזינן דגם אותה הליטרא

איזהו

מנחות דף ע.

מקומן

תקפט

בעי לחזור ולעשר אף בדבר דלאו היינו זריעתו. [אך לשון התוס' צריך לישב דלא תקשי צ"ע לדברי הח"נ].

וע"ע בטה"ק, וחזו"א (שניעית מ. טז.), ובספר ישר וטוב שהביא תשובת חות יאיר (ש"יין גלחש"ס) לפרש דברי תוס', ודן בדבריו.

ובדבר שאין זרעו כלל מיירי כדמשמע באותה סוגיא לכאורה - וכ"כ הראב"ד (מעשר ו. 7), ועי"ש ברדב"ז שכתב דדעת הרמב"ם אין נראה כן.

ד"ה חזר ונקבו - וזהו תימה שהרי הכל מעורב לגמרי וכו' ובהקדומין רבה אמר גבי חדש וישן כיצד עושה צובר גורנו לתוכו - בר"ה דף יג: איתא דכן הוא דעת ר"ש שזורי דקסבר יש בילה אבל רבנן פליגי, ובשטמ"ק כאן (ג') ביאר דהקושיא היא רק למ"ד יש בילה, ונראה דאף תוס' שהקשו בסתמא נתכוונו לזה ומקשים מר"ש שזורי לפי דשמואל פסק כוותיה בר"ה שם ולעיל דף ל:

מיהו צ"ע דיעוי' בתוס' ר"ה ריש דף יד. שכתבו דשמואל פסק כוותיה ולא מטעמיה, דשמואל גופיה סבר דאין בילה.

ושמא אפשר להיות שהעיקר הוסיף לאחר נקיבה ומלמעלה הוסיף ענפים הרבה - ר"ל דהעיקר עצמו לא הוסיף כלום, אלא דלאחר הנקיבה נוספו ענפים אחרים, ובזה מיבעיא אם אפשר לעשר מהם על העיקר. וכן משמע מפירוש רגמ"ה שכתב "קא מיבעיא ליה אם יכול להפריש ממה שגדל באותו צד שאינו נקוב תחתיו על אותו שגדל במקום הנקב", ודו"ק.

וראה עוד כיצד הבין העול"ש בדברי תוס', וע"ע בספר ישר וטוב.

ובשטמ"ק (ג') מפרש דמיבעי כשמעשר ממקום אחר, האם צריך לעשר כנגד כולו או כנגד הגידולין, עי"ש.

ד"ה ביצי נבלת עוף טהור - והא דתניא וכו' האוכל מנבלת עוף טהור ומן השלל של ביצים - צ"ל 'מן השלל', וכן צריך להגיה ברש"י, וכך הגיה בדברי נחמיה.

אלא התם מיירי בגמורות שנגמר חלמון שלהם - פי' בסוגיא בביצה דקתני "האוכל משלל של ביצים טהור" מיירי בביצים גמורות ואפילו אכלן בעודן במעיה, והכא דמחלקים בין אוכלן בפנים או בחוץ בביצים שאינן גמורות מיירי, ומה שבחוץ טהור משום דמיתה עושה ניפול כדמפרש לקמיה.

וא"ת ומנא ליה דמיירי הכא באכלן בפנים דלמא בתלשיניהו ואכלניהו - תוס' מקשים לשיטתם דמיירי הכא בביצים שאינם גמורות, ודילמא דתלשיניהו לאחר מיתה ואכלניהו דהוה כגופה ומטמאין.

ור"ת מצא בספר רבינו גרשון מעי נבלת עוף טהור מקצתה בחוץ וכו' - אינו ברגמ"ה הנדפס לפנינו.

והנה יעוי' ברמב"ם (אבות הטומאות ג. 1.) וגם הוא גירסתו היתה "מעי נבלת עוף טהור", אלא שהרמב"ם מפרש במימרא זו פירוש מחודש עי"ש, והראב"ד השיג עליו, ובכס"מ כתב דהר"י קורקוס האריך להקשות על פירש"י ופירוש ר"ת ולהכריח פירוש הרמב"ם.

וראה בקה"י (טהרות מג. 3.) מה שהקשה החזו"א בסוף זבים על הסוגיא לפי גירסא זו, ומש"כ הקה"י בישוב קושיתו.

שדרך העוף סמוך למיתתו חוליה ויוצאין מעיו לחוץ - והא דשבחוץ אין מטמאין כתב השטמ"ק (כ"ו) משום דמיתה עושה ניפול, ועי' בספר ישר וטוב שדחה זאת, ומפרש בע"א דמה שבחוץ מאיס טפי ובטלה דעתו.

וכפירש"י, ואילו ר' יונה מתרץ דכאן בנשוח וקאן בבלול.

וא"ת והנך מינין שהן כלאים זה בזה וכו' היאך הן מצטרפין הא תנן וכו' כל שהוא כלאים בחבירו לא יתרום מזה"ז - פי' הרי גם הפרשת חלה הוא מענין תרומה, וכשצירף ב' מינין שהן כלאים איך מפריש חלה מזה לזה.

וצ"ע דילמא כמ"ד יש בילה (כ"ה יג:) ונמצא דמפריש חלה כשיעור כל מין, ויתכן דקושית תוס' לפי הירושלמי דאפילו כל מין לבדו אלא שנושכין זה בזה מ"מ מפריש מאחד על כולן. ושור' שבאמת כן הוא סגנון הקושיא ברא"ש ריש חלה.

ועוד יש לפרש דכשיש בכל אחד בפ"ע כדי חיוב חלה אין תורמין מזה על זה וכו' - ר"ל הא דקתני דכל שהוא כלאים לא יתרום מזה על זה היינו כשכל מין עומד בפני עצמו ויש לו חשיבות בפ"ע כגון שיש בו שיעור חלה, אבל כשמצרף כמה מינים לשיעור חלה כמו שמיירי במשנתנו מפריש מזה לזה.

וכתב הצ"ק דתירוצ' זה מהני גם לישב קושית הירושלמי, ומתני' דכולן מצטרפין מיירי כשאין בכל אחד שיעור חלה.

והכי מוכח בתוספתא דחלה דקתני קב חיטין וכו' - תוכן דברי התוספתא עפי"ד הר"ש ריש כלאים, והרא"ש ריש הל' חלה, (ועי' שטמ"ק כ"ד): דהרי שיעור חלה הוא ה' רבעים קמח ועוד דהיינו קב ורבע, וכשיש קב חיטין וקב שעורין וקב כוסמין צריך לצרף לשיעור רק ב' מהם, וע"כ החיטים והכוסמין מצטרפין בלי השעורין, וכן השעורין והכוסמין בלי החיטים, לפיכך תורם מן החיטים לבדן ומן השעורין לבדן לפי שנחשבים מין על שאינו מינו דאין הכוסמין מצרפן אלא מתבטל לכל אחד מהם, משא"כ בסיפא דיש חצי קב מכל אחד וצריך

וקאמר שבפנים מטמאין בגדים אבית הבליעה אע"פ שהם מאוסים ולא אורחא למיכלינהו - משמע דאפילו הוציאן לחוץ ואכלן מייתי ראייה שפיר דאף דמאוסין ולא אורחא לאוכלם לא אמרינן בטלה דעתו. [ובשטמ"ק בשם תו"א איתא בע"א].

ד"ה תנא כוסמין - וכו' וזו קתני משמע דאינך הוו כלאים - ר"ל דה"ק השעורין ושבולת שועל אינם כלאים, וכן הכוסמין והשיפון, א"כ השעורין והשיפון הוו כלאים, והכא קתני דהן מין אחד.

ומכו' היינו מכל חמשת המינין דאי מכל חמש מנחות הא קתני חמץ וכו' באות מצה - פי' הא קתני בברייתא 'אם חמץ הוא' והרי כל המנחות באות מצה. והנה תוס' לשיטתם לקמן עה: דמפרשי נמי ד'מכולן' היינו מכל ה' המינין, אבל רש"י ורגמ"ה שם פירשו דר"ל מכל הפתיתין, וראה גם ברש"י ברכות לז: שפירש דמכל פתיתי המנחות, וצ"ל כגון שהחמיצו השירים, או מן החמץ שבתודה קאמר.

בא"ד (ע:) - ומיהו על חנם דחק דמתני' היא כמו כן וכו' - ר"ל דשפיר יש לפרש דמתני' דמשמע דכולן מצטרפין איירי כשבללן לגמרי, וברייטא מיירי כשכל אחת עיסה בפני עצמה ונושכין זה בזה כדמשני הירושלמי דמייתי לקמיה.

מיהו רש"י נראה שלמד דהבבלי פליג בזה על הירושלמי, מדלא הקשה ותירץ כירושלמי ש"מ דסבר הבבלי דהאי ברייתא באה לפרש המשנה.

ר' יוסי אומר לה סתם ר' יונה בשם ר' יוחנן - פי' ר' יוסי אמר סתם התירוצ' ולא הזכיר משם ר' יוחנן, ור' יונה אמר בשם ר' יוחנן - עול"ש.

אולם הקר"א הביא שהגר"א פירש דר' יוסי דאמר סתם ר"ל דהברייתא מפרשת למתני'

איזהו

מנחות דף ע:

מקומן

תקצא

ויבשות לא, והקשה רש"י דמ"מ יצטרפו הקליפות היבשות בתורת שומר. והנה דעת הרמב"ם (טומאת אוכלין ה. יג.) איפכא, דקליפות שעורים יבשות מצטרפות ולחות אין מצטרפות, וביאר הכס"מ דהרמב"ם מפרש עפ"י תנא דבי רי"ש דבעינן כדרך שבני אדם מוציאים לזריעה, לכן יבשות מצטרפות שדרך להוציא לזריעה יבשות ולא לחות.

אלא אי איתמר אסיפא איתמר אם השרישו וכו' מאי קודם לעומר ר"י
אמר קודם הבאת העומר ריב"ז אומר קודם קצירת העומר:

א משמעות המפרשים בפשטות דמחלוקתם לענין היתר אכילה, דהיינו האם העומר מתיר באכילה את אלו שהשרישו קודם הבאת העומר, או דוקא אם השרישו קודם קצירת העומר.

אולם הרש"ש מכח דיוק לשון הרע"ב ודברי הרמב"ם, מפרש דנחלקו לענין היתר קצירה, אבל לענין היתר אכילה לכולי עלמא מהני אפילו השרישו לאחר קצירת העומר וקודם הבאתו, עי"ש.

ובחי' הגרי"ז כתב דנראה דהפלוגתא הוי לענין אכילה אלא דממילא פקע גם איסור הקצירה, עי"ש.

ב בטורי אבן ברה"י: (ליון גלס"ס) דן היכי משכחת פלוגתתם אם השרשה קודם קצירה או קודם הבאת העומר מתרת, הלא פליגי תנאי כמה זמן השרשה ולכל הפחות הוא ג' ימים, והרי קצירת העומר והבאתו הוי באותו היום, עי"ש. וע"ע שפ"א, וראה עוד במנחת חינוך (רמז. יט., וכן שג. ז.), ובחזו"א (כלאים ד. ג.).

ג טעם מ"ד דבעינן השרשה קודם קצירת העומר צ"ב דלכאורה הרי עיקר המתיר הוא הקרבת העומר - עי' שפ"א.

לצרף את שלושתן לשיעור חלה, נמצא דהחיתין והשעורין מצטרפין אל הכוסמין שבאמצע ונקראין על שמן, לפיכך נוטל רק מן הכוסמין. [ובחי' הגרי"ז כתב דמהני הצירוף לחייב הכוסמין בלבד, וכן מהירושלמי מבואר שצריך להפריש רק כשיעור הכוסמין לבד]. ועי' בזה בקה"י זרעים סי' ו'.

דף ע:

גמ'

יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון - רש"י בפסחים לה.
פירש שמסריחין, אבל רגמ"ה כאן מפרש שמתגדלין, ונראה שמפרש מלשון סרח העורף.

תנא התבואה והקמחים והבציקות מצטרפין זה עם זה למאי הלכתא
אמר ר"ב לענין חדש ר"י אומר לענין חמץ בפסח וכו' - צ"ע במאי קמיפלגי הני אמוראי, והו"ל למימר בקצרה לענין חדש, חמץ, מעשר שני, וטומאת אוכלין - עי' קר"א שמפרש דהיה קשה להם מאי קמ"ל האי ברייתא, וכל אחד מן האמוראים היה משמע לו דלענין זה הוי רבותא, עי"ש. וע"ע נתיבות הקודש.

רבא אומר לענין טומאת אוכלין והא קמ"ל וכו' מה התם אוכלא בעיניה
וכו' - פי' דלענין טומאת אוכלין עצמה אין לומר דקמ"ל דמצטרפין לביצה, דהא משנה מפורשת היא פ"ד דמעילה כל האוכלין מצטרפין לכביצה - צ"ק.

לא קשיא הא בלחות הא ביבשות -
לפירוש קמא דרש"י קליפות שעורין בין לחות ובין יבשות אינן ראויות לאכילה, אלא דלחות מצטרפות מדין שומר, ולפירוש בתרא קליפות שעורין לחות ראויות לאכילה

ד] האידנא דליכא קצירת והבאת העומר, אחר איזה זמן דהשרשה אזלינן - ע"י קר"א, ושפ"א, וע"ע מנחת חינוך (טג. ד.).

רש"י

ד"ה מה התם - לאפוקי קליפת שעורים וסובין שבקמחים - ע"י נתיבות הקודש שתמה ממתני' חלה (ג. ג.) דסובין ומורסנן חייבין בחלה.

ד"ה קודם קצירת העומר - בהאיר המזרח - והא דקאמר 'קודם קצירת העומר' ולא נקט 'האיר המזרח' - מפרש המיוחס לרשב"א דה"ק עד שעה שאין אחריה ראויות לקצירה, דהיינו עד האיר מזרח שכבר אי אפשר יותר לקצור דזמנו בלילה. וע"ע נתיבות הקודש.

ד"ה אלא לר' יונה - ולי נראה דה"ג ליערביניהו וליתניניהו אסור בחדש ולקצור לפני העומר הואיל ותרוייהו אקודם קצירה קיימי - פי' דאיסור קצירה ודאי הוא קודם קצירת העומר, ואיסור אכילה גם נקט ר' יונה בלשונו 'קודם קצירת העומר', ואף דתליא בהאיר מזרח מיהו שייך איסורו נמי לקצירת עומר כמש"כ לעיל בשם המיוחס לרשב"א.

תוס'

ד"ה כדרך - והא דאמר וכו' אומר ר"ת דהכי קאמר וכו' - ע"י ביד דוד שתירץ באופן אחר.

ד"ה אתיא - אלא נראה דאיצטריך לרבות חמשת מינין - וכן הוא בפ"י רגמ"ה, וכן בשטמ"ק אות ב'. וע"י בהגהות ראמ"ה מה לא ניחא לרש"י בפרוש זה, וראה טה"ק בישוב הרש"י בשני אופנים, וע"ע קר"א.

ד"ה מאי קודם לעומר - כך פי' בקונטרס וזהו דוחק כיון שבהאיר מזרח תליא

מילתא למה לי למינקט קודם קצירה - ע"י במיוחס לרשב"א שמתרץ קושיא זו.

והנה לכאורה יש להוסיף להקשות לפירש"י: דלפירושו נמצא דהמחלוקת דהכא הוא ממש פלוגתא רב ושמואל כנגד ר"י ור"ל דלעיל סח., ואמאי לא הקשו התם למ"ד האיר מזרח מתיר ממתני' דהכא כדמקשו כאן. ושו"ר שטה"ק (ד"ה אלא למ"ד) מתרץ קושיא זו.

עוד יש להקשות לפירש"י: הלא מ"ד האיר מזרח מתיר מודה דאיכא מצוה ואיסור עשה עד הבאת העומר [כדלעיל סוף סח. ובתוס' שם], והיכי קאמר דאסורין רק עד קצירת העומר, וע"י קר"א (ד"ה גמ' ואסורין), ולכאורה יש מזה ראייה למפרשים בדעת תוס' לעיל ריש ה: דאינו אלא מצוה מן המובחר מדרבנן - ע"י בדברינו שם.

אלא למ"ד קודם קצירת העומר ליערביניהו וליתניניהו אסורים בחדש ולקצור לפני העומר - כאן נקטו תוס' כפי הגירסא הנראית לרש"י.

ועוד קשה אי הוה תני אסור בחדש ולקצור לפני הפסח - כגירסא שדחה רש"י מחמת קושיא זו שמקשה תוס'.

ונראה דגרס וכו' וקאי אהא דתנן ואסור לקצור קודם לפסח וכו' ר"י בר זבדא אומר קודם הבאת העומר - צ"ב מה השייכות בין איסור קצירה לבין הבאת העומר והלא מסתברא כמ"ד קודם קצירת העומר, וביאר השטמ"ק (כ"ז) דשמא טעמו משום דכתיב 'וקצרתם והבאתם' דהקצירה תליא בהבאה.

והקר"א פירש דשמא ימצא פסול בעומר ויוצרכו לחזור ולקצור, ונמצא דמה שקצרו כבר היה באיסור קצירה קודם לעומר.

ופריך וכו' בשלמא למ"ד קודם קצירת העומר היינו דלא קא עריב ותני לחו אלא למ"ד קודם הבאת העומר

איזהו

מנחות דף עא.

מקומן

תקנן

כשירה למנחות - רש"י פסחים נה: במתני', וטעם שלא גזרו מדרבנן ה"נ משום פסידא - ע"י תוס' לעיל סח. ד"ה אבל, אולם יעוי' מש"כ רש"י בפסחים דף נו. בסוף העמוד, וצ"ב.

קוצר לשחת מאכיל לבהמה - השטמ"ק (ג') מבאר דחידא קאמר - דקוצר לשחת ומאכיל לבהמתו, וכן משמע מפירש"י, וכן מוכח מהסוגיא לקמן ע"ב, ועיי"ש בקר"א.

אולם בפסחים כג. פירש"י דקוצר לשחת אף לאדם, ומאכיל לבהמה חטיין גמורים ע"י קיטוף, וכן הוא מוכרח מסוגית הגמ' שם שבאה לדייק דשרי הנאה בחדש אף בחיטים גמורים, ועי' בזה תוס' לקמן ע"ב ד"ה אימור, ובפסחים כג. ד"ה וקוצר, וע"ע טה"ק.

א"ר יהודה אימתי בזמן שמתחיל עד שלא הביא שלישי - בפירש"י בפשטות משמע דהיינו עד שלא הביא שלישי הראשון, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש וכן הרע"ב פירשו עד שלא יביא שלישי האחרון, והרש"ש ושפ"א תמהו למה מיאנו בפירוש הפשוט, וברה"ז (ע"א) תמה דהרמב"ם גופיה בחיבורו משמע עד שלישי הראשון, וע"ע יד דוד.

וקוצרין מפני נטיעות:

פירושי רש"י:

רש"י מפרש בלישנא קמא כדי שלא יפסדו האילנות, וכן פירש רגמ"ה (עג). ובשטמ"ק (ו') הקשה דאין סברא להתיר מפני הפסד נטיעות אלא מפני הפסד התבואה בלבד, ועוד הקשה דבגמ' (עג.) ממעט לה משום קצירכם ולא קציר מצוה, ומשמעות השטמ"ק שנוטה לפירוש רש"י השני דמשום כלאים, ומשו"ה הוי קציר מצוה.

והנה רש"י עצמו לקמן (ריט עג.) יישב פירושו, דהגמ' דנקטה טעם דלא קציר מצוה קאי על בית האבל ובית המדרש בלבד.

לערבינהו ולתניניהו - גירסא זו בתוס' גרסו התוי"ט ברה"ז וצ"ק [כנדפס בצד], וכ"כ השטמ"ק בשם התו"ח, ונמצא דגירסת התוס' בקושית הגמ' איפכא מפירש"י. אך עי' טה"ק שאינו מוסיף ומגיה בתוס'.

דף עא.

גמ'

א"ל ר"א לרבי יאשיה דדריה - יש להבין מכאן שעדיין בימי ר' אלעזר היה ר' יאשיה בר פלוגתיה דר' יונתן קיים, ולהכי איצטריך למתני לר' יאשיה דדריה לאפוקי ר' יאשיה קשישא - רש"י קידושין לו:

אמר רבי יצחק קמה - יש לדקדק אמאי לא קאמר 'אלא אמר ר' יצחק' כדאמר לעיל 'אלא אמר שמואל' ולקמיה 'אלא אמר רבא' - עי' בספר ישר וטוב.

אי הכי אנ"ג דלא השריש נמי א"ל סודני בשדה כתיב - משמע מסוגיין דכל מקום דכתיב 'זריעה' ולא כתיב 'בשדה' מתפרש הדבר אפילו דלא השריש, וראה קה"י פסחים (מל. ג.) שתמה מהגמ' פסחים דף כ"ה.

מתני'

קוצרין בית השלחין שבעמקים אבל לא גודשין - התוס' לעיל סח. (ד"ה אגל) וכן השטמ"ק כאן (ג') פירשו לפי שגזרו חכמים שמא יבוא לאכול, ובקצירת בית השלחין הקלו אבל בגדישה דליכא פסידא לא הקלו.

אבל הרע"ב במשניות פירש דלא גודשין משום דכמה דאפשר לשנויי [בקצירה] משנינן, וכן הוא בגירסת שטמ"ק (כ"א) ברש"י.

אנשי יריחו קוצרין ברצון חכמים - תבואת יריחו גם של עמקים היא ואינה

תקצר

איזהו

מנחות דף עא.

מקומן

ולכאורה עוד יש לישיב כמש"כ השפ"א דקציר מצוה לאו דוקא, אלא עיקר הדרשא דהא דקצירכם אסור היינו מה שקוצרין לאכול ולא מה שקוצרין לצורך סיבה חיצונית. [דהא גם ברכת רחבה באבל אינה אלא מדרבנן]. וראה עוד מש"כ החזון יחזקאל תוספתא פ"י.

ובלישנא אחרינא פירש"י מפני הנטיעות - משום כלאים, ופירוש זה תלוי בפלוגתא, דלהרמב"ם (כלאים א. ו.) אין כלאים מזרעים הסמוכין לאילן ושרי לכתחילה, ולראב"ד שם אסור - תפא"י במשניות אות ע'.

רש"י

ד"ה מכלל - שאין לו קמה - אולי צ"ל 'קומה'.

ד"ה קוצרין בית השלחין שבעמקים - מפני שמפסידים מהר ועוד דרעות הן - מפירש"י כאן משמע שהוא פירוש אחד, דטעם דרעות הן לא סגי דהא גזרו רבנן, אלא שלא גזרו במקום פסידא, וכן מסיק לפרש התוס' לעיל סח. (ד"ה קולרים) לגירסא זו 'בית השלחים שבעמקים', וכע"ז בשטמ"ק (ב') כאן, וכן פירש התפא"י במשניות אות ס"ג. אולם ברש"י לעיל סח. ד"ה קוצרין כתב זאת בתור ב' פירוש, אכן בספר ישר וטוב ביאר גם שם דלשון אחרון של רש"י שם מודה לטעם דלשון ראשון.

ד"ה כריכות - אלומים קשורים - הרע"ב במשניות כתב בזה ב' פירושים: או דאלו קשורות ואלו לא, או דאלו גדולות ואלו לא.

ועל מה דמשמע דכריכות הן אלומות גדולות - תמה בתוס' הנדפס בדף עב.

ד"ה וקצרתם - דמשמע שיכול לקצור קודם הבאת העומר - אינו מדוקדק דהא האיסור קצירה הוא קודם קצירת העומר

- רש"י. [אולם נראה דרש"י נקט האי לישנא לפרש לשון הפסוק, ודו"ק].

ד"ה ואימא - חמין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון שמותר לקצור קודם העומר שהרי אין העומר בא מהם - מכאן ראייה שהעומר בא רק משעורים ממש ולא משיבולת שועל ושיפון שהן מין שעורים [כדאיתא לעיל סוף ע.] - רש"י.

ד"ה לפני העומר - ואע"ג דאמר ר"מ לעיל מוצאין שוקי ירושלים מלאין קמה - פי' וקשיא סתירה מדר"מ אדר"מ, ועי' תוס' לעיל סח. ד"ה אבל, ושטמ"ק לקמן ע"ב אות א'.

תוס'

ד"ה מרכיבין דקלים - ותימה וכו' ופירש בקונטרס שם דקלים זכרים שאין נושאים פירות - הקושיא היא לפירוש השני ברש"י שם בדף נו. דמניחים כופרא דוכרא היינו ענף של דקל זכר לסדק של דקל נקיבה מפני שדקל נקיבה אינה עושה פירות והזכרים עושין פירות.

והנה מש"כ תוס' דרש"י שם נג. פירש דדקלים זכרים אין נושאים פירות - ברש"י שלפנינו איתא שם דנושאים פירות אלא דשל דקל זכר אינן מתבשלין בו עולמית, ולפי"ז לא קשיא מידי דנקבות אינן נושאות כלל פירות - צ"ק.

ד"ה וכורכין את שמע - ונראה לפרש וכו' שלא יהא נראה כאומר לישראל שישמע את השם - ז"ל התוס' בפסחים נו. "דמשמע דאומר לשם שישמע ישראל ויענם", וכן הגיה הצ"ק בתוס' דהכא.

ובירושלמי אמרינן וכו' ויש מי שאומר שלא היו מפסיקין בין אחד לברוך - זהו פירוש נוסף בירושלמי גופיה, וכעין פירוש זה פירש"י בפסחים נו. דלא היו

איזהו

מנחות דף עא:

מקומן

תקצה

מפסיקין בין אחד לואהבת, ע"ש. וברש"י כאן סתם שלא היו מפסיקין ליתן ריוח בין תיבה לתיבה, ויתכן דכוונתו על כל קריאת שמע. [וברגמ"ה פירש שהיו אומרים היום על לבבך, והוא פירושו של רבא התם].

דף עא:

גמ'

אמר רבב"ח אר"י ר' מאיר בשיטת ר"ש אמרה דאמר יקצור ויאכיל אף משהביאה שלישי - דייק כך משום ד'קצור לשחת' כל שחת משמע, דאי בלא הביא שלישי דוקא הו"ל לפירושי - המיוחס לרשב"א, ועי"ש השגת הרב אג"ן בהערה.

אכלה חגב קרסמוה נמלים וכו' אי אמרת בשלמא מתני' בשלא הביאה שלישי ברייתא וכו' בשהביא שלישי - צ"ב א"כ אמאי נקטה הבריייתא אכלה חגב וכו', ולא נקטה בפשיטות דהביאה שלישי הכל מודים - עי' טה"ק.

אלא רבי מאיר בשיטת רבי יהודה אמרה וכו' - מהסוגיא מוכח דשני הדינים הללו תלויין זה בזה, דאם לענין עומר מותר לקצור תבואה שלא הביאה שלישי אזי גם לענין פיאה אינו התחלה דקצירה והוי הפסק ונותן ב' פאות.

ומכאן צ"ע בשיטת הרמב"ם, דלענין קצירה קודם לעומר פסק כר"י דמתני' דכל שלא הביאה שלישי שרי לקצור, ולענין פיאה פסק (מתנות עניים ג. ד.) דאם קוצר קודם שתביא שלישי דוקא אם חרש מפסיק כחכמים דבריייתא - עי' בזה לח"מ (תמו"מ ז. טו.), וטה"ק בסוגיין שהאריך בזה, וע"ע אבן האזל הל' תמו"מ שם.

אימר דשמעת ליה לר"י לבהמה לאדם מי שמעת ליה דא"כ הו"ל להו להו תלתא תנאי - עי' המיוחס לרשב"א למה

ליה להאריך דא"כ הו"ל ג' תנאי, ואפשר למימר בקצרה אימר דשמעת לר"י בבהמה ולא באדם, שהרי אימתי דר"י לפרש בא ות"ק לבהמה קאמר.

והא כי אתא רבין אמר ר"י מחייב היה ר"ע אף במנמר לאוצר - פירש"י דלאוצר היינו שבשל כל צורכו, וצ"ל דאע"ג דזה ודאי חשיב קצירה מ"מ סבירא ליה לר"ע דכל שלא היתה התחלת הקצירה על מנת לקצור כל שדהו כגון הכא ששאר הקלחים עדיין לחין לכך חשיב הפסק - טה"ק. אכן תוס' מפרשים ד'לאוצר' היינו שהביאה שלישי.

רש"י

ד"ה ונותנים פאה לירק - וכי יהבי פאה מפקעי להך פאה ממעשר שלא כדין - עי' רגמ"ה שמפרש בע"א.

תוס'

ד"ה ומתירין גמזיות - וא"ת ויחללו שוה מנה על שוה פרוטה וכו' וי"ל דאסרום בקונם - עי' עול"ש, קר"א, חי' הגרי"ז, וחזו"א (מעילה למ. ד.).

א"נ דוקא בעלים הוא דיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה - מתוס' ביצה ריש ה: מוכח דס"ל דגם אחר יכול לפדות - הגהות מהרש"ם, ועי"ש שציין לעוד מקומות.

וכן תוס' לקמן צח. (ד"ה שלל) מוכח דפליגי על תוס' דהכא - עי' בדברינו שם. וכן דעת הרשב"א וריטב"א ור"ן ב"מ נו. דאף אחר שחילל על שוה פרוטה מחולל דיעבד, ואילו לבעלים מותר לכתחילה.

ובטעם וביאור סברת תוס' דהכא דרק הבעלים יכול לפדות כן - עי' בדבר אברהם ח"א סי' טו. ה. בהערה, וכן בח"ב סי' כ"ד

שהרחיב בזה. וראה עוד בספר מקור ברוך
ח"ב סי' ל"ז.

ד"ה ונותנין פאה לירק - ב"ה אומרים
עד שיהיה הפקר בין לעניים ובין
לעשירים כשמיטה ואפי' לב"ש דאמרי
הפקר לעניים הוי הפקר - סברות מחלוקת
ב"ש וב"ה - עי' בתוס' ב"ק כח. ד"ה וזה.

ופאה דפטור לב"ה כדדרשינן בספרי וכו'
- פי' דהא אין לפרש טעם פטור פאה
אליבא דב"ה משום הפקר דהא סברי הפקר
לעניים אינו הפקר, וע"כ מטעם אחר הוא.

ד"ה הנחל - ומפרש בירושלמי בגמ'
שלושית כל שהיא מושכת - נראה
דהירושלמי מפרש כמ"ד בב"ק סא. דשולית
היא אמת המים שמחלקת שלל לאגפיה,
ורש"י כאן פירש כמ"ד השני.

ופריך התם מכיון דתנינן דרך היחיד דרך
הרבים מה צריכא - הרשב"ם בב"ב
נה. כתב דכולה מתני' לא זו אף זו קתני.

ד"ה דרך הרבים - בסוף המוכר פירות
תניא דרך היחיד ד' אמות דרך
הרבים ט"ז אמה - גם שיעור שביל מפרש
שם (דף ק.) "כי היכי דשקיל כרעא ומנח
כרעא" - פי' הר"ש במשניות.

ד"ה אל"א - וי"ל דהתם אפילו חרש לא
מהני - עי' תמיהת ח' הגרי"ז.

א"נ אין לחלק בין הביא שלישי לעומדת
ליקצר - עי' עול"ש וקר"א שהקשו על
תירוצ' זה, וראה בקר"א שתירץ באופ"א,
וע"ע בספר ישר וטוב שהגיה בדברי תוס'.

ד"ה אימור דשמעת - בפרק כל שעה
וכו' ופי' שם בקונטרס קוצר לשחת
להאכיל לאדם ומאכיל לבהמה חמין

גמורין - פי' דהכרח לפרש התם דמיירי
בחיטין גמורין לבהמה, דאל"כ לא פריך
מיד, דהרי חדש שאסרה תורה הוא חיטין
גמורים.

והנה רש"י בפסחים ותוס' שם וכאן פשיטא
להו דאיסור חדש אינו אלא בתבואה גמורה
ולא בשלא הביאה שליש, אבל הקר"א
(פלאנע ד"ה גמ' ר"מ) תמה אמאי לא יהא
החדש נאסר מתחילתו כמו ערלה וכלאים,
וכתב דמלשון הרמב"ם נראה דס"ל באמת
דיש בזה איסור חדש אף קודם הבאת שליש.

והא דדייק התם מהכא דשרי אסיפא סמין
וכו' - פי' אפילו נפרש כמשמעות סוגין
דהכל לבהמה איירי, מ"מ דייק שפיר מסיפא
דר"י מפרש מילתא דת"ק, וכשהתחיל עד
שלא הביאה שליש שרי להאכיל לבהמה אף
משהביאה שליש, ש"מ דאיסור חדש שרי
בהנאה לצורך בהמתו. ועי' תוס' פסחים כג.
ד"ה קוצר. וע"ע תירוצ' הגהות ראמ"ה.

ד"ה לאדם - והא דלא פריך כה"ג לעיל
וכו' דאימר דשמעת ליה לר"ש
לבהמה לאדם מי שמעת ליה - עי' שטמ"ק
לעיל עא. (אות ו') דפשיטא ליה לר"ש דאף
לאדם קאמר, והוא מכח סוגית הגמ' דמקשה
הכי רק לר"י, משמע דלר"ש דקאמר אפילו
הביאה שליש לא חשיב קצירה - אין חילוק
בין לאדם או לבהמה.

משום דהכא לא פריך אל"א מכח דא"כ
הוי להו תלתא תנאי - פי' זה אינו
קושיא אי נימא דר"מ בשיטת ר"ש אול
ומוסיף עליו וסובר דאפילו לאדם לא חשיב
קצירה, וכל עיקר הקושיא הוא דא"כ מצינו
תלתא תנאי במתני', והלא בכל מקום אימתי
דר"י הוא לפרש ואין במתני' אלא ב' תנאים.
וראה בשפ"א (רי"ש ע"א:) שהקשה על תירוצ'
תוס' ותירץ באופ"א.

איזהו

מנחות דף עב.

מקומן

תקצו

דף עב.

גמ'

קוצרין מפני הנמיעות ומפני בית האבל
וכו' מ"ט קצירכם אמר רחמנא
ולא קציר מצוה:

האם מצות ניחום אבלים היא מן התורה:
הנה דרשא זו מייתי גם על "מפני בית האבל"
ומשמע לכאורה דניחום אבלים הוא
מדאורייתא, וכן דעת רבינו יונה (סו"ד צמ"ט
נרכות ג. 3.), והרמב"ן בסה"מ שורש א', וכ"ה
משמעות הקרית ספר פ"ד מהל' אבל ופ"ד
מהל' קריאת שמע.

וצ"ע על הרמב"ם (הל' אצל יד. א.) שכתב
שהוא מצות עשה מדבריהם, וא"כ איך שרי
הכא איסור קצירה דאורייתא. ותיריך היד דוד
דכוונת הרמב"ם שהוא נכלל במצות ואהבת
לרעך כמוך שהיא מדאורייתא.

אך במנחת חינוך (פ. 1.) נקט בפשיטות
שהיא מדרבנן, וכתב דאשכחן כמה פעמים
כה"ג דהתורה דיברה אף על מילי דרבנן. וכן
נקטו גם הרבה אחרונים בדעת הרמב"ם - עי'
בספר המפתח (הולאת הר"ש פרנקל) על
הרמב"ם שם, וראה עוד בזה בקובץ שיעורים
(ח"צ סי' ל"ז), ובקובץ הערות (ממ. יא.),
ובשפ"א (צמתי' עא.), ובנתיבות הקודש (עא.).
ד"ה וקולרין).

ולא יעשה כריכות וכו' מ"ט דכמה
דאפשר לא מרחינן - צ"ע מה ענין
איסור טירחה לכאן, ופירש הקר"א דה"ק
דאסור לטרוח ולעשות כריכות כדרך
הקוצרים דנראה כקצירת הרשות והרי לא
הותר אלא קציר של מצוה. וכע"ז פירש
ברגמ"ה דהא דלא מרחינן הוא משום שינוי.
ובחי' הגרי"ז תמה מדוע עצם הקצירה התיירו
בלי שום שינוי ורק בכריכות הצריכו שינוי.

ת"ר ואם תקריב מנחת בכורים מה
תלמוד לומר - כלומר תרי קראי

למה לי - עי' רש"י, רגמ"ה, והמיוחס
לרשב"א.

אכן צ"ב למה נקטה הברייתא הדרשא על
רישא דקרא ולא על סופו המיותר, וכתב
הטה"ק שבתו"כ באמת נשנית הדרשא על
סיפא דקרא. וע"ע המיוחס לרשב"א.

מניין שאם לא מצא מן הקמח יביא מן
העומרין ת"ל תקריב - צ"ע למה
צריך לריבויא דקרא, הא בקדשים קי"ל
איפכא דכל שלא שנה הכתוב לעכב אין בו
עיכובא - עי' מש"כ בזה טה"ק.

לפי שמצותו לקצור בלילה מניין שאם
נקצר ביום כשר - יש לעיין הא כבר
דרש שאם לא מצא מן הקמה יביא מן
העומרים דהיינו שנקצרו קודם לכן, וא"כ
ש"מ דקצירה בלילה לא מעכבת, וי"ל דס"ד
דהגם דנקצר קודם הפסח כשר מ"מ נקצר
ביום שלאחריו פסול דבעינן תמימות - קר"א,
עי"ש בדבריו.

וראה בחי' הגרי"ז (ד"ה צג"ה וקלר) שכתב
דאם מביא מן העומרים היינו שלא מתקיימת
כלל מצות קצירה, אבל נקצר ביום כשר
משמע דמתקיימת בזה מצות קצירה, ולכן
פריך לקמן דהא שנינו דמה שזמנו בלילה אם
נעשה ביום פסול.

ת"ל תקריב - בשטמ"ק (ג') מחק זאת, ועי'
חי' הגרי"ז בביאור גירסא זו, ובביאור
אי לא גרסינן זאת.

ת"ל תקריב תקריב כל שהוא תקריב מ"מ
וכו' - יש לעיין אמאי שנה הש"ס וחזר
כל הדרשות דהברייתא, ואילו דרשא
שמרבינן נקצר ביום השמיט ולא חזר ושנה -
עי' טה"ק.

אמנם בהגהות חש"ל כתב שמצא בפירוש
הר"ח בשבת דף קל"א דגרס "תקריב אפילו
ביום תקריב ואפילו בשבת" וכו'.

אמר רבה לא קשיא הא רבי והא ר"א
בר' שמעון - כתבו תוס' דהלכה
 כראב"ש דנקצר ביום פסול וכסתם משנה
 דמגילה, ועי' בליקוטי הלכות ובזבח תודה
 שהאריך בזה דפלוגתא ראשונים גדולה הוא
 כמאן הלכתא.

היה עומד ומקריב מנחת העומר ונטמאת
אם יש אחרת אומר לו הבא אחרת
תחתיה:

[א] ברייתא זו שנויה בתוספתא פ"ג, והרבה
דברים איתא שם דאומרים לו הוי פיקח
ושתוק [שתי הלחם, מנחת כהנים, כהן
משיח, לחם הפנים, ביכיל לבונה, ועוד],
וצ"ע דרך במנחת העומר ובמנחת פרים
אילים וכבשים קתני דאומר לו הבא אחרת
תחתיה ורק אם אין לו אומר לו הוי פיקח
ושתוק - עי' מה שביאר תוס' ר"י הלבן
ביומא ז. (ה"ד צננסת הלאשונים אות ז"צ),
וע"ע מנחת ביכורים וחזון יחזקאל בתוספתא
שם.

[ב] קי"ל דטומאה הותרה או דחוייה בציבור,
וא"כ קשה אמאי אומרים לו הבא אחרת
תחתיה - עי' תוס' יומא ז: ד"ה מכלל, וראה
עוד בשעה"מ ביאמ"ק ד. ח., והגהות רעק"א
שם.

ראב"ש אומר בין כך ובין כך אומר לו
הוי פיקח ושתוק שכל העומר
שנקצר שלא כמצותו פסול - לכאורה אכתי
יכול להביא מן העומרים שכבר נקצרו
[וכדלעיל בברייתא], ואפשר דראב"ש פליג
בזה, או י"ל כמש"כ רגמ"ה דיותר טוב
שיקרב בטומאה משיקרב שלא כמצותו - ח"י
הגרי"ז.

ראב"ש בשיטת ר"ע רבו של אביו
אמרה דתנן כלל אמר ר'
עקיבא וכו' - יש לעיין אמאי קאמר דוקא
דבשיטת ר"ע אמרה, הלא אף ר"א דפליג

וסבר דמכשירי מצוה דוחין השבת הוא רק
 אם נאנס ולא עשאן מערב שבת אבל
 לכתחילה ודאי צריך לעשות מערב שבת,
 וא"כ גם אליבא דר"א יש להוכיח - עי'
 טה"ק.

וסבר לה כרבי ישמעאל דאמר קצירת
העומר מצוה:

האם מצוה גמורה?

היראים מנה מצות קצירת העומר למצוה
 בפני עצמה במנין המצות, אולם דעת
 הרשב"ץ דאינה אלא הכשר מצוה ולא נמנית
 בפני עצמה, וכן דעת הגר"א בשנות אליהו -
 עי' בזה בהערה פג-צ לכנסת הראשונים.

ורבי לאו תלמידיה דר"ש הוא והתניא
וכו' - כנראה דהשתא פסיקא לגמ'
דראב"ש שמע מאביו ר"ש דס"ל כר"ע רבו
לענין מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת,
וכר' ישמעאל לענין קציר העומר דדוחה
שבת, ולכן קשה דרבי הוא תלמידו של ר"ש
ואמאי לא שמע ממנו נמי כה"ג, ולבסוף
מסיק הגמ' (צ"ע) דהגם שמסתבר דרבי סבר
כר"ש לגבי מלאכה שאפשר לעשותה מערב
שבת מיהו על ר' ישמעאל ודאי פליג וס"ל
שקציר העומר אינו דוחה שבת. ועי' בזה
המיוחס לרשב"א (רי"ע ע"צ), וראה עוד בתוס'
לקמן עט: ד"ה ומי.

סבר לה כאידך דר"ש דתניא אמר ר"ש
בא וראה כמה חביבה מצוה
בשעתה וכו':

בענין קציר העומר דוחה שבת:

כתב המנחת חינוך (טז. י). דהא דקצירת
 העומר דוחה שבת הגם דכשרה אף שלא
 בזמנה [וכן הוא פסק הרמב"ם] היינו מיהו
 כשנקצר בעיקר זמנה דהיינו בליל שבת
 שהוא מוצאי יו"ט, דומיא דאברים ופדרים
 שדוחין השבת דוקא בשעתה דאז חביבה
 המצוה, אבל אם לא קצרו במוצאי יו"ט או

איזהו

מנחות דף עב.

מקומן

תקצט

שקצרוהו ונפסל בודאי ביום השבת אסור לקצור ונדחה העומר.

ובהערה שם הביאו דהחסדי דוד (מוספמא מנחות פ"ו) נסתפק בזה, ובשיירי קרבן (ר"ה א. מ.) כתב בדעת הרמב"ם דאף אם נקצר ביום דוחה את השבת. וע"ע שפ"א לעיל עא. ובענין זה ד"חביבה מצוה בשעתה" - יעוי' בתפארת ישראל במתני' (בבועז) שהאריך בזה.

רש"י

ד"ה מ"מ - אף מן הרחוק מירושלים - בחי' הגרז"ס תמה מאי איצטריך קרא, דלטעם דלעיל סד: שהוא משום דאין מעבירין על המצות פשיטא דאם לא מצא בקרוב שיביא מן הרחוק דאינו מעביר על המצות בזה, ותירץ דלאפוקי שלא נימא כטעם הראשון דהתם. אמנם יעוי' בדברינו שם שכתבנו בשם הגר"ז שאין הטעמים חולקים, ואתי שפיר טפי.

ד"ה ולהקטיר חלבים - מה שמתעכל מן המזבח מחזיר כל הלילה - בחי' הגר"ז תמה אמאי לא פירש"י דכשר לכתחילה להקטיר החלבים כל הלילה ולא דוקא להחזיר המתעכל.

ויש לישב דדעת רש"י כאן דהקטר חלבים אינו לכתחילה בלילה, לכן נקט 'המתעכלין' שלכתחילה יחזור ויעלם. ועי' בקה"י (סי' ל. ה.).

ובעיקר דין זה - יעוי' בבית הלוי (מ"א סי' לז. ו.) ובשו"ת אבני נזר (סי' כ"ג) שנקטו כן דעיקר הדין להקטירם ביום, וראה עוד בכנסת הראשונים בזבחים דף פ"ו בהערה ס"ז שהביא פלוגתת ראשונים בזה.

ד"ה מה דיום - דקדשים ששחטן בלילה פסולין דאמור במסכת נדה [וכן בזבחים פד.] זאת היא העולה וכו' פרט לכששחטה בלילה פסולה - הא דשחיתת

לילה פסולה ילפינן במגילה כ: מדכתיב 'ביום זבחכם', וצ"ב למאי אייתי רש"י האי דרשא ד'זאת היא העולה' - עי' טה"ק.

ד"ה אם יש אחרת - שלא יאמרו מותר וכו' - הגהת השטמ"ק (ט"ו) שהוא דיבור חדש, לפי שבגמ' יומא ז. מפורש הטעם דמביא אחרת להתיר השירים [כדאייתא בתוד"ה הבא], וכן הגיהו הצ"ק וטה"ק, אולם במנחת חינוך (עצ. ט.) גרס ברש"י כלפנינו ועי' מש"כ לבאר בזה.

שלא יאמרו מותר להקריב מנחה טמאה ואפי' דיחיד - הנה ריצוי ציץ מהני גם לקרבן יחיד הקרב בטומאה, ואפ"ה כיון דמדרבנן אסור להקריב היחיד בטומאה אומרים לו שתוק - חי' הגר"ז (ד"ה צגמ' ואס).

תוס'

ד"ה סבר לה - בכה"ג הוה מצי לשנויי לעיל דאמר בשיטת ר"ש - כן גרס ברה"ז, ותמה הצ"ק דמה משני בזה סתירת המשנה והבריייתא דלעיל, ולכן גורס הצ"ק [וכן בהגהות ריא"ח] 'בשיטת ר' יהודה', ור"ל דהו"מ לשנויי דר"מ סבר כוותיה בחדא דבלא הביאה שליש דוקא לא הוי קצירה, ופליג בחדא - דר"י ס"ל דוקא לבהמה שהרי מפרש מילתיה דת"ק, ור"מ סבר דאפילו לאדם לא הוי קצירה.

אולם העול"ש השיג על הצ"ק ומקיים הגירסא 'בשיטת ר"ש', וע"ע בספר ישר וטוב.

ואיכא השתא שלשה תנאי - עי' ברה"ז, ובספר ישר וטוב.

ד"ה קצירכם - בפרק כל שעה דריש קצירכם שלכם יהא וכו' - התוס' בפסחים כג. (ד"ה קלינס) תירצו דמדלא כתב 'ראשית קציר' והו"מ למכתב 'קצירך' וכתב

'קצירכם' ש"מ תרתי, וביאור דבריהם יעוי' בטה"ק כאן.

ד"ה כריכות - פירש בקונטרס אלומוות ואי אפשר לומר כן וכו' - ר"ל דאלומוות משמע גדולות, ובפרק אלו מציאות מבואר דכריכות הן עומרים קטנים, אלא ע"כ כל החילוק הוא דכריכות הן קשורין וצבתים לא - עי' תוי"ט.

ובישוב דברי רש"י - יעוי' מש"כ טה"ק.

ד"ה מנין - אבל לר"ע לא יתכן אע"ג דמצותו בלילה כיון דבדיעבד ביום כשר - פי' הואיל ונקצר שלא כמצותו כשר א"כ לא שנא נקצר ביום שלאחריו או שלפניו ולא ידחה את השבת.

וצ"ל דדוחה את השבת לאו אקצירה קאי אלא אהקרבה - וכן מסקינן לקמן ע"ב אליבא דרבי דס"ל דנקצר ביום כשר, ועי' בספר ישר וטוב.

והא דלקמן דדריש וכו' לא דוקא דהא מומאה וכו' - צ"ע מה עדיפא הראיה מטומאה והלא היינו הך ממש - עי' טה"ק.

ד"ה אף דלילה - ותימה וכו' דלמא נקצר ביום כשר היינו ביום שלפניו - הקר"א תמה דהלא יום שלפניו כבר שנינו במתני' דלא מצא מן הקמה יביא מן העומרים דהיינו שנקצרו קודם, וע"כ דמתני' איירי השתא ביום שלאחריו. וכן תירץ השפ"א (ריש ע"ג).

ד"ה הבא אחרת - בפ"ק דיומא מפרש דאפילו למ"ד מומאה הותרה וכו' - עי' צ"ק בביאור כוונת תוס'.

דף עב:

נמ'

וראב"ש וכו' שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת - רגמ"ה פירש דמסקינן דסברת ראב"ש דהא דמקטיר

בשבת לאו משום דחביבה מצוה בשעתה אלא משום דחתה השחיטה את השבת.

והנה רש"י כתב וז"ל "אברים שאני דדחו שבת משום חביבות מצוה שהרי דחתה שחיטה את השבת", ובשטמ"ק (י') הגיה "לאו משום חביבות מצוה" ולפי"ז דברי רש"י מכוונים כפירוש רגמ"ה, אכן בחי' הגרז"ס ציין לשו"ת שאגת אריה (קס"י נ"ט) שמבאר שהגירסא שלפנינו ברש"י נכונה. וע"ע הערה 49 לשטמ"ק החדש.

אלא שאני התם שהרי דחתה שחיטה את השבת:

גם שאר ענייני הקרבן כגון בלילת המנחות ושירת הלויים דוחין שבת:

פירש רש"י דכיון שניתן שבת לדחות אצל שחיטה נדחה נמי אצל הקטרה, ועי' נתיבות הקודש בביאור סברא זו, וע"ע במקדש דוד (כה. 6.) שהרחיב בזה.

וראה עוד במקדש דוד הנ"ל (ד"ה והנה זה) שדן אם דוחין שבת גם בלילת המנחות דהוי מגבל, ולא ניתנה שבת לידחות קודם הבלילה, וכן דן לענין שירת הלויים למ"ד עיקר שירה בכלי, וכן לענין מירוק שחיטת ב' סימנים דמצוה למרק ולא סגי ברוב שנים (חולין כט:), ומסיק דמסתבר בכולהו דאף הן דוחין השבת, יעו"ש.

אלא קסבר רבי קצירת העומר לא דחיא שבת - הנה מסקנת הסוגיא דרבי

הסובר דעומר שנקצר שלא בזמנו כשר אית ליה דקצירת העומר לא דוחה שבת, וכל הנך משניות דדוחה שבת מוקמינן דלא כרבי.

ומכאן תמהו מאד המפרשים על הרמב"ם שמחד פסק (נהל' תמו"מ ז. ז.) כרבי שנקצר ביום כשר, ומאידך פסק (שם נה"ו) שדוחה את השבת. וכבר הניחו זאת בתמיה הלח"מ שם וברה"ז בסוגיין, ועי' בספר המפתח עהר"מ (הולאת הר"ש פרנקל) שציין לזה י"א תירוצים שונים במפרשים.

איזהו

מנחות דף עב:

מקומן

תרא

נקצר ביום כשר ודוחה את השבת וכו'
מאי לאו קצירה לא להקריבה - ע'
המיוחס לרשב"א אמאי לא משני ה"נ דאתיא
דלא כרבי.

במועדו ואפילו בטומאה - הא דקרבן
ציבור דוחה טומאה צריך קרא
למילף לכל קרבן כדררשינן לקמן, וכמש"כ
תוס' פסחים ע: ד"ה הא.

אלו עבודות דוחות טומאה?

ע' במקדש דוד (כו. ה.) שכתב דכל שאר
עבודות במקדש שאינן שייכות להקריבה אינן
דוחות טומאה, ועי"ש שחקר בתרומת הדשן
והוצאת כף ומחתה דיום הכיפורים אם דוחות
הטומאה, וכן חקר האם שירה כשרה בלויים
טמאים.

למאי אילימא להקריבה שתי הלחם בני
הקריבה נינהו - בשטמ"ק (י"ז)
הוסיף 'הא חמץ נינהו', ותמה בחי' הגרי"ז
דהלא אין זה הטעם, אלא דשתי הלחם אין
דינם להקריבה.

אלא פשיטא למחינה והרקדה ודכותה
גבי עומר לקצירה - מטחינה
והרקדה דשתי הלחם עצמן גם הוה מצי
להוכיח - רש"ש, שפ"א.

אמר רנב"י הוקבעו ולא הוקבעו קא אמר
- רש"י מפרש דפליגי אם יכול לשנותן
לזבח אחר, ותוס' לעיל מו. (סוד"ה וא"ז)

פליגי דלכו"ע אי אפשר לשנותן, ופליגי אם
נפסלין ביוצא, וכן הוא בשטמ"ק כאן אות
כ"ב.

רש"י

ד"ה ורבי אלעזר - דהתם גבי אנרים
שאני דדחו שבת משום חביבות
מצוה - ע' הגהת השטמ"ק, וראה בדברינו
בגמ'.

שהרי דחתה שחיטה את השבת קודם
להקטרה דאי אפשר לעשותה
מערב שבת - הקשה המקדש דוד (ס' כ"ה
סוס"ק א') דלכאורה למ"ד אין לינה מועלת
בראש המזבח (זמנים פו.) יכול לשחוט ולקבל
הדם מערב שבת ולהלינו בראש המזבח,
ומסיק דקרבן שבת כל עבודותיו צריכין
להיות בשבת ואף שחיטתו וקבלת דמו,
עי"ש.

ד"ה והקרב עמהן - כבשי עצרת - צ"ע
אמאי לא נקט נמי פר ושני אילים וז'
כבשים הבאים עם שתי הלחם, והן נמי כתיבי
עם שתי הלחם בויקרא ולא במוספי המועדים
בבמדבר.

תוס'

ד"ה שנאמר - ותמיד דדחי שבת דאמר
קרא עולת שבת בשבתו - ע' תוס'
לעיל ריש דף נא., ובדברינו שם.

פרק שביעי – אלו מנחות נקמצות

מתני'

נקט המקדש דוד (ריש ס' ה') להוכיח מדברי השטמ"ק.

אך מאידך יש לעיין, דהנה גם ברש"י לקמן עד. (ד"ה דלמעלה) משמע שמקום הקטרתן לר"ש הוא על התפות, וא"כ מאי קשיא לרש"י בסוטה שהוצרך לפרש דר"ש לית ליה 'כל שממנו לאישים', דלכאורה נראה דהיינו רק במקום המערכה, ואף דלעיל נז: מרבין גם המעלה על גבי הכבש, היינו בתורת הקטרה אבל על תפוח לכאורה אינו בתורת הקטרה. [אמנם לפי האמת אין סתירה בין דברי רש"י בסוטה למפרש לקמן עד. שכידוע אינו פירש"י].

אמנם מדברי השטמ"ק הנ"ל מבואר שגם על התפוח יש שם הקטרה ומיירי דאיכא שם דשן חם. ועי' בחי' הגרי"ז (ריש עד.) שהרחיב בגד ההקטרה שעל גבי התפוח, וע"ע בנתיבות הקודש (כאן, ולקמן עד.).

גמ'

ושיריהן לכהנים וכו' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו – הנה לענין קרבנות הדגישה התורה בחטאת "הכהן המחטא אותה יאכלנה", ובביאור החילוק – יעוי' מש"כ המשך חכמה ריש פר' צו (ע"פ וסותרת ממנה).

באה חיטין לא קמבע"ל כי קא מיבעיא לן באה שעורין – כתב המשך חכמה פר' ויקרא (ע"פ ואם תקריב מנחת זכוריס) דלא כתבה התורה בפירוש דמנחת שעורים נאכלת לכהנים, משום דהן מאכל בהמה וחסה תורה לכתוב שיתחלק לאהרן ולבניו שאינו מן הכבוד ליתן להם, וחס השי"ת על כבוד בריותיו יותר מכבוד המזבח, עכ"ל.

ר"ש אומר מנחת חוטא של כהנים נקמצת וקומץ קרב לעצמו ושירים קריבים לעצמן:

האם השירים קריבין בתורת הקטרה גמורה כקומץ או שהן ניתרין ע"י הקומץ ומוקטרין בתורת שירים:

התוס' בסוטה (סוף כג.) הביאו בזה נידון בירושלמי, ומסיק דנפשוט מדרב"ש דמשום שירים. ונפק"מ בזה האם קריבין השירים בלילה, או לאחר מיתת הבעלים, וכן האם השירים מתפגלין דחשיבי דבר שיש לו מתירין. [וכן לכאורה נפק"מ אם אפשר להקטיר השירים קודם לקומץ, והאם צריך למולחן].

והנה רש"י בסוטה (סוף כג.) כתב דר"ש לא ס"ל כמ"ד "כל שממנו לאישים ה"ה בבל תקטירו" (לעיל נ:.) ולכן סבר ר"ש דמקטיר השירים, ומוכח לכאורה דס"ל דהשירים קריבין בתורת שירים ולא בתורת קומץ, ולכן הוצרך לדחוק דר"ש לא סבר האי לאו.

אבל הקר"א (כאן ריש עד.) וכן נסוטה כג.) חולק על רש"י הנ"ל, דהא לא אשכחן מאן דפליג בדרשת 'כל שממנו לאישים', אלא לר"ש כך הוא מצותה שחלקה תוקטיר בתורת קומץ וחלקה בתורת שירים ולכן נחשבים שניהם לאישים, והוסיף הקר"א דאף דבירושלמי הנ"ל הוא ספק מיהו פשטיה דתלמודין משמע דלר"ש אף השירים הן הקטרה גמורה.

וראה עוד בשטמ"ק לקמן עד. (אות ה') שכתב דלר"ש השירים היו נקטרין ע"ג התפוח ולא ע"ג המערכה, ולכאורה לפי"ז לא חשיבי הקטרה גמורה כהקטרת קומץ, ושור"ר שכן

איזהו

מנחות דף עג.

מקומן

תרג

כי קא מיבעיא לן אליבא דר"ש דאמר איכא מנחה דמיקמצא ולא מיתאכלא - בחי' הגרי"ז הקשה דהלא איכא גם דעת רבי (לעיל כ:): דבקרבת עצים קומצן והקומץ והשירים נקטרים וכמש"כ התוס' שם ד"ה לדברי.

והנה יעוי' בפירוש רגמ"ה (הנדפס לקמן קו.), ודעתו דבקרבת עצים השירים ניתנין לכהנים, ואתי שפיר לדבריו.

מניין שאין חולקים מנחות כנגד זבחים:

טעם האיסור משום דאין בעלות, או משום בזיון קדשים:

רש"י מפרש שלא יאמר הכהן לחבירו טול אתה זבחים ואני מנחות, והשפ"א מסתפק אי שרי כששניהם מתרצין לחלוק דלא גרע לכאורה מנותן המנחה מתנה לחבירו וחבירו נותן לו, עיי"ש ובהערה.

והנה יסוד ספק זה הוא: האם איסור חלוקה בקדשים הוא משום דהוי ממון גבוה ואין להם בעלות לחלוק, או מטעם בזיון קדשים - עי' בהערה א' לכנסת הראשונים דתלה זאת בפלוגתת ראשונים. וראה עוד בדברינו לקמן ריש עג.

רש"י

במתני' ד"ה מנחת הסלת - היתה נקמצת עיסה - וכ"כ הרש"י

כת"י, וכן מוכח גם בגמ' לעיל נד. דלא פליגי אלא במנחת חוטא אם קשה לקמוץ משום דאיכרי 'חריבה'. אכן מדברי רש"י לעיל דף יא. (ד"ה להשוות וד"ה כדקמלי) משמע שמנחת הסלת נקמצת בעודה סולת, ועיי"ש טה"ק, וכן בטח"ק לקמן עה: על רש"י ד"ה רש"א מנחת נדבה.

ובקר"א בסוגין כתב דאף דעת הרמב"ם פ"י ממעשה"ק נראה דנקמצת המנחה בעודה סולת.

ד"ה לחרבה של חיטין - כגון מנחת מאפה - הרש"ש הגיה 'מנחת חוטא',

וראה בשפ"א שמקיים ומפרש הגירסא שלפנינו.

רש"י בת"י

ד"ה ומחבת - וכתוב במנחת סולת קמיצה ובאינך כתיב אזכרה - עי' שטמ"ק אות ז'.

ד"ה לאפוקי מדר"ש - דלדידיה הוי י"א מנחות - עי' ברש"י לעיל דף נט. שכתב ב' פירושים בזה, והפירוש דהכא מתאים לפירושו השני.

תוס'

ד"ה חיטין - כך פי' בקונטרס - הוא ברש"י כת"י.

וקשה דלעיל וכו' הוה ליה למומר כי הכא תינח באה חיטין וכו' - רש"י לכאורה תירץ זאת, דהכא דוקא קאמר לפי ד'הנותרת ממנה' כתיב בחמש מנחות הבאות דוקא מן החיטין - עי' קר"א בריש פירקין.

ד"ה אם אינו ענין - אע"ג דפרשתא מיירי בשיש בה שמן - עי' צ"ק, וע"ע שפ"א סוד"ה בגמ' ואם.

דף עג.

גמ'

יכול לא יחלקו עופות כנגד זבחים וכו' אבל יחלקו מנחות כנגד מנחות - האם רק מנחה כנגד מנחה אסור לחלוק, או גם באותה מנחה אסור - יעוי' בתוס' ד"ה איש חולק, ובדברינו שם.

כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקין בקדשים קלים - הרמב"ם (מעשה"ק י. טו.) כתב שאין חולקין בקדשים קלים חזה ושוק כנגד חזה ושוק, משמע

**ס"ד אמינא ואכלו אותם אשר כופר בהם
אמר רחמנא:**

האם יש כפרה בעולה ושלמים:
הנה משמע כאן דמנחת נדבה שנכללת ב'כל
מנחתם' באה לכפרה, ותמה העול"ש על מה
מכפרת, דלא מצינו אלא בעולה שמכפרת על
עשה, ואף שלמים לא מצינו דמכפרים.
והנה בהא דשלמים האם מכפרין - בתוס'
ערכין כא': (ד"ה מ"א) משמע דיש בהן כפרה
פורתא, ועי' בזה בדבר אברהם (מ"א טו. ג.),
וכן בעול"ש בזבחים ו. שדייק מרש"י
בתענית דגם ס"ל שיש בהן כפרה.

**לכל חטאתם לרבות חטאת העוף ס"ד
אמינא נבילה היא:**

א יש לעיין למ"ד אין שחיטה לעוף מן
התורה (חולין כז:) מאי איכא למימר - עי'
בזה בספר ראש המזבח בזבחים מד: [הובא
שם בספר שלום רב].

ב מליקת העוף היא נבילה שהותרה, או
דמליקתה זו שחיטתה?

האחרונים האריכו לדון בגדר מליקה דחטאת
העוף: האם לעולם היא נבילה אלא שהותרה
לכהנים מגזירת הכתוב, וכן משמעות הגמ'
ביבמות לב: דזר שאכל מליקה חייב נמי
משום נבילה, או דמליקתה זו היא שחיטתה
וכדמצינו בעגלה ערופה דעריפתה זו
שחיטתה ובשעיר המשתלח דדחייתו מהצוק
זו שחיטתו ואין מטמאין טומאת נבילות.
ובאתוון דאורייתא (ס' א') האריך בזה
בראיות לכאן ולכאן וגם ממשמעות סוגיין
דנבילה היא אלא דרחמנא שרייה, וגם בזכר
יצחק (ס' מ"ו) דן בזה, והמנחת חינוך (מ"א)
קפ"ה סוף אות י' - נקומץ המנחה נקט
בפשיטות דהוי נבילה אלא דגזיה"כ להתירה
באכילה, ובקובץ הערות (למ. ג.) נקט פשוט
איפכא דמליקתו זו שחיטתו ומשום הכי אין
מטמאה טומאת נבילות, והאריך בענין זה
בקה"י חולין (ס' י"א), ועי' בזה באחיעזר

דחלק הבעלים מן הבשר מותר לחלוק, וכן
מבואר בתוס' ב"ק יב: (ד"ה וממייס) דחלק
הבעלים הוי ממונן לקדש אשה ולכל דבר.
ועי' קר"א בסוגיין שדן בזה, ויסוד הספק בזה
כמש"כ לעיל: האם איסור החלוקה הוא
משום שאין להם בעלות לחלוק או משום
בזיון קדשים - עי' הערה א' לכנסת
הראשונים שתלה זאת בפלוגתת ראשונים,
ובתירוצי התוס' בסוגיין ד"ה איש.

איש חולק ואפילו בעל מום:

מקור הדין והטעם שבעלי מומין חולקין:
בזבחים דף צט. מרבינן בעלי מומין מדכתיב
"כל זכר בכהנים", ורש"י בקידושין גג.
הוסיף בזה סברא שאף הם היו מתליעים
בעצים ומפשיטים ומנחתים ושוחטים.
וכתבו התוס' בקידושין גג. והשטמ"ק כאן
(ג') דלאו מקרא דהכא ד'איש כאחיו' מרבינן
בעל מום, ולא איצטריך הך דרשא אלא לומר
שארין קטן חולק.

רבינא אמר אתיא מדתני לוי וכו' -
כלומר כדדריש לוי דמנחת עומר
וקנאות הבאות משעורים ס"ד דלא באין
לכפרה אלא להתיר ולברר ולא יהיו נאכלות
לכהנים, קמ"ל מריבויא ד'לכל מנחתם'.
וכתב הקר"א (נריש פיקין) דנראה דלתירוץ
זה איצטריך האי דרשא אפילו לרבנן שהרי
גם אליבא דידהו ס"ד דהני אין נאכלין לפי
שבאין להתיר ולברר, ודלא כתירוץ קמא
דאיצטריך לדרוש רק אליבא דר"ש, עי"ש.

כל קרבנם לרבות לזו שמן של מצורע -
הרמב"ם (מחוס"כ ז. ג.) פסק דהלוג נאכל
לזכרי כהונה בעזרה כשאר קדשי קדשים
שהרי הוקש לאשם.

ועמדו שם הכס"מ והלח"מ מנא ליה
להרמב"ם היקש זה, אך ביותר תמוה אמאי
לא מייתי דרשא דסוגיין ד'כל קרבנם' - עי'
בזה חי' רא"ל מאלין (מ"צ ס' מ"ג).

איזהו

מנחות דף עג.

מקומן

תרה

(ס' 1), ובכנסת ראשונים עמ"ס זבחים (דף סט. הערה כ"א), ובספרו תורת הקודש (ח"צ ס' מ"צ ס"ק ו-1).

רש"י

ד"ה יכול לא יחלקו - אבל יחלקו בקדשים קלים כגון שלמים כנגד תודה - לאו דוקא דה"ה לא יחלקו שלמים כנגד שלמים, אלא נקט הכי אגב קרא דמיירי בתודה דליף מינה - קר"א. ועי' הערה ד' לכנסת הראשונים.

ד"ה ההוא מוכל נפקא - ברייתא מכל וכו' - עי' עול"ש מה שהגיה בדבריו.

ד"ה לקדש בו - כדאמר וכו' המקדש בחלקו בק"ק מקודשת - רש"י בזבחים מד: מפרש ד'שך היא לקדש בו את האשה קאי רק על גזל הגר, שהרי בקדשים קי"ל דהמקדש בחלקו ואפילו בקדשים קלים אינה מקודשת, וכן מבואר בתוס' כאן דרק אגזל הגר קאי.

ובביאור דעת המפרש דהכא - עי' מש"כ הצ"ק וטה"ק בזבחים שם, ועי' בהגהות חש"ל וביד דוד כאן.

רש"י בת"י

ד"ה להכשיר אתי - לתגלחת ולטמא למתים - כ"כ גם המיוחס לרשב"א, וכן הוא בפי' רגמ"ה, ותמוה מאד כמו שהקשו בהערה על רגמ"ה דהא אשם נזיר לטמא בא להכשירו שיחול עליו נזירות טהרה, וכן נקט הרש"י שלמעלה (ד"ה להכשיר) דליחול עליה נזירות טהרה, ותמוה מאד השטמ"ק (ו') שהגיה בדבריו.

תוס'

ד"ה תלמוד לומר - וקשיא דר' יהודה לא דריש סמוכין - התוס' בקידושין נג. תירצו דהכא הדרשא היא מו"ו מוסיף על

ענין ראשון, וכתב הצ"ק שכן מפרש גם רש"י בסוגיין.

ד"ה איש חולק - לשון חולק לאו דוקא דהא קאמר אין חולקין - תוס' סוברים עכשיו שאפילו אותה מנחה אין נוהגין בה מנהג חלוקה בשוה, וכן דעת תוס' הרא"ש בשבת דף קמ"ט.

ומסקי תוס' די"ל דלא נתמעט אלא שאין מחלקין מנחה כנגד מנחה, אבל מנחת אחת בפני עצמה מחלקין, וכן דעת הרמב"ם (מעשה"ק י. טו.), ועי"ש במהר"י קורקוס, וע"ע בר"ן בשבת קמט:

ושמא מפני דרכי שלום בעלמא היו עושין ועוד נראה דדוקא קאמר אין חולקין לענין שיהא שלו לקדש בו את האשה - לשון התוס' בשבת קמט: ד"ה מטילין "דאין מועלת בהם חלוקה וגורל שיהא ממונו לקדש בו האשה ולהוציאו בדיינין, אבל מ"מ מטילין היו לתת לכ"א חלקו פן יריבו ביחד" עכ"ל, והוא כעין ב' הסברות בתוס' כאן.

ד"ה והא אפיקתיה - וא"ת והא מסקינן כולתה דק סוגיא דר' שמעון וכו' - פי' דהא אמרינן לעיל דכי קמיבעיא לר"ש דאיכא מנחה דנקמצת ולא נאכלת. ועי' קר"א (ד"ה גמר' אלף) דרוצה לישב שגם לרבנן איצטריך הדרשא.

ד"ה מן האש - תימה לא לכתוב מן האש ולא בעי לב"ל - ברה"ז תמה הא י"ל דצריך מן האש למימר דלא זכו הכהנים אלא לאחר הקטרת האישים, ועוד איצטריך לדרשת ר"י בקידושין דהמקדש בקדשים אינה מקודשת דהרי הוא כאש דאסור בהנאה. ועי' בזה צ"ק ויד דוד כאן, ובספר ראש המזבח בזבחים מד: (הו"ד נספר שלוש רצ שס).

ד"ה זה גזל הגר - ובספרים ישנים גרסינן וכו' ופי' שם בקונטרס וכו' וקשה

איבע"א קרא ואיבע"א סברא:

האם מועיל כשמפרש דרצונו להביא שלמים?

כתבו האחרונים (ק"א, עול"ש, זנח תודה, נתיבות הקודש) דיש נפק"מ בין הטעמים מקרא או מסברא, כשמפרש שרצונו להביא שלמים, דלטעם דסברא הוא הוי שלמים, ולטעם דגזיה"כ לעולם הוי עולות, וכל הפירוכות דלקמן הן רק למ"ד איבע"א קרא דלמ"ד סברא אפשר לתרץ דמיירי במפרש, וכן הא דמסקינן דהא דשלמי עכו"ם עולות אתיא כר"ע הוי רק לטעם דאיבע"א קרא דהא ר"ע ס"ל דלעולם הן עולות.

ולפי"ז תמה הקר"א על הרמב"ם (מעשה"ק ג. שפסק כר"ע ואפילו הכי כתב הטעם משום דליבו לשמים, ותירץ דאיצטריך טעם זה דיכול להקריבו עולה אע"ג דנדר שלמים, דס"ד דנדרו לאו כלום הוא ולא יקרב.

אמר רבא ה"ק על מנת שיתכפר בהן ישראל ישראל אובלן:

מקדיש ומתכפר מיהו העיקר:

הנה במקדיש ומתכפר דתרוייהו ישראלים דנו אחרונים בזה - ראה אבי עזרי (הל' תמורה) שדן מי מהם אוכל הבשר, וראה במשמר הלוי (זמחים ס' י"ז, תמורה ס' מ"ט) שהאריך בזה, וכן מיהו הסומך ומיהו השוחט.

אולם הכא דהמקדיש עכו"ם והמתכפר ישראל, נקטו האחרונים בפשיטות (מי' הגרי"ז) זמחים דף מ"ה, אמינור יו"ד ס' מ"ה) דהכל תלוי במתכפר ואם הוא ישראל חשיב קרבן ישראל - עי' הגהות חש"ל כאן, ומנח"א זבחים (מ"ז עמ' רס"ז).

ולפי"ז יש לישב השפ"א שנתקשה אי איירי הברייתא בעל מנת שיתכפר ישראל מאי קמ"ל בזה, ועי' בדבריו. וראה עוד בחי' רא"ל מאלין ח"ב ס' מ"ד.

על מנת שיתכפר בהן כהן כהן אובלן - צ"ע מה חידוש יש יותר בעל מנת

לפירושו דא"כ מאי קא פריך אשם מצורע בהדיא כתיבי ביה - אכן הרש"י מפרש דעיקר האי דנקט קרבנם מנחתם וכו' משום שסידרו הכתוב לאהרן וכו', וכי דרשינן הכא הוא מיתורא ד'כל', ולכן מקשה הגמ' מה דרשת מ'כל אשם' לרבות אשם מצורע הלא הוא בהדיא כתיב וכבר נכלל ב'אשם', וכן הוא בהדיא ברש"י זבחים מד: - עי"ש צ"ק, ועי' עול"ש כאן.

מיהו צריך לדקדק אמאי צריך לכל בכל הני וכו' - עי' תמיהת הצ"ק.

ד"ה ואפי' לקדש - הא דדרשינן בסוף הגזול קמא וכו' ע"כ אית לן למימר דלאו משולחן גבוה קא זכו וכו' - אכן כן הוא משמעות פירש"י לעיל סוף מה:; ועי' תוס' בזבחים מד: ד"ה ואפילו, והאריך בענין זה בדבר אברהם (מ"א ס' י"א), וע"ע הערה ו-י לכנסת הראשונים.

בא"ד (עג): - ושמא אתא קרא לאשמועינן דמועלין בו עד שיבא ליד כהן - עי' תמיהת הצ"ק.

דף עג:

גמ'

אמר ר"ה שלמי העובדי כוכבים עולות:

מתי חלה קדושת העולה?

במקור ברוך (מ"א ס' י"א, ד"ה והנראה) דן האם מיד כשהקדיש הנוכרי חלה על הקרבן קדושת עולה, או שחלה קדושת שלמים ורק ההקרבה היא בתורת עולה.

ובהערה י"א לכנסת הראשונים יצא לחדש יותר, דאף בשעת העבודות הקרבן אכתי הוה חפצא דשלמים, ורק לענין אכילה נידון כעולה דהוי כליל ואינו נאכל, עי"ש שהרחיב בזה.

[ועוד הערות ודיונים אליבא דמ"ד עולות הן - עי' לקמן ד"ה ר"ע אומר].

שיתכפר כהן מעל מנת שיתכפר ישראל, וכן צ"ע על הרמב"ם (מעשה"ק ג. ג.) שנקט דין זה - ח"י הגרי"ז, וע"ע בנתיבות הקודש מש"כ בשם הגרי"ז.

א"ר יוחנן לא קשיא הא ר"י הגלילי הא ר' עקיבא:

א] בזבחים קטז. פליגי אמוראי אם קרבו שלמים לבני נח, והרש"ש ושפ"א שם תלו פלוגתתם במחלוקת ריה"ג ור"ע דסוגיין, אולם הקר"א שם וכן העול"ש שם (קטז:) והמקור ברוך (מ"א ס' י"א, ד"ה ועוד נלאה) כתבו דאין ענין המחלוקת שוה, דבסוגיין פליגי לענין להקריב במקדש ובזבחים פליגי לענין הקרבה בבמה, וע"ע נתיבות הקודש בזבחים שם בשם הגרי"ז.

ב] הצ"ק מישב קושיא עפ"י פלוגתת ר"ע וריה"ג, דבמסכת שקלים מצריכין לרבות גרים שמקבלין מהם קרבנות, והלא ק"ו הוא מעכו"ם שמקבלים מהם, וי"ל דסוגיא דהתם כר"ע שאין מקבלין מעכו"ם אלא עולות ואיצטריך לרבות דמגרים מקבלים כל הקרבנות.

דתניא איש מה ת"ל איש איש לרבות את העכו"ם שנודרין ונדבות כישראל:

קובץ הערות בענין קרבן עכו"ם:

א] איתא בתוס' ע"ז דף ה' סוף ע"ב דאם העכו"ם נדר מחוסר אבר אמרינן ליה קום והבא קרבן שלם, ותמה שם רעק"א בגלהש"ס דהרי העכו"ם אינו מצווה בנדריים ובאיסור כל יחל דברו ומנין לחייבו להביא אחר, וכע"ז הקשה המשל"מ הל' מלכים י. ז. (ד"ה ודע שמה שחילק).

ותירץ האבני מילואים (ס' א' ס"ק ז') דאמנם אינו מחויב משום נדר אבל אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והרי יש לו חוב ממון להקדש, וביאור תירוצו יעוי' באחיעזר (מ"ג

ס' סז. ג.) ובקה"י (ע"ז ס' ז'). אולם יעוי' בתורת זרעים על פאה (רי"ט עמוד כ"ז) שכתב דמאיש איש ילפינן דין מיוחד שהעכו"ם מחויבים בנדרי הקדש לקיימם אף שאין להם דין נדרים בעלמא. וע"ע הגהות מצפ"א בע"ז דף ה:, ושפ"א בסוגיין (ד"ה נגמ' שנודרין). וראה עוד משמר הלוי בתמורה (ס' ז') בענין הרי עלי בנדרי עכו"ם.

ב] הקשו האחרונים דמאי מספקא להש"ס בקידושין כג: ובנדריים לה. האם כהנים שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, והלא מכך שהעכו"ם מביאים קרבנות כישראל מוכח דשלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן הא אין שליחות לעכו"ם.

ועי' בזה בחי' הרעק"א כתובות דף י"א (מזנו), וראה בסוגיין - צ"ק, ח"ג, הגהות חש"ל, עול"ש כאן ובריש זבחים, ועי' הגהות בית מאיר נדרים לה: ושלמי נדרים שם, ושיעורי ר' ברוך בער (נדרים ס' י"ג), וע"ע שו"ת חת"ס (יו"ד ס' שכ"א), שו"ת בית יצחק (יו"ד סג. ז'), שו"ת פנים מאירות (מ"ז ס' קי"ט), ובדבר אברהם ח"א ס' יג. ד., וסי' טו. ג. (חלק מהמ"מ מהספר כנפי יונה).

ג] בהגהות אשר"י פ"ק דב"ב (ס' ל"ו) שאל מאי שנא נדרים ונדבות שמקבלין מהם ואילו צדקה איתא שם שאין מקבלים מהם, ותירץ לו רבו דצדקה מכפרת עליהם ועכו"ם לאו בני הרצאה נינהו כדאיתא בזבחים מה:, ואילו נדרים ונדבות אין באין לכפר. וראה עוד בזה משמר הלוי (תמורה ס' ח').

ד] האם חשיב העכו"ם בעלים על קרבנו ובעינין לשם זובח:

עי' בתוס' לעיל סא: (ד"ה צטרל) שכתבו דיכול העכו"ם ליתן הבשר לאכילה למי שירצה [אולם עי"ש בח"ג, ובדברינו שם], אבל השטמ"ק שם בסוף אות ב' פליג דאין לעכו"ם דין בעלים על קרבנו.

וראה בענין זה בכנסת ראשונים בזבחים דף מה. בהערה נט-סב שהוכיח מכמה ראשונים

דחשיב העכו"ם בעלים, ויש ראשונים דפליגי, וראה עוד בספרו תורת הקודש (ח"ג ס"ג וס"ד ד').

עוד כתב תורת הקודש (שס סוף ס"ד ד') דדוקא פליגי בקרבן עכו"ם במקדש אבל בבמה לכו"ע הוא הבעלים והקרבן מתייחס אליו.

וראה עוד בדבר אברהם (ח"א טו. ג.) שמסיק נמי דנחשב בעלים ולכן מספקא להגמ' ריש תמורה אם עכו"ם עושה תמורה והלא אין עושה תמורה אלא הבעלים, וכן נראה מסקנת העול"ש בריש זבחים דעכו"ם נחשב בעלים על קרבנו.

[ה] במתני' זבחים מה. פליגי ר"ש ור' יוסי האם קדשי עכו"ם חייבין עליהן על פיגול נותר וטמא, וראה במנח"א זבחים (ח"ג עמ' רס"ג) שהאריך לבאר בשם הגרי"ז דלר"ש דאין פיגול נותר וטמא בקדשי עכו"ם הביאור דחלוקים הם בעצם מקדשי ישראל, ואף שנתברו עכו"ם שנודרין ונודבין כישראל אבל הן סוג קדושה אחרת ולא כקדושת קרבן ישראל, ולכן אין בהם דיני קדושת קרבן דפיגול נותר וטמא, אבל ר"י סבר דקדושה אחת להם ולקדשי ישראל, עי"ש.

[ו] בכנסת הראשונים (אות י"ז) הביא חידוש מפירוש הר"י מוינ"א דגם בקדשי עכו"ם שייך פסול ד'זבח רשעים תועבה', ואם ידעינן ביה דעבר על ז' מצות דבני נח אין מקבלין ממנו.

[ז] בע"ז דף כג-כד פליגי תנאים, דעת חכמים שלוקחין קרבנות מן העכו"ם, ור"א חולק ודורש קרא "דבר אל בני ישראל ויקחו" ולא עובדי כוכבים יקחו, ועוד דחייש לרביעה.

ולדעת חכמים שפיר יכולין העכו"ם להביא קרבנות מצאנאם ובקדם, אך לדעת ר"א יכולין להביא רק אם קנו מישראל [כדמשני הגמ' שם ריש כד: כיצד הביא יתרו קרבנות].

מנין לרבות העופות וכו' והעצים - בחי' הגרי"ז כתב דעצים קאי אליבא דרבי (לעיל כ:): הסובר דעצים הוי קרבן ויש בו דין בעלים בקרבן, דאילו לרבנן אין זה הקרבה אלא סתם מקדיש הקדש ולא איצטריך קרא לרבויה. [לכאורה הגרי"ז סותר שיטתו דלעיל כ:; וראה מה שהרחבנו שם בגדר קרבן עצים לרבנן].

והנה יש לעיין אמאי לא נקטה הברייתא גם דעכו"ם מתנדב שמן - עי' בזה חי' הגרי"ז לקמן קז. (ד"ה נגמ' אלוה).

ר"ע אומר וכו' אין לי אלא עולה בלבד:

[א] הקר"א נסתפק אליבא דר"ע אם נדר העכו"ם יין ולבונה וכדו', האם לא חל כלל ההקדש או שעכ"פ נתפס לדמיו ויקריבו בדמיו עולה.

[ב] בפסק הרמב"ם שמקבלין מהן אפילו עופות:

הרמב"ם (מעשה"ק ג. ז.) פסק כר"ע, והוסיף דאפילו עולת העוף מקבלין מן הגוי. וכתבו הכס"מ והרדב"ז דאף דקאמר ר"ע 'עולה בלבד' משמע להרמב"ם דאף עולת העוף במשמע.

אבל הקר"א (ד"ה גמרא א"ט) תמה דהא כיון דאיצטריך ר"י הגלילי לרבות עופות משמע דלר"ע אין מביאין, ועוד דמליקת עולת עוף חידוש הוא ומגלן שנאמרה אף בקרבן עכו"ם, וכתב דאולי הרמב"ם לא גרס בברייתא מנין לרבות 'העופות' ולכן היה משמע לו דעוף בכלל עולה.

והזבח תודה כתב דאולי משום דמשני במסקנא 'עולה וכל חבירתה' משמע להרמב"ם דכלל בזה גם עולת העוף, וצ"ע.

[ג] מנחת נסכים שהיא כליל האם אליבא דר"ע מקבלין מן העכו"ם?

הרמב"ם הנ"ל פסק בהדיא שאין מקבלין

איזהו

מנחות דף עג:

מקומן

תרמ

מהם מנחות, אבל התוס' לעיל סא: (סוד"ה צישראל) נקטו דמנחת נסכים מקבלין מהן אף לר"ע, ותמזהו עליהם המפרשים דמסוגיין משמע דרק לר"י הגלילי מקבלין מהן מנחות ולא לר"ע - ועי' מה שציניתי בתוס' לעיל שם.

ובדעת רש"י - הנה בתחילת העמוד פירש"י דה"ה מנחת כליל מקבלין מהן, אבל הזבח תודה (ד"ה שלמי) כתב דרש"י פירש כן רק למ"ד סברא הוא, אך למ"ד דילפינן מקרא [דכן סבר נמי ר"ע] אין מקבלין מהן אלא עולת בהמה בלבד.

ד] יש לעיין האם האוכל מעולת עכו"ם עובר בלאו ד'כליל תהיה', ועי' בהגהות חש"ל בזבחים מה. שנקט בפשיטות דעובר, וראה עוד בהערה 16 לשטמ"ק החדש כאן.

והאי פרט לנזירות מהכא נפקא מהתם נפקא - האם מקשה רק לר"י הגלילי או גם אליבא דר"ע - עי' שפ"א.

אי מהתם הו"א קרבן הוא דלא ליייתי אבל נזירות חלה עליהו קמ"ל - רש"י מפרש דמהתם היינו מ"אשר יקריבו לה' לעולה", וצ"ע דא"כ הו"ל למימר אי מהכא, עוד צ"ע דלאחר דילפינן דבני ישראל נודרין בנזיר ולא עכו"ם ממילא פשיטא דאינו קרבן נזירות.

ומפרש הקר"א דה"ק אי מהתם היינו ממיעוטא ד'בני ישראל' הו"א דלא אתי למעטם אלא מקרבן נזירות, להכי גלי קרא הכא למעטם מקרבן וממילא קרא ד'בני ישראל' אתי למעטם מנזירות. וראה עוד בתוס' נזיר סא: (סוד"ה אי הכי), ובהערה 20 לשטמ"ק החדש כאן.

עובר כוכבים ששלח עולתו ממדינת הים ושלח עמה נסכיה וכו' - עי' בדברינו לעיל נא: בגמ' ד"ה עכו"ם ששלח.

לימא ר"י הגלילי ולא ר"ע - עיקר הקושיא שהרי ר"ע הוא רבו דר"ש שאמר ז' דברים התקינו וכו' - עי' לעיל עב. וברש"י שם.

אזרח מביא נסכים ואין העכו"ם מביא נסכים:

בדין העכו"ם בהבאת נסכים:

א. רש"י כאן ובזבחים מה. פירש דאין העכו"ם מביא נסכים בלי קרבן אבל עם הקרבן מביא, אבל רש"י בתמורה ג. וכן בתוס' כאן (ד"ה אי) ובשטמ"ק כאן (ו') הביאו ב' פירושים בזה האם עם הקרבן יכול העכו"ם להביא נסכים משלו או דלעולם הן משל ציבור.

ב. ובדעת הרמב"ם (מעשה"ק ג. ה.) - כתבו מהר"י קורקוס והרדב"ז דהוא פסק כסוגיא דתמורה ועפ"י גירסת רגמ"ה שלעולם אין העכו"ם מביא נסכים משלו, וצ"ע אמאי לא פסק כמתני' דשקלים דאם שילח נסכי העולה קרבין משלו, ועי' בזה כס"מ, לח"מ, חי' מרן רי"ז הלוי שם, וחי' הגרי"ז בזבחים מה. ובסוגיין, אבן האזל, וחי' רא"ל מאלין סי' ט"ז.

ג. וטעם וסברא בדעת הרמב"ם - כתב העמק דבר (ויקרא כג. כה.) משום דהנסכים המזה מביאים את הרצון ועכו"ם לאו בני ריצוי נינהו כדאיתא בזבחים מה:

ד. והנה בשטמ"ק (ו') כתב דהא דאין כופין את העכו"ם להביא נסכיו משום דאין כפייה לעכו"ם, וצ"ב התינח לשיטת הרמב"ם דעכו"ם נתמעט לגמרי מהבאת נסכים, אבל לשיטת רש"י אמאי אין כופין אותו - ועי' בזה במנח"א עמ' תי"ט.

ואיבעית אימא ר"ע עולה וכל חבירתה - צ"ע דאי הברייתא כר"ע אתיא אמאי איצטרין למעט נסכים מקרא דהאזרח, והא ר"ע כבר דרש דאין להם אלא עולה בלבד - עי' שפ"א.

מקיש חובתו לנדבתו מה נדבתו אינה נאכלת אף חובתו אינה נאכלת -
ומ"מ שמעינן מהאי קרא גם שתהא עבודתה כשרה בו - עי' שטמ"ק (ח), וע"ע המיוחס לרשב"א, ועול"ש, וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ"ג).

רש"י

ד"ה לבו לשמים - כוונתו הוא שיהא קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו - עי' רש"י כת"י, ויש לעיין אם נתכוונו לדבר אחד, וע"ע נתיבות הקודש.

ד"ה מנחת עובדי כוכבים - ושלמים כמנחתו דנאכלין לכהנים - עי' רש"ש.

ד"ה ר"ע אומר - והאי דתני שלמי העכו"ם עולות - צ"ע דנקט רש"י 'דתני' והלא לעיל הוא מימרא דרב הונא, והרש"ש כתב דמשמע שהיה גירסתו של רש"י לעיל 'תנא שלמי עכו"ם עולות', אך יש להעיר דברש"י לעיל ד"ה הכהן מבואר בהדיא דגרס 'רב הונא', וע"כ נראה דגירסתו 'תני רב הונא', או דיש להגיה ברש"י דהכא 'והאי דקתני'.

רש"י בת"י

ד"ה נתנן לישראל - לאפוקי לעכו"ם דלא ספינן קדשים דערל אסור בקדשים - צ"ע דתיפוק ליה דבלאו הכי אין מתקיים אכילת קדשים בעכו"ם - חי' הגרי"ז, [ועע"ש שדן בשם הגר"ח בגדר הדין דעכו"ם הוה ערל], וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ"ד).

ד"ה וזה אחד מהן - שהתקינו בהמה הנמצא בעזרה וכו' - הלשון צ"ב דהדין המוזכר בשקלים (י. ד. 7) הוא "בהמה הנמצאת מירושלים למגדל עדר", והביאו רש"י עצמו לעיל נא:

תוס'

ד"ה איש איש - תימה דתיפוק ליה מדכתיב גבי בעלי מומין ומיד בן נכר לא תקריבו מכא אלה הא תמימים תקריבו - תוס' בתמורה ז. (ד"ה ומיד) תירצו בפשיטות דאיצטריך דרשא דהכא לר"ה הגלילי למעט נזירות ולר"ע למימר דדוקא עולה ולא שאר קרבנות. וע"ע מש"כ לישב הצ"ק.

והנה הרמב"ם (מעשה"ק ג. 3) באמת הביא קרא זה וז"ל "אבל הגוים אין מקבלין מהן אלא עולה בלבד שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם", ועי"ש רדב"ז, ולח"מ, ואבן האזל.

ואין לומר דהיינו ישראל מומר - תמוה דמישראל מומר אפילו תמימים אין מקבלין כדאיתא בחולין ה. "מכם להוציא את המומר" - עי' בעול"ש שכתב לישב בשני אופנים, וע"ע חי' הגרי"ז.

וי"ל דאי לאו איש איש הו"א וכו' אבל תמימים נהי דליכא לאו איסורא מיהא איכא - כע"ז תירצו התוס' חולין יג: ד"ה אבל. ועי' קושית הקר"א ועול"ש על תירוץ זה. וראה עוד מש"כ אבן האזל (מעשה"ק ג. 3) לישב קושית תוס' באופן אחר.

ועוד י"ל דהאי קרא בקרבן ציבור מוקמינן ליה בת"כ וכו' - ביאור תירוץ תוס' עפ"י העול"ש: דלולי קרא דסוגיין ד'איש איש' הו"א דקרא ד'מיד בן נכר' לא מיירי כלל בבעלי מומין, אלא דאין מקבלין מעכו"ם קרבן ציבור אף כשמסרן לציבור, וס"ד דכ"ש שאין מקבלין קרבנות של עצמן [וסיפא דקרא 'כי משחתם בהם מום במ' צריך לדחוק דקרי מום לבעל הקרבן שהוא עכו"ם], לכך איצטריך איש איש לאשמעינן דמקבלין קרבנות עצמן דעכו"ם, ומהשתא

איזהו

מנחות דף עד.

מקומן

תריא

דשן חם שקורין אותו רמץ - תמה בחי' הגרי"ז דרמץ הוי תולדת אש גרידא ולא הוי אש ממש כמפורש בפסחים עה., אלא ע"כ צ"ל דהיה שם גחלת לוחשת.

אי מדהוא הו"א הני מי"י בשונג אבל במזיד לא - עי' עול"ש.

ראב"ש אומר הקומץ קרב לעצמו והשירים מתפזרין על בית הדשן - הקר"א (ד"ה תוס') נסתפק אם לראב"ש טעונים השירים עיבור צורה, ומסיק דהואיל ומתחילתן הן באין לשריפה הוי כפסולו בגופו שאין צריך עיבור צורה, עי"ש.

תני אבוא דרבי אבין כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל לאכילה הקשתיה ולא לדבר אחר - רש"י שלמעלה מפרש דהקיש מנחת חוטא של כהנים למנחת נדבתו כדמפרש דתרווייהו רמוזים בפסוק זה, אבל תוס' ורש"י כת"י ורגמ"ה מפרשים דמקיש מנחת חוטא למנחת חביתין שאיירי בה באותה פרשה.

וביאר הצ"ק דלא ניחא להו בפירש"י שלמעלה משום דהרי אכתי לא אסיק דקרא איירי בתרווייהו.

והנה רש"י שלמעלה לשיטתו מפרש דקושית הגמ' 'מאי קאמר' ר"ל היכי שמעינן מהאי קרא חובתו או נדבתו, ותוס' וכן רש"י כת"י מפרשים לשיטתם דמקשה מנא ליה דרק לאכילה הקשתיו הא כליל נמי כתיב ביה, ומשני דכליל תהיה אתי למנחת נדבה.

א"ל רבא סכינא חריפא מפסקא קראי - צ"ע מה סברת אביי שדחק עצמו לסרס המקרא, ומה יש חילוק בין לישנא דאביי ודרבא - עי' מה שביארו בזה התוס' ד"ה מאי קאמר, והשטמ"ק (ו') בשם רבינו ברוך, והמיוחס לרשב"א.

ואיפוך אנא - תוס' (ד"ה מאי) מפרשים דבין לאביי ובין לרבא פריך, אבל

מוקמינן לקרא ד'מיד בן נכר' כפשוטו דקאי אבעלי מומין שאין מקבלין מהן, ומ"מ מדכתיב בהאי קרא 'לחם' שמעינן נמי דאין מקבלין מהם תמידין ושאר קרבנות ציבור ואפילו תמימים. וע"ע חי' הגרי"ז.

דהכי תניא התם מנין שאין מקבלין שקלים מן העכו"ם - בכנסת הראשונים (אות כ"ג) הביא חידוש מהרמב"ן בהשטמות לסה"מ דאם קיבלו שקלים מן העכו"ם יפסלו קרבנות הציבור משום חלק העכו"ם, ועי' בהערה שם.

ד"ה אי לר"י הגלילי - ועוד דמרבינן ברישא תודה ושלמים - פי' דאי מיירי ביין הבא עם העולה הו"ל לרבות תחילה נסכי יין דשייכי טפי לעולה מתודה ושלמים שהן קרבן אחר לגמרי - עול"ש.

ובריש תמורה משמע דהא דאין עכו"ם מביא נסכים מיירי בבאין עם הזבח - ולפי"ז צ"ל דהא דקאמר "יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים ת"ל ככה" היינו דהציבור יביא נסכים עבורו, אבל העכו"ם אינו מביא - עול"ש. וכן הוא בשטמ"ק (ו') לפירוש זה.

דף עד.

גמ'

הא כיצד קומין קרב בעצמו ושירים קריבין בעצמן - בשטמ"ק (ה') דייק מלשון 'שירים קריבין בפ"ע' דמשמע שמקטירן בתפוח ולא על גבי המערכה, וכן מבואר ברש"י ד"ה דלמעלה, ועי' בחי' הגרי"ז שהרחיב בזה דמהו גדר ההקטרה על התפוח, והאם השירים חשיבי הקטרה גמורה, וע"ע מקדש דוד (י"ט ס' ה'). והנידון הזה תלוי בחקירה שכתבנו במתני' עב: בריש פירקין האם השירים לר"ש קריבין בתורת הקטרה גמורה.

ועל מש"כ השטמ"ק שעל גבי התפוח היה

המיוחס לרשב"א (נפירות שני) מפרש דרך לרבא פריך, עיי"ש.

ורבנן האי כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל מאי עבדי ליה - תוס'
מפרשים דמקשה בין לרבנן ובין לר"ש דפליגי עליה דראב"ש, וכן משמע בפ"י רגמ"ה, אבל הרש"י שלמעלה, ורש"י כת"י, והמיוחס לרשב"א מפרשים דמקשה לרבנן דפליגי עליה דר"ש.

ויתכן שמפרשים כן לפי דר"ש מצי שפיר לדרוש האי קרא דלא תאכל קאי על חובתו וכליל תהיה נדבתו, ואשמעינן דחובתו נקמצת ואפ"ה לא תאכל שייריה אלא יוקטרו. ותוס' שלא ניחא להו בזה נראה לפי דא"כ קשה לר"ש תרי דרשות למה לו.

נאמר כאן כליל וכו' מה להלן בכליל תקטור אף כאן בכליל תקטור -
ברייטא זו איתא נמי לעיל נא:, ועיי"ש בהמיוחס לרשב"א ורש"ש שמפרשים אמאי איצטריך גז"ש הלא שמעינן זאת מעצם המשמעות דכליל תהיה. וע"ע שפ"א כאן.

בעי רבינא כהן שאכל מן האימורין מהו -
פירש"י (כת"י) שאכל כליות ויותרת הכבד, וביאר המיוחס לרשב"א דלא מיירי באוכל מן החלב שהרי הוא באיסור כרת. והנה העול"ש תמה דאמאי מיבעי בכהן דוקא, דהלא ישראל גם עובר בכליל תהיה כדמוכח במכות דף י"ח, וכן תמה הקר"א עי' בדבריו. והחזו"א (קדשים סי' קע"ב ס"ק י"ב) כתב דלא נקט כהן אלא לאשמעינן דחייב משום זרות.

רש"י

ד"ה בחטאה בשגגה - דהכי משמע וכפר הכהן על הנפש השוגגת אפי' על נפשו של עצמו -
רש"י שלמעלה מפרש דהילפותא הוא ממשמעות ד'הנפש השוגגת', וכן משמע מפ"י רגמ"ה, אבל הרש"י כת"י

מפרש דילפינן מיתורא ד'בחטאה בשגגה', וכן משמע ברש"י לקמן סוף קט. [ומתאים לרש"י כת"י שהוא הרש"י האמיתי].

ד"ה דלמעלה - על התפוח וכו' נמצא דלבסוף מתפור על בית הדשן -
נראה דר"ל דהא דקאמר ראב"ש דמתפורין על בית הדשן אין כוונתו דלתפוח קרי בית הדשן דהא רק ג' בתי דשן איכא (זמח"ס קד:), אלא הואיל ונותן על התפוח נמצא דלבסוף מתפור על בית הדשן.

וראה בשטמ"ק (ס') שמפרש בשם התו"ח דהא דמקשינן 'היינו אבוה' לפי דמשמעות לשונו דר"ש 'קרבין בפני עצמן' נמי משמע שנותנן על התפוח ולא על המערכה.

ד"ה אלא אבית הדשן דלמטה - במקום שמשליך וכו' ותרומת הדשן אצל הכבש ושם היו נבלעים -
דעת ר"ת דתרומת הדשן לא היתה נבלעת - עי' תוס' זבחים סד. ד"ה דישון.

ד"ה תני אבוה - מימרא בפני עצמו, ע"א מ"ר ז"ל וכו' -
כפירוש השני מפרש הרש"י כת"י דלתרוצי טעמא דר"ש אתי. ועי' נתיבות הקודש בביאור שני פירושי הרש"י.

תוס'

ד"ה אי דלמטה - פי' בקונטרס על שפך הדשן בחוץ -
כן הביא המיוחס לרשב"א בשם הרש"י, אבל ברש"י שלפנינו (כת"י) הוגה "שפך הדשן בעזרה", ואילו המפרש שלמעלה פירש "במקום שמשליך מוראה ונוצה ותרומת הדשן" וכפירוש ר"ת לקמן. וכן נקט רש"י ביבמות ק. (ד"ס רזי אלעזר) דהיינו במקום שנותנים תרומת הדשן.

ובישוב פירש"י דעל שפך הדשן בחוץ - כתבו הצ"ק וקר"א ושפ"א דהואיל ומצותו בכך אין בזה פסול יוצא, מידי דהוה אשריפת פרים ושעירים חוץ לג' מחנות. וכן תירץ

איזהו

מנחות דף עד.

מקומן

תריג

בחי' הגרי"ז והוסיף דאפילו היה נפסל ביוצא לכאורה לא אכפת לך.

אלא נראה בעזרה במקום ששם פרים ושעירים נשרפין - ר"ל פרים ושעירים שנפסלו קודם זריקה כדאיתא בזבחים קד:, [והשפ"א כתב להגיה "פרים ושעירים שנפסלו"].

ותמה חי' הגרי"ז אמאי נקט דוקא פרים ושעירים הלא כל פסולי המוקדשין נשרפים שם. וכן הקשה היד דוד.

ור"ת מפרש במקום שמניחין תרומת הדשן וכו' ולא יתכן דתרומת הדשן קודם תמיד היה וכו' ואז כבר נצטנן - ברה"ז ושפ"א מישבים פירש"י שלמעלה [שמפרש כר"ת] דשירים שקריבין לראב"ש ר"ל דמתפזרין בעלמא ולא דנקטרין, ומה דפריך הגמ' "וכי יש לך דבר שקרב לאיבוד" ר"ל הקומץ היאך קרב שיהיו השירים לאיבוד.

ונראה להוסיף דלפירש"י ודאי חייבין לפרש כן דהלא שיטתו דתרומת הדשן היתה נבלעת וא"כ ליכא הקטרה כלל, ורק קשיא לשיטת ר"ת (נמוס' זמנים סוף סד). דתרומת הדשן לא היתה נבלעת איך יפרש כאן לשיטתו. ועי' חי' הגרי"ז.

וע"ע מה שכתבו הצ"ק ועול"ש בישוב פירוש זה דר"ת והרש"י שלמעלה.

ד"ה ויש לך - ואע"ג דאיכא רצפת העזרה וכו' אין זה למטה והיינו אבנה - ר"ל דאף לר"ש שרי להקטיר ברצפת העזרה, אלא ע"כ דמקום הדשן לא נתקדש להקטיר שם וזה חידושו דראב"ש דאעפ"כ מתפזרין שם השירים.

והקשה הצ"ק דמאי ס"ד דיחשב הקטרה על רצפת העזרה הלא הדשן מפסיק בין השירים לרצפה, ותירץ העול"ש דהרצפה כמזבח, וכמו שבמזבח ניתנו האברים על העצים כך

הכא נמי אין הדשן חוצץ דהדשן במקום העצים.

ד"ה ויש לך - ואע"ג דאיכא שתי הלחם הבאין בפני עצמן דלשריפה קאתיין כדאמרינן בהתכלת לעיל דף מז: - כוונת תוס' אליבא דמ"ד שם דלכתחילה לשריפה אתו, ולא למ"ד דלאכילה אתיין אלא שגזרו עליהן שריפה - קר"א.

ד"ה ובסים ריחיה - פירש בקונטרס וכו' וקשה דלא חשיב שמן ולבונה - העול"ש תירץ ודקדק לשון רש"י דאין כוונתו לשני פירוש, אלא ד'בסים' קאי על שמן ולבונה, ו'ריחיה' קאי על ריח ניחוח.

ד"ה לאו דזרות - וא"ת והיכי לקי וכו' הא מסיק התם במכות גבי עולה ה"מ **היכא דחזי לכהנים וכו' -** מקש לשיטתם דמיירי בלאו דקדשים, דלפירש"י לא קשיא. ועי' תירוץ השטמ"ק (י"ד), וכע"ז תירצו תוס' בשבועות כד: ד"ה והרי אשם (עול"ש).

ויש לישב פירוש הקונטרס דהכא וגירסת הספרים דכריתות ודמכות - עי' צ"ק שמחק תיבת 'ודמכות', וראה בעול"ש שהאריך בזה.

בא"ד (עד:) - והא דנקט הכא לאו דזרות ולא קאמר לאו דמעילה לישנא דקרא נקט - פי' הואיל וילפינן חטא חטא מתרומה הוי איסור דמעילה דהא במעילה כתיב חטא, והא דנקט לאו דזרות לישנא דקרא ד"זר לא יאכל קדש" נקט.

ובקונטרס לא גרים התם מטומאה אלא ממעילה ויש לפרש דה"ק וכו' - צ"ב דכן הוא בהדיא בפירש"י שם.

אבל אי גרסינן לטומאה קשה מה ראית וכו' - פי' אם נגרוס התם 'הואיל

ואימעוט מטומאה' ונפרש דאימעוט מזרות
היינו זרות ממש וכפירוש שדחו תוס' לעיל,
יקשה מה ראית וכו'.

דף עד:

גמ'

לאו דורות לא קמבע"ל כי קא מיבעיא
לי לאו דכליל תהיה - עי' המיוחס
לרשב"א שדן מהיכי תיתי לחייב על אימורין
בלאו דכליל תהיה שנאמר במנחה, וכן אמאי
לא מספקא איפכא האם לאו ד"ז לא יאכל
קדש" איתיה נמי במנחה.

מתני'

מנחת כהנים וכו' למזבח ואין בהן
לכהנים:

[א] טעם שמנחת כהנים כולה כליל:

הרמב"ם במורה נבוכים (ג. מו.) פירש הטעם,
לפי שהכהן עצמו מקריב קרבנו ואם יאכלנה
נמצא כאילו לא הקריב כלום שאין למזבח
אלא הקומץ והלבונה בלבד, ולא דמי לחטאת
שגם האימורין למזבח. וכע"ז פירשו גם דעת
זקנים לבעה"ת (ויקרא ו. טו.).

אכן בפירוש הטור עה"ת שם תמה דחטאת
העוף נמי יש למזבח דמה בלבד, וכן תמה
המנחת חינוך (סוף מלוה קל"ו), ובאור שמח
מישב עפ"י דברי האבן עזרא הידועים
דהאימורין של חטאת העוף הן הקטרת עולת
העוף וחשיבי חד קרבן - עי' כנסת הראשונים
לדף פ' בהערה קכ"ח.

וראה עוד מש"כ המשך חכמה פר' צו (עה"פ
וכל מנחת כהן) בטעם שמנחת כהנים כליל.

[ב] האם דין וגדר מנחת כהנים תלויה
בבעלות הממונית של הכהן, או דסגי
דהמתכפר הוא כהן?

ביראים סי' ס"ד (כנסת הראשונים) מפורש
דתליא בבעלות הממונית, וכן הוכיח בחי'
הגרי"ז מסוגיית הגמ' לעיל כא.; וע"ע תוס'
סוטה כג. וקר"א שם, והערה קל"א לכנסת
הראשונים.

ומיהו בכל ענין צריך טעם וכו' - ר"ל אף
לגירסת ופירוש הרש"י צריך טעם
בעלמא דממעטינן בחולין קיז: ובזבחים מו.
דס' מטומאה אמאי לא נתמעט מזרות אלא
מרבין זרות מהיקשא לחלב.

וי"ל וכו' דהכל זרים אצל חלב ודם אכל
סתם בני אדם טהורין - פי' סתם אדם
הבא לאכול חלב קדשים הרי הוא זר כלפי
חלב, אבל סתם אדם אינו טמא ואינו עובר
משום טומאה, וע"כ מסתבר דהיקשא קאי על
הלאו דשכיח טפי.

והא דפריך התם לעיל דליחייב נמי משום
כי קודש היינו משום וכו' - ר"ל
דבכריתות סוף דף ד. על הא דקתני אכל חלב
דנותר עובר משום נותר ומשום חלב, ופריך
דניחייב נמי משום קודש, ולכאורה הו"ל
לשנויי דלא חשיב לאו דמעילה דשייך אף
בבשר ולא רק בחלב כדתיירצו תוס' על סוגיא
הכא, ומשני תוס' דבלאו הכי חשיב התם לאו
דנותר דשייך נמי בבשר.

וא"ת אמאי לא חשיב בכריתות וכו' וי"ל
דלאו בעניינא דקדשים כתיבא -
עי' עול"ש.

ומיהו קשה דליקיי וכו' וי"ל דפלאגתא
היא הכא - לא מבואר בסוגיין
מחלוקת מפורשת בזה, אבל יתכן דאליבא
דראב"ש דדרשו "כליל תהיה נדבתו לא
תאכל חובתו" אי אפשר לדרוש כד"א ד"כל
שהוא בכליל תהיה" וכו', וכן רבנן בברייתא
לעיל דרשו מ"לא תאכל" ליתן לא תעשה על
אכילה דחביתין, ולדידהו אינו מיותר לדרשא
אחרת. ושו"מ כע"ז בספר ישר וטוב.

שתי הלחם ולחם הפנים נאכלין לכהנים ואין בהם למזבח - יש לעיין אמאי לא נקטה המשנה גם ביכורים - עי' שפ"א (ד"ה גגמ' ומאי נזו).

גמ'

והא איכא עולה איכא עורה לכהנים:

האם יש בעור קדושת מזבח:

נתיבות הקודש הוכיח מכאן דעל העור יש קדושת מזבח אלא שניתר לכהנים, דאל"כ נמצא דמעצם העולה אין לכהנים כלום, אלא ודאי שקדושת קרבן חל על העור ולכן משני שפיר דהעור מן הקרבן ניתן לכהנים. ובעיקר נידון זה - יעוי' בהגהות מהרש"ם בזבחים קג., ובחי' הגרי"ז שם (ד"ה נמשנה), והרחיב בזה בקה"י תמורה סי' י"ג.

ומאי נזו לאפוקי מדשמואל - רש"י מפרש דקשיא לגמ' למאי איצטריך כלל למיתני "בזה יפה כח מזבח" וכו', ומשני דאיצטריך למעוטי הא דשמואל, דהיין לא עולה למזבח כדבריו אלא לשיתין.

אבל הרמב"ם פיהמ"ש והרע"ב מפרשים איפכא, דלאפוקי מדשמואל שמזלפו על גבי האישים והוא נשרף וכלה ואין כח המזבח יפה בזה, קמ"ל דמנסכו לשיתין כשאר נסכים ובזה יפה כח המזבח, וכבר האריכו התו"ט והח"נ לתמוה על פירוש זה, ועי' מש"כ לישב הח"נ.

לאפוקי מדשמואל וכו' קמ"ל דלשיתין אזלי:

בפסק הרמב"ם:

הרמב"ם (מעשה"ק טז. יד.) פסק דלא כשמואל, וקשה הלא מבואר בזבחים צא: דשמואל סבר כר"ש דדבר שאינו מתכוין מותר והרמב"ם הרי פסק כר"ש, וכתב הכס"מ דטעם הרמב"ם מכח סוגיין דסתמא דמתני' אתיא לאפוקי מדשמואל, עי"ש. וע"ע מהר"י קורקוס, וזבח תודה בזבחים צא:

דאמר שמואל המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי אישים:

א] האם זילוף היין על האישים הוא מדין הקטרה כאמורין או מדין ניסוך כשאר יין? כן חקר המקדש דוד (ריש סי' י"א), ונפק"מ לחיוב זר או למעלה בחוץ האם שיעורו להתחייב בכזית כשאר הקטרות או ב-ג' לוגין כמנסך, ועי"ש עוד נפק"מ.

ובכנסת הראשונים בזבחים צא: בהערה נ"ה פשיטא ליה דהוא מדין הקטרה, וכתב דכן דעת הקר"א במנחות כ: ומשום הכי טעון נמי היין מלח, והאריך בזה בספרו תורת הקודש (ח"א סי' מט. ד.). וכן דעת המשך חכמה פרשת תצוה (על הפסוק לא תעלו עליו קטורת וזה) דהוא מדין הקטרה.

ב] כשמפרש בהדיא יין לספלים האם אזיל לספלים:

דעת תוס' לקמן צא: (ד"ה דמייתי) ותוס' חולין כג: (ד"ה דלמר) דדוקא כשאמר סתם הרי עלי יין דמזלפו ע"ג האישים אבל אם פירש לספלים לכו"ע הוי לספלים, אמנם תוס' בקידושין נה: (ד"ה וילמא אשם הוא) נראה דפליגי דבכל גווני מזלפו ע"ג האישים - הערת מסהש"ס בקידושין שם.

ג] לעיל דף כא. איתא "יצאו דם ויין שאין עולים לאישים" [ולפיכך אין צריך מלח], ובברה"ז שם חוכך אם הסוגיא התם דפשיטא לה דיין אין עולה לאישים סברה דלא כשמואל דהכא, אולם הצ"ק שם מחלק דשמואל מיירי בנסכי נדבה והתם איירי בנסכי חובה הבאין עם הזבח, וכתב ברה"ז דעכ"פ לשמואל ודאי צריך היין מלח, וראה לעיל אות א'.

מסייע ליה לשמואל דאמר המתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין - יש לעיין דילמא מתני' אתיא כת"ק בזבחים צא. דאין מתנדבין שמן כלל, אבל לר"ט דמתנדבין

אימא דכולו לאישים ומאי סייעתא יש לשמואל ממתני' דהכא, וי"ל דמצינו סתמא לקמן דמתנדבין שמן ומסתמא מתני' דהכא נמי סברה הכי - קר"א.

המתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין:

א] כיצד נעשית קמיצת השמן:

רגמ"ה פירש שיקפנו ויקמוץ. וכן משמע מתוס' (ד"ה קומנו) ורש"י כת"י שפירשו דיין צלול הוא ואי אפשר לקומצו משמע דהשמן יקפנו ויקמוץ. אולם התוי"ט לקמן סו"פ י"ב כתב דמפריש שיעור קמיצה בכלי, והרש"ש ביומא מז. תמה עליו הא קי"ל דאין עושין מידה לקומץ [עי' לעיל יט:].

וראה עוד בזה במקדש דוד (סי' יא. ז.), ובהערת הגר"ז מלצר שם שתמה על התוי"ט כתמיהת הרש"ש דלעיל, ועי' מש"כ לבאר המנח"א עמ' קס"ג.

ב] דין כהן שהתנדב שמן:

כתב הקר"א (סוד"ה גמרא מסייע) דנראה דקמיצה הוי דוקא אם ישראל התנדב שמן, אבל כהן שהתנדב הוי כליל כמו במנחתו, והדבר לא מבואר בדברי הרמב"ם.

לאפוקי ממ"ד שתי הלחם הבאות בפני

עצמן לשריפה אתיין - עי'

דברינו על רש"י ד"ה לאפוקי.

מתני'

כל המנחות הנעשות בכלי מעונות שלשה מתנות שמן:

א] האם גם במנחת סולת?

הרא"ם בפר' ויקרא מצדד שדוקא מחבת ומרחשת יש בהן ג' מתנות שמן ולא מנחת הסולת, אבל הלח"מ (מעשה"ק יג. ה.) וכן המשל"מ שם (צסו"ד) כתבו בפשיטות גמורה דאף במנחת סולת יש ג' מתנות, וכן איתא בתוס' לקמן עה. ד"ה מה להלן.

והנה רש"י פירש כל המנחות "כגון מנחת

מחבת ומרחשת", ולכאורה רצונו לאפוקי מנחת סולת, אבל טה"ק האריך שאין לפרש כן, וכ"כ הזבח תודה שכוונת רש"י רק לאפוקי מנחת מאפה. וע"ע הגהות ראמ"ה, ובספר ישר וטוב.

ב] האם מנחת נסכים טעונה יציקה?

הנה מדברי תוס' לקמן עה: (ד"ה לזיחו) משמע דטעונה יציקה, וכן דייק החזו"א (כה. ז.) מרש"י לעיל יח: (צסו"ע ד"ה כלן). אולם המקדש דוד (סי' מ. ז. ד"ה מיהו) כתב דמהרמב"ם פ"ב ממעשה"ק נראה דעתו דאינה טעונה ג' מתנות אלא בלילה בלבד. ועי' בזה מנח"א עמ' רע"ב.

יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי:

שיעור שמן דיציקה ומתן בכלי:

כתב החזו"א (כה. ז.) דנראה דהשמן של יציקה ושל מתן שמן בכלי צריך להיות בכזית, וכעין דאמרינן לעיל נט: בנתן שמן על מנחת חוטא, ויש מקום לומר שאינו רשאי ליתן במתן שמן של ריקקין יותר מכזית, וקרוב הדבר לומר דלעולם אינו מוסיף במתן שמן יותר על מצותו דבזה מכחיש מצות הבלילה, עי' בדבריו.

ובלילה ומתן שמן בכלי:

האם הבלילה ומתן השמן צריכין בכלי שרת?

התוס' בחולין לו. (ד"ה נריד) כתבו בהדיא דהבלילה צריכה להיות בכלי שרת, אך מהרמב"ם (מעשה"ק יג. ה.) משמע דמתן שמן בכלי ובלילה אין צריך כלי שרת, ותמיהו על הרמב"ם מהסוגיא לעיל ט. דקתני "כיון דעשייתו בכלי הוא" דמשמע שצריך כלי שרת לבלילה, ועי' בדברינו שם.

החלות מעונות בלילה והרקיקין משיחה:

מה הדין שינה ובלל הרקיקין ומשח החלות?

לעיל יח. איתא במתני' דלא משח כשירה,

ממה נתמעטה מנחת מאפה:

דעת רש"י במתני' דמנחת מאפה נתמעטה רק מיציקה אבל אידך ב' מתנות יש בה, וכן דעת התוס' עה. ד"ה מה להלן.

ובדעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. ט.) כתב הלח"מ (שם ה' ה') ב' פירוש, אבל המשל"מ כתב (זה"ל ה') שדעת הרמב"ם שלא היה בה מתן שמן בכלי אלא בלילה בלבד, והאריך לתמוה על דעת רש"י ותוס'.

וראה בזה בקר"א (ד"ה משנה), ובזבח תודה (ד"ה למעוטי), ובחזו"א (כ. א-ב), ובמנח"א (עמ' רס"ב).

רש"י

ד"ה כי קמיבעיא - בכהן שאכל את אימורין מזבח של כהן - צ"ע אמאי נקט 'מזבח של כהן' הלא גם מזבח ישראל מכיון דנקטרין הויין בכלל כליל תהיה - רש"ש, וזבח תודה.

והשפ"א כתב דתיבות אלו הן גליון מאיזה תלמיד טועה, אך יעוי' בספר ישר וטוב בביאור הגירסא הזו, וראה עוד בחי' הגרז"ס.

ד"ה לאפוקי - מי שיתנדב שתי לחם - הצ"ק מחק לשון זו דרש"י דהרי אי אפשר להתנדב שתי הלחם שהן קרבן ציבור. ועי' מש"כ לישב בספר ישר וטוב, ובנתיבות הקודש לעיל מה: (ד"ה ולפי"ו, נמוסגר).

ע"א שתי הלחם הבאות בפ"ע כגון שלא היו כבשים שנאבדו וכו', ע"א לאפוקי ממ"ד מדר"ע דאמר שתי הלחם הבאות בפני עצמן וכו' - ביאור שני פירושי הרש"י: דהנה לעיל מו: איתא בברייתא דשתי הלחם הבאין בפ"ע לכו"ע לשריפה אתיין, אלא דפליגי שם אמוראי אם מעיקר הדין דאורייתא או מגזירה דרבנן, ומפרש רש"י בפירוש א' דכוונת המשנה לאפוקי ממ"ד דלשריפה אתיין מעיקרא קמ"ל דמעיקרא לאכילה אתיין אלא שגזרו בהן.

ולכאורה ה"ה דאם הפך ובלל הרקיקין ומשח החלות דכשירה.

אך הלח"מ (מעשה"ק יג. ט.) הביא דברי הרא"ם (ויקרא ז. ד.) שאם שינה פסל, ותמה עליו דאמאי פסול, ועוד דחלות שלא בלל לא גרע מהא דקי"ל לא בלל כשר. וכן המנחת חינוך (קטו. י.) כתב שלא מצא שום חילוק בין רקיקין וחלות אלא שזה בבליה וזה במשיחה, וכיון שלא משח כשר תמוהין דברי הרא"ם דאם שינה פסול, עי' בדבריו. והנה באמת כדברי הרא"ם מפורש בתוספתא (פ"ח ה"ג) וז"ל 'נמצאת אומר כשר בחלות פסול ברקיקין כשר ברקיקין פסול בחלות', אך צ"ע הקושיא ממתני' הנ"ל דף יח., ועי' קר"א לקמן עה. (ד"ה גמרא חלות) שכתב לבאר פסול התוספתא מטעם חיסור שמנה יעו"ש, וע"ע מש"כ המנח"א (עמ' ר"ס) שני מהלכים לבאר בזה, והרחיב בזה בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ"ה).

ובעיקר דברי המנחת חינוך שלא מצא שום חילוק בין חלות לרקיקין אלא שזה במשיחה וזה בבליה - כן איתא גם ברש"י [שלמעלה] לקמן עח. (ד"ה הא דלא ענד) וז"ל 'רקיקין וחלות חד הוא אלא שזה נבלל וזה נמשח', אך בהערה למנחת חינוך הנ"ל הביאו דהאבן עזרא (שמות כט. ז.) כתב דהחלות הן עבות והרקיקין דקין, וכן נראה מדברי התפא"י בחומר בקודש (פ"ז אות מ"ז), ועי' מש"כ בזה החזו"א סי' כ"ה סוס"ק י"ג.

כיצד מושחן כמין כי והשאר נאכלין לכהנים - המשל"מ (מעשה"ק יג. ה.) הקשה מנא לן דנתחדש במנחת כהנים שיהא חלק לכהנים בשמן, אימא דיוסיף השמן למנחה במתן הכלי, ועי' חזו"א (כ. י.) שתמה עליו, וע"ע יד דוד.

גמ'

למעוטי מאי אמר רב פפא למעוטי מנחת מאפה:

רש"י בת"י

ד"ה קודם לעשייתן - ולשה בפושרין ונותן שמן עליה ובלול:

מחלוקת ראשונים האם הלישה בפושרין קודם למתן שמן לבלילה, או דצריך לבלול קודם הלישה:

הנה מבואר מדברי רש"י דהלישה היא קודם מתן השמן לבלילה, וכן משמע מדברי רש"י לעיל נ: ד"ה בפנים, וכ"כ בהדיא תוס' לעיל סז: ד"ה יצק.

אבל התוס' לקמן פז: (ד"ה נמה ממלקה) פליגי וס"ל דקודם הלישה צריך לבלול, וכן מבואר ברמב"ם (מעשה"ק יג. ו.).

ועל פירש"י דכאן תמה בחי' הגרי"ז הלא צריך לבלול השמן עם סולת, ואם לשה קודם בפושרין הוי כבר עיסה. וכן יש להקשות גם מלשון הברייא לקמן עה. שנקטה "ונותן שמן עליה ובלולה ולשה" ומבואר דהלישה הויא לאחר הבלילה. וראה במקדש דוד (מ. 6.) שהוסיף להקשות.

תוס'

ד"ה ובזה יפה - אע"ג דאיכא כבשים וכו' מגופו מיהא ליכא למוזבח - ע"י בגמ' לעיל נז:

ד"ה והאיכא עולה - וי"ל דלא מיירי הכא אלא במידי דחזי לאכילה ולהכי לא חשיב נמי עצים לרבי - פי' דרבי ס"ל לעיל כ: דעצים הוו קרבן.

והנה תוס' לשיטתם שם (נד"ה לדנרי) דאף שטעונין קמיצה לרבי מ"מ השירים גם נשרפין, אבל שיטת רגמ"ה (נדפס לקמן קז.) דהשירים לכהנים וא"כ אין להקשות כלל מעצים.

ד"ה לאפוקי מדשמואל - והתם מוכח טעמא דשמואל משום דבר שאין מתכוין - פי' משום הכי סתמה הסוגיא הכא דמתני' דלא כשמואל, לפי דהתם מקשו

אבל הפירוש השני נראה דלא ניחא ליה בהכי, דהרי סו"ס בפועל לשריפה אתיין לכו"ע, ולכן הוא מפרש דר"ל לאפוקי מדר"ע דסבר במתני' מה: דהכבשים אין מעכבין הלחם וממילא נאכל. ושו"מ שכע"ז ביאר בספר ישר וטוב.

ובזה יש לישב תמיהת הח"נ דמה איכא בין לשונות הרש"י, יעו"ש. וראה עוד יד דוד בביאור פירושי הרש"י. וע"ע מקור ברוך (ח"צ סי' כ"ג).

ד"ה כל המנחות - כגון מנחת מוחבת ומרחשת - ע"י בדברינו במשנה ד"ה כל המנחות.

ד"ה יציקה ובלילה - וחוזר ונותן שמן לבלול - ע"י טה"ק שדן מלשון הרש"י האם עצם מתן השמן הוא הבלילה, או שצריך אח"כ לבלול ביד.

ואע"ג דבמתני' תני יציקה תחילה אפ"ה אינה אלא באחרונה - ע"י תוי"ט, ותפא"י במשניות אות ט"ז.

מנחת הסולת לא היה בה חלות דבעודה סולת נקמצת - לא כן כתב הרש"י כת"י במתני' לקמן עו., וגם ברש"י לעיל נט. (ד"ה כל היכא) משמע דבמנחת הסולת נמי היה חלות, וע"י טה"ק כאן, וראה מה שהרחבנו בזה על רש"י לעיל נט. הנ"ל.

ד"ה חלות - ש"ל מנחת מאפה - משמע דגם במנחת מאפה פליגי רבי ורבנן, וע"י בזה בספר ישר וטוב.

ד"ה החלות - שבמנחת מאפה טעונות בלילה וכו' - וכן מפרש הרש"י כת"י דהשתא מיירי במנחת מאפה, והשטמ"ק (ד') פליג דהחלות טעונות בלילה קאי אכל המנחות ורק הרקיקין מושחן קאי אמנחת מאפה. וראה נתיבות הקודש דברמב"ם בהלכות ובפיהמ"ש משמע כפירש"י.

איזהו

מנחות דף עה.

מקומן

תריט

לשמואל 'והא קא מכבי' ומסקינן דסבר כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר, והואיל וסתם מתני' כר"י דס"ל דאסור לכך אמרינן לאפוקי מדשמואל - צ"ק, וראה עוד בשפ"א (רי"ט עד:).

ונראה דיתכן שכוונת תוס' לתירוץ נוסף אמאי לא פריך בזבחים מהכא - לפי די"ל דמתני' דהכא כר"י ושמואל סבר כר"ש.

ד"ה קומצו - אבל יין צליל הוא ואי אפשר לקומצו - כן פירש גם הרש"י כת"י דבזה חלוק שמן שקומצו מדין שמזלפו כולו ע"ג האישים.

והקשה בהגהות ריעב"ץ הלא גם היין יכול לקרוש כדאיתא בסוכה מט., ותירץ דלא שכיח, א"נ דבעינן יין הראוי לניסוך ויין קרוש לא חזי.

ובעיקר דברי רש"י ותוס' - תמה הקר"א (ד"ה גמ' מסייע) מה הוצרכו לטעם זה, הלא טעמו דשמואל מפורש בזבחים צא: דשמן יליף ממנחה הנקמצת ויין יליף מנסכים שאין בהן קמיצה, וכן תמה השפ"א יעו"ש. וראה עוד מנח"א עמ' רצ"ד.

ד"ה איכא מתנות - ולא משמע כן בהקומץ רבה - עי' מש"כ מנח"א עמ' ר"ב.

ומודהר תני בא לו אצל מצורע משמע ש"א היה עומד בשער ניקנור - פי' מדמצריך שיחזור הכהן אצל מצורע ש"מ שאינו מזה בשער ניקנור, ומאידך מדלא קתני 'בא להיכל' משמע שנכנס לעזרה בלבד אלא שזמה משם כנגד הפרוכת.

אמנם בגמ' יומא סא. איתא "נתן מקצת מתנות שבפנים" וכו', ומשמע שמתנות המצורע הן בהיכל, וכן ברש"י יומא כד. (ד"ה שזע) מפורש שבמצורע מזה בהיכל וכשיטתו דהכא (רש"י כת"י), וכן משמע ברש"י זבחים מד. (ד"ה אמר רז יוסף). אך רש"י לעיל כז: (ד"ה ושנמלוט) כתב דהיה עומד בשער ניקנור

ומזה, וכן נקטו הר"ש ורע"ב בנגעים (יד. י.), ובתו"י ותוס' הרא"ש ביומא סא., ועי' רש"ש ביומא כד., וראה עוד במקדש דוד (י"ג. ה.).

ד"ה למעוטי - לא מוקרי נעשית בכלי דקסבר אין תנור מקדש - עי' חי' הגרי"ז ד"ה במשנה, וחזו"א (כה. ז.).

דף עה.

גמ'

רבי אומר חלות בוללן שנאמר חלות בוללות - ראה בחזו"א (כה. ג.) שדן בכמה חקירות אליבא דרבי: האם משכחת לה בחלות של מחבת ומרחשת הדין דלא בלל כשר (מתני' יח.), והאם פסול כשבלל חוץ לחומה (לעיל ט.), וכן אם בללה קוף האם כשר, והאם מודים חכמים לרבי דיעבד אם בללן חלות ולא סולת, ורבי האם מודה דיעבד לחכמים כשבללן סולת.

ופותתה ונותן עליה שמן ובוללה - כתב החזו"א (כה. ט.) דנראה דלא פליג רבי על מתני' ע"ב דכופלה אחד לשנים ושנים לארבעה, אלא אע"ג דהפתיתין גסים מ"מ קרי ליה שפיר בלילה.

רביעית שמן היא היאך מתחלקת לכמה חלות:

א רש"י מפרש דבתודה השמן צריך להתחלק ליותר חלות מאשר במחבת ומרחשת, וכן משמע מפירוש רגמ"ה, אבל תוס' (ד"ה שפיר) פירשו דבתודה לאחר אפייתן החלות יבישות הן ובולעות שמן הרבה, וכן איתא ברש"י כת"י.

ב יש לעיין אמאי לא מפרשת הגמ' דלחמי תודה אי אפשר לבוללן חלות לפי שאי אפשר שיהיו פרוסות אלא שלמות, וכתבו

הקר"א והגהות מהרש"ם לפי שמ"מ יכול לפתות ולבלול ולחזור לאפותן. ושור"ר שהראב"ד בתו"כ (נדנ"ז פ"ג) הקשה כזאת, ותירץ דיכול לבוללן שלימים.

מנחה הבאה מחצה חלות ומחצה ריקין
וכו' וחלות בוללן וריקין מושחן - לעיל סג: איתא "מחצה חלות ומחצה ריקין מביא ובוללן וקומץ משניהם", ופירש רש"י שם (ד"ה וזוללן) דבוללן כאחת בשמן, משמע החלות והריקין יחד, ותמוה דמפורש בסוגיין דרק החלות בוללן ואילו הריקין מושחן, ועי' בדברינו על הרש"י הנ"ל.

ומושח את הריקין על פני כולו ושאר השמן מחזירו לחלות - כלומר רשות יש להחזיר המותר שמן לחלות דקרבן אחד הן, אבל אם משח הריקין וחזר ומשח ג"כ כשר - חזו"א (כה. טו.).

והנה הרמב"ם (מעשה"ק יג. ח.) כתב דמשיחת הריקין היא לאחר אפייה, וצ"ע דאי כבר החלות אפויות איך יכול להחזיר השמן לחלות, וצ"ל דימתין באפיית החלות עד שיחזיר השמן לתוכן - חזו"א הנ"ל, עי"ש.

ריקין הבאים בפני עצמן מביא לוג שמן ומושחן וחוזר ומושחן עד שיכלה כל שמן שבולג:

א] בפסק הרמב"ם:

הרמב"ם (מעשה"ק יג. ט.) פוסק דמושחן וחוזר ומושחן וכו', ותמה הכס"מ אמאי לא פסק כסתמא דמתני' לעיל דמושחן כמין כי והשאר נאכל לכהנים.

ומהר"י קורקוס תירץ דמהבירייתא מבואר דמתני' ר"ש היא ופסק הרמב"ם כרבנן. ועי' בלח"מ שתירץ באופ"א. וע"ע קר"א (סוד"ה גמרא מנחה).

ב] האם צריך למשווח ולהמתין עד שיכלה השמן:

כתב המשל"מ (מעשה"ק יג. ה.) דמושח

וממתין עד שיכלה השמן דאל"כ היינו יציקה, אך החזו"א (כה. י.) פליג דלעולם אין על המשיחה שם יציקה, עי"ש.

רשב"י אומר משום ר"ש מושחן כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים:

משיחה בריקין היא במקום הבליה בחלות, או מצוה בפני עצמה:

בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ"ה) ביאר מחלוקת ת"ק ור"ש בחקירה האם משיחה דריקין עומדת במקום הבליה דחלות, דת"ק סבר [עפ"י דברי המשל"מ דלעיל] דמושח וחוזר ומושח עד שיכלה הכל לפי שדין המשיחה הוא במקום הבליה, אך ר"ש דסבר מושחן כמין כי ודיו ס"ל דהוא מצוה בפני עצמה ולא שייכת לבליה, אלא כדין משיחת כהנים וכלים דגם מושחן כמין כי, יעוי' בדבריו.

מושחן כמין כי ושאר השמן נאכל לכהנים - המשל"מ (מעשה"ק יג. ה.) הקשה מנא ליה לר"ש דנתחדשה הלכה במנחת ריקין שיהא חלק לכהנים בשמן, אימא דיוסיף השמן למנחה במתן הכלי. ועי' חזו"א (כה. י.) שתמה עליו. וע"ע יד דוד.

מתני'

כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה:

א] משמעות המשנה דדין פתיתה תליא בנעשות בכלי, וצ"ע דיעוי' ברש"י שלמעלה וכן ברש"י כת"י על הגמ' דקאמרינן "למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים", שפירשו דאילו מנחת מאפה טעונה פתיתה, וא"כ חזינן דאף מנחת מאפה שאינה טעונה כלי צריכה פתיתה - עי' בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' מ"ו) שהרחיב בזה.

ב] השטמ"ק (ו') כתב דהוא הדין מנחת סולת בעי פתיתה, ולכאורה ה"ה דבעי אפייה,

איזהו

מנחות דף עה.

מקומן

תרכא

ואזיל בזה השטמ"ק לשיטתו לעיל יח. באות ח'.

ובדעת הרש"י יש סתירות בזה - ע"י מה שציינתי בדעת רש"י ובדעת הרמב"ם לעיל נט. על רש"י ד"ה כל היכא.

גמ'

אמר רב פפא למעוטי שתי הלחם ולחם הפנים:

גדר הדין דשתי הלחם אין טעונות פתיתה: בחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' מ"ו) הרחיב לבאר דחלוקות שתי הלחם ולחם הפנים מכל המנחות, דכולן הגם שבאות עשר חלות מ"מ אין דין החלות אלא בסדר עשייתן אבל גוף המנחה קריבה בתורת פתיתין דזהו שמה 'מנחת פתים', משא"כ הני עיקר החפצא דהקרבן הוא חלות, ואדרבה נפרס לחמה פסול [כדאיתא לעיל ט., יב., מו.].

ת"ר וכו' מנחה לרבות כל המנחות לפתיתה וכו' ויצקת שמן מנחה לרבות כל המנחות ליציקה - המשמעות היא מדכתיב "מנחה היא" משמע דמשום שהיא מנחת חובה צריך לעשות כך, א"כ כל מנחה יש להיות חובה כמו זו - המיוחס לרשב"א, ע"ש.

יכול שאני מרבה אף שתי הלחם ולחם הפנים ת"ל אותה:

[א] צ"ב מאי ס"ד שיפתתם והלא אין בהם קמיצה ואין קרב מהם כלום למזבח, וי"ל דהאי סברא הוא רק לר"ש (ממ"י עה:) דכל מנחה שאינה נקמצת אינה נפתתת, אבל לרבנן דסברי דאף מנחה שאינה נקמצת ס"ד דאפילו שתי הלחם ולחם הפנים - המיוחס לרשב"א, וע"ש גירסתו בגמ'.

[ב] יש לעיין למאי איצטריך קרא למעט לחם הפנים מפתיתה הלא ילפינן לעיל יב: מקרא שאם נפרסה אחת מחלותיה כולן

פסולות [לרש"י ותוס' שם דבלחם הפנים מיירי - ע"י בדברינו שם].

והנה הבאנו לעיל ח. (נגמ' ד"ה שלא פרקא - אות ז') מהו 'נפרס לחמה' דפסולה, ובשלמא למאן דמפרש דהיינו שחסר הלחם י"ל דהכא איצטריך קרא דאין לפותתה הגם שלא חסר מידי, אבל למפרש דהוא דין שצריך להיות שלימה צ"ב מה איצטריך קרא דהכא. ונראה לפי שהיה יכול לפותתן ולחזור ולבוללן ולאפותן שנית שלימות, וכע"ז כתבנו בשם הקר"א והמהרש"ם לעיל בד"ה רביעית שמן אות ב'.

לרבות כל המנחות ליציקה יכול שאני מרבה אף מנחת מאפה ת"ל וכו' - החזו"א (כה. יג.) דן אם שייר במנחת מאפה שמן ליציקה ויצק אי כשר דיעבד או לא כיון שהיה צריך לבולל, ומסיק דנראה דהוי בכלל לא כלל דכשר. וראה במנחת חינוך (קטו. ד.) שכתב דאם יצק אינה פוסלת ואינו מזיק ואם רוצה יוצק, אך סיים דמ"מ צ"ע.

אוציא את החלות ולא אוציא את הרקיקין ת"ל היא - ע"י רש"י לעיל סוף דף יח. ד"ה עיכובא, וע"ע טה"ק ריש עה:

רש"י

ד"ה כיצד עושה וד"ה כיצד הוא עושה - ע"י עול"ש שכתב דשני דיבורים הללו מהופכים ו'כיצד הוא עושה' השני צ"ל קודם - ע"ש ביאורו.

ד"ה אמר ר' שמואל - וחציו של חצי הלוג לרקיקין - צ"ל לחלות ולרקיקין - טה"ק, רש"ש, ע"ש בדבריו.

ד"ה מנחה הבאה - עשרה חלות ועשרה רקיקין לרבנן מביא לוג וכו' - בהגהות הב"ח מחק לשון זאת, וכן הרש"י כתי"י פירש רק דאליבא דר"ש קאמר, וכן

מפרש המיוחס לרשב"א, וכן מסיק תוס' לקמן ריש קו. דאליבא דר"ש פליגי, וכ"כ הקר"א כאן.

והסיבה שאי אפשר לקיים לשון זו, לפי דלרבנן דיכול להביא י' חלות וי' ריקין הו' ב' קרבנות נפרדים ואי אפשר לומר דשאר השמן דריקין יחזיר לחלות. והרש"ש הוסיף לתמוה, דלקמן קה. מוכח דלרבנן אין באין כלל מחצה חלות ומחצה ריקין ואפילו מביא עשר מזה ועשר מזה.

והצ"ק הגיה ברש"י וגרס רק 'לרבנן מביא לוג', ומפרש דכוונת פירוש זה למ"ד לעיל סג: דאם הביא דיעבד מחצה חלות ומחצה ריקין יצא, והפירוש השני דרש"י רוצה לפרש לכתחילה ואליבא דר"ש. וכן מפרש הח"נ והוא גורס בהדיא 'בדיעבד מביא לוג' וכו'. וע"ע ברה"ז וביאור טה"ק בדבריו, ובספר ישר וטוב.

ד"ה מושח - פליגא אמתניתין דאמר כמין כי - עי' טה"ק.

תוס'

ד"ה מה להלן - ומיהו צריך לדקדק וכו' דלא כתיב בהו בלי"ה וכו' - ברה"ז מחק תיבת 'בלילה', אבל הצ"ק מקיימה, ועי' בזה טה"ק, ומשל"מ (מעשה"ק יג. ט.), ויד דוד.

ואם נפרש מדכתיב מנחה במחבת מרבין כל מנחות לשלושה מתנות שמן - פי' דנימא כתירין הראשון דהגז"ש אתא למתן שמן בכלי במחבת, ונמצא השתא דבמחבת מצינו ג' המתנות, ומדכתיב 'מנחה' במחבת ילפינן לכל המנחות - עול"ש. וכן מפרש המשל"מ (מעשה"ק יג. ט.).

ובעול"ש הקשה דהוי דבר הלמד בגז"ש שאין חזור ומלמד בהיקש, דהא ריבויא ד'מנחה' היקש הוא, אכן יעוי' בהגהות מצפ"א לקמן עו. שנקט והוכיח דריבוי לא חשיב היקש.

א"כ היכי דממעטין מאפה מיציקה מדכתיב עליה והיא נמעט נמי ממתן שמן בכלי - מבואר דדעת תוס' כפירש"י לעיל דמנחת מאפה נתמעטה רק מיציקה, ועי' בדברינו לעיל בגמ' סוף עד:, והעול"ש כתב דבתוס' לעיל סוף נה. משמע דבמנחת מאפה אין צריך מתן שמן בכלי.

ונראה לפרש וכו' כל המתנות למידות זו מזו בלא שום ג"ש מסברא בעלמא - וכן נראה מפירש"י שכתב בפשטות דממחבת ומרחשת שמעינן דה"ה לשאר המנחות. ובשטמ"ק (ה') כתב דילפינן במה מצינו. וראה עוד בזבח תודה (סוד"ה כל המנחות) שהביא דרשא מפורשת מהתו"כ למנחת סולת.

ד"ה שפיר קאמרי - תימה מעיקרא פשיטא ליה וכו' ואח"כ בעי מאי היא - רש"י כתב אליבא דהאי גירסא דלא גרסין 'מאי היא', אבל הרגמ"ה גרס.

ד"ה כמין כי - צייר בקונטרס כמין טו"ת - כן פירש"י כת"י במתני' לעיל עד:, אבל בכריתות ה: פירש"י דעשוי כמין ... ובהוריות יב. מצוייר ברש"י כמין חיות, וע"ע תפא"י במשניות זבחים פ"י אות ל"ז.

ובערוך פירש וכו' ויורד אי"ל ואי"ל כמין שני מרגליות - ולפי"ז הוי כמין ב' קוין אלכסונים היוצאים מנקודה אחת.

ד"ה אימא - הקשה בקונטרס וכו' - הוא ברש"י כת"י לקמן ע"ב.

ותירין דמפתברא מנחת כהנים הוה ליה לרבווי בדין מנחת מחבת שכן פתיתה כתיבא ביה בהדיא - הצ"ק תמה דהואיל וכתיבא ביה במנחת כהנים בהדיא מאי פריך כלל.

והעול"ש תירץ דפתיתה כתיבא בהדיא רק במנחת כהן משיח, והתם מקפלה רק לשנים

איזהו

מנחות דף עה:

מקומן

תרכנ

כדלקמן ע"ב, ואנן בעינן למילף למנחת כהנים דמקפלה לארבע, ומאי דקאמרי תוס' שפתיתה כתיבא בה בהדיא ר"ל דהואיל ומצינו שם פתיתה במנחת כהן משיח טפי אית לן לרבות מנחת כהנים ולמעט שתי הלחם ולחם הפנים. וכן ביארו טה"ק, וקר"א. ולכאורה המעיין ברש"י בפנים משמע ד"פתיתה כתיבא בה" קאי על מנחת מחבת ולא על מנחת כהנים כמובא בתוס', וכן הביא גם המיוחס לרשב"א כדאיתא ברש"י שלפנינו, ולפי"ז לא קשיא מיד. ושו"מ שכן תירץ הח"ג והגיה בתוס' יעו"ש.

דף עה:

מתני'

מנחת ישראל קופל אחד לשנים ושנים לארבעה:

קופל את החלות או את הפתיתין:

רש"י ורגמ"ה מפרשים דקופל את החלות, אולם הרמב"ם פיהמ"ש והרע"ב פירשו דלאחר שפתתן כזיתים כדקתני בסיפא היה קופל הפתיתים לשנים ולארבע, והם מפרשים דסיפא ד"כולן פותתן כזיתים" קאי לכו"ע ואף לת"ק. ועי' בדברינו בסמוך ד"ה וכולן פותתן כזיתים.

ותמהו עליהם הח"נ, והתו"ח ומלאכת שלמה במשניות, דבגמ' משמע דלאחר הפתיתה נשאר שיעור כזית, וכתבו דהרמב"ם חזר בו (נמעשה"ק יג. י). ופירש דקופל את החלות. אך ראה בקר"א (ד"ה משנה מנחת) דמשווה פירוש הרמב"ם בהלכות ובמשניות, דאף בפירוש המשנה נתכוון כמש"כ בהלכות. וע"ע יד דוד.

קופל אחד לשנים ושנים לארבעה:

כיצד היה קומץ הואיל ואין פותת אלא לארבעה?

המיוחס לרשב"א (ד"ה מנחת כהנים) כתב דאף לת"ק היה פותת אחת מן החתיכות לחתיכות

דקות כדי לעשות בה קמיצה, וכן משמע דסובר רש"י לעיל יח. במתני' (ד"ה לא פתת) - עי' בדברינו שם במשנה ד"ה ולא פתת. אולם העול"ש ציין לתוס' לעיל ריש יא. שפירשו דעבודה קשה שבמקדש היתה המחיקה רק למ"ד דפותת לשנים ולארבעה, משמע דלא היה פותת יותר לצורך הקמיצה, ונראה שאינו מוכרח דשפיר י"ל דאפילו היה פותת לחתיכות דקות כשיעור קמיצה מ"מ עבודה קשה היא כדפירש"י שם דאי אפשר לפותתן דקות כל כך ובקושי גדול הוא משהו אותן.

וראה עוד בקר"א (ריש ד"ה משנה) שגם סובר דפותת לארבעה ותו לא מדי, ועי"ש שמבאר היאך היה קומץ.

ומבדיל:

מהי הבדלה זו:

רש"י שלמעלה מפרש דמבדיל היינו דמשברה, אבל הרש"י כת"י פירש דקופל היינו משבר, וא"כ צ"ב לדבריו מהו 'מבדיל', ואפשר דאף דמשבר עדיין דבוקים הפיתים וצריך להבדילן, ושו"מ כע"ז בהמיוחס לרשב"א דכוונת רש"י דאי מדין פתיתה בלבד סגי בקפילה גרידא דהיינו שבירה ועדיין הם דבוקים, אלא משום דבעי קמיצה לפיכך מבדילן.

וראה עוד בזבח תודה (ד"ה ומנדיל) שהניח בצ"ע לשון הרש"י שלמעלה דמשמע דבהבדלה מקיים מצות הפתיתה, והלא אין צריך לשבר אלא לצורך הקמיצה.

מנחת כהן משיח לא היה מקפלה - בגמ' מסקינן דאינו מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשנים. והנה ז"ל הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד). "ולוקח החציין וכופל כל אחד מהן לשנים ופותת עד שתמצא כל פתיתה כפולה לשנים", ומשמעות לשונו דבחביתין היה מבדיל, וצ"ע דהלא אפילו במנחת כהנים לא היה מבדיל הואיל ואין בה קמיצה. ועי' מה

שביארו הלח"מ ומשל"מ בשיטת הרמב"ם.
וע"ע בדברינו בסמוך.

**ר"ש אומר מנחת כהנים ומנחת כהן
משיח אין בהן פתיתה:**

**צ"ע הלא במנחת כהן משיח בהדיא כתיב
בקרא 'מנחת פתים'?**

א. תירץ המיוחס לרשב"א דר"ש לטעמיה
דדריש טעמא דקרא והסברא נותנת דכל
שאינ בו קמיצה אין בו פתיתה, ו'פתים'
דכתיב בכהן משיח יפרש דה"ק שתאפה
כמנחת פתים דהיינו כמנחת מחבת דכתיב בה
"פתות אותה פתים".

ובמשל"מ (מעשה"ק יג. ד.) הביא סברא זו
בשם הקרבן אהרן, וכתב עלה דדברים הללו
לא ניתנו ליכתב.

ב. עוד הביא המשל"מ לתרץ בשם הרא"ם
(פר' טו), דאין רצונו של ר"ש דמנחת
כהנים אין בו פתיתה כלל, אלא ר"ל דהרי
היא כמנחת כהן משיח דכופל אחד לשנים
בלבד ולא כת"ק שמנחת כהנים כופל
לארבעה, וגם עליו השיג המשל"מ ודחאו.

ג. לכן מפרש המשל"מ עצמו [וכן פירש
הקרא"א סוד"ה משנה מנחת], דזהו ביאור
שיטת הרמב"ם דמנחת כהן משיח היה חולק
תחילה כל חלה לשנים כדי שיקריב מחצה
בבוקר ומחצה בערב, וזהו 'פתים' ובה לא
פליג ר"ש, אלא דבהא פליגי דלחכמים לאחר
מכן היה חולק כל חלק לשנים [ונמצא לבסוף
דאף במנחת כהן משיח הוי אחד לשנים
ושנים לארבעה], ור"ש פליג שלא היה כופל
יותר, עי"ש שהאריך בזה.

ד. בלח"מ ביאר באופן אחר דעת הרמב"ם
שם, והיוצא מדבריו לעניינינו דבין לת"ק
ובין לר"ש פותת במנחת כהן משיח לשנים,
אלא דלת"ק היה גם מבדיל ור"ש פליג שאינו
מבדיל, יעו"ש.

ה. הח"נ תירץ דעת ר"ש עפ"י שיטת
הרמב"ם פיהמ"ש והרע"ב שכתבנו לעיל
דהיה פותת תחילה פתיתין כזיתים ואח"כ
היה מחלקן לשנים ולארבעה, וא"כ בפתיתה
תחילה לכזיתים מודה ר"ש וזהו לדבריו מאי
דקאמר קרא 'מנחת פתים'.

**מנחת כהנים וכו' אין בהן פתיתה מפני
שאינ בהן קמיצה** - יש לעיין היכי
פסיקא לר"ש דמנחת כהנים אין בהם קמיצה,
הלא ר"ש גופיה ס"ל לעיל עב: דמנחת חוטא
של כהנים נקמצת. ומבאר המשל"מ (מעשה"ק
יג. י. ד"ה ועד שרלמי) דלכך הוסיף רש"י
בדברי ר"ש ד'מנחת נדבה' של כהנים אין
בהן פתיתה לאפוקי מנחת חוטא. אכן תמה
המשל"מ מה שייך פתיתה במנחת חוטא
שהיא מנחת סולת, ועי' מש"כ לישב בטה"ק,
וע"ע קרא"א (ד"ה משנה ר"ט).

וכולן פותתן כזיתים:

האם דין זה שנוי במחלוקת:

א. רש"י כת"י פירש דר"ש קאמר לה ופליג
בתרתי, אבל לת"ק אין קופל אלא לשנים
ולארבעה, וכן ברש"י שלמעלה (נגמ' ד"ה
תלמוד לומר) כתב אליבא דת"ק דכופל אחד
לשנים ושנים לארבעה ולא יותר, וכן דעת
המיוחס לרשב"א.

אולם הרע"ב במשניות כתב דסיפא דמתני'
לאו ר"ש קאמר לה אלא דברי הכל היא
שפותת כולן כזית, אכן הרע"ב אזיל לשיטתו
דמפרש דהא דכופל לשנים ולארבעה היינו
את הפתיתין - עי' בדברינו לעיל ד"ה מנחת
ישראל.

ב. במלאכת שלמה הביא מספר קרבן אהרן
דבזה פליגי פירוש רש"י במתני' בביאור
'וכלן פותתן כזיתים', דלפירוש קמא ר"ש
קאמר לה דחייב פתיתה היא עד שיהיו כזית,
ופירוש השני סבר דאף אליבא דת"ק יש לו
רשות לפותתן ובלבד שלא יהיו פחות מכזית.

איזהו

מנחות דף עה:

מקומן

תרכה

והנה פירוש השלישי ברש"י סבר דלכו"ע אין דין פתיתה אלא לשנים ולארבעה רק קמ"ל שלא יהיה בכל פתית אלא כזית.

ג. ויש לעיין: דהנה לעיל יח. איתא במתני' דאם פתתן פתים מרובות כשרה, ובפירוש אחד בגמ' מפרשים דהיינו שריבה בפתיתין, ומבואר דכשר רק דיעבד, והתוס' שם פירשו דאתיא כמ"ד הכא שקופל לשנים ולארבעה דיותר מזה הוי ריבה בפתיתין, אכן צ"ע לדעת הרע"ב וכן לפירוש השני ברש"י דאף לת"ק יכול לפתות יותר מארבעה, וצ"ל דהם מפרשים ד'ריבה בפתיתין' היינו שעשאן פחות מכזית. ועי' זבח תודה בסוגיא לעיל דף יח:.

גמ'

מנחת כהנים וכהן משיח היה מקפלה וכו' - כתב החזו"א (כו. מ.) דתיבת וכו' אין לה מובן, ונראה שהוא ט"ס וצ"ל לב', ר"ל דמקפלה לשנים, ולא גרסינן לעיל תיבת 'כהנים' אלא "מנחת כהן משיח היה מקפלה לב'", ופריך והא אגן תנן וכו'.

אמר רב יוסף מנא אמינא ל"ה דתניא וכו' ותנן וכו' פתיתים בכזית - רש"י שלמעלה מפרש דמוכיח ממתני' מדלא היה פותת פחות מכזית ש"מ דעל פחות מכזית אין מברך המוציא. [וזה אינו הוכחה לפירוש השלישי דרש"י במתני', ודו"ק]. וצ"ע מאי ראייה היא דילמא מה שלא היה פותת פחות מכזית הוא מדין 'פתיתה' ולא מחמת הברכה, וכן הקשה הקר"א, ועי' מש"כ לישב העול"ש.

וברש"י כת"י וכן הרש"י בברכות לז: פירש דמוכיח רק דעכ"פ פתיתין כזית מברך המוציא. וכן הוא בהמיוחס לרשב"א, וכן משמע מתוד"ה חביצא - עי' בדברינו שם. וע"ע טה"ק, וקר"א (ד"ה גמרא אמר).

היה עומד ומקריב מנחות בירושלים - צ"ב מהו דנקט 'בירושלים', ולמ"ד אין מנחה בבמה ניחא דלאפוקי בבמה, ולמ"ד יש מנחה בבמה אפשר דמצוה להקריב מיהא ליכא - הגהות ריעב"ץ. וע"ע מש"כ הקר"א (ד"ה גמרא היה עומד).

נמלץ לאכלן אומר המוציא לחם מן הארץ:

א בנתיבות הקודש תמה אמאי לא קתני נמי דמברך על אכילת קדשים.

ב תוס' בפסחים לז: כתבו בשם ר"ת דעיסה שבלילתה רכה חייבת בחלה ומברכין המוציא אף כשבאה על ידי משקין, וראייתו מסוגיין דפסיק ותני כל המנחות ואפילו דמחבת ומרחשת שמטוגנות בשמן, וקתני דמברך המוציא.

מיהו הב"י (קסח. יג.) הביא דהר"ש פ"ק דחלה פליג, דאם דעתו לטגנה בשמן או לבשלה במים פטורה מן החלה, והא דמברך הכא המוציא לאו במחבת ומרחשת מיירי, אלא במנחת סולת או מאפה תנור, וא"נ בכל המנחות ושמנן מועט ואין בו כדי לבטלו.

ולתנא דבי רי"ש דאמר מפרכן עד שמחזירין לסלתן - לית ליה דרשא דלעיל פתות יכול לשנים ת"ל פתים וכו' - שטמ"ק אות א'.

ולדידיה לא חשיבא קמיצתן עבודה קשה שבמקדש - עי' לעיל יא. בתוס' ד"ה וזו.

והתניא ליקט מכולן כזית ואכלן אם חמין הוא וכו' אם מצה הוא וכו' - רש"י בברכות לז: פירש ד'ליקט מכולן' היינו מפתיית המנחות, ולכן הוא מפרש דפירכת הגמ' דע"כ ברייתא זו כר' ישמעאל אתיא דרק הוא מכשיר פתיתה פחות מכזית עד שמחזירין לסולתן, וש"מ דיוצא אף בהן ידי חובת מצה וממילא מברך המוציא.

אכן לשאר הפירושים ד'ליקט מכולן' לא קאי אמנחות [עי' בדברינו על תור"ה ליקט] צ"ל דמקשה תיובתא בעלמא לרב יוסף דחזינן מברייטא זו דאף פירורין פחות מכזית חשיבי לחם. ועי' המיוחס לרשב"א.

רש"י

ד"ה לא היה מקפלה - כשאר מנחת כהנים לפי שהיא חובתו - בגמ' פירש"י טעם אחר לחלק בין מנחת כהן משיח למנחת כהנים, ועל סברת רש"י דהכא תמחו העול"ש וזבח תורה ונתיבות הקודש דאין טעם לזה לחלק בין חובה לנדבה, ועי' טה"ק מה שביאר בדברי רש"י. וע"ע בחי' הגרז"ס, ובספר ישר וטוב.

ד"ה רבי שמעון אומר מנחת נדבה של כהנים וכו' - מאי דנקט רש"י 'מנחת נדבה' עי' מש"כ במתני' ד"ה מנחת כהנים.

ד"ה וכולן - בביאור פירושי הרש"י - עי' בדברינו במתני' (ד"ה וכולן) בשם הקרבן אהרן.

ומש"כ רש"י בתוך דבריו דפחות מכזיתים אין יכול לפותתן - היינו לכתחילה אבל דיעבד כשר כדאיתא לעיל יח: ללישנא דפתים מרובות היינו שריבה בפתיתין.

ואיכא דאמרי וכולן פתיתין כזיתים וכו' ולא היה בכל פת אלא כזית - לפירוש זה גרסינן במתני' 'וכלן פתיתין כזיתים', וצ"ב מאי קמ"ל שלא היה בכל פתית אלא כזית, ואולי קמ"ל שצריך לעשות החלות שוות בגודלן שיגיע לכל פתיתה כזית. ועי' חזו"א (כס. ט.).

וראה בצ"ק שתמה תמיהה גדולה דאין יתכן שבכל פתית לא יהא אלא כזית, והלא לפי שיעור עישרון נמצא לכל פתית יותר מכביצה.

והעול"ש ציין לנווד ביהודה (קמא סי' לו-לח) שגם תמה כזאת, וכן הקשה הקר"א, ועי'

מש"כ לישב הח"נ, וטה"ק, ובספר ישר וטוב. [והזבח תורה כתב דזהו מש"כ רש"י בסוף דבריו 'ולא מ"ה' דהיינו 'ולא מן הדין', ורצונו לדחות פירוש זה].

ד"ה אבל מקפלה לשנים - דכיון דאין אלא חצי עישרון אין מקפלה אלא לשנים - כתב השפ"א (ד"ה נמשנה) דמשמע דס"ל לרש"י כהרמב"ם דהיה מחלק הי"ב חלות לחצאין ומקריב מחציתן בבוקר ומחציתן בערב.

והנה הרש"י כת' פירש בע"א הואיל וכתוב 'פתים' בלבד ולא 'פתות אותה פתים', וכן הביא השפ"א מפירושו הראב"ד התו"כ. ונראה דרש"י שלמעלה משמע ליה דמתחבת 'פתים' עצמה יש למשמע ב' פתיתות דהיינו אחד לשנים ושנים לארבעה, ולכן הוצרך לסברא דהואיל ובאה חצי עישרון.

ד"ה היה עומד ומקריב - כגון שלא מקריב כהן זה עדיין מנחה מימיו - הראשונים הקשו דהלא מנחה הראשונה דכהן היא מנחת חינוך שדינה בכליל ואין קתני בברייטא 'נטלן לאוכלן', ועי' הערה לט-מ לכנסת הראשונים.

או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר - השפ"א (ד"ה נגמ' היה) וחי' הגרי"ז (ד"ה נגמלא אמר) תמחו דבעומר ליכא פתיתה והיכי מייתי עלה בגמ' ותנן פותתן כזיתים, ועי' קר"א (ד"ה גמלא אמר).

ד"ה כשיעור אכילת פרס:

בגדר שיעור כדי אכילת פרס:

רש"י כאן מפרש "שלא שהה בין פירור לפירור יותר מכדי אכילת פרס". אולם רש"י בברכות לו: פירש שלא שהה מתחילת אכילת הכזית עד שגמר האכילה יותר מכדי אכילת פרס, וכידוע שהמפרש דהכא אינו פירש"י.

ומדברי המפרש דהכא דייק בשו"ת האלף לך שלמה (להגר"ש קלוגר) דעכ"פ האכילות עצמן

איזהו

מנחות דף עה:

מקומן

תרכו

לשיטתם בסמוך דליקט מכולן היינו מה' מינים, אבל לרש"י ברכות לז: דמפרש דגם התם מיירי דליקט מפתיתי המנחות לא קשיא.

ועוד אמרינן בפרק כיצד מברכין וכו' משמע אין הפרוסות קיימות אפילו יש בהן כזית - אבל רש"י גופיה פירש שם ד'אין הפרוסות קיימות' היינו שנימוחו בבישולן, ועי' ח'י הגר"ז.

והתוס' עצמן בברכות ריש לז: תירצו דרב יוסף מפרש דהפרוסות קיימות היינו כזית, ואין הפרוסות קיימות היינו כשאין בהן כזית, וכן מפרש בירושלמי.

ומפרש ר"ת דחביצא הן פתיתין דקין שמדביקין אותן על ידי דבש וכו' - הפני יהושע בברכות הקשה דסו"ס אף לר"ת תיקשי מה ראייה מייתי מליקט מכולן, הלא בחביצא הפירורין נדבקין ע"י דבש ואילו התם הן פירורים בעלמא, ועי' בזה עול"ש, שפ"א, וח'י הגר"ז בסוגיין.

ד"ה היה עומד - פירש בקונטרס וכו' ויכול לפרש בהן שלא הקריב מנחה בשנה זו וכו' - עי' צ"ק בשוב פירש"י הנ"ל, ואמאי לא ניחא ליה לפרש בכהן שלא הקריב בשנה זו. וע"ע פירושי הקר"א בברכות שהחיינו זו.

עוד לשון אחר פירש ישראל שלא הביא מנחה מימיו וקשה דנמלץ לאוכלן קתני וכו' - רש"י אמנם ביאר דנטלן לאוכלן קאי אכהן, אך לתוס' היה דוחק דרישא בישראל וסיפא בכהן.

והתוס' בברכות לז: הוסיפו להקשות ד'היה עומד ומקריב' משמע דבכהן המקריב מיירי.

ונראה לפרש דפ"י שהיו משמרות מתחדשות ומתחלפות פעמיים בשנה וכו' - לפירוש תוס' נמצא דמברך שהחיינו אפילו ב' פעמים בשנה, אבל לרש"י

אינו מצטרפות לשיעור אכילת פרס, ובאמת שכן הוא לשון השו"ע (או"ח תעה. ו) "ובלבד שלא ישהה בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס", אולם המשנה ברורה שם (ס"ק מ"ג) כתב דלשון השו"ע אינו מדוקדק, וצריך לחשב גם את עצם האכילה לשיעור אכילת פרס.

וכן הוא מפורש במשנה כריתות יב: "עד שישהה מתחילה ועד סוף [האכילה] כדי אכילת פרס". וע"ע בקונטרס 'ימי הפסח' (להר"י שנטר) עמ' צ'.

תוס'

ד"ה איזהו - מכל מקום נוקי קמא למעוטי מנחת נסכים - מבואר בתוס' דמנחת נסכים טעונה יציקה, ועי' מש"כ בזה על מתני' לעיל עד: (השניה).

וי"ל דלא דמי דגבי הגשה איכא תלתא מעוטי - עי' קושית הרש"ש, וע"ע טה"ק, וקר"א (עה. סוד"ה משנה).

ד"ה חביצא - פי' בקונטרס תבשיל וכו' וקשה מה ענין זה אצל מנחות שהבישול מבטלו כאן מתורת לחם - עי' בגמ' (ד"ה אמר רב יוסף) שהבאנו ב' פירושים בביאור ראיית רב יוסף ממנחות, ולכאורה תוס' מפרשים דמביא ראייה שעל כזית מברך ולכן מקשים מאי ראייה דהא התם הוא כזית בלי בישול וחביצא הוי בישול, אבל אי מייתי ראייה דעל פחות מכזית אין מברך לא קשה מידי.

ובישוב הרש"י - בהמיוחס לרשב"א משמע דחביצא אינו מבשל בה הלחם אלא מערב בתבשיל לחם, ואי משום דסוף סוף החביצא מעורב עם תבשיל - במנחה יש גם עירוב שמן, ועוד כיון דחביצא יש תואר לחם לא אכפת לן מהתערובת תבשיל.

ואי משום וכו' והא בסמוך מייתי ע"ה ליקט מכולן דליכא שום טיגון - תוס'

מיירי או כגון שלא הקריב מימיו או דלכל הפחות לא הביא בשנה זו, וכ"כ הב"י (או"ח סי' רכ"ה) דמברך שהחיינו רק על מצוה המתחדשת משנה לשנה כגון סוכה ולולב או פרי חדש, אכן הרמ"א שם פסק דאפילו המתחדש ב' פעמים בשנה - ע"י צ"ק וברה"ז.

וזמן קבוע להם להקריב לחצי שנה יום אחד - בחי' הגרי"ז (ד"ה נגמלא אלמר) תמה על תוס', דהרי הכהן בר עבודה הוא כל השנה אימתי שירצה וא"כ אמאי חשיב קבוע לו זמן שיברך שהחיינו.

ד"ה ליקט מכולן - אחמשת מינים קאי - וכן פירשו תוס' לעיל סוף ע., וכן בשטמ"ק כאן אות ה'.

והא ליכא למימר דאמנחות קאי דקתני אם חומץ הוא וכל המנחות באות מצה - רבינו יונה והרשב"א בברכות לז: הוסיפו להקשות דקי"ל בפסחים לו. דמצה שאין נאכלת בכל מושבות אין יוצא בה ידי חובתו בפסח, ואי במנחות מיירי היכי קאמר אם מצה הוא יוצא ידי חובתו בפסח. ועי' עול"ש בסוגיין שמבאר אמאי תוס' לא הקשו זאת. וע"ע שפ"א.

כך פירש בקונטרס ויש פירושים שכתוב בהן אפתיתין וכו' - כל זה הוא מהרש"י כת"י, וכן ברש"י שלמעלה וברגמ"ה מפרשים דאפרורין קאי, וצ"ל דמיירי שהחמיצו השירים, או מן החמץ שבמנחת תודה.

ובעל המאור בברכות מפרש דלצדדין קאמר, דבשל חולין כה"ג אם חומץ הוא ענוש כרת.

ד"ה אפילו - וא"ת וכו' ופליגא דר"ח בר אבין דאמר צריך שתכלה ברכה עם הפת היכי דמי וכו' - פ"י ס"ד דר"ח בר אבין אמר דאם אי אפשר שתכלה הברכה עם הפת השלימה אין מברך כלל המוציא ולכך מקשה היכי מיירי, ומשני תוס' דאיירי בשאין

לחם אחר, ובהא פליגי דלת"ק יברך לאחר שישרה בקערה שאז לא תהא יבישה, ורחב"א סבר שצריך לברך קודם שמפררה - ח"נ, עול"ש, וכע"ז בשטמ"ק (כ"ג). וראה עוד בתוס' בברכות שם שתירצו באופן אחר.

דף עו.

מתני'

כל המנחות באות עשר עשר - א השטמ"ק (ז') כתב דלמ"ד מנחת חוטא מגבלה במים (לעיל נד.) אף מנחת חוטא באה עשר חלות, אבל למ"ד חריבה ממש לא באה חלות, ועי' מנח"א (עמ' רס"ד).

ב כתב הרש"י כת"י דה"ה מנחת סולת באה עשר חלות, ובענין זה וכן בדעת הרמב"ם ותוס' בענין - ראה בדברינו על רש"י לעיל נט. ד"ה כל היכא.

גמ'

בעי ר' ירמיה אמטויי ואיתויי חד וכו' - עי' תוס' לעיל סב. ד"ה כדי.

איבעיא להו בבצק ולא בחיטין או דלמא אף בבצק ת"ש דתניא וכו' ר' יוסי אומר שיפה ובעיטה בבצק - הראיה מהברייתא יותר מאשר מהמשנה הוא מיתורא דמילתא דקאמר שיפה ובעיטה בבצק - עי' המיוחס לרשב"א, וטה"ק, ובספר ישר וטוב. והגירסא הנדפסת בצד "שיפה בחיטין ובעיטה בבצק" כן משמע דגרס הרמב"ם בפיהמ"ש - עי' תוי"ט, והגהת הב"ח (ל"א ג') הוא עפ"י נוסחא זו, והקר"א (רי"ט עו.) כתב דמסתברא כגירסא זו.

חביתוי כהן גדול אתיא חוקה חוקה מלחם הפנים - המיוחס לרשב"א הקשה דנילף כל המנחות מלחם הפנים דהא כתיב בהן חוקה "כל זכר יאכלנה חק עולם", ותיריך

איזהו

מנחות דף עו.

מקומן

תרכט

וראה בדבריו שמבאר דהרמב"ם הוציא זאת ממשמעות הסוגיא בנדה.

וראה גם במקדש דוד (ס"י כ"ט סוס"ק ז') שכתב דנראה דדבר זה הוא פלוגתת הר"ן בנדירים כנגד התוס' בסוגיין, וע"ע הערת מנחת מרדכי שם.

ובדעת רש"י: הנה בסוגיין יש להסתפק בלשונו (ד"ה דלפרשינו), אך מפרש"י בנדה ו: (ד"ה דלפרשינו) משמע דעשה עשר חלות והפריש אחת מהן, וכן דייק הערוך לנר שם. ובטעם שיטת הר"ן והרא"ש בנדירים - ע"י מנחת חינוך (סוף מלוה קמ"א) שמבאר סברתם מדוע צריך להפריש דוקא מחלות אף בלישה.

כל המנחות שריבה במידת חלתן או שמיעט במדת חלתן כשרות חוץ מלחם הפנים וחביתיו כהן גדול וכו'.

א ראה במקדש דוד (ס"י מ. ז. ד"ה וזמנספתא) דמסיק שיש בזה ג' מחלוקות: דלתלמודא דידן בכל המנחות אין מידת החלות מעכבת לבד מלחם הפנים וחביתיו כהן גדול, ולתוספתא (מ. א.) בכל המנחות מעכבת, ולירושלמי (פ"ק דיומא ה"א) אף בחביתין אינה מעכבת.

ב לקמן צח. איתא דאם עשה שני סדרים של לחם הפנים ובכל אחד שבע שבע רבי אומר רואין העליונה כאילו אינה, ולכאורה פליג אברייא דהכא דריבה בלחם הפנים פסול, וכתב הזבח תודה (ד"ה מוץ) דאפשר דרבי לא הקיל כי אם כשהוסיף חלות יתירות מסולת אחרת, וברייא דהכא כשריבה מהסולת עצמו. וכ"כ בחי' בגרז"ס לקמן צח.

רש"י

ד"ה שיפה - שמואל'ך ומביא בפיסת ידו עליהן - וכן מפרש רגמ"ה שמואל'ך בפיסת ידו בכלי, אבל רש"י כת"י פירש שמשפסף בין ידיו.

דילפינן חוקה רק מקרא שנכתב לענין קדושת הלחם ולא מחוקה שנאמרה לענין אכילה. וכע"ז תירץ טה"ק.

כל המנחות דבאות עשר עשר מנלן גמר מלחמי תודה - ע"י שטמ"ק (ה'), וכדבריו כתבו התוס' בזבחים נ. שציין גלהש"ס, וע"ע מצפ"א כאן.

ולילף מלחם הפנים מה להלן שתים עשרה אף כאן - לכאורה אמאי לא משני דתפסת מרובה לא תפסת - ע"י חי' הגרז"ס.

הקדש מהקדש עדיף ליה - צ"ע דלפי"ז אין צורך לגז"ש דלעיל דחוקה חוקה, דהא אפשר ללמוד מסברא גם חביתין מלחם הפנים דהוי הקדש מהקדש - ע"י טה"ק שתירץ בכמה אופנים.

לחמי תודה שאפאן ארבע חלות יצא וכו' והא בעי אפרושי תרומה מינייהו - כלומר וכל זמן דלא הופרש לא יצא ידי חובתו, דהוי כטבל שלא הורם ממנו ולא חזו לאכילה כדאיתא בזבחים לו:

וכי תימא דמפריש מכל חדא וחדא - ע"י גירסת הח"נ והגהתו עפ"י הגמ' בנדירים יב:

דאפרשינהו בלישה:

כיצד מפריש התרומה מן העיסה?

בפשטות הביאור שבעודה בצק הפריש רק חלה אחת מכל מין מהבצק כולו, ולפי"ז אין צריך להפריש אחד מעשרה ממש אלא מכמות של י' חלות.

אולם הר"ן והרא"ש בנדירים יב: מפרשים שעשה עשר חלות בלישה והפריש אחד מכל מין ואח"כ עשה חלה אחת מכל התשע, וכן רוצה לפרש השפ"א בסוגיין אבל כתב דאין כן משמעות הרמב"ם (מעשה"ק ט. כג.), וכן רמז שם המשל"מ, וכ"כ הערוך לנר בנדה ו:.

ד"ה בחיטין - כדי שישירו קליפתן - וכן פירש רגמ"ה, אבל הרמב"ם פיהמ"ש פירש כדי להעביר מעליהן העפר, וע"ע שפ"א.

ד"ה ואכתי פריך ואי סבירא לן - ולא בבנין אב הוא אלא במה מצינו - צ"ב דבנין אב היינו במה מצינו כדאיתא ברש"י שבת כו:

ד"ה בלי - ע"א בלי מקדשן - הב"ח מחק תיבת 'ע"א', ועי' בספר ישר וטוב שתמה עליו. ולחמי תודה שחיטת הזבח מקדשן - כך ילפינן לקמן עח:, וכפירוש זה מפרש גם הרגמ"ה.

ד"ה שריבה במדת חלתן - רש"י מפרש ב' לשונות, והן פליגי אם ריבה מדת חלתן ר"ל ריבה בגודל החלות או דריבה במנין החלות. [ודומה לזה ספק הגמ' לעיל יח: אם פתים מרובות היינו פתים גדולות או שריבה בפתייתן].

רש"י בת"י

ד"ה בעיטה - לישנא אחרינא בעיטה ברגל - לכאורה משמע דבעיטה ברגל קאי גם למ"ד בבצק, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כתב ג"כ בעיטה ברגל אולם רק בחיטין.

תוס'

ד"ה רבי יוסי - דברי תוס' קאי אברייתא בגמ'.

ד"ה אתיא - ובחוקמין רבה דף יט. דרשינן חוקה דלחם הפנים - יותר נראה לציין לעיל כז. דדרשינן דכל פרטי לחם הפנים מעכבין זה את זה מדכתיב חוקה. וכוונת תוס' להקשות דכיון דאין מופנה משום צד לכו"ע אין למידין כדאיתא בנדה כב:, וכ"ש הכא דאיכא למיפרך דאין למילף יחיד מציבור - ברה"ז וצ"ק.

ד"ה דאפרשינהו בלישייהו - לכאורה דאין שם תרומה עליהם בעיסה וכו' - ביאור דברי תוס' עפ"י העול"ש: דס"ד דתוס' דלא קרא שם תרומה בלישה אלא דרק עשה חלה מיוחדת שיפרישנה לאחר שחיטה, וע"ז הקשו מנדרים דהתם ע"כ דקרא שם בלישה [עי' בעול"ש, ועי' בר"ן נדרים יב: ד"ה כגון], ותירצו דנהי דקרא שם בלישה מ"מ לא חלה התרומה עד לאחר אפייה, עי"ש.

מיהו בפירוש הרא"ש בנדרים שם נקט דלאו דוקא קאמר "דאפרשינהו בלישייהו", אלא כלומר שהפרישן בין שחיטה לזריקה שכבר קידשתן השחיטה.

וצריך לומר דלאו תרומה ממש הוה עד אחר אפייה - התוס' בנדה ו: (ד"ה דאפרשינהו) כתבו מכח הגמ' בנדרים הנ"ל, דנראה דעכ"פ קדושת הפה איכא עלייהו ואסור לשנותה בחלות אחרות, אולם בתוס' הרא"ש [הנדפס עה"ג שם] כתב דאפשר שאע"פ שיחדם יכול לשנותם דאכתי לא קדשי, ומדבריו שם (ד"ה הכל נמי) משמע לפי דלא הוה אלא כחולין שנעשו על טהרת הקודש, א"נ דמיירי דלאחר שקרמו פניהם בתנור ונשחט הזבח וקדשי קדושת הגוף אזי נטמאו כשהוציאתן מן התנור. ועי' קר"א כאן.

שפחתו של ר"ג שהיתה אופה ככרות של תרומה ומוקי לה בתרומת לחמי תודה - כתב ברה"ז דנראה שמכאן מקורו של הרמב"ם (מעשה"ק ט. נד.) דלחמי תודה ונזיר מעשיהן חוץ לעזרה, שהרי אשה בעזרה שתאפה הלחמי תודה מנין וכ"ש שפחה דאסור, ועי' צ"ק שדחה ראיה זו.

והעול"ש (על רש"י ד"ה כלי) ביאר דמקורו דהרמב"ם מהא דאיתא בגמ' כאן דלחמי תודה אין טעונין כלי [כפירוש קמא דרש"י], וממילא גם פנים לא בעי, עי"ש. וראה עוד מש"כ מהר"י קורקוס במקורו של הרמב"ם.

גמ'

דף עו:

גמ'

לחם הפנים כ"ד עשרונות מכ"ד סאין
מאי טעמא כיון דחיטין אתו ומישן
אתו וכו' - יש לעיין אם מביאים לחם הפנים
מן החדש האם יצטרך להיות מנופה יותר,
ואפשר דמצוה להביא מן הישן דהם
מובחרים יותר, וצ"ע - שפ"א.

אולם מדברי רש"י כת"י (ד"ה ומישן) משמע
לכאורה שאין מצוה להביא מן הישן, ודו"ק.
ובחי' הגרז"ס נקט דבלחם הפנים לעולם לא
תקנו יותר מסאה גם בבא מן החדש.

ת"ר כל המנחות שריבה במדת עשרונות
או שמיעט במדת עשרונות פסולות:

הרחבה בטעם פסול ריבוי הסולת:
הרש"י כת"י פירש בזה שני טעמים:

א. דהקומץ נקמץ גם על היתר ונמצא הקומץ
חסר. ולפי טעם זה אינו חיסרון בעצם
המנחה שיש בה ריבוי סולת אלא פסול
בקומץ גרידא, ונפק"מ במנחות כליל כגון
מנחת כהן שאין בה קומץ דיוכשר ריבוי
סולת.

והקשה המקדש דוד (סי' מ. ג. ד"ה והנה לפי)
א"כ מה אכפת לרבנן במשנה לעיל נב: בשתי
הלחם ובתורה דהיתה יתירה אם יביא שאור
מבחוץ והלא אין בהן קמיצה, ויתירץ דאם
ריבה סלתה הוי הריבוי חולין ופסול בתורה
ושתי הלחם דהוי כנפרס לחמה ולא הוי
שלם, עי"ש. וע"ע חזו"א (כא. יג.). וראה עוד
בחזון יחזקאל (תוספתא א. י. ד"ה ריבה סולתה)
שהקשה ממתני' לקמן קג., עי' בדבריו.

ויש לעיין מאי שנא ריבה סלתה מריבה שמנה
שיש בו פסול עצמי כדאיתא במשנה ובסוגיא
לעיל יא., ויתירץ החזון יחזקאל הנ"ל שהשמן
שמתערב ונבלע במנחה פוסל ביתור, משא"כ
סולת אינה נבלעת והרי היא עומדת בפני
עצמה. וראה עוד מש"כ לחלק המנח"א עמ'
ק"ס.

אמר רב הונא מנחת מאפה שאפאה חלה
אחת יצא מתקיף לה רב פפא וכו'
אמר שמואל לחמי תודה שאפאן ארבע
חלות יצא, הו"א פליגא - למסקנא נמצא
דר"ה פליג על שמואל ולא מהני דאפרשינהו
בלישייהו בלחמי תודה, וצ"ע דהו"א דנדה ו:
[שהביאו תוס' לעיל ע"א] רב הונא קאמר לה,
ופריך עלה משפחתו של ר"ג ומשני
דאפרשינהו בלישייהו, אכן לפי דברי תוס'
לעיל דגם אותה השפחה עשתה ארבעים
חלות אלא רק שהפרישתן קודם האפייה אתי
שפיר דר"ה סבר כשמואל דשרי להפריש
בלישה, ופליג דס"ל דארבעים חלות מעכבות
- ברה"ז.

והנה הרמב"ם (מעשה"ק ט. כג.) פסק
כשמואל, ועי"ש בכס"מ, וראה בחי' הגרז"ס
שהקשה דמסתמת הסוגיא לעיל ע"א מוכח
כרב הונא - עי' מה שביאר בזה.

מתני'

העומר היה בא עשרון משלש סאין -
משמע בין בחול ובין בשבת,
וסתמא כחכמים במתני' לעיל סג:

לחם הפנים עשרים וארבע עשרונות:

טעם לשיעור זה:

כתב המשך חכמה פר' ויקרא (ע"ה) פ עשירית
הא"פ (ע"ה) וז"ל "דכל המנחות צייתה התורה
להביא עישרון שהוא מאכל לאיש אחד ביום
אחד, וכמו דאמרו בעירובין דף פ"ג דהאוכל
במידה זו הרי זה בריא ומבורך, ולפי"ז יתכן
דצייתה התורה בלחם הפנים להביא כ"ד
עשרונות משום דפר ציבור קרב בכ"ד כהנים
כמבואר סוף פ"ב דיומא, ויהיה לכל כהן
מאכל ביום אחד כי קדשי קדשים נאכלים
ליום ולילה עכ"ל.

ג. ודע שהתוס' לעיל י: (ד"ה קמך) כתבו שאין רגילות לצמצם העישורן שלא יהא בו מעט יותר, וצ"ע הלא ריבוי סולת פסול, ועי"ש שכתבנו בשם טה"ק והחזו"א בדוקא ריבוי הניכר פוסל ולא ריבוי מעט דלא ניתנה תורה למלאכי השרת.

והנה לדברי טה"ק הנ"ל יש לישיב עוד דאזלי תוס' לשיטתם דאין פוסל ריבוי סולת אלא במנחת נסכים בלבד, וגם לפירוש קמא דרש"י כאן נחא דבמנחות שאינן נקמצות לא פוסל ריבוי סולת.

עוד יש לתרץ עפ"י דברי הזבח תודה הנ"ל נמצא דקרא דהכא פסל רק להוסיף במדת העשרונות אבל לגדוש העישורן עצמו שרי, ואתי שפיר התוס' לשיטתם.

מתני'

העומר היה מנופה בשלש עשרה נפה:

טעם הדבר, והאם הוא לעיכובא:

פירש"י שהוא מהלכה למשה מסיני. וכתב התו"ט דנראה טעמו דרש"י, דכיון שאין בין המנחות אלא נפה אחת אי אפשר לומר דהטעם משום חדשות וישנות כדלעיל, ולפי טעם זה דהלכה לממ"ס יתכן שהוא אף לעכב כשאר הלכות לממ"ס.

אולם הרמב"ם פיהמ"ש והרע"ב כתבו דאף מנין הנפות הוא למצוה ולא לעכב, ומשמע דמפרשים דאף זה ילפינן מסברא כדלעיל. וראה במנחת חינוך (פז. ז.) שגם כתב שהוא נפק"מ בין הרש"י לרמב"ם, אולם הזבח תודה כתב שאף שהזכיר רש"י הלכה לממ"ס אפשר שהוא רק לכתחילה.

רבי שמעון אומר לא היה להן קצבה וכו'
- רש"י כת"י מפרש דרק אלחם הפנים קאי [דהתם כתיב קרא ד'ולקחת סולת' וגו', וכן בברייתא בגמ' קאמר רק על לחם הפנים מפני החיסכון]. אולם הרע"ב ותפא"י במשניות מפרשים דאכולהו קאי, וכנראה שמלחם הפנים ילפינן לכולהו, ועי' רש"ש.

ב. פירוש שני כתב רש"י דרחמנא אמר ג' עשרונים לפר וב' לאיל דגזירת הכתוב הוא דאסור לשנות, ולזה הסכימו גם התוס', ולפירוש זה הפסול הוא בעצם המנחה אם ריבה סלתה.

וצ"ע דאם הקפידה התורה על שיעור העשרונים בדוקא ה"ה דיש ללמוד מכאן דחסר סלתה פסול, וכ"כ רש"י בהדיא, וא"כ למאי בעינן לתרי קראי דילפינן לעיל ט: דמנחה שחסרה פסולה, ואין לומר דמקרא דהכא אין למילף אלא מנחת נסכים כדכתיב שלשה עשרונים לפר וגו', דא"כ אין למילף נמי לענין ריבה העישורן אלא במנחת נסכים. ונראה לישיב דמקרא דהכא ילפינן רק לפסול כשחיסר הסולת והביא פחות מעישורן, והתם לעיל ילפינן דאפילו הביא כתקנו וקידש בכלי ואח"כ חסר הסולת גם פסול.

שוב מצאתי דטה"ק למד בפשיטות אליבא דתוס' דמקרא זה ילפינן לפסול ריבוי סולת במנחת נסכים בלבד, ועי"ש דלדברי הכס"מ (מעשה"ק יב. ה.) בביאור דברי הרמב"ם שם שמנה כל המנחות חובה דשיעורן עישורן והוסיף 'לא פחות ולא יותר', וביאר הכס"מ דמקורו מהברייתא דהכא - נמצא דהרמב"ם פליג על תוס' וס"ל דריבוי הסולת פוסל בכל המנחות חובה, וכ"כ השפ"א דאפשר דתוס' והרמב"ם פליגי בזה. אלא שטה"ק מפרש דברי הרמב"ם בע"א, עי"ש. [ובעיקר חידוש האחרונים הנ"ל אליבא דתוס' צ"ע דמתני' לעיל נב: נקטה בפשיטות דיש פסול של יתור העישורן בכל המנחות].

ובדרך אחרת יש לישיב פירש"י השני ותוס' - עפ"י מה דמשמע מהזבח תודה (ד"ה כל המנחות) דלפירוש תוס' ילפינן מקרא רק דאין להוסיף במידת העשרונות כלומר עישורן נוסף, אבל להוסיף בגודש העישורן גופיה שרי, ולפי"ז אף אם נחסר מן העישורן גופיה אין למילף מהאי דרשא, ומחזור שפיר דבעינן לילפותות דלעיל דף ט:

איזהו

מנחות דף עו:

מקומן

תרלג

עוד כתבו הרע"ב ותפא"י דר"ש פליג אף על מתני' דלעיל לגבי סאין וס"ל דאין להם קצבה, והקר"א השיג על הרע"ב וכי ר"ש פליג אכולהו תנאי דפרק רבי ישמעאל דקוצרין ג' סאין לעומר ואפילו בשבת, ומסיק דהעיקר נראה דר"ש לא פליג אלא על הנפות בלבד.

גמ'

ת"ר בדקה בגסה בדקה בגסה רשב"א אומר י"ג נפות היו במקדש וכו':

מצינו כמה פירושים בביאור דעת ת"ק ור"ש בן אלעזר:

א. רש"י שלמעלה מפרש דת"ק ור"ש פליגי, דת"ק סבר שהיו רק ב' נפות דקה וגסה ובהן היו מנפים לסירוגין י"ג פעמים, וענין הניפוי הוא להסיר הסובין מחד ע"י הנפה הגסה, ואבק הקמח מאידך ע"י הדקה כדי שישתייר רק הסולת [ועי' בדברינו לעיל סג: על רש"י ד"ה ובחול], ור"ש לא פליג במטרת הניפוי, אלא דסובר שי"ג נפות היו במקדש זו דקה מזו, ובגסה העליונה היה קולט הסובין ובשאר הדקות היה מפריד אבק הקמח. ועל דרך פירוש זה כן משמע גם פירוש הרגמ"ה.

והקשה הרש"ש על דעת ר"ש, דכיון שקלטה נפה הדקה הראשונה את הקרטין דסולת מה יש צורך בדקות שלאחריה. ונראה דס"ל דכל ניפוי נוסף בדקה מוסיף ומפריד את אבק הקמח הדבוק בסולת ומוציאו לחוץ.

ב. הרש"י כת"י מפרש דת"ק ור"ש לא פליגי אלא דר"ש פרושי קמפרש, ואליבא דתרווייהו היו י"ג נפות חציין דקות [זו יותר מזו] וחציין גסות [זו יותר מזו], וענין הניפוי הוא כפירש"י דלעיל לשייר קרטין דסולת לבדן, ובגסות הוא קולט הסובין ובדקות הוא מוציא אבק הקמח.

ג. הרש"י מנוסחת הר"פ [המבואר ברש"י כת"י] הוא על דרך רש"י כת"י דהיו י"ג נפות ור"ש פרושי קמפרש, אלא דהרש"י מנוסחת הר"פ מפרש דלאחר שמפריש האבק ע"י הדקה הראשונה כל ענין שאר הנפות הדקות הוא ללקט לצורך המנחה מה שיוצא מן הנפה [ולא הקרטין הנשארים בנפה כפירושי רש"י דלעיל].

ד. תוס' הביאו תוספתא שמשמעותה דת"ק ור"ש פליגי, ודעת ר"ש משמע דכל י"ג הנפות זו תחת לזו היו הולכות ודקות, וכל ענין הניפוי הוא דמה שנשאר ויוצא בתחתונה הוא הסולת המנופה יפה מכולן, וכע"ז פירש השטמ"ק (ס'). וצ"ע דלקמן פה. מבואר במשנה ובברייתא דסולת דק לחוד ואבק לחוד.

ת"ר וכו' מלמד שנקחת סולת ומנין שאפילו חיטין ת"ל ולקחת מ"מ - השפ"א וזבח תודה תמהו מדוע השמיט הרמב"ם ברייתא זו דתו"כ, וכתב השפ"א דאפשר שהבין שברייתא זו אתיא כר"ש ולכן הביאנה בגמ' על דברי ר"ש. וראה עוד בנתיבות הקודש שמבאר היכן רמז הרמב"ם דין דהברייתא, וע"ע יד דוד.

והנה אף המנחת חינוך (קטז. ג.) הניח בצ"ע השמטת הרמב"ם, ובהערה שם כתבו שהמלבי"ם ביאר שהרמב"ם לא הביא דין זה כי הוא רק עיצה שלא להטריח על הציבור.

יכול אף בשאר מנחות כן ת"ל אותה מפני החיסכון:

א. בזבח תודה הביא פירוש הראב"ד (נמו"כ פר' אמור ריש פ"ח) דמשמע שמה שנתמעט שאר מנחות שלא לקנותן חיטין הוא דוקא במנחות של ציבור. וכן דעת היד דוד, ע"ש.

מ"וציוה הכהן ופנו את הבית" שלא יטמאו כלי חרס שבתוכו [עי' רש"י כת"י לקמן פו:; ורש"י ביומא לט, ר"ה כז, חולין מט:]; והוא משנה מפורשת בנגעים פי"ב מ"ה.

ובהגהות מהרש"ם ובנימוקי הגר"ב ציינו לשו"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד סי' ק"ס) שנשאל שאלה זו, עי' מה שתירץ, וע"ע מש"כ לישב בנימוקי הגר"ב.

ויש לעיין עוד מה ראייה איכא מקרא ד"והשקית את בעירים" דילמא משום צער בעלי חיים ציוה הכתוב ולא משום חיסכון, ועי' מש"כ בזה בספר מנחה טהורה.

רש"י

ד"ה שריבה במדת עשרונים - שעשה העשרון גדוש - עי' בדברינו על מתני' לקמן צ.

וראה עוד מקדש דוד (סי' מ. ז). שדן היכי מיירי, דהלא אם נתן עשרון ומחצה בכלי תיפוק ליה שאין הכלי מקדש יותר מכשיעורו.

ד"ה ריבה - העומר שהיה בא מג' סאין נקצר לצורכו ד' סאין - צ"ל וקצר לצורכו.

במתני' ד"ה העומר - הלכה למשה מסיני - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה שנאמר - שתהא סלת ברורה בשעת אפיה - פי' שאם רואה שהיא סולת ברורה וראויה בשעת אפיה אין צריך לחקור אם נעשית ע"י י"ג נפה, ודייק מדסמך סולת אצל אפיה - טה"ק, עי"ש.

אמנם הרש"י כת"י פירש מדכתיב 'ולקחת סלת ואפית' דמשמע משעת לקיחה כבר תהא ראויה לאפות ואין צריך י"ג נפה.

ד"ה בדקה בגסה - (בסו"ד) וחזרין ומוחזרין קרמין הגרופות והזיין סלת - עי' בדברינו על רש"י במתני' לעיל סג: ריש פרק רבי ישמעאל.

ב] מהו שבשאר מנחות צריך ליקח סולת ולא חיטין:

בטורי אבן בחגיגה כד: מפרש כפשוטו שצריך ליקח מן השוק סולת ולא חיטין משום דסולת התגר עדיפה. ובראב"ד הנ"ל איתא טעם אחר לפי שאינו דרך כבוד שיהיו טוחנין ומרקדין ומנפין בעזרה כדי לצמצם בשכר החנוני. [ומנחת העומר דאיתא במתני' סו. דהביאוה לעזרה וכו'] היינו משום דאי אפשר לקצור קודם לכן, עי"ש. וראה עוד מש"כ לעיל בשם הקרית ספר].

אולם החזו"א (מז. כא). תמה על דברי הטו"א דצריך ליקח סולת מן התגר, והוא מפרש דכוונת הדין שצריך להקדישן כשהן סולת ולא כשהן חיטין, עי"ש הטעם.

ג] מדוע דוקא בלחם הפנים התורה חשה לחיסכון?

ביארו רש"י ושאר מפרשים לפי שהוא בא כ"ד עשרונות ובכל שבת, משא"כ שאר מנחות.

והר"ש משאנץ (תו"כ פר' אמור ריש פי"ח) הביא דיש מקשים דאדרבה כשתמנה עשרונות של כל השנה תמצא דעשרונות נסכי ציבור הן עודפים על של לחם הפנים דכל השנה, ולכן הם מפרשים להיפך דלשאר מנחות התורה חסה טפי, עי"ש. (הו"ד זכנסת הראשונים אות נ"ג).

וסברת רש"י נראה לישב: דהואיל וריבתה התורה 'ולקחת' ומיעטה 'אותה' גלי קרא דמנחה אחת בלבד נתמעטה שאפשר ליקח חיטין מפני החיסכון, וסברא בעלמא היא שנתרבתה המנחה הגדולה ביותר שהיא לחם הפנים. ואפשר גם שיותר קשה הוצאה גדולה וקבועה דשבת בשבתו מאשר שאר מנחות שעל פני כל השנה.

א"ר א"עזר התורה חסה על ממונן של ישראל היכא רמיזא דכתיב והשקות את העדה ואת בעירם - צ"ע דבכמה מקומות הביא רש"י דרשא אחרת

איזהו

מנחות דף עו:

מקומן

תרלה

רש"י כת"י

ד"ה או שמינעט במדת עשרונן - ותנן
[נראה דצ"ל ותניא] מנחה פרט
לחסירה וכו' - לעיל כז. דרשינן נמי מקרא
ד'מסלתה' שאם חסרה פסולה, וראה לעיל ט:
דמצרכינן לב' הקראי.

ד"ה לא היה להם קצבה - ואין צריך י"א
נפה שאפי' מן השוק נלקחת - עי'
חי' הגרז"ס.

ד"ה בדקה בגסה - דקה שמוציא אבק דק
בינוני שאין לבן כל כך - צ"ל שאין
עבה כל כך - חי' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה שריבה - וב'חמי תודה כתיב מצות
בוי"ו אבל בשאר מנחות כתיב מצת
ואפילו כתיב בהו מצות בוי"ו גמר ממנחת
מאפה - פי' אבל לחמי תודה אי אפשר
למילף ממנחת מאפה לפי דלא איקרי מנחה
כדאיתא לעיל מו:

ועי' מה שהקשו טה"ק וקרא, וראה בקר"א
שביאר באופ"א החילוק שבין לחמי תודה
לשאר המנחות.

ודבר תימה היאך יכול לבוין בחביתין
שיהיו שוות - ברה"ז תמה מה מקום
שאלה זו כאן דלקמן פז: הו"ל לאקשו"י,

והצ"ק מבאר דס"ל לתוס' דכשם דאסור
לעשות כל החלות קטנות יותר מי' או גדולות
פחות מי' ה"ה דאם עשה עשרה אלא דאחת
מהן גדולה ואחת קטנה דפסולות, ולכך
הקשו איך יכול לבוין בחלוקתן.
ובעיקר תמיהת תוס' - עי' מש"כ לישב
המקדש דוד סי' ח. ד. ד"ה ובמנחות.

ד"ה כל המנחות - פי' בקונטרס בלשון
אחר - צ"ל בלשון אחד.

וקשה דהא אסיקנא בהקומין רבה דקומין
בדעתו דכהן תליא מילתא -
השטמ"ק לעיל כד: (אות ו') תירץ דדוקא
התם אמרינן סברא זו לפי שחצאי העישורין
מבוררים משא"כ כאן דהכל נתערב, וכן תירץ
מדיליה החזון יחזקאל (מוספתא א. י.). וע"ע
מש"כ לישב העול"ש כאן.

ונראה בלשון אחר וכו' ואם ריבה או
מינעט פסולות דגזירת הכתוב היא
ואסור לשנותו - בהגהות מצפ"א תמה הלא
בעינן שנה הכתוב לעכב, ועי"ש דמפרש
בע"א.

והזבח תודה (ד"ה כל המנחות) כתב שכוונת
פירוש זה כעין דאמרינן לעיל כז. דהיין
והשמן מיעוטו מעכב את רובו מדכתיב 'ככה'
דמשמע עיכובא, ה"ה דילפינן מזה למידת
עשרונן עצמן שלא יפחות או יוסיף, ד'ככה'
קאי על כל הענין.

פרק שמיני – התורה

מתני'

התורה וכו' עשרים עשרון עשרה לחמץ
ועשרה למצה:

ביאור ענין החמץ שבתורה:

הנה שיעור עשרונות שבחלות חמץ שבתורה הוא כנגד כל חלות המצה [חלות, ריקקין ורבוכה], וגם בתורה בלבד מצינו חמץ דאילו כל המנחות באות מצה.

ומבאר העמק דבר (ויקרא ז. יג.) מדקדוק לשון הפסוק "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו" דבתורה החמץ הוא עיקר, משום דתכלית תורה לספר הנס ולפרסמו, ומטעם זה ריבה בה ארבעים חלות ומיעט בזמן האכילה ליום ולילה בלבד, כדי שיהא מרבה ריעים לסעודה ויהיה סיפור הנס ברוב עם, וארבע חלות לכהנים שהם ת"ח, ועיקר האכילה היא בחמץ שהרי המצה לחם עוני.

תוס'

ד"ה התורה - דלעיל קים לן גם עכשיו
איפה שלש סאין - ברה"ז גורס
'דלקמן קים לן' ור"ל דילפינן בגמ' מיחזקאל
שהיה אחר ביאתנו לירושלים ואפ"ה קאמר
דשיעור האיפה כשיעור הבת ג' סאין.

והצ"ק השיג עליו דלשון 'קים לן' לא משמע הכי, ולכן הוא גורס 'ולעולם קים לן' וכו'.

וא"ת כי אמר רחמנא עישרון ניוזיל בתר
השתא וכו' - הקר"א תירץ בפשיטות
דהתם החיוב הוא ליתן מטבע מסוים ואם
הוסיפו על המטבע ממילא נותנה כפי שהוא
עכשיו, אבל מידת העישרון נאמרה על כמות
הסולת שבה ואסור לפחות או להוסיף על זה.

דף עז.

מתני'

ובמצה שלש מינין חלות ריקקין ורבוכה:

מהו רבוכה?

הרש"י כת"י מפרש דרבוכה היינו חלוט ברותחין, משמע במים רותחין, וכן פירש"י בהדיא בזבחים נ., וכן איתא לעיל נג. "חלוט מאי ניהו רביכה" ובפירש"י שם, וכן איתא בתוספתא מנחות (ז. יז.) דרביכה לשין אותה ברותחין.

ואימתי חולטין ברותחין: כתב רגמ"ה לעיל נ: לענין חביתי כהן גדול שחולטין לאחר אפייה, אולם המקדש דוד (ס"ז. ל. ג. ד"ה ורלמית) הקשה דבתוספתא [שהובאה לעיל] איתא דלשין הרביכה ברותחין. וראה שם בהערת מנחת מרדכי דמשמע נמי שנחלקן בזה הרא"ש והראב"ד בתמיד כח: עי"ש שהרחיב בזה.

אולם ברמב"ם פיהמ"ש (פ"ט מ"ג) מוכח בהדיא דחלוט היינו בשמן, דהוא מפרש שענין הרביכה הוא ריבוי בשמן [כדאיתא לקמן פט. דלרבוכה ריבה שמנה טפי מהחלות וריקקין], וקולין את המנחה הזו בשמן רותח והיא צפה בו ולכך הוצרך לה ריבוי שמן. [וכן נראה שהוא דעת רגמ"ה כאן שפירש 'חלוט בשמן' ואין צריך להגהה בדבריו 'חלוט ברותחין'].

אכן בהלכותיו (מעשה"ק ט. יט.) נראה דאית להרמב"ם ב' הדברים, דז"ל "חולט אותה ברותחין ואופה אותה מעט ואח"כ קולה אותה בשמן על האלפס וכיוצא בזה כדרך שקולין הסופגנין ומרבין בשמנה, וזה הוא הריבוי האמור בכל מקום".

איזהו

מנחות דף עז.

מקומן

תרלו

וראה עוד מה שכתבנו בענין זה לקמן עת.
על רש"י ד"ה מה"מ.

ובעיקר דברי הרמב"ם בהלכות שפסק דיש
ברבוכה תתודה אפייה תחילה ואח"כ טיגון -
הנה לעיל נ: נחלקו בזה תנאים לענין חביתי
כהן גדול, ועי"ש בחי' הגרי"ז שביאר
דמחלוקתם שם אינה רק לענין חביתין אלא
בפירוש מהות 'רבוכה', ולכן אף לענין רבוכה
תתודה פסק הרמב"ם דאופה ואח"כ מטגנה.

נמ'

התורה היתה באה חמש סאין
ירושלמיות מנא הני מילי -

השאלה מנה"מ דאיפה הוא ג' סאין
כדפירש"י ורגמ"ה [ועי' טה"ק], ולפי"ז נראה
דצריך לגרוס התורה היתה באה וכו' וקאי על
מאי דקתני במתני' "האיפה שלש סאין".

אמר שמואל אין מוסיפין על המדות יותר
משותות וכו' - מסקינן דשמואל מקרא
יליף לה, ונסתפק השפ"א אי גם לפחות אין
רשאין יותר משותות, או שמא לפחות אין
רשאין כלל. והסמ"ע (סי' לנא. כת). כתב
דלפחות רשאין כמה שירצו, עי"ש הטעם.

מאי טעמא אידימא משום אפקועי תרעא
- רש"י ורגמ"ה מפרשים דשמא
כשמתחיל להתיקר מתיקור הרבה, ובשטמ"ק
ב"ב צ. הביא פירוש הרא"ם שאם יוסיפו
הרבה ימנעו בעלי בתים מלמכור ואתי
לאפקועי תרעא. (כנסת הראשונים אות ד').

אלא משום אונאה כי היכי דלא ליהוי
ביטול מקח - ולא נכון לעשות תקנה
שיבטלו על ידה המכירות - רשב"ם ב"ב צ.,
וכתב טה"ק דמכאן מוכח כדעת הראב"ד
דכשהטעהו יותר משותות אינו יכול להשלים
לו הטעות, עי"ש.

אלא אמר ר"ח שמואל קרא אשכח ודרש
וכו':

א אף דקרא דיחזקאל איירי בהוסיפו על
המטבע יליף נמי שמואל לענין להוסיף
על המדות, לפי דמנה הוי משקל וסלע הוי
מטבע - רש"י כת"י בסוה"ע.

ב הרשב"ם ב"ב צ: מפרש דגם למסקנא
דשמואל נשאר הטעם דמשום תגרא, אלא
דמקרא שמעינן דעד שתות לא חיישינן לרווח
דתגרא, משום דאקראי הוא בעלמא שלא
ישמע התגר ובמידה דלא שכיח לא חשו, אבל
יותר משתות דיש הפסד לתגר לא התיר
הכתוב.

שמע מינה מנה של קודש כפול היה
וש"מ מוסיפין על המדות - טה"ק
תמה מנין דכפול היה דלמא מוסיפין על
המדות עד ערך זה, וכן מנין שמוסיפין כלל
על המדות דילמא מנה של קודש היה כפול
ועוד שתות.

רש"י בת"י

ד"ה כל דבר - דכיון דקפיד לא מחיל -
עי' חי' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה והשקל - ותירין ר"ת דפעמים
הוסיפו אחד בימי יחזקאל שהוסיפו
על מנה של קודש וכו' - משמע מפירוש
ר"ת דבזמן יחזקאל הוסיפו רק על המנה
דקודש ולא על דהדיוט, וכן משמע מדברי
ר"ת לקמן בתוס', וכן מבואר בהמיוחס
לרשב"א אליבא דר"ת. וזהו שלא כפירש"י
כאן (ד"ה וס"מ) דהוסיפו בין לקודש ובין
לחול, ודלא כפירש"ם ב"ב ריש צ:
שהוסיפו רק לשל חול וממילא ניתוסף של
קודש.

ועוד י"ל שלא היה שלא היה אלא תוספת
אחד וכו' - בתוס' ב"ב צ. פירוש זה
הוא בשם ר"י. ונמצא דלפירוש ר"ת ב'

פעמים הוסיפו, פעם אחת על המנה ופעם שניה על הסלעים, ולפירוש ר"י הוסיפו פעם אחת רק על הסלעים והמנה נשאר תמיד כמות שהוא דהיינו מנה של קדש נ' סלעים, ומאי דחשיב קרא ס' שקלים ר"ל לפי ערך הסלעים הישנים היה צריך להיות ס' סלעים, ומאי דקאמר קרא 'השקל עשרים גרה' היינו נמי לפי מה שהיה בתחילה כדמפרש.

ומה שחלקם הכתוב וכו' אומר ר"ת לפי שהיו להם שלשה משקלות וכו' - פירוש ר"ת הוא לשיטתו (פי' קמא דלעיל) דבזמן יחזקאל ניתוסף רק המנה של קודש, ולקמן מקשה תוס' דאין מתישב לפירוש בתרא.

אחת של שליש מנה של קודש אחר שנתוסף - דהיינו עשרים סלעים, דמנה של קודש ניתוסף והרי הוא ששים. ואחת של מנה של חול - דהיינו כ"ה סלעים, דמנה של חול לא ניתוסף. ואחת של רביע מנה של קודש - דהיינו ט"ו סלעים.

ולפי' בתרא אין מתישב כל כך - ר"ל דלפירוש בתרא המנה של קודש ושל חול שוין, דבתרתייהו נתוספו הסלעים שבהן אבל המנה נשתייר כמות שהוא, וא"כ אפילו נפרש הקרא דיחזקאל לפי ערך המנין הישן קודם שנתוספו צ"ע דשליש מנה ורבע מנה דקדש מחשב לאחר שנתוסף דהו כערך כ' סלעים וט"ו סלעים של קודם, ואילו כ"ה סלעים דמנה של חולין מחשב כאילו לא נתוסף [דאילו לאחר שנתוסף הוה כערך ל' סלעים הראשונים].

ומיהו בקונטרס פירש כן בפירוש יחזקאל - ר"ל דמנא דכספא כ"ה סלעים מיירי במנה של חול שהיה קודם, וכפירוש ר"י דאף מנה של חול נשתנה, ולא חש רש"י לקושיא דאין מתישב כ"כ וכו'. ומבואר יותר בתוס' ב"ב צ.

וראה שם בתוס' בסוף דבריהם שהביאו פירוש הר"ר משולם שנקט קרא חשבון זה כנגד ברכת כהנים, יעו"ש. וראה עוד בפירושב"ם שם סוף צ. דביאר דנקט החשבון הזה לפי דיש מקומות דהמנה [דחולין] ט"ו סלעים ויש כ' סלעים ויש כ"ה סלעים, לכך קאמר קרא דשלושת המנים הללו יחד יהיו מנה של קודש.

דף עז:

מתני'

מכאן היה נופל אחד מעשרה תרומה:

א. האם הפרשת לחמי תודה הוה כדין הפרשת תרומה?

ב. מי הבעלים להפריש, הכהן או בעל הקרבן?

ראה במנחת חינוך (מלוה רפ"ד) שדן אם יש חיוב מיתה באוכל קודם הפרשת הלחם כדין טבל דתרומה, ומשמעות לשון הרש"י בנדרים יב: (ד"ה אצט"א) דהו טבל, ועי' אור שמח (מאכלות אסורות א. טו.). ובתוס' כאן דנים על דין 'מן המוקף', ובמרחשת (מ"א ס' כ') דן על דין הפרשה שיהא שייריה ניכרין - מכל אלו משמע שהוא דין הפרשה גמור כתרומה.

אכן בגמ' כאן בסוף העמוד מספקא אם חייבין עליהן מיתה וחומש וכן האם מדמעת כתרומה, ועי' בזה בכנסת הראשונים על דף מו. בהערה כו. ג.

וראה עוד במקדש דוד (סי' כ"ט סק"ק א') שחקר מיהו הבעלים להפריש הכהן או בעל הקרבן, ומסיק להוכיח דהבעלים ודאי רשאים לתרום מיהו גם הכהן המקריב יכול לתרום, ואפשר שמדין שליחות.

והאם תרומת אחד מעשרה תודה הוה במנין החלות או בשיעור הסולת - ראה בדברינו לעיל עו. בגמ' ד"ה דאפרשינהו בלישייהו.

מכל קרבן שיהו כל הקרבנות שוות שלא יטול מקרבן על חבירו - במשניות הגירסא 'ושלא יטול' ומשמע שהן ב' דינים נפרדים, וכן מפרש שם התפא"י, וכן איתא בפירוש רבינו הלל (נמו"כ פר' לו פ"א). אבל רש"י שלמעלה ורש"י כת"י והרע"ב גרסו 'שלא יטול' ומפרשים שהוא דין אחד, אלא דרש"י שלמעלה מפרש שיהיו כל הקרבנות שוין בהפרשת התרומה, ורש"י כת"י והרע"ב פירשו שוין שיהיו י' חלות. וראה בדברינו על הרש"י כת"י.

נב'

נאמר כאן תרומה ונאמר בבכורים תרומה מה להלן אין לה שיעור
אף כאן - צ"ע הא קי"ל בכל מקום דקולא וחומרא לחומרא מקשינן - עי' עול"ש. עוד יש לעיין דלא דמי כלל לביכורים שאין להם שיעור דהיינו אין שיעור כלל ויכול לעשות כל שדהו ביכורים, אבל בלחמי תודה אחד מכל קרבן כתיב - עי' קר"א.

אי מה להלן שני עשרונות אף כאן שני עשרונות - הצ"ק הבין דמקשה דאף כאן יהא ב' עשרונות לחלה אחת, ותמה דמה דמיון הוא מה להלן ב' עשרונות לב' חלות אף כאן ב' עשרונות לחלה אחת, עי"ש שדחק בזה. וע"ע יד דוד.

אך משמעות רש"י שלמעלה וכן מפורש ברש"י כת"י, וכן בתוס' ריש עת., דמקשה על כללות כמות הסולת דמה להלן ב' עשרונות בין הכל אף כאן ב' עשרונות לי' חלות, וכן כתבו בפשיטות העול"ש וטה"ק.

אמר מר והקריב ממנו מן המחובר אל"א מעתה דכתיב ואת כל חלבו וכו' - כדרשא דהכא דרשינן נמי לעיל כד. לגבי קומץ "והרים ממנו מן המחובר" [ועי' תוס' כאן], ויש לעיין אמאי לעיל לא פרכינן כדהכא - עי' מש"כ המשך חכמה ריש פר' צו.

כדרב חסדא וכו' שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין - הקשה הרא"ם (פר' ויקרא) למה לי קרא ד'ממנו' תיפוק ליה מדררשינן בזבחים נ. שמוציא הפר שלם חוץ למחנה, נמצא א"כ כשנטל ממנו האימורין אין הבשר מנותח.

וכן הקשה הראב"ד בתו"כ (ויקרא חונה פ"ד), ועי' מש"כ לישב, (ה"ו) זכנסת הלאשונים אות י"ג. וע"ע מש"כ לישב בהגהות מצפ"א.

ונילף מתרומת מדין:

א רש"י שלמעלה מפרש דהיינו שיהא אחד מחמישים שהוא תרומת בני ישראל, ורש"י כת"י מפרש דהיינו אחד מחמש מאות שהוא תרומת יוצאי הצבא.

והנה ביומא כד. גם נחלקו בזה רש"י ותוס', וביארו שם תוס' (ד"ה מתרומת) דרש"י נראה לו דחמש מאות ילפינן משום דכתיב אצל 'והרמות', ותוס' גופם נראה להם ללמוד מחמישים כדדריש בירושלמי אחד אחוז מן החמישים כל שאתה אוחו ממקום אחר יהא כזה.

ב לכאורה תמוה מאי מקשה הגמ' הא כבר מסקינן בברייתא דילפינן גז"ש מתרומת מעשר, וכן צ"ע לקמן דפריך 'ונילף מתרומת חלה' מה הוצרך לאתויי גזירה שוה דתנא דבי רי"ש הלא בברייתא דילן מפורש כבר הגזירה שוה - עי' בזה עול"ש.

ונילף מתרומת חלה:

האם יש שיעור לחלה?

רש"י שלמעלה מפרש הקושיא דנילף מתרומת חלה שיהא אחד מארבעים ושמונה, ורש"י כת"י פירש אחד מעשרים וארבע. וצ"ע דהלא מדאורייתא אין שיעור לחלה וכל הני שיעורין הן מדרבנן לנחתום או לבעה"ב וכדו' כדאיתא במשנה חלה (ג. ז).

ותירץ בשו"ת נודע ביהודה (תניינא י"ד סי' ר"א) דהא דאין שיעור לחלה מן התורה הוא

לפטור מטבל אבל לקיום מצות נתינה לכהן צריך שיעור. ובהגהות מצפ"א בסוגיין ומהר"ץ חיות בגיטין כ. ציינו שכבר קדמו בסברא זו התוס' רי"ד בקידושין דף נ"ח והרמב"ן בהשגותיו לסה"מ שורש י"ב. והמצפ"א עצמו תירץ בפשיטות דפריך דנילף שתהא דומה לחלה בשיעורה הן מדאורייתא והן מדרבנן.

בעי רבא תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש וכו':

[א] בחי' הגרי"ז העיר אמאי בעי רבא רק לענין מיתה וחומש והוה ליה למיבעי אם יש בה דין תרומה או לא, ויש בזה נפק"מ לעוד כמה דינים. ועי' בדברינו לעיל במתני' ד"ה מכולם.

[ב] במקדש דוד (כט. א. ד"ה עוד אינני) דן בגדר תשלומי חומש הללו אי נימא דמחייב, האם נתחדש בהן שנעשין ממש תרומת לחמי תודה, או רק כשאר תרומה בעלמא, וע"ע בזה באבן האזל (מעשה"ק ט. יג. ד"ה והנה), ובמקור ברוך (מ"א סי' ט"ו).

או דלמא בו וחמשיתו מיעט רחמנא - צ"ע אי דוקא בו ובחמשיתו של תרומה היכי ילפינן לביכורים שחייבים עליהם מיתה וחומש מדאיקרי תרומה - עי' עול"ש.

מדמעת או אינה מדמעת - בחי' הגרי"ז תמה אמאי תלי ספיקא האם מדמעת אי ילפינן כתרומה, הלא אף בקדשים יש דין דימוע דכל הקדשים האסורים לזרים שנתערבו יש בהן דין דימוע כדמשמע בגמ' יבמות פא: וכדאיתא ברמב"ם (פסוקה"ק ו. כג.). ועי' בזה חזו"א (מז. כג.), ובמקדש דוד (כט. א. ד"ה וצמחות), ובאור שמח (הל' מאללות אסורות).

תיקו - הרמב"ם (מעשה"ק ט. יג.) פסק וז"ל "הלחם המורם מן התודה ספק תרומה

הוא לפיכך אין חייבין עליו מיתה וחומש כתרומה" וכו', וכתב הכס"מ דלא היה לרבינו לכתוב פטורו ממיתה דהא בידי שמים הוא וקמי שמיא גליא, אלא שנגרר אחר לשון הגמ'.

והמשל"מ כתב דנפק"מ למלקות דחייבי מיתה בידי שמים לוקין, ובמנחת חינוך (מלוה רפ"ג) ובמקור ברוך (מ"א סי' ט"ו) העירו עליו דבלאו הכי לוקה כמו בזר שאכל חזה ושוק, ובאבן האזל העיר דפשיטא דאינו לוקה מספק. ועי' מש"כ לישיב האבן האזל גופיה.

רש"י

ד"ה מן המחובר - משמע שיהא הכ"ל שלם המ' חלות שלם והתרומה:

כל התרומה מתירה כל הלחם ולא כל מין את מינו:

כתב בחי' הגרי"ז דמשמע מדברי רש"י שדין 'מן המחובר' הוא על כל הארבעים חלות, אע"ג דמפריש מכל מין ומין בפני עצמו. וראה גם במקדש דוד (כט. א. ד"ה אמרינן) שחקר אם תרומת כל מין מתרת את מינו בלבד, או שכל התרומה יחד מתירה את כל הלחם, ובהערת מנחת מרדכי שם פשט מרש"י דהכא כצד השני. [וכן הוא בראב"ד בתו"כ פר' צו ז. א.].

ד"ה מדמעת - דגבי דימוע לא אשבחן מיעוט בקרא - וכן איתא ברגמ"ה, והאחרונים (ט"ה"ק, רש"ש, חזו"א סי' מז. כג.) תמהו דהלא דימוע הוא מדרבנן דאילו מדאורייתא חד בתרי בטל.

והנה כן הוא דעת התוס' ב"מ נג. ותוס' נדה מז. דקרא דדריש בספרי 'את מקדשו ממנו' הוא אסמכתא בעלמא, וכבר ציין שם רעק"א בגלהש"ס לרש"י דהכא דמשמע דפליג, וכן משמעות הרש"י בחולין צט. שהוא דרשא גמורה, וכן הרש"י בתמורה ד. פירש דלהכי קרי התורה לתרומה 'דמעך' לפי שמדמעת

איזהו

מנחות דף עח.

מקומן

תרמא

ועולה באחד ומאה, והתוס' שם לשיטתם תמחו שהרי דימוע אינו אלא מדרבנן. וראה עוד בספר ישר וטוב שדייק גם מהרש"י לעיל ו. דס"ל שהוא מדאורייתא, וכתב שכן גם דעת הרמב"ן בע"ז דף ע"ד.

רש"י כת"י

ד"ה מקרבן של חבירו - שאם היה ממין זה חמישה וממין זה חמישה עשר לא מפריש מזה על זה - כן מפרש גם הרע"ב במשניות ולשונו יותר מרווחת "שאם היה וכו' נמצא מפריש מזה על זה", ולשון הרש"י יש לפרש בתמיה.

ועיקר כוונתם: שאם לדוגמא היה ממין אחד ה' הרי צריך להפריש רק חצי חלה ואי אפשר להפריש אלא שלימה, ובמין השני שיש ט"ו חלות צריך להפריש אחת ומחצה וגם זה אי אפשר, לכן הוא יפריש ב' חלות מהמין השני ונמצא תורם מזה על זה.

ויש לעיין: דלעיל ריש דף עו: איכא מ"ד דלחמי תודה שריבה או מיעט במידת לחמן פסולות, ופירשו שם בתוס' משום דכתיב בהן 'מצות', וא"כ לשם מה צריכין כאן לסברא אחרת שלא יהא מפריש מזה על זה. ויתכן באמת דרש"י כאן פליג בטעם הפסול דהתם, או יתכן דרש"י כאן מפרש אליבא דמ"ד דכשרות דאפ"ה לכתחילה לא יעשה דשמא יבוא לתרום מזה על זה.

תוס'

ד"ה והקריב - ונראה דאין צריך אלא מוקף בעלמא - פי' סמוך לו - רש"י חולין מו: או מחובר ונוגע זה לזה - ע"י רש"י חולין ז. וסוטה ל.

והנה תוס' הביאו פירש"י כת"י, אבל רש"י שלמעלה וכן רגמ"ה משמע דמפרשי כתוס'. והנה לשון הרש"י עירובין ל: "שלא מן המוקף מדבר שאינו סמוך לו באותו כלי", ומשמע דעתו דגם בתרומה גופה צריך שיהיו

בכלי אחד וכשיטתו הכא לענין לחמי תודה, ויעוי' בתוס' נדה ז. (סוף ד"ה ומנחת) שנסתפקו נמי שמא צריך גבי תרומה צירוף כלי מלבד הנגיעה, ובגליון תוס' שם נקט דסגי בצירוף כלי ואין צריך נגיעה. ועי' ערוך לנר נדה שם.

כמו ממנו דכתיב גבי תרומה - רש"י בסוטה סוף דף ל. ציין שהוא דרשא בספרי, והתוס' לעיל נד: (ד"ה כף) ובגיטין ל: (ד"ה וכו') הביאו שכן דרשו בירושלמי פ"ב דתרומות, ובשו"ת הרשב"א (סי' קכ"ז) חקר אם הוא דין דאורייתא ממש או אסמכתא בעלמא.

ומיהו התם נמי בעי נגיעה - ר"ל דאין לדמות תרומת לחמי תודה לקמיצה דמנחה, דהתם חמיר טפי דמלבד שצריך שיהא בכלי אחד מספקינן נמי אי בעי נגיעה ולא מהני צירוף כלי - טה"ק.

והביא הטה"ק מפירוש הר"ש (מע"ש ג. יב.) סברא לחלק בין מנחה ללחמי תודה, והאריך טה"ק עצמו לחלק בזה, וכן לישיב שיטת רש"י שצריך שיהיו הלחמי תודה בכלי אחד. וע"ע ח"י הגר"ז. וראה עוד במקדש דוד (ריט סי' כ"ט) שביאר שיטת רש"י.

ד"ה וא"ל יוכיחו - ומהאי טעמא נמי ליכא למילף מתרומה גדולה - ר"ל אמאי לא מקשינן דנילף מתרומה דאין לה שיעור. ועי' עול"ש בריש פירקין.

ד"ה מאי מחובר - פירש בקונטרס וכו' וקשה דאכתי יוכל לחקוק או בכלי אחד וכו' - עי' מש"כ לחלק בחי' הגר"ז (על תוד"ה והקריב).

דף עח.

גמ'

אמר ר"י בר אבדימי תהיינה כתיב - רש"י שלמעלה ורש"י כת"י ורגמ"ה

מפרשים דחד יו"ד יתירא והוי ריבויא. וכיצד ילפינן מהאי ריבויא - עי' שטמ"ק לעיל עז: אות א'.

אמנם מהתוס' [אליבא דפירש"י כת"י] משמע דילפינן מהיו"ד גופה דרומז לי' עשרונות. ובתוס' יש גירסא ד'תהיינה' אינו ריבוי אלא אדרבה אתא למעוטי דתהיינה אלו ולא אחרים, עי"ש.

אימא עשרה קפיו - פירש"י עשרה חצאי קבין, והח"נ תמה מאד איך ס"ד הכי, ואיך יתקיים לפי"ז היקשא דתביאו כל מה שאתה מביא ממקום אחר הרי הוא כזה, עי"ש, ועי' מש"כ לישב בספר מנחה טהורה, וע"ע יד דוד.

זה קרבן אהרן ובניו וכו' ביום המושח אותו וכו' מוקיש חינוכו להמשחו מה המשחו רבוכה אף חינוכו רבוכה:

בענין השוואת מנחת חינוך דהדיט לחביתי כהן גדול:

א רש"י ורש"י כת"י ורגמ"ה מפרשים דמקיש חינוך כהן הדיוט לדורות לחביתי כהן גדול שבכל יום, אלא כיון דחינוך כהן הדיוט היינו מילואים שלו לכך ילפינן נמי למילואים גופן שהיה כהן רבוכה.

והשטמ"ק (ו') תמה כמה תמיהות על פירוש זה, והוא מפרש דמקיש חינוך דמילואים עצמן לחביתי כהן גדול שהיא רבוכה, אבל מנחת חינוך דכהן הדיוט לדורות אינה רבוכה.

והנה הביא השטמ"ק דרשת התו"כ מפורשת דמנחת חינוך דכהן הדיוט לדורות אינה רבוכה, וצ"ע על רש"י ורגמ"ה, אכן ראה ברמב"ם פיהמ"ש וכן בהלכותיו (כלי המקדש ה. יז.) שמבואר גם דעתו דמנחת חינוך דכהן הדיוט הוי רבוכה, וביאר שם המשל"מ שהרמב"ם סמך על משמעות סוגיין דסבירא הכי, ודחה דברי התו"כ הנ"ל. ועי' בספר מנחה טהורה.

והנה בסוגיא לעיל נא: איתא כהאי דרשא דהכא, ושם פירש"י (ד"ה כהנים הדיוטות) ב' לשונות - א. דכהן הדיוט ביום חינוכו מביא עישרון ככהן גדול ב. ביום המילואים לבדו היה נוהג כך ולא ילפינן לדורות, ותמהו המשל"מ (כלי המקדש ה. טז.) והרש"ש שם דהרי מפורש בסוגיין דאף לדורות מקשינן לכהן גדול. ולפי דברי השטמ"ק הנ"ל יש לישב דכוונת הרש"י שם בלשון זו כדברי השטמ"ק דההיקש דכהן גדול לשאר כהנים הוא רק לענין רבוכה במילואים בלבד אבל לדורות אין כהן הדיוט מתחנך ברבוכה.

ב הרמב"ם (כלי המקדש ה. יז.) כתב דמעשה שלושותן שוה, ומשמע דמנחת חינוך שוה לחביתי כהן גדול, ואילו בהל' מעשה"ק (יג. ד.) כתב דמנחת חינוך אינו חוצה רק מקריב כולה כאחד עם קומץ לבונה, וביאר המשל"מ (כלי המקדש טז.) דכוונת הרמב"ם דרק העשיות היו שוות אבל הקרבנות אינה שוה, עי"ש.

כהן המתקרב לעבודה צריך שתי עשרונות האיפה אחת להמשחו ואחת לחינוכו:

א כהן שעבד קודם חינוכו האם עבודתו פסולה?

הרמב"ם (כלי המקדש ה. טז.) פסק דאם עבד כהן גדול או כהן הדיוט קודם חינוכו בעשירית האיפה עבודתו כשירה, והקשה המשל"מ דבתו"כ איתא דפסולה, וכתב להגיה בתו"כ והוכיח שהדין דכשרה, עי"ש. אולם הגר"א גרס בתו"כ דעבודתו פסולה, ועי' בזה הגהות חש"ל ביזמא ה., שפ"א יומא ה.; מקדש דוד (יט ס' ל'), חי' הגרייז בסוגיין, והערה 16 לשטמ"ק החדש.

ב מה הדין עבד בלא מנחת חינוך? המנחת חינוך (קלו. ט.) נסתפק כשעבר ועבד בלא מנחת חינוך או כגון שנתמנה בשבת דאי

איזהו

מנחות דף עח.

מקומן

תרמג

אפשר להקריב מנחת חינוך, האם עבודתו מחנכתו ותו אין צריך להביא מנחת חינוך, או דכיון שכבר נתחייב בה יש לה תשלומין, ע"ש.

אחת להמשחו ואחת לחינוכו - ע"י נתיבות הקודש בביאור מה צריך מנחה גם להמשחו וגם לחינוכו.

מר בר רב אשי אמר שלש - כן פסק הרמב"ם (כלי המקדש ה. יז.), והכס"מ ציין מקורו מהירושלמי ותוספתא, ותמיהו המפרשים מאד הלא סוגיא ערוכה היא כאן - ע"י ברה"ז והגהות חש"ל.

ולא פליגי הא דעבד עבודה כשהוא כהן הדיוט הא דלא עבד:

כהן גדול מהותו כהן הדיוט שניתוסף בו כהונה גדולה, או דין לעצמו:

פירש רש"י כת"י דכשלא עבד מעולם מביא ג' מנחות - אחד לחינוכו לעבודת כהן הדיוט, ואחד לחינוכו לעבודת כהן גדול, ואחד לחביתין. ותמיה מה צריך לחנכו לעבודת כהן הדיוט והלא נתמנה לכהן גדול ולא יתמנה יותר לעולם לכהן הדיוט. וברש"י שלמעלה וכן ברגמ"ה פירשו קצת באופן אחר 'אחת לחינוך תחילת עבודה' והיינו דדין הוא על התחלת העבודה להביא קרבן מנחה - ע"י נתיבות הקודש.

והנה בירושלמי שקלים (פ"ז ה"ג) איכא מ"ד דלחינוך כהן גדול סגי במנחה אחת, וביאר האור שמח (כלי המקדש ה. יז.) דהבבלי סבר דכהן גדול הוא גם כהן הדיוט אלא שניתוסף בו דין כהונה גדולה, ולכן מביא שנים - לחינוך כהן גדול ולחינוך כהן הדיוט, אבל הירושלמי סבר דכהן גדול הוא דבר אחר בפני עצמו ואינו כהן הדיוט כלל ולכן מביא אחת בלבד לחינוכו.

ודברי האור שמח מחוורים שפיר לפי דברי הרש"י כת"י, אבל לדברי רש"י שלמעלה

ורגמ"ה דצריך הבאת מנחה מיוחדת לתחילת עבודה לכאורה עדיין צ"ב. וראה ביאור אחר בדעת הירושלמי בספר רנת יצחק עה"ת (ויקרא ו. יג.).

רש"י

ד"ה וכי דבר - דחמין עצמו דהוא עשר גמרינן משתי הלחם וכו' מן היקשא דלחם לחם - הרש"ש תמה דהלא לחם לחם אינו היקש אלא גזירה שוה וק"ל דדבר הלמד בגז"ש חוזר ומלמד בהיקש. [והנה הא דפשיטא כן לרש"ש הוא עפ"י דברי תוד"ה הימנו, אבל צ"ע דבגמ' זבחים נ. הוי בעיא דלא איפשיטא, ובתוס' זבחים צח. ד"ה כדי נסבה משמע דהוא תלוי בפלוגתא].

עוד יש לתמוה דרק להו"א ס"ד דילפינן לחם לחם אבל למסקנא 'תביאו' ריבויא הוא. וראה ברש"ש דמפרש בע"א דס"ד דהגמ' כאן דתביאו היקש הוא ומסקינן דריבויא הוא, וכן מפרש העול"ש.

ונראה דיתכן לפרש כוונת רש"י, דס"ד דהגמ' ד'תביאו' אינו ילפותא עצמית אלא מגלה דיח למילף לחם לחם משתי הלחם ולא מלחם הפנים [ואפ"ה קרי ליה דבר הלמד בהיקש לפי שעיקר הילפותא מבוססת על היקש דתביאו], ומסקינן דהוא דרשא עצמית וריבויא הוא וכמאן דכתיב בתורה עצמה.

ד"ה הימנו ודבר אחר - ע"א נמי שמעתי וכו' השתא דלא יליף אלא לההוא קרבן גופיה ליכא למיפוך הכי - לפירוש זה צ"ב הלשון 'הימנו ודבר אחר', ויתכן דהביאור הוא דהוי ילפותא מ'דבר אחר' שחוזר ומלמד 'הימנו' כלומר לאותו קרבן עצמו, דכה"ג חוזר ומלמד בהיקש.

ד"ה תביאו - וכי מלמד חמין על המצה י' עשרונות - ברה"ז מחק זאת, אבל הצ"ק מקיים הגירסא - ע"ש בדבריו.

אבל אי תודה כדמעיכרא - השטמ"ק הגיה
'אי אתיא תודה', וריעב"ץ הגיה 'אי
תימא'.

ד"ה מה"מ - ורבוכה היינו חלוט בשמן -
לעיל במתני' עז. הבאנו פלוגתת רש"י
והרמב"ם אם רבוכה הוא חלוט במים רותחין
או בשמן, ותמה טה"ק איך פירש"י כאן
דחלוט הוא בשמן וסתר שיטתו - עי"ש
מש"כ לישב, אכן באמת זו אינה קושיא
דהרש"י כת"י כאן באמת מפרש לשיטתו
דהא דקרי לרבוכה לחם שמן משום שיש בו
תוספת ריבוי שמן [וכן הוא מפרש בפירושו
עה"ת ויקרא ח. כו.], אבל המפרש דהכא
שאינו פירש"י יתכן דס"ל כשיטת הרמב"ם.

והנה השטמ"ק מחק כאן תיבת 'בשמן' אולם
ברה"ז מקיימה, ולכאורה יש להביא ראיה
להגתה השטמ"ק דהרי על פירכת הגמ'
'אימא אנתא דמשחא' כתב המפרש 'תחית
עיסה עבה שטיגנה בשמן', ואי ס"ל דרבוכה
הוא חליטה וטיגון בשמן א"כ היינו ממש
'אנתא דמשחא', אולם אם נמחק תיבת
'בשמן' אתי שפיר דרבוכה היינו חליטה
במים רותחין.

ד"ה אנתא דמשחא - ע"א וכו' שמן
קרוש עגול וכו' - כן פירשו הרש"י
כת"י ורגמ"ה, ובחי' הגרי"ז תמה הלא כתיב
בקרא 'ולחם מצות' וקאי גם על רבוכה, ואי
שמן קרוש במאי קרי ליה לחם.

רש"י כת"י

ד"ה עשרה קפיוא - דעשר עשרונות
דבר הכתוב ורבא אמר מספקא ליה
מאי היא - דברי רש"י כאן צ"ב, ונראה דיש
כאן איזה ט"ס, ובשטמ"ק החדש מובאים
הדברים יותר בדקדוק 'ורבא אמר מספקא לי
מאי היא' וכו', וכוונת רש"י להסתפק אי
גרסינן 'ורבא אמר' כדמפרש דבספר מוגה לא
גרסינן.

ד"ה הימנו ודבר אחר - כלומר בין מה
שכתוב בו בגופיה בין מה שלמד
מדבר אחר וכו' - מפרש כפירוש קמא
דהרש"י שלמעלה, ויש חילוק ביניהם בביאור
'הימנו ודבר אחר', דרש"י שלמעלה מפרש
ד'הימנו' היינו מה שלמד משתי הלחם ו'דבר
אחר' הוא הדבר החדש שמלמד למצה,
ורש"י כת"י מפרש איפכא ד'הימנו' היינו מה
שמלמד למצה ממה שכתוב בגופו, ו'דבר
אחר' הוא מה שלמד משתי הלחם, ודו"ק.

ד"ה הא דעביד - וי"מ כגון דעביד עבודה
ביוה"כ וכו' - עי' מה שכתבנו על
תוד"ה אחת.

תוס'

ד"ה אמר - דאי אשתי הלחם קאי לא
מצי למיכתב יו"ד וכו' - פי' דאין
לומר דאתי תהיינה לרבות לגופיה דשתי
הלחם שיביא יותר משני עשרונים, דהא
בהדיא כתיב בהו שתיים שני עשרונים.

ובקונטרס כתב בספר מוגה ש"ל [הוא רש"י
כת"י] וכו' וה"ג אמר ר"י
תהיינה עשרה דבר הכתוב - נראה
דלפירוש הרש"י כת"י דרשין יו"ד יתירא
דרומז לי' עשרונים הלכך בעשר עשרונות
דיבר הכתוב, וכן משמע מקושיית התוס'
(נסו"ד) על פירוש זה, וכן הוא משמעותו
הברורה של התוס' בזבחים נו: ד"ה היינו.
[ואין צריך להגתה הצ"ק שם].

בסוה"ד - כיון דאמר רחמנא וכו' ולמדנו
עשרון לחלה על כרחין אחד מי'
נוטל - פי' עישרון לחלה למדנו מתביאו,
ושצריך י' עשרונות למדנו מיו"ד דתהיינה,
ממילא צריך שיהיו י' חלות, וכיון שצריך
ליטול אחד שלם נמצא דנוטל אחד מעשרה
- צ"ק.

ועי' שטמ"ק (י"ז) שתירץ בשני אופנים. וע"ע
טה"ק שמישב בכמה אופנים.

איזהו

מנחות דף עח:

מקומן

תרמה

ד"ה אחת להמשחו - ויש מפרשים כגון שעמד ביום הכיפורים וכו' - פירוש זה הובא ברש"י כת"י, ומבאר טה"ק דלפירוש זה לא נוח דכהן גדול צריך להקריב מנחה מיוחדת משום שמתחנך למנחת חביתין שלו דהא היא כשרה ליקרב גם ע"י כהן הדיוט, אלא ודאי משום עבודת יוהכ"פ שכשירה רק בו. וכע"ז בחי' הגרי"ז, ע"ש. והנה לשון הרש"י "כגון שעבד עבודה ביוהכ"פ", וביאור הגמ' לפי"ז הא דעבד עבודה ביוהכ"פ בעודו כהן הדיוט דהשתא אין עבודת יוהכ"פ חידוש אצלו, ודוחה רש"י דלא שייך קרבן יחיד ביוהכ"פ, אבל תוס' מפרשים שעמד ונתחנך לכהונה גדולה ביוהכ"פ עצמו, וצ"ב מאי שנא נתחנך ביוהכ"פ או קודם לכן, גם צ"ב איך מתפרש לשון הגמ' "הא דעבד עבודה כשהוא כהן הדיוט" וכו'.

וראה בתורת הקודש (מ"א ס' מ"ח) שהרחיב בביאור יש מפרשים אלו.

דף עח:

מתני'

שחטה עד שלא קרמו פניה בתנור וכו' לא קדש הלחם - מבואר במשנה דהתנור מקדש בקרימת פנים, וכן איתא במתני' מעילה ט. דשתי הלחם ולחם הפנים כיון שקרמו פניהם בתנור הוכשרו ליפסל וכו'.

והנה צ"ב מדוע לא יקדש התנור כשאר כלי שרת כבר בכניסתו לתוכו ומה צריך לקרימת פנים, ועי' מקדש דוד (ג. א.) שהרחיב בזה דמשמע מפירש"י ורגמ"ה במעילה שם דענין קידוש התנור הוא ענין אחר של תחילת עשייה ובקרימת פנים מתחיל שם לחם. ובקושיא זו כבר דנו תוס' במעילה ח. ד"ה קרמו - עי' מה שתירצו, וראה בשטמ"ק שם, ובמקדש דוד הנ"ל בהרחבה. וע"ע לעיל נז: תוד"ה ושמעין, ובדברינו שם.

ד"ה הימנו ודבר אחר - פי' בקונטרס וכו' דעשר עשרונות הוא דבדידיה כתיב דתהינה וכו' - פירוש רש"י זה הוא מהרש"י כת"י, אבל יש כאן שינוי: דהרש"י כת"י פירש דבדידיה כתיב י' חלות כדילפינן מתרומה, וברש"י שלפני התוס' כתוב 'דבדידיה כתיב תהינה', ור"ל על דרך שכתב הרש"י כת"י ד"ה עשרה קפיזא [והובא בתוס' לעיל] דמיו"ד דתהינה ילפינן י' עשרונות, וזה היה פשוט לגמ' דחשיב כמאן דכתיב בדידיה דלחמי תודה דאם אינו ענין וכו', אלא דס"ד ד'תביאו' הוא היקש בעלמא, ומשני דאף הוא ריבויא דכמאן דכתיב בגופיה תודה כדפירש"י.

ומהלך זה מתאים ללישנא אחרינא שכתב הרש"י כת"י בסוף דבריו, ויתכן שהיה לתוס' גירסא אחרת ברש"י עפ"י לישנא אחרינא זו.

ופי' זה יתיישב לפי גירסא דרע"א אב"ל לאידך גירסא וכו' - ר"ל מתישב לגירסת רש"י כת"י בתוס' הקודם דדריש מיו"ד דתהינה יו"ד עשרונות, ואין מתישב לגירסא האחרת דתהינה אתי למעוטי.

ובסוף איזהו מקומן פי' בקונטרס דחשיב הימנו מה שאנו למדין מתרומת מעשר וכו' - וכן הוא ברש"י כת"י שלפנינו בסוגיין.

דדבר הלמד בג"ש חשיב ככתוב בגופיה וכו' - זה אינו מפורש ברש"י בזבחים, אבל נמצא בגירסת רש"י של הר"פ שהובאה שם דף נז: בשטמ"ק (כ"ו), ועי' בתוס' שם.

ועוד יש לפרש משום דתרומת מעשר חולין הוא וכו' - פי' אפילו תימצי לומר דלא איפשריטא הך בעיא אם דבר הלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש, מ"מ כשהמלמד חולין לכו"ע חוזר ומלמד - ח"נ על תוס' זבחים נז:, ועי' רעק"א.

גמ'

ב. בית פאגי עצמו מבואר מפירש"י שהוא בתוך חומת הר הבית [או תוך לירושלים לפירוש האחר], אך הרמב"ם בפיהמ"ש כתב דבית פאגי גופיה חוץ להר הבית. ותמה הרש"ש א"כ מה החילוק לשיטתו אם לחמי התורה נמצאים תוך בית פאגי או חוץ לחומת הר הבית, עי"ש.

ג. והנה לפירש"י שלמעלה והרמב"ם פיהמ"ש דהיינו חוץ לחומת הר הבית, ביאר הקר"א דקמ"ל ר' יוחנן דאין צריך שיהיו דוקא בעזרה ובלבד שיהיו בסמוך בהר הבית, אך אליבא דפירש"י כת"י דמתקדשין אף אם היו בכל ירושלים - מבאר רש"י בפסחים סג: דהגדר בזה דכל שהן בתוך הכשר אכילתן [שהרי הן קדשים קלים] שפיר חשיבי בסמוך.

וראה ביפ"ע שהביא מהירושלמי בפסחים (פ"ו ה"ו) שביאר פלוגתתם: דר"י ס"ל דדנים על שם סופן לצאת ולהיאכל בכל העיר, ור"ל ס"ל דמ"מ לפני שחיטה וזריקה בעינן שיהיו בעזרה.

וראה עוד בחי' הגרי"ז שהביא פירוש הר"ח בפסחים, וכתב נפק"מ בין פירש"י לפירוש הר"ח, וע"ע מנח"א עמ' שמ"ו.

ד. ביאור לשון 'בית פאגי' - עי' לעיל סג. בשטמ"ק (כ"ו) דהוא מלשון שבולט חוץ לחומה כמו פגי תאנה, וכן משמע מפירש"י בב"מ ז., אולם רש"י סוטה מה. (ד"ה אזי פאגי) והתפא"י במשניות כאן (אות כ"א) פירשו שהוא דבר חיצוני המקיף לדבר כמו חמור ובית פגיה (ז"מ ט.), וראה בתפא"י עוד פירוש מבנו. והרמב"ם בפיהמ"ש גורס 'בית בגי' ולשיטתו שהוא היקף חוץ לחומת הר הבית] ושם אופין המנחות, והוא מלשון פת בג המלך.

השוחט את הפסח על החמין וכו' ואמר ר"ל לעולם אינו חייב עד שיהא

ר"ל אמר חוץ לחומת העזרה בעינן על בסמוך - הקשה רעק"א למה לר"ל למימר דטעמיה דבעינן על בסמוך, הא ס"ל בזבחים פט: דבשר קדשי קדשים שיצא לפני זריקת דמים פסול שעדיין לא הגיע זמנו לצאת, וא"כ ה"נ חוץ לעזרה ליפסל ביוצא. ובקה"י פסחים (ס"י נ') דן לומר שלחמי תודה אין כלל דינם להיות בעזרה ולכך לא שייך לומר דלא הגיע זמנם לצאת. והאור שמח (פסוקהמ"ק יב. טז.) הביא דכן איתא באמת בירושלמי (יומא ו. ו.) דר"ל לטעמיה בזבחים, ועי"ש שביאר טעם הבבלי דלא סובר כן. וע"ע מנח"א (עמ' שמ"ז ועמ' שס"ד). והרחיב בענין זה בחי' רא"ל מאלין (ח"צ ס"י מ"א).

ורבי יוחנן אמר חוץ לחומת בית פאגי:

שיטות הראשונים מהו 'חוץ לחומת בית פאגי', ודין בית פאגי עצמו, וביאור הלשון 'בית פאגי':

א. מהו חוץ לחומת בית פאגי: רש"י שלמעלה מפרש דהיינו חוץ לחומת הר הבית, ותמהו המפרשים (גלגל"ס, רש"ש, יפ"ע, עול"ש) דרש"י בכמה מקומות פירש דהיינו חוץ לחומת ירושלים [עי' רש"י ב"מ ז., סנהדרין יד.; סוטה מה., פסחים סג:], אכן הרש"י כת"י באמת מפרש כאן חוץ לחומה החיצונה בירושלים, וכידוע שהוא פירש"י האמיתי.

והנה כפירש"י כת"י כן הוא פירוש רגמ"ה, והרע"ב במשניות, אולם הרמב"ם בפיהמ"ש פירש דהיינו חוץ לחומת הר הבית וכפירש"י שלמעלה. והתוי"ט ויפ"ע הביאו מהירושלמי ביומא דמבואר בהדיא בדברי ר' יוחנן דהיינו חוץ לחומת ירושלים. והרש"ש תמה גם מגמ' פסחים צא. דמוכח בהדיא דהיינו חוץ לירושלים. וראה בזה עוד קר"א וחי' הגרי"ז בסוגיין.

איזהו

מנחות דף עח:

מקומן

תרמו

או לשוחט או לזורק - דזריקה נמי איתרביא במכילתא מ'דם זבחי - רש"י פסחים סוף סג.

או לאחד מבני חבורה עמו בעזרה - דעת רש"י בפסחים סוף סג. שכולם עוברים בלאו, אבל דעת תוס' שם ריש סג: דרק השוחט והזורק עוברים.

ור' יוחנן אמר אע"פ שאין עמו בעזרה - הקר"א דן אם עכ"פ צריך להיות החמץ בתוך ירושלים, או דדוקא בלחמי תודה לפי דנפסלין ביוצא מחוץ לירושלים. מיהו בתמיד אליבא דר' יהודה - כתב הקר"א דנראה דלכו"ע דוקא אם החמץ עמו בעזרה, עיי"ש. [והנה לשון הר"ח בפסחים סג: "ור"י סבר וכו' אפילו במקום רחוק כאילו בידיו הוא", ומשמע לכאורה מקום רחוק ממש].

אימא מודי ליה לר"ל דאי איתיה בפנים קדוש אבראי לא קדוש - בפסחים סג: נוסף בגירסא "מידי דהוה אכלי שרת" ועיי"ש פירש"י, והתוס' שם פליגי ופירשו בע"א, וכעיי"ז השטמ"ק כאן אות ו'.

יקריב קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קדוש אלא בשחיטת חובה - עיי' לעיל מו: בשטמ"ק (אות ז') אמאי לא ילפינן זאת מאיל נזיר כדדרשינן לעיל מז. דהזבח מקדש את כל המצות. וע"ע בזה לעיל מז. בתוד"ה ואת האיל, ובמיוחס לרשב"א שם.

זבח תודת מלמד שאם שחט שלא לשמן לא קדש הלחם:

[א] פירש"י דמשמע דבעינן זבח לשם תודה, וכעיי"ז דרשינן לעיל מו: לגבי איל נזיר עיי"ש בפירש"י, ובשטמ"ק שם (אות ז') פליג על פירש"י.

[ב] כתב החזו"א (לז. מ.) דהא דלא קידש הלחם אינו משום דלא עלתה לשם חובה, אלא דין מיוחד הוא דאין כח בתודה לקדש הלחם אלא בשחיטה לשמה, וראה שם שדן

לפי"ז כששחט בשינוי בעלים האם קידש הלחם, [ויש לעיין בלשון רש"י במתני' ד"ה קדש הלחם].

ובמקדש דוד (יט. ה.) חקר בשוחט תודה לשם תודת חבירו דקי"ל בזבחים ז. דלא עלתה לבעלים לשם חובה, האם גם לא קידש הלחם, או דאף דחשיב שינוי קדש לענין שלא עלתה לבעלים מ"מ תודה לשם תודה נשחטה, עיי"ש.

מאי מצה נא וכו' כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה אמר רבא וכן לענין לחמי תודה - מפירש"י מבואר דקולא קאמר דסגי בזה ליחשב אפויה כל דהו, אבל מפירש"י בפסחים סוף לו. משמע דקאמר חומרא דלא נפרש קרמו פניה כל דהו קמ"ל דבעינן קרמו פניה כ"כ שפורסה ואין חוטין נמשכים.

ותמה בשו"ת נודע ביהודה (תניינא סי' פ') דא"כ מאי קאמרה הגמ' לקמיה "מהו דתימא וכו' כמאן דפריסא דמיא קמ"ל", וכי ס"ד דאפילו כה"ג שאין חוטין נמשכין לא מהני והלא מפורש במתני' דקרימת פניה מהני, ועיי"ש מה שכתב להגיה בדברי רש"י הנ"ל. וראה עוד בסוגיין בנימוקי הגרי"ב, קר"א, ושפ"א.

מהו דתימא אחד אמר רחמנא שלא יטול פרום - צ"ב למה צריך לטעם זה, דהא לפירש"י לעיל מו. (ד"ה נפרס לחמה) יש למילף מלחם הפנים דכל שנפרס לחמה פסול - עיי' מקדש דוד (סי' כט. ז').

תודה ששחטה על שמונים חלות חזקיה אמר קדשו ארבעים מתוך שמונים ורבי יוחנן אמר לא קדשו - הרמב"ם (פסוקמ"ק יז. טו.) פסק כר' יוחנן, ותמה הכס"מ אמאי לא פסק כחזקיה רבו, ובאמת הרשב"א בעירובין נ. פסק כחזקיה משום האי טעמא, ועיי' מש"כ לישב מהר"י קורקוס, וברה"ז, וזבח תודה.

השפ"א (ד"ה נגמ' אצ"י), וכן נקט החכמת שלמה (או"ח סי' ס"ו) והוכיח כן מהסוגיא לעיל ז: ומרש"י לעיל ב:

ברם בחי' הגרי"ז משמע דפשיטא ליה דמהני דעתו, דיעו"ש שהקשה אמאי קדשו מ' מתוך פ' הלא דעתו שיקדשו גם המ' הנוספים וממילא זה יעכב את ההקדש של המ' הראשונים, דהרי כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. וכן בנתיבות הקודש הניח בצע"ג איך יקדשו כאן הכלי שרת שלא מדעת הלא יש לו דעת הופכית לקדש בדוקא שמונים.

ושו"מ שבהדיא כתב השטמ"ק ב"ב צז. בשם הרא"ש דכשאומר בפירוש שאינו רוצה לא מתקדש, ועי' כנסת הראשונים לעיל ז. הערה פ"ה.

ומר פבר כלי שרת אין מקדשין שלא מדעת:

האם לסברתו צריך כוונה לקדש, או די שיכוין סתמא:

המקדש דוד (ג. ו.) מחדש שאין צריך שתהא כוונתו לקדש בדוקא, אלא סגי שיכוין שיעשה הכלי מה שצריך לעשות, אך עי"ש דמסיק דמתוס' ביומא מו: אין משמע כן.

והקר"א בסוטה יד: נסתפק בזה, ומסיק דבתחילת קידוש המנחה כיון שמעיקרא יש עלה קדושת דמים גרידא לא נחת בה קדושת הגוף בכלי אלא מדעת, אבל קידוש דם או קומץ בכלי מסתבר דאפילו לא מכיון לקדש.

רב פפא אמר דכו"ע כלי שרת מקדשין שלא מדעת - לעיל ז. קאמר ר' יוחנן בפשיטות עפ"י ברייתא שם דכלי שרת אין מקדשין שלא מדעת, וצ"ע איך אמר רב פפא הכא דאף ר' יוחנן מודה דמקדשין שלא מדעת, ועי' בתוס' לעיל ז. (ד"ה א"ר יומאן) שכתבו לחלק מהסוגיא דהכא, ובביאור החילוק עי' בדברינו שם.

הכל' מודים היכא דאמר ליקדשו ארבעים מתוך שמונים קדשו - המשל"מ (פסוקה"ק יז. טו.) הביא שהרשב"א בעירובין נ. כתב בשם הראב"ד שאם שחט על שמונים חלות ואמר דתיקדוש פלגא לא קדשו כלל דכל אחת הוא כפרוסה.

אל' יקדשו ארבעים אלא א"כ יקדשו שמונים לא קדשו - מה הדין אמר 'יקדשו שמונים' גרידא ולא אמר 'אל יקדשו ארבעים אלא א"כ יקדשו שמונים' - עי' טה"ק.

אביי אמר דכו"ע עלמא לאחרייתא קא מיכוין - ברה"ז כתב להגיה עפ"י רש"י "דכו"ע לקרבן גדול קא מיכוין", וכן הוא בהדיא ברש"י כת' אלא שמוכח מדבריו שלא גרס בגמ' כלום, וכן הגיה השטמ"ק (י"א) ומחק הכל, וע"ע חזו"א (לז. יא.). בביאור הגירסאות.

וראה עוד בחזו"א הנ"ל שמסתפק האם אליבא דאביי אפילו אמר לא יקדשו מ' אלא א"כ יקדשו פ' קדשו לחזקה מ' מתוך פ'.

מר פבר כלי שרת מקדשין שלא מדעת:

א] מדאורייתא או מדרבנן:

המשל"מ (מעשה"ק ז. ט.) כתב דלא נתברר אי כלי שרת מקדשין שלא מדעת הוא מדאורייתא או מדרבנן, אך במקדש דוד (ג.) הוכיח דודאי הוא מדאורייתא.

ב] האם מקדשין שלא מדעת אפילו אמר בפירוש שלא יקדשו?

כן חקר הקר"א, וכתב דנפק"מ בזה האם לתירוץ דאביי עדיין קיימא פשיטותא דר' זירא דלעיל דאם אמר אל יקדשו ארבעים אא"כ יקדשו שמונים לא קדשו, ונוטה הקר"א דלמ"ד מקדשין שלא מדעת אפילו אמר בפירוש דלא יקדשו, עי"ש. וכן נקט

איזהו

מנחות דף עח:

מקומן

תרמט

וראה עוד בתוס' הנ"ל שהקשו סתירה בדעת חזקיה בזה, וע"ע בתוס' סוכה נ. ד"ה חזקיה, ובשטמ"ק בהשמשות כאן.

והכא בסכין קא מיפלאי מר פבר סכין מקדשת ככלי שרת:

האם צריך בשחיטה כלי שרת, ומה מקדש הדם:

התוס' בזבחים מז. (ריש פר' איזו מקומן) הביאו דעת ה"ר אפרים דאין צריך בשחיטה סכין כלי שרת, ותמחו מסוגיין וכן מעוד מקומות דמשמע דהסכין מקדשת א"כ משמע שצריכה להיות כלי שרת, וביאר בחי' הגרי"ז דלה"ר אפרים צ"ל דהשחיטה מקדשת ולא הסכין, וקידוש הסכין' דהכא ר"ל הקידוש שנעשה ע"י עבודת השחיטה - ע"י מנח"א ריש ח"ב דזבחים, ועוד שם בעמ' ק"ח.

וראה עוד בחזו"א (ל. יא.) שנקט בפשיטות דלעולם השחיטה מקדשת ולא הסכין, ואפילו למאן דבעי סכין כלי שרת.

ובעיקר הנידון: הנה הרמב"ם (מעשה"ק ד. יז.) פסק דלכתחילה בעינן סכין כלי שרת, ובדיעבד כשר בכל דבר. וכן דעת הרמב"ן בחולין דף ג., וראה באבן האזל בהרחבה בביאור דעת הרמב"ם.

ודעת הריטב"א בחולין שם דבעי סכין כלי שרת, אבל אין צריך כלי שרת גמור ודי בקרומית של קנה לקדש הדם במקצת, לפי שאין השחיטה שכשירה בזרים גומרת קדושת הדם עד הקבלה, ולפיכך נמי אין הסכין חשיב כלי שרת ליפסל ביוצא.

וראה עוד בענין זה - בשו"ת זרע אברהם (ג. ט.), ובכנסת הראשונים לעיל פרק שני (אז נה-ט), והערה שם, ובמנח"א ריש ח"ב דזבחים.

מר פבר סכין אלימא מכלי שרת דאע"ג דלית ליה תוך מיקדשה - בביאור הסברא דסכין עדיפא דמקדשת הגם שאין לה תוך - ע"י נתיבות הקודש.

מתני'

שחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה קדש הלחם - כלומר דבחוץ לזמנה קדש הלחם להיות פיגול, וחוץ למקומה להיות פסול - קר"א.

וכן איל המילואים וכן שני כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן לא קדש הלחם -

א צ"ב אמאי נקט התנא איל המילואים וכבשי עצרת רק בסיפא בפסול שלא לשמה, והוה ליה למיתני כבר ברישא בשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה - ע"י נתיבות הקודש.

ב השפ"א חקר כאן וכן במשנה דלעיל גבי לחמה חוץ לחומה דלא קידש הלחם - מה דין התודה עצמה, ונוטה דהתודה פסולה כיון דבשעה שחיטה לא נתקדש הלחם לא חל עליה שם תודה דאין תודה בלי לחם, והא דקתני סתמא בריש זבחים דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין ומשמע תודה בכלל - יש להעמידה בשינוי בעלים, ע"ש.

רש"י

ד"ה על - זבח תודת חלות - צ"ל התודה חלות.

במתני' ד"ה או חוץ למקומו - חוץ לעזרה - פ"י חישב ע"מ לזרוק או להקטיר חוץ לעזרה, דאילו אכילת בשר חוץ למקומו הוא חוץ לחומת ירושלים - ברה"ז. והרש"ש תמה למה שינה רש"י דלענין חוץ לזמנה פירש ע"מ לאכול ואילו הכא לא פירש ע"מ לאכול, ועי"ש שמוכיח שאי אפשר לפרש ברש"י כפשוטו דשחט חוץ לעזרה.

והנראה בזה דהא דנקט רש"י 'חוץ לעזרה' הוא אגב דברי ר' יהודה בברייתא דאוקי פלוגתא ר"א ור"י בחוץ למקומה, וצ"ב מאי שנא דחוץ לזמנה כו"ע מודו דלא קדש הלחם וחוץ למקומה פליגי, ופירש הרש"י (ריש עט.) לפי דחוץ למקומה היינו שאין הזבח בעזרה,

ונראה דר"ל שהוא מחשבה גרועה יותר שמחשב לעבוד ממש חוץ לעזרה, וי"ל דלכן נקט רש"י גם הכא 'חוץ לעזרה' דקאי על עבודות ולא על אכילה שאין מעכבת הכפרה.

ד"ה קדש הלחם - והוי מפגל - עי' הגהת שטמ"ק, ורש"ש הגיה 'מפוגל'.

תוס'

ד"ה ולא בעינן - תימה הא עד כאן לא פליגי וכו' אלא אי בעינן על בסמוך או על ממש - פ' והיכי קאמר ר' יוחנן כאן דאפילו על בסמוך אין צריך.

ובשטמ"ק (ד') הקשה כע"ז על ר"ל, דהתם בשתי הלחם בעינן על ממש והכא סגי על בסמוך, ועי"ש חילוקו. וראה עוד בתוס' פסחים סג: ד"ה לא אמרינן.

וי"ל וכו' דהתם דתנופה דשתי הלחם כעין הקרבנות - ר"ל כעין הקרבת הקרבן, דהתנופה היא גם מעבודות הקרבן, ולכן צריך להיות לכל הפחות על בסמוך.

ד"ה או לאחד מבני חבורה - אפסח קאי אבל [אתמיד] פשיטא דלא מיחייב משום אחד שבישראל - טעם הדבר: משום דהא דבפסח עובר כשיש חמץ לבני חבורה דילפינן מקרא דלא תשחט ולא ילין הנך דעוברים בבל ילין, משא"כ בתמיד שאזהרת בל ילין על הכהנים בלבד - טה"ק.

ובקה"י סוטה (סו"ק א') ביאר משום דקרבן תמיד הוא קרבן ציבור ואינו קרבן של כל אחד ואחד מישראל.

וראה עוד מה שביאר ח' הגרי"ז בדברי תוס', וכן בחי' הגר"ח עהש"ס סי' כ"ד (מהגרי"ז). וע"ע קר"א (סוד"ה משנה).

ד"ה ליקדשו - אע"ג דר' יוחנן לית ליה ברירה היינו היכא כשמתברר לבסוף דלאו כלום עביד אבל הכא קדשי כל היכא דאיתנהו - ברה"ז ועול"ש גורסים כלפינו בתוס', והצ"ק הגיה כנדפס בצד,

והכל ענין אחד: ויסוד התירוץ הוא כדאיתא בתוס' עירובין נ: דודאי בעלמא סבר ר' יוחנן דאין ברירה [וכ"ש בגט שצריך שיהא מבורר בשעת כתיבה כמש"כ תוס' בגיטין כד: ד"ה לאיזו], אלא דהכא בלחמי תודה אין צריך שיתבררו וסגי דקדשי כל היכא דאיתנהו, ויאכל כולן בקדושה ויפריש תרומה י"א חלות מכל מין כדמפרש. וכע"ז משמע ברש"י כת"י (ד"ה קדשו), וכן תירץ התוס' רי"ד בקידושין נא:

והנה ברה"ז בסוגיין והמשל"מ דייקו דהרמב"ם (פסוקה"ק יב. טו.) פליג וס"ל דצריך לפדות ארבעים מהן ולהוציא אחד לחולין ולהפריש תרומה רק מן הנותרים, וא"כ הדרא קושיא להרמב"ם הלא סבר ר' יוחנן דאין ברירה, וכן הניח בצ"ע הלח"מ (תמו"מ ח. יב.).

והח"נ לעיל מח. (על רש"י ד"ה ולי דפריק) תירץ דהאמנם דר' יוחנן עצמו ס"ל אין ברירה אפילו כשמברר דבריו אבל הרמב"ם פסק דהיכא שמברר דיבורו יש ברירה. וראה עוד באור שמח שם.

והא דבעו פדין לדברי הרמב"ם - כתב ברה"ז משום דהתנור מקדש לכולם, והקר"א השיג עליו ופירש משום קדושת הדמים שחל עליהן כשהקדישן.

אבל הכא קדשי כל היכא דאיתנהו - מדברי תוס' מבואר דסברי דגדר 'אין ברירה' פירושו שחל הדבר אלא שאי אפשר לברר איזה חל, אך יש דסברי ד'אין ברירה' ביאורו שלא חל מידי - עי' קה"י גיטין (ס' י"ט) שהביא בזה מחלוקת ראשונים והאריך בביאור כמה סוגיות. וראה עוד בשערי יושר (מערכת הקנינים ס' א-ב).

דאי לאו הכי כיון דאין ברירה דלמא דחולין קא שקיל - משמע מתוס' דהחלות דהן לאחריות הוו חולין גמורים, ובדוכתי אחריני לא משמע כן - עי' בזה עול"ש.

דף עט.

גמ'

אמר ר"י לא נחלקו וכו' ועל חוץ לזמנו שקדש וכו' ועל מה נחלקו על חוץ למקומו וכו' - טעם החילוק בין חוץ לזמנו לחוץ למקומו: עי' בפירש"י שלמעלה ד"ה על חוץ לזמנו [ובדברינו שם]. וברש"י כת"י נקט לפי דחוץ לזמנו הרי הוא מרצה לפיגולו, ומשמע דחוץ למקומו לא [עי' תוס'], וכתב השפ"א דנראה טעמו דהרש"י כת"י אבל פירש"י שלמעלה אינו מוכן, וע"ע בדברינו על תוס' ד"ה והדר.

דנ"ן פסול שאין בו כרת וכו' וא"ל יוכיח חוץ לזמנו שפסול שיש בו כרת - צ"ב דאדרבה כיון שיש בו כרת חמיר טפי והיה לנו לומר שלא יקדש את הלחם - עי' עול"ש.

ועוד נדוננו משלא לשמו שפסול מחשבה ואין בו כרת - צ"ע דשלא לשמו הוא טעם בפני עצמו, דדוקא שחיטה לשמה מקדשת הלחם דילפינן לעיל עח: מקרא - עי' שפ"א.

בדוקין שבעין ואליבא דר"ע דאמר אם עלו לא ירדו - עי' תוס' זבחים לה: ד"ה אלא, ושם עז: תוד"ה הכא, וראה עוד בדברינו על רש"י כאן ד"ה בדוקין.

שבק תנא דידן אי"ל נזיר וכו' ותנא דידן עיקר מילתא נקט - עי' פירש"י שלמעלה מהו 'עיקר מילתא נקט', וברש"י כת"י עוד פירוש, וע"ע פירוש המצפ"א, וע"ע טה"ק.

מתני'

אם יש שם זבח אחר יקרבו עמו - בגמ' מוקמינן לה משום דלב ב"ד מתנה עליהם, ולפי"ז מיייר דוקא בקרבנות ציבור -

עי' בדברינו בגמ' ע"ב ד"ה אמר ר' ינאי (א"ת צ').

ואם לאו יפסלו בלינה - גירסת הרש"י כת"י ושטמ"ק (ה') 'ואם לנו' הוא עפ"י הוכחת התוס' לקמן ע"ב ד"ה ליפלוג. גמ'

אמר זעירי אין הנסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח וכו':

בדברי זעירי ובמהלך הגמ' מצינו כמה ביאורים במפרשים:

א. הרש"י כת"י, וכן הרש"י שלמעלה (נפי צ'), והרע"ב במשניות, ותוס' לעיל ט. מפרשים - דקודם שחיטת הזבח לא נתקדשו כלל בכלי אפילו לענין ליפסול בלינה [וקדשו בכלי דקתני מתני' לאו דוקא - רש"י כת"י והרע"ב],

ומקשה הגמ' "מאי לאו דאיפסיל בשחיטה" דלא מתקדשו הנסכים בשחיטה ואפ"ה קתני דנפסלין בלינה. וראה בחי' הגרי"ז שדן באיזה פסול בשחיטה איירי, דאי שחטה חוץ לזמנה או חוץ למקומה הלא תנן לעיל עח: דקידש הלחם וה"ל קדשו הנסכים, ושחיטת דרום הרי לא שייכת בקדשים קלים, ועוד די"ל דחשיב פסולו בקדש ומקדש הנסכים, ומסיק דצ"ל דאיירי ששחטו קודם פתיחת דלתות ההיכל דאז לא קדש הלחם והנסכים, וצ"ע, ועי' חזו"א (יט. כד.).

ב. פירוש התוס' (כאן, ולעיל טו:) וכן משמע פירוש רש"י לעיל מד: - דודאי משנתקדשו בכלי חלה קדושת הגוף ליפסול בלינה, וקידוש דשחיטת הזבח מהני לעשות זיקה דאי אפשר לשנותן לזבח אחר.

וביאור קושית הגמ' "מאי לאו דאיפסיל בשחיטה" - ראה מה שביארו תוס' לעיל סוף טו:, ובאופן אחר מבאר השטמ"ק כאן (ו').

ג. עי' פירוש קמא דהרש"י שלמעלה, ודבריו צ"ב, ונראה משמעות לשונו דאף פירוש

מאי לאו דאיפסיל בשחיטה לא דאיפסיל בזריקה - לאו דוקא בזריקה דהאיכא נמי קבלה והילוך, אלא נקט זריקה שהיא תכלית עבודת הדם, וה"ה בקבלה והילוך, וזהו שדקדק הרמב"ם 'מקבלה ואילך' - תוי"ט (סוד"ה נכסים), וזבח תורה.

רש"י

ד"ה על חוץ לזמנו - הואיל ומ"מ איתיה לזבח בעזרה אבל חוץ למקומו דלא
הוי בעזרה פליגי - לשון רש"י משמע דחוץ למקומו היינו ששחט ממש חוץ למקומו, אבל אי אפשר לומר כן דהא קרי לה בברייתא פסול מחשבה, אלא ודאי ר"ל דמחשבת חוץ למקומו הוי מחשבה גרועה טפי שמחשב דלא יעבוד כלל בעזרה. ועי' רש"י במתני' עח: ד"ה או, ובדברינו שם.

ד"ה אני דמיתיו - דפיגול מרצה משום דהרצאה כתיב ביה - מצינו בכמה מקומות דפיגול חשיב מרצה לפיגולו - עי' מעילה ב., ובזבחים לד., נא., פד:

ד"ה בדוקין שבעין - דהוי מום עובר ואינו ניכר - הנה בזבחים לה: פירשה הגמ' טעמיה דר"ע משום דכשרין בעופות, וצ"ב מה נצרך רש"י לטעם דהוי מום עובר ואינו ניכר [וברש"י כת"י נקט רק שאינו ניכר].

ומבאר הרש"ש דרש"י פליג על התוס' בזבחים (לה: ד"ה אלא, עו: ד"ה הכא) דסברי דלאו דוקא דוקין שבעין אלא אף כל מום כשר בעופות, אבל רש"י ס"ל דדוקא כגון דוקין שבעין.

ובעיקר דברי רש"י - עי' ברש"ש שדן אמאי חשיב מום עובר, וע"ע עול"ש, ובספר ישר וטוב.

ד"ה לאו דאיפסיל בשחיטה - וא"כ דבשחיטה מקדש דהו וכו' ואמאי אם יש שם זבח אחר יקריבו עמו -

זה מודה שקודם שחיטת הזבח הרי הוא חולין [ר"ל קדושת דמים בלבד] ולא מהני קידוש כלי אף לפסול בלינה, אלא דנקט האי פירושא לענין 'לשנותן לזבח אחר' משום דע"ז קאי קושית הגמ' כדמפרש.

ועדיין צ"ע בלשון רש"י זה אמאי נקט 'אינון חולין' דהרי לכל הפחות קדושת דמים הוו. ואם היה רשות להגיה 'הן תולין' היה מתישב הכל דר"ל דהן קדושין קדושת הגוף כבר מקידוש כלי אלא שהן תלוין לענין דאפשר לשנותן לזבח אחר עד שחיטת הזבח, והוי ממש כפירוש השני דלעיל דתוס' דהכא ודלעיל טו., אבל הב"ח ושטמ"ק לא הגיהו כן.

ד. עי' בקר"א בסוגיין שהאריך לדחות פירושי הרש"י וכן פירוש התוס' לעיל טו.: והוא רוצה לפרש דהא דזעירי לאו לענין שינוי לזבח אחר קאמר, אלא דהשחיטה מקדשתן לענין הקרבה דצריך שיהיו הנסכים הבאין עם הזבח בעזרה ובכלי מקודש בשעת שחיטת הזבח, עי' בדבריו ביאור הסוגיא לפי"ז.

ה. בדעת הרמב"ם בענין זה: הנה הכס"מ (פסוקה"ק יז. ו.) ביאר שדעת הרמב"ם שם כפירש"י (צלשון ז') דקודם שחיטת הזבח לא נתקדשו אף ליפסול בלינה, ותמה עליו התוי"ט דבהדיא כתב הרמב"ם (מעשה"ק ז. יז.) דמשנתן הנסכים בכלי שרת נפסלו בלינה, עי"ש שתמה עוד על הכס"מ. וכ"כ ברה"ז שדעת הרמב"ם כפירוש תוס' דהכא. אבל אין כן דעת הקר"א עי"ש בסוף דבריו. וראה עוד באבן האזל (פסוקה"ק יז. ו.) שהרחיב טובא בדעת הרמב"ם ובביאור פירושי הרש"י.

מ"ט אמר קרא זבח ונסכים - עי' טה"ק כיצד הדרשא, וראה עוד בדברינו לעיל מד: בגמ' ד"ה ורבנן.

איזהו

מנחות דף עט.

מקומן

תרנ

העול"ש תמה הלא אי נימא דמשקדשו בכלי
כבר אי אפשר לשנותן לזבח אחר כ"ש
דתיקשי, ועי"ש שהוסיף לתמוה, וראה מה
שביאר בפירוש הרש"י, וע"ע מה שביאר
בח"י הגר"ז (נסוף פיקין).

רש"י בת"י

ד"ה עיקר מילתא נקט - ל"א מילואין
קרנן ציבור וכשבי עצרת קרבן
ציבור - ע"י ח"י הגר"ס.

תוס'

ד"ה והדר - תימה התנן וכו' ואלו אם
עלו לא ירדו וכו' ושנשחט חוץ
לזמנו וחוץ למקומו - ע"י בהגהות חש"ל
(גמ') שתיין עפ"י היראים דהכא מיירי
בבשר חטאת וליבא דר"א (זמנים עו.) דס"ל
דאתה מעלהו לשם עצים, ופליגי הכא
בפסולה שעלתה אם תרד, אבל ודאי
באימורין וקומץ בעלמא לכו"ע אם עלו לא
ירדו. וע"ע בשפ"א (ד"ה גמ' אמתר).

ואפילו לרבי יהושע גופיה וכו' - אמנם
התוס' בנדה מ: (ד"ה מון) תירצו דר'
יהושע [אליבא דר' יהודה] לא מקיש חוץ
למקומו לחוץ לזמנו.

דהכי משמע בריש מעילה וכו' ואיבעיא
ל'הו עלו מהו שירדו וכו' - צ"ע דהא
תוס' גופם במעילה ב: (ד"ה עלו) כתבו דבעיא
זו קאי רק על שחטן בדרום וכדו' ולא על
חוץ לזמנו וחוץ למקומו דמפורש בהמזבח
מקדש דעלו לא ירדו [וכ"מ מפירש"י שם].

ואולי כוונת תוס' דהכא להקשות מכל שכן,
דאי אפילו בשחיטת דרום חזינן אליבא דר'
יהושע דמסקינן דעלו לא ירדו כ"ש בשוחט
חוץ לזמנו וחוץ למקומו דמודה בזה ר'
יהושע. [ושו"מ שהצ"ק עמד ע"ז דהתם
לענין שינוי מקום איירי, ובדברינו יש לישב

קושית הצ"ק, עי"ש ודו"ק. וראה עוד מש"כ
בספר מנחת טהורה].

ובספר ישר וטוב כתב למחוק מ'ואיבעיא
להו' עד 'ותיבתא דרבה' דהוא הגה"ה
מתלמיד טועה.

וחוץ למקומו ודאי לא מרצה אלא מחוץ
לזמנו יליף - לתוס' פשיטא דדוקא
בחוץ לזמנו בעינן דמרצה לפיגולו [ומשום
דחייב כרת, והיינו כשקרב כל מתיריו
כמצותן כדאיתא בזבחים כח:]: אבל חוץ
למקומו אין צריך דמרצה לפיגולו רק הוקש
לחוץ לזמנו, וכן הוא משמעות הגמ' בזבחים
דף נא. וכן שם דף פד: עי"ש.

אכן בזבחים לד: ובמעילה ב. נקטינן סברת
מרצה לפיגולו אתרויהו, ובח"י הגר"ז
בזבחים לד: דייק מרש"י שם (ד"ה הולל)
דס"ל לפי האמת דקאי גם על חוץ למקומו.
[ויתכן שזה טעם הרש"י כאן (נחמלת העמוד)
שהוצרך לטעם אחר לחלק בין חול"ז
לחולמ"ק, אמנם ברש"י כת"י משמע
דהחילוק הוא דחול"ז מרצה לפיגולו משא"כ
חולמ"ק]. וע"ע משל"מ פסוהמ"ק יח. ז.
בסוף דבריו.

ור"ת גרים כאן תודה וכו' ודוקא הכא
בתודה לא ילפינן חולמ"ק מחול"ז
וכו' הוא"ל ואלו גופיה דזביחה הוא - ר"ל
דהיקש דחוץ למקומו לחוץ לזמנו אשכחן
לענין הזבח עצמו שנפסל בפיגול, אבל לענין
קידוש הלחמי תודה שאינם גוף הזבח פליגי
ר"א ור' יהושע, ולכן אף בתודה עצמה נחלקו
רבא ורבה בשחטה חוץ למקומה אם תרד לפי
שיש בה ריעותא לר' יהושע שאין כח
במחשבה זו לקדש הלחם. [ובתוס' זבחים
פד. כתבו דלא הועיל ר"ת כלום בגירסא זו].

ועוד יש לפרש דמשום דאיירי בתודה
נקט תודה וה"ה כל קדשים קלים
דדוקא קדשי קדשים וכו' - תוכן תירוצן
תוס' עפ"י התוס' בזבחים פד. ד"ה וחוצ:

ט. ד"ה ריש לקיש פירשו לענין ליפסל בלינה, ועי' בדברינו בגמ'.

דף עט:

גמ'

וראב"ש סבר ל"ה וכו' כל העומד לזרוק בזרוק דמי - פירש"י אבל מ"מ לא הוי כזרוק לענין שיהא הזבח כשר, ועי' בזה בתוס' לעיל ריש מז, וראה עוד לקמן קב. בתוס' ד"ה דאי.

אמר מר אם יש זבח אחר יקרב עמו והאמר ר"ח שמן שהפריש לשום מנחה זה פסול לשום מנחה אחרת - ואין לתרץ דרב חסדא איירי במנחה כשרה ומתני' איירי בזבח שנפסל ולכן כשר לשם זבח אחר, דהא מדנקט ר"ח סתמא פסול משמע בכל ענין ואפילו נפסלה המנחה - צ"ק.

והשפ"א הקשה דיש לחלק, דשמן דגופה דמנחה הוא נעשה זיקה טפי מנסכים לגבי זבח, ולכן פסול למנחה אחרת.

שמן שהפרישו לשום מנחה זה פסול לשום מנחה אחרת:

חקירות בדיון זה:

א] כתב הזבח תודה דנראה דלאו דוקא הפרישו גרידא אלא שהקדישו בכלי שרת לשם מנחה זו.

אכן בחזו"א (כא. יד.) הוכיח דדיון זה דאם הפרישו לקרבן זה אי אפשר לשנותו לאחר הוי גם בקדושת דמים, וכן משמע דעת הגרי"ז לעיל טו:, ועי' במנח"א עמ' רל"ז.

ב] עוד כתב החזו"א (שס, וכן נס"י יט. כד.) דדוקא פסול השמן למנחה אחרת שאבד שמנה אבל יכול להביא סולת מן החולין ולחבר לשמן הזה [כדלעיל ט. דמסקינן מנחה שחסרה יביא מתוך ביתו וימלאנה], משא"כ בנסכים כשהוקבעו לקרבן זה אי אפשר

דהנה יש חילוק בין קדשי קדשים לקדשים קלים לענין מעילה, דאימורי קדשי קדשים נקבעו למזבח ולגבוה ויש בהן מעילה קודם זריקת הדם, אבל אימורי קדשים קלים הזריקה מבררתם לגבוה וקודם לכן אין מועילין בהן (מתני' מעילה ז:), הלכך בק"ק שאין חשיבות לזריקה לקבוע במעילה אין נפק"מ אם מחשב לזרוק חול"ז או חולמ"ק, אבל בק"ל אמרינן דדוקא זריקה החשובה והמועלת כגון מחשב חול"ז דמרצה לפיגולו וקובעת למעילה אזי אם עלתה לא תרד אבל חולמ"ק שאינה מרצה ולא הועילה למעילה תרד.

וראה בעול"ש בזבחים פד. [וכן רמז בעול"ש כאן] שמבאר דסברת תוס' זו היא אליבא דר' יהודה שם דנשפך דמה תרד, ולכן זריקה שאינה מועלת יש לדונה כנשפך הדם ולא נזרק על האימורין דתרד.

ואע"ג דאמר רב גידל וכו' ואפי' לדידיה נמי יש ליתן טעם משום דחול"ז מרצה לפיגולו וחולמ"ק אינו מרצה - ר"ל כיון דחול"ז מרצה לפיגולו הוי כנזרק הדם שפיר שהרי הועיל מיהא דמרצה לפיגולו, משא"כ חוץ למקומו דלא מהני כלום הוי כנשפך הדם ולא נזרק דתרד - עי' עול"ש.

וכן מוכח בפרק המזבח מקדש זבחים דף פג: וכו' גבי הא דאמר עול"א וכו' - שם בדף פג: לכאורה לא מוכח כלום דאדרבה עולא מחדש שאין חילוק ואף אימורי קק"ל לא ירדו, וצ"ל דכוונת תוס' מהא דהוצרך עולא לחדש כן ש"מ שיש מקום לחלק.

אכן בתוס' זבחים פד. ציינו לדף פה. ושם באמת רצו לסייע לעולא ודחו והעמידו בקדשי קדשים דוקא, ואולי גם כאן בתוס' יש לגרוס דף פה.

ד"ה אין הנסכים - פי' בקונטרס וכו' ול"א יתכן וכו' - אמנם התוס' גופייהו לעיל

איזהו

מנחות דף עט:

מקומן

תרנה

להקדיש זבח אחר ולזווגן אליו - עי"ש הטעם.

וכעין דברי החזו"א כתב גם המקדש דוד (סי' י. ב.).

אמר ר' ינאי לב ב"ד מתנה עליהם אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהו לזבח אחר:

א] לעיל טו: פליגי בברייתא ר"מ וחכמים אם אפשר לשנות הנסכים לזבח אחר, ובתוס' שם [שציינו התוס' כאן] האריכו לבאר ב' מהלכים אם סוגיא דהכא אזלה כר"מ דוקא דס"ל אי אפשר לשנותן [אא"כ לב ב"ד מתנה עליהן], או דאף רבנן מודו ורק בשחיטת פיגול נחלקו.

ב] לב ב"ד מתנה בקרבנות ציבור או גם דיחיד:

הרמב"ם והרע"ב כתבו דדוקא בקרבנות ציבור אמרינן לב ב"ד מתנה, ולפי"ז משנתינו מיירי בקרבנות ציבור, וכן איתא בהדיא ברש"י כת"י כאן (ד"ה לז ב"ד), וכ"כ תוס' לעיל טו: ד"ה אפשר, ועי' מה שכתבנו שם להקשות בשם העול"ש דבסוגיא בכתובות ק"ו משמע דאף בקרבן יחיד. וראה עוד בשפ"א כאן (ד"ה גמ' גזירה).

ג] גדר תנאי ב"ד זה:

כתב הזבח תודה דאין צריך שיתנה הגזבר בפירוש בשעה שמקדיש הנסכים, אלא כיון דהוא קרבן ציבור תלוי הדבר בדעת ב"ד והם דעתם דאם לא יצטרך לזבח זה יתקדש לזבח אחר.

וז"ל הריטב"א בשבועות יא: "ומדנקט לישנא דלב ב"ד מתנה משמע שאין צריך תנאי מפורש, וכדמפורש דמי, ודברים כאלו בלב כל אדם והוו דברים, דמסתמא כל מה שיכולין ב"ד לתקן בהם יתקנו" עכ"ל. וראה עוד קה"י בשבועות סי' ח' בגדר תנאי זה.

שמן גופה דמנחה הוא - בהגדרת החילוק בין שמן לנסכים: ראה בחזו"א סי' יט. כד., וכן בסי' כז. י.

וליתנו עליהן דניפקו לחולין - אין הכוונה שיצאו לחולין בלי פדיון, דאין ב"ד מתנים בכך, אלא ר"ל שע"י שיפדום יצאו לחולין - משל"מ (מעשה"ק ב. ט., נמו"ד), וע"ע בדבריו.

ומי אית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה עליהן והאמר וכו' תמידין שלא הוצרכו לציבור לדברי ר"ש אין נפדין תמימים - צ"ע הלא גם לר"ש בעינן ללב ב"ד מתנה כדי להכשיר התמידין לקיץ המזבח כדאיתא בשבועות יב., והביאו דין זה בתוס' כאן ד"ה דאית - עי' תוס' טוך בשטמ"ק זבחים ו: בהשמטות דמסיק (נסו"ד) דאית ליה לב ב"ד מתנה לשנותן מחובה לנדבה אבל לא לפדות תמימין ולהוציאן לחולין. וע"ע ח' הגרי"ז שם.

תמידין שלא הוצרכו לציבור לדברי ר"ש אין נפדין תמימים - רש"י שלמעלה בפירוש קמא מפרש דתמידין הללו היינו כגון אותן ארבעה שהיו נשארים בסוף השנה מתרומה הישנה שהרי אין פוחתין משהו טלאים מבוקרים בלשכה וכל יום נוטלים שנים ונותנים שנים אחרים [עי' לעיל מט:], וביום האחרון נוטלין שנים ונשתיירו ארבעה. וכן מפרש הרש"י כת"י, והרש"י בזבחים ו:

והקשה השטמ"ק (ד') בשם השר מקוצי אמאי לא יקחו אותם ארבעה אחרונים מהתרומה החדשה, ועי' בזה מקדש דוד (סי' יט. ג.) ובהערת מנחת מרדכי שם.

עוד פירש"י כגון שאבדו והפריש אחרים עליהם ונמצאו, ור"ש לטעמיה דקרבנות רגל הללו אין קרבין ברגל אחר.

ויש לעיין דבשלמא קרבנות הרגל מיוחדים לרגל זה אבל קרבנות תמיד אמאי לא יקרבו ביום אחר. וע"ע מה שהקשה הצ"ק (על רש"י).

ובשטמ"ק (ד') מפרש שלא הוצרכו לציבור כגון שקנה הגזבר של הקדש הרבה טלאים ביחד וניתותורו, וכע"ז מפרש הרגמ"ה.

מתני'

וְלֹד תּוֹדָה וְכו' אֵינָה טַעוֹנָה לָחֶם - רש"י
כת"י וכן הרע"ב במשניות מפרשים דולד תודה היינו שהפריש תודה מעוברת וילדה, ועי' רש"ש שהשיג ע"ז.

הַתּוֹדָה טַעוֹנָה לָחֶם וְלֹא וְלֹדָה וְלֹא חִלּוּפָה וְלֹא תַמּוּרְתָּה - מכל
סוגיית הגמ' מוכח הכלל דרך תודה שמתכפר בה טעונה לחם וכל השאר חשיבי מותר תודה ואין טעונין לחם, וחקר המקדש דוד (יט. 7). באומר הרי זו תודה והוממה וחיללה על שתיים דרשאי לעשות כן כדלקמן במתני' קח. [לרבנן], האם שתיהן טעונין לחם או דרך אחת כיון דקאמר הרי זו תודה לא חייב עצמו אלא בלחם אחד, עי"ש.

גמ'

ת"ר וכו' מניין למפריש תודתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה וכו' שאיזה שירצה יקריב ולחמה עמה - התוספתא (מ. יא). פליגא על ברייתא זו וסברה ד"ראשונה תקרב וטעונה לחם וטעונה נסכים ושניה תקרב ואין טעונה לחם אבל טעונה נסכים", ועי' חזון יחזקאל בביאור מחלוקת זו.

ת"ל התודה יקריב - צ"ל תודה יקריב - רש"ש.

אחר שריבה הכתוב ומיעט - צ"ל 'מיעט' בלא וי"ו - רש"ש, וכן משמע

מפירש"י ורגמ"ה, והוא סיום הדרשא - דלאחר שריבה הכתוב 'יקריב' מיעט 'יקריבנו'. ועי' טה"ק על רש"י ד"ה אחר שריבה, וע"ע בספר ישר וטוב.

מנין לרבות ולדות וחליפות ותמורות להקריבה - ר"ל שקרבין בפני עצמן
לאחר שנתכפר באחרת, דאילו לעיל מרבינן רק קודם כפרה שאיזה שירצה יקריב - כך מבואר מהרש"י כת"י.

אולם התוס' בתמורה יח: (ד"ה וחליפות) הניחו בקושיא דהא כבר שמעינן מרישא דברייתא דחליפות קרבין, ובהגהות הגר"א שם וכן בעול"ש כאן תירצו וביארו כדפרשינן, אכן הקר"א ס"ל כתוס' בתמורה וכתב דבתו"כ לא גרס 'וחליפות', וע"ע טה"ק.

יכול יהו טעונות לחם וכו' - קאי על ולדות ותמורות דאילו חליפין כבר נפקא לעיל מיקריבנו, אבל ולדות ותמורות לא נפקא מיקריבנו - עי' רש"י כת"י, וכ"כ בשטמ"ק אות ח' [וצריך להגיה בדבריו 'אימעט מיקריבנו']. וגם הרש"ש נתכוון מדיליה לזה ולסברת רש"י.

ונ"ל דיתכן לישב דאיצטריך הדרשא גם לחליפין, וכגון דהפריש ב' תודות לאחריות, דאילו מ'יקריבנו' דרישא שמעינן רק היכא שאבדה ואח"כ הפריש, ומדרשא דהכא איצטריך דאפילו מלכתחילה הפרישה לאחריות אין צריך לחם.

ויש לדקדק כתיב זה מדברי הרש"י כת"י לקמן דף פ. (ד"ה והא גזי) שהביא לענין הפריש ב' תודות לאחריות ילפותא דהכא דהתודה ולא חליפתה [ודלא כרש"י שלמעלה שם], ואף דהרש"י כת"י גופיה פירש כאן 'דיכול יהו' וכו' קאי רק אולדות ותמורות, היינו בשאלת הברייתא דקאי אדלעיל מיניה, אבל לבסוף מה שהוסיף התנא 'ולא חילופה' הוא כדפרשינן, ודו"ק.

אֱהִיָּא אֵילִימָא אַחֲרֵיפִי תוּדַת חוּבָה וכו' :

האם ארבעה שצריכין להודות חייבין להביא קרבן קרבן תודה:

רש"י שלמעלה מפרש 'תודת חובה' כגון דאמר הרי עלי, וכן פירש הרש"י כת"י, ובפירוש השני פירש כגון ארבעה שצריכין להודות, ותמה עליו השטמ"ק (י) דלא אשכחן שחייבין אם לא אמרו הרי עלי תודה, אכן מרש"י הנ"ל משמע דס"ל דאלו ארבעה מחוייבין בתודה ואפילו לא אמרו הרי עלי, וכן איתא בתוס' רי"ד ר"ה דף ה.; [אמנם הרגמ"ה בסוגיין גם נקט כגון מפרש בים וכו' אבל הוסיף דהיינו דקאמר הרי עלי].

עכ"פ לדברי הרש"י ותוס' רי"ד הנ"ל נמצא חידוש נוסף, דחליפי תודה נדבה ע"כ צ"ל דהיינו שמתנדב תודה בסתמא [ואינו מארבעה שצריכין להודות] ואפילו הכי נתפס ע"ז שם תודה, והוא שלא כדברי הרש"ש על רש"י לקמן פ.; ושו"ר שבספר שיח השדה על מנחות (להגרמ"ק שליט"א) הקשה על הרש"ש מתוספתא מפורשת.

ובעיקר דברי הרש"י כת"י - ע"ע מש"כ בספר רנת יצחק עה"ת (ויקרא ז. יז), ובהערה 41 לשטמ"ק החדש.

רש"י

ד"ה אֵילִימָא - ומתני' בתודת חובה
קמייירי - הגהת הצ"ק 'ומתניתא' צ"ב.

תוס'

ד"ה וְלִיתְנֹו - אפילו תמצי לומר כלי שרת
מקדשים שלא מדעת ה"מ קודש
אבל חולין לא מקדשי - ר"ל ובי"ד יתנו
דלא קדשו כלל והוו חולין. ועי' קושית
המקדש דוד (סוסי' ל"ה), והערת הגרא"ז
מלצר שם.

וראה עוד במרחשת (מ"צ סי' מ') שהקשה
מדלקמן צ. גבי בירוצין דפריך שם "וכי נעקר

מאי הוי גברא למאי דצריך קמכוין" והוכיחה הגמ' דכלי שרת מקדשין שלא מדעת, והתם כוונת הגמ' בקושייתה שישארו הבירוצין חולין, חזינן לכאורה דכלי שרת מקדשין שלא מדעת אפילו חולין - עי' מש"כ לישב.

ד"ה לִיפְלֹוג - ולא גרסינן ואם לאו דא"כ
הא קא מיפלגי - ר"ל דלגירסא 'ואם לאו' שפיר מתפרש ואם לאו שאין זבח זבוח לפניו אותה שעה יפסלו בלינה, אבל לגירסא 'ואם לנו' מקשה שפיר.

ועי' מה שהקשה הצ"ק, וע"ע טה"ק, ויד דוד.

ד"ה וְיָמִי אִית - וכן לעיל בסוף רבי
ישמעאל דף עב: - צ"ל דף עב.,
ועי' בדברינו שם בגמ' בסוף העמוד.

ד"ה דאית ליה - וי"ל דנקמ רעייה כי
היכי דלא תיקשי משערי חמאות -
וכן תירצו בתוס' שבועות יב., ובשטמ"ק (ה')
כאן.

דף פ.

גמ'

אלא אחריפי תודה נדבה וכו' אלא אולד
תודה נדבה וכו':

דין תמורת תודת נדבה:

הנה תמורת תודה נדבה לא נתבאר בסוגיין אם דינה כחליפין או כולדות, אכן הרמב"ם (פסוקמ"ק יב. ט.) פסק שדינה כחליפין שבין לפני כפרה ובין לאחר כפרה טעונה לחם, ותמה מהר"י קורקוס (נהל' י"ג) מדברי הרמב"ם עצמו בהלכה זו, וכן תמה הרש"ש (פ.).

ודעת מהר"י קורקוס נוטה להגיה מהרמב"ם תיבת 'ותמורתה' [וכן ברש"י כת"י לעיל עט: ד"ה יכול יהו, השוה ולדות ותמורות דתרוייהו חשיבי מותר תודה], וכן הגיה החזו"א (תמורה לג. ז.) ועי"ש, וכן הקר"א נקט

בפשיטות דתמורת נדבה לעולם אין טעונה לחם דהויא כמותר תודה, ועי' בדבריו (עט:): שהרכה לתמוה בדברי הרמב"ם, ולקמן בדבריו (סוף פ:): כתב להגיה ברמב"ם. וע"ע שפ"א ועול"ש לקמן פ:

אלא אוילד תודה חובה לפני כפרה טעון לחם לאחר כפרה אין טעון לחם:

בשיטת הרמב"ם שבכל מקום שנתכפר בחילופה גם התודה הראשונה טעונה לחם: הרמב"ם פסק דין זה (נפסוק"מ יז. מ.) אלא שכתב "ואם עדיין לא כיפר בה וכו' הרי שתייהן צריכות לחם", ומבואר מדבריו שלא רק הולד שנתכפר בו טעון לחם אלא אף אמו הגם שלא נתכפר בה.

וכן לדעת הרמב"ם בכל המקרים שנתכפר בחילופה אף הראשונה טעונה לחם, ומאי דממעט בברייתא לעיל "יכול תהא שניה טעונה לחם" וכו' - כתב הזבח תודה דלדעת הרמב"ם מיירי דבעת הקרבת הראשונה לא היתה השניה בעזרה, אבל היו שתייהן כאחת תרויהו טעונות לחם, ומאי דקתני "והרי שתייהן עומדות" ר"ל מוכנות להביאן בעזרה אבל לא הביאן בפועל. [והקרא דחה סברא זו דהוא דוחק].

והנה המפרשים תמהו מאד על הרמב"ם ובפרט שדבריו סותרים גמ' ערוכה לקמן ע"ב שהרמב"ם עצמו פסקה שם בהל' ט', ועי' קר"א (סוף עט:), והשפ"א (סוף עט:): רוצה לדחוק בלשון הרמב"ם ד"שתייהן צריכות לחם" ר"ל אחת משתייהן, וכן רוצה לפרש הזבח תודה (נפסוק"ד) אלא שכתב דבפירוש הרמב"ם למשנה אין משמע כן.

דקמבר ר' יוחנן אדם מתכפר בשבח הקדש - צ"ע הטעם בזה הלא דבר שבחובה צריך להביא מן החולין (מתני' פג:), ובפרט למש"כ תוס' דאפילו הקדישה ואח"כ נתעברה מתכפר בולדה, וצ"ל דכיון דהשבת בא מן ההקדש שלו יכול להתכפר בו, וצ"ע - שפ"א.

וראה קה"י פסחים (ס' סג. ג.) שכתב לישב כע"ז משמיה דהחזו"א (תמורה לג. ז.), דשאני ולד דהוא בכלל מה שהופרש לחובתו ויכול להתכפר בכל חלק של הבהמה שהקדיש.

מתלב רב עמרם מהו אומר התודה יקריב - צ"ל 'תודה יקריב', וכן לקמן 'ת"ל תודה יקריב' וכדלעיל בברייתא - רש"ש.

אלא רועה לרבי היכי משכחת לה - עי' עול"ש שמבאר דסוגיין כר' אבא ולא כרב הונא בסוגיא דתמורה כב:, וכ"כ בספר ישר וטוב.

א"ר אבא זו תודה וזו לחמה וכו' אבדה תודה אינו מביא תודה אחרת - פירש הרש"י כת"י "אלא אבדה התודה אבד הלחם", אבל הרש"י בפסחים יג: פירש דפודין אותו ויוצא לחולין, וכן איתא בהדיא בגמ' שם דפריך "ונפקינהו ונפקינהו לחולין", אמנם יעו"ש בדברי התוס', וע"ע חזו"א (מג. כג.).

רש"י

ד"ה אל"א אחליפי - כלומר דאסיפא דהא ברייתא קאי וכו' - קשה לרש"י הלא משמעות הברייתא בתורת חובה כדפירש לעיל, לכן כתב דהיינו רישא דברייתא דקתני הפריש אחרת תחתיה אבל הסיפא דסתמה משמע אף בחליפי נדבה.

ד"ה אל"א אוילד תודה נדבה - שכבר נתכפר באחר - הרש"ש תמה דהלשון צ"ב דהא קאמר 'בין לפני כפרה', וצריך לדחוק דר"ל שכבר צריך הכא להתכפר באחר דהכפרה תלויה באמו דוקא ולא בולד. ועי' ח"י הגרז"ס שהגיה בדברי רש"י.

והוי כמפריש מעות לתודתו וניתותו - הוא לקמן בסוף עמוד זה.

ד"ה מאי קמ"ל - שמואל ל"מא ה"כח כר' שמעון - א] רש"י כת"י מפרש מאי

איזהו

מנחות דף פ.

מקומן

תרנט

ופריך רבא וכו' דלמא היינו טעמא דר' יוחנן דאדם מתכפר בשבח הקדש - פי' לעולם שיירו אינו משוייר וכל קדושתו מכח אמו, ואפילו הכי סבר ר"י דרצה מתכפר בולדה דאדם מתכפר בשבח הקדש, [וכי אזיל ולד חטאת למיתה היכא דלא רצה להתכפר בו אלא באמו - רש"י].

נראה לפרש דדוקא בחטאת צריך לומר טעמא משום דאם שיירו משוייר וכו' - ר"ל דאין מסתבר לאוקומה הלכה לממ"ס דולד חטאת למיתה כגון שאין רוצה להתכפר בו, אלא ע"כ אם הולד היה קדוש מכח אמו לא מהני בחטאת סברת אדם מתכפר בשבח הקדש דהא למיתה אזיל, לכך הוצרך ר' יוחנן לסברת שייריה משוייר דעובר לאו ירך אמו וקדושתו עצמית והוה כמפריש לאחריות. וע"ע שטמ"ק אות א'.

ומתיישבת בכך שמעתא דבסמוך וכו' הא שפיר אית ליה לר"י נמי האי כלא וכו' ה"נ מתכפר בשבח הקדש בחטאת ואינה מתה בחטאת וכו' - פי' אי נימא דלאחר שהקדיש החטאת נתעברה יכול להתכפר בולדה, ונימא דהלכה לממ"ס דולד חטאת ימות כשרוצה להתכפר באמו כדפרשין לעיל, וכה"ג בתודה טעונה לחם, נמצא דגם ר' יוחנן יכול להודות לכללא דשמואל ומה פשיטא לגמ' דכללא דשמואל מפיק מדר' יוחנן,

ומיהו קצת קשה דלקמן גבי מפריש חטאת מעוברת וכו' - הוא לקמן דף פא., ועי"ש בשטמ"ק (י"ד) שכתב דצ"ל דשיטות חלוקות הן, וכ"כ הרמב"ן במלחמות סוכה ה. שהוא מן הסוגיות המשתנות (כנסת הראשונים).

ד"ה רועה - דרבי אושעיא אליבא דרבי אמרה וכו' - אולי צריך להוסיף בד"ה דתוס' תיבת וכו', וקאי על התירוץ דמשכחת לה כדרבי אושעיא, וקשיא דילמא רבי

קמ"ל הא כולוהו תנינא לעיל דאין טעונות לחם, וקצ"ע דהלא מפריש ב' תודות לאחריות לא תנינא בהדיא בברייתא אלא דוקא אבדה והפריש אחרת תחתיה, ונראה דהרש"י כת"י לשיטתו [כמו שכתבנו לעיל עט: בגמ' ד"ה יכול יהו] דהילפותא דסיפא דברייתא 'התודה ולא חילופה' למעט מפריש ב' תודות לאחריות, והרש"י שלמעלה שפירש הקושיא 'לימא הלכה כר"ש' משום דלא ניחא ליה כהרש"י כת"י, ולשיטתו כמו שכתבנו לעיל, ודו"ק.

ב] בהגהות ר"ב רנשבורג תמה אמאי נקט רש"י 'לימא הלכה כר"ש', הלא למסקנא דשמואל חדא קאמר שפיר מיתוקמא דבריו אף כרבי, עי"ש.

רש"י כת"י

ד"ה והא גבי תודה - וכתוב התודה התודה טעונה לחם ולא חליפתה - עי' בדברינו לעיל עט: בגמ' ד"ה יכול יהו.

ד"ה מאי קמ"ל - כולוהו תנינא לעיל וכו' - עי' בדברינו על רש"י שלמעלה ד"ה מאי קמ"ל.

תוס'

ד"ה מאי קמ"ל - ותימא דבתמורה בפרק כיצד מערימין וכו' - עי' מש"כ לישב העול"ש.

קמבר ר"י אם שיירה משוייר עובר לאו ירך אמו הוא והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות - פי' אם אמר שיהא הולד חולין הרי הוא משוייר, משום דעובר לאו ירך אמו, הלכך גם כשמקדישו הוא קדוש מחמת עצמו והוה כמפריש שתי חטאות לאחריות, וכי ילפינן הלכה לממ"ס דולד חטאת ימות היינו שנתעברה אחרי שהקדישה.

אושעיא קאמר זה אליבא דרבנן, לכך קאמרי תוס' דבתמורה כד. מכרחינן דע"כ אליבא דרבי קאמר.

ד"ה הפריש - לא בהפריש בזו אחר זו דא"כ אין מתכפר בשניה וכו' - הקר"א פליג דאפילו בזו אחר זו שתייהן קדושות, כיון דהוא מחויב חטאת אע"ג דכבר הקדיש אחת עדיין לא פקע חיובו וחל אף על השניה קדושת הגוף לאחריות ומתכפר באיזו שירצה והשניה תרעה.

וע"ע תו"י ותוס' הרא"ש ביומא סה: (ד"ה הפריש), ויד דוד בסוגיין.

דכל שאינו בזא"ז אפילו בבת אחת אינו - ע"י קושית הגהות ראמ"ה.

אבל צריך לדקדק וכו' דגבי תודה ששחטה על פ' חלות לא קשיא מברירה כדפרישית לעיל - ר"ל דבלחמי תודה אין צריך לברירה דיכול לאוכלן כולם בקדושה, אבל הכא ע"כ צריך לברירה איזו מהן החטאת שיקריב.

ובתירוצו קושית תוס': הנה הצ"ק הבין דאי אין ברירה איכא למיחש שמביא חולין לעזרה, והוא מתוך דרבי אושעיא לשיטתו בביצה לח. דברבנן יש ברירה וס"ל דשחיטת חולין בעזרה אסורה מדרבנן בלבד.

ותמה עליו טה"ק הא אכתי איכא איסורא דאורייתא, דאי אין ברירה שמא לא יצא ידי חובת חטאתו ולא נתכפר. והעול"ש הוסיף לתמוה דתוס' בזבחים עז: (ד"ה נדס) כתבו דהקרבא וזריקה דחולין על גבי המזבח לכו"ע הוי דאורייתא. ובהגהות מצפ"א תמה בעיקר תירוצו, הלא כתבו תוס' לעיל דרבי אושעיא אליבא דרבי אמר דבריו, ורבי לית ליה ברירה וגם סבר דחולין בעזרה דאורייתא.

וע"י בטה"ק מש"כ לישב קושית תוס', ומש"כ לישב העול"ש, וע"ע בספר ישר וטוב.

דף פ:

גמ'

הפריש מעות וכו' ללחמי תודה ונתותרו אין מביא בהן תודה - מה יעשו במותר המעות הללו - ע"י קר"א.

לחם איקרי תודה תודה לא איקרי לחם - ע"י מה שצינתי לעיל טו. בגמ' ד"ה לחם איקרי.

ואמר רבא הפריש תודתו ואבדה וכו' נתכפר בראשונה שניה אינה טעונה לחם שלישית טעונה לחם - בבאור הדבר: ע"י חזו"א תמורה סי' לה. ו.

אמר ר"ז וכן לענין חטאות וכו' נתכפר בראשונה שניה תמות שלישית תרעה - בפשטות מימרא דרבי זירא אליבא דרבי דאבודה בשעת הפרשה מתה, ושלישית תרעה דהוי כמפריש לאחריות וקרבי אושעיא. ומשום כך תמה הצ"ק אמאי לא משני לעיל דמשכחת כל שבחטאת רועה בתודה טעונה לחם אליבא דרבי ובציור כה"ג דהשלשית בחטאת רועה ובתודה טעונה לחם, וע"י קר"א שדוחה ומעמיד דברי רבי זירא כרבנן ולא כרבי.

אבל הכא דליכא למימר מרבה בחטאות הוא אימא לא:

האם שייך שתבוא חטאת בנדר ונדבה: רש"י שלמעלה פירש "שאין דרכן של בני אדם להרבות בחטאות", משמע דשייך לידור בחטאת אלא שאין דרך כן, אכן הרש"י כת"י כתב "דחטאת לאו בר נדר ונדבה הוא", ובאמת דהוא משנה מפורשת בחולין מא: ובשקלים (ה. ו.א) שאין קרבן חטאת בלא חטא, וכן תמה הרש"ש על רש"י שלמעלה - ע"י מש"כ לחדש.

אולם באמת מצינו שיטת רש"י בזה דיתכן שידור חטאת בלי חטא - יעו"י ברש"י נדרים

איזהו

מנחות דף פ:

מקומן

תרסא

ו. (ד"ה דנריו קיימין) [אמנם ידוע שהמפרש שם אינו פירש"י], וראה פירש"י בתמורה כו. ובתוס' שם (ד"ה ר' יוסי) דפליגי. וראה בזה שער המלך (מעשה"ק יל. ח.) בשם מהר"י אירג"ס שמחדש דהא דאין חטאת באה נדבה היינו רק לענין שלא להקריבה לקרבן אבל קדושת חטאת לענין שתמות [או תרעה כדהכא] חלה עלה. וראה עוד במקדש דוד (כמ. ג. ד"ה וצוה) ויתכן שסברתו תועיל להכא. וע"ע קה"י נדרים סי' ז'.

תני רבי חייא תודה שנתערבה בתמורתה ומתה אחת מהן חבירתה אין לה תקנה:

א [הרמב"ם (פסוקה"ק יב. יג.) פסק הלכה זו דאין לה תקנה, ותמהו המפרשים הלא הרמב"ם גופיה שם בהל' ח' פסק דתמורת תודת נדבה טעונה לחם בין לפני כפרה ובין לאחר כפרה, וא"כ מאי מיבעיא הכא הלא בכל גווני יביא הלחם, ועי' מה שציינתי בזה בגמ' לעיל פ. ד"ה אלא אולד.

ב [בסוף דבריו מסיים הרמב"ם "לפיכך לא תקרב זו לעולם אלא תרעה עד שיפול בה מום", והראב"ד השיג עליו דמה תקנה יש בזה, ועי"ש מה התקנה לדברי הראב"ד, והכס"מ תמה שאין מובן מה משיג הראב"ד על הרמב"ם, ועי' ח"נ בסוגיין בביאור השגת הראב"ד ובישוב הרמב"ם. וראה עוד באבן האזל שם, ובמקדש דוד (יט. ד.). והחזו"א (תמורה לג. ח.) כתב להגיה בדברי הראב"ד. וע"ע בספר הליקוטס מהגרי"ד זצ"ל בשם הגרי"ז זצ"ל.

היכי נעביד וכו' לא נקריב לחם בחדה דלמא תודה היא - יש לעיין אם כוונת הגמ' דתודה בלי לחם פסולה להקריבה, ועי' שפ"א לעיל עח: שנסתפק בזה לענין שוחט שלא לשמה או חוץ לחומה דלא נתקדש הלחם האם גם התודה פסולה. או יש

לפרש דכוונת הגמ' הכא דאפילו דהלחם אין מעכב הקרבת התודה מ"מ כל שלכתחילה דינו כך אין להביא תודה בלי הלחם, ודוגמא לזה יעוי' בתוס' לעיל סב: (ד"ה וכן) דאף שסמיכה אינה מעכבת מ"מ כל שאי אפשר לסמוך לא יביא הקרבן אם יש לו תקנה ברעייה.

סימן למודי"ם מיד"ת וכו' - עי' מה שביארו היד דוד והח"נ ובספר ישר וטוב בסימן זה.

אמר להו וכו' מכניסין חולין בעזרה:

א [בסוגיא דהכא לא שרינן לעבור על חולין בעזרה או איסורים אחרים כדי להציל הקרבן, ואילו לעיל מח. שרינן איסור שלא לשמה דאמרינן חטא כדי שתזכה בקרבן. ותירצו שם תוס' (ד"ה מטא) דהיינו דוקא כששחט כבר דשרינן לזרוק הדם שלא לשמה, אבל להתיר איסור לכתחילה קודם שחיטה כדהכא לא שרינן.

ב [בחי' הגרוז"ס הוכיח מכאן דגם מעשר שני אין מכניסין לעזרה כחולין, שהרי מוקמינן לה באומר 'הרי זו' וכה"ג יכול להביא ממעשר שני.

רש"י

ד"ה אי הכי - דכיון דלחם איקרי תודה תודה נמי איקרי לחם - הצ"ק מחק תיבות "תודה נמי איקרי לחם" דלא ניחא ליה שיהא המקשן חלוק עם התרצן בסברא זו.

ד"ה לא סגי - והא לחמה וכו' - הוא דיבור חדש - רש"ש.

רש"י בת"י

ד"ה משום דקא ממעט - ושללא כדון שרפן - משמע דעיקר החשש שמא יבוא לשורפן קודם זמנן, וכן פירש רגמ"ה,

וצ"ב אמאי לא פירשו כפשוטו משום דממעט באכילתן ובא לידי נותר - עי' מקדש דוד (יג. ח.).

תוס'

ד"ה כולו - ושמא אין שייך אלא לדמות הנך תרתי וכו' - ברה"ז גרס כלפנינו [ודלא כצ"ק שהגיה], ולפי"ז לכאורה כוונת תוס' לישוב אמאי מיייתי בסוגיין רק 'וכן לענין חטאות' ולא מיייתי הנך דלעיל, ומתרץ דמיייתי רק מה שדומה דהיינו תודה ושלמים שהפרישן ואבדו וכו'.

אבל לגירסת הצ"ק [הנדפסת בצד] לכאורה כוונת תוס' להשיג על מש"כ בתחילה דאביי לטעמיה, דזה אינו דדוקא בתודה וחטאת דסוגיין דענינם אחד הוי לטעמיה, אבל בשאר סוגיות אינו מוכרח שהוא ענין אחד.

ד"ה ובי מכניסין - ואע"ג דאדם נכנס במלבושי חול לעזרה ומביא כבשתו לעזרה ומקדישה וכו' - הריעב"ץ ציין לפסחים סו. דכן עשה הלל, אלא שדוחה דאין ראיה דאפשר דעם הבאתו וכניסתו לעזרה לאלתר מקדישה.

וראה במשל"מ (שמיטה ג. ג. ד"ה אף נאזיה) שדחה אף הוא ראיית תוס', דשאני התם שהביאה על מנת להקריבה [וסברא כע"ז בהא דהלל - כתב הרש"י כת"י לקמן פא. ד"ה וליקדשו, ותוס' שם ד"ה אם, ועי' בדברינו שם]. והראיה דאדם נכנס במלבושי חול לעזרה דחה המשל"מ (נד"ה הכלל) דדוקא מידי דאכילה אסור דהוא דרך בזיון.

לא אסרינן להכניס חולין לעזרה אלא היכא דאיכא כעין עבודה - כן דעת התוס' בהרבה מקומות [עי' מה שציין מסהש"ס על תוס' לעיל כא: ד"ה חולין], אכן בתוס' לעיל כא: הנ"ל משמע דנוטים לפירש"י, ועי' בדברינו שם שהרחבנו בזה. וראה במשל"מ (שמיטה ג. ג.) שדייק מדברי

תוס' דהכא דסברי דשלא כדרך עבודה אפילו איסור דרבנן ליכא, ושכן דעת הרשב"א.

דאיכא הגשה ותנופה - בצד הגליון הוגה 'דאיכא תנופה', אמנם בתוס' ב"ב ריש פא: איתא 'הגשה או תנופה למ"ד', והנה תנופה הוא דעת ראב"י במתני' לעיל סא. [ורבנן פליגי עליה - עי' תוס' סוכה מז: סוד"ה הבכורים], אבל הגשה ליכא בביכורים, ויתכן שכוונת תוס' להנחה לפני המזבח - עי' קר"א לעיל סא. (ד"ה והא דחשיב). ושור"ר שכ"כ העול"ש כאן.

כדדרשינן מה שלוי בשלך אסור אף שלך בשלוי אסור - צ"ע דדרשא זו נדחתה בקידושין נז: - כן הקשה המגיה למשל"מ (ה' יסודי המורה סוף פ"ה), ועי' מש"כ לישוב בהגהות מצפ"א כאן.

ועל חנם פירש כן וכו' דתנן בפרק כל התדיר וכולם רשאים להכניס לתת לתוכן תבלי חולין ותרומה - המשל"מ (שמיטה ג. ג. ד"ה וא"ת כפי) מישב לדעת רש"י דהמשנה בזבחים מיירי בקדשים קלים שנאכלים בכל העיר, א"נ דתבלין שנתערבו בקדשים נתבטלו מתורת חולין.

ומה שתאמר תחילה וכו' בדין קא מתמה דמאי בעיא אכילת חולין בפני עצמה בעזרה - פי' מילתא דלא שכיחא הוא לאכול חולין בעזרה - צ"ק.

וכתב המשל"מ הנ"ל (נסו"ד, נד"ה כתנו המוס') דנראה דדוקא חולין גנאי הוא לאוכלם בעזרה, אבל אפילו קדשים קלים שרי הגם דנאכלין בכל העיר, ומצדד לומר דישאל נמי יכולין לאכול קדשים קלים בעזרה.

וא"ת מאי קשיא וכו' יקדישה ויאמר דאי לאו תודה היא יהו לבדק הבית וכו' - העול"ש (ד"ה אמנס) כתב לישוב דהמקדיש לבדק הבית סולת הראויה למנחה עובר

איזהו

מנחות דף פא.

מקומן

תרסג

בעשה דומיא דהמתפס תמימים לבדה"ב,
ע"ש.

שהיה שם גפן של זהב שכל המתנדב
גרגיר מביא ותולה בה - כן איתא
בתמיד כט., מדות לו., חולין צ:

וי"ל דלא שרינן הכי אלא גבי ביכורים
דלא הוו כול"י האי כעין קרבן וכו' -
נראה כוונת תוס' לשיטתם דדוקא כעין
עבודה אסור חולין בעזרה, ומחלקים
דביכורים דאיסורן קל דלא הוו כ"כ כעין
קרבן הקילו להקדישן לבדק הבית, אבל
במקום דהוי כעין עבודה גמורה לא הקילו,
והטעם מבאר השטמ"ק (כ"ג) בשם גליון,
דכלפי עבודה גמורה נראה בדק הבית כחולין
בעזרה משא"כ כלפי ביכורים שאינם קרבן
ממש.

והנה בתוס' ב"ב פא: (ד"ה דמקדיש) תירצו
וז"ל "דגבי תודה כיון שעשה מ' חלות מד'
מינים מוכחא מילתא טובא שלשם תודה
מביאם ולהכי אפילו הקדיש על תנאי חשיבי
חולין בעזרה כיון שאין דרך לעשות משאר
הקדש מה שעשה מזה, אבל ביכורים כי
מקדיש לדמי לא מיחזי חולין בעזרה" עכ"ל.
ובמשל"מ הנ"ל (ד"ה ודע) כתב דזה גם כונת
התוס' דהכא, וצ"ע.

וא"ת והא כה"ג שרינן לעיל בפ' התכלת
וכו' דחולין ממילא הוו וכו' -
לכאורה לא דמי דהתם כל החלות כבר
קדושות אבל הכא הלחם הוא עדיין חולין,
אלא כוונת תוס' דיקדיש לדמים על תנאי
כדלעיל והדר לכשיפדה חולין ממילא הוי -
ע"י עול"ש.

והמשל"מ הנ"ל (ד"ה ודע) תמה דהלא כבר
תירצו תוס' דבקרבת גמור לא מהני דיקדישנו
לדמיו, ועוד דהכא אין צריך להא דחולין
ממילא הוי אלא התם דאם יוציא לחוץ יפסל
ביוצא אבל לחמי תודה יכול לפדותן בחוץ,
וכתב למחוק תיבות 'וחולין ממילא הויין'

וכוונת תוס' רק להקשות על תירוצם דלעיל
דמפ' התכלת מוכח דאף בקרבן גמור מהני
קדושת דמים, ומשני דשאני התם שכבר
נתקדשו אבל להכניס לכתחילה במידי דקרבן
אסור.

והא דשרינן גבי ספק מצורע וכו' התם
בטי"ל ליה בהדי אידך שמן - יש לעיין
אי מטעם ביטול אתינן עלה מה צריך כלל
לסברת חולין ממילא הויין - ע"י עול"ש.

ועוד י"ל דהתם גבי תודה וכו' - צ"ל
'דהכא גבי תודה', וכן איתא במשל"מ
הנ"ל ד"ה והנראה.

כדאשכחן לעיל דגזירה שמה יאמרו
מוציאין מכלי שרת לחולין -
הוא לעיל דף עט., וע"י עול"ש דאף דלא דמי
לגמרי לדלעיל מדמו ליה תוס'.

וכן בההיא דפ' בתרא דיכול להיות מנחה
אחת וכו' אב"ל בלוג שמן של מצורע
דליכא שיעור וכו' - ר"ל דבפרק בתרא מה
שהוא פודה להוציאו לחולין יכול להיות
שיש בו שיעור עישור דמנחה ושייך לגזור,
לאפוקי לוג שמן דמצורע שאותו המעט
שמוסיף בו וצריך לפדותו אין בו שיעור
וידעי כו"ע שלא נתקדש קדושת הגוף.

דאין ביכורים ניפדין כתרומות ומעשרות
- דהרי השתא נמי לאחר פדיון אין
נאכלים אלא לכהנים - תוס' זבחים עז.

ד"ה אמר ליה - פי' בקונטרס לוי היינו
למדין - כ"ה ברש"י כת"י.

דף פא.

גמ'

וכי מפרישין תחילה למותרות - תמוה מאי
ס"ד דלוי - ע"י שפ"א (סוף פ:).

ובעיקר דין זה דאין מפרישין למותרות: ע"י

קה"י נזיר (ס' ו. יא.) שנסתפק אם אי אפשר להפרשה כזו לחול, או שבדיעבד נתפס שם מותרות רק דלכתחילה אין להפריש למותרות.

א"ל עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר -
צ"ע סברת ר"י בר שמואל וכי לא ידע דיש לאו להמיר - ע"י נתיבות הקודש.

היכי ליעביד לנפינהו אבראי לפני ה' כתיב:

האם צריך להניף לחמי תודה עם החזה ושוק?

הנה הא דצריך להניף הלחמי תודה בפנים ביארו הרש"י ורש"י כת"י משום דמניפן עם החזה ושוק, וכן איתא ברמב"ם (מעשה"ק ט. ו.) דמניף הלחמי תודה עם החזה ושוק ואימורין.

ותמה הרש"ש (לקמן ד.) מנין להרמב"ם דין זה, ומסיק מדאמרינן לעיל ריש סב. דבכל מקום שיש לחם הלחם למעלה.

אך תמה הרש"ש מדאיתא לעיל טו. דתודה ולחמה לא הוזקו זה לזה בתנופה, ותירץ דצ"ל דלא הוזקו זה לזה מחיים אבל לאחר שחיטה הוזקו. וראה עוד בחי' הגרי"ז לעיל סב., ומש"כ לבאר המנח"א (עמ' ל"ג) בשם הגרי"ז.

ובמקור ברוך (ח"צ ס' כג. ג.) העיר דאם צריכין להניף הלחמי תודה עם החזה ושוק למה לי טעם דלפני ה' תיפוק ליה משום דנפסלין ביוצא, ותירץ דזה אינו אלא למצוה אבל דיבעד ודאי מתקיימת התנופה אף בזה אחר זה.

מתקין לה רב שישא וכו' ליייתי בהמה וליייתי שמונים בהדה - רש"י שלמעלה ורגמ"ה מפרשים דלינחניהו בחוץ כר' יוחנן, ורק השמונה חלות דתרומה יכניס בפנים וליחשבינהו מהני ארבעים חלות דקדשי.

אולם רש"י כת"י ותוס' מפרשים דיכול להכניס כל השמונים חלות הואיל והוו לאחריות חשיבי צורך קרבן ולא הוי חולין בעזרה.

משום דקא ממועט באכילה דארבעים -
יעוי' פירושי הרש"י, ולפירוש ראשון ושני צ"ל 'באכילה דארבעה', אבל לפירוש השלישי גרסינן שפיר 'באכילה דארבעים' - ח"נ.

ולימא אי הך דקיימא תמורה היא הא וולדה תודה - בהגהות ראמ"ה דן איך שייך להקדיש העובר דהרי מחוסר זמן הוא, ע"ש, אמנם ראה בתוס' תמורה דף י: שכתבו דכל האיסור דמחוסר זמן הוא משנולד, דאילו קודם שנולד מותר להקדישו, וכ"כ השטמ"ק בזבחים יב. אות ל"א, [אבל בתוס' בזבחים שם (ד"ה לילה לקדשה) הניחו זאת בקושיא].

וראה עוד קושית שטמ"ק כאן (אות ג') שהניח בצ"ע, ועי' חזו"א (תמורה לג. י.), ובספר ישר וטוב.

ואי הך דקיימא תודה היא וכו' והאי ליהוי מותר דתודה - עי' רש"י שמבאר מדוע הכא אין להקשות וכי מפרישין תחילה למותרות, ועי' חזו"א (תמורה לג. ט.).

אמר ליה מאן לימא לן דאמר ר"י אם שיירו משוייר דלמא אם שיירו אינו משוייר - הרמב"ם (פסוקמ"ק ד. ו.) פסק בפשטות דשיירו משוייר, וצ"ע איך פסק שם (יג. ג.) דנתערבה תודה בתמורה הנשארת אין לה תקנה, הלא אית לה תקנה כדהכא, וראה בלח"מ (ס' ד. ו.) שנסתפק בדעת הרמב"ם דיתכן דס"ל דשיירו אינו משוייר, ועי' קר"א, ושעה"מ (גניצ'ה ג. יג.). וראה בזה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי הל' תמורה (עמ' נ"ח, ד"ה צתמורה).

רש"י

ד"ה ענין אחר דקא ממעט באכילה
דארבעה וכו' - כפירוש השני
דרש"י כן מפרש הרש"י כת"י, והוא כעין
פירוש קמא דהבעיא הוי דמביא קדשים לבית
הפסול, אבל חלוקים בטעם: דלפירוש קמא
משום דהכהן לא יחוש לאכול שמא חולין
הן, ואילו לפירוש זה משום דאיכא ח' חלות
ושמא לא יוכל לאכול הכל. וראה נתיבות
הקודש שדן ומקשה על פירושי הרש"י.

ענין אחר וכו' וכי מתותרי למחר שרף ליה
ועבר משום בל תשחית - צ"ב דהואיל
וצורך הצלת הקרבן הוא מאי בל תשחית יש
בזה.

במתני' ד"ה האומר הרי עלי - וכיון
דאמר הרי עלי תודה אע"ג
דלא אמר ולחמה מתחייב בשתייהן -
השפ"א תמה הא בלאו הכי כל שאמר סתם
'תודה' כולל בהמה ולחם, דהלחם נמי איקרי
תודה כדלעיל.

תוס'

ד"ה אם איתא - ושמא דוקא היכא דלא
מיכוין וכו' - עי' הגהת צ"ק, והגהת
ח"נ, והגהת עול"ש, ועכ"פ לפי דברי כולם
כוונת תוס' דדוקא לחזקיה דקאמר סתמא
'ליקדשו שמונים חלות' אמרינן דיכול
להכניס כולן בעזרה דהוה לאחריות וצורך
קרבן, אבל לר' יוחנן דמפרש להדיא שאין
רצונו לקדש אלא ארבעים מתוך שמונים אין
השאר באין לאחריות ואסור להכניסם.

ומאי דאיתא בגמ' "וליקדשו להו ארבעים
מתוך שמונים" לא דהוא אומר כן אלא הגמ'
מפרש לה - עול"ש. [ועי"ש מה שהקשה על
דברי תוס'].

והנה דברי תוס' כאן מכוונים לפי פירושם
דלקמן דכל השמונים חלות שרי להכניסן
משום דהוה לאחריות, וכפירוש הרש"י כת"י.

ד"ה משום דאיכא ארבע - ובכל מקום
מצינו הלחם למעלה - צ"ב מה ענין
כאן לכל מקום הלחם למעלה, אך ברש"י
כת"י מבואר יותר דהוא עיקר הדרשא, ועי'
חי' הגרז"ס שכתב להגיה כאן ברש"י.

ואי קשיא וכו' איכא לתרוצי עיקר מילתא
נקט - וכ"כ השטמ"ק לעיל סב. (אות
א') בשם התו"ח, ועי' רש"ש כאן.

ד"ה ומשני לא אפשר בהכי משום
דממעט באכילה דארבעים - גבי
הבעלים - מדנקט רש"י גבי הבעלים וכן
בסוף הדיבור 'וקא ממעט לבעלים' משמע
דר"ל לפירוש זה דכל הארבעים חלות
אבודים לבעלים הואיל והכהן לא יאכל
התרומה, ולפי"ז נצטרך לגרוס לקמן ברש"י
"ונמצא אותן ארבעים חלות אבודים".

אבל באמת זו אינה סברא כלל, שהרי כיון
שהפריש התרומה הותרו השאר באכילה, וגם
הח"נ כתב דלפירוש ראשון ושני דרש"י
גרסינן בגמ' "דממעט באכילה דארבעה", וכן
ברגמ"ה שמפרש כפירוש זה כתב דנמצאו
ארבעה החלות גרידא באין לבית הפסול,
ובהגהות דברי נחמיה כתב להגיה ולמחוק
ברש"י תיבות 'גבי הבעלים', ולפי"ז נצטרך
גם להגיה בסוף הדיבור תיבת 'לבעלים'.

ולעיל דאמרינן וכו' דהתם ליכא אלא
ארבעים חלות וממה נפשך אית
ליה לפרושי ד' לתרומה וכו' - החילוק אינו
ברור דהא התם נמי אין חושש הכהן לאכול
הד' חלות דשמא תמורה היא, ומבאר
העול"ש דר"ל דהתם כיון שאינו מפרש אלא
ד' חלות מתוך מ' יסבור הכהן דתודה ודאי
היא וזה לחמה ויאכל הלחם, ודוקא הכא
דמפרש ח' חלות יבין הכהן דספק הוא ולא
יחוש לאכול.

ד"ה דלמא - לעיל פירשתי דקשיא
מתמורה וכו' - הגליון בשטמ"ק
(י"ד) כתב דצ"ל דשיטת חלוקת הן.

ד"ה התורה - ואפילו רבי יהודה לא
קאמר [פי' דטוב מזה ומזה נודר
ומשלם], אלא דאמר הרי זו אבל אמר הרי
עלי לא - עי' בתוס' חולין ריש ב: דתליא
בלשונות הגמ' דנדרים דף י.

דף פא:

מתני'

תודה עלי מן החולין ולחמה מן המעשר
יביא היא ולחמה מן החולין:

הרש"י שלמעלה, וכן הרש"י כת"י, ורגמ"ה,
והרמב"ם (מעש"ק טו. טז.) ביארו הטעם:
לפי דעיקר התודה שהוא הזבח בא מן החולין
גם הלחם נגזר אחר הזבח וחייב להביאו מן
החולין.

אולם מתוס' (ד"ה תודה) משמע שמפרשים
הטעם משום שהקדים ואמר 'תודה מן
החולין' נתחייב בחולין ושוב אינו יכול
לחזור בו להביא מן המעשר.

וכתב מהר"י קורקוס (מעש"ק טז) דנפק"מ
בין הפירושים בצירוי שאמר תחילה לחם מן
המעשר ואח"כ תודה מן החולין, דלתוס'
שפיר יביא הלחם מן המעשר כדין הסיפא,
אבל לרש"י כל שנתחייב בתודה מן החולין
נגזר גם הלחם להתחייב מן החולין. וע"ע
קרא (ריט פא:).

היא ולחמה מן המעשר יביא - השפ"א
נסתפק אם אמר רק 'תודה מן המעשר'
ולא פירש על הלחם כלום האם יכול להביאו
גם מן המעשר, דמחד מדנקטה המשנה דוקא
שפירש לחמה מן המעשר משמע דאם לא
פירש לא, ומאידך מדיוקא דרישא דתודה מן
המעשר ולחמה מן החולין משמע דאם לא
פירש לחמה מן החולין יביא אף הלחם

וליקדשו להו ארבעים מתוך שמונים - רוב
המפרשים (שטמ"ק, ז"ק, עול"ט)
כתבו דמכאן ואילך הוא דיבור חדש, מלבד
נ"א שנדפס בשולי תוס' ובצידו, דהכל הוא
דיבור אחד וממשיכים תוס' לפרש תירוצם.

ועל חנם פי' כן בקונטרס - הצ"ק וח"נ
וטה"ק מפרשים דכוונת תוס' לדחות
פירש"י דיניח השמונים חלות בחוץ ויכניס
רק השמונה חלות דתרומה, דאילו תוס'
סוברים דיכול להכניס כל השמונים חלות
משום דהוה לאחריות.

וצ"ע דאיך מיייתי תוס' ראייה מהלל הזקן הלא
התוס' גופייהו לעיל פ: (ד"ה וכו') דייקו מהלל
דמידי דאינו צורך עבודה לא הוי חולין
בעזרה, וקודם שהקדישה אינו צורך עבודה
[וכ"כ התוס' פסחים סו: ד"ה מביאה].
וקושיא כעין זו הקשה המשל"מ (שמיטה ג. ג.
ד"ה אן נאזיז) ורצה לומר דתוס' כתבו הכא
אליבא דרש"י דלית ליה חילוק אם הוי דרך
עבודה או לאו. וע"ע מש"כ לישב היד דוד.

והנה השטמ"ק (י"ג) גורס "פ"ה ואינך הוה
ליה כמפריש לאחריות", וכנראה כוונתו
לרש"י כת"י דזה הוא לשונו ממש דמייתי
תוס', ודרכם של תוס' בדרך כלל להביא
מהרש"י כת"י, ויתכן לפי"ז דכוונת תוס'
"ועל חנם פירש כן בקונטרס" הוא אדרבה
לדחות פירוש הרש"י כת"י ולפרש דיניח כל
השמונים חלות בחוץ. [אבל מתחילת הדיבור
דתוס' ומסופו אין משמע כן, וצ"ע].

ובספר יד בנימין כתב דתיבות 'על חנם' הוא
סוף הציטוט מרש"י כת"י, ומסיים תוס' דכן
הוא פירוש הקונטרס (כת"י).

ואע"ג דלעיל בפרק התכלת גבי שחט שני
כבשים על ארבע חלות חשבינן
להו חולין בעזרה וכו' - פי' והרי הוה
לאחריות ולצורך קרבן, ומשני תוס' דאחר
דפריק להו בפנים דתו אינם לאחריות חשיב
להו חולין בעזרה.

ממעשר, ועי"ש דמסיק דמסברא נראה דדיוקא דרישא עיקר, אך בתו"כ איתא לא כן [והביאה בליקוטי הלכות].

גמ'

ת"ש האומר הרי עלי וכו' טעמא דאמר [תודה] אבל לא אמר תודה לא -

הח"נ הקשה אמאי פריך מברייתא זו ולא מרישא דמתני' דקתני 'האומר הרי עלי תודה יביא היא ולחמה מן החולין', ונידוק טעמא דאמר תודה אבל אמר לחמי תודה לא - עי' מש"כ לישב. [והצ"ק פירש דבאמת זו קושית הגמ', ומישב בזה תמיהת תוס' ד"ה טעמא].

רבי יוחנן אמר אפילו תימא בית הלל באומר אילו הייתי יודע וכו' -

השפ"א מסתפק אם חזקיה פליג לפי דנראה לו דוחק כן אבל לדינא מודה לר' יוחנן, או דפליג בדינא דס"ל דכה"ג הוי דברים שבלב, ומצדד מלשונו דר' יוחנן כצד הראשון. ובעיקר דברי ר' יוחנן - עי' בדברינו בגמ' לקמן קג.

מאי שמור ושמעת אמר אביי שמור הבא תודה ושמעת הבא לחמה - פי'

'שמור' מה שנדרת במפורש להביא תודה, 'ושמעת' את מה ששמעת מחכמים שצריך להביא גם לחם.

רבא אמר שמור הבא תודה ולחמה ושמעת שלא תהא רגיל לעשות כן

- השפ"א מבאר מחלוקתם: דלאביי הגם דמחויב להביא לחם מ"מ אין זה בכלל נדרו ואינו עובר על הלחם בבל יחל כיון שהוא לא נדר לחם, ורבא ס"ל כיון דהדין דחייב להביא לחם הוי ממש כאילו נדר ועובר בכל יחל. ועל דרך זה מבאר גם בתורת הקודש (מ"ג סי' ל"ה), והרחיב בחקירה זו שם בח"ב (סי' לה-לו).

היא ולחמה מן המעשר יביא - זהו פיסקא, וכן מבואר מתוס' שגרסו פיסקא זו.

ועי' שטמ"ק (י"ב) שהביא פירש"י שגרס הפיסקא "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין" עי"ש, ונראה שזו גם היתה גירסת הרמב"ם (מעשה"ק טו יז). ולכן נקט על ציור הזה את דינו דאם הביא הכל מן החולין יצא. וכן נראה בהדיא גירסת הרדב"ז שם (הי"ז), ונחה בזה קושית הכס"מ שם.

ושו"מ שכך נקט גם הקר"א בביאור הרמב"ם ומיישב בזה הפירוש שדחו תוס' ד"ה היא ולחמה. [אבל צ"ב דהניחא אם היה מפרש הפירוש הנ"ל "לא סגי דלא מיייתי תודה מן המעשר", אבל בהדיא נקט הרש"י כתי' בעל הפירוש הזה "לחם מן המעשר"].

לא שנו אלא מחיטי מעשר שני אבל מחיטין הלוקחות במעות מעשר שני

יביא - הרמב"ם (מעשה"ק טו. יז). סתם דלא יביא לחמה מחיטי מעשר שני אלא ממעות מעשר שני, ולא פירש הדין מחיטין הלוקחות ממעות מעשר שני, ועי' במהר"י קורקוס ורדב"ז ויד דוד שדקדקו מלשונו שפסק לקולא דיכול להביא, לפי דר' ירמיה דפליג הוי יחיד כנגד ר"נ ור"ח ור' זירא, ועוד שהוא תלמיד כנגד ר' זירא.

אולם הקר"א נקט דמדברי הרמב"ם נראה שפסק כר' ירמיה, לפי דבירושלמי משמע דר' זירא מודה לו, וכן דייק הח"נ מלשון הרמב"ם שפוסק לחומרא [והיד דוד דחה דיוקן].

רש"י

ד"ה נדר ופתחו עמו - ענין אחר וכו' - כפירוש הראשון כן מפרש רש"י כתי', וכפירוש השני מפרש רגמ"ה.

ד"ה שלא תהא רגיל - לנדור תודה בלא

לחם - קצת צ"ע הא בלאו הכי אסור לידור כדלעיל ע"א "התורה אמרה טוב אשר לא תדור", ונראה דמייירי בעת צרה דשרי לנדור - עול"ש. עוד י"ל כר' יהודה דס"ל דטוב מזה ומזה הנודר ומשלם.

(מעשה"ק טו. א.), וצ"ע הלא אף במסירה להדיוט גופה יכול לחזור בתוך כדי דיבור, וביאר קצות החושן (סי' נ"ה) דהא דמצי לחזור במסירה דהדיוט לפי שכל הקנינים אינם נגמרים אלא באמירה שאומר הריני מקנה לך החפץ, וכשחזור מדיבורו נשאר מעשה לבד שאינו כלום, אבל בהקדש דאמירה ידידה חשיב מעשה לא אתי חזרה דדיבור ומבטל מעשה.

ובהגהות קרני ראם תירץ דאמירתו להקדש עדיפה ממסירתו להדיוט כמש"כ הר"ן בנדרים (סוף כט:).

ובשו"ת ושב הכהן (תשובה י"ח), וכן המקנה (הו"ד נאנני מילואים כו. ט.) מחדשים דס"ל לתוס' ולרמב"ם דבקנינים דאיכא מעשה כגון משיכה אין חזרה בתוך כדי דיבור אלא רק כגון בקנין כסף, אמנם הקצוה"ח ואבנ"מ הנ"ל פליגי דבכל הקנינים מהני חזרה.

וע"ע בקצוה"ח הנ"ל ובש"ך (סי' נ"ה) שהקשו על שיטת תוס' והרמב"ם מגמ' ב"ק דף ע"ג דאיכא חזרה בתמורה בתוך כדי דיבור (מנח"א עמ' תנ"ח).

והנה גלהש"ס ציין לתוס' לקמן קב: ד"ה הא מני, ור"ל דמוכח מתוס' שם דלב"ה אף בהקדש מצי למיהדר בתוך כדי דיבור, וצ"ל דתוס' הנ"ל יפרשו סברת משנתינו כמו שכתבנו במשנה אליבא דרש"י ורגמ"ה.

ואמרינן נמי בפרק בתרא דנדרים והלכתא תוך כדי דיבור כדיבור

חוי' ממגדף וע"ז ומקדש ומגרש - צ"ע הא התם לא הוזכר כלל הקדש, ומבאר הצ"ק [וכן בהגהות קרני ראם] דהקדש דומה להנך ארבעה משום דחמיר. וסברא זו מתפרשת היטב כסברת הר"ן שם בנדרים דהנך דחמירי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומשום הכי לא מהני חזרה בתוך כדי דיבור. וכן לסברת הרמב"ן ור"ת בב"ב שהביא הר"ן בנדרים, דתוך כדי דיבור הוא תקנת חכמים משום הלוקח מקח מן השוק דיוכל להשיב

ד"ה שלא יקח מחיטי מעשר שני - בהמה לתורתו - משמע מפירש"י דהא דקתני במתני' "ולא יביא מחיטי מעשר שני" היינו בהמה, וכל המפרשים (רש"י כת"י זמנה, רמב"ם נפיהמ"ט ונהלכות, רע"ז זמניות, תפא"י סט) לא כתבו כן אלא שלא יביא הלחם מחיטי מעשר שני.

ועל פירש"י כאן תמהו השפ"א והעול"ש דהלא בירושלים בלאו הכי אין פודין מעשר שני, וחוי' לירושלים אין מתחלל אלא על הכסף, ועוד דבכל הסוגיא לקמן דיליף משלמים דאין גופן מעשר אין מתישב לפי דבריו.

והעול"ש כתב להגיה ברש"י 'לחם לתורתו', וכן הגיה הזבח תודה וכתב שכך הגיה בספר מים קדושים, וכן הגיה גם בחי' הגרז"ס. **תוס'**

ד"ה תודה - וכי הדר ואמר לחמה מן המעשר לא מצי הדר ביה - עי' בדברינו על המשנה ד"ה תודה.

דלא מיבעיא לב"ש דאמרי בגמ' גבי הריני נזיר מן הגרוגרות וכו' אלא אפי' לב"ה וכו' לא דמי לחכא - אע"ג דבגמ' מדמי הריני נזיר להאומר הרי עלי תודה בלי לחם, אליבא דב"ש מדמי שפיר דאמרי תפוס לשון ראשון - צ"ק.

והעול"ש מפרש כוונת תוס' דהתם דקאמר 'תודה בלא זבח' או 'נזיר מן הגרוגרות', אין משמעות למילים 'בלא זבח' או 'מן הגרוגרות' לבדן, לפיכך ע"כ דיבור אחד הוא והוי נדר ופתחו עמו, אבל הכא כשאומר 'לחמה מן המעשר' יש לזה משמעות דיבור לעצמו, ומיהדר ביה, והרי אי אפשר לחזור בו. וע"ע מש"כ הח"נ.

ולא מצי מיהדר דאמירה לגבוה כמסירתו להדיוט:

בענין חזרה בהקדש תוך כדי דיבור: כדעת תוס' כן הוא גם דעת הרמב"ם

איזהו

מנחות דף פב.

מקומן

תרס"ט

שלום, ופירש הר"ן דחכמים השוו מידותיהם בכל מילי [כגון קורע על מת דהתם] חוץ מהנך ד' דברים דחמירי, וכן בהקדש דחמיר לא אמרו לא פלוג.

והעול"ש גרס בתוס' "מגדף ועכו"ם והקדש", וכן העתיק התוי"ט דברי תוס', וא"כ נמצא דכך גרסי תוס' בגמ' נדרים שם, אכן כל המפרשים שם גורסים 'מקדש ומגרש', ויותר נראה שט"ס נפל בתוי"ט.

וראה עוד ברע"ב על מתני' תמורה (ה. ד.) שמנה ששה דברים שאין בהן תוך כדי דיבור ואחד מהם מקדיש, והוא מהרמב"ם בפיהמ"ש שם, ורעק"א במשניות הקשה דליתא הכי בגמ' נדרים הנ"ל, וכן בברה"ז בתמורה כה: הרבה לתמוה בזה. וראה עוד בסמ"ע (ינה. נד.), ובש"ך שם (סק"ה), וקצות החושן (סק"ג), ומשל"מ (מעשה"ק טו. א.).

וגבי תמורת עולה ותמורת שלמים מוכח וכו' דבנמלך אפילו ר' יוסי מודה דאפילו תוך כדי דיבור הרי זו תמורת עולה - צ"ע דבגמ' ב"ק עג: איתא בהדיא דמודה ר' יוסי דמהני חזרה תוך כדי דיבור בהקדש, אלא דמחלק בין תוך כדי דיבור גדול או קטן - כן תמה הש"ך (מ"מ נה. ה.), ובברה"ז תמורה כה: הרבה לתמוה בזה על הרמב"ם והרע"ב, ועי' צ"ק וח"נ בתמורה שם ובסוגיין, ועול"ש והגהות קרני ראם בסוגיין.

ד"ה אמאי - תימה הא לא שייך הכא סוף מילתא נקט בדלעיל - פי' דהתם נקט בדבריו רק סוף מילתא אבל הכא הוא מפרש בהדיא דתודה מן המעשר ולחם מן החולין. ועי' קר"א (על תוד"ה תודה) בישוב קושית תוס'.

וי"ל דקשיא ליה דכי אמר הרי עלי לחמי תודה יביא תודה מן המעשר כמו האומר וכו' - נראה דר"ל דהכי קשיא, דמשמעות דברי רב הונא דיביא תרוייהו מן

החולין, והלא תפסת מועט תפסת ואין לך לחייבו כשלא פירש אלא המועט, ואם מצינו דשייך תודה ממעשר ולחם מהחולין ה"נ נחייבנו להביא תודה ממעשר גרידא, ומשני הגמ' דהיינו דוקא כשמפרש כן דנעשה כאומר וכו'.

והצ"ק כתב דדברי תוס' דוחק הן, דלדבריהם פריך הגמ' ממתני' על רב הונא ולא כדמשמע דפריך מרב הונא על מתני'.

וברש"י כת"י מבואר בהדיא דפירכת הגמ' דבמתני' נמי נימא דסוף מילתא נקט ויביא הכל מן החולין.

ד"ה טעמא - תימה מאי קשיא ליה וכו' - עי' מש"כ לישב השטמ"ק (אות ז' ואות י'), ובאופן אחר מישב הצ"ק, וע"ע תירוץ הקר"א, ושפ"א.

ד"ה [תודה] היא ולחמה - יש פי' שכתוב בהן וכו' - הוא ברש"י כת"י, ועי' בדברינו בגמ' ד"ה היא ולחמה מן המעשר.

ונראה שזה טעות סופר - פי' דאמאי מפרש הקושיא רק על הלחם ולא על התודה שאף היא קתני דיביא מן המעשר.

ובמדויקים מצאתי - הוא ברש"י שלמעלה. וכן פי' בקונטרס במתני' - הוא ברש"י כת"י במשנה.

דף פב.

גמ'

מהיכא קא ילפת ליה משלמים ושלמים שם שם ממעשר - בזבחים נ. פשטינן מהכא דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש.

ומינה מה שלמים אין גופן מעשר אף תודה - בהגהות מצפ"א (על רש"י) תמה דהלא הוי אפשר משאי אפשר, דהשלמים הן בשר ואי אפשר להן לבוא מן

המעשר, אבל לחמי תודה אפשר להן. ועי' ח"י הגרז"ס.

מה שלמים אין מין מעשר אף תודה וכו'
לאפוקי חיטין הלוקחות במעות
מעשר שני - ר"ל דקודם דלקח הבהמה לצורך שלמים לא היה עליה שם מעשר, דאסור לקנות בהמה בשר תאווה ממעות מעשר שני, אף לחמי תודה אין באין מחיטין הלוקחות במעות מעשר שני דחל עליהן קדושת מעשר שני - עול"ש (פא: על רש"י ד"ה שלא יקח).

אמר ר' אמי המתפס מעות מעשר שני שלמים לא קנו שלמים - הרמב"ם (מע"ש ז. יט.) פסק כר' אמי, וביאר הכס"מ משום דפלוגתא דר"י ור"א הוא לקמן ופסק כר"א, וכמו כן גם רבא סבר הכי, וכוונתו למאי דאיתא בגמ' "אמר רבה נעשה כלוקח שור לחרישה" וגרס 'רבא' אבל לפנינו איתא 'רבה'.

והזבח תודה תמה דהלא קי"ל דהלכה כר' יוחנן אפילו נגד רב ושמואל, וכתב דאולי משום דשקיל וטרי הגמ' אליביה, וכן רבה מפרש המשנה אליביה, לכן פסק כר' אמי.

הלוקח חיה לזבחי שלמים ובהמה לבשר תאווה:

א] דין לקיחת בהמה לשלמים ממעות מעשר שני:

עיקר הדין מבואר במשנה (מע"ש א. ג.) דלוקחין בהמה ממעשר שני לזבחי שלמים, וכתב רש"י כאן (ד"ה לא ילא) "דכך הוא הדין לעשות" משמע דזהו עיקר הדין דאורייתא, וכן נקט הרא"ש בפירושו למשנה שם "שכך הוא עיקר מצות מעות של מעשר שני להקריב בהם זבחים שלמים דילפינן שם שם", וכן נקט הרע"ב במשניות, וכן בתוס' כאן (ד"ה אינו) הביאו דרשת הספרי דמשמע דהוא מדאורייתא.

וצ"ע דרש"י בתחילת העמוד כתב דהוא היתר גרידא להביא שלמים ממעשר שני ולא דילפינן דזהו עיקר מצותה, וברמב"ם פיהמ"ש (נמע"ש סס) מבואר דתקנת חכמים היא שאסרו לקנות בהמה לבשר תאווה אלא להביאה שלמים. וראה במשנה ראשונה שם שכתב דצ"ל דלכו"ע הוא תקנת חכמים [ומקורה מירושלמי מע"ש א. ג.] ודרשת הספרי שהובאה בתוס' הוא אסמכתא בעלמא, הלכך חיה ועוף שאין ראויין לקרבן לא גזרו בהן חכמים ומותר ליקח לכתחילה לבשר תאווה, וכן פסק הרמב"ם (מע"ש ז. יז.). וע"ע דרך אמונה מעשר שני פ"ז, בציון ההלכה אות צ"ה.

ב] בגדר איסור הקרבת חיה למזבח:

במשנה זו מבואר דחיה אינה ראויה לזבחי שלמים, וצ"ע לדעת ר"ל בזבחים לד. דהמקריב חיה למזבח אינו עובר בכלום, ופירש"י דבהמה מצוה להקריב וחיה רשות. אכן בשטמ"ק שם משמע דחיה הוא חולין ואינה קרבן כלל אלא דאין איסור להקריבה, וכן נקטו האור שמח (פ"ה מאיסור"מ) ובית הלוי (ח"צ סי' מה. ט.).

ובקובץ אהלי חיים (עמ' מ"ג) מובא בשם הגר"י יותר מזה, דפשיטא דאסור להקריבה, אלא דפליגי רק אם עובר בעשה. ולכל המפרשים הנ"ל לא קשה מידי.

אבל צ"ע לדברי האבי עזרי (פ"ה מאיסור"מ) שנקט כפשטות לשון רש"י דחיה הוי קרבן אלא דהוי רשות בלבד להקריבה, וצ"ל דסו"ס כיון דאינו מצות הקרבה גמורה לא שרו ליקח בדמי מעשר שני. ושור"ר שעמד בזה המנח"א בזבחים (ח"צ עמ' קל"ט), עי"ש.

לא יצא העור לחולין לאו למימרא דקני שלמים - עי' שטמ"ק (ג.) מאי ס"ד למימר הכי, אימא דלא חל אלא קדושת מעשר שני בלבד. וע"ע עול"ש שהרחיב בזה.

איזהו

מנחות דף פב.

מקומן

תרעא

מפרשים דהא דלר"מ לא חלה קדושת שלמים על מעשר שני משום דהוי ממון גבוה וכהקדש דמי ואין קדושה חלה על קדושה, אכן האור שמח (פ"ו מחו"מ) ביאר טעם אחר דהוי חיסרון בבעלות, דכיון דמעשר שני ממון גבוה ממילא אינו בעלים להתפסו בקדושת שלמים - עי' בזה הערה נ"א לכנסת הראשונים.

מתני'

מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין:

א עבר והביא מן המעשר מה דין הקרבן? ראה בהערה נג-נז לכנסת הראשונים שהביא דמפירוש רבינו שמואל (פר' ויקרא) מבואר דהוי פסול בקרבן, אכן מדברי המאירי בחולין והריטב"א במגילה משמע דרק לא יצא ידי חובתו אבל הקרבן לא נפסל. וצ"י לספר תורת הקודש (ח"צ סי' ל"ה).

ב מנחת נדבה האם באה מן החולין או אף מן המעשר?

התוס' בזבחים נ. (ד"ה אס) פשיטא להו דבאה מן החולין בלבד אלא שהניחו בצ"ע מנלן, אכן בתוס' כאן (ד"ה להקיש) כתבו בפשיטות דמנחות באין ממעשר, והיינו מנחת נדבה דמנחות ציבור הרי הן דבר שבחובה, וכן מנחת נסכים הוי כליל ואין באין ממעשר כמש"כ תוס' ד"ה ונסכים.

והנה סברת התוס' הנ"ל בזבחים צ"ע, וכתב השפ"א דיש להסתפק במנחת נדבה משום דאף דנאכלת מ"מ אין נאכלת לישראל אלא לכהנים וזבה דמי לעולות, עיי"ש.

וכן הקר"א (על תוד"ה להקיש, נסו"ד) נסתפק בדין מנחת נדבה, אלא שצ"ב סברת ספיקו, וכן צ"ע שכתב דלא מצא מבואר דין מנחת נדבה, והוא פלוגתת בעלי התוס' כמו שנתבאר.

אמר רב לא קני שלמים ומאי לא יצא העור לחולין הכי קאמר אינו בתורת לצאת העור לחולין:

א רש"י ורגמ"ה כתבו שני פירושים, וכתב הח"נ דפירוש קמא הוא פירוש הרע"ב בפ"ק דמע"ש, ופירוש השני הוא פירוש התוס' כאן.

ולכאורה משמע דאין חילוק בין הלשונות אלא משמעות גרידא מהו 'אינו בתורת', דלפירוש קמא ר"ל שלא עשה כתורה וכדין, ולפירוש בתרא אינו בתורת דין שלמים דהעור יוצא לחולין.

אולם העול"ש מבאר דיש נפקותא בין הפירושים: דללישנא קמא כיון שלקח שלא כדין לא חל כלום ולא נתחללו המעות מעשר כלל לא על הבשר ולא על העור, וללישנא בתרא המעשר נתחלל על העור והבשר אלא דחל עליהן קדושת מעשר שני בלבד [ולא כדס"ד קדושת שלמים], והבשר יאכל ומ"מ לא יצא העור לחולין כיון שעשה שלא כהוגן. [וצ"ב דרש"י נקט דמוכרם הן ועורן].

ב למסקנת הסוגיא מה דין החיה והבהמה עצמן: כתב המשנה ראשונה (מע"ש א. ד.) דמשמעות הרש"י [בסוף ד"ה ה"ק, דנקט דמוכרם הן ועורן - ודלא כהבנת העול"ש דלעיל בדעת רש"י], וכן משמעות תוס' [שכתבו דלא חל על החיה תורת בשר תאווה], ומפורש בדברי הרע"ב, דלא נקנו בתורת מעשר כלל ואסור לאוכלן אף כבשר תאווה וצריך למוכרן ולקנות בדמיהן מעשר.

ותמה עליהם דמן הסוגיא אין הכרע לומר כן, וגם הרמב"ם והר"ש מפרשים דמה שקנסו הוא דוקא על העור שלא יצא לחולין אלא ינהג בו תורת קדושת מעשר, אבל החיה והבהמה גופן שוחטין ואוכלן בתורת מעשר.

כי פליגי אליבא דר' מאיר דאמר מעשר ממון גבוה הוא מ"ד לא קני כר' מאיר - הרש"י וכן הקרית ספר (מע"ש פ"ו)

תלמוד לומר וזבחת פסח וכו' והלא פסח
אין בא אלא מן הכבשים וכו' -
לקמן פג: דרשין מינה דרשא אחרת, ועי'
תוס' זבחים ז: ד"ה וזבחת (א').

להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר
לפסח - אינו היקש אלא בנין אב
- עי' הגהות הר"ב רנשבורג.

לפיכך האומר הרי עלי תודה וכו' -
פירש"י דמשנה שאינה צריכה היא
וכו', אבל התו"ח במשניות כתב דבא
לאשמעינן דלאו דוקא פסח שהוא חוב גמור,
אלא אף אלו שהוא נודר מעצמו כיון שקיבל
עליו נעשה חוב גמור ונלמד שפיר מפסח.

ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן
החולין:

טעם הדבר:

המפרשים (רש"י כת"י, תוס', רמז"ס פיהמ"ט
וזהלכות, רע"ב, תו"ט, תפא"י) ביארו דאפילו
פירש בהדיא דנסכים מן המעשר לא יביא
אלא מן החולין.

אלא שבטעם הדבר מצינו פלוגתא: דהתוס'
פירשו משום דהוה כליל, וילפינן מהספרי
דדוקא מידי דאית ביה אכילה בא מן המעשר,
אבל הרמב"ם (נפיהמ"ט וזהלכות מעשה"ק טו.
ז.) נקט דילפינן להא מקרא דהקריב המקריב
קרבנו - עד שיהא משלו, וצ"ע אמאי צריך
קרא מיוחד בנסכים תיפוק ליה ככל שאר
קרבנות חובה שאין באין אלא מן החולין -
עי' בתורת הקודש (ח"ב סי' ל"ה) שמישב דעת
הרמב"ם דנסכים הן חובת הזבח גרידא ולא
מכלל הנדר ולכן צריך קרא מיוחד, עי"ש
שהרחיב בזה.

והנה צ"ע למאי צריך כלל לילפותות תיפוק
ליה דדוקא שלמים הוקשו למעשר, ומהיכי
תיתי דנימא דגם נסכים יבואו מהמעשר [וכן
פירש הרש"י כת"י כאן] - עי' מה שתירצו
בזה אבן האזל על הרמב"ם הנ"ל, וחזון

יחזקאל (תוספתא מנחות ח. יד.), ומנח"א (עמ'
י"א), וכולם נתכוונו לדבר אחד.

גמ'

ר"א אומר נאמר פסח במצרים ונאמר
פסח לדורות - צ"ע למ"ד (לעיל יט):
דלא יליף דורות משעה, אך כתבו שם תוס'
(ד"ה ושמואל) דאף הוא מודה דפסח מפסח
שייך למילף טפי.

עוד יש לתמוה דלר' אליעזר נילף כל
הקרבנות מקרבנות מדבר שלא באו מן
המעשר, ונימא דאף קרבנות נדבה אין באין
ממעשר - עי' קר"א.

אמר לו ר"ע וכי דנין אפשר משאי אפשר
- עי' נדה לז: דסבר רב ששת
דהפלוגתא הוי רק לענין גזירה שוה, אבל
בהיקש לכו"ע דנין אפשר משאי אפשר דאין
משיבין על ההיקש כדפירש"י שם. ומבואר
לכאורה בסוגיא שם דהדבר תלוי במחלוקת
אמוראים. וע"ע יפ"ע כאן.

מה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים
ואימורין לגבי מזבח - הקשה המיוחס
לרשב"א וכי מה פירכא זו, אדרבה נימא ק"ו
ומה פסח מצרים דקיל שאין טעון מתן דמים
ואימורין בא רק מהחולין כ"ש פסח דורות,
עי' מש"כ לישב.

אכן הרש"י (ריש ע"ב) פירש בפשיטות
דהנידון הוא עד כמה דומה לשלמים הבאים
מהמעשר, דפסח דורות שטעון דמים
ואימורין למזבח דמי לשלמים. וע"ע שפ"א.

רש"י

ד"ה לא יצא העור לחולין - דאילו בשר
חיה גופה לא חזיא לשלמים אבל
עור וכו' - עי' שפ"א (ריש פג.) דתמה על
פירש"י לס"ד דמשמע שמחלק בין דין החיה
עצמה לדין עורה.

איזהו

מנחות דף פב:

מקומן

תרעג

במתני' ד"ה האומר - משנה שאינה צריכה וכו' ואפילו היכא דאמר הרי עלי זבח ולא אמר ונסכים - צ"ע מה חידוש הוא בנסכים, הלא כן הדין אף בלחמי תודה, ואפילו אמר בהדיא לחמה מן המעשר יביא מן החולין - ח"נ, רש"ש, טה"ק.

תוס'

ד"ה אינו בתורת - והשתא לא חייל אחיה לא קדושת שלמים ולא תורת בשר תאזה - עי' בדברינו בגמ' ד"ה אמר רב (א"ת ז').

דחיה לבשר תאזה נפיק עור לחולין כדמשמע הכא וכו' - המפרשים תמהו דמשנה מפורשת היא במעשר שני (א. ג.) - כן הקשו ברה"ז, צ"ק, ח"נ, רש"ש, ומשנה אחרונה.

ועי' מש"כ לישב הצ"ק, והח"נ דחאו ותרין באופן אחר.

ומיהו הא יש לדחות וכו' ולעולם עור וקנקן קדושים כקדושת מעשר אבל הכא משמע דנפיק לחולין - ר"ל מאי דקתני "שלוקחין בשר אגב עורו" היה אפשר לפרש דתרוייהו יהיו קדושים בקדושת מעשר, והבשר יאכל והעור ימכרו ויקנה בדמיו מעשר, אבל מהסוגיא דהכא משמע דהעור נפיק ממש לחולין.

דתניא בספרי ואכלת מעשר דגנך יכול יקח בהמה למשתה בנו נאמר כאן שמחה וכו' - לכאורה משמע שהוא דרשא דאורייתא, ועי' בדברינו בגמ' (ד"ה הלוקח מיה) דלכו"ע הוי מדרבנן ודרשת הספרי אסמכתא בעלמא (משנה לאשונה).

וראה עוד בשפ"א (ד"ה גגמ' זהמה) שכתב דאין הכרח מדרשא דהספרי דחייב להביא שלמים אלא דיכול לעשות כן.

ד"ה מוסיף - וקשיא דבפ' הזהב וכו' ושם פירשנו - שהוא תחילת הדרשא, אבל במסקנא דתו"כ מרבה אף קדשים קלים - עי"ש תוד"ה לענין.

ד"ה הא מני - לעיל נמי גבי חיה לזבחי שלמים הו"מ לשנויי הא מני ר"י - הצ"ק בשם תוס' שאנץ תירץ דהתם משנה היא וסתם מתני' ר' מאיר היא, ועי' רש"ש שתמה דכמה סתמי משנה מצינו כר' יהודה.

ד"ה להקיש - עופות ומנחות ולחמי תודה מנלן - עי' בהגהות מצפ"א דמישב, וע"ע שפ"א (ד"ה ומה שסקשו).

והקר"א תמה מאי קשיא לתוס' לחמי תודה מנלן, הלא אין להם דין עצמי, ומכיון שתודה אינה באה אלא מן החולין ה"ה לחמי תודה כדאיתא במתני' לעיל, וכתב דדברי התו"ט בזה אינם מובנים.

ולמאן דיילף בגמ' מחטאת ניהא - צ"ב מה ניהא הרי לחמי תודה אינם בהיקשא דזאת התורה - עי' תו"ט וטה"ק.

והא דמשמע מתוס' דעופות ילפינן נמי בהיקשא דזאת התורה - אזלי בזה לשיטתם בריש מסכתין דפליגי בזה על רש"י.

ד"ה ונסכים - דכל דבר דכולו למזבח אינו בא מן המעשר - עי' בדברינו במשנה ד"ה ונסכים.

דף פב:

גמ'

מה לפסח מצרים שכן אינו טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח - צ"ע הרי ר"ע עצמו לא סמך אהך פירכא משום דיש לדחות פסח מדבר יוכית, ועיקר פירכא דר"ע דאין דנין אפשר משאי אפשר, וא"כ אמאי פריך לה כלל - עי' המיוחס לרשב"א שהאריך בזה, וע"ע מש"כ העול"ש.

זאת אומרת אין משיבין על ההיקש:

ב] יש לעיין דהרי על חצי הדם שזרק משה על המזבח לא כתוב 'וישם באגנות' אלא קאי על חצי הדם שזרק על העם כמבואר

בפסוק, ואיך ילפינן מינה קבלה בכלי לזריקת דם על המזבח, והמוכרח מזה דהגם דביבמות מו: דרשו מינה שאין הזאה בלי טבילה ומשמע דההזאה היתה על העם ממש, על כורחך צ"ל כדמתרגם אונקלוס (שמות כד. ח.) "וזרק על מדבחה לכפרא על עמא" כלומר זרק הדם על המזבח לכפרת העם, ונמצא דמחצה זרק על המזבח לשם ה' ומחצה זרק לצורך כפרת העם - העמק דבר שם.

אלא סבין - התוס' בזבחים מז. הביאו דעת ה"ר אפרים דאין צריך בשחיטה כלי שרת, והקשו עליו מדרשא דהכא, ועי"ש, וכן בתוס' חולין ריש ג.

ועולה גופה מנלן דכתיב וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת - צ"ע איך ילפינן מאברהם דהוה קודם מתן תורה, ואמרינן ביומא כח: "אנן מאברהם ניקום ונגמר", והביא במסע"ש שם פירוש הערוך וכ"ה בפיר"ח שם שאין למדין מאברהם דקודם מתן תורה הוי. ותירץ מהר"ץ חיות בחולין טז. דשאני קדשים דנצטוו בהן גם בני נח, עי"ש.

והתם עולה הוא דכתיב ויעלהו לעולה תחת בנו - הקשה טה"ק למה לא מיייתי פסוק המוקדם "והעלהו שם לעולה", וכן הקשה טה"ק בחולין טז., והאריך שם בכל הענין וקושיא זו הניח בצ"ע. ועי' ביאור מרן הגר"י בזה בספר פניני הגר"י סי' ב'.

רש"י

ד"ה והשתא נמי - דאדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש והיקש מעצמו - עי' בדברינו בגמ' ד"ה זאת אומרת.

האם אדם דן היקש מעצמו:

רש"י מפרש כאן דאין משיבין על ההיקש לפי שאין אדם דן היקש מעצמו, וכן איתא גם ברגמ"ה כאן, וכן כתב הרש"י בסוכה לא. (ד"ה לא מקשינן) ובסנהדרין עג. (ד"ה היקשא). וראה ברש"ש בנדרים פו: שדוחק לפרש דעת הר"ן שם כשיטה זו.

אבל בר"ה לד. פירש רש"י (ד"ה ה"ק) דאף היקש אדם דן מעצמו [ציון גלהש"ס בסוכה לא.], וכן התוס' בסוכה שם הקשו על רש"י ופליגי. ולדבריהם צ"ל דאף שאין למדין היקש מעצמו מ"מ הוא ילפוטא גדולה יותר מק"ו, ולכן אין משיבין על ההיקש. וראה עוד יד דוד.

ובעיקר דברי רש"י דהכא תמה העול"ש, דא"כ אמאי פרכינן על גזירה שוה ואפילו במופנה מצד אחד דקי"ל בנדה כ"ב דלמדין ומשיבין, הלא גז"ש ודאי למדה מרבו, ותירץ דבגז"ש נתקבל מסיני רק ללמוד תיבות הללו, וכי פרכינן עלה היינו דשמא לא נתקבלה ללמוד כאן אלא במקום אחר שיש תיבות כאלו, משא"כ בהיקש ליכא למימר הכי.

ובתרביצא אמור - עי' רש"י זבחים קד. ד"ה והעור בשריפה, ובברכות נו. רש"י ד"ה תרביצא.

אילימא מוזק גבי זבחי שלמי ציבור נמי כתיב וישם באגנות:

א] כאן מבואר דילפינן קבלת הדם בכלי מהאי קרא, ואילו בזבחים יג. איתא בבביתא "והקריבו זו קבלת הדם", ופירש"י ללמד שצריך לקבלו בכלי, וביאר שם הגר"י דתרווייהו צריכי, דמהכא שמעינן דצריך כלי שרת והתם קמ"ל דחשיבא עבודה. וע"ע שם בח"נ וטה"ק.

איזהו

מנחות דף פג.

מקומן

תרעה

ד"ה נמי כתיב - וכיון דשלמים טעונין מזרק כל שכן שאר קדשים - רש"י
בזבחים סוף צז: מפרש דמקשה דנילף משלמים דהוקשו נמי בהאי קרא, אבל רש"י דהכא נראה דהיה קשה לו מה עדיפותא למילף משלמים ולא מעולה, ולכן פירש דמשלמים אפשר למילף בק"ו.
ועי' טה"ק שתמה מאי כל שכן הוא, וע"ע שפ"א (רי"ש פג:), וראה בספר ישר וטוב שכתב להגיה בדברי רש"י.

ד"ה סכין - דלא הווי מולקין - עי' תמיהת טה"ק, ועי' הגהת ספר ישר וטוב, וראה עוד בחי' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה והשתא נמי - ור"ע סבר אפ"ה אין דנין אפשר משאי אפשר - הא דפשיטא לתוס' דר"ע נשאר במחלוקתו ולא חזר והודה, נראה לפי דלקמן מקשינן לר"ע פסח הבא מן החולין מנא ליה. אך השפ"א הקשה דשמא מקשינן כן לס"ד אבל לפי האמת חזר והודה לר"א.

וא"ת וכו' משמע דבעי רב ששת לשנויי אפילו כר"ע ואמאי הא ה"נ היקשא היא ופליגי - ר"ל מאי אהני רב ששת בתירוצו [אליבא דר"ע] דהקישן הכתוב, הלא מוכח בסוגיין דאף על היקש ס"ל דאין דנין אפשר משאי אפשר.

התם נמי צריכא היקשא למילי טובא - ר"ל לדרשא דמה אשם עצמותיו מותרין וכו' כדדריש התם בבביתא משמיה דר"ע.

וא"ת הא פליגי בפ' החולין וכו' - עי' תירוצ' הצ"ק עפ"י דברי התוס' שם.

ויש לתמוה ולר"ע מנלן דאין משלשין במכות וכו' - ברה"ז מחק תיבות הללו, ונראה לפי דזה לא קשיא כמש"כ ברה"ז דר'

עקיבא עצמו מצי לסבור כתירוצ' רבא דהתם, אלא מקשים תוס' לתירוצ' אביי דיליף גז"ש דרשע רשע איך יעמיד אליבא דר"ע. [אכן בתוס' יבמות ריש מו: הקשו כהאי לישנא]. ועל עיקר תמיהת תוס' - עי' מש"כ לישב התו"י יבמות מו: אות א', וע"ע בהגהות ראמ"ה כאן.

ד"ה ויקח את המאכלת - ותמוה דבפ"ק דחולין וכו' - עי' תירוצ' השפ"א.

אבל כלי לא שייך למילף בחולין אלא בקדשים כשאר עבודות דבעו כלי שרת - משמע דתוס' לשיטתם בזבחים מז. דבעי שחיטה בכלי שרת.

ד"ה מה מנחה - (בסוה"ד) - הכא לא מוקמינן ליה לאכילת זכרים כיון דאינו שוה בכל הנהו דכתיבי בקראי - תוס' לשיטתם בדיבור הבא דשלמים דמירי בהאי קרא הוא גם שלמי נדבה, ועי' קושית טה"ק.

ד"ה אף כל - כך פי' בקונטרס בזבחים - אינו ברש"י שלפנינו שם, אבל הובא כן דיבור רש"י שנשמט בשטמ"ק שם צח. אות ג'.

דף פג.

גמ'

אי זבחי שלמי ציבור מריבויא דקרא אתי בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו - עי' פירש"י שלמעלה, ורש"י כת"י מפרש בע"א, וע"ע פירש"י בזבחים צח. והוא כעין פירוש קמא דתוס' כאן, [ולפירוש זה צריך לגרוס ולהוסיף בציטוט הקרא 'קדש יהיה' דהא מתיבות אלו נפיק, וכן הוא בדיבור המתחיל בתוס']. וראה בתוס' עוד פירוש.

והנה על פירש"י דהכא יש לתמוה אמאי

פירש דחטאת ואשם בהדיא כתיב בהו דהיינו קרא דפרשת קרח, הלא בזבחים צז: מייתי קרא דפרשת צו "כל זכר בכהנים יאכלנה", ועי' צ"ק בישוב הרש"י.

קסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים ודנין אפשר משאי אפשר - עי' בתוס' לעיל ריש פב:

מה מלואים מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה - פירש"י דלא היה שם בעלי חיים מותר, ובזבחים צח. הוסיף רש"י "שהרי קרבן ציבור היו ולא הופרשו שנים לאחריות וגם לא אבד מהם והפריש אחר תחתיו ונמצא הראשון" עכ"ל.
אך השפ"א תמה מנ"ל דלא היה מותר בבעלי חיים, והוא מפרש דבאמת היה מותר בעלי חיים ועלה אתי קרא למעט "ואם יותר מבשר המלואים... ושרפת" ולא אם יותר מבעלי החיים, והוסיף שכן הוא פירוש הרש"י כת"י ורגמ"ה.

אף כל מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה - כלומר שאין מותר בעלי חיים הולך לאיבוד אלא ירעה עד שיסתאב כדפירש"י.

והקר"א (נזמים לט.) הקשה דתיפוק ליה מהלכתא דכל שבחטאת מתה באשם רועה, עי"ש.

והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו משלו ולא משל מעשר - עי' תוס' בריש מסכתין (גלהש"ס), והמיוחס לרשב"א כאן.

והנה יש לעיין מה איצטריך קרא שאין חטאת באה מן המעשר, הלא אדרבה בעינן ילפותא מיוחדת לקרבן שבא מן המעשר כדלעיל סוף פא: - עי' מקדש דוד (ס' י. ג. ד"ה מיהו).

רש"י

ד"ה מה שלמים - דעיקר פיגול בשלמים כתיב - בזבחים כח: ילפינן פיגול מקרא ד"מבשר זבח שלמיו".

אף כל מפגלין כגון זבחי שלמי ציבור - צ"ע דהלא הן כלולים בשלמים דהאי קרא, ואילו 'אף כל' משמע קרבן אחר.
והקר"א תמה מה צריך לילפותא לשתי הלחם משלמים, הרי ידעינן כן מסברא כדלעיל טו. דלחם גלל כבשים, ועי' בזה עול"ש.

ד"ה קדיר - שנבלע ביותר - מתוך שהבשר עב נכנס בתוכו השמן בעומקו - רש"י זבחים צח., ורגמ"ה כאן פירש דבולע מפני שהוא חם.

תוס'

ד"ה אף כל - פירש בקונטרס בזבחים וכו' - מרש"י בזבחים משמע דממעטינן מילפותא דאשם רק שאין האימורין של השליל קרבין אבל קדושה יש בעובר ובבשרו, ותוס' פליגי דממעטינן לגמרי דכל זמן שלא נולד הרי הוא חולין למ"ד בהוייתן קדושים. וכן מפרשים כאן הרש"י שלמעלה, והרש"י כת"י, ורגמ"ה.
והתוס' בזבחים צח. תמהו על פירש"י מסוגיא בתמורה, ועי"ש בצ"ק מש"כ בישוב הרש"י.

וראה עוד בתוס' שם דלפירש"י הנ"ל ניחא טפי אמאי לא ילפינן דין זה מעולה דהוא נמי בא זכר בלבד, ועי"ש טה"ק דמישב גם אליבא דתוס'.

ולדות בהמות קדשים בהוייתן הם קדושים - הצ"ק הגיה שהוא דיבור חדש, ועי' הגהת שטמ"ק (ו') שעד כאן הוא מלשון הרש"י בזבחים. ובטה"ק גורס "וכאן

איזהו

מנחות דף פג.

מקומן

תרעו

ד"ה כדי נסבה - בסוף דם חטאת מסיק ואיבעית אימא סבר לה כר"ש דאמר אצבע לא בעיא כהונה וכו' - משמע דאף דבעלמא ס"ל לר"ש דעבודות כשרות בשמאל מיהו בזריקה מודה דבעי ימין דילפינן מחטאת, ועי' בזה בתוס' לעיל ריש י'.

ונראה דלמ"ד דבר הלמד בג"ש וכו' דאצבע דחטאת גופיה יליף בג"ש ממצורע - בתוס' לעיל י' מסיים "מיהו אפשר דהכא כו"ע מודו דחוזר ומלמד בהיקש דמצורע חול הוא". ובפשר הדבר אמאי חשיב המצורע חול - עי' בדברינו שם.

ד"ה מה אשם - ומיבעי ליה הא נמי מחטאת וכו' - כל זה הוא מלשון הרש"י בזבחים צח., ושם איתא 'ומיבעי לי', והבי"ח שם הגיה 'ומיבעי לך'.

וקשיא דבההוא קרא כתיבי חטאת ואשם וכו' - פי' מאי חזית למילף טפי מאשם הא כתיב נמי חטאת שם. ובתוס' בזבחים (ריש פג:) תירצו דעיקר הפרשה נאמרה באשם, ועוד ד'לו יהיה' נכתב בלשון יחיד ושמה לא קאי רק על האשם דסליק מיניה.

ובעול"ה נמי כתיב בקרא דבתריה עור העול"ה וכו' - בתוס' הנ"ל תירצו ד'לו יהיה' דעולה קאי רק על העור ולא להתיר עצמות.

אלמא ממשמעות לא יהיה דריש ולא מיתורא - גירסת הצ"ק ועול"ש "אלמא לא ממשמעות דלו יהיה דריש ולא מיתורא", ועי' בעול"ש. וגירסת המליו"ט "אלמא לא ממשמעות אלא מיתורא" עי"ש.

ושם פי' בקונטרס וכו' - הוא בזבחים פו., וכפירוש רבותיו שהביא רש"י בזבחים

פירש וולדות בהמות קדשים" וכו', ר"ל דמפירש"י כאן משמע שאין לשליל קדושה כלל, וממשיכים תוס' דכן משמע בתמורה.

בסוה"ד - ההוא תנא סבר במעי אמן הן קדושים ולכך איצטריך קרא למעט חלב ושתי כלי' - צ"ע א"כ מנ"ל לגמ' בפשיטות דס"ל לתנא דהכא דבהוייתן הן קדושים, הא גם למ"ד במעי אמן קדושים מיבעיא להאי היקשא - עי' שפ"א (ריש פג.).

ד"ה מה שלמים - מפגלין ומתפגלין וכו' - מפגלין ומתפגלין הוא דיבור חדש - טה"ק.

פירש בקונטרס מפגלין את הנסכים אם חישוב בזבח - כן הוא פירש"י בזבחים צח., ורש"י כת"י כאן, ורגמ"ה.

והקרא"ה העיר על פירוש זה דהא תליא בפלוגתת ר"מ וחכמים בזבחים מג. ולעיל טו: אם פיגול בקרבן מפגל הנסכים, ורבנן סברי דאינו מפגל.

ורש"י כאן שלמעלה פירש שהתודה מפגלת את הלחם, וגם עליו קשה קושיית תוס', ועי' טה"ק.

ובחנם דחק דהו"מ למימר שהדם מפגל את הבשר - וכן הוא פירש"י גופיה בזבחים כח: ד"ה מבשר זבח.

ד"ה מה חטאת - תרתי דריש מחטאת דכבר דריש נמי מה חטאת בבב"ע מקדשת - תוס' מפרשים מדעביד הגמ' צריכותא ש"מ דר"ע אית ליה למדרש בלוע גם ממנחה וגם מחטאת, וצ"ב מנין לפרש כן אימא דר"ע גופיה יליף ממנחה בלבד וחטאת איצטריך לדרשא דחולין וכו', והגמ' עביד צריכותא לשם מה נכתב הפסוק "כל אשר יגע יקדש" בין במנחה ובין בחטאת, וכן פירש הרש"י כת"י. ושו"מ שכן תמה השפ"א על תוס'.

תרעה

איזהו

מנחות דף פג:

מקומן

צח., וכאן פי' בקונטרס וכו' - הוא ברש"י כת"י.

וצריך לדקדק למה לי תרי קראי לעצמות וכו' - עי' בתוס' זבחים צח. (ד"ה מה אסס) מש"כ לישב קושיא זו.

דף פג:

נמ'

אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר - הקשה הרש"י כת"י דעולה נמי באה מצאן ובקר, ותירץ דאפילו הכי שלמים אתי דהא לשם אכילה הפרישה.

ורש"י בזבחים ז: (ד"ה לדנר) תירץ דשלמים באין זכרים ונקבות לאפוקי עולה שבאין רק זכרים, ובתוס' שם (ד"ה ומאי) הביאו ב' התירוצים הנ"ל, וכתבו עוד תירוצ'.

רש"י

ד"ה כשב - דמשום דמשמע שיהיה שלם וכו' - פי' דנצלה שלם, כדכתיב "ראשו על כרעיו ועל קרבו".

ד"ה כשהוא אומר ואם עז - ולא כתיב אם - עי' תמיהת הרש"ש, והשטמ"ק מחק תיבות אלו, ועי' הגהת הב"ח.

תוס'

ד"ה ושלמים - פי' בקונטרס - ציינו בתוס' דהכוונה לפירש"י בזבחים דף ט., אך באמת נראה דכוונתם לפירש"י כת"י בסוגיין.

ופי' בקונטרס שלמי פסח חגיגת ארבעה עשר וקשה דבפסחים וכו' - עי' רמב"ן עה"ת (ויקרא י. יט.) בישוב פירש"י, אולם הרמב"ן גופיה שם פליג ומפרש כתוס' דהכא. וע"ע נתיבות הקודש בזבחים ט. בישוב הרש"י.

והא דכתיב בפרשה ובשר תודת זבח שלמיו וכו' - לשון התוס' בזבחים ט. "ובתו"כ בפרשת ובשר זבח תודת שלמיו מרבי חגיגת י"ד לשני ימים ולילה אחד", וכן הגיהו כאן הצ"ק וריא"ח ועול"ש, ודלא כברה"ז שמחק.

ונראה דודאי שלמי פסח דכל הפסולין היינו מותר הפסח וכו' - נמצא לשיטת תוס' דמותר הפסח קרב ליום ולילה ולא כשאר שלמים, וכן איתא ברש"י פסחים פט. ד"ה וניתי.

והרמב"ם השמיט דין זה, ומשמע דעתו דנאכל לשני ימים ולילה - עי' צל"ח בפסחים פט., ומנחת חינוך (קמא. י.).

ולשיטת תוס' חקר הגרי"ז (נזמים ט.) והוכיח דדין נאכל ליום ולילה דמותר הפסח אינו דין בפני עצמו אלא דלענין זה נשאר עליו דין הפסח, והקשה דלפי"ז יהא נאכל רק עד חצות כפסח, עי"ש מה שתירץ בשם הגר"ח.

וע"כ לא היינו חגיגת י"ד דכיון דקתני פסח לא שביק וכו' - עי' עול"ש.

ומיהו שלמים הבאין מחמת פסח דשמעתין על כורחין לאו היינו מותר הפסח דכבר תנא ליה - מיהו רש"י שלמעלה בסוגיין פירש דהיינו מותר הפסח, ובתוס' זבחים ט. (ד"ה ושלמים) תירצו דחד לעברה שנתו וחד ללא עברה שנתו וזמנו וכדו', עי"ש. וכע"ז בשטמ"ק (צ) כאן.

ד"ה חד - הוא הדין שנתו בלא זמנו וכו' כדתנא במי שהיה טמא ירעה עד שיסתאב וכו' - הטעם שם משום דדחוי הוא כשמפריש נקבה לפסחו וכדו' וכמבואר שם ברש"י ותוס', וקשה א"כ עברה שנתו ולא זמנו נמי דחוי הוא כיון שבשעה שגייע זמנו אינו ראוי לפסח - עי' עול"ש, וע"ע מקדש דוד (צקונטרס סי' ד. ד.).

פרק תשיעי – כל קרבנות הציבור

מתני'

ממעלת קרוב. וע"ע בדברינו על תוס' לקמן
פה. ד"ה מודרמות.

מכנים וזמחא אלפא לסלת – ברש"י ביאר
שני פירושים מהו אלפא: או מלשון
'ראש' כמו אל"ף ראש לאותיות, או מלשון
'אחד' שהסולת שם מיוחד.

והרמב"ם בפיהמ"ש (על מ"ג) ביאר שהוא
מלשון לימוד – מילף, כלומר שהמקומות
הללו למודים ובקיאין לעשות סולת טוב.

שניה לזן עפוריים בבקעה – רש"י כת"י
והרע"ב במשניות מפרשים דשתי
היו, אחת בהר ואחת בבקעה, ויביא מזו
שבבקעה. והרש"ש מפרש דר"ל דיביא
מבקעה שבה ולא מהרים וגבעות.

גמ'

**מתני' דלא כי האי תנא דתניא עומר
הבא מן הישן כשר שתי הלחם
הבאות מן הישן כשרות וכו':**

**בפסק הרמב"ם אם שתי הלחם יכולות לבא
מן הישן:**

הרמב"ם (תמו"מ ת. ז). פסק דשתי הלחם אינן
באין אלא מן החדש לא מצאו חדש יביאו מן
העלייה, והשיג עליו הראב"ד דהלכה זו
בהיפך, ומבאר הכס"מ דכונתו לתמוה למה
הניח הרמב"ם משנתנו ופסק כברייתא,
ומתוך הכס"מ משום דבגמ' מפרש טעמא
דברייתא ולא טעם דמתני'. ועוד תירץ
דהרמב"ם פירש דהמשנה סברה דלכתחילה
לא יביא מהישן ואם הביא כשר, והברייתא
סברה דאף לכתחילה יביא מן הישן [ועכ"פ
שתי הלחם יביא לכתחילה ועומר רק דיעבר,

**כל קרבנות הציבור והיחיד באין וכו' מן
החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי
הלחם** – לשון המשנה צ"ב, דהלא באמת
אסור להביא מן החדש קודם לעומר ושתי
הלחם כדלעיל סח:, וכיון שעיקר באה
המשנה לאשמעין דעומר ושתי הלחם באין
רק מן החדש היה לה לקצר בלשונה – עי'
מנחת חינוך (טז. ד). מה שחידש דין וביאר
לפי"ז לשון המשנה.

**חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין
אלא מן החדש ומן הארץ:**

א] השפ"א הסתפק האם השמן דמנחת
העומר גם בא רק מן החדש ומן הארץ.
וצ"ב מדוע שיבוא מן החדש והלא בשמן וכל
פירות האילן אין כלל דין חדש להדיוט, מיהו
מן הארץ יש להסתפק אם בעינן.

ב] הא דקתני שבאין רק מן הארץ מיירי שלא
הוכשרו החיטין לקבל טומאה, דאי כבר
הוכשרו תיפוק ליה דבלאו הכי נטמאו מאויר
חו"ל – תפא"י במשניות (אות א'), עי"ש.

וכולין אינן באין אלא מן המובחר:

**האם עדיף להביא עומר מן הקרוב או מן
המובחר?**

כתב התפא"י במשניות (אות ז') דדין זה
דאינן באין אלא מן המובחר קאי אשאר
מנחות, אבל עומר ושתי הלחם באין רק מן
הקרוב לירושלים (כדלעיל סד:) ואפילו אם
הוא גרוע.

אולם טה"ק מסתפק בזה דמשמעות המשנה
דקאי גם על העומר, דמעלת מובחר עדיפה

מדחילקה הברייטא עומר ושתי הלחם לשני בבות, עי"ש].

ועל דרך זה כתב מהר"י קורקוס וביאר דג' חלוקות יש: מצוה מן המובחר, לכתחילה, ודיעבד, ומתני' סברה דרק דיעבד כשר מן הישן, וברייטא סברה דלכתחילה אלא שלא קיימו מצוה מן המובחר.

והלח"מ מתוך ומדייק דדוקא לגבי שתי הלחם כתב הרמב"ם דביא מן העליה ולא לגבי עומר, דהרמב"ם למד דמאי דאמרין "מתני' דלא כהאי תנא" קאי על העומר דסברה מתני' דאפילו דיעבד פסול מן הישן, אבל בשתי הלחם לא פליגא אברייטא דכשר דיעבד, וראה מדקתני בברייטא לקמן בפשיטות דר"נ ור' עקיבא אמרי שתי הלחם הבאות מן הישן כשרות, ואי פליגא מתני' אף על שתי הלחם נמצא סתמא דמתני' דלא כר"ע. [אמנם בשטמ"ק אות ה' גרס ר' יעקב].

והקרא דחה כל הנ"ל, והוא מסיק דג' תנאי איכא בסוגיין: דמתני' סברה דבין עומר ובין שתי הלחם פסולין מן הישן, וברייטא סברה דתרווייהו כשרין, ור"נ ור"ע מחלקים דשתי הלחם כשרין ועומר פסול, והיה נראה לרמב"ם לפסוק כותייהו שהם רבים. והטעם דעומר חמור משתי הלחם לפי שהוא בא להתיר עיקר איסור חדש, ומצינו בו שקצירתו דוחה שבת, ובודאי קפידא הוא שלא להביאו מן הישן. וע"ע יד דוד.

והזבח תודה מפרש שהרמב"ם באמת פסק כמשנתינו, ודעתו כעין דברי מהר"י קורקוס דלעיל, וראה עוד באבן האזל.

רש"י

במתני' ד"ה כל הארצות - ועבר הירדן:

האם נתקדש עבר הירדן להבאת העומר? עי' גלהש"ס [ונפלו בו שיבושים] דהרש"י בסנהדרין יא: ד"ה על שתיים [כצ"ל] כתב כרש"י דהכא, אבל הר"ן בנדרים [כב. ד"ה ההוא שעתא - כצ"ל] פליג דעבר הירדן לא

נתקדש להבאת עומר. וראה עוד ברש"י סוטה ז: (ד"ה להס' לנדס) דמשמע נמי דעבר הירדן חשיב מארץ ישראל, ברם בתוס' שאנץ שם בשם רש"י וכן ברש"י על העין יעקב ליתא לתיבת 'בארץ', ולפי"ז לא מוכח מידי. ועי' בזה בספר המפתח עהר"מ (הולאת סר"ט פרנקל) הל' תמו"מ פ"ז ה"ה. וראה עוד יד דוד (נכורות נה.).

ד"ה מן העלייה - מחיטין ואפילו ישנים בעלייה - צ"ע למה המתין רש"י עד שתי הלחם לפרש חיטין שבעלייה, ולא פירש כבר על שעורין דהעומר - עי' טה"ק.

רש"י בת"י

ד"ה ואפי' מן העליה - כדדרשינן לעיל בפרק ר' ישמעאל - משמע שהיה שונה פרק רבי ישמעאל אחר פרק כל המנחות באות מצה כמו בתלמוד שלפנינו ולא כמסודר במשניות - מלאכת שלמה, וע"ע במלאכת שלמה ריש פרק רבי ישמעאל.

תוס'

ד"ה כל קרבנות - ונראה דשייך נמי בזבחים וכו' אלא דהוה ליה למיתני חוץ מבכור ומעשר - הרש"ש ועול"ש דחו דהלא שם איתא דאם באו תמימים יקרבו, ואילו אין באין דמתני' משמע דיעבד כמש"כ תוס' לקמן, והתוספתא דמיתני תוס' דקתני חוץ מהבכור ומעשר י"ל דאתיא כר"ע בתמורה דאית ליה דאף דיעבד אין קרבין מחו"ל.

ד"ה מתני' - דאינן באין לאו לכתחילה משמע - כן הוגה בתוס' עפ"י ברה"ז, אולם במהר"י קורקוס ובלח"מ (תמו"מ ח. 3.) מובא הגירסא בתוס' "דבאין לכתחילה משמע" וכו', והם מפרשים דעת תוס' כהרמב"ם שפסק דשתי הלחם באין דיעבד מן הישן, עי"ש. וע"ע שטמ"ק אות ד'.

איזהו

מנחות דף פד.

מקומן

תרפא

ד"ה והא - אלמא שנה לעכב - ר"ל שנה לעכב דכתיב 'ראשית' נמי בשתי הלחם כדפירש"י כת"י, ו'חדשה' דכתיב בשתי הלחם. וסרה בזה תמיהת טה"ק, עיי"ש. אבל הא דפירש טה"ק ד'מנחה חדשה' גופה שנה הכתוב - עי' עול"ש דתרווייהו צריכי.

דף פד.

נמ'

ר"י ב"ר יהודה אומר עומר בא מחוצה לארץ:

[א] האם לכתחילה?

לשון התנא משמע דסבר דלכתחילה עומר בא מחו"ל, וכן נקט הקר"א (ד"ה גמרא ע"כ), ברם כתב השפ"א דאין לומר כן דהא כתיב "וקצרתם את קצירה", ועוד דבעינן להביאו מהקרוב משום כרמל. וכן נקט האור שמח (תמו"מ ז. יג.) דלכתחילה לא יביא מחו"ל אף לר"י ב"ר יהודה.

[ב] לר"י בר"י האם גם אסור לקצור בחו"ל לפני העומר:

הנה יש איסור קצירה לפני העומר, וקי"ל לעיל עא. דממקום שאי אתה מביא מותר לקצור, וכתב המנחת חינוך (פג. ד.) בפשיטות דלריב"י המביא עומר מחו"ל שזה דינו לא"י גם לענין קצירה. אכן יעוי' כאן בשטמ"ק (א') שהביא בזה פלוגתת ראשונים, ויתכן שהדבר תלוי בנידון באות הקודמת האם לריב"י שרי לכתחילה להביא מחו"ל, ועיין. וע"ע ח"י הגר"ח עהש"ס (סי' שמ"ו), ואור שמח (תמו"מ ז. יז.), והערה 6 לשטמ"ק החדש.

[ג] האם מדנקט ר"י בר"י 'עומר' ש"מ דבשתי הלחם מודה שאין באין מחו"ל? הקר"א דן בזה ומצדד שאין חילוק, ודלא כמש"כ אחיו בשם יש מהראשונים.

והאור שמח (מאכלות אסורות י. ג.) נקט דדוקא בעומר קאמר ריב"ז אבל בשתי הלחם מודה דבאין רק מן הארץ משום דכתיב 'מושבתיכם', אבל בעומר כתיב 'מושבתיכם' ודריש לה לקמן לכל מקום שאתם יושבים.

והנה לדבריו לכאורה ליכא מ"ד דשתי הלחם באין מחו"ל, אבל יעוי' במתני' לעיל מה: דסבר בן ננס שכשהיו ישראל במדבר קרבו כבשים בלי לחם, ובתוס' שם (ד"ה קרצו) מבואר דר"ע פליג על בן ננס וסובר דשתי הלחם קרבו במדבר. [אולם בברייתא שם מבואר דמודה ר"ע בזה, וראה בדברינו שם בגירסת הברייתא, ומה שכתבנו על התוס' הנ"ל].

וקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא היא:

הבאת העומר מחו"ל אינה תלויה אם איסור חדש נוהג בחו"ל:

הקר"א (סוף פג.) הוכיח דדין הבאת עומר מחו"ל איננו תלוי באיסור חדש האם נוהג מדאורייתא בחו"ל, ואפילו מ"ד חדש נוהג בחו"ל מדאורייתא יתכן שיסבור שאין עומר בא מחו"ל, דאל"כ היכי אמרינן לעיל בפשיטות דכו"ע לא פליגי דמארץ אין מחו"ל לא הא מחלוקת תנאים היא בקידושין האם חדש נוהג בחו"ל.

והנה הרמב"ם (מאכלות אסורות י. ג.) פסק דחדש אסור בחו"ל מן התורה, ואפילו הכי פסק (א"סו"מ ו. טו.) דאין מביאין עומר מחו"ל כסתם מתני', ומבאר הזבח תודה [כעין דברי הקר"א] דאין הכרח דאם נוהג חדש בחול מדאורייתא שגם יבוא עומר מחו"ל, וראיה שהרי בכור שנולד בחו"ל קדוש ואפילו הכי אי אפשר להקריבו במזבח, רק ר"י ב"ר יהודה דס"ל דעומר בא מחו"ל על כורחין סבר נמי דחדש נוהג שם מן התורה.

וסברא זו כבר כתב הלח"מ (תמו"מ ז. ה.),

ורמינהו לאכלה ולא לשריפה:

א העול"ש הביא מספר דברי מלכיאל שהקשה דלייתי עשה דעומר וידחה לא תעשה זה דשביעית. והטורי אכן בר"ה (דף ל', על תוד"ה ונתקלקלו) הקשה דלייתי עשה דרבים ולידחי עשה דיחיד [דהוא לאו הבא מכלל עשה], עי"ש שהאריך בזה. וראה מש"כ העול"ש לישב קושיות הנ"ל. וראה עוד בקה"י ביצה (סי' ה'), ומה שציין בהגהות מהרש"ם כאן.

ב טה"ק הקשה דילמא שומרי ספיחין הללו לא בשביל עומר היו שומרין אלא בשביל שתי הלחם שהן באין לאכילה, עי"ש בדבריו.

ג הקר"א (סוף ע"ג) דן דלכאורה יכול להביא בשביעית מעצין שאינו נקוב דליכא איסור שביעית, או דילמא יש להוכיח דבעינן דוקא מגידולי קרקע. וראה עוד בדברינו לעיל סט: בגמ' ד"ה חטיין שירדו בעבים (אות ג').

ד בעיקר קושית רמי בר חמא דלאכלה ולא לשריפה, יש לעיין דהא אכילת מזבח את הקומץ שמה אכילה כדאיתא לעיל יז. - עי' בזה רש"ש בבכורות יב:, ונתיבות הקודש בסוגיין.

ומי קאמינא אנא תיבמל לייתי מדאשתקד:

צ"ע הרי מפורש במתני' דעומר לא בא מן הישן [ומשמע אפילו דיעבד, ודלא ככרייתא לעיל דמכשרה דיעבד], ועוד דילפינן לעיל סו. דמצותה לקצור בליל ט"ז בניסן:

מפרש העול"ש דרמי בר חמא סבר דאף מתני' סברה דדיעבד כשר מן הישן - ודלא כסוגיא דלעיל - להכי מקשה דשביעית דאי אפשר בע"א לישתרי לכתחילה להביא מן הישן. וראה עוד בדברינו לעיל פג: (גמ' ד"ה מתני') מש"כ בדעת הרמב"ם.

והאריך בזה הרעק"א בדרו"ח (מערכה ט') ועי"ש שביאר באופן אחר, וראה עוד באור שמח (הל' מלכ"ל סט) שביאר באופ"א בדעת הרמב"ם, ועי' עוד שו"ת חתם סופר (או"ח סי' קמ"ג), מנחת חינוך (סג. ז.), חי' הגר"ח על הש"ס (סי' שמ"ו), וחזון יחזקאל (מוספת ט. ה.).

דאורייתא היא דכתיב ממושבותיכם - הרש"ש ועול"ש וכן האור שמח (מאכלות אסורות י. ז.) הגיהו 'דכתיב מושבותיכם', דאילו 'מושבותיכם' כתיב גבי שתי הלחם. אבל בשטמ"ק (ז') מחק תיבת 'דכתיב', ונראה כונתו דמ"ם ד'מושבותיכם' היא תיבת שימוש, וה"ק הגמ' דחדש בחו"ל דאורייתא לפי דילפינן מתיבת 'מושבותיכם' כל מקום שאתם יושבים.

שומרי ספיחין בשביעית נוטלין שכרן מתרומת הלשכה:

א פירש רש"י ששומרין השדה בשביעית לצורך העומר, ויש לעיין דהתינח בשמיטה אבל ביובל שכבר כלה הכל מן השדות מנין יקחו לעומר - עי' כנסת הראשונים (אות ח') מה שהביא בשם המושב זקנים (ויקרא כה. ז.).

ב משנה זו דשומרי ספיחין מיירי בין בעומר ובין לענין שתי הלחם כדפירש"י בב"מ קיח., וכן בתוספתא איתא דגם שתי הלחם באין מספיחי שביעית.

ותמה הקר"א דאיתא במשנה שביעית דאין לוקחין מדמי שביעית קיני זבות וכו', ופירש הרע"ב משום דכל דבחובה אין בא אלא מן החולין, וא"כ צ"ע אמאי הותר להביא שתי הלחם מהשביעית ואמאי לא יביאו מן הישן [ובפרט לסוברים דשתי הלחם באין מן הישן], ומסיק דילפינן מעומר שהותר בשביעית דכתיב 'לדורותיכם' כדאיתא בסוגיין ה"נ הותר שתי הלחם, עי"ש.

והקרא מפרש דרמב"ח מקשה לדבריו דרב חסדא, מנין דלדורותיכם מבטל לדרשא דלאכלה ולא לשריפה דילמא אפשר לקיים שניהם, ואימתי אמרה תורה להביא מן החדש בשאר שני השבוע אבל בשביעית לא הקפידה. וע"ע מש"כ המנחת חינוך (מלוה טז. ג., ד"ה וסנה לענין דינא), וראה עוד חזו"א (מז. כ.).

ובחי' מרן רי"ז הלוי (הל' תמו"מ עמ' מ"ז) מחדש דכוונת הגמ' דלייתי מתבואה שהושרשה לאחר העומר דאשתקד וגדלה לפני תשרי דשביעית, דלענין עומר חשיבא מן החדש ולענין שביעית נחשבת משנה שעברה, ע"י בכל דבריו, וראה גם בחי' הגרי"ז לעיל סח: ובסוגיין.

בעינא כרמל וליכא:

צ"ע הלא אף דין 'כרמל' הוא רק לכתחילה כדלעיל במתני' עא. דלא מצא מהלח יביא מן היבש:

מפרש העול"ש (סוד"ה ליימי) דהכי מקשה: דמלבד קרא דבכורים דבעינן להביא מן החדש [כברייטא דסמוך] איכא עוד קרא דכרמל, וא"כ הוי שנה הכתוב לעכב. [והא דמקשה ולייתי מכרמל דאשתקד - יש לפרש דה"ק מאן לימא דקרא לעיכובא אתי, הא שפיר יש לפרשו דיביא מכרמל דאשתקד דשעת קצירה, ולא בא לומר דאין להביא מן הישן].

וטה"ק תירץ דאף דכרמל בעינן רק לכתחילה מ"מ מאחר דכתיב 'לדורותיכם' משמע שלדורות עולם יוכל להביא עומר כתיקונו דהיינו כרמל.

וראה עוד מה שמבאר הקרא"א לפי שיטתו בביאור הסוגיא, וראה עוד בחי' הגרי"ז מה שביאר לפי שיטתו בסוגיא, וע"ע חזו"א (מז. כ.).

איתמר ר' יוחנן אמר כרמל תקריב ר"א
אומר ראשית קצירך ולא סוף
קצירך:

כלומר בפלוגתא רמי בר חמא ורב חסדא דלעיל אם בעינן כרמל בשעת הקרבה או דסגי בשעת קצירה - פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר, דר"י סבר דבעינן כרמל בשעת קצירה וה"ט דאין מביאין מן הישן דכתיב 'ראשית קצירך'.

והנה סברת ר' אלעזר צ"ב: דהלא כשם דסגי דהיה כרמל בשעת קצירה ה"נ הא הוי אשתקד ראשית קציר, ואולי י"ל דמציאות כרמל לא בטלה לגמרי גם השתא, אבל ראשית קציר בטל לגמרי דאינו אלא כשעדיין לא קצר מן התבואה אלא זה, וצ"ב.

וראה בחי' מרן רי"ז הלוי (הל' תמו"מ עמ' מ"ז) דמפרש לשיטתו דר"י ור"א פליגי בתבואה שנשרשה אחר העומר דאשתקד וקודם ר"ה של שנה זו, דר' יוחנן סבר דשפיר נחשבת חדש וכל הגריעותא שבה משום שאינה כרמל, ור' אלעזר סבר דבעינן ראשית קצירך דהיינו שיהא ראשית קציר של שנה זו ולא סוף קציר של שנה שעברה, וזה תלוי בראש השנה ובהבאת שליש, וכל שהביא שליש קודם ר"ה נחשב מקציר של שנה שעברה.

ועי"ש שביאר לשיטתו דבפלוגתא ר"י ור"א תליא האם דין חדש ועומר ושתי הלחם הוא דין אחד או שהן שני דינים נפרדים, וראה גם בחי' הגרי"ז בסוגיין.

מצינו יחיד שמביא חובתו מן החיטין
ומביא חובתו מן השעורין -
פירשו רש"י כת"י ורגמ"ה לעיל סח: - כגון
מנחת קנאות.

והשפ"א כתב דתמזה שיהא זה נקרא 'חובתו', וגם הקשה על עיקר הדרשא, ועי"ש שרוצה לפרשה באופן אחר.

אלמא משום ביכורים הוא תיובתא - צ"ב
וכי בלא האי ברייתא לא ידעינן
דשתי הלחם צריכין להיות ביכורים, והלא
משנה שלימה היא לעיל סח: דקודם שתי
הלחם לא יביא, וכן כברייטא לקמן ע"ב

מרבין שתהא קודמת לכל - עי' ח' מרן רי"ז הלוי (סל' תמו"מ עמ' מ"ז) מה שביאר בזה לשיטתו בביאור הסוגיא, וראה גם בחי' הגרי"ז בסוגיין.

רש"י

ד"ה דמושבתיכם - הגהת הצ"ק ושטמ"ק 'וממושבותיכם' צ"ב דאדרבה גבי עומר כתיב 'מושבותיכם'.

ד"ה ר"א אמר - דבשעת הבאה ליהוי ראשית קציר - עי' עול"ש.

תוס'

ד"ה שומרי ספיחים - וא"ת היאך עומר בא מן המשומר הא בעינן ממשקה ישראל - תוס' ס"ל דמן המשומר הוא איסור אכילה, ופליגי ארש"י ביבמות דמייתי תוס' לקמיה דס"ל דהוא איסור גברא גרידא ואין הפירות נאסרות.

ויש לעיין אמאי לא הקשו תוס' לכו"ע הלא יש איסור שמירה בשביעית, ונראה דזה היה פשוט לתוס' מדכתיב 'לדורותיכם' דשרי איסור גברא בשביל להקריב עומר, כשם דשרי איסור לאכלה ולא לשריפה [וכמו שהזכירו תוס' בסוה"ד סברא זו], או משום דעשה דעומר דוחה לא תעשה דשמירה וכיו"ב סברות שהזכרנו, אלא דנראה דאין בזה להתיר איסור החפצא שאינו ממשקה ישראל, ואי משום 'לדורותיכם' הרי יכול להביא מן המופקר כמש"כ תוס' לקמן. וע"ע עול"ש.

ובערוך פירש ש' עזקה פירות שביעית שנחרשו בשביעית - כלומר גם הערוך ס"ל דאיסור שמירה לא אוסר הפירות, ולכן מפרש דנעבד השדה בשביעית.

ואמרינן בפרק לולב הגזול וכו' ובקונטרס פירש שם כיון דחשוד לשומר

חשוד להניח דמים לאחר הביעור - פי' דהדמים שלקח בהן פירות שביעית נתפסים בקדושת שביעית ואסורין לאחר הביעור, ורש"י לשיטתו דאין איסור אכילה בפירות המשומרין, לכך הוצרך לפרש מטעם דחשוד.

וקשה לפירושו דאם הוה חשוד אפילו מן המופקר נמי ועוד קתני התם הפיגם וכו' - פי' אם ודאי חשוד הוא א"כ אף כשלקח מן המופקר שלו או מהפיגם וכו' אכתי יש לחוש שיניח הדמים לאחר הביעור. ועי' במהרש"א בסוכה שם שביאר היטב כיצד הבין רש"י וכיצד הבינו תוס' האי הלוקח מן המופקר. וע"ע בספר ישר וטוב.

וי"ל דמדאורייתא בצירה דוקא אסור אבל באכילה שרי - פי' דאף לר"ת אין האיסור אכילה דמן המשומר אלא מדרבנן, וכיון דמדאורייתא לא נאסר שפיר מקריב עומר וחשיב ממשקה ישראל.

והנה משמעות תוס' דבאיסור דרבנן ליכא פסול משום משקה ישראל, ועי' בזה מקדש דוד (לג. ג. ד"ס וסה) שהוכיח לכאן ולכאן. ועל מה דס"ל לתוס' כאן דמדאורייתא יש רק איסור בצירה מן המשומר - תמהו התוס' בב"מ [ונדפס בצד], ועי' צ"ק בישוב הקושיא, ועי' חזו"א (שביעית י. ה.).

ובפ"ק דמו"ק נמי אמרינן מכדי זמירה תולדה דזריעה וכו' - בביאור ראיית תוס': עי' גירסת הצ"ק ופירושו, וטה"ק גרס כלפינו ועי' מה שביאר, וע"ע חזו"א שביעית (סי' י. ה.).

ועוד יש לפרש דשומרי ספיחים דהכא לא היו מונעים וכו' - השפ"א תירץ עוד בשני אופנים: חדא - דמשומר הוא כששומר כל השדה, אבל כששומר לעצמו רק מעט ונותן רשות לאכול השאר שרי. ועוד - דדוקא כשנגמרו הפירות וראויין לאכילה יש דין הפקר, אבל קודם הגמר אם יפקירם לחיה

איזהו

מנחות דף פד:

מקומן

תרפה

ובהמה לעולם לא יבואו לאכילת אדם, ולכן יכולין לשמרן עד שתגמר התבואה.

א"נ קצירה שרי משום דכתיב לדורותיכם - לכאורה הרי יכול להביא מן המופקר כמש"כ תוס' לעיל - עי' עול"ש וטה"ק. [ולפי מש"כ בתחילת הדיבור ניאחא].

דבשאר שנים נמי לאו ממשקה ישראל ושרייה רחמנא וכו' משום דמצותה בכך שאני - המיוחס לרשב"א (רי"ט דף ה.) כתב דמנחת העומר הקרבנה והיתרה באין כאחד כדאשכחן גיטה וידה באין כאחד, וכע"ז כתב הקר"א כאן (סוד"ה שומרי ספיחין). וכן משמע נמי דעת התוס' גופיה לעיל ה: (ד"ה שכן צאה) ועי' בדברינו שם, וראה עוד מה שכתבנו לעיל ריש דף ה. (נגמ' ד"ה מקרב, אלוט א' ג').

ויתכן דאף דעת תוס' כאן דבעלמא אין במנחת העומר משום ממשקה ישראל משום דהוי באין כאחד, ולא הוצרכו לדוחק הזה אלא אליבא דר"ע.

ד"ה רחמנא - וי"ל מה לעומר שכן ציבור ודוחה שבת וזומואה - מבואר מתוס' דשאר המנחות אסור להביאן בשביעית אלא מן הישן, וכן איתא בהדיא בתוספתא סוף פ"ח, ותמה השפ"א על הרמב"ם שלא כתב דין זה, עי"ש.

ועוד שאני עומר דמצותו בכך ולא מיקיימא מצותו אלא בשל שביעית - משא"כ בכור וחלה כמבואר בשטמ"ק (י"א), ועי' תוס' בבכורות יב: סוף ד"ה הכא, ולשונם צ"ב.

וניחא נמי שתי הלחם הבאות בפני עצמן בשביעית וכו' - כן גרס הצ"ק ומפרש דהתם נמי בשתי הלחם מצותן בכך. וצ"ע הלא אין זה הדרך להביאן בפני עצמן אלא רק כשאין כבשים ואליבא דר"ע דלחם

אף שאין כבשים כמבואר ברש"י ותוס' לעיל מו:

וגירסת השטמ"ק (סוף אות י"א) "תימה ונילף משתי הלחם" וכו', ועי"ש בהערה, ונראה דלא דוחה לפי"ז אלא ה"ועוד שאני עומר דמצותו בכך" אבל אכתי י"ל מה לשתי הלחם שכן ציבור וכו'. וראה עוד מש"כ המנחת חינוך (שז. יג.).

ד"ה בעינא כרמל - תימה ולריב"י נייתי מחוצה לארץ - עי' רש"ש ומצפ"א.

ושמא הך ברייתא דלא כוותיה - הרש"ש כתב דאולי צריך להגיה 'הך מתניתין', דהא הך דשומרי ספיחין משנה היא, אבל טה"ק פירש דר"ל הברייתא דלאכלה ולא לשריפה, ועי' בדבריו.

ד"ה אלמא - כך פירש בקונטרס - הוא לשון הרש"י כת"י, וכן גם פירשו הרש"י שלמעלה והרגמ"ה.

ונראה דלתרווייהו פריך דהא ר"א פירש טעמא וכו' - בישוב פירש"י: עי' טה"ק, הגהות ראמ"ה, יד דוד, וחזו"א (מג. כ.).

וא"ת ומאי טעמא הוי תיובתא וכו' - בהגהות מליו"ט גרס "ומ"ט הוי תיובתא ליה" ר"ל לר' אליעזר, ותוס' מקשים לשיטתם דאף לר' אלעזר פריך.

דף פד:

גמ'

ולא מתמרים שבהרים ולא מפירות שבעמקים - אין הכוונה שאין מפרישין מפירות אלו על פירות מובחרים, אלא הם עצמם פטורין מן הביכורים [למ"ד לא קידש], וכן מבואר בירושלמי - משל"מ (ביכורים ב. ג.).

הקר"א דחה דבריו, ומפרש דס"ד דנסכים
ופירות האילן דאין בהם איסור חדש כשרים
להביא קודם לשתי הלחם, ע"ש.

**ריש לקיש אמר אם הביא קדש נעשה
ככחוש בקדשים** - לעיל דף סד. איתא
דאם שחט בשבת כחושה אומרים לו הבא
שמינה ושחוט, אבל אם כבר זרק דם
הכחושה כשרה דיעבד, ולפי"ז הכא דמייתי
ראיה צ"ל דהיינו אם כבר נעשית מצות
הביכורים ההנפה וההנחה, אבל קודם לכן
מודה ר"ל שאם הביא לא קדש - טה"ק,
ע"ש.

מיהו אם אין לו אלא מתמרים שבהרים וכדו'
- כתב השפ"א דלר"ל חייב להביאן לכתחילה
ואין לבטל מצות הביכורים, דומיא דכחוש
בקדשים. וכ"כ הקר"א, והעול"ש (ד"ה גמ'
מציא).

**אמר ר"א ר' יוחנן חזאי בחלום מילתא
מעלייתא אמינא** - מרש"י שלמעלה
משמע דר' יוחנן עצמו תירץ דבריו בחלום,
אכן השטמ"ק (ט') הגיה ברש"י, והוא עפ"י
הרש"י כת"י ורש"י בבכורות נו. שפירש
דהואיל ונראה לי בחלום יודע אני שאומר
היום דבר טעם.

מה להלן שבח ארץ אף כאן שבח ארץ:
רש"י שלמעלה מפרש דאם יביא מתמרים
שבהרים שיהיו מן המשובח ששם, ובתוס'
הקשו דזה כבר נפקא מ'מבחר נדריכם',
ובישוב הרש"י - עי' בעול"ש (על רש"י),
ובטה"ק (על תוס').

וברש"י כת"י וכן בתוס' פירשו דר"ל דצריך
להביא רק משבעת המינים שהן שבח א"י,
דאי מראשית ולא כל ראשית עדיין לא ידעין
איזה מין דוקא יביא.

ועי' בהמיוחס לרשב"א שהאריך בשני
פירושים הללו, וראה עוד ברה"ז, צ"ק,
טה"ק, ועול"ש. ועי' במהרי"ט אלגזי (מלה
אות ח') שהביא מהרא"ם והאריך בזה.

ולא מפירות שבעמקים - פירות שבעמקים
שהן גרועים הם רק תבואת דגן, והטעם
פירש"י בפסחים נג. שהמים לנים בעמקים
והתבואה כמושה ומרקבת.

אמר עולא אם הביא לא קידש - מסקינן
דרך בביכורים קאמר ולא במנחות,
ועי' בזה לעיל סח. תוס' ד"ה קוצרים,
ושטמ"ק כאן אות א'.

**אין לי אלא חדשה של חטים חדשה של
שעורים מנין** - רש"י שלמעלה פירש
כגון מנחת קנאות קודם לשתי הלחם, וברש"י
כת"י פירש עוד שלא תהא מנחת שעורים
קודמת למנחת העומר, ובשטמ"ק (ג') תמה
על פירוש זה דתיפוק ליה שאינה ממשקה
ישראל דעדיין לא הותר החדש, אכן ראה
לעיל דף ה: שכתבנו (נגמ' ד"ה אין מציאין)
דהאחרונים הוכיחו מפירש"י זה ומרבינו הלל
על הספרי דהאיסור להביא מנחות קודם
לעומר אינו רק משום משקה ישראל אלא
הוא איסור מיוחד בפני עצמו. [ומש"כ רש"י
שלא תהא מנחת שעורים קודמת לה - לאו
דוקא אלא ה"ה כל המנחות]. וע"ע חזון
יחזקאל (מוספמ"י ו. ד"ה ושמי הלחם).

**ואין לי אלא בשדה מנין לרבות שבגג
ושבחורבה ושבעציץ ושבעפינה** -
מרש"י שלמעלה משמע דמקשה גם מגג
וחורבה, אבל מרש"י כת"י משמע דמקשה
רק מעציץ וספינה, ודבר זה תלוי בפלוגתת
ראשונים אם פירות שבגג וחורבה חשיבי
מובחרים - עי' בדברינו על תוס' פה. ד"ה
תנאי היא.

מנין שתהא קודמת לנסכים ופירות האילן
- עי' המיוחס לרשב"א אמאי לא
תפשוט מפשטיה דקרא דכתיב 'בכורי
מעשיך' וכל מעשיך במשמע.

ורש"י פירש דעיקר דרשא דהכא צריך
לנסכים ואגב נקט נמי פירות האילן, אולם

איזהו

מנחות דף פד:

מקומן

תרפו

ובקר"א הביא פירוש חדש בשם אחיו - ד'שבח ארץ' היינו ארץ המשובחת בזבת חלב ודבש, לאפוקי עבר הירדן דאין מביאין משם ביכורים, עי"ש שהרחיב לדון בדיון זה.

תני חדא וכו' ותניא אידך וכו' בשלמא ריש לקיש גג אנג לא קשיא וכו' - תמוה מה ניחא לר"ל הלא אף הוא מודה דרק דיעבד אם הביא קדש, וברייתא קתני דמביא לכתחילה - עי' קר"א ועול"ש שתירצו בכמה אופנים.

הא בגג דמעררה הא בגג דבית - יש לעיין גג דבית ממה נפשך אי חשיב כקרקע יביא ויקרא, ואם אינו כקרקע לא יביא כלל, וכן קשה בשאר חילוקים דלקמן, ודוחק לומר דמביא מדרבנן, דלכאורה אם אינו מחוייב מדאורייתא הוה הכנסתו באיסור חולין לעזרה - נתיבות הקודש.

עציץ אנציץ לא קשיא כאן בנקובה כאן בשאינו נקובה - כתב הקר"א (סוד"ה גמ' נשלמא) מדמחלקים לענין ביכורים בין נקוב לשאינו נקוב משמע דלענין מנחות פשיטא דכשר אף בשאינו נקוב [אלא דאינו מן המובחר], והקשה דא"כ מצינו תקנתא להביא בשביעית עומר ושתי הלחם מן הגדל בעציץ שאין בו איסור שביעית, ומסיק דדבר זה תלוי אם צריך שיביא מנחות דוקא מגידולי קרקע, ונוגע לבעיא דר' זירא לעיל סט: לענין חטטין שירדו בעבים לפירוש תוס' שם דנעשו ע"י נס. ועי' בדברי הקר"א בסוגיא שם.

רש"י

ד"ה ת"ל בכורי קציר חטים - ענין אחר וכו' - ב' הפירושים איתא גם ברש"י כת"י, ויותר ברור.

ד"ה ת"ל בכורי כל - אפי' בגג דנאמר כאן בכורי כל וכו' - עי' ברש"י כת"י עוד פירוש.

ד"ה מנין - דהאי קרא בבכורים כתיב ואין מביאין נסכים בכורים - הקר"א (ד"ה גמרא מנין) תמה דמשנה מפורשת היא בתרומות פ"א דמביאין נסכים ביכורים. [ולעיל סח: איתא "נסכים ביכורים שהקריבן קודם לעומר", וגירסת שטמ"ק שם 'נסכי ביכורים', ועי' בדברינו שם].

ד"ה כאן במנחות - כתיב לך יהיו דאין נאכלין אלא לזכרי כהונה - דמשמע לך יהיה ולכיוצא כך דהיינו זכרים - רש"י כת"י.

רש"י בת"י

ד"ה חדשים של שעורים - ל"א וכו' מנחת העומר הבאה שעורים וכו' - בביאור פירוש זה עי' בדברינו בגמ' ד"ה אין לי.

ד"ה קתני מידת שבעציץ שבספינה - צ"ל שבעציץ ושבספינה.

תוס'

ד"ה שבח ארץ - דממבחר נדריכם נפקא כדתניא בתוספתא - הובאה בתוס' לעיל ריש פירקין. **אלא כמו שפי' בקונטרס וכו' -** הוא פירוש קמא דהרש"י כת"י, וכ"כ התוס' לעיל סח. בסוף ד"ה קוצרים.

ד"ה כאן בספינה - פי' בקונטרס וכו' והקשה ר"ת וכו' - ע"ע מה שהקשה על פירש"י המשל"מ (נכורים ג. ט.), ועוד יעו"ש (נד"ה עוד ראיתי) שקשה על הרש"י מהירושלמי, אולם ראה בתוס' הרא"ש בגיטין ז: דמסייע לפירש"י מהירושלמי, ותליא בגירסאות בירושלמי.

והקשה ר"ת וכו' משמע דחרם בני נקיבה - השפ"א מישיב דדוקא בספינה העומדת במים ס"ל לרש"י דבשל חרס אין צריך נקיבה דהמים מחלחלין בחרס, אבל

בעציץ מודה דאפילו בחרס בעי נקיבה, ועיי"ש שכתב לישב בעוד אופן, וע"ע צ"ק שדחה ראיה זו דתוס'.

ופריך עלה מדהתולש מעציץ נקוב וסתם חצבא דחרס הוא - פי' כיון דסתם חצבא דחרס הוא א"כ גם העציץ דפריך עלה סתמא דחרס הוא וקתני דדוקא אם נקוב הוא. וכתב הצ"ק דהרש"י שם פירש דחצבא הוא דלי, ולפי"ז סתם דלי דעץ הוא.

בא"ד (פה.) - ואע"פ שאין ראיה לדבר
זכר לדבר ונתתם בכלי חרס וכו' -
אלמא סתם עציץ דחרס הוא - תוס' גיטין ז:

ונראה לר"ת דבשל חרס מהניא נקיבה
אבל בשל עץ אפי' נקוב לא מהני:

המשל"מ (נכוריס ג. ט.) סיכס בזה ד' שיטות:
דעת רש"י - דשל עץ בעי נקיבה ושל חרס לא בעי. **דעת ר"ת כאן** - דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ לא מהני נקיבה. **דעת ר"ת בתוס' גיטין ז:** [והובא לקמן בתוס'] **וכן דעת הרשב"א שם** - דשל חרס בעי נקיבה ושל עץ אין צריך אפילו נקיבה. **דעת הראב"ד** (טומאת אוכלין ג. יא.) - דחרס ועץ שוין הן ותרייהו בעי נקיבה, ונראה למשל"מ שכן הוא דעת הרא"ש והרע"ב פ"ב דחלה.

וראה עוד במשל"מ הנ"ל שדן בשיטת הרמב"ם בזה, והרחיב בפרטי דין עציץ נקוב, ודין כלי גללים וכלי אדמה.

וניחא השתא בכל הנהו חמש מדות בכלי חרס הוו כולו בחרס דוקא - פי' לר"ת ניחא: חדא הא דנקט חמש מדות בכלי חרס, דלפירש"י אף בכלי עץ שייך המידה דניקב כשורש קטן טהור מלהכשיר הזרעים, ועוד ניחא דכל השיעורים דנקט מצינו דוקא בכלי חרס כדמפרש, ועוד ניחא כדמסיים, דתנן כל כלי בעה"ב שיעורן ברימונים, ולפירוש ר"ת ניחא דההוא בכלי עץ דוקא.

ותחילה היה רגיל ר"ת לפרש וכו' - בתוס'
גיטין ז: מובא רק פירוש זה בשם ר"ת, וכן הרשב"א שם נקט כך בפשטות בשם ר"ת, ודלא כתוס' כאן דמשמע דר"ת חזר בו מפירוש זה - עי' משל"מ (נכוריס ג. ט.) בריש דבריו.

דף פה.

גמ'

אמר להו אמרי אינשי למתא ירקא ירקא שקול - בביאור תשובתו של משה - עי' פירש"י, ועי' פי' מהרש"א, ועי' פי' עיון יעקב ועץ יוסף על ע"י.

מתני'

אין מביאין לא מבית הזבלים - רש"י ורגמ"ה מפרשים דר"ל משדה הצריכה לזבל, ובטעם הדבר - עי' ברש"י כת"י ב' פירושים, וכעיי"ז פירשו הרע"ב ותפא"י במשניות, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש פירש דר"ל לא מחיטה הצומחת באשפות, אמנם יש לעיין שמא כוונתו לפירוש השני דהמפרשים הנ"ל, ודו"ק.

לא מבית הזבלים ולא מבית האילן - רש"י בפסחים יא. (ד"ה ושל) גרס גם 'ולא מבית העמקים', ותוס' לעיל סח. (ד"ה קולרים) לא גרסי כן, עי' בדבריהם.

כיצד הוא עושה נרה שנה ראשונה - כד' שלא יעלו צמחים ויכחישו כוחה - תפא"י במשניות אות י'.

ובשנה שניה זורעה קודם לפסח שבעים יום - הרמב"ם (תמו"מ ז. י.) השמיט הא דזורעה שבעים יום קודם לפסח. וכתב הלח"מ דאפשר דסמך על מה שכתב זאת בהל' איסור"מ (ז. ד.), או אפשר דהואיל וכתב

בהל' תמו"מ שם דהיה דרכן להביא משדות שבדרום [כדקתני בבביתא בגמ'] תו אין צריך לזרעה שבעים יום קודם לפסח, דבשדה מודרמת החמה זורחת שפיר.

והקרא' (סוד"ה גמרא מ"ט) מבאר דהרמב"ם פליג על תוס' (ד"ה אין) וס"ל דהא דתנן 'זרעה שבעים יום קודם לפסח' מיירי לענין שאר מנחות ולא לענין עומר, ולכן כתבה בהל' איסור"מ ולא בהל' תמו"מ לענין עומר. וכ"כ גם הלח"מ בהל' איסור"מ (ז. ד.). וע"ע יד דוד.

הגזבר מכנים ידו לתוכן ע"ה בה אבק פסולת:

צ"ע דבמתני' לעיל עו: מבואר שהיו מנפין העומר ב"ג נפות ואיך אפשר שיהא בו אבק, ואף דבתוס' (ד"ה אין) מבואר דגם בשאר מנחות מיירי מ"מ בבביתא בגמ' מפורש דאף בעומר קאמר.

וביד דוד כתב דשמא אפשר להעמיד משנתנו כר"ש דהתם דאמר לא היה לה קצבה כמה לנפות, או י"ל דאפילו הכי משכחת לה שימצא עוד אבק.

וראה עוד בדברינו לעיל סג: (על רש"י ד"ה ונחול) בשם ספר ישר וטוב, דלאחר שניפו ב"ג נפות היה חוזר וטוחן הקרטין דסולת ואז היה צריך לשוב ולנפות, ויתכן דאז ימצא מעט אבק.

נמ'

איבעיא להו היכי קאמר נרה שנה ראשונה ושניה נרה וזרעה או

דלמא נרה שנה ראשונה ושניה זרעה בלא נרה - לפי פשוטו משמע [וכן איתא בלח"מ איסור"מ ז. ד.] דמספקא אם בשנה שניה אין צריך חרישה כלל אלא זרעה בלבד, אבל הרש"י כת"י מפרש דודאי צריך חרישה בשעת הזריעה, ומיבעיא אי צריך לגיר אותה אף בתחילת השנה בלא זריעה,

ולפי"ז משמעות 'נרה' היינו חרישה גרידא ללא זריעה, משא"כ זו שעם הזריעה קרי לה 'חרישה'. וכע"ז מבואר ברש"י ב"ב כד:

וראה בשטמ"ק פה: (אות א') שהביא פירוש רש"י זה, ותמה עליו דלא ידענא למה פירש כן, [ונראה שיש ט"ס בדברי השטמ"ק וצריך להגיה "מיהו רש"י פי' דבשנה שניה נרה" וכו', או לגרוס "דבראש השנה נרה" וכו'].

אמר רבי יוסי אף חיטי כרזיים וכפר אחים אלמלא סמוכות לירושלים היו

מביאין מהן:

כתבו התוס' במגילה כא. (ד"ה אלמלא) דהיכי דקתני 'אלמלא' ר"ל 'אילו לא', והיכא דקתני 'אלמלא' ר"ל 'אילו היה'.

ובבביתא דהכא כתבו המפרשים (רש"י, עול"ש, טה"ק, סהסות לרא"ה) דנראה דגירסת התוס' 'אלמלא' וגירסת הרש"י 'אלמלא'. וביאור הדברים: דלתוס' משמע דאילו היו סמוכות לירושלים היו מביאין משם אבל כיון שאינן סמוכות אין מביאין משם, ולפירש"י וכן לרגמ"ה - עיירות הללו באמת סמוכות לירושלים וגם הן מודרמות וזו מעלתן, ואפילו הכי אין מביאין משם לפי שעומדות בעמק שבין ההרים ואין תבואתן משובחת [כדלעיל ריש פד: 'ולא מפירות שבעמקים']. ויעוי' ברש"י כת"י שגירסתו 'אלמלא' ולפי"ז הוא כתוס' דהטעם שאין מביאין משם לפי שאינן סמוכות לירושלים.

והנה בין לרש"י ובין לתוס' אין מביאין מחיטי כרזיים, אבל בתוספתא (ריש פ"ט) גרסינן "ר"י אומר אף חיטי כרזיים אלו היו סמוכים לירושלים ומהן היו מביאין", ומפרש הקרא' דקאי על העומר, והיו סמוכות לירושלים ונוח להביא משם, והוסיף הקרא' דנראה יותר כגירסת התוספתא, דאי כרש"י ותוס' מאי קמ"ל ומאי נפק"מ מאיזה טעם אין מביאין משם. מיהו המנחת ביכורים כתב להגיה בתוספתא כגמ' דילן.

קתני מיהת חורש ושונה ולפעמיך מתני' לא קתני שונה וכו':

אליבא דפירש"י שלמעלה ביארו המפרשים (נ"ק על הרש"י ע"ב, טה"ק, לח"מ א"ס"מ ז. ד.) דהגמ' פושטת מהברייתא דאף בשנה השניה צריך חרישה, ודחינן דאפילו לדידך ודאי חלוקה המשנה על הברייתא, דבברייתא קתני דבשנה חורש שתי פעמים, ואילו במתני' אפילו נימא דחרישה קאי גם על שנה שניה מ"מ לא מצריכה אלא חרישה אחת ולא שתיים.

ולפירוש הרש"י כת"י - הגמ' פושטת מהברייתא שמצריכה בשניה שתי חרישות, ש"מ דאף במתני' נרה בתחילת שנה שניה ואח"כ חורש שנית בשעת הזריעה, ודחינן דאכתי אין לפשוט, דבברייתא משמע דחורש שתי פעמים בשניה לבד חריש דהזריעה ואילו במתני' אין לומר אלא דנרה פעם אחת לבד משעת הזריעה.

רש"י

ד"ה אמר להם - הם אמרו לו דברי ליצינות והוא השיב להם בענינים - מהרש"א ח"א מפרש בע"א.

ד"ה ולא מבית האיילן - לפי שהאילנות עושים לה צל - רש"י כת"י פירש שהאילנות מכחישים את הזרעים, ויש לתמוה דרש"י שלמעלה עצמו פירש כן במתני' לקמן פה: לענין מה שנזרע ביניהם - עי' שפ"א מה שכתב לחלק.

ד"ה כרזיים - ש"ל אותו מקום - אי גרסינן ברש"י 'של אותו מקום' ר"ל חיטים של אותו מקום, והוא כפירוש הראשון בתוס' (ד"ה אין מציאין), ואי גרסינן 'שם אותו מקום' ר"ל דשם המקום חיטי כרזיים, והוא כפירוש השני בתוס' - ח"נ.

רש"י בת"י

ד"ה המודרמות - שעומדות בדרומה של ארץ ישראל - כן איתא בברייתא ע"ב, אמנם תוס' (ד"ה מודרמות) הביאו בשם רש"י "בדרומה של ירושלים", ועי' בדברינו על תוס'.

ד"ה והמנוגרות - שנחרש לשם עומר - נראה שאין כוונת רש"י כפשוטו שנחרש לשמה, דהא אין דין חרישה לשמה בעומר אלא בקציר בלבד, וכדמשמע במכות ח: דמצא חרוש אינו חורש, אלא כוונתו שהשדות מובחרות ומיוחדות ומעובדות במיוחד לצורך העומר. וכע"ז בשטמ"ק אות ז'.

תוס'

ד"ה תנאי היא - ואין לומר וכו' דהא בכולה שמעתין משמע דמגג

וחורבה נמי פריך מדקאמר וכו' - הנה ברש"י כת"י כאן מבואר בהדיא דבגג מערה וחורבה עבודה הו' פירות משובחים, ואזיל לשיטתו לעיל פד: דמפרש (נ"ד"ה קמני מיהת) דמקשה התם רק מעציץ וספינה, וכן הביא בהגהות חש"ל בשם תשובות הרא"ש (כלל נ' ס' ד') שהקשה כתוס' דהכא ותירץ דמקשה לעיל רק מעציץ וספינה, אבל פירות שבגג וחורבה משובחים הם. ובהגהות ראמ"ה תירץ דמקשה לעיל מגג בית וחורבה שאינה עבודה, וברייתא דהכא מיירי בגג מערה וחורבה עבודה שפירותיהן משובחים.

אכן מפירש"י שלמעלה משמע כתוס' דאף בגג וחורבה הן פירות גרועים [מדנקט לעיל פד: (ד"ה קמני מיהת) וכן כאן (ד"ה אלא לר' יוחנן) דהקושיא גם מגג וחורבה], אולם ראה בעול"ש מש"כ על דברי רש"י דהכא, וראה עוד בחי' הגרז"ס מש"כ על רש"י דלעיל.

ודעת הרמב"ם (ניכורס ג. ט.) דבגג וחורבה הן משובחים ומביא מהם, והראב"ד שם

איזהו

מנחות דף פה.

מקומן

תרצא

מנחות מביתו, אלא במנחות ציבור בגזברין דהקדש השולחין לקנות דהקדש קרוב קרוב קודם. וראה עוד בענין זה ביד דוד לעיל ריש סד:

ד"ה מודרמות - פי' בקונטרס בדרומה של ירושלים - ברה"ז העיר שבהדיא

כתיב לקמן ע"ב "מודרמות שבארץ ישראל", וגם ברש"י שלפנינו איננו. [וכוונת תוס' כנראה לרש"י כתיב, אלא דגם שם כתוב "בדרומה של ארץ ישראל"].

ויש לעיין דלפום פשוטו מדרומה של א"י היינו מארץ הנגב וכדו', וא"כ היכי אמרינן שצריך להביא מהסמוכות ביותר לירושלים, וצ"ל דאמנם יביא מן המודרמות אבל מן הסמוכות ביותר לירושלים, ועי' עול"ש על תוד"ה אין מביאין. עוד י"ל דלכתחילה יביא מן הקרוב לירושלים אבל אם אינו מן המובחר יביא מן המודרמות, אכן דין זה דמעלת מובחר עדיף מקרוב לענין עומר שנוי במחלוקת אחרונים - עי' בדברינו במתני' לעיל פג: (ד"ה וכולן).

ד"ה וזורעה - וי"ל דה"מ חייטין אבל שעורין משוך זמן זריעתם עד אדר - תוס' אזלי לשיטתם שכתבו לעיל (נד"ה אין מציאין) דהא דקתני במתני' דזורעה קודם לפסח שבעים יום הוא משום שעורין לצורך העומר.

אולם ברמב"ם (אקו"מ ז. ד. 7) כתב בפירוש דבחיטין למנחות איירי, ואפילו הכי כתב דזורע שבעים יום קודם לפסח, ותמה הלח"מ דאיך יתרץ הסוגיא דהמקבל, ותרץ דאולי י"ל דיש שדות טובות ביותר שנמשך זמן הזריעה עד שבעים יום קודם לפסח.

דכימה שהיא בזנב המלה כדאמרי' בפ' הרואה קיימא להדי רישיהו - ע"ע בענין זה בתוס' ר"ה יא:, ובתוס' ב"מ קו:

בא"ד (פה:) - ומיהו קשיא לפפירוש הקונטרס דבי' שעות ביום אין

שהשיג עליו ס"ל כתוס' דהכא - ועי"ש כס"מ ורדב"ז, וח"נ כאן, וקר"א (פד:), וחזו"א (עלה א. ית.).

ובישוב קושית תוס' לשיטתם - עי' צ"ק, וטה"ק, וקר"א (פד:).

ד"ה אין מביאין - בכל המנחות קאמרינן - דלא כפירש"י כת"י והרע"ב דבעומר ושתי הלחם קאמר.

והרמב"ם (אקו"מ ז. ד. 7) כתב "כיצד היו עושין בזריעת חיטי המנחות והנסכים", משמע דס"ל כתוס' דבכל המנחות איירי מתני', [ומש"כ 'והנסכים' והרי אין בהן כלל זריעה - עי"ש רדב"ז. ובערוך השולחן מחק תיבה זו].

אע"ג דזורעה קודם לפסח שבעים יום היינו משום עומר - דאילו חיטין למנחות אין זה זמן זריעתן אלא רק לשעורין כמש"כ תוס' לקמן ריש ד"ה וזורעה.

והקשה הרש"ש דהא מסיים עלה במתני' "והיא עושה סולת מרובה", וסולת באה רק מן החיטין דאילו דשעורים נקרא גרש, ותרץ דאולי לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד.

אי בעומר דוקא הוה ליה למימר שלוחי ביי"ד - כדלעיל במתני' סה. 'שלוחי ביי"ד יוצאין' - עול"ש.

כי היכי דעומר אין מביאין כך במנחות יש לחזור אחר הפסוק לירושלים - הנה התוס' מסקי בסוה"ד דבשאר מנחות אין דין להביאן מהקרוב לירושלים, אכן מהרש"י כת"י משמע דה"ה בכל המנחות, מדביאר הטעם או לפי שתבואה שבהרים משובחת או מפני שאין מעבירין על המצוות, והשמיט טעם ד'כרמל' המוזכר לעיל סד: לענין עומר, וכן מדהוסיף טעם שתבואה שבהרים משובחת שלא נזכר שם.

וראה בהגהות ראמ"ה שמבאר דטעם דאין מעבירין על המצות לא שייך ביחיד המביא

בעבודה לא ידעין אי בעי חרישה אחת בשניה או דלא בעי חרישה כלל. וכן גורסים ומפרשים עול"ש וטה"ק, עי' בדבריהם. והנה ברש"י כת"י צריך לפרש בהמשך לשיטתו המבוארת לעיל, והוא נוקט דהדין נפשט בעבודה ושאינה עבודה, והדר מקשינן קושיא בפני עצמה 'מאי הוי עלה' ר"ל האם הני שינויי הוו שינויי, וכע"ז פירש בשטמ"ק (א') לפי דהנך שינויי דחיקא נינהו.

ת"ש דתניא ניר חציה וזורע חציה ניר חציה וזורע חציה:

[א] מה נפשט?

רש"י מפרש דנפשט דבשניה זורעה בלא נרה [ר"ל זורע חציה מיד בלי שיצטרך לחרוש קודם], וצ"ב הלא בהדיא איתא בבריייתא דלעיל בשניה חורש ושונה, וצ"ל דבריייתא הא אוקמינא בשאינה עבודה, והכא פשטנו אליבא דמתני' דמיירי בעבודה. וכ"כ הלח"מ. [ולגירסת הצ"ק ברש"י דלעיל דמיבעיא השתא בשאינה עבודה צ"ב].

והנה הח"נ כתב דמפירוש הרע"ב במשניות נראה שהבעיא נפשטה איפכא שצריך שתי חרישות ודלא כפירש"י. ודבריו צ"ע דפירוש הרע"ב מבוסס על דברי הרש"י כת"י [כמש"כ לקמן באות ג'], ובהדיא איתא ברש"י הנ"ל דאיפשיט דאין נרה אלא פעם אחת.

[ב] ביאור "ניר חציה וזורע חציה":

הלח"מ ומהר"י קורקוס (א"ס"מ ז. ד. גורסים ברש"י שלמעלה "שנרה כולה בשנה ראשונה ובשניה נר חציה וזורע חציה", וזה מתאים למשנתנו דקתני דנרה שנה ראשונה בלי זריעה, וכן משמע גירסת ברה"ז, וכ"ה בהדיא בפ"י רגמ"ה.

אולם הצ"ק ושטמ"ק (כ"א) גורסים דבשנה הראשונה עצמה נר חציה וזורע חציה, ובאמת שכן מפורש ברמב"ם שם וז"ל "נר חצי השדה בשנה ראשונה וזורע חציה", וכן

כוכבים נראין ומוזל כימה נראה - פי' ומשמע שבא ליתן סימן לאריסים להכיר שעה שיבואו מן השדה, ודוחק לומר דה"ק כשיחשיך לילה אז רואין למפרע שבשעת הליכתן היתה כימה להדי רישיהו - תוס' ב"מ שם, ועי"ש בשטמ"ק דמישב פירש"י.

ע"כ כן נראה דהיינו בשבט וכו' - הצ"ק הגיה 'בתחילת שבט', וכן מפורש בתוס' ב"מ הנ"ל, והקשו שם תוס' דהא איתא שהיו זורעין קודם לפסח שבועים יום ונמצא דזהו חמישה ימים בתוך שבט - עי"ש שתירץ בשני אופנים. [וראה בהגהות ראמ"ה שכתב דכוונת תוס' כאן בסוף שבט עי"ש, וצ"ע דבהדיא איתא בתוס' בב"מ לא כן].

דף פה:

גמ'

הא לאו קשיא כאן בעבודה כאן בשאינה עבודה מאי הוי ע"ה וכו':

ביאור התירוק לפירוש רש"י שלמעלה עפ"י דברי הצ"ק ולח"מ הנ"ל: דבמתני' איירי שכבר היתה עבודה [ר"ל חרושה] קודם שנה ראשונה, [וגירסת צ"ק ברש"י 'עבודה בשנה ראשונה', והיינו הך], ולכן בשניה סגי בחרישה אחת, ובריייתא איירי שאינה עבודה ולכן הצריכה שתי חרישות בשנה שניה.

וממשיכה הגמ' 'ומאי הוי עלה' כלומר לפי הדחיה הנ"ל עדיין יש להסתפק מאי הוי עלה, ובוזה נחלקו הצ"ק והלח"מ - בגירסת הרש"י - מאי מיבעיא עדיין: דהצ"ק גורס "אבל מתני' אם לא היתה עבודה לא ידענא" וכו', ר"ל הגם דפשטין דמתני' דעבודה אין צריך בשנה שניה אלא חרישה אחת, אכתי תיבעי בלא עבודה אם חורש ושונה או דסגי נמי בחרישה אחת. אבל הלח"מ משמע דגורס "אבל מתני' אם היתה עבודה לא ידענא" ר"ל כיון דמוקמינן ברייתא דחורש ושונה בשאינה עבודה ממילא מתני' דמיירי

איזהו

מנחות דף פה:

מקומן

תרצנ

[ולפי פשוטו יש לתרץ, דרצה להביא
הברייתא דאבא שאול אגב דלעיל דניר חציה
וזורע חציה. דהיא ברייתא דאבא שאול
דהכא].

כבת ג' סאין היתה - פירש"י שגדל בה
כשיעור שצריך לקצור העומר, ולפי"ז
האי ברייתא כחכמים במתני' לעיל סג: ודלא
כר' ישמעאל דס"ל דבחול היה העומר בא
מה' סאין. וע"ע הגהות ראמ"ה.

ניר חציה זורע חציה ועבדה על' חד תרי
וכו' - צ"ב מה הרויח בכך כיון דזרע
חציה, ואילו היה זורע כולה היתה ג"כ עושה
כך - עי' שפ"א.

ת"ר סולת שהתליעה רובה פסולת:

דעות המפרשים בדין זה:

כתב הרדב"ז (ליקו"מ ו. יא.) דהא דסולת
שהתליעה מיעוטה כשר היינו אם מסיר
המתולע, אבל כשהתליע רובה הכל פסול אף
מה שלא התליע.

וכע"ז כתב בהגהות ריעב"ץ דהא דמיבעיא
אי רוב חיטה או רוב סאה ומשמע דיש צד
שרוב כשר, היינו כשמשליך המתולעות
דאל"כ הא אפילו להדיוט פסול [ר"ל ולא הוי
ממשקה ישראל].

אולם ראה באחיעזר (יו"ד סי' י"ז סק"ק ו')
שדן לפירוש הרמב"ם [הובא בדיבור הבא]
דמספקא דאפילו רוב חיטה אחת מתולעת
פסול הכל, ומשמע דאפילו טחן החיטין
ועשאן סולת, ולמה לא יבטל ברוב, עי"ש
שמפרש משום דאין המיעוט מקבל דין הרוב
[כסברת העונג יו"ט סי' ד'] ולכן נחשב
כמנחה חסירה. אלא שהקשה דהתינח
שעישרון המנחה התליע אך אכתי קשה
כשהתליע הסאה שממנה לוקח החיטים,
ועכ"פ מוכח שהוא למד שאינו מסיר
המתולעות אלא דהן עצמן בטילות ברוב.

וכן הזבח תודה תירץ על קושיא זו דאפשר
דמיירי שהיה החיטה מינכר קודם שנתערב

פירשו גם הרע"ב ותפא"י במשניות, וצ"ע
דבמתני' משמע דשנה ראשונה נר בלבד ולא
זורע, ומפרש הלח"מ דהשתא מפרשינן
דכוונת המשנה דנרה שנה ראשונה כולה
וזורע חציה, ובשניה זורעה היינו החצי שלא
זרע בשנה ראשונה. [ועי"ש דמפרש לפי"ז
פסק הרמב"ם בשאינה עבודה].

והשפ"א פירש בדעת רש"י והרמב"ם,
דבשנה הראשונה זרע חציה אבל אינו
למנחות אלא זריעה בעלמא, ועל דרך זה
מפרש טה"ק עי"ש שהאריך בזה.

אולם מהר"י קורקוס מפרש בדעת הרמב"ם
עצמו שבשנה ראשונה נרה בלבד ולא זרע
[והוא עפ"י דברי הרמב"ם בפיהמ"ש],
ומש"כ הרמב"ם דבראשונה נר חציה זורע
חציה ר"ל לאחר שישבה שנה אחת בורה
לגמרי כי אז נקראת זו ראשונה לזריעה.

ג] הרע"ב במשניות מפרש דבכל שנה חורשה
כולה וזורע החצי שלא זרע אשתקד [וכן
מפרש התפא"י], ותמה הצ"ק מה הכריחו
לזה להוציא הברייתא מפשטות לשונה בדכל
שנה נר חציה בלבד, וכן פסק הרמב"ם.

אכן באמת יעוי' ברש"י כת"י דכן הוא מפרש
בדכל שנה חורש כולה, וכנראה שעפ"י
שיטתו דלעיל דנרה היינו חרישה בלי זריעה,
אבל כל זריעה קודמת לה גם חרישה, וא"כ
הא דקתני בברייתא "נר חציה וזורע חציה"
ר"ל דבכל שנה חורש כולה, אלא שמחציתה
משאירו ניר גרידא ומחציתה זורע מה שחרש.

אין מביאין את העומר אלא מן הישדות
המודרמות שבא"י - עי' לעיל פה.
תוד"ה מודרמות, ובדברינו שם.

תניא נמי הכי אבא שאול אומר וכו' -
הקשה העול"ש אמאי לא מייתי
ברייתא דלעיל דאמר ר' יוסי אין מביאין אלא
מהמודרמות, ותירץ דאי מהתם הו"א דפליגי
רבנן עליה דר"י, אבל מברייתא דאבא שאול
משמע דמעשה אתא לאשמעינן, ומעשה רב.

ולכן אינה מתבטלת, וגם דעתו מוכחת שאינו מסיר המתולעות, אבל דעת הרדב"ז והריעב"ץ הנ"ל נראה דכשיש רוב מתולעות דפסול אפילו הסיר המתולעות, לפי שכבר נקבע הכל בפסול דמום או דהקריבהו נא לפתחך.

בעי רבי ירמיה ברוב חיטה או ברוב סאה:

בצד הגליון נדפס [והוא מברה"ז] פירוש הכס"מ בזה, וכ"ה משמעות רש"י, וכן פירש מהר"י קורקוס - דמספקא אי דוקא התליע רוב כל חיטה וחיטה, או דסגי שהתליע רוב הסאה הגם שהתליע מיעוט כל חיטה.

אולם הרמב"ם (א"סו"מ ו. יא.) כתב "התליעה רוב חיטה אחת ה"ז ספק", ותמה הרדב"ז וכי מפני שהתליע רוב חיטה אחת תפסל כל הסאה, ומבאר דהיה קשה לרמב"ם למאי נפק"מ רוב כל חיטה או רוב סאה דבין כך יש לפסול דהוי רוב מתולע, ולכן פירש דמספקא שמא אפילו ברוב חיטה אחת פסול, והטעם - דילפינן (פז.) מ'ממימים יהיו ונסכיהם' ומום פוסל אף בכל דהו, וכע"ז פירש גם הקר"א בדעת הרמב"ם.

והזבח תודה הקשה אמאי לא תתבטל אותה החיטה בשאר החיטין המרובות, ותירץ דאפשר שהיה מינכר קודם שנתערב, ומוכח שהוא מפרש דלא מסיר אותה החיטה, וע"י בדיבור הקודם.

בעי רבא הקדישן מהו שי'לקה עליהן:

א] על מה הספק?

בפשטות נסתפק רבא בין בחיטים ובין בסולת מתולעת, אך מלשון הרמב"ם (א"סו"מ ו. ג.) דקדק החזון יחזקאל (ט. א. ד"ה סולת) דס"ל שרק בסולת מספקא, והטעם לפי שחיטים בלאו הכי לא עולות למזבח כמות שהן לפיכך אין בזה משום מקדיש בעל מום למזבח.

ב] צ"ע אמאי נקט 'הקדישן' הלא גם על הקטרתן לוקה:

ע"י תוס' יומא סג: ד"ה זריקת (זיון גלה"ט) שנקטו שיתכן דדוקא לוקה המקדיש אבל לא לוקה על קמיצתן. והשיח יצחק שם דקדק כן אף מפירוש רש"י הכא שנקט "מהו שילקה עליהן משום מקדיש בעל מום" משמע ולא משום קומץ או מקטיר.

אמנם המשל"מ (א"סו"מ ו. ג.) כתב דאפשר דלאו דוקא המקדיש אלא תחילת האיסור נקט, וכן נקט הרדב"ז שם (נסוף דנריו), וכן בחזו"א (מג. טו.) כתב דלרבותא נקט 'הקדישן', וכן בחסדי דוד (תוספתא ט. א.) כתב דנקט 'הקדישן' לפי דעל הקרבנות פשיטא שלוקה.

ברם הקר"א כתב דאפשר דבמנחות כיון דבעינן קיבול כלי להקרבה ממילא אם פסולין הן לא קדשי כלל בכלי, והוי כמקטיר מכלי חול ולא לוקה על לאו דבעל מום, אבל על ההקדש חייב אפילו הקדישו לדמיו.

ג] רבא הסתפק כאן לענין חיטין שהתליעו ועץ שנמצא בו תולעת, ולקמן פו. הסתפק לענין שמן רע [אמנם שם איתא רבה], ולקמן פז. נסתפק לענין יין רע [ויש גורסים ר' יוחנן].

ובשטמ"ק (ה') הניח בצ"ע למה לא סגי בבעיא אחת, ובתוס' (ד"ה נעי) כתבו דשמא יש שום צריכותא, וע"י רדב"ז (א"סו"מ ו. ג.) דמפרש סדר הבעיות דרבא ולמאי נצרך בכולהו, וראה עוד בהגהות ראמ"ה (על תוד"ה נעי), וקר"א (סוף פה:), ואור שמח (א"סו"מ ו. ב.).

או דלמא אין בעל מום אלא בבהמה:

א] הא דקתני לעיל ט: דהחיסרון דמנחה כבעל מום דמי, צ"ל דלאו כבעל מום ממש, או י"ל דהתם פשיטא ליה דיש בעל מום אף במנחות. שו"ר שהרדב"ז (א"סו"מ ו. ג.) מפרש דודאי פשיטא לרבא הכא דיש

איזהו

מנחות דף פה:

מקומן

תרצה

מתני'

אין מביאין אנפקמן ואם הביא כשר -
במשניות איתא "ואם הביא פסול",
וראה בדברינו לקמן ריש פו. בענין זה.

אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים - עי'
ברש"י שלמעלה ב' פירושים, והחילוק
ביניהם נראה: דלפירוש קמא גורסים 'נשרו'
בקמ"ץ ור"ל דאירע מקרה שנפלו למים או
נכבשו ומעתה אין שומנם יפה.

ולפירוש שני גרסינן 'נשרו' בחירי"ק, ור"ל
דהם סוג גרוע שצריך לשרותן או לשולקן
כדי שיוציאו שמנן. ושו"מ שרמז לזה
במלאכת שלמה, וכן ביאר נתיבות הקודש,
וכ"כ היד דוד והשיג בזה על התוי"ט.

ומדברי הרמב"ם (אסו"מ ו. יד.) דייק ערוך
השולחן (קדשים סא. יד.) דזיתים טובים
שנשרו במים כשרים, והוא מתאים לפירוש
שני דרש"י.

וראה עוד בתוי"ט שהבין דמש"כ רש"י
'שנפל' הוא מילתא בפ"ע, ויש פסול דזיתים
שנפלו ויש ששרו במים וכדו', והשפ"א דחאו
דהרש"י חדא קאמר דנפלו מן העץ מעצמם
למים וכדפרשינן.

גמ'

אמר רבי יוחנן מתוך שרגילין בשמן זית
חכמה מצויה בהן - רבי יוחנן אמר
נמי בהוריות יג: דשמן זית משיב לימוד של
שבעים שנה, נמצא דסגולת שמן זית מועיל
הן לחריפות והן לבקיות התורה - נתיבות
הקודש.

לכיים מה שנאמר יש מתעשר ואין כל
מתרושש והון רב - על עצמו אמר
שנראה מתעשר ואין כל, ועל הלה קאמר
דנראה מתרושש והון רב, והוא מידה טובה
- עי' מהרש"א ח"א.

במנחות ונסכים מומין לענין שאם הקריבום
נפסל הקרבן, וכי מיבעיא לענין המקדיש או
מקריב אותם אם לוקה, ועי"ש בטעם הדבר.

ב] הרמב"ם (אסו"מ ג. ז.) כתב "ויראה לי
שאע"פ שאין כל הפסולין האלו [כגון
פסולי עוף דמחוסר אבר וכדו'] ראויין לקרבן
אם עבר והקריבן אינו לוקה מן התורה לפי
שלא נתפרשה אזהרתן", ותמה השפ"א
שהלא גם הני מומין דמנחות לא נתפרשה
אזהרתן, ואפילו הכי מספקא ליה אי לוקין
עליהם משום דלא הוו כבהמה, אבל עוף
ודאי הוא כעין זבח.

תנן התם כל עץ שנמצא בו תולעת פסול
לגבי מזבח - הא דלא מחלקים בעצי
המערכה בין רובו למיעוטו כמו בסולת, לפי
שבעצים ניכר ההתלעה אבל בסולת אינו ניכר
- רדב"ז (אסו"מ ו. יא.).

לא שנו אלא לח אבל יבש גוררו וכשר -
עי' חזו"א (מז. כה.) בבאור החילוק בין
לח ליבש, וכן מנא לן שהתלע כשיבש
ניחוש שהתלע בעודו לח.

הקדישו [לעצים] מהו שיפקה עליו -
המנחת חינוך (מנחות פ"ה) כתב
שספק הגמ' דוקא במתנדב עצים לקרבן ולא
בעצי המערכה שאינן קרבן, ושכן מוכח גם
מדברי תוס' שהעמידו הבעיא אליבא דרבי
דס"ל דעצים קרבן גמור הן.

ובהערה 24 לשטמ"ק החדש הקשה דהמאירי
ביומא טז. כתב בטעם פסול עץ מתולע
"מפני שתולעת דבר טמא ואין דבר טמא
ראוי לישרף ע"ג המזבח", ובקריית ספר (פ"ו
מאסו"מ) כתב דעץ שהתלע פסול לפי שאינו
ראוי להבערה, ולטעמים הללו לכאורה אין
לחלק בין עצי קרבן לעצי המערכה.

רש"י

תקריבו, ולכן הוכרחו תוס' לפרש בעצי קרבן, יעו"ש.

והנה לדברי המנחת חינוך אין בעצי המערכה שום צד של קרבן, ועי' לעיל כ: שהבאנו בשם חזו"א וקה"י דאליבא דרבנן בקרבן עצים גם בעצי המערכה יש צד קרבן. ובעיקר דברי המנחת חינוך ראה מה שכתבנו בגמ' ד"ה הקריבו.

ד"ה הלך לצור - צור אחרת שהיתה בא"י - וכן הוא בפירש"י.

ד"ה עוזק - עושה גדר סביב זיתיו - משמע דר"ל גדר סביב השדה ועלה מקשה דהכתיב 'תחת זיתיו', אבל רש"י פירש שחופר סביב הזית ערוגה, ושפיר מתפרש 'תחת זיתיו' דהענפים מאהילים עליו. ועי' הגהות ריעב"ן.

דף פו.

גמ'

והתניא אין מביאין אנפקמן ואם הביא פסול מפני שהוא שרף:

הגירסא במשנה:

מפירוש רש"י שלמעלה (ד"ה לר' שמעון - וללא כגירסת ל"ק) משמע דגרס במתני' נמי "ואם הביא פסול", והרש"ש והגהות חש"ל (צמתני' פה:) ציינו שכן הוא בהדיא ברש"י מגילה יג., ולפי"ז קושית הגמ' הוא דבמתני' משמע דטעם הפסול דהוי שמן פסול ובברייתא מבואר משום דאינו שמן כלל אלא שרף, וכן פירשו בהדיא הרש"י כת"י ורגמ"ה.

אולם ר"ת בתוס' גורס במתני' "ואם הביא כשר", ולפי"ז קושית הגמ' הוא סתירה בדין, והרמב"ם (איסו"מ ו. יד.) שפסק דאם הביא כשר - פירש הכס"מ דכן נמי גרס במתני'.

וראה בקר"א (ד"ה גמלא והמילא) שהקשה סתירה, דהרמב"ם (טומאת אוכלין א. ה.) פסק דמשקא היוצא מזיתים וענבים עד שלא

ד"ה הא לא קשיא - מתניתין דקתני נרה וכו' - ביאור דברי רש"י וגירסתו פירשנו בגמ'.

ד"ה ניר חציה - כגון שנרה כולה בשנה ראשונה וכו' - הגירסא והביאור ברש"י פירשנו בגמ'.

והאי דאין זורעה כולה בשנה שלישית - עי' גירסת שטמ"ק, ברה"ז, וצ"ק, וראה מה שביאר בזה טה"ק.

רש"י כת"י

ד"ה לממידא - למכור למנחות - עי' בהערה בשולי הדף שתמה דבימי רחב"ט כבר בטלו מנחות, ואכן ברש"י כת"י שבשטמ"ק החדש איתא "למכור לעשירים", ונ"א "סולת למכור ולא למנחות לפי שאינו בימיו" עכ"ל.

תוס'

ד"ה בעי רבא - ונראה דבעיא דעצים אליבא דרבי לעיל - ברה"ז ומשל"מ (איסו"מ ו. ג.) דקדקו מהרמב"ם דס"ל דבעיא דעצים אף אליבא דרבנן, שהרי במעשה"ק (טז. יג.) פסק כרבנן ואפילו הכי באיסו"מ שם הביא בעיא דעצים.

והצ"ק דוחה דאין ראייה שהרמב"ם פסק דלא כרבי, עי"ש. וע"ע חזו"א (מז. כה.).

וראה עוד בגדר קרבן עצים לרבי ולרבנן, ובסתירת התוס' בדעת רבנן - לעיל דף כ: שהרחבנו בענין זה.

ובעיקר דברי התוס': הקשה המנחת חינוך (סוף מלוה רפ"ה) דהלא הגמ' מייתי משנה דעץ שנמצא בו תולעת דמייירי בעצי המערכה ואמאי מעמידים תוס' דוקא בעצי קרבן, וכתב המנחת חינוך דסברת תוס' דעצי המערכה הגם דפסולין מיהו לא עבר על איסור בהבערתן על המזבח דלא שייך בהן 'לא

איזהו

מנחות דף פו.

מקומן

תרצו

וע"ע פירש"י כת"י וכע"ז ברגמ"ה, וע"ע פירוש הערוך בתוס' ולכאורה הוא גם כפירש"י כת"י.

ת"ש דתניא שמן זית מזיתו - פירש"י שיהיו הזיתים באילן עד שיהיה בהן שמן, אולם המשך חכמה ריש פרשת תצוה (שמות כו. כז.) מפרש דהיינו לאפוקי מה שמצינו גבי יין דמגיתו פסול הוא (נ"ז א.) לכן כתבה התורה 'שמן זית' מזיתו, דכל שהוא חדש עדיף טפי, עי"ש.

מכאן אמרו זית ראשון מגלגלו בראש הזית - נפשט בסוגיין דמגלגלו תנן, ותמוה לשון הרמב"ם (אסו"מ ז. ח.) שכתב 'כיצד זית שגררז' וכו', ועי"ש לח"מ.

וכן זית שני - מלשון זה משמע שהיה עם הזית השני ממש כראשון, ומכאן סתירה לפירוש הראשון דרש"י דמגרגרו בראש הגג היינו שוטחו שם - טה"ק. וכפירוש השני שם ברש"י כן פירשו הרש"י כת"י ורגמ"ה.

ועושה אותו כמין תמרה - רש"י שלמעלה מפרש שעושין אותו גרוגרות, ר"ל שמניח בגג ליבש כשם שעושין לתמרים, וכן פירש רגמ"ה, והרש"י כת"י מפרש שצורת הנחתן בגג כתמרה, דהכרי יהא רחב מלמטה וצר מלמעלה.

מתני'

מה מנורה שאינה לאכילה טעונה שמן זית זך מנחות שהן לאכילה אינו דין וכו' - פי' מנחות שהן לאכילת מזבח - רש"י כת"י, וביאר תפא"י במשניות (אבות ל"ט) דאי לאכילת כהנים קאמר מאי ק"ו איכא, הרי ודאי לגבוה צריך מוכחר טפי, ועוד דמנחת כהנים וכל מנחות כליל אין בהם אכילת כהנים.

והנה יש לעיין: דמבואר כאן דדוקא אכילת מזבח יש לה שם אכילה ולא הדלקת המנורה,

הביאו שליש אינו מכשיר ולא הוא אלא מי פירות, והרי אנפקטן דהכא הוא שמן זית שלא הביא שליש [כדלקמן בברייתא] ואיך פסק הרמב"ם דאם הביא כשר, עי"ש.

והנה הצ"ק דעתו להגיה ברש"י (ד"ה לרי' שמעון) "ואם הביא כשר", וס"ל שגם רש"י גרס כך במתני', והתוס' היה לפניו גירסא אחרת בפירש"י, וצ"ב דבהדיא איתא ברש"י מגילה יג. לא כן, וגם מהרש"י כת"י בסוגיין מוכח דלא כהצ"ק וכדפרשינן.

וגירסת הצ"ק בגמ' "תניא וכו' ואם הביא פסול מפני שהוא שרף, והתניא [נראה דצ"ל והתנן] ואם הביא כשר", עי' בדבריו.

מתני'

הזית הראשון מגרגרו בראש הזית - עי' ברש"י שני פירושים, ועי' טה"ק שביאר הפרש שבין הפירושים, ובדעת הרמב"ם (אסו"מ ז. ח.) כתב מהר"י קורקוס דהוא מפרש שלוקט גרגיר גרגיר ובורר הגרגירים היותר טובים ותמימים, עי"ש, וכע"ז לשונו בפיהמ"ש.

וכותש ונותן לתוך הסל - פירש"י כדי שיזוב הצלול והפסולת נשאר בסל, וק"ק על הרש"י בחומש פרשת תצוה דמשמעות לשונו דשמן של מנורה הוא טיפה ראשונה שאין בה כלל פסולת - שפ"א.

השני מגרגרו בראש הגג - עי' ברש"י ב' פירושים, וכתב מהר"י קורקוס (אסו"מ ז. ח.) דשני פירושים הללו אצלו לשיטת ב' הפירושים שכתב רש"י לעיל גבי מגרגרו בראש הזית, וגם הרמב"ם מפרש כאן לשיטתו דלעיל, עי"ש.

גמ'

איבעיא להו מגרגרו תנן או מגלגלו תנן - עי' פירש"י שלמעלה, ולדבריו אין נפק"מ בין הצדדים אלא גירסא בעלמא,

ואילו לעיל יד. ברש"י ד"ה פיגל משמע דגם מחשב להזות דם על הפרוכת חשיב אכילת מזבח לענין פיגול [עיי"ש עול"ש], ויש לחלק דמ"מ עוסק שם בדם הזבח שמהות ענינו הוא אכילה דמזבח.

מנחות שהן לאכילה אינו דין שיטענו שמן זית זך - העול"ש הביא שבספר יד מלאכי הקשה דהלא קי"ל דכל דין שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, וה"נ אם לא מצא שמן זית זך יהא יושב ובטל, ועי' מש"כ העול"ש לישב, וע"ע יד דוד.

וראה עוד מה שהקשה השפ"א.

רש"י

ד"ה לרבי שמעון - ואם הביא פסול - ראה בדברינו בגמ' ד"ה והתניא.

במתני' ד"ה שלשה - שלוקטין אותו בשלש פעמים - עי' רש"י לעיל נג: ד"ה זית, ובדברינו שם.

במתני' השניה ד"ה השני - דהא אמרינן בגמ' דלמנורה בעינן כתית - צ"ב דטפי הוה ליה לנקוט שלמנורה בעינן 'זך' ואין זך אלא ראשון - עי' טה"ק, וע"ע קר"א.

דמתני' דמותש ר"י היא - הח"נ כתב דיש למחוק זאת, דהא אפילו לרבנן דמפרשי כתית - טחון ס"ל דאין כשר למנורה אלא ראשון כדקתני בברייתא, אך הצ"ק מקיים האי גירסא ומישיבה, עיי"ש, וכן בספר ישר וטוב.

תוס'

ד"ה ואם הביא - ור"ת גרים במתני' ואם הביא כשר - דעת רש"י ודעת ר"ת פירשנו בגמ' ד"ה והתניא.

ועי' בשטמ"ק (אות כ"ה) ונראה להגיה בדבריו "והשתא נחא דפריך אברייא" וכו'.

ד"ה שלשה זיתים - פירש בקונטרס וכו' וקשיא דבמס' פאה משמע דחייבין בפאה וכו' - בישוב פירש"י: עי' צ"ק, טה"ק, יד דוד, הגהות ריעב"ץ, שפ"א (ריט פו), ותפא"י במשניות (אות כ"ה).

והחזו"א (שציעי' ז. ג. נהערה על ירחון תורת הארץ) כתב דקרוב הדבר דאף כוונת רש"י לג' זמנים שמתבשלים זה אחר זה ולא דלוקט ג' לקיטות, והתוס' השיגו רק על לשון הרש"י.

אלא שזה מתבשל יותר מזה כדמפרש ואזיל - עי' גירסת שטמ"ק (כ"ו) דזה דעת תוס' דפליגי על רש"י וסברי דלעולם נלקטים כאחת, ויותר מבואר גירסת הח"נ בתוס' עיי"ש, וע"ע שטמ"ק אות ג'. וראה בלח"מ (אסו"מ ז. ט.) שכן הוא גם פירוש הרמב"ם שם.

ובערוך פירש כפירוש הקונטרס וכו' - וכן מפרשים הרגמ"ה והרע"ב במשניות, אבל הרש"י לעיל נג: (ד"ה זית אחרית) מפרש כתוס' דהכא, ועי' בדברינו שם.

ובגמ' דבעי מגרגר תנן או מגלגל תנן פירש בערוך וכו' - עי' טה"ק בקישור דברי תוס' ללעיל.

דף פו:

גמ'

ר"י אומר כתית אין כתית אלא כתוש - כוונת ר"י לפרש דברי ת"ק, דמשום דכתית דהראשון יש לפרשו כתוש משום כך הוא זך ונקי, דאילו לרבנן דברייתא דס"ל שהיו טוחנים כל הזיתים נמצא שכולן שוים - צ"ק.

יכול יהא זך כתית פסול למנחות - הרא"ם בפרשת תצוה הקשה דמאי ס"ד דכתית המשובח פסול למנחות, ותירץ דלענין אכילה עדיף השני שהוא מתוק יותר, ותמה עליו הלח"מ (סוף הל' אסו"מ) דא"כ אזיל ליה

איזהו

מנחות דף פו:

מקומן

תרצט

הק"ו דמתני' דלעיל. ועי' טה"ק ויד דוד בישוב הרא"ם, וראה עוד מש"כ בהגהות ראמ"ה בישוב קושיא זו.

א"כ מה ת"ל למאור - עי' ביאור השאלה בצ"ק (על רש"י).

אלא מפני החיסכון:

א פירש רש"י דמשום החיסכון אין צריך זך וכתית למנחות, וצ"ב א"כ למה כתבה התורה כלל 'כתית' אצל מנחות, ואולי י"ל דלכתחילה משום מצוה מן המובחר - זבח תודה.

ב יש לעיין מאי שנא דשמן למנחות אין צריך כתית מפני החיסכון, ואילו לעיל עו: גבי ניקחות סולת לא חיישינן בכל המנחות לחיסכון מלבד בלחם הפנים. (נתיבות הקודש), וע"ע בדברינו לעיל עו: בגמ' שם.

תנא שקופין מבפנים ואטומים מבחוץ - כגירסא שלפנינו כן גרס הרש"י שלמעלה, ומבאר מהרש"א ד'שקופים' הוא מלשון משקוף, ור"ל דהמשקוף של החלונות הוא הצר שבחלון היה כלפי הפנים והרחב כלפי חוץ, והוסיף מהרש"א דלגירסא זו לא ידענא פירוש 'אטומים'.

אולם הרש"י כת"י גורס 'שקופים מבחוץ' ר"ל רחבים מבחוץ, ומפרש מהרש"א דהיינו מלשון השקפה והסתכלות, וכן הוא בהדיא ברש"י במלכים א' (ו. ד.), ו'אטומים מבפנים' ר"ל פיהם אטום וקצר, וכן הגיה השטמ"ק בגמ'. ובח"נ הגיה כן אף בפירש"י שלמעלה.

זה נר מערבי שנותנין בה שמן כנגד חברותיה וממנה היה מודליק ובה היה מסיים:

א מהו נר המערבי?

רש"י שלמעלה פירש עפ"י המשנה בתמיד דהיינו הנר שלאחרי הנר שבמזרח, ורש"י כת"י פירש דהיינו נר האמצעי שפיו לצד

מערב, דאילו שאר הנרות פיהם כלפי נר האמצעי.

ושני הפירושים הללו תלויין בפלוגתא תנאים לקמן צח: אם מזרח ומערב היו מונחים [והוא כפירוש הראשון] או צפון ודרום מונחים [כפירוש השני], וכן ביארו הרש"י בשבת כב:, ותוס' לקמן צח: ד"ה מדכתיב, ושטמ"ק כאן אות ה'.

ודעת הרמב"ם בפיהמ"ש (תמיד ג. ט.) דלמ"ד מזרח ומערב מונחים - נר מערבי היינו המערבי ביותר, וכן הוא גורס במשנה שם, וכ"כ הלח"מ (תמו"מ ג. יג.) בביאור דעת הרמב"ם.

והנה בדעת רש"י יש מבוכה: דפשטות לשונו לקמן צח: (ד"ה מדכתיב) כהרמב"ם, וא"כ נמצא סותר שיטתו דהכא ודשבת כב: - ועי' בדברינו בזה בגמ' לקמן צח:

ב ראה בפ"י הראב"ד בתמיד (סוף"ג) שביאר אליבא דשני הפירושים הנ"ל מדוע נעשה הנס דוקא בנר זה, ומהו העדות לכל באי עולם ששכינה שורה בישראל.

ג האם נר המערבי מצותו שיהא דולק תמיד וגם ביום?

יש בזה דעות בין הראשונים: עי' בתוס' כאן (ד"ה ממנה), ובשטמ"ק כאן בהשמטות. ובדעת רש"י יש בזה סתירה - יעוי' בריטב"א יומא לט., ובתוס' רי"ד ומהרש"א שם.

והנה בתוס' חגיגה כו: (ד"ה מנורה) הקשו, דאי צריך תמיד ממש אמאי איתא התם דלא היו אומרים לעולי רגלים דאף במנורה אל תגעו, והלא גם אותה אי אפשר לסלקה ולהטבילה.

והמקדש דוד (כא. ג. ד"ה ולהשיטות) תירץ דגדר מצות 'תמיד' דנר המערבי אינו מצוה בפני עצמה כהקרבת קרבן, אלא הוא דין במנורה, וא"כ אי ליכא מנורה כגון שצריך להטבילה אינו מבטל בזה מצות תמיד דנר המערבי.

ד] משמעות התוס' בסוגיין דדרשת התו"כ שצריך שיהא נר תמיד הוא דרשא גמורה, אולם בתוס' חגיגה הנ"ל ס"ל דאין דין תמיד ממש במנורה, וכתב השי"ח יצחק שם דלדבריו דרשת התו"כ היא אסמכתא.

וראה גם בשו"ת הרשב"א (תשובה ט"ט) שנקט דדרשת התו"כ היא מעיקר הדין, ובאבן האזל (תמו"מ ג. יג.) תמה מפשטות הסוגיא בחגיגה הנ"ל שאין דין תמיד ממש במנורה כמו בשולחן, וכמש"כ רש"י ותוס' שם, וראה שם מש"כ לבאר בזה. ועי' אות הקודמת.

מתני'

אין מביאין לא מבית הזבאים וכו' ולא ממה שנזרע ביניהם ואם הביא כשר - הקשה המיוחס לרשב"א היכי קתני דאם הביא כשר, דהתינח במתני' לעיל פה: גבי שמן, אבל לגבי יין קשיא דהוי כלאים בכרם, ואין לומר דמיירי בכרם דנוכרי - עי"ש בדבריו.

ומסיק לישב כגון שנזרע בשיעור הרחקה כדין ואפילו הכי י"ל דמכחישין הגפנים, או י"ל דמיירי בשאר זרעים שאינם חיטה ושעורה, ואף דאסור לזורען לכתחילה מ"מ אם זרע שרי. וע"ע מנחה טהורה.

ואם הביא כשר - החזו"א (מג. כז.) נסתפק בכל אלו דקתני "אם הביא כשר" האם הכוונה כבר משהקדישין בפה, או דלכל הפחות משעה שהקדישין בכלי, או שמא רק אם כבר נסכו ע"ג המזבח אין צריך להביא אחרים.

אין מביאין הליסטיון - דעות הראשונים מהו הליסטיון: עי' בדברינו על תוס' לקמן פז. ד"ה הליסטיון.

אין מביאין ישן וכו' אין מביאין לא מתוק וכו' - הליסטיון הוא יין מתוק כדאיתא בגמ', וא"כ צ"ע אמאי הפסיק התנא ביין ישן

בין הליסטיון לאין מביאין מתוק וכו', ומבאר הקר"א (רי"ט פז.) משום דכולם חד טעם הוא שנשתנה טעמם, דהילסטיון נשתנה מפני השמש, ויין ישן משום דפג טעמו ומראהו כדאיתא בתוספתא.

ולא מעושין:

מהו מעושין הפסול לנסכים:

רש"י מפרש שמעשנים את הענבים למתקן. והרמב"ם פיהמ"ש פירש שהיה לכלי ריח רע ונכנס ביין הריח הרע. והתפא"י במשניות (אות מ"ה) כתב שנתעשן החבית בגופרית לפי שצריך שתהא חזקה מצד עצמה. ובתו"ט הביא כעין פירוש זה מהספר כף נחת, אלא שפירש שעושין כן לחבית לפי שהיין מתבשם ביותר בטעם וריח אבל הוא מזיק לאדם ולפיכך נפסל.

והנה מלבד פירושים הנ"ל גם יין שננתעשן בעשן בעלמא נפסל, כדאיתא במתני' זבחים סד. שלנסכים עולה למזבח דרך שמאל דחיישינן שמא יתעשנו מעשן המערכה. וצ"ע דבב"ב כ: איתא שהתירו לפתוח חנות נחתומין תחת אוצר יין מפני שמשביח העשן ליין. ועי' מש"כ לתרץ תוס' שם יח. (ד"ה לא יפתח). והרמב"ן שם יח. והרשב"א שם כ: חילקו שדוקא עשן גדול ותדיר כעשן המערכה מזיק. ובאופן נוסף כתבו דלעולם משביח העשן ליין, אלא שיין מעושן פסול לנסכים משום דנשתנה, דומיא דפסול יין מבושל. [ולתירוץ זה כיוון הרש"ש שם יח. מדעתו].

ואין מביאין מן הדליות - הרמב"ם (אסו"מ ו. ט.) פסק דהוא רק לכתחילה, ודיעבד הביא כשר, ועי' זבח תודה (ד"ה אלזל נדיעבד) בביאור טעמו.

ואינו ממלא את החבית עד פיה כדי שיהא ריחו נודף - עי' ביאור התפא"י במשניות (אות נ"ג), וכע"ז ברמב"ם פיהמ"ש.

רש"י

רש"י בת"י

ד"ה למנחות - שאם רוצה ליתן הראשון שבשני וכו' - מבואר יותר ברש"י כת"י.

ד"ה מנחה היה מדליק - כלומר מנחה מתחילת הדלקה וכו' - בביאור דברי רש"י הללו עי' בדברינו על ריש תוס' ד"ה מנחה.

ד"ה מנחה היה מדליק - הוא נר מערבי ומניחה דולקת עד לערב ומדליק האחרות וכו' - תוכן דברי רש"י: דמניח נר המערבי שמצא דלוק [בימי שמעון הצדיק], ובערב מדליק ממנו תחילה את הנרות שכבו בשחר, ואח"כ מטיבו וכו' ונותן בו שמן ופתילה חדשים וחוזר ומדליק. ויתכן שיש לגרוס ברש"י 'ומטיבין' וקאי על שאר הנרות שכבו דמטיבין לבוקר, וכן הוא בפ"י רגמ"ה שקרוב לשונו ללשון הרש"י זה, וכן השטמ"ק (י"ז) הגיה ברש"י כלשון הרגמ"ה.

תוס' ד"ה שוין - ופירוש הקונטרס עיקר - ר"ל דלפירש"י עיקר החידוש הוא דראשון שבשני כשר למנחה, אבל לתוס' עיקר החידוש דלמנורה פסול שני שבראשון, ולכן הקשה דזה כבר שמעינן מרישא - צ"ק. ועי' ביאור העול"ש בע"א, וע"ע טה"ק, ובספר ישר וטוב, ובפ"י הרי"ף ועיון יעקב על ע"י.

והנה הרש"י מפרש ד'מנחה היה מדליק' - האחרות, 'ובה היה מסיים' - ההדלקה, אבל הרש"י כת"י מפרש ד'מנחה היה מדליק' - מנחה מתחילת ההדלקה, 'ובה היה מסיים' - ההטבה. אך נראה דלא פליגי, דהרש"י שלמעלה קאי בימי שמעון הצדיק כדפרשינן לעיל, והרש"י כת"י קאי כשלא היה נס, ואחר זה מפרש הרש"י כת"י המציאות כשהיה נס, וכמש"כ בריש תוד"ה ומנחה, ודו"ק.

ד"ה מוחזין לפרכת - בפרק במה מדליקין גרסי' וכי לאורה הוא צריך וכו' - ר"ל דגרסינן 'הוא צריך' ולא כדהכא 'אני צריך', ולכן פירש ר"ת דאזהרן קאי.

במתני' ד"ה לא מתוק - ע"א תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום - בעדיות (פ"ו מ"א) איתא דריב"ב העיד על יין בן ארבעים יום שנתנסך ע"ג המזבח, וכתב הרדב"ז (א"סו"מ ו. ט.) דיום ארבעים כלאחר ארבעים וכשר, וע"ע בדבריו בפ"ז ה"ז. וטעם שאין מביאין תירוש: כתב מהר"י קורקוס שם לפי דכתיב 'נסך שכר' מידי דמשכר, ופחות מארבעים יום אינו משכר.

ומפרש ר"ת וכו' וכי לאורה הוא צריך אזהרן - בשטמ"ק (ג') כתב "שהרי ענני כבוד היה בזכותו של אהרן", וצ"ב.

ד"ה לא היו כונסין - שכשהיו מסתפקין ממנו על יד היו החצובין מתרוקנים ומתקלקל היין - עי' ב"מ דף מד., וברש"י שם ד"ה אבל החמיצה.

וקשיא דה"ל לומר כל העולם כלו לאורו של מקום היו הולכים - המיוחס לרשב"א תירץ ד'לאורו' דקאמר הכא ר"ל לאור כבוד השכינה, וזה רבותא טפי באותן ארבעים שנה, דלא היו הולכים לאור שברא כמו שמש וכוכבים אלא לאור עצמו, והוא ראיא יתירא דאינו צריך לאורה. וע"ע הגהות ריעב"ץ.

ד"ה מנחה - כלומר שממנה מתחילת ההדלקה שאותו מדליק תחילה בערב וכו' - כל זה הוא מפירש"י כת"י. ונראה כוונתו דבזמן שלא היה נס היה מדליקו תחילה בערב וממנו מדליק השאר, וכו' היה מסיים ההטבה בבוקר' ר"ל שגם בזמן שלא היה נס היה כבה אחרון בבוקר

ולכן היה מטיבו אחרון, 'ופעמים שהיה דולק כל היום' היינו בזמן שמעון הצדיק שאז היה מדליק הימנו שאר הנרות בערב.

אלא שצ"ב לפי"ז מהיכא פסיקא לתוס' שלעולם היה כבה נר מערבי אחרון, ובמשנה בתמיד (ג. ט.) איתא 'מצאו שכבה' משמע דפעמים היה בא ומצאו כבוי, [והביאה תוס' לקמן].

ועי' עול"ש שמבאר בע"א עפ"י פירש"י בשבת כב:, ועי' מש"כ להגיה.

ומטיבו שמנערו מן הדשן - ברש"י כת"י איתא 'ומטיבין ומנערין', וכן הגיה העול"ש בדברי תוס'.

והדר קתני וכו' מדשנו ומדליקו מן הדולקין - אין ר"ל מדשנו ממש כשאר הנרות שהרי אין מטיב שתי הנרות הללו עד לאחר שחיתת התמיד, אלא ר"ל שמסיר הדשן שבראש הפתילה הישנה וחוזר ומדליקה - עי' רע"ב ותפא"י (תמיד ג. ט.), ובטעם דישון זה.

ובפרק החלו עולים קתני נכנס ומצא שתי נרות מזרחיים - הצ"ק הגיה 'מעריבים', וכתב הרש"ש דהוא שיבוש, אכן הלח"מ (תמו"מ ג. יג.) כתב דכן הוא גירסת הרמב"ם שם, ועי' בדברינו בגמ' ד"ה זה נר מערבי.

מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק - במשנה זו מבואר דמכבה את המזרחי ומשייר רק את המערבי, ואילו במשנה שהביאו תוס' לעיל איתא דמניח את שתייהן דולקות, וכבר האריך בזה הרשב"א בתשובה ש"ט והביאו התו"ט (סופ"ג דתמיד), וראה עוד בלח"מ (תמו"מ ג. יג.) מש"כ לישב עפ"י דעת הרמב"ם.

מצאו שכבה מדשנו ומדליקו ממזבח העולה - ואילו במשנה שהובאה

לעיל קתני דמדליקו מן הדולקין, והיינו דאם נשתיירו אחרים דולקין מדליקן מהן ואם לאו מדליקו מן המזבח - רע"ב במשניות (תמיד ג. ט.).

אבל הרמב"ם (תמו"מ ג. יג.) כתב דלעולם אין מדליקין נר המערבי אלא ממזבח החיצון, והראב"ד השיגו מהמשנה דלעיל, ועי' כס"מ, לח"מ, מהר"י קורקוס, תו"ט (תמיד פ"ו סוף מ"א), רע"ב שם, מקדש דוד (כא. ג.), ואבן האזל.

והקשה ר"ת וכו' והא הכא כיון דקביעי נרות לא פגי דלא מישקל ואדלוקי וקשיא למ"ד אין מדליקין מנר לנר - פי' אי אפשר שלא ליטול קינסא ולהדליק מנר לנר דהוי ביזוי מצוה לחד מ"ד או דמיחזי כמכחיש נהורא לחד מ"ד, ומקשים תוס' דהלא יכול להדליק כולן מאותה פתילה ישנה, דכה"ג ליכא אכחושי נהורא וגם אין ביזוי מצוה כיון שפתילה זו היתה כבר קודם במנורה. ועי' מקדש דוד (סי' כא. ד. ד"ה ונדישון), ובהערת מנחת מרדכי שם.

וי"ל דלא אפשר לעשות כן וכו' שצריך שיהא נר קבוע להדליק שאר נרות ואיזה זה נר מערבי - פי' ואם מדליק מן הפתילה הישנה אין זה נר מערבי דכבר נתבטלה כשהוציאה מהמנורה, משא"כ כשמדליק בקינסא מנר המערבי הוה כמדליק מנר המערבי עצמו - עול"ש.

ובעיקר משמעות תוס' דדין נר מערבי הוא שיהא דולק תמיד - עי' בדברינו בגמ' ד"ה זה נר מערבי (אות ג. ד-).

ורבי"א פירש דבעוד שהישנה דולקת בנר מערבי היה מדליק ממנה את השאר וכו' - וכן משמע פירש"י כאן, ופירש"י כת"י, ורגמ"ה.

והיינו ובה היה מסיים ההדלקה - עי' הגהות ראמ"ה.

איזהו

מנחות דף פז.

מקומן

תשנ

ואפשר במה שמדליקה שחרית ממוזבח העולה וכו' - בא ליתן טעם מדוע כשמצא נר מערבי שכבה בבוקר חוזר ונותן בו שמן שידלק עד הערב, ולפי טעם שנותן יקשה עוד לפירש"י בשבת.

ושמא הא דתקון הכי היינו טעמא שלא לשנות - פי' הטעם לנתינת השמן שחרית הוא לא משום דכתיב 'תמיד' אלא שלא לשנות מימי שמעון הצדיק שהיה דולק עד הערב.

דף פז.

מתני'

אלא מביא משלישה מאמצעה - התוי"ט מפרש דר"ל מאמצע השליש האמצעי.

והרש"ש מפרש דמביא משליש האמצעי, ו'מאמצעה' דקאמר הוא ביאור על 'משלישה' כלומר דיכוין לשליש האמצעי, ויתן הברזא בתחילת שליש האמצעי מלמטה.

ולשון הרמב"ם (א"סו"מ ז. ו.) "משלישה ומאמצעה של אמצעות", וכתב הכס"מ שכן גירסתו במשנתיו, וביארו הלח"מ ומהר"י קורקוס דה"ק משליש החבית, ו'מאמצעה' של אמצעות' קאי על מושב החבית דלשיטת הרמב"ם צריך ליקח מחבית האמצעות שבין שלוש חביות, עי"ש. וע"ע ברש"ש.

הגזבר יושב והקנה בידו זרק הגיר הקיש בקנה - הרמב"ם פיהמ"ש כתב דמקיש בקנה לדחות ולהרחיק אותו גיר שלא יתמצה לחוץ.

אבל רש"י מפרש דמקיש בקנה לרמוז שיסתום הברזא. והרע"ב הביא ב' הפירושים. וכתב התוי"ט שאין משמעות הגמ' כפירוש הרמב"ם, ועי"ש שהביא נוסחא אחרת ברמב"ם.

והנה לשון התוספתא (ט. ז.) "כיון שזרק גיר

של שמרים אומר ומעבירין אותה מפניו", ותמה המצפה שמואל שהוא נגד סוגיין שהדיבור קשה לייין.

ריב"י אומר שיש בו קמחין פסול - הרמב"ם בפיהמ"ש כתב שאין הלכה כריב"י, והיינו דרבנן פליגי עליו דאסרי לעיל רק להביא מפיה מפני הקמחין [ורק לכתחילה], ואילו ריב"י פסל כל החבית מפני הקמחין - זבח תודה.

שנאמר תמימים יהיו לכם ומנחתם וגו' - כתב הרש"ש שפשוט שטעם זה אינו מדברי ריב"י אלא טעם כולל לכל הפסולין דפירקין, וכן משמע מהרש"י כת"י, [ודלא כדמשמע מהרש"י שלמעלה], וכן משמע נמי מהרמב"ם פיהמ"ש ובהלכותיו, ומהרע"ב במשניות.

ובזה ניחא קושית הראשון לציון (נמשניות) למה אין הלכה כריב"י הא קרא קאמר, עי"ש, ולפי"ז ניחא דהאי קרא קאי אכל פירקין.

גמ'

אמר רבינא כרוך ותני - לפירש"י כת"י משמע דגירסת המשנה תשאר כדהשתא אלא דבתרווייהו תני אם הביא פסול [או כשר - לתוס'].

אבל ברש"י שלמעלה וברגמ"ה כתבו דתני הכי "אין מביאין הליסטיון לפי שאין מביאין מתוק" וכו', והקר"א ושפ"א הקשו לפירוש זה איך שייך למימר כרוך ותני הלא מפסיק בינייהו הא דאין מביאין ישן.

והשפ"א מפרש דכרוך ותני דמעושן ומבושל הוא פירוש על מתוק דהיינו שנתמתק על ידי עישון ובישול, אבל מתוק בפני עצמו הוא הליסטיון דכשר, והוסיף דאפשר שהוא גם כוונת התוס'.

רב אשי אמר חוליא דשימשא לא מאיס וכו' - רש"י מפרש דהליסטיון כשר לפי

והרמב"ם לא הזכירם - ע"י אבן האזל (א"סו"מ 1. ט.).

תנא חביות כדיות לודיות ובינוניות -
צ"ע דבמתני' תנן דכונסין אותן
בחביות קטנות, וי"ל דכדות לודיות בינוניות
הוו קטנות דעלמא - רדב"ז (א"סו"מ 1. ו.).
אבל הקר"א כתב דגירסת ברייתא דהכא
מתאמת לדעת התוספתא (ט. ג.) דקתני "לא
בחצבין גדולים ולא בחביות קטנות אלא
בכדידיות בינוניות".

ובזבח תודה כתב שדעת הרמב"ם משמע
דדוקא בקטנות שרי, ולדידיה הא דמייתי
מהברייתא הוא לאורויי לפסולא שגם כדיות
הללו חשובין כחצבים גדולים. וכן מצדד
בספר הר המוריה.

אין מניחין אותן שנים שנים אלא אחת
אחת - רש"י שלמעלה מפרש דר"ל
דאין מניחין אותן זו ע"ג זו, ורש"י כת"י
פירש זו בצד זו, ועי"ש הטעם.

אבל בדעת הרמב"ם (א"סו"מ 1. ו.) כתבו
מפרשיו (כס"מ, למ"מ, מהר"י קורקוס, רדב"ז)
דגירסתו "אין מניחין אותם אחת אחת ולא
שנים שנים אלא שלש שלש", ומבאר
הרדב"ז שצריך לשים שלש שורות במרתף
שלא ישלוט בהם האויר ושיתחזק טעם היין,
והלח"מ מפרש שישים שלש חביות זו ע"ג
זו [ומהר"י קורקוס פירש זו אצל זו],
והאמצעית היא המשובחת שנשמר יינה
ביותר.

כשם שהדיבור יפה לבשמים כך דיבור
רע ליין - ע"י טעם לדבר שכתב
הצ"ק, וראה שציין כע"ז לגמ' בשבת סז:
'המשתקת לעדשים' דהיינו שהדיבור רע
להם.

ריב"י אומר וכו' בעי ר"י הקדישו מזה
שילקה עליו משום בעל מום -
הקר"א הסתפק מדקבע הש"ס להך בעיא על

דהוי חוליא דשימשא, אבל ברגמ"ה משמע
איפכא דגרסינן חוליא דשימשא מאיס, וכן
בכס"מ (א"סו"מ 1. ט.) הביא ב' הגירסאות.

אי מזה כבש בן שתי שנים פסול - ע"י
הגהות מצפ"א מהיכא פשיטא הך.

והתניא יין בן שתי שנים לא יביא ואם
הביא כשר מאן שמעת ליה
דאמר לא יביא רבי - הרמב"ם (א"סו"מ 1. ו.).
פסק "מאימתי הוא מביא וכו' עד שתי שנים
או יותר מעט, ואם הביא יין ישן מכמה שנים
הרי זה כשר", ותמוה דהלא הלכה כחכמים
והם מכשירין יין ישן לכתחילה.

וביארנו הכס"מ ומהר"י קורקוס דהיה משמע
לרמב"ם דעד כאן לא פליג ת"ק על רבי אלא
בבן שתי שנים או מעט יותר, אבל משנים
הרבה גם לחכמים לא יביא.

וראה קר"א (סוד"ה גמ' מ"ט) שהביא מקורות
אחרים לפסק הרמב"ם.

אמר רבא היינו טעמא דרבי דכתיב אל
תרא יין כי יתאדם:

[א] בפרק המוכר פירות (צ"ז 15:) בעי חמר
חיריין מהו [ופירש רשב"ם בחד פירוש
- מהו לנסכים], ופשטינן מהאי קרא דפסול,
ויש מהראשונים שכתבו דהוא לעיכובא [ע"י
ליקוטי הלכות], וצ"ע א"כ אמאי ביין ישן
דהכא כשר דיעבד הלא גם ילפינן מהאי קרא,
וצ"ל כמש"כ התוס' שם דחמר חיריין לבן
יותר מידאי ואין בו שום אדמומית. וע"י
קר"א שהרחיב בענין זה.

[ב] הרמב"ם השמיט לגמרי לענין נסכים הדין
דחמר חיריין, וכתב הב"י דטעמו דס"ל
דפשטינן בב"ב מדקאמר "אל תרא יין כי
יתאדם" משמע דאף שאינו אדום יין מיקרי.
וצ"ע הא בסוגיין מיייתי מהאי קרא לשבח
האדום - וע"י זבח תודה (ד"ה איכא מרצוותא).
והנה עוד יינות הוזכרו בסוגיא שם דלא יביא,

איזהו

מנחות דף פז.

מקומן

תשה

מימרא דריב"י שמא דוקא בזו מיבעיא שהוא דומה לפסול בעל מום דבהמה, ולא בשאר פסולי מתני' כגון מעושן ומבושל, [ולא דמי לכבוש ושלוק בשמן דאיבעיא בהו לעיל פו. - עי' חילוק הקר"א], אכן מדברי הרמב"ם אין משמע כן, שהוא כתב דבכל יינות הפסולין יש להסתפק משום בעל מום, עי"ש. וראה עוד בתוס' יומא ריש סד. שנקטו בפשיטות דמיבעיא הכא רק בניסוך יין, דאילו מנסך מים פשיטא דלא אשכחן שילקה משום בעל מום. ובשיח יצחק שם תמה על דבריהם דמה חילוק בין מים ליין, דבתרוייהו חייב בחוץ, ונפסלין בגילוי, ועוד שוין לשאר דברים, ומה דלא בעו הכא אלא ביין ולא במים לפי שהמשנה מיירי בפסול יין.

ת"ר א"לם ממואב כבשים מחברון וכו' - תנא דמתני' שלא נקט כל אלו, לפי דרך במנחות ונסכים שהיו גידולי קרקע היו מדקדקים מאד במקומות - תפא"י במשניות (ל"ז נ"ח).

א"לם ממואב - יתכן דלכך נקט הכתוב בשירת הים לשון "אילי מואב יאחזמו רעד" (שמות טו. טו.), ועי"ש באבן עזרא.

כבשים מחברון - עי' תמורה יד: דאבשלום הלך להביא כבשים מחברון, וציין רש"י שם לסוגיין שבחברון כבשים שמנים. וראה עוד בתוס' סוטה לד: ד"ה ואמר רב אריא.

עגלים משרון - עי' מתני' ב"ק קיח: ובפירש"י שם.

גוזלות מהר המלך - עי' ברכות מד.

רש"י

ד"ה הקיש - וזה היה סימנו שלא היה רוצה לדבר וכו' - השטמ"ק מחק

תיבת 'סימנו', אבל הח"נ גורס 'לסתום זה מיד וזה היה סותמו' וכו'.

ד"ה ודרי - דייין דעלמא דרי על חד תלתא - עי' שבת עז. נדה יט.

תוס'

ד"ה הליסמיון - ומיהו לא כמו שפי' בקונטרס שתולין הענבים לשמש - הוא הרש"י כת", וכ"כ הרע"ב במשניות, אבל ברש"י שלמעלה משמע כתוס' (צ"ה"ז). ודעת הרמב"ם בהלכות ובפיהמ"ש דהיין שבכדים נותנים אותו בשמש עד שיתבשל, מיהו לא נתבשל עד שנשתנה טעמו דא"כ הוי כיון מבושל באש דפסול לגמרי - עי' כס"מ (אסו"מ ו. ט.), ועי"ש מהר"י קורקוס.

דהא בפרק המוכר פירות קתני בברייתא יין הליסמיון ושל צמוקין - הצ"ק כתב דאין ראייה משם, ועי' טה"ק שביאר מה יש לישב.

ד"ה מתוק - לשון אחר פי' בקונטרס וכו' ולא יתכן וכו' ובפרק המוכר פירות תני ר"ח יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר - הנה שיטת התוס' גופייהו בדיבור הבא דכרוך ותני להכשיר וא"כ לא קשיא מידי, אבל מקשים לשיטת רש"י עצמו דכרוך ותני תרוייהו לפסול, וכן אליבא דרב אשי בגמ' - צ"ק.

והזבח תודה כתב דנראה פשוט דהאי פירוש ס"ל כשיטת תוס' בכרוך ותני, ועי' חזו"א (מז. כו.) שהשיג עליו.

ולישב עוד פירש"י זה יתכן לומר, דהנה הרשב"ם ב"ב סוף צז. פירש הטעם דכשר יין מגיתו מדכתיב הסך נסך מ"מ, ובהגהות מצפ"א שם העיר דבריש תענית דריש לה ר"נ לדבר אחר, וא"כ אפשר דהוי פלוגתא תנאים ומתני' דהכא סברה כמאן דפסל.

וטה"ק כתב דיש לישב דבמתני' דקתני פסול היינו מדרבנן, עי"ש.

תשו

איזהו

מנחות דף פז.

מקומן

ד"ה שגובהן רחבים גרסינן ולא שגובהן
כרחבן - עי' ברה"ז שנדחק לבאר
גירסת תוס', אמנם לכאורה יתכן דיש להגיה
דגירסתם "שגביהן רחבים" וכגירסת לישנא

אחרינא ברש"י כת"י. ושו"ר שכ"כ הלח"מ
(א"סו"מ ז. נ.) דגירסת התוס' הוא כגירסת
הרמב"ם שם "גביהן רחבים". וכ"כ העול"ש.

פרק עשירי – שתי מדות

מתני'

מקדשין פחות משיעור דוקא אם יש פחות משיעור קרבן כגון חצי עשרון, אבל אם יש שיעור שלם כגון עשרון או לוג מקדשין אף שכלפי אותה מנחה הוא פחות מכשיעור, עי"ש.

חצי עשרון מה היה משמש שבו היה מודד חביתי כהן גדול – דעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) דבחביתין היה עושה כל הי"ב חלות בבוקר ומחלקן לחצאין ומקריב חציה של כל חלה בבוקר וחציה בין הערבים, ותמה עליו המשל"מ ממשנה דהכא דא"כ אמאי הוצרכו לאותו חצי עשרון – עי' בזה בדברינו לעיל ז: בגמ' ד"ה חביתי כהן גדול (א"ת ג').

גמ'

מלמד ששתי עשרונות היו במקדש אחד גדוש ואחד מחוק – לעיל דף ז. איתא דביסא גדושה אינה מקדשת אלא מה שבתוכה, וצ"ע היאך מתקדש כאן בגודש שהוא מחוק לכלי – עי' תוס' לעיל ריש ח:; ומה שביארנו שם בחילוקם.

גדוש שבו היה מודד לכל המנחות:

טעם שבכל המנחות מודד בכלי גדוש: כתב התפא"י במשניות (א"ת ז') דהטעם בזה מפני שכך נראה יפה ומהודר. והקר"א ביאר הטעם, שאילו היה עושה מחוק קרוב הדבר שיבוא לידי יותר מעישרון שמא לא ימחוק יפה, ואסור להוסיף על העישרון. אכן מדברי השפ"א (רי"ט ע"ג) משמע דלמסקנת הסוגיא אף לר"מ עיקר מצותו במחוק אלא שצריך לשנות בין עישרון דחביתין לשאר מנחות, ובחביתין מוכרח

שתי מדות של יבש היו במקדש – כלומר שתי מיני מדות, דאל"כ הרי כל הכלים היו להם שניים ושלישים – תפא"י במשניות (א"ת א'). וכ"כ טה"ק דלא מסתבר שאם באין כמה מנחות יצטרכו להמתין כי יש רק עישרון אחד. וכן הוכיח המנחת חינוך (מ"א קלו. א), נקומץ המנחה וסיים דלא ניתן לכתוב מרוב פשיטותו.

עשרון וחצי עשרון:

כמה מדות יבש היו במקדש?

במשנתינו איתא דעת ת"ק דרק ב' מדות היו – עשרון וחצי עשרון, ור"מ מוסיף עשרון נוסף, אחד מחוק ואחד גדוש. ברם הרמב"ן עה"ת (שמות כה. כט.) כתב דנראה דעת האונקלוס בביאור 'מנקיותיו' של השולחן, דהוא היה מדה מחזקת שתי עשרונים למדוד לחלה אחת של לחם הפנים, ולית ליה מתני' דהכא. (לין המלאכת שלמה).

לא היה מודד לא בשלשה לפ"ר וכו' – ק"ק הא תו למה לי כיון שכבר אמר שלא היה כי אם עשרון וחצי עשרון – עי' שפ"א.

אלא מודדן עשרונות – עי' בתפא"י במשניות (א"ת ג') שכתב ב' טעמים אמאי היה מודדן בעשרונות בלבד.

והנה יש לעיין הלא בעישרון אין שיעור קרבן ואיך היה מתקדש על ידו, ולעיל ח. קי"ל דאין כלי שרת מקדשין אלא כשיעורן מלא, ואפילו דהכא דעתו להוסיף הרי פליגי בזה רב ור' יוחנן לעיל ח. – עי' במנח"א (עמ' קי"א) שכן הקשה מרן הגרי"ז, וציין למקדש דוד (ס' ג' סו"ק ג') שתירץ דכלי שרת אין

להיות מחוק, לכך הצריכו שאר המנחות בגדוש.

רש"י בת"י

ד"ה אחד גדוש - ולחכי אחד גדוש ואחד מחוק וכו' ואי שניהם שוין הויא ליה מדה אחת - ע"י בדברינו על תוס' ד"ה שתי מדות.

תוס'

ד"ה שתי מדות - תימה גדול דר"מ דריש לה מקרא דכתיב עשרון עשרון וכו' - ר"ל מהיכן יודע ר"מ שאחד גדוש ואחד מחוק, דהלא מקרא שמעינן רק שהיו שנים ותו לא, ותירצו תוס' עפ"י רש"י (כת"י), וביאור דבריהם מפרש המיוחס לרשב"א: דאילו היה האחד לציבור ואחד ליחיד נוכל לומר דתרווייהו שוין רק דהאחד נתקדש לצורך ציבור והאחד לצורך יחיד, אבל ר"מ גמיר דתרווייהו לצורך ציבור וא"כ ודאי היו חלוקין דזה גדוש וזה מחוק.

דף פז:

גמ'

מחוק שבו היה מודד לחביתי כהן גדול: הטעם שלחביתין מודד העישורין בכלי מחוק:

רש"י ותוס' מפרשים לפי שאם היה גדוש היה מתפזר על גבי הקרקע.

והמיוחס לרשב"א ביאר לפי שצריך לחצות חצאין שוין ממש כדכתיב 'מחציתה בבוקר' וגו', ואם יהא העישורין גדוש אי אפשר שלא ירבה בו לפעמים או ימעט וימצא שאין שני החצאין שוין, ע"י"ש. וע"ע מש"כ בהגהות ראמ"ה על תוס' לעיל סוף ע"א.

ורבנן וי"ו לא דרשי - ע"י הגהות המצפ"א.

אמר ר"י למה נקוד וי"ו שבאמצע עשרון של עשרון ראשון של יו"ט הראשון של חג - ע"י משך חכמה פר' פנחס (ע"פ ועשרון עשרון) שביאר אמאי נקט הקרא האי דקדוק הנקוד עליו דוקא לגבי חג הסוכות ולא בר"ח או עצרת או פסח דקדימי מיניה.

ורמינהי חביתי כהן גדול לא היו באין חצאין אלא מביא עשרון שלם וחוצהו - לעיל ז: פליגי ר"י ור"א אם חביתי כהן גדול קדושין לחצאין, ומסקינן התם (ט). דכו"ע מודים דצריך להביאה שלם מביתו כדאיתא הכא.

ומהו הבאה זו מביתו - ע"י בדברינו לעיל ח. בגמ' ד"ה לא נצרכא.

מדאמר ר' מאיר עשרון מחוק חצי עשרון נמי מחוק:

המיוחס לרשב"א (ד"ה מחוק) הקשה לפי שיטתו בטעם דעישורין צריך להיות מחוק, הא ה"נ פשיטא הוא דחצי עישורין צריך להיות מחוק כדי שיהיו החצאין שוין, ע"י"ש. והעול"ש הקשה איפכא לטעם דרש"י ותוס': הרי דוקא בעישורין אי אפשר להיות גדוש כדי שלא יתפזר, אבל בחצי עישורין מדוע לא יעשנו גדוש, ותירץ דאף בחצי עישורין יש למיחש שמא יתפזר אם יהיה גדוש, ויש למיחש בזה יותר משאר המנחות, ע"י"ש.

וטה"ק (על רש"י) תירץ דס"ל לגמ' דאין לעשות הפרש בין מדות הצריכות לקרבן אחד, דכל עיקר המעלה בגדוש הוא שנראה נותן בעין יפה, וכאן זה לא שייך הואיל ובעשרון עצמו הוצרך להיות מחוק, ע"י"ש. והקר"א (ד"ה גמ' ה"ה ר"מ) תירץ דחצי עשרון משמע דצריך להיות מחצית הדומה לעישורין השלם. וע"ע שפ"א.

מדר' מאיר מחוק לרבנן נמי מחוק - הרמב"ם (כלי המקדש א. טו.) סתם כרבנן דשתי מדות היו במקדש, ותמה המשל"מ אמאי לא פירש דמחוק היה

כדמסקינן הכא, וכתב הקר"א (ד"ה גמ' היה ר"מ) דמסתימת הרמב"ם משמע דמחוק או גדוש אינו לעיכובא ותרוייהו כשרים.

אולם החסדי דוד (מוספתא פ"י, ד"ה ר"מ אומר) כתב דמהרמב"ם במעשה"ק (ג. ט.) כבר משמע דמחוק היה. וע"ע בישוב הרמב"ם באבן האזל כלי המקדש שם, ועוד באבן האזל מעשה"ק שם.

חביתי כהן גדול במה מחלקן לחלות ביד או בכ"י:

א [מחלוקת רמב"ם וראב"ד כיצד היה לש ומחלק חביתי הכהן גדול:

דעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. ד.) שמכל חצי עישרון היה לש שש חלות ואופן, ואח"כ חולק כל חלה לשנים באומד ומקריב חציין בבוקר וחציין בערב.

והראב"ד שם השיגו דלא שמענו ואין שורש בשום מקום שיחלקו החלות, אלא חולקין העישרון בלבד ואופן מכל מחצית שש חלות.

וכתבו הנושאי כלים (כס"מ, מהר"י קוקוס, רדצ"ו) דמקורו של הרמב"ם מסוגיין דמשמע שהיה חולק את החלות עצמן, אבל רש"י ותוס' וכן הראב"ד מפרשים שהיה חולק את העיסה או את הסולת.

והנה לפי הרמב"ם גרסינן "במה מחלקן לחלות" בפת"ח, אבל לפירש"י ותוס' גרסינן 'לחלות' בשו"א, ר"ל לצורך החלות. וראה עוד מש"כ בענין זה במתני' לעיל נ:, ובגמ' לעיל ז: ד"ה חביתי כהן גדול (אות ג').

ב יש לעיין אמאי איבעי לגמ' הכא בחביתי כהן גדול יותר מכל המנחות שגם היו באות עשר חלות (מתני' עו.).

כתב בהגהות חש"ל דלהרמב"ם ניחא דדרך קללה הוא דוקא בחלוקה של לחם במשקל, ולשיטתו זה שייך בחביתין גרידא.

ובדרך נוספת כתב לישב גם אליבא דרש"י ותוס', וכיוון בזה לדברי הרש"י כת"י כאן,

דדוקא בחביתין ולחם הפנים אסור לרבות או למעט ממידת החלות. [ועי' בתוס' עו: (ד"ה שריצה) שהניחו בתמיה איך באמת מסקינן הכא שמחלקן ביד, ואיך יוכל לכוין שיהיו שוות].

אולם דעת הקר"א בסוגיין דאין מעכב אלא מנין החלות ולא שיהיו שוות, ומבעיית הגמ' דהכא כתב הקר"א דנראה סיוע לדברי הרמב"ם הנ"ל, אך יעוי"ש שהקשה על הרמב"ם מסוגיא דלקמן דמשמעותה שהיה מחלקן כשהן סולת וכדברי תוס'.

ובמה שכתב הרש"י כת"י דבחביתין ולחם הפנים אסור לרבות ולמעט ממידת החלות - הקשה בחי' הגרי"ז דמפירש"י גופיה לעיל עו. משמע דאין מעכב שיהיו שוות, ובשם המשל"מ כתב הגרי"ז דהא דצריכין החלות להיות שוות הוא משום דבעי רביעית שמן לכל אחד ואחד, ואם לא תהיינה שוות תהא זו בלולה יותר וזו חריבה ממנה.

ג בלחמי תודה שיש בהן חלות רקיקין ורבוכה וכל חלה היא שליש עישרון (כלעיל עו.) - כתב המקדש דוד (ל. ג.) דשפיר אפשר לחלקן אף בטורטני, דסימן קללה הוא דוקא להכניסו במקדש אבל הן נעשות בחוץ.

שולחן מהו שיקדש קמצים בגודש ש"ו:

א רש"י שלמעלה (נפירות א') ורגמ"ה מפרשים ד'גודש שלו' ר"ל שלא הניחו בבזיכין אלא למעלה בין לחם ללחם, ומבאר העול"ש שאין כוונת פירוש זה דמונחין על הלחם, דכה"ג פשיטא שלא מקדש דהוי חציצה בין הלבונה לשולחן, אלא ר"ל על גבי השולחן ממש וכו' מאיר לקמן עו. דריוח יש בין מערכת לחם לחבירתה, ודלא כו' יהודה שם.

אכן מרגמ"ה משמע כפשוטו שהניח הקומץ למעלה ממש על הלחם, וצ"ל דלא חשיב חציצה דהכל חשיב ממערכת השולחן, דומיא

דלחם אחד לא חוצץ למשנהו. ועי' בעול"ש הנ"ל.

ובפירוש שני פירש הרש"י, וכן פירש הרש"י כתי"י: דהשולחן אין לו בית קיבול, וכל שמניחין עליו הוא כמו שמונח בגודש, וכתב העול"ש דהוא כמ"ד לקמן דף צו: דמסגרתו למטה היתה, דאילו למ"ד למעלה היתה היה לו בית קיבול.

והנה ההפרש שבין הפירושים מבאר טה"ק: דלפירוש הראשון הבעיא אינה בקידוש בגודש אלא קידוש כשאנו בכליו, ולפירוש שני הנידון הוא האם יש כח לשולחן לקדש בגודש.

[ב] רש"י שלמעלה וכן בתוס' מסיק דמיבעיא בקומץ של מנחה, והקשה בחי' הגרי"ז מאי שנא דמיבעיא בקומץ ולא מיבעיא בעצם המנחה אי מתקדשת בשולחן, ותרץ דדוקא בקומץ שהוא עבודה בקרבן איבעיא, אבל קידוש מנחה פשיטא דמתקדשת בכל כלי שרת, עי"ש. וע"ע מש"כ השטמ"ק (אות ג').

[ג] לפירוש הרש"י כתי"י דמיירי בקומצי לבונה בלא בזיכין - עי' בחי' הגרי"ז שהניח בצ"ע איך ס"ד שהשולחן יקדשם, והרי לצורך חלות הקידוש בעינן לדין סידור השולחן שנעשה ע"י הלחם ובזיכי הלבונה, וכה"ג דליכא לבזיכין אין כאן סידור השולחן ואי אפשר לו לקדש.

[ד] החזו"א (כד. א). הקשה איך ס"ד דיקדש השולחן, והלא מסקינן (לעיל ז:): דאין מקדשין בכלי שרת שע"ג קרקע, והשולחן עומד ע"ג קרקע, ותרץ דמיירי כגון שהגביהו השולחן, וצ"ע דהרמב"ם סתם בזה ולא הזכיר דאיירי בהגביהו השולחן, ועי' מש"כ לישב המנח"א (עמ' ע"ט).

מודמקדש לחם קמציים נמי מקדש או דלמא דחזי ליה מקדש - העול"ש הקשה מאי מיבעי הא פשיטא דאין

מקדש אלא הראוי לו, כדקתני במתני' זבחים פו. "כשם שהמזבח מקדש הראוי לו כך הכלים מקדשין", עי' בדבריו.

איני והאמר ר"י לדברי האומר וכו' נמצא שולחן מקדש חמשה עשר טפה למעלה - צ"ע מאי ראייה מייתי מהתם, דלמא מקדש דוקא הלחם דחזי ליה - עי' רש"י כתי"י, וע"ע שפ"א.

אל"ף אינו מקדש ליקרב אבל מקדש ליפסל - כעיי"ז לעיל ז., ולקמן ק. קב:

ומהו "מקדש ליפסל" - עי' פירושי הרש"י, ועי' בדברינו על תוד"ה מהו (צטו"ד).

מתני'

שבע מדות של לח היו במקדש - עי' לעיל ח: תוס' ד"ה כלי הלח (רש"ט).

ראב"צ אומר שנתות היו בהין ע"כ לפי וע"כ לאיל ע"כ לכבש - עי' תוס' לקמן פח. ד"ה שבע, ובדברינו שם.

אלא מדה יתירה של לוג ומחצה היתה שם שבה היה מודד למנחת כ"ג לוג ומחצה בבוקר וכו':

בברייתא בגמ' איתא דחכמים סברי דאפשר לשער בחצי לוג שהיה שם. ותמה המשל"מ (מעשה"ק יג. ג.) בין לר"ש ובין לחכמים לאיזה תכלית נצרך הלוג ומחצה, הלא מבואר לקמן ריש פח: דעשיית החביתין היתה נעשית אחת אחת, ובכל חלה היה נותן רביעית לוג שמן, ולזה היה הכלי דרביעית הלוג.

וכתב לישב דכל השמן הראוי להקריב בבוקר צריך שיהא כולו קדוש בשעה שמתחיל לעשות החלות, עי"ש.

ועי' טה"ק (ריש פח.) שתמה על תירוצו, וע"ע שפ"א (ריש פח.), וחי' הגרי"ז.

וראה עוד בתוס' לעיל ח. ד"ה ולר' חנינא (צטו) דינור הנמשך לע"ז, וע"ע יד דוד.

רש"י

ד"ה א"ל - אבל מקדש הקמצים ליפסל
דקדשי ליפסל בלינה וביוצא - עי'
בדברינו על תוס' ד"ה מהו.

ע"א וכו' ושוב אין יכול להחזירן לעשרון
- עי' בדברינו על תוס' סוף ד"ה מהו.

תוס'

ד"ה מודד - מהא דקאמר ר"מ ומחוק
שבו מודד לחביתי כ"ג לא בעי
לאקשווי - הצ"ק מפרש דר"ל דמצי להקשות
קושיא אחרת, דמשמע בברייתא דהיה מודד
העישרון בכלי שרת, ואילו במשנה משמע
שהיה מביא עישרון מביתו ומודדו בביתו.
אולם הח"נ מפרש דר"ל שהיה מצי לאקשווי
אותה הקושיא כבר מברייתא דלעיל,
דמדקתני "עשרון מחוק שבו היה מודד
לחביתי כה"ג" אלמא היה מודד בעישרון
שלם, והיכי קתני מתני' דבחצי עישרון היה
מודד לחביתין, ותירצו תוס' דאינו לעיכובא
אלא פעמים מודד כך או כך, אבל מההיא
מקשה שפיר דקתני "שלא היו באין חצאין"
משמע דעיכובא הוא.

ד"ה במה מחלקה - פי' בקונטרס וכו' ואי
אפשר לומר כך וכו' וקודם ליישה
צריך לבדול כשהוא סולת - כוונת תוס'
להקשות [עפ"י השטמ"ק אות ב'] שהרי צריך
ליתן רביעית שמן ללוש כל חלה בפני עצמה,
והרי קודם הלישה בפורשין שנעשית עיסה
כבר צריך לבלול השמן, וא"כ ודאי שהיה
מחלקן לחלות בשעה שהן סולת.

ודעת הרש"י כנראה לשיטתו לעיל עד:
(צנתי ד"ה קודם לעשייתן) דהלישה בפורשין
שנעשית בזה עיסה הוא קודם לבלילת השמן,
וראה מה שכתבנו שם, וש"מ שכן ביארו
ברש"י המקדש דוד (יש ס' מ'), ובספר ישר
וטוב, וע"ע יד דוד.

ומה דלא ניחא לרש"י לפרש כתוס': מבאר

המקדש דוד (ל. ג. ד"ה וכשחולף) משום דאם
יחלק לסולת לא יהיו החלות שוות דאי אפשר
לכוין עיסת השאור כדאיתא בריש פרק כל
המנחות. ובאמת התוס' לשיטתם תמהו לעיל
עו: (ד"ה שריצה) דאיך יכוין שיהיו שוות.

ד"ה מהו שיקדש - פי' בקונטרס שני
קומצי לבונה וכו' - הוא ברש"י
כת"י, אבל רש"י שלמעלה וכן רגמ"ה פירשו
תרוייהו 'קומץ מנחה או לבונה'. ועי' טה"ק.

ועוד כיון דעם שולחן נמי בעי בזיכין וכו'
היאך תיסק אדעתין לזיכור דסגי
דלא בזיכין - בחי' הגרי"ז (ד"ה וסנה) מישב
דרש"י לשיטתו דהבזיכין מקדשין ללבונה
ולא השולחן, ולכן מיבעיא אי מהני השולחן
גם לקידוש האחד הנצרך, אבל תוס' לשיטתם
[עי' צו. תוד"ה והאיכא] דבעינן תרי קידושי
גם דבזיכין וגם דשולחן ולכן קשיא להו איך
מהני בלי הבזיכין. וראה מקדש דוד (כ. ג.).
דמישב באופן אחר, וע"ע מנח"א (עמ' ז"צ).

ומיהו הא דמסיק וכו' לפי' הקונטרס ניחא
דמקדש ליפסל במבול יום ובלינה -
כתב הקר"א (ד"ה גמ' מהו שיקדש) דהשמיטו
תוס' 'יוצא' [שכתבו הרש"י והרש"י כת"י]
לשיטתם לעיל ט. דלא מהני קידוש כלי
לפסול ביוצא, אלא שתמה הרי מסיק שם
תוס' דבמנחת כהן וכדו' שאין בה קמיצה
מועיל קידוש כלי, והכי נמי צריך להיות
בחביתי כהן גדול.

אבל למאי דפרישית [קשה] הא מיקמי הכי
כבר נתקדשה כולה מנחה וכו' - עי'
מש"כ לישב המקדש דוד סי' כב. ג. ד"ה
והנה.

ויש לפרש כי ההוא דפ"ק גבי זר שקמין
וכו' - הנה רש"י מפרש (צפי' שני)
שמיירי בקמיצה גמורה וכשירה, אלא
שקידוש השולחן מהני ששוב אי אפשר
להחזירן לעישרון, והשטמ"ק (ד') מפרש

דף פח.

גמ'

**אמרו לו חצי לוג היתה שם ואפשר
לשער בחצי לוג:**

משמע דגם רבנן מודו דצריך לשער לוג
ומחצה אלא דסברי דאין צריך לזה מידה
מיוחדת, ותמה המשל"מ (מעשה"ק יג. ג.)
אמאי השמיט הרמב"ם דין זה.

אבל השפ"א כתב דנראה דס"ל להרמב"ם
דלרבנן אין כלל מדידה זו, ולדבריו דר"ש
קאמרי, עי"ש שלדברי הרמב"ם מיושבת
קושיית תוס' ד"ה אף.

וראה בחי' הגרי"ז שביאר מחלוקת רבנן
ור"ש - דתרווייהו ס"ל שצריך לשיעור לוג
ומחצה, אלא דרבנן סברי דאין כאן דין
'מדידה' אלא רק דין 'מחציתה' בלבד, ולזה
סגי בלא מידה המיוחדת לכך, אבל ר"ש סבר
דיש דין 'מדידה' ולכן בעי לזה מידה
מיוחדת, עי"ש.

**זה הכלל היה במקדש כלי שמשמש מדה
זו אינו משמש מדה אחרת - אפשר
שהטעם הוא משום דמיחזי כעניות - מהר"י
קורקוס (כלי המקדש א. יז.).**

**מאי איכא בין ר"מ לר"י א"ר יוחנן
בירוצי מדות איכא ביניהו:**

בגדר 'בירוצי מדות' שנחלקו התנאים:

א. רש"י שלמעלה כאן וכן לקמן דף צ. ד"ה
מידת היצט, וכן הרמב"ם (מעשה"ק ז. ט.)
מפרשים דבירוצין היינו שממלא יותר מדאי
ונופל מן המשקה לדופני הכלי.

אולם ברש"י כתי' (ד"ה צירוף) משמע דהיינו
גודש הנמצא בכלי, וכן משמע פירוש הרש"י
בזבחים פח. (ד"ה צירוף), וכן מפרש רגמ"ה
כאן אלא שהוא כתב דהיינו הקצף שעל גבי
המדה.

ושו"מ שהעול"ש בזבחים פח. רוצה להשוות

דהכא מיירי כגון שקמץ זר וואליבא דמ"ד (ו):
דיחזיר והכא קמ"ל דאי אפשר להחזיר.

ומה דקשה על פירש"י: כתב העול"ש (על
רש"י) דאי בקמיצת כשר מיירי אמאי הוצרך
לפרש אם יכול להחזירן לעישרון, הלא בלאו
הכי נפסל הקומץ דהוי כנשפך מן הצואר על
הרצפה, אבל אי מיירי בקמץ פסול כמש"כ
השטמ"ק נחא דלאו עבודה היא ויכול
להחזיר לולי שנתקדש בשולחן ליפסל.

ודעת רש"י נראה לישב, דס"ל דכיון שמניח
הקומץ במקום דחזי לקידוש כל דהו לא
חשיב כנשפך. ושו"מ שכעין זה כתב הקר"א
(סוד"ה גמ' מהו ש'קדש). וראה שהרחבנו בענין
זה דפלוגתא אחרונים היא - לעיל ז. בגמ'
ד"ה וכי מהדר, ולעיל כו: בגמ' ד"ה וכיון
שנתנו.

ובדעת תוס' דהכא יש להסתפק כמי כוונתם,
והעול"ש (על רש"י) כתב דמשמעות דבריהם
כדברי השטמ"ק.

ובדעת הרמב"ם נחלקו המפרשים: דז"ל
בהל' פסוהמ"ק (יא. כד.) "קדשו השולחן
להפסל אבל אינו מקדשו ליקרב, ואינו קרב
עד שיתקדש בכלי שרת הראוי לקומץ"
עכ"ל, וכתב הכס"מ דדברי הרמב"ם הן
כפירש"י הראשון דמקדש ליפסל בלינה אבל
עדיין יכול להחזירו ולקדשו בכלי אחר
ולהקטירו, אך הקר"א הנ"ל פליג דיותר נראה
שלא כתב הרמב"ם תקנתא לקומץ אלא טעם
בלבד דלכך פסול לפי שאין ראוי להקרבה עד
שיתקדש בכלי שרת הראוי לקומץ, ולעולם
סבר הרמב"ם דאי אפשר להחזירו.

**ד"ה שנתות - והשתא ה"ק התם כדאמר
רב כהנא על תירוצו אחר וכו' -
בתוס' ב"ב פו: מבואר יותר: דאי ממתני'
דהכא לא חזינן אלא שיש שנתות במדות של
קודש, ורב כהנא אשמעינן דאפילו במדות
של חול עושין.**

איזהו

מנחות דף פח.

מקומן

תשיג

אביי אמר דכו"ע בירוצי המדות איכא
למימר נתקדשו ואיכא למימר לא
נתקדשו:

המיוחס לרשב"א תמה איך אפשר שכו"ע
יסברו נתקדשו או לא נתקדשו, הלא למ"ד
מלאים שלא יותיר ע"כ דלא נתקדשו, ולמ"ד
שלא יחסיר בלבד ע"כ דהיתירים נתקדשו.

ותירץ די"ל דמ"ד שלא יותיר היינו לכתחילה
אבל אם הותיר נתקדשו, ומ"ד דיכול להותיר
אפשר דסבר שלא נתקדשו אלא דמ"מ אין
פוסלין ביתור זה. [ותוס' (ד"ה ומאן) רמזו לזה
בסוף דבריהם שכתבו דלמ"ד לא יותיר י"ל
דנתקדשו בירוצין דיעבד].

אכן לבסוף מסיק המיוחס לרשב"א דגרסינן
'דכולהו סברי לא נתקדשו', ומ"ד לא יותיר
אתי שפיר ומאן דשרי להותיר היינו דאע"ג
דלא נתקדשו מ"מ שרי להותיר.

אולם הקר"א לא ניחא ליה לפרש דגם אליבא
דאביי פליגי בבירוצין, והוא מפרש בפשיטות
דפלוגתתם אם צריך שתהא המדה מצומצמת
דוקא או אף אינה מצומצמת כ"כ ויש בה
מותר שאינו ניכר ג"כ מותר. [אבל תוס'
לשיטתם נראה דפשוט להם שאין צריך
שתהא המדה מצומצמת כ"כ - עי' בדברינו
על תוס' לעיל י: ד"ה קמן]. וראה עוד
עול"ש על סוף תוס' ד"ה ומ"ד.

והכא במלאים קא מיפלאי וכו' ומ"ד
מלמטה למעלה מלאים שלא יחסר
אבל יותיר מלאים קרינא ביה - רש"י
שלמעלה מפרש דלמ"ד מלמטה למעלה
בהכרח יש בשני חצאין כל שהוא יותר
מבשלם הלכך שרי להותיר, וכע"ז פירש
הרגמ"ה.

ורש"י כת"י פירש דכשמערין מקטן לגדול יש
אופיא ונעשה יתיר, אבל מגדול לקטן שופך
בנחת ואין אופיא.

והתוס' מפרשים דמ"ד מלמעלה למטה וכן

פירש"י דשם לדהכא דהיינו שנופל מן
המשקה לדופני הכלי, אולם מדברי הקר"א
(סוד"ה גמ' אביי אמר) משמע דפליגי בזה, ועי'
חזו"א (כו. ח-ט.).

ב. והנה לפירוש שהוא גודש בכלי צ"ע מאי
פליגי הכא הרי לכאורה פשיטא שנתקדש,
ומה בין זה לעישורן גודש דלעיל שמתקדש
הגודש [ולפירוש רגמ"ה דמייירי הכא בקצף
ניחא], ויש לישב עפ"י דברי התוס' לעיל ריש
ח: דדוקא גודש הצריך לכלי נתקדש, והיינו
כגון גודש דעישורן שהוא מגוף העישורן רק
ששליש מהעישורן הוא בגודש, משא"כ כאן
הגודש הוא יותר מן המדה ולכך פליגי אם
נתקדש. וכנראה שרמזו לחילוק זה הקר"א
(סוד"ה גמ' אביי אמר).

וראה עוד רש"ש לקמן צ. שתמה כמה
תמיהות דאין לומר דבירוצין היינו בגודש
הכלי, וע"ע מה שתמה התפא"י במשניות
(פ"ה מ"ט אות ל"ה) על הרע"ב שגם סובר
שהוא בגודש הכלי.

ג. ומאידך לפירוש דבירוצין הוא הנשפך
מהכלי, יש לעיין הלא קי"ל (סוכה ג.)
שאינן כלי שרת מקדשין יותר מכשיעורן, ואיך
נתקדשו למ"ד בירוצי מדות קודש, ותירץ
המקדש דוד (ג. ג. ד"ה וסנה מזה) דדוקא
במקום שאין המותר ראוי לכלום אינו
מתקדש, אבל בירוצי הנסכים ראויין להקריבן
עם זבח אחר כדלקמן צ.; ע"ע בדבריו.

למ"ד ממעלה למטה קסבר בירוצי מדות
לא נתקדשו - הרמב"ם (מעשה"ק ג.
ט.) פסק דבירוצי מדות נתקדשו, ותמה
הלח"מ דהרי בהל' כלי המקדש (א. יז.) מנה
את המדות ממעלה למטה, ותירץ דהרמב"ם
פסק כאביי לקמן דלא נחלקו בזה. והמשל"מ
דחאו דאיך פסק כאביי נגד ר' יוחנן - עיי"ש
שתירץ באופן אחר.

מ"ד מלמטה למעלה הוא סימן בעלמא למחלוקתם אם שרי להותר, ע"ש.

אבל יותר מלאים קרינא ביה - צ"ע דבמתני' לעיל נב: ריש פרק חמישי מבואר שאסור להותר, אכן דבר זה תלוי בפירושים שכתבנו לעיל, דלדעת המיוחס לרשב"א וכן לתוס' הא דשרי להותר היינו בירוצין שלא נתקדשו כלל, ולדעת הקר"א שרי הכא מותר שאינו ניכר.

הין דעבד משה לשמן המנחה וכו' מר סבר כיון דלדורות לא הוה צריך וכו' - פירש הרע"ב במשניות דאין צריך לדורות לפי דאותו השמן עדיין הוא קיים ועומד, והוא גמ' בהוריות יא: דנס היה בו וכולו קיים לעתיד לבוא, ואמנם נגזז שמן המשחה בימי יאשיהו כדאיתא בהוריות יב. וביומא נב: מ"מ משנגזז לא עשו שמן אחר.

ואידך כיון דהוה הוה - היו עושין אותו לזכר בעלמא אע"פ שלא היה משמש כלום - רדב"ז (כלי המקדש א. יז.).

מתני'

רביעית מזה היתה משמשת וכו' חצי לוג מזה היה משמש וכו' - בגמ' אמרין דעיקר קידוש רביעית היה לצורך חביתין, ועיקר קידוש חצי לוג למנוחה, ויש לתמוה אמאי לא נקטינהו במשנה, וכתב התפא"י במשניות (ל"א ט"ו) וכן בספר ישר וטוב - לפי שרבי שכן והזכירו לו אחר שכבר סידר המשנה וכבר היתה שגורה כך בפי התלמידים. והח"נ כתב לפי שלא רצה להאריך בלשונו לכל חלה וחלה ולכל נר ונר. וע"ע טה"ק, ושפ"א.

רביעית מים למצורע - אף שאין צריך שיטהר בציפורים במקדש דוקא, אפילו הכי היו רגילין לעשות כל טהרתו במקדש - תפא"י במשניות (ל"א י"ד).

חצי לוג מים לסוטה - פירש"י דהלכתא גמירי לה, והתוי"ט (ריש פ"ב דסוטה) העיר דהרי שיעור המים הוא כדי למחוק יפה ובנקל כתב המגילה, אלא דהלכתא גמירי לה דזהו שיעור המים שנמחק יפה, א"נ לאו הלכתא מסיני קאמר אלא דכך קבלו מרבותם. והנה צ"ע דבירושלמי סוטה (ב. ז.) מבואר דהוא שיעור חכמים שיהא ניכר המים - עי' בזה בספר רנת יצחק עה"ת (נמדצר ה. יז.). וע"ע מש"כ הכרם נטע (סוטה טו:) בטעם חצי לוג לסוטה. וראה עוד בחי' הגר"ז בניזר לח.

ובלוג היה מודד לכל המנחות - א [הא דלא חשיב נמי לוג שמן של מתן בהונות למצורע, לפי שלתוך כף הכהן היה יוצקו ולא היה צריך לקדשו בכלי - תפא"י במשניות אות י"ח.

ב] השפ"א הניח בתמיה מדוע במנחה גדולה לא היה מודד במידה גדולה, ומה מקור דין זה.

אפילו מנחה של ס' עשרון נותן לה ס' לוג:

האם לרבנן כשם שמרבה בשמנה כך מרבה בלבונה:

דעת המנחת חינוך (קטז. ד.) דצריך ליתן קומץ לבונה לכל עישרון שבעולם. ותמה עליו החזו"א (לז. יז.) מהסוגיא לעיל נב: ומהתוס' שם, וכן מהתוספתא פ"ז דאיתא בהדיא דלבונה לעולם שיעורה קומץ בין במנחה קטנה או גדולה. וכן המקדש דוד (מ. ז. ד"ה וצמנדז) הקשה על המנחת חינוך הנ"ל, ועי"ש שהרחיב בזה. [וראה בהערת מנחת מרדכי שם דגירסת המנ"ח הנדפס מחדש להיפך, דמביא קומץ אחד לכל המנחה].

ראב"י אומר אפילו מנחה של ס' עשרון אין לה אלא לוגה - עי' לעיל יח: ברש"י ד"ה ששים ואחד.

איזהו

מנחות דף פח.

מקומן

תשמו

ובענין פסק ההלכה - ראה בדברינו לקמן בגמ' ריש פט. ד"ה הייתי אומר.

שלושה ומחצה למנורה חצי לוג לכל נר:

מדוע לא עשו כלי גדול של ג' ומחצה למדידת כל השמן יחד?

הנה כתב השטמ"ק (ד') דכלי דשלושה ומחצה לא היה במקדש, וא"כ השתמשו בכלי דחצי לוג לכל נר וכדאיתא בגמ' ע"ב. ויש לעיין דבשלמא לרבנן לא תיקשי אמאי לא עשו כלי דג' לוגין ומחצה, די"ל כמש"כ תוס' (ד"ה אף) דרק מידה הנצרכת לכמה דברים עשו, אך לר"ש מאי שנא דעבדו לוג ומחצה לחביתין ולא עבדו ג' ומחצה למנורה.

וצ"ל כמש"כ המשל"מ [שהבאנו במשנה לעיל פז:]: דבחביתין צריך לקדש כל השמן יחד משא"כ במנורה, וצ"ב. [וע"ע תוס' פט. ד"ה חצי].

ויותר נוח יהא אי נימא שבהדלקת נר אחד כבר קיים המצוה, ונמצא שעיקר ההדלקה הוא בנר הראשון - עי' בדברינו בזה במתני' לעיל כח. ד"ה שבעה קני מנורה.

רש"י

ד"ה ואפשר לשער בחצי לוג - שלושה חצאי לוגין בבוקר ושלושה בערב - צ"ב אמאי לא פירש שימדוד בלוג וחצי לוג, והכי עדיף דסגי בשתי מדידות - עי' טה"ק.

ד"ה אלא - וראב"ז לית ליה זה הכלל - צ"ב מאי בעי בזה הלא גם לחכמים לית להו האי כללא - עי' שפ"א (סוד"ה וזהמי מיושנ).

אכן באמת נראה דרש"י גרס בסיום הברייתא "ר"א בר' צדוק אומר שנתות היו בהין", וכמש"כ בצד הגליון בשם הצ"ק.

ד"ה איכא ביניהו - ושער אותו הין כ"כ גדול שיכנסו בירוצין של כל אלו מדות - העול"ש מפרש דאין ר"ל שיעשה

חלל ההין גדול שיכנסו לתוכו כל הבירוצין, אלא שיעשה ההין רחב שהגודש שלו יחזיק כל אלו הבירוצין, עי"ש.

ד"ה ומ"ד ממעלה למטה - וכיון דצריך לשפוך ממדה גדולה לחלקם לשני כלים אין יכול לשפוך בבת אחת עם הבירוצים וכו' - ר"ל דהרי הבירוצין תלויין בדופני הכלי מבחוץ ועתידין ליפול לארץ, אלא שאם יערכנו מהרה לכלי אחר יפלו לתוכו כדפירש"י לעיל, ולכך דוקא מכלי קטן לגדול יכול לערות מהר ולא מגדול לקטן שצריך לערות בנחת.

ועל דרך זה הוא גם בפירש"י כת"י. וברגמ"ה מפרש לשיטתו דבירוצין היינו הקצף ולכן כששופך בנחת ובהמתנה אין כלל בירוצין.

במתני' ד"ה רביעית - השתא קחשיב ממטה למעלה - א' צ"ע דלבסוף מנה ששה לפר וד' לאיל וג' לכבש ואינו ממטה למעלה - עי' טה"ק.

ב' יש לעיין דהא יש נפקותא לדינא אם מונה מלמטה או מלמעלה, וא"כ איך מנתה המשנה לעיל מלמעלה וכאן מלמטה - עי' זבח תודה (ד"ה רציעת) דכן הוא דרך משניות לפרש תחילה מה שסיים בו.

ד"ה רביעית מים למצורע - דכתיב על מים חיים וכו' - צ"ע שאינו כדרשא המובאת בסוטה טז: - עי' מרומי שדה שם.

ד"ה שמן לנזיר - משום דנזיר היתה באה ב' ידות כמצה שבתודה - הוא מתני' לעיל עח.

ד"ה חצי לוג לפוטח - הלכתא גמירי לה - עי' בדברינו במשנה ד"ה חצי לוג.

רש"י בת"י

ד"ה במלאים - וממנו יכוין שאר המדות למדת הין - חסר כאן בפירש"י, ויש

להשלים עפ"י פירש"י המובא בתוד"ה ומאן דאמר.

מפני האופיא הגדולה - ר"ל קצף - ברה"ז.

תוס'

ד"ה אף לדבריהם - ורבנן סברי דלא דמי וכו' - ע"ע תירוצי טה"ק, שפ"א (ד"ה ונכסי מיוסב), הגהות ראמ"ה, וחי' הגרי"ז (ד"ה בגמ' אמרו לו).

ד"ה בירוצי מדות - אבל ל"מ"ד נתקדשו קשיא **הא אין להם פדיון** - המשל"מ (מעשה"ק 3. ט.) תמה הלא פלוגתא אמוראים היא לקמן צ. אם מעיקר הדין נתקדשו הבירוצין דכלי שרת מקדש שלא מדעת, או דמעיקר הדין לא נתקדש כיון שאין זה דעת הנודר אלא דרבנן גזרו שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול, וא"כ אולי רחב"י דקאמר מותר נסכים נפדין לקיץ המזבח ס"ל דנתקדשו מדרבנן.

וביאור תירוצן המשל"מ עפ"י העול"ש: דסוגיא דהכא ודהתם חלוקת, דכאן סברה הסוגיא דפליגי בגויה"כ דיהיב רחמנא למשה, וא"כ פליגי אם נתקדשו הבירוצין מחמת 'תוך הכלי', והאם בירוצין הוו נמי מהשיעור כמו גודש, ולכן לא אכפת לן בדעתו דהגברא, ולפי"ז למ"ד בירוצין נתקדשו צריך להקריבן. אבל לקמן כולהו ס"ל דבירוצין לא נתקדשו מחמת תוך הכלי אלא פליגי אם נתקדשו מחמת שנגעו בדופני הכלי מבחוץ, ולכן פריך שפיר דהגברא לא נתכוון להקדישן, ובזה נחלקו שם האם קדושים מדאורייתא או מגזירה דרבנן. וראה עוד בדברי העול"ש, ובקרא"א שהרחיב על דברי המשל"מ, וביד דוד.

וי"ל דמיירי בנסכי צבור ולב ביי"ד מתנה ע"היה כדמפרש בירושלמי דשקלים - בדעת הרמב"ם דייק המשל"מ הנ"ל דפליג וס"ל דרק אם יש זבח אחר מתקדשין

הבירוצין, אבל אם אין לו זבח אחר לא נתקדשו כלל, ומשום"ה כשאין שם זבח אחר מקיצין בהן את המזבח - ועי' מקדש דוד (ג. ב. ד"ה ולפ"ז אתי שפיר).

ועל ראיית תוס' מן הירושלמי - עי' קר"א שתמה דבירושלמי משמע איפכא, עיי"ש שהרחיב בזה, וע"ע מקדש דוד הנ"ל (ד"ה והנה המוס'), ועוד במקדש דוד סוס"י ל"ה.

וא"ת ונגזור שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול כדגזרינן התם וכו' ולעיל בפ' התודה - אע"ג דלקמן ולעיל אמרינן סברא זו על צד דיצאו לחולין לגמרי, מ"מ היה משמע לתוס' דיש לגזור כך אף במקום שהצריכו פדיון - משל"מ הנ"ל (ד"ה עוד הקשו).

וי"ל דהכא לא גזרינן דאמרינן לנפשיהו בירוצין לא נתקדשו - ואין להקשות א"כ יתנו ביי"ד שיהא חולין לגמרי, דזה אינו דלעולם אין ביי"ד מתנה שיהא לגמרי חולין, ואף מאי דמקשי לעיל עט: "וליתנו עליהם דניפקו לחולין" ר"ל שע"י הפדיון יצאו לחולין - משל"מ הנ"ל.

ד"ה ומאן דאמר - ואי אפשר לעולם וכו' כשמדדו לתוך אחת גדולה שלא יהו יתירות עליה - עי' רש"ש שחוכך להגיה בתוס', ולבסוף מישב גירסא זו, וכעיי"ז בעול"ש.

ד"ה שבע מדידות - פירוש לתוך כלי אחד - נראה דצ"ל 'פירש בקונטרס לתוך כלי' וכו', והוא פירש"י כת"י, ועלה קאי שפיר דברי תוס' אח"כ 'וכן פי' במתני' וכו'.

והנה כדעת הרש"י כת"י כך מפרש גם הרגמ"ה במתני', אולם התפא"י במשניות נקט כתוס'.

ד"ה רביעית - ומסתברא דרבנן דלא חיישי בעו חצי לוג כדתנן התם גבי

איזהו

מנחות דף פח:

מקומן

תשיו

סוטה וכו' - פי' הגם דחזינן שרבנן במצורע מצרכי יותר מרביעית לוג עדיין איננו יודעים כמה, אלא דבמתני' סוטה טו: פליגי תנאי לענין סוטה אם רביעית או חצי לוג, ושם בגמ' ילפינן גזירה שוה סוטה ממצורע, משמע דיש להשוותם, ונמצא דאף במצורע מחלוקת תנאים הוא אי רביעית או מחצית הלוג.

ואשכחן התם וכו' דילפי' סוטה כלי כלי ממצורע משמע שיש להשוותם - עי' ח"נ.

וקשה לפירוש זה לחשוב גבי דתנן וכו' - הצ"ק הגיה "דהכא במתני' חשיב רביעית מים למצורע וחצי לוג לסוטה", ור"ל וא"כ מתני' כמאן, דהא תנאי דלעיל השוו מצורע לסוטה. וכעיי"ז גרסו וביארו הקר"א, ח"נ, מליו"ט, ועול"ש. אך עי' בברה"ז שמקיים הגירסא שלפנינו.

ומשני דבפלוגתא לא קמיירי אלמא דמצורע לאו פלוגתא היא ושמוא אף דפלוגתא היא וכו' - עי' גירסת הצ"ק והח"נ בכל דברי תוס', וגירסתם היא על סמך פירוש הר"ש פי"ד דנגעים, ולפי דבריהם דוקא בסוטה פליגי ואילו במצורע לא נחלקו ולכו"ע רביעית בלבד [ודלא כהר"ר יו"ט דלעיל], והפלוגתא אם צריך שיראה דם הציפור במים הוא עד איזה שיעור צריך ליתן מדם הציפור לתוך הרביעית, האם חזותא בעלמא או מראה דם גמור. וכן פירש גם העול"ש כוונת תוס' כאן. וכעין פירוש זה נקטו גם תוס' הרא"ש ותוס' שאנץ בסוטה טז:

אולם ברה"ז גורס בתוס' כלפנינו, ומפרש כוונת תוס' עפ"י דברי התוס' בסוטה טז: (ד"ה מציא): דתוס' באים לישב פירוש הר"ר יו"ט דלעולם פליגי אף במצורע, והא דלא חשיב להאי פלוגתא לפי שאינה פלוגתא גמורה כסוטה דנחלקו אי דוקא רביעית או

בדוקא חצי לוג, משא"כ במצורע אף מ"ד חצי לוג מודה דסגי ברביעית אלא דלכתחילה בעי חצי לוג. וכן מפרשים גם טה"ק, ובספר ישר וטוב.

דף פח:

גמ'

אי מצורע חוץ הוא - כלומר וא"כ אף שהיה בכלי שרת לא נתקדש ולא נפסל ביוצא, כיון שלא נתנוהו שם אלא למדידה בלבד ולא לקדש - המיוחס לרשב"א (פמ.).

ואי נזיר לחם נזיר בשחיטת אי' הוא דקדיש - כך ילפינן לעיל דף מו:

שבה היה מודד לחביתי כהן גדול רביעית שמן לכל חלה וחלה:

א] בדברי הרמב"ם שחביתי כהן גדול נעשות אחת אחת:

הרמב"ם (מעשה"ק יג. ג.) פסק דחביתי כהן גדול אחת אחת היו נעשות, וכתב המשל"מ דמקורו מהכא דרביעית היה מודד לכל חלה וחלה, ודקדק ממשמעות הרמב"ם שכל עשייתם ואפייתם היתה אחת אחת ולא רק לישתן.

אכן הקר"א (פז: סוד"ה גמ' צמא מחלקן) פליג, דמהרמב"ם בפיהמ"ש מוכח דאופה כל הי"ב חלות כאחת, ומסיק דיותר נראה דרק קליית החלות בשמן היתה אחת אחת, ובלילתן צ"ע. ויסוד דין זה דנעשין אחת אחת - כתבו הכס"מ ומהר"י קורקוס וכן המשל"מ הנ"ל, דילפינן מלחם הפנים דאיאתא במתני' לקמן צד. (רי"ט פרק שפי הלמס) דנעשין אחת אחת, וראה בדברינו שם דהקר"א לשיטתו מפרש אף שם דמ"מ אופן כולן כאחת, ויש דפליגי יעו"ש.

ב] יש לעיין מאי שנא חביתין שצריך ליתן שמן [ולבלול] כל אחת בפני עצמה, הלא

ברם במנחת חינוך (צח. יב.) הביא שבשו"ת הרשב"א (סי' ע"ט ש"ט) פליג וסובר שגר שכבה בלילה אין חיוב להדליקו, וסוגיין מיירי בנר מערבי בלבד שצריך להיות דולק תמיד. מיהו בהערה על המנחת חינוך ציינו שהכלי חמדה וחזו"א העירו שברשב"א גם מבואר שאם כבה צריך להדליקו אלא שאין צריך דישון והטבה, ורש"י ס"ל שצריך גם הטבה. וראה עוד בדברי המנחת חינוך שם.

וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי (תמו"מ עמ' 80) וכן בקונטרס על יומא (עמ' 18) שביאר היטב שיטת רש"י.

ובמנחת חינוך הנ"ל כתב שדעת הרמב"ם דנר שכבה אפילו ביום צריך להדליקו, אך הביא שהרבה מהראשונים נחלקו עליו, וראה באבן האזל (תמו"מ ג. יג.) שהרחיב בזה.

והנה דעת הרמב"ם לכאורה דמאי דכתיב גבי מנורה 'תמיד' היינו כפשוטו, וקאי על כל הנרות ולא רק על נר מערבי - כ"כ המנחת חינוך (סוף מאוס ל"ח), וראה מה שכתבנו בענין זה לעיל פז: בגמ' ד"ה זה נר מערבי.

נידשן השמן נידשנה הפתילה - רש"י שלמעלה וכן רגמ"ה מפרשים דה"ק כשם שאין תקנה לפתילה שנידשנה כך אין תקנה לשמן הנשאר, [ועי' נתיבות הקודש וכי מה ענין זה לזה]. וכע"ז כתב מהר"י קורקוס (תמו"מ ג. יג.) אלא שפירש איפכא דכשם שהשמן הנשאר חשיב כדשן כך גם הפתילות. אולם הרש"י כת"י והמיוחס לרשב"א מפרשים דתירתי קאמר: דנידשן השמן היינו שנתמלא אפר מדשן הפתילה, או שנידשנה הפתילה גופה.

וגירסת הרמב"ם בפייהמ"ש (נסוף דנריו) "נתיישן השמן ונתישנה הפתילה", ר"ל שאם כבה אחד מהנרות נחשב כולו כישן ומסיר השמן והפתילה ונותן חדשים. ועי' בזה אבן האזל (תמו"מ ג. יג., ד"ה והנה לח"כ).

גם שאר המנחות באות עשר חלות (ממני עו.), ואע"פ כן נבללות כאחת ואין מחלקין שמן לכל חלה בפני עצמה - עי' חי' הגרי"ז (לעיל ריש נ; ונסוטה למ.) שביאר שהוא מדין 'רבוכה' שנאמר בחביתין, והוא דין ריבוי שמן ועשייתן בשמן יותר משאר המנחות. [ודברי הגרי"ז הן בשיטת הרמב"ם בדין רבוכה דהיינו בשמן - עי' בדברינו על מתני' לעיל עז.].

ג] עוד יש לעיין דכשם שתקנו לחביתין כלי דרביעית לשמן ה"ה דיתקנו מדת יבש של אחד משנים עשר לעישרון הסולת - עי' מש"כ התוס' לעיל פז: ד"ה במה. וע"ע תמיהת התוס' לעיל עז: סוד"ה שריבה.

חצי לוג למה נמשח אי סוטה וכי חולין הוא וכו' - גירסת רש"י שלמעלה ורגמ"ה "אי סוטה חוץ הוא", וגירסת רש"י כת"י ותוס' כמו שלפנינו בגמ'. וראה מקדש דוד (ג. ז, ד"ה והנה נמנמות) מש"כ בביאור המחלוקת.

אי תודה לחמי תודה בשחיטת תודה הוא דקדשי - כך ילפינן לעיל עח: והנה כאן וכן לעיל לגבי נזיר לא מקשינן דהא חוץ הוא, ומשמע דאפייתן בפנים. ועי' ברה"ז וצ"ק שנחלקו בזה בדעת הרמב"ם, וראה עוד בטח"ק, קר"א, ועול"ש.

א"ל ר"ש ברבי שבו היה מוחלץ חצי לוג שמן לבד נר ונר - עי' קר"א אמאי לא אמר כדי לחלק לוג ומחצה לחביתין בבוקר ובערב כדלעיל ריש פח.

נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה:

שיטות הראשונים בענין נר שכבה: פירשו רש"י ורגמ"ה שכבתה בחצי הלילה או קודם אור היום, וראה בהגהות ריעב"ץ שתמה הלא אין נכנסין להיכל אלא בשעת הטבה או הדלקה או הקטרה.

כיצד עושה מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה:

א קושיא לשיטת הרמב"ם שהדלקת הנרות היינו הטבתן:

הנה שיטת הרמב"ם (תמו"מ ג. יב.) דמצות הדלקת הנרות היא הטבתם, והרשב"א בתשובה ש"ט האריך להקשות עליו, וכן הקשה מדהכא דמשמע דהדלקה לחוד והטבה לחוד. וכתב הלח"מ דיש לדחוק דתנא והדר מפרש דכיצד היה ההטבה - שנותן בה שמן ומדליקה.

ב השפ"א תמה מכאן על הב"י (ריט ה'י' מנוסה) שכתב דהנס היה שבכל יום נשאר השמן שבנרות במלואו, דהא הכא מוכח שצריך להסיר השמן וליתן שמן אחר, ותירץ די"ל דדוקא נר שכבה מדשן השמן ולא כשנשאר דלוק. [והנה לרש"י כת"י והרשב"א בלאו הכי לא קשיא, דדוקא נדשן השמן שנתמלא אפר צריך ליתן שמן אחר. עוד יתכן דשמא במקום שאין שמן אחר מותר להדליק בזה, ויש לעיין].

ג **נר שבמקדש של פריקים הוה - לפירוש קמא דרש"י שלמעלה הקנים היו של פריקים, ר"ל דקים שאפשר לכופפן, וכן פירשו רש"י כת"י ותוס'.**

ולפירוש שני דרש"י ר"ל דהיה לנרות כיסוי שהיה נפרק, ולכן אפשר היה לטייבה אף דהיה הכל מקשה.

כיצד עושה מופלגן ומניחן באוהל וכו' - עי' בדברינו במתני' לעיל כח. ד"ה ז' נרות מעכבין זא"ז.

ומניחן באוהל ומקנחן בספוג וכו' - בחי' מרן רי"ז הלוי בקונטרס על יומא (עמ' י"ד) כתב שמדברי התו"כ והרמב"ם משמע דההטבה צריכה להיות בהיכל ולא בחוץ, ולפי"ז שפיר נקטה הברייתא דמניחן

באוהל דוקא ולא יוצאין חוץ לאהל מועד.

חכמים אומרים לא היו מזיזין אותה ממקומה - מפירכת הגמ' "מכלל דאי בעיא לאזוזה מצי מזיז לה", וכן מפירוש רש"י ותוס' משמע דכל הנידון הוא אם שייך להזיזן, אבל מבריייתא דמלאכת המשכן (פ"י) דקדק בחי' מרן רי"ז הלוי הנ"ל דנקטו חכמים "לא היה מזיזין ממקומן אלא ע"ג מנורה מדשנן" משמע דדין הוא לדשן ע"ג המנורה ממש, עי' בדבריו.

ראב"צ אומר כמין טס של זהב היה לה על גבה כשהוא מטיבה דוחקו כלפי פיה וכו':

מהו טס זה, ומה היו עושין בו? כתב השטמ"ק (אות ז') דטס זה היה כיסוי לנרות שלא יפול בהן עפר.

ובביאור דברי ראב"צ נראה שיש חילוק בין הרש"י שלמעלה לרש"י כת"י: דדברי הרש"י שלמעלה סתומין, ולכאורה נראה כוונתו כדברי הרגמ"ה, דבטס זה עצמו הוא דוחק וכופף או זוקף את קני המנורה, דכשרוצה להטיבה הרי הוא דוחק הטס כלפי פיה - ר"ל למטה כלפי פה הקנה, והיא נכפפת, [ולפי הגהת הצ"ק ברש"י 'ודוחקת' נראה דר"ל דע"י שדוחק הטס כלפי פיה נדחק השמן מתוכה ויוצא לחוץ]. וכשרוצה לזוקפה דוחקו כלפי ראשה - ר"ל מושכו כלפי מעלה והיא נזקפת. וע"ע מה שביאר טה"ק בדברי רש"י הלל.

אבל הרש"י כת"י מפרש דפיה היינו מקום מוצא הפתילה [וכן פירש השטמ"ק (ז') בשם רש"י], וה"ק דכשרוצה להטיבה דוחק הטס כלפי פיה ואז מתגלה הנר וכופפו למטה ומטיבו, [אבל אין מכופפו ע"י דחיקת הטס כפירוש קמא], ולאחר שזקפה דוחק הטס כלפי ראשה ונסתם הנר, ונותן בה שמן דרך נקב שבטס.

מנורה ונרותיה באות מן הככר ואין מלקחיה ומחתותיה מן הככר:

ביאור הברייתא דמלאכת המשכן החולקת: בברייתא שבסוגיין מבואר דלכו"ע מלקחיה ומחתותיה אינן מקשה מן הככר, והרמב"ן עה"ת (שמות כה. לט.) הביא ברייתא דמלאכת המשכן שמרבה מלקחיה ומחתותיה שנעשין מקשה עמה וממעטת גביעיה וכפתוריה ופרחיה.

ומבאר הרמב"ן דברייתא זו דמלאכת המשכן מפרשת ד'מלקחיה' היינו אותו טס של זהב דלעיל ששוכב על הנר שלא יפול בשמן דבר, ו'מחתותיה' הן הספלים שתחת כל נר לחתות ניצוצי אש שיפלו ממנה, וע"ע בדבריו.

יכול שאני מרבה אף מלקחיה ומחתותיה ת"ל אותה - הרמב"ם (גי' ג. ו.) כתב דרשא אחרת, וז"ל "המלקחים וכו' אינן מכלל הכיכר שהרי נאמר במנורה זהב טהור וחזר ואמר ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור", עכ"ל. וכתב הכס"מ שמקור דבריו מברייתא דמלאכת המשכן. וע"ע קר"א.

ר"י בן קרחא אומר מנורה באה מן הככר ואין מלקחיה ומחתותיה ונרותיה באות מן הככר - לא נתבאר טעמו מה הכריחו שאין נרותיה מן הככר, וראה מש"כ בזה המשך חכמה (שמות כה. לא.).

ס"ד אמינא הואיל ופי נרות אשחורי מישחר התורה חסה על ממונן של ישראל וכו' - משמע מכאן דכשהיה משחיר הרבה צריכין לעשות מנורה חדשה, דאל"כ מאי חסרון איכא, רצ"ע - שפ"א.

ברם לפי פשוטו נראה שכוונת הגמ' דמעיקרא הו"א שלא יעשו פי הנרות זהב טהור לפי דבלאו הכי משחר והתורה חסה על ממונן של ישראל.

רש"י

בתחילת העמוד - והלא בחוץ היו כל מעשיו בשער נקנור וכו' - וכן

פי' רגמ"ה, ותמה שם בהערה הלא היה זה מחוץ למחנה וכדפירש"י כת"י. וכבר ציין הרש"ש שכן הקשה המשל"מ (הל' טומאת זרע יא. א.). וראה מש"כ בזה בשאלת יעב"ץ (ח"א סי' קל"ז) והובא בהגהות ריעב"ץ כאן. וע"ע ביד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה אי לחצי לוג - שהיה משקה אותה בחוץ בשער נקנור - המקדש דוד (סי' כ"ד סוס"ק ג') הקשה דלגבי סוטה דהכא דכתיב שמעמידה "לפני ה'" פירש רש"י שמעמידה בחוץ בשער נקנור, [והוא על פי מתני' דסוטה ז., ושם בגמ' ח. ילפינן לה]. ואילו לענין השעירים דיום הכיפורים דכתיב "והעמיד אותם לפני ה'" פירש רש"י ביומא לז. (ד"ה נא לו) שהיה מכניסין תוך חלל העזרה.

ולא היה צריך להכניס המים בעזרה ולקדשם בכלי - עי' בדברינו על תוס' ד"ה אי לסוטה.

ד"ה נפישו להו - ולמחר כשמכבה המזרחית מכבה נמי זו - כוונתו למתני' תמיד לג. "נכנס ומצא ב' נרות מזרחיים [כן הגיהו שם] דולקין מדשן את המזרחי ומניח את המערבי דולק."

ד"ה מצי לאוזוזה - א"כ לא הוה ליה מקשה - צ"ע דעיקר חסר מן הספר, וכמו שפירשו הקושיא תוס' והרש"י כת"י דאי מצי לאוזוזה טוב שיסלק לגמרי וכו', ועי' טה"ק שכתב דרש"י כאן פירש הקושיא על עיקר תירוצן הגמ' "הוא דאמר כהאי תנא" וכו'.

תוס'

ד"ה אי לסוטה - בתמיה וכו' אלמא כבר קדשו להו - כל זה הוא לשון הרש"י כת"י. ועי' הגהות מהרש"ם.

והנה תמוה מאד רש"י שלמעלה שגרס ופירש דחולין הם ואין צריך לקדש בכלי. ועי' מש"כ בכרם נטע (סוטה טו:) לבאר דבריו

איזהו

מנחות דף פט.

מקומן

תשכא

כדרך תוס'. וראה עוד מש"כ בחי' הגרי"ז שם ובזבחים כ., ובמקדש דוד (ג. ז.).

וא"ת והא פרישית בפ"ק דאחר שנתקדשו בכלי שרת לא משימינן להו בכלי חול משום דמיגניא מילתא - הרש"ש תמה הלא בסוטה כתיב בהדיא "מים קדושים בכלי חרש", וכלי חרס אינו כלי שרת, וא"כ גלי קרא דע"כ ישימם אח"כ בכלי חול.

וי"ל דהני מילי בדבר הקרב למזבח - ע"י מקדש דוד (ס"י ג. ז. ד"ה והנה צוה).

גמ' דף פט.

אלא אילו לא נאמר בשמן כל עיקר הייתי אומר הרי הוא ככל המנחות ללוג - תמוה איך ס"ד למילף תודה מכל המנחות והלא לחמי תודה לא איקרי מנחה (לעיל מו:), ומפרשים המצפ"א והקרא"א דלזה נתכוון רש"י שלמעלה (ד"ה הרי הוא) שפירש דלא מצינו חלות ורקיקין בלא שמן, ודבריו לכאורה שפת יתר, אלא דבא לישיב דאפילו לא נילף לחמי תודה ממנחה מ"מ יש בהן חלות ורקיקין, וסברא הוא דלא מצינו שבאין בלא שמן.

והעול"ש מתרץ די"ל דסוגיא דלעיל אתיא כראב"ע דהכא דנפקא ליה מהלכה למשה מסיני ולא מדאיקרי מנחה.

הייתי אומר הרי הוא ככל המנחות ללוג - בתודה יש עשרונות טובא, ומוכח דר"ע ס"ל כראב"י במתני' פח. דלעולם אין למנחה אלא לוגה - רש"ש. [ושו"מ שכ"כ בהדיא הראב"ד בתו"כ פר' צו ו. יא.].

וראה עוד ברש"ש שתמה לפי"ז על הרמב"ם (מעשה"ק ז. מ). שלא פסק כר"א בן יעקב, וע"י כס"מ (פסוקמ"ק יב. ז.) ומהר"י קורקוס שם שביארו לפי דקראי מסייעי לת"ק כדלקמן בגמ'. וע"ע תפא"י במשניות (א"ת כ), וזבח תודה.

כשהוא אומר בשמן ברביכה שאין ת"ל ריבה שמן לרביכה - דעת הרמב"ם בפיהמ"ש כאן (פ"ט מ"ג) דענין רבוכה הוא ריבוי השמן וקליית המנחה בו, וכדאיתא בברייתא דהכא שהיה מרבה שמן לרבוכה [ודלא כפירש"י דרבוכה הוא חליטה ברותחין] - ראה מה שכתבנו בענין זה על מתני' לעיל עז.

הא כיצד מביא חצי לוג שמן וחוציהו חציו לחלות ורקיקין וחציו לרביכה - מבואר כאן דבחלות חמץ דהתודה ליכא שמן כלל, וכמש"כ הרש"י כת"י, וע"י עול"ש שהקשה מסוגיא דחולין דף כ"ג, ועי"ש שדן אם רוצה האם רשאי ליתן בהן שמן.

א"ל ראב"ע עקיבא אם אתה מרבה כל היום כולו בשמן בשמן איני שומע לך וכו' - רש"י שלמעלה מפרש דראב"ע לא פליג על ר"ע בדינא, אלא ס"ל רק דהא דחציו דהשמן לחלות ורקיקין וחציו לרבוכה לאו מקרא ילפינן אלא מהלכה לממ"ס.

אולם הרש"י כת"י מפרש וכו"ה משמעות הרגמ"ה: דראב"ע פליג על כל עיקר הדין והדרשא, דכל עיקר שיעור מחצית הלוג שמן יליף מהלכה לממ"ס ולא מדרשא, וגם דחצי הלוג מתחלק בשוה בין שלושתן.

וראה המיוחס לרשב"א שמבאר מה השייכות ומנא לן דאי ראב"ע יליף חצי הלוג מהלכה לממ"ס דממילא יסבור דמתחלק בשווה. וע"ע קר"א, ונתיבות הקודש.

אלא חצי לוג שמן לתודה ורביעית שמן לנזיר וכו' הלכה למשה מסיני - לפי"ז נמצא דראב"ע פליג על ר"ע גם ברביעית שמן לנזיר, דאילו ר"ע יליף לה כדפירש"י במתני' פח. וכדאיתא לעיל עח., וראב"ע אית ליה מהלכה למשה מסיני.

אכן בנדה עב: גרסינן "רביעית יין לנזיר", אמנם דיעוי"ש בהגהות הר"ב רנשבורג שהגיה "רביעית שמן לנזיר". וראה עוד שם

(ד"ה אין לך), וכן שיטת האבן עזרא (שמות יב. 1).

אולם הרמב"ן שם נחלק על האבן עזרא הנ"ל וס"ל דזמן הדלקתה בשעת הקרבת התמיד של בין הערבים, וקודמין לו הדלקת הנרות. וכן מוכח מדברי תוס' ביומא עא. ד"ה ולהטיב, וכן משמע נמי מפירש"י ביומא טו. ובזבחים יא: על הא דקתני "אין לך עבודה שכשירה מערב עד בקר אלא זו בלבד", ודו"ק שלפירושו לא קשיא קושיית תוס' כאן ד"ה אין לך.

ובגבורת ארי (יומא טו.) תמה על תוס' דהכא, איך קאמרי דזמנה בלילה והרי היא שייכת לעבודות תמיד דבין הערבים, וע"י בזה במקדש דוד (ס' כ"א סוס"ק א').

וראה עוד במקדש דוד הנ"ל שדן דאם יכול להדליקה מבעוד יום אמאי קי"ל שדוחה הדלקתה את השבת, הלא יכול להדליקה בערב שבת מבעוד יום, ובמוצאי שבת משחשכה, עי"ש.

ושיעורו חכמים חצי לוג מאורתא ועד צפרא - בספרי (פר' נחלתא) משמע דכן היה השיעור מפי הגבורה ע"י משה - יפ"ע.

איכא דאמרי לממעלה למטה שיעורו ואיכא דאמרי ממטה למעלה שיעורו:

שיעורו במנורה עצמה או בדבר אחר: כתב הקר"א דמשמעות הסוגיא וכן מפירש"י משמע דשיעורו במנורה עצמה, ותמה ע"ז דא"כ למ"ד ממטה למעלה איך התחילו לשער ברכיעית הלוג ונמצא שלא קיימו מצות הדלקתה שתהא דולקת מערב עד בוקר, ומסיק דלכן נראה ששיעורו בדבר אחר, וכן נראה מתוס' ד"ה אין עניות. וע"י חזו"א (ל. 1.) שדן בזה.

ומדברי רגמ"ה נראה לכאורה ברור דס"ל ששיעורו במנורה עצמה, דהוא מפרש דנפק"מ

בערוך לגר ומהר"ץ חיות ומראה כהן וחי' הרד"ל שהכריחו גירסא זו.

פיסקא - בלוג היה מודד - צ"ל וכו', וקאי על פלוגתת חכמים וראב"י.

הין תריסר לוגי הויין דכתיב וכו' זה בגימטריא תריסר הויין - ק"ק מה צריך ראייה לשיעור הין, הרי לוג עצמו לא ידענו שיעורו אלא קבלה היתה בידם, כמו כן הין י"ל דקבלה היתה בידם - שפ"א.

מערב עד בקר תן לה מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בקר:

על השאלה הידועה מדוע קבעו חנוכה שמונה ימים הלא היה שמן ללילה אחד - יש המתרצים שחילקו אותו השמן לשמונה חלקים. וצ"ע הלא דין הוא ליתן בה כדי מידתה, ותירץ תוס' הרא"ש בשבת כג: דצ"ל דהיינו היכא דאפשר.

אמנם המאירי בשבת כ"א דחה תירוץ הנ"ל מצד אחר, דהלא אין סומכין על הנס ואיך יחלקו לכתחילה לשמונה. והנה משמע מדבריו דבעצם שיעור חצי לוג שמן אינו שיעור בגוף השמן, אלא הוא דין במעשה ההדלקה שצריך שיהא ראוי לדלוק מערב עד בוקר, ואם ברור שידלק כן שפיר הוי אלא שאין סומכין על הנס.

אכן בחי' הגרי"ז (נחמ"ס יא:) נקט דהוא שיעור בחפצא דהשמן, וכלשון רש"י עה"ת דמדה זו הוקבעה להם, וראה בספר רנת יצחק עה"ת (ויקרא כד. ג.) שתמה בזה.

ד"א מערב עד בקר אין לך עבודה שכשירה מערב עד בקר אלא זו בלבד:

אימתי זמן הדלקת המנורה? הרש"י כת"י כתב שזמנה משקיעת החמה ועד הבוקר, ומבואר דעתו דמדליקה בלילה לאחר שקיעת החמה, וכן מוכח דעת התוס'

איזהו

מנחות דף פט.

מקומן

תשכן

ובמקום תוס' ד"ה לגמרי צ"ל רש"י ד"ה לגמרי].

ד"ה זה בגמטריא - הא לא קשיא דלא
אשכחן מדאורייתא מדה פחותה
מלוג - צ"ע הא איכא רביעית שמן לנזיר,
וצ"ל דכונתו דלא מצינו מפורש בתורה כן,
דאילו רביעית לנזיר הוי הלכה לממ"ס
לראב"ע או מדרשא אליבא דר"ע כדפירש"י
במתני' לעיל פח. - טה"ק, ע"ש.

ד"ה ושיערו חכמים - וכן נותן אפילו
בליל קצר ומה שנשתייר בבוקר
זורק לחוץ - משמע שבבוקר מכבין וזורק
השמן, וכן משמע מתוס' ד"ה ושיערו, אולם
הרש"י בזבחים יא: כתב דאם תדלק שליש
היום לא אכפת לך.
וראה בשפ"א שהקשה על פירש"י דהכא,
שבספר זית רענן פר' בהעלותך מביא בשם
ברייטא שאסור לכבות שום נר כל זמן
שדולק.

וא"ד בקיץ היה עושה פתילה עבה
ובחורף הוה פתילה דקה - כ"ה
פירוש הירושלמי שהביא תוס'.

תוס'

ד"ה וליעבד זהב כל דהו - ולא ליעבד
זהב טהור - כן פירשו רש"י
שלמעלה, ורש"י כת"י, ורגמ"ה.

ולפי"ז גרסינן לעיל שיהא כולו זהב טהור
- עי' לעיל פח: בשטמ"ק אות ח'
שהגיה בגמ' "שיהו כולם של זהב", ומוסיף
תוס' דלגירסא זו צריך לגרוס "זהב טהור".

ואי גרסינן הכא וליעבד כל דהו אתי
שפיר - ר"ל כל דהו משאר מתכות -
ברה"ז, ועי' שטמ"ק (א"י) והערה שם.

ד"ה חד - דמעון שמן בכל המנחות ללוג
- נראה דצ"ל 'ככל המנחות', וכלישנא
דהגמ'.

בפלוגתא זו בכל הדלקות המנורה, דלמ"ד
אין עניות במקום עשירות רשאי ליתן יותר
מחצי לוג, ולמ"ד התורה חסה וכו' אינו
רשאי ליתן יותר מחצי לוג, ואי נימא דשיערו
בהדלקה אחרת ולא במנורה מנין למילף דין
זה להדלקת המנורה גופה.

והנה אם שיערו במנורה עצמה, יש לעיין מה
הפסד יש דאמרינן התורה חסה וכו', ורש"י
כתב דמה שנשתייר בבוקר זורק לחוץ, אכן
יעוי' בדברינו על רש"י שכתבנו דדעת רש"י
בזבחים וכן איתא בברייטא שאין מכבה
הנרות בבוקר.

ומפרש השפ"א דההפסד הוא זה גופה שהיה
דולק בחינם, אך הקשה לשיטת הרמב"ם
שגם ביום עצמו צריך לחזור ולהדליקה מה
הפסד יש, ע"ש מש"כ לישב. [ואפשר
שהרמב"ם סובר דמנסים ומשערין דהכא הוא
בדבר אחר ולא במנורה, ושפיר איכא הפסד].
וראה עוד במקדש דוד סי' כא. ד. ד"ה
ובדישון.

מתני'

ד"ה מערבין נסכי פרים בנסכי אילים וכו'
- רש"י שלמעלה, ורש"י כת"י,
ורגמ"ה, וכן נמשך אחריהם הרע"ב לפרש
המשנה דמערבין או אין מערבין את המנחת
נסכים דסולת שמן יין. אבל כתבו התוי"ט
והכס"מ (סוף הל' תמו"מ) דלמסקנת הגמ' קאי
מתני' על היין בלבד, וה"ק דהיכי שכבר
הקטירו הסולת והשמן או דנתערבו - שרי
לערב גם היין.

רש"י

ד"ה הרי הוא - דלא מצינו חלות ורקיקין
בלא שמן - עי' בדברינו בגמ' ד"ה
אלא אילו.

ד"ה לגמרי - זבח בלא מנחה כלל לא
אשכחן - עי' עול"ש. [ונפל שם ט"ס,

תימה דכה"ג קרי ריבוי אחר ריבוי לעיל
בהקומין רבה דתניא מזוזות וכו' -

המפרשים השיגו על תוס' בשם הקרבן אהרן:
דבשלמא הכא איצטריך חד שמן לגופה ולכן
השני אינו אלא חד ריבויא, אבל התם בכל
קרא ד'מזוזות' הוה מצי לכתוב 'מזוזות' וא"כ
שפיר הוי ריבוי אחר ריבוי,

וראה מה שכתבו לישב תמיהת תוס' -
ברה"ז, צ"ק, ושפ"א. וע"ע המיוחס לרשב"א
שהרחיב בענין זה.

ד"ה חצי לוג - בהגהות ריעב"ץ כתב
שדיבור זה שייך לעיל פח: קודם ד"ה
נר ישראל. אולם יעוי' בטה"ק שמפרש
דדוקא הכא מקשו תוס'.

תימה למה היה צריך לקדש השמן בכלי
שרת:

ביאור תמיהת תוס', ותירוצן קושייתם:

א] הצ"ק מבאר דתוס' מקשים לשם מה היה
צריך לקדש השמן הלא המנורה עצמה
יכולה לקדש שהיא גם כלי שרת. [וראה עוד
טה"ק שהוסיף בביאור הקושיא].

ובתירוצן קושית תוס' - הצ"ק מישב בדוחק
דהואיל וחצי לוג ללילה קצר הוי יותר
מהשיעור, הא קי"ל שאין כלי שרת מקדשין
אלא הראוי להם ולכן הוצרכו לקדש השמן
בכלי שרת, אכן בספר מנחה טהורה תמה
עליו דכיון שהוא שיעור שקבעו חכמים א"כ
זהו שיעורו.

והקר"א (פח: סוד"ה גמ' א"ל) כתב וז"ל
"נראה דכל דבר שנעשה בפנים צריך שיהיה
מקודש, ובפרט שמן למנורה שבא אל
ההיכל" עכ"ל, ונראה דר"ל שצריך שיהא
קדוש קדושת הגוף דאילו קדושת בדה"ב
בלאו הכי קדוש.

אך בהגהות ריעב"ץ הקשה על תוס' הרי אין
מביאין חולין לעזרה ולכן צריך להיות השמן
מקודש. ומוכח מדבריו שהוא הבין דתוס'

מקשה דיכול השמן להיות חולין לגמרי,
וצ"ע הרי פשוט לכאורה לכלל הפחות הוי
קדושת דמים וכה"ג ליכא משום חולין
בעזרה וכדלעיל דף פ: בתוס' ד"ה וכו', ושו"ר
שכן הקשה בספר ישר וטוב.

וראה עוד במקדש דוד (קוס"י כ"א) שכתב
שתי סברות לישב אמאי לא תקדש המנורה
עצמה. וראה עוד מש"כ לישב בסוף ספר
תוצאות חיים (להגר"מ ועמנא).

ב] ולכאורה נראה דיתכן לפרש קושית תוס'
באופן אחר: דאין צריך שיהא השמן
קדוש קדושת הגוף לפי שהדלקת הנרות אינה
הקרבה כעין העלאת קרבנות למזבח, ובפרט
לשיטת הרמב"ם (צ"אמ"ק ט. ז.) דהדלקת
המנורה לאו עבודה היא וכשירה בזר.

ושוב מצאתי שהחזו"א (ל. ז.) מבאר דתוס'
מקשים דעיקר המצוה הוא אור הנרות,
והשמן ממילא מתבער, וא"כ מנא לן שצריך
לקדש השמן בכלי שרת, אפשר דסגי לקדשו
קדושת הגוף בקדושת פה גרידא, עי"ש.

ג] בריש ספר זרע אברהם הביא שהקשה לאור
שמח, דלפי הבנת הצ"ק דתוס' מקשים
שהמנורה עצמה תקדש השמן, הרי המנורה
עומדת ע"ג קרקע, ולעיל ז: מסקינן דאין
מקדשין בכלי שע"ג קרקע, והאור שמח
השיבו לחלק דדוקא קומץ אין מקדשין ע"ג
קרקע ומנחה מקדשין, ושמן למנורה דמי
לקידוש מנחה, וכ"כ במנחת ברוך (סי' ק"ט
ענף ז') - עי' מנח"א עמ' פ"ט.

וראה עוד בסוף ספר תוצאות חיים (להגר"מ
ועמנא) שתירץ דהמנורה אפשר להגביהה
ולקדש, ובפרט לדברי הרמב"ם שאפשר
להזיזה ממקומה ולהוציאה ולהדליק.

ד] בתוס' כאן הניחו בקושיא אמאי הוצרכו
לקדש השמן למנורה, אך ראה בתוס'
תמורה ריש יד. שנקטו בפשיטות דאין צריך
כלל לקדש השמן למנורה, וכבר תמה שם
הצ"ק דמפורש בסוגיין דהחצי לוג נמשח

איזהו

מנחות דף פט:

מקומן

תשבה

לקדש השמן למנורה. וע"ע בזה במנחת ברוך (ס' ק"ט ענף ז') - מנח"א עמ' פ"ט.

ד"ה אין דף - צריך לישב הקטרת אברין וכו' - עי' מה שכתבנו בגמ' ד"ה ד"א.

ד"ה ושיערו - וזוהו כשיערו מתחילה שיערו בפתיחה בינונית - עי' רש"ש.

דף פט:

מתני'

אבל אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים:

למסקנא דאביי דמערבין ואין מערבין קאי על נסכי יין, נמצא בביאור משנתינו כמה פירושים במפרשים:

רש"י כת"י מפרש דלמסקנא אין חילוק דינא בין נתערבו נסכי פרים בכבשים או פרים באילים, דאם הוקטרו המנחות או נתערבו מותר לערב יין ואם לא נתערבו אסור, והא דקתני במתני' "אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים" מיירי שנתערבו המנחות קודם בלילתן דפסולין ולכן אין מערבים יין.

אבל ברש"י שלמעלה כתב (נסוף ד"ה מערע נמי) "והא דקתני מציעתא דמתני' אבל אין מערבין היינו בשלא נתערבו סלתן ושמנן" עכ"ל. ובגירסת הרש"י וביאור דבריו נחלקו רבותינו: דהכס"מ (סוף הל' תמו"מ) הקשה דאי מיירי שלא נתערבו למאי נפק"מ נסכי כבשים בפרים הלא גם פרים באילים אין מערבין יין, ולכן הוא מגיה ברש"י וגורס "היינו אפילו נתערבו סלתן ושמנן", [וכן גרס ברה"ז, והסכימו לזה התו"ט וטה"ק], ומבאר הכס"מ דכיון דנסכי כבשים אינם שוין לנסכי אילים ופרים הלכך מחמירין בהן טפי, שאפילו נתערבו סלתן ושמנן אין מערבין יין כל זמן שלא הוקטרו סלתן ושמנן, וזהו גם דעת הרמב"ם שם בהלכה י"ט.

אולם הלח"מ שם כתב דאמנם כן הוא דעת

הרמב"ם, אך ברש"י הוא משאיר הגירסא על מכוונה, וכתב לפרש (נסוף ד') איפכא מהכס"מ - דדוקא בשאין שוין הנסכים כגון כבשים בשל פרים גזרו יין אטו סלתן ושמנן, אבל בשוין לא גזרו. וראה עוד בח"נ (ד"ה ויין) שהאריך טובא להשיג על הכס"מ ולפרש שיטת רש"י והסוגיא כהלח"מ.

וגירסת הצ"ק ברש"י: "אבל אין מערבין היינו בשלא הוקטרו סלתן ושמנן" וגם לדבריו צ"ע מאי שנא כשלא הוקטרו אם נתערבו כבשים בפרים או פרים ואילים, וצ"ל דאף הוא מפרש כהלח"מ.

וראה עוד בקר"א שהאריך לבאר היטב מהלך וביאור הגמ' לפי ב' הפירושים הנ"ל, וע"ע זבח תודה.

ואם בל"ל אלו בפני עצמן וא"ל בפני עצמן ונתערבו כשרים:

כתב הכס"מ (סוף הל' תמו"מ) דלמסקנת הסוגיא דמשנתינו במערבין נסכי היין מיירי, האי בבא מילתא באפי נפשה קאמר, וקאי על המנחה עצמה דסולת ושמן דאסור לערבן משום דכתיב 'והקטירו' ואם עירבן ובללן כשר להקטירן, ובזה אין חילוק בין נסכי כבשים לפרים ואילים או אפילו כבשים וכבשים, שהרי הדין ד'והקטירו' כל אחד בפני עצמו שייך בכללן.

אולם התו"ט השיג עליו עפ"י דברי התוס' [וכן הרש"י כת"י] דבבא זו אתיא כרבנן דלעיל כג. דחרב שנתערב בכלול יקרב, ולפי"ז טעם בבא דהכא שלא יערב משום שבולעות זו מזו וזה לא שייך אלא בשאין שוה בלילתן.

והח"נ (ד"ה אמר א"י) השיג על הכס"מ אמאי קתני "אם עד שלא כלל פסול", הרי אם מיירי אף בנתערבו פרים ואילים שבלילתן שוה נמצא דהוי ראוי לביילה. וע"ע ח' הגר"ז.

הכבש הבא עם העומר וכו' - המשנה לעיל מה: דנה בכבשים ושתי הלחם דעצרת האם מעכבין זה לזה. והנה יש

לעין האם כבש והעומר שעמו מעכבין זה לזה - ע"י בדברינו שם בד"ה ואין הכבשים.

גמ'

ורמינהו והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים:

א] מבואר בסוגיין דדין זה הוא בכל ההקטרות ואף דנסכים, ולא רק בהקטרת חלבים ואיברים, ועוד כתבו המפרשים דמתבאר מהסוגיא דאסור לכתחילה לערב כלום ואפילו הנסכים שוין ואפילו נסכי כבשים בנסכי כבשים.

ותמהו הרש"ש וכן הח"נ (ד"ה אמר אג"י) ממתני' לקמן קג: דקתני "והלא אלו לפרים ואלו לכבשים ואין נבללין זה עם זה" משמע דאלו דבלילתן שוה מותר לערב. [אולם גירסת הרע"ב שם "והלא אלו לפרים ואלו לאילים ולכבשים", ואתי שפיר לדברי הכס"מ שכתבנו לעיל, וע"ע ברש"ש שם].

ב] בפסק הרמב"ם שאם נתערבו יקטירן כאחד:

כתב הרמב"ם (תמו"מ י. טו.) "ואם נתערבו מקטיר הכל כאחד", וצ"ב דאם נתערבו חלבים בחלבים מדוע לא יקטיר כל אחד בפני עצמו כדי שלא יעבור על איסור כשיקטירן מעורבים - ע"י באבן האזל מש"כ בזה.

ובחי' הגר"ח עהש"ס סי' של"ג מובא (מהגר"י) דהוא מדין שצריך להקטיר כל אימורי הקרבן בבת אחת, אלא דצ"ב דהא דין זה ודין שלא יערב חלבים בחלבים תרוייהו ילפי מחד קרא ד'והקטירו', ומנלן שאם נתערבו דצריך להקריבן כאחד בשביל לקיים הקטרת כל האימורין של הזבח כאחד, ולא לחוש לדין השני דלא לערב חלבים בחלבים - ע"ש מה שביאר בזה. וראה עוד בספר רנת יצחק עה"ת (ויקרא ג. יא.).

אלא אמר אב"י ה"ק היכא דהוקטר סלתן

ושמן מערבין יין לכתחילה - לכאורה אפילו הוקטר סולת ושמן של מנחה אחת מותר לערב היין של שתיהן דתו ליכא למיחש, אבל מלשון הרמב"ם (תמו"מ י. יח.) משמע דדוקא הקטיר שתיהן - זבח תודה (ד"ה אלף).

אמר ר"א כתיב ונסכה וקרינן ונסכו כיצד נסכה דמנחה כנסכו דין:

האם שמן גם נקרא 'נסך', ונפק"מ לנוסח התפילה:

פירש"י דנסכה של מנחה היינו שמן, וכתב התו"ט דשמעינן מהכא דשמן נמי איקרי בתורה בלשון 'נסך', וטעם הדבר שהרי מתנסך וניצק בסולת, וכן בנוסח התפילה אמרינן 'ומנחתם ונסכיהם' והדר אמרינן 'ויין כנסכו' ש"מ ד'ונסכיהם' הוא אומר על השמן. ומכאן זה תמה התו"ט על המהרש"ל (נמשוזה ס"ד) שכתב דמדלג הוא על תיבת 'ונסכיהם' כי נראה שהוא ט"ס, ע"ש בדברי התו"ט שהאריך בזה. וע"י שפ"א שהשיג על התו"ט. וראה עוד באחיעזר (מ"ד סי' ע').

מה יין רביעית אף שמן נמי רביעית - הרמב"ם (מעשה"ק ג. ה.) פסק שהנסכים של הכבש הבא עם העומר הן שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן, והשיג עליו הראב"ד דבהדיא איתא בסוגיין דשמן שיעורו רביעית ההין, וראה עוד ברדב"ז שהוסיף לתמוה.

והכס"מ הגיה ברמב"ם 'ברביעית ההין' וע"ש שהוסיף להגיה, אך מהר"י קורקוס הניח בצ"ע דהרי כך כתב הרמב"ם בהדיא גם בהקדמתו למסכת מנחות, ובודאי דגירסא אחרת היתה לו. וע"י בזה מרכה"מ, ואחיעזר (מ"ד סי' ע').

א"ר יוחנן אשם מצורע ששחמו שלא לשמו טעון נסכים שאם אי אתה אומר כן פסלתו:

איזהו

מנחות דף פט:

מקומן

תשכו

סברא זו צ"ע דהלא זבח שלא הובאו כלל נסכיו כשר, וכן לענין תמיד של שחר דלקמן תמוה דודאי לא פסול התמיד אם לא הביא עמו שני גזירין.

ומבאר הקר"א דאין הכוונה דקרבן כזה פסול, אלא ה"ק דאם אינו מחויב בנסכים נמצא שהוא דחוי משמו הראשון, וא"כ פסול הוא להקרבה דמאיזה שם קרבן תביאנו [כדפירש"י], אלא ע"כ מחוייב הוא מדינא בנסכיו ונמצא קרב על שמו הראשון. וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סוסי"א).

ובעיקר דין זה אם קרבן שלא לשמו פקע ממנו שמו הראשון או שעודנו עליו - יעוי' בדברינו בגמ' לעיל סוף דף ב.

ותמיד של שחר ששחטו שלא לשמו והא טעון שני גזירין בבחן אחד - עי' תוס' לעיל מט: המתחיל שם מט. (י"ן גלהש"ס), ובדברינו שם. וע"ע במנח"א (עמ' טז"ג) שהביא קושית הגרי"ז ומישבו.

ובמקדש דוד (י"ז). הקשה דהואיל וקי"ל בקרבן ציבור דסכין מושכתן למה שהן דקודם שחיטה עדיין לא נקבע שמן, א"כ הכא ששחט התמיד שלא לשמן לא נקבע מעולם לשם תמיד. ועי' מש"כ לישב בהערת הגרא"ז מלצר שם.

ותמיד של בין הערבים ששחטו שלא לשמו והא טעון שני גזירין בשני כהנים - דעת רש"י ביומא לט. משמע שבין הערבים היו מביאין רק שני גזירין, ובריטב"א שם הביא דיש שכתבו דאף לתמיד של בין הערבים יש חובת מערכה בפני עצמה, ועליה היו נותנין עוד שני גזירין הללו.

[ר"ב] אמר בשלמא הנך עולות ניהו וכו' - לכאורה נראה דר"ב לא פליג דכבש הבא עם העומר ששחטו שלא לשמו מנחתו כפולה, ותמיד טעון שני גזירין, רק בא לפרש דר' יוחנן אינו יכול להוכיח זאת אלא מאשם, אבל מתוס' (ד"ה שאס) מוכח וכן משמעות

הגמ' דלר"ב באמת אין דין זה אלא באשם בלבד - חזו"א (ל"ג. ל). עי"ש. ובביאור מחלוקת האמוראים יעוי' מש"כ בהערה 27 לשטמ"ק החדש.

רש"י

ד"ה אמר אביי - הואיל והתחיל לערב ליכא משום לא יערב חלבים - הרש"י כת"י מפרש משום דאין לגזור דלמא אתי לערובי סולת ושמן, אבל רש"י שלמעלה נראה שלמד דסברא זו היא רק למסקנת הגמ' שאין איסור תערובת ביין עצמו [דאין בו משום 'והקטירין'] אלא משום גזירה, אבל השתא סברי דביין גופיה יש איסור, רק משום שכבר התחיל להתערב הסולת והשמן אין איסור ביין.

ועל עיקר סברת הרש"י דהכא תמה הקר"א דאטו אם עבד איסורא שרי ליה לעשות עוד איסור.

ד"ה אל"א אמר אביי היכא דהוקטר כבר סלתן ושמנן - של פרים ואילים - תמוה לכאורה דאם הוקטרו כבר אף של פרים וכבשים מותר לערב יינן - עי' ח"ג (נאמנע ד"ה ויין) שכתב לגרוס 'של פרים וכבשים', ועי' מש"כ לישב הגירסא הרש"ש (ד"ה אל"א אמר אביי), ועול"ש (ד"ה גמ' אמר אביי), וטה"ק על רש"י.

ד"ה מערב נמי יין - דיבור זה קאי על המשך הגמ' "הכא דלא הוקטר אם נתערבו" וכו', וצריך לגרוס בדיבור המתחיל "מערבין נמי יינן" - עי' רש"ש.

ומבואר שפיר לפי"ז מאי דפירש"י בתוך דבריו "שהרי כבר מעורבין ועומדין", וכן צריך לגרוס בהמשך דבריו "ואם לאו דלא נתערבו" וכו', וכגירסת נ"א שבצד, וכן גרס העול"ש, ועי' טה"ק.

והא דקתני וכו' אבל אין מערבין היינו בשלל נתערבו סלתן ושמנן - בגירסת

הרש"י וביאור דבריו הרחבנו במתני' ד"ה אבל אין.

ד"ה שאם אי אתה - דלמזורע לא חזי שהרי נשחט שלא לשמו - עי' קושית הקרני ראם, וקושית העול"ש, ועי' מש"כ העול"ש להגיה ברש"י.

ולעולה לא חזי שהרי לא ניתק לרעייה - עי' לעיל דף ד.

רש"י בת"י

ד"ה אין מערבין - ונמצאת של כבשים חסירה ושל פרים ואילים יתירה - כן הוא גם שיטת הרש"י במתני' לעיל כב. דבתרויהו איכא פסולא, זו של חסר וזו של יתר, וראה שם שהרחבנו בשיטות המפרשים בזה.

ד"ה אמר אביי - ואין מערבין נסכי יין של פרים ואילים בשל כבשים ואפי' נתערבו סלתן ושמןן וכו' - פי' האי אין מערבין דפרים וכבשים קאי אקודם שבללן, ולפי"ז הא דקתני אח"כ "אם עד שלא בלל פסול" צ"ל דתני והדר מפרש.

ד"ה אשם מצורע ששחטו של"ש - כגון לשם אשם אחר - צ"ע למה לא נקט בפשיטות לשם כל קרבן אחר, ושמא קמ"ל דאפילו לשם אשם אחר חשיב שינוי קדש לפי שזה טעון נסכים וזה לא, ואילו אשם גזילות לשם אשם מעילות אינו שינוי קדש - עי' בדברינו לעיל ג: (גמ' ד"ה רז אחא) מש"כ בשם הקר"א בענין זה.

תוס'

ד"ה בללן - כרבנן דפליגי עליה דר"י וכו' - וכ"כ הרש"י כת"י, וראה מה שכתבנו במתני' ד"ה ואם בללן.

ד"ה ואם - דבעינן ראוי לביילה - עי' חזו"א סי' כט. טו.

ד"ה והא - תימה מאי קשיא וכו' ובגון שלא בלל - ר"ל נפרש דהא דקתני "אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים" היינו באמת דאפילו נתערבו דיעבד לא יקטירן, ומיירי כגון שנתערבו קודם שבללן דבעינן ראוי לביילה.

והנה הרש"י כת"י מפרש כך לפי האמת את משנתנו למסקנא דאביי, ויקשה עליו קושית השטמ"ק (י"ד) דא"כ היינו סיפא דקתני עד שלא בלל פסול, ולדברי רש"י צ"ל דתני והדר מפרש.

ונראה וכו' אבל לא דייק בלל אלא מהא דמדקתני סיפא ונתערבו בלשון דיעבד וכו' - טה"ק כתב דמפירש"י משמע דלא מפרש כן, ועי"ש שכתב לישב קושית תוס' באופן אחר. וראה עוד מש"כ לישב בח"נ (נגמ').

ד"ה שאם - הא כיון דבעי לחם ולא קדש הלחם יפסל - כדלעיל דף מו: ודף עח: שאם שחטן שלא לשמן לא קידש הלחם.

וכן תודה ששחטה שלא לשמה תיפסל - תמהו החזו"א (לג. לז.) וכן המקדש דוד (יג. ז.) דהא בהדיא איתא לעיל מו. דשאני תודה דרחמנא קרייה שלמים ומה הן קרבין בלא לחם אף תודה.

והנראה בזה דתוס' אזלי לשיטתם - דיעוי' בדברינו בגמ' שם (ד"ה שאני תודה) דרש"י מפרש שהתודה עצמה יש לה עוד שם שלמים, אבל דעת תוס' דתודה בלבד נקראת אלא שיש לה ילפותא והיקש לשלמים, ודו"ק.

ושלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן דקאמר דאין מעונין לא לחם ולא זרוע - כן איתא לעיל מח:

ואפילו לרבא נמי קשה דהא ציבור לא מייתו שלמי נדבה - הנה נחלקו

איזהו

מנחות דף צ.

מקומן

תשכט

רש"י והרמב"ן ריש פר' ויקרא אם ציבור מתנדב קרבן נדבה, ולכאורה דעת תוס' דהכא כשיטת רש"י שאין מתנדבין, אולם יעוי"ש היטב ברמב"ן דאף הוא מודה דשלמי נדבה אין ציבור מתנדבין אלא עולות בלבד.

וי"ל דלחם לא דמי לנסכים וכו' - עי' בתוס' לעיל ד: (ד"ה ולין) שמחלקים בין נסכים דשייכי בכל הקרבנות ללחם. ומבאר בחי' הגרי"ז (סס, וכן ריש דף נא:) דנסכים אינם דין במצורע אלא בקרבן, אבל לחם הוא דין בגברא שצריך להקריב לחם עם הקרבן.

וזרוע בשילה נמי וכו' אפי' לא היה מקיים בהן מצות זרוע בשילה לא היו פסולין בכך - הקשה בהגהות ראמ"ה הלא נסכים נמי לא מעכבין הזבח, ועי' שכתב לחלק סברא הפוכה.

ולכאורה יש לישב דנסכים הגם שאין מעכבין הזבח מיהו סברא אחרת יש בהם שקריבין למזבח וחשיבי כגוף הקרבן כמש"כ תוס' לעיל, ומה דקרי תוס' לזרוע בשילה 'גופא דזיבחא' לפי שמחוברת לאיל אבל לעולם נסכים עדיפי לפי שקריבין למזבח כקרבן. ושו"מ שכך ביאר העול"ש, וכע"ז כתב החזו"א (לג. לא.)

ד"ה תמיד של שחר - והשתא תימה וכו' הוה ליה עצמו בעשרה או באחד עשר אי מעונים שני כהנים - יש לעיין דמשמעות דברי תוס' דמסתפקים אם תמיד של שחר טעון שני גזירין ככהן אחד או בשניים, והלא מפורש בסוגיין וביומא שבכהן אחד בלבד, אכן האמת נראה דתוס' באים לברר מהיכא פסיקא לגמ' הכא דשל שחר ככהן אחד [ואמנם ברש"י שלמעלה הביא דרשת הגמ' ביומא כו:; אבל הרש"י כת"י שציטטו תוס' סתם בזה "כדמפרש בפ"ב דיומא"], ולכן קאמרי תוס' דאי מהמשנה דתמיד קרב בתשעה אמנם שמעינן דשל בין

הערכים בשנים אבל בשל שחר לא חשיב כלום, עד שמסיק תוס' מהברייתא ביומא כו: וכמש"כ הרש"י שלמעלה.

וצ"ל דלא חשיבא שני גזירין של שחרית וכו' לא חשיב אלא העוסקין בשעת התמיד - עי' קושית המקדש דוד (לג. ד, ד"ה נמנות).

דף צ.

גמ'

אלא הכא אי לא מוקמית ליה במילתיה אשם נדבה מי איכא - הקשה המיוחס לרשב"א הלא אמרין מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, ותיירץ דכשמפרישו מפרש לשם ספק חטא, וע"כ אין יכול האשם מצורע להעתק ולהיות אשם תלוי, ולא דמי לעולה ששייך שתבוא נדבה, עי"ש.

מתני'

כל מדות שבמקדש היו נגדשות:

א] משמע לכאורה דאף מדות הלח היו נגדשות, ועי' בזה רש"ש.

ב] יש לעיין דלעיל עו: איתא דכל המנחות שריבה במידת עשרונן פסולות, ופירש"י שעשה העישרון גדוש, והכא איתא שכך דין העישרון להיות, אכן באמת צ"ל דכוונת רש"י שם שריבה במידה יותר מעישרון וכמו שפירש שם הרש"י כת"י, והכא מיירי שנותן בה עישרון בלבד אלא שחלקו הוי בגודש. ועי' עול"ש.

גמ'

אמר רב חסדא לעולם רבי מאיר ומאי כל מדות כל מדידות:

צ"ע דמסקינן הכא דת"ק דמתני' הוא ר"מ, ונמצא דהוא סבר נמי דבירוצין נתקדשו,

ומה שבפנים מתקדש אח"כ קדושת הגוף כשנבלל עם השמן בביסא.

ב] אם מדת היבש לא נתקדשה כלל במה מתקדש עישרון דמנחת חוטא?

כן תמה הקר"א, והוסיף דבשלמא מנחת חוטא דישראל י"ל דמתקדש בקמיצה, אבל של כהן שהוא כליל קשיא.

והנה אין קושינו אליבא דר"ש במתני' עב: דס"ל דמנחת חוטא של כהנים נקמצת, וכן לא קשיא למ"ד לעיל נד. דמנחת חוטא מגבלה במים די"ל דעביד הגיבול בביסא ונתקדשה שם.

ג] בעיקר פלוגתת ת"ק ור"ע - הנה הא דנקטו פלוגתתם במשיחה והלא לדורות אין משיחה מקדשת הכלים אלא עבודתן מחנכתן (סנהדרין טו:), משום דמסתמא מתקדשין לדורות ע"י חינוך כמו שקידשן משה ע"י המשיחה - רש"ש, קר"א (סוד"ה גמ' וכי נעקר), זבח תודה (ד"ה ת"ק).

וראה עוד בחי' הגרי"ז (לעיל ט:), שכתב דאף בימי משה אין הכוונה שנמשח הכלי בפועל בפנים ובחוץ, דהא אין צריך משיחה של כל הכלי, אלא הכוונה דנמשח כדי לקדש בפנים ובחוץ.

וכי נעקר מאי הוי גברא לַמַּאי דצריך קא מכויז - כתבו הכס"מ והמשל"מ (מעשה"ק ג. ט.) דאף דהקשו ותירצו בגמ' על דברי ר' יוסי מיהו גם לת"ק ור"ע קשיא זאת - כן מוכח מהרמב"ם שם. וכ"כ העול"ש, וע"ע קר"א ושפ"א.

אולם דעת החזו"א (כו. ו.) דמקשה דוקא לר' יוסי דאילו לת"ק ור"ע לא קשיא, עיי"ש בדבריו. וכן נקט המקדש דוד (ג. ב, ד"ה וזוה נחל). וע"ע מנחת חינוך (לנט. טו.).

זאת אומרת כלי שרת מקדשין שלא מדעת - יש לעיין דמ"מ איך נתקדשו הברוצין והלא חסר קדושת הפה כיון

ואילו לעיל פח. מוקי ר' יוחנן דר"מ דקאמר ממעלה למטה ס"ל דברוצי מדות לא נתקדשו.

ויתכן לישב דה"ק דת"ק דמתני' סבר כר"מ לענין גודש אבל אינו ר"מ עצמו, או שמא י"ל דסוגיא דהכא כאוקמיתא דאביי שם ולא פליגי בבירוצי מדות.

ושו"ר דהמיוחס לרשב"א (ד"ה גנרל) הקשה כעיי"ז, דכאן בסוגיא משמע דלכו"ע במידת הלח נתקדשו בירוצין ולעיל פליגי בזה ר"מ ור"י, עיי"ש מש"כ בזה.

אכן יעוי' במשל"מ (מעשה"ק ג. ט.) שכתב לחלק בין הסוגיות, ועי' עול"ש לעיל פח. שביאר היטב דבריו [והבאנום לעיל פח. על תוד"ה בירוצי].

במאי קא מיפלגי ת"ק סבר וכו' ורבי עקיבא סבר וכו' - הקשה המיוחס לרשב"א מנין לגמ' דפליגי כלל ת"ק ור"ע, אימא דאין אלא ב' מחלוקות, דר"ע ור' יוסי פליגי מה סברת ת"ק דמידת הלח בירוציהן קדש ושל יבש חול, עי' מש"כ לישב, וע"ע מש"כ הרש"ש.

ת"ק סבר וכו' מדת יבש נמשחה מבפנים ולא נמשחה מבחוץ - כן סבר גם ר' יאשיה לעיל נז:, ויליף מקרא ד"וימשחם ויקדש אותם" למעט, ועיי"ש בתוס' (ד"ה ר' יאשיה) בטעם שממעט יותר מדת יבש ממידת הלח.

ור"ע סבר וכו' מדת יבש לא נמשחה כל עיקר:

א] כן סבר גם ר' יונתן לעיל נז:, ועיי"ש דיליף נמי מקרא.

מה דין הברוצין, ומה שבתוכה?

הנה רש"י מפרש דלר"ע בירוצי מדת היבש הן חול גמור ומה שבפנים קדוש בקדושת פה, ועי' קר"א דפליג דבירוצי היבש אינן חולין ממש רק דאין עליהם קדושת הגוף,

איזהו

מנחות דף צ.

מקומן

תשל

דהגברא מכיזין רק למה שצריך - עי' מקדש דוד (ג. ז, ד"ה אן עיקר).

רבינא אמר לעולם וכו' כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת וגזרה שמא יאמרו מוציאין מבלי שרת לחול - עי' משל"מ הל' מעשה"ק ב. ט., ד"ה אך קשה.

סידר את הלחם ואת הבזיכין לאחר השבת והקטיר את הבזיכין בשבת פסול - רש"י ביומא כט: כתב דלא גרסינן 'פסולה', ושכן גרס בפ"י ר"ח, וכ"כ בתו"י שם דר"ח לא גרס 'פסולה', שהרי מסקינן דלא חשיב האי סידור שלא בזמנו אלא כסדרו הקוף ולא קידש השולחן, ולמה יפסל הלחם בהקטרת הבזיכין.

אולם ברש"י כאן משמע ד'פסולה' היינו שהסידור פסול שאינו כהוגן, והתו"י ביומא שם מפרש דר"ל דהקטרת הבזיכין פסולה ולא הותר הלחם על ידה, וע"ע תו"ט ומלאכת שלמה לקמן פרק י"א מ"ח, וחזו"א (כל. ה.).

ואמאי התם נמי לימא גזירה שמא יאמרו מפקדין בכלי שרת - רש"י פירש דר"ל שמא יאמרו שאין נפסל בלינה, ורגמ"ה פירש שמא יאמרו כשם שמשהין שם כך מפקדין לחולין בכלי שרת, וצ"ב.

תנן התם מותר נסכים לקיץ המזבח - עי' עול"ש לקמן קד. (ד"ה כנגד).

רש"י

ד"ה מדת היבש - מה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא היינו בירוצין - עי' מה שכתבנו לעיל פח. בגמ' ד"ה בירוצי מדות איכא בינייהו,

ד"ה יניחנו - ונמצא הלחם והבזיכין על השולחן מ"ו ימים - הצ"ק גרס י"ד ימים' והיינו עם יום הסידור, והרש"י כת"י דנקט י"ג יום היינו לבד יום הסידור.

רש"י בת"י

ד"ה אשם נדבה - או להתיירו למצורע לבא אל המחנה - עי' מה שכתבנו על הרש"י לעיל ריש דף ד:

ד"ה בין מבחין - שפת הכלי הילכך שפה מקדשה לבירוציהן - מה שהוצרך רש"י לפרש דמבחין היינו שפת הכלי ולא כפשוטו בחוץ ממש - נראה דהוא לשיטתו דבירוצין היינו הגודש שבתוך הכלי ולא שנפל לחוץ, וכ"ה גם שיטת הרע"ב בשני הדברים הללו. וראה עוד בדברינו לעיל פח. בגמ' ד"ה בירוצי מדות איכא בינייהו.

תוס'

ד"ה שאפילו - וי"ל דלשון שאפילו וכו' משמע ליה נתינת טעם וכו' - עי' בתוס' זבחים פז. (ד"ה לשלמן) שהרחיבו יותר בזה. וע"ע הגהות ראמ"ה כאן. וראה חזו"א (כל. ו.).

ומיהו על כרחין לאו טעם גמור הוא וכו' - עי' ביאור טה"ק.

ד"ה מארבע - וכי תימא הא דשרי לפסוק על הגדיש היינו בפוסק לפי השער אפי' בשער הקומות - פירש"י בב"מ עב: דשער הלקוטות היינו תבואה שלוקטין מכמה שדות, ומערבין שיכולי שיפון עם שיכולי חיטין, והשער שלהם בזול.

אבל אי מוזיל מפי אסור וכו' והכא גבי הקדש שרי - פ"י דהכא דעמדו משלש ומספק בארבע הוא מוזיל מהשער ושרי בהקדש בלבד.

בא"ד (צ:) - כדפרישית דמטבע נעשה חליפין או בפרוטמות - פרוטות הן מעות של נחושת בלי צורה דחשיבי פירות ולא מטבע, והוכיחו תוס' מהתם דאף דאוזיל טפי ולא פסק עמו לפי השער מ"מ שרי אף בהדיוט הואיל ויש לו כנגדו.

ואם אין לו וכו' הרי לא יוכל להשתמש בהן דאין להם על מה שיתחלל ולא נפקי לחולין - עי' עול"ש וטה"ק.

וזהו תימה דא"כ אמאי לא אשכחן ריבית בהקדש בכח"ג בפ' הזהב - כלומר מאי איצטריך לדחוק שם בציור שקיבל לספק סלתות מארבע ועמדו בשלש וכו', נימא בפשיטות כגון שקיבל מעות להשתכר בהן ולהחזיר להקדש יותר משקיבל. [דאינו דומה לציור דדחי התם דהלוהו הגזבר מאה במאה ועשרים, דהתם אסור לפי שמועל דמוציא מעות הקדש לחולין, אבל הכא הרי מתפיס המעות בסחורה].

לכך נראה דאין נכון לעשות כן וכו' או משום שלא יבא לידי מעילה - פי' שמא ישתמש במעות הקדש בשוגג לשאר צרכיו.

והא דשרי הכא וכו' י"ל כי ההיא דסוף איזהו נשך וכו' - ר"ל דלעולם מיירי בשיש לו גדיש, אלא דמחוסר עדיין עשיית מלאכות כמדפרש דבהדיוט כה"ג אסור וקמ"ל דבהקדש שרי.

ועוד י"ל דמיירי הכא בעשירים המתנדבים ונותנים מעות חולין וכו' - ר"ל דלעולם בדלית ליה ולכן בהדיוט אסור, ולא תיקשי א"כ מה מרויח בהקדמת המעות כמו שהקשה לעיל, דשפיר יכול להשתמש בהן לפי דמיירי במעות חולין שהתנדבו עשירים וכו'. וכן מסיק התוס' בב"מ נז, ועי"ש.

ואפילו למאן דחייש שמא לא ימסרום יפה בפרק הבית והעליה - פי' דאיתא התם דבי"ד ממנין שומרין על הספיחין לצורך העומר ושתי הלחם ומקבלין שכר, ולא מביאין משדה יחיד שמנדבו ושומרו בחינם, לפי דקנאו בהבטה וחישנין שלא ימסור לציבור יפה יפה.

וכ"ת אפילו ריבית קצוצה לישתרי שילוו העשירים מאה של חולין לשלם להקדש מאה ועשרים - פי' הואיל והעמדנו בציור שעשירים התנדבו מעות חולין וכו', שפיר מצי לאוקומה בציור פשוט יותר כגון שהלוה העשיר לפלוני מאה על מנת שיתן להקדש מאה ועשרים, בדומה לאוקימתא האחרת שם בגיזבר שהלוה אבני בנין שעדיין לא הוקדשו והן חולין.

ועוד דאפילו כה"ג אסור וכו' כיון דקעביד על פיו - פי' דהגם דלהקדש הותר הריבית אבל לא הותר להדיוט לקבל אותה הנאה דחשיבא ריבית.

כגון תן מנה לפלוני ואקדש אני לך דמקודשת מדין ערב - הוא בקידושין ז, ומייתי תוס' ראייה שיש בזה הנאה חשובה דחזי לקדש בה, וה"נ חשיבא ריבית.

ולא דמי נמי לשקול ארבע זוזי ולימא ליה לפלגיא דלזוזין זוזי - פי' דאיתא בב"מ סט: דמותר לומר לחבירו שקול ד' זוזי על מנת שתאמר לפלוני שילוני סך זוזים, ומחלקים תוס' דהכא דאמרינן דהוי הנאה שעושה על פיו לא דמי להתם שאינו נוטל אלא שכר אמירתו, אלא דמי לציור אחר שאסור לומר לחבירו אלוה לך זוזי על מנת שתתן לפלוני ד' זוזי, דזה נחשב הנאה שעושה על פיו.

דף צ:

גמ'

בירוצי מדות הללו מה היו עושין בהן אם יש זבח אחר יקריבו עמו - צ"ב מאי שנא מדאיתא לעיל עט: דשמן שהופרש לשם מנחה זו פסול למנחה אחרת - עי' נתיבות הקודש.

ואם לנו יפסלו בלינה ואם לאו מקיצין בהן את המזבח:

איזהו

מנחות דף צ:

מקומן

תשלג

הקשה מאי ס"ד דעם המנחה יביא מנחה נוספת, ותיריך דס"ד שיביא עמה נסכי יין.

הרי הוא אומר זבח ועוף אינו זבח - בענין עוף שאינו בכלל זבח הרחבנו בספר איזהו מקומן עמ"ס זבחים דף ח: ד"ה כל דלה'.

יכול האומר הרי עלי עולה יביא משניהם וכו' רצה אחד מביא רצה שנים מביא - צ"ע הלא כיון שאם רצה אחד מביא נמצא שנדר סתם הוי אחד, א"כ כשמביא שנים הוי חולין בעזרה - עי' המיוחס לרשב"א.

רש"י

ד"ה ואם לנז - לפי שאין שם זבח אחר - עי' בדברינו בגמ'.

ד"ה חוץ מן הבכור - דהנך כולוהו משום חובה נינהו - עי' ההגהות שנדפסו בצד, וראה עוד מש"כ טה"ק לישב ולפרש הגירסא שלפנינו.

רש"י בת"י

ד"ה ועמדו מארבע - דלא יהא הדיוט חמור מהקדש דכל זמן שלא משך יכול לחזור - צ"ע דבקיודשין כט. מבואר דהיכא דבהדיוט איכא מי שפרע לא אמרינן דלא יהא כח הדיוט חמור משל הקדש - עי' ח"י הגרז"ס.

תוס'

ד"ה אפי' מנחה - א"נ הכא גבי נסכים וכו' מסתבר עולה ממש דכולה כלי' פ' הכא מסתבר דדוקא לעולה שכולה כליל צריך נסכים שהם ג"כ כליל למזבח, אבל למנחה שאין בה אלא קומץ למזבח אין צריך נסכים שהן כליל - טה"ק. ועיי"ש שהקשה הלא איכא מנחת כהן שכולה כליל.

רש"י מפרש דאם לנו לפי שאין שם זבח אחר, ודקדק המשל"מ (מעשה"ק ז. מ., נסו"ד) דס"ל דלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וה"ק הברייטא אם לא לנו וגם לא היה שם זבח אחר מקיצין בהן המזבח, והקשה עליו דלפי"ז אין הברייטא מסודרת כהוגן. אכן בדברי הכס"מ (עס הל' י') מפרש המשל"מ דס"ל דאין לינה פוסלת בבירוצין אא"כ כשהיה שם זבח אחר ונתקדשו עמו. וביאור הברייטא: אם יש זבח אחר יקריבו עמו ואם לא הקריבו ולנו נפסלו בלינה, ואם אין שם זבח אחר לא נתקדשו כלל ופודין אותן ויוצאין לחולין ומקיצין המזבח. והנה בעיקר דין זה אם נסכים נפסלין בלינה כבר משקדשו בכלי או רק משנשחט הזבח - יש בזה פלוגתא גדולה, יעוי' מה שכתבנו בזה לעיל עט. בגמ' ד"ה אמר זעירי אין הנסכים מתקדשין וכו'. וראה באבן האזל (מעשה"ק ז. י.) שהניח בצ"ע סתירת דברי רש"י מסוגיין לסוגיא דהתם. וע"ע מקדש דוד (ג. ז. ד"ה ולפי"ז).

המקבץ עליו לספק סלחות וכו' וזהו ששנינו מותר נסכים לקיין המזבח - פתחה הברייטא בסלחות וסיימה בנסכים, ש"מ דאף הסולת קרוי נסכים - מקדש דוד ריש סי' י'.

מתני'

כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים - כתב הספורנו (נמזנל טו. ג.) דעד חטא העגל לא היה צריך כלל מנחה ונסכים והקרבת עצמו היה ריח ניחוח כמו שמצינו בהבל ונח ואברהם, ומחטא העגל הצריך מנחה ונסכים לעולת התמיד שהוא קרבן ציבור, ומשחטאו במרגלים הצריך מנחה ונסכים להכשיר גם קרבן יחיד.

גמ'

יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים אפילו מנחה - המיוחס לרשב"א

וכדו', והכא לא כתיב 'או מן הצאן' ש"מ לערבן אתי.

וְלֹרִי יֵאָשִׁיָּה דֹאמֵר אַע"ג דְּלֹא כְּתִיב יַחְדּוֹ כִּמְאֵן דְּכְתִיב יַחְדּוֹ דְּמִי לִיבְעִי קֵרָא -

ע"י ח"נ שתמה הלא ר' יאשיה ממעט עוף ממשמעותא דקרא דדוקא בקר וצאן, וא"כ שפיר אייתר קרא ד'או' לחלק, וכן מוכח לקמן בסוגיא דתיבת 'או' יתירה לר' יאשיה. ושור"ר שכן הקשה המיוחס לרשב"א, ועיי"ש מש"כ לישב.

אֲוִצִּיא חֲטָאת וְאִשָּׁם וְכו' אֲבִיא בְּכוֹר וּמַעֲשֶׂר וּפֶסַח וְכו' ת"ל עֹלָה -

מרש"י שלמעלה (ד"ה והטמא) וכן מרגמ"ה משמע דמשני ד'עולה' ג"כ נכללת בכלל ופרט וכלל, וכן משמע מדברי המיוחס לרשב"א עיי"ש. אבל ברש"י כת"י משמע דמשני ד'עולה' הוי ריבויא בעלמא למעט בכור ומעשר.

וְרַבִּי יֵאָשִׁיָּה הָאִי מִן הַבֶּקָר אוּ מִן הַצֹּאן לָמָּה לִי - כלומר למה ליה 'או' שהרי

לחלק נפקא ליה מדחילקם הכתוב לשני פרשיות כדאיתא לעיל בתחילת העמוד, ומיעוט דעוף נפקא ממשמעותא דבקר וצאן - ע"י רש"י.

והצ"ק הניח בתמיה הא מיבעי ליה דאפילו בסתמא יביא מאיזו שירצה כדאמרינן לעיל לר' יונתן.

סד"א הני מילי בתרי מיני אבל בחד מינא וכו' :

מרש"י כת"י משמע דגרס כגירסא הישנה [בלי הסוגרים] "סד"א ה"מ בזה אחר זה אבל בבת אחת תיסגי ליה בנסכים דחד", ומפרש רש"י דבבת אחת היינו שהקדישן והביאן בבת אחת. והצ"ק הקשה דאי אפשר לישב גירסא זו, אולם לפירוש הרש"י כת"י ניחא. וגירסת רש"י שלמעלה ורגמ"ה נראה כמו שלפנינו עם הסוגרים, וכן גרס השטמ"ק (ח'),

ד"ה שלמים מנין - וי"ל דהא ברישיה דההוא קרא כתיב וכי תעשה בן בקר וכו' - פי' ברישא דקרא ד'לפלא נדר' כתיב 'וכי תעשה בן בקר' לכן איצטריך 'ובח' לרבות דשלמים אף מן הצאן טעונין נסכים.

ד"ה שלמי חגיגה - הוה מצי למינקט כבשי עצרת וכו' - ע"י קר"א דמישב דלכבשי עצרת אין צריך קרא.

ד"ה בן בקר - פי' בקונטרס וכו' - וכן הוא פירש"י כת"י, אבל פירש"י שלמעלה הוא כמש"כ תוס', וכ"ה פירוש רגמ"ה, ועיי' המיוחס לרשב"א שהאריך בזה.

ולשון בכלל משמע כפי' הקונטרס - ר"ל דלשון זו משמע שכבר נכלל בענין כגון 'ועשיתם אשה' ולא שהוזכר בהדיא.

דף צא.

נמ'

ס"ד אמינא הואיל וכתיב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדו דמי :

פירושי הראשונים :

רש"י שלמעלה והמיוחס לרשב"א מפרשים: מדכתיב וי"ו ב'ומן הצאן' דהוי כמאן דערביה. ועי' קושית הרש"י על פירש"י זה, ומש"כ לישב העול"ש, וכן מיושב עפ"י דברי היד דוד עיי"ש.

ורש"י כת"י מפרש מדשני בדיבוריה משמע דבא לפרש מהו 'מן הבהמה' ולמימר דיביא מזה ומזה. וראה ב' הפירושים בתוס' לעיל כב: (ד"ה ור' יהודה), וע"ע תוס' יומא נז: (ד"ה תניא).

והתוס' כאן מפרשים בפשיטות: מדהקדים קרא וכתב 'מן הבהמה' והדר 'מן הבקר ומן הצאן' משמע דתרווייהו לפרש מהו 'מן הבהמה'.

ובתוס' יומא הנ"ל (בסוף דעריסא) פירשו עוד, מדהזכיר בשאר מקומות 'או מן העיזים'

איזהו

מנחות דף צא.

מקומן

תשלה

נסכים דאמרינן לעיל דאזיל לקיץ המזבח, והא דלא פירש"י מותר חטאות ואשמות לפי דהוי בכלל אשם שניתק לרעייה. והשטמ"ק (י"ד) הגיה ברש"י "עולה הבאה מן התמורות", וכע"ז היא גירסת הרש"י כת"י, [ובלישנא אחרת גרס הרש"י כת"י "עולה הבאה מן המותרות"], וכ"ה גירסת רגמ"ה ועי"ש בהערה.

תוס'

ד"ה הואיל - ואע"ג דדרש' בתמורה כוליה וכו' מ"מ אי לא כתיב הכא או לחלק הוה דרישנא וכו' - ר"ל דהגמ' בתמורה היא לאחר מסקנת סוגיין דדרשינן או לחלק וממילא אייתר 'ומן הצאן' לדרשא דתמורה.

והנה ברה"ז וצ"ק גרסו בסוף הדיבור התיבות 'ובקונטרס פירש בע"א', וכוונת תוס' על עיקר הדרשא "הואיל וכתוב ומן הצאן כמאן דכתיב יחדיו", דהרש"י פירש בע"א, וכוונתם או לפירש"י כת"י או לרש"י שלמעלה, ותרווייהו דלא כתוס' כמו שכתבנו בגמ'.

ד"ה וכל הזבחים - הא ע"כ צריך לאוקומי הכי שאם אי אתה אומר כן פסלתו כדאמר ר' יוחנן לעיל וכו' - פי' אי נימא דהקרב שלא לשמו לא ליבעי נסכים נמצא שפסלתו דאי אפשר להביאו בתורת שום קרבן, דהרי בתורת שמו הראשון אי אפשר שהרי אין לו נסכים, ובתורת נדבה גם אי אפשר דהרי נדבה בעי נסכים [וכסברת ר' יוחנן לעיל פט: לענין אשם מצורע], אלא ע"כ קרב בתורת נדבה ובעי נסכים כנדבה, וא"כ הדרא קושיא מה צריך לילפותא דהכא.

ועי' קר"א דמישב דדוקא באשם מצורע י"ל שאם אי אתה אומר כן פסלתו ולא בשאר קרבנות שלא לשמן. וראה עוד בחי' רא"ל מאלין (מ"ז ס' א') מש"כ בישוב קושיית תוס'.

דמשני "סד"א ה"מ בתרי מיני [ר"ל דמייתי צאן לחוד ובקר לחוד] אבל בחד מינא [ר"ל תרווייהו מן הבקר או מן הצאן] תסגי בנסכים דחד". והדר מקשה תו "ככה תעשו לאחד למה לי" ומשני "סד"א ה"מ בבת אחת" וכו', ולא פירשו רש"י ורגמ"ה מהו 'בבת אחת' ויתכן שהוא כפירוש הרש"י כת"י.

אבל הצ"ק גם בגירסא זו לא ניחא ליה, והוא גורס כנדפס בצד והכל חד בבא, וגם ברש"י הוא משנה הגירסא ומפרשה כשיטתו, עי"ש. וצ"ב דאכתי גם לדבריו לא מחזור מהו 'בבת אחת', וגם צ"ע לגירסתו דקרא 'ככה תעשו לאחד' למה לי, וזה יקשה גם לגירסא הישנה שהיא גירסת הרש"י כת"י.

ויין לנכר רביעית ההין תעשה על העולה וגו' עולה זו עולת מצורע - צ"ע מה צריך לרבות עולתו דכבר ילפינן בברייתא דלעיל צ: שכל שכיוצא בו נדבה טעון נסכים - עי' טה"ק.

רש"י

ד"ה הואיל ואתי לחם - א"נ משום דהוי הלחם במקום נסכים - כן פירש"י כת"י, וכתב המיוחס לרשב"א דאע"ג דנסכים לגבוה ולחם תודה נאכל, מ"מ ס"ד שכך גזירת המלך שזה לגבוה וזה זוכין בו משולחן גבוה.

ד"ה וליכתוב - דכל שבא בנדר ונדבה דהיינו עולה ותודה וכו' - עי' טה"ק.

ומנחה דאין טעונה נסכים מימעיט ממן הבקר או מן הצאן - רש"י כת"י מפרש דאימעיט מ'זבח', דמנחה לאו זבח הוא, ועי' המיוחס לרשב"א.

ד"ה ועולה הבאה מן המותרות - כדאמרינן בפירקין לעיל - הקר"א (על תוס', נסוף דנריו) מפרש דכוונתו למותר

דף צא:

לרבות את הפלגם:

גמ'

מהו 'פלגס'?

רש"י כת"י מפרש דבתוך חודש י"ג קרי ליה פלגס, ואזיל לשיטתו שפירש כן בפסחים מז: ובחולין כג., אולם דעת הרמב"ם (מעשה"ק א. 7.) דרק ביום השלושים של חודש הי"ג קרי ליה פלגס ולא כל השלושים יום, [אכן התפא"י פרה א. ג. מפרש דגם הרמב"ם כשיטת רש"י], וע"ע תוס' ר"ה י. וברש"ש שם. והנה ברגמ"ה חולין כג. מבואר חידוש דכל השנה השניה נחשב פלגס - כל זה הוא מהערה 43 לשטמ"ק החדש.

אלא לבר פדא דאמר מייתי ומתני דספיקא הוא:

א יש לעיין אם ספק הוא אמאי אינו עולה לו לזבחו, דבשלמא אם נדר איל י"ל דשמא האי פלגס כבש הוא, אבל אי נדר כבש אפילו אם איל הוא הוי כנדר קטן והביא גדול דיצא [לרבנן-במתני' קז:] - עי' רדב"ז (מעשה"ק טו. 3.), וקרא"א בסוגיין (נלמנע דנריו על תוס').

ב בסוגיין מבואר דפלגס הוא מחלוקת אמוראים אם הוא ספק או בריה, והמנחת חינוך (מלוה ל"ט) והרש"ש (פרה א. ג.) העירו דהוא מחלוקת תנאים בפרה שם, וכן מבואר מדברי הגר"א שם - הערה 43 לשטמ"ק החדש.

אצטריך קרא לרבווי ספיקא - עי' חולין כב: תוד"ה איצטריך.

ודאי לבר פדא קשיא:

בפסקי הרמב"ם:

א הרמב"ם (מעשה"ק טו. 3.) פסק כבר פדא דאם הביא פלגס הדבר ספק אם יצא ידי נדרו, ותמוה דהלא נדחו דברי בר פדא. ותירץ מהר"י קורקוס דכיון דלא אסקינן ב'תובתא' פסק כוותיה דאפשר יש לו דרשא

אבל היכא דאשם להכשיר וחטאת לכפר בעינן תרי קראי - יש לעיין דחטאת מצורע נמי להכשיר באה כדמוכח בכמה דוכתי - עי' ח"נ, עול"ש, ויד דוד. וע"ע בספר תורת הקנאות בסוטה טו.

עולה זו עולת מצורע ואימא זו עולת יולדת וכו' - הקרא"א (ד"ה גמ' ועדיין) תמה איך יתכן למעט עולת מצורע, כיון דאפילו חטאתו ואשמו מרבינן לנסכים כ"ש עולתו.

וביאר דבאמת הכי פריך דנימא קרא לעולת יולדת אתי דאילו לעולת מצורע אין צריך דנפיק מק"ו, ומשני דעולת יולדת נפקא מסיפא דקרא וע"כ לעולת מצורע אתי, ומילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה.

לאיל למה לי - עי' שטמ"ק (ד') בשם גליון דפליג על רש"י (כת"י) ומפרש דבעי מאיל דכתיב בתריה 'ככה יעשה לשור או לאיל', ודבריו צ"ע דהא מקרא זה נדרש לקמן בגמ'.

אילו של אהרן מבמועדיכם נפקא [בברייתא לעיל צ:] **סד"א ה"מ דציבור אבל דיחיד לא** - עולת ראיה וחגיגה דמרבינן לעיל צ: איקרו נמי קרבן ציבור משום דאתי בכנופא כדאיתא ביומא דף נא. - עול"ש.

וא"ר יוחנן או לאיל לרבות את הפלגם - במתני' חולין כב. ממעטים תחילת הציהוב שבתורים ובני יונה דפסולים להקרבה דאינם לא תורים ולא בני יונה, וצריך לחלק דהכא גלי קרא דאף דפלגס לר' יוחנן חשיב בריה ואינו לא כבש ולא איל מ"מ מאותו המין הוא, משא"כ תורים ובני יונה תרי מינים הן ולא הוכשר אלא זה בקטנים וזה בגדולים - קרא"א (על תוס').

איזהו

מנחות דף צא:

מקומן

תשל

עג. ד"ה להכשיר [אך השטמ"ק שם הגיה בדבריו] - ע"י ח"נ ועול"ש.

אבל הכא במצורע דאשם להכשירו לבא במחנה אתי - ע"י מה שכתבנו על רש"י לעיל ריש ד:

ד"ה ואיזהו - דאי בנזיר ארבע ריבויין מיבעי ליה דהא אית ביה חטאת ועולה ואשם ושלמים - האחרונים (רש"ט, קר"א [סוד"ה גמ' ועדיין], מליו"ט, מנפ"א) תמזהו דעולה ושלמים דנזיר אין צריכין ריבוי דבהדיא כתיב בהו, והם מפרשים דכוונת רבא דאילו בנזיר בתרי [או בחד] ריבויי סגי, וע"ע טה"ק.

ובספר ישר וטוב מחק כל זה, וכתב דהוא הג"ה מתלמיד טועה.

תוס'

ד"ה דאמר מר - בפ' כל הפסולין גבי נאכל ליום ולילה - ר"ל דתרווייהו נפקי התם מ'זבח' דנאכלין ליום ולילה, ולפי"ז צ"ל דהגמ' משני דהתם כי הדדי נינהו כלומר שתרווייהו באין על חטא ולכפר, משא"כ גבי מצורע דחד להכשיר וחד לכפר - ח"נ.

ד"ה אבל - והא דלא מיבעיא לן תרי קראי לחטאת ואשם של מצורע בפרק כל הפסולין וכו' - מבאר הח"נ דתוס' לשיטתם בדיבור הקודם דכוונת הגמ' לחטאת ואשם דילפינן בפ' כל הפסולין, ולכן קשיא להו דבשלמא חטאות ואשמות דעלמא ילפינן מקרא אחד לפי שהן שוין כדפירשנו לעיל, אבל חטאת ואשם של מצורע שאינן שוין ליבעי תרי קראי, ומשני תוס' דדוקא הכא לפי שמשנינן להו מדין שאר חטאות ואשמות בעינן תרי קראי, אבל התם באין להשוותן לדין נאכלין ליום ולילה וסגי בחד קרא. והוסיף הח"נ שבוזה מיושב קושית הצ"ק על תוס'.

אחריתי ואנן לא ידעינן לה, וכן אשכחן (נ"ק נד, נד, נ"מ כו.) חמור דבור לר"י, 'גם' לב"ה, שה דאבידה לד"ה קשיא, ואע"פ כן הלכה כותייהו.

והרדב"ז והלח"מ תירצו דלפי דאיבעיא בחולין כג. אליבא דבר פדא משמע דהלכתא כוותיה.

[ב] תמזהו המפרשים דהרמב"ם (מעשה"ק 3. ו.) פסק המשנה כצורתה "המקריב את הפלגס מביא נסכי איל ואינו עולה לו מזבחו", וכיון דפסק כבר פדא היה לו להזכיר שצריך להתנות - ע"י קרית ספר שהניח לבסוף בצ"ע, וע"ע מהר"י קורקוס, מרכה"מ, קר"א בסוגיין, מנחת חינוך (רלט. 3.), ואבן האזל.

יכול נחלק בין נסכי בן שתיים לנסכי בן שלש:

מחלוקת ראשונים אם פסול זקן בבהמה מן התורה הוא בשנים או בתשות כח: המשל"מ (איסור"מ 3. ו.) מסיק דדעת הרמב"ם בגדר פסול זקן בבהמה, דמדאורייתא אינו תלוי בשנים אלא כל שתש כוחו, ומדרבנן פסלו כל שהוא יותר מהשנים שלו. והוכיח המשל"מ מסוגיין, דאי אמרת דאיל יתר מבן שתי שנים פסול מן התורה למה לי קרא לנסכיו והלא פסול הוא. וכ"כ בהגהות מהרש"ם.

אכן מתוס' זבחים נט: (ד"ה הא לזקין) מוכח דסברי דפסול זקן בבהמה הוא מן התורה בשנים [וראה שם בהגהות מצפ"א, ריעב"ץ, וראמ"ה, שהשיגו על תוס'], וכן מוכח דעת תוס' ביומא סה: ד"ה משום [ע"י משל"מ הנ"ל], ולדבריהם יקשה מסוגיא דהכא. רש"י

ד"ה ה"מ - דתרווייהו להכשירו ביין וליתמא במתים אתי - תמזהו דכן הוא בחטאת דנזיר טהור אבל אשם דטמא ענינו להכשירו למנות נזירות דטהרה כדפירש"י כת"י, וכדפירש"י שלמעלה לעיל

אשכחן דר"ט פליג שם ביין, אלא יש דעת שמואל שם [ולעיל צד:] דהמתנדב יין מזולפו ע"ג אישים. ותמה הקר"א דדעת שמואל משמע דלאישים אזיל בין בסתם ובין במפרש ואיך משני תוס' דבמפרש לספלים לכו"ע הוי לספלים, ואליבא דשמואל ע"כ צריך לישב דס"ל פלגס בריה הוי דאילו תנאי לא שייך אליביה. ועי' יד דוד שהגיה בתוס'.

וי"ל דכי קאמר ר"ט בסתם אב"ל במפרש לספלים מודה דלספלים - פי' והכא מייתי ומתנה בהדיא דהכל לספלים. והנה התוס' בקידושין נה: ד"ה ודילמא (א) פליגי ולא סברי כתיורצם דהכא, ומתרצים בע"א - עי"ש בהגהות הגרי"ב. וע"ע משל"מ (מעשה"ק טו. יא.), וראה בזה מנחת חינוך (לפ"ט. כד.).

דמתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום - כדאיתא לקמן קד:

ואי אפשר לערב כדתנן במתני' אין מערבין נסכי כבשים וכו' - פי' וילפינן התם מקרא ד'והקטירו' שלא יערבן, וה"מ במידי דהקטרה ולא ביין כדמסיק הסוגיא שם, ולכן היין הוא יכול לערב וכדלעיל. וראה בתוס' חולין ריש כג: דמבואר יותר.

דף צב.

מתני'

כל קרבנות הצבור אין בהן סמיכה - המאירי בתענית פ"ד כתב דלכך הוצרכו מעמדות בקרבנות ציבור, לפי שבקרבנות יחיד יש סמיכת הבעלים או וידוי, ובקרבנות ציבור שאין סמיכה הוצרכו שיעמדו שם זקנים לשם כל הציבור ששלוחו של אדם כמותו. (כנסת הראשונים).

ר"ש אומר אף שיעיר עבודת כוכבים - הא דנקט בלשונו 'אף' משום דס"ל ג'

ד"ה אימא - אחטאת ואשם דעלמא לא פריך אלא מהני משום דאית בהו מנחה - הרש"ש הניח בצע"ג מנין שבנזיר אית בהו מנחה, ועי' בזה עול"ש. והקר"א (נד"ה גמ' ועדיין) פירש דה"ק דבמצורע אית בהו מנחה, ונזיר משום דדמי לנדבה.

וגם דמו לנדבה דנזירות נדבה היא - צ"ע דבזבחים קיז: מסקינן דכי פליגי ר"מ ורבנן בעולה ושלמים דנזיר אם חובות הן או נדבה, אבל חטאות ואשמות לכו"ע חובות הן [דהוא אסר עצמו ביין וממילא נתחייב בקרבנות הללו] - וצ"ל דכוונת תוס' הכא דנזירות ומצורע דמו לנדבה במה שאינן באין על חטא מפורש כמו חטאות ואשמות דעלמא.

ד"ה דמייתי ומתני' - ובפ"ק דחולין הוסיף בקונטרס אע"ג דתנן וכו' אין מתנדב לזוג שנים וחמישה אלא שלשה וכו' - עי' צ"ק שתמה על רש"י מה הוכרח ליכנס בדוחק ולפרש שמביא רק נסכי איל, דילמא מביא גם נסכי איל וגם נסכי כבש ומתנה, וכמפרש תוס' בסוף הדיבור לענין המנחה. ולפום פשוטו יש לתרץ דכל ששייך להביא רק נסכי איל אין בדינו לחייבו להביא יותר.

הכא כי האי גוונא בהדי אחריני קרבי - בביאור הדבר כתב המנח"א (עמ' ת"ק) בשם הגרי"ז: דחלוך דין שיעור בנסכים ממנחות, דבמנחה הוא שיעור בעצם הקרבן משא"כ בנסכים הוא במעשה הניסוך גרידא, ולכן כה"ג שמצרף הלוג עם נסכים אחרים ואיכא מעשה ניסוך של ד' לוגין שפיר יכול להביא גם הלוג, עי"ש. ועל דרך זה ביאר גם במקדש דוד (י. ב.) עי"ש.

יין כדברי ר"ע לספלים כדברי ר"ט לאישים - הגרי"פ העיר בצד הגליון דעי"ש היטב ומצוה לישב, וכוונתו דלא

איזהו

מנחות דף צב.

מקומן

תשלט

סמיכות בציבור הן, אלא דשנים מהן בלבד
הן סמיכות גמורות בבעלים, ודשעיר
המשתלח אינו בבעלים - ע"י רש"י סוף ע"ב.
וע"ע יד דוד.

כל קרבנות היחיד מעונין סמיכה:

קרבן אשם האם טעון סמיכה:

רש"י בנדה ריש ע: נקט בפשיטות שאין בו
סמיכה וציין לדהכא, וכן נקטו תוס'
בקידושין נה: ד"ה ודילמא [ומשמעות
דבריהם דבכל אשם דינא הכי ולא רק באשם
מצורע], אך תוס' בנדה שם השיגו על רש"י
דאדרבה משנתנינו לא ממעטת אלא בכור
מעשר ופסח ולא אשם, ואדרבה בזבחים לג.
פליגי אם סומך מדאורייתא או מדרבנן אבל
לכו"ע יש סמיכה. והרש"ש בנדה שם העיר
על הרש"י מגמ' ערוכה בזבחים יא. דיש בו
סמיכה.

והיורש סומך ומביא נסכים:

א] גדר חיוב הבאת נסכים דיוורש בקרבן
אביו:

התוי"ט כתב דמביא נסכים שירש מאביו,
ובאור גדול במשניות שם האריך לחלוק
דאפילו לא ירש יביא משלו דהוא נחשב
הבעלים והוי קרבנו. וכן דעת החזו"א (זנח"ס
פ. ה.), והטעם דנחשב היורש כבעלים ויכול
אף להמיר מבואר בזבחים ו. לפי דיש לו בהן
כפרה מקופיא.

וכע"ז כתב המקדש דוד (י. ג.) דהיורש מביא
נסכים משלו, אבל מטעם אחר דהיורש לא
גרע מהמוצא בהמת קרבן שצריך להביא
נסכיה כדאיתא בשקלים פ"ז. וע"ע נתיבות
הקודש, וחזון יחזקאל (מוספמא י. ג. ד"ה
היורש).

ב] לקמן צג. איתא דדין יורש סומך וממיר
תלוי בפלוגתת ר"י ורבנן, אך האם דין
יורש מביא נסכים גם תלוי בפלוגתא זו -
בתורת הקודש (ח"צ רש"י ס' ל"ו) הוכיח

מלשון הקרית ספר פ"ג ממעשה"ק דס"ל
דהא נמי שנוי במחלוקת, אך מהתוספתא פ"י
מוכח דיוורש מביא נסכים לכו"ע, ע"ש.

גמ'

דתניא וכפר את מקדש הקדש זה לפני
ולפנים וכו' - רש"י ורגמ"ה
מפרשים דפסוק זה בא להגדיר שההזאות
שנתן היו לכפר על טומאת מקדש וקדשיו,
ובתוס' הרבו להקשות, והם מפרשים דפסוק
זה בא לצוות על ההזאות עצמן, ועי"ש לשם
מה נצרך כיון דכולהו הזאות כבר כתיבי.
ועל דרך תוס' כאן פירשו גם תוס' בשבועות
יג: וביומא ס: ותוי"ט ותוס' הרא"ש וריטב"א
ביומא שם.

ר"ש אומר כשם שדם שעיר וכו' כך דם
הפר וכו' - ע"י פירש"י בשבועות יג:
וביומא סא. והוא דלא כפירש"י כאן.

לרבי יהודה טומאת מקדש וקדשיו
ישראל מכפרי וכו' - הרש"י כת"י
כתב דפירוש יתירא הוא [כנראה עד ת"ר
וסמכו], ובשטמ"ק (ג') הוסיף דהוא מרבנן
סבוראי.

ורמינהו וכו' החי מעון סמיכה ואין
שעירי עכו"ם מעונין סמיכה
דברי ר' יהודה - יש לעיין למה ליה לר"י
ב' מיעוטים, 'החי' דהכא ו'הפר' דהברייטא
דלעיל - ע"י טה"ק ריש ע"ב, וח"נ לקמן ע"ב
על תוד"ה גירסא.

רש"י

ד"ה ורבי שמעון - הא קתני ברייתא
דהושוו וכו' - תמוה דבברייתא ר"י
קאמר ליה דהושוו, והו"ל לפרש דהמקרא
השוו (וכדפירש"י כת"י) - רש"ש.

ד"ה אמר לך - ישראל בדם השעיר
והכהנים בדם הפר - ע"י הגהת

הצ"ק, וראה רש"ש שכתב לישב הגירסא שלפנינו, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה ואין שעירי - וב' סמיכות הן פר העלם דבר של צבור ופר הבא על כל המצות - פר עבודה זרה הוא המכונה פר הבא על כל המצות.

ומבארים ברה"ז וצ"ק: דאין כוונת רש"י דאלו הן ב' הסמיכות לר' יהודה, דהלא איכא נמי שעיר המשתלח, אלא ר"ל דב' הסמיכות של ב' פרים הללו חשיבי חד, ולא תקשה מדממעט ר"י שעיר ע"ז שמע מינה דפר ע"ז טעון סמיכה וא"כ איכא יותר מב' סמיכות, אלא דחשיב בכלל פר הבא על כל המצות דגמר גז"ש מפר העלם דבר. [וכע"ז גירסת הב"ח, אלא שהם גורסים הגז"ש ברש"י לקמן ריש ע"ב].

ויש נוסח אחר הנדפס בצד "ב' סמיכות הן, פר העל"ד של ציבור הוא פר הבא על כל המצות, ושעיר המשתלח", והצ"ק כתב שטעות גדול הוא, וע"ע בספר ישר וטוב.

תוס'

ד"ה וכפר - בפ"ק דשבועות פירש בקונטרס דמירי בטמא ששימש וכו' ותימה דלא אשכחן דמכפר שעיר הנעשה בפנים אמשמש בטומאה וכו' - כפירש"י בשבועות כן פירש"י בחולין קלא:, וכן נקטו תוס' ביומא סוף דף ס:, ועי' מהרש"א שם.

אולם רש"י ביומא סא. (ד"ס ואת המזנה) פירש על טומאה שאירעה לאדם במזבח ושהה שם כדי השתחויה, והוא כעין פירש"י [כת"י] כאן דמירי בטמא שנגע במזבח בלא עבודה. [ורש"י בשבועות הנ"ל נקט בלשונו "אם הקטיר קטורת בטומאה ובשהייה", וצ"ע כיון שעבד מה צריך שהייה, וכן העיר הרש"ש שם. אמנם הריטב"א שם הביא פירש"י והשמיט תיבה זו. ועי"ש מהדורת עוז והדר שהביאו גירסאות בזה].

ועוד קשה וכו' וקאמר ר"ש ממקומו הוא [מוכרע] הו"ל למימר מהכא וכו' - פ"י אמאי רק ר"ש מוכיח דמגוף הפרשה הוא מוכרע, הלא אף ר"י התם יכול למילף מקרא זה דמגוף הפרשה - עי' תוס' שבועות יג:, וצ"ק כאן.

וקרי ליה למזבח החיצון עזרות לפי שהיה בעזרה דאיכא עזרת כהנים ועזרת ישראל - פ"י אמאי נקט הפסוק 'עזרות' בלשון רבים, לפי שיש שם שתי עזרות - של כהנים ושל ישראל.

אמנם תוס' בשבועות יג: הניחו זאת בקושיא. והריטב"א שם פירש וז"ל "ונקט עזרות לשון רבים כי אורחיה, כי הוא עיקר כל העזרות".

בסוה"ד - איצטריך האי קרא דלא תימא הני מילי אהרן - פ"י אלא גם כהן משוח וכן מרובה בגדים יכולין לעשות כן - תוס' שבועות יג:, ומדבריהם משמע שצריך לרבות לדורות בין משוח ובין מרובה בגדים. אמנם בריטב"א בשבועות משמע דמשוח לא איצטריך לרבויהי אלא מרובה בגדים בלבד.

ד"ה הושזו כולן - וי"ל דמתכפרין בשעיר הנעשה בפנים מאחר דכתיב יכפר אלו הלוים וכו' - פ"י דאתקוש לישראל דסמך ליה 'ועל עם הקהל' אלו ישראל - עול"ש.

אכן פשטות לשון תוס' וכן בתוס' שבועות ריש יד. משמע דר"ל דהואיל ואשכחן גבי שעיר המשתלח שיש כפרה ללויים, ממילא גילוי מילתא הוא דמסתברא ד'אשר לעם' בא למעט רק כהנים אבל לויים נכללו כאן עם ישראל.

והנה בתוס' שבועות הנ"ל דחו תירוצי זה מכח הסוגיא שם, וצ"ע קושייתם לתוס' דהכא - ועי' ברה"ז וצ"ק בסוגיין, ותוס' הרא"ש ומהרש"א והגהות בית מאיר בשבועות שם.

איזהו

מנחות דף צב:

מקומן

תשוא

ד"ה ואין שעירי - ואיצטריך קרא למעוטי
דלא תילף מפר העלם דבר של צבור
- ע"י תמיהת הצ"ק.

ואיפכא לא מסתברא ליה למימר דמהחי
ממעט שעיר נחשון וכו' - צ"ב
אמאי דקדקו תוס' להקשות אברייא
בתרייתא דממעט מ'החי ולא אקמייא
דממעט מ'הפר' - ע"י עול"ש.

משום דמהשעיר דכתיב גבי נשיא אית לן
לרבווי מפי נמי שעיר נשיא כמו
שעיר נחשון - וכן משמע מרש"י לקמן
ע"ב ד"ה לרבות.

דף צב:

גמ'

ורבי יהודה למה לי למעמינהו מקרא והא
אמר רבינא וכו' - ע"י המיוחס
לרשב"א.

גירסא בעלמא - לשני פירושי הרש"י
שלמעלה נראה הכוונה דאית ליה
מהלכה לממ"ס ואין צריך לקראי ואסמכתא
בעלמא הן. [ובצ"ק (סוף ע"א) משמע דשתי
לישנות דהרש"י פליגי בהכי, וצ"ב. ואולי כן
היה משמע לו מהתוס' שהביאו פירש"י, אבל
באמת הוא פירש"י כת"י, וכדלקמן].

אך ברש"י כת"י הביא לישנא אחרינא דודאי
ילין מקראי ולא מהלכה לממ"ס ולסימנא
בעלמא נקט דגמירי הכי. וע"י תוס' שהקשו
על לשון זו.

וראה עוד ברגמ"ה שכתב שתי המהלכים.
[ודבריו בסוף הסוגיא "אית דמפרשי גירסא
בעלמא" חוזרים לדעיל].

וסמך ידו על ראש השעיר לרבות שעיר
נחשון לסמיכה - מדהוה ליה למכתב
'על ראשו' - רש"י זבחים מח:

ולהכי נקט שעיר נחשון שהוא הקדים ראשון
- רש"י כת"י.

ר"ש אומר לרבות שעירי עכו"ם לסמיכה
- ע"י תוס' לעיל ריש דף נו.

ולרבינא דאמר גמירי שתי סמיכות
בציבור קראי למה לי - פי'
השתא מקשה לר"ש [כדפירשו רש"י
שלמעלה, ותוס', ורש"י כת"י] ולעיל הקשו
לר' יהודה. והא דלא משני כדלעיל גירסא
בעלמא לפי דלר"ש יש תירוצן מרווח יותר.
וברגמ"ה פירש דמקשה השתא בין לר"י ובין
לר"ש, וצ"ע דלר"י כבר הקשו לעיל.

דאי מקרא הו"א זבחי שלמי ציבור כי
קשיא אמתני' - הרש"ש הגיה "כי
קושיין אמתניתין".

ת"ר קרבנו ולא הבכור:

פירש הרש"י כת"י דמשמעות הדרשא קרבנו
שבא לשם ריצוי, ולא בכור מעשר ופסח
שאינן באין לריצוי אלא חובה הם עליו.
וכתב המיוחס לרשב"א דאע"ג שחטאת
ואשם טעונין סמיכה הגם שמחוייב בהן,
מ"מ לא היו קדושים קודם שהקריב, ולכן
שפיר קרי בהו 'קרבנו' שהוא מקדישן,
משא"כ בכור שלא הוא מקדישו לא קרי
'קרבנו'. [וצ"ע מעשר ופסח מאי איכא למימר
שהרי הוא מקדישן, וצ"ל ד'קרבנו' משמע
דתרתי בעינן שיהא הוא מקדישן ושבאין
לשם ריצוי].

והנה הרמב"ם פיהמ"ש כתב וז"ל "קרבנו
ר"ל הדבר שחייבים לעשות כמותו קרבן ולא
הבכור והמעשר והפסח" עכ"ל, ודבריו צ"ב,
ואולי ר"ל קרבן שבא לאיזה ריצוי על חוב
[דאפילו נדרים ונדבות באין לרצות ולכפר],
ולא הני שאינן אלא דין הקרבה בעלמא,
ולפי"ז הוא על דרך הרש"י כת"י.

וע"ע מש"כ השפ"א בביאור הדרשא
ד'קרבנו'.

ומה שלמים שאינו בעמוד והבא טעונין
סמיכה פסח שהוא בעמוד והבא

אינו דין שטעון סמיכה - השפ"א תמה
דנימא בכור ומעשר יוכיחו שגם הם בעמוד
והבא ואין בהם סמיכה, ע"ש.

רש"י

ד"ה והכי קאמר ליה - ע"א מדאיצטריך
סמיכה וכו' - החילוק שבין לשונות
הרש"י נראה: דללישנא קמא ממעט מיתורא
ד'החי' דדוקא בשעיר זה סומך אהרן אבל
באחר סמיכה בבעלים, וללישנא בתרא הוא
מסברא, מדאיצטריך הכתוב לפרש דסמיכה
זו דשעיר המשתלח באהרן ש"מ דבעלמא
היכא דלא פירש הוי בבעלים. ושור' שכן
מפרש העול"ש, ע"י בדבריו, וכן בספר ישר
וטוב.

ד"ה גירסא בעלמא - בסוף הדיבור - אבל
לר' יהודה דלא בעי סמיכה בבעלים
איצטריך - גירסת הצ"ק וח"נ 'לא איצטריך',
וע"י ביאור הח"נ.

ד"ה לרבות שעיר נחשון - ואי קשיא לך
וכו' אפ"ה איצטריך קרא לרבווי
לסמיכה דשעה מדורות לא ילפינן - כן
איתא בהדיא לעיל נו', וצ"ע שלא ציין זאת
רש"י שלמעלה כמו שציין הרש"י כת"י.

ד"ה דאי מקרא - מן החי - צ"ע דהו"ל
לפרש קרא ד"על ראש השעיר"
דמיניה מרבינן לר"ש סמיכה בשעיר ע"ז -
רש"ש.

ונראה דכוונת רש"י דלשלמי ציבור אין צריך
קרא דהא מק"ו בעינן למילף להו, אלא ס"ד
דמקרא ד'מן החי' נילף דטעונין סמיכה
בזקנים ולא באהרן כדמפרש רש"י. ושור'
שכן מישב העול"ש. וע"ע מש"כ להגיה
בספר ישר וטוב.

ד"ה לא ידעינן הי ניהו - אותן ב'
סמיכות אי דזבחי שלמי צבור אי
דעבודת כוכבים - רש"י כת"י מפרש דלא
ידענא אי שעירי ע"ז אי שעיר הנעשה בפנים,

וכן העירו הרש"ש ושפ"א על דברי רש"י
דהכא.

והעול"ש כתב דנראה דרש"י דהכא לא גרס
"דמכפר על עבירות מצוה ידועה". ובספר
ישר וטוב כתב להגיה ברש"י, ע"ש.

ואי כתב השעיר ה"א סמיכת שעירי
עכו"ם באהרן הוא - ע"י ח"נ.

תוס'

ד"ה הא לר"ש - ואהרן לאו בעלים הוא
דאי משום שמתכפר עם כל ישראל
וכו' - לפי גירסת הב"ח (צ') ברש"י מיושב
יותר בפשיטות, דמיירי כגון שהכהנים לא
עבדו ע"ז, וכן הוא ברש"י סוף ע"א.

וברגמ"ה משמע דאף דאהרן נמי בעלים מ"מ
הזקנים חשיבי טפי בעלים ממנו, [כמש"כ
תוס' לקמן דעל ידיהן נעשה החטא].

ועל עיקר דברי תוס' - ע"י מה שהקשה
המקדש דוד (ס' כ"ג ריש ס"ק ה'), וראה עוד
שם (ד"ה והנה הרמז"ס) דלשיטת הרמב"ם
מתישבת קושית תוס' אמאי לא חשיב אהרן
בעלים.

ד"ה גירסא בעלמא - וי"ל דהתם מיירי
לר"ש וכו' ור' יהודה הוה ממעט
זבחי שלמי צבור מהפר - הצ"ק תמה דהרי
'הפר' נצרך לר"י למעט שעירי ע"ז, ולכן הוא
מתרץ באופן אחר.

והח"נ מבאר דכוונת תוס' דהאיכא לעיל ב'
ברייתות, בחד ממעט ר' יהודה מ'הפר' ובחד
מ'החי', וא"כ אייתר חד מינייהו לזבחי שלמי
ציבור. [אולם לשון השטמ"ק לעיל סב: אות
ו' אינו כן וז"ל בקיצור "דכי היכי דאמר הפר
טעון סמיכה ואין שעירי ע"ז טעונין סמיכה
ה"נ אמרינן הפר ולא זבחי שלמי ציבור"].
ובעיקר קושית תוס' - ע"ע מש"כ לישב באור
שמח (מעשה"ק ג. י.).

ד"ה איכא למיפרך - תימה נילף מהיקשא
דכל הקרבנות וכו' - מהר"י קורקוס

איזהו

מנחות דף צג.

מקומן

תשמג

(מעשה"ק ג. ו.) כתב דאפשר שמחמת קושיא זו נקט הרמב"ם שם בלשונו "מפי השמועה למדו שכל קרבן במשמע חוץ מפסח בכור ומעשר", ר"ל דהכי קים להו לתלמודא דנתמעטו מהני קראי ולא אתו מהיקשא. אכן ראה בהגהות מצפ"א שכתב לישב קושית תוס' בשני אופנים, וע"ע תירוצי העול"ש, טה"ק, קר"א (ד"ה גמ' קרננו), ורש"א.

ד"ה שכן - מה לכולהו דמתן דמים מרובה למזבח תאמר בהני דבמתנה אחת - כן איתא במתני' זבחים נו:, והילפותא לזה שם ריש דף נו.

דף צג.

גמ'

קרבנו ולא קרבן עובד כוכבים:

א] פירש"י דסמיכה בבעלים בעינן, ויש לעיין אם כוונתו דאינו סומך לפי שלא נחשב העכו"ם בעלים על קרבנו, וכן משמע ברש"י לקמן ד"ה עובד כוכבים.

ולפי"ז הוא שלא כתוס' לעיל סא: (ד"ה ציטראל) שדעתם דהעכו"ם יכול ליתן הבשר לאכול למי שירצה, וא"כ נחשב הוא לבעלים. [והדבר תלוי בביאורי האחרונים בדברי תוס' זה - עי' בדברינו שם], ונראה דהתוס' לשיטתם שם (ד"ה מנינו) שמפרשים דקרא דהכא הוצרך שאין ישראל יכול לסמוך על קרבן העכו"ם, דאילו העכו"ם עצמו הופקע מקרא ד'בני ישראל'.

אולם יתכן גם לדחוק דכוונת רש"י כאן ולקמן כהתוס' לעיל סא:, ור"ל דסמיכה בבעלים בעינן, ונתמעט מהאי קרא שלא יסמוך הישראל על קרבן העכו"ם.

ועוד בענין זה אם עכו"ם נחשב בעלים על קרבנו - עי' בדברינו לעיל עג: בגמ' ד"ה דתניא איש (אות ד').

ב] בנתיבות הקודש הניח בתמיה למאי איצטריך למעט קרבן עכו"ם, תיפוק ליה מבכור מעשר ופסח שפירש הרש"י כת"י לעיל דנתמעטו לפי שאינם באין לריצוי, וה"נ עכו"ם לאו בני הרצאה נינהו (זמס מה:). ונראה דיש לחלק בין הקרבנות הללו שמעצם מהותם אינן באין לריצוי, לבין קרבן עכו"ם שגוף הקרבן בא לריצוי אלא שהגברא לאו בר ריצוי הוא.

א"ל לא מתניתין מני ר' יהודה היא - כלומר הבריתא איתא כר' יהודה, ולכאורה צריך לגרוס 'מתניתא', וכן משמע קצת ברש"י שלמעלה, אבל ברש"י כת"י וכן בב"ח גרסו בהדיא 'מתניתין', ומצינו הרבה פעמים בגמ' שקראו לבריתא משנה - עי' רש"ש שבת דף פג:

ורבנן וכו' מה תחילת הקדש יורש מימר אף סוף הקדש יורש סומך - יש לעיין דאי ילפי רבנן סמיכה מתמורה, א"כ הא דאיתא בזבחים ה: דהניח בהמה לשני בניו ומת אין ממירין בה, ה"נ נימא דאין סומכין בה - עי' ח"י הגרז"ס.

קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה - פירש"י שלמעלה דכל מי שיש לו חלק בקרבן סומך, אולם ברש"י כת"י פירש שאין כולן חייבין לסמוך אלא אחד יכול לסמוך לכולם, וכן דעת המאירי בחגיגה דף ט"ז. [אמנם בצד הרש"י כת"י נדפסה הגה"ה, ולפי"ז אינו דקדוק, וכע"ז הוא לשון הרש"י כת"י בשטמ"ק החדש "שאם התנדבו ה' קרבן אחד כולם סומכים עליו ולא אחד ע"י כולם"].

ונראה דבשני פירושי רש"י הללו תליא נמי פלוגתא פירושי הרש"י המובאים בתוד"ה לרבות, האם אליבא דר' יהודה דלית ליה לרבות כל בעלי קרבן אין סמיכה כלל או דאחד סומך לכולן, ודו"ק. וע"ע בספר רנת

יצחק עה"ת (שמות כט. י.), ובהערה 54
לשטמ"ק החדש.

סא: (ד"ה אין לי), והרחיב בענין זה בדבר
אברהם (ח"א סי' ט"ו).

מתני'

והאשה:

מחלוקת ראשונים בגדר סמיכת נשים:

דעת ר' יוסי בחגיגה טז: דנשים סומכות
רשות, וכתבו תוס' חולין פה. (ד"ה נשים)
דסומכות באקפווי ידא כדי שלא תהא עבודה
בקדשים.

אמנם הראב"ד בתו"כ ריש ויקרא ס"ל
דסומכות בכל כוחן שכך נתנה התורה דין
סמיכה - לאנשים חובה ולנשים רשות. ועי'
מנחת אברהם על תו"כ (ויקרא פרשה ז' הל"צ)
מה שביאר במחלוקת זו.

וראה בשעה"מ (מעשה"ק ג. יג.) שהביא
מהקרבן אהרן פר' ויקרא שדקדק דכהראב"ד
כן נמי דעת הרש"י בחולין שם, ותוס' ר"ה
לג., ועירובין צו., והר"ן ריש פ"ב דסוכה,
וראה בשעה"מ שהרחיב בזה.

בב' ידיים:

בגמ' יליף לה ר"ל דאע"ג דכתיב 'ידו' איכא
בנין אב שכל מקום שנאמר ידו הוא שתיים,
וכבר ציין היפ"ע שכך דרשינן בתו"כ, וכן
ציין הרמב"ן עה"ת (ויקרא א. ד.) והוסיף דהא
דכתבה התורה 'וסמך ידו' יתכן לדרשא
דלקמן ע"ב ידו ולא עבדו ושלוחו וכו'.

והנה דבר חדש מצינו בתרגום יונתן בן
עוזיאל, דבכל מקום הוא מתרגם 'ויסמוך
בתוקפא יד ימיניה' (עי' ויקרא א. ד., וכן ג. מ.),
ולכאורה ס"ל דידו האחת ממש ופליג על
משנתינו. וע"ע אבן עזרא ויקרא א. ד., ושוב
מצאתי שהמנחת חינוך (מנח"ס קטו. ג.) הניח
בצ"ע דברי התרגום יונתן הנ"ל.

אך המלבי"ם (פר' אחרי, טו. כא.) מבאר כוונתו
שיד ימין יסמוך בחזק יותר מיד שמאל,
ולעולם הוא מודה דסמיכה בשתי ידיים.

ובמקום שסומכין שוחטין - הרע"ב
במשניות פירש דקמ"ל שאם
סמך חוץ לעזרה חוזר וסומך בעזרה במקום

הכל סומכין - האחרונים דנים אם מצות
סמיכה היא חובת גברא או חובת
הקרבן, ועי' בזה בכנסת הראשונים ריש
תמורה בהערה י' ובמלואים שם. וע"ע בחזון
יחזקאל (תוספתא י. ד.), ובחידושי על זבחים
עה.

חוץ מחרש שומה וקטן:

כיצד משכחת בהו קרבן?

לכאורה בחרש ושוטה משכחת כגון
דהקדישו ואח"כ נתחרשו ונשתטו, אלא
שבזבחים יב: מבואר דכה"ג נדחה הקרבן
מהקרבנה, וקטן ודאי יקשה איך הקדיש
דליהוי 'קרבנו', וי"ל דמשכחת להו כגון
שירשו קרבן אביהם דהא משנתינו דלעיל
כמ"ד יורש סומך.

ושו"ר שכך העמיד התו"ח במשניות דחש"ו
מיירי כשירשו, ומישב בזה קושית תוס' (ד"ה
הכל) דאיצטריך שוב לשנות 'הכל' לאתווי
יורש לאשמעינן דחש"ו דירשו אין סומכין.
והרש"ש (על תוד"ה הכל) העיר עליו דמשכחת
לה כהא דאיתא בנדרים לה: דאדם מביא
קרבן מצורע על בניו הקטנים.

ועובד כוכבים:

א] טעם שאין עכו"ם סומכין:

כתב הר"ש משאנץ (ויקרא נדנ"ה ד. ה.). וז"ל
"והקפיד הכתוב בסמיכת עכו"ם וטעמא
נראה משום שכשבא לסמוך מתוודה וכו'
אבל עכו"ם לאו בר כפרה הוא בקרבן",
עכ"ל.

ב] סמיכת גרים:

כתבו תוס' סוכה כח: (ד"ה לרצות) דגרים ודאי
סומכין, ואף דבכמה דוכתי ממעטים גרים
שמא יש שום ריבוי. וראה עוד תוס' לעיל

איזהו

מנחות דף צג.

מקומן

תשמה

שחיטה. [והילפותא לזה איתא בזבחים לב. מדכתיב בסמיכה לפני ה'].

והנה רש"י כת"י מפרש 'ולא יזינה ממקומה', ולפי"ז אשמעינן המשנה חידוש בשחיטה שצריכה להיות בעזרה במקום הסמיכה ממש. וכן משמע ברמב"ם שבהל' מעשה"ק פ"ג הי"א כתב הדין שאין סומכין אלא בעזרה, ואח"כ בהלכה י"ב כתב הדין שבמקום שסומכין שוחטין ואם שחט במקום אחר וכו' שחיטתו כשרה, והוא עפ"י מסקנת הגמ' דפירושי קמפרש לה דבמקום שסומכין שוחטין לפי שתיכף לסמיכה שחיטה.

רש"י

ד"ה קרבנו - דתלת קרבנו כתיבי וכו' - הח"נ גרס 'דתלת קרבנו' וכו' ומחק תיבות 'שלשה מינייהו' עד סוף הדיבור, אולם השטמ"ק גורס 'ששה קרבנו כתיבי' וממילא מקיים את כל הדיבור. וכן גרס בהגהות חש"ל (על תוס') ועי"ש, וראה טה"ק בביאור גירסא זו.

ד"ה אתיא סמיכה - דאמרינן אתך בדומין לך - רש"י כת"י מביא ב' דרשות אחרות.

רש"י בת"י

ד"ה ולא קרבן חבירו - דלא בעי סמיכה בשל חבירו - גירסת הגה"ה זו בדברי רש"י צ"ע דהו"ל למימר 'דלא מצי לסמוך בשל חבירו', ושור' שבשטמ"ק החדש הגירסא היא 'שאין סמיכה בשליח' ואתי שפיר טפי.

ד"ה כל בעלי קרבן - עי' בדברינו בגמ' ד"ה לרבות כל בעלי קרבן.

תוס'

ד"ה קראי - פי' בקונטרס דתלת קרבנו כתיבי בשלמים וכו' - עי' הגהות חש"ל שמפרש בע"א מהו תלת קרבנו.

ד"ה תחלת הקדש - לכאורה שייך דיבור זה לקמן אחר ד"ה קרבנו.

ואית ספרים דגרסי הכא איפכא - ר"ל דחשיב לסמיכה תחילת הקדש כיון שבאה על קרבן דקדושה ראשונה, ותמורה שנתפס מקדושה אחרת חשיב סוף הקדש - צ"ק.

ד"ה לרבות - פי' בקונטרס אחד סומך על ידי כולן - הוא ברש"י כת"י, ועי' עול"ש דמסייע לפירוש זה, וע"ע בדברינו בגמ' ד"ה קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה.

אבל קשה וכו' משמע דאי לא קרא הו"א דהוי כתנופה וכו' - עי' חילוק הגהות ראמ"ה.

ד"ה מיבעי - תימה דבפרק אין מעמידין שמעינן ליה לר' יהודה וכו' - עי' תמיהת הצ"ק, ומה שהשיגו עליו הרש"ש, ומצפ"א, ויד דוד.

ושמא במקום שהפסוק מוכיח לא אמרינן - ר"ל בסוגיין דלא אמרינן דיברה תורה כלשון בני אדם יש הוכחה לדרוש הפסוק. ומבאר הצ"ק דההוכחה היא מכיון שהענין מדבר בלשון זכר מסתבר דקרא בא לרבות נשים מלמימר דיברה תורה כלשון בני אדם.

ולפי"ז דברי תוס' דהכא סותרים לדבריהם לעיל יז: (ד"ס מאי) שכתבו איפכא דבעי הוכחה שלא לדרוש הכפילות.

אולם הח"נ מחק תיבת 'לא' וגורס 'במקום שהפסוק אמרינן מוכיח', והוא כדברי התוס' לעיל, ועי"ש שמבאר מה ההוכחה דצ"ל דיברה תורה כלשון בני אדם. וע"ע שפ"א.

ד"ה לפי - משום דהשווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה - הצ"ק תמה דסמיכה הלא אינה עונשים, ודוחק

לפרש דסמיכה הוא מענין הכפרה שלא יהא עונש, עי' בדבריו, וע"ע יד דוד.
ובפשטות י"ל לכאורה שתוס' נקטו רק סימן, דכשם שמצינו שהשוה הכתוב לענין עונשים ה"ה לעוד מילי, וכדאיתא בקידושין לה. דלכמה ענינים הושוו.

וא"ת ולמה ליה למימר שכל הענין כולו וכו' - עי' צ"ק בביאור קישור הקושיא לדלעיל.

ועוד קשה הא דתנן בריש תמורה וכו' תיפוק ליה דילפינן תחילת הקדש מסוף הקדש מסמיכה דבעלים - צ"ע הא השתא הכהן הוי בעלים. וראה עוד באחיעזר (מ"ז סי' מה. ד.) שהניח דברי תוס' בצע"ג דמאיזו סמיכה נילף.

אכן העול"ש גורס 'דבעלים', ומבאר דה"ק כשם שילפינן מסוף הקדש דבעלים דוקא ולא יורש ה"נ נילף דכשם שאין סמיכה בבכור כך אין ממירין בבכור, וכע"ז כתב השפ"א ומחק תיבת 'דבעלים' עי"ש, וע"ע בספר ישר וטוב.

וי"ל דדוקא גבי יורש גמרי מזהדי דאי חשיב קרבנו לגבי האי חשיב נמי לגבי האי וכו' - דבסמיכה ותמורה תרוייהו ממעטינן חבירו, אלא דירוש דבא מכח אביו לא ידעינן איך לדוננו לכך ילפינן תמורה מסמיכה, אבל בעלמא אין למילף זה מזה - עול"ש, וע"ע קר"א.

ד"ה הכל סומכין - ותימה הא תנא ליה רישא - עי' בדברינו במשנה ד"ה חוץ מחשו"ו, וע"ע שפ"א (ריש ג.) שתירץ בשני אופנים.

דף צג:

גמ'

ת"ר ידו ולא יד עבדו ידו ולא יד שלוחו ידו ולא יד אשתו:

א] התנא דורש יתורא דג' פעמים 'ידו' כתיב בפרשה - כן משמע מרש"י כת"י לקמן גבי ידו על הראש, וכ"כ הרש"ש שם ודלא כמשמעות התוי"ט.

והנה משמע דברייא זו היא פירוש המשנה, וא"כ מיירי המשנה רק בדין דאשה ועבד אין סומכין על קרבן בעליהן ולא נקטה עיקר הדין דאין נוהג בהן סמיכה בקרבן עצמן, אבל כתב הזבח תודה דנכון יותר דהמשנה מיירי בדין עצמן והברייא הוי דין בפני עצמו, ונכון גם לומר דלכן נקטה המשנה דין דהשליח בין עבד לאשה כדי לכלול גם דינא דהברייא.

ב] מיעוט דעבדו שלוחו ואשתו מצינו בסמיכה, והמנחת חינוך (קמא. ו.) נסתפק אם נתמעטו גם בתנופה דלא מצינו מיעוט בזה, או שמא עבד ואשה דליתנייהו בתנופה דנפשייהו אי אפשר להם ליעשות שליח, אך ישראל בעלמא שמא לא נתמעט משליחות בתנופה. ועי"ש בהערה בשם ספר חנוכת הבית שהעיר על ספק המנ"ח.

ידו ולא יד שלוחו:

א] צ"ע הא כבר דרשינן קרבנו ולא קרבן חבירו - עי' לעיל סא: בתוד"ה מצינו [ובקר"א ריש צג. בביאור תירוצם], וברש"י כת"י כאן.

ב] יש לעיין אמאי בעינן קרא למעט שליח, תיפוק ליה דכל מצוה שבגופו לא מהני שליחות - עי' עול"ש שדן בזה, וע"ע חזון יחזקאל (תוספתא ז. ד.). ונידון זה שייך למה שכתבנו בריש מתני' לעיל צג. אם מצות סמיכה היא חובת גברא או חובת הקרבן.

אי כתב רחמנא חד הו"א למעוטי עבד דלאו בר מצות - הקר"א דן למה באמת צריך קרא למעט עבד הרי אינו בתורת סמיכה, ומסברא אינו יכול לסמוך כדאמרינן

איזהו

מנחות דף צג:

מקומן

תשמו

לענין גיטין. וע"ע בזה בספר מנחה טהורה, ובהערה 63 לשטמ"ק החדש.

ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין - השפ"א הניח בקושיא כיון דקי"ל 'על בסמוך' א"כ יתכשר גם על הצדדין, אכן יעוי' לעיל סב. (נגמ' ד"ה רזי ולומר) שכתבנו בשם התוס' בסוטה לז. (ד"ה מאי) ושאר מפרשים, דאף אליבא דרבי ברוב המקומות 'על' היינו על ממש אלא א"כ יש סברא וסיבה לדרוש על בסמוך.

אזל ר"א אמרה להא שמעתא וכו' ולא אמרה משמיה דר"ל שמע ר"ל ואקפד וכו' - נראה דר' אלעזר חידש האי דרשא מעצמו, ולכן לא אמרה משמיה דר"ל, ואפ"ה איקפד עליה, ולכן הקשה עליו והראה לו דהגם דאף הוא דרש מ"מ הוא לא נתכוון לדרוש ידו בסמיכה דוקא, וריש לקיש נתכוון לכך, וא"כ סברתו עדיפה והוה ליה למימר בשם אומריו - שפ"א.

אקשי ליה עשרים וארבע ידיו - תמוה דבתנ"ך נמצא יותר מכ"ד פעמים - עי' נמוקי הגרי"ב, וע"ע שפ"א. ובספר שיח השדה למנחות (להגרמ"ק שליט"א) מונה הכ"ד מקומות מהתורה ומהנביאים, דאילו מכתובים לא חשיב.

ובמקום שסומכין שוחטין וכו' מאי קאמר - רש"י כת"י מפרש דמקשה דליתני רק תיכף לסמיכה שחיטה ואנא ידענא דבמקום שסומכין שוחטין, וכן יש לפרש כוונת הרש"י שלמעלה עפ"י הגהת השטמ"ק שם, וכן פירש בדבריו ברה"ז, אולם ראה בצ"ק שהגיה הרבה בדבריו.

ופירוש השני דרש"י שלמעלה [לא כהגהת הצ"ק]: דמקשה דמשמע שבאותו מקום בגוף הבהמה שסומכין שם שוחטין, והלא אין סמיכה בצואר.

ה"ק במקום שסומכין שוחטין שתכף לסמיכה שחיטה - עי' הגהת צ"ק ברש"י שכתב ב' פירושים בתירוץ הגמ', וע"ע תפא"י במשניות אות נ"ח.

מתני'

שאחד מניף לבד החברים ואין אחד סומך לבד החברים:

תנופה היא חובת גברא או חובת קרבן: נתיבות הקודש נסתפק האם כוונת המשנה שכל החברים מקיימים מצות תנופה דהמניף הוי שליח עבורם, או דעיקר המצוה היא שרק אחד מניף ועל כולם אין כלל מצות תנופה. והנה תוכן חקירתו היא האם תנופה היא חובת גברא או חובת הקרבן, וכעין החקירה לענין סמיכה שכתבנו בריש מתני' לעיל צג., וראה בחזון יחזקאל (מוספמ"א י. ד.) שנקט בפשיטות דתנופה היא חובת הקרבן ולא חובת הבעלים.

חומר בתנופה שהתנופה נוהגת בקרבנות היחיד ובקרבנות הצבור - לכאורה גם סמיכה מצינו בקרבנות ציבור כדאיתא במתני' לעיל צב. - עי' רש"ש, ובספר ישר וטוב.

רש"י

ד"ה כאילו לא כיפר - כאילו לא עשה מצוה מן המובחר - עי' נמוקי הגרי"ב.

רש"י כת"י ד"ה ויעשה כמשפט - בעולת חובה כתיב - עי' שטמ"ק אות א'.

תוס'

ד"ה איתא - תימה א"כ ניבעי מנזקים מכלל מום - פי' דהא קי"ל דאין גזירה שוה למחצה, ואין לתרץ דהתם דוקא משום כבוד השכינה, דא"כ סומא נמי ליכא למילף מהתם - צ"ק.

החיים, וצ"ע דהוא תוס' מפורש]. ועי' רעק"א שתמה על תירוצו זה.

ברה"ז תירץ דקמ"ל דאפילו נשים רוצות לסמוך אין להם רשות, דאיסורא איכא דסמיכה בכל כוחו בעינן והוי כעובד בקדשים, [ועי' חגיגה טז:], ועי' שכתב לישב בעוד דרך.

הצ"ק השיג על תירוצו ברה"ז, והוא מישב עפ"י דברי התוס' לעיל מט: דאיסור הקרבה קודם תמיד של שחר נאמר רק בהקטרה ולא בשחיטה, א"כ שפיר משכחת לה סמיכה קודם עלות השחר סמוך לשחיטה, ולא הוי מ"ע שהזמן גרמא.

רעק"א תירץ דאין הסמיכה נחשבת זמן גרמא, לפי דאין המניעה לסמוך מצד הלילה אלא משום דינא דתיכף לסמיכה שחיטה.

השפ"א תירץ דכיון דגוף הקרבן הוי מצוה שהזמן גרמא ואפ"ה נשים מביאות, וכן זבה ויולדת מחויבות בקרבן, לפיכך ס"ד דה"ה סמיכה נוהגת בנשים. וראה עוד בדברינו לעיל סא: בגמ' ד"ה בני ישראל מניפין.

למה לי קרא וכו' תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא - מקושית תוס' לפטור נשים מסמיכה מטעם מ"ע שהזמן גרמא מוכח דס"ל דסמיכה הוי חובת הגברא ולא חובת הקרבן, אולם יש תוס' במקומות אחרים שמשמעות דבריהם דהוא חובת הקרבן, וראה בכנסת הראשונים על ריש תמורה, ובהערה י' שם ובמלואים שהרחיב בזה דשני הדינים איתנהו.

עוד תנן בפ"ב במגילה - מוסיפים להקשות אף למ"ד תיכף לסמיכה שחיטה לאו דאורייתא.

ד"ה כאילו - ותימה דלא מיייתי מברייתא דתנופה דהכא - ר"ל דעדיף לאתויי ראיא מברייתא דומה לענין תנופה, ועוד דהראיה משמן דמצורע דוחה הגמ' שם.

וראה מש"כ לישב קושית תוס' - הקר"א (ג). ד"ה גמ' סומא, והשפ"א.

ושאר כל הנהו דפטורים התם - עי' הגהת המלאכת יו"ט.

ועוד למה לי בני ישראל למעוטי נשים תיפוק לי מהכא - התוי"ט תמה אמאי שביק להקשות מעכו"ם דתנינן מיד לאחר סומא, ועי"ש שהוסיף עוד להקשות. וראה רש"ש דמישב, אך הח"נ באמת גורס בתוס' 'למעוטי עכו"ם'.

ובעיקר קושית תוס' - עי' מש"כ לישב הדבר אברהם (ח"א סי' טו. ג).

ד"ה יליף - וקו"ל דדבר הלמד בחוקש אין חוזר ומלמד בג"ש - צ"ב היכי פשיטא הכי לתוס' ובגמ' בזבחים שם הוא לא נפשט. וראה מה שכתבנו בספר איזהו מקומן זבחים דף נא: בהערות על סיכום הסוגיא (אות ג').

אבל הכא ילפינן עולת חובה דמעונה סמיכה מעולת נדבה וחדר גמרינן סומא דלא - צריך לחלק בין זה להימנו ודבר אחר שיש בזה פלוגתא לעיל עח. עי"ש. [ועי' פירושי הרש"י שם].

ד"ה ידו - מהא דכתיב בני ישראל למעוטי נשים מסמיכה - דרשא זו איתא בקידושין לו. [וש"נ במסה"ש], ועי' לעיל סא: ברש"י ד"ה מצינו שציין מקורה מתו"כ.

וא"ת ולמה לי קרא למעוטי נשים מסמיכה תיפוק לי דמצות עשה שהזמן גרמא:

מצינו כמה תירוצים על קושיא זו:

תוס' בקידושין לו. (ד"ה הקצלות) תירצו דסד"א דכתיב וסמך ושחט איתקש סמיכה לשחיטה מה שחיטה כשירה בנשים אף סמיכה. [בח"נ כתב תירוצו זה בשם ספר עץ

איזהו

מנחות דף צד.

מקומן

תשמיט

דתנופה היא לאחר זריקה - בענין זה אי תנופה לפני זריקה או לאחריה - עי' בדברינו לעיל מז: על תוד"ה מושך (נסוף סדינור).

דף צד.

מתני'

ובדבר שאין בו רוח חיים - פירש הרע"ב במשניות כגון לחמי תודה, וכן פירש הרש"י כת"י. והאם תנופתן לאחר שחיטה עם החזה ושוק ואימורין, או בפני עצמן - עי' רש"ש כאן, ומה שכתבנו לעיל טו. בגמ' ד"ה דאי אשמעינן.

גמ'

ת"ר קרבנו לרבות כל בעלי קרבן לסמיכה - וכן איתא לעיל צג., ועי' בדברינו שם.

אמר אביי התם משום כבודו דכהן גדול - רש"י שלמעלה מפרש שיהא נראה כמו שהקריב את כולם, וצ"ב דהא כיון שהוא זורקן שפיר נראה שהוא מקריבן. ואולי כוונתו רק לפרש הא דבזמן שהוא רוצה הוא סומך ואחרים זורקין, וצ"ב.

והרש"י כת"י מפרש דיקרא דכהן גדול הוא דכשסומך הקטרתו מעולה משאר הקטרות. והנה דבר חדש מצינו בפירוש הראב"ד בסוף תמיד, דהוא מפרש 'דסומך' היינו שהכהן גדול נשען על הסגן והמושיט והזורק, ובהערה שם כתבו דיתכן שהוא מפרש כאן דכבודו דכהן גדול הוא במה שנסמך על הסגן והמושיטין, ואין זה במשמעות לשון הגמ' כלל, וצ"ע.

רש"י

ד"ה תנופה - אבל בסמיכה לא כתיב סמיכה בהדיא אלא וסמך סתם -

כלומר דתנופה הוא 'שם', ותנופה אחת אמר רחמנא ולא תנופות, אבל 'וסמך' הוא 'פועל' לומר שיסמוך, ולא קרא לסמיכה שם שתהא אחת ולא רבות - תוי"ט.

והנה הראב"ד בפירושו על התו"כ (ויקרא נדנא פר' י"ג פ"י) כתב וז"ל "תנופה אמר רחמנא ולא תנופות אבל סמיכה איפשר דסמכי כולהו באחת", וצ"ע הא הוי חציצה כדלעיל, וכן בהדיא איתא בתוספתא (י. 7). דאין כולם סומכין כאחד, וצ"ע.

רש"י בת"י

ד"ה בדבר שאין בו רוח חיים - כגון לחמי תודה ונסכים - תמוה מאד מה שייכות נסכים לתנופה, ומפורש במתני' לעיל סא. דאפילו מנחת נסכים אין טעונה תנופה, ואולי ט"ס נפלה כאן, ושו"מ שבשטמ"ק החדש הביא פירש"י כת"י וז"ל 'כגון לחמי תודה ונזיר', [וכ"ה לשון הרע"ב שמעתיק פעמים רבות לשון הרש"י], ונראה ברור שהיה כתוב ברש"י 'לחמי תודה ונ' והמדפיסים טעו שהכונה 'ונסכים' ובאמת הוא 'ונזיר'.

תוס'

ד"ה סמיכה - תימה ותתרבה בשחזוין מקל וחומר מתנופה - ברה"ז תירץ דקרא דייק וסמך והדר ושחט, דמינה ילפינן דתיכף לסמיכה שחיטה ומפקיע סמיכה לאחר שחיטה. ועי' צ"ק שתיריך בע"א. וראה ח"ג בסוף פירקין.

ד"ה קא הויא חציצה - והא דכהן מניח ידו תחת יד הבעלים וכו' - עי' מה שכתבנו על דברי התוס' לעיל סא: ד"ה כהן, וראה עוד תירוצי הרש"י כת"י כאן, והביאו התוס' הנ"ל ודחאו.

פרק אחד עשר – שתי הלחם

מתני'

הלחם, אלא שגם שם יש לתרץ דהשחיטה היא המקדשתם להקטרה, נמצא שהתנור רק הכשירן לשחיטה, ובכה"ג יכול לקדש לחצאין. (הערת ר"ג קלימין שליט"א). וראה במנח"א (עמ' ק"ד) מש"כ לישב קושיית הקר"א בשם הגרי"ז, ומש"כ בשם החזו"א, ומש"כ לישב מדיליה.

והנה בשפ"א דן דיתכן דשרי לאפות כל לחם הפנים יחד, ומאי דממעטינן מ'אותם' הוא שלא יאפה אחת אחת אלא לכל הפחות שתיים יחד, אולם מסיק דמלשון הרמב"ם בפיהמ"ש שכתב דהלכה כך בידם משמע דשתיים דוקא ולא יותר. אכן במנחת חינוך (פ"ז. טז. מ.) נקט בפשיטות דלאו דוקא צריך ליתן שתיים בתנור דה"ה שיכול לאפות כולן כאחד, ועיקר הקפידא שלא יהא אחד בלבד.

גמ'

ת"ר ושמת אותם בדפוס שלשה דפוסין
הם:

האם הדפוס שאופין בו היה קבוע בתנור: צ"ע דברייתא קתני שלשה דפוסין ובמשנה הזכירו רק שני דפוסין - ע"י בתפא"י במשניות (צנעו"א פ"א) שמחדש דלעולם היו רק שני דפוסין, ודפוס שבתנור היה קבוע בו [עיי"ש הציור כיצד נעשה]. וכ"כ טה"ק שמשמעות לשון הברייתא שהדפוס היה קבוע בתנור, וכן איתא בר"ש משאנץ (אמור י"א. ג.).

אולם ברמב"ם (תמו"מ ה. ט.) מבואר בהדיא שהיה דפוס של זהב בפני עצמו, וכן הוא משמעות התוס' ד"ה ובדפוס - עיי"ש בטה"ק. וראה עוד ברא"ם עה"ת (פרשת תרומה) בענין סתירת המשנה והברייתא.

שתי הלחם ניליזשות וכו' לחם הפנים ניליזשות וכו' - ע"י ליקוטים
במשניות אמאי הקדימה המשנה לפרש שתי הלחם לפני לחם הפנים אף שהוא תדיר טפי.

שתי הלחם וכו' ונאפות אחת אחת -
מדברי הקר"א משמע דשתי הלחם יש מצוה לאפותן אחת אחת, וכן נקט המנחת חינוך (פ"ז. טז. מ.), והוסיף דמ"מ נראה דשרי לאפות ככר אחר שאינו מן שתי הלחם יחד עם כיכר דשתי הלחם, דהתורה הקפידה דוקא על שתי ככרות הללו שלא לאפותן יחד. אולם טה"ק כתב דמיעוט ד'אותם' בגמ' הוא רק שאין חיוב לאפותן שתיים יחד כמו לחם הפנים ורשאי לאפותן אחת אחת, אבל אין חיוב בזה.

לחם הפנים וכו' ונאפות שתיים שתיים:

היאך מתקדשות החלות כשאינן נאפות יחד?

הקר"א הקשה איך תנור מקדש למ"ד דאפייתן בפנים (כ"ה), הלא אין כלי שרת מקדש אלא אם יש כל השיעור כאחד (לעיל מ., זנח"ס פח.) והכא אין נאפות כל החלות יחד. [קושיא זו קשיא גם על שתי הלחם דלעיל]. ומחדש הקר"א דצריך לשימן בתנור שתיים שתיים אבל נאפות כולם כאחת.

ותמה המקדש דוד (ג. ג. ד"ה ואמ"י) מתוספתא פ"א דמשמע בהדיא שהיו נאפות רק שתיים שתיים, ותיירץ באופן אחר, דכל קדושת התנור הוא רק לסדרן על גבי השולחן ואילו קידוש גמור חל ע"י השולחן, ולכן בקידוש זה שאינו גמור לא אכפת לן שאינן מלאים. והנה תירוץ זה לכאורה אינו עולה לשתי

איזהו

מנחות דף צד.

מקומן

תשנא

ובמין דפוס היה לא בתנור:

הדפוס היה מזהב או מברזל:

הרמב"ם (תמו"מ ה. יח.) כתב "שלשה דפוסין של זהב היו", אבל רש"י בחומש פירש שהיה נאפה בדפוס ברזל. ועי' בזה טה"ק בסוגיין, רש"ש ביומא יב., ומנחת חינוך (לז. ו.), וראה בדיבור הקודם.

וכשהוא רודה נותנה בדפוס כדי שלא תתקלקל - הא דצריך ליתן לדפוס אחר לפי שהדפוס שבתנור הושחר ואין נאה להניח בתוכו - עול"ש. אולם לפי המפרשים הנ"ל שהדפוס היה קבוע בתנור אתי שפיר דלכן היה צריך ליתן לדפוס אחר.

רש"י

ד"ה ובמין דפוס - והיו מסיקין אותו עם התנור - עי' טה"ק לשם מה נצרך רש"י לפרש זאת.

תוס'

ד"ה שתי הלחם - במשנה ובמקרא קרוי לשון זכר ולשון נקבה - עי' תוס' קידושין ב: (ד"ה קטו) שהביאו דוגמאות נוספות, וע"ע צ"ק.

וכתיב ולא יחסר לחמו - תמיהת הגרי"פ והתוי"ט נדפסה בצד הגליון, ועי' מש"כ לישב המלאכת שלמה, וע"ע הגהות ראמ"ה ושפ"א.

ד"ה ובדפוס - ואי אפשר לברר אם היה מתקן הלחם מחוץ לדפוס שהיה הדפוס בתוך הלחם או הלחם בפנים:

שיטות הראשונים האם לחם הפנים נאפה תוך הדפוס או חוצה לו:

כתב טה"ק דמלשון רש"י (ד"ה ועדיין) שכתב "ומתקן הבצק בתוך הדפוס" משמע שהלחם בפנים, וכן ציין רעק"א שכתב רש"י בהדיא בסוכה לו. ד"ה גדלו בדפוס.

וכן בדעת הרמב"ם (תמו"מ ה. ט.) דקדק הלח"מ מלשונו "אחד שנותנין בו החלה והוא בצק" דמשמע שהלחם בתוך הדפוס. אכן יעוי' ברש"ש שכתב דגם תוס' פסיקא להו שבדפוס הראשון שנותן בו בצק היה הבצק בתוך הדפוס, אלא שהרמב"ם נקט לשון זה "שנותנים אותה בו" גם על דפוס השני והשלישי.

ומאידך בתוס' הר"פ ביומא לו: נקט בפשיטות שהיו משימין הלחם על הדפוס מבחוץ.

ובדעת הרע"ב בזה יש סתירה, ועי' מש"כ לבאר דעתו התוי"ט, ועי' שפ"א.

וראה עוד תפא"י במשניות (נצונו לז' א') שמלבד ראיות התוס' לקמן שהלחם היה חוץ לדפוס, הוסיף להקשות עוד קושיות, ועי"ש מה שנקט לחדש.

כיון דמין דפוס היה לא בתנור היכי מינפחה הא אין הדפוס מניחה - עי' ברה"ז וצ"ק דתוס' משמע להו שכל הדפוסים היו באותה מידה, ואע"פ כן אם הלחם תוך הדפוס אינו מניחו לנפוח, אולם יעוי' ברגמ"ה דמשמע שודאי אף בתוך הדפוס הוא נופח אלא שכל דפוס היה גדול מקודמו. וע"ע מה שדחה טה"ק את ראיית תוס'.

ד"ה וכשהוא רודן - ותימה וכו' הא בין למר ובין למר קערות נתקדשו - לפי מש"כ תוס' חגיגה כו: (ד"ה סילקו) דלמ"ד אינו דוחה השבת, מה שהיה הלחם חם בשעת סידורו משום שלא היו מוציאים אותו מהתנור עד למחר בשבת, א"כ לא קשיא קושיתם דהכא - טה"ק.

היינו קערות שהיו נותנים בהם את הלחם על שתי שולחנות שבאולם אחד מכסף ואחד מזהב - כן איתא במתני' לקמן צט:, ושם הגירסא לפנינו אחד של שיש ואחד של זהב, ועי"ש תוד"ה אחד, וכן לקמן צט. ברש"י ד"ה שנים.

בביאור שיטת רש"י - עי' בתוס' ד"ה כמין, ובדברינו שם.

ד"ה מקום - בעובי אחד הדפנות היה מתקן להן בית מושב - רגמ"ה מפרש בתחתית הלחם שהיה משה אותו מקום ישיבת הבזיכין.

ד"ה אלא למ"ד כספינה רוקדת - ואין יכול לישב שם אלא קנה אחד באמצעיתו - בביאור הדבר עי' מה שכתבנו על תוד"ה כמין.

ד"ה היינו דסמכי - שראשי הקנים שעל כל לחם ולחם מונחין על אותם פיצולים - אף שהקנים היו יושבין על הלחם מ"מ היה ראשיהן מונחין על הפיצולין וגוף הקנים נסמך על הלחם, וכן איתא בתוס'.

תוס'

ד"ה כמין תיבה פרוצה - כמין ספינה רוקדת - הוא דיבור חדש, כ"כ בספר ישר וטוב, ומבארים תוס' ואין לה שוליים וכו'.

ומתוך פירושו נראה וכו' כך הלחם חד בראשו ובסופו לצד אורך השולחן ולהכי פריך למ"ד כמין ספינה רוקדת היכי יתבי קנים - נראה דתוס' הבינו בפירש"י שלא רק נעשין הדפנות חדין לצד שולי הלחם, אלא אף ראשי הדפנות לכל צד אורך השולחן נעשין חדין כמין משולש, ונמצא שראשו וסופו של הלחם חדין אף הן כמין ספינה, וממילא מובנת קושית הגמ' איך יושבים הקנים על גבי הלחם הלא הדפנות נעשות חדין באמצע ראשן ואי אפשר לישב שם אלא קנה אחד בלבד. [ומשני הגמ' דעביד מורשא ומדביק בצק בצידי הדפנות כדי לקבל שאר הקנים]. ושור"ר שכן פירש בספר ישר וטוב.

אבל אין לפרש דעל שולחן של משה שבחיכל היו סודרין בתוך הקערות וכו' - פי' זאת אין לתרץ דכל הדפוסים לא נתקדשו והיה הלחם מונח בדפוס עד שבת, ובשבת היה נותן הלחם עם הדפוס בתוך הקערות שנתקדשו כדמוכח בקרא, ודחי תוס' דהא איתא לקמן צו. דהשולחן היה מקדש ט"ו טפחים [למ"ד טפחים ומחצה כופל] ולפי"ז נמצא שהיה מקדש יותר - טה"ק. והנה משמעות תוס' דאפשר ליתן הלחם בדפוס על השולחן, ותמה הצ"ק דבתו"כ איתא בהדיא לא כך. וכן פירש"י בחומש, ועי' מש"כ בזה בהגהות מצפ"א ובספר ישר וטוב.

ד"ה ושמת - וי"ל דא"כ לכתוב ונתת אותם - עי' יד דוד.

דף צד:

גמ'

בשלמא למ"ד כמין תיבה פרוצה היינו דהוו יתבי בזיכין - פירש"י דיתבי בתוך לחם העליון, וא"כ הקושיא היא אליבא דרבנן במתני' צו. דהלבונה היתה מונחת על המערכת, דאילו לאבא שאול אליבא דר"מ היו נתונים בריוח שבין מערכת למערכת.

בשלמא למ"ד כמין ספינה רוקדת מניפין על גבי שולחן מונחין - פי' הואיל ושולי הלחם כלים עד כאצבע יש מקום להעמיד שם הסניפין, דמעגל ראשו ונכנס תחת שיפוע הלחם [עי' רגמ"ה], אבל למ"ד כמין תיבה פרוצה נמצאו שולי הלחם תופסין כל רוחב השולחן ואין מקום לסניפין לעמוד.

רש"י

ד"ה כמין ספינה רוקדת - וב' ראשיה חדין והולכין וגבוהין למעלה -

ואע"פ שהיו שם ד' סניפין וכו' כדי לקבל ראשי קנים מ"מ בעינין שיהא לחם משאן חזק באמצעין שלא יתקפלו מכובד הלחם - ר"ל לא סגי שהקנים יהיו נתמכין בקצותיהן בפיצולי הסניפין, אלא כדי שלא ישברו באמצעין מכובד הלחם שעליהן הן צריכין להיות נתמכין בלחם שתחתן, ולכן קשה הרי רק קנה אחד בלבד נסמך כדפרשנין. ועי' עול"ש בע"א.

ומה שצייר בקונטרס וכו' הם החידודין שבראשו ושנספחו של אורך השולחן ולצד רוחבן שהיו דופני הלחם מאריכין ומרחיבין בענין זה שנופפין לצד ראשו וכו' - נראה דר"ל דאף לאורך השולחן שהוא צד רוחבו של הלחם היו דופני הלחם מרחיבין באלכסון, וזהו מה שצייר הרש"י, אבל לצד רוחב השולחן הציור היה אחר, שהרי צריך לכפול ראשי הדפנות לר"י ולר"מ דמתני' צו., ולכן היו הדפנות מגביהות מאמצעין עד שממלאין בשיפוע ה' טפחים של רוחב השולחן, ואח"כ נכפלין ועולין כמין דופן זקוף כדמפרש. וראה חזו"א (מג. כח.), ודבריו שם צ"ב, ואפשר דכוונתו למה שכתבנו.

אכן לשון התוס' "ולכך מפרש לקמן דסניפין עגיל להו מיעגל" אינו מחזור לפי דברינו. וראה בספר ישר וטוב שמפרש באופן אחר, דכל דברי תוס' קאי על אורך הלחם לומר שאין הדפנות עולות הכל באלכסון אלא משפעות עד ה' טפחים ואח"כ עולות בזקיפה. אלא שלפי דבריו תוס' כפלו דבריהם, וצ"ב.

אבל מה שפי' בקונטרס ושני ראשיה חדין והולכין וגבוהין למעלה ואין נוגעין במים אם רוצה לומר כעין ספינות שלנו וכו' - כלומר, משמע לתוס' מפרש"י שאין נוגעין הדפנות כלל במים אלא אותו כאצבע בשוליהם ששם הם כלין, וא"כ שהדפנות עולות מכל צדיהן [כדפרשנין לעיל] נמצא

שאין יושב שוליו שהן כאצבע אלא על קנה האמצעי בלבד. וכן מפרש בספר ישר וטוב.

לפיכך נראה שהלחם בראשו ובסופו שכלפי אורך השולחן אין הולך ומשפע כלל אלא זקוף - ר"ל כל אורך שולי הלחם [שרוחבו כאצבע] לכל אורך השולחן הוא ישר ולא משפע כלל, ונמצא דכל שולי הלחם לכל אורכו יושבין על כל הקנים.

וא"ת למה"ד כמין ספינה רוקדת וכו' היכי תנן נמצא ארכו ממלא רחבו של שולחן הא חסר ליה מה ששוליו הולכין וגבוהין מאמצעיתו וכו' - פי' הרי קי"ל דאלכסון יתר על הישר כדאיתא בסוכה ח., וא"כ אם כשפושט הלחם הוא ממלא השולחן לרוחבו ה' טפחים נמצא כשזקפו בשיפוע אינו מגיע עד סוף רוחב השולחן. ועי' מש"כ ליישב החזו"א (מג. כח.).

ועוד קשה הא דאמר ר' יוחנן וכו' נמצא שולחן מקדש ט"ו טפחים למעלה הא גבוה טפי לר' יוחנן גופיה וכו' - פי' דבשלמא למ"ד כמין תיבה פרוצה שרק הדפנות הנכפלות עולין למעלה שפיר קאמר שגובה כל הלחם ט"ו טפחים, אבל לר"י גופיה דס"ל כמין ספינה רוקדת האיכא גם גובה השיפוע של הדפנות שעולות באלכסון קודם שיקפלם.

מאי קא פריך למ"ד כמין ספינה רוקדת היכי יתבי בזיכין הא אין משפיעין השוליים אפילו שתות טפח - ר"ל השיפוע שהדפנות הוא מעט מאד ואפשר להניח בטוב הבזיכין בתוך הלחם.

ותמה השפ"א דאם היה כ"כ השיפוע מעט אין זה כספינה רוקדת כלל, וגם שפיר הסניפין מעמידין הלחם, וגם שפיר נקרא כוורת ומרובע כברייתא דלקמן, ולכן הוא מפרש [עפ"י משמעות הרש"י במתני' צו.] דהך 'כופל הדפנות' הוא עצמו השיפוע

שנעשה כספינה רוקדת, דכל דופן עולה מאמצעית באלכסון ה' טפחים לכל צד, אלא שע"י האלכסון מתמעט הגובה ונמצא גובה החלה מהשולחן [או הקנים] ועד ראש הדופן טפחיים ומחצה.

וא"ת אכתי הרי לחם הפנים עוביו טפח וכו' נמצא שולחן מקדש טובא - ר"ל דחוץ מהטפחיים ומחצה שנכפל הלחם ועולה, האיכא עוד טפח של עובי שולי הלחם עצמו.

וי"ל דאותו עובי טפח היה בתוך הקיפול - העול"ש מפרש דר"ל שרק הקיפול לבדו דהיינו הדפנות היה עוביו טפח, אבל בשולים לא היו טפח, והביא שהתפא"י מפרש כוונת תוס' שטפחיים ומחצה היה הגובה כולל עובי השולים טפח, ותמה עליו. ונראה דיש לפרש דכשמקפל דבר עבה טפח עצם הקיפול נוטל שיעור טפח, ונמצא בפועל עולה רק טפח ומחצה, ויתכן שזה כונת התפא"י.

עוד יש לפרש (הר"י נרקונין שליט"א) דאמנם הדופן עולה ב' טפחים ומחצה, אלא שטפח העליון כופל שוב כלפי פנים, נמצא שעלה הדופן רק טפח ומחצה מלבד טפח עובי השולים, ונראה שכך הבין הרש"ש (ל. ד"ה לחם הפנים).

ד"ה דמכני - ואפשר דאותן פיצולין היו כעין פגימות לראשי הסניפין - ר"ל שהקנים נכנסין בתוך אותן פגימות. אולם בלשון רגמ"ה לא יתכן זה, דהוא מפרש **"שעל גבי פיצולן מונחים הקנים"**, וכן נקט רש"י עה"ת (שמות כה. כט.), וכן כאן בסוף ד"ה היינו כתב "שראשי הקנים וכו' מונחים על אותם פיצולין", אולם בשטמ"ק הגיה ברש"י "ובאותם פיצולים", וכן הביא התוס' לשון רש"י, וכן הוא לשון רש"י במתני' צו. ד"ה המפוצלים, ולפי"ז יתכן לפרש שמונחין

באותן פגימות. וע"ע רש"ש לקמן צו. ד"ה מפוצלין.

וכן קתני לקמן בברייתא (ה.) וכו' משמע דלא בני העמדה אלא לחם התחתון וכו' - פי' מדלא הזכירו נתינת ראשי הקנים בסניפים משמע דלא היו מגיעין הסניפין אלא לחלה התחתונה בלבד לסומכה, לפי שכל החלות מכבדות עליה ועלולה להישבר, ולזה סיימו דהניחא למ"ד תיבה פרוצה דבעו סניפין רק ליוקרא דלחם וסגי לחלות התחתונות, אבל למ"ד כמין ספינה רוקדת - בלי הסניפין דמיעגלי אין החלות עומדות כלל לכל גובה השולחן - עול"ש, צ"ק.

ובתוספתא נמי תניא ד' סניפין היו שם שבהן סומכין את הלחם - הצ"ק תמה דמה דיוק הוא מדנקט 'לחם' בלשון יחיד ודילמא לישנא דקרא 'לחם הפנים' נקט. והעול"ש כתב דהגירסא בתוספתא היא 'סומכין את החלה', ושפיר מוכח.

דף צה.

גמ'

אימא ופיה דומה כמין טבלא מרובעת - כלומר פי הדפוס היה מרובע כדי שיכניס בו הלחם בריוח, אבל למטה עשוי הדפוס כמין ספינה רוקדת - רגמ"ה. ועי' תמיהת חי' הגרז"ס.

תניא כמאן דאמר כמין ספינה רוקדת:

פסק הרמב"ם בזה:

הרמב"ם (תמו"מ ה. ט.) משמע דפסק כמ"ד כמין תיבה פרוצה, וצ"ע דהא ברייתא מסייעת דכמין ספינה רוקדת, וכתב הכס"מ דאפשר דטעמו דפסק כר' חנינא דקשיש מיניה דר' יוחנן.

והרדב"ז כתב שפסק כפשטות לשון המשנה לקמן צו. דמשמע כמין תיבה פרוצה. וע"ע

לח"מ, קר"א, שפ"א, זבח תודה, וחזו"א (מג. כמ.).

אולם יעוי' בחזון נחום במשניות שמפרש דהרמב"ם פוסק כמ"ד כמין ספינה רוקדת.

איבעיא להו לחם הפנים נפסל במסעות או אינו נפסל במסעות:

א יש לעיין אמאי לא פשטין שאינו נפסל מהא גופה שאם היה נפסל א"כ דינו לישרף, ומה היה להם לשאת הלחם על השולחן כל זמן המסע - עי' בזה טה"ק.

ב מסוגיין מוכח שהיה לחם הפנים במדבר, ותמחהו המפרשים על הספרי פר' עקב שמנה בין המצות הנוהגות משנכנסו לארץ את לחם הפנים:

וראה בכנסת הראשונים (אות ג-ד) שרבינו הלל וכן המושב זקנים רצו להגיה בספרי. ובהערה שם מישב דשתי דינים יש בלחם הפנים: חדא דין קרבן ציבור, ועוד שהוא מדיני השולחן שיהא עליו לחם הפנים, וא"כ י"ל דכוונת הספרי ביחס לדין קרבן שלו שנוהג רק בארץ, אבל מדין 'לפני תמיד' שהוא ממצות השולחן היה נוהג גם במדבר, עי"ש שכתב נפק"מ בזה.

אלא כי אתא רב דימי אמר במסודר דכו"ע לא פליגי אלא כי פליגי במסולק:

עד אימתי זמן אכילת לחם הפנים: רש"י מפרש [עפ"י גירסת השטמ"ק אות ט'] דמסודר היינו שעדיין לא הגיע זמנו לסלק מהשולחן, ומסולק היינו שסלקוהו בשבת ולא הספיקו לאוכלן.

ותמה השטמ"ק (ב') דהרי לא היו נוסעים בשבת [ולערב שכבר יכולין לנסוע עבר זמן אכילתו]. הנה נקט השטמ"ק בפשיטות שזמן אכילת לחם הפנים הוא ביום השבת בלבד, אכן הרש"י יכול לסבור כשיטות דהיה נאכל ליום ולילה או אף כל ימי השבוע - עי'

שהרחבנו בזה לעיל יג: במתני' ד"ה הקטיר. אמנם בברה"ז (על מוד"ה ש"מ) למד בפירש"י דמסולק היינו אף בחול קודם שהגיע זמנו לסלק, ולפי"ז לא קשיא כלל קושיית השטמ"ק. וכע"ז איתא ברגמ"ה דמפרש שמסודר היינו קודם שנסעו, ומסולק הוא שסילקוהו מן השולחן בשעת נסיעה וכרכוהו בבגד תכלת שעליו ובפרוכת.

מיתבי בשעת סילוק מסעות קדשים נפסלין ביוצא וכו' - בזבחים דף

ס: ליתא לתיבת 'ביוצא', ורש"י שם מפרש דאף בשר קדשי קדשים נפסל רק משום סילוק המזבח, אולם תוס' שם (סא. ד"ה קדשים) השיגו עליו מסוגיין דמבואר דבשעת המסעות אין מחנה שכינה באוהל מועד קיים, וא"כ שפיר קדשי קדשים נפסלין ביוצא, ושאר המחנות קיימים לפיכך זבין ומצורעין משתלחין.

אכן שיטת רש"י עצמו שהוא מחלוקת הסוגיות אם מחנה שכינה קיים והאם קדשי קדשים נפסלין ביוצא - עי' בזבחים שם ס: בגירסת השטמ"ק אות י"ח, וע"ע ח"ג בזבחים שם, וטה"ק שם וכאן.

וזבין ומצורעין משתלחין חוץ למחיצתן:

האם קרקע המשכן נתקדשה לעולם? בפשטות כוונת הברייתא דזבין ומצורעין משתלחין חוץ למחנותיהן בשעת נסיעתן, אך בדברי רגמ"ה נמצא חידוש וז"ל "כלומר שאין ראויין להכנס באותו מקום שהיה בו אהל מועד מפני שהיה קדוש" עכ"ל, ומשמעות דבריו דיש קדושת מקום אף לאחר סילוק אהל מועד משם.

וצ"ע טובא דהלא דוקא בבית עולמים יש קדושת מקום לפי שדוד ושלמה קידשו המקום, משא"כ במשכן שבמדבר לא היה קדושת מקום אלא קדושת מחיצות בלבד. אכן דבר זה אינו פשוט, דהנה בזבחים נט.

איתא דמזבח שנעקר מקטירין קטורת במקומו, ואכן דעת הרבה אחרונים דהוא דין בבית עולמים גרידא, דאילו מזבח שבמשכן אין קרקעיתו מקודשת [כן מסיק טה"ק בזבחים שם, וכן נקטו בפשיטות המשך חכמה (שמות מ. ה.), והחזו"א (קמא לא. ה.)]. אולם המהרי"ל דיסקין בספרו עה"ת (שמות ל. א.) סובר דאף במשכן נתקדשה הקרקע ומקטירין במקומו, ועי' הערת יד לחכמה על המשך חכמה הנ"ל, וראה עוד כאן בהערה 4 לשטמ"ק החדש.

רש"י

ד"ה כי לא מפיק - והשתא נמי לא אפקיה ממחנה לוי - עי' שטמ"ק (ז).

ד"ה לדגלים - להורות איזה דגל יסע ראשון - רגמ"ה מפרש שיהא אוהל מועד באמצע הדגלים בין דגל ראובן לדגל אפרים. וע"ע פירוש ראמ"ה.

תוס'

ד"ה כמין כוורת - כוורת עגולה היא וכו' אלא מנוקב ככוורת וכו' - עי' תפא"י במשניות אות א' שכתב לפרש בע"א. והנה לפי מה שביארנו לעיל צד: (נמוד"ה כמין) שיטת רש"י שהדפנות היו עולות בשיפוע מכל צידה, א"כ יתכן לפרש שפיר אליביה דכמין כוורת עגולה היה.

ד"ה מר אמר - והא דמסיק ליה וכו' היינו לענין קדשים קלים דנאכלין בכל מחנה ישראל - צ"ע כיצד אפשר למילף קדשים קלים במחנה ישראל מקרא ד'ונסע אהל מועד'. ונראה דיתכן לפרש לפי שגם כדי לאכול במחנה ישראל בעינן שיהיו שם ג' מחנות קיימין, ולענין זה שפיר חשיב אהל מועד, ודו"ק היטב בלשון תוס' זבחים סא.

ד"ה קדשים. ושור' סברא כעין זו בטה"ק על תוס' דהכא (ד"ה וי"ל).

וי"ל דהתם מיירי שנפרס אהל מועד והמזבח וקלעי החצר עומדים במקומן - נראה דצ"ל 'שנפרק אהל מועד' וכו', [וכע"ז בטה"ק], ור"ל דאע"פ שפרקו כבר כל האהל מועד אבל עדיין עומדים המזבח וקלעי החצר ולכן לא נפסל ביוצא, וכמש"כ תוס' בזבחים ריש סא: וכן שם ריש קיז., וכן גירסת השטמ"ק כאן "קודם שנפרק אהל מועד מכל וכל והמזבח וקלעי החצר עומדים במקומן", והוא ג"כ על דרך זה.

וא"ת וכיון שנפתל המזבח היכי מתאכלין וכו' - תוס' חוזרים להקשות על הא דאמרו לעיל דקדשים קלים נאכלין אף בשעת מסע המחנות, הא אמר ר"א בזבחים התם (p.) דאי אפשר לאכול בזמן פגימת המזבח, וכשנוסע המחנה הוי כפגימת המזבח - עול"ש, הגהות ריא"ח.

וראה בתוס' שם דף סא: (סוף ד"ה לע"פ) שכתבו דכשם דאמרינן אע"פ שנסע אהל מועד הוא ה"נ י"ל דאע"פ שנסע מזבח הוא.

ור' ישמעאל בר' יוסי נמי קאמר כל הקדשים שנשחטו שם פסולין - כן איתא בזבחים שם נט., ועי' קושית רעק"א ועול"ש.

וי"ל דאתיא כתנא דפליג אר' ישמעאל בר' יוסי - אין מפורש מחלוקת תנאים בזה, אבל כן נקטה הגמ' שם סא., ועי"ש תוד"ה הא.

ובקונטרס פי' התם (סא.) דשני מקומות לאו לאחר שנסעו וכו' - רש"י פליג בתרתי: חדא דבשני המקומות דמיירי אכתי לא נסתלק המזבח [ואתי שפיר דלא הוי נפגם המזבח], ומאידך הוא מפרש דחד לאחר שפרקו גם יריעותיו ואפ"ה לא נפסלו הקדשי

קדשים ביוצא - ע' בדברינו בגמ' כאן ד"ה מיתבי, וע' תוס' בזבחים שם ד"ה קדשים.

הא אמרן וכו' שלמים ששחטן קודם שיעמידו הלויים את המשכן פסולין וכו' וההיא דאיזהו מקומן שלמים דוקא קאמר וכו' ולא יליף שאר קדשים מינייהו עכ"ל:

בשיטת רש"י דדוקא בשלמים נאמר דין שחיטה כשדלתות ההיכל פתוחות, ומה הדין בשעת זריקה:

[א] הנה רש"י בנזיר מה. (ד"ה ת"ר וגלגל) כתב וז"ל "ולא מצינו שאר קדשים טעונין פתח אהל מועד אלא שלמים בלבד בשביל שהן דורון" עכ"ל, ומבואר הטעם דשלמים דוקא שכן הוא דרך חביבות דורון שפתח ההיכל יהיה פתוח.

והנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ג. 3.) כתב טעם אחר, דעולה שטעונה צפון ניכר בה שהיא שחיטת קדשים וממילא הסכין מקדשתה, משא"כ שלמים שאין קפידא בצפון משום הכי בעינן להיכרא שיהא הפתח פתוח.

[ב] לשיטת רש"י דשלמים דוקא משום דכתיב בהו פתח אהל מועד, צ"ע דבפר חטאת דמילואים אמאי כתיב נמי (שמות כט. יא.) "ושחטת... פתח אהל מועד" - ע' בזה משך חכמה פרשת תצוה שם, וע"ע בזרע אברהם (ס' נח. ו.) במכתבו לחתנו.

[ג] בשעת זריקה לכו"ע צריך דלתות ההיכל פתוחות בכל הקרבנות דהא בזריקה ודאי כתיב פתח אוהל מועד - כ"כ משך חכמה פרשת תצוה עה"פ ושחטת את הפר, [ועי"ש הערת יד לחכמה], וכן בפרשת ויקרא עה"פ ושחטו פתח אהל מועד, וכ"כ העמק דבר (ויקרא ג. 3.).

והא דתנן גבי תמיד לא היה השוחט שוחט עד שישמע קול שער גדול

שנפתח למצוה בעלמא - כאן הסכימו תוס' לשיטת רש"י דדוקא בשלמים נאמר דין זה, אבל בזבחים סא. (ד"ה קודם) דחו תירוצ' זה, ופליגי דבכל הקרבנות נאמר דין זה לעיכובא. וראה מש"כ לישב הנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא ג. 3.) הקושיא מתמיד.

וי"ל דא"כ לא הוה ליה למתלייה באהל מועד - התוס' גופייהו פירשו לעיל עפ"י הגמ' הנ"ל בזבחים דאף היתר קדשים קלים במחנה ישראל תלוי באהל מועד וכדפרשנין לעיל, אלא כוונתם דסוגיא דהכא סברה דדוחק הוא ולכן תירצה באופן אחר. וע' טה"ק.

ולעיקר קושית תוס' - הנה התוס' בזבחים קיז. הניחו זאת בקושיא, וע"ע מש"כ לישב התוס' שם סא: ד"ה אע"פ.

ד"ה שמע מינה - פי' בקונטרס וכו' תימה דלמא נפק"מ היכא דנסעו באמצע היום וכו' - הצ"ק (נסו"ד) תירץ דאפשר דרש"י ס"ל דבשום פעם לא היו נוסעים אלא בתחילת היום דלעולם יצא אדם בכי טוב (פסחים 3.), וע' בדברי תוס' כאן בסוף הדיבור, וע"ע יד דוד.

ונראה לפרש דקאי אפלוגתא דר"י וריב"ל דאייירי בלחם הפנים וכו' - כתב ברה"ז דרש"י שלא פירש כן נראה דמפרש ד'מסולק' דמיירי בסוגיין אפילו שסילקו בחול קודם שהגיע זמנו, וא"כ תו לא מצי למידק כלל מלחם הפנים.

והצ"ק הקשה שהוא דוחק בלשון הרש"י, [וכן גירסת השטמ"ק אות ט' ברש"י בהדיא דלא כברה"ז], וע' בצ"ק שכתב באופן אחר אמאי לא ניחא לרש"י בפירוש זה. וראה עוד טה"ק.

וע"כ בשבת לא היו נוסעין דאפילו לא היו תחומין מדאורייתא - פלוגתא היא בסוטה כז:

היתה קשה לרב ששת, וכן הוא לשון הרגמ"ה "דבר זה הוקשה לאדם גדול שהוא קשה להשיב", וכן יש לגרוס ברש"י "הוקשה - בתירוצו זה", וכוונתו שהתקשה בתירוצו דבר זה.

מאי קשיא דלמא עשרון לא מקדש תנור מקדש:

א אפשר דהא דהתנור דוקא מקדש הוא מטעם קערותיו שנמשחו כמש"כ תוס' לעיל צד. ד"ה וכשהוא - שפ"א.

ב בגדר קידוש התנור, והא דמקדש דוקא בקרימת פני הלחם - ע"י מה שכתבנו על מתני' לעיל עח: ד"ה שחטה עד שלא קרמו פניה בתנור.

ג יש לעיין איך יקדש התנור את לחם הפנים, הרי היה נותן הלחם בדפוס כדלעיל דף צד. וא"כ הוי חציצה?

הר"ש משאנץ (פר' אמור יט. ז). ס"ל שהדפוס היה מחובר בתנור, וכן דעת טה"ק והתפא"י במשניות - ע"י בדברינו לעיל צד. (בגמ' ד"ה ת"ר ושמת), אולם ברמב"ם (תמו"מ ה. ט). מפורש שהיה דפוס של זהב בפני עצמו, ולדבריו קשיא.

והנה תוס' לעיל צד. (ד"ה וזלפוס) נסתפקו אם הדפוס היה חיצוני ללחם או פנימי, ולצד שהיה פנימי שפיר היה מדביק הפת בדופני התנור וליכא חציצה, אבל הבאנו שם שהמפרשים פליגי וס"ל שהדפוס היה חיצוני. ונראה דיתכן שכך הדרך לאפות בתנור יש בכוחו לקדש ואף דהוי חציצה. וע"י מש"כ בזה המנח"א עמ' קט"ו.

אמר רב אשי מאי קשיא דלמא מאי מבפנים במקום זריזין - פירש"י בחוץ יאפוהו כהנים זריזים שלא יחמיץ, ותמה הח"נ דהתינח לחם הפנים דבא מצה אבל שתי הלחם שבאין חמץ לשם מה צריך כהנים זריזין לשומרן מחימוץ.

לא היו יכולין ליטע משום איסור הוצאה ואיסור מחמר - איסור מחמר הוא מדאורייתא - ע"י שבת קנג: וראה טה"ק שהעיר אמאי דייק מהוצאה ומחמר שיש לדחות הראיה ולא דייק מפירוק המשכן דהיה סותר.

להכי דייק דאי אין סילוק מסעות בליילה תיפסול הלחם בלינה - משמע דעת תוס' דלחם הפנים נאכל ליום ולילה, וע"י מה שכתבנו בענין זה כאן בגמ' (ד"ה אלא), ובמתני' לעיל דף יג:

דף צה:

גמ'

יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה וכו' יכול יהו חייבין וכו' - ע"י פירש"י בפסחים סח: דלכתחילה לא רשאיין זבין ומצורעין ליכנס, אלא דאהני היקשא דאם דחקו ונכנסו פטורין מכרת, וא"כ תמוה איך מייתי בסוגיין דהותרו הזבין ומצורעין לכתחילה ליכנס לשם - ע"י קר"א ועול"ש.

אמרת לישתן ועריכתן בחוץ אלמא מדת יבש לא נתקדשה ואפייתן בפנים אלמא מדת יבש נתקדשה - צ"ע מה הכרח שאם מדת יבש נתקדשה דיאפו בפנים הרי יכול לאפות בחוץ בתנור חול, ונראה שהטעם הוא דבעינן שהתנור יקדש את הלחם וקי"ל דאין כלי שרת מקדשין אלא בפנים - משל"מ (תמו"מ ה. ז).

וטה"ק כתב דהוא מהאי היקשא דלקמן צו. מקרא ד"במקום אשר יבשלו וכו' ואשר יאפו את המנחה" ילפינן נמי דשתי הלחם ולחם הפנים צריכין אפייה בתנור ובפנים. וע"ע עול"ש.

אמר רבה הקשה אדם קשה שהוא קשה כברזל - התוי"ט נראה דגרס "הוקשה אדם קשה" ר"ל דקושיא דלעיל

איזהו

מנחות דף צה:

מקומן

תשנ"ט

וכן תמה בשו"ת נודע ביהודה (או"מ סי' ט"ו) ונדחק בקושיא זו עי"ש, ועי' מה שכתבו טה"ק, עול"ש, ויד דוד, והאריך לישב בנימוקי הגרי"ב, וראה עוד בשו"ת חתם סופר (או"מ סי' קכ"ה).

אלא דרב אשי ברותא היא:

ביאור סתירת פסקי הרמב"ם:
התוס' כאן ולעיל נה. (ד"ה כל המנחות) מפרשים דהואיל ונדחו דברי רב אשי, ע"כ דרישא דמתני' צ"ל תברא ומי ששנה דאפייתן בפנים לא שנה דאין דוחות את השבת. ומכאן תמהו המפרשים על הרמב"ם (תמו"מ ה. ז.) שפסק דאפייתן בפנים, ושם בהל' י' פסק דאין דוחה השבת, ואיך פסק תרתי דסתורן אהדדי.

והלח"מ מחדש דהרמב"ם אינו מפרש כתוס' דלמסקנא אמרינן תברא וכו', אלא ביאור המשנה למסקנא דהתנור מקדש לענין שתהא האפייה בפנים ואינו מקדש לגמרי ליפסל בלינה, עי"ש. וכע"ז כתב מרכה"מ. והוסיף טה"ק (על תוס') דכן מפורש ברמב"ם פיהמ"ש פ"ב דמעילה. וביאור בתירוץ זה עי' במנח"א (עמ' ז"א) בשם הגרי"ז.

ועי' תוי"ט דמפרש גירסת הרמב"ם בגמ', ודלעולם פסק דמדת יבש נתקדשה, ומשום קושיא שמקשה הגמ' לא דחינן משנה מהלכה אע"ג דלא מתרצא הקושיא, ולא ס"ל דתברא כתוס'. וראה עוד רעק"א בכו"ח שמסייע לרמב"ם [הובא ברמב"ם הוצאת הר"ש פרנקל הל' תמו"מ ח. ח.].

ועוד בביאור שיטת הרמב"ם: יעוי' בתפא"י במשניות בבעז סוף פרק י' דמנחות, ובזבח תודה, ושפ"א, אור שמח, אבן האזל, מקדש דוד (ג. א.), חזו"א (כד. י-א.), וחי' רא"ל מאלין (מ"צ סי' מ"ו).

וישניהן מקרא אחד דרשו וכו' - מבואר בגמ' דנחלקו התנאים אם התנור מקדש ואפייתן דוחה או לאו, ועי' מה

שהקשה תוס' לעיל צד. ד"ה וכשהוא. רש"י

ד"ה וכשרות בבית פאגי - בכל ירושלים
- משמע דמפרש דחוץ לבית פאגי הוא חוץ לחומת ירושלים, וראה שהרחבנו בזה בגמ' לעיל עה:

ד"ה הקשה - בתירוצי זה - עי' בדברינו בגמ' ד"ה אמר רבה.

ד"ה אף כי היום יקדש בכלי - התנור -
עי' בדברינו בגמ' ריש צו. ד"ה ור' יהודה ור' שמעון.

תוס'

ד"ה אין טמאי מתים - ואע"פ שהיו נושאים ארונו של יוסף עמו במחיצתו - ר"ל דילפינן מנושאי ארונו של יוסף, ועי' צ"ק. ובהגהות ריעב"ץ הבין דר"ל דילפינן מהארוך גופיה, ועי"ש מה שהקשה. ובעיקר קושיית תוס' - עי' תירוצי נתיבות הקודש.

וי"ל דסבר כמאן דאמר חייב - עי' רש"ש.

ד"ה לישתו - והאי דכל המנחות ניליאות בפושרין וכו' - עי' טה"ק בקישור דברי תוס' לדלעיל.

ד"ה ומאי קושיא - ובההיא שמעתא א"ר חנינא אין מנחה קדושה בלא שמן -
צ"ב מה נצרך להאי דר' חנינא וסגי בדינא דר' יוחנן דאינה קדושה לחצאין - עי' טה"ק.

ובתוך הביסא עצמה היה נתון הסולת לצד אחד והשמן לצד אחר - כע"ז פירשו התוס' לעיל ח. ד"ה ולר' חנינא, ועי"ש דף ח: בשטמ"ק (סוף אות כ"ו) שביאר דהיו בביסא ג' גומות לשמן לסולת וללבונה כל אחת בפני עצמה.

ולא מסתבר למימר שיוכל לחלוק הסולת והשמן קודם שיתקדש בביסא - פי'

שיחלוק ויבלול כל מחצית בפני עצמה בכלי חול ואח"כ יקדשם יחד בביסא, וממילא לא יצטרך תו לחלקן ולמושכן לחוץ בחצי עישרון מקודש.

ומיהו ל"מ"ד בפ"ק קדושה לחצאין וכו' קשה מאי שנא חצי עישרון דנמשח וכו' - התוס' לעיל ח. ד"ה ולר' חנינא (נסוף הדיבור נע"ז) כתבו דאף ל"מ"ד קדושה לחצאין מצוה איכא לקדש שלימה, ותוס' דהכא מוכח דפליגי בזה - ע"י בדברינו שם.

ויש פירושים מרש"י וכו' ולא יתכן טעם זה כלל - פי' דמשמע מרש"י דטעם שמדת יבש לא נתקדשה הוא כדי שלא יבואו לפסול ביוצא, ואילו לעיל נז: מבואר דמקרא ילפינן, ואי מדאורייתא אין לחלק בין מדת עישרון לחצי עישרון.

ונראה לפרש דלישה ועריכה דלחם הפנים ושתיה הלחם מדת יבש הוא דאין בהן שמן - כתב התו"ט (סוף מ"ג) דברש"י גופיה בזבחים סוף דף צו. משמע כפירוש תוס' דהכא.

אבל לישה ועריכה דחביתין היה בכלי הלח דיש בה שמן שנמדד בלוג - ע"י רש"ש.

ומדת הלח נמשחה לכולי עלמא - ע"י לעיל דף נז: ודף צ.

ובין ל"מ"ד וכו' בוללן סולת בין ל"מ"ד בוללן חלות וכו' - טה"ק ורש"ש הקשו דתיפוק ליה מטעם מתן שמן דקודם עשייתן כדאיתא במתני' לעיל עד:, וקאי גם על חביתין כדמוכח שם עה., וע"י עול"ש.

כדאיתא בתוספתא וכו' ולישתו ועריכתו בפנים כל מעשיהן בפנים ובזר כשרות וכו' - גירסת הח"נ "ועריכתו ואפייתו בפנים ובזר כשרות עד קמיצה ומקמיצה ואילך מצות כהונה".

ואע"ג דמשמע פירוש הקונטרס שזו היא נמי פירושו של ואין בהן מעשה כלי בחוץ וכו' - כלומר מדהוסיף רש"י ולא בחוץ' דהוא שפת יתר ר"ל שלא נטעה כפירוש התוס' דקאי אטחינה והרקדה, אלא הכל חדא מילתא - טה"ק.

ובעיקר פירוש"י נמצא לכאורה דסותר פירושו דתחילת המשנה ודפרק התכלת - ע"י מש"כ לישיב טה"ק כאן (ד"ה ויש פי'), ועול"ש לעיל נ: (על רש"י ד"ה צפניס).

ד"ה אלא - ותברה מי ששנה זו לא שנה זו - ע"י בדברינו בגמ' ד"ה אלא דרב אשי.

דף צו.

גמ'

מסוכן הוא - הנה בב"ק דף ס: איבעיא מהו להציל עצמו בממון חבירו, וי"מ דמיבעיא התם לענין איסור והיתר ולא רק לענין חיוב תשלומין, וא"כ יש לעיין איך היה מותר להציל עצמו בממון הקדש - ע"י ח"י הגר"ס.

ור' יהודה ור' שמעון בגמרא פליגי - רעק"א בכו"ח (הוצא צרמנ"ס הולאת הר"ש פרנקל ה' תמו"מ ח. ח.) תמה אמאי מסיק דבגמרא פליגי, הלא מחלוקתם הוי אם מדת יבש נתקדשה ולעיל נז: מקרא נפקא ליה. ולכן מגודל הקושיא הוא מפרש דכוונת הש"ס דפליגי רק בתנור אם הוא מקדש ולא בשאר כלי יבש, ובגמרא פליגי, ע"י ש.

והנה כן משמע בהדיא ברש"י (ד"ה צגמ' פליגי) דמחלוקתם רק בתנור מקדש, ויעוי' בטה"ק ובעול"ש על רש"י לעיל צה: (ד"ה אף כי) שכתבו דאף מדברי רש"י שם מוכח שרק בתנור מקדש פליגי.

וראה עוד בענין זה: בתוס' לעיל נז: ד"ה ושמענין, וקרא"א שם (סוד"ה גמ' שלח).

איזהו

מנחות דף צו.

מקומן

תשסא

דיקא נמי דקתני ר"ש אומר לעולם הוי רגיל לומר וכו' - פי' מדלא היה לו סמך מקרא אלא כך קיבל מרבותיו לכן הזהיר להרגיל עצמן לומר כך בעל פה - תפא"י במשניות (א"ת י"א).

מתני'

כל המנחות יש בהן מעשה כלי בפנים ואין בהן מעשה כלי בחוץ:

[א] עי' פירש"י, ועי' פירוש התוס' צה: (סוד"ה ומאי קושא) ובדברינו שם, וע"ע פירוש הרע"ב ותפא"י במשניות. ועל דרך זה פירוש הרמב"ם במשניות, ועי' תוי"ט, וע"ע חזו"א (כה. ו.).

[ב] הנה הרמב"ם (מעשה"ק י"ג. כג.) פסק לכאורה כמתני' דהכא דכל המנחות לישתן ועריכתן ואפייתן בפנים, ומאידך פסק (פסלי' תמו"מ ה. ז., וכן מ. ז.) דלחם הפנים ושתי הלחם לישתן ועריכתן בחוץ - עי' בזה כס"מ ורדב"ז בהל' מעשה"ק הנ"ל, ובלח"מ (תמו"מ ה. ז.) שביאר על דרך חילוק תוס' סוף צה: דכל המנחות טעונות שמן ואלו לא.

שתי הלחם ארכן שבעה טפחים ורחבן ד' טפחים - כל אלו השיעורים מהלכה למשה מסיני - עי' רגמ"ה.

לחם הפנים וכו' וקרנותיו שבע אצבעות: רש"י ורגמ"ה ורע"ב מפרשים שהיה מדביק בצק לכל זית כעין קרנים, אבל הרמב"ם (תמו"מ ה. ט.) מפרש דקרנותיו היינו גובה לחם הפנים שהיה ז' אצבעות, והרבו לתמוה עליו המפרשים: התפא"י והמנחת חינוך (נ.). י. והרש"ש תמהו דמפורש בפסחים לו. שלחם הפנים עוביו טפח.

והלח"מ ותוי"ט תמהו דמאי מקשה בגמ' דהאיכא קרנות ונמצא שולחן מקדש יותר מט"ו טפחים, ומאי משני הגמ'. ועי' בזה רש"ש כאן.

והכס"מ ותוי"ט הביאו תמיהת הרלב"ג בפי' החומש, דלא יתכן דשתי הלחם שהן חמץ יהא עוביין ד' אצבעות ולחם הפנים שהוא מצה יהא ז' אצבעות - עי"ש באריכות. וראה בתפא"י בפתיחה לסדר קדשים (פ"ג א"ת נ"א) שהאריך בזה ומסיק דאף הרמב"ם ס"ל כדעת רש"י, יעו"ש.

ר' יהודה אומר שלא תמנה זד"ד יה"ז - כתב הרע"ב דדרכו של ר' יהודה ליתן סימנין, ועי' תפא"י בברעז אות ב'. וראה עוד לקמן קה. דאמרינן בגמ' 'סימנא בעלמא', ועי' רש"ש שם.

לחם פנים שיהו לו פנים:

פירושי המפרשים בזה:

גירסת התוי"ט וכן משמע גירסת הצ"ק עפ"י הרש"י "שיהו לו פנים ושיהו לו פנים", וברש"י מוחקים תיבות "לישנא אחרינא", ומפרש התוי"ט דבן זומא לא בא לחלוק אלא לפרש דרפנות וזויות מקרא ילפינן.

והרמב"ם פיהמ"ש כתב "שיהא לו פנים הרבה ר"ל צדדים שמקיפים אותו ששה פנים" עכ"ל, וכתב התוי"ט דנראה דגירסתו במשנה "שיהו לו פנים הרבה".

והתפא"י במשניות (א"ת כ"א) מפרש דבן זומא בא להוסיף דעובי הלחם טפח דאין פנים פחות מטפח. [וכ"כ רש"י גופיה בפסחים לו., ותמה התוי"ט דסותר פירושו דהכא]. וראה בתפא"י עוד פירושו.

נותן ארכו כנגד רוחבו של שולחן וכופל טפחיים ומחצה מכאן וכו':

[א] **דפנות לחם הפנים כשכופלן היו עומדות או שוככות:**

דעת רש"י וכן משמע בתוס' לעיל צד: דהדפנות שכופל היו עומדות זקופות, אבל הרמב"ם (תמו"מ ה. ט.) משמע דעתו דהיה משכיב הכפלים על הלחם ובין הכפלים נשאר ריוח באמצע, ועי"ש ברדב"ז בזה.

ב] כתב המלאכת שלמה דנראה שבעודו בצק היו כופלין אותו ולא לאחר אפייה שהוא מעשה נסים גדול, ולא משתמט לשום תנא דאשמעינן האי חידושא.

ג] המנחת חינוך (לז. ז). כתב דעובי ציפוי הזהב השולחן חצי אצבע, ולפי"ז תמה מדוע היה כופל הלחם ב' טפחים לחד מ"ד, וב' טפחים ומחצה לאידך מ"ד, הלא היה צריך לכפול פחות חצי אצבע מכל צד כשיעור רוחב השולחן עם הציפוי, ובגמ' מוכח דאותן טפחים מצומצמים היו.

וכתב לישב דעיקר סידור הלחם היה על המדות של עץ ולא על הציפוי. ובדרך נוספת כתב דאפשר שצדדי השולחן לא היו מצופין זהב, ובהערה שם הביאו שכן משמע בבכור שור ובחזקוני ובאברבנאל, יעו"ש.

ומפחיים ריוח באמצע כדי שתהא הרוח מנשבת בהם - רש"י ורגמ"ה

מפרשים דהריוח היינו בין שני הסדרים, ולפי"ז מובן שאבא שאול קאי על זה ואמר ששם נותנים בזיכי הלבונה. אבל לפי דעת הרמב"ם [שכתבנו לעיל אות א'] כוונת המשנה דבריוח שבין דפנות הלחם השוככות נשתייר ב' טפחים. וכתב מהר"י קורקוס דלפי"ז אבא שאול לא קאי על אותו ריוח, וזהו דוחק דא"כ מהו 'שם' דקאמר.

אמר להם הרי כבר נאמר ועליו מטה מנשה - צ"ב אמאי לא מייתי קראי בדגלים שקדמו לזה - ע"י תוי"ט.

וארבעה סניפין של זהב היו שם מופצלין מראשיהן שהיו סומכין בהם - ע"י לעיל צד: בתוד"ה דסמכי, ורש"ש כאן.

וב"ח קנים כחצי קנה חלול - כדי שתהא הרוח מנשבת בהן - רש"י עה"ת, ורמב"ם (תמו"מ ה. ז).

ויש לעיין אמאי הוצרכו לזה, והלא היה נעשה נס בלחם שהיה חם כביום הלקחו

כדאיתא לעיל כט. - ע"י בדברינו שם בגמ' ד"ה נס גדול (אות ז').

לא סידור קנים ולא נטילתם דוחה את השבת:

טעם הדבר, ופסק הרמב"ם:

א] רש"י מפרש (לקמן לז). דאסרו בשבת משום דמיחזי כסותר ובונה, ותוס' שם פירשו משום מוקצה, ובתוס' סוכה מב: הוסיפו דאף דחזו הקנים ללחם מ"מ הוי מוקצה כיון דאין עשוי כלי.

ב] פסק הרמב"ם (תמו"מ ה. יא). כמתני' שלא דוחה את השבת. והקשה רעק"א (נגליין הרמז"ס) דהסוגיא בשבת קכג: דנה דהלא הוי כלי שמלאכתו להיתר, ונחלקו שם אב"י ורבא בטעם המשנה, ולפי"ז למאי דקי"ל דכלי שמלאכתו להיתר שרי אפילו מחמה לצל נמצאת משנתינו דלא כהלכתא. [ועל תוס' הנ"ל אות א' שכתבו דאין שם כלי עליהן הניח בצ"ע מהגמ' שבת הנ"ל].

והרדב"ז מישב שהרמב"ם פסק כמשנתינו לפי שאין בטלטול הקנים צורך כלל, ומכאן יש ללמוד הלכה דאין ראוי לטלטל בשבת שום כלי אם אין בו צורך כלל. וכן נקטו גם הרשב"א והר"ן (מכמ"י) בשבת שם.

והמקדש דוד (כז. ה. ד"ה וזה) תירץ דהרמב"ם ס"ל כרש"י דהאיסור הוא מטעם מיחזי כבונה וסותר, ועי"ש שמבאר לשיטתו הסוגיא הנ"ל בשבת.

נכנס מערב שבת ושומטו ונותנו לאורכו של שלחן - התוס' לקמן צו. כתבו דהיינו על הרצפה לאורכו של שולחן, דאילו על השולחן אין מקום לאורכו.

ברם התוי"ט הבין ברמב"ם כפשוטו שנותנן על השולחן, והוסיף דודאי אין הכונה ממזרח למערב אלא מצפון לדרום בריוח שבין המערכות, וכו' מאיר שהיה שם ריוח. [אמנם לעיל הבאנו שהרמב"ם מפרש בע"א האי

איזהו

מנחות דף צו.

מקומן

תשמן

ריוח, וכנראה שהתו"ט לא למד כך ברמב"ם].

גמ'

שאלו את רבי זו מנין - תוס' מסיק דלענין לישא ועריכה ואפייה בכלי מיבעי ליה, וכן מפרש רש"י במתני' לעיל כו. ד"ה שלא [ועי' בדברינו שם], וכן רש"י לעיל נט. ד"ה כלי [ועי"ש בתוס'].]

ובדעת הרמב"ם (מעשה"ק יג. כג.) כתב הכס"מ דיש חילוק בין רש"י ותוס', והרמב"ם מפרש כתוס'. ותמה הלח"מ על זה. וכן הקר"א בסוגיין מבאר דעת הרמב"ם כרש"י ותוס'. ובביאור דעת הכס"מ - עי' טה"ק (על רש"י ד"ה מעשה), ובחזון נחום פי"א מ"ד.

לדברי האומר טפחיים ומחצה כופל נמצא שלחן מקדש חמשה עשר טפחים למעלה - עי' תוס' צד: סוף ד"ה כמין תיבה.

רש"י

ד"ה בגמ' פליגי - מר גמיר מרביה דתנור מקדש וכו' - כתב התו"ט דמשום ר"ש דסבר תנור לא מקדש נקט רש"י בדר' יהודה דתנור מקדש, דהא ודאי לדידיה כל מעשיהם בפנים דכל מדות היבש נתקדשו.

ד"ה חביתי כהן גדול - ולדברי הכל אותו חצי עשרון וכו' - כדבריו כאן כך מפרש הרש"י גם לעיל נ: ד"ה בפנים, ועי' תוס' לעיל צה: (ד"ה ומאי קושא) שמפרשים בע"א, וע"ע תוס' פסחים לו. ד"ה במקום.

ד"ה מעשה כלי - לישא ועריכה הכל בכלי שרת בפנים ולא בחוץ - עי' תוס' צה: סוף ד"ה ומאי קושא, ובדברינו שם.

ד"ה שיהא לו פנים - ל"א שיהא לו פנים זויות - עי' בדברינו במשנה.

ד"ה טפחיים ומחצה - ובהן הן הקרנות - לגירסא זו שהיא גירסת התו"ט ר"ל ד'בהן' כלומר על הדפנות מונחים הקרנות. וגירסת הצ"ק יותר בפשיטות.

ולמ"ד כמין ספינה רוקדת הוו הנך דפנות הולכות וזוקפות בשיפוע - עי' לעיל צד: בסוף תוד"ה כמין, ובדברינו שם בשם השפ"א.

ד"ה שוממן - מביין כל לחם ולחם - רש"י גורס במשנה 'שומטן' וקאי אקנים, אבל המיוחס לרשב"א משמע שגורס 'שומטו' כדאיתא לפנינו וקאי אלחם הפנים, עי"ש.

ד"ה מה חטאת - דכתיב אשר יבשלו ואין ביטול בלא כלי - עי' הגהות מצפ"א (על תוד"ה שאלו).

ד"ה ט"ו טפחים - ונפק"מ דאי יהיב באויר השלחן מידי בתוך ט"ו טפחים מקדש ליה ליפסל בלינה - עי' הסוגיא לעיל פז: שולחן מהו שיקדש קמצים וכו' ומסקינן דמקדש ליפסל.

ובנתיבות הקודש הניח בקושיא לפי מאי שנסתפק הש"ס זבחים פז: אם אויר מזבח כמזבח, ה"נ הדין נותן דאויר שולחן יהא כשולחן ויקדש מדין אויר השולחן, ובפרט דחשיב הכא סופו לנוח כדאיתא בזבחים כה:; וראה בדברינו בענין זה לעיל יא. בגמ' ד"ה תוך כלי.

ד"ה והאיכא בזיכין - בענין קושית הרש"י יעוי' בדברינו על תוס' ד"ה והאיכא.

תוס'

ד"ה כלל - פסק כר"ע משום דאיכא צריכותא גבי פסח ומילה אבל הכא ליכא צריכותא - ר"ל הצריכותא דעביד שם הוא על דברי רב יהודה אמאי הוצרך לפסוק כר"ע בתרווייהו, והכא דלא אמר הלכה כר"ע

לא הוצרך לצריכותא, דאילו על דברי ר"ע גופן אין צריך לצריכותא כדמפרשי תוס'.

ד"ה שאלו - דאיתקש אפיה דמנחה לבישול דחטאת ואשם מה הם טעונין כלי דכתיב וכלי חרס אשר תבשל וגו' - צ"ל דאין כוונת הגמ' להביא ראיה שצריך כלי שרת, דהא כלי חרס אינו כלי שרת, אלא רק להביא ראיה שצריך כלי ולא שילוש ויערוך ויאפה על הרצפה, ומאי דבעינן כלי שרת סמכו בזה על דבריהם דלעיל (ד"ה ומאי קושיא) דגנאי הוא ליתן בכלי חול שכבר נתקדש השמן. [אבל ללוש על הרצפה המקודשת ס"ד שאינו גנאי] - עול"ש.

ומיהו מזה אין ראיה דלאו למירמי חובה קאמר וכו' - כוונת תוס' דמקרא דבתורה דלעיל לא סגי לאתויי ראיה דבעי כלי, דלא מוכח משם מידי שהוא חובה, ולכן מייתי הגמ' קרא דיחזקאל דמשמע טפי חיוב, ושם הראיה היא מסברא כדפי' בקונטרס דהא כתיב 'בישול' ואין בישול אלא בכלי. ובסמוך גרס טה"ק "כדפירש בקונטרס דכתיב אשר יבשלו שם".

וצריך לדקדק לאיזו מנחה איצטרך קרא אי למנחת מחבת ומרחשת וכו' - יש לעיין הא כבר הקשו כע"ז תוס' לעיל סוף סג., ותיצו דהתם לא קאמר רחמנא עשה במחבת עשה במרחשת וכו'.

ומבאר העול"ש דהתם דחי תוס' דאין ראיה מקרא דבעי כלי שרת, אבל הכא מקשו דשפיר מוכח דבעי מיהא כלי.

ובעיקר קושית תוס' - עי' בעול"ש הנ"ל מש"כ לישב, וראה עוד מקדש דוד (ג. ג. ד"ה והנה).

ד"ה והאיכא בזיכין - הקשה בקונטרס אמאי פריך הכי דהא שולחן לא מקדש אהו לבזיכין וכו' - כוונת הרש"י להקשות דהרי הלבונה מתקדשת בבזיכין ולא

בשולחן ומאי ס"ד דליהוי השולחן מקדש יותר מט"ו טפחים, והתוס' דחו דבריו דהא מדמדמי סילוק בזיכין לקמיצה מתוך כלי מוכח דיש שייכות בין הבזיכין לשולחן, דדומיא דקומץ מן המנחה ה"נ מסלק הבזיכין מן הלחם שע"ג השולחן, וש"מ שהבזיכין מתקדשין נמי עם הלחם בשולחן.

וראה בחי' הגרי"ז (לעיל פו: ד"ה והנה שיטת רש"י) בביאור מחלוקת רש"י ותוס' אם ללבונה יש קידוש אחד בבזיכין או ב' קידושיין, וראה עוד בחי' הגרי"ז בסוגיין, והרחיב בזה הרבה בחי' רא"ל מאלין (ח"צ סי' לו. ד.) עי"ש, וראה עוד מנח"א (עמ' 5).

והנה רש"י דס"ל דאין הבזיכין מתקדשין בשולחן עם הלחם הוא כשיטתו לעיל סוף דף ח., ובתירוץ קושית תוס' עליו - עי' צ"ק כאן, וע"ע מקדש דוד (כג. ג. ד"ה זמנחות), ובחי' רא"ל מאלין הנ"ל, ובמנח"א עמ' צ"ב.

דף צו:

גמ'

והאיכא מסגרתו - עי' קושית הצ"ק.

ולמ"ד מסגרתו למעלה היתה פרקודי הוה מפרקדא - רש"י ורגמ"ה מפרשים דהמסגרת היתה משופעת ונוטה לחוץ. והרש"ש ושפ"א רוצים לפרש דהלחם היה קצר למטה בשוליו ולכן נכנס ויושב יפה על השולחן. וע"ע בספר ישר וטוב.

ר"י אומר לא היה שם סניפין אלא מסגרתו של שולחן מעמדת את הלחם - צ"ל דסבירא ליה כמ"ד כתיבה פרוצה דאילו למ"ד כספינה רוקדת בעינן לסניפין להעמיד הלחם כדלעיל צד:, ומכאן סייעתא להרמב"ם שפסק כתיבה פרוצה [עי' בדברינו בגמ' לעיל ריש צה.]. - שפ"א, וכ"כ בחי' הגר"ז ס.

איזהו

מנחות דף צו:

מקומן

תשסה

מכילת דשולחן בר קבוצי טומאה הוא כלי עץ העשוי לנחת הוא:

שולחן ושאר כלי שרת העשויין עצי שיטים מצופין זהב, האם כשרים אם יעשה הכל מתכת כמו מנורה?

כן חקר המנחת חינוך (נ. א.), ורצה לפשוט מדהכא דאי שרי לעשותן מתכת מאי מקשה דילמא היה עשוי כולו זהב, אך דחה דודאי עשו תמיד השולחן כמו שעשה משה רבינו. ולדינא הוא מסיק דנראה דכשר הכל ממתכת. ועיי"ש בהערה שהביאו ממדרש תנחומא דלאו דוקא בארון דמשה צריך ליתן בו ארז שיטה אלא בכל ארון וארון שישאל עושין.

ובעיקר דין כלי עץ העשוי לנחת - עי' מה שחקר בחי' הגר"ח על הש"ס סי' ת' וסי' ת"ד.

מאי דכתיב על השולחן הטהור טהור מכילת דאיכא טמא וכו' - פשטיה

דקרא דכתיב 'טהור' בשולחן ומנורה יותר ממזבח, משום דלא היה בהן שום לכלוך לעולם, אבל במזבח החיצון היה עיכול אברים ופדרים וכן במזבח הקטורת היה נשאר אפר של קטורת - תוס' ר"י הלבן יומא כא.

מלמד שמגביהין אותו לעולי רגלים ומראין בו לחם - עי' מה שכתבנו בענין זה בסוגיא לעיל דף כט.

ותיפוק לי משום ציפוי מי לא תנן השולחן והדולבקי וכו' - רש"י בחגיגה כו: מבאר דמקשה דמצינו שציפוי מבטלו אפילו להקל וכ"ש להחמיר דהשולחן יקבל דין הציפוי שהוא מתכת ויקבל טומאה, ועל דרך זה מפרשים רש"י ותוס' כאן ובחגיגה כל המשך הסוגיא. וכן דעת הראב"ד (כלס ד. 7.) בהשגתו שם על הרמב"ם.

אולם הרמב"ם שם שיטה אחרת לו, ומבאר הכס"מ בשם מהר"י קורקוס דשיטת הרמב"ם דכל ציפוי לעולם אינו מקבל טומאה ונתמעט

מקרא לפי שהוא עראי ואינו עומד למלאכה, וכוונת הגמ' להקשות דתיפוק לי דלא מטמא משום דבטל לציפוי שאינו מטמא, ושאלת הגמ' זו היא על דרך השאלה דלעיל דהא כלי עץ העשוי לנחת הוא, ועיי"ש דמבאר כל מהלך הסוגיא לפי דעת הרמב"ם.

רש"י

ד"ה טמאה - כל פשוטי כלי עץ הראויין למדרס וכו' - השטמ"ק (ח) מוחק עד סוף הדיבור, ומבאר העול"ש משום דמה ענין טבלא המתהפכת להתם דטמאין משום מדרס.

אבל הצ"ק גורס זאת, וכנראה דכונת רש"י להביא ראיה דכשם שמצינו פשוטי כלי עץ דמקבלין טומאה משום דחזו למדרס ה"נ האי טבלא טמאה משום דרוחבה הוא בית קיבולה. ושו"מ שעל דרך זה מבאר טה"ק, עיי"ש.

תוס'

ד"ה לא היה שם סניפין - תימה לר"י מה הן קשותיו דקרא - התוס' לא תירצו קושייתם, ועי' מש"כ הגהות ראמ"ה (גמ'), ועי' מה שביאר טה"ק עפ"י קישור דברי תוס' להמשך דבריהם ורש"י פירש' וכו'. וראה עוד תירוצי השפ"א.

ורש"י פירש בפ"י חומש - הוא בשמות כה. כט.

ואונקלוס שתרגם מנקיותו מכילתיה כמ"ד מנקיות אלו סניפין - ולשון 'מכילתיה' - סובלותיו כמו נלאיתי הכיל - רש"י הנ"ל.

ועי' רמב"ן עה"ת שם שביאר אחרת בדעת האונקלוס, דמכילתיה הוא לשון כלי מידה, והמנקיות הן השלושה דפוסים שהיו שם.

ועוד דאי אסניפין הא כתיב ומנקיותיו אשר יוסף בהן וכו' - הרש"י בחומש תירץ זאת, ד'אשר יוסף בהן' חוזר לדעיל

לקשותיו שהן הקנים כפירוש אונקלוס, וכן הוא בפי' רשב"ם ואבן עזרא שם.

והא דכתיב את קשות הנפך - פי' והרי 'קשוות' לדעת תוס' הן הסניפין שאינן מסכינין על הלחם.

ה"ק סניפין של קנים המסכינין את הלחם - טה"ק והגהות ראמ"ה תמהו דבהדיא כתיב בפרשת ויקהל "ואת הקשוות אשר יוסך בהן" דמשמע שבקשוות גופן סוכך.

וכדפרישית לעיל שהסניפין מעמידין את הקנים - לעיל צד: בתוס' ד"ה דסמכי.

ד"ה לדברי האומר - ולא מוקריא אין לו תוך כך פי' בקונטרס - נראה דצ"ל 'כפי' הקונטרס' כלומר על דרך פירוש הקונטרס, דהא רש"י לא כתב בזה.

ולכל הפחות אפילו תמצי לומר מדאורייתא טהורה מדרבנן מיהא טמאה - נראה דבאו לישיב כיון דטמא מדאורייתא מספק מה הוצרכו רבנן לגזור עוד טומאה, לכך כתבו דכוונת הגמ' באם תמצי לומר - עול"ש, ועצ"ש שפירש נפק"מ בדרך אחרת.

ומיקל שם ר"א משום דשמא מדאורייתא טהורה - פי' דס"ל לר"א דאין ראוי להחמיר בחקקו ולבסוף קבעו אלא בדבר שהוא ודאי מדאורייתא ולא ספק - טה"ק.

א"נ ההיא שינויא דלא בר' יוחנן ובמסקנא לא קאי - פי' שינויא דהתם לא ס"ל מימרא דר' יוחנן דהכא דלמ"ד מסגרתו למטה טבלא המתהפכת טמאה מדאורייתא, ובאמת האי שינויא לא קאי למסקנא שם שהרי אין כאן מי שחולק על ר"י - טה"ק.

משום דטבלא משמשת את האדם ומשמשת משמשי אדם - פי' רק טבלא דשולחן שיש בה מעלה דמשמשת גם לאדם וגם להניח עליה משמשי אדם אמרינן דטמאה מדאורייתא, משא"כ דף של נחתומין משמש רק הככרות שהן משמשי אדם.

וע"כ בשאין ראויין למדרס מיירי מדלא נקט וכו' ובשאין להם בית קיבול וכו' - ר"ל שולחן וטבלא ודולבקי דמרבה התם היינו בשאין ראויין למדרס, דזה ילפינן מדרשא אחרת כדאיתא בגמ' בכורות דלעיל, וכן אין להם בית קיבול וכו'.

ומיבעיא לן הכא אי דרשא גמורה היא לו או אסמכתא בעלמא משום דעל כרחין וכו' - תוכן דברי תוס': דלכאורה קשה כיון דיש דרשא דתו"כ דמרבה בהדיא טבלא מאי מספקא הכא למ"ד מסגרתו למעלה אי מקבל טומאה מדאורייתא, ותו למ"ד מסגרתו למטה למאי איצטריך ב' הדרשות, לכן מפרשים תוס' דפשר הספק הוא שמא דרשא דתו"כ הוא אסמכתא, משום דאפילו נצריך את ב' הדרשות למ"ד מסגרתו למטה [כדמפרש תוס'] אכתי 'טבלא' גופה שהזכיר התו"כ ודאי אסמכתא היא דהא בהדיא דריש לה הכא משולחן, וא"כ זה פתח להסתפק למ"ד מסגרתו למעלה שמא כל דרשת התו"כ היא אסמכתא. ועצ"ש קושיית טה"ק.

ועל כרחך בשעשאה כלי דעולה טעונה כלי - כדילפינן לעיל דף פב:

ואי הו"מ למימר דדף של נחתומין הוי כטבלא דמשמשת אדם ומשמשי אדם כ"ש דניחא מפי וכו' - והא דחלוק דף של נחתומין דטמא רק מדרבנן מטבלא דסוגיין דאיכא למ"ד דטמאה מדאורייתא, צ"ל דתירוצ זה חוזר למש"כ תוס' לעיל

איזהו

מנחות דף צו.

מקומן

תשסו

ד"ה כאן בציפוי - דאמר בפ"ב דברכות
שלוש ארונות עשה בצלאל - וכמו
כן שלוש שולחנות היו במקדש - תוס' חגיגה
כו:

ועוד יש לפרש דעומד קרי כשהציפוי עב
וחזק וראוי להשתמש עליו בפני
עצמו - אבל בשולחן של משה הזהב הוה
דק וקלוש ובלא עץ לא מצי קאי - תוס'
הנ"ל.

דף צו.

גמ'

שאני שולחן דרחמנא קרייה עץ - מבואר
למסקנת הסוגיא דהשולחן הוא עץ
ולא אזלינן בתר ציפוי כיון דרחמנא קרייה
עץ, ומכאן תימה דברי הרמב"ם (צ"ה"ז א. יח.)
שכתב דאין עושין השולחן אלא מן המתכת
בלבד - ועי"ש אבן האזל, וע"ע מנ"ח מצוה
צ"ז.

ועכשיו שאין בית המקדש קיים שולחנו
של אדם מכפר עליו - פירשו
רש"י ורגמ"ה דמכפר בהכנסת אורחים, וכן
משמע מפירוש תוס' עפ"י הגמ' בסנהדרין
קג:

אולם מהרש"א ח"א כתב דממתני' פ"ג
דאבות משמע משום דאומרים עליו דברי
תורה. ועי' יד דוד ובהערה שם מדוע לא
ניחא לרש"י ותוס' לפרש כך. מיהו בעיון
יעקב על ע"י כתב דשני הפירושים אמת, דהא
כתיב "בחסד ואמת יכופר עון", חסד זה
מתנות עניים, ואמת זו תורה דכתיב 'אמת
קנה'.

קערותיו אלו דפוסין - פירש"י שנערך
ונילש ונאפה בהן, ועי' תוס'
לעיל צד. (ד"ה וכסוא) מה שהקשו וביארו
בזה.
וטה"ק תמה דהלא שיטת רש"י גופיה

דההיא דב"ב כמ"ד מסגרתו למעלה היתה
טמאה רק מדרבנן - עי' מהרש"א סוכה ה.,
וראה טה"ק כאן שפירש באופ"א.

וראה בתוס' ב"ב סו. שכתבו פירוש זה בשם
י"מ, וסיימו בסוף הדיבור "ובטבלא
המתהפכת מספקא ליה אי מקבל טומאה
מדאורייתא כדפי' הקונטרס התם דעדיפא
משאר פשוטי כלי עץ לפי שראוי להשתמש
בה משני צדדין", וצ"ב דרש"י בסוגיין פירש
טעם אחר לפי שרוחבה הוא בית קיבולה.

ורבינו שמואל פי' שם דההיא מסקנא לא
קיימא - עי' פי' רשב"ם שם (ד"ה
לעולם) שהקשה כתוס' דהכא דלא משכחת
טומאה דרבנן לפשוטי כלי עץ, ותירץ
דבמסקנא לא קיימא.

ור"ת פי' דהיינו טעמא דטבלא
המתהפכת לפי שיש לה בית
קיבול למטה וכו' - לפירוש ר"ת אין הכוונה
'טבלא המתהפכת' כפירש"י שראויה
להשתמש בשני צדיה, אלא ר"ל שיש בית
קיבול למטה שאם היתה מתהפכת היה לה
בית קיבול למעלה - תוס' סוכה ה., וכפירוש
ר"ת כן הוא פירוש רגמ"ה כאן (צפירוש קמא).

ד"ה כלי עץ - דמה שמסלקין אותו
בסילוק מסעות אין זה מל"טול כיון
דמקומו קבוע - תוס' בחגיגה כו: (ד"ה כלי
עץ) תירצו וז"ל "דלא מהני טלטולה כיון דלא
היתה מטולטלת לבדה כי אם בהדי שאר
כלים", ובביאור תירוצם עי' בעיני שמואל
לעיל כט. (הוצא נמדור הגהות ומידושים הולאת
וגשל).

והצ"ק מתרץ כדמשני בשבת לח: דכיון
דכתיב 'על פי ה' יחנו' כמקומו דמי.

ד"ה סילוקו כמידורו - דלמ"ד אין אפייתו
דוחה שבת לא היה חם בשעת
סידור - עי' לעיל כט: בתוס' ד"ה סילוקו,
ובדברינו שם.

בחומש דדפוס שנאפה בו היה של ברזל, ובהאי קרא כתיב דקערותיו זהב טהור.

קשותיו אלֹו סניפין ומנקיותיו אלֹו קנים - עי' לעיל צו: תוד"ה לא היה.

הדר אמר רבא לאו מילתא היא דאמרי דתנן כלל גדול וכו' - צ"ב וכי לא ידע רבא מעיקרא האי משנה - עי' נתיבות הקודש.

טעמא מאי דלא לינעפש לחם בכי האי שיעורא לא מינעפש - כתב המנחת חינוך (ל. יז.) דיום טוב ודאי דוחה סידור הקנים, כגון שחל יו"ט בע"ש או במוצ"ש דאם לא יסדרו ביו"ט יהא מונח זמן רב בלי קנים וחיישינן שיתעפש ודאי דוחה יו"ט, יעוי"ש.

ומוצאי שבת נכנס מגביה ראשיה וכו' - מפירש"י מוכח דבמוצאי שבת ממש נכנס, אולם הרמב"ם (תמו"מ ה. יא.) כתב דבאחד בשבת היה מניח הקנים בין החלות, ומבאר המקדש דוד (כג. ה.) דס"ל דמוצאי שבת לאו דווקא משום דהוי ביאה ריקנית. ועי"ש בסברת רש"י דלא חש לזה.

ארבעה חלות צריכות שלשה שלשה קנים העליונה אינה צריכה אלֹא שנים - כלומר דיש שש חלות, וחשיב ארבע החלות האמצעיות שצריכות תחתן ג' קנים [דאילו תחת החלה התחתונה אין צריך], ותחת העליונה אין צריך אלֹא ב' קנים לפי שאין עליה משאוי וכדפירש"י, ולפי"ז האי 'העליונה' היינו כפשוטו, אבל בפי' רגמ"ה [לפי הגהה שם] 'העליונה' הכונה לחלה החמישית, עי"ש.

רבי מאיר אומר כל אמות שהיו במקדש בינוניות חוץ ממזבח הזהב:

דבברי הרמב"ם:

הנה במזבח הזהב לא פליגי ר"מ ור"י ולכו"ע

היה באמה בת ה' טפחים, ותמה הכס"מ (צ"ג ג. י.) על הרמב"ם שכתב בסתמא דמזבח הקטורת היה מרובע אמה על אמה ולא פירש שהיה באמה בת ה' טפחים. והקר"א (לז:) תירץ דבתוספתא דכלים (סופ"ו) גרסינן איפכא [וכן הביאה הר"ש במשניות כלים יז. י.], דכל המדות באמה של ה' טפחים חוץ ממזבח הזהב שהוא באמה בת ששה, ופסק הרמב"ם כהאי תוספתא. מיהו הגר"א הגיה בתוספתא כלפינו בש"ס. וראה עוד במרכה"מ, וברה"ז (לעיל לא.), ואבן האזל.

רש"י

ד"ה קשותיו אלֹו סניפין - מריבויא דקרא ל"א שמקשה הלחם ומחזקו - ללישנא קמא ר"ל דאין משמעות במקרא דקשותיו הן סניפין אלֹא כיון דידעינן מהלכה לממ"ס דצריך סניפין ודאי לזה נתכון ריבויא דקרא, ולפירוש בתרא שמעינן ממשמעות דקרא.

ד"ה אמאי - דאע"ג דאין שבות במקדש וכו' - בתו"כ יליף מדכתיב "יערכנו ולא שיערוך הקנים עמן בשבת" ומשמע דהוא איסור דאורייתא, ואפשר דהוא אסמכתא בעלמא - תפא"י במשניות אות מ"א.

האי מלמול לאו משום שבות הוא אלֹא דמחזי כבונה ופותר - צ"ע כיון דלא הוי אלֹא משום 'מיחזי' סו"ס לא הוי אלֹא משום שבות - עי' מה שביארו הרש"ש ועול"ש, וע"ע בספר מנחה טהורה.

ד"ה אמת בנין - כגון חומת הבית ומזבח העולה - צ"ע דברי רש"י בעירובין ד: שכלל בשל כלים את 'המזבחות' ומשמע דאף מזבח העולה.

ונראה דהתם קאי על מזבח דמשה [כדפירש שם אמת בנין - הקרשים והיריעות דמשכן]

איזהו

מנחות דף צו:

מקומם

תשטט

והוא היה מיטלטל בשעת מסעות, והכא קאי אמזבח דבית עולמים שהיה מהבנין [שהרי נקט רש"י גם 'חומת הבית' דהיינו בבית עולמים].

תוס'

ד"ה כלי אכסלגוס - שם מקום דבפרק דם חטאת מיייתי לה גבי עורות - כוונת תוס' דאי שם הכלי הוא צ"ע דהכא קרי הכי לכלי עץ ובפ' דם חטאת לכלי עור, אלא ודאי שם מקום הוא ובאין משם כלי עץ וכלי עור - ח"נ.

מיהו רגמ"ה מפרש דשם הכלי הוא אלא שגורס 'אבטולגוס'.

והנה בתוס' חגיגה כו: כתבו ג"כ דשם מקום הוא ואפילו הכי הניחו בקושיא מהגמ' בזבחים, וראה ח"נ שכתב לפי דברי תוס' דהתם להגיה בתוס' דהכא, ועי' יד דוד.

ד"ה שאני שולחן - תימה וכו' והשתא מה בכך הא רחמנא קרייה נמי למזבח עץ - עי' תירוצי טה"ק על קושיא זו ועל קושיא דלקמן.

אי נמי היינו טעמא דבטל ציפוי גבייהו וכו' - המהרש"א בחגיגה כו: הבין שתירוצי זה קאי לישיב קושית תוס' השניה, ודחק הרבה בביאורו, וראה גם ח"נ כאן שנדחק בזה והניח לבסוף בצ"ע. אך ראה בצ"ק ועול"ש שמפרשים דהאי אי נמי קאי לבאר דעת ר' אליעזר בחגיגה שם.

ד"ה המזבח עץ שלש אמות - אין שיעור זה לא למזבח ולא לשולחן - לכאורה הו"מ לאוקמה במזבח הנחושת דכתיב ביה 'שלוש אמות קומתו' - ועי' ח"נ וטה"ק.

ושמא זה היה גובהן של סניפין - עי' ברה"ז שהרבה לתמוה עלה. וראה צ"ק לעיל כח: (על מו"ה גונסה) שביאר כוונת תוס' ושכן כוונת הי"מ בתוס' שם בשם

ר"ת. ועי' ביאור הח"נ באופן אחר, וכן הביאור הנדפס בצד. וראה עוד בספר ישר וטוב.

ד"ה לאורכו של שולחן - על הרצפה היה מניחו - עי' מה שכתבנו בסוף מתני' לעיל צו.

ד"ה לא סידור הקנים - ולא משמע כן וכו' משמע דליכא אלא איסור בעלמא - כלומר איסור מוקצה ולא דמיחזי כבונה וסותר כפירש"י.

ובישוב הרש"י עי' עול"ש (על רש"י), וראה עוד בדברינו במתני' לעיל צו. ד"ה לא סידור קנים.

ואשכחן נמי שבות דאסרו במקדש וכו' בפ' בתרא דעירובין דף קב. - צ"ל דף קב:, ורש"י לשיטתו פירש גם שם דהוי משום בונה (ט"ק), ועי"ש בתוד"ה והעליון.

דף צו:

גמ'

חיק האמה זה יסוד - 'חיק' על שם שהוא חיקיו ותיקונו של מזבח מלמטה - רש"י עירובין ד.

גב המזבח זה מזבח הזהב - שלא היה לו יסוד ולא סובב [פי' אלא גב בלבד] - רגמ"ה.

גובה המזבח כמה הוי עשר אמות שית בני חמשה חמשה וארבעי בני שיתא שיתא וכו' - צ"ע דהלא אמה קרנות הוא מן הארבע והוא רק בן ה' טפחים, ולכאורה משמע שהבינה הגמ' השתא דהגם דאמה יסוד הוא בגובה מיהו אמה קרנות הן בכניסה ולא בגובה. ושו"מ שהעול"ש כתב דנראה דלאו דוקא נקטה הגמ' ארבעה, וקושיית הגמ' בלאו הכי קשיא.

נמצא עשרים ושש וכו' עשרים ושבע
הו, לא דק - לא דק הואיל
ומטפחים אתא - רש"י בשטמ"ק (כ"ט),
וכע"ז ברגמ"ה.

אלא חיק האמה בגובהה אמה רוחב
כניסה:

מחלוקת ראשונים בזה:

רש"י ורגמ"ה מפרשים דאמה יסוד בת ה'
טפחים בגובה בלבד ולא בכניסה, ואמה
סובב בכניסה ולא בגובה.

אבל הרמב"ם (צ"ע 3. ז. 1) מוכח דמפרש
דחיק האמה גם בגובהה וגם בכניסה הוי
באמה של ה' טפחים, [והא דקאמר 'בגובהה'
היינו למעוטי גובה דסובב, ומאי דקתני 'אמה
רוחב כניסה' קאי הכניסה גם על חיק האמה],
ואילו הקרנות ס"ל שהיו באמה של ה'
טפחים רק בגובהה ולא בכניסתה - ע"י כס"מ
ומשל"מ שם, וח"נ בסוגיין, וע"ע באבן
האזל.

רש"י

ד"ה גובה מזבח - ומה אני מקיים שלש
אמות קומתו משפת סובב עד מקום
הקרנות - צ"ב דזה דעת ר' יוסי שם, ור'
יהודה [דאליביה קיימא סוגיין] פליג דדברים
ככתבן, ובלאו הכי צ"ע דמזבח דבית עולמים
לכו"ע הוי י' אמות - רש"ש.

ד"ה דמים עליונים - מיצוי אוזו בית
השחיטה ושוחט חורידין והדם
מקלח למרחוק - ע"י מה שכתבנו על רש"י
לעיל סוף דף ב:

ד"ה היתה קפ"ז - וא"כ הו' ליה בין
אולם ולמזבח כ"ג אמות או מקום
הדריסה כ"ג - רגמ"ה פירש דרווחא העזרה
ג' טפחים מכל צד דמזבח, וצ"ע א"כ אמאי
לא משני דכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה,
וע"י רש"ש ושפ"א (ריש נח).

תוס'

ד"ה אל חיק האמה - ומחק שם בקונטרס
חצי טפח - אינו ברש"י שלפנינו אלא
בגירסת שטמ"ק שם בהשמטות אות י"ג.

ולא דק בקונטרס דאינו נמוך אללא חומש
אמה חסר משהו - צ"ל חומש אמה
ומשהו - ע"י בספר ישר וטוב.

ולפ"ה קשה דנמצא ראש הכבש גבוה
מראשו של מזבח, ומיהו אין לחוש
בזה - פ"י אין לחוש אם גבוה מראש המזבח
ובלבד שלא יהא נמוך דהכתיב "לא תעלה
במעלות על מזבחי" (שמות כ. כג).
ובדין זה האם אסור דוקא לעלות או אף לירד
- ע"י באבן האזל (צ"ע 6. ז. 1).

א"נ לגירסת הקונטרס אמות של כבש לפי
האמות של מזבח - ע"י ביאור הצ"ק
בזבחים סג, ובהגהות מליו"ט שם ביאר
בע"א.

דף צח.

גמ'

גבול"ה אל שפתה סביב לא שנא הכי ולא
שנא הכי - כתב הח"נ דהרמב"ם
דס"ל שהקרנות היו באמה של ה' טפחים רק
בגובה ולא בכניסה, נראה דלא גרס "לא שנא
הכי ולא שנא הכי".

וכמה אמה בינונית אר"י ששה טפחים -
חוזר לדברי ר"מ לעיל צז. דכל אמות
שבמקדש בינוניות היו.

שתי אמות היו בשושן הבירה וכו' - רש"י
מפרש דשתי מידות הללו היו מונחות
שם, וע"י בפירוש הר"ח פסחים פו. פירוש
נוסף דעשו שם בנין אורכו אמה וכו', וכע"ז
פירש בערוך [הו"ד במלאכת שלמה כלים יז.

[ט.]

איזהו

מנחות דף צח.

מקומן

תשעא

ולמה אמרו אחת גדולה ואחת קטנה וכו'
- רש"י ורגמ"ה כאן והר"ש והרע"ב
בכלים (יז. ט.) פירשו - דקטנה היינו אמה של
משה, וגדולה היינו היתירה עליה אצבע,
אולם הרמב"ם (מעילה מ. ה.) נראה דמפרש
בע"א - ע"י מהר"י קורקוס שם, וראה במשנה
אחרונה (כלים טס) וח"נ בסוגיין שהרחיבו
בזה, וע"ע זבח תודה.

כדי שיהיו האומנין נומלין בקטנה
ומחזירין בגדולה - אין הכוונה שהיו
הכלים והבנין יתירים מאמה בינונית, דהרי
אסור לשנות ממידה שאמרה התורה, אלא
ה"ק שחשבו עם האומנין שכון לא לפי אמות
בינוני שעשו רק לפי האמות הגדולות -
תפא"י במשנה כלים יז. ט. בברועז אות ה',
ע"ש.

תנן התם שער המזרח עליו שושן הבירה
צורה - פירש"י שער המזרחי של עזרה,
וכן פירשו הר"ש והרע"ב בכלים (יז. ט.),
והשיג עליהם בתוס' אנשי שם דבמדות (א.
ג.) מפורש דהיה בשער מזרחי של הר הבית,
וכן השיג הרש"ש בפסחים פו., ע"ש.

מ"ט רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי -
ע"י תוס' לעיל צג. ד"ה רב חסדא.

ר"י אמר מהכא שנאמר ויד ה' היתה אף
אלהיו וישנם מתניו וירין לפני אחאב
וגו' - ק"ק דהכא מוכח רק גבי מלך ישראל
שצריך להיות אימתו עליו, אמנם לדרשת ר'
ינאי שפיר מוכח אף במלכי אומות העולם -
שפ"א.

ואילו נאמר שתים עשרה חלות ומערכות
ולא נאמר שתים ושש - צ"ב איך
אפשר שלא יאמר 'שש' הא אמרינן לעיל אם
לא נאמר שש הו"א של ארבע ושל שמונה -
ע"י ח"נ.

שתים של שבע שבע רבי אומר רואין
את העליונה כאילו אינה - ומ"מ
עובר משום בל תוסיף אלא שאין פוסל -
קר"א, זבח תודה. ודלא כמרחשת שכתבנו
בדיבור הבא.
וראה עוד בדברינו בגמ' לעיל סוף דף עו.,
וע"ע עול"ש כאן.

והא בעינן ונתת על:

פירש"י והא הוי חציצה, והנה אין זה נוגע
לדיני חציצה דכל התורה, דא"כ הכא הוי
מיעוט ועוד שאינו מקפיד, אלא כיון שאמרה
התורה 'ונתת על המערכת' אזי בעינן על
ממש - ע"י נתיבות הקודש.

ובזה מיושב קושית המקדש דוד (ז. ג.), ד"ה
וצענן (אי) דהלא קי"ל מין במינו אינו חוצץ,
וטרח לישב עפ"י הירושלמי דקודש וחול
חשיבי מין בשאינו מינו, אכן לפי דברי
נתיבות הקודש מיושב דהכא דוקא הוא דין
דבעינן על ממש.

ושו"מ שכן נקט גם המרחשת (ח"א סי' י"א
ענף ד') דקושית הגמ' אינה מטעם חציצה
דהא הוי מין במינו, והוא מפרש פשר שאלת
הגמ' וגם מישב מדוע אין בחלה השביעית
משום בל תוסיף [ודלא כקר"א וזבח תודה
שכתבנו לעיל], דהיא גופה כוונת הגמ'
בשאלתה דכיון שצריך שיהיו הבזיכין על
המערכת א"כ השולחן מאגדן יחד ללחם
ולבזיכין, והוו כמו בציצית ולולב דהקשר
מאגדן ואיכא בזה בל תוסיף, ומשני דעל
בסמוך ואין צריך כלל שיהיה הלבונה
בבזיכין עליו ממש, וממילא החלה השביעית
לחודה קאי וכמאן דליאתא וליכא בל תוסיף.

והא בעינן ונתת על - תמוה מה קשיא הא
י"ל שהניח הבזיכין על החלה הששית
ושפיר מיקרי 'על המערכת', וקמ"ל רבי
דהשביעית שמעליהן רואין אותה כאילו אינה
- ע"י עול"ש.

רבי לטעמיה דאמר על בסמוך:

א כתבו תוס' סוטה לז. (ד"ה מאי) דרבי נמי מודה דכל 'על' לכתחילה ולמצוה הוא על ממש, מלבד היכא דגזירת הכתוב והכרח הוא שיהא על בסמוך. וראה עוד בדברינו לעיל סב. ד"ה רבי אומר, ולעיל כז. ד"ה כי תיבעי (אות א').

והנה לעיל עח: לענין לחמי תודה דכתיב בקרא "על זבח התודה חלות", פליגי אמוראי אי שוחט התודה בסמוך לחלות בקרוב או ברחוק, אבל אין מ"ד דבעינן על ממש, ובטעם חילוק הסוגיות - 'עוי' בתוס' שם (ד"ה ולא נעין), ושטמ"ק שם (אות ד'), ותוס' פסחים סג: (ד"ה לא אמרינן).

ב הרמב"ם (תמו"מ ה. 3) פסק כאבא שאול במתני' צו. שלא היה נותן הבזיכין על המערכת אלא בצידה, וביארו הכס"מ ומהר"י קורקוס ולח"מ לפי שרבי דהכא ס"ל כוותיה דעל בסמוך.

מיהו דעת הקר"א כאן דרבי לא סבר לגמרי כוותיה, דרבי ס"ל דבזיכין על הלחם מונחים אלא שלא אכפת לן מהחלה השביעית דאמרינן על בסמוך, אבל אבא שאול סבר דעל השולחן היו מונחים, ומהאי טעמא מפרש הקר"א דלא פסק הרמב"ם האי דינא דשתים של שבע שבע, דעיקר הרבותא הוי לרבי והרמב"ם פסק כאבא שאול, עי"ש.

מיהו דברי הקר"א מכוונים אליבא דהרמב"ם, אבל הרש"י (לעיל סג. ד"ה על נסמון, וכן נסוטה לו). בהדיא ס"ל דרבי סבר כאבא שאול דהיה מניח הבזיכין בין המערכות. אכן 'עוי' בשפ"א שכתב בדעת תוס' דרבי ס"ל דהבזיכין היו מונחין על הלחם.

כשהוא אומר וסכות על הארון את הפרוכת הוי אומר על בסמוך -

א במתני' לעיל צו. סבר נמי אבא שאול דעל בסמוך ומייתי קרא אחרינא "ועליו מטה

מנשה", ועי"ש תוי"ט, רש"ש, ועול"ש, וכרם נטע בסוטה לז.

ב הקשה בעיון יעקב על ע"י (סוטה לו), דהרי אמרו רבנן בסוכה ז: "ההוא דניכוף ביה פורתא דמחזי כסכך", וא"כ לכאורה אין להוכיח מהאי קרא דעל בסמוך - עי' בדבריו. וע"ע תורת הקנאות בסוטה שם.

ת"ר כל הכלים שבמקדש ארכן לאורכו של בית חוץ מארון וכו' - הא דלא תני כן במתני' לעיל צו. 'חוץ מן הארון', י"ל משום דמקום הארון אינו מן המידה ואינו בכלל מנין האורך ורוחב - שפ"א במתני' שם.

ולפי פשוטו שמעתי לישב די"ל דמתני' קאי על בית שני שלא היה כלל ארון, כמש"כ רש"י כאן ד"ה בפרוכת.

רש"י

ד"ה לא שנא - וכיון דלא הוי אמה לא חשיב לה - צ"ע דלעיל על קרא ד'והאריאל שתים עשרה אורך' וגו' מסקינן דליכא למימר לא דק, וכדפירש"י שם דבקרא לא אמרינן דלא דק, וצ"ל דדוקא אמה שלימה ליכא למימר הכי ולא בטפחים - עי' משל"מ (ציה"צ 3. ז, ד"ה עוד כתב רבינו), ורש"ש כאן, ומצפ"א (15:).

ד"ה וחדא דהבא - לפי שאומנות יקרה היא ואין טוב להפסידן כ"כ - רש"י בבכורות מ. פירש לפי דמלאכת טורח היא.

ד"ה כדי שידעו - ויתנו הודאה למלכות שהוציאם משם - בשולי הגליון נדפסה גירסא 'הודאה למלכם', ר"ל לקב"ה, וכן מפרש רגמ"ה. ואילו הר"ח בפסחים פו. מפרש שיראו אותה הצורה יזכרו שבעוונותיהם גלו לבבל ויספרו לבניהם. וע"ע מהרש"א ח"א.

איזהו

מנחות דף צח:

מקומן

תשענ

ד"ה הייתי אומר - הוי משמע שתיים מערכות של שלש ואם תרצה להוסיף שלישית סגי בג' חלות - כן גרס ברה"ז, וס"ל דמשש תעשה ב' מערכות, ואם תרצה להוסיף שלישית סגי בג' חלות [דהווי סך הכל ט' חלות].

ושטמ"ק גרס 'שתיים מערכות של שש' והשלישית אם תרצה של ג' [דהווי סך הכל ט"ו חלות]. וכיצד דייק מקרא השלשית סגי בשלוש - ע"י מה שנדפס בצד הגליון.

ד"ה בפרוכת - לצניעות בעלמא ולא משום מחיצה דהא אמה טרקסין הואי במקדש ראשון - ע"י יומא נד. דבאמה טרקסין היה פתח ושם היה פרוש הפרוכת לצניעות - ע"ש תו"י ד"ה דוחקין, וע"י ברה"ז וח"נ כאן שהאריכו בזה.

תוס'

ד"ה שלא יבואו לידי מעילה - לאו דוקא דהקדש שוה מנה שחילולו על שוה פרוטה מחולל - כן איתא בב"מ נו. וש"נ במסהש"ס.

ולפי מה שכתבו התוס' עצמן לעיל עא: (ד"ה וממירין) דדוקא בעלים יכול לפדות שוה מנה על פרוטה, אתי שפיר הכא דהא אינם בעלים - הגהות קרני ראם, וכ"כ הרש"ש במשנה כלים (יז. יט.), וראה עוד בדברינו על התוס' הנ"ל.

ובתוי"ט בכלים שם כתב דלמאי דתנינן בתמורה דצריך לעשות דמים, מעיקרא לא קשיא מידי. אך הרש"ש הנ"ל תירץ דכוונת תוס' להקשות דמ"מ מעילה ליכא, וזה גם כוונת תוס' בתירוצם שלא היו רוצים ליהנות משל הקדש - היינו משום דצריך לעשות דמים. וכ"כ המשנה אחרונה שם.

וראה עוד מש"כ בהגהות ראמ"ה כאן לישב קושית תוס'.

ד"ה חדא לכספא ודהבא - אותה של קרן מזרחית צפונית וסימנך מצפון זהב יאתה - טעם אחר כתב התפא"י (כלים יז. ט.), צנועו אות ה' משום דכלים קדישי טפי מבנין, וצד צפון שבמקדש ג"כ קדוש טפי לענין שחיטת קדשי קדשים.

וחזינן מהכא דצפון ענינו חשיבות לא רק לענין שחיטת קדשי קדשים, וראה בזה בדברינו לקמן צט: על רש"י ד"ה המכניסין עומדין.

ד"ה אחת - חדא נקט וה"ה בענין אחר - הרדב"ז (ממו"מ ה. ד). תירץ דנקט הכי לאשמענין שאע"פ שהן זוגות דומיא דשש שש לא יצא.

ד"ה רואין - תימה הא אין שולחן מקדש יותר מי"ב טפחים ונמצא בזיכין למעלה מי"ב - תוס' לשיטתם לעיל סוף צו. דהשולחן מקדש לבזיכין, ולפירש"י שם לא קשיא - צ"ק.

והניח הצ"ק בתמיה דילמא קושיית תוס' היא גופה פירכת הגמ' ומשני דבאמת לא היו מונחים על הלחם כי אם בסמוך, וראה מש"כ העול"ש לישב ולהגיה בתוס'.

דף צח:

גמ'

אמר ר' יהודה תרי גברי באמתא ופ"גא לא מסתגי להו - צ"ע מנין שנושאי הארון עמדו בין הבדים שמא היו עומדין חוץ לבדים, או עכ"פ אחד מהם בחוץ, ואולי ידעו שדרך הוא לשאת מבפנים - שפ"א.

ומנא לן דבארבעה הוו דרו להו - פי' אימא חד גברא בכל צד ושני בדין אחד על כתף ימין ואחד על כתף שמאל - רגמ"ה.

וצ"ע שיהא בין כתפי אדם רוחב אמה ומחצה, הלא אמרינן בסוכה ח. דלכל היותר

והתורה אמרה ואת המנורה נכח השולחן - ראה בחי' מן רי"ז הלוי (פרשת אמור) שמבאר הגדר בזה דעיקר קביעות מקומה של המנורה הוא 'נוכח השולחן', וכתב בשם הגר"ח דמשום הכי בהקמת המשכן היה צריך תחילה לשים השולחן ואח"כ המנורה, יעו"ש. וראה עוד בדברינו לעיל כח. על תוס' ד"ה גובהה.

מ"ט דרבי וכו' מה מנורה מזרח ומערב וכו' מדכתיב בנר מערבי וכו' לפני ה' מכלל דכולהו לאו לפני ה':

מהו 'נר המערבי' לפי השיטות בהנחת המנורה:

מפשטות לשון רש"י משמע דלמ"ד מזרח ומערב מונחין - נר מערבי היינו הקיצוני כלפי צד מערב [וכ"ה פשטות לשון הגמ']. וכתב הח"ג שכן הוא גם שיטת הרמב"ם פיהמ"ש (מידות ג. ט.) שגרס שם "שתי נרות מערביות" ומפרש שכל הנרות פונים אל הנר האחרון שבמערב, וכן ביאר בדעת הרמב"ם - הלח"מ בהל' תמו"מ (ג. יג.), עי"ש.

אמנם שיטת הרמב"ם גופיה בהל' ביה"ב (ג. יג.) לפסוק כמ"ד צפון ודרום מונחים, והא דקרי ליה 'נר מערבי' משום שפניו כנגד קדש הקדשים ושאר הנרות פניהם אליו, ועי' מה שכתבנו לקמן בסמוך.

ותמזהו המפרשים (י"ק, טה"ק, עול"ש, תפא"י תמיד פ"ג אות ע"ה) דרש"י סותר שיטתו: דלעיל פו: ובשבת כב: פירש למ"ד מזרח ומערב מונחים דנר מערבי הוא הנר השני מצד מזרח [וכפירוש תוס' דהכא עפ"י גירסתו במשנה דתמיד], ואכן יעו"י בעול"ש שרוצה לדחוק גם כוונת רש"י דהכא כשיטתו בשבת, אלא שתמה מלשון הגמ' דהכא "מכלל דכולהו לאו לפני ה'". וראה עוד בדברינו בגמ' לעיל פו:

מדכתיב בנר מערבי יערוך אותו אהרן וגו' לפני ה' - עי' לעיל סא. תוס' ד"ה אבל.

אדם באמתא יתיב, ושמעתי די"ל דאנשי דור המדבר היו גדולים טובא כדאיתא בב"ב עד., ושו"מ שעמד בזה המלבי"ם (שמות ל. ד.) - עי' בדבריו בביאור סוגיין.

ת"ר עשרה שולחנות עשה שלמה המלך וכו' עשר מנורות עשה שלמה:

א] מנין ידע שלמה המלך לעשות י' מנורות ושולחנות?

כתב רבינו בחיי (שמות כה. י.) [וכ"כ בפ"י בעלי התוס' שם], דהמקור לזה מדכתיב במנורה 'תיעשה' מלא יו"ד רמז ליו"ד מנורות, דאי אפשר שיעבור על כל תוסף אלא הקב"ה הודיעו בהר כי כשיבנו ביהמ"ק יעשו עשרה, והיו הדברים קבלה בידם עד שהגיע בנין ביהמ"ק.

וראה במשך חכמה (ריש פר' תלוא) דעושה החשבון דכפי מידת ההיכל שהיה יותר מן המשכן כן הוצרך ליותר מנורות ושולחנות, יעו"ש. וראה עוד בעיון יעקב על ע"י (לעיל כט.) שהביא טעם לעשר מנורות עפ"י מדרש תדשא.

ב] האם בבית שני היו עשרה שולחנות וכו'?

בפי' ריבב"ן בשקלים (ו. ג.) נקט בפשיטות שלא היה, וכן נקט במשך חכמה ריש פר' תצוה, עי"ש. אכן תמוה דביומא נא: משמע להדיא דהיה, ובתוס' רי"ד שם משמע דהוא מחלוקת משניות - עי' הערה כ"ז לכנסת הראשונים, והאריך בזה בהערת יד לחכמה למשך חכמה הנ"ל.

ג] מדוע שלמה המלך עשה רק במנורות שולחנות וכיורים עשרה מכל מין ולא בשאר כלים?

בטעם הדבר - עי' בילקוט שמעוני מלכים רמז קפ"ה, ובאברבנאל ריש פ"ה במלכים.

עשר מנורות עשה שלמה - עי' לעיל כט. כיצד נעשו.

איזהו

מנחות דף צח:

מקומן

תשעה

ור"א ב"ר שמעון וכו' אמר לך מנורה
גופה צפון ודרום הוה מנחה:

ביאור פסקי הרמב"ם לענין הנחת המנורה
והשולחן:

א] הרמב"ם (צ"ע ג. יצ.) פסק כראב"ש
דמנורה בין צפון לדרום, וכתב הכס"מ
דאע"ג דהלכה כרבי מחבירו פסק כראב"ש
משום דקרא ד"אל מול פני המנורה יאירו
שבעת הנרות מסייע ליה, ועי"ש.
והשיג עליו ברה"ז דהא גם רבי מודה
לברייתא דשאר הנרות מצודדים כלפי
האמצעי, כמו שהאריך בזה המזרחי בפר'
בהעלותך. אך עי' בח"נ שהוכיח דהרמב"ם
מפרש דרבי לא סבר האי ברייתא דמצודדין
כלפי אמצעי.

ב] והנה צ"ע דלענין שולחן פסק הרמב"ם
שם דמזרח ומערב מונחין, ותמה הלח"מ
(תמו"מ ה. ד. 7.) דהרי טעמיה דרבי דס"ל הכי
לפי דגמרא ממנורה, והרי במנורה פסק
הרמב"ם כראב"ש, ותריך הח"נ משום דסתם
התנא לקמן צט: בשולחן כרבי לכך פסק
כוותיה בשולחן.

ובהגהות הגר"א על הרמב"ם מפרש איפכא
דלעולם פסק הרמב"ם כרבי מחבירו אלא
דבמנורה פסק כראב"ש משום דסוגיא
דמגילה כא: כוותיה אזלה.

והמאירי (יומא נא:) פסק בין במנורות ובין
בשולחנות דמזרח ומערב היו מונחים.

וראה עוד בשו"ת נודע ביהודה (תניינא לו"מ
סי' קכ"ז), ובשו"ת חתם סופר (לו"מ סי'
קפ"ו), ובזבח תודה, ואבן האזל (תמו"מ ה.
ד. 7.).

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות
מלמד שהיו מצודדין פניהם כלפי נר
אמצעי:

האם הפתילות מצודדות פניהם או הנרות
הקבועין עצמן?

מפירוש רש"י מבואר שהפתילות מצודדות

פניהם, וא"כ אינו דין במעשה המנורה אלא
במעשה ההדלקה, אולם ברמב"ם (צ"ע ג.
ח.) מבואר שהנרות עצמן הקבועים היו
מצודדים כלפי נר האמצעי. ועי' בחי' מרן
רי"ז הלוי עה"ת (פרשת נהלומך) שדן אליבא
דהרמב"ם אם הוא דין בצורת המנורה או
ממצות ההדלקה.

אלא למ"ד צפון ודרום י' בכ' היכי הוה
יתבי - יש לעיין דלמא סבר ראב"ש
כמ"ד דאמת בנין ו' טפחים ושל כלים ה'
טפחים ונשתייר כ' טפחים ושפיר מצי יתבי
- עי' עול"ש, טה"ק, וחי' הגרז"ס.
וראה בשו"ת נודע ביהודה (תניינא לו"מ סי'
קכ"ז) שכתב דחזינן דסתם הסוגיות אליבא
דר"מ דכל אמות שהיו במקדש בינוניות, ולכן
פסק נמי הרמב"ם כר"מ.

רש"י

ד"ה ולמ"ד נמי מזרח ומערב - אישתכח
דיתבי הק' שולחן כולו בעשרים
אמות חיצוניות - צ"ע הלא איתא לעיל
דשולחן דמשה באמצע יתיב, וכן מפרש
רגמ"ה - שו"ר דהמליו"ט הגיה דיתבי חד
שולחן.

תוס'

ד"ה דוחקין:

היכן היה מקום עמידת הארון בקדש
הקדשים:

הנה כתבו תוס' וז"ל "מעשה נס היה דארון
באמצע קדשי הקדשים היה ולכל צד היה
עשר אמות", וכתב הצ"ק דמשמע דסברי
דהארון בקדש הקדשים היה עומד באמצעו
ולא סמוך לכותל מערב, וכן משמע מפירוש"י
לעיל סוף ע"א.

והנה כן משמע דסבר נמי הריצב"א בתוס'
ב"ב כה. (ד"ה ונאל), אולם הרשב"ם ב"ב צט.
(ד"ה אלון שעשה משה) ס"ל דעמד סמוך לכותל

מערבי, וכן הוא לשון הרמב"ם ריש פ"ד מהל' ביה"ב, וראה בריטב"א ב"ב שם שהביא שני הפירושים. וע"ע תוי"ט יומא (ה). (ג), וברה"ז לעיל סוף ע"א.

וא"כ אפילו למאן דאמר שהבדים נשמטים לצד אחד - ר"ל שלא היו קבועין אלא זעים ונשמטים הנה והנה ואפשר למושכן כולן לצד הפרוכת. ועי' רש"ש שגורס 'למאי דאמר' דהא ביומא עב. ליכא פלוגתא בזה, ובסתמא אמרו דהיו מתפרקין, עי"ש.

ד"ה שאמצעי - לכך נראה דהך דהכא מיתני' לגבי שלשה המהלכים בדרך וכו' - עי' ביאור טה"ק.

דף צט.

גמ'

מכדי שולחן כמה משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה ואמה ידידה ושתי אמות ומחצה דביני ביני - משום הכי בעי ב' אמות ומחצה בין כל שורה ושורה כדי שיכול לסדר הלחם באיזה שולחן שירצה - רגמ"ה.

ולפי"ז לא אתיא כמ"ד לקמן דלא היו מסדרין אלא על של משה.

עשרה שולחנות עשה שלמה ולא היו מסדרין אלא על של משה - ז"ל חי' הגר"ח עה"ש"ס (ס' שמ"ז) - "הביאור בזה דנהי דזה היה הכל בכתב לעשות עוד שולחנות, ומסתמא היה כתבנית זה של משה, אבל דין שולחן ללחם הפנים לא היה אלא אחד, ומשום דבדין שולחן הנאמר במצוה דיעשו לי מקדש לא נאמר אלא שולחן אחד".

ר"א בן שמוע אומר על כולם היו מסדרין - רש"י ורגמ"ה מפרשים דפעמים בזה ופעמים בזה על איזה שירצה, ולפי"ז אף ראב"ש מודה דאין סידור הלחם אלא על שולחן אחד, רק דס"ל דאינו מיוחד לשולחן

דמשה שעליו נאמר הציווי.

אך ראה בח"נ שהביא מדרש תדשא שמשמעות דבריו שהיו מניחין לחם הפנים על כל השולחנות ומדליקין בכל המנורות, אמנם כתב הקר"א שאין זה מסתבר, דודאי אסור משום בל תוסיף, דלחם הפנים אחד ומנורה אחת אמר רחמנא, [וצ"ב מה שייך בל תוסיף, הלא ודאי עשאוּם עפ"י הדיבור דהכל בכתב וגו', והן חלק מתבנית בית המקדש], ועי' יד דוד בישוב מדרש זה, וע"ע משך חכמה (ריש פר' מלוא, ד"ס וזו), והערה 12 לשטמ"ק החדש.

ובכולן היו מדליקין שנאמר את המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט וגו' - צ"ע איך מישב ת"ק האי קרא, דבשלמא קרא דשולחנות מישב כריב"י דלקמן אבל קרא דמנורות קשיא - ח"נ.

שנאמר את המנורות וגו' לפני הדביר זהב סגור - מהו זהב סגור: עי' יומא דף מה.

ומנא לן דאין מורידין אמר רבי דאמר קרא ויקם משה את המשכן וכו' ומנא דמעלין אמר ר' אחב"י דאמר קרא את מחתות החטאים וכו' - עי' במגילה ריש כו. דמייתי רש"י תוספתא דיליף איפכא, מעלין בקודש ממשה ואין מורידין ממחתות - כן הקשו בהגהות הגר"פ שם במסה"ש"ס, וטה"ק כאן.

תני רב יוסף מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון:

כמה ארונות היו:

שיטת רש"י עה"ת (דנריס י. 6). דשני ארונות היו, אותו שעשה בצלאל ובו מונחות לוחות השניות, וארון אחר של עץ ובו מונחין שברי הלוחות והוא היה היוצא עמם למלחמה. ועי' הרחבה בזה בתוס' הרא"ש סוטה דף מב.

ברם הרמב"ן עה"ת שם פליג דארון אחד

איזהו

מנחות דף צט.

מקומן

תשעו

ככסף - עי' תוס' צט: ד"ה אחד, ובדברינו שם.

ד"ה בכניסתו - כשמגיעין לפתח מניחין אותו עליו ועומדין לפוש - עי' רש"י צט: ד"ה על פתח, ובדברינו שם.

ד"ה ויקם משה - מדרישיה וסיפיה דקרא בלשון הקמה וכו' - ר"ל מדנקט רישא וסיפא דקרא לשון 'ויקם' הוא ללמדנו דאין מורידין אף בדיבור הלשון. וברגמ"ה איתא כשני פירושי רש"י הראשונים.

ד"ה מעיקרא ויקם וכו' שבתחילה פורם היריעות וכו' - עי' ביאור ספר ישר טוב.

תום'

ד"ה תרי דרי (המתחיל צח:) - אע"ג דכי יהבינן וכו' אי אפשר לצמצם חמש שולחנות של עשר אמות בעשר אמות אפ"ה כיון דמפי ליה טפח לא הוי לא חשיב - וכן פירש רש"י בד"ה בשלמא.

וראה הגהות ראמ"ה (מס'): דמפרש דאף למ"ד צפון ודרום מונחין מ"מ אורכן היה ממזרח למערב, ומיושב לפי"ז דכולן היו בצפון, ומישב לפי"ז גם הירושלמי דלקמן וגם סתירת פסקי הרמב"ם.

והא דתניא וכו' יש לישיבו אפי' כמ"ד צפון ודרום מונחין ואשולחן דמשה קאי - פי' דאם מושך השולחנות מן הקיר הצפוני ב' אמות ומחצה נמצא השולחן הדרומי יושב בדרום, אלא ודאי רק את שולחן דמשה היה מושך ושאר השולחנות סמוכים לקיר. וכ"כ רש"י ביומא נא: ד"ה שולחנות.

והנה מפירש"י כאן (סוף ד"ה אלף) משמע דמפרש האי ברייתא דשולחן משוך ב' אמות ומחצה - דלמ"ד צפון ודרום מונחים ר"ל

היה, ובו מונחין הלוחות ושברי הלוחות יחד, וסייע לזה מלשון הברייתא דהכא. ופלוגתא זו היא מחלוקת בירושלמי דשקלים (ו. א. ב.) כמו שציין הרמב"ן, וכן נחלקו בזה בירושלמי דסוטה (מ. ג.).

מכאן לת"ח שישכח תלמודו מחמת אונסו שאין נזהגין בו מנהג בזיון - כתב העיון יעקב על ע"י דאפשר שרב יוסף לגרמיה הוא דדרש כן, דהא הוא עצמו שכח תלמודו מחמת חולי כדאיתא בנדרים מא., וע"ע צ"ק.

רש"י

ד"ה אל"א למ"ד מזרח ומערב - שיהיו כהנים הנושאים שני סדרים יכולים להלך זה בצד זה - צ"ע מנין שצריכין לילך זה בצד זה ואדרבה נוח טפי שילכו זה לאחר זה - עי' טה"ק.

ולמ"ד צפון ודרום ליכא למיפרך וכו' ושורה מערבית משוכה מכותל מערבי שתי אמות ומחצה - עי' בדברינו על תוס' ד"ה תרי דרי.

ד"ה כתלמיד היושב - דבית המקדש היה משופע ולצד מערב מגביה יותר:

האם היתה קרקע ההיכל ישרה או משופעת:

מדברי רש"י מבואר שההיכל היה משופע. וכן מפורש ברגמ"ה כדבריו. ויעוי' עוד בזבחים טו. בגמ' וברש"י ד"ה במקום מדרון, דמבואר נמי שבעזרה היה מקום מדרון משופע.

מיהו הרש"ש ושפ"א כאן תמהו על רש"י דלא יתכן שההיכל לא היה שוה בגובהו, והם מפרשים דהא דקרי הש"ס לצד מערב 'דמידלי' הוא מפני קרבתו למקום השכינה. וראה עוד שפ"א ביומא טז.

ד"ה שנים - והאי דקרי הכא כסף ובמתני' שייש משום דשייש לבן

משוכין מן הכותל המערבי, ולפי"ז אין צריך למה שפירשו תוס' הכא דאשולחן דמשה קאי - ע"י עול"ש.

וצריך לישב הסוגיא דשקלים דף יא. [לפנינו הוא דף יז:] וכו' ומאן דאמר צפון ודרום נמצא שולחן בצפון ומנורה בדרום - תוס' גרסי הכי בניחותא, אבל לפנינו בשקלים שם איתא נמצא שולחן בדרום ומנורה בצפון בתמיה - עי"ש במפרשים.

דעל ש"ל שלמה אין יכול לסדר כיון שראש השורה סמוכה לכותל צפוני בדוחק - צ"ב מה בכך, הלא יכול לסדר כששנים עומדים במזרח ושנים במערב. [דהלא מצפון לדרום בלאו הכי אי אפשר לסדר, שהרי השולחנות צמודים זה לזה].

והדר קתני השולחן היה נתון וכו' אי אפשר לישב אותה ברייתא אלא כמ"ד מזרח ומערב מונחים - ר"ל דלמ"ד צפון ודרום אינו יכול להלך בין השולחן למזבח, דאי אפשר לומר כפירוש תוס' לעיל דהמזבח היה נתון בין שולחן ומנורה דמשה, דהא בירושלמי שקלים כתיב דהיה נתון בתוך הבית וחולקו מחצי הבית ולפנים - עי' ח"נ שביאר היטב, וע"ע עול"ש.

ד"ה מלמד - וצ"ל שהיו שברי לוחות תחת השלימות - וכן פירש הרש"י ב"ב יד.

דף צט:

גמ'

ואמר ר"ל תלמיד חכם שסרח אין מבזין אותו בפרהסיא - היינו דאין מנדין אותו בפרהסיא כדאמרינן בפר' ואלו מגלחין - מהרש"א ח"א.

ואמר ר"ל כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו:

סיבת חומרת האיסור, והאם נוהג גם האידנא:

ז"ל רבינו יונה (אבות ג. ט.) "כי השכחה מצויה בבני אדם והיה לו לחזור ההלכה הרבה פעמים ולחשוב בה כל היום וכל הלילה וכו' הרי זה מתחייב בנפשו כי יבוא להורות עפ"י הזכרתו ויאמר כך אמר לי רבי ויאסור המותר ויתיר האסור" עכ"ל.

ודבריו מסייעין למש"כ הגר"ח מואלוזין בשם הגר"א (נכתר ראש סי' ק"ו, וסוגל נסידור הגר"א אשי ישראל) דענין זה דהשוכח דבר אחד ממשנתו לא נאמר רק על הראשונים שלמדו בעל פה, ולא האידנא. וראה מה שביאר בזה בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת פרשת ואתחנן.

אבל בשו"ע הרב (פ"ג מהל' ת"ת) החמיר בזה טובא אף בזמן הזה שנכתבה התורה שבעל פה.

שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים - עי' עול"ש

בדבר קושית היד מלאכי, דהכא סבר ר"ל דהיכא דכתיב השמר ופן בחד קרא נחשבין לאו אחד, וסותר דבריו ביומא דף פ"א.

והנה הרמב"ם לא מנה לאו זה במנין המצוות, ואף הרמב"ן שמנאו כתב שהוא לאו דלא נשכח מעמד הר סיני, [אך הסמ"ג והסמ"ק מנאום למשכח תלמודו]. וכתב היד דוד דלדברי הרמב"ם והרמב"ן על כרחיך הני קראי אסמכתא בעלמא, ובזה מיושבים סתירת דברי ר"ל דכיון דהכא הוי אסמכתא לא קפיד על מנין הלאוין.

רנב"י אמר בשלשה לאוין וכו' - מהרש"א הקשה אמאי לא קאמר ארבעה לאוין. דכיון דחשיב השמר ושמור אמאי לא חשיב נמי פן תשכח ופן יסורו. ועי' ח"נ וקר"א.

יכול אפי' מחמת אונסו ת"ל ופן יסורו וכו' - צ"ע דתיפוק ליה דבכל התורה אונס רחמנא פטריה - עי' נתיבות הקודש.

ופן יסורו מלכבך במסירם מלבו הכתוב מדבר - כלומר שיושב ומפנה ליבו לבטלה - תוי"ט (לכות ג. מ.), עי"ש שמבאר ג' חלוקות בהא דמפנה ליבו לבטלה.

כל המשמר תורתו נשמתו משתמרת וכל שאינו משמר את התורה אין נשמתו משתמרת - נקט ברישא 'תורתו' הואיל ומשמרה נקרא תורתו כמאמר חז"ל, וכשאינו משמרה אינה נקראת תורתו - שפ"א.

משל לאדם שמסר צפור דרור לעבדו וכו' - ע"י בהגהות ריעב"ץ כמה חכמה יש במשל זה. וע"ע שפ"א, ופי' עץ יוסף על ע"י.

מתני'

שני שולחנות היו באולם וכו' אחד של שייש:

השולחן של שייש לא היה כלי שרת: כתב המנחת חינוך (ל. טו.) דודאי השולחן הזה לא היה כלי שרת דהרי כלי שרת פסול בשל אבן. ונראה להוסיף דגם אין לחוש כאן לגנאי דמוציאין מכלי שרת מקודשין [הדפוסין] לכלי חול, כמש"כ תוס' לעיל ח. (ד"ה ול' מנינא) דגנאי הוא לעשות כן, די"ל דהכא צורך הוא שיתקרב כדאייתא בתוס' (סוף ד"ה אחד) בשם הגמ' דתמיד, [אך יעוי' ברש"י ד"ה על פתח, ובדברינו שם].

על של שייש נותנים לחם הפנים בכניסתו ועל של זהב ביציאתו שמעלין בקודש ולא מורידין:

א כתב הרש"ש דלפי"ז היה גם שולחן הזהב ביציאתו במידותיו כשל שולחן של פנים דלא יהא מורידין בקודש, עי"ש.

ב המנחת חינוך (ל. ו.) תמה הלא לחם הפנים היה מונח קודם בדפוסים של זהב (לעיל ד. ו.) ואיך מניחו בכניסתו על שולחן של כסף והלא אין מורידין, ומסיק לתרץ דלא

נתקדש הלחם לגמרי בהנך דפוסים ליפסל בלינה ולכך לא חשיב מורידין.

והנה הקושיא היא לשיטת הרמב"ם שכתבנו לעיל צד. דג' הדפוסים היו של זהב, אבל לפירש"י לא קשיא דדפוס שנאפה בו היה של ברזל וא"כ שפיר הוי מעלין בקודש, ומה שנאפה בברזל לא חשיב מורידין כלפי דפוסין הקודמין דצורך הוא שלא יתקלקל באפייה. ויתכן לישב עוד דמעלין בקודש ואין מורידין שייך באותו ענין כגון משולחן לשולחן, אבל לא מדפוסים לשולחן דזה עניינו אפיית הלחם וזה עריכתו.

ג תוס' בסוכה מח. (ד"ה שני ספלים) הקשו איך היו מנסכים בספלים של כסף הרי היו ממלאין המים בצלוחית של זהב מקודשת ואיך מורידין מזהב לכסף, ותירצו דהספלים היו קבועין וכמזבח ממש דמו.

וארבעה כהנים נכנסין שנים בידם שני סדרים ושנים בידם שני בזיכין:

צ"ע שכהן אחד מסדר כל הששה לחם ואילו כל בוך יצטרך כהן לעצמו? כתב השפ"א דאולי קבלה היה בידם שכן הוא.

והמקדש דוד (כג. ז.) ביאר בזה: לפי שסילוק הבזיכין הוי עבודה כקמיצה וכן סידור הבזיכין, לפיכך צריך בימין ולכן צריך לכל בוך כהן אחד, משא"כ משא הלחם אינו עבודה ולפי הכבוד צריך כהן אחד לששה לחם.

וראה שם (נסוף דלריו) שדן ביום הכיפורים שחל להיות בשבת איך אפשר שיהא סידור וסילוק הבזיכין בכהן גדול לבדו, ומסיק דאפשר דכיון שדינו בכהן גדול לבדו מבטלינן מצות 'תמיד' שלא יהא השולחן בלי לחם.

וארבעה מקדימין לפניהם שנים ליטול שני סדרים ושנים ליטול שני

בזיכין - כתב האור שמח (תמו"מ ה. ד.)

דנראה דשנים הנוטלין בזיכין היו ממשמר הנכנס שהן המקריבין בזיכין וסילוק הבזיכין הוא קמיצתן, ושנים הנוטלין הלחם הם ממשמר היוצא לפי שהם חולקין בלחם הפנים

המכניסים עומדים בצפון ופניהם לדרום והמוציאין עומדים בדרום ופניהם לצפון - על כורחין היו נוטלין תחילה הסניפין דהשולחן שהיו בצפון ובדרום, ומשמע דעליהם לא גזרו איסור טלטול כמו בקנים (לעיל נז.) - רש"ש.

חלל יום כיפורים להיות בשבת החלות מתחלקות לערב:

א מפירש"י משמע דכוונת התנא לאשמעינן דלערב ולא למחר, וטה"ק כתב דלולי פירש"י י"ל דאשמעינן דאין לחלקם מבעוד יום דגזרינן דילמא אתי למיכל. וכן מפרש השפ"א.

ב מבואר כאן במשנה שזמן אכילת לחם הפנים הוא ליום ולילה, ובענין זה ראה בדברינו על מתני' לעיל יג: ד"ה הקטיר.

ג אימתי זמן אכילת לחם הפנים:

המרחשת (מ"א סי' י"א) האריך לדון האם לחם הפנים אסור באכילה בשבת משום מוקצה, דמיגו דאתקצאי בין השמשות שלא היה ראוי לאכילה אתקצאי לכל היום, ולכאורה ממשנתינו משמע דדוקא ביום הכיפורים שחל בשבת מתחלקות לערב ש"מ דבכל שבת נאכלות בו ביום, אך כתב המרחשת דבריש ביצה איתא דלענין שבת סתם לן תנא כר"ש דלית ליה מוקצה, ועי"ש שהרחיב בזה.

חלל להיות בערב שבת - מבואר ממשנתינו שיום הכיפורים חל לעיתים בערב שבת, וכתב הרמב"ם בפיהמ"ש "וזה דוחה טענת מי שכופר ומאמין שיוהכ"פ לא היה מעולם

לא ביום ו' ולא ביום ראשון" וכו', ועי' בזה תוי"ט ורש"ש.

שעיר של יום הכיפורים נאכל לערב והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי - ה"ק נאכל לערב ומי הם האוכלים הבבליים - תוי"ט.

אמאי לא יאכל השעיר ביוהכ"פ עצמו? כן הקשה החלקת יואב (נקנא דקשימא), שהרי יש כפרה באכילת השעיר, וא"כ יבוא עשה דאכילה וידחה לא תעשה דעינוי יום הכיפורים, ואין לומר דהוי לאו שיש בו כרת, דהרי ביטול העינוי שיעורו בכותבת ואכילה הוי בכזית, ואפילו למ"ד חצי שיעור אסור מן התורה (יומא עה.) מ"מ אין בו כרת, ואין לומר דמ"מ אפשר לקיימו בערב, דהא חביבה מצוה בשעתה, והקטר חלבים ואברים דוחה משום כן שבת. וראה מש"כ בהערות מרן הגריש"א (יומא עה.) לישב בכמה אופנים.

והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי:

א יש לעיין דלכאורה יש בו משום דם האברים שהוא בלא תעשה, וכן איך מולחין הבשר והרי הוי מעבד באוכלין - עי' בזה תוי"ט, ובתפא"י בבוזע אות ג', ובראשון לציון במשניות.

ב יש לעיין האם באכילת בשר הקדשים חי או שלא כדרך אכילה יצאו ידי חובת מצות אכילת קדשים:

כתב המנחת חינוך (קלד. ג.) דהדבר תלוי בספיקו דהמשל"מ (יסודי התורה ה. מ., ד"ה יש למקור), והיינו דחקירה זו בקדשים היא חקירה גם בכל אכילות דמצוה, וראה בשעה"מ שם שהוכיח והכריע שלא יוצא ידי חובה.

אולם בבית הלוי (מ"ג סי' נ"א אות ד') הוכיח ממשנתינו איפכא, שיצא ידי חובה אפילו באכילה חי ושלא כדרך אכילה, ובאות ג' שם כתב דאפילו בלא כוונה, ואזיל לשיטתו

דאכילת קדשים הוא דין על הקרבן שיהא נאכל.

וכן בקונטרס גבורות שמונים (לצעל האתו"ד) באות ס', הביא ראיה מכמה ציורים דהכרח בהן לאכול הקרבן חי, וס"ל דקיום מצות האכילה הוא רק לאכול הבשר כמות שאפשר ואחשביה רחמנא לאכילה בענין זה, ולאוכלו צלוי ומבושל הוא מעלה דלמשחה וגדולה (וזמס 5): ואינו מעכב בעיקר מצות האכילה. וע"ע בזה אבי עזרי (מעשה"ק י. א. אות ג').

ובדברי יחזקאל (ס' טו. יד. נהגה"ה) העיר על שיטת בית הלוי, מדברי התוס' לקמן ריש ק. דמשמע דלא מקיימי הבבליים מצות אכילת קדשים באכילת חי אלא רק שלא יבוא לידי נותר, וכן דייק הרש"ש שם.

אולם העול"ש (על מתני' דהכא) דחה עיקר הראיה מהבבליים, די"ל שאכלוהו לאחר מליחה דחזי לאומצא וכה"ג חשיב שפיר דרך הנאתו. ועי"ש שתירץ בעוד דרך.

וראה עוד בענין זה בתפא"י במשניות כאן בבעז אות ג'. והרחיב בזה במשמר הלוי זבחים ס' קכ"ד וס"י קכ"ז.

גמ'

תניא ר"י אומר אפי' סילק את הישנה שחרית וסידר את החדשה ערבית אין בכך כלום:

מצות עריכת לחם הפנים בשבת דוקא ולא למוצ"ש:

משמעות לשון התנא דאפילו סידר החדשה במוצאי שבת כשר כל שלא לן השולחן בלי לחם, וכן משמע מדקאמר "שלא ילין שולחן בלא לחם".

אמנם כתב הקר"א דאין לומר כן דהרי מצותו לעורכו בשבת דוקא כדכתיב קרא "ביום השבת יערכנו", ו'ערבית' דקאמר ר"ל בין הערביים [וכן איתא בתוספתא], והא דקאמר 'שלא ילין' וכו' לאו דוקא אלא ר"ל שלא יהא שעה אחת בלילה בלי לחם.

וכ"כ הזבח תודה כאן (ד"ה תניא), והרש"ש (מגילה כא.), וכן באחיעזר (מ"צ ס' מט. ב.) הוכיח מדקתני שלהי חגיגה הזהירו שלא תגעו בשולחן משום דאי אפשר לסלקו, ולכאורה לר"י אפשר לטובלו לאחר סילוק הלחם ועד שיתן הלחם ערבית, אלא ע"כ דבעי לסדר הלחם בשבת דוקא. וע"ע שם שדן בסברות נוספות מדוע אי אפשר לטבול השולחן בינתיים בשבת.

אמר ר"י משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע וכו' שאל בן דמה וכו' את ר' ישמעאל וכו' - עי' בח"נ והגהות ראמ"ה שהקשו סתירה בפלוגתת רשב"י ור' ישמעאל דהכא למחלוקתם בברכות לה:, ועי' בקר"א שהאריך בזה, וראה בליקוטי הלכות. אכן לגירסא שהביא גלהש"ס 'ר"ש בן יהוצדק' מיושב עכ"פ הסתירה בדר"ש בן יוחאי, ועי' יד דוד.

שאל בן דמה וכו' מהו ללמוד חכמת יונית וכו' צא בדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית:

בענין התעסקות בחכמות חיצונות: הרמ"א (רמז. ד.) אסר ללמוד כל החכמות החיצונות משום ביטול תורה, והגר"א (סק"ז) ציין מקורו מדהכא דשאל בן דמה וכו', והביא עוד דרשת הספרי עי"ש.

וראה בברכת שמואל קידושין (ס' כו. ת.) שביאר דבריו דישנם ב' סוגי ביטול תורה, דיש שאינו לומד תורה, ויש היושב ועוסק בחכמות חיצונות ונותן להם חשיבות במקום לימוד התורה, ובזה יש נפק"מ בין לומד בקביעות ולשם לימוד חכמות הללו או לומד באקראי ולצורך עי"ש. וראה עוד בקובץ שיעורים (מ"צ ס' מ"ז) בתשובה לשואל ממדינה ידועה, שהרחיב בענין התעסקות בחכמות חיצונות.

ופליגא דר"ש בר נחמני וכו' פסוק זה אינו לא חובה ולא מצוה אלא ברכה:

שיעור מצות תלמוד תורה:

כתב מהרש"א דנמצא ג' מחלוקות בדבר: לרשב"י מצות ת"ת שחרית וערבית, ולר' ישמעאל מצותה כל היום וכל הלילה, ולר"ש בן נחמני לא נאמר קרא אלא לברכה.

אולם הזבח תודה (ד"ה מדנניו) כתב דודאי לכו"ע החיוב הוא לתלמוד תמיד אם יש לו פנאי, כדכתיב "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", אלא דפליגי האם מי שקבע עצמו רק לשחרית וערבית אם קיים קרא ד'לא ימוש', ובביאור הקרא הזה בלבד פליגי, וראה שם דלפי"ז מיושבים סתירת פסקי הרמב"ם.

וע"ע בר"ן וריטב"א ושטמ"ק בנדרים דף ח., וראה עוד בברכת שמואל קידושין סי' כ"ז (ס"ק ד' וס"ק ו').

אמר חזקיה מאי דכתיב ואף הפיתך מפי צר וכו' - עי' קר"א בביאור מאמר זה ושייכותו לסדר השולחן.

רש"י

ד"ה שביטולא - שנאמר אשר שבת ולא אמר ליה בלשון כעם - ברש"י בשבת פז. וביבמות סב. פירש דיליף מתיבת 'אשר' לשון יישר, שאישרו ושיבחו ושיבכו, ועי' טה"ק, וע"ע פירוש השפ"א כיצד יליף.

ד"ה על פתח הבית - ולא היו מניחים אותו שם אלא להראותו:

טעמים נוספים למה מניחין על שולחן לפני הכנסתו להיכל:

הב"ח העיר שהמפרש בתמיד פירש טעם אחר דמניחין על השולחן לפרש עצמן, וצ"ע שלא הקשה דרש"י עצמו פירש לעיל ע"א (ד"ה צנניקמו) הטעם דעומדין לפרש.

ובעיקר סתירת דברי הרש"י - עי' טה"ק ד"ה ולא היו.

וראה תוי"ט ותפא"י שפירשו שמניחין שם על שולחן ישיש כדי שיתקרב ולא יתעפש, וכן איתא בגמ' תמיד [הובא בתוס' סוד"ה אחד], דאילו לפירש"י צ"ע למה לא היה שולחן של כסף. ועי' טה"ק בישוב קושיא זו. וראה עוד שפ"א.

ומיד נושא בהיכל ומסדרו על של זהב - עי' טה"ק.

ד"ה המכניסין עומדין בצפון - דקדושת צפון חמירא - כעיי"ז כתב רש"י בשבת קלג: (ד"ה ושניס) דכל צפון ענין של חשיבות היא. ועפי"ז יש מקום להבין הא דאיתא בזבחים קו. דפרים היו נשרפין בצפונה של ירושלים, ופירש"י שכל מעשה חטאת בצפון, ותמוה דהוא רק בהקרבתן, אבל לפי"ז מחזור שכל צפון יש בו חשיבות טפי. וראה עוד בתוס' לעיל צח. ד"ה חדא, ובדברינו שם בשם התפא"י.

ד"ה ופניהם לדרום - וסתמא כמ"ד שולחנות מזרח ומערב מונחין - יש לעיין הא אפילו למ"ד צפון ודרום מונחים משכחת לה במסדרים צפון ודרום למ"ד דרק על שולחן דמשה היו מסדרין, ורש"י גופיה פירש בדיבור הקודם "ומסדרו על של זהב של משה", והכרחו נראה מלשון המשנה "ואחד של זהב מבפנים", וכעיי"ז כתב השפ"א, וצ"ע.

ד"ה מצוה לאומרו - ל"א סברי הנך רבנן וכו' ש"מ שכר גדול יש - רגמ"ה מפרש דמתוך כך יבואו לחבב ת"ח. ומהרש"א ח"א מפרש בע"א דעם הארץ לא חש כ"כ על מצות ק"ש, אבל כשיאמרו לו שמקיים בזה גם מצות לא ימוש ידקדק לקרוא ק"ש. וע"ע פירוש השפ"א.

תוס'

ד"ה יכול אפילו מחמת אונסו - משנה היא במסכת אבות - אין זה ממש

איזהו

מנחות דף ק.

מקומן

תשפנ

כהמשנה באבות, דהתם קאמרינן "יכול אפילו תקפה עליו משנתו" כלישנא דרבי דוסתאי דלקמן - עי' מהרש"א. וע"ע מצפ"א בביאור כוונת תוס'. וראה עוד יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה אחד של כסף - וכן מוכח במסכת שקלים פרק י"ג שזופרות דף ט: -
לפנינו הוא בדף יז:

לא בדין תני זה אחד מן הנסים שהיו במקדש - פי' כיון דמדרך נס היה חם עד שעת סילוקו לא היה מתעפש אפילו מניחין אותו על שולחן של כסף - קרבן העדה.

ואין לדחות דרוצה לומר דכי היכי דאיכא נס אחרם ה"נ אאברים - חוזר לראיה דלעיל דמשמע כל הסוגיא דשקלים בשולחנות של אולם מיירי, מדמייתי נס שהיה בלחם הפנים, וקאמרי תוס' דלכאורה יש לדחות דעל שולחנות דבית מטבחים קאי, ומייתי דכשם שהיה נס בלחם דלא נתעפש אף שהיה חם ה"נ היה באיברים.

ובקונטרס משמע כגירסא במתני' דהכא של שייש ובגמ' בברייתא של כסף - טה"ק מפרש דברי תוס' בלי הגה"ה [והגהת הצ"ק צ"ב], וכוונתם לרש"י לעיל ע"א ד"ה שנים, ור"ל דהכא במתני' גרסינן 'של שייש' ובברייתא דמייתי בגמ' לעיל ע"א גרסינן 'של כסף'.

אכן מש"כ תוס' "ופי' שם בקונטרס וכו' ופלוגתא דתנאי היא" - אין זה ברש"י שלפנינו שפירש באופן אחר, וכן תמהו בהערה בשולי הגליון, ובתוח"ב במשניות, ובטה"ק, וכנראה שלתוס' היה גירסא אחרת ברש"י. ובספר יד בנימין גרס בתוס' "ופי' שם בקונטרס בגמ' דהאי דקרי לה בברייתא כסף משום דשייש לבן ככסף, ונראה לפרש

דפלוגתא דתנאי היא", כלומר תוס' פליגי על רש"י ומפרשים שהוא מחלוקת תנאים, וכע"ז איתא בפ"י ריבב"ן בשקלים שם.

והא דפריך במסכת תמיד וכו' אכילה פריך - הצ"ק מפרש דר"ל בין על שולחנות דבית מטבחים שהיו משייש ובין אשולחן במערכו של כבש שהיה משייש, וכע"ז בעול"ש, ע"ש.

ולכאורה לפי"ז הוא ענין חדש ולא קאי אדברי תוס' דלעיל מיניה, אך יעוי' בטה"ק דמפרש דקאי אדלעיל.

ד"ה לא יהו - עוד יש לפרש לא יהו על"ך חובה שלא תעסוק אלא בהן ואי אתה רשאי וכו' שלא תעסוק בהן כלל אלא יפה ת"ת עם דרך ארץ - פירוש זה מכוון לדברי ר' ישמעאל לשיטתו בברכות לה: "לא ימוש וכו' יכול דברים ככתבן וכו' הנהגה בהן מנהג דרך ארץ", ועי' בדברי נפש החיים (שער א' פ"ח).

דף ק.

גמ'

לא בבליים הם אלא אלכסנדרים ומתוך ששונאין וכו' קורין אותם על שם בבליים - מדהתנהגו בזה כבבליים שהיו רעבתנים כדאשכחן בביצה טז. "בבלאי טיפשאי דאכלי נהמא בנהמא" - תפא"י בבוזע אות ג'.

ודבריו מכוונים עפ"י משמעות פירש"י ששונאין אותן משום שנוהגין מנהג רעבתנות, אבל תוס' מפרשים דשונאין אותן משום שלא עלו בימי עזרא.

אמר לו ר' יהודה תנוח דעתך שהנחת דעתי - עי' תוס' יומא סו: ד"ה אמר ליה.

מתני'

סידר את הלחם ואת הבזיכין בשבת
והקטיר את הבזיכין לאחר השבת
פסולת ואין חייבין עליהן משום פיגול
נותר וטמא:

סתירת דברי הרמב"ם למשנתנו:
 כתב הרמב"ם (תמו"מ ה. יד.) "סידר את הלחם
 ואת הבזיכין בשבת כמצותן והקטיר את
 הבזיכין לאחר השבת וכו' נפסל הלחם והרי
 הוא כקדשים שנפסלו שחייבין עליהן משום
 פגנו"ט", עכ"ל. ודבריו סותרין משנתנו
 דקתני "ואין חייבין משום פגנו"ט".

וכתבו הכס"מ ומהר"י קורקוס דנראה
 שהרמב"ם גרס במשנתנו 'וחייבין', ודעתו
 דכיון שסידר הלחם והבזיכין בשבת כהלכתן
 חל על הבזיכין כח לחייב בהקטרותן משום
 פגנו"ט אע"פ שלא יוקטרו כמצותן, והא
 דתנן (לעיל יב.) וזנאים כט: שאין חייבין
 משום פיגול עד שיקרב המתיר כמצותו -
 מחדש הכס"מ דדעת הרמב"ם דאתא לאפוקי
 רק שלא יהא עירוב **מחשבת** פסול אחרת
 ולא פסול בעלמא.

ובקר"א בסוגיין (סוד"ה סידר הלחם) תמה על
 חידוש הכס"מ, אולם טה"ק לעיל יד. (ד"ה
 הקומץ) סייע לדבריו מסוגיא דהתם. וראה עוד
 בזה בקונטרס גבורות שמונים (לצעל האתמו"ד)
 אות ל"ד. והרחיב בשיטת הרמב"ם במקדש
 דוד (כז. א.).

אולם התו"ט כתב דהרמב"ם לא גרס כלל
 האי בבא במשנתנו, אלא כן איתא בתוספתא
 (סוף פ"א) דחייבין משום פגנו"ט, ומשם
 מקורו של הרמב"ם.

ומאידך החזו"א (סי' כ"ד סוס"ק ו') והחזון
 יחזקאל (תוספתא יא. י.) ד"ה סידר) הגיהו
 וגרסו בדברי הרמב"ם "שאין חייבין עליהן
 משום פגנו"ט".

סידר את הלחם ואת הבזיכין לאחר
השבת והקטיר את הבזיכין בשבת
פסולת:

ז"ל הרמב"ם (תמו"מ ה. יב.) "וכן אם סידר

סידר את הלחם בשבת וכו' - זמן סידור
 לחם הפנים הוא משבת לשבת, וראה
 במקדש דוד (לה. ז., ד"ה וצלמה"פ) שחקר
 כשהגיע א' בניסן באמצע השבוע שאז הדין
 להביא מתרומה חדשה, האם דין לחם הפנים
 נקבע לפי זמן סידורו שהוא בשנה הקודמת,
 או לפי זמן הקטרת הבזיכין שהוא בשנה
 החדשה - ע"ש שמצדד שלחם הפנים הוא
 חובת השבת שעברה ודינו לבוא מתרומה
 הישנה.

סידר את הלחם בשבת ואת הבזיכין
לאחר השבת והקטיר את הבזיכין
בשבת פסול:

א] פירש"י לפי שהלחם שנסדר כדינו קדשו
 שולחן ושוב אי אפשר להניחו עד שבת
 הבאה.

והאחרונים תמהו לשיטת רבי חנינא לעיל
 סוף ח. דאין זו קדושה בלי זו, א"כ איך קידש
 השולחן את הלחם לבדו בלי הבזיכין. וראה
 מה שכתבנו בזה לעיל בגמ' ריש ח: ד"ה ור'
 חנינא (אות ז').

ויש לעיין דיתכן דרש"י לשיטתו דס"ל
 דהשולחן לא מקדש את הבזיכין - עי' לעיל
 סוף צו. ברש"י ובתוס' ובדברינו שם, ושו"מ
 שרמז לזה הקר"א כאן.

ב] והנה לפירש"י דהפסול מטעם דנתקדש
 הלחם ונפסל בלינה - לכאורה לאו דוקא
 נקטה משנתנו דהקטיר הבזיכין בשבת דה"ה
 לאחר שבת או דלא הקטירן כלל, וכן נקט
 הקר"א.

אולם בלשון הרמב"ם (תמו"מ ה. יב.) מבאר
 הלח"מ דאפשר דדוקא הקטירן בשבת הלחם
 פסול ואינו קדוש, אבל לאחר שבת הלחם
 קדוש לחייב עליו בפיגול ונותר, עי"ש
 שנסתפק בזה דשמא לרבנותא נקט שהקטירן
 בשבת.

הסוגיא בזבחים פז. דבשולחן אין פסול לינה כלל ואפילו ימים רבים. ועי' זבח תודה כיצד יפרש הרמב"ם סוגיא דהכא.

גמ'

ודימו שהאיר מזרח שחטו את התמיד
והוציאוהו לבית השריפה - רש"י
 מפרש הטעם שנפסל לפי דנשחט בלילה, וכן פירש"י ביומא כח., אולם הר"ח שם (כט. ד"ה שחטו) פירש משום דכתיב "את הכבש אחד תעשה בבקר", והיינו דסיבת הפסול משום דקרבן התמיד זמנו בבוקר בלבד, ואין צריך לטעם הכללי דפסול שחיטת קדשים בלילה. אכן מפירש"י משמע דס"ל דדין 'בוקר' שנאמר בקרבן התמיד אינו סיבת פסול, ועי' בהערה 15 לשטמ"ק החדש מש"כ לבאר במחלוקת זו בשם הגר"ז ביומא.

והורידו בהן גדול לבית המביאה - ביומא
 כט. מסקינן דזה לא קאי ארישא, דביום הכיפורים לא שייך לטעות ולשחוט התמיד בלילה. וצ"ע דברי רגמ"ה כאן דמשמע שמפרש דקאי ארישא [וכן העירו על הגליון]. וכן צ"ע דברי הרמב"ם בפיהמ"ש ביומא שם. וראה בדברינו בספר 'איזהו מקומן' עמ"ס יומא שם.

זה הכלל היה במקדש כל המסוך את רגליו טעון מביאה וכל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים:
קובץ הערות:

א החילוק בין להסך רגליו או להטיל מים: התו"י ביומא כט: (ד"ה כל המיסק) ביארו דמיסך רגליו הוא דבר מיאוס מאד משא"כ מטיל מים שאינו מאוס כל כך. והמאירי שם ביאר דמיסך רגליו חיישין שמא נשארה צואה על בשרו, ומטיל מים חיישין לנצוצות הנתזין על רגליו, וגם טעון קידוש ידים מפני שמצוה לשפשף כדאיתא ביומא ל.

הלחם והבזיכין באחד בשבת והקטיר הבזיכין לאחר שבת הבאה הלחם אינו קדוש ונפסל, אבל אם הקטיר הבזיכין בשבת נפסל הלחם עכ"ל. ותמוה מאד מהו 'אבל' דנקט הלא אין חילוק אימתי הקטיר הבזיכין כדאיתא במתני'.

והביא הכס"מ גירסא מחודשת ברמב"ם "אבל אם הקטיר הבזיכין בשבת לא נפסל הלחם", ומהר"י קורקוס ותו"ט דחו גירסא זו שהיא כנגד משנתנו, ועי' מקדש דוד (כג. א., ד"ה ונסידר) בטעם וביאור גירסא זו. וראה עוד ברדב"ז ובתו"ט מה שכתבו בביאור תיבת 'אבל'. והקרא כתב להגיה ברמב"ם "אבל אם לא הקטיר הבזיכין בשבת לא נפסל הלחם" עי"ש, ובדומה לזה הגיה החזו"א (כל. ה.) עי"ש.

והקטירו את הבזיכין בשבת פסולה - האם גרסינן 'פסולה' ובביאור טעם הפסול - יעוי' מה שכתבנו בגמ' לעיל דף צ.

כיצד יעשה - עי' תוס' לעיל צ. ד"ה כיצד יעשה, ובהגהות חש"ל ובשפ"א כאן.

שאפילו הוא על השולחן ימים רבים אין בכך כלום:

כמה ימים יהא הלחם על השולחן ולא יפסל בלינה?

פירש"י לעיל דף צ. ד'ימים רבים' היינו ששה ימים שעמד על השולחן קודם שבת בלא שנתקדש.

אולם לשון הרמב"ם (תמו"מ ה. יג.) "שאפילו נשאר הלחם עם הבזיכין על השולחן כמה שבתות אין בכך כלום" עכ"ל. וצ"ע דמשמע בסוגיין דטעם המשנה משום דכלי שרת אין מקדשין שלא בזמנן, משמע דאם סדרו בזמנו נפסל אח"כ בלינה, וכן מבואר בתוס' לעיל צ. ובזבחים פז. דלשון המשנה 'ימים רבים' לאו דוקא.

וביאר הלח"מ דדעת הרמב"ם הוא כמשמעות

וע"ע הגהות מהר"ב רנשבורג יומא ל. בשם השיח יצחק.

ב] היסך רגליו ולא טבל האם עבודתו פסולה מדאורייתא:

הרמב"ם (צ"מ"ק ה. ה.) נקט שאם היסך רגליו ולא טבל ה"ז מחלל עבודה, ומשמע דהוי דין דאורייתא, ברם הקרית ספר שם נקט בדעת הרמב"ם דהוי מדרבנן, ועי' חסדי דוד (מוספתא מנחות פ"א ד"ה כהנים), ובאבן האזל (צ"מ"ק ה. ח., אות ג').

ג] האם מלבד טבילה טעון גם קידוש יו"ר כשהיסך רגליו:

בתו"י יומא כט: (ד"ה כל המיסק) משמע דטעון קידוש יו"ר, וכן נקט הזבח תודה (צזמים כ:), ובשפת אמת (יומא כח.) נסתפק בזה.

ד] פשט בגדיו טעון שנית קידוש יו"ר:

בבית הלוי (מ"א ס"ה ה. ג.) הוכיח מהסוגיא ביומא לב: דכהן שפשט בגדיו טעון קידוש יו"ר חדש לאחר שילבשם, ומתוך כך תמה אמאי הוצרכה המשנה לחייב קידוש יו"ר משום שהטיל מים, תיפוק ליה משום שפשט בגדיו להטיל מים, ומוכרח מזה דמיירי שהיה לבוש אותה שעה בבגדיו, ומוכח דלכל הפחות בבית הכסא עראי דאין לחוש שמא יפנה שרי גם בבגדי כהונה - עיי"ש שהוכיח דבריו מהתוספתא וירושלמי, וראה שם בהרחבה שדן האם ה"ה דשרי תפילין. וראה עוד בחזון יחזקאל (מוספתא יומא פ"א יד-טו).

ה] האם המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים דוקא אם שפשף:

בתו"י יומא ל. בשם הר"ר אלחנן נקטו דאפילו לא שפשף, דהא קתני "כל המטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים", וא"כ לא פלוג רבנן בקידוש.

ברם המנחת חינוך (קו. ד.) נקט בפשיטות

דאם לא שפשף אין צריך אף קידוש יו"ר, ותמה על הרמב"ם שסתם דהמטיל מים צריך קידוש.

ועוד בדעת הרמב"ם - יעוי' בבית הלוי (מ"א ס"ה. יד.), וראה בהרחבה בשו"ת ושב הכהן (ס"ה. א'), וע"ע בחי' רעק"א יומא ל. על תוד"ה מצוה.

בש"מא עולת העוף משום דלא אפשר לאהדורה אלא מנחה אפשר דמהדר קומץ לדוכתיה וקומץ ביממא - התו"י ביומא (ריש כט:) הקשו דאפילו תימא השתא דכלי שרת מקדשין רק בזמנם, מ"מ הלא המנחה נתקדשה בכלי שרת מבעוד יום ולמה לא תפסל בקמיצת לילה לרבנן דבן בתירא (צממני' לעיל ו.) דלית להו דיחזור ויקמוץ.

ותירצו דהכא מיירי שגם המנחה לא נתקדשה מבעוד יום. ועוד תירצו דאפילו נתקדשה מבעוד יום מ"מ בלילה חשיבא כמנחה בכלי חול הואיל ואין ראויה להתקדש בלילה, ולכן רבנן מודו דיחזור ויקמוץ, וכן תירץ הריטב"א שם.

הוא תני ל"ה והוא אמר ל"ה כלי שרת מקדשין שלא בזמנן:

א] רש"י כאן וביומא ריש כט: וכן המאירי ביומא שם, מבארים דר"ל דמיירי שקידש הקומץ בכלי, דהואיל וכלי שרת מקדשין שלא בזמנן שוב אי אפשר לחזור ולערבו במנחה.

והתוס' ביומא כט: (ד"ה נהדיה) הקשו על רש"י דבחינם דחק כך להוסיף מה שלא כתוב בברייתא, אלא ה"ק כיון שהמנחה נתקדשה בכלי ממילא נפסלת בעלות השחר, [וכן מבואר מתוס' כאן ד"ה אלא], אך תמהו א"כ אמאי נקטה הברייתא 'נקמצה', ולכן מסקי דנקמצה דוקא, והפסול משום דבקמיצה לחוד תו אי אפשר לחזור ולערבה ותשרף כולה מיד.

איזהו

מנחות דף ק.

מקומן

תשפו

ובביאור פלוגתת תוס' הנ"ל ורש"י שדחק להעמידה בשקידש הקומץ בכלי - עי' עול"ש כאן שביאר דתוס' אזלי כשיטת התו"י דיומא שכתבנו לעיל, הלכך לרבנן כיון שהמנחה עצמה נתקדשה בלילה שלא בזמנה שוב אי אפשר להחזיר הקומץ, אבל רש"י רצה להעמיד סוגיין כרב דס"ל (לעיל ו:) כבן בתירא דמהני חזרה אא"כ נתקדש הקומץ כדאיתא בסוגיא שם.

ובקה"י ביומא (ס"י) ביאר, דרש"י סבר שעצם קמיצת לילה אינה פוסלת ואפשר לתקנה למחר, ורק קידוש הכלי שרת השני לשם קומץ הוא הקובעו בשם קומץ דאי אפשר תו לתקוני, וא"כ מוכח דס"ל דעבודת לילה אינו פסול בגופו ואינה פוסלת גוף הקרבן. אך תוס' סברי דקמיצת לילה עושה פסול בגוף הקרבן ולכן פירשו דתיכף שקמץ בלילה ישרף מיד קודם שיפסל בעמוד השחר - עי"ש בהרחבה.

ועוד בענין זה - יעוי' שם ביומא במהרש"א, רש"ש, שיח יצחק, ושפ"א. וע"ע טה"ק על תוס' כאן.

ב] לפירש"י דהקומץ שנתקדש בכלי שרת אינו חוזר להיות טבל כמנחה שלא נקמצה - נסתפק הקה"י ביומא (ס"י ט') לא יצויר שהיה יכול להחזיר הקומץ ולחזור ולקמוץ ביום אותו קומץ ממש, האם שפיר מהני, או דלא מהני לפי שעיקר ענין הקמיצה הוא לקדש ולהפריש הקומץ מתוך הטבל ולעשות השאר שירים, וכה"ג גם קודם קמיצה הוברר דזה קומץ וזה שירים. [ולפי"ז צ"ל הא דאיתא לעיל כג. "שתי מנחות שלא נקמצו ונתערבו זב"ז אם יכול לקמוץ מזו בפ"ע ומזו בפ"ע כשרות", ופירש"י (לעיל כג.) "ונשאר מזו כדי קומץ שלא נתערב" - דלאו דוקא כדי קומץ מצומצם אלא מעט יותר מקומץ].

כל הקרב ביום קדוש ביום בלילה קדוש בלילה:

רש"י כאן וביומא כט: מפרש ד'קדוש בלילה' היינו כגון מנחת נסכים, וכן הביאו תוס' כאן משמיה דרש"י, וביאר רש"י ביומא משום דקי"ל (לעיל מד:) מנחתם ונסכיהם אפילו בלילה. ותמה בהגהות ראמ"ה כאן הלא הוי 'קריבה בין ביום ובין בלילה', ומפרש דה"ק אם רוצה להקריבה בלילה קדושה דוקא בלילה ואם קידשה ביום תפסל בשקיעת החמה.

ויעוי' בהגהת שטמ"ק (ו') דגריס "בלילה קדוש בין ביום ובין בלילה", וכן גרס הב"ח ביומא כט:, וכן גרס שם בהגהות מהר"ב רנשבורג, והוסיף שכן הגירסא בתמורה יד:, וכן איתא בפ"י הר"ח ביומא שם.

אולם תוס' בתמורה (רי"ט יד.) הביאו ד'הקרב בלילה' פירש הרש"י במנחות ק. כגון שמן למנורה. והעיר שם הגר"פ דליתא לפנינו ברש"י, אמנם כן איתא בגירסת שטמ"ק כאן אות י"ז, וכן פירש רגמ"ה כאן.

והקשו התוס' הנ"ל דמה קדושת כלי שייכא בשמן למנורה. וראה בזה בתוס' לעיל פט. ד"ה חצי, ובדברינו שם, וע"ע הגהות ראמ"ה כאן.

וראה עוד במקדש דוד (כ"א. ז.) שדקדק מפירוש רש"י ורגמ"ה זה, דנתינת שמן למנורה היתה בשעת הדלקת המנורה ואינו חלק מההטבה של שחרית, דא"כ איך קדוש השמן למנורה בלילה הא איפסיל בלינה. ועי"ש הערת מנחת מרדכי.

ובתוס' כאן הביאו עוד יש מפרשים דקאי על הטבת הנרות, ודחו דלא שייך ע"ז לשון 'קרב'.

רש"י

ד"ה לַמֶּלֶךְ - מֶלֶךְ קָרִי לַת"ח דַּכְּתִיב בִּי מַלְכִּים יִמְלֹכוּ - כן דרשו בגיטין סב.

ד"ה וּמִתּוֹךְ שְׁשׁוֹנָאִין - חֲכָמֵי א"י אֵת הַבְּבָלִיִּים וכו' - צ"ע איך שרי לחכמים לשונאן. מיהו בתוס' ביארו שהיו

שונאין אותן על שלא עלו בימי עזרא. וברגמ"ה כתב "ומתוך שכהני א"י שונאין" וכו'.

במתני' ד"ה פסול - דמחוסר זמן הוא שלא היה על השלחן אלא ששה

ימים - בביאור דברי רש"י, ובטעם שפירש הפסול משום מחוסר זמן ולא פירש משום דהבזיכין לא נסדרו בשבת וכלי שרת אין מקדשין שלא בזמנן, ובדברי רגמ"ה שכתב שלא היו הבזיכין על השולחן משבת לשבת מעת לעת - יעוי' במקדש דוד (סי' כג. א.).

דמיפסיל בלינה הואיל ולן הלחם בלא בזיכין - דברי רש"י אלו משוללים הבנה, ובדפוסים חדשים וכן בשטמ"ק מחקו זאת, וגם ברע"ב במשניות ליתא.

אולם הצ"ק וכן הכס"מ (ממו"מ ה. יב.) גרסי לה [ועי' בב"ח], ועי' רש"ש ועול"ש ובספר ישר וטוב שמבארים כוונת רש"י לגירסא זו. וראה עוד מה שמחדש בהגהות חש"ל בכוונת דברי רש"י הללו, וע"ע מקדש דוד (ריש סי' כ"ג).

ד"ה לאחר שבת - למחר - עי' רש"ש על רש"י ד"ה פסול.

ד"ה מתתא - שלפיכך היה אומר עד שבחברון ביום הכפורים וכו' - כן העתיקו גם התוס', אולם כתבו הרש"ש ושפ"א שהוא ט"ס שהרי בכל השנה היה אומר כן כדאיתא במשנה תמיד (ג. ז.).

וכן נקט גם השיח יצחק ביומא כח: (על רש"י ד"ה ואנע"א), וע"ע שכתב בדרך אחרת לישב דברי רש"י כאן. וע"ע שפ"א ביומא דף כ"ח ריש פרק אמר להם הממונה.

ד"ה ליפסל - כגון בלינה ומחוסר כפורים - רש"י ביומא כט: הוסיף 'וביוצא', ועי' תוס' לעיל ט. ד"ה ריש לקיש.

ד"ה ליקדוש - שהרי שהה יותר משמנה ימים - מבואר ברש"י דהפסול יהא מחמת לינה לאחר זמנו, אולם ביומא כט: פירש"י דליפסל מיד משום דנסדר שלא כהלכתו - עול"ש.

ד"ה קסבר - דהלילה הולך אחר היום - עי' תמיהת חי' הגרז"ס.

תוס'

ד"ה ששונאין - אע"ג דמצוה קעבדי שלא יבואו לידי נותר - הרש"ש דייק מדלא קאמרי תוס' דמקיימי מצות עשה דאכילת קדשים ש"מ דבאכילת חי לא מתקיימת המצוה, ועי' מה שכתבנו בענין זה בסוף מתני' צט: ד"ה והבבליים.

ד"ה אמר - ביומא פירש בקונטרס דממונה הוא הסגן וקשה וכו' - כשיטת תוס' דהכא כן סברי תוס' ביומא טו: (ד"ה אמר) דהממונה דהכא לאו היינו הסגן. והנה בסנהדרין יט. איתא בהדיא דהסגן ממונה הוא, ברם תוס' סברי מהכרח הירושלמי דע"כ 'ממונה' דהכא לאו היינו הסגן.

וראה בתוס' סוטה מב. (ד"ה סגן) דפליגי ונקטו בפשיטות דממונה דהכא היינו הסגן, עי"ש. וראה עוד שיח יצחק ביומא כח.

ד"ה מתתא - אלא אומר ה"ר מאיר דה"ג מתתא בן שמואל ממונה על הפייסות וכו' - ע"ע תוי"ב ביומא כח. ד"ה מתא שהביאו דעת הריב"ן החולק בזה. וראה עוד בהמפרש בתמיד ל. שגם פליג בזה.

ד"ה אלא - רבותא היא בהני אע"ג דלאו בכלל ביום זבחכם ניהו - רש"י פירש הרבותא בע"א.

איזהו

מנחות דף ק:

מקומן

תשפט

ומשום קודם התמיד לא מיפסלא דחיינו
למצוה בעלמא - בתוס' לעיל מט:
נסתפקו בזה, ותיירצו עוד דשמא כיון דאכתי
לא מטא זמן התמיד קרא לא איירי בהכי.

ומשום פסול לינה נמי לא דלא לתר שרפו
אפי' קודם עמוד השחר - הקר"א
(ד"ה משנה, נמו"ד) הקשה הא אין שורפין
קדשים פסולין בלילה (ונמיס נו:). ונראה
לישב דאפשר דתוס' ס"ל דהכא הוי פסול
בעלמא דקמיצה בלילה, וס"ל דשאר קדשים
פסולין לא ילפינן מלינה ושרי לשרוף בלינה,
ואולי לשיטתם לעיל מו: בד"ה לפי ובר"ה
צורת - עי' בדברינו שם. ושו"ר שכ"כ
השפ"א.

ומשני כלי שרת מקדשין שלא בזמנן
ומיפסיל משום לינה וכו' ונקמצה
לאו דוקא וכו' - ראה מה שביארנו בגמ'
(ד"ה הוא תני לה) דג' שיטות יש בביאור
תירוצי הגמ', ותוס' דהכא מפרשים דהפסול
הוא משום לינה דהמנחה לאחר שנתקדשה
בכלי, ונקמצה' לאו דוקא, ודלא כתוס'
ביומא כט:; ודלא כפירש"י.
ועי' עול"ש בביאור סברת תוס' דהכא ואמאי
לא פירשו כתוס' ביומא.

ד"ה בלינה - פי' בקונטרס כגון מנחת
נסכים - עי' בדברינו בגמ' ד"ה כל
הקרב.

דף ק:

גמ'

רב אשי אמר וכו' כיון דסידרו שלא
כמצותו נעשה כמי שסדרו הקוף:

א] רש"י מפרש דר"ל דהכא שנסדר ביום
שלא בזמנו נעשה כמי שסדרו הקוף ואין
מקדש אפילו בזמנו, משא"כ בקומץ שנקמץ
בלילה חשיב שפיר כמצותו לפי שלילה אינו
מחוסר זמן.

אבל התוס' ביומא (סוף כט:) מפרשים בע"א
- דבקומץ נתכוון לקדש דכסבור שהוא יום,
משא"כ בשולחן בכוונה עשה ויודע שסידרו
שלא כמצותו ולכן דוקא חשיב כסדרו הקוף.
וכן משמע פירוש רגמ"ה כאן. ולדברי תוס'
הנ"ל לכאורה הגמ' הדרה בה השתא מתירוצי
דלעיל דלילה אינו מחוסר זמן ומשני בע"א.
ושו"מ שכ"כ בהגהות מלא הרועים ביומא
כט:

ב] יש לעיין דבשלמא הלחם תלוי בקידוש
השולחן, אבל הלבונה לכאורה נתקדשה
שפיר בבזיכין וכיון שכן תיפסל בלינה,
ומוכח מכאן לכאורה דגם הלבונה תליא
בקידוש השולחן - חי' הגרי"ז (לעיל 15). ועי'
תוס' צו. ד"ה והאיכא, ובדברינו שם.

ג] בתוס' סוכה נ. (ד"ה ואי) הקשו על הא
דאיתא התם שאם היה ממלא מים בערב
שבת בכלי מקודש היה נפסל בלינה, דהלא
אין כלי שרת מקדשין שלא בזמנן והוי כמו
שמלאו הקוף. ותיירצו דדוקא בדבר הצריך
כהן ובגדי כהונה כסידור השולחן דהכא
אמרין דהוי כסדרו הקוף. ובביאור חילוק זה
יעוי' מש"כ במקדש דוד (ג. 7).

רש"י

ד"ה כי מטי - וליפסול בלינה ששי של
שבת שני - השטמ"ק וח"נ גרסי
"בליל שבת שניה", ולגירסת צ"ק המקיים
גירסא שלפנינו "בליל ששי" הכוונה בלילה
הששי מזמן סידורו.

ד"ה שמא ישהא - ונמצא מכיון וממתין
מלאכה עד המועד ועוד שמא
יעבור בבל תאחר - השטמ"ק (י"ג) גרס
"וממתין מלאכתו", וצ"ב איזה איסור הוא זה
שממתין מלאכתו לרגל והלא בלאו הכי הוא
צריך לשחוט לצורך הרגל. ואולי ר"ל דשמא
ימצא בשר שחוט.

תשצ

איזהו

מנחות דף ק:

מקומן

ובהגהות ריעב"ץ גורס "וממתין מלאכול", וגם צ"ב דא"כ היינו חשש דשמא יעבור בבל תאחר, ורש"י הלא כתבו בשני פירושים. [ובאמת ברש"י ביצה כ: הוא פירוש אחד דנמצא מאחר נדריו].
וברגמ"ה פירש עוד דשמא לא יספיקו הכהנים ברגל להקריבן ולאוכלן ונמצאו קדשים באין לבית הפסול.

תוס'

ד"ה כמי שמדרו הקוף - שאני התם דלא בעי כהן בבגדי כהונה במילוי - פי' סידור השולחן חשיב עבודה גמורה ובעי כהונה ולכן דוקא חשיב כסדרו הקוף, משא"כ מילוי מים וה"ה קידוש מנחה בביסא דרק מקמיצה ואילך מצות כהונה (לעיל יח:). מיהו בחזו"א (כל. ה.) דן שעכ"פ בעי מיהא מעשה קידוש בכלי, ואילו הגיע מאליו לכלי לא נתקדש דבעינן מעשה גברא בקידוש. וע"ע מנח"א עמ' פ"ד.
ובביאור חילוק תוס' - יעוי' מש"כ המקדש

דוד (ג. ד.). וראה עוד בתו"י יומא כט: (ד"ה נעשה) שתירצו באופנים אחרים.

ד"ה שני ימים טובים - ונראה דלא קשיא מידי וכו' דנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש יום שני עיקר - וכן פירש"י גופיה בפסחים מז. בפירוש קמא. וראה עוד הגהות חש"ל בביאור דעת רש"י.

ואע"פ דאמר וכו' כל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם היכא דאיכא תקנה לא אמר - משמע דסברי תוס' דהא דאין יוצא מידי מזבח הוא מדרבנן ולא גזרו במקום תקנת הקרבן. ויש בזה פלוגתת ראשונים ותוס' כאן אזלי כשיטתם בזבחים נט: - וראה מה שכתבנו בזה בגמ' לקמן קא., וע"ע עול"ש כאן.

ומיהו קשה וכו' הא משמע בפרק החליל דלא מיקלע באחד בשבת אלא לאחריים - עי' קושית תו"ט, ותירוצי ברה"ז רצ"ק, וע"ע ח"נ ורש"ש.

פרק שנים עשר – המנחות והנסכים

מתני'

ובטעם הדבר דעושה מערכה בפני עצמה - פירש רש"י שם בדבר לח צריך היכר לשריפתן. והקשה הקר"א שם דא"כ למה במנחות גם הדין כן, ואכן בשטמ"ק החדש שם בשם הר"פ לא גרס בברייתא 'מנחות'. וראה עוד בתפא"י כאן בכוזר אות א'.

העופות והעצים והלבונה וכלי שרת משנממאו אין להן פדיון:

[א] טעם שאין פדיון בעופות:

יש לעיין כיון דבעופות אין קידוש בכלי ליהוי כמנחות עד שלא קדשו בכלי דיש להן פדיון, ואף דקדושים העופות קדושת הגוף מ"מ כשנפל בהן מום הפוסלן כגון מחוסר אבר יפדום דומיא דבהמה. [ומחוסר אבר הוא פסול מום - כ"כ הגרי"ז והמקדש דוד לד. ב. - עי' מנח"א עמ' ת"ס].

ומבאר הרש"ש דהואיל ואין בהן קדושת כלי כלל, דמליקתן והזאתן ומיצוי דמן הכל בגופו של כהן, לכן מתקדשי מיד בהקדש הפה קדושה גמורה שאי אפשר תו לפדותן כקדושת כלי במנחה וכשחיטה בבהמה, ולזה נראה שכיון רש"י לקמן קא. ד"ה עופות. והעול"ש (ריש קא.) הסכים לסברת הרש"ש, וכע"ז כתב גם בטה"ק (על רש"י ד"ה והעופות, צמ"ד).

והקר"א (נד"ה שנטמא, צמ"ד) כתב דטעם דעוף לא נפדה משום דאינו בר העמדה והערכה דעומד לפרוה, וכדעת הרמב"ם דלקמן.

אכן הרדב"ז (איסור"מ ו. ד.) נקט דבעופות גזירת הכתוב הוא, וכפשוטו לשון משנתינו "שלא נאמר פדיון אלא בבהמה", וכן הוא גם לשון הגמ' לקמן קא., וכן מבאר השפ"א,

המנחות והנסכים שנממאו עד שלא קדשו בכלי - מבואר כאן דמנחות ונסכים כלי שרת הוא המקדשן קדושת הגוף, וא"כ יש לעיין בבמה שאין כלי שרת (וזמנים קיג.) כיצד יתקדשו קדושת הגוף - עי' מקדש דוד (ג. ח.).

עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון:

קדושת הגוף של בהמה חלה בקידוש פה, ומנחות רק משקידשן בכלי:

הנה יש חילוק גדול בין בהמה למנחות ונסכים: דבהמה קי"ל דמשעה שהקדישה בפה חל בה קדושת הגוף ותו אין לה פדיון, ואילו מנחות ונסכים אין להם קדושת גוף בהקדש פה עד שיקדשן בכלי.

ובטעם החילוק - עי' בפירוש הראב"ד ריש תמיד, ובתשובות הרשב"א ח"א תשובה ל"א (הוגל כלן צננסת הראשונים), ובריש ספר זרע אברהם נדפס תשובת חותנו האור שמח בענין זה, וראה בחי' מרן רי"ז הלוי במכתבים (עמ' 162) מחלוקתו עם הגר"י אברמסקי בענין זה, ועי' חזון יחזקאל [בהשמטות למנחות, ובזבחים (א. ח.), וסוטה (ג. ו.)]. והרחיב בכל ענין זה בטוב טעם במנח"א עמ' תנ"ז.

משקידשו בכלי אין להם פדיון:

מה עושים עם מנחות שנממאו:

בזבחים צב. איתא דעושה להן מערכה בפני עצמן ושורפן. ופירש רש"י מערכה בפני עצמה על הרצפה. אולם הרמב"ם (איסור"מ ו. ה.) פירש מערכה על המזבח, ועי"ש לח"מ, אבן האזל, ומקדש דוד (ד. ד. ד"ה והנה).

והביא בהגה"ה שם דכן איתא בתו"כ פר' בחוקותי דדריש "בהמה נפדית ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדין".

ב] טעם דעצים ולבונה וכלי שרת אין להם פדיון:

בגמ' איתא הטעם או משום דכטהורין הן לחד מ"ד, או משום דלא שכיחי לחד מ"ד. ותמוהים דברי הרמב"ם (א"סו"מ ו. ד, וכן ערכין ה. ט.) שכתב הטעם דכל הני דמשנתינו דבעינן העמדה והערכה והני לאו בני העמדה והערכה הן. וכתב התוי"ט (סוף מ"א) דנוח להרמב"ם לנקוט טעם הכולל לכולהו, ודוחק.

והרש"ש תמה על הרמב"ם: חדא דמדוע עוף אינו בהעמדה והערכה, [והרדב"ז הנ"ל תירץ דעוף טעם אחר לו שלא נאמר פדיון אלא בבהמה וכדלעיל, והקרא (נלמנע ד"ה שנטמא) תירץ דעוף עומד לפרוח ולכך אינו בר העמדה והערכה]. ועוד תמה הרש"ש הלא בדבר שאינו בעל חיים לא בעינן העמדה והערכה. ועי' בזה אבן האזל איסו"מ שם.

משננטמא אין להן פדיון - השטמ"ק מחק תיבת 'משננטמא' דהא עופות מחיים אין בהן טומאה, ועי' בדברינו על תוס' ד"ה העופות.

משננטמא אין להן פדיון - הנה מדקתני ברישא גבי מנחות ונסכים דדוקא משקידשו בכלי אין להן פדיון, ובהני לא חילקה המשנה, משמע דאפילו קודם קידוש בכלי אין להם פדיון מן הטעמים המפורשים בגמ'. [וכן משמע ברש"י לקמן קא. ד"ה אלא עצים].

ומכאן תמה הלח"מ (א"סו"מ ו. ה.) על הרמב"ם שכתב אכולהו דאחר שנתקדשו בכלי אין להם פדיון וקודם שנתקדשו יש פדיון, ועי' מש"כ לישב טה"ק בריש פירקין, וראה עוד שעה"מ איסו"מ שם, ואבן האזל שם (נדפס נהל' ט').

והנה צ"ב גם לדעת הרמב"ם מה שייך ב'כלי שרת' לחלק כלל בין קודם או לאחר קידוש, וביאר הקרא (סוד"ה שנטמא) דקידוש הכלי שרת הוא השירות בהן דקי"ל עבודתן מחנכתן, עי"ש. וע"ע מרכה"מ [שדן דגם לענין עופות לכאורה לא שייך קידוש כלי], וזבח תודה (סוד"ה שלא נאמר).

ובעיקר מה דקתני הכא דכלי שרת אין להם פדיון - כתב אבן האזל (כלי המקדש א. יג.) דמכאן הוציא הרמב"ם שם דינו דאין קדושת כלי השרת מסתלקת מהן לעולם, יעו"ש.

גמ'

אמר שמואל ואפילו הן טהורין נפדין - טה"ק חוקר האם דוקא כשהפריש מעות למנחה וקנה בהן סולת טהורין אבל אם פירש ואמר סולת זו למנחה אי אפשר לפדות משום מוצא שפתיך וגו', או דלא שנא, עי"ש.

ובעיקר דינא דשמואל, הנה לקמן קא. פליגי אמוראי על שמואל, והאם סברי דאין נפדין טהורין מדאורייתא או מדרבנן - עי' שהרחבנו בזה לקמן.

ס"ד אמינא הואיל ובעל מום איקרי טמא
טמא נמי כבעל מום דמי - לעיל דף ט: איתא "זאת אומרת החיסרון כבעל מום ואין בעל מום בציבור", ולכאורה אם טמא איקרי בעל מום נמצא דיש בעל מום בציבור דהא טומאה הותרה בציבור, וצ"ל דדוקא מום במציאות קאמר התם דלא שרי בציבור, ולא טמא שאינו חיסרון בחפצא - קה"י (סי' ל. א.).

קמ"ל דלאו כי האי טמא קרייה רחמנא
לבעל מום וכו' - לשון הגמ' צ"ב דמשמע הטעם משום דטמא כה"ג [שנתקדש בכלי] לא קרייה בעל מום, והלא אין זה הטעם, אלא משום שנתקדש כבר בכלי שרת

איזהו

מנחות דף קא.

מקומן

תשצג

כמש"כ רש"י ריש קא., וכע"ז הקשה הקר"א (צמון דנריו). ומבאר החזו"א (פרה ג. א.). דה"ק דטמא זה אינו בכלל טומאה שהזכירה תורה בבעל מום משום דמכלי שרת לא אשכחן דמיפרק. וע"ע ח' הגרז"ס.

רש"י

ד"ה שלא נאמר פדיון - בקדושת הגוף
אלא בבהמה בעלת מום - משמעות הרש"י דאף עצים לבונה וכלי שרת קדושים בקדושת הגוף כבהמה אלא דמ"מ אין להם פדיון, וכ"ה בהדיא לשון הרע"ב. ותמהו התו"ט והמלאכת שלמה דבגמ' קא. אמרינן דרק עופות הוו קדושת הגוף כבהמה, אבל כל הנך קרי להו רש"י גופיה שם 'מכשירי קרבן' ולא קדושת הגוף נינהו. אכן עי' לשון רגמ"ה לקמן דמשמע דקדשי קדושת הגוף אבל לא גמורה.

והרש"ש תירץ דנקט רש"י כאן 'קדושת הגוף' לאפוקי רק אם הקדישן לדמיהן או לבדק הבית דיש להן פדיון. וע"ע מש"כ בטה"ק לישב. וראה עוד בקר"א (צסו"ד) בענין אי כלי שרת קדושים קדושת הגוף.

תוס'

ד"ה העופות - בשקדם הקדישן למומן
מיירי - הצ"ק והגהות חש"ל מפרשים דתוס' גרסי במתני' 'שנטמאו' וקשיא להו הא אין עופות מקבלין טומאה, ולכן פירשו דהכוונה מחוסר אבר שפסול בעופות, ומום איקרי נמי טומאה כדאיתא בגמ'.

והתו"ט כתב דיש לפרש האי 'ונטמאו' ממש, וקאי אעופות לאחר מליקה, ולא הוו כבהמה לאחר שחיטה, דעולת העוף שאני דלא באה כלל לכלי שרת.

ותמה בהגהות חש"ל הלא כה"ג גם בהמה שחוטא אסור לפדות דאין פודין להאכיל לכלבים, ועוד דהא בעי העמדה והערכה, וכן תמה בספר ישר וטוב. והתפא"י (צנעו אות צ')

הוסיף לתמוה דהרי נתקדשה העולה מהמזבח שנמלקה שם ואיך תפדה, ועי"ש שהוכיח דהמזבח מקדש העוף לענין שלא יפדה.

אבל קדם מומן להקדישן נפדיון:

טעם דלא חל קדושת הגוף על בעל מום מעיקרו:

כתב בחי' רבינו חיים הלוי (א"סו"מ ג. י.). משום שבעל מום אינו ראוי למזבח, וטעם נוסף כתב דיסוד קדושת הגוף הוא שאין לדבר פדיון וכיון שהוא בעל מום נמצא שמקדיש דבר שהוא בר פדיון, עי"ש היטב. וראה במנח"א (עמ' תס"א) שהרחיב לדון אם טעם השני שייך בעופות.

וראה עוד בגליונות חזו"א שהשיג על עיקר דברי הגרי"ז, וכתב שדין בעל מום מעיקרו לא קדוש קדושת הגוף ילפינן מדגלי רחמנא גבי תמורה דרע מעיקרו לא עושה תמורה כדילפינן בבכורות יד:

ואפילו בעל מום מעיקרו - עי' תמיהת הצ"ק.

ד"ה וכלי שרת - לרבי נחמיה וכו' דיש מועל אחר מועל וכו' כ"ש נחא דאין להם פדיון - ר"ל כיון דתנן הכא דאין לכלי שרת פדיון ממילא יש בהם מועל אחר מועל. אכן יעוי' בתוס' מעילה יט: (ד"ה מאי) ובשטמ"ק שם (אות י"ח) שכתבו דאפילו יסבור רבי נחמיה דיש להם פדיון מ"מ יכול לסבור דיש מועל אחר מועל. ועי' בזה מנח"א (עמ' תס"ג). וראה עוד גירסת ספר ישר וטוב וביאורו בדברי תוס'.

דף קא.

גמ'

בשלאמא עופות קדושת הגוף נינהו ולא נאמר אל"א בבהמה - שיטות המפרשים בביאור החילוק שבין עוף לבהמה נתבארו במתני' לעיל ק: בריש פירקין.

כלי שרת נמי הואיל ואית להו טהרה במקוה:

א] אימתי יש פדיון לכלי שרת:

משמע דכשנפסלו לגמרי הכלי שרת הן נפדין, וכדפירש"י לעיל דלאו קדושת הגוף הן אלא מכשירי קרבן, וכ"כ התוס' מעילה יט: (ד"ה מ"ט) דיש להן פדיון.

והקשה העול"ש מיומא דף י"ג ומזבחים דף פ"ח דאיתא דכלי שרת שבלו ונתקלקלו גונזין אותן ואמאי אין נפדין - עי' מש"כ לישב.

וע"ע בספר תורת הקודש (ח"א סי' י"ט) שדן אם גניזת הסכין שנתקלקלה הוא מתורת כלי שרת, או מדין תשמישי קדושה. ועי' שער המלך (א"סו"מ ו. 7). וראה בענין זה במשמר הלוי זבחים (סי' קי"ט).

והנה החזו"א (פרה ג. א.) מפרש דכלי שרת דנפדין היינו קודם שנתחנכו לעבודה, ועי' בדבריו במנחות (ג. א.) דהגם דכלי שרת נמשחו מ"מ אינן קדושים קדושת הגוף עד שנתחנכו לעבודה. וכן דעת האור שמח (א"סו"מ ו. 7.) דכלי שרת מיירי בסוגיין קודם שנתחנכו לעבודה - עי"ש שתמה על תוס' לעיל סוף ק: דמשמע דעתם דמיירי שכבר נתחנכו לכלי שרת ומשום הכי הוצרכו לומר דאתי כרבי נחמיה דיש מועל אחר מועל וכו'.

וכדעת האור שמח והחזו"א מבואר בראב"ד בתו"כ (פרי' נחומק' פ"ד) - הובאו דבריו בכנסת הראשונים אות ו', ועי"ש בהערה בענין זה. ועכ"פ לדברי שיטה זו מיושב שפיר הא דכלי שרת בעי גניזה, דהיינו לאחר שנתחנכו לכלי שרת.

ב] עצים ולבונה האם נפדין כשנפסלו לגמרי:

כתב הקר"א דאף הן נפדין, אך מהרמב"ם (א"סו"מ ו. 7.) מוכח שאין להם פדיון, ועי' זבח תודה שתמה עליו מסוגיית הגמ'.

ג] הקה"י בכורות (ג. ג.) דן לדמות למום עובר הא דכלי שרת שנשמאו דיש להן

טהרה במקוה, ויש להוכיח מכאן דבמומין כל שיש לו רפואה ע"י מעשה נחשב כמום עובר הגם דהשתא הוי מום קבוע, עי"ש.

אמר ר"פ אי שמינא ליה לשמואל הא דתניא - בשער המלך (ערכין ה. ה.) הקשה על שמואל ממתני' פ"ד דשקלים דהקדיש נכסיו והיו בהן יינות שמנים וסלתות ימכרו לצורכי המין ודמיהן יפלו לבדק הבית, משמע דאין יכול לפדות לחולין את הראויין למזבח.

ובהגהות מצפ"א מחלק דשאני מקדיש נכסיו דדעתו לכך שכל דבר הראוי למזבח יקרב, עי"ש. וראה עוד מש"כ בזה בהגהות ריעב"ץ, ובעול"ש, ובאבן האזל (א"סו"מ ו. 7. אות ט').

אי שמינא ליה לשמואל הא דתניא המתפים תמימים לבדק הבית אין פודין אותן אלא למזבח - המיוחס לרשב"א הקשה דאדרבה מכאן סייעתא לשמואל, דהא אע"פ שהן תמימין וראויין למזבח הן נפדין, ואי משום דנפדין לצורכי מזבח נימא כמו כן דקאמר שמואל דטהורין נפדין לצורכי מזבח. ותירץ דמקשה מכל שכן, דאי במקדיש תמימים לבדק הבית דאינו אלא קדושת דמים גרידא אפ"ה מאחר שראויין למזבח אין נפדין אלא לצורכי קרבנות, כ"ש בדבר שקדוש הוא עצמו למזבח שיגרום ראיות המזבח שלא יפדה כלל.

שכל הראוי למזבח אינו יוצא מידי מזבח לעולם:

שיטות המפרשים האם מדין תורה או מדרבנן:

א. בסוגיין מבואר דהמתפים תמימין לבדק הבית שאין יוצאין מידי מזבח הוא מדרבנן משום דלא שכיחי, ובמשל"מ (ערכין ה. ה.) דייק מתוס' בזבחים קיג: דסברי שהוא מדאורייתא, והקשה דהתוס' סותרים שיטתם בזבחים נט: דסברי דהוי מדרבנן. [ועי'

במצפ"א בזבחים קיג: דמישב]. וכן דייק המשל"מ דעת הרמב"ם (ערכין ה. ז.) שהביא קרא לזה משמע דסבר דהוי מדאורייתא, ותמה על שיטתם מהסוגיא דהכא.

ובשער המלך שם תירץ דרק לשמואל דהכא אמרינן דהוי מדרבנן ואילו לשאר אמוראים הוי מדאורייתא, וכן תירץ טה"ק בסוגיין (ד"ה ה"נ כיון), ועיי"ש, וראה עוד באבן האזל (אסוף"מ ו. ד. אות ג').

ובחי' מרן רי"ז הלוי (הל' תמורה, עמ' 188) תירץ דדברי הרמב"ם קאי על מקדיש נכסיו סתם שיש בעיקר הקדשו ב' קדושות מדאורייתא - גם למזבח וגם לבדק הבית, אבל מקדיש תמימים לבדק הבית הוא מדרבנן, עיי' היטב בדבריו.

והנה מדברי רש"י בגיטין לח: (ד"ה גזירין) מוכח בהדיא דס"ל שהוא מדאורייתא, וראה שם ברמב"ן ורשב"א שתמיהו עליו דאינו אלא מדרבנן, ולדברי שעה"מ הנ"ל מתישב, וע"ע מה שתירץ העול"ש (לעיל סוף פ' שמי הלחס). וראה עוד בקרית ספר (פ"ו מאסוף"מ) שגם נקט דהוא מדרבנן, וכן נקט בחזו"א (פרה ג. א.), אולם עיי' במפרשי הסוגיא (ק"ר א, טה"ק, עול"ש, זנח תודה) שדנו מהסוגיות לקמן והוכיחו דסברי לכאורה דהוא מדאורייתא, ועיי' מה שאכתוב לקמן.

ב. ויש לעיין מה סברת האומרים דהא דאין נפדין טהורין הוא מן התורה, הלא הקדישן לבדק הבית והוו קדושת דמים גרידא. ובמנחת ברוך (ס' פ"ז ענף א') כתב דודאי הפדיון חל אלא דיש איסור מן התורה לפדות, אולם המנח"א (עמ' תס"ה) מבאר דמדאורייתא לא חל הפדיון לפי שמנחות ונסכים אינם קדושת דמים כשאר בדק הבית בעלמא, אלא יש להם כבר שם קרבן לפי שעומדין לקרבן ואף שעדיין לא קדשו בכלי, עיי"ש שהרחיב בזה.

ג. ולסוברים שהוא מדרבנן: בטעם התקנה מבואר בסוגיין דהוא משום תקנת המזבח

דהתמימים מועטין, וכ"כ הרמב"ן ורשב"א הנ"ל בגיטין לח:; אבל תוס' הרא"ש שם כתב דהוי גזירה אטו קדשי מזבח שאם יראו אותן יוצאין לחולין יעשו כן גם לקדשי מזבח גמורים, ונראה דהוא מפרש טעמם דאמוראי דפליגי על שמואל דהכא דסבר משום דלא שכיחי, והם סברי דגזרו גם על מנחות ונסכים דשכיחי.

והנה התוס' בזבחים נט: (ד"ה עד) כתבו דהוי קנס חכמים, אך מפרש העול"ש (ד"ה והנה) דאין ר"ל דקנסו לפי דעבד איסורא, אלא דקנסינן ליה שלא להפקיע מקדושת מזבח דבר שאינו שכיח, עיי"ש.

ר"א אומר כולן טמאין נפדין טהורין אין נפדין חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא - רש"י מפרש שאפילו טהורה היא נפדית כגון שהיה עני והפריש עשירית האיפה והעשירי דיפדנה וכו'.

אולם מפ' רגמ"ה משמע דקאי אכולן טמאין נפדין חוץ ממנחת חוטא שאפילו טמאה אינה נפדית, דטמאה הוי כבעל מום וילפנין מחטאת שנמצאת בעלת מום דתמות.

ודרשא דהרש"י מהגמ' בכריתות כז:; נראה דרגמ"ה יפרש דהפריש מעות לעשירית האיפה והעשירי יוסיף מעות ויביא כבשה, וכן פירש"י גופיה שם, וצ"ע דהרש"י סותר שיטתו, ועוד שלגבי עשירי שהפריש בהמה והעני פירש"י דהפריש מעות ואילו לגבי עני פירש"י שהפריש עשירית האיפה ממש.

חוץ מעשירית האיפה וכו' שהרי אמרה תורה מחטאתו על חטאתו - לדעת המפרשים שכתבנו לעיל דלכו"ע הא דאין יוצאין מידי מזבח הוא מדרבנן, צ"ע דמלשון הגמ' משמע לכאורה דלמ"ד אין נפדין טהורין הוא מדאורייתא בשאר המנחות, שהרי הוצרכה התורה להתיר עשירית האיפה [לפירש"י].

אבל העול"ש וזבח תורה (ד"ה שנטמאו) דחו, ד"ל דהכוונה דכיון שגילתה התורה בפירוש

לא מצו רבנן להחמיר בזה, וכמש"כ הט"ז יו"ד סי' קי"ז.

אמנם ראה בחזו"א (פרס ג. א.) דמייתי מסוגיא דהכא איפכא ראיא דלכו"ע אינו אלא מדרבנן, עי"ש.

רש"י

ד"ה דמכלי שרת - ואפי' בהמה בעלת מום שנאמר בה פדיון לאחר שקדישה בכלי שרת כגון ששחט לא אשכחן בה פדיון - משמע שיטת רש"י דהשחיטה היא בכלי שרת דוקא, וכן משמע ברש"י זבחים ריש צח., ועי' בזה בדברינו לעיל עח: בגמ' ד"ה סכין מקדשת ככלי שרת.

ובעיקר דברי רש"י: תמה טה"ק (ריש קא.) דמאי ראיא היא מבהמה דלא אשכחן בה פדיון לאחר שחיטה, דהיינו לפי שלא בר העמדה והערכה היא, עי"ש שהאריך בזה, וכע"ז תמה הקר"א (ריש ד"ה שנטמא).

ולכאורה היה אפשר לישב כגון דשחטה ומפרסת דאכתי בר העמדה והערכה היא - עי' חולין ל. [אכן ראה בתוס' חולין פד.]. ושו"ר שכסברא זו תירץ באחיעזר (יו"ד סי' כ"ח).

עוד הוסיפו להקשות על רש"י, דבהמה בעלת מום לא שייך כלל שהסכין יקדשה, דבעל מום לא נתקדש כלל קדושת הגוף, ועי' טה"ק ובאחיעזר הנ"ל שדחקו לפרש דקאי על מום דאחר שחיטה כגון צורם אוזן הפר דזבחים כה: [והנה יעוי' שם בספר 'איזהו מקומן' שהבאנו בזה פלוגתא אי הוי פסול מדין מום, ולדבריהם מוכח לכאורה דעת רש"י שהוא מדין מום]. וראה עוד במנח"א (עמ' תס"ו) שהביא דהגרי"ז תירץ שכוונת רש"י למום דדוקין שבעין ואלבא דר"ע דעלו לא ירדו (לעיל עט.), עי"ש.

והנה השטמ"ק (ח') מחק מהרש"י תיבות 'בעלת מום', וכנראה שלדבריו כוונת רש"י דהלא בהמה לאחר שחיטה אין לך בעל מום

גדול מזה ואפ"ה אין בה פדיון לפי שקדשה בכלי.

ד"ה אלא עצים ולבונה - שלא קידשם בכלי - הרמב"ם פליג דאם לא קידשם בכלי נפדין - ראה בדברינו במתני' ריש פירקין ד"ה משנטמאו.

דחא לאו קדושת הגוף ניהו אלא מכשירי קרבן - לשון רגמ"ה "דהני אין בהן קדושת הגוף כל כך דאין באין בגלל עצמן כמו העופות".

ועי' מש"כ העול"ש (ד"ה כ"ש נמי), ומרגמ"ה מוכח שלא כדבריו. וראה עוד בדברינו על רש"י במתני' ריש פירקין.

ד"ה הוה הדר ביה - ממאי דאמר עופות וכו' - הצ"ק והר"ב רנשבורג מחקו תיבת 'עופות' דלכו"ע הן לא נפדין כלל, ותימה על השטמ"ק שמקיים הגירסא.

ד"ה חוץ ממנחת חוטא - שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשירי יפדנה וכו' - עי' בדברינו בגמ' ד"ה ר"א אומר.

תוס'

ד"ה אע"ג - ותימה דבפ' כל הפסולין אמרינן וכו' הב"ע כגון שקדשו בכלי - פי' משמע דקודם קידוש כלי ליכא טומאה כלל, כדמייתי התם דכל שיש לו מתירין חייבין עליו על טומאה משקרב מתיריו וכל שאין לו מתירין משקדש בכלי. ויש לעיין דשמא לענין מלקות איתא התם דדוקא משקדשו בכלי, אבל לענין איסור דאורייתא גרידא אף קודם שקדש איכא - עי' ברה"ז וצ"ק. אמנם השפ"א אכן נשאר בחילוק זה לישב פירש"י מקושיית התוס' לקמן.

ויו"ל דהתם מדאורייתא והכא מדרבנן - [א] תוס' לשיטתם דחיבת הקדש הויא

איזהו

מנחות דף קא.

מקומן

תשצו

דאורייתא, ולא כרש"י דהוא אסמכתא בעלמא - עי' לעיל כא. תוד"ה יצאו, ובזבחים לד. תוד"ה אפ"ה.

ובדעת רש"י גופיה יש סתירה, וכן בדעת הרמב"ם פליגי המפרשים - עי' בדברינו על תוס' לעיל כא. ד"ה יצאו.

ב] הקשה העול"ש לפי מה דמבואר דעת תוס' דטמאין מדרבנן אף קודם ששיפן לגזירין, אמאי מסקינן דאין נפדין משום דלא שכיחי, הלא בלאו הכי לא חזו למזבח הואיל וטמאין מדרבנן, ותירץ דאפשר דאם לא שכיחי אחרים לא גזרו רבנן כה"ג טומאה. וטה"ק תירץ דמאחר שהוצרכו לתקן כן בטהורים השוו מידותיהם גם בטמאים, משום דכטהורין דמו.

וראה עוד בקר"א (ד"ה שנטמאו, צמ"ד) שהקשה דתוס' גופייהו סותרין עצמן, עי"ש.

ובקונטרס פי' התם וכו' ולפיכך צ"ל דהבשר של שיפוי גזירין דהכא דרבנן - צ"ע דבלאו הכי לרש"י כל טומאת עצים הוי אסמכתא, ושמא יש לחלק בין אסמכתא לרבנן, או דר"ל לשיטת רש"י לקמן קב: דס"ל דהוי דאורייתא [עי' בדברינו שם ד"ה כי קמיבעיא], או ר"ל אם אנו נסבור כפירש"י דקידוש כלי היינו שחתה במחתה, נזדקק לפרש דשיפוי גזירין דהכא מדרבנן.

ולא יתכן פירוש זה דבמסכת תמיד משמע שהיה חותה מן המאובלות הפנימיות - פי' מהבשר ולא מהגחלים דעצים - כן משמע מברה"ז כאן, אבל הצ"ק על תוס' זבחים לד. פירש דר"ל דמאובלות הפנימיות היו קרובין לדשן ולא מיקרי עצים.

ובתוס' זבחים תירצו קושייתם דהכא, דלא בתרומת הדשן מיירי אלא ביום הכיפורים שחותה גחלים לקטורת.

וגם אין לפרש דמיירי אליבא דרבי בהקומץ רבה וכו' - בתוס' לעיל כא.

(ד"ה ילאו) מבואר דס"ל דהסוגיא דזבחים דעצים מקבלין טומאה אזלה כרבי דעצים קרבן הן, וצ"ע מהוכחת התוס' דהכא.

דעצים קרבן נינהו ובעו כלי שרת - כמש"כ תוס' לעיל סוף דף כ:, דהא מסיק התם דנעשה כמי שקרבנו מתירין - הוא בזבחים לד.

אע"ג דבפרק הקומץ רבה אמר שהקומץ והשירים הכל למזבח - ר"ל וא"כ לכאורה אין זה חשיב יש להן מתירין דהלא הכל קרב למזבח, מ"מ אינם קריבין בתורת קומץ אלא בתורת שירים כשאר אימורין.

והנה הא דפשיטא לתוס' דהשירים דעצים קרבין נמי למזבח - הרגמ"ה (נדפס לקמן קו.) פליג דהשירים ניתנים לכהנים, ועי' מה שכתבנו בזה לעיל כ: בתוס' ד"ה לדברי.

אלמא קדושת כלי דהתם היינו שיפוי גזירין דהכא ובעצי המערכה - צ"ב למה לא פירשו תוס' דהקידוש כלי הוא המזבח שמקדש לעצי המערכה שניתנו עליו - עי' שפ"א בזבחים לד.

ומתוך לשון הקונטרס משמע דכמה דלא משפי להו לגזירין טהורין לגמרי - נראה דדייקו מדנקט רש"י (ד"ה ועלם) "ועצים לאו בני קבולי טומאה נינהו וכו' וה"מ כי משפי להו", משמע דקודם דמשפי ליכא טומאה כלל. ורש"י אזיל לשיטתו דכל דין חיבת הקדש הוא דרבנן גרידא, ומתחיל מקידוש כלי ואילך.

השואל קורדום של הקדש וכו' ובעולא אינו כן נתנה לחבירו וכו' כולן מעלו - פי' כדתנן במעילה יט: דאין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכלי שרת בלבד, וא"כ מדהשני לא מעל מוכח שקורדום אינו כלי שרת.

ויש לפרש דקורדום דהתם וכו' אבל כלי שרת היה להם מיוחד לעצים וכו' - אף שהיו מצמצמים בקידוש כלי שרת כדאיתא בריש פרק שתי מדות (פז.), נראה שקידשו לקרדום זה שיקדש העצים כדי שלא להעלות למזבח דבר שאינו מקודש.

והנה בתוס' זבחים לד. (ד"ה שקדש) משמע דלא היה הקורדום כלי שרת ואע"פ כן היה השיפוי מקדש הגזירין, ועי' מקדש דוד ג. (ג.) בביאור גדר הדבר.

וא"ת וכיון דקורדום דתוספתא לאו כלי שרת הוא אמאי מעל השני וכו' - ע"ע בתוס' קידושין נה. ד"ה אין, ובתוס' ב"מ צט. ד"ה וחבירו, והרחיב בכל ענין זה ובשיטות הראשונים - במשל"מ מעילה פ"ו הל' ד-ה.

ולכך מועלין כולן שאין הקורדום מתחלל ע"י הביקוע - דמיירי שהן כולם גזברין - ברה"ז עפ"י תוס' ב"מ צט.

ומיהו נראה וכו' מ"מ שרי לבקע בו שהרי הנאת הביקוע כבר יצתה לחולין כיון שאינה מסורה לו - נראה דר"ל דדוקא גוף הקרדום מסור לגזבר וממילא אינו מתחלל כשלא מתכוון להוציאו מרשות הקדש, אבל הנאת הביקוע לא מסורה לגזבר ולכן יצתה לחולין. ועי' עול"ש. וע"ע טה"ק בע"א.

והא דאמרינן גבי בית וכו' ופריך כיון דמעל נפיק לחולין לאו כולל בית קאמר וכו' אל"א השכר לבדו הוא דיצא לחולין - ר"ל דלשון 'נפיק לחולין' לא קאי אבית, דהא השוכר לא ידע שהלה הקדישו, אלא שכר הדירה נפק לבדו כמו הנאת הביקוע לבדה דקורדום - כן הוא עפ"י תוס' בערכין כא. ד"ה ה"ג. אבל רש"י שם פירש דהבית כולו נפיק לחולין, ויתכן שמפרש דהשוכר יודע שהקדישו.

ד"ה פיגל במנחה - ומוקי לה במסקנא דאקדשה במחומר שלא היה לה שעת הכושר דטהורין אין נפדין - לאו דוקא, דהא מסקינן לקמן דאפילו נפדין השתא מיהא לא פריק, ולא אמרינן כל העומד לפדות כפדוי דמי כיון דאין מצוה לפדותה - ח"נ.

וא"ת א"כ עולה לר"ש לא תטמא טומאת אוכלין - וה"ה אימורים דשאר הקרבנות, וכן איתא בתוס' חולין פא. ד"ה עולה.

ותמה השפ"א דאימא ה"נ, והיכן מצאו תוס' דעולה לר"ש מטמאה טומאת אוכלין, ועי' בזה מנח"א (עמ' מע"ט).

בא"ד (קא:) - וי"ל דאכילת מזבח שמה אכילה - כדלעיל יז. דילפינן מ'האכל יאכל'. ועי' מה שהקשה טה"ק.

ואפילו לרבא דלא חשיב ליה שחיטה הראויה וכו' לענין אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים מודה וכו' - פי' דשחיטה בעינן ראויה לאכילת אדם דומיא ד'טבוח טבח והכן', משא"כ לענין טומאה סגי בראויה לאכילת מזבח - עי' תוס' חולין פא. ד"ה עולה.

ותדע דהא עצים ולבונה מקבלין טומאה לר"ש ע"כ משום אכילת מזבח - נראה ד'עצים' נקטו תוס' לשיטתם לעיל ריש קא. דמיירי בעצי מערכה דקיימי למזבח, דאילו לרש"י מיירי בעצים דמחתה, וצ"ע לדבריו אמאי מקבלין טומאה. אך ראה במנח"א (עמ' מע"ט) בשם הגרי"ז דהוכחת תוס' לשיטתם דוקא דגם בעצים ולבונה נתחדש דין טומאת אוכלין על ידי חיבת הקדש, ולא כרמב"ם דפליג בזה. והרחבנו בענין זה לקמן קב: בגמ' ד"ה צריד של מנחות.

הא לא מהניא חיבת הקדש לשוייה אובל שאתה יכול להאכיל לאחרים - דחיבת הקדש מהניא לשווי שם אוכל, אבל לא לעשות אוכל האסור להאכילו לאחרים כמותר - תוס' חולין הנ"ל, ותוס' ב"ק ריש עז, וע"ע מנח"א עמ' תפ"ד.

דאי לא פיגל במנחה יטמא לר"ש טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר קודם פיגול מיד כשנתקדש בבלי - פי' תיכף שנתקדש בכלי חל בו חיבת הקדש ועדיין לא פיגל אלא רק בקמיצה. והקשו ברה"ז וצ"ק דהא אכתי תיקשי דאפילו לא נימא דחיבת הקדש מכשרתן מ"מ פיגל במנחה יטמא משקידש בכלי, דהוי כמו עולה אוכל שאתה יכול להאכילו למזבח, ותירצו דמ"מ השירים הנאכלים לכהנים דלא מיקרי אכילת מזבח לא היה להם שעת הכושר. ולפי"ז הקומץ הראוי למזבח באמת יקבל טומאה, וכן במנחות כליל גם לא מיירי ר"ש דכולן עומדות למזבח תיכף משנתקדשו בכלי. וע"ע קר"א.

ועוד כמו שמדקדק מפרה - ר"ל למה לר"ש טעמא גבי פרה דהואיל והיתה לה שעת הכושר תיפוק ליה דחיבת הקודש משויא לה אוכלא - תוס' חולין וב"ק הנ"ל. וע"ע קר"א.

דף קא:

גמ'

דתנן הערלה וכלאי הכרם ושור הנסקל וכו' כולם מטמאין טומאת אוכלין - עי' בהגהות מצפ"א (סוף קא). אמאי לא תנן נמי חמץ בפסח וחולין בעזרה.

ושור הנסקל:

א] בגדר 'כתותי מכתת שיעוריה' שנאמר באיסור הנאה:

פירש"י דשור הנסקל מיירי ששחטו לאחר שנגמר דינו. והקשה בשו"ת רעק"א (סי' קס"ה) איך מהני שחיטה בשור הנסקל הא כיון שאסור בהנאה כתותי מכתת שיעוריה [עי' סוכה לא:], ובסימנים כתותים לא מהני שחיטה, ותירץ דדוקא כשצריך שיעור אמרינן סברא זו, ואילו בסימנים דבהמה אין צריך שיעור.

ובעול"ש רצה תחילה לישב דלא אמרינן מכתת שיעוריה אלא בדבר העומד לשריפה, וחזר בו ותירץ אליבא דשיטת ר"ת דשור הנסקל לא נאסר מחיים, ומכתת שיעוריה אמרינן רק באיסורי הנאה.

ובעיקר דין זה - האם כתותי מכתת שיעוריה אמרינן דוקא בדבר הצריך שיעור, או דגדר הדבר דנחשב מציאות החפצא כשרוף כבר עכשיו - עי' ערוך לנר ריש פ"ג דסוכה, והרחיב בזה הקה"י בסוכה סי' כ"ה.

ב] השפ"א כתב ציור אחר בשור הנסקל, כגון בן פקועה שהרג את הנפש ודינו להסקל, דאפילו אם יסקל ליכא טומאת נבילות, ובזה נחלקו ר"ש ורבנן אם מטמא טומאת אוכלין. ועי' בזה מנח"א עמ' תס"ט.

ועגלה ערופה - פירש"י כאן ובבכורות ט: ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן דאל"כ הא מטמאת טומאת נבילות בעריפתה. וצ"ע טובא הלא מפורש בזבחים ע: דעריפתה זו שחיטתה לענין לטהרה מטומאה, וגם בתוס' (ד"ה ועגלה) צ"ע דמשמע שמסתפקים בדין זה.

וראה במנח"א (עמ' ת"ע) שהביא דהשטמ"ק בבכורות [בספר מזבח כפרה] תמה כן בשם הרא"ש, ובאור גדול במשניות חולין (ס. ג.) וכן במקור ברוך (מ"א סי' כ"ג) מישבים עפ"י דברי התו"י ביומא דף ס"ד דלר' שמעון דס"ל שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ה"נ דלא אמרינן דעריפתה זו שחיטתה, וא"כ רש"י מבאר אליבא דר"ש דסוגיין אליביה אזלה, ותוס' הסתפקו בזה ומסקי דאף אליבא

דר"ש עריפתה מטהרתה מידי נבילה. וע"ע בדברי המנח"א שם. וראה עוד בהגהות מצפ"א בכורות ט: שתיריך באופן אחר.

וצפורי מצורע - פירש"י ששחטן, וצ"ע הלא נבלת עוף טהור מטמאת רק בבית הבליעה, וא"כ גם כשמתו צריכין אנו לדין דטמא טומאת אוכלין במגען - ע"י מנח"א (עמ' מע"צ) שהרחיב בזה.

אי הכי בשר בחלב נמי תיפוק ליה דאכל
שאתה יכול להאכילו לאחרים הוא - ע"י תמיהת רעק"א לשיטת הרמב"ם במפרכסת, וע"ע בזה במנח"א עמ' תע"ה.

מיתבי ר"ש אומר יש נותר שהוא מטמא
טומאת אוכלין - יש לעיין הלא מסקינן לקמן קב: דלענין טומאה דרבנן קאמר ומשום חיבת הקדש, וא"כ תיפוק ליה בלאו הכי דנותר מטמא את הידים מדרבנן - חזו"א (ידס ז. ד.).

ופיגול בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים אינו מטמא טומאת אוכלין
- דפיגול לא הוי אלא בד' עבודות, ומכיון דפיגל באחרונה בזריקה לא היתה לו שעת היתר - רגמ"ה.

הניחא להך לישנא דאמר רבי אושעיא
טמאין נפדין טהורין אין נפדין
שפיר:

[א] צ"ע דאי הא דטהורין אין נפדין הוא מדרבנן גרידא, אכתי תקשי דמדאורייתא יש למנחה זו שעת הכושר - ע"י עול"ש לעיל ע"א (ד"ה בגמ' חוץ), וע"י טה"ק (על רש"י ד"ה הויל), וקר"א.

[ב] השפ"א הקשה עוד הלא טעם דטהורין אין נפדין משום דכל הראוי למזבח וכו', והכא כשמחוברין לקרקע ואפילו הן חייטין ממש אכתי אינן ראויין למזבח עד שיהיו סולת, עי"ש.

שמענין ליה לר"ש דאמר כל העומד לפדות כפדוי דמי - אין להקשות דפרה הרי עומדת לפדות עכשיו ולכן כפדוי דמי, משא"כ מנחות היו עומדות לפדות קודם שקידשן בכלי, דזה אינו שהרי דקדקו התוס' ב"ק דף עז. מלשון "היתה לה שעת הכושר" דהשתא אחר הזאה אי אפשר לפדות הפרה ואפ"ה מטמאה טומאת אוכלין - קר"א, שפ"א.

אומר היה ר"ש פרה נפדית על גב מערכתה - הטעם שפרה נפדית על גב מערכתה לפי דחשיבא כקדושת בדק הבית כדאייתא בשבועות יא:, מיהו בכמה דוכתי אמרינן נמי דחטאת קרייה רחמנא, וע"י תוס' חולין יא. ד"ה חטאת.

ובגדר הדבר אם פרת חטאת הוויא קדשי מזבח או קדשי בדק הבית - ראה מה שכתבנו לעיל ו: בגמ' ד"ה שאני פרה דקדשי בדה"ב, ולעיל נא: על תוס' ד"ה חטאת, וע"ע בתוס' ב"ק ריש דף עז. וריש דף עז:

שאם מצא אחרת נאה הימנה מצוה לפדותה - יש לעיין הא אין שריפת הפרה אלא הכשר לאפרה לטהר הטמאים ומה נוי והידור מצוה שייך בעשייתה, וצ"ל הואיל וסו"ס חטאת קרייה רחמנא יש לה שם קרבן מסוים.

עוד יש לעיין איך יתכן שיצטרכו להביא אחרת נאה הימנה ולבזבז ממון רב, והלא לעיל עז: לגבי לחם הפנים אמרינן דהתורה חסה על ממונם של ישראל. אמנם צריך לדמות להא דאייתא לעיל סד. דאפילו כבר שחט הכחושה בשבת אומרים לו הבא שמינה ושחוט, וכנראה שבזבח ניכר טפי ההידור מאשר במנחה.

בשלמא פרה עומדת לפדות וכו' אלא
הני מנחות מצוה לפדותן - בתמיה, דהא מעיקרא לא אתו אלא ממובחר,

איזהו

מנחות דף קא:

מקומן

תתא

הלכך לא אמרינן דמצוה לפדותן וכפדויין דמו - ע"י רגמ"ה.

והשפ"א מחלק דמנחה שכבר הוכנה לקרבן אף אם מצא מן המוכחר טפי אין לבטל קדושתה, משא"כ פרה דבחורין היא מצוה לפדותה. וצ"ב דלעיל סד. אמרינן דאפילו כבר שחט הכחושה אומרים לו הבא שמינה ושחוט, ואפילו בשבת.

והא לן לפני זריקה דמצוה למיזריקה וכו'
- כתב הח"נ דנראה דקושיא זו אין לה קישור לדלעיל, אלא היא פירכא בפני עצמה [גם בלא דברי ר' אושעיא], דהיאך קאמר ר"ש לגבי פרה סברת כל העומד לפדות כפדוי דמי והכא לגבי לן לפני זריקה לא אמר כן.

והוסיף הח"נ שכן משמע מפירש"י לקמן [קב. ד"ה לן ממש] דקושיא זו אין לה קישור לדלעיל. ובאמת שמפורש כן ברגמ"ה דמקשינן השתא לדברי ר"ש דפרה. אמנם בתוס' (ד"ה וסא) משמע שקושיא זו קשורה לדלעיל, וע"ע הגהות ראמ"ה.

הכא במאי עסקינן שלא היתה שהות ביום למיזריקה - א לכאורה אכתי קשיא למ"ד (זנאים פו.) אין לינה מועלת בראשו של מזבח, וא"כ אם ירצה ילין הדם בראש המזבח - ע"י טה"ק.

ב עוד יש לעיין הרי הדם ודאי נתקבל ביום, וא"כ כל זמן בין השמשות הרי הוא בכלל ספק יום וספק ראוי לזריקה, ואיך סתם ר"ש במתני' דאינו מטמא טומאת אוכלין אפילו מספק - ע"י שפ"א שתירץ בשני אופנים.

רש"י

ד"ה ועגלה ערופה - ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן דאוסרתה - כן איתא בקידושין נז., וש"נ במסה"ס.

ד"ה ופטר חמור - השוחט בהמה טמאה לעכו"ם ומפרכסת מטמאת טומאת

אוכלין - ע"י מנח"א (עמ' תע"ג) שהביא קרשית רעק"א בזה.

ד"ה פטר חמור - וכגון דאיכא פחות מכזית וכו' מצטרף לפחות מכביצה
אוכלין להשלימו לכביצה - ע"י כריתות דף
כא.

ד"ה הואיל - דאי תרו ליה כולו יומא
בחלבה לא מיתסר עד שיבשלנו -
כתבו המפרשים (גליון מהרש"א, דנרי נחמיה, הגסות נן אריה) דסברת רש"י זו היא כהי"מ שהביא רש"י בפסחים כה. (ד"ה זאת אומרת), והוא עצמו דחה שם דקודם שיבשלנו לא מיקרי בשר בחלב, ופירש בפשיטות דהיה שעת הכושר קודם שנתערבו וכדפירש רגמ"ה כאן.

והעול"ש מבאר דרש"י מפרש כך רק לס"ד וכמש"כ תוד"ה פיגל. וכ"כ טה"ק ומישב בזה קושיתו הלא כבישה דבשר בחלב אסורה עכ"פ מדרבנן, וא"כ תו לא הוי ליה שעת הכושר, ע"ש שהרחיב בזה.

ד"ה מה להלן - והא הנאתו הוא מה
שכלבו אוכל - ע"י טה"ק.

ד"ה ועוד לדידיה נמי - ואפילו שור
הנסקף קודם שנגח וכו' - צ"ב
דהו"ל לפרש זאת לעיל בד"ה הואיל.

דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת - ע"י
חולין ט., ורש"י שם פירש בחזקת איסור אבר מן החי, ותוס' ביצה כה. פירשו בחזקת איסור שאינה זבוחה, וע"ע רשב"א בחולין שם.

ולטומאה נמי לא חזיא מחיים - ר"ל דב'
סיבות איכא דלא הוה לה שעת הכושר: חדא דבחייה בחזקת איסור, ועוד דלא חזיא מחיים לקבלת טומאה.

וראה בחי' הגרי"ז בכורות ט: שהקשה דהואיל ואין בהמה מקבלת טומאה מחיים

מה צריך לטעם דבחייה בחזקת איסור, ופירש דלענין דחשיב שעת הכושר היה סגי אילו היה מותר מחיים דמ"מ יש לה חשיבות אוכל ולכן צריך לטעם דבחייה בחזקת איסור קיימא. אלא שהקשה מסוגיין דאוקימנה באקדשינהו במחובר ואף דליתא במחובר איסור מ"מ כיון דאינו בר קבלת טומאה לא חשיב היתה לו שעת הכושר. ועי' מנח"א (עמ' מע"ד) בישוב קושיא זו.

ד"ה מצוה לפדותה - צ"ל לפדותן.

תוס'

ד"ה ועגלה ערופה - וקא סבר ירידתה לנחל איתן אוסרתה ולמ"ד עריפתה אוסרתה - פלוגתא בכריתות כ"ד סוף ע"ב.

א"נ משערפה ועריפתה מטהרתה מידי נבילה - עי' בדברינו בגמ' ד"ה ועגלה ערופה.

ד"ה אוכל - הקשה ה"ר אליעזר ממין וכו' וי"ל וכו' - ע"ע תירוצים בהגהות ראמ"ה, וראה עוד חילוק הקר"א.

ד"ה בשר וחלב - ואיסי סבר אהני ג"ש ואהני ק"ו - סברא כעין זו מצינו בתוס' זבחים מח. (ד"ה דכו"ע) דטוב לעשות גז"ש למחצה מלבטל היקש לגמרי, אבל כאן יש חידוש טפי דאף בק"ו אמרינן כן.

ד"ה פיגל במנחה - וי"ל דהו"א שעת הכושר וכו' כגון דתרי ליה כול' יומא בחלבא וכו' - עי' בדברינו על רש"י ד"ה הואיל. וראה עוד בהגהות ראמ"ה שחילק באופן אחר לישב קושית תוס', ועל דבריו עי' מש"כ במנח"א עמ' תע"ז.

ד"ה והא לן - דמנחה היתה לה שעת הכושר קודם שהוקדשה - פי' קודם שהוקדשה בכלי דהוי קדושת דמים ויכול

לפדותה, אבל בקרבן זבח הוי משעת הקדשו קדושת הגוף ואינו נפדה - צ"ק. וטה"ק דחה דבריו, ופירש דמנחה בעודה חולין קודם שהוקדשה היתה אוכל גמור משא"כ זבח - עי' בדבריו. וע"ע בספר ישר וטוב בביאור דברי התוס'.

דף קב.

גמ'

ואי בעי זריק וקתני דאינו מטמא מומאת אוכלין - יש לעיין הא אפילו יזרוק אכתי אין מותר הבשר לאכילה עד הקטרת האימורין, ומניין פשוט דתרי 'הואיל' אמרינן, וצ"ל דעיכוב אכילה מחמת הקטרת אימורין לא חשיב עכבה כיון דאם נאבדו אימורין הבשר מותר באכילה - קר"א.

מאי לאו דפיגל בזריקה - לכאורה הוה מצי לשנויי גם כאן כגון שלא היה שהות למזריקה - עי' המיוחס לרשב"א.

אבל פיגל בזריקה מאי ה"נ דמטמא מומאת אוכלין - תוס' לעיל ריש מז. הוכיחו מהכא דאפילו בזריקה פסולה אמרינן כל העומד ליזרק וכו', ולא נימא דכיון דזרק לבסוף איגלאי מילתא דלא עמד ליזרק, ועי"ש שמחלקים בזה בין זריקת פיגול לשלא לשמה. וראה עוד בזה תוס' פסחים יג: ד"ה כל.

אמר רב אשי וכו' דאי פריק אמר אי בעי הוה זריק לא אמרינן - רש"י מפרש דמחוסר זריקה הוא מחוסר מעשה ומחוסר פדייה הוי דברים בעלמא. והשפ"א כתב לחלק דזריקה צריכה לפעול היתר לשוויי אוכל משא"כ פדייה שפיר חשיב אוכל והוא רק סילוק האיסור.

ולפירש"י יש לעיין דאמאי במחוסר זריקה דהוא מחוסר מעשה לא אמרינן, הלא כל עיקר דינו דר"ש נאמר במחוסר גזיזה או

איזהו

מנחות דף קב.

מקומן

תתנ

ד"ה דאי בני זריק - ולית ליה הא דאמרן
לעיל וכו' לראב"ש וכו' אמרינן
כזרוק דמי - פי' ושם אמרינן דראב"ש
כאבזה ס"ל דכל העומד ליזרק וכו'. ועי'
תמיהת הצ"ק.

והא דתנן במרובה וכו' ומשני ר' יוחנן
וכו' והוי שחיטה הראויה משום כל
העומד ליזרק כזרוק דמי - פי' דבב"ק שם
(עו:) פריך וכי שחיטה מתרת והלא זריקה
מתרת ונמצא דבשעת שחיטה לא היתה
ראויה, ומשני דכל העומד ליזרק וכו'.

והנה תוס' כאן מפרשים כרש"י שם דהקושיא
אליבא דהמתרץ בשוחט תמימים בפנים שלא
לשמן, אבל תוס' שם (ד"ה והלא) פליגי
ומפרשים דהקושיא למאן דמוקי לה כשנשפך
הדם, דאילו אם נשחט ונזרק כראוי חשיב
שפיר שחיטה ראויה בקדשים גם בלא טעם
דכל העומד ליזרק, ובזה חולקים תוס' גם על
תירוץ א"נ דלקמן שמפרש דהיכא דנזרק
לבסוף מודה רב אשי דאמרינן כזרוק דמי,
אבל תוס' הנ"ל ס"ל דכה"ג אין צריך כלל
לסברת כל העומד ליזרק.

וכתבו תוס' ב"ק הנ"ל דאע"ג דבחולין פ':
בעי למימר דכל שחיטת קדשים שחיטה
שאינה ראויה היא, לא קיימא מסקנא הכי.
וראה בהגהות מלוה"ר שכתב דתוס' כאן הוא
בשיתת התוס' בחולין פ'.

א"נ היכא דנזרק בחוץ מודה רב אשי
דאמר מעיקרא כזרוק דמי - הצ"ק
מחק תיבת 'בחוץ', והח"נ ומלוה"ר גורסים
'דנזרק בסוף'.

ובעיקר דברי תוס' - מרש"י משמע לכאורה
דפליג על יסוד זה דתוס' - עי' מה שכתבנו
על הגמ' לקמן ע"ב ד"ה א"ל רב אשי.

וכן צ"ל דלא תיקשי לר' יוחנן דשמענא
ליה בפ"ק דמעילה הותר אכילה
שנינו אבל הותר זריקה לא מהני - פי'
ונמצא דלא ס"ל כזרוק דמי, ואילו בב"ק שם

קצירה דהוי מחוסר מעשה, וצ"ל דשאני התם
שמבחינת המציאות הוו עומדין לכך, משא"כ
זריקה וכדו' הוא רק מבחינה הלכתית ולכן
כל שמחוסר עשייה לא אמרינן.

כל היכא דאי בני זריק מצי זריק ליה
משוי ליה אוכלא - עי' גירסת הב"ח
וגירסת שטמ"ק, ותרווייהו נתכוונו לדבר אחד
להגיה תיבות "דאי בני זריק", דהא טומאת
אוכלין בזריקה בפועל תליא לרב אשי.

רש"י

ד"ה ה"ג לא ראויה לצאת - דאי לן הדם
תו לא קרו ליה ראויה ליפסל דהא
פסולא ממש היא - עי' מה שביאר העול"ש
בזה.

תוס'

ד"ה דקומין - תימה הוא שחושב חידוש
הא דלא חשבינן ליה כשחיטה - ר"ל
הרי הא דמנחה היתה לה שעת הכושר היינו
לפני שנתקדשה כלל, ומאי נפק"מ במאי
דפיגל בקמיצה שהיא כנגד שחיטה - עי'
צ"ק. וע"ע מש"כ טה"ק לישב.
וראה תמיהת רעק"א על תוס', ומש"כ לישב
במנח"א (עמ' תע"ח).

ד"ה אמר רב אשי - ואי גרסי' רב נחמן
בר יצחק ניחא - תוס' לשיטתם
(צגיטין לא: ד"ה אגא) דסתם רב נחמן שבש"ס
הוא ר"נ בר יעקב והוא קדם טובא לרב אשי,
אכן שיטת רש"י שם דסתם רב נחמן הוא ר"נ
בר יצחק ולפי"ז אתי שפיר הגירסא הכא 'רב
נחמן', וכן הוא בהדיא ברש"י ע"ב ד"ה
כזרוק דמי, וכן גרס רגמ"ה.

ועי' בהגהות ריעב"ץ שהקשה דגם אם נגרוס
ר"נ בר יצחק לא ניחא, וכוונתו דהוא גם קדם
לרב אשי והיה בתקופתו של רבא - עי'
עירובין מג:, ויש לישב.

ס"ל כזרוק דמי, אלא ע"כ התם לפי דנזרק לבסוף כראוי. ועי' תמיהת מלוה"ר.

ואין לחלק בין מעילה לשאר דברים - עי' תוס' מעילה ריש ה'. דפליגי ומחלקים דהתם רק לענין מעילה פליגי אי היתר זריקה או היתר שחיטה.

ובמרובה מיייתי ראייה מטומאה - ר"ל דשם אייתי ראייה מטומאה דאמרינן כל העומד לזרוק וכו' ולא אייתי ראייה ממעילה, ש"מ לפי דמעילה יש סברא לומר בה כזרוק דמי טפי משאר דברים - ח"ג.

ד"ה ה"ג לא ראויה לצאת - וקשה מאי פריך כל שיש לה היתר מיבעי ליה הא כיון דלנה אין לה עכשיו היתר - עי' טה"ק דרש"י דקדק לישב קושיא זו, ולל"א דרש"י בלא הכי לא קשיא.

ועוד מאי קאמר וכו' היכי פקעה כיון דלנה ממש - ברה"ז וח"ג מבארים: דתוס' הבינו מפירש"י שסברת המקשן דהמשנה מיירי בלן ממש, משום דיש חילוק בדוקא כשלן הבשר והדם ושוב אי אפשר לזרוק אמרינן דהואיל וקודם הלינה היה יכול לזרוק כזרוק דמי, אבל קודם שלנה לא אמרינן סברא זו להפקיע המעילה עד שיזרוק ממש, והתרצן השיב דלא אמרינן סברת כל העומד וכו' אפילו בלנה, אלא מיירי דלן הבשר לאחר זריקת הדם.

ונמצא דרב אשי דמסיק שאני מעילה וכו' חוזר לסברת המקשן דמיירי המשנה שלנה ממש קודם זריקת הדם דאז אמרינן כזרוק דמי, ולכן מקשים תוס' היכי קאמר "כיון דפקעה המעילה במאי הדרא" דלשון 'פקעה' אינו מיושב, דקודם שלנה לא פקעה המעילה אלא רק אחר שלנה.

וראה בקר"א (ד"ס גמרא) שתמה דלא מסתבר מהלך זה, ועוד מי הכריח לתוס' לפרש כן כוונת רש"י, ועי' בדבריו דמפרש באופן אחר

יותר פשוט מהלך דברי תוס'. וע"ע בצ"ק וכן בטה"ק שגם הלכו בדרך אחרת בביאור דברי תוס'.

ונראה לפרש ראויה ללון ראויה לצאת וכו' - גירסת תוס' הוא כגירסת לישנא אחרינא דרש"י, אלא דהם מפרשים בע"א, ומבארים ברה"ז וח"ג: דתוס' מפרשים דהמקשן סבר דלרבנותא נקטה המשנה שלנה ויצאה, דלא מיבעיא קודם שלנה דראויה לזריקה אמרינן כזרוק דמי, אלא אף לאחר שלנה ואינה ראויה לזריקה אמרינן דפקעה המעילה מחמת שהיתה ראויה ליזרק, והתרצן השיב דדוקא מיירי מתני' בשראויה ללון ולצאת וליטמא שעדיין לא אירע בה פסול אז אמרינן כזרוק דמי ואין מועילין בה, אבל לנה ממש דאין ראויה לזריקה לא אמרינן כזרוק דמי, ולכך לגבי טומאת אוכלין דמיירי דלן קודם זריקה לא אמרינן כזרוק דמי.

וראה בצ"ק וקר"א וטה"ק שביארו באופן אחר.

משום דהשתא הוא עומד לזרוק כזרוק דמי ולבסוף נמי וכו' אין מועילין - ר"ל דלפי התרצן אף לבסוף אם חל בה פסול לינה וכדו' לאחר זריקה לא אכפת לן, דכיון שפקע מינה מעילה בשעה שנראתה לזריקה תו לא הדרא.

וממשיכים תוס' 'והשתא הא דנקט שלנה' וכו' - ר"ל דלשון המשנה 'שלנה' ושנטמאת לפי התרצן הוא לאו דוקא, ולרבנותא דאפילו לנה לאחר זריקה, וכ"ש קודם שלנה שכבר פקעה המעילה דכזרוק דמי.

ומבארים תוס' 'ולכך פריך כל שיש לו היתר מיבעי ליה' - ר"ל דקודם שנפסל דוקא הוא דאמרינן כזרוק דמי, וא"כ נופל ע"ז טפי הלשון 'כל שיש לו היתר לכהנים'.

ודברינו בביאור דברי תוס' הן עפ"י ברה"ז וח"ג, ועי' עול"ש שביאר באופ"א, ובטה"ק ביאר באופ"א.

איזהו

מנחות דף קב:

מקומן

תתה

והנה משמע דכר' אליעזר פשיטא דלא אתיא הא דהדם ישפך, דלדידיה ודאי הוה קרבן גמור, אבל בשטמ"ק שם (אות ח') כתב דמספקא אי אתיא אף כר"א.

והבשר ישרף - אע"ג דחולין בעזרה בקבורה בעלמא, האי בשריפה

דהוי כזבח פסול - רש"י בכריתות שם.

ויש לעיין בפירש"י דהכא ד"ה ישפוך, ואפשר דנקט כמ"ד חולין בעזרה בשריפה (תמורה לג:), ועי' בספר ישר וטוב, ובנתיבות הקודש.

נזרק הדם הבשר יאכל - השפ"א בכריתות כד: הסתפק האם מקטירין נמי את האימורין לאחר שנודע לו שלא חטא, וכתב מדלא תני רבותא טפי דיקטיר האימורין אפשר דאין מקטירין. אמנם בחי' רבינו חיים הלוי (מעשה"ק יח. ה.) נקט בפשיטות בתוך דבריו דמקריבין את האימורין - מנח"א (עמ' תפ"ז), עי"ש.

רבי יוסי בשיטת ר"ש אמר דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי - צ"ב דהא אפילו דכל העומד לזרוק כזרוק דמי אבל עדיין בעי עבודת הזריקה בפועל להתיר, וכיון שכבר נודע לו שלא חטא מה שייך כאן זריקה דהא ליכא חטא - מנח"א (עמ' תפ"ז), נתיבות הקודש.

היינו מעמא דר"י דקפבר כלי שרת מקדשין את הפסולין לכתחילה
ליקרב:

סתירת סוגיות, ובפסק הרמב"ם:

א לעיל ז. ובזבחים פז. מיבעיא כה"ג, ומסקינן דאין כלי שרת מקדשין פסולין ליקרב [ועי' תוס' לעיל ז., ובזבחים פז.], והכא דנקט בפשיטות דמקדשין ליקרב פירש"י לפי שאינן פסולין לגמרי.

ובתוס' כריתות כד: (ד"ה קסנר) פירשו יותר וז"ל "הכא שאני דאין זה פסול כ"כ, שהיה

ומשני רב **אשי במעילה כיון דפקעה קודם פסול תו לא הדרא רכבא וכו'** - ר"ל

רב אשי חוזר לסברת המקשן דלענין מעילה בכל גווני אמרינן כזרוק דמי, ומיושב לפי"ז לשונו "כיון דפקעה במאי הדרא", דר"ל דהואיל ופקעה קודם הפסול לינה משום דכל העומד וכו' תו לא הדרא לאחר שנפסלה, משא"כ לענין טומאת אוכלין בעיינן מידי דחזי השתא ממש לאכילה והיינו דהיה היתר זריקה ממש, ואי לאו מתבטל ראויות שלו לקבלת טומאה.

והא דמשני במעילה דלן בשר וכו' - עי' ברה"ז.

דף קב:

גמ'

(מתחיל קב.) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא אם עד שלא שחט נודע לו יצא וירעה בעדר דברי ר"מ וחכ"א ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה:

ביאור מחלוקת ר' מאיר וחכמים:

לפירוש רש"י: ר' מאיר סבר דעל צד שלא חטא לא הקדישו כלל, ורבנן סברי דמתוך שליכו נוקפו מקדישו לגמרי, ולכן נעשה כמותר אשם וימכר ויביא עולה לקיץ המזבח (כלקמן קח.), וכ"כ תוס' בכריתות כג: ד"ה המביא.

אולם בדעת הרמב"ם ביאר הקה"י כריתות (ס' י"א) דס"ל דלחכמים הא דגמר ומקדיש הוא בתורת עולה לנדבת ציבור גרידא ולא בתורת אשם [ודלא כלח"מ], עי' בדבריו, ועי' מנח"א עמ' תפ"א.

משנשחט נודע לו הדם ישפך - לר"מ אתי שפיר דחולין בעזרה נינהו, אבל אף חכמים דסברי דעבדי מיניה עולת נדבה הכא מודו דהדם ישפך - עי' תוס' בכריתות כג: ד"ה אם.

ובדומה לזה הקשו תוס' בסוטה כה: (ד"ה לאו), ותיצרו דחיבת הקודש מהני בפרה, ר"ל דמהני דיש חשיבות לפרה ולא אמרינן דמכתת שיעורה, ובביאור סברא זו כיצד מהני חייבת הקודש דלא לשוייה מיכתת שיעוריה - ע"י במקדש דוד (לו. א., ד"ה כתצו המוס' סוטה).

ובעיקר הקושיא - ע"ע סברות שכתב לישב בהגהות המצפ"א לעיל קא:, וראה עוד במקדש דוד הנ"ל (ד"ה ונעיקר), ובקה"י סוכה (סי' כ"ה), ומנח"א כאן עמ' תפ"ח.

א"ל חייבת הקודש מכשרתן:

א] טעם שמהני חייבת הקודש גם לפרה אדומה:

לעיל דף קא. אמרינן דדוקא כגון עצים ששיפן לגזירין או לבונה שנתן בכלי אמרינן דחייבת הקודש מכשרתן, והכא דאמרינן כן גם לענין פרה אדומה לפי שעשו בה שחיטה והזאה כעין קרבן, וגם משום חומרא דפרה החמירו בה - תוס' חולין לו. ד"ה צריד.

ב] חייבת הקודש בפסולין:

מהא דמהני חייבת הקודש גם בנותר מוכח דאף בפסולין שייך חייבת הקודש, וראה בגדר הדבר במקדש דוד (סי' ל"ז קוס"ק א').

ג] חייבת הקודש באפר פרה:

גלהש"ס ציין לתוס' יומא מח. ד"ה מדפסיל [כצ"ל] שנקטו דאפר פרת חטאת אין לו טומאה מן התורה ולא שייך באפר חייבת הקדש, וציין גם לטורי אבן בחגיגה שהקשה מסוגיין דמסקינן דמהני בפרה חייבת הקדש הגם דחשיבא כעפרא דעלמא דכשרוף דמי, ושכן כתב הרשב"א בתשובה ל"ב (הו"ד זכנסת הראשונים אות ט"ז).

והנראה דיש לחלק בין עומד לישרף למצב של אפר ממש דבזה מיירי התוס' הנ"ל, ובפרט דאפר פרה לאחר שריפתה כבר פקע שם קרבן מינה - ע"י מה שכתבנו על תוס'.

תחילתו קרבן ובא על נקיפת לב ואינו חולין, ועדיין שם אשם עליו" עכ"ל. [ועי"ש בסברת רבנן דאמרי הדם ישפך]. וע"ע שפ"א.

ב] הרמב"ם (פסוה"ק ג. יט.) פסק דכלי שרת מקדשין דם הפסול ליקרב, וכתב הכס"מ דהוא פסק כר' יוסי דהכא דס"ל כן דהא מכשר משעה שנתקבל הדם בכלי. ובלח"מ תמה עליו ופירש בע"א. ועוד בדעת הרמב"ם - ע"י בדברינו לעיל ז. על תוד"ה אין מקדשין.

ג] הקר"א בזבחים דף פ"ז הקשה דהגם דכלי שרת מקדשין פסולין אבל מ"מ הוי הקרבה פסולה, ופליגי התם רש"י ותוס' אם מקריבין את האמורין, וא"כ איך אמר הכא דהבשר יאכל. אכן לפי דברי רש"י ותוס' הנ"ל באות א' מיושב, דהכא אינו פסול גמור ולכן הכלי שרת מקדש דיחשב הקרבה כשירה - מנח"א (עמ' תפ"ג), וע"ע נתיבות הקודש.

אמר ליה רב אשי לרב כהנא מדאמר ר"ש כל העומד וכו' כל העומד לשרוף נמי כשרוף דמי נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין - פירש"י דמקשה למאי דס"ד מעיקרא וכו', וכוונתו לישב דהא רב אשי גופיה קאמר דלא קאמר ר"ש לענין טומאת אוכלין, אלא מקשה למאי דס"ד מעיקרא וכו' - ע"י צ"ק.

וכתב בהגהות מלוה"ר דלפי תוס' לעיל ע"א (ד"ה אי נעי) שפיר י"ל דמקשה למסקנא, דהא קאמר דהיכא דזרק לבסוף מודה רב אשי וה"נ הא נשרף הנותר לבסוף, וא"כ שפיר י"ל מעיקרא כשרוף דמי.

נותר ופרה אמאי מטמאין טומאת אוכלין עפרא בעלמא נינהו - העול"ש

הקשה אמאי לא פריך בפשיטות דכיון דטעונין שריפה כתותי מיכתת שיעוריה, ובטומאה צריך שיעור כביצה - ע"י מש"כ לישב.

צריך של מנחות מונין בו ראשון ושני או אין מונין:

שיטות הראשונים לענין מניית ראשון ושני בעצים ולבונה:

הנה בסוגיין מפורש דצריך של מנחות ופרת חטאת חיבת הקדש מהני בהו למנות ראשון ושני, אך האם מהני גם לעצים ולבונה - יעוי' במנח"א (עמ' תפ"ט) דיש בזה ג' שיטות: שיטת התוס' בכמה דוכתי [חגיגה כד., חולין לה., פסחים טו., וכ"מ בתוס' לעיל קא. סוד"ה פילג - עי' בדברינו שם] דגם בעצים ולבונה מונין ראשון ושני.

אולם בדעת הרמב"ם (א"ס"מ ו. ח.) ביארו הגרי"ז (עי' צנתיים וצחיס סוף מג.) והחזו"א (וצחיס ט. ו.) דאין מונין בהן ראשון ושני, דנתחדש בהן רק פסול טומאה גרידא ולא דנחשבים ע"י חיבת הקדש אוכל המטמא אחרים, וכן דעת השטמ"ק חולין לו. אות ז'. ודעה שלישית בזה מובא ברמב"ן חולין דף ל"ה בשם ר"ת דפשיטא ליה איפכא, דעצים ולבונה שהוכשרו במים ודאי מונין בהן ראשון ושני דחשיבי ע"י חיבת הקדש כאוכל גמור, וכי מיבעי דוקא בצריך של מנחות שלא הוכשר אי מהני חיבת הקדש להחשיבו כמוכשר לטמאות ראשון ושני. [והרמב"ן שם פליג עליו]. וראה במנח"א הנ"ל שהרחיב בזה. וע"ע בהערה כ"א לכנסת הראשונים.

מונין בו ראשון ושני או אין מונין - המקדש דוד (לו. ג., ד"ה צהס"א) חקר בביאור הצד דאין מונין ראשון ושני, האם הוא מטעם דע"י חיבת הקדש אי אפשר להיות אלא רביעי לטומאה דנפסל ואינו מטמא אחרים, או דלענין גופיה באמת נעשה ראשון ושני רק דלענין לטמא אחרים אין כח בחיבת הקדש להכשירו כלל, עי"ש נפק"מ בחקירה זו.

כי מיבעיא ליה לר"ל דאורייתא כי קאמרינן דרבנן - הרמב"ם (אבות הטומאות יב. יד.) פסק דהדבר ספק אם מונין

לעיל דף נב. בשם הגר"ח. ושו"מ שמחלק כן החזו"א (פרה ו. י.), וכן בחי' הגר"ח עהש"ס סי' ס"ב.

ד] חיבת הקודש לכלי שרת:

הצל"ח בפסחים (אות קל"צ) בסוגיא דר"ח סגן הכהנים כתב לחדש דכלי שרת מקבלין טומאה גם מתורת אוכלין, דלא גריעי מעצים ולבונה שמיטמאין טומאת אוכלין מטעם חיבת הקדש, ונפק"מ שיקבלו הכלי שרת טומאה גם מראשון לטומאה דהא כלי אינו נטמא אלא מאב הטומאה.

ובנו השיבו דעצים ולבונה עדיפי שהם עכ"פ לאכילת מזבח, והשיב לו הצל"ח דראה מסוגיין דאמרינן דפיגול ונותר כעפרא דעלמא לר"ש דכל העומד לשרף וכו' ואפ"ה מקבלין טומאה מטעם חיבת הקדש הגם שפיגול ונותר לא קיימי לאכילת מזבח.

וראה במנחת חינוך (סוף מלוה ק"ס) שהוכיח לדחות דברי הצל"ח, וע"ע בזה בקה"י פסחים סי' י"ב.

דבעי ריש לקיש צריך של מנחות מונין בו ראשון ושני או אין מונין:

פירש רש"י דצריך של מנחות היינו קצת מן הסולת שלא נגע בשמן ולא הוכשר, ובתוס' חולין לו. (ד"ה לריד) הקשו אמאי לא יצרף הכלי לענין הכשר כשם שמצינו דמצרף לענין טומאה [כדלעיל כד.], ותוס' חולקים ומפרשים דמייירי במנחת חוטא או קנאות שאין בהן שמן [וצ"ל גם דכמ"ד לעיל נד: שאף אינו מגבילן במים], או שלא נתן עדיין שמן בביסא וכמ"ד מידת היבש נתקדשה (לעיל נז. ה.).

והנה דעת הרש"י מוכחת דכלי מצרף אמרינן רק לענין טומאה ולא לענין הכשר, וכ"כ תוס' הרא"ש בחולין לו. בשם הר"מ. ובביאור מחלוקת זו - עי' במקדש דוד (לו. ד., ד"ה הקשו צחיס' חולין), ובמנח"א (עמ' תל"א), ובהערה קט"ז לכנסת הראשונים לעיל פ"ג שביאר בשני אופנים.

ראשון ושני, ותמה הכס"מ דהלא מדרבנן פשיטא שמונין, ועוד דהרמב"ם גופיה סותר עצמו שם (מ. ג.) שפסק בפשיטות דמונין, עיי"ש מש"כ לישב. וע"ע אבן האזל (אסו"מ ו. מ. אות ד'), חי' הגרי"ז (זנח"מ טז.), ומקדש דוד (לו. ג.).

מתני'

האומר הרי עלי במחבת והביא במרחשת וכו' מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא - פירש"י דאימר לא לשם נדרו הביאה אלא נדבה אחרת היא. ויש לעיין האם צריך לשאלו לשם מה הביא, וכן האם כשיאמר שלחובתו הביאנה לא יקבלו ממנו - עי' ערוך השולחן העתיד (לו. ג.).

זו להביא במחבת והביא במרחשת וכו' הרי זו פסולה - הכוונה שהניחם במרחשת וקבעתן הכלי אף שלא טיגנם עדיין, וכן מוכח מרש"י בגמ' (ד"ה והא תניא) - זבח תודה. וכ"כ החזו"א (כט. יח.) דמיירי שקידשן במרחשת או בשני כלים כדלקמן ע"מ להקריבן ב' מנחות.

האומר הרי עלי שני עשרונות להביא וכו' בשני כלים והביא בכלי אחד מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא - נראה דר"ל ידי חובת כל נדרו לא יצא אבל עכ"פ ידי עישרון אחד יצא [כדקי"ל לקמן קז: קטן והביא גדול יצא], וצריך להביא רק עוד עשרון אחד - שפ"א. ובחי' הגרז"ס נקט בפשיטות דמשמעות המשנה ידי חובתו לא יצא כלל, והניח הדבר בצ"ע.

הרי עלי שני עשרונות להביא בכלי אחד וכו' אמרו לו בכלי אחד נדרת וכו': כתב התו"ט דנראה דה"ה ברישא אי אמרו ליה במחבת נדרת וכו', אלא דנקט לאשמועינן במאי דסליק מיניה. וע"ע זבח תודה (ד"ה אלו לו), ונתיבות הקודש.

ברם התו"ח במשניות שם פליג, דדוקא בסיפא יכול לתקן לפי דלא נתנו עדיין בכלי שרת שהרי מביא מביתו בכלי חול, אבל ברישא שכבר נתנו בכלי שרת אי אפשר לשנותו לכלי שרת אחר, עיי"ש.

ובזבח תודה (ד"ה האומר) השיג עליו ד'להביא בכלי אחד' אין הכוונה להביא מביתו בכלי חול, אלא שניחם במקדש בכלי אחד, וכן מוכח בגמ'.

אמנם עדיין נראה דאף אי תרוייהו מיירי בכלי שרת אכתי יש מקום לחלק, דמחבת ומרחשת דרישא שהן מהות של חילוק מנחות [ולא רק חילוק כלי בעלמא] י"ל דאי נתן במחבת קבעו שם מחבת ואינו יכול לחזור ולתקן ליתנו במרחשת, וכעיי"ז מצאתי שפירש בספר ישר וטוב (על רש"י ד"ה אלו, נסוף דנריו). וראה עוד בחזו"א (סי' כט. ט.).

גמ'

ת"ר מה שהביא הביא וידי נדרו לא יצא ר"ש אוימר אף ידי נדרו נמי יצא:

ביאור סברת ר' שמעון:

א לעיל דף ג. מפורש טעמו דר"ש משום דקביעותא דמנא לאו כלום היא, ופירש שם השטמ"ק (ט"ו) "מה שאדם קובע מנא בפה אין זה קביעות כי הכלי יקבע כשהמנחה בתוכו", ומבואר מדבריו דאע"ג דלר"ש אין ההפרשה קובעת מ"מ הכלי ודאי קובע וכשקדשו במחבת נקבע בתורת מחבת. אכן לכאורה דבר זה תלוי בפלוגתא הרש"י והרמב"ם [שכתבנו לקמן בגמ' ריש קג.] - עי' בזה מנח"א עמ' כ"א ועמ' תצ"ה.

ב רש"י מפרש דר' שמעון אכולה מתני' פליג, וע"ע דבשלמא במחבת ומרחשת שפיר ס"ל דקביעותא דמנא אינו כלום, אבל בכלי אחד ושני כלים הרי לא קיים נדרו, דהא שני כלים הוו ב' מנחות וכלי אחד הוא מנחה אחת, ויש בזה חילוק גם במספר הקמצים,

איזהו

מנחות דף קב:

מקומן

תתט

דלעיל כא. ובזבחים מו: שפירש דההוא קרא
אסמכתא בעלמא וחיבת הקדש הוי דרבנן.
ועי' תוס' לעיל כא. ובזבחים לד.

ד"ה כי קאמרי' - דאין שורפין קדשים על
טומאה דרבנן - כך שיטת רש"י כמה
מקומות, אבל שיטת תוס' בשבת דף ט"ו
ובפסחים דף ט"ו דשורפין אף על טומאה
דרבנן - עול"ש.

במתני' ד"ה אלו להביאם - והפריש שני
קמצים והוא לא נדר אלא קומץ
אחד - מבואר כאן לכאורה חידוש דבשעת
הנדר נקבעת המנחה להקריב ממנה קומץ
אחד, וכשמביא בשני כלים אין זה המנחה
שנדר.

תוס'

ד"ה כשתי מנחות - ועוד י"ל דהבא
מיירי כגון שאמרו לו בשתי כלים
ובו' - כוונת תוס' לחלוק על פירש"י, דרישא
לא דמי כלל לסיפא, דדוקא בסיפא שכבר
הביאן בשני כלים וחזר ונתנן בכלי אחד
חשיב כשתי מנחות שנתערבו משא"כ ברישא
- עי' ח"נ, ועול"ש, וזבח תודה (ד"ס כסתי).
וכתב הלח"מ (מעשה"ק יו. ד.) וכן הזבח תודה
הנ"ל, דלשון המשנה "נתנן לכלי אחד"
דייקא כתוס' דדוקא לאחר שהקריבן בשני
כלים חזר ונתנן בכלי אחד, דאי כפירש"י
הו"ל למימר "הקריבן בכלי אחד".

והנה הרמב"ם שם נקט בלשונו "הקריבם
בכלי אחד", וראה בלח"מ הנ"ל שרוצה
לפרש דהרמב"ם הוא פירוש שלישי בחילוק
שבין רישא לסיפא דמתני', והניח לבסוף
בצ"ע. וע"ע שפ"א ואבן האזל.

ד"ה הא מני - וכיון דאין שא"ל בהקדש
אין שא"ל בנזירות - דנזירות כהקדש
דכתיב "קדוש יהיה גדל פרע" - תוס' בנזיר
שם ד"ה אין שאלה. [ועי' עול"ש לקמן קג.
ד"ה וכיון].

וכן בלוגי השמן לראב"י ורבנן דמתני' לעיל
פח. - מנח"א (עמ' תל"ו) עי"ש.

והנראה בזה דחזינן מרש"י חידוש דלר"ש
שום ענין דכלי לא נתפס בדיבור פיו, ולכן
האמנם שאילו היה מוציא מפיו מפורש 'שתי
מנחות' היה נתפס כן, אבל הואיל והוציא
לשון 'שני כלים' הגם שהכרח להביא שתי
מנחות מ"מ אין הכלים נתפסים בנדרו ויכול
לשנות ולהביא בכלי אחד. [וצ"ל דאפילו
כינויי נדרים לא חשיב כשאומר בשני כלים,
ודו"ק].

ג] גם במחבת ומרחשת צ"ע סברת ר"ש, הלא
מוכח דחשיבי שתי סוגי מנחות שהרי יש
פסול שינוי קדש במחשב מחבת על
מרחשת [עי' בדברינו בגמ' לעיל ב:], וא"כ
לר"ש אמאי לא נקבע בנדרו מחבת או
מרחשת.

וכתב הקר"א (לעיל ג.) דר"ש ע"כ סובר דלא
חשיבי שתי סוגי מנחות, אך צ"ע דהלא ר"ש
מודה שם דשייך בהן בעצם שינוי קדש
והכשיר רק משום דמעשיהן מוכיחין עליהן
(לעיל ז:), גם צ"ע דאיתא במתני' לקמן קז:
דשחור והביא לכן לא יצא ידי נדרו, ואמאי
במחבת ומרחשת לר"ש יצא, ועי' מנח"א עמ'
ד'.

אמר אביי לא קידשום ליקרב אבל
קידשום ליפסל - כע"ז לעיל ז. פז:

רש"י

ד"ה רבי אליעזר - ואזיל למעמיה וכו'
מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום -
עי' תמיהת הרש"ש, וראה עוד שפ"א, ובספר
ישר וטוב.

ד"ה צריד של מנחות - קצת מן הסולת
שלל נגע בשמן ולא הוכשר - עי'
מה שהרחבנו בגמ' בזה.

ד"ה כי קמיבעיא - אלמא חיבת הקדש
דאורייתא - כאן רש"י סותר שיטתו

וראה עוד קושית רעק"א בגלהש"ס נזיר ט: , ובתירוקן קושיתו במנח"א (עמ' תנ"ח) משמיה דהגרי"ז ומדיליה.

בא"ד (קג.) - ולכך מצי למיהדר תוך כדי דיבור - גלהש"ס ציין לתוס' לעיל פא: (ד"ה תודה), ור"ל דתוס' שם סברי דלגבי הקדש מודים ב"ה שאי אפשר לחזור בו אפילו תוך כדי דיבור, משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. [ועי' מה שכתבנו שם בביאור הדבר].

דלמ"ד אין פותחין לא הוי צריך לפרושי **טעמא דב"ש משום דאין שא"ה להקדש -** תוס' בנזיר ט. (ד"ה אין טאלס) סברי דדברי ב"ש הן אפילו למ"ד אין פותחין, משום דתוך כדי דיבור אין צריך חרטה - צ"ק.

וראה בתוס' נזיר ריש ט: שתירצו באופן אחר קושית תוס' דהכא. וע"ע מנח"א עמ' תצ"ט.

ועוד יש לפרש דניחא ליה לפרושי טעמא דב"ה כר"ש משום וכו' - תוכן תירוקן תוס': דבאמת הוה מצי לפרש דטעם ב"ה לשיטתם דיש שאלה להקדש, אלא הואיל ואליבא דר' יהודה התם דס"ל דלא פליגי ב"ש וב"ה בסתמא דאמר הריני נזיר מן הגרוגרות [אלא רק באומר דנתכוון הרי עלי הגרוגרות כקרבן], וסברת ב"ש לפי דבריו חייבת להתפרש דסברי כר"ש דלא נדר כדרך הנודרים כדמפרש, וכיון שב"ה לא פליגי כה"ג נמצא שאף טעם דב"ה כך, ולכך נקטה הגמ' גם אליבא דת"ק התם דזה סברת ב"ה.

אמר להיות מן הגרוגרות עלי נתכוונתי אז הוא נדור מן הגרוגרות - כלומר הרי הוא נדור רק מן הגרוגרות ואינו נזיר. ואין זה דברים שב"ב וכו' - ר"ל הרי הוציא בפיו לשון הריני נזיר וא"כ מה שמפרש השתא דנתכוין לנדור מן הגרוגרות הוי דברים שבלב. ומשני דהוצאת פיו לא משמע

נזירות - ר"ל דיש לפרש דהריני נזיר דקאמר היינו לשון הפרשה, וכאילו אמר הריני פרוש מן הגרוגרות, וכמש"כ התוס' בנזיר שם ד"ה אמר ר"י.

דהא לר"מ [נמין] לא הוי נדור לב"ש - פי' אפילו לר"מ דס"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה, דמסתבר טפי לומר דנתכוין להיות נדור מן הגרוגרות מאשר דנאמר שחזור בו, אפ"ה מוכח מהגמ' דגם לידיה סברי ב"ש דנזיר הוי כדאמרינן התם דב"ש סברי כר"מ - עול"ש.

והשתא לב"ש כיון דאמרי אין שא"ה בהקדש אמאי לא הוי נזיר אלא ס"ל לר"י כר"ש וכו' - פי' לר' יהודה דאמר דמודו ב"ש לב"ה באם לא אמר דנתכוין לנדור מן הגרוגרות כקרבן דאינו נזיר, היא גופה צריך טעם אמאי, והרי סברת ת"ק נכונה דאין אדם מוציא דבריו לבטלה ונתכוין לנזירות ואין שאלה לנזירות, אלא ודאי ס"ל דסברי ב"ש דאין זה נזירות כלל כר"ש דלא נדר כדרך הנודרים, וכיון שלא נחלקו בזה ב"ש וב"ה נמצא דטעמם שוה.

ומיהו קשה לפי זה דשמעינן ליה לר"י כו' ולקמן מפרש טעמא דר"ש וכו' - כאן הניחו תוס' בקושיא, אבל בנזיר ט. (ד"ה אין) תירצו דדוקא במקום שהדברים סותרין זה לזה סבר ר' יהודה דתפוס לשון ראשון, אבל הכא בנזיר י"ל דבא לפרש דבריו כגון דלא נדר מיין אלא על גרוגרות.

וי"ל דנשאל לחכם דהתם היינו לידע אם בלשון נזירות נדר או לא - ז"ל התוס' בנזיר ריש לא: - "דוקא כשאמר שור שחור שיצא ראשון יהא הקדש ויצא לבן וכו' דרוצה שיחול הקדש גם על הלבן ומה שהזכיר שחור טעה שהיה סבור שהשחור יצא ראשון, אבל הכא שניזירות לא חל עליו מעיקרא כלל וכו' ולכך אפילו ב"ש מודו

איזהו

מנחות דף קג.

מקומן

תתא

דתצא ותרעה בעדר כיון שנעקר הנדר לגמרי" עכ"ל.

והנה הא דלא השיבו שם ב"ש תשובה זו לב"ה - עיי"ש בתוס' (ד"ה אמרו) שכתבו דלא חשו להשיב להם אמיתת החילוק אלא השיבו לדברי ב"ה שהם מדמים.

ולדחי נקט לשון ואסרו - ר"ל דהו"ל למימר 'ולא התיר לו', אלא הואיל והחכם מכריע שיש כאן כלל לשון נזירות הרי הוא כאוסר לו עצם הנדר.

וי"ל דרוצה לישב דברי ב"ה כבול"י עלמא - מתוך בזה קושיא ראשונה. והא דקאמר סברי לה כר"ש לאו משום דפליג ארבנן וכו' - מתוך קושיא השניה, ור"ל הא דאמרינן התם דב"ה סברי כר"ש אינו מוכרח מזה דפליגי על רבנן דר"ש דמתני' דהכא, דיש לחלק בין מנחה ונזיר כדמפרש.

ולחזקיה דמדמי מנחה ונזירות אהדדי וכו' - פי' חזקיה דסוגיין דאוקי כב"ש ולא ס"ל להעמידה כב"ה ולחלק בין נזיר למנחה, ואע"ג דאיתא בסוגיין דהדר ביה חזקיה, מ"מ מקשו תוס' היכי ס"ד הכי, דא"כ נמצא דקאי ר' יוסי כב"ש ואנן קי"ל דהלכה כר"י - צ"ק.

דף קג.

גמ'

לא שנו אלא שקבען בשעת נדר אב"ל בשעת הפרשה לא:

א. רש"י מפרש דבשעת הנדר אמר מנחה סתם ואח"כ בשעת הפרשה פירש ואמר לשם מחבת.

ותמה השפ"א דודאי הוי עכשיו כנדר בפני עצמו ומדוע יכול לשנות, עיי"ש. והחזו"א (כט. נד.) ביאר בזה דהנדר נקבע בשעת נדרו בלבד, והואיל ובשעת נדרו לא הוקבע לאו כל כמיניה בשעת הפרשה להוסיף על נדרו.

ב. והנה ז"ל הרמב"ם (מעשה"ק יז. ג.) "לא קבען בשעת הנדר אלא אמר הרי עלי שני עשרונות ובשעת הפרשה קבען והפרישן בשני כלים" וכו', וכתב הזבח תודה דבפשיטות ה"ה לענין מחבת ומרחשת, וא"כ מוכח דפליג הרמב"ם, דבשעת הפרשה אפילו נתן ממש במחבת ואח"כ במרחשת כשר כיון דבשעת הנדר לא הזכיר מחבת אלא אמר סתם הרי עלי מנחה, וכן נקט השפ"א בדעת הרמב"ם.

ותמה הזבח תודה אמאי לפירושו לא קידשום הכלי שרת ולא יוכל שוב לשנות, [ולפירש"י ניחא דקביעות פה אינה קובעת אלא בשעת הנדר]. ועי' מנח"א (עמ' כ"ג, ועמ' תל"ה) מש"כ לישב דעת הרמב"ם.

וראה עוד במהר"י קורקוס שמשוה דעת רש"י להרמב"ם, וצ"ע. ומאידך החזו"א (סי' כ"ט קוס"ק כ') כתב לפרש גם דעת הרמב"ם דאמר בפה בשעת הפרשה ולא שקבע בכלי. וע"ע אבן האזל.

מתני'

עשרון ומחצה יביא שנים - עיי' שפ"א שנתחבט בטעם הדבר דאי אפשר להביא עשרון ומחצה, והלא יכול להביא עד ששים עשרונים (מתני' ע"ג), ודן מטעם דהואיל ואי אפשר להביא חצי עשרון בפני עצמו הוי בכלל כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו.

ר"ש פוטר שלא התנדב בדרך המתנדבין - בתוס' (ע"ג ד"ה א"ה) מבואר דפליג נמי על עשרון ומחצה. ובשפ"א כתב דהדעת נוטה דרק ממחצה עשרון הוא פוטר אבל עשרון עכ"פ מחוייב להביא, וכן הניח בצ"ע בחי' הגרי"ז נזיר ט:

גמ'

ר"י אמר אפילו תימא ב"ה באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך וכו':

א כלומר דמשנתינו מיירי בשפירש דבריו ומשנה דנזיר מיירי בשלא פירש. ועי' טה"ק א"כ מה סברת ר"ש דמתני' שלא התנדב כדרך המתנדבין, ומפרשין לקמן דס"ל בגמר דבריו אדם נתפס, והלא הוא מפרש דיבורו למה נתכוין.

ב בעיקר סברת ר' יוחנן - עי' רעק"א בנזיר ט: שהאריך לדון דמה בכך דאומר אילו הייתי יודע וכו', והלא מ"מ לא נדר להביא מן החיטין וגרע אפילו מדברים שבלב. וע"ע נתיבות הקודש כאן, ומנח"א (עמ' תל"ט).

ג מבואר כאן להלכתא כב"ה דצריך לבדוק מה נתכוין בשעת נדרו, וצ"ע דבמתני' לעיל ריש פא: איתא דהנודר תודה מן החולין ולחמה מן המעשר יביא גם הלחם מן החולין, ואמאי לא בדקינן שמא אילו היה יודע לא היה נודר, ויש לחלק דהתם עיקר הנדר כדינו אלא שאמר ממעות מעשר, והרי כבר נתחייב דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואי אפשר לחזור בו בגלל המעשר, אבל כאן עיקר הקרבן לא נדר כדינו - תוי"ט, ותפא"י אות י"ח.

מכדי ר' יוחנן כמאן אמרה לשמעתיא כב"ה וב"ה משום דמעי הוא בשעורין טעי בעדשים לא טעי:

בפסק הרמב"ם:

הרמב"ם (מעשה"ק יז. ט.) פסק דגם אם אמר מן העדשים שואלין אותו וכו', ותמה הכס"מ דבגמ' מבואר דלר' יוחנן אליבא דב"ה בעדשים לא טעי, ודחק לתרץ דלאחר דידעינן לזעירי דלקמן תו אין לחלק בין שעורין לעדשים, עי"ש.

והלח"מ תמה דמהיכי תיתי לומר כן והיכן גילה זעירי דעתו לחלוק על זה, ודוחק לפרש דדוקא כשאמר מן העדשים לחודיה אמרינן דלא טעי בכך, והרמב"ם מיירי כשאמר

תרוייהו מן השעורין או מן העדשים' דאז אפשר שטעה בכך.

ומהר"י קורקוס כתב דודאי ר' יוחנן מודה שאם אומר בהדיא שטעה וחשב דמנחה כשרה מהעדשים דנאמן, אלא כוונת הגמ' דמה לו לר' יוחנן להזכיר דין עדשים כיון דלא שכיחא כלל שיטעו בזה, ברם הוסיף דדרך זו דחוק מאד, ועי"ש שכתב בעוד דרך.

והזבח תודה כתב להגיה ברמב"ם תיבת 'קמח' במקום 'עדשים', ובוה הוא מישב גם קושיא נוספת של הכס"מ דאמאי שייר הרמב"ם קמח, ולמה לא חילק בקמח בין אומר 'מנחה' לאומר 'מנחת' עי"ש. וע"ע חזו"א (מז. ל.), ואבן האזל.

רש"י

ד"ה כמאן אמרה לשמעתיא - כלומר כמאן אוקמא למתני' לעיל כב"ה - דברי רש"י כאן קאי על ר' יוחנן, וצ"ב דאם צריך לפרש למה לא פירש כבר לעיל בחזקיה.

תוס'

ד"ה הריני נזיר - בתוספתא תניא וכו' ואיזו כינויי כינויים וכו' ותימה מה שייכא הכא ומפרש ר"ת וכו' - תוס' מקשים מה שייך שתהא דבילה כינוי לנזירות, ומפרש ר"ת עפ"י הירושלמי דיש שקרו לגרוגרות תירוש, ועי' ריעב"ץ דדוגמא לדבר כגון דבילה קעילית דאית בה משום שכרות [נזיר ד.], וראה עוד במנחת ביכורים ריש פ"ב דנזיר.

וכתב עוד המנחת ביכורים דר"י בירושלמי מוקי פלוגתא דב"ש וב"ה אי אדם מוציא דבריו לבטלה, וכן מוקי לה הבבלי, ולא קי"ל כתוספתא זו.

דף קג:

גמ'

אמר זעירי לא שנו אלא דאמר מנחה
אבל לא אמר מנחה לא:

פירש"י (גל"ק) דאם אמר מנחת שעורים ליכא למימר תפוס לשון ראשון. והנה סברא זו היא סברת ב"ש, וכתב הצ"ק לפירש"י זעירי קאי על דברי חזקיה דאוקי מתני' כב"ש, וכן מפרשים מהר"י קורקוס והרדב"ז (מעשה"ק יו. ט.).

אלא דיש לעיין אם פירושו השני של רש"י נמי קאי אליבא דב"ש, או שפירוש זה קאי אליבא דר' יוחנן דמוקי מתני' כב"ה דשאלין ליה והדבר תלוי בכוונתו, וכן משמע לשון רש"י בפירוש זה, וכן משמע מהזבח תודה, אולם עי' טה"ק על רש"י.

וכן נמי דעת הראב"ד (מעשה"ק טס) דזעירי קאי לדעת ב"ש, והרדב"ז תמה מאד על רש"י והראב"ד, דהלא גם חזקיה הדר ביה והודה לר' יוחנן להעמיד משנתנו כב"ה, ומדוע יבוא זעירי לפרש דעת ב"ש.

ברם ברה"ז מפרש בדעת רש"י ללישנא קמא דזעירי קאי גם כר' יוחנן ולאו דוקא נקט תפוס לשון ראשון, ור"ל דכה"ג דאמר 'הרי עלי מנחת שעורים' אינו יכול לומר אילו הייתי יודע וכו', שהרי לשונו שלא אמר 'מנחה' סותרת דבריו והוי כאומר 'עדשים'. וכן בדעת הרמב"ם כתבו מפרשיו (קס"מ, מהר"י קורקוס, רד"ז) שהוא מפרש דזעירי קאי אליבא דהלכתא וכו', יוחנן, ודוקא כשאומר 'מנחה מן השעורים' י"ל דטעה ולא כשאמר 'מנחת שעורים'. ובטעם הדבר - עי' במפרשים הנ"ל, ובמאירי בנזיר ט., ובחי' הגר"ז שם.

והלח"מ שם כתב לפרש דברי הרמב"ם בין אליבא דב"ש ובין אליבא דב"ה, וכן מיייתי שם הכס"מ בשם הר"י בנכנסת לפרש הרמב"ם אליבא דב"ה.

לא צריכא דאמר הרי עלי מנחה חצי
עשרון ועשרון וכו' - הכס"מ (מעשה"ק
יו. י.) תמה על הרמב"ם אמאי לא נחת לחלק
בין אומר מנחת עשרון וחצי עשרון לבין
אומר חצי עשרון ועשרון - עי"ש שמבאר
הגמ' אליבא דהרמב"ם דלפי האמת אין צריך
לחילוק זה. ועל דרך זה אזיל ברדב"ז, וראה
עוד מש"כ הלח"מ שם.

והחזו"א (מג. ל.) מפרש דאין כוונת הגמ' להגיה במשנה אלא דהכי מפרשין כוונתו - עי"ש דלפי"ז מיושב הרמב"ם.

מתני'

אם אמר הרי עלי ס"א מביא ששים בכלי
אחד ואחד בכלי אחד - משמעות
המשנה דמחויב להביא בדוקא ששים
עשרונות בכלי אחד ולא דיביא מחצה בכלי
זה ומחצה בכלי אחר. וה"ט לפי שנתחייב
בקרוב גדול. וכן איתא בהדיא בתוספתא (יג.)
ג.) דאם הביא מחצה בכלי אחד וכו' לא יצא.

אמר ר"ש והלא אלו לפרים ואלו לכבשים
וכו' - הא דלא נקט 'אילים' לפי שהם
בלילתם עבה כפרים [עי' כג. רש"י ד"ה רבי
יהודה], וכן בברייתא בגמ' איתא "והלא אלו
פרים ואילים ואלו כבשים".

ברם לשון הרע"ב במשניות "והלא אלו לפרים ואלו לאילים ולכבשים", ועי' רש"ש שתמה עליו. וראה עוד בדברינו לעיל פט: בגמ' ד"ה ורמינהו והקטירו שלא יערב.

ואינם נבללים זה עם זה - פירש"י דהן
בולעות זו מזו ונמצאת זו חסירה או
יתירה, וכן שיטתו במתני' לעיל כב. דתרווייהו
פסולות, ודלא כשיטתו שם בגמ' - עי"ש
במשנה שהרחבנו בשיטות המפרשים בזה.

ותמה רעק"א במשניות דהלא זה סברת ר' יהודה במשנה שם, ורבנן פליגי עליו כדמפרש הגמ' שם דסבירא להו עולין אין מבטלין זא"ז, דלא מצינו בשום מקום דר"ש

יסבור כר"י דמין במינו לא בטיל, וצ"ע. וראה רש"ש (צמחני) דמישב דאף לרבנן מ"מ לכתחילה אין מערבין.

אלא עד ששים יכולין ליבול - יש לעיין דנהי דאין יכולין ליבול בכלי אחד מ"מ יחלקם לכמה כלים ויבול ואח"כ יחזור ויערבם. ותירץ השפ"א דדין 'מנחה בלולה' היינו דבעינן שתהא ראויה ליבול כולה כאחת בכלי אחד.

וראה בספר הליקוט'ם עהר"מ מעשה"ק יז. ו. (הולאת הר"ש פרנקל) שהביאו מהגרמ"ד שליט"א בשם הגרי"ז זצ"ל, שכך מדוקדק מלשון הרמב"ם שם וכן מלשון הרמב"ם פיהמ"ש הכא, וכן מלשון התוספתא (יג. ג.) "מנחה ששולט בה בלולה" משמע דבעינן ששולט בה בבת אחת. [אמנם כתבו בשם הגרי"ז דמשמע מרש"י לעיל יח: דפליג בזה על הרמב"ם, אכן יעוי' במנח"א (עמ' רע"א) בשם הגרי"ד דהרמב"ם הוא כפירש"י בזה].

אמר להם כל מדות חכמים כן בארבעים סאה הוא טובל וכו'.

א חכמים ידעו לשער או קבעו גבול?

יש לחקור אם המכוון בדבר שחכמים ירדו לשער בדיוק השיעור הנצרך לבילה דהכא או למקוה וכן לטומאת אוכלין ולמדרס הנזכרין בברייתא, או דר"ל שגבול קבעו חכמים ולכן אין לסור הימנו.

והנה ז"ל הריטב"א בר"ה יג. - "כל מידות חכמים כך הם שאי אפשר לדקדק בשיעורים על השיעור הצריך ממש לא פחות ולא יותר, ואם באנו לדקדק כן אי אפשר לתת שום שיעור ידוע לשום דבר" עכ"ל, ומשמעות דבריו כצד השני.

ב שיעורין הן מדות חכמים או הלכה למשה מסיני?

יש לעיין דמבואר כאן ששיעורין הללו שיערו חכמים, והלא איתא בסוכה ה: דשיעורין

הלכה למשה מסיני הן, ותירץ בהגהות פורת יוסף בר"ה יג. דאפשר דדוקא שיעורין של עונשין הן הלכה לממ"ס.

והנה כהאי לישנא 'שיעורין של עונשין' אכן איתא ביומא פ., אך יעוי' שם ברש"ש שתמה על זה דהא כל שיעורין הוו הלכה לממ"ס, ונדחק שם לפרש. וראה עוד בספר פניני רבינו הגרי"ז (סי' כ"א-עמ' ע"ר).

ובהגהות מהר"ץ חיות ביומא שם מחדש דהא דשיעורין הלכה לממ"ס היינו ענין השיעורין, כלומר דיש שיעור כעדשה וכזית וכגריס וכו', אבל חילוק השיעורין, איזה לאכילת איסור, ואיזה לבל יראה וכו', מסרה התורה לחכמים כפי הכרע דעתם. וכעיי' נקט הצ"ח בביצה ז., עי"ש.

אולם במרומי שדה ביומא וכן ביפה עינים שם בשם מראה הפנים, נקטו דהוא פלוגתת אמוראים בסוגיא שם. ומרומי שדה הביא דהוא פלוגתא נמי בירושלמי (פאה א. א., חגיגה א. יג.). וראה עוד בהעמק שאלה (פקדמת העמק אות ו'). ובדרך זו אזיל גם בחי' מרן רי"ז הלוי (צקונטרס על יומא עמ' כ"ו) לתלות זאת בפלוגתת תנאים דמיתא בברייתא ביומא שם. וראה עוד בשיח יצחק שם.

ויעוי' עוד בשדי חמד (מערכת הטי"ת, כלל ד', צעק טזלת אדם) שהרחיב לענין טבילת אדם במקוה, אי הא דבעינן ארבעים סאה הוי מדאורייתא או מדרבנן.

ובארבעים סאה חסר קרמוב אינו יכול

למבול בהן - שיעור 'קרמוב' איתא בברייתא ב"ב צ. דהוא אחד משמונה שבשמינית שבלוג, וכן פירש"י בר"ה יג.

אולם הרע"ב במשנה כאן כתב דהוא רביעית של רביעית הלוג, ועי' תוי"ט שתמה עליו, וכתב דלשון הרמב"ם בפיהמ"ש הטעהו. ובתו"ח במשניות כתב דפירושו של הרע"ב מכוון לגירסת התוספתא, וכ"ה גירסת הרשב"ם בב"ב שם. וראה עוד במלאכת שלמה שכתב להגיה בדברי הרע"ב.

גמ'

ומפרשים תוס' כל הסוגיא כר' יוחנן ואליבא דב"ה ומטעם דאומר אילו הייתי יודע וכו'.

ד"ה אי הכי אימא סיפא - וא"כ משום אותו חצי עשרון לא לייתי כלום -
רש"י מפרש דהגמ' מקשה דלייתי חד עשרון ותו לא, אבל תוס' מפרשים דה"ק 'כי אמר חצי עשרון לא כלום קאמר', ולכאורה ר"ל דממילא כל דבריו אינם כלום ולא יביא אפילו עשרון אחד.

ונראה דתוס' לשיטתם דזעירי אליבא דב"ה קאמר, ולא תפסין לשון ראשון אלא מחליפים דיבורו כשמפרש דבריו דלא כך נתכוין אלא כך, ולכן מקשה הגמ' דכה"ג היכא דלא אמר 'מנחה' ואין מפרשין דבריו ממילא אם דיבורו 'חצי עשרון' אינו כלום גם כל דבריו אינם כלום, אבל רש"י שפירש שרק 'חצי עשרון' לא אמר כלום ושאר דיבורו קיים יתכן שאזיל לפירוש קמא דיליה דתפוס לשון ראשון, ודו"ק.

וראה עוד בכנסת הראשונים (אות ל"צ) שהביאו תוס' רבינו טודרוס בנזיר ט. שמפרש הקושיא דהגמ' דאמאי יביא שנים הואיל ולא קאי 'מנחה' אמחצה יביא עשרון ומחצה, וכבר העירו שם דדבריו צ"ב.

ד"ה אי הכי ר"ש פומר - א"כ ר"ש דקאי כב"ה לית תפוס לשון ראשון -
פי' כדמוקמינן בנזיר ט. דב"ה כר' שמעון סברי. ועי' עול"ש.

וי"ל הא אסקינא לעיל דחזקיה הדר ביה -
פי' ולמסקנא לכו"ע סברת ת"ק היא דאומר אילו הייתי יודע וכו', הלכך מקשה שפיר הכא לזעירי דמיירי דאמר בהדיא 'מנחה' אמאי פטר ר"ש הלא מפרש דבריו אילו הייתי יודע וכו' ומתכוין למנחה גמורה.

אכן תמה העול"ש דלפי"ז מאי משני דר"ש סבר כר"י דבגמר דבריו אדם נתפס הלא סו"ס מפרש דבריו דנתכוין למנחה גמורה. ועי' מש"כ לבאר בזה הטה"ק (לעיל ע"א). ויתכן

הרי הוא אומר וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה וכו' הבא מנחה שיכולה להיבלל - לכאורה תיבת 'וחרבה' דקרא למאי מיייתי הכא ואין צריך לאתויי אלא 'וכל מנחה בלולה בשמן' - עי' מש"כ השפ"א.

מעשה והיו נזחין ערודיאות לאריות וכו' - רש"י פירש דהיינו ערודי היער, והוא דומה לחמור - עי' ברכות ט:, וכן ע"ז ט"ז:, וחולין נט. [ואינו ערוד דמעשה דר"ח בן דוסא בברכות לג. ודחולין קכז:]. אולם גירסת רגמ"ה כאן 'עדיראות' כלומר עדרים של בהמות.

רש"י

במתני' ד"ה אלא - ואליבא דר"א בן יעקב נקט לה - התוי"ט תמה דא"כ נמצאת משנה זו נדחית מההלכה, דדברי ת"ק נדחו מהקושיא האמיתית שהקשה עליו ר"ש, ודברי ר"ש גם נדחו דהרמב"ם פסק דלא כראב"י. אמנם כבר נדפס בשולי הגליון דרש"י לעיל יח: פירש סברת ר"ש אפילו לרבנן. וע"ע שפ"א.

תוס'

ד"ה לא שנו - ואית דגרסי אבל אמר מנחת פי' משום דמנחת דבוק לשעורין וכו' - הוא כלישנא קמא דרש"י, וכן גרס רגמ"ה בלישנא אחרינא. ומקשים תוס' דלא יתכן בקושיא הגמ' מ'בלא שמן ולבונה', דהא התם אפילו קאמר 'מנחת' לא הוי דבוק, שהרי מפריד ואומר 'בלא שמן ולבונה'.

ד"ה מאי לאו - וכגון דאמר אילו הייתי יודע שאין נזדרין כך וכו' - נראה דלאחר שדחו תוס' לעיל לישנא קמא דרש"י שאזלה אליבא דחזקיה וכב"ש, ממשיכים

גם שלכן הוצרכו תוס' לזעוד יש לפרש. אולם ראה צ"ק דמפרש באופן אחר מאי קשיא להו לתיורין קמא.

וראה עוד בטה"ק דמשמע שתוס' באים לישוב פירש"י ולכאורה אינו מיושב מידי, וע"ע שם שכתב באופן אחר לישוב פירש"י.

דבשלמא אי אמר עשרון וחצי עשרון אין זה כדרך המתנדבין אבל חצי עשרון ועשרון משמע תרי מי"ו - פי' לפי שדרך בני אדם שמתנדבין מנחה אחת אומרים 'עשרון ומחצה'.

ולכ"ל הפחות עשרון דקאמר בסוף ל"ית - מבואר דתוס' הבינו מדברי ר"ש דפטר לגמרי במתני' כשאמר חצי עשרון ועשרון, ועי' מה שכתבנו בזה בסוף מתני' דלעיל ע"א.

דסבר כר"י דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס בתמורת עולה תמורת שלמים - מתני' בתמורה כה:

דף קד.

גמ'

דם נבילות ב"ש מטהרין וב"ה מטמאין - עי' ברש"י שבת עז. ב' פירושים אם ב"ש מטהרין לגמרי או דעכ"פ טומאת אוכלין הקלה יש בו.

אמר ר' יוסי ב"ר יהודה אף כשטמא ב"ה וכו' - ר' יוסי מפרש מילתא דאבוה ר' יהודה - רגמ"ה.

איבעיא להו יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים:

יש לעיין אמאי מספקא לגמ' רק בנסכים, הלא כבר במנחה יש לדון כגון שהקדיש עשרון ומחצה אי מצי למשוך ולהקריב עשרון וכו' או דלא קרב עד דממלי לשתי עשרונות:

אכן במשל"מ (מעשה"ק יו. יג.) נקט דה"ה

דיש להסתפק במנחה, ברם במנח"א (עמ' מ"ק) הביא דהגרי"ז ביאר שכל הספק הוא בנסכים דוקא, משום דבמנחה דין השיעור הוא בעצם הקרבן דיש קרבן של עשרון ויש של שתי עשרונות, ולכן כשהקדיש קרבן של עשרון ומחצה לא שייך שימשוך ויקריב בפחות, משא"כ נסכים דדינם הוא לעשות מעשה ניסוך והשיעורים אינם בגוף הקרבן אלא שיעורים במעשה הניסוך ולכן שייך לספק אם אפשר למשוך ולהקריב חלק מהן, ועי"ש שביאר עפ"י כמה סוגיות.

היכי דמי, כגון דאיתיה חמשה וכו':

א פירש"י דהא דקאמר 'היכי דמי' כלומר למאי נפק"מ, וצ"ע דלכאורה יש נפק"מ פשוטה, כגון שנדר ז' לוגין האם חייב להביאן כולן יחד, או יכול ד' בפ"ע וג' בפ"ע.

ותירץ טה"ק דזה פשוט דכיון שלא קבע בנדרו להביאן יחד יכול להביאן בשתי פעמים, וכי מיבעי כגון נודר ה' לוגין שאם יביא ד' בפני עצמן שוב לא יוכל להביא החמישי בפני עצמו, ואף אם יפול למותרות מ"מ לא הוי קרבן גדול כמו שנדר, עי"ש.

אולם השפ"א כתב איפכא דכה"ג שנדר ז' פשיטא דיש קבע וצריך להביאן יחד, וכי מיבעיא היכא שאי אפשר להביא הכל יחד.

ב כתב המשל"מ (מעשה"ק יו. יג.) דדוקא בנודר ה' לוגין מספקא אם יש קבע וחייב להשלים, לפי שיש בו נסכים גמורים, אבל נדר לוג או שנים אין כאן כלל נסכים ופשוט שאין צריך להשלים. [ושוב חזר וכתב דאין הכרח בזה, והוה מצי לספוקי גם בנודר לוג או שנים].

והנה כל זה הוא לדעת הרמב"ם ותוס', אבל מדברי רש"י (ד"ה עד עשרה) דייק הובח תורה דאף בנדר לוג או שנים חייב להשלים לשלושה אי יש קבע לנסכים. [ודקתני בברייאא 'יכול יפחות ת"ל ככה' היינו שאין

אפשר דמצטרפי דמר ודמר בהדי הדדי וקריב:

לאיזה קרבן יקריבום?

מדברי הרש"ש (על רש"י) משמע דמפרש דיצטרפו להקריבן לנסכי יחיד, וכן פירש העול"ש ומשום דנסכים מתנדבין בשותפות. ויש לעיין דאם כל אחד מביא לוגו אין זה שותפות וסו"ס נמצא כל אחד מתנדב ומקריב לוג אחד בלבד, ומבאר המקדש דוד (י. 3). דמוכח שעצם הקרבן והבאת הנסכים אפשר אף בפחות מג' לוגין אלא דשיעור מעשה הניסוך הוא ג' לוגין, ולכן אפשר לצרף ג' לוגין משלושה בני אדם ולנסכם כאחד. והוא כעין סברת הגרי"ז שהוזכרה לעיל (נד"ה איצט"ל להו). ועי' מנח"א עמ' תק"ב.

עוד כתב העול"ש לפרש דיקריבו נסכי נדבה לציבור על המזבח דמיקרי נמי קין המזבח. וכן משמע מרש"י (ד"ה ה"א כדליתא) דאף למסקנת הגמ' האי לוג המיותר דינו כמותרות והולך לנדבת ציבור ולא לשותפות דיחידים. [אמנם ברגמ"ה משמע כצד הראשון]. ועי' בספר ישר וטוב בביאור האי מותרות ואיך יקריבום.

אזרח מלמד שמתנדבין נסכים - עי' בדברינו לקמן ע"ב על מתני' דסוף פירקין ד"ה אבל מתנדבין.

ושמע מינה אין קבע לנסכים שמע מינה - הרמב"ם (מעשה"ק י. 17). פסק דיש קבע לנסכים, וכתב הכס"מ דמשמע ליה דלא איפשריטא הבעיא, והשפ"א הניח בתמיה הא רבא פשיטא ליה דאין קבע, וקושיא דרב אשי דוחה הגמ'.

אכן המשל"מ ומהר"י קורקוס (שם צה"י 3) ביארו משום דאביי לקמן נקט לשון 'אם תימצא לומר' משמע דמסתפק בזה, וכ"כ תוס' (ד"ה אמר אביי) דמספקא לאביי משום קושיא דרב אשי. ועי' מנח"א עמ' תק"ב.

יכול להקריבן כך עד שישלים אבל קדושה חלה עליהן], ולפי"ז מצי למיבעי גם בלוג או שנים דאי יש קבע צריך להשלימו לג', ואי אין קבע יפלו לנדבה, אלא דרצו לצייר באופן שאם אין קבע גם יהא ראוי להקריבה, עי' בדבריו.

ואם אמר אילו היית יודע הייתי נודב ג' לוגין - הדבר תלוי בשיטות המפרשים שהבאנו על תוד"ה אין מתנדבין.

אי אמרת אין קבע לנסכים משיך ומקריב ארבעה מינייהו וכו' ואידך הוי נדבה - עי' לעיל צא: בתוס' ד"ה דמייתי.

ואי אמרת יש קבע לנסכים עד דממלי' להו לא קריב - לשון הגמ' משמע דקדשו ה' לוגין הללו אלא שאין קריבין, אולם רגמ"ה כתב דאי יש קבע לנסכים אם נדר יותר מהשיעור לא קדש. אכן ברגמ"ה שהובא בשטמ"ק הגיהו את דבריו, וכן נקט המשל"מ (מעשה"ק י. 17, ד"ה ודע דמסוגיא) דמוכח מהסוגיא דהן קדושים. ועי' נתיבות הקודש, והערה 13 לשטמ"ק החדש.

ששה לנדבה וכו' כנגד מותר הטאת ומותר אשמות:

האם יחיד יכול להתנדב לשופרות לקין המזבח?

מבואר כאן דהשופרות היו למותרות שבאין לקין המזבח. והנה האם היחיד יכול להתנדב לשופרות שיהיה לקין המזבח - עי' מקדש דוד (יט. ג). שמצא רבינו יונה בכרכות פ"ג דאפשר, ושכן איתא בתוספתא דשקלים, ועי"ש בהערת מנחת מרדכי.

ואם איתא ליתקין שופר אחרינא כנגד מותר נסכים - לעיל דף צ. מייתי מתני' דשקלים דמותר נסכים לקין המזבח. וצ"ע אמאי לא מקשי על משנה זו דליתקון שופר למותר נסכים הללו - עי' עול"ש.

רש"י

אף שר' יהודה קדים לרבי שהיה בסוף תקופת התנאים וסידר את המשניות. ועי' בשבועות יג. דאמרין דרבי תלמידו של ר' יהודה הוא (לין סהסות מנפ"ה).

ד"ה הואיל - ועוד קשה בפרק כל שעה דלא משני אקושיא דדם וכו' - פי' דהתם מקשה לר' אבהו דאמר כל מקום שנאמר לא תאכלו אף איסור הנאה במשמע, והרי דם שרי בהנאה, ואמאי לא משני דגלי רחמנא כשהותרה נבילה בהנאה דאף דמה הותר.

לפיכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבילות וכו' - עכשיו תוס' חוזרים בהן, דטעם דדם טמא אינו משום דחשיב כבשר, אלא יש שום ילפותא לזה, ומסברא שיערו חכמים בכרביעית משום דיכול לקרוש וכו'. וכן מסקי התוס' בשבת עז. ובפסחים כב., אלא שבתוס' סנהדרין ד. (סוד"ה מנין) הניחו בקושיא דא"כ דם השרץ נמי דאית ביה ריבויא גיבועי כ"כ שיכול לקרוש ולעמוד על כעדשה.

ד"ה אין מתנדבין - תימה כי היכי דאמר' גבי מנחות דאם אמר חצי עשרון יביא עשרון שלם וכו' ה"נ נימא כי אמר לוג או שנים יביא שלושה וכו'.

סיכום תירוצי האחרונים על תמיחת תוס': הלח"מ (מעט"ק יז. יד.) כתב לישב לדעת הרמב"ם [דלא ס"ל חילוק התוס' דלקמן בין אמר הרי עלי להרי אלון], דהוא לשיטתו דלגבי מנחה מיירי דהזכיר בנדרו 'מנחה' וודאי רצונו למנחה גמורה, ולכן י"ל אילו הייתי יודע וכו', משא"כ בנסכים שלא הזכיר כך, וכע"ז מישב הרדב"ז שם (הל' יצ"ד, ד"ה אגל).

ד"ה ואידך הוי נדבה - נדבת ציבור וימכר ויפלו דמיו לשופרות - או דמיירי שלא נתקדשו עדיין בכלי שרת ולכן שייך לפדותן, או י"ל דהכלי אינו מקדשם כשהו יותר מהשיעור - עול"ש.

וראה עוד טה"ק שהניח בתמיה עיקר הדבר איך יפלו מותר הנסכים לשופרות שאין דין זה אלא במותר חטאות ואשמות כדלקמן בגמ' בסמוך.

או יקרב הוא עצמו וכו' לנסכי תמיד דהו נמי לציבור - העול"ש הניח בתמיה דלא מצינו שמותרות כשרות רק לקיץ המזבח, ולא לקרבן התמיד או לנסכיו. והרש"ש כתב שימסרנו לציבור, אך העול"ש דחאו שלא הועיל בזה כיון דקיימו לקיץ המזבח, ובלאו הכי כיון שהקדיש לצורכו אי אפשר למסור לציבור, עי"ש.

ד"ה ואחד למותר אשם נזיר - לפי שזה לכפר וזה להתירו ביין - רש"י לקמן קח. כתב בע"א, דאשם נזיר ומצורע לא מיערב בהדי אשם סתם דזה בן שתי שנים ואיל בן שנה.

וראה עוד ברגמ"ה שפירש דלא נקט אשם גזילות ומעילות משום דלית להו נסכים והנך אית להו, וא"כ הוא לא גורס כלל 'מותר אשמות'.

ומה שפירש"י דהנזיר מביא האשם להתירו ביין - תמה הרש"ש הלא אשם מביא נזיר שנטמא ועדיין אסור ביין עד שימנה מחדש ויביא קרבנותיו. ובגלהש"ס הגיה ברש"י, וע"ע בספר ישר וטוב.

ד"ה ואחד למותר אשם מצורע - שבא להתירו במחנה - עי' בדברינו על רש"י לעיל ריש דף ד:

תוס'

ד"ה מוריינא - ואפשר שהיה בימיו - פי'

איזהו

מנחות דף קד:

מקומן

תתיב

אי יש קבע לנסכים, מוכח דפליג על תוס' וס"ל דאף דאמר 'הרי עלי' לא חייב להביא יותר משנרב - צ"ק. וכן העירו המפרשים דהרמב"ם נקט בין בנדר ובין בנדבה. אולם בספר ישר וטוב גורס כדאיתא לפנינו בתוס' 'דאמר הרי עלי כך וכך לוגין למדה', וכוונתם לפרש דאף דברי הקונטרס איירי נמי כגון שהיו מונחין לפניו ואמר הרי אלו, והא דפירש דאמר 'הרי עלי' היינו למדה, ר"ל דאמר הרי עלי למדוד מאלו כך וכך לוגין לנסכים.

וראה במקדש דוד (יט. א, ד"ה ונסה זה) שלמד דרש"י ותוס' פליגי, ומבאר מדוע לא פירש"י באומר הרי אלו. ובהערת הגר"ז מלצר שם האריך לבאר עפ"י משמעות התו"ט דרש"י ותוס' לא חולקים.

ד"ה אמר אביי - מספקא ליה לאביי משום קושיא דרב אשי - עי' משל"מ מעשה"ק יז. יב. ד"ה ובתר הכי אמרין בגמרא.

דף קד:

גמ'

אחד עשר מיבעיא לי וכו' גברא לשני פרים קא מכזין ועד דממלי להו לא קרבי - צ"ב דא"כ איך קתני במתני' דחמשה אין מתנדבין ומששה ואילך מתנדבין, והרי כשנודר י"א צריך למלאות אי יש קבע לנסכים, והווי ממש כנודר ה' שצריך למלאות - עי' טה"ק.

מתני'

רבי טרפון אומר מתנדבין שמן - הרמב"ם (מעשה"ק יד. א.) פסק כר"ט דמתנדבין שמן בפני עצמו, וצ"ע הלא קי"ל הלכה כר"ע מחבירו - עי"ש כס"מ, לח"מ, ומהר"י קורקוס.

ובשם הקרית ספר כתב הלח"מ לישב: דדוקא בחצי עישרון דמנחה יביא שלם דמצינו חביתי כהן גדול שקרב מחצה בבוקר ומחצה בערב, אבל לוג אחד או שנים לא חזו לכלום. וראה עוד במשל"מ שם שהרחיב בעינין זה טובא, ובישוב דעת הרמב"ם.

והצ"ק כתב לישב: מדאצטריך בגמ' 'יהיה' לרבות שאם רצה מוסיף חמשה כדמסיק, ואם נאמר דכשהתנדב ה' צריך להביא ו' א"כ 'יהיה' למה לי, הלא ו' כבר חזו לפר ושמעין כבר מהאזרח שמתנדבין נסכים. ועי' טה"ק שדחה דברי הצ"ק.

והתו"ט תירץ: דשיעור מנחה כתוב בהדיא, אבל נדבת יין לא כתיב בהדיא כי אם ילפינן לה מיתורא דקרא, ולכן לא נוכל לחייבו עד שיפרש. וכע"ז תירץ התפא"י אות כ"ז.

עוד תירץ התו"ט: דאי לאו דמסתפינא י"ל דאה"נ אם בדקנוהו ואמר אילו הייתי יודע וכו' חייב להוסיף ולהשלים השיעור כמנחה דלעיל, אלא דמתני' אתי לאשמעין מהו שיעור נדבת יין, ובגמ' דבעי אי יש קבע לנסכים כגון שבדקנוהו ואינו רוצה להביא יותר. וכן נוטה ומסיק מהר"י קורקוס (מעשה"ק יז. יד.). ועי' טה"ק שדחה דברי התו"ט בתירוץ זה, אמנם ראה עוד ביפ"ע שהביא מהספרי דמשמע באמת דאם אמר שנים יביא שלושה.

והרש"ש מחלק: דנסכים יכול לצרף ולערב, אבל מנחה צריך לקמוץ מכל אחד ואחד ואין קומצין אלא מעשרונות שלימין. וראה עוד במנח"א (עמ' תק"ג) מה שכתב לחלק בשם הגרי"ז.

ושמא ה"נ וכו' אבל הכא מיירי בנדבה דיש לוג אחד או שנים לפניו ואמר הרי אלו לנסכים - עי' ביאור הדבר בשפ"א.

ובגמ' גבי יש קבע לנסכים פירש בקונטרס כגון דאמר הרי עלי כך וכך לוגין [לנדבה] - ר"ל מפירש"י שהעמיד בעיית הגמ' כגון דאמר 'הרי עלי' ואפ"ה קמיבעיא

אמר ר"ט מה מצינו ביין שהוא בא חובה ובא נדבה אף שמן וכו':

דס"ל מדאורייתא דאין מתנדבין שמן, ועי' תמיהת התוס' בזבחים עז. ד"ה תקוני גברא.

אין שנים מתנדבין עשרון אחד:

א] אין מנחה באה בשותפות ואפילו יביא כל אחד עשרון שלם:

כתב השפ"א דלשון המשנה משמע לכאורה דדוקא עשרון אחד אי אפשר להתנדב בשותפות, ואילו אם יש לכל אחד עשרון שלם יכולין להביאן יחד, אולם לשון הרמב"ם (מעשה"ק יד. ז.) מוכחת שאין יכולין להביא מנחה בשותפות כלל, וצ"ע לדינא. וכ"כ המקדש דוד (יא. ד.). וטה"ק כתב דפשיטא דאף שתי עשרונות אין מביאין ביחד, ועשרון אחד נקט לרבותא, עי"ש.

ב] איך סוטה מביאה מנחתה, הלא יש לבעל שותפות בזה ואין מנחה קריבה בשותפות?

כן הקשו תוס' בסוטה כג. (ד"ה כל), ותיירצו דכיון דעיקר כפרה משום דידה 'נפש' קרינן בה.

ובמה שנקטו תוס' בפשיטות שעיקר כפרת הסוטה הוא משום דידה - 'יעוי' מש"כ בספר 'איזהו מקומן' עמ"ס סוטה דף ו: על תוס' ד"ה כי קדוש. וראה גם מה שציינו שם האחרונים שדנים בדבר הקושיא הידועה דלשיטת ראב"י (זמח"ס מז.) דהבעלים יכולין לפגל הקרבן, כל סוטה תפגל מנחתה ושוב לא תבדק.

ובעיקר קושית תוס' בסוטה - 'יעוי' בהגהות ראמ"ה שם, ובספר מנחת קנאות, ובהערה ל"ט לכנסת הראשונים בסוגיין.

ג] האם מנחת נסכים באה בשותפות?

בטה"ק דן אם מנחת נסכים הבאה בנדבה [כראיתא בגמ'] באה בשותפות, שהרי מנחת נסכים דחובה ודאי באה בשותפות דהלא הקרבן עצמו בא בשותפות, א"כ שמא מנחת הנדבה נמי באה בשותפות.

א] משמעות המשנה דסולת בפני עצמה לכו"ע אין מתנדבין, ואי יליף ר"ט במה מצינו אמאי לא נילף נמי סולת - עי' שפ"א (ד"ה צמטנה אר"ט), וע"ע מנח"א עמ' תק"ד.

ב] מקור דינו דר"ט, ונפק"מ בזה:

במשנתינו מבואר דר"ט יליף לה במה מצינו, ואילו בזבחים צא: יליף לה שמואל אליבא דר"ט מקרא ד'קרבן מנחה' - כן הניחו בתמיהת תוס' בזבחים שם ד"ה אמר.

והנה נפק"מ מהיכן ילפינן: האם צריך לקמוץ השמן, דאי ילפינן ממנחה צריך לקמוץ כדאמר שמואל לעיל עד:, ואי במה מצינו מיין אין צריך לקמוץ - עי' שפ"א (ד"ה צמטנה ר"ט). וכן נראה נפק"מ האם צריך הגשה למזבח כמו במנחה. וראה בחי' הגרי"ז (סוף פא.) שתמה על הרמב"ם אמאי פסק שהמתנדב שמן אין צריך הגשה.

ובמלאכת שלמה הביא שהקרבן אהרן תירץ דבמה מצינו איצטריך כדי שנלמד השמן ג"כ מההוא ריבויא דקרבן. וכן תירץ ברה"ז בזבחים שם. אולם 'יעוי' בצ"ק וטה"ק שם שהשיגו עליו.

וראה עוד טה"ק כאן (על רש"י ד"ה מה מצינו) שדקדק מרש"י שיישב קושיא זו, דר"ט קאמר במה מצינו לדבריו דר"ע, וכן תירץ השפ"א, וכן משמע בהדיא בתו"כ (נדצה פרשתא ח. ז.). ועכ"פ מכל התירוצים משמע דהילפותא מ'קרבן מנחה' הוא עיקר, ונפק"מ כמו שנתבאר לעיל.

א"ל רבי עקיבא לא אם אמרת וכו' תאמר בשמן שאינו קרב עם חובתו

בפני עצמו - דאף שמצינו דשמן של מצורע קרב בפני עצמו ומזה ממנו כנגד קדש הקדשים, עכ"פ אינו קרב במזבח בפני עצמו - תפא"י במשניות אות ל"ד.

ובעיקר סברת ר"ע הנה משמעות המשנה

איזהו

מנחות דף קד:

מקומן

תתבא

והשפ"א (ד"ה הרמז"ס) נקט בפשיטות שמנחת נסכים באה בשותפות, ועי' הערה מ' לכנסת הראשונים, ומנח"א עמ' תק"ה.

אבל מתנדבין עולה ושלמים ועוף וכו':

האם יין ושמן עצים ולבונה באין בשותפות?

בתו"כ (נדנ"ה י. ו.) איתא בהדיא דכשם דאין שנים מתנדבין מנחה ה"ה גם כל הנך אין מתנדבין.

והנה בשלמא שמן ועצים ולבונה אתי שפיר דילפינן ממנחה שאין באה בשותפות, אבל ביין אזיל התו"כ לשיטתו שם (פרש"מ ח') דיליף נמי ממנחה, ברם הבבלי יליף בכמה מקומות מ'האזרח' (לעיל עג; קד, ולקמן קז.), וא"כ יתכן שמתנדבין יין בשותפות, וכן משמע מפ' הר"ש שם בתו"כ, וכ"כ טה"ק. ועוד בפלוגתא הבבלי והתו"כ - עי' רש"ש במשנה כאן, ומנח"א עמ' רצ"ג ועמ' תק"ו.

נמ'

אמר רבא מדברי שניהם נלמוד מתנדב אדם מנחת נסכים בכל יום:

המתנדב מנחת נסכים האם חייב להביא יין? רש"י מפרש "סולת שמן ויין בלא קרבן", ומוכח דעתו דבמנחת נסכים הסולת והיין הוו קרבן אחד ואי אפשר להתנדב סולת בלי יין, וכ"כ הרגמ"ה דקרב עמה נסכים.

אולם בחי' הגרי"ז (לעיל מד: ד"ה אמנס) דקדק מהרמב"ם (מעשה"ק יד. א.) דחייב להביא רק הסולת לבדה, והגדר בזה לדבריו דהקרבן מחייב מנחה ויין אבל אין שייכות בין המנחה ליין - עי' בזה מנח"א עמ' ש'.

והנה השפ"א כתב דאף רש"י מודה דיכול להתנדב מנחה בלי יין אם פירש בהדיא, אלא דמסתמא לשון 'מנחת נסכים' כולל סולת שמן ויין. ברם יעוי' במנח"א (עמ' ט"א) דהגרי"ז והמקדש דוד (י. ג.) נקטו לדעת רש"י דבכל גווני יש חיוב להביא יין לפי

דהוו קרבן אחד, והוסיף הגרי"ז דלפי"ז נפק"מ דהיין יהא לספלים, דאף שבעלמא (לעיל עד:) ס"ל לשמואל דהמתנדב יין מזלפו ע"ג האישים, הכא חשיב יין של מנחת נסכים ודינו לספלים כמו נסכי קרבן, אולם לשפ"א הנ"ל לכאורה יהא מזלפו ע"ג האישים - עי' מנח"א הנ"ל.

אלא עולה מ"ט דכתיב לעולותיכם - רש"י בחומש פר' ויקרא מביא התו"כ דיליף מ'תקריבו', ואולי מחלוקת תנאים היא - שפ"א.

אלא משום דכתיב בה נפש - מסהש"ס וגלהש"ס ציינו לתוס' בזבחים ה': שמסיק דמ'קרבנו' יליף לפי האמת אלא דרישא דקרא נקט.

ויש לעיין מלשון תוס' דהכא (ד"ה מה) דמשמע שמפרשים כפשטות הסוגיא דשותפות מ'נפש' יליף.

והנה הרמב"ם (מעשה"ק יד. ג.) כתב דדברים אלו מדברי קבלה הן, וצ"ע דהכא ילפינן לה מקראי - עי' ספר הליקוטים עהר"מ (מהדורת הר"ש פרנקל), ועצ"ש בספר המפתח שציינו לערוך השולחן.

מפני מה נשתנית מנחה שנאמר בה נפש **אמר הקב"ה מי דרכו להביא מנחה עני -** לכאורה פרידה של עוף נמי שוויה מועט ומסתמא עני מביאה, ואמאי לא כתיב בה 'נפש' - עי' פרדס יוסף על פסוק זה (פרש"מ ויקרא) שהביא בזה כמה תירוצים.

מעלה אני עליו כאילו הקריב נפשו לפני - עי' מש"כ בפתח דבר לספר 'איזהו מקומן' עמ"ס מנחות.

רש"י

ד"ה מתנדבין יין - ומנסכו לשיתין בפני עצמו - הוא דעת ר"ע לשיטתו בזבחים צא:, אבל שמואל אמר התם דמזלפו

תתכב

איזהו

מנחות דף קד:

מקומן

ע"ג האישים, ומוקמינן ליה דסבר כר"ש
דדבר שאין מתכוין [לכבות אש המערכה]
מותר, ועי"ש בתוס ד"ה הא.

ואין מתנדבין שמן בלא סלת ויין - הרש"ש
מחק תיבת 'ויין', אך עי' בספר ישר
וטוב שמקיים הגירסא. [ואולי י"ל דנקט
רש"י יין לכלול גם מנחת נסכים. ואזיל
לשיטתו דס"ל בגמ' דהמתנדב מנחת נסכים
חייב להביא עמה יין - עי' בדברינו בגמ' ד"ה
אמר רבא].

ד"ה מתנדבין שמן - וקומצו ומקטיר
הקומץ ושיריו נאכלין - הוא מימרא
דשמואל לעיל עד:, ועי' מה שכתבנו שם
בגדר קמיצה זו.

ולענין יין - כתבו התוס' לעיל עד: (ד"ה
קומנא) דצלול הוא ואי אפשר לקומצו, ועי'
בדברינו שם.

ד"ה עם חובתו - אינו מעורב במנחה -
לשון הרע"ב במשניות "אינו מעכב
המנחה", ועי' רש"ש.

ד"ה חמשה מנחות - אבל רבוכה לא
חשיב דאינה באה נדבה אלא
בתודה עם הזבח ולא מנחה היא - יש
להסתפק אם כוונתו דתודה לא איקרי מנחה
כדאיתא לעיל מו:, או ר"ל דחשיב הכא
מנחות הבאות בפני עצמן, אבל רבוכה היא
חלק מלחמי תודה וגם באה עם הזבח ואינה
מנחה בפני עצמה.

ד"ה קמ"ל - היכא דאמר מנחה סתם
יביא אחת מחמש הללו - עי' רש"ש.

תוס'

ד"ה חמישה - לא היה מוטגן מנחת סולת
וכו' אלא קורא מיוגון מה שיש בכולו
שמן - וכן פירשו רש"י ורגמ"ה.

פרק שלושה עשר – הרי עלי עשרון

מתני'

הרי עלי מנחה יביא איזו שירצה ר"י
אומר יביא מנחת הסולת:

בפסק ההלכה:

הרמב"ם (מעשה"ק יז. ה.) וכן הרע"ב במשניות פסקו כת"ק דיביא איזו שירצה, וכתב המשל"מ דהרש"י עה"ת (ויקרא ג. ז. 6.) ששנה משנתו כר' יהודה כבר תירץ הרא"ם שכן דרכו בפירוש החומש לפרש הקרוב לפשוטו של מקרא, אך תמוה הסמ"ג (עשה קפ"ו) שפסק כר' יהודה.

אמנם הזבח תודה כתב דאפשר דרש"י פוסק כר"י ומשום דקי"ל (סוכה יג.) אזור סתם ולא שיש לו שם לויי, וה"נ מנחה סתם שהיא מנחת סולת ולא שיש לה שם לויי, אך דעת ת"ק דהלך אחר לשון בני אדם שקורין גם לה 'מנחת סולת' ולא מנחה סתם. וראה עוד בדברינו לעיל נט. על רש"י ד"ה מנחת הסולת.

מנחות או מין מנחות יביא שתיים:

שתי מנחות ממין אחד או משני מינים? רש"י פירש שיביא שתי מנחות ממין אחד, וכן איתא בבביתא בגמ' דהאומר 'מין מנחות' יביא שתיים ממין אחד.

ומכאן תמהו על הרמב"ם (מעשה"ק יז. ה.) שכתב "אמר הרי עלי מנחות יביא שני מיני מנחות", והכס"מ ומהר"י קורקוס הגיהו תיבת 'מיני', והרדב"ז כתב דכוונת הרמב"ם דהאומר 'מנחות' יכול להביא אף שתי מנחות משני מינים, לאפוקי אמר 'מין מנחות' דאין יכול להביא אלא ממין אחד.

אולם השפ"א כתב איפכא, דעיקר הוא דהאומר 'מנחות' צריך להביא שתי מיני

מנחות, ואף רש"י קאמר רק דרשאי להביא ממין אחד אבל ודאי עיקר הדין כה"ג להביא משני מינים, וכן בזבח תודה נקט שעיקר הוא דהאומר 'מנחות' סתמא יביא אף משני מינים, ואפשר דמש"כ רש"י 'ממין אחד' קאי רק אסוף דבריו.

פירשתי מנחה של עשרונים ואיני יודע
כמה פירשתי וכו' רבי אומר
יביא מנחות של עשרונות מאחד ועד
שישים – שהן אלף ושמונה מאות ושלושים כדאיתא בבביתא לקמן קו., ועי' שטמ"ק אות ה'.

וכתב התפא"י במשניות (לוח י"ג) דמיהו נראה פשוט שאם יאמר לא נתכוונתי לכ"כ הרבה סגי בפחות מזה, והוא על דרך דאיתא במתני' לקמן קו: לענין תרומת זהב וכסף דמביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי. וכע"ז מסיק נמי הכס"מ (מעשה"ק יז. טו.) אלא שכתב דעדיין צריך תלמוד.

ובענין פסק הרמב"ם בפלוגתא רבי ורבנן – עי' בדברינו לקמן קו. בגמ' ד"ה ת"ר.

גמ'

מיעוט עשרונות שתיים איצטריכא ליה – התוי"ט צ"ק וח"נ גרסו "פירשתי איצטריכא ליה", דאילו מיעוט עשרונות שתיים הא נמי פשיטא הוא.

אך טה"ק כתב דיש לקיים הגירסא שלפנינו, ומיעוט עשרונות שתיים נמי חידוש הוא דמינה הוכיחו תוס' לקמן ריש קז. דאזלינן בתר הפחות. וכע"ז כתב התפא"י בבועז אות א'.

אפילו תימא רבי באומר פירשתי
עשרונות אבל לא קבעתים

בכלי - התוי"ט תמה כיון דלא קבע בכלי שמא נדר יותר מששים, דהא רק ששים בכלי אחד אין נבללין אבל יכול להתנדב בכמה כלים ואפילו אלף כמש"כ הרמב"ם פ"ב ממעשה"ק, והיה לנו לחייבו עד שיאמר לא לכך נתכונתי. ותירץ דהכא דמי להא דמתני' לקמן קז. דיביא כיום המרובה, עי"ש. וכע"ז כתב התפא"י (אות ג') דמסתמא לא הקדיש יותר ממנין המנחות שמורגל בציבור ביום היותר מרובה [עי' מתני' לעיל קג:].

אכן הרש"ש והגהות בן אריה תירצו בפשיטות, דמיירי שאמר אם ארצה אביא בכלי אחד ואם ארצה בכמה כלים, הלכך ליכא לספוקי יותר מששים, דאי אפשר להביא בכלי אחד יותר מששים. וע"ע עול"ש שכתב לישב קושיא זו בשני אופנים.

דמיייתי שיתין עשרונות בשיתין מאני:

האם בששים כלים דוקא?

בפשטות צריך להביא בשיתין מאני ממש, דאם יביא בכלי אחד נמצא לרבי דהכלי קובעו אפילו שלא קבע כלי בפה כלל - עי' שטמ"ק לעיל דף ג. אות טו.

אולם הרמב"ם (מעשה"ק ז. ו. ז.) כתב דיביא ששים עישרון בכלי אחד, וכתב הח"נ דמבואר מדבריו דשיתין מאני לאו דוקא. [ומש"כ הכס"מ דהרמב"ם הוא כפירש"י - תמה הח"נ דבהדיא ברש"י אינו כן].

והנה נראה דהרמב"ם אזיל לשיטתו דאם לא קבע בשעת הפרשה לא מהני קביעותא דמנא אחר כן - יעוי' בדברינו בגמ' לעיל ריש דף קג., וע"ע יד דוד, ומנח"א עמ' כ"א.

רש"י

ד"ה ואיני יודע - דמתני' ואמר כמה שנדרתי יהיו לנדריו והשאר יהא נדבה - כן פירש גם הרע"ב במשניות, ועי' מה שהקשה עליו שם התו"ח. וע"ע רש"ש כאן, ושפ"א, וזבח תודה.

ד"ה פירשתי - אחת מן המנחות - כן פירש גם הרמב"ם בפיהמ"ש. והרע"ב פירש בע"א, וראה צ"ק ורש"ש שתמהו עליו.

ד"ה רבי אומר - ואית ליה לרבי קביעותא דמנא מילתא - הח"נ תמה דנמצא לפי"ז דרבי ורבנן קמיפלגי אי קביעותא דמנא מילתא היא, ואילו בגמ' דף קו. בעי במאי קמיפלגי ואוקימנא בפירושים אחרים. ועי' טה"ק.

ובעול"ש ובספר ישר וטוב כתבו בפשיטות, דלאו דוקא נקט רש"י רבי דה"ה דרבנן מצי סברי דקביעותא דמנא מילתא, ופליגי במילתא אחריתי כמבואר בגמ'.

תוס'

ד"ה הרי עלי - אבל במנחת נסכים לא איכוין וכו' דסתמא דעתו אמנחות המפורשות וכו' - צ"ב דקאמרי תוס' סברא דילהו ובהדיא מקשה כן גם בגמ' לקמן קו., ועוד דמשני שם ה' סברות לחלק. אמנם דיש חילוק דהתם מיירי באומר פירשתי ואיני יודע מה פירשתי והכא איירי באומר מנחה סתם, ובביאור החילוק יעוי' בספר ישר וטוב.

דף קה.

גמ'

סימנא בעלמא - כן דרכו של רבי יהודה ליתן סימנים וכדאיתא במתני' לעיל צו. - רש"ש.

אלא מהא ליכא למשמע מינה - עי' קושית הצ"ק, וע"ע טה"ק.

מאן תנא וכו' אי נמי סבר ל"ה כר' יהודה דאמר כל המנחות באות עשר - פי' וכל שכן אי סבר כר"מ [במתני' עו.] דבאות י"ב חלות דיש לספוקי בשש עשרה מנחות - ברה"ז, שטמ"ק (א'), וכן איתא ברגמ"ה.

איזהו

מנחות דף קה.

מקומן

תתבה

אביי אמר **אפילו תימא** - בציון גלהש"ס:
לעיל ג. תוס' ד"ה אימא - צ"ל ד"ה
אלמא.

רש"י

ד"ה מן הצאן - אמר הרי עלי עולה מן
הצאן יביא כבש ולא עז - עי' צ"ק,
טה"ק, יד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה מיייתי - ואם מחצה של חלות
ורקיקין נדרתי יצטרפו חלות מזו
וכו' - עי' עול"ש.

תוס'

ד"ה למחרת - פירש בקונטרס למחרת
יום ששים ובזבחים פירש למחרת
יום שמיני והכל אחד - פי' שיום ס"א הוא
במקום השמיני לצרעתו אלא שהוצרך
להתאחר ס' יום משום דשמא נזיר טמא הוא
וכמפרש - תוס' נדה ע., ועי' טה"ק.
[דברי התוס' דהכא כמעט כלשונם נמצאים
גם בתוס' נדה הנ"ל ובתוס' זבחים ע.].

ספק מצורע טהור פי' שטהור כבר -
כלומר שמא כבר הביא קרבנותיו.
אולם בנדה דף ע' ובנזיר דף נ"ה פירשו תוס'
דהספק הוא אם בכלל צרעת ממש פרוה בו
- עי' עול"ש.

אובל בקדשים לאחר ששים יום ושותה יין
ומיטמא למתים לאחר ק"כ יום -
כלומר מצרעתו נטהר לאחר ס' יום אבל
מנזירותו לא יצא עד ק"כ יום שימנה ד'
פעמים ל' יום כדי לצאת כל הספיקות. ולקמן
מפרשים תוס' הספיקות עפ"י התוספתא.

שלש בהמות חייב להביא חטאת עולה
ושלמים ועל אחד מהם יבול לגלח -
כדאיתא לעיל ריש דף ה., וש"נ במסהש"ס.

ושלמי נזיר נמי טעון תנופה וזה אין יכול
להניף מפני שהוא ספק מצורע

טמא - פי' דאין מניפין אלא בעזרה
[כדילפינן לעיל סא. לפני ה' במזרח] ואי
אפשר לו להכנס.

ובתוס' נדה ע. הוסיפו "ועוד שהן טעונים
לחם וזרוע בשלה ואין שלמים כאלו באין
נדבה".

וחטאת העוף פי' כדין נזיר טמא דשמא
טמא הוא - לצד הספק שהוא נזיר
טהור והיה צריך להביא ג' בהמות, פירשו
תוס' דאי אפשר לו להביא אלא עולה בלבד
ולהתנות דאילו חטאת בהמה אינה באה על
הספק, אבל לצד שהוא נזיר טמא צריך
להביא חטאת העוף והיא באה על הספק.

שחטאתו מעכבתו מלמנות נזירות טהרה
אבל אשמו אינו מעכבו - בענין
זה האם אשם מעכב המצורע - עי' ברה"ז
בזבחים ע., וראה עוד בדברינו בגמ' לעיל
ריש ד.:

ומשיגלח תגלחת טומאה הוא אסור לגלח
עד שימנה נזירות טהרה - פי'
הרי הוא זקוק לתגלחת שניה דמצורע לאחר
ז', אלא שאי אפשר לו לגלח עד שימנה עוד
ל' יום דנזירות טהרה.

ומה שמביא חטאתו ביום תגלחתו היינו
כרבי עקיבא וכו' - פי' דהלא נזיר
טמא מגלח בשביעי ולמחר בשמיני מביא
קרבנותיו, וכאן הביא ביום תגלחתו לחוש
לדין נזיר טהור - עי' טה"ק.

ועולה נדבה פי' עולה שאמרנו למעלה
וכו' - כלומר שאמר למעלה
דמשלוש הבהמות יכול להביא לטהרתו רק
עולה ולהתנות.

ומביא עולת בהמה ומתנה עליה וכו'
וסופר שלשים יום וכו' - מה
שכתב השטמ"ק (י') "נראה שחסר מן
התוספתא [כצ"ל] וסופר שלשים יום" וכו',

בשלושים ראשונים והעולה נדבה וחסטת העוף ספק.

ואם באנו לפרש רישא דברייתא ספק נזיר וכו' ועוד א"כ בשלמים הו"ל למיתני תנאי - צ"ע הא שלמי נזיר טעון לחם ולחם אינו בא בנדבה כמש"כ תוס' לקמן ד"ה ונאכל - עי' עול"ש.

טמא בודאי ומוחלט בספק וכו' ושותה יין ומיטמא למתים לאחר ע"ד יום - פי' תחילה ז' לטומאה ול' יום לטהרה, ואח"כ מספקין שמא מצורע מוחלט היה ולא עלה לו לנזירותו, וצריך עוד ז' לטומאה ול' לנזירות טהרה - עי' הגהות ר"א חבר בזבחים עו'.

טמא בודאי ומוחלט בודאי אוכל בקדשים לאחר שמונה ימים וכו' - כדלעיל דתגלחת מצורע ודאי דוחה איסור גילוח דנזיר, ולאחר שעלה מצרעתו מונה עוד ל"ז יום לנזירות טומאה וטהרה.

דף קה:

גמ'

ר"ש דאמר מחצה חלות ומחצה רקיקין יביא הא קא מייתי עשרון אחד משני עשרונין וכו' - פי' הרי כל עשרון ולוג נתקדש למנחה בפני עצמו ואיך יכול ליקח למנחה אחת חלק מזה וחלק מזה. ועי' נתיבות הקודש שדן אם הוא חיסרון מטעם קביעותא דמנא מילתא הוא.

שמעינן ליה לר"ש דאמר אם הביא עשרון אחד משני עשרונות ולוג אחד משני לוגין יצא - כתב רש"י דלא אתפריש היכא, ובתוס' נדחקו בזה, ורגמ"ה כתב דשמעינן לר"ש 'בברייתא', אך לא פירש איזו. ויעוי' באור שמח (מעסק"ק נ. י.) שכתב מקור לדברים אלו מתוספתא.

כוונתו כנראה לגרוס כל המשפט הזה בתוך דברי תוס', והוא ממש כלשונם בזבחים עו'. ובנדה ע': יעוי"ש, ודלא כהבנת המגיה לשטמ"ק.

ומביא עולה וחסטת ושלמים וישהה עד סוף נזירות טהרה - כלומר העולה מביא מיד ומתנה כמו בתגלחת ראשונה, ואילו החטאת והשלמים ישהה וכו', והיינו עד סוף ק"כ יום - עי' טה"ק.

בא"ד (קה:) - ואוכל בקדשים מיד - אע"ג דעדיין הוא בספק טומאת מת דהנזירות, מ"מ אין אסור בקדשים אלא בטומאה היוצאה מגופו - צ"ק בזבחים עו', אך הח"נ תמה עליו בזה, ומפרש משום שכבר הזו עליו שלישי ושביעי ונטהר אלא שאי אפשר לו להתחיל נזירות טהרה עד שיביא חטאת של טומאה.

כיצד יעשה פי' לדברי בן זומא שאין מצריך וכו' כמו שמצריך ר' יהושע - פי' דלר' יהושע צריך למצוא אחד שמוכן לנדור נזירות ויביא קרבנות טומאה וטהרה, ויתנה אם אני טמא קרבן טומאה שלי וקרבן טהרה שלו, ואם אני טהור קרבן טהרה שלי וקרבן טומאה בספק, אבל בן זומא טען לו דמי שומע לו שידור כנגדו בנזיר.

ולסוף שבעה אחר ימי טהרת צרעתו אינו יכול לגלח דשמא נזיר טהור הוא - פי' לאחר הס' יום אינו יכול למנות ז' ימים לטומאת נזירותו ותיכף לגלח ולהתחיל ל' יום דנזירות טהרה, שהרי שמא נזיר טהור הוא ואסור לגלח עד ל' יום.

והוא הדין שיש להתנות שאם אינו נזיר עכשיו וכו' אך התנא לא חש לפרש כל זה - צ"ב דכבר לעיל לאחר ס' יום היו תוס' יכולין לומר דצריך להתנות נמי שמא נזיר טהור היה בלבד, וכלתה נזירותו

איזהו

מנחות דף קו.

מקומן

תתכן

דאמר אם הביא עשרון אחד משני עשרונות ולוג אחד משני לוגין יצא - כתב בספר ישר וטוב דאף דקתני לשון דיעבד צ"ל דס"ל דלכתחילה יכול לעשות כן, דאם לא כן איך ס"ל לר"ש הכא דיעשה כן לכתחילה.

תוס'

ד"ה אשם - ושלמים אמרינן דצריך שיקבל כל דמו של פר - עי' זבחים כה.

ד"ה וסמיכה - למ"ד אשם מצורע לאו דאורייתא הוי באקפווי ידיו - כן נקטו גם התוס' בזבחים עו: (ד"ה וסמיכה), אכן שם בדף לג. (ד"ה סמיכת אשם) כתבו "וקאתי לאשמעינן דטעון סמיכה דאורייתא משום ספיקא דשלמים".

והצ"ק שם מחק תיבת 'דאורייתא', אך בהגהות מלוה"ר וריא"ח שם מקיימים הגירסא, ומפרשים דהתם אזלי תוס' כמ"ד ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא והכא כמ"ד לקולא, יעו"ש. וראה בקה"י זבחים (סי' מה. ו). שמפרש באופן אחר. וראה עוד בחי' הגרז"ס כאן שמסתפק אף בדעת התוס' דהכא.

הוי באקפווי ידיו - מבואר כאן דהיכא דאין דין סמיכה דאורייתא שרי רק בהקפת יד. והנה דעת ר' יוסי (תגיגה טז:) דנשים סומכות רשות, והראב"ד בתו"כ ריש ויקרא דעתו שמותר להן לסמוך בכל כוחן ודלא כיש מפרשים דסומכות בהקפת יד [וכן דעת עוד ראשונים דסומכות בכל כוחן - עי' בדברינו על מתני' לעיל צג. ד"ה והאשה], ואינו דומה לדחכא, שהרי לר' יוסי הנשים מקיימות מצות סמיכה דאורייתא, וכך נתנה התורה מצוה זו דלאנשים חובה ולנשים רשות.

ד"ה ותנופת חזה ושוק - תימה דלא תני תנופה מחיים וכו' - עי' תירוצ' הצ"ק, וע"ע יד דוד.

ד"ה שמעינן - ויש לדקדק וכו' דמכשר שתי הלחם ולחם הפנים אבית פאגוי - הוא מתני' לעיל צה:, וכן הובאה לעיל סג.

דבולתו מודו במדת הל"ח דנתקדשה - סוגיא זו היא לעיל נז: וכן לעיל צ.

דף קו.

גמ'

כי קא מסתפקא ליה באה בגלל יחיד וכו' באה בגלל עצמה וכו' טעונה לבונה וכו' - צ"ב למה הוצרכה הגמ' להאריך בה סברות ולא סגי בחדא - עי' זבח תודה.

ת"ר פירשתי וכו' ואיני יודע מה פירשתי יביא מנחה של ששים עשרונים דברי חכמים רבי אומר יביא מנחות של עשרונים מאחד ועד ששים:

דעת הרמב"ם להלכה:

בדעת הרמב"ם בפסק ההלכה יש מחלוקת גדולה במפרשים: דבהל' מעשה"ק פ"ז ה"ז משמע דפסק כרבנן, ואילו שם בה"ח משמע דפוסק כרבי, ובפ"י המשנה כתב דאין הלכה כרבי.

והכס"מ הניח דברי הרמב"ם בצ"ע, והרדב"ז מפרש כל דברי הרמב"ם דפסק כרבי וחזר בו מדבריו בפ"י המשנה.

אולם שאר אחרונים נקטו דשיטת הרמב"ם לפסוק כרבנן, וכן נקט הלח"מ שהאריך לבאר ד' חילוקים שיש במשנה ובברייתא, וכן נקט מהר"י קורקוס, וכן ברה"ז הגם שבתחילה נטה לפרש פסק הרמב"ם כרבי אך חזר בו וביאר דפסק כרבנן והסכים לזה רבו הגאון מהר"ר העשיל זצ"ל, עי"ש. וכן נקט הצ"ק.

והכלל בזה לדבריהם - דפלוגתת רבי ורבנן
הוי דוקא באומר פירשתי וקבעתי בכלי אחד
ובהא פסק כרבנן, אבל באומר פירשתי ואיני
יודע בכמה כלים דיש להסתפק אם בכלי
אחד נדר או בשני כלים - בהא מודים חכמים
לרבי דיביא בששים כלים.

פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי יביא
חמש מנחות של ששים
עשרונים - ע"י כמה ספיקות שנסתפק
השפ"א בד"ן זה.

אמר רב חסדא במותר להכניס חולין
לעזרה קא מופלגי - פירש"י ודכולי
עלמא אסור לערב חובה בנדבה, וצ"ב שהוא
נגד הסברא דחובה בנדבה יהא אסור לערב
וחולין בנדבה שרי. [וע"י שפ"א].

ויתכן שהוא על דרך הא דאיתא בזבחים דף
ג. דלשם חולין כשר דלאו מינה לא מחריב
בה. וה"נ החולין כמאן דליתא ולא חיישין
בתערובתן.

וע"י חזו"א (כט. יד.) שדן אמאי לא יפסול
החולין משום ריבה סלתה או ריבה שמנה.

ורבנן פברי מותר להכניס חולין לעזרה -
יש לעיין דהא איתא לעיל עו. דכל
המנחות באות עשר חלות, וא"כ דילמא
יעשה מקצת החלות מן החולין ולא יהיו
עשר - ע"י עול"ש.

עוד כתב העול"ש דלכאורה ניחוש דילמא
הנדר הוא מיעוט כלפי החולין שהן הרוב
ויתבטל, דהא מין במינו מן התורה ברובא
בטל, ע"י מש"כ לישב. וע"י חזו"א (כט.)
יד. ד"ה ושמעין מכאן.

רבא אמר וכו' ורבי פבר אסור לערב
חובה בנדבה:

[א] טעם האיסור:

ע"י שפ"א שנתקשה בטעם איסור זה, וגם
דלמסקנא כרב אשי משמע דלכו"ע אסור

לערב חובה בנדבה והרמב"ם לא הביא דין
זה.

והחזו"א (כט. יז.) נמוסגר) כתב דאפשר
דאיסורו מדרבנן, ואפשר דזה זלזול בקדשים.

[ב] הקשה החזו"א הנ"ל דלכאורה יעשה כל
עישרון לעצמו ויחזור ויגיען בשעת
קמיצה כדלקמן ע"ב, ותיירץ דמ"מ בשעת
נגיעה מתערבין קצת. וע"י דלמ"ד מותר
לערבן היינו אפילו לבוללן יחד בכלי אחד,
ע"י שביאר הטעם.

דת"י ליה בדעת כהן דאמר כל היכא
דמטיא ידא דכהן השתא חובה
ולבסוף נדבה - כתב העול"ש דאין הכוונה
דהנודר תלוי בדעת הכהן, דא"כ הא קי"ל
בדאורייתא אין ברירה, אלא ר"ל דבדעת
הכהן תליא לעשות איזה שירצה חובה או
נדבה, ע"י ש.

אך בחזו"א (כט. יד.) ד"ה נראה) נקט בפשיטות
דלמאן דמוקי דפליגי במותר להכניס חולין
בעזרה סברי רבי ורבנן דיש ברירה, והניח
בצ"ע דהא רבי בגיטין מז: לית ליה ברירה.

ואקטורי היכי מקטיר וכו' ואמר מר
שירים שחפרו בין קמיצה
להקטירה אין מקטיר קומין עליהן - צ"ע
דלעיל ט. סבר ר' יוחנן דמקטירין קומין וריש
לקיש בלבד סבר דאין מקטירין, ועוד
דאמרינן התם דאליבא דר"א לא פליגי
דמקטירין והכא מסקינן דכר"א אתיא - ע"י
תוס' זבחים עו: (ד"ה אימת) שביאר דמקשה
הכא מהא דקי"ל דלכו"ע השירים עצמן
מיהא אסורים באכילה, וא"כ היכי עבדינן
תקנה לנדרו ומביאין המנחה כולה לבית
הפסול.

רש"י

ד"ה מותר השמן - וגבי כול"ה רקיקין
תניא לעיל וכו' - ע"י רש"ש.

איזהו

מנחות דף קו:

מקומן

תתכט

גורסים בכל הני מקומות רבא במקום רבה, וצ"ע.

ד"ה דת"י - אע"ג דבהקומין רבה לית ליה ליה לאביי בדעתא דכהן תליא מילתא הכא מודה - פי' דהתם דוקא לא מהני דעתו לכיין על אחד מהן לפי שכולן מכח מנחה אחת באו, משא"כ הכא דמנחת חובה ונדבה שתי מנחות נפרדות הן - עי' צ"ק.

ועי' קושית הח"נ, ומש"כ לישיב היד דוד, וע"ע חזו"א (לא. ג.).

דף קו:

גמ'

דמוסיק ליה לשם עצים - טה"ק והגהות ראמ"ה הקשו איך מותר משום הפסד ממון לאבד קדשים בידים, דהא אפשר דקומץ זה שירים הוא ומצוה לאוכלו ולא לשורפו.

דרבנן אית ליה דר"א ורבי לית ליה דר"א - עי' קושית הגהות מצפ"א.

והכא בפלוגתא דראב"י ורבנן וכו' ורבי סבר כראב"י דאמר אין ליה אלא לוגה וכו':

ביאור בשיטת ראב"י:

מבואר כאן דראב"י סבר דאף דיעבד אם הביא שני לוגין לעשרון אחד פסול, ובנתיבות הקודש הניח בצ"ע מניין זאת לגמ', דלכאורה הדבר תלוי בפלוגתת המשנה לקמן קז: בקטן והביא גדול דלרבנן יצא, ושפיר יש לפרש דראב"י פליג רק דסגי בלוג אחד ואינו מוכרח להביא לוג לעשרון אבל אם הביא שפיר עבד. [אכן בפשטות נראה כיון דבמתני' לעיל פח. יליף ליה ראב"י מקרא 'למנחה ולוג שמן' ס"ל דזהו דין המנחה לוג שמן ותו לא, ואם הוסיף הוי כריבה שמנה דקי"ל לעיל יא. דפסולה].

ד"ה רבנן פברי - ואי קשיא וכו' תריין כדתרצינן בהקומין רבה קומין בדעתא דכהן תליא מילתא - צ"ב דהתם דוקא שייך למימר הכי דבדעת הכהן תליא על איזו מהן קומין, אבל כאן יש ספק במציאות דתערובת חולין ומנחה, ומאי מהני לזה דעתיה דכהן - עי' נתיבות הקודש.

תוס'

ד"ה כרבי שמעון בן יהודה - וא"ת וכו' הא לא אשכחן בפ' וא"ל מנחות ר"ש דאית ליה האי פברא ומנא ידע בכולה ריקין וכו' - כוונת תוס' להקשות ממה נפשך: דלכאורה מאי ס"ד דהמקשן הא מפורש בבביתא לעיל עה. בשם ר"ש דמחצה חלות ומחצה ריקין מותר השמן נאכל לכהנים, ואי המקשה דהכא לא ידע האי ברייתא א"כ מסתמא גם לא ידע אידך ברייתא דהתם דכולה ריקין לר"ש נאכל השמן לכהנים, וא"כ מהיכי פשיטא ליה דין זה. ותירצו תוס' דודאי ידע הנך ברייתא אלא דפשוט דבברייתא דמחצה חלות ומחצה ריקין פליגי הנך תנאי אליבא דר"ש [ובדעת רש"י בזה - יעוי' בדברינו שם על רש"י ד"ה מנחה], ומסתבר למקשה דסוגיין אזלה כרבנן אליבא דר"ש, ומשני דצ"ל דאזלה כרשב"י אליבא דר"ש - עול"ש. וכן נראה גם כוונת הצ"ק, אולם יעוי' גירסת השטמ"ק, ונראה דלדבריו הוא קושיא אחת.

ד"ה שהן - כיצד קח בידך וכו' - עי' רגמ"ה כאן שמבאר החשבון באופ"א, ובשטמ"ק בריש פירקין באופ"א, וראה עוד מלאכת שלמה.

ד"ה רבה - רבה גרסינן אע"פ שהוא אחר רב חסדא - משמעות תוס' דרבה קדים לרב חסדא, ועי' רש"ש שהרבה לתמוה ממקומות רבים דחזינן דרב חסדא קדים. ובספר ישר וטוב כתב דצ"ל דתוס'

עוד כתב יש לחקור במתנדב ב' קמצים, האם
הן ב' קרבנות או שהן קרבן אחד, ונפק"מ אם
צריך להביאן בכלי אחד.

ג] הרמב"ם בפיהמ"ש (שקלים ו. י.) כתב
דהנותן דמי לבונה לשופר סגי בכל
שהוא, ורק המתנדב לבונה עצמה לא יפחות
מן הקומץ. ובחי' הגרי"ז הניח בתמיה איך
יקטיר הכהן בדמי הלבונה הלא אין לבונה
באה בשותפות [כמש"כ לעיל במתני' קד:
ד"ה אבל מתנדבין].

חמשה קמצים הם וכו' - הא דלא חשיב
נמי שיעור קומץ דתרומת הדשן,
לפי דלא חשיב אלא הנקמצין ביד, וזה נקמץ
במידה שהרי אי אפשר לקמץ גחלים ביד -
פי' רבינו שמואל פר' צו [הובא בכנסת
הראשונים אות י', ועי"ש בהערה].

נחושת לא יפחות ממעה כסף - כברייא
שבת צ. איתא נמי כהאי דינא,
ותמחו שם התוס' דהו"ל למימר לא יפחות
מפרוטה כי היכי דתנן הכא בזהב לא יפחות
מדינר זהב, ובכסף מדינר כסף, ה"נ בנחושת
לא יפחות מפרוטה נחושת. וראה מה שכתבו
לישב הצ"ק, ח"נ, עול"ש, שפ"א, והגהות בן
אריה.

וכרה"ז וצ"ק השתוממו אמאי לא הקשו תוס'
על מתני' דהכא. אמנם לכאורה המתבונן
בלשון תוס' הנ"ל יבחין שלא היה בגירסתם
הך סיפא דמתני' "נחושת לא יפחות ממעה
כסף", וכן בשינויי נוסחאות במשניות הביא
דיש כת"י דלא גרסו זאת.

והאם בנחושת מיירי נמי דמתנדב מטבע
[כדמוקמין בגמ' לרישא דזהב וכסף], או
דמתנדב סתם נחושת - עי' בדברינו בגמ'
לקמן קז. ד"ה תניא.

גמ'

ת"ר קרבן מלמד שמתנדבין עצים וכו'
רבי אומר עצים קרבן הם וכו' -

רב אשי אמר וכו' רבנן פברי קטן והביא
גדול יצא - דעת טה"ק דרק דיעבד יצא
לרבנן דאילו לכתחילה צריך להביא הקטן,
ולפי"ז צ"ע היאך שרו רבנן כאן לכתחילה
להביא מנחה גדולה - עי' טה"ק לקמן קז:
(ד"ה הא מני - צמוסגר).

אכן מדברי נתיבות הקודש מתבאר דהכא לא
דמי ממש לקטן והביא גדול, דזהו דוקא
כשודאי נדר קטן אבל הכא דמייתי גדול
מספיקא דאינו יודע מה נדר שפיר מייתי הכי
לכתחילה, ועי' בדבריו.

והא איפלגו בה חדא זמנא וכו' - צ"ב
מאי קשיא רק השתא, הא גם
לאוקימתא דסברי חכמים מותר לערב חובה
בנדבה תיקשי דתיפוק ליה משום דסברי קטן
והביא גדול יצא - עי' שפ"א.

מתני'

הרי עלי וכו' לבונה לא יפחות מקומץ:

א] האם המחלוקת דלעיל יא: שייכת לכאן:
הנה לעיל דף יא: פליגי תנאי אם קומץ בין
בתחילה ובין בסוף ואילו נחסר פסול, או
דבסוף כשר אף בשני קרטיץ וי"א אף בקורט
אחד. ופליגי התם אמוראי אי כמחלוקתם
בלבונה הבאה עם המנחה נחלקו גם בלבונה
הבאה בפני עצמה, או דבלבונה הבאה בפני
עצמה לכו"ע קומץ בתחילה וקומץ לבסוף.
והנה התוי"ט הביא פלוגתא זו הכא, אבל
התפא"י (אות ט"ו) כתב דנראה דהכא דקאמר
'הרי עלי' דהוי נדר, לכו"ע צריך קומץ שלם
דסתם נדרים להחמיר כדתנינן בנדרים יח:
[וכי פליגי בנדבה].

ב] חקירות במתנדב לבונה:

כתב המקדש דוד (סי' יא. ד). דיש לחקור האם
יכול להוסיף ולהביא רק קמצים שלימים כגון
שנים או שלושה, כמו במנחה שיכול להתנדב
רק עשרונים שלימים (מתני' קג.). או שמא
יכול להתנדב אף קומץ ומחצה.

איזהו

מנחות דף קו:

מקומן

תתלא

בביאור פלוגתת רבי ורבנן ובשאר פרטי סוגיא זו - ראה מה שהרחבנו בזה לעיל דף כ:

לְבוֹנָה לֹא יַפְחוֹת מִן הַקּוֹמִץ מִנֶּלֶךְ וכו' - מנין דשני בזיכין דלחם הפנים טעונין שני קמצים - עי' בתוס' לעיל ריש יא: שהביאו דרשת התו"כ.

מְקִישׁ לְבוֹנָה לְהַרְמָה דְּמִנְחָה - מבואר כאן דהוא היקש, אולם עי' רש"י לעיל יא. במתני' ד"ה חיסר לבונתה, וכן שם יא: ד"ה קומץ בתחילה, שכתב דהוי גז"ש. וראה בדברינו על רש"י בדף יא.

וְהָא אֵיכָא עוֹלָה אֵיכָא עוֹרָה לְכַהֲנִים - ראה מה שכתבנו בזה לעיל עד: ד"ה והא איכא.

רש"י

ד"ה דלמא - הוּוּ לְהוּ כְּמִקְטִיר שִׁירִיִּים שְׁחָסְרוּ - לפנינו נמחק תיבת 'שחסרו', אולם הרש"ש והגהות מליו"ט גרסו "הוּוּ לְהוּ שִׁירִים שְׁחָסְרוּ" [וכע"ז בברה"ז], וביארו דדיבור זה דרש"י קאי א"דלמא חובה היא" דלעיל ע"א.

ד"ה אפשר דמייתי - כדי שיגעו ראשי הקללות זו לזו - בשולי הדף יש גירסת ס"א 'ראשי הסללות', וכן הגיה המליו"ט, וכן איתא ברגמ"ה דצריך שיגעו הסללות זל"ז.

ומקטיר חובה והדר דנדר - בצד הגיהו 'ומקטיר נדבה והדר דחובה', אולם הר"ב רנשבורג גרס 'ומקטיר חובה והדר דנדבה'.

במתני' ד"ה והמעלה את הקומץ - ובהאי כלאּ הוי מעלה קומץ בפנים וכו' - השפ"א תירץ בפשיטות דכיון דזה מפורש בתורה 'וקמץ מלא קומצו' לא איצטרך לחשבו כאן.

ד"ה מנלך - דסתם הקטרה הוי קומץ - תמוה דהגמ' מקשה מנלך דבעי לבונה קומץ ולא לענין דסתם הקטרה שיעורה בקומץ - חי' הגרי"ז. אמנם יעוי' בשטמ"ק שהגיה ברש"י "דסתם הקטרת לבונה הוי קומץ".

ד"ה פירשתי - וקא סלקא דעתך דודאי מדנחית וכו' - הרש"ש העיר על לשון קס"ד, דהא כן הוא גם לפי האמת, אך לשון זה שכיח טובא בפירש"י.

דודאי מדנחית למנינא דעתיה נמי אמידוי דלית ביה היתר שיריים לכהנים ואע"ג דאינו נקטר כולו [כמו] עולת העוף וכו' - ר"ל דדוקא כשאומר 'הרי עלי למזבח' סתם משמעות דבריו שנקטר לגמרי בלי שום שיור, ולכן קאמרה הגמ' דלא יביא עולת העוף דאיכא מוראה ונוצה וכן עולת נסכים וכדו', אבל כשאומר פירשתי דנחית למנינא [ר"ל נחית לפרש שם הקרבן], הגם שודאי נדר כליל מ"מ מדלא סתם והדגיש 'הרי עלי למזבח' אזי מסתבר שדעתו גם לדבר הקרב כולו למזבח אף דיש בו שיור כלשהו - כן הביאור עפ"י דברי טה"ק ועול"ש [ודלא כגירסת נ"א הנדפסת בצד], וכע"ז בפי' רגמ"ה.

תוס'

ד"ה אפשר - תימה והא תניא בהקומץ רבה וכו' ומשמע התם כגון דחק קפיזא בקבא אע"ג דעריב מעיילי - נראה לישב דרש"י כאן אזיל לשיטתו התם דחק קפיזא בקבא לא הוי עירוב לפי דרך הגודש שלמעלה נוגע, משא"כ בסוגיין דמגע הסללות עצמן דמי לעריכה של תרנגולים דגוף המנחה נוגע. ושיטת תוס' יתכן כפירוש הרמב"ם בהאי קפיזא דקבא - עי' בדברינו לעיל כד. בגמ' ד"ה כגון קפיזא. ובשפ"א כתב לישב ולחלק דהתם מיירי

מקומן בלבד שהוא צריך להיות דוקא באותו כלי דהמנחה, אבל ב' חצאי המנחה דהכא שפיר מצטרפין ע"י נגיעה.

וא"ת דבכולה שמעתא משמע דלא אסרינן אלא לערב חובה בנדבה אבל חובה בחובה משמע דשרי - החזו"א (כט. כא). תמה דאינו הכרח, ואפשר דאף חובה בחובה אסור, ונקט חובה בנדבה משום דבהכי מיירי כאן.

וי"ל כדשנינן לעיל בפרק התודה התורה אמרה טוב אשר לא תדור וכו' - ע"י טה"ק שהקשה על זה.

ורבי כר' אליעזר בן יעקב - הוא דיבור חדש לגירסת צ"ק ושטמ"ק.

ואין לומר דלייתי שיתין בחד מנא וחד בחד מנא ומגע להו וכו' - ר"ל כיון דכל הבעיה איך יתן שני לוגין שמן א"כ יביא כלי נוסף וכו' עשרון, ויתן לוג שמן בכלי הגדול, ולוג שמן יתן בכלי הקטן, וכיון דמגע להו נמצא הנדבה שבכלי הגדול מחובר עם זו שבכלי הקטן ומתן השמן דהתם עולה לו. [דאפילו לא נבלל השמן בכל המנחה אין בכך כלום כדלעיל קב: צריד של מנחות, ובפירש"י, ועוד דלא בלל כשר ובלבד שיתן מתן שמן].

ודחו תוס' דעל הצד שבכלי הגדול יש שתי מנחות והוא נתן רק לוג אחד, נמצא שנתפשט השמן אף לנדבה והו"ל חיסר שמנה דהחובה וריבה שמנה דהנדבה - ע"י ח"נ.

והנה נקטו תוס' דיש גם פסול דחיסר שמנה וגם דריבה שמנה, רצ"ע דלעיל כג. נקטו תוס' (ד"ה חרצ) דלא פסול אלא משום ריבה שמנה ולא משום חיסר שמנה, ומחלק בספר ישר וטוב דהתם מיירי בקמצים שנתערבו והכא במנחה שלא נקמצה, ע"י ש.

ד"ה לא יפחות משני גזירין - ודוקא כי אמר עצים אבל כי אמר עץ מיייתי

גזיר אחד - ע"י מה שכתבנו לעיל כ: בגמ' ד"ה וכמה.

ד"ה לא יפחות מן הקומץ - במס' שקלים וכו' פליגי אי לשיעור יד בעלים אי לשיעור יד כהן - ע"י מה שכתבנו על מתני' לעיל יא. ד"ה חיסר לבונתה.

ד"ה המעלה - וא"ת ומי סתם לן תנא כר"א דפרק בתרא דזבחים דף קי. - צ"ל מתני' זבחים קט: [וכ"ה בשטמ"ק], והציון דף קי. שייך לקמן לאידך דר"א דשני בזיכי לבונה עד שיקריב שני קמצים.

ולפירוש זה לא מיירי בקומץ דפולת - ר"ל לפירוש תוס' כל החמשה קמצים מיירי בלבונה, ומאי דנקטה מתני' "המעלה את הקומץ בחוץ" כוונתה כזית מקומץ אחד דשני הבזיכין ולאפוקי מדר"א שלא מחייב עד שיעלה תרוייהו בחוץ, וא"כ מיושב קושית רש"י אמאי לא תני נמי המקריב קומץ מנחה בפנים דלא מיירי המשנה אלא מקומצי לבונה.

והתוי"ט הקשה דלפירוש תוס' היה למשנה לשנות תחילה הדין דשני בזיכין טעונין שני קמצים.

ד"ה והא - ועוד קשיא והא איכא עצים דאפי' לרבי דאמר טעון קמיצה הכל קרב - תוס' הן לשיטתם לעיל כ: בד"ה לדברי, אבל רגמ"ה בסוגיין מפרש דשיירי העצים לכהנים ומיושב שפיר. וע"ע מש"כ לישוב הצ"ק ושפ"א.

דף קז.

גמ'

והאיכא נסכים לשיתין אזלי - נתיבות הקודש הקשה מדאיתא בזבחים סא: דשיתין הוסיפו במזבח משום דסברו שתיא כאכילה, א"כ הא דנבלע בשיתין חשיב כאכילת מזבח ממנו נמצא אזיל הכל למזבח.

איזהו

מנחות דף קז.

מקומם

תתלג

והאיכא מנחת נסכים - עי' קושית המקדש דוד סי' י. ב., ד"ה ובמנחות.

ודלמא נסכא אמר ר"א דאמר מטבע:

בפסק הרמב"ם:

הנה משמע בגמ' דאם לא אמר מטבע מביא נסכא, ובתוס' הביאו מהירושלמי דנסכא הוא שיעור לעשות צינורא. ותמדה המפרשים על הרמב"ם (ערכין ז. י.) שפסק דאם אמר זהב סתם צריך להביא עד שיאמר לא לכך נתכוונתי.

וז"ל הרדב"ז "ואיתא בירושלמי וכו' אם לא הזכיר צורה מביא אפילו צינורא, ומפרש רבינו אם אמר לא לכך נתכוונתי מביא אפילו עד צינורא שהוא דבר מועט", כלומר דהרמב"ם פירש שהירושלמי מייירי בשיעור התחתון עד כמה יכול לומר לא נתכוונתי ליותר מזה.

ובתוי"ט (מ"ד) כתב דדעת הרמב"ם שהבבלי פליג על הירושלמי הנ"ל. וכן בחי' הגרי"ז כתב דהרמב"ם מבאר כוונת הגמ' דלנסכא אין שיעור, ולדבריו מיושבת קושית התוס' ד"ה ודילמא. וע"ע טה"ק על תוס' זה.

ודלמא פריטי - בפשטות הקושיא דדלמא יתן פרוטה אחת בלבד. וז"ל הרש"י בכתובות קי': "ואימא פריטי ותאמר שיתן לו נחושת או כסף שוה מאה פרוטות" עכ"ל, ותמיהו ברה"ז וצ"ק על דבריו - עי' מה שכתבו בזה.

באתרא דלא סגו פריטי דכספא - משמע דבאתרא דסגו יכול להביא פריטי דכספא, והכס"מ תמה על הרמב"ם (ערכין ז. ט.) שכתב כלשון המשנה ולא חילק בין מקום למקום, ועי' טה"ק.

תניא ראב"י אומר לא יפחות מצינורא קטנה של נחושת - משמע מדברי ראב"י דבנחושת מייירי במתנדב מתכת ולא

מטבע, וא"כ גם ת"ק דמתני' מייירי בהכי, וכן הוא לשון רש"י במשנה "דמיייתי נחושת שוה מזה כסף". אך הרמב"ם (ערכין ז. ט.) פירש דאייירי נמי באומר מטבע, ולת"ק יביא מטבע מזה כסף. וכתב בחי' הגרי"ז דלפי דבריו לא פליגי ת"ק וראב"י, דת"ק מייירי באומר מטבע וראב"י בברייתא באומר נחושת סתם.

ולפי"ד הגרי"ז מיושב מה שפסק הרמב"ם כת"ק ולא כראב"י שמשנתו קב ונקי, והכס"מ שם עמד ע"ז וכתב מפני שאינו אלא בברייתא וסתם מתני' עדיף. וע"ע יד דוד לעיל קו., ובאור שמח.

למאי חזיא אמר אב"י שמחטטין בה פתילות וכו' - פירש"י דמפילין ראש הפתילה כשהוא שרוף. והנה לעיל פח: איתא דנר שכבה נידשנה הפתילה ופסולה, וכתב בחי' מרן רי"ז הלוי הל' תמו"מ (עמ' 82), וכן בחי' הגרי"ז בסוגיין, דע"כ צ"ל דמייירי הכא דעדיין הפתילה דולקת, וכן משמע בפ"י רגמ"ה "מקנח הדשן של פתילה כשהוא עמום". והוסיף הגרי"ז דלשיטת תוס' דמייירי הכא בשאר נרות ולא במנורה לא קשה כלום.

ברזל תניא אחרים אומרים לא יפחות מכליה עורב - מדלא קתני דלא יפחות מצינורא קטנה שראוי לחטוט בה פתילות כדלעיל, משמע שהיה דרכן להשתמש לזה רק בנחושת - נתיבות הקדש. [ואולי לכבוד המנורה, אך דעת תוס' (ד"ה שמומטין) שהשתמשו בזה לשאר נרות שהיו במקדש, ועי' בדברינו שם].

מתני'

פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יביא כיום מרובה - דהיינו מאה וארבעים לוגין בין לשמן ובין ליינ - עי' רע"ב במשניות ותוי"ט.

והשפ"א הניח בקושיא מה טעם לשער כיום

המרוכה. [וצ"ל דכן הוא דעת בני אדם שלא תהא נדבת היחיד גדולה מקרבנות הציבור כיום המרוכה, וכעין סברת המשנה לעיל קג:].

וכתב הרדב"ז (מעשה"ק י. טו.) דמשמע שאין ליינן ושמן קביעות כלי, מדלא מספקינן אם קבע בכלי אחד או בשני כלים כדאמרינן לעיל לגבי מנחות.

גמ'

ת"ר אזורח מלמד שמתנדבין יין - ע"י מה שכתבנו לעיל קד: בסוף המשנה (סוף פ"צ).

במאי קא מיפלאגי וכו' רבנן סברי דון מינה ומינה - המפרשים הקשו סתירה בדברי הרמב"ם: דבמעשה"ק (י. טו.) פסק כרבנן דהכא וא"כ נמצא דס"ל להלכה דון מינה ומינה, ומאידך בסוגיא יבמות עח: פסק דממזרים אסורים לעולם בין זכרים ובין נקיבות והוא כמ"ד דון מינה ואוקי באתרה - ע"י ברה"ז, צ"ק, ח"נ, יד דוד, עול"ש, ותפא"י במשניות אות כ"ח.

קרבן מלמד שמתנדבין שמן - במתני' לעיל קד: (סוף פ"צ) יליף לה ר"ט במה מצינו ממנחה - וע"י בדברינו שם.

מתני'

הרי עלי עולה יביא כבש:

א] מחלוקת הראשונים איזה כבש יביא:
פירש"י דמביא כבש שהוא פחות שבעולות, וכן פירש רגמ"ה. אבל הרמב"ם (מעשה"ק טו. ג.) פסק דהנודר סתם מביא מן הגדולים שבמין שנדר, וצ"ע א"כ אמאי לא יביא שור. וכתב הלח"מ לחלק בין היכי דאמר 'עולת בקר' שצריך להביא הגדול והמובחר, לבין היכי שאמר 'עולה' סתם דיכול להביא הפחות כדאיתא במתני'.

והרדב"ז ומהר"י קורקוס תירצו שהרמב"ם

מפרש דמשנתינו איירי במקום שלסתם עולה קורין לכבש. [ואזיל בזה הרמב"ם לשיטתו שמפרש הגמ' בע"ב "האי כי אתריה" דר"ל דבאתריה דת"ק קורין כן לעולה, ובאתריה דראב"ע קורין כך, ודלא כפירש"י שם].

ובדרך נוספת פירש מהר"י קורקוס, שהרמב"ם פסק כתוספתא ריש פ"ג דמביא את הגדול. ובעוד דרך פירש דמתני' ותוספתא לא פליגי, דודאי לצאת ידי שמים מביא גדול ובוה מיירי התוספתא, אבל אם הביא כבש יצא ובהכי מיירי מתני'.

והנה ז"ל הכס"מ "הכי משמע במשנה בסוף מנחות וכן מפורש בתוספתא פ"ג", וצ"ב שמשוה דברי המשנה והתוספתא. וע"ע בטה"ק, ובאבן האזל, ובחזון יחזקאל.

ב] עצם סברת הרש"י שיביא הפחות שבעולות צ"ב דהא מבחר נדריך כתיב, ובכל מקום צריך להביא מן המובחר, וכן לקמן קח: תלינן דהמקדיש בעין יפה הוא מקדיש, וע"י בדברינו שם במשנה.

פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל - פר הוא בן ג' שנים ועגל בן שנתו, והקשה הרש"ש אמאי לא יביא נמי בן שתי שנים שיש לו שם בפני עצמו 'בן בקר' ע"ש. וציין שעמד בזה הטו"א ר"ה דף י. [וכן ציין גלה"ש"ס]. וע"ע טה"ק.

רש"י

ד"ה מחטמין - מפילין ראש הפתילה כשהוא שרוף - ע"י בדברינו בגמ' ד"ה למאי חזיא.

ד"ה כליה עורב - לבלות העורבין שלא ישבו עליו - ע"י ברש"י ערכין ו. שכתב ב' פירושים.

ד"ה שמן - כר"ט דאמר בפירקין דלעיל דף קד. - צ"ל דף קד:

תוס'

מה שירצה וכו' - ר"ל מאי מקשה התם בכתובות ואימא פרוטות, אימא ה"נ דהלא "מגביהו כל מה שירצה" קתני, ומשני תוס' דא"כ היה נוקט בהדיא דמגביהו פרוטות.

ד"ה שמוחטין - לאו של מנורה
דמלקחיים אית להן אלא של שאר
נרות שהיו במקדש - רש"י נקט בלשונו 'של מנורה' משמע מנורת בית המקדש, ונראה לי שבדאין להקשות ממלקחיים, שהרי פירש"י (שמות כה. למ.) דמלקחיים הן "הצבתים העשויין ליקח הפתילות מן השמן לישיבן ולמושכן בפי הנרות, ועל שם שלוקחים בהם קרויין מלקחיים", וא"כ י"ל דמלקחיים דהתם של זהב היו מיועדים לסדר הפתילות, וצינורא של נחושת דהכא היה להפיל האפר מראש הפתילה ולקנח הנרות.

ובפ"ק דסנהדרין וכו' לא כמו שפי' שם בקונטרס שטוין בה זהב אלא כי הכא שמוחטין בה את הפתילות - אולי אין כוונת הרש"י שם שנצרך להקדש לטוות בו זהב, אלא מפרש הרגילות בעלמא להשתמש בה, וכן לשונו בשבת דף צ. "מזלג קטן כעין שטוין בו זהב, ולבדק הבית למאי חזי שמוחטין בו פתילות" וכו'. [אמנם עיי"ש הגהת הב"ח].

ד"ה כל"ה עורב - ובמקום אחר פירש כמין טבלא חדה זקופה על צידה וחדודה וכו' - כע"ז הוא פירש"י בשבת דף צ.

ובפ' שני דמו"ק לא משמע כן וכו' איבעי ליה לשוירי באמת כל"ה עורב - בחי' הגרי"ז הניח בתמיה דהא ודאי כדי שלא יהא מצות חינוך צריך לשייר בדבר שהוא מכלל הבנין, ונמצא דגם כל"ה עורב הוא מהבנין, וא"כ מאי מקשי דאיבעי ליה לשוירי בכל"ה עורב.

ד"ה ודילמא נסכא - נראה דנסכא פחות מדינר וכו' ובפ' בתרא דכתובות
וכו' - ברה"ז וצ"ק תמהו דאדרבה מקושיית הגמ' בכתובות שם ק': 'ואימא נסכא' מוכח דנסכא עדיפא מדינר, וכ"כ התוס' בכתובות שם, וכן דעת התוס' ב"ב ריש קסו., אמנם תוס' דהכא נראה דס"ל כר"ת תוס' ב"ב הנ"ל דמפרש דנסכא גריעא.

ועי' הגהת הב"ח כאן (אות ד'), ולפי דבריו אין ראיית התוס' מפירכת הגמ' בכתובות 'ואימא נסכא', אלא מעיקר הדין דכתוב בו כסף כל מה שירצה לזה מגביהו, וש"מ דיד בעל השטר על התחתונה. וע"ע בספר ישר וטוב.

ותימה דבפ"ב דכתובות אמרי' פריטי דכספא לא עבדי אינשי - פי'
 בסוגיין משמע דיש מקומות שאין יוצא פריטי דכספא אבל מ"מ עביד להו, ואילו התם משמע דלא עבדי כלל [כדקאמר על פריטי דדהבא דסוגיין].

וי"ל דפריטי דהכא ובגמ' פשוט לאו דוקא והכי פריך וכו' - ז"ל התוס' ב"ב ריש קסו. - "הכא פריך ואימא פריטי פי' מעות ופונדיונין ואיסריין וכל שאר מטבע של כסף הפחותים מדינר קורין פריטי, ולא פריטי ממש, ומשני דמיירי האי תנא באתרא דלא סגי פריטי דכספא שאין הולך מטבע של כסף פחותה מדינר באתה מדינה" עכ"ל.

ובזה מיושב גם שינויי הלשון בברייתות, דבגט פשוט קתני 'מגביהו דינר' לפי דמיירי באתרא שלא הולך פחות מדינר, ואילו בכתובות קתני 'מגביהו מה שירצה' ואפילו פחות מדינר במקום שהולך, אבל פריטי לא משום דלא עבדי כלל פריטי דכספא - ח"נ.

ובכתובות פריך ואימא פרוטות ממש ואע"ג דקתני מגביהו לזה כל'

הרי עליו שור יביא הוא ונסכיו במנה:

בטעם הדין:

תוס' מסיק דאין זה דין בגוף הקרבן, דודאי מן התורה יכול להביא אפילו בפרוטה, אלא דרבנן נתנו שיעור עין יפה כך.

ורש"י פירש דכך נתפרש דינו בתורה שבע"פ, וביאר הלח"מ (מעשה"ק טו. ד.) דר"ל שבקבלה הוא כן. [ובשפ"א נסתפק לפירש"י האם רק כשאומר שור סתם נתקבל שמביא במנה או אף כשפירש שור ב' סלעים חייב להביא במנה].

אולם הרמב"ם בפיהמ"ש כתב דאלו הדמים הם הדמים הבינונים לאלו הדברים באותו זמן באותן ארצות, וכ"כ בהל' מעשה"ק (טו. ד.) דמביא הבינוני, וראה בלח"מ שם שתמה עליו. וע"ע שם ברדב"ז, ומהר"י קורקוס, וראה עוד באבן האזל וחי' הגרי"ז.

שור במנה יביא במנה חוץ מנסכיו - השפ"א נסתפק באומר שור בשני מנים האם יביא ג"כ חוץ מנסכיו, דשמא דוקא כשאומר במנה דסתם שור דינו כך ומדהוסיף לפרש ש"מ דחוץ מנסכיו, אך כתב דמהרמב"ם משמע דבכל גווני מביא חוץ מנסכיו.

עגל בחמש וכו' איל בשתיים וכו' כבש בסלע - כתב השפ"א שצריך טעם מדוע ההפרש בין כבש לאיל הוא כפל ואיל מעגל חמשה פעמים. ונראה בזה לפי דשור לאחרשה שוויו מרובה.

שור במנה והביא שנים במנה לא יצא - כתב השפ"א דלכאורה ה"ה אמר שור סתם שדינו במנה אין יכול להביא שנים במנה, רק רבותא קמ"ל, עי"ש שהניח הדבר בצ"ע.

קמץ והביא גדול יצא רבי אומר לא יצא - בביאור מחלוקת רבי ורבנן - יעוי' בנתיבות הקודש.

ושמא תחילה עשה כליה עורב שלא היה יודע אח"כ כשראה קדושתו שממו - כ"כ גם התוס' בערכין ו., והעיר הצ"ק שבמועד קטן משמע דמפרש איפכא, דבזמן הבנין עשאו דכל זמן שלא היתה השכינה היה מן הצורך לכליה עורב.

ד"ה אי תניא - והא דלא קאמר הכי בפ' כל המנחות באות מצה דיחויא בעלמא הוא - תוס' לעיל ריש סב: תירצו דהתם קאמר דכו"ע סברי דון מינה ומינה מקמי דשמע סוגיא דהכא דפליגי בהכי.

ד"ה רבי אלעזר בן עזריה - ואע"פ שהיו רגילין לקנות קרבנות בירושלים - הרש"ש תירץ דרק במעשר שני היו רגילין לקנות בירושלים, עי"ש.

וראה עוד בטה"ק שדעת תוס' מוכחת כפירש"י ורגמ"ה בהא דאמרינן מר כי אתריה וכו', ודלא כפירוש הרמב"ם ורע"ב [עי' בדברינו לקמן ע"ב].

וכ"כ השפ"א, ותמה על התו"ט שהעתיק לשון התוס' [דאזיל כפירש"י] על פירוש הרע"ב שהוא כפירוש הרמב"ם, ועי"ש שדחק לבסוף דיתכן דתוס' נמי כשיטת הרמב"ם.

מ"מ דעת הנודר לפי מה שרואה בעיר - צ"ב הסברא בזה - עי' טה"ק, וע"ע שפ"א (ד"ה נמשנה לאצ"ע), וע"ע חי' הגרי"ז.

ד"ה פירשתי - ויש ספרים דלא כתיב שער - עי' טה"ק בביאור סברתם.

דף קז:

מתני'

הרי עליו תודה ושלמים יביא כבש - ה"ה דיכול להביא כבשה, ועוד נראה דה"מ שזכור דלאחד מהם נתכוין, אבל אם הוא מסופק צריך להביא כבש וכבשה - מלאכת שלמה במשניות.

איזהו

מנחות דף קז:

מקומן

תתלו

והאם אפילו משני מינים כגון נדר כבש והביא פר - הוא מחלוקת ראשונים, עי' בדברינו על תוס' ד"ה ורבי.

והאם לכתחילה יכול להביא גדול לרבנן, או רק דייעבד יצא - עי' בדברינו בגמ' בסמוך ד"ה אמאי.

נמ'

ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה - בב"ק עח: איתא חידוש טפי, דאפילו הפריש שור לקרבן ונגנב יכול הבעלים או הגנב כשבא להשיב לפטור נפשיה בכבש באתריה דת"ק ובעולת העוף באתריה דראב"ע.

והנה פירשו רש"י ורגמ"ה דבאתריה דמר גריע כבש מעוף ובאתריה דמר איפכא, וכן מוכח נמי פירוש התוס' לעיל ע"א (ד"ה ר' אלעזר) - עי"ש טה"ק.

אולם הרמב"ם בפיהמ"ש [וכן בהל' מעשה"ק טז. ג.] פירש וז"ל "במקומו של ת"ק לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה ופחות שתהא כבש, ובמקומו של ראב"ע קורין שם עולה מוחלט ואפילו לעולת העוף" עכ"ל. וכן פירש הרע"ב במשניות, וביאר הרדב"ז משום דלפירוש"י קשיא דאין לך מקום בכל א"י דגריע כבש מתור או מבן יונה.

ת"ר וכו' פירשתי ואיני יודע מה פירשתי יביא מכל דבר שקרב בסלע לגבי מזבח - רגמ"ה ביאר "כבש בסלע וסולת בסלע ולבונה בסלע", ונראה דר"ל דדוקא דבר שאורחיה לימכר בסלע, ולאפוקי כגון מצא שור כחוש בסלע. אך רש"י פירש "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע", ויש לעיין מאי ס"ל.

אמאי ולייתי פר ממה נפשך הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא - טה"ק הוכיח מדברי הרמב"ם

(מעשה"ק טז. ו.) דלרבנן קטן והביא גדול יצא דייעבד בלבד, ולכתחילה צריך להביא קטן כמו שנדר, וכן נקט האור שמח (מעשה"ק טז. ט.). ולפי"ז צ"ע אמאי לא משני הכא לעולם כרבנן ומודו דלכתחילה יביא פר ועגל - עי' מש"כ לישב טה"ק.

רישא וסיפא רבי ומציעתא רבנן - המציעתא רבנן היינו הא דקתני קטן והביא גדול יצא - רגמ"ה, עי"ש.

שישה לנדבה וכו' כנגד ששה בתי אבות הכהנים וכו':

האם התחלקו משמרות הכהנים לששה בתי אב ובשבת היו כולן שוין, או שנחלקו לשבעה בתי אב:

רש"י ורגמ"ה כאן פירשו דהיו ששה בתי אב ובשבת כולן שוין, וראה בהגהות ציון ירושלים על הירושלמי שקלים (סוף פ"ו) דכן נקט גם רש"י בפסחים נו. (ד"ה לערז שנת). אבל בתענית טו: (ד"ה אגשי) כתב רש"י דמתחלק המשמר לז' בתי אב, וכן הקשה המקדש דוד (ס' ל"ה סוס"ק ז'), [אכן ידוע שיש מפקפקים דהמפרש בתענית אינו רש"י - עי' בהגהות מהר"ץ חיות בסוף תענית, ובשדי חמד כללי הפוסקים ח. ג.]. וכן ציין ההגהות הנ"ל דגם הריטב"א בתענית והרע"ב בכמה מקומות כתבו דהיו שבעה בתי אב, וצ"ע ממתני' דהכא.

ובהגהות ראמ"ה כתב שגם דעת הרמב"ם והערוך דהיו שבעה בתי אב, אך לא תיקשי מסוגיין, דהבית אב שהיה עובד בשבת עובד גם באחד מימות החול כשיגיע משמרו וחזור חלילה עד שיעבדו כולן בשבת, דהא בשבת אין קרבנות נדבה, ולכן סגי בששה שופרות. ובתפארת ישראל (פ"ו דשקלים אות ל"ז) כתב משום דבשבת המעות הן מוקצה. [צ"ע דהא אין שבות במקדש].

שתקנו להם חכמים [כדי] שיהא שלום זה עם זה - יש לעיין בציור שביים

אחד הוצרכו הרבה להקיץ המזבח שלא יא
בטל, ונגמרו המעות שבשופר, האם יקחו
מהשופר השני או שמא ישאר המזבח בטל
בכדי דלא לינצו - עי' בזה שפ"א.

ר"י אמר מתוך שהנדבה מרובה תקנו להם שופרות מרובין כדי שלא יתעפשו המעות - פירש רגמ"ה דפעמים שיש מותרות הרבה שאם יתנו כל המעות בשופר אחד היו מתעפשין. אך בטה"ק כתב דיתכן דלא על המותרות קאמר שנדבתם מרובה, אלא על הנדרים ונדבות שבכל יום, דמתוך ששכיחין הרבה ואין זמן להקריב המותרות שבשופרות יתעפשו המעות.

וזעירי אמר כנגד פר ועגל וכו':

פירשו רש"י ורגמ"ה שהמתנדב פר מביא ונותן לשופר וכו', ומשמע לכאורה דזעירי מפרש דהנך שופרות לא מיירי כלל במותרות אלא בקרבנות נדבה.

אך תמה המקדש דוד (יט. יג.) דהלא הקרבן טעון סמיכה ואיך ניתן לשופר ששם מתערבין כל הקרבנות, ולכן הוא מפרש דמיירי ביחיד המתנדב לקיץ המזבח ולנדבת ציבור, עי"ש שהוכיח דשייך נדבת יחיד לקרבן ציבור, וראה שם בהערת מנחת מרדכי. וכן העול"ש תמה על דברי רש"י, ומפרש כוונתו על הדרך הזה דמיירי ביחיד המתנדב לקיץ המזבח ומוסרו לציבור.

ברם בתוס' תמורה כג: (ד"ה ושטה) כתבו וז"ל "שלא היו רוצין לעשות ממותר דמי הפר אלא לפר בלבד וכן לכל אחד", ומשמעות לשונם דאף זעירי קאי אמותרות בלבד, וס"ל שרצו לתקן שופר לכל סוג קרבן מותרות בפני עצמו. וכן פירש הר"ש משאנץ ויקרא נדבה פ"ה (הו"ד צננסת הראשונים אות כ').

וראה טה"ק (על רש"י ד"ה כנגד פר) שביאר מה היה קשה לרש"י על פירוש זה, וע"ע שם כיצד ביאר דברי הרש"י. וע"ע רש"ש על התוס' בתמורה הנ"ל שתמה על דבריהם. ועי' עול"ש, וראה עוד בדברינו בסמוך.

ורבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא - טה"ק תמה דלרבנן דסבירא להו קטן והביא גדול יצא מי ניחא, דהרי אם נדרו שנים כל אחד מעות על עגל, והכהן יקריב פר אחד לשניהם ודאי לא יהיה קרבן שלם לכל אחד. ואכן לפי התוס' בתמורה הנ"ל אחי שפיר דלא מיירי כלל בנדבת יחיד אלא אף לזעירי איירי במותרות, אבל תמה טה"ק דלענין מותרות כתבו התוס' עצמן דאפילו גדול והביא קטן יצא דיעבד.

ובר פדא אמר כנגד הפרים והאילים וכו' - רש"י מפרש דהפרים והאילים וכו' מיירי כגון שאבד קרבנו והביא אחר ואח"כ נמצא הראשון, והאי 'מותרות' מפרש רש"י כגון הפריש מעות מכל אלו ונתותרו. ורגמ"ה מפרש איפכא, דפרים ואילים וכו' היינו שהפריש מעות, ומותרות היינו שהפריש הקרבן עצמו ואבד וכו'.

רש"י

ד"ה יביא הוא - כך נתפרש דינו בתורה
שבע"פ - עי' בדברינו במתני' ד"ה הרי עלי שור.

ד"ה כנגד ששה - זה עובד יומו וכו'
ובשבת כולץ שזין - עי' בדברינו בגמ' ד"ה ששה לנדבה.

ד"ה כדי שיהא להן שלום - ואי משום
הנך עולות וכו' משום מזלינו הוא - בשטמ"ק הוסיף בשם גליון "א"נ יש שלמים שהעורות לבעלים".

ד"ה כנגד פרים - ואח"כ נמצאו
הראשונים ונתקו לרעייה - עי' הגהת השטמ"ק.

תוס'

ד"ה כבש - כדתנן ועמדו קינין
ברבעתיים פירוש רובע דינר - עי'

איזהו

מנחות דף קז:

מקומן

תתלט

מוכחת דקטן והביא גדול יצא דוקא באותו מין [ע"י בדברינו על תוד"ה ורבין], ושחור ולבן כיון שחלוקים במהותם חשיבי כשני מינים אף שאין נפק"מ למזבח בתועלתם.

ד"ה שיהא שלום - ואע"פ שבערב השבת מחלקין העורות משום בעלי זרוע וכו' - כתבו המפרשים דדברי תוס' מגומגמין. וראה הגהת צ"ק הנדפסת בצד דכוונת תוס' להקשות לשם מה התקינו לחלק בע"ש משום בעלי זרוע הרי כל בית נוטל משופר בפני עצמו, ומשני דמ"מ אם יחלקו בע"ש לכל המשמרות באותה שעה יפחדו יותר בעלי הזרוע.

וראה ביאור ברה"ז באופ"א, והח"נ הגיה הרבה בתוס' ומפרש דמקשה ומתרץ תרתי, עי"ש. וראה מה שביאר טה"ק, וע"ע עול"ש, ויד דוד, ובספר ישר וטוב.

ד"ה ורבי היא - דלרבנן לא חיישינן אע"ג דזימנין דשני ליה דההוא נתנן לשם אילים והוא מביא פר תחתיהם: א. ביאור הגירסא בתוס'.

ב. דעות הראשונים האם קטן והביא גדול יצא אף ממין אחר:

א ברה"ז גורס כעין גירסא שלפנינו, והצ"ק לא ניחא ליה דמאי קמ"ל הא היא גופה קטן והביא גדול דקאמרי רבנן, ולכן הוא גורס כנדרס בצד, ומבאר דר"ל דאף דיש לחוש שמא הנודב נתנן לצורך שני אילים, וצריך להביא עמהם שתי מנחות בשני כלים והכהן יקריב רק פר אחד ומנחה אחת, מ"מ רבנן לא חשו לזה. וכ"כ בהגהות ריא"ח. וע"ע בספר ישר וטוב גירסתו וביאורו.

ב בעיקר דברי תוס': כתב הרש"ש דמוכח דסברי דלרבנן דס"ל קטן והביא גדול יצא הוא אף ממין למין אחר, אבל מפירש"י לקמן קח. (ד"ה כיחידא) לא משמע כן. וכן משמע דעת הרמב"ם (מעשה"ק טז. ט.), וכ"כ גם

תוס' ב"ב קסו: (ד"ה רנעמים) שמפרשים שיטתם דיש לגרוס שם 'רבעתים' דהיינו רובע דינר אחד ולא 'רבעתיים' שפירושו ב' רביעיות - חצי דינר, ולקמן מקשים תוס' מיומא נה: דמשמע שהוא חצי דינר. אמנם רש"י במשנה כריתות ח. מפרש באמת ב' רביעיות שהוא חצי דינר.

וי"ל דבך ה"ה דכבש בין יש עמו נסכים בין אין עמו נסכים בסלע - ר"ל חובת ההבאה היא שיביא הקרבן בסלע, ובמקום שיש עמו נסכים יהא סלע כולל נסכים, ושאינן נסכים יהא כבש לבדו שזה סלע.

וי"ל דודאי מה"ת יכול להביא אפילו בפרוטה - ע"ע תוס' זבחים מח. ד"ה וחטאת, כריתות י: ד"ה מכלל, ב"ב קסו: ד"ה רבעתים, ורמזו לזה נמי תוס' לעיל ו: שהוזכר בגלהש"ס כאן, וע"י בדברינו.

וי"ל דהש"ם נקט שיעור שהיו עומדים בימיהם ושמא אח"כ נתייקרו - ר"ל דבכריתות דנקטו רובע דינר הוא לפי שיעור שהיה בימיהם, וביומא נקטו ד' זוזי שהן חצי דינר לפי מה שהיה בימיהם שנתייקרו.

בסוה"ד - ועוד דומיא דסלע - פי' כשם שחיסרון הסלע תלי לה התלמוד שם בשקל ה"ה חיסרון הדינר תלי נמי במשקל השקל - ברה"ז, צ"ק.

ד"ה שחור והביא לבן - חלוקים קצת כדאמר פ"ה דנזיר וכו' אוכמא למשיכה סומקא לבישריה וכו':

מה הדין נדר שחור והביא אדום?

השפ"א (ד"ה שחור) כתב לחדש דדוקא שחור והביא לבן לכו"ע לא יצא דכלפי מזבח שוין הן דאין נפק"מ למזבח במשכא ורדיא, אבל שחור ואדום דסומקא עדיף לבשריה הוי כקטן והביא גדול דלרבנן יצא.

אכן נראה לפקפק בזה, דהא דעת הרמב"ם

המהר"י קורקוס (סס ה"א) בדעת הרמב"ם, וראה עוד ברש"ש לקמן ריש קח:

אכן טה"ק מפרש דגם דעת תוס' כהרמב"ם, וכוונתם דגם להא לא חיישינן דשמא נדר איל והוא מביא פר תחתיו. [וצ"ע אמאי לא נחוש לדבר שכיח כזה].

ועוד ביאר טה"ק (נדיבור השני על תוס' זה) דכוונת גירסת ברה"ז בתוס', דרבנן דוקא בחד מינא לא חיישו לקטן והביא גדול, ולכן כרבנן לא אתיא לפי דלדבריהם סגי בשלושה שופרות ולא לששה, יעוי"ש.

דף קח.

גמ'

והמותרות - פירש"י שנתותרו מעות של אחד מכל הנך דלעיל, ומבאר טה"ק דדוקא למה שהיה כבר פר ואיל ונתקו לרעייה קפדינן שיקרב כמין שהיה מתחילה, אבל במעות שנתותרו דעדיין לא היו בהמות לא קפדינן ונותן הכל לשופר אחד.

והמעה:

תוספת קלבון והכרעה היא רק בשותפין הוא בכל אדם:

רגמ"ה מפרש כגון ששני בני אדם שוקלין יחד שקל ומוסיפין קלבון. אך ברש"י איתא שכל יחיד המביא מחצית השקל נותן הכרעה, ועי' בקרבן העדה על מתני' שקלים (ריש ד.) שמפרש דהוא פלוגתת תנאים שם.

וראה עוד במשנת אליהו (סס ע"ז) שביאר שיטת רש"י בכ"מ בהאי קלבונות, ולבסוף הקשה דרש"י בסוגיין סותר עצמו, דתחילת דבריו משמע כמ"ד שכל יחיד נותן קלבון, וסוף דבריו משמע דרק שותפין, וכתב הגר"א דצ"ל דט"ס בדברי רש"י.

מיהו השפ"א בסוגיין כתב דכוונת רש"י דכל אחד ואחד נותן הכרעה מעט למחצית השקל משום דאי אפשר לשקול עין בעין, רק בשנים השוקלין שקל שלם צריכין להוסיף קלבון

שהוא מעה משום שאם היו נותנין כל אחד בפני עצמו היו שתי הכרעות, ובקלבון זה פליגי לקמן אי לשקלים אזיל או למותרות.

מענה נמי לשקלים אזלא - הרש"ש העיר כיון דכולהו אמוראי דסוגיין הכי סברי כר"מ דברייתא בסמוך, אמאי פסק הרמב"ם (שקלים ג. ז.) דמעה זו לנדבה אזלא.

ושמואל אמר וכו' ומותר מנחת חוטא - לעיל דף ד. ילפינן הכי לגבי מנחת קנאות דמותרה נדבה דומיא דחטאת.

ביאור שיטת הרמב"ם במותר מנחת חוטא: הנה רש"י מפרש דמותר מנחת חוטא אזלה לנדבת ציבור, וכן פירש"י בהדיא לעיל ד. דאזלה לקיץ המזבח, אך הרמב"ם (פסוקמ"ק ה. ת.) כתב "או שהפריש מנחת חוטא והותירה המותר יביא מנחת נדבה", ומשמעות לשונו דאזלה לנדבת יחיד, וצ"ע הלא אי ילפינן מחטאת צריכה לילך לקיץ המזבח כחטאת.

וראה בחי' מרן רי"ז הלוי שם (עמ' 88) שהרחיב בביאור שיטת הרמב"ם, דס"ל דשאר אמוראי פליגי על שמואל ור"א וסברי דלא אזלה לקיץ המזבח [וכמש"כ תוס' ד"ה ושמואל], ולכן פסק הרמב"ם דיביאנה למנחת יחיד. אך מ"מ צ"ע דא"כ צריכה להירקב דומיא דמותר לחמי תודה או עשירית האיפה דכהן גדול [לחד מ"ד] דהרי חטאת קרייה רחמנא, ועי' בחי' מרן רי"ז הלוי הנ"ל מה שביאר בזה עפ"י יסודו דיש ב' דינים דילפינן במותרות [והבאנו דבריו בגמ' לעיל ד. ד"ה מה חטאת], וראה עוד בחי' הגרי"ז לעיל ד.

ועוד בביאור שיטת הרמב"ם: יעוי' באור שמח שם, ובשפ"א כאן (על תוד"ה ושמואל), ובמקדש דוד (ריש סי' י"ט), והרחיב בענין זה במנח"א עמ' כ"ג.

רבה אמר אפי' מותר עשירית האיפה של כהן גדול נמי נדבה - כדעת רבה כן

איזהו

מנחות דף קח.

מקומן

תתמא

סבר ר' יוחנן לקמן, וסברתם משום דקרייה רחמנא 'חטאת' לעשירית האיפה דכהן גדול כדפירש"י.

ולפי"ז יש לעיין דאי סברי דחשיבא ממש כחטאת לענין דינא, אמאי תנן בריש מכילתין דכל המנחות שנקמצו שלא לשמן כשרות חוץ ממנחת חוטא וקנאות ולא קתני נמי עשירית האיפה דכהן גדול, וחזינן דעכ"פ כיון דלא באה על חטא ממש אינה כחטאת גמורה, וצ"ב הגדר בזה (נתיבות הקודש).

לחם יותר מן הראוי הרי קודם שחיטה קדושת דמים להן ויש פדיון, עי"ש.

מתיבי מותר שקלים חולין - בשקלים (ג). נחלקו בזה ב"ש וב"ה, דב"ה סברי דמותרן חולין, וביארו המפרשים משום דהוי הקדש בטעות דהרי אין צריך ליותר משקל, וב"ש סברי דהוי נדבה ולשיטתם דהקדש בטעות הוי הקדש, ועי' בזה מקדש דוד (ס' יט. ט.ו.).

אלא מותר לחמי תודה ירקב:

מתני'

שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שנים - עי' חקירת המקדש דוד שכתבנו במתני' לעיל עט: ד"ה התורה.

איל זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו כבש - הרדב"ז (מעשה"ק טו. ו). דן אם צריך להביא נסכי איל או נסכי כבש, ומסיק שלא נתחייב בנסכים אלא בשעת הקרבה ולכן מביא כשעת ההקרבה.

א כלומר רבה מפרש דהא דתני בברייתא "מותר מנחה ירקב" הכוונה למותר לחמי תודה. ותמה בהגהות מצפ"א הלא איתא לעיל מו: דלחמי תודה לא איקרו מנחה, ותירץ דאביי הוא דס"ל הכי אבל רבה פליג וסבר דאיקרו מנחה.

ב בפסק הרמב"ם שמותר לחמי תודה ירקב:

מריהטא דהסוגיא משמע שדברי רבי אושעיא דעשירית האיפה של כהן גדול ירקב תליא בפלוגתת רב חסדא ורבה בביאור האי ברייתא, ולפיכך תמה הלח"מ על הרמב"ם (פסוקה"ק ה. ט. ח). שפסק בין בעשירית האיפה ובין בלחמי תודה שירקבו, והלא רבי אושעיא לית ליה לכאורה הא דרבה דמותר לחמי תודה ירקב, וכתב שאולי סבר הרמב"ם דדעת רבי אושעיא דתרווייהו ירקבו, ועי"ש מהיכן יליף זאת הרמב"ם.

ג ביאור הדין דמותר לחמי תודה ירקב:

פירש"י לפי דאי אפשר להקריבן בפני עצמן וגם אי אפשר להקריבן עם תודה אחרת, ועי' בעול"ש שדן בזה אמאי אי אפשר לשנות הלחם ולהקריבו עם תודה אחרת.

ובמקדש דוד (יט. ג). דן אמאי אי אפשר לפדות הלחמי תודה וכן המותר חביתין, דלא מיבעיא אם נתותרו מעות אלא אף בהפריש

רש"י

ד"ה והשעירים - ולא מפי השמועה - ר"ל שמעצמו פירש כך ולא שמע הפירוש מרבותיו - ברה"ז.

ואין לנו בהמה ניתקת לרעייה אלא אלו, דכבשה ושעירה וכו' אין ניתקות לרעייה אלא מתות - עי' בספר ישר וטוב.

ד"ה כיחידאה - אלא המתנדב עגל נותן המעות לשופר של פר וכו' - משמע מרש"י דקטן והביא גדול יצא רק אם מאותו המין, ועי' בדברינו לעיל קז: על תוס' ד"ה ורבי.

ד"ה מותרות - בולחו קמאי נמי וכו' שניתותרו מכדי קרבן - בצד נדפסה הגירסא 'מדמי קרבן', וצ"ע דהלא קמאי

אין תודה קריבה בלא לחמה - עי' עול"ש
שהאריך לדון אמאי אי אפשר לשנות הלחם
ולהקריבו עם תודה אחרת.

**במתני' ד"ה אם רצה - ואע"ג דהוי גדול
והביא קטן - הגהת הצ"ק**
[הנדפסת בצד] דהדיבור המתחיל צ"ל יביא
בדמיהן אחד, הוא לפי המוכח בגמ' לקמן
ע"ב ורש"י שם (ד"ה גדול, וד"ה לפלוג, וד"ה
וכי' לוסר) דנדר שור אחד גדול והביא שנים
קטנים חשיב כקטן והביא גדול, דשנים
חשובין טפי מאחד, וע"כ דדברי רש"י דהכא
נסובים על הציור שנדר שני שוורים ורצה
להביא אחד.

אך יעוי' ברש"ש (רי"ט ע"צ) שהאריך בזה,
ומסיק דלפי האמת אם יביא בדמים שנים
חשיב גדול והביא קטן, ולפי"ז מיושבים
דברי רש"י, ועי' בדברינו לקמן ריש קח.:

תוס'

**ד"ה והמעה - וקשיא דאם הכרע עולה
יותר ממעה וכו' - צ"ב למה נקט**
יותר ממעה, דה"ה אם כל הכרע מעה קשיא
איך יוצאין בהכרע דמעה אחת.

**ואם זה שיעור הכרע למה דחק בקונטרס
לפרש כן וכו' - פי' אם כל שיעור**
הכרעות הוא מעה אמאי דחק לפרש בשותפין
ולא ביחיד המביא מחצית השקל. וכתבו תוס'
דלפיכך נראה דבכל הכרעות מיירי כלומר בין
דיחיד בין דשותפין דנותן מעה. וראה מש"כ
להגיה ולפרש בדברי תוס' בספר ישר וטוב.

ופלוגתא היא בתוספתא דשקלים וכו' -
צ"ע מאי מיייתי מהתוספתא, דאי
דפליגי אם נופלין הקלבנות לשקלים או
לנדבה הלא בגמ' תיכף בסמוך מיייתי האי
ברייטא דנחלקו בזה, ואי למימר דנחלקו אם
נותן מעה או חצי מעה לשם מה מיייתי
הסיפא דברייטא דפלוגתא ר"מ ור"א, וצ"ב.

מיירי שניתותר הקרבן עצמו ולא דמיו.
ובכרה"ז הגירסא 'מכדי קרבן' כדאיתא
לפנינו, ובשטמ"ק הגיה 'מכל קרבן'.

**ד"ה ה"ג כנגד מותר חטאת - דזה בן
שתי שנים ואיל' בן שנה - צ"ל ואלו**
בן שנה - חי' הגרז"ס.

ובעיקר דברי רש"י - עי' לעיל קד. ברש"י
ד"ה ואחד למותר אשם נזיר, ובדברינו שם.

ואשם מצורע נותנין מדמו לבחונות ומעון
נפכים - כדאיתא במתני' לעיל צ.:

ובא להתירו במחנה - כע"ז כתב גם הרש"י
לעיל ריש ד,; ועי' בדברינו שם.

ד"ה ומותר דמנחת חוטא - אבל מותר
מעות שאר מנחות לא אזלי לנדבת
ציבור אלא הוא יוסיף משלו ומביא מנחה
אחרת - עי' מקדש דוד סי' י"ט סוס"ק א'.

ד"ה ומותר עשירית האיפה - ואם
הפריש מעות לעשירית האיפה
של היום וניתותרו שוב אין יכול' לצרפן
לשם מחר - בחי' הגרי"ז מבאר החילוק
שבין חביתין לשעירי הרגלים דקי"ל שאם לא
קרבו ברגל זה יקרבו לרגל הבא, דהתם הן
קרבן ציבור שלב בי"ד מתנה עליהם, וזה לא
שייך בחביתין שהן קרבן יחיד, ודבר
שבחובה אינו בא אלא מן החולין ולכן לא
יכול לצאת ידי חובתו בחביתין של אתמול.
ובעיקר הדבר האם חביתי כהן גדול הוו קרבן
יחיד או של ציבור - עי' מה שהרחבנו בזה
בגמ' לעיל דף נא.

ד"ה וחד לקנין - הואיל ואין באה על
חטאת - עי' שטמ"ק וצ"ק דכאן
מתחיל דיבור חדש 'ירקב - הואיל ואין באה
על חטא' וכו', וקאי על הא דקתני עשירית
האיפה של כהן גדול ירקב.

ד"ה מותר לחמי תודה - ואם תודה
אחרת אי אפשר להקריבו שהרי

ד"ה ושמואל - דבשלמא אמוראי דלעיל
סברי דמותר מנחה לאו לנדבה אזלי
 - צ"ע איך יפרשו הנך אמוראי את המשנה
 בשקלים המובאת בסמוך דמותר עשירית
 האיפה נדבה, דלכל הפחות קאי על מנחת
 חוטא - עי' שפ"א.
 וראה עוד בספר ישר וטוב שהוסיף להקשות
 טובא, ומש"כ להגיה ולפרש.

אלא לר"א דחשיב מותר מנחת חוטא כל
שכן מותר עשירית האיפה - צ"ב
 מאי כל שכן הוא, הלא בחביתי כהן גדול יש
 סברא שאינו ממש חטאת וכדסבר שמואל
 לפי האמת, ויתכן י"ל לפי דבחביתי כהן גדול
 יש יותר צד פשוט שיפלו לנדבת ציבור לפי
 דיש בהן עצמן צד של קרבן ציבור - ראה
 מה שהרחבנו בזה לעיל דף נא. בגמ' ד"ה
 דנין יג"ל.

ד"ה ומדאינה - לא דמי למותר מנחה
דלא תירקב ואינה קרויה חטאת
 וכו' - ר"ל דמנחת נדבה אף דאינה קרויה
 חטאת לא תרקב לפי שלא היה לה שם חטאת
 מעולם [ולכן יוסיף משלו ויביא אחרת
 כמש"כ רש"י ד"ה ומותר דמנחת חוטא],
 משא"כ עשירית האיפה דכהן גדול שהיה לה
 שם חטאת תרקב - ברה"ז, צ"ק.

דף קח:

גמ'

והא אמרת רישא שור במנה והביא שנים
במנה לא יצא:

האם זה דומה לנדר קטן והביא גדול?
 פירש"י דקשיא אפילו לרבנן דמודו בהא דלא
 יצא, וא"כ לפי"ז נדר שור אחד והביא שנים
 חשיב גדול והביא קטן דמודו רבנן דלא יצא,
 וצ"ע דבסמוך מוכח מהגמ' וכן פירש"י דנדר
 והביא שנים קטנים חשיב כקטן והביא גדול,
 וכדפירש"י שבכל מקום שנים חשובים מן
 האחד.

ועי' רש"ש שנתחבט בזה, ומסיק דלפי האמת
 חשיב כה"ג גדול והביא קטן, ורק לס"ד
 סברה הגמ' דחשיב קטן והביא גדול, אבל
 למסקנא דרבי פליג אכולה מילתא הדרנא
 דגדול אחד עדיף משנים קטנים, עי"ש.

אך לכאורה היה נראה לפרש דודאי נדר שור
 אחד והביא שנים חשיב כקטן והביא גדול
 בין לס"ד ובין למסקנא, ורק ההיא דשור
 במנה והביא שנים במנה דין אחר לו וכלשון
 רש"י במתני' קז: "שהרי קבע שור אחד
 במנה", כלומר דהוא לא מדין קטן והביא
 גדול אלא מדין שקבע נדרו בצורה מסויימת
 דאסור לשנות אפילו לרבנן, דומיא דקבע
 מנחה בכלי אחד דאסור להביא בשני כלים,
 וכן משמעות המשנה שם דדוקא בסיפא
 נקטה הדין דגדול והביא קטן וכן קטן והביא
 גדול, משמע דברישא הוא מדין אחר.

ושוב מצאתי שעל דרך הזה מישב העול"ש,
 וכן בחי' הגרז"ס ובספר ישר וטוב (לעיל קז:),
 עי"ש בדבריהם.

איבעיא להו ממינא למינא מאי - מסקינן
 דשרי לת"ק אף ממינא למינא,
 ומ"מ כתב מהר"י קורקוס (מעשה"ק טז. ו. -
 נסו"ד) דעוף לא יביא אפילו שנפסל.

מעמא דאין בילה וכו' - עי' בשטמ"ק דיש
 ספרים שניתוסף כאן גירסא מרבנן
 סבוראי, וכן מוכח דגרס רגמ"ה [הנדפס בסוף
 ע"א].

ובטהורים עגל והביא פר וכו' - האי
 'טהורים' ר"ל דלא נפל בהן
 מום כדפירש"י, והא דנקט התנא לשון
 'טהורים' ובבעל מום לשון 'נסתאב' דהיינו
 טומאה - נראה דהוא עפ"י מאי דאיתא לעיל
 סוף דף ק: דבעל מום איקרי טמא, ושם בדף
 קא. ילפינן מנין דאיקרי טמא.

רצה יביא בדמיו ב' וכו' - עי' בספר ישר
 וטוב שמוחק פיסקא זו.

לֹא שָׁנוּ אֵלָּא דֹאמַר שׁוֹר זֶה עוֹלָה וְכוּ' אֲבָל אִמַּר שׁוֹר זֶה וּדְמוּי עֲלֵי עוֹלָה הוֹקְבֵעַ - אִפְשָׁר דִּהְיִינוּ כְּשִׁפִּירֵשׁ דְּדִמּוּי עֲלֵי אִם יִפְסַל הַשּׁוֹר, אֲבָל אִם אִמַּר בְּסֵתָם 'וּדְמוּי עֲלֵי' נִרְאָה דִּהְיִי כְּשֵׁנִי נִדְרִים, דִּהְיִינוּ הַשּׁוֹר וּדְמוּי הַשּׁוֹר - שִׁפָּא.

מתני'

הָאֹמַר אֶחָד מִכְּבָשֵׁי הַקֹּדֶשׁ וְכוּ' הַגְדוֹל שֶׁבִּהְיוֹת הַקֹּדֶשׁ - בְּגִמ' מִפְּרֵשׁ לִפִּי שֶׁהַמִּקְדִּישׁ בַּעֲיֵן יָפָה מִקְדִּישׁ, וְצִ"ע אִמַּי קִתְּנִי בְּמִתְנִי לַעֲלִיל קִז. דִּהְיִי עֲלֵי עוֹלָה יִבְיֵא כְּבֵשׁ, וּפִירֵשׁ"י הַפָּחוֹת שֶׁבְּעוֹלוֹת, [וּפִירוּשׁ הַרְמְב"ם בִּזָּה - יְעוּי' בְּדַבְּרֵינוּ שֵׁם]. וְצָרִיךְ לַחֲלֹק דְּבִאוֹתוֹ מִיֵּן שֶׁנִּדְרָה מֵאֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בַּעֲדָרוֹ תִּלְיֵן שֶׁמִּקְדִּישׁ בַּעֲיֵן יָפָה וְיֵשׁ עֲלָיו לִהְיוֹת מִן הַמִּבְחָר, אֲבָל אִם לֹא פִירֵשׁ כָּלל אִיזָה נִדְרָה, אִזִּי אֵינוֹ מִחוּיֵּיב לִהְיוֹת מִן הַגְדוֹל יוֹתֵר. וְעִי' בִּזָּה בְּנִתְיִבוֹת הַקּוֹדֶשׁ כֹּאן, וְלַעֲלִיל סוֹף דִּף קִז.

גמ'

אֵלֶּמָּא מִקְדִּישׁ בַּעֲיֵן יָפָה מִקְדִּישׁ - כֵּתֵב נִתְיִבוֹת הַקּוֹדֶשׁ דֹּאִין זֶה נוֹגַע לַפְּלוּגְתָּא בְּב"ב [שְׂצִיין מִסֵּהש"ס] אִי מִקְדִּישׁ בַּעֲיֵן יָפָה מִקְדִּישׁ, דִּהְיִתָּם מִיֵּרִי בְּמִקְדִּישׁ לְבִדֵּק הַבֵּית, וְהִכָּא כֵּתִיב 'מִבְּחָר נִדְרִיךְ', אֵלָּא ר"ל דּוֹדָאֵי רוּצָה לִקְיָם נִדְרוֹ שֶׁנִּדְרָה בְּמִבְחָר נִדְרוֹ.

הִיכִי עֲבִיד אַר"ח בֵּר רַב מִמֵּתִין לֹא עַד שְׁיוּמָם וְכוּ' - אֵין לְהַקְשׁוֹת אֵיךְ יִמְתִּין עַד שְׁיוּמָם אֶחָד מֵהֵן וְהִרִי עוֹבֵר עַל בַּל תֵּאָחֵר, י"ל כִּיּוֹן שֶׁאֵינוֹ יִכּוֹל לְהַקְרִיב אֵלָּא אֶחָד מֵהֵם דְּשִׁמָּא יִבְיֵא חוֹלִין בַּעֲזָרָה לֹא חִיּוּבוֹהוּ לְהַקְדִּישׁ הַשְּׁנִי מִסִּפֵּק, וּמִדָּאֵי אִפְשָׁר לוֹ לְהַקְרִיבֵן לֹא עוֹבֵר גַּם בְּבַל תֵּאָחֵר - תִּפְא"י בְּמִשְׁנֵיּוֹת אוֹת נ"ד.

וּמִחִיל לִיהַי לְקִדּוּשְׁתִּיהּ בְּגִדּוּל:

הָאִם צָרִיךְ לַחֲלֹל בְּפוּעֵל אוֹ שֶׁהַקְדוּשָׁה חִלָּה מֵאֵלִיָּה?

מִרְש"י מִשְׁמַע דְּמִפְרֵשׁ שֶׁמִּחֲלָל אוֹתוֹ עַל הַגְדוֹל מִסִּפֵּק, אֵךְ לִשׁוֹן הַרְמְב"ם (מַעֲשֵׂה"ק נז). (ח.) "יִמְתִּין לְבִינּוֹנִי עַד שִׁפּוּל בּוֹ מוֹם וְתַחּוּל הַקְדוּשָׁה עַל הַגְדוֹל לְבִדּוּ", וְכֵתִבּוּ מִהֵר"י קוֹרְקוֹס וְכִס"מ דִּנְרָאָה שֶׁמִּפְרֵשׁ שֶׁחִלָּה הַקְדוּשָׁה מֵאֵלִיָּה עַל הַגְדוֹל, וּמִסִּיק מִהֵר"י קוֹרְקוֹס דְּלִשׁוֹן 'מִחִיל' מִשְׁמַע טָפִי כְּפִירֵשׁ"י. [אֵךְ יְעוּי' בְּשִׁפָּא שֶׁנִּקְטַּב בְּפִשְׁטוֹת שׁוּדָאֵי גַם כּוֹנֵת הַרְמְב"ם בְּדִרְךְ חִילּוּל].

וְהוֹסִיף מִהֵר"י קוֹרְקוֹס וְבִיָּאֵר לְשִׁיטָתוֹ בְּרַמְב"ם: דִּנְרָאָה שֶׁאִם הוּמָם הַגְדוֹל אֵינוֹ מִחֲלָלוֹ וְאֵין קְדוּשָׁתוֹ חִלָּה עַל הַבִּינּוֹנִי, לִפִּי דְּעִיקָר הַקְדוּשָׁה הוּי עַל הַגְדוֹל [וְלִפְיֵכֶךְ חִלָּה הַקְדוּשָׁה מֵאֵלִיָּה עֲלָיו], וְהַבִּינּוֹנִי אֵינוֹ אֵלָּא חֲשֵׁשׁ בְּעֵלְמָא. אוֹלָם הַתּוּרִי"ט (פ"ג מ"ט - נסו"ד) כֵּתֵב דְּפִשְׁטָא דִּה"ה אִם הוּמָם הַגְדוֹל דְּמִחֵל בְּבִינּוֹנִי, אֵלָּא שְׂצִיין שִׁיבִיָּא ג"כ בְּדִמִּים הִתְרִים, וְכֵן נִקְטַב בְּפִשְׁטוֹת הַתִּפְא"י שֵׁם (אוֹת נ"ד), וְכֵן נִקְטַב הַקְר"א לַעֲלִיל מִז: ד"ה גִּמ' מוֹשֶׁךְ), וְבִיָּאֵר דְּסִבְרַה הַרְמְב"ם דְּכָל זְמַן שֶׁשְׁנִיָּהֶם רִאוּיִן לְהַקְרִיבָה שְׁנִיָּהֶם בְּסִפֵּק נִדְרוֹ, אֲבָל לֵאחֵר שֶׁהוּמָם הָאֶחָד מִמִּילָא חַל הַנִּדְרָה עַל הָאֶחָד וְנִתְבָּרַר עֲתָה שֶׁזֶּהוּ שֶׁנִּדְרָה. [צ"ע הָא קי"ל בְּדִאֲוִרִיָּתָא אֵין בְּרִירָה וְאֵיךְ מִיִּתִּי סִפֵּק חוֹלִין לַעֲזָרָה].

וְהִנֵּה לְשִׁיטַת הַרְמְב"ם [אֵלִיבָא דִּהַכִּס"מ וּמִהֵר"י קוֹרְקוֹס] יֵשׁ לְדוֹן טוֹבָא כִּיצַד תְּסוּר הַקְדוּשָׁה מִן הַבִּינּוֹנִי וְתַחּוּל מֵאֵלִיָּה עַל הַגְדוֹל, וּמִבְּאֵר מִהֵר"י קוֹרְקוֹס הִנֵּל דֹּאִפְשָׁר דְּתִלְיֵן שְׂכַךְ נִתְכַּוֵּן הַמִּקְדִּישׁ מִתַּחֲלִילָה שֶׁאִם יוֹמָם הַבִּינּוֹנִי לֹא יִהְיֶה קְדוֹשׁ אֵלָּא הַגְדוֹל, דְּחֲשֵׁשׁא בְּעֵלְמָא הוּא דְּחִישִׁינָן לְבִינּוֹנִי דִּהְדַּבֵּר קְרוֹב שֶׁהַגְדוֹל הַקְדִּישׁ, עִי"ש.

לֹא שָׁנוּ אֵלָּא דֹאמַר אֶחָד מִשְׁוּוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ אֲבָל אִמַּר שׁוֹר בְּשׁוּוֹרֵי הַקֹּדֶשׁ הַגְדוֹל שֶׁבִּהְיוֹת הַקֹּדֶשׁ - כֵּתֵב בְּרַה"ז דְּדוֹקָא אִמַּר שׁוֹר

איזהו

מנחות דף קח:

מקומן

תתמה

בשזורי' אזי הגדול שבהן הקדש, אבל אמר 'שור משזורי' הרי הוא כאומר 'אחד משזורי', והוסיף דזה שלא כדברי הכס"מ (מעילה ז. א.), ועי' בזה יד דוד.

מיתבי וכו' וכן שור של הקדש שנתערב באחרים וכו' וכולם ימכרו לצורכי עולות ודמיהן חולין - צ"ע אמאי לא ימתין עד שיפול מום ויחלל על הגדול כדאמרינן לעיל, ולשיטת הרמב"ם אליבא דהמפרשים שכתבנו לעיל דעיקר הקדושה בגדול נחא דהתם רק אמרינן דימתין וכו' ויחלל על הגדול, ואילו הכא מסקינן דקאי על שור הקדש שנתערב בשל חולין דהוי ספק השקול, אך לשיטת המפרשים האחרים וכן לשיטת רש"י קשיא, ועי' ח"י הגרז"ס שנתלבט בזה והניח בצ"ע.

רש"י

ד"ה לא יביא בדמיו א"ל - דקמן הוא יותר מדאי - נראה דנקט רש"י הכי רק לס"ד דהגמ', דהא מסקינן דהאי תנא ס"ל לרבנן דכל גדול והביא קטן אסור לכתחילה ואפילו אינו קטן יותר מדאי.

ושו"מ שעמד בזה הרש"ש (גגמ' ד"ה והא אמת), ומפרש לשיטתו דברי רש"י הללו.

ד"ה לפי שאין בילה - וקס"ד דאי לאו וכו' - הרש"ש העיר על לשון קס"ד, דהא כן מסקינן לפי האמת דתרי תנאי אליבא דרבי. אכן כן מצינו רבות בלשונות הרש"י.

ומייתי תרין הוא"ל ומכח קמא אתו אבל מנחות דמביא מביתו בעינא דומיא דנדרו - נראה דר"ל דבקרבת כו"ע חזו דהומם ואלו באין מכוחו, משא"כ מנחות דהשתא מפריש ומביא שנים מביתו יאמרו שאינו כנדרו שנדר מנחה אחת. ותוס' פירשו החילוק בע"א.

ד"ה חוששין אף לבינוני - אבל היכא דאמר פירשתי ליכא לספוקי דודאי גדול פירש - בבאור דברי רש"י יעוי' בתפא"י אות נ"ו.

ד"ה ודמיהן חולין - אבל האי דלא נפיק לחולין ולצורך קדשים נמכר אין דמיו קדושים - משמע מפירש"י ד"דמיהן חולין' היינו דהגם שמכר את השוורים שהן בספק הקדש מ"מ לא נתפס קדושה בדמים וכדמפרש.

ותמה הרש"ש דאי מטעם מכירה הלא קי"ל דהמוכר עולתו לא עשה ולא כלום, אלא כאן הוא מוכר את החולין בכל מקום שהם [שהרי רק אחד מהן הקדש] וממילא פשיטא שהדמים חולין. וע"ע בזה בחזון יחזקאל (תוספתא יג. ב.). וע"ע פירוש העול"ש ודלא כפירש"י.

וראה עוד בחזון יחזקאל הנ"ל שכתב דהא דפשיטא לרש"י דמוכר קדשים אין הדמים נתפסים בקדושה אלא בבעל מום שיוצא לחולין - מלשון הרמב"ם (מעילה ז. ח.) משמע שאף במכירה [אם היתה חלה] היו הדמים נתפסים בקדושה, עי"ש. וראה עוד במקדש דוד (ס' יח. א.).

תוס'

ד"ה לפי - הלכך לא מוחזי כי ההוא נדדרו ומן הדם לא חיישינן אם נתערב וכו' - תוס' מבארים החילוק בין מנחות לזבחים [ודלא כפירש"י], דבמנחות אסור לערבן לכתחילה כדלפינן לעיל פט: "והקטירו שלא יערב חלבים בחלבים" - עי' שטמ"ק ד"ה תרין, משא"כ בדם אין לחוש אם נתערב [היינו כשמטן דמן שוה - עי' מתני' זבחים פ.], והוסיפו תוס' דאפילו נימא דמ"מ לכתחילה אין לערב משכחת לה דיכול לערב לכתחילה אם נתערב סולתן וכדאייתא בסוגיא לעיל פט:

דף קט.

גמ'

שאני לוקח דיד בעל השטר על התחתונה - תמוה דבשלמא אי הוי ספק אמרינן דיד בעל השטר על התחתונה, אבל הכא הלא תלינן בודאי לענין הקדש שלשון שור בשוורי כוונתו לגדול שבהן [דאל"כ צריך להקריב כולם מספק], וא"כ ה"נ בית בביתי ודאי נתכוין למוכחו. ותיירץ השפ"א דצ"ל דלשון שור בשוורי או בית בביתי ר"ל 'המיוחד שבהם', אלא דלענין הקדש תלינן דמקדיש בעין יפה ונתכוין למיוחד לטובה, ולגבי לוקח דידו על התחתונה נותן לו הגרוע, ע"ש.

וראה בחי' הגרז"ס שהרחיב בזה בכמה מהלכים.

מתני'

הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו וכו' **רבי שמעון אומר אין זו עולה** - ר"ש סבר דכיון שאמר שאקריבנה בבית חוניו לא חל הקדש כלל, ואזיל לטעמיה במתני' לעיל קג. דס"ל דלא התנדב כדרך המתנדבין - ע"י תפא"י במשניות (א"ת ס').

גמ'

נעשה כאומר הרי עלי עולה ע"מ שלא אתחייב באחריותה:

האם פטר עצמו גם מהזיק בידים:

רש"י והרע"ב במשניות הוסיפו "ע"מ שאהרגנה ולא אתחייב באחריותה", וביאר רעק"א במשניות דסבירא להו דאי אמר רק "ע"מ שלא אתחייב באחריותה" הוא פוטר עצמו מאונסים ואולי אף מפשיעה אבל לא מהזיק בידים, ולכן ע"כ כשאמר "שאקריבנה בבית חוניו" הרי זה כאומר שאהרגנה בידים, וזה שלא כדברי תשו' מיימוני דס"ל דבאומר

"ע"מ שלא אתחייב באחריותה" פטר נפשיה אף ממזיק בידים.

ובעול"ש כתב והוכיח דבאמת בעלמא אם הזיק בידים חייב, אלא דהכא אינו מזיק בידים דנתנה לכהני בית חוניו שיקריבוהו, ואינו חייב מטעם שליחות דאין שליח לדבר עבירה, וע"ע שם. וראה עוד במרדכי ב"מ סי' שס"א, ובקצוה"ח (עג. יד.).

אלא אמר רבא אדם זה לדורון נתכוין
אמר אי פגיא בבית חוניו מרחנא וכו':

מדברי תוס' בכתובות נו. (ד"ה הרי וז) משמע דתלינן דנתכוין לעולה ממש [ודורון היינו עולה] אלא שעושה תנאי שאם לא ירצה לטרוח לעלות ולהקריב בירושלים שלא יחול כלל הנדר.

והקשו תוס' הנ"ל דהיאך חל כלל התנאי והא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ותיירצו דהיינו כשמתכוין לעקור אבל הכא סבור שיש מצוה בבית חוניו כמו בבית המקדש, ועי"ש בפני יהושע, וע"ע תפא"י במשניות (נצנעו סוף א"ת ג'), ויד דוד כאן.

אמנם מלשון רש"י כאן שפירש "לדורון - ולא חל עליה שם עולה" מדייק העול"ש שמפרש דיש לתלות שנתכוין לדורון וכלל לא לעולה, אלא דכיון דיש במשמעות לשונו להכי ולהכי לפיכך אם הקריב במקדש גלי דעתיה דמעיקרא לעולה נתכוין, ואם הקריב בבית חוניו נתכוין לדורון בעלמא, ומיושב דאין זה שייך כלל לתנאי על מה שכתוב בתורה.

מתני'

הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר:

קובץ הערות בענין בית חוניו ובית עכו"ם:

[א] כהן ששימש בבית חוניו האם פסל העבודה?

איזהו

מנחות דף קט.

מקומן

תתמו

כתב הרמב"ם (צ"למ"ק ט. יד.) "נראה לי שאם עבד כהן ששימש שם במקדש לא פסל", וכתב הכס"מ דטעם דמסתבר הוא, דכיון דהוא משום קנס בלבד כדמפרש בגמ' דקסבר תנא דמתני' דבית חוניו לאו ע"ז הוא - בדיעבד אין לקנסו, וכע"ז כתב מהר"י קורקוס.

והרדב"ז הוסיף דהוכחת הרמב"ם היא מדנחלקו בכל הסוגיא לענין עובד לע"ז שהקריב במקדש אם קרבנו ריח ניחוח, ובהא דכהנים ששימשו בבית חוניו לא פליגי, משמע דלכו"ע קרבנו ריח ניחוח בדיעבד.

ב] כהן ששימש בבית ע"ז ושב בתשובה האם פסל כשעבד במקדש?

הנה מהרמב"ם (צ"למ"ק ט. יג.) מוכח דאם שימש בבית ע"ז גמורה ואח"כ עבד במקדש עבודתו פסולה אף דשב בתשובה. וכן איתא בתוס' זבחים כב: (ד"ה משום) דאפילו שב בתשובה עדיין הוא בכלל ערל לב שמחלל עבודה, ובגמ' יליף לה מקרא דיוחזקאל. וראה בשפ"א (ד"ה זמנה) שדן אמאי הוי עכובא הא לא שנה הכתוב לעכב.

ברם הזבח תודה (ד"ה הרי אלו) כתב לחדש [לולי דמסתפינא] מדקדוק לשון הגמ' שנקטה בכל הני לישנא ד'אין קרבנו ריח ניחוח', משמע דהיינו רק דלכתחילה לא יקריב שאין מזה נחת רוח לקב"ה, אבל לא שיהא קרבנו מחולל, ע"ש.

ג] קנסו רק על בית חוניו או על כל עבודה בבמה?

ע"י בשפ"א (ד"ה זמנה) שנסתפק אם דוקא על בית חוניו קנסו, לפי שהיה דומה לבנין בית המקדש ואפשר שהרבה כהנים נמשכו לשם, ולכן נקטה המשנה 'בית חוניו' ולא סתם במה בשעת איסור הבמות, או דילמא ה"ה כל כהן שעבד בבמה קנסו, ונקט 'בית חוניו' אגב מתני' דלעיל.

ד] במושב זקנים לבעלי התוס' (שמות לג. ה.) הקשה ר"י איך אהרן הכהן היה כשר לעבודה והלא אמר 'חג לה' מחר', וכהן שעבד בבית חוניו נפסל לעבודה, ותיירץ דח"ו לא עבד בעגל וכוונתו שאמר חג לה' מחר - מן העגל. (הוצא צננסת הראשונים אות ל"צ).

ח] מומר לכל התורה או לחלל שבתות:
האם גם מומר לכל התורה או לחלל שבתות שדינו כעובד עבודה זרה (ע"י מולין ה.) אם עבד בבית המקדש עבודתו פסולה - ע"י אחיעזר (ח"ג ריש סי' נ', ומ"ד סי' פ"ח) שנקט דרק עובד ע"ז ממש בלבד, וע"ע זבח תודה (ד"ה והלכמה).

שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' וגו' - דין זה דאסורין לשמש יותר במקדש הוא אפילו דשבו בתשובה [כמבואר ברש"י ד"ה כהן ששחט, ובתוס' זבחים כב: ד"ה משום], ונראה לפי דאי לא שב תיפוק ליה דפסול מקרא אחרינא ד'כל ערל לב' כדאיתא בזבחים כב:, וודאי דקרא זה בא לפסול אף דשב בתשובה.

הרי אלו כבעלי מומין חולקין ואוכלין ולא מקריבין - הילפותא לדין זה - ע"י בזבחים דף קב.

גמ'

אמר רב יהודה כהן ששחט לעבודת כוכבים קרבנו ריח ניחוח - הרמב"ם (צ"למ"ק פ"ט סוף ה"ג) פסק דאע"פ כן לכתחילה לא יעבוד במקדש, וכתב הכס"מ (נסו"ד) דכן היה משמע לו מדנקט רב יהודה "קרבנו ריח ניחוח" דמשמע אם עבר והקריב נתקבל אבל לכתחילה לא יקריב. וע"ע שפ"א (ד"ה זמנה).

דתניא וכפר הכהן על הנפש השוגגת וכו' איילמא בשחיטה מאי איריא שוגג אפילו מזיד נמי - ק"ק דהא

בסוגיות, דהכא מסקנא דסוגיין דיד בעל השטר על התחתונה, והתם מסיק דעלייה היינו מעולה שבכתים וע"כ סברה הסוגיא דיד בעל השטר על העליונה - ע"י צ"ק ועול"ש.

ושמא לאפוקי יציע דוקא קאתי - הצ"ק הגיה 'לאפוקי עלייה', וביאר דהיינו כפי' הרא"ש שם דאף סוגיא דהתם סברה דיד בעל השטר על התחתונה ואם אמר לו בית סתם נותן לו הגרוע שיש לו, אלא דדוקא עלייה ממש אי אפשר ליתן לו דגריעא טפי משום עליה וירידה שבה. [אמנם בפשט המימרא ד'מראהו עליה' ודאי אין הסוגיות שוות וצ"ל דהכא דיחויא בעלמא כדלעיל, אלא שמ"מ אין הסוגיות חלוקות בעצם].
אכן העול"ש גורס בתוס' 'יציע' כשלפנינו - ע"י ביאורו. וראה עוד בר"ן בנדריים שנקט דהסוגיות חלוקות, ועי"ש מש"כ בשם הרמב"ן. וראה עוד בתוס' שם.

ד"ה לא ישמשו - בספר הזהיר כתוב כהן שהמיר דתו לא ישא את כפיו וכו':

מחלוקת ראשונים האם כהן שהמיר דת ושב בתשובה יכול לשאת כפיו, ודין המיר דת באונס:

תוס' הביאו ספר הזהיר שלא ישא כפיו, וביאר הצ"ק דר"ל אפילו דשב בתשובה. אמנם הביאו תוס' לקמן דעת רש"י דפליג שיכול לישא כפיו, והבאנו בסמוך חבל ראשונים שהסכימו לדעת רש"י, אך הרמב"ם (נשיאת כפים טו. ג.) פסק כספר הזהיר דאינו נושא כפיו לעולם. והחמיר הרמב"ם ביותר שאפילו עבד ע"ז באונס גם הדין כן, והכס"מ שם הניח בצ"ע מנא ליה הא כהני הבמות ודבית חונו לא משמע שהיו אנוסים.

מיהו בב"י הל' נשיאת כפים (סי' קנ"ח) כתב דאם המיר דת דאנסוהו לכך אפילו לדעת הרמב"ם וספר הזהיר נושא כפיו, וביאר בבדק הבית שם דדוקא עבד ע"ז באונס אסר

עיקר הברייתא אתא לאורויי דכהן עצמו שחטא יכול להקריב קרבנו וכדאיתא לעיל עד. - שפ"א.

לעולם בשחיטה ובמזיד לא נעשה משרת לעבודת כוכבים - השטמ"ק הגיה "ובמזיד לא דנעשה משרת לעבודת כוכבים", ולפי גירסא שלפנינו צריך לפרש בתמיה.
ועצם סברת רב ששת מפרש רגמ"ה וז"ל "דנעשה כומר לעבודת כוכבים דאע"ג דלאו שירות הוא מ"מ עבודה חשובה היא דבכלל ד' עבודות היא" עכ"ל. וע"ע בזה עול"ש, שפ"א, ונתיבות הקודש.

רש"י

בסוה"ע ד"ה בחטאה בשגגה - משמע אפילו נפש כהן בחטאה בשגגה יכול להקריב קרבנו וכו' - ע"י לעיל עד. רש"י ד"ה בחטאה בשגגה, ובדברינו שם.

תוס'

ד"ה שאקריבנה - אין שייך כאן תפוס לשון ראשון ואחרון וכו' - פי' מדנתפס הנדר נוכיח שלא כמ"ד תפוס לשון אחרון, דלהאי מ"ד לא היה לנדר לחול כלל שהרי כל הקדישו הוא על מנת להקריב בבית חונו, ומשני תוס' דיש לפרש דיבורו דאטרח עד בית חונו. וצ"ב דסברא זו קאמר רבא בגמ', ורב המנוא מפרש בע"א, וע"י בזה יד דוד.

ויש לעיין בלשון רש"י, דמשמעות דבריו במשנה דהוא מצד תפוס לשון ראשון ונתפס חיובו בעולה.

ד"ה אפילו - ושמא דיחויא הוא - פי' ההיא דהכא דמתרץ דגריעא דיחויא הוא - עול"ש.

אבל קשיא דמסיק יד בעל השטר על העליונה - פי' אינו מועיל דנימא דהכא דיחויא הוא, כיון דסו"ס יש סתירה

איזהו

מנחות דף קט:

מקומן

תתמט

תשובה - עי' ח' הגרז"ס שמבאר דהכא לא שייך לפרשו על תשובת שוגג.

ואי אשמעינן שחיטה משום דעבד ליה עבודה וכו' - צ"ע מאי בעי לצריכותא משחיטה לאחרני, הלא בכולהו פלוגתייהו בשוגג דאילו במזיד כו"ע מודים, משא"כ בשחיטה מחלוקתם במזיד דאילו בשוגג לכו"ע קרבנו ריח ניחות - עי' יד דוד.

אבל השתחוה דלא עבד ליה עבודה וכו' אבל הודה דדיבורא בעלמא וכו' - מהצריכותא משמע דהשתחוה והודאה גריעי משחיטה, דהשתחוה לא עביד מעשה והודאה הוי דיבור בעלמא, ותמה הובח תודה על הרמב"ם (צי"מ"ק טו. יג.) שלענין שחיטה פסק דבשוגג עבודתו כשירה דכו"ע מודו בזה כדלעיל, ולענין השתחוה והודאה פסק דאפילו בשוגג נפסל. ובדומה לזה תמה הלח"מ (נשילת כפס טו. ג.).

דתניא אותה שנה שמת שמעון הצדיק וכו' לאחר הרגל חלה שבעת ימים ומת ונמנעו אחיו הכהנים מלברך בשם:

א] מקור הדין שבמקדש צריכים הכהנים לברך בשם המפורש, וטעמי הראשונים מדוע כשמת שמעון הצדיק נמנעו לעשות כן:

יסוד הדין דרשו בסוטה לח. "ושמו את שמי - שמי המיוחד לי" דהכהנים מברכים בהזכרת שם המפורש, ועוד דרשו דרך בבית המקדש מזכירים שם המיוחד.

ובתוס' רי"ד ביומא לט: תמה היאך היו יכולין להמנע כיון שדרשינן שבמקדש מברכין בהזכרת שם המפורש, ותירץ דאינו חובה אלא רשות. ועוד תירץ דשם בן מ"ב אותיות נמנעו מלהזכיר, אבל היו מזכירין שם של ד' אותיות ככתבו.

וטעם דמשמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך

הרמב"ם ולא כשאנסוהו להמיר דת, וכן ביאר שם הב"ח דברי הב"י, עי"ש. וע"ע בזה בנתיבות הקודש.

ולענין הלכה - בשו"ע (קכח. לו.) הביא ב' השיטות, וכתב הרמ"א דעיקר כשיטה שאם עשה תשובה נושא כפיו. וראה עוד ביאור הלכה (ד"ה ואם נאנס).

דכתיב וקדשתו והוא אחליה לקדושתו ועבדו ליה רבנן מעלה מפני דרכי שלום - פ"י דבטעם שכהן קורא ראשון בתורה איתא בגיטין נט: תרי טעמי: משום ד'וקדשתו', וכן אפילו אם רוצה הכהן לחלוק כבוד לאחר אי אפשר לשנות דתקנו מפני דרכי שלום שלא יבואו לאנצויי, וקאמרי תוס' דהכא טעם ד'וקדשתו' ליכא כיון שכבר נתחלל, ומשום דרכי שלום נמי ליכא כיון שנדחה מלשמש במקדש נדחה נמי מלברך - עול"ש.

ורש"י פירש דכשר - בתוס' סוטה סוף לט. הביאו כן בשם תשובות רגמ"ה, והוסיפו "שאם לא תאמר כן נמצאת מרפה ידיהן של בעלי תשובה שיאמרו אוי לאותה בושא אוי לאותה כלימה וימנעו מלעשות תשובה", עכ"ל.

וראה בכנסת הראשונים דכן נמי דעת האור זרוע, המרדכי במגילה, תוס' הרא"ש ותוס' שאנץ בסוטה לח., וריטב"א במכות יג.

ד"ה כהן ששחט - ולרב ששת בשוגג ולרב נחמן אפילו במזיד - פלוגתת ר"ש ור"נ היא לקמן בסוף העמוד בהזיד בשחיטה אם קרבנו ריח ניחות. וכדברי תוס' כ"כ הרש"י ריש ע"ב.

דף קמ:

גמ'

אלימא בשוגג מאי ושב שב ועומד הוא - לכאורה גם על שוגג שייך

כהונה מוציאין אותו לחוץ ומפציעין את מוחו בגזירין.

ומקור הדין הזה הביא הרדב"ז (צי"מ"ק 7.3.) בשם הר"ן בסנהדרין שהוא הלכה לממ"ס דומיא דקנאים פוגעין בו. אך הרדב"ז עצמו מפרש דתקנת חכמים הוא כעין שאמרו בסנהדרין מז. דבי"ד מכין ועונשין שלא מן הדין, כיון דסו"ס חייב מיתה בידי שמים והכהנים הפקירו עצמן לכך אם ישמשו בטומאה, יעו"ש.

ר"ן לבית המלך ורצו אחריו כל הרואה אותו אומר זה הוא - לעיל בדברי ר"מ לא קתני הכי אלא רק לדברי ר' יהודה, לפי שלא האמינו תיכף שחזונו עשה כן והשיאו עצה זו, עד שנתברר הדבר ואמרו כולם דזה הוא - מהרש"א.

אמר ר"י בן פרחיה בתחילה כל האומר [אי עלה] אני כופתו וכו' עתה כל האומר לי לירד וכו' - פירש מהרש"א שבתחילה אומר לו רק שכופתו לפני הארי ואינו מזיקו בידים, אבל כשרוצה להורידו א"ל אני עצמי מזיקו להטיל עליו קומקום חמין. אולם בפ"י הבונה על ע"י פירש איפכא, שבענותנותו דיבר שהיה שונא את הרבנות בתחילה עד שהיה מתאכזר במיתתו, אך לאחר שעלה לגדולה היה רע בעיניו לירד אך לא כ"כ כבתחילה אלא היה מצערו במים חמין בלבד.

שנאמר ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען - פירש"י שפת ישראל היושבים בארץ כנען, ועי' מהרש"א לשם מה לימדת לדבר בשפת ישראל.

רש"י

ד"ה נעשה משרת - והא דאמרינן וכו' מוקי לה רב ששת בשוגג - וכ"כ תוס' לעיל סוף ע"א.

בשם - כתב רגמ"ה כאן "לפי שהיו יראים להזכיר השם כתיקונו שלא היו בוטחין בעצמן", ומשמע שלא היו בוטחים שיודעים היטב הזכרת השם. אולם רש"י ביומא לט: (ד"ה מלנך) כתב "שלא היו כדאי" כלומר שלא היו ראויין. ובתוס' סוטה לח. (ד"ה הרי) ביארו בזה דהזכרת השם מותרת במקום שיש גילוי שכינה בלבד ומשמעת שמעון הצדיק לא זכו שוב לגילוי שכינה.

ב] כהן גדול וכהנים הצנועים היו מברכין בשם אף לאחר מכן:

יש לעיין דבסוגיין איתא דמשמת שמעון הצדיק נמנעו הכהנים מלברך בשם, ואילו בקידושין עו. איתא "משרבו פריצים היו מוסרים אותו לצנועים שבכהונה ומבליעין אותו בנעימת אחיהם", ואיתא התם דר' טרפון שמע הכהן גדול שהבליע השם בנעימת אחיו הכהנים, והרי ר"ט בסוף בית שני היה ושמעון הצדיק בתחילתו. והראוני דמהרש"א בקידושין שם כתב לחלק דכל הכהנים נמנעו מלברך בשם אבל הכהן גדול לא היה נמנע, ולפי"ז צ"ל דגם הכהנים הצנועים לא היו נמנעים כדאיתא בקידושין שם, וצ"ע, וגם צ"ע לטעם התוס' בסוטה [שהזכר לעיל אות א'] דלא היה גילוי שכינה. וצ"ל דלכהן גדול לעולם איכא גילוי שכינה. ובזה ניחא כיצד היה כהן גדול ביום הכיפורים מזכיר שם המפורש עשר פעמים, ומשמע דאף לאחר שמת שמעון הצדיק - עי' רש"ש סוטה לח.

והשפ"א ביומא לט: תירץ שלא נמנעו אלא מלברך בקול רם אבל היו מבליעין אותו. או י"ל דלא היו חכמים כ"כ שיודעים לברך בשם המפורש, אבל קצת יחידים היו יודעים, ומהם שמע ר' טרפון. וגם זה צ"ע כדלעיל.

בקשו אחיו הכהנים להרגו - הא דביקשו להורגו נראה דהוא עפ"י דין המשנה בסנהדרין פא: דכהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבי"ד אלא פרחי

המפרשים הקשו דהא דעת ר' יוסי בזבחים מה. דאף בקרבן עכו"ם חייב על שחוטי חוץ.

והצ"ק פירש דבהא גופה נחלקו ר"מ ור"י בסוגיין, דר"מ סבר כר יוסי וא"כ ודאי לא הקריב קדשי עכו"ם לשם שמים דהא אסורין בשחיטת חוץ וע"כ ס"ל דהעלה לשם עבודה זרה, ור' יהודה ס"ל כר"ש דבקדשי עכו"ם פטור על שחוטי חוץ ושפיר העלן לשם שמים. ועי"ש שלפ"ז מישב קושיית התוס' במגילה י. איך מקריבין בבית חונוי בטומאה דהלא גזרו טומאה על ארץ העמים. וראה ברש"ש ועול"ש שהשיגו עליו.

ובדרך אחרת מתרץ הצ"ק: דחוניו עצמו לא הקריב רק הם עצמן הקריבו כפי אשר הורם, ולהורות להם שרי כדאיתא בזבחים קטז., וכן ביאר השפ"א. וע"ע מש"כ לישיב העול"ש.

ומהלך אחר כתבו הקר"א בזבחים שם, והמקדש דוד (כו. ט.), וחזו"א (קמ"א מ"א. יד.) - דהא דקאמר ר' יוסי דקדשי עכו"ם השוחטין בחוץ חייב ה"מ כשהקדישם להקריבן במקדש, וא"כ י"ל דהכא מיירי דהקדישום בתורת קדשי בני נח להקריבן בחוץ. אך שיטת תוס' עצמן מוכחת דלא ס"ל חילוק זה, מדלא תירצו כן בזבחים ריש קטז., עי"ש.

וע"ע בזה באבן האזל (מעשה"ק יט. ז), והאריך בנידון זה במנח"א זבחים ח"ב עמ' רנ"ט, וח"ג עמ' קכ"ח.

וראה עוד בהגהות מהרש"ם כאן שכתב בשם יערות דבש, דאיסור שחוטי חוץ הוא רק בא"י ולא בחו"ל, וצ"ע.

והנה כל האמור לעיל הוא לשיטת תוס' דלא ניחא להו שהיה עובר על איסור שחוטי חוץ, אך לשון הרמב"ם בפיהמ"ש "וכן אמרו בית חוניו לאו בית ע"ז הוא אלא שעבר על מה שנאמר פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", וכתב מהרש"א דכן מסתבר דהא מתני' סברה דבית חוניו לאו בית ע"ז הוא וא"כ אמאי עשאוהו כבעלי מומין שלא

ד"ה לאהובתו - אשתו - וכן פירש רגמ"ה, אבל הרמב"ם בפיהמ"ש כתב דאמר שיש לו חשוקה שהוא מזנה עמה.

ד"ה כל האומר עולה - ללשון הראשונה דרש"י צ"ל דלא גרסינן "שהרי שאול ברח" וכו', או דגרסינן זאת לעיל קודם "תנא אמר ר"י בן פרחיה" - ח' הגרז"ס.

משום דאין טוב לומר ע"י שמא לא יקיים - רגמ"ה פירש באופן אחר טעם האיסור לידור לכתחילה לגירסא זו. ועי' בדברינו על תוס' ד"ה בתחילה.

תוס'

ד"ה נזדמן - ומשני דשמא שכינה היתה - בתו"י יומא ריש לט: איתא 'כבוד הקב"ה היה', וכתב הר"ב רנשבורג כאן בהגהותיו דמכאן תשובה לאומרים ששכינה מלאך הוא, ודלא כהתשב"ץ בפי' הגדה של פסח שפירש על "ובמורא גדול זו גילוי שכינה" דהיינו ראיית המלאך, עי"ש.

והנה בסוטה לג. מובא מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול בהיותו בקדש הקדשים ביום הכיפורים, ומוקמינן לה לחד תירוצ דגבריאל הוה, וצ"ע הלא גם מלאך אין רשאי להיות שם.

ובעיון יעקב על ע"י שם תירץ, דדוקא כשמתלבשין בלבוש אדם אין רשאין. ובהגהות עיני שמואל בסוטה שם דחה דאין לחלק בזה, ותירץ דבאמת לא נכנס גבריאל לשם רק קולו שמע.

ד"ה חוניו בני - וי"ל דביראת חטא היה ממלא מקום אבותיו - הוא כעין הא דמשנינן בכתובות קג: לענין רבן גמליאל ורבי שמעון בני רבי. וע"ע יד דוד, ובספר הליקוטם על הרמב"ם (מהדורת הר"ש פרנקל) הלי' כלי המקדש פ"ד ה"כ.

ד"ה והעלה - ונראה דלכ"נ נח היה מעלה הנודרים נדרים ונדבות:

ישמשו יותר במקדש, אי לאו משום שעברו מיהא על שחוטי חוץ.

ד"ה בתחילה - ואותו לשון ראשון וכו'
ולעיל הו"ל לאתויי גבי הרי עלי עולה - כלומר במתני' לעיל ע"א הוה ליה לאתויי.

וראה ברגמ"ה שגרס גירסא זו, וביאר השייכות לסוגיין זו"ל "דאסור לידור לכתחילה כדי שלא יבוא לידי תקלה דשמא יקריבנו בבית חונוי ויהא ענוש כרת אלא בשתיקה יביא קרבנותיו", עכ"ל.

אמנם בפירש"י מבואר בהטעם לגירסא זו שלא יאמר הרי עלי עולה משום שאין טוב לנדור שמא לא יקיים. וכך נראה שהבינו גם תוס' שהקשו דלא היה לו להביא מימרא זו כאן. ואכן פירוש רגמ"ה מתאים לדעת הרמב"ם בפיהמ"ש שהבאנו לעיל, שבבית חונוי עברו על שחוטי חוץ והקריבו קרבנות ישראל, אבל תוס' לשיטתם בדיבור הקודם שרק לבני נח היו מעלין, ויתכן שכך סבר גם רש"י.

ורבינו קלונימוס אביו של רבי משולם הגיה בלשון שני - כע"ז איתא ברש"י זבחים מה: (ד"ה ה"ג נומי), אלא שהוא כתב דכך פירש רבי משולם בר קלונימוס גאון בשעת מיתתו.

דף קי.

גמ'

כדמתרגם רב יוסף - עי' תוס' ב"ק ג: ד"ה
כדמתרגם, ותוס' שבת קטו.
ד"ה ובידו, ומהרש"א שם.

אמר ר"ה אלו גלויות של בבל שדעתן
מיושבת עליהן כבנים - כדאיתא בפסחים פז: "יודע הקב"ה את ישראל שאינן יכולין לקבל גזירות אכזריות אדום לפיכך הגלה אותם לבבל". (צ"ן הגהות מפ"א).

וטעם שגלות בבל קלה יותר - כתב העיני שמואל (הו"ד צהגהות ומידושים צ"ס הולאת וגשל) לפי שגלו שם החרש והמסגר, וכל המקבל עליו עול תורה פורקין הימנו עול מלכות.

והנה כל זה הוא לפירש"י דדעתן מיושבת עליהן היינו מבחינת עול המלכות, אבל מהרש"א מפרש שדעתן מיושבת יותר משאר גלויות לפי שיש להם תלמידי חכמים החרש והמסגר.

דקרו ליה אלהא דאלהא - כלומר דגדול שמו בגוים אבל אין יראין אותו - רגמ"ה.

ומהרש"א פירש שאומרים שהוא אלוהי האלוהים ולאותן אלוהות שתחתיו נתן כח וממשלה. וכן פירש הצ"ק.

ומנחה תהורה זה הלומד תורה במהרה -
מדוע דימה לומד תורה בטהרה דוקא למנחה - עי' מהרש"א וצ"ק.

אלא אמר רבא כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא
אשם:

מהרש"א מפרש שדעת רבא דהתורה לא רק מכפרת כאילו הקריב לאחר שחטא, אלא גם מגנא ומצלא שלא יבוא לידי חטא ויתחייב קרבן. [אך רש"י ד"ה אין צריך לא מפרש כן].

וביד דוד הביא בשם מהרי"ט, דרבא ס"ל דדוקא העוסק בקרבנות כך ולא בכל התורה, וכתב שאין הלשון במשמע כן, ומפרש היד דוד דרבא קמ"ל דאף בזמן המקדש התורה מכפרת, משא"כ לריש לקיש דוקא בזמן הזה דאילו בזמן המקדש קרבן עדיף.

והזבח תורה (ד"ה אמר רנא) כתב דרבא בא להוסיף שלא תאמר כפשטות הלשון "כאילו הקריב עולה" דמשמע דבעצם העולה חשובה מלימוד התורה, קמ"ל דמעלת התורה יותר מהקריבה, וכוונת הכתוב שאין צריך לתיקון הקרבן לפי שבלימוד התורה נתקן יותר, ורק

איזהו מנחות דף קי. מקומן תתנג

ד"ה אין צריך - דהכי משמע זאת התורה לעולה כלומר במקום העולה וכו' - עי' עול"ש שמפרש בע"א.

ד"ה לבעל הדין - לאומרים רשויות הרבה הן - עי' צ"ק שמפרש בדרך אחרת.

ד"ה לרצונכם זבוחו - פרט למתעסק בסכין לחתוך דבר אחר ושחט בהמת קדשים - בתוס' זבחים ריש מז. ובחולין יג. הקשו על פירש"י דכה"ג גם בחולין פסול לרבנן, ופירשו תוס' בע"א, עי"ש.

תוס'

ד"ה ומיבאל - ויש מי שאומר כבשים של אש - לפירוש זה צריך לפרש הפסוק 'לעולם זאת על ישראל' דבשכיל ישראל הוא מקריב כבשים של אש - צ"ק.

בזמן המקדש גזירת מלך להביא קרבן בדוקא. וכן פירש העיון יעקב על ע"י. וראה עוד מש"כ בהקדמת הצ"ק לסדר קדשים בביאור הסוגיא.

אינו צריך לא עולה ולא חטאת - לפנינו נמחק תיבות 'ולא חטאת', אמנם בילקוט איתא הכי, ועי' ביאור הגירסאות בנתיבות הקודש.

בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות שלא נאמר בהן וכו' אלא ה' וכו' - מהרש"א מפרש שהיה קשיא ליה מדוע נקטה התורה בפרשת קרבנות שם ה' שהוא מידת רחמים, והלא הקרבנות על הרוב באין לרצות ולפייס מידת הדין, לזה קאמר שלא ליתן פתחון פה וכו' - עי' בדבריו.

מונין למתעסק בקדשים שהוא פסול - ראה בספר איזהו מקומן עמ"ס זבחים בדף מז. שהרחבנו בסוגיא זו.

רש"י

ד"ה מאי דכתיב - ולא כתיב בה חוקה - עי' יד דוד.

ברוך רחמנא דסייען

מפתח נושאים

לספר איזהו מקומן על מסכת מנחות

לפי סדר א - ב

הערה: המפתח מציין לנושאים שצוינו ונתבארו בספר

איזהו מקומן לפי גמ' רש"י ותוס'.

דוגמא: טו. גמ' ד"ה הא קמ"ל (אות ב').

הכונה: דף טו. מדפי המסכת, בקטע הגמ' בספר המתחיל

ד"ה הא קמ"ל, באות ב' שם.

- א -

אבלות

♦ האם מצות ניחום אבלים היא מן התורה, מחלוקת ראשונים ואחרונים. . . . . עב. גמ' ד"ה מ"ט קצירכם.

אזכור כלי ככלי

♦ הגדר בזה, אימתי מהני ואימתי לא. . . . . ז. גמ' ד"ה רב עמרם, יא. גמ' ד"ה תוך כלי.

אימורין

ע"ע הקטרת אימורין.

אין ברירה

♦ האם פירושו שלא חל כלום, או שחל אלא דאי אפשר לברר איזה חל. . . . . עה: תוד"ה ליקדשו (ד"ה אבל הכא).

אין מודה בעבודה

ע"ע מודה בעבודה.

אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות

♦ לשם מה צריך מיעוט, לא נכתוב לתרוייהו וממילא נרבה, [וכן להיפך בריבוי אחר ריבוי].
ט: תוד"ה אין מיעוט.
♦ האם גם בג' מיעוטינן נאמר כלל זה. . . . . סז: תוד"ה דכתיב.

אין מעבירין על המצות

♦ האם דין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן, והאם לכתחילה או דיעבד. . . . . סד: גמ' ד"ה אין מעבירין (אות א').
♦ 'אין מעבירין' הוא דין על הגברא או על החפצא. . . . . שם אות ב'.
♦ מה בין דין זה להא דקיי"ל שצריך לילך לבית הכנסת הרחוק יותר משום שבר פסיעות, ולא חיישינן דאין מעבירין על המצות. . . . . שם אות ג'.
♦ האם סברת אין מעבירין עדיפה מסברת תדיר קודם. . . . . סד: תוד"ה איבעית אימא.

איסורי הנאה

♦ לסוברים שאיסורי הנאה הוו הפקר, דוקא כגון נדר שאסר הנאה על עצמו, ולא באיסורי הנאה שאסרה תורה. . . . . ו. גמ' ד"ה צריכי.

אכילת פרס

♦ מחלוקת ראשונים אם צריך שלא ישהה בין פירור לפירור בכדי אכילת פרס, או שלא ישהה מתחילת אכילת הכזית ועד סופה. והאם האכילות עצמן מצטרפות לשיעור זה. . . . . עה: רש"י ד"ה כשיעור אכילת פרס.

אכילת קדשים

♦ האם באכילת קדשים חי או שלא כדרך אכילה קיים מצות אכילת קדשים, דעות המפרשים בזה. . . . . צט: מתני' ד"ה והבבליים (אות ב').
♦ מחלוקת ראשונים באכילת שיירי מנחות קודם הקטרת הקומץ אם לוקה כמו אוכל בשר הזבח קודם זריקת הדם. . . . . כו: גמ' ד"ה איתמר.
♦ מחלוקת תוס' אם אוכל בשר קדשים לאחר חצות פסולה אכילתו אף דיעבד. . . . . כ: בסוף תוד"ה נפסל.
♦ אכילת קדשים בהיכל - מאי ס"ד שיפסל, והאם כשר רק דיעבד כגון הקיפו נוכרים ההיכל או אף לכתחילה. . . . . ח: גמ' ד"ה מנין שאם הקיפו.

- ◆ הקיפו נוכרים אם ההיכל האם מותר להכנס לאכול בקדש הקדשים, מחלוקת ראשונים בזה. ט. גמ' ד"ה בקדש הקדשים. ....
- ◆ לכאורה אם הקיפו נוכרים את ההיכל הרי יצא לחולין מדין באו פריצים וחללוה ואיך אפשר לאכול קדשים. ח: גמ' ד"ה שאם הקיפו. ....
- ◆ בענין אכילת קדשים קלים בהיכל. ח: גמ' ד"ה שהכהנים. ....

אליה

- ◆ האם עז אין לה אליה, או שרק אליה לא קריבה למזבח. ג. גמ' ד"ה תינח. ....

אליהו

- ◆ מדוע רק אליהו יכול לפרש ספקי התורה לעתיד לבוא. מה. גמ' ד"ה אי"ר יוחנן. ....

ארון

- ◆ מחלוקת ראשונים אם היה עומד באמצע קדש הקדשים, או סמוך לכותל המערבי. ... צח: תוס' ד"ה דוחקין.
- ◆ האם היה ארון אחד והוא גם היוצא למלחמה, או שהיה ארון נוסף ובו שברי לוחות והוא היה היוצא למלחמה. צט. גמ' ד"ה תני רב יוסף. ....
- ◆ מדוע לא עשו ארון בבית שני. כז: גמ' ד"ה אלא (אות א'). ....
- ◆ בדברי הרלב"ג שבבית שני הגם שלא היה ארון, היו כפורת וכרובים. שם אות ב'. ....

אשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשין עולתה

- ◆ דעות הראשונים בזה. ד: גמ' ד"ה האשה. ....

אשם מצורע

- ◆ בביאור שיטת הרמב"ם שהקרבן אשם המצורע לא מעכבתו באכילת קדשים. ד: גמ' ד"ה הואיל.
- ◆ בביאור דברי רש"י שאשם מצורע בא להכשירו לבוא במחנה. ד: רש"י בתחילת העמוד.
- ◆ גדר קבלת דם האשם מצורע ביד למתן בהונות. ז: רש"י ד"ה לילף מדם.
- ◆ האם הכהן המקבל השמן בכפו הוא גם המזה אחר"כ באצבעו, או שצריך לזה ב' כהנים. ט: גמ' ד"ה ולקח הכהן. ....
- ◆ מנין שאפשר ליתן ז' הזאות לפרכות רק לאחר שיגמור כל מתנות דם דבהונות. .ה. רש"י ד"ה מתן שמן.
- ◆ הקדים מתן בהונות למתן ז' דיחזור ויתן לבהונות - האם צריך גם לחזור וליתן מתן ז'. ה. גמ' ד"ה מתן בהונות. ....
- ◆ כשמכשירים מתן השמן בצדדי הבהון, האם דוקא כשנמצא גם הדם בצדדין, והאם נחלקו בזה רש"י והרמב"ם. י. גמ' ד"ה חד להכשיר (אות א').
- ◆ מאי קמ"ל דמתן שמן על הדם אינו חציצה והרי בלאו הכי קי"ל דדם לח הוא ואינו חוצץ. י. גמ' ד"ה הו"א. ....
- ◆ מדוע נחשב קרבן המצורע חול לגבי דין למד מן הלמד בקדשים. י: תוס' ד"ה והרי זריקה (בסוף הדיבור).
- ◆ בענין סמיכה באשם מצורע. ע"ע סמיכה. ....

אשם שניתק לרעייה

- ◆ האם דין ניתוק לרעייה הוא מדאורייתא או מדרבנן, שיטות הראשונים בזה. ד. גמ' ד"ה אשם שניתק.
- ◆ אימתי נחשב ניתוק לרעייה. ד. רש"י ד"ה שניתק.
- ◆ שחטו במפורש לשם עולה האם אין צריך ניתוק. ד. רש"י ד"ה לא ניתק.

אשם תלוי

- ◆ ביאור מחלוקת ר"מ וחכמים מה יעשו בקרבן אם נודע לו קודם שנשחט שלא חטא. . . קב:
- גמ' ד"ה המביא אשם.
- ◆ נזרק הדם ונודע לו שלא חטא קי"ל דהבשר יאכל, והאם גם יקטירו האימורין. . . קב: גמ' ד"ה נזרק הדם.

- ב -

בגדי כהונה

- ◆ מחלוקת ראשונים אם הותר כלאים בבגדי כהונה רק בשעת עבודה או אף שלא בזמן עבודה. . . . . מ: תוד"ה תכלת (ד"ה ועוד אומר ר"ת, אות א').
- ◆ מה דין כהן גדול בענין זה. . . . . שם אות ב'.
- ◆ 'שעת עבודה' אינו רק שעה שעובד ממש, דלא ניתנה תורה למלאכי השרת. . . מג: גמ' ד"ה נהי.
- ◆ לראשונים המתירין אף שלא בשעת עבודה האם שרי גם שהייה סתם שלא לצורך. . . . . מ: תוד"ה תכלת (ד"ה והא דאמר').
- ◆ האם תכלת דבגדי כהונה צריך להיות מדם חילזון כמו תכלת דציצית. . . מד: גמ' ד"ה תייר חלזון.
- ◆ בגדי כהונה אין איסור לעשות כתבניתם להדיוט, ודקדוק הפסוקים לפי"ז. . . כח: גמ' ד"ה לא יעשה.

בזיכין

- ◆ האם סילוק הבזיכין נחשב ממש כקמיצה. . . . . ח: גמ' ד"ה מנחה שקמצה.
- ◆ אימתי נחשב בשבת הגיע זמן לפרוק הבזיכין. . . . . ח: רש"י ד"ה והגיע זמנה.
- ◆ האם כל בוך מתיר סדר אחד או את כל הסדרים. . . . . יד: רש"י ד"ה פיגל.
- ◆ האם לבזיכין סגי בקידוש הכלי שהן בתוכו, או דצריך גם קידוש השולחן. . . . . ז: גמ' ד"ה שכן מצינו, ח: רש"י ד"ה האי, צו: רש"י ד"ה והאיכא בזיכין.
- ◆ הא דקי"ל שבזיכין קומצן מבורר אף קודם סילוקן, ודלא כשאר מנחות - האם הוא שנוי במחלוקת. . . . . ח: גמ' ד"ה מנחה.

ביאה ריקנית

- ◆ לאיזו השתחוויה מותר להכנס. . . . . כז: תוד"ה להיכל (ד"ה ותיירץ ר"ת).
- ◆ נכנס שלא בדרך ביאה ושהה שהייה, האם חייב. . . . . כז: תוד"ה למעוטי.
- ◆ חידוש המשל"מ דאם נכנס הכהן ע"מ לעבוד ולא עבד פטור כיון שנכנס אדעתא דעבודה, אבל אם הלך שם חייב. . . . . כז: גמ' ד"ה במאי קמיפלגי.

ביטול

- ◆ בדין ביטול ברוב האם הבטל נהפך להיות ממש כמבטל, או דרק פקע איסורו ממנו. . . . . כג: רש"י ד"ה לימא (אות ב').
- ◆ ביאור מחלוקת ר"י ורבנן האם ילפינן מקרא דמין במינו לא בטל או שאין עולין מבטלין זא"ז, וכיצד יליף ר"י חולין מקדשים. . . . . כב: גמ' ד"ה ור' יהודה.

ביכורים

- ◆ ביכורים גרועים כגון תמרים שבהרים, למ"ד דלא קדשו פירוש דלא רק שאין מפרשין מהם על אחרים אלא שהם עצמם פטורים מביכורים. . . . . פד: גמ' ד"ה ולא מתמרים.
- ◆ למ"ד דקדשו - הגם שלכתחילה אין להביאן מיהו אם אין לו להביא אלא מביכורים גרועים חייב להביאן. . . . . פד: גמ' ד"ה ריש לקיש.

◆ בגדר איסור הבאת ביכורים קודם שתי הלחם. . . . . סח: מתני' ד"ה קודם לשתי הלחם.

ביקור הקרבן

◆ גדר חיוב הביקור בקרבן תמיד יותר משאר הקרבנות, ודין ביקור בקרבן פסח לדורות.

מט: ד"ה פרטי דינים בעניני ביקור (אות א').

◆ חיוב ביקור הוא כל הדי' ימים או רק פעם אחת בהן, מחלוקת רש"י והרמב"ם. . שם אות ב'.

◆ ביקור ד' ימים הוא חוץ מיום השחיטה או עמו. . . . . שם אות ג'.

◆ תמיד שאינו מבוקר והקריבו ונמצא תם האם הקרבנו כשירה, דעות המפרשים בזה. . שם אות ד'.

◆ האם מועיל הביקור בעוד היות הקרבן חולין. . . . . שם אות ה'.

בירוצי מדות

◆ מהו בירוצי מדות שנחלקו בזה תנאים, ונידון בזה. . . . . פח: גמ' ד"ה מאי איכא.

◆ למ"ד מידת יבש לא נתקדשה כלל, איזו קדושה יש לבירוצין וכן למה שבפנים. . . . . צ: גמ' ד"ה ור"ע (אות א').

◆ בענין מדות של קדש. . . . . ע"ע מדות של קדש.

בית המקדש.

ע"ע מקדש ומשכן.

בית הסתרים

◆ מחלוקת ראשונים אם דין ראוי לביאת מים בביה"ס הוא מדאורייתא או מדרבנן, ואם

מדאורייתא יש לתמוה הלא אינו יותר ממיעוט המקפיד. . . . . יח: תוד"ה ואמר ר"ז (ד"ה

אבל בפ"ק).

בית חונוי ובית ע"ז

◆ כהן ששימש בבית חונוי הגם שפסול לשמש במקדש מ"מ לא פסל העבודה. . . . . קט: מתני' ד"ה הכהנים (אות א').

◆ כהן ששימש בבית ע"ז ושב בתשובה, האם פסל כשעבד במקדש. . . . . שם אות ב'.

◆ כהן שעבד בבמה בשעת איסור הבמות, האם אסור לשמש במקדש, או דקנסו רק על בית חונוי. . . . . שם אות ג'.

◆ מומר לכל התורה או לחלל שבתות - מחלוקת אחרונים אם דינו כעובד ע"ז לענין שאם עבד במקדש עבודתו פסולה. . . . . שם אות ה'.

◆ כהן ששחט בלבד לע"ז הגם שאם הקריב במקדש הוי ריח ניחוח מ"מ לכתחילה לא יעבוד. . . . . קט: גמ' ד"ה אמר רב יהודה.

◆ בפסק הרמב"ם שלענין שחט בשוגג לע"ז פסק שעבודתו כשירה, ובהשתחוה והודה בשוגג דקילי טפי פסק דנפסל. . . . . קט: גמ' ד"ה אבל השתחוה.

בית פאגי

◆ שיטות הראשונים מהו בית פאגי, ומה דין חוץ לבית פאגי, ודין בית פאגי עצמו. . . . . עח:

גמ' ד"ה ורבי יוחנן אמר (אות א-ד).

בכור

◆ האיסור לגרום מום בגרמא, האם הוא איסור בפני עצמו, או דהאיסור הוא לשחוט עליו בלבד.

נו: גמ' ד"ה אין לי (אות א').

◆ עשה שליח להטיל מום האם הוי כגרמא דאסור. . . . . שם אות ב'.

◆ בהמה שאחזה דם - גדר הדבר דחשיב מום לענין בכור. . . . . נו: תוד"ה רבי שמעון (ד"ה משום).

בלילה

- ♦ האם מתן השמן נחשב הבלילה או שצריך אח"כ לבלול ביד. .... עד: רש"י ד"ה יציקה.
- ♦ האם צריך לבלול בכלי שרת, נידון בדעת הרמב"ם בזה. .... ט. גמ' ד"ה ור"י אמר, עד: מתנני ד"ה ובלילה.
- ♦ יצק כל השמן תחילה ובלל חשיב כלא בלל לפי שחיסר מצות מתן שמן לבלילה. .... יח. רש"י ד"ה לא בלל.
- ♦ האם הלישה בפורשין היא קודם מתן השמן לבלילה, או דקודם הלישה צריך לבלול, מחלוקת ראשונים. .... עד: ברש"י כת"י.
- ♦ לדעת ר' יוחנן שהבלילה פסולה בחוץ - האם גם הבולל צריך להיות בפנים. .... ט. גמ' ד"ה איתמר בללה (אות א').
- ♦ גם ר"ל המכשיר בלילה בחוץ מודה דלכתחילה צריך להיות בפנים. .... ט. גמ' ד"ה ר"ל אמר (אות א').
- ♦ מדוע בלל חוץ לחומת העזרה גרע מלא בלל כלל דכשר. .... ט. תוד"ה רבי יוחנן.
- ♦ הפך ובלל הרקיקין ומשח החלות האם כשר. .... עד: מתנני ד"ה החלות.
- ♦ כל הראוי לבלילה אין בילה מעכבת. .... ע"ע כל הראוי לבלילה.

במה

- ♦ בדברי רש"י שבנוב וגבעון לא היו קלעים. .... כה. רש"י ד"ה מכללו בבמה.
- ♦ בנוב וגבעון שלא היה ארון, האם היו הזאות ביום הכיפורים. .... כז. גמ' ד"ה אלא (אות ג').
- ♦ האם ציץ מרצה בבמה קטנה. .... כה. מתנני ד"ה נטמא הקומץ (אות ג').
- ♦ למ"ד יש מנחה בבמה, אפשר דמ"מ אין מצוה להקריבה בבמה. .... עה. גמ' ד"ה היה עומד.
- ♦ האם יש מליחה בבמה. .... כ. גמ' ד"ה שתהא.

בעל מום

- ♦ טעם שלא חלה קדושת הגוף על בעל מום מעיקרו. .... ק. תוד"ה העופות (ד"ה אבל).
- ♦ מום קבוע שיש לו רפואה ע"י מעשה נחשב כמום עובר. .... קא. גמ' ד"ה כלי שרת (אות ג').
- ♦ בענין מומין בבכור. .... ע"ע בכור.

ברירה

- .... ע"ע אין ברירה.

ברכות

- ♦ הסיבה שתקנו לברך מאה ברכות בכל יום. .... מג. גמ' ד"ה חייב אדם.
- ♦ כיצד הילפותא למאה ברכות. .... מג. תוד"ה שואל מעמד.
- ♦ מדוע האידנא מברכים שלא עשני גוי ולא שעשאני ישראל. .... מג. גמ' ד"ה שעשאני ישראל.

ברכת כהנים

- ♦ מקור הדין שבמקדש מברכים הכהנים בשם, וטעמי הראשונים מדוע משמת שמעון הצדיק נמנעו מלברך בשם. .... קט. גמ' ד"ה דתניא (אות א').
- ♦ אף שכלל הכהנים נמנעו מלברך בשם, מ"מ הכהן גדול וכהנים הצנועים המשיכו. .... שם אות ב'.
- ♦ מחלוקת תוס' והרמב"ם אם חיוב ברכת כהנים תלוי באמירה לכהן לעלות, וממילא כשיש כהן אחד בלבד שאין אומרין לו, חיובו הוי מדרבנן גרידא. .... מד. תוד"ה כל כהן (ד"ה ומ"מ).
- ♦ האם השליח ציבור אומר או"א ברכנו וכו'. .... שם ד"ה בא"ד.
- ♦ כהן שהמיר דתו ושב בתשובה - מחלוקת ראשונים אם יכול לשאת כפיו. .... קט. תוד"ה לא ישמשו.

♦ הרמב"ם מחמיר שעבד ע"ז אפילו באונס לא ישא כפיו, מיהו המיר דת באונס ושב מודה שיכול לישא כפיו. .... שם.

בתי אב

♦ האם התחלקו משמרות הכהנים לששה בתי אב ובשבת כולן שוין, או שנחלקו לשבעה בתי אב. .... קז: גמ' ד"ה ששה לנדבה.

- ג -

גודש

♦ אימתי כלי שרת מקדש בגודש ואימתי לא. .... ח. תוד"ה ולר' חנינא (ד"ה ההוא גדוש).
♦ טעם שבכל המנחות היה מודד בכלי גדוש. .... פז. גמ' ד"ה גדוש.
♦ בענין בירוצי המדות. .... ע"ע בירוצי מדות.
גרדומין. .... ע"ע ציצית - גרדומין.

- ד -

דברים שבכתב א"א רשאי לאומרן בע"פ

♦ בדברים השגורים בפי כל אין דין זה, והאם סגי בשגור בפי האומר או דצריך שגור בפי כל. .... לב: גמ' ד"ה ואידי.

דבר שאין מתכוין

♦ שיטת רש"י המחודשת בהיתר דבר שאין מתכוין אף שהיו פסיק רישיה. .... נו. תוד"ה רבי שמעון.

דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין. .... ע"ע מעשר שני.

דבש. .... ע"ע שאור ודבש.

דון מינה

♦ בסתירת פסקי הרמב"ם אם דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרה. .... קז. גמ' ד"ה במאי קא מיפלגי.

דם קדשים

♦ בדת הרמב"ם שאין טומאה בדם קדשים. .... כה. גמ' ד"ה ת"ר דם שנטמא.
♦ מעילה בדם הוא מדאורייתא או מדרבנן. .... נב. תוד"ה גזרו (ד"ה אבל).
♦ דם שנפסל בשקיעת החמה - האם דוקא כשנתקבל בכלי או אף קודם קבלה. .... כ: גמ' ד"ה נפסל (אות ב').
♦ מחלוקת אחרונים אם שירי הדם נפסלין בשקיעת החמה, אך לכו"ע נפסלין בעלות השחר. .... שם אות ג'.
♦ אף שנפסל הדם בשקיעת החמה מ"מ אינו עובר עליו בבל ילין. .... שם אות ד'.

דם שבישלו

♦ טעמי המפרשים שאין עובר עליו. .... כא. גמ' ד"ה דם שבישלו (אות ב').
♦ האם יש בדם שבישלו איסור חצי שיעור. .... שם.
♦ סברת החילוק בין בישול באור ובחמה. .... כא. גמ' ד"ה כאן שהקפה.
♦ במחלוקת רש"י ותוס' מה מסקנת הסוגיא בדין דם שבישלו. .... כא. תוד"ה כאן בחטאות.

דס שקרש

- ◆ בגמ' איתא שדם שקרש פסול לזריקה בחטאות הפנימיות, חידוש הגר"ח דה"ה בחטאות החיצונות. ז: גמ' ד"ה תניא, כא. גמ' ד"ה א"ל דלמא (אות ב').
- ◆ דין דם קרוש בשאר קרבנות שצריכין זריקה, וכן בקרבן פסח, ובשפיכת שיריים. . . . כא. גמ' ד"ה א"ל דלמא (אות ג').

ד' מינים

- ◆ מחלוקת ראשונים אם ד' מינים שבלולב מעכבין זא"ז רק ביום הראשון או אף בשאר הימים. . . . כז. תוד"ה ולקחתם (ד"ה אלא).
- ◆ דעות הראשונים אם מגביה כל מין לחודיה שפיר דמי. . . . כז. תוד"ה לא שנו.

דפוס. . . . . ע"ע לחם הפנים.

- ה -**הגבהת הכלי**

- ◆ למ"ד שצריך להגביה הכלי בשעת עבודה האם הוא משום דרך שירות, או שהוא מדיני העבודה. ז: גמ' ד"ה ש"מ קומצין.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם הגבהת הכלי הוא עבודה לפגל בה, ואיזו עבודה נחשבת. . . . ז. גמ' ד"ה איתיביה.
- ◆ ביאור בסברת מ"ד שאף בקידוש המנחה צריך הגבהת הכלי. . . . ז. גמ' ד"ה כיצד.
- ◆ למסקנת רבא שמקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע, האם גם מנחת כהנים שאין בה עבודה אחרת. . . . ז: גמ' ד"ה אמר רבא.
- ◆ מנין שקבלת הדם פסולה בכלי שע"ג קרקע. . . . ז: גמ' ד"ה בעי רבא.
- ◆ איך מזבח הפנימי מקדש קמצים לענין להקריב על מזבח החיצון, והרי מזבח הפנימי עומד ע"ג קרקע. . . . ז: גמ' ד"ה הדר פשטה (אות ב').
- ◆ כיצד המנורה מקדשת השמן שבה והרי היא עומדת ע"ג קרקע. . . . שם אות ג'.

הגשה

- ◆ האם הגשה צריכה כהונה - סתירה בתוס'. . . . ב. תוד"ה כל המנחות (ד"ה בתנופה והגשה).
- ◆ מדוע במנחת כהנים אין הגשה. . . . ס. גמ' ד"ה ר"ש אומר (אות א').
- ◆ קרבן עצים האם טעון הגשה. . . . שם אות ב'.
- ◆ קרבן שמן האם טעון הגשה. . . . שם אות ג'.
- ◆ ביאור מיעוט התו"כ דאין צריך הגשה במנחה פסולה. . . . ס. מתני' ד"ה יש טעונות.

הולכה

- ◆ דקדוק הגר"י דהולכה היא רק עד לכבש, ואילו מהכבש ולמזבח הוא תחילת ההקטרה, ומאיזה מקום בכבש. . . . י. גמ' ד"ה ואמר מר.
- ◆ מקור הדין שהולכה שלא ברגל לאו שמה הולכה. . . . יג: גמ' ד"ה קסבר (אות א').
- ◆ חילוק לענין הולכה שלא ברגל בין ליקוט לבונה להולכה גמורה. . . . שם אות ב'.

היכל

- ◆ האם היתה קרקע ההיכל ישרה או משופעת. . . . צט. רש"י ד"ה כתלמיד היושב.
- ◆ בדין אכילת קדשים בהיכל, ובקדש הקדשים, ובדין הקיפו נוכרים את ההיכל. . . . ע"ע אכילת קדשים.
- ◆ באיסור כניסת זר להיכל. . . . ע"ע זר.

היקש

♦ האם אדם דן היקש מעצמו. . . . . פב: גמ' ד"ה זאת אומרת.

הקטרת אימורין

- ♦ מחלוקת ראשונים אם נחשבים האימורין 'מתירין' לאכילת הבשר. . . יג: מתני' ד"ה אמרו לו, יד: תוד"ה והלבונה (ד"ה ואע"ג).
- ♦ האם מותר הבשר לאכילה ממשילת האור באימורין או משיצת ברובן. . . . . כו: תוד"ה קומץ.
- ♦ מחלוקת ראשונים האם הקטרת האימורין כשירה לכתחילה בלילה. . . כו: גמ' ד"ה תניא.
- ♦ דין זריקת האברים מהכבש למערכה הוא רק באברים או בכל הנקטרים. . . כא: גמ' ד"ה בראשו של מזבח.
- ♦ אברים שצלאן והעלן אין בהם משום ריח ניחוח - נידונים בזה. . . . . כא: גמ' ד"ה אברים (אות א-ד).
- ♦ בדין איסור לערב חלבים בחלבים אלא להקטירן כל אחד בפ"ע, ובביאור פסק הרמב"ם שאם נתערבו יקטיר כולן כאחד. . . . . פט: גמ' ד"ה ורמינהו (אות א-ב).

הקטרת קומץ

- ♦ הקטרת הקומץ יש בה גם כנגד זריקת הדם וגם כנגד הקטרת אימורין. . . . . יג: גמ' ד"ה מקטיר.
- ♦ האם אפשר להקטיר הקומץ קודם ליקוט הלבונה. . . . . יג: רש"י ד"ה ליקוט לבונה.
- ♦ בסתירת הסוגיות דמנחות וסוטה אם צריך להקטיר הקומץ והלבונה יחד, או איזה שירצה יקטיר תחילה. . . . . יג: גמ' ד"ה אי בעי.
- ♦ דעת ר' יהושע שאם אין בשר אין זריקת דם ואם אין מנחה אין הקטרת קומץ - חקירה בגדר דין זה. . . . . כו: מתני' ד"ה נטמאו (אות א').
- ♦ האם הדין הנ"ל הוא דין לכתחילה או מעכב דיעבד, ובאיזה פסול מיירי, ובסתירת דברי הרמב"ם בזה. . . . . שם אות ב-ג.
- ♦ מדוע נשתייר חצי זית מהבשר או מהמנחה לא מהני למ"ד חצי שיעור הוא מן התורה.
- ♦ חידוש הרמב"ם שהגם שהעלאה למזבח צריך בכלי שרת מיהו זריקה לאישים אי"צ בכלי שרת. . . . . כו: גמ' ד"ה ר"י אומר.
- ♦ למ"ד קומץ מתיר שירים באכילה כבר משמשלה בו האור - בירושלמי מבואר שדעתו דאפילו בנתינה בעלמא על האשים. . . . . כו: גמ' ד"ה קומץ.
- ♦ למ"ד שמתיר רק משתצית האור ברובו - ספק הירושלמי אם ברוב קומץ או ברוב כל פרידה. . . . . כו: גמ' ד"ה ר' יוחנן (אות א').
- ♦ הקטיר קומצה פעמיים כשרה - בטעם הדבר. . . . . כו: מתני' ד"ה הקטיר (אות א').
- ♦ האם כשר לכתחילה או דיעבד. . . . . שם אות ב'.
- ♦ שיעור הקטיר קומצה פעמיים דכשרה, ושיעור הפסול דהקטיר פעמי פעמיים. . . . . כו: גמ' ד"ה הקטיר קומצה.
- ♦ אין הקטרה פחות מכזית - האם הוא דין בחפצא דלא חל בו שם הקטרה, או דנפק"מ רק לענין דין חיוב כגון מקטיר בחוץ שאין מתחייב בשיעור זה. . . . . יב: מתני' ד"ה כחצי זית.
- ♦ חקירה למ"ד אין הקטרה פחותה מכזית, האם אפשר לצרף ב' מנחות או ב' קרבנות לשיעור כזית. . . . . כו: גמ' ד"ה ואין הקטרה (אות א').
- ♦ חקירה בגדר המחלוקת אם יש הקטרה פחות מכזית. . . . . שם אות ב'.
- ♦ למ"ד יש הקטרה פחות מכזית - האם מודה דאין כשר מיהא להקטיר שומשום אחר שומשום, והסברא לחלק. . . . . כו: תוד"ה יש הקטרה.

איזהו מפתח נושאים מקומן תתסה

הקטרת שאור ודבש. . . . . ע"ע שאור ודבש.

- ו -

וי"ו מוסיף

♦ גדר הדרשא הוא מתורת ילפותא, או דנחשב כמקרא מפורש. . . . . יט. גמ' ד"ה הי"ט.

- ז -

זיקה

♦ האם הדין ששחיטה עושה זיקה ללחם מוסכם לכל התנאים. . . . . מו. גמ' ד"ה ואיזה הוא.
 ♦ האם שייך זיקה בקדושת דמים. . . . . מו. תוד"ה ואיזו (ד"ה אמאי).
 ♦ כשהוזקקו הכבשים והלחם בשחיטה - האם דוקא אבד ממש האחד אבד חבירו, או אף כגון מצא אחר טוב יותר. . . . . מו. גמ' ד"ה שאם הוזקקו, מו. גמ' ד"ה כבשי עצרת.
 ♦ למ"ד תנופה עושה זיקה - האם גם כשהניף הלחם בפני עצמו והכבשים בפני עצמן. . . . . מו. גמ' ד"ה אותו הלחם.

זקן

♦ מחלוקת תוס' והרמב"ם אם פסול זקן בבהמה מן התורה הוא בשנים או כשתש כוחו. . . . . צא: גמ' ד"ה יכול נחלק.

זר

♦ האם היו ישראלים שוחטים לכתחילה קרבנות, ראיות לכאן ולכאן. . . . . יט. גמ' ד"ה מלמד.
 ♦ באיסור קריבת זר למזבח וגדרו. . . . . כ. גמ' ד"ה וכל תעלה (אות א').
 ♦ באיסור כניסת זר להיכל, ושיטות הראשונים בזה. . . . . ח: גמ' ד"ה וקמץ משם.

זריקת הדם

♦ מאימתי חל על הדם הנותר בכלי שם שיריים, מתחילת זריקה או משהגיע דם למזבח. . . . . ז.
 גמ' ד"ה ומשיצאה.
 ♦ טעם איסור זריקת הדם בשבת. . . . . מח. גמ' ד"ה ואם היתה.

- ח -

חביתי כהן גדול - גדרן

♦ האם חביתי כהן גדול הן קרבן יחיד או ציבור, הרחבה בנושא זה. . . . . נא. גמ' ד"ה דנין יג"ל.
 ♦ איך קריבין החביתין בין הערביים לאחר התמיד והלא קי"ל עליה השלם כל הקרבנות. . . . . נ: מתני' ד"ה מקריב.

חביתי כהן גדול - סדר עשייתן

♦ מהו דין הבאת החביתין שלם מביתו. . . . . ח. גמ' ד"ה לא נצרכא.
 ♦ הטעם שלחביתין מודד העשרון בכלי מחוק. . . . . פז: גמ' ד"ה מחוק.
 ♦ בפסק הרמב"ם שחביתי כהן גדול אחת אחת היו נעשות, ומקור דבריו, ובאלו עשיות מיידי. . . . . פח: גמ' ד"ה שבה (אות א-ב).
 ♦ דעת ר"א דמתוך שקריבה לחצאין קדושה לחצאין - האם הוא דוקא בחביתי כ"ג, או ילפינן לכל המנחות. . . . . ז: גמ' ד"ה חביתי (אות א').

- ◆ אין הביאור לדעת ר"א הנ"ל דנחשב ב' הקרבות ובי' מנחות, אלא לכו"ע חביתי כ"ג הם קרבן אחד. . . . . שם אות ב', נ: מתני' ד"ה חביתי כ"ג.
- ◆ למ"ד דקדושה לחצאין האם יש מצוה לקדש שלימה, ובמהות המצוה. . . ח. תוד"ה ולרבי חנינא (ד"ה מצוה).
- ◆ מחלוקת הרמב"ם וראב"ד כיצד היה לש' ומחלק את חביתי כהן גדול, ותמיהות בדעת הרמב"ם. . . ז: גמ' ד"ה חביתי (אות ג'), נ: מתני' ד"ה מביא עישרון, פז: גמ' ד"ה חביתי כה"ג (אות א').
- ◆ מהו 'רבוכה' שנאמר בחביתי כהן גדול. . . . . עז: מתני' ד"ה ובמצה.

חביתי כהן גדול שמת

- ◆ בדין כהן גדול שמת ומינו אחר תחתיו - האם גם כשנטמא הכ"ג או נפל בו מום. . . . . נ: מתני' ד"ה כהן.
- ◆ בהא דקיי"ל שלא יביא השני עשרונו של ראשון, באיזה מקרים יכול להביא של הראשון. . . . . נ: גמ' ד"ה יכול (אות ב').
- ◆ למ"ד כשמת כהן גדול החביתין באין משל יורשין - פלוגתא אחרונים האם דוקא בנים מביאין, או כל יורשין ואפילו ישראלים. . . . . נא: מתני' ד"ה לא מינו (אות א').
- ◆ איך מביאין היורשין חביתין גם ביום שמת הכהן גדול והרי הם אוניין. . . . . שם אות ב'.
- ◆ בסתירת פסקי הרמב"ם כשמת כהן גדול אם יקריבו משל יורשין או משל ציבור. . . . . שם אות ג'.

חדש (ע"ע מנחת העומר)

- ◆ איסור חדש הוא רק בתבואה גמורה, או אף בתבואה שלא הביאה שליש, מחלוקת ראשונים. . . . . עא: תוד"ה אימור דשמעת.
- ◆ החדש הותר משקרב העומר אף קודם הקרבת הכבש שבא עמו. . . . . סח: מתני' ד"ה משקרב.
- ◆ היתר חדש התלוי בזמן כגון בהאיר מזרח, או חצות היום - במקומות הרחוקים מירושלים האם הזמן הוא חצות דירושלים או של אותו מקום. . . . . סח: מתני' ד"ה הרחוקים.
- ◆ בזמן הזה אסור החדש בחו"ל לכל הפחות מדרבנן, וצ"ע מנהג העולם שנהגו היתר בזה. . . . . סח: גמ' ד"ה ר"פ ור"ה.

חודש ניסן

- ◆ אימתי אין סופדין בו, מעיקר הדין, ממנהגא. . . . . סה: גמ' ד"ה ת"ר.

חולין בעזרה

- ◆ האם בכל הכנסת חולין בעזרה עובר, או רק כדרך הקרבה, מחלוקת ראשונים. . . . . כא: תוד"ה חולין (ד"ה ומיהו).
- ◆ מכניס חולין לעזרה אסור מדאורייתא או מדרבנן. . . . . שם.

חטאת

- ◆ האם שייך שתבוא חטאת בנדר ונדבה. . . . . פ: גמ' ד"ה אבל היכא.
- ◆ האם דין ה' חטאות מתות הוא רק בבהמה ולא בעוף, ומה דין מנחה. . . . . ד: תוד"ה לא יביאו (ד"ה הגירסא משתבשת).
- ◆ בדין מותר חטאת ואשם לנדבה. . . . . ע"ע מותרות.

- ◆ חטאת העוף ועולת העוף. . . . . ע"ע עופות.

חיבת הקדש

- ◆ האם חיבת הקדש מכשרת מדאורייתא או מדרבנן. . . . . כא: תוד"ה יצאו.

איזהו מפתח נושאים מקומן תתמו

- ◆ טעם שמהני חיבת הקדש גם לפרה אדומה ולא רק לעצים ולבונה. ... קב: גמ' ד"ה א"ל (אות א').
- ◆ אף בפסולין שייך חיבת הקדש. ... שם אות ב'.
- ◆ האם שייך חיבת הקדש באפר פרה אדומה. ... שם אות ג'.
- ◆ האם מהני חיבת הקדש אף לכלי שרת לטמאן מתורת אוכלין. ... שם אות ד'.
- ◆ שיטות הראשונים האם מהני חיבת הקדש בעצים ולבונה למנות בהן ראשון ושני. ... קב: גמ' ד"ה צריד של מנחות.

חיה

- ◆ חיה למזבח הוא איסור הקרבה, או דאין בזה איסור אלא שאינה קרבן, או דאף שם קרבן יש אלא דרשות להקריב ולא מצוה. ... פב: גמ' ד"ה הלוקח חיה (אות ב').

חינוך כלי המקדש

- ◆ חקירות בגדר חינוך המזבח, והאם הוא דין רק במזבח חדש או אף בנפגם ותקנו. ... מט: מתני' ד"ה שאין מחנכין (אות א-ג).
- ◆ האם כלי שרת מתחנך דוקא ב"עבודה", או אף במלאכתו הראויה. ... שם אות ד'.
- ◆ האם הכיור טעון חינוך, ובמה מחנכין אותו, והאם הפרוכת טעונה חינוך. ... שם אות ה'.
- ◆ האם עבודה פסולה מחנכת. ... שם אות ו'.
- ◆ חינוך המנורה האם כשר בזר, והאם צריך להדליקה בחינוכה דוקא בפנים. ... מט: מתני' ד"ה ולא את המנורה (אות ב').

- ◆ חינוך הכהנים. ... ע"ע מנחת חינוך.

חלה

- ◆ הא דאין שיעור לחלה מן התורה הוא לפטור מטבל, אבל לקיום מצות נתינה לכהן יש שיעור. ... עז: גמ' ד"ה ונילף מתרומת חלה.
- ◆ גלגול הקדש פוטר מחלה רק משעת גלגול ממש או כבר משעת מתן המים. ... סז: גמ' ד"ה גלגול.
- ◆ למי"ד גלגול עכו"ם אינו פוטר - מה הדין קנה מעכו"ם פת שאין בה שיעור חלה אבל בעיסה דהנוכרי יש שיעור. ... סז: גמ' ד"ה מ"ד מירוח.

חלוקת קדשים

- ◆ חקירה אם האיסור לחלוק קדשים כנגד קדשים הוא משום דאין לכהנים בעלות לחלוק, או מטעם בזיון הקדש, ונפק"מ בזה. ... עב: גמ' ד"ה מנין, עג: גמ' ד"ה כשם.
- ◆ האם גם באותה מנחה אסור לחלוק, או רק מנחה כנגד מנחה. ... עג: תוד"ה איש חולק.
- ◆ מה המקור והטעם שבעלי מומין חולקים בקדשים. ... עג: גמ' ד"ה איש חולק.

חמץ במנחות

- ◆ מחלוקת אחרונים אם צריך שימור במנחה לשם מצה כמו בפסח, או דסגי בעצם השימור שלא תחמיץ. ... נג: גמ' ד"ה מנין.
- ◆ ספק השפ"א כשימור מצה לשם פסח האם יכול לצאת בה ידי מנחה. ... שם.
- ◆ הניח העיסה ונתחמצה מאליה האם חייב על חימוצה. ... נו: גמ' ד"ה הניח שאור, נז: גמ' ד"ה מאי חייב.
- ◆ לאו המיוחד בחימוץ שירים שייך לכאורה רק במנחת הסולת שנקמצת סולת. ... נה: מתני' ד"ה ואם החמיצו (אות א').
- ◆ חילוק בין שיריים לקומץ לענין איסור חמץ. ... שם אות ב'.
- ◆ מחמץ אחר מחמץ - חייב דוקא כשהוסיף בחימוץ, או דאפילו לא הוסיף כלום, שיטות המפרשים בזה. ... נו: גמ' ד"ה אמר רחב"א.

- ◆ דין מחמץ אחר מחמץ שייך בשיריים בלבד ולא בקומץ. . . . . נו: גמ' ד"ה במחמץ.
- ◆ מה שייך בחמץ ימן המובחר'. . . . . נב: מתני' ד"ה ר"י אומר.
- ◆ מנחה שנתחמצה לאחר שנתקדשה בכלי האם נחשבת פסולה בקדש. . . . . נב: מתני' ד"ה כל המנחות.
- ◆ מחלוקת מפרשים אם מותר ליתן בעיסת מנחה תבלין מחשש חימוץ. . . . . כג: גמ' ד"ה ת"ש (אות ב').
- ◆ סיכום שיטות הראשונים בענין מי פירות אין מחמיצין, וביאור דבריהם. . . . . נד: גמ' ד"ה אפי' תימא.
- ◆ דין חימצה בראשו של מזבח. . . . . נז: גמ' ד"ה חימצה.
- ◆ דין מנחת נסכים ולחם הפנים לחימוץ. . . . . נז: גמ' ד"ה אשר תקריבו.
- ◆ חיטים שירדו בעבים כיצד מותרין למנחות הלא נתחמצו בגשמים. . . . . סט: גמ' ד"ה חיטין שירדו (אות א').

חמץ בפסח

- ◆ האם חטין שבבורות יש לחוש שמא נתבקעו מלחות הארץ והחמיצו. . . . . סט: גמ' ד"ה דחצדינהו.
- ◆ צואת תרנגולים וגללי בהמה האם מחמיצין. . . . . סט: גמ' ד"ה חטין שבגללי בקר.

חנוכה

- ◆ בענין קושית הב"י מדוע עשו ח' ימים זכר לנס. . . . . פח: גמ' ד"ה כיצד עושה (אות ב'), פט: גמ' ד"ה מערב עד בקר.

חציצה

- ◆ חציצה בקדשים פוסלת במשהו ודלא כחציצה בעלמא שמדאורייתא ברוב ומקפיד עליו. . . . . יא: גמ' ד"ה תיפוק ליה.
- ◆ בטעם הדבר שלח אינו חוצץ, מחלוקת ראשונים. . . . . כא: גמ' ד"ה הדם (אות א').
- ◆ בבגדי כהונה מצינו לכאורה שלח חוצץ. . . . . שם אות ב'.
- ◆ יסוד הגר"ח דהא דבעינן עצמו של כהן, חציצה פוסלת רק במקום שנאמר עבודה בימין, והחזו"א פליג. . . . . כו: גמ' ד"ה ור' ינאי.

- ◆ חריבה. . . . . ע"ע מנחה חריבה, מנחת חוטא.

- ט -

טומאה

- ◆ תרומת הדשן, הוצאת כף ומחתה דיוהכ"פ, שירה בלויים טמאים - האם דוחין טומאה כמו גוף הקרבן ציבור שדוחה. . . . . עב: גמ' ד"ה במועדו.
- ◆ למ"ד דאפילו שבת אחד טמא יעשו כל השבטים בטומאה, האם חובה או רשות. . . . . טו: גמ' ד"ה ת"ש.
- ◆ נטמאת אחת החלות דלחם הפנים האם כולן טמאות, סתירת סוגיות. . . . . יב: גמ' ד"ה דלמא.
- ◆ בענין ריצוי ציץ. . . . . ע"ע ציץ.
- ◆ בדעת הרמב"ם בדם שנטמא. . . . . ע"ע דם קדשים.
- ◆ בענין נסכים שנטמאו. . . . . ע"ע נסכים - נושאים כלליים.
- ◆ בענין הכשר קבלת טומאה. . . . . ע"ע צירוף כלי.

טמא

- ◆ טמא שקמץ איך יתכן לומר שיחזיר ויחזור ויקמץ והרי טימא הקומץ. . . . . ו. מתני' ד"ה בן בתירא.
- ◆ מחוסר כפרה. . . . . ע"י ערך.

טריפה

- ◆ יסוד האחרונים דאיסור טריפה היינו שלא חל בה היתר שחיטה. . . . . ה: גמ' ד"ה שאין ת"ל (אות ב').
- ◆ ביאור בדעת הרמב"ם שכתב טעם לאיסור טריפה לגבוה משום הקריבהו נא לפחתך. . . . . שם אות ג'.
- ◆ פסול טריפה לקרבן נקבע ב"ח טריפות האוסרות לאכילה, ולא כדין טריפות לענין רוצח. . . . . ו. גמ' ד"ה וטריפה (אות ב').
- ◆ ביאור הדרשא לפסול טריפה לענין מעשר בהמה. . . . . ו. גמ' ד"ה מכל אשר.
- ◆ מנין שטריפה ויוצא דופן באדם כשרין להקריב. . . . . ו. גמ' ד"ה מה לבעל מום.
- ◆ טריפה לענין פדיון הבן. . . . . ע"י פדיון הבן.

יולדת

- ◆ איזה מקרבנות יולדת מכשיר ואיזה מכפר. . . . . ד: רש"י ד"ה לא יביאו.

יום הכיפורים

- ◆ ב' טעמים מדוע שחיטת פרו של אהרן בזר פסולה, והאם יש נפק"מ ביניהם. . . . . יט. גמ' ד"ה גלי רחמנא.
- ◆ בבית שני שלא היה ארון היה מזה כנגד מקום בין הבדים, פרטי דינים בענין זה. . . . . כז: גמ' ד"ה אלא.
- ◆ מדוע לא דוחה אכילת שעיר המוספין את עינוי יוהכ"פ, דיבוא עשה דאכילה וידחה ל"ת דעינוי יוהכ"פ. . . . . צט: מתני' ד"ה שעיר של יוהכ"פ.
- ◆ קטורת דכל השנה לעומת קטורת דיוהכ"פ. . . . . ע"י שמאל.
- ◆ קטורת דיוהכ"פ האם טעונה מלח. . . . . ע"י קטורת.

יורש

- ◆ האם יורש מביא נסכים מירושת אביו או משלו. . . . . צב. מתני' ד"ה והיורש (אות א').
- ◆ האם דין זה דיוורש מביא נסכים תלוי במחלוקת תנאים. . . . . שם אות ב'.

יין (ע"י נסכים)

- ◆ דעת שמואל דהמתנדב יין מזלפו ע"י האישים - האם הסוגיא בדף כא. סותרת לזה, ובפסק הרמב"ם. . . . . כא. גמ' ד"ה יצאו דם (אות א').
- ◆ חקירת האחרונים האם מזלפו ע"י האישים לשמואל הוא מדין הקטרה או מתורת ניסוך. . . . . עד: גמ' ד"ה דאמר שמואל (אות א').
- ◆ מחלוקת תוס' כשמפרש בהדיא לספלים האם אזיל לספלים. . . . . שם אות ב'.
- ◆ בפסק הרמב"ם שלא כשמואל. . . . . עד: גמ' ד"ה לאפוקי.
- ◆ ל"יין אין קביעות כלי כמו למנחה. . . . . קז. מתני' ד"ה פירשתי.
- ◆ האם הנודר לוג או שנים דאינו נדר, מחוייב להביא שלושה כמו הנודר מנחה חצי עשרון דחייב להביא עשרון שלם - דעות ותירוצי המפרשים. . . . . קד. תוד"ה אין מתנדבין.
- ◆ האם יין בא בשותפות. . . . . ע"י שותפין.

יסוד המזבח

- ♦ שיטות הראשונים היכן לא היה יסוד במזבח. . . . . סא. רש"י ד"ה וקרן מזרחית.

יציקה

- ♦ ג' יציקות בשמן - איזו מהן מעכבת. . . . . יח. מתני' ד"ה לא יצק.
- ♦ יציקה כשירה בזר לכתחילה או דיעבד. . . . . יח. גמ' ד"ה מאי לא יצק.
- ♦ האם יציקת שמן בחוץ פסולה למאן דפוסל בלילה בחוץ. . . . . ט. גמ' ד"ה איתמר בלילה (אות ב').
- ♦ האם יש יציקה במנחת נסכים. . . . . יח: רש"י ד"ה כאן.

- ♦ **יתור המנחה.** . . . . . ע"ע ריבה סלתה.

- כ -**כבש**

- ♦ למ"ד כבש כמזבח - האם חייב רק כשמוקטיר עליו הפסולין או אף בהעלאה גרידא, והאם גם חייב על שאר איסורין כגון מעלה בעלי מומין, ובפסק הרמב"ם בזה. . . . . ע"י ערך כל שממנו לאישים.
- ♦ האם אסור דוקא לעלות במעלות מהכבש למזבח, או דאסור גם לרדת מגובה אל המזבח. . . . . צז: תוד"ה אל חיק (ד"ה ולפ"ה).

כבשי עצרת

- ♦ אם אין לו ב' כבשים האם יקריב אחד. . . . . כז. מתני' ד"ה שני כבשי.
- ♦ הלחם טפל לכבשים או הכבשים טפלים ללחם. . . . . טו. גמ' ד"ה לחם גלל, מה: מתני' ד"ה הלחם (אות א').
- ♦ לר"ע הסובר שלחם מעכב הכבשים - הביא כבשים בלי לחם האם פסולים או עולין לנדבה. . . . . מה: מתני' ד"ה הלחם (אות ג').
- ♦ אף דכלפי הלחם כל כבש נחשב חצי מתיר מיהו כלפי עצמו הוא מתיר שלם ומתפגל. . . . . טז. מתני' ד"ה שחט (אות א').
- ♦ פיגל בכבש אחד [למ"ד אין פיגול בחצי מתיר] האם נמשכין אחריו החלות להתפגל. . . . . שם אות ב'.
- ♦ מחשב בכבשי עצרת לשם שלמים האם נחשב שלא לשמן. . . . . מז: גמ' ד"ה מהו.
- ♦ בענין זיקה בין הכבשים לשתי הלחם. . . . . ע"ע זיקה.

כבשי עצרת - תנופתן

- ♦ הניף שתי הלחם והכבשים כל אחד בפני עצמו יצא. . . . . סא. גמ' ד"ה שאם.
- ♦ תנופת הלחם עם כבשי העצרת היא בין מחיים ובין לאחר שחיטה, או רק לאחר שחיטה - שיטות הראשונים בזה. . . . . מו. גמ' ד"ה בעו במערבא, סא. מתני' ד"ה שתי הלחם.
- ♦ התנופה שלאחר שחיטה האם צריכה להיות קודם זריקת הדם או לאחריו. . . . . מז: תוד"ה מושך שתיים (ד"ה והשתא).
- ♦ תנופת הלחם עם כבשי עצרת נעשית בכהן אחד או בשנים. . . . . סא. מתני' ד"ה ומניח.

כהונה

- ♦ כיצד הילפותא מקרא דמקמיצה ואילך מצות כהונה. . . . . יח: גמ' ד"ה אמר קרא.
- ♦ האם צריך כהונה בתנופה והגשה, סתירה בתוס'. . . . . ב. תוד"ה כל המנחות (ד"ה בתנופה והגשה).

כהן גדול

- ◆ האם כהן גדול מהותו כהן הדיוט שניתוסף בו דין כהונה גדולה, או שהוא דין לעצמו ואינו כהן הדיוט כלל. .... עח. גמ' ד"ה ולא פליגי.
- ◆ עוד מדיני הכהן גדול. .... ע"ע חביתי כהן גדול, מנחת חינוך, יום הכיפורים.

כהן שאינו מודה בעבודה

- ◆ מחלוקת ראשונים במה אינו מודה דלא יהא לו חלק בכהונה, וביאור הדרשא. ... יח: גמ'.
- ◆ כהן ששימש בבית חונו ובית ע"ז. .... ע"ע בית חונו ובית ע"ז.

כיוור

- ◆ האם נחשב מכלל המקדש וטעון חינוך כשאר כלים, ובמה מחנכו. ... מט. מתני' ד"ה שאין (אות ה').

כלאים

- ◆ שיטות הראשונים בכלאי זרעים מה אסור מדאורייתא ומה מדרבנן. ... טו: גמ' ד"ה קנבוס ולוף.
- ◆ לדברי ר' יאשיה שאינו לוקה עד שיזרע חיטה שעורה וחרצן במפולת יד - מה סבר לענין איסור, מחלוקת הראשונים. ... טו: תוד"ה ואסרו את הזרעים.
- ◆ כלאים בבגדי כהונה. .... ע"ע בגדי כהונה.

כל העושה על דעת ראשונה עושה

- ◆ בטעם וסברת דין זה. .... טז. גמ' ד"ה שכל העושה (אות א').
- ◆ מדוע בריש זבחים נאמר דין זה לכו"ע ואילו במנחות הוא מחלוקת. .... שם אות ב'.
- ◆ האם מקרבן לקרבן שייך גם לומר דעושה על דעת ראשונה. .... טז: גמ' ד"ה והא בין.

כל הראוי לבילה

- ◆ האם דין דבעי ראוי לבילה הוא רק כשהחיסרון בגוף החפצא כגון בלילה, או גם בחיסרון צדדי. .... יח: גמ' ד"ה ואמר ר' זירא, ט. תוד"ה ר' יוחנן.

כלי המקדש

- ◆ אלו כלים מן המקדש אסור לעשות כתבניתם. .... כח: גמ' ד"ה לא יעשה.
- ◆ מזבח העולה. .... ע"י ערד.
- ◆ מזבח הזהב. .... ע"י ערד.
- ◆ ארון. .... ע"י ערד.
- ◆ מנורה. .... ע"י ערד.
- ◆ שולחן. .... ע"י ערד.
- ◆ כיוור. .... ע"י ערד.
- ◆ כבש. .... ע"י ערד.

כל שממנו לאישים

- ◆ האם יש מחלוקת בעיקר דין זה דכל שממנו לאישים ה"ה בבל תקטירו. ... עב: מתני' ד"ה ר"ש אומר.
- ◆ כיצד הילפותא לדין זה שכל שממנו לאישים וכו'. .... נז: גמ' ד"ה ת"ל (אות א').
- ◆ מחלוקת אם איסור זה הוא רק לאחר שהוקטר בפועל מן הקרבן. .... שם אות ב'.
- ◆ שיטת הרמב"ם בענין זה. .... שם אות ג'.

◆ מאן דמחייב אפילו העלן ע"ג הכבש - האם כשהעלן והקטירן או בהעלאה גרידא. . . . . נז:
גמ' ד"ה איתמר (אות ב').

◆ האם שאר איסורין כגון בעלי מומין גם חייב אם העלן ע"ג הכבש. . . . . שם אות ב'.

◆ פסק הרמב"ם בענין העלאה ע"ג הכבש. . . . . נז: גמ' ד"ה המעלה.

כלי מצרף. . . . . . ע"ע צירוף כלי.

כלי שרת

◆ האם בעינן כלי שרת שלא נשתמש בהן הדיוט כמו שבעינן במזבח ועצים. . . . . כב. גמ' ד"ה מה מזבח.

◆ האם צריך בשחיטה כלי שרת, והאם הסכין מקדשת או השחיטה. . . . . טז: גמ' ד"ה מי סברת, עח: גמ' ד"ה והכא בסכין.

◆ כלי שרת אין מקדשין פחות משיעורן דוקא כשיש פחות משיעור קרבן, אבל כשיש שיעור שלם כגון עישרון מקדשים. . . . . פז: מתני' ד"ה אלא מודדן.

◆ טעם שאין פדיון לכלי שרת. . . . . ק: מתני' ד"ה העופות (אות ב').

◆ הרחבה בענין אימתי יש פדיון לכלי שרת. . . . . קא. גמ' ד"ה כלי שרת.

◆ יסוד התוס' שגנאי להוציא מכלי שרת לכלי חול, פרטי דינים בזה. . . . . ח. תוד"ה ולרבי חנינא.

◆ בעינן חינוך כלי שרת. . . . . ע"ע חינוך כלי המקדש.

◆ קידוש כלי. . . . . ע"י ערך.

◆ הגבהתו בשעת עבודה. . . . . ע"ע הגבהת הכלי.

◆ כלי שרת מקדש פסולין ליקרב. . . . . ע"י ערך.

◆ אימתי הכלי שרת מקדש בגודש. . . . . ע"ע גודש.

◆ אין מקדשין אלא מלאים. . . . . ע"ע מלאים.

כלי שרת מקדשין או לא מקדשין שלא מדעת

◆ למ"ד מקדשין האם אף כשאומר בפירוש שלא יקדשו. . . . . ז. תוד"ה א"ר יוחנן (ד"ה והא דפליגי), עח: גמ' ד"ה מר סבר (אות ב').

◆ האם מקדשין שלא מדעת מדאוריתא או מדרבנן. . . . . שם אות א'.

◆ למ"ד אין מקדשין א"צ שתהא כונתו לקדש בדוקא, אלא סגי שיכוין שיעשה הכלי מה שצריך לעשות. . . . . עח: גמ' ד"ה ומר סבר.

כלי שרת - משיחתן

◆ מידת הלח נמשחה בפועל מבפנים ומבחוץ, או דנמשחה בעלמא לקדש פנים וחוץ, וטעם שהוצרכו לקדש כלי מבחוץ. . . . . נז: גמ' ד"ה רבי יאשיה.

◆ מידת יבש שלא נמשח מבחוץ - האם פירושו שבחוץ לא חל קדושת הגוף אלא קדושת דמים. . . . . נז: גמ' ד"ה מידת יבש.

כתותי מכתת שיעוריה

◆ מתי אומרים כלל זה דדבר האסור בהנאה או עומד לשריפה מכתת שיעוריה. . . . . קא: גמ' ד"ה ושור הנסקל.

לב ב"ד מתנה

◆ האם דין זה הוא רק בקרבנות ציבור או גם בשל יחיד. . . . . טו: תוד"ה אפשר לשנותן (ד"ה חדא), עט: גמ' ד"ה אמר ר' ינאי (אות ב').

♦ גדר תנאי בי"ד זה. . . . . עט: שם אות ג'.

לבונה - שיעור

- ♦ שיעור קומץ דלבונה משערין בקומצו של כהן או של הבעלים. . . . . יא: מתני' ד"ה חיסר לבונתה.
- ♦ מהו מהות שיעור 'קורט' דלבונה. . . . . יא: גמ' ד"ה חיסר לבונתה.
- ♦ נותן הלבונה על כל המנחה או על מקצתה. . . . . יא: רש"י ד"ה או קורט (ד"ה תשובה לדבר).
- ♦ ספק הגרי"ז אם צריך מתן הלבונה להיות קרטין שלמים, ופשיטות שאין צריך. . . . . נט: גמ' ד"ה נתן עליה.
- ♦ שיעור הלבונה קומץ בתחילה, ואם נחסר לבסוף פליגי תנאים - מהו 'בתחילה' שצריך שיהא קומץ, ומהו 'לבסוף' דפליגי. . . . . יא: גמ' ד"ה ר"מ סבר.
- ♦ לר"י דכשר לבסוף בשיעור ב' קרטין - האם זהו דוקא כשנחסר, או אף בעלמא כשהקטיר רק ב' קרטין נתקיים דין הקטרה. . . . . יא: גמ' ד"ה ור"י סבר (אות א').
- ♦ בביאור פסק הרמב"ם כר"י שחיסרון לבונה כשר עד ב' קרטין. . . . . יא: גמ' ד"ה ג' מחלוקת.
- ♦ נחלקו אמוראים אם כמחלוקת תנאים הני"ל בלבונה הבאה עם המנחה נחלקו גם בלבונה הבאה בפ"ע, ונחלקו תו"ט ותפא"י אם מחלוקת אמוראים זו היא בקומץ נדבה בלבד או אף בנודר הרי עלי. . . . . קו: מתני' ד"ה הרי עלי (אות א').

לבונה - ליקוט, קידושה, והקטרתה

- ♦ ליקוט לבונה בזר פסול דוקא אם הזר ליקט ונתן לכהן או אף אם נטל הכהן מידו. . . . . יג: גמ' ד"ה א"ר ינאי.
- ♦ הרמב"ם פסק דליקוט לבונה בזר פסול, ומאידך פסק דהולכה שלא ברגל לאו שמה הולכה, תירוצי המפרשים בזה. . . . . יג: גמ' ד"ה ליקוט לבונה.
- ♦ האם אפשר להקטיר הקומץ קודם ליקוט הלבונה. . . . . יג: רש"י ד"ה ליקוט לבונה.
- ♦ מחלוקת הגר"ח והחזו"א אם הלבונה טעונה קידוש בכלי שרת. . . . . טז: גמ' ד"ה מאי לאו.
- ♦ בסתירת הסוגיות דמנחות וסוטה אם מקטיר הקומץ והלבונה יחד או איזה שירצה תחילה. . . . . יג: גמ' ד"ה אי בעי.

לבונה - פיגול בה

- ♦ פיגול בלבונה האם הוא בשיעור כזית או בקורט או ב' קרטין. . . . . יא: מתני' ד"ה להקטיר לבונתה.
- ♦ במחלוקת רש"י ותוס' כנגד הרמב"ם אם יש ד' עבודות בלבונה, וממילא האם קמיצת הקומץ הוא חצי מתיר לענין פיגול. . . . . יג: גמ' ד"ה מהו דתימא, טז: מתני' ד"ה פיגול בקומץ, טז: גמ' ד"ה אמר ר"י.

לבונה - נושאים כלליים

- ♦ הפריש ב' קמצין של לבונה - ביאור ב' לשונות הרש"י בזה. . . . . יא: גמ' ד"ה אמר רמב"ח.
- ♦ בהא דהקומץ נחשב מתיר ללבונה. . . . . יד: תוד"ה והלבונה.
- ♦ לדעת רבנן דכשמרבה עשרונות במנחה מרבה גם שמנה, האם מרבה גם בלבונה, ובדעת המנ"ח שצריך ליתן קומץ לבונה לכל עישרון. . . . . פח: מתני' ד"ה אפילו מנחה, יא: גמ' ד"ה ור"י סבר (אות ב').
- ♦ המתנדב לבונה - חקירת המקד"ד אם יכול להתנדב קמצים שלימים בלבד, וכן חקירה כשהתנדב ב' קמצים אם חשיב קרבן אחד או ב' קרבנות. . . . . קו: מתני' ד"ה הרי עלי (אות ב').
- ♦ בדברי הרמב"ם פיהמ"ש דהמתנדב דמי לבונה לשופר אפשר בכל שהוא. . . . . שם אות ג'.
- ♦ האם לבונה באה בשותפות. . . . . ע"ע שותפין.

לחם הפנים - שיעורו ועשייתו

- ◆ טעם לשיעור לחם הפנים כ"ד עשרונים. .... עו: מתני' ד"ה לחם הפנים.
- ◆ ביאור הדין שדוקא בלחם הפנים חשו לחיסכון דאפשר להביאו חיטין ולא לקחתו סולת. .... עו: גמ' ד"ה יכול (אות ג').
- ◆ הגדר בדין דלחם הפנים אין טעון פתיתה. .... עה: גמ' ד"ה אמר ר"פ.

לחם הפנים - צורתו ותוארו

- ◆ בענין צורתו של לחם הפנים לרש"י ותוס'. .... הרחבה בדף צד: בתוד"ה כמין.
- ◆ בפסק הרמב"ם אם צורתו כתיבה פרוצה או כספינה רוקדת. .... צה: גמ' ד"ה תניא.
- ◆ פירושי הראשונים בביאור 'לחם הפנים שהיה לו פנים'. .... צו: מתני' ד"ה לחם פנים.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם דפנות לחם הפנים כשופלן היו עומדות זקופות או שוכבות על הלחם. .... צו: מתני' ד"ה נותן ארכו (אות א').
- ◆ בעודו בצק היו כופלין דפנותיו ולא לאחר אפייה. .... שם אות ב'.

לחם הפנים - אפייתו

- ◆ שיטות הראשונים אם לחם הפנים היה נמצא בתוך הדפוס שלו, או שמסביב לדפוס מבחוץ. .... צד: תוד"ה ובדפוס.
- ◆ דפוס שבתנור שאופין בו לחם הפנים האם היה קבוע בתנור. .... צד: גמ' ד"ה ת"ר.
- ◆ האם דפוס זה היה מזהב או מברזל. .... צד: גמ' ד"ה וכמין דפוס.
- ◆ איך יקדש התנור את לחם הפנים, והרי נותן בדפוס לאפות והוי חציצה. .... צה: גמ' ד"ה מאי קשיא (אות ג').
- ◆ ביאור שיטת הרמב"ם שפסק מחד דאפייתן בפנים, ומאידך דאין דוחין השבת. .... צה: גמ' ד"ה אלא דרב אשי.

לחם הפנים - עריכתו וסידורו

- ◆ מצות עריכת לחם הפנים בשבת דוקא ולא למוצ"ש, והוכחה לזה. .... צט: גמ' ד"ה תניא.
- ◆ טעמי המפרשים למה היו מניחין לחם הפנים על שולחן לפני כניסתו להיכל. .... צט: רש"י ד"ה על פתח.
- ◆ השולחן של שייש שמניחין עליו בכניסתו לא היה כלי שרת. .... צט: מתני' ד"ה שני שולחנות.
- ◆ האם דין לחם הפנים נקבע לפי זמן סידורו בשבת הקודמת, או לפי זמן הקטרתו בשבת הבאה, ונפק"מ בזה. .... ק: מתני' ד"ה סידר את הלחם.
- ◆ מדוע לסידור כל ששה לחם בשבת מספיק כהן אחד, ולסידור בזיכין צריך כהן לכל בזך. .... צט: מתני' ד"ה וארבעה כהנים.
- ◆ כמה ימים יהא לחם הפנים על השולחן ולא יפסל בלינה. .... ק: מתני' ד"ה שאפילו.

לחם הפנים - נחסר ונטמא

- ◆ עד שלא פרקה נפרס לחמה הלחם פסול ואין מקטיר הבזיכין - האם פרקה לבזיכין או לכל מערכת לחם הפנים. .... ח: גמ' ד"ה עד שלא פרקה (אות א').
- ◆ מהו 'נפרס לחמה'. .... שם אות ב'.
- ◆ מדוע כשנחסר לחם הפנים אין לומר שיביא מתוך ביתו וימלאנו. .... שם אות ג'.
- ◆ נטמאת אחת החלות האם כולן פסולות - סתירת סוגיות. .... יב: גמ' ד"ה דלמא.

לחם הפנים - נס שנעשה בו

- ◆ טעם לנס שנעשה בלחם הפנים שהיה חם בשעת הלקחו כשעת סידורו. .... כט: גמ' ד"ה נס גדול (אות א').

♦ מדוע הוצרכו בית גרמו לאומנות מיוחדת באפיית הלחם שלא יתעפש, וכן עשו קנים לשולחן שלא יתעפש הלחם, והלא היה בו נס שנשאר חם תמיד. . . . . שם אות ב'.

לחם הפנים - נושאים כלליים

♦ תמיהה על הספרי שכתב שלחם הפנים לא היה במדבר, וביאור דיש דין קרבן בלחה"פ, ועוד שהוא מדיני צורת השולחן, ודין הראשון בלבד לא היה במדבר. . . . צה. גמ' ד"ה איבעיא להו (אות ב').

♦ דעות הראשונים עד אימתי זמן אכילת לחם הפנים. . יג: מתני' ד"ה הקטיר, צה. גמ' ד"ה אלא כי אתא, צט: מתני' ד"ה חל יום כיפורים (אות ג').

♦ בזיכין. . . . . ע"י ערך.

לחמי תודה - עשייתן ועבודתן

♦ מהו 'רבוכה' שנאמר בלחמי תודה. . . . . עז. מתני' ד"ה ובמצה, עח. רש"י ד"ה מה"מ.

♦ טעם שיש חמץ בלחמי תודה, וששיעור החמץ הוא כנגד חלות, רקיקין, ורבוכה, דמצה. . . . . עז: מתני' ד"ה התודה.

♦ בחלות חמץ שבתודה אין שמן כלל. . . . . פט. גמ' ד"ה הא כיצד.

♦ במקור הרמב"ם שלחמי תודה נעשין חוץ לעזרה. . . . . עז. תוד"ה דאפרשינהו (ד"ה שפחתו של ר"ג).

♦ מקור הדין דלחמי תודה צריך להניף עם החזה ושוק, ונידון בזה. . . . . פא. גמ' ד"ה היכי ליעביד.

לחמי תודה - הפרשת תרומתן

♦ הפרשת תרומת לחמי תודה האם דינה כהפרשת תרומה, ונפק"מ בזה. . . . . עז: מתני' ד"ה מכולם.

♦ מי הבעלים להפריש, הכהן או בעל הקרבן. . . . . שם.

♦ כל התרומה יחד מתירה כל הלחם ולא תרומת כל מין את מינו, ולכן צריך שכל המי חלות יהיו בכלי יחד. . . . . עז: רש"י ד"ה מן המחובר.

♦ כשמפריש מהן התרומה - מחלוקת ראשונים אם מפריש עשירית מכמות הבצק, או שצריך לעשות בלישה יי חלות ולהפריש אחת מהן. . . . . עז. גמ' ד"ה דאפרשינהו בלישה.

♦ חקירה כשזר אוכל תרומת לחמי תודה האם התשלומין נעשין תרומת לחמי תודה או תרומה בעלמא. . . . . עז: גמ' ד"ה בעי רבא (אות ב').

לחמי תודה - שלא לשמן

♦ בטעם שתודה שנשחטה שלא לשמה לא קידש הלחם, ונפק"מ האם ה"ה כשנשחטה בשינוי בעלים. . . . . עח: גמ' ד"ה זבח תודה (אות ב').

♦ שחט תודה לשם תודת חבירו האם גם לא קידש הלחם. . . . . שם.

לחמי תודה - נושאים כלליים

♦ האם יש הסובר שלחמי תודה איקרו מנחה. . . . . קח. גמ' ד"ה אלא מותר (אות א').

♦ קרבן תודה. . . . . ע"י תודה.

♦ מותר לחמי תודה. . . . . ע"י מותרות.

לישה

♦ האם לישה בפושרין היא קודם הבלילה בשמן או לאחריה. . . . . עד: ברש"י כת"י.

למד מן הלמד בקדשים

♦ מהו גדר 'קדשים' שאין למדין בהן למד מן הלמד. . . . . כח. גמ' ד"ה מ"ש.

לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש

◆ האם כיון שאוכלים שם קדשי קדשים יש איסור להכניס לשם חולין לעזרה. . . . . מח. גמ'.
ד"ה אי דפריק.

לשמה. . . . . ע"ע שלא לשמה.

- מ -

מדות של קדש

◆ כמה מדות של יבש היו במקדש. . . . . פז. מתנ"י ד"ה עשרון.
◆ טעם שבכל המנחות מודדין בכלי גדוש. . . . . פז. גמ' ד"ה גדוש.
◆ למ"ד מידת יבש לא נתקדשה כלל - מה דין הברוצין ומה דין מה שבתוכה. . . . . צ. גמ' ד"ה
ור"ע (אות א').
◆ בענין בירוצי מדות. . . . . ע"ע בירוצי מדות.
◆ בענין אין מקדשין אלא מלאים. . . . . ע"ע מלאים.

מודה בעבודה

◆ כהן שאינו מודה בעבודה דאין לו חלק בכהונה הוא דין לכתחילה גרידא , או שאף אם אין
כהן אחר. . . . . יח: תוד"ה מודה בעבודה.
◆ מחלוקת ראשונים אם כל כ"ד מתנות כהונה אין נותנים לכהן שאינו מודה בעבודה. . . . . יח:
תוד"ה מודה בעבודה (ד"ה דהתם).

מומין. . . . . ע"ע בעל מום.

מוספין

◆ משמעות הרמב"ם שמוספין אין מעכבין זא"ז הוא אפילו במוספי החג, וסותר לסוגיית הגמ'.
מד: גמ' ד"ה הני פרים. . . . .
◆ בשיטת הרמב"ם שאם נשחטו מעכבין זא"ז. . . . . מה: גמ' ד"ה ומנין שמעכבין, מו. גמ' ד"ה
הכל מודים.
◆ האם מוספין דעצרת וקרבנות דשתי הלחם חד הן. . . . . מה: גמ' ד"ה שלא נתחייבו, יג: רש"י
ד"ה במתניתין.
◆ לפי הפשטות דב' קרבנות הן - האם מוספי עצרת קודמין משום דתדירי, או קרבנות שתי
הלחם עדיפי שהן חובת היום. . . . . מה: מתנ"י ד"ה הפר.

מותר הפסח. . . . . ע"ע פסח.

מותרות

◆ מותר חטאת ואשם לנדבה - לשם מה צריך ללמוד גם מהלכה למ"ס וגם ממדרש יהוידע
הכהן. . . . . ד. גמ' ד"ה מה חטאת.
◆ בביאור שיטת הרמב"ם דמותר מנחת חוטא אזלה לנדבת יחיד ולא לקיץ המזבח. . . . . קח.
גמ' ד"ה ושמואל.
◆ בשיטת הרמב"ם שמותר לחמי תודה ירקב. . . . . קח. גמ' ד"ה אלא מותר (אות ב').
◆ ביאור דין מותר לחמי תודה ירקב. . . . . שם אות ג'.
◆ ביאור מחלוקת ב"ש וב"ה אם מותר שקלים חולין או לנדבה. . . . . קח. גמ' ד"ה מיתבי.
◆ אין מפרשין תחילה למותרות - האם אף דיעבד לא חלה ההפרשה, או שבדיעבד נתפס, חקירת
הקה"י. . . . . פא. גמ' ד"ה וכי מפרשין.

מזבח הזהב

- ◆ במשמעות שיטת הרמב"ם שמזבח הזהב היה באמת בת ו' טפחים, וכנגד הסוגיא. ... צז.
- ◆ גמ' ד"ה רבי מאיר.

מזבח העולה

- ◆ מחלוקת הראשונים באמה יסוד וסובב וקרנות הנמדדת בת ה' טפחים, האם בגובהה או בכניסתה. ... צז: גמ' ד"ה אלא חיק האמה.
- ◆ בענין חינוך המזבח. ... ע"ע חינוך כלי המקדש.
- ◆ יסוד המזבח. ... ע"י ערך.

מזוזה - חיובה

- ◆ גדר מזוזה חובת הדר: לא שהיא חובת גברא אלא חובת הבית בתנאי שיש בו דיורין קבועים.
- ◆ מד. תוד"ה טלית שאולה (ד"ה מיהו, אות ב').
- ◆ מקור שיטת הרמב"ם שאין הבית חייב במזוזה עד שיהיו לו דלתות. ... לג. גמ' ד"ה ריש גלותא.
- ◆ טעם שפתח ביהמ"ד פטור ממזוזה, ודעות המפרשים בענין חיוב מזוזה בפתח ביכני"ס וביהמ"ד. ... לג. תוד"ה והא ההוא.
- ◆ דין חיוב מזוזה בבית שער ומרפסת, והגדר בזה. ... לג. גמ' ד"ה בית שער.
- ◆ דעות הראשונים ופסק ההלכה בפתח שאין לו אלא פצים אחד. ... לד. גמ' ד"ה בית שאין לו.
- ◆ בענין מזוזה בפתח שבק"ר זוית. ... לד. גמ' ד"ה האי פיתחא.
- ◆ מה החידוש שבי הרזיקי חייב ב' מזוזות. ... לג. גמ' ד"ה בי הרזיקי.
- ◆ שוכר בית בחו"ל חייב לאחר ל' יום במזוזה מדאורייתא או מדרבנן, ונפק"מ בין השיטות. ... מד. גמ' ד"ה טלית שאולה (אות א-ב).
- ◆ השוכר בית מעכו"ם האם אף לאחר ל' יום פטור ממזוזה. ... מד. גמ' ד"ה והשוכר בית.

מזוזה - עיבודה

- ◆ ביאור שיטת הרמב"ם שאין צריך עיבוד לשמה במזוזה. ... מב. גמ' ד"ה רשב"ג אומר (אות ב').
- ◆ לד. גמ' ד"ה ת"ר וכתבתם (אות ב').

מזוזה - כתיבתה

- ◆ על מה מצותה לכותבה לכתחילה. ... לב. גמ' ד"ה למצוה.
- ◆ בביאור החילוק שמזוזה בעיא שרטוט ותפילין לא. ... לב. גמ' ד"ה והילכתא.
- ◆ במזוזה לא מהני לשרטט לאחר הכתיבה, והטעם לזה. ... לב. גמ' ד"ה הא מורידין (אות א').
- ◆ שיעור הריח שצריך לשייר בתחילתה ובסופה. ... לב. תוד"ה ועושה ריח.
- ◆ כיצד כותבין תיבות 'על הארץ'. ... לא. גמ' ד"ה אמר ר"ח.
- ◆ מהו כתבה על שני דפין פסולה, ומקור האיסור. ... לג. גמ' ד"ה כתבה.
- ◆ כיצד כורכין וגוללין המזוזה והס"ת. ... לא. גמ' ד"ה אי"ר חלבו.

מזוזה - קביעתה והנחתה

- ◆ צורת הנחתה עומדת או שוכבת, ובטעם הפסול אם שינה. ... לג. גמ' ד"ה עשאה כמין נגר.
- ◆ דעות הראשונים במקום הנחתה בשליש העליון. ... לג. גמ' ד"ה מצוה (אות א').
- ◆ עד היכן אפשר להניחה בגובה. ... שם אות ב'.
- ◆ טעם הפסול בהעמיק לה טפח, וגדר העמיק לה טפח. ... לג. גמ' ד"ה דרש רב יוסף.
- ◆ מתי מהני היכר ציר. ... לג. גמ' ד"ה בין בי גברי.

- ◆ אף איטר ברגליו ואפילו כל בני הבית כך, מניחים המזוזה מימין הגם שדרשו 'דרך ביאתך מימין'.
- ◆ טעם שתלאה במקל פסולה, ונפק"מ בזה. . . . . לב: גמ' ד"ה תלאה במקל.
- ◆ מחלוקת הפוסקים בהניחה אחר הדלת אם פסול דיעבד, וגדר הניחה אחרי הדלת. . . לב: גמ' ד"ה או שהניחה.
- ◆ בדעת הגר"א שלא לכרוך המזוזה או ליתנה בשפופרת, אלא על הפצים ללא חציצה. . . לב: גמ' ד"ה תנא.
- ◆ מקור פסול תעשה ולא מן העשוי במזוזה. . . . . לב: גמ' ד"ה לא שנו (אות א').
- ◆ חדר שמשמש בו כל השנה, ובסוכות מוריד הקירוי ומסכך בסכך, האם כשמחזיר הקירוי נמצאת המזוזה תעשה ולא מן העשוי. . . . . שם אות ב'.
- ◆ מדוע מברך בשעת קביעת המזוזה ולא בשעה שמתחיל לדור והלא חובת הדר היא. . . לב: גמ' ד"ה ומר סבר.

מחוסר זמן

- ◆ באלו קרבנות פוסל מחוסר זמן. . . . . ד: תוד"ה ה"ג (ד"ה אע"ג דמסקינן), ה: תוד"ה ואי (ד"ה וי"ל).
- ◆ כיצד דין אין מחוסר זמן לבו ביום מחשיבו כמשקה ישראל. . . . . ה: גמ' ד"ה קסבר (אות א').

מחוסר כפרה

- ◆ בדעת הרמב"ם התמוהה שמחוסר כפורים שנכנס לעזרה מכין אותו מדרות בלבד. . . . . כז: גמ' ד"ה מחוסרי כפרה.

מחיקת הקומץ

- ◆ האם חיוב מחיקה הוא בכל המנחות או רק במחבת ומרחשת שיש הכרח לזה, והאם המחיקה היא חלק מעבודת הקמיצה, לכאורה מחלוקת ראשונים בזה. . . . . יא: גמ' ד"ה במחבת.
- ◆ עד מתי יכול למחוק דלאחר מכן יחשב קומץ היתר. . . . . יא: גמ' ד"ה אלא להשוות.

מחשבת הינוח

- ◆ האם הוא דין של מחשבת פסול כמו שלא לשמה, או שהוא פסול מחודש של מחשבה כמעשה. . . . . יז: גמ' ד"ה להניח דמו.

מילה

- ◆ מצות מילה היא במעשה, או בתוצאה שיהא נימול ונמשכת על האדם כל חייו. . . . . מג: גמ' ד"ה וכיון שנזכר (אות ב').
- ◆ מילה הותרה בשבת או דחוייה. . . . . ה: גמ' ד"ה מה לשבת.
- ◆ בענין מילה צורך הדיט הוא. . . . . ה: גמ' ד"ה אטו מילה.
- ◆ ביאור פסק הרמב"ם שהכשיר דיעבד כשמל עכו"ם. . . . . מב: גמ' ד"ה מנין למילה.

מילואים

- ◆ דעות הראשונים האם הקריבו מילואים בבית שני בימי עזרא, ולאזיה צורך הקריבו. . . . . מה: גמ' ד"ה רב אשי.

מלאים

- ◆ האם דין אין מלאים אלא שלימים הוא דין במנחה או בכלי מידה. . . . . ח: גמ' ד"ה דתניא מלאים.
- ◆ קושיא על הא דקיי"ל שאין הכלי מקדש אא"כ כל שיעורו נמצא. . . . . צד: מתני' ד"ה לחם הפנים.

איזהו   מפתח נושאים   מקומן   תתעט

♦ בענין קידוש כלי שרת כשיש בו יותר מהשיעור. . . . . ע"ע קידוש כלי, וע"ע גודש.

מלח

- ♦ בטעם מצות מליחת הקרבנות, ומדוע א"צ למלוח כדי להוציא הדם הרי בעינן ממשקה ישראל. . . . . כ. ד"ה קובץ דינים בעניני מלח (אות א').
- ♦ האם צריך ממשות מלח בשעת הקטרה, או דאפילו נימוח ונבלע. . . . . שם אות ב'.
- ♦ האם יש קרבן מלח, וכן המתנדב מלח האם צריך למולחו. . . . . שם אות ג'.
- ♦ האם אפשר למלוח בסוכר. . . . . שם אות ד'.
- ♦ שכח למלוח בשעת ההקרה האם צריך למלוח אח"כ. . . . . שם אות ו'.
- ♦ האם יש חשש במליחה משום מחמץ המצה. . . . . שם אות ז'.
- ♦ מקור פסק הרמב"ם דמלח אפילו בגרגר מלח כשר. . . . . כא. גמ' ד"ה ומנין.
- ♦ האם מלח בא דוקא משל ציבור ושל יחיד פסול, או דאפשר גם משל ציבור. . . . . כא. גמ' ד"ה מה עצים (אות א').
- ♦ מלח בקרבן עכו"ם ודאי בא משלו ולא משל ציבור. . . . . שם אות ב'.
- ♦ מצות מליחה האם היא דוקא על המזבח ממש, או בכל מקום בעזרה. . . . . כ. גמ' ד"ה וכי תעלה (אות ב').
- ♦ המליחה עצמה היא מצוה ואם מלח הקוף פסול. . . . . שם.
- ♦ בפסק הרמב"ם שכל הקרבנות שהקריבן בלי מלח כשרין מלבד קומץ דמנחה. . . . . יח. מתני' ד"ה ולא מלח (אות א'), כ. גמ' ד"ה מנין לרבות.
- ♦ איך לוקה אם לא מלח והא הוי לאו שאין בו מעשה. . . . . כ. שם (בסוף הקטע).
- ♦ מלח שעל הקרבן חל בו דין הקרה. . . . . יא. גמ' ד"ה אבל מלח, כא. גמ' ד"ה ת"ר.
- ♦ בביאור המשנה דלא מלח כשר, כיצד מיירי. . . . . יח. מתני' ד"ה ולא מלח (אות ב'), כ. גמ' ד"ה א"ל וכי (אות ב').
- ♦ בדעת הרע"ב ותו"ט דצריך למלוח המנחה ולא רק הקומץ. . . . . יח. שם אות ג'.
- ♦ דעת הר"ן והרא"ה דאף חלק הנאכל לכהנים צריך מלח. . . . . שם אות ד'.
- ♦ מחלוקת ראשונים כיצד מותן מלח דקטורת. . . . . כ. גמ' ד"ה והקטורת (אות א').
- ♦ קטורת דיום הכיפורים האם טעונה מלח. . . . . שם אות ב'.
- ♦ האם ניסוך המים טעון מליחה. . . . . כ. גמ' ד"ה קובץ דינים בעניני מלח (אות ח').
- ♦ לבונה [הבאה בפ"ע או עם המנחה] האם טעונה מלח. . . . . כא. גמ' ד"ה יצאו עצים.
- ♦ שיטות המפרשים מהו איסור מליחת הקרבנות בשבת [דאיצטריך קרא להתיר]. . . . . כא. גמ' ד"ה תקריב.
- ♦ האם יש מעילה במלח הנתון על הכבש והמזבח, וכן במלח שנפל שם כשמלחו האיברים. . . . . כא. גמ' ד"ה שעיג הכבש.
- ♦ טעם השמטת הרמב"ם שלא כתב דין שצריך מלח סדומית. . . . . כא. גמ' ד"ה ואיזו.
- ♦ האם יש מלח בבמה. . . . . כ. גמ' ד"ה שתהא.

מליקה

- ♦ האם הוי כשחיטה ומפקעת שם הנבילה, או דהוי כנבילה שהותרה. . . . . מה. גמ' ד"ה סד"א (אות ג'), עג. גמ' ד"ה לכל חטאתם (אות ב').

ממשקה ישראל

- ♦ מנחת העומר כתקונה איך קריבה הרי אינה ממשקה ישראל דעדיין לא הותר החדש. . . . . ה. גמ' ד"ה מקרב (אות א'), ה: תוד"ה שכן (ד"ה אם).

- ◆ האם דין ממשקה ישראל הוא פסול מיוחד בדבר האסור להדיוט נפסל לגבוה, או שהכונה שכל האסור להדיוט נאסר באותה מידה גם לגבוה. ה. גמ' שם, אות ב'.
- ◆ חידוש האחרונים דממשקה ישראל הוא פסול רק בהקטרה למזבח ולא בשאר עבודות. שם אות ג'.
- ◆ האם יש פסול ממשקה ישראל בדבר שאינו עולה למזבח, כגון שעיר המשתלח, פרת חטאת, ציפורי מצורע. שם אות ד'.
- ◆ האם באיסור דרבנן יש גם ממשקה ישראל. שם אות ה'.
- ◆ חידוש המקד"ד דאם כשהחפצא הקדש אין בו איסור וכשהיה חולין יש בו איסור, גם לא נחשב ממשקה ישראל. שם אות ו'.
- ◆ האם ממשקה ישראל צריך להיות מותר לכל ישראל, או דסגי במותר לכהנים. שם אות ז'.
- ◆ האם יש דין ממשקה ישראל גם על איסור התלוי ונגרם ע"י זמן. שם אות ח'.
- ◆ האם ממשקה ישראל ממעטים דוקא דבר שלא היתה לו שעת הכושר, וחילוק בין פסול בגופו לפסול ע"י דבר אחר. שם אות ט', ו. תוד"ה כתב רחמנא.

מנהג

- ◆ מחלוקת הפוסקים אם אזלינן אחר המנהג אף כנגד ההלכה. לב. גמ' ד"ה והא רב.

מנורה - צורתה ועשייתה

- ◆ האם יש קפידא לשיעור ככר במנורה בדוקא, או אפשר גם יותר. כט. גמ' ד"ה עשר מנורות.
- ◆ מנין יצא שגובהה של המנורה י"ח טפחים. כח: תוד"ה גובהה.
- ◆ גובה המנורה אינו מעכב. כח: גמ' ד"ה גובהה של מנורה.
- ◆ קני המנורה עולין בעיגול או ביושר באלכסון. כח: גמ' ד"ה ושני קנים.
- ◆ בשיטת הרמב"ם דאף מנורה הבאה משאר מתכות צריך מקשה. כח: גמ' ד"ה באה זהב.
- ◆ מחלוקת אחרונים אם מעכב כשלא עשה במנורה גביעים כפתורים ופריחים. כח: גמ' ד"ה גביעים.
- ◆ כשעשויה משאר מתכות האם צריך או אפשר לעשות בה גביעים כפתורים ופריחים. כח: תוד"ה שפודים.
- ◆ מחלוקת רש"י והרמב"ם מהו הפרח שבמנורה. כח: רש"י ד"ה הרגלים.
- ◆ מהו 'מלקחיים' שהיו למנורה. קז. תוד"ה שמוחטין.
- ◆ ביאור הברייתא דמלאכת המשכן שגם מלקחיה ומחתותיה היו מן המקשה. פח: גמ' ד"ה מנורה.
- ◆ מהו טס של זהב שהיה על גבי הנרות, ומהו עושין בו. פח: גמ' ד"ה ראב"צ.
- ◆ מה המקור לג' המעלות שלפני המנורה, ומדוע דוקא ג'. כט. גמ' ד"ה אבן (אות א').
- ◆ מדוע לא היו המעלות חציצה בשעת עבודה. שם אות ב'.
- ◆ בענין חינוך המנורה. ע"ע חינוך כלי המקדש.

מנורה - נר המערבי

- ◆ מהו נר המערבי. פו: גמ' ד"ה זה נר מערבי (אות א'), צח: גמ' ד"ה מ"ט דרבי.
- ◆ האם נר המערבי מצותו שיהא דולק תמיד. פו: שם אות ג-ד.
- ◆ מחלוקת רש"י והרמב"ם האם הפתילות מצדדות פניהן כלפי נר האמצעי, או שהנרות הקבועין עצמן מצודדין פניהם. צח: גמ' ד"ה אל מול.

מנורה - מקומה ומנין המנורות

- ◆ קביעות מקום המנורה הוא 'נוכח השולחן'. צח: גמ' ד"ה והתורה.

- ◆ בפסק הרמב"ם דהמנורה מונחת בין צפון לדרום, ובסתירת פסקו לענין שולחן. . . צח: גמ' ד"ה ור"א ב"ר שמעון.
- ◆ מנין ידע שלמה המלך לעשות י" מנורות. . . צח: גמ' ד"ה ת"ר (אות א').
- ◆ האם בבית שני היו י" מנורות. . . שם אות ב'.
- ◆ מדוע עשה כן רק במנורות ושולחנות וכיורים, ולא בשאר הכלים. . . שם אות ג'.

מנורה - הדלקתה

- ◆ שיטות הראשונים אימתי זמן הדלקת המנורה. . . פט. גמ' ד"ה ד"א.
- ◆ בשיטת הרמב"ם דיש הדלקה גם בבוקר. . . מט. מתני' ד"ה ולא את המנורה (אות א'), פח: גמ' ד"ה נר שכבתה.
- ◆ האם הדלקת ז' הנרות מעכבות זו את זו. . . כח. מתני' ד"ה שבעה קני מנורה.
- ◆ למ"ד שבשעת ההטבה מסלקין הנרות שבמנורה, צ"ע הרי ז' נרותיה מעכבין זא"ז. . . כח. מתני' ד"ה שבעה נרותיה.
- ◆ בשיטת הרמב"ם שמצות הדלקת הנרות היינו הטבתן. . . פח: גמ' ד"ה כיצד עושה.
- ◆ שיעור חצי לוג לנר הוא שיעור בגוף החפצא דהשמן, או שיעור לראויות ההדלקה. . . פט. גמ' ד"ה מערב עד בקר.
- ◆ מדוע לא עשו כלי גדול של ג' לוגין ומחצה למדידת שמן לכל הנרות. . . פח. מתני' ד"ה שלושה ומחצה.
- ◆ בטעם דהשמן של המנורה היה צריך להתקדש קודם בכלי, ובטעם שלא תקדשנו המנורה גופה. . . פט. תוד"ה חצי לוג.

מנחה - הקדישה ונדבתה

- ◆ ביאור החילוק שבין קדושת הגוף של בהמה החלה בקידוש פה, לבין מנחות שרק משקידשן בכלי. . . ק: מתני' ד"ה עד שלא.
- ◆ בטעם הדבר שא"א להביא מנחה דעשרון ומחצה, אלא של עשרונות שלימין בלבד. . . קג. מתני' ד"ה עשרון.
- ◆ חילוק בין מנחה דשיעורה הוא דין בעצם הקרבן, לנסכים שהוא דין במעשה הניסוך גרידא ולא בגוף הקרבן, וביאור כמה סוגיות לפי"ז. . . קד. גמ' ד"ה איבעיא להו, ושם ד"ה אפשר דמצטרפי.
- ◆ בדעת רש"י והרמב"ם להלכה באומר הרי עלי מנחה אם יביא איזו שירצה או מנחת סולת. . . קד: מתני' ד"ה הרי עלי מנחה.
- ◆ האומר 'מנחות' יביא ב' מנחות ממין אחד או משני מינים. . . קד: מתני' ד"ה מנחות.
- ◆ האומר פירשתי עשרונות ולא קבעתים בכלי, צריך להביא ששים עשרון בששים כלים או בכלי אחד. . . קד: גמ' ד"ה דמייתי שיתין.

מנחה - חיטין וסולת

- ◆ במנחת העומר יש דין לקצור חיטים ולהביא מן הקרוב, והאם גם בשאר מנחות ציבור. . . סד: גמ' ד"ה ואיבעית אימא (אות ב').
- ◆ כיצד מותר להביא מחיטים שירדו בעבים הרי אסור ליהנות ממעשה ניסים. . . סט: גמ' ד"ה חיטין שירדו (אות ב').
- ◆ האם צריך למנחות דוקא חיטים שגידולן מן הארץ, שהרי מכשירין חיטים שירדו בעבים ע"י נס. . . שם אות ג'.
- ◆ ביאור הדין שכל המנחות [של ציבור] ניקחות סולת לבר מלחם הפנים שניקה חיטין. . . עו: גמ' ד"ה יכול (אות א-ג).
- ◆ כיצד סדר הניפוי בנפות שישאר הסולת הדק והמובחר. . . סג: רש"י ד"ה ובחול.

מנחה - קידושה בכלי

- ◆ מנחה קדושה בלא שמן - מה דעת הרמב"ם לפסוק בזה. . . . . ח. גמ' ד"ה אמר רב.
- ◆ למי"ד אין מנחה קדושה בלא שמן ולבונה - מה טעמו. . . ח: גמ' ד"ה ורבי חנינא (אות א').
- ◆ איך למי"ד זה מקדש התנור את לחם הפנים בלי לבונה, ועוד קושיות. . . . . שם אות ב'.

מנחה - עשייתה

- ◆ כל המנחות נילושות בפושרין הוא חובה או רשות, ומאיזה דין הוא ללוש בפושרין. . . . . נה.
- ◆ מתנני ד"ה כל המנחות (אות ב').
- ◆ האם צריך ללוש דוקא במים של קודש. . . . . שם אות ג'.
- ◆ מהו לישה, מהו עריכה, ומהו קיטוף. . . . . נה. מתנני ד"ה וחייב.
- ◆ האם הלישה בפושרין היא קודם הבלילה בשמן או לאחריה. . . . . עד: ברש"י כת"י.
- ◆ מהו 'רבוכה' שנאמר במנחות. . . . . עז. מתנני ד"ה ובמצה, עח. רש"י ד"ה מה"מ.

מנחה - עבודתה, ושאר עניינה

- ◆ האם הבאת המנחה היא מדיני העבודה. . . . . יח: גמ' ד"ה מנין לרבות.
- ◆ בא לעובדה ביד לר"ש - האם עבודת היד נחשבת קבלה. . . . . ב: תוד"ה שחיטה (ד"ה אמאי).
- ◆ טעם שאסור לערב מנחת חובה בנדבה. . . . . קו. גמ' ד"ה רבא אמר.
- ◆ אף שבקומץ הוזהרו גם על שאור וגם על דבש, בשיירי מנחה נהי שאסור לחמצן מ"מ מותר לערב דבש. . . . . נה. מתנני ד"ה ואם החמיצו (אות ג').
- ◆ מה עושים עם מנחות שנטמאו. . . . . ק: מתנני ד"ה משקדשו.
- ◆ בדין הבאת מנחה בשותפות. . . . . ע"ע שותפין.
- ◆ ריבה סלתה דהמנחה. . . . . ע"ע ריבה סלתה.
- ◆ יציקת השמן. . . . . ע"ע יציקה.
- ◆ בלילת המנחה. . . . . ע"ע בלילה.
- ◆ פתיתה. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ משיחה. . . . . ע"ע משיחה במנחה.
- ◆ קמיצה. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחה שקמצה בהיכל. . . . . ע"ע שלמים ששחטן בהיכל.
- ◆ הגבהת הכלי. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ הגשה. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחת חינוך. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחת כהנים. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחת העומר. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחת חביתין. . . . . ע"ע חביתי כהן גדול.
- ◆ מנחת סולת. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מנחת מאפה. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ מחבת ומרחשת. . . . . ע"ע מנחת מחבת ומרחשת.
- ◆ מנחת חוטא. . . . . ע"ע מנחה חריבה.
- ◆ מדות של קדש. . . . . ע"ע ערד.
- ◆ שירים שחסרו. . . . . ע"ע ערד.

מנחה חסירה

- ◆ לשם מה צריך קרא לפסול מנחה שחסרה והרי אין כאן שיעור מנחה. . . . . ט. גמ' ד"ה איתמר מנחה.
- ◆ הפריש חצי עישרון ודעתו להוסיף - ביאור החילוק בין הסוגיא דזבחים פח. למנחות ז, והאם מחלוקת האמוראים היא מחלוקת התנאים. . . . . ח. גמ' ד"ה דעתו להוסיף.

איזהו   מפתח נושאים   מקומן   תתמן

- ◆ בביאור דברי הרמב"ם שאם אין דעתו להוסיף מקדש ליפסל ולא ליקרב. . . . . ח. גמ' ד"ה בזמן.
- ◆ מנחה שחסרה קודם קמיצה לר"י יביא מתוך ביתו וימלאנה - דעת הגרי"ז וחזו"א דיכול למלאות אפילו לאחר בלילה, ואיך אפשר לשער החיסרון. . . . . ט. גמ' ד"ה ר' יוחנן אמר.
- ◆ האם במנחת כהן שהיא כליל ואין בה קמיצה מודה ר"י שלא יביא מביתו וימלאנה דקדושת הכלי קבעה. . . . . ט. גמ' ד"ה איתיביה.
- ◆ האם הא דאיתא בגמ' דהחיסרון כבעל מום הוא מחלוקת אמוראים. . . . . ט: גמ' ד"ה יתיב רב פפא.
- ◆ מדוע כתבו תוס' דאין פסול 'חסר' בזבחים, הלא יש דין הצורם אוזן הפר בין שחיטה לקבלה דפסול. . . . . ט: תנוד"ה אותן שיריים (ד"ה דאין זבח).
- ◆ שיריים שחסרו. . . . . ע"י ערך.
- ◆ קומץ שחסר. . . . . ע"י ערך.

מנחה חריבה (חוטא) - גיבולה במים

- ◆ בטעם פסק הרמב"ם דמנחת חוטא כשר לגבלה במים. . . . . נד. גמ' ד"ה ר"י בר אבדימי (אות א').
- ◆ איך מותר לגבלה במים והרי מכשירה לקבלת טומאה. . . . . שם אות ג'.
- ◆ למי"ד חריבה מכל דבר האם נפסלה כשנתן בה מים. . . . . נד. גמ' ד"ה ומר סבר (אות א').
- ◆ האם מנחת חוטא באה י' חלות, תלוי במחלוקת אם שרי לגבלה במים. . . . . שם אות ב', עו. מתני' ד"ה כל המנחות.

מנחה חריבה - מתן שמן ולבונה

- ◆ מאימתי מתחייב על מתן השמן - משעת הנתינה או משהקריב. . . . . נט: מתני' ד"ה וחייב (אות א-ב), ס. גמ' ד"ה ת"ר.
- ◆ נתן שמן על מקצת המנחה האם יכול לסלקו ולהביא סולת אחר מביתו. . . . . נט: גמ' ד"ה נתן משהו.
- ◆ האם מותר לכתחילה, או דיש איסור ליתן שמן על שיריה, ומהות האיסור. . . . . נט: מתני' ד"ה נתן שמן.
- ◆ ספק אם גם במנחת קנאות חייב במתן משהו שמן כמו במנחת חוטא. . . . . נט: גמ' ד"ה מאי טעמא.
- ◆ בפסק הרמב"ם דנתן עליה לבונה שחוקה הרי זה ספק. . . . . נט: גמ' ד"ה מאי הוי.
- ◆ נתן אחד חצי זית לבונה על המנחה ואחר חצי זית לבונה שניחם פטורין, אך מסתפק המנ"יח אם הוא עצמו נתן ח"ז וליקטו וחזר ונתן ח"ז אחר. . . . . נט: גמ' ד"ה נתן כזית (אות ב').

מנחה חריבה - קידושה, עבודתה, ושאר עניניה

- ◆ למי"ד מידת יבש לא נתקדשה צ"ע במה נתקדש עשרון דמנחת חוטא. . . . . צ. גמ' ד"ה ור"ע (אות ב').
- ◆ טעם דינו דר"ל שמשכשך הקומץ בשמן ומקטירו. . . . . כג. גמ' ד"ה וריש לקיש.
- ◆ האם אליבא דר"ל אין כלל דין 'חריבה' בקומץ. . . . . שם ד"ה והכתיב.
- ◆ באיזה שמן משכשכו לר"ל, וכיצד שרי. . . . . שם תנוד"ה הוא עצמו.
- ◆ מנחת חוטא של כהנים לדעת ר"ש הקומץ קרב לעצמו והשירים לעצמן - חקירה האם השירים קריבין בתורת הקטרה גמורה כקומץ, או בתורת שירים. . . . . עב: מתני' ד"ה ר"ש אומר, עד. גמ' ד"ה הא כיצד.
- ◆ מדוע במנחה הקריבה משעורים לא כתבה התורה במפורש דנאכלת לכהנים והוצרך ללמוד מדרשא. . . . . עב: גמ' ד"ה באה חיטין.
- ◆ מותר מנחת חוטא. . . . . ע"ע מותרות.

מנחת העומר - מהותה והיתרה

- ◆ האם הקרבת מנחת העומר הוא רק להתיר החדש, או גם לחובת היום. . ה. גמ' ד"ה היינו טעמא (אות א').
- ◆ בזמן המקדש מה הדין אם לא הביאו עומר - סוף היום מתיר, האיר מזרח מתיר, או דאסורין עד לעומר דשנה הבאה, מחלוקת ראשונים ואחרונים. . . . . סח. גמ' ד"ה רב ושמואל.
- ◆ האיסור להביא מנחות קודם לעומר הוא מטעם משקה ישראל, או שהוא דין איסור מיוחד בפ"ע. . . ה: גמ' ד"ה אין מביאין, סח: מתני' ד"ה אין מביאין (אות א'), פד: גמ' ד"ה אין לי.
- ◆ האם יש גם איסור עשה בהבאת מנחה קודם לעומר. . . . . ה: תוד"ה האיר המזרח.
- ◆ איך מותר להקריב מנחה העומר עצמה, הלא לא הותרו עדיין מנחות ואין זה ממשקה ישראל. . . . . ע"ע ממשקה ישראל.
- ◆ היתר החדש תלוי תיכף בהקרבת העומר ולא עד שיקריב הכבש הבא עמו. . . . . סח. מתני' ד"ה משקרב.
- ◆ האם הכבש מעכב מנחת העומר הקריבה עמו. . . . . מה: מתני' ד"ה ואין הכבשים.
- ◆ אין כופין על הבאת העומר. . . . . סג: מתני' ד"ה עומר היה בא.

מנחת העומר - קצירתה והבאתה

- ◆ קציר העומר הוא מצוה מדאוריתא או הכשר מצוה גרידא. . . . . עב. גמ' ד"ה וסבר לה.
- ◆ ראייה מלשון רש"י שעומר בא רק משעורים ממש, ולא משיבולת שועל ושיפון הגם שאף הן מין שעורים. . . . . עא. רש"י ד"ה ואימא.
- ◆ צריך להביא העומר מן הקרוב, והאם חלוקים הטעמים אם משום כרמל או משום אין מעבירין על המצות, והאם יש נפק"מ ביניהם. . . . . סד: גמ' ד"ה ואיבעית אימא.
- ◆ מהו 'כרמל'. . . . . סד: גמ' ד"ה מ"ט.
- ◆ מה עדיף - להביא עומר מהקרוב לירושלים אף שהוא גרוע, או להביא משובח מן הרחוק. . . . . פג: מתני' ד"ה וכולן.
- ◆ האם עבר הירדן נתקדש להבאת העומר כא"י. . . . . פג: רש"י ד"ה במתני'.
- ◆ למ"ד עומר בא מחו"ל האם לכתחילה. . . . . פד. גמ' ד"ה ר"י ב"ר יהודה (אות א').
- ◆ למ"ד זה האם גם איסור קצירה לפני העומר יש בחו"ל. . . . . שם אות ב'.
- ◆ יסוד האחרונים דהבאת עומר מחו"ל אינה תלויה אם איסור חדש נוהג בחו"ל. . . . . פד. גמ' ד"ה וקסבר.
- ◆ למ"ד אין חדש נוהג בחו"ל מותר להביא מנחות מחו"ל מן החדש אף קודם לעומר. . . . . סח: מתני' ד"ה אין מביאין (אות ב').
- ◆ השמן של מנחת העומר גם צריך לבוא מן הארץ ומהישן. . . . . פג: מתני' ד"ה חוץ מן העומר (אות א').
- ◆ בזמן הזה שאין קצירת והבאת העומר - האם יש איסור קצירה קודם יום ט"ז, דעות האחרונים בזה. . . . . סח. מתני' ד"ה משחרב ביהמ"ק.
- ◆ לפסק הרמב"ם דנקצר העומר שלא בזמנו כשר, ה"ה שהותר מיד לקצור כל התבואות. . . . . ע. מתני' ד"ה ומלקצור (אות ב').
- ◆ לפסק הרמב"ם שקציר העומר דוחה שבת אף שכשר לקצור שלא בזמנו - האם דוקא דוחה שבת כשנקצר בזמנו [בליל שבת שהוא מוצאי יו"ט], או אף אם נקצר ביום השבת. . . . . עב. גמ' ד"ה סבר לה.
- ◆ מדוע בקצירת העומר צריך לכנס עיירות הסמוכות, והרי קוצרים מהסמוך לירושלים וכולן עלו לרגל לירושלים ויכולין לבוא משם. . . . . סח. מתני' ד"ה כל העירות.

מנחת העומר - עשייתה

- ◆ מדוע לאחר הקצירה כל מעשיה היו בעזרה. . . . . סו. מתני' ד"ה קצרוהו.

- ◆ הבהוב התבואה באור הוא מעכב ומחללין עליו את השבת. . סו. מתני' ד"ה והיו מהבהבין.
- ◆ טעם שהעומר היה מנופה בשלוש עשרה נפה. והאם הוא מעכב. . . עו: מתני' ד"ה העומר.
- ◆ האם שייך שמנחת העומר תבוא לידי חימוץ. . . . . נב: תוד"ה מנין (ד"ה אבל מכל).

מנחת העומר - שלא לשמה

- ◆ מנחת העומר שקמצה שלא לשמה פסולה הואיל ובאה להתיר ולא התירה - ביאורים וחקירות בדיון זה. . . . . ד. גמ' ד"ה אמר רב (אות א-ו).
- ◆ למה צריך רב לטעם זה, תיפוק ליה דיש מחוסר זמן לבו ביום וממילא לא הוי ממשקה ישראל. . . . . ה. גמ' ד"ה היינו טעמא (אות ב').

מנחת העומר - נושאים כלליים

- ◆ מנחת העומר שקריבה בשביעית האם יש בה איסור ספיחין. . . . . ה: תוד"ה שכן.
- ◆ בענין תנופה במנחת העומר. . . . . יח. רש"י ד"ה לא הניף.
- ◆ האם הקריבו מנחת העומר כל מ' שנה במדבר. . . מה: תוד"ה קרבו (ד"ה והיו מקריבין).
- ◆ בפסק הרמב"ם התמוה בשיעור השמן של נסכי כבש הבא עם העומר. . . פט: גמ' ד"ה מה יין.

מנחת חביתין - ע"ע חביתין כהן גדול.

מנחת חינוך

- ◆ כהן שעבד קודם חינוכו האם עבודתו פסולה. . . . . עח. גמ' ד"ה כהן המתקרב (אות א').
- ◆ עבר ועבד בלא מנחת חינוך, האם חניכתו עבודתו או שחייב לשוב ולהביאה. . . שם אות ב'.
- ◆ האם דין המנחת חינוך להיות 'רבוכה' כמו מנחת חביתין כה"ג, וכן בשאר הפרטים. . . עח. גמ' ד"ה זה קרבן (אות א-ב).
- ◆ בביאור מחלוקת הבבלי וירושלמי אם כהן גדול מביא ב' מנחות לחינוכו או אחת. . . עח. גמ' ד"ה ולא פליגי.

מנחת כהנים

- ◆ טעם שמנחת כהנים כולה כליל. . . . . עד: מתני' ד"ה מנחת כהנים (אות א').
- ◆ שם מנחת כהנים נקבע בבעלות הממונית ולא במתכפר. . . שם אות ב', כא: גמ' ד"ה כל כהן.
- ◆ מנחת כהנים שאין בה קמיצה לכו"ע נפסלת ביוצא משעת קידוש כלי. . . . ט. תוד"ה ריש לקיש.
- ◆ מנחת חוטא של כהנים. . . . . ע"ע מנחה חריבה.

מנחת מאפה

- ◆ מחלוקת ר"י ור"ש אם יכול להביאה מחצה חלות ומחצה רקיקין, נפק"מ נוספת במחלוקתם, וכמאן הלכה. . . . . סג. מתני' ד"ה מנחת מאפה.
- ◆ האם מנחת מאפה נתמעטה רק מיציקה ואילו שאר מתנות שמן יש בה, או דנתמעטה מכולן, דעות הראשונים בזה. . . . . עד: גמ' ד"ה למעוטי.

מנחת מחבת ומרחשת

- ◆ מה בין מחבת למרחשת, מחלוקת רש"י והרמב"ם. . . . . סג. מתני' ד"ה מחבת.

מנחת נסכים

- ◆ האם יש יציקה במנחת נסכים. . . . . יח: רש"י ד"ה כאן, עד: מתני' ד"ה כל המנחות (אות ב').

- ◆ מחלוקת רש"י והרמב"ם המתנדב מנחת נסכים האם חייב להביא גם יין. . . קד: גמ' ד"ה אמר רבא.
- ◆ האם מנחת נסכים נדבה באה בשותפות. . . . . ע"ע שותפותין.

מנחת סולת

- ◆ מחלוקת אם יש בה ג' מתנות שמן. . . . . עד: מתני' ד"ה כל המנחות (אות א').
- ◆ מחלוקת אם נאפית ואם יש בה פתיתה. . . יח: רש"י ד"ה לא פתת, נט: רש"י ד"ה כל היכא (ד"ה עשר תנן).
- ◆ איסור לאו לחמץ שירים שייך דוקא במנחת סולת שנקמצת בסולתה. . . . נה: מתני' ד"ה ואם החמיצו (אות א').

מנחת קנאות.

- ..... ע"ע מנחה חריבה.
- מעשרות. . . . . ע"ע תרומות ומעשרות.

מעשר כספים

- ◆ האם יכול לנכות ממה שהרויח את חשבון הוצאותיו. . . . . ע: גמ' ד"ה את"ל.

מעשר שני

- ◆ דבר שבחובה שעבר והביאו מן המעשר, האם הקרבן פסול. . . . פב: מתני' ד"ה מנין (אות א').
- ◆ מנחת נדבה האם באה אף מן המעשר, והסברות בזה. . . . . שם אות ב'.
- ◆ טעם הדבר שנסכים באין מחולין ולא מן המעשר. . . . . פב: מתני' ד"ה ונסכים.
- ◆ לוקחין בהמה לשלמים ממעות מעשר שני - האם כך הוא הדין לכתחילה, או שהוא היתר גרידא. . . . . פב: גמ' ד"ה ד"ה הלוקח חיה (אות א').

מצה

- ◆ מחלוקת ראשונים בטעם המשנה דעשה עיסתו מחיטים ואורז יוצא בה ידי חובתו בפסח. . . . . כג: תוד"ה אלא (אות ב').

מצות עשה.

- ..... ע"ע עשה.

מקדש ומשכן

- ◆ האם קרקע בית המקדש וההיכל היתה ישרה או משופעת. . . . . צט: רש"י ד"ה כתלמיד היושב.
- ◆ האם קרקעית ומקום המשכן שבמדבר נתקדש כקדושת הקרקע דבית עולמים. . . . צה: גמ' ד"ה וזבין ומצורעין.
- מתן שמן. . . . . ע"ע שמן.

מתפיס תמימים לבדק הבית

- ◆ הא דאין יוצאין מידי מזבח האם הוא מדין תורה או מדרבנן - הרחבה בשיטות המפרשים בזה, וביאור הצד דאורייתא והצד דרבנן. . . . . קא: גמ' ד"ה שכל הראוי למזבח.

נדר ונדבה

- ◆ בטעם האיסור לערב מנחת חובה בנדבה. . . . . קו: גמ' ד"ה רבא אמר (אות א').
- ◆ מה הסברא שחולין בנדבה אין איסור לערב. . . . . קו: גמ' ד"ה אמר רב חסדא.
- ◆ מתי אומרים דהמקדיש בעין יפה מקדיש, ומתי לא. . . . . קח: מתני' ד"ה האומר.

- ◆ האומר הרי עלי ע"מ שלא אתחייב באחריותה - האם פטר עצמו רק מאונס ופשיעה או גם מהיזק בידים. . . . . קט. גמ' ד"ה נעשה.
- ◆ בפסק הרמב"ם באומר פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, האם יביא מנחה של ס' עשרונים, או ששים כלים מעשרון אחד ועד ששים. . . . . קו. גמ' ד"ה ת"ר פירשתי.
- ◆ בפסק הרמב"ם דהנודר זהב סתם יביא עד שיאמר לא לכך נתכונתי, והוא כנגד הירושלמי. . . . . קז. גמ' ד"ה ודלמא נסכא.
- ◆ במחלוקת רש"י והרמב"ם אם אמר 'עלי עולה', האם יביא כבש הפחות שבעולות או מהגדולים במין שנדר. . . . . קז. מתני' ד"ה הרי עלי עולה (אות א').
- ◆ בסברת רש"י שיביא הפחות שבעולות, והלא מבחר נדריך כתיב. . . . . שם אות ב'.
- ◆ בטעם הדין דהאומר 'הרי עלי שור' יביא הוא ונסכיו במנה. . . . . קז. מתני' ד"ה הרי עלי שור.
- ◆ נדר קטן והביא גדול לרבנן דיצא היינו דוקא דיעבד. . . . . קז. גמ' ד"ה אמאי ולייתי.
- ◆ לרבנן דקטן והביא גדול יצא - האם הוא אף ממין למין אחר, דעות הראשונים בזה. . . . . קז. תוד"ה ורבי היא (אות ב').
- ◆ נדר שור במנה והביא שנים במנה - האם דומה לנדר קטן והביא גדול שהרי השנים חשובין יותר מן האחד. . . . . קח. גמ' ד"ה והא אמרת.
- ◆ נדר שחור והביא לבן לכו"ע לא יצא, אך מה הדין נדר שחור והביא אדום. . . . . קז. תוד"ה שחור.
- ◆ האם שייך חטאת שתבוא בנדר ונדבה. . . . . ע"ע חטאת.

נוכרים (קדשי עכו"ם) - מהות קרבנם

- ◆ האם הנוכרי נחשב בעלים על קרבנו. . . . . סא. תוד"ה בישראל (ד"ה ועוד), עג. גמ' ד"ה דתניא איש (אות ד'), צג. גמ' ד"ה קרבנו.
- ◆ האם קרבן עכו"ם נתמעט מריצוי ציץ בלבד, או דאין כל עיקר הרצאה בקרבנו. . . . . כה. גמ' ד"ה ובעובד כוכבים.
- ◆ האם נוכרי יכול להביא מנחות. . . . . סא. תוד"ה בישראל (ד"ה ולמ"ד).
- ◆ הקדש נוכרי להתכפר ישראל שם הקרבן תלוי במתכפר, משא"כ במקדש ומתכפר ששניהם ישראלים הוא נידון באחרונים. . . . . עג. גמ' ד"ה אמר רבא.

נוכרים - קרבנם עולה או שלמים

- ◆ למ"ד שלמי עכו"ם עולות - האם חלה קדושת עולה בהקדש, או בהקרבה, או רק לענין אכילה. . . . . עג. גמ' ד"ה אמר ר"ה.
- ◆ נוכרי שפירש שרצונו להביא שלמים האם מהני למ"ד שקרבנו עולה. . . . . עג. גמ' ד"ה איבע"א קרא.
- ◆ מחלוקת האמוראים במנחות אם נוכרי מקריב שלמים, האם תלויה במחלוקת תנאים בזבחים אי קרבו שלמים לבני נח. . . . . עג. גמ' ד"ה א"ר יוחנן.
- ◆ למ"ד דנוכרי מביא עולה בלבד - אם נדר העכו"ם יין ולבונה וכדו' האם לא חל הנדר כלל, או דנתפס לדמיו ויקריבו בדמים עולה. . . . . עג. גמ' ד"ה ר"ע אומר (אות א').
- ◆ במקור פסק הרמב"ם (להלכה שרק עולות מקבלין מהם) דאפילו עולת העוף מקבלין. . . . . שם אות ב'.
- ◆ מנחת נסכים שהיא כליל האם מקבלין מהם (להלכתא). . . . . שם אות ג'.
- ◆ האם בעולת עכו"ם עוברין בלאו על אכילתו. . . . . שם אות ד'.

נוכרים - עבודות קרבנם

- ◆ עכו"ם ששלח קרבנו מי מביא נסכיו. . . . . נא. גמ' ד"ה שלח עמה, עג. גמ' ד"ה אזרח.

- ◆ המלח בקרבן עכו"ם בא משלו ולא משל ציבור כבקרבנות ישראל. . . . . כא: גמ' ד"ה מה עצים (אות ב').
- ◆ טעם שאין העכו"ם סומכין על קרבם. . . . . צג: מתני' ד"ה ועובד כוכבים (אות א').

נוכרים - נושאים כלליים

- ◆ בביאור התוס' בע"ז שאם נדר העכו"ם קרבן מחוסר אבר חייב להביא קרבן שלם, והרי אין העכו"ם שייכים לתורת נדרים ובל יחל דברו - תירוצי האחרונים בזה. . . . . עג: גמ' ד"ה דתניא איש (אות א').
- ◆ בקושי האחרונים מה מספקא לגמ' אם כהנים שלוחי דרחמנא או שלוחי דידן, תפשוט מדמקריבין קדשי עכו"ם והרי אין שליחות לעכו"ם ש"מ שלוחי דרחמנא נינהו. . . . . שם אות ב'.
- ◆ מדוע נדרים ונדבות מקבלים מעכו"ם וצדקה לא. . . . . שם אות ג'.
- ◆ ביאור המחלוקת אם יש בקדשי עכו"ם דין פיגול נותר וטמא. . . . . שם אות ה'.
- ◆ חידוש אחד הראשונים דגם בקדשי עכו"ם שייך פסול זבח רשעים תועבה, ואם ידעין דעבר על ז' מצות דבני נח אין מקבלין ממנו. . . . . שם אות ו'.
- ◆ האם מקבלין קרבנות מצאנא ובקרבם של הנוכרים. . . . . שם אות ז'.
- ◆ האם ובאיזה אופן חייבים בקדשי עכו"ם על שחיתת חוץ. . . . . קט: תוד"ה והעלה.
- ◆ יציקה ובלילה וכדו' הגם שכשרות בזר מ"מ פסולות בנוכרים. . . . . יח: גמ' ד"ה לימד.
- ◆ בענין מירוח עכו"ם. . . . . ע"ע תרומות ומעשרות.

נזיר

- ◆ מדוע הפריש מעות לנזירותו נחשבין כולן ראויין לבוא שלמים. . . . . ד: גמ' ד"ה המפריש.
- ◆ מדוע אם מת יפלו הדמים לנדבה מטעם הלכה למ"ס, והלא ראויין לבוא כולן עולה. . . . . ד: גמ' ד"ה מת והיו.

ניסוח המים

- ◆ מחלוקת ראשונים האם כשר לנסך המים בלילה. . . . . מד: תוד"ה מנחתם ונסכייהם (ד"ה והא דאמרינן).
- ◆ האם רק בניסוח יין מספקא אם לוקה עליהם משום בעל מום, אבל ניסוח מים אין בהם משום בעל מום. . . . . פז: גמ' ד"ה ריב"י אומר.

נסכים - הקדישן ושיעורן

- ◆ ביאור החילוק שבין בהמה שקדושה קדושת הגוף כבר בפה, לבין נסכים דרק משיתקדשו בכלי. . . . . ק: מתני' ד"ה עד שלא.
- ◆ חילוק בין מנחה ששיעורה הוא מגוף הקרבן, לנסכים דהשיעור הוא במעשה הניסוח ולא מגוף הקרבן, ונפק"מ בזה לכמה סוגיות. . . . . קד: גמ' ד"ה איבעיא להו, ושם ד"ה אפשר דמצטרפי.

נסכים - הבאתן עם הזבח

- ◆ אדם מביא זבחו היום ונסכיו לאחר י' ימים - שיטות הראשונים אם לכתחילה או דיעבד. . . . . טו: גמ' ד"ה אדם (אות א').
- ◆ האם י' ימים דוקא או אף יותר. . . . . שם אות ב'.
- ◆ למ"ד זבח ואח"כ נסכים - האם צריך לגמור כל עבודות הקרבן ואח"כ לנסך, או כבר לאחר השחיטה יכול לנסך. . . . . מד: גמ' ד"ה רבי אומר.
- ◆ נסכים הבאין עם הזבח נפסלים בלינה מקידוש כלי או משחיתת הזבח - שיטות הראשונים בזה. . . . . עט: גמ' ד"ה אמר זעירי, ט: תוד"ה ריש לקיש (ד"ה דהא).
- ◆ מהו גדר נסכים הבאין עם הזבח והבאין בפני עצמן. . . . . מד: גמ' ד"ה בבאים (אות א').

איזהו מפתח נושאים מקומן תתפס

- ◆ כשהנסכים והמנחה באין בפני עצמן, האם הם תלויין זב"ז. . . . . שם אות ב'.
- ◆ מאימתי נצטוו ישראל להביא נסכים עם הקרבן, והטעם בזה. . . . . צ: מתני' ד"ה כל קרבנות.
- ◆ ביאור רחב במחלוקת ר"ש וחכמים אם עדיף להביא פרים בלא נסכים, או פר אחד ונסכיו. . . . .
- ◆ . . . . . מד: גמ' ד"ה ר"ש אומר.

נסכים - יין (ע"ע יין)

- ◆ מהו יין מעושן, שפסול לנסכים, והאם העשן מזיק ליין. . . . . פו: מתני' ד"ה ולא מעושן.
- ◆ עד מתי נחשב 'תירוש' שפסול לנסכים, וטעם הפסול. . . . . פו: רש"י ד"ה במתני'.
- ◆ בפסק הרמב"ם לענין עד אימת כשר יין ישן. . . . . פז: גמ' ד"ה והתניא.

נסכים - נושאים כלליים

- ◆ מהו שיעור הפיגול בנסכים. . . . . טו: מתני' ד"ה הזבח.
- ◆ מה עושים עם נסכים שנטמאו. . . . . ק: מתני' ד"ה משקדשו.
- ◆ עכו"ם ששלח קרבנו מי מביא נסכיו. . . . . נא: גמ' ד"ה שלח עמה.
- ◆ כיצד משכחת שאומרים שירה בנסכים הבאין בפני עצמן. . . . . מד: תוד"ה כיון.
- ◆ בגדר חיוב הבאת נסכים על הירושין בקרבן אביהם. . . . . נא: גמ' ד"ה וכן גר, צב. מתני' ד"ה הירוש סומך.

נפגם המזבח

- ◆ הא דאיתא בזבחים נט. ששחיטה בזמן פגימת המזבח פסולה - האם הקטרות כמו מנחה וכדו' גם נפסלין או דמוטר להקטירן, מחלוקת בזה. . . . . ה: גמ' ד"ה לאפוקי נפגם המזבח.

נר מערבי - ע"ע מנורה - נר המערבי.

- ◆ נשיאת כפים. . . . . ע"ע ברכת כהנים.

נשים

- ◆ בענין סמיכה בנשים. . . . . ע"ע סמיכה.
- ◆ בענין תנופה בקרבן נשים. . . . . ע"ע תנופה.
- ◆ האם נשים פטורות מתפילת המוספין. . . . . כא: גמ' ד"ה הואיל ועומר (אות ב').

נשפך הדם (והקומץ)

- ◆ הגדרת הגר"ח אימתי נחשב פסול 'נשפך', ודעת החזו"א בזה. . . . . ז: גמ' ד"ה מכי מהדר.
- ◆ כיצד ילפינן פסול 'נשפך' בקומץ דמנחות מדם דזבחים, הלא אין מקום מסוים במנחה מהיכן לקבל הקומץ. . . . . כו: גמ' ד"ה וכיון (אות א').
- ◆ מחלוקת הרמב"ם ושאר ראשונים (לדעת אבן האזל) אם קומץ חלוק מדם שכל זמן שתון בידו אם נשפך יחזור ויאספנו. . . . . שם אות ג'.
- ◆ האם יש פסול 'נשפך' גם במתן הקומץ לימין כהן אחר קודם הקידוש בכלי. . . . . ז: גמ' ד"ה וכי מהדר (אות ב'), כו: גמ' ד"ה וכיון (אות ב').

- ס -

סמיכה

- ◆ סמיכה מצות גברא או חובת הקרבן. . . . . צג: מתני' ד"ה הכל סומכין.
- ◆ האם אף דסמיכה לא מעכבת צריך עכ"פ שיהא ראוי לסמיכה. . . . . סב: תוד"ה וכן השולח (ד"ה וא"ת).
- ◆ בביאור דברי התרגום יונתן שסומך רק ביד ימין. . . . . צג: מתני' ד"ה בבי ידים.
- ◆ מעמדות בקרבנות ציבור הן במקום סמיכה. . . . . צב: מתני' ד"ה כל קרבנות הציבור.

- ◆ מקור וביאור הילפותא שאין העוף טעון סמיכה. .... סב: תוד"ה וכן השולח (ד"ה וליכא).
- ◆ טעם שבכור מעשר ופסח אין בהן סמיכה. .... צב: גמ' ד"ה ת"ר.
- ◆ האם קרבן אשם טעון סמיכה. .... צב: מתני' ד"ה כל קרבנות היחיד.
- ◆ כיצד הסמיכה למ"ד אשם מצורע לאו דאורייתא. .... קה: תוד"ה וסמיכה.
- ◆ לר"י דנשים סומכות רשות - מחלוקת בגדר הסמיכה והאם באקפויי ידא או בכל כוחן. .... צג: מתני' ד"ה והאשה.
- ◆ חילוק בין אשם מצורע שסומכין באקפויי ידא, לסמיכה בנשים די"מ שסומכות בכל כוחן. .... קה: תוד"ה וסמיכה (ד"ה הוי באקפויי).
- ◆ תירוצי האחרונים על קושית תוס' למה צריך קרא למעט נשים מסמיכה תיפוק ליה דמצות עשה שהזמן גרמא. .... צג: תוד"ה ידו.
- ◆ טעם שאין העכו"ם סומכין. .... צג: מתני' ד"ה ועובד כוכבים (אות א').
- ◆ גרים ודאי סומכין. .... שם אות ב'.
- ◆ איך משכחת שיהא לקטן קרבן דצריך למעט שאינו סומך עליו. .... צג: מתני' ד"ה חוץ.

ספירת היובל

- ◆ האם ב"ד מונים כל שנה ומברכים, או דמונים ומברכים רק בשנת היובל. ... סה: תוד"ה וספרתם.

ספירת העומר

- ◆ מצות ספירת העומר בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן - שיטות הראשונים בזה. ... סו: גמ' ד"ה אמימר (אות א-ד).
- ◆ למ"ד מדרבנן מהו גדר 'זכר למקדש'. .... סו: גמ' ד"ה אמר זכר (אות ב').
- ◆ מדוע אין מברכין זמן [שהחיינו] בספירת העומר. .... שם אות א'.
- ◆ מחלוקת בה"ג ותוס' אם כל הימים הן מצות ספירה אחת, או דכל יום מצוה בפ"ע, ונפק"מ כששכח לספור לגמרי יום אחד. .... סו: תוד"ה זכר למקדש (בסוה"ד).
- ◆ ספירת ימים ושבועות מצוה אחת היא, או ב' מצוות - מחלוקת ראשונים. .... סו: גמ' ד"ה דאמר אביי (אות א').
- ◆ כיצד צריך למנות השבועות. .... שם אות ב'.
- ◆ מה הדין מנה ימים ולא שבועות, או שבועות ולא ימים. .... שם אות ג'.
- ◆ האם יוצא ע"י הש"ץ כשומע ועונה, או שצריך ספירה ממש לכל אחד. .... סה: גמ' ד"ה ת"ר (אות ב').
- ◆ שכח לספור בלילה, האם יספור ביום, והאם בברכה. ... סו: תוד"ה זכר למקדש (ד"ה אבל נראה).
- ◆ אדם המסופק במנין העומר האם יכול לספור שני מנינים מספק. .... סו: תוד"ה זכר למקדש.
- ◆ כל אותן מ' שנה במדבר שלא הקריבו עומר, האם ספרו ספירת העומר. ... מה: מתני' ד"ה כשהיו.

ספירת זבה

- ◆ האם יש לזבה מצות ספירת הימים. .... סה: תוד"ה וספרתם (ד"ה וגבי זבה).

ספר תורה - מצות כתיבתו

- ◆ ספק השאג"א בגדר חיוב כתיבת ספר תורה. .... ל: גמ' ד"ה וא"ר יהושע (אות א').
- ◆ מחלוקת הפוסקים אם היום נוהג מצות כתיבת ס"ת. .... שם אות ב'.
- ◆ הלוקח ס"ת מן השוק - מחלוקת אם קיים עכ"פ מצוה שאינה מן המובחר. .... ל: גמ' ד"ה הלוקח ס"ת (אות א').
- ◆ דין השוכר סופר לכתוב עבורו. .... שם אות ג'.

איזהו מפתח נושאים מקומן תתצא

- ◆ הכותב ס"ת בשותפות האם קיים המצוה. . . . . שם אות ד'.
- ◆ כתב ס"ת ונתנו לביכנ"ס, או שמכרו, או שנגנב, או בלה - האם צריך לכתוב ס"ת אחר. . . . . שם אות ה'.
- ◆ בענין חיוב נשים במצות כתיבת ס"ת. . . . . שם אות ו'.
- ◆ מדוע אין מברכים על כתיבת ס"ת. . . . . שם אות ז'.

ספר תורה - כתיבתו

- ◆ דין שהסופר צריך להוציא מפיו בשעת הכתיבה. . . . . ל. תוד"ה ומשה כותב.
- ◆ מהו כאריח ע"ג לבינה האמור בכתיבת השירה. . . . . לא: גמ' ד"ה עשאה כשירה.
- ◆ מהו פרשה סדורה. . . . . לב. תוד"ה והאידנא (ד"ה סדורה).
- ◆ במחלוקת הרא"ש והרמב"ם בענין כתיבת אותיות חוץ לדף. . . . . ל. גמ' ד"ה נזדמנה.

ספר תורה - נושאים כלליים

- ◆ דיני קרע בס"ת. . . . . לא: גמ' ד"ה קרע הבא, ושם כל הסוגיא.
- ◆ פירושי הראשונים בשמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן. . . . . ל. תוד"ה שמנה פסוקים.
- ◆ בדברי הרמב"ם שאף מגליון הס"ת אין עושין מזוזה. . . . . לב. גמ' ד"ה הא מורידין.
- ◆ בגדרי האיסור לישב על מיטה שס"ת מונח עליה. . . . . לב: גמ' ד"ה אסור לישב.
- ◆ בפסק ההלכה בזה. . . . . שם ד"ה ופליגא.

סת"ם

- ◆ ס"ת ותפילין קדושתן שוה, ומזוזה קלה מהן. . . . . לב. גמ' ד"ה ס"ת שבלה (אות ב').
- ◆ דעות הראשונים מהו קלף ומהו דוכסוסטוס. . . . . לב. גמ' ד"ה הלכה למשה מסיני.
- ◆ בגדר פסול שלא כסדרן. . . . . לב. תוד"ה דילמא להשלים (ד"ה או פרשת), לד: תוד"ה והקורא (ד"ה ויש לדחות).
- ◆ חילוק הגרי"ז בין מזוזה ותפילין לענין כתיבת פרשיות פתוחות וסתומות. . . . . לב. גמ' ד"ה רנב"י.
- ◆ בגדר מוקף גויל - האם רק כשנתערבו ראשי האותיות, או בכל גווני, וכן האם פסול זה הוא גם בס"ת, ושאר פרטי מוקף גויל. . . . . כט. גמ' ד"ה כל אות, כט: גמ' ד"ה זיל אייתי.
- ◆ פרטי דינים וענינים בגדרי שטענ"ז ג"ץ. . . . . כט: גמ' ד"ה שבעה אותיות.
- ◆ פרטי דינים וענינים בהא דנשתייר כשיעור אות קטנה כשר. . . . . כט. גמ' ד"ה יריכו, כט: גמ' ד"ה איפסיקא.
- ◆ ספר תורה. . . . . ע"י ערך.
- ◆ תפילין. . . . . ע"י ערך.
- ◆ מזוזה. . . . . ע"י ערך.

- ע -

- ◆ עבודת פסולין. . . . . ע"ע פסולין.

עבר הירדן

- ◆ האם נתקדש כארץ ישראל להבאת עומר. . . . . פג: רש"י ד"ה במתני.

- ◆ עומר. . . . . ע"ע מנחת העומר.

עופות

- ◆ מחלוקת בתוס' אם עופות כלולים בהיקשא דזאת התורה. . . . . ב. תוד"ה כל המנחות (ד"ה דעל כרחיך).
- ◆ טעם שאין פדיון בעופות ואפילו כשנפל בהן מום. . . . . ק: מתני' ד"ה העופות (אות א').

- ♦ חטאת העוף - היכן מקום מליקתה. . . . . ב: גמי ד"ה האמר מר.
- ♦ האם מליקת עולת העוף כשירה דיעבד למטה. . . . . ג: תוד"ה חטאת העוף (ד"ה במליקת).
- ♦ כיצד אוזח הגוף והראש בשעת ההזאה. . . . . ב: רש"י ד"ה הזאה.
- ♦ כיצד נעשה המיצוי בחטאת ועולת העוף. . . . . רש"י שם בא"ד.
- ♦ מיצוי בחטאת העוף כשר בכל מקום במזבח לפי שנחשב כלא נתמצה כלל וכשר, או שיש בזה קיום דין של מיצוי. . . . . ג: גמי ד"ה דאמר מר,
- ט: תוד"ה רבי יוחנן (ד"ה ולא דמי).
- ♦ בענין סמיכה בעופות. . . . . ע"ע סמיכה.

עור הקרבן

- ♦ האם יש גם קדושת מזבח אלא שניתר לכהנים. . . . . עד: גמי ד"ה והא איכא.

עיבור צורה

- ♦ האם הוא לינת לילה אחד בלבד, או כמה ימים עד שיבאיש - מחלוקת ראשונים. . . . . מח: גמי ד"ה ותעובר צורתה.

על בסמוך

- ♦ אימתי אמרינן על בסמוך. . . . . כז: גמי ד"ה כי תיבעי (אות א'), סב: גמי ד"ה רבי אומר.

עצים

- ♦ שיעור הגיזרין הוא אמה על אמה, או כמדת המערכה. . . . . כ: רש"י ד"ה שני גיזרין.
- ♦ מאיזה פסוק ילפינן קרבן עצים. . . . . כ: גמי ד"ה קרבן, שם תוד"ה לדברי (ד"ה וי"ל).
- ♦ לרבנן דפליגי על רבי - האם גם לעצים יש גדר קרבן מסויים, ובמה נחשבין לקרבן. . . . . כ: גמי ד"ה מלמד (אות א-ג).
- ♦ המתנדב גיזרין האם שייך שיביא גזיר אחד. . . . . כ: גמי ד"ה וכמה (אות א').
- ♦ מחלוקת רש"י ורגמ"ה אם לרבי מביא רק ב' גיזרין או דאין לזה שיעור. . . . . שם אות ב'.
- ♦ המתנדב עצים לרבי האם טעונין תנופה. . . . . כ: גמי ד"ה רבי אומר.
- ♦ כיצד נעשית קמיצת העצים. . . . . כ: גמי ד"ה לדברי רבי (אות א-ב).
- ♦ פירוש המיוחד של פירוש קדמון למעילה בענין קמיצה דעצים. . . . . שם אות ד'.
- ♦ כהן המתנדב עצים (לרבי) האם צריך לקמוץ. . . . . כ: תוד"ה לדברי (ד"ה וא"ת מנלן).
- ♦ מחלוקת תוס' ורגמ"ה האם שיריים דעצים גם מוקטרים, או ניתנים לכהנים. . . . . תוס' שם (ד"ה וא"ת ומה קמיצה).
- ♦ טעם שאין פדיון לעצים. . . . . ק: מתני' ד"ה העופות (אות ב').
- ♦ האם עצים באין בשותפות. . . . . ע"ע שותפין.

עקירה בטעות

- ♦ מקור לפסק הרמב"ם שעקירה בטעות לאו שמה עקירה. . . . . מט: גמי ד"ה אמר רבא.
- ♦ האם גם בשינוי בעלים עקירה בטעות אינה עקירה. . . . . מט: גמי ד"ה ורבה.
- ♦ האם גם בפיגול עקירה בטעות אינה עקירה. . . . . מט: גמי ד"ה ומותבין.

עשה

- ♦ עונשין בעידן ריתחא על כל מצות עשה. . . . . מא: גמי ד"ה א"ל ענשיתו (אות ב').
- ♦ האם צריך להשתדל לחייב עצמו במצות עשה, כגון ציצית לקנות בגד בעל ד' כנפות אף שאין לו. . . . . מא: גמי ד"ה הכי קא"ל.

- פ -

פדיון הבן

- ◆ האם עד שלושים יום אי אפשר לפדות משום חשש נפל, או שהוא גזירת הכתוב בעלמא. . . . . לז: תוד"ה שומע אני.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם רק בעל שני ראשים נתחדש שחייב בפדיון, או כל שנולד טריפה חייב, לאפוקי נטרף לאחר שנולד. . . . . לז: גמ' ד"ה שאני הכא.
- ◆ טריפה שחי יותר מיי"ב חודש האם חייב בפדיון הבן. . . . . לז: תוד"ה שומע אני (ד"ה ומפרש ר"ת, אות ב').

פיגול - מהותו וחייבו

- ◆ בספק המשל"מ אם בפיגול קודם שקרבו מתיריו חל פסול דפסולי המוקדשין. . . . . טז: גמ' ד"ה והאי כיון.
- ◆ דעת הכס"מ [אליבא דהרמב"ם] דקרב המתיר כמצותו הוא שלא יערב מחשבות אחרות בלבד, ולא פסול אחר. . . . . יב: מתני' ד"ה כיצד, יד: תוד"ה הקומץ (ד"ה הקשה בקונטרס), ק: מתני' ד"ה סידר את הלחם ואת הבזיכין.
- ◆ בהא דפיגול חייב רק בדבר שיש לו מתירין - האם העיקר שיהא דבר הניתר, או שלא יהא דבר המתיר. . . . . יד: תוד"ה והלבונה (ד"ה וי"ל).
- ◆ דברים שאין להם מתירין [כגון קומץ, קטורת, וכו'] שאין חייבין עליהם משום פיגול - האם פסול מיהא איכא. . . . . יד: גמ' ד"ה אלו דברים (אות א-ב).
- ◆ בענין דין פסול בשאר מקומות שאין חלות דין כרת של פיגול. . . . . יג: מתני' ד"ה ר"י אומר (אות א').
- ◆ מחשב בלשון אכילה למזבח וכן לר"א דמחשבין מאכילת אדם למזבח - האם תלוי הדבר במקום ובזמן של מידי דאכילה או דהקטרה. . . . . יז: גמ' ד"ה דלא שנא.
- ◆ מחשבת חוץ לזמנו ולמקומו צריכה להיות מפורטת ולא סתמית. . . . . שם .
- ◆ האם שייך פיגול מדרבנן. . . . . כ: תוד"ה נפסל (ד"ה ואין לומר).

פיגול - שיעורו

- ◆ מחשב לשתות דמו למחר שיעורו בכזית או ברביעית. . . . . יז: גמ' ד"ה השוחט.
- ◆ מדוע מחשב לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית כשר, ולא נפסל מטעם חצי שיעור. . . . . יב: מתני' ד"ה לאכול.

פיגול - האדם, החפצא, והמקום הראויין לפגל

- ◆ טעם שאין מחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה. . . . . ה: גמ' ד"ה שאין.
- ◆ האם כהן טמא נחשב ראוי לעבודה כיון שיש לו היתר עבודה בקרבן ציבור. . . . . ה: גמ' ד"ה שראוי.
- ◆ האם ישראל יכול לפגל בשחיטה הכשירה בזר. . . . . ה: גמ' ד"ה במי שראוי.
- ◆ אין מחשבה מועלת אלא בדבר הראוי לעבודה - פירושי הראשונים בזה, וביאור מדוע מחשבה מועילה בעופות ובקטורת הגם שאין דוגמתן בשאר קרבנות. . . . . ה: תוד"ה ובדבר.
- ◆ ביאור בדעת הרמב"ם שנקט הא דאין מחשבה מועלת אלא בדבר הראוי לעבודה - רק לענין שלא לשמה ולא לענין פיגול. . . . . ה: גמ' ד"ה ובדבר.
- ◆ במקום הראוי לעבודה לאפוקי נפגם המזבח - מחלוקת ראשונים אם מייירי במחשב לעבוד על מזבח שנפגם, או מחשב פיגול בעלמא בזמן פגימת המזבח. . . . . ה: גמ' ד"ה ובמקום.
- ◆ למה צריך לטעם שמחשב על מזבח שנפגם אינה מחשבה, תיפ"ל מהדין דאיתא בזבחים נט. שעבודה פסולה בזמן פגימת המזבח. . . . . ה: גמ' ד"ה לאפוקי.

- ◆ מחלוקת תוס' והרמב"ם אליבא דר' יוסי אם יש פיגול מפנים לפניו. . . יד. גמ' ד"ה פיגול.
- ◆ כיצד שייך פיגול בקטורת ולבונה. . . יד. גמ' ד"ה והלבונה.

פיגול בחצי מתיר

- ◆ פיגול בחצי מתיר מהותו הוא שמחשב בשעת עבודה שעוסק בה והיא חצי מתיר, ולא דמחשב על חצי מתיר. . . יג. גמ' ד"ה מהו דתימא וכו' (אות א').
- ◆ פיגול בחצי מתיר לר"מ דסבר דהוי פיגול האם דוקא כשפועל איזה היתר. . . טז. גמ' ד"ה ת"ש.
- ◆ לרבנן דאין חייב כרת על מפגל בח"מ - האם הא דפסול הוא מדאורייתא או מדרבנן. . יד: גמ' ד"ה ורבנן.
- ◆ במחלוקת התוס' אם הזאה אחת מז' הזאות נחשבת חצי מתיר, וביאור סברת תוס' במנחות שאינה נחשבת ח"מ. . . טז. תוד"ה בין בראשונה.

פיגול - הקטרה מפגלת הקטרה

- ◆ בענין הקטרה מפגלת הקטרה. . . יג: גמ' ד"ה וכן אתה.
- ◆ למ"ד הקטרה מפגלת הקטרה - האם דוקא מקומץ ללבונה, או אפילו בחצי קומץ לחצי קומץ. . . יז. גמ' ד"ה אמרי חריפי.
- ◆ למ"ד אין הקטרה מפגלת הקטרה צ"ע דבהדיא סברי רבנן דמתיר מפגל מתיר. . . יז. גמ' ד"ה אין הקטרה.

פיגול - נושאים כלליים

- ◆ סברת ר"י [אליבא דר"ה] דפיגל בירך ימין לא נתפגל ירך שמאל. . יג: גמ' ד"ה אומר היה.
- ◆ עבודת פיגול מועילה לחינוך הכהן לעבודה משום דמרצה לפיגולו. . . טז. גמ' ד"ה הניחא.
- ◆ פיגול שקרב למזבח והוצת האור ברובו - האם רק פקע ממנו פיגולו, או שאפילו הותר באכילה. . . יד. תוד"ה הקומץ (ד"ה וקשה).
- ◆ מדוע כהן שפיגל במזיד חייב לשלם, והרי מזיק הקדש פטור. . . מט. גמ' ד"ה הכהנים (אות ב').
- ◆ מדוע חייב לשלם, הלא חייב מלקות על שלבש בגד כלאים ולא עבד מצוה, והוי קים ליה בדבריה מייניה. . . שם אות ג'.
- ◆ הלחם אינו מפגל התודה - מחלוקת רש"י ורמב"ם אם התודה עכ"פ נפסלה. . . טו. מתני' ד"ה התודה.
- ◆ פיגול בכבשי עצרת. . . ע"ע כבשי עצרת.
- ◆ פיגול בנסכים. . . ע"ע נסכים - נושאים כלליים.
- ◆ פיגול בלבונה. . . ע"ע לבונה - פיגול בה.
- ◆ פיגול בהגבהת הכלי. . . ע"ע הגבהת הכלי.
- ◆ מחשבת הינוח לר' יהודה. . . ע"ע מחשבת הינוח.
- ◆ עקירה בטעות בפיגול. . . ע"ע עקירה בטעות.

פלגס

- ◆ שיטות הראשונים אימתי הזמן שנחשב פלגס. . . צא: גמ' ד"ה לרבות את הפלגס.
- ◆ פלגס אם בריה הוא או ספק הוי מחלוקת אמוראים או מחלוקת תנאים. . . צא: גמ' ד"ה אלא לבר פדא (אות ב').
- ◆ בביאור הרמב"ם שפסק דהוא ספק אף שנדחו דברי בר פדא. . . צא: גמ' ד"ה ודאי לבר פדא.

פסולין

- ◆ מראי מקומות לנידון האם עבודת פסולין הוא חלות פסול בקרבן או שרק חסר עבודה. ו. מתנני ד"ה בן בתירא (אות ב').
- ◆ מחלוקת תוס' והאחרונים האם גרע יותר קמיצת פסולין או קמיצה פסולה. י. תוד"ה קמץ (ד"ה וא"ת)
- ◆ פסול שקמץ וגמר הכהן הקידוש בכלי [למ"ד שקידוש כלי הוא גמר הקמיצה] - האם נחשב עבודת פסול. ז. גמ' ד"ה וכל מהדר (אות ב').

פסולין - מחלוקת רבנן וכן בתירא בקמיצתן

- ◆ ביאור מחלוקת רבנן וכן בתירא כשקמצו פסולין האם אפשר לתקן ולהחזיר ולשוב לקמץ. ו. מתנני ד"ה בן בתירא (אות א').
- ◆ האם מחלוקת זו שייכת למחלוקת אמוראים בזבחים טו. דהוליוכו זר וחזר והוליוכו כהן פסול או לא. שם אות ב'.
- ◆ מה סברי רבנן וכן בתירא בעבודה שנעשתה שלא כתיקנה. שם אות ג', ושם ד"ה קמץ.
- ◆ למ"ד אליבא דבן בתירא שאם קידש בכלי א"א להחזיר - האם משום דקידוש כלי הוא גמר עבודת הקמיצה או שכבר לא שייך להחזיר לביסא, נפק"מ בזה. ו. גמ' ד"ה לעולם.

פסח

- ◆ מותר הפסח לכמה זמן נאכל, וביאור דין זה. פג: תוד"ה ושלמים (ד"ה ונראה).

פר העלם דבר

- ◆ ביאור גדרי המחלוקת אם בא מתרומת הלשכה או שמגבין כל ישראל, והאם יש לו דין קרבן ציבור. נב. גמ' ד"ה ת"ר פר.

פר יום הכיפורים.

- ..... ע"ע יום הכיפורים.

פרת חטאת

- ◆ האם דין קרבן עליה או קדושת בדק הבית, יסוד הגר"ח בזה. ו. גמ' ד"ה שאני פרה (אות א'), נא: תוד"ה חטאת.
- ◆ ביאור בדברי הרמב"ם שכתב "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית מועלין בה". שם אות ב'.
- ◆ האם נקנית מדמי תרומת הלשכה או מדמי בדק הבית. שם אות ג'.
- ◆ האם צריך בגדי כהונה בשחיטתה. ו. גמ' ד"ה שחיטת פרה.
- ◆ קבלת דמה ביד או בכלי, ובמה מקנח ידו ואצבעו. ז. גמ' ד"ה גמר.
- ◆ טעם שמקנח אצבעו בשפת מזרק. ז. גמ' ד"ה במאי מקנח.
- ◆ אימתי מעשיה בכלי גללים וכלי אבנים, ואימתי בעי כלי שרת. ז. גמ' ד"ה בשפת מזרק.
- ◆ מקור הדין של מחשבת שלא לשמה בפרת חטאת. כז: גמ' ד"ה ת"ר.
- ◆ בענין ריצוי בפרת חטאת. ע"ע ציץ.

פתיתה

- ◆ איזו פתיתה מעכבת ואיזו לא. יח. מתנני ד"ה ולא פתת.
- ◆ האם פתיתה תלויה במנחה הנעשית בכלי. עה. מתנני ד"ה כל המנחות (אות א').
- ◆ 'כולן פותתן כזיתים' - האם דין זה שנוי במחלוקת. עה: מתנני ד"ה וכולן.
- ◆ ביאור דעת ר"ש שבמנחת כהנים וכהן משיח אין פתיתה והלא בחביתין כתיב 'מנחת פתים'.
- ..... עה: מתנני ד"ה ר"ש אומר.
- ◆ מחלוקת אם יש אפייה ופתיתה במנחת סולת. יח. רש"י ד"ה לא פתת, נט. רש"י ד"ה כל היכא.
- ◆ הגדר דשתי הלחם ולחם הפנים אין טעונין פתיתה משום דעיקרן הוא קרבן חלות. עה. גמ' ד"ה אמר ר"פ.

- ◆ 'קופל אחד לשנים ושנים לארבעה' - את החלות או את הפתיתין, מחלוקת ראשונים. עה: מתני' ד"ה מנחת ישראל.
- ◆ כיצד היה קומץ אם קופל רק לארבעה ופותת. עה: מתני' ד"ה קופל.
- ◆ מהו 'ומבדיל'. עה: מתני' ד"ה ומבדיל.

- צ -

ציץ

- ◆ האם ציץ מרצה לכתחילה או דיעבד. כה. מתני' ד"ה נטמא הקומץ (אות א-ב).
- ◆ האם הריצוי בשעה שאירעה הטומאה או בשעת ההקרבה. שם אות ב'.
- ◆ האם ציץ מרצה בבמה קטנה. שם אות ג'.
- ◆ האם צריך לריצוי ציץ לבישת כל הבגדים. שם אות ד'.
- ◆ כל כהן הלבוש ח' בגדים כגון משוח מלחמה מרצה ציץ. שם אות ה'.
- ◆ ציץ מרצה רק בטומאת מת או בכל הטמאות. כה. גמ' ד"ה הא אינו.
- ◆ בפרת חטאת אין ריצוי ציץ, והטעם. כה. גמ' ד"ה תייר ונשא.
- ◆ האם יש ריצוי ציץ על פסול יוצא. כה. גמ' ד"ה עון דלפני ה'.
- ◆ נטמא הלחם שאינו מגוף הקרבן, ודאי הציץ מרצה דיזרוק דם הכבשים לכתחילה. . . . מו. גמ' ד"ה מששחטה.

ציצית - מהותה וחובתה

- ◆ מדוע קרויה הציצית 'מצוה קלה'. מד. גמ' ד"ה צא ולמד.
- ◆ למ"ד ד' ציציות ד' מצוות הן - מדוע אם אין לו ד' ציציות לא יתן לכה"פ ב' או ג'. . . . לו: גמ' ד"ה מאי בינייהו.
- ◆ הרחבה בגדר ושיעור טלית החייבת בציצית. מא. גמ' ד"ה טלית שהקטן (אות ד-ז).
- ◆ בשיטות הראשונים להלכה אם שאר מינים [שאינם צמר ופשתים] חייבין מדאורייתא או מדרבנן. לט: גמ' ד"ה ורב נחמן (אות א').
- ◆ צמר או פשתן שנתערב בשאר מינים ועשה בגד הולכים אחר הרוב. שם אות ב'.
- ◆ דין טלית של צמר שאין בה שיעור, ותפר והשלים בה שיעור משאר מינים. שם אות ג'.
- ◆ שיטות הראשונים בביאור ובפסק ההלכה במחלוקת ב"ש וב"ה בסדין בציצית. . . . מ. גמ' ד"ה אמר רבי.
- ◆ סיכום שיטות הראשונים בענין כסות לילה. מ: גמ' ד"ה גזירה.
- ◆ בסוגיא דטלית כפולה - ביאור המחלוקת אם חייבת בציצית, והיכן צריך להטיל, ובפסק ההלכה. מא. גמ' ד"ה תייר טלית, וד"ה ושוי.
- ◆ טלית שאולה לאחר ל' יום חייבת מדאורייתא או מדרבנן, ונפק"מ בין השיטות. . . . מד. גמ' ד"ה טלית שאולה.
- ◆ כל הלי' יום צריכין להיות רצופין. מד. גמ' ד"ה כל לי' (אות א').
- ◆ אם רוצה לעשות בתוך הלי' יום ציצית, האם יכול לעשות ולברך עליה. שם אות ב'.
- ◆ כסות סומא האם חייבת בציצית. מג: גמ' ד"ה ורבנן.

ציצית - תכלת ולבן

- ◆ מצות הקדמת הלבן לתכלת - האם היא אף בתחיבת החוטין לכנף, או רק בכריכת החוטין. לח. גמ' ד"ה אפי' תימא.
- ◆ האם צריך חוט אחד של תכלת או שנים. לח. תנוד"ה התכלת (ד"ה וצ"ל).
- ◆ מחלוקת ראשונים בזמן הזה שאין תכלת האם יטיל ד' חוטי לבן או רק ב'. . . . לח. ריש תנוד"ה התכלת.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם מין כנף נקבע בצבע או במהות הכנף. . . . לח: גמ' ד"ה אמר רבא.

ציצית - לשמה

- ◆ מחלוקת הראשונים בענין אם צריך לתלות הציצית בבגד לשמה, וביאור המחלוקת. . . מב: גמ' ד"ה עשאן.
- ◆ כשלא טוה לשמן האם מועיל לתקן בשזירה לשמה. . . מב: גמ' ד"ה כי אמריה (אות א').
- ◆ מחלוקת הפוסקים בענין ניפוץ לשמה. . . שם אות ב'.
- ◆ האם צריך להוציא בשפתיו שעושה לשמה, והאם מהני מחשבה לשמה גם ליום אחר. . . שם אות ג'.

ציצית - עשייתה

- ◆ בשיעור גדיל וענף, מדאורייתא ומדרבנן. . . מא: גמ' ד"ה וכמה תהא.
- ◆ האם צריך האינדא גם שיהא שליש גדיל ושני שלישי ענף. . . לט: גמ' ד"ה ונויי תכלת.
- ◆ המנהגים האינדא בקשרים וכריכות דהציצית. . . לט: תוד"ה לא יפחות (ד"ה וכן נוהג).
- ◆ מחלוקת ראשונים בשיעור הרחקת הציצית מלא קשר גודל מן הקרן. . . מב: גמ' ד"ה אמר ר' יעקב.
- ◆ האם מלא קשר גודל הוא לבד הגדיל שרגיל להיות בשפת הכנף. . . מב: גמ' ד"ה וצריך (אות א').
- ◆ האם יש שיעור הרחקה גם ברוחב הבגד. . . שם אות ב'.
- ◆ דין עשיית אימרא בשפת הבגד וסביב הנקב. . . מב: גמ' ד"ה חזייה (אות ב').
- ◆ דין אשה בעשיית ציצית. . . מב: תוד"ה מנין.
- ◆ דין קטן בעשיית ציצית. . . מב: גמ' ד"ה עשאן מן הקוצים (אות ד').

ציצית - גרדומין

- ◆ דעות הראשונים בגדר גרדומין ציצית. . . לח: גמ' ד"ה דאמרי בני (אות א').
- ◆ נפסקו הציציות קודם שלבש כלל הטלית, או אף קודם שגמר להטיל כל הציציות, אע"פ כן נחשבין גרדומין וכשרין. . . שם אות ב'.
- ◆ גרדומין כשרין רק בתשמישי מצוה ולא בתשמישי קדושה, ואף בתשמישי מצוה רק באלו ששיעורן מדרבנן ולא אלו ששיעורן מן התורה. . . לה: גמ' ד"ה התם הוא.

ציצית - נושאים כלליים

- ◆ הטיל למוטלת כשירה - ב' פירושים בזה, ונפק"מ ביניהם. . . מ: גמ' ד"ה והאמר ר"ז.
- ◆ פסק ההלכה בענין הטיל למוטלת. . . מ: גמ' ד"ה מתקיף.
- ◆ דין הפרדת הציציות. . . מב: גמ' ד"ה וצריך לפרודה (אות א').
- ◆ אם לא הפריד האם מעכב דיעבד. . . שם אות ב'.
- ◆ אימתי אסור ואימתי מותר להתיר הציצית ולבטלה מהבגד. . . מא: גמ' ד"ה איתמר.
- ◆ הלוש טלית קטן ומברך האם צריך לשוב ולברך על הטלית גדול שלו בשם לתפילה. . . מג: גמ' ד"ה ומאי שנא.
- ◆ איך מותר לעשות ציצית ממשי והרי אינו מן המותר בפק. . . לט: גמ' ד"ה השיראין.

צירוף כלי

- ◆ צירוף כלי מדאורייתא או מדרבנן, ובדעת הרמב"ם בענין. . . כד: גמ' ד"ה צירוף.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם כלי מצרף רק לטומאה או גם להכשר לקבלת טומאה. . . כד: גמ' ד"ה כלי מצרף, קב: גמ' ד"ה דבעי ר"ל.
- ◆ חקירת המקד"ד אם צירוף כלי מהני לכמה מינים כגון סולת שמן ולבונה, או רק למין אחד. . . כד: גמ' ד"ה א"ל.

צפון

◆ כל צפון הוא ענין חשיבות ולא רק לענין שחיטת קדשי קדשים, נפק"מ בזה. . . . צט: רש"י ד"ה המכניסין עומדין, צח. תוד"ה חדא לכספא.

- ק -

קביעותא דמנא

◆ ביאור רחב בדעת ר' שמעון דקביעותא דמנא לאו כלום הוא. . . . קב: גמ' ד"ה ת"ר (אות א-ג).

קבלת הדם

◆ מקור הדין לקבלת הדם בכלי. . . . פב: גמ' ד"ה אילמא מזרק.
 ◆ האם הקבלה מקדשת הדם, או הסכין דשחיטה מקדשתו. . . . יד: תוד"ה שחיטה.
 ◆ שיעור קבלת הדם דפחות מכך פסול, בקרבנות פנימיים וחיצוניים. . . . ז: גמ' ד"ה אי"ר זריקא (אות א').
 ◆ לדעת רש"י ותוס' שצריך לקבל בקרבנות פנימיים שיעור ז' הזאות - האם צריך גם לקבל שיעור ד' מתנות דמזבח. . . . ז: רש"י ד"ה בדם מאי, תוד"ה ואם איתא (ד"ה שיש ד').
 ◆ קיבל פחות משיעור בשני כלים - האם יכול לחזור ולערבן, ומאי שנא מקומץ מנחה שחילקו בשני כלים דחזור ומקדש בכלי אחד. . . . ז: גמ' ד"ה אי"ר זריקא (אות ב-ג).

קדשים פסולים

◆ מחלוקת אם שאר קדשים פסולים [חוץ מנות] נשרפין בלילה, ובדעת תוס' בזה. . . . מו: תוד"ה צורת (ד"ה לכך נראה).

קומץ שחסר

◆ מה ילפינן מדרשות ב' הפסוקים לפסול קומץ שחסר. . . . ט: גמ' ד"ה ושחסר קומצה.

קטורת

◆ מהו שיעור הקטורת, ויסוד הגרי"ז בזה לדעת הרמב"ם. . . . מט. מתני' ד"ה לא הקטירו (אות ב').
 ◆ קטורת דשחרית ודבין הערביים - האם חשיבי מצוה אחת. . . . שם אות א'.
 ◆ יסוד הגרי"ח שאף קטורת דכל השנה הותר להוליכה בשמאל, אלא שאין בה כלל דין הולכה. . . . ו: גמ' ד"ה שמאל.
 ◆ קטורת דיום הכיפורים האם טעונה מלח. . . . כ: גמ' ד"ה והקטורת (אות ב').

קידוש ידים ורגלים

◆ ביאור החילוק דהמיסך רגליו טעון טבילה והמטיל מים טעון קידוש ידים ורגלים. . . . ק. גמ' ד"ה זה הכלל (אות א').
 ◆ היסך רגליו ולא טבל, האם מחלל עבודה מדאורייתא או מדרבנן. . . . שם אות ב'.
 ◆ היסך רגליו האם מלבד טבילה טעון גם קידוש יו"ר. . . . שם אות ג'.
 ◆ כהן שפשט בגדיו צריך לחזור ולקדש יו"ר לאחר לבישתן שנית. . . . שם אות ד'.
 ◆ האם המטיל מים טעון קידוש יו"ר אפילו לא שפשף. . . . שם אות ה'.

קידוש כלי

◆ הא דאין כלי שרת מקדשין יותר משיעורן - האם הוא דין בכלי שרת, או דין בקדושה שלא חלה על יותר מהצורך. . . . מו. תוד"ה ואיזו היא (ד"ה א"נ התם).
 ◆ האם כשיש בכלי יותר מכשיעור לא קדש אפילו השיעור הראוי. . . . שם.
 ◆ חילוק שבין קומץ לדם בקידוש כלי. . . . ז. גמ' ד"ה ונפל ממילא, יג: גמ' ד"ה נותן בכלי.

- ◆ חילוק שבין קידוש מנחה לקידוש דם שבכלי. ז: גמ' ד"ה ודם מנלך.
- ◆ איך משכחת לר"ש קידוש קומץ בכלי בידו השמאלית, והרי כשנותן מידו הימנית לשמאלית הוא כנשפך. י: גמ' ד"ה ולמ"ד.
- ◆ למ"ד אליבא דר"ש בא לעובדה ביד עובדה בימין, ובכלי עובדה בשמאל - האם יש בעבודת כלי דין קבלה וקידוש, או שאין כלל דין זה, או שמא אדרבה אף ביד יש לזה דין קבלה וקידוש. כו: גמ' ד"ה אמר ר' יהודה (אות א').
- ◆ הפך למנא ודיבק הקומץ בקרקעית הכלי - שיטות הראשונים בביאור בעיא זו. יא: גמ' ד"ה בעי מר.
- ◆ בבמה שאין כלי שרת כיצד יתקדשו המנחות והנסכים. ק: מתני' ד"ה המנחות.
- ◆ בדין אין כלי שרת מקדשין אא"כ מלאים. ע"ע מלאים.

קידוש כלי לפסולין ליקרב או ליפסל

- ◆ הגדרת הגר"ח בזה. ז: גמ' ד"ה כלי שרת.
- ◆ בפסק הרמב"ם דכלי שרת מקדשין לכתחילה ליקרב. ז: תוד"ה אין מקדשים (ד"ה דלפי הקונטרס), קב: גמ' ד"ה היינו טעמא (אות ב').
- ◆ אימתי מצינו דכלי מקדש פסולין ליקרב ולא רק ליפסל. קב: גמ' ד"ה היינו טעמא (אות א, ג).

קיץ המזבח. ע"ע שופרות, מותרות.

קמיצה

- ◆ גדר הדבר דקמיצה כנגד שחיטה, והאם לכל הדינים. יג: גמ' ד"ה קומץ היינו שוחט.
- ◆ חידוש רגמ"ה דגדר המנחה קודם הקמיצה היינו דקומץ ושיריים מעורבין בה. ח: גמ' ד"ה מנחה, כג: גמ' ד"ה מה הקטרה.
- ◆ כיצד הדרשא שמקמיצה ואילך מצות כהונה, ותירוצו הקושיא דהרי תנופה והגשה דקדמו בעו נמי כהונה. יח: גמ' ד"ה אמר קרא.
- ◆ מדוע נחשבת הקמיצה מעבודות קשות שבמקדש. יא: גמ' ד"ה וזו היא.
- ◆ מניין לקמיצה בג' אצבעות. יא: גמ' ד"ה הא כיצד.
- ◆ בדעת הרמב"ם שפסק דקמיצה בכל אצבעותיו. יא: גמ' ד"ה חופה.
- ◆ האם אפשר לקמוץ ע"י כלי, וביאור בדעת שמואל הסובר דאפשר [לפירש"י]. יט: גמ' ד"ה מלא קומצו, יא: גמ' ד"ה חופה (אות ג').
- ◆ האם קומצין מהקמח, או לאחר שנעשית עיסה. יא: רש"י ד"ה להשוות, עב: רש"י ד"ה במתני'.
- ◆ האם אפשר לקמוץ מהשמן בלבד. יח: רש"י ד"ה לא פתת (ד"ה וזה).
- ◆ למ"ד אין קומץ פחות משני זיתים - קושיא ממשנה דקומץ נחשב מן הדברים ששיעורן לפי כל אדם. כו: גמ' ד"ה ריב"ל (אות א').
- ◆ כהן שיכול לקמוץ יותר משני זיתים האם יכול להקטיר יותר מפעמיים. שם אות ב'.
- ◆ למ"ד אין קומץ פחות משני זיתים - האם כהן שאין ידו מחזקת לשני זיתים פסול מכל העבודות, ומה נעשה האידנא שנתקטנו הידים. שם אות ג-ד.
- ◆ כיצד נעשית קמיצת השמן. עד: גמ' ד"ה המתנדב שמן (אות א').
- ◆ מחיקת הקומץ. ע"ע ערך.

קמיצת פסולין. ע"ע פסולין.

קצירת העומר. ע"ע מנחת העומר.

קרבת

- ◆ אשם מצורע. ע"ע ערך.

- ◆ אשם תלוי. .... ע"י ערך.
- ◆ חביתי כהן גדול. .... ע"י ערך.
- ◆ חטאת. .... ע"י ערך.
- ◆ חטאת ועולת העוף. .... ע"י עופות.
- ◆ כבשי עצרת. .... ע"י ערך.
- ◆ מלואים. .... ע"י ערך.
- ◆ מנחות. .... ע"י ערך כל מנחה במקומה.
- ◆ עומר. .... ע"י ערך מנחת העומר.
- ◆ עור הקרבן. .... ע"י ערך.
- ◆ פר יוהכ"פ. .... ע"י ערך יום הכפורים.
- ◆ פר העלם דבר. .... ע"י ערך.
- ◆ קרבן עכו"ם. .... ע"י ערך נוכרים.
- ◆ קרבן עצים. .... ע"י ערך עצים.
- ◆ קרבן ציבור. .... ע"י ערך.
- ◆ קרבן תודה. .... ע"י ערך תודה.
- ◆ שלמים. .... ע"י ערך.
- ◆ תמיד. .... ע"י ערך.

קרבן ציבור

- ◆ לא רק עיקר הקרבת הקרבן ציבור דוחה שבת אלא גם בלילת המנחות, ומירוק שחיטת ב' הסימנים, ושירת הלויים. .... עב: גמ' ד"ה אלא שאני.
- ◆ קרבן ציבור שאין להם סולת ושמן לנסכים כי אם יין, ינסכו אותו ואין השאר מעכב. .... מד: מתני' ד"ה הסולת והשמן.
- ◆ לר' יהודה שאין קרבן ציבור חלוק - האם הוא דין רק בטומאה, או בכל הפסולין. .... טו: גמ' ד"ה תלמוד (אות א').
- ◆ דוקא במנחה סבר כן ר"י ולא בבשר הזבח. .... שם אות ב'.
- ◆ ציבור שהתנדב קרבן, מחלוקת רש"י ורמב"ן אם נחשב קרבן ציבור או קרבן דשותפין. .... נ: גמ' ד"ה יכול.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם קרבן ציבור דוחה עשה דהשלמה. .... מו: תוד"ה צורת.
- ◆ כל ישראל יש להם חלק בקרבנות הציבור. .... כא: גמ' ד"ה הואיל ועומר (אות ב').

קריאת שמע

- ◆ להלכה נקטינן שהיא מדאורייתא או מדרבנן. .... מג: תוד"ה ואיזו זו.

- ר -

ריבה סלתה

- ◆ טעם פסול ריבוי הסולת - הרחבה בזה. .... עו: גמ' ד"ה ת"ר כל המנחות.
- ◆ שיעור ריבוי הסולת הפוסל. .... י: תוד"ה קמץ (ד"ה וי"ל), יא: גמ' ד"ה ור"א.

- ◆ ריבה שמנה. .... ע"י ערך שמן דמנחה.

רקיקין

- ◆ האם יש חילוק בין חלות לרקיקין מלבד שזה בבליה וזה במשיחה. .... עד: מתני' ד"ה החלות.
- ◆ מהו משיחה כמין כ"י. .... עה: תוד"ה כמין כי.

איזהו   מפתח נושאים   מקומן   תתקא

- ◆ משיחה ברקיקין האם עומדת במקום הבלילה בחלות, הוא שהיא מצוה בפ"ע. . . עה. גמ' ד"ה רשב"י.
- ◆ הפך ובלל הרקיקין ומשח החלות האם כשר. . . . . עד: מתני' ד"ה החלות.
- ◆ רקיקין הבאין בפני עצמן - ביאור פסק הרמב"ם כמ"ד דמושחן וחוזר ומושחן. . . עה. גמ' ד"ה רקיקין (אות א').
- ◆ האם צריך למשוח ולהמתין עד שיבלע השמן. . . . . שם אות ב'.

- ש -

שאור ודבש

- ◆ טעמי המפרשים באיסור הקטרות למזבח. . . . . נח. גמ' ד"ה והתניא (אות א').
- ◆ מהו דבש שאסור להקטירו. . . . . שם אות ב'.
- ◆ האם רצפת העזרה, וכן במה קטנה, וכן מחתה של יוהכ"פ חשיבי מקום הקטרה המחייב על שאור ודבש. . . . . שם אות ג'.
- ◆ קטורת דכל יום שהקטירה במזבח החיצון האם עובר כשהקטירה בשאור ודבש. . . . . שם אות ד-ה.
- ◆ בפסק הרמב"ם בשיעור איסור הקטרת שאור ודבש. . . . . נח. גמ' ד"ה אמר אביי.

שבח הקדש

- ◆ טעם הדבר שאדם מתכפר בשבח הקדש, והלא דבר שבחובה בא מהחולין בלבד. . . פ. גמ' ד"ה דקסבר.

שבת

- ◆ כשהותר חילול שבת האם יש לעשות טצדקי למעט מהחילול. . . . . סג: מתני' ד"ה היה בא.
- ◆ גדר ומקור הדין שמוותר לחלל שבת אפילו לצורך הידור מצוה. . . . . סד. גמ' ד"ה ולא עוד.
- ◆ חולה שאמדהו שזקוק לגרוגרת אחת, ורצו י' בני אדם והביאו י' גרוגרות בבת אחת - בטעם הדין שכולם פטורים. . . . . סד. גמ' ד"ה חולה.
- ◆ איסור מרבה בשיעורין הוא מדאורייתא או מדרבנן, מחלוקת ראשונים. . . . . סד. גמ' ד"ה הי מינייהו.
- ◆ האם מותר לתקן תרומות ומעשרות בשבת ע"י מחשבה. . . . . נה. תוד"ה במחשבה (ד"ה ולהכי).

שהחיינו

- ◆ מחלוקת האם יכול לברך שהחיינו ב' פעמים בשנה, או דוקא כשמתחדש פעם אחת בשנה. . . . . עה: תוד"ה היה עומד (ד"ה ונראה לפרש).
- ◆ מדוע אין מברכין שהחיינו על ספירת העומר. . . . . ע"ע ספירת העומר.

שולחן - י' שולחנות דשלמה

- ◆ מנין ידע שלמה המלך לעשות י' שולחנות. . . . . צח: גמ' ד"ה ת"ר (אות א').
- ◆ האם גם בבית שני היו י' שולחנות. . . . . שם אות ב'.
- ◆ מדוע עשה כן רק בשולחנות, מנורות, וכיורים, ולא בשאר כלים. . . . . שם אות ג'.
- ◆ ביאור סברת מ"ד שאף שהיו י' שולחנות אין מסדרין אלא בשל משה. . . . . צט. גמ' ד"ה עשרה שולחנות.
- ◆ למ"ד על כולם היו מסדרים - מחלוקת אם על כולן ממש, או על אחד בלבד אלא שפעמים בזה ופעמים בזה. . . . . צט. גמ' ד"ה ר"א בן שמוע.

שולחן - קניו וסניפיו

- ◆ פירושי הראשונים מדוע נטילת הקנים לא דוחה שבת. . . . צו. מתני' ד"ה לא סדור קנים.
- ◆ סידור הקנים אף שלא דוחה שבת מ"מ דוחה יו"ט אם חל סמוך לשבת. . . . צו. גמ' ד"ה טעמא מאי.
- ◆ מחלוקת רש"י ורמב"ם אם מסדר הקנים במוצ"ש או ביום ראשון. . . צו. גמ' ד"ה ומוצאי שבת.
- ◆ אף שגזרו איסור בשבת על הקנים מ"מ בסניפין דהשולחן לא גזרו. . . . צט: גמ' ד"ה המכניסים.
- ◆ מדוע הוצרכו לקנים כדי שלא יתעפש הלחם, והלא היה בו נס שנשאר חם תמיד. . . . כט. גמ' ד"ה נס גדול (אות ב!).

שולחן - הגבהתו לעולי רגלים

- ◆ כשמגביהין השולחן להראותו לעולי רגלים - האם מוציאין אותו עד לעזרה, או רק עד לפתח ההיכל, וכיצד היה ניכר חום הלחם. . . . . כט. גמ' ד"ה מלמד (אות א!).
- ◆ למה הוצרכו להגביה השולחן ולא סגי בהגבהת הלחם. . . . . שם אות ב!.
- ◆ איך היה השולחן מקבל טומאה במדבר שלא עלו שם לרגל ולא הוצרכו להגביהו. . . . שם אות ג!.
- ◆ דקדוק מן המקרא שהיו מגביהין השולחן לעולי רגלים. . . . . שם אות ד!.
- ◆ מדוע ס"ד שהשולחן הוא כלי העשוי לנחת, והרי היה מיטלטל בשעת המסעות. . . . כט. גמ' ד"ה השולחן (אות א!).
- ◆ לשיטת הראב"ד שהשולחן חשיב עשוי לנחת לפי שיש איסור בטלטול - מה איסור יש בטלטול השולחן. . . . . שם אות ב!.

שולחן - נושאים כלליים

- ◆ שולחן ושאר כלי שרת העשוין עצי שיטים מצופין זהב - האם מותר לעשותן הכל מתכת. . . . צו: גמ' ד"ה מכלל.
- ◆ בבעיא דשולחן מהו שיקדש קמצים בגודש שלו. . . . . פז: גמ' ד"ה שולחן (אות א-ד).
- ◆ בזיכי הלבונה דשולחן. . . . . ע"ע בזיכין.
- ◆ לחם הפנים. . . . . ע"י ערך.

שופרות

- ◆ מדוע סגי בששה שופרות למ"ד שהיו לכהנים ז' בתי אב. . . . קז: גמ' ד"ה ששה לנדבה.
- ◆ יחיד גם יכול להתנדב לשופרות שיקריבו לקיץ המזבח. . . קד. גמ' ד"ה ששה לנדבה, קז: גמ' ד"ה וזעירי אמר.

שותפין

- ◆ מהיכן ילפינן שאין מנחה באה בשותפות. . . . . קד: גמ' ד"ה אלא משום.
- ◆ שמן עצים ולבונה גם אין באין בשותפות, אבל יין הוא מחלוקת התו"כ והבבלי. . . . קד: מתני' ד"ה אבל מתנדבין.
- ◆ אין מנחה באה בשותפות ואפילו יביא כל אחד עשרון שלם. . . קד: מתני' ד"ה אין שנים (אות א!).
- ◆ איך סוטה מביאה מנחתה והלא יש לבעל שותפות בזה. . . . . שם אות ב!.
- ◆ האם נדבת מנחת נסכים באה בשותפות, שהרי מנחת נסכים של חובה ודאי באה בשותפות כמו הקרבן עצמו. . . . . שם אות ג!.

שחיטה

- ◆ דעות המפרשים בהא דשחיטה לאו עבודה היא. . . . . ה. גמ' ד"ה שחיטה.

- ◆ האם לשמעון התמני גם שחיטה לאו עבודה היא. . . . . ה. תוד"ה שחיטה - א' (ד"ה דא"כ לשמעון).
- ◆ מחלוקת ראשונים אם צריך בשחיטה כלי שרת. . . . . טז: גמ' ד"ה מי סברת.
- ◆ האם שחיטה בזר כשירה לכתחילה, ראיות לכאן ולכאן. . . . . יט. גמ' ד"ה מלמד.
- ◆ דעות הראשונים בענין אין הנסכים מתקדשין אלא בשחיטת הזבח. . . . . עט. גמ' ד"ה אמר זעירי.

שחיטה קודם פתיחת דלתות ההיכל

- ◆ ביאור סברת רש"י דדוקא בשלמים נאמר דין זה, ונידון בזה. . . . . צה. תוד"ה מר אמר (ד"ה הא אמרן, אות א-ב).
- ◆ בשעת זריקה לכו"ע צריך דלתות היכל פתוחות, וטעם בזה. . . . . שם אות ג'.

שיעורין

- ◆ האם שיעורי חכמים [כגון מ' סאה למקוה ולא פחות קורטוב] פירושו שידעו לשער בדיוק השיעור הנצרך, או שקבעו גבול דאין לסור הימנו. . . . . קג: מתני' ד"ה אמר להם (אות א').
- ◆ האם כל השיעורין הן הלכה למשה מסיני, או שיעורין דחכמים. . . . . שם אות ב'.

שיריים שחסרו

- ◆ שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה - ביאור מחלוקת ר"י ור"ל [אליבא דר' יהושע] אם מקטיר הקומץ עליהן. . . . . ט: גמ' ד"ה ומאן דפסל (אות א').
- ◆ האם ר"א ור' יהושע שנחלקו בזבחים לענין אם אין בשר אין דם נחלקו בהדיא גם במנחות. . . . . שם אות ב'.
- ◆ לר' יוחנן שמקטיר הקומץ עליהן - האם מקטיר הקומץ גם כשחסרו השיריים בין הקמיצה לקידוש הכלי. . . . . ט. גמ' ד"ה שירים שחסרו.
- ◆ לר"ל שאין מקטיר קומץ עליהן - קושיא ממתני' בדף כ"ג. . . . . ט. גמ' ד"ה וריש לקיש.
- ◆ לר' יהושע הסובר שאבדו או נטמאו השיריים אם נשתייר מקצת מקטיר הקומץ - האם הוא דין על הקטרת הקומץ שצריך שיתיר שיריים, או שהוא דין בעיקר הקרבן שיהא בו קומץ ושיריים. . . . . ט. גמ' ד"ה ר' יהושע.
- ◆ חסרו השיריים לאחר הקטרה קודם שיוצת האור ברובו - דעת החזו"א שהותרו השיריים באכילה. . . . . ט: גמ' ד"ה וחד לשיריים.

שלא לשמה - האיסור וגדר הפסול

- ◆ מהו האיסור לחשב שלא לשמה. . . . . ב: רש"י ד"ה ונדבה.
- ◆ מהיכן נלמד פסול שלא לשמה במנחה. . . . . ב: תוד"ה מכדי מחשבה.
- ◆ מחשבת פסול בקדשים היא בדיבור או במחשבה. . . . . ב: רש"י ד"ה אבל מחשבה, ב: גמ' ד"ה מחשבה, ג: גמ' ד"ה א"ל.
- ◆ האם שלי"ש הוא חלות פסול במנחה או העדר הסתמא לשמה. . . . . ב. מתני' ד"ה כל המנחות (אות ה'), מב: תוד"ה מה טעם, מט: גמ' ד"ה עקירה בטעות.
- ◆ האם פסול שלי"ש נחשב פסול בגופו, ונפק"מ אם טעון עיבור צורה - שיטות המפרשים בזה. . . . . מח: גמ' ד"ה כבשי עצרת (אות ב').
- ◆ האם במחשבת שלי"ש נעקר שמו הראשון ונעשה קרבן חדש, או שעדיין שמו הראשון עליו. . . . . ב. גמ' ד"ה אם כמה (אות א').
- ◆ דוקא כשעוקר במזיד חל פסול שלי"ש, אבל כשטועה קי"ל דלאו שמה עקירה. . . . . ב. מתני' ד"ה שנקמצו.
- ◆ האם מהני מחשבת פסול בתוך כדי דיבור לעבודה, ובאלו עבודות. . . . . ב. מתני' ד"ה שנקמצו.

שלא לשמה - בסוגי הקרבנות

- ◆ שלא לשמה בקטורת. . . . . ב. מתני' ד"ה אלא שלא עלו (אות א').
- ◆ נסכים של קרבן שקרבו שלא לשמן. . . . . שם אות ב'.
- ◆ קרבן נדבה שקרב שלא לשמו האם חל פסול על הריצוי. . . . . שם אות ג'.
- ◆ פסול שלא לשמן בקרבנות ציבור. . . . . שם אות ד'.
- ◆ מחבת לשם מרחשת - מדוע הוא שינוי קדש. . . . . ב. גמ' ד"ה שהקומץ.
- ◆ המחשב בקרבן חובה לשם נדבה ולא פירש שם הקרבן, האם חל פסול. . . . . ב. מתני' ד"ה לשם מנחת, מט. גמ' ד"ה תני רבב"ח.
- ◆ מה שייד לקמוץ מנחה לשם זבח. . . . . ג. גמ' ד"ה כאן בקומץ.
- ◆ חידוש המיוחס לרשב"א [אליבא דר"ש] דאם אמר במפורש בזבח עולה לשם שלמים לא פסל. . . . . ב. גמ' ד"ה אבל.
- ◆ חטאת חלב לשם חטאת דם למ"ד דכשירה, האם גם עלתה לבעלים. . . . . ג. רש"י ד"ה הא אמר.
- ◆ חטאת חלב לשם חטאת נזיר ומצורע - האם פסולה מדאורייתא או מדרבנן. . . . . ג. רש"י ד"ה עולות.
- ◆ אשם גזילות לשם אשם מעילות - האם דינו כחטאת חלב לשם דם. . . . . ג. גמ' ד"ה רב אחא, פט: רש"י כתיב ד"ה אשם מצורע.
- ◆ שחט תודה לשם שלמים מתי נחשב שינוי קדש. . . . . מו. רש"י ד"ה הדם יזרק.
- ◆ מקור הדין של מחשבת של"ש בפרת חטאת. . . . . כז. גמ' ד"ה ת"ר.
- ◆ בקרבן נדבה חל פסול על הריצוי אבל אין צריך להביא אחרת. . . . . ב. רש"י ד"ה כל המנחות.
- ◆ במנחות שכשרות אלא שלא עלו לבעלים - מדוע לא נאמר כל מילתא וכו' אי עביד לא מהני. . . . . ב. מתני' ד"ה כשירות.
- ◆ שחיטה של"ש שלא מקדשת הלחם - האם גם שינוי בעלים או רק שינוי קדש. . . . . מז. גמ' ד"ה שחטן (אות ב').
- ◆ מנחת העומר שקמצה שלא לשמה. . . . . ע"ע מנחת העומר.

שלא לשמה - בעבודות

- ◆ טעם שלא פוסלת מחשבה בתנופה והגשה. . . . . ב. תוד"ה כל המנחות (ד"ה ובאות).
- ◆ אחר שחישב של"ש בעבודה אחת צריך לחשב בהדיא לשמה בשאר העבודות. . . . . ב. גמ' ד"ה ואסור לשנויי (אות א').
- ◆ באותה עבודה שכבר נפסלה אין איסור להמשיך לשנות של"ש. . . . . שם אות ב'.
- ◆ האם יש פסול שלא לשמה בחצי מתיר. . . . . ב. גמ' ד"ה ואסור לשנויי (אות ב'), טז. מתני' ד"ה וחכמים אומרים (אות ב').

שלא לשמה - נושאים כלליים

- ◆ האם לאחר שנעשה בקרבן שינוי קדש עדיין אסור לחשב בשינוי בעלים. . . . . ב. גמ' ד"ה הא מנחה.
- ◆ שלא לשמן ולשמן - האם פסול רק במנחת חוטא וקנאות או בכל הקרבנות. . . . . ב. מתני' ד"ה כיצד (אות ב').
- ◆ דין שאין המחשבה מועלת אלא במי שראוי לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום הראוי לעבודה. . . . . ע"ע פיגול - האדם, החפצא, והמקום הראויין לפגל.
- ◆ עקירה בטעות. . . . . ע"י ערך.
- ◆ בדין לשמה בציצית. . . . . ע"ע ציצית - לשמה.

שלמים

- ◆ האם יש בקרבן שלמים צד כפרה. . . . . עג. גמ' ד"ה ס"ד אמינא.

שלמים ששחטן בהיכל

- ◆ האם כשר לעשות כן אפילו לכתחילה. . . . . ח: גמ' ד"ה מנחה שקמצה.
- ◆ שלמים שנשחטו בהיכל קודם פתיחת הדלתות. . . . . ח: גמ' ד"ה שלמים.
- ◆ האם קבלת הדם כשירה בהיכל. . . . . ח: גמ' ד"ה שחטן.

שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל. . . . . ע"ע שחיטה קודם פתיחת דלתות ההיכל.**שמאל**

- ◆ ביאור הגר"י בדעת ר"ש המכשיר כל העבודות בשמאל לבד ממתן דם חטאת וקמיצת מנחה. . . . . י. גמ' ד"ה קבל בשמאל.
- ◆ הקטר חלבית ואיברים האם כשר לרבנן בשמאל. . . . . י. רש"י ד"ה ומשני (ד"ה אי נמי).
- ◆ דישון וסידור המערכה שאין מעכבין כפרה - האם כשר לרבנן בשמאל, או דרך הולכת איברים בלבד. . . . . י. גמ' ד"ה כי אמרינן.
- ◆ יסוד הגר"ח שלא רק קטורת דיוהכ"פ הותר להוליך בשמאל אלא אף של כל השנה, רק שבכל השנה אין כלל דין הולכה. . . . . ו: גמ' ד"ה שמאל.

שמן

- ◆ המובחר בשמן הוא להביא מהחדש יותר, משא"כ יין מגתו דפסול. . . . . פו: גמ' ד"ה ת"ש.
- ◆ אף שאין צריך 'כתית' למנחות מ"מ לכתחילה מצוה מן המובחר שיהא כתית. . . . . פו: גמ' ד"ה אלא (אות א').
- ◆ מה השיעור של שמן דיציקה ושל מתן שמן בכלי. . . . . עד: מתני' ד"ה יציקה.
- ◆ שמן שהפרישו למנחה זו פסול למנחה אחרת - חקירות בדיון זה. . . . . עט: גמ' ד"ה שמן.
- ◆ מהיכן יליף ר"ט שמתנדבין שמן, ונפק"מ בזה. . . . . קד: מתני' ד"ה אמר ר"ט (אות ב').
- ◆ המתנדב שמן קומצו ושיריו נאכלין - כיצד נעשית קמיצת השמן. . . . . עד: גמ' ד"ה המתנדב (אות א').
- ◆ כהן שהתנדב שמן הוא כליל כמנחתו. . . . . שם אות ב'.
- ◆ שמן אין לו קביעות כלי להביאו דוקא בכלי אחד או שנים כמו במנחה. . . . . קז: מתני' ד"ה פירשתי.
- ◆ מחלוקת המפרשים אם גם שמן נקרא 'נסך', ונפק"מ לנוסח התפילה. . . . . פט: גמ' ד"ה אמר ר"א.
- ◆ האם שמן בא בשותפות. . . . . ע"ע שותפין.

שמן דמנחה

- ◆ במחלוקת רש"י והרמב"ם האם ריבוי שמן פוסל בכל שהוא או ריבוי לוג דוקא. . . . . יא: גמ' ד"ה ור"א.
- ◆ לדעת ראב"י דאפילו מנחה גדולה אין לה אלא לוג אחד שמן - הוא לעיכובא, ביאור בזה. . . . . קו: גמ' ד"ה והכא.
- ◆ האם אפשר לקמוץ משמן המנחה בלבד. . . . . יח: רש"י ד"ה לא פתת (ד"ה וזה).
- ◆ דיני יציקת השמן. . . . . ע"ע יציקה.

שנה הכתוב לעכב בקדשים

- ◆ מה מוגדר 'קדשים' לענין זה. . . . . כח: גמ' ד"ה מ"ש מן הגרוטאות.

שקיעת החמה

- ◆ בשיטת ר"ת בגדר שקיעת החמה. . . . . כ: תוד"ה נפסל (ד"ה ותירץ ר"ת).
- ◆ בענין דם שנפסל בשקיעת החמה. . . . . ע"ע דם קדשים.

שקלים

- ◆ תוספת הקלבון והכרעה למחצית השקל - הוא רק בשותפין השוקלין, או בכל אדם. . . קח.
- גמי ד"ה והמעה.
- ◆ מה היתה טעותם של הכהנים שלא רצו לשקול שקליהן. . . כא: גמי ד"ה הואיל.
- ◆ איך מקבלים שקלים מקטנים, והרי אינו בר הקנאה ולא יכול למסור לציבור. . . כא: גמי ד"ה ולבן בוכרי.

שריפת קדשים. . . ע"ע קדשים פסולים.

שתי הלחם (ע"ע כבשי עצרת)

- ◆ חקירות בסברות מחלוקת ר"ע ובן ננס אם הלחם עיקר או הכבשים, וסתירת סתימת הסוגיות בזה. . . מה: מתני' ד"ה הלחם מעכב (אות א-ג).
- ◆ זיקה בין שתי הלחם לכבשים. . . ע"ע זיקה.
- ◆ מהו שתי הלחם הבאות בפני עצמן, כיצד הן מתקדשות, והאם חשיבי קרבן שלם או מחצית של קרבן. . . מו: גמי ד"ה שתי הלחם (אות א-ג).
- ◆ למי"ד שתי הלחם הבאות בפ"ע לשריפה אתיין - חקירה בגדר שריפה זה, ומחלוקת אחרונים בזה. . . מו: גמי ד"ה רב יוסף, ובתוד"ה לפי.

שתי הלחם - הבאתן

- ◆ בפסק הרמב"ם אם שתי הלחם יכולות לבוא גם מן הישן. . . פג: גמי ד"ה מתני'.
- ◆ האם יש מי"ד דשתי הלחם באין גם מחו"ל. . . פד: גמי ד"ה ר"י ברי יהודה (אות ג).
- ◆ בגדר איסור הבאת ביכורים קודם לשתי הלחם. . . סח: מתני' ד"ה קודם לשתי הלחם.

שתי הלחם - עבודתן

- ◆ הגדר בדין דשתי הלחם אין טעונות פתיתה. . . עה: גמי ד"ה אמר רב פפא.
- ◆ הניף שתי הלחם והכבשים כל אחד בפ"ע יצא. . . סא: גמי ד"ה שאם.
- ◆ האם תנופת שתי הלחם עם הכבשים בכהן אחד או בשנים. . . ע"ע תנופה.
- ◆ אימתי מניפין את שתי הלחם עם הכבשים. . . ע"ע תנופה.

- ת -

תודה

- ◆ האם ארבעה צריכין להודות חייבין להביא קרבן תודה. . . עט: גמי ד"ה אהיאי.
- ◆ תודה דאיכרי שלמים - האם יש לה ממש ב' שמות, או דהיקש בעלמא לשלמים, לכאורה מחלוקת ראשונים. . . מו: גמי ד"ה שאני תודה.
- ◆ האם צריך תנופה בתודה ולחמה. . . טו: גמי ד"ה דאי אשמעינן.
- ◆ בענין לחם איכרי תודה ותודה לא איכרי לחם. . . טו: גמי ד"ה לחם (אות א-ב).
- ◆ שחט תודה לשם שלמים - אימתי חשיב שינוי קדש ואימתי לא. . . מו: רש"י ד"ה הדם יזרק.
- ◆ בציור שלא נתקדש הלחם בשחיטה, מה דין התודה עצמה. . . עח: מתני' ד"ה וכן (אות ב'), פ: גמי ד"ה היכי נעביד.
- ◆ תמורת תודת נדבה - נידון אם דינה כחליפין או כולדות. . . פ: גמי ד"ה אלא אחליפין.
- ◆ בשיטת הרמב"ם שבכל מקום שנתכפר בחילופה גם התודה הראשונה טעונה לחם. . . פ: גמי ד"ה אלא אולד.
- ◆ בענין לחמי תודה. . . ע"ע לחמי תודה.
- ◆ בענין פיגול בתודה ולחמה. . . ע"ע פיגול.

תוך כדי דיבור

♦ האם מהני חזרה בהקדש בתוך כדי דיבור. .... פא: תוד"ה תודה (ד"ה ולא מצי).

תכלת (ע"ע ציצית - תכלת ולבן)

♦ האם תכלת מדם חילזון צריך רק בציצית, או דגם בבגדי כהונה לא סגי בתכלת דעלמא.
..... מד: גמ' ד"ה ת"ר חלזון.
♦ החלזון עולה מן הים או מן הארץ. .... מד: רש"י ד"ה ועולה.

תלמוד תורה

♦ גדר ושיעור מצות ת"ת - דעות התנאים, ודעות המפרשים. .... צט: גמ' ד"ה ופליגא.
♦ ביאור עדיפות לימוד התורה על פני הקרבת קרבנות. .... קי: גמ' ד"ה אלא אמר רבא.
♦ בענין התעסקות בחכמות חיצונות. .... צט: גמ' ד"ה שאל בן דמה.
♦ השוכח דבר מתלמודו - סיבת חומרת האיסור, והאם נוהג גם האידנא שנכתבה התורה שבע"פ. .... צט: גמ' ד"ה ואמר ר"ל.

תמיד

♦ ביאור הדרשא דהעולה עולה ראשונה. .... מט: גמ' ד"ה ואמר רבא.
♦ האיסור להקדים קרבן לתמיד של שחר הוא מצוה בעלמא או פסול לעיכובא. .... מט: תוסי'
סוף ד"ה תלמוד לומר.
♦ נשחט התמיד של שחר בלילה - האם פסולו משום שחיטת לילה כשאר הקרבנות, או דיש בו פסול מיוחד שדינו בבוקר דוקא. .... ק: גמ' ד"ה ודימו.
♦ מחלוקת ראשונים אם תמיד של בוקר ושל בין הערביים חשיבי מצוה אחת. .... נ: תוד"ה במה ד"א (ד"ה אע"ג).
♦ מחלוקת ראשונים בתמיד של בין הערביים, אם היו מוסיפין רק ב' גזירין או עושין מערכה בפ"ע ונותנין עליה הגזירין. .... פט: גמ' ד"ה ותמיד.
♦ האם קרבן צבור דוחה עשה דהשלמה, מחלוקת ראשונים. .... מו: תוד"ה צורת.

תנופה - מהותה וגדרה

♦ תנופה חובת גברא או חובת הקרבן. .... צג: מתני' ד"ה שאחד.
♦ תנופה היא דוקא במזרח העזרה או אף במערבה. .... סא: מתני' ד"ה תנופה היתה במזרח.
♦ האם צריך כהונה בתנופה, סתירה בתוסי'. .... ב: תוד"ה כל המנחות (ד"ה בתנופה והגשה).
♦ בתנופות של אלו קרבנות עושין מוליך ומביא מעלה ומוריד. .... סב: תוד"ה כדי לעצור.
♦ מדוע נאמר לשון 'תנופה' דהיינו מוליך ומביא לענין חזה, ולשון 'תרומה' דהיינו מעלה ומוריד לענין שוק. .... סא: מתני' ד"ה וחזה ושוק.
♦ בענין ג' כהנים הנצרכים לתנופה, ובהשמטת הרמב"ם דין זה. .... סב: גמ' ד"ה והא קמ"ל (אות א-ג).
♦ איך מונחים האימורין והחזה ושוק בשעת התנופה. .... סב: גמ' ד"ה כיצד עושה.
♦ בענין תנופה במנחת העומר. .... יח: רש"י ד"ה לא הניף.
♦ האם צריך תנופה בתודה ולחמה. .... ע"ע תודה.
♦ בענין תנופה בכבשי עצרת. .... ע"ע כבשי עצרת - תנופתן.

תנופה - כהן ובעלים

♦ מי מברך על התנופה הבעלים או הכהן. .... סא: תוד"ה כהן (ד"ה ובקונטרס).
♦ מה בין תנופת כהן ובעלים שלא חיישינן לחציצה, לתנופת שותפין דחיישינן ואין מניפין כולם יחד. .... סא: תוד"ה כהן (ד"ה ובסוף, וד"ה אלא).
♦ במקום שצריך תנופת כהן ובעלים - אם הבעלים עצמו כהן שעובד בקרבנו א"צ כהן אחר. .... סא: גמ' ד"ה כהן מניח.

תנופה בנשים

- ◆ בכל הקרבנות נשים אינן מניפות מלבד בסוטה ונזירה. . . . . סא: גמי ד"ה ותנופה (אות א').
- ◆ למה צריך קרא למעט נשים מתנופה, הלא הוי מ"ע שהזמן גרמא. . . . . סא: גמי ד"ה ת"ר וכו' (אות א').
- ◆ מחלוקת ראשונים אם קרבן נשים נתמעט לגמרי מתנופה, או שהכהן מניף עבורן. . . . . שם אות ב'.
- ◆ האם הבעל מניף עבור אשתו, תלוי במחלוקות הני"ל. . . . . סא: גמי ד"ה ותנופה (אות ב').
- ◆ לסוברים דהכהן מניף במקום האשה - מחלוקת רש"י ותוס' אם הוא מדין שליחות, או שזהו מדין המצוה המוטלת על הכהן. . . . . סא: רש"י ד"ה שהתנופה.

תנור

- ◆ האם מקדש התנור בכניסתו או משקמו פניה. . . . . נז: תוד"ה ושמינין (ד"ה וא"ת).
- ◆ איך מקדש התנור את לחם הפנים הרי הוא נאפה בדפוס והוי חציצה. . . . . צה: גמי ד"ה מאי קשיא (אות ג').

תפילין - מהותן ופרטיהן

- ◆ תפילין של ראש ושל יד מצוה אחת או ב' מצוות. . . . . מד: גמי ד"ה אלא מאן.
- ◆ טעם מדוע תפילין של ראש בדי' בתים ושל יד בבית אחד. . . . . לד: גמי ד"ה ת"ר.
- ◆ דעות הראשונים מהו תיתורא של תפילין. . . . . לה: גמי ד"ה תיתורא.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם הבית והתיתורא מעור אחד. . . . . לה: תוד"ה תיתורא.
- ◆ פירושי הראשונים מהו מעברתא. . . . . לה: גמי ד"ה מעברתא.
- ◆ שיעור רוחב התפילין, וכמה לכל הפחות. . . . . לה: תוד"ה שיי"ן (ד"ה עוד כתוב).

תפילין - ריבוען

- ◆ הלכה למ"ס תפילין מרובעות הוא על הבתים עצמן, על מושבן, או על תפרן. . . . . לה: גמי ד"ה תפילין מרובעות (אות א').
- ◆ פרטי הריבוע בחלקי התפילין של ראש. . . . . שם אות ב'.
- ◆ אי אפשר לעשותן מרובעות בדיק. . . . . שם אות ג'.
- ◆ עשאן מרובעות ונתקלקל הריבוע צריך לשוב ולרבען. . . . . שם אות ד'.

תפילין - שיי"ן של תפילין

- ◆ טעם שעושים שיי"ן בתפילין של ראש. . . . . לה: גמי ד"ה שיי"ן של תפילין (אות א').
- ◆ שיי"ן של תפילין נרמז בקרא. . . . . שם אות ב'.
- ◆ האם מותר לעשותה בדפוס. . . . . שם אות ג'.
- ◆ האם צריך לעשותה דוגמת כתב סת"ם. . . . . שם אות ד'.
- ◆ אסור ליקח עור מחותך תמונת שיי"ן ולהדביק על הבית. . . . . שם אות ה'.
- ◆ טעם דשי"ן אחת של ג' ראשין והשניה של ד' ראשין, וביאור הגרי"ז שהלכה למ"ס שגם שיי"ן דד' ראשין יש לה תורת כתב. . . . . לה: תוד"ה שיי"ן.

תפילין - הרצועות

- ◆ שיעור אורך ורוחב הרצועות, והאם מעכב דיעבד, ומקור השיעורין הללו. . . . . לה: גמי ד"ה מכלל (אות א-ג).
- ◆ בענין נפסקו הרצועות של ראש ושל יד, ובאיזה אורך הרצועה מיידי. . . . . לה: גמי ד"ה מהו למתפריה.
- ◆ מקור לשלש ג' פעמים הרצועה סביב האצבע, ומספר הכריכות על הזרוע. . . . . לה: תוד"ה וכמה (ד"ה וי"מ).

איזהו   מפתח נושאים   מקומן   תתקט

- ◆ על איזהו שיעור רצועות הקפידא שלא יתהפכו. .... לה: גמ' ד"ה רב אשי (אות א').
- ◆ האם בשל ראש או גם בשל יד. .... שם אות ב'.
- ◆ האם רק בשעת הנחה, או אף הניחון כתקנן ונתהפכו. .... שם אות ג'.
- ◆ תענית על היפוך הרצועה הוא מידת חסידות. .... שם אות ד'.
- ◆ אותיות דל"ת ויו"ד שברצועות התפילין - האם הן מהלכה למ"ס או לא, או שמא ההלכה רק לצורת הקשירה ולא שיש להן שם אותיות - שיטות הראשונים בזה. .... לה: תוד"ה אלו.

תפילין - שחרותן

- ◆ דין הלכה למ"ס צביעה בשחור הוא רק על הרצועות, או גם על הבתים. .... לה: גמ' ד"ה רצועות שחרות (אות א').
- ◆ האם אחורי הרצועות גם צריך להשחיר. .... שם אות ב'.
- ◆ כמה מן הרצועה צריך שתהא שחורה. .... שם אות ג'.
- ◆ גדר צבע שחור. .... שם אות ד'.

תפילין - עשייתן

- ◆ מחלוקת ראשונים לענין עיבוד עור הבתים אם צריך לשמן, וביאור המחלוקת. .... מב: גמ' ד"ה רשב"ג אומר (אות א').
- ◆ דין לשמה בכתיבה או בעיבוד התפילין הוא מדאורייתא או מדרבנן. .... שם אות ג'.
- ◆ האם צריך שיהא ריוח בין הבתים או בין הפרשיות. .... לד: גמ' ד"ה ואם כתבן.
- ◆ דין העברת חוט או משיחה בין הבתים או בין הפרשיות. .... לד: גמ' ד"ה ושויין.
- ◆ מחלוקת אם חתיכות עור תפורות יחד נעשות עור אחד כשצריך שיהא עור אחד. .... לד: גמ' ד"ה ומניחן.
- ◆ טעם דציפן זהב פסולות. .... מב: גמ' ורש"י ד"ה ציפן זהב.
- ◆ האם יש פסול שלא כסדרן גם בתפילין. .... לד: תוד"ה והקורא (ד"ה ובמכילתא).
- ◆ מחלוקת ראשונים האם צריך הידור בתפילין שמחופין בעור. .... לב: תוד"ה הא מורידין (ד"ה אבל תפילין).
- ◆ פרטי דינים בעניני כתיבת התפילין. .... ע"ע סת"ם.

תפילין - דרש"י ור"ת

- ◆ שיטות הראשונים בסדר הנחת הפרשיות בבתים. .... לד: גמ' ד"ה אמר אביי (אות א').
- ◆ מחלוקת ראשונים אם פלוגתא זו רק בשל ראש או גם בשל יד. .... שם אות ב'.
- ◆ האם יש משום בל תוסיף להניח יחד תפילין דרש"י ור"ת. .... שם אות ג'.
- ◆ פסק ההלכה דעיקר כשיטת רש"י, וראיה לזה. .... שם אות ה'.
- ◆ האם יש היתר ליקח תפילין דר"ת ולסדרן כשיטת רש"י, ולהיפך. .... שם אות ו'.

תפילין - הנחתן

- ◆ היכן מקום הנחת תפילין של ראש. .... לו: גמ' ד"ה בין עיניך.
- ◆ מחלוקת ראשונים אם יש איסור חציצה בתפילין של יד ושל ראש. .... לו: גמ' ד"ה דת"ר על ידך.
- ◆ כיצד הילפותא שתפילין של ראש אסורין להיות מונחין לבדן אלא עם של יד. .... לו: גמ' ד"ה אמר קרא.
- ◆ כשאין לו של יד, וכן כשנשמת של יד - האם צריך תיכף לחלוץ השל ראש עד שיתקן השל יד. .... לו: גמ' ד"ה כל זמן.
- ◆ פגע בשל ראש תחילה האם צריך להניחו. .... לו: תוד"ה וקשרתם (ד"ה ומפרש ר"ת).
- ◆ כיצד צריך להניחון בתיקן. .... שם (ד"ה ולפיכך).
- ◆ בענין אם צריך לכסות התפילין דשל יד ודשל ראש. .... לו: גמ' ד"ה א"ל לא.

◆ מקור הדין והטעם ליתן כסוי של עור על תפילין של יד. . . . . לה: תוד"ה מעברתא (ד"ה וי"מ).

◆ איך אשה כשירה לקשור לו תפילין הא אינה בכתיבה. . . . . לה: תוד"ה משעת הנחה (ד"ה מעשה באשה).

◆ בענין להכנס בתפילין של יד לבית הכסא. . . . . לה: תוד"ה אלו (ד"ה והר"י דאורליני"ש).

תפילין - ברכתן לפנייהם ולאחריהם

◆ פשר שינוי הנוסח בין הברכה על של יד ועל של ראש. . . . . לו: גמ' ד"ה על תפילה (אות א').

◆ מדוע מברך 'להניח' ולא 'לקשור'. . . . . שם אות ב'.

◆ האידנא שאין מברכין אחר חליצתן ברכת 'לשמור חוקיו' - האם יש רשות בידו לברך.

..... לו: תוד"ה ושמרת (ד"ה והאידנא, אות א').

◆ מדוע אין מברכין היום כשחולצין התפילין לפני שבת ויו"ט. . . . . שם אות ב'.

תפילין - סח בין תפילה לתפילה

◆ מהו העבירה כשסח ביניהם. . . . . לו: גמ' ד"ה סח.

◆ טעם שחוזר מערכי המלחמה. . . . . לו: גמ' ד"ה וחוזר.

◆ מהו שיעור הפסק דדיבור בין התפילין, ושאר הפסקות. . . . . לו: גמ' ד"ה אמר ר"ח (אות א').

◆ מה הדין להפסיק לענות לדבר שבקדושה. . . . . שם אות ב'.

◆ סח לאחר שהגיע התפילין לאויר הראש וקודם שנגע בבשר. . . . . שם אות ג'.

◆ שיטות הראשונים מה מברך אם לא סח בין תפילה לתפילה, ואם סח. . . . . לו: גמ' ד"ה לא

סח (אות א').

◆ ביאור במחלוקת הראשונים הזו, ונידון אם תפילין הן מצוה אחת או ב' מצוות. . . . . שם אות

ה'.

◆ אמירת בשכמל"ו לאחר הברכה השניה. . . . . שם אות ב'.

◆ דעת ספר הזהר בזה. . . . . שם אות ג'.

◆ כשסח ומברך שנית האם צריך למשמש בשל יד. . . . . שם אות ו'.

תפילין - היסח הדעת

◆ היסח הדעת מתפילין - האם הוא רק שחוק וקלות ראש, או אף עוסק במלאכתו. . . . . לו:

גמ' ד"ה חייב אדם (אות א').

◆ האם מצוה שלא יסיח דעת גם בשעת תפילה ולימוד. . . . . שם אות ב'.

◆ שיעור הזמן של היסח הדעת. . . . . שם אות ג'.

תפילין - בלילה, בשבת ויו"ט, וחוה"מ

◆ פסק ההלכה בענין לילה זמן תפילין או לא. . . . . לו: גמ' ד"ה קסבר.

◆ למ"ד לילה לאו זמן תפילין - האם מחוייב לסלקן תיכף בשקיעת החמה, מחלוקת ראשונים.

..... לו: גמ' ד"ה ועד מתי.

◆ האם יש רשות להניח תפילין בשבת ויו"ט אם ירצה - מחלוקת ראשונים ואחרונים. . . . . לו:

גמ' ד"ה והא אמר.

◆ מחלוקת ראשונים ופסק ההלכה לענין הנחת תפילין בחול המועד. . . . . לו: תוד"ה יצאו

שבתות.

תפילין - דין איטר

◆ האם דין האיטר להניח תפילין בימינו תלוי בדרשות הגמ'. . . . . לו: גמ' ד"ה ת"ר איטר (אות

א').

◆ דין נעשה איטר ע"י שהרגיל עצמו לכך, ודין נקטעה כף ידו הימנית ונעשה איטר. . . . . שם

אות ב'.

איזהו מפתח נושאים מקומן תתקיא

♦ אדם הכותב בימינו ושאר מעשיו בשמאלו כיצד יניח תפילין. . . . . לז. תוד"ה מה כתיבה.

תפילין - דין אין לו זרוע

- ♦ דעות המפרשים אם פטור מהתפילין, ובאיזה גידם מיירי. . . לז. גמ' ד"ה אין לו זרוע (אות א').
- ♦ למאן דמחייב - האם על ידו השמאלית הגדומה או על הימנית. . . . . שם אות ב'.
- ♦ למאן דפטר האם פטר גם מתפילין של ראש. . . . . שם אות ג'.

תרומות ומעשרות

- ♦ חידוש המפרשים שחיטה האחת פוטרת את הכרי הוא רק להוציא מידי טבל אבל מצות נתינה לא קיים. . . . . ס. תוד"ה מי בעינן (ד"ה וק"ק, אות א').
- ♦ מחלוקת אחרונים אם בחיטה אחת הפוטרת הכרי צריך שיהא שוה פרוטה. . . . . שם אות ב'.
- ♦ מחלוקת רש"י ותוס' במקור הדין שאין תורמין מן המחובר, וקושיא על תוס'. . . . . ע. גמ' ד"ה א"כ מצינו (אות ב').
- ♦ מחשבה ואומד - האם מהני בתרומה גדולה ובתרומת מעשר. . . נד: גמ' ד"ה אבא אלעזר.
- ♦ מירוח עכו"ם הפטר או דישראל המחייב - האם תלוי רק בגברא הממרח, או גם ברשות ובעלות הפירות. . . . . סו: גמ' ד"ה מירוח העכו"ם (אות א').
- ♦ מירוח עכו"ם פטר רק מאכילת עראי, או גם מאכילת קבע. . . . . שם אות ב'.
- ♦ טעם הפטור במכניס תבואה לבית במוץ שלה. . . . . סז: רש"י ד"ה במוץ שלה.
- ♦ למי הותר באכילה כשמכניס התבואה במוץ שלה. . . . . סז: תוד"ה כדי שתהא (ד"ה והיה מפרש).
- ♦ חקירה האם ראיית פני הבית הוא מתיר של התרו"מ כמו מירוחם, או שבמירוח חל שם טבל, אלא דקודם ראיית פני הבית יש היתר אכילה, והכניסה לבית קובעתן ואוסרתן באכילה. . . . . סז: גמ' ד"ה אי נמי.
- ♦ גדר דין 'מן המוקף' שנאמר גבי תרומה. . . . . עז: תוד"ה והקריב.
- ♦ ממנו מן המוקף והמחובר - מקור הדרשא, והאם הוא דרשא גמורה או אסמכתא. . . . . עז: תוד"ה והקריב (ד"ה כמו ממנו).
- ♦ מהו טעם האיסור, לתרום מן הטמא על הטהור, וטעם האיסור לתרום מן הרעה על היפה. . . . . כח: גמ' ד"ה דתניא.
- ♦ דין דימוע שעולה בק"א - האם הוא מדאורייתא או מדרבנן, לכאורה מחלוקת ראשונים. . . . . עז: רש"י ד"ה מדמעת.
- ♦ מהו 'אימת שבת על עם הארץ'. . . . . ל: תוד"ה תרומת מעשר.
- ♦ חקירה בגדר הדין דכהן שסך בתרומה נתחללה ומותרת לזרים. . . . . סט: תוד"ה דבלע (ד"ה כדאשכחן).
- ♦ האם מותר לתקן תרומות ומעשרות בשבת ויו"ט ע"י מחשבה. . . נה: תוד"ה במחשבה (ד"ה ולהכי).

תרומת הדשן

- ♦ מחלוקת רש"י ור"ת אם תרומת הדשן היתה נבלעת במקומה. . . . . עד: רש"י ד"ה אלא, ותוד"ה אי (ד"ה ור"ת).

תרומת לחמי תודה

ע"ע לחמי תודה.